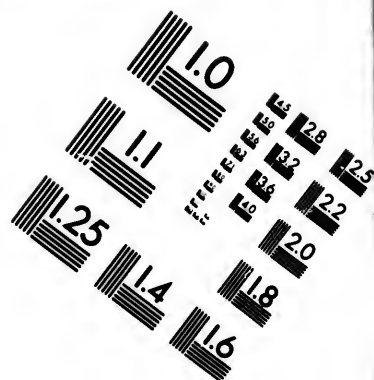
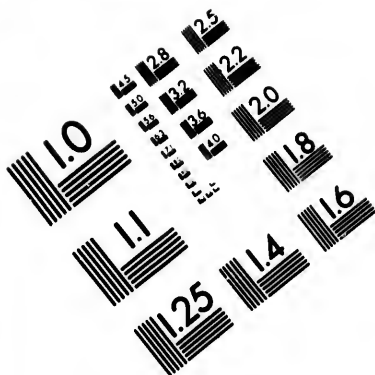
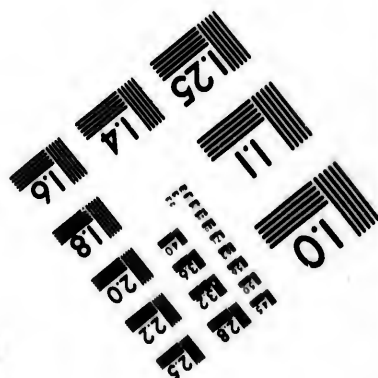
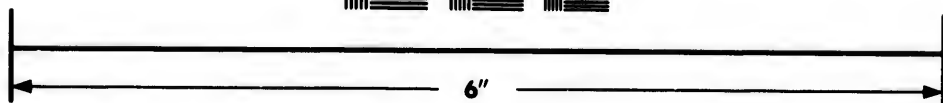
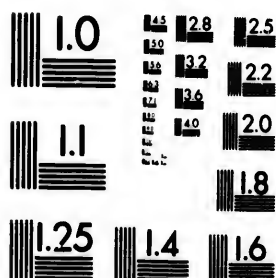

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1983

Technical and Bibliographic Notes/Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming, are checked below.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- ☐ Coloured covers/
Couverture de couleur
- ☐ Covers damaged/
Couverture endommagée
- ☐ Covers restored and/or laminated/
Couverture restaurée et/ou pelliculée
- ☐ Cover title missing/
Le titre de couverture manque
- ☐ Coloured maps/
Cartes géographiques en couleur
- ☐ Coloured ink (i.e. other than blue or black)/
Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- ☐ Coloured plates and/or illustrations/
Planches et/ou illustrations en couleur
- ☐ Bound with other material/
Relié avec d'autres documents
- ☐ Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin/
La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distortion le long de la marge intérieure
- ☐ Blank leaves added during restoration may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming/
Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.

- ☐ Coloured pages/
Pages de couleur
- ☐ Pages damaged/
Pages endommagées
- ☐ Pages restored and/or laminated/
Pages restaurées et/ou pelliculées
- ☒ Pages discoloured, stained or foxed/
Pages décolorées, tachetées ou piquées
- ☐ Pages detached/
Pages détachées
- ☒ Showthrough/
Transparence
- ☐ Quality of print varies/
Qualité inégale de l'impression
- ☐ Includes supplementary material/
Comprend du matériel supplémentaire
- ☐ Only edition available/
Seule édition disponible
- ☐ Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image/
Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.

☒ Additional comments:/
Commentaires supplémentaires:

Irregular pagination: [1]- [14], 1-165, 164b - 164 c, 168,
165 - 688, [1] - [94] p.

This item is filmed at the reduction ratio checked below/
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10X	14X	16X	18X	22X	26X	30X
☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
12X	16X	20X	24X	28X	32X	

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

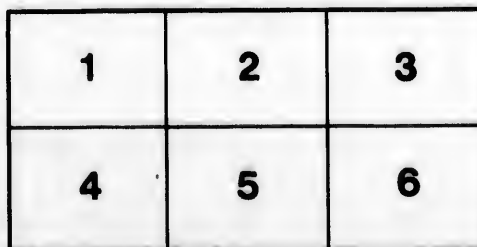
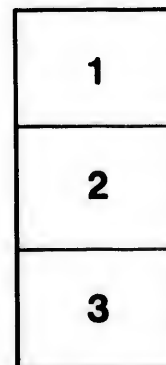
National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol → (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▼ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole → signifie "A SUIVRE", le symbole ▼ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

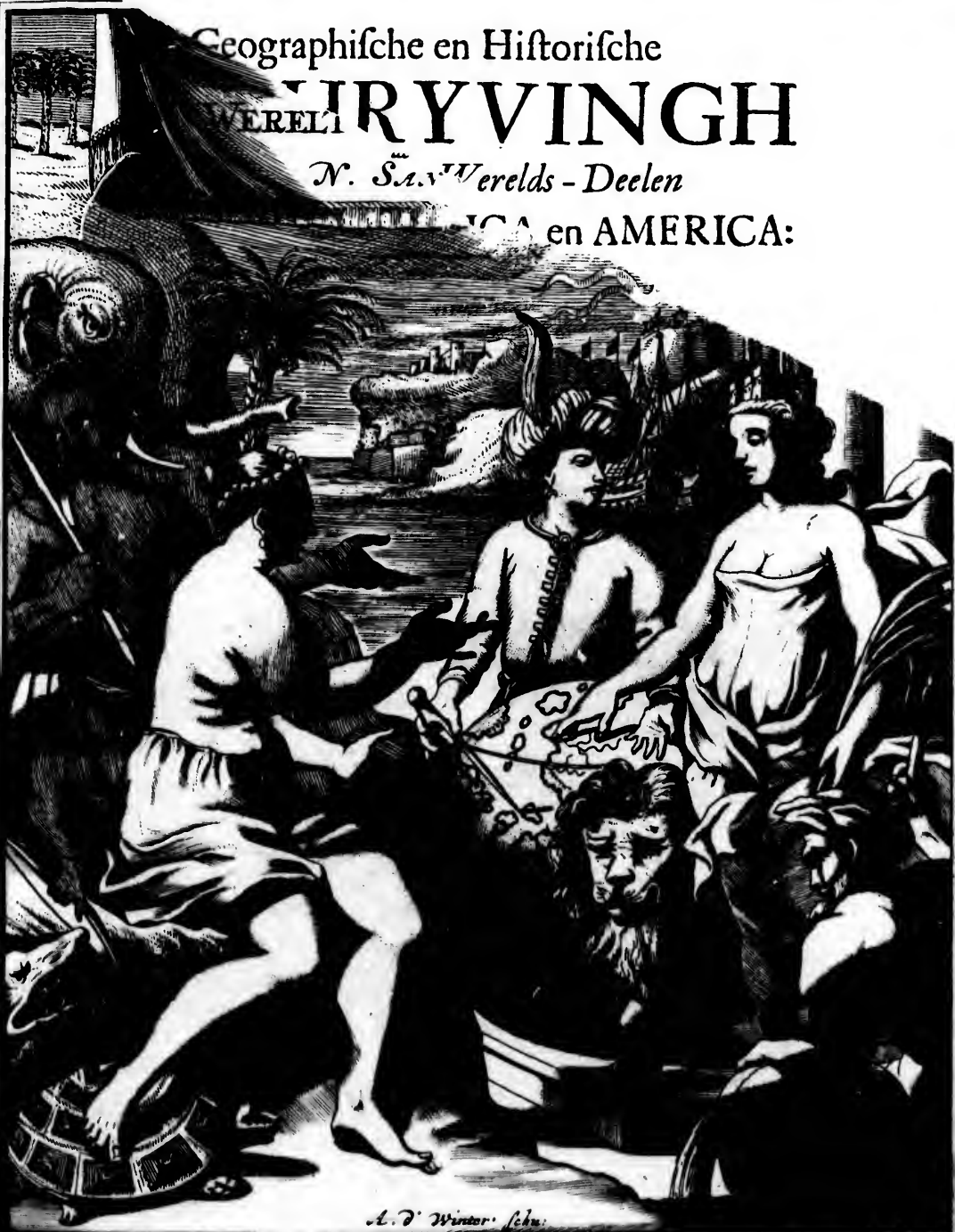
Utr

Geographifche en Historifche

WIRYVINGH

N. *S. v. Verelds* - Deelen

en AMERICA:

Utrecht by

IOHANNES

RIBBIUS. 1683.

By

Geographifche en Historifche
BESCHRYVINGH

Der vier bekende Werelds - Deelen
EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA:

O F

De geheele

A E R D - K L O O T

Vertoond in Nieuwe feer nette **LAND-KAERTEN**,
nevens Geographifche en Historifche Berigten aller
Keyferrijcken, Koninghrijcken, Landfchappen,
Steeden : Seeden der Volckeren, Spraecken,
Religien, Rijckdommen, &c.,

Door de HEER

SANSON D'ABBEVILLE,

Ordinair Geographus der Koningbljcke Majesteit van Franckrijck,

Vertaeld, en doorgaens met Historifche Byvoeghselen vermeerdert,

D O O R

S. DE V R I E S.

P U T R E C H T,

By **JOHANNES RIBBIUS**, Boeckverkooper in de korte
Jans - Straet. M. DC. LXXXIII.

BESCHRYVINGH

Van de

WED. J. D. J.

WED. J. D. J.

WED. J. D. J.

WED. J. D. J.

WED. J. D. J.

WED. J. D. J.

Hoogh - Edele, Gestrenge HEERE,
Heere EVERHARD
VAN W E E D E,

Heer van Dijkveld, Rateles, &c.

Deken des Capittels van S^t. Marie : President
ter Vergaderinge van de Edele Mogende Hee-
ren Staaten's Lands van Utrecht , en wegens
deselve Provintie gecommitteert ter Verga-
deringe der Hoog-Mog: Heeren Staaten Ge-
neraal der Vereenigde Nederlanden : Dijk-
Graaf des Leckendijks boven-Dams : Laetst
Ambassadeur aen sijn Koninglijcke Majesteit
van Vrankrijk.

MYN HEERE,

*Et geene ik in alle onderdanigheyt van onse
Druk-pers aen U Hoog-Ed. Gestr. opdrage,
is de Beschrijvinge des Werelts, door de Heer
N. Sanson , Geographus des Konings van
Vrankrijk , nu met een Nederlands gewaad
omhangen, en door den Vertaalter met veele Byvoegselen ver-
meedert,*

O P D R A G T.

meerdert, welke Geographie en Geographische Caerten, om de sonderlinge groote agtinge der selve, by alle Curieuse Liefhebbers, die grondige Kennisse hebben van de gelegentheynt des Werelts, met regt de eerste plaets verdienen.

Dat ik de vrymoedigheyt neeme (als een torssende Atlas) de geheele Werelt in diepe onderdanigheyt aen U Hoog-Ed. Gestr. op te dragen, is tot een bewijs van mijne schuldige danckbaerheyt, als die, zijnde een Onderdaen deser Provintie, my op het alderhoogste verplicht vinde, om U Hoog-Ed. Gestr. te bedanken, wegens alle die trouwe diensten en meer dan Vaderlyke sorge, welke U Hoog-Ed. Gestr. aen ons hebt beweesen, in die swaere desastres der tijden, wanneer wy waeren onder de overheerschende Magt des Konings van Vrankrijk, ontsloopt van Vryheyd, magt, eere en aensien; en in de alder-elendigste staat gesoncken lagen! waer van de gedagtenisse ons wederom als nieuwe smerte veroorsaekt. Hoe getrouwelyk U Hoog-Ed. Gestr. ons doe hebt bewaert, hoe Vaderlyk versorgt, hoe iwerig beschermt; wat Periculen, ongemakken, ende gevaeren U Hoog-Ed. Gestr. voor ons hebt uytgestaen onder de woede der Vyanden, die op onsen halse waeren geklommen, sulx sal nooyt by ons onder de affche der vergetenheyt versmooren, maer altoos blijven in een versche en levendige geheugenisse. Wanneer ik maer gedenke aen alle die Vaderlyke sorge, liefde, en trouwe, soo werde ik gedwongen voor al de Werelt, gelijk nu tegenwoordigh, mijne opreghte Dankbaerheyt aen
U Hoog-

O P D R A G T.

*U Hoog-Ed. Geftr. te bewijzen door een openbaer teecken. En koo-
me dan nu presenteeren aen U Hoog-Ed. Geftr. tot een blijck van
mijne plicht-schuldige dankbaerheyt dese vier Werelts-deelen; op
dat U Hoog-Ed. Geftr. sig daer in mogt verlustigen. En wien soude
ik deselve nuttiger kunnen opdragen als U Hoog-Ed. Geftr.,
welke ten grooten deele deselve met eygener oogen hebt aen-
schouwt, en wiens grootste vermaek is deselve te doorwande-
len: En wien waerdiger, als dewelke de hoogste bedieningen on-
ser Provintie niet alleen, maer ook onses geheelen Staats nu
soo veele Jaaren op het alderloffelykste hebt waergenoomen,
ende de Aensienlykste Gesantschappen aen de Magtigste Mo-
narchen, als Vrankrijk, Engelland en Hispanien, op het alder-
roemlykste hebt bekleet. Dogh hier struykeld mijne reden; al-
soo mijne Pen te laegh is om de bequaemheden van U Hoog-
Ed. Geftr. te vertoonen, indien niet desselfs Glorie en wil-
de verduysteren, alsoo geene waerdigheyt aen deselve van my
kan werden toegebracht. Dogh om U Hoog-Ed. Geftr. inde
Voorsaele niet te langh op te houden, soo siet den ingank tot het
Cabinet geopent.*

*Ontfang dan Hoog-Ed. Geftr. 't voorsz. Werk tot een bewijs
van mijn Dankbaer Gemoed, ende laet het zyn tot een nuttig
vermaek van de verspaerde minuten, in de wigtigste bedie-
ningen van den Staat.*

*Ondertusschen sal niet naelaeten den Heere te smeeken, dat
de Illustre Persoon van U Hoog-Ed. Geftr. ende desselfs
trouwe*

O P D R A G T.

*trouwe en wackere Diensten van den Hemel rijkelyk mogen
worden geseget , ten besten van onse Provintie , ende wel-
standt onses Lieven Vaderlands. In welken wensch ik eyn-
dige, betuygende voor al de Werelt, dat ik ben en blyve*

Hoog-Ed. Gestrenge HEERE,

*U Hoog-Ed. Gestr. alder-onderdanigste
en verplightste Dienaer ,*

Utrecht den
4 April
1683.

JOHANNES RIBBIUS.

A E N

A E N D E
Befcheydene

L E E S E R S,

en alle Nederlandsche Liefhebbers der GEO-
GRAPHIE en HISTORIEN.

Waerde Vrienden:

DOe wy in 't voorleedene Jaer uytgaven de vier Deelen onfer *Curieuſe Aenmerckingen der byſonderſte Ooſt- en Weſt-Indiſche verwonderens- waerdige Dingen*, was ons voorneemen geweest, daer by te voegen een korte *Geographiſche Beſchryvingh der geheele Wereld*. Maer als wy nu alreeds deſelve hadden begonnen (gelijk wy hebben geſeght in 't *Voorbericht* des gedaghten Wercks) quam ons in handen de *Geographiſche en Hiſtoriſche Beſchryvingh der vier Wereld-Deelen, Europa, Asia, Africa en America*, van de Heer *Sanſon d' Abbeville*, *ordinair Geographus der Koninghlycke Majesteit van Franckryck*; waer op wy terſtond onſen aengevangenen arbeyd uyt de hand hebben geleght.

De ſonderlingh - groote *vermaerdheyd* deſes ſeer geroemden Mans, de *netheyd* ſijner *Land-Kaerten*, en den *dienſt*, welke wy oordeelden dat de *Nederlandsche Leeſers* uyt deſelve ſouden kunnen trecken, bewoogen ons, om haer veel liever in haere Tael *zijn*, als ons begonnen Werck meê te deelen; als wel weetende, dat onſe Wiecken ons ſoo hoogh niet ſouden kunnen draegen, gelijk de ſijne hem in dit ſtuck hebben gedaen. De Heer *Bekoſtiger*

* *

V O O R - R E D E N .

stiger des Drucks der gedaghte onse *Curieuse Aenmerkingen* ons voorneemen verstaen hebbende, was terstond gereed, om de *Liefhebbers in ons Vaderland* den goeden Dienst te doen, van dit Werck onder de Pars te brengen, en't selve haer in haere Spraeck aen te bieden; beveelende de *Vertaelingh* aen my; en de gedaghte *Land-Kaerten* juystlijck, niet sonder groote kosten, doende *naefnijden*; daer nae op't *nauwkeurighste oversien* van persoonen die goede kennis hier van hebben; om verseekerd te moogen zyn, dat alles op't netste getroffen was. Dus koomd nu eyndlijk deese *Geographie van de Heer Sanson*, in een *Neder-duytsch gewaed* gestoocken, voor den dagh, en voor uw gesicht.

'k Wil my hier niet inlaeten, om voor oogen te stellen de *nuttigheyd, nodigheyd en vermaecklijkhed* der *Geographie en Cosmographie, of Aerdkloots- en Wereld-beschrijvingh*. De *Godsgeleerde*, in haere Uytleggingen over den Heyligen Bijbel, moeten dickmael haeren toevlught tot deselve neemen. De *Schipvaert*, en de soo gantsch voordelige *Koophandel door de Schipvaert* (welcke onse Landen heeft doen overvloeyen van Rijckdommen) kan sonder deselve niet bestaen. Om de *Geschiedboeken* met *verstand en vrucht* te leesen, moetmen dickmael van de *Geographi* beright gaen haelen, en by haer openingh van saecken soecken. De *Politische kennis* is sonder deese Weetenschap meerendeel gantsch blind. Met recht magh derhalven de *Geographie* genoemd worden, niet alleen de *gemeensaeme Suster*, maer oock 't *oogh der Historie*; deselve verstreckende als voor een *Leydsvrouw*. Gevende tegelijck oock deese *Verlustigingh*, datmen, in sijn *eygen Huys*, op sijn *eygen Bed*, aen sijn *eygene Tafel* blijvende, den *geheelen Aerdbodem te Water en te Land kan bereysen*; de Tusschenwijdten van alle plaetsen sien; d'uytgestrecktheyd der Landen van alle Vorsten aenmercken, e. s. v. Dit *Vermaeck*, deese *Nuttigheyd* werd noch grootlijcks *vermeerderd*, wanneer by de *Landkaerten* koomd een *Historische Beschrijvingh* van d'eygen-
schappen.

V O O R - R E D E N.

schappen der Landschappen; vruchtbaerheid of onvruchtbaerheid der selve; Der Dieren en Gewassen; der gefondheid of ongefondheid van de Lught; voorts, van d'eygen-aert, wonderlijke Seeden en seldsaeme bedrijven der Inwooners, gelijk in dit tegenwoordige Werck geschied.

'k Sal my oock niet bemoeien; om den *Lof van de Heer Sanson uyt te blaesen*, wegens sijne sonderlinge *vlijtigheid en curieusheid*, in de vervaerdigingh deeser *Wereld-kaerten* getoond. 't Sou te vergeefs zyn, *voor de San een Kaers te willen ontfsteeken*. Daerenboven is 't Spreekwoord yeder bekend, dat *goede Waer' haer selven genoegh prijsd*, waer tegens de *quaede door geene Lof-tuyterien beeter werd*. Alleen sal ick hier in onse Tael ter neer stellen de korte *Voor-reden*, welke de *Hooghduytsche Oversetter* van 't Werck des Heeren *Sansons* voor 't sijne heeft doen drucken, luydende aldus:

„Daer zyn tot noch toe veel verscheydene *Geographische Tractaten* in openbaeren Druck uytgegeven geworden; doch deselve bestaen ten deelen maer in een *particuliere Beschrijvingh* der Landschappen met der selver *Kaerten*. En d'andere, schoonse de vier soo genoemde Werelds-Deelen in sich schijnen te begrijpen, heeftmen soo onvolmaeckt en gebrecklijck bevonden, datmen noodigh heeft geaght, om te sien nae een *exact en accurat* (wel-doorwroght, nauwkeurigh, recht-geschickt) Werck; op datmen oock in dit stuck, soo veel mogelijk is, cenige gewisheid en volkoomenheid moght hebben. Wat nu de wijdberoemde Koninghlijke *Fransche Geographus ordinarius*, de Heer *Sanson d' Abbeville*, hier in verricht; en hoedaenigh een groote vlijt hy aengewend heeft, soo in 't vervaerdigen van sijne treflijke, nette *Kaerten*, als in de beschrijvingh der vier Werelds-Deelen, sal de gunstige Leefer verneemen met sonderlinge vergenoegingh en vermaeck, indien hy de moeyte wil doen, van dit Boeck te doorsien en te leesen; 't selve gebruyckende tot sijn nut en dienst.

V O O R - R E D E N.

Wat oock d'ervaerne Wereld-beschrijvers in ons *Nederland* van deese *Geographie* oordelen, blijkt, om andere voorby te gaen, uyt den *Autheur* van 't *Light der Kercklijcke en Wereldlijcke Historien*, door de *Godlijcke en Menschlijcke Aerdbeschrijvingh der ael-oude bekende Wereld*, vertoonnd in over de vijfthigh *nauwkeurige Land-tafelen*, gedruckt t' *Amsterdam* in 't Jaer 1681.: Die, fol. 112., in d' optellingh der voornaemste Wereld-beschrijvers, deese woorden gebruyckt: „*Nicolaus Sanson van Abbeville*, een *Koninghlijck Geographus*, verdiend tegen- „woordigh, door sijne Nette Kaerten, den meesten Lof. Soo heeft oock seecker voornaem Heer, uytsteekend ervaeren in de *Geographische Wetenschap*, onlanghs geleeden aen my geschreeven: „'t Behaeghd my ten hooghsten wel, dat ghy *Sanson* voor de *Nederlanders* in de *Nederlandsche Tael* over- „brenghd; en noch beeter, dat ghy in uwe Overfettingh volghd „de *Hooghduytsche* Vertolckkingh, welcke ick heb gesien, in de „*Historische* Beschrijvingen seer vermeerderd en op-gehelderd te „zyn. Wat de *Kaerten* belanghd, die zijn, nae mijn oordeel, „de beste, geschickteste, en netste, jae volmaeckteste van al die „ick oyt of oyt gesien hebbe, e. f. v.

Meer Getuygenissen en Aenprijfingen van geleerde in de *Geographie* wil ick hier niet aentrecken. 'k Weet wel, dat des Heeren *Sansons* Landsman *Thevenot* hem somtijds een mislagh verwijt; hier van een Riviertje, 't welck in sijne Kaerten sou staen, doch van hem op sijne Reysen niet gevonden is; daer van yet anders, weynigh van belangh zijnde. Maer oock weet ick dit, datmen eeuwich sou moeten waghten, indienmen een rechtvolmaeckte *Geographie*, en volmaeckte *Geographische Tafelen* sou begeeren te sien. 't Is ons genoegh, dat onsen *Sanson* by alle rechtchapene kenners dien roem heeft, dat de sijne in netheyd uytstecken boven alle andere tot noch toe uytgekoomene; derhalven oock, schoon niet in alles volmaeckt; 't welck niet sal geschieden soo lang de Wereld staet, echter de volmaeckste van alle zijn.

En

V O O R - R E D E N .

En seecker, indien *Sanfon Thevenot* oock wou berispen, 't sou hem aen geen Stof behoeven t'ontbreecken, om in sijne Reys-beschrijvingen mislaegen aen te wijfen, die swaerder weegen; en waer van hy lichtlijcker kennis had konnen neemen, als *Sanfon* van al de bysondere kleyne deeltjens der geheele Wereld.

In de *Verdeelingh* der Gewesten gaet onsen *Autheur* gantsch nauwkeurigh, vermijndende de gemeene mislagh van bynae alle andere Wereld-beschrijvers, welcke in haere Verdeelingen van een Werelds-deel bysondere Landen in 't selve in stucken snijden: Jac oock wel in een Koninghrijck haere *Limien* voeren midden door een Landschap van 't selve.

Deese *Historische en Geographische Wereld-beschrijvingh van de Heer Sanfon* is oorsproncklijck in de *Fransche* Spraeck uytgegaen. Een groot Liefhebber der *Geographie* heeft deselve in sijne Moedertael de *Hooghduytsche* overgebraght, mercklijck vermeerderd, en in 't Jaer 1679. door den Druck gemeen gemaect. Dit *oversene en vermeerderde Exemplair* heb ick voor my genoomen, en getrouwlijck vertaeld. Indien derhalven yemand in de vergelijkingh mijner *Nederlandsche oversettingh* met 't *Fransche oorsproncklijck* eenigh verschil vond, *buuten de vergrootingh*, die moet weeten, dat ick 't gedaghte *vermeerderde, oversene, en langh nae 't Fransch uytgekoomene Hooghduytsche Exemplair* heb gevolghd.

Doch vermits de *Titel beloofd* soo wel een *Historische* als *Geographische Beschrijvingh der geheele Wereld*, maer dat ondertuschen de *Historische* veelerwegen of gantsch ontbrack, of maer alleen kort en afgebroocken wierd voorgesteld, soo heb ick een goed deel *Historische Byvoeghselen* daer toe gedaen; en dan noch in 't Werck selfs hier en gintich yets bygelast, 't welck ick echter, ten onderscheyd, met een *Cursijf* Letter heb laeten drucken. Deese moeyte nam ick op my, eenfdeels, om den *Inhoud des Boecks dies te beeter den Titel te doen gelijk zijn*; andersdeels om de *Liefhebbers van Historische saecken dies te meer vergenoegingh te*

V O O R - R E D E N .

geven. 'k Heb' er daerenboven bygedaen een ontleedend Register van de Vier Wereld-Deelen, naed' orde der verhandeligh dees- ses Wercks, en dan noch een Bladwijfer der bysonderste in dit Boeck verhaelde dingen: Welcke beyde aen 't Fransche en Hoogh- duytische ontbraecken. Waer door dan, soo door des Hoogh- duytischen Vertaelers als mijne Vermeerderingh dit Werck ontrent driemael soo groot is geworden als 't Fransche.

't Heeft de Heer Sanson behaeghd, in orde *Asia* de voortogt te geven, als in veelerley opslighen van hem geoordeeld werdende 't voortreflijkste Werelds-Deel te zyn. Wy echter hebben, om redenen, de gemeene gewoonte gevolghd, gevende *Europa* d'eerste plaets in de Schickingh. Als derhalven *Asia* somtijds werd genoemd *ons eerste Werelds-Deel*, soo moet de Leefer wee- ten, dat onsen *Autheur* van dit Gewest heeft beginnen te tel- len.

Waerom ick somtijds, tegens mijne geduerige gewoonte in mijn' andere Wercken, eenige soo *Uythheemsche* als *Konst-woorden* heb behouden of gebruyckt, is den *Leefer* bekend gemaect in 't voorbericht mijner gedaghte *Curieuse Aenmerckingen der byson- ste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige Dingen*.

't Is niet wel mogelijk, dat een taemlijk-groot Boeck sonder *Druckfeylen* sou aen 't light konnen koomen: Insonderheyd niet een Werck daer soo een groote meenighte *vreemde Naemen*, soo ontelbaer veel *Onderscheydingen*, en aenwijfingen der *Gewesten* sigh in vertoonen, als in dit tegenwoordige. Derhalven sou 't oock niet vreemd zyn, dat hier en daer in de Naem van een *Stad*, *Landschap*, *Rivier*, of in de woorden *Oost*, *West*, *Suyd*, *Noord*, e. s. v. een *misflagh*, door schuld des Druckers, en onse oversieningh in 't Leesen der eerste Proeven, moght begaen zyn. Wanneer eenige der selver den *Leefer* moghten voorkoomen, soo sal hem gelieven, ons beleefdelijk te verontschuldigen, en de fey- len bescheydentlijk na de *Caerten* te verbeeteren. Ondertusschen evenwel dit wetende, dat de *Naemen* van sommige *Landen*,
Steeden,

V O O R - R E D E N.

Steeden, Rivieren, e. f. v. by d' eene Schrijver anders staen *ge-
speld*, als by d' andere; oock veeltijds meer als eene benoemingh
hebben: En dat derhalven al dickmael geen fout is t' aghten,
't welck sommige soodanigh sou mogen schijnen. Immers, dat
my, die 't voorgemelde *Exemplair* getrouwlijck gevolghd heb,
voor soo verr' de schuld niet moet toegeschreeven werden. Wel-
neer oock in de Historische Beschrijvingh eenigh verschil met
andere Schrijvers werd gesien, soo moetmen weten, dat de
Historische Verhaelen onder malkander niet altijd over een
koomen, en dat derhalven de *Geographi* nu deesen, dan dien
volgen.

Meer heb ick, waerde Vrienden, voor ditmael niet te seg-
gen; als dat ick u bevel in de genaedige Hoede des Almaghtigen
Gods, terwijl ick blijf, en my tot Eer houde, te zijn

Uwen gantsch dienstvaerdigen

S I M O N D E V R I E S.

Utrecht, deesen
I. II. der Gras-
maend des Jaers
M.DC.LXXXIII.

A E N.

A E N W Y S I N G H

*Voor den Boeckbinder , waer de LAND-
KAERTEN geplaeft moeten worden.*

1. G enerale Kaert van EUROPA. 1.	33. Partie de Barbarie , ou est le Royaume D'Alger. 449.
2. Isles Britanniques. 3.	34. Partie de Barbarie , ou sont les Royaumes de Tunis & Tripoli. 458.
3. Scandinavie, ou sont les Estats de Danemark, de Suede, &c. 54.	35. Royaume & Desert de Barca , & L'E-gypte. 465.
4. Russie blanche , ou Moscovie. 82.	36. Partie du Biledulgerid , ou sont Tesser, Darha, &c. 468.
5. France. 105.	37. Egypte divisé en les Douze Cassilifs. 473.
6. Allemagne. 133.	38. Afrique , ou Libie ulterieure , ou sont Le Saara ou desert , &c. 487.
7. Estats de la Couronne de Pologne. 195.	39. La Guinée. 492.
8. Espagne. 227.	40. Partie de la Haute Æthiopie , ou sont L'Empire des Abissins & la Nubie. 497.
9. Italie. 252.	41. Partie de Zanguebar , ou sont les Costes d'Ajan & d'Abex. 503.
10. Partie de Turquie en Europe. 270.	42. Royaume de Congo. 508.
11. Hongrie. 270.	43. Pays & Coste des Caffres. 515.
12. Generale Kaert van ASIA. 289.	44. Isle de Madagascar, ou de St. Laurens. 518.
13. Turquie en Asie. 294.	45. Isles du Cap verd , Coste & Pays de Ne-gres. 522.
14. Anatolie. 294.	46. Isles Canaries. 527.
15. Mer Noire , ou Mer Majeure. 294.	47. Les Isles de Malte, Goze , &c. 536.
16. Sorie & Diarbeck. 303.	48. De Generale Kaert van AMERICA SEPTENTRIONAL. 550.
17. Turco manie, Georgie, Commanie. 307.	49. Le Canada, ou Nouvelle France, &c. 559.
18. L'Arabie Petrée, Desert & Heureuse. 319.	50. La Floride. 572.
19. L'Empire du Sophy de Perse. 328.	51. Audience de Mexico. 588.
20. L'Empire du grand Mogol. 338.	52. Audience de Guadalajara. 603.
21. Presq' Isle de l'Inde deca la Gange , ou sont les Royaumes de Decan , de Gol-conde , & le Malabar. 347.	53. Audience de Guatimale. 607.
22. Partie de l'Inde au de la du Gange. Presq' Isle de l'Inde au de la du Gange. 357.	54. Les Isles Antilles , &c. 616.
23. Royaume de la Chine. 368.	55. De Generale Kaert van AMERICA MERIDIONAL. 633.
24. Le grand Tartarie. 387.	56. Terre Ferme &c. 637.
25. Les Isles du Japon. 394.	57. Guiane. 641.
26. Les Isles Philippines. Islas de los Ladro-nes. 403.	58. Le Perou & le Cours de la Rivire Ama-zone. 645.
27. Les Isles Molucques, Celebes, Gilolo , &c. 407.	59. Le Chili. 668.
28. Les Isles de la Sonde, entre Lesquelles sont Sumatra , Java , Borneo , &c. 412.	60. Le Brezil. 672.
29. Ceylan , & les Maldives. 417.	61. Le Paraguay. 681.
30. Generale Kaert van AFRICA. 423.	62. Desroit de Magellan. 685.
31. Royaume de Maroc , divisé en sept Pro-vinces. 432.	
32. Royaume de Fez. 438.	

Geogra-

D-

oyaume

449.

oyaumes

458.

& L'E-

465.

t Tesser,

468.

ifs. 473.

ou font

487.

492.

ou font

bie. 497.

les Costes

503.

508.

515.

rens. 518.

ays de Ne-

522.

527.

536.

ERICA

550.

e, &c. 559.

572.

588.

603.

607.

616.

ERICA

633.

637.

641.

vire Ama-

645.

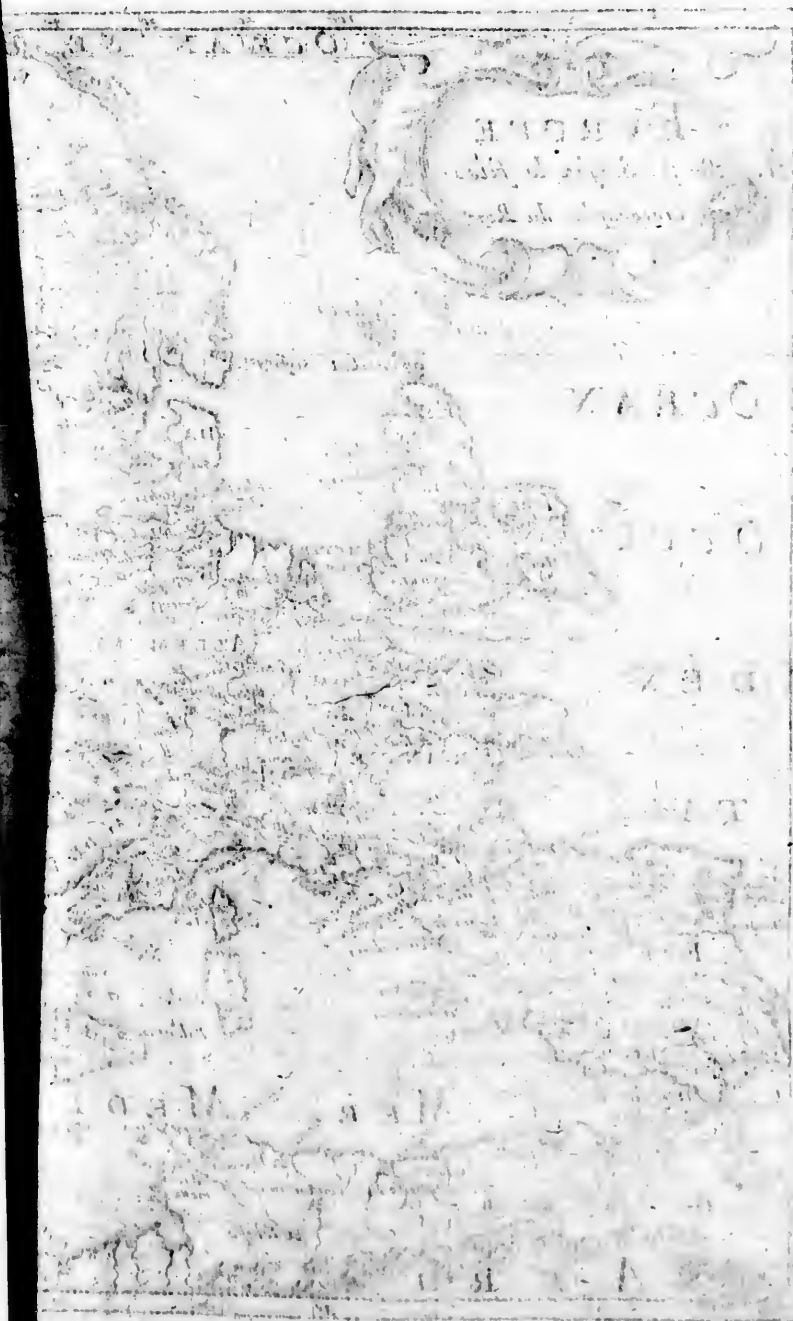
663.

672.

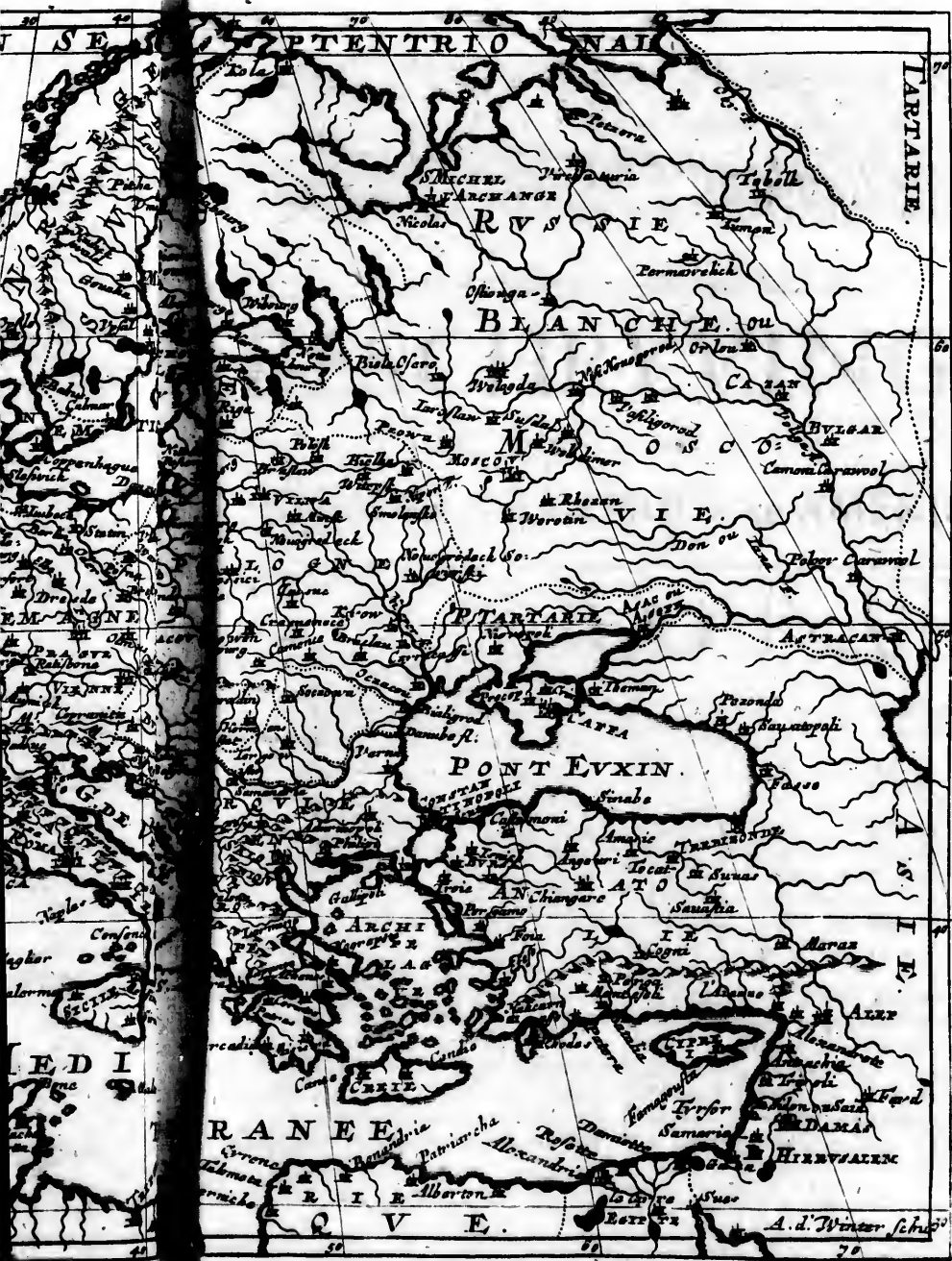
681.

685.

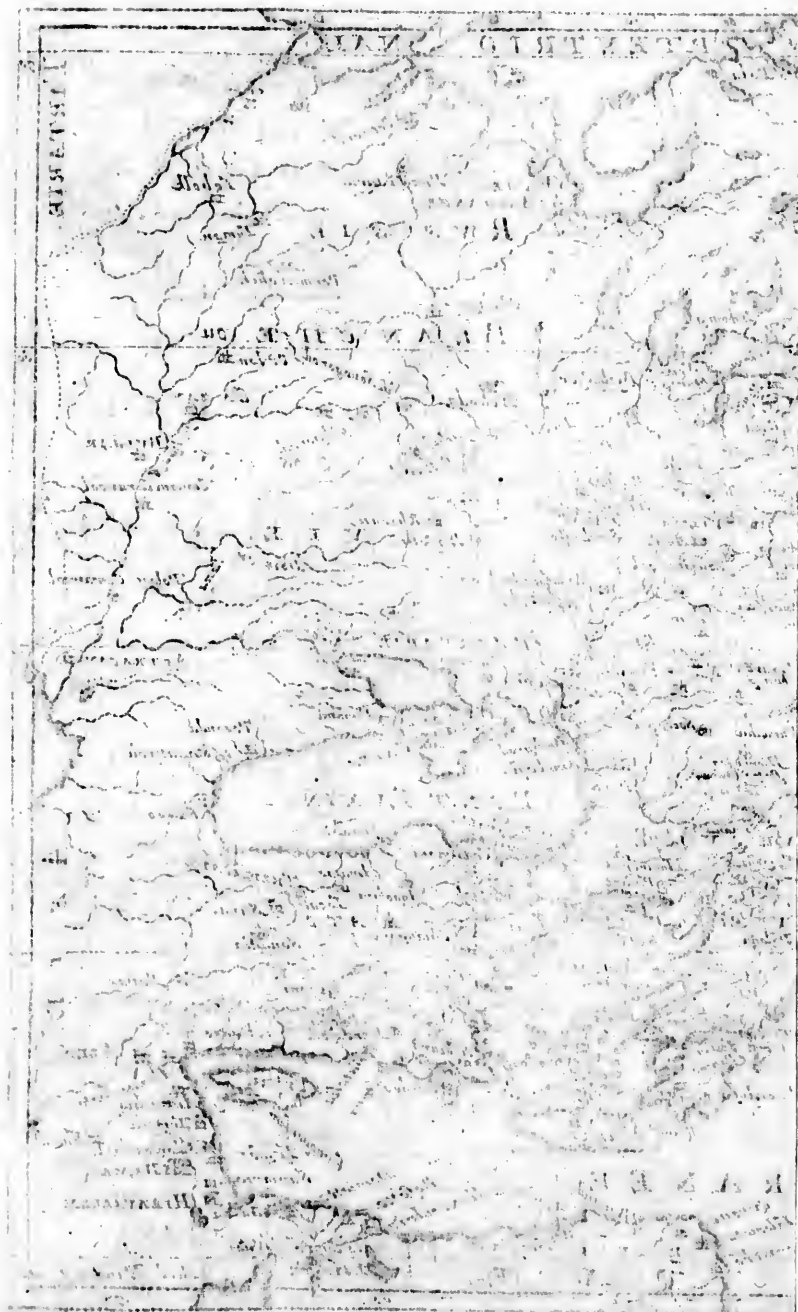
Geogra-

Geographische en Historische
BESCHRYVINGH

Der vier Werelds-Deelen,

EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA.

E U R O P A.

EUROPA is een onser drie Werelds-deelen; onder welke ASIA leght tegens't Oosten; AFRICA nae't Suyden; en EUROPA, in opsight haerer beyde, tusschen't Noorden en't Westen; namentlijk van Asien tegens't Westen, en van Africa tegens't Noorden. 't Werd meerendeel begrens'd van den grooten Oceaan en de Middellandsche Zee, hebbende de Noord, Ys, of Scythische Zee tegens't Noorden: De West, Atlantische of groote Zee tegens't Westen, De Middellandsche Zee, die maer een Arm van de groote Wereld-Zee is, leght in't Suy-

den; en dese scheyd Europa van Africa.

Maer tegens't Oosten werd het van Asia afgesonderd door verscheydene Zeeën, welke in de Middellandsche vallen; door verscheydene Enghten tusschen dese Zeeën; en dan ook door verscheydene Rivieren: Als; door d'Egeische Zee, de Zee van Marmara, voortijds genoemdt Propontis; de swarte of groote Zee, voor desen Pontus Euxinus, en de Zee van Zabaqué, eertijds Maeotis Palus.

Tusschen d'Egeische Zee, en de Zee van Marmara is d'Enghte van Gallipoli, anders de Dardanellen, of de Kasteelen geheeten: En dan noch S. Foru-arm, voortijds Hellespontus. Tusschen de Zee van Marmara en de swarte Zee is d'Enghte by Constantinopol, of't Canael der

A

swarte

zwarte Zee, voor desen *Bosphorus Thracicus* genoemd. Tusschen de zwarte Zee en de Zee van *Zabaquidis* d' Engte van *Cassa* of *Vospero*, anders *S. Iohannis-arm*; eertijds *Bosphorus Cimmerius*.

Daer-en-boven werd *Europa* geheel van *Asia* gescheiden door de Vloeden de *Donaus*, voor desen *Tanais*; de *Wolga*, voortijds *Rha*, en d' *Oby*, eertijds *Carambyce* geheeten; wanneer men een *Linie* van d' eenē tot d' andere trekt.

Europa legd tusschen den 35sten en 72sten Graed der Breedte; tusschen den 10^{den} en 100sten Graed der Lengte; alhoewel 't dese geheele ruimte niet beslaet. Zijne breedte toond, dat het by nae gantich onder de gematigde Lughtstreeck is, en niets van de versinghde heeft; noch oock yers, 't welk deselve naerderd; maer wel wat van de koude.

De groote *Wereld-Zee* en verscheydene andere Zeeën, welckē *Europa* omringen; en deselven Deelen van een scheiden, hebben d'Inwooners deses Gewests foodanigh een Voordeel te weeg gebracht, datse alreeds voor lange tijden zijn geweest de geschickteste en bequaemste Lieden in Koop-handel, Wetenschappen, Wapenen, Konsten en allerley andere Oeffeningen.

Dit *Europa* willen wy aenmerken in negen verscheydene voornaeme Landschappen of Deelen; welcke zijn de *Britannische Eylanden*; *Scandia*; of *Scan-*

dinavia; waer onder de Koningrijken *Denemarcken* en *Sweeden* zijn begrepen; en *Wit-Rusland*, of *Muscovien*. Dese drie Deelen leggen alder-wijdst nae 't Noorden. Midden in *Europa* heeft men *Frankrijk*, *Duytschland* en *Polen*. Nae 't Zuyden *Spanje*, *Italien* en 't *Europeisch Turkijen*.

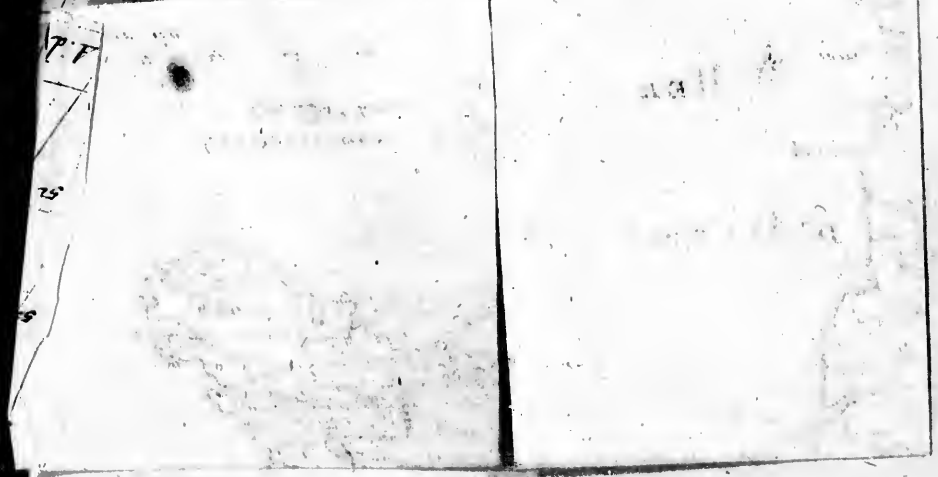
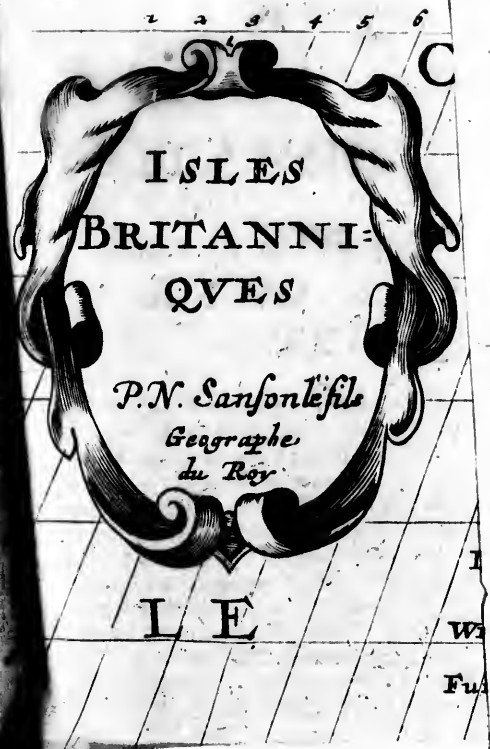
Eer wy tot de Deelen in 't bysonder koomen, sullen wy voor uyt senden, dat in *Europa* drie Hoofd-Spraken en drie Hoofd-Religien in swangh gaen. De *Latijnsche*, *Duytsche* en *Slavonische* Talen zijn hedens daeghs de gemeenste in die Werelds-Deel. De *Latijnsche* gaet door *Italien*, *Frankrijken* en *Spanje*; alhoewel onder verscheydene manieren van uytspreeck. De *Duytsche* streckt sich uyt door *Duytschland*, de *Britannische Eylanden*, en tot in *Scandinavia*, waer in de Koningrijken *Denemarcken* en *Sweeden* leggen. De *Slavonische* is gebruycklijck in *Polen*, *Muscovien*, een goed deel van 't *Europeisch Turkijen*, en in *Bohemien*, doch onder verscheydene Uytspreeckings-wijzen. D'overige Spraken in *Europa*, als de *Grieksche*, *Albanische*, *Hongarische* en meer andere zijn soo gemeen niet; maer werden alleen in haere Landschappen gesprooken.

Desgelijcks zijn'er drie Hoofd-Religien, of verscheydene Secten in *Europa*, naementlijk, de *Roomsch-Catholijcke*, *Lutherische* en *Gereformeerde*.

ghrijken
gevepen;
Dele drie
Noor-
deest men
Nac
Droefisch

bysonder
enden, dat
en en drie
De La-
sche Talen
neente in
ijfche gach
aenje; al-
manieren
treckt sich
britannische
via, wher
en en Swee-
gebruyck-
n goed deel
in in Bobe-
dene Uyt-
rige Spra-
che, Alba-
ndere zijn
den alleen
oockem
ofd-Relige-
in Europa,
Catholycke,

DE

zwarte Zee, voor desen Bosphorus Thracius genoemd. Tusschen de zwarte Zee en de Zee van Zabaquë is d' Engte van Caffa of Vespero, anders S. Johannis-arm; eertijds Bosphorus Cimmerius.

Daer-en-boven werd Europa geheel van Asia gescheiden door de Vloeden de Donauw, voor desen Tanais; de Wolga, voortijds Rha, en d' Oby, eertijds Carambyce geheeten; wanneer men een Linie van d' een tot d' andere trekt.

Europa leghd tusschen den 35sten en 72sten Graed der Breedte; tusschen den 10^{den} en 100sten Graed der Lenghte; alhoewel 't dese geheele ruymte niet beslaet. Zijne breedte toond, dat het by nae gantsch onder de gematigde Luchtstreek is, en niets van de versinghde heeft; noch oock yets, 't welk deselve naerderd; maer wel wat van de koude.

De groote Wereld-Zee en verscheydene andere Zeeën, welcke Europa omringen, en desselven Deelen van een scheiden, hebben d' Inwooners deses Gewests soodanigh een Voordeel te weeg gebracht, datse alreeds voor lange tijden zijn geweest de geschickteste en bequaemste Lieden in Koop-handel, Wetenschappen, Wapenen, Konsten en allerley andere Oeffeningen.

Dit Europa willen wy aenmerken in negen verscheydene voornaeme Landschappen of Deelen; welcke zijn de Britannische Eylanden; Scandia, of Scan-

dinavia, waer onder de Koningrijken Denemarcken en Sweden zijn begrepen; en Wis-Rusland, of Muscovien. Dese drie Deelen leggen alder-wijdst nae 't Noorden. Midden in Europa heeft men Franckrijk, Duytschland en Polen. Nae 't Zuyden Spaenje, Italiën en 't Europeisch Turkijen.

Eer wy tot de Deelen in 't bysonder koomen, sullen wy voor uyt senden, dat in Europa drie Hoofd-Spraeken en drie Hoofd-Religien in swangh gaen. De Latijnsche, Duytsche en Sclavonische Taleten zijn hedens-daege de gemeenste in die Werelds-Deel. De Latijnsche gact door Italiën, Franckrijk en Spaenje; alhoewel onder verscheydene manieren van uytspreeck. De Duytsche streckt sich uyt door Duytschland, de Britannische Eylanden, en tot in Scandinavia, waer in de Koningrijken Denemarcken en Sweden leggen. De Sclavonische is gebruycklijck in Polen, Muscovien, een goed deel van 't Europeisch Turkijen, en in Bobemen, doch onder verscheydene Uytspreeckingswijzen. D' overige Spraken in Europa, als de Grieksche, Albanische, Hongarische en meer andere zijn soo gemeen niet, maer werden alleen in haere Landschappen gesproocken.

Desgelijcks zijn er drie Hoofd-Religien, of verscheydene Secten in Europa, naementlijk, de Roomsche-Catholijcke, Lutherische en Gereformeerde.

D E

O C E

AN

OCEAN SEPTENTRIONAL.

ISLES
BRITANNI-
QUES

P. N. Sanson le fils
Geographe
du Roy

ISLES DE
FERO

LES ISLES DE
SCHETLAND
Burgh Mainland
Isle

LES ORCADES

MER D'ESCOSSE

ISLES
Kirkland Mainland
Is.

Lower
I.1.

Slve I

WESTER

Fu/ft :

ISI

11.1

MER

D'ALLEMA=

G I N E

LANDE

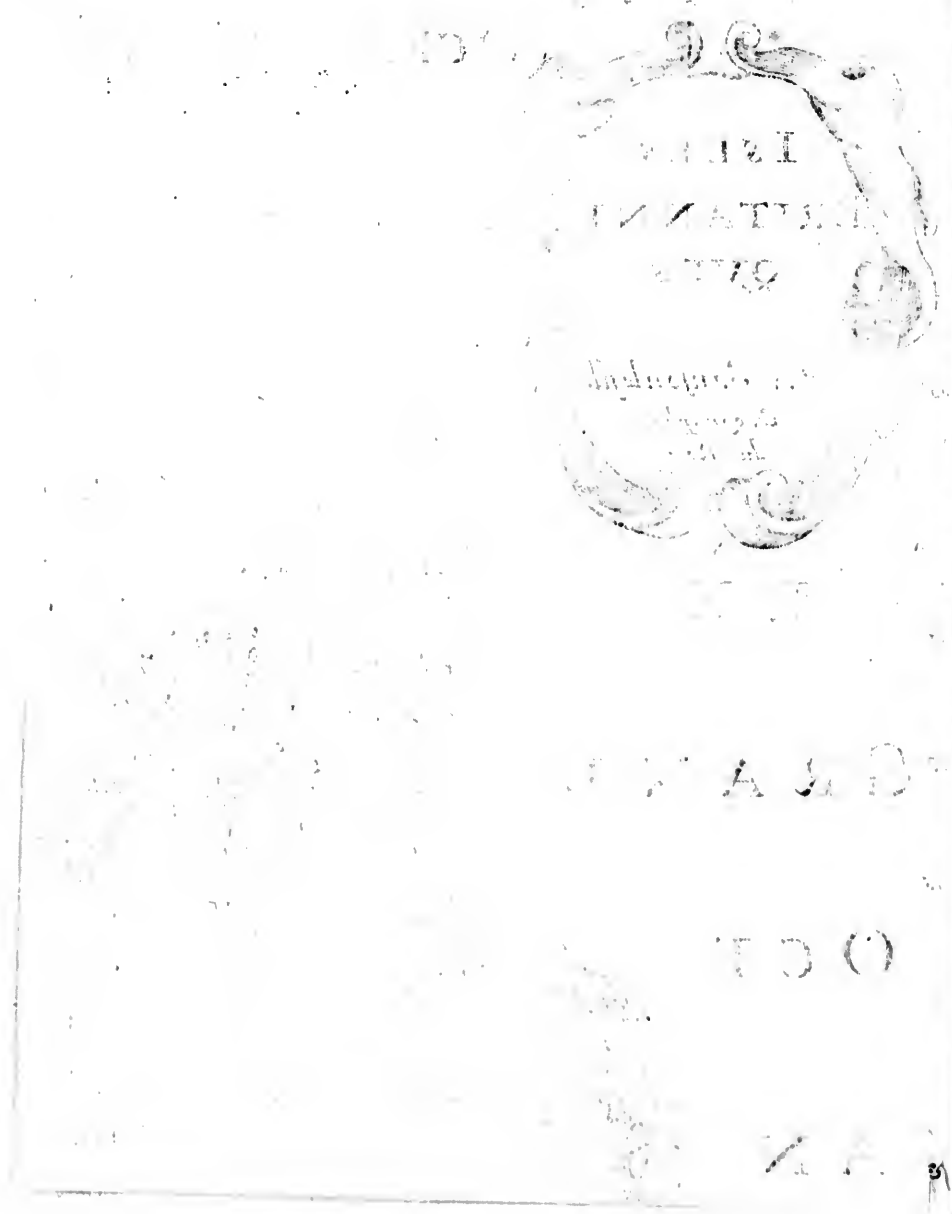
MER BRITANIQUE

FRANCE

LES SORLINGES
Lst. 25^e Marie

Winter 76: 1976

B

C

le
bre
Gra
Holl
mar
wer
noe
leg
Arm
't No
cadij
D
dent
ke N
enck
dat h
ven
ker
noe
van
N
Lug
Win
aen
scha
derin
gede
vind

D E

BRITANNISCHE EYLANDEN,

Waer in de Koninghrijcken *ENGEL-
LAND, SCHOTLAND, en
IRLAND* leggen.

Groot-Britannien is eene der heerlijckste Eylanden in gantsch Europa; en werd gedeeld in enkele kleyner Eylanden; welcke, nae de breedte, leggen tusschen den 7^{den} en 23sten Graed. Nae't Oosten heeft het voor sich *Holland* of *Nederland*; gelijk oock *Denemarcken* en *Noorwegen*. Van 't Westen werd het beslooten door d'Eylanden, genoemd *Hesperiden*. Tegens 't Suyden leght *Aquitania*, of *Gasconien*, voortijds *Armorica* geheeten, en *Normandjen*. Na 't Noorden eyndighd het sich met d'*Orcadische* Eylanden.

Dit Koninghrijck met al sijn Eylandenschijs, als of 't van de Wonderrijke Natuur was toe-bereyd geworden tot enckele lust en vermaecklijckheydt, soo dat het in geluck, ten desen opsight, boven alle andere is te stellen. Ter welker oorsaek het oock sou moogen genoemd werden een kleyn Proef-stuck van den geheelen Aerd-kloot.

Niet alleen is hier in de Somer de Lught saght en lieflijk, maer oock in de Winter soo lijdlijk, dat d'Inwooners aen haeren vruchtbaeren Grondt geen schaede, noch daer door geen verhin-dering in haar van de Natuur haar toegedeeld geluk te vermaghten hebben. Sy vinden overvloed van Veld-vruchten en

Graenen; jae soodanigh, datse niet alleen voor haar selven rijcklijck genoegh daer aen hebben, maer oock andere nood-lijdende Landen te hulp konnen koomen. Gelijckse dan voor desen de *Romeynen*, in *Duytschland*, oorlogende, jaerlijcks op eenmael aght honderd met Koorn gelaedene Scheepen hebben toegesonden: Waer door deselve dit Rijk hielden te zijn een nieuw regens 't Westen leggend *Sicilien*. Want men vindt in dit heerlijk Land soodanige goede Ackers, dat het gebouwde en met behoorlijcke vlijt omgeploeghe Veld, oock selfs sonder uytgeworpen Saed, Garst in meenighte voort-brenght.

Insonderheydt kan men sich niet genoeghsaem verwonderen over de veel-lerley schoone Boffchen en Visch-rijcke Vloeden, welcke d'Inwooners niet anders als lust, vermaeck, en te gelijk een groot voordeel toebrengen. Want in d'eene vind men allerley Wilde Dieren, in d'andere een groote meenighte van seer heerlijcke Visch; soo datse oock selfs d'Uytlanders daer meê konnen dienen. Want 'tis te eenemael waeraghtigh, dat eens op een eenige Jaght (welcke doch veelmael in 't Jaer werden aengesteld) vijf honderd Wilde Paerden gevangen; oock met Helfters en Voet-

Geographische en Historische

stricken binnen ses Maenden tam gemaect zijn geworden, welcke naderhand seer heerlijke Rossen waren. Desgelijcks heeft men op eenmael aght honderd stucks Harten gevangen en geveld; onder weleke een boven maten groot was, en de dicke van thien vingeren breedt Vet in sich had.

Men vindt in dit Landt seer schoone witte Koeyen; uyt welckers Smeer Oly kan werden gemaect. Oock werden'er geheel swarte, stercke en gantsch wilde Stieren gevonden, welcke in kracht en grimmigheyt voor de wilde Leeuwen niet behoeven te wijcken. De Schapen zijn seer schoon van Wol, welcke wit, saght en suyver is. Derselver Vleesch is so goed en sinaecklijck, dat geen ander daer by is te vergelijken. Gemeenlijck werpense drie jongen; en hebben drie of vier Hoornen, gelijk de Rammen; welker sommige wel thien Hoornen hebben.

Insunderheydt oock moet men sich verwonderen over de treflijke Paerden; by welcke de schoonste *Spaensche* niet eens in vergelijckingh komen. In vaerdigheyt gevense geen andere toe. Ten arbeyd zijns seer sterck: Op de reys gewind, en konnen't lang uytharden. Door de Plassen en Waterkens gaense soo sagt, dat den Beryder de Schoenen nauwelijcks bespat worden. Over Moerassige weecke Plaetsen tredense soo light, datse lighter kunnen door-komen als yemand die gantsch onbeswaerd te voet gaat.

Daer-en-boven weet men oock, dat d'*Engelsche* Honden, of Doggen, wegens haere meenichte en goeden aert, seer beroemd zijn. Van haerselden zijns wild; doch werden soodanigh geleerd en asperight, datse de Huysen voor Dieven bewaren, en de reyssende persoonen beschermen voor Struyckroovers en andere, boose Lieden. Sommige der Brac-

ken en Spoor-honden zijn van Natueren van sulck een goeden Aert, datse niet alleen't Wild, maar oock de Visschen in de Wateren opsporen. In geen andere Landen sou men beter Jaght-honden konnen vinden.

De Bergen schijnen in witheydt de Marmor gelijk; en uyt deselve vlieten Beeckjens af, waer in kleyne stuckjens Goud werden gevonden. Hier siet men den Magnete-steen, en sommige van Diamant beroemde Klippen, uyt welcke de Lazuer-steen werd gegraven. Desgelijcks oock andere Eedele Gesteenten, en Paerlen, welcke voor d'*Indiënsche* niet veel behoeven te wijcken. In geen Gewesten werden meer Steenkoolen, gelijk oock Tin en Lood, gevonden als in *Engelland*.

Op de hooge Heuvelen onthouden sich d'Arenden en Sparwers in meenigheten: Gelijk oock seecker slag van Hannen, levende van kleyne Vischkens. In verwe en smaect komense met de Phasanen over een. In de Meiren en Poelen vanght men veel begeerlijke Visschen, als Snoeckken, Salmen, en diergelijke, in groote meenigheten; soo dat de Visschers geduurigh werck aen haere Netten vinden. De Zee-Mosselen en Oesters, welcke aen den Oever werden versameld, zijn oock niet te versmaden. De Haringen zijn hier soo gantsch overvloedigh, dat Jaerlijcks wel drie duysendt Scheepen, daar mee gevuldt werden.

Wat d'Inwooners deses Koninghrijks belanghd, deselve zijn sterck van lichaem, en van een goede, gematighde gesteltenis; soo datse gemeenlijck een hoogen ouderdom komen te bereycken; sommige honderd Jaren tellende; evenwel noch gewoon zijnde onder den openen Hemel, ja somtijds in koude en Sneeuw te slapen.

Eenige laeten haere groote sterckte daer.

Beschryvingh van EUROPA.

daar in blycken, datse een Ysere Gréndel verbreecken: In eenen dagh tijds een groote Reys van veele Mijlen weghs verrichten, en met de snelste Paerden gelijk konnen loopen. Oock sullense somtijds de wilde Gedierten naejaegen, aghterhaelen, en ter neer vellen.

Soo wel de Mans als Vrouws-perfoonen zijn van een schoone gedaente, wel bespraect, milddaedigh, en soo Gastvry, dat haere Huysen by nae voor yeder openstaen. Infonderheyd werden d'Engelsche Jonck-vrouwen van d'Uytländers seer geroemd en hoog verheven, wegens haer onvergelyklike schoonheyd, wel sprekenheyd, vriendlyckheyd, gierlijke Draght, en Hoflijeke, bevallijke Seeden.

In't gemeen hebben de Mans-perfoonen lust om te *Studeeren*; daer nevens oock een heerlijk Verstand, bequaem tot hooge en *subtyl*saecten. Sy ontfien sich gantschlyck geen arbeyd, van welke sy geen schande te verwachten hebben. Sy beminnen de Deughden, en bemoeyen sich vlijtigh, om door d'oeffeningh der selver sich roem te verwecken.

Geduerigh en van oude tijden af zijnse seer neerstigh geweest, om in Oorloogen Lof en Eer te behalen. Geene *Natie* is nae Krijghs-roem soo begeerigh, als d'Engelsche. De Wellusten plegense sich niet veel aen te neemmen, maer de Deughden nae te traghten. Voor desen onthieldense sich in de Bosschen, Peltzen tot haere Kleedingh hebbende. Hier beneerstighdense sich de Jacht, en dreyen gesaemenderhand haere aen en indringende Vyanden dapperlyck te rugh.

Wat nu verders de gedaghte gesaementlijcke Eylanden belanghd, deselve werden verdeeld in grooter en kleyner. De kleyner zijn van't Zuyden af 145. in't getal; en worden *Sorlinges*, van d'oude voortijds *Hesperides*, genoemd. Van't Westen af zijn'er 30. of wat meer, welc-

ke *Schotland* besluyten; voerende den naem van *Abrides* of *Hebrides*. D'*Orca-dische* Eylanden, nae 't Noorden toe, zijn 44. en leggen niet verr' van 't Landschap *Thule*, of *Ysland*. Indien men de 7. Eylanden, *Acmodos* geheeten, daer by reeckend, soo sal't getalt'samen uytmaecken 226.; alhoewel andere over de 355. stellen. 't Welck oock welsoo zijn kan, nae dat men de gedachte Eylanden wil afdeelen. De grooter Eylanden zijn niet meer alstwee, waer van 't een eygentlyck werd genemd *Britannien*, in sich begrijpende *Engelland* en *Schotland*. 't Andere is *Hibernia* of *Yrland*. Aldus bevat't Koninghryck Groot-Britannien heden daeghs in sich drie Koninghrijken, namentlyk *Engelland*, *Schotland* en *Yrland*.

D'eerste Inwooners van *Engelland* zijn geweest de *Galli*, heden daeghs *Fransosen* genoemd, hebbende haeren oorsprongh van de *Cimbri*s of *Deenemarckers*; welckers Voor-vader sou geweest zijn *Gomer*, Soons Soon van *Noach*, en Soon van *Japhet*.

Desen, na datse over d'Enghte der Zee met weynigh moeyte waeren gevaeren in de tegens-over-leggende Eylanden, en aldaer hadden waergenoomen de seer goede gelegenheyt en vrughtbaerheyde des Lands, hebben sich hier neergelaeten, en, als nu 't Volck seer vermeerderd was, haarselven van tijdt tot tijdt Koningen verkooren.

D'eerste en voornaemste, die de Woon-plaets haerer Voor-Ouderen veranderd, en een beeter welstandt voor haer gesoght hebben, zijn geweest de *Britanni*, welke te vooren hadden gewoond in *Gallia Belgica*, heden daeghs *Nederland*, en de Landen aen den *Rhyn*. Van dese Volckeren (de *Britanniers*) nae dat deselve d'*Ashrebates*, *Morinos*, en *Armoricos* (de *Gasconers* en *Normandyers*) welke vlack aen de Zee

woonden, en die, wegens haer al te groote Haet en Goederen, of veellight wegens een ingebeeldeden waen, haere Grensen al te nauw oordeelden te zijn, in haar geselschap hadden aengenomen, heeft dit Eyland, gelijk oock naderhand 't selve Rijk, den Naem van *Britannia* bekomen.

't Gantsche Koninghrijk *Engelland* in 't gemeen bestaet hedensdaeghs in drie voortijds verscheydene, doch nu 'saemvereenighde Koninghrijcken; te weeten, *Engelland*, *Schosland* en *Yrland*. 't Selve begriipt nu twee verscheydene Eylanden. 't Eerste en 't grootste is *Engelland*, nevens het daer toe vereenighde *Schosland*. 't Werd genoemd *Magna Britannia*, of *Groot-Britannien*. Dese Naem heeft het bekomen van *Jacob Stuart*; van Geboorte en Af-koomst een *Schoslander*, en Koningh van *Schosland*, Vader des Onthoofden Koninghs *Caroli*. Want als hy van de Koningin *Elisabeth* tot Rijcks-Erfgenaem van *Engelland* was gesteld, soo heeft hy, nae haere Dood en den aenvangh sijner Regeeringh, beyde dese Rijcken vereenighd, en deselve doen noemen met den gedaghten naem van *Groot-Britannien*.

't Tweede en kleyner Eyland is *Hibernia*, of *Yrland*, 't welck geheeten werd *Parva Britannia*, of *Kleyn-Britannien*.

Wat deese twee Eylanden, en voor eerst *Groot-Britannien* betreft, 't selve legghd in de groote Zee even als een *Triangel*; zijnde drie-hoekigh, gelijk het Eyland *Sicilien*. Allerwegen is 't van de Zee omvangen, en werd van geen Land aengeroerd; alhoewel eenige voorgeven, dat het voortijds sou gestooten hebben aen 't Landschap *Picardij*; 't welck echter swaerlijck te gelooven staet. D'Oude hebben 't, wegens de witte Duynen en Rotsen of Klippen, *Albion* genoemd.

't Gantsche Eyland streckt sich in de lenghte van 't Noordsche Voor-geberg *Orcas*, of *Tarvisium* (op 't *Schotsch Dunsbyheat* genoemd) af, tot aen 't Voor-geberght en de bekende Zee-haven *Dover* over de 150. Mijlen. Wederom van daer in de breedte tot aen 't Voor-geberg *Antivestrum*, of *Bolerium* van d' *Engelsche Thelandes end* geheeten, over de 70. Mijlen. Van 't Oosten heeft het de groote *Duytsche*; van 't Westen de *Hibernische*; van 't Noorden de *Deucalidonische*; en nae 't Suyden de *Britannische Zee*, gelijk oock 't *Canael*, alwaer de bekende Doorvaert tusschen *Engelland* en *Franckrijk* is.

D' Afdeelingh deses Eylands is veelley. D' oudste is, dat het gedeeld word in 't kleyne Eyland tegens 't Noorden; zijnde hedensdaeghs *Scotia*, of *Schosland*; en in 't groote tegens 't Suyden, genoemd *Anglia*, of *Engelland*. 't Eerste hebben de *Romeynen* niet veel geaght: Maer 't andere, als *Franckrijk* veel naerder, en oock vruchtbaerder zijnde, wierd van haer alder-eerst ingenomen; en aenvancklijck gedeeld in *Neder-Engelland*, nae 't Noorden en *Schosland*; en in *Over-Engelland*, tegens 't Suyden.

Hier nae hebben 'er drie Deelen van gemaect, te weten; 't eerste *Maxima Caesariensis*, sich uytstreckende tot aen des Keyfers *Adriani* Muer. 't Tweede *Britannia prima*, of *Flavia prima*; gaende van 't Voor-geberght *Bolerio* af, tot aen 't Voor-geberght *Dover*, of *Kent*. 't Derde *Britannia secunda*, of *Flavia secunda*; gelegen tusschen *Maxima Caesariensis* en *Flavia prima*.

Eyndlijck, als d' Inwooners in meenichte en goede Seeden hadden toegenomen, soo heeft men 't in vijf Deelen verdeeld. I. *Britannia prima*. Deesen Naem voerde 't Gewest tusschen de Vloeden *Teems* en *Sovera*. II. *Britannia secunda*.

Secunda; hedensdaeghs *Wallea* geheeten. III. *Flavia Cafariensis*; wierd gerekend van de Rivier de *Teems* tot aen de *Humber-Vloed*. IV. *Maxima Cafariensis*; ftreckende figh van daer tot aen des Keyfers *Severi Muer*. V. *Valentia*, gaende van de gedaghte Muer tot aen 't Dal by *Edenburgh*. Maer nae dat de *Saxen* dit Eyland hadden vermeersterd, hebben'er een *Heptarchia* of *Seven-Vorstendom* van gemaect, en 't Land in *seven Provinzen* onder figh verdeeld. 't Landschap *Wales* kondenfe niet aen figh brengen, wyl de *Britanniers* 't felve tegens haere Vyanden dapper befchutterden. Even hierom heeft dit Hertoghdum noch hedenfdaeghs den ouden Eeren-ritel, dat den eerft-geboornen Soon des Konings Hertog van *Waller* werd genoemd.

D'overige Deelen van 't Koninkrijk *Engelland* wierden onderscheyden door verfcheydene *Infigneen* of Wapenen. Yeder Deel wierd beheerfcht van fijnen Koninkh of Vorft. I. *Cantium* was 't Gewest, 't welck hedenfdaeghs *Kent* befluyt. II. *Aufro-Saxia*, of, gelijckfy 't noemden *Suffexia*, begreep *Suffex* en *Sutbrey* in figh. III. *Orientalis Anglia*, of *Oft-Engelland*, of *East-Saxia*, omfloot met fijne Grenfen *Nortfolck*, *Suthfolck*, *Cambridge* en 't Eyland *Ely*. IV. *Vifi-Saxia*, of *West-Saxen*, eyndighde figh met de Grenfen van 't Graeffchap *Cornwal*, *Divon*, *Sommerfeth*, *Wilton*, *Sudhampton* en *Barckfchire*. V. *Nordumbria* had onder fijn Gebied *Lancaster*, *Jorck*, *Durham*, *Cumberland*, *West-Morland*, *Northumberland*, en 't gantfche Gewest van daer af tot aen *Edenburgh*. VI. *Orientalis Saxia*, of *East-Saxia*, had 't Land *Essex*, *Middlesex* en een goed deel van *Hertford*. VII. 't Laetste deel der *Saxen* was *Mercia*, had onder figh *Glocefter*, *Herford*, *Worcefter*, *Warwick*, *Leicefter*, *Northampton*, *Lincoln*, *Huntington*, *Bedfort*, *Buckingham*,

Oxford, *Staffort*, *Derbey*, *Schronerburgh*, *Nottingham*, en 't overige Deel van *Hertford*.

Deefe Deelen of Heerschappyen des *Saxifchen Seven-Vorstendoms* zijn niet weer gedeeld geworden in Graeffchappen, maer in seeckere *Portien*, of ftucken Lands, van de *Saxen* genoemd *Hida*, of *Caffata*; zijnde t'laemen in getal 243600. Yder *Hida* hield vier ftucken Landts in figh, van foodanigh een ruymte, als eenen in 't Jaer met Ackeran en Ploegen tot fijn onderhoud kon voorfien en waernemen.

Nae dese *Heptarchia* der *Saxen* (of in *seven Heerschappyen* verdeeld Rijk) heeft Koninkh *Alfredus*, wyl dit Eyland numaer van een Hoofd geregeerd wierd, en alfoo een *Monarchie* daer uyt was geworden, 't felve in 't Jaer *Christi 1016*. afgefcheyden in twee-en-dertigh Heerlijckheden, of Graeffchappen: Welcke wederom haere *Centurias*, en deefe haere *Decurias* hadden. Yeder Gedeelte beval hy op 't alderscharpfte de Handhaving der Gerechtigheydt, op dat yeder by 't fijne onverhinderd en fonder eenige beroovingh moght blijven. Voorhenen hadden figh hier en gintich veele en feer groote *Roverijen* toegedraegen: Maer hier op wierd het in 't gantfche Land foo ftill en seecker, dat, fchoon yemand aen den wegh *Goudene Armbanden* opgehangen, of anders eenigh Geld op fijne Reys laeten vallen had, hy dit alles aen defelve Plaets nae verloop van drie of vier weken fou weergevonden hebben.

Koninkh *Willem* den eerften heeft 't getal der gedaghte 32. Graeffchappen vermeerderd; foo dat'er eerst 34.; daer nae 36. wierden geteld. Konink *Eduard* den eerften heeft'er noch 13. toegedaen. Koninkh *Henrick* den aghtften maeckte 't getal voorts vol; foo dat hedenfdaeghs 52. Graeffchappen in *Engelland* wer-

werden gevonden. Onder welke 26. de voornaemste zijn gehouden, en heerlijke Steden hebben. In 't Koninkrijk *Engelland* (*Schorland* uytgeslooten) steld men over de 3320. Steden: 850. Vloeden, altsamen met Bruggen voorzien, en ontelbaar veele Bergen.

Belangende de Geestlijke Regeeringh in *Engelland*, hier zijn twee Aerd-Bildommen; als dat van *Cantelbergh*; 't welck 23.; en dat van *York*, 't welck maer 3. Bischoppen onder sich heeft. Wat d'Orde aengaet, den Aerd-Bischop van *Cantelbergh* is den voornaemsten. Hem volghd den Aerd-Bischop van *York*; den Bischop van *London*; dien van *Durham*, en dan voorts gelijcke nae malkander zijn verkooren geworden.

Boven dien zijn'er oock 26. *Decanaten*; 60. *Archidiaconen*; 544. Geestlijke Eeren - Ampten en *Prabenden*. De *Parochien* onder de Bischoppen zijn voor desen geweest in getal 9284. Van deselve zijn naederhand 3845. tot Kloosteren, Bishops-Stoelen, Collegien en *Hospitalen* gemaect geworden. Doe Koningh *Henrick* de VIII. in't Jaer Christi 1536. met den Roomschen *Paus* in verschil was geraect, heeft hy sich 276. Kercken en derselver Inkoomsten toegeschreven. In de volgende Jaeren, als de *Reformatie* in de Religie aenvingh, nam de Koning al de Geestelijke Goederen aen sich, en sloot de *Paus* 't eenemael uyt. Voorts zijn in *Engelland* 96. Collegien en *Academien*.

Wat de Wereldlijke Regeeringh en Bestieringh des Rijcks aengaet, deselve bestaet uyt verscheydene Standen; welke zijn de Koningh, den Adel, de Burgers, de Koopen Ambaghts-lieden.

De Koningh is 't hooghste en voornaemste Hoofd in 't geheele Koninkrijk. Heeft de hooghste Maght en Heerschappy over al d'andere Rijcks-Leden, en kend geen en anderen Opper-heer bo-

ven sich, als God. Hy heeft een gelijcke Waerdigheyden Hoogheyden met andere Koningen, en heerscht als een *Monarch* over sijn' Onderdaenen. De naelte nae hem is sijnen eerst-geboornesi Soon; die (volgens de gewoonte, ingevoerd van *Eduard* den eersten, en daer nae van *Eduard* den derden) hedenfdaeghs werd genoemt Hertogh van *Waller*.

Den Adel in *Engelland* is tweederley; den Hoogen, en den Laegen. Onder den Hoogen Adel werden gereeckent de Hertogen, Marck-graven, Graven en Vry-Heeren, welke desen hoogen Adelsstand erlijck van haer Voorvaderen besitten, of den selven hebben verkregen door begunstigingh des Konings, of door Verdiensten.

De Hertogen zijn, nae den Koningh en des selven Soonen, de voornaemste in 't Rijck. Voortijds hebben alleendie van 't Koninklijk Geslaght desen Titel gevoerd. Koningh *Eduard* de derde is den eersten geweest, die sijnen eerstgeboornen Soon tot Hertogh van *Cornwall* maecte; 't welck geschiedede met sonderlinge *solemniteiten*. Desgelijcks verklaerde hy sijnen tweeden Soon *Leonellus*, tot Hertogh van *Clarence*; en den derden tot Hertogh van *Lancaster*. Welcke Waerdigheyden naderhand erlijck op de nakomelingen is gevallen.

De Marckgraven, op de Hertogen volgende, hebben aenvancklijk dien Naam en Titel in *Engelland* bekoomen, ten tijden van Koningh *Richard* den tweeden, die alder eerst den Graef van *Oxford* heeft gemaect en verklaerd tot Marckgraef van *Dublin*, met eenige daer nevens gaende *Solemniteiten*. 't Is bysonderlijck een Krijghs-Charge; en haar Ampt vereyscht, datte de Rijcks-Grensen wel inaght nemen.

De derde plaets (nae den Koning) beslaen de *Comites* of Graven; welke des-

sen

Beschryvingh van EUROPA.

9

fen Naem van de *Romeynen* hebben behouden. Want aldus wierden de geene genoemd, die de Vorsten aen 't Keyserlijk Hof *Comiteerden*, en met haer te raede gingen. Defen *Titel* heeft men naderhand de *Magistraet* toegeleghd. Onder de Regeeringh van Koningh *Willem* tiyt *Normandyen* begon men de Leenen voor Erfgoederen te houden. Voortijds wierden de Graven van *Engelland* gemaect en verkooren sonder gegevene *Insignien* en Wapenen. Doch Koningh *Johannes* was den eersten, welke invoerde, datse met een Swaerd omgord wierden. Andere hebben haer nogh verder een Hoed met een Kroon, en een Koninghlijk Eeren-Kleed toegeleghd. Koningh *Henrick* den VIII. heeft hier ontrent soo een groot opfigt gehad, dat hy niemant tot Graef maeckte, ten ware hy een Vryheer was. Deese volghden de *Vice-Graven*, welcker Naem eerst gemeen is geworden ten tijde van Koningh *Henrick*.

Nae deselve komen de Vryheeren, voerende haeren oorspronckelijken *Titel* van de *Denemavckers*. By d' *Engelsche* werden deselve voor Vry-Heeren gehouden, welke op des Konings of *Parlaments* Uytchrijvingh beroepen werden tot d' openlijke t'samen-koomst en Raeds-sittingh. Den Aenvanger hier van is geweest *Henrick* de derde; die, vermits de meenigte deser Leden seer groot was, de geene heeft willen voortrekken, welke een openbaeren gemeen Aensien en Maght hadden bekoomen. Welcke Waerdigheyd Koningh *Richard* den tweeden naderhand heeft begaeft met sommige *Immuniteten* en Vryheden.

Onder de Vry-Heeren werden geteld d'Aerds-Bischoppen en Bischoppen: 't Welck daer van daen koomd, wyl Koningh *Willem* den eersten eenige Biddommen en Abdyen (welcke Vry-

heerlijke Plaetsen onder sich hadden, en 'altijdt-duerende Aelmoessen besaeten, en derhalven van alle Lasten en Beswaernissen vry waren) onder 't Krijghs-genootschap settede; op datse, wanneer de nood sulcks vereyschte, een seecker getal Soldaten onderhielden; en alsoo deese haer toegedeelde Waerdigheyd niet sonder Last moght zijn.

De Laege of geringer Adel bestaet in Ridders, en Kurassiers, of Schildknapen, welke men in 't gemeen *Gentlemen* noemdt. Van andere werdense *Generosi*, dat is, Hoogh-geboorne, betiteld.

De Ridder-orde in *Engelland* is drierley. Eerstelijck zijn'er Ridders van den Kousseband. Ten anderen de Ridders van de Banier. Ten derden de Ridders van 't Bad. Welcke Orde Koningh *Henrick* den vierden ingesteld, en sesen-veertigh foodanige Ridders gemaect heeft; wyl deselve 'snachts te voeren, als hy op den volgenden dagh in 't Slot te *Londen* ten Koningh werd verkooren, vlytigh Waght gehouden, en sich daerby gebader hadden.

De Kurassiers zijn I. de voornaemste, welke tot des Konings Waght werden verkooren. II. D'oudste Soonen uyt Vry-heeren Stand, van der selver jonghste Soonen. III. Al de geene, welke de Koningh een Eeren-titel toelegghd. Tot deese werden geteld de *Generosi*, of Edel-geboorne; welke al t'samen Eedele, en uyt een Eedele Stam gesprootene zijn.

De Burgers hebben of een Plaets en Stand in d'Overigheyd, of nae des *Parlaments* Verkiefsingh Sittingh in d'openbaere t'Samen-koomsten.

Hier nae koomd het gemeene Volck, 't welck van d'Ackeren, welckese met goed recht besitten, haer Jaerlijcksch Onderhoud trekken. En eyndlijck

B

d'Am.

d'Ambachts-lieden, welke haer handwerck drijven; werdende oock gebruykt tot bewarers en beschermers der Steden.

Engelland werd hedenſdaeghs in 't gemeen afgedeeld in 't Koninghrijck ſelfs, en in 't Vorſten of Hertoghdome *Waller* 't Rijk voor ſich ſelven ('t welck 39. *Provincien* en Landschappen in ſich begrijpt) gelijk oock 't Hertoghdome *Waller* (beltaande uyt 13. *Provincien*) kan gevoeghlyk verdeeld en afgemeeten worden nae de vier deelen des Aerdkloods, en nae des Lands gelegenheyd. 't Rijk tegens 't Noorden heeft 6. In 't binnenſte deel des ſelven zijn 17. Naer 't Ooſten 7. Naer 't Suyden 9. *Provincien*. *Waller* werd deſgelijcks verdeeld in 't Noordlijcke en Suydlijcke: Tot welckers *Provincien* geteld werden de vyf Eylanden, die eygentlyk noch tot *Engellands* behooren.

NORTHUMBRIA.

DE *Provincie*, of 't Landſchap *Northumbria*, 't afgelegenſte onder de Noordſche, werd van d'*Engelſche* geheeten *Nordanchumberland*. 't Leghd in een *Triangel* van ongelijcke lenghte, en is d'uyterſte Grens van 't Koninghrijck *Engelland* nae *Schotland* toe: alwaer 't van de Vloeden *Derwent* en *Tuin* tegens 't Noorden werd beſlooten. Ter ſijden tegens 't Zuyden heeft het aldernaest 't Biſdom *Dunelm*, of *Durham*. Ten Ooſten is de *Duytſche* Zee niet verr' daer van daen. Tegens 't Weſten ſtreckt het ſich aen vancklyk nae 't aen-een-hangende Geberght, en dan nae de Vloed *Tued*. 't Begrijpt in den Omvaigh 145. Mijlen.

De Lucht is in deeſe *Provincie* ſubtyl, en daer benevens doordringend. De Wind is vry wat rauw; ſoo dat gemeenlyck een kouden bevroornen Dauw, en geheele dagen langh duerende Sneeuw

valt. Wegens deſe onſtuymige koudē is 't Zaed en Land onvruchtbaer; oock is niet veel Gras voor de Beeſten voor handen. Aen den Oever der Zee en de Vloed *Tuin* ſchijnd het wat beter te zijn. Doch anders ſiet men hier niet als rauwe Heuvelen en onguere Bergen. Ter welcker oorſaeck d'*Inwoonērs* hier arm zijn. Men vind hier een groote meenighte van Steen-koolen, welke met groot nut werden gebruyckt.

De geene, die hier woonen, zijn d'*Engelſche* in Seeden niet alleſins gelijk: Oock is haere Spraeck meer *Schotſch*. Doch gantich Oorloghs-geſind zijne, en, wegens de rauwheyd des Lands, bequaem en gewend tot ſwaere Verrichtingen. Daer-en-boven zijne Oproerigh van aert. Den Arbeydt zijne gewoon, en gaen ſleghtlyk gekleedt. Al'eenvoudigh zijne om Koop-handel te drijven.

Een gedeelte deeſer *Provincie* nae *Westmorla*, in 't gemeen *Hexamſchire* genoemd, heeft voor deeſen den Biſchop van *York* behoord. Doch alſhy een Mangelingh mer den Aerd-Biſchop had aengegaen, ſoo is 't de Koninghlijcke Erf-goederen toegevallen. Maer nu 't met *Northumberland* is vereenighd, moet het des ſelven *Vice-Graef* onderdanigh zijn. Vyf Steden tot den Koop-handel ſeer wel gelegen, werden in deſe *Provincie* gevonden; gelijk oock ſesen-twintigh wel verſceckerde Kaſteelen, en vier honderd tſeffigh *Parochien*.

CUMBRIA.

DE *Provincie* *Cumbria*, 'of *Cumberland*, is de naeste nae *Nordanchumberland*, en heeft deſelve nae 't Suyden ter ſijden. Tegens 't Noorden wendte ſich nae *Schotland* toe, waer van ſy werd afgeſcheyden door de Vloed *Kirſax*; gelijk

Beschryvingh van EUROPE.

11

uymige koude-
ghthaer; oock
e Beesten voor
der Zee en de
wat beter te zijn.
niet als rauwe
Bergen. Ter
doners hier arm
en groote mee-
n, welcke met
yckr.

onen, zijn d'En-
allesins gelijk:
meer *Schotsch*.
s-gefind zijns,
d des Lands, be-
swaere Verrigh-
en zijns Oproe-
rbeydt zijns ge-
lijck gekleedt.
om Koop-handel

er *Provincie* nae
neen *Hexamschi-*
or deesen den Bi-
rd. Doch als hy
en Aerts-Bischop
s 't de Koningh-
gefallen. Maer
nd is vereenighd,
Gee-Graef onder-
en tot den Koop-
, werden in de-
gelijk oock ses-
eckerde Kaste-
d tsestigh Para-

gelijk oock, nae dat 't Water *Esea* daer
tusschen koomd, door 't Gewelt *Sal-*
me-Mosse. De Vloed *Itun*, hedenstdaegs
gehouden voor een Arm van de Rivier
Salway, en de *Hibernische* of *Yrsche* Zee
besluyten deese *Provincie* tegens 't *We-*
sten. Nae 't Oosten leghd *West-Mor-*
land. De Lucht is hier eenighsins koud:
Werd echter noch van d' opstijgende
Dampen der Zee verwarmd en ver-
saght.

De Geberghten verhinderen seer veel
de Noorde-winden; en houden deselve
af; gelijk oock de Sneeuw en Koude.
In de vlackte vind men taemlijk be-
graefde Beemden en vrucht-rijcke A-
ckers. In de Meiren en Poelen werden
heerlijke Vischen gevangen. Mee-
nichte van Gevogelt houd s'gh daer oock
op. In eenige Rivieren bekoomd men
santijds Parel-Oesters; welcke byson-
derlijk by den uytloop van de Vloed
in den Dauw opvangen, en naeder-
land met deese Parel-vrucht swanger
gijn. Seer veel Kooper vind men in
de Land; desgelijcks oock meer ande-
re Metallen.

Onder d' aght voornaemste Steeden
dezer *Provincie* is d'eerste *Carbille*. De
Naemen van d'andere zijn *Kokermouth*,
Gereimout, *Ierby*, *Keswick*, *Pemroth*, *Ra-*
venpla en *Werksynhan*. D'andere Plaet-
sen zijn kleyn, doch lustigh genoegh.
In deese *Provincie* werden gevonden 58.
Parschie-Kercken.

DUNELM of DURHAM.

Dit Idom *Dunelm*, of *Durham*, werd
van de Rivieren *Tesf* en *Derwent*
Suyden en Noorden ingeslooten. Te-
g't Oosten leghd de *Duytsche* Zee. Na
Westen grensd het ten delen aen *Nort-*
berland, ten deelen aen *Cumberland*.
De Vorn deser *Provincie* is drie-hoeck-

high, hebbende 't Begrip 103000.
Schreden. De lucht is wat koud en
frisch. Steen-koolen vind men hier in
soodanigh een meenighe, dat oock
d'Uytlanders daer mee konnen gediend
worden. Over der selver Natuer en Ey-
genschap heeft men s'gh niet weynigh
te verwonderen. Sy hebben een Reuck,
by 'nae' als die van *Peck*. Wanneer
men'er Water op doet, soo beginnen se
te branden. Maer schuddet men *Oly*
daer op, soo werden se weer uytge-
bluscht.

't Land is niet allerwegen vruchtbaer.
De Heyden staen bloot. Weynige Bos-
schen vind men hier. De Heuvelen zijn
kael en glad: Doch eenige Metal-ade-
ren werden'er in gevonden. De Daelen,
aen alle kanten met Geberghten omvan-
gen, zijn alder-bequaemst voor 't *Vee*.
Tegens 't Oosten heeft het een goeden,
vruchtbaeren Bodem, soo dat men dik-
mael veel meer insameld, als d'Acker-
lieden met haeren Arbeydt hebben ver-
diend. De gantsche *Provincie* is voor de-
sen met sefen Kasteelen voorsien ge-
weest. Hedenstdaeghs werden'er in ge-
vonden ses Koop-steeden, en honderd
aghtthien Kercken.

WESTMORIA.

DE *Provincie Westmoria* werd van
d'Englanders geheeten *Westmor-*
land; een woest Land tegens Westen;
alhoewel 't nochtans niet gantsch on-
vruchtbaer of sonder Wasdom is. Want
nae 't Suyden, alwaer dit Landschap
werd ingeslooten van de Rivieren *Lon-*
en *Wandermeer*, heeft het noch taem-
lijck-vruchtrijcke Zaed-Ackeren. Des-
gelijcks oock tusschen de Heyden en
Heuvelen; naedemael dit Land vol
rauwe en onguere Geberghen is. 't Werd
omgrensd van d'aenleggende *Provincien*.

B 2

Tegens

R I A.

ria, 'of *Cumber-*
ae Nordan-Chum-
ve nae 't Suyden
Noorden wendte
waer van sy werd
Vloed *Kirfax*;
gelijk

Tegens 't Westen en Noorden legd *Cumberland*; tegens 't Suyden de *Provincie Lancaster*; tegens 't Oosten 't Landschap *York* en 't Bisdóm *Dunelm* of *Durham*. 't Begrijpt in sijnen omkringh 112. Mijlen.

De Vorm deeser *Provincie* is wat langhaghtigh. Heeft een *Subsijsle* lucht, ter welcker oorfaeck d'Inwoonders hier seer oud werden, en weynige Siekten onderworpen zijn. 't Land kan men niet bebouwen, als alleen nae 't Suyden toe.

LANCASTER.

DE vyfde Noordlijke *Provincie* des Koninghrijcks *Engelland* is *Lancaster*; werdende door de Rivier *Marsen* van *Chester* afgesonderd. Van 't Oosten legd 't Graeffschap *Derbey* haer aldernaest. Tegens 't Noorden de *Provincie York*. Ten Westen streckt sich dit Landschap totaen de *Hibernische* of *Yrsche Zee*.

Haere *Figuer* of Vorm is langhaghtigh, en begrijpt in haeren omvangh honderd drie-en-tseftigh duysend Schreeden. De Lught is hier suuyver en gesond; Derhalven oock d'Inwoonders deeser Gewests geen groote Kranckheden te vreessen hebben.

Den Bodem is hier niet over al vruchtbaer. De Hey-Sooden verstrecken haer voor Turf ten Brand. 't Vlacke Land brengdht Weyten Garst voort. Aen de benedenste Deelen des Gebergts wast de Haver seer geerne. Veel groot Vee vind men hier. D'Ossen zijn waer en sterck. Hebben oock seer schoone lange Hoornen. 't Volck is hier van eene bevallijcke gedaente. Deese geheele *Provincie* heeft seshien Koopsteeden en ses-en-twintigh *Parochi-Kerken*.

J O R C K.

't **G**raeffschap *York* is niet alleen onder de Noordfche, maer oock onder ald' *Engelsche Provincien* 't grootste en voornaemste. De Velden deeser geheelen Lands zijn allerwegen soo lustigh, goed en vruchtbaer, datse niet alleen d'Inwoonders genoeghsaem noodwendig Onderhoud verschaffen, maer oock schijnen gegeven te zijn, om haer te dienen tot een aengenaeme lust.

Veel schoone Boffchen werden hier gevonden. 't Water wemeld van Visschen. De Lught is middelmarigh, seer bequaem voor de Natuer en eygenschap der Menschen.

Tegens 't Noorden grensd dit voornaeme Graeffschap aen 't Bisdóm *Dunelm* of *Durham*; waer van 't door de Rivier *Tees* is afgesneden. Tegens 't Oosten is de *Duytsche Zee*. Tegens 't Westen heeft het *Lancaster* en *West-Morland*; tegens 't Suyden eerst *Chester*, en dan 't Graeffschap *Derbey*; gelijk oock *Nottingham* en *Lincoln* tot Grensen; alwaer de *Humber-Vloed* tusfchen heenen loopt; in welke al d'andere Vloeden en Beecken deeser *Provincie*, schoon deselve sijn taemlijk wijd uytstrekt, inloopen, en alsoo gesamentlijk met malkander sijn in de groote *Duytsche Zee* uytgieten.

Koningh *Jacob* gaf den *Titel* deeser Hertoghdoms over aen sijnen Soon *Carolus*: Die naderhand Koningh geworden zijnde, voor sijn treurigh Eynd den gedaghten *Titel* van Hertogh in *York* sijnen tweeden Soon-toe-eygende; die oock noch heden op deesen dagh, nae dat hy met sijnen Broeder *Carolus* den tweeden weer in *Engelland* was geroepen geworden, als Hertogh van *York* regeerd.

't Eerste Deel deeser *Provincie* tegens 't We-

't Westen heeft 4. Kasteelen, 21. Koop-
Steeden, en 104. *Parochi*-Kercken.
D'andere twee Deelen tegens 't Noor-
den en 't Oosten hebben 25. Koop-Stee-
den, 11. Kasteelen of Burghten, en 459.
Parochi-Kercken.

C H E S T E R.

DE *Provincie*, welcke by nae mid-
den in 't Koninkrijk *Engelland*
leggen, zijn seventhien in getal. Onder
deselve is *Chester* d'eerste; zijnde een
Paltz-Graefschap, van d' *Engelsche* ge-
noemd *Cheshire*.

Van 't Noorden af werdtse door de
Vloed *Mersy* van *Lancaster* afgesonderd.
Tegens 't Oosten heeftse even deselve
Rivier, gelijk oock de Vloeden *Hoit* en
Dant tot Grensen; door welckse van de
Graefschappen *Darby* en *Stafford* werd
afgescheyden. Tegens 't Suyden paelde
het aen 't Landschap *Salop* of *Schro-
wefbury*. Nae 't Westen deelde de Rivier
Deva haer van de *Provincie* *Flijnth* en
Denbigh. In haere *Figuer* of *Forme* isse
gelijk de reghter Vleugel eens Arends.
In haeren omkringh heeftse 142000.
Schreeden.

Dir Landschap is eene der beste in *En-
gelland*. De Lught is hier soo goed en
aengenaem, datse d'Inwooners seer wel
diend tot behulp eens sinrijcken Ver-
nufts, en onderhoudingh der Gefond-
heyd. Derhalven werden hier veele Lie-
den gevonden van een hoogen Ouder-
dom en heerlijken Geest. Oock een goed
getal Eedele, welcke meerendeel (waer
van sig geen andere *Provincie* soo seer kan
beroemen) dapper voor 't Vaderlandt
gevochten, en haer Bloedt daer by op-
gefer hebben. Daer is oock geen Land-
schap, waer in soo veel Ridderlijke
personen werden gevonden, als in *Che-
ster*.

Den Bodem is hier vet en seer vrucht-

baer. D'Inwooners deeser Plaetsen kon-
nen'er sigh seer wel meê te vreedden hou-
den, wijsse niet allên genoeghlaem on-
derhoud, maer voorts oock alles viir-
den, wat tot lust en aengenaem vermaeck
der Menschen kan dienen. De Velden
staen vol Vrughten. De Beemden zijn
vercierd met Bloemen en groen Gras.
De Weyden voor de Beesten zijn soo
goed en kraghtigh, dat de Koeyen groo-
te Uyers vol Melck, en de Kaesen een
gantfch lieflijcken smaack daer van be-
koomen; soo dat diergelijke in geheel
Engelland niet gevonden werden. Deese
Provincie heeft aght Kasteelen, 13. Ste-
den, in welke men Koop-handel drijfd,
en 86. *Parochi*-Kercken.

D A R B E Y.

DE *Provincie* *Darby*, van d' *Engel-
landers* *Darbyshire* genoemd, heeft
op de Noord-sijde *York*; tegens 't Oo-
sten *Nottingham*; tegens Suyden *Leyce-
ster*, en tegens 't Westen de Vloeden
Dove en *Hoit* tot Grensen. De lught is
noch taemlijck saght, en den Bodem
tegens 't Suyden en Oosten seer goed.
Tegens 't Westen en Noorden isfe
gantfch Berghaghtigh; in welke Ber-
gen, behalven den Brandt-Turf, veel
Lood, Yser en Steen-koolen werden ge-
vonden.

Hier is een groote Schaep-vockingh;
en de vlijtigheydt der Acker-lieden
maeckt het Land vrughtbaer; vergoe-
dende alsoo 't geen de Natuer gebreck-
lijck heeft gelaeten. Men teld in dit
Gewest 7. Kasteelen; 8. Koop-Steeden,
106. *Parochi*-Kercken.

N O T T I N G H A M.

DEese *Provincie* voerd dien Naem na
de Hoofd-Stad *Nottingham*; soo-
danigh

danigh geheeten van de Gangen onder d'Aerde, en onder de Steen-roffen. Tot haere Grensen heeftse de *Provincie York* nae't Noorden. De Rivier *Trent* nae't Oosten; *Leycester* tegens't Suyden, en de Vloed *Erwasch* tegens Westen.

De Lught is hier goed en gefond. 't Land rijk van Veldt - vruchten, en men fiet schoongras op de Wey-landen, soo dat het hier in voor geen andere *Provincie* in *Engelland* behoefde te wijcken. Hier werd een Steen gevonden, wat weeker als Albaster; die, gebrand zijnde, 't Gyps in hardheyd te boven gaet. D'Inwooners deses Gewelts, de gedaghte Steen kleyn gemaect en geweeckt hebbende, gebruyckense in haere Kamenren tot pleyfteringh. Dit Landschap heeft 8. Koop-Steeden, en 168. *Parochi-Kercken*.

L I N C O L N.

L *Lincoln*, welke *Provincie* van de *Nor-mandys* word geheeten *Nicolafschire*, werd tegens't Noorden ingeslooten van de Rivier *Humber*. Tegens't Oosten legd de groote *Duytsche Zee*. Tegens't Suyden heeftse *Cambridge* en *Northampton*. Tegens't Westen werdse van de Vloeden *Dun* en *Trent* vaa andere Landschappen afgesonderd. In haeren Omvangh heeftse honderd en taghtigh duysend Schreeden.

De Lught tegens't Oosten is wat dampigh, wegens de Moerassen. 't Land nae't Oosten en Noorden is vrugthaer, lieflijk, en rijk van allerley dingen. Tegens't Suyden en 't Westen is't niet soo vrucht-brengende; maer daer tegens vindt men hier veel Visch. Water-Vogelen zijn'er in sulcken meenichte, dat op eenmael over de 3000. Eenden gevangen wierden. Taemlijk veel Vee werd men hier gewaer. *Alabaster-Steen*, gelijk oock *Gijps*, vind-

men hier met hoopen. Desgelijcks verneemd men hier oock Steenen, genoemd *Estroite*, welke Straelen van sich geven, gelijk de Starren. Dit Landschap heeft 30. Steeden, en 630. Kercken.

R U T H L A N D.

Onder al d'andere is *Ruthland* de kleynste *Provincie*. Van't Oosten en't Suyden werdse door de Vloed *Weland* afgesonderd van de *Provincie Northampton*. Voorts werdse van *Leycester* omvat. Sy heeft een by nae ronde Vorm. Den omvangh kan een goed Ruyter in eenen dagh onrijden. De Lught is hier gefond; 't Land Vrugt-rijk. Men vind hier veele Boffchen. Op de Heuvelen onthoud sich veel groot en kleyn Vee. In de Daelen vind men veel soete en lieflijke Springen. De Weyden staen hier seer schoon. Deese *Provincie* heeft niet meer als 2. Steeden; een eenigh Kasteel by de Stad *Okham*, en 48. *Parochi-Kercken*.

L E Y C E S T E R.

DE *Provincie Leycester*, anders in't gemeen *Leycestershire* genoemd, stoot tegens't Noorden aen *Nottingham*; tegens't Oosten aen *Lincoln* en *Ruthland*; tegens't Suyden aen *Northampton*. Tegens't Westen scheyd d'oude bekende Weg der *Roomsche Soldaten* haer af van *Warwick*.

't Geheele Landschap is een vlack Land. Heeft meer vrugthbaere Velden als Boffchen. Hier werden seer groote Schaeps - kudden gesien. Tegens't Noorden heeft men veele Steen-koolen. In de steenaghtige Plaetsen werd oock den voorgedaghten Steen *Astroites* gevonden

De

De *Figuer* van dit Landschap is rondaghtigh, en streckt sich uyt tot over de 196000. Schreeden. Men weet niet seecker, wie hier nae de *Saxen* heeft geheerscht. *Robertus van Bellemonte* heeft in 't Jaer 1102, dese *Provintie* van Koningh *Henrick* den eersten als een Graefschap bekoomen. De Koningin *Elisabeth* heeftse naderhand gegeven aen *Robert Dudley*. Men vind hier 12. Steeden en 200. Kercken.

STAFFORT.

't **G**raeffschap *Staffort*, in 't gemeen *Staffordshire* geheeten, is de zevende Middellandsche *Provintie*. Tegens 't Noorden werdse bestooten van de *Provincien Chester en Derby*. Van 't Oosten werdse door de Vloeden *Dove* en *Trent* van de laestt-genoemde *Provintie Derby* afgesonderd. Nae 't Suyden grensdse aen *Warwick* en *Worcester*. Tegens 't Westen stoorse aen *Salop* of *Schrowesbury*. Men teld in deselve 13. Steeden, 13. Kasteelen, en 130. *Parochi*-Kercken.

SCHROWESBURY.

't **G**raeffschap *Salopia*, van d'*Engelsche* genoemt *Schropshire*, oock *Schrowesbury*, grensd tegens 't Noorden aen *Chester*: Tegens 't Oosten aen *Staffort*: Tegens 't Suyden aen *Worcester*, *Herford* en *Radnor*: Tegens 't Westen aen *Montgomery* en *Denbigh*. Sy heeft een ronde *Forme*, en in 't Begrijp 134000. Schreeden.

't We'er en de Lugt is hier in de Lenten en Herfst soo goed, dat het ingeworpene Zaad seer schoon opwaft. D'aerde is rood-leemigh, en seer vrucht-rijck: Ook hebben sich d'Inwooners overgeenen tijdt des Jaers te beswaeren. Seer

veel Steen-koolen en Yser vind men hier. Boffchen zijn'er genoegh: Oock Rivieren, en in deselve een groote menigte van Vifch. Dese *Provintie* heeft 14. Koop-Steeden, en 170. Kercken.

HERFORD.

D E negende Middellandsche *Provintie Herford*, van d'*Engellanders Herfordshire* genoemd, werd van 't Noorden begrensd en ingeslooten van *Worcester* en *Schrowesbury*; ten Oosten van de *Malvernische* Heuvelen; nae 't Suyden van *Monmouth*, en ten Westen van 't Geberght *Haterel*. 't Overige Deel eyndighd sich by *Radnor*.

Dit Landschap heeft een gefonde Lught; een goeden Bodem; veele Vruchten en veel kleyn Vee. Daer en boven oock veele lustige Rivieren. De Vruchtbare Velden en Gras-rijcke Beemden kan men niet sonder groot vermaeck aenschouwen. Kortlijck, 'tis eene der beste *Provincien* van geheel *Engelland*; bevattende in den Omvangh honderd en twee Mijlen weghs.

In deese *Provintie Herford* werden geteld aght Koop-Steeden. Van de Kasteelen en Burghen, voortijds doen opbouwen tegens d'aenvallen der Vyanden, zijn heden daeghs weynige meer overigh gebleven. 't Getal der *Parochi*-Kercken 'tis ses-en-seventigh.

WORCESTER.

D E *Provintie Worcester* stoot tegens 't Noorden aen *Stafford*; tegens 't Oosten aen *Warwick* en *Oxford*; tegens 't Suyden aen *Glocester*: Tegens 't Westen werdse door de *Malvernische* Heuvelen en 't *Herforder* Gebied van andere Land-

Landfchappen afgefonderd. 't Overige Deel grendaen *Schrowesbury*, en werdt door de Vloed *Dove* daer van afgefneeden.

't Is een aenfienlijke en rijke *Provincie*. Leghd in een *Triangel*, en heeft in haer Ombegriip honderd en twintigh duysend Schreeden. De Lught en 't Land is feer goed; oock gefond. De Velden zijn Vruchtbaar. Men vindt hier veele Boffchen; oock luftige en feer dienftige Vloeden. Aen d'openbaere Wegen ftaen Peere-Boomen geplant. Veele Sout-Bronnen zijn 'er. In deefe *Provincie* teld men 7. Kasteelen, 10. Steeden, en 52. Kercken.

WARWICK.

DE *Provincie Warwick*, van d'*Engelfche* geheeten *Warwickschire*, heeft tegens 't Noorden 't *Staffordsche* Gebied: Tegens 't Ooften een gedeelte van der *Roomfcher* Soldaten Wegh, in 't gemeen *Watbug - Street* genoemd; gelijk oock een deel der *Provincie Northampton*: Tegens 't Suyden *Oxford* en *Glocester*: Tegens 't Westen *Worcester* tot Grenfen. In den Omvangh bevatte 135. Mijlen.

Dit Landfchap legt recht midden in 't Koninghrijk *Engelland*. Heeft overvloed van alle dingen, foo tot noodigh onderhoud als tot luft. Men teld hier 8. voornaeme en wel-bewaerde Kasteelen, 15. Steeden, en 158. Kercken.

NORTHAMPTON.

Northampton, van d'*Engellanders* genoemd *Northamptonfchire*; is de twaelfde Middellandsche *Provincie*. Tegens 't Noorden heeft de Vloedt *Weland*; tegens 't Ooften *Aufona*, in 't gemeen *Kon* geheeten. Ten Suyden en

ten Westen werdt van de *Worcestersche* Grenfen, van d'oude Soldaten - Straet der *Romeynen*, en van de Vloeden *Avon* en *Weland* ingeflooten. De *Form* en *Gelegenheyd* is wat langhaghtigh en final. Bevat in haer begriip honderd en negentien Mijlen.

De Lught is hier feer gefond; 't Land vlack en vruchtbaer. Deefe *Provincie* is foo vol volck-rijke Kasteelen, Steeden en Vlecken, dat men op een eenige Schouw-Toorn, wel dertigh Thoorren kan sien en tellen. Men spreekt hier feer veel van de groote matigheyd der Schapen: Welcke, daerfe anders d'alder-faghtmoedighfte Dieren zijn, hier foo woest en wreed worden. datfe Land en Lieden opeeten. Deefe *Provincie* heeft 10. Kasteelen, 10. Steeden, en 326. Kercken.

HUNTINGTON.

DE *Provincie Huntington* (van d'*Engelfche* *Huntingtonfchire* geheeten) heeft tegens 't Noorden tot Grenspalen de Vloed *Aufona*, nevens 't uytge-loopene Water of *Meir Femer*; waer van 't oock tegens 't Ooften werd omvangen. Nae 't Suyden heeft het *Bedfort*, en tegens 't Westen *Northampton*. De Lught is gefond en aengenaem; den Bodem oock taemliijk goed. 't Geberght is van een luftige Aenfchouwingh: En daer 't Moeralligh is, heeft het vermaecklijke Heuvelen, oock groene fchaduw-rijcke Boffchen. De Beemden ftaen hier foo fchoon, als ergens aen eenige plaets in *Engelland*. De Rivieren neemen haeren loop door bequaeme Oorden.

Men vind hier veel Steen-koolen. Desgelijcks aen de Moerassen veel Brand-turf. Men teld hier vijf Steeden en acht-en-seventigh Kercken.

BED.

B E D F O R D.

DE veerthiende Middellandsche Provincie is Bedford, in d'Engelsche Spraeck *Bedfordshire*. Ten Noorden heeftse *Huntington*: Ten Oosten en Suyden *Cambridge* en *Herford*: Ten Westen *Buckingham* tot haere Grensen. Sy legd in de Vorm van een Ey. De Lught is gesond. 't Land tegens 't Suyden is niet soo vrughtrijck als nae 't Noorden: Evenwel draeghd het Suyder-deel veel Garst, wanneer men geen vlijt en arbeyd ontfiet. Dan walt het nergens soo schoon en goed als hier. Dit Landschap heeft 4. Kasteelen, 10. Steeden en 116. *Parochi*-Kercken.

BUCKINGHAM.

DEEse Provincie, van d'Engelsche genoemd *Buckinghamshire*, voerd dien Naem van de Beucken-Boomen. Tot Grens-scheydingen heeftse tegens 't Noorden *Northampton*; tegens 't Oosten *Bedford* en 't naest-gelegene Gebied; Tegens 't Suyden *Barckshire*; 't welck van de Rivier *Theems* is ingeslooten; tegens 't Westen *Oxford*. De Vorm en gelegenheyd deeser Provincie is als een recht-opstaende Leeuw; gelijk oock *Nederland* werd afgeteeckend. De Lugt is goed, gelijk aen andere aangrensende Oorden: 't Land rijck, vet en vrughtbaer: Heeft Koorn, oock Krijd in menighen. Deese Provincie heeft vier Kasteelen, twaelf Steeden, honderd en taghtigh Kercken.

O X F O R D.

DE Provincie *Oxford*, in 't Engelsch *Oxfordshire*, werd tegens 't Noorden,

daer deselve, wat spits toeloopt, van *Warwick* en *Northampton* beslooten. Tegens 't Oosten leghd *Buckingham*. Tegens 't Westen stootse aen *Glocester*. Tegens 't Suyden scheyd de Rivier *Thames* haer van *Barckshire*.

't Land deeser Gewests is seer wel-dragend en lustigh; de Lught is saght en aengenaem. Jae 't schijnd, als of deese Land-streek van den Hemel afgevallen waere. De Heuvelen en Hooghten zijn vol lustrijcke Bosschen. De Daelen vol vrughtbaere Ackers en schoone Grasvelden; door welcke de heldere Vloedkens met een groote lieflijckheyd henen loopen. De kleyne en groote Jaghten kan men hier oefenen met een sonderlingh *Plaisier*; vermits men hier een groote meenichte van wilde Dieren en Vogelen vind. Boven dien zijn de Rivieren gantsch Visch-rijck. Deese Provincie heeft 10. Steeden, en 280. Kercken.

G L O C E S T E R.

GLOcester, gemeenlijck van d'Engelsche *Glocestershire* genoemd, is de seventhende en laetste Middellandsche Provincie in *Engelland*. Tegens 't Noorden heeftse tot haere Grens-palen *Worcester* en *Warwick*: Tegens 't Oosten *Oxford* en *Wilton*: Tegens 't Suyden *Somersetsh*: Tegens 't Westen de Vloedt *Vaga*, in 't gemeen *Wye* geheeten. Den Omvangh houd honderd en aght-endertigh-duysend Schreeden.

De Lught is hier goed: 't Land van Naturen wel-dragend. 't Gewest tegens 't Oosten staet vol Heuvelen: Maer midden in 't Land is 't effen; werdende omloopen van de Rivier *Saveren*. De streek tegens 't Westen heeft seer rauwe en woeste Bosschen, doch daer nevens oock veel Appel-boomen. Men vind

vind hier Wijn-gewas, doch niet soo foet als de *Fransche* Wijnen; maer seer sleght. Deese *Provincie* heeft 25. Steeden, en 280. *Parochi*-Kercken.

CAMBRIDGE.

D'Eerste *Provincie* onder de gene, die tegens 't Oosten leggen, is *Cambridge*; van d'*Engelsche* genoemd *Cambridge-shire*. Tegens 't Noorden werd te omvat van *Norfolck* en *Lincoln*. Tegens 't Oosten grensdse wederom aan *Norfolck* en *Suffolck*. Tegens 't Suyden aan *Hardfort* en *Essex*. Tegens 't Westen aan *Bedfort* en *Huntington*.

De gelegenheydt en Vorm deser *Provincie* kan niet wel afgeteeckent worden, vermitsse met veele kromten loopt. De Lught is, wegens de Moerassige Oorden, niet seer te prijzen; nadiense, ter oorsaeck van d'opstijgende Dampsen, wat dick en ongesond is. Evenwel is 't Land noch taemlijk goed; insonderheydt tegens 't Suyden; want de Velden zijn vlack, en seer vrughtbaer. Aen beyde de sijden daer de Vloed *Camus* doorloopt, heeft men boven maten heerlijke Weylanden. 't Overige Deel nae 't Oosten hebben de Geleerde en d' *Universiteit* in Besittingh. In den Omvangh heeftse honderd en aghewintigh duysend schreeden. Men vindt hier aght Koop-Steeden, seven Kasteelen, en honderd drie-en-tseftigh *Parochi*-Kercken.

NORFOLCK.

DE tweede nae 't Oosten leggende *Provincie* *Norfolck* (*Norfolck-shire*) heeft den Naem van 't *Noordsche Volck*, (of *Noorden-volck*). Tegens 't Oosten en Noorden leghd de *Duytsche Zee*. Ten Westen grensdse aan *Cambridge*, en

werdt'er van afgescheyden door de Vloed *Ousa*. Tegens *Lincoln* werdse door een deel der Vloed *Aufona* van de naest-gelegene *Provincie* afgesonderd. Haeren omvangh heeft over de 142. Mylen.

De Lught is hier wat rauw en hard; derhalven oock den Ooghst wat laeter koomd te vallen. Doch 't Land is verscheyden, nae de gelegenheyd der Oorden. Veel Krijd, Margel en Kalck werd hier gevonden. Desgelijcks veele Rivieren en Boom-rijke-Bosschen. Hier en gintsch siet men Wildernissen; en schrale Heyden; oock droogh en dorr' Aerdrijck; derhalven onvrughtbaer. 't Geheele Landschap is wijd uytgestreckt, en bynae over al vlack Veldr. Aen eenige plaetsen vertoonen sich sommige kleyne Heuvelen; en aldaer werden groote Kudden Schaepsen gesien. Men vindt'er oock veele Konynen met witte sijne Vellen. Anders zijn'er veel Volck-rijcke Vlecken en Dorpen. D'Inwooners deser Plaetsen zijn Leersaem, en hebben een seergoed verstand. Deese *Provincie* heeft dertigh Koop-Steeden, en ses honderd tseftigh *Parochi*-Kercken.

SUTHFOLCK.

DE *Provincie* *Suthfolck* (anders *Suffolck*) zijnde de derde der geene, die nae 't Oosten leggen, ontleend deesen Naem van *Suyd-Volck*. Tegens 't Westen leghd *Cambridge*. Tegens 't Suyden is de Vloed *Sturm*. Tegens 't Oosten stootse aen de *Duytsche Zee*. Van de *Provincie* *Norfolck* werdse door de Vloedt *Ousa* en *Waveny* afgesonderd. De Lught werd hier van de Genees-kundige voor d'alder-gefondste gehouden. 't Landt is hier gantsch vrughtbaer, en rijk van Levens-middelen. De *Figuer of Form*,

is gelijk die van de toeneemende Maen. Men vind hier vijf honderd vijf-en-tseventigh *Parochi-Kercken*; seven Kasteelen, en aght-en-twintigh Koop en Handreerings-Steeden.

E S S E X.

TEgens 't Oosten heeft de *Provincie Essex* een seer groot Voor-geberg, 't welck sich uytstreckt tot aen de *Duytsche Zee*. Tegens 't Noorden is de *Vloedt Sturvis*; tegens 't Suyden de *Temer*; en regens 't Westen de *Vloed Ley*. Sy legd in een ronde *Figuur*. Houd in haer omghegrip honderd en ses-en-veertigh duysend Schreeden.

De Lught is nier over al gesond; maer aen 't Water eenighsins koortsigh. De Velden staen seer wel bebouwd; al-hoe-wel'er oock veel sandige Plaetsen warden gevonden. Dit Landschap heeft een-en-twintigh Koop-Steeden, vyf Kasteelen, vyf Havens, en vyf honderd vyfthien Kercken.

HERTFORT.

DE *Provincie Hertfort*, op 't *Engelsch Hertfordshire*, heeft tot Nabueren en Grens-scheydingen, nae 't Oosten d'Oost-Saxen; nae 't Suyden *Middel-Essex*; nae 't Westen *Buckingham*, en dan nae 't Noorden de *Cantabrigiers*. Sy leght geheel onvormlijck; ter sijden als in verstheydenen slippen gesneden; doch meerendeel rond.

De Lught is hier, gelijk op meer andere Plaetsen, gesond en lieflijk; 't Aerdrijck vruchtbaer en seer vermaecklijck. 't Land draeght overvloedigh Koorn. Men vind hier goede Weyden, veel Vee, Visch, en lustigh Geboort. Dit Landschap kan sich selven seer wel en

rijcklijck behelpen; niet alleen tot nooddruft, maer oock tot lust meer als genoegh genietende. 't Bestaet in aght Steeden, ses-en-tseventigh Kercken, en aght-en-twintigh Kasteelen; alhoewel eenige derselver bynae tot de grond toe verwoest zyn.

MIDDEL-ESSEX.

DEese *Provincie* legd tusschen de *West-Saxen* en *Oost-Engellanders*. Voortijds bestond uyt *Middel-Essex*, *Essex* en 't *Gracfschap Hertfort* het uyt seven Heerschappyen 't samen-gevoegde Koninkrijk der *Ooster-Saxen*. Voorts zijn de Grensen deeser *Provincie* nae 't Noorden *Hertfort*: Nae 't Westen de *Vloed Coln*: Nae 't Suyden de *Teems* of *Temer*. Nae 't Oosten de *Rivier Lea* of *Ley*. Haere gelegenheyd is vierkant, en begriipt in den omvang tnegentigh duysend Schreeden. Sy bestaet uyt eenige gesonde, boven maten lustige aen een volgende Dalen: In welke men van de beydersijds aengelegene Bergen af-siet als in een tweede *Zaar*, of, *Egyptische* heerlijke Lust-gaerde.

De Lught is hier gantsch saght en mild. D' Ackers zijn soo goed, en brengen sulcke delicate Vruchten voort, dat van geen andere als van dese Tarwe 't Brood voor des Konings Tafel werd gebacken. In deese *Provincie*, daer de *Rivier de Teems* allen den Zee naerder koomd, staet de Stadt

Londen,

De Hoofd-residentie-Stat des *Britanischen* Rijcks; de Voorraad-Kamer van 't Koninkrijk *Engelland*; 't uytmuntste Opper-cieraed des gantschen Eylands; jae de Handel-Stat des geheelen Werelds.

Weerelds. Want hier koomd t'famen, neemd fijn eynd, en wederom een nieuwen aenvangh, den Handel uyt *Asia* met *Sijde* en *Speceryen*: Uyt *Africa* en *Griekenland* met *Balfem*: Uyt beyde d'*Indien*, en al d'*Europeifche* Landen met ontelbaere foorten van *Waeren*. Om veelerley Wonder-wercken met verbondene oogenen fonder verder woorden-maekingh voor by te gaen, foofal ick allcenten kortften dit seggen: Deefe Stadt *Londen* heeft honderd een-en-twintigh Kercken. Onderhoudt Yes honderd Weefen; en dan noch twaelf honderd en veertigh Arme lieden. Een en heeft in een *Latijnsche Oratie* haer niet onbillijk dien lof gegeven, dat *Bacchus* hier felver Brouwer, *Apollo* *Rehor*, en *Ceres* Backer is. Voorts, dat *Juno* zelfs de meenigerley *Waeren* op haere breede Schouderen de Stadt *Londen* toedraeghd, en daer veyl heeft: *Minerva* de Geleerdheydt opweckt en bevoorderd, en *Diana* 't Wild Jaeghd.

Bovén de gedaghte honderd een-en-twintigh Kercken in de Stadt *Londen*, heeft de *Provintie Middel-Efsex* nog drie-en-tseventigh Kerfpel-Kercken.

K E N T H.

DE *Provintie Kent*, of *Kent*, op 't *Engelfch Kentschire*, heeft tot Grenfen nae 't Oosten de groote *Duytsche Zee*: Nae 't Suyden 't Landschap *Suffex*, nevens de *Britannifche Zee-Enghte*: Nae 't Westen *Suffex* en *Suthrey*: Nae 't Noorden de *Vloed de Teems*. De *Figuur* is als een rond-spits *Amazoonsch* Byltje. In 't ombegrijp heeftfe honderd en tseftigh Mylen.

De *Lught* is hier wel niet ongefond; maer oock niet soo fuyver als anderweegen. Aen alle *Plaetsen* werdfe doorloopen en bevoghtighd van vlietende

Wateren. Nae 't Oosten heeftfe meerder *Heuveln*; Nae 't Westen veele *Boschagien*. Is evenwel doorgaens vruchtbaer. Insonderheyd vind men hier boven maten veel Ooft. Desgelijcks veele Dorpen en Steeden, oock verscheydene verseeckerde Havens, en bequaeme Aenlandingen, daer de Schepen sigh in tijd van Onweer of andere quade Toevallen kunnen bergen. D'Inwooners zijn seer vriendlijk; soo dat *Julius Caesar* zelfs in dit stuck met roem van haer spreekte. Buyten 't Yfer vindt men hier geen andere Metalen of Bergwercken: Maer anders alles wat een Mensch tot fijns levens onderhoud foumogen wenschen. De Steeden zijn hier veel in getal. De *Kerfpel-Kercken* in alles drie honderd aght-en-tneentigh.

S U S S E X.

Onder de *Provintien*, welcke tegens 't Suyden leggen, is *Suffex* d'eerste, die onder de *Heptarchia* of 't *Seven-Vorftendom der Saxen* in orde de tweede was. Sy leghd vlack aen de *Britannifche Zee*. Tegens 't Noorden grensdfe aen *Suthrey* en *Kent*. Tegens 't Westen aen *Suthampton*. De *Form* is langhaghtigh en smal. Van 't Westen, en insonderheyd van *Wersbarringham* af tot de *Vliet* of *Graght*, by *Kent* toe, welcke tegens 't Oosten *Suffex* en *Kent* van malkanderen scheyd, strecktfe sigh uyt tot over de vier-en-tseftigh *Mijlen* weghs. 't Geheele ombegrijp foubestaen in honderd en vijftigh *Mylen*.

De *Lught* is hier, gelijk aen andere *Plaetsen*, taemlick gefond, doch somtijds wat *Neveligh*, wegens d'opstijgende dampige Dampen uyt de *Suydensche Zee*. Doch dit ongemack werd vergoed door d'aenleggende *Wateren*,
in

in welcke seer veel Visch, en een groot meenigte van Water-gevogelt werd gevangen,

Den Bodem is hier taemlyck vet, en (gelijck als d'andere daer rondom gelegene Oorden) vrughtbaer. Deese *Provincie* leghd over al wat laegh: 't Welck de reyfende Lieden, wanneer 't geen schoon, helder, en warm We'er is, vry beswaerlijck valt. In dit Landschap werden geteld thien Kasteelen, aghten-veertigh Steden, en drie honderd twaelf Kercken.

SUTHREY.

DE *Provincie Surria*, of *Sutria*, werd van d'*Engelsche* genoemd *Suthrey*. Heeft tot haere Grensen tegens't Noorden *Buckingham* en *Middel-Essex*; nevens de daer tusschen heenen loopende Rivier de *Teems*: Tegens't Oosten *Kent*: Tegens't Suyden *Sussex* en *Suthampton*. 't Overige Gewest nae 't Westen stoot ten deelen aen *Suthampton*, en *Barckschire*. De *Figuer* is by nae vierkant; Doch tegens't Oosten en 't Westen treckte s'gh wat langhaghtigh uyt. In den omvangh heeftse honderd en twaelf Mylen weghs.

De Lugt is boven maeten aengenaem. De Winden waeyen hier wat saght en lieflijk. 't Land is seer rijk en lustigh aen Boschagien, Velden, en Vloeden; welckers gelijcke by nae in *Engelland* niet te vinden zijn. Derhalven hebben veele Koningen s'gh laeten behaegen, in dit Gewest te woonen. D'Ackers en Weyden staen oock seer schoon, een genoeghsame overvloedt voort brengende. Deese *Provincie* heeft aght Kasteelen, even soo veel Steeden, en honderd veertigh *Parochi*-Kercken.

HANTONIA.

DE derde *Provincie* onder de geene die tegens't Suyden leggen is *Hantonia*; op 't *Engelsch* *Hantschire*: Welcke tot Grensen heeft tegens't Noorden *Barckschire*; tegens't Oosten *Suthrey*; tegens't Suyden de *Britannische* Zee, en 't Eyland *Wigt*; tegens't Westen beyde de Graeffschaapen *Dorchester* en *Wilton*. In den omvangh heeftse honderd vyfen-vyftigh Mijlen weghs.

De Lugt is wat dick en dompigh, ter oorfaeck van d' aengelegene Zee; gelijck oock der doorlopende Vloeden. Evenwel isse half getemperd en middelmatigh. 't Land voed seer veel Vee, en leverd veele Graenen. Heeft goede Weyden en dichte Bosschen. Kortlijck, alles wat tot des Menschen onderhoudt van nooden is, vind men hier overvloedigh genoegh. Boven dien zijn hier verscheydene bequaeme Zee-havens. 't Getal der *Parochi*-Kercken is 253.

BARCKSCHIRE.

DEse *Provincie* heeft tot hare Grens-scheydingen tegens't Noorden de *Teems*; tegens't Oosten *Suthrey*; tegens't Westen de Graeffschappen *Wilton* en *Glocester*; tegens't Suyden de Vloed *Cumal*. Haere *Figuer* heeft de gestalte van eens Mans Voet. 't Ombergrijp streckt s'gh uyt tot op honderden twintigh Mylen weghs.

De Lugt is taemlijck aengenaem en middelmatigh. 't Land brengd veel Graenen voort; insonderheyd daer't s'gh neerwaerts laet in 't Dal, 't welck den Naem van 't *witte Paerd* voerd. 't Ontbreekt hier aen geen Wateren, Bosschen en Beesten. D'oude Inwoon-

ners deefer Plaetfen waren d' *Attrebates*, een *Franch* Volck. Dit Landfchap word meer een *Provincie* als een Graefffchap genoemd. 't Heeft ses Kasteelen, drie Koninghlijke Huysen, twaef Koopen Hanteerings-Steeden; honderd en veertigh *Parochi*-Kercken.

WILTSCHIRE.

DE vyfde ten Suyden leggende *Provincie* is *Wiltonia*, van d' *Engellanders* genoemd *Wiltfchire*. Sy grensd tegens 't Oosten aen *Barkfchire*; tegens 't Suyden aen *Dorcefter* en *Suthampton*; tegens 't Westen ten deelen aen *Glocefter*, ten deelen aen 't Graefffchap *Sommerfeth*. Sy legd wat meer in de lenghte als breedte; en houd in haer omgryp honderd negen - en - dertigh Mijlen weghs.

Den Hemel en Lucht is hier lieflijk en gefond. 't Land overvloedigh vrughtbaer. 't Gewest nae 't Noorden heeft aengenaeme Heuvelen, bekleedt met groene Boffchen; tuffchen welcke verfcheydene Stroomen heenen ruyfchen; waer onder de Vloedt *Ifis* de voornaemfte is. 't Vlacke Veldt nae 't Suyden flaer vol Kruyden, Gras en Veld-vrugten. In 't Middel-land is deeſe *Provincie* even ſoo ſchoon en vrughtbaer. Men fiet hier een ontelbaere meenighte Schapen, welckers Wol en Vleefch dat van andere verr' overtreft. Dit Landfchap heeft aght wel-bewaerde Kasteelen, negenthien Steeden, honderd en veertigh Kercken.

DORCESTER.

VAn d'*Engelfche* genoemd *Dorſetſchire*, grensd nae 't Noorden aen *Sommerfeth* en *Wilton*, Tegens 't Westen

deſgelijks aen *Sommerfeth*, en ten deelen aen *Delvon*, of *Dewon*. Tegens 't Oosten aen *Suthampton*. Tegens 't Suyden legd deeſe *Provincie* aen de Zee. Sy heeft in 't omgryp honderd en vijftigh Mijlen weghs.

De Lucht is hier ſeer goed; en 't gantſche Gewest boven-maten lieflijk. 't Middel-land heeft veele Springen en Bronnen; welcke, nae datſe door enge Daelen eenen Doorgangh hebben gefoght, eyndlijk t'ſamen-loopen, en tot groote Rivieren worden.

Den Zee-Oever is oock van een goede bequaemheyd; alwaer d' Inwooners haer voordeel ſoecken te doen met de bygebraghte Waeren. Deeſe *Provincie* heeft aghtien Koop-Steeden. Van d'oude Kasteelen ſijn'er niet veel meer overigh. 't Getal der *Parochi*-Kercken is honderd en aght-en-veertigh.

SOMMERSETH.

DIt Graefffchap, op 't *Engelfch* *Sommerſethſchire*, heeft tegens 't Noorden de Vloed *Saveren*: Tegens 't Suyden *Dewon* en *Dorcefter*: Nae 't Westen deſgelijks de *Provincie* *Dewon*: Tegens 't Oosten *Wilton* en *Glocefter* tot haere Grenſen.

't Legd wat Langhaghtigh, en in 't midden wat hoogh. Den omgryp werd gereeckend op van twee honderd vier Mijlen weghs.

De Lucht is hier ſaght en ſeer aengenaem: 't Land Moeraffigh, maer heeft evenwel van Natueren veele Vrugten. Valt voor de reyſende perſonen ſeer beſwaerlijk; Echter niet ſoo ſeer in de Winter. Deeſe *Provincie* heeft vier Kasteelen; drie-en-dertigh Koop-Steeden, en Marckten; en drie honderd vyf-en-taghtigh *Parochi*-Kercken.

DE.

D E L V O N.

DE *Devonia*, van d'*Engelsche* *Demonfchire* genoemd, is d'aghtte *Provincie* van de geene welcke tegens 't Suyden leggen. Tegens 't Westen werdse omloupen van de Vloed *Tamara*. Nae 't Oosten grensdse aen *Sommerfeth*. Ten Suyden is de *Britannische Zee*. Den omvangh is van honderd Mijlen weghs.

De Lught is hier *subtyl*. 't Land heeft veele Bosfchen, Bergen, en aen eenige Plaetsen vrughtrijcke Velden. De geene, welcke binnenwaerts wonen, neemmen d'Aerde aen den Oever, en mesten de Velden daer mee. Deefe *Provincie* heeft seven-en-dertigh Koop-Steeden, en honderd vier-en-tnegentigh Kercken.

C O R N W A L.

DE laetste *Provincie* der geene die tegens 't Suyden leggen, is *Cornwall*, *Cornwallia*, op 't *Engelsch* *Cornwal*. Onder al de *Britannische Eylanden* streckt se sigh alderwijdft uyt ua 't Westen. Werd oock noch bewoond ven d'oude overgeblevene *Britannische* Volckeren. Heeft den naem van *Cornu*, een *Hoorn*; wijlfe als een *Hoorn* in de Zee heenen toe gepitft is.

De Lught, schoon defelve van beyder fids Zee-Oeveren door de Wind werd gedreven; is evenwel niet feer gefond. 't Land heeft veele Geberghten; vermenght met finalle en korte Daelen. Den grootften Rijkdom van d'Inwooners deefter Plaetsen bestaet in de Koper en Tin-Groeven: Gelijck dan dit Land aldereerst deefen Schat heeft voortgebraght. Want hier zijn (infonderheyd

binnenwaerts) allerley Metal-aderen te vinden; jae oock selfs Goud en Silver. Daer-en-boven laet sigh hier den Diamant-Steen graeven, die fontijds van Natueren vierkant is. Eenige der felver zijn soo groot als een Noot; doch moeten in glantsch en helderheyd voor d'*Indiaensche* wijcken.

Dit Land is soo vrughtbaer, dat het voor sigh selven niet alleen rijkclijck toe koomen, maer oock *Spaenjen* toevoer fenden kan. Aen de Zee-Grensen vind men veele Steeden. Men vangd hier een groote meenigte van kleyne Viffchen, genoemd *Pijlchard*; welcke nae *Frackryck*, *Italien* en *Spaenjr* werden overgevoerd. D'Inwooners zijn uytsteeckend vriendelijck en befcheyden. Deefe *Provincie* heeft twee-en-twintigh Koop-Steeden, en honderdeen-en-tseftigh *Parochi-Kercken*.

W A L L I A.

't **W**ester-deel des Koninghrijcks *Engellandt*, 't welck sigh wend nae d'Yrlandsche Zee; oock daer aen ftoor, en door beyde de Rivieren *Saveren* en *See* van het tot noch toe befchrevene Deel deses Koninghrijcks is afgefonderd, wierd voor deefen *Cambria* genoemd; maer hedenfdaeghs draeghd hier den naem van *Wallia*.

Dit Land hebben de *Saxen* niet konnen bedwingen: Ter welcker oorfaeck dan d'Inwooners tot op de tegenwoordige tijdt toe, d'oude *Britannische* Tael fpreecken. Anders houdense sigh in Kleedingh gelijck d'*Engelsche*: Doch zijn den arbeyd noch gewoon noch toegenegen. Sy beroemen en verlaeten sigh feer op hun onde Adelijke Af-koomft en Geflaght. Voeren 't Huys een fpaerfaem leven. Soecken gemeenlijck Dienft onder

DE.

der de Koningen van *Engelland* en andere groote Heeren. Weeten sigh in den selven oock seer wel te schicken. Boven dien wendense groote vlijt aen in d'opvoedingh haerer Kinderen; laetende deselve nae vermoogen onderwijfen in allerley vrve Konsten. Meerendeel begevense sigh tot de *Studie* der Reghten, en weeten door geheel *Engelland* verstandigh daer van te spreekken.

Volgens't oude gebruyck valt dit geheele Landschap altijd den eerstgeboornen Soon des Konings van *Engelland* toe; soo dat den selven, soo haest hy ter Wereld is gekoomen, terstondt Hertogh van *Wales* werd genoemd.

Heden daeghs begrijpt dit Landschap twee Deelen in sigh, namentlijk, Noord-*Wales* en Suyd-*Wales*. Elck deser Deelen heeft onder sigh ses *Provincien* of Graeffschappen: Alhoewel eene der selve van Koningh *Henrick* den VIII., op goed-vinden des *Parlements*, 't Koninkrijk *Engelland* is toegevoeghd, en van d'overige afgesonderd geworden.

M O N A, O F A N G L E S E Y.

't **E**Yland *Mona*, of *Anglefia*, werd van de *Britanniërs* genoemd *Mon* en *Tirmon*; soo veel als *Terra Mona*: Of oock *Anglesey* (*Engelsch* Eyland) Voor deesen is't geweest 't voornaemste deel in *Venedoria*. 't Werd door de Zee-egte *Aenai* van't vaste Land; en door d'*Yrlandsche* Zee van d'overige aangrenzende Oorden in *Engelland* afgesonderd. 't Leghd niet sonderlingh gelijk, maer streckt sigh van't Oosten nae 't Westen wat wyder uyt. 't Is thien Mijlen langh, en seven Mijlen breedt. Den Bodem schijnd dorr en steenaghtigh: Is boven

dien seer rauw en onaengenaem; doch nae *Wales* toe noch wel bebouwd, vrugbaer genoegh, en insonderheyd soorijck in *Weyr*, dat her niet onbillijk de Moeder des Lands *Cambria* werd geheeten. Hier zijn vier-en-tseventigh *Parochi-Kercken*.

C A R N A R W O N.

Deese *Provincie*, of dit Graeffschap, heeft nae 't Noorden en 't Westen d'*Yrlandsche* Zee. Tegens't Suyden *Mervinia*; en tegens't Oosten *Denbigh*. Den omvangh is van 110000. Schreeden. De voornaemste Stad is genoemd *Carnarwon*: En nae deselve voerd deese geheele *Provincie* dien naem. Tegens de Zee, nae 't Westen toe, strecktse sigh met haer Voor-geberght uyt tot aen *S. Davids Chard*.

Hier is se seer vrughtbaer, en heeft veele Steedekens daer rondom. In 't Middel-land zijn allerwegen om en om Bergen. Soo veel Heuvelen en Klippen staen'er, dat de Vyanden den toegangh verhinderd word. Eenige noemen se *Alpes Britannicas*; welcke dickmael selfs d'ervarenste Reysigers onbekend voorkoomen.

Midden in deselve staet een seer hoog Geberght, 't welck by nae tot in de Wolcken schijnd te stijgen. Des selven Spits is geduerigh met Sneeuw bedeckt. Ter deeler oorfaeck werden deese Bergen *Montes Niviferi* genoemd. Evenwel hebben se soo veele Weyden, dat al't groote Vee in gantsch *Wales* daer aen genoegh kan hebben. Boven op d'opperste hooghte (waer over men sigh insonderheyd heeft te verwonderen) werden oock Poelen en staende Wateren gevonden. Men teld hier aght-en-tseftig *Parochi-Kercken*.

DEN-

DENBIGH. MERIONETH.

DE derde Provintie in Noord-Walles is *Denbigh*, op 't Engelsch *Denbigh-shire*. Tegens 't Noorden heeftse den *Occan*, of de groote Zee, en de *Provincia Flinth*, of *Flijnth*. Nae 't Westen *Carnarwon* en *Merioneth*: Nae 't Oosten *Chester* en *Schrowesbury*: Nae 't Suyden *Montgomery* tot Grensen. In haeren omvangh houdse honderd en veertigh duy-send Schreeden.

't Land tegens 't Westen is woest en onvruchtbaer: 't Middellste deel seer vruchtrijk: 't Gewest nae 't Oosten middelmattigh. 't Gedaghte Deel nae 't Westen is onvruchtbaer, wijl 't allerwegen gantsch berghaghtigh valt, en de Lieden seer verr' van malkander woenen.

Deese Provintie is een Graeffschap geworden, onder Koningh *Henrick* den VIII.

FLINTH.

DE Provintie *Flinthshire* heeft tot haere Grensen tegens 't Oosten *Chester*; tegens 't Noorden de *Vergivische Zee*; tegens 't Westen *Denbigh*; en tegens 't Suyden *Salopia* of *Schrowesbury*. Dit Landschap is niet seer Berghaghtigh, maer heeft alleen eenige geringe verhevene Heuvelen, op welke Garst, Weyt, Haver en Rogg' in meenighte wast.

De *Normandiers* hebben deese Provintie sigh ren alder-eersten onderdaenigh gemaect.

Sy heeft weynige Steeden. 't Getal der *Parochi-Kerken* is niet meer als aght-en-twintigh.

DE vyfde Noord-Wallische Provintie *Merioneth*, op 't Engelsch *Merionethshire*, stoot tegens 't Noorden aen *Carnawon* en *Denbigh*; nae 't Oosten aen *Montgomery*. Tegens 't Suyden scheid haer de Vloed *Dove* van *Cardiganshire*. Tegens 't Westen heeftse de Zee.

Dit Landschap is boven al d'andere in *Walles* seer rauw en Berghaghtigh. De Heuvelen, welke seer hoogh zijn, hangen soo dicht aen malkander, dat de Harders, welke boven op de Toppen haer Vee weyden, wijl hier schoon groen Gras wast, niet alleen d'een d'ander van daer toeroepen, maer oock met malkander spreekken kunnen: Onaengesien soo een wijd Dal daer tusschen legghd, dat, indiensse met slagen aen een wilden koomen, sy wel een geheelen dagh soudén moeten toebrengen, eerste af, en by een konden geraecken.

Men siet hier een groote meenighte van Vee, 't welk sonder 't minste Gevaer gaet weyden, buyten eenige vrees voor Wolven. Want als Koningh *Edgar* van *Ludvallo*, Land-vorst in *Waller*, daer toe gebraght was, dat hy hem beloven moest, in plaets eens *Tribuits*, jaerlijcks drie honderd Wolven te leveren; en dat nu sulcks drie Jaren nae malkander was geschied, soo was in 't vierde Jaer geen en Wolf meer te bekoomen; oock zijn'er in *Engelland* geen meer te vinden.

D'Inwooners alhier neemen de Veevockingh vlytigh waer. Meest levense van Melck en Kaes. 't Zijn stercke gefonde Lieden, welckers gelijcke in *Europa* by nae niet gevonden worden. Ondertusschen evenwel zijns leedigh-gangers, wijl 't Land niet wel te bebouwen

D

is,

is, en weynigh draeghd. Daer-en-boven oock seer tot geylheyd genegen. Dit Landschap heeft weynige Steeden, maer seer veel Dorpen.

MONTGOMMERY.

DE laetste *Provintie* in Noord-Wal-les is 't Graeffschap *Montgomery*, grensende van 't Noorden aen *Denbigh*, of, soo andere stellen; *Denbigh*; Van 't Oosten aen *Schroesbury*; van 't Suyden aen *Radnor* en *Cardigan*; van 't Westen aen *Merioneth*. Haere gelegenheyd of *Figuer* heeft de gestalte van een Peer. Tegens 't Westen verheftse sich, en stygd geduerigh hooger, tot aen de Bergen op: Uyt welke verscheydene Springen ontsaen, die dan voorts, als Rivieren, haeren loop soecken. In de Daelen is se vruchtbaer en lustigh, hebbende schoone Weyden en velden.

In dit Landschap wierden voortijds seer heerlijcke en beroemde Paerden gevonden; alle andere in *Engelland* verr' overtreffende in gestalte, verwe, staetlijcke aensienlijckheyd, en ongelooflijke geswindheyd in 't rennen. Men teld hier ses Steeden, en veertigh *Parochi*-Kercken.

CARDIGAN.

DE *Provintie Cardigania*, of *Care-tica*, van d' *Engellanders* *Cardigan-shire* geheeten, is d'eerste der geener, die tegens 't Suyden in *Wales* zijn gelegen. Tegens 't Noorden werdse van de *Vloed Dove*: Tegens 't Oosten van 't Gebergh *Plintmon*, en de Rivier *Dorrio*: Tegens 't Suyden van den *Fivio*: Van 't Westen door d' *Yrsche Zee* omgrensd en ingellooten. Haere *Figuer* heeft by nae de gedaente van een Hoorn.

De Lught is eenighsins rauw en koud. 't Land Berghaghtigh; doch nae de Zee roe heeft men vlacke Velden. Tusschen de Geberghten vind men lustige Weyden: In de Daelen veele Poelen en staende Waretten. De Beecken, welke uyt de Klippen of Rotfen ontspringen, en 't samen-loopen, storten sich eyndlijck in de Zee uyt. Dese *Provintie* heeft niet meer als vier Steden, eenige Vlecken, en vier-en-veestigh Kercken.

RADNOR.

Radnor, de tweede Suyd-Walliche *Provintie*, op 't *Engelsch* *Radnorshire*, heeft tot haere Grensen tegens 't Noorden *Monmouth*: Tegens 't Oosten *Schroesbury* en *Herford*. 't Deel tegens 't Suyden werd door de Vloeden *Clarne* en *Vaga*, of *Wye*, van *Brechmock* afgesonderd. Tegens 't Westen, daerse gelijk als toegespijst is; stoofse aen *Cardigan*. Sy legdh in een *Triangel*; en houd honderd en thien duysend Schreeden in den omvangh.

De Lught is *subtiel* en koud; soodart in de rauwe en beschaduwde Geberghten de Sneeuw seer langh blijft leggen. 't Land is wel seer mager, maer echter niet over al onvruchtbaer: Want tegens 't Oosten en 't Suyden is 't noch wel bebouwd. 't Overige rauwe en Berghachtige Deel laet sich oock eenighsins door goede vlyt en arbeyd draghtbaer maecken. D'Inwooners trecken haeren meesten Rijckdom van de Vee-vockingh. 't Gewest nae 't Noorden is woest en onvruchtbaer. Heeft een groote Wildernis, met veele kromme omwegen, en een onguer-rauw Gebergh; voor de reyende persoonen seer beswaerlijck. Deese *Provintie* heeft vier Koop-Steden; ses Kasteelen; en twee-en-vijftigh *Parochi*-Kercken.

BRECH-

BRECHNOCK.

Deese *Provincie*, op 't *Engelsch Brechnockshire*, heeft dien naem bekoomen van den Vorst *Brechunio* (andere stellen *Brecunio*). De *Walliers* verhaelen van hem, dat hy vier-en-twintigh Dochters heeft gehad, welke alt'sacmen voor Heyligh wierden gehouden.

Dit Landschap is niet sonderlingh te roemen; oock niet seer te versmaden. Tot Grensen heeft het tegens 't Noorden de *Wouden Clarne* en *Wye*: Tegens 't Westen *Cardigan* en *Carmandun*: Tegens 't Suyden *Glamorgan*: Tegens 't Oosten *Monmouth* en *Radnar*. 't Ombegriip is van tweemaal honderd duysend Schreeden. Men vind hier veel rauwe ongebaende Geberghten; insonderheyd tegens 't Suyden; en derhalven is de Lught eenighsins hard. 't Overige Deel draeghd seer veel Granen: En indien hier anders eenigh mangel is, 't selve werd vergoed door 't omleggend *Engelland*. Ondertusschen wast hier noch taemlijck Gras, en derhalven vind men hier goede Weyden voor de groote Beeften, welke hier met hoopen werden gesien. De Boffchen hebben veel Wild. De Vloeden leveren veel Visch; insonderheydt werden 'er Salmen gevangen. Deese *Provincie* heeft negen Kasteelen, drie Koop-Steden en tseftigh *Parochi-Kercken*.

MONMOUTH.

't **G**raeffchap *Monmouth*, alsoo genoemd van de Stad *Munow*, en deese foodaenigh geheeten na de Rivier van dien selven Naem, heeft tot Grenscheyding ten Noorden de gedagte Vloed *Munow*. Tegens 't Oosten een gedeelte

deser Rivier, en dan de *Wye*. Tegens 't Suyden den Inloop van de Vloed *Savren*; en tegens 't Westen 't Water *Kamney*. 't Is taemlijck langh en breed. Houd in 't begriip seven-en-tseventigh Mijlen weghs.

De Lught is gefond; doch 't Land vol Boffchen en Geberghten; evenwel taemlijck vruchtbaer. De Heuvelen leveren goede Weyden: De Daelen brengen Vrughten en Gras voort. De Vloeden en Beecken maecken 't Land hier en gintsch wel-dragend. Deese *Provincie* heeft veerthien Kasteelen, vier Steden, en honderd seven-en-twintigh *Parochi-Kercken*.

GLAMORGANIA.

't **G**lamorganische Graeffschap, op 't *Engelsch Glamorganshire*, werd alsoo genoemd, of van lijnen voormaligen Heer en Overhoofd *Morganus*; of oock nae 't Klooster *Morgan*, gelegen aen 't Strand nae 't Suyden, en gesticht van *Willem*, Graef van *Glocester*. Des selven Grensen zijn nae 't Suyden de *Britannische Zee*: Nae 't Westen de Vloed *Loghon*: Nae 't Noorden *Brechnock*: Nae 't Oosten de Rivier *Remnius*. De *Figuer* gaet van 't Westen nae 't Oosten spits toe. Den omkreys is van honderd en twaelf duysend Schreeden.

De Lught behaeghd de reysende personen hier beeter als wel de Grond; wijl hier veele en ten deelen hooge Geberghten zijn; welke echter nae 't Noorden allenxen vallen: Soo dar aen en langhs 't Strand heenen sich een effen, seer vruchtbaer en wel-beset Gewest vertoond. Men vind hier ses Steeden, en honderd en twee *Parochi-Kercken*.

D 2

CAER-

CAERMARIDUN.

D Eefte *Provintie Caermaridun*, op 't *Engelfch Gaermardenshire*, werd alfoó genoomd nae de daer in gelegene voornaemfte Stadt *Maridun*. Haere Grenfen zijn nae 't Noorden *Cardigan*; nae 't Ooften *Brecknock* en *Glamorganien*; nae 't Suyden de *Britannifche Zee-boefem*; nae 't Westen *Pembroek*. De *Figuer* is langhaghtigh, hebbende in d'omvatting honderd en twee duysend Schreden.

Weynige Geberghren werden hier gevonden. De verfcheydene hier en gintsch gelegene Heuvelen zijn feer dienstigh en bequaem tot Hour, Weyden en den Acker-bouw. Waer door dan dit geheele Landschap in een goeden ftaet is, en genoegfaem-overvloedige Levens-middelen heeft. De voornaemfte Inkoopften desfelven koomen voort uyt de Vee-vockingh, Streen-koolen, Zee-Vogelen en Viffchen. Hier zijn in alles aght-en-twintigh groote en kleyne Vloeden; thien Kasteelen en Vestingen; ses Koop-Steeden; seven-en-twintigh Karspelen, en even foo veel *Parochi-Kercken*.

P E M B R O C K.

P Embrock, of op 't *Engelfch Pembroekshire*, is de laetste *Provintie* in *Suyd-Walles*; en begrijpt in figh 't uyerfte deel des *West-Wallifchen Voor-gebergts*. D'overige Grenfen zijn nae 't Noorden de Vloeden *Tivius* en *Seachus* aen de *Ceretifche* en *Cardiganfche* fijde. Tegens 't Ooften *Caermaridun*: Tegens 't Suyden en Westen, daer figh de lengte des Lands veir' in de Zee uytftreckt, de *Britannifche Zee*. 't Heeft alfoó een langhwerpig *Figuer*, en houd in den

omvangh drie-en-tnegentigh-duysend Schreeden. 't Is feer Koorn-rijck; fteekt oock vol Vee, Vogelen, en Zee-Viffchen. Men vind hier seftien Kasteelen, twee Schanffen; vijf Koop-Steeden, en honderd vyf-en-veertigh *Parochien*.

CASSIDERIDES,
O F
S O R L I N G E S.

D Eefte Eylanden, van d'oude *Grieken* genoomd *Cassiderides*, wegens de meenighre van 't Tin, 'twelck daer in gevonden wierd, werden tegenwoordigh van d'*Engelfche* geheeren *Sorlinges*; en zijn thien in getal; als *S. Maria*, *Annoth*, *Agnesa*, *Samsen*, *Silly*, *Brefan*, *Rusco*, of *Trefcaen*, *S. Helena*, *S. Marthen*, en *Arthur*. Sy leggen gefamentlijck in 't rond: Nae 't Westen wel tegensover het wijd in de Zee aen *Cornwal* ftreckende *Antwefwifche* Voor-geberg; foodat 't uyerfte Eyland aght *Fransche* Mylen daer van daen koomd te ftaen; maer nae 't Noorden feer dicht aen *Britannien*. Sy zijn al t'faemengroot; en oock sommige Koorn-rijck.

Allerweegen vindt men, gelijk den ouden wel-bedaughten. Naem meê brenght, veel Tin. Desgelijcks veel Konynen, Kraeyen, Swanen, Reygers, en diergelijcke Zee-Vogelen. Onder deefe alle is *Maria-Eyland* 't grootfte. Waer op oock een Vestingh ftaet, met eengeduerige Befettingh.

M A N N I A.

't **E** Yland *Mannia*, of *Man*, is van fommige Land-Befchrijvers genoomd geworden *Monabia*; van *Oroftus* *Menavia*.

Menavia. 't Leghd recht midden, nae 't Noorden, tusschen *Yrland* en *Engelland*. De lenghte des Lands Noordwaerts beloopt ontrent dertigh Mylen weghs. De grootste breedte is niet boven de vyfthien; de smalste niet onder d'aght Mijlen weghs. 't Heeft veel Vlasch, Hennip, Garst, Weyden voor de Beesten, Rund-Vee, en Schapen. Doch vermits de Haver hier veel milder en weeldriger opschiet, soo behelpt men sich gemeenlijk in dit Gewest met Haver-Koecken. Oock vallen de Schapen hier kleynere, als in *Yrland* of *Engelland*. Doorgaens is hier gebreck van Hout; doch men gebruyckt Turf in de plaetsen brand. Op dit geheele Eyland zijn niet meer als seven Karspelen.

W I G H T.

't *Eyland Veltin*, *Veltin*, oock *Veltin*, op 't *Engelsch* *Wight* genoemd, behoort tot 't Graefschap *Southampton*, anders *Southanton*. Tusschen 't selve en 't gelijk als vaste *Engelland* is een kleyn Water-Enghte, welcke men eertijds met eenen eygenen Naem *Salen* heeft geheeten. De *Figuer* is een Linsenkooorn, of Ey gelijkformigh. De Lenghte begriipt twintigh duysend, de breedte op 't hoogste twaelf duysend schreeden. 't Bestaet in seer schoone Ackeren. Van den overvloedt des daer in wassenden Koorns kan 't andere Gewesten wel een gedeelte meê deelen. 't Heeft veele Konynen, Hasen, Veldhoenderen, Phasanten, e. f. v. Recht midden door 't Land staen een hoop Heuvelen op een ry; verdeelende dit Eyland gelijk als in twee Deelen. Echter zynse al 'tamen seer bequaem en dienstigh tot Weyden voor de Schapen. De Wol, hier van daen koo-

de, werdt oock onder de beste gereekend.

J A R S E Y.

Cæsarea, of op 't *Engelsch* *Gearsey*, anders *Jarsey*, begriipt in de rondte ontrent dertigh duysend Schreden. 't Is voor de Vyanden niet seecker hieraen te koomen, eensdeels wegens de verborgene Sand-plaeten en andere ongeligheden, andersdeels wegens d'om-en-om op Schildwacht staende spitse Klippen. 't Heeft echter een treflijk gesegende Bodem, soo van Gras als Koorn-rijcke Velden. Onder meenigte van ander Vee vindmen hier Rammen met vier Hoornen.

Ter oorsaek van de bovenmaeten gesonde Lught regeeren hier by nae geene Kranckheden, als alleen de Koorts. Buyten de meenigte van Ooft-Boomen, van welckers Vrughten men Appel-dranck bereyd, werd hier geen Hout gevonden: Waerdoor 't hier met 't Vyerstoocken seer slecht gesteld is. Nae 't midden toe gaet 't Land wat hooger op; en 't werd tusschen yeder Dal bewaterd van een lieflijk-ruyschende Stroom. Hier zijn twaelf Kerspelen. De geene, die als Vriend koomen, komen hier een bequame Haven hebben.

G A R N S E Y.

Ontrent twintigh Mijlen weghs van *Jarsey* leghd van 't Oosten ten Westen 't Eyland *Sarnia*, op 't *Engelsch* *Garnsey*, in de gestalte eens *Cythers*; doch heeft noch in grootte noch in Vrugtbaerheyd soo een lieflijcken klanck als *Gearsey*; en in alles maer thien Kerspelen. Haeren behoorlijcken roem echter bestaet in deese drie stucken. Eerst-

lijk is hier voor de Vyanden noch swaerder aen te koomen, als aen 't Eylandt *Tarsey*, weegens d'om en om opwach-
tende hooge Klippen aen den Oever. Ten anderen onthoud sich hier gantsch geen giftigh Gewormt, even gelijk in *Yrland*. Ten derden vind men hier de boven maten harde Smergel-Steen, welcke de Diamant-snijders, Glas-maekers, en diergelycke gebruycken.

't HEYLIGH EYLAND.

TEr plaets daer de *Duytsche Zee* aen *Engelland* stoot, zijn seer weynige Eylanden te soecken. Oock is dit soo genoemde *Heyligh Eyland* (anders *Lindis Tarn* geheeten, nae de daer tegens over in *Nordumberland* loopende Vloed *Lindus*) dan eerst een volkoomen Eyland, wanneer 't Hoogh-water of Vloed is. Ter Ebb-tijd hanghd het aen 't gedachte *Nordumberland*; soo dat men dan tweemaal's daeghs, door een gantschenge Zee-Keel, drooghs-voets van 't eene Gewest in 't andere kan gaen. De Westerkant deeses Eylands werdt, wegens de spitse smalheyd, de Konijnen ten woonplaets gelaeten. Nae 't Noorden, daer 't alder-breedst is, leghd de *Heylige Stad*; waer in een Kerk, en oock een valt Slot staet. Dus veel van *Engelland*.

Byvoeghsel.

DE dingen, waer in *Engelland* boven andere Landen uytmunt, hebben d'Oude in dit Vers beslooten:

*Mons, & Fons, & Pons, Ecclesia, Fa-
mina, Lana.*

Te kennen gevende, dat *Engelland* bysonderlijk begaefd is met schoone vrughtbaere *Geberghen*; goede frissche *Bronnen*; heerlijcke *Bruggen*; veele en treffelijcke *Kercken*; bevallijck *Vrouw-Volck*, en kostlijcke *Wol*.

't Quaet in tegendeel is, dat by nae yeder vier Jaeren de Pest hier menighte van menschen wegh neemdt. De Vloed *Amesis* heeft de naem; dat hy noyt over sijn' Oevers loopt, schoon hy seer hoogh door de Regenen koomdt te wassen.

D'oude Inwooners bekleededen sich met Beesten-Vellen, beschilderden 't Lijf met een blauwe Verwe, om andere in den Strijd te verschricken; even 't selve deden oock de Wijven. Thien of twaelf Mannen hadden haere Vrouwen onder malkander gemeen. In den Oorlogh hadden se geen Mannen, naer Vrouwen tot haer' Oversten.

Op de Ligchaemen haerer Jonge Kinderen druckten se eenige Beeldenissen, welke met der selver waldom oock grooter wierden.

De tegenwoordige Inwooners zijn Hoflijck; doch 't gemeene Volck taemlijck hard tegens de Vreemdelingen. Haest konnen se een dingh vatten, wijsse van een scharp Verstand zijn. In den Oorlogh zijn 't dappere Soldaeten, en sullen niet lichtlijck gaen loopen. De geene die *Sunderen*, doen in weynig tijds een grooten voortgangh. Hoogmoedig zijns: Houden veel van haer selven, en veraghten andere *Natien*. In Dronckenschap wijckense voor de *Saxen* niet, van welke oorsproncklijck afkoomen. De Wijven konnen 't oock wel.

De Hoofd-Stad *Londen* is soo groot, dat men over de driemael honderd en vijftigh duysend Menschen daer in aght te zijn.

't Geen onse Schrijver in de Beschrijvingh van *Dinelm*, of *Durham*, verhaelt van de seldtaeme eygenschap der Steenkoolen, eygenen andere de Steen *Gagath* toe, welke hier oock gevonden word.

SCHOT.

SCHOTLAND.

't **K**oninghrijk *Schotland* leghd op de hooghte van den 54sten tot den 61sten Graed, in't 11de en 12de *Climaat*: Ter welcker oorfaeck men aen verscheydene Plaetsen twee gantsche Maenden langh (voornamentlijk in *Carbanessen* en *Rossien*) de geheele Nacht door Schemerlight heeft, waer by men sou konnen sien te lesen of schrijven. De Zee deeld, met verscheyden Armen, soo diep en wonder bequaem sich in't Land uyt, dat'er geen Huys te vinden is, 't welck verder als twintigh *Fransche* Mylen of dertigh duysend Schreden weghs van deselve afstaet, tot geen kleynen dienst der Inwooners.

Nae de Zee-kant toe vind men wel meerendeel een gezeegende Koorngrond; maer echter walt de Rogg' en Haver hier beeter als de Weyt. Men heeft oock in dit Land een voortreflijcke soort van Garst; waer van d' Inwooners sonder Hop Maerts Bier brouwen; 't welckse vyf Jaeren langh laeten leggen. Dan werd het voor Malvasay van haer gedroncken.

In dit Gewest zijn veele Geberghten, en boven maten lustige Beemden. De Schaepen vallen hier wel wat kleyn, doch so smaecklijk en goed van Vleesch, als men ergens in eenigh ander Land sou moogen vinden. Veele hebben drie of vier Hoornen; de Rammen somtijds ses. De Harten worden hier seer groot en hogh. Zijn oock soo veel in getal, dat in de gewoonlijke Hoofd-Jaghten, werdende gehouden in Ooght en Herfstmaend, over d' aght honderd der selver geveld worden. 't Ontbreckt hier geenstins aen wilde Paerden, welke wel veeler wegen, doch aldermeest in

't Noordlijke Gebergh *Athol* en *Badenoch* worden gevangen. De Jagers en Boeren drijven deselve daer uyt, met haer geschreeuw en door 't gebas der Honden, in Moerassige Plaetsen; soo dat'er somtijds wel vijf honderd Helfters en Voet-yfers weeten aen te werpen. Deese werden meerendeel binnen ses Maenden tijds soo tam gemaect, dat men haer nae gelieven ten dienst kan gebruycken.

Den Handel der Inwooners bestaet meerendeel in Haringh, Salm; Harten en Honden-vellen; welke na *Frankrijk* werden vervoerd. Nae *Holland* brengd men witte of blauw-geverwde Laeckenen. *Danzick* ontfanghd de Schaepen-vellen; welke Koopmanschap een by-nae ongelooftijcke som geldsopbrenghd.

Al d' Inwooners zijn Tol-vry; weeten oock van geenerley Lasten of Beswaernissen, behalven datse, wanneer 't de noot vereyscht, op eygene kosten te veld moeten trekken, en Krijghsdiensten doen. Men behoefd sich derhalven niet seer te verwonderen, waer 't van daen koomd, dat, daer de Koning van *Schotland* nauwlijcks honderd duysend Ducaten Jaerlijcksche Inkoosten treckt, hy niet te min dickmael een Heyr van dertigh duysend Mannen heet vermoogen op de been te brengen; oock soo meenige groote Vloot heeft konnen uytrusten.

Indien men onverwagt eenige aankoomst van Vyanden gewaer werd; soo onsteeken d' Inwooners op seer hooge daer-toe verordonneerde Plaetsen Vieren: Welcke gesien zijnde, sou konnen binnen weynigh uyren tijds thien duysend

fend gewapende Mannen gereed staen.

't Volck is hier sterck van Ligchaem; dapper van Gemoed; en zijn derhalven Soldaten. Op dat nu haer Geslaght met sulcke goede Hoedanigheden dies t'onverhinderder moght voort-geplant worden, soo hebbense voortijds de geene, welke in de sinnen geraeckt, of met eenige swaere Gebreeken behebt waeren, gesneeden. De Vrouws-personen, in welke sich soodaenige Hoofd-wanfstallen vertoonden, wierden levendigh begraven.

De Moeders sooghden haere Kinderen selver; en hielden 't voor een groote smaect, jae voor een teecken van Echtebreuck, dat een Vrouw de moeyte niet wouaennemem, of soo veel Melck niet had, datse haere Vrught sooghde, maer deselve aen andere ter opvoedingh overgaf.

Swelgers en Wijn-suypers versooptense in 't Water; maer echter met desse begenadigingh, dat eenen soodanigen, eer hy stierf, sigh eerst recht vol moght drinken.

Voortijds vond men indit Koninghrijck aght-en-twintigh vaste Steeden. Nu zijn'er minder; op dat door 't vertrouwen op de Vestingen de Wapenoeffeningh niet ter sijden geset moght worden; en op dat oock de veelheydt der binnens Lands opgeworpene Sterckten en Schanssen, niet eens de Vyanden meer als haer ten voordeel moghten strecken.

't Gantsche Koninghrijck werd gedeeld in 't *hooge en laege Land*. De *Laegh-Landers* hebben in besit alle de Steeden, en de Vlackte aen 't Zee-Strand. Sy laeten sich voorstaen, datse noch veel geschickter en beeter gemanierd zijn als d' *Engelsche*, met welckese eenereley afkoomt hebben, en oock eenereley Tael gebruycken.

De *Hoogh-landers* wonen in Geberg-

ten en Bosschen: Werden oock van andere *Barbaren* en *Woud-lieden* genoemd. 't Zijn wel *Schotten* en Inboorlingen des Lands, maer soo veel haere Seden betreft, daer in koomense met d' *Yren* over een.

Soo gantsch stijf houdense sich aende oude Vaderlijcke Gewoonten, dat of schoon de voornaemste onder haer, wanneer se aen 't Hof verschijnen; gierlijcke Kleederen aen trecken, sy evenwel, soo haestse weer t'huys gekoomen zijn, terstond de vreemde Uytlandsche Dragten Cieraden af-leggen; sich weerkleedende nae haer oud-vaderlijcke-wijs. Al t'faemen draegense by nae eenereley Gewaet, soo dat men een Edelman nauwlijcks van een Boer kan onderscheyden.

Haere volstandigheydt in d'eenmael aengenoemene Orde en Ceremonien; insonderheydt in de stucken der Leere, is soo groot, datse haer leven daer by opsetten sullen. Onsen *Autheur* seght, datse veel eer een *Confessions-Artijckel* veranderen, als een Kerck-Ceremonie naelaeten souden willen. Deese haere onmatige en onbedaghte Aendaght koomd dickmael tot een *Puritanery* uyt te vallen.

In dit Koninghrijck zijn twee Aerts-Bischoppen; den eenen te *S. Andries*, den anderen te *Glascon*. Dien van *S. Andries* is *Primaet* in geheel *Schotland*, en heeft aght Bischoppen onder hem. Den anderen heeft'er maer drie.

Onder d'Edele is den Koningh den eersten. Des selven oudsten Soon werd genoemd Prins van *Schotland*. Hem volgen de Hertogen, de Graven, de *Milords*, de Vryheeren, welke al t'faemen *Lords*; maer de gemeene Edellieden *Gentlemen* genoemd worden. Geen andere Kinderen, als den eerst-geboornen Soon, zijn Erfg. naem van de Vaderlijcke naegelaetene Goederen. Dit

is

is d'o
den o
Fran
selver
zijn a
gebru
ters;

Eer
schrij
soodan
land h
vers s
Regeer
soo kon

De g
in Scho
kere H
in Gra
ten Sch
lijck in

De S
de Sen
oock m

Hier
stellicke
Aerts-B

con. 't
Bisdome
verhael

welcke
staet by
by 't ge

gelijck i
Der S

cygene
tius Dom
alles wat

een on
dwangh
over al d
rige des
ken of V

De na
eerst-geb
sijne Geb
lijck ooc

is d'oorfaeck, dat soo veele *Gentlemen* den oorlogh volgen, insonderheyd in *Frankryck*; alwaer niet weynige der selver onder de *Lijf-Guarde* des Konings zijaen genoomen. Andere laeten sich gebruycken voor wel-geoeffende *Schutters*; of dienen te Paerd.

Eer wy nu voort-vaeren tot de Beschrijvingh deses Koninghrijcks, in even foodanig een orde als wy in die van *Engeland* hebben gehouden, soo sullen wy vers sprecken van des selven Staeten Regeeringh, op 't eygentlijkste; en soo kort, als moogelijck sal zijn.

De geheele *Politie* of 't *Civile* Weesen in *Schotland* bestaet hedensdaegs in seckere Hoofdmanfchappen; naementlijk, in Graeffschappen, op 't *Schotsch* geheeten *Schrisdomes*; in *Seneſchallien*, en eyndlijck in *Balliveten*.

De *Schrisdomes* zijn negen-en-twintig; de *Seneſchallien* maer vier, de *Ballivaten* oock maer vier in getal.

Hier is oock eenige *Hierarchy* of Geestelijke Regeeringh, onder de twee Aerts-Bischoppen van *S. Andreas* en *Glascom*. 't Getal der onder haer staende Bisdommen hebben wy kortshier boven verhaeld. D'andere Regeerings-vorm, welke men *Civil*, of *Politieq* noemd, staet by den Koningh, by d Eedele, en by 't gemeene Volck; ten naesten by gelijck in *Engeland*.

Der *Schotten* Koningh, gelijck haer eygene woorden luyden, *directus est totius Domini Dominus*; is een Heer over alles watse aen en om hebben. Hy heeft een onverhinderlijke Gherightsdwangh, en een volkoomene Maght over al d'Ordonnantien, en al de Maghtige des Rijcks, 't sy van een Geestelijken of Wereldlijken Naem.

De naeste nae den Koningh is sijnen eerst-geboornen Soon, die stracks nae sijne Geboorte Prins van *Schotland*; gelijck oock Hertogh van *Kotsai* en *Sene*

ſchal des gantschen Koninghrijcks werdtenoemd. D'andere Konings Soonen voeren maer den blooten *Titel* van Princen. Den *Titel* eens Hertoghs heeft *Robertus* den derden in 't Jaer Christi 1430.; de *Marquisen* en *Vice-Graven* *Jacob* de selde in *Schotland* oorspronckelijck eerst ingevoerd. Al deese werden Groore Eedele genoemd, hebbende op de Rijksdagen haere Sittighen Stemmen. Op 't *Schotsch* draegense den Naem van *Lords*, al-hoewel oock de Bischoppen met dien eeren-naem werden verwaerdicht.

Onder den anderen minder Adel behooren oock de *Kidders* van den Gouden Kouffeband; al-hoe-wel deselve in dit Koninghrijck werden gemaeckt met een grooter präght en heerlijckheyd, als ergens anders; dat is, met het sweeren van een plegtlijcken Eeds en openbaere uytroepingh der *Heraulden*.

Voorts volgen de *Vry-heeren*, en deese de *Patricien*, of kleyne Eedele. Eyndelijck de *Burgers*, *Kooplieden* en *Handwerckers*; welke gesaementlijck zijn begreepen onder den naem van 't gemeene Volck.

In Hoogheyd, Maght en Waerde is alhier even gelijck in *Engeland* en *Frankryck* (uytgefonderd yeder Koninghrijcks affonderlijcken Staet en Gewoonten) 't *Parlament* (uyt al de Standen t'saembereoepen) 't voornaemste. De drie Standen, waeruyt 't *Parlament* bestaet, zijn I. Uyt de Geestelijke; Aerts-Bischoppen, Bischoppen, *Abten* en *Prioren*. II. Uyt Wereldlijke; als Hertogen, *Marquisen*, Graven, *Vice-Graven*, en *Vry-heeren*. III. Uyt de *Gedeputeerde* der Steeden en der Burgery. Maer onlanghs is oock de Graeffschappen der *Provincien* d'eere aengedaen; en haer vergund, datse boven de verschijnende Hertogen, Marckgraven, e. f. v. uyt haere Plaetsen, oock noch eenige uyt

haer midden moogen af-senden, om d'aengelegenheyd en meeningh der gantsche *Provintie* voor te draegen: 't Welck dan oock geschied; soo dat nu twee uyt yeder Landschap meê gewoon zijn op de Rijcks-vergaderingen te koomen.

Den Rijcks-dagh laet de Koningh uyt-schrijven wanneer hem sulcks goed dunckt, tot nut der gemeene Welvaert. Als men nu t'saemen-gekoomen is, soo werd klaerlijck kond gedaen d'oorfaeck of de *matrice*, waerom deese t'saemen-roepingh is geschiedt. Nae de gedaene *Propositie* verkiesen de Geestlijke aght der alder-bequaemste tot het werck, 't welck in beraedslaegingh sal koomen, uyt het midden der Heeren Wereldlijke: En even soo veele laeten'er de Wereldlijke uyt de Geestlijke bykoomen. Dan neemden men oock aght personen uyt de Graefschappen der gesamentlijke *Provintien*, en eyndlijck aght uyt de *Gedeputeerde* der Steeden.

Deese twee-en-dertigh, t'samenkoomende in de tegenwoordigheyd des *Cancelliers*, des Schat-meesters, des Koninghlijcken *Privat-See-gel-bewaerers*, des Koninghlijcken *Secretarii*, en meer andere, bewilligen in eenige *pointen*, of bewilligen niet (doch sulcks moet geschieden met kennis en voorweeten des Koninghs); nae dat haer tot den welstand des gemeenen Bests geraedsaemst dunckt te zijn.

't Geen nu dese twee-en-dertigh aennemen, werd van de gesamentlijke *Ordens der Standen* verder overwogen, met meerderheyd van Stemmen goedgekend, en den Koningh voorgedraegen. Mishaeghd hem yets, 't selve laet men vallen. 't Overige bekraghtighd hy met sijnen Koninghlijcken *Scepter*.

Niemant, 't zy groot of kleyn van staet, derfin de Rijcks-vergaederingh spreccken, sonder verlof des *Cancelliers*.

by wien 't staet, in deese gelegentheyd allerley onbetaemlijckheyd te straffen.

't Gantsche Koninghrijk werd onderscheyden in twee Deelen, naementlijk, in 't Suydlijke, aen deese sijde der *Rivier Taum*, en in 't Noordlijke, aen geene sijde der selver Vloed. Beyde deese Deelen begripen in sich vijf-en-dertigh *Provintien* of Landschappen; welcke wy, volgens hare orde, kortlijk willen doorloopen.

STRATHNAVEREN.

't Landschap *Strathnaver* besluyt 't geheele *Britannische* Eyland, en insonderheyd 't Koninghrijk *Schotland*, nae 't Noorden. D'Ackers vallen hier seer sleght, wegens de groote koude, en de veelheyd der Klippige Geberghten. Jae deese geheele *Provintie* bestaet by-na uyt enckele Boschen.

Den Handel deeses Landschaps bestaet in Visch-vanght en Yser-werck: In gemeste Ossen: In Veulens van Paerden: In gefouten Rund-vleesch voor de Zee-varende: In Harten en Ossen-Huyden: In Smeer, Kaes, Boter, en diergelijke dingen.

D'Inwooners des Lands zijn sterck, arbeydsam en geduldigh, soo wel in de felle koude des Winters, als in de grootste hitte des Somers. Daer-en-boven oock saghtmoedigh en spaersam. Ondertusschen evenwel seer genegen, om soo onder malkander als met Vreemdelingen lustigh te zijn, in een vrolijke eenvoudighydey en oprechtigheydey des Hertens.

CATHANESIEN.

Oftwaerts, of nae de *Duytsche Zee* toe, is 't Landschap *Cathanesien*, op

op 't *Schofsch Cathnes*, de *Provincie Strath-naveren* alder-naeft. 't Heeft nae 't Noorden veele Voor-geberghten. Wegens d'aen-malkander-hangende veelvoudige Klip-gebergten en gebreck van laege Plaetsen, of Daelen, is 't Suyder-deel deefter *Provincie* by-nae onbewoond. Ondertuffchen zijn allerweegen Beecken, Stroomen, en groote Rivieren genoegh te vinden.

Ter deefter oorfaek is 't geheele Landfchap in 't Westen, Noorden en Oosten (alleen 't Suyden uytgeflooten) wegens allerley goede bequaemheden, vol Volcks, vol graefige Weyden, en voorfien van allerhande flagh der Beeften.

Uyt even deefen Vee-handel (de Paerden oock daer onder begreepen) ontfiaet 't grootfte geluck en de meefte welvaerd deefter *Provincie*. Gelijk dan oock de Vifch-vanght (waer in d'Inwooners fonderlingh doortrapt zijn) haer Jaerlijcks niet weynigh opbrenght.

S U D E R-L A N D.

DAer fich de *Duyfche Zee* met veele Wateren nae 't Suyden tde in 't Land inlaet, daer fcheydfe oock te gelijk de naebuerige twee *Provincien Cathnes* en *Suder of Sutherland*. 't Laetft-ge-noemde Landfchap heeft dan tot Grenfen nae 't Westen toe *Strath-naveren*: Nae 't Suyden *Roffu*: Noordenwaerts *Cathanesien*, *Cathnes*, of *Kathe*; en van 't Oosten af de *Duyfche Zee*.

D'Inwooners deefter *Provincie* bencerftigen fich meer de Vee-vockingh als den Acker-bouw. Sy befitten een groote ftreck Lands: Waer in wel veele Geberghten en Boffchagien zijn, maeralles is echter hier in een gewenfchte ftaet; en't Volck geniet geen minder welstand, als dat van de twee voorheenen befchrevene *Provincien*.

Men vind hier een groote meenight^e van Vlecken; infonderheyd daer men fich aen de Rivieren heeft konnen neerfetten; doch defelve zijn kleyn. Men heeft hier oock witte Marmor: Welcke echter van d'Inwooners niet gebruyckt word, als die niet genegen zijn tot dertele en onnodige Praght.

R O S S U, O F R O S S I A.

DIt Landfchap fchijnd dien naem bekoomen te hebben van 't Woorden *Ros*, bereekenende in de *Schofsche* Tael een Voor-geberght; vermits het van 't veelvoudigh ginfch en weer aen en inftootend Zee-water foodanigh is verhackeld, dat het in fjne verfcheydene Deelen een Half-Eyland, of meeren-deel van de Golven omloopen Land gelijk werd.

Deefe *Provincie* legdh infonderheyd in de lenghte, en heeft derhalven geen groote Ulytbreydingh. S'is, wegens 't hooge Geberght, Zeewaerts aen rauw en ongebouwd: Doch dieper in 't Land fchiektfe fich hoe langer hoe meerder tot fchoone Velden, en een treflijk vet Aerdriek. Den Bodem fchijnd bequaem tot Weyden en Gras-gewas, als tot den Acker-bouw: Al-hoe-wel echter defelve hier foo weynigh ontbreekt als aen eenige plaets in *Schotland*.

Tuffchen de Geberghten fiet men hier boven maeten luttige Daelen; en in yeder der felver een Vifch-rijcke Stroom. Men vind hier foo een meenighte Vifchen, en onder meer andere oock infonderheyd Haringen, dat ter dier oorfaek d'Inwooners billijck voor geluckigh zijn te houden boven veel andere.

Belangende de Boffchen, welcke feer veel

veel zijn, en om welckers wil hier een spaersaemen, of oock wel geheel stilstaenden Acker-bouw is; daer tegens moet men stellen soo wel 't vermaeck als 't seer groote voordeel der wilde en tamme Dieren. Want gewisselijck hier is soo veel treffelijck seer schoon Vee, dat van 't selve aen d' Uytlanders wijd en breed deel werd gegeven.

LOYHUN BRIA.

Loyhun Bria, anders Loythvaberen, begrijpt in sich alles war in 't Westen, aen geene sijde de Rivier Nes, tot aen de Britanische Zee leght. Derhalven haere Grens Westwaerts 't Strandt is, soo verr' sich 't selve uytstrekt tusschen d'Eylanden Skia en Mut. Nae 't Noorden is Resu. Nae 't Oosten en Suyden zijn de gedaghte haere Grenten de seer wijde en breede Poelen, of staende Wateren.

Dit Landschap heeft den naem van den Poel of 't Meir Aber. Derhalven Loythvaber in de Schotsche Tael soo veel beteekend, alseen Mond of Deur des Meirs. Nae 't Noorden en 't Oosten leggen rauwe Gebergten: Doch nae 't Westen siet men so veele Heuvelen niet, behalven alleen daer de Grens sijn met Resu wil sluypen.

Allerwegen siet men groente; en dit Gewest is sonderlingh bequaem tot de Jaght. West en Suydwaerts uyt is 't vlacker; doch de gelegenheyd dienstiger tot Vee-weydingh, als tot Acker-bouw.

MORAWEN.

Morawen, Moravia, of op 't Schotsch Murray, is een gefond, vrugthaer en veel warmer Land als andere. De Sneeuw duerd hier niet 't geheele Jaer

over. De Vorst is hier oock soo fel niet, dat het gesaeyde of de Boomen eenige schade daer door sou veroorsaecht werden. Soo dat d'Inwooners, gelijk haer Spreek-woord seght, ten minsten boven andere sich gewisselijck te verheugen hebben over veertigh schoone daegen in 't Jaer. Gelijk dan oock selfs in de Winter 't Aerdrijck onbevrooren, en de Zee open is.

BONYHVANIA.

't Gantsche Landschap Bonyhvania wend sich nae de Zee toe. Dien Naem heeft het bekoomen, wegens 't gebreck van Rund-Vee. Maer heden daegs weet men hier, soo wel als anderwegen, noodige Weyden, bequaem tot Vee-vockingh, op te soeken. De Beesten worden insonderheyd ter deser plaets in goede waerde gehouden. Nae 't vaste Land toe is de Rivier Donus de Grens. Dese en voorts alle andere Vloeden deeser Provincie zijn soo vol Salmen, dat veele Aenschouwers over deese veelheyd der Gaven Gods, als over een sonderlingh Wonder-werck, r'eenmael gelijk als verruckt staen.

MARRIA.

De Provincie Marria reyckt niet tot aen de Zee, maer leght midden in 't vaste Land. Is ontrent tseftigh duysend schreeden langh. Nae 't Westen breyd sijn dit Landschap wat meer uyt, en heeft aldaer veele verscheydene Gebergten, behalven daer, alwaer 't de Vloed Dee plaets maect. Aen beyde de sijden deeses Strooms verneemden een veranderlijke vrugthaerheyd.

MER-

MERNIS.

MErnis, of Mernia, bestaet uyt effene Velden, van een seer vet Aerdrijck, en leghd nae de Duytsche Zee toe. 't Alder-gedenekwaerdighste in dit Landschap is, de seer verr' in Zee uytstijende en aen de Zee gebouwde Vesting, leggende op een gantsch hooge, steyle, onbeklimmelijcke Klip; en vergierd sijnde met verscheyde Thoornen.

ANGUSIA.

Angusia, of Anguis, streckt sich in de lenghte henen tot aen d'onstuymige Taisch-Sond; Van hier treektse sich wat nae 't Noorden, tot aen de Rivier Esea. Dit Landschap heeft Gras-rijcke Weyden, en vruchtbaere Ackers tot allerley slag van Graenen: Gelijk dan oock veele Meiren, Poelen, ontelbaere Heuvelen, en schoone Boffhen.

PERTHIA.

Dit Perthische Landschap, van de Schotten genoemdt Perth Schrifdomme, heeft nae 't Noorden en Noord-Oost ten Oosten tot Grensen de Landekens Badgenoch en Lochabs, gelegen in 't Ieternijche Gebied of Vice-Graefschap. Nae 't Suyd-Oost ten Oosten sluyt het sich mer de Zee in 't Abredonische Gebied. Nae 't Westen met Argathelien; desgelijcks met Briannodum, of Lenorien. Nae 't Suyden met Cacleman, Sterlin (of Sterlingh) en d'onstuymige Sond Forte. 't Is over de twee-en-vijftigh duysend Schreden langh, en ontrent aght-en-veertigh duysend Schreden breed.

BRAID-ALBANIA.

Tusschen de rauwe hooge Gramper-Geberghten, daer eenige Berge wat laeger vallen, vertoond sich een effene Vlackte, genoemd Braid-Albin, of 't hoogste deel van Schotland. In deese Provincie woonen insonderheyd groove, boos-aerdige, en geweld-pleegende Lieden, meer als in andere Gewesten. Haer onderhoud trecken se van de Jaght, van de Visschery, en voorts van den Roof die se kunnen bekoomen.

LORNA.

Om een seckere Orde te houden, soo verdeeld men de Landschappen, leggende aen deese sijde van de Taum, in drie Deelen; naementlijk in de geene, welcke gevonden worden aen de I. Dumbritionische; of aen de II. Edenburghsche Sond; of aen III. Danendre, naest aen Engelland gelegen.

Aen de Dumbritionische Sond (of Sund) is d'eerste Provincie Lorna, siende meer nae 't Noorden; en door middel van 't Meir Lea de daer aen gelegene Vestingh Beregun in sich besluytende.

CANTYRA.

't Voortijds soo Haring-rijcke Meir Fin scheyd Argathalien van 't Voor-geberght af: Welck Finisch of Argathelisch Voor-geberght niet alleen in sijne volkoomenheyd ontrent dertigh Mylen weghs in de Zee uytloopt, maer oock, daer 't naderhand een Kegel-vormige Figuer bekoomd, of spits werd, foodaenigh voort schiet, dar het sich al voor lang gantsch tot in Yrland sou over-

geset hebben, indien de daer zijnde Zee-Enghte van derthien Mijlen 't selve niet ten Parck was gesteld.

A R R A N I A.

DIt Landschap heeft binnenwaerts rauwe hooge Geberghten. Doch daer de Bergen af, en na de Zee toe gaen, vind men 't Land bequaem om befayd te worden.

A R G A T H E L I A.

DEese *Provincie* heeft hier en gintsch veele Vifch-rijcke Meiren. Over al waer sich Geberghten vertoonen, zijn defelve bequaem tot groote Vee-Weyden. De Daelen, tusschen de Geberghten leggende, neemen de Koeyen en Harten in, welke nevens of dicht by malkander gaen graefen. Na den Oever der Zee toe beltaet alles in afschouwelijke onnutte Bergen en swarte Klippen.

L E N N O X I A.

BOven *Glasgow*, aen d'eene sijde des *Cluidischen* Oevers, leghd *Lennoxia*, of *Levinia*; loopende wijd heenen nae 't Noorden. 't Draeghd dien Naem nae de Vloed *Levinio*; die sijn begin necind uyt 't *Lomunder* Meir; en eyndelijck sich seer Vifch-rijck uytfschiet in de *Clui-Sond*. Behalven dit is in dit Gewest niet aenmercklijcks waer te nemen.

C A N N I N G H A M I A.

NAe 't Oosten en 't Noorden heeft *Cunninghamien* de breedte des rae-

senden *Kylor-Sonds*-Oever ten Grens. 't Woord *Cunninghamien* beteekend foo veel als eens Konings Wooningh, op dat men terstond op 't gehoor diens Naems moght opvatten 't vermoeden van de heerlijcke gelegenheyd deeses Landfchaps.

K Y L A

O F

K A L L A.

TEr plaets, daer sich de *Kijler* groote *Sond*, of Zee-arm wat intreckt, begint het beroemde Landfchap *Kijle*, vervuld met Inwooners, en gezeegend met allerley Overvloed. *Eadbertus*, Koningh van *Nordhumberland*, had dit Gewest voortijds onder sijnen *Scepter* getrocken.

C A R R I C T A.

AEn *Kijla* leghd 't Landfchap *Carriten*, treflijk gefeegend met Weyden en Veld-Gewassen. Selfs oock de Zee, met al d'Inlandsche Wateren, weygeren 't selve niet de milde mededeeling van 't geense hebben.

G A L L O V I D I A.

G*Allovidia*, op 't *Schotsch* *Galloway*, werd dien Naem gegeven van 't Woord *Gallowid*; 't welck in d'Oud-Schotsche Spraeck beteekend een *Gallier*, of hedensdaeghschen *François*. Deese waere en rechte *Residentie* der oude *Britanniers* werd nae 't Suyden van d'*Yrlandsche* Zee; nae 't Westen van d'onstuy-mige *Flottische* *Sond*; nae 't Noorden

van

van 't Landschap *Carriſta*, en *Coile*; nae 't Ooſten van de Vloed *Nith* omſlooten. 't Heeft de lenghte van over de tſeventigh Mijlen weghs. Men vind hier veel ſoo groote als kleyne Heuvelen, evenwel geſaementlijk bequaem tot Weyden; doch niet ſoo goed ten Ackerbouw.

't Ontbreekt hier oock aen geen Meiren en Vloeden; Derhalven d'Inwooners, enckelick uyt de Viſſchery, geen kleyne winſten trecken. Inſonderheyd vind men hier in den Herſt, wanneer dagh en naght by-nae even langh zijn, een ongelooſijcke meenighte van Alen.

F I F A.

Fifen, een gedeelte des Ouden *Orboline*, is voortijds *Roffia*, of een meerendeel met Water omvangen Land, genoemd geworden; gelijk dan oock gewiſſelijk deeſe *Provintie* (alleenlijk de Weſt-fijde uytgenoomen) rondom is omcingeld van de *Duyſche Zee*; deſgelijcks van de *Sunden* (of *Sonden*) *Forth* en *Tai*.

Den gantſchen Omloop deeſes Landſchaps begrijpt maer ruym vier-enraghtigh Mijlen Weghs. 't Aerdrijck valt hier gantſch ongelijk. Doorgaens ſiet men hier en gintſch kleyne Heuvelen: Maer nae 't Weſten gaet het Land geduerigh opwaerts. 't Uyerſte Deel van 't Ooſten nae 't Weſten is bequaem tot allerley Ackerbouw. 't Middelſte niet alleen goed tot gewenſchte Veldvruchten, maer oock tot Weyden en Vee-vockingh, inſonderheyd tot die van de ſchaepen, welckers Wol de Vreemdelingen veel aengenaemer is, als die van de ſchaepen in andere *Provintien*.

STRATHERNIA.

DE Naem deeſes Landſchaps be-teeckend in d'*Engelſche* Tael ſoo veel als een Veel-Daeligh Oord of Land aen d'*Erne*. Gelijk dan deeſe *Erne-Vloedt* uyt een even alſoo genoemd Meir door dit Landſchap *Stratberne* loopt.

MENTEITHA.

Menteitha ſegd men dat dien Naem heeft bekoomen van de Rivier *Theit*; die van andere *Taich*, en derhalven oock 't gantſche Landſchap *Taicha* of *Taichen* werd geheeten. Deeſe *Provintie* ſtreckt ſigh uyt tot aen't groote Geberght, 't welck de fijde van 't *Lommeder* Meir nae 't Ooſten beſluit.

STERLING.

DE *Provintie* en 't Hoofdmanſchap *Sterlin*, of *Sterlingh*, ſtreckt ſich hedensdaeghs veel wijder, als weleertijds gedaen heeft ſeecker Gebied van dien Naem, gelegen in een kleyne Landſtreck. De tegenwoordige Grenſen zijn nae 't Ooſten de Stroom *Ewer*; welke onſpringhd in 't Suyder-Geberght; ſich vermenghd met de Vloed *Forth* of *Boder*, en dit Hoofdmanſchap aſſcheyd van *Liſgorn*: Nae 't Suyden 't *Golbiner*-Dal, en de Rivier *Blan*; welke wel haelt in den *Americk* koomd te vlieten; en deeſe in 't *Leymorer*-Meir; die geheele Landſchap van *Levinien* onderſcheydende. Nae 't Noorden is de Grens deeſer *Provintie* de Vloed *Forth*, of *Boderia*.

LO-

LOTHIAN A.

Lothian, of, soo andere stellen, *Le-thian*, foodanigh geheeten nae den midden door 't Land heenen loopenden Vloed *Leitha*, was voortijds de *Residentie* der *Attaliners*, of *Attacotters*; welke besaeten de gantsche Land-streec tusschen de Rivieren *Tin* en *Boder*. Dee-se *Provincie* heeft tot haere Grensen, nae 't Noorden de Vloed *Boder*: Nae 't Westen 't *Starlinische* Hoofdmanfchap, door middel van de Stroom. *Bewen*: Van 't Suyden nae 't Oosten de Stroom *Cochar*. Dit Landschap is billijck te houden voor 't alder-voornaemste en beste in geheel *Schootland*; soo ten opficht van eygene inwendige vermaecklijckheyden en Vrughtbaerheyd, als in aenmerckingh des haer van buyten toekomenden Gelucks door den Koophandel.

CLUYSDALIA.

TEr plaets daer de Vloed *Cluid* in *Crawfort-Moor* ontspringhd, heeft men eens, nae een langhduerigen Regen, in seeckere Woestijn Goud-Sand gemerckt. Dit veroorsaecte in veelen een vermoeden, dat ter deeser plaets, of daer ontrent, Goud-Groeven moesten zijn: Doch tot noch toe heeft men niets met allen konnen vinden, behalven 't *Azur*; 't welck men daeghlijcks hier kan graeven, sonder sonderlinge moeyte.

NITHIA.

Nithien, op 't *Schotsch* *Nithisdale*, is een seer Koorn-rijk Landschap; en hanghd nae 't Westen aen *Anand*.

't Voerd sijnen Naem nae de Rivier *Nith*; of soo andere stellen *Nibt*, en derhalven deese *Provincie* *Nibtia* uytspreeken. D'Inwooners van dit Gewest sijn gantsch kloeckmoedige Lieden: Doch gebruyken haere dapperheyd meer ten Roof, als datse deselve souden oeffenen in wet-tige Oorlogen.

ANNANDIA.

Anand, *Anand*, *Anandale*, of een Dalaen de Rivier *Anan*, wil by-na gantsch geen *Pas* of Invaert gedooogen, immers seer beswaerlijck te Land. Nae 't Westen werd 't aengeroerd van *Afcien*, of *Escdale*.

LIDESDALIA.

In dit Landschap is den Acker-bouw in geen gebruyck. Alles bestaet hier in graefige Weyden, of in Turf-Landen.

ESCDAILIA,

E N
E V I A.

Deese kleyne Landckens werden alsoo genoemd nae haere Stroomen *Evo* en *Esea*. Tegens 't Noorden hebben se tot Grens-scheydingen ten deelen *Twedien*, ten deelen *Theviorien*: Tegens 't Oosten *Lidisdal*: Nae 't Westen *Anand*: Nae 't Suyden *Cumbrien* in *Engelland*.

TWEDIA.

Tweden werd alsoo genoemd na den Stroom, midden door dit Landschap

schap heenen vlietende. Men vind hier
veele Schaepen, welcke een kostlijcke
Wol geven.

PEBLIAN.

DE Grensen deeser Landstreek zijn
Van 't Oosten 't *Selkirkische* Hoofd-
manschap: Van 't Suyden 't *Annandsche*
Senesalschap: Van 't Westen 't *Vre-*
Graeffschap Lunarck; en dan van 't Noor-
den *Lothian*. 't Heeft in de lenghte ont-
rent aght-en-twintigh duysend, in de
breedte aghtien duysend schreeden.

MARCIA.

Dit Landschap voerd dien Naem van
't Woord *Marck*, of Grens; wijl
't het alder-laetste is nae *Engelland* toe.

SUNA.

't Eerste der *Orcadische* sig nae 't Suy-
den streckende Eylanden is *Suna*,
gelegen ontrent thien Mijlen van 't uy-
terste *Cathanesien*, of 't Noorder-Deel
van *Schootland*; doch maer drie Mijlen
van 't Suydelijck *Rumathien*. 't Is gantsch
kleyn, en kan, behalven eenige we-
nige Handelaers, nauwlijcks een paar
rechtichapene Boeren of Acker-lieden,
met haer Huys-gefin, Herbergh geven.
Nae 't Oosten gaet het Aerderijck nae
een Klippige of Steenaghtige Hooghte.
Nae 't Westen valt het laeger. 't Draegd
hier en gintsch aen verscheydene Plaet-
sen seer goede Garst en Haver.

STROMA.

IN de *Pittische* Zee-Enghte is noch
een *Orcadisch* Eyland, genoemd *Sro-*

ma; twee Mijlen weghs van 't vaste
Land der *Cathanesiers* gelegen. 't Is
vruchtbaer genoegh, nae de gelegen-
heyd van sijne grootte.

PETLAND- SKERRIE.

ONTrent aght Mylen wegs Noord-
Oost ten Oosten van *Stroma* leghd
Petland-Skerrie: En niet verr' daer van
daen laeten sich sien veel andere dierge-
lijcke opgeworpene Klippen: Welcke
gesaementlijck (wijl'er niets mer allen
opwaft, en de Zee maer alleen de Zee-
Kalveren vooreen Vertreck-plaets, of
de Zee-Vogelen tot een verseeckerde
uytbroedingh haerer Eyeren dienen).
Skerries werden geheeten.

SUDA EN RANALSEN.

Drie Mylen van *Suna*, Noord-
waerts heenen, heeft men 't kleyn
onbewoonde Eylandeken *Suda*. We-
gens de kleynheyd is 't nergens anders
toe nut, als om eenigh Vee daer op te
laeten gaen.

Vier Mylen wegs daer van daen heeft
sijne Legh-plaets 't *Suyder-Ranalsen*. 't Is
over de ses Mylen langh, en vyf Mijlen
breed. 't Heeft veele steyl-opgaende
Voor-geberghen, nevens twee seer
goede Havens.

BURRA.

Van *Ranalsen* kan men Noordwaerts
heenen sien leggen 't Eyland *Burra*,
F. over

over de daer tusschen zijnde smalle Zee-Enghte, genoemd *Watersfont* of *Lippe*. 't Is langh over de drie duysend; breedt over de duysend Schreeden. Belangen- de den Acker-bouw, d'Aerde geeft hier in Vruchtbaerheyd geen andere in al d'*Orcadische* Eylanden yets toe. Veele Runderen en Schaepen werden hier gevonden.

FLOTTA, FARA, WALLIS.

NAe't Suyd-Westten Westen, ontrent twee Mijlen weghs van *Burra*, leghd 't Eyland *Flotta*, of *Floth*. 't Heeft in de lenghte over de vyf duysend; in de breedte vyf-en-dertigh hon- derd Schreeden. Rondom werd het om- gord nu van hooge, dan weer van laege Rotfen of Klippen. 't Heeft verschey- dene Voor-geberghten.

Ontrent duysend Schreeden hier van daen nae't Westen is *Suyder-Far* of *Fara*; hebbende twee duysend Schreeden in de lenghte, en duysend in de breedte. Dit Eyland is van deselve Natuer en toestand als 't Eyland *Flotta*. Insonderheyd heeft het weynige Ingeseetene.

Drie-duysend Schreeden verder van *Suder-Far*, over de Zee, nae't Suyden toe, vind men 't Eyland *Wallas*, *Wallis*, of *Wale*. De lenghte is van vier Mijlen en een halve; en de breedte aen eenige plaetsen van meer als drie Mijlen. Hier is genoghsaem Veld-Gewas, en Gras op de Weyden. Daer-en-boven oock Visch, Zee en Land-Gevogelt. Desge- lijcks een kleyn soort van Paerden.

H O J A.

AEn geene sijde van *Wallis*, recht nae 't Noorden toe, leghd 't Ey-

land *Hoja*, of *Hug*. 't Heeft in de lenghte aght, in de breedte vyf Mylen weghs. In Vruchtbaerheyd der voorgemelde dingen en andere Nuttigheden behoefd het voor 't terstond beschrevene Eyland *Wallis* niette wijcken. In geen van al d'*Orcadische* Eylanden vind men sulcke hooge Bergen, als in dit Eyland *Hoja*.

GRAEMSA, HOLMA-CARSTAN, RYSA.

IN de voorgedaghte Zee-Engte vind men eenige Eylanden, onder welke 't voornaemte is *Graemsa*; leggende ontrent midden tusschen *Hoja* en *Pomon*. De lenghte is ten naesten by van twee Mijlen; de breedte van wat meer als een halve Mijl. Den Bodem deeses Eylands is binnenwaerts laegh; doch den Oever allerwegen met scharpe Klippen bewaerd. Hier wassen treffelijke Grae- nen. 't Heeft goede Weyden voor de Beesten. Oock Visch, en insonderheyd veele Konijnen.

Niet verr' daer van daen nae 't Oosten is den breeden *Holm Carstan*; op wel- ke Gras wast. Des selven voor allerley Onweeren en Storm-winden wel-ver- seeckerde Haven leght nae't Noorden: Alwaer veele Huysen, Herbergen en an- dere Gebouwen staen.

Benedenwaerts van *Carstan* nae't Oo- sten leght 't kleyne Eyland *Cave*. 't Heeft wel veele Heyden, maer is daer tegens dienste geluckiger door d'overvloedige Visch-vanght. Daer-en-boven vind men hier allerley slag van Vogelen.

Twee Mylen weghs hier van daen, nae't Suyden heeft men 't seer kleyne vrughtbaere Eyland *Rijsa*, of *Rijs*, ge- legen naest aen 't *Hoja'sche* Voor-gebergte genoemd *Xruickens*.

DAM-

DAMSA; ALHALOW; RAUSA; VERA; GERSA.

Byvoeghsel.

DE Hoofdstad deeser Koninghrijcks is *Edinburgh*. Eenige Bergen in dit Gewest geven Marmor-steen en Alabaster. In't *Caledonier*-Woud vind men wilde Ossē; welke om den Hals Hayren hebben, gelijk de Leeuwen. By *Craufort* vinden men Goud, Silver, Lood en Yser-Mijnen. Koper is'er oock genoegh.

In *Lenox* leggen dertigh wel-bewoonde Eylanden. Hier moet men sich verweeden over drie dingen. I. Dat de Visschen hier geen Vinnen hebben, en echter goed zijn om t'eeten. II. Dat t'Water sich sonder eenige Wind niet sulcke onstuymigheyd beweeghd, dat niemand sich derf vertrouwen daer op te vaeren. III. Dat een dezer Eylanden, hebbende goede Weyde voor t'Vee, swevende van de Wind werd voortgedreven. Behalven deese vind men in *Schotland* noch de volgende seldsaemheden.

In *Galloway* is een Meir, genoemd *Myrrow*, waer van t'eene deel in de Winter bevroefd, t'andere niet, hoe koud de Lucht oock zijn moght.

In *Carite* zijn groote Ossē, seer *delicaet* van Vleesch. Haer Smeer heeft deesen sonderlingen aert, dat het altijd vloeydt, even gelijk Oly.

In *Butchukania* werden gantsch geen Ratten gevonden. Indien men'er eenige koomd te brengen, soo sterven se terstond.

Ontrent twee duysend schreden van *Edinburgh* is een *Fontein*, uyt welke men eenige druppelen Oly siet vloeyen; van toodanigh een aert, dat indien men'er niets af neemd, deselve niet vermeerderd; en soo men'er al veel af neemd, echter niet verminderd. Dit druypende Voght is seer goed voor allerley slag van Schurftigheyd.

D'Oude *Schotten* plegen haere Lichamen te verwen, en aten Menichen-vleesch. Haer Bed was de bloote Aerde, of een harde Bank. Wanneer haere Heeren in den Oorlogh ge-

de lengh-
len weghs.
orgemelde
en behoefd
ene Eyland
een van al
nen sulcke
and *Hooja*.

HOL-
AN,

Engte vind
der welke
leggende
en *Pomon*.
van twee
t meer als
deeser Ey-
doch den
de Klippen
cke Grae-
en voorde
nderheyd

t'Oosten
op welc-
or allerley
wel-ver-
Noorden:
gen en an-

nae t'Oo-
c. t'Heeft
aer tegens
rvloedige
oven vind
gelen.

van daen,
er kleyne
Rijs, ge-
gebergt,

DAM-

AEn de *Noorder-Sond* des grooten Eylands *Homona*, en de *West-sijde* van des selven Bergh *Witbal*, legh't Eyland *Damsa*. t'Heeft maer duysend Schreeden in de lenghte, en noch veel minder in de breedte. Anders is t'bequaem genoegh, soo tot Koorn-bouw en Weyde voor de Beesten, als tot de *Vogchery*.

Alhalow is desgelijcks een gantsch kleyn Eylandeken, gelegen in d'Enghte van de wilde Zee; en ter *Vloed-tijd* sonderlingh *Visch-rijck*.

Maer *Rausa* streckt sich in de lenghte uyt tot over d'aght Mylen. In de breedte heeft het over de ses Mijlen weghs. De *Voor-geberghten* zijn geweldigh groot en hoogh. t'Is doorgaens genoegh voorsien van *Veld-vrughten*, goede *Weyden*, *Visch*, *Konijnen* en *Vogelen*.

Ontrent duysend schreden hier van daen nae t'Oosten siet men t'gantsch sinalle, doch in de lenghte sich over de twee mijlen weghs uyt-streckende Eyland *Vera*. t'Heeft niet allerwegen bequaeme gelegenheyd tot den Koorn-bouw; doch t'geen d'Inwoeners hierin ontbreckt, werd van de Nabueren vervuld.

Wederom nae t'Oosten; ontrent drie Mijlen aen geene sijde van t'Eyland *Vera*, heeft men *Gersa*: Waer van niets met allen meer te seggen staet. Dus hebben wy nu oock in t'kort t'Eyland *Schotland* afghandeld; derhalven sal nu volgen de *Beschrijvingh* des Koninghrijcks *Yrland*.

vangen wierden , foo moesten fy defelve weer los koopen. Haere Vrouwen trocken meêten Strijde , behalven die fwanger , of al t'oud waeren.

Noch hedenfdaeghs zijn'er wilde *Schotten*. Onfen *Autheur* heeft gefeghd , dat de *Laeghlanders* , de Steeden en de Vlackte aen den Zee-Oever in Befittingh hebbende , de *civile* zijn , maer dat de *Hooghlanders* , in de Geberghten en Bosfchen woonende , Barbaren en Woud-lieden werden gehecten ; in Seeden d'*Tren* gelijk zijnde. Hier tegens fteft D. T. V. Y. *Ordinaris Edelman des Konings van Franckrijck* , in fijne *Wereld-Spiegel der Rijken , Staten en Vorftendommen* , fol. 69.

Dat de *Civile Schotten* zijn de geene , welke woonen aen de Suyd-fijde des Lands , genoemd het *hooge Schotland* : Maer dat de wilde bewoonen de Noord-fijde , werdende genoemd *Volck van t'laege Land* ; in Seeden , Spraeck en Wapenen d'*Ylanders* gelijk zijnde.

't Getal der Koningen van *Schotland* , van *Fregusius* af , tot op *Iacobus* den VI. toe , werd gereceekend te zijn 107. *Fregusius* heeft geregeerd ontrent 320. Jaeren voor *Christi* Geboorte. *Jacob* de VI. is aen de Kroon gekoomen in't Jaer nae de Heylſaeme Menſchwerdingh 1567.

Y R L A N D.

AEN Groot-Britannien , 't welck , gelijk wy gehoord hebben , beſtaet uyt *Engelland* en *Schotland* , legd nae 't Weſten heenen 't alderuyterſte *Europaiſche* Landſchap en Eylandt *Kleyn-Britannien* , of *Yrland*. Den *Latijnſchen* Naem *Iernia* , of *Hibernia* , koomd af , of van *Iberia* , 't welck even foo veel als *Hijpania* beduyd ; of van 't *Yrlandſche* woord *Iern* (der Sonnen ondergangh) ; of van 't in *Spaenje* leggende Voor-geberght *Ierne* : Gelijk men 't dan oock daer voor houd , dat deſe *Natie* is geſprooten uyt *Spaenje*.

Haere *Figuer* heeft met een ongelijke lenghte by-nae de gedaente van een *Linten-koon* ; en ſtreckt nae 't Noorden heenen van den een-en-vyftighiten tot den vyf-en-vyftighiten *Graad*.

Den langhſten dagh beſtaet hier in ſeventhien *Uyren*. De *Lugt* iſ hier ſoodaenigh gematighd , dat men noch door de koude nae 't *Vyer* , noch door de hitte nae een koele ſchaduw werd gedwongen te loopen. Ondertuſſchen zijn d'oplijgende dompige *Voghtighe-*

den de *Vreemdelingen* aen hare gefondheyd ſchaedlijk : Maer daer tegens zijn defelve d'*Inwooners* ſeer dienſtig tot reyniging des Hoofds.

De *Wijn* werd hier niet tijdigh of rijp. Oock willen de *Veld-vruchten* niet over al wel gedyen ; onaengeſien d'*Aerde* weelderigh genoegh is , om haer evgen gewas , naementlijk *Gras* , overvloedig voort te brengen , ſo gantsch ſinaecklijk , dat de *Beefſten* ſich daer aen ſieck of dood ſouden eeten , indien men defelve nae haeren luſt liet graefſen.

Ter deſeer oorſaek beſtaet de meenſte welvaerd en de grootſte *Inkoomſt* d'ſes *Koninghrijcks* in de *Vee-vockingh*. Tweemaal in't Jaer neemden men de *Schapen* hier haere *Wol* af ; waer van gemaect worden de ruygh-vlockige werme *Yrſche* Deeckens , ſoo gantsch aengenaem in alle Landen.

Wanneer men nu by 't overvloedige *Vee* oock wil ſtellen d'ongeloofjcke vlytigheyd der *Byen* , welke men (aen alle plaetſen daer deefe *Diertjens* gevonden

den werden) genoegsaem kan bespeuren in al de Troncken der afgehouwene Boomen, en d'opene Reeten der Klippen of Rotsen, soo kan men in seecker opzicht en bepaelingh van dit *Kleyn-Brittannien* seggen en beweeren, dat het een Land is, vloeyende van Melck en Honingh.

Uyt de veelvoudige Bosschen werden (nevens veel meer ander Hout, insonderheyd tot den bouw der Scheepen) meenichte van Masten nae andere Gewesten gesonden. Jae, men maect hier Oorloghs-Scheepen op de koop; en mengedooghd, dat oock de Vreemdelingen binnens Lands sulcks koomen doen.

Haere Paerden, genoemd *Hobies*, wijcken in 't alderminste niet voor de beste in *Franchrijk*: Gaen oock too een gemakkelijcken pas, dat deselve niet saghter sou moogen gewenscht worden. Insonderheyd weeten se in Moerassige of anderssins Waterachtige Plaetsen, sich foodaenigh te voegen, en soo voorsichtigh door te *passeren*, dat de daer op sitende Ruyters niet met een eenige druppel nars besprenkeld worden. Doch als se van haeren *Yrlandschen* weecken Grond nae andere Gewesten werden vervoerd, soo konnen se 't daer niet uyt-harden, maer beginnen terstond te hinc-ken.

Vogelen zijn 'er seer weynigh. De Pauwen zijn wild, en d'Oyevaers swaer; doch niet veel in getal. Men vind hier de soort der ongevoetede Vogelen, genoemd *Ys-Vogelen* (*Halcione*) welcke gedood, schoon gemaect, en aen een drooge plaats geleghd zijnde, noyt verrotten noch stincken. Indien men se levendigh de Vederen uyt-pluckt, soo wassen haer deselve weer. De Heer D. T. V. Y. in sijne *Wereld-spiegel* fol. 78. noemd deese Vogelen *Gier-Swaluwen*; en verhaelt er deselve eigenschap

van onverrotlijckheyd van: Doch ontrent 't laetste segghd hy: Indien men die, dood zijnde, in een drooge Plaets ophanghd, soo sul-ten se noch jaertijcks haere Pluymen veranderen. En tusschen de Kleederen geleghd, soo bewaeren se deselve voor de Motten.]

Hier verneemd men gantsch geen giftigh Ongediert; selfs oock geen Padden noch Spinnen. Indien men deselve uyt andere Landen derwaerts brenghd, soo konnen se in deese Lucht niet levendigh blijven.

D'Yren bevljtigen sich, om goede Seeden oock met Geleerdheyd te bekle-den. In d'Oorloogen bekoomen se een goeden Lof, wanneer se sich in deselve laeten gebruycken; wegens haere Getrouwheyd en dapperheyd.

Tegens den geenen, die over haer te beveelen heeft, zijns se soo r'eenmael eerbiedigh, dat by-nae haer vierde woord bestaet in de Toeroepinghs en Verwonderinghs, oock Smeek-Letter O! O *Nees*, O *Mornes*, e. s. v. Doch geven haere Heeren, diense onderda-nigh zijn, niets anders, als dat se de Krijghs-diensten waer neemen. Waer-om dan oock de Koningh van *Engellandt* selver uyt dit Koninkrijk *Yrland* nauw-lijcs soo veel Inkoopsten kan trecken, dat hy daer meê d'Amptelingen berae-len, en andere diergelijcke *ordinaire* noodwendige Uytgaven en Lasten af doen kan.

Wy moeten nu oock kortlijck aen-wijzen, wat by haer noch groofs en wilds is overgebleven.

De meeste houden 't voor de meeste wellust en grootste Gelucksaligheyd, dat se moogen ledigh gaen. Oock tot soo verr'toe; dat Lieden van een gerin-ge *conditie* en sleghte gelegenheyd by-na tot geenen Arbeyd zijn te brengen.

et behendigheyd en manierlijck te weeten, is by haer niet alleen gebruyck-lijck, maer oock roemlijck. By't twee-

de of derde woord sweerenfe gantsch lightvaerdigh by de Heylige Drieuldigheyd.

Daer-en-boven pleegense oock te sweeren by de hand van haeren Graef of Heer. Die dan gevonden wierd valschlijk geswooren te hebben, wierd van dien Heer, by wiens hand geswooren was, swaerlijck gestraft.

D' Yrlanders hebben dikmael gesocht, sich, met hulp des Konings van Spaenje, van Engeland weer af te sonderen. Ten tijde van Koningin *Elisabeth* onderstondense sulcks op nieuws, doch (gelijk voor heenen altijd) alsoo oock doe te vergeefs.

't Grootste deel der Inwooners zijn de Leere der *Roomse* Kerck toegedaen: En sy hebben oock de scharpe *Cromwelsche* over *Groot en Kleyn-Britannien* uytgestreckte Roede in haer Eyland swaerlijck gevoeld: Welcke nu door de geluckige Regeering van Koningh *Carel* den tweeden van haeren en aller anderer rugge is afgenoomen. [Onsen *Authent* gaet hier voorby haere Moord aen soo veel duysenden Gereformeerde in dit Koningrijck met d'uyterste *Barbarische* wreedheyt, selfs aen swangere Vrouwen en nieuw-geboorne Kinderkens, korts voor den aenvangh der Regeeringh van *Cromwel* gepleeghd.]

Nae aenleyding van de Gelegenheyd des geheelen Lands, en de Krijghs-monsteringh der oude Heeren of Vorsten, werd dit Eyland onderscheyden in vyf Kreytzen; naementlijk, I. In *Ultonien*, gelegen tegens 't Noorden. II. In *Connattien*; leggende nae 't Westen. III. In 't *Middel-Gewest*, of 't midden des gantschen Lands. IV. In *Lagenien*, sich streckende nae 't Oosten: En in *Mononien*, welck gedeelte nae 't Suyden leght.

Hier zijn vier Aerds-Bischoppen, en in alles negen-en-twintigh Bischoppen.

U L T O N I A, O F U L S T E R.

Alles wataen geene sijde van *Boyne-Munde*, *Midsen*, *Langfort* en *Bave-Munde* nae 't Noorden leghd, werd in de *Latijnsche* Tael genoemd *Ultonia*, of *Ulidia*, doch in d' *Engelsche*, *Ulster*: 't Is een seer wijde Kreytz. Heeft veele treflijske Meiren; daer-en-boven oock onguere, schricklijcke, duystere Boschen.

Aen sommige Plaetsen is 't Land vruchtbaer, aen andere niet. Evenwel is 't allerwegen groen, en vermaecklijk genoegh t'aenschouwen: Oock hier en gintsch vol Vee. Onder de Graeffschappen deeses *Ultonischen* Kreytz is 't eerste.

D O N E G A L.

Dit Graeffschap bestaet in enckele effene Velden, en heeft seer veele Hasen. Des selven Grensen zijn: Van 't Oosten de Rivier *Liffey*. De Stroom *Erne* scheidt het af van *Connattien*. Niet alleen d'Yrsche Inwooners van dit Gewest, maer oock die van den geheelen *Altonischen* Kreytz, zijn voortijds *Schotsen* genoemd geweest.

Z I R - O E N.

Soodaenigh werd genoemd des *Eugenis* Land: 't Leght gantschlijk binnenwaerts, en heeft ten Grensen na 't Westen de Rivier *Liffey*: Nae 't Oosten 't Meir *Caugh*: Nae 't Suyden *Black-water*.

mater. 't Is weleen oneffen Aerdrijck, doch vruchtbaer. In de lenghte heeft het tseftigh, en in de breedte dertigh Myken.

COLRAN.

't Graeffchap *Colran* voerd dien naem na des felven voornaemste Stad. 't Leghd in 't Westen, aen geene sijde van *Glinnes*; tusschen de Rivier *Ban* en 't Meir *Lughfoile*. Nae 't Suyden is *Zir-oen* de Scheyds-muer.

ANTRIM.

Dit Graeffchap *Antrim* draeghd sijnen Naem van een (doch ellendigh, kleyn) Stedeken. 't Heeft niet alleen een bequaeme Haven, aen welke men eenige Schanssen heeft opgeworpen; maer oock een Kasteel op een hooge Rots gelegen, en met noodige Manschap beseft, om d'Ingefeetene deefes Gewelts in gehoorfaemheyd te houden. Daer en boven noch een oud *Pal-lays*, doch nu in een *Ammunitie*-Huys veranderd geworden.

DOWE.

Dowe is een wijd-uytgebreyd, in een vet Aerdrijck gelegen, en sich tot aen d'*Yrlandsche* Zee uytstreckend Graeffchap.

ARMAGH.

't Graeffchap *Armagh* werd omslooten, nae 't Noorden van de Vloed *Noiery*; nae 't Suyden van 't Land-schap *Louth*; nae 't Noorden van 't *Swar-*

te Water. 't Heeft een boven maeten vruchtbaeren Bodem. Jae soo gewilligh en weelderigh isse, datse (wanneer Mist of eenigh ander dingh, dieneende om de Grond vet te maecken, daer op werd gedaen) weygerd te draegen, en (als beschaemd en vertoornd zijnde) niets met allen voort-brenght.

LOUTH.

STreckt sich aen geene sijde der Rivieren *Midia* en *Boine* uyt tot aen den sich ter deser Plaets gintsch en herwaerts krommenden, of in en uytloopenden *Yrlandschen* Zee-Oever. Dit Graeffchap heeft een seer vette, vruchtbaere Grond; welke de vlijt eens naerftigen Ackermans gintsch mildelijck beloond.

MONAGHAM.

Monagham reyckt nae 't Noorden tot aen 't Meir *Erne*. 't Bestaet in allenxen op en aftijgende Heuvelen, en heeft niet weynige Boschagien. Behalven de Stad *Monagham*, waer van dit Land sijnen Naem voerd, werd hier geen andere Stad gevonden.

CAVON.

Avon leghd nae 't Westen. Steeden zijn hier niet; maer d'Inwoonders behelpen sich met de gintsch en herwaerts leggende kleyne Kasteelen en Vlekjens. Dit Bisdom is 't eenmael mager, en den Bischop heeft sijne *Residentie* te *Kimor*. Wy konnen hier niet voorby gaen te seggen, dat den Staet en gelegenheyd der *Yrlandsche* Bischoppen voortijds soo ellendigh arm is geweest, datse niet meer als drie Koeyen hebben gehad.

gehad, om haer onderhoud daer vante
trecken.

FERMANACH.

IS eertijds geweest de Woonings-
plaats der *Erdinners*. Nae't Noorden
en't Westen stoot hetaen *Caven*. 't Be-
staet meerendeel in seer schoone Bos-
schen; maer heeft oock seer leelijke,
vuyle, stinckende Moerassen en Poe-
len.

CONNACHTIA.

DE Kreytz *Connachtien*, (anders
Connachtien, of op 't Engelsch *Con-
naught*, heeft tot sijne Grensen nae't Oo-
sten *Lagenie*; nae't Noorden *Ultonien*;
nae't Westen de groote Zee; nae't Suy-
den een gedeelte van *Momonien*, nevens
de Stroom *Sineus*. Des selven *Figuer* is
langhwerpig; aen beyde d'eynden
spits toeloopende. Den Omloop be-
grijpt viermael honderd duysend schree-
den. Op de Lught behoefd men sich
hier niet te vertrouwen, wegens de veel-
voudige voghtige, Moerassige, en ten
deelen gevaerlijke Oorden, welckers
by-nae geduerigh opstijgende Nevelen
en Dampen niets goeds kunnen verwe-
ken. Deese Kreytz werd hedenstaeghs
verdeeld in ses Graeffschappen.

S L E G O.

DIt Landschap heeft gewenschte
Weyden, en is derhalven t'eene-
mael bequaem tot de Vee-vockingh.
't Leghd gantschlijck aen, of dicht by
de Zee. De Grens-scheydingh tusschen
deese Provincie en *Ultonien* is nae't Noor-
den de Vloedt *Trabn*, die sijnen aen-

vangh neemt uyt 't *Ernes* - Meir.

M A J O.

't Graeffschap *Majo* werd aengegolfd
van de West-Zee. 't Is een seer
vruchtbaer en aengenaem Land. Men
vind hier oock seer veel Honing en Vee;
desgelijcks geen kleyne meenighte van
Dassen en Valcken.

G A L W A Y, O F G A L L O W A Y.

DE Grensen zijn nae't Oosten de
Vloeden *Shanon* en *Siney*. Nae't
Noorden 't Graeffschap *Majo*: Nae't
Suyden de Provincie *Cluja*: Nae't We-
sten de Zee. 't Is soo ongemeen vrucht-
baer, dat oock selfs de Luyaerden een
genoeghsaemen Ooghst daer van kon-
nen haelen. De West-sijde is met enc-
kele schoon-gröenende Eylanden, en
daer-en-boven noch tot verseeckerdheyt
des Lands met verscheydene Klippige
Voor-geberghten beslooten.

C L A R E.

VOortijds had dit Graeffschap den
Naem van *Tweemond*. De Gren-
sen zijn nae't Noorden *Galloway*: Nae'
't Westen d'opene Zee: Nae't Suyden
en Oosten de Kromte der Rivier *Sinei*. 't
Heeft de gedaente van een Half-Eyland,
of meerendeel van de Zee omgolfd Ge-
west. Te Land kanmen'er maer van een-
e sijde door *Clan Ricand* aen-koomen.
Anderszins is 't een seer geluckige Land-
streek, alwaer beyde d'Aerde en de
Zee selfs aen de trage en luye Inwooners

genoeghaem de hand bieden, tot haer noodigh onderhoud.

ROSCOMAN.

't Graeffchap *Roscoman* is van een seer nauw begriip. Ondertuschen evenwel strecken sich des selven in de lenghte leggende Ackeren verr' genoegh uyt. De Grensen zijn nae't Noorden 't *Curlew* Geberght; nae't Oosten de Vloed *Sidney*. 't Is een vlack Landschap, aldermeest tot Vee-vockingh, maer evenwel oock tot een gewenschten Acker-bouw bequaem.

LETRIM.

Dit is wel een engh, bekrompen, maer echter soorijck van Weyden, dat hier by de honderden twintigh duysend stuks Beesten werden gevonden. 't Heeft even dien selven Aert, die gantsch *Yrland* soo uytsteeckend tot de Vee-vockingh doet zijn: Jae op soodaenigh een sonderlinge wijs smaeklijck Gras voortbrengende, dat de Beesten, indien men haer niet dickmael van hare Eetenslust af-hield, sigh doort' overvloedige nuttingh in gevaer van ongesondheyd, jae wel selfs in de Dood soudent storten.

LONGFORD.

Dit Graeffchap stellen sommige tot het Middellandsche *Midia* of *Media* te behooren, doch qualijck. Door dit Gewest loopt de Vloed *Sineus*, van d'inwooners *Shanon* (of *Sabnon*) anders d'Oude *Stroom* genoemd, welke ontspringh uyt de *Thermer-Bron* in't Graeffschap *Letrim*.

MEDIA.

Deese reght in't midden van *Yrland* gelegene Kreytz, is 't vyfde Deel des gantschen Koninghrijcks. Werd in d'*Yrsche* Spraeck genoemd *Mijb*; in d'*Engelsche* *Metbe*; in de *Latijnsche* *Media*. 't Streckt sich uyt van d'*Yrsche* Zee af tot aen de Vloed *Sineus*. 't Is van een seer schoone en lieflijcke Aenschouwingh; rijck van Koornen Vee. 't Heeft Visch, Vleesch, Melck, Boten en Kaes in overvloed. Van buyten is dit *Medien*, of *Midien*, rondom met Bosschen en Moerassen, van binnen door de meenigte der Inwooners en veelerley Vestingen genoeghaer bewaerd. 't Werd van sommige genoemd de Voorraad-schuer en Spijs-Kamer van *Yrland*.

Ten tijde van Koningh *Henrick* den VIII. was deese Kreytz maer een eenigh Graeffschap: Tot dat eyndlijck in't aghten-dertighste Jaer sijner Regeeringh, dooraenraedingh des *Parlements* (op dat de Gerechtigheyd dies te beter moght gehandhaefd worden) deselve verdeeld wierdt in twee genoeghaem-groote Graeffschappen; te weten, in *Midien*, affonderlijck soo genoemd; en in *West-Midien*.

MIDIEN.

DE Grensen van *Midien* zijn nae't Westen *West-Midien*: Nae't Noorden *Louth*: Nae't Oosten *Dublin* de Zee: Nae't Suyden *Kildas*. 't Werd afgesonderd of verdeeld in agathien vrye Heerlijckheden. Midden door deese Land-streeck loopt d'Eedele Vloed *Boys*; alhier ontspringende ter sijden van's *Konings* Graeffschap nae't Noorden.

G

WEST-

WEST-MIDIEN.

Werd van d'*Engelsche* genoemd *West-Methe*, ten opzicht, dat dit Landschap nae't Westen leghd. 't Strekt sich uyt tot aen de Vloedt *Shanon*, tusschen's Konings Graeffchap en *Longford* (of *Langford*) 't Is soo vruchtbaer, soo Volck-rijk, en soodaenigh geseegend met alles wat de Menschen noodig kan zijn, dat d'Inwooners die van andere Gewesten niet behoeven te benijden. Doch mer de Seeden is 't hier slecht gesteld. Sy blijven t'eenmael vastgehegt aen haere Vaderlijke oude Spraeck, en te gelijk aen der selver Gewoonten. Ter welker oorfaeck eenen seyde, dat hy geen *Engelsch* wou leeren, wyl hy vreesde, dat hem den Mond veranderen, of welgantsch opscheuren moght.

LAGENIA.

DE Grensen van deesen Kreytz zijn, tegens 't Oosten d' *Yrlandsche Zee*: Tegens 't Westen *Connachien* en de Vloed *Sineus*. Naer 't Noorden 't *Lutbensche* Gebied; en naer 't Suyden *Momonien*. Op 't *Engelsch* werdse genoemd *Leinster*. Sy leghd in een Drie-hoeck; soodaenigh, dat alle drie de Sijden even langh zijn. De geheele Maer is van tweemaal honderd en tseventigh duysend schreeden.

De lught is hier suiver en saght; soo dat men noch over onmatige hitte, noch over strenge koude heeft te klaegen. Boven dien heeft dit Gewest allerwegen sijne bysondere verwisselingh en bequaemheyd; mer den tijd des Jaers overeenkoomende. Doorgaens aen alle Plaetsen is dit Landschap vruchtbaer in Graemen. 't Ontbreekt hier oock aen geen

Vleesch, Visc, Kaes, Boter en diergelijke Levens-middelen.

De hier gevooct werdende Paerden zijn van Narueren, soo haefte onder den Sadel gewend zijn, de traeflijkste Pas-gangers, en blijven by dien-gangh soo langh alsse leven.

De voornaemste Rivieren zijn hier drie in getal, te weeten, *Suirus*, *Neorus* en *Birrus*. 't Valt hier langhs heenen de Schip-lieden seer beswaerlijk te varen, insonderheyd is 't gevaer alder-grootst regens over het soo genoemde Heyligh Voor-geberght. Eyndlijck, men vindt in deese Kreytz *Lagenia* veele seer schoone, ten deelen oock geringe Streden. Daer- en- boven d'alder-beraemdste Kloosters, Collegien en Abdyen.

DUBLIN.

Dit Graeffchap werd eygentlijk genoemd *The Countie of Duvelin*. Des-selven Grensen zijn nae't Oosten d' *Yrlandsche Zee*: Naer 't Westen *Kildas*: Naer 't Noorden der *O'Toolers* en *Birners* Landeken: Naer 't Suyden *Midiën* en de Beek *Nam*. 't Is seer rijk van Koorn en Weyden: Heeft oock, boven soo veel tam Vee, een grooten overvloed van allerley Wild, soo vier als twee-voetigh; beyde in de Lught en op d'Aerde.

Doch vermits 't groote Woud naer 't Suyden, op't aldaer leggende Gebergte, wiens Daelen *Glimmer* werden geheeten, wat verr-afgelegen is, soo gebruyckten aen de meeste Plaetsen Turf. Gelijck oock *Engelsche* Steen-koolen.

In dit Graeffchap leghd de Stad *Dublin*, de schoonste en rijkste van geheel *Yrland*: Vermits oock deselve in verscheydene gevaerlijke tijden en swaere Troublen geduerigh getrouwen en bestendigh aen *Engelland* is gebleven, soo heeft daer

daer tegens deefe Kroon haere welvaerd in alles geerne bevoorderd: Soo datfe regenwoordigh is een Koninghlijke *Residentie* en *Vestingh*: Insonderheyd een heerlijke Volck en geld-rijcke, maghtige Koop-Stad.

Soo haest Koningh *Henrick* den I I. dit Eyland ten vollen had vermieesterd, heeft hy hier nae 't Oosten in de Voor-Stadt een seer treflijk Palleys nae gelegenheyd van dien tijdt, doen bouwen.

L I L D A R.

't **G**Een de *Poet Virgilius* heeft gescreven van 't geluckighste deel des Landschaps *Italie*, naementlijk: Dat 't geen van de Beesten in een langen warmen dagh werd afgegeeten, de volgende koele nacht weer vergoed, soo dat het Land op den morgen weer in volle groente en gras-rijckheyd staet, magh oock gesegd worden van den gewenschten stand der Ackeren en Weyden deeses Graeffschaps.

Der KONINGIN en des KONINGHS GRAEFSCHAP.

HET van de Koningin *Maria* geordonneerde *Koninginne*-Graeffschap is een kleyn Landeken, vol Houts, weeck van Aerde en gantsch Moerassigh. 't Werd van d'*Yrlanders* *Leabe*, van d'*Engelsche* *Queenes County* geheeten. 's *Koninghs*-Graeffschap droegh voortijds den naem van *Ossalie*. De Vloedt *Birgu* loopt'er tusschen door.

C A T E R L O G H.

CAterlogh, of *Carlogh*, leghd tusschen de Vloeden *Birgu* en *Slane*. 't Heeft een vet Aerdrijck; genoegsaeme Boffchen, en twee geen geringe Steeden, *Caterloghen* en *Leichtin*.

W E I S F O R D.

TEr plaets, daer de voorgedaghte drie Suster-Stroomen, *Suirus*, *Birgu* en *Neorus* malkander met t'saem-veeenighde Wateren kussen, en sich in de Zee uyt-gieten, daer begint met het Voor-geberght 't Graeffschap *Weisford*, of *Wexford*; voortijds geweest zijnde 't Vaderland der *Menapiers*.

K I L K E N N Y.

DIt is een seer heerlijk Landschap, by-nae boven alle andere te stellen, wegens sijnen geseegenden Bodem; delgelijcks wegens de veelheydt der voortreflijke Steeden en Kasteelen. Nae 't Suyden leghd het gantsch onguere *Slarewslomer* Geberght: Uyt wiens binnenste Wortel ontspringen de drie meer-gedaghte gelijk als Susterlijke Rivieren *Suirus*, *Neorus* en *Birgu*: Van welke *Neorus*, of *Newre*, sijnen loop mid-den door dit Graeffschap neemdt, en de Stad *Kilkenny* bestrijckt.

M O M O N I A.

MOmonien werd in d'*Engelsche* Spraeck genoemd *Mounster*; en op 't *Yrsh* *Moun*, of oock *Woin*. De Grenzen zijn

zijn, nae't Suyden de *Vergivische Zee*: Na'e't Noorden een deel van *Connachtien*: Na'e't Oosten *Lagenien*: Na'e't Westen de groote *West-Zee*. 't Leghd vierkantigh, soo dat alle vier de sijden, van de Voor-geberghten en *Sonden* binnenwaerts aen te reekenen, ontrent vyfinael honderd en veertigh duysend schreeden in sich houden.

De Lught is hier saght en gematighd. 't Aerdriick is niet alleen Berghahtigh, maer 't stighd oock hier en gintsch op tot hooge Woestijnen, en onbeganghbaere Wildernissen. Echter r'eenemael sonder nadeel van de daer aen gelegene Daelen; als welcke over al dies te beter en gewenschter zijn tot den Veld-bouw en 't Gras-gewas.

TIPPERARY.

DE Nabueren en Grensen van dit Graeffchap zijn: Na'e't Noorden 't Gebied der *O. Caroler Familie*: Na'e't Suyden de Landen *Waterford* en *Korck*: Na'e't Westen de Vloed *Shanon*, nevens de *Provintie Limerick*. Wijs de Suydsijde de vruchtbaerste is, soo isse derhalven oock meer bewoond en Volck-rijcker. Na'e't Westen loopt de Vloed *Glasfon* wijd en breed daer heenen. Andere noement *Tipperary*.

LYMERICK.

LYMERICK (andere stellen *Lumerick*) is een seer vruchtbaer Landschap. 't Streckt sich niet nae de Zee toe; maer is een binnenlands middelste gedeelte van den *Momonischen Kreytz*. 't Leghd tusschen 't Graeffchap *Kerry*, de Rivier *Shanon* (of *Sahnon*) en 't Stracks gemelde Graeffchap *Tipperary*, of *Tipperay*.

KERRY.

DIt is geen gemeen Graeffchap, maer een *Palatinaet*, of *Paltz-Graeffchap*. Den Bodem is hier seer rauwen ongebaend. 't Heeft veel Ber-gen. Desgelijcks oock veel Daelen, van welcke eenige bequaem zijn tot den Acker-bouw. D'andere blijven vruchtloos onder de dicke Struvelen en Bos-schen leggen.

DESMOND.

Is seer beroemd, wegens den meenig-vuldigen Haringh, desgelijcks oock wegens de Stockvisch-vanght, op seckere tijden in den Herfft.

CORCK.

CORCK, of op 't *Latijn* 't *Corcaginesische* Landschap, is voortijds geweest een alsoo genoemd bysonder Koninghriick; in sich begriipende alles wat van *Lismoria* af, en nae't Strand heenen leghd: Gelijck oock de Hour-volle Land-streecken; nae 't Binnen-land *Muskeray*; nae de Zee toe *Carbray*.

WATERFORD.

Is 't laetste Graeffchap van den *Momonischen Kreytz*, zijnde een lustig, aengenaem, en vruchtbaer Landschap. Des selven Grensen zijn: Na'e't Suyden en de Zee 't Graeffchap *Tipperary*: Na'e't Oosten *Suirus*: Na'e't Westen de Vloed *Broodwater*.

Aen *Broodwater* leghd de Bischooplijke *Residentie Lismor*: Doch derwaerts gaen

gaen nugeen Inkoomften meer. Alleen de bloote Waerdigheyd is aen den Bifchop van *Waterford* gebleven.

Dit nu is kortlyck de Befchryvingh van *Yrland*; en te gelyck van de drie nu vereenighde Koninghrijcken; welcke bekend zijn onder den Naem van *Groot-Britannien*.

Byvoeghsel.

D'Oude *Tren* plegen Mefchen-vleefch t'eeten; ja oock felfs haer overledene Bloed-vrienden. Alsfe haere Vyanden hadden verlaegen, foo beftreeckenfe haere Aengefighten met der felver Bloed.

De hedendaeghsche Inwooners deefes Koninghrijcks zijn fterck, onvertlaeghd, geen gevaer fchouwende. Konnen ongemeen wel Honger, Dorft, Koude en andere On-gemacken uyt-ftaen. Seer hevigh zijnfe in haere *Paffen*, en beftendigh in d'uytvoeringh haerer voornemens; foo dat de quade niet arger, de goede niet beeter fouden konnen zijn.

Haere Kinderen gevenfe veeltyds *Heydenfche* Naemen; altijd yets daer by voegende van 't geval; 't zy van de Verwen, geel, rood, wit, fwart: Of van eenige Sieckte, of van yets 't geen fich by de Geboorte heeft toegedraegen. Sy meenen, indien een Kind nae Vader of Moeder wierd genoemd, dat het dan dies t'eerder fou moeten fterven. Maer foo haest de Vader dood is, neemde de Soon fijnen Naemaen, op dat den felven niet verlooren gingh.

Als een Kind fieck werd, foo wrijfd de Moeder of Voedster het met oude Pis. Om 't felve voor ongeluck te bewaeren, foo hangenfe het niet alleen 't begin van *S. Jans Evangelium*, maer oock een kromme Spijcker, uyt

eens Paerds Hoef-yfer getrocken, om den Hals.

De Leedigheyd beminnenfe onmaetigh: En fy aghten haer rijk geroeugh te zijn, als fe maer leven konnen fonder te wercken.

's Naghts te Slapen houdenfe voor Luyheyd, maer willen, dat men fal op zijn, om te gaen rooven en steelen. Seer genegen zijnfe tot Tovery.

De Wilde *Tren* (want deefe *Natie* heeft, even gelyck de *Schotsche*, feedige en woefte Liedten) vallen op haere Knyen voor de nieuwe Maen; defelve aenfpreekende met deefe Beede: *Laet ons foo gefond, als gy ons nu vind.* Als yemand een Paerd, of eenigh ander Dier prijdt, en niet daer by feghd: *God behoede het*, foo word dien prijfer voor een Toveraer gehouden: En indien 't Beest een dagh of vier daer nae quam fieck te worden, foo dwingenfe hem daer by te koomen, en een *Vader Ons* in 't Oor van 't krancke Dier op te feggen.

Sy bidden *God* voor de Wolven, meenende, datfe dan van haer niet befchaedighd fullen worden. Een Vrouw, die op den eerften dagh van *May* koomd om *Vyer* te haelen, houdenfe voor een Toveres. Sullen 't oock aen niemand geven, dan aen een Siecke, en dat noch met vervloekingh. Veelerley haere andere Overgeloovigheden gae ick, kortsheds halven, voorby.

Sy gaen altijd bloods Hoofds, behalven wanneerfe ten ftrijde trecken. Alse een Siecke fterft, foo maecken d'omftanders foodaenigh een gefchreeuw, dat 't Huys daer van wel by-nae fou fcheuren. 't Geen wy hier gefeghd hebben, moet men van de wilde *Tren* verftaen.

Yrland heeft voortijds veel kleyne Koningkens gehad, doch is in 't Jaer 1175. onder de Maght van *Engelland* gekoomen. Van *Hemrick* den II. af tot op *Hemrick* den VIII. hebben d'*Engelfche* Koningen fich alleen *Heeren van Yrland* genoemd. Maer onder deefen hebben de *Staten van Yrland* hem den naem van *Koningh* opgedraegen.

S C A N D I A,

O F

S C A N D I N A V I A.

Waer in begrepen zijn de Koninghrijcken
DENEMARCKEN, NOORWEGEN en *SWEEDEN*.

 Eheel Koninghrijk *Denemarcken*, 't welck van 't Westen de *Duytsche Zee*; van 't Oosten d' *Oost-Zee* en *Sweeden*; van 't Noorden *Noorwegen*, en van 't Suyden *Holstein*, *Meeckelenburgh*, en *Pommern* tot *Grensen* en *Naebuieren* heeft, is onderscheyden in *Eylanden*, of in *Vastland*.

De voornaemste Deelen van 't Vaste, of *Middel-land* zijn *Chersonesus Cimbrica* en *Scandinavia*, gelijkse van d'oude genoemd zijn geworden: Welcke oock onder 't laetste woord *Scandinavia* hebben verstaen *Noorwegen*, *Sweeden*, en de by-gelegene Landschappen: Alhoe-wel ter deeser tijd *Scandinavia* alleen werd gehouden voor *Scania*, *Schoonen*, of *Schoonland*; gelijk men dan ook heden daeghs *Cimbrica Chersonesus* noemd *Futia*, of *Futland*. 't Welck binnenwaerts nae 't Oosten 't *Eyland Funen* alder-naest heeft leggen; waer van het door een smalle *Zee-Enghte* is afgesonderd: waer tegens 't gedaghte *Eyland* nae 't Oosten heeft het seer lustige *Ey-*

land der Oost of Baltische Zee, Seeland; leggende by-nae midden in 't Koninghrijk; hebbende op d'eene sijde, nevens meer andere, oock 't *Eyland Falster*; op d'andere 't gemelde vaste *Land Schoonen* voor sich. Van welck laetste dit *Seeland* oock maer alleen door een *Zee-Enghte* is afgescheyden; van d'*Inwoonders* genoemd *Oresund*; van d' *Uytlanders* de *Sund*, of *Sond*.

't Gemelde *Futland* werd verdeeld in 't *Suyder*, en 't *Noorder*: Welckers Lenghte, van 't uysterste *Voor-geberght* der *Zee*, genoemd 't *Schager*, of *Scager-Rack*, tot aen de *Vloed Leeuwens* op drie-en-vijftigh *Duytsche* *Mijlen*: Daer 't alder-breedste is, naementlijck, dicht by den *Lumischen Boesem*, of den *Inloop Lijnsfort*, en de *Stad Aelburgh*, over de *twintigh Mylen* sich uytstreckt.

't *Suyder Futland*, van 't *Suyden* aen *Holstein* grensende, begrijpt insonderheyd 't *Hertoghdum Sahleswijck*, *Angelen*, en *Kleyn-Friesland*.

't *Noorder-Futland*, 't welck eygentlijck tot het Koninghrijk *Denemarcken* behoord, streckt sich uyt nae *Noorwegen*;

en

A,

A.

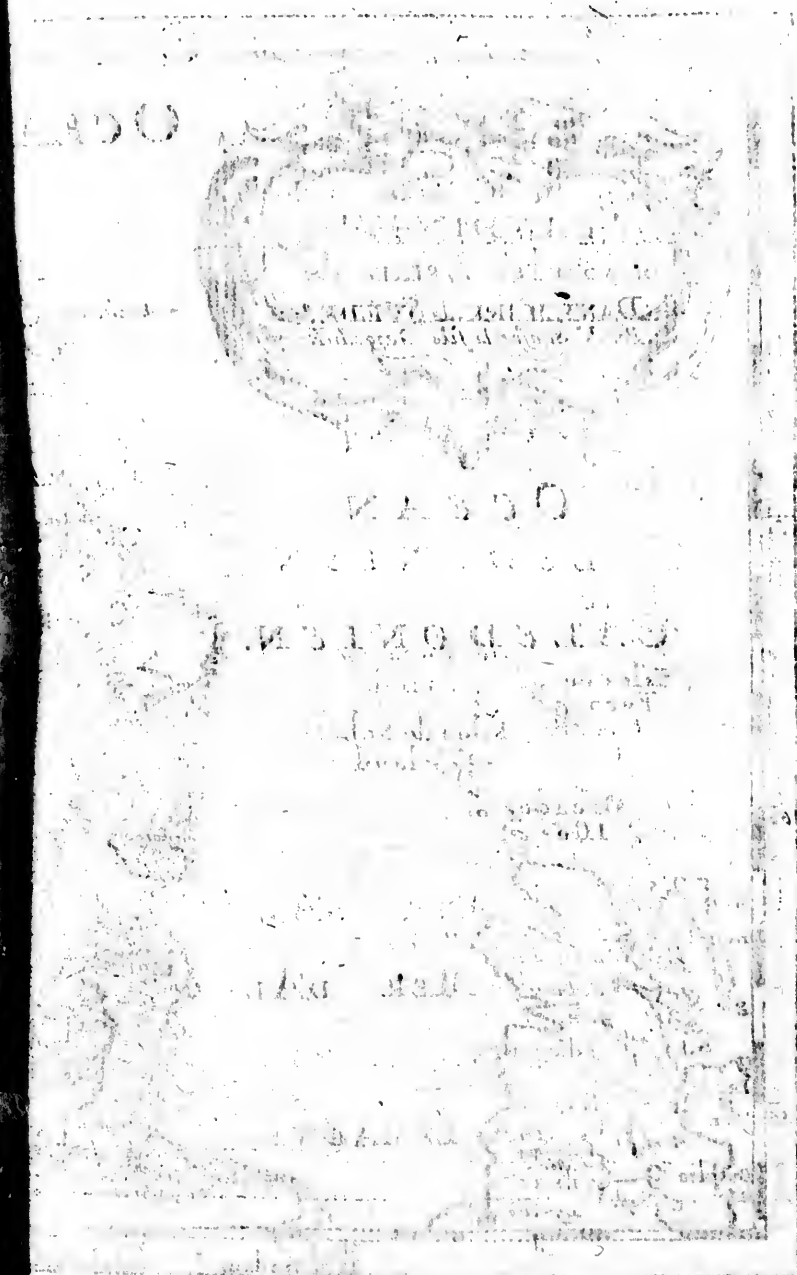
ken

WE-

, Seeland;
Koningh-
le; nevens
Falster; op
d Schoonen
te dit See-
een Zee-
d'Inwood-
d' Uytlan-

verdeeld in
Welckers
geberght
, of Sca-
euwens op
en: Daer
mentlijk,
em, of den
Aelburch,
uytstreckt.
uyden aen
insonder-
rijck, An-

ck eygent-
nemarcken
Noorwegen;
en

OCEAN

SE

OCEAN

CALEDONIEN.

Iles de
Feroe

Iles de Schet-
land

Orcades
Iles

MER D'AL-

LEMAGNE.

ALLEM

E.

SEP *North Cap* TENTRIONAL.

en
lie
ge
ne
cer

Ael
den
in:
ner
ma
fche
ver
byf
ma
den
vee
Prui

D
vier
don
Arbu
of E
Wib

D
ning
Ack
qua
wel
over
wa
naiv
wijd

V
hebb
dia c
den,
Dech
dit w
Denen
ke na
den
gend
kinge
De

en eyndighd by de Stad *Scaga* (de Schiplieden meer als genoegh bekend, wegens de *Syrien* of Drooghten, en de t'eenemael gevaerlijke Zee) gelijk als in een enge Spits, of Hoeck.

't Heeft by de beroemde Koop-stad *Aelburgh* en groote breedte. Hier valt den Inloop *Lijmsford* uyt de *Baltische* Zee in: Dringhd nae *Noord-Zutland* toe t'eenemael (tegens't *Welften*) door, laerende maer alleen een kleyne ruimte overigh; scheyd het *Wenisselsche* Gebied van't overige Deel af, en maectt by-nae een bysonder Eyland. Breyd sich nochmaels uyt in een groot en wijd *Canael*; maectt in deesen sijnen Loop verscheydene Eylanden, en scheyd, door de veelvoudige Uyt-schietingen, eenige *Provincien* van malkander af.

Dit *Noorder-Zutland* werd verdeeld in vier groote sich wijd-uytstreckende Bisdommen; als: In't *Ripenscr*, te *Ripa*: In't *Arhusenscr*, t' *Arhusen*: In't *Wandalische*, of *Burglavien*sc, t' *Aelburgh*, en in't *Wiburgenscr*, te *Wiburgh*.

De tweede groote Provincie deeses Koninkrijcks is *Schoonen*. Dit tot den Acker-bouw en Vee-vockingh seer bequaem, oock van Bosschen en Jaghten wel voorsien Valt-land, legdh tegens over het nu beschrevene *Zutland*, Oostwaerts. De Naem *Schonauw*, of *Scaanaw*, beteekend soo veel als een schoon wijd Veld, of lustigh Landschap.

Voortijds, gelijk wy alreeds gesegd hebben, hebben. D'Oude onder *Scandia* oock gerekend *Noorwegen*, *Sweedden*, en andere Nabuerige Landen. Doch hedendaeghs verstaet men door dit woord alleen deese Koninklijke *Denemarcksche Provincie Schoonen*: Welcke nae't Oosten *Sweedden*, nae't Noorden *Noorwegen* tot Grensen heeft: Leggende voorts in't midden tusschen *Bleckingen* en *Halland*.

De Breedte werd gesteld op ontrent

twalf, de Lenghte op aghthien Mijlen. In een korte tijd kan men uyt dit Land over-vaeren nae 't nabuerige *Seeland*; naementlijk, van 't hoogh-gelegene Slot en de Stad *Helsingburgh* af. Van hier reysd men Suyd-waerts nae een andere Zee-Stad en Slot, genoemd *Landskroon*; drie Mijlen van *Helsingburgh* gelegen. En dan verders op *Malmuyen*, of *Ellebogen*. Tusschen beyde deese Steden (*Landskroon* en *Malmuyen*) legdh *Lunden*, voortijds geweest d'Aerds-Bischoplijke *Residentie*.

Van *Malmuyen* tot 't Vleck *Folsterbo* zijn twee Mijlen weghs Suydwaerts, welcke Plaets voortijds seer beroemd is geweest wegens den Haringh-vanght. Tegens't Noorden legdh *Engelholm*; eertijds een Stad, nu een Dorp.

Onder de groote Vooghdyen, diemen *Herret* noemd, zijn *Gungherret* en *Frosten*: Van waer men binnen twee daegen tijds, doch over een seer harden en beswaerlijcken wegh, in *Sweedden* kan koomen.

Onder de Marckt-Vlecken werd *Schaaner*, of *Schon-er*, voor't oudste deeses Lands gehouden: Waer op oock gesundeed zijn d'alder-oudste *Privilegien* der *Hanse-Steeden*.

Wanneer men 't Woord *Schoonen* in een wijder beduydingh neemt, soo werden oock beyde de gedaghte Land-schappen *Bleckingen* en *Halland* daer onder verstaen. *Halland* (of *Holland*) stoot van 't Noorden aen *Schoonen*; leggende tusschen dit Gewest en *Noorwegen* in. 't Neemd van *Schoonen* af sijnen Aenvangh van 't seer groote Voor-gebergh; 't welck van d'Inwooners *Holland-Aar*; doch van de Schippers en Uytlanders *Cal* of *Kol* geheeten word.

't Streckt sich langhs den Zee-Oever heenen tot aen't *Sweedische* Slot *Elfsborgh* (*Isborgh*). Van't Oosten heeft het dat gedeelte van 't Koninkrijk *Sweedden*,

't welcke

't welck *Wesler-Gabten*, of *West-Holland* werd genoemd, waer toe oock dit *Holland* voortijds is gereekend geweest. De daer in leggende *Zee-Steeden* zijn *Hollandsch-Aer*, *Labalm*, *Halmstad*, *Falckenburgh*, en *Warburgh* (*Waersburgh*) Dit *Holland*, of *Halland*, sou op eenige Plaetsen nauwlijcks anderhalve, en op 't alderbreedste maer drie Mylen breedt zijn.

Wat d'andere *Provintie*, naementlijck *Bleckingen*, belanghd, deselve stooten Suyden aen *Schoonen*, en leghd niet verr' van 't gedeelte des Rijcks *Sweedden*, waer in de Stad en Kasteel *Calmar* werd gevonden.

De geheele *Zee*, welcke sich van den *Oresund*, of *Sund*, anders d'Enghte der *Zee* tusschen *Zeeland* en *Schoonen*, by de Stad *Helsingburgh*, tot aen den uytgangh der *Weixel*, en voorts nae *Lijfland* en *Muscaw* uytstreckt, werd hedenstaegs d'Oost-Zee genoemd. Men reeckend de grootste breedte der *Baltische*, of der *Oost-Zee*, tusschen *Sweedden* en *Pruysen* te zijn van meer als tweemaal honderd duysend schreeden. Doch nae *Ûtland* toe is se op verre nae soo breedt niet. Wat de lenghte betreft, de *Zee* en *Water-Kaerten* stellen deselve nauwlijcks op twee honderd *Duytsche* Mijlen; als die haeren Aenvangh neemend van 't voor-gedaghte *Cimbrijsche* Voor-gebergte *Schagen*, leggende tegenover *Noorwegen*, en voort-gaet tot aen 't *Russisch Narva*.

In deese *Baltische* of *Codanische* Zee-boesem, en van 't nu genoemde Voor-gebergte *Schagen*, nevens de *Ûtlandsche* Oost-sijde, tot aen 't Eyland *Femeren*, leggen seer veel kleyne Eylanden, als *Lessö* (*Lefö*); *Anhult* (*Amout*); *Hielm*, *Nidingh*, *Hafelige*, *Thuen*, *Kjthalm*, *Alro*, of *Erwa*, *Gerno*, *Samson*, *Vorsie*, *Orne*, *Sundervide*, *Aar*, *Alsen*, &c.; Onder welke *Ankalt* drie *Parochi-Ker-*

ken heeft. Doch de Schippers hebben hier, gelijck oock by *Niding* en *Lessö*, wel toe te sien, ter oorsaeck van de gevaerlijke onder *Water* verborgen zijnde plaetsen.

Sundervide heeft twee *Parochi-Ker-*ken, en daer nevens een Vorstlijck Slot, genoemd *Sandbergh*. Aar leghd outrent anderhalve Myl van *Alsen*. Hier tier men veele lustige Boschen, tot de Jaght seer bequaem en aengenaem. 't Heeft drie *Parochi-Kercken*, en eenige Adelijcke Land-goederen; nevens 't Slot en 't Steedeken *Copingh*.

't Eyland *Alsen* heeft vier Mijlen in de lenghte, en twee in de breedte. In 't selve staet het Kasteel ende Stad *Sunderburgh*. Desgelijcks heeft men hier de Marckt-vecken *Nordburch*, *Osterbold*, *Halle* en *Hamelgarde*. Hier zijn derthien seer Volck-rijcke *Parochien*; soo dat, wanneer 't de nood vereyscht, uyt deselve een groot getal gewapende en ten Oorlogh bequaeme Manichap in weynigh tijds kan werden r'saem-gebragt en uytgevoerd. Men vind hier seer lustige Jaghten en treflijke *Weyden* voor de Beesten; oock een seer vette *Koorn-grond*.

In den gedaghten *Codanischen* Zee-Boesem zijn niet alleen kleyne, maer oock groote Eylanden, tusschen *Ûtland* en *Schoonen*; als *Funen*; welck Eyland niet alleen wegens sijne Gestalte, maer oock wegens de gelegenheyd seer lustigh is; 't Werd van *Ûtlands* valten Bodem tegens 't *Westen* afgesonderd door een engen, doch een heftigen en insonderheyd by *Middelburgh* geweldig bruyfchenden Door-gangh, of Door-loop der Oost-Zee. By-nae midden in dit Eyland leghd des selven Hoorf en Bisschoppelijcke Stad *Ottensee*.

Behalven deese Stad zijn in dit Eyland noch seven andere Steeden, naementlijck, *Nyburgh*, *Suineburgh* (*Swijnburgh*),

Fabu
delfin
temur
noch
Neub
gagel
ningh
pen,
hond
Kloof
en Lal
Me
Ottens
ticht:
I.
dien
wijl
maer
teld h
ken,
Hier
Slot T
II.
daeni
pe L
op ag
D'Eng
Eyland
korre
Falst
Behalv
Kerck
te wee
en La
III.
Mijlen
rwee S
ping, e
behoor
Den Bo
oock sel
Oorden
nen kan
Seelan
lustigh
rijcks

Faburgh (*Foburgh*) *Alfens*, *Bovens*, *Mid-*
delfurt (*Middelfar*), en *Kiertemunde* (*Car-*
temunde). Voorts teldmen in dit Gewest
noch vier Koninghlijke Kasteelen, als
Neuburgh (*Nyburgh*) *Hagenschoum*, *Hins-*
gazel, *Efcheburgh*, en dan noch 't Ko-
ninghlijk Land-goed *Rugard*. De Dor-
pen, met Kercken voorhen, zijn twee
honderd vier-en-tseftigh in getal. De
Kloosters ses: Der Edellieden Huysen
en Landgoederen zijn niet weynigh.

Men treckt tot *Funen*, en desfelven
Ouenfesechen Bisdum of geestlijk op-
fight:

I. 't Eyland *Langeland*, hebbende
dien Naem bekoomen van sijne lenghte;
wijl 't sefen *Duytsche* Mijlen langh, en
maer twee der selver breedt is. Men
teld hier sefthien Boeren-*Parochi*-Ker-
cken, en veel Adellijcke Land-goederen.
Hier legdh oock 't vaste Koninghlijke
Slot *Trancker*.

II. *Laland*, anders *Lagbland*, foo-
daenigh geheeren van sijne laege en die-
pe Legh-plaets. Men steld de lenghte
op aght, de breedte op vijf Mylen.
D'Enge Zee-loop *Gronsfund* sonderd dit
Eyland van *Zeeland* af, en een gantsch
korre overvaert fcheyd het van 't Eyland
Falster. 't Is seer rijk van Graenen.
Behalven de Vlecken en veele *Parochi*-
Kercken vindmen hier vier Steedekens,
te weeten *Nafchow*, *Sascoping*, *Nyftad*
en *Lavinscoping*.

III. 't Eyland *Falster*, langh vier
Mijlen. 't Heeft veele *Parochi*-Kercken;
twee Steedekens, naementlijk *Niko-*
pung, en *Stubekopingh*, met de daertoe
behoorende Koninghlijke Kasteelen.
Den Bodem is soo vruchtbaer, datse
oock selfs de naebueringe en Uytlandfche
Oorden van haeren overvloed der Grae-
nen kan mede-deelen.

Seeland werd gehouden voor 't alder-
lufftigste en grootste Eyland des Koning-
rijcks *Denemarcken*. 't Legdh tusschen

Funen en *Schoonen*. Heeft aghtthie: *Duyt-*
sche Mylen in de lenghte, en twaelf in
de breedte. Hier in zijn derthien Stee-
den, hedensdaeghs al t'laemen beroemd;
als: *Koppenbagen*, *Helsingor*, *Roschild*,
Ringstad, *Koege*, *Nestwede*; *Callumburg*,
Slangendorp, *Presoe* (*Preslo*), *Slagel*,
Korsocr, *Schelsocr*, en *Holreck* (*Hol-*
beck).

De Velden en Ackeren in *Seeland* zijn
gantsch vruchtbaer, soo datse, sonder
Mettingh, allerley Vruchten dragen;
ter welcker oorfaeck sommige meenen,
dat de rechte Naem *Sacyland* is, nader-
hand verballerd geworden in *Zeeland*.
Hier vindmen de beroemde Kasteelen
Kronenburgh, *Fredericksburgh*, *Soor*; nevens
't Klooster; d'Adellijcke-School, en
meer andere voornaeme Plaetsen, of
Gebouwen. Dit *Seeland* heeft drie hon-
derd sefen-en-veertigh *Parochien*, ver-
gierd met seer schoone Kercken.

Tegens over *Helsingor* (*Helsingneur*) legd
't Eyland *Ween*. Alsmen over 't selve,
en 't *Deensehe* Eyland *Mona*, uyt *Seeland*
verder nae 't Suyd-oosten vaerd, soo
vertoonen sich noch meer Eylanden,
doch die in grootte by de nu verhaelde,
insonderheyd by *Funen* en *Seeland*, niet
te vergelijken, maer veel kleyner zijn.
Onder deselve is 't alder-kleynste *Sal-*
holm (*Southolm*) gelegen tegens over
Amager, of *Amack*, by *Coppenhagen*.
't Heeft wel een goeden Gras-bodem,
doch geen inwoonende Menschen.

Als men van daer voort seyld, en
't Voor-geberght *Falster* in *Schoonen* ag-
ter hem laet, soo koomdmen by 't Ey-
land *Bornholm*, vijf Mylen van 't Suyder-
Strand, doch ontrent vier Mylen van
't Land *Schoonen* gelegen; behoorende
anders tot de *Lundensehe* Kerck in *Schoo-*
nen. Hier in zijn vier Vooghdyen, vee-
le Dorpen, en eenige Kercken, nevens
de Slooten *Sandwick* en *Hammerhusen*:
Desgelijcks drie geringe Steedekens,

Nex, Rund, en Snanecker. In sommige Kaerten werdenfe genoemd *Rattenby, Hoefel, en Suencke.*

Delenghte van dit Eyland *Bornholm* is van feven; de breedte van twee *Duytſche Mylen.* De Scheepen hebben hier een goede verſeeckerde Haven.

Een weynigh verder nae 't Noord-

Ooften leggen d'*Eertbolms*, welke gelijk als uyt de ſtucken eeniger Eylanden beſtaen, die als in een *Circkel* ſich t'ſaemen voegen, en in haer midden de Scheepen genoegſaeme verſeeckertheyd geven. Voorts volgen d'Eylanden *Oeland, Gotland* en *Oeſel.*

't K O N I N G H R I J C K NOORWEGEN.

DIT Koninghrijk heeft van 't Suyden *Denemarcken*: Van 't Weſten en Noorden de *Duytſche Zee*, of den *Oceaan*; alhier de *Noord-Zee* geheeten; en van 't Ooften *Sweedden* en *Lapland.*

't *Noorwegiſche* Koninghrijk, tegenwoordigh den Koningh van *Denemarcken* onderworpen, is langh drie honderd Mylen weghs, doch niet breedt, en grenſd aen 't Koninghrijk *Sweedden*; waer tuſſchen een hoogh Geberght is, altijd vol *Sneeuw* leggende.

Dir Geweſt heeft ſeer veel *Yſer*, *Koper*, *Lood*, *Hout*, *Stockviſch*, maer inſonderheyd veel *Haringh*. Want hier, gelijk oock in *Schootland*, is de grootſte *Maringh-vanght*, welke alle andere Landen met deeſe ſoort van Viſch voorſiet. De *Zee* is hier ſoodiep, als in eenige plaets des gantichen *Oceaan*.

Hooge *Bergen* en *Rotſen* ſtammen in dit Landt, tot aen de *Zee*; ja ſoo hoogh zynſe, datmen dickmael, ſoo 's *Somers* als 's *Winters*, van wegen de daer over gaende *Wolcken* de *Toppen* niet ſien kan. Op veele der ſelver ſiet men geduerigh *Ys* en *Sneeuw*: En

't werd daer voorgehouden, dat dit Gebergt hooger is als de *Swiſerſche Alpen*.

Tegens 't Weſten is *Noorwegen* vol *Steen-klippen* en *ſpitſe Rotſen*; ſoo dat men aldaer niet aen Land kan koomen. Tegens 't Suyden heeft het oock aenmalkander-hangende *Rotſen*, en *Steen-hooghten*; uyt welke de *Leyen* wendingehouwen: Doch daer tuſſchen ſijn eenige *Daelen*, welke geroemd werden, wegens de goede *Weyden*, waer op men *Beeſten* houd.

Dieper binnenwaerts zijn ſeer veel dichte *Bosſchen*; waer uyt door by-nae geheel *Europa* vervoerd werden de ſeer groote en harde *Eycken-boomen*, veele *Maſten*, *Hout* en *Deelen*, ſoo van *Eycken* als *Dennen-boomen*: Deſgelijcks oock de *Berghiſche Stockviſſchen*. Daer-en-boven koſtlijk *Bont-werck*, *Smeer*, *Boter*, *Huyden*, *Speck* van *Walviſſchen*, en *Peck*, waer van de *Kooplieden* ſeer groot voordeel trekken.

De *Lucht* is hier traemlijck ſaght, en de *Zee* heeft overvloed van *Viſch*; doch 't Land ſeer groot gebreck van *Vruchten*. D'Inwooners zijn goede eenvoudige

dige Liedén, welke de Vreëmdelinge beminnen, gunstigh zijn, en geerne Herbergen.

Tot dit Koninkrijk *Noorwegen* behooren oock noch andere Landen, en voor eerst *Finmarck*, gemeenlijk genoemd *Taakemarch*, stootende ten Noorden aen *Noorwegen*.

Dit Land, zijnde een ander als het tot de Kroon *Sweedén* behorende *Finland*, is niet onderscheyden in seckere Heerlijkheden, of Eygendoms, of Besittinghs - Goederen; maer 't staet voor een yeder open: En die alder-eerst eenige Plaets in-neemd, dien behoord deselve toe. Echter bekoombd hy niet den Eygendom, of 't recht van Heerschappy, maer alleen 't Vruucht-gebruyck. Sy veranderen dickmael van plaets, insonderheyd de geene, welke by de Zee sigh tot de Visch-vanght hebben gestelt. Want wanneer de nabystaende Boomen en 't ander Hout, tot daeghlijkschen Brand gebruyckt wordende, verteerd zijn, soo begeevense sich anderwaerts heenen. De meeste, welke 's Somers aen de Zee hebben gevischt, begeven sich 's Winters dieper binnenwaerts in 't Land.

Doch de geene, welke woenen in d'Eylanden in *Heymerland* en diergelijke Lands-gelegheden, behouden 's Somers en 's Winters eenereley plaets; sonder soo om te swerven. Hebben oock te *Troms*, *Sin*, *Magzero* en anderwegen haere Kercken en Predikanten.

In dit Gewest is een koude, heldere, gesonde Lught; ter welcker oorsaek het gantsch selden in de Somer hier regend. Iae soo goed isse, dat de Visschen, schoon deselve niet gesouten, maer alleen in deese Lught gedrooghd worden, geheele Jaeren langh voor alle vervuylingh verseeckerd zijn.

Van den vijf-en-twintighsten der Maend *Martius* tot op den selden van

September is 't hier geduerigh dagh, soo dat het noyt duyfter werd. Van den vierden *May* af tot op den eersten van *Augustus* werd de Son onophoudelijk gesien, sonder eenige Naght. Men laeyd en ooght hier gantschlijck niet; maer d'Inwooners onderhouden sich met Visch, en 't Vleesch van wilde Dieren. Ruylen echter oock van de *Sweedén* Brandewijn, Meel, Laecken, en andere diegen, welke haer tot Voedsel of Kleedingh dienen, tegens de Huyden van Rehen, Elanden, Wolven, Vosschen en Beeren.

Voorts behoord oock *Ysland* tot 't Koninkrijk *Noorwegen*. Dit is een seer groot Eyland. D'ervarenste Schrijvers en Schip-lieden verhaelen, dat men yst *Denemarcken* van *Coppenhagen* af, doot verscheydene Zee-kromten en ontelbare omfwerkingen (vermits men niet recht toe kan seylén) vyf honderd Mylen weghs nae *Ysland* heeft af te leggen.

In 't Jaer 1000. is de *Christelijke Religie*, door hulp des Koninghs *Oluf* van *Noorwegen*, ten vollen in *Ysland* gebraght, en voort-geplant geworden. Onder *Christiaen* de derde Koningh van *Denemarcken* en *Noorwegen*, wierd hier d'*Aughsburghsche Geloofi-belijdenis* ingevoerd; en in 't Jaer 1579. den *Bybel* in d'*Yslandsche* Spraeck aldaer gedruckt. Dit Gewest heeft twee Bisdommen; 'teene te *Scaisolia*, in 't *Snyder*; en 't ander te *Halis*, in 't *Noorder-Ysland*.

Ten derden werd oock *Groenland* tot 't Koninkrijk *Noorwegen* getrocken. De Schippers berigten ons, dat over *Ysland*, alderwijdt nae 't Noorden, legdh het seer groote en in sijn gantsche wijdté noch onbekende *Groenland*; werdende bewoond; en voortijds seer beroend, oock van de *Noorwegers* dickmael besoght geweest zijnde, nae dat dit Land ontrent 't Jaer 987. van *Ericus Rauderus* gevonden was. 't Heeft

zijne Steeden en een Bifchop gehadt.

Dit feer groote Eyland der Noord of Yr-Zee, of (gelijk men't daer voor houd) *Wefl-Indiens* halve Eyland, fou feer rijk zijn in Goud, Silver, en allérley andere Metallen: Oock bequaem tot Veevockingh, doch onvruchtbaer in Graenen.

Dit zijn aldus de Landen, welcke den Koningh van *Denemarcken* werden toegeschreven, Behalven't geen hy noch besit in 't Hertoghdom *Schleswijck* en de *Holsteinsche* Landen. Deefe Majesteit fou (volgens veeler béright) te gebieden hebben over vyfhonderd en veertigh *Duytsche* Mijlen Lands; naementlijk, van den 54ten en 55ten Graed tot aen den *Polum Arcticum*, of de *Noorder-Pool*.

Nae deefe korte Land-beschrijvingh willen wy oock desgelijcks kortlijck doorloopen de voornaemste en bekénde Steeden en andere Plaetsen in beyde de Koninghrijcken *Denemarcken* en *Noorwegen*, soo veel wy daer van hebben kunnen verneemen. In deefe Verhandelingh sullen wy gaen nae d'orde van 't ABC.

AALBURGH.

Deefe in *Yutland* gelegene Stad fou dien Naem hebben bekoomen van de meenighte der *Alen*, welcke hier gevangen worden. Sy leghd feer bequaem aen den Zee-boesem *Lymford*, en is de laetste onder de voornaeme Steeden in *Noord-Yutland*: Oock de Residentie eens Bifchops.

In dit *Aalburg* fiet men de *S. Marien-Kerck*, tot welcke een feer groot Gebied behoord, genoemd 't *Aalburgsche* Landschap: Waer in gevonden werden derthien Vooghdyen en Ampten, en honderd taghtigh Dorp-Kercken, met

Lood gedeckt, gelijk dan de meeste in dit Gewest foodaenige Daecken hebben. Voorts ses Steeden, nevens honderd Adelijcke Kasteelen en Huysen.

AGERSHUSZ,

Anders *Agershuysen*, is een Kasteel in *Noorwegen*; en eene der Slooten in dit Gewest, welcke haere voornaeme Vooghdyen hebben. De Koninghlijke *Deensche* Stadhonder in *Noorwegen* heeft zijne Residentie op dit *Agershuysen*.

AHUSEN,

OF *Ahusz*, een open Steedeken, gelegen by d'Oost-Zee; behoort tot de *Lundensche* Kerck, of 't Aerts-Sticht *Lunden*.

ANDERSCHAU;

V oortijds een voornaem Klooster; tegenwoordigh een Slot in *Seeland*, noch nauwlijcks't vierde deel eener Mijl weghs van *Slagen* (of *Slagel*) gelegen. 't Is feer trefliick gebouwd; en de Koningh pleeght sich somtijds hier op te houden; vermits het leghd in een feer lustigh vry Veld; hebbende oock voor sich een feer bequaeme Ren-plaets tot allerley Ridder-speelen.

ANSLO,

Een Bifchoplijke Stad in *Noorweegen*, gebouwd van Koningh *Haraldus* (geleefd hebbende ten tijde des *Deenschen* Koninghs *Suenus Estbeitii*): Die oock feer geerne hier pleeght te resideeren.

AR-

ARHUSEN.

DIt is eene der voornaemste Steeden in Noord-Zutland; oock een Bischoplijcke Residentie. Deesen Naem sou soo veel beduyden als 't Riem-Huys, wijl *Aar* in de *Deensche* Spraek een Roeyers Riem bereeckend. S'is gantschlijk een Zee-Stadt, seer bequaem gelegen aen den Oever der *Baltische-Zee*, in 't Oostersche Deel deeses Eylands. Daer zijn veele Boffchen, en in deselve allerley Wild: Oock Beemden en vruchtrijcke Ackeren; beeter als in eenige Plaetsen deeses Noord-Zutlands werden gevonden: Waer in dit Gewest als in 't midden legd.

't *Arhusensche* Gebied, sich taemlijk wijd uytstreckende, heeft onder sich een-en-dertigh Vooghdyen, of *Herrets*, seven Steden, drie honderd en vier Dorp-Parochien, en vyf Kasteelen: Onder welke *Scanderburgh* insonderheyd beroemd is, wegens sijne schoonheyd en lustigheyd.

Onder d'Eylanden, behoorende tot dit *Arhusensche* Bisdom, is 't voornaemste 't Eyland *Samsøe*; waer in seer lustige Jaghten, Visscheryen, en vyf Parochien zijn.

Niet verr' hier van daen, gelijk als tegens over *Ebeltof* (*Elletoft*) leght 't Eyland *Hielm*; wel veel kleynere als *Samsøe*, doch van Natueren gantsch vast, en seer bequaem voor al de geene, die uyt d'Oost-Zee nae Noorwegen willen vaeren. Want de gelegentheyd of legh-plaets selfs maect een Haven. Heeft nog boven dien soete Water-Wellingen, of Springen. Wijl 't oock uyt de Zee opgaet gelijk een hoogen en breeden Heuvel, soo is 't allerweegen 't eenmael vast, om 't geweld der Golven te weerstaen.

BAHUSZ,

ISeene der Hoofd-Kasteelen in 't Koninkhrijck Noorwegen; 't welck Koninkh *Haquin* de vierde van Noorwegen, ontrent 't Jaer Christi 1309. op een hooge Rots, gelegen by de Rivier *Trolletha*, beval te bouwen, aen de *Sweedse* of *West-Gottische* Grensen.

BERGEN.

DIt is een seer oude Stad in Noorwegen, door geheel Europa beroemd. Sy werd gehouden voor de Spijs-kamer deeses Koninkhrijcks: hebbende haere leghplaets onder den een-en-veertighsten Graed der breedte. Van 't voorgedaghte Slot *Bahusz*; geplactst tegens 't Suyden, leghtse, volgens den krommen Zee-Oever, by de honderd Mijlen; desgelijcks soo verr' oock van de Hoofd en Aerd-bischoplijcke Stad *Trendheim*, leggende nae 't Noorden. Van de Straet of Enghte, *Carnesund*, of *Carsund* geheeten, is se tegens 't Westen en Noorden thien; van 't *Zutlandsch* Voorgeberght *Schagen* by de taghtigh Mijlen afgescheyden.

Delanghste Dach is hier van twintigh, de kortste van vier uyren. Doch wat verder nae 't Noorden heeft men in de Somer altijd dagh. Hier tegens van den elfden *November* tot op den sefden of elfden *January* geduerigh nacht.

Bergen is rondom met Bergen omringd; derhalven deese Haven seer bequaem is tot den Koophandel, wijl de Schepen hier gantsch verseeckerd konnen leggen. Even hier van daen soud den Naem van *Bergen* en *Verbergen* zijn afgekoomen. Schepen van twee honderd

en noch meerder Laften konnen door den gedaghten *Carmesfundfchen* Zee-boefem sonder eenigh gevaer tot aen de Stad koomen: Jae felts bynae tot aen de Huysen der Kooplieden. Hier werpenfe 't Ancker uyt, of fteecken Touwen door d' yfere Ringen, welcke in de Roifen zijn vâlt gemaect.

De Kooplieden der *Hanfsee-Steeden* hebben hier voor haer de geheele lange Streck, of Sijde der Stad, welcke in 't gemeen werd genoemd de *Wanze*. Haere Huysen en Wooningen staen vervolgens nae malkander by een; van haer *Garten* genoemd. Yeder deefter Steeden heeft haere Packhuysen; by welke der selver Schepen d'aengebraghte Waeren uytlaeden, of weer andere inneemen, en defelve nae Duytschland voeren.

Sy hebben haere Beurs, *Kantoor*, of Raed en Koophandel-huys. Daer benevens oock haere bestemde Wetten en Ordonnantien. Tot dit *Kantoor* werd uyt alle *Noorwegensche Provintien* en Steeden allerley kostlijk Vef of Bontwerck, maer insonderheyd de gedrooghde Vifch, 't zy ter Zee in de groote, of over de Meiren en Rivieren in kleyner Scheepen, of oock wel op Paerden, aengebraght.

De gemeenste Vifch werd van de *Duytsche* genoemd *Rotscheer*, of Stockvifch. De beste vanght der selver geschied in de Maënd *Januarius*, wanneer 't noch kond is, welcke koude de Vifchen dan foo droogh en hard doet worden.

Op dat nu 't getal der Vreemdelingen, insonderheyd der geene, die uyt de *Hanfsee-Steeden* derwaerts koomen, en van d' Inwooners Harpen worden genoemd, niet al te groot werden, en elck sonder onderscheyd nae sijn gelieven daer koomen handelen moght, soo hebbenfe een seecker Spel aengefteld, om daer door afte fchricken de foodaenige, welcke van een tedere weecke

Natuer zijn. Dit noemenfe 't *Ganten-fpel*. En de geene, welcke men in 't *Ge-felschap* fal aenneemen, werden of gehouwen, of gegeeffeld, of in den Dreck geworpen, of in een Kort opgehangen, waer onder men een seer leljck-ftinc-kende roock maeckt, e. f. v.

In deefse Stad is de *residentie* des Bifchops. De Kercken, en een gedeelte der Huysen, zijn aensienlijk gebouwd. De Koninghlijke Hoofdman woond hier in 't Slot, genoemd *Bergershuysen*; dien oock de Bifchoplijke Stad *Stravanger* onderworpen is.

CALLENBURGH,

Heeft voortijds den naem van *Her-vig* gedraegen, en is geweest de Woonplaets der Visschers; tot dat de Broeder des Bifchops van *Roschild* een Stad daer van gemaect; oock een Slot, nevens een Kerk, van een seer aensienlijk Gebouw, daer toe gedaen heeft.

Wegens de Zee-boefem heeft het een van Natueren gantsch bequaeme Haven, gelegen in *Zeeland*. Tot deefse Stad behoord een seer staerlijck Ampt, werdende van veele een Graeffchap genoemd.

CHRISTIANOPEL.

Deefe nieuwe van Koningh *Christiaan* de vierde gebouwde Stad werd van sommige getrokken tot 't Landschap *Bleckingen*, doch van andere tot *Schoonen*. 't Is een goede Vefing, gelegen nae 't Koninckrijk *Sweeden*.

CHRI-

CHRISTIAEN- STADT.

D Eese nieuwe Stad heeft even de-
selfe Koningh *Christiaan* de vierde
in 't Jaer 1614. in *Schoonen* beginnen te
bouwen, en deselve *Christiaan-Stad* doen
noemen; buyten twijffel om door deesen
veranderden (doch alleen in Talen ver-
schillende) Naem een onderscheyd te
stellen tusschen de voorgedaene en deese
Stad. D' evangelijsche beduydingh
deeses Naems heeft veroorsaect, dat
beyde deese Steden van sommige (doch
ten onrecht) voor deselve Plaets zijn ge-
houden.

C O E G E,

I S wel geen sonderlingh groote, maer
hedensdaeghs seer valte, en wegens
den Koophandel, insonderheydt met
Graenen, voornaeme; oock seer lustige
Stad in *Seeland*; gelegen ontrent vier
Mijlen weghs van *Coppenbagen*, tegens
't Suyden, aen de Zee, en op d' Oost-
zijde des Eylands.

COLDINGEN,

E En beroemde Stad in *Noord-Zutland*,
en in 't *Ripensische* Bisdom of Ge-
bied; doch niet op de sijde der Stad *Ripe*,
maer tegens 't Oosten, en nae 't Eyland
Funen toe gelegen. Tegen 't Suyden
loopt om de Stads-Muer een Vloed
heenen, welke *Noord-Zutland* scheidt
van *Suyd-Zutland*, of 't Hertoghdome
Schleswiyck; en met twee Uytgan-
gen, d' een nae 't Suyden, d' andere
nae 't Noorden, sich uytgiet in d' Oost,

of *Baltische Zee*, of des selven Boesem,
welcke hier de *Middelfar-Sund* werd
geheeten.

Te *Coldingh* legd een Brugg' over deese
Rivier, van welke 't geheele Gewest
daer rondom den naem voerd, werden-
de in 't gemeen genoemd *Brokerris*. Deese
Brugh diend de Koningh van *Deene-*
marcken in plaets van een Bergh-werk,
of *Metal-Mijn*; waer van hy seer veel
Gouds weet te trekken. Want hier is
eenen seer veel opbrengenden Tol, we-
gens d' Ossen en Paerden, welke over
de gemelde Brugg' nae *Holstein* en d' *Elve*
worden gedreven. Voor elck stuk
moermen een Rijcksaelder betaalen;
't welck door de geweldige meenichte
een groote som gelds koomd te belopen.

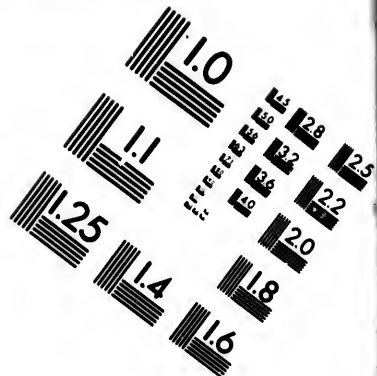
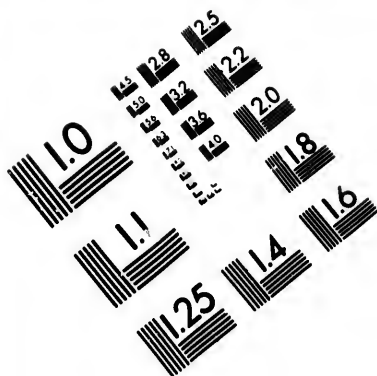
ELLEBOGEN, O F MALMOE.

D Eese voornaeme Stad in *Schoonen*
heeft insonderheydt ontrent 't Jaer
Christi 1360. beginnen toe te neemen;
doe Koningh *Waldemar* haer de Vry-
heyd gaf, datse door 't geheele Koningh-
rijck *Denemarcken* haeren handel vrye-
lijck moght drijven, sonder eenigen
Tol te betaalen, of andere Lasten te
draegen.

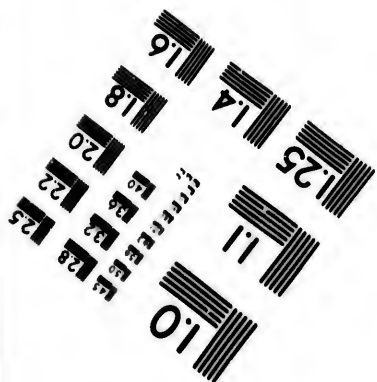
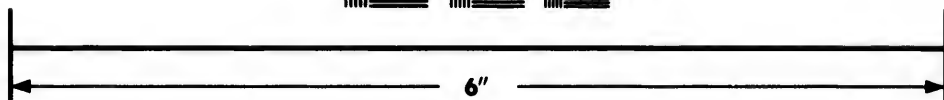
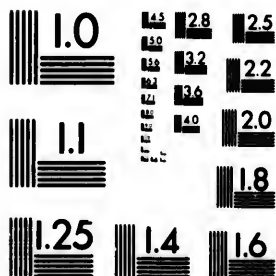
't Is een aensienlijcke, en de voor-
naemste Stad in geheel *Schoonen*, wegens
haere Jaer-marckten en geduerige Hand-
teeringen. Wat ouder isse als *Lands-*
Kroon; van welke Plaets sy vier, en van
Lunden nauwelijcks twee *Duytsche* Mij-
len weghs, by de Zee is gelegen. D' In-
wooners noemensse *Malmoe* (*Malmuyen*);
maer de *Hollanders* in haere Spraeck ge-
meenlijck *Ellebogen*, wijlse de gestalte
eens *Ellebooghs* heeft.

Nae

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

Nae de Zee toe heeftse twee seer beroemde Poorten; eene, waer doormen nae 't Slot, en d' andere door welke men nae de Brugg' gaet, op de Zee uytloommende, waer by de Kleyne Schepen aen leggen: Doch de Groote Last-Schepen blijven verr' van deese Brugg' en de Stad af gelijk als in een Haeven leggen; welke wel niet seer onbequaem, maer oock niet seer verseeckerd is, insonderheyd wanneer de Wind Noord-Noord-West waeyd.

Boven de gedachte twee voornaemste heeft deese Stad noch meer Poorten. Nae 't Suyden en 't vaste Land toe is seer wel bewaerd met Wal en Gracht. Eenige omgelegene Moerassige oorden maecten haer desgelijcks vast, ter plaets daer de Hoven en Boomgaerden (welcke om deese Stad seer veel gevonden worden) en de Vischvijvers zyn.

Op de twee voornaemste Poorten te Land, d'eene tegens 't Oosten d' andere tegens Suyden staende, zijn oock Thoornen, en op deselve niet weynigh uytleggende Groote Stucken Geschuts te sien. Midden op de Marckt is een seer grooten en wijden Back, waer in een groote meenigte Waters werd gelyd door *Canalen* en heymelijke Gangen onder d' Aerde uyt een Beekje buyten de Stad. Deese Waterback diend tot daeghlijcks en noodwendigh gebruyck van al de geene, die rondom de gedachte Marckt wonen.

Een goed stuck weghs daer van daen nae 't Oosten toe is de *S. Pieters Kerck*; een seer groot en gantsch prachtigh Gebouw, doch maer alleen van Tigchelsteenen, behalven 't *Fundament*. Tegens 't Westen staet aen deese Kerck een Thoorn; en op deselve is een seer hooge iteyle Spits, allerwegen ten deelen met Koper, en ten deelen met Lood gedeckt.

Deese seer Volckrijcke Stad heeft

maer alleen deese eene *Parochi Kerck*. Voorts siet men hier oock verscheyden seer schoone en aensienlijke Gebouwen, welckers gelijcke men segghd, dat in geheel *Schoonen* niet gevonden worden. Ten opzicht deeser staetlijcke Huysen werd *Ellebogen* (of *Malmoe*, *Maclmuyen*) van sommige gesteld de naefte nae *Cöppenhagen*, of de tweede in orde.

F A L S T E R B O,

L Egghd tusschen *Schonor* (*Schonoer*) en *Trelborgh*, in *Schoonen*, dicht aen d' Oost of de *Baltische Zee*, anders de *Belt*. 't Is voortijds een seer beroemde Plaets geweest, doch tegenwoordigh maereen Vleck.

F A B O R C H,

I s een Steedeken in 't Eyland *Funen*, by de Zee, tusschen *Essens* en *Smijnborgh*, gelegen. 't Krijghsvolck van Koningh *Christiaan* den derden heeft in 't Jaer 1535. deese Plaets afgebrand.

F R E D E R I C K S - B U R G H,

E n seer geweldigh Kasteel in *See-land*, 't welck van Koningh *Frederick* den tweeden (nae wien het oock tegenwoordigh dien Naem voerd) bewoogen zijnde door de schoone gelegentheyd, of leghplaets, tot de Kroon gebracht, en boven maeten kostlijk toegericht geworden is.

Sijnen Soon *Christiaan* den vierden deed van alle Plaetsen voortreflijke Bouwmeesters, Beeldhouwers, Schilders

bi Kerck,
fcheyde-
Gebou-
ghd, dat
den wort-
taetlijke
Malmoe,
gefteld de
tweede in

BO,

honor) en
dicht aen
anders de
beroemde
woordigh

CH,

and Funen,
s en Swijn-
svolk van
n heeft in 't
rand.

CK S-
I,

eel in See-
gh Frederick
boek tegen-
) bewoo-
gelegent-
Kroon ge-
stlijck toe-

en vierden
ortreffelijke
ers, Schil-
ders

ders en diergelijke Konstenacrs beroepen, door welckers arbeyd dit Slot van binnen en buyten foodanigh vergroot, verseeckerd en verciend is met veel prachtige Beelden, Schilderyen en sonderlinge Konst-stucken, dat niet lichtlijck sijns gelijcke in de Wereld sou mogen te vinden zyn. Alles wat anders van Yser moest zyn gemaect, is hier van goed Silver vervaerdighd; soo dat oock selfs de Sloten en Grendelen aen de Deuren, de Spijlen en Tralyen aen en voor de Vensteren, van Silver zyn.

In dit Heerlijck Kasteel is een aensienlijke groote Kerck, seer treffelijck gebouwd. Den Altaer is verciend met seer schoone Beelden van louter Silver. Desgelijcks is de Predickstoel, 't Orgel, c. f. v. van suyver fijn Silver, kostlijck verguld.

Even deesen Koningh Christiaan van Denemarcken heeft hier een Uyrwerck met Klocken laeten maecken, 't welck by Dach en Nacht yeder uyr Psalmen speeld: Met soo een treffelijke Inventie, dat in een uyr tijds vijftigh verscheyden Stucken, sonder eenige moeyte, met de beste Melody kunnen gemusiceert worden.

FREDERICKS-OE,

Anders Fredericks-Ode, Fredericks-Oedde, en van sommige Fredericks-Oord genoend, een nieuw-gebouwde Stad en Vestingh in Noord-Finland gelegen, twee Mijsen van Coldingen, aen de kleyne Belt, heeft eerst voor weynige Jaeren haren Aenvangh genomen.

HAMERSHUYSEN,

En seer vast Kasteel in 't Eyland Bornholm, heeft voor deesen den

Aerts-Bischop van Lunden toebehoord; doch is, nae een langhduerige Belegeringh, aen Koningh Christoffel van Denemarcken overgegeven geworden.

HALMSTAD,

Is een voornaeme Stad aen de Zee in Halland of Holland; welcke Christiaan de vierde, Koningh van Denemarcken, met sonderlinge konst en vlijt door een Wal en Gracht noch meer heeft doen bevestigen.

HELSENEUR,

Anders Helsingor en Helsingneur geheten, een Zee-Stat in Zeeland; meer als Koppenhagen nae 't Noorden gelegen, aen een naeuwe Zee-enghte, of Straet, welcke de Hooghduytsche de Sund, de Denemarckers Oresund, van Ore, dat is Oor, noemen: Gelijck dan de Stad selver niet soo seer nae de Helsingische Volckeren Helsingora, als wel van den langen Zee-boesem, van 't Voorgebreghr Kal tot aen den gedachten engen Oresund sich uytstreckende, nae 't Woord Hals Helsingora mocht genoemd worden. Want de gestalte deeses Zee-boesems vergelijckt sich als met een Hals, sich uytbreydende tot aen de gedachte enge Straet, welcke, gelijck als een Oor, tot den Neck of Hals koomd.

Hier is een korte Overvaert uyt Zeeland nae Schoonen tot de Stad Helsingburgh, naementlijck, van niet meer als ontrent een halve Mijsl.

By nae daeghlijcks sietmen hier tuschen de vier en vijf honderd soogroote als kleyne Scheepen, welcke gesaementlijck den Tol moeten betaelen; naementlijck, eerst voor yeder Mast een Rosenobel; en dan noch de swaere Schat.

Schattingh op ald' inhebbende Waeren. Dickmael werden de gantsche Scheepen oock aengeslaegen. Die geen *Rosnobels* of *Angelotten* heeft, waer mee de gedachte Tolbetalingh moet geschieden, kan deselve in de Koninklijke Wisselbank bekomen; doch moet op de ruylingh yets toe geven. Men sou nauwlijcks kunnen geloven, wat een meenigte van geld desen Tol opbrenght: Waer ontrent het op de volgende wijs toegaet.

Kooimt'er een Schip, gelaeden met Wijnen, soo moet de Koopman deselve waerdeeren. Schat hy deese Waer te hoogh, soo koomd oock den Tol dies te hoogh te loopen. Steld hy den prijs te laagh, soo behoudt de Koningh deese Wijnen voor sich selven. Derhalven moet den Eygnaer of Koopman deselve nae billijkheid *estimeeren*, indien hy geen merckelijcke schaede wil lijden. Even 't selve geschied oock met alle andere Waeren; en dus kan niemand den Koningh bedriegen.

HELSINBURGH

VAn sommige gespeld *Helsingburgh*, van andere *Helsenburgh*, leght dicht aen de Zee; meer in de lenghte als in de breedte, wegens den Bergh regens over de Stad; waer op 't Slot van een evengelijcke Naem is gebouwd; van loodaenig een ruymte, dat het een Marcktleck schijnt te zyn, in welckers midden dit recht-vierkante Kasteel, van sommige een Thoon genoemd, gesten word. Deselven buytenste Muer heeft op de sijden nae 't Oosten en 't Noorden een seer diepe Graght; wijl deselven van Natueren niet soo wel bewaerd sijn ten te zyn als de sijde nae 't Westen, daer men niet kan aen koomen, wegens de scharphheid en steylheyd.

In 't midden der Stad staet een Kerck, gebouwd van gebackene Steenen, ter eeren van de H. Maeghd *Maria*. Deese is geheel wijd en hoogh, en heeft noch een veel hooger Thoon. 't Is een bequaem en allerwegen seer helder licht Gebouw, waer in op de Noord-sijde seer veel Wapenen van den ouden *Denschen* Adel te sien zyn.

KARTEMÜNDE,

OF veel meer *Kiertemunde*, is een goede, en wegens haere Zeehaeven seer welgeleegene Stad in 't Eyland *Fimen*.

KOPPENHAGEN;

IS niet alleen de Hoofdstad van *Seeland*, maer oock van 't gantsche Koninkrijk *Denemarcken*, en de Koninklijke *Residentie*. Sy leght aen een seer schoone lustige Plaets. 't Kasteel, of Slot, dicht op de Zee, is boven maeten heerlijk en vermaeckelijck, doch eenighsins op d' oude wijs gebouwd; gelijk oock de Stad; om welke, en aen 't Slot, des Konings voornaemste Scheepen leggen; die seer groot en sterck zyn. Eene der selver kan duysend en meer Lasten voeren. Sommige hebben tachtigh, sommige honderd, sommige honderd dertigh en noch meer Stucken Geschuts. De Lucht is hier 't geheele Jaer door de beste niet.

LANDSKROON.

DEese Zee-Stad leghd in *Schoonen*. Heeft ontrent een halve Mijl weghs van haer, tegens 't Oosten, een Rivier, welke nae 't Suyden loopt; daer

daer nae ſich eenigſins nae 't Noorden wend, en, ſich met de Zee vermenghd hebbende, voorby *Landskroon* heenen ſchiet, maeckende een goede Haven; waer in oock ſelfs de grootſte Scheepen konnen leggen. Deefe ſeer bequaeme gelegenheyd ſchijnd inſonderheyd oorſaeck gegeven te hebben tot de Bouwingh deeſer Stad.

De Poorten aen deſelve zyn ſes in getal; drie nae de Zee toe, en even ſoo veel Landwaerts: Door welcke allerley dingen en Goederen in ſeer groote meenighden binnen de Stad werden gebracht.

Een raemlyk ſtuck weghs van de Zee-Poorten (of, ſoo andere ſchrijven, van de Haven) nae 't Ooſten is een ſeer groote Plaets, of Marckt; en daer nevens 't Raed-Huys, gantsch prachtigh gebouwd. Rondom de Marckt, gelijk oock hier en gintsch door de Stad, inſonderheyd nae de Noorder en Ooſter-Poort, ſtaen ſeer aenſienlijke Burger-Huysen. Daer is oock een ſeer ſchoone en gantsch groote Kerck. De Stad ſelfs is met een Wal en Graght omringhd.

LEMWICK;

EEn Stad in Noord-Zutland, dicht by de Zee, of den Oceaen, en niet verr' van den *Lijmſordſchen* Zee-boeſem, welke ſich aldaer van naeby rondom uytbreyd; doch niet verr' van deeſe Stad in een enghte loopt, en daer opſich by deſelve tegens 't Weſten eyndighd, is niet ſeer wijd van *Holſtebro* gelegen. Van deeſen *Lijmſordſchen* Zee-boeſem willen eenige, dat *Lemwick* den Naem ſou bekoomen hebben, waer voormen den *Lijmwick*, of *Lijmwijk*, behoorde teſtellen. Deefe Leghplaats maeckt de Stad een goede gelegentheyd tot den

Koophandel. Anders behoordſe tot het *Ripenſiſche* Biſdom, of Gebied.

LUNDEN.

IS voortijds geweest de Hoofd en Aerds-Biſchoplijke Stad in *Schoonen*, en deſelven Deel, 't welck *Torneſerrie* werd genoemd. Sy leghd maer een wyl weghs van de Zee. Was voor deeſen omringhd met een Wal en Graght; en had drie Poorten; van welke noch eenige blijcken voor handen zyn: Doch vermits de gedachte Wal nu ter neergeworpen is, ſoo kan men aen wel ſes of ſevenderley plaats en in de Stad koomen. Voortijds ſouden hier ſeer veele Kercken, en onder deſelven ten minſten twee-en-twintigh *Parochie*-Kercken geweest hebben.

Onder al deſelve is de *Laurentii* Kerck hier altijd voor de Hoofd-Kerck gehouden geworden; als die bynae midden in de Stad leghd; ſeer wijd, hoogh, en prachtigh van gehouvene Steenen gebouwd, en t'eenemaal met Lood gedeckt is. Voortijds wierd den Aerds-Biſchop van *Lunden* oock beſchreeven tot de Rijcks-daegen in *Duyſchland*, en had het recht, om op deſelve ſijne ſtem te geven.

MARSTRAND;

EEn Stad in 't Koninghrijck Noorwegen, zynde de laetſte *Noorwegſche* nae *Denemarcken* en 't Zuyden; gelee-gen op een Steenrots in een Half-Eyland.

Nevens haer leggen noch twee andere Steedekens, *Kongel* en *Uddevall*: Geſaementlijk met haer drieën behoorende onder 't Hoofd-Slot *Nabuyr*.

N E U B U R G.

Neuburgh, of Nieuwburgh, is een taemlyck-goede Stad in *Funen*; welcke men in't Jaer Christi 1175. heeft beginnen te bouwen. Voortijds isfe geweest de *Residentie* der *Denemarckfche* Koningen, en des *Deenfchen* Raeds. Doch nu een gemeene overvaert nae *Seeland*, over de *Belt*, aen welcke fy gelegen is; en derhalven isfe oock een voornaeme Tol-Stad. Koningh *Chriftiaan* de derde heeft den aenvangh gemaect, van deefe Stad met Wallen en Grachten te bevestigen. In defelve is een Slot.

N E U K O P I N G H.

Verscheydene Plaetsen in dit Koninghryck voeren deesen Naem. Want voor eerst is'er een *Neukopingh* in't Eyland *Falster*; derwaerts gemeenlyck de geene geraecken, welcke van *Koppenbagen* nae *Rofstock* in *Mekelenburgerland* willen. Het tweede *Neukopingh* legd in *Seeland*, aen't Noorder-deel deeses Eylands, zynde een byfondere Heerlyckheyd, genoemd *Ostferrit*; alwaer men overvloed vind van Granen en andere Vruchten. 't Derde *Neukopingh* liet men in *Noord-Hutland*; zynde gelegen in't *Aelburghfche* Bifdom, of gebied.

O T T E N S E E.

Deefe is de Hoofd en Bifchoplycke Stad in't Eyland *Funen*, of *Fionia*; feer wel gebouwd, en daer-en-boven vast; gelegen in't luttighfte en vrughbaerfte Gewest, en is derhalven een feer beroemde, en deeses Lands voor-

naemfte Koop-ftad. Sommige noemenfe *Odenfee*.

Ontrent het foo genoemde Drie Koningen-Feest koomen de meeste Inwooners deeses Eylands, infonderheyden Adel, hier t' faemen, gelijk als te *Kiel* in *Holftein*.

D' overige seven Steeden deses Lands leggen van en om deefe hare Hoofd-Stad bynae in een gelijcke wijdte, aen de Zee welcke 't Land omvangd: Derhalven fy, wegens hare Leggingh, en bequaemheyd van de Haven, haeren Koophandel niet alleen op d' *Ooft-Zee*, maer oock anderweegen wijd en breed, naer *Sweedden*, *Noorwegen*, *Rusland*, *Nederlanden* *Duytschland* konnen drijven. De gedachte Stad *Ottensfee* heeft feer heerlycke *publique* Gebouwen, en staetlycke Burger-Huyfen.

De Bolwercken en om de Stad gaende Mueren zyn sterck. De Beemden, Akkeren en andere Velden feer luttigh en vrughtbaer. Hier rondom zyn oock niet weynigh Vifch-rijcke Beecken.

P R E S S O E;

O F

P R E S T O E,

Een Stad op d' *Ooft-fijde* van't Eyland *Seeland*; tegens over *Nestwede*, en aen den Boefem der *Ooft-Zee* gelegen: Welck Gewest men heeft genoemd der *Priefteren Eyland*, wyl defelve alder eerst hebben beginnen daer te woonen, en de Velden te bebouwen. Want de Plaets is feer luttigh; werdende van de gedachte niet sonderlingh breede Zeeboefem gelijk als van een Rivier omvangen. Heeft oock een feer schoon en gantsch vermaecklyck Uytfight op de luttige Woudekens, en Boefch-achtige Heuve-

Heuvelen. Daer tegens overlegd't Eyland *Mona*, of *Muen*.

RANDERSEN,

IS een Stad in *Noord-Futland*, en in 't Sticht of Gebied *Arhusen*, maer meer nae 't Noorden als de Hoofd-stad *Arhusen*; aen de Vloed *Gudio*, niet seer verr' van de *Baltische Zee* gelegen.

't Is een wel-gebouwde goede Plaets, tot welke den Boesem der gedaghte Zee koomd te reycken: Waer in deese Stad, even als in een ruyme Schoor, de Scheepen en vreemde Waeren, uyt Schoonen, *Seeland*, *Funen*, oock *Sweden* en *Noorwegen* hier aenlandende, gantsch gevoeghlyk kan ontfangen en bewaeren. Hier is een treffelijke Salmvanght, oock vindmen hier Graenen in meenighte.

RIPEN,

EEn beroemde Stadt in *Noord-Futland*, aen de *Britannische*, of *West-Zee*, dicht by *Suyder-Futland*, of 't Hertogdom *Schleswijck* gelegen: Van waer veele geleerde voornaeme Lieden zijn gekoomen: Alwaer oock d'eerste Druckery deeses Lands en des Hertogdoms *Schleswijck* is opgericht.

De seer schoone heldere Rivier *Nipsaa* loopt ter drierley plaetsen door deese Stad, en maectt gelijk als drie Stroomkens, eerste sich een weynigh beneden *Ripen* in de Zee uytgiet. Wegens deese drie-voudige Invloeyingh, en de goede bequaemheyd, voerd oock de gedaghte Stad drie Leeuwen in haer Wapen. Maer schoon deselve hier door in drie Deelen is verdeeld, soo koomdfe echter, wegens de drie-voudige Houtene Bruggen en de Koorn-Molens,

waer doorse aen malkander werd gehangen, eyndlyk weer t'faemen.

Voortijds isse een machtige Koopstad geweest, in welke veel aensienlijke Huysen waeren gebouwd, gelijkmen noch genoeghaem kan afnemen uyt de veel-voudige Mueren. Daeren-boven legdse op een graefige, Beemdrigke, vruchtbaere en gefonde Bodem. Tegens 't Noorden toe vindmen wel eenige rauwe en woeste Plaetsen, tot dat men vier Mylen te rugg' heeft gelaeten, daer de Boschjens in meenighen beginnen. Maer Oostwaerts heeftse soo veel Beeckjens, Ackers en Boschen, dat men een genoeghaem vermaeck daer vankangenieten. Seer breedt en wijdt heeftmen hier Koninghlijke Dier-Jaghten, tot datmen by d'Oost-Zee koomd.

De Suyd-sijde der Stad werd gantschlyk van de gedaghte Rivier omflooten: Waer in dan andere naebuerige Wateren koomen, en deselve vermeerderen, tot datse eyndlyk in de Zee valt; maekende ontrent een Myl weghs van de Stadt een bequaeme Haven. Tegens 't Westen, en nae de Zee toe, heeftse een seer vast Koninghlyk Slot; gelijk oock een treffelijke en groote Bischoplycke Kerck; welke gehouden werd voor d'alderoudste in 't geheele Koninghryck *Denemarcken*.

ROSCHILDE.

VAn eenige *Roskil*, van andere oock *Ro* of *Roekil* genoemd, is een beroemde Bischoplycke Stad in *Seeland*; jae wel de voornaemste onder de geene, die in dit Eyland Landwaerds in sijn gelegen: Voortijds oock de grootste: Welcke, gelijk veele willen, dien naem sou bekoomen hebben nae den Koningh *Roe*, en 't Woord *Kille*, dat is, een Bron, die hier ontspringd aen een

oenighsins verhevene Plaets; en in sijnen Af-valseven Molen-raderen drijfd.

Nevens deese Stad leghd oock een groote en Visch-rijcke Zee-boesem, *Isora*, of in 't gemeen *Isfort* geheeten. Voortijds isse geweest de Hoofd-Stadt en Koninghlijke *Residentie* des Rijcks *Denemarcken*. Naederhand oock 't Hoofd des *Seelandfchen* Bisdoms, 't welck *Sueno Otto*, Koningh van *Denemarcken*, *Noerwegen* en *Engelland*, opgericht, en ontrent 't Jaer 1012. *Gerebrandus* aldaer ten eersten Bishop gesteld heeft. Nae deesen is de Stad eerst door Koningh *Sueno Grathede* met een Muer, Wal en Gragt omringhd geworden.

SCHELSOER;

IS een Stad in *Seeland*, gelegen op de sijde deeses Eylands, daer de *Belt* tegens aenstoot; en siende in 't daer tegens over leggende *Laland*.

S O R A.

Soodaenig is genoemd een seer magstige en rijcke *Abdy* in *Seeland*; aen een seer lustige Plaets, en aen een Meir van soet Water; tusschen *Slagen* (of *Slagel*) en *Ringstad*, dicht by de laestgenoemde, oock tusschen groote en kleyne Bosschen gelegen, en bewaerd met een Koninghlijk Slot.

Koningh *Frederick* de derde had te *Fredericksburgh* een Koninghlijk Adel-School aengesteld: Welcke hy naderhand heeft verplaecht in dit Klooster, als zijnde tot de *Studie* veel bequaemer gelegen. Hier vermeerderde hy oock 't getal der Leerraers en Leerlingen, nevens de Jaerlijcksche Inkomsten.

Sijnen Soon, Koningh *Christiaan* de vierde, heeft deese School noch meer

verheven; en, nevens meer andere dingen, insonderheyd ten besten van den Adel aengesteld, hier oock openbaere *Professoren* ingeset, zijnde geleerde Mannen, om de Jeughd 't onderwijzen in allerley goede Konsten en Wetenschappen; desgelijcks oock in de *Fransoise*, *Italiaensche*, *Latijnsche*, *Grieksche* en *Hebreuwfche* Talen.

Op dat oock den Adel, nevens deese *Studie*, by tijds moght gewend werden, om d'ongemacken des Oorloghs en des selven swaere Lasten te draegen, soo heeft noch daer-en-boven sijne Koninghlijke Majesteit eenige personen verordonneert, welke haer moeten africhten in allerley Ridder-speelen, Paerd-berijdingen, Krijghs-oeffeningen, Scherm-Konsten, en diergelijcke dingen.

S T A F A N G E R,

IS eene van de voornaemste Steeden in 't Koninghrijk *Noorwegen*; hebbende haeren eygenen Bishop. In 't Wereldlijke isse onderworpen den Koninghlijcken *Deenschen* Hoofdman of Opper-Amptman op 't Slot *Bergerhusen*.

S T E G E.

Deese is d'eenige Stadt in 't Eyland *Meun* of *Mona* (*Meno*). Dit Eyland leghd tegens over de *Seelandfche* Stadt *Pressoe* (anders *Prestoe*, en in sommige Kaerten *Preslo*). Tusschen beyden is een kleyne Zee-boesem, sich uyt de *Baltische* Zee derwaerts streckende, en dit Eyland, gelijk als een Rivier, nae 't gemelde *Seeland* omgevende.

Wegens de Krijd-Bergen kan men dit Eyland seer verr' in Zee sien. Hier in zijn

zijn seer hooge Gebergten; en 't heeft een
sich seer wijd voort-doende Voor-ge-
berght, nae *Duytsland* toe, 't welck
gemeenlijk werd geheeten *Münse-
lne*.

Bshalven de nu gedaghte Stad *Stege*
sietmen hedenidaeghs in dit Eyland vee-
le Dorpen en *Parochi-Kercken*. Daer-
en-boven oock 't Koninghlijck Slot *El-
melunde*.

SUINEBURGH,

ANders *Swijnburgh*, een Steedeken
in 't *Deensche* Eyland *Funen*, of *Fio-
nia*, by de *Belt*, en tegens over 't Ey-
land *Langeland* gelegen: Waer by sich
noch andere, doch kleyner, Eylanden
vertoonē.

TRONDHEIM, OF NIDROSIA.

DEse voortijds maghtige, Aerds-Bi-
schoplijke; des Koninghrijcks
Noorwegen Hoofden Koninghlijcke *Resi-
dentie*-Stad, werd in 't *Latijn* genoemd
Nidrosia, nae de Vloed *Nidero*. Noch
hedenidaeghs is se seer beroemd, wegens
den aensienlijcken Koop-handel, wel-
ke hier gedreven werdt, soo van Inlan-
ders als van Vreemdelingen: Doch nu
niet meer als een opene Plaets, een Vlek
gelijk zijnde.

Vanhiertot *Bergen* (welcke Stad te-
genwoordigh werd gehouden voor de
Hoofd-Stad dees Koninghrijcks) stel-
len sommige honderd, andere maer al-
leen dertigh *Noorwegensche*, dat is, wat
meer als tienstigh *Duytsche* Mijlen weghs.

Trondheim is gebouwd op d'oude ma-
nier: En 't Koninghlijck Pallays ver-

valt daeghlijcks meer en meer. In 't Jaer
1522. op *S. Johannis der Doopers* avond
is deese Stad meerendeel door Vyer af-
gebrand. Naderhand heeftse haer voo-
rig aensien niet weer konnen bekoomen.

Tot dit schaedlijck verderf is aght Jae-
ren daer nae (*Anno* 1530.) noch ver-
ders dit onleyl ontstaen, dat oock de
Dom-Kerck door een Brand wierd ver-
woest: Soo dat ter deeser tijd niets
meer daer van werd gesien, als 't Choor,
waer in noch den Gods-dienst werd ge-
pleeghd. Voortijds was deese Kerck
't alderschoonste Gebouw van geheel
Europa: In grootheyd 'en konst hadse
nauwlijcks haers gelijcke in de geheele
Christenheyd. Seer heerlijck en met een
sonderlinge Konst wasse opgehaeld van
enckele gehouwene Steenen, en Pilae-
ren, vertoonende een seer groote Pragt.
D'oude Mueren zijn'er noch van te
sien.

URANIGBURGH,

OF *Uraniborgh*, is een Slot, in het
tusschen *Seelanden* *Schoonen* by-nae
even verr' van een gelegene Eyland *Wæn*.
't Werd van den Koninghlijcken *Deen-
schen* Geschied-Schrijver *Pontanus*, die
den Heer *Tycho Brahe* ontrent drie Jae-
ren langh in dit Eyland heeft gediend,
dusdaenigh beschreven.

Tegens over de Stad *Helsingor*, enge-
lijck als van 't gesicht der selve, maer
ontrent twee Mijlen te Water daer van
daen, leght 't Eyland *Huena*, sich uyt-
streckende nae 't Suyden. 't Heeft in den
omkreytz aght duysend een honderd en
tienstigh Schreeden, maeckende ontrent
twee middelmatige *Duytsche* Mylen. De
breedte is van nauwlijcks een halve Mijl.
Onaengessen het seer hoogh leghd, soo
heeft het echter boven een by-nae effene
vlackte. 't Is niet steenachtigh noch
van

van een wanftallige vorm. Oock is'er bynae geen plaetsjen in, 't welck onvrugthaer of woest behoefte te leggen. 't Heeft een Boschje van Hafelaer; en niet eene der daer aenwaffende Nooten werd worm-steekigh. Oock gedooghd d'Aerde hier geen Muysen of Ratten. Geene Vloeden zijn'er in, maer wel Beeckjens, en Bronnen van foet Water: Onder welke laetste eene is, die, hoe koud het oock in de Winter zijn magh, noyt bevroesd; 't welck in dit Land een t'eenmael feldiaeme faeck mag gehouden worden.

De Koningh van Denemarcken, *Fredrick* de tweede, heeft den Wel-Eedelgeboornen Heer *Tycho Brabe* dit geheele Eyland ter besittingh gegeven, op dat hy in 't selve de Sterre-kunde en vlytige na-trachtingh van des Hemels-loop dies te-beeter en gedueriger mocht waerneemen en oefenen, om deese hier vervallene Konst weer op de been te helpen. Ter welcker oorfaeck oock deesen seer Eedelen Heer 't voortreffelijk Slot *Uraniborgh* ontrent 't Jaer 1576. aldaer gebouwd, en 't selve vergterd heeft met verscheydene en gantsch gewiffe Wercken, welke hy selver door sonderlinge vlyt, groote moeyte en met ongelooflijke onkosten had uytgevoonden, en bevoolen te vervaerdigen. Daer-en-boven heeft hy met de jonge *Studenten*, welke hy als sijne Huysgenooten by sich had, binnen twintigh Jaeren tijds soodaenige dingen uytgewerckt, dat hy om der selver wilheden daeghs door geheel *Europa* beroemd is als een tweede *Hipparchus*.

Dit Lust-huys was gebouwd by nae in de gedaente van een Starr. Van binnen en buyten was 't vol konstige *Astronomifche* Vindingen, welckemen niet sonder groote verwonderingh kan aenschouwen. Onder, nevens de Wijn-kelder, is een groot Verwelffel, en daer in fiet

men des *Tichonis* Distilleer-Wercken en Ovens; op welke een groote meenigh-te van *Distillcer*-Glaesen staen. Eenige zijn gantsch krom, doch van Koper; welke door sommige Vensteren uytgaen, en door andere weerin. Hierin wierden sonderlinge dingen *gedistilleere*. Tot deesen arbeyd hield hy agh of negen Dienaers, van welke yeder in 't bysonder wift, wat hem te verrichten stond.

Hy had aen seven Plaetsen in sijn Huys een gantsch aerdigh *Register*, gelijck als aen een Orgel; naementlijk, nevens 't Bed daer hy sliep; nevens de Tafel daer hy at; in de Kamer daer hy *Studeerde*, en soo voorts anderwegen. Wanneer hy nu deesen of dien Dienaer begeerde, so trock hy aen dit of dat *Clavier des Registers*; waer op de begeerde Knecht terstond voor de Deur quam, vragende wat hem geliefde. Want yeder *Clavier*, of Trecker, had sijn bysonder *Klockje*; en aende klanck hoordemen, waer hy was, en welcken Dienaer hy begeerde.

Voorts is in een andere Kelder een Oven. Hier maeckten Glaesen; waer toe oock eenige perfoonen besteld waeren. Boven in een Sael staen veele der beroemste Starre-kundige afgebeeld; onder welke oock Landgraef *Willem van Hessen* is. Uyt deese Sael koomden in een schoone ronde Thoorn, alwaer een seer groote Hemelsche *Globe* staet, met de Wereld-kloot daer in.

Behalven deesen heeft dit Huys noch vier Thoornen, in welke desgelijcks gesien worden seer veele *Astronomifche Instrumenten*, gemaect op een wonderlijke manier.

Nevens de voorgedaghte Sael staet sijne slaep-kamer; en ter sijden sijn Bed een groot hoogh Rad, soodaenigh toegelicht, dat het ten deelen door de Muer uyt-gaet. 't Selve kon hy in sijn Bed

Bedomdraeyen, en door eenige Gaetjens by Nagt des Hemels-loop aenschouwen kon.

Alle Hoecken en Winckelen van 't geheele Huys steecken vol treffelijke Konst-stucken.

Hier siert men Deuren, welcke sich op beyde sijden opdoen. Wonderlijke Tafels met allerley *Musical Instrumenten*; nevens andere raere *Inventionen*; seldsaeme Vensteren, Stoelen, Seetels, Mueren, Bedsteeden, e. s. v.

Midden in den Hof is een boven maecten konstige *Fontein*, met ontelbaer veel uytsteekend-treffelijke Vindingen van Pijpen, Beelden, Dieren en Vogelen om en om voorsien.

Voor 't Slot is noch een ander Huys, met vele Kameren, versierd met uytmuntende Konst-stucken. Voor eerst is hier een Druckery, met bequaeme daer toe gestelde Persoonen, om d' *Astronomische* Boeckten te drukken. Hier nevens zijn twee Kamers vol Boecken. Desgelijck eenige andere met seer schoone Glaesen, welcke versonden worden.

Voorts is'er noch een Konst-Huys, zijnde 't derde, wat verder van d' andere nae de Zee toe. In 't selve is een Molen, en een groot Rad, 't welck niet seer weynigh Water drie of vierderley Werckingen verricht. Want het werd gebruyckt, I. tot Maelen; II. tot Slijpen; III. om de Lompen, daermen Pappier van maect, te stampen; en dan IV. tot Water-Wercken. Men bereydhier Pappier van allerley slag.

In 't vierde Konst-Huys, niet verr' vandit, en geschickt tot allerley Veevoockingh, siert men seer seldsaeme Back-Ovens; drie, vier, oock vijf nevens en boven malkander, welcke al t'saemen, of soo veel men wil, alleen met een Vyer of Hitte heet gemaect worden.

WARBURGH;

En Zee-Stad, en seer voornaeme Vestingh, gelegen in *Holland* (of *Holland*) op den top van 't alderhooghste Geberght.

In *Seeland*, tegensover 't Eyland *Falster*, is oock een *Warburgh*.

WARDHUSEN;

Is 't vyfde en laetste Slot in *Noorwegen*, en der *Christenheyd* tegens 't Noorden. 't Is kleyn van begriip, en nu oudt geworden: Niet sonderlingh met *Ammunition*, oock seer sleght met Thoorren of andere Vastigheden voorsien. 't Heeft by sich leggen een kleyn Steedeken, vol Visschers Huysjens. Oock heeft het eenige kleyne Eylandekens onder sich.

W E E L.

En Stad in *Noord-Futland*, en des selven gedeelte, 't welck werd genoemd 't *Ripensische* Bisdomen Gebied; seer wel-gelegen aen een Boesem der *Oost-Zee*. Sy werd insonderheyd gepresen wegens haere schoone, gierlijke Huysen, en rechte Straeten.

W I B U R G H.

Is de vierde Bischoplijke, en boven dien de Hoofd-Stadt in *Noord-Futland*; alwaer door 't geheele Jaer werd gehouden 't Hof-gericht des geheelen Lands: Waer heenen oock gebraght en gevonnid werden allerley

K

Ver-

Verschillen wegens de Grensen, Erfdeelingen, Schuld-betalingen en andere Burgerlijke; oock *Crimineele* saecken, als Doodslagen, Overspeelen, Dieverijen en diergelijke Misdaden.

Byvoeghsel.

Deese *Noordsche Landen* zijn voortijds geweest de woon-plaets der *Gimbren*. Deselve quamen in *Italien* aenstooten ontrent honderd en vyf jaeren voor *Christi* Geboorte. *Silanus* kon haer niet met geweld tegenstaen, veel min *Manilius*: Selfs oock *Scipio* niet nae hem; soo dat *Italien* verloren waere geweest, indienmen in dien tijd geen *Marius* had gevonden. Deese *Gimbren* zijn afgekoomen van de *Cimmerios*: Welcke seer diep in *Astia* getreden zijnde (nae datse van de *Scytus* verdreven waeren) en sigh altijd nae 't Westen houdende, eyndlijk in *Scandia* quaemen; en doe voorts in *Chersone-sus Cimbrica*.

De hedendaegsche Inwooners der *Noordsche* Geveesten van *Futland* zijn koud en droogh van Natuer; taemlijk groot; schoon van aengesicht, en van een goede verwe, Voorts Boersich, echter loos, en voorlichtigh in haere voornemens: Hovaerdigh, luctdunckend; matigh in eeten en drincken; daerom oock gemeenlijk van een langh leven. Lightlijck begeevense sigh in

groote gevaeren. Haer gevoelen verdeedigense hardneckigh. Gemacklijk leerense alserley Taelen, en beminnen de Geleertheydt.

D'Inwooners van *Noorwegen* zijn Eenvoudigh, en vriendlijk tegens de Vreemdeelingen.

D'*Islanders* slaepen met haer Vee onder een Dack, en leven eenvoudigh. Doen haere Bergen haer dienen tot Steeden, en haere Fonteynen tot haer Wellust, haer verftreckende voor Wijn-Kelders. D'arme drincken hier niet anders als van dit Water; doch de Rijcke Melck. Echter werd in deese tijd haer oock Bier en Wijn toegevoerd.

't Geheele Koninghrijk *Denemarcken* werd verdeeld in honderd en vier en taghtigh Ampten, hebbende yeder sijnen Amptman.

Als yemand onder d'Eedele sterft, sooneemd de Soon twee Deelen, de Dochter maer een deel van de naegelaetene Goederen. De Huysen of Slooten blijven altijd aen de Soonen.

In *Island* is een *Fontain*, welckers Damp en roock alles, wat daer van aengerackt werd, in Steen veranderd.

Men vind hier oock een Visc, genoemd *Nabual*, wiens Vleesch terstond doet sterfen al de geene, die daer van eeten. Sijnen seer langen voor-uytstaenden Tand werd van veele voor Eenhoorn uytgegeven. Wijdlopigh sprecken wy hier van, gelijk oock van veelerley andere hier voor-by-gegaene saecken, die waerlijk aenmerckens-waerdigh zijn, in onse *Nauwkeurige Beschrijvingh van Ouden Nieuw-Groenland*.

't KO-

't KONINGHRYCK SWEEDEN.

't **S**weedsche Koninghrijck begrijpt hedendaeghs in ſich *Finland*, *Gothland*, *Bothnien*; een gedeelte van *Lapland*, *Schrick-Finland*; nevens een Deel van *Carelien*, en d'*Alandiſche* Eylanden: Daer-en-boven noch eenige andere geringe Landen.

Hier uyt is lichtlijck af te neemen, onder wat voor *Gracden* der *Polus*-hooghte deſe ſeer groote en wijd-uyt-geſtreckte Landſchappen gelegen zijn: Nadien r'eenemael ſeeker is, dat van de Stadt *Stockholm*, als ſijnde de Koninghlijcke *Reſidentie*, welke leglid onder den tſeſtighſten *Graed*, tot aen d'uyterſte *Grenſen* der *Lappen*, werden greeckend duyſend *Italiaenſche* Mijlen. Hier tegens kan men van de *Deenſche* *Grenſen* binnen twintigh Daegen tot *Stockholm* reysen, welke Stad midden in 't Koninghrijck *Sweednen* leghd. Soo beveſtigen oock de geene, die de Landſchappen des *Sweedschen* Koninghrijcks in de lenghte en breedte hebben doorreysd, dat deſelve in grootte geheel *Italien* en *Franckrijck* gelijk zijn: Maer ſoomen de Hertogdommen *Finland* en *Lapland* daer toe voeghd, dat dan 't Koninghrijck *Sweednen* *Italien* en *Franckrijck* t'laemen verr' overtreft.

De *Grenſen* dees ſ Rijck zijn; nae 't *Weten* *Noorwegen*: Nae 't *Noorden* *Lapland* en *Bothnien*. Nae 't *Ooſten* heeft het *Finland*, waer van het afgeſonderd werd door de groote *Baltiſche* *Zee*-boeſem; en *Lijſland*, waer van het

door de *Zee* werd afgeſcheyden. Nae 't *Suyden* paelde het aen *Gothland*.

De Hoofd-Stad dees Koninghrijcks, is, gelijk wy alreeds hebben geſegld, *Holm*, of *Stockholm*; ſoo van *Natuer* als door *Konſt* boven maeten wel beveſtigd.

G O T H I A, O F G O T H L A N D.

Gothland, welck Landſchap eenige in de *Hoogh-Duytsche* *Spraeck* willen *Gutland*, of *Goedland* noemen, werd van 't *Ooſten* omvangen van den *Oceaan*, of de *Groote Zee*. Tegens 't *Weten* van 't *Noorwegenſche* *Geberght*, en een gedeelte des *Denemarckſchen* *Rijcks*, genoemd *Scandia*. Tegens 't *Noorden* heeft het *Sweednen*, en tegens 't *Suyden* wederom de *Zee* tot *Grenſen*.

De voornaemſte *Steeden* in *Gothland* zijn *Lodusia*, of *Lothufen*; wegens hare goede *Haven* ſeer beroemd. *Walburgh*; de Stad en 't *Slot Colmar*; zijnde ſeer *Volck*-rijck, en voorſien met een gantsch bequaeme *Haven*; en dan noch veel meer andere, onder welke eenige den Hertoghlijcken *Titel* voeren.

FINLAND, CARELIA;

SToot nae 't Oosten, Suyden en Westen aen de Zee, van welke het omringhd werd. Van *Muscovien* vind het sich afgesonderd door den *Finnischen* Zee-boesem, en de Rivier *Palmo*. De Grens nae 't Noorden is *West-Bothnien*; nevens *Carelien*. De beste Steeden in dit Land werden gehouden te zijn *Abo*, aen d'*Uplandsche* Grensen; en *Wiburgli*, aen 't uiterste deesies Landschaps gelegen.

B O D D I A,
O F
BOTHNIA.

DIt Landschap werd gedeeld in *Oosten West-Bothnien*; volgens de Stellingh van *Maginus*: Maer andere verdeelen 't in *Noord en Suydlyck-Bothnia*.

L A P L A N D.

Landschap *Lapland* streckt sich uyt van de *Sweedische* Grensen af tot aen de *Noord-Zee*. Hier staet in aght te neemen, dat de Volckeren, welke wat wyder nae 't Oosten woenen, en *Dicklipper*, dat is, *Wilde Lappen* werden geheeten, den *Muscovischen Czaar* Cynsbaer: Doch de foodaenige, die in 't Westen resideeren, en eengedeelte van *Schrick-Finland* besitten, 't Gebied des Koninghs van *Sweed*en onderworpen zijn.

Of *Corelia*, legdh over den *Finnischen* Zee-boesem; en streckt sich uyt tot aen d'*Ys-Zee*. De langhste dagh in de *Somer* is hier van twintigh uyren en een halve. De Hoofd-Stad deesies Lands werd genoemd *Kexistholm*; anders *Kexholm*.

Andere verdeelen 't Koninghrijck *Sweed*en in elf *Provincien*, of Landschappen, in deselve stellende elf Hertogdommen en twaelf Graeffschappen.

Nevens dien besitten noch de *Sweed*en 't grootste deel, jae by-nae 't geheele *Lijfland*. Hebben noch daer-en-boven by de *Munstersche* en *Onabrughsche* Vreede-handel onder haer Gebied gekreegen. 't geheele *Voor-Pomer*en, nevens 't *Eyland Rugen*, *Wismar*, 't *Aerts-Stright Breemen*, met het *Bisd*om *Veldren*.

Verders werd 't *Sweedische* Koninghrijck verdeeld in seeckere *Bisd*dommen; welke voortijds seven in geral waeren, wanneermen 't *Aerts-Bisd*om *Upsal* daer toe reeckend. Onlanghs is'er noch bygekoomen 't *Bisd*om *Wiburg* in *Finland*. D'overige, boven de twee nu genoemde, zijn 't *Lincopingsche*, 't *Aroscofsche*, 't *Scariensche*, 't *Stregmesche*, 't *Veximensche*, en 't *Alboensche* in *Finland*.

In 't *Bisd*om *Upsal* werden geteld honderd en tseventigh *Parochi* of *Kerpel-Kercken*; wyl 't selve sich uytstreckt tot in *Lapland*, en oock *Finnarck* in sich begrijpt, waer in aght groote *Parochien* zijn. In 't *Veximensche* twee honderd en thien. In 't *Scariensche* en *Lincopingsche* nier minder. 't *Stregmesche* heeft'er honderd. 't *Alboensche* vyf honderd, welke meerendeel gantsch Volckrijck werden bevonden. Gelijck dan in *Finland* eenige *Kerpelen* zijn, die over

over de duysend Huys-gefeetene, andere aght honderd, noch andere vyf honderd, maer sommige een minder getal hebben. Dit nu is de fom der *Parochien*, waer onder echer niet zijn gerekend veele Steeden en andere Plaetsen, welke oock niet weynige der selver onder sich bevatten.

Sweedens magh met goed reght geteld worden onder de vruchtbaerite Landen tegens't Noorden; insonderheyd vermits het seer veele Granen voort-brengt. Boven dien heeft het noch veel Honigh, Silver; Koper, Lood, en't alder-beite Yfer. Te *Salburgh* werd gantsch suyer Silver gegraven, 't welck met geenerley andere Metallen vermenghd is.

Daer benevens vindmen hier een seer groote menigte van allerley Visschen, welke soo in de Zee, als in de Rivieren en Meiren gevangen worden.

Ondertusschen evenwel kanmen niet ontkennen, dat *Sweedens* aen veele plaetsen 't eenemael rauw, woest en Berghachtigh; wederom aen andere voght en Moerasigh is; derhalven aen foodaenige Oorden veel minder Koorn en ander Graen wast, als tot noodwendigh Levens-onderhoud vereyscht word.

De gantsche Streeck langhs den Oever tegens over *Lijfland* is omringd van hooge en steyle Roeten, of Klippen: Derhalven men alhier met Scheependit Land niet kan naederen. Evenwel kan men'er te voet aankoomen, wanneer de Zee, door de geweldige groote koude, toebevroosen legdh. Doch de reysende Persoonen hebben dan dit ongemack te verwachten, datse, door de geduerige aenschouwingh van de Sneeuw en 't Ys, bynac gantsch blind werden.

Echter heeft men oock aen eenige Plaetsen in't Koninghrijk *Sweedens* groote vlakke Velden, waer op veel Pijn, Dennen en Eycken-boomen wassen.

D' overige Grondt, tusschen deese Boomen in, word bebouwd en bezaeyd.

't Ontbreeckt oock dit Gewest niet aen Rivieren en Stroomen: Doch deselve zyn gantsch niet Schip-rijck: 't Welck voornaementlijk daer door werdt veroorsaect, om dat in de gedaghte Wateren seer veele stücken van Boomen en meenighte van Klippen verborgen zyn, waer door de Scheepen niet sonder groot perijckel deselve konnen bevaeren. Daer-en-boven leggen de kleynere daer in vallende Beecken geduerende den meesten tijd des Jaers bevrooren.

De Lucht is hier doorgaens suyer en helder; dienvolgens oock gesond. Grofsijck dwaelen derhalven de geene, welke sich inbeelden, dat de gedaghte lucht in dit Gewest soo rauw; de koude soo scharp en gantsch doordringend moet zyn, datmen deselve niet sou konnen verdraegen.

Ondertusschen willen wy echter niet loogchenen, dat aen de weecke, sommige en Moerasige Oorden de lucht dick en niet weynigh ongesond is, wegens de veel-voudige Nevelen en opstijgende Dampen.

Anders werden hier, insonderheyd by de Berghachtige en de Noordewinden onderworpen Plaetsen, Lieden van honderd tot honderd en twintigh Jaeren gevonden. Buyten twijffel souden se noch ouder worden, indien se haer selven 't leven niet af korteden door haer 't eenemael onmaetigh suypen en swelgen.

GOTLAND is seer rijk in Koorn en andere Granen, Vee, Paerden, Zee en Stroom-Visschen; Desgelijcks in Yfer, Lood, en op eenige Plaetsen oock in Silver. Men vind hier veel meer Graefige Weyden, als in eenige der andere Noordsche Landschappen.

FINLAND is lustiger als 't andersins eygentlijk soo genoemde *Sweedcn*; 't welck het oock verr' overtreft in goedheyd, en overvloed van Graenen; vermits 't Land hier meerendeel effen, en niet soo Berghachtigh; oock niet soo sompigh en Moerassigh is:

BOTHNIA kan, wegens d' onvrughtbaerheyd, wel niet geroemd worden; echter heeft dit Landschap noch een sonderlingen overvloed, niet alleen van Visschen, maer oock van Dieren. Welckers Huyden, of Vellen, in groote waarde werden gehouden.

In LAPLAND vind men geene Graenen; maer witte Beeren, nevens meer andere Dieren, in een groote meenigte.

D' Inwooners hebben hier geene Paerden: Maer in plaers der selver gebruycken de *Lappen* seeckere Beesten, welckese Ren-Dieren noemen, zynde even soo groot als een Muyl-Esel. Sy hebben Hayren als een Esel; en Hoornen gelijk de Harten; behalven alleen datse kleynere, en niet soo getackt zyn.

Deese Dieren draegen geen en Last op haeren Rugge, maer trecken de geladedene Karren of Slededen door de Sneeuw voort, met foodaenigh een behendighheyd; en sonderlinge geswindheyd, datmen binnen vier-en-twintigh uyren tijds honderd Mijlen weghe met deselve kan afleggen.

Wanneer de Son in den Steenbock is, soo is 't in deese Oorden drie Maenden langh Nacht: Alhoewel men echter eenige weynige uyren een doncker scheemer-light gewaer werd.

De hedendaeghsche *Sweedcn* zyn van Natueren sterck van Ligchaem; en derhalven konnen se een geen gheringe Krijghsmacht, soo wel te Paerd als te Voet, desgelijcksoock ter Zee, by een brengen.

De Vreemdelingen, welcke tot haer koomen, pleegen se met groote vriendschap t'ontfangen: Verruylen; tegens ander Waeren, aen haer gedrooghde Visc, Kostlijke Vellen, rauwe Huyden, Booter, Smeer, en verscheydene Metallen.

Haere *Parochien* staen hier en gintsch verstroyd in de Boschen, of andere Plaetsen, welcke voor Onweeren verseeckerd zyn, daer men oock bequaeme gelegentheydt en genoeghaem Hout tot het bouwen der selver vind. Hier woonen se met haere Beesten onder 't selve Dack; en oeffenen haere Konsten of Handwercken, noodigh tot haer Onderhoud en Kleedingh. Dit is d' oorsaeck, om welckers wil in *Sweedcn* sulcke groote en Volckrijcke Steeden niet gevonden worden, als wel in andere Landen.

Al de Volckeren, de *Sweedse* Kroon onderworpen, gebruycken twee seer verr' van malkander verscheydene Spraecken. D'eene is de *Sweedse*; welcke niet alleen de *Sweedcn*, maer oock de *Gottlen*, *Noorwegers* en *Deenen* sprecken. D'andere is de *Finnische*, welcke niet slechts in 't Groote Hertoghdome *Finland* (alleen eene *Provintie* uytgesonderd, waerin de *Sweedse* Spraeck gesproocken werd) maer oock in een goed deel van *Lijfland*, om *Revel* heenen, gebruyckelijck is. Ter laetstgenoemder Plaetsen werden beyde deese Talen van de voornaemste Lieden geoeffend.

De *Sweedcn* zyn gantsch geschickt en bequaem tot het leeren van allerley vrye en goede Konsten, gelijk oock tot Handwercken, en tot den Koophandel. De gedaghte Konsten, Wetenschappen en Talen begripen se seer geswindelijck: Insonderheyd de geene, welcke traghten, tot hooge Ampten en Waerdigheden verheven te mogen werden: Of oock middelen hebben, om te kon-

nen

nen *Studeeren*. Deese Leeren de *Hoogduytsche* en *Latijnsche* Spraek wel genoegh. D'*Italiaensche* en *Fransche* vatten lichtelijck, maer de reghte uytpraek valt haer gantsch swaer.

Gemeenlijck zynse van eenvoudige Seeden, gelijk gevonden werden aen de soodaenige, welcke sich op Weereldlijcke saecken niet gespitt, en der Uytlander *Complimenten* en Cierlijckheden niet gesien hebben, om haere Gemoederen daer nae te vormen en te scharpen. Sy traghten oock nae geen hooge dingen, nae geen Eere-staeten (wysprecken van de meeste meenigh-ten) maer vernoen sich alsse maer hebben moogen 't geen haer noodwendigh is.

Hier van daen koomd het oock, datse niet meer Velds bebouwen, dan soo veel genoeg is, om haer haer nodigh Onderhoud op te brengen. Indiense d' overvullige Boffchen om verr' houwen, en Ackers daer van maecken wilden, soo soudense uyt deese bebouwde Aerde seer veel Koorn konnen winnen. Schoon oock 't selve eerst in *May* wierd gesaeyd, soo sou 't echter in *Augustus* rijp zyn, wegens de groote hitte van de Son; die geduerende dien tijd, bynae onophoudelijck over haeren *Horizon* of Gesichte-eynder sweefd. Doch sy houden sich daer meê te vreedden, dat 't geense alreeds hebben haer genoegh kan voeden.

Maer of schoon deese oude Eenvoudigheyt noch aen veele Plaetsen deeses Gewelts in swangh gaet, soo hebben echter andere anderwegen niet weynigh van deesen haer eertijds aangeboornen Aert afgelegd, door de derwaertskoomt en bywooningh der vreemde Kooplieden; insonderheyd der *Duytsche*, *Engelsche* en *Schotsche* Soldaten. Even hierom werd by haer oock niet meer gevonden de voorige Lightgeloo-

vigheyt. Oock staen nu haere Gast-huyfen niet meer soo open voor de geene welcke geen geld in den Buydel hebben, alsse wel eertijds deden.

Evenwel hebben de *Sweedens* noch dit overgehouden van haer' oude Seeden, tot seer grooten dienst der reysende Persoonen, datse meerendeel gantsch weynigh, of bynae niets neemen van de gedaghte Reysigers voor de Herbergingh, of d' opgedischtede Spijs en Dranck.

Deese vrygevigheyt en Gast-vryheyd laeten insonderheyd de Predicanten blijcken ontrent de geene die haer koomen besoecken; hier in naevolgende de vermaeningh *Pauli*, welcke wil, datse sullen Herberghsaem zyn, en gerne meede deelen.

Voortijds waeren hier noch Dieven, noch Rovers. Maer naerderhand en nu, wanneer tusschen de *Sweedens* en *Deenen* Oorlogh werd gevoerd, heeft de moedwil der uytlandsche Soldaten hier, gelijk anderwegen, deese Ravenkonst, 'k meen de vryheyd des Rovens en Steelens, oock ingevoerd.

Dickmael pleegense de *Baden* te gebruycken. Yeder Gheslaght is geen bysondere Plaets hier toe verordonneert, maer Mannen en Vrouwen sitten vermomd doormalkander.

't *Sweedse* Vrouw-volck is gantsch Seedigh; verstandigh, en voorsightigh. Onthouden sich oock 't eenmael van Dronckenschap. Haer Brood is van Koorn, zynde van tweederley slag. 't Eene werd in *May*, 't andere in *November* gesaeyd. In *Augustus* saeyense de Weyt, zynde by haer de gebruycklijckste soort. Tweederley Brood baken'er van, te weeten, uyt louter, en uyt vermenghd Koorn. De Garst geluckt hier seer wel; en 't grootste deel van deselve werd gebruyckt tot Bierbrouwen: Welck Bier haren gemeen-

sten Dranck is : Alhoewel de rijkste hier oock wel *Rhijnsche, Spaensche, Fransche* Wijnen , Meede en Brandewijn drincken.

In diere tijden heeftmen hier somtijds Lieden gevonden , die haer Leven onderhielden met Brood , ghebacken uyt Meel , 't welckse maecten uyt Boombasten : insonderheyd van Pijn en Dennen-boomen ; welcke Basten , volgens haer voorgeven , van Natueren warm zyn , en de Maegh verstercken. Soodatse daer door niet alleen 't Leven behouden , maer oock daer van sterck en gefond worden souden.

Vleesch hebben de *Sweeden* in seer grooten overvloed ; 't welckse meerendeel pleegen te souden ; niet alleen dat van Runderen en Swijnen , maer oock der Gansen en andere Dieren.

Kalfs-Vleesch eetense selden ; maer dickmael varfsche , gesoutene en gedrooghde Visch. Meerendeel laetense deselve in de grootste koude uyt drogen , sonder eenigh sout daer aen te doen.

't Vleesch der delicaetste Vogelen , als der Veldhoenderen en diergelijcke , is hier veel harder , als in de gemaetighde Landchappen. Huls-vrughten kondense in groote meenighden hebben , indiense deselve behoorlijk wisten te faeyen. Nugebruyckense maer alleen witte Erweten , en eenige weynige Boonen.

Boorer en Kaes zyn by haer in soodanigh een waerde en hoogh-aghtingh , datse daer meê haer Avondinaeltijden beginnen en eyndigen. De Boomvrughten aghtmen hier niet seer veel , alhoewelse Peeren , Pruymen , Karssen en Aerdbesien genoeg hebben. De Kruiden en Keucken-gewassen spruyten tot twee of driemaelen toe in 't Jaer uyt d' Aerde voort , echter eetense niets liever als Kool , in Peeckel geleght ;

welckese dan voor de lange Winter spaeren.

De Kleedingh des gemeenen Volcks is gantsch slecht , en niet seer ongelijk die van de Boeren in *Lombardien* , soo veel de vorm of gestalte betreft. Evenwel hebbense oock Hoedekens en Kleederen van Leder en Bont , doch slechtlijk toeerighr.

De Vrouwen in de Steeden , voornaementlijk te *Stockholm* , werpen over haere Roken een seer lange van swarte Wol bereydede Mantel , met dichte Vouwen. D' Eedellieden Kleeden sich gemeenlijk op de *Duytsche* manier. De Hovelingen volgen in haere Draght d' *Italianen* en *Francoisen* nae.

Hare Huysen (uytgenoomen de Kercken , welcke van Steen zyn) sietmen in 't gemeen van Hour opgericht. Echter zynse beter , bestendiger en *Durabeler* , als de *Poolsche* Veld-hutten. Ondertusschen vindmen eenige Steeden , welckers Huysen van Steen zyn gebouwd. De Stoven , of Kagchels , zyn by haer soo gebruycklijk niet , als wel de Schoorsteenen.

De *Lappen* zyn in 't gemeen niet groot van Ligchaem , maer gantsch wacker , geswind en welgeschickt. Veel beeter Booghschutters zynse als de *Sweeden*. Sy draegen enge Kleederen ; maer in de Winter bedeckense haere Ligchamen met Huyden van Zee-Kalveren. Somtijds wickelense sich wel geheel in Beeren-Huyden , welckese boven 't Hoofd t'saemen naeven , of roeknoopen ; niets open laetende , als alleen yets ontrent haer oogen , om te mogen sien. Deese haere woeste wilde Draght heeft sommige , haer alleen van verre gesien hebbende , in een valschen waen doen vallen , en deselve veroorsaect , haer te beschrijven als Hayrige Menschen.

Sy woonen alleen in laege Hutten , gedeckt met Boombasten , of Ried , doch

doch 's Somers in Tenten gelijk de *Tartaren*.

Dit Volck is boven maeren seer gene-
gent tot de Jacht en Visschery, waer van
sy oock haer meeste onderhoud trecken.
Van haere Visschvanght deelense haere
Naebuere mee. De Plancken haerer
Scheepen voegense niet met Nagelen
of Klampen t' saemen, maer heghen se
aen een met de Zenuwen of Peesen der
Wilde Dieren, en houtene Haecken. Sy
hebben een gantsch sonderlinge Spraek;
en onder haer zyn veele Toveraers,
welcke voor geven, datse te gebieden
hebben over de Winden, Wolcken en
't Weër. Dus veel van 't Koninkrijk
Sweeden.

Byvoeghsel.

W At voor harde en wreede Lieden
d' Oude *Gothen* voortijds ge-
weest zyn, hoedanige Daeden
sy verricht, en wat voor Invallen sy gedaen
hebben in *Italien*, *Spaenje*, en andere Gewe-
sten van *Europa*, is genoeg bekend aen de
gene, welcke maer een weynigh in de Ge-
schied-boecken ervaeren zyn. Echter zynse
niet soo woest en wild van Seeden geweest,
als sommige haer af beelden. Oock wijsen
haere Wetten ons genoegsaem aen, dat dit
Volck reedlijk gemaniet was. Maer wijlie

door haere groote Veroveringen gantsch ge-
haet waeren, soo heeft men haer over al lee-
lijk soecken af te schilderen.

Sommige willen, dat onder haer een Wet
was, mee brengende, dat niemand anders,
als een vet en swaerlijvigh Man, tot haeren
Koningh moght verkooren worden. Deese
Gothen hebben de *Deenen* en d' Inwooners
van *Chersonesus Cimbrica* altijd een doodlijc-
ken Haet toegedraegen. Haere Vrouwen
trocken mee ten Oorlogh, en voghten nevens
de Mannen.

Sy aenbaeden den God *Thoron*, als den
maghtigen aller Goden. Hy had een Kroon
op sijn Hoofd, een Scepter in de Hand, en
twael Kroonen rondom hem. Men meend,
dat het *Jupiter* was, vermits deese *Noordse*
Volckeren den Donderdag seer Godsdien-
stigh vyerden: welcken Dag *Fovi* was toe-
geeygend. 't Geen dit gevoelen noch meer
veriterckt, is, datmen noch heden daeghs
in *Sweeden* den Donder, *Blixem* en Onweer
noemd 't *Gerammel van Thoron*.

Nevens noch meer andere Goden hadden-
se oock *Rostarus*, die in Menschen-bloed soe-
daenigh een behaegen had, datmen hem,
wanneer 't Volck ten strijde troock, beloofde
de Zielen der geene, daerse tegens soudent
veghten.

De *Finlanders* hebben een sonderlingh-
feldsaeme Spraek; waer van wy, om sulcks
te doen sien, maer alleen eenige weynige
woorden sullen voorstellen. *Inmal* betee-
kend God. *Ichminen*, Mensch. *Koing*, Ko-
ningh. *Ma*, Aerde. *Caupingi*, Stad. *Honick*,
Huys. *Latwa*, Schip. *Coira*, Hond. *Petwa*,
Dagh. *Paba*, Quaet. *Leipa*, Brood. *Iusllo*,
Kaes.

L

WIT-

WIT-RUSLAND,

O F

MUSCOVIEN.

Rusland, of Wit-Rusland, 't welckmen oock, wegens des selven Hoofd en Residentie-Stad Muscouw, leggende midden in 't Land, gemeenlyck Muscovien pleegh te noemen, is eene der uiterste Deelen van Europa, grensende aen Asia; en van een seer wijd begriip. Want 't streckt sich in de lenghte uyt op dertigh Graeden, of vier honderd en vijftigh Duytsche Mijlen; in de breedte op selthien Graeden, of honderd veertigh der selver Mijlen.

't Heeft (insouderheyd wanneer men sich wil op 't geen, 't welck tegenwoordigh begreepen is onder de Heerschappy des Groot-vorits, of Muscovischen Czaars) sijne Grensen nae 't Noorden over den Circulum arcticum geset, welke aldaer van d' Yr-Zee tegens t Oosten, en van de groote Rivier Ob, loopende door 't Nagayische Tartaryen, werden beslooten. Aen 't Suyder-deel heeft het de Crimmische, of Precopenische Tataren: Nae 't Westen Litthauwen, Polen, Lijf-land en Sweeden tot Naebuieren.

't Russische Rijk werd afgedeld in verscheydene Vorstendommen en Provintien. Onder deselve is voortijds d' eerste en voornaemste geweest 't Vorstendom Wolodimer, of Uladimer, gelijk het ter deeser tijd werd geheeten; geleegeen tusschen beyde de Rivieren

Wolga en Occa: Alwaer noch te vinden is een oude Stad en Kasteel van dien selven Naem; gebouwd van den Grootvorst Wolodimer, in 't Jaer Christi 928. zynde oock van hem en de volgende Groot-vorsten gebruyckt geworden ter Czaarsche Residentie-plaets; tot dat den Grootvorst Danilow Michaelowicz de Hofhoudingh van daer weghenoomen, en nae Muscauw verlegghd heeft.

D' andere Vorstendommen hebben voortijds haer eygene Vorsten en afgesonderde Heerschappyen gehad. Nu zynse gesaementlijk, en de meeste door den soo seer bekenden Tyran Ivan Wasilowicz, den Czaarschen en Muscovitischen Scepter door Krijghs-dwangh onderworpen gemaect.

Door deese Landen en Provintien loopen seer treflijcke, wijd-uytgestreckte en Schiprijcke Stroomen, welckers gelijcke nauwlijcks aen eenige andere Plaetsen gevonden worden. De voornaemste der selver zyn de Wolga; de Nipr, of Boristhener, een voortreflijcke Vloed, scheydende Rusland van Litthauwen, en sich stortende in den Pontum Euxinum, of de swarte Zee: De Dwina, welke by Archangel in de witte Zee uytloopt. D' Occa en Musca zyn oock taemlijcke Stroomen; doch wat kleynerals de drie voorige. Veel andere geringer gaen wy voorby; welke d' Inwooners deeses Gewelts goede Middelen tot haer onder-

ND,

N.

noch te vinden
iel van dien sel-
an den Groot-
aer *Christi* 928.
en de volgende
er geworden ter
ts; tot dat den
Michaelowitz de
veghgenoomen,
d heeft.

ommen hebben
Vorsten en afge-
en gehad. Nu
n de meeste door
Tyran Ivan Wa-
en Muscovitischen
angh onderwor-

en *Provintien* loo-
jd-uytgestreckte
en, welckers ge-
eenige andere
den. De voor-
de *Volga*; de
en voortreffijcke
land van *Litthau-*
n den *Pontum Eu-*
Zee: De *Dwina*,
de *witte Zee* uyt-
sijn oock taem-
wat kleyners
andere geringer
ke d' Inwooners
middelen tot haer
onder-

J
 K
 V
 M
 L
 C
 ne
 ge
 te

le
od
ov
re
en
ke

san
Gr
va
wy
ga
Rus

en
Vo
dat
ma

onderhoud verſchaffen, ſoo wel door de bequaemheyd om haeren Koophandel te drijven, als ter oorſaek van de ſeer rijke Viſchvangſt.

Hier ſtaet aen te merken, dat al deeſe Wateren haeren oorsprongh hebben, niet (gelijk anders gemeenlijk geſchied) uyt de Bergen en Rotſen, welke in dit geheele Groot-Vorſtendom niet te vinden zyn, waer uyt de Meiren, Moeraſſen, en ſandige Oorden.

In dit *Rusland* vindmen veele Grootte en nae haere wijs heerlijke Steeden, onder welke de voornaemſte zyn *Muscauw*, *Groot-Neugard* (anders *Groot-Novogrod*) *Pleſkauw*, *Archangel* (een ſeer groote Hanſee en Koopſtad) *Twere*, *Torſock*, *Reſan*, *Tula*, *Cologa*, *Roſtow*, *Pereſzla*, *ſareſzlauw*, *Uglitz*, *Walchda*, *Vladimer* (of *Wolodimer*) en *Stara Ruſſa*, van welke Stad, gelijk eenige meenen, *Rusland* ſijnen Naem ſou voeren. Dit zyn de voornaemſte Steeden deefes Gewelſts: Maer behalven deeſe nu genoemde zyn 'ernoch veele kleyner; deſgelijcks ſeer veele Vlecken, en een ontelbaere meenigte van Dorpen.

In de Steeden zyn hier en gintsch veele Kasteelen, doch meerendeel, gelijk oock de Steeden ſelfs, gebouwd van overmalkander en op eengeleyde Houten en Balcken; ſoo datſe tegens Brand en Brandſlighters ſeer quaelijck verſeekerd zyn.

Anders vind men hier en daer in 't *Caniſche*, *Aſtracaniſche* en andere den Groot-vorſt onderworpen gedeelten van *Tartaryen*, goede Steeden, welke wy echter hier met Stilwijgen voorby gaen, wyl deſelve niet eygentlijk tot *Rusland* behooren.

Belangende *Muscauw*, de *Reſidentie* en Hoofd-Stad des geheelen Groot-Vorſtendoms, deſelve is wel waardigh, dat wy daer van een breeder gewagh maecken.

MUSCAUW.

Deeſe Stad heeft dien Naem bekoomen van de Beeck *Muſka*, welke door deſelve aen 't Suyder-deel heenen loopr, en de roode Muer beſtrijckt. De *Polus*-hooghte is hier vijf-en-vijftigh *Graden Latitudin*.

De Stad legdh in 't midden, en gelijk als in den Schoot des Lands. De *Muſcoviers* reecken, datſe allerweegen honderd en twintigh Mijlen van de Grenſen af legdh; doch de Mijlen zyn aen alle Plaetſen niet even gelijk.

Haere grootte, in aenmerckingh van den Omkreytz, is van ontrent drie *Duytſche* Mijlen: Voortijds ſouſe noch wel eens ſoo groot zyn geweest: Maer ontrent 't Jaer *Chriſti* 1571. by den grooren Inval der *Crimmiſche* of *Precopenſer Tartaren*; en wederom in 't Jaer 1611. iſſe van de *Polen* tot op 't Slor nae t'eenemaal afgebrand geworden.

De Woon-huſſen deefſer Stad zyn opgebouwd van Hout, of over een op malkander gevoeghde Dennen-Balcken; uytgeſonderd der groote Heeren; gelijk oock van eenige der rijkſte Kooplieden en *Duytſchen*; welke op haere Gronden Pallayſen van Steen hebben opgericht. De Daecken zyn van Berderen, overleyd met de Baſten van Barken-boomen, of oock gedeckt met Sooden: Waer door dan niet weynigh groote Vyer-branden koomen r'ontſtaen; jae ſoo dickmael, dat'er noyt een Maend, en ſeer ſelden een Weeck voor by loopr, waer in niet een deel Huſſen, ſomtijds oock, wanneer de Wind ſterck wacyd, geheele Straeten tot Aſch ter neer vallen. Tot tegenſtand van ſoodanige Onheylen zyn de *Strelitzen* en ſeeckere Waghten verordonneert, welckers plicht is, den voortganh van 't Vyer te ſtuyten.

Tot de Lesschingh gebruycktmē noyt Water, maer de naest aen den Brand staende Huysen werden ter neer geworpen, op dat het Vyer van selfs sijne kraght verliefen, en alsoo uytgaen moght. Ten deesen eynde moet elck Soldaet en Waght-doende Persoon 's naghts een Byl by sich draegen.

Op dat nude geene, die in de Steene Pallaysen en Verwelfsels woonen, in tijd van Brand voor 't aennaerderende Vyer bevrijd moghten blijven, soo zijn aen deselve gantsch kleyn Venster-Openingen gemaeckt, welcke niet met houtte Berderen, maer met yfere Plaeten geslooten werden. De geene, die haere Huysen of door Brand of door Neerwerpingh verliefen, konnen haest weer aen nieuwe geraecken. Want buyten de witte Ringh-muer hebbense een Huys-marckt, daer seer veele Huysen Raen, ten deelen gantsch opgericht, ten deelen op d'aerde neerleggende. Desse kanmen koopen, en met weynige Onkosten doen in een voegent ter plaets daer men wil.

De Stracten zijn hier breed; doch in den Herfst-tijd en by regenaghtig Weer seer morsigh, diep en slijckerigh: Derhalven de meeste niet ronds Houten of Balcken, nevens malkander geschickt, beleghd zijn, op dat men over deselve, als over Bruggen, moght voort-geraecken.

De geheele Stadt verdeelense in vier Kreytzen, of Wijcken. D'eerste werd genoemid *Kjitaigorod*, dat is, de Middeld-Strad, wijs deselve de middelste plaets inneemd. S'is omringhd van een dicke, roode Sreene Muer, welcke van haer *Crasana stenna* werd geheeten. Aen 't Suyder-deel werdse omslooten van de Beeck *Muska*: Aen 't Noorden van de Beeck *Neglina*, welcke aghter 't Slot sich vereenighd met de *Muska*.

By-nae de helft deeser Kreytz werd

bellaegen van 't groot Vorstlijck Slot *Kyemelin*; zijnde soo wijd uytgebrejdt als een taemlijke Stad in haeren omvangh. Oock omringhd met drevoudige Steene Mueren, en een diepe Graght: Daer- en -boven seer wel voorsien soo van goed Geschut als van weerbaere Soldaeten.

In deese Wijck zijn veele kostlijke van Steenen opgerighte Gebouwen, Pallaysen en Kercken te vinden, welcke van den Groot-Vorst, *Patriarch*, de voornaemste Rijcks-Raeden en Heeren of bewoond of besoght worden. Desgelijcks twee Kloosteren, vervuld met Monicken en Nonnen.

De Steene Kercken zijn vyftig in getal. Onder deselve zijn de voornaemste en grootste *Trois*, die van *Maria* en *Michael* (in dese hebben de *Czaars* of Groot-Vorsten haere Begraefnissen); en dan de *Nicolai* Kerck. Eene der selver heeft ter linckerhand een groote Poort van twee Vleugelen, met dick Silver t'eenemaal overtrocken.

Deese Kercken, gelijk oock in 't gemeen alle andere door 't geheele Land, welcke van Steen zijn gebouwd, hebben vyf witte Thoornen; en op yeder der selver een drevoudigh Kruys. Op 't Slot zijn deese Thoornen met gladde dick-verguldete Platen overtrocken; 't welck by heldere Sonne-schijn een seer schoonen glantsch veroorsaect, en daer door de Stad van buyten af een heerlijke Aensienlijckheyd geeft.

Midden op de Plaets *Kyemelin* staet den hooghten Thoorn, genoemid *Joan Welike*, dat is, groote Jan, desgelijks overdeekt met dick verguldete Plaeten, en vol Klocken hangende. Nevens den selven staet een anderen Thoorn, waer in de seer groote Klock hanghd, die by de ses-en-dertigh duysend ponden sou wegen. Deselve werd geluyd op een groote Feestdag; of wanneer aensienlijke

lijcke
open
De L
bene
twint
Wan
hange
welck
zijn g
soone
Om
en ter
te ver
een we
hierom
Klock
koome
In d
Wijck
Provia
Czaars
Buyt
de gro
konstl
wiens
heerlij
door de
wierd,
lijke so
De tw
Zaargor
selve leg
Maen.
ke Steer
loopt'er
In dee
en Musc
Edellied
Kooplic
waerts d
del dryve
werckers
sonderhe
Hier z
Winckel
Marckt;

lijke Gefanten ingehaald, of oock tot opentlijke *audientie* opgevoerd worden. De Luyers, of Klock-trekkers, staen beneden op de Plaets, en zijn vier-entwintigh in getal, somtijds noch meer. Want van beyde de sijden des Thoorns hangen twee lange Touwen af, aen welcke onder aen veele kleyne Touwen zijn gemaect, waer aen soo veele Persoonen trecken konnen.

Om't geweldighe slingeren des Klocks, en ter dier oorfaek't gevaer des Thoorns te verhoeden, soo moet deselve maer een weynigh beweeghd worden. Even hierom staen eenige Persoonen by de Klock, die de Klepel moeten te hulp koomen.

In de Ringh-muer van deese selve Wijk staen oock de Schat-kameren, *Proviand* en Pulver-Huysen van sijne *Czaarsche* Majesteit.

Buyten 't Slot, ter rechterhand van de groote Slor-Poort, staet de gantsch konstigh - gebouwde Kerck *S. Trois*, wiens Bouw-Meester, nae dat hy dit heerlijk Werck vervaerdighd had, door den *Tyran* van sijn ooghen beroofd wierd, opdat hy geen andere diergelijke sou mogen maecten.

De tweede Kreytz der Stad noemense *Zaargorod*, dat is, Konings-Stad. Deselve leghd in de *Figuer* van een halve Maen. Is oock omringhd met een stercke Steene Muer. De Beeck *Neglina* loopt'er midden door heenen.

In deese Wijk woonen veele Heeren en *Muscovitsche* Vorsten, *Sinbojaren* of Edellieden; voornaeme Burgers en Kooplieden, welcke gintsch en herwaerts door 't geheele Land haeren handel dryven. Desgelijcks allerley Handwerckers of Ambaghts-lieden, en insonderheyd Backers.

Hier zijn oock de Koorn en Meel-Winkels, Vleesch-bancken, Beeste-Marckt; Bier, Meede en Brandewijns-

Kroegen te vinden. In even deese Wijk of Kreytz is de Paerde-Stal van sijne *Czaarsche* Majesteit. Desgelijcks 't Giethuys, waer in veele Metale Stucken Geschuuts en groote Klocken werden gegooten.

De derde Kreyts der Stad *Muscauw* werd genoemd *Skorodom*. 'S is d'uyterste welcke sich nae 't Oosten, Noorden en Westen aen *Zaargorod* uytstrekt. Voortijds heeftse vyf *Duytsche* Mylen in haeren Omkreyts gehad. De Beeck *Zagun* sla loopt'er door heenen, en vereenighd sich met de *Musca*.

In 't selve deel der Stad is de Hout en Huysen-Marckt, daermen een Huys koopen, en binnen twee daegen tijds opgericht hebben kan, aen foodaenigh een Plaets van de Stad als men begeerd; wijl de Balcken alreeds in malkander gevoeghd zijn, en alles voorts foodaenigh afgepast is, datmen 't Hout maer alleen 't een op 't ander behoefd te leggen, en met *Mos* dicht te maecten.

't Vierde Deel der Stad werd geheeten *Streliza Slawoda*, en leghd aen 't Suyder-deel, over de Beeck *Muska*, nae *Tartarijen* toe, omringhd met Planken, als met een Staectketfel; desgelijcks oock met Bolwercken van Hour.

Deese Kreytz werd bewoond van de *Strelitzen*, of Soldaeten, zijnde in den dienst van sijn *Czaarsche* Majesteit, gelijck oock van ander gemeen Volck.

Binnen en buyten de Ringh-Muer der Stad *Muscauw* zijn seer veele Kercken, Kapellen en Kloosters. Der selver getal werd begroot op meer als tweeduysend. Want men siet by-nae om 't vyfde Huys een Capel, vermits een yeder groot Heer sijn een eygen Bedehuys laet bouwen, en een eygene Paep op sijne kosten onderhoud; alleen met de sijne den Gods-dienst daer in verrighende.

ARCHANGEL.

Deeſe Stad werd eygentlyck *S. Michæl Archangel*, maer in 't gemeen van de *Ruffen Archangel* genoemd. Sy legghd hoogh nae 't Noorden, in 't Landſchap *Dwina*, aen de Rivier van dien ſelven naem, ter plaets daer deeſe Stroom ſich verdeeld, 't Eyland *Podeſemski* omloopt, en ſich in de witte Zee begeeft.

De Stad, en d'Invaert tot deſelve, is niet ſeer oudt. Want voor heenen zijn de Scheepen in de lincker-arm der *Dwina* by *S. Nicolai* Klooster ingeloo- pen; waer van daen oock deeſe Aen- vaert *S. Nicolai* Haven wierd geheeten. Maer vermits door 't aenwoelende Sand de Mond der ſelve geſtopt was gewor- den, doch die van de rechter-arm die- per was, ſoo heeft men oock deeſe meer beginnen te gebruycken, en aen deſelve de Stad *Archangel* gebouwd. Welcke wel niet ſonderlingh groot, maer ech- ter, wegens den grooten Koop-handel, die hier over de Zee werd gedreeven, ſeer beroemd is.

Want yeder Jaer koomen hier aen *Hollanſche*, *Engelſche*, en *Hamburgh- ſche* Scheepen met allerley Waeren. Ontrent deſelve tijdt maecten ſich oock de Koop-lieden in 't Land, inſonderheyd de *Duytſche*, in *Muscauw* woonende, daer heenen, en trecken in de Winter met haere Waeren op Sleeden weer te rugg' nae huys.

In dit Groot-Vorſtendom is de Lught, 't Weer en den Aert des Lands, we- gens de menigerley en wijd van malkan- der gelegene *Provincien*, welcke ver- ſcheydene *Climaten* hebben, niet eener- ley.

Wat de *Muscovitiſche* en aangrenſen- de Landſchappen betreft, in 't gemeen is hier een friſſche Lught; en men heeft

voor deeſen hier weynigh hooren ſpre- ken van groote Sterften, of Peſtilen- tiale Kranckheden. Gemeenlyck vind men hier oude Liedden, en onder deſel- ve veele van ſeer hooge Jaeren.

's Winters is doorgaens in geheel *Rusland* ſoo een groote Koude, datmen ſich nauwlijcks daer voor weet te ber- gen. 't Is hier gantschlyck geen ſeldſa- me noch ongewoone ſaeck, dat d'een en d'ander perſoon de Neus, of d'Oo- ren, of de Handen, of de Voeten af- vriefen.

Maer ſchoon de Winter-koude hier ſoo geweldigh groot is, echter koomd Kruid en Loof in de Lente-tijd ſeer ge- ſwind voort, ſoo dat het in vroegheyd des Waſdoms en rijp-werdingh voor d'Aerd-gewaffen in *Duytſchland* niet be- hoeft te wijcken. Want wijl hier al- tijd een ſwaere Sneeuw valt, ſoo werd den Aerd-bodem daer door als met een dick Kleed overdeckt, en voor de grimmige Koude genoegſaem bewaerd.

Soo ſterck nu als 's Winters de Koude is, ſoo groot is daer tegens 's Somers de Hitte; welcke de reyſende Liedden t'eenemael beſwaerlyck valt, niet al- leen over dagh, wegens de Sonne-ſtrae- len, maer oock inſonderheyd wegens de meenighte der Muggen, welcke door de Son verweckt worden in de Moeraſſige, jae in by-nae alle Plaetsen van geheel *Rusland*, van welcke men dagh noch naght ongequeld kan blijven. Ter deeſer oorſaek moeten ſich over naght dicht by een Vyer, of onder een Muggen-Ner leggen, om van dit onge- mack bevrijd te zijn.

Of nu wel dit wijd uytgeſtrekte Land gintsch en herwaerts veele Boſſchen vol Houts heeft, beſtaende meerendeel in Dennen, Barcken en Haeſel-boomen, oock veelerwegen woelt en Moeraſſigh is, ſoo is 't echter wegens de goedheyd des

des Aerdrijcks, wanneer 't maer een weynigh bebouwd werd, boven maten vrughtbaer.

Aen eenige Oorden deeser Gewests, daer't Koorn niet werd afgehaeld, of nae andere Plaetsen vervoerd, werd niet meer Lands bebouwd, als d'Inwoonders voor een Jaer tijds van nooden hebben. Niets leggende ten voorraed op, wijsse Jaerlijcks van een rijcken Ooghst verseeckerd zijn. Dit is d'oorfaeck, dat soo veel treffelijke en vrughtbaere Ackers woest werden gelaeten.

Honigh en Wasch, welke beyde dingen sy over al in de Boffchen met hoopen vinden, zijn hier soo overvloedigh, daise niet alleen genoeg hebben tot het maecken van haere Meede en Waschlichten, welke tot het gemeene Nut en den Gods-dienst werden aangewend, maer oock groote parthyen verkoopen, welke nae andere Landfchappen werden versonden.

Geheel *Rusland* is allerwegen (behalven 'tgeen door uytbrandingh tot Ackeren is gemaect) gelijk als met Boffchen en Wildernissen overdeekt. Even hierom vind men hier veele Vogelen en Wilde Gedierten. Wijsse 't Gevleugelt Wild hier in sulcke een groote meenigh-teis, soo werd het van d'Inwoonders niet seer veel geaght. Hanen; Bergh, Haselen Veld-hoenderen; wilde Gansen en Endvogelen kanmen van de Boeren voor een geringh Geld bekoomen. Kraenen, Swaenen, en kleyne Vogelen, als Lijsters, Leeuwercken, Vincen, endiergelijke, welke hier met groote hoopen te vinden zijn, werden niet soo veel verwaerdighd, datmen haer sou willen vangen, of ter spijs gebruycken.

De *Muscovitsers* zijn in 't gemeen dicke en stercke Lieden, van Huyd en Natuurlijke Verwe d'andere *Europaeers* gelijk. Seer veel houdense van lange

groote Baerden en dicke Buycken. De geene, welke met deese *qualiteiten* begaeft zijn; zijn by haer boven alle andere in een groot Aensien. Soodaenige persoonen onder de Kooplieden gebruyckt sijne *Czaarsche* Majesteit gemeenlijk, om hem op te passen by d'openbaere *Audientien* der Gefanten, meenende, dat hy zijn Majesteitsche Aghtbaerheyd en Aensienlijckheyd hier door grootlijcks vermeerderd. De Knevels laetense langh over den Mond neerwassen. Alleen haere *Popen*, of *Priesters*, draegen 't Hoofd-hayr langh, soo dat het tot over de Schouderen ahangd: Maer d'andere hebben 't al 't faemen kort af-gesneeden. De groote Heeren laeten 't gantschlijck met een Scheermes af-schrabben; en houden deese gladde kaelheyd voor een groot Cieraed.

De Vrouws-persoonen zijn van een middelmatige grootte; in 't gemeen van een seer goede gestalte; teder van Aengesicht en Ledemaeten. In de Steeden blankettense sich gesaementlijk, 't welck soo gantsch grof toegaet, dat het schijnd, als of men met een hand vol Meel haer over 't Backhuys gestreecen, en met een Pinseel de Wangen rood geverwd had. Desgelijcks sineen oock de Wenckbrauwen en 't Hayr der Oogen swart of bruyn.

Wanneermen de *Russen* aenmerckt nae haere Gemoederen, Seeden, en gewoonlijk Leven, soo zijnse billijk onder de *Barbarische* Volcheren te reekenen. Want sy beminnen geene hooge Wetenschappen noch Vrye-Konsten; veel min hebbense lust, om sich in deselve 't'oeffenen. Sy zijn, soo veel 't Verstand betreft, scharpsinnigh, loos en doortrapt genoegh: Doch dit haer Vernuf leggende niet soo seer aen, om nae Deughden en een goede lof te streven, als wel, om daer door haer eygen voordeel

te soecken, en haere begeerten te verge-
noegen.

Haere scharpsinnigheyden sonderling-
ge list gevense, onder meer andere din-
gen, genoegsaem te kennen in haere
Handelingen, koopen en verkoopen.
Hier in weetense allerley Voordeelen,
streecken en treecken te bedencken, om
haeren Naesten te voor-koomen, of te
bedriegen. Die haer sou willen over-
listen, moest gewisselijck goede Harfse-
nen hebben. Want vermitsse seer ge-
woon zijn de waarheydt te spaeren, en
daer-en-boven vol arghwaen steecken,
soo willense oock andere selden geloof
geven. Indien echter yemand haer be-
dri-gen kan, den selven roemense hoogh-
lijck, en houden hem voor een Mee-
ster.

Ter deeser oorsaeck hebben eens ee-
nige *Muscovitishe* Kooplieden eenen
Hollander, die haer in seekere Hande-
lingh had over-list, welck bedrogh een
vry groote som geldsbedroegh, ernstigh
gebeeden, dat hy in haer geselschap
treeden, en haeren Medgesel in den
Koop-handel zijn wou, vermits hy sul-
ke Meesterlijcke greepen wist; verhoop-
pende, dat haer, door 't geselschap
deeses Mans, groot geluck sou toe-koo-
men.

Ondertusschen is dit als wat seldsaems
aen te merken, naediense 't Bedrogh
niet voor een geval van *Conscientie*, maer
veel meer voor een kloeck bedrijf en
roemlijck stuck houden, dat nochtans
veele der haere voor sonde aghten, wan-
neer yemand in 't betaelen van eenige
Waeren of Schuld door vergifsingh
haer te veel gaf, datse 't overschot hem
niet weer te rugg' souden geven. Dit
geschied, seggense, uyt onwetenheden,
en tegens den wil des geenens die te veel
heeft geteld: Derhalven is 't by haer
een Dief-stal; maer 't Bedrogh niet,
wijl 't selve geschied met wil en bedaght-

saemheyd des geenens die bedroogen
werd. Want (meenense) die tot den
Koop-handel, of eenige andere saeck
geen vernuf, voorfightigheyd en beleyd
weet te brengen, moet sijn deselve niet
onderneemen.

In 't gemeen zijn de *Muscovitsers* een
gantsch swift-sughtigh Volck, vallende
met onstuymige en harde woorden als
Honden op malkander aen. Men hoord
haer hier en gintsch op de straeten schel-
de, en als boose Wijven tegens een tie-
ren; met foodaenigh een yver, dat de
geene, welcke haere manieren onbe-
kend zijn, niet anders kunnen dencken,
offte stillen malkander terstond in 't Hayr
vallen. 't Koomd echter seer selden tot
slaegen: En alsse immers tot daedlijck-
heyd willen geraecken, soo gaense 't een
d'ander met vuyften te keer: Stoo-
ten oock malander met hun uysterste
kracht in de sijde, en op de Schaemel-
heyd.

Groote Hoslijckheyd en eerbare See-
den behoeft men by haer niet te soecken.
Sy ontsien sich gantschlijck niet, 't geen
de Natuer nae den Eeten van boven en
onder pleeg te wercken, een yeder te
doen hooren en riecken. Vermitsse
oock veel Knoploock en Ajuyn gebruyc-
ken, soo valt haere tegenwoordigheyd
niet weynigh beswaerlijck aen de geene,
welcke deese stanck niet gewoon zijn.

Vermitsse geheel onervaeren zijn in
allerley roemlijcke Wetenschappen;
sich weynigh bekommeren over de ge-
denck-waerdige Daeden en Geschiede-
nissen der Oude, en haerer Voorvaderen;
daer-en-boven sich niet begeerig vinden,
om na te vorschen de gelegenheden, see-
den en gewoonten der vreemde Volcke-
ren, soo hoordmen in haere t'saemen-
koomsten niets met allen van deese din-
gen spreeken.

Haere meeste Reden-voeringen gaen
ontrent de Saecken, tot welcke haere
Na-

Natuer en gemeene levens-wijs haer aenleydingh geven, naementlijk, van Wellustigheden, ontughtige Geylheyd, en andere schendlijke lasteren; welcke ten deelen van haer selfs, ten deelen van andere zyn begaen. Haer benevens vertellense allerley lightvaerdige Fabulen. Die de grooffte Klughten en dertelste Narre-porsen weet voort te brengen, sich oock met oneerlijke gebeerden daer nae kan schicken, is den besten en aengenaemsten onder haer. Hier op doelen oock haere Dansseryen; welckese ten deelen verrigten met seer dertele beweegingen der Leeden.

Den onbetaemlijcken en Beestlijcken Laster der Dronckenschap is by deese Volckeren in allerley Standen, Geestlijke en Weereldlijke, hooge en laege, Mannen en Vrouwen, jonge en oude personen, soo t' eenemaal gemeen, dat, wanneermen haer hier en gintsch op des traeten siet leggen, wintende in Spuygh en dreck, sulcks niets met allen geaght werd, als zynde een daeghlijckiche gewoonte.

Indien eenigen Voerman soo een vol Varcken bejegend, en hy kennis aen dien Dronckenen heeft, soo werpt hy hem op sijnen Wagen, en voerd hem nae sijn Huys, alwaer 't Vraght-loon hem betaeld werd.

Geene gelegenheyd, om een goeden roes te drincken, wanneer en waer 't oock zyn moght, werd hier van yemand afgeslaegen; maer van yeder begerlijck aengevat.

Aldermeeft suypense sich vol in Brandewijn. D'eerste Eer, welckese malkander in haere Besoekinghen of By-een-koomiten aendoen, is, datmen den aankoomenden een of meer Schalett Brandewijn toereyckt, om deselve uyt te drincken. 't Gemeene Volck, de Boeren en Slaven weeten deselve soo getrouwlijck te ledigen, dat, wanneer

yemand van een voornaem Man ten tweeden, derden, vierden en meermael een Schaelt met Brandewijn werd ingeschoncken, hy geduerigh deselve sal uyt suypen; meenende, dat hy geen dronck behoord te weygeren, voor dat hy ter neervalt: waer by 't dan somtijds wel gebeurd, dat deese overdaedige te gelijk met den Dranck de Ziel uyt schudden.

De Vrouwen aghten 't desgelijcks geen schande te zyn, datse sich vol suypen, en dan nevens haere Mannen neer vallen.

Gelijck de *Russen* van Natueren hard, en als tot de Slaverny gebooren zyn, alsoo moetense oock onder een hard Jock en een gestrengen dwangh 'gehouden: Daerenboven geduerigh met Stocken en Peesen tot den arbeyd aangedreven worden. Echter dragense sich hier ontrent niet seer ongeduldigh; wijl haeren staet het soo vereyscht, en sy sulcks gewoon zyn.

De Jongens en Half-volwassene koomen op sommige dagen by een; vallen op malkander aen, en oeffenen sich in Slaegen t' ontfangen; op datse sulcks moghten brengen tot een gewoonte, welcke de tweede Natuer is; en de Strafslaegen haer naederhand dies te lighter vielen.

Haer Huys-bedrijf is aengesteld nae dat de gelegenheyd van eens yeders Stand wil lijden: In 't gemeen levense gantsch sleghtlijck; en haere Huyshoudingh koomd haer seer weynigh te kosten.

De groote Heeren en rijcke Kooplieden woonen tegenwoordigh wel in taemlijck-kostlijcke Pallayen: Maer ondertusschen maecken 't meeste deel der andere, infonderheyd de gemeene Lieden, sulcke groote onkosten niet.

Gelijck nu deselve sich behelpen in geringe Wooningen, welckese voor

M

wey-

weynigh Gelds konnen bekoomen, foo vindmen defgelijcks in haere Huysen een gantsch fleghte, doch evenwel voor haer genoeghaeme Voorraad en Huysraad. Meerendeel hebbenfe niet boven de drie of vier Aerdene Porten tot haer Keucken-gereedfchap; en oock even foo veel Aerdene of Houtene Schotelen. Seer felden fietmen onder haer eenige Tinne, noch veel min Silvere Vaeten; ten waere dan Schaalen, om Brandewijn of Meede in te fchencken.

Ter deefter oorfaeck fietmen in geene Huysen, 't zy van rijke of van arme Liedn, eenigh Cieraed van opgefetterde of opgehangene Schotelen, Tafelberden, en diergelijcke dingen; maer alleenlijck de bloote Wandn, en een paar gefchilderde *Sancten*, of Heyligen.

Sy hebben onder haer weynige Bedden en Bedfteeden: Noch minder Bedden van Vederen. Meerendeel leggenfe op Bulfters, Stroo, Matten, en in haere Kleederen. Haere Leghen Slaepplaets neemenfe op een Banck; doch in de Winter op de Kagchel, gemaect op de manier van eens Backers Oven, en boven plat. Man, Vrouw, Kinderen, Dienstknecht en Dienftmaeghd behelpen fich hierby malkander.

Sy gewinnen haere Monden niet tot delicate Spijsen en leckere beetjens. Haere daeghlijcksche Koft beftaet in Grutten, Knollen, Kool, en diergelijcke geringe dingen: Oock in varfche en gefoutene Vifch; doch in *Mufcauw* meest gefoutene en groote Vifchen; welckefe feer geerne eeten, fchoon defelve fomtijds niet weynigh ftincken, vermits'er 't Sout te feer aen gefpaerd is. Ter deefter oorfaeck kanmen haere Vifchmarckt veel eer riecken, als sien of betreedden.

Wegens haere heerlijcke Vee-weyden hebbenfe feer goed Schapen, Run-

deren en Swijnen-vleefch. Maer vermits haere *Religie* bynae even foo veel Vaften als andere daegen in 't Jaer heeft, foo hebbenfe fich tot grove fleghte Koft gewend; en maecten even hier door dies te minder onkosten.

Van haere Vifch weetense veelery Geregheten te bereyden, foo gefooden eu met andere Spijsen toegemaeckt, als gebraden en gebacken; derhalven konnenfe oock 't Vleefch dies te lighter ontbeeren en vergeeten. Daerenboven hebbenfe een gantsch gemeene Koft, van haer *Ikari* genoemd; werdende toegerecht van de Kuyten uyt groote Vifchen; infonderheyd van Steuren, en van noch een ander flagh, voerende onder haer den naem van Wit-vifchen. 't Vlies, 't welck de Kuyt omvangd, fcheydense daer van af; daer nae fountense defelve. Ses of aght daegen langh dus geftaen hebbende, foo vermengenfe die met Peper en kleyn-gefneedene Ajuy-nen. Sommige gieten'er Boom-oly en Edick over. Dus werd het opgedifcht.

Deefe Kuyten werden op de *Wolga*; aldermeest by *Afracan*, gefouten; ten deelen in de Son gedrooghd; eenige honderden van Tonnen daer mee gevuld, en dan nae andere Landen vervoerd; infonderheyd nae *Italien*; alwaer deefe *Compost* voor een *delicates* gehouden, en *Caviare* genoemd werd.

Goed Bier hebbenfe; 't welck infonderheyd de *Duytschen* in de Lente feer wel weeten te brouwen, en een middel hebben bedaght, waer door 't een lange tijd kan dueren.

Sy hebben hier toe bequaem-gemaeckte Ys-kelders; in welckefe onder op de grond Sneeuw en Ys; daer op een Laegh Tonnen; daer nae weer een Laeg Sneeuw en Ys, dan op nieuws Vaten, en foo al voorts leggen. Eyndlijck decen't'er boven Stroo en Plancken op, vermits

Maer ver-
en foo veel
t jaer heeft,
fleghte Koft
er door dies

se veelley
no gefoonden
maectt, als
halven kon-
lighter ont-
daerenboven
ene Koft, van
dende toege-
groote Vif-
Streuren, en
voerende on-
it-viffchen.
yt omvangd,
er nae fouten-
gen langh dus
mengenfe die
edene Ajuy-
Boom-oly en
d het opge-

op de Wolga;
gefouten; ten
ghd; eenige
daer meê ge-
Landen ver-
alien; alwaer
vicer gehou-
werd.
t welck inson-
de Lente feer
en een middel
or 't een lange

bequaem-ge-
welckefe onder
; daer oopen
veer een Laeg
ieuws Vaten,
Eyndlijk dec-
Plancken op,
vermits

vermits de Kelders open ftaen. Dit dus verricht zynde, foo haelenfe 't eene Vat voor, 't andere nae uyt, tot haer gebruyck. Op deefe wijs konnenfe 't Bier geduerende de gantsche Somer (welcke in dit Gewest vry heet valt) varfch en by eengoede fmaeck behouden.

De Wijn krijgenfe over *Archangel* in haer Land. Doch deefen Dranck is veel aengenaemer by de *Duytsche*, als by de *Muscovitors*; wyl deefe laetste veel meer behaegen vinden in goeden stercken Brandewijn.

De grootfte eer en vriendschap, welckefe eenigen Gast in haere Gasterijen, of oock in affonderlijke Befoeckingen, konnen betoonen, ten teekken dat hy haer welkoom, lief en aengenaem is geweest, is, dat de *Rus* (zynde den Gast-gever) nae alle aengedaene goede onthaelingen, fijne Vrouw doet komen, aengedaen met haer beste Gewaad: Welcke den Gast een Schael met Brandewijn toedrincken, en op haer hand hem defelve aanbieden moet. Indien hy fijnen Gast of Befoecker een fonderlinge genegenheyd toedraeghd, of immers wil toonen, hem gunftigh te zyn, foo laet hy hem haeren mond kuffen.

Schoon de *Bojaren* en groote Heeren, by 't voeren van haeren grooten Staet, en fwaere, breede Huyshoudingh, niet weynigh groote onkosten moeten draegen, foo hebbenfe echter, nevens haere aensienlijke Befoldingen, oock haere treffelijke Land-goederen, en haer ten dienft ftaende Boeren, welcke haer Jaerlijcks feer veel inbrengen.

De Koopliden, en de geene die haer Ambaght drijven, hebben haer onderhoud en den daeghlijckfchen penningh van haeren Koophandel, of Handwerck.

De *Ruffen*, foo wel laege als hooge

Stands-perfoonen, zyn gewoon, haere rust nae den eeten te neemen, en een middagh-flaep te houden. Derhalven vindmen hier de meefte en voornaemfte Winckels's middaghstogeflooten; en de Winckeliers, of der felfer Dienaers, by de Kraem of Winckel leggen flae-
pen. Ontrent defelve tijd kanmen oock (ter oorfaeck van deefe middagh-rust) geen voornaem Heer of Koopman te fpreecken bekoomen.

Of nu wel d'onbetaemlijke vleefch-
lijke Welluft en onreyn vermengingh by de *Muscovitors* feer gebruycklijk en gantsch gemeen is, foo werden echter onder haer geen openbare Hoer-huyfen gehouden. Sy hebben haeren ordentlijcken Echten Staet: En een Man magh maer eene Echte Vrouw hebben.

Wanneer yemands Wijf koomd te fterven, foo magh hy ten tweeden, oock wel ten derden mael een andere trouwen; maer ten vierden mael werd hem fulcks niet toegelaeten. Indien eenigen Priester fich onderftond, fodaenige perfoonen aen malkander te geven, en in te Zeegenen, foo fou hy terftond van fijnen dienft worden afgefet.

Deefe haere Priesters, of *Popen*, moeten noodwendigh een Vrouw ten Houwlijck neemen. Doch als yemand van haer fijn eerfte Echt-genoot door de dood koomd ontruckt te worden, foo magh hy in geen tweede Houwlijck treden; ten waere dan, dat hy fijn Priesterlijck Ampt verlaeten, fijn Mutsje afleggen, en fich of met den Koophandel, of met eenigh Handwerck behelpen wou, om daer door fijn onderhoud te winnen.

Ontrent haere Houwlijcken neemenfe de Graeden van Bloed-verwantfchap in aght. Geene naebestaende fullenfe ten Vrouw neemen. Geerné blijvenfe buyten alle Swagerschap. Willen oock niet toelaeten, dat twee Broeders twee

Susters fouden trouwen. Desgelijcks mogen niet in Houwlijck treeden fodaenige perfoonen, die met malkander een Kind ten Doop hebben geheven. Haere Trouw werd opentlijck in de Kerck gecelebreerd, met feer feldfaeme Ceremonien, en wonderlijcke Pleghtlijckheden.

*Hier verbaeld nu onfe Schrijver in 't bree-
de, de feer vreemde Gewoonten, welcke de
Muscoviters ontrent bet aengacen en d' In-
zeegeningh haers Echten-ftaets gebruycken.
Maer vermits even 't felve van ons gedaen is
in 't tweede Deels eerfte Boeck deefes on-
fes Wercks, onder 't Opfchrift 't Houw-
lijck; en hy en wy de befchrijvingh daer van
hebben ontleend uyt even den felven Au-
theur, foo gaen wy dit ftuck hier voorby,
fendende den Leefer nae d' aengeweefene
plaets.*

Wat de Regeeringh der Ruffen be-
langhd, defelve is een *Monarchia Domi-
nium defpotica*, of een *absolute* Heerfchap-
py, daer de Czaar, of Groot-Vorft,
door Erf-reght tot de Kroon gekoomen,
alleen 't geheele Land beheerfcht. Al
fijn Onderdanen, foo wel de Vorften en
Edellieden, als de gemeene Man, Bur-
gers en Boeren, zyn niet anders als fijne
Slaven; welcke hy regeerd en handeld
gelijck een Huysvader fijne Knechten,
of Lijf-eygene.

De Groot-Heeren moogen fich oock
niet fchaemen (behalven datfe haere
Naemen in *diminutivo*, of by verkley-
ningh, ftellen) haer felven Slaven te
noemen, en oock opeen Slaefliche wijs
haer te laeten handelen.

Sy noemen haer opperfte Hoofd *We-
likoi Knees*, of Groot-Vorft; Czaar;
Czaarſche Majesteit. Waer by aen te
mercken ſtaet, dat fommige dit woord
Czaar, of Zaar, willen afleyden van
Cajar.

Hy voerd oock in fijn Rijcks-wapen en
Zegel (even gelijck de Roomsche Key-

ſer) een dubbelen Arend; doch mer
neergeslaegene Vleugelen: Boven wel-
kers Hoofden voortijds maer alleen
twee, doch tegenwoordigh drie Kroo-
nen ſweven, om daer door te beteekene-
nen, nevens fijn *Ruffifch*, oock de twee
Tartariſche Koninghrijcken *Aſtracan* en
Cajan.

De Czaar laet ſich aen fijne Majesteit-
ſche Hoogheyd feer veel gelegen zyn;
en neemd in aght de *Zura Majestaet*, ge-
lijck andere *Monarchen* en *absolute* Heeren
plegen te doen. Te weteen: Hy is gee-
ne Wetten onderworpen, maer magh
nae fijn eygen goedduncken en gelieven
Beveelen geven, en Wetten ordonnee-
ren. Welcke van alle, wiefse oock zyn
moghten, ſonder eenige tegenspraeck,
jae foo gantsch gehoorſaem, alsofſe van
God ſelver waeren in-gefteld, werden
aengenoomen en onderhouden. Want
ſy houden 't daer voor, dat de Groot-
Vorft alles met en nae Gods wil doet.
Derhalven ſy oock, tot betuygingh van
fijn onſeylbaere waerheyd en geregh-
tigheyd, een Spreeckwoord hebben, luy-
dende: *Gods en des Groot-Vorften Woerd
magh niet veranderd, maer moet volkomen-
lijck geboudcn worden.*

Hy ſteld Overheden af en aen. Jae hy
verband, hy verjaeghd, en laet om 't
Leven brengen wien, wanneer en foo
als hy wil. Hy ordonneerd in alle *Pro-
vincken* en Steeden fijne *Weywoden*, Stad-
houders en Regeerders; welckers pligh-
t is, met de *Cancelliers*, *Doctoren* en Schrij-
vers Reght en Gerechtigheyd te plegen.
't Geen van deefe gevonnifd werd,
keurd het Hof voor goed: En van haere
Uytſpraeck geſchied geen *Appel* nae 't ge-
daghte Hof.

De Kroningh des *Muscovitiſchen*
Groot-Vorfts, wanneer defelve nae de
gewoone manier werd verricht, ge-
ſchied op de volgende wijs.

Alle *Metropolifche* Aerts-Biſchoppen,
Biſchop-

Bischoppen en Abten; voorts *Knezen*, *Weywoden*, en Amptlieden; desgelijcks de voornaemste Koopliden in geheel *Rusland*, en uyt al de *Provitien*, welke 't Groot-Vorstlijck Gebied onderworpen zyn, werden nae *Muscaw* be-roepen.

Als nu de Kroningh sal aengaen, soo gaet de *Patriarch*, vergeselschap van de *Metropoliten* en andere Geestelijcke, in de groote Slot-Kerck. Nae haer volghd de Nieuwe Groot-Vorst, begeleyd van de Rijcks-Raeden, *Bojaeren* en Amptlieden.

In de Kerck is een verhevene Schouw-plaets of *Theatrum* gebouwd, waer toe men langhs drie Trappen opklimd, met seer kostlijcke Tapijten beleggd. Op dit Toneel staen drie Stoelen, met Goud-Laecken bekleed; d' eene voor den nieuwen *Czaar*; d' andere voor den *Patriarch*: Op de derde leghd een Muts, beset met kostlijcke Eedele Gesteenten en seer groote Paerlen: Oock boven met een Quas, waer aen een goudene Kroontje hanghd, rijcklijck voorsien met Diamanten.

Nevens deese Muts leghd oock een kostlijcken Rock van Goud-Laecken, rondom heenen beset met Paerlen en Eedele Gesteenten; van binnen gevoerd met swarte Sobelen. Deesen Rock soufseeker Groot-Vorst, genoemd *Demetrius Monomach*, uyt *Kasa*, in den *Tartarijschen* Oorlogh veroverd, en naederhand verordonneerd hebben, om ge-bruyckt te worden tot de Kroningh eens *Czaars*.

Wanneer nu de Groot-Vorst met de *Bojaeren* in de Kerck treed, soo beginnen de Priesters te singen. Waer op de *Patriarch* een Gebed leest; ropende *God, S. Nicolaes* en andere Heyligen aen, datse doch deese Kroningh wilden bywoonen.

Dit verricht zynde, soo treed de

voornaemste Rijcks-Raed met den nieuwen Groot-Vorst aen; spreeckt den *Patriarch* toe, en geeft hem te kennen, datse deesen, als den naesten Erfgenaem des Rijcks, tot *Czaar* en Groot-Vorst van geheel *Rusland* hebben aengenoomen. Te gelijck begeerende, dat hy hem sal Inzeegenen en Kroonen. Daer op werd hy van den *Patriarch* opgevoerd; die den Verkoornen in de Stoel set; houdende aen sijn Voorhoofd een Kransje van Goud, beset met seer kostlijcke Eedele Gesteenten; en voorts hem Zeegenende. Hier nae leefd eenen der *Metropoliten* 't Inzeegenings-Gebed.

Nae de voleyndigingh deeses Gebeds moeten twee Bischoppen den Rock en de Muts van de Stoel neemen, en vast houden. Terstond geeft de *Patriarch* bevelaen de *Bojaeren*, welke meê op 't Tooneel zyn getreden, datse den Groot-Vorst deesen Rock sullen aantrecken. Dan spreekt hy andermael den Zeegen over hem uyt. Voorts geeft hy met eygener handen de Muts met het Kroontje aen de gedaghte *Bojaeren*, en beveeld haer, deselve op 't Hoofd van den Groot-Vorst te setten. 't Welck gedaen zijnde, sooseghd hy: *In den Naem Gods des Vaders, Gods des Soons, en Gods des Heyligen Geests; Zeegenende hem ten derden mael.*

Daer na roept de *Patriarch* al de Geestlijcke, welke sich in de Kerck bevin-den; beveelende elck van haer toe te treden, en den Groot-Vorst met de hand te zeegenen.

Dit gEDAEN zijnde, soo gaen de *Patriarch* en Groot-Vorst op de voorgedagte Stoelen sitten; maer staen stracks daer nae weer op. Terstond beginnen de Priesters te singen de *Litanie* onder haer gebruycklijck: *Gospodi pomilui*: Heer ontferm u onser! Met elck derde woord noemense altijd den Groot-Vorst.

Vervolgens fettenfe fich weer neer; en eenen der *Metropolitanen* gaet nae den Altaer; feggende mer een luydeftem: God behoeft ons *Czaar*, de Groot-Vorft over alle *Ruffen* (dien God lief, en hem aen ons gegeven heeft) by goede gefondheyt en een langh leven. Soodaenigh een wensch herhaelen al d'andere groote Heeren en voornaeme perfoonen, die daer of tegenwoordigh zijn, of buyten de Kerck staen; maeckende een feer groot gejuigh en fterck vreughdengefchreeuw.

Hier op buygen alle groote Heeren haare Hoofden voor fijne *Czaarsche* Majesteyt, en kuffen des felven handen. Voorts treed de *Patriarch* alleen voor den Groot-Vorft, endoet aen hem een Vermaening van den volgenden Inhoud.

Vermits hy nu, nae de Godlijke Voorfienigheyt, van des Rijcks Wereldlijke en Geestlijke Standen ten Groot-Vorft over alle *Ruffen* verordonneerd en gekroond is geworden, waer door hem voortaan de fwaer-wichtige Regeering der Landen is toevertrouwd, foo moeft hy in defelve God beminnen; nae fijne Wetten wandelen; volgens defelve de Gerechtigheyt handhaven, en de waere *Griekfche* Religie befchermen; oock defelve helpen voort-plan-ten.

Daer op ontfanghd hy wederom den zegen, en gaet in de daer tegens over gelegene Kerck, genoemd *Michael Archangel*. Ondertuffchen werd onder 't Volck geld uytgeworpen, en in de Kerk andermael de *Litanie* gefongen.

Van hier gaet de Grot-vorft in *S. Nicolaas* Kerck. Van daer, in 't gefelfchap der Rijcks-Raeden, nae de groote Sael; alwaer foo wel de Geestelijke als Wereldlijke Heeren op 't alderkofflijkfte werden onthaeld. Onder dit Gafmael drincktmen fulcke groote en meenighvuldige Teugen, dat haerer veele niet

weeten, hoeft t' Huys fullen koomen.

De *Provintien* en Landfchappen, welke den Groot-Vorft in *Mufcovien* zijn onderworpen, brengen hem Jaerlijcks een feer grooten Schat in, bereeckend op eenige Millioenen. Deefe fijn' Inkoopften werden getrocken van Schattingen, Tollen, Herbergen, Koophandelingen en Landgoederen.

Of wel d' Onderdaenen van fijne *Czaarsche* Majesteyt gewoonlijk geen groote Schattingen geven, foobrenghd hem echter de veelheyt der Landen en de meenigte des Volcks feer veel op.

Maer wanneer een Oorlogh staet aengevangen te worden, foo moeten de Burgers, Koopliden en Handwerckers een byfondere en feer fwaere Geld-hulp opbrengen. Oock moeten de *Bojaren* en groote Heeren; nae de gelegenheyt van de veelheyt of weynigheyt haerer Goederen, een feecker getal Ruyters ten Krijgh onderhouden. D' Edellieden moeten in 't gemeen met haere Dienaers felver te Veld trecken. Daer-entoven moeten oock de Kloosters, nae datfe veele Dorpen en Boeren hebben, een feecker getal van Ruyters befoldingh verschaffen.

De Tollen, welke hy ontfanghd van de Grenfen en voornaemfte Koop-Steeden, brengen hem oock niet weynigh in. Daer-benevens heeft de *Czaar* gintsch en herwaerts feer treflijke Land-goederen, welke hy verpaght, en een groot deel gelds daer van treckt. 't Bergh-werck by *Tulla* leverd oock een aensienlijke Som in fijne Schat-Kamer.

Maer onaengefien fijne *Czaarsche* Majesteyt dusdaenige groote Inkoopften heeft, foo zijn oock daer tegens d' Uytgaven niet geringh.

Jaerlijcks moet hy onderhouden een groote

grootte meenichte van *Strelitzen*, of *Soldaeten*. Veele moeten'er zijn aen de *Grenzen*, wijlmen hier de *Naebuieren* seer weynigh vertrouwd. Veele desge- lijcks in de *Steeden*: In *Muscauw* alleen selstien duysend. In't *Casannische* Ge- bied ses duysend; welke hy haere *Besol- dingh* geeft van de *Veld* en *Landgoede- ren*. Jae, indienmen de *Krijghslieden* in al de *Provincien* wil t'saemen reecke- nen, soosalmen bevinden, dat het *or- dinair* getalderfelve, buyten geval van *Oorlogh*, verr' over de honderd duy- send beloopt.

Tot de *Gesanten* der vreemde *Poten- taten*, door welke hy dickmael werd begroet en befoght, soo dat somtijds twee, drie en meer *Partijen* der selver een lange tijd in *Muscauw* blijven leggen; oock soo langh sy in *Rusland* zijn, vry gehouden moeten worden, gaen al mee geen kleyne onkosten.

Hy voerd oock een seer groote schijd-uytstreekende *Hof-staet*. Want behalven sijn eygene kostlijcke *Tafel*, spijssighd hy daeghlijcks, soo buyten als binnen 't *Slot*, ontrent duysend *Man- nen*.

De meeste der *Rijcks-Raeden* en an- dere *Hovelingen* zijn *Kneesen*, of *Vor- sten* en *rijcke Heeren*: welke wel haere eygene heerlijke *Landen* en onder- hoorige *Lieden* hebben, doch deselve niet persoonlijck moogen besitten; maer moetense laeten bestieren door haere *Hof-meesters*, *Amptlieden* en *Voogh- den*, of *Schouten*. Sy selver moeten in *Muscauw* woonen, en daeghlijksaen 't *Hof* koomen. Ofte schoon niet son- derlinghs, jae niets met allen daerte verrigten hadden, soo gebied haer echter haeren plieht, aldaer te verschi- jnen, om sich voor sijn *Czaarsche* Maje- steyt te vertoonen, en 't hoofd te buy- gen.

Sulcks geschied, op datse niet, wan-

neerfe sich by haer *Onderdaenen* op haere *Land-goederen* lieten vinden, mis- schien een *T'samen-sweeringh* tegens haeren *Czaar* moghten ter hand nee- men.

Sy woonen binnen *Muscauw* in heer- lijcke *Huysen* en *Pallaysen*: Voeren een seer grooten *Straet*: Vertoonen sich op de *Straeten* met een sonderlinge *Praght*: Zijn aengedaen met gantsch kostlijcke *Kleederen*; en hebben nevens hare *Paer- den* of *Sleeden* veele *Dienaers* en *Slaven* loopen.

Wanneerse nae 't *Hof* rijden, soo hebbense aen den *Sadel-knoop* een kley- ne *Heirpauck*, zijnde wat grooter als 't vierde deel eener *El*, op welckese slaen; ten eynde 't *Volck* (op de *Strae- ten*, infonderheyd op de *Marckt* en voor 't *Groot-Vorstlijck Slot* in een dic- ken drangh staende) voor haer wegh- wijcken moght.

* Geen nu vervolgens onse *Schrijver* ver- baeld van de *dingen*, betreffende de *Justitie* onder de *Muscoviters*; hoe se voor deesen maer enige weynige beschrevene *Wetten* en *Gewoon- beden* hebben gehad, alleen tegens *Verraders* des *Vaderlands*, tegens de sulcke, die misdad van gequetste *Majesteit* hadden begaen, te- gens *Dieven*, *Doodslaegers*, en de geene die haere *Schulden* niet konden of wilden betac- len. Hoe 't *Vonnis* daer uytgesproocken wierd nae eygen goedduncken, meenighmael oock nae *gunst* en *ongunst*. Hoe echter in 't Jaer 1647. sijn *Czaarsche Majesteit* descharp- sinnighste *Hoofden* uyt de *Muscovische Standen* t'saemen riep, om eenige *Wetten* en *Insctingen* by een te brengen; welke oock in *Russischen Druck* zijn uytgegeven, onder den *Titel* van *Soborna Ulehenia*, dat is, Eenpaerigh en gesaementlijck *Reght*; waer nae sy nu haere *Vonnissen* moeten rig- ten, immers behoorden te doen. Hoe de *Ge- rechtigbeyd* in dit *Land* ontrent geene *dingen* soo seer werd gehandhaeft, als tegens quaede *betaelers*; en hoedaenigh men met deselve han- delde.

deld op een seer strenge wijs: Al deese saecken hebben wy uyt een den selven Auteur, die den gedachten onsen Schrijver gebruyckt, verbaeld in 't tweede Deels eerste Boeck deeses onses Wercks, en willen derhalven hier geen onnoodige herhaelingh daer van doen.

Wat haere Religie belanghd, van verscheydene Theologanten is deese Vraegh op de Baen gebraght geworden: Of de Russen oock Christenen zyn?

Alsmen haer sels hier over aenspreect, soo gevense tot antwoord, datse de reghte gedoopte, en de beste Christenen zyn van al de geene, welke in de Wereld leven. Al d'andere werden van haer maer alleen met den hoogsten en besten Naem de besprengde Christenen geheeten.

Datie evenwel Christenen zyn, besluyten eenige hier uyt, om datse d'*Essentialia Christianismi*, of de noodwendigste Hoofdstucken, behoorende tot Weesen der Christelycke Religie, onder haer hebben, te weeten: 't Waeraghtige Woord Gods, en de Heylige Sacramenten.

Den Heyligen Bybel hebbense. 't Oude Testament nae de Vertolckings der seventigh Grieksche Oversetters: 't Nieuwe nae de gemeene Vertaelingh, beschreven en gedruckt in de Slavonische of Russische Spraek.

Maer ondertusschen is dit seer seldsaem, datse nimmermeer den geheelen Bybel in haere Kerck laeten koomen; seggende, dat in 't Oude Testament veelley onkuyfche saecken werden verhaeld, door welcke haere Kerck, als zijnde een seer Heylige Plaets, sou mogen verontreynighd worden. Sy verhandelen derhalven in deselve maer alleen eenige Schriften der Propheeten, en 't Nieuwe Testament. Doch in haere Huyfen is haer toegelaeten, den geheelen Bybel te moogen hebben, en alles daer in te leesen.

Daer-en-boven neemense aen de Ge-loofs-belijdenis van *Athanasius*; en gelooven, dat God, door wien alles is geschaepen, is Een in Weesen, en Drie in Persoonen. Dat de Heere Christus heeft geleden voor 't gantsche Menschlijcke Geslaght. Dat den Heyligen Geest van den Vader door den Soon uytgaende (wy gebruycken haer' eygene Spreek-wijs) ons heylighd, en ons bequaem maeckt, om yet goeds te verrichten.

Derhalven staet dan niet te twijffelen, dat haer Geloof, of *Fides*, *quæ creditur*, is Christelyck: Maer *Fides*, *quæ creditur* (gelijckmen gewoon is in de Schoolen te sprecken) is *suspect*. [Dat is: De dingen, die se geloven, zyn Christelyck: Maer 't Geloof daerse meê geloven, is verdaght en onsuiver. De Dingen, die se geloven zyn meerendeel goed; maer soo als se geloven, is quaed en vals.]

Nevens den Heere Christus stellen se oock de Propheten, Evangelisten, Apostelen en ver veel andere Heyligen, niet alleen slegtlijck tot Voorbidders (gelijck wel de voornaemste onder haer soo sprecken) maer oock tot Meedewerckers haerer Saligheyd, gelijck de meeste geloven.

Daerenboven doen se de geschilderde Beelden, welke deese Heyligen soudent beteekenen en vertoonen, soodaenigh een Eer, welke alleenlijck God behoort.

Seer weynigh kanmen uyt den geheelen loop haers Levens bemercken, datse soodaenigh haer Christelyck Geloof door haere Wercken en Liefde tegens haeren Naesten laeten blijcken en lighten; of door de Daed bevestigen. Doch soodaenige goede Wercken, welke se betoonen en aenwenden tot bouwingh van Kercken en Kloosteren, of Erfmaeckingh aen deselve, schrijven se veel meer toe, als betaemlijck is.

De

De *Practijk*, of d' Oeffeningh haers *Christendoms* en Godsdiensts bestaet voornaemlyck daer in; datse, boven 't gebruyck des Doops, in haere Kercken 't Woord Gods leesen, Mis doen en hooren; God en d' Overleedene Heyligen aenbidden; sigh voor de Beelden der gedaghte Heylige gantsch ootmoedigh en aendaghtigh buygen; *Processien* houden, en Beede-vaerden of *Pelgrmagien* doen nae haere gestorvene *Sancten*; op seckere tijden Vasten, Biechten, 't *Sacrament* des Avondmaels genieten, en 't Laetste Olyfel ontfangen.

Wat den Doop aengaet, sy houden den selven voor een gantsch noodwendigh stuck tot den Ingangh in de *Christlycke* Kerck, en tot de Saligheyd. Want sy geloven en belijden, datse in Sonden ontfangen en gebooren worden: Maer dat de *Heere Christus* haer tegens deese Erfsonde heeft verordonneerd 't Bad der Wedergeboorte en der Reynighing: Welcke reynighing door afwasschingh sy soo wellichhaemlyck als Geestlyck, soo wel uyerlyck als innerlyck verstaen.

Derhalven sy oock, soo haest haereen Kind gebooren is; sigh met 't selve nae den Doop snellen. Is 't eenighsins swack, soo werd het binnens Huys gedoopt: Doch niet in de Kamer, waer in 't gebooren is, wyl die voor 't eenemaal onreyn werd gehouden. Maer is 't gefond, soo werd het door hier toe versoghte Gevaeders (welcke niet meer als twee in getal moogen zyn) in de Kerck gebragt, om van den *Pope*, of *Priester*, den Doop t' ontfangen.

Hier gact nu onsen Autheur voort tot de beschryvingh der seer seldsaeme Russische Doop Ceremonien: Maer wyl wy even 't selve, en noch andere seer grove Gewoonten der Muscoviters ontrent deese saeck, alreeds hebben voorgesteld in 't tweede Deels eerste

Boecks deeser onser Wercks-, soo gaen wy wederom dit stuck hier voorby.

De *Russen* hebben haere seckere bestemde Vyer en Feest-daegen, op welckese in de Kerck haer' Aendaght afleggen. Hier toe neemense oock in de Weeck (behalven den Sondagh) de Woensdagh en Vrydagh, zynde haere Vasten-daegen. Deese Vier-tijden werden nu meer als voor deesen van haer in aght genoomen, en in d' oeffeningh van haeren Godsdienst doorgebracht.

Eertijds meendense, alsoe maer's morgens vroegh in de Kerck waeren geweest, datse dan wel weer aen haeren gewoonen arbeyd moghten gaen. 't Vieren en rusten (lieten se sigh voorstaen) quam alleen de Heeren toe, die sulcks waghten konden; maer niet de Knechten en Slaven, gelijk sy waeren. Ter deeser oorsaek saghmen haer, soo wel op de Sondagen als Werckdaegen, in haere Winckels en Marckt-plaetsen; verkopende en arbeydende. Maer nu heeft den *Patriarch* verordonneert, datmen niet alleen op de Feesten Sondagen, maer oock op yeder Wensdagh en Vrydagh, alle Kraemen en Winckels sal gellooten houden. Daerenboven mogen geene der Kroegen of Herbergen open staen. Insonderheyd derven de Waerden niets met allen tappen, schencken of verkoopen, geduerende den Predick-tijd.

't Getal haerer groote Hoogh-vierlijke Feestdaegen is door 't geheele Jaer derthien. Op deselve, gelijk oock op de Sondaegen, gaense driemaal in de Kerck; eerst voor der Sonnen-opgagh: Daer nae tegens den Middagh; en eyndlyck tegens den avond.

In deese t' saemenkoomsten leefd de *Pope*, of *Priester*, seckere *Capittelen* uyt den Bybel; insonderheyd eenige *Psalmen Davids*; de Heylige *Euangelien*; somtijds oock een *Homilie*, of *Predicatie*,

uyt *Chrysothomus*: Desgelijcks 't *Symbolum Athanasii*, en eenige Gebceden. Met een vollen hals singhd hy seeckeren Toon, d' *Antiphonen* en *Responsorien* eeniger *Christenen* onder ons niet ongelijck zynde.

Tusschen 't Leesen en Singen hoorden hem meenighmael seggen: *Gospodi pomilui*, dat is, Heer, ontfarm u mijner! Waer op al 't Volck deselve woorden hem naespreckt, met Kruysmaeckingen, en sigh te Zeegenen, tot driemaelen toe.

Als nu geleesen en gesongen is geworden, soo begeeft sigh de *Pope* na den *Alraer*, met sijnen *Cappellaen* (want yeder Priester moet eenen foodanigen by hem hebben in al sijne Geestlijke verrichtingen en de bedieningh sijns Ampts) en doet *Mis*, nae de *Liturgie* (immers soo van haer voorgegeven werd) van den Kercken-leeraer *Basilius Magnus*.

In de Kelck giet hy roode Wijn en Waeter onder een. Daer nae brockt hy gesuerd Brood daer in; Zeegend het, en begint dan te leesen, ontrent 't vierde deel van een uyr langh. Dit gedaen zynde, soo neemt hy 't r'saemen met een Lepel uyt de Kelck, en nuttighd het alleen, sonder aen de *Communicanten* yets daer van te geven. Doch indien ter selver tijd een Sieck Kind in de Kerck werd gebraght, soo sal hy 't, indien sulcks begeerd wierd, eenigh gedeelte daer van laeten toekoomen.

Op den dagh, dat eenigen Priester sijne Huysvrouw heeft bekend, magh hy geen *Mis* doen; maer moet deselve eenen anderen *Pope* in sijne plaets laeten verrichten.

Terwijl nu de *Mis* werd gedaen, soo buyghd 't Volck sigh nae haere Beelden, en herhaeld meenighmael de woorden *Gospodi pomilui*.

Anders doense geene *Predicatie* of uytleggingen over de woorden des By-

bels; maer laeten sigh vergenoegen, met den blooten *Text* voort te leesen. Of ten hooghsten koomt'er by, een *Homelie* uyt de schriften des gedaghten Kerckenleerraers *Chrysothomi*, voorwendende: De Heylige Geest had met den aenvangh der Kerck gewerckt door 't bloote Woordt Gods, sonder verder uytleggingh, en kon sulcks derhalven noch doen. Daerenboven (seggense) ontsaen uyt veel' Uytleggingen veelerley Meeningen; welcke maer alleenlijck verwarringen en Ketteryen veroorsaecten.

't Geestlijck Regiment, *Consistorium* en Kerckendienst, werd besteld en waergenoomen door een *Patriarch*; *Metropolitien*, Aerts-Bischoppen, Bischoppen, *Archidiaconen*, *Protopopen* en *Popen*.

De *Patriarch* is 't Opperhoofd; gelijck als by *Roomschgesinde*, den *Paus* van *Romen* is. Nae de Groot-Vorst heeft hy de grootste Maght en hooghste Eer in 't geheele Land.

Hy is Reghter over de Geestlijckheyd in alle saecken, welcke niet enckelijck den Wereldlijcken Reghterzyn onderworpen. Hy heeft oplicht over de dingen, welcke de *Religie*, goede Seeden en *Christlijcken* Wandet betreffen. Alles wat hem daer ontrent goed dunckt, magh hy nae sijn gelieven en welbehagen ordonneeren, invoeren, of afschaffen. Aen den Groot-Vorst beveeld hy d' *Executie* sijns Wils. In sijne voorneemens werd hy noch van de *Czaarsche* Majesteyt noch van yemand anders ingesproocken, veel min tegengefroocken.

Desen *Patriarch*, de *Metropolitien*, Aerts-Bischoppen en Bischoppen mogen niet trouwen. Soo langh sy haere Ampten willen bedienen, moetense sigh van Echte Vrouwen onthouden. Boven dien moogen geene van deese Geestlijke Persoonen (uytgeslooten de

Proto-

Protopops en Diaconi) Ringen aen haere vingeren dragen; geene Hemdbden van Lijnwaed, maer alleen van Wol, aen haer Ligchaem hebben: oock op geen Bedflaepen.

In de Kloosters moogenſe gantschlyk geen Vleesch eeten; geen Wijn, geen Brandewijn, geen Meede, noch geen ſterck Bier daer in laeten koomen, of drinken.

Selſe de *Patriarch* magh geen Lijnen-Hembd, maer wel een Hembd van donckerverwig Sijden-Sof draegen.

De gemeene daeghlykſche Kledingh des *Patriarchs*, der *Metropoliten*, der Aerds-Biſchoppen en Biſchoppen, deſgelijks der Monicken, iſ een lange ſwarte Rock, over welken ſy noch een ſwarte Mantel draegen. Op 't Hoofd hebbenſe een ſwarte Muts, by de drie Ellen wijd, hebbende in 't midden een harde ronde Kruyn, ontrent ſoo groot als een Tafelberd; voorts aghter van 't Hoofd ahangende.

De Biecht werd van de *Ruffen* gehouden voor een noodwendige ſaek tot Bekeeringh en Verſoeningh met *God*. By de volwaſſene, uu tot kennis en verſtand gekomen zynde, moet deſelve onſeylbaer gaen voor d'ontfangingh des Heyligen Avondmaels.

't Is wel een Yeder toegelaeten, te moogen biechten, en ten Avondmael te gaen wanneer hy wil; maer echter pleegſe in 't gemeen de Paefch-tijd hier toe waer te neemen: Wanneerſe in de goede Weeck, oock eenige te voeren, maer aldermeest 's Vrydaghs, biechten; en daer op 's Saterdaghs voor Paefchen 't *Sacrament* nuttigen.

Aght daegen voor de Biecht moetenſe haer Ligchaem kaſtijden door hard Vaſten. Niets anders genietenſe dan, als hard Brood, en een ſueren Dranck, welke haer een krimpigh in den Buick, en een halve Sieckte veroorſaect.

De Biecht moet midden in de Kerck, onder 't ronde Verwelfſel, voor den Priester geſchieden. De Biechteling moet ſijn oogen geduerigh op een daer toe verordonneerd Beeld houden. Alle hem bekende Sonden moet hy volkomentlyk belijden, en beloven, voortaan een better leven te ſullen voeren.

Daer op ſpreect de *Pope* hem vry van al ſijne begaene en beledene Miſdaeden; en legdh hem, nae gelegenheyd van de grootheyd der ſelve, ſeeckere Boete op; 't zy een tijd langh te vaſten; ſoo of ſoo veel honderdmael of duyſendmael ſigh te bucken voor 't Beeld ſijns Heylighs, en 't *Gospodi pomilus* te ſprecken; of ſigh een beſtemden tijd van ſijne Huysvrouw t'onthouden; of in ſoo of ſoo veel Maenden niet in de Kerck te koomen, maer voor de Deur te blijven ſtaen, en ſoo voorts.

't Heyligh Avondmael magh van haer niet op Vleesch, maer alleen op Viſchdagh genooten worden. Of indienſe 't immers op een Vleechdagh wilden ontfangen, ſoo moogenſe op den ſelven geen vleesch eeten.

't *Sacrament* des Naghtmaels gebruyckenſe in tweederley, of (om ſoo te ſprecken) in drierley Geſtalt; want ſy doen Brood, Wijn en Waeter t'ſaemen. 't Brood, 't welckſe hier toe gebruycken, moet geſuurd, en van eens Priesters Weduw gebacken zyn. Sy geven oock yers van 't *Sacrament* aen de kleyne Kinderen. Maer aen de geene, welke boven de ſeven Jaeren oud zyn, werd het volkoomentlyk uytgedeeld: Want nae 't ſevende Jaer (ſeggende) begint de Menſch te ſondigen.

Aen ſeeckere Perſoonen, te weten aen ſulcke, welke ſigh in 't doen van een Eed befondighd, een Doodſlagh begaen, of ſigh aen eenige andere grove miſdaed ſchuldigh gemaect hebben, werd het Avondmael niet gegeven.

voor datse op haer Dood-bed leggen.

De Siecke, voor welke nu geen Artneyen meer helpen willen, reykense 't *Sacrament*, met de laetste Oly. Hier nae derf de Krancke geen Geneesmiddelen meer gebruycken, maer moet d'uytkoomst alleen aen God beveelen. Sy geven hem dan oock niet meer t'eenen, ten waer hy ooghblyklyck sijne kraghten weer begon te hervatten; en men gewisse hoop kon scheppen, dat hy weer tot sijne Gesondheyd sou geraecken.

Sy plegen oock de *Reliquien*, of Gebeenten der Heyligen, in Water of Brandewijn te dopen, op dat de Siecke daer van drincken moghten.

Eenige rijke Lieden kranck te bed leggende, en bemerckende dat den tijd haers afstervens vermoedlyck voor handen is, nuttigen 't Avondmael, en neemen daer op de Monicks-orde aen; laeten sich bescheeren, salven en 't Monicks-Kleedt aentrecken. Als hy nu 't *Seraphinisch* Gewaet (soo noemense dit Habijt) heeft aengedaen, magh hy inaght dagen tijds noch Artzenyen noch eenige Spijsen genieten; vermitsse seggen, dat hy nu alreeds in d'Orde der Heylige Engelen is gekoomen. Gebeurd het nu, dat soodaenigh een Krancke, tegens alle verwagtingh, weer geneesd, soo moet hy sijne belofte voldoen; sich van sijne Huysvrouw afsonderen, en in 't Klooster gaen.

Wat nu voorts de Begraefnissen der *Russen* betreft, deselve geschieden, gelijck al haer andere openbaere Handelingen, met veelerley seldsaeme *Ceremonien*.

Wanneer yemand gestorven is, soo koomen de naeste Vrienden t'saemen, en de Wijven helpen malkander huylen en schreeuwen. Sy staen rondom 't Lijck, en vraegen: Waerom hy doch gestor-

ven is? Of hy gebreck heeft gehad van Eeten, Drincken, Kleederen, of andere noodwendige dingen tot levensonderhoud? Of hem sijn Wijf niet goed, jong, schoon, of getrouw genoegh is geweest? en meer andere diergelijcke dingen.

Soodaenige Klaghten herhaelense oock by 't Graf, wanneer nu de Man sal onder gedompeld worden. Desgelijcks geschied sulcks op seeckere tijden des Jaers by de Graven. Daerenboven sendmen terstond om een Priester; aen wien men vereeringen doet van Bier, Brandewijn en Meede, om voor de Ziel des Overleedenen te bidden, op dat deselve wel moght vaeren.

't Ligchaem werd suyver afgewaschen: Daer nae aengedaen met een wit Kleed van Lijnwaed, en Schoenen van dun rood Le'er. De Handen worden Kruys-wijs over malkander, en 't Lijck alsoo in een Kist geleghd. Voorts hanghden'er een Laecken; somtijds oock wel des overleedenen Rock over.

Nae al dit bedrijf werd hy nae de Kerck gedraegen; en in de Winter-tijd (indien hy eenigh voornaem persoon is geweest) aght daegen langh daer ingehouden: Alwaer hem de Priester daeghlijcks met Wy-water besprenghd; met Myrrhe beroockt; daer nevens singhd; en *Mis* doet, ten goede van d'afgescheydene Ziel.

Ontrent d'uytvoeringh der Lijcken gaet het dusdanigh toe. Den Overleedenen werd gedraegen van vier of ses personen. Is 'teen Non, soo moeten Nonnen; is 't een Monick, de Monicken dit werck verrigten. Voor 't Lijck gaen eenige Vrouwen, van 't naeste Maeghschap, vermomd; toonende seer jammerlijke gebeerden, en doende seer droevige wee-klaghten. Nu schreeuwense overluyd; daer nae houdense een weynigh

ft gehad van
en , of an-
tot levens-
f niet goed,
genoegh is
diergelijcke

herhaelenfe
nu de Man
en. Defge-
eckere tijden
daerenboven
riester ; aen
et van Bier,
voor de Ziel
, op dat de-

ver afgewaf-
met een wit
choopen van
nden worden
r , en 't Lijck
hd. Voorts
en ; fomtijds
denen Rock

rd hy nae de
Winter-tijd
em perfoon is
gh daer in ge-
riester daegh-
renght ; met
evensinght ;
af-gefchey-

der Lijcken
Den Overlee-
an vier of ses
, soo moeten
k , de Monic-
Voor 't Lijck
van 't naeste
toonende seer
en doende.
Nufchreue-
houdenfe een
weynigh

weynigh ftijl ; terftond daer nae vangen-
fe gelijcklijck weer aen ; en beweenen
'tal t' ontjigh af-fcheyden haers ge-
weefenen Vriends ; wenshende , dat hy
langer had moogen leven ; wijl hy
foo een Vroom , foo een Liefstalligh ,
foo een aengenaem Menfch geweest
was.

Ondertuffchen fingen oock eenige Po-
pen , welcke voor en aghter 't Lijck hee-
nengaen , draegende Beelden van Hey-
ligen en Roock-vaeten. Van haer gant-
fche Gefangh kanmen niets meer ver-
ftaen , als alleen deefe woorden , wel-
kefe dickmael herhaelen : *Ghy Heylige
God ! Ghy ftercke God ! Ghy onfterfijcke
God !*

Nae 't Lijck volgen de naeste Vrien-
den en goede Bekende , sonder eenige
orde ; gaende onder en door malkander
op een hoop. Elck van haer draeght
een Wasch-light in de Handt. Alsfe
hy 't Grafkoomen , en de Kift neergefet
word , foo opend men defelve ; en den
Dooden werd noch eenmael beroockt.
't Beeld , 't welck hy , geduerende fijn le-
ven , in plaats van fijnen Heyligh heeft
ge-eerd , werd over hem gehouden. On-
dertuffchen bid de Priester , en herhaeld
tot verfcheydene maelen toe deefe
woorden : *Heere , gedenck deefe Ziel ten
besten !* Voorts worden eenige Spreuc-
ken uyt de *Liturgie* der *Grieken* gelee-
fen.

Terwijl dit gefchied , ftact de naege-
laetene Weduw over 't Lijck ; laetende
noch eenmael hooren haer jammerlijck
geklagh , met herhaelingh van de voor-
gemelde Vraegen. Dan treeden de
Vrienden nae haer toe by de Kift ; kuf-
fen defelve ; of oock fomtijds wel den
Dooden felfs voor 't laefte , en treeden
daer nae te rug.

Nae dit alles ftapt de *Pope* toe , en
geeft den Overledenen een *Pas-Cedel*
mee in 't Graf. Welcken Brief fy in

Muscauw van den *Patriarch* ; maer in an-
dere Plaetsen van de *Metropoliten* en
Aerds-Bifchoppen ; of , by gebreck van
defelve , fleghts van een *Pape* , of *Prie-
fter* , voor geld moeten koopen. Deefe
Pas is op de volgende wijs ingelteld.

Wy Bifchop en Prieftter alhier be-
kennen en betuygen hier mee , dat
deefen tegenwoordigen by ons als een
recht *Grieksch Christen* heeft gelceft.
En of hy wel fomtijds quam te fonde-
gen , foo heeft hy echter deefe fijne
Sonden gebiecht , de Lospreekingh
en 't Heyligh Avondmael tot verge-
vingh der felver ontfangen. Oock
heeft hy God en fijnen Heyligh
Reght ge-cerd ; gevaft en gebedden ,
gelijck behoorlijck is. Daerenboven
figh met my , als fijnen Biechtvader ,
in alles wel vergeleecen , foo dat ick
hem fijne Sonden gantschlijck heb
vergeven. Wacrom wy hem oock
deelen *Pas* hebben ter hand gefield ,
om defelve den Heyligen *Petrus* en an-
dere *Sancten* te toonen , op dat hy on-
verhinderd door de deur der vreughde
magh worden ingelaeten.

Deefe *Pas*-brief werd van den *Pa-
triarch* , Bifchop , of *Pope* onderteeckend ,
gezeegeld , en den Dooden-tuffchen de
vingeren geftoocken.

D'eenvoudige Liedten meenen , dat
deefe *Pas* , en Brief van *Recommandatie*
een seer groot vermoogen heeft , tot
een geluckige heenen-gangh nae d'an-
dere Weereld. Maer infonderheyd
worden de Geestlijke door dit middel
geholpen , om veel gelds te bekoo-
men.

Als men nu den Overleeden dus met
deefe *Pas* voorsien heeft , foo word de
Kift toegemaeckt , en 't Lijck onderge-
dompeld :

dompeld: 't Welck soodaenigh in't Graf werd gesteldt, dat 't aengesicht altyd nae den opgangh der Son is gekeerd.

De gestorvene nu op deese wijs begraven zynde, soo Zeegenen sich d' Omstanders voor haere Beelden, en gaen dan weer nae Huys: Voor de Vrienden word een Rouwmael bereydt, daerse de droefheyd van 't hert drincken; en gemeenlyck loopt het, beyde by Mannen en Vrouwen, op dronckenschap en beestlijke volheyd uyt.

Dus hebben wy oock kortlijck *Wit-Rusland*, of *Muscovien*, nevens de Seeden, Gewoonten en Levens-aert deeser Volckeren, den Lezer voor oogen gesteld.

Byvoeghsel.

Heeft onsen *Authour* behaeghd, tegens sijne gemeene gewoonte, in de Beschrijvingh van *Muscovien* veel meer te vertoonen de gebruycken der Inwooners, als de verdeelingh der *Provincien*. Wy sullen derhalven uyt andere Weereld-beschrijvers yets daer van hier byvoegen.

't *Muscovische* Rijk besit tegenwoordigh geheel *Russien*, uytgesonderd *Polen* en *Lithaunen*, oock onder dien selven naem van *Russien* begrepen. Deese Landen behooren eensdeels onder *Europa*, andersdeels onder *Asia*.

Geheel *Russien* werd verdeeld in *Wit* en in *Swart-Rusland*. 't Gedeelte van *Russien*, 't welck sijne *Czaarsche* Majesteit is onderworpen, werd genoemd *Wit-Russien*. 't Geen de Koningh van *Polen* behoord, *Swart-Russien*, alhoewel deesen oock noch een weynigh van *Wit-Rusland* besit.

Behalven de *Provincie* *Muscauw* werden noch deese volgende onder 't Groot-Vorstlijk Gebied geteld.

VOLODIMER;

Waer in men een groote Stad vind van dien selven Naem: Deigelijcks een Kasteel, van Hout opgetimmerd. Leghd ontrent ses-entertigh *Poolse* Mijlen van de *Stad Muscauw*, nae d' Oost-tijde.

NOVOGROD;

Van sommige gespeld *Novograd*; heeft oock een Stad van dien selven Naem; van Hout opgebouwd; leggende ontrent honderd *Poolse* Mijlen van *Muscauw*.

R E S A N.

Deese *Provincie* leghd tusschen de Rivieren *Ogue* en *Don*. Hier nevens sietmen daer noch 't Hertoghdome van *VOROTIN*, en 't Landschap *SEVERE*, 't welck seer groot is. Sy begrijpt veele Steeden, onder welke voor de vermaerdte werden gerekend *Stertodub*, *Pettivule* en *Czernigow*.

S M O L E N S K O.

Dit Landschap leght tusschen de Rivier de *Niper*, van *Prothomans* genoemd *Boristhenes*. De Koningh van *Polen* pleeght'er Beschermheer over te zyn; doch de Groot-Vorst *Basilus* heeft het hem ontwelddighd gehad. De voornaemste Stad draeghd oien Naem nae 't Landschap. Deese is seer groot, en leghd van *Muscauw* ontrent taghtig *Poolse* Mijlen.

M O S A I S K I.

Deese *Provincie* is ontrent driehonderd en vijftigh *Italiaensche* Mijlen langh, en even soo breed. Wierd gewonnen door den Groot-Vorst *Iohannes*, Voorfaet van *Basilus*, en alloo den *Poolse* Koningh *Alexander* ontwelddighd. Deesen heeft geregeerd ontrent 't Jaer *Christi* 1501.

BIELS.

B I E L S K I,

Is oock een *Provintie* of Heerlijkheyd van *Ruffien*; hebbende een Stad en Kasteel van dien selven Naem, op de Rivier *Opske*. Deese Plaets legdh tienstigh *Duytsche* Mijlen van *Muscauw*, en ses-en-dertigh der selver Mijlen van *Smolensko*.

R O S C H O W,

Een Hertoghdome, heeft een Stad van dien selven Naem; met een Kasteel van Hout. Is ontrent drie-en-twintigh Mijlen van *Muscauw* gelegen, treckende nae 't Westen.

T W E R,

Anders *Otmer*, een van de grootste Landschappen in *Ruffien*, heeft een Stad genoemd *Twerda*; veel grooter als *Muscauw*; van welckese ses-en-dertigh Mijlen is afgelegen.

P L E S K O W.

Deese *Provintie* begrijpt driehonderd en dertigh *Italiaensche* Mijlen. Is een derdedeel langer als breed. De Hoofd-stad is *Pleskow*; seer groot en maghtigh; met Mueren omvangen, welke alle andere Steeden in *Muscovien* ontbrecken.

GROOT-NOVOGROD,

Is de grootste *Provintie* van geheel *Ruffien*, voerende dien naem van de groote en rijke Stad *Novograd*; welke alle andere, om de Noordijde leggende, te boven gaet; alhoewel de meeste Huyfen van Hout zyn. Deese Stad legdh ontrent twee honderd Mijlen van de *Baltische Zee*, en honderd twintigh Mijlen van *Muscauw*, nae 't Zuydwesten. Van *Pleskow* ses-en-dertigh, en van *Jwanowgrad* veertigh Mijlen.

V O L S K E,

Een Land, gelegen tusschen 't Westen en 't Noorden, heeft ter linckerhand 't Kasteel *Jwanowgrad*, en 't Land van *Karele*. Legdh van *Novograd* tienstigh *Poolsche* Mijlen nae 't Noorden toe. 't Streckt sich uyt tot aen d'*Ys-Zee*. Op den langhsten Somerschen dagh schijnd de Son hier twintigh uyren en een half; soo dat'er nauwlijcks eenige Naght werd vernoomen.

B I E L E I E S C O R O,

Anders *Biolijero*, heeft een Stad van dien selven Naem. Werdt alsoo gheeten nae 't *Witte Meir*, by 't welke dit Landschap gelegen is. In 't selve *Meir* werd een Sterckte gesien, voor onwinbaer geaght. In tijd van nood begeeft sich de Groot-Vorst derwaerts. Pleegh oock sijnen voornaemsten Schat hier te doen bewaeren. Deese *Provintie* legdh van *Muscauw* en *Groot-Novograd* ontrent honderd Mijlen.

V O L U K D E,

Oock een *Provintie*, in welke een seer stercke Plaets is; derwaerts de *Czaar* desgelijcks somtijds sijne *Thresoren* doet vervoeren.

J O R O S L A W,

Een Hertoghdome, heeft een Stad en Kasteel van dien selven Naem, op de Rivier *Wolga*. Legdh ses-en-veertigh Mijlen van *Muscauw*.

D W I N E,

Een Landschap, draegende dien naem nae de Rivier, daer van het bespoeld werd. Deese Vloed heeft soodaenigh een benoemingh bekoo-

bekoomen van de tegenloop der Rivieren *Juch* en *Suchwee*: Want *Dwine* beteekend in de *Russische* Taal *wee*. Alhoewel dit Land honderd Mijlen in de breedte heeft, soo vindmen'er echter geen andere Plaetsen, als alleen *Comogor*, *Pinegue*, en de Stad *Dwine*, gelegen in 't midden der Provintie. Daer zyn nochtans een goed getal schoone Dorpen, doch verre van maalkander gelegen, wegens d' onvrughtbaerheyd van dit Gewest. De Son licht hier in 't midden van de Somer een-en-twintigh uyren en een half: Soo dat de Naght den Dageraad gelijk is. Hier tegens heeftmen in 't midden van de Winter niet meer als derdehalf uyr Sonneschijn.

S U S D A L I.

Men plaetst deese Provintie, met een Stad en Kasteel van dien selven Naem, tusschen *Rustow* (of *Rostow*) en *Volodimer*. In deese Stad *Susdali* is een Bischoplijke Stoel. Voortijds wasfe seer schoon en Volckrijk, doe de Groot-Vorsten van *Muscovien* te *Volodimer* resideerden; maer nu isfe bynae woest, wegens de geduerige Toghten der *Tartaren*.

W I A T H K E.

Dit Landschap, aen geene sijde der Rivier *Kamme*, leghd ontrent vijftigh Mijlen van *Muscauw*. Is eertijds de *Tartaren* onderworpen geweest; doch wierd gewonnen van *Basilius Magnus*, Groot-Vorst van *Muscovien*.

P E R M I E N,

Is een seer groote Provintie, leggende ontrent derdehalf honderd Mijlen van *Muscauw*. Heeft een Stad van dien selven Naem op de Rivier *Vischer*, of *Visteroy*. Den langhten Somerschen dagh is hier van aghthien uyren.

J U G R E.

Anders *Inbre*, of oock *Iugarien*, leghd aen de Noord-sijde: Van welcke kant de *Hongariers* voortijds uytlopende, geheel *Pannonien*, vermeersterden; noemende 't selve nae haeren Naem *Hungarien*, of *Iugarien*.

P E T S O R E.

Dit Landschap van *Petzore* is seer langh. Streckt sich uyt nae 't Noorden en 't Westen, tot aen d' *Ts-Zee* toe. D' Inwooners hebben haeren langhten dagh van twee-en-twintigh uyren.

Noch heeft de *Czaar* onder sijn Gebied de *Czeremissen*, welcke beneden *Novograd* leggen; gelijk oock de *Morduen*, dicht aen de *Volguo*, beneden *Neder-Novograd*. Voorts leggen'er noch andere Landen aen de Noord-sijde, welcke den Groot-Vorst erkennen; als die van *Obdore*, *Condore*, *Culomorien*; eenige *Horden* uyt *Tartaryen*; als, de *Horde* van *Casan*; de Stad *Astracan*, of *Citracan*; de *Horden* van *Nahaisois*, en eenige andere.

In *Muscovien* vindmen veel Elanden, Bufels, Beeren, Harten, Wolven, voornamentlijk oock Hasen. De Schapen zyn hier veel kleyner als d' onse. De Hoornbeesten sietmen meerendeel sonder Hoornen.

D' Aerde split hier somtijds van seer groote koude, gelijk by ons van uytsteeckende hitte. Echter zyn'er somtijds seer heete Somers. Dien van 't Jaer 1527. was soo geweldig, dat de Granen, selfs oock de Bosschen, verbrandeden.

In de Provintie *Polske* gebeurt yet wonderlijks; welcke saeck voor t' eenemaal gewis werd gehouden. Alle Dieren, welcke men daer in voerd, zynde swart, rood, grauw of anders geoleurd, werden wit, alsoe maer een weynigh tijds hier geweest hebben.

In 't Landschap *Petzore* vindmen veel hooge Bergen en vervaerlijke Klippen, van d' Oude genoemd *Ripheus*, of *Hyperboreas*,
op

E.

m, leghd aen
ant de *Honga-*
neel *Pannonien*,
lve nae haeren

R. E.

s seer langh.
en 't Westen,
oners hebben
e-en-twintigh

sijn Gebied de
Novograd leg-
dicht aen de
grad. Voorts
en de Noord-
st erkennen;
Culomorien;
als, de *Horde*
of *Citracan*;
n eenige an-

landen, Buf-
n, voornae-
apen zyn hier
doornbeeften
rnen.

van seer groo-
yftsteekende
seer heete So-
as soo gewel-
de Boffchen,

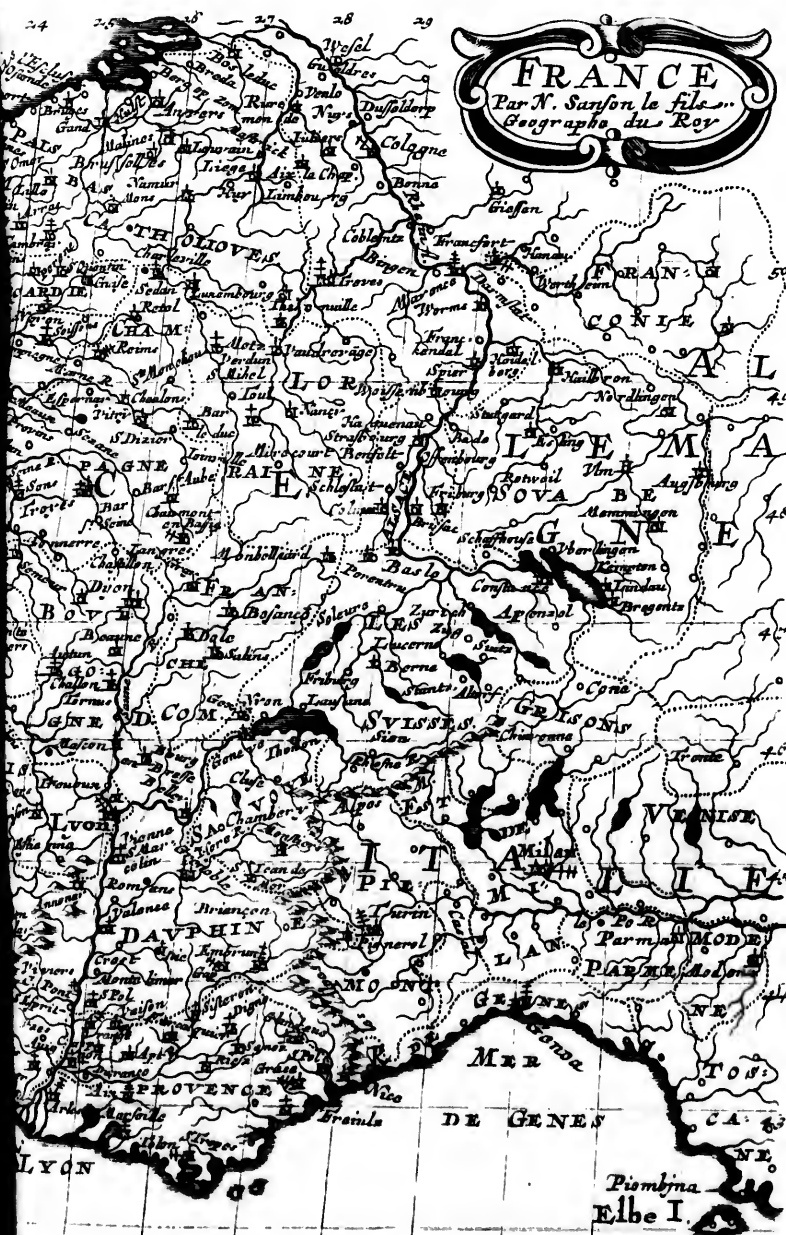
rd yet won-
eenemael ge-
ren, welcke
vart, rood,
werden wit,
hier geweek

nen veel hoo-
lippen, van
Hyperborear,
op

ondres
chef
Lewes
VE Po
NOR
YON
Lyon
Lyon
Lyon

ER MEDITERRANÉE.
A. d' Winter fe:
33 34

NY
v
k
r
r
d
B
d
d
r
va
ic

op welke altijd veel Sneeuw leghd. Soo hoogh zynse, dat sommige seventhien daegen langh hebben werck gehad, eerste nae boven konden geraecken; en noch waerense tot den Top niet gekoomen.

Die van *Rhexan* en *Sever* werden voor seer *courageus* in den Oorlogh en Strijden gehouden, welckese voeren tegens de *Tartaren*. Die van Groot-*Novogrod* waeren voortijds seer beleefd en medelijdend, maer nu zynse gantfich verdorven, hebbende haeren goeden Aert gantfich verlooren door den omgangh met de *Muscoviters*.

D'Inwooners der Provintie *Permien* gebruycken nimmermeer Brood, maer leven van 't vleesch der Harten en andere Dieren. Hebben oock een bysondere Spraeck, en an-

dere Letteren, verschillende van de *Russische*.

Die van *Czeremissen* onthouden sich in de groote Wildernissen. Hebben geen Huyfse; Loopen snel, en konnen met den Boogh seer net schieten. Leven meest by Honigh en 't Vleesch van wilde Dieren. Eeten selden Brood, en zyn bekleed met Vellen.

De Groot-Vorst is by de *Muscoviters* in een seer hoogh *respect*, soo datse hem bynac voor een God aghten. Even hierom hebbense deese Spreeckwoorden onder haer: *God alleen en den Groot-vorst weet het. Onsen Groot-Vorst weet alles. Al 't welwaeren en 't gemack, 't welck wy genieten, koomd gesaemenlyck van onsen Groot-Vorst, e. f. v.*

't KONINGH RYCK FRANCKRYCK.

Franckryck grensd tegens 't Welken aen 't *Pyrenaische* Geberght en d' *Aquitaische* Zee: Tegens 't Noorden aen de *Britannische* Zee, tot nae *Cales*; en treckt sich van daer tot nae *Metz*; alwaermen *Artois*, *Henegouw* en *Lutzenburgh* ter linker; *Picardien* en *Champagnien* (zynde twee aen een grensende Provintien) ter reghterhand laet leggen. Door de gedaghte Zee werd dit Koninghryck van *Engelland* af-gescheyden. Tegens 't *Suyden* heeft het de *Middellandsche* Zee; anders oock de *Francoische* genoemd; en 't *Pyrenaische* Geberght, waer door het van *Spanje* word afgesonderd.

Tegens 't Oosten heeft het voordeelen sijne Grensen uytgestreckt tot aen

den *Rhijn*; ten deelen aen d' *Alpen* en aen de *Warne*. Hedensdaeghs werd het omslooten van *Savoyen*, 't *Vrye Graefschap Burgundien*, en *Lotharingen*. Soo dat het door d' *Alpen* van *Italien* en *Piemont*; door den *Leverbergh* of *Saint Clode* van de *Switsers* afgescheyden is.

Voorts is 't in al sijne Stucken en *Provintien* saem-gevoeghd en onverdeeld, midden in *Europa* gelegen; aen twee sijden omslooten van de groote *Wereld-Zee*, en de *Middellandsche*; daerenboven aen drie kanten bewaerd met de *Pyrenaische* en d' *Alpes* - Geberghten; soo datmen'er niet lichtlijck kan indringen. Soo verr' is 't daer van daen, dat dit Koninghryck sich voor sijne Naebuieren sou vreesen, dat het in tegendeel van deselve gevreesd en ontsien moet worden.

O

De

De Vorm, of *Figuer* is langh-aghtighrond; soo dat het bynae even soo breed als langh is. In de lenghte begrijpt het ontrent twintigh Daghreysen; en in de breedte even soo veel. Sijnen omvangh bevat in sich over de vierhonderd vijftien-taghtigh *Duytsche* Mijlen weghs.

Hedenidaeghs werd hier afgedeeld in drie Hoofdt-Deelen; naementli-
jck, in

1. *Aquitaniën*.
2. *Lugdun*, of *Lions*.
3. *Narbona*.

Aquitaniën heeft onder sich seventhien *Provincien*; als: *Bearn*, *Bigorne*, *Gascou-
niën*, *Guienne*, *Comminge*, *Quercy*, *Pe-
rigort*, *Xantoigne*, *Poitou*, *Limosin* (of
Limoge) *Auvergne*, *Berry*, *Toulon*, *Sal-
lon*, *Bourbon*, *Forest* en *Vallon*.

De *Lugdunische* Streeck begrijpt in
sich elf *Provincien*, te weeten: *Britan-
niën*, *Normandyen*, *Anjou*, *Maine*,
Beauisse, *Franchkryk* (of *Francia*) *Picardien*,
Champagne, *Burgundien*, beyde de *Bou-
loniers*, en *Lotharingen*.

Onder 't *Narbonensische* Gebied be-
hooren vier *Provincien*, naementli-
ck: *Languedocq*, *Provence*, *Delphinat*, en *Sa-
voyen*.

Van al deese nu genoemde, en van ye-
der in 't bysonder, sal stracks hier nae
kortijck gesproocken worden.

De *Parlamenten* in *Franchkryk* zyn
thien in getal; te weeten, te *Parijs* en
Toulon, wegens *Languedocq* en een ge-
deelte van *Guienne*: Te *Dyon*, wegens
Burgundien en *Bresse*: Te *Roan*, wegens
Normandyen: Te *Bordeaux*, wegens
Guienne: Te *Rennes*, wegens *Britannien*:
Te *Grenoble*, wegens *Delphinat*: Te *Aix*,
wegens *Provence*: Te *Pau*, wegens *Bearn*
en *Navarre*: Te *Thul*, wegens *Lotharin-
gen*, en de daer toe behoorende Lan-
den.

Boven dien heeft dit Koninghrijck
vijfthien Aerts-Bischoppen, onder

welcke seven der selver 't *Primaetschap*,
of den Voortoght behoord. Deese vijf-
thien Bisddommen zyn: *Parijs*, *Rheims*,
Sens, *Lyon*, *Bourges*, *Tours*, *Narbonne*,
Auch, *Tholose*, *Roan*, *Bordeaux*, *Am-
brun*, *Vienne*, *Aix* en *Arles*.

De *Primaet-Strighen* of Aerts-Bis-
dommen zyn: *Sens*, *Lyon*, *Bourges*,
Narbonne, *Roan*, *Bordeaux* en *Vienne*.

De *Bergen*, welcke hier gevonden
worden, zyn: 't *Pyrenaische* Geberght:
't Welck niet soo seer tot het Koningh-
rijck *Franchkryk* behoord, als wel, dat
het 't selve van *Spaenje* af-scheyd. D' *Al-
pen*; den Bergh de *Fancilles*; den *S. Clodi*
Bergh; *Gebenna*; met sijnen Top ge-
noemd *Tarara*; over welcken men nae
Lyon reysd; en by wiens Klippen of
Rotfende *Lyonsche* Kooplieden (noyt te
vooren ter dier plaets geweest zynde)
't *Hensel-reght* pleegen te moeten uyt-
staen; of anders sich met een stuck gelds
daer van moesten los koopen, om in 't
geselschap der andere te moogen aenge-
noemen worden.

Daerenboven heeft dit Rijk seer be-
quaeme Zee-Havens, soo aen de groote
Weereld-Zee, als oock aen de *Middel-
landsche*. Aen d' eerst-genoemde legghd
Brest, aen de sijde van *Britannien*, *Blavet*,
Morbien. *Conquest*, *Rosbelle*, en meer
andere. Aen de *Middellandsche* Zee vind-
men *Marfilien* en *Toulon* aen de sijde van
Provence: Synde seer goede en vermaer-
de Havens voor de *Galeyen*; welcke
van den Koningh onderhouden wor-
den.

Een seer groote meenighte van *Rivie-
ren* zyn'er in *Franchkryk*. Onder deselve
werden voor de voornaemste gereek-
kend de *Sayne*, *Loire*, *Garonne* en de *Rhone*.

De *Garonne* vliet uyt 't *Pyrenaische*
Geberght, en is altijd geweest de Schey-
dingh tusschen d' *Aquitaniërs* en de *Cel-
ten*. Eyndlijck verlied deese Vloed sich
in de *Groote Zee*.

De *Rhone* ontspringhd in d' *Alpes*-Geberghten, en neemt, nae een taemlijk langhduerige heenen-stromingh, sinen loop door 't *Geneeffche Lac*; met welckers Water deese Rivier sigh echter gantchlijk niet vermenghd; en eyndlijk sigh in de *Middellandsche Zee* uyt-giet.

De *Sayne*-Vloed heeft sinen oorsprongh in *Burgundien*, vliet door *Parijs* heenen; voorts door *Rgan*, *Hansteur*, en *Harflour*. Eyndlijk is den Uytvloed in de *Zee*, of *Havre de Grace*.

De *Lorre* neemt sinen aenvangh in *Vivaret*, een kleyn Landeken in *Languedocq*; Loopt door *Velay*: Voorts door een Woud nae *Nevers*, *Orleans*, *Blois*, *Amboise*, *Tours*, *Samur*, en giet sigh ten laetsten by *Nantes* in *Britannien* in de *Zee* uyt. Deese Vloed is de breedste van geheel *Franchrijk*, gelijk de *Rhone* de snelste in dit Gewest is.

Van schoone en seer lustige Boffchen heeft dit Koninghrijk een genoegsaemen overvloed. Schoon deselve niet soo groot werden gesien als in *Duytschland*, *Poolen* en *Sevenbergen*, soo zynse echter veel bequaemer tot de Jaght en allerley Vorstlijcke vermaecklijckheden.

't Bosch t' *Orleans* is grootste en 't langhste. Behalven die te *Fontainebleau* en *Montargis*, heeftmen noch een taemlijk groot getal Boffchen in *Neder-Britannien*, *Poitou*, *Anjou*, *Berry*, *Boloniën*, *Vernandois*; oock in *Picardien* en *Angoulesme*; alwaer 't Woud *Brancome* seer groot is. Daerenboven ontbreekt her oock de *Provintien Burgundien*, *Delphinat*, *Languedocq*, *Guernie*; maer insonderheydt 't *Rouvergne* en *Quercy* aen geen Boffchen.

De Lught is hier doorgaens gesond en gemaetighd: Waer van daen her dan oock koomd; dat de Pest en andere aenklevende Kraeckheden hier niet soo

dickmael regeeren; als wel anderweegen. Veellight magh hier toe niet weynigh helpen de goede maet en levenswijns in Eeten en Drincken onder 't gemeene Volck; daer in een veel beeter regelhoudende, als eenige andere *Natie* des Weerelds.

Altijd is seer beroemd geweest de Vrughtbaerheyd deeses Koninghsrijcks; niet alleen ten opsight van desselven seer schoone ruyme Vlackten en effene Landgoederen, maer oock selfs in aenmerkingh der Geberghten. Hier wast sulck een overvloed van Koorn, dat niet alleen d' Inwooners geen gebreck van 't selve behoeven te lijden; maer oock, alleen uyt *Languedocq* en *Burgundien*, geheel *Spaenje* daer meê voorlien werd.

Tot deese *Provintien* konnen noch gevoeghd werden *Normandien*, *Beauffe*, *Poitou*, *Xantoigne*, *Picardien* en *Berry*; welcke desgelijcks een seer groot Koorn-gewas hebben. Ter deeser oorfaeck segdmen in een gemeen Spreekwoord: Dat *Franchrijk* de Koorn-Schuer van *Spaenje* is.

Boven dien wassen oock in *Franchrijk* allerley soorten van seer kostlijcke Wijnen. Alhoewel in *Britannien*, *Normandien* en *Picardien* geene Wijnen werden gebouwd, vermits deese Landen al te koud zyn om de Druyven recht te doen rijp worden; soo hebben echter al d' andere *Provintien* overvloed van deselve.

De Wijn van *Beauffe* is, soo veel als deselve wast t' *Orleans*, *Tours* en anderwegen, seer vermaerd. *Anjou* is beroemd, wegens de daer in gebouwd werdende witte Wijnen, welcke insonderheyd seer hoogh werden gehouden. *Burgundien* praeld met sijne Wijnen van *Baulne*, *Sens* en *Anverne*; welcke in groote meenighte nae *Parijs* werden gebracht. *Guernie* is oock gantfch rijck-

lijk daer van voorsien; maer die van Grave by *Bordeaux*; die van *Geillac* en *Rabens* werden alderhoogst geaght, en over de *Garonne*, *Charante* en *Loire* nae *Engelland*, *Vlaenderen* en *Duytschland* gevoerd. De *Muscadelle*-*Wijnen*; wassende te *Frontignan* en anderwegen naest by *Montpellier* of *Languedoc*, brengden nae *Parijs*. Oock werden deselve van d' uytlandsche *Natien* gekoght en nae haer Land gesonden.

't Sout, 't welck genoemd magh werden de derde *Rijckdom* deeser *Koningrijcks*, is alhier seer goed en overvloedigh. De *Koningh* treckt hier van een onuytspreecklijck - groote *Inkoomst*. D' *Inwooners* in yeder *Provintie* zyn'er seer wel van voorsien. D' *Uytlandsche Natien*, naementlijk, de *Swissers*, *Nederlanders*, *Engelsche*, *Deenemarchers*, en meer andere *Volckeren*, koomen 't hier koopen, of laeten 't tot sich oversenden.

't *Languedocsche* Sout te *Pecan* en in andere Sout-groeven is boven allen beroemd. Desgelijcks zyn'er oock Sout-groeven in *Provence*, *Positou*, *Xaintonge* en *Brovaye*, alwaer 't van de *Nederlanders* afgehaeld en vervoerd werd.

Voorts werd noch tot de *Rijckdommen* en *Voordeelen* van *Franchrijk* gerekend den *Henuip* en 't *Vlas* in *Neder-Britannien*, te *Calais*, *Berry*, *Quercy*, *Revergne*, en anderwegen; waer van *Seyl-doeck* en *Scheeps-Seylen* werden gemaect, en in groote meenighden nae verre Landen versonden.

Den *Oly* walt maer alleen in seekere *Provintien*, daer de lught aldervriendlijckst en warmst is; naementlijk, in *Provence* en *Languedoc*. Met den selven werd niet alleen in dit *Koninghrijk*, maer oock onder d' *Uytlandsche Natien* een seer grooten *Koophandel* gedreven.

Daerenboven vindmen in verschey-

dene Oorden des *Franschen* *Koninghrijcks*, voornaementlijk in *Berry* by *Soloigne*, in *Normandyen*, en in *Languedocq*, een grooten overvloed van *Wol*. In de gedachte *Provintien* werden'er seer goede en sijne *Laecken* van gemaect; Desgelijcks *Bombasijnen* en andere *Stoffen*, welcke niet alleen door 't geheele *Koninghrijk*, maer oock, nae *Spaenje*, *Italien*, *Piemont* en andere *Gewesten* werden vervoerd.

Allerley *Boomvrughten* werden hier in een genoeghsaeme-meenichte gevonden. In *Normandyen*, *Britannien* en *Picardien* wassen seer veel *Appelen*; van welke men een *Dranc* bereyd, waer door 't gebreck des *Wijns* ter dier plaetsen vergoed werd. In even deese *Provintien*, daer de lught eenighsins rauwer is, vindmen veel bettere *Peeren* en andere *Wintervrughten*, als in de *Land-schappen*, daer deselve meer *Suydlijck* valt; als welke daer benevens geen gebreck hebben van goede *Rosijnen*, *Vijgen*, *Granaten*, *Meloenen*, *Abricotien*, *Perficken*, *Amandelen* en *Noten*.

De *Castanien* wassen aen sulcke Plaetsen, welke wat *Berghachtigh* zyn; te weten, in *Delphinat*, *Languedocq*, *Auvergne*, *Limosinen* *Perigord*.

De *Saffraen* koomd hier voort in veele *Provintien*; gelijk oock in *Provence* de *Rijs*, nevens *allerley* *Moes*, *Kruyden* en *Bloemen*. Men vind hier oock *Rosmarijn* en *Genever-Boomen*, *Selfstruycken*, e. s. v. De *Bosch-boomen* koomen seer veel voort in *Normandyen*, *Languedocq* en anderweegen. Van deselve werden veelerley *kleyne* dingen vervaerdighd, tot meenigerhande *gebruyck*; welke dan d' *Uytlanders* werden toegevoerd, en voor *Geld* overgegeven.

Desgelijcks is hier geen *mangel* van goede *Weyden*, soo in 't *vlacke Land*, als

als in de Geberghten, seer bequaem tot de Vee-vockingh. Even hierom kan men hier seer goed Vleesch, Melck, Booter en Kaes hebben; Den overvloed van Kapoenen, Jonge Hoenderen, en allerley Gevleugelt is hier seer groot. D' *Indiaensche* Hanen werden'er met geheele Schaeren opgevoed, en verkoght.

Of nu wel 't Koorn en Wijn-gewas, nevens 't Sout en andere Vruchten, in *Frankrijk* de seeckerste *Mijnen* zyn, welckemen sou mogen hebben of wenschen, soo heeft echter dit Gewest oock geen gebreck van Goud en Silver-Berghwercken, alhoewel in deselve niet werd gegraven.

Men bekoefd niet te twiiffelen, of in de *Pyrenaische* en *Anvergnische* Geberghten, gelijk oock in *Rovergne*, *Genadaan*, of *Languedocq*, te *Foix* en aen meer andere Plaetsen, fouden Goud en Silver-Aderen konnen gevonden worden; indien maer ondersoek daer nae wierd gedaen.

Desgelijcks zyn hier bekend de Groeven van Yser, Steenkoolen, Lood, Tin, Azuur, Vitriol, en van andere *Metalen*, werdende gevonden in verscheydene Oorden.

Hier by konnen noch gevoeghd worden de geene, welcke zyn te *Pougne*, *Mayne*, *Bourbon* en *Valz*. Desgelijcks oock de Warme-baeden te *Vichy*, *Barlarac*, *Bagnoux*, *Encasse*, en anderweegen.

Wat de Natuer en Seeden der *Francoisen* belanghd, deselve hebben in 't gemeen; oock selver nae 't getuygenis der *Uytlandsche Natien*, meer Deughden als Lasteren aen sich; als welckese roemen, weegens haere vriendlijkheyd, Gast-vryheyd, Hoflijkheyd, Dapperheyd en Grootmoedigheydt. Desgelijcks oock, om datse gelijk als gebooren schijnen met een bequaemheyd tot

alle dingen; soo wel tot de *Studie*, en d' oeffeningh van allerley Weetenschappen en Konsten, als tot de handelingh der Wapenen.

Gantsch net en suyver houdense sich, soo in haere Spijsen, als ontrent haere Kleedingh; Doch hier in gaense niet weynigmael de maet van haer Vermoogen, Hoedaenigheyd en Af-koomst feer verr' te buyten; de saeck te veel doende; gelijk sulcks genoeghsaem afte neemen isuyt de vergelijkingh van haer tegens de *Spaenjaerden*, *Italianen* en andere *Natien*. Noyt blijvens by een bestendige Draght, noch ten aensien van de Stof, noch in opzicht van de *Mode*; maer veranderen daer in seer meenigmael; immers ten minsten yedet Jaer eens.

De Mans-perfoonen in dit Koningrijk zyn schooner, stercker, en beeter *geproportioneerd* als de *Spaenjaerden* en *Italianen*; doch niet soo wel als de *Duytschen*, *Nederlanders* en *Engelsche*.

Wat de Vrouwen-perfoonen betreft, men vind deselve in d' eene Provincie schooner als in d' andere. Die van *Normandyen*, *Picardyen*, en d' andere aen deese sijde der *Loire* zyn veel bevallijcker, als die van *Auvergne*, *Perigord*, *Limosin*, *Gasconje* en *Over-Languedocq*.

't Geen nu alreeds geseghd is geworden, dat de *Francoisen* tot alle dingen bequaem zyn, moet men insonderheyd verstaen vande Wapenen en Oorloghs-*Exercitien*. Naest deselve begeevense sich oock tot de *Studien*, de *Welspreckenheyd*, en allerley Konsten: Desgelijcks oock tot de *Koopmanschap*. Niet wel konnense leedigh gaen, maer altijd moetense ergens meê beesigh zyn.

Den *Francoischen* Adel is doorgaens seer goed te Paerd. Soo gantsch hooghlijck laetense sich aen d' Eere-geleegen

zyn, datse den behoorlijken Regel hier in te buyten springen. Om een gantsch geringe saeck sullense malkander voor de Klingh uytdaegen: Derhalven dan oock haere Koningen door gantsch strenge *Edicten* haer hier van hebben foecken afte houden; sonder datse evenwel haer van deese boofse Gewoonte hebben konnen af-brengen.

Maer behalven de voorgedaghte Deughden hebben oock de *Francoisen* haere Ondeughden en Lasteren aen sich, welke van d' Uytlanders genoeghsaem aangemerckt worden. Want sy hangen sich onmaetigh seer aen 't Speelen; aen 't Hoereeren, of oock aen Overipel; aen allerley Wellusten; aen Godslasteringen; Vloecken en Sweeren. T'eenemael Lightsinigh zynse, en schielijck roornigh; echter niet soo arglistigh als d' *Italianen*; oock niet soo praelend en hooghmoedigh als de *Spaenjaerden* zyn.

De *Franfche* Spraek is in 't gemeen af-koomstigh van de *Latijnsche*. Want nae dat de *Romeynen* dit Land vermeersterd, oock haere Reghten en Wetten daer ingevoerd hadden, hebben de Natuurlijke Inwooners haere Tael veranderd, en allenxen ongemerckt deselve gantsch verlooren, soo datse verdorven of verbafterd *Latijnsprecken*.

Hedenfdaeghs heeft hier elcke *Provincie* haere bysondere *pronunciatie* en uytspreeckings-wijs: Doch tusschen de geene, welke aen deese en geene sijde der *Loire*-Vloedt wonen, bemerckten 't aldergrootste onderscheyd. Want d' eerstgedaghte spreekken *Francoisch*, de laetste *Gasjoensch*. D' Uytlanders herwaerts gekoomen synde, om de Tael deeses Gewests te leeren, behoorden sich te gewinnen aen de geene, welke t' *Orleans*, *Blon* en *Parijs* werd gesproocen.

't Koninghrijck *Frankrijck* is, wegens

de t'eenemael bequaeme gelegenheyd, seer rijk en machtigh. 't Getal der Seeden is seer veel. Deselve zyn seer wel bewoond en Volck-rijk: Desgelijck wel voorsien van allerley Waeren, met welke een seer groote Koophandel en Handseeringh werd gedreeven.

Wat de Rijkdom betreft, de Koningh heeft een bynae ongelooflijck groote Inkoomst soo van d' *ordinaire* als *extraordinaire* Schartringen, Sout-Tollen, andere Tollen op d' in-en-uytgaende Koopmanschappen, c. f. v.

Aengaende die Maght des Koninghrijcks, deselve bestaet in den Rijkdom des Lands; en in d' Oorloghs-sughtige dappermoedige, nae eer strevende, den Koningh en 't Vaderland lievende Onderdaenen: Gelijck oock in d' alhier gevonden wordende stercke Plaetsen; alhoewel voor eenige Jaren veele Kasteelen, op bevel sijner Majesteit, *gedemoliceert*, en de *Fortificatien* van niet weynige Steeden (waer onder oock *Roschelle*, *Montouban* en meer andere, welke voor deesen de *Gereformeerde*, of soo genoemde *Hugenotten*, in verscheydene *Provincien* deeses Koninghrijcks besaeten) ter neer gesmeeten, of haere Mueren over hoop geworpen zyn geworden.

Boven dien onderhoud oock de Koningh sijne Maght ter Zee en Oorloghs-Vlooten in drie Zee-havens; naementlijck, te *Brouage*, wegens *Guienne*; te *Brest*, wegens *Bretannien*; en te *Haure de Grace*, wegens *Normandyen*: Alwaer hy gewoonlijck vijftien of tsesthiën Galeyen heeft; alhoewel hy, in getal van nood, over de vijftigh derselver kan opbrengen.

Dit sal genoegh zyn, belangende de dingen, welke *Frankrijck* in 't gemeen raecken. Willen derhalven onstegenwoordigh gaen wenden tot d' afsonderlijke Beschrijvingh der voorgedaghte twee-

twee-en-dertigh *Provincien* : en daer in handelen op de kortste manier die ons mogelijk zal zyn.

1. B E A R N E.

D Eefe *Provincie* leght aen 't *Pyrenaeische* Geberght; en werd verdeeld in 't *Over en Neder-Deel*. Van *Over-Bearn* is *Olcran* de Hoofd-Stad. In *Onder of Neder-Bearn*, tusschen de Dalen gelegen, zyn *Lescaren Pau* (alwaer een *Parlament* of *Raeds-Hof* is) de voornaemste Steeden; nevens welke men hier noch vind de Steeden *Nay*, *Navarrin* (welcke een seer vaste Plaets is) *Ortes*, *Marlas*, en *Bajona*; een aen de Zee gelegen *Kasteel*.

D'Inwooners deeser *Provincie*, insondeyde geene die in de Daalen woenen, zyn vroolijck van Aengesicht; bysondere liefhebbers der Vryheyd, en welgeoeffend in de Wapenen. Haere grootste Inkoomsten trecken se van de Harten en Geyten.

2. B I G O R N E,

I S een Graeffchap, sich van *Bearn* wat inae 't Oosten uyttreckende. Des selven Hoofd-Stad werd genoemdt *Tarba*, gelegen aen de Rivier *Aduro*. 't Werd afgedeeld in vier Deelen. *Lorda* is een seer Wel-bevestighde Plaets; gelijk oock by nae alle Steeden in dit Graeffchap soo daenigh zyn. *Baigneres* is seer beroemd, wegens de daer in zynde warme Baden.

D'Inwooners deeser *Provincie* zyn meerendeel allerley Smeeden; gantsch vermeetene Lieden; trots, stout en toetornighyde geneegen.

3. GUASCONIEN;

B Egrijpt in sich 't Graeffchap *Armeniac*, en 't Hertoghdome *Alberdan*. In 't gedaghte Graeffchap *Armeniac* (van sommige *Armignac*, van andere *Armignang* genoemd) leghd de Stad *Aix* aen de Vloed *Gres*. In deselve heeft den Aerts-Bischop sijne *Residentie*. De hier zynde Dom-Kerck is de rijkste en schoonste in geheel *Franchryck*.

Lesture, of anders *Leitourre*, is aen een Heuvel gelegen; en beroemd, soot en op sight van de *Fortificatie*, als wegens de treffelijke Bronnen.

Niet verr' van deese leghd de Stad *Nerac*, aen de Rivier *la Brime*; welcke Plaets seer rijk is. In desselven Slot werd 't *Parlament* gehouden in *Religions-saecten* tusschen de *Roomsch-Catbolijcke* en de *Greformeerde*.

Nae by deselve is een Hof, wiens gelijcke in geheel *Franchryck* en *Italien* niet gevonden werd. Men siet hier oock een bovenmaeten lustigh Boschje, met seer vermaecklijke Wandel-gangen, omplant met welriekende Boomen.

't Graeffchap *Albred* is niet seer bewoond, wegens d' onvrughtbaerheyd der Velden, en gebreck van Zee-Havens. De voornaemste Stad in 't selve is *Dax*, seer beroemd, wegens de warme Baden, Sout-Pannen, Yser en Hars.

4. GUIENNA;

E En seer wel getemperde *Provincie*, egeleegen tusschen twee Meiren. De Hoofd-Stad der selve is *Burdigal*, anders gemeenlijck *Bordeaux* geheeten; hebbende haere Legh-plaets aen de Rivier

vier *Garumna*. Deese Stad is begaefd met een *Parlament*, een Aerts-Bildom, een *Academie* (in welke alle *Faculteiten* werden geleerd) en eene, wegens den Afen Toevloed der Zee, seer bequame en verseeckerde Zee-haven.

De gedenckwaerdighste dingen, welke hier gesien kunnen werden, zyn: I. 't Raedhuys des *Parlements*. II. 't Raedhuys der Stad, aenmercklijk wegens drie Marmersteene Zuylen. III. 't *Duytschen*-huys, of 't *Duytsch*-Heeren-Huys. IV. De *S. Andrier*-Kerck, met het daer in zynde Orgel. V. 't Slot der *Italianen*. VI. Noch een ander Koninghlyck seer vast Slot. VII. De Beurs der Koopliden. VIII. 't *Ammunitie*-huys des Princen van *Conde*, en des Hertoghs van *Espenon*.

Buyten de Stad is aenschouwenswaardigh I. 't Pallays *Galieni*, of d'overblijfselen des *Amphitheatri*. II. De Kerck van *S. Severin*; zynde een seer oud Gebouw, waer in op de Graven uytgehouwene Steenen leggen, welke, wanneer de Maen vol is, vol Water, en met de Nieuwe Maen leedigh zyn. III. Den Hof des *Parlements*-Heeren *Remonds*, seer treflijk verciert met veel oude *Statuen* van *Jupiter*, van Keyser *Adrianus*, en meer andere. IV. 't Pallays van den Kardinael de *Sourdis*.

In deese Stad worden over de dertighduysend Burgers geteld. Sy heeft schoone breede Straeten, en voortreflijske Huysen; welke bewoond worden van veel *Portugeesche* Koopliden, handelende met Paerlen en andere Kleynodien.

Cadillac heeft een bovenmaten praghtrigh Slot, wiens gelijke in gantsch *Franckryck* niet te vinden is: *Bourg*, desgelijks *S. Malari*, behooren oock noch tot deese *Provincie*. Men siet daer een uytsteekend-treflijk *Collegium* der *Jesuiten*. *Blaye* is een kleyn doch seer vast

Fort, gelijk als de Sleutel van *Franckryck*; en derhalven, wegens desonderlinge sterckte, van een gewightrige Aen gelegenheydt. *Liburne* is een seer schoone Stad, gelegen aen de gantsch Schiprijcke Vloed *Dordone*, welke, even gelijk de Rivier *Garumna*, af en toeneemd.

5. COMINGE.

't Graeffschap *Cominge* werd verdeeld in 't *Over* en 't *Neder*. In *Over-Cominge* zyn twee Steeden, genoemd *S. Bertrand*, aen de Vloed *Garumna*, en *Conserans* aen de Rivier *Lagdere*. D'Inwooners geneeren sich van de Vee-vockingh.

In *Neder-Cominge*, of 't *Onder-Graeffschap*, leghd de Stad *Lombres*, aen de Vloed *Salve*. 't Land brengd hier seer veel Koorn en Wijn voort. *Muret* aen de Vloed *Garumna* heeft desgelijks een vrughtbaeren Bodem.

Aen *Cominge* stoor het Eyland, 't welken *Jordan* heeft geheeten. Daerenboven oock *Chimentam*, *Mirande* en *Rieux*. *Faix* is een Graeffschap. In 't selvé is een Bischoplijcke *Residentie*, genoemd *Famiers*.

6. QUERCY.

Werd met goede reden gehouden voor een seer lustigh Land, wegens de bysonder-schoone Vlackten en veele Rivieren. 't Heeft een grooten overvloed van Vee en Visch. Oock werden hier Steen-koolen gegraven. De Hoofd-Stad deeser *Provincie* is *Cahors*, gebouwd op een Heuvel, zynde taemlijk schoon, rijk, en wegens de daer in geoeffend werdende Vrye konsten beroemd.

Montau-

Montauban is gelegen op een verhevenen en vrughtbaeren Heuvel, seer vast, en wegens d' *Academie* der *Gereformeerde*, gelijk oock wegens de seer lange Brugg' over de Vloed Tarna, genoegh vermaerd.

Hier is een seer schoone Bron, met thien Pijpen, of Canalen, welke de Stad van de Voorstad *S. Anthoni* afscheydt. Men maect ter deeser Plaets oock goede Messen en Schaeren.

Agen is een seer beroemde Koopstad, wegens de naebyheid der Rivieren *Garonna*, *Dordonna*, en noch een andere. Men siet hier twee oude Kercken; onder welke de *Cathedrale* Kerck *Sant Stephanus*, en de *Collegiale* Kerck *Sant Caprais* is toegewijd. Hier is oock een *Bischoplijke Residentie*, en een Hof-Ge-richt.

Moissac is een oude aende Vloed Tarna gelegene Stad. Sy draeghd den Titel van een *Abdy*, en heeft een seer rijk *Benedictijner*-Klooster. Haere Straeten zyn breed, en seer sierlijk geplaveit. De Burgers begeven sich hier insonderheyd tot allerley Koopmanschap-pen.

7. PERIGORT.

Perigort is een Sreenigh en Berghagtigh Landschap; waer in derhalven niet veel Koorn wast, maer evenwel seer veel Castanien voortkoomen, en sonderlingh-voortreflijke *Medicinale* Kruiden uyt der Aerde voortspruyten. Men heeft hier oock, wegens de varfsche Springen en Beecken, geen gebreck van Visch. Men vindhier veel Verckens, wegens de veele Boschagien; en oock goed Yser.

Vermirs hier een seer gesonde Lught is, soo zyn oock d' Inwooners sterck, en leven langh. De Hoofd-Stad in deese

Provintie is *Perigueux*, gelegen in een Dal, aende Vloed *Lille*.

D' Overblijffelen van een *Amphitheatrum*, een *Heydenschen* Thoon, de Kerck van *Saint Stephanus* en *Saint Frontus* zyn besiens-waerdigh.

De gedaghte Stad heeft seer enge en t' eenemaels onsfuyvere Straeten; sleghte, geringe Huysen, leelijke Vrouwenpersoonen, en een verdorvene Spraeck. Is echter, wegens 't *Seneschalschap* en 't Hof-Gezicht, met sonderlinge *Privilegien* en *Vryheden* begaeft.

8. XAINTONGE.

Xaintonge is een Landschap, 't welck, wegens sijne voortreflijke Vrugtbaerheyd, de Paerle van *Franckryck* werd geheeten. De Hoofd-Stad deeser Provintie is *Xaintes*, gelegen aende Vloed *Charente*; alwaer oock een *Bischoplijke Residentie* is.

Men siet hier noch veele Blijckteeken van over-oude *Aniquiteiten*; insonderheyd van een *Amphitheatrum*; voorts *Waterleydinghen*, *Triumph-Boogen*, en *Gangen* onder d' Aerde.

De Stad *Pons* heeft een hoogh, vast Kasteel aen de Rivier *Singona*. Oock seer schoone aengenaeme Gaerden.

Rochelle is een seer stercke Stad, soo van Natueren als door Konst en vlijt. Want ter linckerhand heeftse de Zee; ter rechter een Moerassige Grond, soo datmen 'er niet wel kan bykoomen. Achter en voor isse treflijk wel bevestighd; soo dat een diergelijke *Fortificatie* in *Franckryck* niet gevonden word. By de Stads-muer is een spits toelopende Thoon, op welken een Lantaern staet; verstrekkende de noodlijdende Schepen by nacht voor een Baeck.

By den Ingangh van de Hayen sietmen

P

twec

GE.

werd ver-
Neder. In
eden, ge-
Vloed Ga-
Rivier Lag-
sich van de

der-Graef-
aen de
hd hier seer
Muret aen
gelijcks een

nd, 't welk-
Daeren-
Mirande en
chap. In 't
dentie, ge-

CY.

gehouden
Land, we-
lackten en
en grooten
ch. Oock
graven. De
is Cahors,
nde taem-
ens de daer
ve konsten

Montau-

twee groote Thoornen, welke van Koningh *Karel* den vijfden gebouwd zyn geworden. Delfelve zyn omringhd van een seer stercke dicke Muer, gaende tot aen een Thoorn, genoemd *Garros*, die gelijk als 't *Ammunitie*-huys van de Stad is. De Haven werd beslooten met een Keten, sich uyttreckende van den eenen Thoorn tot den anderen. Een cenigh Man kan delfelve neerlaeren, en 's morgens de Haven openen; Doch om die te sluyten, moetmen vijf personen hebben, sonder meer; welke tot dit werck een seecker hier toe gemaect *Instrumens* gebruycken.

Op 't Raedhuys, by d' Afbeeldingh van *Henrick* den vierden, staende aldaer in Levens-grootte, sietmen seecker slagheens Schips, van Balen der Boomen gemaect; gelijk de wilde *Indianen* hebben, endae in vaeren.

Niet verr' van de Stad werd gantsch wit Sout van 't Zee-water gemaect; 't welckmen 's Winters opvanght in daer toe bereydede Water-behouders; en in de Somer-tijd by de Sonnestralen drooghd.

9. POICTOU.

AEn Vrugten, Vee, Wol en Vlas is dit Land uyt-steekend vrugtbær: Daerenboven oock rijk van Koorn en Wijn. 't Schijnd een sonderlinge Woonplaats der Vogelen en Wilde Gedierten te zyn; waerom dan oock d' Inwooners sich seer de Jaght bevlijtigen. Seer veel *Viperen* of Adder-Slangen werden'er in gevonden, welke men nae *Venetien* send, om den *Theriac* daer van te bereyden.

De Hoofd-Stad deeser *Provincie* is *Poitiers*, een welbekende en wijdvermaerde Plaets, wegens de Bischoplijke *Residentie*, d' *Academie*, en verscheydene

oude *Monumenten*. In grootte isse *Parijs* bynae gelijk, doch niet soo Volckrijk, oock niet soo sierlijk bebouwdt, wijlmen hier maer alleen Huysen van Hout siet.

Binnen de Stads-mueren heeftmen Beemden, Wijngaerden, en Ackers. 't Gedenckwaardighste, 't welck hier te sien is, bestaet in de volgende dingen.

I. De Dom-Kerck, genoemd *S. Pieter*; welke *Henrick* de tweede, Hertogh van *Normandyen* en Koningh van *Engelland*, heeft beginnen te bouwen; doch eerst tweehonderd Jaeren daer nae voleyndighd is.

II. De Kerck van *S. Hilarium*, die hier Bischof is geweest; en waer in oock den Heyligen *Athanasius* heeft gepredickt. Men toond hier een stuck Houts van een Boom, zynde gantsch Hol, 't welck den Naem van *S. Hilarii*-Wiegh voerd, en seer vlijtigh bewaerd werd. De geene, die buytenfinnigh zyn, werden, met eenige Gebeerden, daer in geleghd, en men leeft een *Mis* over haer, op datse weer tot haer verstand moghten geraecken. Desgelijcks is hier een Graf van een seer lelijk-rieckende Steen, 't welck de doode Ligchaemen binnen vier-entwintigh tyren tijds doet verteeren en te niet gaen.

III. De Kerck, genoemd *Onser liever Vrouwen*; waer in de Burgers deeser Plaets 't *Marien*-Beeld, houdende de Sleutelen der Stad in de reghterhand, een sonderlingh groot Wonderwerck toefschrijven; en even om dier oorfaeck wii op Paesch-Maendagh een *generale Processie* nae de Stads-Poorten aenstellen.

IV. 't Pallays, daer 't Gheright werd gehouden; waer in een Saal is, die van geene Suylen werd ondersteund.

V. De Collegien der *Universiteyte*.

VI. 't *Am-*

VI. 't *Amphitheatrum*, 't welck op een Rots gebouwd is.

VII. Een groote Steen, hebbende de gedaente van een Ey; welcke op vijf andere is gefet buyten de Stad; waer op de Reyfende Perfoonen meerendeel haeren Naem plegen te ftellen, tot gedaghtenis, en ten teekken datfe daer geweest waeren.

VIII. Seeckere Klippige Plaets, derwaerts men, sonder groote moeyte en veel gevaer, niet kan geraecken.

IX. 't Graf van *Gottfried* (of *Godevaert*) met den groten Tand.

X. Een seer oude Genever-Boom. XI. 't Koninghlyck Pallays. XII. Een Crocodils-Huyd.

Chastelrond leghd twee groote Mijlen weghs daer van daen; en is beroemd, wegens sijne dicke Thoornen; desgelijcks ter oorfaeck van de goede Meflen en Schaeren, welcke daer gemaect worden. Daerenboven oock wegens de Steenen, die, wannermen deselve polijft, de Diamant-Steenen gantsch gelijk zyn.

't Steedeken *Dove* is bekend en vermaerd wegens 't *Amphitheatrum*, waer in twaelf duysend Menschen plaats konden hebben; en op d'eene sijde uyt een eenige Rots is gehouwen; welcke onder eenige Kluften heeft, waer in de wilde Dieren, welcke men gebruyckte om tegens malkander te strijden, opgehouden wierden.

10. LIMOSIN.

Limosin is omringd van de *Provincien Berry, Auvergne, Perigort* en *Poitou*. Dit Landfchap heeft een grooten overvloed van Garst, Castanien, en goede Rapen; doch draeghd weynigh Koorn. Allerweegen vindmen veel Vee; oock

werden in deefe *Provincie* goede Paerden gevockt.

D' Inwooners zyn niet soo *Polit*, minsaem en hoflijck, als wel anderweegen: De Vrouwen-perfoonen gantsch Kuysch, maer niet seer schoon. Anders zyn hier de Lieden in't gemeen arbeydsaem, haetende de Leedigh-gangh; nughteren; goede Huyshouders, en gantsch maetigh: 't Welck dan oock veroorfaect, datfe seer langh leven.

Deefe *Provincie* werd verdeeld in *Over* en *Neder-Limosin*. In 't Over-deel is *Limosin* de Hoofd-stad; waer in een seer grooten Koophandel werd gedreven. Besciens-waerdigh zyn hier de *S. Stevens-Kerck*; 't *Collegium* der *Jesuiten*, en 't *Bischofs-Hof*.

Deefe Stad is beroemd, ter oorfaeck van de konstige Mes-maeckers, en andere finrijcke Handwerckers.

Neder, of *Onder-Limosin* is wat Berghachtigh. De voornaemste Stad is *Tole*, zynde gebouwd aen een rauw en Berghigh Oord. Oock leghd in dit gedeelte de Stad *Usarcha*, die, volgens 't voor-geven der *Francoisen*, onverwinlijck sou zyn.

11. AUVERGNE.

Auvergne werd verdeeld in 't *Over*, eenighsins tegens 't *Suyden*; en in 't *Neder*, wat meer nae 't Noorden geleegen. 't Over-deel leghd in 't *Gerbergh*, en draeghd geen Koorn; doch heeft een groote Vee-vockingh; en ter dier oorfaeck veel Booter en Kaes. De Hoofd-stad in 't selve, is *S. Flour*, die, vermits haere Legh-plaets op een Bergh is, voor onverwinlijck werd gehouden. Hier is oock een *Bischoflijk* *Residentie*, en *Hof-Gericht*.

't *Neder-deel* is een vlacker Land, en seer rijck van Graenen, Wijnen, Oly, Saffraen,

Saffraen, Honigh, Visch, Silver, warme Baeden, en wonderlijke Steenen. Desselven Hoofd-Stad is *Clairmont*, gebouwd aen eenen sikh allenxen in de hooghte verheffenden Bergh, en met Wijn-bergen omringhd.

De gedenck en aenmerckens-waerdigste dingen, welcke hier gesien konnen worden, zyn: D' Aerts-Bischoplijke Kerck; 't *Hospitaal*; 't Koninghlijck Pallays; de *S. Pieters* Bron; de Bron aen 't Aerts-Bischoplijck Hof; de wonderfchoone Brugg' over de Rivier *Tiretain*; d' Abdy van *S. Illydius*; en de Pappier-Molens; waer in 't beste Papier van geheel *Franchryck* werd gemaect.

By 't Steedeken *Besse* leghd een Meir, of Poel. Als'er een Steen ingeworpen word, soo hoord en siet en voeldmen Donder, Blixem en Hagel. Even 't selve geschied oock in een nae by gelegen Hol, genoemd *Soncu*.

12. B E R R Y.

DIt Hertoghdome heeft een grooten overvloed van Koorn en Wijn; Bostchen en Weyden. Desgelijcks, geven de Schaepen hier seer veel en sijne Wol; waer meê d' Inwooners een grooten Koophandel drijven.

Bourges is de Hoofd-Stad des gantschen Lands, gelegen aen de Rivier *Eure*. S' is eene der grootste Steeden in *Franchryck*; oock bynae onverwinlijk, wijsse allerweegen is omringd met Vloeden en Moerassen. Haere *Figuer* is langhachtigh-rond, gebouwd op een effene, vrughtbaere en seer lustige Bodem. S' is beroemd wegens haere Wevery. Desgelijcks oock vermaerd wegens de daer zynde *Academie*; wegens haeren hoogen Thoon; Weeck-marckt; heerlijke Gebouwen, *Duytschen-Huys*;

Capel te *S. Salvador*; Dom-Kerck, die van *Strasburgh* gelijck zynde, en veel andere *Collegiaal-Kercken* en Kloosters.

13. T U R O N;

Is wel een seer kleyne *Provincie*, maer echter werdse, wegens haere bysonder-groote lustigheyd, *Franchrycks Paradijs* genoemd. De Hoofd-Stad derselve is *Tours*, gelegen aen de *Loire*; zynde in een seer groote aensienlijckheyd, in aenmerkingh van haer oudheyd; sonderlinge vermaecklijckheyd; d' alhier gehoudene *Concilien*; 't Slot; d' Aerts-Bischoplijke *Residentie*; de Kercken van *S. Marten* en *Gratiaen*, e. f. v.

Blou is eene aen de *Loire* geleegene Stad; alwaer sich de Koningen, wegens de seer gefonde Lnght, dickmael pleegen op te houden: oock gewoon waeren, haere Jonge Princen daer te doen opvoeden. 't Slot is op een Rots gebouwd van twee seer groote Koningen, naementlijk, van *Lodewijk* den twaelfden, en van *Franciscus* den eersten; desgelijcks oock van de Koningin *Catharina de Medicin*.

Dicht by 't gedaghte Slot is de Lust en Diergaerde, welcke wel besiens-waerdigh zyn. Hier werd in seekere Gangh getoond den Hoorn van een Hart, 't welck gevangen wierd onder de Regeeringh van Koningh *Louis* den twaelfden, hebbende vier-en-twintigh Tacken.

Buyten de Stad vindmen seer lustige met Boomen befettede breede Wandelpaeden; welcke tot aen 't Bosch gaen, ontrent een halve Mijl weghs daer van daen gelegen. Op 't Veld deeser Plaets werd de gezegele Aerde gegraven, welcke in verwe en werckingh niet ongelijck

gelijk is de geene, die uyt 't Eyland *Lemnos* koomd.

't Steedeken *Amboise* is seer wel gelegen, in een gefond en lustigh Gewest, niet minder als *Blois*. Derhalven pleegmen in d' opvoedingh der Koninghlijke Kinderen tusschen beyde deese Steeden een verwisselingh te houden. 't Slot met sijne dicke hooge Thoornen is befiens waerdigh. Men toondt hier een opgehangene Harts-hoorn met veele Tacken; hebbende een onmaetige grootte. Men kan niet weeten, of 't een Natuurlijcken, of een door Konst gemaecten Hoorn is.

De Kamers en andere Vertrecken zyn hier seerschoon en net. 't *Ammunitie*-huys is vol *Canon* en groote Stucken Geschuts. Beneden *Amboise* leghd de Burght *Mont-Louis*, welckers Huysen in Rotsen zyn uytgehouden. Niet anders kanmen'er van sien, als de Schoorsteenen, met groene Sooden bedekt.

14. SALLONS.

Dit is een kleyn, sandigh, en niet seer vruchtbaer Landeken. De Hoofd-Stad daer in is *Cleri*; insonderheyd bekend wegens den Aflaer. D' overige Steeden zyn *Sally*, *Gergeau*, *La-flette*, en *Saint Laurens*.

15. BOURBON.

't *Borbonsche* Gebied heeft dien naem bekoomen van 't Kasteel *Bourbon*. De Hoofd-Stad in deese *Provincie* is *Molins*, geleegeen aen de Rivier *Elaur*. Is seer rijk, en beroemd wegens de lustige warme Baeden; allerley vrucht-dragend Geboomt; 't Koninghlijk Slot, en Wapen-Smeeden.

16. FLOREST.

Is een Berghachtigh, en soodaenigh een Land, waer door gantsch moeylijck te reysen valt. De Hoofd-Stadt van 't selve is *Mombriçon*; wel gebouwd op een onvruchtbaere Grond, maer dies te meer voorzien van Hout en Steen-Koolen.

D' Inwooners zyn Eenvoudigh, weynigh van woorden, maer seer begeerigh nae Winst.

Tot dit Landschap behoord oock de seer ruyme Stadt *Redimna*; alwaer de Marckt en 't *Collegium* der *Jesuiten* verdien besien te worden.

17. VALLAI.

Heeft tot Hoofd-Stad *Peci*, in dit Koninghriick seer beroemd, wegens den Godsdienst der Heylige Maeghd *Maria*.

Dus verr' hebben wy gesproocken van 't eerste Deel des Koninghrijcks *Franckryck*, naementlijck, van *AQUITANIEN*. Wy komen nu tot 't tweede Gedeelte, te weeten, 't *LUGDUNISCHE*: Welck Deel dien Naem voerd van de wijsd-beroemde Stad *Lugdun*, gemeenlijck *Lions* geheeten. In 't selve is d' eerste *Provincie* in orde.

18. KLEYN-BRITANNIEN.

V Oortijds genoemd *Armorica*. D' Inwooners bevljigten sig den Ackerbouw.

bouw, de Vee-vockingh, en de Schipvaert, wyl de Zee allerweegen aen haere Oeversloot.

Deese *Provincie* werd af-gedeeld in *Over en Neder-Britannien*. 't Laetstgenoemde Deel leghd aen de *Britannische Zee*; en heeft *Rennes* tot Hoofd-Stad; welcke Plaets van een verr'-bekenden Naem is, wegens 't aldaer sittende *Parlament*, en den grooten Handel op de Zee.

Dinan is een seer lustige Stad, geleen aen de Vloed *Rbause*, in een seer lustige Landstreek. Heeft oock twee goede Zee-havens; naementlyck, *S. Malo* tegens 't Noorden, en *Brest* tegens 't Westen.

Over-Britannien leghd aen de *Loire*-Vloed. In dit gedeelte is *Nantes* de voornaemste Stad, zynde desgelijcks beroemd, wegens de bequaeme gelegentheyd haers Havens: Wyl oock de Zee tot aen de Mueren der Stad koomd, en tot aen haere Bruggen; welcke, alhoewel van Hout, echter seer schoon en langh zyn.

Deese Plaets heeft een seer treffelyk Slot aen de *Loire*, gebouwd van de laetste Hertogen, welcke sich hier geerne pleegen t'onthouden.

In even deese Stad is een Bischoplycke *Residentie*, wiens Gebied sich seer wijd uytstreckt, als hebbende onder sich negen *Abdyen*.

19. NORMANDYEN.

Deese *Provincie* heeft seer veele Boschen. Alhoewelfe koud is, soo is echter de Lucht hier gesond en gemaetighd. Oock wast hier veel Koorn, en Ooft, van 't welcke men gemeenlyck Appel en Peere-Most bereyd, zynde

van een seer aengenaemen smaeck, en gebruyckt werdende in plaets van Wijn, die in dit Landchap niet wast.

Boven dien heeftmen hier, wegens de Zee en veele Beecken, een grooten overvloed van veelerley Visch; niet min oock van *Mineralische Wateren*. Veel Yser, desgelijcks eenige Koper en Quicksilver-Mynen werden hier gevonden.

De Hoofd-Stad deeser *Provincie* is *Roan*; niet verr' van d' *Engelsche Zee* aen de *Saine* gelegen. 't Is een schoone en seer oude Stad, welcke geroemd werd I. Wegens 't Aerdsbischoplyck Pallays. II. Wegens 't *Parlament*. III. Wegens de Schipvaerden der Kooplieden, sich uytstreckende tot gantsch in *Indien*. IV. Wegens de Kerck, genoemd *Onser lieve Vrouwen*; welcke drie hooge Thoorren heeft. Van den middelsten onder deselve seghtmen, dat hy van *Booter* is; wyl hy gebouwd is geworden van 't geld, 't welck men versamelde uyt 't gemeene Volck, voor de vergunningh, datse, geduerende den tijd der Vasten, Bootermoghten nuttigen. In even deesen Thoorren hanghd een Klock, die in grootte haers gelijcke in geheel *Frankryck* niet sou hebben. V. Wegens de *Sayne-Brugg*, waer by de naest-gelegene Zee twee mael yeder dagh sonder eenige schaede pleegh open af te loopen. VI. Wegens de Laecken-maekery. VII. Wegens 't Kasteel. VIII. De *Saint O-van* Kerck; in wiens Choor niemand met Spoor aen de voeten gaen derf. IX. 't *Collegium* der *Jesuiten*. X. 't Kerckhof van *Saint Maclou*. XI. Wegens de twee Koninghlycke Pallaysen. XII. 't Raed-Huys. XIII. De Beurs der Kooplieden. XIV. De Plaets daer *Johanna d' Arc* verbrand wierd. XV. De Plaets, daer *Antonius*, Koningh van *Navarra*, wierd dood geschooten.

De

De *Canonicken* deeser Stad plegen Jaerlijcks, op 't Feest der Hemelvaert *Christi* eenen ter dood veroordeelden *Misdadigen* met een seer grootē *Pompe* vry te sprecken, en hem daer nae een kostelijke Maeltijd toe te righten, op welke de *Canonicken* en Raets-heeren selver tegenwoordigh waeren. D' oorfaeck van dit bedrijf schrijvense *Saint Romanus* toe; die door de hulp van twee *Gevangene* overwon een ongueren *Draeck*, welke d' Inwooners seer grootē schaede toevoeghe.

Niet verr' van *Roan* in 't Geberght leght *Diepen*, een treflijke *Koopstad*, seer beroemd wegens haere seeckere Haven, en goede Reede voor de *Koninghlijke* Scheepen: Desgelijcks wegens 't Slot, en verscheydene seer oude *Monumenten*.

Calais is een seer schoone, aen de Zee-geleegene, en wel-bevestighde Stad. Van hier kanmen gantsch gereed en gevoeghlyck nae *Engelland* overvaeren.

Sommige reekenen deese Stad tot *Picardyen*. D' *Engelsche* hebben deselve gantsche twaelf Jaeren langh ingehad; doch *Franckryck* heeftse naederhand weer bekoomen.

Caen is een seer oude, gantsch schoone Stad, geleege aen de *Vloed One*; welke midden door deese Plaets loopt. Hier leghd een seer vast Kasteel. Oock is'er een *Universiteit*, hier opgericht van *Henrick VI.*, *Koningh* van *Engelland*.

20. ANJOU.

Dit Hertoghdome is wel niet sonderlingh groot, maer bovenmaeten vruchtbaer; en werd bestroomd van ontrent veertigh Rivieren, onder welke de *Loire* de voornaemste is; waer in

al d' andere komen te vlieten.

Hier waft bynae de beste *Wijn* van geheel *Franckryck*. Oock werd in de *Gheberghten* *Marmorsteen* gegraeven.

Angier is de Hoofdstad deeser *Provincie*; welke door de Rivier *Maine* in twee deelen werd gedeeld. Sy heeft een vast Kasteel, op een Heuvel gelegen, met aghthien vierkante Thoornen, van swarte gehouwene Steenen opgebouwd. Veel eer werden d' *Uytlanders*, als d' Inwooners deeses Gewalts hier binnen gelaelen.

't Huys en 't Slot *Richelieu*, 't welck de *Kardinael* van dien Naem op sijne kosten heeft doen bouwen, is waerlijk besiens waerdigh, wegens de sonderlinge sich daer vertoonende *Pragt*, *Mobilien*, en andere raere dingen.

21. MAINE.

DE Hoofd-Stad deeser *Provincie* *Maine* voerd even dien selven Naem. Dit is wel een groot Landschap, en heeft seer veele *Boschagien*, doch weynige *Inkoomsten*.

22. BEAUSSE.

OF wel dit Landschap niet veel *Wateren* heeft, soo is 't echter seer vruchtbaer. De Hoofd-Stad is *Chartres*; zynde bynae d'alderoudste Stad in geheel *Europa*, wijlse kort nae de *Sondvloed* is gebouwd geworden. Hier is een *Bischolijcke Residentie*. Daer rondom zyn de Landen gantsch vruchtbaer; waerom dan oock even deese Stad werd geheeren de *Koorn-Schuer* van *Parijs*.

Een halve *Franche* Mijl weghs hier van daen is den Hof van den Heer de *Chantelon*; die, wegens de bysondere lustig-

lustigheyd, door geheel *Franchryck* beroemd is, en onder de Wonderwercken des Werelds sou moogen gereld worden.

Orleans is een seer groote en Volckrijcke Stad; begriipende in haeren omkreytz, behalven de Voorsteeden, een geheele *Duytsche* Mijl. De grond daer rondom is seer vrughtbaer van Koorn en seer kostlijcke Wijnen.

De Kerck, genoemd *ten Heyligen Cruyce*, is 't schoonste Gebouw in de gantsche Stad, en des selven Thoorn de hoogste in geheel *Franchryck*. Op de Brugg' staet een Beeld van de Heylige Maeghd *Maria*, houdende den Heyland op haer' Armen. Op d' eene sijde knield voor haer neer Koningh *Carel* den sevenden, t' eenemael gewaepend. Op d' andere de Maeghd van *Orleans*, anders *Johanna d' Arc* genoemd; desgelijcks gewaepend, gelaersd en gespoord gelijk een *Cavallier*, met vliegende hayren. De gedenckwaardige Geschiedenis, welcke sich heeft toegedraegen met de Belegeringh deeser Stad, die door haere hulp verloot wierd, is genoegh bekend, en derhalven onnodigh, hier verhaeld te worden.

Hier is een beroemde *Universiteit*, in welke voornaementlijk de Reghtsgeleerdheyd floreerd. De *Duytsche* Natie heeft hier haeren eygenen *Rektor Magnificus*.

Montargis is een seer schoone, alhoewel kleyne Stadt, welckers Straeten breed en gantsch reght zyn. 't Koninghlijck Kasteel, op een Rots gebouwd zynde, is seer groot, en heeft veel ronde Thoornen; gelijk oock een seer heerlijcke groote Sael, waerin men den Bal kan slaen.

23. FRANCIA,

Of *Franchryck* heeft dien Naem bekoomen van de *Duytsche* *Franchen*,

welcke hier eerstlijck hebben gewoond. 't Is een Volckrijck, Vrughtbaer, en tot den Koophandel gantsch bequaem Land.

De Hoofd-Stad daer in is de wijdberoemde Stad *Parijs*; welcke, wegens haere grootte en meenichte van Inwooners, volgens 't voorgeven van Koningh *Franciscus* den eersten, niet voor een Stad, maer voor een kleyne Weereld is te houden. In deselve zyn meer als twintigh-duysend Huysen, en over de vijfhonderd en thien Straeten. Onder welke eene by de Voor-Stad *S. Jacob* ontrent een *Duytsche* Mijl langh is.

Sy heeft vier-en-vijftigh Hoofd-Kercken. Door de *Sayne* werdse met twee Armen in drie Deelen gedeeld; waer van 't eene d' *Universiteit*; 't andere de kleyne; 't derde de groote Stad werd geheeten. D' aenmercklijckste saecken, welcke hier gesien konnen werden, zyn de volgende.

1. D' *Academie*; die altijd voorsien is met seer beroemde Mannen. Den *Rektor*, schoon hy selfs maer uyt de *Philosophische Faculteit* werd verkooren, geeft in *Magnificentie* den Hertogh van *Venerien* nauwlijcks yets toe: In alle *publique Afsien* gaet hy voor der Bischoppen, Cardinalen; Pauslijcke en anderer *Potentaten* Gefanten. 't Getal der *Studenten* streckt sich meerendeel uyt van thien tot twaelf, somtijds oock wel tot dertigh duysend. Sy hebben vijf-en-vijftigh *Collegien*, waer onder 't Koninghlijck-*Navarrische* 't schoonste en grootste, naer de *Sorbonna* 't oudste is, 't welck de Kardinael de *Richelieu* op de hedensdaeghsche manier heeft laeten herbouwen. D' overige zyn noch oude Wercken, van verscheydene *particuliere* Heeren gesticht.

2. 't *Parlements-Huys*, 't welck soo groot, wijd en breed is, dat in geheel *Europa*

Europa sijns gelijcke niet gevonden sou konnen werden.

3. 't Koninghlijck Pallays, of de *Louvre*, zynde een bovenmaeren pragh- tigh Gebouw. De Koninghlijcke Ka- mer is verciert met Goud en Eedele Ge- steenten.

4. 't Pallays *Thuilleries*, 't welck aen de *Louvre* is gevoeghd door een seer schoone bedeckte Gangh, zynde opge- pronckt met verscheydene Sinnebeel- den, en raere *Antiquiteiten*.

5. De Koninghlijcke Lust-gaerde.

6. 't Pallays des Hertoghs van *Con- de*; waer in een Taefel van Amber te sien is.

7. 't *Ammunitie*-huys; van alles seer wel voorsien.

8. De dubbele Kerck aen 't *Parla- ments*-huys, zynde vol (voorgewende- de) *Reliquien* der Heyligen; en gemeen- lijk genoemd werdende de *Capel* van *S. Michael*.

9. 't Kerckhof van *S. Innocentius*, welckers Wanden gemaeckt zyn van de Beenderen en Hoofden der omgebraght- e Persoonen in 't *Parijsche* *Bloed-bad*. Onder meer andere Graf-schriften vind- men 'ereen van seeckere Vrouw, welke heeft beleeft, uyt haer voort gekoomen te zyn twee honderd vijf-en-tnegentigh Kinderen en Kinds-kinderen. Men seggh oock, dat d' Aerde deeses Kerck- hofs de doode daer in geleghd zynde Ligchaemen binnen neegen daegen tijds doet verteeren.

10. *Onser lieve Vrouwen Brugg*, met ses verwelfde Boogen, en aght-en-tse- stigh seer pragh- tige Huysen, staende aen beyde syden op deselve, in een even- gelijcke hooghte en wijde.

11. *Onser lieve Vrouwen Kerck*, met het Beeld van den grooten *Christoffel*, uyt een Rots gehouwen. Deese Kerck is gebouwd in de *Sayne*; en rust op hon- derd aght-en-twintigh Suylen. In de

lenghte heeftse honderd vier-en-tseven- tigh, in de breedte tsestigh, in de hooght- e honderd schreeden. In den eenen Thoon hanghd een Klock, van fooda- nigh een grootte, dat twintigh Persoo- nen genoegh daer aen te trecken hebben.

12. 't Klooster van d' *Augustijner*-*Mo- nicken*.

13. De Kerck der *Sempel*-Heeren, zynde omringhd met Mueren; voorsien met een grooten vierkanten Thoon, en een Wooningh voor een geheele Ko- ninghlijcke Hofhoudingh.

14. D'opgerichtede Zuyl van *†.Castel*, die Koningh *Henrick* den vierden had willen om 't leven brengen.

15. De *Bastille*; waer in Vorsten en groote Heeren gevancklijck werden ge- houden. Hier in bewaerden oock de Koninghlijcke Schatten. Derhalven een seer stercke Besettingh van *Swissers* en *Francoisen* daer binnen leghd.

16. 't Klooster der *Franciscanen*.

17. 't Heerlijck *Hospitaal* van *Saint Louis*.

18. De Koninghlijcke *Bibliotheek* te *Saint Victor*, *Saint Germain*, en van den seer vermaerden *Parlaments*-*President* *Jacobus Augustus Thuanus*.

19. De Lusthoven van *Maria de Me- dices*, en des Hertoghs van *Conde*.

20. Eyndlijck is oock aenmerckens- waerdigh 't *Johannis-Vyer*, 't welck men Jaerlijcks op *S. Jans* avond by 't Hoogh- Gericht aen eenen Boom pleeght t'ont- steken. Om sulcks te sien, gingen al de *Parlaments*-Heeren en Stadts-Ampte- lingen, begeleyd van vijf duysend ge- waepende Mannen, in *Processie* der- waerts. Als 't *Vyer* uytgeblucht is, soo begint 't gemeene Volck te Danflen en te Singen: Daer nae om 't overgeblevene Hout te grabbelen, te kijven en te veght- en; vermits yeder daer wat van wil heb- ben, wijlse 't selve een sonderlinge Hey- ligheyd toeschrijven.

Q

Een

bben ge-
k, Vrught-
del gantsch

de wijdbbe-
ke, wegens
van Inwoon-
en van Ko-
niet voor
leyne Wee-
ve zyn meer
en, en over
aeren. On-
oor-Stad S.
Mijl langh

gh Hoofd-
werdfe met
en gedeeld;
eit; 't andere
te Stad werd
kfte saecken,
verden, zyn

jd voorsien is
innen. Den
er uyt de *Phi*-
verkooren,
Hertogh van
e: In alle *pu*-
der *Bischop*-
ke en ander
etal der *Stu*-
deel uyt van
oock wel tot
oben vijf-en-
r 't Koningh-
ste en groot-
e oudste is,
cheliou op de
heeft laeten
n noch oude
ne *particuliere*

't welck soo
dat in geheel
Europa

Een halve Mijl weghs hier van daen leght 't Slot *Wicfter*. Hedensdaeghs zyn'er noch maer alleen de vervallene Mueren van overigh. In dit Kasteel heeft de boofe Geest voortijds de swarte Konften geleerd, en aldaer syn School gehouden. Jaerlijcks nam hy voorsijn Leer-geld eenen sijner Scholieren, die van een omgedreven Rad quam af te vallen. Deefe Plaets werd noch tot op den hedigen dagh toe van Spoocken en quaede Geesten verontruft.

S. Germain, gemeenlijck *S. Germain* en *Lay* genoemd; leghd maer vijf Mijlen van *Parijs*, aen den Oever der *Loire*. Den eerften Bouw werd aengevangen van Koningh *Karel de V.*, oygenoemd de Wijfe. Maer 't nieuwe Gebouw is boven maeten praghtigh en Koninghlijck. Hier zyn ses Galeryen, en vijf Grotten onder d' Aerde te sien: In d' eerste vindmen een *Orpheus*, die met sijne Lier allerley wilde Gedierten doet uytcoomen; welcke sich rondom hem stellen: Gelijck oock de Boomen sich nae hem toe buygen: Waer op dan de Koningh, den *Dauphin* en andere Princen volgen. In de tweede verneemden een Jonckvrouw, spelende op een *Musicael Instrument*, door konst en bewegingh des Waeters. Veele doorkonst-gemaeckte Vogelkens hoordmen seer Lieflijk singen. In de derde is *Neptunus* met sijnen drie-randigen Scepter; die op 't geluyd van een Trompet, werdende geblaesen van twee Engelen, sich set op een Wagen, die van twee Paerden werd voortgedreven. In de vierde vertoond sich *Percus*, die *Andromeda* verlost, en een Zee-Monster met sijn Swaerd dood slaet. In de vijfde werdmen een Draeck gewaer, die sijne Vleugelen beweeghd, en sijn Hoofd om hoogh verheft. Terwijl hy nu d' opgellaegene Vleugelen weer neer laet, en een goed deel Water uytspuyghd, hoordmen

de door konst-gemaeckte Nachtegalen bovenmaten lieflijk quinceleeren.

Hier werd oock een drooge Grotte geweest, waer in men ten tijd der Somer-hitte sich aengenaem verkoelen, en versche lught scheppen kan.

't Slot *Madrid*, 't welck Koningh *Franciscus* den eersten heeft doen bouwen, doe hy weer in *Franchrijck* was gekoomen, nae de gestalte van dat te *Madrid* in *Spaenje*, waer in hy van Keyser *Karel* den vijfden gevangen was gehouden, is wel besciens waerdigh.

Te *S. Clou* vindmen 't seer schoone Pallays des Aerts-Bischops van *Parijs*, nevens meer andere: Gelijck oock 't Graf van Koningh *Henrick* den derden, die aldaer moorddaedigh doorstoocken wierd van een *Jacobyner* Moninck, genoemd *Jacques Clement*.

S. Denys is een seer wijd-beroemde Plaets, wegens de Heerlijcke Kerck, Koninghlijcke Begraefnissen, en veelley *Reliquien*, of Heylighdommen.

Charenton is de Plaets, daer de *Gereformeerde* van *Parijs* d' Oeffeningh van haere *Religie* hebben.

Fontainebleau leghd veerthien Mijlen van *Parys* af. Hier is 't bovenmaeten praghtigh en groot Koninghlijck Slot, wiens gelijck in geheel *Franchrijck* niet te vinden is. Veelerley aenmerckens-waerdige laecken zyn daer in te sien. En onder meer andere oock in de Sael, welke men *des Festins* noemd, Koningh *Henrick* den vierden, sittende te Paerd; alles seer konstrijck gemaeckt van witten Marmor.

24. PICARDYEN.

V An seer veele Vloeden werd dir Landschap bevooghtighd, waer onder

achttegale
leeren.
oge Grotte
ten tijd der
naem ver-
nt scheppen

k Koningh
t doen bou-
nckrijck was
e van dat te
hy van Key-
ngen was ge-
rdigh.

deer schoone
s van Parijs,
Gelijck oock
den derden,
doorstoocken
Moninck, ge-

tijd-beroemde
lijke Kerck,
ten, en vee-
Heylighdom-

daer de Gere-
effeningh van

erthien Mijlen
bovenmaeten
ghlijck Slot,
ranchrijck niet
aenmerckens-
te sien. En
de Sael, wele-
d, Koningh
ende te Paerd;
eeckt van wit-

DIEN.

den werd dir
ghd, waeron-
der

der de meeste gantsch Schiprijck zyn. Ter deeser oorlaeck is dit Gewest seer vrughtbaer, en heeft een sonderlingen overvloed van allerley dingen; alhoewel'er geen Wijnen wassen. 't Welck men echter niet de grond of de gesteltenis van de Lught, maer alleen de naelactigheyd der Inwooners, welke geen Wijnstocken willen planten, werd toegeschreven.

Amiens is de Hoofd-stad deeser Provincie, zynde seer groot en Volckrijck. Oock is hier een Hof-Gericht, en Bischoplijke Residentie. Koningh *Henrick* de vierde heeftse in 't Jaer 1547. de Spaenjaerden weer afgenoomen; en daer in een Citadel doen bouwen.

Deese Stad is voorsien met een goed Amunitie-huys, als zynde een Sleutel van *Franchrijck*. De Hoofd-Kerck, genoemd *Onser lieve Vrouwen*, is een bysonder-schoon en seer kostlijck Gebouw: Gelijck oock is 't Collegium der *Jesuiten*, zynde vercierd met een voortrefflijcke Bibliotheek, en een seer heerlijcken Hof.

Abbeville is een nette, groote en vaste Stad, gelegen aen de Rivier *Some*. Veel heerlijcke Kercken zyn'er in, onder welke die van *Saint Olfrand* boven al d'andere uytmunt.

25. CHAMPANIEN.

It is een vlack, vrughtbaer, en wegens de grasrijcke Weyden ter Vee-vockingh seer goed Land; waerin Brie de Hoofd-Stad, en wegens haere Jaermarkt seer beroemd is.

Rheims is een seer oude, groote, en met gantsch witte Mueren omringhde Stad, welckers hooge Thoornen men van verre sien kan.

In de Kerck van *S. Remigii* Klooster werd bewaerd't de heylige Oly, waer

meê de Koningen werden gefalft. Deese werd de daer komende Uytlanders getoond, nevens de twaelf *Pairen* van *Franchrijck*, in Marmor uytgehouden, met haer volkoomen Habijt, gelijckse de gedaghte Oly by de Salvingh den Koningh pleegen aen te draegen.

Sedan is een wel-bevestighde Stad, voorsien met seer stercke Wallen en diepe Graghten, gelijck oock met een Hoogh Kasteel, desgelijcks met Mueren en Graghten omvangen: Doch heeft niet meer als drie Hoofd-straelen, welke kruyswijs in malkander gaen. Deese Plaets is beroemd wegens haer *Academie*.

Langres is een wijd-uytgestreckte, nette, vaste, en hooghe gelegene Stad; in welke de Hoofd-Kerck, genoemd *Saint Maunius* besciens waerdigh is.

Sens is desgelijcks een groote, nette, Aertsbischoplijke Stad; in welke *S. Stevens*-Kerck boven d'andere uytmunt.

26. BURGUNDIEN,

Is een seer wijd-uytgebreydede Provincie, hebbende in de lenghte vijftigh, in de breedte vijf-en-twintigh Mijlen. Sy werd verdeeld in twee Deelen; naementlijck, in 't Occidentalische Onder-deel, zynde 't Hertoghdom; en in 't Occidentalische Over-deel, 't welck genoemd werd het *Vrije Graeffschap*.

In 't Onder, of Neder-deel leghd de Stad *Salins* in de Grond, engelijck als in een ronde Kloof of Spleet des seer lustigen Goud-geberghs, sich verhoogende over 't Sout-Dal; en 't welck d'Oude, wegens sijne bysondere lustigheyd, deesen Naem hebben gegeven. Een levendigh Water springh'er uyt voort; 't welck het gedaghte Dal (waer

in de genoemde Stad in de lenghte leggh, tusschen de twee Bergen; van yeder in een bynae gelijcke wijdt) bevooghtighd, en seer lieflijk daer heenen ruyfcht.

Deese beroemde en rijke Stad streckt sich in de lenghte seer wijd uyt in dit Dalsen afwaerts van d'afhangende weegen der Bergen; doch is, wegens d'enghte des meergemelden Dals, niet seer breed. Heeft schoone, groote, en nae de gelegenheyd der Plaets breede Straeten; waer nevens bovenmaeten schoone en hooge Huysen staen, hebbende haere sonderlinge bequaemheden en sierlijke Hoven.

De Stads-Muer is gantsch sterck, en met seer hooge Thoornen bewaerd, tot derselver meerder verseeckeringh.

Of nu wel de gedachte Bergen om dit enge Dal, waer in de gedachte Stad gelegen is, wegens haere Hooghte verschricklijk zyn t'aenschouwen, soo draegense echter aen sommige plaetsen, daer se de Son hebben, seer kostijcke Wijn.

Aen 't eynd der Stad leggen twee Kasteelen, gelijck alstwee Armen. 't Eene, wat meer nae 't Suyden op een Rots gelegen, werd gemeenlijk genoemd *Chasteau de Bracon*: 't Andere daer tegens over *Chasteau de Belon*.

Om de Stad vindmen veel vrughtbaere Ackers, doch deselve zyn seer swaer te bebouwen, wegens de holheyd van de Plaets. Men vind hier vier *Parochiekercken*, als, die van *S. Anatolius*, *Mauritius*, *Johannes den Doper*, en de Heylige *Maeghd Maria*. Daer benevens drie Godshuysen of *Hospitalen*; twee in de Stad, als *Montu acuti*, en des Heyligen *Bernhardi*. 't Derde, zynde 't *Hospitaal Brachionii*, leggh op een Rotstegens 't Welten.

Chalon is voor d' eene helft den Koningh, voor d' andere helft den Bischop

onderdaenigh. Is een Stad, seer wel geleege tot den Koophandel.

Aurein is voortijds soo gantsch maghtigh en rijk geweest, dat se oock selfs de geweldige Stad *Romen* niet heeft willen wijcken. Maer heden daeghs zyn haer nauwlijcks eenige Marckteecken van dien voorigen gantsch overgebleven.

Dijon leggh in een gantsch lustige Vlakte. Rondom de selve wassen de beste Wijnen. Sy heeft twee Wateren; *Suson* en 't *Ouche*. 't Eerste is 't eenemael onstuymigh; 't andere gantsch Viskrijk. Deese Stad heeft taemlijk hooge Mueren; sterke Thoornen en Bolwercken; daerenboven oock seer praghtige Pallayen.

Dole is de Hoofd-Stad, alwaer 't *Parlement*, of 't *Burgundische* Hooge Raedshof, en d' *Universteit*; oock de *Renten* Reecken-kamer is. Sy leggh aen de seer lustige en hooghberoemde klaere Vloed *Dub* of *Doux*; die sich aldaer in twee Armen verdeeld.

De seer wijdberoemde Stad *Bisantz* leggh aen de gemelde Vloed *Dub*; die haer niet alleen bynae geheel omringhd, behalven aeneene Plaets, daermen nae *Dolereyld*, soodatt de leghplaets deeser Stad sich met een Hoef-yser vergelijckt, maer oock door deselve heenen loopt, en haer verdeeld in twee, doch ongelijke Deelen, 't eene veel trefflijcker als 't andere.

De Stad voor sich selven is seer ordentlijk, schoon en lustigh gebouwd. Van onder tot boven toe gaetmen soo gantsch gemacklijk op, datmen sulcks niet eer bemerckt, voor datmen op 't opperste van den Heuvel is gekoomen.

27. BONONIEN,

Anders gemeenlijk *Boulogne* genoemd, is een Graeffchap, van welke

d, seer wel
el.

antfch magh-
oock felfs de
heeft willen
ghs zyn haer
teekenen van
gebleven.
ntfch lustige
ve waffen de
vee Wateren;
is t'eenemael
antfch Vifch-
emlijck hooge-
nen en Bolk-
ck seer pragh-

alwaer't Par-
Hooge Raeds-
oock de Rent
y legh: aen de
oemde klaere
fich aldaer in

Stad *Bifanz*
lood *Dub*; die
eel omringhd,
daermen nae
hplaets deefter
er vergelijckt,
heenen loopt,
e, doch onge-
el treffijcker als

ven is seer or-
tigh gebouwd.
e gaetmen soo
datmen fulcks
atmen op 't op-
ckoomen.

N I E N,

Boullogne ge-
aeflichap, van
welcke

welcke de Hoofd-Stad even dien felven
Naem voerd; werdende afgedeeld in
de hooge Stad, waer in 't Slot leghd;
en in de laege Stad, op de Vlakte ge-
legen, en aen de Zee stootende; alwaer
oock de Haven is.

't Land istaemlijck groot: En alhoe-
wel 't een Sandige Grond heeft, soo
vindmen hier echter veel vrughtbaere
Boomen; en 't is t'eenemael goed tot
Vee-vockingh; insonderheyd tot
Weyden voor Paerden: Soo datmen
uyt dit Gewest fulcke goede en stercke
Paerden kan trecken, als uyt *Duytsch-*
land.

28. L O T H A R I N - G E N.

O F dit wel een Berghachtigh Land-
fchap is, soo draeghd het echter
overvloedigh Koorn en Wijn. Men
vind hier seer Vifchrijcke Meiren en
Poelen. Voorts Boffchagien, warme
Baden, Sout-Pannen, Yfe, Koper,
Loot, Tin en Silver.

Deefe *Provincie* werd gedeeld in twee
Deelen; 't eene leggende tuffchen den
Rhijn en de *Moefel*; 't welck voor deefen
denaem van *Auftrasia* voerde; 't Andere
tuffchen de *Moefel* en *Sel*, voortijds ge-
heeten *Veftrasia*.

Auftrasia, hedensdaeghs oock *Veftra-*
sia genoemd, heeft onder sich drie Bif-
dommen; naementlijck, I. 't *Metzifche*,
alfoo geheeten van de Stad *Metz*.
II. 't *Verdunifche*, van de Bifchoplijcke
Refidentie Verdun. III. 't *Tullifche*, voe-
rende dien naem van de Stad *Tull*:
Welcke nu al t'faemen van 't *Duytsche*
Rijck af, en; uyt kracht van 't *Munfter-*
fche Vreede-bessuyt, aen de Kroon
Franckrijck zyn gekoomen.

De Hoofd en Hertoghlijcke *Refidentie*-

Stad is *Nancy*, van een middelmaetige
grootte, en vierkante *Figuer*; gelegen
op een taemlijck vlack Land; delfelijks-
aen een fchoone, lustige en seer bequa-
me Plaets; evenwel op d' eene fijde wat
hooger als op d' andere. D' oorfaeck
hier van is, om dat deefe Stad tegens
't Suyden een taemlijcken Bergh heeft,
die fich allenxen nae defelve toe verliefd,
of vlacker af-loopt.

Ontrent een goede Mijl weghs van
Nancy, een weynigh boven 't Kasteel
Conde, giet de Rivier *Murra* fich uyt in
de *Moefel*.

Deefe fchoone, lustige, en voortijds
seer vaste Stad is gelijk als dubbel; der-
halven oock onderscheyden in d' oude en
nieuwe, of *hooge* en *laege*; anders *Opper*
en *Onder-Stad*; welcke beyde evenwel
by de *Post Hofenville*, door middel van
een Brugg, vereenighd werden.

Onder de Wereldlijke Gebouwen is
in sonderheyd befichtigens waerdigh de
Vorftlijke *Refidentie*, of 't Hertoghlijck
Pallays in d' Oude Stad; 't welck seer
praghtigh en eierlijck is gebouwd in 't
vierkant, nae d' oude seer fchoone *Ar-*
chiteftuer-konft. Aen alle fijden koo-
men'er Straeten op uyt, en derhalven
heeft het een seer vermaecklijck *Pro-*
speft.

De Kercken en Kloofsters zyn hier seer
veel in getal, soo heerlijck en kostlijck
opgebouwd, dat geduerigh 't een te-
gens 't ander om den prijs der voortref-
lijckfte daer aen betoonde Konft fchijnd
teftrijden. Echter fteekt onder al de-
felve in sonderheyd uyt de *Sant Georgeii-*
Kerck in d' Oude Stad.

Nae *Nancy* geven wy d' Eer aen
d' over-oude en beroemde Stad *Metz*,
wyl defelve voortijds is geweest de
Hoofd-Stad van *Lotharingen*.

Deefe Stad is omvangen van een taem-
lijcke Muer en veele Thoornen. Sy
leghd op een groote en wijde Vlakte,
welcke.

welcke hier en gintsch van de *Moefel* met aengenaeme Beekjens werd bevoghtighd. Sy is seer groot; meer langh-aghtigh als rond.

Een gedeelte des *Moefel*-strooms loopt op de linker-sijde voorby de Stads-Muer; doch een Arin der selve geheel door de Stad. 't Kasteel, of *La Citadelle*, heeft vier Bolwercken met diepe Graghten, waer in de *Moefel* kan loopen door een seckere Sluys, wanneer de selve geopend werd.

Of nu wel deese Stad op de gedaghte wijs in een seer schoone en ruyme Vlackte leght, soo is echter deselve tot soo verr toe verhooghd, datmen in de Hoofd of Bischoplijke Dom-Kerck, genoemd *Sanct Stephanus*, langhs veele Trappen moet op en af-stijgen. Derhalven oock de Marckr, aldernaest daer by gelegen, d' alderhooghste Plaets der Stad beslaet: Van welcke men op alle sijden nae de Stads-Mueren toe, geduerigh neerwaerts moet gaen. Doch aen een eenige plaats is den Bergh soo steyl, datmen een taemlijk hooge Steene Trap heeft moeten maecten, om dies te bequaemer op en af te moogen koomen.

Nae *Nancy* is voor deesen de Stad *Sanct Nicolaes*, of *Nicolaesbergh*, de voornaemste geweest. Deese leghd tusschen *Luneville* en *Nancy*, gelijk als in 't midden; te weeten, twee Mijlen van d' eene, en twee Mijlen van d' andere, op den Landwegh van *Staetsburgh* nae *Nancy* en *Parijs*, aen 't Water *Murta*, op een seer schoone Vlackte en vrughtbaer Veld.

Voortijds heeft hier gestaen een seer schoone en bovenmaeten beroemde Kerck, voorsien met twee hooge Thoorren. Deese treflijke Plaets hebben de Croaten van den Generael *Gallas* in 't Jaer 1635. in brand gestooken; waer door 't meeste deel deeser Stad, nevens de

gedachte heerlijke Kerck, t' eenemael in d' Afch wierd geleghd.

Le Pont à Mousson, of *Mousson*, is geleege nae 't Noorden, ontrent vier of vijf Mijlen weghs van *Nancy*. Deese Stad werd door de *Moefel*-stroom in tweeën gedeeld; doch doon een welgebouwde Brugg' weer t' saemgevoeghd. Van deese Brugg', en dan van 't Kasteel, leggende daer tegens over op een Bergh, heeft den Naem van *Musipontum*, of in 't *Fransch* van *Pont à Mousson* bekoomen. Ter deeser Plaets is de Vorstlijke *Lotharinghsche Universiteit*, of 's Lands Hooge-School, welcke met voortreflijke *Privilegien* en Vryheden is begaefd.

Vaucouleur is een oude Stad, leggende ontrent seven Mijlen weghs recht Westwaerts van *Nancy* aen de Rivier de *Maes*. In der selver Gebied is gebooren geweest de door geheel *Franchrijk* soo seer beroemde Boeren-Dochter *Johanna d' Arc*, anders genoemd *la Pucella d' Orleans*, of de Maeghd van *Orleans*.

Blamont, in onse Tael *Blanckenburgh*, een welbekende Stad en vast Kasteel tegens 't Oosten, tusschen *Koopmans-Saarbruggen* en *Luneville*, acht Mijlen van *Nancy* gelegen. Deese Plaets is wel niet groot, doch heeft een seer lustige Landstreeck. Voor den *Duytschen* Oorlogh is se schoon genoegh gebouwd geweest.

't Gedaghte Slot is oud, ruym, en aensienlijk; waer aen 't nieuwe en heerlijk opgerightede Hertoghlijke *Palays* staet; 't welck deese Stad geen kleyn Aensien en Cieraed veroorsaect.

Remiremont, op de lincker-sijde der *Moefel*, welcke aldaer een Eyland maeckt, tusschen *Espinal* en *Lestrage*, oock met *Vaigny* even verr van *Nancy* geleege, is wel een kleyn, doch sterck en beroemd Steedecken.

In 't

In't selve is een voornaem Adelijck Vrouwen-Klooster, hebbende seer groote Inkoopsten. De daer in zynde Nonnen moogen in den Houwlijcken Staet treden. D' Abdis moet van een Vorstlijcken Stand zyn.

Neuf-Chateau, of in onse Tael *Nieuw-Kasteel*, is d' eerste Stad (wanneermen uyt *Champagne* in *Lotharingen* koomd) diemen bejegend: Een voornaeme *Pas* nae *Frankryck* aen de Rivier de *Maes*, geleegeen een groote *Daghreys* van *Nancy*.

Hier is een oud, doch seer vast en welgebouwd Kasteel. De Stad is omringhd met een Muer, en veele ronde Thoorren. S' is seer beroemd, niet alleen wegens 't schoon, lustigh en vrugtbare Gewest, in welckese leghd, maer oock wegens de seer gesonde Lucht.

Espinal, of *Spinal*, leghd Suydwaerts, ontrent negen Mijlen weghs van *Nancy*, aen de *Moefel*, beneeden *Remiremont*; boven *Chastel* en *Charmer*.

Vaigny en *Lestrange* zyn twee Grenssteeden, niet verr' van 't *Vogesische* Geberght, Suydwaerts: Alwaer *Lestrange* wel recht aen de *Moefel*-stroom, dicht by daer deselve ontspringhd, ontrent vijftien Mijlen van *Nancy*; maer heenen afwaerts *Vaigny*, in den hoeck eens gedeelden Vloeds, veerthien Mijlen weghs van de gemelde Stad *Nancy*, is gelegen.

Ribecourt leght niet verr' van *Blamont*, nae 't Oosten, ontrent acht Mijlen weghs van *Nancy*. 't Is een taemlijck Steedeken. Heeft een seer schoone en vrugtbare vlakke Landstreek; waer voorby een Vloed loopt, welcke sich tusschen *Saint Nicolaus*, of *Nicolaesbergh*, en de Stad *Ribecourt* met de *Murta* vermenghd.

Motte, of *la Motte*, is voortijds een treflijcke beroemde Bergh-Vestingh ge-

weest, leggende Westwaerts, ontrent elf Mijlen weghs van *Nancy*, aen secker Vloed, die sich niet verr' daer vandaen in de *Maes* uytgiet. Een Landschap behoort'er toe, 't welck sijn eygene *Gouverneur* heeft.

Nomeny leghd tusschen *Nancy* en *Metz*, ter rechter sijde der Vloed *Sel*, ontrent ter halver wegh tusschen beyde de genoemde Steeden. Voortijds was 't een Vrye Heerlijckheydt; maer nu is 't een Graefschap. Ter oorsaek van deese, gelijk oock meer andere Heerlijckheden en Leenen, werd den Hertogh van *Lotharingen* gehouden voor een Vorst des Rijcks, en een Meede-lid des *Over-Rijnschen* Kreytts.

Op de linker sijde van de gedaghte Vloed *Sel* of *Sella*, ontrent drie Mijlen van 't *Linder-Meir*, waer in 't Eyland met de Stad *Teckemful* leghd, sietmen de Heerlijckheydt *Marjal*: In welckers Stad van dien selven Naem een seer heerlijck Soutwerck is.

Ribecourt is oock een bevestighe Plaets, aen de *Murta* geleegeen. Hier is desgelijcks een beroemde Sout-pan.

Mariemont, een vast Kasteel en Steedeken; hebbende dien Naem bekoomen van den Bergh, op welcken het geleegeen is.

Stenay, is oock een sterck Grens-Steedeken en Kasteel, noch tot *Lotharingen* behorende, en gebouwd aen de Rivier de *Maes*, geleegeen op de sijde des Lands *Lotharingen*, sich streckende nae *Lutzenburg*. 't Gedaghte Slot is seer vast.

Famelet, is seer sterck, geleegeen aen de Grensen des Hertoghdoms *Lotharingen*, dicht by 't Hertoghdom *Lutzenburg*.

Fontenay leghd in 't Geberght, en is, soo wegen 't Yser Bergh-werck, als wegens de *Snel-Hutten* seer beroemd.

Moyenvie is een oude en vaste Stad, leg-

leggende in 't Bisdom Metz, aen de Rivier *Sella*, of *Sel*, in een Moeras.

Ligny is desgelijcks een bevestigde Stad en Kasteel, welke magh gehouden worden voor een Grens-Vestingh. Sy leghd in 't Hertoghdome *Barr*, tusschen *Barleduc* en *Vaucoleur*.

Tul, Deese Bischoplijke, en oock voortijds geweestene Rijcks-Stad, leghd aen de *Moëse*, in *Lotharingen*. 't Omgeleegene Land is seer schoon en vruchtbaer. De Stad is wel niet seer groot, maer echter taemlijk wel bebouwd. Heeft oock rondom goede Mueren en Graghten. De Dom-Kerck, genoemd *Sant Stephanus*, is een geweldigh groot, schoon en heerlijk Gebouw. Heeft oock eenige sierlijke *Capellen*, en vijf-tigh *Canonicken*, welke rijcklijke Inkomsten genieten.

Verdun, de Bischoplijke Stad, desgelijcks voor deesen een Rijcks-Stad geweest, leghd in *Lotharingen* op een Heuvel, aen den Oever van de Rivier de *Maas*. Is anders een schoone, rijcke, seer oude, en aen een lustigh Oord geplaatste Stad.

't Hertoghdome *Barr*, 't welck noch voor weynige Jaeren tot het Hertoghdome *Lotharingen* heeft behoord, is gantsch vruchtbaer, en van de Natuer met veelerey Gaven gezeegend. 't Heeft tot sijne Grensen op d' eene sijde *Champagne*; op d' andere 't Hertoghdome *Lotharingen*, daer 't selve sich nae de *Nederlanden* uytstreckt; gelijk oock 't *Ardenner-Woud*, en 't *Luttenburgerland*. De Hoofd-Stad deeses Hertoghdoms is *Barleduc*, alsoo genoemd nae 't Hoofd-Slot *Barr*, of liever nae 't Hertoghdome *Barr*, of *Barrou*.

Om nu eyndlijk te koomen tot het *Narbonensische* Deel van *Frankrijk*, soo beginnen wy van de *Pro-*

vinzie, welke d' eerste in orde is; naementlijk

29. LANGUE- DOCC.

Dit is een bovenmaeten lustigh en vruchtbaer Landschap. Men vind hier allerley een goeden reuck van sich gevende Boomen in groote meenighden, welke Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaeten, Olijven, Vijgen, en andere diergelijcke Eedele Vruchten draegen. By nae alle Wijnbergen zyn met foodaenige Boomen omringhd, in plaets van een Haegh of Tuyn-werck.

D' andere Aerde, welke noch beploeghd noch met Wijnstocken beplant werd, brenghd Rosmarijn, Cypressen, Myrthen, Self en andere welriekende Boomkens en Kruiden van sich selven voort, in soo een groote meenighe, datmen 't selve Hout niet alleen op de Haerdsteeden verbrand, maer oock tot de Back-ovens, en 't bedrijf van allerley Handwercks-lieden gebruyckt. Den overvloed is foodanigh, datmen hier geen ander Hout van nooden heeft.

De Hoofd-Stad deeser *Provincie* is *Tholosa*, gelegen aen de *Garonna*. Deese is schooner en aengenaemer als *Parijs*. Oock seer beroemd, I. Wegens d' *Academie*. II. Wegens d' Aerts-Bischoplijke Stoel. III. Wegens 't *Parlement*. IV. Wegens de seer praghtige Kercken en Huysen. V. Wegens de meenighe des daer in woonenden Volcks. VI. Om haeren Rijckdom. VII. Om haere grootte en wijd-uytghestrecktheyd. VIII. *Antiquiteiten*, of raere Oudheden. IX. Vruchtbaerheyd. X. Konstige Molens. XI. 't *Collegie der Jesuiten*. XII. 't *Pallays des Parlements*. XIII. De Kerck,

Kerck, genoemd *Onser liever Vrouwen*. XIV. De groote Kerck, geheeten *S. Saturninus*. XV. De *Franciscaner*-Kerck; in welke een Plaets is, alwaer de doode daer in gelegd zynde Ligchamen niet verrotten. XVI. De *Jacobijner*-Kerck. XVII. D' Aertsbischoplycke Kerck *S. ant. Stephanus*; in welckers Thoon een Klock hanghd, die vijf-honderd *Centenaeren* weeghd. XVIII. De heerlycke *Collegien der Reghtsgeleerdheyd en Geneeskunst*. XIX. 't Raed-huys; en eyndlijck ten XX. wegens 't *Ammunitie*-huys.

Carcaffonne is een seer maghtige en vaste Stad, door welke de Vloed *Arde* loopt, en haer gelijk als in twee deelen verdeeld.

Narbona is een oude *Roomsche Colonie*, of Volck-plantingh; en werd, wegens haere vastigheyd en *Fortificatie*, de Sleutel tot *Frackrijk* genoemd.

Bezieres is desgelijcks een oude *Roomsche Colonie*, door welke 't Water d' *Orb* onder een schoone Brugg' heenen loopt.

Montpelier is een gantsch gefonde en seer lustige Plaets, gelegen in een heerlyck Gewest, alhoewel'er veel *Scorpioenen* werden gevonden. S' is in een groot aensien, wegens d' Aertsbischoplycke *Residentie*, en de wijd-beroemde *Universiteit*.

Nismes is voor deesen soo een groote Stad geweest, datse duysend Thoonen en seven Bergen in sich begreep. Ter veeler weegen vindmen hier schoone Huysen, en lange breede Straeten.

30. PROVENCE.

It is een seer vruchtbaer Land, Koorn, Rijs, Rosmarijn, Castanien, Olijf en Bosch-boomen in groote

meenighte, oock selver ongeplant voortbrengende. Nevens dien walt hier, boven andere plaetsen in *Frackrijk*, een seer heerlijcken Wijn: Oock voortretlycke eedele Vrughten; als, Citroenen, Granaten, Queeën, Saffraen, Vijgen, en Rosijnen.

De Winter duerd hier niet langer als eene Maend; en 't vriesd'er bynae niets met allen; soo datmen ontrent deselve tijd de Rosen, Oranjen-appel-boomen en andere *Fruyten* siet bloeyen. Deese *Provincie* werd verdeeld in 't *Pauslyck* en *Koninghlyck* Gebied.

Onder 't *Pauslyck* Gebied behoord de Stad *Avignon*, gelegen aen de *Rhone*; in een bovenmaeten vruchtbaer en lustigh Gewest, welckers gelijcke in *Frackrijk*, *Italien*, ja bynae in geheel *Duytschland* niet gevonden word; derhalven eenige dit Landschap noemen de *Luft der Aerde*, en 't *Aerdsche Paradys*.

De Lught is hier soo warm en saght, dat de *Kleermaeckers*, selfs in *Januarius* en *Februarius*, op de Straet sittende haer werck verrigten. In deese Stad hebben de *Roomsche Pausen* voortijds haere *Verkiefsingh* gehad: Derhalven de *Pauslycke Vicarius*, of *Legaat*, noch op den heedigen dagh hier *resideert*, en sijne bysondere *Jurisdicctie* heeft.

Onder 't *Koninghlyck* Gebied behoord d' Aertsbischoplycke *Residentie Aix*. Deese Stad overtreft in cierlijckheyd en grootte veel: Steeden in *Frackrijk*. 't Aenmercklijckste, 't welck hier gesien werd, is 't *Parlaments*-huys, en de Domkerck, wegens de seer konstigh-gedraeyde Pilaeren, en heerlycke *Begraefnissen*.

Ayles is een seer oude, schoone, aen de *Rhone* gelegene Stad. Hedenesdaeghs isse een Aertsbisdom. Voor deesen heeftse den naem of Titel van 't *Koninghlyck Arelat* gedraegen.

R

Massi-

Massilien, -anders *Marfilien*, is een oude Bischoplijke Stad, begriipende in haeren Omkreytz drie vierde deelen van een *Duytsche* Mijl weghs. Om drierley dingen wil werdse geroemd: I. Wegens haeren Ouderdom; wijlse gebouwd is ten tijde van den *Roomschen Tarquinius*. II. Wegens haere voortreffelijke Haven; daer de Scheepen uyt *Oosten* en *Africa*, jae geheel uyt 't midden van *Moorenlands*, beladen met allerley Waeren en Slaven, inloopen. III. Wegens de Laeckenmaeckery, waer mee de Burgers meerendeel omgaen, en daer in seer goede Neeringh hebben.

31. DELPHINAT.

Deeſe *Provintie* werd afgedeeld in *Over* en *Neder-Delphinat*. 't *Nederdeele* behoord de *Geestlijke* toe. De *Hoofdstad* in 't selve is *Vienne*, alwaer den *Aerts-Bischoplijcken Stoel* is. *Beslens-waerdigh* zyn hier de volgende dingen: I. De *Brugg* over de *Rhone*. II. De *Zuyl* voor de *Stad*. III. D' *Yſer-Smeeden*. IV. De *Domkerck*, genoemd *S. Mauritz*. V. D' *Afbeeldingen* eens *Speelmans*, en van twee *Danſſende perſoonen*. VI. Een seer grooten vierkant *Steen*. VII. De *Sanct Pieters Kerck*. VIII. De *Thoon* des *Prinſen van Oranje*. IX. De *Vryplaets* der *misdaedige*. X. 't *Huys Pilatus*. XI. 't *Amphitheatrum*, of de *Schouwburgh*. XII. 't *Collegium* der *Jesuiten*.

In 't *Weereeldlijke Delphinat* is *Grenoble* de *Hoofd-Stadt*. Hier is een *Bischoplijke Residentie*, een *Academie*, en een *Parlament*.

In *Over-Delphinat* is de *Hoofd-Stad* des ſelven Lands *Ambrun*; gelegen aen de *Vloed Durance*, in een seer *plaiſſierigh Dal*.

Montelimart, aen de *Rivier Rubion*, heeft een seer ſchoon *Kaſteel*, en is de beroemdſte *Koopſtad* in geheel *Delphinat*.

Turnon, aen de *Rhone*, heeft een seer lustigen en vrughtbaeren *Bodem*, een treffelijk *Slor*, een *Jesuiten-Collegium*, en een *Pauſelijke Bibliotheek*.

Valonce is een seer vermaecklijk aen de *Rhone* geleegene *Stad*; welcke werd verdeeld in de *Stad ſelfs*, en in de *Burgh*.

Lyon is een ſoo gantsch welgelegene *Stad*, alſergens eene in *Europa* ſou mogen gevonden worden: By welcke de *Saine*, die daer door heenen ſchiet, en de *Rhone*, die hier voor by de *Mueren* loopt, t'ſaemen koomen. Overbeyde deeſe voornaeme *Revieren* zyn *Steene Bruggen* geleghd. De geene, welcke over de *Rhone* is gemaect, heeft de lengte van aghthonderd ſchreeden; oock negenthien groote, en ſeven kleyne verwfde *Bogen*.

Deeſe *Stad* is seer ſchoon en lustigh, wijlſe in haeren *Omvangh* beſluyt *Bergen* en *Daelen*; *Water* en *Aerde*; *Huyſen* en *Hoven*; *Wijnbergen*, *Ackers* en *Beemden*.

De *Levens-middelen* zyn hier in een grooten overvloed, en derhalven goed koop te bekoomen. Hier van daen koomd het oock, dat deeſe *Plaets* werd bewoond van allerley *Handwerckers*, *Konſtenaers* en *Kooplieden*, ſoo wel *Ingeboorne* als *Vreemdelingen*.

De *Dom* en *Hoofd-Kerck* voerd den Naem van *S. Johanner*. Aen den *Ingangh* des *Choors* ſietmen d' *Afbeeldingh* deeſes *Euangelijſt*. Sy heeft vier *Thoornen* aen de vier hoecken, en een seer treffelijk *Uyrwerck* dicht by 't *Choor*. Daerenboven oock eene der ſchoonſte *Klocken* van geheel *Franckrijk*.

Behalven deeſe zyn in de gedaghte *Stad*

Stad noch elf *Parochi-Kercken*; onder welke de *Kruys-Kerck* de voornaemste is.

Hier zyn ses Poorten, en veele seer schoone Plaetsen; onder welke *Belle-cour* d' aldergrootste en vermaecklijkste werd gehouden; wijlmen van hier af allerwegen kan heenen sien op en van Bergen, Heuvelen, Daelen, Wijnbergen, Boomgaerden, Hoven en Lusthuyzen.

32. SAVOYEN;

IS oock een stuk van *Franckryck*. Dit Gewest heeft een grooten overvloed van Koorn en Hennip. Voorts is 't bovenmaten wel voorzien van Rivieren, Meiren, en daer in zynde Viisschen; oock van goede Weyden voor de Beeften. *Chambery* is de Hoofd-Stad. Hier is een *Parlements-Residentie*, en 't Hertoghlijk Pallays.

Men siet in deese Plaets veel treflijke Kercken en Kloosteren; oock een *Jesuiten-Collegium*, voorzien met een pragh-tige Kerck. Daer zyn oock veele Springen van levendigh Water, welke door Canalen geleyd werden in verscheydene *Quartieren* der Stad.

Bourg is een beroemde Stad; wegens haer Slot. In 't Jaer 161. wierd den Hertogh gedwongen, deese Plaets met des selven gantsche Gebied aen den Koningh van *Franckryck* te moeten overgeven.

Montmelian is eene der voornaemste Steeden in 't Hertoghdome *Savoyen*, geleegeen midden tusschen de Bergen, op een effenen Bodem, aen de Vloed *Isere*. S' is niet sonderlingh groot; oock niet seer beroemd; doch draeghd een heerlijck-goeden Wijn.

Thurin, niet verr' van den oorsprongh des Waters *Padi* geleegeen; is de Hoofd-

Stad in *Piemont*; groot, welbevestighd, en seer schoon gebouwd. Sy heeft haere Leghplaets in een seer lustige Vlackte. Alles, wat een Mensch van nooden heeft, kanmen hier hebben. By de Stad, ter rechterhand, is een bysonder Kasteel.

D' alhier staende Aertsbischoplijke Hoofd-kerck voerd den naem van *S. Jan Baptista*. Yeder Jaer werd in deselve met sonderlinge *Ceremonien* getoond den Sweetdoeck, die de Heere *Christus*, in 't Grafleggende, sou omghad hebben.

Hier is oock een seer vermaerde Hoo-ge School, in welke den seer geleerden en wijsberoemden *Erasmus Roterodamus* tot *Doktor* in de H:ylige Schrift is gemaect geworden.

De Stad *Nicy* is gelegen onder aen een Bergh by een Meir, of Poel, derwaerts de Bischop van *Geneve* sijne *Residentie* heeft verplaetst.

Welcke Stad *Geneve*, alhoewel deselve aen *Savoyen* grensd, wy ter deeser plaets niet willen beschrijven, vermits se eygentlijk tot de *Swijersche Cantons* behoort, als in 't *Switser-Bond* begreepen zynde.

Hier mee eyndigen wy dan oock de Beschrijvingh des Koninghrijcks *Franckryck*; waer in wy (gelijck wy in alle andere Landschappen hebben gedaen, en noch doen sullen) ons alle moogelijcke kortheyd hebben bevlitighd.

Byvoeghsel.

DE Naem *Gauls* is van een seer groote Uytbreyingh, wanneermen daer in wou vervatten alles wat voortijds

alsoo genoemd is geweest: Wyl 't dan niet alleen sou begrijpen 't Koninkrijk *Franckryck*, maer oock een goed deel van *Duytschland* en *Italien*.

Want d'oude verdeelden *Gaule* in *Cisalpinen* en *Transalpinen*; dat is, in 't geen aen deese en aen d'oversijde van d' *Alpes*-Gebergten leghd. 't Eine werd genoemd *Lombardien*. 't Andere is 't Land, 't welck beslooten leghd tusschen den *Rhijn*, den *Oceaan*, 't *Pyrenaeische* Gebergte, de *Middellandsche Zee*, en d' *Alpes*.

Maer *Cesar* verdeeld *Gaule* in 't *Belgische*, *Celtische* en *Aquitansche*. *Ptolomeus* maeckt'er vier deelen van; te weeten 't *Aquitansche*, *Lyonnaische* (of *Lugdunische*) zynde 't selve, 't geen *Cesar* 't *Celtische* noemd; 't *Belgische*, en 't *Narbonnische*. Van deese vier deelen is 't *Belgische* voor 't grootste gedeelte *Duytschland*. Hoedaenigh onsen *Autheur* dit Rijk heeft verdeeld, hebben wy gehoord.

De Rivieren in *Franckryck* zyn seer meenighvuldigh. Onder deeselve zyn de voornaemste de *Saine*, beginnende in 't Gebergte van *Voge* in *Bourgogne*; en loopende door *Parijs* nae *Rouan*; sijn eyndelyck in de *Zee* ontlastende. In deese *Saine* loopt de *Marne*, komende uyt 't Gebergte van *Faucilles*; een weynigh boven *Langres*; vliet door *Jarville*, *S. Dedier*, *Chalon*, *Dormant*, *Meaux*; en sommighe niet seer vermaerde Rivieren, als de *Saut*, *Boige*, *Ourg* en *Tresme*, opgenomen hebbende, vermenghd sich door de *Saine* by *Parijs*. Voorts zyn onder de Vloeden seer bekend d' *Oyse*, *Aisne*, *Loire*, *Alhier*, *Chair*, *Vienne*, *Maine*, *Rhosne*, *Isere*, *Droume*, *Durance*, *Garonne*, *Tary*, *Gars*, *Oold* (of *Loth*) *Dordogne*, e. f. v.

D' oude *Gaulen* waeren gewoon langh Hayr te draegen. Haere Koningen lieten sich noyt bescheeren. Dickmaels wieschense haere Hoofden met Kalck, om blond Hayr te mogen bekomen, welcke verwe onder haer d'aengenaemte was.

D' Eedele, bouwden haere Kasteelen en Wooningen meerendeel in de Boschen, om dies te bettere de hitte deeser Landste moogen ontwijken.

Den voornaemsten Afgod, diense eerden en aenbaeden, was *Mercurius*. Nae hem

diendense noch verscheydene andere; als *Apollo*, tot geneefingh en verdrijvingh der Siekten; *Mars*, om van hem voorspoed in hun Oorlogen te bekomen; *Minerva*, tot bevoorderingh der Konsten; *Jupiter* evenwel was onder haer den opperiten van allen. *Diana van Ephesen* had binnen *Marstien* een Tempel. Maer sommighe schrijven met meer grond van waarheyt, dat dit is geweest een andere *Diana*, bygenoemd van *Ardenne*.

Sy Offerden haere Goden Menschen tot Slaght-offeren, maer insonderheyt deedense sulcks aen *Mars*. 's Nachts waectense by de Graven der dappere Helden, om van haer eenige Voorseggingh, aengaende hun voorgenoomene Oorlogen, te vernemen.

Wanneerse van Oorlogh of Vrede soudend handelen, soo facten de Vrouwen mée in den Raed en in de Regeeringh; en niemand derde in haere woorden vallen. Soo nieuws-gierigh waerense, datse de reysende Persoonen onderweegen gebooden stil te staen, en haer te vertellen, wat voor nieuws sy vernoomen hadden.

Alsse aten, soo leydense sich ter aerden neer op Beeren of Ossen-huyden. 't Jonge volck moest de Spijs opdraegen, en haer dienen.

Wanneerse haere Dooden begroeven; soo wierpense by haer in 't Vyer alles watse by haer leven lief gehad hadden, om met de Lijcken verbrand te worden; selfs opck hare Dienaers. Sy leenden malkander Geld, om 't selve in d' andere Weereld weer t' ontfangen.

Dicht by de Stad *Parijs* vindmen de Brugg' *Charenton*; alwaer een *Echo* is, die tot derthien maelen toe de Stem weer te rugg' kaetst. Indienmen daer nae een woord van vier Syllaben spreekt, soo sal de gedaghte *Echo* 't selve Woord tot vier of vijfmaelen toe geheel en volkoomentlijk herseggen.

Niet verr' van *Clairmont* loopt een kleyn Reviertje, genoemd *Tiretaine*, over welcke men een wonderlijke Brugg' siet, gemaeckt van 't Water etner Fontein; 't welck gantsch hard betaeld, en in Steen werd veranderd. Deese Brugg' heeft in de lenghte meer

lere ; als
vingh der
orspoed in
erva , tot
iter even-
van allen.
rfslien een
met meer
is gewest
van Ar-

nschen tot
d deendse
tenfē by de
n van haer
hun voor-
men.

ede fouden
mēē in den
mand derf-
oo nieuws-
nde Perfoo-
te staen , en
uws fy ver-

h ter aerden
t Jonge
en haer die-

roeven ; soo
les watē by
om met de
lfs oock hare
er Geld , om
er t' ontfan-

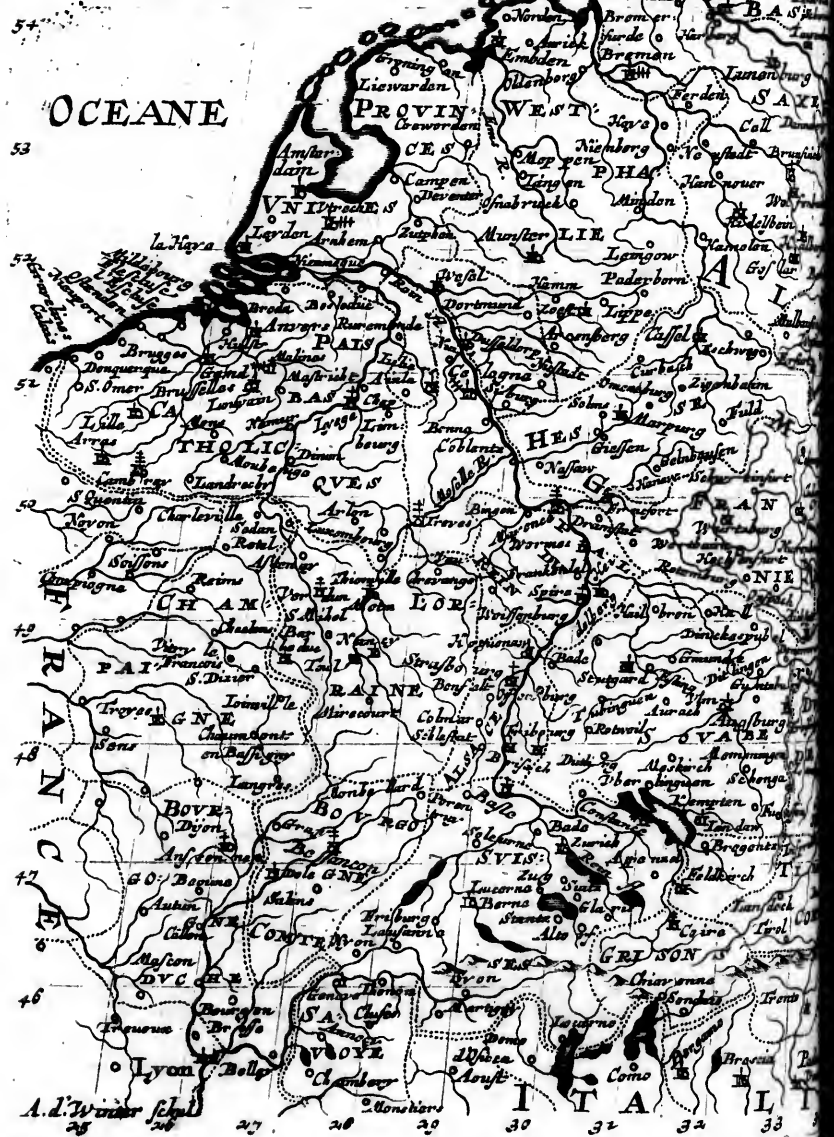
vindmen de
Echo is , die
tem weer te
te een woord
al de gedagh-
of vijfmae-
lijck herseg-

pt een kleyn
over welc-
g' fiet , ge-
in ; t welck
en werd ver-
n de lenghte
meer

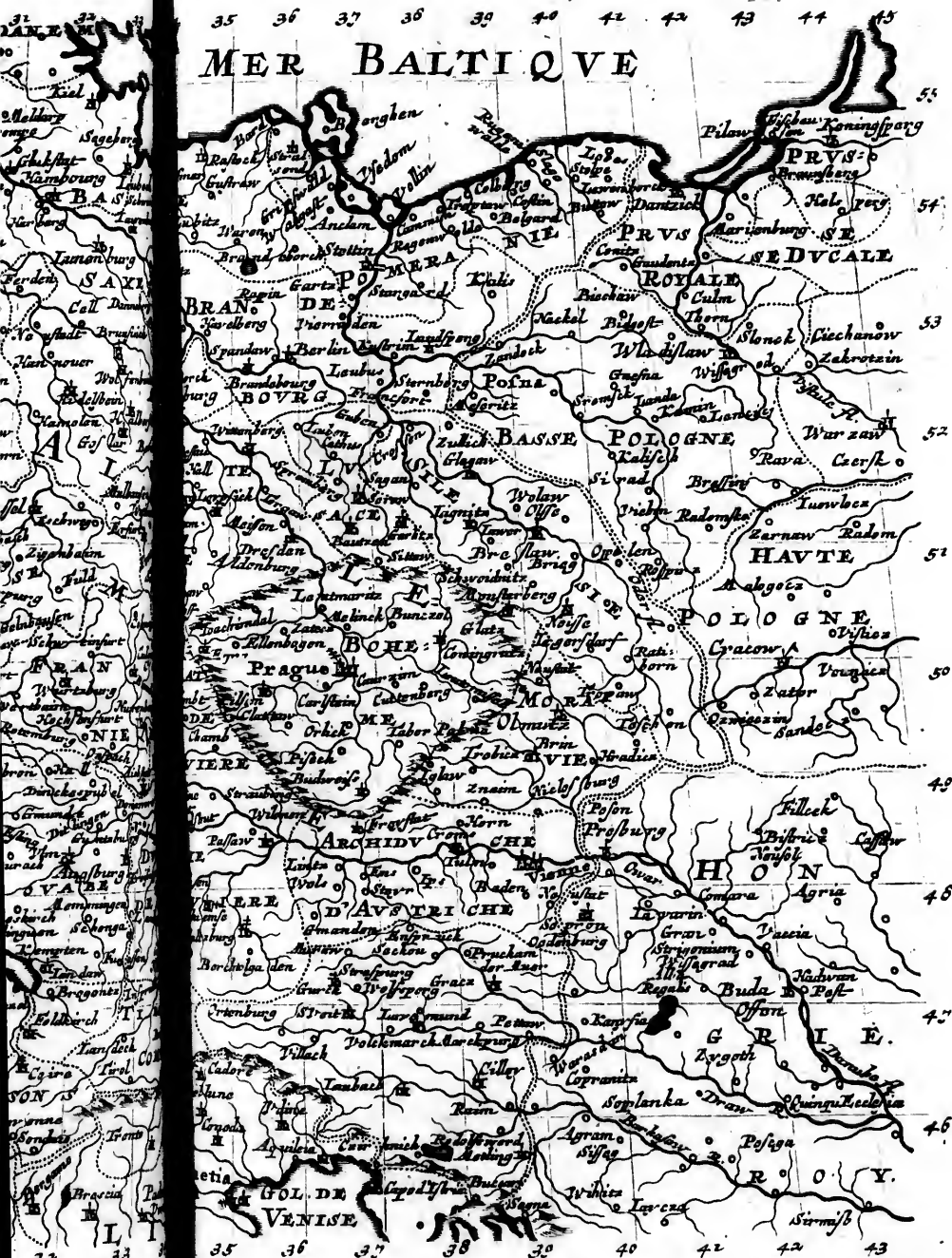
25 26 27 28 29 30 31 32 33

ALLEMAGNE
Par N. Sanson le fils.
Geographe du Roy

MER

MER BALTIQVE

THE HISTORY OF THE

meer als ses-en-dertigh Elleboogen. Al de Landen, of Weyden, daer 't Water deeser

Fontein voorby loopt, werden met Steen-
stuckjens besaeyd.

DUYTSCHLAND,

M E T D E

N E D E R L A N D E N.

Duytschland grenst tegens 't Suyden, over den Donauw, aen 't Italiaensche Geberght, en Savoyen. Tegens 't Westen, over den Rhyen, aen de Francoische Provincien Picardien en Champagne: Desgelijcks aen Burgundien, of aen de Maer. Tegens 't Oosten aen Polen en Hongaryen: En tegens 't Noorden aen de Duytsche Zee, end' Oost-Zee.

Delenghte deeser Rijcks streckt sich nyt over de twee-honderd en thien; de breedte over de honderd vijf-en-dertigh; den omkreytz over de ses-honderd en tnegentigh Duytsche Mijlen.

De voornaemste Vloeden zyn de Donauw, de Rhyen, d' Elve, Mayn, Necker, Ecms (of Einbr) Weeser, Oder, Weixel, Spree, Ens, Mur, Etsch, Sala, Lippe, Lech, Moesel, Rin, Unstrut, Tauber, Nabe, March.

De vermaerdste en bekenste Bergen zyn de Brockelsberg, Kyasack (of Carpatius) de Blocksberg, Kalenberg, Fichtelberg, 't Boheemsche Geberght; de Kalberg, niet verr' van Zwickauw. Dien by Eissenach en Kifouysen in Thuringen: Dien by Hamel. Desgelijcks dien in 't Sticht Fulda: By Amberg in den Over-Palix. De Gallenberg, een seer hoogh

en gevaerlijck Geberght in Pomeren, tusschen Cosslin en Stolpe. 't Hessische Geberght. Den Bergh Rhetico, tusschen de Grensen van Chur en Wallis. Botzberg; Zurat; Vogesus; of 't Elsasische en Lotharinghsche Geberght.

De beroemdste Bossen zyn Ardenne, of 't Luycksche Bosch: 't Bohemer-Woud: Hartz: 't Swarte-Woud: Thuringer-Woud: 't Weener-Woud: Speessard: Odenwald: Westerwoud, &c. Deese Bosschen verstrecken de Duytschen voor Wallen: De Moerassen en Wateren dienden haer in de plaets van Graghten, tegens d' oude Romeynen.

't Geral der Aerts-bischoppen in Duytschland is hedenstaeghs ses; naementlijck: Mentz, Keulen, Trier, Maegdenburgh, Saltzburgh, en Praegh.

De juyfste veelheyd der Bisdommen in soo een groot en wijd uytgestreckt Landt is ongewis: Doch de voornaemste zyn: Wurtzburg Bamberg, Straetsburgh, Spiers, Worms, Luyck, Munster, Paderborn, Hildesheim, Minden, Osnaburg, Breslauw, &c.

De vermaerdste en bekendste Academien zyn: Basel; Freiburg in Brisgauw; Straetsburgh; Heydelberg; Tubingen; Ingolstadt; Altdorf; Praegh; Weenen; Frankfurt aen den Oder; Koningsberg; Gripswald; Rostock; Helmstad; Wittenberg;

bergh; *Leipzigh*; *Zena*; *Erfurt*; *Marpurgh*; *Gieffen*; *Rintelen*; &c. Hier kan noch bygevoeghd worden *Kiel*; welke in 't Jaer 1665. door Hertogh *Albrecht* van *Holstein* is opgerecht.

Wat de Vruchtbaerheyd van *Duytschland* betreft; deselve is tegenwoordigh veel beeter en grooter, alsse oyt voor heenen is geweest. Want in dit Gewest is een middelmaetige, alhoewel wat kouder Lught, als in *Italian* en *Franckrijck*; echter niet so'koud als in de *Noord-sche* Landen. Wegens de naertige vlijt en arbeydsame wackerheyd der Inwooners wijckt dit Land voor geen andere Landen, in 't voortbrengen van allerley Vruchten en Aerdgewassen. Vruchtbaere Boomen vindmen hier in meenighen.

Daerenboven draegen de Velden hier een sommige Plaetsen, insonderheyd in *Oostemijck*, seer kostlijcke *Saffraen*. Desgelijcks in *Moravien* *Wierooch* en *Myrrhe*. In *Franckenland* Soet Hout. *Silesten* geeft roode Verwe; alwaer oock gevonden word de heerlijcke Aerde regens 't Vergif. *Thuringen* 't kostlijck Verw-kruyd, genoemd *Glastum*.

Boven dien heeftmen hier geen gebreck van treflijcke Wijnen, insonderheyd aen den *Rhijn* en *Necker*, welke nae verre Landen werden vervoerd.

Men vind hier oock seer veel heylsame Baeden, Suerbronnen, en verschedene Berghwercken van Goud, Silver, Koper, Lood, Yser, en allerley andere Metallen, behalven Tin. Desgelijcks leverd dit Land Swavel en Alayn. 't Heeft nevens dien veel Soutgroeven en Pannen.

Allerley Groot en Kleyn Vee, wild en tam, Gevogelt en Visch vindmen hier in een grooten overvloed.

De hedenstaeghsche Inwooners van *Duytschland* wijcken op geenerley wijs

voor d'oude *Duytschen*, noch in dapperheyd, noch in Waerde en Aghtbaerheyd. Want sy zyn even soo wacker en sterck van Leedemaeten; maer ten opsigt van 't Gemoed veel beeter vercierd. Daerse voor deesen niets met allen van de vrye Konsten wisten, hebbense ter deeser tijd foodanigh in deselve, en voorts in allerley Weetenschappen, toegenoomen, datse daer in andere *Nationen* verr' overtreffen.

In de *Grieksche*, *Latijnsche*, *Hebreewsche* en andere *Orienteelsche* Taelen zynse seer wel ervaeren. Men vindt onder haer veele welspreckende Redenaers, scherpsinnige *Disputanten*, hoogh-ervarne *Rechtsgeleerde*, en seer wijdberoemde *Geneeskundige*. Geen Land in *Europa*, noch in de geheele *Weereld*, is 'er te vinden, 't welck in de *Matematische* Konsten deese *Natie* eenighsins sou moogen overtreffen. 't Gescht en allerley *Krijghs-Instrumenten*; desgelijcks d'eedele Konst der *Boeckdruckery*, is de *Vindingh* der *Duytschen*.

't Volck deeser Lands is gemeenlijck schoon van Ligchaem; wit van verwe, met rood ondermenghd; arbeydsam, standvastigh, dappermoedigh, koen, strijdbaar, getrouw en meededoogend: Maer daer benevens al te seer tot den dranck en swelgery geneegen: 't welck haer dan een leelijcke klad aenwrijfd. Bovenmaeten valt en yverigh houdense sich aen haere *Religieen* Vryheyd.

Duytschland laet sich gevoeghlijck afdeelen in *Over* of *Hoogh*, en *Neder-Duytschland*. *Hoogh-Duytschland* begriipt in sich *Switserland*, *Elzas*, *Swabenland*, 't Hertoghdome *Wurtenbergh*, *Bayeren*, *Franckenland*, de *Palez* aen den *Rhijn*, *Boheemen*, *Moravien*, *Oostenrijck*, *Siermarck*, *Kaerndten*, *Cran*, *Tyrol*.

In *Neder-Duytschland* legdh (boven de *seventhien Provincien*, welke men in 't gemeen *Belgium* noemd) 't *Bisdome* *Luyck*:

Luyck : 't Hertoghdome *Lotharingen* : *Gulick* : D' Aerts-Bisdommen *Keulen* , *Trieren* *Mentz* : *Cleefland* : *Wesfpaalen* en *Hessen* : *Thuringen* : *Saxen* : *Meiffen* : *Silefen* : *Laufnitz* : *Marck* - *Brandenburg* : *Pomeren* : *Meeckelenburgh* : *Holstein*.

Deefe foo veelley *Provincien* en *Landfchappen* , in welke *Duytschland* werd afgedeeld , kanmen veel lighter in gedaghtenis behouden , wannermen recht in acht neemt de *Thien Kreytzen* , waer in Keyfer *Maximiliaen* den eerften , dit Gewest heeft onderscheyden . Welcke Verdeelingh , gelijk de selve in de *Rijcks-Matricul* is ingelijfd , wy ter deefter plaets hebben voorgenoomen te volgen .

Om nu onder deefe *thien Kreytzen* den aenvangh te maecten van der *Sonnen Opgangh* , of 't *Oosten* , foo koomd ons aldereerst voor

I. Den OOSTEN- RYCKSCHEN KREYTZ.

IN den selven leggen deefe volgende *Landfchappen* : 't Aerts-Hertoghdome *Oostenrijk* .

De Hertoghdommen *Stiermarck* , *Karndten* en *Crain* , 't Graeffchap *Tyrol* .

De Bisdommen *Trenten* , *Brixen* , *La-bach* en *Weenen* .

Deefes Kreytz uytschrijvenden Vorst is de *Roomfche Keyfer* felfver , als Aerts-Hertogh van *Oostenrijk* .

II. Den B A Y E R- SCHEN KREYTZ.

TOt deefen behoord 't Aerts-Bisdom *Salzburg* . Daer benevens de Bisdommen *Regensburg* , *Passau* , en *Freifingen* : Waer by noch gevoeghd worden d' *Abdyen* van *Kempten* , *Waldsaxen* , *Redt* , *Keyfersbrun* , *S. Emeran* : En de *Prooftay* van *Berchtelsgaden* . 't Hertoghdome van *Over* en *Neder-Bayeren* ; D' *Over-Paltz* : *Paltz* - *Nieuwburgh* . 't *Landgraeffchap Lughtenberg* : 't *Graeffchap Ortenburgh* . De Steeden *Regensburg* en *Freystad* .

D' Uytschrijvende Vorften deefes Kreytz zyn , de *Keurvorst* van *Bayeren* , en den Aertsbisfchop van *Salzburg* .

III. Den FRANCKI- SCHEN KREYTZ.

DE Deelen des felven zyn : 't Hertoghdome *Francken* . De Bisdommen *Wurtzburg* , *Bamberg* , en *Eichstadt* . 't *Duytsche Ordensmeesterschap* te *Mergenthal* . 't *Marckgraeffchap Brandenburg* . 't *Burghgraeffchap* van *Neurenberg* , behoorende aen de *Culmbachfche* en *Anfpachfche Linie* . De Graeffchappen *Hennenberg* , *Hohenloo* , *Erbach* , *Swartzenberg* , *Wertheim* , *Reineck* en *Caffel* : *Limburgh* . De Steeden *Neurenberg* , *Rothenburgh* aen den *Tauber* , *Winheim* en *Swijnfurt* .

D' uytschrijvende Vorften van deefen Kreytz zyn den *Bifchop* van *Bamberg* , en den *Marckgraef* van *Brandenburg* .

IV. Den

IV. Den S W A B I- SCHEN KREYTZ.

Deeſe Kreytz begriipt in ſich I. Drie Biſdommen : Negen-en-twintigh Abten, ſes Abdiſſen, en eene *Comman-deury*. II. Twee Vorſtendommen. III. Seltſhien Graeffſchappen. IV. Aght vrye Heerlijkheden. V. Vijf-en-der-tigh Vrye en Rijcks-Steeden.

I. De Biſchoppen zyn, dien van *Augsburgh*, *Coſnitz* (of *Conſtans*) en *Chur*.

D' *Abten* werden gereld deeſe volgen-de : Dien van *Kempten*, *Reichenauw*, *S. Gallen*, *Salmansweiler*, *Weingarten*, *Weſſenauw*, *S. Blaſius*, *S. Pieter* aen 't *Swarte Woud*, *Maulbrun*, *Schaſhuysen*, *Stein* aen den *Rhijn*, *Petershuysen*, *Creutz-lingen*, *Einsiedel*, *Pfeffers*, *Dieſen*, *S. Johannes* in *Thierthal*, *Schuſſenriedt*, *Reckenburgh*, *Oxenhuysen*, *Koningsbrun*, *Margthal*, *Elchnigen* (andere hebben *Echlingen*) *Iſſuc*, *Munchrat*, *Augsburgh*, *Hirſchauw*, *Gengenbach*, *Schuteren*. Hier werd noch by gevoeghd de *Prooſt* van *Elwangen*.

D' *Abdiſſen* zyn, *Lindauw*, *Rehtmunſter*, *Buchauw*, *Lutzenzel*, *Brunde*, *Hegbach*.

De *Commandeury* is in *Elſas* en *Burgundien*.

II. De Vorſtendommen zyn, 't *Hertoghdome Wurttemberg*, en 't *Marckgraeffſchap Baden*.

III. De ſeltſhien Graeffſchappen zyn deeſe : *Helſſenſtein*, *Wurttemberg*, *Oettingen*, *Lauffen*, *Montfort*, *Furſtenbergh*, *Eberſtein*, *Hobenzolleren*, *Sieletz*, *Leeuwenſtein*, *Tubingen*, *Kirchbergh*, *Brandin*, *Zimmeren*, *Tingen* en *Sonnenbergh*.

IV. De Vrye Heerlijkheden zyn

aght in getal, te weeten : *Zuſtingen*, *Gundelfingen* (anders *Gundelfangen*) *Dieſen*, *Truchſes* van *Waldpurg*, *Staufſen*, *Falckenſtein*, *Koningsbreck* en *Gerolſeck*.

V. De Naemen der vrye en Rijcks-Steeden zyn deeſe volgende : *Augsburgh*, *Kaufbeurn* (of *Kaufbeyern*) *Ulm*, *Memmingen*, *Kempten*, *Biberach*, *Leutkirch*, *Yſſey*, *Wangen*, *Lindauw*, *Ravenſpurgh*, *Buchhorn*, *Überlingen*, *Coſnitz* (of *Conſtans*) *Pfullendorf*, *S. Gallen*, *Schaſhuysen*, *Reutlingen*, *Eſzlingen*, *Gemund*, *Weil*, *Galbrun*, *Wimpffen*, *Hal* in *Swaben*, *Dunkelſpiel*, *Bopfingen*, *Gingen*, *Alen*, *Norlingen*, *Buchauw*, *Oſtenburgh*, *Elzengenbach*, *Zeil* aen *Hanersbach*, *Rotheil*: En eyndlijk de vrye Rijcks-Ridderschap, 't *Duyſche Rijck* onmiddelbaer onderworpen.

D' uytschrijvende Vorſten zyn, de *Biſchop* van *Conſtans*, en de *Hartogh* van *Wurttemberg*.

V. Den BURGUNDI- SCHEN KREYTZ.

Hier toe behoord *Nederland* en 't Graeffſchap *Burgundien*. Den uytschrijvenden Vorſt deeſes Kreytz is den *Koningh* van *Spaenje*.

VI. Den O V E R- RHYNSCHEN en ELSASSISCHEN KREYTZ.

Onder deſelve behooren I. Elf Biſdommen. II. Vijf Abten. III. Twee Prooſten. IV. Vijf Vorſtendommen.

men. V. Verscheydene Graeffschappen, en VI. Rijcks-Steeden.

De Bisdommen zyn: Worms, Spier, Siraetsburgh, Basel, Bisantz, Wallis, Geneve, Losanna, Metz, Tul, Verdun. Onder deese zyn de drie eerste 't Roomsche Rijck onderworpen. D' overige behooren of de Switsers of de Francoisen toe.

II. D' Abdyen werden gesteld: Die van Fulda, Hirschfeldt, Murbach, Munster in Sanct Gregorii Dal, en eyndlijck Prinde.

III. De Proostdyen zyn, die van Weissemburgh, en van Edenheim.

IV. De Naemen der Vorstendommen zyn deese volgende: 't Land-Graeffschap in Over-Elzas. 't Hertoghdome Lotharingen, regens 't Noorden. 't Hertoghdome Savoyen. 't Hertoghdome en Paltz Zweibruck, of Tweebruggen. Hier toe behoord Veldenz en Sponheim. 't Land-Graeffschap soo wel van Over als Neder-Hessen; waer toe oock werden gereeckend de Graeffschappen Carzenellebogen, Dietz, Ziegenhain en Nidda.

V. De Graeffschappen werden dusdaenigh opgeteld: Wetterauw, Nassauw, Saarbruggen, en Wiesbaden; Salms, Hanauw, Liechtenbergh, Munzenbergh en Bilschen; Isenburgh tot Budingen; alle Rhijn-Graven: Solms, Morsburgh, Leiningen, Wittenstein, Waldeck, Rapoltzkirchen, Kriechingen, Befort, Rapoltstein, Hoken-Reckbergh, Itzstein, Mynsingen, en Blanckenbergh.

VI. De Rijckssteeden zyn: Straatsburgh, Colmar, Keyfersbergh, Turckheim, Munster en Sanct Joris-Dal, Hagenauw, Over-Ebenheim, Rosheim, Schlettstadt, Weissenburgh, Landauw, Spier, Worms, Franckfurt aen den Mayn, Friedbergh in der Wetterauw, Gellenhuysen, Weizlar. Voortijds wierden noch tot deese geteld de volgende Steeden: Geneve, Losanne,

Basel, Metz, Tul, Verdun, Kaufmans-Saarbruck, en Bisantz; welke nu gesaementlijck den Kreytz zyn ontrocken geworden.

D' uytfschrijvende Vorsten zyn, de Biscop van Worms, en de Paltzgraef van Sponheim.

VII. Den NEDER-RHYNSCHEN KREYTZ.

Werd anders oock geheeten de Keurvorstlijcke Rhijnsche Kreytz. Onder deselve behooren:

I. Drie Geestlijcke Keur-vorsten, naementlijck, dien van Mentz, van Trier, en van Keulen.

II. De Weereeldlijcke Keurvorst en Paltzgraef aen den Rhijn.

III. De Graven van Nassauw-Dillenbergh en Beilstein, Neuwen-Au, Reifersleid, Reineck.

IV. De Steeden Keulenaen den Rhijn, en Neder-Weissenburgh.

D' uytfschrijvende Vorst is de Keurvorst van Mentz.

VIII. Den WEST-PHAELSCHEN KREYTZ.

IN deselve leggen I. de Bisdommen Paderborn, Munster. Osnabrugh, Verdun, Mindau, Luyck. Deese werden bygevoeghd d' Abdyen Andernach en Corbey: Desgelijcks d' Abdissen tot Hervorden, en Essey.

II. De Hertogdommen, Gulick, Kleef en Bergh.

III. De Graeffschappen, Marck, Lippe, Schaumbergh, Bentheim, Embden,

S

of

of Oost-Friesland, Oldenburgh, Hoy, Manderscheyd, Ravenspergh, Ridbergh, Spiegelbergh, &c.

IV. De daer inleggende Steeden zyn: Aßen, Duisbergh, Dortmund, Soest, Herford, Lemgauw, Wartburgh; en meer andere.

D' Uytfschrijvende Vorsten zyn, de Bifchop van Munster, en de Hertogh van Gulick.

IX. Den NEDER-SAXISCHEN KREYTZ.

Onder den felven behooren I. Twee Aerts-Bifchoppen, dien van Maeghdenburgh, en dien van Breemen. Doch deefen laetsten is door 't Munstersche Vreede-befluit tot een Weereldlijcken Vorft gemaectt. Tot deefe werden noch geteld de Bifdommen Halberftad, Hilderheim, Lubeck, Schwerin en Ratzenburgh.

II. De Weereldlijke Vorsten onder defen Kreytz zyn: 1. De Koningh van Deenemarcken; ten aensien der van hem befeeten werdende Heerlijkheden, behoorende tot het Roomsche Rijck. 2. De Hertogen van Sleeswijk en Holstein; aen welke boven dien Stormar en Dismarffen onderworpen is. 3. De Hertogen van Lauwenburgh. 4. De Hertogen van Brunfwijk. 5. De Hertogen van Lunenburgh; nevens 't Vorftendom Grubenbagen en Eifzfeld; desgelijcks 't Graefschap Daunenbergh. 6. De Hertogen van Meeckelenburgh.

III. De Graven van Delmenhorst.

IV. De Vrye en Rijcks-Steeden Hamburg, Lubeck, Gofzlar, Mulhuysen en Nordhuysen in Thuringen; Göttingen.

D' Uytfschrijvende Vorsten zyn, de Hertogh van Breemen, den Administrator van Maeghdenburgh, en den Hertogh van Brunfwijk, doch by verwiffelingh, elck op zijne beurt.

X. Den O V E R-SAXISCHEN KREYTZ.

Tot deefen Kreytz behooren, I. De Bifdommen Meiffen, Mersebergh, Naumbergh, Brandenburg, en Havelburg. Deefelwe werden noch drie Abdyen bygevoeghd, als, die van Salfeld, Petershuysen, Walckemried. Daerenboven twee Abiffen; die van Quedlinburgh en Gerningerode.

II. 1. De Keurvorft, en d'overige Hertogen van Saxen, Meiffen, Thuringen, Voightland. 2. Marck-Brandenburgh. 3. 't Hertoghdom Pomeran. 4. De Vorften van Anhalt. 5. De Graven van Swartzenburgh, Manfzveldt, Stolbergh, Hohnstein, Beuchlingen, Barby, Gleichen, Wildenfels. 6. De Vryheeren van Plauwen, Gerauw, Gratz, Schonburgh, Cauteburgh.

D' Uytfschrijvende Vorft deefes Kreytz is de Keurvorft van Saxen.

Dus hebben wy nu 't Duytsche Rijck, in thien Kreytzen verdeeld, den Leefser in 't gemeen voor oogen gesteld. Willen derhalven voortgaen tot de Beschrijvingh van yeder Kreytz in 't byfonder, en de voornaemfte daer in geleezene Steeden; te gelijck aenmerckende, wat daer in gedenckwaardigh, te sien is. Wy neemden onsen aenvangh wederom van den Oosten-

Oostenryck schen Kreytz; en sullen soo voortgaen tot d' andere.

OOSTENRYCK beteekend een Rijk, of Land, tegens 't Oosten gelegen. Dit Gewest is een seer heerlijke Landstreek, voortbrengende seer goede Graenen, kostlijcke Wijnen, treffelijke Saffraen, en veel andere dingen. Evenwel moeten se 't Sout uyt *Over-Hongaryen* bekoomen. De Hoofd-Stad dees gescheelen Lands is:

W E E N E N;

Gelegen aen den *Donauw*. Is een seer schoone, groote, en Volckrijcke Koop-Stad, doch heeft enge Straeten. Gantsch vast isse; soodatie niet sonder reeden werd genoemd, en gehouden te zyn een stercke Voor-muer tegens d' Erf-vyanden de *Turcken*.

't Aenmerckens-waerdighste, 't welck hier gesien kan worden, is: De Keyserlijke Burght. De Hoofd en Bischop-lijke Kerck, welke de Naem van *Sant Sebastiaen* voerd; nevens den treffijcken Thoon, die gehouden werd voor den sterckten in geheel *Duytschland*. In deselve hanght een Klock van een ongewoone grootte.

B A D E N,

Leggende ses Mijlen beneeden *Weenen*, is een seer lustigh Steedeken, en genoegli beroemd, wegens het daer in zynde warme Bad: Waer van daen haer oock dien Naem is ontsaen.

NEUSTAD;

Of in onse Tael *Nieuw-Stad*, is een gantsch vaste Plaets, voorlien met

een driedubbele Graght. In deselve is befiens-waerdigh de Kerck, 't *Ammunition*-huys, 't Raed-huys, en insonderheyd 't Keyserlijck Slot.

CLOSTER - NEU-BURGH;

Twee Mijlen boven *Weenen*, heeft dien Naem bekoomen van 't seer heerlijck Klooster der *Augustiner*-Orden; alwaer seer kostlijcken Wijn wast. Dit Klooster sou soo veel Inkomsten daer van hebben, dat heteen geheel Jaer nae malkander sonder ophouden Wijn sou konnen laeten loopen.

T U L U;

En seer oude Aerts-Hertoghlijcke Stad; alwaer boven alle andere Gebouwen uytmunten 't Adellijcke Jonckvrouwen-Klooster, genoemd *ten Heyligen Kruyce*; gelijk oock de *Parochi*-Kerck, en 't Klooster der *Capucijnen*.

MAURBACH;

Is een Klooster van d' Orde der *Capucijners*, gelegen in 't *Weener*-Woud: Waer in Keyser *Frederick* de derde, *Fontateur* van 't selve, in 't Jaer 1330. gestorven en begraven is.

St. POLTEN,

Heeft dien Naem bekoomen van *Sant Hippeliri* Klooster. Befeens-waerdigh is hier d' *Abdy*; desgelijcks de *Parochi*-Kerck, en 't Raedt-huys.

M E L C K,

WErd genoemd een seer lustigh Streedeken. 't Heeft een seer schoon Klooster van de *Benedictijner* Orde, gelegen op een verhevene Plaets; van waermen een seer lustigh uytzicht heeft in d' omleggende Oorden. 't Is de moeyte, van 't selve te besichtigen, wel waardigh, wegens de voortreflijkheyd des Gebouws, en de Begraefnissen der oude *Oostenrijckse* Vorsten.

C R E M S,

ANders *Crembs*, is een Stad, gelee- gen aen geene sijde des *Donaus*, zynde seer beroemd, wegens haere twee Jaer-Marckten. Hier is een son- derlingh schoone Kerck, genoemd *S. Veit*, of *Vitus*: Gelijck oock een *Jesuiten-Collegium*, en haere Kerck daer ne- vens.

Over-Oostenrijck, of 't Land over d' *Ens*, heeft tegens 't Oosten *Onder-Oostenrijck*: Tegens 't Westen 't Bis- dom *Passauw*, *Bayeren* en *Salzburg*: Tegens 't Suyden 't Land *Stiermarck*; en tegens 't Noorden 't Koninghrijck *Boheemen*. D' eerste Stad deeser Landschaps is

E N S,

GElegen aen de Vloed van dien sel- ven Naem, is een gantsch schoone en lustige Plaets, gebouwd op een hoog- re. S' is wel bevestighd. Men vind hier een treffelijke Kerck, een Kasteel, en

een wel voor sien *Ammunitie*-huys. Mid- den op de Marckt staet een Thoon, welcke wel besiens-waerdigh is.

L I N T S;

IS wel een kleyne, doch schoone, seer nette aen den *Donaau* gelegene Stad, en te gelijck de Hoofd-Stad van *Over-Oostenrijck*. Met goede vergenoegingh kanmen hier aenschouwen de *Parochi-Kerck*; der *Jesuiten Collegium*; 't *Capu- cijnen-Klooster*; 't Keyserlijck Slot, en 's Lands-huys.

W E L S;

EEn Stad, geleegeen aen de *Traun*. 't Aenmercklijckste, van 't geen men hier sien kan is de *Parochi-Kerck*, en 't Slot.

S T E Y E R,

OF *Stier*, is een welgebouwde Stad, geleegeen aen de Rivieren *Steyer* en *Ens*, welcke beyde Vloeden hier t' sae- men vlieten.

F R E Y S T A D T,

IS oock eene van de seven Aertsher- toghlijke Steeden in *Over-Oostenrijck*; genoeghsaem beroemd wegens de groo- te Jaer-marckt, die alhier gehouden, ge- lijck oock wegens 't goede Bier, 't welck hier gebrouwen werd.

S T I E R M A R C K.

DEsselfen Grensen syn van 't Oosten *Hongaryen*; van 't Suyden *Crain* en *Windisch-*

Windisch-Land; van 't Westen *Kaerndten*, en 't Aerts-Sticht *Saltzburg*; en van 't Noorden *Oostenrijk*. De voornaemste Vloeden in dit Gewest zyn, de *Steyr*, *Drab* en *Mur* of *Mura*. De Hoofd-Stad des geheelen Land is

GRATZ,

SYnde een schoone, doch niet seer groote Stad. 't Aenmercklijckste, 't welck hier gesien kan worden, is, de *Parochi-Kerck*, genoemd *S. Agidius*. 't Praghige *Jesuiten-Klooster* en de *Kerck* van 't selve. 't Aertshertoghlijck Hof, nevens de Schat en Konst-kamer. 't Lands-huys. 't *Ammunitie-huys*, en de Paerde-Stal.

BRUCK aen de MURE,

IS oock een Aerts-Hertoghlijcke Stad; waer in te sien is een Kasteel, en twee Kloosters, te weeten, 't *Franciscaner*, en 't *Capucijner*.

RACKELSPURGH.

MEn siet hier een seer vast Slot, 't welck tegens de *Turcken* te *Carnische* gebouwd, en gelijk als een Voormuer der *Christenen* is. 't Heeft een welvoorsien *Ammunitie-huys*, nevens 't *Proviand-huys* der Land-Standen.

JUDENBURGH.

SOodanigh is genoemd de Hoofd-Stad in *Over-Siermarck*. 't Voornaemste, 't welck hier te sien is, bestaet

in 't *Franciscaner-Klooster*; 't *Collegium* der *Jesuiten*; de *Parochi-Kerck*, en 't Raed-huys.

KAERNTHEN,

OF *Carinthia*, is een Berghaghtigh en taemlijck koud Land. 't Grensd tegens 't Oosten en 't Noorden aen *Siermarck*; 't Aertsbidom *Saltzburg*, en een gedeelte van *Oostenrijk*. Na 't Suyden en 't Westen heeft het *Craïen* en *Friaul*. De voornaemste Rivieren zyn de *Drab* en *Glan*. De Hoofdstad deeses Landschaps is

St. VEIT,

ANders *S. Vitus*, gelegen aen de *Glan*-Vloed. Is besightigens-waerdigh, wegens de seer wijde Marckt, d'altijd-vlietende klaere Springh-ader, en de bovenmaeten schoone, witte, uyt een Stuck gehouwene *Foucin-back*.

VILLACH.

DEese Stad leghd wel op een Vlackte, aen de Rivier de *Drab*, doch omringhd van seer hooge Rotfen.

KLAGENFURT,

IS hedendaeghs de voornaemste Stad in *Kaerndten*. Men vind hier eenige Kercken: Onder deselve oock die van de *Jesuiten* en *Franciscanen*.

CRAIN;

NEemd sijnen aanvang op den *Crain-bergh*. Grensd dan ter linkerhand

hand afwaerts aen de Landfchappen *Kaerndten* en *Stiermarck*: Doch werd van defelve onderscheyden door ganfch groote en hooge Geberghten: Insonderheyd nae *Kaerndten* door foo een feer hoogen Bergh, datmen den felven heeft moeten doorbreecken, en, om een bequaente wegh te bekoomen, een Verwelffiel daer onder heeft doen maecten.

Vervolgens ftrecken fich de Grenfen verder afwaerts tot by *Croatien*; en van daer rugg'waerts ter reghterhand over 't groote Sneeuw-Geberght tot aen de Stad *Vici*, of *Vitus*, aen d' *Adriatifche* Zec. Van hier gaen de Grenfen nae *Ooftewijk*, over de *Poyck*, en de *Korft*, tot op *Triest*. Voorts op 't Vorftlijk Graeffchap *Gortz*; en wijder uytwaerts na *Tulmain*: Dan foo wederom tot op den gemelden *Crainbergh*.

Dus ftreckt dit Vorftendom fich uyt in de lenghte op ruym dertigh, in de breedte op eenige meer als twintigh *Duytfche* Mijlen.

Dit Landfchap werd afgedeeld in *Over* en *Neder-Crain*. In *Over-Crain*, is de Hoofd-Stad,

LAUBACH,

VAn een goede gefalte en fchoonheyd, doch heeft daer tegenseen ongefonde Lught. 't Voornaemfte dat men hier sien kan, is de Bifchoplijke Dom-Kerck.

GORTZ,

IS de Hoofd-Stad van 't Graeffchap deefes felven Naems, en taemlijk vast. Befigtigens-waerdigh is hier 's Land-huys; 't *Collegium* der *Jefuiten*, en

eenige Kloosters; maer infonderheyd de Boven-Stad, of de Burght.

CROATIEN;

BEhoord ten deelen tot het *Roomfche* Rijk, ten deelen tot *Hongaryen*; alhoewel den *Turckfchen* Keyfer 't grooffte deel daer van onder fijn geweld heeft bekoomen. De voornaemfte Stad in dit Gewest, welcke de *Chriftenen* noch befiten, is

CARELSTAD,

Welcke Plaets feer wel gefortificeerd, oock met een feer ftercke Befettingh voorzien is. *SISECK* is een wel bevestighd Steedeken, geleegeen aen de *Sau-Vloed*.

TYROL,

IS een Gevorftet Graeffchap. Ten Noorden grenft het aen *Swaben* en *Bayeren*: Ten Suyden aen *Lombardyen* en 't *Tarvifaner-Marck*: Ten Ooften aen 't Sticht *Salzburg*, *Kaerndten* en *Friaul*. Ten Welten wederom aen een gedeelte van *Swabenland*.

De voornaemfte Rivieren in dit Landfchap zynd' *Im* en d' *Etsch*. In 't gemeen is 't begaefd met Wijn, met feer heerlijke Vifch, met een gefonde Lught, met treffelijke Bronnen, Boffchen, en allerley Wildbraed. Daerenhoven met geweldige Steen-groeven van vierkante Steenen; met Sout, en met allerley Berghwercken, insonderheyd met *Silver-Mijnen*. De Hoofd en Aerts-Hertoghlijke *Residentie*-Stad is

INS-

INSBRUCK,

Leggende tusschen seer hooge Bergen, door welke d' Inn-vloed bynae midden doorloopt. Voornaementlijk is hier te sien 't *Franciscaner*-Klooster, met deselven voortreffelijke Kerck, genoemd de *H. Kruys-kerck*; en in deselve 't *Graf van Keyser Maximiaan* den eersten; nevens meer andere heerlijke Cieraeden.

HAL in INN-DAL.

Is seer beroemd, wegens 't Sout, 't welck aldaer gesooden word. De Huysen deeser Stad zyn gebouwd op d' *Italiaensche* manier, met platte Daecken.

BRIXEN

Een Bischoplijcke tusschen de Bergen geleegene Stad, waer ontrent seer goede roode Wijn wast. Sy heeft een gantsch gefonde Lught, en seer heylsaeme Bronnen. Daerenboven veel lustige Somer en Speelhuysen, gebouwd op Heuvelen.

BOTSEN,

Is een genoegsaem beroemde Plaets, wegens den daer gedreven werdende Koophandel, en de verscheydene Jaermarckten.

TRENTEN,

Een Bischoplijcke Stad, gelegen aen de Rivier d' *Etsh*, behoorende tot

het Graeffschap *Tyrol*; vermaerd genoeg, wegens het aldaer gehoudene *Concilium*.

't Aerts-Bisdom *Saltzburg*, 't welck in den tweeden, naementlijk in den *Bayerschen Kreytz* leghd, grensd ten Oosten aen 't Land *Stiermarck* en *Over-Oostenryck*: Ten Suyden aen *Kaernten* en een gedeelte van *Tyrol*: Ten Westen en Noorden aen *Bayeren* en *Tyrol*. Den Rijkdom deeses Gewests bestaet in Sout, Goud, Silver, Koper, Yser, en diergelijke Metallien. Anders is 't een seer rauw Land, 't welck geene Wijnen, en nergens nae genoeg Koorn draeghd. Heeft echter een seer goede Veevoedingh, en is gantsch bequaem tot de Jaght. De Hoofd-Stad in dit Aerts-Bisdom is

SALTZBURGH;

Synde een seer schoone Stad, en van hooge Bergen omringhd, behalven alleen aen eene sijde. 't Hier-staende Slot is een seer heerlijke Vestingh, leggende op 't hoogste des Geberghts.

't Hertoghdome *Bayeren* grensd van 't Oosten aen *Over-Oostenryck* en *Stiermarck*: Van 't Westen aen *Swaaben* en *Francken*: Van 't Noorden aen 't *Koninghrijk Boheemen*: Van 't Suyden aen 't *Tyrolsche* en 't aengeleegene Geberght. De Vloeden, welke 't selve bevoghtigen, zyn, de *Donauw*, *Altmuhl*, *Iser*, *Vils*, *Inn*, *Saltza* en *Ambr*.

't Is een heerlijk goed Land van Koorn, oock van Wijn-gewas, insonderheyd in 't Gewest der Stad *Regensburgh*. Men vind hier heerlijk Ooft, Wildbraed, Metallen, Marmorsteen, Mineralien, Sout, Gefond-Baden, en een goede Veevockingh. Gelijk *Hongaryen* een meenighte van Ossen geeft, soo leverd *Bayerland*, wegens den grooten overvloed der Eyckelen, en allerley Wild Ooft, aen andere Landen een onuytpreecklijck getal van Varc-kens. Dit Landschap werd verdeeld in Over en Neder-Bayeren. In Over-Bayeren is de Hoofd en Keurvorstelijke Residentie-Stad

MUNCHEN,

WElcke gehouden werd voor de schoonste in geheel *Duytschland*. De Huysen op de Marckt zyn al t' saemen gebouwd op wijde verwelfde Boogen: Oock zyn hier twee Kasteelen, genoemd 't Oude en 't Nieuwe. 't Nieuwe is de Keurvorstlijke Hofhoudings-plaets, seer konstigh gebouwd op d' *Italiaensche* manier. In 't selve zyn bovenmaeten schoone Kameren. Maer boven alles is hier aenmercklijck te sien de *Bibliotheek*, *Konst*, en *Antiquiteit*-Kamer, gelijk oock de Hof-Capel.

INGOLSTADT,

Is een seer treffelijke Vestingh, geleege aen den *Donauw*, en verciert met een *Academie*.

FREYSINGEN,

Behoord den Bischoep deeser Plaets toe; die oock hier sijne Hofhoudingh, en een seer treffelijk Slot heeft.

ABENSPERGH.

Deese Plaets heeft een Land-Ge-right, een *Carmeliter*-Klooster, en een Kasteel.

In *Neder-Bayeren* is de Hoofd-Stad

LANDSHUT,

Leghd aen d' *Iser*-Vloed. Heeft een seer lustige, vrugtbare grond, insonderheyd dienstigh tot Weyden en Veevockingh. Deese Stad is beroemd wegens de Domkerck, en den seer hoogen Thoon, gehouden voor den hoogsten in geheel *Duytschland*. Desgelijcks is de daer in hangende Klock seer groot.

REGENSBURGH,

Is een Rijcks, en seer oude Stad. 't Voornaemste, 't welck hier te sien is, bestaet in de Bischolijcke Kerck *S. Pieter*. 't Klooster *S. Emeran*. 't Over en Neder-Klooster. Der *Jesuiten-Collegium*. De Nieuwe *Parochi*-Kerck. 't Raed-huys, en de Konstrijcke Steene Brugg' over den *Donauw*.

DONAWEERDT,

WAs voor deesen een Rijcks-Stad; doch behoord tegenwoord-

woordigh aen den Keurvorft van
Bayeren.

STRAUBINGEN,

IS een welgebouwde, op een effene, lustige, en vrughtbaeren Bodem gelegene Stad, alwaer de Keurvorftlijke Regeeringh, en de *Fiscus* is.

OSTERHOVEN,

BEhoord tot de Regeeringh van *Landshut*. Alhier is besciens waerdigh 't *Praemienstratenfer* Klooster.

VILSHOVEN,

GEleegen aen den *Donaau*; heeft een Hof-gericht; desgelijcks een schoone Stighs-Kerck, en een *Proostdy*, genoemd die van *Johannes den Dooper*.

PASSAUW,

EEN Bifchoplijke Stad, geleege aen de Vloeden *Donaau* en *Inn*. In deese Plaets is opgericht geworden het soogenoemde *Passauwsche Verdrag* tuschen Keyser *Karcl* den vijfden, en de *Protesteerende* in *Duytschland*, in 't Jaer 1552.

ORTENBURGH,

IS een seer lustigh Steedeken; toebehoorende den Graef van *Ortenburgh*. Besichtigens-waerdigh is alhier 't Graeflitcke Slot, en de *Konst-kamer*. Desgelijcks oock de *Diergaerde*, zynde seer groot, en met een Muer omringhd.

NEUBURGH,

OF *Nieuwburgh*, aen den *Donaau*, is een Stad, toebehoorende den *Paltzgraef* deeses Naems. Men kan hier bescien 't Vorstlijck Slot, en 't *Collegium* der *Jesuiten*.

Tot *Over-Bayeren* behoord oock den *Over-Paltz*: En grensd ten Noorden aen *Voigt-Land*: Ten Oosten aen *Boheemen*: Ten Suyden aen *Bayeren*; en ten Westen aen *Franckenlandt*. De Hoofd-Stad deses Gewests is

AMBERGH,

GEleegen aen de *Wils*. 't Bysonderste 't welck hier te sien is, bestaet in de seer schoone Kerck, 't voortreflijck Vorstlijck Slot, en 't *Ammunitie*-huys.

WEIDEN,

EEN middelmaerigh-groote en welbevestighde Stad, is geleege aen de Vloed de *Nab*, en behoord aen den *Paltzgraef* van *Nieuwburgh*.

NEUMARCKT,

LEggende aen de *Sultz*, is wel een kleyn Steedeken, doch seer schoon, en net gebouwd; derhalven oock niet onbehaeghlijck voor 't gesicht.

SULTZBACH,

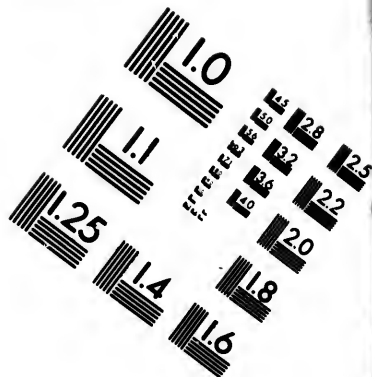
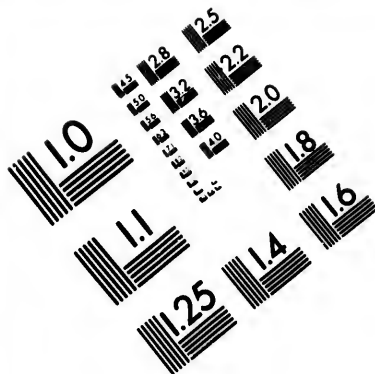
EEN cierlijck Steedeken, gebouwd aen een Heuvelaghtige Plaets; heeft

T

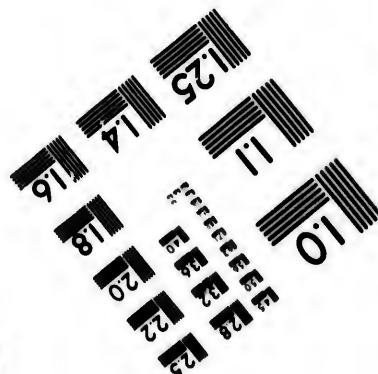
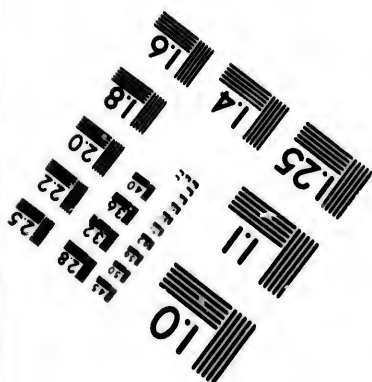
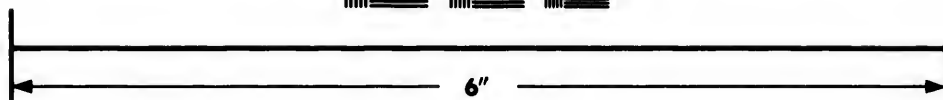
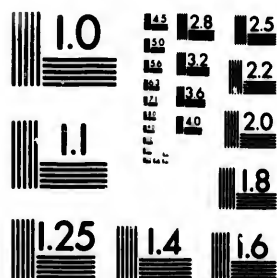
cen

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

een seer schoon Vorstlijk Slot ; en beneden aen den Bergh maer een eenige Bron.

HIRSCHAUW.

Oock een seer schoon-gebouwd Steedeken, grensende aen *Boheemen*, is genoegsaem bekend, wegens de groote eenvoudigheid en 't belagchlyk bedrijf der Inwooners.

FRANKENLAND grensd tegens 't Oosten aen 't Koninghryck *Boheemen*; tegens 't Noorden aen *Thuringen* en *Hessen*; tegens 't Westen aen den *Onder-Paltz*; tegens 't Suyden aen *Bayeren* en *Siraben*.

De groote en kleyne Vloeden sijn: *De Main*; welcke twee oorsprongen, oock twee Naemen heeft, te weeten, de *witte* en *roode Main*; loopende niet seer veele kromten beneden *Bambergh* nae *Haszfurt*, *Swijnsfurt*, *Kitzingen*, *Wurtzburg*, *Wertheim* en *Franckfurt*, tot dat hy dicht boven *Mentz* in den *Rhijn* valt. Voorts, de *Saal*, *Tauber*, *Regnitz*, *Aisch*, *Werren*, *Pegnitz*, en meer andere.

De voornaemste Steeden in dit *Franckenland* zyn deese volgende.

WURTSBURGH,

SYnde een schoone, groote, aen de Rivier de *Mayn* geleegene Stad. 't Voornaemste, 't welck de Reysigers hier sien kunnen, is, de Bischoplycke Hoofd-kerck. 't Nieuwe Munster. 't Prachtige *Hospitaal der Juierr*. Desge-

lycks buyten de Stadt 't seer schoone, valte Bischoplycke Slot, gelegen op den soo genoemden *Onser-Vrouwen-Bergh*.

BAMBERGH,

IS desgelijcks een Bischoplycke Stad, alwaer de *Mayn* en de *Regnitz* 't saemen loopen. Sy werd gereeckend onder de vier Rijcks-Dorpen.

FORCHEIM.

DEese Plaets is een Bischoplyck-*Bamberghsche* Vestingh; zynde omringd van sterke-Mueren en goede Wallen, tot defensie.

ROTENBURGH,

AEn den *Tauber* geleegen, is een Rijcks-Stad. Deese Plaets werd genoemd de Koorn-schuer van *Franckenland*, wegens de groote meenigte der Granen, welcke hier wassen.

OCHSFURT,

VAn sommige gespeld *Ochsenfurt*, anders oock *Oxenfurt*, is een Bischoplyck-*Wurtzburgsche* Stad, gebouwd aen de Rivier de *Mayn*. Hier leght een seer schoone Steene Brugg' over de gedaghte Vloed.

WINSHEIM,

EEn Rijcks-Stad, is niet weynigh beroemd, wegens den seer goeden Wijn, welcke in dit Gebied wass.

SCHWEIN-

SCHWEINFURT,

Desgelijcks een Rijcks-Stad, is seer wel bevesticht. Ter deeser Plaets zyn besiens-waerdigh, de Hoofd-kerck; en 't Raed-huys. Desgelijcks de cierlijke Steene Brugg', leggende over de Rivier de *Mayn*.

KONINGHSHOVEN

Is een Bischoplijk - *Wurtzburgsche* Stad: Daerenboven een treffelijke Vellingt, en, wegens haere Missen, genoeg beroemd.

KITZINGEN

Behoord ten deelen aen 't Marck-graefschap *Auspagh*, ten deelen aen 't Vorstendom *Wurtzburg*. Hier is een nyttsteekend en wijdberoemd Jonkvrouwen-Klooster, van de *Praemonstratenser* Orden.

ASCHAFFENBURGH,

Een aen de Rivier de *Mayn* gelegene Stad, toebehoorende den Keurvorst van *Mentz*. Besiens-waerdigh is hier de Stichts-Kerck, maer insonderheyd het seer praghtigh Keurvorstlijk Slot.

SELGENSTADT,

Behoord desgelijcks den Keurvorst van *Mentz*, en is gelegen aen deselve Rivier de *Mayn*. Men kan hier een seer schoon *Benediijner*-Klooster besichtigen.

EICHSTATT

Is de Hoofd-Stad deeser Bisdoms. In deselve staet te besichtigen de Bischoplijke Kerck; de *Parochi*-Kerck, en meer andere Kercken.

COBURGH.

Dus werd geheeten de Hoofd-Stad van 't Graefschap *Hennenbergh*. Is de *Residentie* der *Saxen-Altenburghsche* Vorsten.

SCHLEUSINGEN,

Is desgelijcks eene tot het Graefschap *Hennenbergh* behorende Stad. Hier is een Slot, 't gesaementlijke Keurvorstlijk Huys *Saxen* toekomende.

NEURENBERGH

Leghd aen de Vloed *Pegnitz*, welcke midden door deese Stad loopt; zynde 't midden van *Duitschland*, jaebynae van geheel *Europa*. 'S is allerwegen beroemd, wegens haere goede *Policy*, grooten Koophandel, sonderlinge cierlijckheyd, en 't seer sinrijck verstand der Inwooners. Heeft treffelijke stercke Mueren, van enckele vierkante Steenen;

nen; oock seer diepe en wijde Grachten.

ONOLSBACH,

ANders *Anspach*, is de Residentie en Hofhoudings-Stad des Marckgraefs van *Brandenburgh*. Men kan hier, nevens 't Vorstlijk Slot, oock besichtigen de Stigts-Kerck, genoemd *Sankt Gumperts*.

CULMBACH,

Desgelijcks een Marckgraeflijke Stad; op welckers hooghte gebouwd is het bovenmaeten stercke, en byna voor onverwinnlijk-gehoudene Kasteel *Blaffenburgh*.

SWABENLAND heeft tegens 't Oosten *Bayerland*; waer van het door de Rivier de *Lech* werd afgescheyden; desgelijcks *Paltz-Nieuwburgh*, wyl 't selve behoord tot den *Bayerischen Kreytz*: Tegens 't Westen den *Rhijn*, met het *Briszgauw*, den *Onder-Paltz*, en *Elzas*. Tegens 't Suyden 't hooge *Tyrolsche* en *Switsersche* Geberght, en tegens 't Noorden *Franckenland* tot Grensen.

De Vloeden deeses Gewests zijn, nevens de *Donauw* en *Neckar*, de *Lech*, d' *Iser*, de *Blau* en de *Kocher*, of *Koker*.

't Land heeft een gefonde Lught, veel Koorn-gewas, en een treflijke Vee-vockingh. Uyt de Berghwercken graefd men Silver, Koper en Yser. Oock vindmen hier het

seer vermaerde *Swart-woud*. De Hoofd-Stad is,

AUGSBURGH.

Een voortreflijke, seer schoone Rijcks-Stad, gelegen tusschen beyde de Rivieren *Lech* en *Wertha*. S' is, boven veel andere Steeden, seer beroemd; wegens haeren Koophandel; sinrijcke Vindingen; hoogh-verstandige Magistraet; meededoogen tegens d' arme en noodlijdende; gemeene Gebouwen; maer insonderheyd wegens den Rijksdagh, in 't Jaer 1530. hier gehouden; op welken de *Protesteerende* Vorsten en Standen in *Duytschland* aen Keyser *Karel* de vijfde haere Geloofsbelijdenis overgaven; welcke ter dier oorsaek naederhand den Naem heeft gedraegen van d' *Augsburchsche Confessie*.

U L M,

Geleen aen den *Donauw*, *Iser* en *Blau*, is een rijcke en maghtige Rijcks-Stad; welcke drie Graeffschappen onder sich heeft. De *Swabische* Steeden plegen hier haere Byeenkoomsten te houden door haere *Gedeputeerde*.

NORDLINGEN,

Is desgelijcks een Rijcks-Stad, en alerwegen bekend door de soo seer berughrede Neerlaegh, welcke de *Geconfedereerde* in 't Jaer 1634. voor deese Plaets van de *Keyserliche* leeden.

L E I P S E I M,

Een Steedeken, behoorende aen de Stad *Ulm*. De hier in staende *S. Viti-Kerck*

Kerck heeft een drieboudig Verwelffel. Aen de Vryplaets, in welke de *Parochiaen* en *Kolter* woonen, moogen de geene, welke door onvoorsightigheyd een Doodslag hebben begaen, sich den gantschen tijd haers Levens ophouden. Doch deese moeten vreemde, geen *Umsche* Burgers of Onderdaenen zyn.

LAUWINGEN,

Is een seer schoone aen den *Donaau* geleegene Stad. Niet onbehaeghlyk valt hier te besien de *Parochi-Kerck*, 't *Slor*, en de *Hof-Thoorn*.

DILLINGEN,

Werd genoemd de *Residentie* of *Hofhoudings-Plaets* des *Bischops van Augsburch*. Hier hebben de *Jesuiten* een *Hooge School*, en een seer treflyk *Collegium*.

MUNDELHEIM,

Is een Stad, den *Keurvorst van Bayeren* toebehoorende. Besightigenswaardigh zyn hier de *Parochi-Kerck*, 't *Jonckvrouwen-Klooster*, en 't *Jesuiten-Collegium*.

MEMMINGEN,

Is een Rijk-Stad, geleegen in *Algau*; zynde gantsch sterck bevestighd, soo van de *Natuer*, als door *Konst*.

RAVENSPERGH,

Desgelijcks een Rijcks-Stad; alwaer infonderheyd boven andere dingen te sien zyn de soo genoemde *Onser lieve Vrouwen-Kerck*, *S. Jodoci-Kerck*, e. f. v.

BIBERACH,

Wederom een Rijcks-Stad. Niet verr' hier van daen vindmen een *Gesond of Heyl-bron*, welke men den *Naem* van de *Jordaen* heeft gegeven.

GIENGEN,

Is een seer lustigh Steedeken des Rijcks geweest; doch nu vindmen hier niet aanmercklijcks te sien, wyl deese Plaets tot op vier geringe *Huysen* nae afgebrand is.

SWABISCH-HAL

Oock een Rijcks-Stad, en wegens de *Sout-siedery* genoegsaem vermaerd. Men teld hier over de honderd *Sout-pannen*, in welke 't *Sout* gekooct werd.

DUNCKELSPUHL,

Desgelijcks een seer oude Rijcks-Stad, gelegen aen de *Wernitz*. Hier werd seer goede *Meede* gemaect.

L I N D A U,

EEn seer schoone, wel-bevestigde Rijcks-Stad, gelegen aen *Bodensee*. Hier werd een grooten Handel gedreven. De Lucht is hier t'eenemaal gezond.

C O S T N I T Z,

EEn desgelijcks aen *Bodensee* gelegen Bischoplijke Stad, anders *Costans* en *Costans* genoemd. D' aenmercklijkste dingen, welke hier konnen gesien worden, zyn: De Domkerck, 't *Collegium* der *Jesuiten*, 't *Capucijner Klooster*, 't Raedhuys, en 't Huys der Kooplieden.

L E U T K I R C H.

IS een Rijcks-Stad; waer in voornamentlijk besichtigens-waerdigh is, de *Parochi-Kerck S. Marten*; de Nieuwe Kerck, genoemd die van de Heylige Drievaldigheyd, en de Waterleydingen.

W A N G E N,

Oock een Rijcks-Stad in *Algaum*. Hier kan men de *S. Martens-Kerck* en 't Raedhuys besien. In dit Gebied waft seer goede roode Wijn.

U B E R L I N G E N,

WEderom een Rijcks-Stad aen *Bodensee*. Is een seer beroemde

Plaers, wegens de heylsaeme gesonde Wateren.

F U S S E N,

EEn Stad, behoorende aen den Bischof van *Augsburgh*. Hier waft seer veel Vlasch, waer van goed Lijnwaed werd gemaect.

K E M P T E N,

IS een oude Rijcks-Stad. De Vreemdelingen konnen hier besichtigen de *Parochi-Kerck* genoemd *S. Magnus*; desgelijcks 't Raed-huys.

I S Z N Y,

IN deese Rijcks-Stad is, nae den verderflijcken Brandt, noch overigh gebleven om te besien 't *Benedictijner-Klooster*.

B U C H H O R N,

EEn Rijcks-Steedeken van een goed vermoogen. 't *Jonckvrouwen-Klooster* is hier seer beroemdt.

R E U T L I N G E N

Oock een Rijcks-Stad, in welke te sien is de seer schoone en groote Kerck: 't Raed-huys: 't Vermaerde *Hospitaal*; en in 't selve een verschricklijke Afbeeldingh van den Heydenschen Krijghsgod *Mars*. Desgelijcks de Papier-molen, Buskruyt-molen, Specery-molen, en meer andere Molens.

E S Z L I N -

ESZLINGEN

WEderomeen Rijcks-Stad, alwaer, nevens de Kercken en 't Raedhuys, oock 't *Hospitaal* besiens-waerdigh werd gehouden.

GOPPINGEN

IS insonderheyd beroemd wegens de Suerbron; en dan oock om 't voortreflijk-schoone Slot.

ROHTWEIL,

IS een schoone welbevestigde Rijcks-Stad, gelegen aen de Rivier de *Necker*, alwaer des Rijcks-Hofgericht werd gehouden.

HEILBRON,

EEn desgelijks aen de *Necker* geleegene Rijcks-Stad, verciert met seer schoone Huysen, en nette, suyvere Straeten. In dit Gebied waft gantsch goede Wijn.

SCHORNDORF,

EEn Vorstlijk *Wurtenburghsche* schoone Stad. Werdt seer geroemd wegens haere Vastigheyd, en treflijk-goe-de Kelders.

WURTEMBERGERLAND, meé tot *Swaben* behoorende, grensd tegens 't Oosten aen *Paltz-Nieuwburgh*: Tegens 't Noorden aen *Franc-*

kenland: Tegens 't Westen aen den *Onder-Paltz*, en 't *Marckgraeffschap Baden*: Tegens 't Suyden aen den *Donauw* en 't *Gebergh*.

Dit Land is seer heerlijck en Edel, wegens de gefonde Lught, goede Wijn, treflijk Koorn, allerley Vrughten, en andere noodwendige dingen, behalven Sout, 't welck men van *Swabisch Hal*, en voorts in meenighden uyt *Bayeren* haeld. Hier zyn meer Gefond-Baeden en Suerbronnen, als in eenigh ander Land. Ter welcker oorfaeck, gelijk oock wegens de Wijnen, seer veel Gelds in dit Gewest werd gebraght.

STUTGARD,

IS gelegen in een Dál, en omringhd van Bergen, welke met Wijnstocken zyn beplant. Anders is hier niet gedenckwaerdighs te sien; oock werden hier geen sonderlingh-schoone Gebouwen gevonden.

TUBINGEN,

GEbouwd aen de *Necker*, alwaer een voortreflijk Slot te sien is, staende op eenen niet Wijnstocken besetteden Heuvel. D' alhier zynde Hooge School heeft altijd gantsch vermaerde Mannen tot *Professoren* gehad. 't Nieuwe *Collegie* is seer praghtigh opgebouwd, en heeft een wel-voorliene *Bibliotheek*.

De gedaghte *Professoren* hebben hier de maght, om de misdadige ter dood te veroordeelen.

CAN-

CANSTATT.

IS desgelijcks een *Wurtenburgsch* seer lustigh Steedeken, rondom van Wijnbergen omringd, oock taemelijck beroemd, soo wegens den Koophandel, alsoock om de hier gevonden wordende heylsaeme Wateren.

ROHTENBURGH.

LEght tegens over EHINGEN: Tusschen welke beyde Steeden de Rivier de *Necker* doorloopt, en deselve alsoo van malkander scheydt.

K A L B,

IS een vermaerde Plaets, wegens de Badstoven en Koophandel. Voor de Boven-Poort sietmen 't oude Slot der Graven van *Kalb*, zynde voortijds geweest der selver *Residentie* of woonplaets. Men vindt'er seer afschouwlijcke en gantsch wreede Gevanckenissen in.

A U R A C H,

LEghd in een Dal. De geene, welke deese Plaets besoecken, konnen daer besien de *Parochie-Kerck*: 't Vorstlijck Slot in de Stad; en buyten deselve *Hoogen-Aurach*, zynde een seer sterck, en open seer hoogen Bergh gebouwd Kasteel.

KIRCHHEIM,

EEn vast Steedeken, voorsien met een Slot, *Amunitie-huys*, Stal, Ros-

moolen; en voorts van allerley noodwendigheden.

MAULBRON,

SOodaenigh een Naem voerd een seer schoon Klooster, genoeghsaem bekend wegens 't *Colloquium*; van verscheydene *Theologanten* voortijds alhier aengesteld en gehouden.

't Marckgraeffschap B A D E N neemdt sijnen aanvangh in der *Mortennauw*, en eyndighd sigh tegens 't Westen aen den *Rhyn*: Tegens 't Oosten aen 't *Swart-Woud*; alhoewel 't sigh voor een goed deel in 't gedaghte *Swart-Woud* uytstrekt. De Hoofdstad, daer de Marckgraven hun Hof houden, is:

B A D E N.

DIen Naem is deese Stad gegeven, wijlmen hier voor een seer langh verloopene tijd een groote Springh van heet Water heeft gevonden, hebbende soodaenigh een stercken oorsprongh, datse aen beyde de sijden der Schiprijcke Vloed *Linnat* onverhinderd voortdringhd. Soogeweldigh is de hitte deeses Waters, dat een Mensch de hand niet daer in kan lijden. Eenige schrijven, datmen'er Eyeren in kan gaer koocken.

DURLACH,

IS de *Residentie* en Hofhoudings-Stad der Marckgraven van *Durlach*. Besigh-tigens-waerdigh zyn hier de *Parochie-Kerck*, 't *Collegium*, en 't Slot.

P F O R T S-

PFORTSHEIM,

DEsgelijks een seer lustigh Marckgraeflijk Stedecken, gebouwd aen d' *Eub.* 't Oude Sloten de Kercken kanmen hier besien.

S. GALLLEN,

LEght wel in 't Geberght, en is voor sich selven eenighins rauw, innaer heeft echter een lustige *situatie*, goede Lught, en goed Water; oock taemlijck vrughtbaere Land-goederen. Is seer Volckrijk. Heeft een gevorsteden *Abt*: Is nu met eeuwige Banden aen 't Eedgenootschap verknoght.

SCHAFHUYSEN

IS een met seer schoone Gebouwen en wijde Straeten wel-vercierde Stad, gelegen aenden *Rhijn*, twee Mijlen van den uytgangh des *Onder-Sees*, in een seer vrughtbaeren Bodem; omringhd met bovenmaeten schoone Wijnenbergen. Behoord regenwoordigh oock tot het *Suysersche* Bondgenootschap.

HOHENTWIEL.

ANderhalve Mijl weghs van *Schafhuysen* leghd het seer vaste en onverwiltlike Slot *Hohentwiel*, gebouwd op een gantsch hooge Rots; en op 't beste voorsien van allerley noodwendigheden. 't Is waerdigh, besightighd te worden.

Wy wenden ons nu, volgens de voorheenen gestelde orde, nae den

vijfden Kreyts, welcke is den **BURGUNDISCHEN**. Doch vermits wy in de Beschrijvingh van *Franckryck* van de voornaemste Steeden in *Burgundien* hebben gehandelt, soo willen wy hier alleen **NEDERLAND**, als tot deesen Kreytz behoorende, kortlijck doorlopen.

't Selve grensd tegens 't Noorden aen de *Duytsche Zee*: Tegens 't Oosten aen *Oost-Friesland*, *Westphalen*, 't *Keulsche* Gebiedt, 't Hertoghdom *Gulick*, en 't Aerts-Bisdum *Trier*. Tegens 't Suyden en 't Westen aen *Franckryck*.

De voornaemste Schiprijcke Vloeden in dit Gewest zyn: De *Rhijn*, de *Maes*, de *Schelde*.

Seven Hooge Schoolen werden'er gevonden, naementlijck, te *Leuven* en te *Douay*, beyde onder 't Gebied des Konings van *Spaenje*: Te *Leyden*, *Franecker*, *Groeningen*, *Utrecht* en *Harderwijck*, staende onder de *Vereenighde* Provincien.

Belangende d' eygenschap van den *Nederlandschen* Grond, deselve is meerendeel vlack, sandigh, doch vrughtbaer van Koorn en andere Vrughten. Ondertusschen evenwel vindmen in *Henegouwen*, *Lutzenburgh*, en *Namen* veele Geberghen.

D' Inwoonders zyn in 't gemeen seer wel gemaectt van Ligchaem; beminnen de Nettigheyd, en bevljtingen sich deselve in alle dingen, ontrent haere Ligchaemen, Kleederen, Huysen, Huysraad, e. s. v.

NEDERLAND werd afgedeeld in *seventhiën Provintien*; van welke *thien* den Koningh van *Spaenje* zyn onderworpen. D'overige *seven* staen onder de vereenighde Heeren *Staeten Generael*.

D'eerste *Provintie* is **ARTOIS**, zynde een seer vet, vruchtbaer en lustigh Landschap, insonderheyd van Koorn-gewas. Sy begrijpt twaelf Steeden, en aghthonderd vier-en-vijftigh Dorpen. De lenghte is vijftien, de breedte vier Mijlen. De Hoofd-Stad werd genoemd

A R R A S,

VAn Natueren, in aenmerckkingh van haere gelegenheyd; een Vestingh: Oock foodaenigh met Mueren en Thoornen bewaerd; datse, sonder een langhduerige Belegeringh, niet lightlijck sou konnen veroverd worden. Tegenwoordigh behoordse onder 't Gebied der *Francoisen*.

S. O M E R,

IS een seer schoone en vaste Stad, van taemlijck-groote Aengelegenheyd. Dicht by deselve leghd een voornacme *Abdy*.

CLERMATER,

LEghd aen een seer Vischrijck Meir, waer in eenige swemmende Eylandkens werden gevonden; diemen met de besaeyde Ackeren en met Boomen beplantede Velden door een Touw van

d' eene plaats nae d' andere kan trekken.

H E S D I N,

GElegen aen den Oever des Waters *Canche*; werdt ter deeser tijd, wegens de gelegenheyd der Plaets, gehouden voor een uytsteekend-treflijck vast Slot.

B E T H U N E,

IS een Koopstad; en foodanigh met Steen-klufften omtuynd, datse niet alleen hier door haer selfs, maer oock dit geheele Gewest kan verstrecken voor een goede Schildwaght en stercke Borstweer.

De tweede *Provintie* is **HENEGOUW**, welke een lieflijke, gesonde Lught; daerenboven een vruchtbaeren en van veele Rivieren bevoghtighden Bodem heeft.

Haere lenghte werd gesteld op twintigh *Duytsche* Mijlen. Men vind in dit Landschap vier-en-twintigh Steeden, en negenhonderd vijfen-vijftigh Dorpen. De Hoofd-Stad is

MONS of BERGEN,

EEn taemlijck lustige, schoone, Berg-aghtige en seer vaste Plaets. Sy heeft een gantsch sterck Kasteel, breede Straeten, heerlijke Gebouwen, en sierlijke Fontainen. De Burgers, welke sich van de Wevery en Veldbouw geneeren, werden seer geroemd, wegens

wegens haere vrygevigheyd en vriendelijckheyd.

VALENCIENNES,

Of *Valencijs*, is een beroemde Stad, gelegen aen de *Schelde*, ses Mijlen van *Bavary*; ten deelen in een seer lustige Vlackte, ten deelen eenighsins Berghaghigh. 't Is eene der sterckste Steeden, nu van de *Francoisen* den Konigh van *Spaenje* ontweldighd.

H A L,

Leghd aen de Grensen van *Henegouw*, daer deese *Provincie* aen *Brabant* stoort. 't Is een seer sleghte en kleynen Plaets, doch den Bodem daer rondom is seer goed, en een schoone; vrughtbaere Vlackte. Wegens de Kerck is deese Stad seer vermaerd.

MARIENBURGH,

Een Steedeken, 't welck voor onoverwinlijck werd gehouden, soo in aenmerckingh van de legh-plaets, tusschen de *Blanca* en *Neta*, als ten opsight van de seer stercke Vestinghs-wercken.

CAMERICK,

Is een voornaeme, schoone en vaste Stad, gelegen by de Grensen van *Frankrijck*, aen de *Schelde*; welcke Rivier daer midden door loopt. Sy heeft seer schoone Huysen; oock staetlijke Kercken en Kloosters. De *Francoisen* hebben deselve veroverd.

De derde *Provincie* is **NAMUR** of **NAMEN**; zynde een seer lustigh Landschap, wegens de Heuvelen en Daelen. 't Werd beslooten van de seer Schiprijcke Wateren de *Maas* en *Sambre*. Heeft maer vier Steeden, en honderd seven-en-taghtigh Dorpen. De Hoofd-Stad deese *Provincie* is

N A M U R,

Anders *Namen*, een seer treflijke, schoone, vaste, aen de *Sambre* en *Maas* gelegene Stad. Heeft een Koninghlijcken Raed, een hoogh Kasteel, een *Canonicaet*, en een Bischopelijcke *Residentie*.

De vierde *Provincie* is **VLAENDEREN**, welcke alle Graeffschappen in de *Christenheyd* in rijckdom en meentighte der Inwooners overtreft. De lenghte streckt sich uyt op vijfen-twintigh, de breedte op negentien *Duytsche* Mijlen. Den gantschen omkreytz beloopt ontrent honderd en vijftien Mijlen.

't Land is effen, vrughtbaer, Waterigh, Boschaghtigh, en bequaem tot Vee-vockingh. Men vind hier overvloed van Vlasch, Koorn, Boter en Kaes.

Hier zyn vier Zee-Havens, vijfen-dertigh Steeden, en elf honderd aght-en-tseventigh Dorpen.

De Hoofd-Stad in *Duytsch-Vlaenderen* is

V 2

GENT,

G E N T,

DEese maghtige en wijdberoemde *Vlaemsche* Stad, werdende oock gereeckend onder de grootste in gantsch *Europa*, is seer welgelegen; en vier Schiprijcke Wateren loopen in deselve. Men teld hier meer als vijf-en-dertigh duysendt Huysen. Veele Hoven leggen binnen deese Stad; desgelijcks veele leedige plaetsen, waer op noch Huysen staen, noch Lieden woonen.

B R U G G E,

IS naest Gent de voornaemste Stad in geheel *Vlaenderen*. Sy legghd outrent drie Mijlen wegghs van de Zee, in een seer wijde Vlackte. De binnenste omkringh van de Muer is van outrent vier *Italiaensche* Mijlen en dan noch 't vierdedeel eener Mijl: De buytenste een weynigh min als ses der selver Mijlen.

I P E R E N,

WEderom eene onder de voornaemste Steeden in *Vlaenderen*, heeft dien naem bekoomen, om dat 't Waterken *Ipra* daer door heenen loopt. Door ontelbaer veel Loodene Pijpen werd het Water door de geheele Stad geleyd en verdeeldt. Ter deeser oorsaek hebben eenige de grond den Naem van de Loodene gegeven. 't Is een welgebouwde, schoone, lustige Stad, oock gantsch vast, soo wel van Natueren als door Konst. Hier begind men de *Vlaemsche* Taal te sprecken.

GREVELINGEN,

IS ter deeser tijd, wegens de Gelegenheyd en konstrijcke Wercken, eene der sterckste Plaetsen in geheel *Nederland*. Heeft verscheydene Bolwercken, en een goede Haven.

DUYNKERCKEN,

EEn beroemde Zee-Stad en Haven in *Vlaenderen*, heeft seer schoone, ordentlijke en nette Straeten. Deese Vestingh is in 't Jaer 1658. van d'*Engelsche*, door hulp der *Francoisen*, veroverdt, doch naederhand van d'eerstgenoemde aen de laetstgedaghte verkoght geworden.

NIEUWPOORT,

WEl een kleyne, maer seer vaste Stad, heeft een welverseeckerde Zeehaven. Hier is besiens-waerdigh de groote *Parochi*-Kerck: 't *Franciscaner*-Klooster, en 't Koninglijcke Slot.

OOSTENDE,

LEghd aen de Vloed *Ipperlea*. Is in 't eerst maer een Dorp geweest, doch naederhand van de *Generaale* Staeten, wegens de goede gelegenheyd, geweldig versterckt geworden. T'eenemael beroemd is deese Plaets, wegens de daer in beroonde helddaedige tegenweer der *Staetsche* regens de *Spaensche*, wyl Aerdshertogh *Albertus* deselve niet kon veroveren, als nae een langhduerige Belegeringh, te weeten, van *Julius* des Jaers 1601. tot in *Sept.* 1604. Geduerende welcken

welcken tijd soo van binnen als van buyten een ongelooflijk groot getal van Menschen zyn gefneuveld.

SLUY S,

IS bynae de voornaemste Zee-Stad in *Vlaenderen*. In 't alhier staende Slot, 't welck rondom met elf ronde Thoorren is voorsien, toond men seeckere Plaers, alwaer den Hertogh van *Alba* veele groote Heeren, wegensden Godsdienst, 't Hoofd heeft doen af-slaen: Welcke voornaeme personen hier gevangen waeren gehouden.

't Tweede deel deeser *Provintie Vlaenderen* werd geheeten *Walsche Vlaenderen*, wegens de *Fransche* Spraek, welke d' Inwooners hier gebruycken. De Hooft-Stad daer in is:

RY SSEL.

SY leght in een effen Land. Is schoon, rijk, maghtigh, vast, groot en Volckrijk. Werd oock, wegens den stercken aldaer gedreven werdenden Handel in veelerley Koopmanschappen, gehouden voor een der voornaemste Steeden in *Nederland*.

DOU A Y,

IS een groote en schoone Stad, gelegen in een lustige Vlakte, aen de Vloed *Searpe*, welke daer door loopt. Sy heeft lange, breede, en seer nette Straeten. Is iterck. Heeft een seer hoge Wal, dubbele Graghten, heerlijck

Water, en een groot deel seer wacker Volck.

DOORNICK,

GElegen aen de Rivier de *Schelde*, is 't altyd een aensienlijcke en seer maghtige Koopstad geweest. Heeft een *subijle* en gesonde Lught. Daer benevens een seer lustigen en vrughtbaeren Bodem.

De vijfde *Provintie* is **BRABAND**, zynde vry groot; als hebbende in de lenghte vijf-en-twintigh, in de breedte twintigh *Duytsche* Mijlen. Men teld in dit Landschap ses-en-twintigh vaste Steeden; aghthien *geprivilegeerde* kleyne Steedekens, en sevehonderd Dorpen. Onder deese Steeden zyn de voornaemste

L O V E N,

DE Hooft-Stad van *Brabant*, alle andere Steeden in den rangh en orde voorgaende. Aldereerst huldighde den Vorst, en neemdt daer tegens oock eerst den Eed van hem. Haere Legerplaats is seer lustigh. In goedheyd en gesondheyd van Lught wijckte voorgeen andere *Brabandsche* Stad. Even hierom heeftmen deese Plaets verkooren, om de Hooge School daer aen te stellen.

BRUSSEL.

DEese seer schoone, groote, pragh-tige Plaets, te gelijk oock de *Residentie*-Stad der Koninghlijke *Spaensche* Stad.

Stadhouders in *Nederland*, en des Raeds van *Braband*, heeft een seer lustige gelegenheid, en gesonde lucht. Daer rondom leggen seer veel gebouwde Velden, Beemden, en Lukt-Bosschen.

ANTWERPEN

Is een wel door-bebouwde Koop-Stad, gelegen aen de *Schelde*, ter plaats daer deese Rivier nae de Zee loopt. Den omkreytz is van meer als vijf *Italiaensche* Mijlen, behalven 't Kasteel. De Straeten zyn breed en langh. Oock werden te gantsch net gehouden.

MËCHELEN,

DE schoonste en netste Stad in *Braband*, gelegen aen 't Water de *Dole*, 't welck gelijk als met twee Armen in de Stad vliet, heeft haere Legh-plaets op een effene en vruchtbaere, alhoewel eenighsins Sandigen Bodem; waer door echter de draghtbaerheyd niet verhinderd werd. S'is sterck en heeft een gesonde Lucht.

's HERTOGEN-BOSCH,

Is eene der vier voornaemste Steeden van geheel *Braband*, zynde geweldig voorsien en bevestighd met Bolwercken en andere Buytenwercken.

B R E D A,

Leghd in een seer goed, effen, vruchtbaer Koorn en Weyland. Heeft

oock rondom sich heenen seer heerlijke Bosschagien en Boomplantingen.

MAESTRICHT

Is een oude, schoone, groote en wel-bevestigde, daerenboven met treflijke Huysen en Gebouwen vercierte Stad. Hier werdt oock een grooten Handel gedreven.

De sesde *Provintie* is 't Graeffschap **LIMBURGH**; 't welck een bovenmaeten vruchtbaeren Bodem, en een groote Vee-vockingh heeft. Men vind hier vijf vaste Steeden, en honderd drie-en-twintigh Dorpen. De Hoofd-Stad deeser *Provintie* is

LIMBURGH,

Voor sich selven een vaste Plaets, en heeft boven dien een Kasteel, op een hooge Steen-rots, met stercke Bolwercken voorsien.

De sevende *Provintie* is 't Hertogdom **LUTZENBURGH**, of **LUXEMBURGH**, stootende tegens 't Oosten aen 't Aertsbisdom *Trier*: Tegens 't Noorden aen 't Hertogdom *Limburgh* en 't *Luycksche* Gebied: Tegens 't Westen aen *Franckrijk*, en tegens 't Suyden aen *Lotharingen*. Men vind hier veele Geberghen en Bosschen. Sy heeft onder sich vier-en-twintigh Steeden, en elf honderd negen-en-tseftigh Dorpen, behalven de *Kasterlen*. De Hoofd-Stad in dit Landchap is

LUT-

LUTZENBURGH,

ANders *Luxemburg*, door welke de Rivier d'*Elz* loopt. Is een seer seer valle, doch gantsch oneffene Plaets. 't Voornaemste, dat hier gesien kan worden, is 't praghtigh Palleys des Graven *Pieter van Manneveld*, zijnde verciert mer seer veel *Antiquiteiten*, en een gantsch schoonen Luithof.

DIEDENHOVEN

DEese wel kleyne doch stercke Plaets, is gebouwd nae de gestalte eens halven *Cirkels*, voorsien met ses treflijcke Bolwercken, en tusschen yeder een halve Maen. De gedaghte halve *Cirkel* werd doorfneden van de *Moesselstroom*, waer door deese Stad mercklijck versterckt word, en tegens haere vyanden wel bewaerd is.

D'aghtste *Nederlandsche Provincie* is **HOLLAND**; hebbende in haeren omkreytz niet boven dertigh welbevestigde Steeden, nevens vierhonderdt Dorpen in sich begrijpende. Derhalven is bynae in de gantsche Weereld geen Landschap te vinden, 't welck in soo een engen omkreytz soo veel groote en schoone Steeden heeft.

De Lugt is hier voghtigh. 't O. vervloedigh in 't Land staende Water werd hier door Wind-Molens uytgemaelen, en in de lopende Rivieren,

door middel van gemaecte Vlieten, uytgegooten: Waer door de Velden niet alleen droogh, maer oock be woonbaer en vrughtbaer werden gemaect. Men heeft hier groote meenighden van vette goede Weyden: Waerom dan oock hier de beste Booter en Kaes van geheel *Europa* werd gemaect.

DORDRECHT,

't **H**oofd en de voornaemste onder alle *Hollandsche* Steeden, als hebbende in d'algemeene Staets-vergaederingen d'eerste Stem. Hier werden geteld drieduysend en vier-en-taghtigh *Private Huysen*.

HAERLEM,

Een Stad niet verr' van *Amsterdam*, hebbende veele Straeten. Haere gelegenheyd is seer bequaem, schoon en lustigh.

D E L F,

Is gebouwd in de lenghte, en Waterrijck, soo dat d'Inwooners daer van geen gebreck behoeven te hebben. Hier zijn treflijcke soo *publique* als *private* Huysen. De Marckt is seer groot, en op deselve staet 't seer schoone praghtige Raedshuys met een heerlijcken Thoorn, verciert met een Klocken-Musijck. Men hondse voor de schoonste en netste Stad in *Holland*. Hier zijn veele Brouwerijen; en d'aldaer gebrouwene

Bie-

Bieren werden nae andere Plaetsen ver-
voerd.

LEYDEN,

Heeft een seer lustige Gelegenheyd, en rondom sigh vrughtbaere Velden. De Straeten werden hier suyverder gehouden, als dickmael anderwegen de Huyfen der Lieden selfs. Deese Stad heeft treflijke en cierlijke Gebouwen. Is oock seer beroemd, soo ten opsight van d'uytgestaene seer swaere Belegeringh van de *Spaenjaerden*, en haere wonderlijke verlossingh; als in aenmerkingh van haere vermaerde Hooge School, waer in veele treflijke Mannen hebben uytgemunt.

AMSTERDAM,

Leghd aen't Water den *Amstel*; waer nae, en oock nae den Dam, sy haeren naem heeft bekomen. S' is ter deeser tijd de maghtigste onder al de Steeden van *Holland*, en de beroemdste in Koophandel onder al de *Hanse*-Steeden. Wegens de vermeenighvuldigingh, en toevloeyingh der Menschen, heeft men deese Stad tot verscheydene maelen toe door uytleggingen moeten vergrooten.

G O U D A,

Is een schoone en vaste Stad. Heeft een treflijke en seer groote Kerck, nevens een hoogen Thoon; waer in gespeeld werd een konstige Klocken-Musijk, sigh veranderende nae de gelegenheyd der Tijden en Feesten.

ROTTERDAM,

Een oude Stad, geleege aen de Maes, op de Mond van de Vliet de *Rotter*. Is sterck, Schoon, wel betimmerd. De Hoofd Kerck, genoemd nae *S. Laurentius*, is seer treflijk. De vermaerde *Erasmus* was hier gebooren.

GORINCHEM,

Gemeenlijk genoemd *Gorcum*, is een taemlijk - goede Stad; Van den Thoon kan men twee-en-twintigh bemuerde Steeden sien, behalven de meenigte van Dorpen. 't Land daer rondom is vrughtbaer.

SCHIEDAM,

Heeft dien Naem bekoomen nae de Rivier *Scye*. D'inwooners generen haer van Gaern en Visschers-Netten te bereyden, tot den Haringh-vangst. Dese Stad is meer prijslijk wegens haere schoonheyd, als grootheyd

SCHOONHOVEN,

Soo genoemd wegens de schoonheyd shaerer Hoven: of soo andere meenen, *Schoon-haven*, wegens de goede Haven. In 't Jaer 1375. is deese geheele Stad tot de grond toe afgebrand geweest.

BRIEL,

Een taemlijk goede Stad; heeft voortijds tot *Zeeland* behoord. Leght

Leght aen 't Gat van de Maes. De lugt is hier een weynigh hard. 't Omleggende Land vruchtbaer.

GEERTRUYDEN-BERGH,

Leght op de lincker zijde van de Merwe; drie mylen van *Dordrecht*, *Heusden*, en *Breda*. Is een wel bevestighde Plaets; en verkreegen Goed der Princen van Oranje. Elft, Salm en Steur werd hier seer veel gevangen.

HEUSDEN,

Een seer oude Stad. Is aen *Holland* gekoomen door verkoopingh: En soo van Natueren als door Wercken sterck. Niet verr' van haer loopt de *Wael*.

WORCUM,

Hoofd-stad van 't Land *Altena*; Gelegen aen de *Wael*, in een vruchtbaer Gewest.

YSSELSTEYN,

Soo genoemd nae den *Yssel*, aen welcke se leght. Tusschen die van *Holland* en *Utrecht* is over dit Steeden altijd een groote twist geweest.

WOERDEN,

Is begonnen opgerecht te werden tot een Stad in 't Jaer 1160. heeft aen U-

trecht behoord, doch is aen *Holland* gekoomen, om dat Heer *Herman van Woerden* met *Gerard van Velsen* was getreden in de t'laemen-(weeringh) tegens *Graef Floris van Holland*.

NAERDEN,

DE Hoofd-stad van *Goyland*. Heeft groote Oorlogen tegens *Utrecht* gevoerd; en van den *Buyt*, op haer gekoomen, een *Thoon* gebouwd.

VLAERDINGEN,

Is d'ouste van al de *Hollandse* Steeden. Doch nu byna veranderd in de gedaente van een slecht Dorp, sijnde afgespoeld door de *Maes*.

GOEREE,

Leght in een Eyland, soo genoemd wegens de goede Haven voor de Scheepen. Heeft voortijds tot *Zeeland* behoord.

ALCKMAER,

Een taemliijk-rijcke en goede Stad. Heeft seer lustige Hoven. Is eene der oudste Steeden van *Holland*.

HOORN,

Leght met haer grootste derde deel tegens de *Suyder-Zee* aen. Aend' andere zijden is vruchtbaer *Weyland*. Hier werd

werd meenichte van Kaes gemaect.
D'eerste drie Huysen sijn hier gebouwd
geworden in 't Jaer 1316.

Van binnen isse oock seer wel be-
bouwd.

V E R E,

ENCK HUYSEN,

LEght aen de Zee. Heeft veele Sout-
Keeten. Floreerd door de Haringh-
vanght.

Voorts werden noch tot Holland
gereeckend eenige kleynere Steeden,
doch van geen groot belangh, en
derhalven onnodigh, om hier van te
sprecken.

De negende Provincie is ZEE-
L A N D. Deese heeft aght Steeden,
nevens honderd en twee Dorpen. De
Hoofd-Stad daer in is

MIDDELBURGH

EEn groote, stercke, wel-bebouwde,
oock met Bruggen, Thoornen en
Bolwercken, beyde tot gebruyck en
ciraed, seer staetliick voorziene Stad.

FLISSINGEN,

HEeft niet alleen van Natueren een
seer goede bequaemheyd, wegens
de daer aenitootende Zee; maer oock
isse noch daer-en-boven aen drie zijden
seer wel voorzien van Bolwercken,
Flanqueeringen, en wijde Water-graghten.
Aen de vierde zijde, nae de Zee toe,
isse gantsch wel versorghd met goed
Muerwerck van gebackene Steenen.

EEn bemuerde Stad in 't Eyland *Wal-
cheren*; leggende een uyr van *Flissin-
gen*; twee uyren van *Middelburgh*. Is
eest geweest een Buert van arme Vis-
schers. Daer nae een Dorp, eyndlijck een
Stad geworden.

ARNEMUYDEN

EEntreslijcke Stad geweest; doch
heeft nu nauwlijcks de Schaduw
daer van.

ZIERICK ZEE

DE Hoofd Stad van 't Eyland *Schou-
wen*, en de tweede Stad van *Zee-
land*. Sou gebouwd sijn geworden in 't
Jaer 849. Heeft een bequaem Stad-
huys. De Hoofdneeringen deeser Stad
sijn de Visschery, de Sout-keeten, en
de Meede-maekingh.

G O E E

IS d'eenige Stad in *Suyd-Beverland*;
de derde in de vergaderingh der Stee-
den, Staets-wijs by den anderen komen-
de.

THOOLEN,

EEn der Groote Steeden van *Zee-
land*, heeft onder deselve de vierde
plaats

West-

West-Capelle en *Domburgh* zijn voortijds voornaeme Sceden geweest, doc hebben nu geen teekenen meer van hun vorige welstand. *Rommerswael* en *Corigene* hebben door de Zee verloren de plaets daerse stonden.

De thiende *Provincie* is 't Hertoghd-
dom **GELDER**: Waer toe ook
behoord

D elfde, zijnde 't Graeffschap
ZUTPHEN.

't Hertoghd-
dom **GELDER**
werd gedeeldt in twee Deelen; waer
van 't eene behoord onder 't Gebied
des Koninghs van *Spanje*; 't andere
onder dat van de *Staeten Generael*.

De Hoofd Stad in 't *Spaensche Gel-*
derland is

GELDER,

WAer van 't geheele Land sijn
Naem voerd. 't Is een seer sterck-
bevestighde Plaets; oock voorsien met
een vast Slor.

ROERMOND,

ISeen Bischoplijke Stad, desgelijcks
seer wel bevestighd, om de vyanden te
kunnen weerstaen.

VENLO,

ISfoo van Natueren als door Konst een
valle Plaets, gelegen aen de *Maas*. In
deselce werd een taemliick-groote
Koophandel gedreven. *Prins Frede-*

rick Hendrick heeftse veroverd in 't Jaer
1632.

't *Staetsch-Gelderland* werd ver-
deelt in drie deelen: Onder welke
't eerste is de *Veluwe*; en de Hoofd-
Stad daer in.

ARNHEM,

EEn Volckrijcke, bovenmaeten va-
lste, en seer luttige Stad, beneden
Schenckenschans, aen den rechter-Oever
des *Rhijns*; ontrent een halve Mijl
weghs van de Plaers, daer sijn de ge-
daghte Rivier den *Rhijn* in twee deelen
deeld.

HARDERWYCK,

EEn taemliick goede Stad, geleege
op de Zuyder Zee; doch heeft geen
goede Haven. Is in 't Jaer 1503. in min
als drie uyren tijds geheel afgebrand.
Hier is een *Academie*.

Onder dit *Quartier* behoord oock
Elburgh, *Hattom*, en *Wageningen*; zijnde
kleyne steden.

NIEUMEGEN,

Geleegen aen de Rivier de *Waal*,
is een seer oude, groote, schoo-
ne en Volckrijcke Stadt. Heeft oock
een seer oud Slor, 't welck *Julius Caesar*
sou doen bouwen hebben.

THIEL,

DE Hoofd stad van geheel *Thier-*
waal, welke *Wacht* een
half

half Eyland pleegte te zijn. Legt aen de
Wael. Is sterck.

BOMMEL,

L Egld in 't tweede deel van 't
Staetsch-Gelderland, genoemd de
Betuwe. Is een taemlijke groote en
schoone Stad; oock seer sterck van Na-
turen, wegens de gelegentheyd haerer
Legh-plaets.

't Derde deel van 't *Staetsch-Gel-
derland* is 't Graeffschap ZUTPHEN,
zijnde een van de seventhien *Provin-
tien*. De Hoofd-stad voerd deselve
Naem van

ZUTPHEN.

D Eese is seer schoon, en foodaenigh
bevestigd, datse werd gehou-
den voor eene der sterckste Steeden,
in de gantsche *Vereenighde Nederlandsche
Provincien*.

DOESBURGH,

E En oude Stad, wel bevolckt. Eenig-
gemeenen, datse even deselve is,
welcke *Tacitus* noemd *Affiburgum*.

DEUTECOM,

E En Mijl van *Doesburgh*, aen
d'oude *Yffel* gelegen, is geen on-
bequaeme Plaets.

LOCHEM,

E En kleyne Stad, twee Mijlen van
Zutphen, is van een goede ge-
legentheyd.

GROL,

E En taemlijke wel bevestigde
Plaets, met stercke Wallen, Bol-
wercken, diepe Graghten, en Cafe-
matten.

Hier sou nu te sprecken staen van
de twaelfde *Nederlandsche Provincie*,
zijnde 't MARCKGRAEFSCHAP
DES H.ROOMSCHEN RYCKS.
Maer wijl 't selve de Stad *Antwerpen*
alleen is toegeeygend geworden, en
van deselve nu alreeds gehandeld is,
soo treden wy over tot

De derthiende *Provincie*, naement-
lijk UTRECHT. Deese is seer
vrughtbaer, en voerd haeren Naem
van de Hooft-stad

UTRECHT,

E En seer schoone, wel-gebouwde,
groote Stad, gelegen in 't effene
Land, rondom voorsien met Water-
graghten, Wallen en Bolwercken. Oock
loopen tweederley Graghten door de
Stad heenen. Dicht ontrent haer heefse
by de vijfthigh schoone en vaste Stee-
den, tot welckemen te voet kan koo-
men, by d'alderverst-afgeleegene in
eenen dagh.

't Land daer rondom is seer lustigh en
vrught-

vruchtbaer in allerley Veld en Boomvruchten. De Lucht byzonder gezond. De Vee-voedingh seer treflijk. De Burgers zijn beleefd, statigh en vriendelyck. D' Academie is seer vermaerd, ter oorsaeck van de hier geleerd hebbende seer geleerde Professoren. Onder welke in de Theologie heeft uytgemunt dat Mirakel van geleerdheyd, de Heer Gisbertus Voetius. In de Rechtsgeleerdheyd de Heer Antonius Mattheus; twee Mannen, door de geheele Christenheyd vermaerd.

van Utrecht, en drie van Campen. Is van geen groot belangh of aensien.

MONTFORT,

Lecht op d' Yssel, doch een andere Yssel als die uyt den Rhijn koomd t' Yssel-vord. Een miyl van Woerden, van Oudewater, en van Ysselsteyn. Ook een lustige Plaets, maer niet groot. Is geweest ten tijden der Utrechtsche Bischoppen. Een Frontier en Bolwerk tegens Holland.

De veerthiende Provintie is MECHELEN, en heeft maer een eenige Stad van dien selven Naem; van welke in de vijfde Provintie, naementlijk Brabant, meldingh is geschied.

De vijftiende Provintie is GROENINGEN en d' OMLANDEN. Heeft onder sich honderd en vijftien veertigh Dorpen, doch maer eene Stad, van dien selven Naem.

GROENINGEN,

Deselve is geweldigh Volckrijk. Daerenboven oock op 't beste voorzien met stercke Borstweeren en Ringmuieren.

De sesthiende Provintie is OVERYSSEL, Grensende tegens 't Oosten aen Westphalen; tegens 't Noorden aen Friesland en 't Groeniger Gebied; tegens 't Westen aen de Suyder-Zee, tegens 't Suyden aen Gelder. De Hoofd-Stad deeses Lands is

X 3

DE

WYCK,

BY genoemd te Duersteede, is voortijds geweest een seer groote Stad, waer in 32. Parochie-kercken waeren; oock seer oud, soo dat Tacitus al van haer heeft geschreven onder den naem van Batavodurum. De Normanen en Deenen hebben deselve verwoest gehad. Naerderhand wierde weer herbouwd; doch op verre nae soo groot niet als te vooren.

AMERSFORT,

Is in 't eerst een kleyn Steedeken geweest, doch naerderhand seer vergrootgeworden. Den Bodem daer ontrient is lustigh genoegh; de vruchtbaerheyd oock taemlijk. d' Inwooners werden, wegens haer verstand, Religie, Matigheyd, Milddaedigheyd tegens d' Arme, en Gastvryheyd tegens de Verdrevene en andere Vreemdelingen, seer gepreesen.

RHEENEN,

Dusdaenigh genoemd, om datse by den Rhijn legd, vier miilen

M,

Mijlen van goede ge-

bevestigde Wallen, Bollen, en Caste-

staen van de Provintie, EESCHAP VAN RYCKS. Antwerpen worden, en handeld is,

naement-Deese is seer aeren Naem

T,

gebouwde, in 't effene met Watercken. Oock ten door de haer heeftse vaste Stee-er kan koo-geleegene in

seer lustigh en vrucht-

DE VENTER,

EEn schoone, welgebouwde, Volckrijcke, groote en vaste Stad. Hier werd een taemlijk-groote Handteeringh gedreven: Vijf Marckten houden hier Jaerlijcks.

CAMPEN,

LEght ter lincker-sijde des *Yffels*, niet verr' van den Uytloop deesles Waters in de *Suyder-Zee*. De Brugg' welke hier over de gedachte Rivier is gelegd, is bewaerd met een tiercke Schans.

SWOL,

GElegen aen een kleyne Vloed, of Vliet, genoemd de *Vidre*. Is een seer goede Plaets, en voortijds een Rijcks-Stad geweest. Daerenboven sterck, welvoorsien met goede Wallen, en dubbele Grachten. De Marckt is seer treflijk en groot.

STEENWYCK

AEn 't Waterken d' *Aa*, en op den *Parnae Friesland* gelegen, is geen groote Plaets; heeft echter drie Kercken, onder welke de *S. Clemens*-Kerck de voornaemste, en met een hoogen vierkanten Thoon voorsien is.

HASSELT,

BY genoemd op de *Vidre*, tot onderscheyd van *Hasselt by Tongeren*, in 't

Land van *Luyck*; is voortijds een goede en rijcke Stad geweest. Heeft nu de Koophandel niet meer diese pleeghe te hebben. Is anders een nette Plaets.

OLDENSEEL,

IS taemlijk groot, en daer in werd al eenigen Handel gedreven. Veel sijn Lijnward word hier gemaect, dat nae and. re Plaeten word vervoerd.

Voorts noch *Otmarsum*, *Enschede*, *Meppel*, *Coervoerden*, c. f. v.

De sevenhiende en laetste *Provincie* is *FRIESLAND* wordende, wegens haere wijd-uyggestrecktheyd en Volckrijktheyd, voor better gehouden als *Ost-Friesland*; alhoewel se anders gantich Moerassigh is. Sy heeft wel geen Bosschagien, noch Hout; doch de voorsichtige Natuer heeft dit Landtschap soo rijcklijck met Turf voortien, dat het oock andere omgelegene Gewelten van laeren Overvloed kan meê deelen. De Hoofd Stad is

LEEUWARDEN,

EEngroote, wel-gebouwde, rijcke, Volckrijcke, wel geleegene en vaste Stad. Heeft een hooge Wal, en een breede, diepe Graght. Daerenboven noch vijf geweldige Bolwercken van Aerde; yeder der selver oock sijn Graght hebbende.

DOC.

DOCKUM,

Heeft een Haven nae de Zee, en een. *Canael* nae *Groeningen*. Leght vijf mijlen van *Leeuwarden*; vijf van *Groeningen*, en acht van *Franecker*.

FRANEKER.

Is deluftighste, en te gelijk oock de netste Stad onder al de *Frieſche* Steeden: Geleegen op een seer vruchtbaeren Bodem. Daer rondom sietmen vele Dorpen, welke bynae Steeden schijnen te zijn. De gemelde Plaers heeft seer schoone wel gebouwde Huysen, en een seer Schiprijcke Rivier. Allerweegen loopt Water door de Stad.

BOLSWAERD,

Een vrye Hanse-Stad, geleegen op een goede Grond, by nae in 't midden van al de Steeden des Lands. S' is gebouwd ontrent 't Jaer 713. van Vrouw *Bolswine*, Dochter van Koningh *Radbod*.

STAVOREN,

Is d'oudste Stad in *Frieſland*, en voortijds de Hoofd-Stad van 't Koninckrijk der *Frieſen*, doch nu van geen groot belangh.

HARLINGEN,

Is, behalven de Wal van Aerde, voorzien met acht seer stercke Bol-

wercken. Deese Stad is tot driemaelen toe uytgeleghd, of vergroot geworden, en derhalven nu, naelt *Leeuwarden*, de grootste en Volckrijkste Stad in 't gedaghte *Frieſland*.

SNEECK,

Is een goede doch kleyne, wel-geleegene Stad, driemijlen van *Leeuwarden*. Naer haere grootte heeftse een schoone Marckt en Raedhuys.

IST en WORCUM sijn opene Vlecken, doch hebben Stadsvoorrechten. **S**LOTEN is een kleyne Steedeken.

Volghd nu de sesde Kreytz in orde, zijndeden **OVER-RHYN-SCHEN**, of den **ELSASSISCHEN**.

In 'r gemeen pleegh *Elſas* genoemd te worden de rechte Spijs-kamer van *Duyſchlandt*. Daer is bynae geene *Provintie* aen den *R. ijsſtroom*, welke in vruchtbaerheyd by deese dan vergeleecen worden. Echter is de Wijn, die hier wast, niet soo goed noch gesond, als de *Rhijn* en *Necker*-Wijnen.

Dit Landschap stoot aen *Switſerland*, *Lotharingen*, *Keyſ. Burgundien*, den *Onder-Paltz*, en met eenige stucken oock aen 't Hertoghdome *Wurttemberg*. 't Werd afgedeeld in *Over* en *Onder-Elſas*. De Steeden, welke in *Over-Elſas* leggen, zijn:

RUF

RUFFACH,

EEn seer oude Stad, behoorende onder 't Bisdom *Straetsburgh*. Hier is een Bischoplijk Slot.

COLMAR,

LEghd op een gantsch effene, seer schoone en vruchtbaere, oock van veele Wateren bevooghtighden Bodem. Is met goede Wallen bevestigd. Daer-en-boven oock versierd met schoone Huysen, Kloosteren en Kercken.

SCHLETS TADT,

IS desgelijcks een Rijcks, en tot de Vooghdij *Hagenaau* behoorende Stad. Heeft een *Ovael-Figuer*. Schoone Ringmueren van gebackene Steenen, met Gagen voor de Waghten; en goede Huysen.

BENFELD

EEn Steedeken, behoorende met her seer schoone Slot tot het Bisdom *Straetsburgh*. Leght in een Vlack Land aen d' *Ill*. Des selven Wallen en Schancken zijn ter neer geworpen geworden.

STRAETSBURGH,

DE Hoofd-Stad in *Onder-Elzas*, leght in de Vlackte, op een gantsch vruchtbaeren Bodem, soo dat hier in geen Plaets in *Duytslandt* by deselve te vergelijken is. Sy is seer ruym en wijd-uytgestreckt gebouwd, en heeft derhalven een seer grooten omvangh. Daer-en-boven veel groote Plaetsen; Vorstlijke, Graeflijke, Adellijcke, en andere Hoven en Hofhoudingen; heerlijke Huysen, e. s. v. S' is seer beroemd, wegens den seer hoogen Thoon en 't staetlijk *Munster*.

HAGENAuw,

EEn Rijcks-Stad, werd geteld onder de vier Rijcks-Dorpen: En anders oock de *Rijcks-kamer* genoemd; doch is van de *Francoisen* gantsch jammerlijk verwoest geworden.

WIESSENBURGH,

LEghd sonderlingh wel. Heeft een treffelijk Wijn-gewas. Leverd oock veele Kastanien; waer van d' Inwoners haer onderhoud trecken.

LAN-

LANDAU,

IS met stercke Muern, Thoornen, Bolwercken, en gevoederde Watergraghten seer welbewaerd.

Voorts behooren noch tot den Over-Rhijnschen Kreytz de volgende Steeden; als,

SPIER,

LEggende nae den Rhijn toe; wat verheven, doch anders in een Vlack Land. Heeft een seer vruchtbaeren Koorn-Bodem. Daer rondom heenen wast een seer heerlijcken rooden Wijn, die in groote waerde werd gehouden. Daerenboven vindmen hier bovenmaten veel Amandelen. Voorts is deese Plaets allerweegen beroemd, wegens 't Keyserlijck Kamer-Gericht.

WORMS,

IS een seer oude, beroemde Rijcks-Stad, leggende een weynigh van den vollen Rhijn, aen een seer lustige Plaets. Daer rondom is een goed, vet Aerdrijck, gevende treflijke Wijn en Koorn.

FRANCKFURT aen den MAYN,

IS een wijd-beroemde, Keyserlijke vrye Rijcks, Keur en Koop-Stad, welckers gelijcke niet lichtelijck in Duytschland te vinden souzyn. Sy heeft, uyt

kraght der *Guldene Bulle*, opgericht van Keyser *Karel* de vierde (die een sonderlinge Liefde tot deese Stad droegh, en welke *Bulle* oock hier bewaerd werd) dit hooge Voorreght bekoomen, dat de *Roomsche* Koningen hier verkooren moeten worden.

Daerenboven heeft dit *Franckfurt* oock twee seer aensienlijke Jaer-Missen, of Marckten, in de Lente en in den Herfst, tot welcke uyt bynae al de *Christen* Landen in *Europa* Kooplieden koomen, om haeren Handel te drijven met allerley Waeren, welke men sou konnen bedencken.

De kleyne Stad alhier werd genoemd *Sachsenhausen*, welke met een Steene Brugg, over de *Mayn* geleegeen, aen de groote Stad is geheght.

GELLENHUYSSEN,

EEN Rijcks-Stad, gelegen in der *Wetterauw*, aen de *Kinzig*. S'is gebouwd op een Bergh, waer onder de Burgh en 't Slot leght.

WEZLAR,

GElegan in der *Wetterauw*, aen de *Lahn*, ter plaets alwaer de *Dille* daer in valt, op een vruchtbaeren Bodem. Is een seer oude Stad, van veele Keyseren met sonderlinge Voorreghten voorzien.

FRIEDBERGH,

EEN Rijcks-Stad in der *Wetterauw*; is voor deesen veel grooteren wijd-uytgebreyder geweest, als ter deeser tijd. Sy heeft eenige foo gantsch schoone, breede, reght-uytloopende Straeten,

ten , als men ergens elders in een Stad fou mogen vinden.

HANAUW.

D Eefe Stad en 't Slot, dicht aen de Rivier de *Muyn* gelegen, daer de Vloed de *Kinzig* sich in deselve uytgiet, is een over-oude Plaets, de *Residentie* der Graven en Heeren van *Hanauw-Muntzenbergh*. S'is seer wel bebouwd, en nevens 't Slot rondom met Mueren, Wallen, Waeter-Graghten en Bolwercken bevestighd. Werd afgedeeld in d' oude en nieuwe-Stad.

DARMSTADT,

L Eght in een Vlackte aen 't *Odenwald*. Is de Hoofd-Stad van 't Over-Graeffschap *Catzenellebogen*, en de *Residentie* of Hofhoudings-plaets der Landgraven van *Hessen*, van de *Darmstadsche Linie*. 't Vorstlijk Slot is seer heerlijck, hebbende een voortreflijck Klocken-spel; daer benevens oock een uytsteekend schoone Lustgaerde.

WISZBADEN,

E En niet groote, maer seer oude Stad, bysonderlijck beroemd wegens haere heerlijcke, heylsaeme Baeden. S'is geseegend met een gantsch goede en vrugtbare Bodem.

SWALBACH,

I S een seer beroemd Vleck, wegens d'aldaer gevonden werdende voor-

trefflijcke heylsaeme Bronnen en Baeden, gelegen in 't Nedergraeffschap *Catzenellebogen*. Allerweegen is 't omringhd met uytmuntend-schoone Beemden, aengenaeme Daen, lustige Bergen, behaeghlijcke Heuvelen, vrugtbare Ackeren, en heldere Beecken: Soo datmen nae sijns herten begeerte daer ontrent kan gaen wandelen, en 't gesicht vervrolijcken.

GIESSEN,

I S voortijds een kleyn Dorp geweest, gelegen in een Moeras; naederhand, wegens 't Regenwater, 't welck met meenighte derwaerts quam aenschieten, *Confluentia pluvialis* genoemd geworden. D' alhier zynde *Universiteit* of Hooge School heeft deefe Plaets beroemd gemaect.

MARPURGH,

E En Kasteel en Hoofd-Stad in *Hessen* aen de *Lahn*, leghd bynae geheel aen, en oock ten deelen oopen Bergh; soodanmen ter veelerweegen door Trappen moet opgaen. Deefe Stad heeft een grooten roem, en desgelijcks by de Vreemdelingen groote Eer bekoomen, wegens d' *Universiteit*, alhier opgericht door *Philippus* den Ouden, Landgraef van *Hessen*, in 't Jaer 1527.

CASSEL

I S niet alleen een voornaeme Koopen Handteeringhs-Stad in *Neder-Hessen*, maer oock een heerlijcke *Residentie* der *Hessische* Landgraven.

SCHMAL-

SCHMALKALDEN

EEn bequaeme wel-gebouwde Stad aen de *Warre*; alwaer seer veel Yserwerck werd gesmeed. Insonderheyd is deese plaets wijd en breed bekend geworden, wegens 't Verbond, 't welck de *Protesteerende Duytsche* Vorsten en Standen alhier oprichteden, genoemd 't *Schmalkaldische Bond*.

HIRSCHFELDT,

EEn oude voornaeme Stad aen 't *Water Fulda*, gelegen aen een seer lustige Plaets. 't Heeft een Vorstlijk Sticht.

F U L D A;

IS de Hoofd-Stad van 't Landeken, 't welckmen noemd *Buchau*. Heeft veel goede Vischrijcke Wateren; insonderheyd de Vloed *Fulda*, nae welke deese Stad haeren Naem heeft bekomen. 't Klooster werd bewoond van *Benedictijner*-Monicken. 't Selve is seer rijk. D' Abten van *Fulda* werden genoemd Vorsten des Rijcks, en Aerts-Cancelliers der *Roomse* Keyserin.

De sevend Kreytz is de **NEDER-RHYNSCHE**, anders oock genoemd de *Keurvorstlijke Rhijnsche*. Tot den selven behoord den *Onder-Paltz*, welke in Vrughtbaerheyden Lustigheyd nauwlijcks behoefde te wijcken voor eenige *Provincie* in

Duytschland. Ten Oosten grensdtse aen 't Hertoghdome *Wurtenbergh* en 't Bisdom *Wurtzburg*: Ten Noorden aen *Hessen* en 't *Triersche* Gebied: Ten Westen aen 't Keurvorstendome *Trier* en *Lotharingen*: Ten Suyden aen *Elzas* en 't *Marckgraeffschap Baden*. 't Wird bevoghtighd van den *Rhijn*, de *Mayn*, de *Neccar*, de *Noha* en *Lauter*. De Hoofd-Stad daer in is

HEYDELBERGH,

GElegen aen de *Neccar*, welke hier *Francken* en *Swaben* van malkander deeld. 't Gewest rondom deese Stad heeft een gesonde Lught. Aen beydersijds Geberghten heeftmen goed Wijn-gewas. Tegens 't Westen en 't Zuyden bequaeme Ackergronden. De Bosschen geven goed Wildbraed en Gevogelt. De *Neckersfroom* leverd alerlley wel-smaeckende Visch. Alhier is een wijdvermaerde Hooge School.

FRANCKENDAEL,

IS eerst onder *Paltzgraef Frederick* in 't Jaer 1576. van de *Nederlanders*, welke deese Plaets noch bewoonen, tot een heerlijke Stad en Vestingh gemaect geworden. Men siet'er vier sierlijk-gebouwde Poorten aen; daerenboven seer schoone *Real*-Bolwercken, voorzien met drie Bateryen. Onder de *Wallen* zyn ses verwelfde Gangen, om, wanneer de nood vereyscht, Volck en Geschut daer door te brengen. Voorts isse van dicke *Pallissaden* seer wel versorghd.

MAN-

MANHEIM,

Leghd twee Mijlen beneden *Heydelbergh*, ter plaets daer de *Necker* in den *Rhijn* valt. Keurvorst *Frederick* den vierden heeft hier in 't Jaer 1606. den eersten Steen tot een Nieuwe Vestingh geleghd. Synen Soon Keurvorst *Frederick* den vijfden heeft den Bouw der selve voleyndighd.

LADENBURGH,

IS een van d' alderoudste Steeden in geheel *Duyschland*, aen deese sijde van den *Rhijn* gelegen. Is oock, voor de bouwingh van *Heydelbergh*, de *Neder-Rhijnsche* Hoofd-Stad geweest.

OPPENHEIM,

Geleegen aen een Bergh (op welken gebouwd is het seer-schoone en vaste Slot *Landskroon*) ontrent drie Mijlen weghs boven *Mentz*.

BRETTHEIM,

Of *Bretta*, is den Ingangh of de Sleutel tot den *Paltz*. Heeft seer schoone en bequaeme Gelegentheden; daerenboven een seer vrughtbaeren bodem in Koorn-gewas, Wijn, Hout en Water.

CREUTZENACH,

Een dubbele Stad aen de Vloed de *Nobe*, of *Noba*, met een Bergh-

Slot in den aenstoot des *Hondrucks*. De helft behoord aen *Keur-Paltz*, d' andere helft aen 't *Marckgraefschap Baden*.

KEYSERSLAUTEREN,

Een Steedeken, geleegen aen 't *Watter Lauter*. Is van Keyser *Frederick* den eersten, ontrent 't Jaer 1157. met een Koninghlijk *Pallays*-verciert geworden. Nae hem, en nae 't gedaghte *Water*, heeft deese Plaets den naem van *Keyfers-Lauter* bekoomen.

BACHARACH,

IS d' oudste Stad in den gantschen *Paltz*; oock geheel aensienlijk en beroemd, weegens twee treflijke en kostlijke dingen. Eerst, ter oorsaeck van 't *Wijn-gewas*; welke *Wijnen* allerweegen vermaerd zyn, en nae seer verre Gewesten vervoerd worden. Daer nae, wegens den *Rhijn-Tol*, welke voor deesen de Keurvorstlijke *Rentkamer* seer veel gelds pleegh in te brengen.

DILLENBERGH.

IS de Graeflijk-*Nassauische* *Residentie*. 't Slot op den Bergh is een aensienlijk, groot, wijd uytgebreyd Gebouw. Behalven de hooge, dicke seer stercke Mueren is 't noch aen d'eene sijde omringhd met een *Wal*, nevens een diepe, wijde, gevoederde en gemuerde Graght.

MENTZ,

MENTZ,

Anders *Maynz*, of *Meynz*, een Aertsbischoplijcke Stad aen den *Rhijn*, ter plaets daer de *Mayn* in deselve loopt, is van een grooten Ouderdom; wel langh, doch seer smal; 't welck niet anders heeft kunnen zyn; want ter eener sijde heeft een eenighsins hoogh oplopenden Bergh, en aen d' andere sijde den *Rhijn*. De Straeten zyn hier engh, behalven twee of drie, welke wat breed leggen. 't Getal der Poorten is thien; d' eene tegens 't Suyden; d' andere tegens 't Westen, de derde tegens 't Noorden: D' overige seven gaen nae den *Rhijn* toe.

HOCHST,

Een lustigh Steedeken, behoorende aen *Keur-Mentz*, heeft een treffelijk Slot. 't Leghd aen desee sijde van de *Mayn*, niet verr' van de plaets, daer 't Water *Nidda* in de gemelde Rivier valt.

INGELHEIM,

Ene tusschen *Mentz* en *Bingen* geleege Stad, alwaer Keyser *Karel* de vierde (voor wiens geboorten-plaets dit *Ingelheim* werd gehouden) voor meer als driehonderd Jaeren een Koninghlijck Palleys heeft doen bouwen; tegenwoordigh genoemd D' *Ingelheimer* Sael.

BINGEN,

Is een seer oude Stad. Haere gelegenheid is gantich lustigh, vier Mij-

len weghs beneden *Mentz*; Daer sigh 't Geberght aen beyde de sijden t' saemen treckt. Hier loopt een seer Schiprijck Water, genoemd de *Nobe* (over 't welke boven aen de Stad een verwelfde Steene Brugg' leghd) in den *Rhijn*. Deese Plaets behoord nu aen 't Dom-Capittel van 't hooge Sticht *Mentz*.

COBELENTS,

Een Stad, geleege tusschen *Mentz* en *Keulen*; zijnde den Aerts-Bischop van *Trier* onderworpen. De Rivier de *Moessel* valt hier met een seer groote geswindheyd in den *Rhijn*, en met soo een snel-aendringende geweldige kragt, datmen een lange streeck verr' beyde deese Wateren van een ongelijke verwe uyt malkander kan onderscheyden. Vlack daer tegens over ter reghter sijde des *Rhijns* leghd op een seer hoogen Bergh 't Bischoplijck Slot *Eerenbreitstein*; 't welken gemeenlijck nae Aerts-Bischop *Hermannus*, die 't selve vergroot heeft, noemd *Hermanstein*. 't Is bevesticht met geweldige Thoornen en Rorzen: Oock op 't beste voorsien met allerley Geschut, Buskruyd en Kogelen.

TRIER,

Word gehouden voor d' oudste Stad in geheel *Duytschland*. Men vind hier veel heerlijcke Kercken en Kloosters: Onder welke insonderheid beroemd is d' Aertsbischoplijcke Hoofdkerck, genoemd *S. Pieter*; wegens de seldsaeme grootheyd der Steenen, van welke deselve gebouwd is.

Y

KEU-

K E U L E N,

EEn treffelijke Rijcks-Stad; soo oud, datse alreeds seshien Jaeren voor des *Heeren Christi* geboorte is gebouwd geworden. Wegens haere schoonheyd, welgelegenheyd, en veele Kercken isse niet weynigh vermaerd.

A N D E R N A C H,

IS genoeghsaem bekend wegens den daar gestelden Tol; desgelijcks wegens 't Graf des Keyfers *Valentiniani*. Men maect hier seer goede Kruycken of Kannen.

B O N N,

EEn oude Stad, den Keurvorst van *Keulen* toebehoorende, als zynde sijne *Residentie*, legd in een lustige Vlakte, daer sijn 't *Rijn*-geberght weer van malkander deeld. Rondom deese Stad sietmen Koorn-landen, schoone Boomgaerden, Hoven, en allerley Vruchten: Oock een goed Wijn-gewas. Even hierom heetse den Naem van *Bon* bekomen, beduydende soo veel als een goede Leghplaets.

D'aghtste Kreytz is de **WEST-PHAËLSCHE**. *Westphalen* is een zaemlijck groot, maer Koud en rauw Land. Ten Westen grensd het aen de *Weser*: Ten Noorden aen 't Graefschap *Zutphen*, *Over-Yssel* en *Groeningen*, Ten Oosten aen 't Hertoghdom *Kleef* en *Bergh*: Ten Suyden aen *Hessen*, en de Graefschappen *Waldeck* en

Nassauw. De voornaemste Vloeden deeser Provintie zijn de *Weser*, *Ems*, *Lippe* en *Rocr*. De Hoofdt-Stad deeses Stights en Bisdoms is

M U N S T E R,

EEn schoone en groote Stad, in de voorgaende Eeuw seer berught geweest, wegens de dolle raserny der *Wederdopers*.

P A D E R B O R N,

EEn oude Bischoplijke en seer welgebouwde Stadt in *Westphalen*; oock de Hoofd-Stad van 't Bisdom deeses Naems.

O S N A B R U G H,

EEn heerlijke Stad en Bischoplijke *Residentie*. Heeft twee Stighen. Drijft een seer grooten Handel met grauw en Lijnen Laecken. Leghd in een lustigh Dal, aen 't vlietend *Water Hase*, of *Hesem*.

V E R D E N,

IS de Hooft-Stad in 't Bisdom deeses Naems, welke oock tot den *Westphaelschen* Kreytz werd getrocken; geleege aen d' *Aller*, die dicht hier ontrent in de *Weser* valt.

Dit Bisdom is in 't *Munstersche* Vreede-besluit tot een *Wereldlijck* Hertoghdom gemaect, en de Kroon *Sueden* overgelaeten, als een onmiddelbaer Rijcks-Leen.

MIN-

M I N D E N,

IS een lustige en vaste aen de *Weser* en *Fulda* geleegene Stad, alwaer de Dom en meer andere Kercken besichtigens waerdigh zyn.

Tot deesen Kreytz behoord noch verder 't Hertoghdome GULICK; grensende tegen 't Oosten aen den *Rhijn*; tegens 't Noorden aen 't Hertoghdome *Kleef*; tegens 't Westen aen de *Maes*; tegens 't Suyden aen 't Hertoghdome *Lutzenburgh* en *Limburgh*. De Hoofd-Stad hier in is

G U L I C K,

GElegene aen de Vloed de *Roer*. Sy heeft een seer vast en wijd-uytgebreyd Slot; soodaenigh voorsien en bewaerd met dicke Mueren, en treffelijke Water-graghten, dat bynae onmogelijk werd gehouden, 't selve te beschieten, soo dat het daer door schaede sou kunnen komen te lijden.

D U R E N,

LEghd desgelijks aen de Vloed de *Roer*, zijnde een Vorstlijke *Gulick*-sche Stad. In de Dom-kerck alhier werd getoond het soo geseyde Hoofd van *S. Anna*, Moeder der Heylige Maeghd *Maria*.

In dit Vorstendome leghd oock

A K E N,

SYnde een Rijcks-Stad; tegenwoordigh omringhd van twee Graghten

en twee Mueren; en alsoo een ronde dubbele Stad. Voortijds moest hier de Krooningh eens Keyzers geschieden. Wierd echter de Krooningh, om eeniger oorsaken wil, anderwegen aengesteld, soo pleegen de Keurvorsten 't *Capittel* der Koninghlijke Kerck van daer te beroepen, om de Kleynodien, aldaer van weegen 't Rijck in bewaeringh geleghd, ter bestemder plaets te brengen.

Tot deesen Kreytz behoord noch 't Hertoghdome KLEEF; wiens Hoofd-Stad desgelijks werdt genoemd

K L E E F.

IS een goede wel-gebouwde Plaets, taemlijk hoogh gelegen, insonderheyd 't Slot, hebbende sijne Standt-plaets op den rugg' eens Berghs. 't Is een oud, echter schoon Gebouw. Deese Stad leghd seer wel, en heeft een sonderlingh lustigh Uytzicht.

W E S E L,

EEn *Kleef*-sche Stad, is genoeghsaem beroemd wegens haeren Rijckdom, Waerdigheyd, Gebouwen en Koophandel. Aen haere Mueren loopt de *Lippe* in den *Rhijn*.

EMMERICK,

SEer wel en gantsch lustigh gelegen tusschen *Roer* en *Kleef* aen den *Rhijn*. Deese Stad heeft goede wel-gebouwde Huysen; een heerlijk *Canonick*-Sticht

en Collegium; gelijk oock een taemlyck Gymnasium.

Boven dien behoord tot den gedaghten Kreytz 't Hertoghdorn BERGH; waer in de Hoofd en Vorstlycke Residentie-Stad is

DUSSELDORP;

Soodanigh genoemd van de *Dussel*, een seer schoone ruyfchende Beeck, welke daer doorloopt, en niet verr' van daer in den *Rhijn* valt.

DUYSZBURGH,

OF, soo sommige spellen, *Duytschburgh*, is een oude Koninghlycke Stad der *Francken*, en des *Ouden Duytschlands*, gelegen tusschen de twee Rivieren de *Roer* en d' *Anger*.

DORTMUND,

IS een Rijcks en *Hanse*-Stad in den *Westphaelschen* Kreytz, gelegen tusschen beyde de Wateren de *Roer* en de *Lippe*.

HERVORT,

Een seer lustige Stad in *Westphalen*, gelegen aen de Rivier d' *Elfa*: Is taemlyck groot en wel-bebouwd, werdende door de daer door heenen vlietende Wateren d' *Aa* en *Werra* in drie deelen gedeeld.

Noch behoord tot den *Westphael-*

schen Kreytz 't EMBDER-LAND; soodanigh genoemd van de schoone, groote, en wijdvermaerde Stad *Emden*; anders gemeenlyck OOST-FRIESLAND geheeten. De daer in leggende Hoofd-Stad is:

EMDEN,

Deese wijd-beroemde Stad, 't Oogh den Cieraed van geheel *Friesland*, heeft een sonderlingh-goede Legh-plaets, en rondom sijn een lustige vrugtbaere Bodem; op d' eene sijde van d' *Ems*, welke Vloed in de lenghte aen de Mueren heenen loopt. Deese Stad is in haeren Omvangh wat kleyner als *Groningen*, doch seer Volckrijck.

OLDENBURGH,

DE Residentie-Stad der Heeren Graven van *Oldenburgh*, is met Wallen en Water-graghten seer wel bewaerd: Daerenboven oock begaeft met een Schiprijck Water, genoemd de *Hunte*. Onder de Gebouwen is besienswaardigh 't Graeflyck Slot, 't Raedhuys, 't *Ammunitie*-huys, de Paerdestal, en de *Bibliotheek* in 't *Capittel*-huys.

De negende Kreytz is de NEDER-SAXISCHE. In den selven leggen de volgende Steeden.

MAEGDENBURG.

Een Aerts-Bischoplycke, en voor deesen seer vaste, maghtige, volckrijcke en wijd-beroemde Stad; oock met Mueren,

Mueren, Bolwercken, Thoornen en Graghten wel voorzien, daerenboven met heerlijke Huysen, lustige Straeten, groote en schoone Kercken versierd geweest. Doch in 't Jaer 1631. isse van den Keyserlijcken en Keur-Bayerischen Generael, de Graef van Tilly, stormenderhand veroverd, en 't eenemaal in d' Asch gelegd geworden. Echter isse ter deeler tijdt weer taemlijck opgebouwd.

B R E E M E N,

IS gebouwd in een langwerpige rondte, aen beyde de sijden van de *Weser*; en werd afgedeeld in vier Kerstelen, of Parochien; als, S. Marien, S. Martens, S. Ansgarions, en S. Stephani Kerstpel.

S T A D E N,

GElegan aen de Vloed *Swinge*, niet verr' van d' *Elve*, beneden *Hamburgh*, in 't Aerts-Sticht *Breemen*, werd gehouden voor d' alder-oudste Stad in geheel *Saxen*, als alreeds 'shonderd Jaeren voor *Christi* Geboorte gebouwd geworden zynde. S' is wel-bevestighd, en voorzien met Wallen, Graghten, Mueren, Bolwerken, en een *Ammunitionshuys*.

HALBERSTAD,

EEN Bischoflijsche en *Hanse*-Stad, is seer wel gelegen, op een gantsch vruchtbaren Bodem, soo dat de Koornhalmen hier een Ruyter boven 't hoofd wassen. Men siet hier goede, en met schoone Huysen wel-bebouwde Straeten. De Stad is omringhd met stercke

Mueren en dubbele Graghten, hebbende tusschen deselvenoch een Wal.

HILDESHEIM,

DEsgelijks een *Neder-Saxisch*-Bischoflijsche en *Hanse*-Stad: Werd voor grooter als *Halberstad* gehouden; doch is, op d' oude wijs, gantsch onefen, en met seer veel Boogen in de Straeten gebouwd. Sy werd afgedeeld in d' oude en nieuwe Stad.

't Hertoghdom BRUNSWYCK stoot aen *Hessen*, *Fuchsfeld*, *Thuringen*, de Graeffschappen *Hohenstein*, *Hohel* en *Schauwenburgh*; de Stichten *Quedlinburgh*, *Halberstad*, *Maegdenburgh*, *Corvey* en *Hildesheim*; *Marck-Brandenburgh*; en 't Hertoghdom *Lunenburgh*. 't Is verdeeld in 't *Wolffenbuttelsche*, *Calenberghsche*; *Lanenberghsche*, en *Grubenbagensche* Gebied. Tot het Vorstlijck-WOLFFENBUTTELSCHE behoord de Stad

BRUNSWYCK;

BYnae midden in *Neder-Saxen* geellegen; met Mueren, Graghten, Thoornen en Bolwercken seer wel bewaerd; oock versierd met heerlijke Huysen, schoone Straeten en treffelijke Kercken. Sy heeft een gelijcke lenghte en breedte. 't Water, genoemd den *Ocker*, voortkomende uyt 't *Hartz-waldt*, vliet'er door heenen, en verdeeld deese Plaets in twee groote Steeden; d' eene de Nieuwe, d' andere d' oude Stadt genoemd.

WOLFFENBUTTEL,

En feer beroemde Stad en Vestingh, voerende den Naem van 't aldaer zijnde Vorstlijk *Residence*-Stor. Sy leggh meerendeel in een Moerassige Grondt, waer doorse twee vrye verseekerde Sijden heeft, soo datmen deselve door geene Aennaerdingen kan gennaecken. S' is afgesonderd in drie verscheydene Deelen, te weten, in de *Citadel*, *Henrick*-Stad, en *Augustus*-Stad.

HELMSTADT,

Leght aen een lustige Bosschagie, geheeten den *Elm*, waer van daen deese Plaets den Naem van *Elmstad* heeft bekoomen. S' is, nevens de Voorsteeden, van een raemlijke aensienlijckheyd; geheel met Mueren, Graghten en Wallen omringhd. Oock beroemd, wegens haare Hooge School.

GANDERSHEIM,

Is een Stight, gelegen in 't Gebied des Vorstlijk *Brunswijck* en *Wolffenbuttel*-schen Ampts *Gandersheim*, aen 't Water *Gande*, waer van oock beyde dit Stight en 't Ampt dien Naem heeft bekoomen.

QUEDLINBURG

Niet verr' van *Maegdenburgh*, tuschen *Halberstad* en *Ermsleben*

gelegen. Is een vry Keyserlijk Stight, welckers *Abdi* (zynde een Stand des Rijcks) gelijk oock de *Priores*, gemeenlijk een geboorne Vorstin, of ten minsten een Gravin is. Nae de *Reformatie* van dit Stight warden maer allen hooge Stands-persoonen van d' *Augsburghsche Confectie* daer in aengenoomen.

In 't Vorstendom **C A L E N B E R G H** is de voornaemste Stad

H A N O V E R,

Gelegen aen de *Leine*, in de Vlakte; Heeft rondom sich feer schoone Beemden, en een feer lustigh Hour, of Bosschagie, genoemd d' *Elmrey*; en voor sich selven hooge, stercke Mueren, Wallen en Bolwercken; oock diepe Water-graghten.

H A M M E L,

Of *Hammelen*, anders *Hamel*. Deese tot het Vorstendom *Calenbergh* behoorende Stad, grensende aen 't Hertoghdome *Brunswijck*, waer van sy gelijk als de *Sleutel* is, leggh aen de *Weser*-Stroom, en aen de Vloed *Hammel*, of, *Hamel*, waer van deese Plaets den Naem heeft bekoomen. Sy werd geteld onder de voornaemste Veltingen deeses Vorstendoms, vermitsse voortien en verciert is met diepe breede Water-graghten, goede Wallen, vaste Bolwercken, stercke en met Thoornen wel-bebouwde Mueren, oock met heerlijke Buytenwercken.

Volghd nu 't Hertoghdome **L U N E N B U R G**, waer in de Hoofdstad draeghd den selven naem van **L U N E**.

LUNEBURGH

WElcke wat meer in de lenghte als in 't vierkant is gebouwd. Sy legdh aen de Rivier *Elmenauw*. Heeft ses wel-gebouwde Poorten; en binnen de Stad seer schoone, breede Straeten, Marckten, en andere Plaetsen.

Z E L L,

OF Cell, een Vorstlijk-Lunenburgsche Residentie-Stad. Alhier zijn besiens-waerdigh 't Slot, en verscheyden Vorstlijke Begraefnissen.

DANNENBERG,

DEsgelijks een Vorstlijk-Lunenburgsche Stad; is gebouwd in de lenghte, en versierd met seer schoone Woon-huyfen. Leght aen de *Rezel-Stroom*.

HARBURGH,

IS voor eenige honderd Jaeren tijds een Stad geweest, behoorende tot *Brunswijk-Lunenburgh*.

EINBECK,

DE Hoofd-Stad van 't Vorstendom *Grubenhagen*, heeft dien Naem bekoomen van de vele Bronnen, Beeken en Vloeden, welcke van d' omgelegen hooge Geberghten af-loopen, en by deese Stad in een Beek t' samen vlieten.

OSTERODA,

EEn Stad aen 't Water *Sofe*, of *Sese*, in 't Vorstendom *Grubenhagen*, leght gantsch dicht aen *Hartz*. Niet verr daer van daen zyn d' *Yser-Bergwercken*.

ELBINGERODA,

IS een Huys en Bergh-Vleck, behoorende tot het gedaghte Vorstendom *Grubenhagen*.

't Hertoghdom **M E C H E L-BURGH**, anders geseghd **M E K E L E N B U R H**, werd hedendaeghs afgedeeld in 't *Gustrouwsche*, en 't *Stthwermsche*.

GUSTROUW,

IS de Vorstlijk *Mekelenburghsche Residentie*-Stad, geleege vier Mijlen van *Rostock*. Heeft een heerlijck en seer praghtigh Slor.

ROSTOCK,

EEn seer beroemde Koop-Stad, geleege aen de *Warne*, heeft een seer veylige Zee-Haven, en legdh niet meer als anderhalve Mijl van de *Baltische Zee*. Is voorts oock vermaerd wegens de daer in zijnde Hooge School.

WISMAR.

DEese beroemde Stad legdh aen de *Belt*, of d' *Oost-Zee*. Is seer vast. Heeft

Heeft lustige Huysen, en een Vorstlijk Slot.

S W E R I N

LEghd aen een langh Meir, 't welck van deese Stad den Naem van 't *Swerinische Meir* heeft bekoomen. Den Hertogh heeft alhier sijne *Residentie*, en een seer schoon Slot. Desgelijcks is hier een Bischoplijke Kerck.

Hier toe behoord oock 't Hertoghd-
dom **SAXEN-LAUWENBURGH**; 't welck omflooten wordt van de Hertoghdommen *Holstein*, *Luneburgh* en *Mekelenburgh*. De Rivier d' *Elve* loopt er midden door heenen. De voornaemste Steeden daer in zijn

LAUWENBURGH,

ANders *Leeuwenburgh*, soo genoemd nae Hertogh *Hemick de Leeuw*, die dit Gewest beheerschte. 't Slot legdh raemlijk hoogh op een Bergh: 't Steedenken beneden 't selve in een Dal; en heeft een seer bequaeme gelegentheydt tot den Koophandel, wegens de Rivier d' *Elve*.

RATZENBURGH,

EEn seer vast Slot, de *Residentie* des Hertoghs; 't welck, gelijk oock de Dom-kerck, wel beziens-waerdigh is.

't Hertoghd-
dom **HOLSTEIN**
is een seer vruchtbaer Land. 't Selve

werd afgedeeld in 't eygentliick soo genoemde Hertoghd-
dom *Holstein*, *Ditmarssen*, *Stormar* en *Wagrien*.

In 't eygentliick soo genoemde *Holstein* legdh

K I E L,

AEn een Arm van d' *Oost-Zee*, daer de Vloed *Iwentin* in de Zee uytloopt. Deese Stad is groot; wegens haere heerlijke Legh-plaets en seer goede Zee-haven seer bequaem en beroemd.

I T Z E H O,

EEn Stad, geleegen aen 't Water *Shora*; genoeghaem beroemd wegens de Schipvaert, Koophandel; en den *Nymphen-Bergh*.

H E Y D E,

Soodanigh is genoemd een Steedenken, gelegen bynae midden in *Ditmarssen*.

Wat **STORMAREN**, of **STORMAR** belanghd, 't selve legdh tusschen de Wateren d' *Elve*, *Bille*, *Stor* en *Swale*, en streckt sigh tot aen de *Trave*. Dit Land is vol Poelen en Meyren. In 't selve bevinden sigh de Steeden

HAMBURGH,

EEn seer schoone, aensienlijke Stad, af-gedeeld in d' *oude* en de *nieuwe*; beyde seer wel-bevestighd, en wegens de

de hooge Thoornen maer eene Stad schijnende. Om des grooten alhier gedreven werdenden Koophandels wil isfe door de geheele Wereld beroemd.

GELUCKSTAD,

EEn nieuwe, seer vaste, Koningh-lijke *Deensche* Stad en Kasteel, geleegen aen 't Water *Rijn*, 't welck aldaer in d'*Elve* loopt. Inwendigh isfe verciert met seer heerlijke Gebouwen: Van buyten seer wel bevestighd en be- waerd met stercke Wallen, en breede Waterrijcke Graghten.

In WAGRIEN, of W A- GERLANDT, leggen deese naevolgende Steeden

L U B E C K,

Heeft haere Legh-plaets twee Mij- len weghs van de Zee. De Vloed of Rivier *Drave* maect hier de Haven, enderhalven konnen de Scheepen over deselve van de Stad af in de Zee loopen; en soo wederom van uyt de Zee aen de Stad, Wegens den stercken Koophan- del en wel-bestelde Politique regee- ringh is deese Plaets sonderlingh be- roemd.

TRAVEMUNDE,

EEn Steedeken, twee Mijlen weghs van *Lubeck* gelegen. Heeft een Thoorn, op welken by nacht een Lan- taern werd ontfloocken, op dat de Schiplieden sich daer nae moghten regu- leeren.

P L E U N,

ANders *Plone*, of *Plene* gespeld, is een Steedeken met een Slot in *Hol- steyn*, allenthalven omringhd van seer lustige Bosschen, schoone Land-goede- ren, treffelijke Dorpen en Kasteelen, oock Meiren, Poelen en Vischeryen.

S A Y E B E R G H,

LEght seer lustigh in de hooghte, niet verr' van een Meir, tusschen *Lu- beck* en *Hamburg*. Behoord tegenwoor- digh aen den Koningh van *Deenemarcken*.

't Hertogdom SLEESWYCK bevat in sich de Steeden:

S L E E S W Y C K,

WAer van 't geheele Hertoghdome dien Naem voerd. Deese Stad is seer wel geleegen. Heeft een treffelijke Haven, uyt welke men in de *Belt* kan koomen.

G O T T D O R P.

NIet verr' van *Sleeswijk* leghd het seer praghtige en vaste Slot *Gott- dorp*, zynde d'eygentlijke *Residentie* der Hertogen van *Holsteyn*, aen een boven- maeten lustige Plaets; desgelijcks aen 't Water, genoemd de *Schleye*.

F L E N S B U R G H,

IS een seer lustige, wel-gebouwde Stad, hebbende een goede gefonde
Z Lught.

Lught. De Huysen staen hier in een sonderlingh-cierlijke orde.

HADERSLEBEN,

IS gebouwd met seer treffelijke en wijde Straeten: Daerenboven oock versierd met een seer groote Marckt.

De thiende en laetste Kreytz is den **OVER-SAXISCHEN**: In welcken ons eerstlijck voorkoomd 't Landschap **THURINGEN**, waer van de Hoofd-Stad is

ERFFURT,

GEleegen aen 't Water *Gera*. Deese Stad heeft een seer vrughtbaeren Bodem, voortbrengende Wijn en Koorn; derhalven oock van een lustige Aenschouwingh. Soo wel binnen als buyten de Mueren vindmen seer vermaeckelijke Luthoven, en meenighte van Wijngaerden. Deese Plaets werd meerendeel van de Vloed *Gera* bevoghtighd. D'aldaer zynde Hooge School is eene der oudste in *Duytschland*.

WEIMAR,

IS een wel-bekende Stad, en werd gereeckend onder de voornaemste in *Thuringen*, geleegen aen 't Water d' *Ilm*.

GOTHA,

DE Hoofd en Residentie-Stad des Vorstendoms *Saxen-Weimar*,

heeft een seer praghtigh Slot, tegenwoordigh genoemd *Frieden of Vreedensstein*.

J E N A,

LEghd in een seer lustigh Dal. Is wel bewaerd met Mueren en Thoorren; oock in veele Landen beroemdt, niet alleen wegens haer Wijn-gewas, maer insonderheyd om haerer *Universteit* wil.

EYSENACH,

IS een over-oude Stad, geleegen op de *Hursfel* en de *Neste*; Oock in de Geschied-boecken wel bekend, wegens eenige aldaer voorgevallene Handelingen.

MULHUYSEN,

EEn Rijcks-Stad aen de Rivier d' *Unstrut*, geleegen op een seer lustigen en vrughtbaeren Bodem.

Tot *Thuringen* behoord oock 't Graeffschap **MANSFELD**, zijnde de voornaemste Stad in 't selve

EISLEBEN.

Heeft dien Naem bekoomen van de daer ontrent leggende Metal-groeven, wyl Koper en *Yser* hier gelijck als haer *Leven* hebben. Deese Plaets is insonderheyd beroemd, wyl *D. Martinus Lutherus* aldaer gebooren is.

MANS-

MANSFELD,

EEn Steedeken, en een seer aensienlijk Slor, waer van 't geheele Graeffschap dien selven Naem voerd.

ARNSTADT,

IS de Hoofd-Stad van 't Graeffschap *Schwarzenbergh*. In den Lusthof des Slors zijn heerlijke Water-konsten te sien.

Volghd nu 't Marckgraeffschap **MEISSEN**; waer in de voornaemste Steeden zijn

MEISSEN,

EEn Keurvorstlijke *Saxische* Stad. Sy leghd gantsch oneffen, in een Dal, en aen 't Geberght. Men kanse niet sien, voor datmen'er nae by gekoomen is. Daer rondom zyn Berghwerken.

LEIPSIGH,

GEleegen aen d' *Elster* en *Pleusz*; is een, wel niet groote, maer echter foodaenigh een Stad, welke veele groote Steeden overtreft. Weegens haere drie *Missen* of Jaermarcken, en voortreffelijke Hooge School, is se seer beroemd.

NAUMBURGH,

EEn Keurvorstlijke Stad, leggende aen den Oever van de Rivier de

Saal. Buyten deselve vindmen *Pfortische Klooster*; alwaer een Vorstlijk Gymnasium is.

DRESDEN,

IS van een seer lustige Aenschouwing, wegens haere goede gelegenheyd; seer wel versorghd met omgaende Mue ren, Graghten en Bortweeren; derhalven bequaem om d'aennaerderende Vyanden te weerstaen en 't Hoofd te kunnen bieden. Oock foodaenigh vercierd met Gemeene en Bysondere Huy sen, goede Thoornen, e. f. v. datse met de voornaemste Steden in *Meissen* om den Prijs mag strijden. Daerenboven is se de Keurvorstlijke *Residentie* en Hofhoudings-Stad.

FREYBERGH,

IS een groote Bergh-Stad, geleege aen de *Mulda*. Eenige honderd Metal-groeven leggen rondom deese Plaets, waer uyt allerley Metallen werden gegraven; en daer van soo deese Stad als de Keurvorst Jaerlijcks seer groote voordeelen treckt.

WEISSENFELS,

LEghd aen de Rivier de *Saal*. Heeft een voornaem Klooster, en een goed Vorstlijk Slor.

ZWICKAUW,

EEn Stad, gelegen aen de Rivier de *Moldau*. Men kan hier sien de Baeden aen de gedaghte Vloed, uyt eene
Z 2 geheel

geheele Steen gehouwen : Desgelijcks
oock de Molens.

Z E I T Z,

Geleegen aen d' *Elster*. Besigh-
tigens-waerdigh zyn hier de
Hoofd-Kercken, de Proostdy, 't Slot,
en 't Nonnen-Klooster, genoemd *S.*
Michael.

CHEMNITZ,

Leghd aen 't Water *Chemnitz*. Is
voortijds een Rijcks-Stad geweest.
Eenige vermaerde Mannen zyn hier ge-
booren geworden.

TORGAW,

Is een Oude Stad, met een Houten
Brugg' over-d' *Elbe* : Voorts beve-
stighd en verciert met een Keurvorst-
lijk Slot.

H A L,

Aen de *Sala*, is beroemd wegens de
vier Sout-bronnen; uyt welke in
honderd en seven Sout-Keeten, of Hut-
ten, 't Sout werd toebereyd.

In 't Vorstendom **ANHALT**
zijn de voornaemste Steeden,

DESSAUW,

SYnde een Vorstlijke *Residentie* en
Hofhoudings-Stad.

BERNBURGH,

Een Kasteel en Stad, geleegen aen de
Vloed de *Sala*, welcke de gedagh-
te Stad en 't Slot van malkander af-
scheyd.

Z E R B S T,

Is een seer bekende en beroemde
Plaets, wegens 't *Zerbster* Bier, 't welck
hier gebrouwen, en seer verr' vervoerd
werd.

In **MARCK-BRANDEN-
BURGH** zijn de voornaemste
Steeden,

S T E N D A L,

Geleegen aen d' *Uchte*, op een groo-
te ruyme Vlackte, dicht by een
seer lustigh Woud. Is taemlijck groot:
Heeft een goede Aensienlijckheyd,
wegens de bequaeme Straeten en sier-
lijck-gebouwde Huysen.

GARDELEBEN,

Heeft sijne Leghplaets aen de *Bis-*
en Milda; en dien Naembekoo-
men van de seer lustige gelegenheyd,
vermits daer rondom seer veele Gaer-
den zyn.

HAVELBERGH,

Een Bischoplijke Stad, geleegen aen
de Vloed de *Havel*, welcke rondom
dese Plaets heenen loopt.

PER-

PERLEBERGH,

Leghd aen 't Water *Stopenitz*. Is taemlyk groot. Heeft een seer lustige Landstreeck, en een vrughtbaeren Bodem. Hier werd een reedlyk-grooten Handel gedreven.

WITSTOCK,

Een fraey Steedeken; genoeghsaem beroemd wegens den gehouden en bloedigen Slagh des Jaers 1637, tusschen de *Keur-Saxische* en *Sweedische* Volkeren.

In 't MIDDEL - MARCK
zijn de bekendste Steeden

BRANDENBURG,

Welcke Stad door de Vloed de *Havel*, die daer tusschen doorloopt, werd gescheyden in *Oud* en *Nieuw-Brandenburgh*.

SPANDAUW,

Gelegen aen de *Havel*, ter plaats daer de *Spree* daer inkoemt loopen, is niet groot, doch bewaerd met een Wal en Graght.

BERLIN,

Werd door de *Spree* in twee deelen af-gedeeld, maeckende soo veel als twee Steeden. D'eene, leggende op d' andere sijde deeser Vloed, werd ge-

noemd *Collen* aen de *Spree*; waer in 't praghtige Keurvorstlyck Slot staet. De Stad is niet seer groot, en heeft slechte Gebouwen. Voor de Deuren der Huysen zyn Bancken gemaect. De Straeten zyn breed en net.

FRANCKFURT

aen den ODER.

Deese Stad leghd in de lenghte aen de Vloed d' *Oder*, over welcke een Houtene Brugg' leghd. Nae 't Land toe isse bevestighd met Mueren, Thoorren, en dubbele Graghten. Heeft fraeye wijde Straeten; een schoone groote Marckt; oock treflycke welgobouwde Huysen. Is seer beroemd, wegens haere *Universiteyt*.

UCKERMARCK stoot aen *Pomeran*, en heeft dien Naem bekoomen vand' *Uckersee*. De Hoofd-Stad hier in is

PRENTZLAU,

Geleegen aen de Vloed d' *Ucker*. 't Alhier gebouwd zynde Slot is een seer goede Vestingh.

NIEUW-ANGER-
MUNDE,

Leghd by 't Water *Welfse*, 't welck koonid uyt 't *Grimnitzische Meer*, en eyndlyck in den *Oder* valt.

In 't NIEUWE MARCK,
Z 3 tusschen

tuffchen de *Warte* en 't Land *Pomeren*, is de Hoofd-Vestingh

nieuwe Bolwercken, vervaerdigd nae de hedensdaeghſche Krijghs-manier.

C U S T R I N.

IS gefet op Paelen in 't Moeras, en opgebouwd van loutere Gebackene Steenen. Inwendigh onder de Wal is alles Verwelfd; hebbende ſijne ſonderlinge Schiet-gaeten.

L A N D S B E R G H,

IS inſonderheyd bekend, wegens de Schipvaert op de *Wart*-Stroom. Heeft oock verſcheydene Onheylen moeten uytſtaen.

't Land *POMEREN* werd gemeenlijk af-gedeeld in *Voor-Pomeren* en *Aghter-Pomeren*. De Hoofd-Stad in *Pomeren* is

S T E T T I N,

LEggende aen den *Oder*, aen een eenighſins verhevenen Heuvel, in een ſeer luttigh en heerlijk Gewelt.

A N K L A M,

EEn Hanſee-Stad, geleegen aen 't *Water Peine*, op een goede Grond. Iſt treſlijk wel voorzien met Viſſcheryen.

D A M M I N,

IS een ſeer oude Stad, en tegenwoordigh op 't beſte bewaerd met treſlijke

G R I P S W A L D E,

EEn taemlijk-groote Stad, leggen de tegens 't Eyland *Rugen*, een halve Mijl weghs van de Zee.

W O L G A S T,

EEn ſeer oude, beroemde Vorſtlijk-*Pomerſche* Stadt aen de *Peine*. Hier is de Regeeringh des *Wolgäſtiſchen* Vorſtendoms. Deſgelijcks een praghtigh en cierlijk Slot.

U S E D O M,

GEleegen in 't met Water omvane Land, of Eyland, van dien ſelven Naem; is een groote Stad. Heeft een *Synodus*, beſtaende in thien *Parochien*.

S T R A E L S O N D,

IS de Hoofd-Stad onder de *Wendifche* Steeden in *Pomeren*. Behoord tot het *Hanſeatifche* Verbond. In den geheelen *Kreytz der Baltiſche*, of d' *Ooſt-Zee*, is nergens ſoo een valte Plaets te vinden, als deeſe Stad *Straelfond*.

C O L B E R G H,

EEn Stad, behoorende tot het Bifdom *Cammin*, geleegen aen een ſeer valte, wel-bewaerde Plaets, ontrent het vierde deel eener Mijl weghs van de Zee.

Zee. Sy heeft een goede, doch wat te
nauwe Haven.

STOLPE,

GElegen aen de Rivier *Stolpe*, niet
verr' van *Tangermunde*. Is gebouwd
in een langhaghtige rondte, en heeft vier
Poorten: Oock een Vorstlijk seer aen-
senlijk Slot.

Dus verr' hebben wy gehandeld
van de voornaemste Steeden, leggen-
de in de *thien Rycks-Kreytzen*. Vol-
gen nu de Landen met derselver Stee-
den, welke niet onder de gedaghte
Kreytzen, maer echter noch tot
Duytschlandt behooren; als, BO-
HEEMEN, PRUYSSSEN en
SWITSERLAND.

In 't Koninghryck BOHEE-
MEN is de Hoofd-Stad

PRAEGH,

WElcke werd verdeeld of afgeson-
derd in drie Steeden, genoemd
d'*oude*, de *nieuwe* Stad, en de *kleyne*
Sijde.

PILSEN,

IS een seer schoon gebouwde en be-
roemde Koninghlijke Stad, zynde de
voornaemste na de gemelde Stad *Praegh*.

CARELSTEIN,

EEn seer beroemd Slot, waer in de
Boheemsche Koninghlijke Kroon
en Kleynodien werden bewaerd.

KUTTENBERGH,

OF in onse Tael *Queebergh*, een
seer wel-gebouwde Koninghlijke
Stad, waer in, onder meer andere Met-
sel-wercken, geroemd werd des Ko-
ninghs Pallays.

EGER,

AEn de Rivier d' *Eger* geleegen, van
welcke sy dien Naem voerd, is
meerendeel op een Rots gebouwd; oock
rondom heenen op 't heerlykste om-
ringhd en bevestighd met twee, aensom-
mige en de meeste plaetsen met drie
Mueren; daerbenevens met een wijde
en gevoederde Gragh.

THABOR,

EEn seer goede en vaste Stad; zynde
van Natueren door de Rotsen seer
wel bewaerd voor een vyandlijken aen-
val.

LEUTMERITZ,

LEghdaen d' *Elve*; in welke, boven
deese Stad, d' *Eger*-Vloed koomd
te vallen. Is een voornaeme Plaets.
Den daer om heenen geleegenen grond
is boven andere sonderlingh vrughtbaer
in Wijn-gewas.

LAUN,

IN een effen Veld, niet verr' van de
Vloed *Eger* geleegen, heeft een vrucht-
baeren

baeren Bodem tot Veld en Hof-Vrughten.

CARELSBAD,

GEleegen aen de *Texel*, is een kleyn Steedeken en kleyn Stort. Ontrent 't vierde deel eens Mijs van 't Warme Bad valt de *Texel* in d' *Eger*.

Tot 't Koninghrijck *Boheemen* behoort 't Markgraeffschap *MEHREN*, of *MORAVIEN*, 't Hertoghdome *SILESIEN*, en *LAUSZNITZ*.

In *MORAVIEN* is de Hoofdstad des Lands

OLMUTZ,

LEggende aen 't wel-bekende *Water March*. Werdt oock van 't selve allerweegen omloopen.

G R I M

IS, naest *Olmütz*, de voornaemste Stad in *Moravien*, of *Mohrenland*. Sy leghd effen. Is oock wel en staetlijck genoegh gebouwd.

IGLAUW,

EEn Lands-vorstlijke Stad in *Moravien*, geleege aen 't *Water Igla*. Is omringhd van Geberghen en Boschen.

SILESIEN werd verdeeld in 't Over en Neder. *Over-Silesien* streckt

sich tot aen *Kleyn Poolen*, *Hongaryen* en *Moravien*. Hier in leggen de Hertogdommen, **I. TESCHEN**: Welckers Hoofdstad is

TESCHEN,

WElcke beneden-waerts nae *Polen* toeloopt. Heeft stercke seer vaste Dammen; oock dicke Mueren.

II. 't Hertoghdome *TROPPAU*, waer in de Hoofdstad is

TROPPAUW,

GEleegen aen 't *Water Oppa*, in een seer lustigh Gewest en lieflijke Vlackte. Den Bodem istreflijck-goed tot voortbrenging van Koorn en andere Vrughten.

III. 't Hertoghdome *JAGERENDORF*. De daer inleggende Hoofdstad is

JAGERENDORF,

WElcke dien Naem heeft bekoomen, om dat voortijds ter deeser plaets veel heerlijke Jaghten en Wild-Baenen zijn geweest.

IV. 't Hertoghdome *RATIBOR*; hebbende ten Hoofdstad

RATIBOR,

LEggende aen den *Oder*, op eenen, wel-vrughtbaeren, maer ondertuschen

ſchen knadſigen en ſlijckerigen Bodem.

V. 't Hertoghdome OPPELEN:
Welkers Hoofd-ftad is

OPPELEN

DEſgelijcks aen d' *Oder*-Vloed gelegen, op een goede en vruchtbaere Grond.

NEDER-SILESIEN; 't welck ſigh van de Hertoghdommen *Troppan* en *Oppelen* uytgeſtreckt nae *Lausnitz* en *Marck*, heeft onder ſigh de volgende Hertoghdommen:

't Hertoghdome BRIEGH; waer in de Hoofd-ftad is

BRIEGH,

Geleegen aen de Rivier d' *Oder*, op een effene, vruchtbaere en ſeer luſtige Grond.

OSZLAUW,

Een wel-beveſtigde Stad, behoorende onder 't Hertoghdome *Briegh*, en geleegen aen 't *Water Ola*.

't Hertoghdome NEISZ; welkers Hoofd-ftad is

NEISZ,

Leggende aen de Rivier *Neiſz*. Deſte Stad behoort tot het Biſdom *Breſlauw*.

GROTHA

Voerende dien Naem nae 't Vorſtendom. Is geleegen op een goeden en vlacken Bodem.

't Hertoghdome MUNSTERBERGH; waer in de Hoofd-Stad is

MUNSTERBERGH,

Werd gereeckend onder de vier Bergen des *H. Roomschen Rijcks*, en is 't Hoofd des Hertoghdoms, 't welck van haer dien Naem heeft bekoomen.

't Hertoghdome BRESLAUW. De Hoofd-ftad en Kroon deefes Lands is

BRESLAUW,

AEn den *Oder* geleegen; welcke Plaets allerweegen beroemd is, ſoo om haere byſondere, als om haere Gemeene praghtige Gebouwen; tot welke laetſte behooren haere ſchoone Kercken, Thoornen, Klooſteren, Gaſthuiſen, *Canonicken*-Sticht, *Gymnaſie*, Keyſerlijke Burght, Koorn-huiſen, *Amunitie*-huiſ, Raed-huiſ, Marckten, Water-konſten, e. ſ. v. Daerenboven wegens haere Geleerde Lieden, *Bibliothecken*, heerlijke Straeten, allerley Koopmans-Waeren, en dan 't Bier, genoemd *Schopr*. Oock is deſe Plaets ſeer wel-beveſtigd.

A a

't Her-

't Hertoghdome OLSE; welckers Hoofd-stad is

OLSE of OELS,

Vier Mijlen van *Breslauw*, en gantsch boven de Rivier d' *Oder*, nae *Groot-Polen* toe, geleegen.

't Hertoghdome SCHWEINITZ, met de Stad van dien selven Naem

SCHWEINITZ,

Leggende dicht by 't hooge *Boheem-sche* Geberght, op een seer breeden vruchtbaeren Bodem. Heeft een gesonde Lught, seer schoone Gaerden, Hoven en Beemden.

STRIGAN,

En Stad, geleegen in 't selve Vorstendom *Schweinitz*. Is beroemd, wegens haere *Terra Sigillata*, of *Strigische* Geleegelde Aerde.

't Hertoghdome JAUER; waer in de Hoofd-stad is

JAUER,

Geleegen op een seer schoone Vlakte, nae 't *Renssen*, of andere nae 't *Boheem-sche* Geberght toe.

't Hertoghdome LIGNITZ, hebbende ten Hoofd-stad:

LIGNITZ,

Leggende in een effen Veld, op een seer heerlijck-vruchtbaeren Acker-

bodem. In den Omvangh werd deesse Stad met *Leipzig* gelijk gereeckend.

't Hertoghdome GLOGAUW. De Hoofd-stad in 't selve werd genoemd

GROOT-GLOGAUW,

En onderscheyd van 't Steedeken *Glogauw*, geleegen in 't Vorstendom *Oppelen*. Haere gelegenheyd is soodaenigh, dat, behalven *Breslauw*, in geheel *Silesten* geen bequaemer Plaets te vinden is.

't Hertoghdome SAGAN heeft een Stad, desgelijcks genoemd

SAGAN.

Deesse is groot, wel-gebouwd, en seer Volckrijck, leggende aen de Rivier de *Naber*.

't Hertoghdome CROSSEN, ende Stad

CROSSEN,

Welcke voor sich selven een heerlijk Plaets is, wel-gebouwd, met een groot getal Huysen van Steen. Hier is een staetlijke Vorstlijke Burght en *Residentie*.

Wat nu eyndlijck 't Land LAUSNITZ belanghd, 't selve werd afgedeeld

deeld in *Over en Neder-Lausnitz*.
OVER-LAUSNITZ heeft
ses Steeden, naementlijk

BAUTZEN,

SYnde de voornaemste Stad, aen 't
Water de *Spree* geleegeen. S'is Volck-
rijk, en taemlijk groot.

GORLITZ,

GElegen aen de *Neufz*, is, nae *Baut-
zen*, de voornaemste Stad, zynde
verciert met seer treffelijke Burger-
Huyfen.

SITTAU,

LEghd de'gelijcks aen de *Neufz*. Is
een groote, daerenboven oock seer
schoone Stad.

CAMITZ,

EEn geringh en slecht, evenwel sterck
Steedeken, wel-bevestighd, en ge-
legen aen d' *Elster*.

LAUBEN,

GElegen aen 't Water van dien sel-
ven Naem; is insonderheyd be-
roemd, wegens 't alhier gebrouwen
wordende seer heerlijk en gesond Bier.

LIEBEN,

IS d' alder-oudste Stad in *Over-Laus-
nitz*, en eene uyt de geene, waerin

de soo genoemde Verbondene ses Stee-
den haere By-een-koomsten plegen te
houden.

In **NEDER-LAUSNITZ**
is de *Residentie* en Hoofd-stad

LUBEN,

LEggende aen de Rivier de *Spree*. Sy
heeft de Voortoght onder de vier
Erf-Steeden der Keurvorsten van *Saxen*
in der *Lausnitz*.

Laet ons nu oock kortlijk 't Her-
toghdom **PRUYSEN** besighti-
gen. 't Selve werd verdeeld in 't
Koninghlijke en 't *Hertoghlijke*.

In 't *Konincklijke* zyn de drie voor-
naemste Steeden

DANTZIGH,

WElcke is gelijk als de Sleutel
van 't geheele Koninghrijk *Po-
len*. Sy leghd aen drie Wateren, de
Weixel, *Moldauw* en *Rodan*.

THOORN,

EEn voornaeme, Koninghlijke, aen
de *Weixel* geleegeene Stad. In
Schoonheyd, Bevestighingh en Rijck-
dom behoefde voor geene Stad in
Duytschlande te wijcken. Sy werd ver-
deeld in d' *Oude* en *Nieuwe-Stad*.

ELBINGH,

IS een lustige, schoone Koninghlijke
Stad. Men siet hier wel geen groote,
A 2 2
cierlijke

cierlijke en pragtige Huysen ; maer echter seer ordentlijke Straeten , Thoornen , nieuwe Wallen , en goede Bolwercken.

In 't Hertoghlycke Pruysen is de Hoofd-stad

KONINGHSBERG.

Deefe werd , behalven de Voorsteeden , verdeeld in drie Deelen. 't Eerste Deel werd genoemd d' *Oude-Stadt* ; 't andere de *Kniphof* ; 't derde en laatste *Lebenicht*. S' is seer beroemd , wegens haere Hooge School.

MARIENBURGH,

Leghd aen een Arm der *Weixel* , geheeten *Nogat* , lopende in 't varfche of *frisse Haff* , ses Mijlen van *Danzick* , en vier Mijlen van *Elbingh*.

M E M M E L.

En seer vast Slot , met geweldige Graghten en Wallen , nevens een taemlijke Stad , aen de Vloed *Langegeleegen* ; welke hier in 't *Churisch Haff* valt.

Hier meê nu hebben wy oock *Pruysen* af-gedaen.

Ten besluyt deeser Beschrijvingh van *Duytschland* moeten wy oock kortlijck spreken van **SWITSERLAND.**

De *Provincien* deeser Gewests , gemeenlijck genoemd de **SWIT-**

S E R S C H E C A N T O N S , welke met malkander een eeuwigh Verbond hebben opgericht , zyn derthien in getal , te weeten :

1. Z U R I C H ;

Is een over-oude Stad , geleege aen een lustige Plaets tusschen twee vrugtbare Bergen ; alwaer rijcklijck wast alles wat tot des Menschen onderhoud van nooden is. Haere Legh-plaets is aen den uytgangh van 't *Meyr* , langh zynde aght-en-twintigh duysend Schreeden ; niet alleen de Stad , ter oorsaek van de veelvoudige *Visch* , maer oock de *Koopmanschap* in 't aen en af-voeren der *Waeren* een seer groot voordeel toebrengende. Sy werd van de *Limmat* verdeeld in de groote en kleyne Stad. Deefe beroemde Plaets heeft negen groote en twee-entwintigh kleyne *Ampten* , of *Land-Vooghdien* onder sikh.

2. B E R N ,

Synde de maghtighste Stad onder al-Slen ; welckers Gebied sikh uytstreckt over de dertigh Mijlen weghs , tot aen *Geneve*. 't Is een seer lustige , nette , welbebouwde Plaets , geleege aen de Vloed d' *Aar*. Op d' openbaere Straet staet een sonderlinge Stoel , verciert met een groot getal *Beeren* , en mer een Staetketsel van *Spijlwerck* omringhd : Waer in de *Schout* pleegh te gaen sitten , wanneer een misdaedigh persoon sou veroordeeld worden. Sy heeft onder sikh veertigh *Steeden* , oock een-en-dertigh *Duytsche* en aght *Italiaensche Land-Vooghdien*. Onder de gedachte *Steeden* is oock

Lofan-

Lofanne,

Ander *Loufanne*, haer onderworpen; welcke wel een niet seer bevestighde, maer echter een taemlijck wel-bebouwde Stad is, doch geordonneert nae d' oude manier.

3. LUCERN,

DRaegende dien Naem nae den Grootten Thoor, op welcken aen de Brugg' een Light in de Lantaerne (in haere Tael genoemd *Lucern*) in vooreedene tijden pleegh aengestoocken te worden, om de Schiplieden te lighten; en den rechten wegh te wijzen. Deese Stad leghd aen 't Water *Ruisz*, welcke hier uyt 't Meir, en dan verders door deese Stad loopt, verdeelende deselve in de groote en kleyne; doch werd door verscheydene Bruggen weer aen mal-kander gehangen.

4. URY,

IS de vierde *Canton* onder de Bondgenooten; door Gelegentheyd en van Natueren een seer vaste Plaets. Deese *Provincie Ury* is seer vyerigh *Roomschge-sind*. Haer Hoofd-Vleck is geheeten **ALTORF**; waerin 't Raeds-Gericht en de Regeeringh des Lands werd gehouden.

5. SCHWEITZ,

IS eene van veele Bergen omringhde Plaets. Deese Stadt *Schweitz*, of *Sweitz*, heeft geheel *Switserland* dien naem gegeven. S'is eene van de drie

Dorpen, welcke s'igh t' saem verbonden hadden tegens den Hooghmoed der Edellieden. Sy leverdt seer stercke en strijdbare Krijghs-lieden; welcke niet weynighmael de Vyanden een schrick hebben aengejaeghd.

6. UNDERWALDEN,

EEn Vry-Dorp. Heeft s'igh met het voorgedaghte *Schweitz* en *Ury* in 't Jaer *Christi* 1315. verbonden gehad, om de stracks gemelde oorfaecks wil. Is omvangen van hooge Alpen, of Bergen, gelijk als met een Wal. Heeft seer lustige Vee-weyden, van welcke d' Inwooners seer groote rijkdommen be-koomen.

7. ZUG,

DEese Stad leghd met haer Land-schap beneeden *Schweitz*, twee Mijlen weghs nae 't Noorden. Heeft een gantsch aengenaeme en vruchtbaere Gelegentheyd. Is geplaatst aen een seer schoon Meir; nae deese Stad genoemd. 't *Zugger-Meir*.

8. GLARIS,

IS 't Hoofd-Vleck van 't Landschap in 't Eed-geenootschap, voerende dien selven Naem; zynde een staetlijcke en welgebouwde Plaets, met hooge Bergen omringhd. Op de lincker-sijde leghd het Warer *Lind*, of *Lindmat*. Hier werden beschreven en gehouden de Vergaderingen der Landt-Amptmannen, Raeden en allerley Regeerings-perfoonen.

nen. Belangende de *Religie*, daer in is deese Plaets gelijk als *Neutraal*. Want of wel 't meeste deel des Volcks en de Raeden de *Gereformeerde* Godsdienst zyn toegedaen; soo bevinden sich echter hier oock veele *Roomsch-gefinde*. Beyder sijds *Religien* werden in eene Kerck gepredickt, alhoewel op verscheydene uyren.

Deese nu beschrevene *Cantons* werden genoemd d' aght oude Oorden.

9. B A S E L,

GElegan aen de Vloed *Rijn* en aen den *Rijn*, is in twee Steeden afgesonderd. D' eene, aen de sijde der *Galliers*, is genoemd *Groot-Basel*, en is d' oude Bischoplijcke Stad; d' andere, aen de *Duytsche* sijde, werd geheeten *Kleyn-Basel*. De Lught is hier seer frisch en goed. De Grond daer rondom vrugthaer. De hier zijnde *Universiteyt* is seer beroemd.

10. FREIBURGH,

IN *Uchtland*, anders *Nuchtland*, heeft een wonderlijcke gelegenheyd, en werd van de Vloed *Sana* in twee deelen gedeeld. Des selver eene deel leghd gantsch diep neergefoncken; 't andere seer hoogh op een Rots.

11. SOLOTHURN,

AEn de Vloed d' *Aar*, is een seer oude Stad: Jae men houd het daer voor, dat, behalven *Trier*, geen ouder in gantsch *Franchryck* en *Duytschland* kan gevonden worden. S' is wel gebouwd, oock met *Mueren* en *Thoornen* be-

waard. Infonderheyd zyn hier befigtigens-waerdigh 't *Ammunitie*-huys in de groote Stad, 't Raed-huys, en den ouden *Thoorn*, staende bynae midden in de Stad, en dan een seer dicken *Thoorn*, in de Graght uytgaende.

12. SCHAFHUYSEN,

DE Gelegenheyd deeser Stad is alreeds hier boven aangeweesen, in de Beschrijvingh van den *Swabischen* Kreytz.

13. APPENZEL,

EEn Vleck tusschen 't Geberght; is verdeeld onder beyder-sijds *Religions*-Verwanten, soo dat al de *Gereformeerde* wonen in 't gedeelte, 't welcke noemen d' *Ussere* of *Buyten Roden*; alle *Roomsch-Catholijcke* in 't andere gedeelte, voerende den Naem van d' *innere* of *Binnen Roden*. Yeder Deel heeft sijn eygenen Raed affonderlijk, over de saecken welcke haer selfs betreffen; doch over gemeene Lands-saecken beraedslaegense gesaementlijk; vermits deese *Provintie* op de Daghtellingen en *generaele* By-een-koomsten niet meer als eene stem heeft.

Hier toe behoord oock noch

B A D E N,

GElegan in *Aargau*. Deese Plaets koomd toe d' aght oude Oorden, of *Cantons*, welcke yeder twee Jaeren, by verwisselingh, een Landvooghd derwaerts senden. Is wel kleyn, doch bovenmaten lustigh; voerende dien naem van de warme Baeden. Deese Stad leghd bynae midden in 't Eed-genoodtschap; alwaer se

alwaerſe Jaerlijcks haere Daghuarden aenſtellen , op welke de *Gedeputeerde* van al de derthien *Canons* verſchijnen : Voor wie de Vooghtden , of Schouten en Amptmannen in de gemeene Landſchappen, Reekeningh doen , en d' *Appellatien* werden aengehoord.

GENEVE,

Alhoewel de Stad *Geneve* niet in *Swiſſerland* legdh, ſoo grenſde echter aen 't ſelve; ſtaet oock met die van *Zurich* en *Bern* in Verbond. Sy heeft haere Legh-plaets aen een luſtige vrugtbare Landſtreck, op een Heuvel, daer de *Rhone* uyt 't groote Meir loopt. 't Zyn twee Steeden, gebouwd aen de gedaghte *Rhone*-Vloed ter beyder ſijden , doch met een Houtene Brugh aen malkander gehangen. De Lught is taemlijck goed en getemperd. Deefe Stadt heeft een grooten overvloed van Koorn, Wijn, allerley Huls-vrughten, Hoven, Ooft, en Viſch; welke gevangen werd in 't *Lac*, waer aen ſy legdh, en dat van haer den Naem voerd. D' Inwooners zyn meereendeel ſeer vriendlijck tegens de Vreemdelingen : De Vrouwen-perſoonen oock taemlijck ſchoon. Hier zyn veele Kooplieden, en daer werd een grooten Handel gedreven met Sijdene Waeren, en Boecken.

Eyndlijck volgen de Bondgenooten der *Swiſſers*, naementlijck, de **GRAUWBUNTNERS**. 't Landſchap *Rhatia*, ſoo verr' ſig 't ſelve noch uytſtreckt, is met Eede 't ſaem-verbonden; en werd gedeeld in drie *Bundten*. 't Eerſte werd geheeten 't *Over*, en eygentlijcke *Grauwbund*; waer in negenthien Gemeenſchappen

zyn. 't Andere is 't *Godshuysbund*, hebbende oock negenthien Gemeenten; doch Volckrijcker als die van 't *Over-Bund*. 't Derde werd genoemd de *thien Geregheten*. De Hoofd-Stad des gantschen Lands is

CHUR.

Deefe Stad legdh op een wijden, vrugtbaren en ſeer luſtigen Bodem, werdende bevooghtighd van den *Rhijn*, en de *Pleſſur*. Om deefe Plaets na 't Ooften toe vindmen ſeer goed rood en wit Wijn-gewas. In de Geberghten kanmen vangen Daſſen, Steenbocken, Gieren, Steen-hoenderen, Faſanen, witte Haſen, en veel meer andere Gedierten. S' is ſeer Volckrijck, weegens den grooten Handel, ſtaetlijcke Weeck, en drie Jaer-marckten. Hier is den *ordinair* des *Godshuysbunds*. Oock koomen de drie *Bundten* hier ſomtijds by een. De *Privilegien* des Verbonds werden ter deefeſer plaets bewaerd. d' Inwooners, ſoo die de *Roomſche* als die de *Gereformeerde Reli-gie* zyn toegedaen, zyn goedertieren en trouwhertigh; de Vreemdelingen, inſonderheyd de *Duytſche*, geerne goeddoende, en deſelve van 't haere meede-deelende.

Ten anderen ſtaen met de *Swiſſers* in Verbond de **VALESIERS**, nevens haeren Heer, de Biſſchop van *Sitten*. Dit

VALESIA,

Anders *Wallis*, is een ſeer langh Dal; rondom beſlooten van grouwlijck-hooge Bergen en ſpitſe Rotſen; welke ſigh

sigh meerendeel een goede *Duytsche* Mijl weghs in de hooghte nae den Hemel verheffen. Veele der selver leggen eeuwigelijck met Sneeuw en bevooren Ys bedeckr. Echter is de grond beneden treffelijck-goed en seer vrughrbaer. Hier zyn sulcke hooge, en evenwel vrught-draegende Geberghten, dat diergelijcke nauwlijcks onder de Son souden te vinden zyn. 't Is drie dagh-reysen, of veertien *Duytsche* Mijlen langh, doch gantsch smal. De Bergen zyn ter veeler weegen soo gantsch steyl, datmen een ysingh door de leeden gevoeld, wanneer men van deselve af siet.

Als men hier wil uytgaen, of in koomen, moeten door veele gevaerlijcke *Passen* reysen: Welcke's Winters soodaenigh van 't Onweer werden beslooten, datse t' eenmael moeylijck, en niet sonder groot perijckel te *passeren* zyn. Dus kanmen dan beswaerlijck in ofuyt dit Land koomen, ten sy men den wegh nae *S. Mauritz* neem, daer de *Rhone* uyt dit Gewest loopt, ter plaets daer een Slot leghd. Twee *Passen* gaen'er door over de Brugg' van de gedaghte Vloed; d' eene nae 't Noorden, en 't Graeffschap *Elen*, toebehoorende die van *Bern*; d' andere nae 't Westen, ter linckerhand van *Chablaix*, by de *Wallisers* geheeten 't Nieuw-gewonnene Land.

De Bischop van *Sitten* is Vorst en Over-heer van geheel Over en Onder *Valesia*, of *Wallis*, beyde in Geestlijke en Weereldlijke saecken. De Hoofd-Stad des gantschen Lands voerd den Naem van

S I T T E N,

Daer de gedagte Bischop sijne *Residentie* of Hofhoudings-plaets

heeft. Deese Stad is verciert met schoone Huylen. Leghdaen een Bergh; die allenxen tusschen twee hooge Bergen, maeckende beneden op de Vlackte een seer schoon en lustigh Dal, sigh verheft nae 't Oosten; en werd verdeeld in twee Steenklippige Geberghten.

Aen den eenen Heuvel, genoemd *Valeria*, loopt op de reghter-sijde de *Robne* af; Is voortijds een vast Slot geweest, maer regenwoerdigh de Bischoplijke Stighs-kerck. Doch op de lincker-sijde der Stad is een engen of smallen Bergh, seer beswaerlijck te beklimmen; op welckers Spits een gantsch lustigh en sterck Kasteel staet, hebbende een gemaetighde Lught. Derwaerts begeeft sigh de Vorst met sijnen Hof staet, wanneer de hitte in 't beneden-Slot d' overhand neemt, wijl hier de Lught, wegens de hooghte, koel en goed is.

Den Bodem rondom *Sitten* is bovenmaeten vrughtbaer van Wijn, Koorn, Saffraen, Kaes, Appelen, Visch, en andere noodwendigheden tot onderhoud van 't Menschlijck leven.

De hooge omgelegene Geberghten maecken dickmael vrolijke Jagers, vermits 't Gevogelt en wild Gediert genoeg ingevonden word.

Ontrent een kleyne halve Mijl weghs van de Stad, by 't Dorp *Bremm* hebben eenige Monicken een geheel Klooster, met een Kerck, Keucken, Cellen, en meer andere Vertrecken, in een Rots uytgehouden. Gantsch geen Hout is'er aen verbeefghd; want de gedaghte Rots is des geheelen Kloosters Dack, Muren, Thoorn-geftel, Kamers, e. f. v.

Dus veel nu oock kortlijck van *Switserland*; en hier meê besluyten wy de Beschrijvingh van geheel *Duytschland*; waer in wy, nae de gelegenheyd onser Kortheyd, hebben ver-

vertoond de voornaemste daer in geleegene Steeden; en wat'er gedenckwaardighs of aenmercklijks in te sien is; nevens een bygaende Bericht van de daer toebehoorende Landen. Wy wenden ons derhalven nu tot 't Koninghrijck Polen.

Byvoeghsel.

Voortijds heeft sich 't Roomsche Rijk veel wijder uytgetreect als 't heden daeghs is; te weten, ten tijde *Trajan* van de Spaensche Zee af tot over den Tyger, en van d' *Atlantische* Zee tot de *Persische* Golf toe; desgelijks van den Bergh *Atlas*, tot aen 't *Caledonische* Woud, paelende aen de Rivier d' *Elbis*, en *passerende* den *Danubius*.

Nae de dood van Keyser *Constantinus* wierd het in 't Jaer *Christi* 341. onder sijne drie Soonen verdeeld, te weten, den jonghsten Soon, *Constans*, viel toe *Windischland*, *Italia*, *Africa*, *Dalmatien*, *Macedonien* en *Aegypten*. Den middelsten, *Constantius*, kreegh voor sijn deel *Criekenland*, *Thracien*, *Asia*, en geheel *Oosten*. Den eersten en oudsten, *Constantinus*, bequam alles wat over d' *Alpen* lagh, *Franckrijk*, *Spaenje*, *Switserland*, een gedeelte van *Duytschland*, en al de *Britannische* Eylanden.

Eyndlijck, nae veel Oorlogen onder deese Broederen, quam het weer onder 't geweld van eenen, te weten, van *Constantius*: Doch ten duerde niet langh; want 't wierd daer nae verdeeld in twee deelen, 't *Oostersehe* en *Westersehe* Keyserrijk: Tot dat *Odoacer*, der *Werlen* Koningh, in 't Jaer 466. uyt *Pomeren* en *Rugen* met een groote Krijghsmaght in *Italien* quam, en den Keyser van 't *Westersehe* Rijk alle hoop ontnam.

Alaric, Koningh der *Gothen*, viel desgelijks in *Italien*; en de *Wenden* maeckten sich meester van een goed gedeelte in *Spaenje*.

D' *Alanen* kregen *Portugal*. D' *Angel-Saxen*, overweldighden *Britannien*; de *Francken* gantsch *Gallien*, en de *Hunnen* *Hongeryen*. Op deese wijs quam 't *Westersehe* Keyserrijk alenxen in af-gangh. Sels *Constantinopol* gingh verloren.

Dit bewoogh *Paus Leo* den derden, de Keyserlijke Hoogheyd te brengen op *Carolus*, der *Francken* Koningh, in 't Jaer 1100. En aldus is 't *Westersehe* Keyserrijk op de *Duytschen* gekomen, vermits deelen *Carolus* van geboorte een *Duytscher* was.

Wegens de gedaghte Deelingh was 't Rijk vry nauw geworden, en wierd naederhand noch kieyner, tot dat'er eyndlijck niets overbleef als *Duytschland* en een kleyn gedeelt van *Italien*; 't welck de *Paus* en *Veneticanen* meerendeel nae sich grabbelden. 't Weynigh overgeblevene verkoght Keyser *Rudolph* den eersten voorts t'eenemael; soo dat alleen *Duytschland* overschoot.

Van de Verdeelingh, Vrugtbaerheyd, Steeden, e. f. v. hebben wy onsen Schrijver hooren spreekken. Willen derhalven hier alleenlijck yets seggen van sommige Seeden der oude *Duytschen*, van den *Antheur* voorby gegaen.

Voortijds wierden de *Duytschen* *Germani* geheeten. Nu voerense by d' Uytlanders den Naem van *Alemaniers*. Goud en Silver wilsense niet te gebruycken.

In de verkielingh haerer Koningen saegenie op den Adel, doch tot Krijghs-Oversten naemense de dapperste, die goede Proeven van haere kloeckmoedigheyd hadden gegeven, sonder hier in op Afkoomst te sien.

't Houwlijcks-goed, 't welck een Man sijn Wif toebrecht, bestond niet in kostelijke Cicraeden, of dierbaere Juweelen, maer alleen in een paar Offen, een gesaedeld Paerd, een Schild, een Picck, en een Degen.

Hoe uytsteekend haere strijdbaarheyd was, hebben de *Romeynen* dickmael genoegh beproefd. Sels oock haere Vrouwen waeren niet min dapper.

Sy hadden seckere daegen, op welke sy *Mercurio* eenige Menschen offerden. Doch *Mars* en *Hercules* offerdente niet anders als Beesten.

De Kleedingh der Mannen en Vrouwen was bynac gelijk. Haere Wijven hadden een sonderlingen roem van Kuysheyd.

Onder haer was niet geoorlofd, met yemands teylen te spotten; want sy aghteden sulcks meer te strecken tot verdervingh der goede, als tot verbeteringh der quaede Seeden.

't Jaer verdeeldenſe alleen in drie Deelen, Winter, Lente, en Soomer. Den Herſit kendenſe niet.

Soodaenigh waerenſe genegen tot het Spel, datſe; al haer Goederen daer door verlooren hebbende, eyndlijk de vryheyd haerer Perſoonen opſetteden.

Niet alleen voortijds, maer oock noch hedenſdaeghs zyn de *Duytſchen* ſeer ſtercke Suypers. Inſonderheyd drincken de *Saxen* ſoo gantsch onmanierlijk; dat de Schenckers de Suypers nauwelijcks kunnen gerieven. Jae de Drinck-konſt is by haer in ſoodaenighen aghtingh, dat den meest-in-fwelgenden, ten teecken der Overwinningh, een Krans van Roofen of Bloemen op 't Hoofd werd geſteld.

Men heeft in *Duytſchland* een Spreekwoord, 't welck aldus luyd: *Swabenland* alleen ſou gantſch *Duytſchland* kunnen voorzien met Vrouwen: *Franckenland* met Bedelaers en Boeven: *Boheemen* met Ketters: *Bayeren* met Dieven: *Weyſphalen* met Meyneedige, en den *Paliz* met Gulligaerts.

In onſen tijd werd *Duytſchland* verdeeld in vier Standen:

Den *eerſten* begrijpt in ſigh de Geestlijke. Deſſe worden van een yeder ſter hoogh

geceerd, indienſe anders geteerd zyn; want hier op ſien de *Duytſchen* inſonderheyd.

Den *anderen* is die der Eedele, tot welke behooren de Vorſten, Graven, Vryheeren, Ridders en Edellieden. Niemand van haer ſal geerne trouwen met een Dochter uyt een minder Stand als den ſijnen. Deſſe beſoeken meerendeel vreemde Landen. Die niet veel gereyſd heeft, werd niet veel geaght. Haere gemeenſte luſt is de Jaght; waer toe ſy byſonderlijk gevoorrechtiglid zyn. De Boer, indien hy buyten ſtraf wil blijven, moet derhalven 't Wild uyt ſijne Keucken laeten. In Kleedingh zynſe ſeer praghtigh, dickmael verr' boven haeren Staet.

De *derde* Stand bevat de Burgers in de Steeden. Deſſe houden veele Gaſterien; doch dragen ſigh daer in vreedſam.

De *vierde* is die der Boeren; treckende haer onderhoudt van den Ackerbouw. Haere Spijs en Dranck is ſeer ſlecht, behalven alleen op de Vier-daegen; dan koomenſe onder eenen Boom by een; ſuypen luſtig om, en beginnen daer nae te danſen, met ſulck een *ſiwiz*, als offe uytſinnigh waeren. Haere Kinderen, Dienſtkneghten en Dienſtmaeghdn moeten voor dien tijd meê luitigh zyn; maer daer nae de geheele Weeck weer voor haere Jonckeren ſlaeven, met ſeer weynigh voordeel.

Van veelerey andere Seeden der oude en hedenſdaeghsche *Duytſchen* hebben wy geſproocken in 't *eerſte* en *tweede* Boeck des *tweeden* Deels onſes Wercks der *Curieuſe Aenmerkungen*.

geerd zyn;
in infonder-

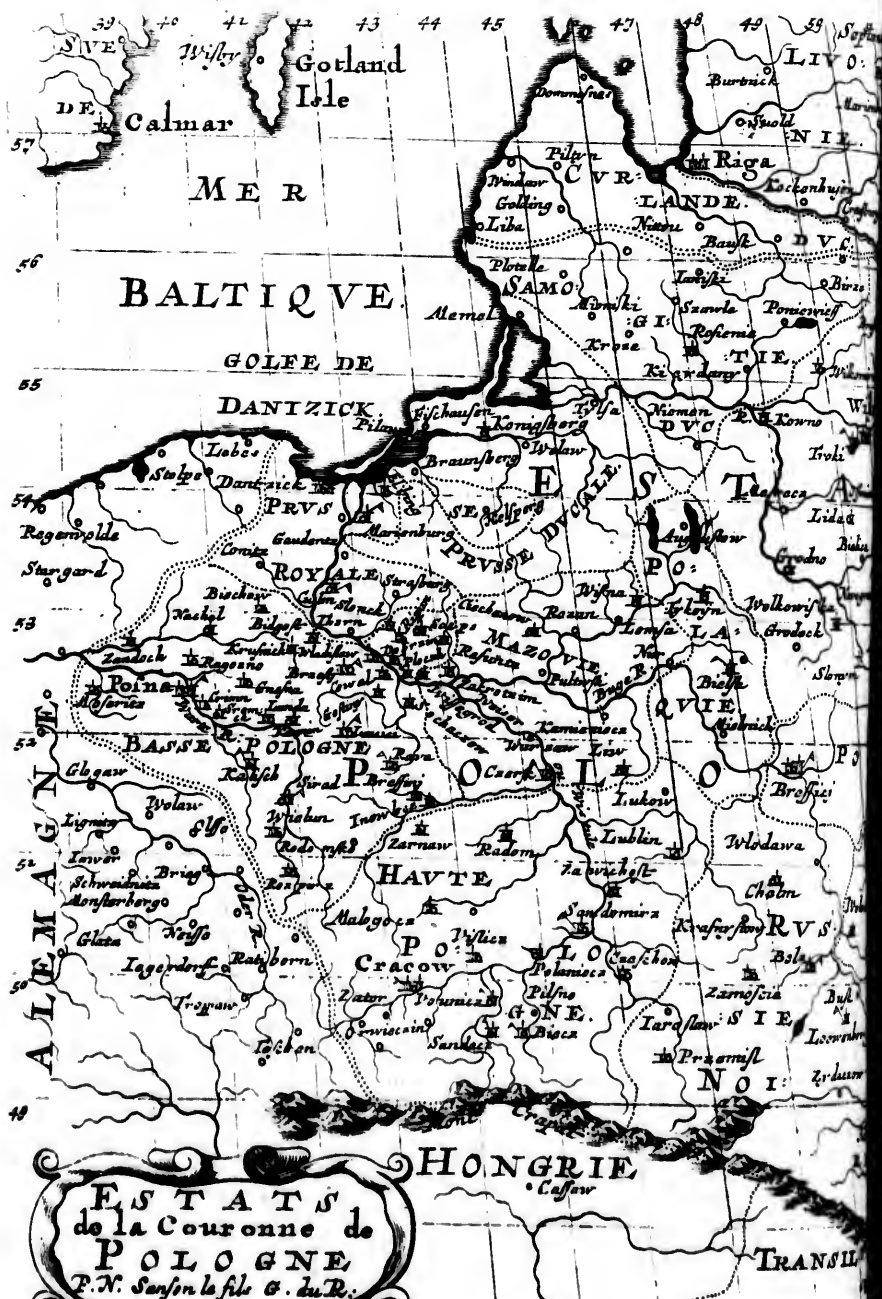
tot welcke
Vryheeren,
ad van haer
inter uyt een
refe befoec-
Die niet
eel geaght.
; waer toe
l zyn. De
vil blijven,
ijne Keuc-
zynse feer
ven haeren.

gers in de
eryen; doch

; treckende
ouw. Hae-
t, behalven
koomense
ypen lustigh
nffen, met
igh waeren
n en Dienft-
meê lustigh
veeck weer-
et feer wey-

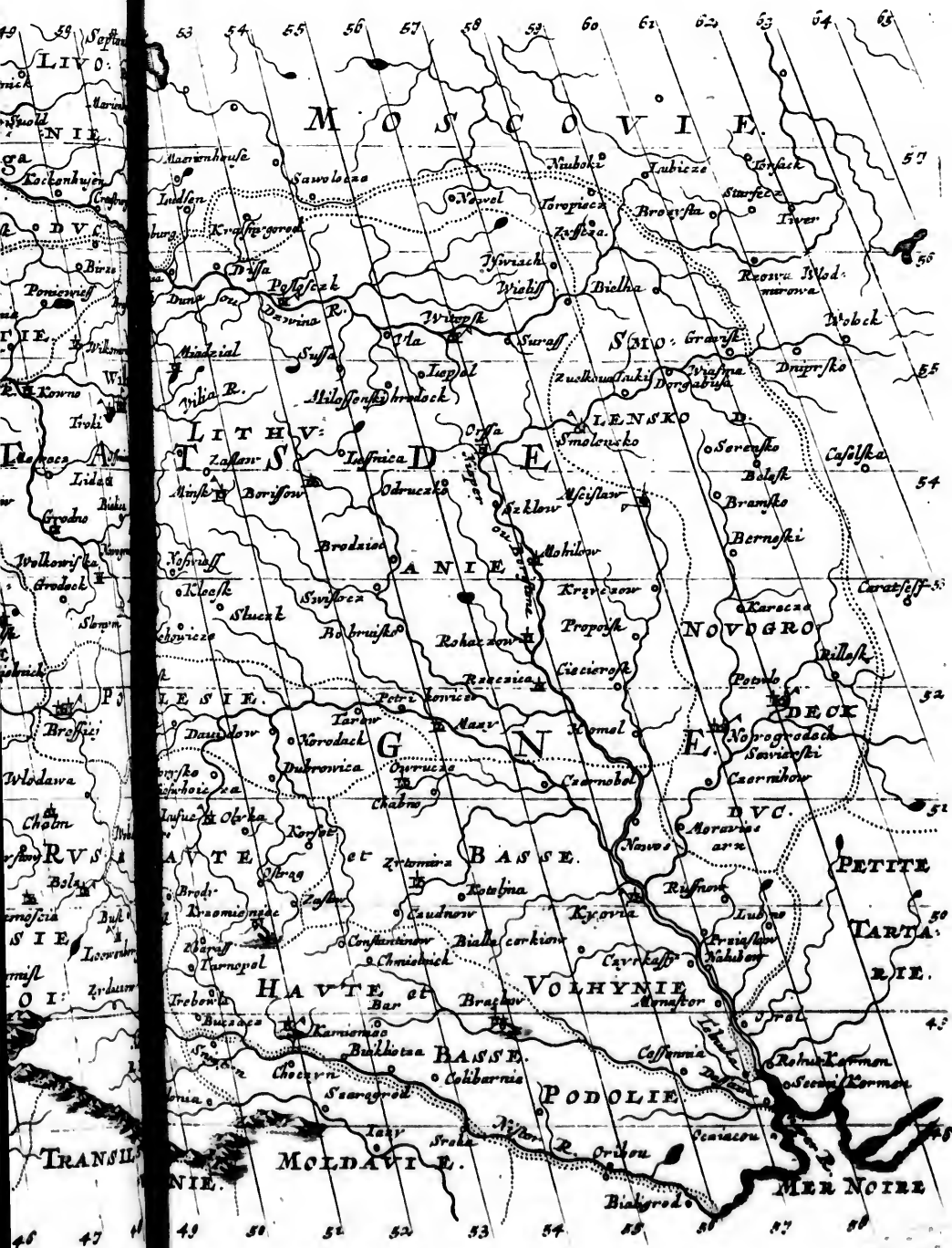
der oude en
oen wy ge-
eck des twee-
se Aenmers.

t KO-

ESTATS
de la Couronne de
POLOGNE
P.N. Sanfen le fils G. du R.

A. Winter sculp.

Answers

۱۰۰

v
 S
 v
 ft
 cl.

go
w
th
su
8.

fe
V
D
T
M
fi
v
d
d

't KONINGHRYCK P O L E N.

Dit Koninghryck streckt sigh met syn' aengrensende *Provincien* in de lenghte van den aght-en-dertigsten tot op den vier-en-vijftigsten *Graed* van 't Westen nae 't Oosten; meer als tweehonderd en veertigh *Duytsche* *Mijlen*: En in de breedte van 't *Carpathische* Geberght tot aen d' *Oost-Zee*, ontrent tweehonderd *Mijlen*. Ten Westen werd het aflooten van *March-Brandenburgh* en 't Hertoghdome *Pomeren*. Ten Noorden van de gedaghte *Oost*, of de *Baltische* en *Sarmatische* *Zee*. Ten Oosten van *Muscovien*, en de *Scythische* of *Tartarische* *Woestijn*. Eyndlijck ten Suyden van *Walachien*, *Hongaryen*, en *Silesien*.

Tot dit Koninghryck *Polen* werden gereekend aght groote Landen, te weeten, 1. Groot en Kleyn-*Polen*. 2. *Lithauwen*. 3. *Rusſia*. 4. *Pruyssen*. 5. *Masſuren*. 6. *Samogitien*. 7. *Pomerellen*; en 8. *Lijf-land*.

Deese nu genoemde Landen hebben seer treffelijke, groote en Visc'hrijcke *Vloeden*; als: Den *Boristhenen*, of de *Dnieper*: Den *Aprum*, of de *Wieper*: *Tyram*, of de *Dniester*: *Vistulam*, of de *Weixel*, *Chrononen* of de *Niem*; *Hierasſim*, of de *Pruth*; welke *Moldavien* van *Podolien* afscheyd, en veel meer andere.

Belangende de *Seeden* en gewoonten der *Polacken*; niet alleen de geene, welke

van een voornaem Geslaght zyn, gebruycken *Uytlandsche* *Stoffen* en *Velwercken*, maer oock die van een laegen en gemeenen staet gaen in *Sijde*, *Purpur* en *Goud* gekleed.

De *Paerden* plegenſe met *Silver* te vercierē: *Uyt Silvere* *Vaten* t' eeten; en d' *Altaren*, oock selver in de *Dorpen*, met *Silver* te beswaeren. Even hier om ontsaen soo veele verschillen en strijdigheden onder haer: En men begeeft sigh niet meer soo vlijtigh tot d' *Oorloghsaecten*, als wel voorheenē.

Boven dien leven de *Polacken* seer staetlijck; en de groote *Heeren* hangen 't grootste deel haerer *Inkoomsten* te kost aen *Speceryen* en *Wijn*. Sommige werden'er onder haer gevonden, die voor haer *Perſoon* alleen r'estigh kostelijke *Kleeder-gewaeden* hebben doen maecken. Oock steckenſe haere *Diēnaers* seer praghtigh in den *Dos*. Kortlijck, 't meelte deel haerer *Goederen* besteedenſe, of liever verquistenſe, daer aen, datſe met de haere aensienlijck mogen bekleed zyn. Deese *Prael* is soo wel by de *Vrouwen* als by de *Mannen*.

Daerenboven gebruyckenſe een groote *Praght* aen haere *Houtene* *Huyten* en *Gebouwen*; welke doch niet anders zyn, als eenen om te verbranden ciertlijck t' saem-gedraegenen *Hout-hoop*. Te voet te gaen, inſonderheyd als de *Wegh* wat verr' is, werdt voor niet seer eerlijck gehouden. Men moet voor

Mannen en Vrouwen Wagens en Carrossen met ses Paerden hebben: Alhoewel de Mans-perfoonen meer te Paerd als in Koetsen rijden.

By den *Poolfchen* Adel moeten de Kleederen met Sobelen en Marders gevoerd ~~zyn~~, koomende ~~fontijds~~ meer als twee-duysend Rijcksdaelers te kosten; gelijk dan een eenigh Velleken, nauwlijks een halve voet groot, wanneer 't seer goed is op vijftigh en meer Rijcksdaelers koomd te staen.

Onder haere Wetten ~~zyn~~ oock deese volgende in gebruyck. Wanneer yemand in den Ban gedaen, en voor oneerlijk verklaerd werd, soo derf hy in 't Koninkrijk niet langer blijven: Want anders moght hy, sonder eenige vrees voor straf, van yeder om 't Leven gebragt worden. Alle Overheden, in welckers Gebied hy koomd, ~~zyn~~ verplicht hem vast te houden, en ter behoorlijcker Straf te bewaeren. Evenwel kan de Koningh hem een Verseckerings-Brief geven voor een bestemde tijdt, in welke hy sich vryelijk binrens Lands magh onthouden.

Den Doodslagh werd wel met geld geboet, doch de Som stellen de Reghiers; en boven dien werd den Daeder in een swaere, duystere en diepe Gevancknis gestoocken; waer in hy een Jaer en anderhalve Maend moet blijven sitten. Doch deese voorby-gaeningh der Lijfsstraf is niet voor een yeder Doodslaeger. Want degeene, welke op de vastsche daed betrapt worden; desgelijck oock de Straetschenders en Moordenaers, moeten 't leven verliefen. De foodaenige, die andere met een Kogel uyt een Roer hebben dood geschooten, moeten dubbele Geldstraf geven, en twee Jaeren gevangen blijven sitten.

Voor deesen gingen d' *Appellatie* van d' Ondergerichten al t'samen aen den Koningh. Doch onder de Regeeringh

van *Stephanus Bathori* ~~zyn~~ beyde de Hofgerichten of *Parlamenten*, van haer *Tribunals* genoemd (t' eene te *Petrikow* voor *Groot-Polen* en *Pruyssen*; 't andere te *Lublin* voor *Kleyn-Polen* en *Russien*) opgericht geworden. Haer *Richterlijk Ampt* duerd maer een Jaer langh.

Wat de swaere Misdaeden betreft, de gemeene verr' overtreffende, daer over evenwel oordeeld oock noch den Raed op de Rijcks-dagen. Welcke desgelijcks ter neer legdh de Verschillen en Stijdingheden, welke ontsaen wegens de Koninklijke Gevallen, en die der Steeden, welke sijne Majesteit eygentlijk toebehooren.

't *Poolfche* Volck werd af-gedeeld eerstelijck in den Adelijcken en Gemeenen, daer nae in den Geestlijcken en Weereldlijcken Stand. Uyt deese beyde bestaet den Raed, welke den Koningh is toegevoeghd, genoomen uyt al de *Provincien* des Rijcks.

Anders werden se gesteld in een viervoudige Orde, te weeten:

I. In Aerds-Bischoppen en Bischoppen. 't Geral der Aerds-Bischoppen is twee, naementlijk, dien van *Gnesen*, en dien van *Lembergh*. Dat van de Bischoppen vijftien, als; dien van *Crakauw*, *Cujau*, *Wilde*, *Posen*, *Plotzko*, *Varmien*, *Przemisl*, *Samogitien*, *Culm*, *Chelm*, *Kyouw*, *Luceoria*, *Camenice*, *Verda*, en *Smolensko*.

II. In *Waywoden*, of *Palatinen*, naementlijk, *Cracoviensem*, *Posnaniensem*, *Vilnensem*, *Sandomiriensem*, *Califfiensem*, *Trocensem*, *Siradiensem*, *Lanciensem*, *Brestensem*, *Kioviensem*, *Inouladslaviensem*, *Russien*, *Vollhynie*, *Podajie*, *Smolenscensem*, *Lublinensem*, *Poloscensem*, *Belatensem*, *Novogradensem*, *Plocensem*, *Vitchebensem*, *Massovia*, *Podlachia*, *Ravenssem*, *Bresciensem*, *Culmenssem*, *Mscilaviensem*, *Mariburgensem*, *Braslaviensem*, *Pomeranie*, *Miscensem*, *Vendensem*, *Derpatensem*,

patensem, Parnaviensem, Czerniechoviensem, Capitaneum Samogitie.

III. In seven-en-taghtigh soo wel groote als mindere *Castellanos*.

IV. Waer op ten vierden volgen de thien hooge Amptelingen des Koninkrijcks, te weeten: Den Opper-Maerschalck des Rijcks *Polen*, en den Hof-Maerschalck van 't selve. Den Opper-Maerschalck des Groot-Vorstendoms *Litthauwen*, en den Hof-Maerschalck des selven. Den Cancellier en Onder-Cancellier des Koninkrijcks *Polen*. De Cancellier en Onder-Cancellier in *Litthauwen*. Eyndelijk, den *Poolschen* en den *Litthauwschen* Schatmeester.

De *Palatijnen*, of *Weywoden*, zyn Hertogen in haer Gebied, en, in tijd van Oorlogh, Aenvoerers des Volcks, yeder in sijn *Weywoodschap*.

De *Castellani*, voerende dien Naem van de Kasteelen of Steeden, over welke yeder van haer gesteld is, zyn gelijk als de *Licutenants* der *Palatijnen*; oock Aenvoerers, en voorgefette de des Adels onder yeders *Palatinaetschap*. In eene deeser *Weywoodschappen* zyn somtijds verscheydene *Castelleynen*.

Belangende d' andere *Officianten* en Amptelingen, welke niet onder de Raedsheeren werden gereeckend, deselve zyn drierley. Eenige worden genoemd *Officiers* des geheelen Koninkrijcks, of des Groot-Vorstendoms *Litthauwen*; als, de *Generaels* des Krijghsvolcks, de *Referendarii*, *Schenckers*, Hof-meesters, *Vaendrichs*, en diergelijke. Andere zyn *Officiers* des Koninklijcken Hofes, als, den Opper-Kamerlingh, Opper en Onder-Stalmeester, Keucken en Jager-meester, Geheym-schijver, en meer andere. Wederom andere zyn *Officiers* of Amptelingen in de *Provincien* en Landen, als, de *Gouverneurs*, welke *Capitaneos* noemen: De Stadhouders in de Steeden,

Reghters, Swaerd-draegers, Rentmeesters, en veel meer andere.

Den Aerts-Bischop van *Gnesen* treed vooral d' andere. Als hy over de Straeten gaet, en nae 't Hof koomd, soo werd hem van eenen der *Senators* opentlijk een Kruys, desgelijcks een Maerschalcks-Staf (beteeckenende een Koninklijke Aghtbaerheyd) voorgedraegen. Selfs sijne Majesteit gaet hem, als hy eerst aankoomd, eenige schreeden te gemoet, en ontfanghd hem staende.

Als de Konink overleeden is, soosteld hy een Rijcks-dagh aen, en bekleed de plaats van sijne Majesteit. Jae oock selts by 't Leven des Koninkhs, wanneer hy yets tegen de Reghten des Rijcks moght komen te doen, soo beschrijft deelen Aerts-Bischop de Standen tot Beraedslaegingh.

Anders hebben al de gedachte *Senators*, of des Koninkhs Rijcks-Raeden, haere Sittigh en Stemmingh op de Rijcks-daegen; welke gemeenlijk te *Warschauw* werden gehouden, wegens de bequaemheyd deeser Plaets. Hier by verschijnen oock de *Gedeputeerde* des Adels, welke *Landboden*, en *Municipales Nuncios* noemen. Deese werden in alle Landschappen door een vrye Verkiefingh van d' andere hier toe afgesonderd: En moeten op soodaenige Rijcksdagen de *Democratta*, of des Volcks Maght en Reght, gelijk als Gemeentsmeesters, voorstellen, voorstaen, Werten helpen maecten, en des Koninkhs geweld, nevens d' alte groote Aensienlijckheyd des Raeds, in room houden.

De Hertogen van *Pruyssen* liebben wel eenige maelen laeten voordraegen, datse, als een voornaem Lid des Koninkrijcks zynde, Stem en Sittigh by de *Poolsche* Rijcks-daegen behoorden te hebben; doch sulcks is haer geweygerd

geworden; wijlmen hier den Hertogh van *Pruyssen*, gelijk oock dien van *Churland*; desgelijcks den Vorst van *Moldavien*, voor Leenlieden of *Vasallen* houdt.

Den gedaghten Adel in *Polen* en *Lithauwen* is bovenmaeten groot geweest. Alden selven is van eenerley Waerdigheyd. Men siet hier niet, of yemand een Graef of een Hertogh is. Want dees Graven en Hertogen maecten geen en bysonderen stand. Werden oock niet hooger *gerespecteert*, als een Ridder, of ander Edelman van een oud en voornaem Geslaght.

De Koningh geeft aen den Rijcks-Maerschalck en den Opper-Cancellier den Titel van *Illustrijs*; die anders geen en Rijcks-Raad werd toegelaeten, dan alleen den *Castelleyn* te *Cracauum*, alszynde den eersten uyt de Weereldlijke Raeds-Heeren.

De *Polacken* houden haeren Adellijcken Stand soo hoogh, dat yemand, die niet Edelman van Geboorte is, t'eenemaal beswaerlijk tot den Adeldom kan geraecken. Een Vreemdelingh, schoon hy van een goed en hoogh-aensienlijk Geslaght moght zyn, moet sich by de Kroon *Polen* ten hooghsten welverdiend maecten, indien hy, met gemeene Bewillighingh aller Standen, by dit Volck d' Adellijcke Eer en Voorreghten wil bekoomen.

In deesen Adel bestaet des Koninghrijcks grootste Krijghs-maght, wanneer deselve op eygene Kosten door drie Koninghlijke Beveelen binnen een Maend tijds werd t'saemgeroepen. Sontijd geschied den Opbod alleenlijk aen den Adel in eene *Provincie*: En foodaenigh een Verlaemelingh werd deselven *Postelice* genoemd.

Een gedeelte der Edellieden voeren den naem van *Quartianers*, vermits t'vierde deel der Koninghlijke Geval-

len genieten: Maer ter dier oorsaeck boven alle andere sich geduerigh by allerley Voorvallen gereed moeten houden.

De *Cosacken* zyn oock Inlandsche Krijghs-lieden, doch worden onder den Adel niet gereeckend.

Dit in de Wapenen seer wel-geoefend Volck houdt sich gemeenlijk op in d' Eylanden van de Rivier *Boristhenes*; en stroopt van uyt deselve tot in *Tartaryen* en *Turken*. Anders hebbense haere Huysen, of Hutten en Ackeren, in t'Gebied van *Kyow* en *Braslaw*.

De Koningh van *Polen* koomd tot de Kroon en Regeeringh door Verkiefingh. Evenwel werden des Koninghs Soonen, indien hy anders Manlijke Kinderen heeft, niet uytgeslooten. Doch soo langh de Vader leeft, werd niemand derselver ten Naevolger genoemd noch verkooren.

Oock hebben de *Polacken* de gewoonte, dat den Overledenen Koningh te *Cracauum* niet begraven werd, voordat een nieuwen Koningh verkooren is geworden. 's Daeghs nae de Begraefnis werd den gedaghten nieuwen Koningh gekroond.

Indien de gestorvene Koningh geen en Soon en heeft naegelaeten, soo willense veel liever eenen Uytlander, als eenen uyt haeren Adel tot de Kroon verheffen. Onaengesien men billijk moet oordeelen, dat een Inboorlingh veel beter de gelegentheden des Lands weet, en een grooter liefde tot her Vaderland draegd, als een Vreemde.

Ondertusschen bekleed den Aerds-Bischop van *Gnesen* (gelijk wy alreeds geseghd hebben) des Koninghs plaats, ter tijd toe dat eenen nieuwen verkooren is geworden. Echter magh hy d' openstaende Ampten niet vergeven, vermits sulcks alleen aen den eygentlijcken Koningh staet.

Soo haest de Verkiefsings-dagh, van deesen Aerts-Bischop uytgeschreeven, is aengekoomen, soo magh den geheelen Adel, indien deselve begeert, ter bestemder plaats verschijnen. Want met de Verkiefsing heeft het een geheel andere gelegentheyd, als met de Rijcksdaegen, tot welcke den Adel maer alleen de Landboden send.

By de Koninghlycke Verkiefsing hebben oock haere Stemmen de Steeden *Cracauw, Wilde, en Danzick*.

De geheele t'samenkoomst werd verdeeld in de verscheydene *Palatinaten*, of *Weywoodschappen*. Soo wel de Rijcks-Raeden als d' Eedele begeven s'gh yeder onder sijn Palatijnschap. Alleen den Aerts-bischop van *Gnesen* blijft aen sijnne plaats; vermits, in 't besluyt aller stemmen, hem toebehoort, sijnne meeningh daer over t' ontdekken, en te gelijk den Koningh te noemen: Nae dat te vooren de voornaemste Rijcks-Raed in yeder *Palatinat* de Stemmen der daer onder behorende heeft vernoomen, en deselve den Aerts-bischop zyn voorgebraght geworden: Nae dat oock al de *Palatijnen* s'gh weer by een gevoeghd, en met inalkander, wegens de gegevene Stemmen, s'gh besproocken hebben.

Als nu daer op des nieuw-verkoornen Koninghs Gefanten met geboogene knyen den Eed hebbengedaen op de vergeleekene *Artijkelen*, welcke den Koningh sou moeten onderhouden, en deselve van de *Poolsche* en *Litthauwsche* *Cancelliers* voorgeleesen zyn geworden, soo werd den verkoornen Koningh noch eenmael openlijck uytgeroepen.

Indien hy dicht daer ontrent voor handen is, soo werd hy van de Rijcks-Raeden en den Adel af-gehaeld, en tot in de Kerck begeleyd. Nae dat den Aerts-bischop de *Mis* heeft geleesen, tredt de Koningh nae den Altaer, en

doet, neergeknielt zynde, den Eed, welcke sijnne Gefanten in sijnne Naem aen de Standen hebben gedaen; welcken Eed beyde de *Cancelliers* hem voorsleggen met een klare duydlijke stem.

Geduerende deese Handelingh houden de Maerschalcken den Scepter onder haer, vermits den Koningh noch niet gekroond is. Even hierom kan hy oock noch geene Gunsten of begenaedigen uytdeelen; 't Koninghlycke Zegel niet gebruycken, noch geenerley Koninghlycke Verrichtingen ter handneemen. Oock Zegelen de *Cancelliers* niets met allen: Maer nae dat des verstorvenen Koninghs Zegelen by sijnne Begraefnis verbroocken zyn, soo bekoomensen van den nieuwen Koningh eerst nieuwe nae sijnne Kroningh. Ondertusschen worden de Brieven, insonderheyd de geene, welcke aen Uytlandsche Vorsten aegaen, vervaerdighd met den Titel van Verkooren Koningh, en geseegeld met hêr Zegel, 't welck hy voor sijnne Verkiefsing heeft gebruyckt.

De Kroningh des Nieuwen Koninghs moet geschieden door den gedaghten Aerts-bischop van *Gnesen*. Alhoewel oock *Cracauw* de Kroninghs-plaets is, soo van den Koningh als van de Koningin, soo werd echter sulcks niet altijd stipreljck in acht genoomen.

Voorts is den Koningh van *Polen* verboden, de Goederen der Eedelen in 't Koninghrijk aen s'gh te koop. Hy magh oock d' Adelijcke of *Militaire* Goederen, den *Fisco* toegevallen, niet voor s'gh behouden. Desgelijcks mogen oock de Vorsten des Koninghlijcken Bloeds de naebuerige vaste Sloten niet aen s'gh trecken. Daerenboven kan hy d' Ampten, welcke van Koninghlijck Reght zyn, niet geven aen sijnne Soonen, of aen sijnne Gemaelin, als met bewilligingh der Standen.

Sonder

Sonder beraedflaegingh mer, en toeflemmingh van den Rijcks-Raed magh hy niet in Houwlijck treden. Op de Rijcks-dagen neemt de Koningh, met den Adel, alle Beraedflagingen ter hand: Doch alles wat beflooten word, werd in des Koninghs Naem openlijck uytgegeven: Oock kan tegensfijnen wil geen Besluit genoomen worden. Hy is den hooghten Krijghs-Veldheer. Van de Gerighen heeft hy een gedeelte sighfelve voorbehouden; een ander gedeelte 't Hof-gericht overgelaeten. Doch d'Eere-gunften en Proeven, soo wel in den Geestlijcken als Weereldlijcken Stand, vergeeft hy nae fijn gelieven. Hier door maect hy sigh de Bifchoppen en andere Geestlijcke (over welke hy anders geen geweld heeft); desgelijcks de Weereldlijcke tot Vrienden; onder welke Vergevingen oock verftaen werden de Vooghdien, onder haer *Starostas* genoemd: Welckers inkomsten de Befitters genieten, soo langh alsfe leven. Doch gestorven zynde, soo geeftfe de Koningh weer aen welke hy wil.

Over de misdaden des Adels Vonnisd wel de Koningh met den Rijck-raed, doch hier in fiet hy meer op de gewichtigheyd als op de veelheyd der Stemmen.

Wy koomen nu tot een korte Beschrijvingh der voornaemste Landen en Plaetsen in 't Koninghrijck *Polen* en 't Groot-Hertoghdome *Litthauwen*.

I. GROOT-POLEN

M E T

C U J A V I A.

Dit Land leghd tegens 't Westen. Heeft tegens 't Suyden *Silefen*;

Tegens 't Westen *Marck-Brandenburg* en 't Hertoghdome *Pomeren*: Tegens 't Noorden een gedeelte van *Pruyssen* en *Masau*, waer van het werd afgefcheyden door de *Weixel*; en eyndlijck tegens 't Oosten *Kleyn-Polen*. 't Werd gedeeld in aght *Palatinate*, of *Weywoodfchapen*. De Plaetsen in *Groot-Polen* gelegen, zyn:

BOESLAVECIA,

Anders *Boeslauw* genoemd; een Steedeken met een seer vast Slot, leggende in 't *Vielenfische* Gebied.

B O R E K,

Een Steedeken in 't *Weywoodfchap Califz*; zynde veelerweegen bekend en beroemd wegens een *Marien-beeld*, 't welck *Miraeckelen* fou doen.

B R E S T E,

Gelegene in 't *Brestenfische Palatinaetfchap*, is omringd van een Wal, Muer en Graght. Tot dit *Weywoodfchap* behooren vier Gebieden, of Heerlijkheden, naementlijck, 't *Brestenfische*, 't *Crusvicienfische*, 't *Covalienfische*, en 't *Pradecenfische*.

BYDGOSTIA,

Is een bemuerde Stad in *Cusauw*, behoorende tot het *Junivladiflavienfische Palatinaetfchap*. Hier is te sien een voornaem Collegium der *Jesuiten*.

BYSKI;

B Y S K I;

Soodaenigh werd genoemd een Slot, leggende eenige Velden, of Ackeren weghs van de Stad *Petriconia*.

CELISSUM,

Een Stad aen de Rivier *Przofna* tusschen Moerassen gelegen. 't is omringhd van een Muer, voorzien met Thoornen. Men siet hier eenige Monicks-kloosters, nevens een Stighs-Kerck. Desgelijcks een kostlijk *Jesuiten-Collegium*. Onder dit *Palatinaet* behoorren ses *Castellanen*. Dit *Celissum*, anders *Calis* geheeten, heeft een seer lustige gelegenheyd.

CHOCIA,

Een Steedeken in 't gedachte *Celissensische Palatinaet*. Hier is een Stighs-kerck, en voornaeme *Proostdy*.

CELUM en COSMINUM,

Deese beyde zyn oock Steedekens in 't stracks-genoemde *Weywood-schap*, of *Palatinaet*.

CONINUM,

Een Steedeken van geen sonderlinge grootte, gelegen in 't *Pofensche Palatinaet*.

CONSTENUM,

Desgelijcks een Steedeken in 't nu genoemde *Weywoodschap Posen*; 't welck een vast Kasteel heeft.

C R O N E,

Een raemlijk wel-bekend Steedeken in *Groot-Polen*, voorzien met een Kasteel.

CROTOSINUM,

Niet seer verr' van 't Steedeken *Chocia* geleegeen. Men siet hier een seer schoonen Lust-hof.

CRUSVICIA,

Is een Stad, leggende in 't *Cujavisch-Turnioladislawiensische* (of, soo andere spellen, *Turnioladislawiensische*) *Weywoodschap*; 't welck sich uytstreckt van 't Meir *Goplo* en deest Stad *Crusviz* af, tot aen de *Weixel* en de *Pomerellische* Grensen. Veele Steedekens vindmen'er in, alhoewel van enckel Hout gebouwd. De gemelde Stad *Crusviz* heeft, behalven eene van vierkante Steenen opgerichtede Kerck, genoemd de *S. Pieters*, waer toe vier-en-twintigh Choor-heeren zyn, oock een Slot van Tigchelsteenen, in secker Eylandeken des gemelden Meirs *Goplo*, waer in voortijds de *Pool-sche Vort Popiel* van de *Muyfen* is opgeten geworden.

C c

CUR-

CURNICUM,

EEn Steedeken, 't welck met een Muer omvangen is, gelegen in 't *Palatinaerschap Posen*.

GNESEN,

EEn Aerts-Bischoplijke Stad, se-Even Mijlen weghs van *Posen* ge-leegeen, en allerwegen bekend ge-noegh.

GOLONCHOVIA,

Dus werd genoemd een Kasteel der Graven van *Lefno*, gelegen in 't *Weywoodfchap van Celufum*, of *Calu*.

GOSTINIUM,

EEn Steedeken in 't *Ravenfifche Pala-tinaerschap*, beroemd wegens den Groot-Vorft *Suifcius*, die uyt *Musco-vien* gevancklijck nae *Polen* gevoerd, en in 't Kasteel van dit Steedeken bewaerdt wierd, tot dat hy eyndlijck daer in ge-ftorven is.

LENCICIA

EEn voornaeme Stad en *Weywoden-Refidentie*, waer onder vier *Castel-lemfchappen* behooren. Deefe Stad *Lencicia*, anders *Lanfchitz*, leghd aen 't Water *Bfura*, in een Moerassige Grond, en is beroemd wegens haere Jaer-Marckten.

LES LA,

Of *Lefzla*, gelegen aen de Rivier *Noreit*, tuffchen d' Aertsbifchop-lijke Stad *Gnefen* en *Thoon*.

LISSA,

ANders *Poolsch-Liffa*, voortijds een feer fchoone en Volckrijcke Stad in 't *Poolsch-Silefen*, anderhalve Mijl van de *Silefifche* Grens; en een Mijl van 't Steedeken *Storchneft*, oock even foo veel weghs van 't Steedeken *Schretfchkaw*, gelegen in 't *Vrouwenftadfche* Gewelt.

LOWITZ,

EEn Stad, gelegen vijf Mijlen van *Rava*, en de Hofhoudings-plaets des Aertsbifchops van *Gnefen*; welckers Slot midden in 't Moeras leghr. Hier is een Dom-Stight, nevens andere Kerc-ken en Kloofsters.

MESERITZ,

Oock een Stad, nae *Laufnitz* en *Marck-Brandenburgh* gelegen, in 't *Posenfche* *Palatinaet*; hebbende een Ka-stellain. Deefe Plaets werd meereudeel van *Duytschen* bewoond.

NISAVIA,

EEn ganfch gemuerde Stad in *Cu-jauw*. Welck Landt, onder d'on-telbaere meenichte der Poelen, oock in figh bepriijt 't Meir *Goplo*, of *Goplus*; hebben-

hebbende de lenghte van vijf Mijlen; de breedte van een halve Mijl.

ODOLANOVIA

Werd genoemd een Steedeken en Kasteel, geleegen in een Moerassige grond, en behoorende onder 't Weywoodschap *Calis*. In welck Gebied, twee Mijlen van *Kalisch*, oock *Olobocum* legd, een gantsch rijk en seer schoon Nonnen-klooster, gebouwd op de manier van een Kasteel.

SLACOSTIA.

Een Steedeken, leggende in der *Cujaw*, en 't *Tunin* (of *Tunju*, of *Tunij*) *ladislaviensische Palatinaeschap*.

PETRICOVIA

OF *Peterkau*, een wel-gebouwde Stad, in 't *Siradische Weywoodschap*, seven Mijlen weghs van de Stad *Siradia* gelegen, alwaer des Koninghs *Parlament*, of Kamer-Gericht is, by haer *Tribunal* genoemd.

POSEN,

DE Hoofd-Stad in *Groot-Polen*, geleegen aen de Rivier de *Warta*, is wel voor sich selven niet groot, doch seerschoon. Voortijds wierd hier een seer grooten Koophandel gedreven. De Voor-Steeden zyn seer groot. Aensienlijk genoegh sijn de Bischoflijsche Hoofd-kerck; de Huysen der Domheeren; en 't Bischofs-Hof, gelegen tusschen Moerassige Oorden.

R A V A,

Een Stad, en *Weywoden-Residentie*, hebbende drie *Castellanen* onder sich. In deese Plaets is een gemuerd Slot, waer in gemeenlijck de vyanden des Vaderlands, wanneer deselve voornaeme Persoonen zyn, in gevangelijcke bewaeringh werden gehouden.

SCODRA,

Een Plaets, vier Mijlen weghs van *Posen*; alwaer de Veld-Maerschalck *Wittenbergh* in 't Jaer 1655. sijn Hoofd-Leger heeft gehad.

SIRADIA,

Is een voornaeme Stad, en *Weywoden-Residentie* aen de Rivier de *Warta*. Hier heeft een Kasteel gestaen, doch leght ter deeser tijd gantsch verwoest.

STERGLE,

Een voornaeme Plaets in der *Cujaw*, en 't *Tuninladislaviensische Palatinaet*. Hier vindmen 't alderrijckste Nonnen-klooster van geheel *Groot-Polen*.

VELUNIA,

Een Stad, voorsien met taemlijck schoone Huysen van 't *Tigchelsteen*. Heeft een *Canonick-Stright*, en eenige Kloosteren. De *Hooghdutsche* noemen dit Gebied *Wielun*.

VLADISLAVIA,

OF *Wladislaw*, een Stad aen de Rivier de *Weixel*, de *Residentie* of Hofhoudings-plaets des Bishops in *Cujaw* en *Pomerellen*; anders geleege in 't *Brestensische Palatinaet*.

UNIEJOVIA,

Dus werd geheeten een Stad, nevens een konstigh-gebouwd Slot, gelegen aen de Rivier de *Warta*, en in 't *Lencienfische Palatinaet*. Behoord, te gelijk met de Stad *Pionke*, aen den Aerts-bischop van *Gnesen*.

USCHOHovia,

EEn Stad, geleege in 't *Palatinaetschap* van *Posen*. Werd oock *Uuschova*, en van de *Duytschen Vrouwenstad* genoemd: Geleege in *Poolsch-Silesien*, ontrent twee Mijlen van *Groot-Glogauw*, of *Gro-Gszlogau*.

Z N E N A,

LEggende tusschen *Schmarneusel* en *Pakosch*, behoorende den Bishop van *Gnesen*. De Vloed *Notet* heeft sijn loop dicht hier by; welke van andere werd genoemd de *Nesze*; gelijk dan oock de Stad selfs anders *Znin* wordt geheeten.

II. KLEYN-POLEN.

DIt Landschap leght tegens 't *Suyden*, en is Berghaghtigh, insonder-

heyd nae *Hongaryen* toe. De *Weixel* loopt'er door. 't Grensd aen *Russia*, *Groot-Polen*, *Silesien* en *Hongaryen*. By *Ilkusch*, *Slavkow*, *Severia* en *Novogora* heeft het Lood en Silver. By *Novotargo*, en in 't Geberght ontrent *Sandeck* Koper en Goudt. By *Bochna* en *Velisca*, ontrent de Klippen, Metallisch Sout. By *Salecia* Marmer van allerley verwen. By *Vilicia* Salpeter. By *Biecia* Vitriol. By *Tentzin* Koper en Steenkoolen. By *Podolenecia* Stael. By *Olstima* en anderweegen gemeen Yser, en Glas-Hutten.

Dit Land werd verdeeld in drie *Weywoodschappen*, of *Palatinaten*, te weeten, 't *Weywoodschap Crakauw*, *Sandomire*, en *Lublin*. De voornaemste daer in gelegene Plaetsen zyn

ANDREJOVIA,

EEn Steedeken, gelegen in 't *Palatinaetschap* van *Crakau*, dicht by *Silesien*, en niet verr' van de *Hongarische Grensen*.

BIECIA,

S'Ynde een goede Stad, leghd aen een *Svaste Plaets* (waer toe een Gebied of Heerlijckheyd behoord) en in 't *Crakauwsche Palatinaet*.

BOCHNIA,

EEn Stad, desgelijcks gelegen in 't *Palatinaetschap* van *Crakauw*. Hier is een Berghwerck van Sout. Ter reghter sijde deeser Plaets nae *Hongaryen* toe sietmen de Stadt en 't Slot *Dobcicia*; en tegens 't Oosten in *Vijfuit* het seer vaste Kasteel des Graven *Lubomirsky*.

BOZEN-

BOZENTIUM, CZENSTOCHO- V A,

IS een taemlijk-goede Stad, met Mueren en een Wal omringd; gelijk als aen de Wortel des *Kalenberghs* gelegen; welcken Bergh den alderhoogsten in geheel *Polen* werd gehouden. De Bifchop van *Crakauw* heeft gemeenlijk te *Bozenin* zijne Hofhoudingh: Die anders oock te *Kjeltz* (alwaer een seer schoon Dom-Stight is) een Palleys heeft, met Marmersteenen vercierd.

CAZIMIRIA,

Werd genoemd een gantsch welgebouwde Stad aen de Rivier de *Weixel*, in 't *Palatijnschap* van *Lublin*. Veele Kooplieden wonen in deselve.

CRACOVIA,

OF *Crakauw*, is de Hoofd-stad, niet alleen van *Kleyn*, maer oock van geheel *Polen*: Welckers *Palatinaet*, of *Weywoodschap* sich seer wijd uytstreckt; als waer in vier groote Gebieden, en drie Hertogdommen zyn. Hier toe reeckend men bock de derthien opene Steedekens, nevens 't Kasteel *Lublo*; 't welck seer vast is, en waer in geduerigh een goede Befettingh logeerd.

Deese Stad leght onder den twee-en-veertighsten *Graed Longitud*; en den vijf-tighsten *Latitud*. In 't Slot alhier werden bewaerd de Hoofd-Brieven, Scepter, Kroon, den Schar, en andere dingen, waer aen 't Koninghrijk ten hoogsten is gelegen. Waerom dan oock *Kleyn-Polen* in Orde voor *Groot-Polen* gaet, wijl hier de Koninghlijke Stoel is.

EEn Steedeken, waer in seer goed Bier werd gemaect, 't welck niet alleen in *Polen* verkoght, maer oock in de nabuerige *Duytsche* Landen vervoerd werd. 't Klooster buyten dit Steedeken gelegen op den *Clarenbergh*, en wel bevestigd zynde, is beroemd, wegens d' afbeeldingh der Heylige *Maeghd Maria*, welke den *Euangelist S. Lucas* sou geschilderdt hebben. Veele Beede-vaerden geschieden derwaerts: En in 't Klooster, zynde van *S. Pauli* des *Heremits* Orden, is een trelijck-groeten Schar.

CZORSTEIN,

EEn Koninghlijck Slot, gelegen twaelf Mijlen van *Crakauw*, op een hoogen Bergh; waer beneden, aen den voet, de Rivier *Donajecius* heenen loopt.

INOVLADIA,

AEn de Vloed *Pisla*, is een Steedeken, in 't *Sandomirische Palatinaet*: Gelijk oock *Drevicia*; welke Plaets een goed Kasteel heeft, gelegen in even 't selve *Weywoodschap*.

ILCUSSIA,

EEn Koninghlijke Stad in 't *Crakauw-sche Palatinaet*. Hier vindmen Looft en Silver-Groeven. Desgelijcks seer schoon wel-smaeckend Brood, en goed Offen-vleesch. Deese Plaets leghd nauwelijcks vijf Mijlen van *Crakauw*. Behoord

den *Cracovifchen* Bifchop, maer anders tot het *Severifche* Hertogdom. Wegens 't Silver Berghwerck is deeſe Stad ſeer beroemd.

I L Z A,

Is een ſchoone Stad, met Huysen van Tigchelſteenen; oock den gedaghten Bifchop van *Crakauw* toebehoorende; doch gelegen in 't *Sendomirifche Palatinaet*. Heeft een Kasteel, en verſorcht geheel *Polen* van ſeer goede Potten. Is gantsch beroemd, wegens allerley Mar- van verſcheydene verwen.

L A G O V I A,

Oock een Stad in 't gedaghte *Palatinaet*, behoorende den Bifchop van *Cujauw*. Is deſgelijcks beroemd, wegens haere Pot-maekery, welke Potten gintsch en herwaerts door *Polen* werden verkoght.

L A N D S K R O O N,

Dus werd genoemd een Kasteel, gebouwd op een hooge Rots, in 't *Cracovifche Palatinaet*, 't welckmen van alle ſijden eenige Mijlen weghs verſien kan. In deſelven Gebied vindmen den Bergh *Calvaria*, en op dien Bergh een Klooster der Monicken van d' *Obſervantie*. Daerenboven hier en gintsch eenige *Capellen*, of Beede-huyskens, gebouwd nae de vorm der geene, die te *Jeruſalem* ſtaen. Ter welker oorſaek oock veele Beedevaerden derwaerts werden aengeſteld.

L E L O V I A,

Een Steedeken, deſgelijcks in 't *Crakauſche Palatynſchap*, omringhd met een oude Muer. Hier toe behoort een Gebied, of Heerlijkheyd.

L E S A I S C U M,

Een Steedeken. Buyten 't ſelve ſietmen een Klooster der *Minoriten*, waer in een *Marienbeeld* werd bewaerd, 't welck Miraekelen fou doen. 't Leghd in 't *Sendomirifche Palatinaet*.

L I P O V E C I A,

Deſgelijckſeen Steedeken, met een Slot, op een hooge Rots gelegen; waer in de Geestlijke des *Crakauſchen diſtricts*, wanneerſe ſigh in eenige onbehoorlijkheden hebben verloopen, bewaerd worden.

L U B L I N U M,

Een beroemde Stad, en Hoofd des derden *Palatinaets* in *Kleyn-Polen*, met het daer in gelijfde *Lucovienſiſche* Gebied. Voortijds ſouden in deeſe Stad *Lublin* ontrent tweeduysend Adellijcke Huysen zyn geweest. S' is wel niet groot, doch ſchoon gebouwd; en wijckt, 't zy in luſtigheyd der Legh-plaets, 't zy in gefondheyd der Lught, 't zy in vrughtbaerheyd des Bodems, bynae geene Stad in geheel *Sarmatien*. Men ſiet hier praghtigh-opgehaelde Kercken en Kloosters; een Dom-Stight, en een *Collegium* der *Jeſuiten*. Deſgelijcks is hier een Kamer-Geright, of *Parla-*

Parlament. Driemaal in 't Jaer werd'er een aensienlijke en Volckrijcke Mis, of Jaermarckt, gehouden.

OGRODENECIA,

IS een Kasteel, geleege op een Rots, in 't *Crakaumsche Palatinaet*; toebehoorende den Heere *Firley*. Tusschen dit Slot en de Stad *Severia* vindmen eenige geringe Steedekens.

OPATOVIA,

WErd genoemd een voornaeme Stad in 't *Sendomirische Palatinaet*, gelegen vier Mijlen weghs van desselfen Hoofd-Stad: Alwaer oock voor weynigh tijds is opgericht geworden de *Viazdinsfche Bevestigingh*.

OSVECIMIA,

EEn Stad en Hoofd-Plaets van het nae *Silefien* toe streckende Hertoghdome *Osvecimia*, tusschen de Moeraffen of Poelen gelegen. In 't *Zatorische* Hertoghdome, leggende van *Crakau* af desselfelicks nae *Silefien* toe, vindmen 't *Palays Offense*. Wederom 't *Bobrensische* Slot in 't gedaghte *Osvecimensche* Hertoghdome.

PILCIA,

EEn Steedeken, met desselfen Gebied toebehoorende den Hertogh *Zbaravio*. Hier is een Canonicken-Stigt, nevens een praghtigh Pallays, met sijne seerschoone Gaerden, verciert op d' *Italiaensche* wijs. Op den Bergh heeftse

een goede Vestingh. Sy leght in 't *Crakaumsche Palatinaet*.

PILSNA,

EEn Steedeken en Hoofd van 't daer onder behoorende Gebied, gelegen in 't *Sendomirische Palatijnschap*. Hier kanmen een schoone Kerck, nevens een seer beroemd Orgel, sien.

RACOVIA,

OF *Racouw*, is voortijds geweest een Volckrijcke Stad, en voornaeme School der *Arriatensche Socinianen*, leggende in 't *Sendomirische Palatinaet*. Welcke *Arrianen* door een openbaer Decreet hier van daen gejaeghd zyn: Waer tegens deese Plaets aen de *Roomschgesinde* t' eenemael ingeruynd is geworden.

RADOMIA,

EEn Stad, en 't Hoofd haers Gebieds, gelegen in 't *Sendomirische Palatijnschap*. De Monicken, welckemen *Minoriten* noemd, hebben hier een treffelijk schoone Kerck.

SANDECIA,

IS een voornaeme Stad in 't *Cracovische Palatinaet*, aen de Vloed *Donajcio*. In Burgerlijcke Policy overtreftse alle andere daer om-heenen gelegene Plaetsen. Heeft een taemlijk-groote Koophandel; een seer aengenaeme Legh-plaets; oock een *Præmonstratenfer* Abts en Stights-kerck. Niet verder als een

een Mijl weghs daer van daen heeftse voor oogen 't oude *Sandecz*; alwaereen *Præmonstratenfer* Nonnen-klooster is, gehouden voor 't rijkste in geheel *Polen*.

SBOROVIA,

EEn Kasteel van een seer oud Gebouw, leggende gelijk als in 't midden tusschen *Vizlicz* en *Corczijn*, in 't *Sendomirische Palatijnschap*. Daer rondom zyn seer groote Dier-Gaerden en treffelijke Vifch-Vyvers.

SENDOMIRIA,

EEn beroemde Stad, en 't Hoofd des *Weywoodschaps*, 't welck nae haer dien selven Naem voerd, en seer rijk is, ter oorsaek van de daer in zynde Metal-Groeven. Want by *Kielce* vindmen Berghwercken van Goud, Silver, Koper en Lazuur: By *Chenzy* van Lood en Silver; desgelijcks van den alderswartsten Marmer: By *Cunow* van groenen en rooden Marmer: By *Vonchoria* van Yser en Staël; welke Metallen oock bekoomen worden by *Boodzanin* en *Sydlow*; desgelijcks aen meer andere Oorden. Dit *Palatinaet* streckt sich wijd uyt, als onder sich hebbende aght Gebieden, of Heerlijkheden, en negen Rijcks-Raeden. De Hoofd-stad *Sendomir* leght op een verhevene Rots, en heeft een seer lustigh uytzicht op de *Weixel*.

SEVERIA,

EEn Stad, en 't Hoofd des Hertogdoms *Severien*, werdende gereeckend tot 't *Cracowfche Palatijnschap*; en

gelegen zynde nae *Silefien*. Hier is een wel-beveftighd Kasteel, leggende in 't Eyland van een seer breed Meir.

SIALOVECIA,

OF *Sialow*, een Steedeken in 't *Sendomirische Palatinaet*, met een Graefschap, den Hertogh *Radzivil* toebehoorende. In deese Plaets sierten seer schoone Gebouwen, nae de gelegenheid en manier deeses Lands.

SLUPECIA,

EEn Steedeken aen den Wortel des *Kalenberghs*, toebehoorende d' *Abdy* van 't *Heyligh Kruys* in 't selve; en gelegen in 't *Sendomirische Palatinaet*. Den gemelden Bergh heeft sijne plaets midden in *Kfeyn-Polen*. Op den selven staet een *Benediktijner-Klooster*, voerende den Naem van 't *Heyligh Kruys*; wegens een Hour, waer aen des Werelds Heyland sou gehangen hebben, en alhier, gelijkse geloven, bewaerd werd.

SULOVIA,

DEs gelijcks een Steedeken in 't gedaghte *Weywoodschap*, welckers *Abt*, van d' *Orden der Cistrenfers*, Heer is van eenige ongeleegene Steedekens.

SYDLOVIA,

EEn Steedeken in even 't selve *Palatinaet*, omringhd met een oude Muer: Daerenboven bevestighd met een Slot.

TAR-

TARNOVIA,

IS een Stad in 't *Crakomfche Palatinaet*: In welckers Stighs-kerck begraven leggen de Graven van *Tarnouw*; desgelijcks *Johannes*, laetste Hertogh van *Ostrog*. Buyten de Stad op een Bergh vindmen een seer heerlijk Kasteel; en by 't selve een gantsch groote Dier-gaerde.

TENCINUM,

Een seer schoon Slot op een gantsch hoogen Bergh, gelegen in 't *Crakomfche Gewelt*; behoorende de Heeren Graven van *Tenijn*.

VELISCA,

IS een Stad, verr' genoegh bekend, wegens 't daer in gevonden wordende Sout-Berghwerck.

VISLICIA,

Een Stad in 't *Sendomirische Palatijschap*, gelegen midden in de Moerassen of Poelen. Hier is een *Canonicken* Sticht van vierkante Steenen. Gintsch en herwaerts vindmen een ontelbaere meenigte van Slangen en ander giftigh Ongediert: Doch deselve doen d' Inwooners gantsch geen leed, vermitsse van den *Roomschen Paus* (volgens 't geen de geregiltreerde Schriften seggen) in den Ban zyn gedaen geworden.

VISNICIA,

OF *Wisnieck*, is een Kasteel, gelegen in 't *Cracovische Palatinaet*; ontrent

een Mijl weghs van 't Steedeken *Bochna*; 't welck de Koningh van *Sweeden* in 't Jaer 1655. heeft bekoomen.

ZIEWITZ,

Soodaenigh werd geheeten een Steedeken, met een Kasteel, nae *Silesien* toe gelegen.

III. LITTHAUWEN.

Dit Hertoghdome heeft, van de Grensen des in *Kleyn-Polen* leggenden *Weywoodschaps Lublitoraen* de Grensen van *Lijfland*, in de lenghte ontrent negentigh Duytsche Mijlen; in de breedte meer als veertigh der selver. Gemeenlijck werd het verdeeld in drie *Weywoodschappen*, of *Palatinaten*, naementlijck, 't *Vilnensche*, 't *Trocensische*, en 't *Brescianensische*.

't *Vilnensische*, of 't *Weywoodschap Wilda*, streckt sich nyt tot aen *Muscovien*, en heeft onder sich (behalven de Hoofdstad *Vilna* en Steedeken *Rudnick*), *Lidda*, *Osmiana*, en *Bierge*. Byna al 't samen zyn 't Plaetsjens van *Hout*.

't *Trocensische Weywoodschap* heeft onder sich 't *Grodnische Land*; 't welck sich oock beschrijft het *Valcoviscensische* Gebied. Hier in leggen de Steeden *Troki*, *Grodna*, &c.

't *Brescianensische Palatinaet* grenst aen 't *Lublinische*; en heeft *Houte*, of van *Hout* gebouwde Steeden, nytgezonderd de Hoofdstad *Brescia* selfs.

't *Pinscensische* Gebied, zynde seer groot, doch vol Bosschen, Moerassen en Poelen; behoort tot dit *Palatinaet*, alhoewel het sijn eygene Overheden heeft. De Hoofd-Plaets daer in is 't Stad *Pinscum*.

Tot *Litthauwen* werden gereekend de volgende Steden en Kasteelen.

AUGUSTOW,

EEn Stad in *Podlachien*; zynde gebouwd geworden van Koningh *Sigismundus Augustus*.

BIALA,

EEn Stad in *Litthauwen*; alwaer de Hertogen *Radzivils* een seer treffelyck Pallays liebben. Hier is oock een Hooge School opgericht. De Professoren in allerley Wetenschappen werden van *Crakau* derwaerts beroepen.

BIELSCO,

EEn Stad in *Padlachien* (of *Podlachien*) werdende gehouden voor de Hoofd-Stad deeses Lands; alhoewelfe maer enckele Houte Gebouwen heeft. Anders isse gelegen aen de Vloed *Biala*.

BIERZE,

EEn Sad in *Litthauwen*, met een seer vast Slot. toebehoorende de Heeren Hertogen *Radzivils*.

BORISSOVIA,

EEn Steedeken aen de Vloed *Beresina*, gelegen in *Litthauwen*: 't Welck de *Muscovitsers* hebben ingenoomen.

BRESCIA,

DE Hoofd-Plaets in 't *Brescianensche Palatinaet*, gelegen in *Litthauwen*, met een Kasteel op een Rors, tusschen de Vloeden *Bug* en *Muchavera*. Buyten deese Stad is een Koninghlyck Palleys, vervaerdighd nae de nieuwe Bouwkonst, met seer lustige Hoven en Boomgaerden. In de Stad is een Collegium der *Jesuiten*, nevens eenige Kloosters. De *Joden* hebben hier een treffelycke School, door geheel *Europa* vermaerd. Derwaerts komense uyt *Italien*, *Duitschlandt*, *Moravien*, *Silesien*, en van andere Oorden, niet alleen om daerte *Studeren*, maer oock om *Rabbijnen* te worden; en naederhand, weer t'huysgegekoomen zynde, in haere Schoolen te leeren.

CÆUNA,

OF *Cuna*, een der voornaemste Steeden in *Litthauwen*, met een Kasteel; 't welck dien naem voerd van Hertogh *Cunasso*, of *Cuna*, de Soon van *Palemon*.

CÆLAINUM,

't **E**Erste Slot in *Litthauwen*, nae *Pruysen* toe; gelegen aen de Vloed *Nemeno* (anderwegen werd gespeld *Memeno*.)

CZERNIHOVIA,

EEn seer wel-bevestighde Stad in *Litthauwen*, welcke de *Cosacken* in Besetting hebben.

GRODNA,

GRODNA,

I Een feer voornaeme Stad in *Litthauwen*, gelegen aen de Rivier *Cronon* (*Crono*) of *Memeno*. 't Heeft een hoogh Kasteel; eenige Kloosters, en een schoone *Parochi*-Kerck: Oock een *Jesuiten-Collegium*.

KNISINUM,

O F *Kuyfin*, een Steedeken in *Podlachien*; alwaer Koningh *Sigismundus Augustus* gestorven is.

MERECIUM,

E Een Plaets in *Litthauwen*, hebbende een gantsch lustige Legh-grond: alwaer twee Vloeden van feer louter Water t' saemen koomen.

PINSCUM,

I S een Stad in *Litthauwen*, welckers Kooplieden in *Muscovien* en *Duytschland* handelen. Meerendeel zynse de *Grieksche Religie* toegedaen, en hebben haeren eygenen Bischop.

RUDNICUM,

E Een Steedeken in *Litthauwen*, vier Mijlen weghs van *Vilna*, gelegen in de Bosschen. Men kan hier sien een sierlijk-gebouwd Koninglijk Pallays, feer lustige Hoven en Boomgaerden,

nevens meer andere vermaecklijkheden.

RZECTYCZA,

E Een Steedeken, gelegen in *Litthauwen*; hebbende een feer goede Legh-plaets.

TROK,

E Een Stad en *Weywoden*-Residentie in *Litthauwen*, vier Mijlen van *Vilna* gelegen, tusschen d' onbeganghbaere *Moerassen* en *Poelen*, die selfs in d' aldergrootste koude niet t' eenmael toevriessen. Hier is oock een wel-bevestighd Kasteel; en in de *Parochi*-kerck een *Marien*-beeld, 't welck *Mirakelen* sou doen.

IV. SAMOGITIA.

't **L** Andschap *Samogithia* (van andere gespeldt *Samostia*) grenst ten Suyden en ten Oosten aen 't Groot-Hertoghdome *Litthauwen*: Ten Westen aen *Pruyssen*, naementlijk, aen dat Deel, 't welck 't Hertogblycke werd geheeten: En ten Noorden aen *Lijfland*.

't Is groot en vruchtbaer, doch van veele Bosschagien gantsch overschaduwd. Veele Vooghdynen zyn'er in; en een Oversten Hooftman. Desgelijcks veele Steeden, soo wel Koninghlijke als des Adels; maer gesaementlijk van Hout gebouwd, behalven *Couma*, gelegen aen den Oever der Rivier *Crono*, of *Nemeno*: Waer in een Klooster, en een *Collegium* der *Jesuiten* is.

V. RUSLANDT

M E T

PODOLIA; VOL-
HYNIA, POCU-
TIA, UKRAINA.

Rusland, voor soo veel het den Koning van Polen onderworpen is, streckt sich in de lenghte uyt van 't *Pocutensische* Gewest tot aen de Grenzen van *Lijfland*, ontrent twee honderd Mijlen weghs: In de breedte van *Kleyn-Polen*, of van *Litthauwen* nae 't Oosten tot aen *Muscovien* honderd en twintigh Mijlen.

't Werd verdeeld in *Wit-Rusland*, behoorende tot *Litthauwen*, en in *Rood-Rusland*, eygentlijk *Roxolania* genoemd [van sommige oock *Swart-Rusland*] behoorende aen *Polen*. In dit Land vinden men een groote meenichte van Honing; voornaementlijk in *Podolien*: Alwaer de Byen den selven verlaemelen van de *Diepta*, nevens andere wel-riec-kende Kruiden en Bloemen.

't Tweede *Weywoodschap* is *Podolien*, (want 't eerste *Palatinaet* is 't eygentlijk soo genoemd *Rood-Russien*); insonder-heyd bekend en vermaerd, wegens de geduerige Invallen der *Barbarische* Volckeren. 't Heeft anders een Vrughtbaeren Bodem: Daerenboven allerley *Marmorteen* en *Alabafter* aen verscheydene Plaetsen.

't Werd verdeeld gelijk als in drie Gebieden, of Heerlijckheden; naementlijk, 't *Camancensische*, 't *Trembentliensische*, en 't *Laricoviensische*.

Buyten de Hoofd-Stad *Camencia* (of

Caminnic) zyn'er noch veel meer andere Steedekens; welke al t'saemen raemlijck welbewaerd zyn, ter oorsaek van de geduerige Oorlogen; en tegens de meenighvuldige overvallen der *Scyten* of *Tartaren*.

Men vind hier oock seer vaste Slooten, en tot den Oorlogh-geboorne Inwooners. De Rijcks-Raeden deeses Landschaps zyn drie in getal, als: De Bischop van *Caminnic*; de *Weywodo* of *Palatijn* van *Podolien*, en de *Castellein* van *Caminnic*.

't Derde *Weywoodschap* in *Rood-Russien* is 't *Braslaviensische*, gelegen aen de *Tartarische* Grenzen. Dit *Palatijnschap* heeft seer veele en Volckrijcke Plaetsen: Oock gantsch vaste Kasteelen. 't Werd verdeeld gelijk als in twee Gebieden (of Heerlijckheden) te weeten, 't *Vinnicensische* en 't *Zitomiriensische*.

't Vierde *Weywoodschap* is 't *Kiövien-sische*; desgelijcks dicht by *Tartaryen* gelegen: Doch heeft aen d' andere sijde *Muscovien*. 't Werd door de groote Rivier *Borysthenes*, of de *Niper*, als in twee deelen verdeeld. De Hoofd-Stad deeses Lands is *Kiowa*, of *Kiow*.

't Vijfde *Palatinaet*, of *Weywoodschap*, is 't *Volimische*, stotende tegens 't Westen aen 't *Kiömsche*. 't Selve bestaat in twee groote Gebieden, 't *Cremenecensische* en 't *Luceoriensische*. De voornaemste hier in gelegene Plaetsen zyn *Luceoria*, *Volodimiria*, *Rabesovia* en andere; hebbende yeder een sterck en wel-verciert Kasteel, als zynde geweest de voornaemste *Residentie* en *Wooning* der oude Hertogen van *Rusland*.

't Sesde *Weywoodschap* is 't *Belzensische*, leggende nae by 't *Leopoldische* Gebied, en gelijk als midden in *Rood-Russien*. De Hoofd-stad *Belza* leghd tusschen *Moe-rassen*. Dit *Palatinaet* werd verdeeld in vier Gebieden (of Heerlijckheden) als, 't *Belzensische*, 't *Bujsensische*, 't *Grodlen-sische*.

fische, en 't *Grabovecensische*. Derselver Hoofd-Steeden hebben haere wel-bevestighde Kasteelen.

Eyndlijk legdh het *Chelmenfische* Land tusschen 't *Lublinfische* *Palatinaet* en de *Litthauwsche* Grensen. De Hoofd-stad is genoemd *Chelma*. D'andere Steeden zyn *Rotana*, *Uladavia*, e. f. v.

Op dit *Rood-Rusland* volghd *Wit-Rusland*, 't welck tot *Litthauwen* werd gereeckend. Deessen naem voerd het, om dar d' Inwooners van soodaenigh een Verwezyn: Maer oock ten deelen, om dat de Velden hier langer als ander weegen met Sneeuw bedeckt blijven leggen. Daerenboven sierten hier oock gintsch en herwaerts witte Wolven, Beeren, Haren, Vosschen, en andere Inlandsche wilde, oock tamme Dieren.

Dit seer Eedele Landschap werd verdeeld in ses groote *Weywoodschappen*.

't Eerste, naementlijk 't *Novogrodensische*, is Volckrijcker als d'andere, en werd onderscheyden in twee Gebieden; als, 't *Novogrodensische*, en 't *Slonimensische*; hebbende elck even veel, en welbewoonde Steeden; onder welke de voornaemste zyn *Novogrodskum*, *Slonimskum*, *Rozana*, *Selecia*, *Mysta*, *Lachovicia*, &c.

't Tweede *Weywoodschap* in *Wit-Rusland* is 't *Mschlaviensische*; 't welck ten Suyden aan de Vloed *Pripetio*, ten Oosten aan den *Borysthenes* gelijk als in een Driehoekige *Form* legdh; zynde met Bosschengantsch overschaduw, en met Wateren ominghd. 't Werd verdeeld in twee seer groote Gebieden; als; 't *Mschlaviensische* en 't *Modzirensische*. De voornaemste daer in geleegene Steeden zyn *Cleckum*, *Ournuckum*, *Itomla*, en *Cricovia*, zynde verciert met seer schoone en wel-bevestighde Kasteelen.

't Derde *Palatinaet* werd genoemd *Vi-*

tebensis: Welck *Weywoodschap* (gelijk oock 't voorgemelde) nae 't Oolten aan den *Borysthenes* is gelegen. 't Werd desgelijcks verdeeldt in twee goede Heerlijckheden, of Gebieden, naementlijk, 't *Vitebscensische* en *Braslaviensische*. Men vind hier, behalven de gedaghte twee Hoofd-Plaetsen *Vitebsko* en *Braslaw*, oock de Stad *Mochilow*, en eenige andere, doch geringe Steedekens.

't Vierde *Palatinaet* voerd den naem van 't *Minscensische*; waer toe oock behoord 't *Barisovische* Gebied. Behalven de Hoofd-steeden *Minsko* en *Barisovia* zyn in 'dit Landschap noch *Tolozinum*, *Smolnizny*, *Coidanovia* en *Turcum*, welke niet voor geringh mogen gehouden worden: D'overige werden niet veel geaght. Evenwel z'n'er Kloosters en Pallayfen van voornaeme Heeren in tien.

't Vijfde *Palatinaet* is 't *Solocensische* *Weywoodschap*. In 't selve leggen de Steeden *Solozum*, *Usujatum*, *Starzicia*, *Vechia*, en dan noch beyde de Veftingen *Sclovia* en *Bychovia*.

't Laetste en aldergrootste *Weywoodschap* is 't *Smolenscensische*; 't welck, alhoewel onlanghs in de handen der *Muscovitsers* geraeckt, echter tot *Litthauwen* behoord, en veellight met'er tijd weer daer toe gebraght sou. konnen worden.

Dit *Palatinaet* begrijpt in sigh 't *Herzoghdom Severien* in *Russia*; 't *Czernieboviensische* Landschap, en 't *Orsaniensische* Gebied. In dit Gewest leggen *Dorobusum*, *Starabutum* en *Dombroma*, een fraey Steedeken: Desgelijcks *Orza*.

Wy fullen nu de voornaemste Steeden en Plaetsen in de gemelde *Weywoodschappen* weer op 't kortste voorstellen nae d' orde van A B C.

BARISOVIA,

EEn Stad in *Wit-Ruffen*, aen de Rivier *Berezina*, met twee Kasteelen, 't Opper en Onder, of Boven en Beneden-Slot.

BARUM,

ISeen Stad in *Rood-Rusland*, gebouwd van de Gemaelin des Koninghs *Sigismundi*, den eerften diens Naems. Hier fietmen een *Jefuiten-Collegium*. Deefe Plaets *Barum*, of *Bar*, leghd in 't gedeelte van *Ruffien*, 't welck *Podolien* werd geheeten.

BIALOCERQUA,

EEn vast Steedeken en Slot in 't *Kyowsche Palarinaet*. Eygentlijk evenwel leghd het in *Valxnia ultérieure*, 't welck van fomtwege *Ukraina*, van andere *Nij* werd genoemd.

BRASLAVIA,

OF *Brulaw*, is de Hoofd-ftad des *Braslavifchen Weywoodfchaps* in *Rood-Rusland*; gelegen aen de Vloed *Bogo*.

BRECANUM,

EEn Stad in 't *Halsienfche Weywoodfchap*, zynde feer Volckrijk. Men kan hier een fchoone Kerek fien: Dergelijcks een feer fterck en praghtigh *Palays*.

B R O D I,

IS een Stade in *Volinia*, of *Volhynien*. Niet verr' daer van daen is 't *Podhorzifche Pallays* te fien, nevens den Koninghlijcken Luft-hof, met trefflijke Water-wercken.

CAMENECIA,

OF *Cameniec*, bygenoemd *Podolsky*, wijl deefe Plaets in *Podolien* gelegen, ende de Hoofd-ftad van 't felve Landschap is.

C H E L M A,

DE Hoofd-ftad des *Chalmenfchen* Lands, 't welck nae de gedaghte Stad dusgeheeten werd. Hier zyn twee Bifchoppen, den eenen van den *Roomfchen*, den anderen van den *Ruffifchen* Godsdienst. Den eerften heeft fijnen Stoel of *Refidentie* te *Crasnoftavia*; den laetften in deefe Plaets. Even hierom is oock dit Landschap in twee Gebieden verdeeld. 't Eene werd genoemd 't *Chalmenfche*, 't andere 't *Crasnoftavensfche*.

COLOMIA,

EEn taemlijk-bewoonde Stad in 't *Haciensfche*, alwaer veel Soutsgefuoden, en van daer door geheel *Rusland* en *Litthauwen* verkoght word.

COIDANOVI,

IS een wel-gebouwde Stad, gelegen in 't *Minfeensfche Weywoodfchap*, behoorende tot *Wit-Ruffen*.

CRAS-

CRASNOSTAVIA,

En Stad, leggende aen de Vloed *Vepro*, in 't *Chelmenfische* Land. De Bifchop van *Chelm* heeft hier zijn *Refidentie*-Slot en *Pallays*.

CREMENECIA,

't **H**oofd des *Cremenifchen* Gebieds in *Rood-Rusland*, welke Stad een Slot heeft, gelegen op een hooge Rots.

CROSNA,

En goede Stad in 't *Sanocenfische* Gebied, alwaer de *Jesuiten* een *Collegium* hebben. De *Hongariers*, aen de Grenfen woonende, handelen sterck op deefe Plaets.

DUBNA,

Dit is de naem eener Stad, toebehoorende den Hertogh van *Tarlan*.

GLINIAHUM,

En Stad in *Rood-Rusland*; alwaer figh in 't Jaer *Christi* 1648. 't *Poolsche* Krijghsheyr verfaemelde onder den Hertogh van *Ostrog*, tegens *Bogdan Chmilensky*.

HALACIA,

Voortijds de Hoofd-ftad des *Ruffifchen* Koninghrijcks; doch hedens-

daeghs is geen blijk haerer oude grootheyd meer voor handen. Echter staet hier noch een goed Slot aen de Rivier *Tyra*.

JAROSLOVIA,

En beroemde Stad in *Rood-Rusland*; hebbende een Slot, daer de Rivier *Santen* Oosten voorby loopt. De *Jesuiten* hebben hier een *Collegium*. Op *Marien*-Hemelvearts avond werd in deefe Stad *Jaroslaw* een groore *Mn*, of Jaer-marckt gehouden, welke door 't geheele Koninghrijck, en oock in verre Landen bekend is. Derwaerts quamen van over langh, en koomen noch hedensdaeghs *Kooplieden* en *Goederen* uyt *Perfien*, *Constantinopol*, *Venetien*, *Muscovien*, *Amfteldam*, e. f. v. Over de veertigh-duyftend *Oflen*, en ontrent halffooveel *Paerden* werden hier verkoght.

JAVORISVIA,

En Stad, genoeghfaem beroemd, wegens de lauwaghtige *Baden*, welke in 't Dorp *Slovja* ontspringen. Sy legtd in 't *Rood-Ruffifche* eygentlijk foogenoemd *Palatinaer*.

KIOVIA,

Of *Kyow*, is de Hoofd-ftad van 't *Weywoodfchap* diensfelve Naems, gelegen in *Rood-Ruffien*. S' is grooten Volckrijck: Oock voortijds geweest de *Refidentie* der *Kyovifche* Vorften, welke 't gebied hadden over geheel *Rusland*, of *Sarmatien*, foowel over 't gedeelt 't welk in *Asia*, als 't geen in *Europa* leght. Doch tegenwoordigh kanmen by nae niets, immers

inamers seer weynigh van de voorige Hoogheyd bespeuren.

LANCUTUM,

GElegen in 't *Pozemischienfche Palatinaet*, is eene met praghtigh-gebouwde Kercken, met een heerlijck Pallays, met een goede *Fortificatie*, en oock met seer lustige Hoven vercierte Stad.

LEOPOLIS,

ANders *Russisch-Leeuwenburgh*, in 't gemeen *Lemburgh* genoemd, de Hoofd-stad van *Rood-Rusland*, is seer wel-bevestighd. Alhier resideeren een *Roemschen Aerts-bischop*, een *Armeniachen*, en een *Russischen Bischop*.

LUCEORIA,

EEn Steedeken in *Volinia*. Den *Roomschgesinden Bischop*, nevens 't *Capittel*, houd hier sijne *Residentie* in 't Kasteel; waer in oock 't *Collegium* der *Jesuiten* is. Den *Russischen Bischop* heeft sijnen Stoel in de Stad.

MIEDIRECHUM,

OF *Miedereck*, is een Stad in *Volhynien*, en 't *Cremenensfche* Gebied. S'is seer wel-bevestighd.

MINSUM,

DE Hoofd-stad des *Minscenschen Palatinaets*, heeft een wel-bevestighd Slor; gelegen tusschen de Wate-

ren; daerenboven noch een *Vestingh*, of 't *Onder-Slor*. Hier is 't *Tribunal*, of 't *Hofen Land-Gericht* van *Wit-Russen*, voor soo veel dit Landfchap tot *Litthauwen* behoord. 't Is een oud gebruyck, dat 't gedaghte Land-Gericht by *verwisselingh* werd gehouden 't eene Jaer te *Vilna* in *Litthauwen*, 't andere Jaer of hier, ofte *Novograd*.

MADZIRIA,

EEn Stad en Kasteel, gelegen midden in 't *Moeras*, en in 't *Mscislaviensfche Weywoodfchap*; waer toe een Gebied of *Heerlijckheyd* behoord.

MOHILOW,

IS een groote Stad in *Wit-Russen*, en 't *Viebsfche Palatinaet* in 't selve. Men vind hier seer veel *Kooplieden*, gelijk dan oock de *Muscoviten* seer sterck op deefe Plaets handelen.

MCISLAVIUM,

OF *Mcilow*, is de Hoofd-stad des *trweeden Palatinaets* in *Wit-Russen*; 't welck nae deefe Plaets den Naem voerd.

NE SUIZIA,

DEsgelijcks een Stad in *Wit-Russen*, behoorende tot *Litthauwen*, en gelegen in 't *Novogrodensfche Palatinaet*.

NOVOGRODCUM,

ONderscheyden, door den bynaem van *Kleyn-Novograd*, van 't *Groot-Novograd*,

Novogrod, of *Groot-Nieuwgaerden*, 't welck den *Muscoviter* toebehoord. Dit *Klein-Novogrod* leghd in *Wit-Russen*, en is de Hoofdstad des *Palatinaets* van dien Naem. By verwisselings-beurt werd hier gehouden 't *Parlament* of 't *Kamer-Gericht* des gantschen Hertoghdoms *Lithauwen*.

OLIKA,

Een Stad in *Rood-Russen*; en des selven gedeelte, 't welck den Naem van *Volhynia* voerd. Hertogh *Stanislaus Radzivil*, Groot-Cancellier van *Lithauwen*, heeft deese Stadt verciert met een vast Slot: Desgelijcks met een schoone Stighs-kerck, en deselve voorsien met Goudene Vaten. Daerenboven deese Plaets noch meer beroemd gemaect door een hooge School. Oock heeft hy een Banck van Leeningh aldaer opgerigt.

ORSZA,

Een Stad aen de *Dniپر*, of *Borysthenes*; welcke altijd tot *Polen* heeft behoord. De *Jesuiten* hebben hier een Collegium.

PALOCIA,

DE Hoofdstad des in *Wit-Russen* geleegenen *Palatinaets* van dien selven Naem; aen de wel-bekende Rivier *Duna*. Sy heeft twee Kasteelen, en een *Russischen* Aerts-bischop. Hier werd een grooten Koophandel gedreeven.

PRÆMISLIA,

Anders *Przemiśl*, of *Premislaw*, is een Stad in *Rood-Russen*. 't Kasteel

legd op een Rots. Hier zyn twee Bisschoppen, den eenen van de *Roemsche*, den anderen van de *Russische* Religie.

RESOVIA,

Een Stad in 't gedaghte *Præmisliensche* Gebied, welcke een seer schoone Slot, en sommige Kloosters heeft. S'is beroemd wegens de Jaermerckt, die hier gehouden werd op *S. Alberti* dagh.

SANOCUM,

OF *Sanock*, de Hoofdstad des Gebieds in *Rood-Russen*, 't welck van haer den Naem voerd. Deese Plaets is wel niet seer bewoond, maer heeft echter een goed Kasteel op een Rots, over de Vloed *Sangelegen*; gelijk oock andere Steeden in dit Gewelt.

SLUKUM,

Een Stad in *Wit-Russen*, welcke werd gehouden voor de grootste in geheel *Polen*. Al de Huysen, en voorts alles wat hier is, heeft men van Hout gebouwd, behalven de Kerck, welcke de *Roemsch-Catholijcke* besitten; en 't Palays des Hertoghs *Bogislai Radzivils*, aen wiens Huys deese Plaets behoord.

SMOLENSCUM,

Een seer beroemde Stad; tegenwoordigh wel in de handen des *Muscovits*, maer echter behoorende tot het *Lithaunisch-Russen*. Sy leghd aen den *Borysthenes*, of de Rivier de *Dniپر*, eenighins in de hooghte. Sy heeft een Muer van ses Ellen breedte; twee-en-

Ec

vijftigh

vijftigh Thoornen; een Schouw-Thoorn en Vestingh midden in de Stad, op een hoogen Bergh. In deese Stad *Smolensko* zyn ontrent vier duysend Huysen, behalven de Gebouwen en Hoven der Edellicden; uytfonderd oock de Kercken en Kloosters soo van de *Russische* als *Roomsch-gefinde*. De *Jesuiten* hebben hier een *Collegium*. S' is de *Residentie* van den *Roomsch-Catholijken* Bischof, die in 't Geestlijke den Aertsbischof van *Polecia* onderworpen is.

SPIATINUM,

E En Stad in *Rood-Russen*, gelegen in 't *Haliciensische* Gebied, aen de Vloed *Pruto*. Eygentlijk is 't Hoofd des Lands *Pocucia*, en de Koopstad der *Walachiers*, welke hier veel Ossen, Wasch, Honigh, en d' edelste Paerden te Marckt brengen.

SOCALIA,

E En Stad in *Rood-Russen*, geleegen in 't *Haliciensische* Gebied, of, soo andere willen, in 't *Volinsche* *Weywood-schap*. Is een beroemde Plaets, wegens een aldaer zynde *Marien-beeld*, 't welck *Mirakelen* sou doen.

STEPANOVIA,

E En Steedeken, in 't *Kyovische Palatinaet*; nae de Konst met een Wal en Graght *gefortificeert*.

UCHANIE,

D Ight by *Zamoscie* gelegen. Hier is een seer praghtigen Tempel

gebouwd. Oock kanmen hier sien een schoon Pallays en bysonder-lustige Hoven.

VINNICZA,

E En Stad in 't *Bradlavische Palatinaet*, alwaer den Adel t' saemen koomd, en 't Gericht werd gehouden. Oock hebben de *Jesuiten* hier een beroemd Klooster.

VITEBSUM.

W *Itepski* is voortijds geweest de Hoofd-plaets des derden *Palatinaets* in *Win-Russen*. Doch wijl d' Inwooners den geweesenen Aertsbischofs van *Poloczko*, genoemd *Josaphat*, die haer vermaende, sgh met de *Roomsche* Kerck te vereenigen, om 't leven braghten, soo heeftse haer Stadt-Reghet verlooren, en is tot een Dorp geworden.

VALADOMIRIA,

A Nders *Vladimir*, een Stad in *Volbyniën*, alwaer een *Russischen* Bischof sijnen Stoel of *Residentie* heeft, wiens Geestlijk Gebied sgh verr' uytstreckt.

ZAMOSCIUM,

E En vaste Stad in *Rood-Russen*, welke de *Poolsche* Groot-Cancellier *Johannes Zamoscius* op sijnen Grond en Bodem doen bouwen; oock in deselve een *Canonicken*-Sticht en Hooge-Schoolaengesteld heeft. Nae deesen haeren Stichter is 't *Zamoscium* genoemd geworden.

ZBARA-

ZBARAVIA,

Dus werd genoemd een Stad en vast Slot; 't welckmen reeckend tot het Rood-Russische Palatinaet; waer van de Hoofdstad het voorheenen beschreevene *Leopolin*, of *Lemburgh* is.

VI. MASAU of MASUREN;

MET HET

DOBRINENSISCHE LAND.

't Land *Masovia* legdh bynae midden in 't Poolse Koninghrijk, tusschen Pruyssen, *Lithawen*, *Russen* en *Polen*. In dit Landschap zyn drie Castellaenen, te weeten, 't Dobrinensische, 't Ripinensische en 't Sonnenfische.

Tusschen de Rivier de *Weixel* en Pruyssen legdh dit Dobrinensche Landt, ten Oosten 't Plocensische Palatinaet; werdende gedeeld in vier Gebieden, als; 't Plozkische, *Sawersche*, *Mlawische* en *Stenische*.

In dit Palatijnschap zyn vijf Rijcks-Raden, naementlijk, den Bischoep, de Palatijn, de Castellein te *Plozko*, en dan de *Raxianzense* en *Siepercense* Castelleinen.

't *Masovische* Palatinaet, of *Weywoodschap*, heeft geen en eygenen Bischoep; maer staet in 't Geestlijk of onder den Bischoep van *Posen*, of onder dien van *Plozko*, of onder dien van *Luceoria*.

In even dit *Masauwische* Land is een Generael-Palatijn, en seven Castelleinen, welke gesaementlijk haere Steeden en

Steedekens hebben. Onder deselve zyn insonderheyd bekend en beroemd deese volgende:

CZERNIENSKUM,

Een Stad, geleege aen de *Weixel*, alwaer een rijke Abdy der reguliere Choor-heeren is.

CZYRSKO;

Legdh boven de Stad *Warschaum*, en desgelijcks aen de *Weixel*-Vloed: Genoeg bekend wegens den toestand, die Marckgraef *Frederick* van *Baden* aldaer gehad heeft.

DOBRINUM.

Dobryn, of nae onse spellingh *Dobrecin*, is gelegen aen even deselve Rivier, tusschen *Plozkau* en *Uladislan*. Deese Plaets is de Hoofstad des Dobrinenschen Lands.

POLOCIA,

Enighsins in de hoogte aen de *Weixel* gelegen. In deese Bischoplijke Stad zyn veele wel-begoedede Kercken: Insonderheyd is der Nonnen van *S. Maria Magdalena* Klooster in de Voorstad; en der *Benedictijner* Abdy in 't Slot, seer rijk. De Bischoplijke Kerck is oock geenssins misgedeeld geworden. In deselve is te sien 't Hoofd des Koninghs *S. Sigismundi*, in dicht Goud vervar; omser met Paerlen en kostlijke Edele Geesteenten.

PULTOVIA,

EEn Stad, en Hofhoudings-plaets des Bifchops van *Plozko*; die over defelve en 't daer toe behoorende Landschap 't volkoomene Gebied heeft. Oock magh van hem en fijn Gewijs niet aen den Koningh geappelleerd worden. Maer d'Edellieden zyn even alfoo Onderdaenen van hem, gelijk andere aen den *Varmienfifchen* Bifchop in *Pruyffen*, of aen den *Kyacaufchen* in 't Hertogdom *Soverien*. Hier zyn Huysen van Tigchellteenen. Op een Rots ftermen een fchoon-gebouwd Kasteel, leggende gelijk als in een Eyland der Schiprijcke Rivier *Narew*. In even deefe Stad is een *Canonicken*-Stight, en een *Collegium* der *Jefuiten*.

STETZYCIA,

GEleegen boven *Warschauw*, dicht by de plaets, daer de Vloed *Wicor* in de Rivier de *Weixel* valt.

VARCA,

EEn Steedeken aen 't Water *Pileza*, feer beroemd wegens 't goede Bier, 't welck hier gebrouwen word.

WARSCHAUW,

EEn wijd-vermaerde Stad; binnen welke, tferd een lange tijd herwaerts, de *Poolsche* Rijcksdagen zyn gehouden geworden. S' is de Koninglijke *Poolsche* Hofhoudings en *Residentie*-plaets.

VILPOMERELLEN,

O F

KLEYN-POMEREN.

DIt Land werd van veele verstaen onder *Pruyffen* te leggen: Waerom oock des felven Inwooners van de meeste *Pruyffers* werden genoemd; wijlfe in Seeden en Wetten met defelve overeenkoomen. Alleen is in de *Titel* een onderscheyd; en beyde werdenfe door de Rivier de *Weixel* van malkander afgefonderd. De voornaemfte Steeden in dit Gewest zyn de volgende.

ASTERINUM,

OF *Hamerstein*, een Steedeken; 't welck infonderheid bekend is geworden, doe de *Poolsche* Veldheer *Komec-Polsky* in 't Jaer 1627. hier twee *Sweedfche Regimenten* overviel; haer de Waepenen en Vaenen ontnam; doch haer voorts in vryheyd liet vertrecken, behalven haer' Overfts, welke hy gevangen hield.

BIDGOSTIA,

EEn Slot; en *BITAU*, een Stadin *Caffuben*, hebbende een feer lange tijd geweest by de Hertogen van *Pomeren*, alseen Leen van 't Koningrijk *Polen*.

BROMBERGH,

VAn de *Polen* genoemd *Bedgorky*, leghd aende Vloed *Bro*, by *Crone* en

en Verdon, aen de Cujavifche, of Groot-Poolfche Grenfen.

CONITZ,

En desgelijcks aen de Rivier Brogeleegene Stad; die anders oock den naem van *Chofnicia* draeghd.

DIRSCHAUW,

By de *Polacken* geheeten *Tſcozovo* en *Firciovum*, is een Stad, geleegen aen de Rivier de *Weixel*.

FRIDLAND,

En Steedeken in *Pomerellen*, dicht by *Landeck*; 't welck de *Polen* ſelfs, door onvoorſightigheyd, hebben afgebrandt.

GEELE,

Soodaenigh werd geheeten een Steedeken in *Caffuben*, geleegen ontrent een Mijl weghs van 't Steedeken *Lantzick*. 't Heeft een goede wijl tijds behoord aen den Hertogh van *Pomerren*, als een Leen van de Kroon *Polen*. Doch nac des laetſten Hertoghs dood is 't gedaghte Kroon weer toegevalen.

MEVA,

En Stad in *Pomerellen*, aen de Vloed *Ferr*, welke aldaer in de Rivier de *Weixel* valt. Sommige ſpellen haeren Naem *Mewa*.

NAKLA,

En Stad en ſeer vaſt Slot, geleegen in *Pomerellen*; en midden in de Rivier *Notetz* of *Notett*.

NEUBURH,

Of *Niëwburgh*, oock een *Pomereliſche* Stad aen de *Weixel*-Vloed geleegen, tuſſchen *Dantzick* en *Thoorn*.

OLIVA,

En beroemd Klooster, 't welck derhalven dickmael beſoght word; gelegen buyten de Stad *Dantzick*.

PEPLINIA,

Of *Poeplin*, een ſeer rijk *Ciſterzer*, of *Bernhardiner* Klooster, geleegen in *Pomerellen*, ontrent vijf Mijlen van *Dantzick*.

PUCKUM,

Anders *Pauze*, een vaſt, doch niet groot Kasteel, geleegen aen een deel der *Ooft-Zee*, 't welck aldaer werd genoemd *Pauzgerwick*, aen de Grenſen van *Caffuben*; nevens een ſeer vaſt Slot.

SCHOINICIA,

Of *Schoneck*, een Steedeken en Slot in *Pomerellen*, leggende ontrent vijf Mijlen van *Dantzick*.

SLUCHOVIA,

Schlouchau, is desgelijck een Steedeken en Slot in 't meer genoemde Pomerellen.

STARGARDIA,

Een Stad en Kasteel in even 't selve Pomerellen, aen de Rivier Fers, tusschen Schoneck en Meve gelegen.

SUECIA,

Schwet, een Steedeken en Slot in Pomerellen; waer toe een Gebied of Heerlijckheyd behoord. 't Leghd aen de Weixel, niet verr' van Sartowitz.

TAUCHEL,

Desgelijcks een Steedeken en Slot met een daer toe behoorende Gebied in Pomerellen, gelegen aen de Rivier Bro.

VERDON,

Wederom een Steedeken in Pomerellen, aen de Rivier de Weixel, waer ontrent 't Water de Bro in deselve valt.

VIII. PRUYSEN.

Vermits wy van de Steeden deeses Landschaps alreeds gewagh hebben gemaectt in de Beschrijvingh van Duytschland, soo willen wy geen

nieuwe herhaelingh daer van doen, maer lacten 't by 't geseyde blijven.

Behalven de nu beschrevene Landen eygenen sikh de Polen oock toe Livonia, of Lijfland, zynde een seergroot Landschap. Van 't Oosten stoor het aen Muscovien; waer van het alleen door de Vloed Narva werd afgesonderd. Nae 't Noordenhoud het Naebuerschap met 't Koninkrijk Sweeden, en 't Hertogdom Finland, door eenen Boesem der Oost-Zee. Ten Westen grensd het met een kleyn gedeelte aen Pruysen: Ten Suyden aen Samogiten en Litthauwen. In de lenghte streckt het sikh uyt tot op negentigh, in de breedte op vijftigh Mijlen weghs. Van 't begin af, eer de Duytschen derwaerts quaemen, heeft hier een Sarmatisch Volck gewoond.

Maer vermits de Polen alreeds in 't Jaer 1625. in dit Lijfland niets meer als alleen de Vestingh Duneburgh met des selven Gebied hadden overbehouden, en deese haer naederhand oock ontrocken is geworden, soo willen wy hier kortlijck maer eenige weynige Plaetsen in dit Landschap aenwijsen, naementlijck:

DERPT,

Een voornaeme Stad, waer in isd' eenige Hooge-School in geheel Lijfland, nevens een seer vast Slot op een Heuvel, gelegen dicht by de Muscovische Grenzen. Doe in 't Jaer 1222. de Kruysheeren in Pruysen en de Duytschen 't Vaickensische, Rossiansische, Eyragolanische en Clogenische Gebied in Samogitia gantsch verwoesteden, doch 't Slot Bisten te vergeefs aengreepen, soo heeft daer tegens Gediminus, Hertogh in Litthauwen, dit Derpt, 't welck alreeds

eenea

eenen eygenen Bisschop had, nevens andere Kasteelen in *Lijfland*, d'aerde oock gantsch gelijk gemaect. In 't Jaer 1656. hebben de *Muscovitsers* deese Stad seer hard belegerd; in welke sijn, behalven de Burgers, oock selfs de Vrouwenpersonen treffelijk hebben verweerd, en de vyanden groote schaede toegevoeghd.

DUNABURGH,

Anders *Duinburgh*, een soer vaste Plaets, gelegen by de Vloed *Duna*, of *Diuna*, tegens *Lithauwen* en *Muscovien*; welke de *Polacken* in *Lijfland* noch besaeten. Maer in 't Jaer 1655. hebben de *Muscovitsers* deese Vestingh een tijd langh belegerd; tot dat de *Sweedse* Generael, Graef *Leeuwen-boofd*, aenquam, waer op sy terstond af trocken.

Doch den daer in leggenden *Poolschen Commandant* heeft sijn in 't eerst oock tegens de *Sweed*en gesteld; waer over 't Steedeken en 't *Collegium* der *Jesuiten* (van de *Polen* selver aengesteecken) eenige schaede quam te lijden. Eyndlijk echter heeft sijn 't Slot aen de gedaghte *Sweed*en overgegeven. In den Aftoght moest Geschut en andere Krijghs-voorraed aghter blijven.

In 't volgende Jaer 1656. is den *Muscovischen* Czaar, *Alexi Michailowicz*, persoonlijk voor *Dunaburgh* gekomen, en heeft deese Plaets in seven uyren tijds stormenderhand, gelijk oock *Kakenbussen*, veroverd. Alle Menschen in deese beyde Plaetsen wierden jammerlijk neergefabeidt: Selfs oock bleven de Kinderen in de Wiegh niet verschoond.

Als de *Duytsche Lijflanders* 't gedaghte Kasteel bouwen, maer de *Lithauwers* sulcks verhinderen wilden, soo is 't daer over tot een Geveght gekoomen; waer

in de *Lijflanders* geslaegen wierden; verliesende haeren Groot-Meester, en sevenentseftigh Ridders.

't Gedaghte *Kaken*, of *Kokenbussen*, voortijds de *Residentie* des Aertsbischops van *Riga*, gelegen by de *Diuna*, is ontrent 't Jaer 1601. *Poolsch* geweest. Doch als *Georgius Farenbach* (*Forensbach*), die alleenlijk de Grensen des *Poolschen Lijflands* tegens de *Sweed*en sou beschermen, in *Estland* was gevallen, soo heeft Koning *Carel* van *Sweed*en *Parnaw* en andere Plaetsen in *Lijfland* weghgenoomen: *Wiens* Volckeren eensdeels de gemelde *Farenbach*, en insonderheyd Heer *Christoffel Radzivil* des gedaghten Konings *Caroli* *Natuerlijke* Soon, by dit *Kokenbussen* sloegh.

Maerals Koningh *Karel* met twintigh duysend Mannen aenquam, heeft hy alles veroverd, behalven *Riga*, *Dunamund*, en *Kokenbussen*. Ter deeser tijd was den Hongersnood soo grouwlijk in dit Land, dat d' arme Lieden, wanneer een Beest van siekte gestorven was, en gevild wierd, om dit Aes tegens malander pluckhayden. Doodte *Varkens*, *Honden*, *Katten*, en andere Dieren wierden genuttighd: *Jae* d' Ouders aten haere Kinderen, wanneer deselve gestorven waeren. Den eenen Vriend sloegh den anderen dood, om sijn Ligchaem te verslinden.

Eenen sond sijn Kind tot sijnen Buerman, om yets te haelen, die 't selve slaghtede. De Vader quam'erby, om te sien waer sijnen Soon bleef; maer den gedaghten sijnen Buerman wierd hem oock meester, doodede hem, en at hem nevens 't Kind.

K A R K U S,

En Kasteel, 't welck toebehoord heeft den voorgedaghten Oversten *Georg Faren*...

Farensbach, als hem gegeven zyn-
de van den Poolfchen Koningh *Stepha-*
nus.

Doe *Vienus*, Hertogh in *Litthau-*
wen, van de Stad *Riga* te hulp wierd
geroepen tegens den Hoogh-meester
in *Lijfstand*, heeft hy dit Slot ingenoo-
men.

KIRCHHOLM,

Een Kasteel, twee Mijlen boven *Riga*,
aende *Duna-Vloed*. In 't Jaer 1605.
heeft de *Sweedfche* Generael, de Graef
van *Manroeld*, *Dunamund*, dicht by
Riga, 't welck van de *Litthauwers* ver-
laeten was, ingenoomen. Daer nae
heeft Koningh *Carol* sigh by dien van
Manroeld gevoeghd, en *Riga* belegerd.
Den Poolfchen Veldheer *Carolus Chodkie-*
vicius legerde sigh by *Iskel*, drie Mijlen
van *Riga*; derhalven brack Koningh *Ka-*
rel de Belegeringh op, en gingh nae
Kirchholm, slaende fijn Leger neer tegens
over 't Poolfche. Daer op quam 't tot een
Slagh, waer in over de negenduyfend
*Sweed*en op de plaats dood bleven, be-
halven de gerne, welke in de vlucht
van de Boeren verflaegen wierden, of
van d' ontfangene Wonden zyn ge-
ftorven.

Koningh *Carol*, gewond zynde, kon,
in fijne Vlucht, nauwlijcks fijn Schip
bereycken. Twee Vorften van *Brunf-*
wijck en *Lunenburgh* verlooren haer le-
ven. Dien van *Manroeld*, alhoewel ge-
wond, ontquam 't noch. Vijfhonderd
*Sweed*en bleven gevangen; 't Leger wierd
geplonderd. Tseftigh Vanen en elf
Stucken Gefchuts vielen in handen der
Polacken: Welckeniet meer als taghtigh
dooden, doch veele Gewonden had-
den: Oock waeren veele Paerden dood
gefchooten.

M I T A U,

Een Stad en Slot, te gelijk oock de
Hofhoudings-plaets des Hertoghs
van *Churland* (*Kcerland*) en *Semigallen*.
De *Lijfstanders* hebben in 't Jaer 1315.
(immers ontrent defelve tijd) dit Ge-
west van *Samogitien*, tegenwoordigh
genoemd *Churland*, of *Caronia*, de *Lit-*
thauwers ontrocken.

Als daer nae de gedaghte *Lijfstanders*
haeren roevlucht naemen tot 't Koning-
rijk *Polen*, tegens *Mufcovien*, soo heeft
Koningh *Sigifmundus Augustus* den laet-
ften *Duyfchen* Ordens-meester aldaer,
Heer *Gottbard Keytler* van *Neffelrod*, tot
Hertogh van *Churland* en *Semigallen* ge-
maect. Deefen is geflorven in 't Jaer
1587., naelaetende *Wilhelmus* en *Fre-*
dericus. Van welke den eerften door
Koningh *Sigifmund* van *Polen* van fijn
Erfgedeelte ontfet wierd, vermits fijne
Trauwanten binnen deefe Stad *Mitau*
in 't Jaer 1613. om 't leven braghten een
Churlandfch Edelman, genoemd *Magnus*
Nolda, die den Hertogh ongelegend-
heyd maecte, en den *Churlandfchen*
Adel tegens hem oprockende.

Doch fijnen Broeder, Hertogh *Frede-*
rick, die sigh in den *Lijflandfchen* Oor-
logh by de Kroon *Polen* feer wel ver-
diend had gemaeckt, bad voor hem nae
Sigifmunds dood. Eyndlijck heeft Ko-
ningh *Uladiſlaus* de vierde in 't Jaer
1639. deefes Hertoghs *Wilhelms* Soon
't Leen gegeven.

N A R V A,

Een voornaeme en vafte Stad, nevens
een Slot. In 't Jaer 1590. heeft *Theo-*
derus, Groot-vorft van *Mufcovien*, de-
felve, nae een harde Belegeringh, gelijk
oock

oock veele naebueringe Steedekens, ingenoomen, en de *Sweedſche* Beſettingen daer uyt gedreeven. Doch de *Sweeden* hebben negen Jaeren daer nae dit *Narva* weer bekomen.

PARNAU,

EEn Stad en ſeer ſterck Kasteel. In 't Jaer 1609. heeft de voorgedaghte *Poolsche* Veldheer *Carel Chodkiewicz* (of *Chodkiewicz*), nae dat hy een goed deel der *Sweedſche* Oorloghs-Scheepen, door verradery eeniger *Engelsche* Schippers, welke hy met geld had omgekoght, verbrand, en d'overige-op de vlucht gebraght had, veroverd deese Stad en Zeehaven; welke de Koningh van *Sweeden* doemaels noch maer alleen uyt al de *Lijflandsche* Steeden was overgebleven. Hier toe gebruyckte hy oock de hulp eens *Petrards*, hem verschaft van een *Franſchman*, genoemd *Wilhelmus Barberius*. Doch ontrent 't Jaer 1617. quam deselve door *Lif*, en bemiddelingh van *Georg* *Farensbach*, een *Lijflander*, weer aen de Kroon *Sweeden*.

PILTEN,

EEn Stad, en voor deesen de Hoofd-Plaets des geweeſenen *Churlandschen* Bifdoms.

REVAL,

EEn vaste en voornaeme Hanſeestadaen de *Lijflandsche* Zee, gelee-
pen in *Eſtland*. Ontrent 't Jaer 1601.
in deselve in 't geweld der Kroon
Sweeden, en tot noch toe isſe *Sweedſch*
gebleven.

R I G A,

VOor deesen een Aerdſbifchoplijke, tegenwoordigh een Koninglijke *Sweedſche*, en de Hoofdstad in *Lijfland*. Van de ſcharpe Belegeringh deeser Stad door den Groot-vorst van *Muscovien* in 't Jaer 1656, van den drie-en-twintighſten der Ooghst-maend af, tot op den vijſden der Wijn-maend, kanmen de Geſchied-boecken naeſien, en in deselve een Liſt der Springh-kogelen en Granaten, welke geduerende deese beſluytingh daer in wierden geworpen; nevens de geheugenis-waerdige Gevallen, welke ſigh daer ontront hebben toegedraegen.

V E L I N,

OF *Felin*, een Steedeken en Kasteel in *Eſtland*; 't welck Koningh *Karel* van *Sweeden* ingenoomen; doch de *Poolsche* Groot-Cancellier *Zamoſcius* in Lente-maend des Jaers 1602. belegerd en veroverd heeft.

Velin is omringhd met een Muer en Graght. Leghd aen de Rivier *Moldava*.

WEISSENSTEIN,

EEn geweldige Veſtingh in *Eſtland*; door den gedaghten *Zamoſcius* deſgelijcks in 't Jaer 1602. veroverd; alhoewel 't Slot, gelegen in de Vlakte, en met Moeraſſen omringhd, oock met Bolwercken, Mueren, Walen Graght welbewaerd, ſeer beſwaerlijck te naerden was.

Ff

WEN.

W E N D A,

ANders *Venda*, op 't *Poolsch Ries*, een Stad en Kasteel, alwaer voortijds den Hooghmeester sijne *Residentie* heeft gehad: Doch Koningh *Stephanus* van *Polen* heeft hier een Bisdom aengesteld. Maer als naederhand deese Stad van de *Sweeden* veroverd wierd, soo moest de *Bischop*, met al de *Jesuiten*, van daer wijcken; soo dat ter deeser tijd gantschlijk geenens *Bischop* in *Lijstand* meer is.

W O L M A R,

Een Steedeken en Slot, gelegen aen d' *Aa-Vloed*, boven de gedaghte Stad *Wenda*; van Koningh *Stephanus*, nevens meer andere Goederen, aen den gedaghten *Bischop* overgegeven.

Dus hebben wy hier gedaen een korte summarische Beschrijvingh des Koninghrijcks *Polen*, en de daer toe behoorende of ingelijfde Landtschappen. Wy wenden ons derhalven nu, volgens onse voorgesette Orde, tot de Beschrijvingh des Koninghrijcks *Spaenje*.

Byvoeghsel.

P*olen* heeft sijnen Naem bekoomen van 't vlakke Land, in haere Tael genoemd *Pole*. Werdt oock genoemd 't Rijk der *Lechiten*, nae haeren eersten Koningh *Lechus*; die in *Polen* heeft geleefd ontrent 't Jaer 550.

Gelijck de *Polacken* zijn voortgekoomen van de *Slavoniers*, soo hebbense oock der selver Seeden een seer langen tijd behouden. Alsse haere Kinderen een Naem wilden geven ('t welck niet gedaen wierd voor datse already groot waeren geworden) soo braghtense haer nae den Tempel haerer Goden, en spaeden hun eerste Hayr af; 't selve aen haer offerende ten Gods-penningh van den dienst, die de gedaghte Kinderen haer moesten doen. Daer nae riepense de Bloedvrienden 't samen, om vrolijk te zijn. Voorts offerdemen een Varcken, en gemenghd Water.

De *Litthauwers* eerden voortijds met groote Aendaght als haere Goden, 't *Vyer*, de *Boschen*, en de *Serpenten*; welcke laetste sy in haere Huysen opquackten als Huysgoden, doende offerhanden aen deselve, te weten, Hanen tot haere spijs, en Melck tot haeren drank.

De *Samogiten* hebben in een seer lange tijd geen kennis gehad van Goud, Silver, Koper, Yser en Wijn. Een Man moght onder haer meer als eene Vrouw neemen. Een Soon nae sijns Vaders dood sijne Stiefmoeder: Een Broeder sijne halve Suster ten Wijve hebben.

Van de *Litthauwers* werd geschreven, dat noch hedensdaghs vele Vrouwen (voortijds alle) door vergunningh haerer Mannen, eenige Boelen houden, welckese vryelijk tot haere wellust mogen gebruycken. Doch soo een getrouwd Man een Hoer onderhield, sulcks sou hem een seer groote Schande zijn.

In *Poolsch-Russen* is seckere Heerlijckheyd, genoemd het *Obelmeer*-Gebied. Wanneer men hier den Tack eens Dennen-booms twee of drie Jaeren langh in d' Aerde begraeft, soo werd deselve gantschlijk tot Steen.

Lijf-land is vol Moerassen en Poelen. Heeft *durabele* Paerden; seer veel Honingh; Hars, Hof en Boomvruchten; oock stilstaende Meiren, waer in overvloed van Visc is.

Podolien is seer vruchtbaer. Wanneer men hier eenmaal saeyd, soo kanmen driemaal daer van Oogten. Want daer valt soo veel uyt de Garven, datmen 't Veld maer alleen behoefde om te ploegen.

men
der
hou-
wil-
voor
foo
Go-
felve
a van
haer
bloed-
zijn.
n ge-

groo-
de Bos-
e sy in
goden,
veeten,
haeren

inge tijd
Koper,
ter haer
oon nae
r: Een
ve heb-

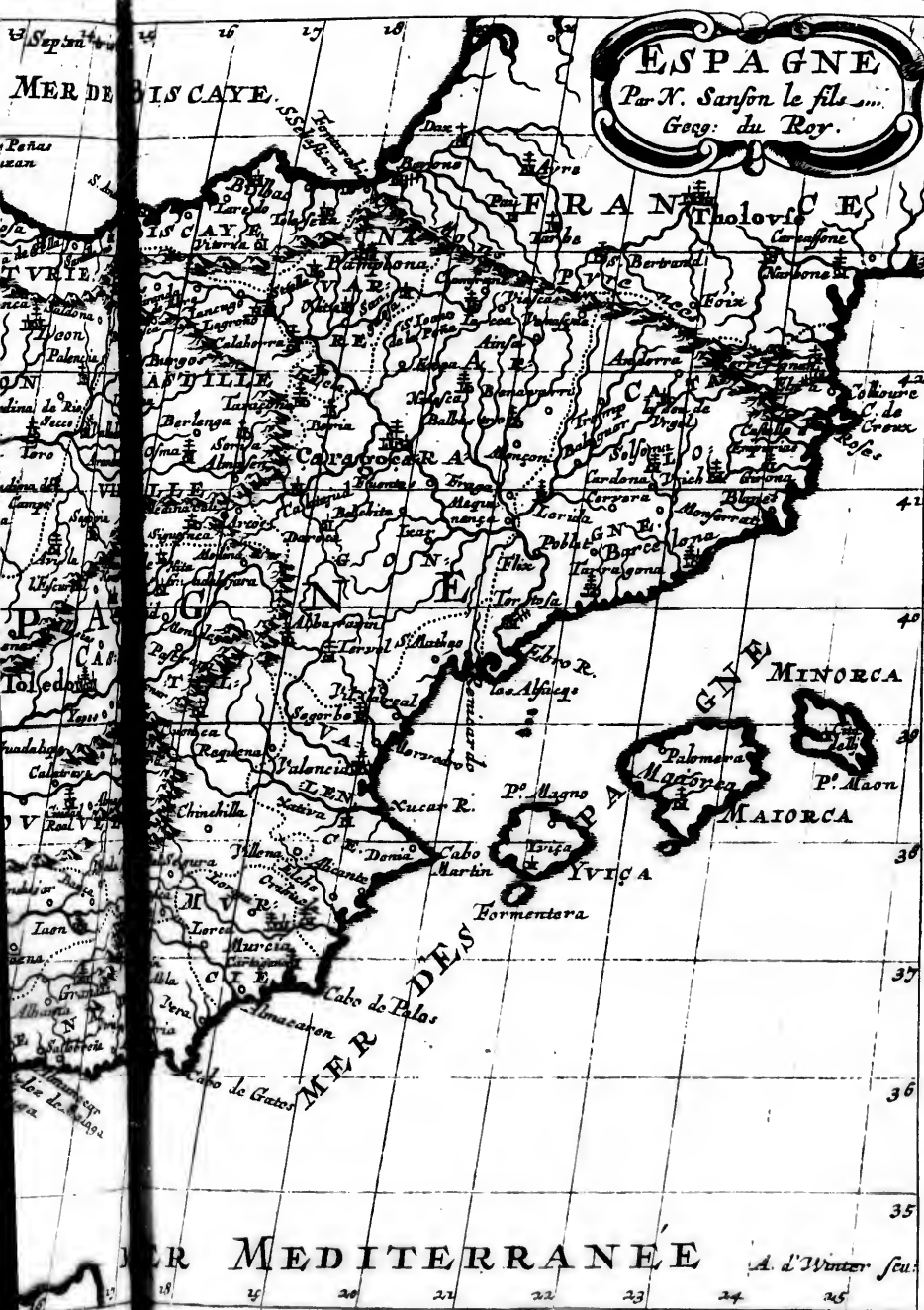
en, dat
(voor-
lannen,
ryelijk
Doch
onder-
e fchan-

ckheyd,
annecr-
ns twee
efd, foo

. Heeft
s Hars,
itaende
n is.
eermen
riemael
oo veel
r alleen

't Gras

'r

Se
te
'r
be
w
pe
de
ch
de

la
ge

La

't Gras wast hier soo hoogh op, datmen de daer in graefende Beesten nauwlijcks kan sien. Derhalven is hier een ongelooflijke meenigte van Vee. Oock Honigh sonder eenige Maet.

Pomeran ontbreect oock niets van 't geen tot des Menschē onderhoud van noden is. Aen de Zee vindmen Agathsteenen; maer noch veel meer in *Pruyssen*: Welckers Landsvrughtbaerheyd in Granen genoech bekend is.

Als d'oude *Polacken* haere Doodē begroeven, soo settedenſe Bancken over 't Graf, en leyden'er Spijſen op; wylſe voor gantsch gewis geloofden, dat de Dooden by nacht quamen om de gedaghte Spijſen t'eeten.

Die onder de *Lijf-landers* alderbeit kan ſuypen, bekoomd den grootſten Lof. Doch

d'eyndlijke Loon daer voor is Watersfugt, 't *Podagra*, en de Buyckloop.

Als deſſe haere Doodē begraven, soo ſtaenſe in een ronden ringh rondom 't Graf, en ſuypen malkander ruyterlijk toe. Wanneer nu 't Lijck ondergedompeld is, soo ſettenſe een Kruck vol Bier, eenige Spijſen, en ſommige Penningen tot Teer-geld daer nevens, met deſſe woorden. Gae heenen naer d' andere Weereld; alwaer ghy over de *Duyſchen* ſult heerſchen, gelijk deſelve hier over u geheerſcht hebben.

Den voornaemſten Rijkdom des Lands *Polen* beſtaet in allerley Graenen, Honigh, Waſch, Hennaip, Sout, Vee, Verwen, Yſer, Loot, Agactſteen, en koſtlijk Bontwerck.

't KONINGHRYCK SPAENJE.

't And *Hispanien* heeft dien Naem bekoomen of van Koningh *Hispano* (anders *Hispano*) of van de Stad *Hispani*, anders *Sevilia*. Van d'oude wierd het geheeten *Iberia*, *Hesperia*, en *Celtiberia*. 't Heeft ten Ooſten het *Pyrenaiſche* Geberght, waer door het van *Franckryck* werd afgeſonderd. Ten Weſten de *Hesperische* of *Atlantiſche Zee*: Ten Noorden de *Canabriſche*, en ten Suyden de *Herculiſche*, *Iberiſche* of *Baleariſche*, anders de *Middellandiſche Zee*.

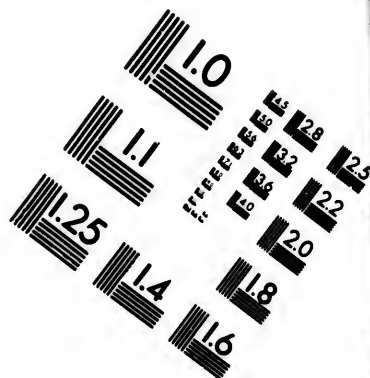
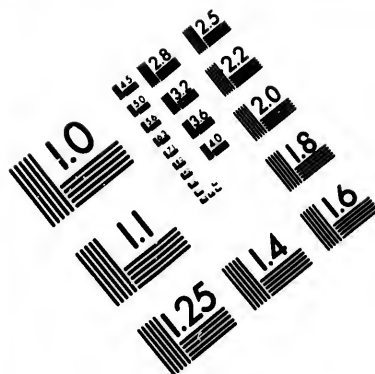
Dus legd *Spaenje* bynae als een Eyland, en werdt vergeleeken by een uytgeſpannene Oſſen-huyd.

Nae *Franckryck* toe is den Hals, en 't Land aldaer engh. Hier heeftmen, om

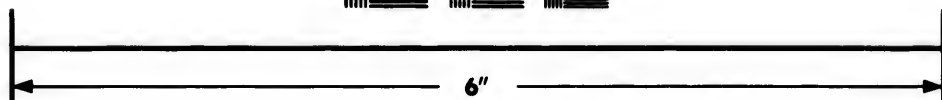
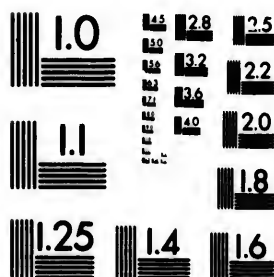
uyt *Franckryck* te Land derwaerts te koomen, vier *Paſſen*; naementlijk, I. op *S. Sebaſtiaen*; over den Bergh *S. Adriaen*; daer de wegh soo nauw is, dat'er niet meer als eenen Muyl-Eſel op gaen kan. Alleen met thien Mannen kan deſen *Paſ* geſlooten worden. II. De tweede is op *Confrane*, by *S. Juan de pied porto*; zynde niet minder engh. III. De derde legd onder 't Graeffchap *Comminges* na *Arragon* toe; werdende gemeenlijk genoemd *Porto*, of *el puerto*: En is aldaer soo ſteyl, dat nauwlijcks een Menſch, veel min dan een Paerd, deſelve kan opgaen. IV. De vierde is op de Grens van *Languedocq* by *Narbonna*, nae 't Geberght, geheeten *Salsas*; zynde een ſeer engen, en gantsch moeylijcken *Paſ*, eensdeels wegens de Poelen en Moeraſen,

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

0
E E E E E E
E 28
E 32
E 25
E 22
E 20
E 18
5

11
10
01

fen; anderfins wegens de goede Beveftighingh.

Eenige willen, dat den Omkreytz deefes Lands fou zyn van aghtienhonderd drie-en-tnegentigh: andere van vijf-en-twintigh honderd en taghtigh *Italiänfche* Mijlen. Sommige reeckenen feshonderd, andere ontrent feshonderd twintigh *Leucas*, of *Spaenfche* Mijlen; yeder derfelver van vier *Italiänfche* Mijlen, of vierduyfend Schreeden. Doch sulcks moet men verftaen, wanneermen te Land reysd.

De Lenghte is van *Cabo S. Vincent* in 't Koninghrijck *Algarbia*, tot aen *Cabo de Cruz* in *Catalonien* ontrent tweehonderd vijf-en-tseventigh Mijlen: Derhalven *Spaenje* grooter is als *Franckrijck*, wanneer *Portugal* daer toe werd gereeckend:

Gemeenlijck werd dit Land afgedeeld in twaelf Koninghrijcken, welke zyn *Legion* (of *Leon*); Oudt en Nieuw-*Castilien*; *Arragon*; *Portugal*; *Navarra*; *Granada*; *Valencia*; *Toledo*; *Gallicia* (of *Gallecia*); *Algarbia*; *Murcia*, en *Corduba*.

De Lught deefes Koninghrijcks werd in 't gemeen voor gefond en levendigh gehouden; doch defelve is op alle Plaetfen niet eenerley. Want nae 't Noorden toe isfe wat kouder, als nae 't Suyden. Gemeenlijck heeft men in de Gewesten nae 't gedaghte Suyden geen andere Winter, als dat de Lught hier en gintsch wat fcharper is. Voorts gevoeld men hier de grootfte hitte van *Julius* af tot half *November* toe; ter welcker tijd figh d' Inwooners over dagh in haere Huysen moeten houden.

De Naght-Winden zyn feer fchaedlijck: Waerom dan oock veel er wegen, voornaementlijck in *Portugal*; de Kamers gemeenlijck fonder Venfteren zyn.

Eyenwel is 't in *Spaenje* niet foo win-

digh als in *Franckrijck*; fchoon oock aldaer een fonderlinge Wind waeyd, welke 't Koorn verfenghd en weghbrand:

Gelijck de Lught, alfoo oock is de Grond hier malkander feer ongelijck. Want tegens 't Suyden is den Bodem feer heerlijck en goed, maer aen andere Plaetfen mager, rauw, onvruchtbaer en woest; te weeten, daer de Lught te koud is; daer oock Boffchen, Bergen, en geene Wateren zyn.

Men vind derhalven hier foo veel en groote Steeden niet, als 'er anders wel fouden konnen zyn. Oock is in fulck een grooten Land geen groote meenichte van Volck. D' Oude hebben wel veel gefchreven van de Vrughtbaerheyd deefes Gewests, foo datmen, nae haere meeningh, *Spaenje* fou moeten houden voor eene der alderbeste Landen; doch de baerblijcklijkhoyd betuyghd, dat aen eenige dingen hier feer groot gebreck is.

Want voor eerst heeft dit Koninghrijck *Spaenje* op verr' nae niet Koorn genoegh; derhalven men feer veel Graenen uyt andere Landen, als uyt *Franckrijck*, de Zee-Steeden, en andere Gewesten, derwaerts moet haelen. Ter welcker oorfaeck oock de Schippers hier van Tol-vry, en noch daerenboven met andere Vryheden begaeft zyn.

Niemand magh hier Koorn op Solderen, of in Voorraad behouden, op dat de gemeene en arme Lieden niet van Honger moghten koomen te fterven. De Koningh felver laet Velden voor hem bebouwen, welke, by gebreck van Regen, met Water moeten begooten worden, op datmen Koorn aen 't Hof moght hebben. Veel eer falinen een Bedelaer een dronck Wijn, als een fteck Broodt geven.

Den Bodem is wel noch hedenfdaeghs foo vruchtbaer als voor deefen, maer 't ont-

't ontbreekt hier aen vlijt en wercksaemheydt. Want wijl de *Spaenjaerden* van Natueren meer tot de Wapenen als tot den Ploegh zyn genegen; dat oock dit Land door de verre Schipvaerden nae beyde d' *Indiens*, en voorts door de geduerige Oorlogen, van jonge Manschap seer ontbloot word, soo vindmen hier weynige Boeren, end' Ackeren leggen meest onbebouwd. Boven dit alles eenen oock de meenighvuldige Sprinckhanen de Graenen op: Welcke, wandeselve rijp mogen worden, bovenmaten schoon, swaer, en bynae gantsch swart vallen. Desgelijcks is de Garst treflijk goed, soo datmen deselve nauwelijcks van de Tarwe kan onderkennen. Haver vindmen in *Spaenje* niet: In welckers plaats men de Paerden en Eselen Garst geeft.

Belangende de Wijn, deselve wast hier wel overvloedigh genoegh, doch is in reuck en smaeck onaengenaem, rauw, sterck, en dier. Een mercklijck onderscheyd is'er tusschen de geene, die in 't Land gedroncken, en de sulcke, die nae vreemde Gewesten gevoerd werd. Bynae alle *Spaensche* Wijnen hebben dit gebreck, datse nae Leder stincken, wijsse deselve niet in Varen, maer in Varcens-huyden doen.

De Boomvruchten zyn'er niet in seer groote meenighden: Daerenboven oock in goedheyd by d' *Italiaensche* niet te vergelijcken. De Granaet-Appelen wassen'er aldermeest, en in sulck een veelheyd, als in *Duytschland* de Haeghbessen rondom de Thuynen. Maer boven alles zyn hier d' Olijf-boomen soo overvloedigh, datse geheele Bosschen schijnen te zyn: Waerom dan oock alles hier met Oly werd gekookt. Doch buytens Lands werd den *Spaenschen* Oly soo hoogh niet geacht; behalven dat de geene, welke by *Murcia* wast, een grooten Lof heeft.

D' overige Vruchten, als Aspergies, Cappers, Vijgen, Moerbefien, zyn'er in groote meenighden. Men vind hier oock Dadelen; welke de *Spaenjaerden*'s morgens vroegh, in plaats van Eieren, plegen t'eten. Salaeden Radijs is'er in sulck een veelheyd, datse sigh bynae alleen daer van onderhouden.

De Rivieren in *Spaenje* werden gesegdet zyn honderd en vijftigh in getal; doch soodaenigh gesteld, datse weynigh bequaemheyd tot de Schipvaert hebben.

De voornaemste derselver werden genoemd: I. *Iberus*, of *Ebro*; welke, even gelijck den *Donaum*, tegens Sonnenopganch loopt; vermits 't Gebergh *Occa*, of *Idubeda*, deese Vloed in sijnen reghten loop verhindert. Hy sou viermael honderd en tseftigh duysend schreden voortgaen, eer hy sigh beneden *Tortosa* in de *Middellandsche Zee* uytgiet. Dit is bynae d' eenige Rivier in *Spaenje*, welcke tot de Schipvaert gebruycklijck is.

II. *Duerius*, of *Dnero*. Deese sou de grootste zyn; en stort sigh uyt ind' *Occidentalsche Zee*.

III. *Tagus*, of *Tajo*; welke by *Lisbon* in den *Oceanum Occidentalem* loopt. Men vind'er Goud, Paerden en Oesters in.

IV. *Anus*, tegenwoordigh *Rio Guadiana* genoemd, koomende in den *Ocean* sigh uyt te gieten.

V. *Boetis*, ter deeser tijd *Quadalquivir*. Deese loopt seer saght; maer heeft echter veele Klippen: Terwelcker oorsaek niet weynige Scheepen, nae *Sevilla* willende, komen te vergaen.

VI. *Minus*, tegenwoordigh *Mingo*; die sigh desgelijcks in den *Ocean* uytstort.

By nae geheel *Spaenje* is vol Geberghen; derhalven men te Paerd of op Wagens seer selden kan voortgeraecken.

D'Efels moeten in dit stuk 'tbeste doen. Onder deese Bergen zyn de voornaemste de *Pyrenaische*, welke *Francyjk* en *Spanje* van malkander scheyden. Haere lenghte streckt sich uyt tot op vijftien Mijlen weghs, en werden verdeeld in andere Geberghten.

Onder de Dieren in *Spanje* hebben hedensdaeghs de Paerden den voortoght bynae boven alle andere des Werelds. Insonderheyd zyn beroemd de geene, welke in *Andalusia* en ontrent *Corduba* werden geworpen: zynde soo schoon, dat geen Schilder yets volmaeckter sou kunnen afbeelden. Daerenboven soo geswind, als offe in haeren loop van de Wind wierden voortgedreven. Desgelijcks van een ongelooflijke wackerheyd en levendigheyd in den Strijd: Alleenlijck ontbreekt het haer eenighsins aen sterckte.

Hoe gantsch seecker de *Spaensche* Muyl-Efels gaen, en hoe langh sy den gangh kunnen harden, weeten de geene, welke dit Gewest hebben doorreysd. Een Paerd sou 't haer op verre nae niet kunnen naedoen. Ondertusschen is dit wat sonderlinghs, dat de goede Muyl-Efels nergens als in *Castilien* werden geworpen.

De Hamelszyn hier seer voortreffelijck, voornaementlijck rondom *Madrid*. Deese werden van haer *Carneros* genoemd, en geven een goede verslaedighingh voor de geene diese betaalen kunnen. In geheel *Spanje* vindmen bynae geen ander Vleesch ter spijs, als Hamelen en Geyten. Echter oock somtijds Koeyenvleesch. Dat van d' Ossen en Kalveren werd in de Huysen der *Ambassadeurs* verkoght en gegeten.

Hoenderen en Capoenen zyn hier doorgaens seer dier. Ander Gevogelt is hier wel yet seldsaems, doch niet soo gantsch dier in de Koop. De Boter is hier seer qualijck te bekoomen, behal-

ven in *Extremadura*, daer taemlijck veel Vee is. Niets vindmen hier meer als Conijnen, zynde de schaedlyckste Dieren in *Spanje*, wijsle d' Aerde doorgraven, en alles wat Wortelen schiet verderven.

Wat de *Spaensche* Spraek belanghd, deselve is scharp, naedencklijck, kort, *graviteitsch*, vol Spreekwoorden, waer onder veel verborgen schuyld. De beste is de *Castiliaensche*, ontrent *Valladolid*, totaen *Toleda* toe; wijsle meerendeel in *Latijnsche* Woorden bestaet, alhoewel eenighsins vermenghd en verbaeterd.

De *Portugeesche* Tael valt wat anders. De *Catalonische* heeft veel gemeenschap met de *Francoische*. Ontrent *Granada* gebruyckense veel *Arabische* woorden; gelijk oock te *Sevilla* en in *Andalusia*. Op 't *Granadische* Geberght vindmen een bynae geheel *Arabische* Spraek. Vande Tael koomen wy op 't Geld.

Spanje heeft drierley Munt; Goudene, Silvere, en Kopere. Beyde d' eerste werden onder des Koninghs Naem, Beeld en Wapen alleenlijck te *Segovia* en *Sevilla* gemunt. Maer de laetste oock in andere Steeden.

Van de Goudene Munt heefmen *Dubloenen* en *Pistolen*, of halve *Dubloenen*. Oock seer oude Ducaten, voerende d' Afbeeldingen van Koningh *Ferdinandus* en sijne Gemaelin *Isabella*.

Van Silvere Munten sietmen hier *Realen*, of *Regales*, zynde Strucken van aght, vier, twee en eene Schellingh nae onse Munt. Deese maghmen uyt 't Land voeren, maer *Pistolen* niet.

De Kopere Munt werd geslaegen van de Koninghrijcken en Steeden. 't Geheele Land is'er foodaenigh van vervuld, datmen niet weet, hoemen deselve daer uyt sal krijgen. Deese Munt noemense *Maravedis*, of *Maravedisus*.

Wat nu voorts de Seeden en gewoonten der *Spaenjaerden* betreft; de hedensdaegh-

daeghsche Inwooners zyn van een hit-
geen drooge Natuer, swart-bruyn, en
van een taemlyck-goede *Statuer*.

Sy dragen kort Hayr op 't Hoofd.
Wanneer eenige Vreemdelingen met
Hayrlocken in haer Land koomen, soo
roepen se deselve niet alleen spotlyck
nae, maer daerenboven hebben deese
noch wel andere en grooter gevaeren
van haer te vreesen.

Aen haer werd insonderheyd gela-
sterd haeren Hooghmoed, waer door se
sigh selven boven alle andere *Naticn* wil-
len stellen, met veraghtingh van deselve.
Haere *Graviteit* vermengen se met een
aengenoomene ernstaghtigheyd; waer
door se sigh by een yeder gehaet maec-
ken.

Van haer zyn afgekoomen de groote
hooghdravende *Tielen*; de manier des
praelenden playnstrijckens; pragtige
Ceremonien, en diergelycke (daer nae
oock tot andere Volckeren overgevloge-
ne) Ydelheden. Al haer bedrijf en in-
sight is gericht nae uyerlijcken Schijn
en Grootsheyd. Geerne hooren se sigh
prijsen; en beelden haer selven 'k weet
niet wat voor groote dingen in; waer
door se dan tot laetdunckenheyd en
hooghmoed vervallen.

Sy noemen sigh *Geniles Hombres*, en
Hildalgor, dat is, Eedele en voornaeme
Lieden. Malkander betoonen se seer
grootte Eerbiedigheyd; selfs oock de
Daghlouers en geringste Lieden, even
als off se wat groots waeren.

In de Belegeringh eener Stad is de
Spaensche Natie de geduldighste onder al-
le andere. Oock konnense alderbelt
Honger, Dorst, Arbeyd, en andere
Ongemacken uytsaen. Insonderheyd
werdhet Voet-volck hier over seer ge-
preesen.

Vermits se oock in vreemde Landen
onder malkander eenigh zyn, sigh vast
t'samen-houden, niet ligt van een schey-

den; de behoefte nae alle vermoogen
bystaen, en meer op 't tegenwoordige
als op 't toekomende sien, soo konnen-
se dies te meer verrichten: Insonder-
heyd vermits se, wegens haer *Melancho-
lyck temperament*, seer langhsaem yers-
beraedsaen en voorneemen; maer 't be-
floorene daer nae met allen ernst voor-
setten. Ondertusschen evenwel ont-
breeckt het haer somtijds even soo wel
aen voorsightigheyd en kloeckmoedig-
heyd, als aen andere-noodige saecken.

Insonderheyd werd aen haer gela-
sterd, dat se nae de bekoomene Zeege-
oproer aenrighen, en geld begeren.
Dat se oock ter plaetsen, daerse d' over-
hand bekoomen, gantsch grouwlyck en
sonder eenige barmhertigheyd te werck
gaen met Moorden, Roven en Plon-
deren.

Seer weynigh houden se van de geene,
die noyt in den Oorlogh zyn geweest.
Leedigh-gangers werden onder haer
niet gedooghd, maer nae den Krijgh ge-
sonden: Daerse oock veel liever nae toe-
willen, als Arbeyden, of eenigh Hand-
werck leeren, wijs se haer sulcks voor
een seergroote schande houden.

Hier van daen koomd het, dat soo
veele *Francoisen*, voornamentlyck uyt
Auvergne en *Limosin*, nae *Spaensje* geroe-
pen worden. Dat oock in de Koningh-
rijcken *Navarra* en *Arragon* bynae alle
Wijngaerdeniers, Acker-lieden, Met-
selaers, Lijndraeyers, Sadelmaeckers,
en meer andere diergelycke Hand-
werckslieden *Francoisen* zyn.

Wat nu voorts de Standen des *Spaen-
schen* Koninghrijcks betreft, soo staet
voor eerst van den *Geestlijcken* dit te we-
ten, dat de soo genoemde personen in
Spaensje seer veel in getal zyn.

Deese Geestlijcke kanmen verdeelen
in *Minder*, *Grooter*, en *Grootste*; of, in
Laeger, *Hooger*, en *Hooghste*.

Onder de *Minder*, of *Laege*, behoo-
ren

ren de Monicken en Papen. De Bedelmonicken werden onderhouden door Aelmoessen; welke haer met meenighen werden gegeven, op dat yemand, haer niet mild genoegh meedeelende, niet in den arghwaen moght vallen, dat hy een Ketter was.

De Grooter, of Hooger zyn d' Abten, Prioren, en *Commendatoren*; oock andere, welckers *Collatie* de Koningh hem selven voorbehoud.

Wat belanghd de *Comandas*, deselve zyn'er seer veel door *Spaenje*, doch al r'saemen afkoomende van de drie Ridder-ordens *S. Jacob*, *Calatrava*, en *Alcantara*.

De grootste of hoogste Geestlijke zyn d' Aerts-bischoppen en Bischoppen, welke gesaementlijk seer staerlijke Inkoopsten hebben, alhoewelfe ook niet weynigh aen den Koning moeten geven.

Den voornaemsten onder d' Aerts-bischoppen is dien van *Toledo*, zynde Primaet van *Spaenje* (onaengesien dien te *Braca* in *Portugal* even den selven *Titel* voerd) Groot-Cancellier van *Castilien*, en *Generael-Inquisiteur*. Nae den Koningh heeft hy de hooghste *authoriteit*, en Jaerlijcs seer groote Inkoopsten. Tot deese *Digniteit* werdt gemeenlijk bevoorderd des Koninghs Broeder of naeste Bloed-vriend. Hy heeft onder hem aght Bischoppen, hebbende al r'saemen groote Inkoopsten.

Nae den Geestlijken volghd den *Adeellijcken Stand*; die, gelijk aen andere Plaetsen, alsoo oock in *Spaenje*, sijne verscheydene *Graden* heeft.

Eerstlijk zyn'er gemeene Edellieden, voerende den Naem van *Gentilhombres*. De *Titel* van *Hidalgos* werd gegeven aen al de geene welke boven den gemeenen Stand zyn verheven; en sousoo veel bedieden, als *Hyos dal godor*, of *Filiu Gothorum*, als die van de Gotthen zyn afkoomstigh.

Nae den gemeenen Adel koomen in den opgange de Leenlieden en Ridders, *Cavalleros* geheeten. Deese hebben haere Leen-goederen, en zyn bevrijd van de gemeene Lasten, welke yeder Jaer op de Gemeente en Burgers werden omgellaegen. Haere Geweeren en Paerden moogen, wegens haere Schulden, niet gepand worden.

De Vryheeren zyn begrepen onder t' Woord *Vizcondes*. Nae de *Vizcondes* koomen in een hooger trap de *Condes* of Graven; voorts de *Marques*, of Marckgraven. Dan de *Duques*, of Hertogen, die haere sonderlinge *Provincien*, en van deselve haere Jaerlijcsche Inkoopsten hebben. Haere Soonen *succederen* haer in deese Waerdigheyd, doch van d' Inkoopsten hebbense maer de helft of t' derde deel te genieten, tot datse t' vijf-en-twintighste Jaer bereyken. In de Steeden hebbense haere *Pallayen*, doch geen Hofhoudingh, wijl sulcks den Koningh alleen toebehoord. Gemeenlijck *prasideerense* in den Koninghlijcken Raed. Sonder haer voorweeten en bewilligingh werd niets beslooten.

De voornaemste Heeren, by welke, naest den *Spaenschen* Koningh, t' hooghste geweld staet, werden *los Grandes* geheeten. Deese staen met bedeckten Hoofde voor den Koningh. Haere Gemaelinnen werden van de Koningin eerlijck gegroet, welke haer beveeld, nevens haer op Kussens te gaen sitten. Sy laeten haer op d'eene Knie dienen; en uyt haer werden de Ridders van t' Guldene Vlies verkooren. Evenwel moogen se maer alleen (even gelijk de vreemde *Ambassadeurs*) met vier Paerden, doch met twee Karossen, rijden. Want niemand, als de Koninghlijke Majesteit, heeft ses Paerden voor sijne Karos ingespannen.

Over deese Standen en Koninghrijcken

ken heerscht een eenigen Koningh, die niet verkooren werd, maer een seeckeren Naevolger heeft. Jae soodaenigh, dat, indien'er geen Soen is, de Dochter hem *succedeert*. Evenwel werd hy gekroond, en doet den Eed aen 't Volck; 't welck dan oock den Eed aen hem doet.

Deeses Koninghs voornaemste en grootste Inkoornen bestaen in de Tol- len; welcke hy aen andere verkoopt: En derhalven kan hy niemand, die uyt dit Land wil reysen, de vryheyd vergunnen, om sijne Goederen sonder Tol- gevingh meê te voeren, ten waere hy seiver voor hem de Gerechtigheyd wou betaelen.

Men heeft oock begonnen de Thiende Penningh t' eyschen van alle Waeren en Goederen, desgelijcks van Huysen en Ackeren, soo dickmael deselve verkoght worden. Desgelijcks moeten alle Ambaghtslieden, die opene Winkel doen, als Schoenmaeckers, Snijders, Vleeschhouwers, e. s. v. een seeckere Tax opbrengen. Wederom moet van alle Vrughten en andere dingen, tot op 't Pantoffelhout toe; oock van de Druy- ven, als deselve geleezen; van de Wijnen, als in 't Land uytgetapt, of buytens Lands vervoerd werden, een daer op ge- steld Geld worden betaeldt.

De Koningh maect een Verdragh met de Steeden, datse dit Geld fullen inmaenen van haere Inwoners, en d' ongelegene onder haer Gebied be- hoorende Dorpen; Jaerlijcks daer voor aen sijne Majesteit leverende soodaenigh een Som, als onder haer overeen- gekomen is.

De *Contributie* der Geestlijckheyd is oock seer groot; wil de Bischoppen niet alleen 't geheele derdedeel haerer In- koomsten; maer noch daerenboven van d' overige twee derdedeelen een Hulp- schattingh, en, door vergunningh van

den *Paus*, van al de Kercklijcke Goede- ren de Thienden, *el Excusado* genoemd, moeten opbrengen.

Voorts werd yeder Jaer een *ordinaire* Schattingh op elcks Goederen in al de Koninghrijcken uytgeslaegen; waer van echter de Leen-Eedele en Ridders bevrijd zyn.

Boven dien bekoemd de Koningh *ex- traordinair* van 't Volck twee Millioenen Ducaten: Waerom oock deese Geld- hulp werd genoemd *des Millions*. Desel- ve pleegh van de Standen des Koningh- rijcks sijne Majesteit ingewillighd te worden voor den tijd van vier of ses Jaer- ren. Deselve verstrecken zynde, soo koomen se weer by een, en verlengen, nae gelegenheyd van saecken, deese *Con- tributie* wederom voor eenige Jaeren.

Alle Goederen, welcke te Land uyt de Koninghrijcken *Valencia*, *Aragonen* en *Navarra* nae d' andere *Spaensche* Rijken werden vervoerd, moeten de Thienden betaelen. 't Welck oock te verstaen is, wanneer uyt andere in de gedaghte Kon- inghrijcken, desgelijcks uyt en in *Portu- gal*, yets te Land werd gebraght.

Yeder Inwooner, die Wol uyt 't Land voerd, moet van een Sack, weegende ontrent tweehonderd en vijftigh Pond, twee, maer een Uytlander vier Ducaten betalen. De Stad *Sevilla* moet den Kon- ingh Jaerlijcks anderhalf Millioen Gouds voor sich selven en den Scheeps- Tol geven.

De *Duytsche*, *Nederlanders*, *Francoi- sen*, *Italianen*, *Portugeezen* en *Engelsche* moeten van alle Waeren den Thienden Penningh leveren. De Schepen, welcke nae *Indien* vaeren, den twintighsten; en als in *Indien* aengekoomen zyn, we- derom den twintighsten.

Van veel meer andere dingen moet den Koningh Tol worden betaeld: 't Welck dan alles Jaerlijcks een seer groote som bedraeghd. Sommige reec-

kenen sijne Majesteyts Jaerlijcke In-
koomsten op derthien Millioenen en
aght-en-veertigh duysend Ducaten.

Wy willen nu, volgens onse voo-
rige gewoonte, kortlijck beschrijven
de Landen en Steeden, welcke den
Koningh van *Spaenje* onderworpen
zyn.

BAYONNE.

Deese Stad leghd aen 't Zee-water.
Den *Oceaan*, of de hooge Zee,
is'er ontrent vierduysend schreden van
daen. Haere Legh-plaets is aen de
Spaensche Grensen. Sy is de Hoofdstad
der *Biscayers* en *Cantabrs*.

S. JEAN DE LUZ,

Leght in 't Land *Biscayen*. Want
nae 't eynd des *Lapordischen* Lands,
alsmen van *Bajonne* uytkoomd, soe be-
gind het gedeelte van *Biscayen*, 't welck
aen den Koningh van *Frankryck* be-
hoord.

Biscaya grensdaen *Navarra*, *Guiauscoa*,
de Zee, en *Asturia*. 't Gedaghte *Fransche*
Deel van 't selve, aen *Bajona* behooren-
de, gaet tot aen de Vloed *Iron*; 't andere,
den Koningh van *Spaenje* toekoomende,
heeft elf Mijlen in de lenghte, en even
soo veel in de breedte.

De voornaemste Plaetsen in *Biscaya*
onder d' een-en-twintigh, welcke met
Mueren omringhd zyn, werden ge-
noemd *Laredo*, *Vermeja*, *Ordugna*, en
Bilbao, behoorende aen den Koningh
van *Spaenje*.

Bilbao is de Hoofdstad des gantschen
Lands; gelegen in een Vlackte, twee
Mijlen van de Zee. Hier werd een groo-

ten Handel gedreven, insonderheyd
met Wol. Sy heeft een guede Haven,
in welcke Jaerlijcks ontrent vijftigh
Scheepen met Wol beladen, en nae
verscheydene Gewesten versonden wor-
den.

Men kan hier goed koop teeren. De
Lught is gesond en wel-gemaetighd.
't Landschap *Biscaya* is wel Berghagh-
tigh, maer draeghd echter een groote
meenigte van allerley Vrughten. Doch
geen Wijn; in welckers plaats men Ap-
pel-Moest drinckt. Veel Houts werd
hier gevonden.

S. IRON of GRAN,

Geleegen een Mijl weghs van *S. Jean*
de Luz, is d' eerste *Spaensche* Stad.
S' is niet groot, maer heeft een schoone
Kerck. Hier begind alreeds de gewoon-
te, dat yeder de Salaer selver moet be-
reyden. Daer tegens over leghd aen
de Zee

FONTARABIA,

De voornaemste Vestingh, in welc-
ke vijfhonderdt *Spaenjaerden* leg-
gen, om de Zee te defendeeren. 't Ge-
bergh daer rondom werd het *Pyrrensche*
geheeten.

S. SEBASTIAEN,

Is eene der voornaemste Zee-steeden
in *Guipuscoa*; taemlijck groot, en
gelegen aen den uytgangh der Vloedt
Rio Gurumea, of *Uramea*. Men vind
hier allerley *Natien*; en daer werd een
grooten Handel gedreven, insonderheyd
met Wol. Want deese Stad heeft een
seer schoone, wijde en gantsch versee-
kerde

kerde Zee-haven; by welckers invaert twee Kasteelen zyn, van welke 't Hoo-ge met Geschut en Soldaten is voorzien. Niemand derf op de Mueren nae deese Haven toegaen.

D' Inwooners beroemen sich, een *Privilegium* te hebben, dat de Koningh met blooten Hoofde tot haer moet spreekken. De Poorten werden van veele Soldaten bewaect; aen welke 't *Spaensche* Wapen, nevens den Rijcks-Arendt, gelijk oock 't Wapen der Stad staet. In de Kercken sierten bynae op alle Altaeren *S. Sebastiaan* aen een Pilaer gebonden, en met Pijlen doorschooten.

TOLOSA,

IS de Hoofdstad in *Guipuscoa*, alhoewel niet groot. Hier koomen beyde de Wateren *Araxn* en *Oria*, of *Barforia*, t'saemen, waer over twee Steene Bruggen leggen.

VITTORIA,

DE Hoofdstad in 't Landeken *Alaba*, of *Alaba*; meer schoon en bequaem, als groot en praghtigh. Alhier plegen sich op te houden een groot getal Eedele; oock veele Kooplieden en Handwerckers, wegens de Wijn, Yser en Wol-handel. Veele Klingh-Smeeden werden hier gevonden. Deese Plaets leght eenighins afhangigh.

Hier moetmen sich ten eerstenmael aengeven, en een Briefje neemen. Selfs maghmen geen nieuw Hembd by sich dragen, 't welck niet te voeren in 't Water gedonpeld is geworden. Men moet hier de Klingen meeten, ofte oock de reghte lenghte hebben. Daerenboven moetmen sich op 't *Castiliaensch* laeten

scheeren, indienmen anders onverhindert wil voortkomen.

Hier beginnen oock de Waghten vóór de Poorten, welke een vereeringh begeeren te hebben. Der selver onbillijckheyd moetmen door geheel *Spaenje* gewaer werden.

Daerenboven moetmen sich hier van een Korf voorsien, om daer in *Proviande* meê te voeren. Desgelijcks van een leedere Flesch, om Wijn daer in te neemen. Want vermits het nu met de Herbergen gedaen is, soo vindmen onderweegen geen gelegenheyd om Spijs of Dranck te bekoomen.

BURGOS.

It is de Hoofdstad in *Oud-Castilien*, welke onder sich heeft ontrent Honderd en vijftigh kleyne Stedekens en Dorpen; waer van sy den Tol en Scharthingh, geheeten *Alcavala*, ontfanghd: Leverende daer voor aen den Koningh jaerlijck een-en-veertigh duyfend, seshonderd, drie-en-dertigh Ducaten.

Sy leght aen een Bergh, in de gestalte van een halve Maen, aen een seer snelle, doch niet Schiprijcke Vloed; over welke twee Steenen Bruggen gaen. Men siet hier goede Straten; oock veele en schoone soo Kercken als Kloosters; nevens veel andere groote en bequaeme Gebouwen. Onder deselve steekt insonderheyd uyt 't *Pallays* van den *Connestabel*.

Deese Stad heeft een eygene Bischop, die seer groote Inkomsten besit. D' Inwooners bemoeien sich meest met den Koophandel.

Hier is een Kasteel, meer van de Natuer als door Menschen handen bevestighd. De Lught valt hier wat koud en voght.

DUENNAS,

En fleght Steedeken aen de Rivier *Iserga*, anders *Pisurga*. Hier is oock een Slot; en daer by een schoon *Dominicaner* Klooster.

CABAGON,

Defgelijcks een Steedeken, waer in een feer schoon Klooster der *Benedictijner*-Monicken staet.

VALLADOLID.

Deefe Stad werd gehouden voor de schoonste in *Spaenje*. Leghd aen de gedachte Vloed *Iserga*. Hier zyn schoone Kercken; oock gantsch cierlijcke openbaere, of gemeene, en *private* Gebouwen. Defgelijcks een voornaem *Gymnasium*, waer in allerley goede Konsten werden geleerd.

De Lught sou hier wel gefond zyn, indien deselve niet fomtijds wierd verdorven door de duystere Nevelen van 't gemelde Water opstijgende.

Men vind hier feer lustige Hoven en Bronnen; daerenboven grooten overvloed van allerley dingen. Waerom dan oock de Koningen sigh alhier, als aen een feer bequaeme Plaets, pleegen op te houden: Oock noch wel fomtijds daer *resideeren*. Veele *Spaensche* Vorsten hebben hier haere Pallayfen.

De Marckt, daermen alles te Koop heeft, is feer treflijck, bepriijpende in den omringh sevenhonderd schreeden. Men teld in deefe Stad meer als elfduysend Huyfen. Ouder deselve munt insonderheyd uyt het bovenmaeten pragh-tigh Pallays des Graven van *Benevento*.

Door de Stad heenen loopt het Waterken *Scheva*; zynde feer lustigh, doch voor de Visschen niet aengenaem.

SEGOVIA.

Dit is eene der Edelste Steeden in *Spaenje*, leggende feer hoogh op een Bergh. Met de Voorsteeden heeftse een raemlijcke grootte. S' is allerwegen wel bewaerd met Thoornen en Bolwerken. Hier werd treflijck Laecken gemaect, soo dat geen beeter als dit in geheel *Spaenje* werd bereyd: Tes welker oorfaeck d' Inwooners van een groot vermoogen zyn. Den Bodem is hier rondom feer vruchtbaer: 't Bisdom aensienlijck en rijk. Hier werden over de sevenduysend Huysen geteld. Deefe Plaets leghd noch in Oud-*Castilien*. 't Alhier zynde Water feghden dat Lammigheyd der Leeden en Waterfught veroorfaect.

ESCURIAL;

Soodaenigh werd genoemd het door de geheele *Christenheyd* beroemde Klooster, geleegen in *Nieuw-Castilien*; en gehouden voor een Weerelds-Wonderwerck. Anders werd het genoemd *S. Laurentii* Klooster in *Escuriali*. Want als Koningh *Philippus* de tweede de Stad *S. Quintin* in *Frankrijk* Anno 1557. niet kon veroveren, ten waere *S. Laurentii* Kerck om verr' wierd geschooten, soo heeft hy, met verlof sijns Biechtvaders, sulcks gedaen; en te gelijk beloofd, een andere, ter eeren van *S. Laurentius*, te sullen bouwen. Hy selver heeft 'er d'eerste Steen van geleghd, en 't gantsche Gebouw wierd in seven-en-twintigh Jaeren tijds volvoerd. Dit heerlijck Werck sou gekoft hebben ses-en-vijftigh Tonnen

het Water-
doch voor

I A.

Steeden in
r hoogh op
eden heeftse
allerwegen
en Bolwerc-
laecken ge-
er als dit in
Ter welc-
an een-groot
dem is hier
Bisdum aen-
den over de
eld. Deese
d-*Castilien*,
ghdmen dat
en Water-

AL;

nd het door
beroemde
w-*Castilien*;
elds-Won-
er genoemd
iali. Want
ede de Stad
p 1557. niet
S. *Laurentii*
boten, soo
rechtvaders,
eloofd, een
urentius, to
est'er d'eer-
t gantsche
n-twintigh
t heerlijk
en-vijftigh
Tonnen

Tonnen Gouds en over de dertigh-duy-
send Kroonen. (Andere stellen twee-
honderd Tonnen Gouds.)

Wanneer men in't Klooster opkoomd,
soo siemen daer tegens over twee seer
schoone groote Huysen; 't eene voor de
Scholieren; 't andere voor des Koninghs
Volck; als hy sig ter deeser Plaets bevind.

By den Ingangh des Kloosters siemen
op de West-sijde drie staetlijke Poor-
ten; onder welke de middelste, als
zynde de Hoofd-Poort, van gehouvene
Steenen is. De Nagels en Handvarsels
zyn gesaementlijk verguld. De Suylen,
of Colomnen, zyn gantsch treflijk; in
welckers midden S. *Laurentius* met den
Rooster staet.

In de Hoecken des Voorhofs zyn vier
Thoornen; en by den Ingangh in de
Kerck twee andere. Voorts zyn'er drie
Verdiepingen boven malkander, en se-
venthien Hoven; hebbende gemeen-
lijk drie Galeryen boven een. In ne-
gen deeser Hoven siemen allerley sprin-
gende Bronnen, toegesteld van de beste
Marmorsteen.

Men seght, dat dit Klooster in alles
sou hebben veerthien-duysend Deuren.
De Sleutels tot deselve souden weegen
over de seven-honderd Ponden. Boven
de Kerck-deur staen ses Marmorsteene
Beelden, met Goudene Kroonen en
Scepters, yeder aghthien voeten hoogh,
beteekenende de Koningen *Israels*. De
Tralyen voor de gedaghte Kerck zyn van
Koper. Nevens den Altaer staen vier-
en-twintigh Silvere Kandelaers, yeder
bynae twee Ellen hoogh. Desgelijcks
eenige groote Silvere Lampen.

Noch zyn'er drie bysondere Altae-
ren, met seer schoone *Figuren*. Deese
Kerck sou t' eenemaal gelijk zyn die
van de S. *Pieters te Rome*. 't Dack of
Verwelsel is op 't alderheerlijkste ver-
guld. De Vloer van swarten en witten
Marmor.

De gedaghte Hoofd-Altaer staet vry,
nergens aengeheght, soo dat men'er
rondom kan gaen: Evenwel derf nie-
mand yets daer van aenroeren. De Stof
is van den alderheerlijksten bruynen
Marmor, hebbende verscheydene ver-
guldete Beelden. De Trappen, langhs
welcke men opgaet, zyn van even-de-
selve Marmor, soo glad en glinsterend,
als Ys. 't Opperdeel des Altaers is van
loutere Porphirsteen.

Nevens den Altaer zyn twee Deuren
van *Indiaensch* Hout, soo waerdigh ge-
aght als Goud. Achter den selven staet
in de Muer een vierkant stuck van een
Porphirsteen; waer in men, even als in
een Spiegel, de geheele Kerck kan be-
schouwen. Men siet hier vier Orgelen,
twee en twee tegens over malkander.
De Gestoelten in 't Choor zyn van
gantsch schoon bruyn Hout. In de Muer
der *Sacristie* staen eenige treflijke *Lam-
petten*, of Gietbeckens, waer in de Mo-
nicken haer wasschen, eerste nae den Al-
taer gaen.

Hier werd een Boeck getoond, met
Goud beslaegen, waerdigh geaght meer
als vierduysend Ducaten; waer in 't Le-
ven *Christi* is afgebeeld door een Monick
deeses Kloosters. De daer toe behoo-
rende Psalmen en *Responsorien* zyn'er van
eenen anderen Monick cierlijk byge-
schreven. Veel meer andere seer voor-
treffelijke dingen syn in dit uytsteekend-
heerlijk Klooster te sien, welcke wy
hier, kortheydshalven, voorby gaen.
't Koninghlyck Pallays is, in vergelijc-
kingh van dit Klooster-Gebouw, seer
slegt.

M A D R I T,

IS gelegen in *Nieuw-Castilien*, 't welck
ter deeser tijd werd gehouden voor
't beste Landschap in geheel *Spanje*.
Gg 3. doch.

doch is niet weynigh in den haer, wegens haere Heerschappy-voeringh over andere Landen. Deese Stad werd van sommige maer voor een Dorp geaght, wijlse onbemuerd is. Hier van daen is 't Spreckwoord gekomen, dat in *Spaenje* twee seer treffijcke Dorpen zyn, *Madrid* en *Valladolid*: Hedensdaeghs echter is 't een Stad, wegens de grootte, ouderdom, en Koninghlijke Hofhoudingh.

Sy segghd wat hoogh, aen een gantsch lustige Plaets; meerendeel nae 't Noorden. Daer beneden loopt een kleyne Vloed, genoemd *Guadarama*; over welke een Steenen Brugg' is geleghd. Rondom heeftse taemliijk vrughtbaere Velden; alhoewel oock veele Steengroeven, waer uyt Kefel en Vyersteen werden gehaald. Wegens de gefonde Lught werd deese Plaets seer genoemd. S' is een der Volckrijkste Steeden in geheel *Spaenje*; soo dat yemand, uytgaende, altijd ten minsten honderd Carossen sullen bejegenen, behalven de Muyl-Eselen en treffijcke Paerden. Men segghd, dat hier by de driemaal honderd duysend Menschen woonen.

't Volck is hier seer praghtigh in de Kleederen, doch niet sonderlingh in haere Huysen; wyl Koningh *Philippus* de tweede en Verbod heeft gedaen, tot veranderingh des bouwens van hooge aensienlijcke Pallayfen. Rondom de Stad werdengereld honderd en aght-en-zwintigh Thoornen.

ALCALA DE HENARES,

Hedensdaeghs genoemd *Complutum*, leght in *Nieuw-Castilien*, op een vrughtbaeren Bodem, aen een lustige Plaets in de Vlackte, nevens de

Vloed *Henares*: Welck woord eygentliijk beteekend een Hoy-hoop, wyl'er seer veel daer onrrt gesien worden. S' is gebouwd in een *Ovael-Form*, en heeft goede Huysen; insonderheydt een schoone lange Straet; hebbende aen beyde de sijden verwelfde Boogen, waer onder seer treffijcke Kramen en Winckels staen. Men vind hier een grooten overvloed van allerley dingen, meer als in eenige andere Stad van *Spaenje*. De Koningh heeft hier sijn bysonder Pallays: De Hooge-School werd, naest die te *Salamanca*, gehouden voor de beste en uytsteekendite.

AR G A N D A,

Anders *Arganza*, is een slecht Steeden: Hebbende echter een Slot, of veel meer Lusthuys, 't welck in 't Jaer 1617. den Hertogh van *Lerma* behoorde.

ARANJUEZ,

Is soo een lustige Plaets, als in veele Mijlen daer ontrent sou mogen gevonden worden. Want 't is, bynae gelijck een Eyland, omvangen van de twee Wateren *Tago* en *Xarama*; over welke men twee Bruggen heeft geleghd. Over d' eerste gaet een lange breede Straet, beset mer Linden-boomen. Vier Carossen kunnen hier nevens malkander rijden. De lenghte streckt sich uyt tot over een *Duytsche* Mijl weghs. Men kan'er onder gaen en rijden, als onder een Dack. Drie Lusthoven zyn'er; waer onder de middelste, vlack by 't Slot, de schoonste is. By des selven Ingangh staet een Huys, voortijds bewoond by een *Fransche* Gravin. In deese Hoven staen seer heerlijcke *Fontainen*.

TOLE-

TOLEDO.

Deeze Stad legdh bynae midden in *Spacnje*, aen een seer rauwe en Berghaghtige Plaets. 't Meeste deel derselve werd omloopen van de Vloed *Tagus*. Aen d'overige sijden heeftse seer sterke Mueren, en ontrent anderhalf honderd Thoornen. 't Is een vaste Stad. Heeft seer enge Straeten. De Huysen zyn van Linnen veel schooner en bequaemer gebouwd, alsse van buyten schijnen. Seventhien Marckten zyn'er, op welke men allerley dingen te Koop heeft.

De Dom-Kerck is seer groot; schoon van gebouw, en rijk van Inkoopsten. Geweldige Schatten zyn'er in. Nevens andere Marckt-Vlecken en Dorpen staen seventhien Steeden onder haeren Aertsbisshop, die den voornaemsten in *Spaenje* is. Sy heeft veertigh *Canonicken*, en daer onder vijf Kardinalen.

Eenige derselver hebben dertigh, veertigh, jae vijftigh duysend Ducaten aen Jaerlijcksche Inkoopsten.

TALAVERA,

Is een kleyn Steedeken, omvangen van sterke, hooge en dicke Mueren, geleege in 't Aertsbisdom *Toledo*, en alsoo noch tot *Nieuw-Castilien* behoorende.

Haere Legh-plaets is in de Vlakte, aen de gedaghte Rivier *Tagus*. Hier is een gesonde Lucht, en een seer lustigen vruchtbaeren Bodem. Deeze Plaets is beroemd, wegens d' Aerdene Vaten, welke hier gemaect worden.

PUENTE DEL ARCOBISPO,

Een goede Stad, desgelijcks den Aertsbisshop van *Toledo* behoorende, legdh, even gelijk de voorige, aen de Rivier *Tagus*, of *Tajo*. Over derselve is een treffelijke Brugg' gemaect van vierkante Steenen. By deeze Stad neemdt 't Landschap *Estremadure*, zijnde een gedeelte van *Baetica*, sijnen aanvangh. De Grensen zyn van 't Westen *Portugal*: Van 't Noorden *Nieuw-Castilien*: Van 't Oosten *Granada*; en van 't Suyden den *Oceaan*.

GUADALUPA.

't **G**eberght, 't welck nae deeze Stad den naem draeghd, heeft Silver en Goud-Mijnen; oock seer schoone Bronnen. Daerenboven een sonderlingh slag van witte Roosen, van een seer goeden reuck. Pantoffel-hout is'er in meenichte. Nae 't Klooster en de Stad toe sietmen veel Wijn-Gewas, Oranjen-Appelen, Vijgen, en andere treffelijke Boomvruchten.

't Gedaghte Klooster en Steedeken *Guadalupe* legdh in een Dal. De Boomen, hier in eengroote meenichte staende, schijnen als Bosschen te maecken. 't Water *Guadalupe* en de wel-bebouwde Hoven geven deeze Plaets een lustige gelegenheydt: 't Klooster is een aensienlijck Gebouw; en derwaerts geschieden vele Beedevaerden. By den Ingangh staet een seer sierlijck *Cruisfix*. Aen de Mueren zyn met Oly-verwe afgeschilderd de Mirakelen, welke men segdh aldaer geschied te zyn. In 't midden is een bovenmaeten schoone Gaerde

d eygent-
p, wijs'er
orden. S'is
on heeft
een schoo-
beyde de
aer onder
Winckels
oren over-
meer als in
enje. De
nder Pal-
l, naest die
r de beste

D A,

eght Stee-
r een Slor,
welck in 't
Lerma be-

E Z,

ls in veele
nogen ge-
bynaege-
an de twee
ver welke
hd. Over
de Straet,
ier Carol-
ander rij-
h uyt tot
hs. Men
ais onder
n'er; waer
t Slot, de
angh staet
d by een
oven staen

TOLE-

de van enkele Oranje-boomen, nevens een treffelijk Lusthuys: Van hier gaermen in een Kamer, zynde d' *Apotheek* van d' alderkostlijkste Wateren en andere Artzenyen, met welke allerley Kranckheden werden geneesen; waer toe twee goede Artzen zyn gesteld.

M E R I D A.

En Stad, leggende in 't vlacke Veld, nevens de Rivier *Guadiana*, in 't Land *Estremadura*; welckers Hoofd sy voortijds is geweest; desgelijcks oock de Hoofdstad van geheel *Lusitanien*. Doch deese seer voortreffelijke Plaets is roeteengeweldigh Verval geraeckt; soo datse ter deeser tijd niet veel Inwooners in sich begrijpt: En in plaats der voorige Heerlijckheyd maer alleen kan toonen d' oude Mueren en overgeblevene blykteecken der Roomsche Maght. Twee *Aqueductus*, of Waterleydingen, zyn hier geweest; waer van noch hier en gintsch de vervallene Boogen te sien zyn. Doch in plaats derselver heeft men een andere gebouwd, waer door 't Water in de Stadt werd gevoerd; doch is in *Magnificentie* de voorige niet gelijk.

Soo verr' men affien kan, heeftse een treffelijke Koorn-grond, soo datmen haer de Graen-Schuer van 't geheele Landschap *Castilien* sou mogen noemen. Nevens meer andere heerlijke Vrughten wast hier rondom in een groote meenigte 't Kruyd, 't welckmen tot Purpur en Schaerlaecken gebruyckt.

B A D A J O Z,

Heeft voortijds den naem van *Pax*, en *Pax Augusta* gevoerd. Naederhand hebben'er de *Mooren* eerst *Baxan-*

gor, daer nae *Badaxor* van gemaect. Deese Stad leghd hoogh, en is heden-daeghs de Hoofdstad in *Estremadura*. Beneden aen deselve loopt de Rivier *Guadiana*, of *Ana* heenen.

Men siet hier rondom veele Oranjen, Vijgen, Citroenen en Olijf-boomen. De gelegenheyd is derhalven gantsch lustigh. S' is seer groot, en heeft op de Hooghte een Kasteel, 't welck in ruymte by een Stad moght vergeleeken worden. 't Is met een Muer omringhd.

E L V A S.

Deese is d' eerste Stad in 't Koninkrijk *Portugal*, leggende, gelijk *Badajoz*, op een Bergh. Men siet van hier d' omgelegene Steeden soo naeby, als offe nauwelijcks 't vierdedeel eener Mijl van een laegen. D' Oranjen Appelen wassen hier in een seer grooten overloed, en zyn'er goed koop.

Behalven de Bischoplijke Hoofdkerck is binnen deese Stad niet aenmercklijcks te sien. Voor deselve is een Waterleydingh; zynde in *Magnificentie* en treffeljkheyd wel op verre nae niet te vergelijken met de Brugg' te *Segovia*, maer echter een veel grooter werck, sich uytstreckende over een *Duytsche* Mijl weghs in de lenghte.

E S T R E M O S,

Is een Stad, ontrent soo groot als *Elvan*. Heeft een seer schoone Marcktplaets in 't benedenste gedeelte, bynae soo langh als men met een Musquet sou kunnen affchieten.

D' oude Stad leghd, gelijk *Badajoz*, op een Hooghte, en is met een Ringh-muer omvangen.

ROYEL-

ROYELLOS,

Leghd op een Hooghte, soo datmen deese Stad, vier groote Mijlen weghs daer van daen zynde, kan sien. Beneden in 't Dal staet een seer heerlijk Klooster, genoemd *de S. Loyo*, 't welck wel besichtigens-waerdigh is.

MONTEAMOR,

Is een Stad van seer schoone Gebouwen en Kloosteren; leggende desgelijcks op een Bergh; doch met het halve gedeelte beneden in een Dal.

LISBONA,

Is eene der maghtighste en rijkste Steeden in *Europa*; werd oock van sommige gehouden voor de voornaemste in geheel *Spaenje*. Sy is de Hoofdstad van 't Koninghrijck *Portugal*. Hier werden allerley Waeren gebraght uyt alle Gewesten des Werelds. Alle Schepen uyt *Oost-Indien* koomen hier aen. Nae welck *Indien* de *Castilianen* niet derven vaeren; gelijk daer tegens de *Portugeezen* niet in *West-Indien*, of *America*, pleegen te derven koomen; volgens de Verbintenissen en Voorwaarden in de Vereenighingh deeser twee Kroonen.

Uyt deese Stad kanmen op de Hooge Feesten dertigh Choren van Sangers nae d'omleggende Vlecken en Dorpen senden, sonder dat de Stad yets aen haere solenniteit ontbreeckt.

Hier zyn honderd een-en-dertigh Broederschappen, welcke geldt tot Aelmoessen verslaemelen.

De *Corregidor*, of Burgermeester, heeft, wanneer hy uytrijdt, een getal

van honderd Paerden aghter hem.

Tegens de Stad over leghd een Kasteel, waer in voortijds de *Spaensche* Stadhouder, als hy binnen *Lisabon* sou koomen, d'eerste naght bleef. Dan deed hy hem nae *Belem* overvoeren, en reed van daer in de Stad.

Deselve heeft haeren eygenen Aerts-Bischop, Hooge School, en *Inquisitie*.

Onder al de Kercken is die van *S. Dominicus* de schoonste, gebouwd op de Plaets by d'*Inquisitie*. Inwendigh isse doorgaens op 't heerlijkste verciert. Daer nae is de Kerck der *Barmhertigheyd*, van vierkante Steenen opgebouwd, wel besiens-waerdigh.

D'opsieners van deselve werden genoemd Broeders der *Barmhertigheyd*, welcke weer uytdeelen alles wat hier binnen gesonden werd, belopende Jaerlijcks tusschen de dertigh en veertigh duysend Ducaten. Boven een Jaer tijds mogense geen geld onder sich behouden.

Voorts is hier 't *Aller-Heyligen Hospitaal*, waer in d'Arme, de Siecke, en de Vondelingen werden onderhouden. 't Selve werd gehouden voor 't aldervoornaemste in geheel *Spaenje*.

[Deese Stad begriipt in de lenghte twee *Spaensche* Mijlen; gantschlijck met Huyzen besimmerd. In 't midden leghtse op seven hooge Bergen, bestaende niet alleen de Daelen, maer oock de ruggen deeser Hooghten. Op de derde en booghste 't eenemael vande en steyle Bergh is een sterck Slot gebouwd. In dit *Lisabon* werden geteld veertigh *Parochi-Kercken*. 't Getal der *Monicken-Kloosters* is twintigh geweest. Veeltijdt zynse mer 'er tijd meerder geworden. In voorige Jaeren wierden hier bevonden over de negenen-twintigh duysend Huyzgesinnen, en honderd en thien duysend agthonderd Zielen, behalven de *Vreemde Natien*.]

Hh

SER-

S E R P A,

Deeze Stad legdh noch in *Portugal*, op een Hooghte. De gelegenheid daer ontrent is taemlyck-lustigh, wegens de meenichte der Vijgen en Olijf-boomen. Niet verr' van deese Stad neemdt 't Landschap *Andalusia* sijn Aenvangh.

De Grensen van 't selve zijn ten Oosten *Granada*; ten Noorden *Nieuw-Castilien*; ten Westen 't Gebied der Steeden *Beja* en *Selves*, en alsoo *Portugal* met de Vloed *Guadiana*; ten Zuyden d' *Atlantische Zee*.

Dit Landt *Andalusia* werd genoemd de Koornschuer en Stal van *Spaenje*. Heeft alderley heerlijke Vruchten; insonderheyd veel Oly. Daerenboven veel Gevogelt, en de beste Paerden; derhalven oock des Koninghs Paerdestal te *Corduba* pleegh te zyn. Men vind hier allerley Berghwercken van Goud, Silver, en insonderheyd seecker slag van Quicksilver, welke 't Gout *purgeerd*, en van andere Metalen afsonderd. Seer veel vergif is'er by: Waerom dan oock de geene, die 't selve scheeyden, in haer' Aengesigten even als Doodeschijsen. Maer gemeenlyck neemen de Goudsmeeden een stuk Gouds in de Mond, terwylse met d' affonderingh beefigh zyn; 't welck, wanneerse 't selve weer daer uyt neemen, gantsch met Quicksilver is overtrocken. De Rotfen, waer uyt dit Metal werd gegraven, zyn gemeenlyck rood, wegens de groote menigte van de daer uyt wassende *Minie*.

GIBRALEON,

Een taemlyck Steedeken, leggende op de Hooghte. Beneden heeft

het een vlietend Water, van de Zee afkoomende.

N I E B L A.

Dit is een seer oude Stad in *Andalusia*, met Mueren omringhd. Voor deselve sietmen 't oude Muerwerck van een oud vervallen Kasteel. Behoord aen den Hertogh van *Medina Sidonia*.

S. LUCAR DE BARRAMEDA;

Leghd aen de Zee, alwaer sigh de Vloed *Guadalquivir*, dat is, de Groote Rivier, in deselve uytgiet. S' is de Sleutel tot *Sevilla*; soo dat de geene, welke deese Haven in haer geweld hebben, alle Schepen, welke nae de gedaghte Stad willen, kunnen verhinderen. De gedaghte Haven is seer treflyck en lustigh. By deselve is een gevaerlycke Klip, genoemd *La Barra de S. Lucar*, by welke veele schaede geschied. De Stad legdh aen een Heuvel, en heeft goede wijde Straeten.

PUERTO de S. MARIA,

Is een fraeye Stad, doch niet groot, gelegen aen de Rivier *Guadalethe*, of *Lethe*, welke aldaer in de Zee valt. Men maect hier een groote meenichte van schoon wit Sout, 't welck nae andere Koninghrijcken werd vervoerd. Sy legdh tegens over *Cadix*, welke Stad men van hier af gantsch eygentlyck kan sien. Hier leggen oock 't meeste deel van de Koninghlycke Galeyen. De Hoofd.

Hoofd-Kerck in deese Plaets is een seer aensienlijk Gebouw.

MEDINA SIDONIA,

Een Stad van den ouden tijd; gelegen op een Hooghte. Hier is oock een seer oud Kasteel. Anders is hier niet sonderlinghs noch aenmercklijcks te sien.

GIBRALTER.

DE Stract, of Zee-enghte, gelegen tusschen *Spaenje* en *Mauritania* (zynde een Landschap in *Africa*) werd genoemd *Gibraltar*, nae de naebuerige Stad, welke van d' *Arabiers* werd geheeten *Gabal Tarif*, beteeckenende den Bergh *Tarif*, omdat de *Mauri*, of *Mooren*, welke uyt *Africa* in *Spaenje* overvoeren onder haeren Oversten *Tarif Abenxarca*, aldereerst by den Bergh *Calpe* aen Landt traeden; van welcken *Tarif* deese Plaets den naem van *Gebel Tarif* heeft gekregen; die naederhand in dien van *Gibraltar* is verbaesterd geworden.

Sy wierd voortijds gehouden voor 't eynd des Werelds; en niemand derfde sich vertrouwen, van daer verder voort te scheepen. Waerom dan oock de Schiplieden, als te *Gades* quaemen, aen *Hercules* Offerhanden en Danckseggingen deden.

Deese Stad *Gibraltar* is d'uyterste in *Europa*, en de Sleutel tot *Spaenje*. Sy leght by de Zee, aen een Steen-klip, bynae in de gedaente eens Eylands. Op de Hooghte heeftse een Kasteel, waer in honderd en vijftigh Soldaten tot *Be-settingh* leggen. Op beyde d'eynden

deeser Stad, beneeden aende Zee, siemen twee seer treffelijke Boiwercken, waer op negen groote Stucken Geschuts staen. Billijck heeftmen sich derhalven te verwonderen, dat den *Hollandscben* Zee-vooghd *Heemskerck* sich heeft derven onderwinden, in sulck een enghte, en onder soodanigh een Sterckte, de *Spaensche* Scheeps-Vloot aen te vallen. Seeckeren *Italiaen* heeft hier een Brugg' gemaect, die sich driehonderd schreeden in de Zee uyttreect. De Haven is eenighsins gevaerlijk, wegens d' in Zeeleggende Klippen. Langhs de Zee heenen staen veele Waght-Thoornen, op welke men door 't lossen van Geschut en Vyeren een teecken geeft, wanneer men ergens *Mooren* op de gedaghte Zee gewaer werd.

C E U T A,

Werd anders *Septa* genoemd. Is een Stad, en aensienlijke Vestingh in *Africa*, welke *Johannes* den Eersten, Koningh van *Portugal*, de *Mooren* heeft onweldighd.

A L C A L A,

Is een seer oude Stad, gelegen op een Bergh. Daer rondom is een seer schoonen Koorn-bodem, en de Velden zijn gantsch vrughtbaer.

S E V I L L A,

Heeft by de *Latijnen* den naem van *Hispalis*: Doch de *Spaenjaerden* noemen deese Plaets *Sevilla*. S' is de Hoofdstad in *Andalusien*; gelegen aen de Vloed *Quadalquivir*, of *Boeti*: Desgelijcks een seer lustige, wijd-uytgestreckte,

streckte, en gantsch schoongebouwde Koopstad, de voornaemste in geheel *Spaenje*; alwaer in de Maenden *Augustus* en *September* alle Scheepen uyt *West-Indien* aenkomen: Daer oock in *April* al de Scheepen, nae *Indien* willende, moeten uytgerust worden. Van deese Stad seghden in een gemeen Spreeckwoord: *Die Sivilla niet heeft gesien, heeft oock niet wonderlijcs en voornaems aenschouwd.*

CARMONA,

IS eene der alder-cedelste Steeden in geheel *Spaenje*, geleegen op een hoo- gen Bergh. Men heeft haer den naem van 't tweede *Romen* gegeven. Uyt even deese Stad werd het Water nae *Sevilla* gevoerd, door middel van een Water- leydingh.

Daer rondom is een seer vruchtbaeren Bodem.

E C E J A,

ANders *Ecija*, heeft allerweegen rondom sijn een seer goeden vruchtbaeren Grond, en treffelijke Weyden voor 't Vee: Derhalven oock d' Inwooners sijn meerendeel beefigh houden met de Wol en Laecken-handel. Deese Stad leghd aen de Vloed *Femil*, in een Dal. 't Water der gedaghte Rivier geneesd veelerley Kranckheden.

Over deselve is een schoone Steene Brugg' gemaect.

CORDUBA,

OF *Cordua*, is de schoonste Stad, nae *Sevilla*, in 't Koninghrijck

Andalusia, geleegen aen de Vloed *Boeti*, of *Quadalquivir*: Welcke alhier geen Scheepen kan dragen; en een seer schoone Steenen Brugg' heeft: 't Is, soo veel den Omtreck der Mueren belangh, een groote wijd-uytgebreydede Stad: Echter staen'er weynige Huysen in, vermits de veele daer in leggende Hoven. S' is vierkant gebouwd; evenwel is se meer langh als breed. De Voorsteeden zyn oock vry groot, soo datmen se by een Stad sou moogen vergelijcken. Tegen 't Westen staet het Koninghlijk Pallays, zynde omvangen van een Muer.

De Hoofd-Kerck, voortijds van de *Mooren* gebouwd, is een der schoonste Wercken in *Europa*. Deselve heeft vier-en-twintigh Deuren, en driehonderd vijf-en-tseftigh Pilaeren van swart Marmor. Aen eene derselver sietmen een *Crucifix*, en daer voor een kleyn Spijl of Traly-werck; 't welck een *Christen*, van de *Mooren* hier gevangen gehouden zynde, met de nagelen sijner Handen sou gegraveerd hebben. Waer over hy van de *Mooren* nevens dit sijn Konstwerck wierd opgehangen. De Strop werd hier noch geroond.

In deese Plaets woonden voornaemsten Adel; en de Koningh heeft hier een Paerdestal. Want in dit Gewest en daer ontrent vinden de beste Paerden van geheel *Spaenje*.

CASTRO RIO,

IS een slechte Stad, geleegen op een Hooghte: Doch daer rondom is een lustige Gelegenheyd, en men kan hier een vermaecklijke aenschouwingh genieten, wegens d' Oranjen-appel, Citroen en Vijgen-boomen. Oock is'er geen gebreck van andere Vruchten.

VAE-

V A E N A.

DEese Stad legdh op een hoogen Bergh, en behoord aen den Hertogh van *Seffi*. S' is seer groot en wyd-uytgebreyd. Ontrent 't vierde-deel eener Mijl weghs van de Stad is een seer lustigh Woud, draegende overvloedt van Oranjen-Appelen, Citroenen, Dadelen en Olyven.

GRANADA.

VAn deese Stad voerd het geheele Koninghrijk *Granada* den naem; hebbende in de lenghte tselfigh; in de breedte vijf-en-twintigh, en in den Omkringh tweehonderdt en dertigh Mijlen; van 't eynd des Koninghrijcks *Murcia* af, tot aen 't Koninghrijk *Andalusia* toe.

De Grensen zyn van 't Oosten *Murcia*; Van 't Noorden *Nieuw-Castilien*; Van 't Westen *Andalusien*; en van 't Suyden d'*Iberische, Balcariſche* of *Herculische Zee*: Waer tegens over *Africa* legd.

't Is een seer heerlijk Land, hebbende seerschoone Gefond-Bronnen, warme Baden, en een grooten Sijden-handel. De Lught is'er gantsch trefflijk; niet te warm, oock niet te koud.

Wat de gedaghte Hoofdstad *Granada* betreft, deselve is onder alle *Spaensche* Steeden de grootste, en in veele Heuvelen verdeeld; onder welke sigh twee hooger als al d' andere vertoonen; werdende onderscheyden door de Vloed *Darrus*, gemeenlijk genoemd *El rio del oro*, welke door 't Dal heenen loopt.

Deese Stad werd, nae de gelegenheyd haerer Legh-plaets, verdeeld in vier deelen.

't Eerste, waer in men de grootste Kerck siet, behoud den eygenen naem van *Granada*.

't Andere werd genoemd *Alhambra*; en hier in is 't geweldige Koninghlijke Pallays met seer groote Onkosten gebouwd geworden. Waer nevens de *Spaensche* Koningen een ander praghtigh Pallays hebben doen opreghen, hebbende aen alle sijden een seer vermaecklijk uytſight.

't Derde werd geheeten *El Alveſim*. Is met Heuvelen verciert, en heeft veele Huysen, waer in voortijds geen andere als *Moeren* woonden.

't Vierde, *Antiquivula*, behoefd in veelheyd en schoonheyd van Gebouwen 't derde gedeelte niet te wijcken.

't Leghd in de Vlakte.

De geheele omloop van de Stad is van ontrent twaelfduysend schreeden; alerwegen met Mueren omringhd, en verciert met over de duysend Thoorren. De Lught is hier seer gesond. Veel Handwercks-lieden vindmen hier, insonderheyd Sijde-wevers. Alleen van de Moerbessen-bladeren, met welke de Sijdewormen worden onderhouden, treckt de Koningh een Jaerlijkschen Tol van dertigh (sommige stellen vijfen-dertigh) duysend Kroonen.

Hier is een Bischoplijcke *Residentie*, en een voornaem Opper-Hofgericht, of *Parlament*. Desgelijcks een Hoogeschool.

GUADIZ,

Anders *Guadix*, een Stad in 't Koninghrijk *Granada* gelegen, is wel seer groot, doch qualijck bebouwd, behalven eenige goede Kloosters. S' is allenthalven met seer rauwe Geberghen omringhd. Derhalven vindmen hier, wegens de koude, geen Oranjen-

Hh 3

Appelen.

VAE-

Appelen en Olyven; doch wel Wijn, Ooft en Koorn. Taemlyck veel Vee is'er. Vier Waterkens loopen'er door.

B A S A.

Deeſe Stad behoord onder 't Biſdom *Guadix*. Sy legd in een Dal. Heeft oock een oud, doch verwoeft Kasteel. Een halve Mijl weghs rondom deeſe Plaets is een treſlijcken wel-bouwden Bodem. Behalven de Kerck is hier niet ſonderlinghs te ſien.

L O R C A,

En Stad, behoorende tot 't Koningrijk *Murcia*, en *Hispania Terracoenſis*. 't Genoemde Koninghrijk grensd ten Weſten aen *Granada*; ten Noorden aen *Nieuw-Caſtilien*. Ten Suyden en Ooſten heeft het de *Middellandſche Zee*.

Deeſe Stad *Lorca* legd op de Hooghte. Beneden deſelve loopt de Vloed *Guadalatin*; van welke de Zee ſes Mijlen gelegen is. S' is wel groot, maer ſeer *geruïneert*.

M U R C I A,

Is de Hoofdstad van 't even alſoo genoemde Koninghrijk. Sy legd in een gantsch vlack en ſeer ſchoon Land, aen de Vloed *Segura*. Is ſeer luſtig en wel-bebouwd. Haeren Omkreytz is van anderhalve *Spaenſche* Mijl. D' Inwoonders werden gereeckend op thien duyſend. De Straeten loopen ſnoer-reght.

O R I H U E L L A,

Of *Horibuella*, in 't *Latijn Orcelis* genoemd, heeft een Biſchop, en

leght in 't Geberght. Is omringd van ſeer ſchoone Luſtgaerden. Toond op de Hooghte noch een oud Kasteel, en binnē de Stad een ſtaetlyck *Jacobijnen-Klooster*.

E L C H E,

Is taemlyck wel gebouwd; heeft oock veele Hoven en Boomgaerden rondom ſigh, inſonderheyd een groote meenigte van Palm-boomen; nevens andere, waer aen het ſoo genoemde *S. Jans Brood* waſt.

A L I C A N T E.

Deeſe Stad legd aen de *Middellandſche Zee*, en heeft op d' eene ſijde 't Geberght. De Haven is taemlyck goed, en brenghd den Koningh ſeer veel op, wyl hier een ſeer groote Aenvaert is van *Nederlanders*, oock *Hoogbdruyſchers*, welke de Wijn van hier uytvoeren: Die, wegens ſijne ſonderlinge goedheyd, ſigh ſelven genoegſaem prijſt.

X I C O N O,

Leghd tuſſchen de Bergen in. Boven de Stad ſtaet een Kasteel. De *Par* is gantsch engh, ſoo datmen lichtlyck een goede Krijghsmaght hier ſou konnen ophouden en ſtuyten. Oock vinden hier een treſlijck Wijn-gewas, ſoo wel alſr' *Alicante*.

X A T I V A,

Is eene der ſchoone Steeden van *Spanje*, gelegen op een verhevenen Heuvel.

Heuvel. Beneden deselve loopt de Vloed *Sucro*, anders *Xucar* geheeten, heenen. Men siet hier bynae geen andere Gebouwen, als enkele groote Huysen, welckemen schier by Pallay-sen sou moogen vergelijken. Sy heeft een ongelooflijk-groote meenighte van heerlijk-goede Bronnen; welcke door *Canalen* in Stad werden geleydt. Oock is hieereengroote Waterback.

De gelegenheyd rondom de Stad is seer lustigh, wegens de veelheyd der Hoven, en meenigerley Vrughten, insonderheydt *Granaet-Appelen*. Seer heerlijk sijn *Vlas* werd hier gebouwd.

VALENTIA.

Deese Stad is't Hoofd des Koninkrijcks van dien selven Naem; zynde een gantsch voornaeme en lustige Plaets in *Tarracona*, of *Hispania Citeriori*; leggende niet meer als drieduysend schreeden van de Zee af. Wegens haere voortreffelijckheyd heeftse gekreegen den Pynaem van *Formosa*; soo datmen gemeenlijck seghd: *Valentia formosa*, dat is: 't Schoone *Valencia*.

Sy legdaen de Rivier *Turia*, of *Guadalaviar* (Guadalaviar); bereeckenende soo veel als een suyver louter Water. Drie Bruggen leggen over deese Vloed. Hier werden ontrent twaelfduysend Huysen geteld, behalven de geene welcke in de Voorsteeden, en in de Hoven staen, welcke t' saemen noch wel twaelfduysend uytmaecken.

Men maeckt in deese Stad seer vaste en *durable* Laeckenen, soo dat'er den Regen niet kan doordringen, soo weynigh als door goede Vildten. Met andere dingen werd hier oock een grooten Koophandel gedreven. De Lucht is hier goed en wel-gemaetighd. Daerenboven den Bodem rondom deese

Plaets soo heerlijk goed, datse oock selfs voor't Landschap *Campanien* in *Italien* niet behoefd te wijcken. Dit Aerts-Bisdum heeft Jaerlijcks honderd-duysend Ducaten Inkoomsten. De Vrouws-perfoonen aghtmen hier te zyn de schoonste van geheel *Spaenje*, doch gantsch onkuyfch. De Koningh heeft hier een *Viceroy*.

MORVEDRO,

Is desgelijcks een Stad in't Koninkrijck *Valencia*, leggende maer tweeduysend schreeden van de Zee. Dit is even deselve Plaets, welcke ten tijde der *Romeynen Saguntum* wierd genoemd. Sy leght gantschlijck in een loutere Klip: En d' oude vervallene Mueren geven genoeghsaem te kennen, dat deese Stad voortijds gantsch groot moet geweest zyn.

Aen de Deur by de Hoofd-kerck sietmen *Hannibals* Hoofd, van steen gemaect.

Dight by de gedaghte Kerck gaetmen een Klip op, alwaermen noch siet de ruinen van een oud *Amphitheatrum*. Over d' aght-en-twintigh Sittingen zyn'er boven malkander in Steen uytgehouden: waeraende Verwelfselen soo gantsch dick en vast zyn, datmen deselve seer beswaerlijck sou konnen ter neer schieten.

VILLA REAL,

En kleyn Steedeken, gelegen in de Vlakte. In dit Gewest zyn d'Olijf-boomen soo groot als de Linden.

Hier begint sich de Kleedingsmanier te veranderen.

S.MAT-

S. MATTHÆO,

D Esgelijks een Steedeken, gelee-
gen in 't selve Koninghrijk *Valencia*. Niet verr' hier van daer leghd,

PENISCOLA,

E En Stad aen de Zee; derwaerts
sigh Paus *Benedictus* de derthiende
begaf, doe hy van 't *Concilium* te *Con-*
stans wierd afgefer. S' is een Vellingh,
leggende op een spits toeloopende Klip,
welcke bynae allerweegen van de Zee
werd omvangen.

TORTOSA.

D Eese Stad leghd in 't Koninghrijk
Catalonien, aen de Rivier *Ibero*,
en heeft een seer vrughtbaeren Bodem.
Over de gedaghte Vloed sietmen een
seer Konftrijcke Schip-brugg'. Op den
Bergh leggen twee Kalteelen tegens
over malkander. Hier is een Poort van
gantsch bruynen Marmor. Men maeckt
in deese Plaets seer heerlijke gedraeyde
Wercken. Niet verr' van deese Stad ver-
neemdmien een seer treffelijke Marmor-
steene Brugg'. Men vind hier oock Sil-
ver-groeven. Desgelijck een Steen, die
goudene seer eedele strepen of Aderkens
heeft. Daerenboven Yser-Berghwer-
ken, Alabaftar, Aluyn, Gips, en Por-
cellaine Varen.

CAMBRILLA,

I S een Stad, met hooge Mueren om-
ringhd. De gelegenheyd daer rond-
om is seer lustigh, weegens de seer

schoone Velden, en de groote meenigh-
te van allerley treffelijke Boomen; desge-
lijcks ter oorsaeck van de goede Vlec-
ken en Dorpen, leggende op den wegh
nae *Terragona*.

TERRAGONA.

D It is een seer oude, en in de *Hi-*
storiën gantsch beroemde Stad,
gelegen in *Hispania Citeriori*. Werd in
de *Latijnsche* Tael genoemd *Tarracona*,
of *Tarraco*. Een groot gedeelte van
Spaenje heeft nae deselve dien Naem be-
koomen. Sy leghd als in de Kaecken
der *Middellandsche* Zee, op een Rots;
en is omvangen van een oude valte
Muër.

Op de Bolwercken leggen eenige
Stucken Geschuts, om deselve tegens
de Zee-rovers te gebruycken, en haer
daer meê af te weeren. Hier werd een
stercken Koophandel gedreven. S' is
een oude Bischoplijke *Residentie*, en
heeft een Hooge-School. Daer rond-
om sietmen een seer treffelijk Wijn-
Gewas. Niets ontbreekt'er van andere
dingen, welke den Mensch noodwen-
digh zyn, of tot lust kunnen dienen.
Koorn en Oly wast hier in meenigh-
te. Vee is'er genoeg te vinden.

VILLA FRANCA,

E En taemlijk Steedeken, met Mue-
ren omringhd. De Vrouws-per-
soonen gaen hier, gelijk in bynae ge-
heel *Catalonien*, op d' *Oostenrijck sche*
manier gekleed.

De Boeren draegen Rocken, gelijk
die van *Gasconje*.

Voorts is in deese Plaets niets aen-
mercklijcks waer te neemen.

MARTO-

MARTOREL,

Desgelijcks een kleyn Steedeken, toebehoorende den Graef van *Benvenuto*, en gelegen aen 't *Vloedeken Lobregato*, van andere geheeten *Lobregat*.

BARCELLONA,

In de *Latijnsche* Tael genoemd *Barcino*, leghd in *Agro Laetano*. S'is de beroemde en wijd-vermaerde Hoofdstad des Lands *Catalonien*, alhoewel gehouden voor een bysonder Graeffchap. Heeft oock noch heden daeghs de Munt-gerechtigheyd.

Sy leghd aen de *Middellandsche Zee*. Heeft een bequaeme Haven. Oock een Brugg', t' Zeewaerts in gebouwd, en sigh uytstreckende de lenghte van sevehonderd en vijftigh schreeden; om daer door 't geweld van de Wind te breecken; die, vermits de gedaghte Haven seer wijd is, anders met een volle woede op de Scheepen sou aanvallen: Gelijck dan deese Stad somtijds geen kleyn schaede van de Zee heeft geleeden. De geene, welke nae *Italien* willen reysen, pleegen hier gemeenlijck t'scheep te gaen.

De Huysen zyn gebouwd van uytgebroockene Steenen; welke een cierlijke aenschouwingh hebben door haere lustige Hoven en Boomgaerden. De Straeten zyn breed genoegh, lughtigh, en ('t welck in *Spaenje* niet veel gevonden) werden taemlijck suyver gehouden; wijlmen hier *Secreten*, of heymlijcke Gemacken heeft, waer van men door geheel *Spaenje* weynigh gediend is.

Hier werd een groote Koopmanschap

gedreven. Men vind hier goede Handwercks-lieden. Desgelijcks veel Wijn, Ooft, Boomgaerden en Huls-vrughten. Doch Koorn en Oly ontbreeckt hier; welke noodwendigheden van andere naebuerige Oorden derwaerts moeten gebraght worden.

Op beyde sijden heeftse Water; welke twee Rivieren sigh alhier in de Zee uytgieten. Hier is een Bischoplijcken Stoel. Desgelijcks een Hooge-School. De Vrouwen-perfoonen zyn hier schoon: D' Iuwooners gantsch vriendlijck tegen de Vreemdelingen.

IGNAJUDA,

Gelegen drie Mijlen van *Monferrate*, is een taemlijck Steedeken, van een Ringmuur omvangen. Seer weynige Schrijvers maecken gewagh van deese Plaets.

LERIDA,

Een wel-bekende Stad, gelegen op een kleynen Heuvel, allenx in 't Dal afgaende; en aen de Rivier *Segre*, over welke een Steenen Brugg' is gebouwd. Weynigh wegs van deese Plaets af valt deese Vloed in de *Cinga*: En wederom niet verr' daer van daen in d' *Ebro*, of *Ibero*. Voortijds voerde deese Stad den naem van *Ilerda*. De Mueren zyn van gegravene (of uytgebroockene) Steenen. De Huysen zyn taemlijck wel opgebouwd. 't Land daer rondom is treffelijck vrughtbaer van Wijn, Oly, Koorn, Boom en Hofvrughten.

De Bischolijcke Hoofd-kerck, staende in 't Hooger-deel der Stad, is seer cierlijck gebouwd. D' Inwooners trecken seer veel gelds van de gesoutene

Vifch. Deefe Plaets heeft bynae geen ander gebreck, als datse 's Winters gemeenlijk een donckere, nevelaghrige Lught; oock nae 't Noorden een Heuvel heeft, van welckense kan befchooten werden, tot haer mercklijck naedeel.

FRAGA.

DRie groote Mijlen weghs van *Lerida* legdh de Stadt *Fraga*, zijnde d'eerste in *Arragonia*; en voortijds genoemd geweest *Gallica Flavia*. D'*Antiquiteiten*, welke alhier noch gezien worden, betuygen genoegsaem, dat deefe Plaets een hoogen Ouderdom moet hebben. Daeghlijcks werden dertigh Perfoonen te werck gesteld, welke de Straeten moeten effen en fuyver houden.

SARAGOSSA,

Is de Hoofdstad van *Arragon*; gelegen aen de Vloed *Ebro*. Wanneer men wil aenmercken de lustigheyd der Leghplaets, de Vrughtbaerheyd des Bodems, de schoone Gebouwen, en de verdere Cierlijckheyd deefter Stad, soo salmen bevinden, dat'er niets is, 't welck haer sou mogen ontbreecken. In treflijcke Huysen behoefde voor geene Stad in geheel *Spaenje* te wijcken. Gemeenlijk zyn deselve opgericht van gebackene Steenen.

De Straeten zyn breed en lughtigh. Seventhien groote Kercken werden hier geteld. 't Getal der Thoornen is seer veel. Buyten de Stads-muer staen menigten van Huysen, maeckende gelijk als een andere Stad. Men vind hier een seer grooten Adel: Desgelijcks veel geleerde Lieden, eengrooten Koophandel,

en een goede meenighte van Handwerckers.

BARBASTRO.

DEefe voornaeme Stad heeft een vrughtbaeren Bodem. Insonderheyd wassen hier seer veel Olyven. De Wijnen vallen gantsch treflijck.

VENASCA,

BEhoort noch tot 't Koninghrijck *Arragon*, doch is gelegen in *Ripafortzia*, of *Ripagorsfa*. 't Is een *Frontier* of Grens-stad, hebbende een treflijck Kasteel, tot *defensie* van den *Pas*; alhoewel niet sonderlingh sterck. Daer in legdh een Befettingh van ses-en-dertigh Soldaten. Men pleegh hier geen Geschut te sien; maer wel een meenighte van Steenen op des Slors-muer.

GIRONA,

DEefe Stad, voortijds *Gerunda* genoemd, is geweest 't Hoofd der *Aussitaners*. Sy legdh in 't Koninghrijck *Catalonien*, op een kleynen Heuvel. Is omvangen van een oude Muer; en gebouwd in de gestalte eens *Triangels*. Anders isfe een Bischoplijcke Stad: Welkleyn, maer echter werden'er vele Koop en Handwercks-lieden in gevonden. De Rivier *Uda* stroomdt'er door henen.

PERPIGNAN,

Is een Grens-Stad nae *Franckrijk* toe; gelegen in 't Graeffchap *Roussillon*, behoorende tot het Koninghrijck *Catalonien*.

nien. Haere Leghplaats is in de Vlackte, behalven datse nae 't Suyden een weynigh om hoogh stijghd; ter welker plaats sy een Kasteel heeft. De Rivier *La Tet*, of *La Thetis* loopt'er voorby heenen, en eengedeelte derselve oock door de Stad. 't Gedaghte Slot overtreft alle andere in geheel *Spaenje*. 't Is een seer schoone Plaets, werdende gereeckend onder de lustighste van 't gantsche *Spaensche* Rijk; alhoewel de Lught, door een geringe oorfaeck, groote veranderingh onderworpen is. 't Valt hier seer windigh. Laecken-bereyders vindmen hier in meenighten.

Dit nu is 't geen, 't welck wy hier kortlijck van *Spaenje* hebben willen vermelden.

Byvoeghsel.

VAn d'oude *Spaenjaerden* werd in de Geschied-boecken getuyghd, datse gantsch hooghmoedigh, verwaend, en vermeetten waeren. Deesen haeren ouden aert is haer noch bygebleven; Gelijckse dan oock een Volck zijn, 't welck niet lichtlijck van seeden en draghten veranderd.

Altijd zynse seer sober geweest; soo datse, volgens 't getuygenis van *Justinus*, schoonsse seer rijk waeren, echter niet anders als Water droncken. *Plinius* segghd, datse in sijnen tijd voor haer tweede Gereght Eyckelen gebruyckten.

Haere nettigheyd was vermenghd met walghlijcke vuylheyd. Want dickmael wieschenie sich; doch 't geheele Ligchaem met oude Pis, waer mee sy oock haere tanden wreven. Van gemaelen Eyckelen bieckenle hun brood, en deeden haere Maeltijd, ter aerden neerleggende.

Tot Dievery en Rovey waerense seer genegen. By *Vich* in *Catalonien* zyn de Lieden gantsch bot en ongemanierd; in *Arrogon* daer tegens seedigh en aerdigh. Die van *Valencen* zyn gelijck als versloopen in haere Wellusten. Geen Stad is'er in *Europa*, daer de Hoeren meer geaght zyn, als hier. De *Biscayers* zyn goede Zee-lieden.

Ontrent *Sevilla* is een Bosch van Olijfbomen, sich in de lenghte meer als dertigh Mijlen weghs uytstreckende.

Des Koninghs oudsten Soon werd genoemd Prins van *Asturiën*, gelijck dien in *Frankrijk* den *Dauphin*, en dien in *Engeland* Prins van *Waller* werd geheeten.

Veele houden 't daer voor, dat *Thubal*, Soons Soon van *Noach*, Soon van *Japhet*, aldereerst in *Spaenje* gewoon, aldaer gebouwd, en als Koningh geheerscht sou hebben, in 't Jaer nae de Sondvloed 143. De tijd sijner Regeeringh werd gesteld op honderd vijf-en-vijftigh Jaeren *Romus*, den een-en-twintighsten Koningh in orde, heeft de Stad *Valentia* gebouwd, in 't Jaer 970. nae de Sondvloed; deselve nae hem *Romam* noemende.

In haere Liefde tegens de Vrouws-persoonnen zynse soo hevigh en hittigh, dat veele daer over gantsch onsinigh worden. Om haere Liefkens te mogen behaegen, fullense sich geenerley dingen ontsien: Iae daer ontrent noch Goederen noch Leven verschoonen.

I T A L I E N.

Italien is eender alderberoemste Landen in geheel Europa. Tegens 't Oosten grenst het aan d' Adriatische Zee; of (gelijk deselve hedenidaeghs werd genoemd) de Venetiaensche Golfo. Tegens 't Westen aan de Rivier Varus, en 't Alpen-Geberght, 't welck Franckryck van Italien afsonderd. Tegens 't Zuyden aan de Tyrrhenische en Ligustische Zee: En tegens 't Noorden ten deelen aan 't Tyrolsche en Crainerische Geberght, ten deelen aan d' Adriatische Zee.

Den omkreytz van dit Gewest heeft in de lenghte sevenhonderd en twintigh Italiaensche, of honderd en taghtigh Duytsche; in de breedte tweehonderd en tseftigh Italiaensche, of vijf-en-tseftigh Duytsche Mijlen.

De voornaemste Geberghten zyn d' Alpen en d' Appennin. D' eerstgenoemde omringen Italien gelijk als met een Muer. 't Andere Geberght scheyd dit Land in de lenghte in twee Deelen. Boven deese siemen oock in dit Gewest den vyer-spuygenden Bergh Vesuvius.

De voornaemste hier heenen stroomende Vloeden zyn de Poo, of Eridanus; Athesis; Arnus; de Tyber; Pisatello; Minclius; Brenta; Ticinus; Oglio; Adua. Nauwlijcks twee derde deelen van Italien hebben schiprijcke Vloeden.

D' Opperheeren in dit Landschap, zyn: De Roomsche Paus; de-Koningh van Spaenje; de Groot-Hertogh van Florencen; de Vorst van Piemont; de Hertogh van Ferrara; van Modena; van Parma; van Mantua; van Urbin; en

dan beyde de Republiken van Venetien en Genua.

Italien is voorsien en verciert met twaelf Academiën, of Hooge-Schoulen; naementlijk, met de Paduaensche, Bononiensische, Pisanijsche, Senensische, Perusinijsche, Taurinijsche, Salernitaensche, Neapolitaensche, Firmische, en Macerataensische. Eenige voegen'er noch by de Venetiaensche, en Ticinische, of Papiensische.

De Lught deeses Lands is bysonder saght, en door al de Getijden des Jaers seer wel gemaetighd. De Bodem is alerwegen wel bebouwd, en brenghd een grooten overvloed voort van Wijn, Oly, Safran, Veld-kruyden, desgelijcks oock allerley slaghe van Boomvruchten. Dus zyn hier d' Ackeren vrughtbaer; de Beemden seer lustigh en vermaecklijk; de Bergen en Heuvelen over al groen en met Wijngaerden beset. De Weyden, soo wel op de Geberghten als in de Daelen, zyn bovenmaten bequaem tot de Veevoockingh: De Bofschē niet minder tot de Jaght.

Uyt de gedaghte Bergen bekoomden Marmorsteen, Alabastr, Porphyrtsteen, Agaertsteen, Chalcedonier, Lafuer, Corallen, Vitriol, Kryстал, Aluyn, Sout, en verscheydene Metallen. In de Dalen vindmen veel warme Baden. De Vloeden wemelen van allerley soorten der Visschen. De Steeden zyn soo cierlijk gebouwd, dat haers gelijcke nauwlijcks ergens anders gevonden souden kunnen worden.

Even hierom, en om al deese Lustigheden te mogen aenschouwen, werd dit Land van veeler Natien besoght: Alhoewel daer tegens oock dit spreekwoord

woord niet te vergeefs is op de baen gebraght, Dat *Italien* is 't Paradijs des Ligchaems, 't Vagevyer van de Beurs, en de Hel van de Ziel.

Wat d' Inwooners belanghd, deselve zijn noch in verwe, noch in Seeden, noch in Levens-wijs, noch in spraek, noch in Kleedingh malkander gelijk. Want de geene, die binnen 't *Apenninen* 't *Alper*-Geberght nae 't Noorden woonen, zyn wat blancker, seediger; niet soo seer aen wellusten en andere lasteren overgeven; wat langer van *Statuer*, langhsaemer in haer doen, doch standvastiger. Maer de geene, die sigh buyten 't *Apennin*-Geberght nae 't Suyden onthouden zyn van een bruyner verwe, toorniger van Gemoed, veel meer geneegen tot allerley schandlijcke wellusten, onhoslijcker, korter van persoon, doortrapper in allerley loosheden en bedriegeryen, vaerdiger in haer bedrijf, en veel onbestendiger.

In 't gemeen overtreffen d' *Italianen* veel andere *Natiën* in Hoslijckheyd, Spaersaemheyd, Gastvryheyd, vriendelijckheyd, en kortswijghigheyd in lustige Gespraecken.

Boven dien zynse sin-rijk; tot de *Studie* en Koopmanschap gelijk als gebooren: Vaerdigh om yets te bedencken; geswind in haer Uytvoeringen; Oorloghs-sughtigh; roem en eergierigh; Wijsich, Geyl, en bovenmaten seer genegen tot onkuysheyd. Grootte Liefhebbers zynse van geleerde Lieden. Aen de Geestlijcke en Priesters toonense veel grooter Eer, als aen d' Edellieden. Even hier van daen koomd het, datmen in *Italien* soo veel geleerde Lieden, en soo veel Geestlijcke Persoonen vind.

De Waerden en derselver Huysgesin zyn hier seer loos. Als een Vreemdelingh ergens op de Wegen sien aenkommen, soo gaense denselven verre te gemoet; groeten hem gantsch vriendlijck;

prijzen de gelegentheyd haerer Herbergh bovenmaten seer; bieden hem deselve met versuyckerde woorden aen, en voeren hem goedsmoeds tot een wijde en seer schoon-beschilderde Deur. Doch binnens Huys gekoomen zynde, soo is 't met de Keucken en de Stalt 't eenemael slecht gesteld.

Italien werd gemeenlijck afgedeeld in 't oude en 't nieuwe. 't Oude leghd of tegens 't Noorden, of tegens 't Suyden. 't Gewest tegens 't Noorden leghd wederom of aen deese, of aen geene sijde des *Apennins*. 't Gedeelte aen deese sijde werd geheeten *Latium*; in 't gemeen *Campanien*, of *Campagna di Roma* genoemd. De Hoofd-stad daer in is

R O M E N.

Deese is eene der beroemdste Steden die oyt op Aerden zyn geweest. Voortijds wierdse genoemd een geweldige beheerschter der Wereld; over welckers schoonheyd en grootte sigh alle Volckeren verwonderden, en noch verwonderen; schoon haere grootste heerlijckheyd door de woedende Handen der *Gottben* in d' Asch gelegdh is geworden.

Eens isse geweest den voortreflijcken Stoel der groot-maghtighste Wereld-Monarchen; maer hedensdaeghs de *Residentie* der *Pausen*, en derselver voornaemste Leeden.

Onaengesien dit tegenwoordige *Romen* in glantsch, uytsteekenheyd en grootte by 't Oude *Romen* op verre nae niet te vergelijken is, soo heeft echter deese Stad noch soodaenigh een ruymte, datse met haere Pallaysen in den Omkringh sigh uytstrekt tot over de vijftien-twintigh *Italiaensche* Mijlen weghs. Tegenwoordigh werden'er elf Bergen ingeteld; waer onder den *Vaticaan* de beroemd-

beroemdste is, wegens de Paulijcke Woningh, en de treflijke *Bibliothec*, welke hier bewaerd werd.

Hier werden driehonderd Kercken gevonden; en onder deselve de *S. Pieters Kerck*; in welke 't oude Gebouw, in vergelijkingh van 't nieuwe, een slecht en onaensienlijk dingh is. Evenwel sietmen'er eenige gantsch schoone Altaeren, en twee van Metael gegootene Poorten, welke van *Ierusalem* derwaertsouden gebraght zyn. 't Nieuwe Gebouw, tot vergrootingh aen deese Kerck gemaect, is soo een bovenmaeten groot, schoon en voortrefflijk Werck, dat al d' Aenschouwers sigh daer over moeten verwonderen.

Voorts is alhier besciens-waerdigh 't Palley van den *Paus*. 't Selve staet nevens de *S. Pieters-Kerck*, en is een seer uytsteekend-heerlijk Gebouw, waer in de gedaghte *Paus* sijn *Residentie* of Woningh heeft. Men siet in 't selve bovenmaten veel treflijke Salen en wonder-schoone Kameren; desgelijcks een seer sierlijke Kapel; waer in, nevens meer andere konstrijcke Schilderijen, oock aenschouwd kan worden 't *Laetste Oordeel*, gedaen van den seer hoogh-vermaerden *Michael Angelus*.

Van 't gedaghte Pallays af gaet een bedeckte Gangh, hebbende de lenghte van vierhonderd en vijftigh schreden. Hier kanmen gaen wandelen, en veelerley kortswijlen met het Ballen-spiel sien.

Voorts koomden op deese Gangh in de Paulijcke *Bibliothec*; en voor eerst in een wel verciert Verwelfel, zynde gelijk als een Voorkamer; waer in men sien kan de Wapenen van veelerley Pausen; desgelijcks d' Afbeeldingen van veel groote Heeren.

Van daer gaetmen in een uytmuntend-schoone, verwelfde, lange, en gantsch onkstigh-ge schilderde Sael, in welke

op bysonderlijk daer toe gemaecte Stoelen seer veel kostlijke Boecken leggen. Nae de gedaghte Sael zyn'er noch twee schoone wel vercierte Verwelfsels, waer in eerst de reghte Boeck-Schat bewaerd werd. Onder deese Boecken is'er een, waer in den Heyligen *Johannes* aen sommige plaetsen met eygener Hand sou geschreeven hebben. Dit Schrift is allerwegen bedeckt met doorschijnend dun Hoorn, op dat het suyper en onbeschaedighd moght blijven. Hier staen oock de Wercken van veelerley Oude Schrijvers, als die van *Cicero*, *Virgilius*, *Ovidius*, en meer andere, welke van haer selfs met eygener Pen souden geschreven zyn.

Insonderheyd werden hier gevonden een goed getal raere Boecken, geschreven op de basten der Boomen; al r' faemen wel waerdigh zynde, dat de Vreemdelingen een stuck gelds tot vereeringh geven, om deselve te mogen besighigen.

Ten eynde des voorgedaghten langen Ganghs heeft de *Paus* een Lusthof, niet seer groot, doch bovenmaten verciert met heerlijke *Antiquiteiten*, treflijcker als in gantsch *Romen* te vinden zyn.

Uyt deesen Hof koomden in noch eenen anderen, genoemd *Bellevedere*. Hier siemen eenige Priëlen, bysonderschoone Fontainen of Water-wercken, en allerley vreemde Gewassen. Desgelijcks een seer grooten Dadel-boom, en een altijd-groen Boschje, waer in de sigh daer ophoudende Vogelkens seer lieflijk singen, tot een seer aangenaem vermaeck, wanneer men in de Somertijd hier gaet wandelen.

Aen 't bovenste deeser Plaets staet een bovenmaten schoon Beeld, of *Statue*, genoemd *Cleopatra*, in een Kas, verstrekkende tot een Springh-bron.

Op de groote Plaets voor *S. Pieters-Kerck*

Kerck en des Paus Pallays staet een seer grooten Obeliscus van een eenigh stuk, wiens Hoogte sich uytstreckt tot een-en-taghtigh Werckvoeten. Deese Steen, welcke, nae des Werckmeesters reëckenigh, sou weegen over de negenduy-sent vijfhonderd en tseftigh Centenaers (of meer als negenmael honderd en ses-en-vijftigh duysend Ponden) is in 't Jaer 1586., door bevel van Paus Sixtus den vierden, met seer geweldige onkosten, door den konstrijcken Meester *Dominicus Fontana* van *Milo* uyt de Kamer-Heerlijckheyd van *Campo santo* derwaerts gevoerd, en weer opgericht geworden. De Paus vereerde deesen Meester, wegens sijne sonderlinge hier in betoonde Konst, niet alleen een groot deel Gelds, maer sloegh hem oock ten Ridder, en verordonneerde hem een staetlijke Inkomst.

Castellum sancti Angeli, of in onse Tael *Engelenburgh*, werd gehouden voor een seer stercke Vestingh. De Paus kan'er uyt sijn Pallays, door een seer lange Gangh, op de Muer heymlijck inkoomen. Deese Veltingh heeft in 't midden een hooge, stercke, ronde Thoorn: Die eenige schreeden daer van daen met noch vier aghthoekige Thoornen, zynde wat laeger, en met vier Mueren is omringhd.

Voortijds wierd dit Kasteel gehouden voor een geweldige Sterckte; doch om in deesen tijd genoeghsaeme tegenstand te konnen doen, soo heeftmen voor eenige Jaeren 't selve omvangen met een nieuwe Graght, desgelijcks met vijf Bolwercken en Wallen, doch niet seer hoogh; wijlmen 't al te swackoordeelde, om de hedenstaeghsche Krijghs-Inventien te konnen weerstaen. Nu is 't bequaem genoegh, om een stercken Vyand een langen tijd te konnen ophouden.

't Pallays van Paus *Gregorius* den der-

thienden is een heerlijk Gebouw; 't welck de gemelde Paus had aenvangen, voorneemens zynde, 't selve te bewoonen. Doch de volmaeckingh deeses Wercks heeft hy niet beleefd.

In dit Pallays zyn seer schoone Kameren, met kostlijke Tapitzeryen vercierd. In een Capel is een Altaer, welckers daer aen zynde *Tafereel* men seggh dat den Heyligen *Lucas* selver sou geschilderd hebben. In een seer schoone Sael staet een Setel, met welcke de geene die daer in sit sich selven, foositende, door de geheele ruymte deeser Plaets kan omvoeren, waer heen hy zyn wil.

Hier is desgelijcks een Hof, of Gaerde, uyt welcke men een groot deel der Stad kan oversien. Seer heerlijk is de vercierd met vreemde Gewassen, Boomen, Kruyden, Bloemen. Daerenboven zyn'er soo veel wonder-seldsaeme Water-konsten, datmen 't thiende deel daer van niet sou konnen vertellen.

Besiens-waerdigh is oock 't Pallays en den Lusthof des Groot-Hertoghs van *Florenccen*. Dit treflijk Vorsten-hof staet op den Bergh *Trinitati*. Seer veel geweldigh-groote Salen zyn'er in, behangen met kostlijke Tapitzeryen; desgelijcks vercierde Kameren, welckers gelijcke niet lichtlijck ergens te vinden soudcn zyn. In deselve staen veele seer schoone Tafelen; niet alleen van wel-gepolijstede gecoleurde Marmor; maer oock seer sierlijck gemaectt van gantsch kostlijcke Steenen.

Soo veel konstrijcke *Antiquiteiten* en Marmorsteene Beelden werden hier gesien, dat niet lichtlijck diergelijcke, en in soo grooten getal, aen eenige andere Plaets gevonden soudcn konnen worden. Insonderheyd is hier aenschouwens-waerdigh 't Beeld van een naeckte Man, gemaectt van witten Marmor, neerknielende, (of neerbuckende) om een.

een Mes te werten. Dit houdmen voor een van d' alderkonstrijkste Stücken in geheel *Romen*.

By dit Pallays is een wel-vercierden Hof. De daer omheengaende hooge Muur is overtrokken met de Telgen van Oranjen-boomen. Al de Gangen zyn seer breed, en aen beyde sijden met een snoer-reghte afpaelingh voorsien. De langste onder deselve is van over de tweehonderd en vijftigh Schreeden.

In deesen Hof is een kleynen Bergh gemaeckt, daermen langhs anderhalf-honderd Trappen opklimd. Op den Top staet een seer lustigh Somer-huys van enckele Groene Gewassen. In de grootste hitte des Somers doen de Hertogen hier haere Maeltijdt; insonderheyd wijl de Kamer by de Tafel een koele Pijpbron heeft: En datmen oock van daer de gantsche Stad *Romen* op 't lustigste kan oversien.

Deesen Bergh is beneden r' eenemael met Cypressen bewassen, en verciert met een seer lustige Gangh; soo datmen sich niet genoegh over dit Werck kan verwonderen.

't *Capitoel* is voor deesen geweest der *Romeynen* Raedhuys; doch door d' Oorlogen geweldigh verwoest geworden. Naderhand evenwel heeft *Paus Gregorius* de derthiende 't selve weer laeten opbouwen en verbeeteren.

't Leght op een hoogen Bergh, waer toe men opklimd langhs een hooge Steenen Trap. Boven aen elcke sijde staet d' Afbeeldingh van een Maer en een Paerd, van een geweldige grootte, gehouwen uyt witte Marmorsteen. Men siet hier oock op een wit *Postament* 't Beeld van den *Roomschen* Keyser *Marcus Aurelius Antonius*, sittende te Paerd, desgelijcks van een uytsteekende grootte, gegooten van Koper, en in 't Vyer verguld.

Voor 't Pallays gaet een wel-vercier-

de Steenen Trap nae de Raeds-Sael op; onder welcke een schoone konstigh-gehouwen *Fontain* is, met seer veel aensienlijke Beelden.

In 't midden op dit Pallays staet een raemlijk-hooge Klock-Thoorn; waer toe men tot op den bovensten Gangh opklimd met tweehonderd en veertigh Trappen. Nergens elders kan men better de Stad *Romen* met al deselven geleedenheden oversien, als van deesen Thoorn.

Nevens 't nu gemelde Pallays is noch een ander, waer in veel heerlijke en bovenmaten konstige Beelden zyn opgericht. Tegens over 't selve is een seer wel-vercierde Kerck, noch eenighsins hooger als 't Raedhuys geleegeen, voerende den Naem van *S. Maria in Ara Cali*.

De seer heerlijke *Columna Trajani*, of de Zuyl van *Trajanus*, staet by de Kerck *S. Maria de Lawretto*, op een gantsch konstigh-gehouwen *Postament*, wel twee Mannen lenghte diep onder d' Aerde. Doch daer is een Groef rondom met Trappen nae beneden toe gemaeckt, soo datmen alles noch wel sien kan.

Binnen in deese Zuyl gaet een Wentertrap van honderd en twee-en-twintigh (andere stellen maer honderd drie-en-twintigh) Trappen tot boven toe op. Deese *Columnne* is, soo veel 't oogh kan bemercken, gemaeckt uyt vier-en-twintigh geheele Stücken Steens, yeder van acht Trappen hooghte. Rondom deselve buytenwaerts, van onder af tot boven toe, zyn'er ingegraveerd (of ingehouwen) al d' Oorloghs-daeden des gedachten Keyfers *Trajanus*. Boven op 't *Capiteel* is een Omgangh, met Ysere Leuningen. Van hier können een goed gedeelte der Stad *Romen* oversien.

De Zuyl, genoemd *Columna Antonia*, is de voorige bynae gelijkvormigh. Keyser

Keyser *Antonius* heeft deselve laeten oprichten tot een eeuwige gedaghtenis. S' is soo hoogh als d' andere. Men fiet'er aen , in treffelijke verhevene *Figueren*, d' Afbeeldingen van al de Veldslagen, by deesen Keyser gehouden ; seer lustigh van onder af tot boven toe in een reghte orde gesteld.

Veel meer andere soodaenige Zuylen zyn'er binnen *Romen* te sien ; doch geene derselve zyn by deese nu aangeweefene twee te vergelijken.

't *Amphitheatrum Titi* (tegenwoordigh *Colosseum* genoemd) heeft *Titus*, de Soon van *Vespasianus*, nae de verwoestigh der Stad *Jerusalem* doen bouwen. Dertighduysend Lijf-eygene Knechten hebben'er elf geheele Jaeren langh aen gearbeyd.

Dit is een bovenmaeten groot en geweldigh Gebouw , doch hedenstaeghs seer vervallen. Met fiet echter noch de *Formen* grootte , zynde *Ovael* of langhwerpig-rond. De lenghte midden door was van tweehonderd en dertigh schreden : De hoogte seer uytsteekend ; alles gebouwd van gehouvene vierkan- te Steenen.

Noch hedenstaeghs sietmen klaerlijck in deese Schouwburgh in drie Kringen onderscheyden te zyn de Sittingsen der drie Plaetsen des Raeds en des *Roomschen* Volcks. D' eerste en opperste Kreyts was voor de Raedsheeren , en die van derselver orden waeren, verordonneerd. In der tweede , zynde de middelste , saeten de Ridders. In de derde , als de laaghte , onder by d'aerde , stond het Volck sonder onderscheyd. Vijf-en-taghtigh duysend Menschen konden in dit *Amphitheatrum* de daer in gehouden werdende Speelen aenschouwen. 't Geenmen ter deeser tijd hier van noch fiet , is 't overblijfsel des halven deels. 't Ander is vernietighd geworden door *Vyer*, *Srael*, en de Moedwilligheyd

der *Barbarische* Volckeren. Selfs't geen noch staende is gebleven , is allerwegen geschonden en verbroocken.

I. Tot het KERCKLYCK GEBIED behooren deese naevolgende Steeden.

O S T I A,

GElegan aen den *Tyber*, heeft een seer vasten Thoorn. Voortijds was'er een voortreffelijke Zee-haven ; doch deselve is van *Paus Gregorius* verwoest geworden , op dat de *Turcken* sigh daer van niet t' eeniger tijd souden moogen dienen. Echter isfe noch hedenstaeghs de Haven der Stad *Romen*.

TERRACINA,

OF *Anxur*; leghd aen een Bergh , en is t' eenmael Moerassigh. Heeft echter een seer lustigen en vrugtbaren Bodem , wel voortien van *Wijn*-stocken , *Oranjen-appel*, *Citroen*, *Limoen*, en meer andere diergelijke Boomen. Hier zyn veel oude *Monumenten*, en noch eenige Kenteecken en van *Via Appia* te sien.

F U N D I

IS een Stad , leggende aen de Zee. Hier walt een gantsch heerlijke *Wijn*. In deese Plaets moeten alle reysende Persoonen haere Deegens met Nestelen aenbinden. Indien yemand den sijnen op een andere wijs droegh , soo sou hy gestraft worden. In voorleedene tijden heeft den vermaerden Zee-rover *Baradinus Barbarossa* deese

Kk

gantsche

gantsche Stad geplonderd, en d' Inwooners gevancklijck met hem weggevoerd.

M O L A,

EEn seer schoon en treffelijk Marcktvleck, leggende dicht by de Zee. 't Is een seer gesonde Plaets; begaeft met een goede Lught, varsch Water, en allerley nodige Voorraad. Soo dat de geene, welke hier door *passeren*, wegens de sonderlinge bequaemheden, sigh seer wel vergenoeghd bevinden.

T I B U R,

GEmeenlijk genoemd *Tivoli*, is een seer oude Stad, daermen veel Gefond-bronnen vind, voerende den naem van *Albulas*. Hier is t'eenemael besiens-waerdigh 't heerlijk Pallays des Groot-Hertoghs van *Florence*: Waer aen gelegen is den seer kostlijken Lusthof *Hippolyti Aestini*, des Kardinaels van *Ferrara*: De Doolhoven en veelerley *Antiquiteiten* in den selven zyn aenmerckens-waerdigh.

Insonderheyd moeten sigh verwonderen over de snelle loop des Vloeds *Anienis*, uyt hooge Rotsen: Ter welker oorfaeck het hier bynae noyt aen Nevel en Wind ontbreekt. Rondom deese Stad zyn oock seer voortreffelijke Steengroeven.

II. HETRURIA, hedendaeghs genoemd *Toscana*, of *Tuscia*, is een seer eedele *Italiaensche* Provintie, wegens de warme Baden, vrugtbare Velden, Daelen, Beemden en Geberghten; op welke wassen al-

lerley Granen en Vrughten; *Graet-Appelen*, Citroenen, en een seer heerlijke Wijn. De Hoofdstad van deselve is

FLORENCEN.

EEn seer groote, wel-gebouwde, en elegant *Volckrijke* Stad; meer als taghtigh Jaeren voor des Heeren *Christi* Geboorte aengevangen te bouwen, door 't Krijghsvolck van den *Romischen* Burgermeester *Sylla*.

Sy werd gehouden voor de schoonste Plaets in *Italien*: Heeft de Rivier *Arno* door haer heenen loopen; en sou in haeren Omkringh bevatten ses *Italiaensche* Miljen weghs.

Wanneer een Vreemdelingh voor deese Stad koomd, soo besoektenmen sijn *Vellin*, of Packtuygh; waer mee veel tijds werd verquift. Door deese geheele Stad siemen seer schoone wijde Straeten, welke al t' saemen seer net en suyver werden gehouden. Weynige geringe of slegte Huysen werden hier gevonden.

De Hoven en Lusthuysen, buyten de Stad gebouwd, zyn meer als seshienhonderd in getal. De Dom-kerck alhier is gewisselijck wel besiens-waerdig, zynde een heerlijk groot Gebouw, van enckele Marmorsteen opgericht. 't Is, behalven 't Choor, over de driehonderd voeten langh, en ontrent tseventigh voeten breed. Van de Grond af tot boven aen de Knoop teldmen vijf-honderd en twintigh Trappen. Den Thoon werd genoemd *La Cupola*. Des selven opperste Knoop, of Appel, zynde verguld, is soo groot, dat'er vier-entwintigh Persoonen in kunnen staen, doch wat gebuckt.

't Oude Pallays des Groot-Hertoghs werd genoemd *Tuscana*. In 't selve zyn

zy
da
ae
't
sch
na
Ko
teit
gen
Me
we
vee
dee
Geo
bov
der
In
Afri
Beel
by P
is la
schre
voer
Eeni
Trap
weet
In
daer
len v
hond
seerk
een v
Dese
gebr
als een
M
genot
ken h
schoe
ley V
den i
Hoo
door
neet
opwa
voor

S I E N A.

Dit is een seer schoone Stad. Heeft een Hooge-School; een seer sterck Kasteel, en een heerlijk-schoone Dom-Kerck; zynde foodaenigh een Gebouw, dat een diergelyck buytem *Italien* nauwlijcks gevonden sou konnen worden. Al d' Afbeeldingen der Pausen, gantsch konstigh gedaen, zyn hier te sien.

Tegens over deese Kerck is een voor-naem *Hospitaal* of Gast-huys, alwaer de *Pelgrims*, of andere Vreemdelingen, by nacht en dagh werden in-genoomen, geherbergh, en wel verforghd van eeten en drincken.

In geheel *Italien* werd, soo van laege als hooge Stands-persoonen, geen cierlijcker *Italiaensch* gesproocken, als te *Siena*. Die derhalven deese Tael suyver en net willeren, moet sigh derwaerts vervoegen.

P I S A,

Is een groote en wel-gebouwde Stad, geleegen in 't Landschap *Toscana*, aen de Rivier *Arno*; behoorende oock aen den Hertogh van *Florenca*. Hier is een Hooge-School, opgericht door den Groot-Hertogh *Cosinus de Medicin*. Desgelijcks een heerlijke Dom-kerck, gebouwd van enckele Marmorsteen. De daer aen zynde Deuren zyn gegooten van Metael.

't Is een heerlijk groot Gebouw; waer in by de raghtigh Pilaeren zyn, yeder van een eenigh stuck gehouwene Steen; onder welke twintigh soo dick zyn, dat twee Mannen deselve nauwlijcks kunnen omvademen. De Doopsteen is soo uytsceekend, dat in *Europa*

zyn soo veel aenmercklijckheden te sien, datmen veel tijds sou moeten hangen, aen deselve al t'saemen te beschrijven. 't Voornaemste is de bovenmaeten schoone *Galery*. Desgelijcks de *Tribuna*, *Funderia*, *Armeria*, de Schat en Konst-kamer. D' alhier zynde *Rariteiten* zyn niet alle waer te neemen, wegens de meenigte en voortreflijckheyd. Met een woord sullen wy alleen yet weynighs seggen. Op de *Galery* sietmen veel uytsceekende Schilderyen en Afbeeldingen van hooge *Potenaten*, soo Geestlijcke als Wereldlijcke. Daerenboven oock de geheele Stam van 't Huys der Heeren de *Medicin*.

In 't bovenste deeser *Galery* staet *Scipio Africanus*, van Metael gegooten: Welck Beeld gevonden is geworden in 't Meir by *Perugia*. De meer-gedaghte *Galery* is laagh tweehonderd en vijftien schreeden; breed acht-en-twintigh voeten; hoogh een-en-dertigh Trappen. Eenige stellen honderd een-en-dertigh Trappen; wie een druck-feyl heeft, weeten wy niet.

In de *Funderia* kanmen sien, als men daer binnen treed, twee vierkante Suylen van witten Marmor; waer in veele honderd verscheide e Wercktuysen seer konstigh zyn uytheghouwen. Niet een van al de stucken is d' andere gelijck. Dese *Columnen* zyn van *Romen* derwaerts gebraght. Yeder derselver is soo hoogh als een taemlijke Pieck.

Men koomd oock hier in een Kamer, genoemd *Tribuna*. Deese is vier Piecken hoogh; en heeft een bovenmaeten schoone Marmorsteene Vloer van alleley Verwen. Boven aen reght in 't Midden is een Wijser, toonende d' aght Hoofdwinden; werdende geregeerd door een Dack-Vaen: Soodat, wanneer men in de Kamer staet, en maer opwaerts siet; men weeten kan, wat'er voor een Wind waeyd.

ropa geen diergelijke sou kunnen gevonden worden.

Vlack nevens den Dom is een geheel ronde Kerck, desgelijcks van enckele Marmorsteen gantich konstigh opgebouwd, en met Lood gedeckt, genoemd de *S. Jans-Kerck*.

By deselve is een schoone Kruysgangh, welcke men segghd, dat in lenghte en breedte d' *Arcke Noachs* gelijkmatigh is. De Vloer is van Marmor. Veel *Antiquiteiten* van Graven en diergelijke dingen zyn'er te sien.

Onder meer andere oude konstige Schilderyen vindmen hier oock een Eisel, die de voorby gaende, waer heenen sy sich moghten wenden, altijd recht aensiet, even als of hy sich nae alle sijden omkeerde.

In 't midden is een Begraefnis-plaets of Kerekhof; waer in de Ligchaemen binnen vier-en-twintigh uyren tijds soudens verteerd worden. 't Werd genoemd *il Campo Santo*, of 't Heylige Veld, vermits de *Pisaners*, doese den Keyser *Fredricus Barbarossa* hulp souden, om 't beloofde Land te helpen veroveren, en hy daer over onderwegen verdronck, in haere Scheepen Aerde uyt 't gedachte Heylige Land meê voerden, en deselve hier hebben gestroyd.

By den Dom staet een ronden Thoorn, ontrent tweehonderd Voeten hoogh, hebbende buytenwaerts seven Omgangen boven malkander; al t' saemen van Marmorsteen seer konstigh gebouwd.

Hy hanghd over de veerthien voeten schuyns over, even als of hy wou om verr' vallen.

Hier is oock een seer heerlijk Palays, waer in de Ridder van *S. Stephani* Orden door den Groot-Hertogh worden onderhouden.

LIVORNO,

IS een seer schoone Stad, en geweldige Vestingh, aen de Zee gelegen; behoorende desgelijcks aen den Groot-Hertogh van *Florence*. Sy heeft een seer oud doch vast Kasteel; soodaenigh van de Zee omringhd, datmen niet anders als met Scheepen daer aen kan koomen. Hier in leghd een Befettingh: En op de Zee werden geduerigh vier Galeyen, tegens de *Turcken* en andere Zee-rovers, op des Groot-Hertoghs kosten onderhouden. Hier toe laeten sich oock dapper gebruycken de Ridder van *S. Stephani* Orden, hebbende haere Residentie in de Stad *Pisa*.

Al de Huysen der nieuwe Stad heeft de Groot-Hertogh seer heerlijk en lustigh laten opbouwen; zynde gesamentlijk malkander gelijkvormigh. Deese werden aen de Burgers voor een Jaerlijkschen Penningh verhuurd, of oock in eygendom verkoght, nae eens yeders begeerte.

L U C A,

IS een voortreflijke, wel-gebouwde, seer schoone Stad, niemand onderworpen, maer een vrye *Republicq*, gelegen in *Toscanen*, aen 't Water *Serchio*. Hier werd een seer grooten Koophandel gepleeghd, voornaementlijk in sijde Waeren.

De Stad in sich selven is niet sonderlingh groot, doch omringhd met goede wel-geordonneerde Bolwercken, en nieuwe Wallen, behalven alleen een kleyn gedeelte, daer d' oude Wal noch staet. Naе haere grootte is se soe wel bevestighd, als eenige Stad in *Italien* sou mogen zyn: Daerenboven oock genoegh-

genoeghsaem voorzien van *Ammunitie* en Geschut.

Het onder haer behoorende Land is kleyn, maer Vruchtbaer. Nae 't Noorden stoot het aen *Cartemiana*. Werdt voorts omvangen van 't Land des Groot-Hertoghs van *Florenen*, welcken Vorst haer al wat te nae leght, en niet eene der minste oorfaecken is, datmen de Stad soo wel bevestighd heeft, en soodaenigh een scharpe Waght onder de Poorten werd gehouden. Datmen oockaldaer seer strenght werd *geëxamineerd*. 't Geral deeser Poorten is drie. Door de *S. Pieters Poort* moeten alle Vreemdelingen uyt en in trecken.

A N C O N A.

E En oude, wel-gebouwde, seer vaste Stad, gelegen aen d' *Adriatische Zee*, eensdeels op twee Bergen, anderdeels in een Vlackte. Sy heeft een seer heerlijke Zee-haven, voorzien met drie bestendige Bolwercken, en een stercken Thoon.

Op 'r hoogste deeser Stad leght een seer vast Kasteel, omvangen van taemlijck goede Bolwercken; waer uyt men niet alleen de twee uiterste Sijden der Stad kan bestrijcken; maer oock, indien eenigen vyand de gedaghte Stad alreeds ingenoomen had, soo soudent van uyt 't Slot al de daer in zynde Huysen ter neer geschooten, en d' inneemers weer met geweld daer uyt gedreven konnen worden.

De Paus, dien dit Kasteel en de Stad toebehoord, houd in dit Slot altijd een stercke Bessettingh. Tegens over de gemelde Vestingh leght een Bergh, op welcken een Waght-Thoon is gebouwd, voorzien met ordentlijke Waghters, welcke, soo haest sy op de

Zee eenige Rovers verneemen, sulcks door een Vyer-Teecken bekend maecten. D' andere Waghters, staende by dagh en naght op andere Waght-Thoonen, dit siende, doen desgelijcks; soodanmen in drie uyren tijds de tijdingh daervan te *Venetien* heeft; daerinnen dan terstond Scheepen uytstend, om de Rovers te verwoelen.

Op deese wijs werd d' *Adriatische Zee* suyvergehouden.

SENOGALLIA,

I S een taemlijke Vestingh, doch niet seer groote Stad, gelegen aen de Zee. Sy heeft een goede Aenvaert voor de Scheepen. Is omringhd met Bolwercken en Wallen, alhoewel deselve seer laegh zyn.

Daerenboven heeftse een taemlijck-sterck Slot, voorzien met vier stercke Rondeelen, en een diepe Graght.

F A N O,

E En taemlijck-groote Stad, desgelijcks aen de Zee gelegen, doch heeft een kléyne Haven. Deese plaats behoort aen den Paus.

P E S A R O,

D Esgelijcks een taemlijck-groote Stad aen de Zee gelegen; heeft aen den eenen Hoeck een Kasteel met vier Rondeelen, waer uyt de gemelde Stad aen beyde de sijden kan bestreucken worden. Is beset met een goede Waght.

Een Vreemdelingh werd hier seer beswaerlijck ingelaeten.

U R B I N O,

WEderom een taemlyck - groote Stad , geleegen op een hoogen Bergh.

De Dom-kerck in deselve is een gantsch oud Gebouw ; doch heeft daer nevens een schoone , wel- vercierte, nieuwe Capel.

De daer in staende Huysen zyn van geen onaengenaeme Aenschouwingh.

R I M I N I,

IS een seer oude en groote Stad , geleegen aen de Rivier *Rimeno*, desgelijcks aen de Zee ; behoorende aen den Paus.

P O R T O C E S E -
N A T I C O

IS maer alleen een open Marcktvleck , leggende aen de Zee. Heeft een seer treflycke Aenvaert , of Haven, en een grooten Koophandel , insonderheyd in Sout. Behoord desgelijcks aen den Paus.

M A R C E R A T A,

EEn taemlyck - goede en groote Stad , geleegen op een Bergh. Hier is een Hooge-School.

Voorts is deese Plaers van alles wel voorzien , behalven alleen , dat'er geen ander Water is , om te drincken , als 't geen men uyt de Regenbacken haeld.

L O R E T T O,

IS een groote Stad , geleegen aen d' *Adriatische Zee*. Deese Plaers is voornaementlyck beroemd wegens de Beedevaerden ; welke derwaerts geschieden. Desgelijcks ter oorsaek van de wel-gebouwde voortreflyck-schoone Kerck ; niet sonder reden gereeckend voor eene der heerlijckste , jae oock selfs boven alle andere de schoonste in geheel *Italien*. Paus *Leo* de thiend' heeft deselve beginnen te bouwen. Welcken aengenvangenen Bouw is voortgefer geworden van Paus *Clemens* den derden.

Nac de voltreckinge deeses Wercks heeft deese Kerck , door de geduerige Beedevaerden , desgelijcks door de meenighvuldige Vereeringen der hooge Vorsten , aensienlycke Heeren , en selfs oock van gemeene Lieders , in Heerlijckheyd en Rijkdom soodaenigh toegenoomen , datse haers gelijcke niet heeft.

N E A P O L I S,

WErd genoemd de Hoofdstad van 't Koninghrijk , voerende dien selven Naem. Onder veel meer andere voortreflycke dingen kanmen hier sien 't Pallays van den *Viceroy*, voor 't welke altijd een *Compagnie Spaenjaerden* dagh en nacht de Wagt waerneemd. Honderd *Trauwanten*, zynde gesaementlyck *Switsers*, passen op den gedaghten *Viceroy* in sijn Pallays.

In deese seer schoone , groote en wijd-vermaerde Stad vindnen de Gebouwen seer treflyck. 't *Arsenael*, de Kistelen, en honderdderley andere dingen zyn meer als besichtigens waerdigh.

F E R.

FERRARA,

IS een treffelijke, schoone, groote, vaste Stad, in een effene gantsch lustige Vlackte, gelegen aen een seer stercken en schiprijcken Arm, koomende uyt de Rivier de *Po*. Deese Plaets behoord aen den Paus.

BOLOGNA,

DEsgelijcks een groote, welgebouwde en Volckrijcke Stad, gelegen aen 't Water *Reno*, heeft een seer vruchtbaere Landstreeck, en een seer grooten Adel. Is oock seer wel voorzien van een rijke Burgery.

IMOLA,

IS een taemlijk-groote Plaets, bestoorende aen den Paus. Heeft aen den eenen Hoek der Stad een vierkant Kasteel, bynae dat te *Pesaro* gelijk zynde.

RAVENNA,

EEn over-oude Stad, gelegen aen 't Water *Monton*, ontrent twee Mijlen van d' *Adriatische Zee*. Behoord den *Romschen Paus*.

FAENZA.

DEese Stad soumen in grootte by *Ravenna* kunnen vergelijken. Behoord desgelijcks aen den Paus. Leghd op een seer schoone, lustige Vlackte, zynde gantsch vruchtbaer.

PARMA,

LEghd oock in een Vlackte. Deese Stad heeft in haeren Omkreytz vier Mijlen. De Straeten zyn recht en wijd. De Mueren zyn seer sterck, desgelijcks is oock deese Plaets selfs. 't Land is gantsch Edel, en vruchtbaer van allerley dingen.

PLACENTIA,

Heeft buyten twijffel dien Naem bekoomen wegens haere sonderlinge Lustigheyd; wijl niet alleen hier daer om-leggende Land t' eenemael vermaecklijk en vruchtbaer, maer oock de Stad selfs altijd met seer schoone Gebouwen seer wel verciert geweest is.

MILAEN,

IS doorgaens te vergelijken by een gantsch schoonen, vruchtbaeren, seer wel geleeenen en bewaerden Lusthof. 't Geheele daer rondom geleeene Veldt is bysonder lustigh. 's is de Hoofdstad deeses Lands, hebbende een geweldige grootte. Is oock seer sterck.

CREMONA,

EEn gantsch schoone, lustige, beroemde Stad, geleeen op een effene en vruchtbaere Bodem. Binnen deselve zyn groote breede Straeten. 's is wel voorzien van heerlijke Gebouwen en Thoonen. Den Thoorn en 't Klooster der *Dominicanen* is insonderheyd befiens waerdigh.

MAN-

MANTUA,

IS een schoone, groote, wel-gebouwde, vaste Stad, de *Residentie* des Hertoghs. 'S' is omringhd van een geweldig-groot Meir, zynde over de thien *Mijlen* langh. Op 't selve kanmen door twee *Canalen* tot in de volle Zee koomen.

BRESCIA,

EEn beroemde *Venetiaensche* Stad in *Lombardien*, gelegen in de Vlackte, onder aen een Bergh.

Sy legdh in de lenghte, en is wel-gebouwd, soo datse met veel andere *Italiaensche* Steeden om den prijs sou moogen strijden.

Men siet hier seer schoone Straeten, groote Plaetsen en Markten, veele Bronnen, rijke Lieden, meenighre van Adel, en treffelijke Kooplieden. Daerenboven een wel-geoeffend en sijnrijk Volck, nevens een grooten overvloedt van allerley dingen. Hier zyn goede Berghwercken, insonderheyd van Yser en Koper.

PAVIA,

LEghd aen 't Schiprijcke Water, genoemd *Tilino*, over 't welck een seer treffelijke Steenen Brugg' is geleghd, hebbende de lenghte van ses-en-twintigh schreeden. Hier is een Hoogeschool.

Oock vindmen hier goede Kloosters, desgelijcks een vast Kasteel, zynde beset met *Spaensche* Soldaten.

VERONA

VAn de *Hooghduytsche* genoemd *Dietrichsbirn*, is een oude, groote, en seer Volckrijcke Stad. Heeft vijf treffelijke Poorten. Haeren onkreytz is van meer als seven *Italiaensche* Mijlen. Sy legdh in een gantsch lustigh en Wijnrijk Geberght; desgelijcks op een vrughtbaeren Bodem. Door de Rivier *Etsch* werdse in twee Deelen gedeeld. Is seer vast, soo wel van Natueren, als door Menschen handen.

VICENZA,

IS een schoone wel-gebouwde Stad, behoorende oock aen de *Venetianen*. Heeft twee vlietende Wateren; 't eene genoemd *Pagione*; 't andere *Retone*; welke beyde in de Stad 't saemen koomen, en veele Molens omdrijven. In deese Plaets verliest de *Retone* haeren Naem.

PADUA.

DIt is een seergroote, onde, wel-bevestighde Stad, gelegen aen de Rivier *Brenta*, en niet verr' van twee Bergen, welke seer vrughtbaer zyn; d' eene *Gemmula*, d' andere *Vanda* genoemd. Den Bodem daer rondom is soo lustigh vrughtdraegend, dat desel niet genoegh te roemen staer.

Men siet hier veel treffelijke Kercken. 't Raedhuysd werd gemeenlijk genoemd *Palatium Iustitiae*, of 't Pallays der Gerechtigheyd; zynde een heerlijk, groot, en over-oud Gebouw. 't *Collegium* en den Medicijn-Hof zyn gewisselijck besichtigens-waerdigh. Soohaest een

een *Duytsch Student* derwaerts koomd, werd hy van den *Pedel der Duytsche Natis* op 't hofflijkste besoght; die hem 't *Matricul* of Inteeckenings-Boeck aanbied, om sijnen Naem daer in te schrijven.

VENETIEN,

IS een seer maghtige, groote, schoone, en door de geheele *Christenheyd* op 't hoogst beroemde Koopstad; gelegen in d' *Adriatische Zee*. Alhoewel se noch met Poorten noch met Mueren bewaerd is, soo is se echter vast, en sterck genoegh, selfs tegens een geweldige Vyand.

De Kerck van *S. Marcus* is waerlijck besiens-waerdigh. S'is onderstut van seer treffelijke Suylen, vertoonende allerley Verwen. De daer aen zynde Deuren zyn van Metael gegooten, en alsoo bestendigh opgericht. In deese Kerck werd bewaerd den Schat der *Venetianen*, wel verseekerd met vier Yfere Poorten. In den selven zyn veel uytsceekende *rarityten* te sien.

Nevens deese *S. Marcus*-Kerck staet oock het seer geweldige en aensienlijke Pallays des Hertoghs. De wijdloopige beschrijvingh van 't selve kanmen by andere *Authouren* vinden, welke geheele Boecken van deese Stadt hebben uyrtgegeven.

PALMA,

IS een gantsch nieuwe Stad; van de *Venetianen* begonnen te bouwen, en binnen een korte tijd voltoerd geworden. S'is r' eenmael ordentlijk bewerckt, en van een *Cirkel*-ronde vorm. De Poorten, Bolwercken, Straeten, Marckten, Boomen, Huysen, Ho-

ven, e. f. v. zyn seer juyst, nae een nette en aardige *proportie* verdeeld.

GENUA,

IS de Hoofdstad van *Liguriën*; zynde voor sich selven een seer oude, welgebouwde, vaste Stad.

In haeren omkreytz heeft se vijf *Italiaensche* Mijlen; en legt dicht aen de Zee.

Belangende haere Regeeringh, sy heeft oock eenen uyt haeren Raed verkoornen Hertogh, even gelijk *Venetien*; wiens Verkiefsingh op een bynae gelijcke wijs geschied; behalven alleen, dat hy niet vooral den tijd sijns Levens dien Eerenstaet behoud: Maer r' elckens nae 't verloop van twee Jaeren werd een nieuwen Hertogh verkooren, 't zy dat den voorgaenden leyendigh of dood moght zyn.

Sijne Kleedingh is van Carmosijn of Violet Fluweel, of oock van eenige andere Sijdene Stof: Den Hoedt rood. By hem sitten in den Raed vier-en-twintigh Eedele; van welke d' eerste twaelf zyn gekleed in swart Fluweel, of Fulp; d' andere twaelf in swarte sijdene Roccken.

Deese Stad heeft een seer geweldige Zee-haven, en soo een grooten Koophandel, alseenige Plaets in gantsch *Italien*, behalven alleen *Venetien*, magh hebben. Alsmen hier van de Water by de Stads-Poort koomd, soo siemen deselve ter reghter en linckerhand seer wel-voorsien van stercke Bolwercken, met bedeckte Borstweeren; alles van Steen gehouwen. Onder de gedaghte Poort hebben *Duytsche* en *Italiaensche* Soldaten de Waght; welke op 't aldernauwste d' Aenkoomelingen ondervraegen, van waerse koomen, en watse by sich hebben.

Ten besluyt deeser Beschrijvingh willen wy noch yet weynighs sprecken van SICILIEN en 't Eyland MALTHA.

't Seer schoone en gantsch maghtige Eylandt

SICILIEN

LEghd in de Middellandsche Zee, tuschen *Italien* en *Africa*. Wegens de sonderlinge vrughtbaerheyd soumen 't met reght moogen noemen 't Rijke *Italien*, jae de Kroon van *Italien*.

Alles wat den Mensch, soo tot noodruft als tot wellust, sou mogen wenschen, is hier overvloedigh te bekomen.

Belangende 't Koorn, *Sicilien* kan niet alleen sijn selven daer mede spijfgen, maer oock een goed deel van *Italien* met Brood voorfien: Waerom dit Gewest dan oock genoemdt werd de *Roomsche* Koorn-schuer.

Allerley soorten van Wijnen wassen hier op 't alderbest: Oly is 'er irovervloed. Desgelijcks vindmen hier meenighden van allerley Boom-vrughten, als Oranjen-Appelen, Citroenen, Limoenen, en diergelijke; om nu te swijgen van de Kruid en Specery-Hoven; gelijk oock van de Sijde, Boomwol (of Cottoen), Lijnwaeden, Saffraen, Honigh en Suycker.

De Weyden zyn hier bovenmaeren lustigh; voedende seer weelderigh de daer op gaende Ossen, Schapen, en diergelijke Dieren, dienstigh ter spijs.

De Lucht is hier weltaemlijck heet, maer echter suyver en gesond.

De voornaemste Steeden in dit *Sicilien* zyn:

PALERMO,

EEn voornaeme Vestingh, en geweldige Koopstad; leggende dicht aen de Zee. Sy heeft een seer heerlijcke Haven, of Aenvaert voor de groote Scheepen. Alsmen in deese Stad is gekoomen, soo siemen een gantsch rechte Straet, genoemd *il Cassaro*, of *La strada à Austrin*. Deese is langh vijfen-twintigh honderd gemeene schreeden: Aen't eynd van deselve heeft de *Viceroy*, of Onder-Koningh, sijn Palays; waer in hy Hof houd. Altijd heeft hy *Duytsche* Trauwanten, welke op hem passen, en nevens de *Spaenjaerden* de Waghten *ordinairlijck* waerneemen.

In deese Stad is een gantsch heerlijcke Kerck, in welke de Koningen van *Sicilien* begraven leggen. Daerenboven vindmen hier oock een seer schoon en staerlijck Raedhuys.

MESSINA.

IN deese beroemde Stad werd oock een raemlijck-stercken Koophandel gedreven: Derhalven sijn allerley *Natiën* derwaerts vervoegen. Hier is een seer schoone Zee-haven voor de groote Scheepen en Galeyen; welke in deselve voor d'ontstuymigheyd der Winden en Zee verseeckerd kunnen leggen. Niet licht soumen een andere in geheel *Italien* kunnen vinden, waer in soo veel Scheepen met soo een goede verseekeringh sijn soudén kunnen onthouden.

De gedaghte Stad is seer groot, welbevestighd met heerlijcke Bolwercken en Mueren. Haere voornaemste en beste Neeringh bestaet in Moerbessen-bladeren,

bladeren, met welke de Sijde-wormen werden opgevoed. Hier maectmen de befte Sijde, welke in geheel Europa gevonden word.

Wat nu eyndlijk betreft 't feer voornaeme en wijdberoemde Eylandt

MALTA,

't **S**elve heeft in den Omkreytz noch geen twee volle *Duytsche* Mijlen. Is evenwel met veele Dorpen wel voorzien, en gelijk als de Sleutel tot de *Christenbeyd*.

De Hoofd-Vestingh in de Stad *Valletta*, of *Citta Nova*, leggende op een hoogen Heuvel, werd genoemd *S. Helmo*; en is bovenmaeten sterck *gefortificeerd*; oock met *Ammunitie* wel voorzien; soo dat onmogelijk schijnd, deese Sterckte oyt te konnen overwinnen.

Hier zyn noch twee andere Vestingen, *S. Angelo*, en *S. Michael*; desgelijcks van allerley behoeften op 't befte voorzien, en bequaem tot een langhduerige tegenstand der Vyanden, zynde haere maghtige Naebuieren, de *Turcken*.

D' Inwooners moeten geduerigh rondom dit Eyland waghtsaem en op haere hoede zyn, op dat de gedaghte *Turcken* geen Inval moghten doen, gelijk voor deesen dickmael is geschied, tot verderf en berovingh der Ingeleete.

Wanneer 't een klaere Lucht en helder We'er is, soo kanmen hier by naght de Lighten of Vyeringen der Erf-vyanden sien.

Daeghlijcks leggen hier ten minsten thien Galeyen gereed en Seylvaerdigh. Wanneer dan van de Vestingh de leus

werd gegeven, dat de Vyanden sich in Zee vertoonen, soo moeten al de daer tegenwoordig weefende Ridder (zynde in een groot getal, en welke nae dit Eyland den naem voeren, te weeten, Ridder van *Malta*) sich terstond met haere Wapenen tegens den Vyand *presenteeren*. Niemand werd hier verschoond. Alt' faemen moetense op de gedaghte Galeyen Ridderlijk tegens de *Turcken* strijden.

Voorts is in dit Eyland alles, wat tot 's levens onderhoud behoord, genoegh voor handen. Wat de goedheydt des Lands selfs sijn' Inwooners niet kan verschaffen, moet dickmael tegens wil d' onstuymige Zee daer aenwerpen; soo datmen hier overvloedigh viind alles wat men sou moogen bedencken.

Dit is nu alsoo oock de Beschryvingh van *Italien*, nevens de Landschappen en voornaemste Steeden deeses Gewests. Nu is noch overigh, op deselve wijs den Leefser voor te draegen 't geen den *Turck schen* Keyser in *Europa* beheerscht.

Byvoeghsel.

't **G**een de Paus in *Italien* besit, genoemd den *Kercklijcken Staat* (*Benevent* en *Avignon* uytgeslooten) heeft in de lenghte wel drie honderd, in de breedte ontrent honderd Mijlen. 't Begrijpt de Landen *Ferrare*, *Bolonia*, *Romanien*, *Marck d' Antona*, *Umbrien*, *Sabinen*, *Perusia*, een gedeelte van *Toscane*, 't *Patrimonium S. Petri*, *Romen* en *Latum*.

Romen, de Vorstin der *Italiaensche* Steeden, die oock voortijds de hooghte Rijksstaf gevoerd, en veele Koninghrijcken verde-

verdmoedighd heeft, leghd aen den Tyber-Vloed, in 't gedeelte van *Italien*, 't welck d'oude *Latium* hebben genoemd. De Lugt is hier ongefond en swaer, soo dat oock sels de *Romeynen*, hoe veel meer dan d'Uytlanders, sigh daer voor wel in aght hebben te neemen; insonderheyd 's morgens, en 's avonds in de schemeringh; wanneer 't best is; sigh in Huys te houden, volgens den raed der Genees-meesters.

't Godeelte, leggende onder *Monte d' Ore*, is alderminst bewoond, wyl de Lugt hier alder-onbequaemst is. 's Winters vriesd het hier somtijds even soo hard, als te *Weenen* of te *Straatsburgh*. 's Somers is 't hier in tegendeel soo heet, datmen nauwlijcks gemeenschap met malkaander kan houden. Boven dien werdmen over dagh seer geplaeghd van de Muggen, by nacht door een seecker slag van Light of *S. Jans-Wormen*, soo haest men maer een Kaers of ander Light in de Kamer brenght.

De hedenidaeghsche grootte werd van sommige gereekend op vijf *Duytsche* Mijlen in den omkringh; maer andere stellen minder. Voortijds hadse een omkreutz van vijftigh-duysend schreeden, en geweldig veel Inwooners. Ten tijde *Augusti* wierden'er gevonden twee-duysendmael duyend, volgens 't bericht van *Athanasius*. *Lipfius* seght, dat'er voortijds gewoond hebben by de veertigmael honderd-duysend Zielen. Maer ter deeler tijd sou haere wijde, volgens de verseeckeringh van geloofwaardige Schrijvers, niet boven de derthien-duysend schreeden zyn.

't Veld van *Mars*, 't welck voor de Stad pleegh te leggen, is nu de reghte Stad. En daer voorheenen de Stad heeft gestaen, zyn nu bynae niet anders te vinden, als leedige Heuvelen, of Hoven, Beemden, Ackers, en vervallene Mueren. De Stads-muer, die met seven-honderd en veertigh Thoornen pleegh beset te zyn, heeft'er nu niet boven de drie-honderd en tseftigh; volgens 't getuygenis van *Planimerus*, *Schraderus*, en andere. Sommige stellen negentien, andere een-en-twintigh Poorten.

De Stad werd verdeeld in veerthien Wijcken, of *Quartieren*. De Straeten zyn wel

taemlijk wijd en langh, sommige van meer als een halfuyr gaens, doch niet over al bebouwd: De meeste Huyfen vindmen by den *Tyber*; daer de Stad oock aldersterckst is.

De Bergen, binnen de Ringh-muer leggende, teldmen hedenidaeghs elf; als: 1. *Capitolinus*, of *Carpejus*. 2. *Palatinus*. 3. *Aventinus*, of *S. Sabina*. 4. *Colius*, of *Celio*. 5. *Esquilinus*, of *Cespio*. 6. *Viminalis*. 7. *Quirinalis*, anders *Monte Caballo*. 8. *Pincio*, of *Santa Trinità*; voortijds *Angli Horicelli* genoemd. 9. *Vaticanus* (daer nu des Paus Residentie en de *S. Pieters-Kerck* staet). 10. *Janiculus*, of *Monte d' Oro*; en *Montorio*. 11. *Mons Testaceus*.

Ses Steene Bruggen werden'er geteld, doch daer onder oock *Pons Milvius*, nu *Ponte Mole* geheeten, alhoewel twee Mijlen van de Stad af gelegen.

Soo wel de Geestlijke als Wereldlijke Huyfen der Stad *Roomen* steeken vol Cieraden.

't Getal der Kercken derven sommige op drie-duysent stellen, soo in de Stad als in de Voorsteeden. Andere laeten 't tot een goeden af-slagh koomen, en brighten, dat'er over de drie-honderd zyn, boven d'andere bekend, en die met hoopen besoght worden. Evenwel ontkennense hier meê niet, dat'er noch veel andere zyn, van een gringer aensien; maeckende misschien oock noch een goed getal uyt.

Onder d'aenlienlijkste zyn de volgende seven, wegens de meenighvuldige Beedevaerden, aldermeest beroemdt. 1. *S. Pieters Kerck* in *Vatican*; werdende gehouden voor de Heerlijkste, Pragtighste en Kostlijkste de desgantichen Werelds. 2. *S. Pauli Kerck*, op den *Ostiensschen* Wegh, buyten de Stad. 3. *S. Maria Majoris* op den Bergh *Esquilin*. 4. *S. Sebastiaan*, buyten de Poort *Capana*. 5. *S. Johan Lateran*, op den Bergh *Celio*. 6. De *H. Kruys-kerck* in *Jerusalem*, op even den selven Bergh. 7. *S. Laurentii Kerck*, buyten d' *Esquilinische* Poort.

Veel *Nationale* Gasthuysen zyn'er in deese Stad. De *Spanjaerden* werden opgenomen, versorghd, verquickt, in 't *Hospitaal* van *S. Jacob*. De *Francoisen* in dat van *S. Louis*. De

sommige van
doch niet over
uyfen vindmen
k aldersterktit

gh-muer leg-
ghs elf; als;
2. *Palatinus*.
4. *Colus*, of
6. *Viminalis*.
8. *Pin-*
tjds *Angli Hor-*
(daer nu des
-Kerck staet),
; en *Montorio*.

den'er geteld,
vius, nu *Ponte*
ree Mijlen van

s Wereldlijke
ken vol Cierac-

in sommige op
de Stad als in
ten 't tot een
righten, dat'er
oven d' andere
befoght wor-
hier meê niet,
van een gerin-
iffchien oock

in de volgende
vuldige Beede-
dt. 1. *S. Pieters*
gehouden voor
en Kostlijkste
S. Pauli Kerck,
uyten de Stad.
ergh *Esquilina*.
rt *Capana*. 5. *S.*
h *Celio*. 6. De
, op even den
kerck, buyten

zyn'er in deefe
n opgenomen,
e *Hospitaal* van
t van *S. Louis*.
De

De *Duyfche* gaen in 't Galthuys van *S. Maria dell' Anima*. D' *Engelsche* in *S. Thomas*. De *Portugeesen* in dat van *S. Anthony van Padua*. De *Polacken* in *S. Stanislaï*. De *Hongariers* in *S. Stephani*. De *Sweeden* in *S. Brigitta*. De *Florentiners* in *S. Johannis Baptista*. De *Vlamingen* in *S. Andries*. De *Brabanders* in *S. Juliani*. De *Britanners* in *S. Ivonis*. De *Lombardiërs* in *S. Ambrosii*. D' *Illyriërs* in *S. Hieronymi*. D' *Armeniërs* in *S. Marie Egyptiæ*; waer voor *Zeilerus S. Petri* heeft gesteld. Onder deefe is 't gedaghte *Engelsche* Galthuys *S. Thome* nu veranderd in een *Engelsch Collegium*. D' *Engelsche* Kooplieden hadden 't doen opreghten tot een *Hospitaal* voor die van haere *Natie*; vermits een arme *Engelsche* Vrouw, door gebreck van Herbergingh, 's naghts binnen *Romen* op de straet moettende blijven, van de Honden jammerlijk was verscheurd geworden. In de Kerck deefes *Collegii* leghd begraven den laetsten *Engelschen* Kardinael *Alanus*.

't Getal der *Collegien* en *Seminarien* werd van sommige derthien, van andere veerthien gesteld. Insonderheyd munt onder deselve uyt 't *Collegium* der *Jesuiten*: Waer in haeren *Generael* woond; die voor eenige Jaeren vier-en-twintigh *Secretarissen* hieldt. Soo veele Brieven ontfanghd hy van alle kanten, om te weeten alles wat in de Wereld omgact, dat hy gemeenlijk ter weeck over de driehonderd Kroonen aen Post-loon moet uytgeven.

Behalven deefe *Collegien*, en geweldigh veele Kloosters, is hier oock een Hoog-School.

Verscheydene heerlijke *Bibliotheeken* werden hier gevonden, en onder deselve de *Paulijcke*, of *Vaticanfche*: Die van *S. Maria*

in *ara Cali*: *S. Maria del Popolo*: *S. Maria sopra la Minerva*: *S. Augustini*: *Della Vallicola*: *Di S. Andrea della Valle*: *Del Giesu all Collegio Romano*. Daerenboven noch veel andere van particuliere Geleerde Mannen.

Onder de voornaemste Marekten worden geteld de *Backers-marckt*; d' *Offen-marckt*; de *Varckens-marckt*; *Visch-marckt*; *Kruyd-marckt*; en op *Campo Agens* (of *Martis*) de *Marekt* van allerley Waeren.

De *Burgers-Huyfen* zyn schoon, en veele derselve vercierdt met oude *Antiquiteiten*. *Marmore-geheugenissen* en *Afbeeldingen*.

Onder de *Pallaysen* munten insonderheyd op 't heerlijkste uyt dat van den *Pau*; des Groot-Hertoghs van *Florence*; des *Kardinaels di Cesis* (van 't welke *Schotus Itinerar. pars 2. cap. 8.* schrijft: *Indien Romen* niet anders bescigtigens-waerdighs had te toonen, soo kon alleen dit *Pallays* genoeghsaem vergoeden d' onkosten, van daer heenen te reyen); der *Farnesers*; des *Kardinaels Capoferto*, *Borgesi*; *Carpi*; der *Ursiners*, *Columneseri*, en veel meer andere.

Den *Bergh Capitolino* klimdmen op met honderdt aght-en-twintigh *Marmore Trappen*. Boven op den seiven staet een Kerck, genoemd *Ara Cali*, of den *Altaer des Homels*, nevens een *Minoriten-Klooster*. Beneden op een treflijke Plaets staet het *Roomfche* Raedhuys.

Niet verr van de groote Plaets, genoemd *Platea Notena*, of *Forum Agens*, aen den Hoeck van een Huys, staet het Beeld van den eerlijcken Heer *Pasquin*, waer aen de *Smaed* en *Spot-vogels* al haere *Pasquillen* tegens voornaeme Persoonen aanslaen.

TURCKYEN

I N

EUROPA.

Turckſche, of *Ottoman-
niſche* Rijk, is nae 't
Noorden van Polen on-
derſcheyden door 't
Geberght *Carpathi* en
de Rivier de *Nyſter*.

't Geberght, 't welck 't oude *Tauricam-
Cherſoneſum* in twee deelen verdeeld, is
de Grens tuſſchen de *Preopeniſche Tar-
saren* en 't Rijk des *Turcks*.

Voorts paeld dit Rijk tegens 't Noor-
den aen de Rivier *Tanaïs*, of *Don*, by 't
Mertiſche Meir, tot aen de Grenſen der
Circasſer Tartaren, en 't Geberght *Cauca-
ſus*, leggende tuſſchen 't genoemde
Meir en de *Caspiſche Zee*. Tegens 't Zuy-
den ſtoot dit *Ottomanſche* Rijk aen de
twee Vloeden *Euphrates* en *Tigris*: Aen
de *Perſiſche Zee*, met 't Vrughtbaer *Ara-
bien*, en *Over-Ethiopiën* in *Egypten*, tot
aen de Stad *Siena*, tegenwoordigh ge-
noemd *Aſua*: En aen de Woeltijnen
Nubia en *Barca*, in welke voortijds
gewoond hebben de ſoo ſeer beroemde
Volckeren *Garamantes*, tot aen 't Ge-
berght *Atlas*.

Tegens 't Ooſten grenſd het aen 't Ge-
bied van den *Soſi*, 't Koningh van *Perſien*.
Tegens 't Weſten aen dat van de *Scherif*,
Koningh van *Fez* en *Marocco*: By *Oran*
in *Barbaryen* aen de Kroon *Spaenje*: In
de *Middellandſche Zee*, aen *Golfo di Venetia*.
In *Dalmatien* en *Croatien* heeft het Na-
buerſchap met *Venetien*, en in *Hongaryen*
met 't *Huyſ Ooſtenrijk*.

Wanneer men de Grenſen des *Turck-
ſchen* Rijcks afmeet van 't Ooſten tot 't
Weſten, naementlijk, van de Vloed
Tigris af, tot aen *Golfo di Venetia*, ſon-
ſalmen delenghte bevinden te zyn ſes-
honderd *Duytſche* Mijlen: Van de *Perſi-
aenſche Zee* af tot aen 't Koninghrijk
Trenuſen aght-honderd Mijlen. De
breedte van 't Noorden nae 't Suyden,
te weeten, van de Stad *Derbent* aen de
Caspiſche zee, tot aen de Stad *Aden* in
Arabien aen de *Rode Zee*, ſtreckt ſigh
uyt tot op onrent ſes-honderd en veer-
tigh derſelve Mijlen. Van de Grenſen
des Koninghrijcks *Perſien* tot aen de
Stad *Oſen* in *Hongaryen* zyn oock meer als
ſes-honderd Mijlen weghs.

Alſoo dan beheerſcht de groote *Turck-
hedenſdaeghs* in yeder van de drie *We-
relds-deelen*, *Europa*, *Asia* en *Africa*
een geweldigh groot ſtuck Lands. Al-
leenlijk d' Oevers, of Zee-ſtranden,
onder ſijne *Turijdiitie* begreepen; bevat-
ten meer als ſelthien-honderd *Duytſche*
Mijlen weghs; vermits de geheele
Swarte Zee, 't *Mertiſche Meir*, de *Pre-
pontſche*, *Lyeiſche*, *Ciliciſche*, *Syriſche*
en *Egyptiſche Zeeën*, de gantsche *Arſhipo-
lagus*, oock een gedeelte van de *Jonſche*
en *Adriatiſche Zee*, onder zyn gebied
ſtaen.

't Gedaghte *Turckſche* Rijk heeft
gantschlijk geen gebreck van groote en
kleyne Vloeden. In *Asia* vinden ſigh de
ſoo ſeer beroemde Rivieren *Euphrates*

N

les *Turck-*
ten tot't
de Vloed
etia, soo
zijn fes-
de *Pers-*
inghrijck
len. De
t Suyden,
ne aen de
Aden in
reckt sijn
l en veer-
e Grensen
t' aen de
k meer als

ote *Turck*
drie *We-*
en *Africa*
nds. Al-
stranden,
n; bevat-
d *Duytsche*
geheele
, de *Pre-*
, *Syrische*
e *Archiep-*
de *Tonische*
yn gebied

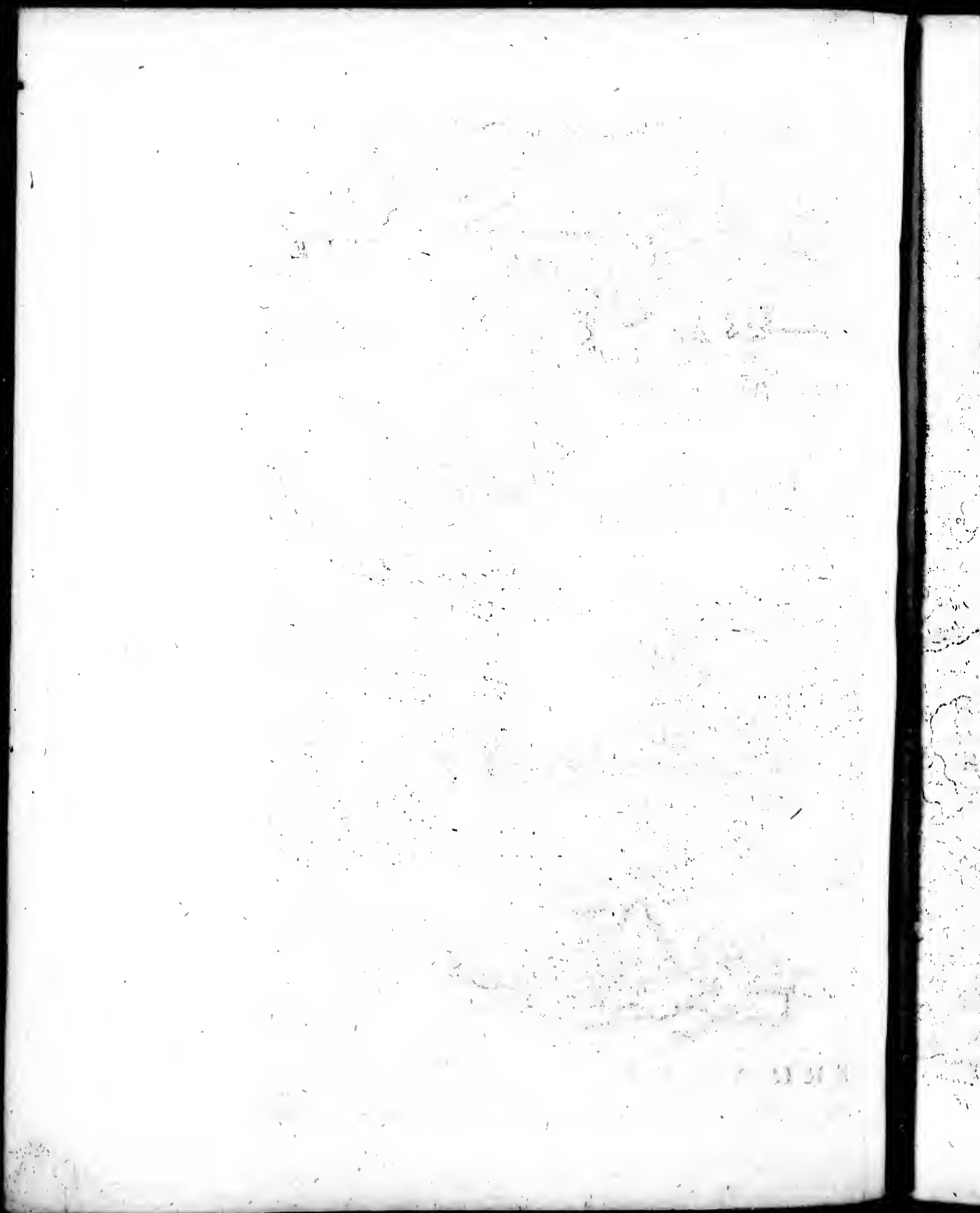
ijk heelt
groote en
len sijn de
Euphrates
en

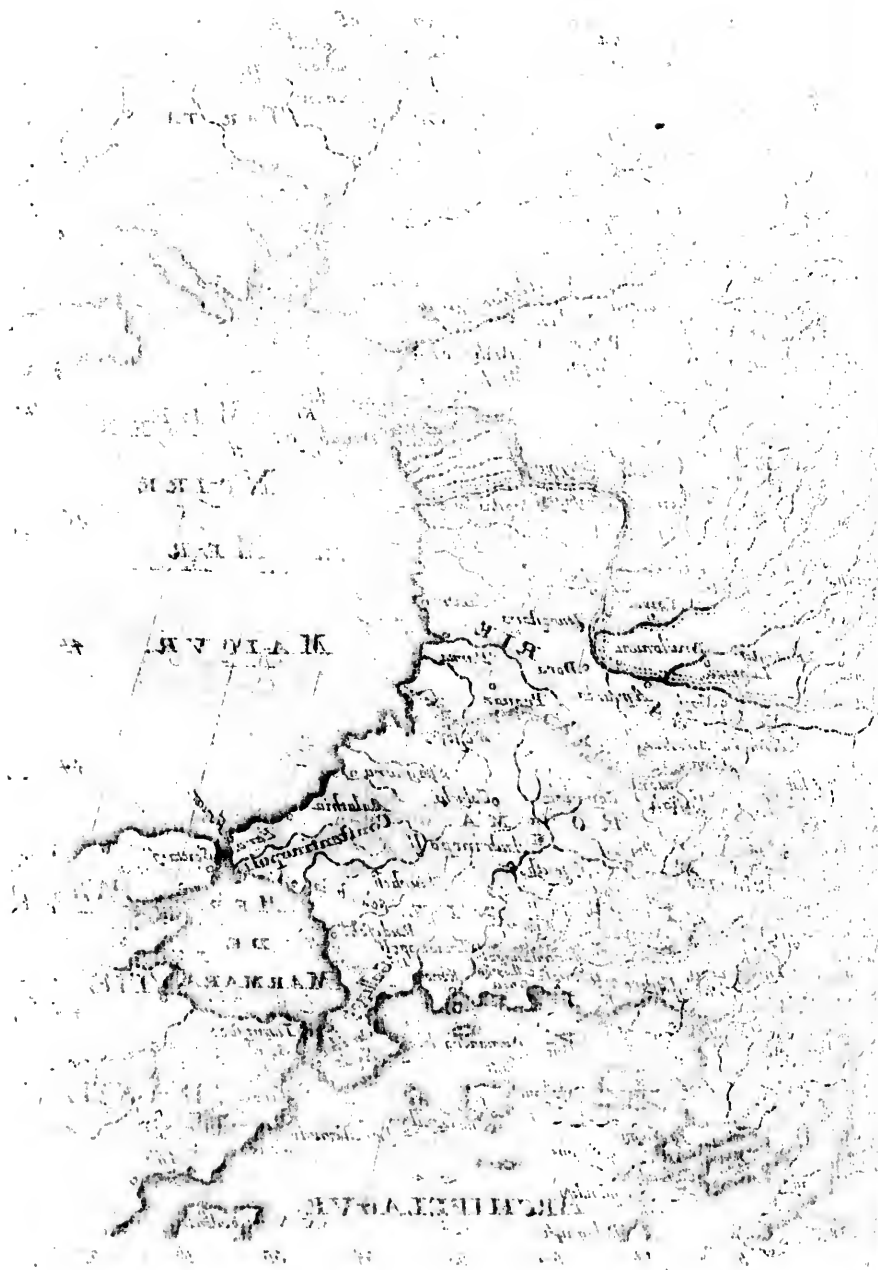

С
Л
Ж
И
О
М
Ф

д
м
д
т
в
М
л
Б
г
ф

С
к
ф
м
р

ф
д
ф
т

en *Tigris*, welke beyde 't Aerdſche *Paradijs* doorliepen; de *Jordaan*, in welke de Heere *Chriſtus* van *Johannis* werd gedoopt; de beyde *Potten* ſoo ſeer bekende *Vloeden* *Civros* en *Araxes*; nevens veel meer andere.

In *Europa* zyn de voornaemſte de *Donaauw*, de *Sau*, de *Trab*, of *Drab*, en de *Theiſa*, of *Teiſſa*.

In *Africa* de door geheel de *Wereld* hoogh-beroemde *Vloed* de *Nijl*, diemen (behalven dat hy voortijds 't Aerdſche *Paradijs* heeft bevooghtighd) met volkomen reght magh noemen de *Koningh* aller *Vloeden*.

Aen groote *Boffchen* en vermaerde *Gebergten* heeft dit *Rijck* oock gantschlijk geen *mangel*. 't *Geberght* *Caucasus*, of *Taurus*, in *Aſia*, kan men in de *Historien* beſchreven vinden onder ſijnen ouden naem *Imaus*, en aldaer ſeer uytmuntend voorgesteld, weegens ſijne ſonderlinge grootte en hooghte.

't Geheele *Turckſche* *Rijck* is wel ten deelen *Berghaghtigh*, maer evenwel meest effen *Land*. Aen ſommige *Oorden* zyn *Sandige* *Wilderniſſen*. *Onderuſſchen* is 't grootste gedeelte gantsch vruchtbaer en rijk in allerley *Graenen*, *Moeskruiden*, *Hulsvruchten*, heerlijke *Wijnen*, *Honigh*, *Suycker*, *Boomwol*; voorts van allerley *Gevoelt*, wilde en ramme *Gedierten*, *Viſchen*, en meer andere dingen.

Hier is oock geen gebreck van *Goud*, *Silver*, *Koper*, en andere *Berghwerken*: *Eedele* *Gesteenten*, en allerley *ſlag* van *Marmor*. Inſonderheyd vinden men te *Sidrocoppa* een bovenmaeten rijke *Silver-Mijn*.

Kortlijk, van alles wat tot des *Meaſchen* *leven* nodigh is, om 't ſelve 't onderhouden, vinden men hier een genoegſaemen, ja in veele dingen een overvloed.

Indien deeſe *Landen* ſoo vlijtigh en

vernunftigh wierden bebouwd, als in de *Chriſtenheyd* geſchied, den gedaghten overvloed ſou noch veel meer, en alles beeter koop zyn.

Al de gemelde *Landen* werden van den *Turckſchen* *Keyſer*, nae ſijn welgevallen, onder de *Veziers* en *Baſſen* uytgedeeld; oock van deſelve, ſoo langh hem ſulcks behaeghd, geregeerd. Want hy ſet haer af en aen nae ſijnen wil. Wijſd haer oock andere *Provincien* aen, beeter of ſleghter, enckelijck nae ſijn gelieven.

Derhalven is niemand van haer bekend, hoe langh hy in 't beſit van ſijnen *Staet* ſaiblijven; maer moet yeder uyr een veranderingh, of wel een geheele verſtootingh, te gelijk met het eynd ſijns *Levens* verwagten.

In *Aſia* werden geteld twee-honderd en vijftigh *Sangiacken*; welke te gebieden hebben over de *Begen*: En deſelve weer over de *Timarioten*.

Soodaenige werden *Timarioten* genoemd, welke de *Turckſche* *Keyſer* beloond met eenigh *Dorp*, *Land-goed*, *Hofſtede* of *Veld*. Waer tegens ſy geduerigh moeten onderhouden eenige *Soldaten*, nae de gelegentheyd der grootte haers *Timars*. Oock moetenſe, wanneer en waer heenen ſy geroepen worden, met haere onderhoorige in eygener *Perſoon* verſchijnen; en haeren *Keyſer*, ſoo langh den *Oorlogh* duerd, op eygene *kosten* dienen, met haer beſtemd getal *Soldaten*.

Over dit geweldigh-wijd-uytgebreyd *Rijck* (doch waer onder ſigh veele woeste en gantsch onvruchtbaere *Geweſten* bevinden) is alleen de *Turckſche* *Sultan* een volſtreckt of volmaghtigh *Heer*, *Koningh* en *Monarch*; oock den eenigen *Erfgenaem* van al de *Goederen* des *Lands*. Jac hy heerſcht oock ſelfs over de *Ligchaemen* ſijner *Onderdaenen* nae eygene *luſt* en welbehaegen. Hier van zyn

zyn sijne Geestlijke, jae oock den *Mus-*
ti, niet uytgesonderd.

Niemand heeft hier sijn eygen Recht. Niemand seght, dat hy yet eygens heeft; dat dit sijn Huys, sijn Land, sijn Waer, of yet anders is; maer alles wet hy heeft, behoord sijnen *Sultan*, of Keyser; behalven alleen eenige Familien en Geslaghten te *Constantinopol*, welcke de vryheyd des eygendoms is vergunt, uyt een enkele gehæden-belooningh, en daer over gegevene *Privilegien*, haer vergund van *Mahometh* den tweeden. Yeder houd sijn voor des *Sultans* Slaef, en niet voor sijnen Onderdaen. Geen Mensch derf tot hem spreekken, als met d'alderdiepste ootmoedigheyd.

Doch vermits de Keyser in soo een maghtigh-groot Rijk niet selver in persoon overal kan tegenwoordigh zyn, en deese ontelbaere meenigte des Volcks regeeren, soo is dit geheele Land, om dies te beeter orde te kunnen stellen, verdeeld in twee deelen.

't Eerste in *Europa*, stootende aen de *Christenbeyd*, werdt genoemd *Romanyen*, of *Romania*, wyl voortijds de Stad *Constantinopol* Nieuw *Romen*, en 't Landschap ter dier oorsaeck *Romania* wierd geheeten, zynde eygentlijk *Thracien*.

't Andere deel over Zee in *Africa* draeght den naem van *Anatolien*. Over beyde deese Heerschappyen steld hy twee Opper-Land-vooghten, van hem geheeten *Beglerbeg*, dat is, Heeren der Heeren.

Deese hebben onder haer veel' *Officieren* en Lands-Amptlieden; draegende den naem van *Vezir*, *Bassa*, *Sangiac*, *Beg* en *Aga*. Den eenen is gesteld over dit, den anderen over een ander Landschap, Stad, of aensienlijk Vleck. Tot deese *Officieren* en Eere-staten verkieft de Keyser gemeenlijk wel-ervaer-

ne bequaeme Mannen; die sijn by hem en dit geweldige Rijk welverdiend hebben gemaect.

Die sijn nu behoorlijk en getrouw in haer Ampt koomen te draegen, beloond hy rijcklijck met heerlijke Gaven: Hier tegens straft hy d'andere sonder eenige Ooghluycingh op 't strengste. Dit scharp opsicht veroorsaect, dat hy sijn soo wijd uytgebreyd Rijk tot noch toe tegens alle vermoeden heeft gehouden in een raemlijk-geruften stand.

De *Turckische Sultan* heeft sijn gewoone *Residenzie* in

CONSTANTINOPOL.

Deese Stad is voortijds geweest 't Hoofd des *Oosterfchen* Keyserrijcks, maer tegenwoordigh de Stoel van den gewoorenen vyand der *Christenbeyd*, de *Turckische* Keyser.

Hy heeft eenen sonderlingen Geheymen en Oppersten Raed, bestaende uyt ses *Vezier-Bassen*; of oock, nae sijn gelieven, uyt meer personen. In den selven werden voorgenomen en verhandeld alle groote en gewichtige Geschafren des Rijcks, 't zy datse Vreede, of Oorlogh, of andere saecken van een mercklijke aengelegenheyd betreffen.

Niemand kan *Vezier* worden, en in den Raed koomen, ten sy dat hy te voren *Bassa* is geweest.

Deesen Raed werd van de *Turcken* genoemd *Divan*; en gehouden yeder Maend, of oock alle vijftien daegen.

Heeft nu yemand 'teen of 't ander in deesen *Divan*, of *Ottomannische Porta*, voor te brengen, soo staet de deur voor hem

hem open, 'tzy hy een *Turck*, of een *Jode*, of een *Christen* moght zyn. Ten waere dan dat eenen fijnen maghtiger Vyand hem listighlyck door groote giften den wegh had afgefneeden, en den toegangh geflooten. Anders werd hy sonder eenige veranderingh toegelaeten.

Altijd werd de *Divan* feven uren langh gehouden. Menfchuyfd hier de faecken niet op de lange Banck; maer gaantsch fpoedigh werden defelve afgedaen.

In den meergedaghten *Divan* is *Præfident* den *Primo Vizier*, of opperften *Baffa*, hebbende een feer hooge *authoriteit*, en groot aenfien, wyl hy des Grooten *Turck* Plaets bekleed, en fijn Perfoon *reprefenteert*.

Deefen *Vizier* is den naeften nae den *Sultan*, en voerd het hoogfte geweld in al de *Turckfche* Landen.

Of fchoon den Grooten *Turck* niet altijd perfoonlyck in den *Divan* tegenwoordigh is, foo is echter de Kamer, of 't *Vertreck* des *Divans*, foodaenigh gemaect, dat hy, wanneer 't hem behaeghd, on-gefen en buyten haerer aller weeten haere Raedslaegen kan hooren. Ter deefer oorfaeck moet dit *Turckfche* Opper-*Parlament* in een geduerige vrees de voorkoomende faecken afhandelen.

Als nu eyndlyck den Raed opgeftaen is, foo werd alles, wat op des Keyfers goedvinden en *ratificatie* beflooten is geworden, hem getrouwlyck aengebraght. Valt hem nu in 't een of 't ander ftuck niet yet bedenklycks van een groot gewicht voor, foo laer hy 't by 't gemaecte befluyt beruften, sonder yets daer in te veranderen.

Indien yemand fijner Onderfaeten foodaenigh een faeck had, welcke hy aen niemand, als alleen aen den *Sultan* wou kondigh maecken, foo fteld hy een

Verfoeck-fchrift in, 't welck hy aen een Riedtaf vast heghit. Daer nae verwaght hy de gelegenheyd, dat de *Sultan* of uyt of in fijn *Pallays* rijd; en reyckt de gedaghte Stafeenen fijner Lijf-trauwanten toe. Deefen terftond de meeningh verftaende, neemdt de *Supplicatie* aen, en leverd defelve fijnen Heer over. Op geen andere wijs kan yemand lightlyck in perfoon voor den *Turckfchen* Keyfer koomen.

In *Asia* werden geteld vier-en-twintigh der voornaemfte *Baffen*, of *Turckfche* Landvooghden. In *Africa* vier. In *Europa* aght, als: te *Bamaluch*, in *Bosnia*. 2. Te *Ofen*, in *Hongaryen*. 3. Te *Temeswar*, in *Sevenbergen*. 4. Te *Sophia*, in *Bulgaria*. 5. Te *Gallipolis*, by *Constantinopol* in *Thracia*, of *Romania*. 6. Te *Capha*, in *Cherfonefo*. 7. Te *Griekfch-Weiffenburgh*, en 8. in *Groot-Wardatu*; anders *Groot-Waradin*.

In *Europa* is *Griekenland* verordonneerd over al de *Turckfch-Europæifche* Landen. Des felven Hoofd werd genoemd Heer der *Roomfche* Vorften. Hem volghd en *Beg* in *Morea*; die nae dit Landfchap werd geheeten *Morabeg*. Hy heeft fijne *Residentie*, of *Woonplaets*, te *Modena*.

Der *Baffen* Ampt is, de haer toebe- trouwde Vorftendommen en Heerfchappyn, foo door haer felven als door haere Dienaers en Soldaten, in een goeden Staet te behouden, alle *Rebellie* en weerspannigheyd in defelve te verhoeden; Regt en Gerechtigheyd t'oeffenen; oock in tijd van Oorlog met een seecker getal *Krijghsvolck* figh by haeren *Sultan* te voegen, en Ridderlyck tegens de *Vyanden* te ftrijden.

Geenen *Baffa* werd langer als drie Jaeren tijds in fijne *Provintie* gelaeten, maer dan (dickmael oock wel eerder) van daer geroepen. Derhalven weet yeder van haer de kans wel waer te neemen,

en fijn beft te doen, om in dien korten tijd veel geldt en goed by een te fchraepen; om door dien onrechtvaerdigen *Mammon* figh by de *Porta* goede Vrienden te maecten.

De Maght des Grooten *Turck* beftaet in fijne *Militie* te Water en te Land. Te Water onderhoud hy geduerighlijck twee Scheeps-vlooten; d'eenegenoemd d' *Africanfche*; doch defelve is gintfch en herwaerts verftroyd; d' andere de *Bosphorifche*; welcke oock niet by mal-kander is gevoeghd; vermitsfe allerwegen moeten paffen op de Scheepen der *Chriftenen*, infonderheyd der *Maltbefers*: Desgelijcks op die van de *Turckfche* Zee-rovers felvs, welcke gefaementlijck de Zee feer onveyligh maecten, en de *Turcken* groote fchaede toevoegen.

Onder de *Turckfche* Soldaten zyn een groot deel *Chriftenen*, welcke figh tot deefen dienst moeten laeten gebruycken. Haere Schip-lieden zyn gemeenlijck Harders uyt *Griekenland* of *Anatolien*; grove, ongefchickte, onervaerne Liederen.

De *Spahi* werden gefield boven de gemeene *Janifaren*. Vermitsfe byfonder-goede Ruyters zyn, foo werdenfe, wegens haere wackerheyd en vaerdigheyd geheeten *Spahi*, dat is, gefwinde.

Eer deefe te *Constantinopol* in haeren dienst treden, hebbenfe de Vryheyd, om een Maend langh te roven en te plonderen alles watfe bekoomen konnen. Even hierom moeten ter felver tijd de Winckels te *Constantinopol* en *Pera*, infonderheyd die van de *Chriftenen* en *Joden*, welckefe boven alle andere haeten, op 't vlijtighfte gellooten werden gehouden.

't Getal derfelver beloopt over de dertigh-duyſend; en yeder van haer diend den *Turckfchen* Keyſer met drie of vier Paerden.

Haere Befoldingh ontfangenſe ter Maend, tot dertigh Guldens. Haer Geweer is een Sabel en Flitsboogh; met een Koocker vol Pijlen op den rugg'. Sy zyn treffelijck-goede Schutters, welcke ſeer net weeten te micken.

Haere Kleedingh is meerendeel van roode en bruyne Verwe. Sy praelen met een groote witte Tulleband op 't Hoofd, in welckers midden een Kant of diergelijck maeckfel is, van meenigerley verwen; gewerckt van Sijde, of Sattijn.

Of nu wel de *Turckfche* Keyſer, als zynde een treffelijck *Politicus*, altijd met een ſonderlinge vlijt en ernſt daer op is bedaght, dat al fijne Krijghs-lieden haer' ordentlijcke Maend-gelden ten vollen en ſonder uytſtel wierden betaeldt; als wel weetende, dat 't Geld de reghte Senuw des Oorloghs is, ſonder 't welck den ſelven niet kan gevoerd noch voortgeſet worden; foo laet hy figh echter alderhooghſt hier aen gelegten zyn, wanneer hy beſlooten heeft, eenigen Aenſlagh voor te neemen, of yemand aen te vallen.

Op dat het nu immers niet moght ontbrecken aen Geld voor fijne Soldaten; en om defelve daer door diest te gewilliger, moediger en luſtiger te maecten, foo ſpreekt hy terſtond fijne Krijghs-Kaſtaen, en verſchoond fijnen Schat niet; maer deeldt'er rijcklijck van uyt.

Doch op dat nu fijne Schat-kamer, wegens foo veelley ſeer ſwaere Oorloghs-onkosten, niet leedigh en uytgeput moght worden: Op dat oock in alle voorvallende gelegenheden de Krijghsgelden, foo langh den Oorlogh dueren ſal, ordentlijck en ter reghter tijd konden werden gegeven, foo legdh hy terſtond op al fijn' Onderdanen, infonderheyd op de *Chriftenen* en *Joden* door al fijne Koninghrijcken, nieuwe *Contribu-*
tien

rienen Schattingen; waer uyt hy, ge-
lijckmen lichtlijck kan bedencken, een
geweldige meenigte Gelds treckt.

't *Turckſche* Rijk heeft ſigh in *Aſia*,
Africa en *Europa* niet weynigh uytge-
breyd.

In *Aſia* beheerſcht de *Turckſche* Key-
ſer deefe volgende Landſchappen, als:
Befangil (anders *Biſhinia*): Desſelven
Hoofdstad is *Burſia*, zynde voortijds
geweeſt de gewoone *Reſidentie* der *Turck-
ſche* Keyſeren. *Rheni* (anders *Ponto*):
Desſelven Hoofdstad is *Chiuſai* (*Flago-
nia*). *Gianech* (*Cappadocia*): De Hoofd-
ſtad deefes Landſchaps was voortijds
Trapezunt, of *Trebifonde*: Doch tegen-
woordigh is *Amafia* in haere plaats ge-
koomen. *Carafia* en *Bluboda*; welke
d' Oude voor deefen de twee *Mifen* heb-
ben genoemd; waer in *Chio* voor de
Hoofdstad *paſſere*. *Troada*, hebbende
de Stad *Spiga* ten Hoofdpijlaets. *Sar-
cum*; ſoo werd tegenwoordigh geheee-
ten 't Land, 't welck van d' Oude is ver-
deeld geworden in *Phrygiam*, *Colidem*,
en *Lydiam*; by de Geſchiedſchrijvers
ſeer wel bekend, wegens de Koningen
Midus en *Croefus*. De Hoofdstad is ge-
noemd *Magneſia*: Nae deſelve volghd
Pergamo; welke, alhoewel meeft ver-
woeft, echter noch hedendaeghs ſigh
beroemd op haeren geweefenen Meede-
burger, den vermaerden *Galenus*. *Chian-
gan* (*Gallacia*), waer in de Hoofdstad is
Chuto. *Agogna* (*Iconia*), heeft ten
Hoofdstad *Cogna*. *Saura*, (*Iſauria*)
heeft ten Hoofdstad een Plaets van dien
ſelven Naem. *Berſageli* (*Pifidia*); de
Hoofdstad is *Celeſtria*. *Ruiſon* (*Lica-
onia*), heeft ten Hoofdstad de wijd-ver-
maerde Stad *Smirna*. D' Inwooners
toonon noch hedendaeghs de Vreem-
delingen hier 't Graf van ſoo hoogh-be-
roemden Poet *Homerus*.

Voorts noch *Cacaro* (*Caria*): Des-
ſelven Hoofdstad is *Meſt*. Niet verr'

hier van daen heeft men voortijds geſien
't wonderlijck-heerlijck Graf des Ko-
ninghs *Maſſoli*, van d' Oude gereekend
te zyn eene der ſeven Wonderwercken
des Werelds. *Benefacum* (*Pamphiliën*);
waer in de Hoofdstad is *Satolia*. *Ottoma-
nica* (*Lycien*), hebbende *Fifchio* ten
Hoofdstad. *Caramania* (*Cilicien*), wel-
kers Hoofdstad voortijds is geweeſt de
ſeer heerlijcke Stad *Tarſo*, jegenwoor-
digh genoemd *Sama*; gebouwd van den
Koningh *Sardanapalm*; en by een yeder
genoegh bekend, wegens den *Apoſtel*
Paulus, wiens Vaderland en Geboorte-
plaets ſy geweeſt is.

De nu gedaghte ſefthien *Provincien*,
welcke voortijds meerendeel haer' ey-
gene Koningen hebben gehad, werden
tegenwoordigh begrepen onder den een-
igen Naem van *Natolien* (*Anatolien*)
of *Aſia minor*.

Camach (*Comagena*) heeft ten Hoofd-
ſtad de door de geheele Wereld ſeer be-
roemde Koopſtad *Alepo*. *Antachi* (*Ce-
leſyria*), waer in de voornaemſte Stadt
is *Soldin*. *Sejan*, zynde 't reghte *Syrien*;
waer in tegenwoordigh d' opperſte
plaets heeft de voortreflijcke, ſchoone
en groote Stad *Damaſco*. *Korſul* (*Phæ-
nicien*); hebbende ten Hoofdstad de be-
kende Stad *Seida*, voortijds geheeten
Sidon. *Laſcia* (*Paleſtina*): De voor-
naemſte Stad is noch hedendaeghs *Je-
ruſalem*. *Daron* (*Idumea*) waer in *Seal-
ona* (*Aſcalon*) de Hoofdstad werd ge-
reekend.

Deefe ſes *Provincien* werden in 't ge-
meen hedendaeghs begrepen onder den
naem van *Sumſon*, of met den ouden
Naem geheeten *Sirca*.

Boven dien beſit den Grooten *Turck*
noch in *Aſia* 't Landſchap *Ajaſon* (Groot-
Armenien) hebbende ten Hoofdstad *Ban-
Diarbec* (*Meſopotamia*) waer in de voor-
naemſte Stad is geheeten *Caramit*. *Cal-
dar* (*Chaldea*); hebbende ten Hoofd-

Stad Babylon, of Bagdad (*Bagadet*), aen de Vloed *Tigris*, allerweegen genoeghaem bekend, wegens de *Refidentie* van den *Mahometaenfchen* aldaer zynde *Calipha*; niet minder als voortijds d'oude Stad *Babylon* (gelegen negen Mijlen van deefe, aen de Rivier *Euphrates*), wegens haere Stichtster *Semiramis*, en haer' eygene Heerlijkheyd, waer van de Gefchiedfchrijvers foo veel hebben gefchreven. *Gianien* (*Arabia Felix*, of geluckigh *Arabien*); waer in de voornaemfte Steeden *Zebis*, *Mecha* en *Medina*. D'eerfte is wel bekend, wegens de groote meenigte der aldaer zynde Speceryen en Reuckwercken: Maer beyde d'andere zyn insonderheyd door de geheele Wereld vermaerd, ter oorfaeck van d'overgelovige *Mahometaenfche* Beedevaerden.

Tot *Asia* onder 't *Turckfche* Gebied werden noch gereeckend deefe volgende Eylanden; te weeten:

't Eyland *Cyprus*, waer in de Stad *Nicosia* voor de Hoofdstad, en *Famagusta* voor de Sleutel des gantschen Koninkrijcks en de Vastigheyd des felven werd gehouden.

't Eyland *Rhodus*; hebbende voortijds gehad het geweldige over de Haven staende Kopere Sonne-beeld, genoemd *Coloffus*, geteld onder de seven Wonderwercken des Werelds. In onser Vadersen tijd is 't uytsteekend beroemd geweest, wegens d'aldaer woonende *Rhodifer* Ridders. De Stadt heeft een evangelijschen Naem; zynde een Veftingh, voorsien met drievoudige Mueren, een treffelijk Kasteel, en een dubbele Scheeps-Haven. Onder alle *Turckfche* Sterckten is deefe aldermeest met goed Gefchut verseeckerd; desgelijcks oock wel verforghd van allerley andere Noodwendigheden.

Onder d'overige Eylanden werden voor de principaelste en beste gehouden

Scarpanto, *Sama*, *Chio* en *Metelina*. Haere voornaemfte Steeden hebben even deselve Naemen.

Al de tot noch toe genoemde Landfchappen, zynde den *Turckfchen* Keyfer in *Asia* onderworpen, werden geregeerd van aghthien *Beglerbegs* of *Begliarbeyen*; onder welcke drie *Viziers*, d'overige *Baffen* zyn.

Den eenen *Vizier*, of *Viceroy*; is Stadhouder over *Natolien*. Onder zyn Gebied staen de Landfchappen *Caria*, beyde de *Mifien*, *Jonien*, &c. Yeder *Provincie* werd affonderlijk weer geregeerd van haer eygene *Sanziacs*, over welcke al t' saemen den *Vizier* 't *Commando* voerd. Deesen *refideerd* in de Stad *Smirna*.

De tweede *Vizier* is Stadhouder over *Babylonien*. Onder zijne Heerfchappy staen de Landfchappen in *Woest-Arabien*, en andere daer rondom geleegene Gewesten. Hy *refideerd* in de Stad *Bagadet*, of *Babylonien*.

De derde *Vizier* heeft onder zijn Bevel *Gianien*, of *Arabia Felix*, en andere verr'afgelegene *Provincien*. Ter welker oorfaeck de *Turckfche* Keyfer hier altijd steld den alder-getrouwften en verftandighften onder al zijne Heeren.

De *refterende* *Provincien* werden geregeert van de gedaghte vijftien *Baffen*; te weeten:

Den eerften heeft onder zijn gebied de Landfchappen *Caramanien* en *Pamphilien*. Yeder *Provincie* werd weergegeert van eenen eygenen *Sanziac*; doch deselve staen onder het *Commando* van den *Bassa*. Hy *refideerd* in de Stad *Sama*. Om geen onnodige herhaelingen te maecten, foo moet den Lefer deefe Regeerings-vorm even alsoo verstaen van al de volgende.

Den tweede *Bassa* regeert over *Anatolien*, *Kleyn-Armenien*, en een gedeelte van

van Cappadocia. Hy woond in de Stad Marar.

De derde beheerscht 't overige van Cappadocia; en resideert in de Stad Amasia.

De vierde heeft onder zijn Gouvernement Galatia; en onthoudt sich in de Stad Eute.

De vijfde heeft Bevel over Lycaonia, Isauria, en Pisidia. Hy woond in de Stad Cogna.

De zesde heeft onder zijn Commando Bithynien, Ponto, en Paphlagonia. Resideert in de Stad Bursia, of Bursa.

De zevende bestiert een gedeelte van Kleyn en Groot-Armenien. Heeft zijne woonplaats in de Stad Erzurum.

D'aghtste is gesteld over Diarbeck, of Mesopotamien; en heeft zijne residentie in de Stad Caramit.

De negende voert het gebied over Chaldea, en woond in de Stad Balferi.

De thiende heeft onder sich Comagena; en voert zijne Hofhoudingh in de beroemde Stad Alepo.

D'elfde heerscht over Cyria, Celestria, Palestina, Phœnicia, en Idumea. Heeft zijne woonplaats in de Stadt Damascus.

De twaelfde gouverneert over de rest van Groot-Armenien, en resideert in de Stad Ban.

De derthiende bestiert Arabia Petrea, of 't Steenigh Arabia. Hy woond in de Stad Medina.

De veerthiende regeert over Servien; en heeft zijne residentie in de Stad Ervan.

De vijfthiende en laetste heeft onder zijn Commando 't Eyland Cyprus: Woond in de Stad Nicosia.

Al de nu verhaelde Landschappen, gelegen in Asia, werden van den Turkschen Keyser nae zijn welbehaegen uytgedeeld onder de Viziers en Bassen; oock

van deselve geregeerd, soo langh, en en niet langer, als 't hem gelieft. Hy steld haer af en aen soo dickmael hy wil. Geeft haer andere Provincien, beeter of sleghter, te regeeren, nae zijn welgevallen. Derhalven weet niemand, (gelijk wy alreeds voor heenen hebben geseghd) hoe langh zijne regeeringh sal dueren.

Wat Timarioten zyn, hebben wy gehoord. Van deesse soort werden alleen in Asia gevonden over de driemael honderd en twintigh duysend, welke al t'saemen, op ontbooden zynde, in eygener persoon ten Oorlogh moeten verschijnen. Geen Timar is soo geringh, die niet drie Soldaten moet verschaffen en onderhouden.

De gedaghte Timarioten zyn meerendeel oude en in den Oorlogh wel ervaren Soldaten, welke de Turksche Keyser, tot vergeldingh van haere aen hem beweefene diensten, met een Timar (te weeten, een Dorp, Vleek of Landgoed) beschenckt; welke Gift sy besitten soo langh als se leyen, of oock nae 't welgevallen des Grooten Turks; die haer somtijds hier van ontfiet; desgelijcks een beeter of sleghter Timar aenwijst. Op deesse wijs kan de Sultan alleen nyt Asia een ongelooflijcke meenighe van Volck by een brengen.

Onder 't Turksche Gebied in Asia woonen een groot getal Joden, zynde gintsch en herwaerts verstroyd. Insonderheyd werden'er seer veele gevonden in de voornaeme Koopsteeden, als Alepo, Angori, Safer en Smirna.

Van de Turcken werden se vry hard gehandeld; doch de meeste Tollen zyn in haere handen. Vermits nu den ouden onverfoenlijcken laet tegens de Christenen geduerighlijck haer byblijft, soo zyn se oock de Turcken tegens deselve dies te getrouwer.

Desgelijcks woonen onder d' Ottomanische

mannishe Heerschappy in *Asia* veelerley *Setten* der *Christenen*. Van de voornaemste der selve sullen wy hier kortliik eenigh gewagh maecken.

De *Melchiten* zyn *Griecken*. Deese woonen in een groote menigte door geheel *Turckijen*. Hebben oock over haer vier *Patriarchen*, in vier bysondere Hoofdsteden, naementliik, te *Jerusalem*, te *Constantinopol*, te *Antiochien*, en te *Alexandrien*.

De *Georgianen* en *Circassers* zyn in haeren Godsdienst haer bynae gelijk. Haere Monicken en Papen noemen sigh van d' Orden *S. Basilii*.

De *Nestorianen* vindmen aldermeest in *Diarbeck*, of *Mesopotamien*, en *Chaldea*. Deese hebben twee *Patriarchen* in de twee Steeden *Mossalen* *Caramit*.

De *Diascorianen* onthouden sigh aldermeest in Groot en Kleyn *Armenien*, *Caramanien*, *Bithynien*, *Syrien* en *Mesopotamien*. Hebben desgelijcks twee *Patriarchen*; waer van den eenen woond in de Stad *Emcanim*; den anderen in de Stad *Sis*.

De *Jacobiten*, of *Costen* (*Copten*) woonen in een taemliik geral door *Mesopotamien*, *Babylonien* en *Syrien*. Hebben een *Patriarch*, die voortijds sigh ophield in 't Klooster *Gisran* by de Stad *Merdin*; doch tegenwoordigh resideerd in de Stad *Caramit*. Haere Kloosters, zynde vry veel in getal, zyn van d' Orden *S. Antoni*.

De *Maroniten* koomen onderal d' andere 't Gelooft der *Roomschgesinde* aldernaest. Meerendeel onthoudense sigh in de Steeden *Alepo*, *Damasco*, *Tripoli*, en in 't Eyland *Cyprus*. Haeren *Patriarch* woond op 't Geberght *Libanon*, ontrent vier Mijlen weghs van de Stad *Tripoli*.

In *Europa* beheerscht de *Turckische* Keyser alles wat voortijds de *Griekische*

Keyfers hebben beseeten. 't Werd van de *Turcken* genoemd met een gemeenen Naem *Rumelia*, dat is *Gracia*, of *Griecken*.

't Half-Eyland *Morea* heeft in den Omkreytz honderd en twintigh *Duytsche* Mijlen. Voortijds is 't geweest een seer beroemd Land, wegens d' oude *Spartanen* en *Lacedaemoniers*. Alwaer noch hedensdaeghs de Stad *Mistra* Landwaerts de voornaemste plaets heeft; oock sigh noch beroemd van der oude Stad *Lacedaemon* hoogh-vermaerde Heerlijckheyd.

Thanna (*Thessalica*): De voornaemste Stad in dit Gewest voerd dien selven Naem.

Amni (*Epirus*); waer in de voornaemste Stad is *Butrimo*, leggende tegens over *Corfu*. Voor deelen is se alerweegen bekend geweest, wegens den wijd-vermaerden Koningh *Pirrhus*.

Albania: Welckers Hoofdstad en Vestingh is *Croja*.

Macedonia, voortijds een seer wijdberught Land, wegens sijnen voortreflijcken Koningh *Philippus*, en desselfen Soen *Alexander* de Groof. De geweldige en seer groote Koopstad *Salonich* (*Thessalonica*) is noch hedensdaeghs de Hoofdstad deeses Landschaps.

Romanien (*Thracien*), hebbendeten Hoofdstad de groote nieuwe Stad *Adrianopol*.

Ondertusschen is (gelijk wy vooreneen alreeds geseghd hebben) de Stad *Constantinopol* de voornaemste Hoofdstad van *Griekenland*, en des gantschen *Ottomannischen* Gebieds: Waer in oock de *Turckische* Keyser sijne Residencie en Hofhoudingh heeft.

In *Bulgaria* is de Stad *Ternova*. In *Servia* de Stad *Griecks-Welssenburgh*: Voortijds geweest een seer beroemde Plaets. Sy leghdaen den Hoeck, daer

de

de *Savin* in den *Donau* valt. 't Is een raemlyck-groote Stad; waer van 't een Deel, gelijk oock 't Kasteel, op een Hooghte leghd. Aen d' eenē sijde loopt den *Donau*, op d' andere sijde de *Sau* daer voorby. Hier is een schoon en wel-gebouwd Koopmanschaps-Huys, met heerlijcke, wijde, verwelfde Gangen, 't eenemael met lood bedeckt, gelijk oock 't Slot, en de *Moskeen*, of *Turck sche Kercken*. De *Kramers* hebben hier allerley Waeren veyl. De Muer aen 't gedaghtē Kasteel staet noch onverbroocken, zynde wel voorzien van seer schoone, hooge, sterke Thoorren; opgebouwd van vierkante Steenen. Doch 't selve blijft onbeseit van Soldaten, wanneer er geen gevaer van Vyanden voor handen is. Doch de Ringmuur om de Stad is gantsch vervallen, soo dat nu deesē Plaets een open Vleck schijnd te zyn. De Huysen zyn hier seer slecht; de Straeten gantsch onsuiver. Men vind hier ontrent veel Buffel-Offen.

De Groote *Turck* besit noch daerenboven een groot deel van 't Koningrijk *Hongaryen*: 't Welck voortijds seer groot is geweest; als s'gh uytgestreckt hebbende van de *Swarre Zee* tot aen *Oostenrijck*; en van *Polen* af tot aen 't *Adriatische Meir*; soo dat het eenige Koningrijcken onder s'gh had. Maer sedert 't Jaer 1396. is 't door innerlijcke Tweedraghten en boose Raedslaegen daer toe gekomen; dat tegenwoordigh 't grootste deel deeses Gewelts 't *Turck sche Jock* onderworpen is; alhoewel 't noch den ouden Titel behoud.

By de Kroningh van Keyser *Maximiliaen* den tweeden werden hem, behalven de Vanen en Wapenen des Koningrijcks *Hongaryen*, oock voorgedragen die van de Koningrijcken *Dalmatien*, *Croatien*, *Slavonien*, *Servien*, *Bosnien* en *Bulgarien*.

Dalmatien is een gedeelte van *Illyrien*; en heeft tot Grensen tegens 't Westen *Putriam*; Tegens 't Suyden d' *Adriatische Zee*, nevens veel Elanden: Tegens 't Oosten *Bosnien*, of *Basnien*: En tegens 't Noorden *Croatien*, of *Criabiatien*.

In *Dalmatien* leghd oock d' oude seer beroemde Stad *Ragusa*; zynde een *Republicq* op s'gh selfen; maar moechter den *Turck schen* Keyser voor Bescherm-Heer erkennen: Die in dit Landschap *Dalmatien* een goed deel besit.

Slavonien behoord heden daeghs gantsch onder den *Turck*. Heeft tot Grensen tegens 't Noorden de *Drab*: Tegens 't Suyden de *Sau*: Tegens 't Westen de Stad *Garnicza*; en tegens 't Oosten 't gedeelte van *Hongaryen*, 't welck men noemd *Pannonia Bulalia*. *Servia* leghd tusschen *Bosnia* en *Bulgaria*: 't welck van sommige *Rascia*, en des selfen Inwooners *Rascii*, of *Rascen* ('*Ratzen*') werden genoemd. Andere geven 't oock den naem van *Thracien*.

Wat nu voorts *Bosnia*, of *Bosnia*, betreft; dit Land is een gedeelte van *Illyrien*; stootende tegens 't Noorden aen de *Sau*: Naer 't Oosten is de *Vloed Bosna*; van welke dit Land den Naem voerd: Tegens 't Suyden d' *Adriatische Zee*; en tegens 't Westen *Dalmatien* en *Croatien*. 't Is een Bergh-aghtigh en rauw Land; doch men vind hier een seer kostlyck Silver-Berghwerck. De *Turck sche* Keyser, als nu Heer van *Bosnia*, steld te *Banialuca* een *Bassa*, gemeenlyck genoemd den *Bassa* van *Bosnien*.

Belangende *HONGARYEN* selfs, den Bodem deeses Gewelts is seer vruchtbaer, soo datmen d' Ackers niet behoeft te Mesten: En evenwel wassen de Koorn-vruchten 't eenemael overvloe.

oervloedigh. Appelen, Peeren, Karlsen, Queeen, Noten, Kallanien, Meloenen, Persicken en diergelijcke vindingen hier in meenighden. De Wijn is aen sommige Plaetsen soo treflijk, goed en sterck, datmen deselve kan vergelijken by de beste *Spaensche* en andere stercke Wijnen.

't Goud is hier gantsch voortreflijk, en gewisselijk soo goed, indien niet beeter, als 't *Arabishe*. Men vind hier desgelijcks meer Silver, Yseren Koper, als in eenigh ander Land. Men houwd hier oock, even gelijkmen de Steenen uyt, de Steen-groeven doet, een seer heerlijk en suyver Sout. 't Ontbreeckt hier echter oock niet aen Sout-Water. Een grooten oervloed is'er van Marmer, schoon rood, en wit.

Daerenboven werden hier gevonden Krystallen, Rubynen, Jaspis, Diamanten, Turkoisen, en insonderheydt Opalen. Voorts Vermillioen, Antimonie, en diergelijcke dingen. Oock niet weynige goede Kruyden, dienstigh tot Artzenyen.

De Lugt is hier (behalven alleen aen weynige Plaetsen) gesond: Doch in de Soomer op de Vlacken hittigh, en op de Geberghen koel.

D'Inwooners zyn goede Krijghslieden, waeckende voor de *Christenheyd*, met een goede genegentheyd, om haere Vryheyd kloeckmoedigh te verdedigen.

Weynigh bemoeyense sikh om Hoflijke Seeden en hooge Konsten te leeren. Echter beneertigense sikh meereendeel, om de *Latijnsche* Tael te verstaen.

Met een sonderlinge begeerte nuttigen de *Hongariers* de Knoploock, even gelijk de *Spaensjaerden* de Radijs. Op de Feest en Hooghtijds-daegen draegense Rocken en Hoeden, gevorderd met seer kostlijck Vel-werck; selfs

oock midden in de Somer, en in de grootste hitte.

Wy sullen nu koomen tot de Steeden, die den Grooten *Turck* in *Hongaryen* besit; welcke zyn:

BANIALUCA;

VAn sommige genoemd *Bamaluch*, is een Stad in *Bosnia*, alwaer den *Turckschen Beglerbeg* over *Bosnia* sijne *Residentie* heeft. Sy heeft een seer valt Kasteel; 't welck *Andreas Radatovits*, nevens de gedachte groote Stad *Banialuca* (leggende in de lenghte by beyde d'Oeveren van de Rivier *Verban*) uyt verslaeghdheyd en vrees ontrent 't Jaer 1527. in brand stack, en 't selve daer op verliet. Door een even diergelijcke *Lafhertigheyd* zyn veel andere Plaetsen de *Turcken* ten deel geworden.

B E R I S L O,

EEn Steedeken in *Croarien*, door de *Turcken* overweldighd en ingenoomen.

C A R A N U M,

EEn Stad, welcke sikh, nevens de twee Steeden *Sebess* en *Lugassio*, in 't Jaer *Christi* 1552. (wijl alle drie deese Plaetsen seer swacke en oude Mueren hadden) onder seeckere bedongene Voorwaerden aen de *Turcken* overgaf, met behoudingh haerer Vryheden. Voortijds heeft aen haer behoord de Vooghdy of 't Ampt *Severia*, als leggende tusschen deese Stad en *Temerwar*.

CLISSIA,

IN *Dalmatien*. Dit Kasteel legdh dicht by en boven de seer beroemde *Venetiaensche Stad Salona*, op 't hoogste eens Oords, 't welck tegens allerley geweld onverwinlijk is: Alwaer oock Koningh *Bela*, doe hy van de *Tartaren* uyt *Hongaryen* was verdreven geworden, sijne Kinderen in bewaeringh heeft gedaen.

De *Turcken* hebben deese Sterckte in 't Jaer 1537. (nae een langhduerige Belegeringh, en opbouwingh van twee Kasteelen, om te verhinderen dat yets daer binnen moght koomen) eyndlijk door Honger en Dorst bedwongen. De *Christenen* trocken wel op, ter hulp van de Belegerde, doch wierden van de *Turcken* gellaegen.

VYF-KERCKEN.

DEese Bischoplijke *Hongarische* Stad legdh vier Mijlen van *Soclofia*, tusschen de Rivieren *Donau* en *Drab*, bynae in een gelijke wijde van d'een en d'ander. S' is noch van Menschen handen noch door de Natuer bevestighd, vermitsse van den daer by leggenden hoogen Bergh *Mecoco* lichtlijk kan beschooten werden. Doe deese Stad van den *Turckischen* Keyser *Solyman* in 't Jaer 1543. veroverd wierd, hadse maer alleen oude Mueren en Thooraen, welke noch niet in haer geheel stonden.

Sy legdh seer lustigh. Is oock wel voorssen van gesonde Wateren, Bronnen en Beeckjens. Allerley Levensmiddelen zyner in overvloed. Oock vindmen hier een seer heerlijcken Wijn; desgelijcks een meenichte van Swijnen,

wegens de naebuerige Boffchen. Ander Vee is'er niet gebreck. De Visch is hier seer goed koop.

Sultan Solyman nam op den twintighsten der *Hoy-maend* des genoemden Jaers deese Stad in. 't Volck des Keyzers *Ferdinandi* was'er voor de Belegeringh uitgevloten. De Bischop *Stanislau*, de Priesters, Monicken en Nonnen (welcke onderwegen van de *Hongariers* selver geplonderd, oock ten deelen omgebragt wierden) waeren haer gevolghd. De *Turckische* Keyser heeft de Kercken, insonderheyd de schoone Slot-Kerck, genoomd *S. Pieters*, zynde 't werck der oude Koningen, tot sijn Overgeloof laeten inwyen; behalven eene of twee, welke hy liet blijven voor de *Christenen*, die niet konden ontloopen; of indienze al gekonnen hadden, niet wisten waerwaerts sy haer begeven souden. Van deesen tijd at is *Vyf-Kercken*, onder de *Turcken* gebleven.

Maer met den aenvangh des Jaers 1664. ontrent den uytgagh van *Januarij*, heeft de Heer Generael *Nicolaus* Graef van *Serin*, en des Rijcks Generael-Waghtmeester de Graef van *Hobentloo*, deese Stad niet alleen Stormenderhand ingenoomen, maer oock al de geene, die geen *Christenen* waeren (welcke sich eerst in haere Huysen hadden gesalveert) ter neer gehouwen, de Plaets gantsch uytgeplonderd, en daer nae in brand gestoocken.

D'oorfaeck hier van was, om dat d'Inwooners eerst met hem hadden geaccordeerd, tot overgevingh van de Stad op seckere Voorwaarden. Doch als de Beleggers nu binnen trocken, speeldense met haer Geschut dapper onder haer; soo dat'er niet weynige dood bleven.

't Kasteel, waer in een goed getal *Turcken* waeren gaerseld, verweerde
Nn sigh

tigh seer hevigh. D'andere deden'er een Aenval op, onaangefien sy tot dit werck met Geschut en Ammunitie niet wel voorfien waeren; doch moesten affaeten met taemliijk groot verlies; selfs oock van eenige voornaeme Officiers; waeronder gevonden wierden de Generael-Wagmeester Hammerlingh, de Heer Graef van Herberstein, Maltbaser Ridder, en meer andere.

GUILA of JULA,

Een *Turcksch* Grens-huys aen de Rivier *Chrysio*, of *Keres*; in 't Jaer 1566. van de *Turcken* (eerste voor *Sigerb* trocken) veroverd, nae datse seer groote schaede daer voor hadden geleden. Niet lightliijk soudense oock noch Meester zyn geworden, indien den daer binnen leggenden Oversten *Ladislav Quercenius* (of *Keretschin*) door onvoorsightigheyd en vrees de Stad en 't Kasteel aen de Vyanden niet had overgegeven, op seekere *Conditien*; welcke echter van de *Turcken* niet gehouden wierden. De gemelde *Quercenius* wierd nae *Constantinopol* gevoerd, en aldaer verworht, door toelaetingh des *Turckschen* Keyfers *Solyms*, Navolger van *Solyman*.

G R A N,

I S voortijds geweest een voornaeme Aerds-Bischopliijcke Stad in *Onder-Hongaryen*, gelegen aen 't Water *Gran*; 't welck daer tegens over in den *Donauw* valt. Haere Leghplaats is ses Mijlen beneden *Comorra*, in een seer schoon en lustigh Gewest; daer alles genoegh veyl is, en desgelijcks een seer goede *Wijn* wast. Men vind hier oock een seer heerlijck Bad.

In 't Jaer 1605. wierd deese Plaets van den *Vizier-Bassa Mehemet* aen drierley Oorden aengegrepen; soo dat den Aenval geschiedede op de Water-Stad; op 't Boven-Slot, waer in den Tempelis; en op 't Kasteel, of de Schans op *S. Thomas Bergh*, waer in de *Duytschen* laegen. Dus hebben de *Turcken* deese Plaets weer bemaghtighd: En hier over heeft den gedaghten *Vizier Mehemet* een groote Lof bekoomen; wijl hy nu weer veroverde de Stad, welcke hy voor thien Jaeren, door geweld gedwongen zynde, aen de *Christenen* had moeten overgeven. Na deese tijd isse aen de *Turcken* gebleven.

O F E N.

DE Hoofdstad in *Onder-Hongaryen*, werd verdeeld in ses bysondere Steeden, of Oorden. 't Eerste Deel is 't Kasteel. 't Tweede de Boven-Stad *Ofen*, leggende op een Heuvel in de lenghte. Onder 't selve gedeelte nae 't Geberght is een lange Voorstad, aenvangende van den *Donauw*, en sigh uytstreckende soo langh als 't Slot en de Boven-Stad is. In deselve leght het Block-huys, op een seer hooge Rots. Aen de gemelde Rivier de *Donauw* is 't grootste Deel, doch oock in de Muer ingetrocken. Deese werd genoemd de *Water* en *Joden-Stad*. Voor deselve, opwaerts aen den *Donauw*, leght het vijfde Deel, naementliijk een Voorstad, omruynd met een *Hongarisch* Staetkerfel. Op den anderen Oever der *Donauw* sietmen *Pest*, zynde 't sesde Deel deeser groote Stad, recht tegens over 't Block-huys. 't Gedaghte Gedeelte *Pest* werd door een Schipbrugg aen de *Joden-Stad* gehangen.

Die zyn nu de voornaemste Steeden

den en Plaetsen, welke de *Turckſche* Keyſer in *Hongaryen* beſit.

Tot ſijne Heerſchappy in *Europa* behooren oock noch bynae al d' Eylanden in den *Archipelagus*; onder welke de voornaemſte zyn *Negroponte*, *Stalimena* (of, ſoo andere ſpellen, *Stalemina*) *Andro*, *Millo*, *Stampalia*, *Niſia*, *Morgo*, *Nicone*, *Zea*, *Paro* en *S. Erin*.

Al de nu beſchrevene *Provincien* in *Europa* werden afgedeeld in ſeven *Praefecturen* of *Beglarbeſchappen* (*Begliar-beyen*); onder welke *Begliar-beyen* de twee *Veziers*, d' overige vijf *Baſſen* zyn.

Den eerſten *Vizier* regeerd over *Macedonien*, *Thracien*, *Albanien*, *Theſſalien*, *Epiro*, *Achaſen* en *Morea*. Yeder *Provincie* heeft wederom ſijn eygene *Sangiac*, of Stadhouder; doch al t ſaemen ſtaenſe onder 't *Commando* des *Viziers*, die ſijne *reſidentie* heeft in de Stad *Adrianopol*.

De tweede *Vizier* beheerſcht *Bulgarien*, *Servien*, *Bosnien*, *Croatien* en *Hongaryen*. Hy woond in de Stad *Oſen*.

D' eerſte *Baſſa* heeft het gebied over *Epirum*, *Albanien*, *Theſſalien* en *Morea*. Hy reſideerd in de Stad *Janna*.

De tweede *Baſſa* gouverneert *Servien* en *Macedonien*. Heeft ſijne Hofhoudingh in de Stad *Sofi*.

De derde *Baſſa* voerd het *Commando* over *Bosnien*; en heeft ſijne woonplaats in de Stad *Banialuca*.

De vierde *Baſſa* beſtiert Over-*Hongaryen*. De Stad *Tewesmar* is de Plaets daer hy ſich onthoud.

De vijfde *Baſſa* heeft bevel over *Croatien*, en een gedeelte van *Neder-Hongaryen*. Woond te *Canſcha*.

Onder 't *Gouvenement* deeſer *Viziers* en *Baſſen* ſtaen honderd en twintigh *Sangiacen*: Welcke te gebieden hebben over meer als taghtigh-duyſend *Tima-*

rieten; geſaementliĳck een groot getal Soldaten vaerdigh houdende, om gereed te zyn daer en wanneer men haer behoeft.

D' Eylanden des *Archipelagi* werden geregeerd van haer' eygene *Beyen*; doch zyn meerendeel woest, of ſlecht bewoond.

Yeder Eyland heeft ſijnen byſonderen *Cadi*, of Reghter, wiens grootſte In-koomſten werden getrocken uit de geduerige verſchillen en ſtrijdigheden der *Roomſch-Catholijcke* met de *Grieken*.

Een of meer deeſer Eylanden werden ſomtijds een *Sangiac* ingeruynd; die daer tegens eenige Galeyen moet onderhouden, ten dienſt des *Turckſchen Sultans*.

Al deeſe Eylanden, nevens de Steeden welke aen de Zee leggen, ſtaen onder 't *Commando* des Opperſten *Admirals*, genoemd den *Begliar-bey* van *Dennis*.

Behalven de nu gemelde Landſchappen in *Europa* zyn'er noch eenige andere; welke, ſchoonſe noch haer' eygene Vorſten hebben, echter onder des *Turckſchen* Keyſers Rijk behooren, wyl hy haer niet alleen met *Tribuit* beſwaerd, maer oock des ſelven Vorſten moeten verkooren en ingeſteld worden met ſijn behaegen en toetſtemmingh. Deeſe zyn de *Weywoden* of Vorſten van *Wallachien* en *Moldavien*; welke beyde met een ſeecker beſtemd getal Krijgsvolk ter hulp van de *Turcken* moeten verſchijnen in tijd van Oorlogh. Doch de Vorſt in *Sevenbergen* is niet alleen hier van bevrijd, maer oock ontflaegen van meer andere Beſwaerniſſen, ſoo dat hy de vryſte Vorſt onder al d' andere is.

De Landſchappen en *Provincien* des *Turckſchen* Keyſers in *Europa* werden bewoond van een ſeer groot getal *Chriſtenen*; doch van een verſchillende Ge-loofs-belijdenis.

Van de *Grieken* vindmen een aensienlijke meenigte door geheel *Gracien*, *Macedonien*, *Bulgarien*, *Servien*, en al d' Eylanden van den *Archipelagus*. Sy hebben een *Patriarch*, die zijne *Residentie* te *Constantinopol* heeft; en Jaerlijks aen den *Sultan* moet opbrengen dertigduysend *Kronen*; welcke hy vergaderd van de gintschen herwaerts-verstroyde Geestlijckheyd.

De *Roomsch-Catholycke* woonen in *Servien*, *Bulgarien* en *Bosnien*, alwaer seer veel Kloosters van der *Franciscanen* Orde hebben. In 't Eyland *Chio*, in de Stad *Pera*, en in de Stad *Cassa* woonen se in noch een meerder gental.

De *Gerreformeerde* vindmen in *Hongaryen*, *Sevenbergen*, en *Croatsien*.

D' *Euangelische*, of *Lutherse*, woonen door geheel *Hongaryen* en *Sevenbergen*.

In *Bulgarien* vind sijn noch een andere soort van *Christenen*, *Paulinisten* genoemd; welcke, uyt *Italien* verdreven zynde, sijn daer heenen begeven hebben.

D' *Armenische Christenen* werden door geheel *Turckjen* in een groote meenigte gevonden.

't Geen den Grooten *Turck* in *Africa* besit, kan den Lezer vinden in onse Beschrijvingh van dit Wereldsdeel.

Ten besluyt deeser Verhandelingh van *Europa* willen wy hier op 't kortste noch yets seggen van de *Religie* der *Turcken*.

Mahomesh 't veertighste Jaer sijns ouderdoms bereyckt hebbende, stroyde nyt, dat hy Godlijke *Visioenen* en *Openbaeringen* kreegh. Dat hem oock door den Engel *Gabriel* was voorgedragen een nieuwe van God verordonneer-

de *Wet*; welcke hy naederhand drie-en-twintigh Jaeren langh heeft gepre-dickt; voornaementlijk te *Meccha* en *Medina*, twee Steeden, gelegen in *Arabien*.

Uyt deese Hemelsche *Openbaeringen*, welcke, volgens sijn voorgeven, op verscheydene tijden aen hem geschied waeren, is gesmeed en 't saemgeraep't *Boeck* den *Alcoran*, werdende van de *Turcken* soo heyligh gehouden, dat niemand 't selve met een ongewas-schen *Ligchaem* en *Handen* d' erf aen-roeren; veel min openen of leesfen; ten waere dan dat het uyt enckele nood moest geschieden. In sulck een geval evenwel moet hy een *Wollen*, *Lijnen* of anderen *Doeck* daer omwinden, op dat het met de bloote hand niet wierd aengegrepen.

Niet minder werd het voor een groote *Sonde* gehouden, datmen dit *H. Boeck*, of den geenen die daer uyt leeft, den rugg' sou roekeen.

Alle soo wel in vreemde als in haer eygene *Tael* beschrevene *Bladeren* en *stuckjens Pappier* bewaeren se op 't aldervljtrijghste, op dat se niet met voeten getreden, of tot eenigh onbetaemlijck gebruyck aangewend moghten worden, vreesende, dat'er eenigh *Vers* uyt den *Alcoran*, of anders den *Naem Gods* op geteeckend moght staen.

Sy neemen oock uyt dit haer *Wet-boeck* sommige *Verssen*, welckese aen haeren *Hals* hangen, of om den *Arm* draegen, tegens allerley quade toe-vallen, *Betoveringen*, besmetlijke *Kranckheden*, en diergelijcke onheyl-en: Gelovende voor gewis, dat se hier door bevrijd en verseeckerd zyn voor allerley gevaeren des *Ligchaems* en der *Ziele*. Sy haeten en vervloecken de *Christenen*, om dat se beyde 't onbeschre-vene en beschrevene *Pappier* misbruycken, en tot vuyle dingen beefsig-

Deesen

Deesen *Alcoran*, welke soo wel Geestlijke als Wereldlijke Wetten en Instellingen in sich vervat; waer nae oock al haere Handelingen, Verschillen en Misverstanden moeten geoordeeld en afgedaen worden, leerd en gebied insonderheyd te geloven: Dat'er een eenigh God, en in 't Godlijk Weesen maer een eenigh persoon is, geenssins Drie personen in een eenigh Godlijk Weesen. Dat d' Engelen zyn Gods gehoorsaeme Dienaers, welke niet sondighen, niet Eeten, niet drinken, en noch van 't Manlijk noch van 't Vrouwelijk Geslacht zyn. Onder welke oock de Propheeten behooren.

Lucifer, of *Iblis*, heeft veele Soonen geteeld, met welke hy de Menschen gantsch tegens is. Dit zyn de boose Engelen en Versoekers; welke vermoogen in al de Leedematen der Menschen te dringen: Oock konnense wel aenleydingh geven, maer niemand dwingen tot Ongeloof en Verhardingh. Yeder moet sich voor haer wagten, en ten vollen gewis houden, datse vyanden des Menschlijcken Geslachts zyn.

Daer zyn (seggenste voort) vier sonderlinge Boecken, als den *Bijbel* aen *Moses*, de *Psalmen* aen *David*, 't *Euan-gelium* aen *Jesu Christo*, en den *Alcoran* aen *Mahomet* van den Hemel afgesonden, zynde al t' saemen waeraghtigh.

De drie eerste, als van de meeste valschlijck afgeschreven, vertaeld, verdorven en in atgangh geraeckt zynde, zyn door den *Alcoran*, als alderlaetst gefonden, afgeschafft geworden; te meer, wijl den gedaghten *Alcoran* in sich begrijpt alles wat in d' andere drie Boecken vervat staet: Die oock tot den dagh der Opstandingh toe sal bestaen sonder eenige vermeerderingh, verminderingh of vervalschingh.

Sy geloven een Jonghsten dagh; en dat al de teekenen, welke *Mahomet* heeft voorsegghd, den selven te sullen voorgaen, waeraghtelijck noch eerst sullen verschijnen, naementlijck, de koomst des *Antichristi*; d' afdaelingh *Jesu Christi* uyt den Hemel, om deesen *Antichrist* om te brengen; de geboorte *Mubdi* dat is, des Regeerders uyt de Stam *Mahomet*, die met *Jesu Christo* overeenstemmen, en hem sijne Doch-ter ten Houwlijck geven sal.

Ter selver tijd sal veertigh Jaeren langh eenerley Geloof door de geheele Wereld zyn, naementlijck, 't *Mahomethaensche*, waer van *Christus* getuygenis sal geven.

Voorts sal noch voor den Jonghsten dagh gaen den Uytgangh van *Gog* en *Magog*, naementlijck, der *Scyten* in 't uytterste van 't Oosten; zynde kleynere als de *Mieren* en andere kruypende Dierkens. Deese sullen al 't Water des Werelds uyt drinken, ter welker oorsaeck de Menschen van Dorst sullen moeten sterven.

Deese *Scyten*, *Gogs* en *Magogs* sullen tot vijftigh duysend in eens Menschen Hiel wonen; en sich verwonderen, datmen voortijds sulcke groote Huysen en Pallaysen gebouwd heeft.

De Godvrughtige, eenmael in den Hemel geraeckt zynde, sullen eeuwigelijck daer blijven, en noyt weer daer uyt koomen. Hier sal geen Dood noch Ouderdom zyn. De Kleederen sullen niet verouderen.

Niemand sal sijn gevoegh hier doen, maer alles door de Sweet-gaten uytwerpen. Geen Slaep, geen Arbeydt sal hier plaats vinden. De Hemelsche Maeghden en andere Vrouwen sullen daer haere Maendstonden niet hebben, oock niet in 't Kinder-bed koomen.

Geen verkeerde Seeden, geen Haer, geen Nijd salmen hier verneemen;

maer in tegendeel een eeuwig-duerende onvervalschte Liefde. Wat voor Spijs en Dranck sy begeeren, sal haer opgedischt worden, sonder koocken of braeden, wijl alles hier altijd ge-reed is.

Maer al' genoegh van deese Fabulen, welcken ten deelen sonder afgrijpen en verfoeyingh, ten deelen sonder belagchingh niet konnen gehoord werden van Menschen die maer een weynigh vernuf hebben.

Byvoeghsel.

Vermits onse Schrijver by nae niets heeft gesprooken van de geweldige en door de geheele Wereld vermaerde Stad *Constantinopol*, soo heeft ons goed gedaght, dit weynige hier aen te voegen.

Sy heeft bynae de schoonste Legh-plaets op den geheelen Aerd bodem, aen den ystersten Hoek van *Thracien* en *Europa*.

Indien men 't getuygenis der Inwooners magh geloven, soo sou de Stads-Muer begripen aghtien-duysend Schreeden. Doch *Petrus Gillius* meend, datmen niet boven de dertien duysend magh stellen.

In de Haven konnen, nae 't bericht van *della Valla*, duysend Scheepen ruymte hebben.

Wijl de Stad op en in veele Bergen en Daelen is gebouwd, soo valtse de geene, die van buyten aankoomen, treflijk schoon in 't oog; vermits al de Straeten en Huysen allenxen hooger oprijfen; soo datmen bynae al de Gebouwen met der selver Vensteren kan sien.

Echter is 't met 't meeste deel der Huysen sleght gesteldt, wanneer men'er in koomd, wijlse gantsch morsigh werden bewoond. De Gebouwen selfs zyn van sleghte Stoffen, en seer vele alleen van Hout.

't Getal der Inwooners wierd voor eenige

Jaeren gereekend op sevenmael honderduysend; waer onder drie deelen *Turcken*, twee deelen *Christenen*, en een deel *Joden* waeren. Vermoedlijk heeft de Pest, die onlanghs gelceden hier seer vreeslijk heeft gewoed, van deese som een goed getal uyt-gewischt.

Men teld in deese Stad sevenduysend vierhonderd seven-en-tiëventigh groote en kleyne Straeten. Vijfduysend driehonderd seven-en-dertigh *Turckische* Tempelen en Kappellen. Vierhonderd seven-en-veertigh *Christen* Kercken. Vierhonderd en aghtien Herbergen. Honderd *Hospitalen* of Gasthuysen. Agthhonderd vijf-en-tnegentigh Baden. Negenhonderd seven-en-veertigh openbaere of gemeene Putten. Vijfhonderd vier-en-taghtigh Molens. Twintigh Marckten. Vijfhonderd vijftien groote Schoulen; en seshthienhonderd twee-en-vijftigh kleyne. Vier-en-twintigh Poorten. Evenwel zyn van deese voortijds staetlijke Gebouwen een deel te niet gegaen, soo door Brand als andere Toeyallen.

Op een Bergh staet een oud Slot met seven Thoornen, soo gantsch konstigh gebouwd, dat 't geen men in den eenen Thoorn spreekt, in al d' andere ses gehoord werd.

't Verwelffel van de *S. Sophia*-Kerck rust op seshthien seer kostlijke Pilaren. Vier derselver zyn van ouden Marmor, blinkende als jaspis. Vier andere uyt Sneeuw-witte Marmor. Vier uyt Porphyr-steen, en vier uyt noch andere seer kostlijke Marmor. Voorts rust dit Verwelffel op vijf-en-veertigh andere Zuylen, vervaerdighd uyt een gelijke Stof.

Yeder Ambaght heeft in deese Stad sijne bysondere Straet: Waer in al de Handwerckslieden van eenereley Konst of Wetenschap by malkander woonen.

Op de Marckt is een lange verwelfde Gallery, rustende op vier-en-twintigh Pilaren, Onder deselve staen allerley Kramers met haere Waeren; van welcke sommige vijfhonderd Ducaten voor Huyr moeten betalen.

Niet ver't daer van daen is de Plaets, daer de

de Menschen, beyde van 't Manlijk en 't Vrouwlijk Geslacht verkoght worden. De swarte *Mooren* koopen de schoonste Maegdekens om deselve te misbruycken.

In 't Sadel-Huys, daer d' alderschoonste Sadelen werden gemaect, arbeiden gemeenlijk vierduysend Menschen.

In deese Stad zyn drie Koninghlijke Hoven. 't Eerste werd in de *Turcksche* Tael genoemd *Eshij Saray*, of 't Oude Hof. Leghd midden in de Stad. 't Begrijp is van drie *Italianische* Mijlen. Hier in woonen tegenwoordigh voornaeme Vrouwen, en de Voedsters, welke des Groot-Konings Kinderen opvoeden.

In 't ander Hof werden vierhonderd van des Grooten *Turcks* Edel-Knapen opgetrocken, en in allerley *Exercitien* onderweeten.

't Derde Hof werd geheeten *Briach Saray*, dat is, 't Groot Hof; zynde dat van den *Turckschen* Keyser. Den Omkreytz is van vijfduysend schreden, of derdehalve *Fransche* Mijl. De Beschrijvingh van dit Groot-Serrail kan den Leeser vinden in 't vierde Deel onser *Curieuse Aenmerkingen der bysonderste Oost en West-Indische verwonderenswaardinge Dingen*, pag. 833. en de volgende.

De Slaep-kamer des *Turckschen* Keyfers is bovenmacten praghtigh, overtreffende die van alle andere Vorsten des Werelds. De Mueren zyn bekleedt met Ebbenhout, van een hooge waerde; beset met Paerlen en Eedele Gesteenten. Zijn Bed is van Sijden-tuygh, Purpur-verwigh. 't Ledekant met al de daer aen zynde Zuylen is van louter verguld Silver. De Gordijnen en Dreekens zyn besaeyd en verciert met veel Eedele Gesteenten. De Vloer in deese Kamer is beleghd met *Babylonische* Tapijt-wercken. De Kandelaeren zyn van Kuytal, met Goud beslaegen.

In sijne *Bibliotheek* werden gevonden de Boecken des Ouden en Nieuwen Testaments; gebonden in vergulde Silvere Platen, met Eedele Gesteenten overvloedigh beset, en gantsch hoogh gehouden.

Uyt andere Schrijvers sullen wy noch de volgende bysonderheden van deese Stad hier

toedoen. Deese Plaets, welke de slimste en geweldighste Roof-vogel, de maghtighste Vervoiger en Erf-vyand der *Christenheyd*, besit, is gelegen in 't beste des Werelds, en van de Natuer gelijk als gemaect, om 't Gebied over den geheelen Aerdbodem te voeren.

Sy staet aen *Thraciens* en *Europaes* uytersten hoeck, aen den *Bosphorus*, op den voortschietenden hoeck eens driehoekigen Lands; gansch oneffen, en met vele Bergen beheuvelde. Den eenen Hoeck streckt sich uyt nae de Zee toe, welke haere Golven werpraen den *Europeischen* Bodem, tegenover d' oude Stad *Chalcedon*. De tweede Hoeck streckt sich foodaenigh uyt, als offe met de Natuer was overeen gekomen, den *Thracischen Bosphorus* te bepalen, en soo final te maecten, datmen aldaer de Hanen in *Asia* kan hooren kraeyen.

Dit gantsche driehoekigh stuck Lands werd van de genoemde Stad bedeckt; welke wel Ringh-mueren heeft, met groote Thoornen, in een even-gelijke wijde van malkander staende, doch gebouwd op d' oude manier. Dus staetse op den Hoeck van 't vaste Land, sich uytstreckende tot in den *Thracischen Bosphorus*; van waermen binnen een half uyr tijds in *Asia* kan zyn. Ter regtherhand heeftse de *Witte* of *Propontische* Zee. Ter linkerhand de *Swarte* Zee, of *Pontus Euxinus*, en de *Mentische* Poelen. Tusschen deese twee Zeeën is de Mond van de Haven; zynde de schoonste des geheelen Werelds, alleen van de Natuer, sonder eenigh behulp der Konst, gemaect. Ten minsten heeftse ses-duysend schreden in den omkringh; duysend in de wijde: En over al kanmen grond peylen. Aen beyde de zijden treedmen uyt de Scheepen aen Land, sonder Berck of Schuyt van noden te hebben.

Voortijds wierd deese Stad genoemd *Byzantium*. De Bouwer des selven is geweest *Pausanias*, Koningh van *Sparta*: Of liever den Herbouwer en Vergrooter. Keyser *Severus* heeftse verdelghd, om de weerspannigheyd der Inwoonerse straffen. *Constantinus* de Groote heeftse weer hersteld, vergroot, en nae hem genoemd *Constantinopol*, of *Constantijns-Stad*. De *Fransche* en *Veneticane*.

tianen hebbenſe in 't Jaer 1213. van de Grieken gewonnen. De Paleologen hernaemenſe in 't Jaer 1254. Eyndlijk wierd *Mahometh* daer Meester van in 't Jaer 1453. 't Sederd dien tijd iſſe geweest de Stoel des *Turckſchen* Keyſers.

Thevenot maeckt de grootte wat minder, als wy hier boven uyt andere Schrijvers hebben geſield, en ſeghd, datmen *Constantinopolten* ruymſten in drie uyren tijd kan rondom gaen. En derhalven ſou den ouwingh buyten de Mueren niet meer van tuſſchen elf en twaelf-duyſend ſchreden zyn.

Op ſeeckeren Bergh ſtaet een oud Slot met ſeven Thoornen, waer van geſeght werd, dat in 't bouwen een byſondere Konſt ſou gebruyckt zyn geworden, vermits men in al de ſeven Thoornen kan hooren 't geen in eene derſelve werd geſproocken.

't *Arcenael* heeft honderd en taghtigh verwelde Boogen: En daer in ſes-en-veertigh duyſend Arbeyders, onder welke alles gantſch ordentlijk toeget: Waer over men

ſigh niet weynigh moet verwonderen.

Voor de Stad *Constantinopol* leggen ſeer ſchoone Land-goederen, waer op ſigh de *Fransche*, *Spaenſche* en *Venetiaenſche Ambaſſadeurs* onthouden.

Volgens de reeckeningh van *D. T. V. Y.* in ſijne *Wereld-Spiegel*, ſou beſit de Grootte *Turck* in *Europa* driemaal honderd en twaelf-duyſend een honderd negen- en-vijftigh *Italiaenſche* Mijlen omgangaſ. In *Africa* den omvangh van drie- honderd ſes-en-vijftigh duyſend een honderd en tſeftigh derſelver Mijlen; 't Water daer onder begrepen. Echter zyn'er Plaetſen onder, welke onbewoond, of oock hem niet onderworpen zyn; ſou dat hy in *Africa* alleen ſou beheerſchen ontrent honderd en aght-en-tſeventigh duyſend Mijlen. In *Aſia* beſit hy over de ſevenmael honderd en thien-duyſend *Italiaenſche* Mijlen; doch 't woefte Land afgetrocken, blijft maer vijf-honderd twee-en-dertigh duyſend negen-honderd en taghtigh der genoemde Mijlen.

Eynde der Beſchrijvingh van EUROPA.

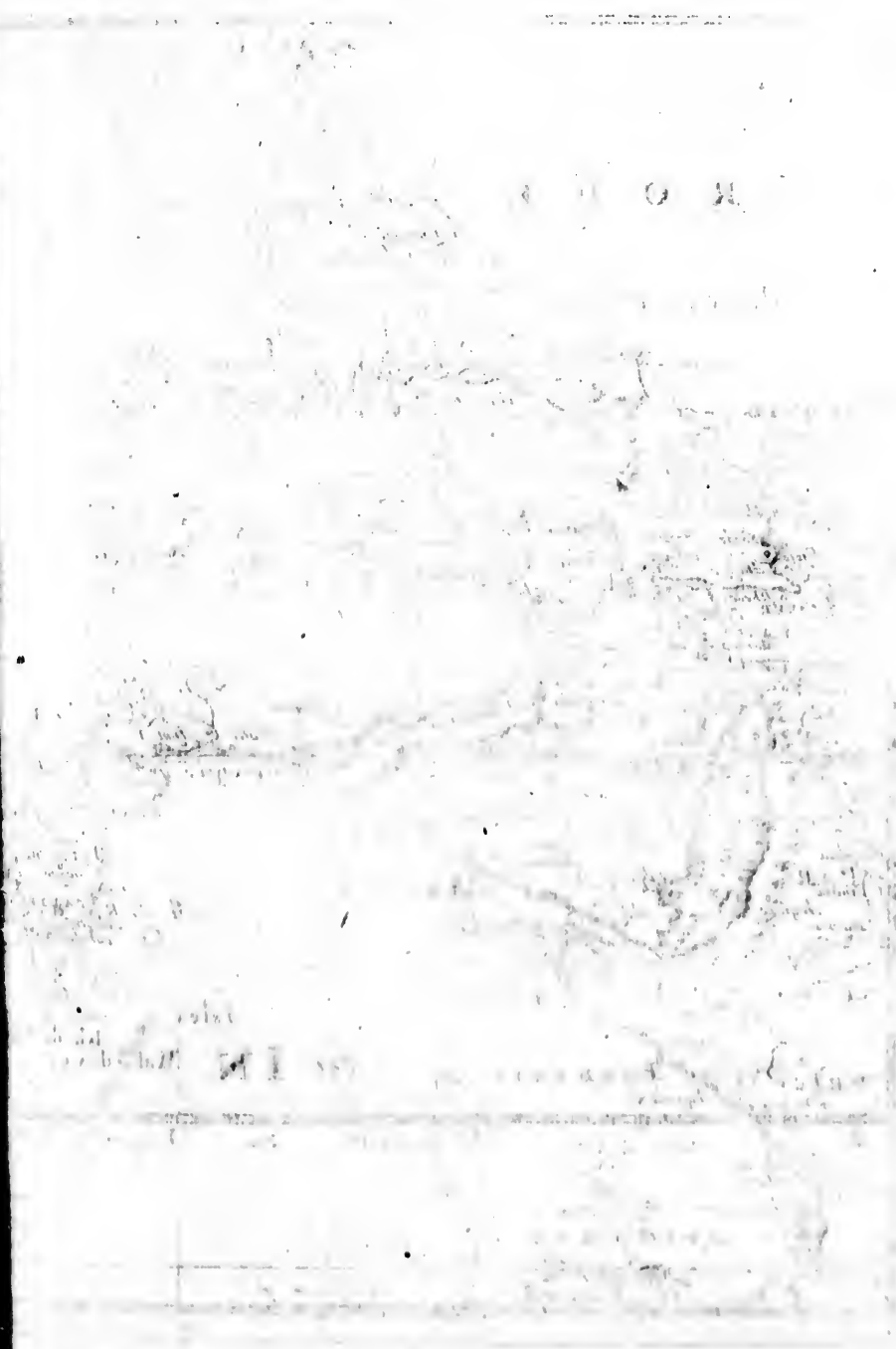
Geogra-

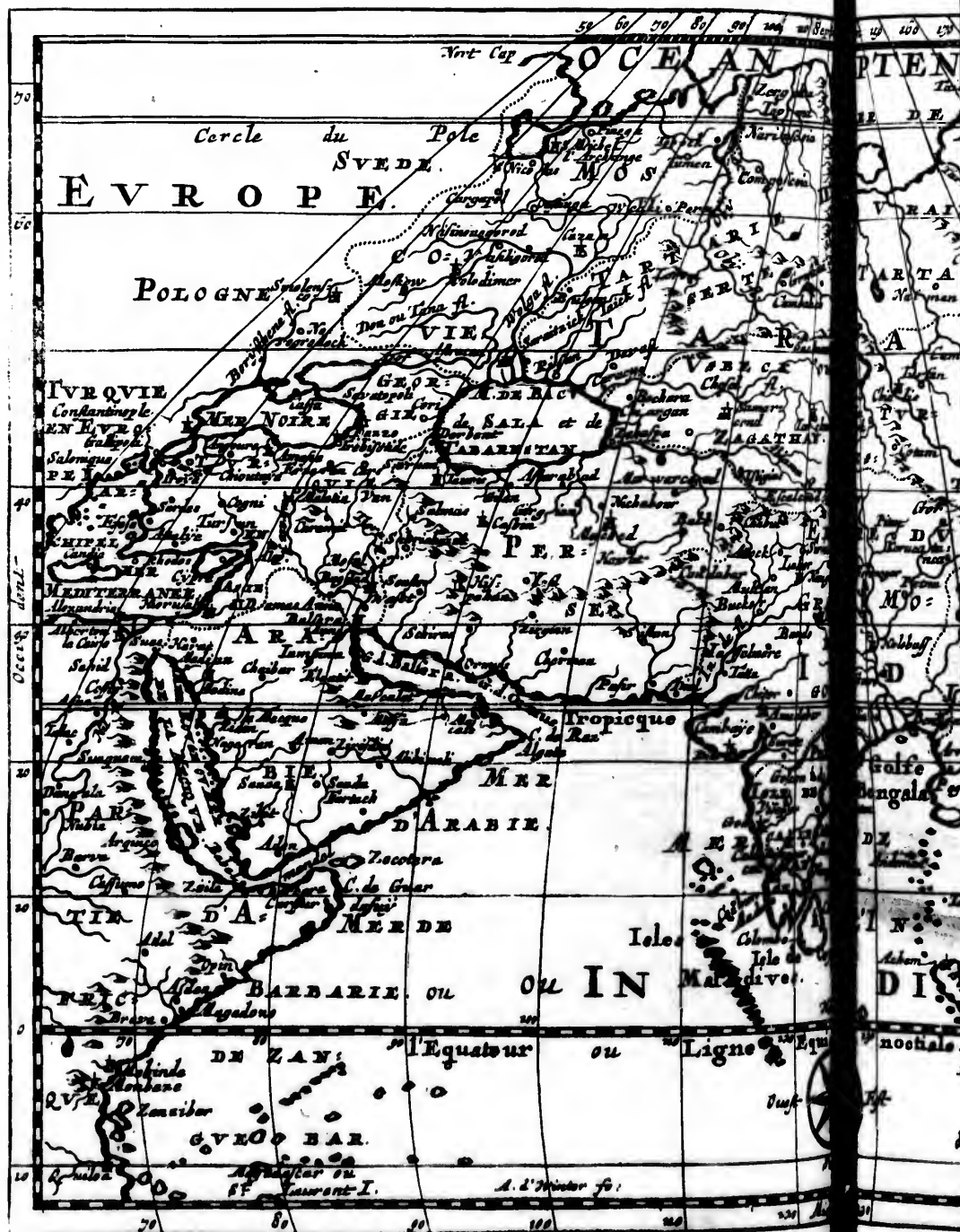

leren.
a seer
gh de
mbaf-

r. r. in
Turck
f-duy-
gh lia-
ce den
ijftigh
rselfver
Ech-
onbe-
worpen
ou be-
en-tie-
besit hy
duysend
te Land
d twee-
en tagh-

cogra-

Par N. Sanson l'Abbeyville
Géographe ordinaire du Roy

Par N. Sanson l'Abbeyville
Géographe ordinaire du Roy

~~TERRE DE
IESSO, YEZO, ou
SESSO~~

OCEAN

ORIENTAL

EN.

Раров

B

E

van we
deld, a
Land)
len de V
God, al
Gewest
overwe
vallen v
dien wy
narchien
Aenvan
noomen
gemoet
Geheyr
Testamen
worden
nen toef

Geographifche en Historifche
BESCHRYVINGH

Der vier Werelds-Deelen,
EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA.

A S I A.

ASI A is een van de drie Deelen onses vasten Lands (dus noemd onse Schrijver de drie Werelds - Gedeelten *Europa, Asia en Africa*, met uytfluytingh van *America*, van welck deel hy affonderlijck handeld, als van een andere Wereld en vast Land): En indien wy betraghten wilende Voordelen, welcke de hooghte God, als den *Authour* der Natuer, dit Gewest heeft verleend: Indien wy overweegen de Daeden daer in voorgewallen voor en nae de Sondvloed: Indien wy aenmerken, dat d'eerste *Monarchien* en allerley *Religien* hier haeren Aenvangh en Oorspronck hebben genoomen: Eyndlijck, indien wy ons te gemuet voeren, dat de voornaemste Geheymenissen des Ouden en Nieuwen *Testaments* hier in zyn uytgewerckt geworden, soo sullen wy lichtlijck konnen toestaen, dat dit Deel is te stellen

voor en boven al d'andere Deelen der eene en der andere Wereld.

En gelijck onder deese twee vaste Landen (de soo genoemde Oude en Nieuwe Wereld) 't onse 't grootste, 't eedelfte en 't aensienlijckste is, soo is oock *Asia* onder de drie Deelen onses vasten Lands even soodaenigh te reekenen; als zynde onder deselve 't grootste, 't gemaetighste en 't rijkste; daerenboven oock meest en alderverrst nae 't Oosten gelegen.

De lenghte deeses Deels streeckt sich uyt van 't Westen nae 't Oosten, van den vijf-en-vijftighsten *Graed* des Middagh - *Circkels* tot op den honderd en taghtighsten; begriipende alsoo in de lenghte honderd en vijf-en-twintigh *Graden*, of duysend aghthonderd vijf-en-tseventigh *Duytsche* Mijlen.

De breedte van 't Suyden nae 't Noorden, van den *Aequator* (of Dagh en Naght-vergelijcket) af, tot op den twee-en-tseventighsten *Parallelum*, of *Graed* der breedte, begriipt twee-en-tseventigh *Graden*, maeckende

duysend en taghtigh *Duytsche* Mijlen.

Onder deeslenghte en breedte reekenen wy niet d' Eylanden, welke tot *Asia* behooren; zynde hier even soo groot, rijk, en veellicht oock soo meeninghvolghigh in getal, als de geene, welke in d' overige Werelds-deelen werden gevonden.

Asia neemt verr' het grootste *Oriëntaelsche* deel onses vasten Lands in; waer regens *Africa* en *Europa* t' saemen niet meer als t' grootste *Occidentalsche* gedeelte beslaen: *Africa* regens t' Suiden, en *Europa* regens t' Noorden. Nu werd het Oosten altijd gehouden voor veel Eedeler, voortreflijcker en lustiger als t' Westen, wyl t' den Dagh, nevens d' Invloeying en Werkingen van de Son, desgelijcks van al de Starren, veel eer ontfanght, als t' Westen.

t' Leght meerendeel tusschen den *Cirkel* des *Tropici Cancr*, en dien des *Poli Arctici*; t' Heeft bynae niets aen geene sijde dees *Pools*; maer buyten den *Tropicus Cancr* overtreft het den selven in verscheydene Half Eylanden, die sich nae t' Suiden; en ten deelen in sijn Eylanden, welke sich tot onder den *Aequator* uytstrecken.

Derhalven leght bynae geheel *Asia* onder een Gemaetigde Hemel-Kringh. t' Geen het van de versinghde Lughtstreeck heeft, bestaat in Half Eylanden en Eylanden; welke door de Rivieren en de Zee lichtliick konnen verfricht werden.

Vermits dan *Asia* t' grootste, t' beste en t' gemaetighdste Deel onses Vasten Lands is, soo moet het oock onder d' andere t' rijkste zyn. t' Welck genoeghsaem staet af te nemen, niet alleen uyt de goedheyd en voortreflijckheyd der aldaer wassende Graenen, Wijnen, Vrugten, Kruiden en diergelijcke Gewassen, maer oock uyt de groote mee-

nigte van Goud, Silver, Eedele Gestentens, heerlijcke Speceryen, dienstige *Materialen*, nevens meer andere Waeren en *Rareteten*, die t' voortbrenght, en allerley Gewesten, insonderheyd ons *Europa*, rijcklijck mededeelt.

Willen wy nu, nae soo veelerley en groote Voordeelen, waer in t' Werelds-deel *Asia* d' andere Werelds-deelen, *Africa* en *Europa*, overtreft, noch tot d' oude Geschiedenissen koomen, soo fullen wy bevinden, dat, terstond nae de Scheppingh van dit groot *Al*, d' eerste Man en Vrouw, onse eerste Voorouderen, in *Asia* zyn Geschaepen geworden. Desgelijcks, dat t' Aerd'sche *Paradijs*, waer in sy geset wierden, in *Asia* is geplaeft geweest.

Want of wel de Geschied-schrijvers niet malkander niet overeenstemmen, in wat voor een Landstreeck den eersten Mensch is *geformeerd*, soo tredense echter hier in t' saemen, dat sulcks is geschied in eenigh gedeelte van *Asia*.

Men kan hier noch byvoegen, dat d' eerste Aerts-Vaders, van *Adam* af tot op *Noach*, toe; en wederom van *Noach* tot op *Jacob*, t' eenmael vermoedlijck in *Asia* hebben geleefd.

Voor de Sondvloed kan dit genoeghsaem uyt de Heylige Schriftuer werden afgenoomen.

Nae de Sondvloed waeren d' eerste Landen, welke sich van d' overvloeyende Wateren bevrijd beyonden, die van *Asia*. Want *Noachs Arck* rustede op t' Geberght in *Armenien*: En *Armenien* leght in *Asia*.

Als nu *Noach* ons vast Land onder sijne Kinderen en der selver Naekoomelingen uytdeelde, soo gaf hy sijnen eerstgeboornen Soon *Sem* t' Gewest van *Asia*, als zynde t' grootste en beste Deel onder al d' andere. *Cham* bequam *Africa*,

Africa, en *Israhel* wierd *Europa* toegeleghd.

Maer eer *Noachs* Soonen en Soons-Soonen noch van malkander scheyden; soobouwdenſe, met gemeene be-willighingh, in de Vlackte *Senaar*, be-hoorende tot *Chaldea* in *Asia*, den Thoon te *Babel*.

Als nu hier de Verwarringh der Tae-len tusschen beyden quam; soo wier-denſe gedwongen, haer van een te ver-vreemden, en sich yeder nae sijn aen-geweesen Deel te begeven. Door deese Verstryingh der Volckeren hebben *Africa* en *Europa* haer' eerste Inwoon-ers bekoomen.

Vermits nu *Asia* sich veel grooter en Volckrijcker bevond als d' andere Dee-len onses Vasten Landts; soo werden d' eerste *Monarchien* en magtighste Rijc-ken daer in opgericht, naementlijk, d' *Assyrische*, *Medische*, *Babylonische* en *Persische*.

D' *Assyrische* heeft geduurd over de veerthien-honderd Jaeren. De *Medi-sche* en *Babylonische* ontrent drie-hon-derd; en de *Persiaensche* twee-honderd Jaeren.

Met en onder deese *Monarchien* zyn oock de Konsten, Weetenschappen, Studien en Wetten ontstaan. Hebben oock hier haere Wasdom bekoomen; en zyn niet als allenxen met'er tijd in d' andere Werelds-deelengeraeckt. De *Latijnen* hebben deselve van de *Grieken*; de *Grieken* van de *Phaniciers*, de *Phaniciers* van d' *Assyriers* ontfangen.

De *Religien*, welke tot op den hedi-gen dagh toe in al de Deelen des We-relds bekend zyn, hebben veel meer in *Asia* als anderweegen haeren oorsprongh gehad.

't *Heydendom* heeft onder d' *Assyriers*; 't *Jodendom* onder de *Hebreëen* aengevan-gen: Gelijk dan haere Wet aen *Mose* wierd gegeven in d' *Arabische* Woestijne.

't *Christendom* in 't (soo genoemde) Hey-lige Land; nae de dood des Heeren *Jesu Christi*. De *Mahometaensche* Sekt in *Arabiën*; van *Mahomet*. Uyt *Asia* hebben sich deese *Religien* in d' andere Werelds-deelen *Africa* en *Europa* uytgebreyd.

Vermits nu 't *Jodendom* en 't *Christen-dom* in *Asia* haeren aenvangh hebben ge-noomen, soo zyn oock daer in uytge-werckt geworden bynae al de Geheyme-nissen, welke hebben gediend tot be-vestigingh onses Geloofs. Onse Heere *Jesus Christus* is in *Asia* gebooren: Heeft sijn-gantsche Leven in *Asia* toegebracht: Is in *Asia* gestorven tot Heyl en Salig-heyd des Menschlijcken Geslaghts: En daer in oock uyt den Dooden weer op-gestaen.

Dus is dan onder de drie Deelen onses Vasten Lands *Asia* 't geene, 't welck, wegens sijn grootte, gelegenheyd, Temperement en Rijckdom, de voort-treflijkste Voordeelen heeft. Daer in is d' eerste Mensch geschaepen; d' eerste Vrouw geformeert geworden: 't Heeft d' eerste Aerts-Vaders geherberghd en gevoed. Hier is geweest de plaats van 't Aerdich Paradijs.

Asia heeft nae de Sondvloed *Noachs* *Ark* opgenoomen. Is geweest 't Erf-deel van *Sem*, den eerstgeboornen on-der *Noachs* Soonen. Heeft gebouwd den *Babylonischen* Thoon; en aen d'an-dere Werelds-deelen Inwooners ver-schaft.

Hier in zyn opgerecht de *Monarchien* der *Assyriers*, *Meders*, *Babyloniers* en *Persiers*; onder welke de Konsten, *Stu-dien*, Weetenschappen en Wetten eerst zyn gevonden en voortgeset. 't Heeft oock, nae de Wet der Natueren, al-dereerst ontfangen de *Heydensche*, *Jood-sche*, *Christelijke* en *Mahometaensche* *Re-ligien*. 't Heeft gesien, dat des Werelds Heyland gebooren, gestorven, en weer opgewecke is.

Om al deeser oorfaecken wil behooren wy *Asia* veel hooger t'aghten; als *Africa* en *Europa*. Doch wy willen nu overgaen tot desfelven Naem, Grensen, en Deelen.

De Naem *Asia* is van verscheydene Schrijvers op verscheydene manieren afgeleyd geworden. 't Zyn nu, dat deselve van een Jonckvrouw, of van een Vrouw, of van een *Philosooph*, of van de Naem eener Stad, eens Lands, of eens Moeraschs is genoomen, soo is echter dit gewis, dat de gedaghte benaemingh aldereerst bekend is geweest aen de *Grieken* op de Kusten, welckere tegens over 't Oosten leggen.

Naederhand is den selven gegeven aen 't Landschap, 't welck sigh uytstreckt tot aen den *Euphras*, en *Kleyn-Asien* werd genoemd. Eyndlijk heeft men dien Naem toegevoeghd de meeste *Oriensaelsche* Landschappen onses vasten Lands.

Asiens Form is niet soo lichtlijck af te beelden; wanneer wy willen aenmercken de Spitsen of Hoecken, welcke het tegens 't Suyden laet sien. Doch soo wy maer alleen 't voornaemste deel be- trachten, soo is de *Figuer* *Ovael*-rond van 't Westen nae 't Oosten. Indien wy *Muscovien* aen *Asia* willen laeten, soo sal 't gedaghte *Ovael*-rond noch beeter geformeert en geslooten zyn.

De Grensen van dit Werelds-deel zyn tegens 't Noorden, Oosten en Suyden den *Oceanen*, of de groote *Wereld-Zee*; en afsonderlijk tegens 't Noorden een gedeelte van de *Noordsche Ys*, of *Scythische Zee*; naemienlijck dat deel, 't welck door *Tartaryen* gaet. Tegens 't Oosten en Suyden d' *Oriensaelsche*, of *Indische Zee*, welckers Deelen zyn de *Chineesche*, *Indiaensche* en *Arabische Zeken*. Tegens 't Westen is *Asia* en *Africa* door 't *Rode Meer*; van d' Enghte *Babel-Mandel* af tot aen de *Zee-Enghte* *Suez* toe, onder-

scheyden. Van *Europa* is 't door d' *Aegaeische Zee*, de *Zee van Marmara*, en de *Swarte Zee* afgesonderd.

Men treckt een *Linie* midden door deese Zeeën; en men vaert voort door d' Enghte *Gallipoli*, of de *Dardanellen*; door de *Zee-Enghte* by *Constantinopol*, of 't *Canael* der *Swarte Zee*, en door d' Enghte van *Cassa*, of *Vospero*. De *Linie* gaet voort door de *Zee Zabaca*, en door de Rivieren *Ton* (of *Tana*) *Volga* en *Oby*; alwaerse meerendeel weer t' faemen koomen.

D' Oude hebben *Asia* in twee deelen verdeeld. Sommige in *Kleyn* en *Groot*; andere in *Voor* en *Achter-Asia*.

Kleyn-Asia is dat Landschap, 't welck sigh bevind tusschen *Pontus Euxinus* (heden daeghs genoemd *Mar Maggior*) de *Middellandsche Zee* en den *Euphras*.

Groot-Asia werd gemaect van *Asiens* overige Deel.

Voor en *Achter-Asien* heeft dien naem bekoomen in aenmerkingh van *Griekenland*. En krijghd deese onderscheydingh van den Bergh *Taurus*; die niet verr' van de *Rhodische Zee* sijnen aenvangh neemt onder verscheydene Naemen; en sigh uytstreckt tot aen de *Zee* tusschen *Cathay* en *China*; en van den vijf-en-dertighsten tot in den veertighsten en vijf-en-veertighsten Graad der breedte: sigh geduerigh weer verhooghd.

Deese twee Verdeelingen loopen eenighsins tegens 't Vernuf. D' eerste maect twee gantsch ongelijke Deelen, gevende *Kleyn-Asia* maer alleen 't vijfughste gedeelte van 't *Groot-Asia*.

By de tweede bevind ick, dat de twee Daelen (uytgesonderd de Kust van *Kleyn-Asia* nae *Griekenland* toe) altijd een gelijke wijde van *Griekenland* hebben. 'k Wil seggen, dat *Voor-Asia* niet verder van *Griekenland* afleghd, als

Achter-

Achter-Asia; en *Achter-Asia* niet naerder By *Griekenland*; als *Voor-Asien*.

Boven dien verdeelen de gedaghte Geberghen *Groot-Asien*, en d' oude Rijken der *Affyriers*, *Meders*, *Babyloniers*, *Persiers* en *Parthers*; en noch op den hedigen dagh die der *Turcken* en *Persianen* in twee deelen: 't Welck men in d' eerste en algemeene Afdeelingen der voornaemste Werelds-deelen moet vermijden.

In mijne *Geographische Tafelen* heb ick *Asia* verdeeld in 't Vaste Land, en in d' Eylanden.

Dit Vaste Land kan wederom afge- deeld worden in twee groote Deelen, door middel eener *Linie*, welke ge- trocken werd midden door *Mare Maggiore*, de groote, of *Swarte Zee*; dobr 't Ge- bergh *Caucasus*; door de *Caspische Zee*; of de *Zee van Taborestan*; vervolgens door de *Rivier Geban*; door 't Gebergh *Naugracur* en *Uffonte*; eyndlijk door 't beroemde Gebergh en den Muer, wel- ke *China* van *Tartaryen* af-scheyd.

Terwijl nu deese *Linie* geduerigh voortgaet van 't *Westen* nae 't *Oosten*, soo wijckt deselve niet verr' af van den vijf-en-veertighsten *Graed* der *Breedte*; deelende *Asia* in twee Deelen, welke niet al t'ongelijk zyn; 't eene tegens 't *Noorden*; 't andere tegens 't *Suy- den*.

't *Geen* tegens 't *Noorden* leghd, werd gesaementlijk begreepen onder den Naem van *Tartaryen*: 't Welck wederom in vijf *Onderdeelen* kan wor- den verdeeld; te weten: 1. *Usbec* of *Zayathay*. 2. *Turquestan*. 3. *Cathay*. 4. De *Tartarische Woestijn*. 5. 't *Rechte*, ey- gentlijke *Tartaryen*.

't *Andere* tegens 't *Suyden* heeft gee- nen anderen Naem als *Asia*. 't *Werd* desgelijks onderscheyden in vijf *Dee- len*; welke zyn: 1. *Turckijen* in *Asia*. 2. *Arabien*. 3. *Persien*. 4. *Indien*. 5. *China*.

Deese Orde willen wy volgen; en 't laetstgestelde *Deel* tegens 't *Suyden* al- dereerst voor de hand neemen, als zynde 't schoonste, 't grootste, en 't meest be- kendste.

Byvoeghsel.

A *Sia* werd, gelijk wy gehoord heb- ben, verdeeld in *Kleyn* en *Groot- Asia*. In *Kleyn-Asia* leggen de Landen *Phrygia*, *Myfia*, *Lydia*, *Caria*, *Jonia* en *Doris*.

In *Groot-Asia* werden gesteld *Lycia*, *Pam- philia*, *Bithynia*, *Pontus*, *Galatia*, *Cappa- docia*, *Cilicia*, *Phanicia*, *Palestina*, *Syria*, *Arabia*, *Babylonia*, *Affyria*, *Mesopotamia*, *Armenia*, *Olchis*, *Iberia*, *Albania*, *Me- dia*, *Susiana*, *Persia*, *Portia*, *Marchiana*, *Hircania*, *Bactriana*, *Paropamisus*, *Soffiana*, *Aragosa*, *Drangiana*, *Carmania*, *Gedro- sia*, *India*, *China*, *Regnum Cataja*, *Cy- thia*.

D' *Eylanden* zyn *Cyprus*, *Cambaja*, *Su- matra*, *Zeula*, en meer andere. Maer in *Kleyn-Asia* leggen d' *Eylanden* *Rhodus*, *Lesbos*, *Chius*, *Cou*, en *Pathmos*.

Andere beschrijven beyde de Deelen aldus. *Groot-Asia* begrijpt in sich de Landen 1. *Sy- rien*, bestaende in *Phanicien* en *Palestina*. 2. *Armenien*; tweederley: *Groot*, behoo- rende hedensdaeghs den *Persiaen*: En *Kleyn*, staende onder den *Turck*. 3. *Chaldea*, of *Babylonien*. 4. *Arabien*, zynde drierley; te weten, 't *Steenaghtigh*, 't *Woest*, en 't *Gelukigh*. 5. *Persien*. 6. *Tartaryen*. 7. *China*. 8. *Indien* met sijn *Eylanden*.

Kleyn-Asia bevat de Landen 1. *Phrygia*, waer in *Troja* heeft gelegen. 2. *Myfia*, waer in *Pergamus* leghd. 3. *Lydia*, waer in ge- staen hebben *Thyatira*, *Sardes*, *Philadelphia*. 4. *Caria*; hebbende de Steeden *Triopolis*, *Lao- dicea*, *Antiochien*, *Miletus*, &c. 5. *Aolis*, waer in waeren *Cuma*, *Phocaea*, *Elea*. 6. *Jonia*, met sijne Steeden *Trolophon*, *Epho- sen*, &c. 7. *Doris*; en daer in *Halicarnas- sus*.

fus, &c. Verders d' Eylanden, als *Cyprus*, *Rhodus*, e. l. v.

Bequaemlyck kunnen 't verdeelen in vijf

voornaeme Hoofd-Rijcken, als, 1. *Turkyen*, 2. *Tartaryen*. 3. *Persien*. 4. *China*. 5. *Indien* met d' aenklevende Eylanden.

TURCKYEN

I N

A S I A.

Onder den Naem van *Turckijen* in *Asia* verstaen wy niet alles wat den *Grooten Turck* besit; maer alleen eenige Landschappen in in haer geheel, welke hy daer beheerscht; En of schoon eenige Landen daer in onder een werden vermenghd, soo zyn echter deselve van geen sonderlingh gewicht.

In 't gedachte *Turckijen* vinden wy *Anatolien*, 't welck d' Oude in *Kleyn-Asia* hebben genoemd 't *Groote*. *Suria*, van deselve *Groot-Syrien* geheeten. *Turcomannia*; zynde der Ouden *Groot-Armenien*: En *Diarbeck*, 't welck over eenkoomd met *Mesopotamien*, en verscheydene Deelen van *Assyrien* en *Chaldaen*; of anders 't *Babylonien* der Oude.

ANATOLIA is 't groote Half-Eyland, 't welck tegens 't Noorden koomd te stooten aen de *Swarre Zee*, of *Pontus Euxinus*; tegens 't Suyden aen 't gedeelte der *Middellandsche Zee*, 't welck wy de *Levant* noemen; waer in d' Eylanden *Rhodus* en *Cyprus* leggen.

't Streckt sich uyt van den *Archipelagus*, of d' *Egeische Zee*, leggende ten Westen deses Gewells, tot aen den

Euphrat; welke Rivier 't selve op d' Oostsijde omvat.

D' Oude hebben dit *Groote Kleyn-Asia* verdeeld in verscheydene mindere Landschappen; onder welke deese seven de voornaemste zyn: (1) *Pontus* en *Bithynia*. (2) *Kleyn-Asia*. (3) *Lycia*. (4) *Galatia*. (5) *Pamphilia*. (6) *Cappadocia*. (7) *Cilicia*.

Van deese seven Deelen werd *CAPPADOCIA* weer in drieën verdeeld, naementlyck, in *Cappadocia sels*, *Pontus*, en *Kleyn-Armenien*.

Dit *Kleyn-Armenien* legdh aen deese sijde van *Groot-Armenien*, aen geene sijde van den *Euphrates*. Wederom *Galatia* in twee Deelen, te weeten, in *Galatia* en *Paphlagonia*. 't Laetste legdh op de Zee, 't eerste op 't Land.

Dus kunnen wy in dit *Groote Kleyn-Asia* thien voornaeme Deelen stellen, welke sich weer laeten onderscheyden in een groot getal mindere gedeelten; waer van wy afsonderlyck sullen handelen, wanneer wy ons *Oud Kleyn-Asia* in 't licht laeten koomen.

Tegenwoordigh sal 't genoegh zyn, aen te wijzen, dat de *Turcken* doorgaens dit *Groote Kleyn-Asia* noemen *Anatolien*, beteeknende 't Oosten, of der Son-

nen-

Turckyen.
S. Indien

N

selve op

Kleyn-Asia
mindere
deese se-
(3). Pontus en
(3). Lycia.
(6). Cap-

erd CAP-
in verdeeld,
selfs, Pon-

d aen deese
geene sijde
om Galatia
in Galatia
legd op de

Groote Kleyn-
len stellen;
kerfcheyden
gedeelten;
llen hande-
Kleyn-Asia in't

noegh zyn;
n doorgaens
n Anatolien,
of der Son-
nen-

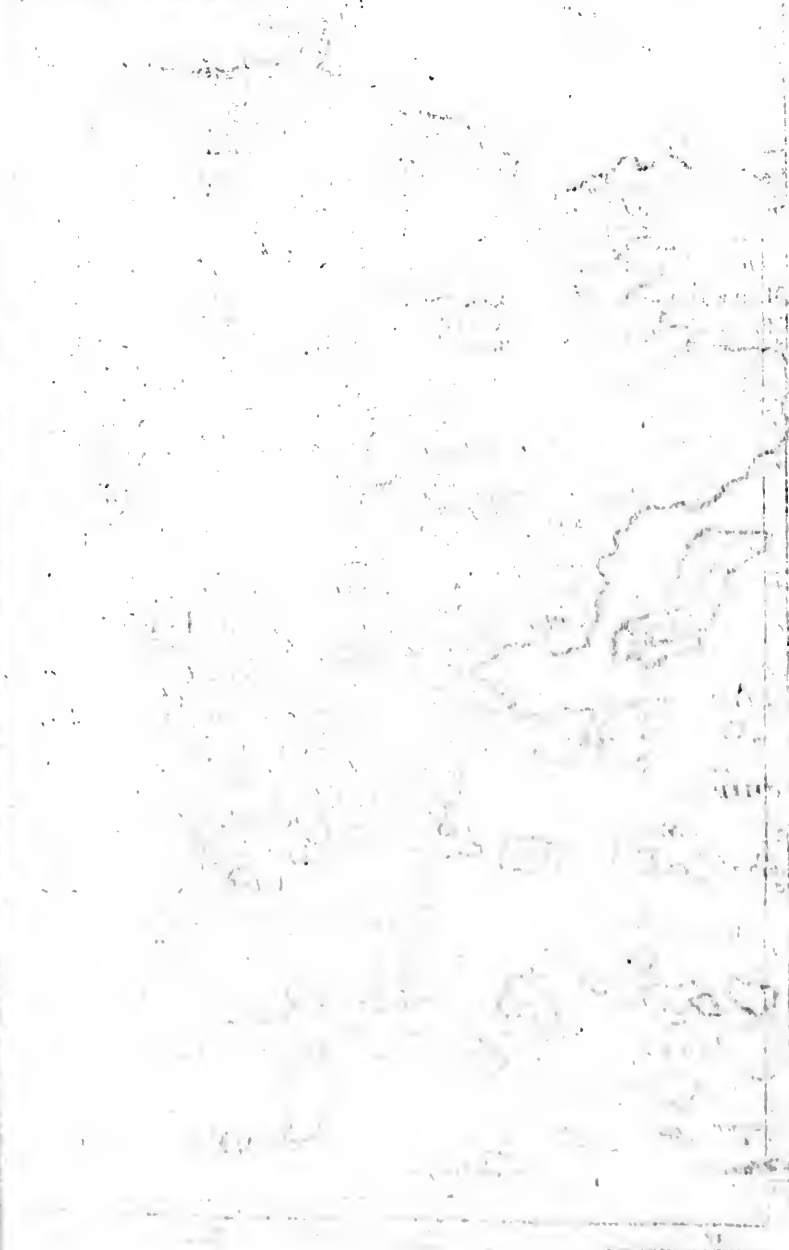

1798 9 30

ANATOLIE

Par N. Sanson le filz

Geographe du Roy

MER MAIEVRE

ONTVS EVXINVS

AMAGENECH

TURCOMANIE

NIE

DIAR

BECK

ALABECK

ANADOLIE

ZOCH

DV

MINEV

NIE

CARMA

GOLFE DE LAIAZZO

C. S. Andre

C. de S. Kyriani

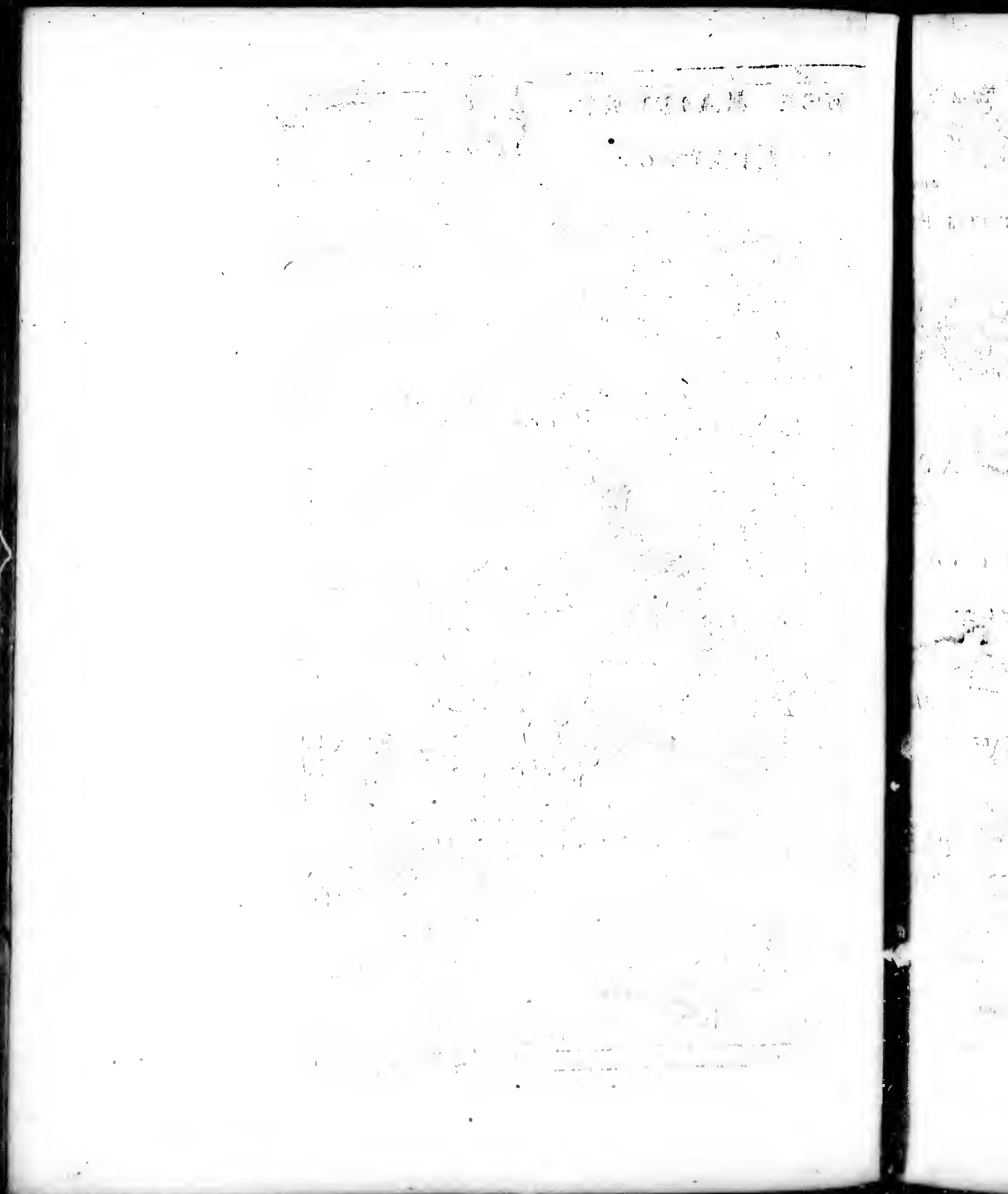
Pontus Corinthe Nicofia

CYPRUS

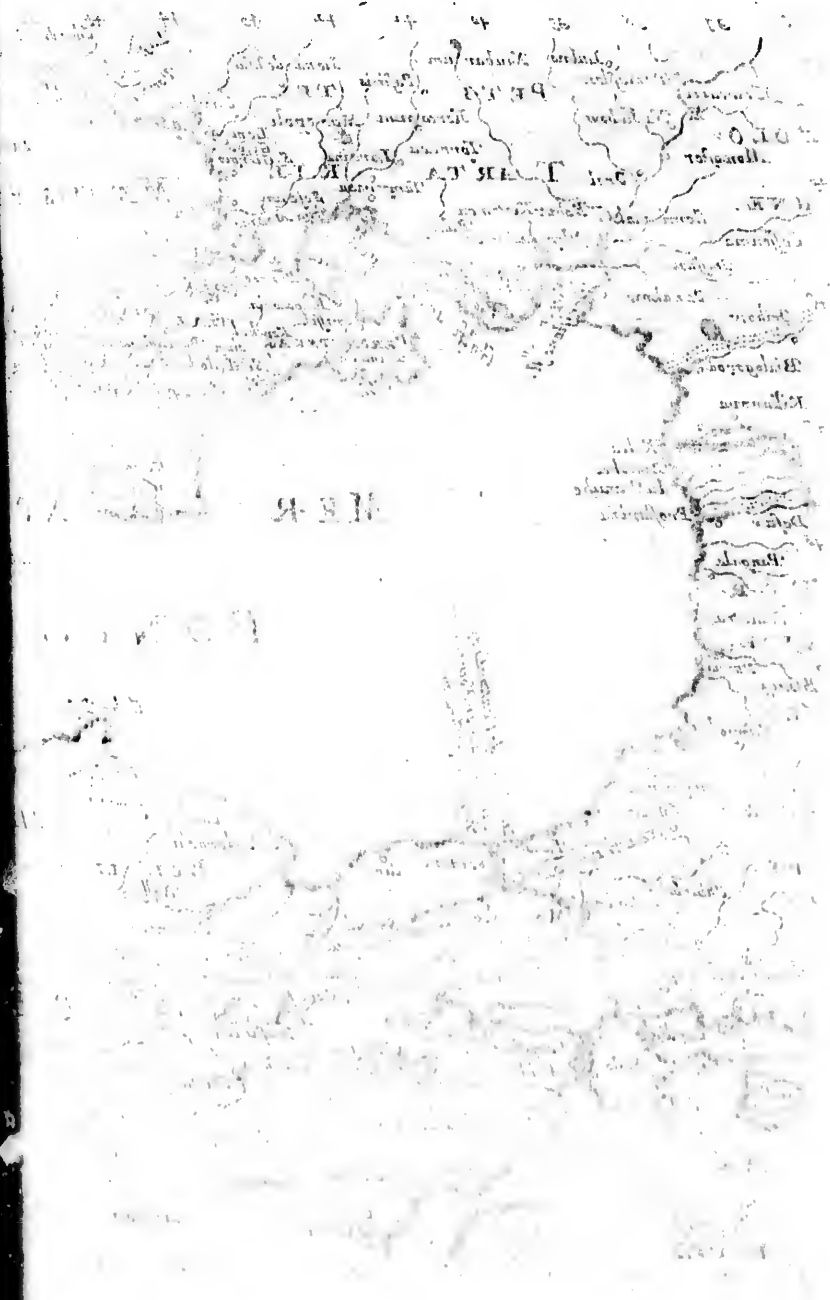
Limassol

C. de la Gats

A. d. Winter sch

nen-O
nae 't
Pontus
docia,
de Dee
Lycia,
romani
den A
deren
korting

Doch
deefe
veel m
worden
heel A
deelen
by ons
schappe

Onde
dertigh
de Part

Deefe
Carama
twee ee
van 't
twee la
sten in.

't Beg
figh elf
manien
Tocrat d
duli vijf

De S
haere Re
Curae,
Anatolie
andere
rea penen
Amasia
heeft be
dien van
gegeven
laduli.

Alhoe
ken een
heerlijck

nen-Opgangh. 't Deel, 't welck meest nae 't Noorden leghd, naementlijk, *Pontus* en *Bithynien*; *Galatia* en *Cappadocia*, geven den Naem van *Rum*. En de Deelen regens 't Suyden, waer in men *Lycia*, *Pamphilia*, en *Cilicia* vind, *Cotomaniden*. *Kleyn-Afia*, leggende op den *Archipelagus*, draeghd geen en anderen Naem als *Anatolien*, of met verkortingh *Natolien*.

Doch al deese Benoemingen zyn aen deese sijde weynigh bekend: En noch veel min de geene, welcke gegeven worden aen de geringer Deelen van geheel *Anatolien*: Welcke de *Turcken* verdeelen in vier *Beglerbegschappen*, zynde by ons soo veel als *Generale* Stadhouder-schappen.

Onder deselve staen vier of vijf-entertigh *Sangiacaten*; soo veel als by ons de *Particuliere* Stadhouderijen.

Deese *Beglerbegschappen* zyn *Anatolien*, *Caramanien*, *Toccat* en *Aladuli*: De twee eerste beslaen 't geheele Westen van 't gesaementlijk *Anatolien*: De twee laatste neemmen 't gantsche Oosten in.

't *Beglerbegschap* *Anatolien* heeft onder sich elf of twaelf *Sangiacaten*: *Caramanien* heeft'er maer even of aght. *Toccat* desgelijcks seven of aght. *Aladuli* vijf of ses.

De Steeden, waer in de *Beglerbegen* haere *Residentie* hebben, zyn *Cutaigé*, of *Cutage*, voortijds genoemd *Corycum*, in *Anatolien*: *Cogre*, voor detien *Iconium*; andere stellen *Cesarea*, voortijds *Cesarea pene Anatarum*, in *Caramanien*: *Amasia*, 't welck sijnen ouden Naem heeft behouden; doch somtijds oock dien van *Trebisende*, of *Trapezum*, werd gegeven, in *Toccat*: En *Maraz* in *Aladuli*.

Alhoewel nu in al deese Landstreekken een groot getal seer schoone en heerlijke Steeden hebben gestaen, soo

vindmen'er echter heden daeghs seer weynige.

Ondertusschen kanmen, behalven de gemelde Hoofdsteeden der *Beglerbegschappen* (waer onder *Trapezum*, van de *Turcken* genoemd *Tarrabosan*, is geweest de Hofhoudings-plaets eens genoeghsaem in de Boecken beroemden *Keyserrijcks*) noch in aenmerckingh neemen *Bursa*, voortijds geheeten *Prusa*, of *Olympus*, d' oude *Residentie*-Stad der Koningen van *Bithynien*, langh voor dat de *Turcken* sich in *Europa* hadden vast-geset.

Sommige aghten deese Stad even soorijck, en niet min bevolckt, als *Constantinopol* selfs. Sy leghd onder aen den Bergh *Olympus*; werdende verdeeld in de Boven en Beneden-Stad. De Boven-Stad is seer schoon; wel beslooten, en bewaerd mer een Kasteel. Binnen en buyten de gedaghte Stad siertmen *Mosqueen*; en verscheydene Graven der *Ottomamsche* Vorsten.

Angoure, voor deesen *Ancyra Galatarum*, by de Rivier *Sangare*, is eene der grootste en rijckste Steeden deeses Gewests; uytleverende een seer groote meenighte van *Turcksche* Camelotten.

Satalie, of *Antali*, is de sterckste Stad. Hier werd een seer grooten Handel gedreven, en is d'alderbeste op de gantsche Kust. Sy deeld haeren Naem meê aen den Naebuerigen Zee-boesem; desgelijcks aen 't meeste *Oostersche* gedeelte der *Middellandsche* Zee.

Smirna heeft een seer grooten Koophandel in Wol, Boomwol en Zijde. De *Francoisen*, *Venetianen* en *Engellanders* hebben hier haere *Consuls*, of Voorstanders der Kooplieden en der *Commercie*. Seer weynige andere Steeden zyn heden daeghs hier in eenigh aensien.

Voortijds zyn de beroemdste in dit Gewest geweest *Troja*; wijl dese Stad een thien-

thienjaerige Belegeringh van de Grieken heeft konnen uytstaen.

Pergamen, wegens den daer in geweest zynden Rijkdom, *Mobilien*, end' uytsteeckend treflijke *Bibliotheek* van haeren Koningh *Attalus*.

Voorts, *Cumo*, wegens de *Cumeische Sibilla*, en de geboorte des vermaerden Poets *Hesiodi*.

Phoce, voor deesen *Fogia Vecchia*; welke ons heeft gegeven sooeen heerlijke *Colonie* of *Volck-plantingh* op de *Kust* van *Provence*, te weeten *Marislien*.

Ephesen, wegens den Tempel van *Diana*; maer noch veel meer, wegens 't derde *Olicumenische*, of *Algemeen Consilium*, 't welckmen hier gehouden heeft.

Halicarnassus, wegens 't *Mausolaum*, of 't heerlijck Graf van *Mausolus* en *Artemisia*: Wegens de *Bron Salmacii*; en dan oock, om dat deese Stad is geweest 't *Vaderland* van *Dionysius* den *Halicarnasser*, en van *Herodotus*.

Miletus, wijl deese Plaets over de taghtigh Streden aen verscheydene Zeeën met *Volk-plantingen* heeft voorzien.

Sardes, vermits deese Stad is geweest de *Residentie* des rijcken Koninghs *Craesi* in *Lydien*.

Chalcedon en *Nicea*. De laetste wegens 't eerste, end' eerste wegens 't vierde aldaer gehoudene *Algemeen Concilium*.

Cycicum, wegens de voortreflijke heyd der daer geweest zynde Regeeringh; en de bysonder-goede orde in de *Politie*.

Sessinus, alwaermen *Cybele*, Moeder der Gooden, pleegh *Offerhanden* te doen.

Gordium, daer de *Gordiaensche Knoop* was, welke *Alexander* de Groot in stukken hieuw, wijl hy deselve niet anders kon ontdoen.

Smirna, welke Stad meend, dat den soo feer vermaerden Poet *Homerus* binnen haere Mueren ter *Wereld* gekomen en gestorven is.

Themiscyra (of *Themiscyra*) geleegen by de Rivier *Thermodon*; een Koninghlijke Stad der *Amozonen*.

Amasia, de Geboorte-plaets van den bekenden *Strabo*.

Tyana, 't *Vaderland* van dien grooten Toveraer *Apollonius Tyaneus*.

Tarsus en *Anchiale*, welke beyde Steeden *Sardanapalus* in eenen dagh heeft gebouwd. Nevens een groot getal andere.

Daerenboven hebben de *Bergen*, *Rivieren* en *Eylanden* deeses Gewelts altijd yet sonderlings gehad. De *Taurus* neemdt sinen aanvangh tusschen *Carien* en *Lydien*, sijn uytstreckende door de gantsche lenghte van *Asia*. Wegens deese sijne Lenghte, en Hooghte; en vermits hy sijn allenthalven uytbreijdt, is hy den grootsten en beroemdsten Bergh des Werelds.

Op den Bergh *Ida* in 't Gebied van *Troja*, oordeelde *Paris* over de Schoonheyd van *Juno*, *Pallas* en *Venus*. Vermits hy nu aen de laetstgedaghte den Goudenen Appel gaf, soohaelde hy ter dier oorsaeck hem en de sijne de vyandschap der twee laetste op den Hals.

Op den Bergh *Imolo* in *Lydien* heeft *Midas* (volgens de versieringh der *Poeten*) *Esels-oren* gekreegen; vermits hy de *Fluyt* of *Sackpijp* van *Pan* hooger aghtede, als de *Harp* van *Apollo*.

Op 't Geberght *Cragus* heeft *Bellerophon* 't Wonder-dier *Chimera* tam gemaect.

Op den Bergh *Latmus* in *Carien* sou sijn hebben toegedraegen, de *Liefde-geschiedenis* tusschen *Luna* en *Endimion*; nevens meer andere dingen.

Onder de *Rivieren* heeft *Pactolus* soo veel

veel G
voerd,
in had
rer Sch
men.

De
weeft v
de Gro
heyr D
Overw
baeden
Cidnus
ven ver

Men
dat de V
rusia, b
tor in de
gooten.
Helhond
ben.

De V
noemd
Craesus en
malkand
isse den g
lijk gew

Veel
en ontren
mercken
Canac de
by Consta
nus Hast
laen, e
Asia in E
ien te be

Xerxes
gelijcks
by Galip
ke wy d
Abdus en
mocht b

De H
des Berg
Syrien, z
Wegh, b
derd Sch

veel Gouds in zijn Sand met sigh gevoerd, sederd de tijd dat *Midas* sigh daer in had gebaad, dat des *Craesi* en ander Schatten daer uyt zyn voortgekoomen.

De Vloed *Granicus* is getuyge geweest van de Zeege, welke *Alexander* de Groot verkreegh tegens 't Krijghsheyr *Darii*. Nae dat deesen grooten Overwinner sigh had begeven om te baeden in 't Koude Water van de Rivier *Cidnus*, had hy daer over bynae zijn leven verlooren.

Men heeft het daer voor goudend, dat de Vloed *Acheron*, en 't Meer *Acherusia*, by *Heraclea* in *Bithynien*, geheel tot in de Helliepen, en sigh daer in uytgooten. Hier door sou *Hercules* den Helhond *Cerberus* daer uytgevoerd hebben.

De Vloed *Halys*, hedenstaeghs genoemd *Lali*, heeft 't Koninkrijk van *Craesus* en 't Keyserrijk der *Perfianen* van malkander gescheiden. Ondertusschen isse den gedagten *Craesus* gantsch schaedlyk geweest.

Veel meer andere dingen soumen in en ontrent dit *Kleyn-Asia* konnen aenmercken. De *Bosphorus Thracius*, of 't *Canal* der *Swarte Zee*, zynde d' Enghte by *Constantinopol*, is soo nauw, dat *Darius Hastaspis* een Brugg' daer over deed slaen, en zijn Krijghsheyr alsoo uyt *Asia* in *Europa* liet trecken, om de *Scyten* te beoorlogen.

Xerxes, de Soon van *Darius*, deed desgelijcks over den *Hellespont*, of d' Enghte by *Gallipoli*, anders de *Dardanellen*, welke wy de Kasteelen noemen, zynde *Abydos* en *Sestos*; op dat hy de *Grieken* mocht beoorlogen.

De Havens *Amanides*, en de *Passen* des Berghs *Aman*, tusschen *Cilicienen* *Syrien*, zyn lichtlijck te bewaeren. De Weggh, hebbende vijf-en-twintigh honderd Schreeden in de lenghte, leght

tusschen hooge en steyle Rotfen. Beneden deselve vlieten veele Beecken voorby, van 't Geberght afvallende. In deese *Passen* heeft *Alexander* de Groot den Koningh *Darius* overwonnen.

D' Eylanden, om *Kleyn-Asia* gelegen, zyn oock voortijds seer bekend geweest: Doch tegenwoordigh weetmen 'er weynigh van te spreekken. Sy leggen bynae alle in den *Archipelagus*; eenige in de *Middellandsche Zee*; maer schier geene aen de *Swarte Zee*.

Aen den Ingangh dezer Zee, en by den *Bosphoro Thracio*, leggen de twee Eylanden *Cianea*; soo gantsch dicht by een, dat d' Oude hebben gemeend en voorgegeven, datse aen malkander stieten.

De Stad *Mitylene* in *Lesbos* is, wegens haere grootte, en de voortreflijckheyd haerer Wijnen, soo beroemd geweest, datse haeren Naem aen dit geheele Eyland heeft mede gedeeld.

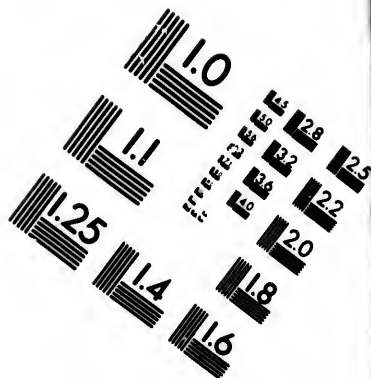
Chio, is seer vermaerd wegens de Klooster-Kerck *Neomene*, zynde eene der schoonste in de gantsche Wereld. Desgelijcks wegens haere Boomen; welke *Mastix* geven; en wegens haere Regeeringh; welke, noch geenen langen tijd geleden, heeft gestaen aen 't Geslaght der *Iustinianen* van *Genua*.

De Val van *Icarus* heeft 't Eyland *Icarien*, en de daer by gelegene Zee, dien Naemgegeven. Den Heyligen *Johannes* wierd nae 't Eyland *Pathmos* in *Balinghschap* versonden. *Iulius Caesar* wierd door de Zee-rovers van *Pharnacusa* by *Mileto* gevangen genoomen.

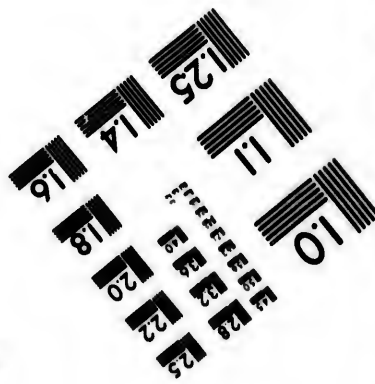
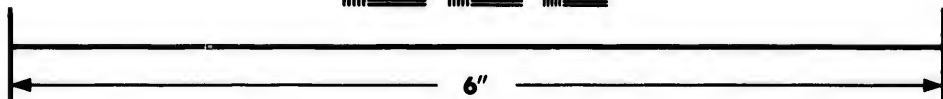
't *Aloe* versaeemeldmen in d' Eylanden *Lero* en *Clavos*, of *Casamo*.

De vermaerde Genees-meester *Hippocrates*, en den Konftrijcken Schilder *Apelles*, waeren geboortigh van *Co*, hedenstaeghs genoemd *Lango*. Doch de Vyanden van *Hippocrates* geven voor, dat hy sijne Wetenschap enckelijck

A resolution test chart featuring various patterns of horizontal and vertical lines of increasing frequency. Each pattern is accompanied by a numerical value indicating its resolution. The values include 1.0, 1.1, 1.25, 1.4, 1.6, 1.8, 2.0, 2.2, 2.5, 2.8, 3.2, 3.6, 4.0, 4.5, 5.0, 5.6, 6.3, 7.1, 8.0, 9.0, 10, and 11.2. The chart is used to measure the resolving power of imaging systems.

Photographic Sciences Corporation

**23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503**

0
E2 E3 E4 E5 E6 E7 E8 E9
18 20 22 24 26 28 30 32 34 36 38 40 42 44 46 48 50 52 54 56 58 60 62 64 66 68 70 72 74 76 78 80 82 84 86 88 90 92 94 96 98 100

10
01

alleen heeft geleerd uyt de *Recepten*, welke in den Tempel *Eſculapii* te Co wierden gebraght.

De Corallen van *Scarpanta* zyn d' alderſchoonſte, welckemen oyt met oogen ſou moogen aenſchouwen.

't Eyland *Rhodus* is niet groot, deſgelijcks oock niet de Stad *Rhodus*. 't Selve is ſeer vermaerd wegens haere oude Regeeringh: Wegens haere Schipvaerden: Wegens haere Beelden; inſonderheyd den *Colossus*, of 't Sonnenbeeld; van ſoo geweldig een grootte, dat, als 't ſelve met d' eene voetaen d' eene, met d' andere aen d' andere ſijde des Havens was geſteld, de Scheepen met volle Seylen daer onder door heenen konden vaeren: En dan wegens de naederhand ontfane Ridderſchap van S. Jan te *Jeruſalem*.

Cyprus is 't grootſte van al deefe Eylanden. Men heeft, onder de Regeeringh der *Perſianen* en *Macedoniers*, negen Koninghrijcken daer in geteld. *Ptolomæus* heeft het verdeeldt in vier Deelen. Nu heeft het elf Deelen; doch niet meer als twee beſlootene Steeden, *Nicoſia* en *Famaguſta*. 't Getal der ſelver is voortijds vry grooter geweest; naementlijk vier onder de Regeeringh des *Lufignaniſchen* Geſlaghts, veerthien onder de *Conſtantinopolitaenſche* Keyſeren, en voorheenen noch meer andere.

Men vind nu niet meer als aghtthonderd en vijftigh Dorpen daer in; waer tegens voortijds derthien duysend der ſelver in dit Eyland zyn geweest.

Nicoſia is de *Reſidentie-Stad* der Koningen uyt 't Geſlaght *Lufignani*, en een Biſchoplijcken Stoel. Veertigh duyſend Geſlaghten hebben 'er in geweest.

Famaguſta legt aen de Zee, en is niet minder beveſtigd als *Nicoſia*.

Bapho, of *Paphos*, is ſeer beroemd geweest, wegens den daer in ſtaenden

Tempel, d' *Afgodin Venus* toegewijd. Den Bergh *Olympus*, hedensdaeghs genoemd *S. Michaels-Bergh*, neemt het midden deefes Eylands in.

S U R I A, E N D I A R B E C K.

Suria en *Diarbeck* te gelijk zyn voor deefen bekend geweest onder den einigen Naem van *Syrien* of *Aſſyrien*: Welck *Aſſyrien* of *Syrien* eerst verdeeld is geworden in twee groote Deelen; waer onder 't geene, aldernaest nae 't Ooſten gelegen, den naem van *Aſſyrien* heeft behouden; maer 't Weſterſche dien van *Syrien*.

Deefen laetſten Naem is d' *Occidentaelſche*, maer den eerſten d' *Orienteelſche* Volckeren alderbeſt bekend. Den eerſten is alderberoemdſt geweest in den eerſten; den anderen in den laeter Ouderdom des Werelds.

Deefe twee zyn naederhand verdeeld geworden in drie Deelen; naementlijk, **ASSYRIEN** in *Aſſyrien*, *Mefopotamien*, en *Chaldea*, of *Babylonien*. **SYRIEN** in *Syrien*, *Phœnicen* (of *Phœnicien*) en *Judea*, of *Paleſtina*.

Deefe drie laetſte hebben hedensdaeghs haeren ouden Naem *Syrien* of *Syrien* weer geſaementlijk aen ſich genoomen: Doch de drie eerſte werden gemeenlijk begreepen onder den algemeenen Naem *Diarbeck*; ſchoon *Suria* en *Diarbeck* yeder noch in drie Deelen, nae de wijs der Oude, werd afgedield.

Suria behoud ſijner ouden Naem, ſoo wel in 't gemeen, als oock wat de drie Deelen belanghd; immers ten minſten by ons. Daer tegens veranderd *Diarbeck* ſijnen

toegewijd.
daeghs ge-
neemd het

zijn Naem gantschlijk, soo wel door-
gaens in 't gemeen, als afsonderlijk in
sijne drie Deelen. *Terack* koomd over-
een met *Chaldaea*, of *Babylonien*: *Diar-
beck* met *Mesopotamien*; en *Churdistan*
insonderheyd met *Affrien*.

Hier staet te weeten, dat onder deese
drie Deelen *Affrien* aldereerst in de Ge-
chied-boecken bekend is geweest: *Chal-
daea*, of *Babylonien*, alderlaetst. *Me-
sopotamien*, of *Diarbeck*, heeft hedens-
daeghs den voortoght boven d' andere:
't Zy, om dat dit Gewest aldermeest is
verchoond gebleven; waer tegens
d' Oorlogen tusschen de *Turcken* en *Per-
sianen* de twee andere Deelen seer ellen-
digh hebben verdorven: Of 't zy, om
dat de *Turcken* dit Gedeelte veel *absolu-
ter* en volkoomener als d' andere besit-
ten. Derhalven sy oock den Naem des
Deels, waer over sy Meester zyn, heb-
ben meê gedeeld aen d' andere Gedeel-
ten, van welke sy maer yet weynighs,
of oock wel niets met allen, in haer ge-
weld hebben.

Vermits wy nu de nieuwe Naemen
van al deese Gedeelten veel meer uyt
Turckijen als uyt *Persien* bekoomen, soo
dienen wy ons van de geene, welke se
ons geleerd hebben. Veellicht souden
wy in *Persien* andere Benoemingen van
deese Gewesten vinden: Doch deselve
souden de Volckeren in 't Oosten beeter
bekend zyn als ons.

Eerstlijk willen wy *Surien* gaen be-
sightigen, als ons naerder zynde, en
geleegen aen deese sijde van de Rivier
Euphrates. Dit gedaen hebbende, wil-
len wy ons aen d' andere sijde des ge-
daghten Vloeds begeven, en van *Diar-
beck* handelen.

S U R I A.

Suria, voor deesen Groot-Syrien,
maer hedensdaeghs van d' *Orienteel-*

sche Volckeren *Soristan* genoemd, is by-
nae even dat geene, 't welck d' Oude
Romeynen haer Oostersche Gebied noem-
den; en 't schijnd, als of 't van ons noch
de *Levante* werd geheeren.

Dit Landschap treckt sich uyt van de
Middellandsche Zee af, die ten We-
sten van 't selve legd, tot aen den *Eu-
phrates*; welke Rivier dit Gewest van
Diarbeck nae 't Oosten afsonderd: En
dan, van den Bergh *Aman*, of den
Swarten Bergh, die 't selve nae 't Noor-
den begrensd, oock van *Cilicien* afscheyd,
tot aen *Arabien* en *Egypten*; welke
Landen *Surien* nae 't Suyden besluy-
ten.

D' Ouden hebben 't afgedeeld in drie
Hoofd-Deelen; naementlijk, I. in 't
eygentlijke *Syrien*; 't welck, als 't
grootste en beste gedeelte, den Naem
des gantschen Landschaps heeft behou-
den. II. *Phenice*, of *Phenicien*; en
III. *Judaea*, of *Palestina*. *Palestina*
legd op 't wijdste nae 't Suyden; *Suria*
nae 't Noorden; maer *Phenicien* in 't
midden. Gesaementlijk leggen deese
Landschappen langhs de *Middellandsche
Zee*, van *Anatolien* af tot aen *Egypten*
toe. 't Eygentlijke en eenige *Suria*
stoot aen den *Euphrat*: 't Overige aen
Arabien.

Hedensdaeghs verdeelen de *Turcken*
gantsch *Surien* in twee *Beglerbegschappen*,
te weeten, *Alepo* en *Damascus*. Eenige
reekenen'er noch 't derde toe, nae-
mentlijk *Tripoli*; en geven dit laetste
Beglerbegschap vijf *Sangiacaten*; aen *Da-
mascus* negen of thien; en aen *Alepo* se-
ven; soo dat'er in alles ruym twintigh
souden zyn; of, *Tripoli* uytgeslooten,
sesthiën of seventhien.

Der selver Naemen en gelegenheden
zyn ons meerendeel onbekend. Wil-
len derhalven ons laeten vergenoegen,
met een korte beschrijvingh te doen van
soodaenige Steeden, welke geweest
Pp 2 zyn,

zyn, of oock noch zyn, de voornaemste in al deese Landschappen. Den aenvangh suilen wy maecken met de *Syrische*.

ANTACHIA, of **ANTIOCHIA**, is de Hoofdstad in *Syrien*. Voortijds wasse soo gantsch voortreflijk schoon, datse geweest heeft de vierde plaets onder den rangh van de heerlijckste Steeden in 't *Roomsche* Rijk. Noch op den hedigen dagh staen haere Mueren; en zyn deschoonste, welcke men oyt met ooghen sou moogen aenschouwen. Doch van binnen is alles verwoest.

Sy leght aen de Vloed *Oronte*, tegenwoordigh genoemd *Asi*, of *Haser*, en by 't Vleck *Daphne*: Soo een beroemde en lustige Plaets, wegens 't Woud, vol hoogh-opgewassene Boomen, seer schoone Bronnen, gesonde Lught, en de Tempelen, *Apollo* en *Diana* toegewijd, darmen deselve heeft vergeleecen met 't Dal *Tempe* in *Theffalien*.

Boven dien is *Antiochia* geweest de *Residentie* van eenige *Roomsche* Keyseren, en der selver voornaemste Officieren des *Orienteelschen* Rijcks; desgelijcks d' eerste Stoel des *Patriarchs*, van *S. Petrus* (gelijck sommige schrijven) verordonneert. In den aenvangh der Kerck hadde onder sich begreepen de Bisschoppen van *Thracien*, *Asien*, *Ponto* en 't Oosten.

ALEPO is hedenstaeghs de grootste en voornaemste Stad in gantsch *Syrien*; desgelijckseene der beroemdste in geheel Oosten: Daer nae volgen *Aman*, *Hemfa*, en andere.

Dit *Alepo* is 't oude *Hierapolis*. Leghd tusschen de Rivier *Euphrates*, en de *Middellandsche Zee*; ter plaets daer deese Vloed en de gedachte Zee alderdichtst r' saemen koomen. Even hier door werd haer een seer treflijcken Koophandel veroorsaecht, met en uyt geheel Oosten en Westen.

Want door de Zee-boesem by *Ormus* en *Balsora* gepasseert zynde, en den *Euphrates* opvaerende, soo koomden nae *Alepo*. Van daer scheepmen voort nae *Alexandretta*, gelegen aen de *Middellandsche Zee*. Wederom van hier nae al de Deelen van *Asia*, *Africa* en *Europa*, leggende op de gemelde *Middellandsche Zee*, en diep in den *Oceaan*.

De *Persianen*, *Armenianen*, *Arabiers* en andere *Orienteelsche* Volcken brengen nae *Alepo* Sijde, *Materialien*, *Speceryen* en Eedele Gesteenten, welckese trecken uyt al de Deelen en Eylanden van *Asia*. Uyt 't Westen brengen de *Francoisen*, *Venetianen*, *Genuezen*, *Engelsche* en *Hollanders* Fluweel, Sijde, Wollen Laeckenen van verscheydene Verwen, Scharlaecken. Loor, Yser, Tin, Corallen, Harmelijne-vellen, Marders, Zobelen, Ducaten, *Spaensche* Realen in specie, welckese seer hoogh aghten, e. f. v.

Eer de *Portugeezen* den wegh nae *Oost-Indien* hadden genomen door 't Voorgeberght der goede hoop (*Capo de Bonni Esperance*), geschiedede tusschen 't Westen en 't Oosten geenen Koophandel als door *Alepo*, of door 't *Rode Meer* en *Egypten*.

AMAN, of **AMA**, voor deesen **APAMIA**, leghd op een middelmatigen Heuvel, midden in een groote Vlakte. Noch meer andere Heuvelen stooten'er aen, seer wel-draegende in Koorn, Wijn en andere Vrughten.

De Stad is bynae geheel omringhd van de Vloed *Oronte*, en een groot *Meir*. De Hoven en Boomgaerden werden bevoghthd van vericheydene Canalen, werdende geleyd uyt de genoemde Rivier.

Men siet hier seer heerlijcke Beemden, of Weyden, op welke *Selucus Nicanor* vijt-honderd Elephanten en dertigh-

dertigh-duyſend Moeder-Paerden deed onderhouden. Daer ſigh oock 't meelte deel ſijns Krijghs-heyrſ gemeenlijk op-hield.

Deſe Stad is noch op den hedigen dagh, naelt *Alpo* en *Damaſco*, de Volckrijckſte ingeheel *Surien*. 't Kasteel kan de gedaghte Stad en de Vlackte beſchie-ten.

EMSA, of HEMS, heeft een bynae gelijcke Legh-plaets, als *Aman*, ſoo veel de Stad en 't Slot belanghd. Vermits d' *Arabiers* deſe Plaets *Hunſi* noemen, en dien Naem met den Naem *Hu* eenige overeenkoomingh heeft, ſoo hebben verſcheydene Schrijvers in 't ge-voelen geſtaen, dat deſe Stad is ge-weelt 't Vaderland des geduldigen *Jobs*.

Behalven deſe nu genoemde Steeden hebben oock d' oude noch in eeren ge-houden LAODICEA en SELEU-CIA; welcke, ſoo wel als *Antiochia* en *Apamia*, van *Seleucus Nicator* zyn gebouwd geworden.

Deſgelijcks SAMOSATA; 't Va-derland van den Eerlooſen en Godlooſen *Lucianus*.

ZEUGMA, of PONTUS, op de Ri-vier *Euphrates*, en diep in d' *Arabijſche* Woeltijn.

SALMYRA, hedenſdaeghs ge-noemd FAYD. Onder de Koningen van deſe Plaetsen zyn inſonderheyd be-kend *Odenatus*, en ſijne Gemaelin *Zenobia*, wegens de *Vitorien*, welckese tot verſcheydene maelen toe hebben ver-kregen tegens de *Parthers*. Deſgelijcks, wiſſe de Heerſchappy van geheel Ooſten ſigh ſoghten toer'eygenen.

Aen de Grenſen van *Silicien* en *Surien* heeft *Venidius Baſſus* de *Parthers* tot meermaelen toe geſlaegen. Eens in *Cilicien*; andermael in de *Paffendes* Ge-berghs *Aman*; alwaer *Pharnabates*, Lieutenant van *Pacorus*, is geſtorven. Tenderdenmael ſloegh hy haer in *Syrien*;

alwaer den gedaghten *Pacorus*, deſge-lijcks om 't leven quam. Hier door wierd het voorleedene verlies weer ver-goed, en de dood van *Crassus* gewrooc-ken.

De heerlijckſte en ſchoonſte Steeden in *Phœnicien* zyn geweest *Sidon*, *Tyrus* en *Damaſcus*: Daernaec *Acon*, of *Ptoloman*, *Tripoli*, *Barat*, *Biblus*, en meer an-dere.

Sidon en *Tyrus* zyn nu gantschlijk verwoelt, Maer *Damaſcus* is weer op-gebouwd geworden. Van al d' andere zyn enckelijck alleen *Tripoli* en *Acre* (anders *Acon*) in eenigh aenſien ter dee-ſer tijd.

SIDON, tegenwoordigh SAYD, ſomtjids oock SAYETTA gehee-ren, is in den eerſten Ouderdom ſeer berbeemd geweest. S' is gebouwd van *Sidon*, den eerſtgeboornen onder de Kinderen *Canaanſ*: Of ren minſten heeftſe haeren Naem van hem ontfan-gen.

Sy legdh op een Rôts langhs de Zee-Kuſt, en heeft een ſeer ſchoone, be-quaeme Haven. 't Land daer rondom is gantsch Vrughtbaer, en werd bevoegh-tighd van verſcheydene Beecken, welcke van den Bergh *Libanon* afvliee-ten.

S' is ſonderlingh vermaerd geweest in allerley Konſten en Weetenſchappen; voornaementlijk in de Reecken-konſt, Starre-vorſſchingh, Schipvaert-kunde; voorts in d' Oeffeningh der Wapenen, en in de Vindingh der Glafen.

Verſcheydene *Colomen*, of Volck-plantingen, heeftſe met Inwooners verſorghd en beſet. De *Perſianen* heb-benſe eerſt verwoelt. Daer nae is haer even 't ſelve van andere weervaeren: Doch tot verſcheydene reysen toe heeftſe ſigh weer herſteld. *Emir Alli*, Soon van *Emir Facardin*, heeft voortjids ſijne *Reſidentie* onder haere Ruinen gehad.

TYRUS, hedenfdaeghs genoemd SOR, of SUR, heeft een feer voor- delige Legh-plaets; als zynde een ge- heele Rors, bynae t'eenemael van de Zee omvat; foo datfe met de Stad Sidon om den Voorrogt geftreeden, en den felven oock eyndlijk behouden heeft. *Nebucadnezar* heeftfe nae een veerthien- Jaerige Belegeringh verwoeft. Daer nae heeft den Grooten *Alexander* even 't felve gedaen, nae een Beleghe van aght Maenden.

Doch fy heeft figh tot verfcheydene maele toe weer herhaeld, en feer magh- tigh gemaect, door middel haers Scharlaeckens, en feer grooten Koop- handel.

Doefe in haeren hooghften *Fleur* was, koemen haer, in opficht van haere Legh- plaets, een Veftingh noemen. Be- traghtemen haere *Commerciën*, foo wasfe gelijk als een geduerige Jaer- marckt. In aenmercklingh van haere Praght, wasfe een Koninghlijk Hof. Ten aenfien van haeren Rijkdom, ge- gelijk als de Schat-kamer des gantschen Aerdbodems.

De Steeden *Carthago*, *Utica*, *Lepis*, en meer andere in *Africa*; gelijk oock *Gades* in *Spaenje*, en noch sommige aen geene fide der Zee- enghte, waeren haere Plant-Steeden: Daerenboven willen eenige beweerden, dat *America* door defelve met Volckeren en Inwo- ners is voorfien geworden.

Emir Jona, Broeder van *Emir Facar- din*, heeft onlangs onder haere ruïnen fijne Woon-plaets gehad. Haere Ha- ven is noch tegenwoordigh de befte in geheel *Phenicien*.

DAMASCUS, van d'Inwooners des Lands *SCHAM* geheeten, was niet alleen voortijds, maer is noch hedenfdaeghs feer beroemd. *Jofephus*, den *Joodschen* vermaerden Gefchied-fchrij- ver, heeft geftaen in de meeningh, datfe

van *Ur*, de Soon *Arams*, en Soons- Soon van *Noach*, is gebouwd gewor- den.

Doch dit zy foo't wil, immers is dit gewis, dat deefe Stad *Damascus* figh in aenfien heeft gebraght, nae dat figh 't ongeval over *Tyrus* en *Sidon* had uyt- gebreyd: Men heeftfe gehouden voor de Hoofd-Stad van *Phenicien*; fomtijds oock wel van geheel *Syrien*.

Sy leght, in aenmercklingh van *Tyrus* en *Sidon*, aen geene fide des *Libanous*. Haere gelegentheyd is foo vrughtbaer en luttigh, door middel der Bronnen en Beeckjens, welke defelve bevogh- tigen, datfe in de Heylige Blaederen werd genoemd een beroemde Stad, een Stad der Vreughde, een Huys der Wel- luft. Eenige Schrijvers geven haer den Naem van 't Paradijs des Werelds.

Seer hoogh werden geaght haere Wijnen, Vrughten, Wolle en Sijde, waer van fy bovenmaeten treflijcke Stoffen weeten te bereyden: Desgelijcks haere Pruymen, feer wel-rieckende Wateren, gemaect van Roofen. Voorts haere Savels en Degen-klin- gen, allerweegen haeren Naem voe- rende.

Evenwel heeftfe, niet minder als *Cyrus* en *Sidon*, feer groote verande- ringen moeten uyftaen. S'is veroverd, weer ingenoomen en hernoomen ge- worden van d' *Affyriers*, *Babyloniers*, *Persianen*, *Macedonianen*, *Romeynen*, *Partbers*, *Saracenen*, *Tartaren*, en *Sul- tanen* in *Aegypten*: Eyndlijk oock van de *Turcken* tot verfcheydene maelen toe verwoeft en weer opgebouwd gewor- den zynde, isfe nu in haere handen ge- bleven. Haere Schoonheyd en Rijk- dom is aenmercklijk.

De Huysen der gemeene of *Private* Perfoonen zyn niet foo schoon en tref- lijk van buyten, als wel van binnen. De *publique* Gebouwen zyn feer heer- lijk.

Soons-
gewor-

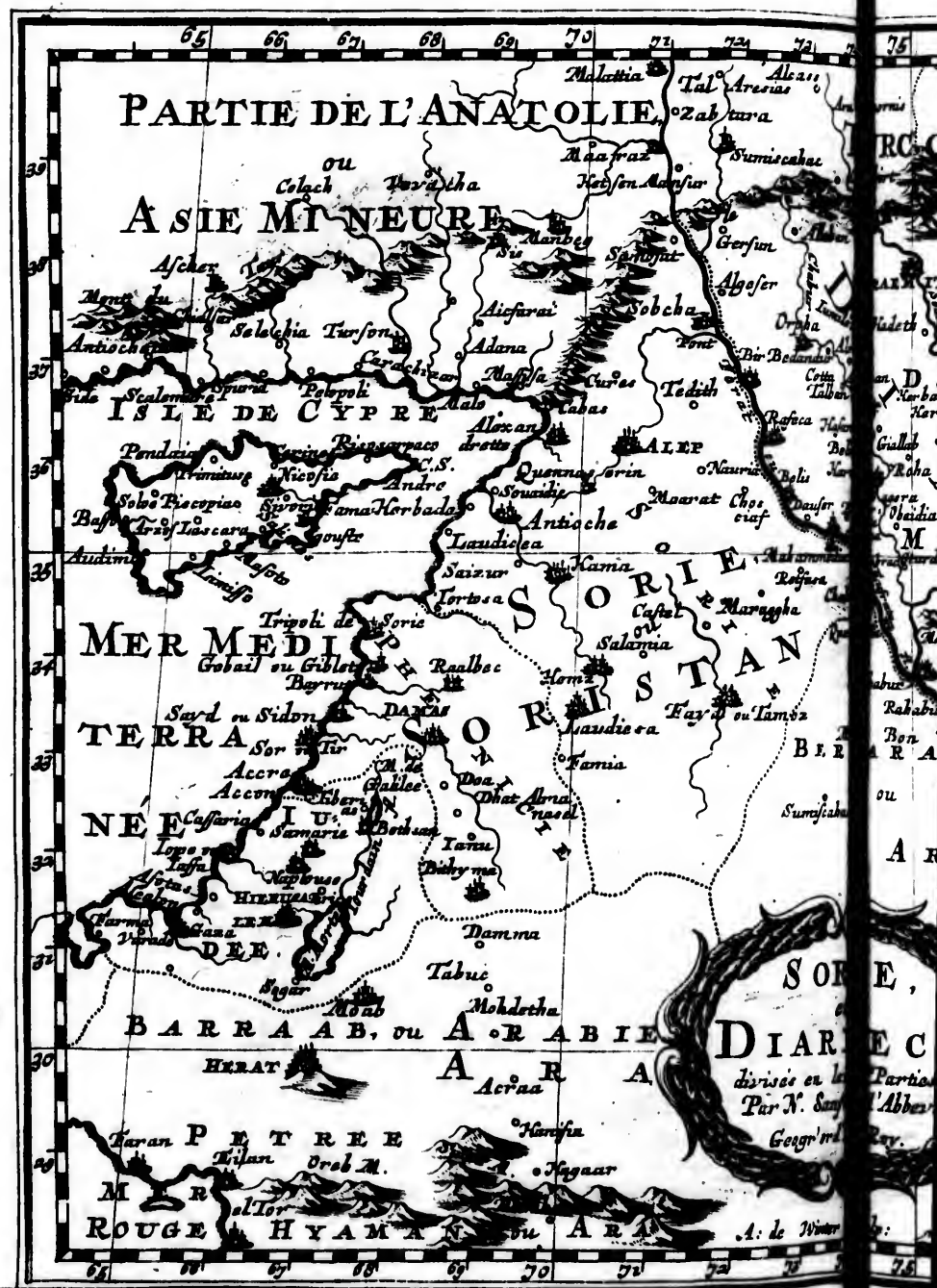
rs is dit
figh in
dat figh
had uyt-
en voor
omtijds

an Tyrus
ibanons.
ghthaer
ronnen
bevoogh-
aederen
ad, een
er Wel-
haerden
ds.

t haere
n Sijde,
reflijcke
gelijcks
eckende
Roofen.
n-klin-
em voe-

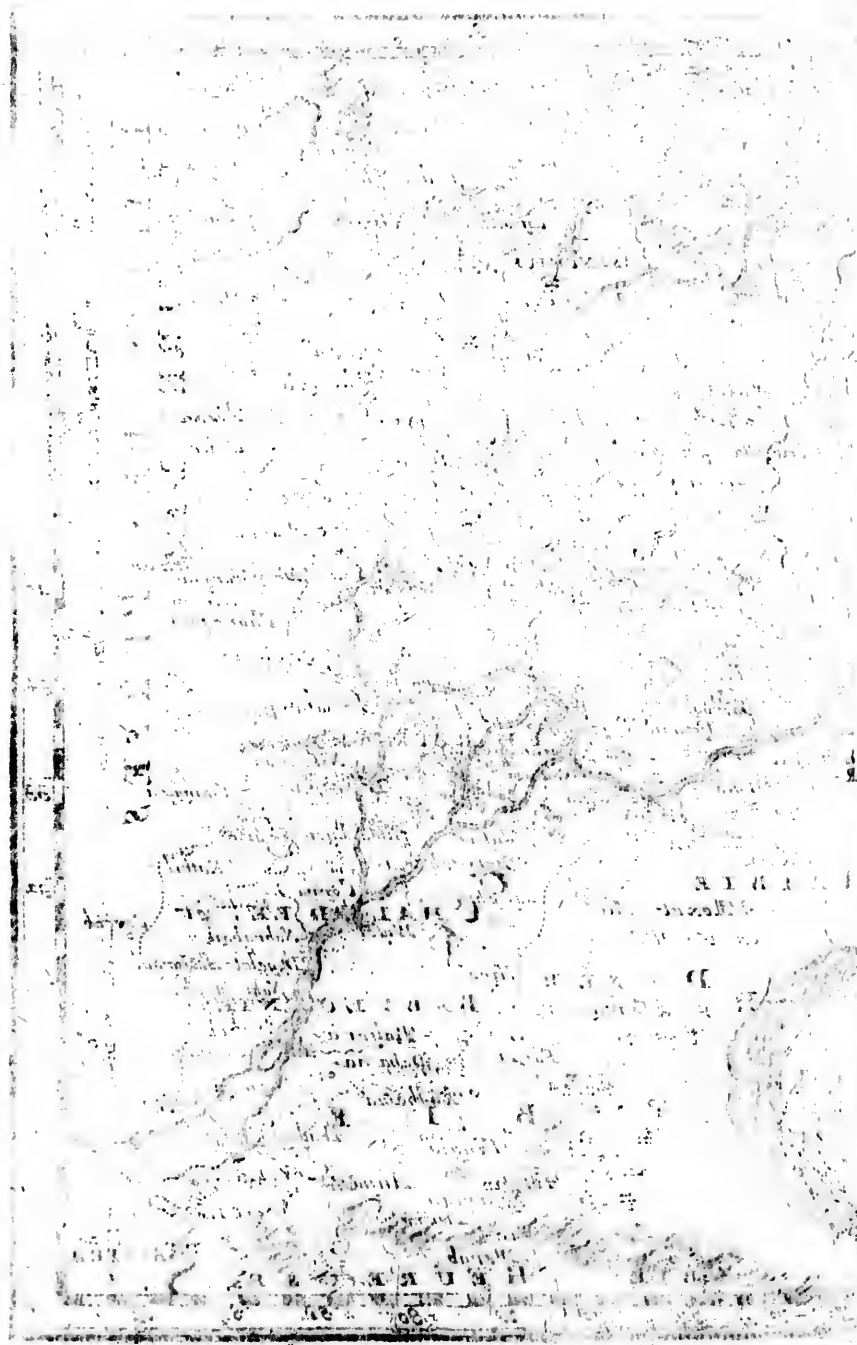
ader als
erande-
roverd,
men ge-
loniers,
meynen,
en Sul-
ock van
elen toe
gewor-
den ge-
n Rijck-

Private
en tref-
binnen.
er heer-
lijck

Hjck.
Stad ;
chiteff

TR
onder
werd h
den vo
hoeve
vallen
wen h
Van
pleegh
oock o
fanger
verge
Oyfe.

Her
gantfel
wied.

AC
COM
werd a
pen.
des va

Dee
oock e
ven ;
handel
werd
Beeck
Geber

De
versch
ter tij
lige L
gelijsk
se ver
gebou
maght

Ono

BLIS

BEL

Cmiru

de Mo

van d
heeft

lijk. 't Kasteel leghd midden in de Stad; hebbende een *Florentijner* ten *Architect* en *Bouwmeester* gehad.

TRIPOLI IN SURIEN (ten onderscheyd van *Tripoli* in *Barbaryen*) werd hedenstaeghs van sommige gehouden voor de Hoofdstad in *Phœniciën*, alhoewelse driemaal meer *Ruinen* of vervallene *Puynhoopen* als geheele Gebouwen heeft.

Van de drie Steeden, uyt welckese pleegh te bestaen, en waer van daen sy oock den Naem van *Tripoli* heeft ontfangen, zyn'er twee verwoest. D'overgeblevene is niet grooter, als *Pont Oyse*, volgens 't bericht van *Mocquet*.

Het daer rondom gelegene Land sou gantsch treflijk zyn, indien 't bebouwd wierd. Doch de Lught is hier ongesond.

A CRE, voor deesen genoemd **A CON**, of oock **PTOLEMAIS**, werd aen twee sijden van de Zee omlopen. De derde hanghd aen de Vlackte des vasten Lands.

Deese Stad is wel-beslooten. Heeft oock een bequaeme, verseeckerde Haven, seer wel-gelegen tot den Koophandel. De Vlackte is Vruchtbaer, en werd bevoghtrighd van verscheydene Beeckjens, welcke van de Naebueringe Geberghen af-vlieten.

De *Christenen* hebben deese Plaets tot verscheydene maelen toe veroverd; ter tijd sy in 't (soo genoemde) Heylige Land waeren. De *Saraceenen* desgelijcks. D'*Egyptische Sultans* hebben se verwoest gehad; daer nae weer opgebouwd. Tegenwoordigh is se in de maght der *Turcken*.

Onder meer ander Steeden is **BIBLIS**, hedenstaeghs geheeten **GIBELIST**, geweest de Wooningh van *Civius*, de Vader van *Myrrha*, zynde de Moeder des schoonen *Adonis*, waer van de Naebueringe Rivier den Naem heeft bekoomen.

BARUT, of **BERYTE**, leghd seer vermaecklijk; doch by een Hol, waer in, gelijk van sommige werdt voorgegeven, sijn sou onthouden hebben den Draeck, die door den Ridder *S. Joris* sou om 't leven zyn gebraght.

Wy keeren ons nu nae **JUDEA**, anders geseghd **PALESTINA**.

't Laetste, en meest nae 't Suiden gelegene Gedeelte van *Suriën*, heeft aldereerst sijnen Naem ontfangen van 't Land *Canaan*, naedien de Kinderen *Canaans* 't selve aldereerst ingenoomen, en onder sijn gedeeld hebben.

Als *God Abraham* en sijne Nakomelingen dit Gewest had toegeseghd, heeft het gekreegen den Naem van 't *Beloofde Land*.

Nae dat het de *Hebreënen*, uyt *Egypten* opgetrocken zynde, hadden ingenoomen, en onder haere Stammen uytgedeeld, verkreegh het den Naem van 't *Hebreëwische*, of der *Hebreën Land*; onder welke benoemingh het oock geregeerd is geworden van *Propheten*, *Reghteren* en *Koningen*.

Maer onder de gedaghte Koningen is 't wel haest gescheurd geworden in twee Koninghrijcken, voerende de Naemen van *Juda* en *Israël*.

Onder de *Romeynen* was 't niet anders bekend, als met den Naem van *Judea* of *Palestina*. *Judea*, om dat de Stam *Juda* altijd de maghtighste onder de twaelf is geweest: Omdat oock 't Koninghrijck *Juda* 't Eedelste is, en langer gestaen heeft als 't Rijk *Israëls*. *Palestina*, wijl de *Philistijnen* een gedeelte der Zee-kusten van *Judea* in hadden; daerenboven maghtigh, en onder d' Uytlanders genoegh bekend waeren.

Nae de dood des Heeren *Jesu Christi* heeft

heeft het meer-gedaghte Landschap den Naem van 't Heylig Land bekomen.

Van deese verscheydene Naemen, en haere onderscheydene Verdeelingen, willen wy 't sijnen tijd afsonderlijk handelen. Tegenwoordigh sullen wy yets sprecken van de voornaemste Plaetsen deeses Gewelts, welke zyn *Jerusalem, Jaffa, Caesara, Samaria, Naplusa*.

JERUSALEM is uyt de Heylige Schriftuer soo wel bekend, datmen klaer genoegh kan afneemen, deselve geweest te zyn eene (alhoewel niet de grootste) echter der schoonste in de geheele Wereld.

Haere Koningen, Hooge-Priesters, en den Tempel hebben haer allerwegen beroemd gemaect. Oock is se by d' alder-afgelegenste Volckeren in een groot Aensien geweest.

Haeren Omkreytz is somtijds geweest van vijftigh Stadien, maekkende niet meer als sesduysend tweehonderdt en vijftigh *Geometrische* Schreeden; of derdehalve gemeene *Fransche* Mijl. Ondertusschen was se soo wel en dicht bebouwd, dat honderd en vijftigh-duysend Huys-gefeetene sich daer in hebben onthouden.

Den alhier staenden Tempel was de schoonste, grootste en heerlijkste, diemen oyt gesien heeft. Haere Poorten, Thoornen, Mueren, en in Klippen uytgehouwene Graghten; desgelijcks haere Legh-plaets in de Geberghten, maecten haer onverwinlijk. Evenwel heeft haeren Hooghmoed haer eyndelijk tot verscheydene maelen toe in 't verderf gestort.

Pompejus heeft haere Mueren neergeworpen, en de Graghten daer meê gevuld. De *Roomsche* Keyseren *Vespasianus* en *Titus* hebben se gantsch verwoest, en daer in om 't Leven gebraght elfmael honderd-duysend Menschen,

welcke op 't Paesch-feeft derwaerts waerengekomen. *Adrianus* heeft noch voorts ter neergeworpen eenige Thoornen en Mueren, welke men hier had overigh gelaten. om een *Roomsche* Betsettingh daer in te leggen. Naderhand' deed hy een nieuwe Stad bouwen, ten deel op de *Ruinen* der Oude, ten deelen buyten deselve. Maer vermits se in de volgende tijd veel veranderingh is onderworpen geweest, soo is haere schoonheid en heerlijkheid t' eenemael ondergegaen.

JOPPE, of **JAFFA**, diende *Jerusalem* voor een Haven. Hier was 't, daermen 't Hout, en de gehouwene Steenen, verordonneerd tot *Salomons* Tempel-bouw, van den Bergh *Libanon* te Water, en van hier te Land nae *Jerusalem* braght.

't Is de Haven, in welke *Jonas* sich t' Scheep begaf, doe hy van voort 't aengesicht des Heeren wou vlughten; die hem bevoolen had, nae *Ninive* te gaen, en aldaer Boete te Prediken. Daer oock vermoedelijk de Walvisch hem weer heeft uytgespogen: En van waer hy sijnen wegh weer te rugg' nam, om den hem aanbevoolenen Last te volvoeren. Uyt deese Geschiedenis hebben de *Heydenen* genoomen de *Fabel* van *Andromeda*; en meenden, in de Klip of Rots, voor de Haven gelegen, te konnen toonen het Teecken der Keeten, waer aen *Andromeda* gebonden, en 't Zee-Monster voorgesteld was geworden.

Nae *Jerusalem* is noch overigh **GAZA**, hedensdaeghs genoemd **CAZERA**; zynde noch grooter, en better bewoond, als de gedaghte Stad *Jerusalem*.

SAMARIA heeft bynae niets meer als Overblijfselen van eenige kostelijke Gebouwen. Voortijds is se geweest de Hofhoudings-plaets der Koningen *Israels*.

SICHEM,

SIC
NAP
ses Ge
Doch
W
roem
ge Lan
niten,
keren
Steed
ten op
dierge
vinden
Jeru
gerege
van ce
Begle
zyn.

B

C

Food
uyt bli
Mijlen
heeft e
tellen
sendma
send M
voeren

Dit
Welck
Liban
noem
twee
Galile
lijk i

Syr
Golfo
Cel
leght
aen d
maer

SICHEM, ter deeser tijd geheeten **NAPLOUSE**, is de Hoofdstad dees Gewests, en alderbest bewoond: Doch heeft echter noch veele *Ruinen*.

Waerlijck is'er nu bynae geen beroemde Plaets meer in 't geheele Heylige Land. Waer tegens onder de *Canaaniten*, *Hebraeen*, en *Joden* soo veele Volckeren, Koningen, rijke en magtige Steeden in dit Gewest zyn geweest, dat, ten opsight van 't begriip deselven, geen diergelijck in de gantsche Wereld te vinden was.

Jerusalem werd noch hedensdaeghs geregeerd van een *Bassa*; en *Naplouse* van eenen anderen; welke beyde den *Beylerbeg* van *Damasco* onderworpen zyn.

Byvoeghsel.

't **G** Een onsen Schrijver hier op 't laatste seght van de Volckrijkheyd des Gewests *Palestina*, onder den *Joodschen* welstand, kan genoeghsaem hier uyt blijcken. Onaengeliën het maer tseftigh Mijlen langh en even soo breed was, soo heeft echter *David*, doe hy 't Volck deed tellen, daer in bevonden te woonen duyfendmael duyfend en driemaal honderd-duyfsend Mannen, bequaem om de Wapenen te voeren; behalven noch de Stam *Benjamins*.

Dit Land werd gekloofd van de *Jordaan*: Welcke voortkoomd aen den voet des Berghs *Libanus*, uyt twee Fonteinen, d'eenegenoemd *For*, d'andere *Dan*. Sy loopt door twee Meiren, of Zeeën, naementlijk, de *Galileische* en de *Tyberiadische*; en valt eyndlijk in de *Dode Zee*.

Syrien streckt sigh uyt van *Tyrus* af, tot *Golfo di Lajazzo* toe.

Celo-Syria is eygentlijk 't Land, 't welck leghet tusschen de *Libanon* en *Anti-Libanon*, aen de Beeck *Farfare*, by welke de vermaerde Stad *Antiochia* leghd.

Comagena is 't gedeelte van *Syrien*, 't welck de streck van den *Euphrates* volghd tot aen de Grensen van *Armenien*: Waer in de Hoofdstad *Alepis*.

Phanicien leghd langhs de Zee-kant, tegens over *Judea*. De Rivier *Belo* loopt voorby de Stad *Acon* (of liever daer ontrent) van welckers Sand seer goed Glas werd gemaect. Hier woonen nu bynae allerley Nation, als *Armeniers*, *Turcken*, *Joden*, *Arabiers*, *Abyssinen*, *Indianen*, *Grieken*, *Egyptenaers*, en veel meer andere; welke yeder nae haere eygene gewoonten leven. Maer *Galilea* werd meest bewoond van *Arabiers*, zynde kleyn van Persoon.

D I A R B E C K.

W Anneer *Diarbeck* afsonderlijck werd genoomen, soo koomd het over een met *Mesopotamien*, 't welck een gedeelte van 't *Oud-Affyrien* is. Maer neemdmien 't in 't gemeen, soo heeft het zyn over-een-koomingh met de drie deelen van 't gedaghte *Affyrien*.

't Afsonderlijck, of eygen *Affyrien*, werd hedensdaeghs geheeten *Arserum*, of *Aderbigian*: *Mesopotamien*, *Diarbeck*; en *Chaldea*, of *Babylonien*, *Yerack*.

't Eerste leghd op 't wijsste nae 't Oosten, en aen geene sijde van de *Tiger-Vloed*. 't Andere op 't wijsste nae 't Westen, tusschen beyde de Rivieren *Tigris* en *Euphrates*. 't Derde meest nae 't Suyden, op beyde de sijden der gedaghte *Tiger-Vloed*.

De Naem *Affyrien* heeft sijnen oorsprongh bekoomen van *Assur*, de Soon van *Sem*. Dien van *Mesopotamien* werd afgeleyd van de Legh-plaets, tusschen de Vloeden *Tigris* en *Euphrates*. *Chaldea* werd oock *Babylonien* genoemd. Den eersten Naem heeftse bekoomen van d' oude daer in gewoond hebbende Volckeren. Den anderen van de Hoofdstad dees Voicks, zynde soo

gantsch feer beroemd geweest door geheel Oosten.

In dit *Chaldaea*, of *Babylonien*, heedenfdaeghs *Hierack*, of *Yerack*, geheeten, leggen een groot getal van feer fchoone Steeden, als *Bagdad*, *Balsera*, *Coufa*, en meer andere.

BAGDAD is 't oude *CTEPHISON*, tegens over 't oude *Seleucia*: Welcke Plaets uyt de ruïnen der Stad *Babylon* foodaenigh heeft toegenoomen, datfe fomtijds even dien felven Naem heeft ontfangen.

Deefe *Ruïnen*, of *Overblijffelen* der verwoestingh, leggen ontrent een Dagheys (maeckende twaelf of vijftien Mijlen) van de ruïnen des ouden *Babylons*. Deefe Stad was gelegen op den *Euphrates*; d' andere op de Rivier de *Tigris*. *SELEUCIA* aen deefe fide was niet anders als de Voorftad van *Bagdad* aen geene fide. Van 't voorgaende feer groote getal heeft deefe Stad noch ruym twintigh-duyſend Huysen behouden.

BALSERA legdh dicht by de Plaets, deer de Rivier *Tigris* figh verlied in den *Persiaenfchen* Zee-boefem; welcke oock werd genoemd de Zee-boefem van *Balsera* en *Ormus*. Men ſchrijft deefe Stad thien-duyſend Huysen toe. Sy vergelijckt figh met het oude *TERESON*. De Vloed der Zee ſtreckt fijnen loop uyt tot aen de Stad; in welke eengrootten Koophandel werd gedreven. De Marckten echter zyn buyten de Stads-Mueren.

COUFA is fomtijds geweest de *Refidentie* der *Califen*; en by defelve legdh *Ali* begraven; ter welcker oorfaeck deefe Stad oock werd genoemd *MASSADALI*, of *MEXAR ALI*; dat is, 't Huys van *Ali*.

Geduerigh ſtaet hier een Paerd gereed voor *Mahomet Mahadin*, de Soon van *Alinanſor*, Soon van *Olem*, Soon

van *Ali*, regensden tijd dat hy fal koomen om de Wereld tot het *Mahometanfche* Geloof te bekeeren: Welcke bekeeringh, nae haeren waen, van *Coufa* fijnen aenvangh fal neemen. Tot op deefen dagh toe hebbenſe gewaght, en fullen noch al langh op deefen Ruyter waghten, eer hy koomen, en met dit Paerd wegh rijden fal.

ORCHAE, tegenwoordigh 't *URCHOA* van *Ptolomeus*, of *UR*, de Geboorte-Stad van *Abraham*.

Bagdad en *Balsera* hebben yeder naeren *Beglerbeg*; en verſcheydene *Sangiacen*. Nu neemen de *Turcken*, dan weer de *Persianen* deefe Geweften in. De laetſt-genoemde hebben in 't Jaer 1624. *Bagdad* veroverd. In 't Jaer 1638. wierdfe van de *Turcken* weer hernoomen. Nu (ten tijde doe onſen Schrijver dit ſchreef) loopt een gerught datfe de *Persianen* deefe Plaets weer hebben vermeerſterd.

De voornaemſte Steeden in 't eygentlijk ſoogenoemde *Diarbeck* of *Meſopotamien*, zyn

ROHAI, of *ORRHAAL*, anders gemeenlijk *ORPHA*, zynde 't oude *EDESSA*. Ter deefer tijd begrijpſe in haeren Omvangh noch thien-duyſend ſchreeden, of vier Mijlen.

CARAEMID, of *CARAMIT*, voortijds geheeten *AMIDA*, heeft defelve, of noch wat meerder grootte. Is feer wel beſhooten. Heeft driehonderd en tſefſigh ſchoone Thoorren.

MERDIN heeft maer vier of vijfduyſend ſchreeden in haer ombegrijp, doch is feer vaſt, en legdh op een hoo-gen Bergh. Heeft noch daerenboven een Kaſteel van duyſendt ſchreeden in den omkringh.

ASANCHIF werd gehouden voor de Heilichſte deefes Lands. Heeft echter

sal koo-
pmet aen-
cke be-
an Coufa
Tot op
ghr, en
Ruyter
met dit

h't UR-
R, de

der nae-
ne San-
en, dan
in. De
er 1624.
1638.
hernoo-
Schrij-
ht datse
hebben

eygent-
Mesopo-

I, an-
zynde
ser tijd
h noch
er Mij-

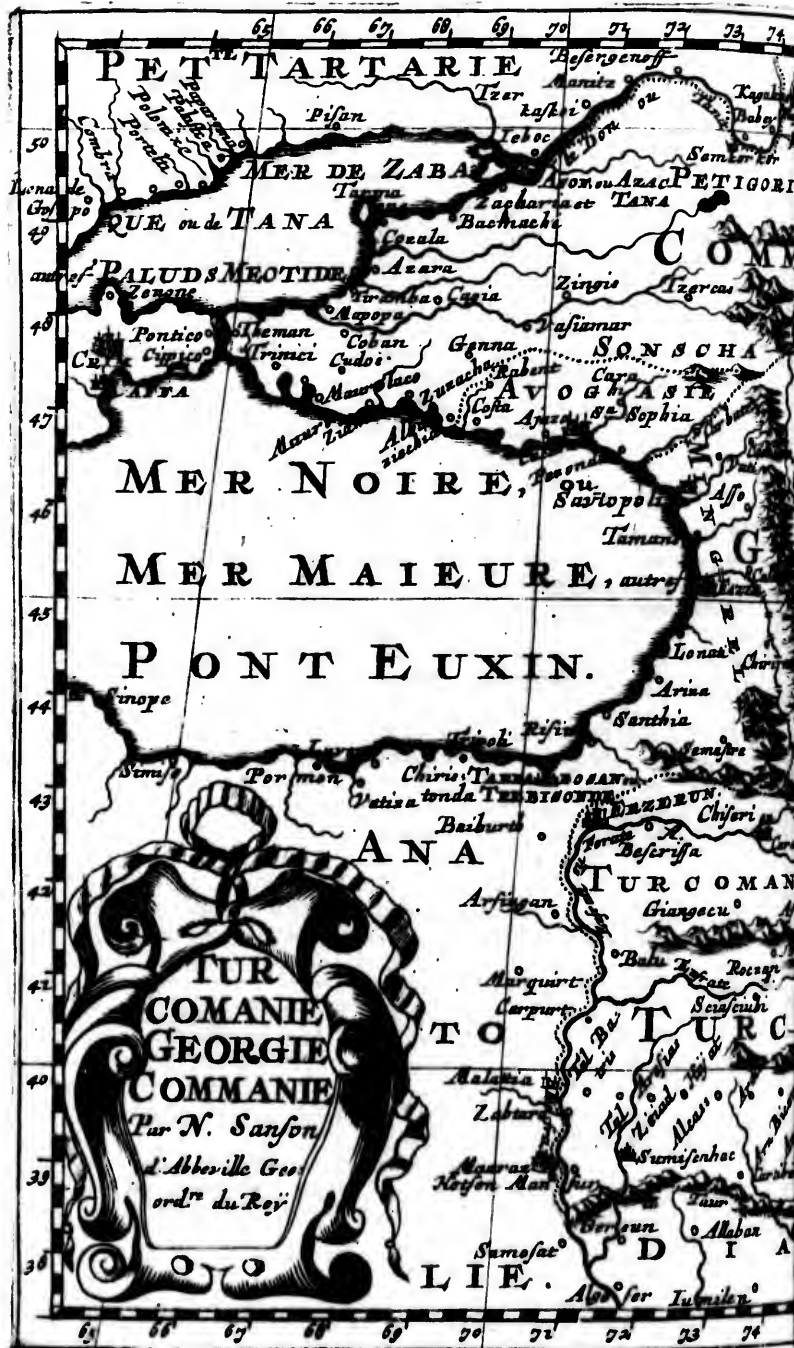
MIT,
, heeft
rootte.
t drie-
Thoor-

of vijf-
egrijp,
en hoo-
nboven
eden in

houden
Heeft
echter

echte
in de
Voor
dige n
den.

CA
meyne
daegh
HER

De
verr' v
lijck v
't S

Hoorn
rightst
al de
hebbe
men-l
ter ,
haere

De
tamien
t' Afan
Afanc

Der
reld-b
potam
naelte
heeft
is de
Teger
Noor
dit G
nien ,

Ass
Tyger
noem
rabier
naem

zyn :

M
Men
NIN
ombe
Stadi
sche :

echter niet meer als vier of vijf Mijlen in den Omkreytz; doch vier groote Voor-Steeden, waer in sijn een geweldige meenigte van Inwooners onthouden.

CARRÆ, alwaer *Crassus* en de *Romeynen* geslagen wierden, werd hedendaeghs genoemd **HERREN**, of **HERRAN**.

De Stad **SUMISCASACH**, niet verr' van *Edeffa* gelegen, heeft een treffelijk wel-geesteld Kasteel.

't Slot **CORNA**, dat is, een Spits, Hoorn, of Hoock, is een der gewichtigste Plaetsen, welke de *Turcken* in al deese Gewesten besitten. Want sy hebben 't selve gebouwd by den t' faemen-loop der Rivieren *Tigris* en *Euphrates*, om beyde deese Vloeden onder haere gehoorsaemheyd te houden.

De *Beglarbey* in *Diarbeck*, of *Mesopotamien*, heeft sijne gewoone Residentie t' *Asanchif*, of, soo andere spellen, *Asanchinf*; somtijds oock te *Caramit*.

Den *Arabischen Geographus* of *Wereld-beschrijver* de *Nubie* noemd *Mesopotamien*, al *Gexira l' Isle*, wijl 't ten naesten by de gedaente van een Eyland heeft. Tegens 't Westen en 't Suyden is de Grenspael de Rivier *Euphrates*: Tegens 't Oosten de Vloed *Tigris*. Ten Noorden leggen de Geberghten, welke dit Gewelt van *Armenien*, of *Turcomanien*, affonderen.

Assyrien legdh aen geene sijde van de *Tiger-vloed*; en werd hedendaeghs genoemd *Arzerum*, of *Aderbigian*. D' *Arabiers* leesen *Adkrabigian*. De voornaemste hier in leggende Steeden zyn:

MOSUL, op de Rivier de *Tiger*. Men houd deese Plaets voor 't oude **NINIVE**. Voortijds hadse in haer ombegrijp vier-honderd en taghtigh *Stadien*, of tseligh-duysend *Geometrische Schreeden*, maeckende vier-en-

twintigh of vijf-en-twintigh *Fransche Mijlen*.

Hier heeft *Jona* gepredickt: *Sardanapalus* sijn met Vrouwen, Kinderen, en al sijne Schatten verbrand; op dat hy niet moght vallen in de handen van *Beliu* en *Arfaces*, sijne Veld-Oversten, of *Generale Lieutenantes*, welke hem belegerd hielden; desgelijcks om haer niets met allen overigh te laeten.

SCHEREHEZUL, of **SCHIA-RAHTUR**, legdh verr' nae *Persien* toe, en is de Residentie des *Beglerbegs*. Desgelijcks dight by **ARBEL A**; indien anders niet deese Stad selfs is; genoegsaem beroemd, wegens de *Victorie* des Grooten *Alexanders*, tegens *Darium* bevochten. Men seght, datse haeren ouden Naem heeft behouden, en een Aerds-Bisdóm der *Jacobiten* is.

Al deese Plaetsen in *Assyrien*, *Mesopotamien* en *Chaldeen* zyn in d' eerste tijden seer beroemd en vermaerd geweest; insonderheyd wegens de bouwingh des Thoorns te *Babel*; wegens de verwarvingh der Talen, en verstroyingh der Volckeren; wegens d' oprichtingh en aenstellingh der eerste *Monarchien*; wegens de grootheyd, schoonheyd en heerlijkheyd der Steden *Ninive*, *Babylon*, *Selencia*; wegens den Rijckdom der Inwooners; wegens de Vrughtbaerheyd des Lands; en om dat vermoedelijk 't Aerdsch *Paradijs* hier, of immers niet verr' hier van daen gestaen heeft; gelijk wy in 't vervolg naerder sullen toonen.

TURCOMANNIA,

E N

G E O R G I A.

Turcomannia stoot tegens 't Suyden aen *Georgia*: Tegens 't Noorden
Qq 2 aen

aen *Diarbeck*: Tegens 't Oosten aen *Anatolien*, en tegens 't Westen aen *Servian*, aen de *Swarte Zee*, tusschen *Anatolien* en *Georgien*.

't Begrijpt van 't Westen nae 't Oosten wat minder alstwee-honderd Mijlen weghs, en van 't Zuyden nae 't Noorden ontrent anderhalf-honderd Mijlen. 't Koomd over een met der Oude-Groot-Armenien.

Sommige verdeelen 't maer alleen in tweederley slag van Volckeren, naementlijk, in 't *Turcomannijs* en *Curders*. Ten minsten wou ick d' *Armenijs* en *Georgianen* daer toe voegen; vermits deese een goed deel des Lands hebben ingenoomen, soo wel als de *Turcomannijs* en *Curders*; welcke echter de Natuurlijke en oudste Inwooners deeses Gewests zyn.

Want men houd het daer voor, dat de *Turcomannijs* afkoomstigh zyn uyt *Turquestan* in *Tartaryen*, van waer de *Turcken* af-stammen; met welckese sikh aldermeest vergelycken.

De *Curders* meendmen te zyn gesprooten van d' oude Volckeren in *Affyrien*, *Mesopotamien* en *Chaldaen*, of *Babylonien*; nademaal 't aldermeest nae 't Oosten gelegeene onder deese drie Deelen van de *Turcken* en *Persianen* werd geheeten *Curdistan*, dat is, *Curders-Land*.

De *Georgianen* zyn voortgekoomen uyt *Georgia*, leggende boven *Turcomanien*, en aen 't selve stootende.

Onder deese vier soorten van Volckeren zyn d' *Armenianen* d' aldervlijtighste, Hofflykste, en 't eenemaal geneegen tot den Koophandel.

De *Turcomannen* bevlijtigen sikh veel meer den Veld-bouw en de Schapenhoedingh.

De *Curders* sitten bynae gedueghlyg te Paerd, en hebben veele van de Seeden der *Arabiers* aen sikh genoomen.

De *Georgianen* zyn veel eerlijcker en vreedsaemer, als deese.

De *Turcomannijs* en *Curders* zyn *Mahometanen*. De *Georgianen* en *Armenianen* meerendeel *Christenen*.

D' *Armeniaensche* Spraeck is eene der gemeenste in *Asia*, en streckt sikh noch daerenboven veel verder uyt; vermits niet alleen *Armenische* Patriarchen en Bischoppen in *Armenien*, maer oock in *Anatolien*, *Persien*, 't Heyligh Land, *Egypten*, *Wit-Russien* en *Polen* gevonden worden.

De Lucht in *Turcomanien* is gefond, schoon hier de gemaetighdheyd, wegens de Geberghten, koud is. 't Land draeghd meer Koorn en andere Vrughten, als Wijn.

Men vind hier *Armenischen* *Bolus*, *Amomum*, Honigh en Sijde, na *Servien* toe; gelijk oock eenige *Silver*-groeven. De Beemden draegen doorgaens voortreflijk Gras, insonderheyd voor de Paerden; welckese seer hoogh aghten. Doe *Armenien* d' oude Koningen van *Persien* onderdaenigh was, soo verschafte dit Land haer Jaerlijcks twintigh-duysend deeser Dieren.

Hedensdaeghs besit de *Turck* 't grootste deel deese Lands; en heeft (inimmers heeft noch onlanghs gehad) *Beglerbeggen* 't *Erzerun*, *Cars*, *Revan*, *Van*, *Schildir*, *Telsis* en *Derbent*.

Boven deese zyn in dit Gewest noch veel andere aensienlijke Steeden; van welcke de *Persianen* eenige in hebben.

ERZERUN legdh op de Rivier *Euphrates*, ter plaets daer deese Vloed de *Swarte Zee* aldernaest is.

TRAPEZUNT is niet verr' van *Erzerun*, aen de nu genoemde Rivier gelegen. Hier door ontsaet een seer grooten Koophandel tusschen d' Oostersche, Westersche en Noordsche Landen wijsmen uyt d' *Orientaelsche* of *Indische Zee* door den Zee-boefem van

Ormus

Ormus en *Balsera* koomd: En als men dan den *Euphrat* weer opvaerd, soo kan men in 't voorby-reysen ontfangen 't geen uyt 't Westen over *Alepo* werd vervoerd; en 't selve brengen nae *Erzerun*; van daer voorts nae *Trapezunt*; wijl de *distantie* deeser plaetsen te Land niet meer als van vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen is.

Derhalven brengd *Erzerun* nae *Trapezunt* alles wat van 't Oosten en 't Westen koomd: Deelende 't selve door 't *Swarte Meir* de Noordlijke Landen meê. Hier tegens voerd *Trapezunt* nae *Erzerun* 't beste 't welck in 't Noorden werd gevonden, en voorsiet daer meê over *Alepo* en de *Middellandsche Zee* 't Westen en 't Oosten, door den Zeeboesem van *Ormus*, en d' *Indiaensche Zee*.

CARS, CHARS, of CHISERI, legd vier of vijf daghreysen van *Erzerun*, nae 't Oosten; wanneermen nae *Revân* wil gaen; aen de Rivier *Euphrates*. Deese Stad is tot verscheydene maelen toe van de *Turcken* veroverd geworden; en van de *Persianen* weer hernooten: Welcke beyde *Parthyen* hier ontrent dickmael een Veldslag en Schermutsel hebben gehouden, waer in nu 't een dan 't andere Deel d' overhand bequam.

Even alsoo is 't oock gelegen met **REVAN, SCHILDIR** en **VAN**. Deese laetst-genoemde Stad is niet groot, doch wel beslooten, en met goede Graghten voorsien. 't Kasteel deeser Plaets kan men niet wel by koomen, wegens sijne gelegenheyd.

TELFIS (anderwegen speld onsen *Auther* **TEFLIS**, oock **TISLIS**) is noch hedenidaeghs in eenige aghtingh; doch voortijds seer beroemd geweest onder den Naem van *Artaxata*, wijl *Artaxias*, Vader van *Tigranes*, Koningh van *Armenien*, op aenraedingh

van *Hannibal*, deese Stad heeft doen bouwen en bevestigen.

't Was soo een vaste Plaets, dat *Lucullus*, doe hy geheel *Armenien* had doortroopt, en uytgeplonderd, en daer op deese Stad (waer in de *Gemaelin* en *Kinderen* van *Tigranes* sich op hielden) belegerd had, gedwongen wierd, sonder yets verricht te hebben weer af te trecken.

DERBENT legd op de groote en gemeenle Wegh, daer men uyt *Turcomannia*, *Persia* en andere Suydersche Landschappen van *Asia* reysd nae *Zutria*, 't Koninghrijk *Astracan*, en andere Noordlijke Landen in *Europa* en *Asia*.

Haere Legh-plaets is op de laetste Geberghten, welcke de Zee van *Tabarestan* aldernaest zyn. Twee Mueren besluyten drie-honderd en noch eenige *Geometrische* schreeden, welcke tusschen de Haven en de Stad overigh zyn.

Alles is hier soo gantsch wel-bevestighd, dat de *Turcken* daer door oorsaeck hebben genooten, om deese Plaets te noemen **DEMIR**, of **TE-MIR CAPI**, dat is, d' Ysere Poort. Oock bedied de Naem *Derbent* soo veel al een Enge Poort. Vermoedlijck zyn dit de *Caspia porta*, welcke by d' Oude soo beroemd zyn geweest: Vermits in d' Enghte tusschen de *Swarte* en *Tabarestansche Zee*, ontrent tusschen de drie en vier-duysend Schreden, allerwegen seer hooge en steyle Geberghten werden gevonden. Indien men oock schoon aen eenige Plaets sou kunnen doorkoomen, soo is de wegh echter seer onveyligh, wegens de *Roveryen* en *Stroperyen* der Inwooners des Lands, en derselver Vorsten.

BITLIS en **MANUSERTE** behooren aen de *Curders*, welcke hier veele en verscheydene Heeren hebben, de *Persianen* veel meer toegenegens als

de *Turcken*. Wanneer de *Turcken* in dit Gewest Stadhouders verordonneerden, soo verkoorende deselve uyt de voornaemste des Lands: Welcke dan by alle voorvallende gelegenheden niet hebben naegelaeten, sijn veel meer op de sijde der *Persanen* als der *Turcken* te begeben.

BITLIS legdh tusschen twee Bergen, door welke een Bceek loopt, waer in sijn veel schoone Bronnen uytgieten. De Huyfen zyn hier van Steenen opgebouwd; 't welck in dit Land vry wat seldsaems is; want bynae al d'andere zyn van Leem en Aerde opgerigt.

't Slot heeft een seer voordelige Leghplaets, doch ick meen niet, dat de *Turcken* deese Plaets in handen hebben. Want, om de waerheyd te bekennen, wy hebben tot op den hedigen dagh toe seer slechte kondschap van 't geen in deese Landen is, en aen wien 't selve toebehoord.

ARMENIEN is voortijds veel meer bekend en beroemd geweest, als tegenwoordigh onder den naem van **TURCOMANNIEN**. Hier toe hebben seer veel geholpen de voordelen der Grensen, de gelegenheden der Leghplaets, de praght van eenige der aldaer geregeerd hebbende Koningen, de grootte, Regeeringh, en veele Rijckdommen.

De Grensen geven dit Gewest een mercklijck voordeel, als omringhd zynde van hooge Bergen, stercke Rivieren, en verscheydene Zeeën.

Op de Noord-sijde werd het door de *Moschische* Bergen en de Vloed *Tyrus* afgescheyden van *Colchis*, *Iberien* en *Albanien*, 't welck wy doorgaens *Georgia* noemen. Op de Suyd-sijde door de Bergen *Taurum* en *Niphates* van *Mesopotamien* en *Assyrien*; van ons *Diarbeck* genoemd. Op de West-sijde door de Rivier *Euphrates* in *Kleyn-Asia*, tegen-

woordigh *Anatolien*. En op d'Oost-sijde door 't *Caspische* Geberght van *Media*, by ons *Servan* of *Serviam* geheeten.

Nu zyn'er noch eenige Deelen van *Armenien* overigh, welke op d'eene sijde aen de *Caspische* of *Tabarestanische* Zee, tusschen *Albania* en *Media*; op d'andere sijde aen den *Pontum Euxinum* of de *Swarze Zee*, tusschen *Kleyn-Asia* en *Colchistooten*. Waer verscheydene Schrijvers strecken *Armenien* uyt tot aen de gedaghte Zee. Andere daer tegens besluyten 't in de *Moschische* Geberghten.

Behalven 't nu gedaghte Voordeel is dit Land oock vol Bergen, Daelen, Rivieren en Meiren, of Poelen.

Den Bergh *Antitaurus* verdeeld dit Gewest van 't Westen nae 't Oosten, bynae van 't een eynd tot 't ander. D'uyterste Spits ten Oosten werd genoemd *Abus*, alwaer den *Euphrates*, *Tigris*, en *Araxes* eenige haerer Oorsprongen bekoomen. Op 't *Gordiaensche* Geberght ontstaan de voornaemste Springen des *Tiger-Vloeds*. Op de *Paryardische* Bergen die van de Rivieren *Euphrates*, *Araxes*, en *Fazis*.

De Vloed *Fazis*, of *Phasis*, wend sijn loop nae 't Noorden. Naer dat hy *Colchis* heeft doorstroomd, en tusschen de honderd en twintigh Bruggen heeft gedraegen, valt hy in den *Pontum Euxinum*.

Araxis wend sijn nae 't Oosten, bevooghtighd de schoonste heerlijckste Vlackten of Landen in *Armenien*, en valt in de *Caspische* Zee, tusschen *Media* en *Albania*.

D'een en d'andere *Euphrates* vlieten nae 't Westen. Doch soo haest hy den *Ponto Euxino* naerderd, keerd hy sijn nae 't Suyden; vereenighd sijne beyde Canalen, gaet door den *Antitaurus* en *Taurum*; deeld *Armenien* en *Mesopotamien*.

mien van Kleyn-*Asia*, *Syrien* en *Arabien*; stroomd in *Chaldea*, alwaer hy 't oude *Babylon* bevooghtighd, en verliest sigh in den *Tyger*.

Deese *Tigris* loopt van den Bergh *Abus* en de *Gordianische* Bergen af; valt in verscheydene Meiren; verliest sigh, en koomd tot verscheydene maelen toe uyt d' Aerde weer te voorschijn; kloofd den Bergh *Niphates*; scheyd *Mesopotamien* van *Affyrien* af; bevooghtighd *Ninive*, *Selucien*, en meer andere Plaetsen; neemd al d' Armen des *Euphrats* op; en stort sigh eyndlijk uyt in den *Perzischen Zee-boesem*.

In *Armenien* zyn drie groote Meiren, genoemd *Thospitis*, *Arcesa*, en *Lychnites*. 't Laetste leghd nae de Vloed *Araxis* en de *Cassische Zee*.

Arcesa, of *Arcessa*, is even 't geen, 't welck *Plinius* en *Solmus* den naem van *Arcehusa* geven: *Strabo* dien van *Arsena* (waer mee hy den *Thonis* vermenghd). *Ammianus Marcellius* dien van *Sosingata*. 't Is 't eerste, daer de *Tigris* doorloopt, en daer nae sigh voor d' eerstemael verliest in d' Aerde by den Bergh *Taurus*.

Thospitis, volgens *Protopems*, of *Thospiter*, volgens *Plinius*, en *Thonis*, volgens *Strabo* (indien ick hier in niet dwaale) is een ander Meir; daer de *Tigris* desgelijck doorloopt, en sigh daer op ten tweedenmael verliest. 't Eerste heeft een Salpeter-aghtigh Water. Men kan'er de Vlecken mee uyt de Kleederen verdrijven; doch 't is niet goet om te drincken.

Onder de Koningen in *Armenien*, welke sigh by de *Romeynen* en *Parthers* aldermeest hebben bekend gemaect, is eenen, der beroemste geweest *Tigranes*, Schoonsoon van *Mithridates*, Koning in *Ponto*.

Deesen *Tigranes*, nae dat hy sigh als een Gijfelacr by de *Parthers* had op-

gehouden, doch door middel van deselve weer tot de sijne quam, heeft haer, tot een Vergeldingh, tseventigh Dalen gegeven, aen de *Medische* en *Affyrische* Grensen. Doch soo haest hy sijne Maght bemerckte, en deselve had by een gebraght, heeft hy aldeese Daelen weer ingenoomen; de *Parthers* in haer Land gellaegen; *Affyrien* uytgeplonderd, behalven alleen *Ninive* en *Arbela*; een gedeelte van *Media*, en daer nae geheel *Mesopotamien*, *Syrien*, *Phanicien* en *Cilicien* bedwongen.

Als hy nu meende, boven 't Gelack verheven te zyn; en gantsch valt in sijn Throon te sitten, soo wierd sijn Schoonvader *Mithridates* tot verscheydene maelen roe van *Lucullus* en de *Romeynen* gellaegen; daerenboven oock uyt sijn Koninkrijk *Ponto* verdreven. Waerom hy sigh nae *Armenien* tot sijn Dochters Man begaf.

Vermits nu *Tigranes* hem niet wou overleveren in de handen van *Lucullus*, soo heeft deese *Weygeringh* de *Romeynen* in *Armenien* gebraght. Alwaer de gedachte *Lucullus* tot eenige maelen toe *Tigranes* sloegh, en *Tigranocerta*, waer in sijne Koorn bewaerd wierd, veroverde.

Naederhand geschiedede een seer grooten Slagh tusschen beyde deese *Parthyen*. *Tigranes* had by sigh honderd en vijftigh-duysend Mannen te Voet, en vijftigh-duysend te Paerdt. *Lucullus* daer tegens was niet stercker als tusschen de thien en twaelf-duysend te Voet, en ontrent twaelf-honderdt Ruyters. Echter verkreegh de laetst-geoemde de Zeege; versloegh honderd-duysend van sijn Vyands Voet-volck, en te gelijk 't grootste-deel sijn Ruytery. Dwongh hem daer op, aen de *Romeynen* af te staen de Landchappen *Cilicien*, *Syrien*, *Phanicien* en *Mesopotamien*. Dus moest hy sigh alleen met *Armenien* verge-noeghd houden. Doch wy willen ons niet

niet verder in 't verhalen van Geschiedenissen inlaeten.

Protopheta verdeeld *Armenien* in vier Hoofd-deelen, en beschrijft in 't eerste seven Landschappen, of *Provincien*; in 't tweede ses; in 't derde drie, en in 't vierde vier.

In 't eerste Deelfeld hy dertigh Steeden. In 't tweede seven-en-twintigh. In 't derde twaelf. In 't vierde aghthien: Maekkende alsoo gesaementlijck in al de vier gedeelten twintigh Landschappen, of *Provincien*, en seven-en-taghtigh Steeden.

Plinius houd het daer voor, dat in *Armenien* wierden gevonden honderd en twintigh *Strategien*; zynde soo veel als Stadhouderschappen, of bysondere Gerights-hoven in de gedaghte twintigh *Provincien*: En alsoo sou yeder Landschap, 't een door 't ander gereeckend, ses Stadhouderschappen hebben gehad.

Niet alleen in de Wereldlijke Geschied-boecken, maer oock in de Heylige Blaederen is *Armenien* genoegh bekend. In de *Godlijke Schrift* werd verhaeld, dat d' *Arcke Noachs* nae de Sondvloed op 't *Armenische* Geberght heeft geruist. Maer wat voor een Bergh dit geweest is (want de soodaenige werden'er veele in *Armenien* gevonden) daer in koomen de Schrijvers niet over een.

Alleenlijck kunnen wy vermoeden dat het of den *Abus*, met welcken den *Armeniaurum* sich eyndighd, of den *Paryardischen*, of den *Gordianischen* Bergh moet geweest hebben, wijl deese de Hooghte in *Armenien* zyn; en van welke afvlieten de Rivieren *Euphrates*, *Tigris*, *Phazis* en *Araxes*.

Nu werd de Vloed *Euphrates* genoemd *Frat*, of *Ferat*: En de *Tigris* *Diglat*, of *Diglat*. Wijl nu deese Naemen *Frat* (of *Phrat*) en *Diglat* wer-

den gevonden onder d' optellingh der vier Rivieren, welke, volgens 't verhael van *Moser*, uyt 't Aerdich *Paradijs* voortvlieten, soo moet oock 't selve niet verr' hier van daen geweest hebben. Ondertusschen bestaet de grootste swaerigheyd hier in, waer dan de twee andere Vloeden *Phison* en *Gehon*, te vinden zyn?

Bynae al de Schrijvers stemmen hier in overeen, dat de *Nijl* de Rivier *Gehon* de *Ganges* de *Phison* is. Maer volgens 't geen de Heylige *Bybel* ons van deese vier Vloeden beschrijft, soo moestenle van een Gewest, uyt *Eden*, afvlieten; 't welck de *Tiger*, *Euphrates*, *Nijl* en *Ganges* niet kunnen doen.

De *Tigris* en *Euphrates* hebben wel eenige Springen, welke niet verr' van malkander leggen; maer die van de *Ganges* zyn meer als twaelf-honderd Mijlen, en die van de *Nijl* over de vijftien-honderd Mijlen van de Springen des *Tigris* en *Euphrates*. Daerenboven zyn de Springen des *Nijls* en *Ganges* meer als twee-duysend Mijlen van malkander gelegen.

De *Phasis* heeft sijne Springen in 't selve Geberght daer den *Euphrat* voortkoomd: En derhalven sou deese Vloedt sich beeter met de *Phison* als met de *Ganges* vergelijken.

Den *Araxes* heeft sijnen oorsprongh in even deselve Geberghten, gelijk de *Phasis* en *Euphrates*: En sou derhalven veel meer met de *Gehon* als met de *Nijl* overeenkoomen.

Want soo veel deese Rivier *Gehon*, of *Ichun*, welke wy tegenwoordigh kennen, belanghd, deselve vergelijckt sich met der ouden *Oxus*, loopende tusschen *Bactriana* en *Sogdiana*: daer nae schietle in de *Caspische Zee*.

Vermits nu de meer-gedaghte Vloeden *Tigris* en *Euphrates*; *Phasis* en *Araxes* alhier haer' Oorspronghs-Springen hebben,

hebben, soo moogen wy vermoedlijk daer uyt afncemen, dat 't Aerdſche *Paradijs* in deefe Geberghten is geweest.

Wijl oock uyt de Heylige *Schrift* ſaet te beſluyten, dat in 't midden van dit Aerdſche *Paradijs* een Bron geweest is, waer uyt een eenige Stroom is voortgeſchooten, welke ſigh daer nae in vier Rivieren heeft verdeeld; draegende de Naemen van *Phison*, *Gehon*, *Tigris* en *Phrat* [wy volgen onſen *Authour*: De Leeſer kan de woorden der Heylige Bladeren *Genef. II.* ſelver naeſien], ſooſtaet daer uyt te geloven, dat deefe Vloed heeft geweest 't midden, of immerſten minſten ſeer dicht ontrent 't midden des Werelds; op dat de gemelde Rivieren haeren loop bynae gelijk moghten hebben, om al de Deelen des Werelds te bevochtigen.

Deſgelijcks moet deefe Bron haere plaats hebben gehad in 't hoogſte gedeelte des Werelds; op dat de gemelde Sroomen haeren gelijken Afvloed gehad moghten hebben.

D' *Armenijſche* Geberghten leggen recht midden in onſe Wereld: 't Welck genoegſaem kan blijcken, wanneer men deſelve Wereld in haer gantſche Ombegrijp aenmerckt.

Sy zyn deſgelijcks de Hoogſte in de Wereld, vermits deſelve aldereerſt nae de Sondvloed zyn ontdeekt geworden, end' *Arche Noachs* daer op geruſt heeft.

Wijl oock de nieuwe Naemen der Vloeden, van deefe Geberghten afvlietende, niet ſeer verr' van d' oude vervreemd zyn, immerſten minſten niet de drie van de vier, ſoo ſchroom ick niet, opentlijk te ſeggen; Indien'er noch eenigh blijck of marck-teecken overigh is, door welck middel wy ſouden moogen kennen de Plaets, daer 't Aerdſche *Paradijs* heeft geſtaen, dat

men geloven moet, 't ſelve veel meer in dit Gewelt, als in eenigh ander te vinden te zyn.

GEORGIA.

BOven *Thurcomannia*, tuſſchen de *Swarte* en *Caspische Zee*, tot aen den Bergh *Caucasus*, legdh *Georgia*; 't welck verdeeld word in twee of drie Deelen; naementlijk, in *Mingrelie*, *Avogasia*, *Gurgistan* en *Zuivia*.

Avogasia werd ſomtijds begreepen onder den naem van *Mingrelia*. Aen d' andere ſijde werd deſgelijcks een gedeelte van 't Oud-*Armenien* vervat onder den algemeenen Naem van *Georgia*.

Mingrelie en *Avogasia* t' ſaemen, koomen met der ouden *Colchis*, of noch yets meer daer toe, over een. *Gurgistan* met 't oud *Iberie*; en ſomtijds met het gedeelte van *Armenien*, 't welck doorgaens *Georgia* werd geheeten. *Zuivia* vergelijckt ſigh in 't oud *Albania*. Dit ſtreckt ſigh onder allen alderwijdſt nae 't Ooſten, en nae de *Caspische Zee*. *Mingrelie* alderwijdſt nae 't Weſten, en nae de *Swarte Zee*, of *Pontus Euxinus*. *Gurgistan* legdh tuſſchen beyden, en ſtoot noch aen d' eene noch aen d' andere Zee, ten waere dan aen d' *Armenijſche*.

De Steeden *PHASIS*, of *PHASIS*, en *SAVATOPOLI*, zyn de beroemdſte in *Mingrelie*, of voortijds in *Colchis* geweest.

Te *Savatopoli*, voor deefen genoemd *SEBASTOPOLIS*, of *DIOSCURIAS*, quaemen by de drie-honderd verſcheydene *Natie* en *Spraeken* by een; ſigh aldaer van 't Noorden verſaemelende, om hier haeren Koophandel te drijven.

Te *Phasis*, leggende aen de Rivier van
Rr dien

dien ſelven Naem , heeft *Aether* gewoond , by wien 't Goudene Vlies was , 't welck d' *Argonauten* weghnaemen , nae datſe hadden uytgeſtaen ſoo veelerley beſwaerniſſen , als ſigh opdedden , om haer van haer voorneemen af te wenden.

Ick ſtae in deeſe meeningh , dat 't gedaghte Goudene Vlies niet anders be-
reekend , als den Koophandel met Wol en Peltz of Vel-werken , welke al de Noordſche Volckeren nae *Phaſis* voerden ; en die *Iaſon* , nevens de *Grieken* , onder al d' *Europaiſche* Volckeren alder-
eerſt hebben ontdeckt.

Maer vermits by deeſe eerſte Schip-
vaerden nevens de Voordelen meeni-
gerley gevaeren waeren vermenghd , ſoo
gaſmen verbloemder wijs voor , dit
Vlies , of Vel , was van Goud , en wierd
bewaerd van grouwlijcke wilde Stieren ,
wel-gewapende Mannen ; en een ver-
ſchricklijcken Draeck.

Dat *Iaſon* , nevens 't Goudene Vlies ,
oock *Medea* meê 't Huys braght , welke
hem naederhand ſoo een groote onge-
legenheyd veroorſaecte , kan men be-
quaemlyck daer op duyden , dat de
Rijckdom onder de *Grieken* by haer de
praght en andere ongeregheden
heeft ingevoerd , waer door dan oock
haere Vrouwen veel hooghmoediger ,
trotſer en koppiger zyn geworden.

CORI en BASSACHINE (van
ſommige geſpeld BASSACHIUC)
zyn de ſchoonſte Steeden in *Gurgiſtan* ;
Teſlis en *Derbent* (van welke hier bo-
ven geſproocken is) de treſlijckſte in 't
Deel van *Armenien* , of *Turcomannien* ,
begreepen onder den naem van *Ge-
orgia*.

Baſſachine kan vergeleecen werden
met der Ouden *Artaniſſa* : *Cori* met *Har-
maſtis* , of *Armaſtica* : *Teſlis* met *Ar-
taxata* ; en *Derbent* met de *Caspijs
Portis*.

Baſſachine en *Cori* , nevens eenige an-
dere Plaetſen in *Gurgiſtan* , hebben haere
Vorſten , gelijk dan in *Georgia* ver-
ſcheydene derſelver gevonden wor-
den.

Cori legdh naect by de Zee , maer *Baſſa-
chine* diep in de Geberghten. *Teſlis* en
Derbent zyn in de handen der *Turcken* ,
gelijk wy alreeds in de Beſchrijvingh
van *Turcomannia* hebben geſeghd.

Zuivria ſtreckt ſigh uyt van 't eygent-
lijck ſoo genoemde *Georgia* (leggende
Weſt en Suyden van 't ſelve) tot aen
den Bergh *Caucasus* , die dit Gewelt nae
't Noorden beſluyt , tot aen de Zee *Ta-
bareſtan* , ſtootende aen 't ſelve tegens
't Ooſten.

Eenige Schrijvers verdeelen 't in
twee , andere in drie *Provincien* , wel-
kers Hoofd-ſteeden zyn STRANU ,
ZITRACH , en CHIPICHA.
In plaets van *Stranu* ſtellen ſommige
ZAMBANACH ; en voor *Zitrach*
GORGORA. 't Kan zyn , dat ſoo-
daenige Naemen zyn geſteld alleen tot
ondericheyd der Volckeren ; niet der
Steeden. Doch dit ſy ſoo 't wil , *Stranu* ,
of *Zambanach* , koomd over een met
't oude ALBANA , de Hoofdstad in
Albania : *Zitrach* , of *Gorgora* , met 't ou-
de GETARA ; 't welck in den *Griek-
ſchen* Text van *Ptolomaeus* geſteld ſtaet
GAGARA.

Byde deeſe Steeden leggen aen de
Zee , en zyn voortijds geweest ſeer
rijcke Koop-ſteeden. Veellight zynſe
't oock noch. *Chipicha* legdh diep in 't
Land , en koomd over een met der Ou-
den *Chabala*.

COMMANIA.

Boven *Georgia* legdh *Commania* ,
't welck aen d' Oude weynigh be-
kend is geweest ; en hedensdaeghs noch
veel

veel minder. De Grens nae 't Westen is de *Swarte Zee*, of *Pontus Euxinus*; en de Zee van *Tabaca*, of *Tana*; fcheydende dit Gewest van Kleyn-Tartaryen.

Tegens 't Oosten stoot het aen de *Caspische*, of *Tabarestansche Zee*; veroorzaeckende aen dit Land den Koophandel met *Persien* en *Tartaryen*.

Nae 't Suyden leghd den Bergh *Cocaz*, of *Causafus*, aen *Commania*, fcheydende 't selve van *Georgia*.

Tegens 't Noorden streckt het figh tot aen de Vloed *Don*, of *Tana* (*Tanaïs*) door welcke het van *Muscovien* werd afgefonderd.

Dit Landschap magh ontrent driehonderd Mijlen in de lenghte hebben, van d' Enghte *Vaspero*, of *Cassa* af, tot aen de Vloed *Valga*; zynde fijne Grensen tegens 't Westen en 't Oosten. De breedte is ontrent honderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden.

Deefe Volckeren werden gefaementlijk begreepen onder den algemeenen Naem der *Circassen*, van de *Polacken* genoemd *Pient Zeorfski*, of d' Inwooners der vijf Bergen.

Sy zyn vrye Lieden. Hebben over haer eenige Hoofden, of *Regenten*. Leven bynae gelijk de *Swijfers* in *Europa*; en dienen nude *Turcken* (welcke op de *Swarte Zee* aen haer grensen, of haere Naebuereen zyn), dan de *Tartaren* of *Muscoviten*; om geld: Welcke aengeene fijde der *Zabacische Zee*, of de *Don-Vloed* aen haer ftooten: Somtijds oock wel de *Persianen*, die op de *Caspische Zee* met haer gebuerschap houden.

Sy hebben de *Religie* der *Griecfche Christenen*, doch met veelerley Overgeloven vermenghd, gehad. Hedensdaeghs hebben eenige, door gebreck van noodige onderwijfingh, de *Mahomethaensche*, andere t' eenemaal de *Heidensche* Godsdienst aengenoomen.

Gantsch ftrijdbaer zynse, en aghten geene Vellingen; maer verlaeten figh op haere Wapenen, en op de gelegenheyd haers Lands.

De Volckeren in deefe Landstreecken zyn voortijds veel beroemder geweest onder den naem der *Amazonen*. Want hier was derselver rechte natuerlijke Wooningh, van waer sy uytgegaen, en in verscheydene gedeelten foo van *Europa* als van *Asia* gevallen zyn. Sy hebben geheerfcht in *Colchis*, *Albanien*, *Cappadocien*, Kleyn-*Asien*, *Cilicien*, en *Syrien*.

Aen verscheydene Oorden hebbenfe seer schoone Steeden gebouwd, als, *Themiscyra* in *Cappadocien*, en op den *Pontus Euxinus*. *Mirlea* in *Bithynien*, en op den *Propontis*. *Pytharus*, *Myrina* en *Cuma*, op de *Talifche Kust*. Desgelijcks *Ephesen*, *Smirna*, en *Priena*, op de Kust van *Ionien* (gelijck dan deefe beyde Landschappen *Talien* en *Ionien*, op d' *Aegeifche Zee* leggen). *Mytilene*, in 't Eyland *Lesbos*. *Paphos* in 't Eyland *Cyprus*.

Seer bekend en vermaerd hebbenfe figh gemaect door d' Oorlogen, van haer gevoerd tegens *Hercules*, by *Themiscyra*: Tegens *Theseus*, by *Athenen*: Tegens de *Griecken* voor *Troja*, ten beften van *Hektor*: Voorts noch tegens de *Persianen*, en meer andere Volckeren.

Eenige onder haer hebben haere Wooningh gehad te *Themiscyra*; andere t' *Alope*, welcke Plaets naederhand den naem van *Ephesus* heeft bekoomen; noch andere te *Zeleta* (of *Celera*) niet verr' van *Troyen*, e. f. v.

Kortlijck, d' Oude Schrijvers hebben foo veel wonderdingen van haer verteld, dat de Laeter dit alles voor enkele *Fabulen* en verdichtfelen hebben gehouden.

Ondertuffchen staet te vermoeden,
R r 2 dat

dat eenige Landen in dit Gewest nae de dood der Mannen, en terwijl de Kinderen onmundigh waeren, op de Vrouwen zyn gevallen, om deselve te regeren: Welcke dan de gemeene saecken, belangende de Staets en Oorloghsbedrijven, met sulck een voorfichtigheyd en grootmoedigheyd hebben weeten uyt te voeren, datse de meeste Manspersonen daer in overtroffen. Ter welcker oorsaek de *Grieken*, volgens haere gemeene gewoonte, in haere Schriften meer als de waarheyd was van haer hebben opgeteekend, ende Naekomelingen aghter gelaeten.

Byvoeghsel.

G *Georgia*, van sommige *Gurgia* en *Gurgistan* genoemd, streckt sich van 't Oosten tot aan de *Caspische Zee*. Ten Westen werd het bepaeld van 't Geberght, 't welck dit Gewest van *Mingrelia* (anders *Mengrelia*) scheidt. Voortijds waeren beyde deese Landen maer een Koninkrijk; en al d' Inwooners *Christenen*: Maer al voor langh hebben sich de *Mahometanen* onder haer gemenghd, en daer stand gehouden. De Koningh van *Persien* Twisten in dit Rijk gesheyd hebbende, heeft daer door soo veel uytgewerckt, dat hy 't in tweeën heeft verdeeld; noemende deselve sijne *Provincien*. Tsekerd dertigh of veertigh Jaeren heeft hy hier *Gouverneurs* gesteld; welcke hy neemdt uyt de Vorsten des Lands. Doch eerste tot dien Staet koomen, moetense *Mahometanen* worden. Dan voerense den Titel van Koningh. Soo langh haere Stam duerd, magh de *Persiaen* haere Kinderen van de Waerdigheyd haerer Ouders niet verstoeten.

De maghtighste deeser twee Koningen is dien geenet die te *Tefis* woond. Deelen doet Geld slaen op den naem des Konings van *Persien*.

De Dievery werd hier niet gestraft, als de Dief sevendoudigh weer geeft 't geen hy gestoolen heeft. Twee gedeelten werden gegeven aan den bestoolenen: Een gedeelte aan de Reghters. De vier andere Deelen zyn voor den Koningh.

Kan hy soo veel niet opbrengen, soo werd hy verkoght: Is lijnen prijs noch niet genoegh, soo verkooptmen (indien hy getrouwd is) eerst sijne Vrouw, daer nae de Kinderen; tot het sevendoudigh daer van gekoomen is. Doch indien de bestoolene meedelijden hebben, en hem ontslaen willen; sonder yets t'ontfangen, soo konnen noch de Koningh noch de Reghters yets eyschen.

De Doodslaeger werd gesteld in de handen van de Vrienden des Dood-geslaenen; die nae haeren wil met hem mogen handelen. Of hem oock ongestraft mogen laeten, indien hy middel heeft, om aan haer tseftigh Koeyen te geven.

't Meeste gedeelte der *Georgische Christenen* is bovenmaeten onweetend in dingen die haer Geloof en den Godsdienst betreffen. 't Meeste daerse van weeten, leerense in de Kloosters; gelyck oock 't leesen en 't schrijven. Gemeenlyck zyn de Vrouwen hier in verstandiger als de Mannen.

Georgia brenght seer veel Wijnen voort; derhalven zyn oock de *Georgianen* in 't gemeen groote Dronckaerts. De sterckite Drancken beminne se aldermeest. In haere Gatterien werd hedenstaeghs meer Brandewijn als Wijn gedroncken, soo wel van de Vrouwen als van de Mannen.

Seer veel houden se van nae vreemde Landen te reysen, en zyn goede Kooplieden. Veel Ajuyn eeten se, en andere soorten van groene Kruiden, soo rauw als deselve uyt de Hoven werden gehaald.

Deese geheele *Natie* is schoon van verwe, en rood van *celeur*. De Vrouwen houdmen voor de schonste van geheel *Asia*.

MINGRELIA streckt sich uyt van 't Geberght, 't welck dit Gewest van *Georgia* scheidt, tot aan de *Swarze Zee*. 't Bestaet hedenstaeghs uyt drie *Provincien*, welcke yeder haeren Koningh hebben.

D'Eerste werd genoemd *Bassiakink*, en de

de Kon
sigh ee
waer o
Oorlog
Want a
nen, wo
Jac, w
verkoor
ren.

De t
Mingrel
geenen
ten Kon
De d
lijcks ee
De P

der 't G
die hier
selver,
wilt 't
sigh te t
ningh
Provinc
rete ge
nemte
ten 't J
oock at
Vorit.

De C
seer gee
geheel
geweel
Ter de
den K
wannen
Alle dr
stoen.

Onk
des Kon
't Gese
braght
getal S
tie beq
twee-
lijcks
van 't
dat hy
righ
Knecht
In

de Koningh, die 't selve beheerscht, eygend sich eenigh voorrecht boven d' andere toe; waer over sy dickmael tegens malkander Oorlogh voeren; op een ongenaegde wijs. Want al de Gevangene, diese bekoomen konnen, worden in *Turckyn* voor Slaven verkogt. Jac, wanneer Geld van doen hebben, soo verkoopense terstond een van haere Kinderen.

De tweede *Provintie* voerd de Naem van *Mingrelie*, nae 't geheele Landſchap. Den geenen, die hier in heerſcht, werd geheeten Koningh van *Dadian*.

De derde, genoemd *Guriel*, heeft desgelijcks eenen bysonderen Koningh.

De *Provintie Mingrelie* stond voortijds onder 't Gebied des Konings van *Bassiakuck*, die hier een *Gouverneur* hield. Een der ſelver, zynde een Man van doortraptheyd, wilt 't Hert dees Volecks ſoodanigh aen ſich te trekken, datſe hem voor haeren Koningh aennaemen, waer door dan deſe *Provintie* van *Bassiakuck* (anders oock *Innere* genoemd) wierd afgeſcheurd. De voornaemſte der *Provintie Guriel* dit ſiende, ſmeeten 't Jock des Konings van *Bassiakuck* oock af, en verkooren ſich eenen anderen Vorſt.

De Groote *Turck* ſagh deſe verdeelheyd ſeer geerne, wyl dien *Bassiakuck*, in ſijn geheel gebleven zynde, maghtigh genoegh geweelt was, om hem groot ſpel te maecten. Ter deſer oorſaek onderſteund hy oock den Koningh van *Dadian* tegens deſen, wanneerſe met malkander in Oorlogh zyn. Alle drie deſe Koningen zyn oock *Chriſtenen*.

Onlanghs geleden was een *Ambaſſadeur* des Konings van *Mingrelie* te *Conſtantinopol*. 't Geſcheneck, 't welck hy den Grooten Heer braght, beſtond in Yſer, Stael, en een goed getal Slaven. Doe hy d' eerſtemaek *Audientie* bequam, had hy in ſijn gevolg meer als twee-honderd Perſoonen. Doch daeghlijcks verkoght hy d' een of d' ander, om van 't daer af koomende Geld te leven, ſoo dat hy, vertrekkende, niemand meer overigh had, als ſijnen *Secretarius*, en twee Knechten.

In deſe *Provintien* zyn niet alleen Yſer-

groeven, maer oock *Mijnen* van Goud en Silver; doch d' Inboorlingen willen 'er niet aen arbeeyden, wegens 't gevaer van 't inſtorten der Aerde.

COMANIA grenſd nae 't Ooſten aen de *Caspische Zee*: Ten Weſten aen 't Geberght, die dit Geweſt van *Circassia* afſcheyden. Ten Noorden aen *Muscovien*: Ten Suyden aen *Georgia*. Van 't Geberght af, 't welck *Comania* aen de Suyd-Suyd-Weſt-tijde beſluit, tot aen de Rivier *Terki*, die 't van *Muscovien* aſtonderd, is alles vlack Land, ſeer bequaem tot den Ackerbouw.

't Is echter niet ſeer bevolckt: En even hierom beſacydmen de ſelve Velden noyt tweemaal aghter een. 't *Climaat* is bynae even ſoo als tuſſchen *Parijs* en *Lions*.

Hier is een groote Rivier, genoemd *Cofanſou*, beteekende dick Water, wijsſe altijd onklaer is. Oock looptſe ſoo langſaem, datmen nauwlijcks met 't oogh kan onderſcheyden, werwaerts ſy heenen ſchiet. Dus ſaghtlijck loſſe ſich in de *Caspische Zee*, ten Suyden van den Mond der *Wolga*.

Niet verr' van deſe Vloed vanghden langhs de Kuſten der genoemde Zee in de Maenden *October* en *November* een groote meenigte van Viſſchen, uyt de Zee op 't Land komende. Sy zyn ontrent drie voeten langh. Voor hebbenſe twee Poten als een Hond: Achter, in plaets derſelver, vier Klauwen. Sy zyn niet anders als enckel Vet, en hebben in haer midden een doorgaende Grad. Op 't Land zynde, konnenſe gantſch niet ſnel loopen: Derhalven werdenſe van de Boeren met Stocken dood geſlaegen; die'er dan Oly van maecten; zynde eene der beſte Inkoopſten deſes Lands.

CYRKASSIA is een ſeer ſchoon en goed Land; hebbende Bergen, Heuvelen, Vlackten en Boſſchen. Men vind hier allerley ſlagh van Bloemen; inſonderheyd Tulpen. Daer waſt oock een ſoort van Aerdbeien, hebbende gantſch korte ſteelen. Gemeenlijck zyn'er vijf of ſes op een Troſje aen malkander vaſt; yeder ſoo groot als onſe kleyne Ocker-noten. De *cleur* is bleeckgeel.

't Aerdrijck is ſoo vrughtbaer, dat de Gewaſten.

wassen met weynigh moeyte, en gelijk als van sich selven voortkoomen. Karlsen, Appelen, Peeren, Noten-bomen en diergelijke zyn'er in meenighen. Haeren grootsten rijkdom bestaet in Vee, en seer schoone Paerden, t' eenemaal de *Spaensche* gelijkende. De Wol haerer Geyten en Schapen is oock soo goed als de *Spaensche*. De Koe-yen en Osfen echter zyn maer middelmatigh.

D' Inwoonerr saeyen noch Tarwe noch Haver; doch veel Garst voor haere Paerden; en Geers voor haer selven, om Brood daer van te backen. Niet, om dat het Aerdriek niet bequaem sou zyn, om Tarwe te dragen, maer sy begeeren deselve niet; beminnende in tegendeel t' Brood van Geers.

Sy hebben goed Vleesch, goede Hoenderen, en meer Wildbraed alsfe eeten kunnen. Soo haestse op de Jaght een Hart hebben geveldt, snijdensse t' selve de Beenen af, en sloppen'er t' Margh uyt; gelovende, dat'er niets ter wereld beeter is, om 's Menschen Ligchaem te verstercken, als even dit.

Sy maecken een Dranck van Geerst en Water, welke soo droncken doet worden, als Wijn. Wijngaerden worden in t' geheele Land niet gevonden.

Sy hebben geen onderscheyd tusschen de Mannen en Vrouwen in de Kleedingh. Desgelijcks gaen oock de Vrouwen en Dochteren in een selve gewaed, en even soo als de Jongens en Mannen. Haere Draght is een *gecleurde* Cottoene Rock, en een Onderbroeck, soo wijd, datse die maer van onder behoe-

ven op te lighten, om haer gevoegh te doen. Aen t' boven-lijf hebbense een getickte Hembdrock, komende tot op de Dgien; en daer boven over een seeckere soort van Rocken uyt grof Laecken, hangende tot op de Knyen, en gegord met een Touw.

Haeren Baerd laetense niet wassen, voor datse tsestigh Jaeren oud zyn. Mannen, Vrouwen, Jongelingen en Dochters draegen t' Hoofd-hayr niet langer als tot aen d'Ooren toe. De Mans, soo wel Oude als Jonge, laeten een streep van ontrent twee vingeren breedte kael afschrabben, loopende voor van t' Voorhoofd af tot aghter in den Neck toe. Een Mutz, van t' selve Laecken als den Rock, is t' Hoofd-deckfel van Mannen en Vrouwen; behalven dat de Dochters, alsfe getrouwd zyn, somtijds eenigh onderscheyd in haer Kapsel maecken; hebbende dan aen t' Hoofd vastgeheght een groote Bel van Viltten, bedeckt met een wit Kleed, wel net geplooyd.

Sy naeyen Schaepen-vellen aen malkander; vullense met gedrooghde Bladeren van Geers, en maecken soo een slag van Matrassen, welke haer verstrecken voor Bedden.

Deese geduerigh rovende en stropende Volckeren zyn noch *Christenen*, noch *Mahometanen*. Haeren gantschen Godsdienst bestaet alleen in eenige *Ceremonien*, diefe van tijd tot tijd pleegen.

Dit Land heeft geene Steeden noch Stercken, maer alleen Dorpen.

e doen.
stichtte
en; en
n Roc-
t op de

, voor
annen,
s drae-
ot aen
ude als
t twee
oopen-
in den
aecken
n Man-
Doch-
eenigh
; heb-
ht een
en wit

alkan-
en van
gh van
a voor

opende
h Ma-
sdienst
eie van

terck-

A-

Ge
len in
Barra
gen b
t'W
en de
men,
uytstr
dit G
boef
sonde
Zee.

Div
ste en
derm
selver
begrij
t'laer

De
gewe
ME
werd
RA T
Bostra
SER
MO

Pet
men
gebo
voore
heeft
gedee
Bo
lippus

A R A B I A.

Rabia, of *Arabistan*, volgens d' uytſpraecck der *Orientaelſche* Volckeren, is voortijds ſeer bekend geweest; en is 't oock noch hedensdaeghs.

Gemeenlijck pleegh men 't te verdeelen in drie deelen; naementlijck, in *Barraab*, of 't Steenigh *Arabien*, gelegen by 't *Heyligh Land*: In *Bariara*, of 't *Woest Arabien*; leggende by *Chaldea* en den *Euphrat*; en in *Hyaman*, of *Gemen*, dat is, 't geluckigh *Arabien*; sigh uytſtreckende nae de *Rode Zee* (welcke dit Gewelt van *Africa*), 'en den Zeeboefem van *Ormuz* (die 't van *Persien* afsonderd) tot aen de *Groote en Indiaenſche Zee*.

Dit laetſte Deel van *Arabien* is 't grootste en rijkſte, oock onder d' andere aldermeest bewoond. 't Heeft voor sigh ſelven alleen vier of vijfmael meer in 't begriip, als beyde d' andere Deelen 't ſaemen.

De Steeden in 't Steenigh *Arabien* zyn geweest *PETRA*, *BOSTRA*, *MEDAVA*, en meer andere. *Petra* werdt hedensdaeghs genoemd *HERAT*, of *ARAC*, dat is, een Rotz. *Boſtra* draeghd de naem van *BUS-SERETH*; en *Medava* dien van *MOAB*.

Petra heeft deeſe benoemingh bekomen van de Steen, of Rots, op welckefe gebouwd is; hebbende gehad een ſeer voordeelige gelegenheyd. Dien Naem heeftſe oock 't geheele Landschap meêgedeeld.

Boſtra is de Geboorte-Stad van *Philippus*, die aldereerst onder de *Roomſche*

Keyſeren 't *Chriſten-Geloof* aennam, en in 't vierde Jaer ſijner Regeeringh heeft gevierd 't duysendſte Jaer van de Bouwingh der Stad *Romen*.

Medava werd van de tſeventigh Overſetters verklaerd *Moab*. Indien dit nu alſoo is, ſoo koomd dien Naem af van *Moab*, uyt d' eerst-geboorne der Dochteren *Loth*; uyt wien de *Moabiten* zyn geſprooten; van welcke dickmael in 't Oude *Teſtament* gewagh werd gemaect.

Behalven deeſe drie Steeden zyn'er veel meer andere geweest. Echter is 't grootſte deel deeſes Lands woest; zynde even 't ſelve, waer in d' *Iſraëlit*en sigh veertigh Jaeren langh hebben opgehouden: Waer in oock doemaels alreeds de *Moabiten*, *Amalekiten*, *Midianiten*, *Idumeers* en andere Volckeren waeren. Hier ſtaen deſgelijcks de Berghen *Sinai* en *Horeb*; d' eerste tegens 't Oosten; d' andere tegens 't Welten. De Bergh *Sinai* is den hoogſten, en veel beſwaerlijcker te beſtijgen als den Bergh *Horeb*.

Terwijl d' *Iſraëlit*en in deeſe Woestijn waeren, hebbenſe sigh een gantsch Jaer langh by deeſen Bergh opgehouden; en ondertuffchen heeft *Moſes* de thien Gebooden ontfangen: Den *Tabelnakel* opgericht: Den Hogen-Prieſter, de *Prieſters* en de *Levit*en ingeſeegend: Oock aen 't Volck de Geestlijke en Wereldlijke Wetten gegeven.

Hedensdaeghs ſietmen hier een Klooster, de *H. Catharina* toegeëygend, en van Keyſer *Juſtinianus* gebouwd. Hier werden allerley *Pelgrims* opgenomen van

van de Calozeren, of Griekſche Geelt-
lijke, welke hier woonen.

De Bergh *Horeb* ſtoot aen den Bergh
Sinai. 't Brandende Boſch, waer in
God aen *Mofes* verſcheen, lagh dicht by
Horeb. De Rots, op welke *Mofes*
floegh, en waer uyt *Iſraël* Water be-
quam, behoorde tot deelen Bergh. En
op den ſelven bad *Mofes* tot God voor
d' *Iſraëlit*en tegens d' *Amaleek*iten.

Op de Kuſt der Roode Zee legdh *TOR*,
zynde een taemlyck-beroemd Slot,
Vleck en Haven. Men geloofd, dat
de Kinderen *Iſraëls*, doefe door 't Roode
Meir gingen, door deefe Landſtreek
inde Woeltijn zyn getrocken.

Noch heden op den dagh is hier een
grootte Doortoght. Oock houden ſigh
daer op de *Caravanen*, of Reyſende
Geſelſchappen, wanneerſe van *Mecha*
weer te rugg' keeren. Men vindt hier
gantsch witten Alabaſtar, en Corallen
in de Zee.

Woelt *Arabien*, van de *Hebræers* ge-
heeten *Cedar*, ſtreckt ſigh uyt van *Suria*
en 't Steenigh *Arabien* af, tot aen *Chal-*
daa (tegenwoordigh *Hierack*, of *Yerack*)
en den *Perſiaenſchen* Zee-boeſem toe, of
Baſſora, tuſſchen de Rivier *Euphrates* en
de Gebergten van 't Geluckigh *Arabien*.

't Is veel effener als 't Steenige, maer
heeft oock veel meer Sand en Woeltijn-
nen, en minder bewoonde Plaetſen.
De daer in levende Volkeren zyn mee-
rendeel *Nomades*, of *Numidiërs*. Eenige
vruchtbaere Geweſten leggen aen de
Vloedt *Euphrates*.

In dit *Arabien* zyn twee Steeden, ge-
noemd *ANNA*, te vinden. D' eene
legdh op den *Euphrat*, d' andere op de
Vloed *Aſtan*, niet verr' van de Zee-
Enghte *Baſſora*. Deefe is niet ſoo be-
roemd als d' andere, welke men op
beyde d' Oevers des *Euphrats* vindt.
't Grootſte en 't rijkſte deel legdh op
d' *Arabifche* Zijde.

Men teld hier in alles over de vier-
duviend huysen; doch deſelve zyn in
de laetſte Oorlogh tuſſchen de *Turcken*
en *Perſianen* ſeer verdorven geworden.
Deefe Stad begrijpt in ſigh verſcheydene
Eylanden. Op eene deſelve was 't Slot
gelegen.

Te *ZUKANA* (of *SUKANA*)
een Vleck op den wegh van *Anna* nae
Alopo, waeren (volgens 't verhael van
Tenera) de Vrouwen-perſoonen ſoo
ſchoon als Engelen. Indien hy daer by
gevoeghd had, datſe oock ſoo deughd-
ſaem en verſtandigh wierden bevonden,
en dan ſijne Vertellingh wae lchtigh
waere, ſoo hadden de Mans-perſoonen
van al de vier Hoecken des Werelds ſigh
derwaerts behooren te begeven, om
deſelve van daer te haelen.

MEXTAT ALI, dat is, 't Beede-
huys van *Ali*, heeft voor deefen van ſes
tot ſeven-duyſend Huysen gebad; te
weeten, doe de *Seite* van *Ali* in deefe
Geweſten noch d' Overhand hield. Nu
zyn niet meer als vijf-honderd deſelve
bewoond.

MEXAT OCEM, dat is, 't Beede-
huys van *Ocem*, legdh onbeſlooten,
doch heeft echter by de vier-duyſend
Huysen.

SABA, tegenwoordigh *SIMIS-*
CASAC, nae de meeningh van *Guil-*
landinus, is de Plaets, van welke de
drie Wijsen zyn afgereyſd, om nae
Bethlehem te gaen, en aldaer den Heyland
der Wereld t' aenbidden.

Tot verdedigingh van ſijn gevoelen
ſeghd hy, wyl de Wijsen uyt *Arabien*
en 't Ooſten quaemen, ſoo moet dit Ge-
weſt haer Land zyn geweest, wyl dit
woelt *Arabien* alleen ten Ooſten van 't
Heylige Land legdh. De twee andere
*Arabien*s, te weet en, 't ſteenige en 't
geluckige, leggen tegens 't Suyden, of
tuſſchen Suyden en 't Ooſten.

Woelt *Arabien* heeft, nae de mee-
ningh

ningh van sommige, verscheydene Heeren, welcke daer in heerschen; zynde meerendeel *Vasallen* en *Tributarissen* des *Turckischen Keyfers*.

Vermits nu deese Volckeren de *Mahometaensche Sette des Ali*, welcke de *Persiaensche* is, veel toegenegener zyn als die van Omar, zynde de *Turckische*, soo zynse oock de *Persianen* veel toegedaener als de *Turcken*. Eenige van deese Heeren zyn Leen-lieden des Konings van *Persien*.

Andere stellen in 't geheele Woest *Arabien* maer alleen een eenige Koning; en geven voor, dat de Stad, of veel meer 't Hof deeses Vorsts, een seer wonderlijke gelegenheyd en orde heeft; wijl hy 't selve, soo dickmael als 't hem behaeghd, kan doen opbreeken; 't welck altijd geschied nae soodaenigh een plaats, daerse voor haere Paerden en Camelen Weyde konnen vinden.

Als nu de Plaets verkooren is, soo ordonneertmen de *Quartieren* en *Straeten* nae de gemeene Gewoonte; en tegelijck werden al de Tenten opgeslaegen. Die van den Vorst staet in 't midden; al d' andere daer rondom; altijd op deselve wijs. 't Geen tegens 't Noorden heeft gestaen, staet weer tegens 't Noorden; wat tegens 't Suyden, weer tegens 't Suyden, en soo al voort; sonder eenige veranderingh.

De *Quartieren* en *Straeten* hebben elck haeren Naem, en de Tenten haere even-gelijke Ryen. Die dan d' orde der selver eenmael bekend is geweest, kan seer lichtlijck vinden 't geen hy begeerd. Deese beweeghlijcke Stad, of dit omwerfend Hof, begrijpt in sich niet alleen de *Militie* van dien Vorst, bestaende in meer als twee-duysend Mannen, maer oock een groot geral Edellieden, Kooplieden en Handwerkslieden, nevens verscheydene Uytlanders, welcke 't Hof naevolgen.

't Gelukkig. *Arabia* is een groot Half-Eyland, sign uytstreckende van 't Geberght af, 't welck dit *Arabien* van de twee andere scheidt, tot aen de Groote Zee. 't Heeft drie, vier, en somtijds vijf-honderd Mijlen, in delenghte en breedte.

D' Enghte by *Balsora* en *Ormus*, voor deesen genoemd den *Persiaenschen Zeeboesem*, bevooghtighd dit Gewest op de lincker; de *Rode Zee*, of 't Meir van *Mecha*, voortijds geheeten d' *Arabische Straet*, of *Zee-Enghte*, ter reghter sijde; en d' *Orientaelsche*, of *Indiaensche Zee*, alhier genoemd d' *Arabische Zee*, van vooren.

D' Oude hebben hier gekend een groot getal Volckeren, Steden, en verscheydene Koninghrijcken. Even 't selve bevinden wy noch op den hedigen dagh.

De *Turcken* besitten'er een Deel van. De *Persianen* een ander, doch veel geringer gedeelte als de *Turcken*. De *Sultan*, of *Xeque*, of *Serif* van *Mecha* wederom een ander. Verscheydene Vorsten, Volckeren, en eenige *Republiken* 't overige.

De schoonste Steden nae 't *Rode Meir* zyn *MEDINA*, of *MEDINA EL NABI*, anders *TALNABI*, dat is, de Stad des Propheetes; en *MECHA*. Deese laetste is de Geboorte-plaets, d' eerste de Begraefnis-Stad van *Mahometh*.

Medina heeft niet boven de vijf-honderd Huysen. De Bedevaerden, welcke de *Mahometanen* nae dit Graf doen, brengen deese Stad in een groote Aensienlijckheyd.

Mecha leghd vier groote, of ses gemeene Dagh-reysen (maeckende tseftigh Mijlen) van *Medina*. Deese Stad is seer treflijck. Heeft ses-duysend welgebouwde Huysen, en een praghtige Tempel. Is, buyten de Bergen, niet

St

besloten.

besloten. Tusschen deselve zyn vier Wegen, door welckemen in en uyt de Stad gaet.

Tegens den uytganch der *May-maend*, zynde den tijd van 't groot *Tubel-Fest* der *Mahometanen*, werd hier eengroote *Mis*, of *Jaermarkt*, gehouden; op welke sich dickmael over de vijftighduysend vreemde Lieden, en by-de vijftighduysend Kamelen laeten vinden.

ZIDEN aen de *Rode Zee*, midden op d' *Arabische Kust*, verstrekt *Mecha* tot een Haven. Deese is beslooten en bevestigd geworden; sedert de *Portugeezen* in 't Oosten sich bekend en magtigli gemaect hebben.

Mecha en *Medina*, nevens een goed deel van 't geluckigh *Arabien*, behooren onder een *Xerif*, afkomende van *Husein*, *Mahomeds* Over-grootvader. Ter dezer oorfaeck doen de *Turcken* en *Persianen* hem groote Eeraen; en laeten hem sijne Landen vry behouden. Hy betaeld noch aen d' eene noch aen d' andere eenigen *Tribut*. In tegendeel geeft de Groote *Turck* hem 't derde deel sijner Renten, welke hy uyt *Egypten* treckt, op dat de *Pelgrims*, die nae *Mecha* reysen, moghten beschermd worden voor de *Beduinische Arabiers*, welke deese Gewelten doorstroopen en beswaeren. Niet alleen de *Pelgrims*, maer oock de *Turckische Keyser*, *Koningen* en *Vorsten* doen hem dickmael seer groote Geschencken.

ZIBIT, leggende bynae aen 't eynd van de *Rode Zee*, is een schoone welgebouwde, rijke Plaets; drijvende een seer grooten Koophandel met *Materialien*, *Specerijen*, en *Roockwercken*. S' is geweest de Hoofd-stad eens *Koningsrijcks*, 't welck de *Turck* voor ontrent honderd en twintigh Jaeren onder zyn geweld heeft gebragt, gelijk hy oock ter selver tijd *Aden* deed. De *Koningh*

van deese Stad liet hy aen de Mast sijns Schips ophangen, en den anderen 't Hoofd af-slaen.

A DEN is de schoonste en vermaecklijkste Stad in geheel *Arabien*. Op de sijde nae de *Zee* is se met Mueren, en aen de Land-sijde met Bergen omslooten. Op deese Geberghten leggen veel aensienlijke Kasteelen. Sy heeft ruym ses-honderd Huysen. Leghd buyten 't *Rode*, en aen 't begin der *Groote Zee*. Drijft een grooten Koophandel met *Oost-Indien*, *Arabien*, *Africa* en *Syrien*.

Boven *Aden*, en dieper binnenwaerts in 't vaste Land, leggen verscheyde schoone Steden; als *LAYHI*, *AGIAZ*, *ALMACHARANA* (of *Almackarana*) *SANAA*, en meer andere, welke de *Xequ* van *Mecha* zyn onderworpen.

Layhi leghd niet verr' van de *Zee*. *Agiaz* (of *Ajatz*; oock *Hagia*) heeft somtijds sijnen Naem dit Gewest meegedeeld. *Almacharana* beslaet den Heuvel en is seer hoogen en steylen Berghs. Op den selven is een *Regenback*, welke duysend *Personen* van *Water* kan voorsien. Aldermeest houd den *Xequ* sich hier op.

Sane, of *Sanaa*, leghd desgelijcks boven op een Bergh, zynde eene der grootste en sterckste Steden in geheel *Arabia*. Sy begrijpt in sich vierduysend Huysen, nevens veele *Wijngaerden*, *Beemden* en *Hoven*. De gedaghte Huysen zyn welgebouwd; de *Wijngaerden* en *Hoven* welbearbeyd. Haere Mueren zyn thien, en haere Wallen, boven aen, twintigh Elleboogen dick. De Grond werd bevoghtighd van verscheydene Bronnen; brengd treflijke *Vrughten* voort; en vockt de beste *Arabische* Paerden.

D' *Arabische* Schrijver de *Nubie* hield in sijnen tijd deese Stad voor d' oudste, grootste

grootste en gemaetigh

Nae 't honderd *M TACH*, Stad by de geberght v. De *Fart* Lieden; e sich dapper gesien heeft hebben me *Aden* en *Zi*

De *Hav* *Turcken*) op deese *W* besten *W* grootste m

Boven d' *Koninghrij* seggen, d' *MAN*, *MANZI* re. 't *Ove* *Voorgeber* onvrughtba

Van de *Voorgeber* of *Bodem* b heel *Arabie* *Hyamam*, c deelte toe

Men vind wel op de voornaemst Oosten en voortijds t gens't berig Doch deese verpleert, seche sijde g deselve a sijde, te *N* de *Portugee* *Schar* en *Voorgeber*

grootste en volkrijkste, oock de best-gemaetigdhede in gantsch *Arabien*.

Nae 't Oosten, ontrent alderhalfhonderd Mijlen van *Aden*, legdh *TAR-TACH*, zynde een Koninghrijck en Stad by de Zee, alwaermen een Voorgebergh van dien selven Naem vind.

De *Fartaquiners* zyn seer strijdbaere Lieden; en haeren Koningh verweerd sich dapper tegens de *Turcken*, wyl hy gessen heeft, hoe qualijck sy gehandelt hebben met sijne Naebueren, die van *Aden* en *Zibit*.

De Havens *Dalzar* (deese behoord de *Turcken*) en *Pescher* zyn de beroemdste op deese Kusten, en verschaffen den besten Wierock van *Arabien*, in de grootste meenigte.

Boven de Kust leggen de Steeden en Koninghrijcken, of, gelijckse hier seggen, de *Sultanen* *GUBELHAMAN*, *ALIBINALI*, *AMANZIRIFDIA*, en meer andere. 't Overige op de Kust, tot aen 't Voorgebergh *Razzalgate*, is gantsch onvrughtbaer.

Van de *Cape Razzalgate* tot aen 't Voorgebergh *Moncandon* is de Grond of Bodem beeter als ergens elders in geheel *Arabien*. Eenige willen den naem *Hyamam*, of 't geluckige, alleen dit gedeelte toeeygenen.

Men vind veele schoone Steeden, soo wel op de Kust als in 't Land. Den voornaemsten Koophandel tusschen 't Oosten en 't Geluckigh *Arabien* wierd voortijds te *SOHAR* gedreven, volgens 't bericht van den *Arabier* de *Nubie*. Doch deesen Handel wierd naederhand verplaetst, en nae *Ormuz* op de *Persiaense* sijde gebraght. In onse tijd werd deselve aengeseldt op d' *Arabische* sijde, te *MASCATA*, welke Stad de *Portugeezen* in hebben.

Schar en *Mascata* leggen tusschen de Voorgeberghen *Razzalgate* en *Mon-*

candon; niet meer als vijftigh duysend schreeden, of twintigh *Franse* Mijlen, van malkander: Geensins vierhonderd en vijftigh-duysend schreeden, gelijk de gedaghte *Arabier* heeft geschreeven.

In dit Land leggen *MASFA*, een Stad en Koninghrijck, *MIRABAT*, *SUR*, of *SYR*, en meer andere.

Aen geene sijde des Voorgeberghs *Moncandon*, als men nae den Mond of Uytvloed der Rivieren *Tigris* en *Euphrates* treckt, vindmen, onder verschedene andere Plaetsen, *ELCATIF* of *EL-CATIF*. een beroemde Zee-Haven; welke haeren Naem meedeeld aen den Naebuerigen Zee-boesem, van d'Oude genoemd den *Persischen*; maer hedensdaeghs den Zee-boesem van *Balsora* en *Ormuz*. Van *Balsora*, wegens 't gedeelte, 't welck wijd heenen inloopt in dit groote Land, tot aen den Mond of Uytvloed des *Tygers*. in welckers grond *Balsora* legdh.

Dicht by *Elcatif* vindmen *BAHAR*, wiens Gewelt werd geheeten *Baharesin*, of *Baharem*. Doch 't Eyland en de Stad leggen noch voor *Baharem*.

In dit Landschap leggen: *MASCALAT*, een Koninghrijck en Stad. *JEMEN*, oock een Koninghrijck en Stad, gelijk eenige willen. *LACACH*, of *LASSACH*, desgelijcks een Stad en Koninghrijck, daermen, even gelijk te *Sanaa*, de beste *Arabische* Paerden vind.

Lassach, *El Catif*, en sommige andere Plaetsen behooren den *Turck* toe. *El-Catif* is 't oude *GERRA*. De Zee-boesem *Geraricus sinus*, naelt aen de Stad gelegen, en 't Eyland *Barem* is 't oude *Tylos*.

Men siet hier noch meer andere Steeden, van welke eenige haere Koningen of *Sultanen* hebben: D' andere
Sf 2 Leven

Leven en houden sich als *Republiques*: 't Welck in *Asia* wat seldsaems is.

Ontrent het midden van *Arabien* (andere hebben nae 't Suyden van *Arabien*) onthouden sich de *Bengebrische Arabiers*, een seer stout Volck, 't welck alleen van Roof leefd, en vanden *Tribuit*, welke haere Naebuieren met geweld afparssen. Ondertusschen besittense ontrent twee-honderd en vijftigh Mijlen Lands, en woonen meerendeel in de Geberghen. De *Beduinische Arabiers* nae *Mecha* zyn van een gelijcke Natur.

Rondom *Arabien* zyn veel vrugtbare Eylanden, daer toe behoorende.

CANARAN in de Rode Zee is 't vrugtbareste onder allen. CURIA en MURIA in de Grootte Zee hebben witte Schildpadden, welckers Schalen seer schoon zyn.

Onder al deese Eylanden is 'er geene soo beroemd, als BAHAREM, vermits men hier vischt d' alderschoonste Paerlen van geheel Oosten. Dit Eyland legd tusschen *Balsora* (of *Balsora*) en *Ormuz*, ontrent honderd of honderd en twintigh Mijlen van d' eerst, en anderhalf-honderd Mijlen van de laetst- genoemde Plaets. Is dicht by d' *Arabische Kust*, en tegens over de Haven *el-Catif*, welke aen de *Turcken* behoord. Doch 't Eyland *Baharem* selfs, staende noch onder 't Gebied der *Persianen*, is 't Koninghrijck *Ormuz* onderworpen geweest. By nae al 't Water in dit Eyland is Soutaghtigh.

By MANAMA, de Hoofdstad deeses Eylands, vindmen soete Waterwellingen in de grond van de Zee, 't welck de Duyckers weeten te haelen; met een sonderlinge geschicktheyd in Kruycken, of Leedere Flefschen te versaelen; daer nae boven te brengen, en dan te verkoopen.

De Paerlen deeses Eylands werden

seer hoogh geaght, wegens haere dicke en rondte. Deese Paerle-vanght brengd Jaerlijcks op meer als honderd en vijftigh-duysend Ducaten, behalven de honderd-duysend en noch meer Ducaten, welke tot andere dingen werden aengelegd.

De Paerel-Inkoomsten van 't Eyland GIONFA bedraegen niet minder. Die van de naebuierige Eylanden zyn geringer; behalven die van *Mascate*, tselstigh Mijlen van *Ormuz*. De Vischery geschied hier doorgaens in de Maenden *Junius*, *Julius* en *Augustus*. Indien men deselve eer begon, soo souden de Paerlen noch weeck, en niet rijp of hard zyn.

De Lught is in gantsch *Arabien* daer rondom taenlijck gesont, doch heer. Aen sommige plaetsen regend het niet meer als twee of driemael in vier Jaeren tijds. Doch den overvloedigen Dauw bevooghtighd de Velden genoeghsaem, soo datse treflijcke Vrughten voortbrengen.

De dingen, welke dit Gewest aen vreemde Landen meê deeld, zyn, *Wierroock*, *Myrrhe*, *Cassie*, *Manna*, *Balssem*, en dan voorts haere Paerden en Kamelen, nevens veele Materialien Paerlen. In de Meiren vischtmen hier veel beeter *Carnialen*, als te *Cambaya*.

Vermits dit Land seer groot is, soo zyn oock in de verscheydene Deelen desfelven de Lught en d' Aerde seer verscheyden. Daerenboven, gelijk het tot Naebuieren heeft verscheydene Volckeren van verscheydene Seeden, soo zyn oock d' *Arabiers* onder malkander niet gelijck-seedigh. Echter kanmen se verdeelen en begriipen onder tweederley soorten.

Eenige woonen in de Steeden. D' andere onthouden sich altijd in de Velden. Deese laetste voeren haere Huysgenooten

ten

ten en alles watse hebben met haer, en rusten onder haere Tenten. Aeneene Plaets blijvense niet, maer verhuysen nu hier, dan daer, nae datse Weyde voor haere Beesten kunnen vinden.

D' eerst-gemelde oeffenen sich in verscheydene Handwercken. Driiven allerley Koopmanschap; en handelen in vreemde Landen. Eenige benaestigen sich de *Studien*; en insonderheyd houdense sich seer beestigh ontrent de *Philosophie*, Genees-kunde, *Mathematica*, en *Starre-duydingh*.

Sy hebben verscheyden Tael-kondige Redenaers, Geschied-schrijvers, en Uytleggers des *Alcorans*, welke in haere Spraeck beschreven is. Even hierom gaet oock d' *Arabische* Tael door geheel Oosten in swangh, ten minsten in al de regens 't Suyden gelegene *Asiatische* Deelen, en in een gedeelte van *Africa*; doch weynigh in *Europa*.

De geene die sich op de Velden onthouden, zyn seer groote Stroopers en Rovers. In verscheyden Geslaghten zynse verdeeld, welke sich onder malkander kennen, en sich d' een van d' ander weeten t' onderscheyden.

Yeder Geslaght, hoe sterck 't selve oock zyn magh, heeft sinen voornaemsten *Xeque*, of *Cbeque* (Hoofd) welke haer aen en opvoerd; oock 't Gebied over haer heeft. Sy leven bynae gelijk de twaelf Stammen *Israëls* in de Woestijn deeden.

Onder malkander staense in goed vertrouwen en onderlingh verstand. Haer Aenslaegen zyn alleen, immers voornaementlijk, regens de Vreemdelingen gericht. Seer geerne tastense de *Caravanes* of reyfende Geselschappen aen; wanneerse sich sterck genoeg bevinden, om deselve Meester te worden, of yets van ter sijden af wegh te krijgen. Somtijts hebbense wel weghgenoomen de Tribuiten, Tollen en andere Inkom-

sten, welckemen nae *Constantinopol* voerde. Evenwel brengense bynae niemand om 't Leven, ten waere datse sulcks genoodsaecht wierden te doen, wegens een geweldige tegenstand.

Haere gemeene Paerden zyn kleyn, mager, en eeten seer weynigh. Echter zynse gantsch moedigh, goede Loopers, en kunnen een grooten arbejd uytstaen. Soo gantsch wel weetense deselve af te righten, datse met haer doen kunnen alles watse hegeeren. D' *Arabiers* selfs hebben sich in 't berijden deeser Dieren soo wel geoeffend, datse in vollen loop eenen uyt alle kragt afgeschootenen Pijl onderhaelen; eenen anderen, op d' aerde leggende, opbeuren; op een Schellingh schieten, en een Pijl, die op haer aenkooind vliegen, ontwijken kunnen. Seer geswind weetense voort te trecken; oock t' eenemael geschicktelijck achterwaerts te wijcken, en te vlieden.

Deese Voordelen hebbense met de meeste des Lands, in 't welckese woenen, gemeen. Vermits dit Gewest dorr en onvruchtbaer is, soo aghtense den Ackerbouw niet; oock selfs dan niet, wanneerse al een goede grond moghten aantreffen. Byna geduerigh sittense te Paerd, haere Geweeren vaerdigh hebbende: Door welck middel sy sich bequaem maecken, om over andere te kunnen heerschen, en haer Wetten voor te schrijven.

Mahomet is eerst ontrent 't Jaer *Christi* 570. in de Wereld gekoomen: En heeft sijne Leere (zynde een Mengelmoes van de *Christelijke*, *Joodsche* en *Heydensche*, voorts opgehoopt van sijn eygene Verdichtelen) eerst beginnen eygentlijk uyt te breyden nae 't Jaer 600., om van alle kanten Menschen daer toe aen te locken.

En vermits sijne voornaemste Wetten gericht zyn op de Wellusten en

Vleeschlijke vermaecklijkheden, waer toe d' Oosterfche Volckeren figh bovenmaeten feer genegen bevinden, behalven noch dat hy 't middel heeft bekoomen, om de Wapenen tot Bevestigingh fijner Leer te gebruycken, soo hebben fijne *Califen* en Naevolgers binnen een korte tijd haere Heerschappy en *Religie* voortgeplant in de beste Deelen van *Asia* en *Africa*; oock in eenige *Europaeische*.

Onaengiesen de tweedraghten, Burgerlijke Oorlogen, en meenighvuldige Schermutselen, welcke deese *Califen* onder malkander hebben gehouden (want dickmael heeftmen twee of drie, somtijds oock wel vier of vijf derselver t' eener tijd gevonden, welcke haeren Stoel aen eenige Plaets bevestigden, daerse figh aldersterckst bevonden; als te *Damasco* in *Phoenicien*, te *Bagdad* en te *Cufa* in *Chaldea*, t' *Alkair* in *Egypten*, te *Cairoan* in *Africa*, en anderwegen) onaengiesen dit alles, segg' ick, hebben se echter niet naegelaeten, seer groote *progressen* te doen onder den naem van verscheydene Volckeren; die eenige dus, andere soo geheeren hebben; doch gemeenlijk *Arabiers*, *Saracenen*, *Mooren*, *Turcken* en *Tartaren*.

Aldermeeft heeft haere Aenslaegen bevoorderd, dat se doemaels al haere Naebueren, maer voornaementlijk de Vorsten in de *Christenheyd*, even soo oneenigh onder malkander vonden, als se selver waeren.

Onder deese *Califen* is *Ulid*, of *Wilid*, (den elfden of twaelfden, die stracks nae 't Jaer *Christi* 700. heeft geregeerd) eenen der maghtigste Vorsten des Werelds geweest. Sijn Rijck heeft figh uytgestreckt van d' *Occidentaelche* Zee af, op welcke hy bynae gantfch *Spaenje* in *Europa*, en de Koninghrijcken *Fez* en *Marocco* in *Africa*, besat, tot aen de Rivier *Indus* in 't Oosten toe. In welcke

ruymte meer begrepen is, als alles wat den grooten *Alexander* in 't Opsten had kunnen veroveren; oock by nae alles wat de *Romeynen* in 't Westen onser Wereld hebben beseeten.

Maer eyndlijk heeft het God, ten besten der *Christenheyd*, gelieft, dat deesen grooten *Colossus*, die nae de Heerschappy des gantfchen Werelds traghede; figh in figh selven verscheurdt, en alsoo in verscheydene stucken verdeeld heeft: Welcke echter noch aensienlijk genoegh zyn; als, 't Keyserrijk en de Koninghrijcken des Grooten Heers, of *Turckfchen Sultans*: Des *Persiaenschen Sophi*: Des grooten *Mogols*: Der verscheydene *Tartarische Chams*: Der *Xerifen* van *Fez* en *Marocco*: Des *Xerifs* van *Mecha*; en meer andere.

Doch wy willen foodaenige Geschiedenissen, en de wijdlopige Beschrijvingh derselver, aen andere overlaten, en voor ditmael *Arabien* besluyten.

De daer in woonende Volckeren zyn gesaementlijk: *Mahometanen*. Nae de Bergen *Sinai* en *Horeb* vindmen eenige *Christenen*: Dergelijks nae de Roode Zee toe, en in de Wildernissen, soo van 't Steenigh als 't Woest *Arabien*. In 't geluckigh *Arabien* zyn'er alderminst. Echter hebben de *Portugeezen* aldaer rondom geleegene Plaetsen, alwaer *Roomfchgefinde Christenen* gevonden worden.

Eer wy tot *Persien* koomen, willen wy hier eenige meldingh doen van den naem der

ROODE ZEE.

DEselve is niet afkoomstigh van zijn rood Water; of om dat op seeckere Kult daeser Zee een roode Water-bron fou zyn; of om dat de Wol van de

de Schaep
rood fou
of de Kor
heyd der
gaende S
schijnen a
se voorge

Daeren
Geleerdh
Meirs de
Africa en
lijk de R
dien, di
werd gev
op de Suy
niet allee
rondom
d' Orienta
Africa en
gebergh
geene sij

Waer
dat de N
daer van
ken de ge
hebben g
oorfaeck
geheersch
haer voor
deeser Ze

De Lan
Crybraru
dien van
wende eve
gelijcks g
Roode Zee
Zee-boef
vermits d
derceft b

By
D

de Schaeppen, welke daer uyt drincken, rood fou worden; of om dat het Sand, of de Korallen op de Grond, of de roodheyd der omleggende Bergen, of d' opgaende Son, dit Meir veel roder fou doen schijnen als andere Wateren, want al dese voorgewende oorsaeken zyn valsch.

Daerenboven verstaen d' Oudste en Geleerdste onder den naem des *Rooden Meirs* de Zee boesem, zynde tusschen *Africa* en *Arabia* (welcke men gemeenlyck de *Rode Zee* pleegh te noemen) en dien, die tusschen *Arabien* en *Persien* werd gevonden; nevens de Zee, welke op de Suydsijde aen *Arabien* stoot. En niet alleen noch al deese Zeeën, die rondom *Arabien* leggen, maer oock d' *Oriëntaelsche* of *Indiaensche Zee*, welke *Africa* en *Asia* bevoghtighd; van 't Voorgeberght der goede Hoop af tot aen geene sijde van de Rivier *Ganges*.

Waer uyt wy dankonnen afneemen, dat de Naem der *Rode Zee* veel meer daer van daen afkoomd, wyl de *Grieken* de gedaghte groote *Oriëntaelsche Zee* hebben genoemd *Mare Crythraum*, ter oorsaek dat Koningh *Crythros* daer over geheerscht heeft; en oock, volgens haer voorgeven, in een van d' Eylanden deeser Zee begraven is geworden.

De *Latijnen*, in plaats van den Naem *Crythraum* te behouden, hebben hem dien van *Rubrum* gegeven; beteeckende even 't selve; en wy hebben desgelijcks gedaen: Oock den Naem van *Rode Zee* alleenlijck getrocken op den Zee-boesem, tusschen *Africa* en *Arabien*; vermits dit gedeelte der *Rode Zee* ons al dereerst bekend is geweest.

Byvoeghsel.

D' *Arabiers* oeffenden haer voortijds noch in Konsten, noch in Handwercken. 't Hoofd-hayr lieten se

groeyen, maer den Baerd niet. Den Ouden onder haer had maght over al d' andere. Alle dingen waeren onder haer gemeen, selfs oock de Vrouwen. En derhalven hielden se sijn gesmeentlijck Broeders onder inalkander te zyn.

Soo grouwlijck en Beestaghtigh waerense, dat se selfs haere Moeders en Sisters misbruyckten.

De Dooden wierden by haer niet begraven. 't Ligchaem des Koninghs wierd in een Mithoop gedompeld. In de volbrengingh haerer beloften (welckese bevestighden met het bloed uyt de Palm haers hands) waerense seer getrouw en sorgvuldigh.

Daer waeren oock eenige onder d' *Arabiers*, welke genoemd wierden *Ophiophagi*, om dat se niet anders als van Serpenten leetden. Sommige andere droegen den Naem van *Debes*. Deese bouwden 't Land, en vonden onder de Kluyten der aerde Goud en Silver, 't welckse aen de Vreemdelingen verruylden, gevende drie ponden Gouds voor een pond Koper, en twee ponden Silver voor een pond ander Metaelen.

Al 't Land, leggende binnen de tweehonderd *Stadien* rondom haere Tempelen, wierd voor Heyligh gehouden; en d' Inkoopsten van 't selve wierden aengeleght tot den Dienst haerer Goden.

De hedenstaeghsche *Arabiers* zyn bruyen, verstandigh, *superstitieus*; nieuwsgerigh; genegen tot *Fabliën*, Roverijen, en Vrouwen. Die van 't Steenigh *Arabien* leven meest van Dadelen.

D' Oly werd onder al d' *Arabiers* voor een *delicates* gehouden.

Van de Dwaelingen ontrent den Naem der *Rode Zee*; en waer van daen die benoemingh eygentlijck is afgekoomen, hebben wy wijdlopigh gehandeld in 't tweede Deel onser *Curieuse Aanmerkingen der bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige Dingen*.

PER-

P E R S I A.

T Oninghrijk, of, soo 't anders ghenoemd word, 't Keyserrijk des *Persiaenschen Sophi* is eene der beroemdte in geheel *Asia*. 't Strekt sigh uyt van de Vloed *Tigris* en *Euphrates* van 't Westen, tot aen den Vloed *Indus* nae 't Oosten. En van den *Persiaenschen Zee-boesem*, en d' *Arabische*, of *Indiaensche Zee* af, welke ten Zuyden van 't selve leggen, tot aen de *Rivier Gebon* en de *Caspische Zee*, hedendaeghs genoomd *Baccu*, of *Tabarestan*, ten Noorden gelegen.

't Begrijpt in de lenghte ontrent sechshonderd, in de breedte vijf-honderd Mijlen. Evenwel is 't noch maer een gedeelte van 't oude Rijk der *Persianen*.

Want vermits d' *Affyriers* alles wat de *Turcken* en *Persianen* op den hedigen dagh in *Asia* besitten ordentlijk hebben ingehad, en deese *Monarchie* haeren aenvangh van *Ninus* heeft genoomen, hebbende onder meer als dertigh Koningen geduerd tusschen de derthien en veerthien-honderd Jaeren (sommige reekenen ruym veerthien-honderd), en sigh met *Sardanapalus* heeft geëyndighd, soo wierd de gemelde *Monarchie* doemaels verdeeld in de *Medische* en *Babylonische* Rijken; welke deselve wat minder als drie-honderd Jaeren hebben voortgeset.

Naederhand zyn de *Persianen* Meester daer van geworden: En deese hebben in de meer als twee-honderd Jaeren, welke se regeerden, weer daer aen ge-

braght een goed deel van 't geen de *Medsers* en *Babyloniers* in besit hadden gehad.

Doch alsse in *Europa* koomen, en *Griekenland* aldaer onder haer geweld brengen wilden, soo verbonden sigh de *Macedoniers* en *Grieken* 't saemen: Naemen den *Macedonischen* Koningh *Alexander* tot hun Hoofd aen; vielen in *Asia*; sloegen *Darius* tot verscheydene maalen; verwoesteden 't *Persiaensche* Rijk, en gaven 't *Macedonische* sijnen Aenvangh.

Alexander beheerschte dit Rijk maer eenige weynige Jaeren, en nae sijne dood wierd het gedeeld onder verscheydene sijner Krijghs-Hoofden; welke wel haest den Titel van Koningen aennaemen, en onder malkander swaere Oorlogen voerden; tot dat de *Romeynen* 't *Westerse*, en de *Parthers* 't *Oosterse* gedeelte van deese *Monarchie* vermeersterden.

De *Parthers* maeckten sigh los van de Heerschappy der *Macedoniers*, tweehonderd en vijftigh Jaeren voor de Geboorte *Christi*, en hebben ontrent vijfhonderd Jaeren langh geregeerd.

Artaxerxes heeft de *Persianen* weer ingeset in 't Jaer 228, nae des Heeren *Christi* geboorte. De *Califen* van *Bagdad* hebben dit Rijk bedwongen ontrent 't Jaer 650. De *Tartaren* ontrent 't Jaer 1257. of 1258. De *Turcomanniers* in 't Jaer 1478.

Xa, of *Xeque Ismael Sophy* heeft de *Persianen* weer in dit Rijk bevestighd in 't Jaer 1500.

Alhoewel nu deesen Staet maer alleen besit

e Me-
en ge-

, en
eweld
igh de
Nae-
Alex-
n Asia;
mae-
Rijck,
Aen-

x maer
e sijne
fchey-
welcke
n aen-
waere
meynen
t Oo-
archie

van de
twee-
de Ge-
nt vijf-

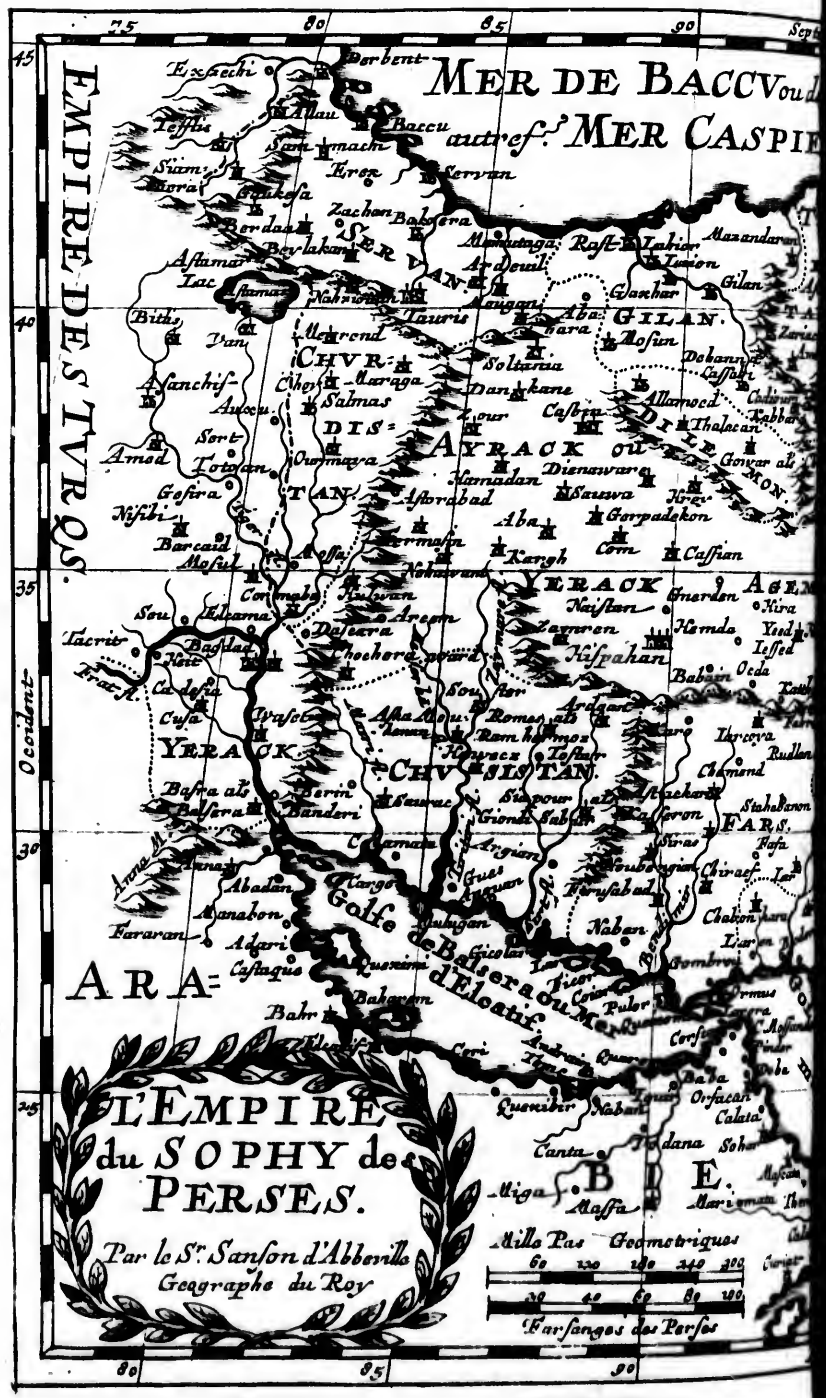
weer
Heeren
Bagdad
ontrent
t Jaer
ys in t

eeft de
estighd

ralleon
befic

EMPIRE DES TURCS.

L'EMPIRE
du SOPHY de
PERSES.
Par le S^r. Sanson d'Abbeville
Geographe du Roy

Milles Paris Geometriques
60 120 180 240 300
Farsanges des Perles
60 120 180 240 300

besit
oude
seer g
He
't ge
de N
giana
thia
gede
Cava
Gedro
W
pen a
voor
wel n
Te
fer L
d' Ou
Dilem
de g
Bacco
heete
't we
Persia
Ch
gemi
Ye
Sable
keran
meer
boese
bove
India
Se
eeng
mon
't W
wor
ropa
verg
lan
derd
Ta
een n
en e
giana

besit 't grootste *Oriëntaelsche* Deel van 't oude Rijk der *Perſianen*, ſoo is 't rechter ſeer groot en maghtigh.

Hedenſdaeghs bevinden wy daer in 't geen d' Oude bekend is geweest onder de Naemen van *Media*, *Hycania*, *Margiana*, een gedeelte van *Aſſyria*, *Parthia*, *Aria*, *Paropaniſa*, *Chaldaea*, of een gedeelte van *Babylonien*, *Suſiana*, *Perſia*, *Caramania*, *Drangiana*, *Arachofia*, en *Gedroſia*.

Wanneer men nu al deeſe Landſchappen afzonderlijk neemdt, ſoo zynſe elck voor ſigh ſelven groot, ſchoon, rijk, en wel met Volck voorzien.

Tegenwoordigh zyn de Naemen deeſer Landſchappen ſeer verſcheyden van d' Oude. Wy noemen *Servan*, *Gilan*, *Dileman*, *Tabareſtan*, *Gorgian* en *Rhemus* de geene, welke leggen nae de Zee *Bacou*, of *Saba*, oock *Tabareſtan* geheeten. En dit maect het gedeelte, 't welck wijsdt nae 't Noorden van den *Perſiaenſchen* Staet legghd.

Churdiſtan, *Ayrack*, of *Yerack Agemi*, en *Choraſan* maect het midden.

Yerack, *Chujiſtan*, *Fars*, *Khermon*, *Sableſtan*, *Sigiſthan*, *Candabar* en *Mackeran* leggen nae 't Suyden: En werden meerendeel bevooghtighd van de Zee-boeſemen *Baſſera* en *Ormiu*. Daerenboven van de *Groote*, of *Arabiſche* en *Indiaenſche* Zee.

Servan, of *Xervan*, *Gilan*, nevens een gedeelte van *Yerack Agemi*, en *Dilemon*, komen over een met 't oude *Media*: 't Welck, in drie deelen verdeeld geworden zynde; naementlijk, in *Anropatene*, *Tropatene* en *Choromitrene*, ſoo vergelijckt ſigh *Servan* met 't eerſte, *Gilan* met 't tweede, en 't overige met het derde gedeelte.

Tabareſtan en *Gorgian* ſtemmen over een met *Hycania*, een deel van *Rhemus*, en een gedeelte van *Choraſan* en *Margiana*.

Churdiſtan en een gedeelte van *Yerack Agemi* maecten 't wijsdte *Oriëntaelsche* Deel van Oud-*Aſſyrien* ('t overige van dit *Aſſyrien* behoord aen de *Turcken*); een deel van *Rhemus*, en een deel van *Choraſan* koomen over een met 't oude *Parthia*: 't Overige van *Choraſan* met 't oude *Aria* en *Paropaniſa*.

Yerack, of *Hierack*, is 't oude *Chaldaea* of *Babylonia*: *Chujiſtan* 't oude *Suſiana*: *Fars* 't oude *Perſia*: *Khermon* en *Sableſtan* 't oude *Caramania*: 't Welck in twee Deelen gedeeld zynde (naementlijk in *Caramania*, en 't woefte *Caramania*) ſoo vergelijckt ſigh *Sableſtan* met 't laetſte, en *Khermon* met eerſte.

Sigiſthan, *Candabar* en *Mackeron* koomen over een met *Drangiana*, *Arachofia*, en der ouden *Gedroſia*.

Ondertuſſchen wil ick niet beweerē, dat al deeſe Landſchappen ſoo eygentlijk met malkander ſouden overeenſtemmen, datmen daer tegens niets ſou weeten in te brengen; maer alleen dit, datſe in haere grootſte Deelen ſigh met malkander vergelijcken.

Servan heeft tot ſijne voornaemſte Steeden *Tauris*, *Samachi*, *Servan*, *Ardevil*, *Bacu*, en meer andere.

In de Stad *TAURIS* wierden gevonden over de tweemaal honderduyſend Zielen, eer de *Turcken* en *Perſianen* deeſe Plaets tot verſcheydene maelen toe ingenoomen en weer hernoomen hebben.

Selym heeft haer voor d' eerſtemaal veroverd in 't Jaer 1514. *Solyman* in 't Jaer 1536. *Amurath* in 't Jaer 1578., en wederom Anno 1585. Maer 't elckens iſe weer in de handen der *Perſianen* geraeckt. *Cba* (of *Schach*) *Abas* heeft ſe de *Turcken* ontweldighd, en noch tot op deeſen dagh hebbenſe de *Perſianen* inbehouden.

SAMMACHI is voortijds geweest de Hoofdstad in *Servan*; deſge-
Tt lijcks

lijcks oock de Stad **SERVAN**, wijsse 't geheele Landschap dien Naem heeft meê-gedeeld.

ARDEBIL is geweest de Heerlijkheid en de Geboorte-Stad van *Xerxes Aidar*, Vader van *Ismael Sophy*; die dit Rijk weer aen de *Persianen* braght, korts nae 't Jaer *Christi* 1500. Hier zyn noch verscheydene Begraefnissen der laetste Koningen in *Persien* voorhanden.

BACU drijft foodaenigh een grooten Koophandel, dat de *Caspische Zee* somtijds werd genoemd met den naem deeser Stadt. By deese Plaets is onder d' Aerde een Springh van swarte Oly, welke door geheel *Persien* werd gebrand.

't Landschap *Gilan*, of *Gueylon*, begrijpt in sich vijf Stadhouderijen: Van welke de Hoofd-Steden zyn **RAXT**, **GAXHAR**, **LAYON**, **LANGARKANON**, **RUDAIN**. Behalven deese zyn 'er noch dertigh andere seer schoone en rijke Steeden. Sommige maecken 't getal wat grooter.

Mazanderan, welck Landschap eenige van *Gilan* afsonderen, maer andere 't selve Gebied toevoegen, heeft in sijne Stadhouderij vijf-en-twintigh Steeden. In de Stad **MAZANDERAN** zyn ontrent vijftigh-duysend Zielen.

Al deese *Quartieren* wilden in 't Jaer 1594. een Opstand verwecken; doch *Schach Abbas* braght haer wel haest weer tot gehoorfaemheid, en strafte de d' Op-roerige strengelijck.

In *Dilemon* is de Hoofdstad desgelijcks **DILEMON** geheeten. Daer nae volghd **SORVAR** en **THALEKAN**. Wanneer wy aenmercken, hoedaenigh d' Inwooners ons deese Plaetsen afteekenen en beschrijven, soo schijndt **ALAMOED** met *Dilemon* over een te koomen.

Tabarestan leght ten Oosten van *Gi-*

lan en *Mazanderan*. 't Streckt sich ontrent tseftigh Mijlen weghs nyt op de Kust der *Caspische Zee*, welke somtijds *Tabarestan* werd geheeten, nae den Naem deeses Landschaps. Wijders loopt het honderd Mijlen Landwaerts, en begrijpt in sich twaelf Steeden: Waer onder de voornaemste is **ASTERABAT**, of **STARABAT**, hebbende eenige overeenkoomingh met den Naem des Landschaps. Daer nae volgen **AMOUL**, **ZARIACH**, en meer andere. Dit Gewest verschaft een groote meenichte van Sijde.

Gorgian stoot niet aen de Zee. De voornaemste hier in gelegene Stad voerd den selven naem van **GEORGIAN**, of **GORGIAN**. Dan volgen **OBSCOEN**, **DAMEGAN** en **SEMNAN**. *Gorgian* koomd over een met der ouden *Hircania Metropolis*.

Rhæmus leght ten Oosten van *Tabarestan* en *Gorgian*. De Hoofdstad deeses Landschaps is **BESTAN**. Daer nae koomen **BEYAD**, **ZABZAWAR**, en **THOUS**, welke Plaets diep in 't Land leghd. **TERRAWA**, **MASINON** en andere vindmen nae de Zee toe, en aen den Mond van de Vloed *Gebun*.

Nassir Eddia, een voortreflijk *Mathematicus*, was van *Tbous* geboortigh. Eenem *Mustalzin* verdreef hy van 't *Babylonische Califaet*, wijs deesen hem gevraeghd had, waer sijne Hoornen waeren. Soo gevaerlijck is 't, met een verstandigh en kloekmoedigh Man te sporten.

Churdistan leghd ten Suyden van *Servan*, en ten Oosten van *Diarbeck*, gelegen in *Turckijen*. Men verdeeld het in drie Deelen of Landschappen. In 't eerste is **SALMAS**; in 't andere **MARAGA**; in 't derde **CORMABA** de Hoofdstad.

Behalven deese zyn 'er noch een groot getal

getal
NA
CH
Sa
La
een
Dee
mag
en v
figh
den,
M
fen v
van
Persi
van d
viel l
Calif
Con
vier
Mefu
houd
niet t
rabien
aengi
mee
By
ders
saem
schen
den
alwa
Vito
moet
Vol
waer
sijne
figh
wee
fia t
T
Kon
wo
den
dog
Tho

getal andere seer schoone Steeden, als: NAHTIOVAN, CHOY, GUIENCHE, &c.

Salmas leghet nae by de soute Poel of 't *Lac Kamudan*, 't welck maer alleen op een seeckere tijd des Jaers Visch geeft. Deese Stad heeft onder haere Gerichtsmaght vijftien andere seer schoone en valte Steeden: Evenwel onthouden sijn noch seer veele Lieden op de Velden, woonende onder Tenten.

Maraga leghd drie of vier Daghtreyfen van *Tauris*; en ontrent vijf of ses van *Salmas*. By *Maraga* werden de *Persianen*, ontrent 't Jaer Christi 650., van de *Saraccenen* geslaegen; en daer op viel haere *Monarchie* in de handen der *Califen*.

Cornaba leghd ten Oosten van de Rivier *Tigris*, niet verr' van *Bagdad* en *Mesul*. Haer' Inwooners werden gehouden voor de reghte *Curders*; welcke niet minder Stropen en Roven als d' *Arabiers*. Niets sullense aghter of onaegetast laeten, van 't geense konnen mee voeren.

By *Choy* leggen de *Calderonsche* (anders de *Cheldersche*) Velden, genoegsaem beroemd wegens den Slagh tusschen den *Turckschen* Keyser *Selym* en den *Persiaenschen* Koningh *Ismael Sophy*; alwaer deesen, die tot noch toe altijd *Victorieux* was geweest, de nederlaegh moest lijden; met verlies van seer veel Volcks, en daer op oock van *Tauris*; waer in sijne Gemaelin *Tullacanon*, en sijne Schatten waeren. Doch als hy sijn op nieuws weer versterckt had, weeken de *Turcken* te rugg', nae *Amasia* toe.

Te *Guinche*, voortijds een Stad en Koninghrijk, 't welck noch tegenwoordigh seven of aght seer goede Steeden in sijn begrijpt, heeft de *Chan Caidogli* doen oprechten een der schoonste Thoornen in geheel *Persien*. Hier toe

gebruyckte hy vijftigh-duysend *Turcken* Hoofden; welcke hy in deese Gewesten verslaegen, en deselve onder Kalck doen stooten had.

Ayrack, of *Hierack Agemi*, is 't schoonste en rijkste Landchap in den geheelen *Persiaenschen* Staet. De *Sophis* hebben tsekerd eenigen tijd herwaerts hier haere *Residentie* gehad; eerst te *Casbia*, tegenwoordigh 't *Ispahan*; zyndetwee seer groote Steeden.

Com, *Cassian*, *Hamadan*, *Yesd*, *Soltan*, *Hrey*, en veel meer andere, zyn noch hedenstaeghs seer schoone Steeden.

SOLTAN (anders **SALTAN**) heeft een groote meenigte seer treflijke Bronnen. Sy voerd haeren Naem van de *Sultanen* (of *Soltanen*), welcke somtijds haere *Residentie* hier hebben gehad.

By **HREY** verfaemdelmen seer suiver en voortreflijk *Manna*.

Te **YESD** maectmen d' alderschoonste en kostlijkste *Persiaensche* Tapijten. Dightby deese Stad, en op den Bergh *Albors*, vindmen noch Lieden, welcke 't Vyer aanbidden, van haere Voorouders en van haer langer als drieduysend Jaeren onderhouden.

Van **HAMADAN** verhaeld *Benjamin*, een *zode* van *Tudele*, dat in sijnen tijd daer hebben gewoond, of sijn opgehouden, over de vijftigh-duysend *Israëlieten*, of *Joden*. Hy houd het oock daer voor, dat hier 't Graf van *Ester* en *Mordochai* is. Doch deese Schrijver is eenen dergrootste Bedriegers, diemen oyt heeft gevonden.

Hamadau heeft den *Titel* eens Koninghrijcks gevoerd, en had onder sijn vijftien Steeden.

CASSIAN heeft seer veel *Manufacturen* van Sijde en Boomwol. Oock heeftse den Koophandel, welcke voortijds te *Com* was, aen sijn getrocken.

Hier werden noch Bedelaers noch Le-
digh-gangers gedooht.

COM is soo groot geweest als *Constantinopol*: Doch nae datse van *Tamerlan* was verwoelt geworden, heeftse sich noyt weer kunnen herstellen. D'Inwooners bevljrtigen sich den Wijn en Hoven bouw. Haere Brugg' is van Steen, zynde eene der schoonste in geheel *Persien*.

CASBIN is geweest de Woonplaets van *Xa*, of *Schach Thomas*, doe de *Turcken* de Stad *Tauris* hadden ingenoomen. Eenige houden deselve voor 't oude *Asfasia*, andere voor *Tebatana*. S' is niet seer bebouwd, doch groot, en bevat in sich honderd-duysend Zie-
len.

Men siet hier een seer schoon Pallays, verscheydene *Bazars*, en *Almaiden*. *Bazars* zyn groote Marckt-plaetsen, of Staeten, waer in niet meer als eenerley slag van Kooplieden wonen. D' *Almaide*, of de groote Marckt, heeft in sijnen aenvangh de ruymte van een halve *Fransehe* Mijl.

ISPAHAN, of HISPAHAN, is seer praghtigh gebouwd, en tegenwoordigh de gewoone *Residentie* des Keyfers, of des *Persiaenschen Sopsi*; die hier verscheydene heerlijke Paleysen en cierlijke Luthoven heeft doen maecken; soo dat geen Menschlijke vlijt yet beeters sou kunnen verrichten, of de gedaghten sich yet schooners sou-
den kunnen inbeelden. De groote Plaets der Stad is voor 't Vorsten-Hof, waer in de *Sopsi* gemeenlijk woond.

De hier rondom wassende Vrughten zyn de beste des Werelds. De Wijnen geven die van *Canariën* niets toe: Haere Paerden en Muyl-Efels zyn seer voortrefflijk: De Camelen soosterck, datse bynae tweemaal soo veel kunnen draegen als andere.

Hier is soo een geweldige meenighte

van Sijde, dat een groot gedeelte van 't Oosten daer meê voorzien werd.

Deese Stad heeft voor deesen in sich gehad vijftiael honderd-duysend Inwooners. Maer tsienderd een ontsaenen Oproer, waer over sy, door bevel des Koninghs, seer hard gestraft wierden, werden'er niet meer als honder-duysend gevonden.

Geduerigh sietmen hier een groote meenighte van allerley Vreemdelingen. In de Stad heeftmen de *Christenen* eenige Kloosters vergund; als, 't *Carmeliter*, *Augustijn*, *Capucijn*, en eenige andere.

Chorazan is de grootste *Provincie* in geheel *Persien*. Eenige verdeelen deselve in *Cobazan*, *Chorazan*, en *Chowarazan*; welcke andere voor eenerley houden. Sy streckt sich uyt van 't Westen nae 't Oosten; van *Yerack Agentai* tot aen 't Gebied des *Grootten Mogls* op de Rivier *Indus*: En van 't Suyden nae 't Noorden, van 't Gebergh *Coibocaran* tot aen de Vloed *Goban*.

De geene, die deese *Provincie* in drieën verdeelen, stellen *Cobazan* in 't Westen, *Chowarazan* in 't Oosten, ende *Cheraza* in 't midden.

Men vind hier allerwegen een groot getal van seer schoone Steeden.

KAHEN, of KAYEN leverd veel Saffraen. Hier werd alleley Sijden-werck gemaect.

MESCHAD, of MEXAT, de Hoofdstad in *Chorazan*, toond 't Graf van verscheydene *Persiaensche* Koningen. *Johanne*: den *Persiaen* verhaeld, dat deese Begraefnis is een Thoon van dicht louter Goud, hebbende de hooghte van anderhalve Pieck; zynde verwelst met allerley kostlijke Gestenten. Boven op deselve is een Diamant, soo groot als een Kastanie, lichtende by naght, wanneer 't doncker is, ontrent een Mijl weghs daer rondom. Hy verseeckerd

ons

ons daer hebben: swaerlijc

Deese omvangh derd-duy vrughtba gestelde Oorlogh

HER oock geb of *Repen* Werelds worden; Rhabarba seer lang soo veel duysend meê belad

NICH R H OE 't eerste ren. An Landfcha veel Volc lan heeft dagh vier schen lae

BUR groot M 't Selve den, en Zee, ge rugg' nae

Wy w van *Persia* te melde dagh on

Chusis ouden S vrughtba derd, Vrughte gelegn *Asker*, andere.

ons daerbenevens, den felven gefien te hebben: En evenwel konnen wy 't be-
fwaerlijck geloven.

Deefe Stad heeft ses Mijlen in haeren omvangh, en bevat in figh ontrent hon-
derd-duyſend Zielen. Den Bodem is
vrughtbaer. D' Inwooners zyn wel-
geſtelde Lieden, ſterck, entreflijck ten
Oorlogh afgeright.

HERAC, (of HARAT, werd
oock geheeten SARGULZZAR,
of *Rofen Stad*; wyl in geene plaats des
Werelds ſoo veele der ſelver gevonden
worden, alhier. Daerenboven geeftſe
Rhabarbar, en Wijnen, welke een
ſeer lange tijdt goed blijven. Oock
ſoo veel Sijde, dat ſomtijds drie of vier-
duyſend Kamelen op eenen dagh daer
mee beladen worden.

NICHABUR leght ſoo dicht by
RHOEMUS, dat eenigemeenen,
'eerſte aen 't laeftgenoemde te behoo-
ren. Andere maecten'er een byſonder
Landſchap van. Deefe Stad is voortijds
veel Volkrijcker geweest, als nu. *Tamer-
lan* heeft hier en daer rondom op eenen
dagh viermael honderd-duyſend Men-
ſchen laeten dooden.

BUREGIAN leght dicht by een
groot Meir van dien ſelven Naem.
't Selve ontfanght verſcheydene Vloe-
den, en ſend, even gelijk de *Caspifche*
Zee, geene derſelver weer van daer te
rugg' nae de Zee toe.

Wy wenden ons nu nae 't Suyderdeel
van *Perſien*, ſonder hier yets van *Yeraack*
te melden, als noch op den hedigen
dagh onder 't geweld der *Turcken* zynde.

Chufiſtan koomd over een met der
ouden *Sufiana*. Den Bodem is hier ſoo
vrughtbaer, dat deſelve dickmael hon-
derd, ſomtijds twee-honderdvondige
Vrughten voortbrenght. De daer in
gelegene Steeden zyn *Suſter*, *Havvecke*,
Aſker, *Mukeran*, *Jonſabur*, en meer
andere.

SUSTER is 't oude SUSA, al-
waer *Abafuerus* ſijn Hof hield, doe
Heſter hem quam begroeten, en om ge-
naede voor de *Joden* bad. Daer oock
Mordochai in *Haman*'s plaats en Ampt
wierd geſteld: *Haman* daer tegens ge-
hangen aen den Boom (de Galgh) die
hy voor *Mordochai* had doen berey-
den.

Sy leght aen de Vloed *Tiripari*, of
Tiritiri; welke oock genoemd word
Zeymare, *Elcus*, en *Choaſper*. 't Wa-
ter deefter Rivier werd ſoo heerlijck ge-
houden, dat d'oud: *Perſiaenſche* Ko-
ningen geen ander hebben gedron-
ken.

Men meend, dat 't oude Pallays alhier
door *Memnon* is doen bouwen van d'o-
verblijſſelen der groore Stad *Thebe* in
Egypten, met ſoodaenigh een praght en
onkoſten, dat de Steenen met Goud
't ſaemgevoeght wierden. Deefe Stad
heeft in haeren omkreutz vijf-en-twin-
tigh-duyſend ſchreeden gehad.

HAVVECT werd van den *Arabier*
de *Nubie* genoemd AHUATZ, en
geſteld d'eerſte onder de Steeden in
Chufiſtan: welck Landſchap hy den
naem geeft van *Chureſtan*.

Daer nae ſteld hy ASKAR MO-
KRAN, of ASKAR MUKE-
RAN, op de Vloed *Meſerkan*; alwaer
een Brugg' is, zynde onderſteund van
tuintigh Scheepen. Voorts:

TOSTAR, nevens een Vloed van
deſelve Naem; welke hy plaectt tuſ-
ſchen *Havvecken* en *Gionde Sabur*, van an-
dere geheeten *SIAPOUR*, of *JON-
SABUR*. Daer nae SUS, en meer an-
dere.

Fars, of *Fare*, voortijds *Perſia*, is
hedenſdaeghs een byſonder Landſchap
des *Perſiſchen* Staets, 't welck ſijnen
Naem al over langh 't overige geheele
Deel heeft mede-gedeeld. De Rivier
Bendemir, zynde de ſterckſte Vloed op

deefe Kust, loopt'er door. In deefe *Provincie* zyn veel schoone, rijke en groote Steeden.

De Stad **SCHIRAS** geeft men twintigh duysendt schreeden in haeren Omkreytz. Somtijds hebben de *Sophi* hier haere *Residentie* gehad.

De Vrouws-persoonen zyn hier soo schoon en bevallijk, dat *Mahomet*, doe hy hier voorby reysde, niet in deefe Stad wou koomen, uyt vrees, dat hy sigh door t'overvloedige beefigheyd in wellusten soumogen verderyen.

Den Bodem is seer goed; en in de Bosschen werd *Mastix* verfaemeld. De Wapenen, welcke hier gemaect worden, zyn voortreflijk.

ASTACKER is geweest de grootste Stad in dit Gewest, selfs oock noch in den tijd des *Arabiers* de *Nubie*.

D'Overblijfselen van 't Kasteel **CHILMINARE**, dat is, veertigh Zuylen, toonen noch kenteecken van 't oude Pallys; 't welck den Grootten *Alexander* deed in brand steecken, op de begeerte en aenhitsingh van de Hoer *Tham*.

JAR, of **J A A R**, is de Hoofdstad des Koninghrijcks geweest, en geeft den Naem aan de *Loriners*, zynde een Munt van sijn Silver, welcke aldaer geslaegen werd.

By *Stakabanon* werd uyt een Rots gegraven de *Momnaky-Kony*, dat is, de seer kostlijke *Momie*. Sy werdt enkelijk voor den *Sophi* verfaemeld, die deselve vlijtigh bewaerd. 't Is een Tegen-gif, en te gelijck een voortreflijke Artzeny tegens allerley Breucken, oock selfs binnen 't Ligchaem. In dit Gewest bekoomden oock de *Bezoar*.

CHABONKARA, **DARABEGERD** en **BAESD** leggen op de Grensen van *Fars* en *Kerman* (of *Kerman*). Eenige reekenen haer onder 't Landschap *Fars*; andere onder die van

Kherman. Sommige maecken'er noch een bysonder Landschap van, voerende den naem van d'eerstgemelde Stad, zynde vermoedlijck de schoonste en grootste.

Darabegerd is, mijns bedunkens, des meer-genoemden *Arabiers* *Valasegerd*, en 't oude *Pasagarda*; alwaer sigh *Cyrus* somtijds heeft opgehouden, en oock sijn Graf legt. Dicht by deefe Plaets heeft hy *Astyages*, den laetsten Koningh van *Meden*, overwonnen.

Kerman, of *Caramania*, is wel een van de grootste, doch niet van de beste Landschappen in den *Persischen* Staet. Sy leverd verscheydene Waeren, welcke men hoogh acht; als Stael, Toirkoisen, Rosen-Water, 't welcke hier distilleeren; *Tutie*, *Borbatane*, zynde een Kruid, waer uyt *Kermes* werd gemaect; en van de Kern 't Carmosijn; *Sarmach*, een swarte heldere Steen; seer goed voor quaede oogen; oock een swarte verwe gevende; Tapijten, zynde de beste in gantsch *Persien*, naelt die van *Yesd* (de geene, welcke te *Corasan* werden bereyd, hebben de derde plaets); en Geweeren, die van de *Turcken* heel dier werden opgekoght. Met haere Sabels kanmen een Stormhoed midden doorhouwen.

Onder de Steeden deeser *Provincie*, welcke seer veel in getal zyn, is **KHERMAN** de Hoofdstad, welcke 't Landschap haeren Naem heeft meêgedeeid. Men maeckt hier meenigte van Goud en Silver-Laecken.

ZIRGIAN (of **SIRGIAN**) **NAHYAN**, en meer andere, zyn oock noch in eenigh Aensien.

Op de Zee-kulten werd **ORMUS**, daer nae **MOCHESTAN**, hoogh geaght.

De Stad *Ormus*, welcke de *Portugeezen* een tijd langh in gehad hebben, leghd in een Eyland. Die op 't Land,

van

van haer
Persianen
Persianen
hoord.

Moch
Koning
veel ko
lijck o
draeghe
nen, v
worden
roemdt

Sable
berghen
't Koon

nien.
dene St
als, on

nae *Kb*
SAET
nae *Ch*

noch by
Balaif
Sigist

geheete
van zyn
gende

dicht by
SIS

van haer
KER
Plaets
schijnd
behoud

De *E*
se Land
sche *Zee*
der *Riv*

Dit
des *P*
oock i
naem

gens d
Tartar
en teg
den *Z*

van haer *Gerungen* genoemd, heeft al tijd de *Persianen*, of de Koningen, welke de *Persianen* onderworpen waeren, toebehoord.

Mochestan is de gewoone *Residentie* der Koningen van *Ormuz*; wijl 't hier een veel koeler Lught, en 't Water seer treffelijk om te drincken is. Den Bodem draeghd hier Koorn, en andere Graenen, welke in 't Eyland niet gevonden worden. *Guadel en Patani* zyn de beroemdste Havens op de Kust.

Sabestan legdh beslooten in de Gebergten tusschen *Chorazan* en *Kherman*. 't Koomd over een met woest-*Caramanien*. Men vind hier evenwel verscheidene Steeden en bewoonde Plaetsen; als, onder meer andere, *ZARANS*, nae *Kherman* toe; *BOST*, *NEBESAET*, en *GISNA CASSABI*, nae *Chorazan* toe. Eenige voegen'er noch by *BALAI SER*, van waerde *Balaifer* Rubijnen koomen.

Sigistan, van den *Arabier* de *Nubie* geheeten *Sagestan*, *Circhan*, en *Makeran* zyn Landschappen in *Persien*, leggende alderwijdst nae 't Oosten, en dicht by den Mond van de Rivier *Indus*.

SISTAN, of *SIGISTAN*, is van haer *Quartier* de Hoofdstad. *MAKERAN* van een ander. Deese laatste Plaets legt op de Zee. *PASIN* schijnd sijnen ouden Naem *PARSIS* behouden te hebben.

De Rivier *Ilnent* bevooghticht al deese Landschappen; welke in d' *Indiaensche* Zee valt, niet verr' van den Boesem der Rivier *Indus*.

Dit nu is den heden daeghschen Staet des *Persiaenschen Sophi*. Nu staet ons oock in aght te neemen, dat sijne voornaemste Naebueren zyn, tegens 't Westen de *Turcken*; tegens 't Noorden de *Tartaren*; tegens 't Oosten de *Mogols*, en tegens 't Suyden de *Portugeezen* op den Zee-boesem *Ormuz*.

Deese laatste begeeren hem geen groote schaede toe te voegen. Alleenlijck gaet haer ooghmecck daer heenen, datse den *Indischen* Koophandel aen sich moghten trecken. Ondertusschen laeten se echter niet nae, hem ter Zee aen te veghten; hebben hem oock tot verscheydene maelen toe *Ormuz* afgenoomen.

De *Mogols*, *Tartaren* en *Turcken*, zyn hem beswaerlijcke Nabueren, en oock dickmael sijne vyanden: Want sy zyn maghtigh, en konnen hem geheele Landschappen ontrukken. Welcke hy echter gemeenlijck weer bekoemd; veel meer door een sonderlinge geschicktheyd, als op eenige andere wijs. Gewisselijck moctmen bekennen, dat de *Persianen* veel beeter met de Wapenen konnen omgaen, als haere Naebueren, alleen de *Portugeezen* uytgenoomen. Oock werden se gehouden voor de vriendlijckste tegens de *Vreemdelingen*. Daerenboven zyn se oock veel hofflijcker in haere Gespraecken; besetter en voorzichtiger in haere *Politie* en Regeeringhs wijs, als alle *Mahometanen*.

Als wy oock de Seeden der *Turcken* willen vergelijcken met die der *Persianen*; soo sullen wy tusschen deselve een groot onderscheyd vinden.

De *Persianen* zyn vriendlijck en beleefd tegens d' *Uytlanders*; de *Turcken* daer tegens veraghten deselve. De *Persianen* houden seer veel van *Studeeren*, maer de *Turcken* versmaeden de *Studie*. De *Persiaensche Sophis*, of Koningen, houden haere Broeders en Bloedverwanten in groote Eer: De *Turckse* Keyfers daer tegens doen se om 't leven brengen. De *Persianen* hebben onder haer een seer groot getal van Eedele: De *Turcken* weeten van geen anderen Adel, als van haere Amptelingen, die haer van de *Porta* werden toegefond.

De *Persianen* houden veel meer van
Ruytery

Ruytery als van Voetvolck : De *Turcken* veel meer van Voetvolck als van Ruyters.

Bejde deese Volckeren zyn wel *Mahometanen*, doch verklaren haeren *Alcoran* op sulcke verscheydene wysen, datse even daerom malkander beoorlogen en verderven.

Vermits nu d'Ordren gantsch verschillend zyn, soo veroorsaecht sulcks oock haere verscheydene Seeden en In sighten.

't *Turckse* Rijk is verdeeld in veel-lerley Deelen; oock onderscheyden door verscheydene Meiren, en groote Schiprijcke Vloeden; als, de *Donauw* in *Europa*: De *Nijl* in *Africa*: D' *Euphrates* in *Asia*. Dit veroorsaecht hier een groote bequaemheyd tot den Koophandel, en tot d'oversettingh der Volckeren, nae alle Plaetsen daerse heenen begeeren; oock van alle Geweeten derwaerts.

In tegendeel bestaet 't *Persiaensche* Rijk in een gantschen en digten Klomp, leggende midden in een Land vol Gebergten.

Daerenboven zyn oock de daer gevonden werdende Vloeden niet soo Schiprijck; leggen verr' van malkander, en vallen in verscheydene Zeeën, welke onder sich geen gemeenschap hebben; tot groot naedeel van den Koophandel.

Wanneer 't de nood vereyscht, datmen Volckeren van d' eene Plaets nae d' andere moet overvoeren, soo is hier toe veel tijds en moeyte van nooden. Even hierom gebruycken oock de *Persianen* gemeenlijk Ruytery.

In geval van nood konnense honderduysend Paerden op de been brengen. Echter hebbense gewoonlijk niet meer als dertigh, veertigh, of vijftigh-duysend derselver by een.

Sy onderhouden weynigh, en meendeel vreemd Voetvolck.

Byvoeghsel.

DE gemaeetighheyd van de Lught in *Persien* is seer verschillende, nae de verscheydenheyd der Landtrecken. 't Gewelt *Edzarbaijan* is koud, maer daer tegens seer geïnd. De Lught te *Mazanderan* is gantsch quaed.

't Land van *Persien* is Moerassigh. Een oneyndigh getal van Ongedierten werd hier gevonden. Wanneer nu de Moerassen 's Somers uytgedrooghd zyn, soo sterft dit Ongediert, en door haere itanck werd de Lught besmet.

Soo veel ondeugende Wateren zyn'er in *Mazanderan*, datse dickmael een gedeelte des Lands overstromen. Hier van daen hebben d' Inwooners een Aerdaghtige verwe.

Schach Abas d'eerste heeft dit Land bevolkt met twintigh-duysend *Armenische* Huysgesinnen, welke hy lightede uyt de Steeden *Eriwan*, *Zulfa*, en d' omgelegene Landen van *Kars* af, tot ontrent *Erzerom* toe: Eensdeels, om de Grensen van Inwooners t' ontblooten, tot groot naedeel van de *Turcken*, die gewoon waeren, alhier volheyd van ververschingh te vinden, als deese twee magtige Vorsten met malkander in Oorlogh stonden; andersdeels, om de *Provintie Mazanderan* populcus te maecten, en alsoo 't Land te doen bebouwen. Van deese twintigh-duysend Huysgesinnen syn'er nu nauwelijcks drie-duysend te tellen.

't Land is echter seer vrughtbaer, en daer zyn seer veel Water-vogels.

De *Provintie* van *Gulan* leghd in *Mazanderan* beslooten. In beyde deese Landchapen is de Lught soo boos, datmen gemeenlijk seghd, van de geene, die derwaerts werden geïnd, om *Gouzernears* te zyn: Is hy een Dief of Moordenaar, om datmen hem in *Gulan* doet koomen.

't Land rondom *Ispahan*, leggende bynae in 't midden van 't Rijk, heeft ses Maenden koude,

koude, en met sijner hoogte v Selden reg Maend

In de heyd ont Bander voeldmen lijk, dat Europeanen welke ma In Pers

O

I

Indien; v genoemd Gelijcks oneygen mits dit gens't O leghd.

Versel onder de heele ge wijsd na mentliche sijn van welke heeft be

koude, en ses Maenden hitte; alhoewel 't met sijnen geheelen omtreck legd op de hooghte van maer twee-en-dertigh *Graden*. Selden regend het hier, ten waere in de Maend *April*.

In de *Suyder-Propintien*, insonderheyd ontrent de Zee-Havenen; als te *Bander Abassi*, en te *Bander Longo*, gevoeldmen een geweldige hitte, soo gevaerlijk, datse de doot veroorfaect aen veel *Eurapien*; voornaementlijk van de geene, welke maetigh leven.

In *Persien* vindmen drierley soorten van

Wijnen; als: Wijn van *Sciru*. Deese, als de beste zynde, werd bewaerd voor den Koningh en de Grootte Heeren des Hofs. Wijn van *Jesd*, welke seer smaekkelijk is: En Wijn van *Isfahan*, zynde de middelmatige.

De Wijn werd hier niet in Tonnen, maer in groote Potten gedaen, welke in den Oven gebacken, en verglaefd zyn. Sommige deeser Potten zyn soo groot, dat'er een geheel Oxhoofd in magh.

By de Stad *Taron* wort het seer qualijck-rieckende Hars, by ons Duyvels-dreck genoemd.

I N D I A,

O F

O O S T - I N D I E N.

India, waer van wy tegenwoordigh handelen, is dat geene, 't welck d'Oude bekend is geweest onder den Naem van *India*, of *Indien*; van de hedensdaeghsche Schrijvers genoemd *India* in *Asia*, of *Oost-Indien*: Gelykse dan oock *America*, alhoewel oneygentlijk, *West-Indien* noemen; vermits dit tegens't Westen, 't andere tegens't Oosten van onsen Middagh-cirkel legd.

Verscheydene *Autheuren* begripen onder den Naem van *Oost-Indien* 't geheele gedeelte in *Asia*, 't welck alderwijdst nae't Oosten sich uytstreckt, naementlijk, alles wat over of aengeene sijde van de Vloed *Indus* legd; van welke Rivier dit Land sijnen Naem heeft bekomen: En dienvolgens sou

oock *China*, nevens d' *Asiatische* Eylanden, leggende in d' *Orienteelsche* Zee, onder den Naem van *Indien* zyn begrepen.

Doch wy willen soo wel *China* als de gedaghte *Asiatische* Eylanden ter sijden stellen, en ons *India* in *Asia* sijne Grensen geven door *Persien* tegens't Westen, door *China* tegens't Oosten; door *Tartaryen* tegens't Noorden, en door d' *Indiaensche* Zee tegens't Suyden. En alsoo sal dit Gewest even 't selve zyn, 't geen d'Oude *Indien* genoemd, en verdeeld hebben in *India* aen deese en aengeene sijde van de Vloed *Ganges*; werdende van de hedensdaeghsche *Orienteelsche* Volckeren geheeten *Indostan*, dat is, 't Landschap *Indien*.

In aenmerckkingh van de form, en gelegenheyd sijner Landen kunnen wy

't felve onderscheyden in drie Hoofd-deelen : Waer van 't eerste fal begripen 't geen op 't groote Land is : 't Overige fal beftaen in twee Half-Eylanden ; waer van 't geen tegens 't Westen, en aen de Mond van de Rivieren *Indus* en *Ganges* leghd, fal geheeten worden 't Half-Eyland van *India* aen deefe fide van de *Ganges* ; en 't geen tegens 't Oosten aen geene fide der nu genoemde Rivier gelegen is, 't Half-Eyland van *India* aen geene fide van de *Ganges*.

In 't eerste Deel ftellen wy 't geen den

Grooten *Mogol* hedenfdaeghs befir, en fijn Rijck is ingelijfd. In beyde de Half-Eylanden fullen wy vinden een groot getal Koninghrijcken en Vorftendommen ; vermits yeder der felfer ten minften vijftig foodaniger Heerfchappyen heeft gehad ; die evenwel allenxien tot een kleyner getal gebraght zyn geworden, wyl de sterckfte de swackfte hebben overweldighd. Op deefe wijs heeft de Grootte *Mogol* tuffchen de vijf-en-dertigh en veertigh Koninghrijcken ingenoomen.

't R Y C K

Des Grooten

M O G O L S.

Egedaghte vijf-en-dertigh of veertigh Koninghrijcken, ftande onder de Heerfchappy des Grooten *Mogols*, zyn tegens 't Westen en *Persia* deefe volgende : *Cabul*, *Attock*, *Candabar*, *Hajacain*, *Multan*, *Buchor*, *Tatta* en *Soret* ; al 't famen gelegen boven d' Oorsprongs-Springh tot aen den Mond of uytloop der Rivier *Indus*.

Tegens 't Noorden, en tuffchen de Geberghren, welcke dit Rijck van *Tartaryen* affonderen, leggen *Caffimere*, anders *Queximur*, *Bankish*, *Kakares* en *Naugracut*, tuffchen d' Oorsprongen van beyde de Rivieren *Indus* en *Ganges*.

Over, of veel meer aen deefe fide van de gemelde *Ganges* vindmen *Siba*,

zamba, *Bakar*, en *Sambal* : Aengeene fide *Pira*, *Gor*, *Kanduan*, *Patna*, *Ubeffa* en *Mevat*.

De Koninghrijcken nae 't Suyden gelegen, zyn *Guzuratta*, of *Cambaja*, *Chiftor*, *Matvay*, *Candish*, *Berar*, *Gualoor*, *Narvar*, en *Bengala*.

In 't midden leggen *Peng-ab*, of *Labor*, *Tengapar*, of *Tenupar*, *Hendoum*, *Iffelmere*, *Bando*, *Delli* en *Agra*.

Een gedeelte deefter Koninghrijcken hebben haere Naemen gemeen met de Hoofd-fteden, en zyn nu gefaementlijck feer rijck, wifse, van malkander afgefonderdt zynde, elck voor figh felfen feer fchoone en maghtige Landen zyn geweest.

CABUL leghd naeft aen *Persien* en *Ufebeck*, of *Zagathay*. D'oorsprongen der

st, en
e Half-
roort ge-
mmen;
ninsten
n heeft
tot een
orden,
hebben
neeft de
en-der-
n inge-

S.

geene
Parna,

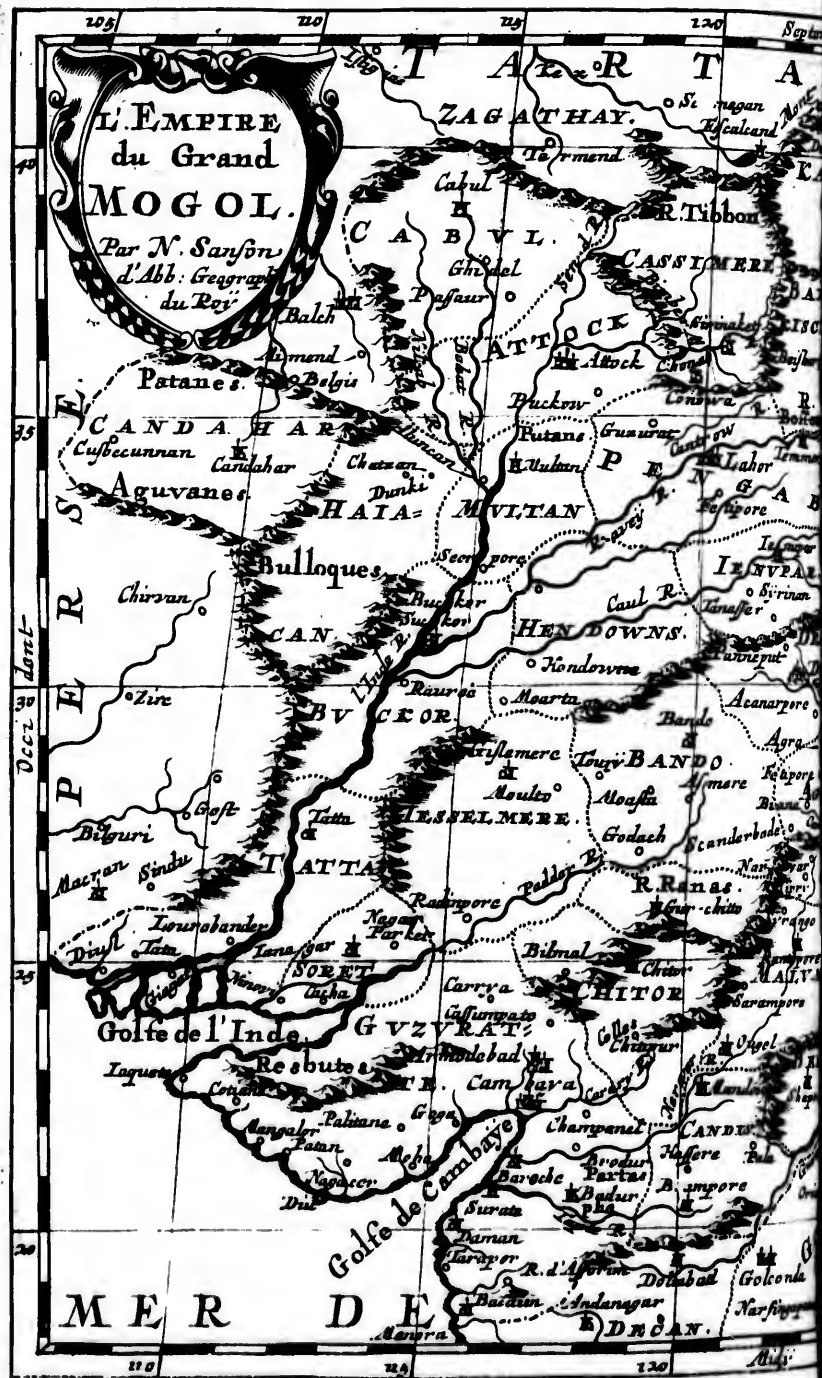
den ge-
mbaja,
r, Gua-

of La-
loven,

tijcken
met de
ment-
ander
h sel-
anden

sien en
ongen
der

der Rivie
de Vloed
ninghrijc
groot, c
legt op o
nae Sama
en nae 7a
Van waer
barbar, k
afhaeld.

A T T
dur, half
Mijlen v
vijf-en-t
de Hoofd
tigh Mijl
Deefe

stingh go
haere La
bor en At
Aensien,

MUL
de vrugh
den alda
handel:
Bebat, N
den eer
haereen
de hand

De Sta
leen twe
Vloed In
derd en
gens 't C
't Weste
en van C
gen.

Haere
Suycker
vel, des
en Sijde

CAN
Buckor (C
laeghte

BUC
de Rivie

der Rivieren *Nilab* en *Behat* (welcke in de Vloed *Indus* valt) werden in dit Koninghryck gevonden. De Stad is seer groot, en heeft twee Vestingen. Sy leghd op den gewoonen wegh van *Labor* nae *Samarcand* in *Usbeck* (of *Ufbeck*) en nae *Tarchan*, de Hoofdstad in *Cassimere*. Van waermen Sijde, *Mucus* en *Rhabbarbar*, koomende uyt *China* en *Cathan*, afhaeld.

ATTOCK leghd op de Rivier *Indus*, halfweegen, of vijf-en-tseventigh Mijlen van *Labor* en *Agra*. Wederom vijf-en-tseventigh Mijlen van *Sirinaket* de Hoofdstad in *Cassimere*, en maer vijf-tigh Mijlen van *Multan*.

Deese Stad is seer schoon, en de Vestingh goed. Doe de Koningen in *Indien* haere Landen eyndighden tusschen *Labor* en *Attock*, wasle in een vry ander Aensien, alsse nu is.

MULTAN is seer rijk, wegens de vruchtbaerheydt des Bodems, en den aldaer gedreven werdende Koophandel: Waer toe de Rivieren *Indus*, *Behat*, *Nil-ab*, en *Ravvey*, welke uyt den eerst-genoemden *Indus* koomen, haer een seer bequame gelegenheyd aen de hand geven.

De Stad is groot, oud, en maer alleen twee of drie Mijlen weghs van de Vloed *Indus*: Doch tusschen de honderd en twintigh Mijlen van *Labor* tegens 't Oosten; van *Candabar* tegens 't Westen; van *Buchor* tegens 't Suyden, en van *Cabul* tegens 't Noorden gelegen.

Haere voornaemste Waeren zyn Suycker, Gal-Appelen, *Opium*, Swavel, desgelijcks *Manusafuuren* van Wol en Sijde.

CANDAHAR leghd in *Persien*. *Buchor* (of *Blichor*) en *Tatta* zyn de laeghte Deelen des Vloeds *Indus*.

BUCKOR leghd aen de plaets, daer de Rivieren *Ravvey* (of *Rawey*) en *Caul*

in den *Indus* vallen, tusschen *Multan* en *Tatta*. **TATTA**, of **SINDE**, tusschen *Buchor* en de Zee. Haere Steeden zyn groot, en drijven een mercklijcken Koophandel. *Lourebander* en *Diul* dienen *Tatta* voor Zee-Havens.

LAUREBANDER is gelegen ter plaets, daer de Rivier *Indus* sich begint te verdeelen in veel Armen of Stroomen.

DIUL leghd op de groote Zee; en is een andere Plaets als *Diul*, zynde vijf-tigh Mijlen weghs van malkander afgesonderd.

DIUL in 't Koninghryck *Guzuratta*, of *Cambaja*, behoord aen de *Portugeezen*. Maer *Diul* in 't Koninghryck *Tatta* aen den Grooten *Mogol*; die hier een Stadhouder heeft.

SORET leghd ten Westen van 't Koninghryck *Tatta*; ten Oosten van *Guzuratta*; ten Noorden van *Jessmere*; en ten Zuyden des *Indiaenschen* Zeeboefsms. **JANAGAR** is de Hoofdstad deeses Landschaps; 't welck sich wel niet seer wijd uytstrekt, maer echter rijk en vruchtbaer is.

CASSIMERE (of **QUEXIMUR**) **BANKISH**, **KAKARES** en **NAUGRACUT** vindmen tusschen de Vloeden *Indus* en *Ganges*; en leggen in de Bergen van *Bimber*, nae den *Indus*; van *Naugracut*, nae de *Ganges*; van *Caucasus*, nae *Tartaryen*; en van *Dalanguer*, welke daer doorloopen, en haer van malkander scheyden.

Dit zyn de Boffchen op de Geberghen, die soo veel Houts hebben gegeven tot de Scheepen, welke *Alexander* de Groot deed bouwen, en in de Rivier *Indus* brengen. Noch heden daeghs zyn 't de Boffchagien, waer in de Groot *Mogol* sich met de Jaght verlustighd.

SIRINAKET, of **SIRINAKAR**, is, alhoewel onbemuerd, de

Hoofdstad in *Cassimere*: **BESCHAR** in *Bankish*, **DANKALAR** en **PURHOLA** in *Kakares*; en **NAUGRA-CUT** in *Naugracut*.

In deese laetst-genoomde Stad is den Tempel des Afgods *Matta* met Goudene Plaeten gevloerd; gelijk oock de Mueren met even soodaenige zyn bedekt. Andere stellen in plaats van Mueren 't Verwelfel. In **CAL-MACKA** zyn seer koude Bronnen. Dighr by de Rotsen schijnd het, als of somtijds Vyer-vlammen daer uyt voortquaemen.

HARDWARE is de Hoofdstad in *Simba*: **JAMBABA** in *Samba*: **BILKANER** in *Bakar*; en **SAMBAL** in *Sambal*. Sy leggen over, of aen geene sijde van de Rivier *Ganges*; bynae van deselven Oorsprongh af, totaende Vloed *Semena*, of *Gemini*. 't Laetste Landschap werd oock *Doab*, dat is: Twee Wateren genoemd. De Legh-plaets is tusschen de *Ganges* en *Semena*.

Aen geene sijde der *Ganges* leght **GOR** en **KANDUANA**, welckers Hoofdstad is **KARAKANTAKA**; sluytende den Staet des *Mogols* by de *Tartaren* van *Turquestan*. **UDESA**, waer in **JEKANUK**; en **MEVAT**, waer in **NARVAL** leghd, eyndigen den selven by de Volckeren *Many*. Voorts noch andere, welcke wy sullen voorstellen in ons Half-Eyland van *Indien* aen geene sijde van de *Ganges*: **PITAN** op de Vloed *Kanda*; **PATNA** op de *Persely*; en **JESUAL**; welckers Hoofdstad **RAIAPORA** aen geene sijde van de gedaghte *Persely* is gelegen. Doch wy hebben een gantsch swacke en ongewisse kennis van al deese Deelen, of Koninghrijcken.

De Landschappen, welcke in 't Suyden leggen, insonderheyd *Guzuratta* en *Bengala*, zyn vry beeter bekend.

GUZURATTA, of **CAMBAYA**, begriipt in sich meer als dertigh-groote Koop-steeden. Brenght Jaerlijcks op vijftien, of, soo andere willen, twintigh *Millioenen* Gouds.

Haere Koningen zyn met honderd en vijftigh-duysend Mannen te Paerd, vijf-mael honderd-duysend te Voet, en duysend Stucken te Veld en ten Oorlogh getrocken.

Dit Land werd gehouden voor 't vruchtbaerste in geheel *Indien*; gelijk het dan oock voortbrenght allerley Graenen, Vruchten en Dieren; desgelijcks veele *Materialien*, *Speceryen*, en Edele Gesteenten leverd.

't Heeft wel geen Goud of Silvergroeven, maer echter drierley dingen, of Planten, die 't Goud en 't Silver in groote meenige derwaerts doenkoomen, soo over den *Persischen* Zeeboesem en de *Rode Zee*, als oock uyt alle plaetsen van *Indien*, en selfs uyt *China*.

Deese drie Planten zyn Boomwol, *Anijs*, en *Opium*. Daerenboven heeft het duysendderley andere gelegenheden, door welckers middel 't selve groote Rijkdommen toevloeyen.

Onder deselve zyn Oly, Seep, Suycer, Confijt-werck, *Materialien* tot Artzeny, Pappier, Wasch, Honigh, Booter, *Manufakturen* van Boomwol, Lijnwaeden, Tapijten, konstige Kistjens, en veelerley andere aerdige dingen, welke d'Inwooners seer wel weeten te maecken, en aen de Man te brengen. Sy werden gehouden voor d'aldergeschickte Kooplieden in gantsch *Indien*.

En seer goed verstand werd in haer gevonden: Sy bevlijtigen sich tot de *Studie*. Gebruycken allerley Wapenen. Weeten niets van Adel, maer houden seer veel van rijke Lieden.

Al 't saemen zynse of *Heydenen*, of *Maho-*

Mahometanen. De *Heydenen* zyn meerendeel *Pythagoristen*, gelovende d' onsterfelijkheid der Zielen; doch dat deselve overgaen of verhuysen van 't eene Ligchaem in 't andere. Ter deeser oorsaack betoonen se de Dieren seer groote Eer, en dooden noch eeten deselve geenfins, wijsmisschien de Zielen haerer Ouders of Voorouders daer in moghten gevaeren zyn. Jae, sy hebben veele Gasthuysen, waer in sy de siecke of gebrecklijcke Vogelen en Beesten opneemen en onderhouden.

Insonderheyd aghten se de Koeyen seer hoogh; jae soodaenigh, dat een Koopman van *Bancan* (volgens 't be-richt van *Texera*) tusschen de thien en twaelfduysend Ducaren te kost leyde op de Bruyloft van sijne Koe, welke hy ten Houwlijck gaf aen den Stier van eenen sijner Vrienden.

Dit Koninghrijck bestaet ten deelen in een Half-Eyland, tusschen den *Indiensch*en Zee-boesem en *Cambaja*; ten deelen in vast Land, 't welck sich uytstreckt nae *Decan*.

Cambaja legdh op den bodem van haeren Zee-boesem; en is soodanigh een beroemde Koopstad, dat het geheele Koninghrijck somtijds sijnen Naem daer van draegdh.

Diu, sich geplaatst vindende aen den wat verder nae 't Suyden gelegenen Hoeck, of Half-Eyland, behoort de *Portugeezen* toe, welke hier een seer grooten Koophandel drijven; oock aldaer een staetlijke Vestingh hebben gebouwd.

SURATTA werd besoght van d' *Engelsche* en *Hollanders*, welke daer Koopmanschappen in en uytvoeren.

BAROCHE heeft een seer rijke Groef van Agaer-stenen.

AMED EWAT, of *AMEDEBAT*, is de Hoofdstad des Koninghrijcks. D' *Engelsche* vergelijken dees-

se Plaets by haere Hoofdstad *Londen*. *BENGAL*E neemdt het gantsche onderste Deel van de *Ganges* in; en kan onderscheyden worden in drie Hoofddeelen; te weten: *PRAROP* aen deese, en *PATAN* aen geene sijde der *Ganges*. Onder den Naem van *BENGAL*E selfs sal begrepen werden 't geen legdh tusschen d' Armen of Stroomen van de Rivier *Ganges*, en langhs de Kusten.

Dit Koninghrijck is verdeeld geweest in twaelf Landschappen, welke evenfoo veel Koninghrijcken waeren, voerende haere Naemen nae haere Hoofdsteden. Wy hebben echter geen seekere kennis, noch van de gedaghte Naemen, noch van de Legh-plaetsen.

Bengala selfs werd van sommige geset tusschen d' Armen van de Vloed *Ganges*; van andere aen geene sijde deeser Rivier. Wederom andere houden *CHATIGAN* voor de Hoofdstad deeser Koninghrijcks. Doch de meeste staen in deese meeningh, dat het *GOURO* op de *Ganges* is, leggende diep in 't Land, en veel honderd Mijlen van de Zee af.

't Zy nu foo 't wil, immers is *Bengala* soo een voornaeme en seer rijke Koopstad, die dit geheele Koninghrijck, en den Boesem van de Rivier *Ganges*, op welke sy legdh, hedenstaeghs 't Koninghrijck, en den Boesem van *Bengala* werd geheeten.

D' overige Steeden zyn *RAGMEHEL*, *DEKAKA*, of *DAKA*, *BANARA*, *TANDA*, *PATAN*A, en meer andere.

HOLOBAS, of *HALEBAS*, gelegen by de r'saemen-vloeyingh der Vloeden *Gemini* en *Gangis*, is eene der grootste en schoonste Steeden in *Indien*. Ick stel haer in de plaets van 't oude *PALIBOTHTRA*, by d'saemenloop der Rivieren *Tomanes* en *Ganges*.

't Koninghrijk *Bengala* streckt sigh uyt drie-honderd Mijlen van 't Westen nae 't Oosten: Honderd, somtijds oock twee-honderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden: En sijne Kust ten minsten anderhalf-honderd Mijlen.

De Lught is hier gemaetighd. De Grond seer vrughtbaer; dragende soo een groote meenichte van Rijs, dat al de Nabueren daer meê voorsien kunnen worden. Jaerlijcks werd oock een groote meenichte gefonden nae de *Molucquische* Eylanden, nae *Sumatra*, *Malabar*, de *Maldives*, en *Goa*.

Hier wasschen seer veele Vrughten, als Granen, Suycker, *Speceryen*, *Confsitten*, Boomwol, Sijde, soo die de Wormen spinnen, als die van Kruyden werden versaemeld; Ried, 't welckmen buygen kan, schoon 't dick is; en dat de Natuer heeft vercierdt met allerley verwen, welcke met groote verlustighingh werden aenschouwd.

Men vind hier allerley Wilde en andere Dieren. 't Wildbraed is daer soo gemeen, als by ons 't Ossen en Schapenvleesch.

D'Inwooners zyn wel Hofliijk, maer gantsch bedrieghliijk. Men heeft haere Koningen gehouden voor de rijckste en maghtighste in *Indien*, naest die van *Cambaya* en *Narsinga*.

Tusschen de Koningrijcken *Cambaya* en *Bengala* leggen de Koningrijcken *Candish*, *Chitor*, *Malway*, *Berar*, *Gualior*, en *Narvar*.

BREAMPORE (of **BRAMPOR**) is de Hoofdstad in *Candish*; leggende op de Rivier *Tapta*, welcke beneden *Surata* in den Boesem van *Cambaya* valt.

Deese Stad is wel groot, doch qua-lijck gebouwd, en ongefond: Oock voor veele Kinderen des Grooten *Mogols* gantsch ongeluckigh geweest. *Chan Morad* en *Chan Daniel*, beyde Soonen van

Ekebar, zyn hier gestorven, wegens haer wellustigh gevoerde leven; laetende haer Erfdeel aen *Xa* of *Schach Selim* nae, die tegens sijnen Vader altijd oproerigh en weerspannigh geweest was. *Sultan Gonsroa*, Soon van *Selim*, is hier, op bevel sijns Broeders *Choroms* (of *Ghoroms*) anders oock *Xa Ziabam* genoemd, met een Strop verworghd geworden. Korts daer nae is oock *Sultan Perwes* hier gestorven; laetende de hoop, om tot de Heersichappy te koomen, den gedaghten *Xa Ziabam* over; die een lange tijdt tegens sijnen Vader had gebelleerd.

In d'oude Stad **MANDOW** zyn de Begraefnissen en d'overblijfselen van 't Pallays der oude Koningen dees Ge- weests. De nieuwe Stad is veel beeter gebouwd, doch kleynere.

CHITOR, met de Stad van een evengelijcken Naem, leght gantschliijk in Bergen; welcke men vind op de W- gen van *Amedebat* en *Cambaya* nae *Agra*.

Deese Stad had in haren Omvang vijf Mijlen, eerste van *Ekebar* den *Ruja Cana* wierd afgenoomen en verwoest. Sy heeft bynae niets meer als d'overblijfselen van over de honderd Tempelen, en een groot getal Gebouwen, welke seer heerliijk en praghtigh zyn geweest.

't Slot lagh in een soo gantsch voordeelige Plaets, en was soo vast gebouwd, dat de Koningen van *Delli* 't selve noyt hebben konnen veroveren. *Sultan Aladin* vond sigh gedwongen, nae dat hy twaelf Jaeren tijds daer voor had toegebraght, de Belegeringh te verlaeten.

MALWAY heeft een vrughtbaeren Bodem, en ten Hoofdstad **RAN- TIPORE**; andere stellen **UGEN**, of **UGEL**. De beste Vestingh is **NARVAR**. Deese Stad leghdt by den

den Oor-
aen den
Welcke
ratte af
Geberg-
sten, w
derworp

GU
Vestinge
Mogols;
gevanck
als te *Ra*
in *Bengal*

In 't J
Chan, K
tot verfo
overwon
had. De
jaerigen
soo wier
Hamayon
der *Persia*
derhand
maghtigh
tana, en
uytroyde
haere Lan

GEH
legdh op
Ganges v
Narvar

Midde
die van
Hendown
Agra.

JESS
RE, of
van dien
Vloed *In*
is een K
Zimlebege
Persien v
reld brag
en derfel
maghtigh
BAN

den Oorsprongh des Vloeds, en onder aen den Bergh van dien selven Naem: Welcke gaen van 't Koninghrijck *Guzaratte* af tot aen *Agra* en *Narvar*. In dit Gebergh onthouden sich eenige Vorsten, welcke den *Grooten Mogol* niet onderworpen zyn.

GALEOR heeft een van de beste Vestingen in den gantschen Staet des *Mogols*; waer in gemeenlijk de Groote gevancklijk werden bewaerd; gelijk als te *Rantipore* in *Malway*, en te *Rotas* in *Bengala*.

In 't Jaer 1550. stierf te *Gualeor* *Zeer Chan*, Koningh van *Patana*, nae dat hy tot verscheydene maelen toe *Hamayon* overwonnen en uyt *Indien* verdreven had. Doch vermits hy een minderjaerigen Soon van twaelf Jaeren naeliet, soo werden sijne Landen oproerigh. *Hamayon* quam, door hulp en middel der *Persianen*, weer in *Indien*: En naederhand wierd sijnen Soon *Ekebar* soo maghtigh, dat hy de Koningh van *Patana*, en bynae al de Koningen in *Indien* uytroyde, sich meester maeckende van haere Landen.

GEHUD, Hoofdstad in *Narvar*, leghd op de Rivier *Sind*; welcke in de *Ganges* valt, en vermoedlijk aen de *Narvarsche* Bergen stoor.

Midden in des *Mogols* Landen leggen die van *Peng-ab*, of *Labor*, *Tenupar*, *Hendowns*, *Jesselmere*, *Bando*, *Deli* en *Agra*.

JESSELMERE, **GISSEMERÉ**, of **SIERMEL**, met haere Stad van dien selven Naem; leght nae de Vloed *Indus*. **AMMER** in *Jesselmere* is een Kasteel, waer van Anno 1548. *Zimlebege*, Gemaelin van *Hamayon*, nae *Persien* vliedende, den *Ekebar* ter Wereld braght, die de *Mogols* weer ingeset, en derselver Staet in *Indien* soo groot en maghtigh gemaect heeft.

BANDO leghd tusschen de Stee-

den *Geslemere*, *Deli* en *Agra*, ontrent vijf-en-tseventigh of taghtigh Mijlen van malkander af. Behalven de Hoofdstad van een gelijcken Naem is **ASMERÉ** seer beroemd, wegens 't Graf van *Hoghe Mondee*, een *Mahomeiaen*, van de *Mogols* voor een grooten Heyligh gehouden.

Ekebar (of *Ekbar*) gingh te voet van *Agra* derwaerts, om een Soon, ten Erfgenaem sijner Landen, te moogen bekomen. Naederhand heeft hy yeder Mijl weghs met een schoone Steene Zuyl laeten afteekenen; oock verscheydene Herbergen op den wegh laeten bouwen, om de Pelgrims en andere daer voorby reysende daer in op te nemen.

Doch de Koninghrijcken *Pang-ab*, of *Labor*, *Deli* en *Agra*; nevens derselver Steeden van een gelijcken Naem, zyn veel beroemder, wyl de Koningen van *Indien* en de *Mogols* haere *Residentien* daer gehad hebben.

LAHOR is de Hoofdstad in **PENG-AB**, dat is, Vijf Wateren, vermits dit Land van vijf verscheydene Vloeden werd bevooghtighd. Ick houde deese Stad voor *Alexandria Bucephalus*, door *Alexander* de Groote gebouwd, die haer dien Naem gaf nae sich selven en sijn Paerd *Bucephalus*.

D'oude stellen deselve op de Vloed *Hydasper*, welcke hedenidaeghs *Rowey* sou zyn. Deese Stad is van *Schach Selim* soodaenigh vergroot geworden, datse vier-en-twintigh Mijlen in den Omkringh heeft. Haere Bevestigingh is seergoed. 't Pallays gantsch praghtigh; en daer in zyn veel trefflijke Schilderijen of Beeldwercken.

Te **FETIPORE** (**FETIPOUR**) niet verr' van *Labor*, wierd *Sultan Gonfron*, den oproerigen Soon van *Selim*, door sijnen Vader geslaegen. Hier van daen heeft deese Plaets sijnen Naem bekomen,

koomen, beteekende soo veel in onse Tael; als, 't *Vervulde verlangen*: Even gelijk 't andere FETIPORE by *Agra*, van *Ekebar* wierd gebouwd, nae dat hy Kinderen had bekoomen tot Erfgenaemen sijner Landen.

DELI (anders DEHLI, oock wel *Delli* geschreven) zynde de Hoofdstad des Koningrijcks van dien selven Naem, legd op den wegh van *Lahor* nae *Agra*; ontrent vijftigh Mijlen van de laest, en meer als honderd Mijlen van d' eerstgenoemde Plaets, werdende bevooght van de Vloed *Gemini*, of *Semena*.

Eer de *Mogols* in deese Gewesten quaemen, hebben de Koningen van *Indien* haere *Residentie* hier genad. Wierden oock aldaer gekroond, en hadden 'er haere Begraefnissen.

Men heeft hier seer schoone *Obe-liscen*, of spits-toeloopeude Suylen gevonden; welke (gelijk 't daer voor gehouden word) opgebouwd zyn ten tijde des grooten *Alexanders* en de *Grieken*.

A GRA, wederom de Hoofdstad van 't Koninghrijck diens selven Naems, heeft haere Schoonheyd en Grootheyd den Keyser der *Mogols* *Ekebar* te danken. S' is gelegen op de Rivier *Gemini*, welke in de *Ganges* valt beneden *Holbas*.

Deese Stad isgebouwd langhs de gedaghte Vloed in de *Figuer* van een halve Maen. In de lenghte streckte sich uyt tot op ses Mijlen, en noch meer, tegens 't Suyden. Alleen 't Pallays des Grooten *Mogols* heeft twee Mijlen in den Omkreytz.

D' andere Pallaysen der Princen, en Groote Heeren staen seer praghtigh opgericht langhs de Rivier, nae 't Noorden. Doch dat van den Grooten *Mogol* is een der schoonste, kostlijkste en heerlijckste in geheel Oosten.

Op d' andere zijde legd de Stad SE-

CANDRA, welke twee Mijlen weghs in de lenghte beslaet; en bynae alleen van Kooplieden bewoond werd.

FETIPORE, beteekenende 't *Vervulde verlangen*, leghet twaelf Mijlen van *Agra*, tegens 't Westen. Is noch eene der Wercken van *Ekebar*, die, nae dat hy Kinderen had bekomen (van hem met soo een groote begeerte gewenscht) deese Plaets, nevens een seer praghtigh Pallays, tot sijne verlustigingh, deed bouwen. Doch vermits 't Water hier niet goed was, soo heeft hy deselve weer verlaeten.

BIANA (anders *Bajana*) 't welck *Fetipore* tegens 't Westen leghet, heeft de treffelijkste Weyden in geheel *Indien*.

SCANDERBADE, tegens 't Westen van *Bajana*, is geweest de *Residentie* van eenige Koningen. 't Kasteel leghet op een bovenmaten voordeelige Plaets in de Hooghte. Hier heeft sich *Schach Selim* soo langh opgehouden, tot dat *Ekebar* hem op 't hardste belegerde, en hem dwongh sich in 't Gebergh te moeten begeven. De Naem van deese Stad, gelijk oock het *Secandra*, tegens over *Agra* gelegen, heeft noch eenige gelijckenis van des grooten *Alexanders* Naem behouden.

Dit dan zyn de Landschappen, of Koninghrijcken, welke de Grooten *Mogol* besit. Wiens Rijk van 't Suyden nae 't Noorden vijf-honderd: Van 't Westen nae 't Oosten tusschen de ses en sevehonderd Mijlen Lands in sich begriipt.

't Werd begrensd en omvangen, of van 't Gebergh, of van de Zee.

Sijne Naebueren zyn *Urbeck*, *Cascar*, *Thiber* en *Turquestan*, gedeelten van *Tartarijen*, tegens 't Noorden. De Volckeren *Mang*, en andere, welke van *Pegu* tegens 't Oosten waren. De *Persianen* tegens 't Westen. De Koninghrijcken *Decan* en *Golconda* tegens 't Suyden.

D' In-

D' In-
scheen
ne tijd
reis,
Qu
de Tan
Doch
deeld
pen te
soo ke
beswa
geen o
voeren
De
voor e
noome
verlae
tijd m
Oorlo
D' d
om sig
dien v
Maer
noeme
moete
geeft
Tribu
't So
len, l
neeme
noegh
logen
schey
Rabia
genoe
welck
gen;
alleen
den T
derru
neer e
geven
On
Volck
son; v
vijftig

D' *Indiaenfche Zee*, waer in d' *Indiaenfche* en *Cambayfche Zee*-boefem op d' eenen fide, en dien van *Bengale* op d' andere is, bevooghtighd't overige.

Onder al deefe fijne Naebueren zyn de *Tartaren* en *Persianen* de maghtighfte. Doch vermits de gedaghte *Tartaren* verdeeld zyn in verlicheydene Landfchapen ter plaats daerfe aen hem grenfen, foo konnenfe hem wel fchaedlijck en befwaerlijck zyn door Stroperyen, doch geen openbaeren Oorlogh tegens hem voeren.

De Koningh van *Persien* heeft hem vooreenige Jaeren *Candahar* weer afge-noomen, en deefe Plaets niet eer weer verlaeten, voor dat hy op een en defelve tijd met den *Turck* en den *Mogol* moest Oorlogh voeren.

D' overige Koningen doen haer beft, om figh tegens hem te verweeren; als dien van *Golconda* en *Decan* (of *Decan*): Maer ondertuffchen heeft den laetftgenoemden een gedeelte fijner Landen moeten laeten fitten: En den eerften geeft hem Gefchencken, in plaats van *Tribuit* of *Scharthingh*.

't Sou de *Groote Mogol* niet swaer valen, beyde deefe Koninghrijcken in te neemen, indien hy niet fomtijds genoegh te doen had met Inlandfche Oorlogen; wyl in fijn Gebied noch verfcheydene Vorften overigh zyn, welcke *Rabias* (*Rajas*) dat is, Koningen worden genoemd; nevens veele Volckeren, welcke hy niet gantschlijck kan bedwingen; nadien hem deefe en geene maer alleen uyt dwangh gehoorfaemen, en den *Tribuit* opbrengen. De meeste ondertuffchen betaelen den felven, wanneer en foo't haer behaeghd't; fomtijds gevenfe oock wel niets mer allen.

Onder deefe kleyne Koningen en Volckeren bevinden figh den *Rabia Bof-fou*; woonende te *Temmerly*, ontrent vijftigh Mijlen van *Labor*.

De *Rabia Tulluck Chan*; figh ophoudende te *Negracut*, ontrent raghtigh Mijlen van de genoemde Stad *Labor*.

De *Rabia Decemberga* onthoud figh anderhalf-honderd Mijlen van *Agra*, en heeft fijne *Residentie* te *Calferly*.

De *Rabia Mansa* woond te *Serenigar*, twee-honderd Mijlen van de gedaghte Stad *Agra*.

De *Rabia Redoron* bevind figh aen geene fide van de Rivier *Ganges*, en heeft fijne Hofhoudingh te *Camayo*.

De *Rabia Mugg* defgelijcks aen geene fide van de *Ganges*, Zuydwaerts af van *Rabia Radiron*. Hy is feer maghtigh; gelijk oock de twee laetft-geftelde zyn.

Tuffchen den Arm van de *Ganges* is een Vorft uyt 't oude Geflaght der Koningen van *Debli*, die figh tot op heden toe noch verdedighd, en 't Jock des *Mogols* van fijnen Hals afweerd.

Boven *Caffimere* erkend de *Rabia Tibbon* noch den *Mogol*, noch de *Tartaren*. Dickmael koomd hy met fijn Volck af, en ftroopt, nu in 't gebied van den eenen, dan in dat van d' andere.

De Volckeren *Bollockes*, of *Bullockes*, ftroopen ongeftraft in 't Landfchap *Hiacan* hier en gintsch heenen. Even 't felve doend' *Aguvaners* en *Pataners* in *Candahar*: Defgelijcks de *Quillers*, of *Col-lers*, en *Resbuters* in 't Gebergh tuffchen *Cambaya* en *Decan*. De *Collers* hebben wel fomtijds van *Decan*; de *Rebassers* van *Cambaya*, ende *Pataners* van *Candahar Tribuit* getrocken.

Deefe Koningh en Volckeren zyn bynae al t' faemen *Heydenen*: Hebben oock hun afkoomft van verfcheydene Koningen en *Naticen*, welcke, voor de *Mogels*, in verfcheydene Deelen van *Indien* hebben gewoond.

Eenen *Rabia* der *Collers* houd figh op boven *Amadebat*; eenen anderen *Rabia Partafpha* by *Breampure* (*Breampour*).

Deefen heeft dickmael *Cambaya* inge-
noomen en geplonderdt.

Rabia Rana heeft fijne *Residentie* te *Gurebitto*. Een feer langen tijd heeft hy figh felven befchermd gehad tegens d' oude *Indiaenfche* Koningen. Doch nu geeft hy aen den *Mogol* eenigen *Tribuit*.

Ondertuffchen evenwel is de *Groote Mogol* eenen der grootfte en maghtighfte Vorften in *Afia*. Hy kan ten Oorlogh in 't Veld brengen tweemaal honderd-duyſend Mannen te Paerd, en vijfmaal honderd-duyſend te Voet, nevens twee of drie-duyſend ten Strijd afgerightede en toegeruſtede Elephanten.

Hy geeft aen veele Vorften, Heeren en Edelen des Lands eenige Goederen in beſit voor den tijd haers Levens. Deefe moeten tot fijnen dienst, ſommige twee, drie, vier, vijf, ſes, thien, twintigh; andere honderd, twee-honderd, vier-honderd; wederom andere duyſendt, tot thien-duyſend Paerden onderhouden, en altijd gereed hebben.

Evenwel beſtaet fijn Krijghs-heyr dickmael maer alleen in honderd-duyſend Koppen te Paerd, en tweemaal honderd-duyſend te Voet, boven de gewoone Befettingen.

Sijn Onderdaenen zyn grove ſtercke Lieden; en gebruycken allerley ſlagh van Wapenen. Vrywilligh begevenſe figh tot den Oorloghs-handel; en haer ontbrecken niet anders als twee dingen, naentrentlijk, goede Orde, en goede Aenvoeringh.

Hy heeft geen ſonderlinge Maght ter Zee, vermits de *Portugeezen* in 't Koninghrijck *Cambaya* voor figh behouden de Streden en Veſtingen *Diu*, *Damon*, *Bacatin*; 't Eyland *Salatte* by *Bacatin*; de Schans *Manora*, en de Rots *Aſſerim*.

Byvoeghfel.

W At voor Koninghrijcken en Landen onder 't gebied deefes grooten Vorſts behooren, heeft onten Schrijver aangewefen. Wy ſullen'er alleen deefe weynige aenmerckens-waerdige dingen byvoegen.

't Koninghrijck *Sanque*, van ſommige *Chitor* of *Citor* genoemd, heeft tot Hooftſtad *Citor*, welke geſteld werd te zyn twaelf Mijlen in den Omgangh. Dit Land is in't laetſt der voorledene Eeuw een Vrouw onderworpen geweest, genoemd *Cremetin*. Sy was niet min kloekhertigh als ſchoon. Oock ſteldeſe figh op tegens den Koningh *Badaria*, aen wienſe te vooren eenigen *Tribuit* had moeten betalen. Doch deefen be-rootde haer van de Stad *Citor*. Naē dien tijd heeft de *Groote Mogol* figh Meester van 't grootſte deel deefes Lands gemaecte.

't Rijk *Deli*, of *Delly*, is voortijds van *Amafonen* bewoond geweest; van welke noch eenige overigh zyn; die als Mannen te Paerd rijden. 't Is niet ſeer langh geleden, dat hier noch regeerde een *Mahometanſch* Koningh, wiens Gemaelin gemeenlijk optrock, vergeſellſchapt van twee-duyſend Vrouwen te Paerd: Doch de *Groote Mogol* heeft oock eyndlijk dit Gewelt onder fijn Gebied gebraght.

Vermits de gedagte *Mogol* met fijnen Aenghangh van *Zagathay* is gekoomen, ter welker oorſaek deefen Koningh figh beroemd uyt de Stam des Grooten *Tamerlans* te zyn geſproten; en dat de *Maſſagoten* Inwooners van dit Gewelt zyn geweest, ſoo ſal niet ondienſtigh zyn, met een woord yetſe ſeggen van d' oude Seeden deefes Volckeren.

Haere Harnaſſchen, Stormhoeden, en de Borſtſtucken haerer Paerden waeren, volgens 't getuygenis van *Strabo*, bedeckt met fijn Goud; deſgelijcks oock de Tomen, Sadeh en ander Tuygh der gemelde Dieren. De Spitſen haerer Lancien haddenſe gemaecte

van

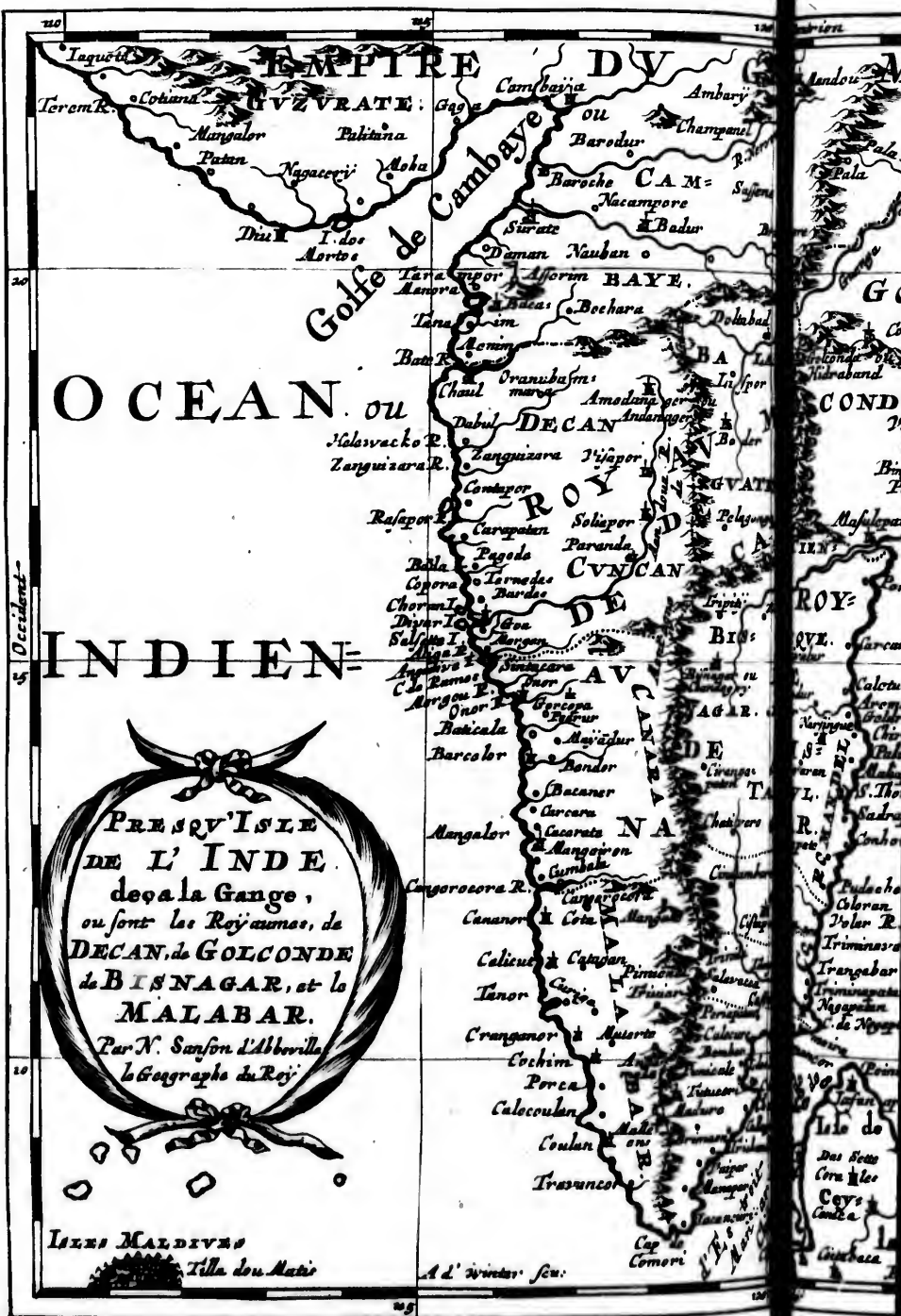
el.

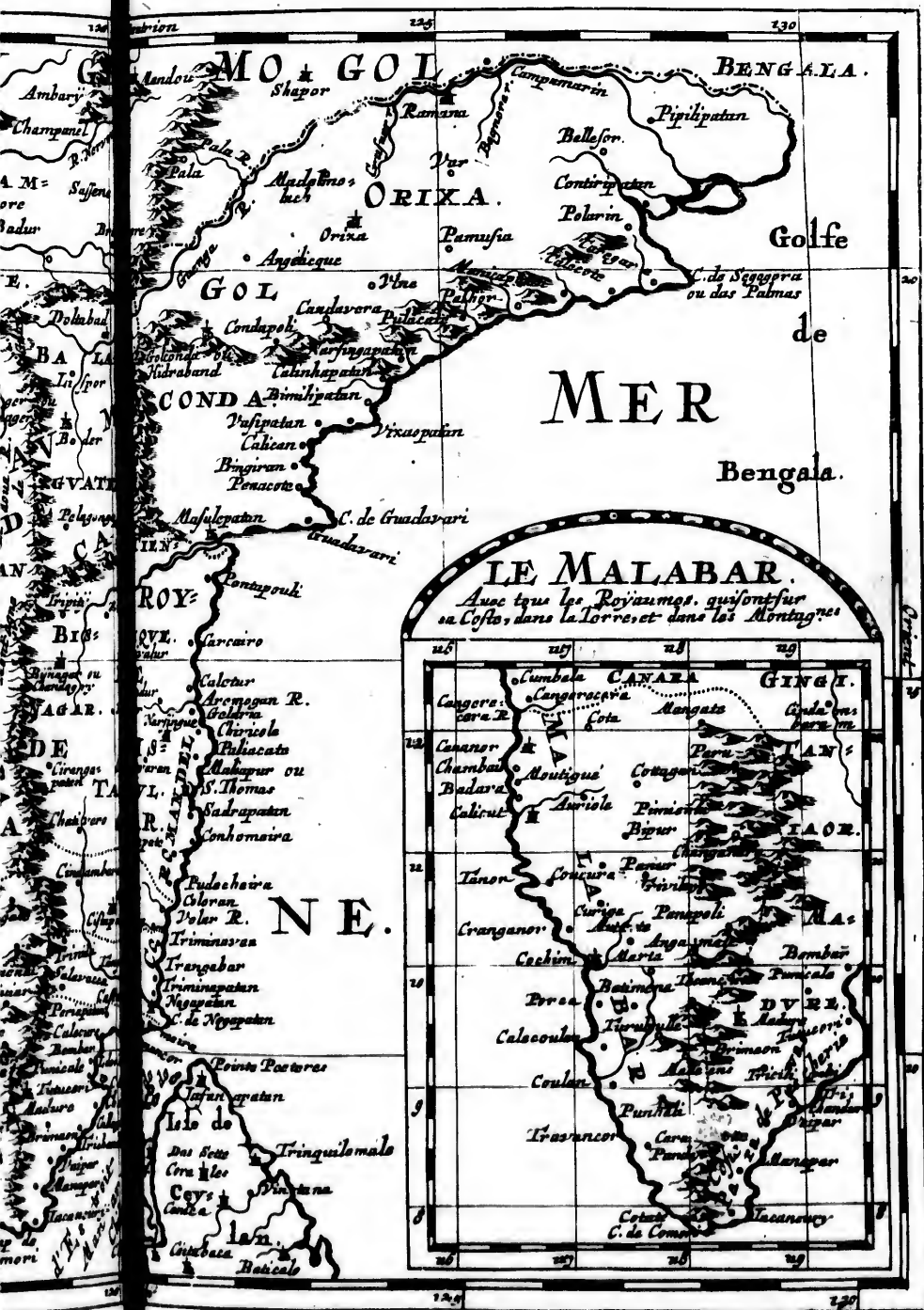
jcken en
ied deefst
en, heeft
y fullen'er
waardige

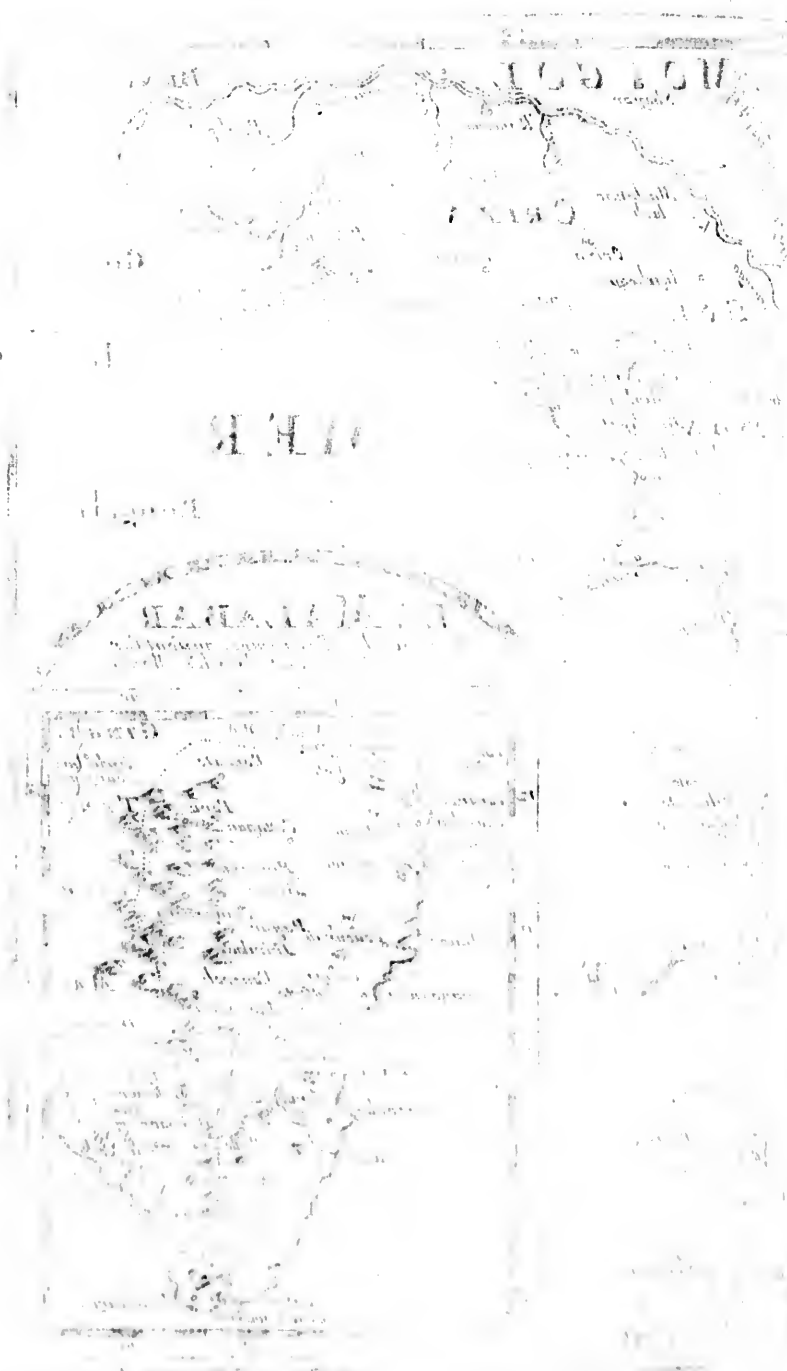
sommige
ot Hooft-
zyn twaelf
nd is in't
rouw on-
Cremetin.
ls schoon.
Koningh
nigen Tri-
deelen be-
e dien tijd
ter van 't
t.

rtijds van
n welke
s Mannen
ngh gele-
Mahome-
gemeen-
wee duy-
Groote Mo-
elt onder

nen Aen-
ter welc-
beroemd
ns te zyn
nwooners
al niet on-
ets te seg-
keren.
en, en de
n, volgens
met fijn
n, Sadeh
ren. De
gemaect
van

van Koper
Pijlen.

Yfer of
bruyck.

Yeder
de, en be
eenige sch
daer ontre

Soo ha
quaemen
hem, en k
eenige Sch
Maeltijd;
dood te zy
door sieckt
En deefe b
van haere
tighd wor

Sy laey
figh verge
Vifch in d
Melck, to

Onder h
de Son; e
Van haere
wy breed g
vierde Dee
der byfonde
rens-waerd

In 't Ri
Paerden ,
ten.

Oock R
genoemd ,
hebben.

Eenen o
fer Offen.

Over 't
met een h
Harnafch

In Beng
Vaetjens d
gantich di
vademen.

In Deli
waffen ,
melen en

van Koper; delgelijcks oock die van haere Pijlen.

Yfer of Silver was by haer in geen gebruyck.

Yeder nam een Vrouw die hem behaegde, en besliep deselve in 't openbaer, sonder eenige schaemte; alleen sijnen Pijlkoocker daer ontrent hangende.

Soo haelt yemand oud geworden was, quamen sijne Vrienden by een; doodeden hem, en kooekten sijn Vleesch met dat van eenige Schapen. Hier mede deedense haere Maeltijd; en dit hieldense de geluckighste dood te zyn, diese konden bedencken. Die door sieckte stierven, wierden niet gegeten: En deese beklaegden haer ongeluck, wijlle van haere Vrienden niet moghten genutighd worden.

Sy laeyden geene dingen: Maer hielden sijn vergenoeghd met haer Vee, met de Visch in de Rivieren, ter spijs; en met Melck, tot dranck.

Onder haere Goden eerdense aldermeest de Son; en offerden aen deselve een Paerd. Van haere hedensdaeghsche Seeden hebben wy breed genoeg gesproocken in 't derde en vierde Deel onser *Curieuse Aenmerkingen der bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige Dingen*.

In 't Rijk deeses *Mogols* vindmen veele Paerden, en bysonder-groote Elephanten.

Oock *Rhinoceren*, of Neus-hoornen; soo genoemd, om datse een Hoorn op den Neus hebben.

Eenen derselver is soo groot als twee onser Ossen.

Over 't geheele Ligchaem zynse bedeckt met een harde Schael, gelijk als met een Harnasch.

In *Bengala* wast het Ried soo groot, datse Vaetjens daer van maecken. Jae 't werd soo gantsch dick, datmen 't nauwlijcks kan omvaden.

In *Deli* vindmen, nevens veelerley Gewassen, oock Paerden, Elephanten, Kamelen en Dromedarissen.

INDIENS HALF-EYLAND aen deese sijde van de Rivier GANGES.

Indiens Half-Eyland aen deese sijde der Rivier *Ganges* legd tusschen den Mond of uytloop der Vloeden *Indus* en *Ganges*. Streckt sijn uyt van den Straet des Grooten *Mogols* af tot ontrent den aghtsten Graed der breedte aen deese sijde des *Aequators*.

De Groote, of Indiaensche Zee, bevoghtighd het aen drie sijden, naementlijk, den Zee-boesem van *Bengala*, eertijds genoemd *Gangeticus Sinus*, tegens 't Oosten: De Zee-boesem van *Cambaya*, voor deesen geheeten *Barigazenus Sinus*, en d' *Arabische Zee* tegens 't Westen. Tegens 't Suyden de Zee, welcke nae *Ceylan* (of *Ceylon*) loopt op d' eenen, en de *Maldives* op d' andere sijde.

Dit Half-Eyland willen wy verdeelen in vier Hoofd-deelen; naementlijk, in *Decan*, *Golconda*, *Narsinga* (of *Bisnagar*) en *Malabar*.

De drie eerste en grootste hebben yeder haeren Koningh. En schoon'er verscheydene Vorsten of Koningen in zyn, soo zynse echter eenen eenigen onderworpen.

't Vierde en laetste Deel heeft voortijds oock een eenige Koningh toebehoord; doch nu zyn'er verscheydene, welcke echter d' een van d' ander *depen-deeren*.

D E C A N

't **K**oninghrijk *Decan* heeft tegens 't Noorden 't Koninghrijk *Cambaya*:
X x 2

baya: Tegens 't Oosten dat van *Golconda*: Tegens 't Suyden dat van *Bisnagar*, daer *Canara* legd: Tegens 't Welten d' *Indiaensche Zee*, daer de Zee-boesem *Cambaya* is.

Dit Koninghrijck verdeeld sich weer in drie andere Deelen, welke genoemd worden *Decan*, *Cunkan*, en *Balagatta*.

De twee eerste leggen op de Kust. *Decan* wat verder nae 't Noorden, en tot aen de Rivier *Bate*; welke dit Gedeelte van *Cambaya* affonderd. *Cunkan* wat wijder nae 't Suyden, en tot aen de Vloed *Aliga*, welke 't selve van *Canara* affcheyd.

Balagata (of *Balagatte*) legd ten Oosten der twee andere Deelen, in de Landen Daen welcke sich bevinden onder en tusschen d' Armen des Berghs *Gate*. Aen geene sijde deeses Gedeelts leggen de Koninghrijcken *Golconda* en *Narsinga*.

In 't eygentlijk soo genoemde *Decan* zyn de Steeden *HAMEDANAGER*, voortijds *Omenogara*; en *CHALUL*, voor deesen *Sinilla emporium & Promontorium*. In *Cunkan* *VISAPORE*, certijds *Musopalle*; *SOLIPAR*, voor deesen *Carura*; en *GOA*, voortijds *Chersonefus*, in 't Land der Volckeren *Pirata des Ptolomei*. Dienvolgens moet in *Balagata* *LISPOR* met *Hippocura*, *BEDER* met *Betana*, en *ULTABAD* met *Tabaso* overeenkoomen.

Hamedanager, *Visapore* en *Beder* zyn de voornaemste Steeden, daer den *Idalcan* sijne *Residentie* heeft.

Maer wy aghten al deese Plaetsen soo hoogh niet, als *GOA*, zynde soo een gantsch schoone, rijke, en Handeldrijvende Stad, als ergens eene in geheel Oosten gevonden sou mogen werden.

Sy legd in een Eyland, 't welck de Vloeden *Mandica*, en *Guari* by haeren Mond of Uythoop formeeren. *Alfonsus*:

Alburquerque heeft deseive in 't Jaer 1510. ingenoomen. Naederhand hebben de *Portugeezen*, trots al de Naebueren, sich soo gantsch vast daer in geset, dat haeren Stadhouder, den Aerts-Bischop, en den *Oost-Indischen Raed* hier haere *Residentie* hebben.

Boven den grooten Koophandel, Rijckdom en de Bestieringh der *Politie*, al 't faemen seer aenmercklijcke dingen, verhaeld *Pincenle Blancq*, dat het daer opgericht zynde *Hospitaal* magh gehouden worden: voor 't schoonste, rijckste en volmaeckste. Oock werden de geene, welke daer in zyn, veel bettere gediend, als in dat van den Heyligen *Geest* te *Romen*, en in 't *Lazareth* te *Malta*, welke Gasthuysen anders de schoonste in de *Christenheyd* zyn.

De Kercken te *Goa* zyn desgelijcks seer praghtigh en kostlijk verciert. De Vensteren zyn van Paerlemoer, gelijk die te *Pegu* van Schildpadden-schalen, verscheydenlijk *gecoleurd*. Beyderwegen zynse seer sierlijk en konstrijk uytgehouden.

De *Portugeezen* leven te *Goa* in allerley Vermaecklijkheden en Wellusten; met soodaenigh een praght en hooghmoedt, dat oock de geringhste en veraghtlijckste onder haer sich laeren vereeren met den Titel van Koninghlijcken Kamerjoncker.

Onder haer andere Waeren verkooptse en vermangelentse Slaven van 't Manlijk en Vrouwlijk Geslacht, even gelijk men by ons de Paerden, Esels en Schapen doet. Daerenboven handelentse met deselve nae haer gelieven.

Behalven *Goa* behoord noch aen de *Portugeezen* 't Land der *Barden*; d' Eylanden *Satsete*, *Choran* en *Divar*; nevens andere ontrent en om *Goa* heenen gelegene Landen; gelijk oock *Chaul* op de Kust; alwaer een seer grooten Handel in Sijde is.

Te D A L T A B A D in Ballagete werd een seer groote Koopmanschap gedreven. Derwaerts begeben sich de Kooplieden van Cambaja, Bengala en andere Plaetsen.

Te Lúpor (anderwegen speld onse Schrijver Lúpor) is de Marckt, op welke verkoght worden de Diamanten, Amethysten, Chrysoliten, Bloed en andere kostlijcke Steenen, welke in verscheydene Oorden van Ballagete werden gevonden.

In de Groeven der oude Rotfen vinden men natuerlijk-gesneedene Diamanten. Deese noemden Nayffes, en werden van d' Oosterfche Volckeren seer hoogh geaght, insonderheyd als de sneede seer schoon, en recht geproportioneert is.

Wanneer Decan voor 't geheele Landschap werd genoomen, soo behoort het een eenige Koningh toe, diense Idalcen, of Dyalcen noemen.

De Groote Mogol heeft deesen Vorst in 't eygentlijke Decan eenige Vestingen ontweldighd. Desgelijcks hebben de Portugeezen hem Goa, Chaul, en noch eenige andere Plaetsen op de Kust ontnoomen. Evenwel is hy noch seer maghtigh, ten minsten in opsight der Indianen.

Hy heeft de Portugeezen Dabul ont-rückt, en deese Plaets gantsch verwoest. Chaul eens, en Goa tot verscheydene maelen toe belegerd gehad. Eyndlijck is hy met de Portugeezen in een Accoord getreden: En den Koninghlijcken Portugeezschen Stadhouder heeft altijd een Gesant by den Idalcen: Deesen daer tegens sijnen Ambassadeur of Resident by den Stadhouder te Goa.

Dit Land is doorgaens goed, vrughtbaer, en werd bevooghthid van verscheydene Rivieren. 't Heeft veel Eedele Gesteenten, Boomwol, en Sijde, waer van d' Inwooners verscheydene

Manufacturen vervaerdigen. Deese zyn Mahometanen en Heydenen: Doch d' Onderdaenen der Portugeezen Roomsche gesinde Christenen.

GOLCONDA.

DE Naem Golconda is maer alleen van tseerder eenige Jaeren bekend. Evenwel is 't een maghtigh en seer rijk Koninghrijk; doch wiens Staet is vermenghd geweest onder den naem Orisa.

't Leghd op den Zee-boesem Bengala, welke loopt nae 't Oosten en 't Suyden. 't Grenst tegens 't Noorden aen de Mogols, en 't Koninghrijk Bengala. Tegens 't Suyden aen Bijnagar. Tegens 't Westen stoor het aen Decan, of veel meer Balagata, zynde een gedeelte van Decan.

't Streckt sich uyt meer alstwee-honderd Mijlen langhs de Kust: En heeft in sijne gantsche breedte, als men van de Kust Landwaerts in gaet, by de driehonderd Mijlen. Des selven Inkoopsten bedraegen over de twintigh Millioenen Guldens.

't Is seer Volckrijk; en d' Inwooners beuoeyen sich met de vervaerdigingh van allerley Manufacturen. Deselve maecken se so gantsch kohligh van Boomwol, verciert met sulcke levendige Verwen, datmen deselve hooger aght, als de geene die van Sijde zyn gemaect.

Groote Scheepen bouwen se; en handelen met haere Waeren op Mecha, Aquem, Bengala, Pegu, en door geheel Indien.

In dit Land zyn ses-en-tseftigh Kasteelen of Vestingen, waer in de gewoone Besettinghs-Volckeren leggen. Deese Slooten, gebouwd op Rotfen, werden van haer genoemd Conda. Seer

befwaerlijk is'erby te koomen; en derhalven zynse genoeghaem verseeckerd.

Golconda, van de *Persianen* genoemd *Hidraband*, is de Hoofdstad, ende Koninghlijke *Residentie*. Sy legd over de tseftigh Mijlen weghs van de Haven *Muslipatan*, of *Masulepatan*. Heeft een seer aengenaeme Lught, en een vrugtbaren Bodem. Den Omkreytz is van tusschen de vijf en ses Mijlen.

Deesen Koningh wijckt seer weynigh voor den *Grooten Mogol* in Rijckdom, Eedele Gesteenten, getal van Eleplanten, en voorts in allerley uytsteekende *Indiaensche* Praght. Doch sijn Land is niet soo groot, noch oock sijne Volckeren zyn niet soo strijdbaar, als die van den *Mogol*. Hy is derhalven gedwongen, hem Jaerlijcks, by manier van *Tribuit*, viermael honderd-duysend *Pagoden* te betalen.

Andersins heeft dit Gewest noch Goud, noch Silver, noch Koper-Mijnen; doch wel veel Yser en Stael, maer insonderheyd verscheydene Diamant en Eedele Gesteent-groeven.

Een Diamant-Mijn vindmen ontrent vijftigh of tseftigh Mijlen weghs van *Masulepatan*, by de Vloed *Christena*; zynde soo gantsch overvloedigh en rijk, dat de Koningh in 't Jaer 1622. verbood, verder daer in 't arbeyden, en de gedaghte Mijn liet toemaecten; vreesende, dat de groote meenighte de Diamanten veraghtlijk sou moogen maecten. Andere geven voor, dat sijne vrees onstond, om dat door de geweldige veelheyd deeser soo kostlijcke Waer de *Mogol* in sijn Land moght getrocken worden.

CONDOPALI, sijne Hoofdvestingh, is soogroot, dat deselve ses andere in haeren Omkreytz begriipt. Deese ses staen gelijk als d' eene over d' andere. Yeder derselver heeft ge-

noeghaem Hout, Vrugten, Granen, en andere dingen, om daer met te geneeren de Volckeren, welke hier in Besettingh leggen. Dit *Guarnisoen* bestaet in ontrent twaelf-duysend Mannen.

CONDAVERA is een andere Vestingh, leggende ontrent vijftigh of tseftigh Mijlen van *Condapali*. In 't midden sietmen eenige Thoornen, op welke men met Ligheten het Teecken geeft, wat in 't Land sijn toedraeghd.

De Koningh van *Golconda* noemde sijn in 't Jaer 1618. *Sultan Mahomet Catabasha*, of *Cotub sha*: Een Naem, welkese van haere Voorvaderen hebben behouden; die, gelijkse meenen, van de *Persiaenen* afstammen; welckers Seeden sy oock naevolgen. Evenwel zyn noch veel *Heydenen* onder haer.

De *Portugeezen* hebben een Vestingh te *Masulepatan*, welke een der beste Havenen in 't Land is. De Stad is niet beslooten, en behoort den Vorst toe.

De Lught is hier doorgaens goed, den Bodem vrugtbaar, en brenghd Jaerlijcks twee of driemaal Koorn en andere Vrugten voort; welke bynae al 't faemen van d' onse zyn onderscheyden. Sy verdeelen haer Jaer maer allen in drierley Getijden.

In *Martius*, *April*, *May* en *Junius* hebbense seer groote hitte. Dit is haeren Somer.

In *Julius*, *Augustus*, *September* en *Oktober* valt hier seer veel Regen, en deese tijd houdense voor haeren Herfst.

In *November*, *December*, *Januarius* en *Februarius*, is 't Koel, en gantsch niet heet. Dit is haere Lente. Van eenige Winter weerense hier nier.

De voornaemste Inkoomsten werden getrocken van 't Sout, bedragende aghthienmael honderd-duysend *Pagoden*, of Rijcksdaelers.

D' andere Inkoomsten koomen van de Waeren;

Waeren
Diaman
over de
den Vor
voor sijn

NA

BI

TEg
con
Narjuga
sen zyn
rijcks.
Haven P
van Chorn
bergh G

Den ge
drie Ho
Quartiere
Sy streck
Deelen d
sem van
nae 't O
Indi, of
deese sijn
op d' and
Mijlen la

De ged
tieren we
gar, en C

CAN
Kust teg
Landfcha
BISNA
DEL de
Bijnagar
de Kust c
lon toe.

In Can
Onor, en
pa diep

Waeren; infonderheyd oock van de Diamanten. Want al de geene, welcke over de vijf *Caraten* wegen, behooren den Vorft; en niemand derf defelve voor figh behouden, op Levens-ftraf.

N A R S I N G A, O F B I S N A G A R.

Tegens 't Suyden van *Decan* en *Golconda* legdh *Bifnagar*, anders oock *Narfinga* genoemd. Deefe twee Plaerfen zyn de voornaemfte des Koninghrijcks. *Narfinga* legdh niet verr' van de Haven *Paleacatta*, midden op de Kust van *Choromandel*. *Bifnagar* nae 't Geberght *Gata*, en by *Canara*.

Den geheelen Staet werd verdeeld in drie Hoofd-quartieren; en deefe drie Quartieren in feven Koninghrijcken. Sy ftreckt figh nyt op twee verfcheydene Deelen der *Indiaenfche Zee*; op de Boefem van de Rivier *Ganges*, of *Bengala*, nae 't Oosten, en op den Boefem des *Indi*, of *Cambaya*, nae 't Westen. Op deefe fide is de Kust vijf-en-tfeventigh, op d' andere twee-honderdt en vijftigh Mijlen langh.

De gedaghte drie voornaemfte Quartieren werden genoemd *Canara*, *Bifnagar*, en *Choromandel*.

CANARA neemdt in de geheele Kust tegens 't Westen, tuffchen de Landfchappen *Idalcan* en *Malabar*. *BISNAGAR* en *CHOROMANDEL* de geheele Kust tegens 't Oosten; *Bifnagar* nae *Golconda*; *Choromandel* nae de Kust der Viffchery en 't Eyland *Ceylon* toe.

In *Canara* leggen de Koninghrijcken *Onor*, en *Baticala* op de Zee; en *Borcopa* diep binnenwaerts in 't Land.

't Strect figh uyt tot aen 't Geberght *Gata*.

Bifnagar begrijpt de Koninghrijcken *Tienlique* en *Bifnagar* in figh. *Choromandel* de Koninghrijcken van *Choromandel* en *Tamul*.

ONOR, *BATICALA* en *GORCOPA* zyn Hoofd-Steeden, yederin haer Koninghrijck. De twee eerfte hebben 't faemen eenen, doch de laetste heeft haeren bysonderen Koningh. Gelijklijck zynse aen *Bifnagar* Cijsbaer. De vier op d' Ooftfide, of op den Zeeboefem van *Bengala*, zyn den Koningh van *Bifnagar* onmiddelbaer onderworpen, behalven dat de *Portugeezen* *Maliapur* en *Negapatan* aldaer in hebben.

Anders werden oock de Landfchappen der *Naiques* en *Gingi*, *Tanjaor* en *Madure*, onder *Bifnagar* gereeckend; wijlfe Deelen daer van gemaect hebben; en fy noch op den hedigen dagh *Vasallen* des Konings van *Bifnagar* zyn, hem *Tribuit* gevende.

Voor deefen zyn de gedaghte *Naiquen* alleen Stadhouders geweest in de Quartieren, welckese ter deefter tijd befitren. Doch fy wierden oproerigh; en yeder maeckte figh Meester van fijn Gewest. Derhalven de Koning van *Bifnagar* haer een lange tijd beoorloghde, om haer weer tot haeren fchuldigen plicht te brengen. Eyndlijck evenwel zyn deefe *Naiques*, dat is, Erfen Opper-Heeren, in haere Quartieren gebleven; aen den Koningh van *Bifnagar* maer alleen eenigen Cijs betaelende.

De Stad *GINGI* werd gehouden voor eene der fchoonfte en-grootfte in geheel *Indien*. In 't midden derfelve is een Vefthigh, en in de Vefthigh een Rots, tot welcke men bynae niet kan genaecken.

Deefen *Naique* geeftinen noch de Steeden *CIDAMBARAM* en *CHISTAPATAMA*; defgelijcks op de *Choromand*

Choromandelsche Kust COLORAN. De Vorsten van *Trinidi* en *Salavacca* zyn hem onderworpen.

De *Naique* van *Tanjanor* heeft zijnen Staet tusschen dien van *Gingi* en dien van *Madure*, en de Haven van *Negapatan*, welke de *Portugeezen* toebehoort. Behalven **T A N J A N O R** en **C A S T A N**, leggende in 't Land, behooren hem noch **TRIMINAPATAN**, **TRANGABAR** en **TRIMINAVA** op de Kust.

De *Naique* van *Madure* heeft boven zijne Hoofdstad **MADURA**, die seer treflijk is, onder sich bynae de geheele Kust der Visschery, nevens 't kleyne Eyland *Manar*, by *Ceylon*.

Deese Kust streckt sich uyt van 't Voor-geberght *Comari* af tot aen 't Voorgeberght *Negapatan*, en in de groote Zee aen 't Eyland *Ceylon*, niet verr' daer van daen gelegen.

Men heeft deselve gegeven den naem der Visschery, om dat hier yeder Jaer aen 't eynde der Maend *Martius* en den aenvangh van *April*. (andere stellen aen 't eynd van *April* en den aenvangh der *May-maend*) de Paerlen werden gevischt. Deese Paerle-vanghst duerd maer veerthien daegen of drie Weecken. In dien tijd werden vijftigh of tseftigh-duysend Persoonen gebruyckt, 't zy om deese Visschery te verrichten, of 't zy om te verhinderen dat de Visschers-Scheepen niet moghten aengevallen worden. Men verkoopt de gedaghte Paerlen in de Maenden *Julus*, *Augustus* en *September*.

TUTANCORI, of **TUTUCORI**, **TRICILIPALI**, en **MANANCOR** zyn de beste Steeden op deese Kust; welke vijf-en-tseventigh of noch meerder Mijlen in de lenghte heeft; en waer op by de vijf-en-twintigh andere Steeden leggen.

De Volkeren *Paravás* zyn gemenghd

op deese Kust; en leven bynae in de gestalte van een *Republicq*; betalende seckere Schattinghs-gelden aen den *Naique* van *Madure*. Dit zyn de geene, welke de Paerle-vanghst verrichten: In welke Visschery den gantschen Rijkdom des Lands bestaet. 't Welck in sich selven noch vrughtbaer, noch vermaecklijk, maer onlustigh en dorr', jae als versenghd is.

Voorts is deesen Koningh van *Bisnagar* seer maghtigh. Doe hy voortijds een Toght tegens den *Idalcan* deed, wierd zijn Oorloghs-heyr begroot op veertigh-duysend te Paerd, sevenmael honderd-duysend te Voet, en sevenhonderd Elephanten.

Sijne Hoofd-stad is **CHANDEGRY**; voortijds geheeten **BISNAGAR**, of **VISNAGAR**, zynde seer schoon, rijk; en heeft, volgens 't verhael van *Vincent le Blancq*, honderduysend Paerden konnen opbrengen.

Daer nae volghd **NARSINGA**, aen 't Afhangen eens Heuvels nae de Zee toe. **TRIPITY**, niet verr' van *Chandegry*; En **CANGEVARAN**, niet verr' van **MALIAPOUR**, of **S. THOMAS**. **TRIVALUR** is seer beroemd, wegens 't groote getal der Afgoden. **CIRANGAPATAN** legghd tusschen *Chandegry* en **MANGALOR**, welke Plaets men vind op de Kust van *Canara*. De Vistingh **VELLUR** tusschen *Chandegry* en *Narsinga* was in 't Jaer 1609. des Koninghs *Residentie* en Hofhoudings-plaets.

't Geheele Land is van een gesonde Lught, rijk, aengenaem en lustigh; oock werden uyt 't Geberght *Gata* by *Chandegry* veel voortreflijke Diamanten, nevens een groot getal Amethyften en witte Saphiren getrocken.

Men vind hier allerley tamme en wilde Dieren. D' Elephanten deeses Gewests syn seer leerfaem. 't Volk is gesond, lustigh

lustigh en moedigh.

De *Pepes* voor de *Quartieren* scken de *naers* deese

Baticala Rijs; doch veel versc werd gehd beste.

Tussche *singa* werd Dal, vol houderlijk lijck van *Yfer-Eyland*

By dit D van *Suycke* heeft uytg sten daer m hebben haefmaeck dae gantsch de een merck heeft; zyn beetje.

Belangen nings van schillen niefelver. Se twaelf M Andere ve meer. V grooter, a

Hy onder duysend S duysend Pa sijn Huys v duysend P phanten.

De hier nae al t Mahometa Christenen.

lustigh en frisch, doch niet seer kloeckmoedigh.

De Peper van *Onor* werd gehouden voor de swaerste en beste van al deese *Quartieren*. De *Portugeezen* trecken rusten de seven en aght-duysend *Cente-naers* deeser Peper uyt dit Land.

Baticala draeghd allerley slaggh van Rijs; doch in goedheyd en waerde seer veel verschillende. De swaerste Rijs werd gehouden voor de gefondste en beste.

Tusschen *PALEACATA* en *Narsinga* werd gevonden een duyfter en diep Dal, vol Boomen, uyt welke onop-houdelijck Water druppeld, even gelijk van de Boomen des *Canarischen Yser-Eylands*.

By dit Dal wast een groote meenighte van Suycker-Riedt: Alsmen 't selve heeft uytgeparst, soo werden de Beesten daer meê gevoederd. Insonderheyd hebben haere Varckens een seer groote smaect daer in; en krijen'er soo een gantsch *delicaet* Vleesch van, dat het een mercklijcke smaect nae de Suycker heeft; zynde derhalven een seer lekker beetje.

Belangende d' Inkoopsten des Konings van *Narsinga*, de Schrijvers verschillen niet weynigh in de grootte der selver. Sommige geven hem thien of twaelf *Millioenen* Guldens jaerlijcks: Andere vergrooten 't getal noch vry al meer. Vermoedlijck is oock de som grooter, als de hier gesteldede.

Hy onderhoud gemeenlijck veertigh-duysend Soldaten te voet; twintigh-duysend Paerden; en tot den dienst van sijn Huys vijftien-duysend Persoonen; duyfsend Paerden en aght-honderd Elephanten.

De hier woonende Volckeren zyn bynae al 't laemen *Heydenen*; sommige *Mahometanen*, en eenige *Roomschgefinde Christenen*.

De *Jesuiten* hebben in dit Gewest twee *Residentien*; d' een te *Chandegry*; d' andere te *Vellur*. Sy doen hier grooten dienst tot de bevoordering des *Roomschen Christendoms*.

Onder meer andere *Barbarische* Gewoonten deeser *Heydenen* is'er eene sonderlingh grof en onmenschlijck; te weten, dat de Vrouwen sich levendigh verbranden met de Lijcken haerer overleedene Mannen.

Texora verhaeld, als in sijnen tijd de *Naique* van *Madure* gestorven was, soo hadden sich sijne vier-honderd Wijven en Bywijven geworpen in even 't selve Vyer, waer in 't Ligchaem deeser Konings lagh, en sich alsoo met 't selve doen verbranden.

Drie-honderd vijf-en-tseventigh der selver hebben sich op een gelijcke wijs in 't Jaer 1600. met den *Naique* van *Tanjaor*; en soo veel, of noch meer, met den laetsten *Naique* van *Gangi* verbrand.

Op dat deese *Ceremonie* dieste te beeter verricht, ende Wijven dies te gewilliger daer toe moghten worden, soo vermaenen haere *Brachmannen* (*Braminen*) of Priesters haer, datse haer' Echte Mannen niet moeten verlaeten. Werpen oock veel welrieckend Hout in 't Vyer, en gieten'er Oly op, om de Vlam dies te meer te doen wackeren.

Deese Wet heeft men ingevoerd, wyl de Wijven haere Mannen dickmael door Vergifpleegen om 't leven te brengen, wanneerse maer 't alderminste verdriet van deselve ontfingen; en daer nae naemens weer andere. Nu in tegendeel verlangense nae 't leven derselve, wilsse met haere dood oock moeten sterven. Doch deese gewoonte gaet, volgens 't bericht van *Linschoten*, maer alleen d' Eedele en Priesters, niet 't gemeene Volck aen.

Onder de Plaetsen, welcke op de Kust van

van *Choromandel* leggen, behooren *Negapatan* en *Maliapur* de *Portugeezen* toe: En deese waeren voortijds d'eenige in *Europa*, welke hier den Koophandel drevén.

De *Hollanders* hebben nu aldaer *Gelria*: Oock haere *Faſtoors* bynae op de geheele Kust.

N E G A P A T A N is een groote Koopstad, waer in verscheydene kostelijke Waeren werden verkoght. Hier werd soodaenigh een meenighte van Rijs verſaemeld, datſe haere Naebuere daer van rijklijk meê deeld.

M A L I A P U R is de Plaets, daer, gelijk d'Inwooners deeses Lands geloven, den *H. Thomas* gemartelt en begraven sou zyn. Doe de *Portugeezen* in *Indien* quaemen, vondense veel *Christenen* daer in, welke nae *S. Thomas* vierden genoemd. Noch op den hedigen dagh zyn'er in een taemlijk getal, en hebben sich lichtlijk weer tot het *Christen* geloof laeten bekeeren.

D'oude Stad is verwoest geworden, doch de nieuwe van de gedachte *Portugeezen* herbouwd: Waer in noch een *Capel* overigh was, den *H. Thomas* toegewijd. Men heeft hier een *Bisdom* opgericht onder 't Aerts-bisdom van *Goa*.

M A L A B A R.

Malabar is 't laetste der vier Deelen, welke wy in *Indiens* Half-Eyland aen deese sijde van de Vloed *Ganges* hebben: Zynde wel 't kleynste in begriip, maer niet in goedheyd en treffelijkheid.

't Geheele Land heeft een gesonde Lught: Is oock vruchtbaer en rijk. Men vind hier wel weynigh Weyt, maer daer tegens overvloed van Rijs, *Mayz* en andere Granen. Boom en

Veld-vrughten; een groote meenighte van Artzeny-kruyden, *Speceryen* en Eedele Gesteeften: Nevens een groot getal van allerley Gedierten.

Hout is'er in overvloed; en men vind hier sulcke schoone Boomen tot de Masten der Groote Scheepen, dat *Noorweegen* geen beeter sou konnen leveren. Echter bestaet de grootſte Rijkdom van dit Gewest in Peper en Eedele Gesteeften.

Eenige strecken *Malabar* uyt van de Rivier *Aliga*, of 't Voorgebergh *Ramos* af, tot aen 't Voorgebergh *Comorin*. Doch vermits alles wat tusschen de Vloeden *Aliga* en *Cangerecora* leghd, alreeds is begreepen geworden onder den naem van *Canara*, wiens Koningen aen die van *Bisnagar* Cijns of *Tribuit* moeten geven, soo willen wy liever d'andere volgen, welke *Malabar* besluyten tusschen de gedachte Vloed *Cangerecora* en 't Voorgebergh *Comorin*: Waer in verscheydene Koningen zyn, welke gesaementlijk voor deesen den *Samorin* van *Calicut* waeren onderworpen: Hedenſdaeghs zyn die van *Calicut*, *Cochin*, *Cananor* en *Coulan* de maghtighste.

De Kust van *Malabar* heeft in de lenghte wat meer als honderd en vijf-en-twintigh Mijlen. Van dit getal besit de Koningh van *Cananor* ontrent twintigh, dien van *Calicut* ontrent vijf-en-twintigh; dien van *Cochin* vijftigh; dien van *Coulan* met *Travancor* wat meer als veertigh Mijlen. 't Overige behoord aen verscheydene.

Die van *Comban*, *Montigue* en *Badara* zyn nae by een gelegen, tusschen *Cananor* en *Calicut*: Die van *Tanor* en *Cran-ganor* leggen tusschen *Calicut* en *Cochin*: Die van *Porca* en *Caleoulan* tusschen *Cochin* en *Coulan*: Die van *Travancor* tusschen *Coulan* en 't Voorgebergh *Comorin*; waer ontrent 't Land soo goed niet is als anderweegen in *Malabar*.

In 't

In 't
Cananor
pur, Ca
Calicut
Mutert a
Cochin.

In de
gata, P
Trivilar
een Aer
S. Thoma
Bisdom
verplac
cuter, P
andere.

De V
Gebergh
manier v
Cotat
behoord
Hier we
handel g
Calicu
houden
duysend
Cananor
yeder vi

Seer v
tery, v
en door
broocke
den is.

De K
nige Au
gen in
van Ca
welcke
nige Ja
hedenſ
weynig
een go
hem.

Dier
hy in 't
Eyland
mits hy

In 't Land vindmen die van Com by *Canonor*; die van *Auriola*, *Cotagan*, *Bipur*, *Cucuran*, *Panur* en *Curiga* boven *Calicut*, *Tanor* en *Tranganor*; die van *Muterta*, *Marta* en *Batimena* nae *Cochin*.

Inde Geberghten zyn die van *Mangata*, *Paru*, *Pimienta*, *Changanara*, *Trivilar*, *Panapel*, *Angamala* (alwaer een Aerds-bisdóm der Christenen van *S. Thomas* is geweest; 't welck tot een Bisdóm gemaectt, en nae *Cranganor* verplaetst is geworden), die van *Ticanucuter*, *Punbali*, *Canaravetta*, en meer andere.

De Volckeren *Malleens*, en die van 't Geberght *Ponda*, leven nae de forme en manieren van een *Republicq*.

Cotata, by 't Voorgeberght *Comorin*, behoort aen 't Koninghrijk *Travancor*. Hier werd een taemlyck-groote Koophandel gedreven.

Calicut kan (gelijck 't daer voorgehouden word) vry meer als honderduysend Mannen op de been brengen. *Cananor* wat minder. *Cochin* en *Coulán* yeder vijftigh-duysend.

Seer weynigh dieneuse sijn van *Ruytery*, vermits 't Land laegh, voghtigh, en door den loop vieler Beecken gebroocken of van malkander afgescheyden is.

De Koningh van *Calicut* meend eenige *Authoriteit* over al d' andere Koningen in *Malabar* te hebben. Doch die van *Cananor*, *Cochin*, en *Coulán*, met welke sijn dien van *Travancor* voor eenige Jaeren vereenighd heeft, aghten hedensdaeghs deese sijn meeningh seer weynigh. Ondertusschen *depedeeren* een goed deel der andere noch van hem.

Dien van *Cananor* besit, boven 't geen hy in 't vaste Landt in heeft, noch eenige Eylanden onder de *Maldivische*, vermits hy enen van der selver Koningen

tegens de sijn, die oproerigh waeren geworden, hulp heeft gedaen. Om even deselve oorfaecks wil heeft hy oock onder sijn Gebied 't Eyland *Malicut*, leggende tusschen de vijf-en-dertigh en veertigh Mijlen Noordwaerts van de *Maldives*: En de vijf Eylanden van *Divandurou*, noch dertigh Mijlen in 't Noorden van *Malicut* gelegen.

Al deese Eylanden zyn kleyn: *Malicut* heeft maer alleen vier Mijlen in den Omkreytz. D' andere hebben yeder ses of seven Mijlen in 't begriip. Sy zyn veel gesonder als de *Maldivische*. D' Inwooners zyn rijck, en drijven haeren Koophandel in 't groote Land, in *Malabar*, in de *Maldivische* Eylanden, en anderweegen.

Cochin heeft sijn in Aensien gebraght sedert het sijn met de *Portugeezen* heeft verbonden gehad. Door dit middel heeft dit Landtschap sijn bevrijd van den *Tribuit*, welcken het voor deesen aen den Koningh van *Calicut* moest opbrengen. Te gelijck oock tot sijn treckende den besten handel van geheel *Malabar*. Daerenboven heeft sijn de Stad foodaemigh vergroot, datse nu *Calicut* niet veel behoeft toe te geven.

D' oorsproncklijcke Inwooners van *Malabar* werden verdeeld in *Bramines*, *Nayres*, en 't gemeene Volck.

De *Braminen* werden Priesters en Offeraers haerer Afgoden. Eenige oeffenen sijn met de *Nayres* in de Wapenen; andere in den Koophandel. Doch 't zy wat voor een Handteeringh sy oock moogen aenvangen, evenwel hebben se een gantsch sonderlinge Levens-wijs.

De *Nayres* begeven sijn gesaementlijck tot de handeligh der Wapenen.

't Gemeene Volck houd sijn alleen beesigh met den arbeyd; met Visch te vangen, *Manusaturen* te vervaerdigen, e. f. v. Sy werden seer hard in den Toom gehouden.

Behalven deefe ingeboorne Inwoon-
ners vindmen hier noch feer veel
Vreemdelingen, welke alleen op de
Kusten woonen. Deefe werden ge-
noemd *Malabares*: En van defelve is
dien naem 't geheele Land meê gedeeld
geworden.

Deefe *Malabares* zyn *Mahometanen*;
waer tegens d' andere Volkeren *Heydenen*;
en daerenboven feer Overgelovigh
zyn.

Men vind hier oock eenige *Jooden*; en
desgelijcks, ftederd de *Portugeezen* ha-
ren voet in dit Land hebben gefet, veele
Chriftenen, boven de geene, welke
haeren Naem nae *S. Thomas* voeren.
Deefe woonen in 't Geberght; maer
d' andere op de Kusten. Dus verr' van
Indiens Half-Eyland aen deefe fide van
de *Ganges*.

Byvoeghfel.

Goa is voortijds geweest een kleyn
Steedeken, omringhd met fwacke
Mueren en drooge Graghten, wan-
neer de Regen. defelve niet vuldden. De
Mueren itaen noch over eynd, doch de Poo-
ten zyn weghgenomen. Rondom deefe
oude Mueren lietmen de nieuwe Stad, twee-
mael grooter als d' oude is geweest, doch
van alle kanten open. Dus was de gefalte-
nis ontrent den aenvangh deefter Eeuw. Na-
derhand is buyten twiſſel al meer verande-
ringh voorgevallen.

't Eyland en de Stad *Goa* leggen op vijf-
thien *Graden* hooghte, aen de Noord-fide.
Andere doen'er twee-en-dertigh *Minuten*
by.

De Winter begint hier met 't eyndigen
van de Maend *April*, neemende haeren
aenvangh met Donder en Blixem. Daer
nae volghd een geduerigen Regen; tot in
September toe: Wanneer de gedachte Win-
ter weer fijn eynde neemt met Donder en

Blixem. Deefen Regen doet d' *Indianen* dien
tijd Winter noemen. De klaerte tijd des
Jaers houdense voor haere *Somer*. Door
den gemelden langhduerigen Regen storten
fommige Huyſen wel gantſch ter aerden
neer.

Te *Goa* is weynigh goed Drink-water.
Daer ontrent werd niet meer als eene *Fontein*
gevonden, *Baganijn* genoemd; leggende
t vierde deel eener Mijl van de Stad. De
Slaven haelen van daer Water, en draegen 't
in de Stad te koop.

De Rivier, welke 't Eyland *Goa* omcin-
geld, werd door de roodaghtige van de Ber-
gen af-koomende Wateren, welke daerin
lopen, gantſch ſoet, alhoewel 't gewoonlijk
Water ſout is.

De gedachte Winter valt hier gantſch ver-
drietigh, vermits men ſigh, wegens de ge-
melde meer als vier Maenden langh duerende
feer ſwaere Regenen, nergens in kan oeffe-
nen, maer als gevangene al dien tijd over in
Huys beiloten moet blijven.

Men moet ſigh verwonderen over de ge-
ſteltenis des Lught hier ontrent. Van *Diu*
af tot *Cabo de Comorijn* toe is de Winter feer
ſchaedlijk. Aen d' andere fide van *Cabo de*
Comorijn tot de Kuſt van *Choromandel* iſter
felver tijd de *Somer* feer vermaecklijk. Bey-
de deefe Landtreecken leggen op eene
hooghte; niet meer als tiéventigh, ſomtijds
maer twintigh Mijlen van malkander.

Die van *Cochin* nae de Stad *S. Thomas* gaen,
gelegen op defelve Kuſt van *Choromandel*, en
nae 't Geberght van *Ballagatte* ('t welckmen
moet *paſſeeren*, om in d' andere Gewelten te
koomen) ſien aen d' eene fide de *Somer* met
feer luſtige wel-bebouwde Landen. Aen
d' andere fide de Velden verwoeft doorden
Regen, verdonckerd door de Milt, vol ver-
ſchrickingh, wegens de hevige Donderen en
Blixemen.

De Koningh van *Bifnagar*, of *Narſinga*,
is eene der maghtighſte Prinzen tuſſchen de
Rivieren *Ganges* en *Indus*, vermits hy Heer
is van al de Landen, gelegen tuſſchen *Cabo*
de Comorin, *Guadaverin*, de Geberghten van
Gata, en de Rivier van *Bengala*, hebbende
in de lenghte meer als tweehonderd Mijlen
weghs. Sommige geven voor, dat hy ſoo
veel

anen dien
e tijd des
r. Door
en storten
er aerden

ek-water.
ne *Fontein*
leggende:
tad. De
draegen 'e

na omcin-
an de Ber-
ke daer in
voonlijk

ntsch ver-
gens de ge-
duerende
kan oeffe-
tijd over in

ver de ge-
Van *Dru*
/inter leer
an *Cabo de*
andel ister
ijck. Bey-
op eene
sontijds
er.

mas gaen,
andel, en
welckmen
weitten te
omer met
en. Aen
doorden
, vol ver-
nderen en

Narunga,
usschen de
s hy Heer
hen *Cabo*
gten van
hebbende
rd Mijlen
lat hy 100
veel

Par le S^r. Sanſon d'Abbeville
Geographe du Roy

Par le S^r. Sanſon d'Abbeville
Geographe du Roy

veel Land
Maender

D' In

om t' eet

honger

Sy ne

derfelver

arbeyd.

Noch an

De Ko

maer var

hy voort

foe mog

brengen.

dat de n

nam.

Die op

een gehe

Vrouwen

dene Man

't Kon

soorten v

Geyten,

meer and

ren groot

men klim

danen ha

eeten.

De Sla

bynae soe

grooter a

lenghte i

houden ge

dere zyn

Mensch,

Ueds he

ven.

De me

in Peper

Muscaet

Campher

ryen.

Versche

fer Gewe

diensten e

wooners

ote V

om de by

wonderens

veel Lands onder hem heeft, als men in ses Maenden tijds sou kunnen omreysen.

D' Inwooners houden geen seckere uyren om t' eeten, maer nuttigen haere Spijsen alsie honger hebben.

Sy neemen veele Vrouwen. Sommige dersever werden gehouden tot den Huysarbejd. Andere tot de Kinder-opvoedingh. Noch andere tot Wellust en Kortswijl.

De Koningh werd niet van Edel-Knapen, maer van Kamer-Maeghden gediend. Als hy voortijds sich droneken had geschoopen, soo moght eene derseve hem om 't leven brengen. Hier voor was haere vergeldingh, dat de nieuwe Koningh haer ter Vrouwe nam.

Dit op een Leugen wierd betrapt, moest een geheel Jaer daer nae stil swijgen. De Vrouwen plegen sich hier met haer overledene Mannen te moeten laten begraven.

't Koninghrijck *Calicut* heeft veelereley soorten van Beesten, als Leeuwen, Beeren, Geyten, Wolven, Oslen, Elephanten, en meer andere. Oock Apen, welke de Boeren groote schaede doen; wijlse in de Boomen klimmen, en de Vruchten, daer d' *Indiënen* haeren Dranck van maecken, af-eeten.

De Slangen deeses Lands zyn seer groot, bynae soo dick als een Varcken. De Kop is grooter als die van een Wild-Swijn. De lenghte is van wel seftien voeten. Deese soudene geen fenijn hebben. Maer noch andere zyn'er, soo gantsch giftigh, dat de Mensch, uyt wiense maer een weynigh bloeds hebben gesoogen, terstond moet ster-ven.

De meeste rijkdom deeses Lands bestaat in Peper, Gingebar, Kancel, Nagelen, Muscaet noren, Muscus, Aloë, Nardus, Campher, Cassia en meer andere *Specerijen*.

Verscheydene andere Bysonderheden deeser Gewesten, seldsne Seeden, Godsdiens en Gewoonten der Natuerlijke Inwooners, hebben wy voorgesteld in ons Grote Werek der *Curieuse Aenmerckingen* ons de bysonderste Oost en West-Indische ver-zwonderens-waerdige Dingen.

INDIENS HALF-EYLAND, aen geene sijde van de Rivier GANGES.

Indiens Half-Eyland aen geene sijde der Vloed *Ganges* is ons derde en laetste Deel des Oost of *Asiatischen Indiens*. Wy geven 't selve alles, wat van *Indien* tot aen *China* overigh is; en begrensen 't tegens 't Oosten door *China*, en de Zee der *Philippinische Eylanden*. Tegens 't Suyden door de Zee, welke d' *Eylanden* van *Sonde*, of *Sunda*, bevoghtighd. Tegens 't Westen door de Zee, of Zee-boesem van *Bengala*, en 't Land des *Grooten Mogols*. Tegens 't Noorden willen wy 't uytstrecken tot aen de *Tartaren*: En alsoo sal dit Gewest beslaen geheel *Indien* aen geene sijde van de *Ganges*, als men daer van affonderd 't geen de *Groote Mogol* besit.

Wy hebben in dit Half-Eyland een groot getal Koninghrijcken, welke wy sullen aenmercken onder de Naem der drie voornaemste, welke zyn *Pegu*, *Sian* en *Cochinchina*.

Onder den Naem van *Pegu* willen wy stellen al de Koninghrijcken, leggende op de Rivieren, welke uyt 't Meir van *Chiamay* tot in *Pegu* loopen.

Onder den naem van *Sian* al de Staeten en Koninghrijcken, die om *Sian*, en in 't Half-Eyland tusschen den Zee-boesem van *Bengala* en *Sian* leggen.

Onder den naem van *Cochinchina* al wat *China* tegens 't Westen alder-naest is.

Dit laetstgenoemde onder de drie Deelen legd wijdst nae 't Oosten. 't Middellste wijdst nae 't Suyden, en 't eerste wijdst nae 't Westen.

Dit Eerste is den Koningh van Pegu, 't andere dien van Sian bynae geheel onderworpen. 't Laetste (te weeten *Cochinchina*) heeft een Deel van *China* gemaect.

P E G U.

TEr tijd 't Koninghrijk Pegu in zijn bloeyenden Stand was, was het soo rijk en maghtigh, datmen 't selve wou vergelijken met 't Koninghrijk *China*.

Vincent le Blancq verhaeld, dat het twee Keyserrijcken en ses-en-twintigh Koninghrijcken in sich heeft begreepen. Ick houde het daer voor, dat de twee Keyserrijcken zyn geweest Pegu, *Siam*, of veellicht *Sian*, 't welck den Koningh van Pegu Cijsbaer was.

De Koninghrijcken zyn, *Martavan*, *Manar*, *Tangu*, *Marfin*, *Janyona*, *Brama* (welckers Hoofdstad is *Carpa*) *Abdiara*, *Vilop*, *Caypuma*, of *Canarane*, *Tazaray*, *Mandranella*, *Tavay*, *Cablan*, *Ava*, *Transiana*, *Tinco*, *Prom*, *Bacay*, *Largarny*, *Totay*, *Cassubi*, *Moantay*, *Tipoura*, *Chacomay*, *Comotay* en *Craor*.

't Meeste deel dezer Landen, en yeder voor sich selven in 't bysonder, is rijk en maghtigh. In tijd van Oorlogh kan 't een twee, 't andere drie tot viermael honderd-duysend Mannen in 't Veld brengen.

By nae allerwegen vindmen Berghwercken van Goud en Silver; oock Eedele Gesteenten: De Graenen, Vruchten, Kruyden, Vogelen en Gedierten zyn hier seer uytsteekend-treflijk.

De Koninghrijcken TANGU en BRAMA zyn de maghtighste. Want de Koningh van *Brama* heeft dickmael 't Koninghrijk Pegu vermeersterd; en de Koningh van *Tangu*, nevens dien

van *Arracan*, 't selve verwoest gehad.

BRAMA heeft, behalven de Mijnen van kostlijcke Gesteenten, noch *Benquin*, roode Verwe, en seckere Kruyden, van welckemen Sijde bekoombd, werdende gebruyckt tot verscheydene *Manufacturen*; onder andere oock Hoeden, welcke in een seer hooge aghtingh zyn.

A VA heeft overvloed van allerley Levens-middelen, verscheydene Metallen, *Muscus* en Rubijnen. CANELAN heeft Rubijnen, Sapphiiren, en andere Eedele Gesteenten. PROM roode Lijf-verwe en Loodt. TINCO bekoombd veel Waeren uyt *China*.

Vincent le Blancq houd de Stad CANARANA voor soo rijk en pragh-tigh, als eenige in *Indien* zyn magh. Hy steld deselve tusschen de Rivier *Isane* en *Caypumo*, of Pegu; en geeft haer vier Mijlen in den omvangh. Maect haer daerenboven ten Hoofdstad des Koninghrijcks CAYPOUMO, 't welck oock *Canarana* werd genoemd.

't Land leverd de fijnste Turkoisen en Smaragden van geheel Oosten.

Cassubi leght in een Vlackte, omvangen van hooge Heuvelen; van welcke veel Beecken afvlietendeese Vlackte bevoghtigende. Men vind hier allerley slag van Vruchten; en onder meer andere oock de schoonste, grootste en beste Quee-Appelen van geheel *Indien*; heerlijcke Druyven, en Manna; 't welckmen voor den opgangh der Son moet versaemelen, anders werd het door de hitte der selve versmolten.

De Bergen zyn hier vervuld met Wildbraed. Van deselve bekoomense oock de Vellen van Harmelijnen en Marders, zynde van allerley slag, en seer kostlijck.

De

De Volckeren in *TRANSIANA* zyn wel-gemaeckt en wit. De Vrouwen zyn bovenmaeten schoon, doch de Mannen seer hovaerdigh. Sy hebben Goud, Silver en Diamant-groeven.

Haeren Koningh onderhoud gemeenlyk vijftigh-duysend Paerden, nevens duysend Elephanten. Den Koningh van *Pegu* betaeld hy synen *Tribuit* met bysonder-voortreflycke Paerden.

De Boffchen hebben veele Gedierten, en onder deselve oock de soodaenige, van welckemen den *Bezoar* bekoomd.

D' Inwooners van *SIA-MI* werden gehouden voor d' Eerbaerste en Hoflyckste in al deese *Quartieren*. Derhalven zynse oock Kooplieden, en sonderlingh rijk. Want al deese Koninghrijcken hebben veelereley Waeren en Bequaemheden, welke de geene, die daer meê handelen, rijk konnen maecten.

't Koninghrijck *PEGU*, 't welck bynae al deese Landschappen bekeericht; sijn deselve, nevens noch meer andere nae *Sian* toe, oock *Sian* selfs, onderworpen gemaeckt hebbende, kan niet anders als bovenmaeten rijk en maghtigh zyn.

Goud, Silver, Paerlen en Eedele Gesteenten zyn in 't Koninghlyck *Pallays* te *Pegu* soo gemeen geweest, dat het scheen, als of geheel Oosten synen Rijkdom derwaerts had gebraght.

Aen Goudene Beelden, of *Cambalengas*, waeren'er meer als tseftigh Millioenen Gouds voor handen, behalven de Paerlen en Eedele Gesteenten, welke de gedaghte Beelden dienden voor Kroonen en Cieraeden; en noch veel meer waardigh waeren, als de meenighde des Gouds selver.

De Vloeren der Huysen, den Huysraed, de Drinck en andere Vaten, welke men tot vermaeck gebruyckte, waeren van binnen en buyten overtrocken

met Goud en Azuur. Men sou sijn sulcks niet konnen inbeelden, indien niet dit Gewest des *Protonai Aurca Regio*, en noch heden daeghs *Argentea Regio* was.

Men moet geloven, dat het alreeds voor langh geweest is, en noch tegenwoordigh is 't alderrijckste Land in geheel *Indien*; en even daerom het daer in woonende Volck oock 't rijckste; 't Gewest 't Volckrijckste en 't maghtighste.

De Stad *PEGU* werd verdeeld in d' oude en nieuwe Stad. Beyde te gelijk maecken een Vierhoeck; hebben de op yeder Gesichts-linie vijf Poorten. 't Hof neemdt de nieuwe Stad in: De Koopen en Handwercks-lieden d' oude.

't *Pallays* aen 't eynd der nieuwe Stad is seer praghtigh. De meeste daer in staende Gebouwen zyn ondentut van Reusen, in plaets van Pilaeren. Al de Stenen zyn soo helder, datse van buyten de Hoven en omgelegene Boffchen vertoonen. De geene, met welke de Kamers zyn gevloerd, stellen de Solderingh van boven soo aerdigh voor, datmen op enckel Goud en Lazuur schijnd te gaen. Kortlijck, alles praeld hier op een uytstekende wijs.

Doe voor ontrent honderd Jaeren de Koningh van *Pegu* dien van *Sian* beoorloghde, had hy in sijn Krijghs-heyr meer als een Millioen Soldaten te voet: Daerenboven noch tweemaal honderd-duysend Paerden, vijf-duysend Elephanten, en drie-duysend Kamelen. Al deese onkosten wierden gedaen, alleen om twee Witte Elephanten te bekoomen, welke in handen des Koninghs van *Sian* waeren.

Doch deese Elephanten waeren den Koningh van *Pegu* even soo ongelukkig, als de Koningh van *Sian* hadden geweest: Vermits de Koningen van *Aracan* en *Tangu* dien van *Pegu* even om deselve oorfaeck hebben beoorloghd en verdorven.

SIAN.

S I A N.

Dit Koninghrijck *Sian* en de Landfchappen, welke wy onderfodaenigen Naem willen begripen, leggen van *Pegu* tegens 't Suyden. Wy konnen defelve aenmercken in twee Hoofd-deelen: Van welke 't eene den Naem *Sian* behouden; 't andere dien van *Malacca* aenneemen fal.

Dit laetste (*Malacca*) is een Half-Eyland, 't welck figh uytftrekt van den eerften *Graed* der Breedte tot den elfden of twaelfden toe. Waer tegens 't eerfte (*Sian*) in 't Vaste Land infchiet, tot den negentienden of twintighften *Graed* aen deefe fijde des *Aequators*. Dienvolgens heeft yeder twee-honderd, of twee-honderd en vijftigh, of 't faemen vier of vijf-honderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden.

Ondertuffchen is 't Half-Eyland *Malacca* feer smal, als hebbende niet meer als alleen thien of twaelf Mijlen in d' Enghte, welke 't felve van *Sian* afsonderd. Anders heeft het wel twintigh, veertigh, tseftigh, en fomtijds opck taghtigh Mijlen. *Sian* is in lenghte en breedte bynae gelijk.

Onder den Naem *Sian*, van 't Half-Eyland *Mallacca* af gefonderd, begripen wy de Koninghrijcken *Martavan*, *Sian*, *Jangoma*, *Lanjan*, en *Cambogo*.

Onder de Naem *Malacca* vervatten wy de Rijcken van *Tanacerim*, *Puncalam*, *Singora*, *Queda*, *Pera*, *Patana*, *Pan*, *Malacca*, *Xbor*, en andere.

MARTAVAN ftoot op d' *Indiaenfe* Zee en tegens den Zee-boefem van *Bengala* aen *Pegu*; wiens Koningh het voor deefen is onderworpen geweest, maer heden daeghs dien van *Sian*.

Dit Koninghrijck heeft veele Havens, welke, ter oorfaeck van den Koophandel, dickmael werden befoght. Want behalven de Granen, Vrughten, Olyen, en *Medicinale* Kruyden, welke in dit Gewest overvloedigh genoegh waffen, is oock 't felve feer rijk in Berghwercken van Goud, Silver, Yfer, Lood, Stael, en Koper.

Men vind hier daer benevens roode Verwe, Rubijnen, *Benquin*, en meer andere diergelijke dingen.

Hier werden oock Aerden Pottengemaeckt, welke *Martavanes* noemen. Eenige onder defelve zyn foo groot, dat'er een Mud Koorn, en fomtijds noch meer in kan.

Hier is een flagh van swart-gevernischte Porcellaynen; waer in Water, Wijn, Oly, en allerley andere Voghtigheden of Sappen feer wel bewaerd blijven. Ter deefen oorfaeck werdenfe door geheel Oosten feer hoogh gegagt.

JANGOMA, gelegen aen de Grenfen van *Pegu*, *Sian* en *Brama*, is nu deefen, dan dien Koningh deefen Rijcken onderworpen en Cijnsbaergeveest.

Men vind hier veel Goud, Silver, Koper, Muscus, Peper en Boomwol. 't Volck is veel meer geneegen om Ruyters als Voetknechten te zyn.

LANJANUS (LANJAN) is den naem van een weynigh bekend Koninghrijck. Syne Leghplaets fou zyn nae de Volckeren *Lages* toe (indien 't anders niet even 't felve is), boven *Camboge*.

CAMBOGE is de Suydlijke Spits, of Hoeck, des Half-Eylands tuffchen den Zee-boefem van *Sian* en *Cochinchina*.

De Hoofdstad is **RAVECCA**, of oock **CAMBOYA**, waer van 't Koninghrijck fijnen Naem voerd. Deefe leght

leght
Graed
voorna
sten u
Mecon
dere on
breedte
waerts
Vloed

't Vo
se Riv
seecker
tijds C
of een
maeck

De g
fnel.

het Lar
Nijl in

D' In

woonte

Welck

rijfen fy

weeft z

In 't

zyn (g

verfche

gefaem

lacca, o

zyn. Ta

en Mala

ses Hal

Zee-bo

Ybor, F

Bordelo

d' Oost

van Sian

TAD

SERI)

een groo

gelegen

fcheyde

welcke

d'eene

defgelij

ven, de

legd onder den thienden of elfden *Graed* der breedte; oock op den alder-voornaemften en figh wijdt nae 't Oo-ften uytftreckenden Arm der Rivier *Mecon*, niet verr' van de Zee. D'andere onder den veerthienden *Graed* der breedte, over de honderd Mijlen Landwaerts in, wannermen de gedaghte Vloed *Mecon* opvaerd.

't Volck houdt het daer voor, dat dee-*fe* Rivier uyt *China* koomd, of uyt feeckere Landfchappen, welke voor-*tijds* *China* onderworpen zyn geweest, of een gedeelte van 't felve hebben ge-*maeckt*.

De gedaghte Vloed is feer sterck en snel. Vloeydt oock over, en maect het Land vrughtbaer, even gelijk de *Nijl* in *Egypten*.

D'Inwooners zyn in Seeden en Ge-*woonten* die van *Sian* gelijkvormigh: Welckers onderworpenen en *Tributa-**riffen* sy noch voor weynige Jaeren ge-*weest* zyn.

In 't Half-Eyland *MALACCA* zyn (gelijk ick alreeds heb gefeghd) ver-*ſcheydene* Koninghrijcken; welke ge-*ſaementlijk*, behalven de Stad *Ma-**lacca*, den Koningh van *Sian* Cijsbaer zyn. *Tanaffery*, *Funcalon*, *Queda*, *Pera* en *Malacca* leggen op de Weft-kuft dee-*ſes* Half-Eylands, nae den *Bengaelſchen* Zee-boefem, en 't Eyland *Sumatra*. *Yhor*, *Pan*, of *Pahan*, *Patan*, *Singora*, *Bordelon* en *Ligor* zyn gelegen op d'Ooft-kuft, en nae den Zee-boefem van *Sian*.

TANASSERI (*TARNAS-**SERI*) of *TARNACERIM*, drijfd een grooten Handel, wegens de goede gelegenheyd der Zee, begriipende ver-*ſcheydene* Eylanden; en d' Enghte, welke d'overvoeringh der Waeren van d'eene Zee tot d'andere bevoorderd; deſgelijcks oock wegens de goede Ha-*ven*, door welckers middel dit Gewest

ſijne Graenen, Wijnen en Vrughten, d'onſe taemlijk gelijk zynde, nevens de Vogelen en Dieren, welke hier in meenigte genceerd worden, lichtlijk kan verkoopen.

De *Nipe*, of Brandewijn van *Tar-**nafferi*, heeft bynae even ſoodaenigh een ſterckte als onſe Brandewijn; en werdt door geheel *Indien* vervoerd, in de voorgedaghte *Martavans*, zynde Aerdene Potten, of veel meer in de gevernifchte *Porcellaine* Vaten, van welke hierboven gewagh is gemaect.

JUNCALAN (of *JUNCALAON*), *QUEDA*, *PERA*, en *MALACCA* hebben deſgelijcks Brandewijnen, doch niet ſoo voortreflijk als die van *Tar-**nafferi*.

Funcalan en *PERA* hebben *Ca-**laem*, of *Calaira*, zynde een feeckere ſoort van Tin, daerſe Handel meê drij-*ven*.

YOR (*YHOR*, of *IHOR*) legd aghter 't Voorgeberght *Sinapura*, en aen de laetſte Spits of Hoeck des Half-Eylands. De daer in geleegene Hoofd-Stad wierd in 't Jaer 1608. van de *Portu-**geezen* veroverd en verwoeft. Sy be-*quamen* daer binnen een aemercklijk-grootten Buyt.

Hier tegens belegerde de Koningh van *Yhor* in 't Jaer 1609. de Stad *Malac-**ca* met tſeltigh-duyſend Mannen; doch wierd gedwongen, deeſe Belegeringh weer op te breecken. Eenige kleyne Koninghskens zyn hem Cijsbaer.

PAN, of *PAHAN*, heeft Ade-*laerhout* en *Calambe*, ſigh vergelijc-*kende* met dat van *Cochinchina*; *Cam-**pher*, gelijk zynde die van 't Eyland *Borneo*; Goud, maer wat ſleghter als 't onſe; Sweet-Steen, welke ſoo goed is tegens Vergif als de *Bezoar*. Voorts *Diamanten*, *Mufcaten*, &c.

PATANA heeft ſigh tſederd ee-*nige* Jaeren herwaerts beroemd ge-*maeckt*.

maectt. Dit Koninghrijk werd befoght van verfcheydene *Natien*, maer infonderheyd van de *Chinezen*; welke derwaerts brengen Porcellainen, allerley ftagh van Vaten, en *Manufacturen*: Waer tegens fy van daer uytvoeren Bouwhout, Touw-werck, gefponnen van Cocos-bladeren; Rijs, en verfcheydene Vel of Peltz-wercken. De Peper is hier feer voortreflijk, maer oock dierder alste *Bantam*.

Haere *Suroy-Boura*, dat is, feeckere *Materie* van Swaluwen-nesten, werden hier feer gefoght. Van deefe *delicates* fullen wy hier nae onder de Befchrijvingh van *Cochinchia* verder sprecken.

Den Bodem is hier foo vrughtbaer, datfe yeder Maend in 't Jaer Vrughten voortbrenght.

Hare Hoenderen, Endvogels en Ganfen leggen fomtijds tweemaal Eyeren op eenen dagh.

Onder een feer groote meenighte van Vogelen hebbenfe oock witte Reygers, en Tortelduyven van allerley verwen, gelick de *Papegaven*.

PATANA, *SINGORA*, *BORDELON* (of *BORDELONG*) en *LIGOR* leggen op een Zee-boefem, welckemen dien van *Patana* kan noemen, en een gedeelte met dien van *Sian* maectt.

Patana en *Ligor* leggen tegens beyde d'eynden; *Singora* en *Bordelong* in 't midden en op den grond deefes Zee-boefems. Deefe twee laetste zyn de Hoofddeeden der Landfchappen (andere noemenfe Koninghrijcken) onder *Sian*. De twee eerfte zyn 't Koninghrijk *Sian* Cijnsbaer. Gefaementlijk hebbenfe niets byfondersmeer, als *Patana*; waer meef fy voortijds zyn vereenighd geweest.

Malaca, of *Malacca*, beyde de Stad en 't Koninghrijk, zyn hedenfdaeghs

de beroemfte onder al de geene, welke wy begreepen hebben onder den Naem van 't Eylandt *Malacca*.

Dit Rijk is den Koningh van *Sian* onderworpen geweest; doch een *Privat* Perfoon heeft'er figh Meester van gemaeckt, eer noch de *Portugeezen* in *Indien* quaemen.

In 't Jaer *Christi* 1511. heeft *Alphonfus Albuquerque* de Stad *Malacca* ingenoomen, in den naem des Koninghs *Emanuel*s van *Portugal*: Oock hebben de *Portugeezen*, trors al d'omgelegene Koninghrijcken, figh daer in valt getield, tot dat de *Hollanders* in 't Jaer 1641. haer deefe Plaets weer afnaemen. Ondernuffchen is 't Landt altydt onder den Koningh van *Sian* gebleven.

't Voordeel der Legh-plaets heeft deefe Stad groot, rijk en maghtigh gemaeckt, fchoon de Lught hier ongefond, en de Bodem niet feer vrughtbaer is.

Sy leght in 't midden des vaffen Lands, en aller *Ooft-Indifche* Landen. Heerficht over een Enghte, welke de Sleutel en Stapel tot al haere Waeren is. Vermits verfcheydene *Natien* uyt *Indien* derwaerts koomen, om te handelen, foo hebben die van *Malacca* haere Spraeck foodaenigh verrijckt, verbeterd, en figh daer in geoeffend, datfe de fchoonfte en cierlijckfte onder al d'andere is.

Onder de *Rariteiten* van *Malacca*, of veel meer onder de *Wonderwercken* der Wereld, moet billijk werden gerekend den treurigen Boom, welke niet anders als nae Sonnen ondergagh bloeffemen draeght. Maer foo haelt de Son weer opgaet, laet hy defelve weer vallen. Dit duerd foo dagh aen dagh 't geheele Jaer door.

Deefe Bloeffemen zyn die van d'Oranjen-Appel-boomen bynae gelijck, doch veel fchooner, en hebben

ben
M
en at
daer
Europ
vuldi
heeft

CO
en

O
in 't
alles
rijck
Wef
boef
Zuy
d' O
reger
feer
roe.

't
den
Equ
righ
over
Bree
't ag
leng
D

(nac
't O
De
't oo
fterf
in ae
een l
noch
woor
Cbin
in de
M

ben daerenboven een lieflijcker reuck.

Men heeft van deese Boomen nae *Goa* en andere Plaetsen van *Indien* gebraght; dae se seer wel zyn geluckt. Maer in *Europa* willen se niet voort, hoe forghvuldigh men oock daer op gepast heeft.

COCHINCHINA en TUNQUIN.

Onder den Naem van *Cochinchina* (van sommige gespeld *Cocincin*) in 't gemeen genoomen, begrijp ick alles, wat Oostwaerts van de Koningrijcken *Camboze*, *Sian*, *Pegu*, *Ava*; en Westwaerts van *China*, en den Zeeboesem van *Cochinchina* leght. Tegens 't Zuyden werd dit Gewest bevooghtigd van d' *Orienteelsche* of *Indiaensche* Zee; en tegens 't Noorden ontslooten van de seer hooge Gebergten nae *Tartaryen* toe.

't Streckt sich uyt van den negenthienden *Graad* der breedte aen deese sijde des *Aequators*, tot den vier of vijf-en-dertighsten nae 't Noorden; bedraegende over de ses-honderd Mijlen. Doch de Breedte bevat niet meer als ontrent 't achtste of thiende deel deeser lenghte.

De Naem *Cochinchina* beteekend (nae sommiger meeningh) soo veel als 't *Occidentelsche* of *Westerfche* *China*. De Natuurlijke Inwooners noemen 't oock *Onam*, of *Anam*; dat is, 't *Westerfche* *Quartier*. Sulcks werd verstaen in aenmerckingh van *China*; waer van 't een Deel is geweest. Gelijcke dan oock noch hebben behouden de Zeeden, Gewoonten en Regeerings-vorm der *Chinesen*; desgelijcks haere Ceremonien in den Godsdienst.

Maer vermits deese Landschappen

sich alreeds voor meer als aght-honderd Jaeren van 't Jock en Gebied der *Chineesche* Keyseren hebben vrygemaect, soozynse oock naederhand in veel meer deelen verdeeld geworden.

De Naem *Cochinchina* is gebleven aen 't gedeelte, 't welck sich wijdst nae 't Snyden streckt. *Tunchin* heeft het midden ingenoomen. De Deelen, meest nae 't Noorden gelegen, werden begrepen onder de Naemen der Volckeren *Layes*, des Koningrijcks *Ciocangue*, der *Nattien Guyes*, en *Timocones* &c.; welcke ten deelen de Seeden en *Barbarbeyd* van haere Naebuieren de *Tartaren* hebben aengenoomen.

Cochinchina werd weer verdeeld in *Chiampaa* en *Cochinchina*.

CHIAMPAA (of **CHIAMBA A**) tusschen *Camboze* en *Cochinchina*, leght d' Eylanden *Sunda*, of *Sonde* tegens 't Snyden; de *Philippinische* tegens 't Oosten; en stoot aen *Tunquin* tegens 't Noorden.

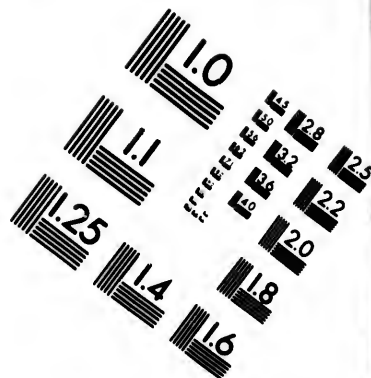
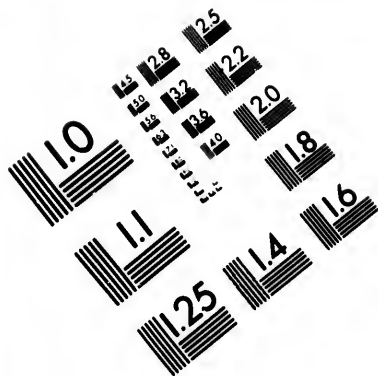
De Hoofdstad heeft een even-gelijcken Naem, volgens 't geen de meeste Schrijvers berigheten; doch eenige andere noemen deselve **PULOCA-CEM**.

Hier werd niet sonderlinghs gevonden; en derhalven willen wy ons alhier niet langer ophouden.

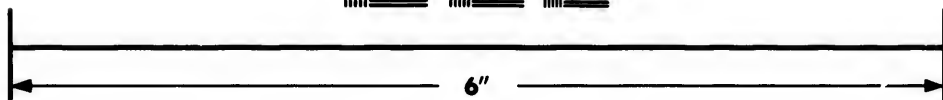
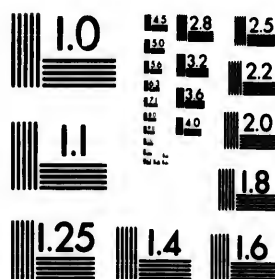
Wanneer **COCHINCHINA** afsonderlijck werd genoomen, soo is 't veel beeter bekend, als al d' omgeleegene Landschappen; wijl 't geheel op de Zee leghd; alwaer des selven Kult de lenghte van honderd en vijftigh Mijlen weghs inneemd. De breedte is van ontrent veertigh of vijftigh Mijlen, tusschen de Bergen der *Kemiers* (zynde een *Barbarisch* Volck) en de Zee.

De daer in leggende Landschappen zyn, als men van 't Noorden nae 't Snyden af-stijghd, **SINUVA**, **CACCIAM**, **QUANGIVA**, **QUIN**

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

0
1.6
1.8
2.0
2.2
2.5
2.8
3.2
3.6
4.0
4.5
5.0
5.6
6.3
7.1
8.0
9.0
10.0
11.2
12.5
14.0
16.0
18.0
20.0
22.5
25.0
28.0
31.5
36.0
40.0
45.0
50.0
56.0
63.0
71.0
80.0
90.0
100.0

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

GUIN (of PULUCAMBIS) en RANRAN. Beyde d'eerste stooten aen *Tunquin*; de laetste aen 't Koningrijk *Champaa*.

De Koningh heeft sijne gewoone Residentie in 't Landschap *Simuwa*; of oock te *Cacciam*, welke Steeden even den selven Naem, yeder van sijn Landschap, voeren.

't Geheele Land is vruchtbaer; hebbende overvloed van Rijs, Vruchten en Kruiden. 't Geneerd seer veel Vogelen en Dieren. De Zee leverd voortreffelijke Visschen.

Men vind hier Kaneel, Peper, Adelaer-hout, *Calambe*, en *Benquin*.

De Gemaetighdheyd der Lucht is hier soo aengenaem, daerenboven soo gesond (onaengesien dit Gewest onder den dorren Hemel-kreytz legd) en den Bodem in alles soo vruchtbaer, dat d'Inwooners gantschlijck van geenaensteekende Siekten, desgelijcks van geen Honger of gebreck yets weten.

Dit Land geeft Goud, Silver, Sijde, en verscheydene andere kostlijke Waeren. Allerley Natien koomen op deese Kust, wegens de goede Zee-haven; oock om dat d'Inwooners hier seer Hoflijck, vrygevig, de Vreemdelingen gantsch toegenegen, en in haere Handelingen getrouw zyn.

Desgelijcks zynse dapper, en veel beeter tot den Oorlogh afgericht, als die van *Tunquin* en *China*. Met allerley Wapenen konnense geschicktelijck omgaen.

Sy zyn Heydenen: Doch 't *Christendom* wierd in 't Jaer 1620. hier ingevoerd, en begon daer toe te neemen. Maer haere Koningen hebben naederhand de *Christenen* seer hard vervolghd.

Onder de sonderlinge Seldsaemheden deeses Lands moet niet vergeeten werden te stellen de *Lut*, of overstromingh des Waters; 't welck in den Herfst by-

nae 't geheele Land overdeckt. Deese overvloeyingh vernieuwd sich van veerthien tot veerthien daegen; duerende t'elckens maer drie daegen langh. Hier door werd het Aerdrick soo gantsch vruchtbaer, dat het driemaal Vruchten draeghd, 't geheele Jaer door.

De tweede seldsaemheyd deeses Gewest is haer *Saroy-Boura*, of de *Materie*, waer uyt eenige Swaluwen haere Nesten plegen te maecken. Welcke Nesten, wanneerse van de gedaghte Vogelen verlaeten worden, dorr' en hard zyn. Daer nae werdense in seer groote meenighe by een versameldt; en wanneerse dan in Water weeck zyn gemaect, soo doerten deselve in de Spijsen, in plaets van *Speceryen*: Die daer van (even gelijck voortijds van 't *Manna*) soo een veelvoudige gekruydede smaack bekomen, datmen sou meenen, deselve toebereyd te zyn met Kaneel, Nagelen, Peper, Gingebar, en diergelijcke geur-gevende dingen.

Voorts is hier aenmercklijck 't Adelaer-hout, komende van de Stam eens jongen; en 't *Calambe*, van de Stam eens ouden Booms.

't Laetste echter werd veel hooger geaght als 't eerste, wegens sijnen treffijken reuck en sonderlinge kraght. 't Pond geld, ter plaets daer 't afgehouden word, vijf Ducaten. Wanneer 't in de Haven koomd, vijfthien of festsien: Maer in *Japan* gebraght zynde, twee-honderd derselver Ducaten. Indien men een stuck kon bekoomen, waer uyt een geheel Hoofd kussen kon gemaect worden, soo sou 't Pond wel drie, ja vier-honderd Ducaten gelden.

't Adelaer-hout werd, onder meer andere gebruycken, oock gebeefsigd, om de Ligchaemen haerer Koningen, Vorsten en Priesters, nae derselver Overlijden, daer mede te verbranden.

D'Inwooners hebben tweederley Bouw-

Bouw-hout, 't welckse, soo wel in 't Water als op 't Land, onverrotlijk noemen.

Haere Boomen gevense den naem van Thins. 't Hout van 't eene slag koomd in swartheyd over een niet 't Ebben-hout. 't Andere vergelijckt sigh in verwe met 't Eycken-hout. Als de bast daer afgedaen is, soo is 't gedaghte Hout glad; daerenboven soo dicht en swaer, dat her in 't Water nae de grond sinckt, en haere Scheepen voor een Ancker diend.

Sy maecken'er Posten of Pilaeren van, op welcke sy haere Huysen in de hooghte setten, om voor de gedaghte overvloeyingh des Waters verseeckerd te zyn.

Een breeder beschrijvingh, soo van den bouw deeser Huysen, als oock van d' overstromingh des Waters, en 't seldsaem gebruik der gedaghte Vogel-nesten in plaats van de delicateste Speerijen, kan den Leeser vinden in 't eerste Deel onser Grootten Historischen Schouw-tooneels. Desgelijcks 't eygentlijk bericht van 't Adelaer en Calambe-hout in 't eerste en tweede Deel onser Curieuse Aenmerkingen der bysonderste Oost en West-Indische wonderens-waerdige Dingen.

't Koninghrijk TUNQUIN leghd ten deelen op de Zee, ten deelen in 't vaste Land. 't Stroot aen de Zee enden Zee-boesem van *Cochinchina*, daer deselve *China* van *Cochinchina* af-scheyd. Op deese Kust heeft her de lenghte van ontrent honderd en vijftigh Mijlen.

Landwaerts in streckt her sigh uyt van den seventhienden Graed der breedte aen deese sijde des *Aequators* tot den drie-en-twintighsten; 't welck dan noch honderd en vijftigh Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden zyn. De breedte is maer van honderd Mijlen, of wat meer, van 't Westen nae 't Oosten.

Dit Koninghrijk begrijpt in sigh

seven *Provintien*. De drie, sigh wijdst nae 't Suyden uytstreckende, zyn *Bochin*, *Gehan*, en *Tinhoa*. De vier andere tegens 't Noorden, werden geheeten *Beramar*, *Kedun*, *Kenan* en *Kethay*.

BOCHIN stoot aen *Cochinchina*. GEHAN en TINHOA strecken sigh uyt langhs den Zee-boesem nae 't Noorden.

Onder de vier laetste leggen BERA-MAR en KEDUN nae *China*: KENAN en KETHAY nae de Volckeren *Lays*.

De Koningh van *Tunquin* onderhoud gemeenlijck een Krijghs-heyr van vijftigh-duysend Mannen; welcke werden getrocken uyt de drie wijdst nae 't Suyden gelegene Landschappen; doch betaeld van d' andere vier nae 't Noorden leggende *Provintien*.

Vermits deese laetste voor eenigen tijd een Oproer hadden verweckt, doch d' andere in gehoorzaamheyd zyn gebleven, soo beralen oock d' Inwooners in deese drie Landschappen soo veel Schattingen niet, als wel die in de vier. Deese Schattinghs-gelden werden gelicht by manier van Hoofd-geld, doch maer alleen van de Mans-persoonen.

KECE, of KECCIO, gelegen onder den twintighsten Graed der Breedte, is de Hoofdstad deeser Koninghrijcks; in welcke de Koningh sigh gemeenlijck pleeght 't onthouden.

Den Omvangh van deese Plaets stelden ten minsten op twintigh Mijlen. 't Getal van de daer in woonende Persoonen begrootmen op meer als thienmael honderd-duysend.

Eenige Schrijvers meenen, dat deese Stad oock *Tunquin*, dat is, den Hof tegens 't Westen werd geheeten; en dat her gantsche Koninghrijk sijnen Naem nae deselve voerd.

De Bodem daer rondom bestaet in seer schoone lustige Velden, werdende

bevoghtighd van groote Rivieren; desgelijcks van de Regen en de gesmoltenne Sneeuw, afvlietende van 't Geberght, 't welck de *Lays* van 't Koninkrijk *Ciocangue*, *China* en *Cochinchina* afsonderd: Door even deese afvlietings over de Landeryn werden deselve veel beeter en vruchtbaerer als de *Cochinchineesche*.

Evenwel vindmen hier geen Koorn, geen Wijnbergen, geen Olijf boomen. Doch gemeenlijk werd tweemaal in 't Jaer de Rijs ingeooght, waer van sy Brood en Wijn bereyden.

In plaets van Oly gebruykense de *Materie*, welke van de voorheenen gedaghte Swaluwen-nesten koomd; en diese in even soo grooten meenichte hebben, als de *Cochinchineesen*.

Men vind hier noch Elfs noch Schapen, maer veele Paerden, Elephanten en *Rhinoceros*, of Neushoornen; welcker Vleesch, Huyd, Beenen, Tandens, Klauwen en Hoornen bysonder-dienstigh zyn tegens Vergif.

Sy hebben soo overvloedigh veel Hoenderen, Duyven, Tortelduyven en andere Gevogelt, dat deselve hier bynae om niet werden gegeven.

Onder haere Vruchten hebbense gekroonde Quee-Appelen, gelijk onse Granaten. Deese zyn bovenmaten voortreflijk, en hebben in de Kroon een sonderlingh-delicaet Sap.

De Visch houdense in waerde, wanneer 't in der selver reghten tijd is. Dan vaeren daeghlijcks over de thien-duysend Scheepen uyt haere Haven, om te gaen Visch-vangen.

De *Roonsche Religie* heeft sedert eenige Jaeren sijn hier soo verr' uytgebreyd; dat sommige 't getal der *Christen* Zielen hebben begroot op meer als tweemaal honderd-duysend. Doemaels waeren daer twee-honderd-groote Kercken; veele Capellen en Beede-

Huysen. Doch naederhand heeft sijn hier in een seer groote veranderingh toegedragen.

Byvoeghsel.

't Koninkrijk *Pegu* vergelijckt sijn met een halve Maen, en leght tusschen Geberghten. D' oorsaeck van de bovenmaten groote vruchtbaerheid deesels Lands is, om dat de Rivier *Pegu*, die door 't geheele Land loopt, somtijds de Velden overstroomd, en deselve bevoghticht.

Men vind hier de schoonste Papegayen. Desgelijcks veele Civet-katten. 't Ried wait hier soo dick als de Willigen-Boomen, ja oock wel tot de dichte van een Bier-ton.

D' Inwooners zyn van een middelmatige statuer; sterck van Ligchaem; echter geen goede Krijghslieden, maer uytteekend seer versot op de Vrouwen. Sy gaen gantich naeckt, bedeckende maer alleen de schaemte: Waer aen veele een Silvere Klockje draegen, onder aen 't Gemaght af hangende, om in 't gaen gehoord te mogen worden.

Cocincina, of *Cochinchina*, anders oock *Cocinchina*, heeft dien Naem bekoomen van de *Portugeezen*; doch werd van d' Inwooners genoemd *Anam*, dat is, *West*, wijl dit Rijk ten *Westen* van *China* leght. Even hierom noemen 't de *Japonezen* in haere taal *Coci*, beteckende even 't selve 't geen *Anam* bedied. De *Portugeezen*, door de *Japonezen* nae *Anam* geleyd zynde, om daer haeren Koophandel te drijven, hebben van 't *Japansche* woord *Coci*, en van *China* gemaect een 't saemgevoeghd woord *Cocinchina*; dien Naem dit Rijk toeëygenende; zynde soo veel geleyghd, als *Coci* by *China*, tot ondericheyd van *Coci*, of *Cochin*, een Stad in *Indien*, by deselve *Portugeezen* bewoond. Door verballeringh der woorden vindmen in sommige Wereld en Landkaerten gespeld *Caucincina*, oock wel *Cau-china*.

Pater Christophorus Borri, eenen der eerste onder de *Jesuiten*, die dit Gewest heeft bezocht ontrent 't Jaer 1620. steld dit Rijk op de hoogte van den elfden *Graed* tot den levendlicnden der Noord-as; en seggh, dat het evenwel hier soo heet niet is, als in *Indien*, alhoewel onder deselve Hooghte gelegen. Veel aenmerkens-waerdige dingen souden wy uyt sijne *Historie* van *Cocinchina* hier konnen ter neer stellen: Doch in onse Byvoeghtelen willen wy niet anders als op 't kortste gaen, en maer alleen ter loops hier en daer eenige weynige regels inlassen, tot eenigh naerder bericht van sommige Leesters.

't Koningrijk *Tanquin* (anders *Tanchin*) draeghd dien Naem, volgens 't verhael van *Pater Julianus Baldinotti*, nae de Stad *Tanquin*, de *Residentie* des Konings, gelegen midden in 't Rijk. Die daer by voeghd, dat het ten Noorden paeld aen *China*, ten Suyden aen *Cocinchina*; ten Westen aen de *Lai*; en ten Oosten aen de *Chineesche Zee*. D'uyttreckingh steld hy van honderd Mijlen in 't vierkant.

't Aerdrijk werd bevooghtighd door groote Rivieren; en is bynae geheel effen: Overvloedigh in Eetwacren, als Rijs; Vleesch van wilde en tamme Dieren; Gevoelt, en veelley Vrughten, hebbende deselve gedaente als die in *China*. Echter is 't hier niet goed koop te leven, wegens de groote meenigte des daer in woonenden Volcks.

D'Inlanders zyn Afgodendieners. Eenigelyken nae de Toveren der *Chaldaen*; andere nae de Starrekijkery der selve. Noch andere omhelsen de Gevoelens der *Indiaensche Gymnosophisten*. Veele zyn toegedaen eenen haerer Toveraers, diense *Zinnun* nemen; aen wien se deese en geene dingen toeeygenen, vermits se hem seer hoogh vreesen.

Sy verhaelen, dat in voorleedene tijd 't Hoofd deeser Toveraers (van 't Ligchaem afgeleyden zynde). d' oogen nae de Boomen keerende, deselve al 't saemen deed verdorren; nae de Hoven, die verliet; nae de Beesten, haer deed sterven. Dit Hoofd bewaerense in de Stad sijner Geboorte, vier Dagheyfen van 't Hof; werdende bewoond van sijne Neven en Nakomelingen.

Sy zyn wit van vleesch, langh, stercken kloeckmoedigh. Hebben een *Canais* aen, dat is, een wijd Kleet; voor open, en ahangende tot op 't midden der Beenen. Sy draegen langh Hayr, en een Hoed, gelijk een *Calotte*. Zyn gantich meededoogend, beleeft, getrouw en blyhertigh. D'uytlandsche Gebreecken der *Chineesen* en *Japoneesen* werden onder haer niet gevonden.

Ondertusschen is 't gemeene Volck seer genegen tot Dievery: Doch de Dieven en Overpeelers werden seer hardelick met de dood gekraft.

De Koningh van *Tanquin* (of *Tanchin*, oock *Tanquin*) is Heer van negen Rijken. Drie Koningen, te weten, die van *Lai*, van *Cocinchina*, en van *Bau*, betaelen hem *Tribuit*. Doch hy selver is een *Tributaris* des Keyzers van *China*; aen wien hy, 't elckens om 't derde Jaer, drie Goudene en drie Silvere Beelden send.

Sijn Inkomsten bedraegen ontrent twee Millioenen. Seer groote Leegers kan hy te Veld brengen. In verscheyden Gewesten heeft hy vierduysend Galeyen; op yeder sijde voorsien met ses-en-twintigh Riemen. Hy verlustighd sich, met deese Galeyen gelijk alste doem Danssen. Op eene deselve tijd doet hy die op verscheyden manieren swieren; sich nu hier dan giutich draeyende, nae 't geluyd van seekere *Instrumenten*.

De Koninghlijke Hoofd-stad werd van de gedachte Schrijver (die sich in 't Jaer 1626. aldaer bevond) gesteld op den een-en-twintighden *Graed*. Als'er geen Winden waeyen, is deselve een seergroote hitte onderworpen. Gemeenlick werdmen deese windloosheyd gewaer in de Maend *Junius*.

De Huysen (behalven 't Koninghlijk Pallays, 't welck met Tigchelen gedeckt, en van groote wel-gewerkte Plancken opgetimmerd is) zyn al 't saemen gemaeckt van Inlandsch Ried, soo dick als Boomen; van haer genoemd Bamboes; en gedeckt met Stroo. Geene Vensters zyn'er in.

Als hier een Brand ontbact, soo vallen dickmael wel vijf of ses-duysend Huysen tot asch ter neer. Doch binnen vier of vijf daegen

gen daer nae staen al deselve weer opgericht.

Deese Stad begrijpt in den omloop vijf of ses Mijlen. Het daer inwoonende Volck is ontelbaer. Sy heeft een groote bevaerbare Rivier, doch *troubel*. Echter drinckense gebemutlijk daer uyt, wyl in de Stad noch Fonteynen noch Putten zyn, desge-

lijcks oock geen Water-backen. Deese Rivier valt, nae aghthien Mijlen loopens, in de Zee. Gemeenlijk vloeyde tweemael in 't Jaer over: 't Welck pleeght te geschieden in 't begin van *Junius*, en van *November*. Bynaer de helft van de Stad werd hier door overstromd. Doch deese overvloeyingen dueren niet langh.

C H I N A.

Hina legdh *Asia*, of dit ons geheele Werelds-deel, ten Oosten. 't Is een der schoonste Koninghrijcken in 't selve, ten opzigt van de grootte, vrugtbaerheyd, rijckdom; desgelijcks wegens 't groote getal en de Hoflijckheyd der Inwooners, schoonheyd der Steeden en *Manufacturen*. Daerenboven, om dat het de Vindingh der Sijde, des Papiers, der Druckery en des Geschuts lange tijden voor ons gehad heeft.

Dit Land is *Ptolomaeus* bekend geweest onder den Naem van *Sinarum Regio*. Doch men geeft ons te verstaen, dat de *Chineesen* niet weeten, wat dit voor een Naem is.

Want soo dickmael dit groote Rijk van 'teene Geslaght op een ander valt, soo geeft dengenen, die 't nieuwe Geslaght aenvanghd, dit Koninghrijk oock een nieuwen Naem, nae sijn eygen gelieven.

Al deese Naemen zyn seer praghtigh en hooghmoedigh. Voortijds heeft het gehad de benoemingh van *Than*, dat is, breed sonder Grensen. *Yu*, soo veel als, Ruste, of Gerust. *Hur*, beteeckenende Groot. *Sciam*, 't welck

Cieraed beduyd. *Cheu*, in onse Tael volmaect, en soo voorts.

't Geslaght, ter deeser tijd regeerende, heeft het den naem van *Min*, dat is Klaerheyd, gegeven. En de laeste uyt dit Geslaght hebben'er noch *Ta*, soo veel als Koninghrijk, voorgevoeghd; dienvolgens werd het geheeten *Ta-Min*, 't Koninghrijk der Klaerheyd.

De naebueringe Volckeren om *China* bekommeren sich niet over de veranderingh deeser Naemen: Doch onderruschen werd het op d' andere sijde van d'eene dus, van d' andere soo geheeten. Die van *Cochinchina* en *Sian* noemen 't *Cin*; waer uyt wy den naem *China* hebben *geformeert*. De *Japanneesen* geven 't dien van *Than*: De *Tartaren* van *Han*; de *Saraceenen* en *Mahometanen* nae 't *Westen Cathay*. Met welken naem oock beteekend word 't gedeelte van *Tartaryen*, 't welck wijdst nae 't Oosten is gelegen.

De grootte streckt sich uyt van den aghthienden of negenthienden tot den drie of vier-en-veertighsten Graed der breedte: En van den honderd seven-en-veertighsten tot den honderd ses-en-veertighsten der lenghte. Sometijds oock van den honderd vijf-en-veertighsten tot

Deſe Ri-
pens, in
tweemael
eſchieden
ſeember.
hier door
oeyingen

onſe Tael

gegeeren-
in, dat is
de laette
h Ta, ſoo
evoghd;
Ta-Min,

om China
verande-
ondertuf-
ſijde van
geheeten.
noemen 't
China heb-
n geven 't
van Han;
en nae 't
ken naem
leelte van
't Ooſten

t van den
n tot den
Graed der
erd ſeven-
rd ſes-en-
tijds oock
erighſten
tot

gen daer nae staen al deselve weer opgericht.

Deese Stad begrijpt in den omloop vijf of ses Mijlen. Het daer inwoonende Volck is ontelbaer. Sy heeft een grootte bevaerbaere Rivier, doch *troubel*. Echter drincken se gemeentlijk daer uyt, wyl in de Stad noch Fonteynen noch Putten zyn, desge-

lijcks oock geen Water-backen. Deese Rivier valt, nae aghthien Mijlen loopens, in de Zee. Gemeenlijk vloeyde tweemaal in 't Jaer over: 't Welck plegh te geschieden in 't begin van *Junius*, en van *November*. Bynae de helft van de Stad werd hier door overstromd. Doch deese overvloeyingen dueren niet langh.

CHINA.

Hina legdh *Asia*, of dit ons geheele Werelds-deel, ten Oosten. 't Is een der schoonste Koninghrijcken in 't selve, ten opzigt van de grootte, vrugtbaerheyd, rijkdom; desgelijcks wegens 't groote getal en de Hoflijckheyd der Inwooners, schoonheyd der Steden en *Manufacturen*. Daerenboven, om dat het de Vindingh der Sijde, des Papiers, der Druckery en des Geschuts lange tijden voor ons gehad heeft.

Dit Land is *Protopomus* bekend geweest onder den Naem van *Sinarum Regio*. Doch men geeft ons te verstaen, dat de *Chineesen* niet weeten, wat dit voor een Naem is.

Want soo dickmael dit groote Rijk van 'teene Geslaght op een ander valt, soo geeft dengeenen, die 't nieuwe Geslaght aenvangh, dit Koninghrijk oock een nieuwen Naem, nae sijn eygen gelieven.

Al deese Naemen zyn seer praghtigh en hooghmoedigh. Voortijds heeft het gehad de benoemingh van *Than*, dat is, breed sonder Grensen. *Yu*, soo veel als, Ruste, of Gerust. *Hur*, be- teekenende Groot. *Sciam*, 't welck

Cieraed beduyd. *Chou*, in onse Tael volmaect, en soo voort.

't Geslaght, ter deeser tijd regeerende, heeft het den naem van *Min*, dat is Klaerheyd, gegeven. En de laetste uyt dit Geslaght hebben 'er noch *Ta*, soo veel als Koninghrijk, voorgevoeghd; dienvolgens werd het geheeten *Ta-Min*, 't Koninghrijk der Klaerheyd.

De naebuerige Volckeren om *China* bekommeren sich niet over de veranderingh deeser Naemen: Doch ondertuschen werd het op d' andere sijde van d'eene dus, van d' andere soo geheeten. Die van *Cochinchina* en *Sian* noemen 't *Cin*; waer uyt wy den naem *China* hebben geformeert. De *Japanneesen* geven 't dien van *Than*: De *Tartaren* van *Han*; de *Saraceenen* en *Mabometanen* nae 't *Westen Cathay*. Met welcken naem oock beteekend word 't gedeelte van *Tartaryen*, 't welck wijdst nae 't Oosten is gelegen.

De grootte streckt sich uyt van den aghthienden of negentienden tot den drie of vier-en-veertighsten Graed der breedte: En van den honderd seven-en-veertighsten tot den honderd ses-en-veertighsten der lenghte. Somtijds oock van den honderd vijf-en-veertighsten tot

tot

n den
ot den
ed der
even-
es-en-
oock
hsten
tot

tot den
Maeck
tigh G
derd M
den; e
vijf-en
zynde
van't V
Een
rijck v
Doch
Pegum
't Nod
merck
gereec
't Be
en rijc
dienen
rijcker
Def
in hon
Land
ke fou
Steed
behoor
matig
groot
tfeven
ven-h
't Z
maeck
aghtig
den ,
in we
In
veert
Cijns
Jaer
tfeelig
Vrouw
nen o
Gefin
de G
ningh
een f
gelev

tot den honderd twee-en-tseventighden. Maeckende alsoo ontent vier-en-twintigh *Graeden* in de breedte, of ses-honderd *Mijlen* van 't Suyden nae 't Noorden; enaghtthien of twintigh, somtijds vijf-en-twintigh *Graeden* in de lenghte, zynde vier of vijf off ses-honderd *Mijlen* van 't Westen nae 't Oosten.

Eenige Schrijvers willen dit Koninghrijck voor vry veel grooter uyt geven. Doch de *Jesuiten* hebben de hoogte van *Pequin*, of *Peking*, en d' alderwijdft nae 't Noorden gelegene Deelen aengemerckt, en d' uytgeitrecktheyd aldus gereeckend.

't Begrijpt in sich sefthien seer schoone en rijke Landfchappen, welke verdienen den *Titel* van soo veele Koninghrijcken.

Deselve werden wederom verdeeld in honderd aght-en-twintigh geringer Landfchappen of *Provincien*: Van welke sommige twaelf of vijftien schoone Steeden in sich hebben. Tot deselve behooren honderd en taghtigh middelmatige, drie-honderd en negenthien groote, en twaelf-honderd twee-en-tseventigh kleynere; in alles duysend sevehonderd een-en-tseventig Steeden.

't Zy deefe reeckeningh juyst gemaeckt is of niet, immers is dit waeraghtigh, dat'er een seer groot getal Steeden, en noch andere minder Plaetsen in werden gevonden.

In 't Jaer 1577. teldemen over de veertigh *Millioenen* Menschen, welke *Cijns* en *Schattingh* betaelden. In 't Jaer 1616, was der selver getal by de tseftigh *Millioenen*; waer onder noch de Vrouwen, noch de jonge Mansperfoonen onder de twintigh Jaeren, noch de Gesneedene, de Soldaten, d' *Officiers*, de Geleerde en de Verwanten des Koninghs begrepen waeren; welke noch een seer groot getal soudén hebben uytgeleverd.

Men heeft desgelijcks den Keyser van *China* *Cijnsbaer* gemaeckt drie Koningen nae 't Oosten; drie-en-vijftigh nae 't Westen; vijf-en-vijftigh nae 't Suyden, en drie nae 't Noorden. Deefe zyn t' saemen honderd en veerthien. Men verseeckerd ons, dat hy Jaerlijcks aen Inkoomften geniet honderd en vijftigh *Millioenen* Gouds.

De Grenzen deeses Koninghrijcks zyn 't selve seer voordeligh. De Zee bevoghticht het tegens 't Suyden en 't Oosten. Langhs de Kust leggen verscheydene kleyne Eylanden en Sandbanken. Desgelijcks een Geberght van vijf-honderd en noch meer *Mijle* lengte.

Daer dit Geberght ophioud, werd het ten Noorden befloten van een stercke Muer, om bewaerd te zyn tegens d' Invallen der *Tartaren*; [welcke noch evenwel dit Rijk hebben overweldighd en ingenoomen].

Tegens 't Westen tot aen de Zuyd-Zee leggen seer groote Sandige *Woestijnen*; desgelijcks groote *Boschen*, ondermenghd met Geberghten.

Behalven 't Gebied der *Tartaren* en *Japoneesen* zynal d' andere omgelegene Landen kleyn, en konnen derhalven dit Rijk weynigh schaede doen. Oock zynse bynae al t' saemen den Keyser van *China* *Cijnsbaer*.

Behalven de wijdte, groote meenichte des Volcks, en de Maght deeses Koninghrijcks, is oock den Aerdbodem seer vruchtbaer, en heeft overvloed van alles.

Men siet hier soo veele Rivieren en Schiprijcke *Canalen*, dat eenige Schrijvers stellen, alleen in *China* soo veele Schepen en Vloeden te zyn, als in 't overige deel des Werelds gevonden soudén mogen worden.

Sy hebben allerley slaghe van onse Graenen en Vruchten; behalven *Olijven* en *Amandelen*. Doch in plaets der

felver zynfe gefceegend met veel andere Gewaſſen, welckemen by ons niet vind.

Daerenboven zyn haere Graenen, Vrugten en Kruyden beeter; haere Bloemen ſchooner en veelverwiger ge- coleurd, als d'onſe. Haer Vleefch en Gevogelt is ſeer treſſijck. Tot haere Spijſen gebruyckenſe oock Kamelen, Muyl-dieren, Honden en Eſelen; welcke beeter ſouden zyn als anderwengen.

Doch haere Wijnen zyn niet ſoo goed. Sy hebbengeen Vlas, maer veel Boomwol; alhoewel 't gebruyck daer van haer niet langer als ontrent vier of vijf-honderd Jaeren bekend is geweest. Men vind by haer ſulck een meenighte Sijde, datſe een ſeer groot getal van allerley *Manuſacturen* daer uyt bereyden.

D' Inwooners hebben oock allerley *Metallen*, doch haer Goud en Silver is veel ſleghter als 't onſe. Derhalven aghtenſe de *Spaenſche* Piſtoletten en Stucken van aghten, of Matten, ſeer hoogh.

Veel Rhabarbar werd hier gevonden, doch van geringer deughden waerde als die van *Cathay*. Deſgelijcks veel Muſcus, welcke d'alderbeſte des Werelds ſou zyn, indienſe deſelve niet vervalſcheden. Kaneel en Gingebar is'er genoeg. Haere Campher is in goedheyd met die van 't Eyland *Borneo* niet te vergelijcken.

Veel Salpeter hebbenſe, waer van ſy duyſendderley aerdige dingen en Konſtvyeren plegen te maecken.

Peper, Notemufcaeten, Aloë en Nagelen werden haer van buyten toegevoerd.

Veel treſſijcke Vindingen zyn van haer bedagt, onder welckefe eenige met ons gemeen hebben; doch veel eer by haer als by ons zyn geweest: Als, d'orde-

ſtellingh op haere Poſten; 't Pappier; de Druckery; 't Geſchut; de Sijdene *Manuſacturen*; welcke weetentſchap ſy, volgens haer voorgeven, alreeds voor drie of vier-duyſend Jaeren hebben gehad.

Sy gebruycken Tafelen en Stoelen wanneerſe eeten: Bedden wanneerſe ſlaepen of ruſten willen: Welcke bequaemheden haere Naebueren niet hebben.

Haere Wegen zyn effen, gevloerd, en ſomtijds door de Bergen gehouwen.

Sy hebben Sout, 't welckefe maecken van Zee-water, of uyt de Groeven trecken. Suucker, Honigh en Walch weetenſe ſeer wel te bereyden.

't Laetſt-genoemde bekoomenſe op drierley wijsen, naementlijk, of van de Byen; of van de Vrught eeniger Boomen; of van eenige Wormkens, welcke ſicht in de Boomen geneeren. Deefe derde ſoort is de beſte, wirſte, en tot de Lighden om te branden d'alderhelderſte.

't Geenſe voorts eygen en ſonderlinghs hebben, iſhaeren Dranck; welckefe plegen te maecken uyt de Bladeren van ſeeckere Boomen. Gom; en een heerlijck Vernis, 't Welckefe trecken uyt ſeeckere Boombaſten: En haer Porcellain, werdende gemaect van d'Aerde in 't Landschap *Quiamſi*.

Doe hier noch by de lichtigheyd haerer Druck-konſt, vermitsſe bynae als in een oogenblik yets weghneemen, vermeerderen, veel of weynigh veranderen konnen in haere Vormen, ſoo dickmael en ſoo als 't haer behaeghd. Haer Geſchut, 't welckefe by ſtucken uyt malkander neemen, en alſoo gemacklijck vervoeren, waer heenen ſy willen. Haere Wagens, die met Seylen werden voortgedreeven, &c.

Al haere Letteren zyn enckele *Caracteren*,

steren, of Beeld-Teecken en, welke soo veel Syllaben, en de Syllaben soo veel verscheydene Naemen beteecken en, en verscheydene saecken te kennen geven. Soodaenige Een-syllabige woorden hebben tusschen de selsigh en taghtighduysend in geral.

Sy Schrijven van onder nae boven toe, en stellen haere regelen van de linkerhand nae de rechter. Haere meeste Weetenschap en Geleerdheyd bestaat daer in, datse wel leesen kunnen.

Maer alhoewel wy bevinden, dat de *Chinesen* veel geschickter, vlijtiger en subtyler zyn als haere Naebueren, soo is echter oock waeraghtigh, datse hier in op verre nae by d'*Europaeische* Volckeren niet zyn te vergelijken. Daerenboven zynse gantsch overgelovige en ongelovige *Heydenen*, geen kennis hebbende van de waere *Religie*. In Konsten en Wetenschappen zynse nergens nae soo ervaeren, als de Volckeren onser Landen.

Veelerley ongerijmdheden hebbense ontrent de naevorschingh en kennis des Hemels, der Starren, der Son en Maen-*Eclipsen*, &c.

Haere Scheepen ter Zee, Gebouwen, Glazen, Schilderyen, Beeldhouweren, Geschet-gieterven, *Musical Instrumenten*, Musijk, Klocken, en voorts bynae al haere Vindingen, zyn niet tot sulck een volmaecktheyd gereesen, als wel d'onse; schoonne 't gebruyck der selve langh voor ons hebben gehad.

Wat de Wapenen belanghd, sy zyn van soo een geringe kloeckmoedigheyd, dat soo wel d'*Officieren* als Soldaten sigh van haere Geleerde laeten slaen en geefelen, wanneerse haeren pligh niet juyst in aght hebben genoomen.

Men segghd oock, wanneer de *Tartaren* haer willen aangripen, dat het genoeg is, om haer op de vlucht te jaegen, haer alleen de roede te toonen:

Gelijck de *Scyten*, haere Voorvaderen, voortijds ontrent haere Slaven dedden; welke, terwijlse een lange tijd buytens Lands waeren geweest, haere Vrouwen ten Houwlijck hadden genoomen, en sigh alsoo meester gemaecte van haere Heerschappy.

Boven dien gecsmen voor, dat haere Paerden 't gebriesch der *Tartarijsche* Paerden niet konnen verdragen. Wyl't nu met de *Chinesche* Ruyters even soodaenigh gesteld is als met haere Paerden, soo is dit recht een middel om te vlieden, niet om te veghten.

De *Chinesen* hebben seer veel Boecken en Beschrijvingen haers Koninghrijcks. Gantsch nauwkeurigh werd van haer aengeteekend wat yeder haerer Landschappen bysonders en als eygen heeft. Hoe verr' het sigh uytstreckt, hoe 't met der selver Maght gesteld is. Hoe veel Steeden, hoe veel Bevelhebbers, hoe veel Soldaten, hoe veel *Studenten* daer in zyn. Hoe veel Scharthing elcke *Provincie* opbrenght; nevens veel meer andere omstandigheden. Waer van echter d'*Europaeische* Schrijvers ons tot noch toe seer weynigh bericht hebben gegeven. Nauwlijcks konnen wy de Naemen der selthien Landschappen, gelijk oock eenige Steeden en Rivieren weeten; vermits deselve van verscheydene *Authenten* soo verscheydentlyck worden gesteld, datmen haer beswaerlijck met malkander kan vergelijken. Wy willen echter yets hier van spreken, en de Naemen, welke ons duncken gebruycklijckst te zyn, aenwysen.

CHINA werd verdeeld in twee Hoofd-deelen, naementlyck, in 't Noordlijke en 't Suydlijke. In't eerste hebben wy ses, in 't laetste thien Landschappen. De Vloed *Tamchuquian* loopt door d'eene, en de Rivier *Caramoran* door d'andere.

Onder deese Noordlijke *Provincien*
Aaa 2 zyn'er

zyn'er drie, welke van de Zee werden bevoghtighd; naementlijk, *Leaton*, *Pequin* (*Peking*) en *Scianton*. Van deese drie stooten de twee eerstgenoemde aan de groote Muer, of 't Geberght. De drie andere Landschappen leggen in 't valle Land; te weeten *Giensi*, *Sciensi* en *Honan*. Van deese drie stooten beyde de eerste desgelijcks aan de groote Muer.

Onder de thien Suydlijke *Provincien* zyn'er ses, welke op de Zee leggen; drie regens 't Westen, als *Nanquin* (*Nanking*) *Chequan*, of *Ancheou* en *Fuquien* (*Fokien*); drie regens Suyden, als *Santon*, *Quancy* en *Tuman*. D'andere Landschappen leggen op 't vaste Land, te weeten, *Chamsi*, *Huquan*, *Suchuen*, en *Quicheu*.

't Landschap *LEATON* is bynae t'eenemaal van 't overige *China* afgesonderd. Haere Hoofdstad voerd even den selven Naem.

De Bodem brengd hier, onder meer andere vruchten, de Wortel *Guisen* (*Ginseng*) voort, welke de Gefonde behoud by haere kragt en sterckte; daerenboven de Siecke wonderlijk versterckt en weer tot gesondheyt brengd. In 't verkoopen werdse gemeenlijk regens dubbel soo veel *Silver* opgewoogen.

D'Inwooners zyn hier soo geschikt en Hoflijk niet, als in d'overige Deelen van *China*; doch veel stercker, en bequaamer ten Oorlogh.

PEQUIN (anders *PEKING*) heeft ten Hoofdstad *XUNTHIEN-FU*; welke wy even alfoo noemen, gelijk 't Landschap, te weeten, *Pequin*.

Schoon de Bodem hier goed is, soo kan echter deselve nauwlijcks soo veel *Mayz*, *Weyt* en *Rijs* verschaffen, als genoeg sou kunnen zyn voor des Konings Huys, 't Hof, en 't Krijghsvolck, 't welck ontrent den *Prins* des Konings is.

Een gedeelte des Voorraeds en der Levens-middelen werd getrocken en aengevoerd uyt de Suydlijke *Provincien*.

Tusschen de Landschappen *Pequin* en *Leaton* leght *XAMHAI*, een seer beroemde *Pos*, waer door men uyt 'teene in 't andere kan koomen. Tot d'overige kanalen niet geraecken, wegens 't Geberght.

SCIANTON, of *XANTON* is gelegen tusschen de Landschappen *Pequin* en *Nanquin* (anders *Peking* en *Nanking*). Deese *Provincie* is rijcker aan Vee en Boom-vruchten, als aan Graenen. Onder haer Ooft vindmen *Peeren*, van soo een goeden Aert, en in soo een groote veelheyd, dat men deselve door 't geheele Koninghrijk vervoerd.

SCIANSI, of *XANSI*, van *Purcha* geheeten *CANSAS* (oock *CÆNSAS*) heeft vele Bergen; welke veroorsaecten, dat de *Weyt*, *Rijs* en *Mayz* niet anders als met seer groote moeyte en arbeyd hier kan wassen.

Maer hier regens zyn'er soo veel *Wijn* stocken, dat het geheele Koninghrijk van hier werd voorsien met gedroogde en ingeleydede *Druyven*.

Daerenboven zyn hier noch tweederley *Mijnen*, of *Groeven*, d'een van *Swavel*, d'andere van *Brand-Steen*. In de *Swavel-Groeven* maecten se kleine *Gaten*; waer door se soo veel hitte bekoomen, alsoe van nooden hebben, om daer by te koocken, te braeden of te backen.

De *Brand-Steen-groeven* zyn onuytgraeflijk, vermits se van tijd tot tijd weer aenwassen. Als deese *Steen* wel roebereyd werd, soo kan men 't *Vyer* dagh en naght onderhouden, sonder 't selve aen te raecken.

SCIENSI, anders *XEMSI*, van *Purcha*

Purcha
SINS
tes No
wijdt
onder
werd g
ser Pro
't Ge
den des
is hier
wel ve
weyng
voeking
driema
ten, in
den He
belle.

Men
werd g
fecker
Rhee.

Uyt
Go d v
ge Gou
niet ge
hebben
daeruy

't Ge
lerley
oock R
anderw
rae
koomen
deese

HO
cha gel
gemaen
de ses
oock w
afgeleg

Hier
ste Vr
fulcke
zyn, a
selven
bynae

Purchas SOYOHIN, van *Mendoza* SINSAY genoemd, leghd onder onse ses Noordelijke Landſchappen alderwijdſt nae 't Weſten; en is 't grootſte onder al de ſeſthien. S I G A N F U werd gehouden voor de Hoofdstad deeſer *Provincie*.

't Groot Gebergte en de Muſcheyden deſelve van *Fartarynaſ*. De Grond is hier dorr' en mager: Draeghd evenwel veel Weyt, May en Gist, doch weynigh Reys. Hier is een groote Veevoekingh; en de Schapen werden hier driemaal in 't Jaer geſchooren; te weeten, in de Lente, in de Somer, en in den Herſt: Maer d'eerſte Wol is de beſte.

Men vind hier oock Muſcus, welke werd genoemen uyt den Navel van ſeeker Dier, zynde ſoo groot als een Rhee.

Uyt 't Sand van de Rivieren werd Goud verſtemeld. Daer zyn wel eenige Goud-Mijnen, doch deſelve werden niet geopend; en de voorrige Kevſers hebben geenſins gewild, dat het Goud daer uyt gehaeld ſou worden.

't Gedaghte Landſchap brenghd allerley Reuckwerck voort; deſgelijks oock Rhabaſar; welke nae *Perſien* anderweegen werd vervoerd. De *Caramoran*, of Reyſende Gefelſchappen, koomende van 't Weſten, trecken door deeſe *Provincie*.

HONAM (HONAN) van *Purchas* geheeten OYMAN, is 't aldergemeentghdite en vruchtbaertte onder de ſes Noordelijke Landſchappen. Is oock wijdſt van 't Gebergte en de Zee afgelegen.

Hier waſſen de beſte en heerlijckſte Vruchten des Werelds; ſoo wel ſulcke, welke ons in *Europa* bekendt zyn, als andere ons onbekende. Der ſelve meenighte is ſoo groot, dat menſe bynae om niet wegh geeft.

Nae dat de Vloed *Caramoran* de Landſchappen *Scianſi* en *Scienſi* van makender heeft geſcheyden, ſoo loopt deſelve midden door de *Provincie Honam* en valt door 't Landſchap *Nanquin* (of *Nanking*) in de Zee.

Tot hier toe hebben wy de ſes Noordſche *Provincien* van 't Koninghrijck *China* brenghighd.

De thien, welke wijdſt nae 't Suyden leggen zyn, *Nanquin*, *Chequian*, *Fugien*, *Canton*, *Quancy*, *Tumau* op de Zee, *Chianſi*, *Huquan*, *Suebuen*, en *Quichen* in 't vaſte Land.

't Landſchap N A N Q U I N (of N A N K I N G) is 't ſchoonſte en 't rijkſte in 't geheele Koninghrijck; oock zyn d' Inwooners de Hoſſijckite. De Koningen van *China* plegen haere *Reſidentie* geduerigh in de Stad N A N K I N G te hebben; doch tſederd eenigen tijd hebbenſe ſigh te *Pekingh* opgehouden.

Evenwel is U M T H I E N F E U, of, gelijk wy deſelve noemen, *Nanquin*, de ſchoonſte en grootſte Stad in geheel *China*. De Vorm en Gelijkheyd haerer Gebouwen, Pallayſen, Tempelen, Poorten, Thoornen, Braggen, gelijk oock der *publique* en *private* Huysen, nevens dertelver Cieraeden, zyn verwonderlijk.

De Straeten vindmen breed, reght, en gantſch wel geordonneert. De ſeer groote Koophandel, en 't geen daer ontrent te doen is, veroorſaeckt hier ſoo een groote meenighte Volcks, dat men nauwlijks door de Straeten kan koomen.

Men aght haere Waeren en *Manuſacturen* ſoo hoogh, dat deſelve veel beter als andere werden verkoght. 't Gantſche omgelegene Land leverd een ſeer groote veelheyd van Handwerckſelen. De Stad X A N U C H I A heeft twee-

mael honderd-duyſend Ambaghts-lieden, welke Cottoene of Boomwollen Laeckenen bereyden.

CHEQUIAN, of CEKIAN, van *Purcha* genoemd ESSIRAM, werd deſgelijcks gehouden voor eene der beſte Landſchappen in *China*.

De treſſijcke Rivieren en 't groot getal der goede Havenen, waer meê deſe *Provincie* voorzien is, bevoorderd ten hoogſten de vervoeringh en verhandelinge haerer Waeren: Inſonderheyd de rauwe Zijde, ſoo wel geſponnene als ongeſponnene; welke dit Gewelt aen andere *Chineſche* Landſchappen, en voorts aen de geheele Wereld meê deeld. Want d' andere Landſchappen in *China* hebben van deſe Stof niet genoeg tot haer gebruyck. Waer tegens *Chequian* haer overvloedigh daer van kan voorzien, en dan noch een goed gedeelte nae andere Landen ſend.

Van deſe Zijde is'er een ſceckere ſoort, welke gebeeſighd word tot verſcheydene met Goud vermengde Wercken, zynde gantſch konſtigh gemaeckt, doch maer alleen ten gebruyck van 't Koninghtijck Pallays.

Men werd in deſe *Provincie* gewaer een ſeer groot getal gantſch praghtigh gebouwde Tempelen. 't Meir *Sibu* is beſet met ſeer heerlijke Pallayſen: Deſgelijcks met Heuvelen omringhd, waer op allerley Boomen en ſeldſaeme Planten werden gevonden.

Dit is ſoo een bovenmaten aengenae-me en luſtige Plaets, dat de grootſte en rijkſte deſes Landſchaps alhier haere tijdt verdrijven, en haere Goederen ver-teeren.

FU QUIEN (FOKIEN) of CHINCHEO, is niet ſoo vrughtbaer als *Chequian* of *Canton*, tuſſchen welke Landſchappen deſe *Provincie* gelegen is: Doch d' Inwooners traghten dit ge-bieck te vergoeden door haeren Koop-

handel met d' Uytlanders; inſonderheyd met 't Koninghrijck *Japan*, de *Philippijſche* Eylanden, en met *Formoſa*, of 't Schoon-Eyland, leggende tegens over haere Kuſt.

't Aerdrijck brenghd Goud, Suycker en Calambe voort. Oock maeckenſe allerley ſoorten van Pappier. FUCHEU en CHINCHEO zyn haere Hoofd-Steeden.

D' Inwooners in 't gedaghte Eyland FORMOSA zyn bynae wilde Lieden. De *Spaenjaerden* hebben hier op d' Ooft-ſijde een Veſtingh gebouwd. De Lugt is hier gemaerighd, en de Bodem draeghd Peper, Kaneel, Caſſie, Kampher, en andere *Speceryen*; oock *Medicinale* - Kruyden. Daerenboven vindmen hier Goud-Mijnen. De *Hollanders* hebben op de Wjſt-ſijde en 't Valte-Land deſgelijcks een Veſtingh gebouwd, welkeſe den naem van *Zee-land* hebben gegeven.

CANTON is eene dergeringhſte Landſchappen des Koninghsrijcks *China*, ten opſight van de grootte; maer eene der beſte en rijkſte, wegens de ſonderlinge goedheyd des Bodems, en de bequaemheyd der Legh-plaers; wiſſe d' eerſte *Provincie* is, welke ſigh ver-toond aen de Perſoonen, die uyt *Europa*, *Aſia* en *Africa* nae *China* koomen.

Sy heeft overvloedigh veel Weyt, Rijs en Suycker. Deſgelijcks Yſer, Koper en Tin; waer van ſy ſeer ſchoone Vaten maecken. welkeſe met *Charam* verniſſen, en dan nae *Europa* werden vervoerd.

Haere Hoofdstad QUAMCHE-FU, anders CANTON, is ſon-derlingh Volckrijck, en hier werd een ſeer grooten Handel gepleeghd. De *Portugeezen* drijven hier deſgelijcks groote Koopmanſchap, door middel van *Macao*; brengende derwaerts verſcheydene Sjdene Stoffen, Sattijnen, Damallen,

maften, Goud-Laecken, en meer andere diergelijke dingen.

't Eyland HAYNAN werd onder dit Landschap begrepen; en is 't grootste onder al d' Eylanden, welke tot 't Koninkrijk China behooren. 't Leght vijftigh of tseftigh Mijlen ten Suyden van Macao. Is bynae even soo breed als langh. Van 't Suyden nae 't Noorden begrijpt het vijftigh Mijlen weghs; alwaer 't de Suydijcke Kult van China seer naeby koomd. Op d' andere sijde leght het tegens over Cochinchina.

't Heeft overvloed van Granen en Vruchten: Desgelijcks van tamme en wilde Dieren. In deese Zee vindmen veele Paerlen. Daerenboven in de Bergwercken Goud en Silver; 't welck echter van d' Inwooners weynigh geaght werd. 't Brenght oock Adelaer-hout en Calambe voort.

Wanneer haere Kreeften uyt 't Water werden getrocken, sootervense, en werden Steen-hard. Als men deselve tot Pulver stoot, soozynse een Geneesmiddel tegens veelerley Kranckheden.

Midden in 't Eyland zyn d' Inwooners noch half wild. De Hoofdstad van 't selve is Kincensu.

QUANCY, van Purchas geheeten GUANSA, heeft een even soo goede Lught als Canton. Heeft oock even soodanige Waeren en Vruchten, in seer grooten overvloed. Evenwel werd het niet van soo veele Koopliden besoght. Bynae geene Vreemdelingen koomen daer heenen.

D' oorsaeck hier van is, wijl al haere Vloeden sijn in 't Landschap en de Stad Canton verliesen. Derhalven sy, wanneer haere Waeren verkoopen, of andere haelen willen, die van Canton door de hand moeten gaen. QUANCY is de Hoofdstad in 't Landschap.

JUNNAN, voerende by Purchas

den Naem van VANAM, is 't laetste Landschap op de Suyd-sijde, alwaer 't bevoghticht werd van den Cochinchinesischen Zeeboesem; en op de West-sijde, daer 't stoor aen 't Koninkrijk Tunquin, en aen verscheydene Volckeren aen geene sijde der Bergen, welke dit Gewest van China scheiden.

De Vrouwen hebben hier de Vryheyd, van opentlijk te mogen uytgaen; te koopen en te verkoopen; 't welck de Wijven in d' andere Chineseche Gedeelten niet derven doen.

Men vind hier Groeven, waer uyt seekere soort van Amber koomd; welke wat rooder, en niet soo suyver is als d' onse. Doch heeft een sonderlinge kragt tegens de Sinckingen. Behalven deese Materie werden weynige andere Waeren uyt deese Provincie vervoerd.

CHIAMSÍ, anders KIAMSÍ, welke Provincie by Purchas LANSAY werd geheeten, leght ten Noorden van Canton, ten Westen van Cequan en Fuquien.

S'is van de Bergen seer omslooten; welke haer' openbare Passen hebben nae d' omgelegene Landschappen, insonderheyd nae de sijde van Canton.

By den Bergh Nubien koomen veele Scheepen by een, om de Waeren nae Nanquintebrenge. Dit geschied in 't opvaeren van de Vloed Canton tot onder aen den Bergh; daermen dan de Waeren uyt de Scheepen doet, en deselve van Mansperfoonen op den rugg' doet dragen tot aen d' andere sijde dees Berghs; alwaer een andere Schiprijcke Rivier werd gevonden, welke loopt door 't Landschap Kiamsi, tot dat deselve in de beroemde Vloed Jamchuquiam valt; welke nae Nanquin, en tot in de Zee gaet.

Voorts is dit Landschap soo Voickrijk, dat een gedeelte der Inwooners sijn in d' overige Chineseche Landschap

pen

pen moesten uytbreyden , doende foodaenigh een arbeydt als haer voor-
koomd.

In eene Stad deefes Landschaps werd het Porcellain gemaect. 't Water is aldaer bequaem , om 't selve sijne volmaecktheyd te geven. D'Aerde werd van een andere Plaets gehaald ; en ter selver tijd *geformeert* en gebacken. De verwe , welckemen gemeenlijk daer aen geeft , is Hemelsch-blauw. Sommige maeckense geel : Wederom andere met vermillien rood.

HUQUAN is soo gantsch vrugthaer in Rijs , dat deese *Provincie* een goed deel des Koninghrijcks *China* daer meê kan voorsien. S' is noch daerenboven rijk van Oly en Visch. Niet alleen de Vloed *Samchuquiam* , maer oock veel andere Rivieren en Meiren loopen'er aen alle sijden door , brengende haere Waeren nae *Nanking* en *Quichen*.

SUCHUEN , van *Mendoza* SUSUAN , van *Purchas* SOIN geheeten , is eene der geringste Landschappen des *Chinesischen* Koninghrijcks. 't Leghd hoogh ; derhalven oock al haere Rivieren sijn in d' omgelegene Landen uytgieten.

QUICHEU , of QUICHEO , anders oock CUTHEN , volgens 't bericht van *Purchas* , nevens de Hoofdstad van deselve Naem , is eene der grootste *Provincien* in 't geheele Koninghrijk.

Sy grensdaen de Volckeren *Timocones* , *Gucies* , 't koninghrijk *Ciocanque* , en aen de Volckeren *Lays* ; alwaer 't beroemde Meir *Cincuislai* leghd ; uyt 't welke verscheydene Vloeden ontspringen , die 't Koninghrijk *China* bevoeghten.

In dit Landschap werden gemaect een groote meenigte van allerley Wapenen , om deselve te-gebruycken tegens de gemelde aengrensiende Volcke-

ren , welke tot *China* hebben behoord , maer nuddickmael des selven Rijcks vyanden zyn.

Al deese Landschappen , of veel meer 't geheele Koninghrijk *China* , werden , of werd geregeerd van verscheydene Overheden ; welke d' *Europeers* gesaementlijk *Mandarijnen* noemen.

Deese zyn geleerde Lieden , welke van den Koningh , of van de voornaemste Amptelingen des Staets , werden verkooren ; nae datse te vooren haere reedlijkheyd en bequaemheyd ondersoght en ervaeren hebben.

In haere handen staen d'Eere-trappen , welckemen aen de Geleerde pleegh uyt te deelen ; de *generale* en *particuliere* Stadhoudereschappen ; de Krijghs-Ampten ; 't Rentmeesterschap en de bestieringh der Schatten ; d' oprichtingh en verbeeteringh der Gemeene Gebouwen ; d' uytspreeck der *Justitie* , en de Vonnis-wijsingh over Burgerlijke en Pijnlijke Voorvallen , &c.

Nae gelegenheyd der saecken kunnen sijn van den eenen op den anderen beroepen : De Staets-Raed sit by den Persoon des Koninghs , en heeft een waeckend oogh op al de voornaemste of Hoofd-saecken in 't geheele Koninghrijk.

Doch wy zyn niet van meeningh , ons langer in *China* op te houden. Derhalven willen wy besluyten , met alleen noch dit te seggen , dat wy dit Koninghrijk hebben beschreven , gelijk het was , eer de *Tartaren* 't selve overvielen in 't Jaer 1618.

Deese *Tartaren* hebben 't een tijd langh bynae gantsch in gehad. Nu staen de *Chinesen* haer weer daer uyt , en stellen sijn weer in voorigen stand. Laeten oock de *Christlijke Religie* onder haer toe ; waer uyt vermoedelijk een seer groot nut sal ontsaen.

Byvoegh-

Byvoeghsel.

Vermits onse Schrijver wijldloophg heeft geproocken van 't Koninkrijk *China*, en wy oock in 't breede daer van gehandeld hebben in onse *Curieuse Aenmerckingen van de bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige dingen*; soo sulen wy maer alleen yet weynigs daer by doen.

De Naebuere dees Gewelts noemen 't (boven d' alreeds aangeweefene Naemen onses *Antheurs*) *Sangley*. De *Chineesen* selis (volgens *Maginus en Mercator*) *Tame*: Of (gelijk de Schrijver der *Generale Historie van China* seght) *Taybiaco*; beteeckenende niet anders als Koninkrijk. Veellicht daerom, om datse (gelijk wy in onse *Curieuse Aenmerckingen* hebben aangeweefene) sich plegen in te beelden, dat haer Land de geheele Wereld was, en dat d' andere Rijken, die hoorden noemen, maer kleynen stucken en brocken waeren.

Volgens de meetingh der *Chineesen* soo begriipt dit Rijk negen-en-tseftigh duysend vijf-honderd en selthien *Diez*, zynde een by haer gebruycklijcke Maet. Deese gebraght tot de *Spaensche* manier van reeckeningh, doen bynae drie-duysend Mijlen in de rondte, en aghtthien-honderd in de lenghte.

Onse Schrijver steld in *China* selthien *Provincien*. Andere hebben'er maer vijfthien. De Heer *D. T. V. T.* noemd deselve aldus,

met byvoegingh van 't getal der Steeden en Gehughten:

De Provincie	Steden.	Gehughten.
Paquua	- - 47	- - - 150.
Canton	- - 36	- - - 190.
Olam	- - 90	- - - 130.
Foquien	- -	- - -
Cinlay	- - 38	- - - 144.
Sufiam	- - 24	- - - 150.
Tolanchia	- - 51	- - - 123.
Cansay	- - 24	- - - 112.
Oquiam	- - 19	- - - 74.
Anchco	- - 25	- - - 29.
Honam	- - 20	- - - 102.
Xanton	- - 37	- - - 78.
Quicheu	- - 45	- - - 113.
Chequeam	- - 39	- - - 95.
Saxy, of Sancy	- - 42	- - - 105.

In alles (behalven *Foquien*) vijf-honderd, seven-en-dertigh Steeden, en vijfthien-honderd vijf-en-tseftigh Gehughten.

De Beschrijvingh deeser *Provincien* des *Chineeschen* Rijcks, ten oplicht van haer Vrughtbaerheyd of Onvrughtbaerheyd; gesteltenis der Lught; Gewassen, Dieren, &c. hebben wy gedaen in 't *tweede Deel* onser *Curieuse Aenmerckingen der bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige Dingen*. Van der *Chineesen* Seeden, Gewoonten, Godsdiensten, Konsten, Handwercken, &c. handelen wy wijldloophg in 't *derde en vierde Deel*. Willen derhalven hier niets meer van dit maghtige Rijk seggen; maer de begeerige Leefers wijsen tot het nu genoemde Werck.

A E N M E R C K I N G E N ,
 Over verfcheydene
 LAND - K A E R T E N
 En Berigten
 V A N
 C H I N A .

E Kaert van 't Koningh-
 rijck *China*, welke ick in
 deefe *Befchrijvingh van*
Asia uytgeef, is genoomen
 geworden uyt de Berigh-
 ten en verhaelen van den
Engelfchman Purchas.

'k Had wel voorgenoomen, in deefen
 tweeden Druck mijns *Traffaets* een an-
 dere uyt te geven, vermits my onlanghs
 verfcheydene groote, fchoone en fon-
 derlinge Land-kaerten over *China* in
 handen waeren gekoomen, welke ick
 te vooren noyt had gefien: Doch 't ver-
 fchilen onderscheyd, 't welck ick in al
 defelve bemerckte, heeft veroorfaeckt,
 dat ick deefe veranderingh noch heb
 opgehouden, tot dat ick mer'er tijdt
 moght verneemen, welke men best
 behoorde te volgen, of wat uyt den een-
 en den anderen ftond uyt te nee-
 men.

'k Heb voor een geruyne tijd, en oock
 noch korts geleden, verfcheydene
 Land-kaerten van *China* gefien; oock

is'er een feer groote in de *Bibliothec*
 des Koninghs, welke my de Heeren
 van *Puy* voor ontrent vier of vijf- en-
 twintigh Jaeren lieten fien.

Hy beftaet uyt *Chineefche Chara*
Figueren der Mandarijns op de Kaert.
 Des felven Grond-treck is gantfch
 plomp en belagchlyck. Hier by ftaet
 aen te merken, dat deefe Kaert veel
 hooger van 't Suyden nae 't Noorden,
 als langh van 't Westen nae 't Oo-
 ften is.

Ick houde het daer voor, dat de
 Kaert van *China*, welke in den ouden
Atlas ftaet, uyt even deefe is genoomen
 geworden.

Voor ontrent vijftien of felfthien
 Jaeren heb ick by een *Privaet* Perfoon
 gefien een andere Kaert van *China*. De-
 felve was tuffchen de vier of vijfvoeten
 hoogh; drie of vier der felfver breed;
 t' eenemaal met *Latijnsche* Letteren;
 hebbende t' onderscheyd der Land-
 fchappen en der beflootene Plaetsen;
 veel-

veellig
 nige an
 Doe
 derhan
 is gerae
 niet w
 men;
 daer n
 gedaer
 In de
 genwo
 leghd
 nae 't
 ften na
 die m
 vind;
 In de
 is een
 over C
 Hier
 en 't o
 nevens
 fcheyd
 veel ro
 Streed
 der fel
 Land-l
 genom
 'k H
 Zuyde
 van 't
 reght
 kaert
 geene
 theeck
 verge
 gedag
 'k He
 eenig
 heb g
 't
 dat ic
 van C
 fchoo
 de ge
 fchoo

veellicht even foo wijdlopijgh, als eenige andere, die grooter zyn.

Doch vermits deefe Land-kaert naederhand in verfcheydene andere handen is geraeckt, foo heb ick defelve tferd niet weer voor 't geficht konnen bekoomen, onaengefen ick met groote vlijt daer nae heb gevraeghd en onderfoeck gedaen.

Indefelve, voor foo veel ick my tegenwoordigh indagtigh kan maecken, leggh *China* noch hooger van 't Suyden nae 't Noorden, als langh van 't Welten nae 't Oosten: Minderals degeene die men in 's Konings *Bibliotheek* vind; meer als defelve die wy nufien.

In de *Relatien des Engelfchmans Purchas* is een kort ontwerp der Land-kaerten over *China*.

Hier in zyn maer alleen de Naemen en 't onderfcheyd der Landfchappen; nevens de Marckteecken en van verfcheydene Vierkanten of *Quadraten*, en veel ronde O voor de groote en kleynne Steeden; sonder eenige benoemingh der felfer: Evenwel heb ick uyt deefe Land-kaert de Grond-treck der mijne genomen.

'k Heb defelve verr' hooger van 't Zuyden nae 't Noorden, als langer van 't Welten nae 't Oosten gemaect; recht tegens de vorm van *Purchas* Land-kaert, maer naerder bykoomende de geene, welke in des Konings *Bibliotheek* en den *Atlas* zyn, oock meer figh vergelijkende met die, die ick by den gedaghten *Privat* Perfoon heb gefien. 'k Heb'er bygevoeghd de Naemen van eenige Steeden, welke ick by andere heb gevonden.

't is nu twee of drie Jaeren geleeden, dat ick drie verfcheydene Land-kaerten van *China* fagh; welke gefaementlijck fchoon, groot, en veel netter waeren als de geene, die ick tot noch toe had aenfhouwd.

De Land-kaert van *Pater Ruggieri*, zynde in de *Bibliotheek* van fijn Koninklijke Hoogheyd den Hertogh van *Orleans*, en in 't *Pallays Orleans*, is eene deefter drie. D' andere die van *Pater Martinus*; welke den *Hollandschen* Drucker *Blauw* heeft laeten fneiden, en tegenwoordigh een gedeelte van fijnen *Atlas* maeckt. De derde die van *Pater Bouyn*, welke den overleedenen Heer *Mariette* wierd voorgelaegen, om defelve in Koper te doen fneiden, en in 't light te laeten koomen; wijl den *Autheur* defelve hield voor de befte en *curieufte* die oyt gefien is geworden.

Men moet in aght neemen, dat d' *Autheuren* deefter drie Kaerten al t'saemen *Jesuiten* zyn: En dat alle drie de gedaghte Kaerten overeenkoomen op een *Quadraet* of vierhoeck, figh niet wijder van 't Suyden nae 't Noorden als van 't Welten nae 't Oosten uytftreckende.

De Kaert van *Pater Ruggieri* is feer groot, en fofschoon verciert, als eenige andere van al de geene welke ick in een langen tijd heb gefien.

Deefen *Autheur* verdeeld *China* in de vijfthien of felfthien Landfchappen deefes Koninkrijcks; en onderfcheyd alerwegen d' aenfenlijckfte Steeden in drierley foorten; naementlijck, in groote, middelmatige en kleynne befloorene; welke hy noemd *Fu*, *Ceu*, *Hien*.

In fijn Berightaen den Leefer vermeld hy, dat in dit Gewest noch andere onbeflootene Plaetsen zyn, waer in figh alleen Soldaten en *Officieren* ophouden. Hy noemd der Soldaten Plaetsen *Huy*; en der *Officieren* *Su*. Hy vergenoeghd figh, met in fijne Kaert de *Fu*, *Ceu* en *Hien* te fteflen, en defelve t'onderfcheyden. Op d' overige, als onaenfenlijcke Plaetsen, neemd hy geen aght.

Pater Martinus befchrijft *China* in verfcheydene Kaerten, om defelve dies

te lighter in een Boeck te moogen brengen.

D' eerste is de Hoofd en Generale-kaert, in haere vijftien of seshien Landschappen verdeeld. Daer nae beschrijft hy deese vijftien *Provincien* in vijftien of seshien andere Bladeren, of Kaerten, maeckende van yeder Landschap of Kaert een *Provincie*.

Daer nae deelt hy yeder van deese *Provincien* in verscheydene minder-gedeelten, of Gerights-Gebieden: En in sijne daer bygevoegde Beschrijvingh maeckt hy naemkundigh, de groote, middelmatige en kleyne Steeden, welke de grootte onderworpen zyn.

Behalven de *Fu*, *Ceu* en *Hien* steld hy noch de Plaetsen voor de Soldaten en *Officiëren*; seggende in sijne Beschrijvingh, dat het Vestingen zyn; tegens de meeningh van *Pater Ruggieri*, en bynae al d' andere, welke deselve voor onbeslooten houden.

Pater Bouyn verdeeld sijne Kaert over *China* desgelijcks in vijftien of seshien Landschappen, gelijk *Ruggieri* en *Martinus* hebben gedaen. Doch neemdt niet in acht d' onder-verdeelingh deeser *Provincien* in haere minder-gedeelten, of Gerights-Gebieden; gelijk *Pater Martinus* gedaen heeft, en oock alleen heeft gedaen.

Hy onderscheyd oock niet eygentlijck de *Fu*, *Ceu*, en *Hien*, gelijk beyde van *Pater Ruggieri* en *Pater Martinus* is geschied: Alhoewel beyde deese laetste hier in met malkander dickmael niet wel overeenstemmen. Maer hy teeckend alleen de *Fu* of grootte Steeden met een *Quadraet*, of vierkant, aldus: □. D' overige steld hy vermenghd voor, onder een *Cirkel-Figuer*, te weeten O; even gelijk *Purchas* heeft gedaen. Soo dat de *Ceu* en *Hien*, als beslootene Steeden, de *Huy* en *Su* als beslootene of onbeslootene, en 't geen

noch overigh is met een *Ovael*, of ronde O werden vertoond; welke *Figuer* hy maeckt van verscheydene grootte, nae dat hy min of meer ruymte aentrest, om deselve t' ordonneeren.

Onderusschen werden hier door niet onderscheyden de middelmatige van de geringer beslootene Steeden, noch oock van d' opene, of der Soldaten Plaetsen, en de geene die van geen sonderlinge aghtingh zyn. Jae van deese soorten zyn'er meer als in d' andere, by welkers Naemen der Steeden, Vloeden, &c. de *Chineesche* *Characteren* met de *Latijnsche* Letteren staen.

Vernits nu yeder der drie gemelde *Autheuren* twintigh en noch meer Jaeren in *China* is geweest; oock dit Land aen alle sijden doorreyd, en derhalven goede kennis daer van hadden konnen hebben, soo haddense ten minsten behooren over een te stemmen in 't geen de wijdtte of grootheyd deeser Lands betreft. Sy behoorden eenigh te zyn in de *Form* en d' uytgestrecktheyd der Landschappen tegens malkander; in derselver Naemen, orde, getal en gelegtheyd der voornaemste Plaetsen; in den loop der Vloeden; in de lenghte, breedte en gedaente der voornaemste Meiren, &c. Doch ick heb soodaenigh een groot verschil daer in bevonden, dat van deese drie seer selden twee derselver met malkander over een kooimen.

Des *Paters Ruggieri* *China* begint aen den aghthienden *Graed*, en streckt sich uyt tot den een-en-vijftighsten *Graed* in de breedte. Vanghd aen met den honderd aght-en-twintighsten, en gaet voort tot den honderd tseventighsten *Graed* in de lenghte; alwaer hy geset heeft 't eynd der *Provincie* *Leaotum*: Maeckende alsoo drie-en-dertigh *Graeden* in de breedte, en twee-en-veertigh in de lenghte.

't *China*

't *China* van *Pater Martinus* vanghd desgelijcks aen van den aghtthienden, doch streckt sich niet wijder uyt als tot den een-en-veertighsten *Graed* der breedte. De lenghte begint oock met den honderd aght-en-twintighsten, en eyndighd met den honderd een-en-vijftighsten *Graed*. Dit maken niet meer als drie-en-twintigh *Graeden* in de breedte, en ses-en-twintigh in de lenghte.

't *China* van *Pater Bouyn* legt tusschen den seventhienden en ses-en-veertigh en een halve *Graed* in de breedte; en tusschen den honderd derthienden en honderd drie-en-veertighsten in de lenghte. Dit syn bynae dertigh *Graeden* in de breedte, en dertigh in de lenghte.

Pater Semedo, die de Geschiedenissen des Koninkrijcks *China* beschreven, en, gelijk d'andere, meer als twintigh jaeren in dit Land geweest heeft, geeft 't selve maer negentien *Graeden* in de breedte, sonder eenige meldingh van de lenghte te doen. Welcke niet boven de twintigh of twee-en-twintigh *Graeden* kan zyn, wanneer men deselve de breedte bynae gelijk wil maecken, gelijk d'andere gedaen hebben.

Volgens deese aenmerckingen soo geeft *P. Ruggieri* 't Koninkrijck *China* in de breedte drie-en-dertigh *Graeden*. *Pater Bouyn* dertigh. *Pater Martinus* *Martini* drie-en-twintigh: En *Pater Semedo* maer negentien.

Wat de lenghte belanghd, *Pater Ruggieri* geeft het gedaghte Koninkrijck twee-en-veertigh: *Pater Bouyn* dertigh: *Pater Martinus* ses-en-twintigh: *Pater Semedo* twintigh of wat meer *Graeden*.

Ondertusschen aght *Pater Semedo*, maer alleen drie regelen nae de geene, waer in hy *China* alleen negentien *Graeden* in de breedte geeft, dit Gewest

even soo groot in sijne wijdte, als geheel *Europa*.

Dienvolgens moest ons *Europa* maer half soo groot als des *Martini*; derde-deel soo groot als des *Bouyns*, en 't vierde deel soo groot als des *Ruggieri* *China* zyn; naedemael *Ruggieri* *China* ontrent viermael, *Bouyns* ontrent driemaal, *Martini* ontrent tweemaal soo groot als dat van *Semedois*.

Dit verschil is soo gantsch grof, datmen 't selve niet kan verfwijgen. Alleenlijk 't Land des *Muscovischen Czaars* in *Europa* is even soo groot als geheel *China*. Behalven 't gedaghte *Muscovien* en Kleyn-*Tartaryen* heeft *Europa* noch ses-en-dertigh *Graeden* (en meer) in de breedte; ruym vijftigh in de lenghte.

Eer wy van dit Hoofdwerck affcheyden, kunnen wy noch aenmercken, dat de *Graeden* der breedte en lenghte in de Kaerten van *Ruggieri* en *Bouyn* qualijck zyn geteckend. Want sy beyde hebben de *Graeden* der breedte en lenghte malkander gelijk gemaeckt. Behalven noch dat de *Graeden* der lenghte op de veertighste en vijftighste *Parallelen* die op den aghtthienden zyn: 't Welck niet zyn kan.

De *Graeden* der breedte zyn malkander allenthalven gelijk, derhalven noemden se *Parallelos*. Doch de *Graeden* der lenghte zyn noyt die van de breedte gelijkmatigh, uytgesonderd onder den *Aequator*.

Alsmen nu den *Aequator* laet vaeren, en tot de *Polis* gaet, soo trecken deese *Graeden* der lenghte sich in op een seckere Maet, en soo veel meer, als soodaenige *Polen* naerder koomen.

Boven den aghtthienden of twintighsten *Parallel*, of *Graed* der breedte, verliefen de *Graeden* der lenghte ontrent 't elfde deel van die der breedte.

Boven den aght-en-veertighsten *Parallel*, of *Graed* der breedte, zyn de *Graeden*:

Graeden der lenghte een derdendeel minder als de *Graeden* der breedte; en boven den tseftighsten, de helft minder. Derhalven doen van den aghthienden of twintighsten *Parallel* af de selthien *Graeden* der lenghte niet meer als vijftien *Graeden* in de breedte. Boven den aght-en-veertighsten *Parallel* gelden de vijftien *Graeden* der lenghte niet meer als thien in de breedte.

Volgens deesen grond kan de mislagh in des *Paters Ruggiery* Kaert lichtlijck gemerckt worden.

Hy vanghd deselve aen in den honderd een-en-twintighsten *Graed* der lenghte, en neemt het eynd in den honderd een-en-taghtighsten; maeckende alsoo tseftigh *Graeden* in de lenghte, staende onder en boven in de Landkaert.

Indien deese *Graeden* tot een evengeelijcke *proportie* waeren gebraght geworden, welckese tegens die van de breedte moesten hebben, in de gedaghte Kaert gevonden werdende; soo sou't getal der *Graeden* niet eenige der selver van onder, en veel meer boven de Kaert vermeerderd zyn geweest. Boven den aghthienden of twintighsten *Parallel* zouden niet tseftigh *Graeden* in de lenghte, maer vier-en-tseftigh: En boven den twee-en-vijftighsten *Parallel* niet tseftigh, maer by de honderd gestaen hebben.

De Land-kaert van *Pater Bouyn* heeft even deselve mislagh: Doch niet die van *Pater Martinus*: 't Zy om dat hem de *proportie* of Evenmaet der lenghte niet met de breedte beter bekend geweest is, als d' andere *Paters*; of om dat sijne Kaerten in *Holland* zyn gesneeden en gedrukt geworden, alwaermen niet weynige Personen vind, welcke met velerley Land-kaerten zyn gewoon om te gaen, en derhalven deese *proportie* van 't een tegens 't ander seer wel hebben weeten waer te nemen.

Maer wy willen nu overgaen tot een andere Betraghtingh, betreffende de *Forme* en grootheyd van eenige Landschappen in *China*.

Leatum, of *Leaotum*, heeft, nae de Beschryviugh van *Purchas*, een vierkant *Figuer*. De lenghte is van ontrent vijftigh Mijlen; de breedte even soo veel.

By *Martinus* is *Leaotum* veel langer van 't Westen nae 't Oosten, dan van 't Snyden nae 't Noorden; als hebbende in de lenghte honderd; in de breedte maer vijf-en-twintigh of dertigh, somtijds oock vijftigh Mijlen.

By *Ruggiery* heeft even deselve *Provincie* *Leaotum* meer als vier-honderd Mijlen in de lenghte, en van vijftigh tot vijf-en-tseventigh, somtijds tot over de twee-honderd Mijlen in de breedte.

By *Pater Bouyn* is dit Landschap dat van *Pater Ruggiery* bynae gelijk; wanneer men maer 't eenige alderwijdst nae 't Oosten geleegene Deel daer van betraght; hebbende twee-honderd Mijlen in de lenghte, en soo veel in de breedte.

Doch deese Aenmerckingen geschieden nae de *Graeden*, welcke de gedaghte *Ausbeuren* haere Kaerten hebben gegeven. Indien men nu deese Kaerten op eene voet en op gelijcke *Graeden* wil brengen, soot al wel een andere Werckingh verschijnen, maer evenwel sulkense malkander niet minder ongelijck en verschillende zyn.

't Landschap *Scianton* by *Martinus* heeft wat minder in 't begrijp als de *Provincie* *Sequin*, of *Honan*, of *Nanquin*, aen welcke 'tselve grensd. Even deselve *Stellingh* heeft oock *Ruggiery* en *Purchas*.

Maer *Pater Bouyn*, seer verr' van deese reeckeningh verschillende, geeft de gedaghte *Provincie* in 't begrijp ontrent

trent
Land
And
Bouyn
mael g
ven aen
d' ande
te geli
maecke

De
tinus,
Canton
derhalf
En ruff
meer a
Van
mentor
Wy
dit Ge
aengem
Fu: D
Hien.

Al d
schrijv
aght;
veel Ce
tie wer

Dit
lijck he
dertuff
in de g
niet ov
veel m
Legh-
kander

In 't
't naef
hoord
Kaert
tal der
de Ce
de H
On
welck
eenste
stinge

trent 't derde of vierde deel van al deese Landschappen.

Anders maect den gemelden *Pater Bouyn*, 't Landschap *Sciensi* drie of viermael grooter als de meelte van des selven aangrenzende *Provincien*; welcke al d'andere dit Landschap *Sciensi* in grootte gelijk, of een weynigh minder maecten.

De *Provincie Uquan* by *Purchus*, *Martinus*, en *Bouyn* sloot aen 't Landschap *Canton*. Maer by *Ruggieri* leghte anderhalf-honderd *Mijlen* daer van daen: En tusschen deese beyde leggen noch meer andere Landschappen.

Van de *Provincien* sullen wy nu koomen tot de *Steeden* in *China*.

Wy hebben geseght dat de *Steeden* in dit *Gewest* op drierley wijs werden aangemerckt. De grootste noemdtmen *Fu*: De middelmatige *Ceu*: De kleyne *Hien*.

Ald' *Autheuren*, welcke van dit Land schrijven, neemen dit onderscheyd in acht; en wijsen aen, hoe veel *Fu*, hoe veel *Ceu*, hoe veel *Hien* in yeder *Provincie* werden gevonden.

Dit moelsten de *Land-kaerten* eygentlijk hebben waergenomen. Maer ondertusschen koomen eenige *Autheuren* in de groote der *Steeden* van yeder soort niet overeen. Andere Schrijvers noch veel minder in haere *Naemen*, *Orde*, *Legh-plaets*, en hoe verr' sy van malkander leggen.

In 't Landschap *Canton*, 't welck ons 't naefte is, en ons alderbest bekend behoorte te zyn, sijn de gedaghte drie *Kaerten* malkander wel gelijk in 't getal der *Steeden* *Fu*, maer niet in dat van de *Ceu*, en noch veel minder in dat van de *Hien*.

Onder de *Fu* (groote *Steeden*) in welckers getal sy niet malkander overeenstemmen, zyn de naemen der *Vestingen*, der *Legh-plaetsen*, en der sel-

ver *distantie* of tusschen-wijde, seer mercklijk verscheyden.

Haeychey by *Martinio* leghd bynae in een gelijcke wijde tusschen *Quancheu* (*Quancou*), de Hoofdstad des Landschaps, en *Caochey*, d' alderwijdst nae 't Oosten leggende *Stad* in de genoemde *Provincie*.

By *Ruggieri* is *Civiceu*, met *Hoeycheu* over-een-koomende, bynae noch eens soo dicht by *Quancou* als by *Ciauceu*, 't welck met *Caocheu* over-een-stemd.

By *Bouyn* is *Hoeychey* vijf of sesmael naerder by *Quancheu*, als *Caocheu*: Voorts zyn *Chaocey*, *Ciauceu*, en *Caochey* een en deselve *Plaets*: Desgelijcks oock *Haechey*, *Hoeycheu* (*Hoeychey*) en *Civiceu* (*Civicey*).

Xaocheu by *Bouyn* leghd even verr' van *Quancheu*, de Hoofdstad des Landschaps, en van *Nanbiun*, zynde d' alderwijdst nae 't Noorden gelegene *Stad* in deselve *Provincie*.

Xaocheu by *Martinus* is tweemaal verder van *Quancheu* als *Nanbung*. *Ciauceu* by *Ruggieri* is driemaal wijder van *Quancey* als *Naniun*. Voorts kan *Ciauceu* by hem niet anders zyn als 't *Xaocheu* der andere.

By *Pater Bouyn* is *Nanbiun* d' alderwijdst nae 't Noorden leggende *Stad* in 't Landschap *Canton*; een weynigh boven den ses-en-twintighsten *Parallel*, of *Graed* der breedte. *Tumcheu*, d' alderwijdst nae 't Suyden leggende *Stad* in de *Provincie* *Hinquam* is een weynigh beneden den gedachten *Parallel*.

Maer genoomen, sy stonden op een even-gelijcke *Parallel*, soo is echter *Nanbung* by *Martinus* wat over den vijfen-twintighsten; *Tumcheu* tusschen den ses en seven-en-twintighsten; wederom *Naniun* by *Ruggieri* een weynigh over den vijf-en-twintighsten: *Iuencey* in 't Landschap *Uquam* over den twee-entertighsten; en dit maect een verschil

fchil van by de twee-honderd Mijlen alleen in de breedte.

Doch wy willen deefe regenftrijdige meeningen ter fijden Stellen, welke niet anders kunnen in aght genoomen worden, als in de fonderlinge Kaerten van *China*, welke meerendeel noch niet in 't light zyn gekoomen; om nu aen te mercken de geene, welke een yeder voor oogten ftaen.

D' *Authenten* zyn niet alleen oneenigh in 't geen de grootte des Koninghrijcks en der Landfchappen in *China*, de Naemen, 't geral en de Legh-plaets der Steeden &c. betreft; maer oock in de *Qualiteyt*, of eygenfchap, defgelijcks in de *ingulariteiten* of byfonderheden der *Provincien* en des Lands.

Semedo vermeld, dat 't Landfchap *Scianfi* met Geberghen is omringhd; welke dit Gewelt in Koorn, en noch meer aen Rijs, noch veel meer aen *Mai* onvruchtbaer maecken. Hier tegens fouden'er foo veel Wijngaerden zyn, dat 't geheele Koninghrijck uyt dit Land met gedrooghde Druyven kan voorfien worden.

Maatinius bericht ons, dat dit Landfchap *Scianfi* niet foogroot is als d' andere (*Purchas*, *Ruggieri* en *Bouyn* maecten 't even foogroot, en noch grooter, als de meefte der omleggende Landfchappen, jae als verfcheydene andere *Provincien* in *China*), doch veel luftiger en gefonder. En of 't wel aen veele plaetsen Berghaghtigh is, foo werd het echter, volgens fijn voorgeven, gebouwd, vermits tuffchen de Geberghen veele Velden leggen. Den Bodem fou allerwegen goed en draghtbaer zyn, voortbrengende een grootte meenighte van Weyr, veel Vee, weynigh Rijs, maer daer tegens veel Hirffe, waer van figh 't gemeene Volck bediend. Oock fouden hier de befte Druyven waffen.

Funan, nae 't verhael van *Semedo*, is

van een groot begriip, doch heeft weynige Waeren, en niets werd daer uyt vervoerd, als alleen de *Materie*, waer uyt men de Kornen of Klootjens der Roofenkransfen maect, van de *Portugeezen Alhambras*, van de *Spaenjaerden Ambares* genoemdt. 't Is een feeckere foort van Amber, doch fleghter als d' onfe.

Martinius bericht ons van de gemelde *Provincie*, dat defelve werd beroemd gemaect door den Adel, door de grootte, door den overvloed, en de meenighte der koftlijke dingen, welke daer in gevonden worden. Werdende derhalven gehouden voor eene der voornaemfte, indien niet in orde, ten minften in treflijkheyd, onder al de vermaerfte *Chineefche* Landfchappen.

Voorts verhaeld hy, dat deefe *Provincie* derijckfte is. Dat het Goud hier verlaemld werd uyt 't Sand der Rivieren. Datmen'er oock vind Rubijnen, Saphieren, Agaten, Paerlen en andere koftlijke Gefteenten. Overvloed is'er van *Mufcus*, *Sijde* en *Benzuin*.

Semedo fteeld 't Landfchap *Scianton* onder den drie-en-twintighften *Grac* der *Pools*-hooghte (hy wil seggen, ontrent onder den ses-en-dertighften; wijl deefe *Provincie* legd tuffchen 't Landfchap *Nanquin*, 't welck hy alreeds heeft gefteeld onder den twee-en-dertighften, en 't Landfchap *Pequin*, van hem kortz hier nae gefet onder den veertighften) en verhaeld, dat het arm en behoefstigh is.

Hier tegens bericht ons *Martinius*, dat de meenighte der Rivieren, der Beeken, en der Meiren den Aerdbodem des gemelden Landfchaps vruchtbaer en feer rijck maken van allerley noodwendigheden; niet alleen van Koorn en Rijs, maer oock van Hirffe, Garft, Boonen en allerley andere Graeneh.

Hier zyn, volgens fijn bericht, fualcke vruchtbaere Velden, dat den

Ooghft

Ooght eens goeden Jaers genoegsaem is voortien andere Jaeren nae malkander; en noch daerenboven andere *Provincien* daer meê voorfien kan. Hy voeght'er noch veel andere Wonderdingen by.

Deese tegenstrijdige meeningen willen wy besluyten met 't Dier, van 't welcke den *Musculus* koomd.

De *Jesuiten Semedo, Martinus, Bouyn* en andere stellen 't in de forme ontrent even soo groot als een Hart; behalven dat het kleynere Hoornen heeft, en sijn Hayr veel bruyner is.

Pater Pantoya, desgelijcks een *Jesuit*, die oock in *China* is geweest, en voor ontrent vijftigh Jaeren verscheydene Kaerten uytgefonden heeft, vermeld (onder de berigten aen *Pater Ludovicus Gusman* gegeven, den staet van *China*, de Seeden der Inwooners, en de *Rariteiten* des Lands betreffende) dat 't Dier, 't welck de *Musculus* geeft, sich vergelijckt met een wilde Kat; en dat der selver Jaght by *Pequing* geschied, alwaer hy sich in 't Jaer 1602. heeft opgehouden.

Nu is'er gewisselijck een seer groot onderscheyd tusschen een Hart, en een wilde Kat.

Marcus Paulus Venetus vergelijckt desgelijcks het Dier, waer van men de *Musculus* bekoomd, by een Kat; en seght, dat het Hayr hard en dick is, gelijk Harten-hayr. Maer ondertuschen sal ick altijd met gevoeghlijckheyd en recht kunnen seggen, dat'er een groot onderscheyd is tusschen een Hart en een Kat, hoe wild deese laetste oock zyn, en wat voor een Hayr sy hebben moght.

ICK vrees, dat het my aen tijd en plaats sou ontbreeken, indien ick noch een gewichtiger swaerigheyd, als de voorgaende, wouaenmercken en verhandelen. Derhalven wil ick, eer ick be-

sluyt, alleen noch besien, of de geen^e gelijck hebben, welcke *Sinarum Regionem & Sericam Regionem*, gelijck oock *Cathay* en *China* voor even 't selve Land houden.

De *Jesuiten* hebben tsekerd eenigen tijd herwaerts gewild, dat al deese Naemen alleen aen *China* behooren.

Doch ick bevinde, dat *Sinarum Regio* en *Serica Regio* alreeds ten tijde van *Ptolomaeus* twee verscheydene Landschappen zyn geweest. Gelijck dan den *Sericus Mons* tusschen beyden leght, en 't eynd is van dien beroemden Bergh, die onder verscheydene Naemen in de lenghte door gantsch *Asia* gaet, 't selve verdelende in twee bynae gelijcke Deelen.

Deesen *Sericus Mons* kan geen anderen, als dien grooten Bergh zyn, welke op den hedigen dagh *China* van *Tartaryen* scheyd. Derhalven sal oock *Sinarum Regio*, leggende tegens 't Suyden deeses Berghs, lichtlijck met *China* over een koomen.

Serica Regio in tegendeel, leggende tegens 't Noorden deeses Berghs, en met *China* niet meer over een konnende koomen, sal over een stemmen met het *Tartarijsche* gedeelte, 't welck over *China* leghd; zynde een deel van *Tartaryen*, 't welck de meeste Geschied-schrijvers en Land-kaerten *Cathay* noemen.

Dat *Sinarum Regio* en *Serica Regio* verscheydene Landschappen zyn, kan noch boven dien bewesen worden uyt *Strabo*, *Stephanus*, en meer andere; welcke desgelijcks twee verscheydene Volckeren van de *Seres* en de *Chinesen* maecten.

Strabo speld wel *Thina*, in plaets van *China*, of *Sina*, doch nae de manier van *Ptolomaeus*; die, als hy de Hoofdstad der *Chinesche* Volckeren haeren naem geeft, desgelijcks in den *Grieksch*en *Text* *Thina* schrijft; 't welck de *Latijnsche* Vertaaler heeft overgeset *Sina*, gelijck

lijk oock den Naem des Volcks.

Stephanus de Urbibus maect oock gewagh van de *Seres* en *China*, als verscheydene Volckeren zynde: En verhaeld, dat de *Seres* zyn *Gens Indica*; welcke *Uranus*, een ouden *Autheur*, gedenckt om 't derde Boeck *Arabicon*.

Voorts doet hy meldingh van de Volckeren in *Sina*, en van de Hoofdstad in *China*; 't welck hy heeft genoomen uyt *Marcianus Heracleotes*.

Nae dat wy nu beweefsen hebben 't onderscheyd tusschen *Serica Regionis* en *Sinarum Regionis*, soo is noch overigh, aen te mercken, of oock de Naem *Cathay* met *China* moght over een koomen.

De *Jesuiten* willen sulcks geloven, wijl eenige uyt haer *Geselschap* vermelden, datse sulcks alsoo bevonden hebben. Doch *Nassir Eddin*, een *Mathematicus* en *Geographus* in *Persien*, door al de Morgenlanden seer hoogh geaght; gelijk oock *Uluus Bejus Cham*, een *Tartar*, hebben van beyde deese Landen gehandelt in haere *Geographie*, uitgegeven in d' *Arabische* Tael.

Buyten twijffel hebben deese beeter kennis van d' Oosterse Gewesten, als eenige in onse Landen.

Sy beschrijven *Chan-Batig*, 't welck gantsch klaerlijk met *Cambalu* over een koomd, welcke Plaets *M. Paulus Venetus* voor de Hoofdstad in *Cathay* houd, datse legghd twintigh Graeden in de Breedte verder nae 't Noorden van *Panju*, welcke Plaets sy houden voor de *Residentie* des Koninghs van *China*. Deese twintigh Graeden *distansie* maecten vijf-honderd *Francoische* Mijlen.

Deese seer groote afgelegenheyd van *Cambalu* in *Cathay*, en *Panju* in *China* toond ons klaerlijk, datmen billijk, *Cathay* en *China* moet houden voor twee onderscheydene Landen.

Daer benevens heeft, 't geen wy uyt

Strabo, *Ptolomaeus* en *Stephanus* hebben genoomen, ons te kennen gegeven, dat *Sinarum Regio* en *Serica Regio* twee verscheydene Landen zyn.

Derhalven men oock, volgens de *Legh-plaets* en *gesteltenis* van al deese Landschappen, billijk behoort te geloven, dat *Cathay* met der Ouden *Serica Regione*, en *China* met der Ouden *Sinarum Regione* over een moet koomen.

Maer laet ons nu weer treden tot onse *Chineesche* Land-kaerten en der selver gewisheyd.

'k Heb deese *Aenmerkingen* dienswegen opgesteld, om yeder te mogen toonen, datmen sigh op de berigheten, welcke van verre Landen koomen, niet altyt juyft seckerlijk heeft te verlaeten.

Indien deese *Paters*, zynde uyt de beroemdste *Societeit* in de *Christenheyd*, in welke ontrent deese dingen 't grootste getal der geschickte Schrijvers onses tijds werden gevonden, nae datse soo lange Jaeren in *China* waeren geweest, 't Hof besightighd, met de geleerdste Lieden omgegaen, en detreflijkste *Oironden* des Lands by een vergaederd hadden, welke, gelijkmen voor gantsch gewis houd, aldaer gantsch sonderlingh en nauwkeurigh-net souden zyn: Indien, hersegg' ick, deese Vaders *Jesuiten* sulcke verscheydene en dickmael 't eenemaal tegens-eenstrijdende meeningen hebben in de beschrijvingh van soodaenige saecken, welcke haer gantsch bekend behoorden te zyn, wat seekers hebben wy dan te vermoeden ontrent 't geen men ons bericht van eenige Landschappen, welckers Naemen men nauwlijcks kend; en daer noch *Burgerlijke Politie* noch goede konsten in swangh gaen.

Wy willen evenwel (seggh onsen *Autheur*) tot verschooningh deeser *Jesuiten* stellen (wyl haer voornaemste oogh-

ebben
even,
twee

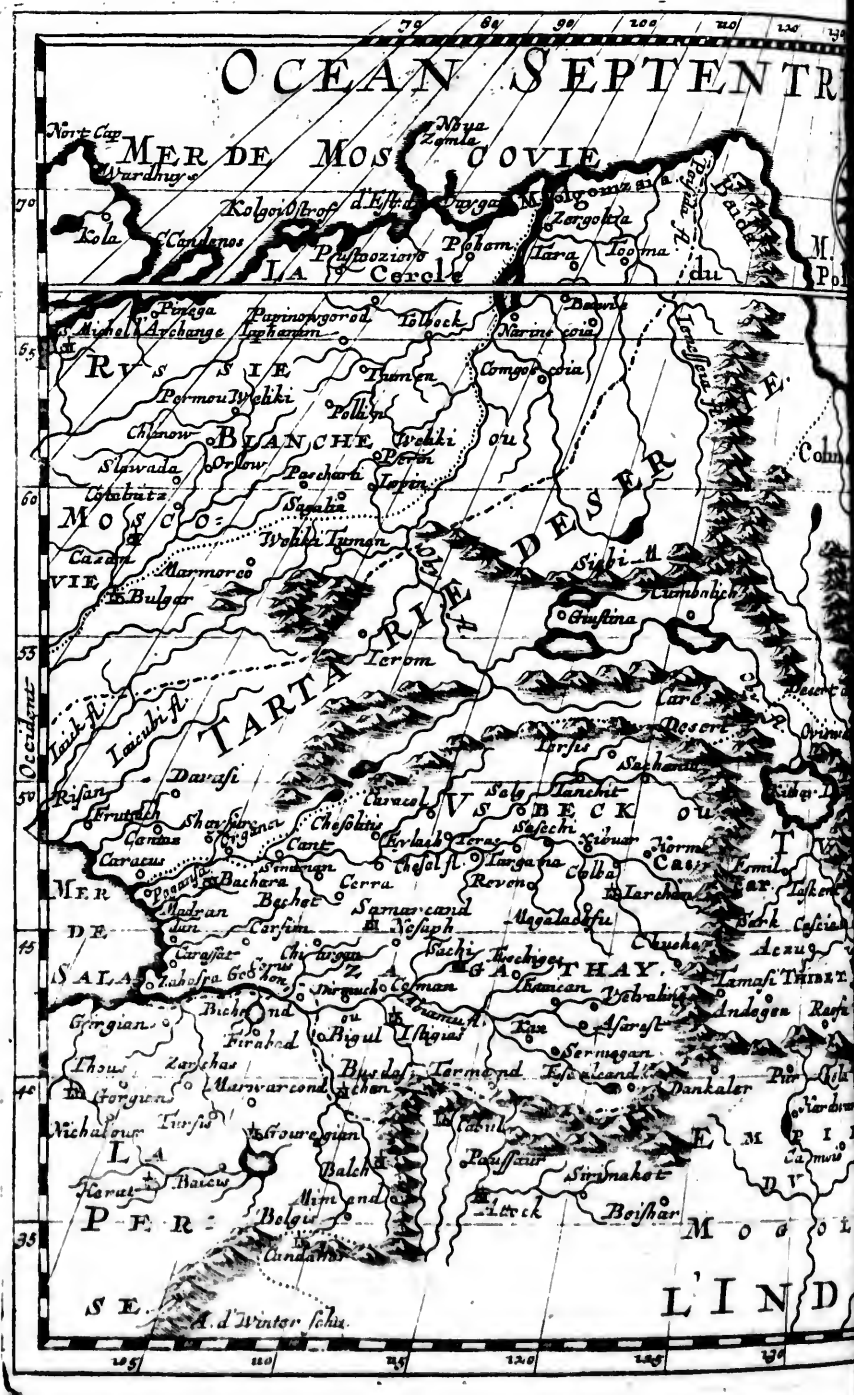
ens de
deefe
re ge-
Serica
n Sima-
en.

en tot
der sel-

diens-
mogen
ghen,
, niet
e ver-

myt de
nbeyd,
groot-
rs on-
datfe
en ge-
de ge-
e tref-
u ver-
kmen
ntfch
ouden
aders
kmael
mee-
h van
ntfch
feec-
n on-
eeni-
emen
noch
nften

onfen
er fe-
emite
oogh-

ONAL.

LA GRANDE
TARTARIE

Par le Sr Sanson d'Abbeville...

Geographie du Roy

DE TAR
Arctique

RIE. Bargu

Ciorza. 2. S

Barb A I E

ona. *Carta* *Alf. M.*

Naiman Molair.

Naiman.

ibi. { Stin Desert...

gruz. Belgian

From

Gayte

Sachon Sugar Ring

CHES

Ci artiam

LETTERS

Sanseverino

Carazan

Isaac da

140 145

CHINESE

Eschelle de 600 M. Par Geometrie.

60 120 180 240 300 360 420 480 540 600

ooghm
ringh
doms in
de Ber
gegeve
deefes

T

Volga e
af-iche
tse, d
van't S
Caspisc
gen Ca
scheyd
gelegen
Noord

Syn
sten G
honden
der ler
Hemiss
den vi
tot de
ventig
kende

Asia.

Die
thien-
nae 't
honde
No or
Dit
gema

ooghmerck meest is geweest d' invoe-
ringh en bevoorderingh des *Christen-*
doms in China) datse haere Kaerten, en
de Berighen, ons daer van door haer
gegeven, uyt verscheydene Schrijvers
deeses Lands hebben genoomen, die

deselve nae haere Geschicktheyd meer
of min rightigh aen den dagh hebben
gegeven. Ondertusschen weeten wy nu
beeter, als men ons voor deesen heeft
willen wijs maecken, hoe 't hier meê
gelegen is.

TARTARYEN.

Tartaryen neemt voor sigh
in het op 't wijdste nae 't
Noorden geleegene Deel
in geheel *Asia*; en streckt
sigh uyt van 't Westen na 't

Oosten, van de Rivieren
Volga en *Oby*, welke 't selve van *Europa*
af-icheyden, tot aen de Zee-Enghte van
Jesso, die 't van *America* af-sonderd: En
van 't Suyden nae 't Noorden, van de
Caspische Zee; de Rivier *Gehon*, de Ber-
gen *Caucasus* en *Ussonte* af, welke het
icheyden van de wijdst nae 't Suyden
gelegene Deelen van *Asia*, tot aen de
Noordsche Ys of *Soytische Zee*.

Syne Lenghte is van den tnegentigh-
sten Graed aen deese sijde, tot op den
honderd-taghtighsten aen geene sijde
der lenghte; 't welck de helft onses
Hemispherii is: En sijne breedte van
den vijf-en-dertighsten of veertighsten
tot den tseventighsten of twee-en-tse-
ventighsten Graed der breedte, maec-
kende de helft der breedte van geheel
Asia.

Dienvolgens sou 't begriip zyn vijf-
thien-honderd Mijlen van 't Westen
nae 't Oosten; en van seven tot aght-
honderd Mijlen van 't Suyden nae 't
Noorden.

Dit Gewest leghr gantschlijck in den
gemaectighden Hemels-Kreytz. Maer

vermits evenwel de verrste nae 't Suy-
den gelegene Deelen alreeds in 't mid-
den der gedaghte gemaectighde Lucht-
streeck leggen, en 't overige sigh uyt-
streckt tot aen de koude of bevroorne:
Oock de wijdste nae 't Suyden leggende
deelen bynae geduerigh op de Suydlijc-
ke sijde van hooge Bergen zyn om-
ringhd, welke de hitte tegens 't Suy-
den, en de koude tegens 't Noorden te
rugg' houden; soo kunnen wy seggen,
dat *Tartaryen* doorgaens een veel meer
koude als gemaectighde Lucht heeft.

De Naebuere der *Tartaren* zyn de
Muscovitsers tegens 't Westen, de *Per-*
sianen, *Indianen* of *Mogols*, en de *Chi-*
neesers tegens 't Suyden. 't Overige
werd van de Zee omringhd; en van 't
selve hebben wy seer weynige kennis tot
noch toe bekoomen.

Eenige stellen de Zee-Enghte by
Anian tegens 't Oosten, welke het van
America: Andere de Zee-Enghte by
Jesso, die van 't Land of Eyland *Jesso*,
gelegen tusschen *Asia* en *America*, sou
af-sonderen; gelijk wy naederhand
in de Beschrijvingh van *Japan* sullen
aenwijfen. Noch andere neemen de
Noord-Zee op d' eene, wederom an-
dere op een andere wijs.

De Naem *Tartaryen* is vermoedlijck
genoomen van de Rivier, en van 't

Quartier, of de Tartarijche Horde; van waer deefe Volckeren zyn gekoomen; al de deelen van *Asia* doorftroomt, en figh alfoo bekend gemaect hebbende.

Andere meenen, dat deefen Naem fou zyn ontfiaen van *Tatar*, of *Totar*, bereeckende op 't Syriſch een Overblijffel, of *Aghierlaetingh*; wijlle 't daer voor houden, dat de Tartaren zyn d'overgeblevene van de Joden uyt de thien Stammen die van *Salmanaffar* nae *Meden* wierden gevoerd: Men moeft hier by doen, dat naederhand deefe thien Stammen uyt *Meden* in *Scytien* waerengekomen, gelijk van eenige der Oude is aangemerckt geworden.

Dit zy nu foo 't wil, dit is feecker, dat de *Persianen* noch op den hedigen dagh dit Land *Tatar*, en de daer in woonende Volckeren *Tatarons* heeten. De *Chineefen* noemenſe *Taguis*.

Ick verdeel gantsch *Tartaryen* in vijf Hoofd-deelen, naementlijk, in *Woest-Tartaryen*: *Usbeck*, of *Zagathay*; *Turqueſtan*: *Cathay*; en 'teygentlijk *Tartaryen*:

D'eerſte en laefte deefen vijf Deelen leggen alderwijdſt nae 't Noorden. Sijn *Barbariſch* en onbekend. D' andere drie leggen wijdſt nae 't Suyden: Syn gemanierder en beeter bekend, wyl daer in veel ſchoone Steeden zyn, in welke een grooten Koophandel werd gedreven.

WOEST-TARTARYEN.

Woest-Tartaryen koomd over een met 't Oude *Scytia intra Imaum*. *Usbeck*, of *Zagathay*, met 't Oude *Baktriana*, en *Sogdiana*.

't Zyn wel beyde nieuwe Naemen; doch hebben, mijns bedunkens, noch

yet van d' Oude aen ſigh behouden, wyl'er eenige over-een-komingh iſtuſchen *Sogdiana* en *Zagathay*, tuſſchen *Baktriana* en *Usbeck*.

Turqueſtan vergelijckt ſigh met 't Oude *Scytia extra Imaum*. *Cathay* met *Serica Regio*.

Wat 't eygentlijke *Tartaryen* betreft, 't ſelve is d' Oude onbekend geweest; of 't heeft ingehad de wijdſt nae 't Noorden gelegene Deelen der beyde *Scytien*.

Woest-Tartaryen werd tegens 't *Wefſten* begrenſd van de Vloeden *Volga* en *Oby*, welke 't ſelve van *Muſcovien* afſonderen. Tegens 't Ooſten van den Bergh *Imao*, die 't ſelve afſcheyd van 't rechte *Tartaryen* en *Turqueſtan*. Tegens 't Suyden van de *Caspifche* of *Tabareſtanſche Zee*, van de Rivier *Cheſel*, en van eenige Bergen, welke aen den *Imaum* ſtooten, en dit Geweſt van *Usbeck* of *Zagathay* ſcheyden.

't Geheele Land is bewoond van Volckeren, of Stammen, welkeſe *Horden* noemen: Vermitsſe bynae gantsch geen Veſtingen of beſlootene Plaetſen hebben: En in deefe weynige begevende ſigh niet, voor dat de nood haer daertoe dwinghd; want ſy hebben geen feeckere of beſtendige Wooningen; maer ſwerven en ſtroopen geduerigh gintsch en herwaerts; voerende met ſigh haere Wagenen, Tenten, Huysgenooten, en voorts alles warſe hebben.

Nergens laetenſe ſigh neer, als ter plaetſen daerſe ſchoone goede Weyden voor haere Beefſten vinden; wijlle ſigh aldermeeft bevljtigen op de Vee-vokingh; daer nae oock op de Jaght en den Oorlogh.

Even om deefe oorſaek werd dit *Tartaryen* genoemd 't *Woefte*. Onder haere *Horden* is die van *Nagaya* een der alderberoemdſte: Doch deſelve geeft eenigen

eenigen Tribuit aen den Groot-Vorst van *Muscovien*; dien oock een gedeelte van dit Woest-Tartaryen toebehoord.

USBECK of ZAGATHAY.

Dit Gewest streckt sich uyt van de *Caspische Zee* af tot aen *Turquestan*. En dan wederom van *Persia* en *India* tot aen Woest-Tartaryen.

't Neemd in alles wat legdh op de Rivieren *Chefel*, voortijds *Taxartes*; en *Gebon*, of *Albiamu*, voor deelen *Oxus* genoemd.

De hier woonende Volckeren zyn de Hooflijkste en geschickte onder ald' Occidentalsche of Westersche Tartaren. Gelyckie dan oock een grooten Handel met de *Persianen* drijven; welckers Onderdanen sy somtijds geweest zyn: Doch oock dickmael haere Vyanden: Mee-nighmael hebben se oock met haer geleeft in een seer goed verstand: Desgelijcks met d' *Indianen*; met welckese oock nu en dan eenigen Strijd hebben: En dan met *Cathay*, derwaerts sy brengen en verhandelen haer *Manna*, 't welck seer hoogh geaght werd; Sijde daer tegens neemende; welckese onder haer verarbeiden, en dan 't gewerckte in *Muscovien* verkoopen.

Deschoonste en voornaemste Steeden in dit Gewest zyn *SAMARCANDA*, *BOCHARA*, en *BADASCHIAN*; gelyck oock *BALCK*, nae de meeningh van sommige. Doch ick stel deese Plaets in *Chorasan*, 't welck de *Chams* van *Usbeck* tot verscheydene maelen toe in haere Handen hebben gehad.

Badaschian legdh desgelijcks op de Grensen van *Chorasan*. *Bochara*, of

Bachara, is de Geboorte-plaets geweest van *Avicenna*; eenen der beroemdste *Philosofhen* en Genees-meesters, welcke in geheel Oosten wierden gevonden. Soo is oock *Samarcanda* de Geboorte-Stad van den Grooten *Tamerlan*; welcke hy verrijckt heeft met den schoonsten Buyt uyt *Asia*; daerenboven oock verciert met een beroemde *Academie*, welcke noch hedensdaeghs by de *Mahometanen* in aghtingh is.

TURQUESTAN.

Turquestan leght ten Oosten van *Usbeck* of *Zagathay*: Tegens 't Westen van *Cathay*; Tegens 't Noorden van *Indien*, en tegens 't Suyden van 't eygentlijk soo genoemde *Tartaryen*.

't Werd wederom verdeeld in eenige Koninghrijcken; onder welcke de bekendste zyn *Cascar*, *Cotan*, *Cialu*, *Ciar-chian*, *Thibet*, &c.

Een gedeelte haerer Hoofd-steeden voeren deselve Naemen. Doch eenige stellen *Hiarchan* in plaats van *Cascar*, en *Turon*, of *Turphon*, voor *Cialu*; als Hoofd-steeden van beyde deese Koninghrijcken.

't Koninghrijck *C A S C A R* is 't rijckste, vrugthbaerste en 't alderbest-bebouwdste onder allen.

CIARCHIAN (anders *CIA-CIAM*) werd voor 't slechtste en gantsch Sandigh gehouden. Onder-tusschen evenwel heeft het veel *Tasspis* en *Cassidonijs* (anders *Chalcedonijs*). Gelyck 't Koninghrijck *Cascar* hier tegens heeft een grooten overvloed van seer voortreffelijke *Rhabarbar*.

De Koninghrijcken *C O T A N* en *C I A L I S* hebben Koorn, Wijn, Vlasch, Hennip en Boomwol.

THIBET legdh d' *Indiansche Mogols* alder-

aldernaest, in de Gebergten *Imavi*, *Caucasi* en *Ussane*. Men vind hier seer veel wilde Dieren, Muscus en Kaneel. D' Inwooners gebruycken Corallen in plaets van Munt.

De Berigheten, welcke ons van daer zyn toegekoomen in de Jaeren 1624. en 1626. hebben 't soo groot en rijk gemaect, datse 't selve met *Cathay* hebben willen vermengen.

Doch andere Berigheten van 't Jaer 1651. maecten'er een seer oud en geduerigh met Sneeuw bedeckt Land van. Houden den daer over regeeren den Koningh voor *Barbarisch*, en niet soo maghtigh, als dien van *Serenegar*, zynde maer alleen een *Rahia* onder den Grooten *Mogol*. Soo weynigh seeckerheyd kanmen trecken uyt al deese Verhaelen.

CATHAY.

Cathay is 't alderwijdst nae 't Oosten gelegene Deel in geheel *Tartaryen*. 't Stoot tegens 't Westen aen *Turquestan*: Tegens 't Suyden aen *China*: Tegens 't Noorden aen 't reghte *Tartaryen*: En tegens 't Oosten aen de Zee-Enghte van *Jesso*.

Eenige houden 't daer voor, dat geheel *Cathay* toebehoord aen een eenigen *Monarch*, of Keyser, diense *Chan*, of *Ulcan*, of den Grooten *Chan* noemen; diense aghten voor eenen der grootste en rijkste Vorsten des Werelds.

Andere reekenen'er verscheydene Koningen in, doch gesaementlijk den Grooten *Chan* onderworpen.

Dit Land werd seer dickmael besoght. 't Is gantich vrughtbaer, en praghuigh gebouwd: Heeft oock overvloed van alles wat het soumogen wenschen.

De daer in gelegene Hoofd-stad is *Cambalu*, hebbende thien (andere

vermelden twintigh) Mijlen in 't begriip. Men geeft deselve noch twaelf groote Voorsteeden toe, en tegens 't Suyden een seer praghtigh Koninghlijk Pallays, desgelijcks van thien of twaelf Mijlen in den Omkreytz.

Allerley *Tartaren*, *Chineesen*, *Indianen*, en *Persianen* drijven in deese Stad een seer grooten Koophandel.

De beroemdste Koninghrijcken of Deelen in *Cathay* zyn *TANGUTH*, welckers Hoofd-stad is *CAMBION*. Hier houden de reysende Kooplieden sijn op, vijn haer niet toegelaeten werd verder voort te trekken. Dit Koninghrijck heeft seer veel *Rhabarbar*.

TENDUC, met sijne Hoofd-stad van een gelijcken Naem, leverd veel Goud en Silver-Laecken; Sijde, en Camelotten. Men houd het daer voor, dat den beroemden *Priester* of *Paepzan* in dit Gewest gewoond heeft: Gelijck hier dan noch een bysonderen en *Christlijcken*, doch *Nestoriaenschen*, en den Grooten *Chan* onderdaenigen Koningh heerscht.

TAINFUR is genoegsaem bekend, wegens 't groot getal der daer in woonende Volckeren, de voortreflijckheyd der aldaer wassende Wijnen, en de goedheyd der hier gemaect werden de Wapenen.

Voorts verhaelen alle Reyfegers seer wonderlijcke dingen van de Hoogheyd, Maght en Praght deeses Grooten *Chans*: Van de wijd uytgestrecktheyd sijner Landen: Van de Koningen, welke hem zyn onderworpen: Van de velerley Gesanten, die sijn geduerigh aen sijn Hof bevinden: Van de groote Eerbiedigheyd welke men hem beetoond; en van d' ongelooflijke meenigte Soldaten, welke hy kan by een brengen.

Doch dit Gewest is soo verr' van *Europa* afgeleegen, dat wy sulcks swaerlijck hebben

hebben können geloven : Tot da y
in 't Jaer 1618. sijne Maght heeft laeten
blijcken , vermits hy de Zee-haven en
Pas des beroemden Berghs en der Muer,
welcke *Tartaryen* van *China* scheid , in-
genomen ; een groote meenighre Sol-
daren in 't gedachte Koninghrijk ge-
braght ; de schoonste Steeden en bynae
alle Landschappen van *China* inge-
nomen , en geplonderd , den *Chineschen*
Keyser tot de vlucht nae *Canton* ge-
dwongen , en hem daer toegebraght
heeft , dat hy niet meer als een of twee
sijner Landschappen noch besaf.

Doch de Berigten van 't Jaer 1650.
vermelden , dat de Keyser van *China*
sijne meeste *Provincien* weer heeft ver-
overd.

't RECHTE TAR- TARYEN.

't **R** Echte en Oude *Tartaryen* leghd
onder al de Deelen van *Tarta-
ryen* , in 't gemeengenoomen , ten wijd-
sten nae 't Noorden ; en is dienvolgens
't koudste , onbebouwdfte , en *barbaer-
ste* onder ald' andere gedeelten.

Evenwel is dit het Gewest , waer uyt
de *Tartaren* in 't Jaer des Heyls 1200.
zyn afgekoomen : En nae datse sich
hadden meester gemaect van de les
haer naestgeleegene *Horden* , soo heb-
bense sich voorts bekend doen worden ,
brengende haere *Wapenen* en Heer-
schappy in de grootste en schoonste Dee-
len van *Asia*.

Dit is desgelijck 't Gewest , derwaerts ,
gelijck veele meenen , d' overgeblevene
van de thien Stammen *Israëls* zyn ge-
koomen , nae datse in *Meden* waeren
weggevoerd.

Sommige vermelden , dat aldaer
noch worden gevonden de Naemen

Dan , *Nephtalim* en *Zabulon*. Doch
ondertusschen kanmen in een onbekend
Land lichtlijck naemen nae *sijn* gelieven
verdighen.

De Koninghrijcken , Landschappen ,
of *Horden* , *MONGUL* , *BARGU* ,
TARTAR en *NAYMAN* , zyn
aldermeest bekend. Eenige Schrijvers
stellen daer oock in *GOG* en *MA-
GOG* ; welcke andere plaets geven
tusschen 't Rijk des Grooten *Mogols* en
China. Dit soudan zyn nae *Mang* toe ,
boven 't Meir van *Chiamay*.

De voornaemste Rijkdommen van
Tartaryen bestaen in haer Vee , en Vel of
Peltzwercken : Onder welcke men in-
sonderheyd seer hoogh aght de witte
Beeren , swarte Vosschen , Marders en
Sobelen. By nae al d' Inwooners zyn
Vee-Harders.

Sy leven van Melek en Vleesch , waer
van sy een grooten overvloed genieten.
Over Koorn en andere Vrughten be-
kommerense sich seer weynigh , en kon-
nendeselve wel missen. Kortlijck , sy
leven noch hedenfdaeghs op d' oude
Scytische manier.

Eenige onder haer hebben Koningen :
Andere leven op de wijs van *Horden* , of
Geselschappen. Meerendeel zynse den
Grooten *Chan* van *Cathay* onderwor-
pen.

Byvoeghsel.

D E Verdeelingh deeser Rijcks werd
van vericheydene Schrijvers ver-
icheydenlijck gedaen ; doch wy
laeten 't by 't geen onsen *Auteur* daer van
heeft opgesteld. Alleen sullen wy yet wey-
nighs hier byvoegen van der *Tartaren* oude
en oock laeter Seeden.

Die wy nu *Tartaren* noemen , waeren
voortijds gesamentlijck begreepen onder
den

den naem van *Scyten*. Sommige der selver woonden aen deese, andere aen geene sijde des Berghs *Imai*. Door haere Dapperheyd hebben sie soo veele Landschappen vermeersterd, dat sie een seer groot Rijk opreghteden; en door de gantsche Wereld vermaerd wierden.

Noyt zynse verwonnen geweest, maer hebben in tegendeel de Heyren der maghtigste Koningen ondergebraght: *Darius* sloegen sie op de vlucht. 't Gantsche Leger van *Cyrus* hebben sie vernietighd, aengeleyd werdende van een Vrouw. Noyt hebben de *Romeynen* haer onder haer algemeen Jock gebraght.

Sy leefden sonder Wetten, alleen nae de Wet der Natur. De Dieftal was by haer gantsch vervloecht. En derhalven wierden soo weynige Dieven onder haer gevonden, dat sie haer Vee noyt in eenige Stallen beslooten, maer op 't vlacke Veld lieten weyden. Goud of Silver had geen gebruyck by haer. Haer Voedsel naemense van Melck en Honigh. De Vellen der wilde Dieren dienden haer tot Bekleedingh tegens de Koude. Haere Gevangene in den Oorlogh braghtense om 't leven, begroeven 't Bloed, en moesten de Hoofden aen den Koningh leveren, indiens deel aen den bekomenen Buyt wilden hebben.

Onder haer' Afgoden was de Godin *Vesta* d'opperste. Daer nae *Jupiter*, en *Tellus*, welckese de Vrouw van *Jupiter* meenden te zyn. Oock aenbaedense *Apollo*, de Hemelsche *Venus*, *Mars* en *Mercurius*. Evenwel righteden sie maer alleen *Mars* Tempelen en Altaeren op. Aen deese offerdense 't honderdste deel van den Oorloghs-buyt. D' offerhanden aen d' andere bestonden uyt Beesten, insonderheyd Paerden.

Als haeren Koningh quam te sterven, soo maecktense een diepe Kuyl, zynde vierkant. Daer nae trocken sie 't Ingewand uyt 't Lijck, leggende eenige wel- rieckende Speceryen in de plaats. Dit gedaen zynde, soo nacyden sie den Buyck weer toe. Leyden 't doode Lijchaem op een Wagen, en sonden 't van 't seue Volck tot 't andere, om geëerd te worden. Ondertusschen kloofden de Hovelingen, ten teeken van rouw, d' Ooren

op; sneeden haer Hayr af; prickelden haere Neusen, soo dat'er 't bloed uytliep, en doorboorden haere Linckerhand met een Pijl. Sommige beroofden sich oock wel van haer Armen.

't Lijck aldus door al de Landen der Koninghlijke Heerschappy gevoerd geworpen zynde, soo wierd het gelaten in 't wijdst-afgelegene Gewest des Rijcks; alwaer 't in een toebereyd Graf begraven wierd. Daer rondom wierden gestoocken Lancien en lange Stocken, met roedekens daer op. By hem wierdt geleght eene der *Concubijnen*, die hem in sijn leven Liefst was geweest. Vermits hy oock in d' andere Wereld Dienaeren van noden had, soo wierden over sijn Graf gedood een Kamerlingh, Schencker, Kock, Stal-Kneght, nevens sijn Lijf-Paerd. Deese alle wierden, met eenigen Huysraed, niet verr' van 't Koninghlijk Lijck begraven.

De heden daeghsche *Tartaren* zyn middelmatigh van Statuer, en hebben groote Oogen, vry uytspuyende, bedeckt met groote Ooghleden. Geswind zynse te Paerd, maer geven quaede Voet-kneghten. Wanneer sie singen, soo hoorden men een *Melody*, als of een deel Wolven onder malkander huylde. Tot de Tovery zynse gantsch seer genegen. Honden en Katten werden van haer gegeten. Oock braedense wel eenen Gevangenen, en maecken van haeren Buyck sijn Graf. Gantsch morsigh zynse ontrent haer Eeten en Drincken. Noyt wasschen sie haere Handen. Haeren daeghlijkschen Dranck is de Melck van Moeder-Paerden.

Soo gantsch gierigh zynse, dat sie noyt een Beest sullen slaghten, om t' eeten, soo langh het gesond is, en noch leven kan; maer altijd waghtense, tot dat het kreupel, sieck, of soo oud is, dat het niet meer voort magh.

Als se de Zege hebben bevoghten, soo misbruycken sie deselve schandlijck; want sy spaeren niemand der Gevangene, noch oude, noch jonge, noch Vrouwen noch Kinderen, maer dooden alles, behalven Wercklieden, welckese gebruycken willen; of tot haeren arbeyd van nooden hebben; of tot Slaven begeeren te verkoopen.

In 't Zegel des Grooten *Chans* staan deese woor-

woorden
HEME
OP A
DE K
MENS

Camb
andere
tijds ged
nae 't ge
vierkant
Poffang
en-twin
't berigh
ten is tw
Voortlee
ngen en K

Onaer
Lught h
vloed van
voort.

Sijde, R
voorts al
houd van
soo groot
de Groo
Moeder-
Melck hy

D

D

gintsch

woorden: GOD (Heerscht) IN DEN
HEMEL: CHUICHUCH CHAM
OP AERDEN. DE KEYSER IS
DE KRAGHT GODS EN DER
MENSCHEN.

Cambalu, de Hoofd-stad van *Cathay* (van
andere genoemd, *Cambalusu*) heeft eer-
tijds gedraegen den naem van *Ilfedon Serica*,
nae 't getuygenis van sommige. 'S is in 't
vierkant gebouwd, gelegen op de Rivier
Polsangi; hebbende in den Omgangh vier-
en-twintigh *Italiaensche* Mijlen, volgens
't bericht van D. T. V. Y. 't Getal der Poor-
ten is twaelf, en soo veel oock dat van de
Voorsteeden, waer in allerley Vreemdelin-
gen en Kooplieden by malkander woonen.

Onaengelen 't Land *Cathay* een koude
Lught heeft, soo brenght het echter over-
vloed van Rijs, Rogge, en andere Vrugten
voort. Oock is hier veel Goudt, Silver,
Sijde, Rhabarbar, Muscus, veel Vee, en
voorts alles wat tot des Menschen onder-
houd van noden is. 't Getal der Paerden is
soo groot, dat sommige hebben geschreven;
de Groote *Cham* onderhield thien-duysend
Moeder-Paerden van witte Verwe, welckers
Melck hy dronck.

De Lught is hier nae seer getemperd.
Schracklijcke Donderclaegen werden hier
gehoord; vreellijcke Blixemen gesien, soo
dat de Menschen van vrees bynae dood blij-
ven. Nu is 't hier onverdraeghlijck heet.
Stracks daer nae even soo koud, door 't val-
len van meenighvuldige Sneeuw. Hier
waeyen oock geweldige Winden; somtijds
soo kragtigh, datse een Man in vollen loop
te Paerd weerhouden, of oock wel ter aer-
den werpen. 's Winters regend het hier noyt,
en in de Somer seer selden; oock soo wey-
nigh, dat dickmael d' Aerde nauwlijcks
daer van bevooghtighd werd.

Men vind hier een soort van Steenen, wel-
cke branden; en van welcke men Vyeren
stoockt, gelijk in *Holland* van de Turf.

In de *Provincia Canichu* is een Meir, waer
in overvloedigh veel Paerden werden gevon-
den. 't Landschap *Tundec* heeft seer rijcke
Goud en Azuur-Mijnen. 't Land *Thebet* is
Moerasligh, vol Bosschen en wilde Becsten.
Kaneel vindmen hier in overvloed. De ver-
dere beschrijvingh dees Gewelts kan de
Lezer vinden in onse meergedaghte *Curieuse*
Aenmerckingen.

D'E Y L A N D E N

V A N

A S I A.

De Eylanden van *Asia* zyn
niet min in getal, niet
min groot, niet min rijk
en bewoond, als eenige
in de gantsche Wereld
zyn moogen. Sy leggen
gintsch en herwaerts verstroydt in de

groote *Orientealsche* of *Indiansche* Zee,
en de meeste om *Indien* heenen.

'k Verdeel deselve in vijf Deelen, en
noem d' Eylanden van *Japon* de geene,
welcke tegens *China* Ooltwaerts leggen.
De *Philippijnsche* Eylanden de sulcke, die
leggen tegens *China* in 't Suyd-Oosten.

D d

De

De *Moluckische* Eylanden, welckemen vind Suydwaerts van de *Philippijnsche*. D'Eylanden van *Sonde*, welcke Westwaerts van de *Moluckische* zyn gelegen.

Voor 't vijfde Deel reecken ick *Ceylan* en de *Maldiven*, leggende ten Oosten en Suyd-Westen van 't Voorgeberght *Comori*; zynde d'uyterste Spits of Hoeck van *Malabar*.

Daer zyn noch veel meer Eylanden, welcke tot *Asia* behooren, doch met deese niet te vergelijken. Oock hebben wy defelve, daer 't de gelegentheyd heeft willen lijden, te pas gebraght, en kortlijck voorgesteld.

D'Eylanden van *Japon* leggen aen deese sijde van de *Tropicus Cancri*. De *Philippijnsche* tusschen deesen *Tropicus*, en de *Linie Aequinoctiael*. De *Moluckische* Eylanden, d'Eylanden van *Sonde*, en de *Maldivische* leggen om deese *Linie* heen, als men sich van 't Oosten nae 't Westen keerd.

D' EYLANDEN

V A N

J A P O N.

WY noemen 't Eyland, of d'Eylanden van *Japon*, een seeckere Verfaemelingh van veele verscheydenne, groote, middelmatige en kleynere Eylanden, leggende van *China* af nae 't Oosten, bynae honderd Mijlen weghs daer van daen. En derhalven bevindense sich aen geene sijde des alderverrft nae 't Oosten gelegenen deels onses vasten Lands.

Sy hebben gesaementlijck in de lenghte seven of aghmael honderd-duysend *Geometrische* Schreeden, of drie-honderd gemeene *Franische* Mijlen van 't Westen

nae 't Oosten. Wederom van 't Suyden nae 't Noorden honderd, tweemael honderd. somtijds oock driemael honderd duysend *Geometrische* Schreeden, of veertigh, vijftigh, tseftigh, somtijds oock honderd *Franische* Mijlen in de breedte.

Onder deese Eylanden zyn'er drie aensienlijke, 't eene seer groot, de twee andere middelmaetigh.

Al d'andere zyn tegens deese kleyn, en behooren tot een van deese drie.

't Eerste Eyland, zynde veel grooter als de twee andere, werd van ons geheeten *Japon* of *Japan*; maer van d'Inwooners *Hippon* of *Nippon*; beteekende, Oorsprongh des *Lights*, of der Son. Een Naem, welcke dit Gewest eygentlijck behoord, wyl 't in geheel *Asien*, of dit ons Werelds-deel, tegens den Opgangh van de Son leghd.

't Andere Eyland is genoemd *Ximo*, dat is, Laegh Landt, of oock *Saycock*, dat is, negen Koninghrijcken. 't Derde *Tokoesi*, of *Chicock*, soo veel als vier Koninghrijcken.

Men moet boven dien aenmercken, dat deese drie groote Eylanden door verscheydenne *Canalen* zyn afgesneden, welcke defelve verdeelen in verscheydenne Eylanden.

Maer vermits deese *Canalen* seer engh zyn, soo werden deese Deelen, in aenmerckingh en opsight der andere, voor aenstootende stucken gehouden, daer de *Canalen* of Zee-armen, welcke haer verdeelen, veel breeder werden gevonden.

Onder deese drie Eylanden heeft alleen 't eerste twee-honderd vijftigh Mijlen in de lenghte van 't Westen nae 't Oosten: In de breedte dertigh, veertigh, vijftigh, en somtijds honderd Mijlen.

't Tweede heeft vijf-en-tseventigh Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden. 't Derde

Suyden
eemael
el hon-
ceden,
, som-
ijlen in

er drie
de twee

kleyne
e.

grooter
ons ge-
n d' In-
tecke-
of der
Gewest
geheel
tegens

Xima,
aycock,
t Der-
als vier

rcken,
n door
eeden,
fthey-

r engh
in aen-
voor
laer de
e haer
gevon-

eft al-
h Mij-
nae t
veer-
onderd

entigh
orden.
Derde

't D
't W
van
den
len
I
fer
kou
stel
wo
da
me
de
ken
I
hin
ald
de
vru

ren
die
ve
nie

an
foe
't
ga
len
w
w

ha
w
en
m
D

E
gl
vo
ta
fl
d
d

'tDerde vijfth of tſefth Mijlen van 't Weſten nae 't Ooſten. De breedte van beyde deeſe laeſt-geſtelde Eylanden is niet meer als ontrent de helft der lenghte.

De geſteltenis en gemaetigheyd deeſer Eylanden ſou veel meer warm als koud zyn. 't *Temperament* van 't eene ſtelmen gelijk te mogen gehouden worden met dat van *Andalasia*, *Granada*, en *Murcia* in *Spaenje*; van 't andere met dat in *Sicilien* by *Italien*; van 't derde met dat in *Creta* of *Candia* by *Griekenland*; 't welck ſeer goed is.

Evenwel werdmen gewaer, dat de hitte en koude, yeder op ſijnen tijd, aldaer overmaetigh is. Niettemin is de Lucht hier geſond, en den Bodem vruchtbaer, alhoewel Berghaghrigh.

Hier vindmen bynae allerley Vruchten, Boomen en Kruiden, oock Gedierten, gelijk in *Europa*; en dan noch verſcheydene andere, welke by ons niet bekend zyn.

Hier zyn Goud, Silver en allerley andere Metal-Mijnen, alhoewel niet ſoo goed als in *Indien*; uytgeſonderd 't Silver, 't welck hier voortreflijk en gantsch overvloedigh is. Haere Paerlen zyn roodaghrigh, oock rood; en werden niet geringer geacht als de witte.

Men heeft hier ſeer veel Rijs (zynde hare voornaemſte Spijs) en Hirſe, maer weynigh Weyt. Haere Gerſt is wit, en boven maeten heerlijk. Een groote meenigte der ſelver werd door al de Deelen van 't Ooſten vervoerd.

MEACO legt midden in 't groote Eyland *Japan*; zynde een ſeer ſchoone en groote Stad. De *Jefuiten* meenen, dat voortijds in deeſe Plaets honderd en taghtighd duyſend Huyſen hebben geſtaen. Ter tijd doeſe ſigh daer ophielden, wierden'er noch by de honderd-duyſend gevonden.

De *Dayro*, of *Voo*, dat is Keyſer; de Koningh van *Tenze*, of den *Cube*, 't Hoofd der Soldaten, en dan de *Jaco*, of *Xaco*, 't Hoofd haerer *Religie*, hebben hier haere *Reſidentie* gehad.

Meaco werd verdeeld in de Boven en Beneden-Stad. Beyde t' ſaemen plegenſe niet minder als twintigh-duyſend ſchreden in de lenghte, en aght of thien-duyſend in de breedte te hebben. 't *Pallays* des *Dayri* ſtond in de Boven-Stad, zynde ſeer groot, en met allerley *Vercierſſen* opgebouwd. De *Pallayſen* ſijner *Congen*, en de Huyſen der voornaemſte Heeren van gantsch *Japan*, ſtonden rondom dit Keyſerlijk *Pallays*.

De Beneden-Stad was aen *Fuximi* gehangen, welke plaets de Stad *Meaco* voor een *Vefſtingh* diende. *Nobunanga* heeft een gedeelte deeſer Stad in 't Jaer 1571. in brand geſtooken. Naederhand heeftſe van 't wederwaerdige *Geluck* noch veele *Stooten* moeten lijdē.

AMANGUCI, een Zee-Stad, en de ſchoonſte in 't Koninghrijk *NANGATO*, was voortijds ſeer bekend; dreef een grooten *Koophandel*, en telde binnen ſigh niet minder als thien-duyſend Huyſen. In 't Jaer 1555. wierdſe, in ſeeckeren *Oproer*, in vlam geſet. Daer nae weer opgebouwd. Andermael verbrand, en wederom *Herbouwd*.

Deſe *Vyer-branden* ontfiaen ſeer dickmael in *Japan*, wijl de meeſte Huyſen deeſes *Gewelts* van *Hout* zyn gemaect; echter van ſeer ſchoon *gevlamd* en *gemarmeld* *Hout*.

NANGASACKI (of *NANGESAKE*) is geweest de beroemdſte Stad in 't Eyland *Saycock*. Dus vindmen door *Japan* allerwegen een groot getal ſchoone *Steeden*.

Maer onder al deſelve is'er geene luſtiger, als *SACAY*, gelegen tegens 't *Suyden*

't Suyden van *Meaco*. Deefe sou, volgens 't bericht van *Ferdinand Mender Pinto* (indien anders deesen *Portugeezsch* niet buyten de waerheyd wandeld) geen Koningh of Heer onderworpen zyn, maer sijn selven regeren als een *Republieq*.

Sy steld. uyt eygene Maght haer Overheden en *Officieren*. En hy verseeckerd ons, dat de Hoofden van de Geslaghten aller Inwooners, 't sy datse rijk of arm zyn moghten, sijn onder haer Koningen en Koninginnen; haere Kinderen sijn Princen en Princeffen lieten noemen. Dese Vryheyd en Ydelheyd is aenmerckens-waerdigh, indien se anders waeraghtigh magh gehouden worden.

Onder de Bergen in *Japan* zyn 'ert twee seer bekend. *Figenciana*, gelegen vier Mijlen van *Meaco*, is beroemd, wegens sijne Hooghte, sijn uytstreckende tot in de Wolcken: En *Fuy*, of *Fuyan*, in 't Koninghrijk *Hieichu*, die een groote meenigte van Vyer uytwerpt; gelijk somtijds doet de Bergh *Aethna* in *Sicilien*; de *Vesuvius* by *Napels*, en meer andere Bergen aen andere Plaetsen.

De Duyvel laet sijn hier sien in verscheydene gestalten; doch maer alleen van de geene, die een seeckere tijd langh gevasst; een strenghe leven gevoerd, en de belofte, die se ter deeser oorlaeck gedaen hadden, voltrocken hebben.

't Land heeft aen verscheydene plaetsen warme en *Medicinale* Wateren. 't Gemeene Water is hier seer gesond.

D' Inwooners zyn van een seer schoone Lighchaems-gestalte, geschickt van manieren; vernuftigh; meergeneegen tot de Wapenen als tot de Vrye-konsten; alhoewel tot beyde bequaem, en een seer goeden voortgangh daer in doende. Sy zyn voorsien met verscheydene *Academien*, of Hooge Schoolen.

Haere Wapenen werden gehouden voor de beste in geheel *Indien*. Gelijckte veel dapperer van Gemoed, en tot den Oorlogh veel beeter afgericht zyn, als de *Chineesen*; daerenboven veel geduldiger in den arbeyd, soo heeft sijn oock eenen haerer Koningen ingebeeldt, dat hy *China* wel sou konnen veroveren. Ten dien eyndeliet hy twee of driemaal honderd-duysend Mannen derwaerts gaen; welcke evenwel niet anders als een goeden Buyt veroverden, en van daer nae Huys braghten.

Ondertusschen bemerckten oock veele Feylen in haere Regeeringhs en Levens-wijs.

't Groot getal haerer Koningen en Vorsten, welcke geduerigh pogen haer selven grooter en grooter te maecten: D' Oproerigheden, waer toe deefe Volckeren, by d' alderminste voorkommende gelegentheyd, seer geneegen zyn: De *forme* der voornaemste of hoogste Regeeringh, welcke bynae t'eenemaal *Tyrannisch* is: De weynige forgh, die hier gedraegen word voor den Ackerbouw; waer by noch koomd, datse geen gepluynde Dieren in haere Huysen, noch geene Kudden Vee op't Veld houden; al deefe dingen veroorsaecten, datse dickmael gebreck van Levens-middelen hebben; en ontbeeren moeten 't geen haer noodigh is.

Oock heeft men waergenoomen, datse veelerley Seeden, en Gewoonten hebben, strijdende dickmael niet alleen tegens d' onse, maer oock tegens die van haere Naebueren.

Wanneerse buytens Huys gaen, soo laetense haeren Mantel daer binnen: En als se weer binnen haere deur zyn gekoomen, soo doense den selven om 't Lijf. Wy in tegendeel leggen binnens Huys onsen Mantel af, en doense niet weer om, voor dat wy uytgaen moeten.

Als haer een Vriend bejegend, soo begroe-

verden gehouden
Indien. Gelijckie
noed, emtot den
fgeright zyn, als
oven veel gedul-
o heeft sigh oock
ingebeeldt, dat
nnen veroveren.
twee of driemaet
nnen derwaerts
el niet anders als
verden, en van
n.
bercktmn oock
Regeeringhs en

er Koningen en
erigh pogen haer
ter te maecten:
waer toe deese
minste voorkoo-
seer geneeg: in
voornaemste of
welcke bynae
s: De weynige
egen word voor
by noch koomd,
Dieren in haere
udden Vee op't
dingen veroor-
el gebreck van
n; en ontbee-
oodigh is.
enoomen, dat
n Gewoonten
nael niet alleen
eck tegens die

uys gaen, soo
er binnen: En
urzyn gekoo-
nen om't Lijf.
innens Huys
se niet weer
noeten.
tejegend, soo
begroe-

begroeten se den selven met d' uytwer-
pingh haerer Schoenen; wy daer tegens
verrighten deese groetenis met d' af-
lightingh onser Hoeden.

In 't wandelen geven se de Lincker-
hand aen de geene diese eeren willen,
wijl se deselve voor d' eerlijkste houden.
Wy houden de Reghterhand voor soo-
daenigh.

Wanneer eenigen Vriend haer
koomd besoecken, soo blijven se op
d'Aerde sitten; waer tegens wy soo
langh over-eynd blijven staen, tot dat
hy, die ons besoeckt, sigh heeft neer-
geset.

D'Aerde, met haere Deekfels, of
Pelwercken bespreyd, diend haer in
plaats van een Bed, Tafel en Stoel
(want sy knielen op deese Deeckens
neer wanneer se eeten sullen): Onse
Bedden Tafels en Stoelen zyn van der
Aerden verheven, wanneer wy rusten
of eeten willen.

Sy houden seer veel van swart Hayr
en swarte Tanden. Wy vangeele Hay-
ren en witte Tanden. Sy stijgen van
de reghter nae de linckerhand op 't
Paerd; wy van de lincker nae de reght-
ter.

Sy stellen de Geslaghts-naem voor
haeren eygenen Naem; maer wy den
eygenen Naem voor den Geslaghts-
naem.

Sy begeeren niet, wanneer se trouwen,
dat de Vrouw haer eenige Goederen sou
toebrengen. By ons in tegendeel traght-
men met d' uysterste vlijt, om groore
rijkdommen met de Vrijster te moo-
gen behouwlijcken.

Soo haest haere Vrouwen sigh in den
Echten-Staet hebben begeven, heb-
ben se geen vryheyd meer, om buytens
Huys te mogen gaen. By ons hebben
de getrouwde meerder vryheyd als voor
heenen.

De swarte verwe is haer een teecken

van Blijdschap, en de witte van Rouw.
Wy daer tegens treuren in 't swart, en
toonon onse blijdschap in andere ver-
wen.

Haere schoonste Tapijten zyn van
suyvere, dunne en wel-gewevene Bie-
sen, van veelerley Coleuren. D' onse
van Wol, of Sijde; somtijds met Goud
en Silver gestickt en verheven.

Sy veraghten allerley Eedele Gesteen-
ten; en houden haer' Aerdeae Vaten,
uyt welckese drincken, seer hoogh.
Wy daer tegens waerdeeren foodaenige
Vaten van Aerde bynae niets met allen,
maer hebben een sonderlinge Hoogh-
aghtingh van d' Eedele Gesteenten.

Sy drincken haeren Dranck warm:
Onse Lecker-tongen willen maer alleen
drincken 't geen frisch en koel is.

Haere Artzenyen zyn soet en wel-
rieckende; derhaiven aengenaem; d' on-
se bitter, afkeerigh en walghlijk. In
haere Sieckten sullen se noyt tot Ader-
latingh treden. By ons is dit middel
seer gemeen, en geschied' selfs in d' al-
dergeringhste ongelegenheyd.

Ondertusschen ontbreeckt het haer
niet aen redenen en goede Gronden,
met en op welcke sy willen beweerden,
dat haere gewoonten beeter zyn als
d' onse. Men moet, seggen se 't bloed,
als de voornaemste Stut des Levens,
spaeren. Men moet aen een Siecke niet
geven 't geen hem tegens de borst is;
't geen hem quellingh aendoet, en waer
van hy een afkeer heeft, om 't selve in te
drincken. De warme dranck vermeer-
derd de natuerlijke Hitte; opend de
natuerlijke Gangen, en leecht de Dorst.
De Koude in tegendeel verstopd de
Sweertgaten, verweckt den Hoest, ver-
swackt de Maegh, en bluscht de natuer-
lijke Hitte uyt. Haere Vaten, wel-
ckese soo hoogh aghten, zyn tot veeler-
ley gebruycken in de Huyshoudingh
nodigh; maer niet d' Eedele Gesteenten,

die nergens toe nut zyn. De linckerhand is de naefte aen 't Hert, en derhalven eerlijcker te houden als de rechterhand.

Kortlijck sy houden onse Seeden en manieren van doen voor even soo begchlijck, als wy de haere seldsaem aghren. En indien wy ons somtijds hier over met haer in een Woorden-strijd inlaeten, soo wetense onsgenoeghsaem met tegen-redenen te bejegenen.

Onder haere Seeden hebben'er eenige, die waarlijck seergoed zyn. Sy haeten allerley Speelen, waer in 't Geluck de hand heeft, als die met Kaerten, Dobbelseenen; e. s. v. In overkoomene Ongelucken zynse gantsch geduldigh. In haer Armoede houdense sikh eerlijck. Van haere Begeerlijkheden laetense sikh niet beheerschen. Niet quaeds sullense sprecken van de geene, welke afweefend zyn. Sy weten van geen Vloecken, Liegen, of Steelen. Verdraegen lichtlijck Hitte, Koude, Honger en Dorst.

Ondertusschen evenwel geschied dit alles veel meer, om den roem van volstandigheyd en deughdzaamheyd te bekoonen, als uyt een daedlijcke deughdzaamheyd selfs: Want sy zyn niet minder ondeughden onderworpen als haere Naebueren.

Doch wy willen haere Seeden laeten vaeren, om yets van haere Regeeringh te sprecken. Want tseederd eenigen tijd herwaerts heeft sikh aldaer een veranderingh toegedraegen, welke waardigh is, datmen kennis daer van neem.

De generale Straet van al de gedaghte Eylanden wierd noch onlanghs verdeeld in ses-en-tseftigh Koninghrijcken. Alleen in 't Groot Eyland *Japon* waeren'er seven-en-veertigh; en met eenige kleyne aangrensende Eylanden drie-en-yijftigh. Boven deesse had'er *Ximo*, of

Saycock, negen; en *Chicock* vier; t'samen ses-en-tseftigh.

Maer nu is deesse orde seer veranderd; naedien den geheelen Staet is geraeck in de handen van eenen eenigen, gelijck voor deesen: Werdende verdeeld in seven Landschappen, of Hoofd-Deelen.

Deesse seven Deelen werden wederom gesinaldeeld in verscheydene andere, welke men Heerlijkheden noemd; waer onder eenige de Naem van Koninghrijcken, ander van Hertogh en Vorstendommen behouden.

De geene, welke in de geringer Deelen regeeren, werden in 't gemeen genoemd *Tones*. *Caron* brengdse onder ses verscheydene Trappen, en noemdse Koningen, Hertogen, Vorsten, Ridders, Vryheeren, en Heeren. 'k Wou haer liever nae onse wijs onderscheyden in Vorsten, Hertogen, Graven, Marckgraven, Vryheeren en Heeren.

Caron reeckend een-en-twintigh Koningen; van welke eenige twee, sommige weynige oock drie Koninghrijcken hebben, en alsoo meer als dertigh van de ses-en-tseftigh oude.

Nae deesse Koningen steld hy vier Hertogen, ses Vorsten, seventhien Ridders, tnegentigh Vryheeren, en een-en-veertigh Heeren. De geringste onder deselve geeft hy honderd-duysend Ponden Jaerlijcksche Inkomsten, en den meesten thien *Millioenen* Ponden. Voortsmaect hy de reeckeningh, dat de *Cube*, of Keyser van *Japon*, Jaerlijcks moet uytgeven meer als drie-honderd *Millioenen* Ponden, soo aen sijne Hofhoudingh en Soldaten, als aen de *Tones*.

De Naemen der seven Hoofd-Landschappen, waer in de *Japonsche* Staet is verdeeld geworden, werden genoemd *Saycock*, *Chicock*, *Jamaysuit*, *Jesjengo*, *Jesegen*, *Quanto* en *Ochio*.

SAYCOCK, nevens de daer toe behorende Eylanden, is 't geen alderdichtst by *China* leghr.

CHICOCK leghd ten Oosten van *Saycock*. D'overige vijf Deelen vinden in 't groote Eyland *Japon*, en strecken sigh uyt van 't Westen nae 't Oosten.

JAMAYSOIT leghd onder al d'andere alderwijdst nae 't Westen, en koomd over een met de twaelf Koninkrijcken, welcke de Konink van *Nangato*, of *Amanquai*, voortijds heeft beleeten.

JETSENGO en **JETSEGEN** 't saemen, maecten 't midden des Grooten Eylands; en vermoedlijck even dat, 't geen onder den Naem *Tongje* pleegh gereeckend te worden; begrijpende twintigh andere in sigh.

QUANTO en **OCHIO** strecken sigh nae 't Oosten uyt tot aen de Zee-Enghte van *Sangaar*; die *Japon* van 't Landt *Jesso* af-sonderd: Waer van wy kortshier nae sullen handelen. *Quanto* hield in sigh aght Koninkrijcken, en *Ochio* 't overige.

Doch vermits 't onderscheyd der Naemen *Dayro*, of Keyser; *Cube*, of *Cesar*; *Tones*, of Koningen; Hertogen, Vorsten, &c. eenige verwarringh sou moogen veroorsaeken; soo willen wy, tot beeter bericht, hier invoegen, dat voor 't Jaer 1500. maer een eenigen Overheer in *Japon* is geweest, vand' Inwooners *Voo*, of *Dayro*; dat is, Keyser genoemd.

Deese Keyfers hadden een lange tijd geregeerd, eer haer Onderdanen eens in gedaghten quam, een Oproer aen te vangen. Maer nae datse voor ontrent honderd en vijftigh (nu honderd en taghtigh) Jaeren sigh 't eenmael aen de Wellusten en Leedigh-gangh hadden overgegeven, en 't bestier der Rijcks-schafften overgaven aen een Vorst,

diense *Cube* noemden; en soodaenigh een Ampt eens wierd gesteld in handen van den tweeden Soon des Keyfers (want den eerstgeboornen moelt *Dayro* worden); oock op een andermael wierd gesteld, dat den tweeden en derdent Soon 't gedaghte Ampt by beurten van drie tot drie Jaeren souden waerneemen; doch eenen deeser twee in sijnen Staet wou blijven, sonder den anderen de beurt te willen inruymen, soo wierd de Keyser gedwongen, sijne Wapenen tegens hem te gebruycken, om diert Oproermackeer tot gehoorfaemheyd te brengen.

Dit nu kon niet anders geschieden als door de dood des *Rebels*; waer op den anderen alleen in 't Ampt bleef; en daer over soo hooghmoedigh wierd, dat de *Dayro* sigh andermael gedwongen vond, sigh van hem t'ontlaen.

Sulcks nu moest verricht worden door een Vorst, die niet van sijn Geslaght was: En die oock niet naeliert, terstond sijn geluck te versoecken; soo dat hy traghtede, 't Ampt eens *Cube* te behouden, ten trots des *Dayro*. 't Welck dan eenen derden Inlandschen langhduerigen en schaedlijcken Oorlogh veroorsaecte; waer door eyndlijck den Staet wierd verdeeld in soo veel *Souverainiteiten*, als'er bysondere Stadhouderenschappen in waeren.

Al deese kleyne *Souverainen* noemden sigh Koningen, en hadden 't opperste Gebied over haer Onderdaenen. Sy betoonden aen den *Dayro* alleen seeckere Plichten en Eerbiedigheden; diense oock maer alleen de Naem van *Dayro*, of Keyser, lieten behouden, nevens de maght, om aen haer seekere *Titelen* Eere-trappen te moogen uytdeelen: Voor welckese hem soo veelley Geschencken gaven, dat hy met *reputatie* en Majesteit kon bestaen, sonder sigh in de Rijcks-geschafften te vermengen.

't Breeder

SAY-

't Breeder en eygentlijcker seer aenmercklijck bericht, hoe den Japonschen Dayro (eerst Keyser geweest) nyt de Heerschappy verstooten is geworden, nae den gedachten twist en onderganch sijner Sonen, door een slecht Soldaet, die sijn Keyser van Japan maecte. Hoe den Dayro uyerlijck noch een bovenmaten groot respect, doch gantsch geen Heerschappy in 't Wereldlijck heeft bevonden. Hoe hy in 't Geestlijck soo veel is als den Japonschen Paus. Sijne groote praght, rijkdom e. s. v. kan den Leeser vinden in onse Curieuse Aenmerckingen der bysonderste Oost en West-Indische verwonderens - waerdige Dingen, vierde Deel, pag. 980. en de volgende.

Dus was 't met den Staet van Japan ontrent 't Jaer 1550. gelegen. Maer gelijk 't seer seldom gebeurd, en seer beswaerlijck toegaet, dat verscheydene gelijkmaetige Souverainen sijn langh in gelijckheyd houden, soo hebben oock deese kleyne Koninghsken tegens malkander beginnen 't oorlogen, en d' een d' ander onder 't Jock gebraght, tot dat eyndlijck den geschickten, doortrapten en maghtighsten de hoogste *Authoriteit* in Staets en Oorloghs-saecten bequaem; de Plaets en 't Ampt des *Cube* weer aen sijn treckende, en den Dayro, of Keyser, niet meer onderworpen zynde.

Jae, eyndlijck hebben se 't Geslacht der Dayri gantsch uytgeroyd; sijn den Japonschen Staet gantschlijck bemaghtighd, en de Koninghrijcken in Landschappen veranderd; de *Provincien* en al de gedeelten onder de *Tones* verdeeld, en allerwegen een Regeeringh nae haer gelieven aengesteld.

Tot haere voornaemste Residentie verkoorense *Jendo*, of *Jedo*, 't welcke (behalven 't geen de Vorsten in Japan daer rondom hebben gebouwd) soodaenig verciert, dat het bynae ongelooflijck schijnd; selfs oock haere Pallayen, gelijk dat van den *Cube* is, met goudene Plaeten deckende; soo darmen van verre veel meer een goudene Berg als een Gebouw scheen te sien.

JEDO leghd in 't Landschap *Quanzo*, ontrent honderd en twintigh duysend schreeden van *Meaco*. Tusschen beyde deese Plaetsen leggen meer als twintigh Pallayen, of Koninghlijke Huyzen; al 't saemen seer schoon en praghtigh gebouwd. Doch 't alderheerlijckste nae *Jedo* toe, is dat 't *Osaca* op de Zee; tegens 't Suyden der Stad *Meaco*.

Maer 't is ten hooghten beklagelijck voor de *Christenheyd*, dat de laetste *Cubes*, of Koningen in Japan, de *Christenen* van 't Jaer 1614. af tot op de tegenwoordige tijd toe hebben vervolghd, met soodaenigh een *Barbarische* wreedheyd, dat bynae geen marcktecken des *Christendoms* meer is overigh gebleven.

Evenwel is te vermoeden, en staette hoopen, dat met 'er tijd de *Christelijke Religie* 't Hoofd hier weer sal moogen opstecken; vermits hun meeste Nabueren d' *Afgodery* verlaeten, en 't *Christendom* geluckighlijck beginnen aen te neemen.

De *Jesuiten* en andere Geestlijke hebben alreeds voor honderd Jaeren 't *Evangelium* daergepredickt, onder de beschermingh der *Portugeezen*, welke aldaer een grooten Koophandel dreven.

Evenwel zyn de *Portugeezen* niet d'eerste in *Europa* geweest, welke Japan hebben ontdeckt. Want dit is even 't selve Gewest, 't welck van *Ptolomaeus* *Tabadien* *Hordei* *Insula*, 't *Garsten-Eyland* werd geheeten: Synde, gelijk hy

seghd

segghd, *Feracissima & auro abundans*, seer Vrughtbaer, en overvloed van Goud hebbende. Hy noemd oock de Hoofdstad *Argentam*, of *Argyram*.

't Iseven 't selve, 't welck van *Marcus Paulus Venetus* werd geheeten *Zyngri*; 't welck hy voor *China* set, gelijk *Ptolomaeus* heeft gedaen: Waer in, gelijk hy segghd, seer veel Goud is te vinden, en dat het Dack van 't Koninghlyck Palays met goudene Platen is gedeckt; oock de Kameren daer meê overtrocken zyn.

Voorts vermeld hy, dat hier dicke ronde en roode Paerlen voortkoomen;

welcke niet minder taen te waerdeeren als de witte; Desgelijcks oock Eedele Gelteenten, &c.

En of schoon de Legh-plaets van *Japon* niet geheel over een koomd met de geene, welcke *Ptolomaeus* sijne *Tabadii Insulae*, of die *Marcus Paulus Venetus* sijn *Zyngri* geeft, soo ontfie ick my echter niet te seggen, dat deese Eylanden niet malkander over een stemmen; vermits noch heden al d' andere omstandigheden, welcke deese Schrijvers daer in hebben aangemerckt, sijn in *Japon* bevinden, en nergens anders zyn aen te treffen.

't LAND van JESSO.

Ae dat wy nu op de voorige wijs *Japon* hebben aangemerckt, willen wy oock noch yets seggen van 't Land *Jesso*, *Jedzo*, of *Sesso*.

Eenige noemen 't selve een Eyland. Andere 't Land boven *Japon*, en ten Oosten van 't selve gelegen. Maer volgens de Beschrijvingh, die d' *Engelsche*, *Portugeezen* en *Hollanders* daer van hebben gedaen, soo moet dit Landschap sijn van *Asia* tot aen *America* uytstrecken.

Sy verhaelen, dat van *Thefsoy*, zynde d'uyterste Spits, of Hoeck tegens 't Westen, recht tegens over *Coray*, en by *Tartaryen* Oostwaerts, tseligh (of tseventigh) *Daghreyfen* zyn tot aen 't Landschap *Mazumay*: En van *Mazumay* tot aen den uytersten Hoeck tegens 't Noorden, die *America* aldernaelt is, noch taghtigh *Daghreyfen*; 't faemen

honderd en veertigh (of honderd en vijftigh) *Daghteyfen* van 't eene eynd tot het andere.

Als men nu voor een *Daghreys* reekend twintigh-duysend *Geometrische* Schreeden, of maer aght Mijlen, soo soudende honderd en vijftigh *Daghreyfen* uytmaecken, en alsoo de wijde van 't eene eynd tot 't andere zyn, derighmael honderd-duysend, of drie-duysendmael duysend (drie *Millioenen*) *Geometrische* Schreeden, welcke bedraegen twaelf-honderd gemeene *Fransche* Mijlen. Van de breedte werd gantsch geen gewagh gemaect.

De Zee-Enghte by *Tessoy*, welcke dit Eyland van *Tartaryen* scheyd, heeft een seer stercke Loop; werdende veroorsaect door den Inval van verscheydene Vloeden, koomende uyt d'alderwijdst nae 't Noorden geleegene Landen van *Tartaryen* en *Jesso*.

D' andere Zee-Enghte, die 't van Eec *America*

America af-sonderd; sal vermoedelyck die van *Anjan* zyn. Deese twee Enghten sluyten de beyde Enghten van *Iesso*.

Tegens 't Midden moet het Landschap *Matzumay* (of *Mazzumay*) en vermoedelyck aen geene sijde der Enghte leggen; welcke 't Eyland *Iapon* van 't Land *Iesso* af-scheyd. Deese Enghte kan genoemd worden d' Enghte van *Sangaar*, zynde 't Deel van *Iapon*, 't welck sich wijdst nae 't Oosten streckt.

D' overvaert deeser Enghte bedraegd niet meer als thien of twaelf Mijlen. Eenige geven voor, dat het geen Zee-Enghte maer alleen een Aerd-Enghte is, welcke *Iapon* met *Iesso* 't saemen-voeghd; en dat deese beyde maer een Eyland souden zyn. Soo beswaerlyck valt het, d' eygentlycke waerheyd uyt te vorschen van de dingen, welcke verre van ons afleggen.

Vermits nu dit Eyland, of 't Land *Iesso*, dus groot en wijd uytgestreckt is, soo moeten buyten twijffel des selven Inwooners van verscheydene Seeden en Gewoonten zyn. Die naest aen *Iapon* leggen, sullen meest met de Gebruycken der *Iaponneesen* over-een-koomen. Die *Tartaryen* 't naeste zyn, sullen sich oock meest met die van de *Tartaren* vergelycken. Die sich dicht by *America* bevin-

den, sullen haere Naebueren d' *Americanen* volgen, en vermoedelyck veel woester en *Barbarischer* zyn, als d' andere Inwooners deeses Lands.

Gesamentlyck zynse *Heydenen*. Sy bedecken sich met de Huyden der Dieren, welkese op de Jaght vangen. Hebben, gantsch Hayrige Ligchaemen. Draegen seer lange Knevel-baerden. Zijn Oorloghs-lieden, en wreed; derhalven de *Iaponneesen* niet weynigh voor haer bevreesd zyn.

Wanneerse sich in den Krijgh bevinden, soo gebruyckense geen ander middel tot geneefingh haerer Wonden, als datse deselve met sout Water wasschen.

't Land is seer slecht bewoond. 't Sou Vruchtbaer genoegh zyn, indien 't wel bebouwd wierd. Hier zyn veele Silver-Mijnen; en veel trefsijske Valwercken; waer uyt af te neemen staet, dat dit Gewest sich nae 't Noorden uytstreckt.

Sy drijven eenigen Koophandel met *Aquita*, leggende op de wijdst nae 't Oosten gelegene Kult. Doch die van *Aquita* koomen selden in *Iesso*, vermitsse sich by deese *Barbaren* niet secker aghen te zyn; en derhalven haer geensins vertrouwen.

d' Ameri-
rijck veel
als d' an-

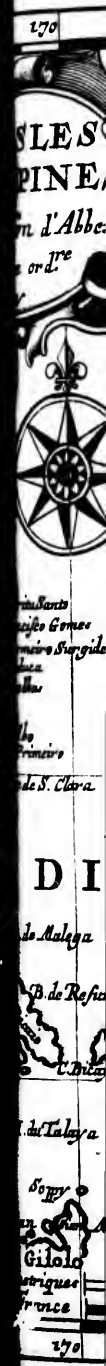
enen. Sy
der Die-
en. Heb-
haemen,
baerden,
ed; der-
nigh voor

rijgh be-
geen an-
der Won-
ut Water

d. 't Sou-
indien 't
zyn veele
icke Vel-
nen staet,
orden uyt-

ndel met
ddt nae 't
h die van
vermits-
t seecker
er geenf-

De

D

LU

Spaenje
menle
't groo
van ha
stad de
ven N

Van
genoer
densda
Lucon

Sy
van C
regens
't Noo
't We
selve
Mijle
Moluc
aldern

Ha
Æqua
ment
tighft
en va
tot de
der le

De PHILIPPINISCHE EYLANDEN,

O F

LUCON en MANILLES.

De *Philippinische* Eylanden hebben dien Naembekoonen van de *Castilianen*, wijsfe deselve hebben veroverd onder *Philippus* de tweede, Koningh van *Spaenje*. D' *Oosterfche* Volckeren noemenfe d' Eylanden van *Lucon*, wegens 't grootste en beroemdste onder deselve, van haer *Lucon* geheeten. De Hoofdstad deeses Eylands voerd even dien selfen Naem.

Van de *Portugeezen* werdenfe *Manilles* genoemd, nae Stad *Manilla*; zynde hedenfdaeghs de Hoofdstad van 't Eyland *Lucon*.

Sy leggen in d' *Orienteelsche* Zee; van *China* tegens 't Suyden; *Indien* tegens 't Oosten; de *Moluckische* tegens 't Noorden, ende *Diefs*-Eylandentegens 't Westen. Doch deese leggen van deselve tusschen de vier en vijf honderd Mijlen; van *China* maer honderd: De *Moluckische* en d' Eylanden van *Sonde* aldernaelt.

Haere Legh-plaets is tusschen den *Aequator* en den *Tropico Cancri*: Naemtelijck, van den vijfdén tot den twintighsten *Graed* der Noordlijcke breedte; en van den honderd vijf-en-vijftighsten tot den honderd en tseventighsten *Graed* der lenghte. Derhalven begripenfe soo

in de lenghte als in breedte vijftien of seshien *Graeden*.

De grootste onder deese Eylanden zyn *LUCON*, *MINDANAO*, en *PARAGOYA*: *Lucon* tegens 't Noorden; *Mindanao* tegens 't Suyden, en *Paragoya* tegens 't Westen; soo datfe een bynae gelijk-sijdigé *Triangel* of Drie-hoeck maecken.

Van een middelmatige grootte zyn *TANDAYA*, anders *PHILIPPINA*; *MENDORA*; *PARRAY*; *MASBATA*; *SABUURA*, of, *IBABAO*; *CEBU*, of *LOS PINTADOS*; *NEGOAS*; *MATAN*; *BOHAL*, en eenige weynige andere.

Tandaya legdh in 't Suyd-Westen van d' uytterste Zuyd-hoeck *Lucon*. D' Engh-te tusschen beyden werd geheeten *Manille*; niet wegens de Stad *MANILLE*, welcke over de honderd Mijlen weghs van deselve legdh, maer wegens 't Eylandt *Lucon*, 't welck desgelijcks *Manille* werd genoemd. *Mendora*, of *Min-dora*, is gelegen ten Suyden van 't Eyland, de Zee-boefem en de Stad *Manille*. D' andere hebben haere plaets tusschen *Lucon* en *Mindanao*.

Wy konden noch in aenmerckingh neemen d' Eylanden *MESSANA*, *CALEGAN* en *BUTHUAN* by

Cebu; ABAJO by *Ibabao*; CAPULI en TUAO tusschen *Tandaya* en *Maibat*; BANTON, RIBUJAN, VI-REJES, MARINDUCA en LUBAN, tusschen *Maibat* en *Mindora*; d'ISLOCKEN, MAURIS, LOYO, BANKINGLE, KAPUL, tusschen *Mindora* en *Paragoya*; oock tusschen *Paragoya* en *Mindanao*; de KLEYNNE PHILIPPINA tegens 't Westen; de BABUJONES, tegens 't Noorden; CATANDANIS, PARACALLA, ten Oosten van *Lucon* gelegen: De PALM en St. JOHANNES-Eylanden, leggende ten Oosten van *Mindanao*, en noch veel andere; doch wy kunnen deselve niet alle noemen; wils so geweldig veel in getal zyn, dat de geene, die eenigh Aensien hebben, van sommige geteld worden tusschen de duysend en twaelf-honderd; en gesaementlijk in alles tot thien of twaelf-duysend toe.

Magellanes is den eersten geweest onder alle *Europeers*, die deese Eylanden in 't Jaer 1520. heeft ontdeekt.

Don Louis de Velasco, Stadhouder in *Mexico*, sond *Michael Lopez de Leyaspe* heenen, om aldaer eenige *Castiliaensche* Colonien of Volckplantingen aen te stellen, op dat door dit middel haeren Koophandel van *Mexico* nae *China* en *Japon* mogt bevoorderd worden. Deesen maecte sig Meester van *Cebu*, *Lucon*, &c.

De *Castilianen* besitten noch hedendaeghs over de vijftigh deeser Eylanden; onder welke *Lucon*, *Tendaya*, en *Cebu* de beroemdste zyn.

Lucon, somtijds oock NIEUW-CASTILIEN geheeten, begint van den derthienden, en eyndighd op den negentienden *Grad* der breedte, aen deese sijde des *Aequators*; maekkende niet meer als ses *Graeden*, of ontrent anderhalf-honderd *Mijlen*.

Doch een van d'uyterste eynden dees

ses Eylands streckt sich seer wijd uyt nae 't Oosten; waer door het van 't Voor-gebergh *Bojador* tegens *China*, tot aen 't Voorgebergh van *Cacere* tegens *Tondaya*, als men midden door 't Land passeert, over de tweehonderd *Mijlen* heeft. De breedte is seer ongelijk. Somtijds maer van twintigh; vijf-en-twintigh, dan weer van vijftigh, tseligh en vijf-en-tseventigh *Mijlen*.

MANILLO is hier in de Hoofdstad; en in deselve hebben haere Residentie de Stadhouder, of *Viceroy*; en den Aerdbschop. Men heeft deese Stad gegeven den Titel van Eedele *Manille*; oock is se wel-gebouwd, groot, vast, voorsien met een Kalteel, en desgelijks met een goede Haven: Welckers Invaert evenwel eenighsins beswaerlijck is, wegens d' Eylanden en Rotsen van *Mirabeller*, by 't openingh des Zee-boesems, of der *Cavind*; op welckers Grond *Manille* op.

D' overige Steeden in 't gedachte Eyland zyn CAGAION, of NIEUW-SEGOVIA, in 't uyterste Noordlijck Deel; en dan CACARES, in 't uyterste Suydlijck deel dees Eylands.

De Stad LUCON werd van alle *Autheuren* gesteld, dat se leghd op de Kust, welcke nae *China* siet. Deesen Naem is voortijds den beroemdsten geweest. Hedendaeghs werd gevraeghd, of *Lucon* en *Manille* tweederley Steeden zyn? *Linschooten* houdt maer voor een Stad.

Mindanao bestaet in drie verscheydene Eylanden, welcke bynae aen malkander hangen. 't Grootte, leggende in 't midden der twee andere, behoud den Naem van *Mindanao*. Heeft in de lenghte wat meer als honderd *Mijlen*: In de breedte wat minder.

LAS BUENNAS SENNALES, of de goede Teecken en; anders oock

oock S.
in de l
vijf-en
se drie
vijfden
der br
twee-e
en-tsel
lenght
twee-l
Galere
't Voo
sten.
Sy
taensel
welck
versta
Terna
de Por
Hae
volge
dere
GA
TON
PIT
hoe e
somm
geleg
met
Pa
even
Pula
Land
sten
elste
van
Noe
hon
niet
vijf
E
Vij
en
zyn
zyn
ald

oock *S. Iohans* in 't Noord-Oosten, heeft in de lenghte en breedte niet meer als vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen. Deese drie 't saemen leggen tusschen den vijftien en negenden *Parallel* of *Graed* der breedte; en tusschen den honderdt twee-en-tseftighsten en honderd negen-en-tseftighsten *Meridiaen*, of *Graed* der lenghte. Houden niet veel minder als twee-honderd Mijlen van den Hoek *Galere* tegens haer *Welten*; tot aen 't Voorgeberght *Bicajo* tegens haer Oosten.

Sy behooren verscheydene *Mahome-taensche* of *Heydensche* Koningen toe, welke bynae al 't saemen in een goed verstand leven met den Koningh van *Ternata* in de *Moluckische* Eylanden, en de *Portugeezen* gantsch ongenegen zyn.

Haere voornaemste Steeden zyn deese volgende, *MINDANAO* (van andere genoemd *TABUC*); *SARAGA*, of *SURIACO*; *LOMIATON* (of *LUMEATAN*) *DAPITO* en *CANOLA*. Waer en hoe eenige andere Steeden, van welke sommige Schrijvers gewagh maecken, gelegen zyn, daer van hebben wy niets met allen seecker.

Parageya, of 't *Paraguan* van *Boterus*, is even 't *Calamiana* van *Linschoten*, en 't *Pulaoan* of *Puloaym* van *Maginus*. Dit Landschap begint ontrent met den aghtsten, en eyndighd sich ontrent in den elfden *Graed* der Breedte, terwyl 't sich van 't *Suyd-Welten* uytstreckt nae 't Noord-Oosten, in de lenghte meer als honderd Mijlen: Doch de breedte is niet meer als van thien, vijftien of vijf-en-twintigh Mijlen.

Boterus en *Pigafette* verhaelen, dat hier Vijgen wassen, een halven Arm langh, en een gantschen Arm dick. Andere zyn wel maer een hand langh, doch zyn echter beeter als d'eerste. Bynaed' Inwooners bebouwen 't Aerdrijck.

Van de gedistilleerde Rijs maecken se beeter *Wijn*, als de *Palm-wijn* is. Haeren Koningh is een *Leen-man* des Koninghs van *Borneo*.

Tendaya legdh ontrent onder den twaelfden *Graed* der breedte, en onder den honderd seven-en-tseftighsten der lenghte. Daer dit Eyland alderlanghst is heet het vijftigh Mijlen weghs; en veertigh in de grootste breedte.

't Heeft alleen den Naem *Philippina* gevoerd, wyl 't onder al deese Eylanden aldereerst ontdeekt is geworden: Doch deesen Naem heeftmen naederhand oock al d' andere meê gedeeld. 't Werd gehouden voor 't schoonste en lustighste onder al d' andere Eylanden. 't Is vruchtbaer en rijk. Lightlijck kanmen'er aenlanden. D' Inwooners zyn Hoflijck.

Mindora is niet veel minder als *Tendaya*; echter niet soo beroemd. Doch vermits d' Enghte tusschen d' Eylanden *Manille* en *Mindora* den naem van *Mindora* draeghd, soo staet daer hyt af te neemen, dat op deese Zee-Enghte oock een Stad *Mindora* leght; en dat deese Plaets voortijds beroemd is geweest. Men vind hier veele *Goud-Mijnen* en *Peper*.

Cebu leght in 't midden der *Philippinische* Eylanden. De *Castilianen* hebben op d' Oosterfche Kust deeses Eylands gebouwd de *Iesus-Stad*, onder den thienenden *Graed* der breedte, en den vijftienden der lenghte. De Haven aldaer is seer goed. Hier heeft *Magellanus* met den Koningh deeses Eylands een Verbond gemaect, en den selven genomen onder de beschermingh des Koninghs van *Castilien*. Ten gevalle van deesen heeft hy den Koningh van *Matan* beoorloghd, waer over hy sijn leven heeft verloor.

Al deese Eylanden zyn doorgaens seer vruchtbaer; voortbrengende soodaenigh

een groote meenigte van Koorn, Rijs, Ooft, Wijn, Honigh en andere Vrugh-ten, dat alles bynae om niet werd ge-geven.

Sy hebben hier Palm-wijn, welke voor de Druyven-Wijn niet behoeft te wijcken. Men vind'er oock, die even foo sterck is als *Spaensche Wijn*.

Hier geneeren figh veele Dieren en Vogelen, als, Offen, Hamelen (welcke men uyt *Nieuw-Spaenje* derwaerts heeftgebraght, om voort te vocken); Swijnen, welckers Vleesch seer voortreffelijk is; Geyten, Hoenderen, e. f. v. Men fiet hier oock veel wilde Gedier-ten, als wilde Varckens, Harten, Rhee-en, &c. Daerenboven oock in de Bos-fchen en Geberghten Leeuwen, Tijgers, Beeren, Voffchen; Apen en Civet-Katten. In de Rivieren Crocodillen. In de Zeeën en Meiren een seer groote meenigte van allerley Viffchen. Des-gelijks oock Schildpadden, welckers Schalen, wegens de sonderlinge Schoon-heydt en meenigerley verwen, seer hoogh werden gehouden. Van foodaenigh een flagh vindmen'er nergens gee-ne, als hier, en in de *Maldroifche Ey-landen*.

Dit Gewest leverd oock Goud, Yfer, Stael, Saffraen, Caneel, Lange Peper, Gingebar, Suycker, Wasch en andere Metallen; Speceryen, Genees-Kruyden, en Eedele Gesteenten. Op de Kusten werden Paerlen gevifcht; insonderheyd by den *Negros* en *Abujo*.

Evenwel zyn de *Castilianen* tot ver-scheydene maelen toe van meeningh geweest, deese Eylanden te verlaeten, gelijk de Koningen van *China* voortijds hadden gedaen. Deese deden sulcks, wifste niet begeerigh waeren, om foo verr' van haer afgeleegene Landen te behouden. D' andere hadden niet Volcks genoegh, om deselve onder haer Gebied te bedwingen.

Geloofflijk is't, dat sulcks af-koomd wegens't groot getal deeser Eylanden; van welke altijd een groot deel vry en aen verscheydene Koningen gebleven zyn, welke figh geduerigh tegens de *Castilianen* nijdig toonen, en alle vyandschap bewijzen.

Doch vermits deese Eylanden over-vloedige Levens-middelen verschaffen, en sy den Koophandel van hier gantsch gevoeghlijk met *China* en *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*, konnen voeren, soo heb-ben de *Castilianen* beslooten deselve te behouden.

Ten deesen eynde hebbenfe in't Jaer 1589, noch eenige Vestingen daer in laeten bouwen; oock uyt *Nieuw-Spaenje* Huysgefinnen, Paerden, Schapen en andere Dieren derwaerts laeten bren-gen, om figh aldaer te vermeerde-ren.

De *Chineesen* drijven een grooten Handel op deese Eylanden, brengende allerley slagh van haere Waeren daer heenen; als Sijde, Boomwol, of Cor-toenen, van allerley Coleuren, Porcel-lainen, Swavel, Pulver, Quicksilver, Yfer, Stael, Koper, en andere Me-tallen; Kistjens, Schilderyen, Kanten, Mutfen, Sluyers, en andere raeredin-gen voor de Vrouwen-perfoonen.

Van al deese Waeren blijft een ge-deelte in de *Philippinifche* Eylanden. De *Castilianen* neemen'er een ander Deel van; brengende 't selve (nevens 't Goud, 't Waich, en de Speceryen, diefe uyt deese Eylanden selver trecken) nae *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*. Van waerfe weer te rugg' brengen 't geen dientigh is voor de *Philippinen*, voor *China*, en voor d' *Indianen* in 't Oosten.

Deesen Koophandel, welke geschied door de Suyder, of de Vreedfaeme Zee, is bynae even foo groot en gemeen, als d' andere uyt *Spanje* nae *Mexico* door de groote of Noord-Zee.

boomd
nden;
vry en
leven
ens de
alle

over-
affen,
antich
co, of
o heb-
ilve te

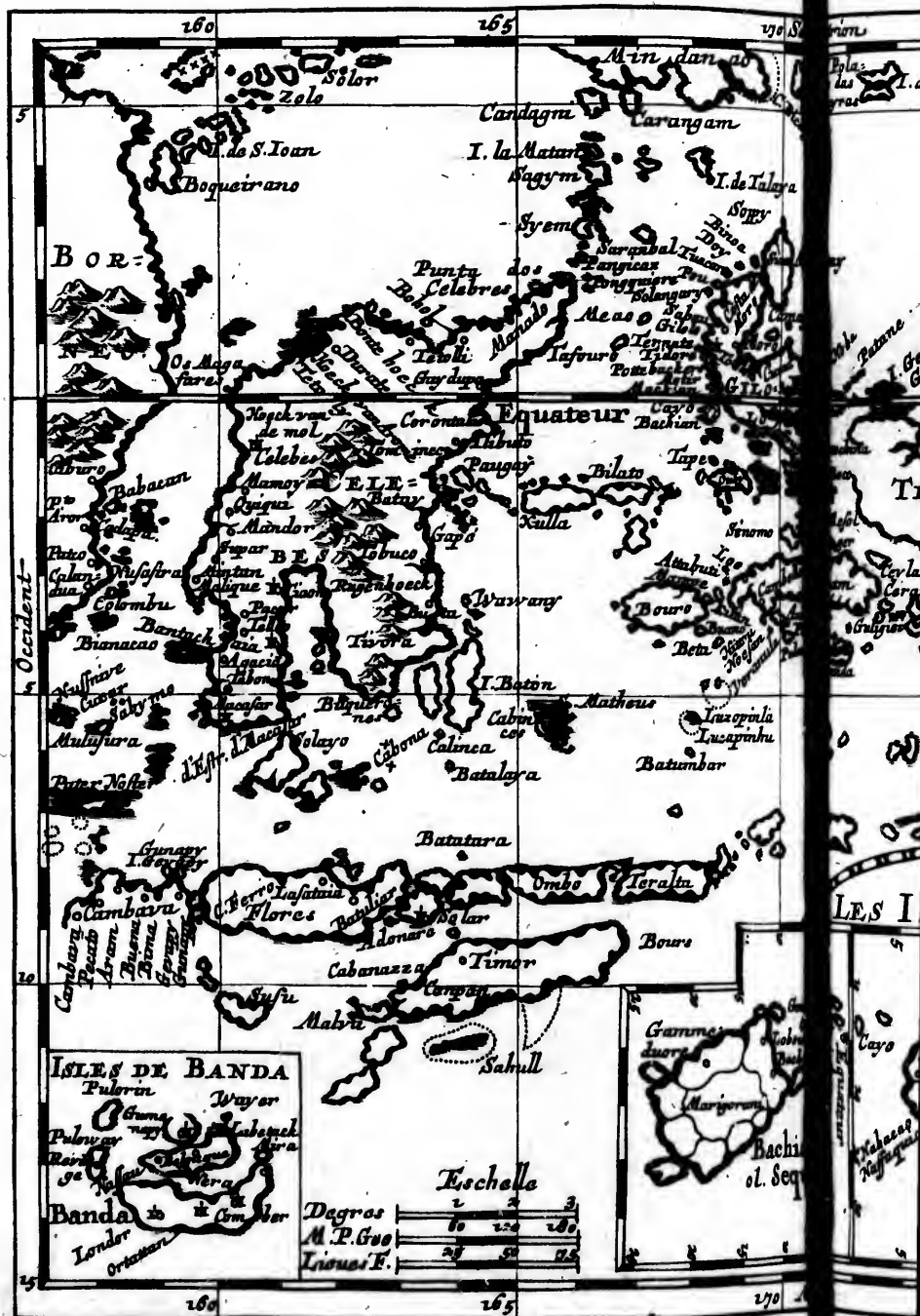
't Jaer
aer in
paenje
ben en
bren-
cerde-

rooten
igende
n daer
of Cor-
Porcel-
silver,
e Me-
anten,
re din-

en ge-
anden.
ander
nevens
terryen,
eckken)

Van
't geen
, voor
often.
eschied
ne Zee,
en, als
ro door

e LA-

D

I

van de
een-en
aen de

By
honde
diaen
Naem
men e
len.

D'I
relacys
't Suy

M

De L A D R O N E S , O F D E DIEFS-EYLANDEN.

VY kunnen bynae niets met allen van de *Diefs-Eylanden* vermelden. Deselve zyn seshien of twintigh in getal; yeder verscheyden; sigt uytstreckende van den aghtsten tot den twintighsten of een-en-twintighsten *Graed* der breedte aen deese sijde des *Aequators*.

By nae al r' saemen zynse onder den honderd en aght-en-taghtighsten *Meridiaen* of *Graed* der lenghte. Van haere Naemen, Leggingh, en grootte kanmen eenighsins uyt de Kaert oordelen.

D' Eylanden der *Dansers*, der *Marinelacrs*, en der *Vogelen* leggen tegens 't Suyden van deselve. D' Eylanden der

Koninzen, der *Corallen*, der *Howen*, der *Zeelieden*, &c. tegens 't Westen: En tusschen d' Eylanden der *Dieven* en de *Philippinische* de *Volcanos* tegens 't Noorden; alwaermen *Cochenille* vind: *MALEPELO* tegens 't Noord-Oosten; levende sijn en kostlijk *Cinaloos*. 't Schijnd; dat het tot *America* behoord.

Al deese Eylanden zyn arm: Hebben maer alleen weynige Levens-middelen; bynae gantsch geen tamme Dieren; geene Metallen. D' Inwoonets zyn naeckt; geswind, en seer groote Dieven; insonderheyd begeerigh om Yser te steelen.

Eenigh verder berichte van deese *Diefs-Eylanden* kan den Leefer vinden in onse *Curieuse Aenmerckingen*, nu meermact aengetrocken.

D' EYLANDEN, Genoemt de MOLUCKISCHE.

Qnder den Naem der *Molucken* begriip ick niet alleen d' Eylanden *Tarnates*, *Tidore*, *Motil*, *Machian*, en *Bachian*, welckemen in

sonderheyd *Molucken* noemdt; maer oock die van *Gilolo*, en 't Land der *Papous*, welcke ten Oosten van de nu genoemde leggen: D' Eylanden *Oelebes*; van haer tegens 't Westen: De *Flores* en *Tinor*,

Timor, wijd tegens 't Suyden van haer gelegen: En noch meer andere, welke daer rondom werden gevonden.

Sy maecten een Hoop van verscheyden Eylanden tegens 't Suyden der *Philippijnen*, tegens 't Oosten van 't Eyland *Sonde*, tegens 't Westen van *Nieuw-Guinea*, en tegens 't Noorden van 't *Australische Land*. Sy leggen onder of by d' *Aequinoctiael-Linie*; en strecken sich niet verder uyt, als tot op den derden *Graed* aen deese sijde der gedaghte *Linie*; aen geene sijde der selve tot op den thienenden of twaelfden. D' Uytbreydingh van 't Westen nae 't Oosten is van den honderd en tseftighsten *Graed* der *Lenghte* tot op den honderd en taghtighsten. Dienvolgens hebbense t'saemen vijftien *Graeden* in de breedte, en twintigh in de lenghte; maekkende in de breedte by de vier-honderd, in de lenghte vijf-honderd *Mijlen*.

Celebes, 't Land der *Papous*, en *Gilolo*, zyn de grootste: Daer nae *Ceram*, *Flores*, en *Timor*. De geene, welke men eygentlijk *Molucken* noemd, zyn de kleinste.

CELEBES heeft twee-honderd *Mijlen* in de lenghte, en bynae honderd in de breedte.

't Land **PAPOUS** is meer als twee-honderd *Mijlen* langh, en bynae honderd *Mijlen* breed.

GILOLO heeft ontrent honderd *Mijlen* in de lenghte, en niet minder in de breedte.

CERAM, **FLORES** en **TIMOR** hebben yeder tseftigh en meer *Mijlen* in de lenghte; doch dickmael zynse niet 't derde of vierde deel soo breed alsse langh zyn.

D' eygentlijke *Molucken* hebben niet meer als twee, drie, vier of vijf *Mijlen* in de lenghte; en vijf, ses, thien, twaelf of vijftien *Mijlen* in den Omkringh.

Onder al deese Eylanden zyn d' eygentlijke *Moluckische* alderbest bekend, wegens de *Nagelen*, van welckese een grooten overvloed hebben; gantsch *Asia* en *Europa* daer meê voorziende.

Sy hebben geen *Koorn*, geen *Goudaderen*, weynigh *Vee*; doch veel *Ooft*, *Gingebar*, *Kaneel*, *Muscaet*-*Noren*, en verscheyden *Artzeny-kruyden*. Onder meer ander slag van *Hout* is 'er seckeresoort, 't welck brand, en een vlam van sich geeft, doch niet verteerd. De *Nagelen* zyn haeren voornaemsten *Rijckdom*.

Ternata, *Tidor* en *Maquian* hebben deese d' aldermeeste. *Motul* en *Bachian* d' alderminste: *Tarnata* geeft jaerlijcks vierhonderd *Babars* *Nagelen*: *Tidor* en *Maquian* yeder drie-honderd *Babars*. Iuden grooten *Ooghst*, die yeder seven Jaeren eens koomd, geeft *Maquian* vijftien of tseftien-honderd: *Tidor* twaelf of derthien-honderd, en *Ternate* duyfend of twaelf-honderd *Babars*. Yeder *Babar* is ses-honderdt *Hollandische* *Ponden*.

Deese Eylanden leggen tegens 't Westen en langhs de *Kust* van *Gilolo*, soo dicht by den *Aequator*, dat 't geen, 't welck alderwijdst nae 't Suyden legghd, maer vier of vijf-en-twintigh *Minuten* aen geene sijde daer van daen is, en 't uyerste nae 't Noorden maer aght-en-veertigh of vijftigh *Minuten* aen deese sijde der gedaghte *Linie*; derhalven hebbense t'saemen niet meer als eenen *Graed* in de breedte, en dan noch thien of twaelf *Minuten*; maekkende dertigh *Fransche* *Mijlen*. Haere lenghte is tuschen den thienenden en dertighsten *Minut* des honderd aght-en-tseftighsten *Meridiaens* of *Graeds* der *Lenghte*.

TERNATA legghd op 't wijdste nae 't Noorden. Als men afgaet nae 't Suyden, soo vindmen *Tidore*, *Timor*, of *Motir*, *Machianen* *Bachian*. D' andere werden

werden w
vijftien
kreytz:
thien of
dere min

Ternata
naemte
voor den
ningen v
gelijk o
ick heb
nen *Nae*

Evenv
NOST
ROSA
ME on
TACC
MALA
landers
hem, m
jaerden

TID
TADU
beduyd
als *Tern*
ningh.
Gewest
VIEJC
de *Holla*
men.

MO
de *Spa*
geword
verlaet
begaven
TAFE
HAC
MAU
of thien

BA
is 't gro
landen
oock w
het see
De *Zee*
't W

werden weynigh geaght. *Bachian* heeft vijftien of seftien Mijlen in den Omkreytz : *Ternata* , *Tidore* en *Machian* thien of twaelf : *Molbir* vijf of zes. D'andere minder.

Ternata werd gehouden voor 't voor-naemste Eyland; en des felven Koningh voor den maghtighften onder al de Koningen van d' eygentlijke *Molucken*, gelijk oock onderal d'andere, welke ick heb begreepen; onder den gemeenen Naem der *Moluckifche* Eylanden.

Evenwel lijd hy, in *Ternate*, dat *NOSTRA SENNORA DEL ROSA RIO* en *GAMMALAMME* onder de handen der *Spaenjaerden*: *TACOMMA*, *TOLUCO* en *MALAYO* onder de handen der *Hollanders* staen; welke in vriendschap met hem, maer in vyandschap met de *Spaenjaerden* leven.

TIDORE (die van 't Land seggen *TADURA*, 't welck Schoonheyd beduyd) is wat grooter en Volckrijcker als *Ternata*. Heeft een bysonderen Koningh. De *Spaenjaerden* befiten in dit Gewest *TARULA*, *CASTELLO VIEJO* en *MARICCO*; 't welck de *Hollanders* fomtijds hebben ingenomen.

MOTIR, of *TIMOR*, is eens van de *Spaenjaerden* soo qualijk gehandeld geworden, dat het van d' Inwooners verlaeten wierd, welke sigh nae *Gilolo* begaven. De *Hollanders* befiten hier *TAFASO*, *TABILLOLA*, *NAHACA*, of *NAFFAQUIA*, en *MAURITIO*. Is beset met negen of thien-duysend Perfoonen.

BACHIAN, of *BAQUIAN*, is 't grootste onder al de *Moluckifche* Eylanden, doch niet Volckrijck: Leverd oock weynige Nagelen. Anders draeghd het seer veel Ooft, of Boomvrughten. De Zee heeft veel Visschen.

't Werd doorsneeden van veel kleyne

onbevaerbaere *Canalen*; welke dit Gewest in verscheydene Deelen verdeelen; waer onder dat van *MARIGORAN* midden tusschen d' andere Eylanden leght; welckers Koningh hier sijne *Residentie* heeft.

De *Hollanders* hebben op de Kust de Schanffen *GAMMADUORE* en *LABOUA*; welke beyde voortijds den Naem van *BARNEVELD* droegen.

GILOLO, of *BATOCHINE*, streckt sigh tot aen den tweeden *Graed* aen deese sijde, en maer alleen tot op den eersten aen geene sijde des *Aequators*: Heeft derhalven drie *Graeden* in de breedte.

De lenghte begint een weynigh nae den honderd aght-en-tseftighften *Meridiaen*, of *Graed* der lenghte; en streckt sigh uyt tot den honderd twee-en-tseventighften; maeckende dicht by de vier *Graeden*, en alsoo wat meer als honderd *Franfche* Mijlen in de lenghte, en in de breedte.

't Bestaet alleen in vier Half-Eylanden; waer van 'teene sigh nae 't Noorden; de drie andere nae 't Oosten sigh uytstrecken. Onder deese drie leght het middelste soo dicht by 't Land *Papous*, dat alleenlijk een Zee-Enghte tusschen beyden is.

Dit Eyland isten deelen den Koningh van *Ternata*, ten deelen den Koningh van *Gililo* en dien van *Loloda* onderworpen. In d' uysterste Noordsche gedeelten, daer de Kust van *Mora* is, gelijk oock in eenige Geberghten midden in 't Land, vindmen wilde Lieden. De Stad *MOMAYA* werd geregeerd als een *Republicq*.

De Stad *GILOLO* leght niet meer als ses Mijlen van *Ternata* regens 't Noorden. *GILOLO*, *SABUGO*, en *AQUILANIO* leggen regens 't Oosten van *Tidore*; op de West-Kust

van *Gilolo*. Op d' andere ſijde ſietmen de Veſtingen *TOLO*, *ISIAN*, en *JAFFUGO*. Deefe ſes Plaetſen zyn in de handen der *Spaenjaerden*.

De *Hollanders* hebben hier in beſit *SABOU* en *COMA*. *Sabou* legdh boven *Gilolo*: *TACOMA*, of *Coma*, op eene der drie uyterſte Oolt-spitſen of Hoecken.

De Lught in *Gilolo* is ongefond; de Bodem onvruchtbaer, behalven in Rijs, en aen Boomen, welke d' Inwooners *Sagous* noemen; waer van ſy Vruchten bekoomen, daerſe haer Brood en Wijn van maecken. Van 't Hayr, waſſende op den Baſt des Booms, bereydenſe haere Kleederen. Men vind hier Nagelen, doch weynigh. Sy hebben bynae geen Vee, behalven alleen Tamme en Wilde Varkens.

CELEBES beſtaet in verſcheydene Eylanden; ſoo dicht by malkander leggende, datmen deſelve bynae voor een eenigh Eyland ſou houden. Sy zyn vruchtbaer in allerley Levens-middelen; voornaementlijk in Rijs. Sy geven Goud, Elpenbeen, Sandel, Boomwol, e. f. v. Geneeren oock een groote meenighte Vee. De Zee verſchaft d' Inwooners veele Viſſchen en Paerlen.

De Lught is hier ſeer gefond, ſchoon deefe Eylanden met *Gilolo* bynae eenge-lijke Legh-plaets hebben; behalven datſe ſigh uytſtrecken tot aen den ſelden *Graed* der breedte tegens 't Suyden.

Sy zyn ſeer Volckrijk; en men reeckend daer in ſes Koninghrijcken: Onder welke dat van *MACAZAR* (ſomtijds ſijnen Naem al deefe Eylanden mee deelende) 't maghtighſte is.

't Koninghrijk *CION* is 't tweede. Daer nae volgen *SANGUIN*, *CAURIPANA*, *GETIGAN* en *SUPAR*. De grootſte Steeden zyn

MACAZAR en *BANTACHIA*, leggende dertigh of veertigh Mijlen van malkander.

't Land der *PAPOUS*, dat is, der Swarte, is weynigh bekend. Onder- tuffchen is 't een ander als *Nieuw-Guinea*, en een ander als 't Eyland *Cyram*; alhoewel eenige deſelve met malkander vermengen. 't Laetſt-genoemde leght tegens 't Welſten; d' andere tegens 't Ooſten: Echter treckenſe ſigh beyde meer nae 't Suyden.

Onder d' Inwooners vinden ſigh wel eenige witte Menſchen, doch gantsch weynige. Gefaemenrlijk zyn 't mager Liederen, leelijck van gedaente, en veranderlijk van gemoed. Sy hebben Goud, Ambregrys, en Paradijs-vogelen; waer mee ſy haeren Koningh en dien van *Tarnate* den *Tribuit* betalen.

CEIRAM is even ſoodaenigh geſteld. D' Inwooners zyn de *Papous* gelijkvormigh. 't Is ſeer Volckrijk.

Flores, *Salor*, *Malva*, *Timor*, *Umbo*, *Terralta*, &c. zyn verſcheydene Eylanden onder den aghtſten, negenden en thienden *Graed* der Suydlijcke breedte; en ſtrecken ſigh uyt van den honderden tſefthgſten tot den honderd vijf-en-tſeventighſten *Graed* der lenghte.

TIMOR (een ander als *Timor* in de *Moluckſche*) werd aldermeeſt geaght. Hier waſt veel Graen en Ooft. Oock onthoud ſigh hier veel Vee en Gevogelt. Onder de *Materialien* en *Specerijen* heeft dit Eyland Gingebar, Kaneel en geheele Boſſchen ſoo van wit als geel Sandelhout.

D' Inwooners zyn *Heydenen*, half Wild; en hebben 't gebruyck des Vyers niet ſeer langh gehad.

MALVA, leggende ten Welſten van *Timor*, heeft een groote meenighte van Peper.

SOLOR is een ander als *SALOE*, of *SOLAYO*. 't Laetſte legdh thien Mijlen

Mijlen van *Celebes*, tusschen den seiden en sevenden *Graed* der breedte. 't Eerste vijfsthiën of selthiën Mijlen van *Timor*, tusschen den aghtsten en negenden *Graed* der breedte.

ADONARE is de *Residentie* des Koninghs van *Salor*. Van uyt dit Eyland werd met her *Sandelhout* een grooten Handel gedreven nae **C A B A NASSA** in *Timor*. *Salor* heeft oock Goud en Paerlen.

Bynae midden onder al deese Eylanden, welke wy doorgaens de *Moluckische* hebben genoemd: leggen *Amboina* en *Banda*; welke wel van de kleynste; maer echter de beroemdste zyn.

D' Eylanden in *Amboina* zyn: **AMBOINA**, **VERANULA**, **HITTU**, **NOESAN**, en eenige andere.

De Hoofd-stad in *Amboina* voerd even dien selven Naem. De *Portugeezen* hadden hier een Kasteel, 't welck de *Hollanders* in 't Jaer 1605. hebben veroverd: En boven dien noch daer in de Vestingen **COUBELLA**, **LOVIO**; en dan de vierkante Schans *Histon* in 't Eyland *Histon* in besit hadden.

In 't Jaer 1620. hebben de *Spaenjaerden* de *Hollanders* weer daer uyt verdreven: Doch tsekerd hebben deese sijn wederom Meester daer van gemaect. In *Amboina* zyn de *Nagelen*, 't Ooft, de *Suycker* en andere dingen veyl genoegh.

Onder d' Eylanden van *Banda* zyn de drie voornaemste **BANDA**, 't welck haeren Naem d' overige meê deeld; **NERA** en **GUMANAPI**. De geringer werden genoemd **WAEYER**, **POULOWAY** en **POULORIN**; waer by andere noch voegen **POELSETTON**, leggende onder al d' andere ten uytersten nae 't Westen.

Banda heeft onder sijn de Steeden of Vlecken **LONDOR**, **ORTATAN** en **COMBOR**.

Nera is 't voornaemste onder allen. De *Hollanders* besitzen hier de Schanssen **NASSAUW** en **BELGIUM**; en in 't Eyland *Pouleway* oock een Schans.

Deese Eylanden zyn ongesond; doch de *Muscaet-Noten* en *Mach*, welke se voortbrengen, veroorsaecten, datse van de Vreemde besoght worden. Deese Vruchten werden driemaal in 't Jaer ingeöoght; te weeten, in *April* (deese zyn de beste) in *Augustus*, en in *December*.

De Volckeren in al deese Eylanden, welke wy onder den Naem der *Moluckische* hebben begrepen, zyn van een verscheydene Gemoeds-aert. De geene, welke op de Kusten woenen, en aldermeest van de Vreemde worden besoght, zyn wat Hoflijcker; d' andere veel meer *Barbaersch*.

Boven de Kusten zynse of *Mahometanen*, of *Christenen*, of *Heydenen*. De *Spaenjaerden* en *Portugeezen* aen d' eene; de *Hollanders* op d' andere sijde hebben deese Eylanden seer verontruff, vermits nu d' eene, dan d' andere sijn van deselve Meester maecten; en oock dickmael d' een d' ander met d' Inwoonders selver beoorloghden; onder welke verscheydene Koningen zyn, ten deelen de *Portugeezen*, ten deelen de *Hollanders* onderworpen.

Onder al deese Koningen is dien van *Tarnata* den maghtighsten, als welcken toebehooren *Tarnata*, *Motir* en *Bachian*; gelijk oock *Cayoa* en *Gazra* onder d' eygentlijke *Moluckische*: En om d' Eylanden *Meao* (daer de *Carcoles*, dat is, d' Oorloghs-schepen gebouwd worden) *Tafoura*, *Xala*, *Buro*; die van *Amboina*, waer onder, gelijk her schijnd, oock *Ceyram* is begrepen. Daer nae een gedeelte van 't Land der *Papois*; een deel van *Gilolo* en *Celebes*; alwaer hem de Koningen Cijnsbaer zyn.

Argensola vermeld, dat hy uyt de tseventigh Eylanden, welke onder sijnen Staet behooren, tweemaal honderduyftend Man in 't Veld kan brengen. Gemeenlijk onderhoud hy oock seec-

ker getal van Oorloghs-Scheepen, mer veel Geschut, en wat'er voorts toe van nooden is. Syne Krijghs-Officieren zyn oude, in de Wapenen opgetrockene, en seer ervaerne Mannen.

D' EYLANDEN VAN SONDA.

Eylanden van *Sonda* zyn *Sumatra*, *Borneo*, en dan Grooten Kleyn *Java*. Sy leggen onder en om den *Aequator* heen. Strecken sijn uyt aen deese sijde tot den sevenden of aghtsten *Graed* der Breedte tegens 't Noorden: Aen geene sijde tot den negenden of thien den *Graed* der breedte tegens 't Suyden. Beginnen in den honderd vijf-en-dertighsten *Graed* der lenghte tegens 't Westen, en eyndigen sijn ontrent by den honderd en tsestighsten tegens 't Oosten; soo datse t' saemen tsestighen of aghtthien *Graeden* hebben in de breedte, bedraegende over de vier-honderd *Fransche* Mijlen, en vier of vijf-en-twintigh *Graeden* in de lenghte, beloopende ontrent ses-honderd der selver Mijlen.

De *Portugeezen* hebben haer genoemd d' Eylanden van *Sonde*, wijsse Suydwaerts van *Malacca* leggen, volgens 't bericht van *Pyrand*. Doch veel meer houde ick 't daer voor, dat sulcks geschied wegens de Zee-Enghte by *Sonda*, zynde tusschen de twee voornaemste en bekendste deeser Eylanden, nament-

lijk *Sumatra* en *Java Major*: Of oock wegens de Zee-haven van *Bantam*, die *Sonde* werd geheeten: Zijnde deese de beste Haven welke in al deese Eylanden aldermeest werd besoght.

SUMATRA leghd thien of twaelf Mijlen van 't Half-Eyland *Malacca*, of *Malaca*; en streckt sijn uyt ontrent tot den selden *Graed* der breedte aen deese sijde; tot ontrent aen den selden *Graed* aen geene sijde des *Aequators*, maekkende elf of twaelf *Graeden* in de Breedte.

Doch vermits de *form* deeser Eylands van 't Noord-Westen nae 't Suyd-Oosten leghd, soo streckt sijn des selven uiterste Noordelijcke Spits of Hoek tegens *Achem* toe, tot aen den Hoek van *Labansamora* tegens 't Noorden, en op de Zee-Enghte *Sonda*, by de vierhonderd Mijlen. Waer tegens de breedte niet meer is, als van vijftigh, tsestigh, of ten hooghten taghtigh Mijlen.

Sommige Schrijvers verdeelen 't in vier, andere in thien, noch andere in dertigh Koninghrijcken. Gelooft is 't, dat 't getal der selver somtijds meer

met
e van
zyn
ene,

oock
die
se de
nden

waelf
, of
trot
leefe
Graed
nacc-
n de

lands
Oo-
elven
oock
oock
, en
vier-
s de
igh,
Mij-

't in
re in
slijk
tijds
meer

A. de Winter sculp.

meer, f
Eeen-li
grootste
Hede
de Kon
PEDI
pleegh
op d' uy
Indus :
PALI
aan gee
De f
tigh, c
honder
rfteltigh
Gefchu
braght
te beo
uyt de
ten; e
nen va
den fe
De f
t' Land
Silver
Geftee
Ginge
Nore
Vrugh
land w
naem
foo o
rijckd
De
en V
vriend
Achen
ftingh
Konin
even
Grae
hebb
en vi
Kuft
Hane
te be

meer, ſomtjids min; of dat de mindere Leen-lieden en *Tributariſſen* van de grootſte zyn geweest.

Hedenſdaeghs zyn de vier beroemſte de Koningh van *ACHEM*, die oock *PEDIR* heeft, wiens Onderdaen hy pleegh te zyn; en *PACEM*, gelegen op d' uyerſte Noordlijke Kust van den *Indus*: *CAMBER*, bynae onder; *PALIMBAN* en *MENANCABO*, aan geene ſijde des *Aequators*.

De Koningh van *Achem* is ſoo magh- tigh, dat hy in 't Jaer 1616. op twee- honderd Scheepen en tſefstigh Galeyen, tſefstigh duyfend Soldaten, nevens veel Geſchut en Krijghs-behoefſten, in Zee braght, om de *Portugeezen* in *Malacca* te beoorlogen: Deſelve oock verdreef uyt de Schans, welckefe in *Pacem* befaeten; en alſoo verhinderde, datſe geenen vaſten voet meer in *Sumatra* konden ſetten.

De Lught in dit Eyland is ongefond: 't Landrijck van Goud, alhoewel ſleght; Silver, Koper, Tin, Yſer, en Eedele Geſteenten, Bezoar, gemeene Peper, Ginghar, Kaneel, Nagelen, Muſcaet-Noten, Rijs, Hirſſe, en veelerley Boom- Vrughen: Jae ſoodaenigh, dat dit Eyland werd gehouden voor een der voornaemſte in de geheele *Morgenlanden*; ſoo om ſijne grootte, als om ſijnen rijkdom.

De *Hollanders* leven met de Koningen en Volckeren van *Sumatra* in goede vrendſchap; inſonderheyd met dien van *Achem*. Sy hebben geene Plaets of Veſtingh in dit Eyland: Maer te *Janby*, een Koninghrijck, Stad en Vloed van een even gelijcken Naem, by den eerſten Graed en vijftigh *Minuten* des *Aequators*, hebbenſe aen den Oever deſes Vloedſ, en vijf-en-twintigh Mijlen buyten de Kust, een Huys gebouwd, om haeren Handel met d' Eylanders dies te beeter te bevoorderen en lighter te maecken.

Deſen Handel beſtaet meerendeel in Peper, welckemen van dit Huys af met Canoes op de Zee voerd.

BORNEO legdh, gelijck *Sumatra*, ten deelen aen deefe, ten deele aen geene ſijde des *Aequators*. Aen deefe ſijde ſtreckt het ſigh uyt tot den ſevenden Graed der Noorder-breedte; aengeene ſijde maer alleen tot den vierden der Suyder-breedte.

De gedaente of Vorm is bynae rond: Bedraegende meer als twee-honderd en vijftigh Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden; en wat minder van 't Weſten nae 't Ooſten: 't Begrijp is meer als dat van *Sumatra*, jae meer als van eenigh ander Eyland, 't welck wy in *Asia* kennen.

Echter is 't niet ſoo ſeer bewoond, oock werd hier niet ſoo een grooten handel-gedreven, als in *Sumatra*. Ondertuſſchen is 't vrughtbaerder, en heeft even deſelve Waeren; daerenboven een groote meenighte *Mirabolanen*.

De Boſſchen ſtaen vol Boomen, draegende de voortreflijkſte Camfer des gantschen Werelds: Welcke alleen in *Indien* werd verkoght; wijl deſelve te dier is, om in onſe Landen te werden overgebraght. De geene, die tot ons uyt *China* koomd, is ſoodaenigh vervalſcht, en ſoo weynigh geaght tegens die van *Borneo*, als gantsch ſuyver zyn- de, dat honderd Ponden der eene niet een Pond der andere waardigh is.

BORNEO, *BENDARMASSIN*, of *BANDERMAHEN*, *LAVE* en *KERIMAJA* zyn de ſchoonſte, immers ten minſten de beſt-bekendſte Steeden in dit Eyland. Want wy weeten noch niets van d' *Orienteſche* Kust.

Borneo ſtaet op een ſout Meir, of veel meer in de Grondt eens Zee-boe- ſems, leggende in 't Noord-Weſten des Eylands.

De Huysen der Inwooners zyn van Hout, gebouwd op Pilaren. Deselve werden geteld tusschen de twintigh en vijf-en-twintigh duysend. 't Koninghlyck Pallays en de Huysen der voornaemste Heeren zyn van Steen; en staen op 't vaste Land.

Bendarmassin en *Lave* leggen tegens 't Suyden, over groot *Java*; hebbende eenen Koningh. In d' eerst-genoemde Plaets werden veele *Juncken* gebouwd. D' omgelegene Bosschen leveren 't Hout, 't welk, met 't geen voorts tot den Bouw deeser Scheepen van nooden is, lichtlyk aangevoerd word over de Vloed *Succadan*.

Lave leghd by een Vloed, voerende dien selven Naem; gevende, gelijk de Rivier *Succadan*, Diamanten.

Kerimaja, *Hormata*, of *Krimata*, werd van de *Hollanders* gesteld op de Suyd-West-Kust des Eylands; en tellen daer in tusschen de twee en drie-duysend Huysen.

D' Inwooners van *Borneo* zyn groot van Postuer, geelaghtigh; doch anders van een goede gestalte. Haere Vrouwen zyn bruyn, en Kuysch; 't welck in d' omleggende Eylanden een seer seldsaeme saeck is. Seer weynigh drijvende Koophandel in vreemde Landen: Meer zynse genegen tot Dievery en Zee-Rovery, als tot de Koopmanschap; diense maer alleen met haere Naebueren aenvangen; maer de Rovyery tegens de Vreemde, en van verre.

Rondom *Borneo* vindmen een groot getal van kleyne Eylanden; als: *BOQUERAN*, aen deese sijde des derden; *S. JOHAN*, aen deese sijde des vierden; *JOLA*, of *ZOLA*, aen deese sijde des vijften; *TAGYMA*, aen deese sijde des sesden; en *COMBAHAN*, aen deese sijde des aghten *Graeds* der Breedte, 't Laetste leghd in 't Noorden des Zee-boesems,

en van de Stad *Borneo*. Wat naeder, by den gedaghten Zee-boesem, vindmen *PULOTIGAN*, &c. Al deese Eylanden behooren den Koningh of de Koningen van *Borneo* toe.

G R O O T en **KLEYN**-**JAVA** leggen tegens 't Suyden van *Sumatra* en *Borneo*: Doch aengaende de Leghplaets van *Kleyn-Java* is men niet eenigh.

Groot-Java streckt sich uyt van den sesden tot den aghten, negenden of thienden *Graed* der Suydlycke-breedte; want de regte breedte is ons niet eygentlyk bekend: En van den honderd en vijften *Meridiaen* af tot den honderd vijfen-veertighsten is de lenghte tweehonderd vijftigh en noch meer *Fransche* Mijlen: De breedte veel minder. Wy kennen bynae niets meer, als alleende Noord-kust van dit Eyland. Van de Suyd-kust is ons niets met allen bewust.

Langhs de gedaghte Noord-kust leghet **BANTAM**; alwaer de grootste Koophandel van geheel Oost-Indien werdt gedreven. Daer oock d' *Engelsche Oost-Indische Compagnie* haere *Residentie* houd. De *Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy* heeft 'er desgelijcks *gerecideert*; doch deese hebben haere *Residentie* naederhand verplaest nae *Jacatra*, of *Batavia*.

Bantam leghd onder aen een Heuvel, van welcke drie Vloeden afvallen. Eene der selver loopt midden door de Stad; de twee andere op beyde de sijden langhs deselve; sich verdeelende in verscheydene *Canalen*. Dit verstrekt de *Mahometanen* tot een seer groote bequaemheyt; wijsse geloven, van haere Sonden gereynighd te worden, soo dickmael sy sich daer in baeden.

Deese Stad werd geregeerd op de manier van een *Republicq*. S' is seer Volckrijck. Heeft vijf seer groote Plaetsen,

op

op we
houde
erialie
ten;
Waer
Vijf
Bantam
TAV
ders; de
ruinen
waer
gaen.
De
schoon
Jacatra
met hu
haer d
jaers r
den ha
wanne
Moluck
quam;
verove
op de
schoon
Dee
dentie d
d' Oost
nighde
Lang
of hon
avia;
ninght
Haven
TU
twintig
lijcks e
boesem
Vijf
TAN
ven see
ne, di
Eyland
landen
sen.
PA

op welke daegelijks Marckt werd gehouden: En men vind hier allerley *Materialien*, Speceryen, Eedele Gesteenen; kortlijck, allerley *Orienteelsche* Waeren.

Vijfthien of twintigh Mijlen van *Bantam* leghd *JACATRA*, nu *BATAVIA* genoemd, tferder de *Hollanders* deese Plaets hebben gebouwd op de ruinen en overblijffelen der andere; waer meê het dusdanigh is toegegaen.

De gedaghte *Hollanders* hadden een schoon Pack-huys gebouwd in de Stad *Jacatra*. Doch de Koningh van *Jacatra*, met hulp eeniger *Engelsche*, belegerde haer daer in ontrent den uytgangh des Jaers 1618. De *Hollanders* verdedighden haer tot in *Martius* des Jaers 1619.; wanneer haeren *Generael Koen* uyt de *Moluckische* Eylanden weer te ruggquam; de Belegers opsloegh, *Jacatra* veroverde, verwoestede, en *Batavia* op de plaers bouwde, nevens een seer schoon Kasteel.

Deese Stad is hedenſdaeghs de *Residentie* des *Generaels* en der Raeden van d' *Oost-Indische Compagnie* der Vereenighde *Nederlanden*.

Langhs de Kust, ontrent honderd, of honderd en twintigh Mijlen van *Batavia*, vindmen *JAPARA*, een Koninghrijck en Stad; nevens een goede Haven en seer treffelijke Rivier.

TUBAN, twintigh of vijf-en-twintigh Mijlen van *Japara*, is desgelijcks een Koninghrijck, Stad, en Zeeboesem.

Vijftigh Mijlen verder leghd *JORTAN*, een Stad, wiens Rivier en Haven seer veel besoghd werd van de geene, die uyt *Bantam* nae de *Moluckische* Eylanden, en van de *Moluckische* Eylanden weer nae *Bantam* willen reysen.

PASSARUAM leght twintigh

Mijlen van *Jortan*; en *PARARUCAN* noch aght Mijlen verder. Deese maeckt d' uytterſte Oost-hoeck van *Groot-Java*.

PALAMBUAN is twaelf of vijfthien Mijlen van *Panarucan* gelegen, nae 't Suyden toe. Yeder van aldeese Steeden heeft ſijnen Koningh.

Palambuan ſiet op 't Eyland *BALY*: En de Zee-Enghte, tuſſchen beyden leggende, neemid haeren Naem van *Palambuan* aen, als *Baly* in beroemdheyd verr'te boven gaende.

Te *Panarucan* (of, ſoo andere ſpellen, *Panarucan*) woonen verſcheydene *Portugeezen*, om te bevoorderen den Koophandel, welke de *Moluckische* Eylanden, *Amboina*, *Banda*, *Timor*, &c. met *Malacca* hebben; of met de *Pierſen*, welkeſe aen deese ſijde beſitten; vermits *Panarucan* leghd op den wegh van deese *cours*.

By deese Stad heeft ſeeckere Swavelbergh in 't Jaer *Chriſti* 1588. ſoo een geweldigh-groote meenighte van Steen en Aſch uytgeworpen, dat over de thien-duyſend Perſoonen daer onder verſmoord wierden.

Midden in 't Eyland *Java*, nae de Suyd-kust, leghd *MANDERAN*, een Stad, en Hofhoudinghs-plaets of *Residentie* des maghtighſten Koninghs van *Java*. Van *Bantam* iſſe afgelegen meer als honderd Mijlen; van *Palambuan* honderd en twintigh; van *Japara* niet meer als vijf-en-dertigh of veertigh Mijlen.

Deese Koningh van *Java* heeft voortijds geheerſcht over 't geheele Eyland, en heerſcht noch hedenſdaeghs over de Koningen op 't vaſte Land, en aen de Suyd-kust. Die op deese ſijde hebben ſigh van ſijne gehoorsaemheyd los gemaect; of betaelen hem maer ſeeckeren *Tribuit*. Echter heeft hy noch eenige Veſtingen op deese Kust.

Wy hebben geen seeckere kennis van *Kleyn-Java*; behalven dat wy 't daer voor houden, dat het d' Eylanden zyn, welcke ten Oosten van *Groot-Java* leggen: Waer van wy oock geen andere kondfchap hebben, als alleen van die op de Noord-kust, gelijk alreeds gefeghd is.

Marcus Paulus Venetus, die 't eerste bericht hier van heeft gegeven, verhaeld, dat *Kleyn Java* in den Omkreytz begriipt twee-duyſend Mijlen; 't welck meer fou bedraegen als ons *Groot-Java*, voor ſoo veel 't ſelve ons tegenwoordigh bekend is. Voorts ſeghd hy, dat'er aght Koninkrijcken in waeren, van welke hy ſes heeft geſien. Den Bodem van *Kleyn-Java* ſchrijft hy deſelve Eygenſchappen van *Groot-Java* toe: Doch d' Inwooners ſouden wat wilder, jae oock ſommige der ſelver Menſchen-eeters zyn. Weynige regelen hier nae ſullen wy yet weynighs van beyde de *Java* ſprecken.

Tegens't Ooſten van *Groot-Java* legdh *Baly*, een Eyland, hebbende niet meer als veertigh Mijlen in den Omkreytz. Evenwel is 't beſet met ſesmael honderd-duyſend Zielen. 't Heeft een byſonderen Koninkh, die ſeer rijk en praghtigh is.

MADURA, een Eyland in 't Noord-Ooſten van **JORDAN**, in 't groote Eyland *Java*, is deſgelijcks ſeer Volck-

rijk. De daer in gelegene Steden zyn taemlijk ſchoon. Heeft een eygene Koninkh. D' Inwooners zyn boofe en ontrouwe Lieden.

Al de Volckeren in deefe Eylanden zyn op de Kuſten *Mahometanen*; in 't Land *Heydenen*; ſommige oock Menſchen-eeters. Sy hebben verſcheydene Koninkgen; en zyn tot noch toe taemlijk maghtigh geweest, om te verhin- deren, dat de *Spaenjaerden*, *Portugeezen* en *Hollanders* eenige Veſtingen op haere Kuſten ſouden bouwen. Evenwel hebben de laetſt-genoemde onlanghs (doe onſe Schrijver dit Werck uytgaſ) *Batavia* daer opgericht, en behouden deefe Plaets met geweld.

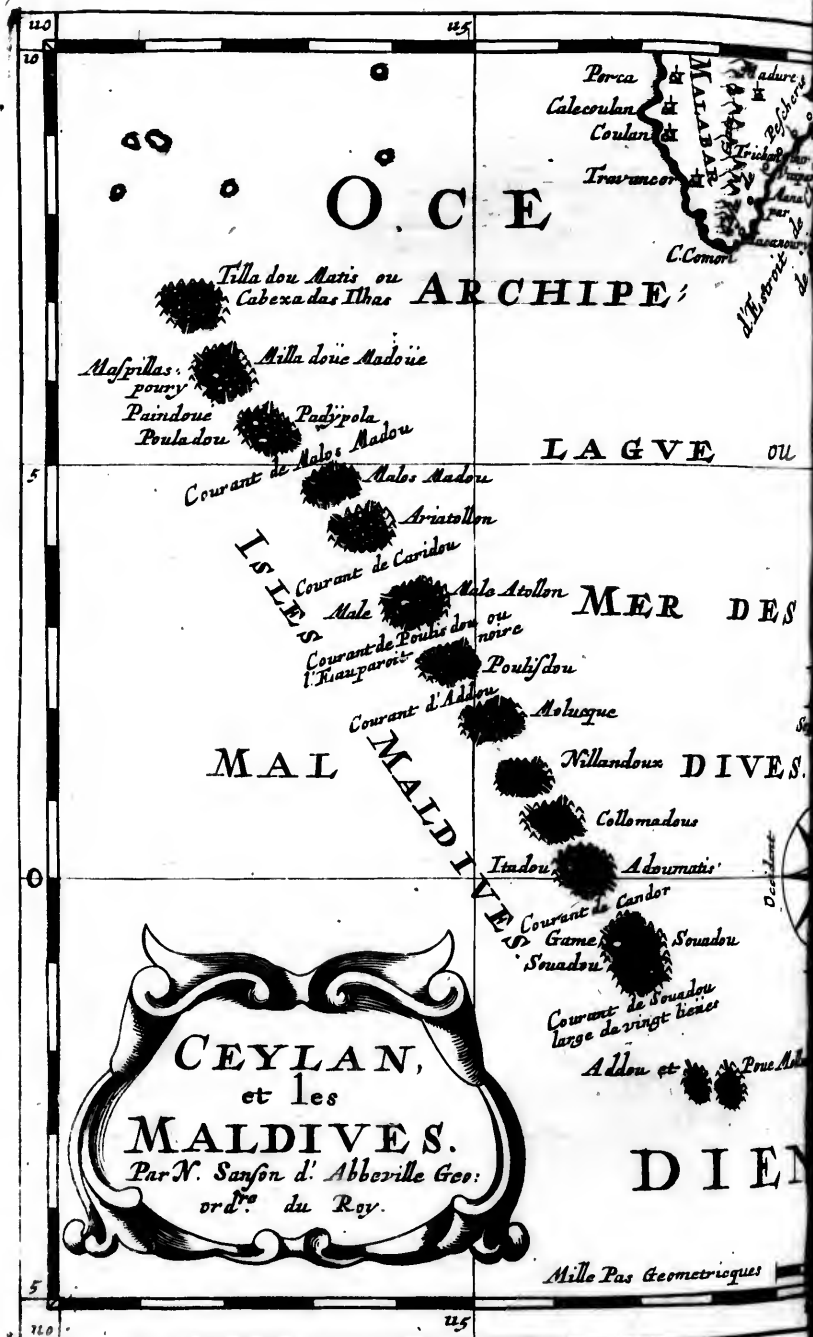
Om nu noch yets in 't kort aen te mercken op 't geen *Marcus Paulus Venetus* ſchrijft, belangende de beyde Eylanden van *Java*, deſgelijcks oock d' omgelegene Eylanden en Landen, ſoo ſegg' ick: 't Schijnd, dat ſijn *Groot-Java* is 't Eyland *Borneo*: Syn' Eylanden *Sondur* en *Condur*, *Pulo Condor*: Syn Landſchap *Beach*, 't Half-Eyland *Malacca*. Syn Eyland *Patan*, *Sumatra*; en ſijn *Pes* ons hedensdaeghs *Groot-Java*. Doch vermits 't ons tegenwoordigh aen tijd ontbreekt, ſoo wilden wy deefe ſwaerigheyd op een andere plaets verhandelen, en dan tegelijck toonen, dat *Borneo*, *Sumatra* en *Java* de drie *Sinder* van *Ptolomæus* zyn.

den
ene
e en

den
n't
en-
ene
ein-
hin-
ezem
aere
neb-
doe
Ba-
uden

n te
ve-
Ey-
om-
egg'
va is
nduy
chap
Syn
n Pet
Ooch
n tijd
wac-
unde-
t Bor-
er van

EY-

C

M

tfestigh Mij
Maldiven o
Mijlen teg
den.

Ceylon is d
wel Ptolome
maeckt, als
vonden we

De Legh
de Ganger ,
voortijds g
desgelijcks
voor deese
en op de Ze
voortijds A

By desel
in , leght
DURAR
andere Om
een genoeg

D' Indian
rism, dat i
D' Arabiers
Dive, dat is
sigh uyt or
thienden G

't EYLAND CEYLON EN DE MALDIVEN.

Iet verr' van 't Voorgebergh *Comori* vindmen op d'eene sijde 't Eyland *Ceylon*, of *Ceylan*; op d'andere sijde de *Maldivische* Eylanden. *Ceylon* heeft tseftigh Mijlen tegens 't Oosten. De *Maldiven* ontrent honderd en vijftigh Mijlen tegens 't Westen en 't Suyden.

Ceylon is der ouden *Taprobana*; alhoe wel *Ptolomæus* dit Gewest veel grooter maect, als *Ceylon* tegenwoordigh bevonden werd.

De Legh-plaets is aen deese sijde van de *Ganges*, by 't Voorgebergh *Comori*, voortijds genoemd *Comaria extrema*; desgelijcks by 't Voorgebergh *Cael*, voor deesen *Caligicum Promontorium*, en op de Zee-Enghte *Manar*, of *Quilao*, voortijds *Agaricus Sinus* geheeten.

By deselve, wat dieper Landwaerts in, leght *MADURO*, of *MODURA Regia Pangionis*. Verscheydene andere Omstandigheden geven hier van een genoegsaem bewijs.

D' *Indianen* noemen dit Gewest *Tenariffin*, dat is, een Land der Welluften. D' *Arabiers* geven 't den naem van *Zeylan Dive*, dat is, 't Eyland *Ceylan*. 't Streckt sich uyt ontrent van den seiden tot den lijdenden *Graed* der breedte, en begrijpt

alsoo in sich vier gantsche *Graden*, maekkende honderd *Fransche* Mijlen van 't Suyden nae 't Oosten. In de lenghte heeft het niet meer als twee en een halve *Graed*, of noch yets daerboven; bedraegende ruym tseftigh *Fransche* Mijlen van 't Westen nae 't Oosten. Den geheelen Omkreytz is van ontrent driehonderd Mijlen.

De *Form* is bynae *Ovael*-rond; of veel meer een *Parel* of *Peer* gelijk. 't *Steel*-eynd streckt sich uyt tegens 't Noorden; 't Hoofd nae 't Suyden.

Sommige stellen in dit Eyland seven Koninghrijcken; andere noch meer. 't Koninghrijck *JAFNAPATAN* is 't uyerste nae 't Noorden. *TRINQUILEMALE* en *BATICALE* zyn d' uyerste tegens 't Oosten. *CHILAO* en *COLOMBO* d' uyerste tegens 't Westen. 't Koninghrijck *JALA* 't uyerste tegens 't Suyden. *CANDEA*, *COROLLOS* en *CEITAVACA* leggen in 't midden.

Candea is hedensdaeghs 't beroemdste. *Colombo* en *Cestavaca* zyn voortijds geweest de *Residentie*-plaetsen der Koningen, welke over dit geheele Eyland hebben geheerscht.

Hedensdaeghs hebben de *Portugeezen* hier in besit *Colombo*, *Chilao*, *Manar*
Ggg (een

(een Eyland en Vestingh) *Iasnapatan* en andere Plaetsen op de Kust, leggende regens over de Zee-Enghte *Chilao* en *Manar*.

Colombo en *Chilao* leggen maer alleen ruym tseftigh Mijlen van 't Voorgebergh *Comori*. *Manar* ontrent vijf- en twintigh of dertigh Mijlen van 't Voorgebergh *Cael*; en *Iasnapatan* vijfthien of twintigh Mijlen van 't Voorgebergh *Negapatan*.

De beste Zee-havenen dees Eylands zyn *Gallo*, *Colombo*, en *Chilao*. *Gallo* is eene der voornaemste, en door geheel *Indien* bekend. Want al de geene, die derwaerts heenen, en van daer weer anderweegen willen reysen, zyn meerendeel gedwongen, den Hoek van *Gallo* te naerderen, om niet op de *Maldivische* Sandbancken te geraecken.

De *Hollanders* hebben voor eenige Jaeren deese gewichtige Plaets de *Portugeezen* ontnoomen. *Wat naederhandt, sedert 't uytgeven van 't werck dees Schrijvers, sijn heeft toegedragen, weet yeder genoeghsaem.*

De Lucht is hier soo gemaetighd, en de Bodem soo vrughrbaer, dat eenige dit Gewest voor een Paradijs houden. Haere Vruchten, Kruiden en Planten hebben een bovenmaeren aengenaemen reuck.

De Caneel is hier alderbest, inson-

derheyd nae *Colombo* en *Ceitavaca* toe. Men vind hier veel Cardamom, Areca, Muscaet-Noren, nevens andere *Materialien* en *Specerijen*. Voorts Adelaer-hour, Slangen-hour; Goud, Silver en andere Metallen; alhoewel men in de Berghwercken niet arbeydt. Daerenboven veel Eedele Gesteenten; en onder de selve oock de geene, welcke de *Portugeezen* Katten-oogen noemen.

In de Zee-Enghte tusschen dit Eyland en 't groote Land werden Paerlen gevischt.

Onder haere Dieren zyn d'Elephanten soo gantsch voortreflijck, leerlaem en geoeffend, dat die van alle andere Plaetsen, by haer koomende, haer eere bewijfen, als haer seer verr'te boven gaende.

D' Eylanders zyn groot van *postuur*, swart, en leelijck. Hebben lange Ooren en breede wijde Neusgaten. Anders zynse gantsch vaerdigh en geschickt; oock groote Springers. Geheel *Indien* konnense voorsien met *Comedianen* en *Guychelaers*. Rijk zynse, en leven in allerley wellusten; waertoe haere bequaeme gelegentheden haer aenleydingh geven. Ondertusschen zynse oock torden Oorlogh genegen. Daer de *Portugeezen* sijn ophielden, vondmen vele *Christenen*. D'overige zyn *Hoyden* of *Mahometanen*.

D'EY.

DE YLANDEN, Genoemd de MALDIVISCHE.

De Eylanden *Maldives* hebben haeren Naem bekomen van *Male*, de Hoofdstad der selver, en van *Dive*, 't welck een Eyland beteekend. Sy bestaen uyt een bynae oneyndlijck getal kleyne Eylandekens, al 't saemen gelegen in d' *Indiaensche Zee*, aen geene sijde des Voorgeberghs *Comori*.

Sy neemen haeren aenvangh van den aghtesten *Grac* der breedte tegens 't Noorden, en eyndigen aen den derden of vierden *Grac* tegens 't Suyden. De *Linie Aequinoctiaal* gaet over deselve. Dienvolgens strecken se sich uyt in delenghte op drie-honderd Mijlen. In de breedte hebben 'er maer vijftien, oft twintigh, of een weynigh meer.

Sy werden afgedeeld in derthien *Attollons*, en door seeckere *Canalen* van malkander afgesonderd. Yeder begriipt een groot deel kleyner Eylanden in sich. Even hierom noemd sich de Koningh der *Maldiven* een Koningh over derthien Landschappen, en twaelfduysend Eylanden; alhoewel deselve veel minder in getal, oock veele gantsch woest zyn; werdende van de Zee, wanneer deselve hoogh is, bedeckt.

D' Orde deeser *Attollons* is wonderlijck; gelijk oock zyn haere Bancken, Ingangen, *Moussons* en Vloeden.

De gedaghte *Attollons* zyn bynae al 't saemen of gantsch rond, of *Ovaelvormigh*. Yeder derselver heeft der tigh of veertigh Mijlen in den Omkreytz. D' eene volghd op d' ander; treckende van 't Noord-Noord-Westen nae 't Suyd-Suyd-Oosten. Tusschen beyden blijven maer eenige *Canalen* overigh, die of meer of minder breed, doch in 't gemeen gantsch gevaerlijck zyn.

Yeder deeser *ATTOLLONS* is omvangen van een groote Steene of Klip-banck. Geen Menschlijke konst sou eenige plaets beeter konnen besnyten, als deese Bancken haere *ATTOLLONS* doen.

Wanneer de Zee-golven tegens deese Bancken stooten en aenbruyssen, sooblijven d' *Attollons* inwendigh in een groote stilte; wijl 't Water daer in niet sonderlingh diep is.

D' Ingangen zyn seeckere Openingen, of Gaeten; van veertigh of vijftigh; sommige oock wel van honderd of twee-honderd gemeene schreeden: Welcke de Schepper der Natuer yeder *Attollon* heeft gegeven; te weeten, elck vier, om den *Pas* van d' eene *Attollon* tot d' andere dies te lighter te maecten.

't Is mer de Vloeden tusschen de *Canalen* soodaenigh geteld, datmen, wanneer ses Maenden langh nae 't Oosten, en ses Maenden nae 't Westen

werden gevoerd, niet van d' eene *Attollon* tot d' andere sou kunnen koomen, indien'er maer alleen twee openingen of Gaten waeren, t' eene regens over t' andere.

Voorts zyn deese Vloeden soo gantsch snel, datse, t' zy dat het stil is, of datse sikh met de Wind vereenigen, een Schip nae *Malabar* of *Ceylon*, somtijds oock nae *Sumatra* staen; of op d' andere sijde nae *Arabien* en *Africa*.

De Naemen deeser *Attollens* van 't Noorden nae 't Suyden zyn *TILLADOU*, *MATIS*, dat is den Hoek van boven; van de *Spaenjaerden* geheeten *CABEXA DAS ILHAS*, t' Hoofd der Eylanden. Daer nae *MILLADOU*, *MADOU*, *PADYPOLA*, *MALAS MADOU*, *ARIATOLLON*, *MALE ATTOLLON*, daer 't Eyland *Male* is, *POULISDOU*, *MONLUCCA*, *NILLANDOUX*, *COLLOMADOUX*, *ADOUMATIS*, *SOUADOU*, *ADDOU* en *POUE MOLLUQUE*. Deese laetste werden maer voor een gehouden.

De breedste *Canalen*, daer men de loop der Stroomen aldersterckst vind, zyn die by *Malos Malou*, *Caridou*, *Addou* en *Souadou*. *Franciscus Pirard* van *S. Malo*, eenen der onse, die allermeeft heeft gereysd, heeft by *Malos Madou* Schipbreuck geleeden, en vijf Jaeren langh in de *Maldroische* Eylanden gewoond; by welke gelegenheyd hy heeft geleerd en onderfoght de Spraeck, Legh-plaets, en Seeden der Inwoonders: Waer van hy een sonderlinge Beschrijvingh in 't light heeft gegeven.

De Koningh deeser Eylanden woond in 't Eyland *Malu*; zynde eene der grootste; schoon 't niet meer als eene of anderhalve Mijl in den Omkringh heeft. 't Is eene der vrughtbaerste; en leght bynae midden in de lenghte deeser

Eylanden. De Vreemde besoecken't, wegens 't Hof. Daer zyn gantsch geen Steeden in, wyl haer orde en Leger voordeeltigh genoegh is.

Haere Leggingh geeft een groote hitte kennen; doch vermits de Daegen hier de Naghten gelijk zyn, en by nacht een grooten Dauw koomd te vallen, soo werd 't Aerdrijck daer door verquickt.

In de Somer sietmen hier noyt Regen; in de Winter noyt Ys. De *Maldroische* Koorts is hier seergemeen, en voor de Vreemdelingen gevaerlijck; als die daer door binnen weynige daegen koomen te sterven.

Hier wast noch Rijs noch Weyt; en echter zyn de Levens-middelen hier bester koop, als ergens elders in *Indien*. De Rijs bekomense van 't vaste Land; en versaelmen by haer Hirsse in meenighte; gelijk oock 't *Bunbi*, 't welck de Hirsse ghelijckvormigh, maer swart is.

Sy hebben veelerley Vrughten, als Citroenen, Granaet-Appelen, Oranjen-Appelen en Bananos: Insonderheyd een groote meenighte van *Indiaenche* Noten, welckese Cocos noemen. Geen ander Gewest heeft soo veele der selver. De geheele *Levante* werdt'er mee voorzien; en Jaerlijcks werden'er meer als honderd Scheepen mee beladen.

Sy hebben wel veele Gedierten, doch weynige Ossen en Schapen; gantsch geen Honden, wylse een afgrijzen van deselve hebben. Visch is'er in meenighte.

Men vind hier veel kleyne witte Hoornkens; welke veelerwegen voor Munt werden gebruyckt. Jaerlijcks werden'er dertigh of veertigh Scheepen alleen voor *Bengala* mee bevraght, behalven de geene, welke nae andere Plaetsen gaen.

't *Eygenlijck* bericht hier van kan de *Leser*

Leefte vinden in onse meer-gedaghte Curieuse Aenmerkingen der byzonderste Oost en West-Indische verwonderenswaardige Dingen.

De Schaelen van haere Schildpadden worden te Cambaya seer hoogh gegaght; wijl deselve hard, glad, en welgeteld zijn. Men maect'er Kammen en Spiegel-Lijsten van.

Haere Tavarcarre en sonderlinge Cocos-Noten zijn een treffelijke Artzeny, en seer dier. Gelyck oock haeren grauwen Amber, nevens haere swarte Corallen.

Alleen de Koningh koomd deese Tavarcarre (of Tavacarre) en Amber toe. Hy gedooghd niet, dat syn Onderdaenen daer mee souden handelen.

Hier tegens brengen andere in de Maldiven van haere Waeren; als, Rijs, Lijnwaed, Stijde, Boomwol, Oly, Arcan, Yser, Stael, Speceryen, Porcellanen, Goud en Silver; welke dingen niet weer uyt dit Land koomen.

D' Inwooners gebruycken allerley Wapenen. Ondertusichen evenwel is haeren Koningh noch rijk noch maghtigh, behalven in syn' Eylanden, en ind' aghtingh der sijne.

Onder de Rantenen deeser Maldivische Eylanden werden aengemerckt haer Candou en Cocos. Uyt 't Hout van Candou maecten se Deelen of Plancken, met welke men van uyt den grond der Zee een gewicht van honderdt-duyfsent Ponden kan uyttrecken.

Dit Hout is veel breeder als ons Pantoffel-hout. De Boom is soo groot als een Noten-boom; en heeft bynae Blaederen als een Elfen-boom; is oock soo wit, doch seer weeck. Hy draeghd geene Vruchten. Men maect'er Schepen uyt tot de Vischvangst.

Wat de Cocos of Indiaenschen Noten-boom betreft, den selven kan d' Inwooners geven alles wat tot onderhoud des Levens haer van nooden is. Men maect'er Wijn, Honingh, Suycer, Melck, Oly en Booter uyt. De Kern eetmen, in plaats van Brood, tot allerley Spijsen. Als 't Loof noch groen is, soo diend het tot Schrijfpappier. Wanneer 't nu dorr' is geworden, soo snijden 't in stukjens, en dan maectmen'er Korven, Porten, Sonneschermen, Hoeden, Deekens, Tapijten en meer andere dingen van. De Steel of Ader, midden in 't bladt sitrende, werd hard gemaect, en diend dan tot de bereydingh van schoone Kistjens, Kastjens, en anderen Huysraed.

Uyt de Schael, daer de Vrucht in beslooten is, maectmen, Leepele, Schootelen en andere aerdtige Vaten.

Een geheel Huys kanmen van deesen Boom Bouwen. De dicke Stam diend tot Balcken en Sparrwerck. De Tacken, twee of driemaal doorgeloofd zynde, geven Plancken of Deelen, om de Huysen, desgelijcks de Hoven, daer mee te besluyten en dicht te maecten. Men bereydt'er oock Latten van, om de Gebouwen daer mee te decken. De t' faem-geheghede Blaederen werden met verscheydene Ryen op deese Latten geleght, en verstrecken voor Pannen of Tegelen.

Boven dien werden'er veele Schepen of Schuyten uyt toegericht, welckers Hout, Seylen, en alles wat'er aen is, alleen van den Cocos-boom werd genoomen. Sometijds is de Ladingh selfs Cocos, of 't geen van Cocos gemaect is; als allerley Huysraed, Levens-middelen, en soo voorts. 'k Doe hier by, dat de daer in zynde

Menschen dickmael selfs half Cocos zyn , als die haer meeste Voedsel van deese Nore-Vrugt trecken; gelijk wy even hier boven op 't kortste hebben aangewezen.

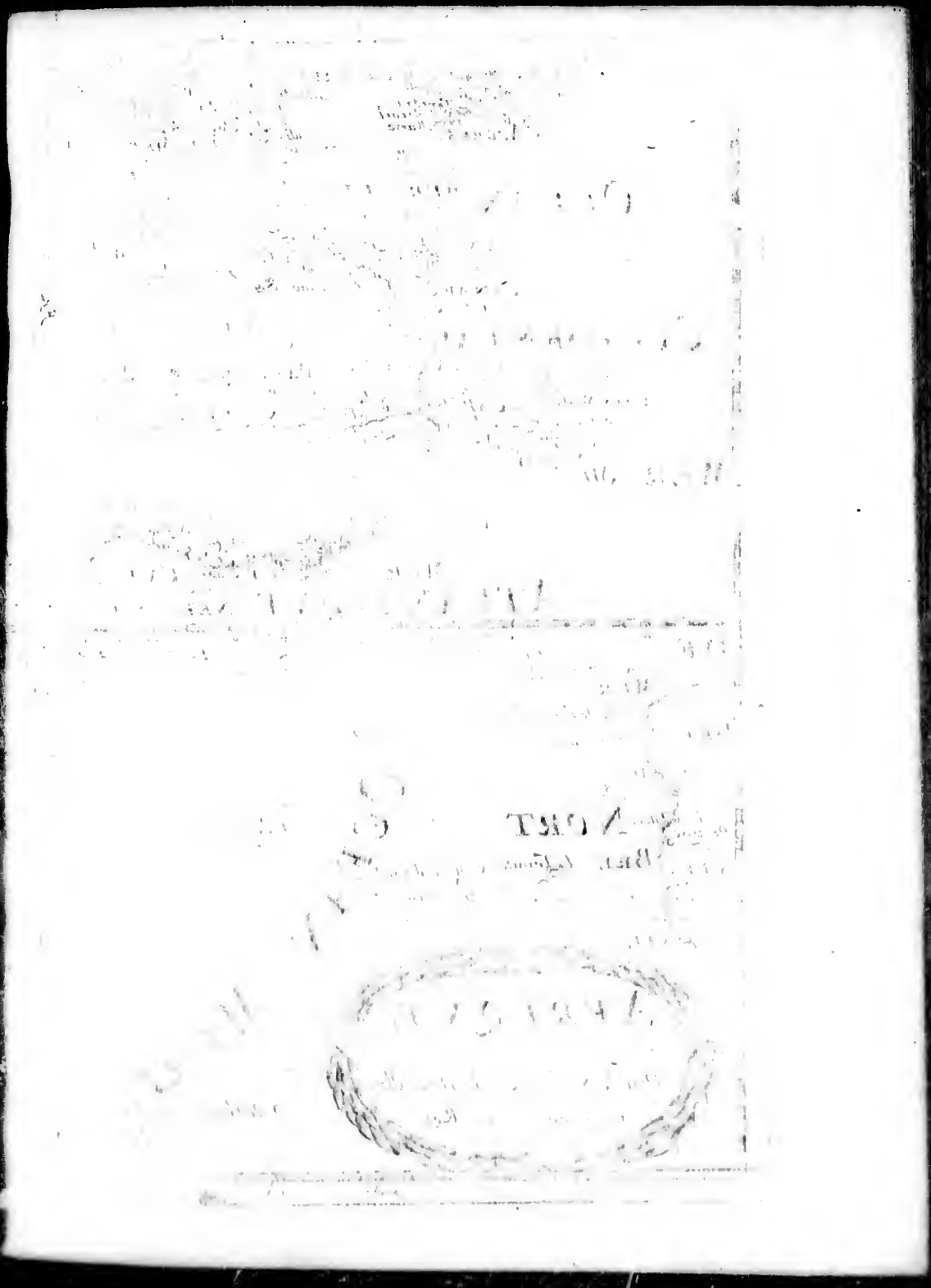
Van d' Eylanden Japon, de Philip-pinen, der Dieven, der Molucken, Sonda, Ceylon, de Maldivische, &c. belangende der selver eyenschappen, vrugtbaerheid; aenmercklijckheden der Aerde, Rivieren, Zeeën, Gedierten, seldsaeme Seeden der Menschen, Gods-diensten, e. s. v. hebben wy wijdlopigh genoegh gehandeld in ons Groot Werck der Curieuse Aenmerckkingh van de bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige Dingen. In-

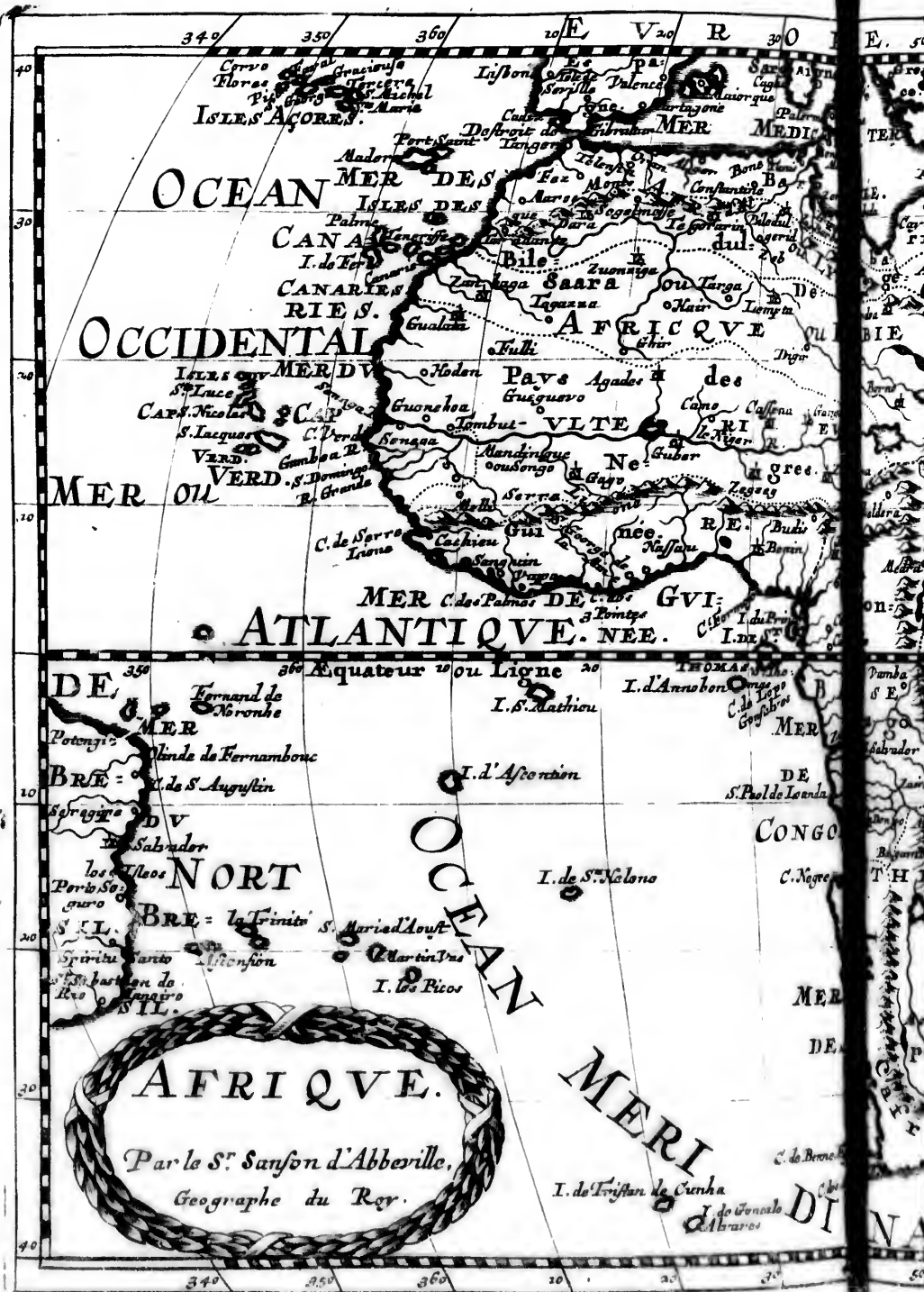
sonderheid oock hebben wy gesproocken in 't eerste Deel van d' ongemeene seldsaemheyd der Maldivis-Noten: Hoe weynigh deselve werden gevonden: Hoe gantsch vreemd de vindingh is: Haere wonderlycke kragten in d' Artzeny, be-toond in veelerley aenmercklijcke Genee-fingen, daer door verricht binnen de Stad Amsteldam: Kostlijckheyd deeser Noo-ten: Twijffelaghtigen oorsprongh der sel-ve; gestalte; wonderlycke seldsaemheyd, e. s. v. Wy hebben derhalven hier geen nieuwe Byvoeghselen daer van willen maecten, om niet wederom te herhaelen 't geen wy anderwegen alreeds hebben geseghd.

Eynde der Geographische en Historische Be-schryvingh van ASIA.

roocken
ne seld-
: Hoe
: Hoe
Haere
ny, be-
Genee-
de Stad
er Noo-
der sel-
mheyd,
er geen
willen
rhaelen
hebben

gra-

OCEAN MER DES

CANARIES

OCCIDENTAL

AFRICQUE

ATLANTIQUE NEE

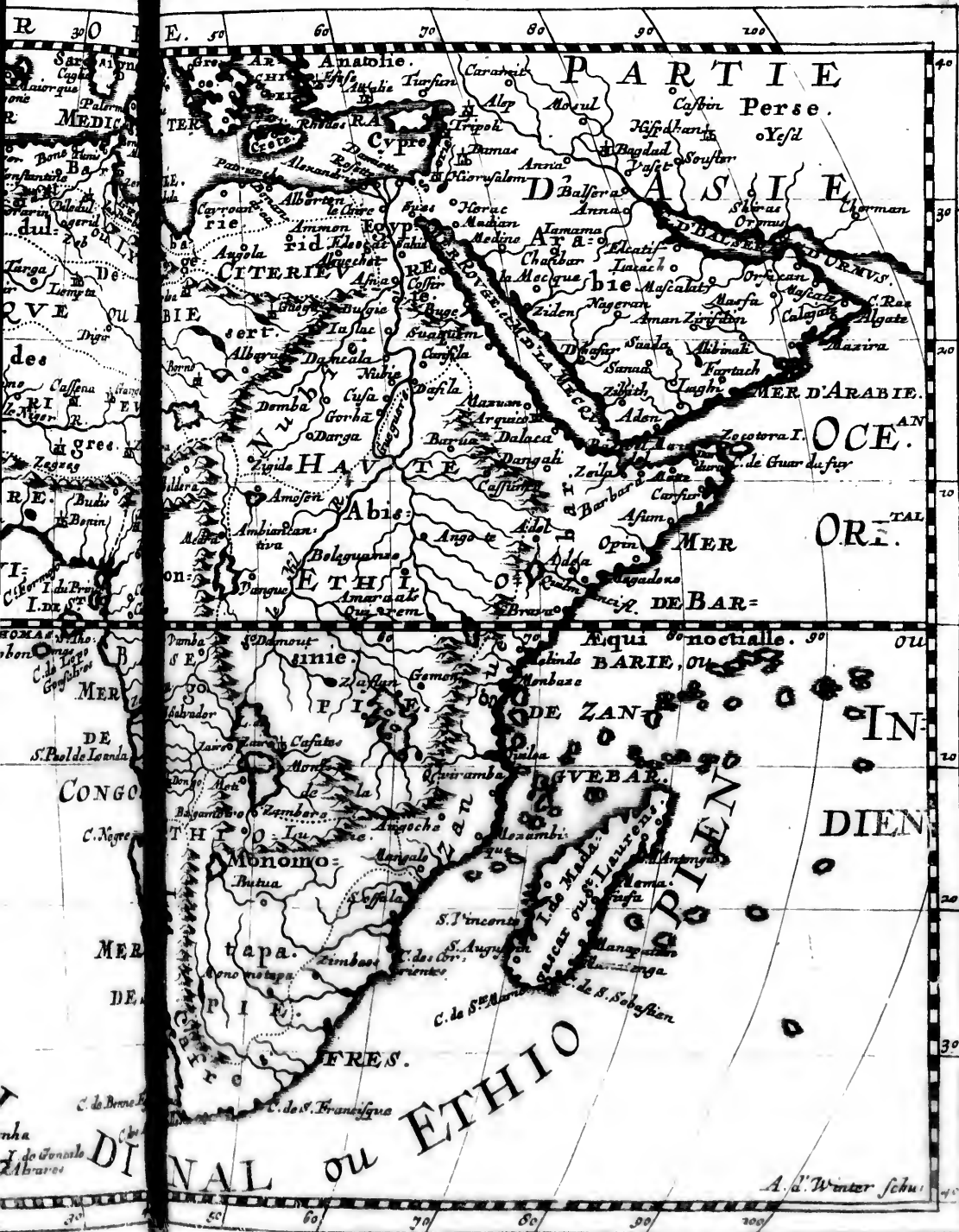
NORT

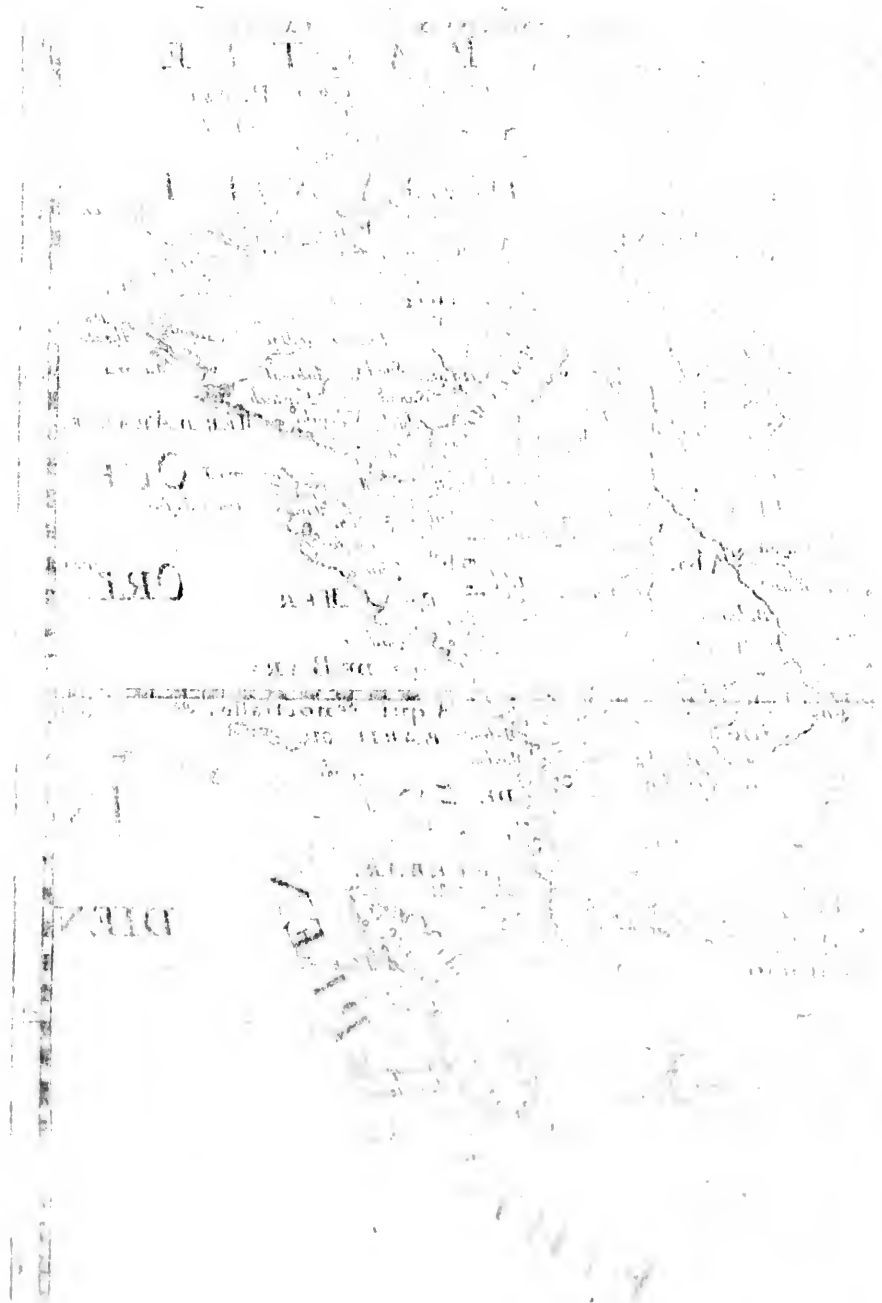
AFRIQUE

MERI

Par le Sr. Sanson d'Abbeville,
Geographe du Roy.

I. de Tristan da Cunha

E

E

in E
by C
Mid
des
t St
daer
Lan
mee
plai
sem
rae
sche
mer
B
Boe
de Z

Geographifche en Hiftorifche BESCHRYVINGH

Der vier Werelds-Deelen,
EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA.

A F R I C A.

AFRICA is soodaenigh een groot Half-Eyland, dat het een' onser drie Weerelds-Deelen maekt, zynde 't uiterste tegens 't Suyden. 't Leght soo dicht aen Spaenje in Europa, dat maer alleen d' Enghte by Gibraltar tusschen de Groote en de Middellandsche Zee deese twee Gedeelten des Werelds van elckander scheyd. 't Stoot oock soo dicht aen Asia, dat het daer aen vast is door een enge streeck Lands van ontrent vijf-en-twintigh gemeene Mijlen; of, gelijk mijn *Exemplair* luyd: dat maer een enge Zee-boesem van ontrent veertigh Mijlen (verstaet *Fransche*) tusschen de Middellandsche en Roode Zee 't een en 't ander 't saemen voeghd.

Behalven dit Enge Land, of deesen Boesem, werd *Africa* aen alle sijden van de Zee omvangen. Tegens 't Noorden

van de Middellandsche: Tegens 't Suyden van de *Suyd* of *Aethiopsche*: Tegens 't Oosten desgelijcks van deselve, of van d' *Orienteelsche* en *Indiaensche*; waer van de *reghte Zee* een gedeelte maekt: Tegens 't Westen van d' *Occidentaelche*, of *Atlantische Zee*.

Aen geene sijde der Middellandsche Zee legghd Europa. Aen geene sijde der *Suyd* of *Aethiopsche* zyn d' *Australische* of *Magellansche* Landen. Aen geene sijde der *Orienteelsche* of *Indiaensche* vinden *Arabien* en *Oost-Indien*. Aen geene sijde der *Occidentaelche* of *Atlantische* is *Brazil* en *America* geplaetst.

De *Latijnen* plegen dit Gewest gemeenlijck *Africa*, en de *Grieken* *Libyen* te noemen. Ondertusschen evenwel werden beyde deese Naemen, sonder onderscheyd, in d' *Antheuren* van beyde de gemelde Spraecken gevonden.

D' eerst-gedachte Naem is dit Werelds-deel toegevoeghd van (of nae) *Afer*; de Soon van *Abraham* uyt *Kethura*; of, soo andere meenen, van *Afer*, de

Soon

Soon van *Hercules* uyt *Libyen*. Maer de *Grieken* willen, dat deese Benoemingh sou ontsaen zyn van *Liby*, dat is, *sine frigore*, of, sonder koude, wyl het, ten oplicht van de *Legh*-plaats, geen koude sou gewaer worden.

Nae't gevoelen der *Arabiers* is deesen Naem gesprooten van *Ifriquia*, dat is, gedeeld, of verdeeld; afgescheiden. Want indien 't Enge Land, waer door dit Gewest met *Asia* werd t' saem-gevoeghd, daer niet lagh, soo sou 't gantschlyk van ons Vaste Land afgesonderd zyn.

In de *Punische* Spraek beteekend *Africa* een Landt der *Koorn-ayren*: En alsoo sou dit Gewest dien Naem bekomen hebben wegens de meenigte des Koorns, 't welck in 't eygentlyk soo genoemde *Africa* werd verlaemeld.

De Naem *Libya* koomd af, of van *Libya*, de Dochter *Epaphi*, Soon van *Jupiter*: Of van *Libya*, eene der drie Meyren, welke in de Rivier *Triton* vallen: Of van 't *Grieksche* woord *λίβη*, beteekenende in die Tael *swart*, wyl 't meerendeel der Inwooners van een swarte verwe zyn: Of oock van *Lub*, in d' *Arabische* Tael soo veel als *Dorst*; vermits een groot gedeelte deeses Lands gebreck aen Water heeft.

Boven deese Versieringen, Woordvorschingen en Gissingen, genomen uyt verscheydene *Antheuren*, uyt verscheydene Taelen, en om verscheydener oorfaecken wil, soumen, indien men wou, op even deselve wijs noch veel andere konnen uytvinden, en nieuwe maecken, om de geene te vergenoegen, welke hier nae begeerigh zyn. Doch wy willen onse tijd niet langer hier meê verslijten.

't Zy hier meê gelegen soo 't wil; immers de Naemen *Africa* en *Libya* zyn aldereerst op de Kust tegens *Europa* bekend geweest: Te weeten; de Benoemingh van *Africa* tegens over *Ita-*

lien: Van *Libyen* tegens over *Griekenland*.

Vermits nu de Naem *Libya* den *Grieken*, en de Naem *Africa* den *Latijnen* veel eer als den Naem der andere wijd-afgeleegene Deelen bekend geweest is, soo hebben deese beyde den bekenden Naem meê gedeeld aen 't geen haer onbekend was. Dienvolgens hebben twee Volckeren van verscheydene Spraecken eene Saek met verscheydene Naemen, doch om eenlerly oorfaecken wil, benoemd.

De *Form* of gestalte van *Africa* vergelijckt sich met een *Triangel*, of *Driehoek*. Evenwel streckt het vier Voorgeberghen uyt nae de vier Hoofd-deelen des Werelds; te weeten: 't Voorgebergh *Bona* nae 't Noorden. 't Voorgebergh der *Goede Hoop*, of *Capo de bonn' Esperance*, nae 't Suyden. 't Voorgebergh *Guardalfuy* nae 't Oosten; en 't Voorgebergh *Capo Verde* nae 't Westen.

De drie laetste leggen op de Grootte Zee; 't eerste op de *Middellandsche*. Beyde de Voorgeberghen, *Capo de bonn' Esperance*, en *Capo Verde*, geven 't eynd aen dit ons Werelds-deel; 't laetste tegens 't Westen; 't eerste tegens 't Suyden. De Voorgeberghen *Bona* en *Guardalfuy* leggen tegens *Europa* en *Asia*.

De grootste lenghte, van *Capo Verde* af tot aen 't Voorgebergh *Guardalfuy*, 't welck ontrent vier-en-twintigh Graeden in de lenghte maeckt, is ten naesten by van twee-duysend *Fransche* Mijlen.

De grootste breedte van 't Voorgebergh *Bona* tot aen van de *Gorde Hoop*, sich uytstreckende over de twee-en-tientigh Graeden in de breedte, is van ontrent aght honderd *Fransche* Mijlen. Doch soodaenige lenghte en breedte bevind sich anders overal veel minder. 't Geheel

ver Grieken.

Libya den
ca den Latij-
n der andere
bekend ge-
te beyde den
deeld aen 't
Dienvolgens
an verschey-
ck met ver-
om eenenley

Africa verge-
el, of Drie-
er vier Voor-
er Hoofd-dee-
len: 't Voor-
den, 't Voor-
f Capo de bonn'
't Voorge-
Oosten; en 't
nae 't We-

op de Grootte
landsche. Bey-
Capo de bonn'
geven 't eynd
't laetste te-
tegens 't Suy-
den Bona en
ns Europa en

van Capo Verde
at Guardafuy,
wintigh Grae-
t, is ten nae-
Fransche Mij-

an 't Voorge-
van de Goede
over de twee-
de breedte, is
Fransche Mij-
ghen breed-
al veel minder.
't Geheele

't Geheele uiterste Deel tegens 't Westen heeft maer alleen tusschen de seven en aght-honderd Mijlen van 't Suyden nae 't Noorden. 't Gantsche uiterste Suyder-deel heeft onder den *Aequator*, en van 't Westen nae 't Oosten, maer een weynigh meer als aght-honderd Mijlen. Van daer treckt het allen-zen t'faemen, en eyndighd sich in een Spits, by 't Voorgebergh *Capo de bonn' Esperance*.

Belangende de Legh-plaets, deselve is onder den dorren Hemel-kreytz; of de versenghde Legt-streeck, en daer rondom. De *Linie Aequinoctiaal* gaet'er over heenen, en deeld dit Gewest in twee, doch ongelijke, Deelen. Echter leggh *Africa* tusschen de twee *Tropici*: Welcke het dies niettemin ontrent twaelf *Graeden* op beyde sijden overtreft; een weynigh minder aen geene sijde des *Tropici Capricorni*; en een weynigh meer aen deese sijde des *Tropici Cancrri*.

Onaengesien deese hoedaenigheyd der Legh-plaets, is *Africa* allerweegen bewoond; alhoewel niet soo seer als *Europa*, of *Asia*: 't Zy dan, wegens d'onverdraeghlijke hitte, welcke hier regeerd; of om dat hier verscheydene dorre Landen sonder Water werden gevonden; of om dat'er veele Sandige Streecken leggen: Welck Sand van de Winden lichtelijck word beweeghd; soo dat de Menschen somtijds daer van overdeekt worden: Of van wegen 't groot getal der giftige, wilde en seer wreede Dieren, welcke hier allerweegente vinden zyn: Of om dat hier noch een overblijffel der Menschen-eeters is: Of ter oorfaeck datse malkander voor Lijf-eygene Slaven verkoopen, en al-100 nae andere Gewelten werden ver-voerd.

Andersins werd men gewaar, dat het beeter en frischer is onder en ontrent

den *Aequator*, als onder en ontrent de *Tropici*. Sulcks werd veroorfaeckt, wijl de Son onder en by den *Aequator* twee Somers en twee Winters maect. Wijl oock de naghten de daegen altijd gelijk zyn; 't welck een groote verfrischingh geeft. Daerenboven gaet de Son lichtelijck door de *Graeden* des *Zodiacs* of *Dier-kreytz*, welcke op beyde sijden, en dicht by deese *Linie Aequinoctiaal* is. De Son tegens de *Tropici* zynde, soo maectse de Daegen aldaer veel langer als de Naghten; en houd sich veel langer op op de *Graeden* des *Zodiacs* by d'een' en d'andere Sonne-wende.

Verscheydene *Autbeuren* deelen dit *Africa* op verscheydene wijzen. De meeste stemmen daer in over een, datse 't eerst verdeelen in twee groote Ge-deelten.

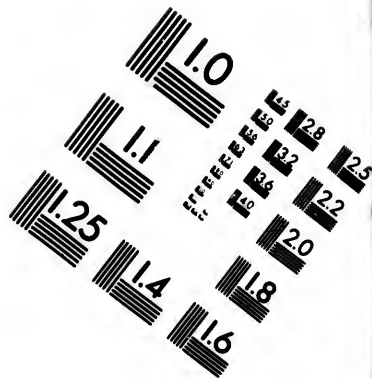
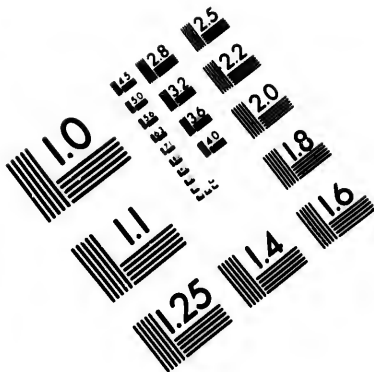
Eenige neemden deese Verdeelingh by de *Nijl*, en noemen 't geen, 't welck ten Oosten van de *Nijl* leggh, 't *Ori-entalsche*: 't Geen ten Westen van de gedaghte Rivier gelegen is, 't *Occidentalsche*. Andere neemden se by den *Aequator*, noemende 't geen aen deese sijde des Evenaers leggh, het Noordlijke; en 't geen aen geene sijde des selven Evenaers gevonden werd, het Suydlijke. Noch andere by de couleur der Volckeren; aenmerckende, dat de geene, welcke aen deese sijde des *Tropici Cancrri* woonen, wit; d' andere aen d'andere sijde swart zyn.

Doch al deese Verdeelingen hebben verscheydene Feylen. Want vermits de *Nijl* sinen loop midden in 't Land aenvanghd, soo volvoerd hy de gantsche Deelingh niet; maer scheyd alleen de Landen, door welcke hy heenenloopt, in twee Deelen; maeckende deese Deelen gantsch ongelijk.

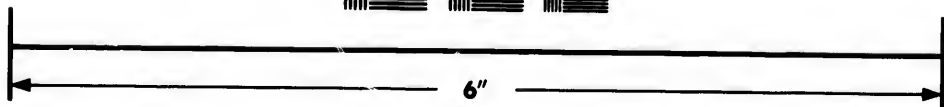
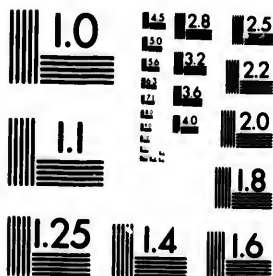
D' *Aequator* is maer alleen een inge-beeldede *Linie* aen den Hemel; welcke sich gantschlijck niet op den Aerdbodem bevind.

H h h

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4903

0
E E E E E E
E 28
E 32
E 25
E 22
E 20
E 18
6

ri
oi
m

bevind. Deese *Linie* sou de Landen , over welckese heenen gaet , wederom in twee Deelen verdeelen , en sulcke twee Deelen desgelijcks seer ongelijck maecken.

De witte Volckeren in *Africa* maecten ontrent het vijfde of sesde gedeelte uyt. Dit is t' eenmael ongelijck. Daeren-boven , men vind witte onder de swarte , en swarte onder de witte , soo dat'er een vermengingh van d' een' en d' andere is. Alde witte in *Africa* zyn of uyt *Europa* of uyt *Asia* afkoomstigh , maer geenilins gesprooten uyt d' eerste Inwooners deeses Gewests. Derhalven moetmen deselve niet anders als Vreemdelingen aanmercken. Even hierom noemen wy d' *Africaensche* Kusten tegens *Europa Barbaryen* , dat is , een Land der Vrienden. Oock hebben d' Oude een gedeelte der *Africaensche* Landen , leggende ten Oosten van *Asia* , *Barbaryen* genoemd , wijl op d' een of d' andere Kust witte Menschen leven , 't zy dan weynigh of veel. Deese witte nu zyn uyt *Europa* of uyt *Asia* gekoomen.

Om nu soo veele mislaegen te vermijden , en te maecken , dat onse Verdeelingh van *Africa* in twee groote Deelen moght overeenstemmen met d' Afdeelingh der Oude Schrijvers , en met de gelegenheyd , waer in sigh dit Gewest heden daeghs bevind , soo treck ick een *Linie* van de *Golf* , of 't Enge Land *Sant Thomas* tot aen 't uiterste deel van *Egypten* op de *Rode Zee*.

Wanneer nu deese *Linie* daer heenen is gebraght geworden , alwaer de Landen van malkander onderscheyden zyn , soo deeldse *Africa* in twee gelijcke Deelen ; doch geen Land in twee Deelen. 't Geen aen deese sijde legghd , werd , beyde van d' Oude en Nieuwe Schrijvers , genoemd *Africa* , of eygentlijk *Libya* (of , soo andere spellen , *Lybia*). Maer 't geen sigh aen geene sijde bevind ,

draegghd by haer den Naem van *Ethiopien* , of *Moorenland*.

Deese eerste Afdeelingh sal ons d' afdeelingh der andere dies te lichter maecken ; vermitsmen *Africa* , of *Libya* , in twee ; en *Ethiopien* , of *Moorenland* wederom in twee Deelen verdeeld ; te weeten :

Africa , of *Libyen* , ten aensien van ons , in Voor en Aghter *Africa* , of *Libya* : Of in opsight van de Volckeren des Lands , en nae de meeningh der Oude , in 't Buytenste en Binnenste.

Ethiopien , of *Moorenland* , in 't Opper en Onder , anders in Hoogh en Laegh , in Boven en Beneden *Moorenland* , volgens de stellingh der hedens daeghsche ; of in *Ethiopien* onder *Egypten* , en in 't Binnen-*Egypten* , nae de meeningh der Oude Schrijvers.

In 't Voor , of Buytenste *Africa* (anders *Libya*) sullen wy hebben *Barbaryen* , *Biledulgerid* , en *Egypten*.

In 't Aghter , of Binnenste *Africa* (anders *Libya*) vinden wy *Saara* , of de Woestijn : 't Land der *Negres* , of Swarten , en *Guinea*.

In Over-*Ethiopien* sullen zyn *Nubia* , *Abyssinia* , en *Zanguebar*.

In 't Beneden , of Binnen-*Ethiopien* , leggen *Congo* , *Mono-Motapa* , en *Casseres*.

Barbaryen streckt sigh uyt langhs de *Middellandsche Zee* , van de Groote Zee af tot in *Egypten*. Werd tegens 't Suyden begrensd van den Bergh *Atlas*.

Biledulgerid legghd langhs deesen Bergh ; grensende tegens 't Suyden aen *Saara* , of de Woestijn.

Egypten is bynae maer een Dal , van de Water-vallen of Sluyfen des *Nijls* af tot aen de *Middellandsche Zee*.

Dit laetste Deel heeft sijnen ouden Naem behouden. Beyde d' andere , t' saemen genoomen , koomen over een met 't geen d' Oude hebben genoemd

Mauri-

Mauritanien; *Africa*, eygentlijk soo geheeten; en *Libyen*, desgelijcks eygentlijk verstaen. Derhalven sullen d'uyterste West-Deelen van *Barbaryen* en *Biledulgerid* t'samen voor *Mauritanien*; die in 't midden voor *Africa*, en d'uyterste Oost-Deelen voor *Libyen* genoomen werden.

Saara, of de Woestijn; 't Land der *Negres*, of der Swarten, strecken sigh oock uyt van de Groote Zee af, tot aen Opper en Onder (of Bovenen Beneden) *Æthiopien*, of *Moorenland*. 't Uytterste West-Deel van *Saara* koomd over een met d'oude Volckeren *Gatalin*. 't Uytterste Ooster-Deel met de *Garamanten*. 't Land der *Negres* met 't Gewest der *Nigriten*.

Guinea heeft verscheydene Volckeren; van welke de *Perosi* de beroemdste zyn geweest.

't Gedaghte *Guinea* heeft in de lenghte seven-honderd en vijftigh Mijlen.

Saara, *Biledulgerid*, en *Barbaryen* yeder van elf tot twaelf-honderd Mijlen. De breedte is maer van honderdt, twee-honderd tot drie-honderd Mijlen.

Ægyptens lenghte van 't Suyden nae 't Noorden is niet meer als twee-honderd Mijlen. De breedte als men deselve aenmerckt alleen in 't Dal langhs de *Nijl*, is gantsch smal; somtijds maer van vijftien, twintigh; somtijds van vier of vijf- en- twintigh Mijlen breedte.

Wy hebben *Æthiopien*, of *Moorenland*, afgedeeld in Opper en Onder-*Æthiopien*. In 't Opper-deel hebben wy geset *Nubien*, *Abyssinien*, en *Zanguebar*. In 't Onder-deel *Congo*, *Monomotapa* en *Cafres*.

Nubia legt meerendeel aen deese sijde, en tegens 't Westen *Abyssinien* boven, en *Zanguebar* aen geene sijde des *Nijls*, in 't uytterste Ooster-deel van *Æthiopien*.

Congo maeckt 't uytterste West-deel van *Æthiopien*. *Monomotapa* en de *Cafres* 't uytterste Suyder-deel; 't laetste op de Kust; 't eerste op 't vaste Land.

Nubia, *Abyssinia*, en *Zanguebar* t'samen genoomen, koomen over een met *Ptolomæus Æthiopia* onder *Ægypten*.

Nubia heeft 't uytterste Noorder, en *Ægypten* aldernaest gelegene Deel. *Abyssinien* 't uytterste Suyder-deel. *Zanguebar* 't geen op de Kusten legd; en daer, alwaer *Ptolomæus* de Landschappen *Barbaria*, *Azania* en *Trogoditica* beschrijft: Welcke met 't eygentlijk *Zanguebar* overeenstemmen; op de Kusten *Ajan* en *Abex*; welke wy onder den gemeenen Naem *Zanguebar* begripen willen.

In Onder-*Æthiopien* koomd *Congo* over een met de *Hesperis Æthiopiæ*: *Monomotapa* met *Azymba Regione*, of 't Land der *Azymben*: De *Cafres* met d' *Antropophagus Æthiopiæ*.

De *Cafrische* Kust begrijpt twaelf-honderd Mijlen: *Monomotapa* vier, vijf of ses-honderd Mijlen in de lenghte, en Breedte. *Congo* ses of seven-honderd Mijlen in de lenghte, en ses-honderd in de breedte. *Nubia* vier-honderd Mijlen in de lenghte, en twee-honderd in de breedte. De Kust van *Zanguebar* neemnd vijftien of iesthien-honderd Mijlen in onder een breedte, welke meerendeel maer honderd Mijlen maeckt, gelijk de *Cafrische* is.

Tot noch toe hebben wy kortlijck van *Africa* getoond, waer 't selve legd: Welcke sijne Grensen zyn, en waer 't selve aldereerst bekend is geweest. Voorts, hoedaenigh de *Form*, de grootte; de gelegentheyd der Legh-plaetsen der Lught is: Welcke de voornaemste Deelen zyn; en waer meê deselve met d' Oude Schrijvers overeenkomen: Oock, hoe groot yeder der gedaghte Deelen werd gereeckend.

Eer wy nu tot d' afzonderlijke Beschrijvingh voortgaen, moeten wy eenige meldingh doen van de beroemdite Bergen, Vloeden en Voorgeberghten, welke hier gevonden werden; desgelijcks van de voornaemste Landen, Spraecken en Religien.

De Bergen in *Africa* zyn meenighvuldigh in getal; en waerdigh om aengemerckt te worden; 't zy wegens haere hooghte en lenghte: Of wegens de Metallen, welkese in overvloed uytleveren; of wegens andere *Rariteiten* en Seldsaemheden.

De beroemdite onder deese voeren den Naem van *Atlas*, *Luna*, en *Serre Lionc*.

Atlas is den vermaerdesten Bergh by d' Oude: Welcke gemeend hebben, dat hy de Wereld tegens 't Suyden begrenste. Deesen Naem is hem gegeven van *Atlas*, Koningh over *Mauritanien*; dien *Persens* in eenen Bergh veranderde, vermits hy hem 't Hoofd van *Medusa* toonde. Hy was een treffelijk Starrekundige: En derhalven hebben de *Potten* versierd, dat hy den Hemel draeghd. En gewisselijk is oock deesen Bergh soo hoogh, dat hy boven de Wolcken heenen schijnd te reycken.

Hy streckt sich uyt van de Groote, of *West-Zee* (nae hem d' *Atlantische* genoemd) af, tot aen *Aegypten* toe, bedraegende over de duysend *Fransche* Mijlen. *Barbaryen* laet hy op d' eene, en *Biledulgerid* op d' andere sijde leggen. Op beyde de sijden werpt hy verscheydene Tacken, of Bergen van sich. Hier van daen onstaet de groote en kleyne *Atlas*. De *Spaenjaerden* noemen beyde de Bergen *Montes Claros*: D' *Arabiers* den Grooten *Aydiacal*, en den Kleynen *Lami*.

De Bergen *Luna*, anders de Maengeberghten, heden daeghs *Beth* geheeten, zyn hooger als eenige der *Europai-*

sche; jae hooger als d' *Africaensche*. Altijd leggense met Sneeuw en Ys beladen. *Protopomus* wil, dat op deselve d' oorsprongen des *Nijls* souden zyn.

Deese Bergen maecten desgelijcks verscheydene Tacken. Nae 't Voorgeberght der goede Hoop wordense van de *Spaenjaerden* genoemd *Picos Fragosos*. Nae 't Oosten van *Congo*, de *Chrythal*, of *Chrytalline-Bergen*. Boven de *Meiren* van *Zaire* en *Zastan*, de *Sonnen* en *Salpeter-Bergen*. 't Kan wel zyn, dat de hooghte onder alle, tusschen *Abyssinia*, *Monomotapa* en *Casfrica* de Naem van Maen-beigh of de Maengeberghten, heeft behouden.

De Bergen *Serre Lionc*, van de *Castilianen* *Sierra Liona*, en van de *Portugezen* *Sierra Lioa* genoemd, zyn der Ouden *Deorum Currus*, of Goden-Wagen. Deesen Naem heeftmen daer van daen genoomen, vermids van den Top derselve bynae onophoudelijk Blixemen en Donder-slaegen uytvaeren: Even als of haere Goden niet met een minder gerugt en geraes hadden kunnen Marscheeren.

Haere grootte Hooghte is tusschen 't Land der *Negres* en *Guinea*. Hier verdeeld sich dit Geberght in twee Deelen. 't Eene loopt tusschen *Africa*, of aghter *Libyen*, of Opper *Aethiopien*. 't Andere streckt sich uyt tusschen Opper en Neder-*Aethiopien*. 't Laetste stoot aen de Maengeberghten; 't eerste aen d' *Atlantische*.

De schoonste en alderberoemdite Rivieren in *Africa* zyn de *Nijl*, en de *Niger*.

De *Nijl* is van oude tijden af bekend geweest. Beyde d' Oude en de Nieuwe Schrijvers hebben sich gantsch seer bemoeyd, d' Oorsprongen des *Nijls* aente wijzen; desgelijcks oock d' oorsaeck van 't toe en afneemen sijns Waters. Naederhand, als wy van *Aegypten* handelen,

delen, sullen wy wat breeder hier van spreken.

Synen loop is twaelf-honderd Mijlen in een rechte *Linie*, en niet veel min als twee-duysend in sijn omkronckelingen. Hy koomd uyt 't Meir van *Zaire*: Gaet door *Opperr-Aethiopen*, *Nubien* en *Aegypten*: Valt door verscheydene Monden of Invloeden in de *Middellandsche Zee*.

Midden in sijnen loop omvanghd hy 't Eyland *Meroe*, of *Guequere*. 't Selve heeft verscheydene Landen of Heerschappyen in sijn. 't Magh genoemd worden 't grootste en schoonste onder al d' Eylanden, welke in Rivieren leggen, en ons oyt bekendt zyn geweest.

In deese Vloed onthouden sijn een onuytspreeklijke meenigte Visschen; welke seer groot zyn. Onder meer andere soorten vindmen hier oock de *Crocodil*; welke voortkoomd uyt een Ey, wat grooter als dat van een Gans; en aenwaist tot de lenghte van twintigh, vijfen-twintigh, jae somtijds tot dertigh Vademen.

De Vloed *Niger* neemdt sijnen Oorsprongh in 't Koninghrijck *Damout*, boven 't Meir *Niger*, en niet wijd van de Rivier de *Nijl*, als deselve door en uyt 't Meir van *Zaira* is geloopt.

Deese *Niger*-Vloed scheidt ten deelen 't *Opperr-Aethiopen* van 't *Neder-Aethiopen*: Naerderd *Nubien*, en 't Land der *Negres*. Nae dat hy nu van 't Suyden nae 't Noorden geloopt is, soo verliest hy sijn in d' Aerde. Koomd weer te voorschijn by 't Meir *Borno*; wendet sijn loop; set deselve nae 't Westen voort, en doortstroomd 't geheele Landschap der *Negres*, of *Swarten*.

Op twee-honderd Mijlen nae by de Zee verdeeld hy sijn in verscheydene Armen, welke verscheydene Nacmen hebben, en in de *Groote Zee* vallen,

tusschen den elfden en den seilthienden *Graed* der Breedte.

Sijnen loop is wat langer, als die van de *Nijl*: Sijn Water en voortschietingh stercker. Hy heeft met de *Nijl* even deselve eygenschap, van de Landen 't overstromen, en daer door vet te maecken. Brengd oock even foodaenige Dieren, doch niet soo groot en geweldig, voorr. In sijn Sand heeft hy *Goud*-koomen.

't Land, daer hy door heenen vliet, is niet soo bewoond, niet soorijk, niet soo bekend, als dat, 't welck van de *Nijl* werd doorloopen.

Eenige houden 't daer voor, dat de *Nijl* en *Niger* uyt eene Springh voortkoomen; en aldereerst tusschen *Opperr* en *Neder-Aethiopen* sijn beginnen van een te scheidn; soo dat d'eene sijnen loop nae 't Noorden vervolghd; d'andere sijn van 't Oosten nae 't Westen koomd te wenden. Desgelijcks noemd d'*Arabier* de *Nubie* d'eene en d'andere Vloed *Nilus*, of *Nijl*. Doch om onderscheid te maecken, sooteld hy: De *Nijl* van *Aegypten*; en de *Nijl* der *Negres*, of der *Swarten*.

D'overige Rivieren in *Africa* zyn met deese twee niet te vergelijken.

De Vloed *Zaire* in *Congo* kon wel in aenmerkingh koomen, soo wegens de groote meenigte Waters, 't welck hy met sijn voerd, als ten opsight van de grootre sijn Invloeds in de Zee. Desgelijcks souden noch eenige andere in betragtingh kunnen genoomen worden: Doch wy willen ons hier ontrent niet langer ophouden, maer tot de Voorgeberghten treden.

Wy hebben alreeds eenigh gewagh gemaeckt van de voornaemste; te weeten, van 't Voorgebergt *Bona* (*Hermes Promontorium*); van *Capo Verd* (*Arminarium Promontorium*); van *Guardafuy* (*Aromata Promontorium*); [deese Naem

koomd af van de *Materialien* en *Specerijen*, welke voorby dit Voorgeberght moesten *passeren*, om door 't *Rode Meir* in *Egypten*; uyt *Egyptenland* in de *Middellandsche Zee*; en alfoo in alle *Westerfche Landen* gebragt te worden]: En van 't Voorgeberght der Goede Hoop, of *Capo de bonn' Esperance*; waer van noch de *Grieken* noch de *Latijnen* eenige kennis gehad hebben; veel min de *geene*, welke in den *Middel-ouderdom* des *Werelds* hebben geleefd.

Ondertusschen evenwel vinden wy eenige Schrijvers onder d' *Oude*, welke ons aenwijzen, hoe de *Barbaren*, dat is, vreemde *Uytlandsche Volkeren*, d' om-vaeringh van *Africa* of selver hebben gedaen, of door andere hebben laeten doen. Dit nu heeft niet kunnen geschieden, sonder kennis van dit Voorgeberght der Goede Hoop.

Wanneer *Possidonius* in 't tweede Boeck der *Geographie* van *Strabo*, wil bewijzen, dat de *Groote Zee* om *Africa* heenen loopt, soobrenghd hy *Herodotus* by, die 't daer voor sou gehouden hebben, dat eenige, nae 't Bevel van *Darius*, d' omscheepingh van *Africa* op de *Zee* hebben verricht. Daer by voegende, dat een seecker *Magus*, of *Wijse*, van *Gelon* komende, sich had beroemd, dat soodaenigh een Omvaeringh van hem selfs was gedaen.

Voorts seght hy, dat *Eudoxus Cicecenus*, als hy in *Egypten* leefde onder *Evergetes* de tweede; daer nae onder sijne *Gemaelin Cleopatra*; en eyndlijk onder haeren Soon *Lathurus*, tot verscheydene maelen toe deese *Schipvaerd* had ter hand genooten op der selver bekostigingh. Doch wijl 't hem noyt had willen gelucken; en hy evenwel bemerkte, dat deese *saeck* doenlijk was, soo ondernam hy sich deese *Schipvaert* op nieuws, op sijne eygene *Kosten*.

Plinius vermeld in 't tweede Boeck cap. 67. dat even deesen *Eudoxus* sijne *Schipvaert* heeft volvoerd van d' *Arabische Golfo* tot aen *Gades* door de *Groote Zee*.

De gedaghte *Plinius* seght in 'taengeweefene Hoofdstuck, dat onder de *Regeeringh* van Keyser *Augustus* verscheidene stukken van *Spaensche* Scheepen in deese *Arabische Golf* of *Zee-boesem* gevonden wierden; 't welck hier niet anders als door de *Groote Zee* had konnen geschieden.

Daerenboven seght hy, dat *Hanno* de *Carthaginenser* (die, volgens 't bericht deeses selven Schrijvers in 't eerste Hoofdstuck des vijfden Boecks, van de *Carthaginensische Republicq* bevel had bekoomen, om den *Omkreytz* van *Africa* nae te vorschen) 't genoemde *Gewelt* heeft omvaeren van *Gades* af tot den *Arabischen Zee-boesem* toe; hebbende daer van gedaen een schriftlijk *Vertoogh*.

Wy kunnen noch dit volgende hier by voegen: Nae dat *Arrianus* in sijne *Beschrijvingh* der *Erythraische* of *Rode Zee* heeft verhandeld de Voorgeberghen *Noti Cornu*, *Tacharigo*, *Promontorium Rapitum*, *Delgabo*, en *Raptum Promontorium* der *Eylanden*, die over d' uiterste *Oost-Kust* van *Aethiopien* leggen, soo seght hy, dat dieper inwaerts de *Groote Zee*, schoon niet wel bekend, sich nae 't *Westen* wend; nae 't *Suyden* d' andere *Deelen* van *Aethiopien*, *Lybien* en *Africa* bevoeghtighd; en sich met de *West* en *Atlantische Zee* vermenghd.

Derhalven dan de *Koningh Iuba*, volgens 't bericht van *Plinius* en *Solinus*, met recht heeft konnen seggen, datmen de *Schipvaert* uyt d' *Indiaensche* en *Aethiopische Zee* in d' *Atlantische*, en van daer nae de *Gades* kon verrichten: Hier staet te weeten, dat *Strabo*, nevens andere oude Schrijvers, door 't woord

Gader

Gades twee Eylanden te kennen geven.

Uyt al deese Schipvaerden der Oude, nevens't geen wy van *Sataspes* in de Zee van *Sargossa*, by d' Eylanden *Capo Verde*, en van *Necao*, de Koningh van *Aegypten*, seggen sullen, kannen genoeghaem afneemen, dat veele onder d' Uytlanders den Omkreytz gekend, en d' uysterste Suydlyjke Deelen van *Africa* omgevaeren hebben.

De Koningen, Keyseren en Vorsten, welke hedenstaeghs *Africa* besitten, zyn seer veel in getal.

De magtighste en aensienlijkste zyn de *Groote Turck*, of *Ottomannische Sultan*; die in dit Werelds-deel geheel *Aegypten*, een groot stuck van *Barbaryen*, en bynae de gantsche Kust, welke aen de *Rode Zee* toort, onder sijn geweld heeft.

D' *Abyssinische Groote Negus* (van d' *Europianen* anders, alhoewel ten onrecht, *Priester* of *Paep* Jan genoemd) heeft onder sijn 'tgrootste gedeelte van *Oppe-Aethiopien*.

De *Xeriffen* van *Fex* en *Marocco*, die deese Koninghrijken in *Barbaryen*, en daereboven noch *Dara* en *Segelmess* in *Biledulgerid*, onder haer gebied hebben gehad.

De Koningh van *Tombout* onder de Swarten. De *Mono*, of *Mani*, dat is Koningen, van *Congo*, *Metopa*, *Emugi*; en de *Soba* van *Angola* in *Neder-Aethiopien*; dien van *Adel*, op de Kust *Ajan*.

Onder deese vindmen veel *Arabische Xequen*; oock veel stroopende en Vrye Volckeren; levende meerendeel sonder Ovrigheyd, sonder Wetten, en sonder Geloof.

De Koningen van *Spaenje* en *Portugal* hebben verscheydene plaetsen op d' *Africaensche* Kusten onder haere maght.

De *Spaenjaerden* hebben'er eenige op de *Middelandsche Zee*.

De *Portugeezen* besitten een goed ge-

tal derselver op al de Deelen der grooten Zee, welke *Africa* omringhd. Doch de *Hollanders* hebben eenige daer van haer ontweldighd.

Onder een groot getal verscheydene Spraecken in *Africa*, zyn'er drie of vier de voornaemste en gemeenste; *Nacmentlijk*, de *Bereberische*, of *Africaensche*, afkoomende van d' oude *Punische*; D' *Arabische*, en d' *Aethiopische*.

D' *Africaensche* en *Arabische* gaen door geheel *Barbaryen*, *Biledulgerid*, *Aegypten*, en *Saara*, vermits de Volckeren deeser Gewesten, of van d' *Africanen*, of van d' *Arabiers* afkoomstigh zyn.

D' *Aethiopische* werd gesproocken door 't grootste deel van *Aethiopien*, behalven op de Kusten; alwaer de Spraeck nu al voor langh is veranderd geworden, ter oorsaeck van den Koophandel; en d' aenlandigh der Vreemdelingen, om den selven te drijven. De *Negret*, of Swarten, hebben, soo 't sichjnd, een bysondere Tael.

Deese Spraecken hebben haere bysondere *pronuntiatien*, en zyn seer veel van malkander verscheyden. Alt'saemen, insonderheyd de drie eerste, koomen af van de *Hebreuschsche*, of van de *foodaenige*, welke van deselve afstammen.

De *Religien*, in *Africa* in swangh gaende, konnen gebraght worden tot vier verscheydene, te weeten, tot de *Mahometaensche*, *Heydensche*, *Christijcke* en *Joodsche*. De twee eerste zyn de grootste; de twee laetste de minder.

De *Mahometaensche Religie* heeft ingenoomen *Barbaryen*, *Biledulgerid*, *Aegypten*, *Zaara* (of de Woestijn) een gedeelte van 't Land der *Negros*, of Swarten, en een goed stuck van 't Koninghrijk *Sanguibar*.

't *Heydendom* gaet in swangh in een gedeelte van *Negros-Land*; van *Nubia*; *Guinea*; bynae gantsch *Neder-Aethiopien* (ick

(ick begrijp de *Cafres* onder de *Heydenen*) en een stuk van *Zanguebar*. Anderwegen is 't oock onder d' andere Godsdiensten eenighsins vermenghd.

't *Christendom* heeft in *Africa* plaets bynae door 't geheele Rijk der *Abyssinen*, en een stuk van *Egypten*: Doch meerendeel zyn d' Inwooners seeckere *Setten* toegedaen, en niet suyver in de Leere des Geloofs. Langhs d' *Africaensche* Kust, daer de *Portugeezen* de sterckste zyn, en een grooten handel met *Koopmans-Waeren* drijven, hebben de *Roomsche* Godsdienst ingevoerd, als: In *Congo*, *Angola*; desgelijcks op eenige Kusten der *Cafres*, en in *Zanguebar*.

Wat nu eyndlijk 't *Jodendom* beanghd, 't selve is verstroyd in verschedene Steeden, gelegen op de *Barbarische* Kusten; als, in *Marocco*, *Fex*, *Algier*, &c. Oock in *Egypten*; desgelijcks op de Grensen der *Abyssinen*, en *Negror*, of *Swarten*. Sy hebben 't Koninghrijk *Ximen* in, 't welck de gedaghte *Abyssinen* Cijnsbaer is. Doch de *Joden* zyn in *Africa* seer weynigh, ten opsight der andere *Religien*.

Ick reeckene, wanneer *Africa* in seshien gelijcke Deelen werd gedeeld, dat de *Mahometanische* *Religie* daer van inneemd vijf of ses: De *Heydensche* ses of seven: De *Christelijke* drie, en de *Joodsche* maer alleen een deefter Deelen.

't KONINGHRYCK MAROCCO.

't Oninghrijk *Maroco* (of *Marocco*) is 't uyterste *Wester-deel* van *Barbaryen*, 't welck beslooten werd van de *Groote Zee*, de *Rivier Sus*, de *Bergh Atlas*, en de *Vloed Ommiraby*.

De *Groote Zee* bevooghtrighd 't selve tegens 't *Westen*. De *Vloed Sus* scheyd het af van *Tesset*, tegens 't *Suyden*. De *Bergh Atlas* veroorsaecht het even soodaenigh een affonderingh van *Darba*, en *Segelmesse*, tegens 't *Oosten*. Eyndlijk de *Rivier Ommiraby* van 't Koninghrijk *Fex* tegens 't *Noorden*.

't *Werd* verdeeld in seven *Landschapen*, naementlijk, *Sus*, *Hea*, *Guzula*,

Marocco, *Telder*, *Hascora*, en *Ducala*.

Sus, *Hea*, *Guzula* en *Marocco* leggen tuschen de *Vloeden Sus* en *Tensift*: De twee eerste op de *Zee*; beyde d' andere *Landwaerts* in.

De *Provincien Telder*, *Hascora* en *Ducala* hebben haere *Legh-plaets* tuschen de *Vloeden Tensift* en *Ommiraby*; de twee eerste *Landwaerts* in; de laetste op de *Groote Zee*. Deese drie strecken sijn uyt tegens 't *Noorden* en *Oosten*: De vier eerste tegens 't *Suyden* en 't *Westen*.

't *Landschap Sus* leghd rondom de *Rivier Sus*, en heeft sijn somtijds uytgestreckt tot aen 't *Voorbergegh* *Non*: Doch wy willen dit *Deel*, zynde 't uyterste

't *Jodendom* be-
 oyd in verschey-
 op de *Barbarische*
Fez, Alger, &c.
 sgelijcks op de
 en *Negros*, of
 oninghrijck *Xi-*
 laghte *Abyssiniers*
 le *Joden* zyn in
 ten opzicht der

neer *Africa* in
 n werd gedeeld,
Religie daer van
 de *Heydensche* ses
 ke drie, en de
 deeser Deelen.

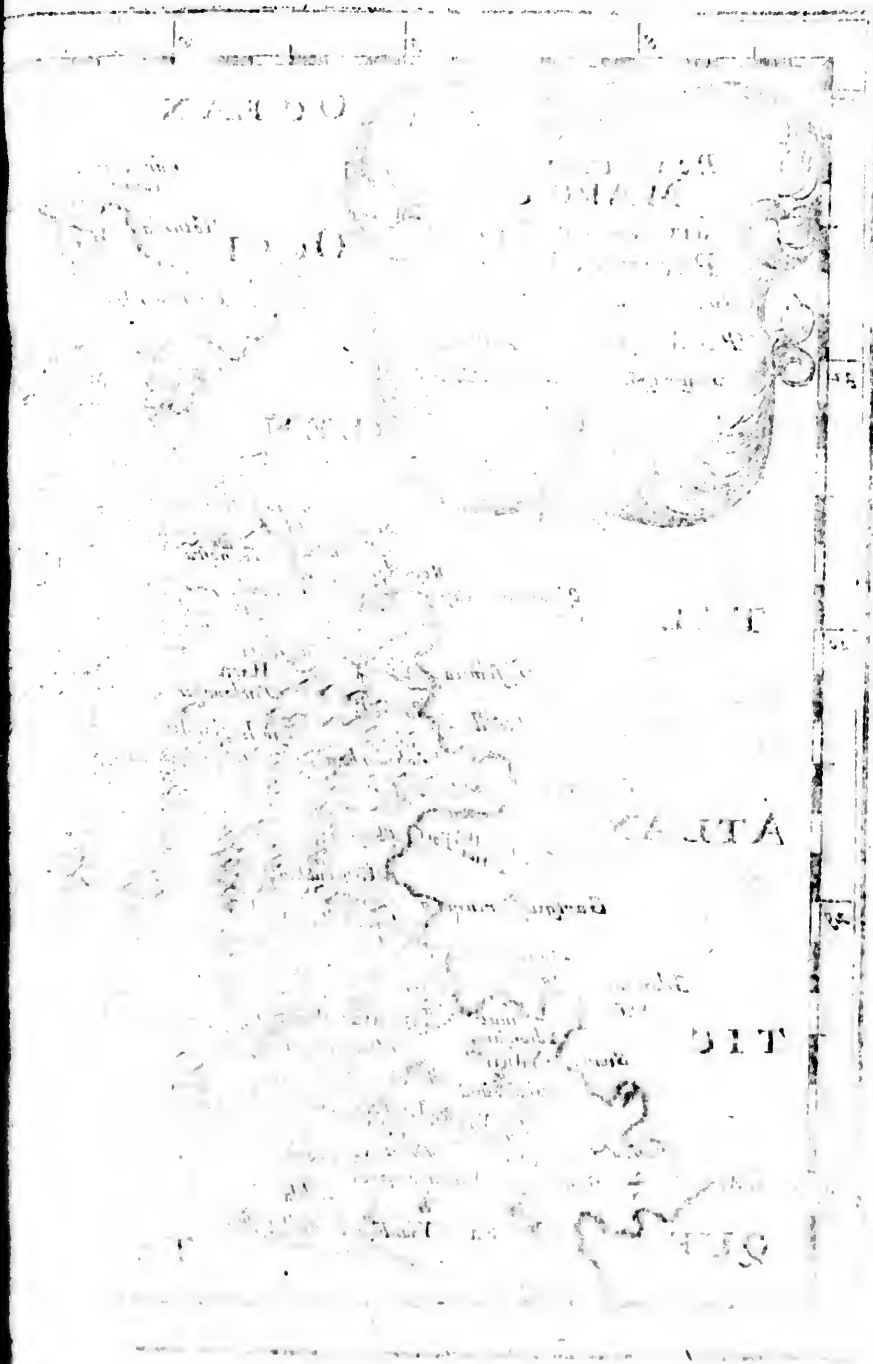
C K

C O.

Hascora, en *Du-*
 en *Marocco* leg-
 n *Sus* en *Tenisi*:
 ee; beyde d'an-

Hascora en *Du-*
 a-plaets tusschen
Ommiraby; de
 in; de laetite op
 rie strecken sigh
 en Oosten: De
 yden en 't *We-*

ghd rondom de
 gh somtijds uyt-
 orgeberght *Non-*
 el, zynde 't uy-
 terste

Géographe Ordinaire du Roi

QUE

DEN=

Magrazon

Carvocium
Caput

Teturia

—

Emanera

Acv

Bo

...

Groza

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

Hadecchi

lāl - ghemūn

Lagotis

glite

82 15

Teddy

Palomares A.

T

.....

THE

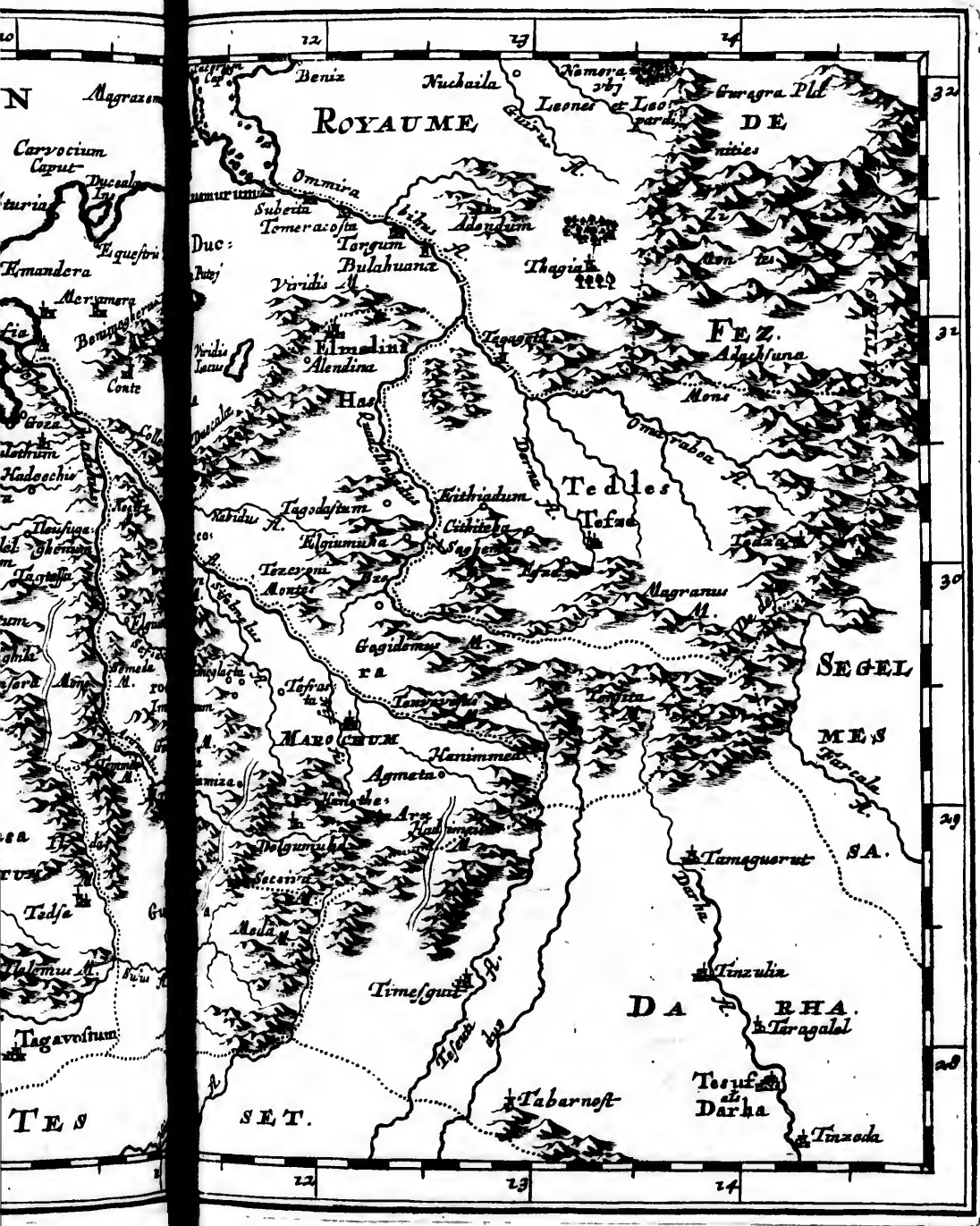
_____

_____

1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

_____

ter
Ta
lec
ge
Ko

ag
La
hu
gs

R
fo
fo
lo

R
de
fo
In
re

gs
T
H
du
D
le
P
vi
de

fi
m
ve
m

'r
va

de
ke
Id
ac

ce

terste tegens 't Suyden, gelijk oock *Tesset*, laeten vaeren; en hier maer alleen aenmercken dat geene, 't welck gehonden werd voor een *Provintie* des Koninghrijcks *Marocco*.

Taradante, niet verr' van den *Atlas*, aghtmen te zyn de Hoofd-stad deeses Landschaps; wyl de Koningen en Stadhouders aldaer haere *Residentie* hebben gehad.

Messa, leggende by den Mond van de Rivier *Sus*, bestaet in drie kleyne, afsonderlijk-bellootene Steeden, tusschen welke de gedaghte Vloed doorloopt.

Tejent, wat hooger op aen de gemelde Rivier, bestaet desgelijcks in drie Steeden, ontrent duysend of twaelfhonderd schreeden van malkander afgeleegen. In 't midden deeser drie hebbense haeren gemeenen Tempel.

Tedza leght aen deese; *Tagavost* aen geene sijde der Rivier. *Tagavost*, of *Tagast*, heeft ontrent aght duysend Huysen. *Tedza* en *Tejent* yeder vier duysend. *Taradante* maer drie duysend: Doch deese Plaets is alderbest onder allen gebouwd, en voorsien met een goede *Politie*. Sy leght in een seer schoon, vruchtbaer Dal; en midden onder d' andere.

Sus is de grootste Rivier, en heeft sijnen Naem aen 't gantsche Landschap meê gedeeld; 't welck oock, door d' overvloeyingh, vruchtbaer werd gemaect.

De Bergh *Atlas* streckt sich uyt door 't geheele Land, onder een groot getal van verscheydene Naemen.

De Vestingh en Stad *Guarguesen*, midden op de Kust, en opeenen Tack, welke deesen Bergh, onder de naem van *Idevacal*, in de Zee uytsticht, behoort aen de Kroon *Portugal*.

Tusschen *Messa* en *Agoanabra* staet een Tempel op de Kust. D' Inwooners

houden 't daer voor, dat *Zonas* hier van de Walvisch sou uytgespoogen zyn geworden; en seggen, dat de Walvisschen welke oyt voorby deesen Tempel komen te swimmen, daedlijk moeten sterven, en sich aen den Oever werpen. Oock vindmen hier dickmael eenige der selver. De Balcken, welke 't Dack des Tempels ondersteunen, zyn gemaect van de Ribben der Walvisschen.

Daerenboven gelovense, dat van of uyt deesen Tempel eenen Grooten Priester sal koomen; die al de Wetten sal veranderen. Hier op wagtense, vermits *Mahometh* haer sulcks beloofd heeft.

't Landschap *Guzula* leght de Vloed *Sus* tegens 't Oosten: *Hea* en *Marocco* tegens 't Suyden; 't Landschap of Koninghrijck *Darba* tegens 't Westen, en *Tesset* tegens 't Noorden.

't Heeft noch yets behouden van den Naem der oude Volckeren *Gatulis*; gelijk het dan oock niet wijd van der selver oude woonplaats is gelegen.

Men siet in 't selve geen beslootene noch sonderlingh-vaste Steeden: Maer veele Vlecken en Dorpen, sommige van duysend, andere van twaelfhonderd Haerdsteden, of Huysen.

Yeder Weeck werd hier driemaal Marcktdagh gehouden; en yeder Jaer een treffijcke Jaermarkt, welke twee Maenden langh duerd. Ter selver tijd vindmen hier allerley Volckeren uyt verscheydene Deelen en Gewesten van *Africa*. Geduerende deese Vrye Jaermarkten is in dit Land een volkoomene verseeckerheyd voor yeder, doch op andere tijden niet.

't Landschap *Marocco* leght gantschlijk tusschen de Rivieren *Affnual* en *Tensist*; van haer' Oorspongen onder aen d' *Atlas*-Geberghten af, tot datse ontrent vijftien of twintigh Mijlen van de Zee r' saemen koomen.

De Rivier *Asifmaal* fcheyd dit Landschap af van *Gazula* en *Hea*: Maer de Vloed *Tenijst* van *Hascera* en *Ducala*.

Haere en des gantichen Koninghrijcks Hoofdstad is *Marocco*; zynde een langen tijd in seer groot aensien geweest. Sy had vier-en-twintigh (of vijf-en-twintigh) Poorten in haeren Omkreytz van twaelf duysend Schreeden, en begreep in sigh honderd-duysend Huyfen.

't Pallays, van d' Inwooners genoemd *Aleacare*, bevat verscheydene deefter Huyfen in sigh. Behalven de praghtige Kainers en andere Vertrecken, sietmen hier gantsch schoone Lusthoven, Gale-ryen, Badstoven, Diergaerden, &c. Men vindt hier oock een *Turckfche Mosquee*, of Tempel, met den Thoon; op welkers Top drie of vier Goudene Appelen staen, gewaerdeert op tweemaal honderd-duysend Ducaten; en soo gantsch wel geset (sy seggen betoverd), datmen deselve daer niet af sou konnen brengen.

In de Stad is oock een Thoon, welke men hooger aght te zyn, als eenigen in *Europa*.

Doch deese Stad *Marocco* heeft tse-derd sommige Jaeren vry veel afgenoomen. Een goed gedeelte van deselve is, wegens de Burgerlijke Oorlogen, woest geworden. Men bediendt sigh nu ter tijd van niet meer, als vijf of ses Poorten.

Agmet, op de Vloed van een even-gelijcken Naem, en alwaer verscheydene *Paffen* t' saemen koomen, welke van d' *Atlas* Geberghten tot in de Vlakte van *Mexico* gaen, is soo gantsch schoon en Volckrijck geweest, datmen haer 't Kleyn *Marocco* noemde. Doch heden daeghs leghtse bynae t' eenemaal woest.

Elgiumba, by den Bergh, en op de Vloed *Secfiva* gelegen, is een vaste

Plaets, van een seer voordeelige gelegenheid. Even soodaenigh zyn oock *Imegiagen*, gebouwd op eenen aen alle sijden steylen Bergh. *Imitz*, op den wegh van *Gazula* nae *Marocco*. *Tennella*, op een Bergh, voerende dien selven Naem.

't Landschap *Hea* leght *Marocco* ten Westen. De Rivier *Asifmaal* loopt tuschen beyden. Van waer sigh *Hea* tot aen de *Groote Zee*; en haere Kult van 't Voorgebergh *Guer* tegens 't Snyden, tot aen de Vloed *Tenijst* tegens 't Noorden uytstreckt. Deese scheyd 't gedaghte Landschap af van *Ducala*; d' andere van *Sus*.

De daer in leggende Steeden *Tednest* en *Hadequis*, op de Rivier *Savens*; gelijk oock *Teguleth* en *Tejeut*, waeren in Aensien, eer de *Portugeezen* deselve voor ruym honderd en vijftigh Jaeren verwoesteden. Naederhand evenwel hebben se sigh eenighsins weer hersteld.

Tednest had vijftien honderd Huyfen, meerendeel van *Joden* bewoond, en wierd gehouden voor de Hoofd-stad.

In 't Geberght is *Tefegdelit*, een Stad van duysend Huyfen, d'aensienlijckite; wegens haere Legh-plaets. Haere Mueren zyn niet anders als dicke Klippen.

Op deselve wijs leggen oock *Hensagagen*, *Tegteffe*, *Eitdeset*, *Culejat*, &c.

Tefetbna op de Kuilt, en aen de Mond eener Rivier van dien selven Naem, heeft een Haven, alwaer eenige Koophandel werd gedreven.

't Eyland *Mozadour* by 't Voorgebergh *Occm* leghd maer alleen twee kleyne Mijlen van de Kuilt. De Koningen van *Marocco* hebben hier een Vestingh laeten bouwen, tot beschermingh van eenige Goud en Silver-groeven, welke gevonden werden in de naebuerige Bergen.

De Bergen *Aidvacal*, of *Idevacal*, by 't Voorgeberght, of *Capo Guer*; *Demense-ra*, by 't Landschap *Guzula*; *Gebel el Haden*, by de Rivier *Tensift*, neemen een deel deeser *Provincie* in. Soo gantsch wel zynse bewoond, dat de laetste twaelf duysend; de tweede twintigh duysend, d'eerste vijf-en-twintigh duysend strijdbare Mannen kan opbrengen. *Idevacal* (of *Aidvacal*) maect den aenvangh des Grooten Berghs *Atlas* tegens de Zee.

Tegens 't Noorden des Landschaps *Marocco* leggen de *Provincien* *Hascora* en *Teldes*, of *Tedles*; welke van inlkan-der werden afgesonderd door de Vloed *Quad-el-Habid*. *Hascora* leght langhs de Rivier *Tensift*: *Teldes* op de Vloed *Ommiraby*. D'een en d'andere streckt sich uyt van den *Atlas* af (die alhier *Tensift* en *Dedes* werd geheeten) tot aen de r'saemen-loop der Rivieren *Quad-el-Habid* en *Ommiraby*.

Tefra, de Hoofd-stad in *Teldes*, by de Vloedt *Derna*, die in de Rivier *Ommiraby* valt, leght aen den Aenhangh des Berghs *Atlas*, nae de Vlakte. Is eenrijcke Stad. Alsd' Inwooners eens twee van haere Burgeren hadden verdreeven, soo heeft de Koningh van *Fez* haer tot straf opgeleght een geld-boete van honderd en vijftigh duysend Ducaten: Van welke de *Joden* vijftigh duysend hebben opgebracht.

Elmadine is de Hoofd-stad van *Hascora*; en beset met thien duysend aensienlijke Geslaghten. De Manspersonen bevluyten sich hier den Koophandel, en gaen om met *Manufacturen*. 't Vrouwvolck is schoon; gelijk oock in *Tagodast*: Welcke Plaets op een Bergh is gelegen. Beneden den selven loopen veel kleyne Beeckjens voorby, welke de Hoven der Inwooners bevoghtigen.

Elgimiba, tegens 't Suyden, is ge-

bouwd geworden in een evangelijcke gelegenheyt, als *Tagodast*. Sulcks is geschied van 't gemeene Volk, uyt deefte volgende oorsaeck. D' Eedele in *Tagodast* hadden sich verdeeld in twee parthyen. Vermits nu de Gemeente sich noch tot 't eene noch tot 't andere Deel wou slaen, soo begavense sich nae *Elgiumuba*. Hier werden geen andere als Handwercks-lieden in de Regeeringh aengenoomen. *Tagodast* in tegendeel lijd geen andere als alleen Eedele in deselve.

Bzo is desgelijcks een Koopstad. Tusschen de Geberghten heeft *Tensite* meer als vijftigh besloorene Vlecken, welke gebouwd zyn by d'oorsprongh der Rivier *Darba*.

In deeser *Provincie* vindmen veele Geyten, van welckers Huyden men goed Le'eren Riemen maect. Van de Hayren bereyd men gewaterd Camelot. Hier wassen seer schoone en groote Oranjen-Appelen; oock Druyven, hebbende de grootte van Hoener-eyeren.

Duccala, of *Ducala*, is 't uysterste Noordsche deel des Koninghrijcks *Marocco*; en neemd in alles wat tusschen de Vloeden *Tensift* en *Ommiraby* leght, van de Heuvelen *Ducala* af; welke haer van *Hascora* tot aen de *Groote Zee* afsonderen. De Bodem is hier vrughtbaer, en draeght insonderheyt veel Koorn.

De schoonste Steeden deeser Landschap zyn *Azamor*, *Elemadina*, en *Asafi*.

Azamor leght ter plaats daer de Vloed *Ommiraby* sich uytbreyd, en een Engh Land maect, om sich in de Zee te be-geven.

Deeser Stad heeft vijf duysend Huysen gehad, eer de *Portugeezen* deselve in 't jaer 1613. onder haer geweld braghten. Naederhand isse weer in der *Mooren* handen geraeckt; en t'eenmael her-

steld geworden: Gelijck'er dan nu oock een stercke Besettingh in leght. Sy drijft een stercken Koophandel met Vifch: Insonderheyd met seecker slaghe van Elst, welke gevangen werd in de Rivier *Ommiraby*.

Elemadina, of *El Madina*, tegens de Zee, in een seer schoone Vlackte geleege, heeftmen somtijds gehouden voor de Hoofdstad deeses Lands.

Asafi, of *Satfi*, niet ver: van *Tensift*, is een valte Stad, en drijft Koopmanschap. De *Fransche* hebben hier eenen *Consul*, of voorttander haerer *Natie*.

Op de Kust hebben de *Portugeezen* *Magazan* (*Magrazena a Sanut*) in haer geweld; welke Plaets sy wel bevestight, en op de gedaghte Kust *Tite* gesleght hebben, om dies te lighter den *Tribuit* en *Cijns* uyt *El-Madina* en andere omleggende Plaetsen te konnen trecken. De Koningen van *Fez* hebben voortijds *Magazan* (of *Magrazan*, sommige spellen *Mazagan*) met tweemaal honderd duysend Mannen belegerd gehad, doch niet konnen veroveren.

't Koninghrijck *Marocco* heeft sedert eenige honderd Jaeren groote Veranderingen moeten uytsaen. Somtijds is 't met 't Koninghrijck *Fez* vereenight, somtijds weer van 't selve afgesonderd geweest. Somtijds oock heeft 't uytterste Suydlijcke Deel deeses Rijcks, *Suz* (of *Sutz*) en *Guzula*, een bysonder Koninghrijck gemaect.

De voornaemste Havenen in 't dit *Maroccische* Rijck zyn *Messa*, *Azafi*, *Mazagan* (of *Magazan*) en *Azamor*. De Voorgeberghten, *Guer*, *Ofem* (*Ocem*) *Cantin* en *Carvor*. De Vloeden *Su*, *Tensift*, en *Ommiraby*. De Rivier *Sus* bevoghtighd 't uytterste Suydlijcke Deel. De *Tensift* verdeeld deesen Staet in twee gelijcke Deelen. D' *Ommiraby* scheyd deselve af van 't Koninghrijck *Fez*.

Deese drie Rivieren zyn onder veel

andere de grootste; voeren oock bynae al d'overige met sich nae de Zee. De Vloed *Afsynual*, dat is, de Rivier des gerughts, valt soo hoogh af inijnen oorsprongh, dat hy een Afgrond maeckt, die te *Tivali* gelijck zynde. Van dit seer groot gerught heeft de gedaghte Vloed dien Naem bekoomen.

De Rivier *Azmet* verliest sich beneden de Stad van dien selven Naem in d' Aerde; doch kooind uyt deseive by *Marocco* weer voort, en begeeft sich in de Rivier *Tensift*.

Rio dos Savens, of d' Elst-Vloed; heeft dien Naem gekreegen van de meenighre deeer Visschen, welke byijnen Mond of Uytvloed gevangen worden.

De Lught in de Vlackten en Velden van *Marocco* is veel heeter, als in *Europa*. Op de Geberghten is se, nae de gelegenheyd van der selver hooghte, meer of min koud.

Dit Koninghrijck is doorgaens genoegh voorsien van alles wat tot der Menschen Levens-onderhoud noodigh is. Men heeft hier Koorn, Oost, en Hulsen-gewassen in meenighre. Wijnenbergen, welckers Druyven sy of groen of gedrooghd eeten. Daerenboven walt hier oock Vlas, Hennip, &c. Desgelijcks heeftmen hier Honigh, Suycker, Goud, Silver, Koper, Marmor, Leder, Amber, e. f. v.

Byvoeghsel.

't **L** And van de *Provintie Hen* is Steenaghtigh en Berghaghtigh, vol Boschen. Doch in de Dalen walt Millie en Garst. Wildbraed vindmen'er genoegh; insonderheyd Harten, Rheeen en Hasen. De *Mattix*-boomen werden hier seer groot. In 't Gebergh *Damenfer* is veel Yser.

eren oock bynae
nae de Zee. De
, de Rivier des
ogh af inijnen
grond maeckt,
ynde. Van dit
ft de gedaghte
omen.

riest sigh bene-
elven Naem in
uyt deſeive by
nbegeeft sigh in

lſt-Vloed; heeft
an de meenichte
by ſijnen Mond
vorden.

kten en Velden
eter, als in Eu-
ten iſſe, nae de
ſelver hooghte,

doorgaens ge-
es wat tot der
rhouid noodigh
orn, Ooft, en
nichte. Wijn-
ven ſy of groen
erenboven waſt
, &c. Deſge-
nigh, Suycker,
Marmor, Le-

ghſel.

ie Hea is Steen-
ghigh, vol Boſ-
de Dalen waſt
ed vindmen'er
rten, Rheeën en
werden hier ſeer
er is veel Yſer.

la

In de Landſtreck *Sus*, en langhs de Kuſt
heenentwerdt veel ſijnen Amber gevonden.
Daer is oock Goud, en eenigh Silver. Deſge-
lijcks Suycker, Koorn, Vijgen en Dadelen.
In 't Gebergh *Halem* zyn veele Goud-
Mijnen. Maer even deeſe verwecken ge-
duerige Oorlogen onder d' Onderdanen.

De *Provintie Marocco* heeft veele Granen
en Vee. Maer 't Gebergh, 't welck echter
weynigh is, is onvrughtbaer.

Guzula brenght veel Garit voort: Heeft
veel Vee: Oock Yſer en Koper-Mijnen.

Duali heeft genoegh te doen, om ſijn
Inwooners de Koſt te verſchaffen. Doch
leverd overvloed van Viſch, uyt een Moir.

Haſora heeft bovenmaten veel Oly en
Geyten. De Wijngaerden draegen hier
roode Druyven, welckers Kernen ſoo groot
zyn als Noten; buyten twijſſel moeten
hier Haſelnooten verſtaan.

't Landſchap *Tedles* leverd genoegh tot
onderhoud der Menſchen, ſoo Koorn als
Vee.

Marocco is de Hoofd-ſtad van 't Koningh-
rijck diens ſelven Naems. Sy legh tuiſſchen
de Rivieren *Nefis* en *Agmet*, op de hooghte
van dertigh *Graden* en een halve, Noorder-
breedte, in een Vlackte van vijftigh Mijlen.
Voortijds ſouden'er honderd-duyſend Huy-
ſen in, en vijf-en-twintigh Poorten aen ge-
weeft zyn.

Op haere ſeer hooge Ringh-mueren, ge-
bouwd van grauwe Steenen, ſtaen rondom
ſtercke Thoornen. Inwendigh is de Stad
met een Wal, uytwendigh met Stadts-
graghten beveſtigt.

Grammeus ſchrijft haer, behalven d'on-
telbaer veel kleyne Straetkens, vijf- en-
veertigh Hoofd-ſtraeten toe. Doch hy
voeght'er by, dat wel 't derde deel tegen-
woordigh onbewoond is. Datmen oock
tuiſſchen de vervallene Huyſen en Steenhoo-
pen Dadelboomen, Wijnbergen, &c. ſiet;
vermits de ſtroopende *Arabiers* buyten de
Stad de Landbouw ſeer verhinderen.

't Koninghlijck Slot ſchijnd, ten aenſien
der Groote en wijd-uytgeſtrecktheyd, een
middelmaetige Stad gelijk te zyn. Is oock
verſceekerd met hooge, ſtercke Mueren.
Midden op de Burghtplaets ſtaet een Kerek,

met een Thoorn, op welckers Spits of Top
vier Goudene Appelen ſtaen, weegende t'ſac-
men ſeven honderd Ponden.

D' andere Stads-Kercken, beloopende een
grootte meenichte, zyn oock niet geringh,
maer van Marmor opgebouwd, en met Loot
gedeckt. Voortijds heeftmen deſelve veel
praghtiger gevonden. Twee ſeer groote
onder deſelve zyn noch onverſceerd gebleven.
D' eene is van *Ali*, d' andere van *Abdul*
Mumen geſticht. Tot deſelve heeft Koningh
Almanſor een derde doen oprichten, en
omvatten met Mueren van vijftigh Ellen
hooghte; oock laeten verſieren met heer-
lijke Zuylen, welcke men uyt *Spanje* der-
waerts moett brengen.

De gemeene Huyſen der Stad zyn laegh,
opgeworpen van ſleghte Leem, en met
Kalk overſtrecken. Doch die van voor-
naeme Lieden zyn van Steen; hoogh en
groot. Gemeenlijck ſtaet op 't midden een
hoogen Thoorn, in welke men de Koelte
ſoeckt. De Daecken zyn boven plat ge-
maeckt, nae d' *Orienteſche* en *Africaenſche*
manier.

Nevens 't gemelde Koninghlijck Slot
leght de *Joden-ſtad*, rondom ſeer ſterck be-
muurd. Deſelve heeft vier duyſend *Joden*
tot Inwooners.

Laet ons nu oock noch yets hooren van de
hedenſdaeghſche Seeden der Inwooners des
Koninghrijcks *Marocco*, uyt de *Wereld-*
ſpiegel der Rijcken, Staten en Vorſtendommen,
van de Heer D. T. V. Y.

D' Inwooners der *Provintie Hea* eeten veel
ongedeeffend Garſten-brood; 't welckſe
meest in Aerden Pannen, weynigh in O-
vens backen. Gaſten-bry is een gemeene
ſpijs by haer. Sy gebruycken noch Tafel-
laecken noch *Serviet*, maer eeten op Matten,
ter aerden neerſittende, nae de manier der
Turcken. Twee dicke Deeckens zyn haer
Bed. D' eene leggende onder, d' ander' op
haer Ligchaem. De Mansperſoonen laeten
den Baerd niet groeyen, voor datſe getrouwd
zyn. Weynige zyn'er onder haer, die lee-
ſen of ſchrijven kunnen. Men vind onder
haer geen Apotheekers, geen Artzen, geen
Wondhealers. Sy geneelen haer ſelven in
allerley quellingen door Vyer.

In 't Landschap *Sus*, ontrent de Stad *Tenent*, gebruyckten geen ander geld als Goud, koomende uyt de Mijnen; en seckere stukken Yser, houdende twee Loot in 't gewicht. Dit Gewest is vol dapper en strijdbaar Volck.

't Volck in de *Provintie Marocco* is milddaedigh en gespraecksaem. Maer die op 't platte Land woonen, zyn stuers, gemelijck en krackeel-sughtigh. Sy leven seer spaersaem; en eeten geen sonderlingh-leckere Spijsen, anders als Boeken of Geyten-vleesch, met Garsten-meel.

Die van *Guzula* zyn gantsch bot en dom. Echter weeten se aerdigh in Yser t' arbeeyden. Dit haer Maccksel verkoopen se in andere Steeden op de Marckt-daegen; of verruylen 't tegens Laecken, Paerden, Speceryen en andere haer noodige dingen. Als yemand onder haer van Dieftal werd overtuyghd, soo moet hy, sonder eenige Gerightshandel,

sterven. Men doorsteect hem met een Swijnspriet; en 't Ligchaem werd de Vogel en of Beesten ten Aes gelacten.

Ducali heeft plompe onseedige Inwooners.

In *Hafora* zyn de Vrouwen seer blanck en schoon. In Vreemdelingen hebben se groot behaegen.

De Steeden des Lands *Tedle* zyn bewoond van veel rijke en beleefde Kooplieden. 't Vrouwvolck geneerd sijn hier meest met Wol-spinnen. Oock met cierlijck Beeldwerck te maeken.

D' Inwooners van 't Dal *Des* onthouden sijn hier en daer in Hoolen en Kuylen. Nergens anders geneeren se sijn van, als met Roven en Steelen. De Vrouws-persoonen zyn hier d' alderleijckste van geheel *Africa*.

Van de gemeene Seeden der Inwooners in *Barbaryen* sullen wy hier nae sprecken.

't KONINGHRYCK

F E Z.

't Oninghrijck *Fex* leght tusschen dat van *Marocco* en de *Middellandsche Zee*; tusschen de *Groote Zee* en 't *Koninghrijck Telenfin*, of

Algier. De *Vloed Mulvia* scheyd het van deese laetste tegens 't Ooken af. De *Groote Zee* bevooghtighd het tegens 't Westen. D' *Atlas*-Geberghten en de *Rivier Ommiraby* verdeelen 't van *Segeltonesse* en *Marocco* tegens 't Suyden. D' enghte van *Gibraltar* en de *Middellandsche Zee* scheyden 't van *Spaenje* tegens 't Noorden. De Landchappen,

onder 't selve behoorende, zyn seven in getal, te weeten:

1. *Temesne*, 2. *Fex*, en 3. *Azgar*; leggende op de *Groote Zee*. 4. *Habat*, op d' Enghte. 5. *Errif* en 6. *Garet*, op de *Middellandsche Zee*: En eyndlijck *Chaur*, gantschlijck Landwaerts in.

Temesne leght op 't uyterste tegens 't Westen en 't Suyden. Streckt sijn uyt van den Bergh *Atlas* af tot aen de *Groote Zee*; tusschen de *Rivieren Ommiraby* en *Buragrag*: Welcke deese *Provintie* afsonderen van 't *Koninghrijck Marocco* en 't Landschap *Fex*.

Voortijds is deese *Provintie Temesne* in

em met een
erd de Voge-

dige Inwoo-

eer blanck en
ebbenie groot

zyn bewoond
Kooplieden.
ier meet met
erlijk Beeld.

z onthouden
en Kuylen.
van, als met
ws-perfoonen
n geheel A.

er Inwooners
spreeken.

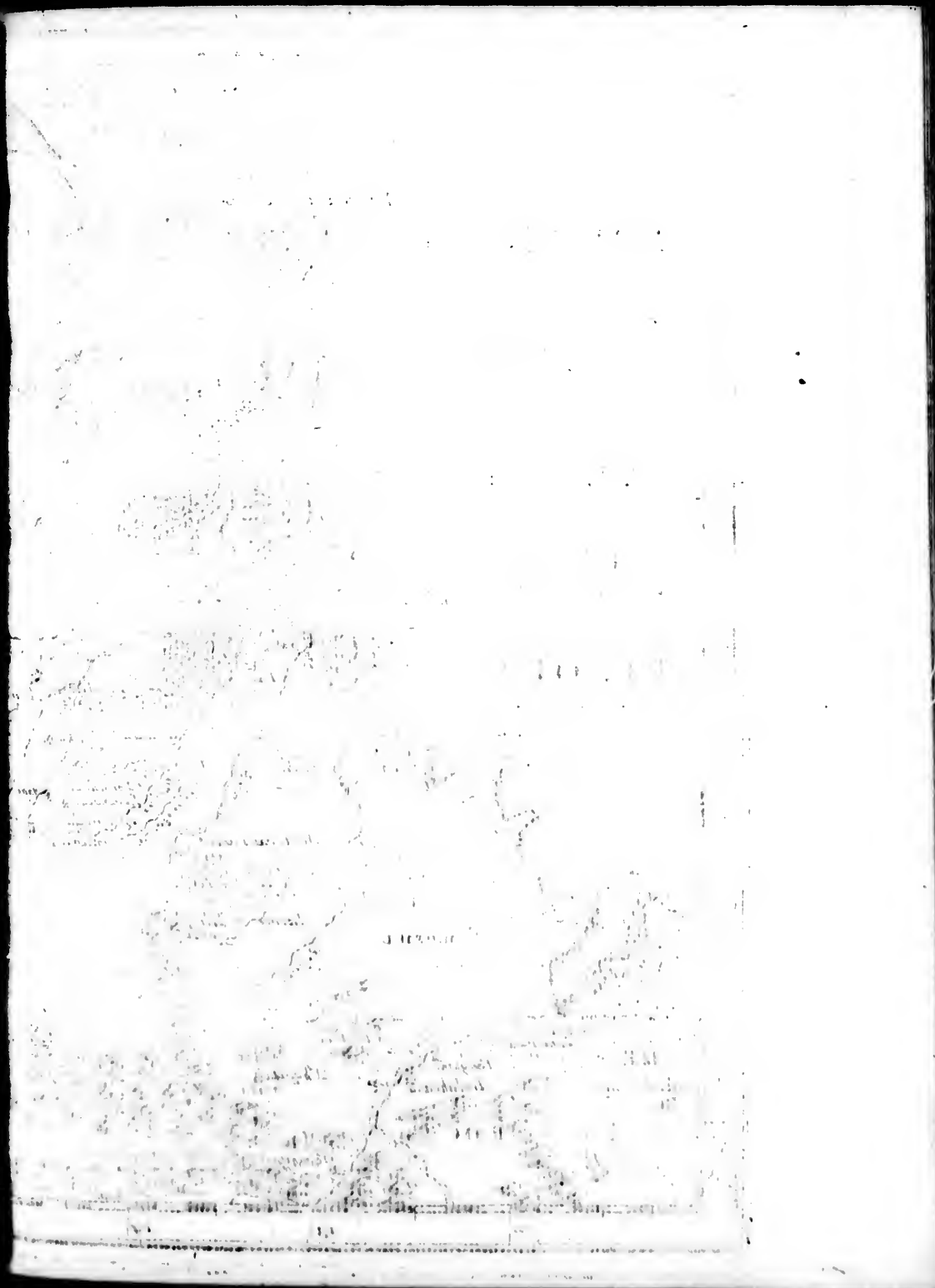
Z.

zyn seven in

Azgar; leg-
Habat, op
Arar, op de
dlijck Chaur,

erite regens
reect sijn uyt
aen de Grote
Ommiraby en
Provintie af-
jck Marocco

intie Temefne
in

OCEAN.

OCCIDEN.

TAL, ou

ATLAN

TIC QUE.

ROY.

DE

MA

ROC

DESTROIT DE GIBRALTAR

Spartellum
Caput

Taximuxa

Arzilla Chobibus

Libraux

Elcabira

Moxmara

Garira

Suba

Bagra

Mahmora

Lucu

Sala

Bagra

Cap

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

Sala

Lucu

MER
MEDITE

RANEE

ROY

D'ALGER

SE GEL

ME S E

Albujama

Caput Trium Furarum

Mubria A.

Talaris

Te. THERENSEM

gonfa

Arx

Isla

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

Arx

J. H. R.

J. H. R.

in soodaenigh een goeden stand geweest, datmen daer in geteld heeft ontrent veertigh groote, over de honderd middelmaetige, en drie-honderd kleyne Steeden, behalven een ongelooftijcke meenigte Dorpen.

Morabut-Chemin Ben Monnal, dat is, *Chemin*, de Soon van *Monnal*, sigh daer van Meester gemaect, en sijne Naevolgers ontrent honderd en dertigh Jaeren langh daer in geregeert hebbende, soo heeft *Juseph Ben Teixisien*, soo veel als *Joseph*, de Soon van *Teixisien*, nae dat hy de Stad *Marocco* had volvoerd, 't selve soo grouwlijck belegerd, dat 't Land hier honderd en taghtigh Jaeren langh woest en onbewoond heeft gelegen: Ter tijd toe dat *Manfor* eenige van ontrent *Tunis* genoomene *Arabiers* weer daer in geset heeft: Welcke echter nae vijftigh Jaeren door de Koningh van *Merin* weer daer uytgedreeven, en andere *Arabiers* uyt de Geslaghten der *Zenets* en *Haboares* in haere plaats geplaat wierden. Deese zyn hier in weynigh tijds tot soodaenigh een maght opgereesen, datse somtijds tseftigh-duysend Mannen te Paerd, en twintigh-duysend te voet, al t'saemen bequaem ten Oorlogh, konden opbrengen: Oock dickmael weynigh of gantich geenens *Tribuit* aen de Koningen van *Fez* en *Marocco* hebben betaeld.

Behalven d' innerlijke Oorlogen in 't Land, zyn de *Portugeezen* tot verscheydene maelen uyt haere Scheepen hier aengekoomen, en hebben de schoonste Steeden op de Kusten verwoest; als, *Anfa*, of *Amfa*, en *Al Mansor*, in 't Jaer 1468. Naederhand heeft oock *Rabat* haere Roveryen en Stroperyen moeten beproeven.

Rabat, en de Vestingh, leggen op een Hooghte, tusschen de Rivier *Buragrag* en de Zee. De Koningh *Manfor* heeft deese Plaets nae de geitalte der Stad

Marocco doen bouwen, alhoewel veel kleyner; en daer van gemaect eene der Aensienlijkste Steden in *Barbaryen*.

Hier zyn veele Pallaysen, Tempelen, Galthuysen, *Collegien*, Badstoven, *Winkels*, &c.

Buyten de Poort tegens 't Suyden staet even soo een hoogen Thoon, als te *Marocco*. Vermits de Wateren hier rondomfont zyn, soo heeft hy hier laerten maecten een even soo schoone Water-leydingh, als de geene waeren, welke om *Roomen* heen zyn geweest. Deese Water-leydingh voerd het Water in een Bron, twaelf-duysend Schreden van de Stad gelegen.

Nu zyn deese schoone Gebouwen ten deelen verstoord; ten deelen maer alleen met weynigh aensienlijke Persoonen, doch met veele Soldaten beset, wegens de naebuerige *Portugeezen*.

Anfa, gelegen op de Kust, in een seer schoone en lustige Vlackte, is eene der beroemdtste Steeden in *Africa* geweest, wegens de Koophandel, gedreeven met de *Portugeezen* en *Engelsche*; desgelijcks wegens haeren Rijckdom. Doch als cyndlijck haere Inwooners sigh begaven tot de Zee-rovery, soo is sulcks geweest d' oorfaeck van haeren ondergangh; gelijk oock van de Stad *Al-Mansor*, gelegen op de Rivier *Guir*, tusschen *Anfa* en *Rabat*.

In 't Land leght *Nuchaila* op de Rivier *Guir*, en op den wegh van *Marocco* nae *Rabat*. Deese Plaets is rijk en welgebouwd geweest. Had een groot stuck Lands onder sigh, en was vruchtbaer in Graenen.

S'is door de Koningen van *Marocco* verwoest geworden; oock hedenstaeghs niet anders bekend, als wegens 't Graf van eenen haerer *Morabuts*, diense voor Heyligh houden; en waer heenen de Boeren haere Ploegen en andere Bouwwercktuigen in bewaeringh brengen, vermits

vermits niemand sich derf onderstaen, deselve dan aen te tallen.

Sy hebben noch eenen anderen *Morabut* by *Thagia*; van wienſe geloven, dat hy Wonderwercken doet, en haer be-waerd, wanneer haer Leeuwen koomen te bejegenen.

Adendum heeft Yſer-groeven. *Tegeget*, anders *Tagagit*, op de Vloed *Ommiraby*, veel Koorn. Hier hebben d' *Arabiers* een Tol.

't Land *Ham-el-Challu* is vermengh-der-wijs voorſien met Boſſchen, Acke-ren, vrugtbaere Boomen, Velden en Beemden. Voed oock veel Schild-padden.

't Landschap *Fez* tuſſchen de Vloeden *Buragrag* en *Suba* legt op de Kuſt engh en beſlooten, doch werdt Landwaerts in wijder.

De daer in leggende Steeden zyn *Fez*, *Mechneſe*, *Salé*, *Mahmora*, nevens veel meer andere.

Mahmora is Anno 1515. in de handen der *Portugeezen* gevallen: Doch wierd onlanghs daer nae door de Koningh van *Fez* weer veroverd; welke daer in thien-duyſend *Chriſtenen* verſloegh, en rſelſtigh ſtucken in ſijn geweld kreegh. In 't Jaer 1624. heeft de Koningh van *Spaenje* deeſe Stad meer ingenoomen, en deselve beveſtighd-wegens haere goede Haven.

Sala, of *Salé*, by de Mond der Rivier *Buragrad*, is de *Reſidentie* of Hofhou-dinghs-plaets eeniger Koningen van *Fez*, en de Hoofd-ftad des Landschaps geweelt. Sy heeft noch op den hedigen dagh haere byſondere Regeeringh; en geeft aen den Koningh van *Fez* maer al-leen een kleyne *Tribuit*. Sy beſtaet in twee Steeden, te weeten, in d' oude en nieuwe Stad. Drijft oock een ſeer grooten Handel mer de *Francoiſen*, *Engelſche*, *Genueeſen* en *Hollanders*.

Haere Veſtingh-legt op een Heuvel,

nevens een hoogen Thoon, van wel-ken men tot in de Zee kan ſien.

In 't Kasteel hebben de Koningh *Mansor* en ſijne Naekomelingen haere praghtige Graf-Tomben laten maec-ken.

De Veſtingh wierd van de *Spaenjaer-den* ingenoomen, doch nae eenige Jaeren haer weer ontweldighd. Naeder-hand hebben veele *Mooren* uyt *Granada*, van de *Spaenjaerden* verjaeghd geworden zynde, ſigh derwaerts begeben; deeſe Plaets beveſtigende, en door haere Zee-roveryen ſeer verrijckende.

Mechneſe, tuſſchen *Salé* en *Fez*, leghd midden in een Veld. Vijf of ſes duyſend Schreeden weghs rondom de Stad heenen ſiermen niet anders als Boom-gaerden; vervuld met ſoo een groote meenichte voortrefflijke Vrughten, als Granaet-Appelen, Citroenen, Vijgen, Oranjen-Appelen, Queeën, Olijven en Roſijnen, dat hier uytgetrocken werd bynae 't derde deel van alles wat het geheele Koninghrijck kan opbren-gen.

Deeſe Stad is ſeer wel-gebouwd: Heeft breede en wel-geordonneerde Straeten. D' Inwooners zyn milddae-digh en Hoflijk; doch altijd Jalouſen en nijdigh tegens die van *Fez*.

't Water werd door verſcheydene Water-kanſten tot in de Stad geleyd: Waer mee de Tempels, Baden, Gaſt-huizen, Collegien, en over de ſes-duyſend Huizen van *private* perſoonen werden voorſien en verſorghd.

Haer' Inkoopſten zyn dickmael den eerſtgeboornen Soon, of den Erfge-naem der Kroon beſtemd.

't Cieraed deeſes Landschaps, en te gelijk des gantschen Koninghrijcks, jae van geheel *Barbaryen*, is *Fez*; van de *Mahometanen* genoemd den Hof regens 't Weſten.

Sy legt honderd-duyſend Schreeden van

van de Groote, en even soo verr' van de Middellandsche Zee, op de Rivier van Fez; welke heenen vliet tusschen die van Bunafar en Suba, waer in deselve valt.

De Form is een langwerpige Vierhoeck; welkers midden in de Vlackte legd; maer d'uyterste eynden op Heuvelen: Behalven noch veele Voorsteeden; waer onder twee-en-dertigh d'aensienlijkste zyn; eenige van vijf-honderd; andere van duysend; sommige oock van twee-duysend Huysen.

De Stad heeft twaelf voornaeme *Quartieren*, of Wijcken. Twee-entwintigh groote Marckten: Meer als twee-honderd lange, breede, reghtuytloopende Straeten; nevens een groot getal kleyne. Seven-honderdt Tempelen en seer veel *Collegien*, Gasthuysen, Badstoven, &c. Honderd en vijftigh gemeene Plaetsen of *Secreten*, soogantsch bequaem gebouwd, dat het Water alle onreynigheyd weghneemd. Twee honderd en vijftigh Bruggen. Ses-en-taghtigh gemeene Bronnen; en noch ses-honderd bysondere.

De Huysen zyn wel-gebouwd uytwendigh nae *Mofaische* wijs; van binnen beschilderd met Bloemen, allerley Vruchten, *Perspectiven* en Landschapen. Onder haere Tempelen zyn'er vijftigh seer praghtigh opgericht, hebbende veele Pilaeren van Marmor. De meeste zyn niet verwelft, maer met Houtwerck beleght; oock niet gevloerd, maer met schoone Tapijten bedeckr.

De grootste heeft een halve Mijl in den omvangh; zynde voorsien met eenen-dertigh Poorten, en twee-en-veertigh *Portalen*. De Thoon werd onderstut van vijf-en-dertigh Boogen in de lenghte, en twintigh in de breedte. De geheele Tempel heeft negenhonderd foodaenige Boogen. Bynae al de Stucden zyn van Marmor.

Daeghlijcks heeft deese Kerck tweehonderd Ducaten (andere seggen vierhonderd) Inkoopmilt; bedraegende in 't Jaer drie-en-tseventigh (of honderd ses-en-veertigh) duysend Ducaten.

Onder de *Collegien* hebben de Gebouwen des Konings *Habu-Henon* gekost vijfsmael honderd-duysend Ducaten. Alles daer in is op *Mofaische* wijs verrijckt en verciert met Goud, Lazuur en Marmor. De Poorten en Deuren zyn van Koper.

De *Bibliotheek* bestaet in tweeduyfend geschrevene, en een groote meenigte van andere Boecken.

Soo binnen als buyten de Stad zyn meer als tweehonderd *Hospitalen*, of Gasthuysen. Vijf-en-twintigh behooren voor de Krancken des Lands. En onder deselve zyn'er eenige, welke daeghlijcks twee-duysend Perfoonen konnen onderhouden. D'andere zyn voor de Vreemdelingen: Doch haere Inkoopmilt zyn seer verwoest en verminderd geworden. Men geeft haer daer in niet meer als Huysvestingh en Bed: In eenige evenwel de Kost voor drie daegen tijds.

Daerenboven vindmen in Fez tweehonderd Badstoven: Tweehonderd Herbergen; van welke sommige over de honderd Kaminen of Vertrecken hebben. Vierhonderd Molens; in welke over de duysend of twaelfhonderd Molensteenen gaen.

De groote Marcktplaets is met een Muur omringhd, en met twaelf Poorten bellooten, even als een Stad. S'is afgedeeld in vijftien *Quartieren*. Yeder *Quartier* heeft sijn eygene Oeffeningen en Handwerckers. Men teld alhier over de twintigh duysend Arbeyders in allerley *Manusfaturen*.

In 't Suyd-Westen legd d'oude Stad Fez, omtrent duysend of twaelfhonderd schreeden weghs van de nieuwe Stad:

Stad: Welcke bynae alleen voor 't Koninghlyck Huys, en deselfven Officieren is. Syn Pallays, waer in hy gewoonlyck resideert; de Pallaysen sijner voornaemste Heeren; de Munt, en een seer praghtige Tempel staen in 't eerste *Quartier*. De Hof-Beampste, en de Hoofd-lieden der Lijf-waght besitten 't tweede. Des Koninghs Lijf-waghten hadden voortijds 't derde gantsch alleen in. Maer hedensdaeghs werd een groot deel deesels laetsten *Quartiers* van *Joden* en Goudsmeeden bewoond: Desgelijcks een gedeelte des tweeden van verscheydene Koop en Ambaghrs-lieden. Maer wy hebben nu genoegh van Fez gehandeld.

Aggar, een Landschap tusschen de Rivieren *Suba*, of *Cebu*, en *Lucur*, of *Lixe*, op de Kust, streckt sich wijd Landwaerts in, nae de Stad Fez toe. Haer gedeelte nae de Zee heeft veele Moerassen en Poelen, waer in meenigh-
te van Ael werd gevangen.

Een groot getal Bosschen vindmen hier, waer uyt men Koolen en Boomwol haeld. Allerweegen zyn hier soo veel schoone en seer vrughtbaere Velden; oock is hier soo een aengenaeme Lught, dat voortijds de Koningen van Fez een gedeelte van de Lente aldaer met de Jaght doorbraghten.

Elgiunba, of *Elgiubina*, op den wegh van Fez nae *Larrache*, voortijds de schoonste Stad deesels Landschaps, is nu niet anders als een Koorn-Schuer, waer heenen d' *Arabiers* haere Graenen pleegen te brengen.

Casar-el-Cabir (of *Cebir*), een Lusthuys, 't welck *Mensor* tusschen Moerassen, Bosschen, de Zee en de Rivier heeft laeten bouwen, magh hedensdaeghs ontrent vijfthien-honderd Huysen, nevens een beroemde Maendaghs-Marckt hebben.

Ter deeser Plaets is geschied de Veld-

slag des Koninghs *Don Sebastiaen* van *Portugal*, in 't Jaer 1578. Gedenckwaerdigh is 't, dat alle drie de Koningen, welcke de Krijghsheyren aenvoerden, gesaementlijk zyn omgekoomen. *Don Sebastiaen* sneuvelde in 't Veld. *Muley Mahomet*, tot wiens bystand *Don Sebastiaen* deesen Toght had ter hand genoomen, verdronck in de Rivier *Mucazin*, als hy door deselve rijden, en sich door de Vlught nae *Arzula* redden* wou. *Abdel Muley Malucco*, de Zeege bevooghten hebbende, en alreeds voor den Slagh onpaffelijk geweest zynde, stierf; ter oorsaeck van den verrigtenen swaeren arbeyd.

Lharan, of *Larrache*, voortijds geheeten *Lixor*, sou, gelijk sommige onder d' Oude Schrijvers berigten, veel grooter als *Carthago* zyn geweest. Men heeft deese Stad uytgegeven voor de Koninghlycke *Residentie* van *Antben*, dien *Hercules* om 't leven braght, en de Goudene Appelen, welcke hy had vergaederd in den Hof of Boomgaerd der *Hesperides*, wegh-droegh.

Hedensdaeghs isse eene der voornaemste Vestingen des Koninghrijcks; en tot verscheydene maelen toe, soo van de *Portugeezen* als *Spaenjaerden*, te vergeefs aengetast geworden. Niet eer oock isse in der selver handen geraeckt, als ter tijd dat *Mulci Xequé* sich nae *Spaenje* begaf; en, doe hy aldaer hulp bequam, haere deese Plaets overleverde, in 't Jaer 1610. Doch even dir is d' oorsaeck geweest, dat de sijne selfs hem korts daer nae aen kant hielpen.

De *Spaensche* hebben deese Sterckte noch valter gemaect als oyt te voeren; leggende boven de Stad drie verscheyde Schanssen.

't Landschap *Habat* leght ten deelen op de Groote, ten deelen op de *Middelandsche Zee*. 't Neemd in de geheele Enghte van *Gibraltar* op d' *Africaen-*
sche

sehe sijde; van waer't sikh tot aen Fez uytstreckt.

't Is een der aensienlijkste *Provintien* in't gantsche Koninghrijk Fez, als leggende dicht by *Spaenje*; 't welck geplacst is op d' andere sijde der Enghte.

't Schijnd, als of dit Landschap gelijk als een Planck of Slagh-boom is tusschen *Spaenje* en de Koninghrijcken van Fez en *Marocco*.

De waerschijnlijkheyd hier van blijkt genoeghaem daer uyt, om dat by d' Oude *Mauritania Tingitana*, waer in beyde de Koninghrijcken Fez en *Marocco* leggen, onder *Spaenje* begreepen was. En dan noch, om dat, soo haest *Julianus*, Graef en Stadhouder in *Boetia*, *Gibraltar* had geleverd in de handen der *Mooren*, deselve niet naelieten, in *Spaenje* te vallen, en sikh Meester te maecten van bynae gantsch dit Gewest.

Maer hedensdaeghs, nu de *Spaenjaerden* verscheydene Vestingen op de Kust dezer *Provintie* hebben, dencken de *Cherifs* van Fez en *Marocco* niet eens meer, om de voet in *Spaenje* te setten, wijsse genoeg te doen vinden, om sikh selven tegens deselven Maght te verseeckeren.

De voornaemste Steeden dezer *Provintie* zyn: *Arzile*: Welcke Plaets de *Portugeezen* in 't Jaer 1471. veroverd, en de meeste Inwoonders gevancklijck weggevoerd hebben: Onder welcke weghgevoerde oock was den *Muley Mahomet el Oataz*, niet meer als seven Jaeren oud; die naederhand Koningh van Fez is geworden.

Deesen, meer gedenckende aen sijne Gevangnis, als aen de Vryheyd, in welke hy van de *Spaenjaerden* was hersteld, heeft in 't Jaer 1578. honderd duysend *Mooren* op de been gebraght. Met deselve belegerde en veroverde hy de Stad *Arzile*, nevens 't Slot. Met

seer groote moeyte en gevaer verdedighden sikh de *Portugeezen* noch in een Thoon: Welcke eyndlijck ontfet; Stad en Slot oock weer ingenoomen, en de *Mooren* dapperlijck geslaegen wierden.

Naederhand hebben de *Portugeezen* deese Plaets, onder seeckere voorwendingh, verlaeten. *Muley Mahometh*, bygenoemd de Swarte, heeftse *Don Sebastiaen*, Koningh van *Portugal*, weer in handen gesteld, Anno 1578. Maer tederd hebben se de *Cherifs* (of *Xerifs*) weer veroverd, en besitten deselve noch op den hedigen dagh.

Deese Stad is groot, wel-bevestighd, en heeft haere Haven aen de Grootte Zee. De Bodem draeght meer Huls-vruchten, als Koorn en Hout.

Tanger, *Cassar Effoghbir*, en *Cente* behooren aen de Kroon *Portugal*.

Cente leght op een spitzen Hoeck, aen den Mond der Zee-Enghte by *Gibraltar*, nae de *Middellandsche Zee*.

Cassar Effoghbir (anders *Casar Ezzagbir*) op 't midden der Enghte.

Tanger in de grond eens kleynen Boefems, of *Golfs*, op de gedaghte Enghte.

Dit *Tanger*, voortijds geheeten *Tingis*, is by d' Oude de beroemdste Stad geweest, en, volgens haer voorgeven, van *Anteus* gebouwd geworden.

Nae deselve heeft het naebuerige *Mauritanien* den Naem van *Mauritania Tingitana*; en d' Enghtedien van *Fretum Tingitanum* bekoomen.

Niettemin was noch onlanghs haer Bisdom en Regeeringh met die van *Cente* vereenighd; alwaer oock de *Residentie* was; tot dat de Standen in *Portugal* sikh van de *Castilianen* afscheurden. Doe bleef *Cente* aen de laetst-genoemde: *Tanger* en *Casar Ezzagbir* aen de *Portugeezen*: Welcke het voor eenige Jaeren aen d' *Engelsche* hebben overgegeven.

Tetuan, *Tetuan*, of *Tetteguin*, heeft maer aght-honderd Vyer-haerden. De Huysen in deese Plaets zyn soo wel gebouwd, als ergens elders in *Barbaryen*.

Nae dat een groot deel *Mooren*, uyt *Granada* verdreven zynde, sigh hier neergeslaegen hadden, soo hebbense sigh tot noch toe aldaer in een goeden stand onderhouden. Stroopen onophoudlijk op de Zee, en houden veele *Christenen* gevangen.

Landwaerts in zyn noch veele Steeden, doch niet in soo een groot aensien, als de nu verhaelde.

De Bergen, welcke men reeckend aght in getal te zyn, werden bewoond door de Stam van *Gumera*. Deese drincken Wijn; alhoewel tegens de Wet des *Alcorans*. Sommige geven drie, andere vier, noch andere meer, tot op ses duysend Ducaten, Jaerlijcksche Schattingh.

't Geberght *Rabon* heeft Wijngaerden. D' Inwooners op 't selve maecken Seep en Wasch.

't Geberght *Benifensecare* leverd, behalven Wasch, Huyden en Lijnwaed. Op haere Saterdaeghs-Marckt mogen de *Christenen* hier vryelijck handelen.

't Geberght *Benihurru* is seer weynigh, jae bynae gantsch niet bewoond, wegens de naebyheid van *Cazar Ezzaghir*; onder welckers Regeeringh 't selve gestaan heeft.

Hier tegens heeft 't Geberght *Chebib* seer toegenomen, nae dat de *Portugeezen* *Tanger* hadden vermeersterd; vermits een deel van d' oude Inwooners deeser Stad sigh derwaerts begaven.

De Bewooners van *Bent-Chessen* leggen sigh op de Wapenen: Gelijck oock doen de *Quadres*, by d' Enghte, en *Bemguerda-feth* by *Tetteguin* (of *Tetuan*); welckers Regeeringh sy gehoor-

saemen, en deselve dienen tegens de Besettingh van *Ceute*.

Voortijds hebbense de Koningen van *Granada* veel Oorloghs-volck verschaft; en onder andere eenen *Helul*; dienste in haere Helden-gedichten uytgegeven hebben voor de Schrick van gantsch *Spaenje*.

't Geberght *Angere* heeft Vlasch, waer van sy Lijnwaed bereyden. Gelijck oock goed Hout tot den Scheepsbouw.

Errif, gelegen op de *Middellandsche Zee*, tusschen de Rivieren *Gomer* en *Nacor*, streckt sigh Landwaerts in, tot aen 't Geberght; 't welck deese *Provincie* afsonderd van de Landschappen *Fex* en *Cabus*.

S'is omringhd van Bergen en Boschen: Onvrughtbaer in Graenen: Doch heeft daer tegens overvloed van Wijnstocken, Vygen, Olyven en Amandelen. Men vind hier veele Geyten, Eselen, Apen, maer weynige Schapen en Ossen. De Huysen zyn maer een Stockwerck hoogh, en seer qualijck gedeckt.

Bynae al de Steeden deeser Landschaps leggen op de Kust; als: *Gomer*, *Terga*, *Bedu*, *Mezemma*, en meer andere. Meerendeel zynse qualijck bevolckt, wegens de Naebuerschap der *Castilianen*.

Gomer leght op een Rivier van dien selven Naem. Die van *Targa* (of *Terga*) bevljighden sigh de Visschery, en verkoghten haere gesoutene Visch aen d' Inwooners in 't Geberght. Doch deese Plaets is hedensdaeghs by nae woest.

Bedu (anders *Belu*) nevens 't Slot, 't Pallays en de Haven, is noch in eenige Aensienlijckheyd; en onderhoud sommige Galleyen; doch werd seer veront-rust van de Schans *Pennon de Velez*, welke de *Spaenjaerden* besitten in secker Eyland;

Eyland; niet verder als tusschen de duy-
fend en twaelf-honderd schreeden van
Bedu gelegen.

Mezomme, voor deesen seer groot en
Volckrijk geweest, heeft nu bynae
niets meer als de Mueren.

't Gebergh heeft hier Wijnstocken,
Garst, Paerden, Geyten en Graenen.
Sommige betaelen eenige Schartingli;
andere niets.

Beniguazeval kan vijf-en-twintigh
duysend Mannen ten Oorloeg toegerust
leveren. Heeft veele Vlecken, en een
beroemde Stad tusschen deselve; nevens
een Bergh, die onophoudlijk Vyer
uytwerpt.

Susaon is eene der voornaemste en
lustighste Steeden in gantsch Africa.
Haer' Inwooners beschermen sigh by
haere Vryheyd onder haeren Xequé.

De Provincie Garret beslaet 't overige
van de Kust op de Middellandsche Zee tot
aen de Rivier Mulvia, welke dit Land-
schap van Telenfin af-sonderd.

Mellila is haere Hoofd-stad geweest;
maer staer hedenstaegs onder de maght
der Spaenjaerden. Johan Gusinan, Her-
togh van Medina Ssdonia, heeft deselve
in 't Jaer 1497. veroverd.

Op deselve wijs is oock Chafasa van
Ferdinand, Koningh van Castilien en
Arragen, ingenoomen geworden.

Beide deese Steeden hebben een
Haven; doch die van Mellila is ver-
re de beste. Men kon hier twee-duysend
Huyfen tellen. Sy diende als tot een
Brugg' voor den Koophandel tusschen
die van Fez en de Venetianen.

Hier ontrent vindmen treffelijke Yser-
groeven. 't Middellste deel deeses Land-
schaps legt in 't Gebergh. 't Uytterste
eynd, leggende tegens 't Suyden aen de
Provincie Chau, is onbebouwd, en son-
der Water.

't Gedaghte Landschap Chau is soo
groot, dat het in sijn begrip 't der-

de deel des Koninghrijcks uytmaeckr.
De Vloeden Cebu, of Suba, Mulvia,
Nacor, en sommige andere, hebben hier
haer' Oorsprongen, onder aen ver-
scheydene Tacken van den Bergh
Atlas.

Onder de Steeden deeser Provincie
werd de Hoofd-stad Tezza gehouden
voor de derde van 't Koninghrijk Fez;
en heeft ten minsten vijf-duysend Huy-
fen in sigh. Die van de Burgers zyn wel
niet seer schoon; doch den Adel heeft
hier veele Pallaysen. 't Slot is seer heer-
lijk. Onder ontrent honderd Tempe-
len is'er eene, grooter als de groote
Kerck te Fez.

Hier zyn oock drie Collegien; drie-en-
twintigh Badstoven, en veele Gast-
huyfen: De Maorsche Koningen hebben
hier somtijds haere Residentie of Hof-
houdingh gehad, en deese Stad aen ha-
ren tweeden Soon gegeven; soo wel we-
gens de sonderlinge schoonheyd van de-
selve, en de Hoflijkheyd der Inwoo-
ners, als oock wegens de goedheyd van
de Lught, en den overvloed van allerley
Vrughten, welke hier verlaemeld wor-
den.

Tenrent staet aen geene sijde der Ri-
vier Mulvia; en op de Vloed Zbas; so
verr' afgelegén op de Grensen des Ko-
ninghrijcks, dat de Koningen van Fez
en Telenfin deselve malkander dickmael
ontnoomen en weer hernoomen heb-
ben. Deese Stad is gebouwd op een
verhevene en seer voordelige Plaets, en
omringhd met stercke Mueren. S'is
voorsien met ontrent drie-duysend Huy-
fen.

Dubdu is geplactst aen de sijde eens
hoogen Berghs; van welke verschey-
dene Beecken afvallen, en door de Stad
heenen vlieten.

Garfis en Hadaggia leggen op de Ri-
vier Mulvia. Alleen Gherfelwin legt
aen geene sijde van den Bergh Atlas.

ter zijden van *Segellmesse*, of *Segelmesse*. Is van binnen leelijk, maer van buyten schoon.

Onder d' Inwooners des Gebergts vindmen eenige rijke Lieden, welke maer alleen yet weynighs, of bynae niets met allen geven: En daer tegens arme, die groote Schattingen moeten betaalen; nae datmen lichtlijk of beswaerlijk tot deese Gebergten kan koomen: Nae dat oock deselve vrugbaer zyn van Wijnstocken, Beemden en Vrugten.

De Vlackte van *Sabbelmarga* heeft bynae niet anders als Koolhutten, wegens d' omleggende Boschagien. Die van *Argari* hebben veele Harten, wyl hier 't Gras geheele Jaer door duerd. Die van *Guregra* Arbeyds-lieden, wyl de Bodem aldaer tot den Koornbouw seer bequaem is.

In dit Landschap is een aenmerckenswaardige Brugg' over de Vloed *Cebu*; welke tusschen eenige soo gantsch hooge Klippen heenen loopt, dat de gedaghte Brugg' honderd en vijftigh vademmen hooghte boven 't Waterlegt. Een Korf hanghd aen twee Touwen, welke sich omdraeyen op twee Rollen, aen d'eynden vast gemaect, aen twee dicke houten Pilaeren, staende op elcke sijde des Dals. Soo wel de Korf als de Touwen zyn gemaect van Zee-Biesen. De geene nu, welke in de Korf, of Mand, sitten, (thien Persoonen konnen'er te gelijk plaets in vinden) trecken haer selven langhs de gedaghte Touwen van d' eene zijde nae d' andere.

Onder de seven *Provincien* van 't Koninkrijk *Fex* konnen wy *Chaus* 't grootste noemen. Daer nae *Temsue*. Dit Landschap is in den best-bloeyenden staet geweest. *Habat* is de gewichtigste *Provincie*, wegens de *Spaensche* Nabuerschap. Doch die van *Fex* draghd de Prijs wegh, wegens

de Hoofd-stad des Koninkrijcks.

De Koninkrijcken *Fex* en *Marocco* moeten op vierderley wijs werden aengemerckt; als, ten opsight der Bergen; der Dalen, der Vlacke Landen, ender Kusten.

De Bergen zyn bynae al t' saemen in de handen der *Arabiers*, en der *Berebers*; welke ten deelen vry, ten deelen dienstbaer zyn. De Daelen desgelijcks, nae datse meer of min in de Gebergten, of by de Vlackten leggen. Welcke vlacke Velden alle onder haere gehoorfaemheyd staen.

De Kusten behooren ten deelen de Koningen van *Fex* en *Marocco*, ten deelen de *Portugeezen* en *Castilianen* toe. De laetstgenoemde hebben in besit 't geen op de *Middellandsche*; d' andere 't geen op de *Groote Zee* leghet.

Alsmen derhalven 't begriip deeser beyde Koninkrijcken overweeghd, oock selfs ter dier tijd, doese t' saem vereenighd waeren, soo heeft alrijd 't vierde of derde deel der selve de *Xerif* of Koningen van *Fex* en *Marocco* geen gehoorfaemheyd betoond. Indiese over beyde deese Rijcken een voltreckte heerschappy in 't geheel hadden gehad, soo kondense lichtlijk over de honderd-duysend Mannen te voert, en honderd-duysend te Paerd by een gebracht hebben.

De *Mooren* van *Fex* en *Marocco* zyn wacker, sterck, geswind; maer ondertusschen evenwel *Melancholijck*, en gantsch onsfuyver.

Vrouwen mogense neemen tot vier in getal toe; doch deselve weer verlaeten wanneer se willen; mits haer uytkeerende 't Houwlijcks-goed, 't welcke haer by Houwlijcks-voorwaerde hadden beloofd. Ondertusschen hebben se een andere vond bedaght, om sich beeter koop van haer t'ontlaen; te weten, haer soo qualijck te handelen, dat de

Vrou-

Vrouwen selver haere Mannen, nevens't Houwlijcks goed, verlaeten.

Behalven deese vier Echte Wijven (indienmen haer anders soodaenigh een Naem magh geven) moogense noch soo veele By-wijven houden, alsse kunnen voeden. Evenwel gedooghd haere Wet haer niet, datse by yemand anders, als by deese vier Echte Vrouwen, souden slaepen.

Voornaeme Stands-perfoonen leggen seer veel aen haere Bruyloften te kost. Waer door dan dit gemeene Spreekwoordt onder haer is ontsaen: De Christenen verquisten 't beste van haere Goederen met *Processen* of Reghts-gedingen. De Joden op haere Paelscheesten. De Mooren aen haere Bruyloften.

Haere Dooden begravense in Maeghden-Aerde; dat is, aen soodaentige Plaetsen, daer niemand voorheenen begraven is geworden: Op dat niet misfchien ten tijd der Algemeene Opstandingh een swaerigheyd moght ontsaen, om de reghte stucken te vinden, en een gedeelte van deesen sikh moght voegen aen't Ligchaem van dien.

Behalven de Mooren in de Koningrijcken *Fez* en *Marocco* (doch in 't laetste meer als in 't eerste) vindmen hier veele *Arabiers*, welke bestaan in *Cabilles* of Geslaghten. Deese beoorloogen mal-kander. Maecken oock Vreede tusschen haer: en de Mooren wanneer se willen.

Geduerigh stroopense rondom, en roven nu op deese, dan op die sijde. De *Caravanen*, of Reysende Geselschappen der Kooplieden, tasten se aen, of begeleyden deselve, nae datse 't meeste voordeel daer by sien.

Somtijds dienen se den Koningh van *Marocco*, somtijds weer beoorlogense hem. De geene, welke sikh in de hooghste Geberghen van den *Atlas* ont-

houden, zyn soo gantsch onhoslijck en *Barbarisch*, dat d' Oude haer hebben geaght voor *Satyr*s, *Panz*, en *Exipans*, dat is, voor halve Dayvelen.

In eenige Steeden vindmen veele Joden, maer bynae geene Christenen, behalven Kooplieden of Slaven.

Byvoeghsel.

WY sullen in onse Tael hier byvoegen, 't geen de Heer *Erasmus Franciscus* in de sijne van de Stad *Fez* heert aengeteeckend.

Fez, of *Fez*, 't welck werd gehouden voor des *Ptolomaei Volubilis*, is gelegen in 't Landschap *Fez*, ontrent honderd Mijlen van de Zee, in de gedaente van een langhaghtige Vierhoeck, binnen hooge Ringh-mueren, ten deelen van gebackene, ten deelen van selfs-gewassene Steenen opgericht; draegende veele Thoonen.

Men teld hier ses-en-taghtigh Poorten. Aen eenige Oorden loopen vlietende Wateren door de Stad. Sy werd afgedeeeld in twaelf *Quartieren*, begriipende seven-honderd Kercken en twee-en-veertigh Marckt-plaetsen, rondom beset met Kramen en Winckelen.

De voornaemste Stracten werden gesteld op twee honderd. De minder zyn van een seer groot getal. Aen beyde sijden van deselve staen seer praghtige Huysen. Molens, gemeene Baditoven, &c., zyn'er in menighe. De Rivier *Fez* streckt beyde sijn' Armen door de Stad; en deese verdeelen sikh in veele Vingeren, welke geleyd werden nae de Kercken, *Hospitalen*, Herbergen en Woonhuysen.

Nevens de Kercken zyn ontrent honderd en vijftigh gemeene Gemacken, om op deselve den Buyck te ledigen. Deese *Secreten* zyn vierkant gebouwd, en gesamentlijck onderscheyden in kleyne Vertreckjens, met kleyne Gangen. Al deese Vertreckjens, of Kamer-

Kamerkeus, zyn voorsien met een *Canal*; waer door 't Water uyt de Stads-Graghten in een Marmorsteene Back soo strength daer heen schiet, dat alle onreynigheyd en stanck daer van meê genoomen, en in de Rivier gedraegen werd.

Over de gedaghte Aderen of Tacken der twee Armen van de Vloed gaetmen door middel van tweehonderd en vijftigh Steene Bruggen; onder welke eenige Straeten schijnen, wijsse aen beyde sijden met Huyzen zyn beset. Men vind hier ses-en-taghtigh gemeene Springh-bronnen; behalven noch ses-honderd andere in de Pallayen, Gathuysen, en diergelijke Gebouwen.

De Huysen overtreffen veel *Europaische* in schoonheyd. Deselve zyn seer konstigh opgebouwd van Tigchel of andere Steenen; oock sierlijk uytgehouden met meenigerley Beeldwerck. 't Pinsel der Schilders heeft de Kameren van binnen met allerley Bloemen besitroyd. Het daer overgestreccene Vernis geeft deselve een seer schoonen glantsch. De Solderingh is gemeenlijk verguld; of anders op 't lustighste geverwt en beschilderd. Veelerley andere Bequaemheden en Cieraeden sietmen aen en by de Huysen; als, de seer schoon-beschilderde Water-Backen, met haere daer voor staende Marmorsteene Vaten, welke 't Water uyt den Back door een Pijp ontfangen. De Thoornen; welke bynae aen alle Gebouwen in de hooghte opstijgen. In deselve plegen de Mannen hare Vrouwen in schoon-beschilderde Kameren te besluuten; op datse niet anders als alleen met d' oogen op de Straet moghten koomen.

Onder de voorgedaghte sevehonderd Kercken vindmen'er tseftigh of tseventigh van een geweldige grootte en praght. Haere heerlijke Marmor-Suylen, konstrijcke Schilderyen en Beeldwercken; de Marmore of van andere Steenen opgerigte Bronnen, geven overvloedige oorsaeck tot verwonderingh.

't Nieuw-Fez, ontrent een Mijl weghs van Oud-Fez gelegen, is gebouwd op een seer hooge en lustige Vlackte, aen de Vloed; die eene sijner Armen de Stad toereyckt aen de Noordzijde, alwaer veele Molens bruyf-

schen; en noch eenen anderen, die sigh in twee Tacken verdeeld: Waer van d' eenen Nieuw en Oud-Fez by 't Slot heenen loopt; d' andere alleen eenige Daelen en Hoven nevens d' oude Stad soo langh doorwandeld, tot datse ten laetsten in de Stad koomd, en aldaer 't Koninghlijk Slot voorby vliet.

Dit Nieuw-Fez is verdeeld in drie Deelen. 't Eerste begrijpt 't Slot des Koninghs, nevens de Slooten der Koninghlijke Prinzen en Broederen. Gelijck oock Kercken, Schar-kameren en Lustgaerden.

't Tweede deel heeft de Stighter deeser Nieuwe Stad, naementlijk Vorst *Jacob*, Soon van *Abdullah* der eersten, verordonneert tot een Woningh voor de Hovelingen, Beampte en Hoofd-lieden; doch de Plaets van d' Ooster tot de Weste-Poort (sigh uyt streckende by de vijf honderd schreden) tot de Marckt; welke daer op rondom ingenomen is van de Kramen en Winckels der Handwercks en Koopliden.

't Derde deel ruymde men in 't begin de Koninghlijke Lijfsvaght in; doch werd hedenidaeghs meerendeel van *Joden* en Goudsmeeden bewoond. In deeser Nieuwe Stadt heeft de *Mahometaensche* Dwaelgeest niet minder Kercken en Badstoven, als in d' Oude.

Aenmercklijk is 't, dat alhier 't Water, door verscheydene groote Raderen, van welke yeder sigh maer eens tusschen Naght en Dagh omdraeyd, uyt de Rivier over de Muer in de Stad werd geworpen, en alhier in groote Backen opgevangen; daer nae weer met Canalen nae Slooten, Lustgaerden, Badstoven en andere Plaetsen geleyd. Voor ontrent tweehonderd en veertigh Jaeren moestmen 't Water door eenige Waterleydingen uyt een Springhbron, thien Mijlen van Fez gelegen, in de Stad brengen. 't Laetst-gemelde middel is van een *Gemeesch*; 't eerste van een *Spaenjaerd* gevonden.

Dus koomen beyde deeser Schrijvers (gelijck oock *D. Dapper* in sijne *Beschryvingh van Africa*) niet malkander wel over een. Niet verschild oock van haer de Heer *D. T. V. Y.* in sijne *Wereld-spiegel*, als alleen dat hy wat ingedrongener gaet. Uyt wien wy noch dit volgende kortlijk hier by sullen voegen.

ren, die sigh in
er van d' eenen in
ot heenen loopt,
en en Hoven ne-
h doorwandeld,
Stad koomd, en
oorby vliet.
d in drie Deelen.
Koninghs, ne-
ghlijke Princen
Kercken, Schar-

e Stighter deeser
ek Vorst *Jacob*,
ften, verordon-
de Hovelingen,
doch de Plaets
Poort (sigh uyt-
rd schreeden) tot
rondom inge-
en Winckels der

en in 't begin de
in; doch werd
van *Jaden* en
In deese Nieuwe
usche Dwaelgeel
adstoven, als in

t alhier 't Water,
e Raderen, van
is tusshen Naght
de Rivier over de
orpen, en alhier
en; daer nae weer
, Lustgaerden,
engeleyd. Voor
veertigh Jaeren
eenige Waterley-
n, thien Mijlen
orengen. 't Laetst
Gemeesch; 't eer-
nden.

e Schrijvers (ge-
Beschryving van
el over een. Niets
Heer D. T. V. Y.
alleen dat hy wat
wien wy noch dit
illen voegen.

5 2 1 2 3 4 5

In de *Provintie Fez* is de Lught seer gemaetighd. Hier zyn veel Paerden, Schapen, Lammeren en Hamels; in soo een groote meenighte, dat al de Geberghten van *Gumera* meer als overvloedigh daer van voorzien zyn. Geyten en Hasen ontbrecken'er oock niet.

Tenesina is oock vlack en vrughtbaer: Doch langhs de Rivier *Odet* zyn Wildernissen, waer in sigh d' alderfelste Leeuwen van geheel *Africa* onthouden; soo dat die van *Teselsile* niet als met groote hoopen langhs 't Land derven reysen: By nacht haer in 't Veld begraven, en Schildwaght uytsetten moeten, om niet van deese Dieren verscheurd te worden.

Anzar is gantsch vrughtbaer, en heeft een gesonde Lught. *Elhabat* is noch vrughtbaerer. Maer rondom *Tanger* is 't Land niet veel bysonders. Daer eenige Fonteynen ontrent zyn, hebben se Hoven geplant. Anders is alles Sand.

Erris is gantsch dorr, vol koude Bergen en Wildernissen. Hier wassen geen Aerdvrughten, maer Boomvrughten genoegh. 't Land *Gareth* is droogh, sandigh; vol Wildernissen sonder Water. 't Wild Gediert

doet hier. Ienfschen groote schade. *Chaux* is meerendeel Heuveligh en vol Woestijnen.

Op den Bergh *Magara* vindmen veel Vlasch. Op den Bergh *Gueblen* lietmen 't geheele Jaer door Saeuw leggen. De Bergh *Seelgo* is vol Lecuwen, Luyparden en Apen.

In deese Landen begint de koude in *October*; meer met Regen, als met Vorst. De gedachte koude voeldmen alleen 's Morgens. In *Februarius* is 't We'er gantsch ongestadigh. In *Martius* verneemdmen stercke Winden; doch die noodwendigh zyn voor de Boomen en Graenen. In *April* groeyd alles seer wel; soo datmen half *May* al rijpe Vijgen kan eten; en in *Junius* Druyven, Appelen, Peeren, Pruymen, &c. Indien 't van den vijftentwintighsten *April* af tot den vijftden *May* toe niet regend, soo verwaghten se geen goed Jaer. De Somer is hier seer warm, geduerigh met schoon We'er. Soo 't dan regend, soo veroorsaecht sulcks Sieckten en groote Sterft. De gewoone Kranckheden zyn hier Hoofdpijn, Tandpijn, Borstpijn, Colijck, Jight, en de Pocken, van welke weynige Persoonen in *Barbaryen* bevrijd blijven.

De KONINGHRYCKEN A L G I E R E N T E L E N S I N.

Oninghryck *Alger* (*Algier*) is heden daeghs 't beroemdste op de *Barbarische* Kust, wegens sijne Rijkdom en Maght: Maer oock te

gelijck 't schandlijckste en schaedlyckste, wegens sijne Roverijen tegens de gantsche *Christenheyd*, en de seer wreede Handelingen tegens de *Gevangene*.

't Heeft dien Naem gekreegen nae de
LII Hoofd-

Hoofd-ftad , leggende midden in fijne Kust , op de *Middellandsche Zee*.

Tegens 't Westen werd het door de Rivieren *Zbas* en *Mulvia* , van 't Koninghrijck *Fex* ; tegens 't Oosten door de Vloed *Guad-il-Barbar* van *Tunis* afgezonderd. De Kust tegens 't Noorden werd van de *Middellandsche Zee* bevooghtrighd. Tegens 't Zuyden werd het bedeeckt van d' *Atlas*-Geberghten ; welke dit Rijk van *Segellomeffe* , *Tegorarin* en *Zeb* , deelen van *Biledulgerid* , afscheyden.

De lenghte van 't Westen nae 't Oosten beloopt dicht by de drie honderd Mijlen. De breedte is vijftigh , tselftigh , tot vijf-en-tseventigh Mijlen.

Wy willen 't selve verdeelen in vijf Deelen ; onder welke *Algier* 't middelste sal maecken. *Telensin* en *Tenes* sullen nae 't Westen ; *Bugia* en *Constantina* nae 't Oosten zyn.

De *Turcken* , volgens 't bericht van *Grammaye* , hebben hier twintigh Regeeringen verordonneert ; te weeten , thien op de Kust , en d' overige thien in 't Land.

Op de Kust zyn'er vijf ten Westen van *Algier* ; en vijf ten Oosten ; waer onder *Algier* selfs begrepen is.

Sargel , *Tenes* , *Marsalquibir* , *Hunain* en *Haresgal* strecken sich uyt tegens 't Westen. *Algier* , *Bugia* , *Gigel* , *Constantina* en *Bona* tegens 't Oosten.

Van de thien Regeeringen in de Landen steld'er *Grammaye* ses in de Geberghren van *Telensin* (of *Ben-Rafid*) *Tenes* , *Algier* , *Bugia* , *Constantina* , en *Bona*. Deese Naemen der Bergen zyn genoomen van de Steden , die by deselve , en bynae al t' faemen op de Kust leggen.

De vier overige Regeeringen zyn *Stefo* (of *Steffo*) , *Necab* (of *Necaur*) , *Mezella* (of *Mesila*) , en *Mustin* ; zyn de de Naemen haerer voornaemste Plaetsen.

Maer vermits *Grammaye* met deese Afdeelingh in 't Land niet te vreedenis , soo maeckt hy noch een andere in thien Deelen : Welcker vier hy Koninghrijcken noemd , en maer alleen Cijsbaer zyn. Te weeten : *Hueguela* (of *Guergela*) *Cuko* , *Tricarte* (of *Techort*) en *Labes*. Twee Landschappen , als *Ben-Rafid* (*Beni Rafid*) en *Tebeffe*. Twee Heerlijckheden , *Meliana* en *Angad* : En noch twee onderworpenen Koninghrijcken , *Telensin* en *Tenes*.

Onder deese thien Stucken leggen *Telensin* , *Angad* , (*Angbad*) *Beni-Rafid* (*Beni-Rafid*) *Tenes* en *Meliana* tegens 't Westen. *Cuko* (*Couka*) *Labes* en *Tebeffe* tegens 't Oosten. *Guerguela* en *Techort* verr' tegens 't Suyden.

Deese twee laetste leggen soodiep in *Belculgerid* , dat ick haer beswaerlijk onder 't Koninghrijck *Algier* kan reeckenen , schoonse 't selve Cijsbaer zyn : En de Regeeringen of Landschappen in de Landen soo naeby , jae somtijds met die op de Kusten soodaenigh vermengd , dat ick d' aengevangene Orde niet begeer te veranderen ; naementlijk die , volgens welke dit Koninghrijck in vijf Hoofd-Deelen staet aen te mercken.

In yeder Deel wil ick betraghten de Regeeringen , Landschappen of Koninghrijcken , welke sich daer in bevinden.

Hunain , *Haresgal* en *Marsalquibur* op de Kust ; *Telensin* , *Angbad* en *Ben-Rafid* in 't Land , sullen in 't *Quartier* van *Telensin* zyn ; *Tenes* en *Sargel* op de Kust , *Meliana* in 't Land in 't *Quartier* van *Tenes* : *Algier* op de Kust en *Couco* in 't Land sullen tot *Algier* : *Bugia* en *Gilgali* op de Kust ; *Stefe* , *Labes* , *Necaur* en *Mesila* in 't Land tot *Bugia* : *Bona* op de Kust , *Constantina* en *Tebeffa* in 't Land tot *Constantina* behooren.

De Stad *Telensin* , van de Oude *Timici* ; heden daeghs van de Landbewooners *Tremecen*

Tremecen en *Tihnis* genoemd, is de Hoofd-stad eens Koninghrijcks, voerende dien eygenen Naem. Des selven Deelen waeren de Landschappen *Telenfin*, *Tenes*, *Algier* en *Bugia*. Deese Stad leght maer seven of aght Mijlen van de Zee. Is geweest eene der grootste en schoonste in gantsch *Barbaryen*.

Sulcks is hier uyt af te neemen, dat haer nu niet meer als aght aensienlijke Tempelen zyn overgebleven; waer tegensy twee-honderd en vijftigh, der selver heeft gehad. Van honderd en tseftigh heeftse nu niet meer als vier Bad-stoven. Van vier-en-dertigh Herbergen nu maer twee voor de *Francen*, en vier voor de *Mooren*. Van dertigh of veertigh daer gestaen hebbende *Hospitallen* nu niet meer als ses.

Ontrent 't Jaer *Christi* 1000. stonden in deese Stad seftien-duysend Huysen. In 't Jaer *Christi* 1200. twintigh-duysend. In 't Jaer 1550. vijf-en-twintig duysend: En de *Joden* hadden daer in thien groote *Synagogen*, of *Schoolen*.

De vericheyde Veranderingen, die deese Plaets is onderworpen geweest; en de harde Handelingen, welke van de *Turcken* heeft moeten uytstaen, heeft veroorsaecht, dat veele haerer Inwooners sijn nae *Fez*; andere anderweegen heenen begeven hebben.

't Geen noch overigh is, is heerlijk. De Huysen zyn beeter gebouwd; de Straeten veel ruymmer en aensienlijcker; de Hoven schooner verciert; de Burgers Hoflijcker, en de Kooplieden opreghter, als die van *Algier*. Hier is oock een Kasteel, opgericht nae de heden daeghsche manier.

Hunain, van andere *Humambar*, oock *Unbain* geheeten, is 't oude *Artisiga*. De Haven is niet seer groot, maer goed. De Bodem draeghd veele Vijgen, Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaet-

Appelen, en Boomwol; waer van d' Inwooners allerley noodwendigheden bereyden.

In 't Jaer 1533. wierd deese Plaets van de *Castilianen* verwoest. Eerst langh daer nae isse weer opgebouwd geworden.

Haresgal is 't oude *Siga*, en de *Residentie* des *Syphax* geweest, eer hy de Landen van *Massanissa* had ingenomen. Haere Legh-plaets is op een Rots. De Zee loopt'er onder voorby. Sy heeft geene gemeenschap met 't Vaste Land, als op de Suyd-sijde.

Deese Stad is grooter geweest, alsse sijn tegenwoordigh bevind. D' inneemingen en herneemingen, welkese heeft moeten lijden door de Koningen van *Fez*, door de *Califen*, door de *Mooren*, door de *Castilianen*, en door d' *Arabiers*, hebben haer geset in den Staet, in welke nu is onder den Koningh van *Algier*; die een Besettingh in 't Slot houdt.

Oran, en *Marsalquibir*, of eygentlijcker *Marsa-el-quibir*, staen in handen en onder 't Gebied des Koninghs van *Spaenje*.

Oran, van d' *Africanen* genoemd *Gubaran*; vanden *Arabier* de *Nubie* geheeten *Vabaran*, is der Ouden *Chusa*: En *Marsa-el-quibir* haere *Portus Magnus*, welcken Naem een groote Zee-haven beduyd. Deese Plaets is van de *Marquis de Gomara* in 't Jaer 1505.; d' andere door de *Kardinael Ximenes* in 't Jaer 1509. ingenoomen geworden.

By de veroveringh deeser laetste Stad verlooren de *Castilianen* niet meer als dertigh Mannen. Hier tegens wierden vier-duysend *Mooren* neergemaeckt, en twintigh-duysend gevangene *Christenen* verlost.

Voor de Veroveringh had deese Stad ses-duysend Huysen; nevens veele Tempelen, Gasthuysen, Herbergen, Badstoven,

stoven, &c. Soms tijds isse geweest de *Residentie* der *Gobijsche* Koningen. De *Venetianen*, *Genuezen*, *Cataloniers*, en andere, drijven hier een grooten Handel.

Haere Rijkdom en Maght braght d' Inwooners daer toe, datse aen den Koningh van *Telensin* maer alleen een kleynen *Tribuit* wilden betaelen; en selfs op de *Spaensche* Kusten begonden te stroopen. Doch sulcks is d' oorfaeck van haer verderf geweest.

Heden daeghs heeftse een Bisdom, zynde 't *Wy-Bisdom* van 't Aerts-Bisdom *Toledo*. Hier zyn eenige Kloosters en Gasthuysen: Waer onder eene der selver seer rijk is.

Marfa-el- quibir heeft eene der schoonste, grootste en verseekerdste Havens in geheel *Africa*.

De Regeeringh of 't *Marquisaetschap* *Oran* begrijpt noch in sich eenige Kasteelen en Bergen. In deselve leggen goede Besettingen, welke de Naebueren benijden.

Mazagran met sijn Kasteel op de Kust is in de handen der *Mooren*.

't *Quartier Angbad*, alhoewel 't in een Woestijn leght, is echter aen eenige Oorden vruchtbaer, te weeten, daer de Stad *Guagida* en sommige andere sich bevinden.

Guagida heeft noch drie-duysend Huysen. De Bodem is vruchtbaer in Graenen, en werd door veele Beeckjens bevooghtighd. De Woestijn hebben d' *Arabiers* ingenoomen. In deselve zyn veele Leeuwen, wilde Swijnen, Harten; insonderheyd oock Struyssen; op welke d' *Arabiers* dickmael Jaght maecten. Met haere Vederen soeckense haer voordeel te doen. 't Vleesch eetense. De Huyden bereydense, om haeren Plonder daer in te stecken. 't Hert bewaerense, om haere Toveryen daer mee te verrichten. 't Vet men-

gense onder hun Artzenyen. Van de Klauwen maeckense Oor-hanghselen, met welckese sich verciereen.

Beni-Rasid, of *Beni-Araxid*, heeft eenige Vlackten nae 't Noorden: Veele Geberghten nae 't Suyden. Is bynae over al vruchtbaer. Drie of vier aensienlijke Plaetsen leggen in deese Geberghten.

Beni-Arax (*Bunibara*) is niet beslooten; maer heeft echter over de tweeduysend Inwooners.

Calaa, of *Calat Haora Urbara*, leggende tusschen twee Bergen, is een vatte Plaets.

Moascar (*Vittoria*) heeft een Kasteel, waer in de Stadhouder des Lands woond.

Batha (*Vaga*) op de Rivier *Mina*, is door de Bewooners des Geberghts *Guanseris* verwoest geworden.

De Provincie *Tenes* leght tusschen de Landschappen *Telensin* en *Algier*. Is derselver Koningen onderdaenigh geweest; nu deesen, dan dien; oock wel andere. Soms tijds heeftse selver de Naem van een Koninghrijk gevoerd.

Haere voornaemste Plaetsen op de Zee zyn *Tenes* en *Sargol* in 't Land *Meliana*.

Tenes, gelegen ten deelen aen 't afhangen eens Heuvels, ten deelen in de Vlackte, nae de Zee gaende, heeft een Slot en Pallays, waer in voortijds haere Koningen en Heeren resideerden, doch nu van de Stadhouder werd bewoond.

Haer' Inwooners bevljtigen sich den Koophandel. 't Land, soo wel op de Geberghten, als in de vlacke Velden, geeft haer Graenen, Ooft, Huyden, Wasch, Honigh, &c. Haeren Ouderdom, en de sterckte haerer Mueren, werd van d' *Arabier de Nubie* al veel geaght.

Deese Plaets koomd over een met der Ouden

Ouden *Julia Caesarea*. 'k Weet wel, dat de meeste onder de hedenſdaeghsche *Algier* voor 't gedaghte *Julia Caesarea* houden; gelijk dan oock de *Jesuit Labbe*, die sigh in deese saeck veel geschickter aght, als al d' andere gesaementlijck, hieringeen swaerigheyd maect. Doch ick wil openbaer doen worden, dat deese Schrijvers malkander volgen gelijk de Blinde, sonder sigh te bemoeven, om t' onderſoeken, welke Plaets hedenſdaeghs met *Julia Caesarea* over een moght koomen. 't Bewijs hier van valt seer licht.

Tusschen d' Enghte *Gibraltar* en 't Voorgebergh of *Capo Bona* verlenghd sigh d' *Africaensche* Kust van 't Welten nae 't Oosten, en verlaet bynae gantsch niet eenen gelijcken *Parallel*, welke ontrent den 35sten of 34sten *Graed* der breedte is. Midden op deese Kust leghet *Caesarea*, of *Julia Caesarea*. Men moet betraghten, welke Plaetsen aen deese sijde en aen geene sijde der gedaghte Kust zyn: En uyt de meest-bekende oordeelen, waer deselve moghten koomen te vallen.

In de *Roomsche* Reys-boecken, en by *Protopolitus* is *Portus Magnus* tegens 't Westen der Stad *Julia Caesarea*; *Salde* tegens Oosten. Vermits nu de verklaeringh van d' eene en d' andere Plaets is gegeven geworden, soo sal 't licht zyn, de derde te vinden.

Portus Magnus kan nergens anders vallen, als daer; alwaer *Marsa-el-quibir* leghet. Vermits de woorden *Portus Magnus* niet anders beduyden, als een groote Haven; en dat, ten opſicht van de gelegenheyd en wijd-uytgestrecktheyd, geen groter hier te vinden is, soo kan onse gegevene Verklaeringh in geen twijffel worden getrocken.

Salde heeft eenige meerder swaerigheyd. Op datmen de Waerheyd hier in moght koomen te vinden, soo moet-

men te gelijk *Salde*, *Sirisi* en *Igilgili* kennen; welke alle beroemd, en *Roomsche* Colonien of Plant-Steeden zyn geweest.

De hedenſdaeghsche Schrijvers koomen bynae al t' saemen daer in over een, dat *Igilgili* tegenwoordigh is *Gegel*. Maer niemand, voor soo veel my bewust is, geeft de verklaeringh van *Sirisi*; 't welck *Steffe* moet zyn.

Wat *Salde* belanghd, daer over zyn verscheydene Meeningen. *Castallus* neemt het voor *Algier*. *Mercator* voor *Tedles*; andere voor andere Plaetsen. Doch daer is geen lustiger Verklaeringh, als die van den Eerwaerdigen *Pater Labbe*.

Deesen wil, dat *Tabraca* de Naem van een Plaets deesetijds is; en dat dit *Tabraca* met 't Oude *Salde* over een koomd: Sonder in aght te neemen, dat *Salde* en *Tabraca* twee oude Plaetsen zyn, wel drie of viermael honderduysend schreeden van elckander afgeleegen, volgens 't bericht der *Roomsche* Reys-boecken: Of over de vijfmael honderd-duysend schreeden, indien men *Protopolitus* wil geloven.

Oock heeft hy niet aangemerckt, dat *Tabraca* haeren ouden Naem niet heeft laeten vaeren; maer noch hedenſdaeghs *Tabarca* werd geheeten; zynde een Plaets, welke de *Francoisen* en *Genueesen* seer wel kennen; gelijk wy hier nae sullen aenwijſen.

Molanus, *Matmal* en *Sanut* stellen *Bugia* 't oude *Salde* te zyn: En wy willentoonen, dat sy 't beeter getroffen hebben als d' andere.

De meergedaghte *Roomsche* Reys-boecken hebben *Salde*, *Sirisi* en *Igilgili* gesteld in een *Triangel*, vijf-en-tfentigh, raghtigh, of honderd-duysend Schreeden van malkander. *Bugia* nu, *Steffe* en *Gegel* bevinden sigh hedenſdaeghs in een evenmatige leggingh, en

in een gelijke Afgelegenhejd. Soo koomen desgelijcks oock de Naemen *Gegel* en *Steffe* (of *Stefo*) met *Igilgili* en *Sutifi* over een. Derhalven moet oock *Bugia* met *Salde* over een koomen.

Deese twee bekende Plaetsen, *Portus Magnus* voor *Marfalquibir*, *Salde* voor *Bugia* gesteld zynde, soo salmen bevin- den, dat *Julia Caesarea* met *Tennes* (*Tenes*) over een koomd, en *Rufucurru* met *Algier*; wanneermen de *distantie* of wijtde tusschen *Marfalquibur* en *Tennes*: Tusschen *Tennis* en *Algier*: Tusschen *Algier* en *Bugia* vergelijkt met de Tusschen-wijtde of *Distantie*, welke de *Roomsche* Reys-boecken stellen tusschen *Portus Magnus* en *Caesarea*: Tusschen *Caesarea* en *Rufucurru*: Tusschen *Rufucurru* en *Salde*.

Doch wy souden in dit stuck veel te wijdlopiigh gaen. 't Is genoegh, dat wy getoond hebben 't middel, waer door men de waerheyd kan uytvinden. Want indien men d' aensienlijke Plaetsen niet recht verklaerd en aenwijst, soo ontsaen daer uyt in d' andere omleggende veel grove feylen. Doch als deselve wel en recht worden verklaerd, soo kunnen lichtelijk afneemen, met welke d' andere over een koomen.

Voorts neemd *Pater Labbe Caesarea Julia* voor *Julia Caesarea*, of veel meer voor *Jol Caesarea*. Hy schrijft *Gigilgili* voor den ouden, en *Igilgile* voor den nieuwen Naem eens gelijcken Naems: Daer nochtans d' oude Naem *Igilgile*, en de nieuwe *Gegel* of *Gizilis*. Over al steld hy de laetste naem in plaats des eersten; en d' eerste in plaats des laetsten. Naederhand noemd hy *Tebeffe*, *Soufe*, *Cairoan*, *Begge*, &c. sonder een eenige oude naem van deese Plaetsen aen te wijzen; welke zyn *Thebeste*, *Rhuspina*, *Thysdrus*, en *Bulla Regia*; gelijk wy hier nae sullen vermelden.

Brijchia en *Sargel*; tegens 't Oosten

van *Tennes*, en tusschen *Tennes* en *Argel*, hebben veel van de *Roomsche Antiquari- ten* of Oudheden.

't Eerite is 'roade *Icosum*. 't Andere *Rufubricari*. Deese Plaets heeft veelerley Verwoestingen geleden: Doch de *Mooren*, uyt *Granada* verdreven, hebben deselve weer opgebouwd, oock seer verrijkt, soo door haere Roveryen, als door Vrughten en Sijden-handel. D' Inwooners der andere zyn meeren- deel *Wevers*.

Meliana (*Malliana*) leght op een Bergh. Echter hebben hier de meeste Huyfen haere Bronnen of Putten. Desgelijcks oock *Note-boomen*.

Mezule is verciert met een Slot, *Pal- lays*, en seer schoonen Tempel.

Teguident heeft een seer grooten om- vangh: Welcke woest sou leggen, indien niet onlanghs *Morabut* deselve met Volck had beset.

Deese twee Plaetsen werden van som- mige gereekend onder 't *Quartier* van *Telenfin*. Tusschen de Bergen leght *Bou- Abucaid*, by *Tennes*.

Guanseri kan tusschen de twee en drie- duysend Mannen te Paerd, desgelijcks vijftien of seithien-duysend te voet op- brengen.

Onder 't *Quartier Argel* werd oock ge- reld dat van *Conco* in 't Geberght *Equi- Vandaluz*.

Conco Tubusuptus is de voornaemste Stad, gebouwd op de Hooghte van eene aen alle sijden steyle Rots. Sy begrijpt in sich onrent seithien-honderd Huy- sen. De Koningen, of Heeren, hebben hier binnen haere *Residentie*. Tot verscheydenen maelen roe hebbense tegens de Koningen van *Algier* voor haere Vry- heyd gevoghten.

De gedaghte Bergen beslaen de lenghte van twee of drie Daghreyten, en zyn allerweegen gantsch beswaerlijck te be- klimmen. Echter vindmen hier Olijven,

Druy-

Tennes en Argel,
sche Antiquitei.

on. 't Andere
heeft veelerley
Doch de Mo-
even, hebben
d, oock seer
ere Roveryen,
Sijden-handel.
zijn meeren-

legt op een
hier de meeste
Putten. Des-
nen.

een Slot, Pal-
tempel.
er grooten om-
leggen, indien
deselve met

erden van som-
t Quartier van
gen legt Beni-

de twee en drie-
rd, desgelijcks
send te voet op-

werd oock ge-
bergh *Egul-*

e voornaemste
oghte van eene
t. Sy begrijpt
honderd Huy-
leeren, hebben
tie. Tot ver-
ebbenste tegens
oor haere Vry-

saen de lengh-
eyten, en zyn
waerlijck te be-
hier Olijven,
Druy-

Druyven, en insonderheyd Vijgen; waer van de Koningh sijn voornaemste Inkoopsten treckt. Desgelijcks oock Beesten, Yser en Salpeeter. De Velden brengen Granen voort, en hebben over al levendige Springen. De Volckeren zyn *Bereberes* en *Azuages*; dappere Lieden, en wel-gewapend.

Algier, de Hoofd-stad des Koninghrijcks, is hedenstaeghs de voornaemste Plaers van al de geene die op de *Barbarische* Kust gevonden worden; soo ten aensien van haere grootte en maght, als wegens de wijldlopigheyd haers Staets.

Sy legt aen 't afhangen eens Berghs, foodaenigh, dat op de sijde der Zee de Huyfen d'een' op d'ander schijnen gebouwd te zyn. Den Omvangh deeser Stad begrijpt maer alleen drie-duysend en vier-honderd *Geometrische* Schreeden; zynde beveltighd met eenige qualijckgeordonneerde Bolwercken. Doch nae dat het voor de Stad geleegene Eyland voor eenige Jaeren daer aen gevoeghd is geworden, soo heeftmen daer noch een Vijfhoek gemaect, om 't Eyland, nevens de Haven, te versceekeren; en te verhinderen, datmen met geen Vyer daer in koomen moght, gelijkewijls geschiedede in de Jaeren 1578. 1596. en 1606.

Deese Plaets heeft hedenstaeghs tusschen de twaelf en vijftien-duysend Huyfen. Ten tijde van *h. Leo den Africaen*, doe hy sijne Beschrijvingh van *Africa* vervaerdighde, waeren'er niet meer als vier-duysend.

De Straeten zyn hier engh, uytgezonderd de geene, welcke langhs de Zee gaet. Men teld hier honderd *Mosqueen*, of *Turckische* Tempelen: Onder welcke seyen vry aensienlijck zyn. Vijf Huyfen, of Herbergen, voor de *Tanissaren*. Yeder der selver kan ses-honderd Mannen plaets vergunnen. Twee-entwelfgh Baden; waer onder twee seer

schoone zyn. Honderd Gebeds-Capellen voor de *Turckische* Heremiten: En ontrent even soo veel openbaere Schoolen.

Buyten de Stad siemen veel *Turckische*, *Moorsche* en *Joodsche* Graven. 't Kerckhof der *Christenen* is sonder Cieraed. Onder deese Begraefnissen is aenmerckens-waerdigh 't Graf van *Cava*, Dochter van *Julianus*, Graef uyt *Botien*; welcke, nae datse van *Roderick*, Koningh der *Gothen*, verkracht was geworden, veroorsaecte, dat de *Mooren* in *Spaenje* quaemen.

Daer zyn bynae geen andere Voorsteeden. Doch om de Stad leggen vele Berghjensen Heuvelen, welckers Daelen vervuld zyn met twaelf of vijftien-duysend seer schoone Hoven. Aen geene sijde deeser Heuvelen is 't vlacke Veld van *Motya*; hebbende de lenghte van vijftien of seshien Mijlen; de breedte van aght tot thien Mijlen. 't Is seer vruchtbaer in Graenen.

De beste Plaetsen op de Kust zyn de Steeden *Temen-Fut*, ontrent seven of aght Mijlen van *Algier*, nevens een schoone Haven; en *Teldes*, ontrent aghthien of twintigh Mijlen van daer. D'eerste koomd over een met der ouden *Tomnie Municipio*; d' andere met *Russis*.

El Col de Mudejares Tigisi is onlanghs weer met *Mudejares*, of *Mooren*, uyt *Castilien* en *Andalusien*, en met *Tagartinen* van *Valentia* beset geworden. Deese Stad legt aght of thien Mijlen van *Algier*, en aen geene zijde der Rivier *Selef*, welcke sy de *Saffaen-Vloed* noemen.

De Lught ontrent *Algier* is aengenaem en gemaetighd. De Bodem draeghd heerlijcke Vrughten. 't Veld *Motya* is soo vruchtbaer, dat het dickmael honderdvoudigh 't gesaeyde wederom geeft, entweemacl in 't Jaer draeghd.

In

In d'alderwoefte Geberghten vindmen Goud, Silver, en Yfer-Groeven. Desgelijcks oock veele wilde Dieren.

D'oorfpronghlijke Inwooners t' *Algier* zyn schooner, en niet foobruyn als de *Mooren*. Doch de Stad is vervuld met allerley *Natien*.

De Soldaten beftaen meerendeel nyt *Tanisfaren*. De voornaemfte Koophandel werd hier van de *Turcken* gedreven. Niet zyn oock veele uyt *Spaenje* verdrevene *Mooren*; nevens andere, welke figh uyt 't Geberght derwaerts hebben gegeven. Desgelijcks veel' *Arabiers*, *Joden*, en *Chriften*-Slaven.

't Getal der Inwooners moeten niet afneemen uyt de twaelf of vijftienduysend Huysen, welke in deefe Stad ftaen, want dan foumen verre miffen, wijl'er onder defelve eenige zyn, waer in figh honderd, twee-honderd, jae drie-honderd Perfoonen ophouden. Soo in als om de Stad moogen van dertigh tot veertigh-duysend *Chriften*-Slaven zyn. Daerenboven vindmen hier over de fes-duysend Geflaghten der *Renegaden*, of verloogchende *Chriftenen*.

Men hond het daer voor, dat binnen *Algier* een feer grooten Rijckdom is. Sy riecken een feer groot Geld uyt onfe Landen, voor 't Rantfoen der gevangene *Chriftenen*. Desgelijcks van de *Waeren*, welckefe dickmael ons ontroofd hebben; en van haer eygene, diefe aen ons verkoopen. Ter deeleroorfaeck feyde de Kardinael *Ximenes*, dat in *Algier* Gelds genoegh was, om gantsch *Africa* mee te konnen veroveren.

Boven haere gewoone Wapenen hebbenfe nu oock Grof Gefchut, Mufquetten, en allerley Krijghs-Ammunitie. Onder haere Stucken hebbenfe drie feer heerlijke. Een met feven Loopen, 't welckfe te *Fez* veroverd: Een ander feer groot, datfe op een *Maliefighe* *Galey* bekoomen; en noch eengrooter,

't welckfe op een *Portuguefeh* uyt *Indien* koomende Schip veroverd hebben.

't Landfchap *Bugia* leght tuffchen de Rivieren *Major* en *Sufegmar*: Deefe tegens 't Ooften; geene tegens 't Westen.

Op de Kust leggen twee voornaeme Plaetsen, *Bugia* en *Gegel*. Landwaerts in zyn *Steffe*, *Labes*, *Necau*, en *Majila* in eenigh aenftien.

Bugia is een groote Stad. Haeren Omvangh fou wel twintigh-duysend Huysen konnen begriipen: Doch nu zyn'er niet meer als aght-duysend. 't Geen niet bewoond is, is enckel Geberght, engantsch onbequaem.

De Straeten, Huysen, en openbaere Gebouwen ftaen in een goede Orde. 't Slot, gelegen op de Rivier *Guad-al-quibur*, is feer goed.

Gigel, voortijds feer beroemd geweest, is hedendaeghs maer alleen een Vleck van vijf-honderd qualijckgebouwde Huysen. 't Slot is echter treflijck. De Bodem draegd veele Graenen, Hennip, Vijgen, en Noten. Sy houden 't daer voor, dat deefe Plaets is geweest den aenvangh des Gelucks van *Barbaroffa*.

Labes, een byfonder tegens over *Bugia* gelegen Landt, beftaet alleen in Geberghten, tot welcke men gantsch befwaelrijck kan koomen. Derhalven oock de Koningh van *Algier*, en de *Turcken*, niet als met groote moeyte eenigen *Tribut* daer uyt konnen trecken.

De voornaemfte Veltigh deefes Geberghts, en de *Residentie* haers Konings, of *Xeque* (*Cheque*), is *Caala*. D'andere zyn *Coco* en *Texli*, onder aen een Bergh, om de toegangh tot den felven te befchermen.

Deefe Bergen hebben weynigh Graenen; oock weynige Vrughten. Konnen vijf-duysend Mannen te Paerd, vijf-duysend *Arquebuffiers*, en twintigh-duysend

eesch uyt Indien
rd hebben.

ght tusschen de
mar: Deefsete-
tegens 't We-

vee voornaeme
Landwaerts in
au, en Mofila

Stad. Haeren
ntigh - duysend
en: Doch nu
aght - duysend.
, is enckel Ge-
quaem.

, en openbaere
n goede Orde.
Rivier Guad-al-

r beroemd ge-
maer alleen een
rd qualijk ge-
ot is echter tref-
veele Graenen,
loten. Sy hou-
eefe Plaets is ge-
s Gelucks van

tegens over Bu-
aer alleen in Ge-
nen gantsch be-
Derhalven oock
en de Turcken,
yete eenigen Tri-
cken.

ingh deeser Ge-
haers Koninghs,
aala. D'andere
raen een Bergh
n selven te be-

weynigh Gra-
ughten. Kon-
n te Paerd; vijf-
en twintigh-
duysend

duysend op haere wijs gewaepende te
voet opbrengen. Al t' saemen zyn 't
dappere Lied en; haere Vryheyd veel
beeter beschermende als die van
Congo.

Recam is de lustigste in geheel Bar-
baryen. Sy heeft yet bysonders in haere
publicque Gebouwen. Yeder Huys is
voorsien met een Hof; soo uytsteekend
verciert met Bloemen, Wijnstocken,
Ooft en Boomen, dat het een Aerdich
Paradijs schijnt te zyn.

't Landschap Constantina heeft voor-
tijds haeren eygenen Koningh gehad.
Is der ouden Nicu-w-Numidien: 't Uy-
terste Westerdeel van 't eygentlijk
Africa, 't welck tegens 't Westen aen
Mauritanien of Moorenland stoot. 't Sel-
ve scheydet de Vloed Suffegmar, (Su-
fegmar).

Dit Landschap begriipt drie Quar-
tieren; onder welke dat van Constantina
sigh op de Zee en diep Landwaerts in
uytstrekt. Dat van Bona leghd desge-
lijcks op de Zee, maer gaet weynigh
in 't Land. Dat van Tebesta loopt diep
in 't Land, en stoot aen Biledulgerid.

Thebeste, voortijds Thebeste, overtreft,
gelijcke seggen, d' andere Steeden van
Barbaryen in drie stucken; naementlijk,
in de sterckte haerer Mueren: In de
schoonheyd der Bronnen: In groot ge-
tal der Note-boomen. Maer hier te-
gens zyn d' Inwooners dom en plomp;
de Huysen qualijk gebouwd, en de
Lucht ongesond.

Bona, Hippo Regius (tegenwoordigh
seer slecht bewoond, vermits de meeste
Inwooners sigh in 't Geberght hebben
begeven) is voortijds seer beroemd ge-
weest, wegens haere grootte; maer noch
beroemd wegens haeren Bischof, den
onder d' Oude Kercken-Leerraeren soo
seer vermaerden Augustinus.

Groote Veranderingen heeft deese
Plaets moeten uytfaen onder de Romey-

nen, de Wenden, de Mooren, en naeder-
hand onder Barbarossa.

Tabarque, een Stad en Eyland, be-
hooren onder deese Regeeringh: Des-
gelijcks de Heuvelen en Bergen van
Bona: Alwaer veel Ooft en Granen
wassen; oock veel Vee is.

De Kust heeft Witte, Roode en
Swarte Korallen: Welcke de Francoisen
by Bona; de Genueesen te Tabarque vis-
schen.

't Geslaght der Lomellinen van Genua
heeft een Vestingh in 't Eyland Tabar-
que. Oock hebben de Francoisen een
Bolwerck tusschen Tabarque en de Spits
of Hoek van Mascara; beyde tot ver-
seeckeringh haerer Paerle-vanght en
des Koophandels.

Constantina, van de Mooren genoemd
Cucuntina; van d' Oude Ciria Julia, is
een groote Stad, en heeft niet minder
als aght-duysend Huysen. Haere Legh-
plaets is op een Bergh, die niet meer
als twee Toegangen heeft. 't Overige
des selven is steyl en vast. Beneden den
gedaghten Bergh loopt de Vloed Sufeg-
mar voorby. 't Slot leghet tegens 't Noor-
den.

Collo en Sucacada op de Kust behooren
tot de Regeeringh Constantina; gelijk
oock de Bergen, welke sigh aen de
Middellandsche Zee, en tot aen de Gren-
sen van Bona uytstrecken.

De Velden rondom Constantina zyn
vruchtbaer, en de Geberghten wel-be-
bouwd.

D' Inwooners te Collo zyn Hoflijcker,
als die te Constantina. Deese hebben
bynae geen handelingh, als met die van
Biledulgerid: Maer Collo koopmanschapt
met d' Europaers.

De Bewooners des Geberghts kunnen
veertigh - duysend Mannen opbrengen;
en beschermen haere Vryheyd tegens
den Koningh van Algier en d' Ara-
biërs.

M m m

Ciria

Cirta is, volgens 't bericht der Romeynsche Geschied-schrijvers, geweest de Residentie van verscheydene Koningen in Numidien: Onder meer andere oock van *Massinissa*; daer nae van *Siphax*; die *Massinissa* uyt sijne Landen verdreef; en met sijne Gemaelin *Sophonisba* (welcke *Massinissa* ten Houwlijck was beloofd) te *Cirta* sigh vast settede.

Doch als dit Wijf korts daer nae *Siphax* bepraetede; om haere Geboorteplaats, de Stad *Carthago*, hulp te too-

nen, soo wierden daer door de Romeynen veroorsaect, in sijn Land te vallen: Alwaer *Siphax* van *Scipio* geslaegen en gevangen genoomen wierd.

Massinissa belegerde en veroverde hier op *Cirta*; waer in de gedaghte *Sophonisba* sigh ophield: Die sigh op eenen dagh de Gevangene en de Gemaelin van *Massinissa* sagh te zyn: Doch korts daer nae namse vergif in, om niet in de handen der Romeynen te koomen, en na *Roman* in *Triumph* gevoerd te worden.

't KONINGHRYCK T U N I S.

't oningrijk *Tunū* heeft sigh, boven sijn eygen bysonder Landschap, somtijds uytgestreckt, op d' eene sijde over *Constantina* en *Bugia*, aen d' andere sijde over *Tripoli* en *Ezzab*. Hedensdaeghs is 't selve niet meer overgebleven, als alleen haere eenige Provincie, en yets in *Biledulgerid*.

't Werd verdeeld in vier Zee, en drie, of vier, Landt-Regeeringen.

De Regeeringen ter Zee zyn: *Biserta*, *Guletta*, *Susa*, en *Africa*. De drie, of vier, te Land, werden gesteld: *Begge*, *Urbs*, *Cayroan*, en een gedeelte van *Biledulgerid*.

Gesamentlijk strecken se sigh vande Vloed *Guad-il-Barbar* tot de Vloed *Capes*. Deese scheyd haer van 't Koninghrijk *Tripoli*; d' andere van 't Landschap *Constantina*.

De Rivier *Guad-il-Barbar*, of *Hued-*

il-Barbar, heeft sijnen oorsprongh by *Urbs*; welcke deese Plaets bevooghticht door een affonderlijk gemaeckt *Canael*, en sigh uytstoot in de Zee by *Tabarque*. In sijnen loop maeckt hy soo veel kromten, datmen op den Wegh van *Bona* nae *Tunū* wel vijf-en-twintighmael over deselve moet passeeren; met seer groote moeylijkheyd en gevaer; wijl'er noch Schepen noch Bruggen voor handen zyn, om over 't Water te moogen koomen.

De Vloed *Capes Triton* koomd uyt *Biledulgerid*, bevooghtigende eerst een seer Sandige Landstreeck. Laet *Capes* op de rechterhand, en op de sijde van *Tripoli* leggen; sigh uytgietende in de kleyne *Syrten*, hedensdaeghs genoemd de Zee-boesem van *Capes*.

Magrada, een andere Rivier, heeft desgelijcks sijnen Oorsprongh in *Biledulgerid*, op de Grensen van *Zeb*, welcke hy ten deelen bevooghtighd. Vliet nevens

de Romeynen
te vallen:
geslaegen en

veroverde
gedaghte So-
gh op eenen
de Gemaelin
Doch korts
om niet in
koomen, en
rd te worden:

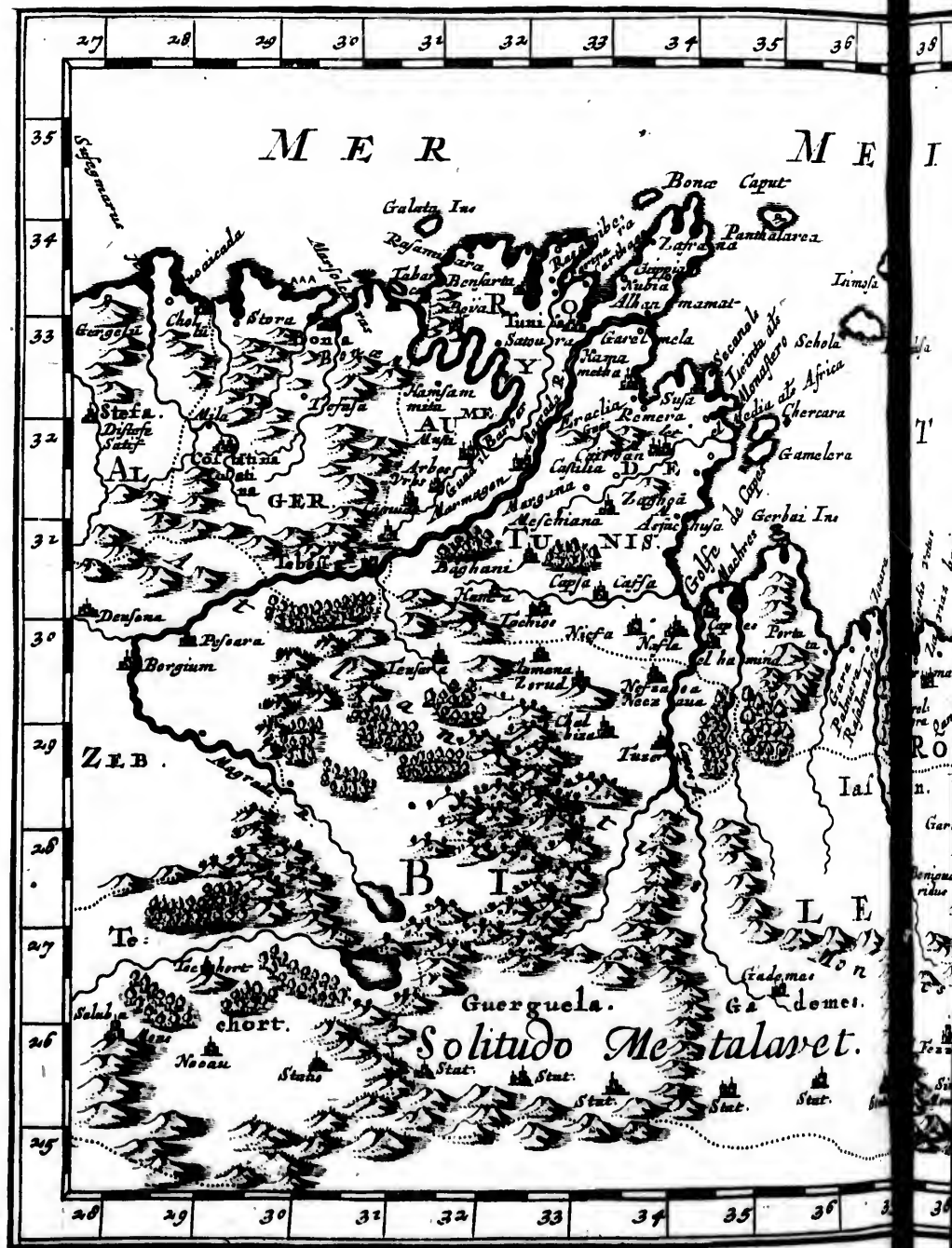
K

S.

orsprongh by
s bevooghticht
maeckt *Canael*,
e by *Tabarque*.
o veele krom-
egh van *Bona*
twintighmael
en; met seer
gevaer; wijl'er
en voor han-
ter te moogen

koemd uyt
de eerst een
Laet *Caper*
de sijde van
ierende in de
ghs genoemd

Rivier, heeft
gh in *Biledul-*
Zeb, welcke
l. Vliet ne-
vens

*Tirce de Sanut, et d'Autres
Par N. Sanfon d' Abbeville
Geogr ord're du Roy.*

Golfe de Sidra.

TRIPOLI.

G E R I D.

Solitude

Did it.

vens *Telessa* in de *Provincie Constantina* heenen: Deeld het Koninkrijk *Tunis* in twee bynae gelijke Deelen, en valt in de Zee by *Garelmesse*, tusschen *Tunis* en *Hammamet*. Somtijds sweld hy schielijk soo ongemeen hoogh op, dat de reyende Persoonengedwongen worden, eenige daegen langh te waghten, ter tijd datse afgeloopen is, en sy daer over konnen koomen.

Biserta (*Benefert* by d' *Africanen*) voortijds *Utica*, volgens't gemeen gevoelen, is een Stad van middelmactige grootte; doch vast, en beset met ses-duysend Geslaghten.

Tegens't Oosten derselve legt een *Golfo*, of Zee-boesem; aen welckese haeren Naem heeft meê gedeeld. De gedaghte Zee-boesem, die engh aen de Mond, en breed in't Land is, heeft selthien-duysend schreeden in de lenghte, en aght-duysend in de breedte.

In de Stad is een seer schoone Plaets en Beurs voor de Kooplieden. Oock zyn'er twee groote Gevancknissen voor de Slaven; nevens eenige Bolwercken, om de Haven te beschutten.

De Regeeringh *Gulette* is vry hoogh r'aghten, wegens de Naebuerschcap der oude Stad *Carthago*, of veel meer wegens *Tunis*, welckers Sleutel sy is.

Deese *Golf* formeerd sich in twee deelen. 't Deel, 't welck Landwaerts ingaet, is breeder als 't geen sich nae de Zee uytstreckt. Onder deese twee Deelen is 't enghste *Goulette*, of 't kleyne *Goule*, (ten onderscheyd van 't andere, 't welck grooter, en nae de Zee gelegen is) daermen noodwendigh door moet; en aenleydingh gegeven heeft, om een Schans op den top eens Héuvels te bouwen, aen welckers Voet de Zee heenen loopt.

Voortijds heeft hier een oude en nieuwe Schans gestaen. D'oude is niet meer als een afgesneeden Bolwerck, wer-

dende bewaect van dertigh of veertigh *Tanisaren*. De nieuwe is groot, welbeveitighd, en van alle noodwendigheden genoeghsaem voorsien. Een Bron van levendigh Water gaet door deese Plaets. De *Turcken* hebben hier een Haven gegraven, soo datse veel meer een Stad als een Vestingh schijnd te zyn.

Keyser *Karel* de vijfde heeft deese Sterckte in 't Jaer 1535. ingenoomen. Maer de *Turcksche Sultan* heeft deselve Anno 1574. weer veroverd.

Tunis, gelegen op de Grond des Zee-boesems, is hedenidaeghs eene der schoonste Steeden in *Barbaryen*.

In deese Stad zyn aght Poorten; aght Hoofd-Straeten, en seer veel andere kleyne; thien Plaetsen of Marckten; meer als drie-honderd Tempelen; aght *Joodsche* Schoolen; veel Gebede-huysen; oock eenige Capellen der *Christenen*; honderden vijftigh Baden en Badstoven; ses-en-taghtigh Schoolen; negen Collegien, waer in de Jeughd op gemeene Kosten werd opgevoedt; en onderweesen; vier-en-tseftigh Gasthuysen, en een groote meenighte Herbergen voor de Kooplieden en *Christenen*, &c.

De Gebouwen in 't Koninkhlijck *Pal-lays* zyn praghtigh. De Stad had alreeds voor lange tijden thien-duysend Huysen. Noch mercklijckise vergroot geworden, nae dat de *Spaenjaerden* de *Mooren* uyt *Gránada* verjaeghd hadden.

Onder d' Inwooners deeser Plaets zyn veele Kooplieden, Apotheeckers, Droghisten, Suycker, Paltey en andere Backers, Vleeschhouwers; insonderheyd Wollen en Lijnen-Wevers.

Haer gemeen Brood werd met Oly gebacken; waer van sy een grooten overvloed hebben, en seer veel aen d' *Egypten* naeren verkoopen.

Haere Lijnwaeden en *Mannsfacturen*
M m m 2 gaen

gaen door geheel *Africa*. Een seer grooten handel drijvende met Paerden en Vederen. Sy hebben geen Bron of Put-Water, als alleen 't geen voor den *Bassa* werd behouden. Haeren Dranck is Regen-water uyt de Regenbacken. De Molens moeten se door haere Slaven, of door Ossen laeten omgaen.

D' *Arabier* de *Nubie*, *Sanut*, en sommige andere houden 't daer voor, dat *Tunis* over een koomd met 't oude *Tarfis*.

D' Overblijfselen van *Carthago*, waer meê *Tunis* opgebouwd is geworden, zyn, wegens haeren ouderdom, gelegenheid, grootte en maght der genoemde Stad, wel in aght te neemen.

Haeren Aenvangh werd toegegeschreven *Dido* uyt *Phenicien*; welke 't Slot, of *Quartier Byrsa*, 't welck noch heden-dagghs in dit Land *Bersac* werd geheeten, met een Muer heeft laeten omvangen.

Vermits nu 't Woord *Byrsa* in de *Grieksche* Tael Leder, en by de *Pheniciers* een Vestingh beteeckend, soo koomdt 't eerste over een met de *Fabel*, dat *Dido* een Offenhuyd sou gekoght, deselve aen Riemen gesneden, en nae de grootte, welckese daer meê omvangen kon, de Stad sou gebouwd hebben. 't Andere vergelijckt s'gh met haere Leggingh, en 't Voordeel der Plaets daer deese Vestingh wierd opgericht.

Deese goede gelegenheid, en de naeby zynde goede Haven, hebben soodaenigh een meenichte van Menschen derwaerts gelockt, datse een van de schoonste Sreeden des Werelds is geworden. In haeren Bloey is d' Omkreutz geweest van drie-honderd en tseftigh *Stadien*, even gelijk de Stad *Babylon*. Haer Inwooners waeren soo rijk en maghtigh, datse mer de *Romeynen* om de Heerschappy der geheele Wereld hebben gestreden.

D' eygentlijke Maght deeser Stad hebben se niet gekend, als in de derde en laetste *Punischen* Oorlogh; doese met *Massinissa* te doen hadden, aen wien se een goed deel haerer Landen af-stonden. Nae datse oock haere Oorloghs-Scheepen, Elephanten, Wapenen, en de Gijfelaers, welke men van haer begeerde, aen de *Romeynen* hadden overgeleverd, soo bevaelen deselve haer, de Stad te verlaeten, en op de Zee-kusten te gaen woonen. Maer doe hirstede de Vertwijffelingh haer weer tot den Krijgh aen. Sy maecken derhalven andere Wapenen; bouwden nieuwe Oorloghs-Kielen (waer toe de Vrouwen en Dochteren haere Hayren gaven, om Touwen daer van te maecken) en verweerden s'gh noch drie of vier Jaeren langh.

Naederhand heeft se s'gh tor verscheidene maelen toe weer herhaeld. Doch de *Wenden*, en ten laetsten d' *Arabier*, hebben deese Plaets gantschlijk verwoest; soo dat 'er niet meer als seven of aght-honderd Visschers en Hoveniers-Huyskens zyn overgebleven.

De Regeeringh *Susa* begrijpt in s'gh de Sreedn *Hammanet*, of *Macbomete*, *Susa*, en *Monastero*.

Hammanet deeld haeren Naem den Naebuerigen Zee-boesem meê, op welckers Grond sy leght. Haere Mueren zyn sterck. Haere Haven is secker.

Susa werd verdeeld in de Boven en Beneden-Stad. D'eene leght op een Rots, en seer beswaerlijck kan men 'er by koomen. D' andere op de Zee, nevens een goede Haven. Beyde zyn se wel gebouwd. Den Hertogh van *Savoyen*, is in 't Jaer 1619. s'ijnen Aenslagh op deese Plaets misluct.

Monastero, welke van d' *Arabier* de *Nubie* werd geheeten *Lemta*, voortijds *Lepte minus*, is onder ons bekend by den Naem

Naem *Monastero*, wyl hier geweest is een beroemd Klooster van d'Orde des Heyligen *Augustini*.

De rijkdom rondom *Susa* bestaet in Vijgen, Olyven, Peeren, Queeën, en veel Weyden voor 't Vee. De gewoone Spijs der Inwoonders is Garstenbrood, wyl 't Land geen ander Koorn heeft. Die van *Susa* en *Hamamet* bevljigten sijn den Koophandel. Andere bleecken Lijnwaeden; maecken Koolen; vangen Visch, en trecken eenigh voordeel daer van.

De Regeeringh *Africa*, of *El Madia*, heeft niets aensienlijcks, als deese Plaets, welke noch vaster, als te tegenwoordigh is, sou konnen gemaect worden.

Sy legt in een Half-Eyland, 't welck niet aen 't Landt stoot, als door een Zee-boesem van twee of drie-honderd Schreeden; alwaer oock eenige Moerassen zyn. Op deese Sijde is de Stad met een dubbele Muer en goede Graghten voorsien. Haere Haven binnen de Stad kan vijftigh Galeyen ontfangen. Doch d'invact is soo engh, dat een Galey haere Riemen moet afneemen, wanneer se binnen koomen wil. De Christenen hebben *Monastero* en *Africa* in 't Jaer 1550. ingenoomen en geplonderd.

De Kusten om *Susa* en *Africa* heenen zyn in de Roomsche Geschied-boecken, gequerende den Oorlogh van *Julius Caesar* tegens de Party van *Pompejus*, seer bekend geweest. *Caesar* landede te *Ruspina*, tegenwoordigh *Susa*, aen. *Adrumetum*, nu *Hamamet*, stond in 't geweld sijner Vyanden. Verscheydene Schermutselen vielen hier voor, welke op sijne sijde niet al te geluckigh af liepen. Eyndlijk sloeg hy *Scipio* en *Juba* by *Thapsus*, ter deese tijd *Africa* geheeten, gantsch geluckighlyk: En nae deese Nederlaegh verwijselde *Caio* in *Utica*, tegenwoordigh *Biserta*.

Scipio reddede sijn met eenige Schepen: Doch als deselve van *Caesars* Vloot wierden aengetroffen, soo stiet hy sijn sijn Deegen midden door 't Ligchaem, en wierp sijn in de Zee. *Juba* wou sijn nae *Zama* begeven, alwaer hy sijne Vrouwen, Kinderen en Schatten had gelaeten. Doch wyl die van *Zama* weygerden, haere Poorten voor hem t'openen, soo begaven hy en *Petrijus* sijn in seecker Huys op 't Veld; alwaer se d'een d'ander om 't leven braghten.

Onder deesen Oorlogh, en ontrent d'Aenlandingh van *Julius Caesar* heeft sijn by *Hamamet* een bynae ongelooflijcke saeck toegedraegen; te weeten: Dertigh *Francoische* Ruyters grepen twee-duysend *Moorsche* Ruyters aen, ter plaets daer se *Post* gevat hadden; sloegen haer op de Vlucht, en vervolghden haer tot in de Stad.

't Gedaghte *Zama*, of *Zama Regia*, is seer ver vervreemd van de Leghplaets, welke *Ptolomeus* en *Ortelius* (die wy voorheen selfs, en alle andere daer nae gevolghd hebben) haer heeft gegeven.

De gedaghte Schrijver steld haer vijf-honderd duysend Schreeden van *Carthago*; ses-honderd duysend Schreeden van *Adrumeto*. Wy willen t'sijner tijd was, soo wel uyt de Roomsche Geschied-boecken als uyt de Reys-tafelen, toonen, dat se van *Carthago* niet meer als honderd of honderd en twintigh-duysend; van *Adrumeto* maer honderd duysend Schreeden, of wat minder, is gelegen.

Begge, of *Beye*, voortijds *Balla Regia*, en *Urbs*, of *Urba*, voor deesen *Orbs*, leggen, de laette op den wegh van *Tebessa* nae *Tunis*; d'eerste op den wegh van *Constantina* nae *Tunis*; beyde in een seer schoone en lustige Vlakte, insonderheyd *Begge*. Ter welcker oorfaeck die van *Tunis* in een Spreekwoord seggen:

seggen: Indien'er twee Beggen waeren, sy zouden soo veel Koorn geven, als'er Sand aen de Zee is.

Cayroan sou, soo't schijnd, *Thijsdrus* onder de Zee-Regeeringen zyn, wijlſe op de Kuſt *Tobulha*, *Aſachufa* en andere Plaetſen heeft.

De Hoofd-plaets legt in't Land, en haere Regeeringh werd oock onder die van't valſe Land gereeckend. Deefe Stad legt in een Veld, 't welck noch Koorn noch andere Vrughten, noch bynae eenigh Water, als in Regenbacken, heeft.

De *Reſidentie* eens *Mahometaenſchen* Prieſters houd deſelve in eenige Aenſienlijkheyd. Sontijds heeft eenen haerer *Califen* ſigh daerin opgehouden. Waer uyt wy dan afneemen konnen, datſe gantsch anders geweest is, alsſe ſigh nu regenwoordigh bevind.

Niet ſchoons is'er meer in overigh, als een praghtige *Mosquee* of Tempel, ſtaande op *Marmore* Suylen; onder welcke twee ſeer treſſijcke zyn, van een ver wonderlijke groote. 't Geral der

Inwooners beloopt tuſſchen de vier en vijf-honderd.

Niet verr' van *Cayroan* zyn de Gebergten van *Zaghoan* en *Gueſelet*. 't Laetſte is niet meer als twaelf-duyſend ſchreeden daer van daen. Beyde hebben ſe noch verſcheydene kenteeckenen der *Roomſche* Gebouwen. Ick houde het daer voor, dat het 't laetſt genoemde Gebergt is geweest, van't welck *Scipio* de Slagh tuſſchen *Maſſiniſſa*, Koningh van *Numitien*, en *Aſdrubal*, den *Carthaginenſer*, aenmerckte: Yeder deeſer Heyrvoerers had tuſſchen de vijfſtig en tſettigh-duyſend Mannen by ſigh. Hier van ſprack *Scipio* ſontijds tot ſijne Vrienden: Dat hy den derden was geweest van die met luſt een Slagh had aenſchouwd ſonder gevaer; naementlijk: *Tupit* van de Hooghte des Berghs *Ida*; en *Neptunus* van een Hooghte in't Eyland *Samothracien*, betraghtende den Slagh tuſſchen de *Trojanen* en *Griecken*: En hy 't Geveght tuſſchen *Maſſiniſſa* en de *Carthaginenſers*.

't KONINGHRYCK TRIPOLI.

't **K**oninghrijck *Tripoli* neemt de rechte helft der *Barbariſche* Kuſt in, van *Caper* af tot in *Egypten*. 't Werd verdeeld in twee Hoofd-Deelen of Landſchappen, welcke beyde den Titel van Koninghrijcken voeren, naementlijk, *Tripoli* en *Barca*.

't Landſchap, of 't Koninghrijck *Tripoli*, legt tuſſchen de twee *Syrien*, of Sand-bancken van *Barbaryen*. Dit zyn Zee-boeſems van verſcheydene grootte, doch van een gelijcke *Natuere*, ſeer bekend weegens de ſchipbreucken, welcke op haere Bancken en Klippen dickmael voorvallen. Waer ontrent de hooghte des Waters ſeer verſchillend

is; en sigh veeltijds veranderd; soo dat'er somtijds veel, somtijds weynigh, somtijds niets met allen gevonden werd.

De kleyne *Syrte*, hedensdaeghs de Zee-boefem van *Capes* geheeten; fcheyd *Tripoli* van *Tunir*. De groote *Syrte*, of Zee-boefem van *Sidra*, snijd het af van *Barca*: Deefe tegens 't Oosten; d' andere tegens 't Westen.

Haere Hoofd-steeden zyn, *El Hamma*, *Capes*, *Zoara*, beyde de *Tripoli*, 't Oude en 't Nieuwe; *Lebeda*, &c.

El Hamma legt in 't Land. *Capes* *Tacapa* heeft goede Mueren, en een goed Slot. Haere Haven is gevaerlijk, en kan niet veele; oock geen groote Scheepen inneemen.

Zoara *Pisida*, tusschen *Capes* en *Tripoli*, heeft soodaenigh een droogen dorren Bodem, dat d' Inwooners den selven moeten begieten; indiens yet's daer van trecken willen; 't welck echter niet anders als Garst is, nevens eenige Vrughren, waer onder 't *Aliser* *Lotos* werd gesteldt. Hier uyt maecken secker slag van voortreflijke Meede; doch die sijne goedheyd niet langer als negen of thien daegen kan behouden.

't Vleesch is hier seer dier; wijl se hier geen Vee kunnen vocken. D' *Arabiers* koomen haere Marckten besoecken, en brengen haer Beesten; nevens de Wol, waer uyt sy Laecken en andere *Manusfacturen* bereyden.

't Oude *Tripoli*, of *Sabara*, van d' *Arabier de Nubie* genoemd de Thoon van *Sabart*, heeft bynae niets meer als Puynhoopen en Overblijfselen der gewesene seer schoone en prachtige Gebouwen.

't Nieuwe, *Oca*, heeft sigh in beeter stand onderhouden, alhoewel 't oock seer verdorven is, wegens de veelerley veranderingen, welcke deefe Plaets heeft moeten nytsaen. D' Orde der

Straeten, der gemeene Plaetsen, en der Huysen, is seer behaeghlijk.

D' Inwooners geneeren sigh bynae alleen van den Koophandel; bestaende in 't goense uyt haere Palmboomen en Alifiers; en dan oock van haere Lijnwaeden bekoomen, welckese in *Africa*, *Sicilien* en *Malta* verkoopen. Boven dien drijven se haeren handel met haere *Moorsche* Slaven, of Lijf-eygene.

Lebeda, *Leptu Magna* (ten onderfcheyd van *Lepte minus*, 't welck op de Kust van *Tunir* legt) is noch in eenigh Aensien; gelijk het oock geweest is onder den *Arabier de Nubie*, en onder de *Romeynen*.

Dieper inwaerts is de groote *Syrte*; in welckers grond 't Eyland *Sydia* legd, 't welck haeren Naem aen den Zee-boefem heeft meê gedeeld;

In 't vaste Land zyn de Graven der *Philenen*, of *Ara Philenorum*; welcke hebben gediend tot Grens-fcheydingen tusschen *Africa* en *Libya*: Naederhand oock tusschen de Landen der *Carthaginensen* en der *Cyreners*; en eyndlijk tusschen 't Westersche en 't Oostersche Keyserrijck.

Langhs de Kusten zyn eenige Eylanden, onder welke dat van *Gerbes* genoegsaem bekend is. Voortijds heeft het door een Brugg' aen 't vaste Land gehangen; en had twee Steeden. Na sietmen'er maer alleen een Slot, doch veele Dorpen; welcke weynigh Graen, maer veel Ooft geven, nevens Veld-Kruyden en andere Vrughren: Onder deselve oock 't *Lotos*; soo gantsch soet en aengenaem, dat de Reys-gezellen van *Ulysses*, daer van geproefd hebbende, sigh niet meer met haer Vaderland bekommerden, noch lust hadden, om weer derwaerts te trecken.

Dir Eyland heeft in den Omvang aghtien-duysend schreeden. De Koningh (Onder-Koningh, of *Bassa*) van *Tripoli*

Tripoli treckt hier fijn grootke Inkoopften van: Wijl veele Kooplieden derwaerts koomen, welke Laeckenen en verfcheydene andere Stoffen van daer haelen, defelve nae *Alexandria* in *Egypten* brengende.

De *Saffraen* is defgelijcks een gedeelte van d' Inkoopften des gedaghten *Baffa*. Deefe haeldmen uyt den Bergh *Garian*, leggende ten Suyden van *Tripoli*. Deefe *Saffraen* werd gehouden voor veel fchooner en beeter, als alle andere.

Byvoeghfel.

VAn de Steeden *Algier*, *Tunis* en *Tripoli* hebben wy een breed bericht gegeven in 't tweede Deel onfer *Curieuſe Aenmerckingen der byzonderſte Ooft en Weſt-Indiſche verwonderens-waardige Saacken*. Willen derhalven hier niets meer daer van feggen. Alleen fullen wy hier by voegen eenige der oude Seeden, ſoo van de *Barbaren* in 't gemeen, als van ſommige in 't byzonder.

Barbaryen heeft, volgens 't bericht van D. T. V. Y., veele honderden van Jaeren onbewoond geweest; defgelijcks oock *Nu-midiën*. Dit heeft ſommige veroorzaekt te geloven, dat deefe Volckeren haeren oorsprongh uyt die van *Paleſtina* hebben; zynde door d' *Affyriers* verdreven geworden. Andere meenen, datſe uyt *Aſia* nae *Grieken* vlughtende, en evenwel noch van haere Vyanden vervolghd wordende, de Zee overgevaeren, en alſoo ontkoomen zyn.

Seer treffelijke Perſoonen zyn uyt haer geſprooten. Onder de *Mahometanen* ſouden haere Koningen *Manſur*, *Mariu* en *Huceph* niet genoeg gepreſen kunnen worden. In welckers tijd gebloeyd hebben de ſoo ſeer reumaerde *Medici* en *Philofophen* *Avicenna*, *Raſis*, *Albunazar* en *Averroes*, nevens noch meer andere. De *Collegien*, welke men noch in ſommige Steeden vind, too-

nen genoeghaem, hoe hoogh ſy de Geloertheyd geaght hebben. Duyſcnderley aer-digheden hebbenſe oock gevonden in de *Tournoy* en andere Ridderſpeelen; ſoo dat de *Romeynen* veel hier ontreut van haer hebben afgeleien en ontleend.

Voortijds pleegtenſe ſigh te voeden met 't Vleefch van Apen, welke in de Gebergh-ten wierden gevonden. Geyten-Vellen gebruyktenſe tot haere Kleedingh.

Sy deden Offerhanden ter eeren van de Son en Maen: Doch hier by haddenſe een grouwlijcke gewoonte. Te *Han Liſhan*, in 't Landſchap *Chaux*, vergaederdenſe ſigh op ſceekere tijd des Jaers in 't begin van de naght. Nae volbraghtede Offerhande blieſenſe 't Light uyt; en elk vattede d' eerſte Vrouw, die hiem voor de hand quam, deſelve misbruyckende.

Van d' *Arabiers*, onder dit Volck vermenghd zynde, en der ſelver Seeden, hebben wy wijdlopigh gehandeld in 't derde en vierde Deel onfer meergedaghte *Curieuſe Aenmerckingen*.

Te *Fex* zyn veele Herbergen, waer in de Waerd gekleed gaet als een Vrouw, met een afgelchoorne Baerd; oock ſelfs in ſijne Spraek de Wijven naebootende. De vervloecte Sonde is onder haer gemeen. Oock houdenſe eenige Hoeren voor d' ontughtige. Met bewilligingh des Gouverneurs koopenſe en verkoopenſe Wijn. Deefe Menſchen, gelijk oock niemand der haere, mogen in *Mosqueen*, Beuſen, Badſtoven, of andere Plaecten, daer eerlijke Liederen vergaederen, ſigh vertoonen.

Hier is ſcecker ſlagh van arm Manvolck, ſigh nergens anders mee bemoevende, als met Lijnwaed voor geld te waſſchen, te droogen, en op te vouwen.

De *Mode* der Schoenen, welke den Adel gebruyckt, magh van 't gemeene Volck niet gedraegen worden.

De Spijs, welckef eeten, is wel goed tot voedsel; maer werd gantſch morſſigh toebereyd en geputtighd. Om 't Vleefch uyt de Schotel te krijgen gebruyckenſe geen Mes; maer de Vingeren; trecken 't met de Tanden van een, en leggen 't overige weer neer. Met d' andere Koſt handelende op deſelve wijs.

De

h sy de Geloert-
fenderley ac-
evonden in de
elen; soo dat de
an haer hebben

te voeden met
in de Gebergh-
ten-Veilen ge-
gh.

r eeren van de
haddenſe een
e *Han Liſſan*,
herdenſe ſghop
begin van de
fferhande blie-
vattede d'eerſte
and quam, de

dit Volck ver-
Seeden, hebben
t derde en vier-
Curieuſe An-

n, waer in de
rouw, met een
t ſelfs in ſijne
ende. De ver-
gemeen. Oock
r d'ontughtige.
rneurs koopſe
Menſchen, ge-
re, mogen in
ven, of andere
en vergaederen,

arm Manvolck,
mocyende, als
waſſchen, te

elcke den Adel
eene Volck niet

is wel goed tot
morſſigh toe-
Vleefch uyt de
nſe geen *Mes*,
met de Tanden
veer neer. Met
eſelve wijs.

De

I
ple
Rin
das
den
zyt
lij
den
de
den
me
t'
ne

M
Vo
te
de
tra
ka

't

f
M
L
C
C

De Vrouwen in 't Koninkrijk *Tunis* plegen voortijds om yeder Been een kopere Ringh te dragen; 't welck noch hedendaeghs van veele *Mooren* in *Africa* werd onderhouden, Haere Dochters, noch Maeghdzinde, sondene, eerste deselve ten Houwlijck uytgaven, aen den Koningh, om haer den Maeghdom te beneemen. Deese Eer deed hy maer alleen aen de schoonste. D'andere voeghde hy andere toe, om dit werck met haer te verrigten. Deese daer nae weer 't Huys koomende, moghten dan een Man neemen.

De geene, welke ontrent het *Tritonidische* Moeras woonden, schooren 't Hayr haers Voorhoofds kort af, doch behielden 't aghterste in volle lenghte. Reght het tegendeel dedden d' *Aussi*. De Dochteren deeses Lands traeden Jaerlijcks in een Gevecht tegens mal-kander, ter eeren van haere Godin *Minerva*.

Met Steenen en Vuyften sreedense Lijf om Lijf. De geene, welke in deesen Kamp dood bleven, hieldense voor geen Maeghden, maer voor beilaepene. Die sich alderdapperst hadden gequeeten, droegen een Stormhoed, met een Kam daer boven op; en wierden van d'andere Maeghden hooghlijck geëerd. Men steldede haer op een Zeegepraelend-toegerustede Wagen; en dus reedense met deselve langhs 't *Tritonidische* Moeras.

Hedendaeghs leven d' Inwooneren deeses Lands bynae gelijk die van *Fez* en *Marocco*. Sommige echter hebben yets van de *Turck-sche* Seeden aengenoomen, onder welckers heerschappy sy staen.

Sy zijn van een goede *Complexie*; kunnen lichtlijck allerley arbeyd verdraegen; worden seer oud, en zyn weynigh Siekten onderworpen.

B A R C A.

 Verige van de *Barbarische* Kust is hedendaegs bekend onder den Naem *Barca*. D'Oude noemden 't insonderlijck *Libyen*, vermits se daer toe reeckenden 't geen diep in 't Land lagh, en by ons de Woestijn van *Barca* werd geheeten. Dit *Libyen* verdeelense in 't *Cyrenische*, *Marmarische*, en 't uiterste *Libyen*. 't Laetste was *Egypten* 't naeste: 't *Cyrenische* lagh dicht by *Tripoli*; en 't *Marmarische* bleef in 't midden.

Boven dien wierd het uiterste Zee-gedeelte van 't *Cyrenische* tegens 't Noorden genoemd *Pentapolis*, wijl daer in vijf seer schoone Steeden waeren, naementlijck, *Berenice*, anders *Hesperides*;

hedendaeghs *Bernich*, of *Bernick*: *Tenchira*, anders *Arfinoe*; nu *Taocara*: *Protonais*; tegenwoordigh *Tolometa*: *Apollania* (*Apollonia*), ter deeser tijd *Bonandrea*. Deese vier leggen aen de Zee. De vijfde *Cyrene* (*Cyrenne*), nu *Corene* en *Cayroan*, legt in 't Land.

Deese is onder veele de beroemdste. Is geweest een *Lacedemonische* Plant-Stad, en heeft Perfoonen voortgebraght, welke seer geleerd zyn geworden. Haere Legh-plaets is op een Heuvel, van welke men in de Zee kan sien. Haere Velden werden, gelijk die van andere Steeden, door verscheydene Wateren bevooghtighd.

De Bodem is soo vrughtbaer, dat, volgens de meenigh van sommige, de Hoven der *Hesperides* met haere Goudene

dene Appelen om *Berenice* heenen gelee-
gen hebben.

Battus heeft *Cyrene* haeren aenvangh
gegeven, en in deselve geheerscht.
’t Selve hebben sijne Naekomelingen
ontrent twee-honderd Jaeren langh ge-
daen: Waer nae deese Stad een tijd
langh in vryheyd; en daer op onder ver-
scheydene *Tyrannen* heeft gestaen. On-
der welke *Nicocrates* heeft doen om ’t
leven brengen *Phædimus*, d’ Echte Man
van *Aretaphila*, om deselve ten Houw-
lijk te bekoomen. Sy heeft hem oock
een wyl tijds gedooghd als haeren Echt-
genoot; tot datse gelegenheyd vond,
om *Leander*, Broeder van *Nicocrates*,
op haere sijde te krijgen, aen wiense
haere Dochter ten Vrouw gaf, en door
sijn middel den meergedaghten *Nico-
crates* aen kant hielp. Naederhand
ruymde oock haere Dochter *Leander* uyt
den wegh, en settede de Stad weer in
vryheyd. Welckese behouden heeft
tot op de heerschappy des Grooten *Ale-
xanders*: Wanneer dit Land de *Ptole-
maïs*, Koningen van *Egypten*; naeder-
hand de *Romeynen*: Voorts d’ *Egyptische*
Sultans en de *Turcken* in de handen is ge-
vallen. Bynae altijd heeftse de Bewee-
gingen en Veranderingen van *Egypten*
gevolghd.

Maer hedenstaeghs is *Barca* (*Barce*)
niet verr’ van *Cayroan*, d’ alderberoemd-
ste in dit Gewest, en heeft haeren
Naem aen ’t Koninghrijk gegeven.

D’ *Arabier* de *Nubie* heeftse alreeds in
sijnen tijd hoogh geaght: Leydet ver-
scheydene Weegen derwaerts; en geeft
de *distantie* deeler Plaets andere, welke
dieper in de Woestijn leggen.

Noch hedenstaeghs word dit *Quartier*
der vijf Steeden van eenige *Mesrata* ge-
noemd; en haere Inwooners houdmen
voor rijk. Sy drijven Koophandel met
d’ *Europæers* en Swarten; desgelijcks met
d’ *Abyssinen*. Van deese treckenfe, te-

gens de Waeren, welke onder haer
wassen, Goud, Elpenbeen, Civer,
Muscus en Slaven; welke dingen sy
nae *Europa* voeren. Hier regens nee-
menfe uyt dit Gewest Graenen, Laecke-
nen, Lijnwaeden, &c., welckese bren-
gen aen de swarte *Abyssinen* en an-
dere.

Tusschen *Cayroan*, of *Barca*, en *Ale-
xandria* is op de Kust de Haven *Alberion*
(*Paratonium*), zynde in aensien wegens
de goedheyd en grootte. Sometijds is
deselve van d’ Oude *Amonia* genoemd
geworden; anders *Hammonia*: Wyl
van hier een wegh nae den Tempel van
Jupiter Hammon gingh.

De gedaghte Tempel is onder de *Hy-
denen* seer beroemd geweest. Doe
Bacchus, nae dat hy *Asia* overwonnen
had, weer van daer te rugg’ quam, heeft
hy den selven doen bouwen ter eeren
van sijnen Vader, die hem, onder de
gedaente eens Bocks, had geweest
waer Water in de Woestijn te vinden
was, even ter dier tijd, als hy niet sijn
Krijghsheyr daer door trock, en dorst
leed.

Hy heeft den aldereersten ’t *Oratel*
raed gevraaghd, en ’t selve in foodaenigh
een aensien gebraght, dat verscheydene
Helden naederhand even desgelijcks
hebben gedaen. Onder welke geweest
zyn *Perseus*, doe hy gesonden was, om
’t Hoofd van *Medusa* te haelen. *Hercules*,
doe hy uyt *Mauritanien*, alwaer hy *An-
teus* had overwonnen, nae *Egypten*
trock, daer hy den *Busiris* noch sou ver-
slaen. *Alexander* de Groote, om ’t
Volck wijs te maecken, dat hy een Soon
van *Jupiter*, en de Heerschappy des We-
relds hem toegeschickt was. Doch als
Cambyse, de Soon van *Cyrus*, voorge-
noomen had, deesen Tempel te bero-
ven, moest hy sien, dat sijn Krijghs-
heyr in deese Woestijn jammerlijk om
’t leven quam. Hy voor sijn Persoon
reddede

cke onder haer
been, Civer,
elcke dingen sy
ier tegens nee-
aenen, Laecke-
welckese bren-
pyssinen en an-

Barca, en Ale-
Haven Alberton
aensien wegens
e. Somsijds is
monia genoemd
monia: Wyl
den Tempel van

is onder de Hey-
geweest. Doe
ia overwonnen
gg' quam, heeft
awen ter eeren
nem, onder de
had geweest,
estijn te vinden
als hy met sijn
trock, en dorst

ersten 't Orakel
re in foodaenigh
at verscheydene
ven desgelijcks
welcke geweest
onden was, om
aelen. Hercules,
alwaer hy An-
nae Egypten
is noch sou ver-
Groote, om 't
lar hy een Soon.
happy des We-
vas. Doch als
Cyrus, voorge-
empel te bero-
at sijn Krijghs-
ammerlijck om
or sijn Persoon
reddede

reddede sijn wel, doch stierf stracks
daer nae ongeluckighlijck.

Rondom deesen Tempel waeren ee-
nige Springen van levendigh Water, en
veele Boomen, welcke deese Plaets
r' eenmael behaeghlijck maeckten.

Onder deese Wateren had de Sonne-
Bron deese sonderlinge Eygenschap,
datse ter Middernaght gantsch heet, op
de Middagh gantsch koud was. Deese
koude vergrootede sijn van 's Morgens
tot op den Middagh. Doch nam weer
af van de Middagh tot op den Avond.
Vanden Avond tot aen de Middernaght
nam de hitte toe: En verminderde sijn
weer van de Middernaght tot aen den
Morgen.

Daer waeren drie verscheydene wee-
gen, welcke men gemeenlijck gebruyck-
te, om tot dit Oracul, of den Wisseg-
genden Afgod te gaen.

De Kortste was van Paratonium, of
Alberton, leggende, gelijk wy voor-
heenen hebben aangewezen, op de
Kust; nier meer als derthien-honderd
Stadien daer van daen, maeckende twee-
en-tseftigh duysend en vijf-honderd
Schreeden.

D' andere was van Coran, of Cayroan,
nae deesen Tempel, bedraegende de
wijdte van drie-duysend Stadien, of
driemaal honderd en vijf-en-twintigh
duysend Schreeden. Plinius seggh vier-
mael honderd-duysend. 't Onderscheyd
is maer alleen vijf-en-twintigh duysend
Schreeden.

De Langhste was van Memphis, zynde
een wegh van drie-duysend ses-honderd
Stadien, of viermaal honderd en vijftigh-
duysend Schreeden.

Deese Stadien, of Schreeden, ge-
braght zynde tot Fransche Mijlen, soo
bedraeghd d' eerste tusschen-wijdte vijf-
en-tseftigh; de tweede honderd en tse-
stigh; de derde honderd en taghtigh
Mijlen.

Al deese Weegen waeren seer quaed
en moeylijck; vermits deese Landstreeck
bestaet in dorre sandige Velden. Welck
Sand van de Winden werd voortgedre-
ven gelijk Stof, in foodaenigh een
meenighte, dat de reysende Persoonen
dickmael daer onder begraven wer-
den.

Als'er al eenige T'samen-Wooningen
midden in deese Woestijn te vinden zyn,
so leggen deselve veertigh, vijftigh,
tseftigh, en somsijds wel honderd Mij-
len van malkander. Soodaenige T'sa-
men-Wooningen zyn geringh; naedien
die van Hammon, als zynde d'aensien-
lijckste, maer taghtigh Stadien, of vier
Fransche Mijlen, in den Omvangh had.
Ondertusschen was hier een Koningh en
Hoogenpriester, &c.

Hedenstaeghs zyn de Volckeren dee-
ser Woestijn, ten deelen Africanen of
Bereberers; ten deelen Arabiers, boven-
maeten Barbarisch.

Wyl wy hier van deese Volckeren
gewagh hebben gemaect, soo willen
wy hier aenwijzen, dat Barbaryen, Bile-
dulgerid, desgelijcks Zaara, en een ge-
deelte van Nubia, meerendeel van
deese tweederley Natien werden be-
woond.

D' Africanen of Bereberers zyn de Na-
tuerlijcke Onderdaenen of Inwooners
des Lands. Immers, sy hebben sijn
al voor lange tijden daer in vast geset.

Men verdeeld haer in vijf Hoofd-
stammen; te weeten, die van Zambagia,
Mufmuda, Zeneta, Haora, en Gamera.
Deese vijf Stammen werden weer afge-
sonderd in meer als ses-honderd Tacken
of Geslaghten; sijn seer wel van mal-
kander onderscheydende; vermitsse
gantsch sorghvuldigh zyn, om den on-
derdom haerer Geslaghten in stand te
houden, en te weeten, van wat voor
een Volck sy zyn afgekoomen.

D' Arabiers zyn ontrent 't Jaer Chri-
N n n 2
sti 999.

fti 999. of in 't Jaer 400. der Egire (of Vlucht) *Mahomets* in *Africa* geraeckt. Maer alleen drie Geflaghten waeren 't, welke derwaerts trocken; naementlijck, dat van *Esqueuin*, en *Hibel*, koomende uyt *Woelt-Arabien*; en dat van *Maquyl*, uyt 't Geluckigh *Arabien*. T'saemen maecktenfe uyt ontrrent vijftigh - duysend strijdbaere Mannen.

Naederhand hebbenfe sikh soodaenigh vermeerderd, dat hedenfdaeghs de Stam van *Esqueuin* over d' aght of negen voornaeme Geflaghten heeft; uytgebreyd in veele Telgen, welckese *Heyles* noemen, of *Cob-Heyles*; dat is, Versaemelingen. Sy woonen in Tenten, van welke honderd; honderden vijftigh, of twee-honderd by malkander staen. Deese verdraegenfe, voerenfe over al met haer, en slaense op waerfe willen. Sy konnen veertigh-duysend Mannen te Paerd, en viermael honderduysend te voet in twaelf-honderd *Advares* by een brengen.

De Stam *Hibel* werd verdeeld in elf Geflaghten; en deese Geflaghten weer in vericheydene Tacken. Konnen uyt-

maecken dertigh-duysend Man te Paerd, en honderd vijftigh-duysend te voet.

De Stam *Maquyl* (*Macquil*) heeft drie-en-twintigh Hoofd-Geflaghten. Kan opbrengen dertigh-duysend Man te Paerd, en viermael honderduysend te voet.

Deese drie Stammen maecken t'saemen uyt honderduysend te Paerd, en ontrrent een *Milioen* te voet. Ons is onbekend, hoe veel *Advares*, of Gefelschappen, deese twee laetste Stammen maecken.

Deese *Arabiers* woonen op alle sijden russen de *Bereberes*; doch soodaenigh, datse haere Wooningen verscheyden, en van malkander afgesonderd hebben; nu in dit, dan in een ander *Quartier* eenar *Proovintie*.

Boven dien moetmen noch aenmercken, dat eenige *Bereberes* en *Arabiers* sikh in de Streedten, doch d' andere altijd sikh in 't Veldt onthouden. Deese laetste met haer Vee houden sikh voor d' Edelste, wijlfe de Vrijste zyn; en dickmael den arbeyd haerer Naebueren koomen t' ooghten.

BILEDULGERID.

Biledulgerid werd van de hedenfdaeghsche Schrijvers ten onregh *Numidia* genoemd: Want *Numidia* is gelegen op de *Middelandsche Zee*, waeraen *Biledulgerid* niet koomd te stooren.

Sijne Grensen zyn in 't Noorden *Baryen*; waer van het door d' *Atlas-Gebirghen* is afgesonderd. Tegens 't

Suyden *Zachara*: Tegens 't Westen de *Groote Zee*; en tegens 't Oosten *Egypten*.

De voornaemste Deelen, Koninkrijcken, of Landchappen, zyn *Sus*, of *Tesset*; *Dara*, *Segellomesse*, *Tegerarin*, *Zeb*, *Biledulgerid*, en de Woestijn van *Barca*; welke sikh uytstreckt van de *Groote Zee* aftot in *Egypten* toe. Deese lengte is van duysend of twaelf-honderd *Mijlen*.

send Man te
tigh-duysend te

Macquil) heeft
fd - Geslaghten:
duysend Man te
derd-duysend te

maeckent'sae-
nd te Paerd, en
e voer. Ons is
dwaars, of Ge-
ee laetste Stam-

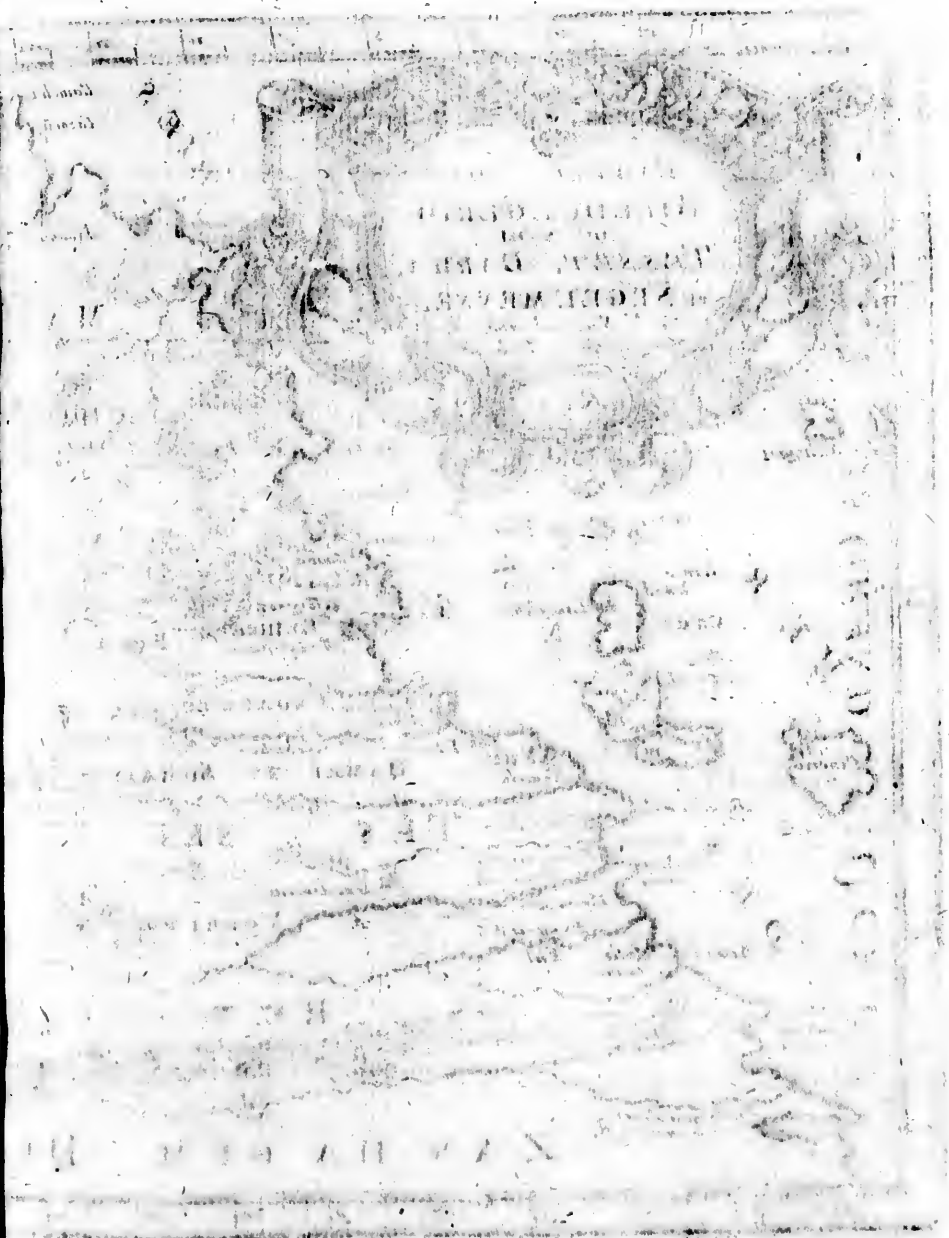
en op alle sijden
och foodaenigh,
n - verscheyden,
sonderd hebben;
der Quartier ee-

n - noch aenmerc-
beres en Arabiers
h d' andere altijd
en. Deeselaet-
en sijn voor d'E-
te zyn; en dick-
rer. Naebuere

RID.

ens 't Westen de
s 't Oosten Egi-

eele, Koningh-
pen, zyn Sus, of
messe, Tegorarin
de Woestijn van
aytstrekt van de
pten toe. Deese
oftwaelf-honderd
Mijlen.

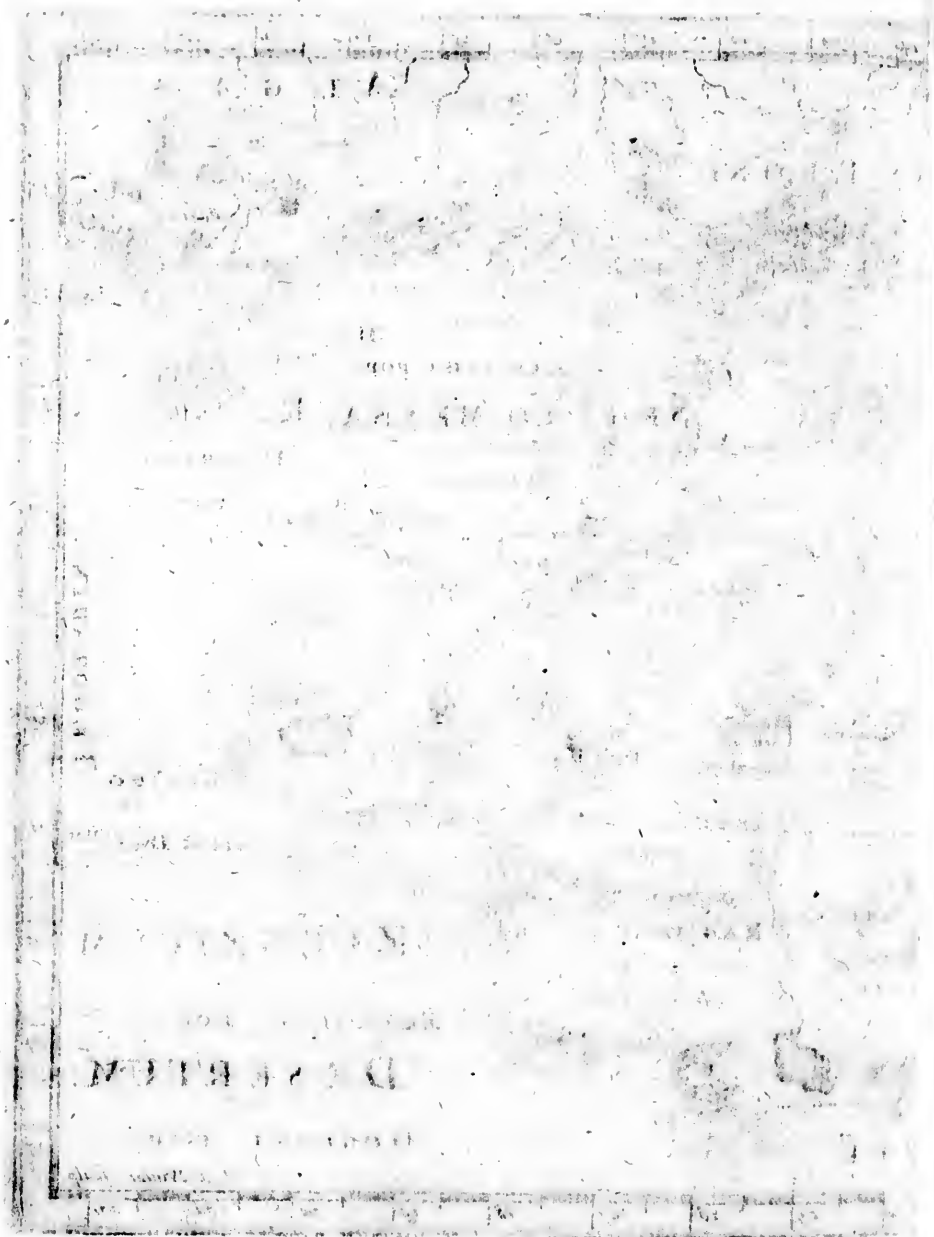

Mijlen. Doch de Breedte-dickmael niet boven de honderd, of war meer.

De gantsche Bodem is dorr'eindroog; draegende niet anders als Dadelen: Door welck middel d' Inwooners bekoomen't geen haer noodigh is.

De Lught is hier gefond; en de Menschen leven langh. Sy zyn gantsch onsfuyver; en groote Jaegers. Onder haer vindmen veel *Arabiers*, welcke by manier van Gefelschappen woonen: Soo-daenigh een gefelschap bestaet in honderd, anderhalf honderd of twee-honderd Tenten; welckese (gelijk alreeds hierboven gefeght is) verdraegen waer't haer gelieft; naementlijk daerse goede Weyden voor haere Beesten sien.

Wanneerse stil leggen, soo slaense haere Tenten in't rond op; maecken inwendigh eenige Straeten of Weegen, en gemeene Plaetsen; laerende alleenlijck van buyten eenige In en Uytgangen, welcke bewaerd en beslooten worden, gelijk de Poorten van een Stad.

Deese *Arabiers* aghten sich voor d'E-delste onder al d' andere. De geene, welcke't Land en de Wijnbergen bouwen, noemense Dienaers. D' andere, die in de Steeden woonen, Hovelingen.

SUS, voerende by *Sanne* den Naem van *Tesset*, anders *Sus* de verr' afgelegenste geheeten, ten onderscheyd van't geene, 't welck in't Koninkrijk *Marocco* leght, is 't uyerste Westersche Deel van *Biledulgerid*.

Dit Gedeelte kanmen weer verdeelen in seven *Quartieren*; onder welke *Idausquerit*, *Extuca* en *Nun* op de Zee: *Tesset*, *Guaden*, *Ifran* (of *Uferan*) en *Acha*, in't Land leggen.

Yeder onder deese Deelen heeft verscheydene Steeden, Kasteelen en Dorpen. De meeste haerer Inwooners

zyn *Bereberers*, *Africaners*, of *Arabiers*.

Idausquerit is 't beste en vruchtbaerste *Quartier*. De Bodem draeghd hier Weyt, Garit, en sarpe Boom-vruchten; als Oranjen-Appelen, Citroenen, &c. 't Vockt seer veel Vee, en daer onder veele Paerden.

't Kan opbrengen vijf-duysend Man te Paerd, en dertigh-duysend te Voet, zynde de beste Soldaten van geheel *Biledulgerid*, jae van bynae geheel *Africa*.

Extuca heeft veele Beemden, en een groote meenichte van Geyten, welcke op deselve en elders gaen weyden.

Nun heeft meer een weynigh Garst, en weynigh Dadelen. Men vind hier oock Struys-Vogelen.

Die van *Ifran* handelen op *Guarguessen* met de *Portugeezen*.

Acha brengdh niet anders voort als Dadelen.

Dara leght *Tesset* en *Marocco* ten Oosten. Gemeenlijck werd het verdeeld in drie Deelen; waer onder 't voornaemste den naem van *Dara* behoud. De twee andere zyn *Tafilet* en *Itata*, 't welck oock onder den naem van *Tafilet* werd begrepen.

Al deese Gedeelten zyn tot verscheydene maelen toe geweest onder de Heerschappy der *Xerifen* van *Fez* en *Marocco*.

DARA leght by de Rivier van dien selven Naem. Onder de Steeden van dit Gewest zyn de voornaemste *Benisabib* (of *Mucubach*), *Quiteva*, *Tagumadert* (of *Figumedet*) van waer de *Xerifen* van *Fez* en *Marocco* koomen. *Taragalel* heeft vier-duysend Huysen, en een Joodenstraet van vier-honderd Wooningen. *Tinzulin* is de grootste onder allen. *Timmerguis* heeft twee-duysend Geslaghten. *Telus*, of *Dara*, is voortijds de Koninklijcke Hoofd-Stad en *Residentie*

geweest; doch leght nu gantsch verwoest.

Tafilet heeft den *Titul* eens Koningrijcks gevoerd, even soo wel als *Dara*. Haere Hoofd-Stad van een gelijken Naem heeft over de twee-duysend Geslaghten der *Bereberes*.

Itata werd dickmael onder *Tadlet* gereeckend, alhoewel deese Plaets bynae even soogroot als *Dara* is. De Bodem soo van d' een als d' andere is rauw en Berghaghtigh; leggende tusschen *Dara* en *Segelmesse*. *Tafilet* leght naer *Marocco*; waer van het door den Bergh *Atlas* is afgesonderd. *Itata* nae *Saara*, of nae de Woestijn, alwaer de Wildernis van *Zuenziga* werdt gevonden.

Segelmesse (*Segellomesse*, of *Sugulmesse*) is eene der grootste en beste Landchappen in geheel *Biledulgerid*. De Hoofdstad, voerende dien selven Naem, is by den *Arabier* de *Nubie* seer beroemd. S'is verwoest, doch voor honderd en eenige Jaeren weer opgebouwd geworden. Sy leght in de Vlakte, op de Rivier *Ziz*; op welke, gelijk oock op de Rivieren *Gbir*, *Tagda* en *Farcala*, noch eenige andere Steeden leggen; nevens meer als drie-honderd beslootene Vlecken, en een groot getal Dorpen.

De gedaghte Vloeden overstroomden 't Land, en maecken 't selve vrugtbare; even gelijk de *Nijl* in *Egypten* doet.

D'Inwooners konden voortijds honderd en twintigh duysend Mannen ten Oorlogh opbrengen. Somtijds zynse haere Heeren; somtijds weer de Koningen van *Fex* en *Marocco* onderworpen geweest. Hedensdaeghs zynse verdeeld in eenige Geslaghten en Geselschappen; staende ten deelen onder de gehoorzaamheyd der *Arabiers*.

Onder de Naem *Segelmesse* willen wy met *Sagut* twaelf of vijftien kleyne

Landschappen begrijpen, welke weynige Steeden, of beslootene Vlecken, maer eenige Dorpen hebben. Byna al't saemen zynse d' *Arabiers* onderdaenigh, en arm.

Queneg heeft drie Steeden; onder welke de voornaemste, genoemd *Zebbel*, op een seer hooge Rots leght; inhebbende de *Pas* van *Segelmesse* nae *Fex* door d' *Atlas*-Geberghten.

Gastrir, een andere Stad, leght aen 't afhangen eens Berghs; maer *Tamacrost* in de Vlakte. Boven deese Stad leggen ontrent twaelf Vlecken, en tweemaal soo veel Dorpen. Somtijds hebbense de *Xerifen* van *Fex* en *Marocco* hulp betoond met aght-duysend Mannen.

Helel is de Hoofdstad des *Quartiers*, en de *Residentie* des Heeren van *Margara*.

Manum, de Hoofdstad in 't Rijk, is beset met *Mooren* en *Joden*, zynde al't saemen Kooplieden of Handwerkers.

Deese Plaetsen leggen op de Rivier *Ziz*, als men van den Bergh *Atlas* nae *Segelmesse* af-koomd.

Subail, *Humeledegi* en *Ummelhefen* maecken yeder haeren eygenen Staet. De laetste leght op den wegh van *Segelmesse* nae *Dara*. De Bodem is woest; bedeckt zynde met Sand en swarte Steenen.

Tebelbet heeft drie Steeden, en twaelf Dorpen. *Farcala* drie Steeden en vijf Dorpen. *Texerin* vijf Steeden en vijftien Dorpen. *Bonegumi* aght Steeden en vijftien Dorpen.

De Steeden *Mazalig*, *Abuhinam*, en *Casair* maecken yeder haeren eygenen Staet.

Bribesseri, *Guachde* en *Figbige* hebben yeder drie Steeden en eenige Dorpen. D'Inwooners der laetstgenoemde Stad *Figbige* (*Figbigbe*) bevljigten sich den Koop-

Koophandel en de Vrye-konsten. Seer veel Dadelen verfaemelenſe, gelijk oock *Guacade* door.

Te *Beribesseri* vindmen een treffelijke Yfer-Mijn; welck Yſer men nae *Segelmefſe* voerd. Deſgelijcks een rijke Loot-groefen 't *Antimonium*; die van *Cafair* een groot voordeel toebrenghende; welcke 't ſelve nae *Fex* voeren. D' andere hebben niets als Dadelen; En haere Inwooners werden onderdruct van d' *Arabiers*, welcke over haer heerſchen.

Togda heeft, behalven d' Ackerlieden, oock eenige Leder-bereyders. De Bodem draeghd Graenen en andere Vrughten.

'k Heb *Tegorarin* en *Zeb* gemaect tot het vierde en vijfde Deel van *Biledulgerid*, in 't gemeen genoomen. Onder de Naem *Tegorarin* wil ick *Tefebit* en *Benigori* begripen: En onder dien van *Zeb*, *Mezzab*, *Techort* en *Guerguela*.

't Landſchap *Tegorarin* heeft over de vijfthg Steeden en beſlootene Vlecken. Daerenboven tuſſchen de honderd en anderhalf honderd Dorpen. 't Land brengd overvloedigh Dadelen voort: Als men 't ſelve begint, ſoo draeghd het Granen. Doch 't geneerd't geen Vee, behalven eenige weynige Geyten, om Melck van deſelve te bekoomen voor d' Inwooners, welcke 't vermoogen hebben om d' onkoſten te betaalen.

Deſe bevljtigen ſich den Koophandel. Uyt *Barbaryen* haelenſe verſcheydene Waeren, en brengen deſelve tot de Swarten. De Vreemdelingen neemſe met groote luſt op. Niets laetenſe verlooren gaen van 't geenſe 't Huys by haer konnen behouden, en dienſtig is om d' Aerde daer mee te meſten.

Tefebit, of *Tefelin*, (*Tefevin*) heeft vier Steeden en acht-en-twintigh Dorpen. De meelte Mans-perſoonen zyn

hier ſwart. De Vrouwen bruyn en bevallijck. Al 't ſaemen zynſe arm; gelijk oock die in de Woeltijn *Benigori*.

't Landſchap *Zeb* leght verder tegens 't Ooſten als *Tegorarin*. Stoot aen 't Koninghrijck en 't Landſchap *Algier* en *Bugia*; alwaer *Mefila* tegens 't Noorden leghd. 't Is door verſcheydene Bergen afgeſonderd van de Landſchappen *Mezzab*, *Techort* en *Guerguela* tegens 't Suyden.

De voornaemſte Steeden zyn vijf in getal, te weeten: *Pescara*, *Borgiu*, *Deuſen*, *Nefia*, en *Teolacha*. Ten deelen zyn deſe Steeden verwoeft geworden doe d' *Arabiers* in *Africa* quaemen; ten deelen oock van *Barbaroſſa*: Doch de meelte hebben ſich weer heriteld. Hedensdaeghs neemmen de *Turcken*; de Koningen van *Couco* en *Labes*; en d' *Arabiers* eenige *Tribuit* van haer.

Die van *Pescara* woonen in de *Somer* op 't Veld. Dan moetenſe de Stad verlaeten, wegens de daer in zynde *Scorpioenen*, wijder ſelver ſteek doodlijck is; gelijk oock die van eenige ſwarte *Scorpioenen*, welckemen, nae *Calaa* toe, in 't Koninghrijck *Labes* vind. Doch hier neemmen d' Inwooners, alſe van deſe Dieren gebeeten zyn geworden, twee *Quintjens* van ſeekere Plant, welke de wonde terſtond geneeſd, en daerenboven haer noch voor een geheel Jaer daer voor *preſerveert*, volgens 't bericht van den *Arabier* de *Nubie*.

Borgbia is ſeer Volckrijck. Heeft veel Handwercks en Acker-lieden.

't Water, 't welck voorby *Deuſen* loopt, is warm; gelijk oock dat by *Nefia*.

D' Inwooners van *Teolacha* zyn trots en boos-aerdigh.

't *Quartier* *Mezzab* leght ten Suyden van 't *Quartier* *Zeb*. 't Is een groote *Paſ*, om uyt verſcheydene Deelen van *Barba-*

ryen

ryen nae de *Negros* of *Swarren* te reysen: Derhalven handelen die van dit Land op beyde de sijden. Ses beslooten Vlecken hebbense, nevens veele Dorpen. Aen eenige *Arabiers* zynse Gijsbaer.

De Landchappen *Techort* en *Gueygueta* hebben yeder haeren Vorst, of Koningh; die somtijds vry; somtijds in tegendeel die van *Marocco*, *Telenjin*, *Tunis*, en eyndlijk de Koningh van *Algier* onderdaenigh geweest zyn; aen wiense, in plaats van *Tribuit*, seecker getal van *Mooren* moeten leveren.

Yeder Landchap voerd sijnen Naem van de Hoofd-Stad; boven welke elcke *Provincie* noch verscheydene beslootene Vlecken, en van honderd tot honderd en vijftigh Dorpen heeft. D'Inkoomsten beloopt omtrent honderd en vijftigh-duysend Ducaten.

Tusschen de veertigh en vijftigh-duysend Mannen konnense opbrengen; doch zyn ten Oorlogh niet wel afgericht.

Alhoewel *Techort* op een Bergh leghet, en twee-duysend vijf-honderd Huysen in sich begrijpt, soo is echter deese Plaets van d' *Algiersche Turcken* ingenoomen en geplonderd geweest; werdende aengegrepen van weynigh Volcks, en drie Stucken Geschuts.

Hier is overvloed van Dadelen; en al haeren rijkdom treckense van deselve. D'Inwooners hebben gebreck van Granen en Vleesch. De *Christenen* handelen en houdense seer wel: Zyn beleefd, en milddaedigh tegens haere Naebuieren.

Biledulgerid, of *Bedel el Gerid*, dat is, Dadel-Land, is een bysonder Landchap in *Biledulgerid*; in 't gemeen genoomen zynde. Deese *Provincie* leghet over de Kust van *Tripoli*: En wy willen'er noch toe doen de *Quartieren* van *Toorregu*, *Tassien*, *Gademetz* en *Fezzen* (*Fezzen*).

't Bysoudere *Biledulgerid* heeft soo-

daenigh een meenichte van Dadelen, dat het van deselve den Naem heeft bekoomen; welke d' omleggende Landen en 't geheele Deel, 't welck over *Barbaryen* leghd, is meê gedeeld geworden.

De voornaemste Steeden zyn *Tenfar*, *Caphsa*, en *Neffsaoa*, nevens een groot getal Dorpen.

Toorregu heeft drie beslootene Vlecken en ses-en-twintigh Dorpen. *Tassien* drie of vier Vlecken, en dertigh Dorpen. *Gademetz* seshien beslootene Vlecken, en over de tseftigh Dorpen. *Fezzen* (*Fezzen*) meer als vijftigh soo Steeden als beslootene Vlecken, en over de honderd Dorpen.

De twee laatste Landchappen zyn vry; d'andere de *Turcken*, of de Koningen van *Tunis* en *Tripoli* onderworpen.

Caphsa (*Capha*), welke Plaets, soo eenige meenen, van *Hercules* uyt *Libyen* sou gebouwd zyn geweest, werd van sommige geset onder de Regeeringen van *Tunis*.

In de Woestijn van *Barca* vindmen eenige Volckeren en bewoonde Gewesten, onaengesien de groote en dorre Velden; als, *Angela*; waer in drie Steeden en verscheydene Dorpen zyn. D'Inwooners hebben noch een seer groote kragt tegens de Slangen. Souden derhalven kunnen overeenkomen met d'oude *Pysyllis*, indien niet de Suyden-wind deselve met Sand had bedeckt, als deese Volckeren hem wilden beoorlogen, om dat hy haer Water had uytgedrooghd.

Serta is een groote Stad geweest, doch hedenstaeghs verwoest.

Alguecher heeft drie Steeden en eenige Dorpen. Veellight is *Elrocat* even deselve. En indien 't twee Landchappen zyn, soo koomense overeen met 't oude *Oasis Magna*, en *Oasis Parva*.

Tusschen deese Woestijn bevinden sich

len en eenige
cat even de
andschappen
en met 't ou-
'arva.
ijn bevinden
figh

ryen nae de *Negros* of *Swarten* te reysen : Derhalven handelen die van dit Land op beyde de sijden. Ses beslooten Vlecken hebbense, nevens veel Dorpen. Aen eenige *Arabiers* zynse Cijnsbaer.

De Landichappen *Techort* en *Guerguela* hebben yeder haeren Vorst, of Koningh; die somtijds vry; somtijds in regendeel die van *Marocco*, *Telenfin*, *Tunis*, en eyndlijck de Koningh van *Algier* onderdaenigh geweest zyn; aen wiense, in plaets van *Tribuit*, seecker getal van *Mooren* moeten leveren.

Yeder Landschap voerd sijnen Naem van de Hoofd-Strad; boven welke elke *Provincie* noch verscheydene beslootene Vlecken, en van honderd tot honderd en vijftigh Dorpen heeft. D'Inkoomsten belooopen ontrent honderd en vijftigh-duysend Ducaten.

Tusschen de veertigh en vijftigh-duysend Mannen konnense opbrengen; doch zyn ten Oorlogh niet wel afgericht.

Alhoewel *Techort* op een Bergh leght, en twee-duysend vijf-honderd Huysen in sich begrijpt, soo is echter deese Plaets van d' *Algiersche Turcken* ingenoomen en geplonderd geweest; werdende aengegrepen van weynigh Volcks, en drie Stucken Geschuts.

Hier is overvloed van Dadelen; en al haeren rijkdom treckense van deselve. D'Inwooners hebben gebreck van Granen en Vleesch. De *Christenen* handelense en houdense seer wel: Zyn beleefd, en milddaedigh tegens haere Naebueren.

Biledulgerid, of *Bedel el Gerid*, dat is, Dadel-Land, is een bysonder Landschap in *Biledulgerid*; in 't gemeen genoomen zynde. Deese *Provincie* leght over de Kust van *Tripoli*: En wy willen'er noch toe doen de *Quartieren* van *Teorregu*, *Tassien*, *Gademetz* en *Fetzen* (*Fetzen*).

't Bysondere *Biledulgerid* heeft soo-

daenigh een meenichte van Dadelen, dat het van deselve den Naem heeft bekoomen; welke d' omleggende Landen en 't geheele Deel, 't welck over *Barbaryen* leght, is meê gedeeld geworden.

De voornaemste Steeden zyn *Tausar*, *Caphsa*, en *Neffaoua*, nevens een groot getal Dorpen.

Teorregu heeft drie beslootene Vlecken en ses en-twintigh Dorpen. *Tassien* drie of vier Vlecken, en dertigh Dorpen. *Gademetz* seshien beslootene Vlecken, en over de tselftigh Dorpen. *Fetzen* (*Fetzen*) meer als vijftigh soo Steeden als beslootene Vlecken, en over de honderd Dorpen.

De twee laetste Landichappen zyn vry; d' andere de *Turcken*, of de Koningen van *Tunis* en *Tripoli* onderworpen.

Caphsa (*Capha*), welke Plaets, soo eenige meenen, van *Hercules* uyt *Libyen* sou gebouwd zyn geweest, werd van sommige geset onder de Regeeringen van *Tunis*.

In de Woestijn van *Barca* vindmen eenige Volckeren en bewoonde Gewesten, onaengesien de groote en dorre Velden; als, *Angela*; waer in drie Steeden en verscheydene Dorpen zyn. D'Inwooners hebben noch een seer groote kragt tegens de Slangen. Souden derhalven kunnen overeenkomen met d' oude *Pshilis*, indien niet de Suyden-wind deselve met Sand had bedeckt, als deese Volckeren hem wilden beoorlogen, om dat hy haer Water had uytgedrooghd.

Serta is een groote Stad geweest, doch heden daeghs verwoest.

Alguecher heeft drie Steeden en eenige Dorpen. Veellicht is *Eleucat* even deselve. En indien 't twee Landichappen zyn, soo koomense overeen met 't oude *Oasis Magna*, en *Oasis Parva*.

Tusschen deese Woestijn bevinden sich

van Dadelen,
Naem heeft be-
eggende Lan-
velck over Bar-
edeeld gewor-

en zyn Teufar,
vens een groot

vlootene Vle-
orpen. Ziffen
n dertigh Dor-
vlootene Vle-
orpen. Fezzen
gh foo Steeden
en over de hon-

dchappen zyn
ren, of de Ko-
ipoli onderwor-

elcke Plaets, soo
culen uyt Libyen
est, werd van
de Regeeringen

ca vindmen ee-
onde Gewesten,
n dorre Velden;
Steeden en ver-

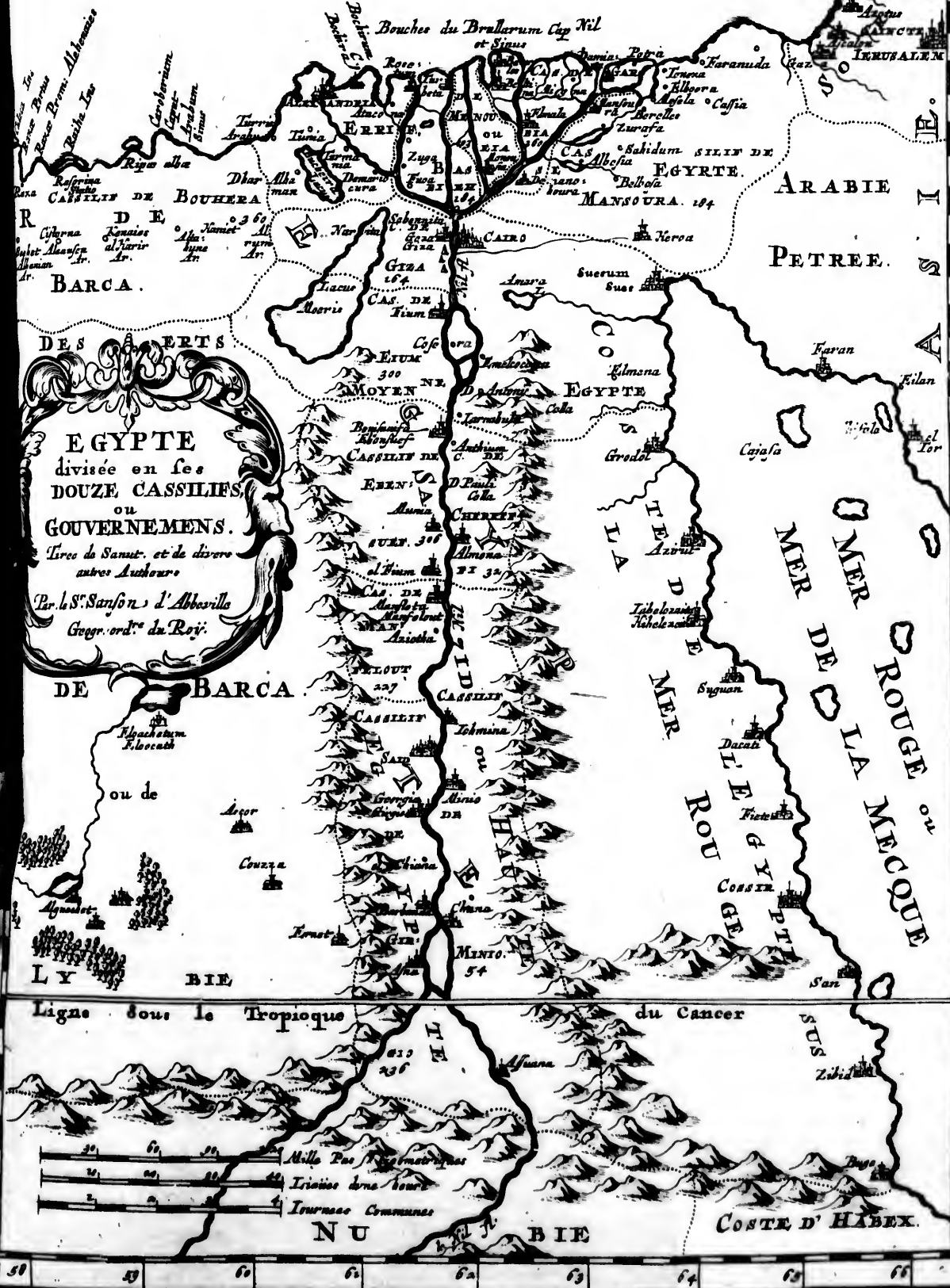
D'Inwooners
oote kragt te-
iden derhalven
met d' oude Pyl-
en-wind deselve
als deefse Volc-
orlogen, omdat
gedrooghd,
ad gewest, doch

teeden en eenige
Elcoac even de-
e Landschappen
ereen met tou-
sis Paros.

estijn bevinden
figh

MER MEDI TERRA NEE. MER DE SO

MER D' EGYPT T.E.

[illegible]

sigh veel' *Arabiers*; onder welke sommige maghtigh in Ruytery en Voetvolck zyn.

Sy willen geene Steeden gedoogen, als alleen van sommige *Africanen*, welke haer *Tribuit* geven.

EGYPTEN.

Onder al de Deelen van *Africa* is *Egypten* aldernaest aan *Asia* geleegeen, en stoort alleen aan dit Werelds-Deel. Deese Naeuwerschap heeft eenige oude en nieuwe Schrijvers daer toe gebracht, datse *Egypten* of geheel of ten deelen in *Asia* hebben willen stellen.

Heden(daeghs houden wy't gantschlijk in *Africa* te leggen; gevende't selve tot Grensen de *Rode Zee*, en't Enge Land tusschen de *Rode* en *Middellandsche Zee* tegens't Oosten. De Woestijn van *Barca* tegens't Westen. *Nubia* tegens't Suyden, en de *Middellandsche Zee* tegens't Noorden.

De Vloed *Nilus* alleen bevoghtighd dit Landschap in de geheele lenghte; sigh uytstreckende van de Sluyfen deeser Rivier af totaen de Zee, maeckende de lenghte van twee-honderd en meer Mijlen. De breedte is op't hooghste maer de helft: En van deese breedte is dat geene, 't welck leght tusschen de Bergen, die 't Dal des *Nijls* tegens't Oosten sluyten, ende Kust der *Rode Zee*, maer enkele Woestijn. Soo dat daer in bynae niets als't gedaghte Dal bewoond is; leggende opbeyde de sijden des *Nijls*; met Bergen omringhd, en seer engh zynde in't hooghste Deel van *Egypten*; doch sigh seer verwydende, wanneer't de Zee begint te naerden.

Uyt deese Figuer, welke 't Land maeckt, hebben d' Oude aenleydingh genoomen, om 't selve te verdeelen eerst in't Hoogh en Laegh; daernac in't Hoogh, Middel en Laegh-*Egypten*.

't Hooge Gedeelte hebben't *Theban* genoemd, wegens de Stad *Thebes*, tegenwoordigh *Said* geheeten. 't Middelse *Heptanoma*, wegens de seven *Nomi*, of Vooghdynen en Regeeringen, welke 't selve begrijpt. Heden(daeghs werd het geheeten *Bachria*, of *Demefor*. 't Laege Deel, 't eygentlijk *Egypten*, en somtijds *Delta*, 't beste gedeelte van't laege; wyl't de gedaente van een *Grieksche Delta* heeft, Δ; welckers twee Sijden zyn ingeslooten tusschen twee Armen, die de *Nijl* maeckt; de derde van de Zee. Dit Deel werd tegenwoordigh geheeten *Errif*.

De *Romeynen* hebben 't getal en de Naemen deeser Landschappen eenighsins veranderd. Wy sullen hier van Aenwysingh doen, wanneer wy ons oude *Africa* sullen uytgeven.

In onsen tijd werd *Egypten* verdeeld in twaelf voornaeme *Cassilifs*, of Regeeringen: Onder welke vijf over een koomen met Hoogh of Opper-*Egypten*; naementlijk, *Girgio*, *Manselout*, en *Beneisuef*. De *Cassilifs Fium* en *Gizze* (*Gizze*) ter lincker, en *Cairo* met sijn Landschap ter rechter sijde des *Nijls*, vergelijcken sigh met't Middel-*Egypten*. Daer nae koomen vier andere met't

Ooo

Laegh

Laegh of Neder-Egypten over een , te weeten , *Moufoura* , *Garbia* , *Menoufia* , *Callioubec* , nevens *Alexandria* en des felven Gebied. Want 't *Cassilif Boubera* is buyten de Grensen van 't oude en reghte *Egypten* , leggende of behoorende tot *Lybien* ; gemeenlijk begreepen werdende onder den Naem des Koningsrijcks *Barca* .

Egypten is in d' eerste ouderdom des Wereld seer beroemd geweest. D' *Egyptenaeren* hebben 't Volck willen inprenten , dat d' eerste Menschen in dit Gewest waeren geschaepen : Gelijck dan noch op den hedigen dagh veele Dieren aldaer werden gemaect (voortkoomen) welcke sich vertoonen wanneer de *Nijl* weer afneemd.

Sy geven voor , dat eerst de Goden ; daer nae de Helden ; en eyndlijk de Menschen , hier een lange tijd hebben geregeerd.

Van deese Goden maecten se drie Ordeningen ; onder welke *Pan* d' oudste van d' aght eerste was ; *Herculus* van de twaelf tweede ; en *Dionysius* van de derde.

De tijden haerer Menschen-Koningen verdeelen se in *Dynastien* , of Heerschingen van verscheyden Geslaghten : Yeder Geslaght weer in verscheyden Koningen. Dit getal der Koningen is soo groot , en deselve geven se soo een lange tijd van Regeeringh , dat se al langh voor de Scheppingh der Wereld moesten begonnen hebben.

Boven dien moesten nae haere reekeningh de Goden en Helden voor de Menschen hebben geregeerd de tijd van twintigh of vijf- en- twintigh duysend Jaeren.

De Stigtingh haerer meeste Steeden schrijven se haere Goden , Helden en Koningen toe. Deese laatste hebben veelerley *Pyramiden* , *Labyrinthen* , *Obe-*

liskien en *Colossen* laeten bouwen , wijlse

niet wisten ; waer toe sy de leedige Plaetsen gebruycken , of waer mee sy haer Volck werck verschaffen souden.

In de Geschiedenissen der Koningen van *Egypten* vindmen , dat eenen *Sesostri* , of *Sesostri* , *Europa* , en oock *Asia* , sou bedwongen hebben ; indien wy deselve geloof wilden geven.

Ioseph , een *Hebraer* , Slaef in *Egypten* , naederhand *Posifars* Hofmeester , quam uyt de Gevancknis in soo een sonderlingh-groote gunst des Konings , dat hy 't geheele Koninkrijk bynae alleen regeerde. Hy plantede sijne Broederen in *Egypten* ; en derselver Kinderen vermeerderden sich soodaenigh in dit Land , dat d' *Egyptische* Koningen eyndlijk daer over *Labours* wierden , vreesende , dat se met'er tijd sich souden mogen Meester maecten van geheel *Egyptenland* .

Eenen anderen *Sesostri* bedwongh *Syrien* , *Affyrien* , *Meden* ; 't Eyland *Cyprus* , &c. Deesen aghtense even soo hoogh , jae noch hooger als yemandsjner Voorfaeten.

Mephres , of *Memnon* , heeft sijn Beeld de Son toegewijd ; 't welck hy , wanneer hy opstond , groerede : Waer op 't selve hem dan (soo konstigh was 't gemaect) eenigh teken van blijdschap toonde.

Busiris gingh soo gantsch qualijck met de *Hebraers* te werck , dat hy heeft nagelaeten den naem , van een schendlijcken *Tyran* te zyn geweest.

Conchres was de naem van dien *Pharao* , die in 't *Rode Meir* met sijn Heyr verdronck.

Van *Protheus* heeft men voorgegeven , dat hy sich somtijds in een Leeuw , dan weer in een Stier of Draeck veranderde 't Zy om dat hy verscheyden Wapenrustingen van soodaenigh een gedaente op sijn Hoofd droegh ; of wegens de verscheyden Daeden , welcke hy heeft verricht.

Rempis

Remphis had geen andere bekommeringh of gedaghten, als hoe hy een grooten Schar by malkander moght vergaderen.

Chemnis heeft doen bouwen d' eerste en grootste *Pyramide*; waer toe ses-entertigh duysend Menschen twintigh Jaeren langh wierden gebruyckt.

Sefec, *Sisack* of *Sesonchis*, heeft viermael honderd-duysend Mannen te voet, tseftigh-duysend te Paerd en twaelf-honderd Wagenen tegens *Rehabeam* uytgerust. *Jerusalem* heeft hy ingenoomen. De Schatten des Tempels, van des Konings Huys, en voort alles geplunderd.

Bocchoris, alhoewel swack van Lichaem, was echter soo verstandigh, dat hy d' Egyptenaeren Wetten heeft gegeven. Deefen was 't, die sigh met *Hosea* tegens *Salmanassar*, Koningh van *Babel*, verbond.

Doe *Seveche*, of *Sebeke*, in Egypten regeerde, en d' Assyrische Koningh *Sonnachberib* hem wou beoorlogen, soo heeft een groote meenigte wilde Ratten in eene Naght in 't Leger der Assyriers, al de Pijlen van de Koockers, de Peefen aen de Boogen, 't Le'er aen de Wapenen en Schilden soodaenigh afgeknaeghd, dat se 's anderen daeghs geen tegenstand konden doen, en derhalven in de vlught wierden gelaegen.

Necao, of *Necaus* (*Necho*) heeft aengevangen te doen maecken 't *Canael* tusschen de Rivier de *Nijl*, en de *Rode Zee*, doch dit werck niet volvoerd. Hy heeft den Omvangh van *Africa* laeten opstellen; daer toe sigh bedienende van de *Pheniciers*, welke van de *Rode Zee* afvoeren; door de *Suyd* of *Aethiopische Zee*, desgelijcks door de *West* of *Atlantische* seylden; door d' Enghte by *Gibraltar* in de *Middellandsche Zee* quaemen; en nae drie Jaeren weer in Egypten aenlandeden. *Nusir*, Koningh van *Juda*, over-

won hy in een Strijd, waer in dien Godsaligen Vorst dood bleef: Doch wierd van *Nebucadnezar* desgelijcks overwonnen.

Apries was in den aenvangh sijner Regeeringh geluckigh, doch wierd eyndlijck door die van *Cyrene* in *Libyen* gellazegen. Geheel Egypten heeft hy oproerigh gesien; 't welck *Amasis* ten Koningh verloor. Onder sijne Regeeringh wierden, volgens 't bericht van *Plinius*, twintighduysend Steeden in Egypten geteld.

Onder den gemelden *Amasis* geraeckte d' Egyptische Staet in handen der *Persianen*; daer nae in die der *Macedoniers*, *Grieken* en *Romeynen*, &c.

Onder de *Persiaensche* Koningen, welke in Egypten hebben geheerscht, is *Cambyses* d' eerste en bekendste geweest. Onder de *Macedoniers* en *Grieken*, *Alexander* de Groot. Nae wien de Koningen van Egypten den Naem van *Ptolomaeus* hebben aengenoomen, nae den geen, die, nae den gedaghten *Alexander*, de Koninghlijke Titel in dit Gewest heeft gevoerd.

Nae dat de *Romeynen* haerer Neus in d' Egyptische saecken hadden gestoocken, is in haere Geschied-boecken niets aenmerckens-waerdigh meer te vinden, als 't bedrijf van *Cleopatra*.

Naederhand heeft *Augustus* dit Koninghrijck verandert in een *Provincie*; zynde onder de *Romeynen* en d' Oostersche Keyseren gebleven den tijd van ontrent seven-honderd Jaeren; tot op *Anno Christo* 640. Wanneer d' *Arabiers* onder haere *Califen* sigh Meester van dit Land maeckten.

De gedaghte *Califen* hebben eerst haere *Residentie* te *Medina*; daer nae te *Bagdad*, te *Damasco*, en somtijds te *Cairo* gehad.

De *Soldanen* hebben dit *Califfchap* in Egypten afgeschafft. Onder deselve is by de Christenen eenen *Saladin* seer wel

bekend geweest, vermits hy haer uyt een groot Deel van 't soo genoemde Heylige Land heeft verdreven.

Onder de laetste Soldanen zyn *Campson Gaury* en *Tomombey* voor seer dapper gehouden geworden. Echter wierden se soo qualijck van de haere gediend, dat de *Turcken* onder haeren Keyser *Solim* in 't Jaer 1518. *Egypten* bedwongen, en 't selve noch heden daeghs besitten.

Ter deeser tijd send d' *Ottomannische Porta* een *Bassa*, die in *Egypten* regeerd. De twaelf *Cassifs*, of Regenten des Lands, zyn deesen *Bassa* onderworpen, en maer alleen soo veel als sijne Pagh-ters. Jaerlijcks geven se hem een secker getal *Buydels*, d' eene vijf-en-twin-righ; d' andere dertigh, jae veertigh: Sommige maer thien of twaelf, nae dat de *Cassifs* of Regeeringen groot zyn. Eenige hebben maer veertigh of vijftigh *Vlecken*; andere honderd, twee-hon-derd, drie-honderd, en noch meer.

Behalven deese *Buydels* voor den *Bassa* (in yeder der selver zyn seven-hon-derd en vijftigh, of seven-honderd en tseftigh *Piafters*) werden noch eenige gegeven aen den *Tibaja* en andere *Offi-cieren*; bedraegende 't vierde, 't vijfde of 't sefde deel van de *Buydels* des *Bassa*.

Aen den *Turckfchen* Keyser betaelen sommige ses, andere thienmael meer *Buydels*, als de den *Bassa* geven. Boven deese *Buydels* moeten se noch opbren-gen een secker getal *Ardebes*, of *Mud-den* Koorn, *Hulsen-vrughten*, &c.

't *Cassilif Girgio*, of *Sair*, is eene der beste en rijkste. 't Wierd voor ontrent honderd Jaeren voor een Koninghrijk gehouden, en ontfingh een *Bassa* van de *Porta*.

't Heeft noch sijnen *Divan*; en 't be-steld sijne *Cassifillies*, of *Onder-Regee-ringen*; begreepen zynde in sijne *Regee-ringh*.

't Land draeghd veel Koorn, en vockr veel Vee. De *Cassilifs* van *Manselour* en *Benefuef* zyn niet soo groot, doch Volckrijcker en bynae even soo goed als dat van *Girgio*.

Op d' andere sijde des *Nijls* leggen die van *Minio* en *Cherkeffi*, welcke even soo groot zyn, als de drie andere 't saemen, doch ten opslight van de goedheyd on-vergelijcklijck minder. Beswaerlijck soudense konnen doen 't thiende deel van 't geend' andere doen soudens kon-nen. Soo groot is 't onderscheyd, een Gebergh regens 't Oosten, of regens 't Westen te zyn.

Deese vijf *Cassilifs* koomen over een met 't Hoogh-*Egypten*, of der Ouden *Theban*: De *Cassilifs* van *Fium* en *Gize* met 't Landschap *Cairo* en 't Middel-*Egypten*.

Beyde de laetstgenoemde *Cassilif*, *Fium* en *Gize*, hebben een seer schoonen Bodem, werdende lightrijck van de *Nijl*-Vloed bevoghrighd. Deselve draeghd Koorn, veelerley *Vrughten*, *Druyven*, *Vlas*, &c. 't Vee geeft hier goede Melck. Doch de *Cassif* of Stad-houder van *Gize* is de Stroperyen der *Arabiers* niet soo veel onderworpen als den anderen.

De Stad *Cairo* is alreeds voor langh geweest 't Cieraed van *Egyptenland*; en de *Residentie* van de Soldanen deeses Ge-welts; doch nu van de *Bassa*.

Sommige maecken deese Stad t' eene-mael groot; andere kleynere. Deese deelen deselve in vier Deelen, welckese noemen *Boulac* (*Bulac*), *Oud-Cair*, *Nieuw-Cair*, en *Carafat*. Tusschen de-selve leggen noch eenige leedige Plaet-sen.

Sy seggen, dat deese vier Deelen t' saemen uytmaecken konnen thien of twaelf *Mijlen* in de lenghte, seven of aght in de breedte. Den Omvangh ge-vense niet minder als vijf-en-twintigh

of dertigh Mijlen. Sy tellen daer in
sesthiën, of aghthiën-duysend Straeten:
Ses-honderd Tempelen; doch twintigh-
duysend, wanneer daer onder begree-
pen werden de Gebeds-Capellen der
private Persoonen. 't Getal der Huysen
sou in alles belooopen tweemaal honderd-
duysend.

Men vind hier verscheydene *Bazars*,
of Marchten; *Ocellas* of Verwelsfels
(Kelders) tot seeckere Waeren; *Hospita-
len*, of Gasthuysen, &c.

't Slot is groot, en leght op een Rots,
van waer men de Vlackte aen alle sijden
kan ontdekken, en wijd genoegh kan
uytsien. De Gebouwen, Schilderyen,
en heerlijke Cieraeden, aldaer noch
overgebleven, geven genoghsaem te
kennen, hoedaenigh een Hoogheyd en
Praght de *Soldanen* voortijds hebben ge-
voerd.

Caspar Lambertus van Marfilien vermeld
in sijne *Relatien* van de Jaren 1627. 1628.
1629. en 1632., dat *Cairo*, afgesonderd
zynde van de haer omringende Steeden
en Vlecken, niet soo groot is als *Parijs*.
Hy neemt tot sijne Geruygen de Heeren
de Thou, *de Chapper*, en *S. Liebaut*;
welcke vermoedlijck doemaels te *Cairo*
geweeft zyn. Echter staet hy toe, wan-
neermen de gedaghte omleggende Stee-
den en Vlecken daer by neemt, datmen
deese Stad billijck Groot-*Cairo* (*Alkair*)
magh noemen.

Ondertusschen beweerd hy, datse
niet meer is, als de Schaduw des *Cairo*
van voor honderd Jaeren; soo gantsch
seer heeft de Koophandel hier afgeno-
men. Dit berigten oock d' Inwooners
des Lands selver. Daer benevens seght
hy, dat 't Slot veel grooter en praghti-
ger is geweest, als men 't selve tegen-
woordigh siet: En bemerckt aldaer ver-
scheydene kenteekenen van prachtige
Gebouwen; welcke nu nergens meer
toe dienen konnen; te meer wijl

deese Plaets gantschlijck niet sterck is.

D' Ontdeckingh van *Oost-Indien* door
't Voorgeberght der goede Hoop (*Capo
de bonn' Esperance*) heeft de Koophandel
te *Cairo*, gelijk oock t' *Alexandria*,
verdorven: Want door dien wegh rey-
sen nu de *Portugeezen*, *Hollanders* en an-
dere na *Indien*; ons van daer meê bren-
gende allerley *Materialien*, *Speceryen*,
Eedelen-Gesteenten, Paerden en veel
andere Waeren, welcke voortijds ons
toequaemen over *Alepos* en door *Egyptens*
door *Cairo*, en *Alexandria*.

Maer laet ons nu voortgaen tot d' an-
dere *Cassilijf*. In 't Laegh of Onder, of
Neder-Egypten zyn *Garbia*, *Menoufia* en
Calliubeck in de *Delta*, en tusschen d' Ar-
men des *Nijls*; *Mansoura* buyten; ten
Oosten van 't *Heyligh Landt*, en *Arabien*:
Noch buyten, en tegens 't Westen des
Nijls is 't *Cassilif Boubera*, of *Bacra*;
welcke sijn uytstrecken van de *Nijl* af
tot aen 't Voorgeberght *Bonandrea*.

't Laetste *Cassilif* is bynae gantsch
buyten *Egypten*, alhoewel onder des
selven Regeeringh. En sijne lenghte op
de Zee-kust is niet minder, als gantsch
Egypten langhs de *Nijl*: Doch 't geen
verr van de *Nijl* is, is de Stroperyen
der *Arabiers* onderworpen, en seer
woest. Beerer gaet hier mer 't gedeelte,
't welck deese Vloed naeby koomd.

De Stadhouder moet een *Cally*, of
Water-leydingh, van honderd-duysend
schreedén lenghte onderhouden, om
't Water uyt de *Nijl* in *Alexandria* te
leyden.

Soo haest een nieuwen *Bassa* in *Egy-
pten* aankoomd, soo verschaft hy den
selven Paerden en Kameelen voor sijne
Bagagie en Hof-staet. Daerenboven
houd hy hem kost-vry, van *Alexandria*
af tot *Cairo* toe.

Tusschen de Woestijn deeses *Cassi-
lijf* hebben die van *S. Mucarius* meer als
drie-honderd en tseftigh Kloosters ge-
had.

had. Hier fietmen een Poel van *Minera-
lifch* Water, waer door al 't Hout, Been
en Steen, daer in geworpen werdende,
in Salpeter veranderd.

De *Caffilifs* van *Callioubech*, *Menoufia*
en *Garbia* leggen tuffchen d' Armen des
Nijls, en buyten d' *Arabifche* Stroperyen.
Werden gereeckend onder de beffe van
Egypten; infonderheyd 't laetfte; 't welck
meer Suycker, Rijs, Melck, Graenen,
Oly, Vlas, Honigh en Hoy geeft.

Maala, eene der voornaemfte Stee-
den deefes *Caffilifs*, van haer genoemd
Kleyn-Medina, is haer een Plaets van
feer groote Aendaght. Jaerlijcks werd
hier een groote Marckt gehouden,
welcke de Stadhouder met groote Paght
en veelerley Ceremonien opend.

't *Caffilif* van *Mansoura* brenght even-
fulcke Noodwendigheden en bequaem-
heden voort, doch niet in foo een gróo-
te meenigte; alhoewel 't grooter is als
't *Caffilif* van *Garbia*. Echter geeft het
hier tegens *Caffia*.

Deele vier of vijf *Caffilifs* neemen de
gantfche *Egyptifche* Kust in. Op welcke
Kust de Steeden *Alexandria*, *Rosetta* en
Damielta leggen.

Alexandria, by de Turcken *Scanderia*,
is op bevel des Grooten *Alexanders* ge-
bouwd; en de Grondtrek van de Bouw-
meester *Dinocrates* vervaerdighd ge-
worden; die, by gebreck van andere
noodwendigheden, figh van Weyten-
Meel bediende, om den Omkreytz dee-
fer Stad te bemercken, of te teecken-
nen: 't Welck voor een goed Teecken
wierd gehouden.

D' Omvangh is van ontrent twaelf-
honderd fchreeden; verciert met vier-
honderd hooge en ftercke Thoor-
nen.

Vermits de *Protonai*, of Koningen
van *Egypten*, hier haere *Refidentie* heb-
ben gehad nae de dood des Grooten
Alexanders, foo hebbenfe ter deefer

Plaets feer heerlijke Pallayfen laeten
bouwen. Dergelijcks een Thoor op de
Haven, foo praghtigh als men oyt eenen
elders gefien heeft: Oock *Cifternen*, of
Water-vacken onder al de Huyfen der
Stad, met Marmorfteene Pilaeren on-
derfuit: Behalven noch een groote mee-
nigte van andere Cieraeden.

Protonai Philadelphus heeft hier doen
oprichten een *Bibliosheeck* van twee-
mael honderd-duyftend Boecken. Wel-
cke *Demetrius Phalerens* beloofde te ver-
meederen met noch driemaal honderd-
duyftend andere. Even deefen *Phila-
delphus* is 't, die de *Bijbel* uyt de *He-
breeuwfche* in de *Griekfche* Tael heeft
doen overfetten door de Twee-en-tfe-
ventigh Vertaelers, hem van den Hoo-
gen-Priester *Eleazar* toegefonden.

Doe *Egypten* weer in de Handen der
Romeynen geraeckte, is *Alexandria* foo
Volckrijk, foo rijk, en foo maghtigh
geworden, datfe gehouden wierd voor
der tweede Stad in dit Rijk. Ter tijd
d' *Arabiers* deefe Plaets onder haer ge-
weld braghten, wierden daer in geteld
twaelf-duyftend Kruyd-verkoopers, vier-
duyftend Badftoven, en vier-honderd
Guyghelaers.

Hedenfdaeghs is deefe Stad nauw-
lijcks half-bewoond. Indien 't de goed-
heyd haerer Haven niet deed, foo fou
de boofe Lught, welcke hier heerscht,
deselve gantfch woestf gemaakt heb-
ben.

Binnen en by de Stad fietmen noch
eenige *Obelifquen* en Suylen: Onder
meer andere die van *Pompejus*; ge-
bouwd, (gelijck oock meest ald' andere)
uyt eene Steen, van honderd en meer
voeten hooghte.

Alexandria legt aen den Oever der
Middellandsche Zee, midden in een fan-
dige Woestijn, by de Kanopifche Mond,
of uytgangh der *Nijls*; en niet veertigh
Mijlen van de *Nilj*, gelijck *Leo Africanus*

door

layfen laeten
Thoon op de
nen oyt eenen
Cisternen, of
e Huyfen der
Pilaeren on-
n groote mee-
ten.

heeft hierdoen
ck van twee-
eckken. Welc-
loofde te ver-
mael honderd-
deefen Phila-
bel uyt de He-
be Tael heeft
e Twee-en-tie-
a van den Hoo-
efonden.

de Handen der
Alexandria sco-
n soo maghtigh
den wierd voor-
tijk. Ter tijd
Onder haer ge-
daer in geteld
erkoopers; vier-
a vier-honderd

se Stad nauw-
dien 't de goed-
deed, soo fou
e hier heerscht,
gemaect heb-

d fietmen noch
uylen: Onder
Pompejus; ge-
est al d' andere)
nderd en meer

den Oever der
aiden in een fan-
topische Mond,
en niet veertigh
Leo Africanus
door

door draelingh heeft geschreven; ontrent
seven of aght-honderd schreeden van de Ha-
ven, daer de Scheepen aenleggen. Villa-
mont eygend haere Legh-plaets een vier-
kante Vorm toe: Andere de Figuer van een
langhaghtigh Kruys. Deese wijd-beroemde
Stad werd onderscheyden in d' Oude en Nieu-
we: Onder welke d' eerste drie (Italiaen-
sche) Mijlen langh is, en in haeren Schoot
twee of drie Sandbergen begriipt. Beyde de
Steden werd'n in den Omgangh van som-
mige op twaelf, van andere maer op ses
Italiaensche Mijlen gereeckend. Eenige
willen, dat deese Stad noch omvangen is
met twee oude wijd-rondom-beenen reykende
Meyren, welke, nae soo veelvondige ver-
woestingen deeser Plaets, van des Grooten
Alexanders tijdt af tot noch toe souden
staende gebleven zijn. D' oude Stad had
vier Poorten, welke alle met Yfere Plaeten
waeren overtrocken. Ontrent een halve Mijl
niet daer van daen legt het Groote Meir, van
d' Oude Mareotis genoemd: Eenige stellen
den Omvangh der wijde op drie-honderd
Italiaensche Mijlen. Wanneer 't hier vyand-
lijk toegact, soo soecken de daer ontrent
woonende haere seeckerheyd op de kleyne daer
in leggende Eylandekens. Deese Zee-Poel
lockt menigh vreemd oogh tot sich, wegens
de Dadel boomen; welke sijnen Vischrijcken
Boesem met haere lustige schaduw omringen.
't Geboorde Bericht van deese Stad geeft ons
de Heer Erasmus Franciscus. Onder de
veelerley Verwoestingen, deese Plaets overkoo-
men, heeft d' aldergrootste haer getroffen in 't
Jaer 1624. door de Barbarische Zee-roovers,
welcke deselve gantschlyck in d' Asch hebben
geleghet. Naederhand heeft men haer allen-
xen weer met nieuw-gebouwde Huyfen beset,
en in voorigen glantsch hersteld: Alhoewel
della Valle segghd, dat de nieuwe van de
Turcken opgerigheide Gebouwen veel slegh-
ter zijn, als d' oude, welke noch hier en
daer werden gesien. Al de Huyfen rusten
hier op groote Bogen en Marmorseene Suy-
len. Onder deselve staen groote Waterbac-

ken, waer in 't Water werd versameld,
wanneer de Nijl overvloed. Men siet in
Alexandria een hoogen Bergh, op welken
veel over-oude Vaen werden gevonden;
schoon hy sich van Natueren, en niet door
Konst, soodaenigh verbest. Op den Top
staet een Thoonken, waer in sich onthoudt de
Waghter, die op d' aenseylende Scheepen
aght neemt. Van yeder, door de gewooneicus
bekend gemaecte aenkomend Schip, heeft hy
sijn geld. Doch indien hy sich verslaept, of
dat het Schip eer in de Haven, als hy van
den Bergh af by de Tolplaets is, soo moet hy
dubbeld soo veel tot straf van zijn versuym
geven. Andere noemen dit niet een hoogen
Bergh, maer drie kleyne Bergen, waer op
men veel oude Muntstukken en Aerden Va-
ten vind.

Russhit, of Rosetta, is niet sterck;
doch drijft een grooten Koophandel.
Deese Stad heeft teer praghtige Gebou-
wen van binnen en buyten. Sy werd
beschermd van een Kasteel.

Damielta is desgelijcks een Stad, heb-
bende een treffijcke Bodem. Deese drie
Steden zyn, naest Cair, hedenstdaghs
de schoonste in Egypten.

Sues en Cossir, op de Roode Zee, wer-
den oock yets geaght: Sues wegens
't Ammunitie-Huys. Cossir, wegens de
veele Waeren, welke uyt 't Oosten
derwaerts koomen. Ondertusschen is
Egypten niet meer 't geen het onder sijn
eerste Koningen geweest is.

Wy treden nu tot de Nijl, zynde
't voornaemste Stuck van Egypten. Deese
Rivier honde ick te zyn d' aenstienlijckste
in de gantsche Wereld; in aenmerc-
kingh van de lenghte sijns Loops; de
verscheydene Monden, door welke
hy sich in de Zee nytgiet, sijn over-
vloeyingh op een seeckere tijd; d' ey-
genschap sijns Waters, en de vrucht-
baerheyd, welke hy aghter laet aen
de Landen daer hy voorby en over-
stroemd.

Hy

Hy neemt zijn aanvang tegens de Kreutz des Steenbocks, en eyndighd sich aen deese zijde van den Kreutz des Kreefs; loopende elf of twaelf-honderd Mijlen in een reghte Linie; doch meer als 10000. in zijn loop.

Hy schiet midden door de grootste Poel; omvangd de schoonste Eylanden des Vloeds, en bevoghricht 't rijkste Dal, 't welck wy kennen. D'Inwoonders hebben affonderlijk dit eygen, dat eenige van Natueren swart, d' andere wit zyn. Eenige hebben haere Soomer of Winter, als d' ander ter selver tijd haere Winter of Soomer hebben: 't Welck anderweegen niet gevonden werd.

De waeragtige oorsprongh des *Nijls* is noch bynae onbekend. Dit is secker, dat de Vloed, welke uyt 't *Lac* of 't Meir *Zaire* gaet, en zijn loop nae 't Noorden neemt, de geene is, welke wy de *Nijl* noemen. Doch dit Meir neemt veele Vloeden aen, welke van de Maen-Geberghen afkoomen. Ondertussen kanmen niet seggen, dat soodaenige Vloeden desgelijcks de Naem van *Nijl* voeren. Veele *Egyptische* Koningen, *Roofsche* Keyseren, *Sulanen*, en Koningen van *Portugal* hebben hier op ondersoek laeten doen, doch geen gewisheyd konnen bekoomen.

Immers (en oock nae *Ptolomai* meeningh, die soo veel als yemand hier van meldingh doet) streckt hy sich uyt op 't wijdeste tegens 't Suyden, gelijk oock de geene, welke hedenstaeghs de Stad *Zambere* voorby vliet; en gaet door 't Meir van dien selven Naem, anders *Zaire*. De Stadt *Zaire* legdh desgelijcks op dit *Lac* of Meir.

Als hy uyt deese Poel, of dit Meir koomd, soo loopt hy door de Koningrijcken *Damont* en *Goyame* in 't Land der *Abyssinen*. Ontfangd een weynigh aen dese zijde des *Aequators* de Vloed *Zaflan*,

schietende uyt 't Meir *Zaflan*, by 't Eyland *Merae*, of *Guegure*; de Vloed *Cabelle*, of *Tagazze*, koomende uyt 't Meir *Barcena*; en by den Ingangh van *Egypten* de Vloed *Nubia*, gaende door *Nibien*; koomende van *Saava* en *Bildulgerid*. Deese stemd vermoedelijk over een met de geene, welke *Zuba* voor de reghte *Nijl* heeft gehouden.

Deese drie Vloeden zyn de grootste onder de geene, welke in de *Nijl* vallen; en voeren noch een groot getal andere met sich.

Maer in *Egypten* is de *Nijl* alleen. Deese loopt tusschen twee Geberghen heenen; en als hy de Zee naerderd, so bekoomd het Dal een wijder uytstreckingh: En de *Nijl* verdeeld sich in verscheydene Armen; vallende door eenige Monden in de Zee. Sommige der Oude hebben'er seven; andere negen, elf, en noch meer gerekend. Hedenstaeghs, buyten d' overstromingh, zyn maer alleen twee voornaeme der selver; gaende nae *Rosetta* en *Damielta*: En dan noch drie geringer, nae *Tunbet*, *Bourlet*, en *El Maala*. Deese zyn gantsch niet Schiprijck, als alleen geduerende d' Overvloeyingh. D' andere werden geduerigh bevaeren.

Deese Overstromingh des *Nijls* is seer wonderlijk. Eenige schrijven de selve seckere Noorde Winden toe, die de *Nijl* souden opwaerts drijven. Andere de groote meenichte van Sneeuw, welke koomd te smelten door een gedueren Regen, vallende ter plaets daer de *Nijl* zijn aanvangh heeft, of daer hy heenen loopt. Noch andere willen, dat de Groote Zee dan opsweld, en onder d' Aerde sijn Water aen de *Nijl* meedeedeeld, &c.

Daer zyn soo veel verscheydene meeningen van d' oorsaeken deeser Overvloeyingh; oock soo veelley Gronden werden daer voor en tegens bygebracht, dat

dat yemand, die defelve won by een voegen, een gantsch Boeck daer van fou kunnen maecken.

Gabriel Simita, en Johan Hefronita Maronites, in seecker *Traictet*, 't welckse hebben gesteld voor de *Geographie* des Arabiers de Nubie, berighen, uyt *Abu-Chalil-Ben-Aali*, dat deese Opfwellingh des *Nijls* ontstaet uyt een Dauw, vallende op een seeckere tijd: 't Welckmen kan afneemen uyt d' Aerde, diemerkelijck swaerder weeghd, soo haest deesen Dauw koomd te vallen, als voor heenen.

Deese Overloopingh begint op den vijftienden of sestienden *Juny*. 't Water walt veertigh daegen aghtereen; en neemt veertigh daegen weer af: Soo dat de grootste hoogte is voor den uytgangh van *Julus*; en 't eynd in den aenvangh van *September*.

Nae dat deese Opfwellingh vroeger of laeter aenvanghd, koomd'er minder of meerder Water: En sulcks werd aen 't Volck bekend gemaect, op dat het sich daer nae moght reguleeren.

Men bemerckt dit aen seeckere Suylen in de Sreeden; en in 't Veld aen de Slangen, Schildpadden, Kreeften en Krocodillen; welcke haere Eyeren, of Jongen, terstond met d' Overlopingh wegh, en daer heenen draegen, daer de Vloed sich cyndigen sal.

De Koningh *Moeris* heeft het Meir *Moeris* laeten uythoolen, enkelijck om 't Water des *Nijls* op te vangen, wanneer 't selve te veel wierd; of Water daer in te doen koomen, wanneer 't selve in deese Rivier te weynigh was.

Wanneer hedenstaeghs 't Water te weynigh werd bevonden, soo werd sulcks geholpen door *Canalen*, welcke men maeckt daer 't Land hooght is, om 't selve alsoo hier door te bevochtigen. Wanneer 't te veel sweld, soo gebruyckten seeckere Dammen, wel-

ke men opend, en 't Water alsoo laet doorschieten.

De Werckingh deeser Overvloeying is, dat al 't Land, 't welck de *Nijl* met sijn Water bedeckt, gantsch vruchtbaer werd; 't andere niet. Hier by staet te weten, dat hier in *Neder-Egypten* somtijds een weynigh regend; maer seer selden in Hoogh of Opper-Egypten: Welcken regen op verre nae niet genoeghsaem is, om 't Aerdrijck te bevochtigen.

Wanneer deese Overvloeyingh te veel of te weynigh is, soo veroorsaect defelve schaede: Onder, en tot de rwaelf Vademen bereeckend een aenstaenden Hongers-nood, door Onvruchtbaerheyd. Vijfthien of sestienden Vademen beduyd een aenstaende vruchtbaer Jaer. Agthien of twintigh Vademen overvloed.

Als de *Nijl* te weynigh opsweld, soo kan haer Overlopingh de hooge Landen niet bevochtigen: Oock niet de geene, welcke onder aen de hooge Bergen leggen. 't Overvloedige loopt te laet af, geen tijd laetende, om de laege Landen te kunnen befaeyen. 't Weynige of geen Water is veel gevaerlijcker en schaedlijcker als 't te veel; en sou, behalven de hongers-nood, eenigh voor de deur staende Ongeluck bereekenen. Voor de dood van *Pompejus* was d' overvloeyingh seer weynigh. Voor de dood van *Marcus Antonius* en *Cleopatra* was 'er gantsch geen Overstromingh.

Voorts is den Dauw, welcke deese Opfwellingh sou veroorsaecten, volgens 't verhael des gedaghten Schrijvers, onbemerckelijck, en oock, volgens sijne verseeckeringh, seer dienstigh; vermits, soo haest defelve koomd te vallen, de Lucht gereynighdt werd; daer benevens allerley Kranckheden en Pestilential Koortsen ophouden door 't geheele Land. Waer uyt dan de voorreflijckheyd van dit Voght blijkt. Andere

dere schrijven deese suyveringh der Lucht 't *Nijl*-water, over de Landen gelopen hebbende, selver toe.

Engewisselijk, alle *Autheuren* stemmen hier in over een, dat 't *Nijl*-water frisch, gesond, en gantsch vruchtbaermaeckend is. 't Kan oock een seer lange tijd sonder verdervingh goed blijven, wanneer 't maer alleen gesuyverd werd van de Slijck, welke het met sich voerd, en nae sich treckt van d' Aerde, door welke het loopt.

D' eerste Koningen van *Egypten* hebben dit Water soo hoogh geaght, datse geen ander hebben willen drincken, als 't geen uyt de *Nijl* was geschept. Doe *Philadelphus* sijne Dochter *Beronice* ten Houwelijck had gegeven aen *Antiochus Theos*, Koningh van *Affyrien*, soo gebod hy, datmen haer van tijd tot tijd Water uyt de *Nijl* sou brengen, op datse geen ander soumoogen drincken.

Boven deese deughd der goedheyd koomd noch daer by die van de Vrughtbaerheyd: Welcke men bemerckt, niet alleen hier uyt, datse d' Aerde vet en weldraegende maect; oock een groote meenighte van Dieren, en seer groote Visschen, als Krokodillen, Water-Paerden, &c. voortbrenght, en geneerd, maer insonderheyd, om dat de Vrouwen en Dieren, welke daer van drincken, gantsch vruchtbaer zyn; soo dat gemeenlijk d' eene twee of drie Kinderen t' effens ter Wereld brengen; d' andere vier, vijfen meer Jongen werpen.

Veelerley andere aenmercklijcke dingen waeren noch van de *Nijl* te vermelden; als, sijne verscheydene Naemen; Watervallen, &c. Maer gelijck wy veelerley bysonderheden van *Egypten*, waer van soo in de Heylige Schrift als in de Wereldlijke Geschied-schrijvers gewagh werd gemaect, kortheydshalven hebben voorby gegaen, soo moeten wy

oock sulcks, om even deselve oorfaeck, van de *Nijl* doen. Breeder berightfulen wy hier van geven, wanneer wy 't oude *Africa* sullen laeten in 't light koomen.

Byvoeghsel.

VAn de Stad *Alkair*, van de gelegenheyd, Loop, Naemen, Oorsprongen, Overvloeyingh, der selver oorfaecken, en andere aenmercklijkheden des *Nijls*, gelijck oock van eenige Bysonderheden van *Egypten*, hebben wy omstandelijk gehandelt in onse *Curieuse Aenmerckingen der bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige Dingen*; voornaementlijk in 't *Tweede Deel*. Echter sullen wy noch eenige saecken, soo daer, van ons, als hier, van onse Schrijver, voorby gegaen, ter deefter plaets kortlijck aenteekenen.

Voortijds heeftmen dit Gewelt genoemd *Aeria*; *Atia*; *Potamia*; *Ogygia*, *Melambola*; *Hephestia*, *Myara*, en oock *Ethiopia*, ter oorfaeck dat sich veele *Mooren* daer in onthielden. Maer de Naem *Aegyptus* heeft het bekoomen nae eenen haerer Koningen, de Broeder van *Danaïs*: Of anders van de *Nijl*, in oude tijden oock *Egypten* geheeten. Of van de Volckeren uyt *Mersu*, uyt 't Geslaght *Chams*; welke oock de Naem van *Egyptenaers* voerden, volgens 't getuygenis van *Josephus*.

D' *Egyptenaers* reekenen hun Afkoomt van *Mesraim*, Soon van *Chus*, gesprooten uyt *Cham*, Soon van *Noach*. Dit bekoom een groote schijn, door 't geen de gedachte *Josephus* seght, te weeten, dat in de Heylige Boecken der *Hebraen* dit *Egyptenland* *Mesraim* wierd geheeten: En oock *Chus*, gelijck *Arias Montanus* bevestighd. D' *Arabiers* geven 't den Naem van *Mesre*, bynae gelijcklydygh met *Mesraim*. Maer d' Inwooners dien van *Chybit*, nae den naem des geenen, die eerst in deese Landen heeft geheerscht. De *Turcken* noemen 't *Elchebitz*, volgens 't beright

't bericht van *Pinet*; of *Elquebet*, volgens dat van *Marmolius*.

Alexander de Groot heeft dit *Egypten* in veel *Gouvernementen* verdeeld. De *Romeynen* vonden sulcks naederhand oock goed. *Herodotus* teld aghtthien *Nomas*, of Stadhouderfchappen. *Strabo* negenthiën. *Ptolomeus* ses-en-veertigh. *Plinius* ontrent vijftigh. *Ortelius* heeft'er uyt verscheydene Schrijvers verr' over de tseligh by een verlaemeld.

't Getal van de voortijds daer in geweest zynde Steeden werd van sommige begroot (onder de Regeeringh van *Amasis*) tot op seiven-en-twintigh duysend. *Diodorus* seght, dat'er in sijnen tijd drie-duysend waeren. Dien naertigen Onderfoecker *Abrahamus Ortelius* heeft'er echter niet meer als drie-honderd konnen vinden. Veelligh hebben d' Oude alle Dorpen en Vlecken onder en by de Steeden gerekend. Echter is bekend, dat veel derfelver verwoest zyn geworden door de *Syrische*, *Macedonische*, *Romeynsche*, en meer andere, oock zelfs Inlandsche, Oorlogen.

Trogus, en meer andere Schrijvers verhalen, dat geen Land ter Wereld soo vrugtbare is in dingen, welke tot 's Menschen onderhoud van nooden zyn, als *Egypten*: Deshalven het oock van haer de Koorn-Schuer des Werelds werd genoemd. Soo veel wel-sinaeckende Kruiden wassen'er, dat d' Inwooners 't Koorn genoeg soudén konnen missen. Opper-*Egypten* munt uyt in overloed van Boomen, Erwteten, Vlas, Vee, Hoenderen en Ganfen. Neder-*Egypten* in Ooft, Haver, Rijs, &c. Heeft oock veel Boomwol en Suycker.

Altijd heeftmen veele Metal-Mijnen in dit Land gevonden, nae de sijde van *Ethiopia*. Ontrent *Alexandria* sietmen soo veel Adelaer-Stenen (*Aérites*) datmen'er veele Scheepen meé sou konnen laeden. *Belonius* schrijft deselve deese sonderlinge Eygenschap toe, datse een Dief kondigh maaken en ontdekken soudén.

D' *Egyptenaers* zyn altijd een verstandigh en strijck Volek geweest. Waerom dan oock *Macribius Egyptenlandt* heeft genoemd de Moeder aller Konsten. De Landmeetinghs, Cijffer, Genees en andere Konsten

werden 't selve toegeschreven. In de Starre-konit waeren se bysonder wel ervaeren: Maer oock in de Tovery.

Voortijds gingen de Mannen hier leedigh, en de Vrouwen moelten 't werck doen. Als de Mannen haer Water maecten, soo huckten se neerwaerts; de Vrouwen deeden sulcks overeynd staende. In haere Maeltijden, als se wel gegeten en gedroncken haadden, wierd een groot Houten Beeld, een dood Ligchaem gelijkvormigh, omgedraegen; waer by dan de Draeger seyde: *Eet en drinckt, want als gy nytgeleeft hebt, soo sult gy deesen gelijk zyn*.

Niet alleen vergenoeghdense sich, met haere geltorvene Helden te vergoden, maer oock aenbaedense Honden, Katten, Wolven, Crocodillen, en andere Dieren; welckers *Figueren* of Afbeeldingen sy op leekere daegen in haere Steeden en Dorpen omdroegen. Sy begroeven se als Menschen, in een Doeck van Lijnwaed; op 't beste met Speccryen gebalsemd. Soo yemand een deeser Beesten dood sloegh, den selven moest oock sterven door de handen des gemeenen Volcks. Hoedaenigh een praght tot de Begracfnis deeser Dieren aengesteld wierd, kanmen afneemen uyt 't bedrijf van seeckeren *Egyptenaer* ten tijde des Koninghs *Ptolomeide Wijsé*. Doe sijn Koe van Ouderdom te *Memphis* gestorven was, beiteedede hy tot d' uytvaert niet alleen al sijn eygen Geld, maer leende daer toe noch vijftigh Talenten Silvers van de Koningh.

Van de rechte *Egyptenaren* is tegenwoordigh-niet meer als een kleyn deel noch overigh. Een hand vol (om soo te sprecken in vergelyckingh van de meenichte) zyn gebraght tot het *Christendom*. D' andere, aen den grouwel van *Mahometh* valt klevende, zyn vermenghd onder d' *Africanen* en *Arabiers*. Van de gemeene Seeden, soo der oude als der hedenidaeghsche Inwooners des Lands *Egypten*, hebben wy gesproocken in ons gedaghte Werek der *Curiense Aemmerkingen*.

Tot dies te meer vergenoegingh der *Curiense Leesers* sal ick uyt den seer vermaerden *Kircherus*, en andere geleerde Schrijvers, (doch op 't kortste by een geschickt) hier

byvoegen de Verdeelingh van Oud-Egyptenland.

Strabo seght, dat geheel Egypten voortijds was verdeeld in dertigh Hoofd-Vooghdyen. In Over-Egypten, genoemd *Thebais*, waeren'er thien. In 't middelste, of *Memphische* Deel, oock thien. In Neder-Egypten, 't welckmen vergelijckt met de *Grieksche Δ (Delta)* en oock dien Naem geeft, wederom even soo veel. Deese dertigh Vooghdyen noemd *Ptolomeus Nomi*, soo veel als Heerlijckheden, Gerichts-stoelen, *Tribunalen*. *Sesostris* sou, soo *Abenophius* wil, deese afdeelingh des Rijcks hebben gemaect.

Yeder *Nomus* (of Rijcks-vooghdy, Vorstendom, Hoofdmanschap) had sijne bysondere *Genios*, of Bescherm-Goden, van *Trismegistus* geheeten *Decanos in Deorum Republica*, Decckens of Voorstanders in 't Regiment der Goden.

D'eerste Vooghdy in Neder-Egypten was *Racotis*, of *Racota*: Hier nae van de *Grieken* genoemd *Alexandria*, nae de Hoofdstad, welke dien naem heeft bekoomen van haeren Stichter, den Grooten *Alexander*. Die Hoofdmanschap is aengesteld van d'*Egyptische* Koningin *Dulacha*, nae dat *Pharao*, de vervolger der *Israëlit*, in de Roode Zee was verdroncken, indienmen d'*Arabische* Schrijvers *Abenhaid*, *Abenhakem* en *Salamas* hier in geloof magh geven. De Naem *Racotis* koomd af van *Doorsnijden*; wijl d'oude Koningen dit Landichap, door veele verdeelingen der Wateren en Poelen, bewoonlijk en bebouwbaer hebben gemaect. Hier wierd *Meronius* insonderhey geëerd onder de gedaente eens Oyevars.

De tweede Rijcks-Vooghdy droegh de Naem van *Phemuthi*, zynde een *Coptische* woord, soo veel beteeckendeals: 't *Gouvernement des Gods aller Goden*. Deese voerde soo een groote Titel, wijl d'*Egyptenaeren* hier *Serapis* dienden, diense den grootsten God noemden, en hem in een bysonderen Tempel aenbaeden, onder de gedaente eens Beelds, hebbende een Ossen-kop. Hedendaeghs werd dit Gewelt *Rosetta* geheeten. Gelijck dan oock de daer in gelegene Stad, voortijds *Canopus*, *Rosetta* werd genoemd. Daer *Buto* heeft gestaan, staet nu *Derutbi*.

't Derde Hoofdmanschap, wierd geheeten *Phemphuti*, soo veel als, den Hemel der Goden; en haere Hoofdstad *Taua*, beduydende in de *Coptische* Spraack een Tempel. 't Schijnd, dat dit Landschap dien Naem heeft bekomen, wijl 't al d'andere in lustigheyd en vrughtbaerheyd overtreft, leggende tusschen de twee Stroomen *Pharmathiaco* en *Atbribitico*. *Suidas* wil, dat hier *Canopus* sou vereerd geworden zyn: Dit Afgodenbeeld was geformeerd als een Vat, of groote Water-kruyck, vol gaten. Somtijds oock als een kleyn Kind; in gestrickte Kleederen gewonden. De reden waerom, sou te langh te vallen hier te verhaelen. Wat nu voorts de Naem *Phemphuti* betreft, deelve sou, volgens 't bericht der *Arabiers*, ontstaan zyn uyt het volgende geval. Doe *Joseph* gantsch *Delta* droogh gemaect, en al 't Water in seckere *Canalen* gevoerd had, soo wierd hier door 't Land niet alleen bevoghtighd, maer oock soo gantsch lustigh, dat *Pharao*, dit werck *Josephs* besighthigh hebbende, in deese woorden uytborst: *Idit niet een Stuck van den Hemel*: Waerom dan oock *Schaga*, daer dit sgh sou toegedragen hebben, noch tot op deelen dagh 't *Hemelrijk* werd genoemd.

De vierde Vooghdy van Neder-Egypten was *Mendes*, beteeckenende een Bock. Sy heeft dien Naem ontfangen, of van de menighe der Bocken, of van d'*Afgodische* Vereeringh des Bocksvoets *Pan* diennen alhier aenbad.

De vijfde, *Onuphis*, werd in de *Coptische* Spraack genoemd *Pibof*, of Slangh. *Kircherus* meend, dat de Hoofdstad deeses Landschaps even de geene is geweest, welke in 't *Hebreuws* *Noph* of *Not* wierd geheeten; alhoewel anders riet deesen Naem oock *Memphis* werd beteeckend; veelligh om dat *Memphus* en *Onuphis* niet verr' van malkander laegen. Welcke laetste Stad dien Naem droegh, wijlmen daer in de Slangen aenbad, zynde van 't gellaght der geene, diemen *Basiliken* noemde: 't Zy om door deese vereering voor haeren doodlijken beet bevrijd te blijven, of om datse de Slangh van *Moses*, in de *Woestijn* verheven, hier in hebben willen nae-apen, wijllic van de *Hebreën* yetz hier van gehoord hadden.

In

ap, wierd geheeten
s, den Hemel der
stad *Tana*, beduy-
recek een Tempel.
dschap dien Naem
al d' andere in lu-
eyd overtreft, leg-
Stroomen *Pharma-*
nidas wil, dat hier
worden zyn: Dit
eerd als een Vat, of
ol gaten. Soms-
in getrickte Klee-
eden waarom, sou
verhaelen. Wat nu
uti betreft, deefte
der *Arabiers*, ont-
de geval. Doe *Jo-*
gh gemaeckt, en al
nalen gevoerd had,
land niet alleen be-
soo gantsch lustigh,
Josephs besighticht
orden uytorst: *Is*
en Hemel: Waerom
dit sijn sou toege-
tot op deelen dagh
nd.
van *Neder-Egypten*
nde een Bock. Sy
en, of van de mee-
van d' Afgodische
oets *Pan* dienmen

werd in de *Coptische*
of *Slangh*. *Kircheris*
d deefte Landschaps
st, welke in 't He-
d geheeten; alhoe-
Naem oock *Memphus*
ght om dat *Memphus*
a malkander laegen.
Naem droegh, wijl-
mbad, zynde van 't
en *Basiliken* noem-
reering voor haeren
blijven, of om dat
de *Woesijn* verhe-
n nae-apen, wijl
an gekopr¹ adden.

In

In de sefde Vooghdy, *Said*, of *Sais*,
wierd, volgens 't bericht van *Strabo*, *Mi-*
nerua geëerd. Maer insonderheyd baedenſe
een Schaepaen, waer van ſy dien Naem heeft
bekomen, wijl *Sais* in d' oude *Egyptiſche*
Tael een Lam of Schaep beteekent. De
Schapen nu waeren *Mine-va* toegewijd.

Atrabis was de ſevende, naederhand van
d' *Arabiers* genoemd *Atrib*; veelligh
nae den Stighter der Hoofdstad *Atrib*. Hier
aenbadmen den Kever.

D' aghtite Vooghdy *Tanis* heeft onder de
Geleerde veel verichillen veroorzaeckt, aen-
gaende de Naem. Eenige vermengensē
met *Pelufio*, andere met *Damiata*; noch an-
dere met *Sai*. De plaats lijd hier niet, deefte
ſaek uyt de grond op te haelen.

De negende Vooghdy, *Pharbetus*; ver-
eerde een Havick, 't welck oock haeren
Naem aenwijd; want *Pharbetus* beduyd
in de *Coptiſche* Tael de Havicks-wegh, of
Straet. Even ſoodaenigh deed oock de voor-
gemelde aghtite Vooghdy *Tanis*, ter oor-
ſaek van de Naebuſchap.

De thiende Vooghdy, of *Kreytz*, droegh
de Naem van *Bufiris*, gelijk oock de Hoofd-
stad. D' *Arabiers* trecken deelen Naem af
van *Bufir*, Soon van *Cham*; andere van *Oſiris*;
noch andere van den verdichteden *Bufiris*,
die ſijne Gaſten pleegh te ſlaghten. *Kircherus*
naeend, datſe ſoo genoemd is geworden
wegens d' aenbiddingh van *Apis*; wijl
d' *Egyptenaeren* ſubuleerden, dat *Oſiris* hier
in een *Os* was veranderd. *Bufiris* ſou beteec-
kenen *Bufiris*, of, des Konings *Os*. De
Griekſche Schrijvers vermengen deefte Stad
dickinael met de Stad *Thebis*; daer 't doch
twee Steeden zyn, ſoo verr' van een ver-
ſcheyden, als *Egypten* langh is. Dit Land-
ſchap eerde Godlijk den *Os*.

't Middellandſche Stuck van *Egypten* had
deſgelijcks thien Vooghdyn; te weeten

I. *Memphis*, met een Stad van gelijcken
Naem; zynde geweest een van d' oudſte des
Werelds. De *Hebræen* noemdenſe nu *Moph*,
dan *Noph*, dan weer *Migdal*; ſomtijds oock
Maphis en *Misram*: De *Grieken* *Babylon*.
De *Copten* *On*, of oock *Babylon*: D' *Arabiers*
Mefra en *Monſ*: D' *Armeniers* *Mefſor*: De
Chaldeers *Kabna*. Hedenidaeghs geeftmen

haer de Naem van *Cairn Alkair*. *Memphis* is
een *Egyptiſch* woord, 't welck de *Copten*:
Monpota uytſprecken, beteekenende een
Water Gods; ter oorſaek van d' Overvloeying
des *Nijls*, die 't ſelve Land ſeer vrughtbaer
maeckt. Hier waeren wel al de Goden by
malkander, als in de Hoofdstad; doch boven
alien wierd *Apis* geëerd.

II. *Heliopolis*, of *Sonnen-Stad*, was 't Hoofd
der tweede Middellandſche Vooghdy. Som-
mige vermengensē met *On*; andere met
Memphis, doch qualijk. De naebuſchap
is oorſaek van deefte dwalingh. Deefte gan-
ſche Vooghdy had de Son tot haeren voor-
naemiten *Beſcheru*-God.

III. *Bubastus*; Oſſen-wegh, Oſſen-gangh,
Oſſen-Stad; oock Oſſen-geichenck van ſom-
mige vertaeld. Andere willen, dat *Bubastis*
niet anders beduyd als *Diana*. Men heeft in
deefte Stad oock den Hond geëerd. Miſſchien
om dat *Diana* de Godin der Jaght was, en
daer toe Honden van nooden had. Veele
meenē, dat het hedenidaeghsche *Aſuth*
't oude *Bubastus* is.

IV. *Heraeopolis*, of *Herenlus-Stad*, was
de Hoofdstad der vierde Vooghdy, beſtaende
gantschlijk in een Eyland, geformeerd van
twee Canalen des *Nijls*. De velerley gevoeins
hier van konnen wy hier in 't kort niet voor-
dragen.

V. *Krocodillen-Land*, en de Hoofdstad
Krocodillen-Stad; anders oock *Arſinoe*; al-
hoewel om de Roode Zee een ander *Arſinoe*
lagh. Hier eerdmen den Krocodil.

VI. D' *Opyrynchiſche* Vooghdy had hae-
ren Naem van de Stad *Opyryncho*, en deefte
van de Viltch *Opyryncho*, welcke men alhier
afgodſch diende. 't Is een *Nijſche* Snoeck
geweeſt, doch d' *Egyptenaeren* hebben 'er
feldſaeme *Fabulen* van verſierd. Onſe kort-
heyd laet ons niet toe, deſelve hier te ver-
haelen.

VII. Van 't Land der Honden was *Cyno-*
polis, of de Honden-Stad, de Hoofdstad.
Hier aenbadmen den Hond. In deefte Voogh-
dy was voor de Honden een afſonderlijke
daer toe verordonneerde Heylige Spijs be-
reyd. Tot meerder verſtand van deefte Beest-
lijke Afgodery moettmen weeten, datſe
Anubis, of *Mercurius*, met een Honden-kop
af beel-

af beeldden, en hem eerden als een Godt der Vindingen. Sy geloofden, dat hy aldermeest de Honden beminde. De reden waarom, fou te langh vallen hier te verhalen. Deefe Stad heeft hier naederhand andere Naemen bekoomen, als *Moufalut*, en *Afuth*.

VIII. *Hermopolis* was de Hoofdstad der agtste Vooghdy. Dit woord beteeckend *Mercurii-Stad*. In de *Coptifche* Tael werd dit Hoofdmanfchap genoemd 't Gebied, of Land *Theoth*. Tot nu bediedede *Mercurius*.

IX. De negende Vooghdy in haeren Staet voerde de Naem van *Antinous*, nae *Antinoos*, Wapen-draeger van *Jupiter*. Op 't *Arabifch* wierdfe genoemd *Aufena*.

X. De laetste Middellandsche Vooghdy wierd nae haere Stad *Latanopolis* geheeten. *Ladona* wierd ter deefte plaats, nae 't bericht van *Strabo*, van d' *Egyptenaeren* aengebeeden, als de *Patrones* der Svangere en Kraemvrouwen. *Herodotus* seght, dat *Isis* hier *Horus* heeft gebaerd. 't Is derhalven niet vreemd, dat d' *Egyptifche Isis* en de *Griekfche Latona* voor defelve werden genoomen. Anders noemen d' *Arabiers* deefe Stad *Afna*.

In 't Bovenlandfche Deel van *Egypten* zyn wederom thien Kreytzen; welcke wy op 't alderkortfte hier fullen aenteekenen.

I. De *Thebaenfche* Kreytz, praelende met de hoogh-beroemde Stad *Thebe*. Veele Schrijvers hebben, door dwalingh, deefe Stad vermenghd met veel andere. De lenghte deefte Plaets was van taghtigh *Stadien*, of thien-duyftend fchreeden. *Strabo* noemdfe (en met waerheyd) de Stad met honderd Poorten. De *Grieken* geven haer de Naem van *Foris-Stad*, wijl *Jupiter* daer aengebeeden wierd. Doch by *Herodotus* leefen wy, datmen oock den Os hier voor Heyligh hield. Desgelijcks heeft *Serapis* hier fijnen Tempel gehad. Maer vermoedlijck is *Serapis* hier onder een Ofsen-gedaente aengebeeden geworden. Oock eerdenfe de Son Godlijck.

II. D' *Apollinifche* Kreytz had *Apollo* tot haeren Befchermer-God. By de *Copten* is *Apollo* en *Horus* deefelve. Wy konnen ons niet inlaeten, om de Verklaringh van al deefe Afgoden te doen. De Kreytz-Stad deefes

Landfchaps was genoemd *Phontis*; op 't *Coptifch* fou veel als: God in de Hooghte; of: De hooge God. Hier voor hieldenfe naer en *Horus*. Van d' *Arabiers* wierdfe geheeten *Richmuni*.

III. De *Panopolitaenfche* Kreytz had ten Hoofd-Stad *Panopolis*. Hier wierd den Afgod *Pan* geëerd.

IV. De vierde Vooghdy, en haere Hoofstetad *Koptos*, fou van *Mefraim*, Soon van *Cham*, gebouwd geworden, en eene der alder-voornaemfte Hoofdmanfchappen geweest zyn; oock nae den gedaghten *MES. R. AIM* (of *MIZR. AIM*) altoo genoemd zyn geworden; wijl d' *Egyptifche Arabiers* hem den naem van *Kopt*; de *Kopten*, of *Kof. ten*, dien van *Keft* geven. Naederhand heeft geheel *Egyptenland* hier van bekoomen den naem van *Coptos*, of, nae de verballerde Spreekwijfs, *Giptos*. Deefe Plaets werd van *Strabo* genoemd der *Egyptenaeren* en *Arabiers* gemeene Koopftad. Tegenwoordigh werdfe van d' *Arabiers* geheeten *Kana*. Drie Afgoden pleegghen hier te dienen, *Osiris*, *Isis*, en *Horus*. 't Beeld des laetften was foodanigh gevormd, dat het met d' eene Hand nae *Typhons* Schaemte greep.

V. De vijfde Vooghdy *Tentyrites*, had ten Hoofdstad *Tentyra*; of *Tefra*. Hier wierd *Venus* gediend.

VI. De fefde, 't *Lycopolitaenfche*, met haere Stad *Lycopolis*, dat is, Wolfst-Stad, eerde den Wolf.

VII. In d' *Aphrodifche* Vooghdy, wierd de Liefde-Godin *Venus* aengebeeden. Waerom oock haere Hoofstetad de Liefde of *Venus-stad* wierd geheeten. *Strabo* feght, datmen hier een Witte Koe heyligh achtete. Waer by aen te merken staet, dat deefe *Venus* eenerley met *Isis* is geweest. Van d' *Arabiers* wierdfe geheeten *Abutig*.

VIII. De *Latopolitaenfche* Vooghdy voerde haeren Naem van de vereeringh des Vifchs *Lat*.

IX. D' *Abydenifche* Vooghdy had ten Hoofd-Stad *Abydos*, na *Thebis* d' aldergrootfte in gantich *Egypten* geweest. Deefe Kreytz is deefelve met de *Memnonifche*. Want in deefe Stad *Abydo* heeft *Memnon* Wonder-Burght gettaen. Dit *Egyptifche Abydon*, of *Abydos*, heeftmen

Phontis ; op 't
de Hooghte ; of :
hieldenle haeren
vierde geheeten

Kreytz had ten
er wierd den Af.

en haere Hoofd-
aim , Soon van
en , en eene der
manschappen ge-
edaghten MES-
) alsoo genoemd
gyptische Arabiers
e Kopten , of Kof-
Naederhand heet
in bekoomen den
ae de verbaulde
eefte Plaets werd
Egyptenaeren en
d. Tegenwoor-
s geheeten Kana.
hier te dienen ,
Beeld des laetsten
, dat het met
chacinte greep.

Tentyrites , had
of Te:ofra. Hier

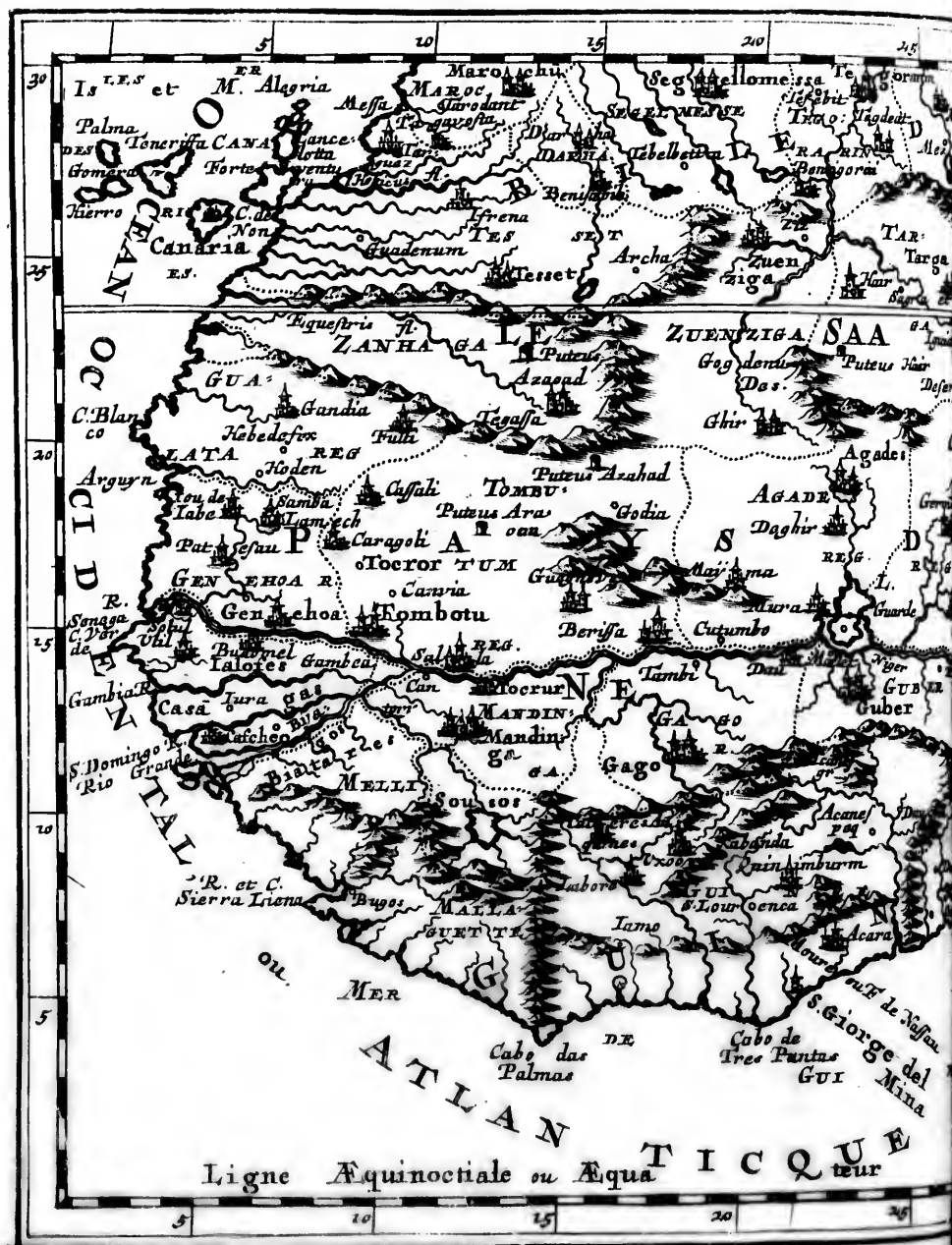
olitaenische , met
Wolfs-Stad, eerde

Vooghdy, wierd
gebedden. Waer-
ad de Liefde of
a. Strabo seght,
heylich aghtede.
staet , dat deeie
s geweest. Van
en Abutig.

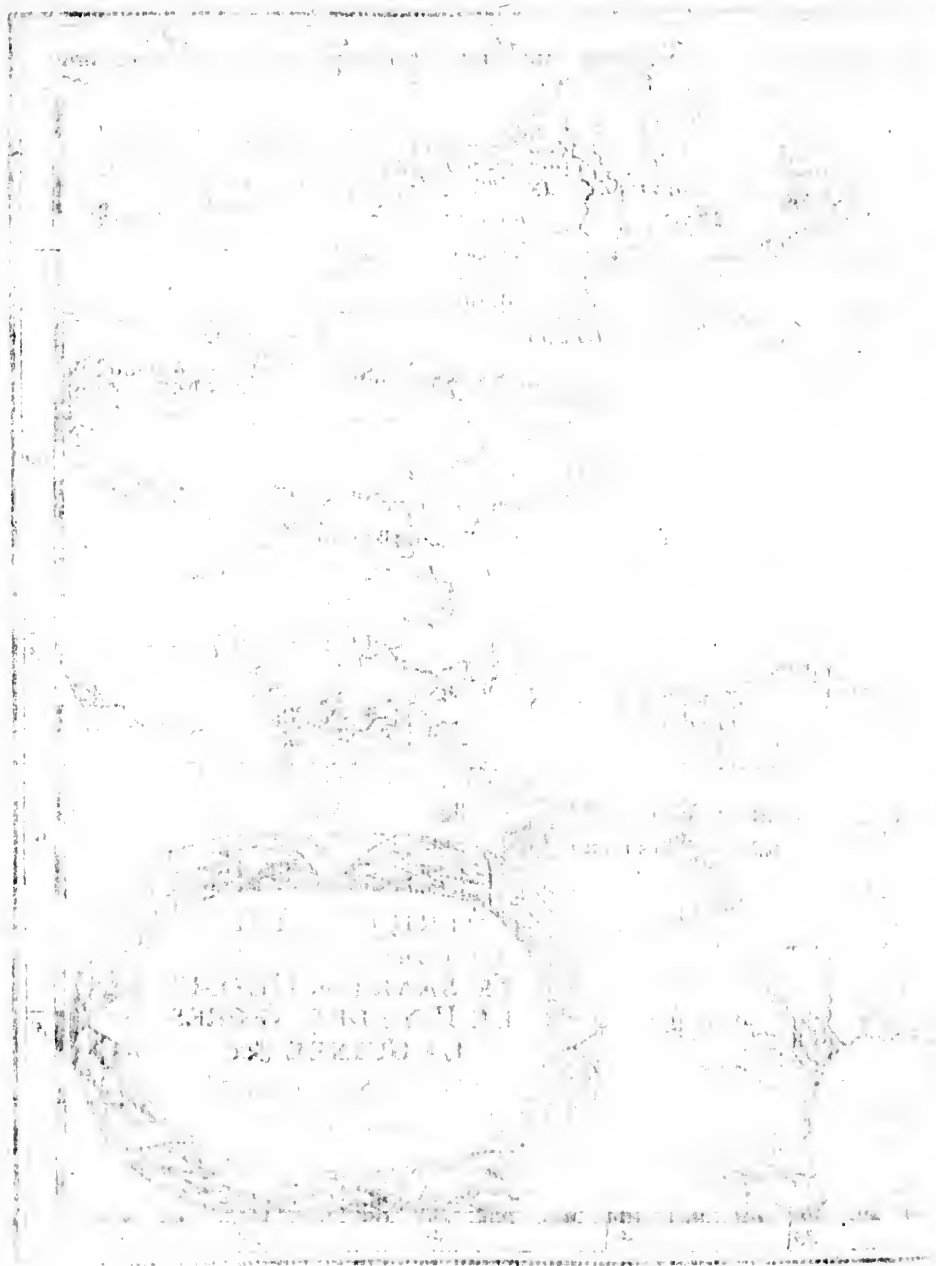
be Vooghdy voer-
veringh des Vifchs

oghdy had ten
is d'aldergrootste
Deefe Kreytz
be. Want in deeie
Wonder-Burght
yden, of Abyden,
heetmen

heeftmen oock *Marcoris* genoemd: 't Welck daer uyt blijktt, om dat d' *Arabiers* noch hedenidaeghs 't selve *Mariut* en *Abutig* noemen. Want deese Stad was soo geweldig groot, datse bynae tot aen 't Meir *Mareotis* reykete. *Osiris* wierd hier aangebeden.

X. De laetste Vooghdij was d' *Anteopolitaensche*, en begrepen onder 't *Elephanten-Eyland*. In haer Oostersche deel stond de Stad *Anteus*; waer van dit gantsche Hoofdmantschap dien Naem heeft bekomen. Van sommighe werd deese Plaets genoemd *Cnuphis*. *Kircherus* meend, datmen hier *Canopus* heeft aangebeden, soo wel als 't Hoofdmantschap *Menelai*. En 't is gelooflijk, wyl *Strabo* verhaelt, dat deesen Afgod in de Stad *Cnuphis* een Tempel heeft gehad.

't Meeste van dit ons Byvoeghsel is genoomen uyt d' *Egyptische* Land-beschrijvingh des gedaghten *Kircheri*, gevoeghd in 't eerste Deel van lijnen *Egyptischen* *Oedipus*: Welcken Schrijver niet *Ptolomeus*, maer de Schrijver der oude *Copten* en *Arabiers* gevolghd heeft.

D' oude *Egyptenaers* hebben, uyt een

bysonder geheym oplicht op de voortplantingh haers Godsdienits haer gantsche Rijk op de gehoorde wijs in dertigh *Kreytzen* onderscheyden. *Ptolomeus* heeft veel meer gelien op de bequaemheyd der Regeeringh; en dit Rijk derhalven verdeeld in veertigh Landschappen. Doe de *Mahometanen* 't selve vermeerderd hadden, hebbense een groote veranderingh in de Verdeelingh gemaect; zynde nu onderscheyden alleen in derthien Rijcks-Hoofdmantschappen; naementlijk: 1. *Girgio*, of *Sahid*. 2. *Manselout*. 3. *Benesuef*. 4. *Fium*. 5. *Gize*. 6. *Bouhera*, of *Baera*. 7. *Garbien*. 8. *Menoufia*. 9. *Mansoura*. 10. *Kallioubieh*. 11. *Minia*. 12. *Cherkeffi*. 13. *Kattia*. De ses eerste leggen op de West-lijde des *Nijls*; d' andere op d' Ooit-sijde.

Van de gelegenheyd deeser Deelen, yeder in 't bysonder, konden wy, uyt de jonghste en nauw-opgemerckt hebbende Reyligers, een nette Beschrijvingh geven, volgens haer bericht; doch souden te wijd moeten uytloopen: 't Welck wy alreeds in dit ons Byvoeghsel gedaen hebben, tegens onse tot noch toe gehoudene gewoonte.

ZAHARA, of SAARA;

Dat is,

De Woestijn.

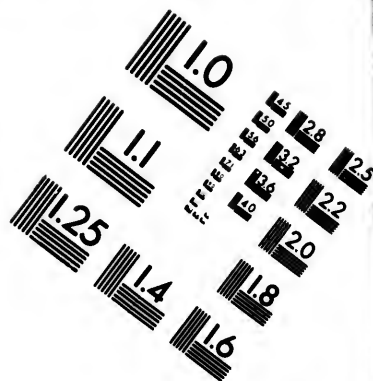
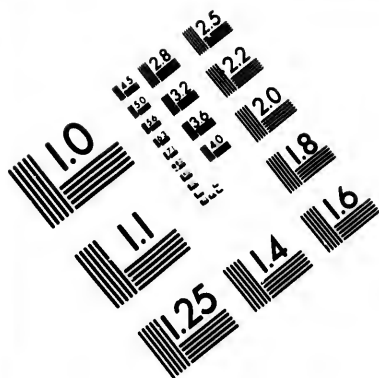

Nons *Africa*, of Binnen-Libyen, hebben wy *Saara*, of *Zahara*: 't Land der *Negros*, of *Mooren*, en *Guinea* gesteld.

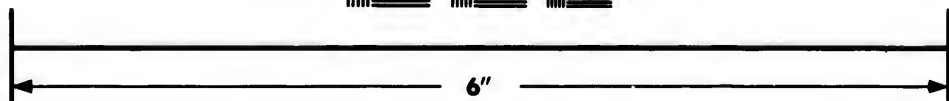
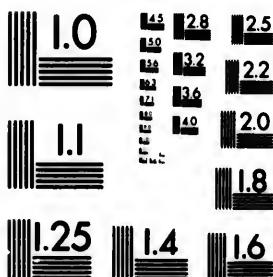
Sahara is een *Arabischen*

Naem, beteekenende soo veel als een Woestijn; en is genoomen van de gesteltenis des Lands. Oock verdeelen d' *Arabiers* dit Gewest in drieën, van haer geheeten *Cebel*, *Zahara*, en *Azgar*. *Cebel* heeft niet anders als sijn Sand, sonder

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

2
E E E E E
28 32 25
E E E E E
22 20
18

10
01

sonder Gras. *Zahara* grof Sand, en een weynigh Gras; welck Sand vermenghd is met kleyne Steenen. *Azgar* heeft eenige Moerassen, en weynigh Kruiden, en kleyne Struycken.

't Land is doorgaens warm en droogh. Heeft bynae geen Water, als 't geen in sommige Putten en diepe Kuylen werd gevonden, doch 't selve is brack. Wanneer'er groote Regenen vallen, soo werd het Land daer door dies te beeter; en de *Caravanen*, of reyende Geselschappen van Kooplieden, genieten'er grooten dienst van.

Behalven dat deese Landstreeck gantsch mager is, soo werd het noch daerenboven geplaeghd van een geweldige meenighre Sprinckhanen, welke 't weynige, 't geen d' Aerdbodem noch voortbrenght, op-eeten en verderen.

De sigh daer in onthoudende Volckeren zyn *Berberen* en *Africanen*; gelijk oock *Abexers* en *Arabiers*; welcker eenige sigh aen de voghtighste Plaetsen plegen ter woon te setten. Andere swerven met haer Vee hier en gintsch. Sommige hebben haere *Cheques* of Heeren. Bynae al t'saemen zynse de *Mahometaanse* Godsdiens toegeedaen.

Schoon de Lught hier seer heet is, so isse echter soo gesond, dat de Siecke uyt *Barbaryen*, *Moorenland* en andere Gewesten derwaerts koomen, om haere gesondheyd weer te krijgen, als 't uyterste middel daer toezynde.

Deese groote Woestijn werd verdeeld in seven Hoofd-Landschappen. Drie der selver leggen tegens 't Westen; als, *Zambaga*, *Zuenziga*, en *Targa*, of *Hair*. Vier tegens 't Oosten, te weten: *Lempta*, *Berdia*, *Gagga*, en *Borna*. Yeder deeser Deelen maecht bynae de Breedte, en gesamentlijk maeckense de lenghte deeser Woestijn.

Zambaga leght op 't wijdste tegens

't Westen, en stoor aen de Groote Zee. Onder deese Woestijn is begreepen die van *Azaad* en *Tegazza*. Deese laetse geeft Sour; 't welck uyt een Rots getrocken, en twee, drie, vier, jaeyfthonderd Mijlen weghs verr' tot in *Moorenland* gevoerd; oock in eenige *Quartieren* in plaets van ganghbaere Munt gebruyckt werd. 't Volck aldaer neemt het geduerigh in de Mond, laetende 't selve daer in smelten, op dat haer Tandvleesch niet moght vervuylen; 't welck haer dickmael weervaerd; 'tzy wegens de Hitte, die hier onophoudlijk heerscht, of om dat haere Spijien anders terstond verderen.

In de Woestijn *Azaad* en op den wegh van *Darna* nae *Tombut* sietmen twee Graf-gedaghtenissen van een rijken Koopman, en een Voerman (of Leydsman): Onder welke beyde de Koopman van den anderen een Schael met Water kocht voor thien-duysend Ducaten. Echter is soo wel hy als de Voerman, door gebreck van Water, gestorven, eerse noch uyt deese Woestijn konden koomen.

De geene, die naeby de Zee leggen, drijven eenigen Handel met de *Portugeezen*. Aen deselve verruylense haer Goud van *Tibar* tegens verscheydene haer noodigh zijnde Waeren.

't Gewelt, of de Woestijn *Zuenziga*, onder welcken Naem oock die van *Goden* begreepen werd, is beswaerlijcker en gevaerlijcker als die van *Zambaga*. Evenwel woond'er veel Volcks in; en onder 't selve oock *Arabiers*; welke van al haere Naebuieren, insonderheyd van de *Mooren*, seer gevreesd worden: Want de gemelde *Arabiers* neemen haer gevangen, en verkoopen haer voor Slaven in 't Koninghryck *Feg*. Maer alsse daer tegens onder de handen der *Mooren* koomen te vallen, soo werdense van deselve in soo veel stucken gehackt, dat

dat de grootſte van 't geheele Ligchaem d'Ooren zyn.

De Woestijn van *Targa*, of *Hair* (sommige houden de laatste Naem voor dien van de Hoofdstad, en d'eerste voor dien des Volcks) is niet soo dorr' en beswaerlijck als de twee voorigē. Hier werden veele Beemden gevonden, bequaem tot Vee-weydingh: Oock eenige Bornen, of Putten, welckers Water goed is. 's Morgens regend het hier *Manna*, zynde verfrischende en gesond. Een groote meeninghte van 't selve werd vervoerd nae *Agades* en andere Oorden.

Lempra houdmen desgelijcks voor den Naem eens Volcks; en des selfs Hoofdstad *Dighir*; waer van andere twee verscheydene Plaetsen maecken. Deese Woestijn is dorr', en veel beswaerlijcker als die van *Targa*. De daer in woonende Volckeren zyn trots, grof, Beestlijck, en gantsch gevaerlijck voor degeene, welke door deselve nae *Constanina*, *Tunis* en *Tripoli* reysen.

Berdoa is even soo wel een Woestijn als *Lempra*. Hier wassen Dadelen rondom de bewoonde Plaetsen, en men vindt'er Water genoeg. Men reeckend daer in drie kleynē beslootene Steeden, en sommige Vlecken.

Borno en *Gaoga* zyn bynae geen Woestijnen meer. Yeder heeft sijnen Koningh. Dien van *Borno* is uyt 't Geslaght van *Berdaa*. Syn Onderdanen zyn ten deelen wit, ten deelen swart; beleeft, en drijven eenigen Koophandel. Ondertusschen hebbenſe haere Vrouwen en Kinderen onder haer gemeen; en bynae geen Religie, gelijk voortijds de *Garamanen*.

De Koningh van *Gaoga*, is afgekoomen van een *Moorſche* Slaef: Die, nae dat hy sich van sijns Heeren Goederen meester gemaect, en eenige Paerden ingekoght had, 't nabuerige Land doorstroopte; een tijd langh Slaven tegens Paerden verhandelde, waer meê hy de sijne bereeden maeckte, en alsoo eyndelijck tot de volle Heerschappy geraeckte, nu over de twee-honderd Jaeren geleeden.

Een gedeelte van dit Volck zyn *Christenen*, gelijk als die in *Egypten*, doch ongeleerd, ongeoeffend, en bynae al t'saemen Harders.

Al de Volckeren in *Saara* zyn doorgaens nughteren en matigh. Sy gewennen sich tot Honger en Dorst te lijden; desgelijcks tot allerley Arbeyd; daer toe gedwongen wordende door d' onvruchtbaerheyd des Lands.

Op een wegh van *Fex* nae *Tombut*; op dien van *Telenſin* nae *Agades*, en voorts nochaen veel andere Oorden, vindmen in ses, aght, thien, jae twaelf daghreysen niet een eenige druppel Water.

Onder de sever. deelen van *Saara* koomen, gelijk ick 't daer voor houde, de drie of vier eerste over een met de Volckeren *Gatili*; de drie of vier laatste met de *Garamanten*.

Eenige willen ons verseeckeren, datmen d' oude Stad *Garama* daer noch sien kan; doch sulcks is niet gelooflijck, wyl *J. Leo den Africaen*, en d' *Arabier de Nubie* hier van geen meldingh doen; daer doch den laatste dicht daer ontrent gewoond heeft; den eersten een tijd langh in dit Land geweest is.

't Land der N E G R E S, O F M O O R E N.

DE Mooren, of *Negres*, zyn Volckeren, welcke om de Rivier *Niger* heenen woenen; die lijnen Naem van deese Liedden; en sy de haere van haere Verwe hebben bekoomen, wijsse Swart zyn. Derhalven begaen de geene een mislagh, welcke meenen, dat de Rivier dien naem aen deese Volckeren heeft gegeven.

D'oude onder de *Grieken* noemden haer *Melani*; de *Latijnen* *Nigritæ*, bereeckende even soo veel als *Negres* of *Mooren*.

Sy werden verdeeld in verscheydene Deelen of Koninghrijcken; waer onder eenige aen deese, andere aen geene sijde; weer andere tusschen d' Armen des *Nigers* leggen.

Aen deese sijde hebben wy geset de Koninghrijcken *Gualata*, *Geneboa*, *Tombut*, *Azader*, *Cano*, *Cassena*, en *Gangara*. Aen geene sijde *Melly*, *Soufes*, *Maudingue*, *Gago*, *Guber*, *Zegzey* en *Zanfara*.

Tusschen d' Armen en om de Monden der Rivier *Niger* bevinden sich veele Volckeren, en een groot getal Koninghrijcken of Heerschappyen.

De voornaemste der gedaghte Vol-

keren zyn de *Facasses*, tusschen d' Armen der Vloeden *Senegra* en *Gambia*: De *Casangos*, tusschen d' Armen des Vloeds *Gambia*, en *S. Dominici*: De *Bijagos*, tusschen *S. Dominico* en *Rio Grande*: En de *Biassares*, langhs en aen geene sijde *Rio Grande*.

De beroemdste Koninghrijcken onder de *Faloffen* (*Facasses*) zyn *Senega* en *Gambia*. Onder de *Casanges*, *Casamanse* en *Farem*. Onder de *Bijagos*, die van . . . . Onder de *Biassaren*, *Guinala*, *Biguba*, en *Besegue*.

Al deese Volckeren en Koninghrijcken, gelijk oock d' andere aen de *Niger* heenen, zyn soo weynigh bekend, dat sommige de moeyte, van haere Naemen aen te wijsen, niet waerdigh zyn. Wy willen daer van verhaelen 'tgeen ons 'taenmercklijkste dunckt.

Goulata (*Gualata*) is een van de geringste. *Geneboa* heeft Graenen, Boomwol, en Vee. *Tombut* veel Goud. Deese Koningh heeft alreeds voor honderd en meer Jaeren een groot deel der *Mooren* hem onderdaenigh en Cijsbaer gemaect. Hy houd een aensienlijk Hof. Is de *Sette* der *Mabometanen* toegedaen. Onderhoud gemeenlijk drie- duysend Man te Paerd. Heeft driemaal honderd- duysend Mannen ten Oorlogh gevoerd regens

regens de *Xerifen* van *Marocco*. *Agades* heeft bynae niet anders als *Vee*. *Cano* heeft *Vee*, en daerenboven noch *Graenen*, *Rijs*, *Boomwol*, *Vrugten* en levendige *Springen*. *Cassena* is *Steenaghtigh* en *Mager*. *Gangara* rijk van *Goud*, en de *Koningh* gantsch maghtigh. Zijn *Krijghsvolk* is by de *Mooren* inaghtingh. 't *Selve* bestaet ten deelen in *Ruytery*, ten deelen in *Voetvolck*. Sygebruycken *Pijlen* en *Sabels*.

De voornaemste Steeden der *Koninghrijcken* *Melly*, *Mandingue*, *Soufes*, *Gago*, en *Guber*, hebben yeder vier, vijf, tot ses-duysend *Huysen*: *Zezey* (*Zegzey*) en *Zanfara* wat minder.

't *Koninghrijk* *Mandingue* neemdt sijn aenvangh by de *Rivier* *Gambee*, en streckt sich uyt tot by de twee-honderd *Mijlen* Landwaers in. Men vind hier *Goud* in meenichte. D' *Inwooners* hebben goede *Oorloghs-Scheepen* en *Ruytery*. Oock zyn'er verscheydene *Koningen*, of *Heeren* in *Guinea*, welke dien van *Mandingue* *Cijnsbaer* zyn.

De *Soufes* hebben verscheydene *Koninghrijcken*, en zyn gesaementlijk haeren *Concho* of *Keyser* onderworpen.

Onder deese onderdaenige *Koninghrijcken* heeft dat van *Bena* noch seven andere onder sich. Dit *Quartier* is *Berghaghtigh*, met *Boomen* bedeckt. De *Daelen* werden van *Vloeden* bevochtighd.

Gago heeft veel *Goud*, *Koorn*, *Rijs*, *Vrugten*, *Vee*; doch geen *Sout*, als 'tgeen men van andere *Plaetsen* daer in brenghd. 't *Selve* is hier gemeenlijk even soo dier als *Goud*. Het daer in woonende *Volk* is dom en ongeschiedt; gelijk dat van *Zezey* en *Zanfara*.

Die van *Guber* werden voor wat *Hoflijcker* gehouden. In dit laetst-gehoemde zyn de *Boschen* en *Wilderissen* met vele *Beesten* vervuld.

Zezey (*Zegzeg*) heeft veele *Paerden*; gelijk oock *Zanfara*; 't welck sich over de twee-honderd en vijftigh *Mijlen* in de lenghte uytstreckt.

De *Volckeren* in *Gago* eeren haeren *Koningh* soo gantsch hoogh, dat oock selfs de voornaemste niet anders als knielende tot hem spreekken. Wanneerse eenige *Misdaed* of *Feyl* hebben begaen, soo laet de *Koningh* (al haer andere *Goederen* nae sich getrocken hebbende) haere *Vrouwen* en *Kinderen* aen de *Vreemde* verkoopen; welckers *Lijf-eygene* sy dan voor al haer leven moeten blijven.

Behalven deese werd hier noch (gelijck oock allerweegen onder de *Swarten* of *Negres*) een grooten *Handel* met *Slaven* gedreven: Zynde, of uyt de *Naebuerige* *Volckeren*, welke die van 't *Land* moogen vangen; of uyt de *Misdaedige*; of oock wel selfs haere *eygene* *Kinderen*, welke d' *Ouders* verkoopen, wanneerse geld gebreck hebben, of datse geen genoeg in deselve vinden.

Deese *Slaven* werden gekoght van verscheydene *Volckeren* in *Africa*; maar noch meer van d' *Europaeers*: Welcke haer vervoeren nae d' *Eylanden* *S. Thomas*, *Capo Verde*, *Canarien*, *Brazil*, en anderweegen; alwaerse werden gebruyckt tot de *Berghwercken*, de *Suycker-bereydingh*, en anderen seer moeylijcken arbeyd.

In 't *Koninghrijk* *Melly* zyn veel schoone en rijke *Steeden*, wegens de bequaemheyd des eenen *Arms* van de *Vloed* *Niger*; over welke haere *Daeden*, *Rolijnen*, en *Boomwollen* vervoerd konnen worden. Hebben oock een beroemde *School*, en veele *Leer- raers* op deselve, *aenhangen* van de *Sekte* *Hali*, of *Ali*: Onder welke de *Jeughe* van *Tombut*, en voorts uyt al de *Landen* der *Swarten*, *studeerd*.

't Landt der Negres werd voor vrugtbær gehouden, gelijk de geene zyn, welke de *Nijl* bevooghtighd. Tweemaal in 't Jaer draeghd. het; en yeder Ooghst kan soo veel Graenen verschaften, als in vijf Jaeren tijds van nooden hebben. Even hierom besaeyense haere Aerdē niet eer, voor datse sulcks noodigh aghen, en den ouden voorraad bynae verteerd is.

De gedaghte haere Graenen bewaerense in Groeven of Kuylen onder d' Aerde, by haer *Matamores* genoemd.

Onder de Steeden, die d' *Arabier* de *Nubie* in der Swarten Land beschrijft, aght hy *Ghana* (dit is *Cano*) seer hoogh:

En seght'er van, dat het een dubbele Stad is, leggende op beyde de sijden der soete Zee (verstaet een Meir of *Lac*). Oock houd hy deselve voor de grootste, Volckrijkste en in reeringhbloeyendste onder al de Steeden vande Swarten.

Sy werd besoght, niet alleen vande daer rondom woonende Kooplieden, maer oock van die uyt 't uytterste West-Land. Deese gesaementlijk drijven hier een grooten Handel. Wonderlijke dingen verhaeld hy voorts van de Gereghthigheyd en Regeeringh haers Konings; van de schoonheyd des Gebouws, en van de kostlijke *Mobilien* sijns Pallaes; van sijn Throon, &c.

G U I N E A.

Guinea is d' *Africaensche* Kust, leggende tusschen de Rivier *Niger*; en de *Linie Equinoctiael*. Eenige strecken deselve wijder uyt; andere bepaelense enger. Sommige maecken den aenvangh aen deese sijde des *Nigers*, en setten deselve voort tot in 't Koninkrijk *Congo*. Wy hebben onder 't Land der Swarten begreepen 't geen om de Rivier *Niger* heenen loopt: Maer onder *Neder-Ethiopien*, of *Moorenland*, 't geen aen geene sijde des Zee-boesems *S. Thomas* is gelegen. Derhalven sal *Guinea* blijven tusschen 't Voorgebergh *Serre-Lionē*, 't welck het nae 't Westen en tegens over de Swarten sal begrensen; en de Rivier *Camarones*, die 't tegens 't Oosten van *Neder-Ethiopien*, of *Moorenland* sal scheiden.

Deese Kust, recht van 't Westen nae 't Oosten treckende, bedraeghd seven of aght hondert Mijlen in de lenghte; doch heeft niet meer als hondert, en hondert en vijftigh, of wat meerder, in de breedte.

Vermits nu de *Form* soo veel meer langh als breed is, soo willen wy deselve onderscheyden in drie Hoofd-Deelen; welke wy den naem sullen geven van *Meleguette*, *Guinea*, en *Benin*. 't Laeste sal 't uytterste Oost; 't eerste 't uytterste West-deel; 't tweede 't midden maecken. Alsmen dan yeder der drie deelen affonderlijk neemdt, soo sal 't de breedte, de drie 't saemen genoomen, de lenghte van *Guinea* zyn.

Onder de naem *Meleguette* begripen wy 't geen licht tusschen de Voorgeberghen *Serre-Lionē* en der *Palmar*. Onder den bysonderen naem *Guinea* willen

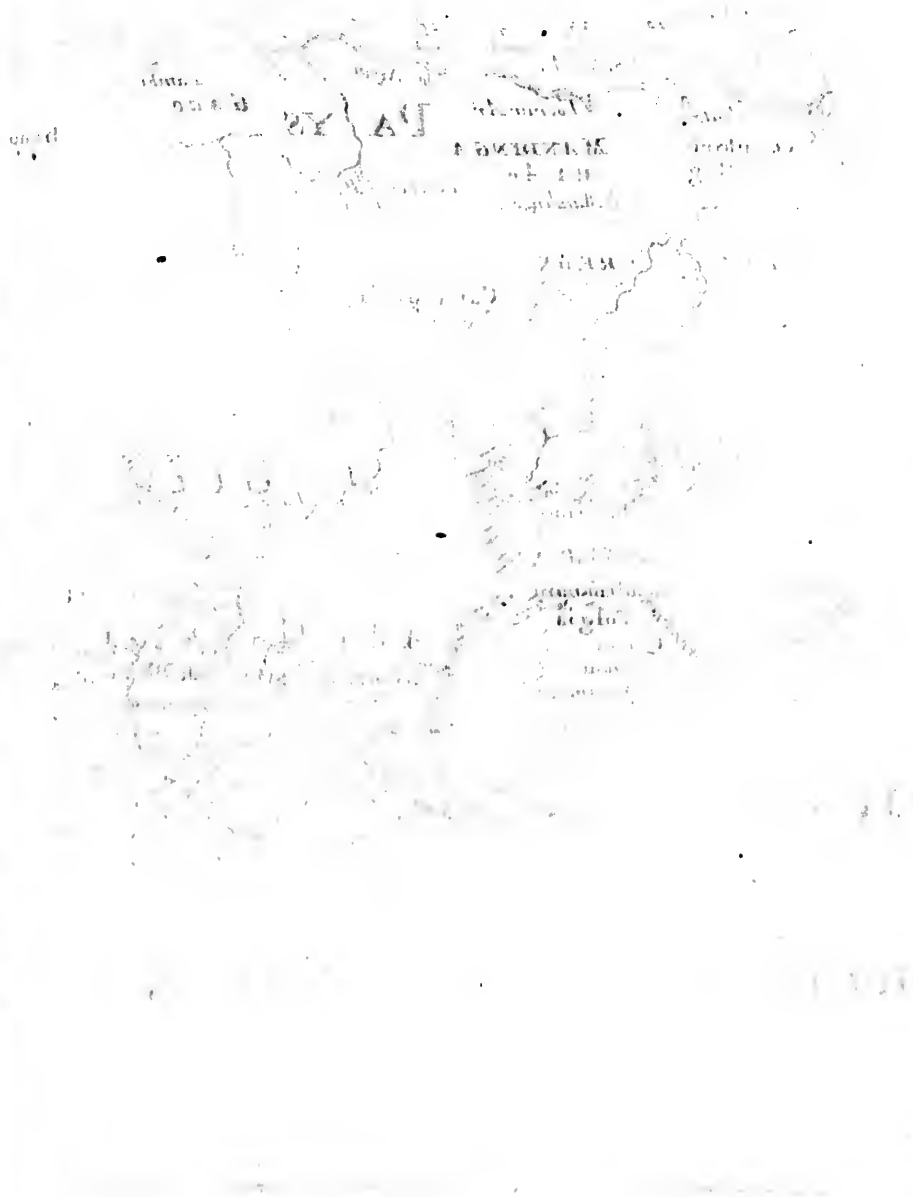
met een dubbele
deyde de zijden
t een Meir of
deselve voor de
en in neeringh-
Seeden vande

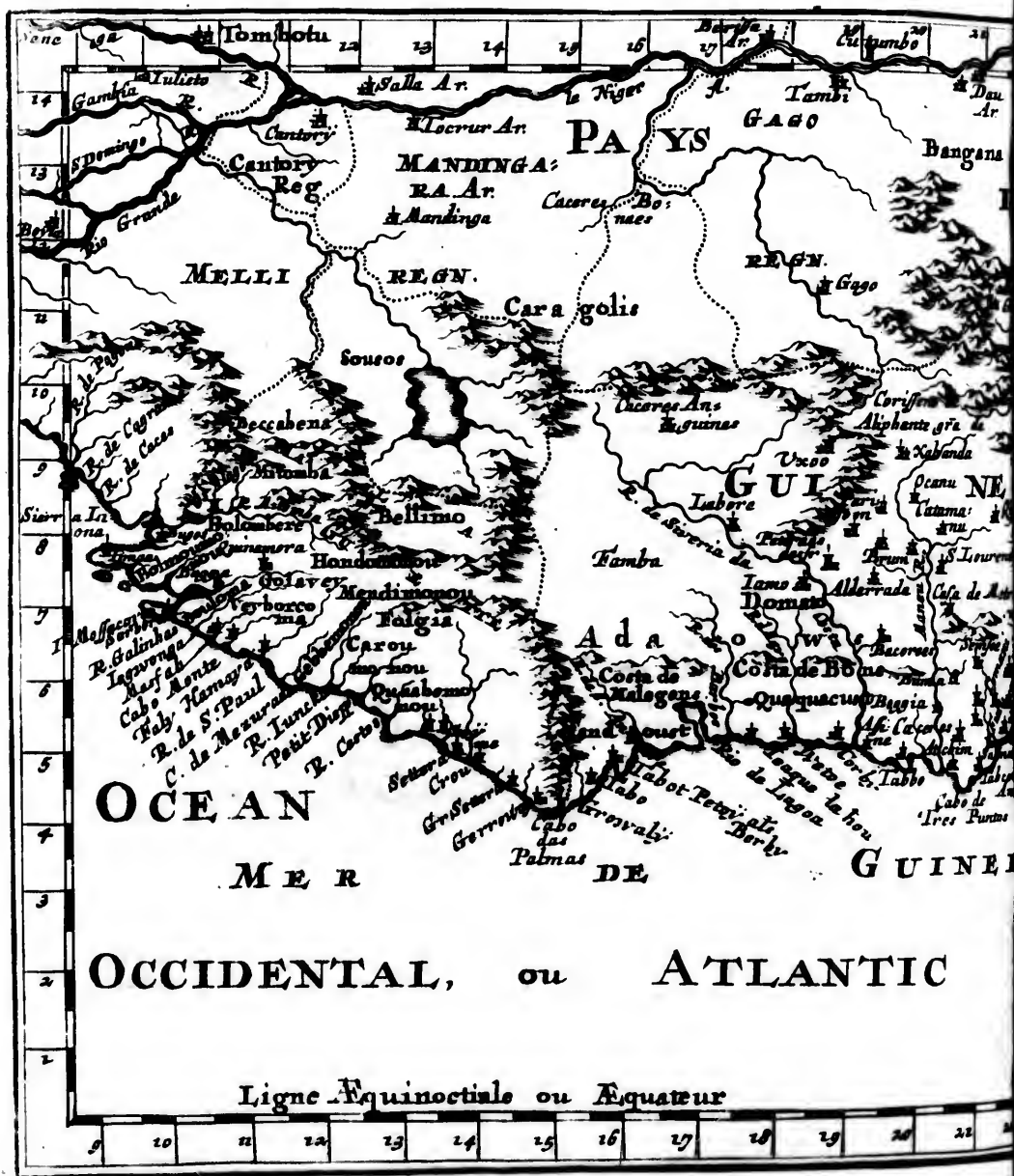
er alleen vande
le Kooplieden,
t uiterste Wel-
entlijk drijven-
del. Wonder-
hy voorts van de
geeringh haers
choonheyd des
stijcke Mobilien
Throon, &c.

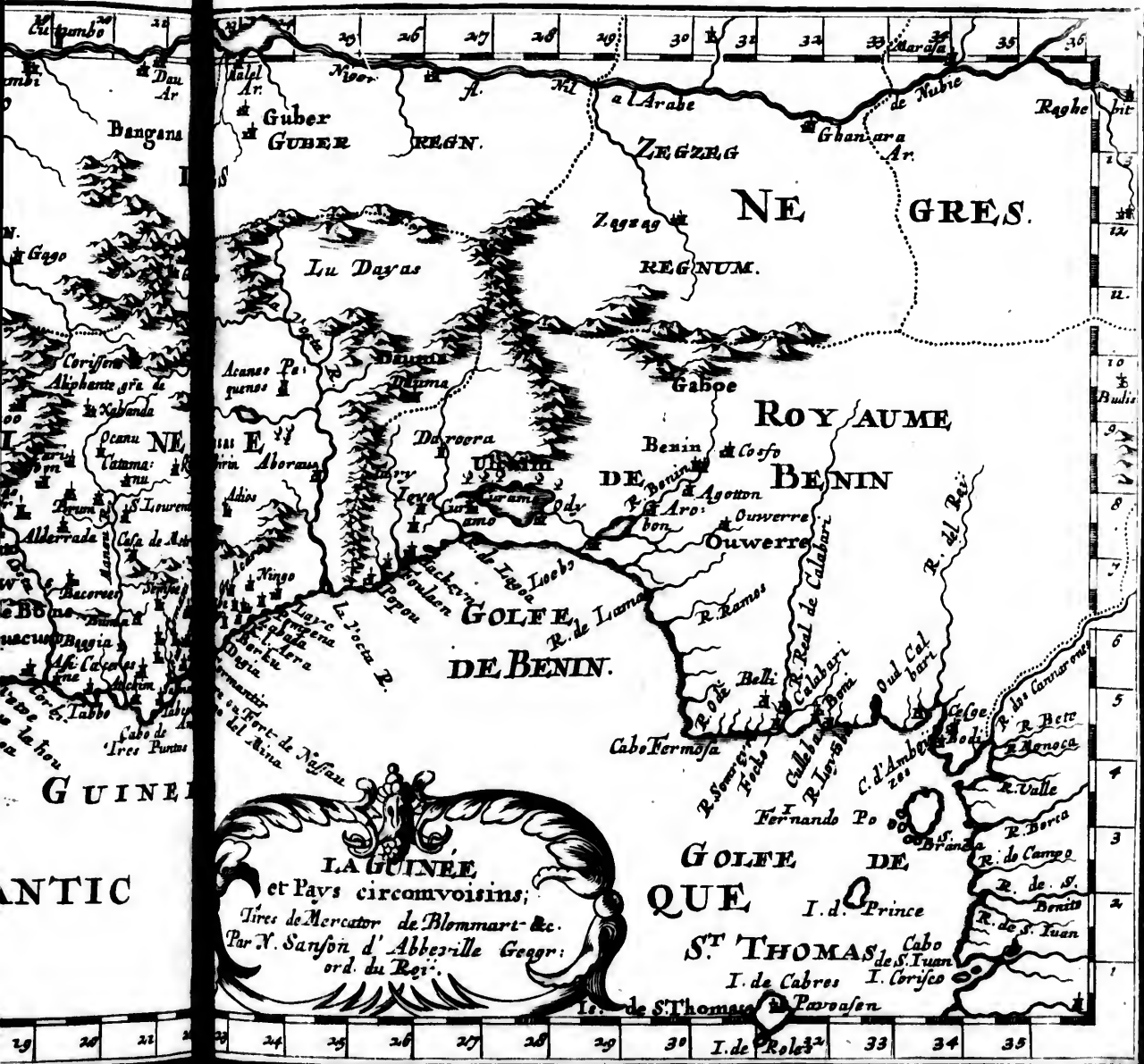
A.

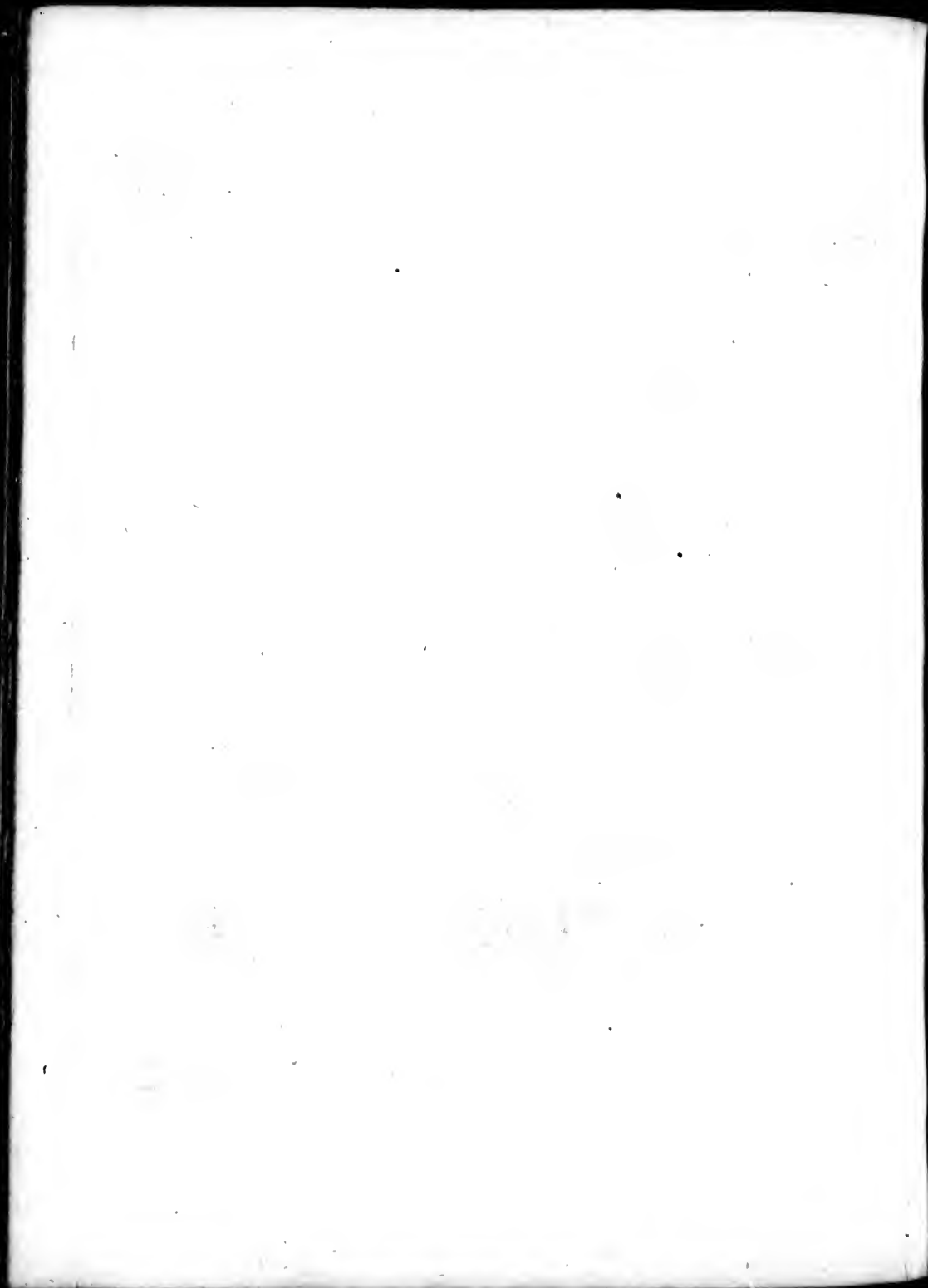
t Westen nae't
raeghd seven of
in de lenghte;
als honderd, en
of wat meerder,

soo veel meer
willen wy deselve
Hoofd-Deelen;
ullen geven van
Benin. Laeste
eerste t uiterste
t midden mae-
r der drie deelen
o sal't de breed-
genoomen, de
grijs begripen
ten de Voorge-
en der Palm-
naem Guma
willen

willen wy stellen niet alleen war tusschen de Voorgeberghten der *Palmen* en der *drie Spijsen*, of *Punten* leght; maer oock 't geen sijn tot aen de Rivier *Volta* en daer over (daer 't Koninghrijck *Bemim* aenvanghd) uytstreckt; eyndigende aen de Vloed *Cameroner*.

Onder deese drie Deelen is *Guinea* 't grootste en 't bekendste. Heeft oock deesen sijnen Naem aen d' andere meêgedeeld. Sijne Kust, welke is tusschen de twee Voorgeberghten der *Palmen* en *drie Punten* (of *Spijsen*) werd geheeten d' *Elpenbeene Kust*. D' andere, aen geene sijde des Voorgeberghts der *drie Spijsen*, de *Goud-kust*: Wegens de meenigte des *Elpenbeens* en *Gouds*, 't welckmen op deese beyde vind.

D' *Elpenbeene Kust* is raemlijk bequaem en wel-bewoond. Op deselve hebben de *Portugeezen* de Schans *Axem*, of *Atchiem*, by de Rivier *Mancu*; en regens 't Voorgeberght der *drie Spijsen*.

De *Francoisen*, *Engelsche*, *Hollanders* en de *Hansee-Seeden* handelen desgelijcks in verscheydene Havenen op de gedaghte Kust. Behalven 't gedaghte *Elpenbeen* haetsen hier van daen Huyden, Wasch, *Grauwen Amber*, &c.

Op de *Goud-Kust* leggen verscheyden Koninghrijcken of Heerschappyen, als *Sabou*, *Foetou*, *Accara*, en meer andere. De Koningh van *Sabou* werd gehouden voor den maghtighsten van allen. Sijne Landen strecken sijn tot over de tseftigh Mijlen op de Kust uyt, en by de twee-honderd Mijlen Landwaerts in.

In 't Jaer *Christi* 1482. hebben de *Portugeezen* op de Kust van *Foetu* (*Foetou*) de Schans *S. Georgii de la Mine*; en langh daer nae de *Hollanders* de Vestingh *Nassau* op de Kust van *Sabou* gebouwd. Beye deese *Narren* hebben sulcks ge-

daen tot verseeckeringh van haeren Koophandel alhier.

Men heeft aangemerckt, dat onder de *Nederlandsche Oost-Indische Compagnie* de Kamer van *Amsterdam* alleen voor sijn selven een seer groot voordeel heeft gedaen met de *Waeren*, welke voor haer uyt deese *Quartieren* wierden gehaald. In twaelf Jaeren tijds, te weten, tusschen de Jaeren 1624. en 1636. heeft alleen 't *Elpenbeen* haer opgebraght over de sesmael honderd-duysend *Rijck-guldens*: 't Wasch over de vijftigh-duysend; de Huyden over de sesmael honderd-duysend der selver *Guldens*. Behalven noch 't geen 't *Goud*, de *grauwen Amber*, en andere *Waeren* hebben bedraegen. Behalven oock 't geen d' andere Kamers der gedaghte *Oost-Indische Maerschappy* voor haer gedeelte hebben getrocken. Naer dat de Schans *S. Georgii del Mina* uyt de *Portugeesche* in haere handen is geraeckt, hebben se nu bynae alleen de grootste en beste voordeelen van deese Kust.

De Kust *Meleguette* heeft dien naem ontfangen van de meenigte des *Meleguette*, 't welck hier van allerley slagh werd vergaderd: Deese zyn van gedaente als de *Turcksche* *Koorn-ayren*; ten deelen van soo een stercke en bijten-de smaack, als de *Peperis*. Dit *Meleguette* werd alhier *Paradijs-Koorn* genoemd. Noch andere zyn veel scharper als de gemeene in *Indien*. Een *Once* daer van doet meerder werckingh, als een half pond van die in *Calicut*. Derhalven is verboden, dit slagh in *Portugal* te brengen, op dat 't andere niet in onwaerde geraecte; waer van de *Portugeezen* groot voordeel trecken. Doch de *Francoisen*, *Engelsche* en *Hollanders* brengen se uyt 't Land.

D' eerstgenoemde noemen deese *Peper Pimienta del Rabo*: D' *Italianen* *Pepe della Coda*, lange *Peper*.

Uyt haere Palm-boomen werd soo een stercke Wijn gemaect, als de beste in onse Landen zyn magh. Oock hebben d'Inwooners, gelijk alreeds geseghd is, Goud, Elpenbeen, Boomwol, &c.

Deese Kust van *Meleguette* tusschen de Voorgeberghen *Serre-Lione* en der Palmen heeft niet meer als twee-honderd *Fransche* Mijlen.

't Koninghrijck *Benim* heeft meer als twee-honderd en vijftigh Mijlen op de Kust. 't Voorgebergh *Fermoso* deeld het in twee Deelen. Dat tegens 't Westen maeckt een Zee-boesem, in welkers midden sigh de Vloed *Benim* uytstort; en verder tegens 't Westen de Rivier *Lagoa*. 't Geen tegens 't Oosten is, streckt sigh uyt in een reghte Linie; alwaer de Vloeden *Real de Calabari* en *del Rey* by de Rivier *Camerones* afkoomen, welke dit Land tegens 't Oosten eyndighd.

Dit laetste Deel is gesonder, als 't bysondere *Guinea*. D'Inwooners leven hier tot honderd en meer Jaeren. De Bodem draegd even soedaenige Vruchten, en onderhoud sulcke Gedierten, als die in *Guinea*. De Lieden zyn hier tegens de Vreemdelingen veel Hoflijcker als anderwegen.

Haere Hoofdstad werd gehouden voor de grootste en best-bebouwdste in gantsch *Guinea* en *Moorenland*. Haeren Koningh is maghtigh, en van sijn Onderdaenen seer bemind.

De Bodem in *Guinea* is doorgaens vruchtbaer. Meerendeel draegdt twee-mael in 't Jaer; wijlmen hier twee Soomers en twee Winters heeft. Sy noemen Winter de tijd, wanneer de Son over haer Top-punt gaet, en als 't geduerigh regend.

Behalven 't Gout, 't welck in de Berghwercken werd gevonden, trecktmen 't selve desgelijcks uyt de Vloeden.

Somtijds hebben de *Hollanders* binnen 't verloop van een Jaer hier van deese Stof bekoomen over de twee Millioenen *Fransche* Guldens aen waerde, tegens verwisselingh van eenige geringe dingen en Huysraeden, welke by ons weynigh geaght worden.

Wy hebben de Grens van ons *Guinea* tegens 't Westen *Serra Lione* gegeven; en aangewezen, dat eenige Schrijvers deselve by de Rivier *Niger* aenvangen.

Wy konnen derhalven hier gelegenheden neemen, om eenigh kort berigh van dit Deel te doen.

De Naem *Serre Lione* werd genoomen van een Bergh, die wy geset hebben tusschen *Moorenland* en *Guinea*. Deesen Bergh streckt een Voorgebergh, en giet een Vloed van gelijcken Naem uyt in de Groote Zee. Van hier tot aen de Rivier *Niger* is de Lught langhs de Kust veel gesonder, oock de Bodem seer veel vruchtbaerer, als in *Guinea*.

De Rivieren, welke van de Geberghen afvallen, en haeren loop nae 't Westen neemen; daerenboven de Winden, welke hier onophoudlijk blaesen, geven een groote verkoelingh; en veroorsaeken, dat de hitte niet soo overmaetigh is, alhoewel dit Gewest onder den dorren Hemel-Kreytz, of versenghde Lught-streec leght.

't Land heeft overvloed van Rijs, Hirse, en veelerley slag van *Meleguette*. Oock veele Boomvruchten, als Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaten, en Limoenen. Wijn en Oly maecken se uyt haere Palm-boomen. Desgelijcks van deese Oly en d'Asch der Palm-boomen een treflijcke Seep.

Sy hebben veel Suycker-ried; doch 't selve werd niet bysonderlijk geaght: Beeter *Brasilien*-hout, als in *Brazil*. Veel goed Bouw-hout tot den Scheepsbouw. Goud, grauwen Amber, Yser,

en Paerlen : welke gevonden worden in d' Oesteren van de Rivier *des Ostrys*, of d' Oester - Vloed ; en van *S. Anna*, tusschen d' Armen des *Nigers*.

Onder de Gedierten hebbense alleley slag van Apen. De *Bayn*, seeckere soort der selver, welke seer sterck zyn, werden van jonghs afgericht, soo dat-

men haer voor Kneghten of Dienstmaeghden kan gebruycken. Sy senden haer heenen, om uyt de Rivier Water te haelen ; doen haer 't Braed-spit wendē, by de Tafel oppassen, en schencken. Ondertusschen laerense noch al dickmael haeren aert blijcken, en snoepen somtijds 't geense geerne eten.

D'EYLANDEN S^t. T H O M A S, en andere.

Tusschen *Guinea* en *Neder-Moorenland* is een Zeeboefem ; in welke gelegen zyn d' Eylanden *S. Thomas*, *Del Principe*, of des Princen ; des *Ferdinands Poo*, *Annobon*, of des goeden Jaers ; en dieper inwaerts in de *Groote Zee*, *S. Mattheus*, *Ascension* en *S. Helena*.

Deese Eylanden hebben soodaenige haere Naemen ontfangen van de Daegen, op welckese ontdeekt wierden. 't Princen-Eyland heeftmen dus genoemd, wyl de Prins van *Portugal* d' Inkoopsten van 't selve sijn heeft toegeeygend. Dat van *Ferdinandus Poo* is soo geheeten, om dat hy 't selve eerst heeft gevonden.

't Eyland *S. Helena* is niet bewoond. 't Heeft de *Portugeezen*, naederhand de *Spaenjaerden*, gediend tot ververschingh, wanneer se nae *Indien*, en van daer weer te rugg'reyden.

De Lught is hier soo gesond, dat de

Siecke, hier te Land gebraght werden, de, haestlijck weer geneesen ; en van d' eerste aldaer aankoomende Scheepen weer afgehaeld worden.

Maer tseederd eenige Jaeren hebben de *Hollanders* 't beste daer in verwoest, om de *Spaenjaerden* schaede en spijt aen te doen. Deese hebben naederhand 't selve gedaen, op dat de *Hollanders* en *Engelsche* daer geen nur van mogten genieten.

Ondertusschen evenwel heeft dit Eyland seer goed Water, en in de Geberghten een groot gental van viervoetige Dieren. Desgelijcks een groote meenige Gevogelt, en treflijke Boomvruchten.

In *Annobon* is een Vleck van ontrent honderd of honderd en twintigh *Moorsche* Huyfen ; welke van twee of drie *Portugeezen* werden geregeerd. Dit Eyland geeft Suycker, Vee, en treflijke Vruchten. In 't Jaer 1623. bequam de *Hollandsche* Vloot hier binnen vier daegen

gen over de tweemaal honderd-duysend Oranjen-Appelen. Deese zyn soo groot, dat yeder twaelf en noch meer *Oncen* koomd te weegen.

Des *Princen Eyland* heeft een Steeden. D'Inwooners zyn wel-hebbende Liederen, wegens haere Suycker, Ooft, en eenige Gingebar, welckese verkopen.

Maer onder al d' Eylanden is dat van *S. Thomas* 't grootste en 't beste. De *Diameter*, of Doorfnede, is, nae 't stellen van eenige, dertigh, of van andere, veertigh, of noch van andere, en veel vermoedlijcker, tseftigh-duysend schreeden; maeckende in den Omloop over de honderd en taghtigh-duysend schreeden, of vijf-en-tseventigh *Franfche* Mijlen.

De *Portugeezen* besitten hier de Stad *Povoasan*, van seven-honderd Huysen, welckese, nevens eenige Schanffen, om de Haven te beschermen, gebouwd hebben; met d'aenstellingh van een Bisdóm-aldaer.

D'Inwooners zyn ten deelen wit, ten deelen swart, ten deelen *Mulater*. De Natuerlijke Inboorlingen konnen hier honderd Jaeren leven. Waer tegens d'*Europaers* nauwlijcks vijftigh, en de Vrouwen-persoonen noch veel minder Jaeren konnen bereycken.

De voornaemste Rijkdom des Lands bestaet in haere Suycker; waer van sy voortijds hebben verschaft honderd en vijftigh-duysend *Arrobes*; yeder *Arrobe* gereeckend tot twee-en-dertigh Ponden; in Geld afbrengende vijf Millioenen *Franfche* Guldens.

Men brenght haer Meel van ons Koorn, Wijn, Oly, Kaes, Rooskransjens, Glaefene Schaelen, Hoorn-

kens of Mosselschelpjens, welke in *Moorenland* dienen in plaets van Geld.

Sy drijven op de naebuerige Kusten, alwaer de Vloeden *Borca*, *Campo*, *S. Beneditti*, *S. Jan*, en 't Eyland *Corifca* leggen, een grooten Handel.

't Koorn en de Wijngaerden, welke beyde men hier heeft willen saeyen en planten, zyn niet geluckt, wijl d'Aerde hier veel te vet is. Sy maecken haer Brood uyt verscheydene Wortelen: Haeren Dranck uyt Palm-boomen. Versaemelen Gingebar, en verscheydene Boomvruchten. Veel Gevogelt is hier.

Onder de viervoerige Dieren dragen haere Varkens den prijs wegh. Deese eeten de Suycker-riedten, wanneer 't Sap daer uytgetrocken is: Waer van sy soo vet en voortreflijk werden, dat haer Gevogelt als niets daerby is 't aghen. Oock is deese Kost seer goed voor de Siecken.

Midden in 't Eyland leggen veele Geberghten; en op deselve staet veel Geboomt. Altijd zynse met Wolckenbedekt, welke haer bevoghtigen, en Water genoeg geven, om een meenigte van Beecken te maecken, en al de Deelen des gedaghten Eylands te drencken.

Voreenige Jaeren hebben de *Hollanders* sich meester van 't Eyland *S. Thomas* gemaect; en hier, rondom de Kust, de *Portugeezen* verscheydene Vestingen ontnoomen: Oock eenige Schanffen gebouwd nae 't Voorgeberght der Goede Hoop (*Capo de bonn' Esperance*): De gemelde *Portugeezen* hebben deselve weer ingenoomen, en andere aldaer opgericht. De Tijd sal ons deselve bekend maecken.

hebben de Hollan-
Eyland S. Thomas
ndom de Kust, de
ne Vestingen ont-
ge Schanffen ge-
vergh't der Goede
(*Esperance*): Dege-
ben deselve weer
dere aldaer opge-
s deselve bekend

gen over de tweemaal honderd-duyſend Oranjen-Appelen. Deefe zyn ſoo groot, dat yeder twaelf. en noch meer *Oncen* koomd te weegen.

Des *Princen Eyland* heeft een Steeden. D' Inwooners zyn wel-hebbende Liederen, wegens haere Suycker, Ooft, en eenige Gingebar, welckefe verkopen.

Maer onder ald' Eylanden is dat van *S. Thomas* 't grootſte en 't beſte. De *Diameter*, of Doorsnede, is, nae 't ſtellen van eenige, dertigh, of van andere, veertigh, of noch van andere, en veel vermoedlijcker, tſeltigh-duyſend ſchreeden; maekkende in den Omloop over de honderd en taghtigh-duyſend ſchreeden, of vijf. en. tſeventigh *Frantiſche* Mijlen.

De *Portugeezen* beſitten hier de Stad *Povoas*, van ſeven-honderd Huysen, welckefe, nevens eenige Schanſſen, om de Haven te beſchermen, gebouwd hebben; niet d' aenſtellingh van een Biſdom. aldaer.

D' Inwooners zyn ten deelen wit, ten deelen ſwart, ten deelen *Mulater*. De Natuerlijke Inboorlingen konnen hier honderd Jaeren leven. Waer tegens d' *Europeers* nauwlijcks vijftigh, en de *Vrouws*-perſoopen noch veel minder Jaeren konnen bereycken.

De voornaemſte Rijkdom des Lands beſtaet in haere Suycker; waer van ſy voortijds hebben verſchaft honderd en vijftigh-duyſend *Arrobes*; yeder *Arrobe* gereeckend tot twee-en-dertigh Ponden; in Geld afbrengende vijf Millioenen *Frantiſche* Guldens.

Men brengd haer Meel van ons Koorn, Wijn, Oly, Kaes, Roofse-Kransjens, Glaefene Schaelen, Hoorn-

kens of Moſſelſchelpjens, welcke in *Moorland* dienen in plaats van Geld.

Sy drijven op de naebueringe Kuſten, alwaer de Vloeden *Borca*, *Campo*, *S. Beneditti*, *S. Jan*, en 't Eyland *Coriſa* leggen, een grooten Handel.

't Koorn en de Wijngaerden, welcke beyde men hier heeft willen ſaeyen en planten, zyn niet geluckt, wijld' Aerde hier veel te vet is. Sy maecten haer Brood uyt verſcheydene Wortelen: Haeren Dranck uyt Palm-boomen. Verſaemelen Gingebar, en verſcheydene Boomvrughten. Veel Gevogelt is hier.

Onder de viervoorige Dieren draegen haere Varckens den prijs wegh. Deefe eeten de Suycker-riedten; wanneer 't Sap daer uytgetrocken is: Waer vanly ſoo vet en voortreffelijk werden, dat haer Gevogelt als niets daerby is 't aghen. Oock is deefe Koſt ſeer goed voor de Siecken.

Midden in 't Eyland leggen veel Geborghen; en op deſelve ſtaet veel Geboomt. Altijd zynſe met Wolcken bedekt, welcke haer bevooghtigen, en Water genoegh geven, om een meenigte van Beecken te maecten, en al de Deelen des gedaghten Eylands te drencken.

Voor eenige Jaeren hebben de *Hollanders* ſigh meester van 't Eyland *S. Thomas* gemaeckt; en hier, rondom de Kuſt, de *Portugeezen* verſcheydene Veſtingen ontnoomen: Oock eenige Schanſſen gebouwd nae 't Voorgeberght der Goede Hoop (*Capo de bonn' Eſperance*). De gemelde *Portugeezen* hebben deſelve weer ingenoomen, en andere aldaer opgericht. De Tijd ſal ons deſelve bekend maecten.

N U.

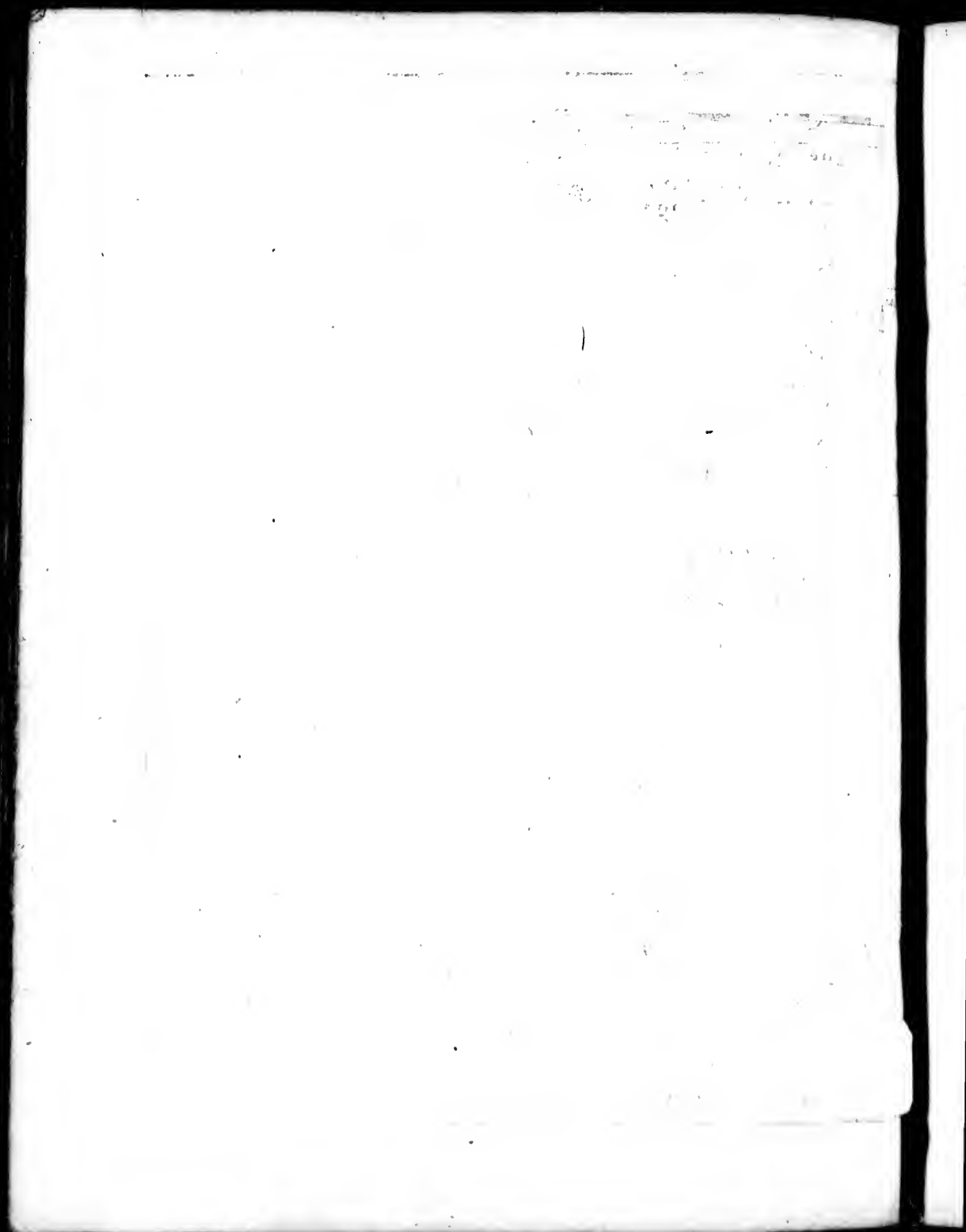
s, welke in
ts van Geld,
uierige Kusten,
s, Campo, S.
Eyland Carispa
ndel.
erden, welke
llen saeyen en
s, wijd d' Aerde
maecken haer
e Wortelen:
palm-boomen,
en verschey-
eel Gevogeltis

Dieren draegen
wegh. Deese
n, wanneer t'
: Waer vanly
werden, dat
aerby is t'agh-
seer goed voor

eggen veele Ge-
staet veel Ge-
et Wolckenbe-
voghtigen, en
om een mee-
maecken, en al
ten Eylands te

N U.

N U B I A.

Nubia grensd tegens 't Noorden, Westen en Suyden bynae geduerigh aen 't Gebergh; 't welck dit Gewelt af-sonderd van de Woestijn Barca en

Egypten, tegens 't Noorden: Van Saara ende Mooren tegens 't Westen: En van d' Abyssinen tegens 't Suyden.

't Overige tegens 't Oosten grensd ten deelen aen de Nijl, welke 't selve van 't Eyland Gueguere; ten deelen door een ingebeeldede Linie van verscheyden Landschappen af-sonderd; waer van eenige nu noch d' Abyssinen, d' andere de Turcken toebehooren: Welcke in besit hebben alles wat op de Roode Zee legghd, en door haer d' Abyssinen is af-genoomen.

Nubia, aldus genoomen zynde, maeckt een langhwerpend Vierkant. De lenghte van 't Suyd-westen nae 't Noord-oosten is van ontrent vier-honderd Fransche Mijlen. De Breedte van 't Suyd-oosten nae 't Noord-westen bynae overal van twee-honderd Mijlen.

De voornaemste Steeden in Nubia zyn Cusa, Gualva, Dancala, Falac, en Sula, by den Arabischen Geographus de la Nubia, uyt Nubia geboortigh. Voorts bevind ick by de gedaghte Schrijver, dat Tamalma, Zagbara, Matham, Amgimi, Nuabia, Tagua, en sommige andere noch tot Nubia behooren.

Andere Schrijvers stellen noch Gorham, tusschen de Mooren, daer toe; als leggende op de Nijl; alwaer 't niets sou gemeen hebben niet de gedaghte Mooren, welke op en om de Niger heenen

moeten leggen. Desgelijcks souder Damocla nae de Mooren, en Bugia nae Egypten, oock noch gedeelten van Nubia zyn.

Gorham legt op de Nijl, en op de sijde des Eylands Gueguere.

Sanut maeckt een Koninghrijck, een Woestijn, en een Volck van dien selven Naem; en streckt het uyt bynae langhs 't Eyland Gueguere. Deese Schrijver echter doet geen meldingh van een Stad, dien selven Naem voerende. Desgelijcks maecken noch den Arabier de Nubie, noch Johannes Leo den Africaen, noch Vincent le Blansq (die, volgens sijn verhael, in deese Quartieren geweest is, en maer alleen de Woestijn Gorham gedenckt) eenigh gewagh van deese Plaets. Andere Schrijvers evenwel doen 'er bericht van, en stellen deese Stad op de Nijl. Sanut segghd, dat in de Bergen, nae 't Suyden aen Gorham grensende, Sinaragden zyn te vinden.

Behalven Gorham teeckend d' Arabier de Nubie aen de Distantien, of wijdden, tusschen d' andere Steeden; welke wy in onse Caert taemlijck nauw in aght hebben genoomen. Voorts seght hy, dat Tamalma veel Inwooners, maer geen Mueren heeft. Matham en Amgimi aght hy weynigh. Anders houd hy Matham voor de Residentie des Koninghs van Canem; die hier verscheyden Steeden in besit heeft. Zabara (Zagbara) oordeeld hy voor beeter; en seght, dat hier eenigen Koophandel werd gedreven.

Noch meer aght hy Tagua (Tayua) en Nuabia; waer van 't Landchap en

Rrr

d' Inwoo-

d' Inwooners haeren Naem hebben be-
koomen.

Johannes Leo Africanus, en nae hem
Sanuth, houden *Dancala* (*Dangala*) voor
de Hoofdstad in *Nubia*; en vermelden,
dar'er thien-duysend Haerdsteeden in
waeren.

De Huysen zyn van Krijd gebouwd:
D' Inwooners hoflijk en rijk; vermits
sy handelen door gantsch *Aegypten* tot

aen *Cairo*; derwaerts sy Geweer, Laec-
ken, Ciyet, Sandel-hout en Elpenbeen
brengen.

Sy hebben seeckere soort van Vergif,
waer van 't *Once* honderd Ducaten geld.
Doch 't selve verkoopense alleen aen
Vreemdelingen; welcke beloven moe-
ten, datse deese Stof niet anders als buy-
ten haer Land sullen gebruycken, of lae-
ten gebruycken.

't R Y C K

D E R

ABYSSINEN.

Byssinia, of 't Rijk der
Abyssinen, werd gemeen-
lijk genoemd 't Hoogh
en 't Groot-*Ethiopien* of
Moorenland, als maec-
kende 't grootste en 't beste Deel van
beyde d' *Ethiopien*: Jae den grootsten
en aensienlijksten Staet in *Africa*, onder
eenen naem, en onder eenenige Vorst.

't Streckt sich uyt om deese en geene
sijde der *Linie Equinoctiael*; van de Ge-
berghten des Maens en d' oorspongen
des *Nijls*, tot nae by *Egypten*: Ea van 't
Koninghrijk *Congo* en de Landen der
Mooren af tot aen de Kusten *Zanguebar*,
Ajan, en *Habex*.

Sijne grootste lenghte van 't Suyden
ten Noorden is aght-honderd *Fransche*
Mijlen. Sijne Breedte van 't Welten
ten Oosten, vier, vijf, somtijds oock
ses-honderd Mijlen. Derhalven sou
sijnen Onkreytz zyn twee-duysend en
vijf-honderd Mijlen.

Men verdeeld deese groote Staet in
soo veele Koninghrijcken en Landchap-
pen, dat de noemingh van al deselve
verdrijetlik sou vallen. Wy willen ter
dier oorsaek maer alleen aenwijsingh
doen van de bekendste.

Dat van *Barnagas* leght tusschen de
Nijl en de *Rode Zee*. *Tigremabon*, of
Trige, is gelegen tegens 't Suyden van
Barnagas. *Angote* tegens 't Suyden van
Tigre. Ten Oosten van *Tigre* en *Angote*
vindmen de Koninghrijcken *Dancala*,
Fatigara, en *Xoa*. Deese sluyten de
Kust *Ajan*. *Amara* leght tusschen 't Suy-
den en 't Westen, in opsight van *Angote*.
Bagamedri, of *Abagamidri*, tegens 't We-
sten van *Amara*, *Angote*, *Tigre*, en
Barnagas; sich uytstreckende langhs de
Rivier de *Nijl*, van den *Equator* af, tot
aen geene sijde des Eylands *Gueguere* of
Meroe; maeckende tusschen de vier en
vijf-honderd Mijlen: Tegens 't Westen
van *Bagamedri* leggen de Koninghrijc-
ken

ken *Dambea* en *Damout*. Tegens 't *Suyden* en d' oorsprongen des *Nijls* die van *Goyame* en *Cafates*. Wat naerder by de *Montes Luna*, of *Maen*-gebergten, *Narea*, &c.

Barnagassob beteekend soo veel als Koningh der Zee; vermits voortijds dit Koninghriek de gantsche Kust des *Roeden Meirs* in had, van *Egypten* af tot aen 't Koninghriek *Dancala*, bedragender twee-honderd en vijftigh Mijlen. Heden daeghs werd deese Kust van de *Turckse* Keyser beseeten: Op welke gelegen zyn *Suaquen*, *Mazza*, en *Argulo*. Deese sullen wy begrijpen onder *Zanguebar*, en de Naem der Kust *Habex*.

Baroua, of *Daboroua*, werd gehouden voor de Hoofdstad in *Barganasso* (*Barnagast*): Nae welke eenige *Canfila*, *Dasila*, en *Emacen* setten. Andere houden *Canfila* en *Dasila* voor *Provincien*, of *Regeeringen*, en *Emacen* voor de Stad van de *Regeeringh Dasila*; leggende twintigh Mijlen van *Beroua*, en vijftigh Mijlen van *Suaquen*. *Caxumo* is de Hoofdstad in *Tigre*, of *Tigremahon*; zynde seer schoon, en, volgens de gemeene waen, geweest de gewoone *Residentie* der Koningin van *Saba*, welke *Salomon* quam besoecken. 't Schijnd, als of de Stad en 't *Quartier Sabain*, niet verr' van *Caxumo*, deese Naem heeft behouden. Men vind hier veele seer schoone Kercken. *Angotina* heeft haeren Naem bekoomen van 't Koninghriek eens gelijken Naems; of heeft haere Naem aen 't Koninghriek gegeven. Men gebruyckt hier *Sout*, of kleyne stukjens *Yser*, in plaets van *Munt*.

't Koninghriek *Amara* is seer beroemd wegens sijnen Bergh, waer in de Kinderen en naeste Bloedverwanten van den Grooten *Negus* werden bewaerd. Deesen Bergh is seer hoogh, en heeft

een seer grooten Omvangh. Beswaerlijk kanmen'er by koomen, wyl hy allerweegen seer steyl, en lightlijk te beschermen is. Hier door heeftmen gelegenheyd genoomen, om daer op te bewaeren de geene, welke in den Staet eenige onrust souden kunnen verwecken.

Op de Hooghte, of den Top deeses Berghs, is een groote Vlackte, waer op treflijke Gebouwen en veele Waterbacken zyn, nevens een rijk Klooster. Eenige verhaelen wonderlijke dingen van deesen Bergh. Wanneer de Grootte *Negus* gestorven is, soo neemden men den reghten Erfgenaem, tot de Regeeringh bequaem zynde, daer uyt. Heeft hy geen genoegsaeme bequaemheyd, sooneemden den tweeden, of derden &c. gelijcke nae malkander volgen. Andere seggen, dat'er niets met allen is aen 't geen geseghd werd van 't Klooster, de *Bibliothec*, 't Goud en d' Eedele Gesteenten.

Bagamedri werd, gelijk *Tigre*, wederom in seventhien Landschappen verdeeld. Heeft een grooten Omvangh, en soubeeter zyn, wyl 't langhs de *Nijl* legt.

De Vorst woond dickmael te *Dambea*, leggende aen geene sijde van de *Nijl*, gelijk oock *Damout*.

Sommige stellen d' Oorsprongen des *Nijls* by *Goyame*, andere by *Cafates*. Beyde deese Koninghrijcken leggen om 't Meir van *Zaire* heenen. *Goyame* ter plaets daer dit *Lac* tot een Vloed werd, welke de *Nijl* is. *Cafates* daer eene der voornaemste Rivieren stroomd, welke in de Poel of 't Meir vallen; werdende vermoedlijk de *Nijl* genoemd.

Narea legt tusschen de Meiren *Zaira* en *Zustan*, welke twee Poelen maecten, waer uyt de voornaemste Rivieren voortkomen, uyt welke de *Nijl* ontsaet.

De Lught in *Abyssinia* is, wegens de gelegenheid deeser Lands, gemaetighd. Insonderheid in *Tigre*, ter oorfaeck van de Noorde-winden, welke dit Gewest verfrischen.

't Geheele Land leght in vlacke Velden, en op eenige Bergen; doch op deese maer alleen aen d'uyterste Oorden. D' Aerdbodem is doorgaens goed, brengende veele Granen en Huls-Vrughen voort. Onder deselve zyn sommige seer treflijcke, aen ons niet bekend.

D'Inwooners hebben weynigh Wijn en Moes-kruyden, wyl de Sprinckhanen dickmael seer groote schaede daer aen doen. Maer veel Honigh en Wasch; waer van sy al haer Light bereyden.

't Land voed veel ram en wild Gediert: Veel Gevogelt, en onder meer andere een groote meenichte van Tortelduyven.

De Vloeden hebben Crocodillen, of Water-Paerden, welke men hier *Gomoras* noemd. Daerenboven stoute, wreede Visschen, welke de Menschen, in 't Waterkoomende, aentaften.

Men vind hier veele Metallen, als, Goud, Silver, Tin, en Lood. De Bergen zyn soo vol Swavel, datse meer Salpeter daer van konden bereyden, als ergens in eenigh Land gemaectt word.

Tigre heeft insonderheid Berghwerken van Goud, Silver, Yser, Lood, Koper en Swavel. In *Damut* vindmen meer Goud, als in d' andere. *Bagamedri* en *Goyame* hebben desgelijcks Goud.

D'Inwooners zyn doorgaens swart; d'eene meer, d'andere min. Meeren-deel van een goede Ligchaems-gestalte, stomp van Neus, en 't Hayr gekruyfd. Sy zyn van een vaerdigh verstand, en taemlijck vrolijck; hebben echter bynae niets mer allen gekudeert. Sy

laeten geen Goudene, en weynigh Silvere Munt slaen; welckese aenneemen nae 't gewicht.

Enige schrijven deesen Vorst soo een grooten rijkdom toe, dat'er weynigh andere souden kunnen gevonden worden, welke soo veel gereed Goud in de Kisten hebben. *Sanut* verhaelt, dat hy voortijds den Koningh van *Portugal* een *Millioen Quintjens* Gouds, en even soo veel Volcks aanbod, om d'ongelovige uyt te royen. *Petrus Covillan*, een *Portugeesch*; en Gefant in den naem des Koninghs van *Portugal* alhier, schrijft, dat deese Keyser met sijnen Schat een geheele Wereld sou kunnen koopen.

Doe de Koningin *Helena* aen Koningh *Emanuel* van *Portugal* een Brief schreef, wegens haren kleynen Soon of Neef *David*, soo vermeldese daer in: Indien hy (Koning *Emanuel*) haer duysend Oorlogsscheepen en bequaeme daer toe behoorrende Boorsgefallen wou toefenden, soo woudese voor haer selven alleen, so langh den Oorlogh sou dueren, al de noodwendige Voorraad in genoeghaemen overvloed verschaffen, en tweehonderd *Millioenen* Gouds uytshieten. Want sy had Volck, Goud en Voorraad in soo een groote meenichte, als'er Kornkens Sand in de Zee, en Starren aen den Hemel waeren.

Deese Keyser *David* deed, op aenraedingh van *Michael Sylva*, een *Portugeesch*, al't Goud 't welck hy had, soo als 't uyt de Goud-groeven en Rivieren was getrocken, smelten. Nae dat het nu tot seeckere vierkante Klompen was gebraght, heeftmen vier groote Salen daer mee vervuld. Men hield het daer voor, dat in yeder Sael drie-honderd *Millioenen*, en alsoo in alle vier de Salen twaelf-honderd *Millioenen* Gouds waeren. 't Silver begeerde men doemaels gantschlijck niet in den Schat te hebben; maer 't selve wierd gemunt.

Byvoeghsel.

VAn dit en de voorige Rijcken hebben wy, ten opzigt van de Seeden, Selsaemheden, Godsdiensten, Konsten, vruchtbaerheyd en onvruchtbaerheyd der Landen, &c. in 't breede geïproocken in onse *Curieuse Aenmerckingen*, c. f. v. Sullen derhalven alleen deese weynige dingen hier noch byvoegen.

Deese Vorst gemeenlijk (doch ten onrecht) *Paep Jan* genoemd, pleeghe deesen Titel te voeren: Keyser van Opper en Neder-*Aethiopien*; Koningh van *Xoa*, *Cassaten*, *Fatigar*, *Angota*, *Beris*, *Balignazo*, *Adea*, *Pangue*, *Goyame*, *Aumare*, *Bagamodri*, *Ambiea*, *Panguci*, *Tigremabon*, *Sabaun*, en *Barnagas*; Heer van *Nubien*. Hy beroemdsigh, afkoomstigh te zyn uyt 't Geslaght van den Koningh en Propheet *David*.

D'Inwooners hebben geen kennis van de Genees-konst. Haere Kleederen zyn in 't gemeen van Cottoen. De rijcker draegen Zijde, Haere Huysen zyn laegh, en sleght opgebouwd, gemaect van Kalck (of Krijd) en Stroo: Haere Deuren staen altijd open, vermits niemand sigh in eens anders Huys sal begeven. Eenige der haere eeten 't Ossen-vleesch gantich rauw. Wijngaerden hebbense wel; echter werd'ter geen Wijn gedroncken, als alleen in des Koninghs Huys, en by den *Patriarch*. D'andere gebruycken in plaats van Wijn seeckeren Dranck, gemaect van *Tamarius*, vallende een weynigh sueraghtigh. D'arme zyn hier een ellendigh Volk; wijl de rijcke haer alles ontroven.

Haere Spraeck is sonder regel. Veele daegen tijds hebbense van nooden, alleen om eenen Brief te schrijven. Ondertusschen zyn haere Letteren cierlijcker als die van d' *Arabiers* en *Turcken*. By niets anders sweerense, als by 't Hoofd haers Koninghs. Veertigh daegen langh beweenense haere Dood. 't Tweede Gereghat in haere Ban-

Rrr 3

quetter

en tot den Koophandel gebruyckt. In deese Schar was de vijfde Sael beset met Kisten en Kassen vol Diamanten, allerley andere Eedele Gestenten, en Paerden.

Zara (*Zerah*) de *Moorsche* Koning, voerde tegens *Asa*, Koningh van *Juda*, in 't Veld negenmael honderd-duysend Man te voet, en honderd-duysend te Paerd; r'saemen een *Millioen*. *Plinius* houdt het daer voor, dat het eenige Eyland *Merue* tweemaal honderd en vijftigh duysend tot den Oorlogh bequaeme Mannen, en viermaal honderd-duysend Handwercks-lieden kan opbrengen.

Heden daeghs meendmen, dat de groote *Negus* een *Millioen* Soldaten in 't Veld kan leveren: En *Barnagas* alleen tweemaal honderd-duysend te voet en twintigh-duysend te Paerd. De Vorst is altijd in 't Veld; en hem volgen over alses-duysend Tenten, Kercken, Gasthuysen, Kramen en Herbergen nae: Al r'saemen behelpense haer onder sulcke Tenten; met sigh voerende 't geense van nooden hebben.

Geene Vestingen bynae zyn in dit Land; behalven daer de Bergen derselver Plaets beslaen. De Naebuere deeses Staets zyn de *Turcken*, die de gantsche Kust *Habex* op 't *Rode Meir* besitten: De Koningh van *Aiel*, en eenige andere op de Kust van *Ajan*, en *Zanguebar*: *Monomotapa*, of *Monoemugi*, tegens de Maen-geberghten: *Congo*, of eenige aengrensende Landen van *Congo*, en de *Mooren*, tegens 't Westen: Eenige Koningen van *Nubia* tegens 't Noorden.

Behalven de *Turcken* konnen d' *Abyssinen*, wanneerse een Inlandfchen Oorlogh hebben, al d'andere meerendeel bedwingen; of ten minsten verhinderen, datse haer niet beswaerlijk vallen.

quetten en Maeltijden is rauw Vleesch; waer in sy een sonderlinge sinaeck vinden. De Hoeren werden uyt 't gemeen betaeld. Woonen buyten de Steeden en Gehughten: Moeten oock noyt in deselve koomen; en noodwendigh een geel Gewaedt dragen.

D' *Abyssinen* zyn eerst *Joden* geweest, daer

nae *Christenen* geworden. De *Joodsche* Religie hebbente, volgens haer voorgeven en oude *Kronijcken*, ontfangen van *Mellech*, de Soon van *Salomon*. 't *Christendom* van den Geince. denen der Koningin van *Caudaces*, die van *Philippus* gedoopt wierd. Van de *Leertuc*. ken haers Geloofs hebben wy gehandelt in ons voorgedaghte groot Werck.

ZANGUEBAR,

O F

ZANZIBAR.

Onder den algemeenen Naem *Zanguebar* begrijp ick al de Kusten des Opper of Boven-Moorelands. Deese Kusten leggen op d' *Aethiopische* Zee, en op 't *Roode Meir*, of den *Arabischen* Zeeboefem. 'k Verdeel deselve weer in drie Deelen, te weeten: In de Kust van *Zanguebar*, van *Ajan*, en van *Abex* (*Habex*).

De Kust van *Zanguebar* streckt sich uyt van de *Cafres* tot onder den *Aequator*, op vijf tot ses-honderd Mijlen.

De Kust van *Ajan* is tusschen den *Aequator* en d' Enghte van *Bal-el-Mandel*; desgelijcks ses-honderd Mijlen.

De Kust *Abex* gaet van de gedaghte Enghte tot in *Egypten*; hebbende ontrent vier-honderd Mijlen.

't Eerste deel wierd van d' Oude genoemd *Barbaria Regio*. 't Andere *Azania Regio*. 't Derde *Trogloditica Regio*.

D' eygentlijke Kust van *Zanguebar* siet tegens 't Oosten op eenige Eylanden:

Onder welke oock is dat van *Zanguebar*, of *Zanzibar*, 't welck sijnen Naem aen de Kust heeft meê gedeeld. Hier nae zyn *Penda* en *Monfia* de bekendste.

Massæus maect hier gewagh van 't Eyland en de Stad *Querimba*; en *Texera* van 't Eyland *Ansa*. Vermoedlijck koomense overeen met de geene, welke *Sanus* noemd *S. Rochus* en *Monfia*; seggende voorts, dat'er vier Eylanden waeren, twee groote en twee kleyne.

Penda en *Zanzibar* zyn de grootste onder allen. Yeder heeft, nae de *Form* welke *Sanus* haer geeft, over de honderd Mijlen in den Omkreytz: *Monfia* vijftigh. D' andere verr' minder.

Sy brengen gesaementlijck, maer insonderheyd *Zanzibar*, veele Graenen voort, als Rijs, Hirse, &c. Veele Boomvrughten, als Citroenen, Oranjen-Appelen, e.f.v. Oock veel Suycker-Ried, 't welcke niet weeten te louteren. *Aniza* en *Querimba* hebben *Manna*; doch werd niet soo hoogh geaght als 't geen

De Joodſche Relige
voorgeven en oude
Mellech, de Soon
van den Geince-
Caudaces, die van
Van de Leerſtuc-
en wy gehandelt in
erck.

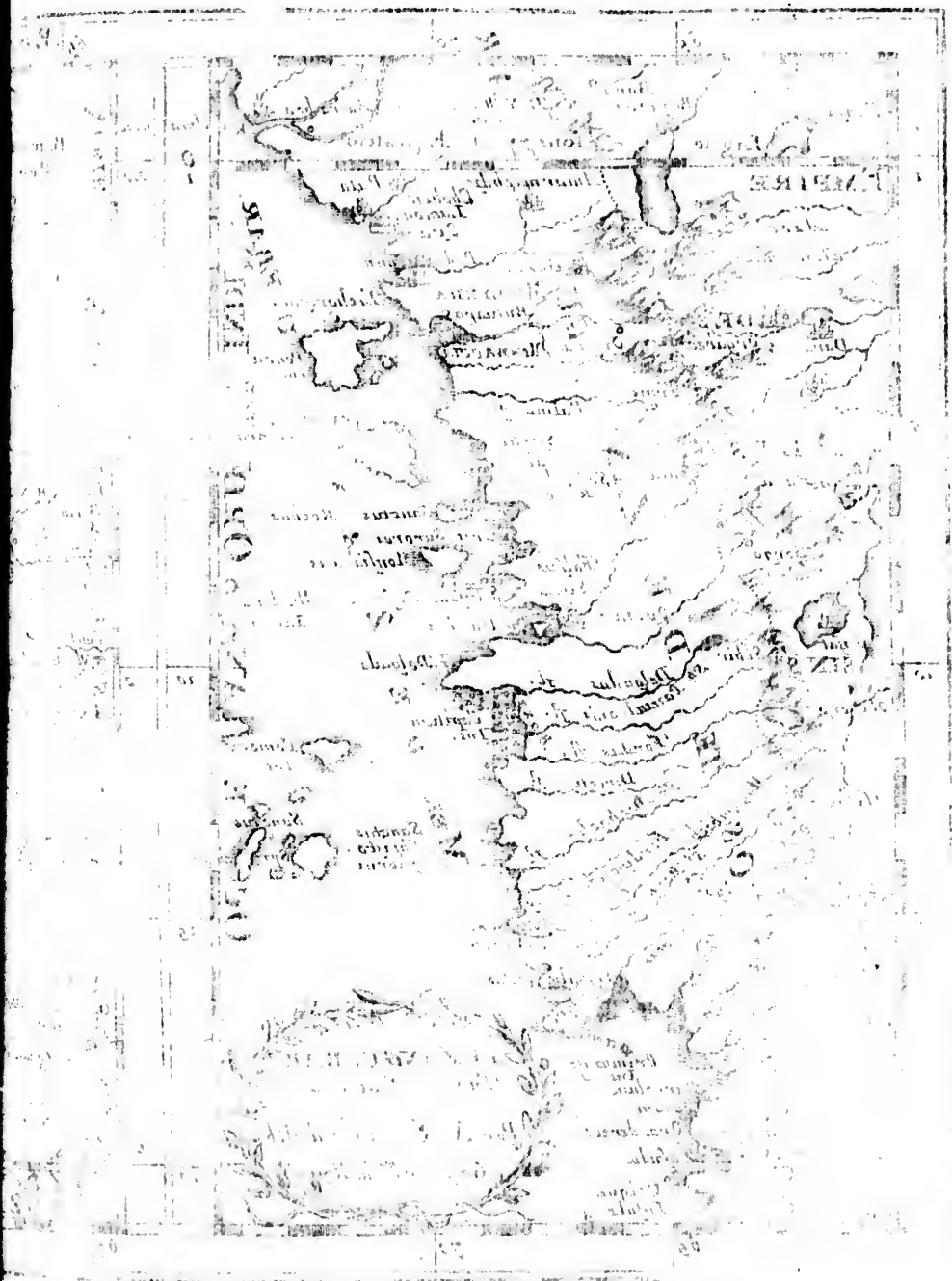
A R,

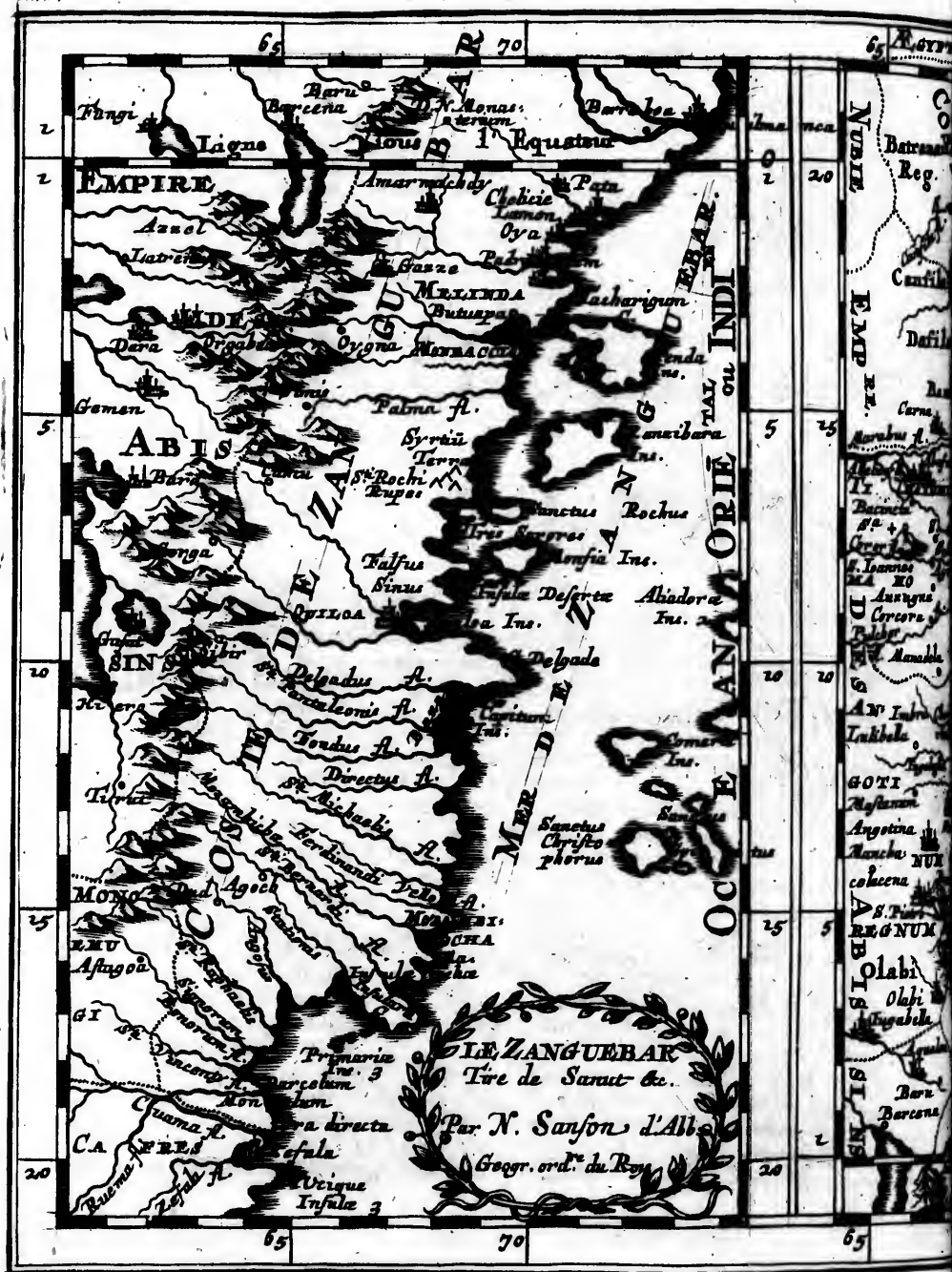
R.

dat van Zamue-
elck ſijnen Naem
gedeeld. Hier
Monſia de be-

r gewagh van 't
imba; en Texera
Vermoedlijk
de geene, welc-
chus en Monſia;
er vier Eylanden
n twee kleyne.
n de grootſte on-
t, nae de Form
t, over de hon-
kreytz: Monſia
rr' minder.

tlijk, maerin-
veele Graenen
e, &c. Veele
roenen, Oran-
ck veel Suycker-
ten te louteren.
ebben Manna;
ogh geaght als
t geen

't geen van andere Plaetfen koomd.

Over deefe Kusten leggen de Landen en Koninghrijcken *Mongala*, op een arm des Vloeds *Cuama*: *Angas*, of *Angoche*, op eenen anderen arm, of een andere Vloed van gelijcken Naem: *Mosambicq*; een Eyland en Stad op de Kust; gelijck oock *Quiloo* en *Mombaza*. *Melinda* leght niet in 't Eyland; maer op de Kust; gelijck *Lamo* en *Pate*, &c.

Mongalo en *Angas* zyn in geen Aensien: Haere Inwooners swart: Van Religie *Mahometanen* of *Heydenen*. Sy handelen met Goud, Elpenbeen, Cottoenen en Sijde.

't Eyland en de Stad *Mosambica* leggen op d' *Africaensche* Kust, welckemen hier Oostwaerts tegens 't Eyland *Madagascar*, reght tusschen *Capo de bonn' Esperance*, en *Capo Guardafuy*.

Deefe Stad en der selver Vestingh is in Aensien, wegens de goede en diepe, alhoewel kleyne Haven; zynde een verseeckerde toevlught voor de *Portugeesche* Scheepen, wanneer *Capo de bonn' Esperance* voorby gesejld zyn; alwaer de Hitte, Stormwinden en de beweegingh des Schips haer veele Siecke veroorsaect, welcke sich dan alhier verarscheen. Gelijck hier dan oock een seer goed Gasthuys, en altijd noodwendige Voorraad by der hand is, om haeren *Cours* nae *Oost-Indien* te kunnen voortsetten.

Deefe Haven diend haer, wanneer se nae *Indien* vaeren, gelijck als de Haven *S. Helena* de geene, welke van daer weer te rugg' koomen.

't Geheele Eyland heeft niet meer als anderhalve Mijl in den Omvangh. De Stad is niet soo groot, als eenige gemeend en vermeld hebben: Doch 't *Kasteel* is seer goed; 't welck de *Hollanders* in haere verscheydene Aenvallen ge- waer zyn geworden.

't Aerdrijck is hier droogh; hebbende

geen, of immers seer weynigh soet Water. Doch een groote meenighte Ooft, als, *Cocos*, *Oranjen-Appelen*, *Citroenen*, *Ananes*, en andere Vrughten (met d' *Indianen* gemeen) vergoeden dit gebreck; gelijck oock doet het hier gevonden werdende Vee, als, *Ossen*, *Schaeppen*, *Geyten*, *Varckens*, &c. Haere lange, breede Vijgen, viermael dicker als d' onse, zyn bovenmaeten treflijk en gesond.

De Vijgen-boom ontstaet en vergaet yeder Jaer. Niet meer als eenen Tack werptse uyt; waer aen veele Vijgen, d' een nae d' andere, rijp worden. Dit duerd bynae 't gantsche Jaer door. De Blaederen zyn soo groot, dat twee der selver een middelmaetigh Persoon geheel kunnen bedecken. Als deesen Boom te niet gaet, soo laet hy een Wortel nae, die in 't volgende Jaer eenen anderen Vijgenboom uyt-drijft.

Haer Varckens-vleesch is soo gantsch gesond, dat d' Artzen 't selve aen de Siecke ordonneeren. De Hoenderen zyn seer goed en *delicaet*; alhoewel Vederen, Vleesch, Bloed en Been en gantsch swart zyn.

D' oorsproncklijke Inwooners des Lands zyn swart, kleyn van Persoon, gantsch *Barbarisch* en schroomlijck.

De Stadhouder, of *Regent* in *Mosambica* treckt Jaerlijcks seer groote voordelen, insonderheyd uyt de Goud-Groeven, en 't Goud-Sand; 't welck op deefe Kust werd verhandeld. Men wil verseeckeren, dat hy yeder Jaer over de honderd-duysend Rijcksdaelers daer van kan bekoomen. 't Is hooghlijck verboden, sonder sijn verlof langhs de gedaghte Kust te handelen.

Behalven 't Goud bekoomden hier noch grauwen Amber, Ebbenhout, en Elpenbeen. Daerenboven oock Silver, sedert 't Jaer 1617. uyt verscheydene laetst-ontdeckte Berghwercken.

Quiloo

Quiloa leght vijftigh Mijlen, of een weynigh meer, van *Mozambicq*, in een reghte *Linie*; en heeft ontrent tweehonderd en vijftigh Mijlen door de Zee. Hier zyn twee Sreedden; d'oude en de nieuwe. D'oude leght in 't vaste Land; de nieuwe in een Eyland, van 't andere afgezonderd door een kleyn *Canael*. Deese is de schoonste.

De Huysen zyn hoogh opgebouwd, en van veele Verdiepingen: Voorts praghtigh en wel verciert; hebbende oock seer treffelijke Hoven; waer in door 't geheele Jaer heerlijke Vrughten zyn te vinden.

De Koningen van *Quiloa* hebben voortijds geheerscht over de gantsche Kust, tot aen *Mozambicq* en *Sofala*. Doch door d'aenkomt der *Spaenjaerden* is een seer groote veranderingh in deese Landen voorgevallen.

D'Inwooners zyn echter noch rijk, en drijven een grooten Handel met Goud, 't welcke uyt 't vaste Land bekomen, vermits nu niets of seer weynigh meer van *Sofala* hebben. Voorts met Silver, grauwen Amber, Paerlen en Muscus.

Sy zyn ten deelen wit, maer oock ten deelen swart. Deese koomen uyt *Arabien*, en zyn *Mahometanen*. D'andere zyn Natuerlijke Inwooners des Lands, en ten deelen ongelovige *Heydenen*. Beyde gaense gekleed op d'*Arabische* of *Turckse* manier. De rijkste draegen Goud en Silver-Laecken, Sijde, Corroen, en Scharlaecken. De Gevelten haerer Deegens en Poocken verciereuse met seer schoone Paerlen, en kostlijke Eedele Gestenten; gelijk sijn de Vroufich plegen op proncken met haere Oorhanghselen en Armbanden.

Of schoon dit Land voor d'*Europaeers* ongesond is, so moet het echter voor goed werden gehouden, wijs d'Inwooners rijk zyn, en den Bodem hier

gantsch vrughtbaer is, tot voortbrengingh van Graenen en Ooft. Daerenboven veele Beesten en Vogelen voed. De Bosschen hebben hier veel Wildbraed; en de naebuerrige Zee leverd haer voortreffelijke Visschen.

Mombaza leght honderd en vijftigh Mijlen van *Quiloa*, op een Heuvel, en in een Eyland, op de grond eens Zeeboefems, al waer de groote Scheepen haer Ancker konnen uytwerpen.

Deese Stad was groot, wel met Volck beset, en dreef een stercken Koophandel. De Straeten waeren in een goede orde; de Huyfen hoogh, van Steen en Kalck opgebouwd. Byna al 't saemengingense op de Zee-kant uyt. Deese Plaets wierd bekend, soo haest *Vasques de Gama* in *Indien* was gekoomen: En tferd dien tijd isse tot verscheydene maelen toe van de *Portugeezen* ingenoomen en weer ingenomen geworden; als, in 't Jaer 1505. (of 1507.) van *Françisco Almeida*; in 't Jaer 1528. van *Nunna d' Cunha*; En in 't Jaer 1589. van....., ter selver tijd als d'*Imbier*, of Menscheneters, de Stad op de Land-sijde aangreepen. Deese aten op alles wat haer onder de handen quam: De *Portugeezen* daer tegens plonderden de Stad; al de Burgers, welckese bekoomen konden, met haer voerende voor Slaven.

Hedensdaeghs hebben de *Portugeezen* hier noch eene Vestingh, wegens de goede Haven; en op datse haeren Koophandel in dit Gewest moghten beschermen.

't Landschap, of Koninghrijck, *Melinde* heeft sijn, alhoewel 't niet groot is, in Aensien gebraght, door middel des goeden verstands, waer in het altijd met de *Portugeezen* heeft getaen, tferd *Vasques de Gama* voor d'eerle maal in 't Jaer 1489. tot hier toe was gekoomen; 't welck hem oock geen kleyn voordeel heeft toegebraght.

D'om-

D' omgelegene Landen wierden veroverd, beroofd, en tot verscheydene maelen toe in brand gestooken. Doch dit alleen heeft sich behouden, en is gebleven by sijnen Koophandel met de *Portugeezen* en de *Morgenlanden*.

De daer in zynde Stad is seerschoon; gebouwd op de *Moorſche* manier, met veele Venſteren en Dammen. Sylight van *Mombaza* ontrent dertigh Mijlen te Land, en tseftigh ter Zee.

De Landſchappen *Lamon*, *Pate*, *Che-lia*, en noch meer andere, ſtaen onder de Regeeringh van *Melinda*.

Panebaxira, Koningh van *Lamon*, ende Broeder des Koninghs van *Che-lia*, overvielen in 't Jaer 1589. *Rochus Brito*, Stadhouder te *Melinda*, en eenige andere *Portugeezen*, welckese aen de *Turcken* verkoghten. D' *Admirael Thomas Sousa Cotinho* greep haer daer op aen; kreegh d' overhand, en liet de Koningh van *Lamon* 't Hoofd af-ſlaen; den anderen Vierendeelen, en de vier ſtucken aen verscheydene plaetsen ophangen, om andere ten af-schrick te dienen.

Deſe Koningen zyn bynae al t' ſaemen *Mahometanen*; en weynige *Chriſtenen* werden onder haer Gebied gevonden.

Wy hebben op de Kuſt van *Zanguebar* maer alleen vijf of ſes verscheydene Landen en Koninghrijcken in aenmerkingh genoomen. Ondertuſſchen zyn'er noch eenige mindere. Al t' ſaemen zynſe de *Portugeezen* Cijsbaer; of leven en handelen met deſelve in een goed verſtand.

De Kuſt *Ajan* begrijpt in ſich de *Republieq Brava*, van *Sanut* genoemd *Baraboa*. Daer nae de Koninghrijcken *Magadoxo*, *Adea*, en *Adeil*.

Sommige haerer Volckeren op de Kuſt zyn wit.

Brava is wel gebouwd: Drijfd Koophandel: Is rijk; en betaeld *Tribuit*

aen de *Portugeezen*. S'is, ſoo 't ſchijnd, d' eenige *Republicq* in *Africa*.

Madagoxo (*Magadoxo*) is ſomtjids ſoo een maghtigh Rijk geweeſt, dat het over deſe gantſche Kuſt heeft geheerſcht.

Adea ſtreckt ſich maer bynae alleen Landwaerts in.

Adel, of *Adeli*, was vooreenige Jaeren 't aldermaghtighſte onder deſe Koninghrijcken: Oock leggen ſijne Landen of op den *Arabifchen* Zee-boeſem, of op de *Groote Zee*; bedraegende op yeder ſijde over de twee-honderd *Frantiſche* Mijlen; vermits 't Voorgebergh *Guardafuy* d' eene eyndighd. D' andere Kuſt tegens 't Ooſten ſtaet in de Zee, op 't Eyland *Zocotora*; beroemd wegens de meenighte en goedheyl van d' Aloë, welcke hier verſaemeldt, en de *Zocotovinifche* genoemd werd.

D' *Arabier* de *Nubie* wil ons wijs maeken, dat de *Groote Alexander* in dit Eyland geweeſt is; d' Inwooners daer uytgedreven; en *Grieken* daer ingeſet heeft, op datſe 't Aloes beeter ſouden bouwen; 't welck *Ariſtoteles* hem ſeer hoogh had aengepreſen.

Zaila, *Avala*, en ſijnen Boeſem *Avalites Sinus*, is eene der beſte Plaetsen in 't Koninghrijck *Adel*, alhoewel men om de Stad heen en geen Water vind.

Binnen in 't Land waſt *Weyt*, *Hirſſe*, *Garſt*, *Oly* van *Sefamo*, *Boomvrughen*, &c. Voorts leverd het *Honigh*, *Waſch*, *Goud*, *Elpenbeen*, *Wierroock*, &c. v.

D' Inwooners verkoopen aen de *Turcken* en *Arabiers* een groot getal *Abyſſiniſche* Slaven, welckese in den Oorlogh gevangen bekoomen. Hier tegens ontfangen: van haer Geweeren, Paerden, &c.

Barbera en *Meta* op de Kuſt behooren aen de *Turcken*.

De Kuſt *Abex* heeft tot ſijne voornaemſte

naemste Plaetsen *Arquico*; *Magnum Litrus*; *Mazua*, een Eyland; *Macaria Insula*, en *Suaquen*.

De *Turck* heeft een *Bassa* te *Suaquen*. Sommige melden, dat hy noch eenen anderen te *Mazua*, of *Arquico* stelt.

Suaquen leghd midden op d' *Africaense* Kust, gaende nae 't *Roode Meir*, of den *Arabischen* Boesem; van *Suez* in *Egypten* (daer deesen Boesem eyndighd) over de twee-honderd en vijftigh; van *Babel-Mandel* (daer deselve aenvanghd) twee-honderd tseftigh of noch meer *Mijlen*.

De maght van deesen *Bassa* streckt sigh uyt bynae over 't gantsche gedaghte *Roode Meir*.

't Eyland *Mazua* heeft goede *Beemden*, en vockt veel *Vee*. *Arquico*, of *Ercocco*, leghd bynae tegens over *Mazua*. Beyde hebben se feer bequame *Zeehavens*.

De geheele Kust van *Abex* is geweest onder de Regeeringh van *Barnagas* in *Abyssinia*. Eerst voor honderd Jaeren is deselve de *Turcken* onderworpen geworden. 't Is een dorr' ongebouwd Land. 't Volck is feer wild, hebbende noch veel behouden van d' oude *Barbarheyd*.

By 't Eyland *Suaquen* werden *Koralen* gevischt. 't Bosch *Xumeta* beslaet 't geen tusschen *Suaquen* en *Arquico* leghd.

D' Overvaert van *Suaquen* nae *Siden* in *Arabien*, welke de Stad *Mecha* voor een Haven diend, werd feer veel be-

soght. De wegh bedraeghd over de honderdt *Mijlen*.

Dit is d' Aenvaert, welcked' *Arabic* de *Nubie* schrijft te zyn tusschen *Adhab* en *Giodda*; over een koomende met *Suaquen* en *Siden*.

Byvoeghsel.

M *Ofambicq* leghd ontrent een halve *Mijl* weghs van 't vaste Land. Is een Stad in 't Eyland *Pensa*; 't welck vlak en laegh is. Niet alleen de *Hoenderen*, maer oock alle andere *Vogelen* hebben hier swart vleesch; zynde echter feer treflijk van smaack. Hier is geen soet Water; maer werd daer gebraght van 't vaste Land, en bewaerd in groote Backen of Potten. De Lught is hier heet, en niet feer gesond; derhalven de reysfende *Perloonen* hier meest altijd in eenige sieckte vallen.

De *Natuerlijke* *Inwooners* van *Mofambicq* af tot aen *Caba de born* *Esperance* zyn gantsch woest, levende sonder God en sonder Wet. Al t' saemen gaense gantsch naeckt, soo veel'er op 't vaste Land woenen, sonder yets van haer *Ligchaem* te bedecken. D' andere, *Mannen* zynde, draegen een kleyn *Lapje* *Lijnwaed* voor de *Schamelheyd*. De *Vrouws* *persoonen* zyn van de halve *Borst* tot de halve *Knyen* toe bedeckt met een *Kleedje* van grof *Cottoen*.

Veelerley ander bysonderheden van dit Gewest hebben wy beschreven in ons meergedaghte groot Werck der *Curieuse Aenmerkingen*.

NEDER-MOORENLAND

E N

C O N G O.

V hebben *Ethiopien*, of *Moorenland*, verdeeld in Hoogh, of Opper, en in Laegh, of *Neder-Ethiopien*. Voor 't Hooge hebben wy gehouden 't geen tusschen 't Noorden en 't Oosten leght: Voor 't Neder 't geen tusschen 't Suyden en 't Westen is. De Gedeelten van Hoogh-*Ethiopien* hebben wy eygentlijk besien. Nu willen wy oock 't andere betraghten.

Dit *Neder-Ethiopien* of *Moorenland* streckt sich van de Rivier *Camerones* af (daer de Grond des Zee-boesems *S. Thomas* is, wanneer men om de Voorbergeghen *Negre* en *Corrientes* 't Hoofd der Goede Hoop omseylt) tot aen de Rivier *Cuan*: Deese grensd aen *Zanguebar*, een gedeelte van Hoogh-*Ethiopien*; geene aen 't Koninghrijck *Benin*, een deel van *Guinea*; behoorende tot *Africa*, of 't Aghter-*Lybien*.

Wy hebben dit *Neder-Ethiopien* verdeeld in drie Deelen; te weeten, in *Congo*, *Monomotapa* en *Casreria*, of 't Land der *Cassers*.

Yeder deeser drie kunnen wy weer verdeelen in twee andere Deelen; soo dat 'er ses in 't geheel sullen zyn.

De twee Deelen van 't eerste stellen wy 't geen leghd tusschen *Guinea* en *Congo*; en dan 't Koninghrijck *Congo*. Van 't tweede *Monomotapa* en *Monomotapa*. Van 't derde en laetste, 't Land

der *Cassers* aen deese sijde, tegens 't Westen, en dan 't Land der *Cassers* aen geene sijde, Oostwaerts van 't Voorbergegh, of *Capo de bonn' Esperance*.

Tusschen *Guinea* en 't Koninghrijck *Congo* leggen verscheydene Koninghrijcken en onderscheydene Volckeren. D' *Ambosiners* en *Camaroners* op de Zee. Daer nae de Koninghrijcken der *Caponers*; 't Land *Angra*: De drie Rijcken *Cacombo*, *Gabom*, en *Pongo*; onder welke 't laetste 't aldermaghtighste is. Tusschen deese Landen is 't Voorbergegh *Lopo Gonzalves*. Landwaerts in vinden men de Koninghrijcken *Biafra*, *Medra*, &c.

't Land der *Ambosiners*, en der *Camaroners* leght by de Vloed *Camarones*. 't Is raemlijck vruchtbaer.

De Landen der *Caponers*, en *Angra*, zyn aengenaem, wegens haere Levendige Water-Springen, welke de selve bevoghtigen. D' eerste zyn arm. De *Caponers* boosaerdigh. Die van *Angra* beminnen de Wapenen.

De Volckeren in de Landen of Koninghrijcken, welke om 't Voorbergegh *Gonsalve* woenen, hebben eenereley Spraeck, *Religie* (de *Heydensche*) en Seeden. Haere Koningen en Heeren leven vreedsaem met malkander.

De geene, welke dicht aen de Zee woenen, zyn Hoflijcker, wijlle veel met Vreemdelingen omgaen. Wanneer se met d' *Europaers* Koophandel sullen

fullen drijven, soo maectenſe haer aen-
geſicht met Krijd wit. Haerſchoonſte
Kleederen zyn gemaect van Bieſen;
geweven met Baſten van ſeeckere Boo-
men, gantsch aerdigh toegericht.

Die van *Biafra* leggen wat dieper in 't
groote Landt. Zyn een ſeer *Barbari-
ſche Natie*. Begeven ſigh tot de Tovery;
en offeren ſomtjds haere Kinderen aen
den Duyvel.

Die van *Medra Dauma*, welcke noch
dieper in leggen, zyn veel onbekender,
en vermoedlijk niet beeter.

De *Portugeezen* hebben een langen tijd
gantsch alleen op deeſe 'Kuft gehan-
deld.

Voor eenige Jaeren hebben de *Hol-
landers* yets daer van veroverd; doch
naederhand ten deelen weer verloor-
ren.

't KONINGHRYCK C O N G O.

En geene ſijder der *Linie
Equinoctiael*, tot aen 't
Voorgebergt *Negro*, leght
het Koninghryck *Congo*;
onder welcken Naem wy
veel meer andere begrij-
pen, die den Koningh van *Congo* of on-
derworpen, of Cijsbaer, of ſijne
Bondgenooten geweest zyn; als: 't Ko-
ninghryck *Loanga*, en dat der *Antiquai-
ners*, ten Noorden van *Cacongo*. De
Volckeren *Gallas*, of *Giaquas*, in 't Oo-
ſten van *Angola*. *Malemba*, *Mateman*,
en d' andere in 't Suyden.

De Hoofdstad des Koninghrijcks
Loanga voerd dien ſelven Naem. Doch
werd van ſommige geheeten *Banza
Loanga*; of ſleghtelijk *Banza*.

Dit Rijk begriipt in ſigh ſes Land-
ſchappen. Men vind hier allerweegen
veele Vruchten, heerlijk Ooft, *Palin-
Wijn*, en voorts alles wat tot onder-
houd des Menſchlijcken leven noodigh
is. D' Inwooners hebben wel van haer

ſelven Goud noch Silver; maer daerte-
gens veel Elpenbeen.

Haeren Koningh, voortjds een On-
derdaen des Koninghs van *Congo*, noemd
ſigh tegenwoordigh ſijnen Bond-genoot.
Hy voerd de Naem van *Mani-Loanga*.
De Stadhouders der ſes Landſchappen
werden deſgelijcks *Mani* geheeten, dat
is Heer van deeſe of die *Provincie*. Haer'
Onderdanen zyn geſaementlijk *Bra-
mas*.

't Koninghryck *Congo* magh genoemd
worden 't ſchoonſte van geheel *Neder-
Moorenland*; ſchoon de Rijcken *Meno-
motapa* en *Meno-Emugi* grooter zyn.
Men heeft het altijd voor 't Hoflijkite
gehouden. Al de Naebuerige zyn 't ſelve
onderworpen geweest. De meelte zyn'er
noch Bond-genooten van. 't Magh in
de lenghte ontrent twee-honderd; op
de Kuſt van honderd tot honderd en
twintigh Mijlen hebben.

't Werd wederom verdeeld in ſes
groote Landſchappen; naementlijk:
Bamba,

uma, welke noch
n veel onbekender,
t beeter.

oben een langen tijd
leefe' Kust gehan-

en hebben de H^o.
n veroverd; doch
eelen weer verloo-

C K

O.

lver; maer daerte-

, voortijds een On-
s van Congo, noemd
sijnen Bond-genoot.
van Mani-Loanza.
r ses Landſchappen
Mani geheeten, dat
die Provintie. Haer'
esamentlijk Bra-

ongo magh genoemd
van geheel Neder-
n de Rijken Mem-
mugi grooter zyn.
d voor 't Hoflijkite
ebuerige zyn 't ſelve
ſt. De meeste zyn'er
n van. 't Magh in
twee-honderd; op
rd tot honderd en
oben.

om verdeeld in ſes
en; naementlijk:
Bamba,

OCEAN

MERIDIO =

NAL ou ÆTHIO =

CONGO.

PIEN.

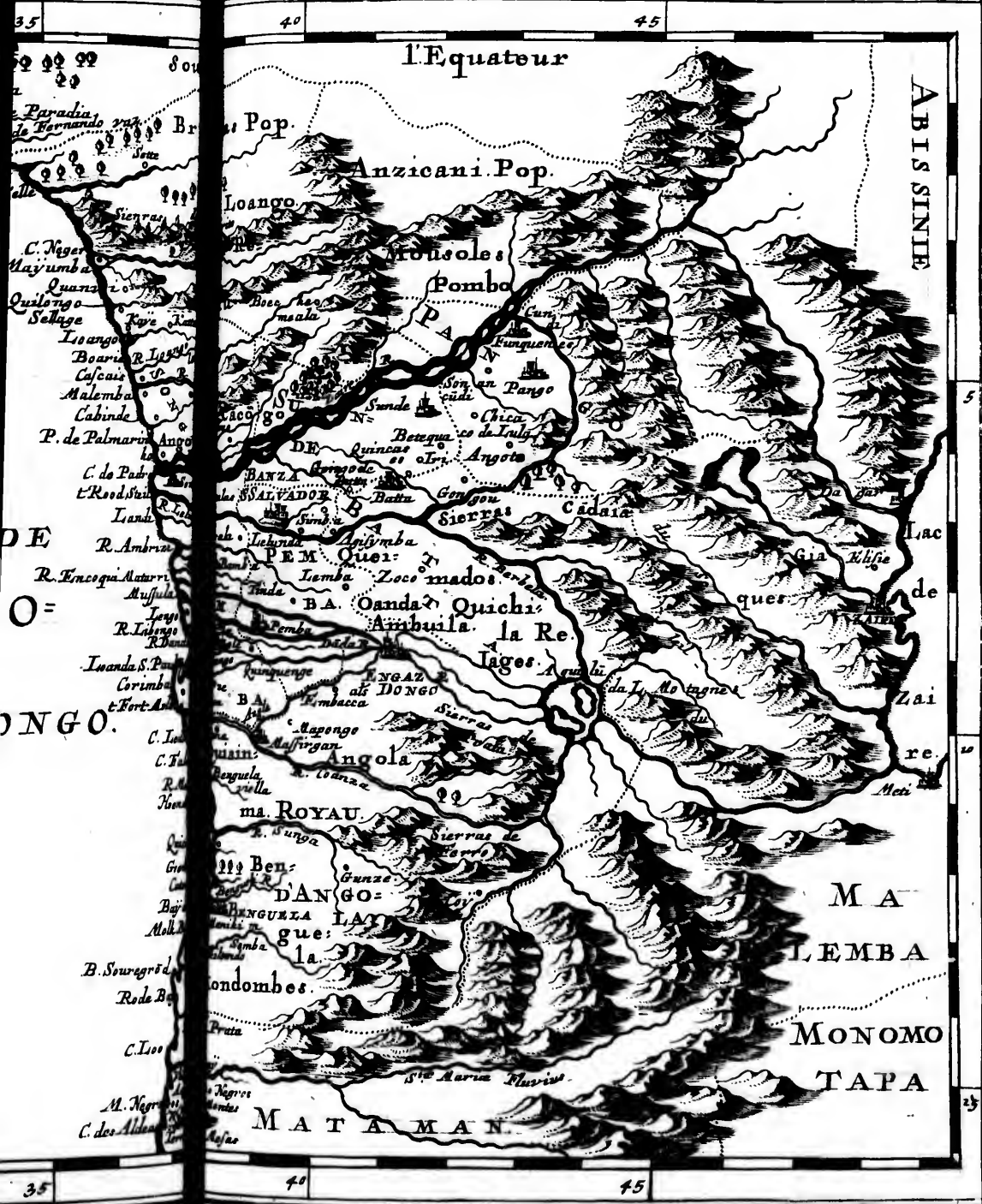
ROYAUME DE
CONGO, &c.

Par N. Sanson d'Abbeville
Geographe ordinaire du Roy

A. d'Winter sculp

Bamba, Songo, Sunda, Pango, Batta en *Pomba*. 't saemen hebben sie ruffchen de derigh en veertigh-duysend Dorpen.

Songo, Sunda en *Pango* leggen langhs de Vloed *Zaine*, wannenmen de Zee opvaerd. *Bamba, Pomba*, en *Batta* tegens de Vloed *Coanza*, en 't Meir *Aquilonde*. Deese drie laetste maecken d'uyterste Suyder-Deelen; de drie andere d'uyterste Noorder Deelen des Koninkrijcks: En hebben gesaementlijk haere Naemen genoomen van haere Hoofd-Steeden, waer in de Stadhouders der Landchappen haere *Residenten* hebben.

In 't Land is *Banza* (beteekenende Hof, van de *Portugeezen S. Salvador* geheeten) de Wooningh des Koninkhs op een Hooghte; waer van men op alle sijden seer diep Landwaerts in kan sien. Deese Legh-plaets, behalven noch datse bynae midden in 't Land is geplaeft, geeft haer een seer groot voordeel. Eenige stellen daer in thien-duysend, andere honderd-duysend Inwooners te zyn. Misschien neemen d'eerste thien-duysend Geslaghten, of Huysgefinnen, d'andere honderd-duysend Zielen. Want vermits deese Koninkh maghtigh, en sijn Hofhoudingh altijd seer groot is, sookte 't niet feylen, of daer moet veel Volck wonen.

't Eyland en de Stad *Loanda* op de Kust van *Bamba*, waeren noch onlanghs in de handen der *Portugeezen*: Doch nu heeft de *Nederlandsche Oost-Indische Compagnie* sich daer Meester van gemaect.

De beroemdste Rivieren in dit Koninkhrijck zyn *Zaira, Selunda, Danda*, en *Coanza*. De drie laetst-genoemde koomen uyt 't Meir *Aquilonde*: *Zaira* uyt 't Meir *Zaira*; uyt welke oock de *Nyl* vliet.

Deese Vloed *Zaira* set sijnen loop

vier-honderd mijlen weers voort. Is seer snel, en heeft veele Water-Vallen. Soo haest hy in 't Land *Congo* koomd, breyd hy sich wijd uyt, en omvanght veel Eylanden. Sijnen mond, of uyrvloed, heeft niet minder als aght of thien Mijlen in de breedte. Sijn soet Watersend hy tot vijftien of twintigh Mijlen Zeewaerts in.

De Rivieren *Danda* en *Coanza* zyn Schiprijck, en konnen van groote Kie-len bevaeren worden. 't Eyland *Loanda* legd by de Mond der laetste Vloed. Men bemerckt in 't selve, dat, wanneer de Zee hoogh is, de daer in zynde Waterwellingen soet zyn; maer sout, wanneer deselve laegh werd.

De *Congolanen*, of Inwooners van *Congo*, zyn van een goede en seedige Gemoeds-aert; seer sterck, maer grof. Sy willen sich niet bemoeien, om de Last en Dienstbaere Dieren te temmen; om haere schoone Steenen tot de Gebouwen te gebruycken, of om haere Roofvogelen tot de Jaght af te righten. Echter maecken se seerschoone Laeckenen, Sammetten, Damasten, en gestickte Wercken.

In 't speelen op haere *Instrumenten* hebben se geene *Harmonie* of Overeenstemmingh. Sy vergenoegen sich met een verwarde vermengingh van verscheydene Snaeren of Stemmen. Haere Munt bestaet uyt Mosselschelpen (sommige stellen grauwe Hoornkens uyt de Zee) welke men vind op de Kust van 't Eyland *Bamba*. Deese werden seer hoogh geaght; selfs oock buyten 't Koninkhrijck, en bynae door gantsch *Moorenland*. De Vrughten, 't Ooft, 't Water, 't Gevogelt, de Zee-Vischen, zyn hier seer voortreflijck. Men vind hier veel Elephanten, Silver, Yfer, Kryстал, Marmor, Jaspis en Porphyrgroeven.

Haere Geschiedenissen weeten se niet anders

anders, als uyt de Regeeringh haerer Koningen, sonder de tijd te kunnen noemen. Want sy hebben onder haer geene vrye Konsten. Noch veel min *Studeeren*.

Ter deeser oorfaeck hebben eenige ons willen wijs maecken 't geen ick hier sal invoegen. Als Koningh Emanuel van Portugal een treflijk Gefantschap nae Congo had afgesonden, met veel Geschencken, en onder deselve seer schoon- ingebondene Boecken, vervattende soo de Geestlijke als Weereldlijke Reghten en *Ordonnantien*; Daer benevens oock sommige Reghts-geleerde, om deselve aen den Koningh te verklaren, soo verwonderde deese Majesteit (soodaenige Boecken gesien, en 't Ampt der Leerraeren verstaen hebbende) sich soo geweldigh daer over, dat hy een lange tijd gantsch spraekloos bleef. Doch eyndlijk deed hy al de gedaghte Boecken met Vyer verbranden; gevende tot reden van dit sijn bedrijf: Hy vreesde, datse sijnen Staet souden moogen overhoop werpen. Hy hield sich verge- noeghd, met sijne Landen nae 't Vernuft te regeeren. Hier toe behoefde men geen anderen Uytlegger, als 't gemeene Verstand. Ondertuschen wou hy den goeden en bestendigen Vriend van Koningh Emanuel blijven. Daer op sond hy hem al sijne Reghts-geleerde weer te rugg'. Een andere Schrijver verhaeld deese Geschiedenis van seec- keren Koningh der *Abyssinen*. Doch 't geld ons even veel. Wy willen weer tot Congo keeren.

Men seght, dat 't Landschap *Bamba* in geval van nood viermael honderd- duysend dappere en ten Oorlogh wel- afgerighte Mannen kan opbrengen. D'andere Landschappen zyn niet min groot en Volckrijk; doch niet soo seer ten Oorlogh genegen.

Deese *Provincie* werd gehouden voor

't Bolwerck des Koningsrijck. D'In- wooners zyn haeren Vorst seer wel-ge- negen; en soo gantsch sterck, datse met eene Swaerde-slagh een Os't Hoofd afhouden, en een Slaef-midden door- kloven kunnen.

Haer Elephanten zyn soo groot, dar- men Tanden van deselve vind, welcke over de twee-honderd Ponden weegen. Haere Staerten, wanneer se oud zyn, aghrense soo hoogh, datse somtijds voor eene derselver drie Lijf-eygene geven.

De Snaeren haerer Muscale *Instru- menten* vercierense op verscheydene wijzen. Alleen Manlijke personen geraecken tot de Kroon: En by gebreck van wettige Erfgenaemen rreedende de Bastaerden in haere plaets. Om alle Ver- schillen en *Processen* te vermijden, heeft de Koningh den Eygendom aller Gron- den; die deselve nae sijn welgevallen uytdeeld, en eenige Paght daer van treckt. De *Christlycke Religie* is hier in den aenvangh niet sonder seer groote beswaerlijckheyd ingevoerd gewor- den.

Oostwaerts van Congo, en Suydwaerts van d' *Antiquaiers*, leghet 't Landschap *Caconge*; en Suydwaerts van *Caconge* vindmen de *Giaques*, of *Taggas*, van d' *Abyssinen* *Gallas* genoemd; van andere *Jambagalas*. Dit zyn rondom stroopende, grouwlyck-wreede, en Mensch- eetende Volckeren, gelijk d' *Antiquai- ers* en *Mocnejas*. Sy leven alleen van haere Roveryen.

De Groote *Tagge* heeft volkoomene Maght over haere *Religie*, en de saecken des Oorloghs.

't Koninkrijk *Angola*, voortijds *Abonla* geheeten, leghet tusschen Congo, in 't Noorden; *Matamanin* 't Suyden; *Malemba* in 't Oosten; en de Zee in 't Westen.

Dit Koninkrijk bevat honderd Mijlen

Mijlen op de Kust, naementlijk van den thienenden tot den veerthienden *Gracé* der Suyder-breedte. En dit gaet soo voort tot aen 't Voorgeberght *Negre*. 't Geen verscheydene Heeren toebehoord, is aen dit Rijk Cijsbaer.

De Hoofdstad des Lands is *Cabazze*, of *Engazze*; endae nae *Dongo*: Welcke Plaets de hedensdaeghsche Schrijvers stellen aen de 't saemen-loop van verscheydene Rivieren. Sy legt vijf-entseventigh of taghtigh Mijlen van de Zee af. In dit Land siertmen de Bergen *Cambambe*, seer rijk van Silver. De *Portugeezen* laeten in deselve arbeiden.

In 't geheele Land drijftmen een seer grooten Handel met Slaven. Jaerlijcks werden van twintigh tot over de vijf-entwintigh duysend Lijf-eygene nae de Haven van *Laonda* gebraght. Evenwel is dit Gewest soo Volckrijk, dat de groote *Soba*, volgens haer voorgeven, in een oogenblik honderd-duysend Mannen by een kan brengen. In 't Jaer 1584. braght hy twaelfmael honderd-duysend, in 't volgende Jaer sesmael honderd-duysend Mannen op de been. Doch de laetste worden alleen van twee-honderd *Portugeezsche* Officieren, ter hulp hebbende thien-duysend *Mooren*: D'eerste van honderd en vijftigh *Portugeezen*, bygestaen van aght of thien-duysend *Congolaners*, in de vlucht geslaegen. Waer uyt lichtlijck af te neemen is, wat van de goedheyd haerer Soldaten 't oordelen staet.

't Koningrijk werd verdeeld in verscheydene Landschappen, of *Mirinden*. Yeder der selver heeft een *Soba*; welcke voor wat meer als honderd Jaeren maer alleen Stadhouders der Koningen van *Congo* zyn geweest. Hedensdaeghs zynse gesaementlijk den grooten *Soba* van *Angola* onderworpen; die aen den Ko-

ningh van *Congo* maer alleen eenige Geschencken leverd.

Sijn Volck gebruyckt noch eenenley Spraeck. Hebben desgelijcks eenenley Munt, en eenenley Wapenen, als die van *Congo*.

Byvoeghsel.

De Oude hielden dit Land onbewoonbaer; wijlse meenden, dat alles, wat onder de *Zona Torrida*, of de versinghde Lucht-streeck lagh, (waer onder sy dit Gewest steldeden) soodaenigh verbrand wierd, dat onmogelijk viel, sich daer 't onthouden. Maer hier tegens getuyghd den alhier langh gewoond hebbenden *Portugeezsch* *Eduard Lopez*, de Lucht hier soo gemaetighd te zyn, dat haeren Winter met den *Roomschen* Herfst gelijk is; soo datmen hier noyt van Kleederen behoefte te veranderen.

Sy hebben haeren Winter, als wy onse Lente hebben; beginnende ontrent 't midden der Lente-maend, en eyndigende op de helft van September. Geduerende deese Winter van ses Maenden regend het vijf Maenden langh, daeghlijcks twee uyren voor de middagh, en twee uyren nae den middagh. Deese regen brengd soodaenigh een hitte by, dat d' *Europeers* deselve nauwlijcks kunnen verdraegen: En dit is de grootste ongemacklijckheyd, welcke deselve hier verneemen. De Somer is in tegendeel gantsch droogh. Dagh en Naght is bynae door 't gantsche Jaer even langh.

Onder de veelerey Vloeden in dit Rijk heeft de Rivier *Lekonda* Crocodillen en Zee-Paerden: Oock seeckere soort van Visschen, genoemd *Varckens*; somtijds soo vet en groot, dat eene der selve vijf-honderd Ponden koomd te weegen. D' *Africanen* temmen dickmael eenige der Zee-Paerden. Deselve zyn gantsch snel. Doch men moet sich waghden, van met haer door diepe Rivieren te *passeren*, want dan soudense terstond

terstond nae de grond schieten. In deese Vloed zyn oock Zee-Ossen, die sommige daegen op 't Land levende kunnen blijven.

Onder de Land-gedierten zyn Elephanten, Tygers, wilde Buffels, Vosschen, Harten, Geyten, Konynen, Hasen in meenichte; Civet-katten; veelerley slag van Slangen; onder welke sommige vijf-entwintigh voeten langh, en vijf voeten breed zyn; een geheel Hart of diergelijk Dier inslockende. Voorts Hoenderen, Kalkoenen, Pauwen, Gansen, Endvogels; tamme en wilde Patrijzen, Duyven, Tortelduyven, Arenden, Valcken, Sparwars, Papegayen. Dit alles werd insonderheyd gevonden in de *Provintie Bamba*.

De Vrughten in 't gemeen zyn allerley Graenen, Citroenen, Limoenen, Bananas, *Indiaensche* Vygen, Palmboomen, draegende Cocus-Noten en Dadelen, &c. Voorts een meenichte van *Medicinale*-Kruyden: Meloenen en Concommers in overvloed.

Aen de gedachte Rivier *Loanda* groeyd een wonderlijcken Boom, genoemd *Enfanda*. Altiyd is hy groen. Sijne Tacken wassen hoogh op, en wortelen weer benedenwaerts; waer door sy geweldig vermeenighvuldigen. Op d'eerste schors deeses Booms groeyd seeckere gedaente van Lijnwaed. 't Selve werd gesuyverd, en dan diend het tot Kleedingh voor de slechte Lieden.

In de Zee zyn veel seer groote Walvischen, welke dickmael tot een Geveght koomen, en alsoo malkander dooden. Dan werdense van d' Inwooners gevicht; welke

haer 't Vet afneemen; 't selve met Peck vermengen; en haere Scheepen daer mee besmeeren. Desgelijcks leverd deese Zee haer Sprot, Rogh, Kreeften, Steuren, en meer andere Visschen.

D' Inwooners deeses Lands zyn swart. Echter hebben sommige onder de Vrouwen een geelachtige verwe. D' Oogh-appelen zyn swart en Zee-groen. De Lippen dick; doch niet soo seer als die van andere *Mooren*. Seer genegen zynse, om de Vreemdelingen yets t'ontleelen.

De *Christelyke Religie* is hier wel ingevoerd op sommige Plaetsen, doch 't Land heeft noch een groote meenichte Afgodendienaers, van welke sommige de Son, als Man van de Maen; andere de Maen, als Vrouw van de Son; wederom andere d'Aerde, als Voedster aller dingen, aanbieden.

De Huyten zyn hier al t' saemen seer laegh en engh; niet door gebreck van Steen, Hout of Kalck, maer door onkunde: Wyl hier noch Timmerman noch Metselaer is, maer yeder sijn eygene Wooningh bouwd.

De Vrouwen zyn gantich seer genegen tot Onkuyfcheyd: Welck werck sy alderlieft met de Witte plegen, sonder eer of agtbachtheyd in aght te neemen. Wanneerse eeten, soo dijschense Visc en Vleesch in eene Schotel op. Yeder is hier sijn eygene *Doffor*; kend de kraghten der Kruyden, en genceft sijn selven daer mee. De Koorts verdrijvense met gestooten Sandel-hout. De Hoofdpijn met Aderlaeten. 't Stof van de schors eens seeckeren Booms gebruycken om te purgeeren.

't KONINGHRYCK MONO-MOTAPA.

DE *Mono-Motapa*, dat is, Keyfer, Koningh, of Opper-Heer in *Motapa*, werd van de sijne, volgens 't bericht van *Vincent le Blancq*, genoemd *Tabaqu*. Hy be-
sit soodaenigh een groot Rijk, datmen 't selve reeckend op duysend Mijlen in den Omvangh. Maer nae de Beschryvingh van den genoemden *Le Blancq*, en de Grensen, welke hy 't selve geeft, sookan 't niet minder als twee-duysend Mijlen in den Omkreytz hebben.

Voorts seggh hy, dat de Keyfer sigh t'eenemael *gravisetisch* houd: En datmen voor sijn Persoon niet anders als met seer groote oormoedigheyd magh verschijnen. Altijd is hy verciert met Goudene Ketenen en Edele Gestenten, gelijk de Vrouwen, of Bruyts. Geerne ontfanghd hy Geschencken, doch deeld'er selfs weynige uyt.

Volgens 't bericht des selven en andere Schrijvers, onderhielt hy een groot Slot voor sijne Vrouwen; waer toe niemand derfde naederen. Een gedeelte sijner Lijf-waght bestond, nae eeniger meeningh, in Wijven, welke men voor dapper, en in de Wapenen wel geoefend hield.

Hy noemd sijne Hoofdstad *Madragan* (zynde by andere Autheuren *Mono-Motapa*) alwaer 't Pallays groot, heerlijk, en van buyten met Thoorren welvoorssen is. 't Heeft vier Hoofd-Poorten. Inwendigh is 't treflijk toegerust met Tapijten van Boomwol, verhooghd

met Goud; en voorts met seer pragh-tigh-kostlijcken Huysraad.

Behalven dit Pallays zyn'er noch andere, welckemen hier *Symbaee*, dat is Hoven noemd. Sy leggen in verschey-dene Deelen deeses Gewelts. Onder deese Gebouwen houdense seer veel van 't geene 't welck te *Butua* staet; wegens de verwonderlijke grootte der Steenen, waer mee 't omflooten is: Desgelijcks wegens eenige oude onbekende Opschriften, staende boven de Poort. Deese Naem *Symbaee* schijnd yets gemeen te hebben met der Ouden *Agyimba*.

Deese Vorst is altijd gekleed op de manier sijner Voorfaeten, en magh niets daer ontrent veranderen, uytgesonderd de Cieraeden aen sijnen Halsband, aen sijnen Hoedband, en aen sijne Schoenen. Hy draeghd geen Uytlandsche Stoffen, uyt vrees, dat yets aen deselve moght vergiftighd of betoverdt zyn. Sijnen dranck is Palm-wijn, met Manna, Amber en *Muscus gedistileert*.

Seer veel verquift hy in kostlijke Reuckwercken; deselve verroockende. Hy laetse oock vermengen onder de Toortsen welke men hem voordraegd, of de Lighten, welke men aansteect ter plaets daer hy is.

Aen sijn Hof zyn een groote meenigh-te *Officieren*, die met seer goede orde en stilswijgenheyd hem oppassen. Deese Amptelingen kanmen lichtlijck uyt andere onderscheyden, wijsie op de Schouder draegen het *Talmanfara*, meer of

T t t

min

min kostlijk , nae gelegenhejd van haeren Stand ; doch alle nae de manier van dat , 't geen de Koningh draeghd.

D' Inwooners zyn doorgaens swart ; genegen tot de Wapenen ; desgelijcks tot den Koophandel. 't Gemeene Volk bedeckt sigh maer alleen beneden de Middel : Eenige doen 't met de Huyden van wilde Dieren. De rijkste hebben Laeckenen , of andere Stoffen ; welke haer uyt *Indien* werden toegebraght. De jonge Dochters bedecken niets van haer Ligchaem , voor datse getrouwd zyn.

De Woningen zyn hier van Hout ; en van Leem ; bynae op de manier van een Klock-Thoorn gebouwd. De Huysen der Heeren zyn hooger als die van d' andere.

Veele Vrouwen hebbense. Dese eerst ten Houwlijk neemen , is altijd de voornaemste ; en alleen haere Kinderen erven de Goederen haers Vaders.

Geene Gevancknissen zyn'er in dit Land. De Reghts-saecten werden terstond en staens-voets afgedaen. Even hierom werd de Vorst van sijn Onderdaenen seer geëerd.

De *Christelijke Religie* heeft hier in 't begin seer groote veranderingen gevonden. Heden daeghs echter heeft deselve hier haeren voortgangh , met bewilliging des Vorsts : Die oock de *Portugeezen* veroorloft , datse in de Goud en Silver-Berghwercken mogen laeten arbeiden ; welke hier in een groot getal , en soo rijk zyn , dat sommige deesen Koningh de Keyser des Gouds noemen.

Niet alleen hebben hier de Bergen , maer oock de Rivieren Goud. Onder deselve zyn de Vloeden *Insanes* , de *Spiritu Santo* en *Cuama* , by haere Oorsprongen , welke in 't Meir *Zachaf* zyn. Doch d' Inwooners des Lands becomeren sigh hier niet meê. Sy vergenoe-

gen sig , wanneerse maer soo veel hebben , als kan dienen om daer tegens te ruylen 't geen haer nodigh is. Men vind hier sulcke geswinde en lichte Liedten , datse soo snel kunnen lopen als een Paerd.

In de Bosschen zyn veel Elephanten , van welke sy 't Elpenbeen bekoomen. De Lught is hier gemaetighd ; behalven dat de Winter hier wat kouder is , als 't *Climaat* wel schijnd te kunnen lijden ; wegens de Bergen die aen en door 't Land heenen gaen. Haeren Winter hebbense op deselve tijd ; wanneer 't by ons *Somer* is ; naementlijk , wanneer de Son ontrent de Kreefts-Kringh gaet.

De *Mono-Motapa* is eenen der maghtigste Vorsten in *Africa* ; wanneer men aenmerckt de grootte sijns Lands , de veelhejd sijner Rijkdommen , en de meenigte der Vorsten , welke hem onderworpen zyn , of onder sijne Heerschappy staen.

Onder deese Vorsten wonen eenige op 't vaste Land ; als , dien van *Butua* , of *Toroo* : D' andere op de Kust en onder der *Casien* , of *Cassies* ; als , die van *Cafala* , *Quitela* , *Sedanda* en *Chicana*.

Yeder Jaer ontfangense 't Vyer , 't welck de *Mono-Motapa* haer toefend. Indiense 't selve weygeren aen te nemen , soo werdense gehouden voor oproerige.

Maer of schoon al deese Volckeren stoutmoedigh , en tot de Wapenegenegen zyn , soo zynse echter in der selver handeligh ongeschickt , en haer groot getal sou tegens d' *Emujsers* weynigh kunnen verrighen.

Sy geloven maer eenen God. Straffen oock d' Afgodendieners , Toveraers , Dieven en Ecbtreckers met de dood.

De *Mono-Emugi* , dat is , Heer van *Emugi* , heeft sijn Rijk , of sijne Landen , tusschen d' *Abyssinen* , *Cassies* , *Mono-Motapa* ,

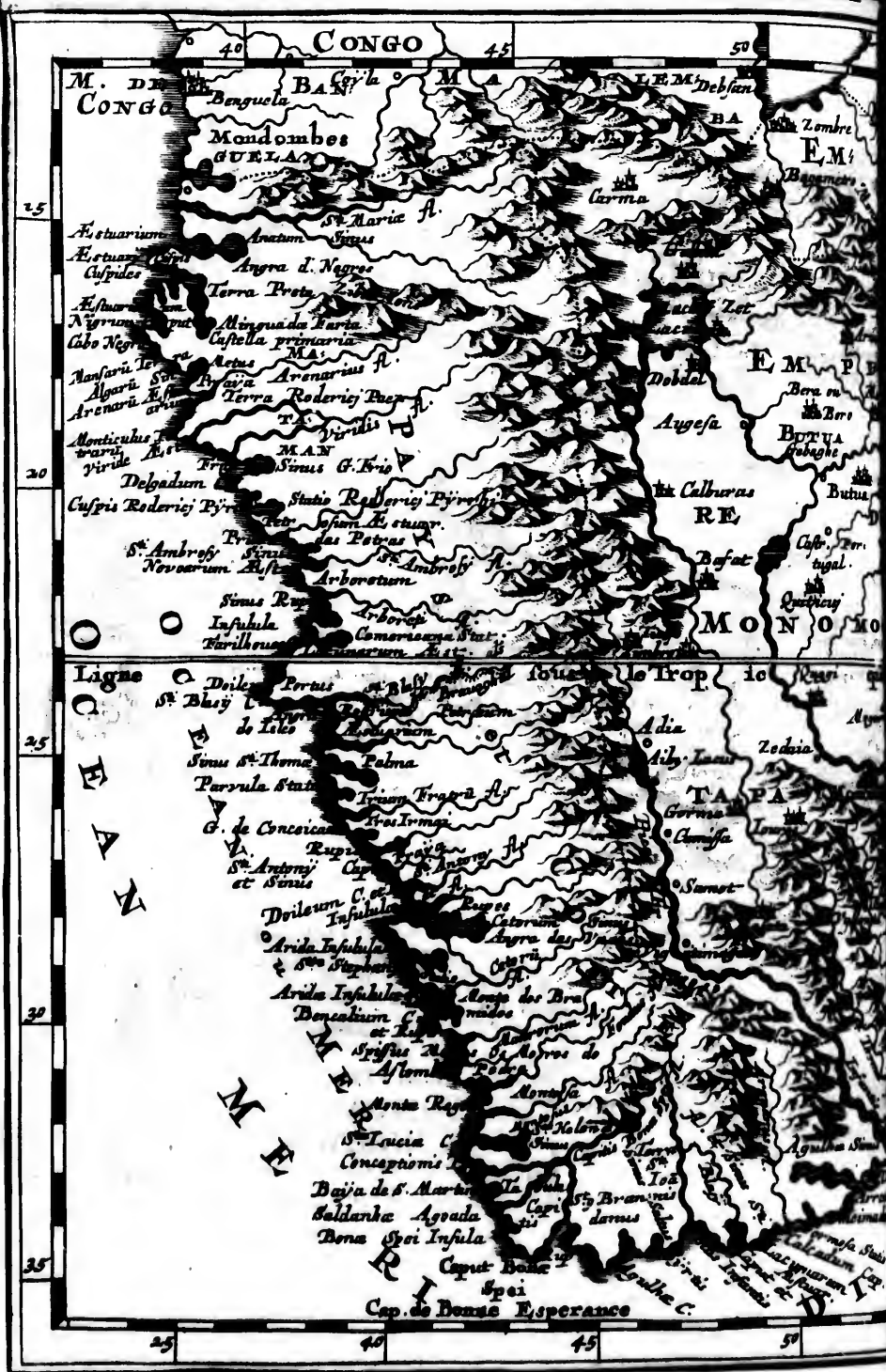
er soo veel hebben,
er tegens te ruyle
. Men vind hier
chte Liedes, dat
als een Paerd.
n veel Elephanten,
nbeen bekoomen.
laetighd, behalven
vat kouder is, als't
te konnen lijd;
die aen en door't
Haeren Winter
tijd, wanneer't
ementlijk, wan-
de Kreefts-Kringh

s eenen der magh-
rica; wanneer men
e sijns Lands, de
dommen, en de
ten, welke hem
fonder sijne Heer-

en woonen eenige
, dien van *Butua*,
op de Kust en onder
; als, die van *Ce-
da* en *Chicana*.
ingenis 't *Vyer*,
apa haer toefend.
geren aen te nee-
gehouden voor op-

deese Volckeren
e de Wapenenge-
echter in der sel-
chickt, en haer
d' *Europsers* wey-
n.
men God. Straf-
dienaers, Tove-
breeckers met de

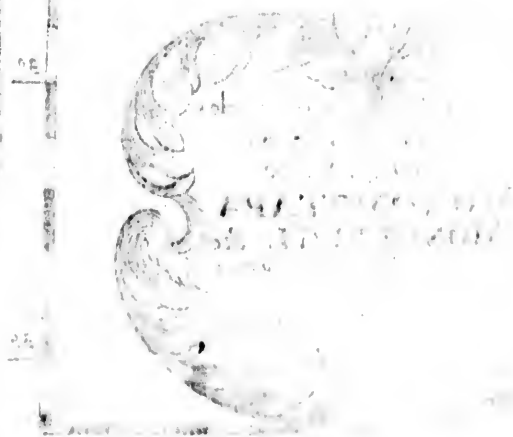
lat is, Heer van
ck, of sijne Lan-
sen, *Cassers*, *Mom-
Mosapa*,

Pays, et Coste des
CAFERES:
EMPIRE S. de
MONOMOTAPA
MONOEMUGI, &c.
Tirés de Savuto, et d'autres.
Par N. Sanson d'
Abbeville Geographe ordi
naire du Roy.

A. de Winter sculp.

Motapa, en *Zanguebar*, soo dat het om de Maen-Geberghten heenen leght.

Men houd oock de *Giaques* (*Giaques*) of *Jagga*, grensende aen *Congo*, en dit Rijk onderworpen zynde, in eenige agtringh. Haeren Vorst is dickmael met den *Mono-Motapa* doende; met wien hy, soo 't schijnd, gedeeld heeft. Hy staet wel met den Koningh van *Zanguebar*, op dat hy den vryen Handel

op Zee moght hebben. Want hy heeft veel Goud, Silver, Elpenbeen, en even foodaenige Waeren, als *Mono-Motapa*: Doch sijne Volckeren zyn vermoedlijck veel *Barbarischer* en Beestlijcker.

Tusschen *Mono-Motapa* en *Mono-Emugi*, en de Kust, stellen sommige de Koninghrijcken *Inhambane* en *Inhamior*. Deese zyn of den eenen of den anderen onderworpen.

't L A N D
D E R
C A F R E R S,
O F
C A F R E R I A.

Astria, of 't Land der *Caffers* (*Cassers*) neemdt in d'uyterste Suyd-sijde van geheel *Moorentland*, maecende een halve *Circkel* ontrent 't Voorgebergh der Goede Hoop. Eenige beginnen 't by 't Voorgebergh *Negro*, en strecken 't uyt tot aen de Rivier *Cuama*. Deese laetste scheyd dit Gewest van *Zanguebar*; 'eerste van *Congo*, en 't geen wy onder *Congo* hebben willen begrijpen. Andere vangen 't aen en eyndigen 't by de Steenbocks-Kringh, soo wel aen deese als aen geene sijde van 't Voorgebergh der Goede Hoop.

'k Wil onder de naem van *Casteria* reecken al de Kusten, welcke *Mono-Motapa* omvangen, tegens 't Westen, Suyden en Oosten: Derhalven wy oock deese *Cassers* kunnen noemen *Westerse*, *Suydersche*, en *Oostersche*.

Als nu dit onderscheyd dus werd genomen in opzicht der natuerlijcke Leghplaetsen, waer in deese Volckeren woenen, in aenmercking van *Mono-Motapa*; of liever, wanneer wy haer verdeelen in *Occidentaelsche* en *Orientaelsche* (*Westerse* en *Oostersche*) gelijk wy alreeds hebben gedaen, soo sal 't Voorgebergh der Goede Hoop (*Capo de bonn' Esperance*) deese beyde van malkander afsonderen.

Voortijds heeft men 't daer voor gehouden, dat deefter Volckeren noch Koningh, noch Wetten, noch Geloof hadden; en datfe derhalven *Cafres*, dat is, sonder Geloof, wierden geheeten. Maer naederhand heeftmen bemerckt, datfe verfcheydene Koningen en Heeren hebben; als: Dien van *Mateman*; alwaer men verfcheydene Metallen, Chryftallen, &c. vind: Van *Malamba*; ruffchen de *Welterfche*: Die van *Chicanga*, *Sedanda*, *Quiera*, en *Cefala*, onder d' Oosterfche: Nevens meer andere, welke wy regens 't Suyden, en *Capo de bonn' Esperance* niet kennen.

Al deefe Kuiten van *Casferia* grenfen aen 't Land, door middel van veel' aen malkander hangende Bergen, welke de Maen-geberghten (*Montes Luna*) maecken, en *Mono-Motapa* besluyten. Een deel deefter Bergen, fighftreckende nae 't Voorgebergh der Goede Hoop, noemen de *Portugeezen* *Pisos Fragofo*, dat is, fpijfe Rotfen.

Dit Voorgebergh is 't beroemdste fluck in geheel *Casferia*. Daer benevens d' uytterste Spits of Hoek van *Africa* en dit ons yafte Land: En 't beroemdste *Promontorium*; 't welck wy in de geheele Wereld hebben.

Vasques de Gama heeft het in 't Jaer 1498. ontdeckt, en daer nae alfo den wegh nae Ooft-Indien door de Groote Zee gevonden. Ter deefter oorfaeck beroemen figh de *Portugeezen*; datfe aldereerst *Capo de bonn' Esperance* hebben aengedaen. Doch wy hebben in ons Algemeen *Discours* van *Africa* getoond, wat d' Oude daer van gekend en befchreven hebben.

By dit Voorgebergh, en verder regens 't Suyden, is 't Voorgebergh der *Aiquilles*; 't welck, nae den fchijn, 't beroemdste fou zyn, wijl 't twaelf of vijftien Mijlen verder regens 't Suyden leght. Doch de Naem van 't Voorge-

bergh der Goede Hoop werd gegeven aen dit gantsche Hoofd des Lands, zynde 't uytterste Suyder-deel van *Africa*.

De Lucht deefes Lands is fomtijds gemaetighd; fomtijds koud; wegens de niet Ys en Sneeuw belaedene Bergen, van welke veel koud Water koomd afvlieten. De Daelen en 't Laege Land zyn veel aengenaemer. Defelve voeden veel Vee, 't welck d' Inwooners aen de Vreemdelingen verruylen tegens Mefen, Schaeren, Leepelen, en andere dingen van een geringe waerde. Defgelijcks werd hier veel Gevogelt en Vifch gevonden. De Volckeren, welke dit Gewest bewoonen, zyn swart; en veel beeftaghtiger, als d' overige in *Africa*. Sommige onder haer zyn Menfchen-eeters.

De *Casfes* tegens 't Ooften zyn belae-der en hoflicker als d' andere. De meeste der felver hebben gemaect een deel van *Mono-Motapa*, en zyn geweest Onderdaenen van deefen Vorst: Die dit Land voor ontrrent tseftigh Jaeren in vier Deelen verdeelde. Sijnen eerftgeboornen Soon gaf hy de binnen-Landen, en 't grootste Deel. Sijne drie Jonger Soonen *Quiera*, *Sedanda* en *Chicanga* regens de Zee-kust. *Cefala* of *Sofala*, fchijnd een bysonder fluck te maecken; diens Koningh aen *Mono-Motapa* en de *Portugeezen* Cijs betaeld: Welcke laefte verfcheydene Veftingen op de Kust in hebben; als, *Sena*, *Tete*, *Cuma*, &c.

Sofala is foorijck van Goud, en heeft fooveel Elephanten, dat eenige 't felve voor 't *Ophyr* houden, derwaerts *Salomon* yeder drie Jaeren fijne Vloot heenen fond. Tot bewijs van haer gevoelen brengenfe by, dat 't Goud, 't Elpenbeen, en d' Apen, welke de gedaghte Vloot te rugg' braght, in dit Gewest overvloedigh werden gevonden. Want

vermijns

vermits deese Scheepen van de Roode Zee uytliepen, soo staet niet te vermoeden, datse nae Peru waeren geseild ('t welck sommige voor Ophyr houden) wijl daer noch Elpenbeen noch Apen zyn. Derhalven moesten men veel meer een deel van Asia of Africa stellen.

Sy voegen'er by, dat niet verr' van Cefala (Sofala) eenige voetstappen van oude Gebouwen overigh zyn; desgelijcks Opschriften; van de Vreemde-lingen voor een seer lange tijd aldaer gelaeten. Jae, hier souden noch schriftelijke Bescheyden zyn te vinden, hoe Salomon sijne Vloot hier heenen gesonden had.

Oock hebben de tseventigh Over-setters voor Ophyr vertaald Saphira; welken naem niet veel verschild van Sophola.

Doch dit zy soo't wil, immers hier werd seer veel Goud gevonden in de Vloeden en Bergen, oock dickmael seer fijn en louter Goud in 't Sand. Even dit Goud werd gehouden voor 't alderbeste en schoonste in Africa: 't Onse is daer tegens maer als Koper te reekenen.

't Land is gesond en behaeghlijk;

neemende maer alleen de Kust in. Mono-Motapa besluyt het. Een gedeelte der Inwooners noch op den hedigen dagh zyn daer in niet geboortigh, maer van de Mono-Motapische Kust afgekoomen.

D' oorsproncklijke zyn swart: Meerendeel Heydenen, of Cafres. D' andere zyn geelaghtigh, en meest Mahometanen.

Een seer groote Koophandel werd op deese Kust gedreven; soo datmen Jaerlijcks hier de waerde van drie of vier Millioenen kan van daen trekken tegens een deel geringe dingen, welck gantsch weynigh bedraegen; en haer toegebracht werden uyt verscheydene Deelen van Asia en Europa; oock selfs uyt eenige Gewesten van Africa.

Van den Aert, Seeden en Geboonten der Inwooners, soo van Mono-Motapa, als ontrent de Caep, genoemd de bonn' Esperance, hebben wy wijdsloppigh genoeggh gehandelt in ons Groot Werk der Curieuse Aenmerckings van de bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige Dingen: Willen derhalven hier niet verhaelen 't geen wy daer eens hebben voorgesteld.

op werd gegeven
sof des Lands,
der-deel van A-

nds is somtijds ge-
koud; wegens de
elaedene Bergen,
Water koomdaf-
en 't Laege Land
Defelve voeden
Inwooners aen de
ylen tegens Mes-
pelen, en andere
ge waerde. Des-
veel Gevogelt en
Volckeren, welke
zyn swart; en
als d' overige in
der haer zyn Men-

Doften zyn beleeft
d' andere. De
ben gemaect een
, en zyn geweest
esen Vort: Die
tseftigh Jaeren in
Sijnen eerstige-
e binnen-Landen,
Sijne drie Jonger
anda en Chicanga
Cefala of Sofala,
tuck te maecken;
Mono-Motapa en
etaeld: Welcke
Vestingen op de
Sema, Tete, Cua-

Goud, en heeft
dat eenige't selve
derwaerts Salo-
jne Vloot heenen
haer gevoelen
Goud, 't Elpen-
alcke de gedaghte
in dit Gewest
evonden. Want
vermits

't EYLANDT MADAGASCAR;

Anders

S. LAURENTII.

't Yland *Madagascar*, of *S. Laurentii*, is veel grooter, als eenigh der andere om *Africa* leggende, of in beyde de Werelden. 't Streckt

sich uyt van ontrent den twaelfden tot op den ses-en-twintighsten *Graad* der *Suyder-breedte*, maeckende over de veerthien *Graeden* in de breedte. Maer vermits 't sich van 't Noord-Noord-Oosten nae 't *Suyd-Suyd-Oosten* neygd, soo begrijpt het van 't *Voorgeberght S. Sebastiaen* af tot aen dat van *S. Roman* toe ontrent vier-honderd *Mijlen*.

De *Breedte* moeten tweemaal aenmercken. In 't deel, 't welck den *Equator* naest leght, is deselve van tseftigh of vijf-en-tseventigh *Mijlen*. In 't midden honderd en twintigh *Mijlen*: En in 't deel, 't welck sich tegens 't *Suyden* uytstrekt, is de minste breedte van honderd; somtijds van honderd en zehen of honderd en twaelf *Mijlen*.

Martius Paulus Venetus heeft dit *Eyland* alreeds voor meer als vier-honderd Jaeren gekend. Hy noemd het *Madagascar*. 't Heeft oock deesen Naem tot noch toe behouden. Van sommige echter werd het geheeten 't *Maen-Eylandt*. Wy noemen 't gemeenlijk *S. Laurentii*.

Eylandt, wylt 't van de *Portugeezen* op *S. Laurentii*-dagh in 't Jaer 1506., delgelijcks oock van *Laurentius Almeida*, Soon van *Franciscus Almeida*, eersten *Stadhouder* in *Oost-Indien*, is ontdeckt geworden.

Onse laetste *Reys-beschrijvingen* vermelden, dat hier *Goudene*, *Silvere*, *Kopere* en *Yfere Berghwercken*, oock *Rorsen* van *Krystal* zyn. Men vind hier *Smaragden*, *Saphiren*, verscheydene soorten van *Gommen*, *Hars*, *Talck*, *Sout*, *Boomwol*, *Suycker-ried*, *Sandel* en *Ebben-hout*, *Elpenbeen*, *Walch*, *Ossen-huyden*, en *grauwen Amber*.

Hier tegens brenghdmen aen d' *Inwooners*, in verwisselingh van 't boven genoemde, *Coralen*, *Pater Nosters*, *Keetenen*, *Armbanden*, *Oorhangselen* van *Glas*: *Linten* en *Gordels* van allerlei *coleuren*; *Krystal*, *Hout*, *Sayetten*, verguld en versilverd *Koper*, *Messen*, *Schaeren*, *Spiegels*, *Hoeden*, *Schoenen*, *Schellen* en *Bellen*, *Venetiaensche Paerlen*, *Agaten*, *Onyxen*, en meer andere diergelijke, meest slechte dingen.

De gedachte *Inwooners* zyn meeren-deel swart; veele oock geelaghtigh; sommige wit; welcke vermoedlijk uyt *Asia* derwaerts zyn gekoomen.

Men

T
AR;

I I.

e Portugeezen op
jaer 1506., del-
remsius Almeida,
Almeida, eersten
ien, is ontdeekt

chrijvingen ver-
dene, Silvere,
wercken, oock
Men vind hier
, verscheydene
Hars, Talck,
ker-ried, Sandel
been, Wasch,
wen Amber.

imen aen d'In-
gh van 'tboven-
Pater Nosters,
, Oorhangfelen
ordels van aller-
Hout, Sayetten,
oper, Messen,
loeden, Schoe-
n, Venetiaensche
yxen, en meer
eest sleghte din-

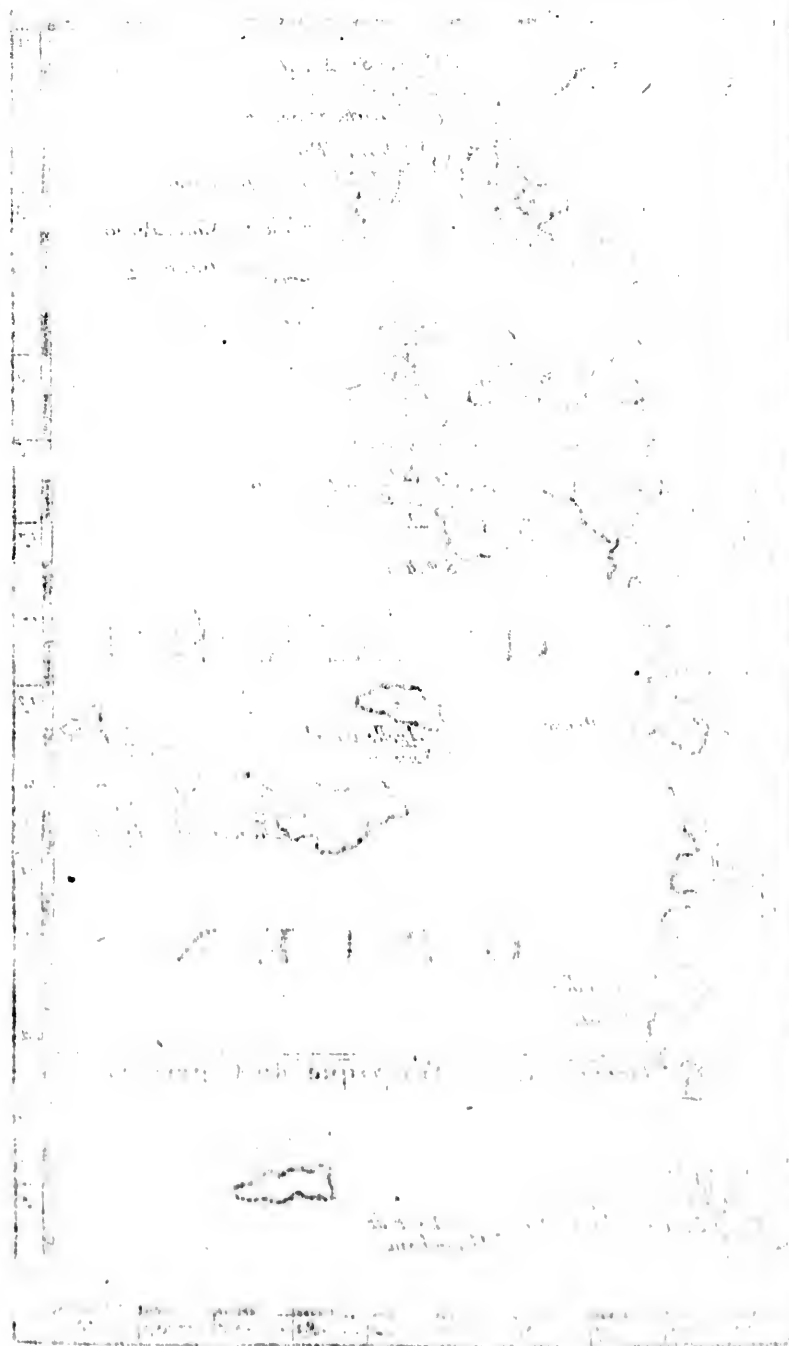
ers zyn meeren-
k geelaghtigh;
vermoedlijk
ekoomen.

Men

Men kan seer wel met haer omgaen. De *Francoisen* zynse veel meer toegene- gen, als andere *Europaische Natien*. Sy hebben een groote meenigte Ossen, Schaepen, Geyten, Hoenderen van verscheydenen Aert, Rijs, &c.

Sy bereyden een seeckere Wijn van Honigh en sommige Wortelen, van welcken Draack sy droncken worden.

Men vind hier de meeste Dieren welke wy onder ons hebben. Echter is tusschen de haere en d' onse eenigh onderscheyd. Haere Ossen hebben beneden den Hals een soort van Vet, 't welcke voor gantsch *delicaet* houden. De Straerten haerer Schapen zyn bovenmaeten swaer, als hebbende twintigh duymen in de rondte, en even soo veel in de lenghte. Haere Bocken en Geyten zyn seer groot; daer en tegens haere Vackens gantsch kleyn.

Sy hebben *Salamanders* en *Kameleons* van verscheydene Verwen. Veelerley slag van Apen. Van deese Dieren geloven se, dat se niet begeeren te sprecken, uyt vrees, datmen haer dan sou willen doen arbeiden.

Hier werden gevonden Crocodillen en Schildpadden; onder welke laetstgenoemde eenige sulcke groote Schaelen hebben, dat eene der selve thien of twaelf Personen kan bedecken. Somtijds vindmen by haer vijf of ses-honderd Eyeren, soo groot als die van de Hoenderen. Haer Vleesch is lecker en vet, van smaek als 't Kalfs-vleesch. Daer zyn noch andere Schildpadden; niet langer als drie of vier voeten. Der selver Schaelen zyn seer schoon, en gelijk als beschilderd met allerley Verwen. Men maeckt'er Kistjens, Cabinertjens, en andere aerdige dingen van, welke in *Indien* en *Europa* veel geaght worden.

Daerenboven vindmen aen de Zee-

kust, langhs de Rivieren in 't Land, jae selfs in de Geberghten, daer Boomen zyn, die eenige schaduw en koelte konnen veroorsaeken, seer veel Kreeften. Sy herbergen sikh ghelyck de Conynen: Komen uyt haere Holen voor den dagh, wanneer se Regen bemercken; en soecken Kickvorschen, nevens ander Ongedierr, daerse haer Voedsel van trecken.

Als de *Hollanders* voor eenige Jaeren by de Banck *S. Petri*, in 't Noord-Oosten des Eylands, aen Land traeden, hebben deese Kreeften haer als met geheele Schaeren en Benden aengegrepen; jae soodaenigh, dat se sikh tegens deese vyanden beschanften, en haer tegens deselve met groot beswaerlijckheyd, gevaer, en verlies van eenige der haere, beschermen moesten. Deese ontmoetingh hebben se gehouden voor eene der gevaerlijckste op haere geheele Reys.

Haere Phasanen zyn veel grooter en schooner als d' onse. Haere Veldhoenderen dicker, swaerder, en van verscheydene verwen. Men siet hier *Papegayen*, soo groot en swart als de Ravens. Desgelijcks middelmatige, en oock even soo kleyne als onse Leeuwercen zyn; al 't saem van verscheydene Verwen. Haer Gevogelt behoeft voor dat van *Canarien* niet te wijcken. Haere Byen zyn wel kleyn, maer den Honigh, die se geven, is seer voortreflijk.

Haere Mieren vliegen, en laeten op de Struycken, daerse sikh aenhangen, een slag van Lijm, of witte Gom, sitten, welke in plaets van Lijm werd gebruyckt. Sy hebben seecker slag van Vogelkens, by haer genoemd *Colibri*, wegende eene nauwlijcks soo swaer als twee Byen, wijlse t'eenemael kleyn zyn. Sy geneeren sikh bynae alleen van den Dauw, deselve van de Bloemen suygende.

Uyt de Zee trecken se een ontelbaere meenigte

meenigte van Visch; en onder deselve sulcke groote Rogchen, dat drie-honderd-Perfoonen aen eene der selver een goede Maeltijd kunnen hebben. Haere Palm-boomen verschaffen haer altijd dranck. 't Ontbreckt haer aen geen Vruchten: Desgelijks aen geen Boomwol, waer van sy allerley Stoffen maecten. Sy hebben blauwen Indigo. Haer Radijs, of *Balijser*, maect haer de Tandenswart; en dit houdense voor haere grootste schoonheyd. Aldoe bekoemense van allerley Boomen.

De voornaemste Rijkdom des Lands bestaet in Ebbenhout, wegens de schoonheyd en suiverheyd der swarte verwe, de sonderlinge klaerheyd, en den reuck, welke het van sich geeft, wanneer in 't Vyer leght.

Onder haer Ooft hebbense *Mirabjanen* van allerley soort. *Ananas*, Citroenen, Oranjen-Appelen, Granaet-Appelen, Rosijnen, &c. Sy versaelen hier *Maniquette* (een slag van Peper), Gingebær, en verscheydene Wortelen, welckese eeten in plaets van Brood; en sich oock laeten dienen tot veelerley andere Gebruycken. Rijs, Hirsse, Boonen, Erweten, Kruiden, Huls-vruchten, e. s. v. hebbense overvloedigh genoegh. 't Gevoellijck Kruid werd gevonden by de *Tapaten*. Soo haestmen een Blaedeken aenroerd, soo sluytense alle sich in malkander, en buygen ter aerden neer. Doen sich oock niet weer open, noch righten sich weer overeynd, voor dat hy wegh gegaen is, die haer aengeraeckt heeft. *Wijdlopijge sprecken wy van dit Jonckvrouwen-kruid in onse Cuytse Aenmerkingen*, &c.

Dit Eyland heeft veel bequaeme Reeën en Havenen. Over al vindmen goed Water, en genoeghaeme Levensmiddelen. Doch de Lucht des Lands is voord' *Europeers* ongesond.

De *Francoisen* hebben hier, nu aen

deese dan aen die Plaets, een *Colonie* of Plant-Stad gebouwd, meenende ergens een beeter Lucht te sullen vinden.

De Reede *Antongil*, of *S. Antonii*, is de grootste en beste in 't geheele Eyland. Op de gedaghte Kust, en verder tegens 't Noorden, leght *Boumarage*. Noch verder tegens 't Suyden *Angrada*. Noch wijder *Cacambout*, *Manialufe*, *Mannajara*, *Matatane*, *Manapate*, *Manatenza*, *Anambout*, *Ramac*, by *S. Lucie-Haven*, en *Antipere*, of *S. Clara*, by 't Voorgebergh *S. Romani*.

Al deese Plaetsen, of Havenen, zyn van Hout gebouwd, met Plancken bedekt, en met *Pallissaden* beslooten; gelijk oock d' andere door 't geheele Eyland.

Op d' andere sijde tegens 't Westen, en tegens over d' *Africaensche* Kust zyn *Vingagora*, *S. Andrews*, de Reede van *Pracel*, *S. Vincentii*, *S. Augustini-Haven*, of Zee-boel, de beste nae *Antongil*, *Tombaja*, &c.

't Midden des Eylands bestaet in Gebergten en Bosschen, waer in 't Sandel en Ebbenhout walt.

Om *Madagascar* heenen leggen seer veel Eylanden. 't Eyland *S. Maria* is dicht by de Reede *Antongil*, zynde seer schoon en vruchtbaer. Tusschen beyden, daer de Stroom tegens 't Noord-Noord-Oosten in 't Suyd-Suyd-Westen gaet, vangen die van 't Land veele Walvissen: Welckese een Yser, waer aen een Touw vast gemaect is, in 't Lijf werpen. Als nu de getroffene Walvisch sich soo langh geplaeghd heeft, dat hy moede geworden is, soo treckense hem op de Kust, of aen den Oever, en houden hem dan in stukken.

Daer zyn vier Hooft-Eylanden, *Comores* genoemd, *S. Christoffel*, *Ten Heyligen Geest*, *Loura*, en *Comore*: Of, *Magotte*, *Combraca*, *Angouan* (anders *Ansuanny*) en *Gafidfa*. D' Inwooners van 't laetste

zyn ongetrouw: D' andere zyn hoflijer; staende onder een eenige Koningh, die t' *Anfuanny* woond. Daer Koophandel werd gedreven, woonen enkele *Mahometanen*.

't Land is aengenaem en vruchtbaer, wegens de Beecken, van de Bergen afvlietende, en de Velden bevoghtigende. Men vind hier Cocos, en allerley Vogelen; doch geen Yser. Ligt *Madagascar* bekoomen d' Inwoonders Rijs, Hirsse, grauwen Amber, en Slaven; welckese nae *Arabien* en de *Rode Zee* voeren. Van waerse Stoffen, *Indiaensche* Kleederen en *Anfium*, of *Opium*, weer te rugg' nae haer Land brengen.

In 't Jaer 1613. quaemen de *Hollanders* in dit Eylandt, haelende veele Verwantschingen van 't selve. 't Is aenmerckens-waerdigh, datse voor een boeck Pappier een geheelen Os: Wederom een Os voor een slecht Spiegelken: Noch eenen anderen Os voor een doufsijn kleyne Bellekens, en voor een Ysere Stange drie Ossen kreeg.

't Eyland *Mauritii*, of *S. Apolline*, tusschen den negentienden en twintighsten *Graed*, schijnd bewoond te zyn geweest, eer de *Hollanders* hier een Plant-*Stad* of *Colonie* hebben opge-reght.

De Vogelen waeren hier soo tam, datse sich mer de hand lieten grijpen, of met Stocken dood slaen.

Men vind hier seer veel en schoon Ebbenhout, nevens andere Boomen, welckers Hout rood, geel, en voorts oock van een vermenghde verwe is. Gesaementlijk heeft het een schoone levendige *Coleur*.

De *Palin-bladeren* zyn hier groot genoeg tot een bedekingh: En de *Schildpadden* sterck genoegh, om een Man op haere Schaelen te kunnen draegen. Men vind hier geen viervoetige Dieren.

Tusschen 't Eyland *Madagascar* en 't groote Land, ontrent tseventigh Mijlen van 't Eyland, honderd Mijlen van *Cefala*, en honderd en vijftigh Mijlen van *Mosambicq*, leggen d' *Indische* Sand-bancken, meer als genoegh bekend door de Schipbreucken, welcke hier geschieden; en insonderheyd door de geene, die sich alhier heeft toegedraegen in 't Jaer 1586. onder den *Admirael Ferdinand Mendoza*. Want als hier sijn Schip tegens de Klippen stier, en in stukken gingh, soo hebben sich de gedaghte *Admirael*, de *Stierman*, de *Stadhouder*, en noch thien of twaelf andere Persoonen in de kleyne Boot aldereerst gesalveert. Tnegentigh andere bereydeden de groote Boot, en sprongen'er in. Doch vermitsse geen Levens-middelen by sich hadden, soo wierdense gedwongen (om met het seer weynige dies te langer te moogen toekoomen) eenige, welcke 't Lot haer sou aenwijzen, in de Zee te werpen.

Onder meer andere trof dit ongeluck den oudsten van twee Gebroeders. Als hy nu buyten boort sou geset worden, bood sich de jonghste in sijne plaets aen, wijl den anderen bequaemer was als hy, om hun Geslacht t' onderhouden en voort te setten. Dit geschiedede. Doch hy swom de Boot soo langh nae, en besoght soo dickmael weer daer in te mogen geraecken, dat d' andere eyndlijk tot meedelijden bewoogen wierden, en hem in-naemen.

D' overige, welcke op 't gebroockene Schip waeren gebleven, stierven ten deelen van Honger. Sommige voeghden Plancken aen een, om sich daer op te redden. Doch van deese laetste quam alles om 't leven, uytgesonderd twee Persoonen. Van de tnegentigh in de groote Boot ontquaemen'er veertigh of vijftigh. D' eerste bleven gesaementlijk behouden. Soo dat van ses-honderd

niet meer als ontrent tseftigh Perfoonen overbleven. Deefe Klippen zyn Steenen van verscheydene Spitsen, gelijk de Coral-klippen; ten deelen swart; ten deelen wit; ten deelen groen; doch al t'saemen seer verschricklijk t'aenschouwen.

Noch een groot getal Eylanden syn'er overig tegens 't Noorden en Oosten van *Madagascar*: Oock vindmen tusschen foodanige Eylanden veele Bancken en Klippen: Doch de beschrijvingh van

deese Omstandigheden willen wy aen andere overlaeten. Dit alleen sullen wy hier seggen, dat tegenwoordigh in *Franckryck* een *Compagnie* of Geselschap is, 't welck sich toerust, om in *Madagascar* een maghrige Plant-*Stad* op te richten. Maer sulcks sal niet geschieden, voor datmen de gelegenheyd deeses Lands wel nauw heeft uytgevorscht, en vernoomen, wat voor een Koophandel men hier sou konnen drijven.

D' EYLANDEN VAN CAPO VERDE, OF 't GROENE HOOFD.

H Onder en vijftigh Mijlen van *Capo Verde*, tegens 't Westen, leggen een grooten Hoop Eylanden; welke sich uytstrecken van den de:thienden en een halven tot den negentienden *Graed* der breedte: En van den honderd drie-en-vijftighsten en een halven, tot ontrent op den honderd en seven-en-vijftighsten *Graed* der lenghte. Gesaementlijk werdense genoemd d' Eylanden van *Capo Verde*, wijl dit Voorgebergh een deel des Vasten Lands is, 't welck 't selve aldernaest leght.

Onder deese Eylanden zyn'er thien in eenigh Aensien, schoon deseive ten deelen niet bewoond zyn.

Sy leggen bynae in de *Forme* eens halve Maens, of halven *Circkels*; waer van 't holle Deel nae 't groote Land, en de twee Spitsen nae de groote Zeegekeerd zyn.

De Spits, of Hoeck, welke tegens 't Westen en 't Noorden siet, is 't Eyland *S. Anthonii*, 't Selve volgen d' Eylanden *S. Vincensii*, *S. Nicolaes* en *S. Lucia*; sich voortdoende tusschen 't Oosten en 't Suyden.

Daer nae sietmen de *Sout-Eylanden*; d' Eyland

en willen wy aen
Dit alleen sullen
tegenwoordigh in
pagnie of Gesel-
schap toerust, om in
thre Plant-Stat
sulcks sal nierge-
en de gelegenheyd
uw heeft uyrge-
en, wat voor een
fou konnen drij-

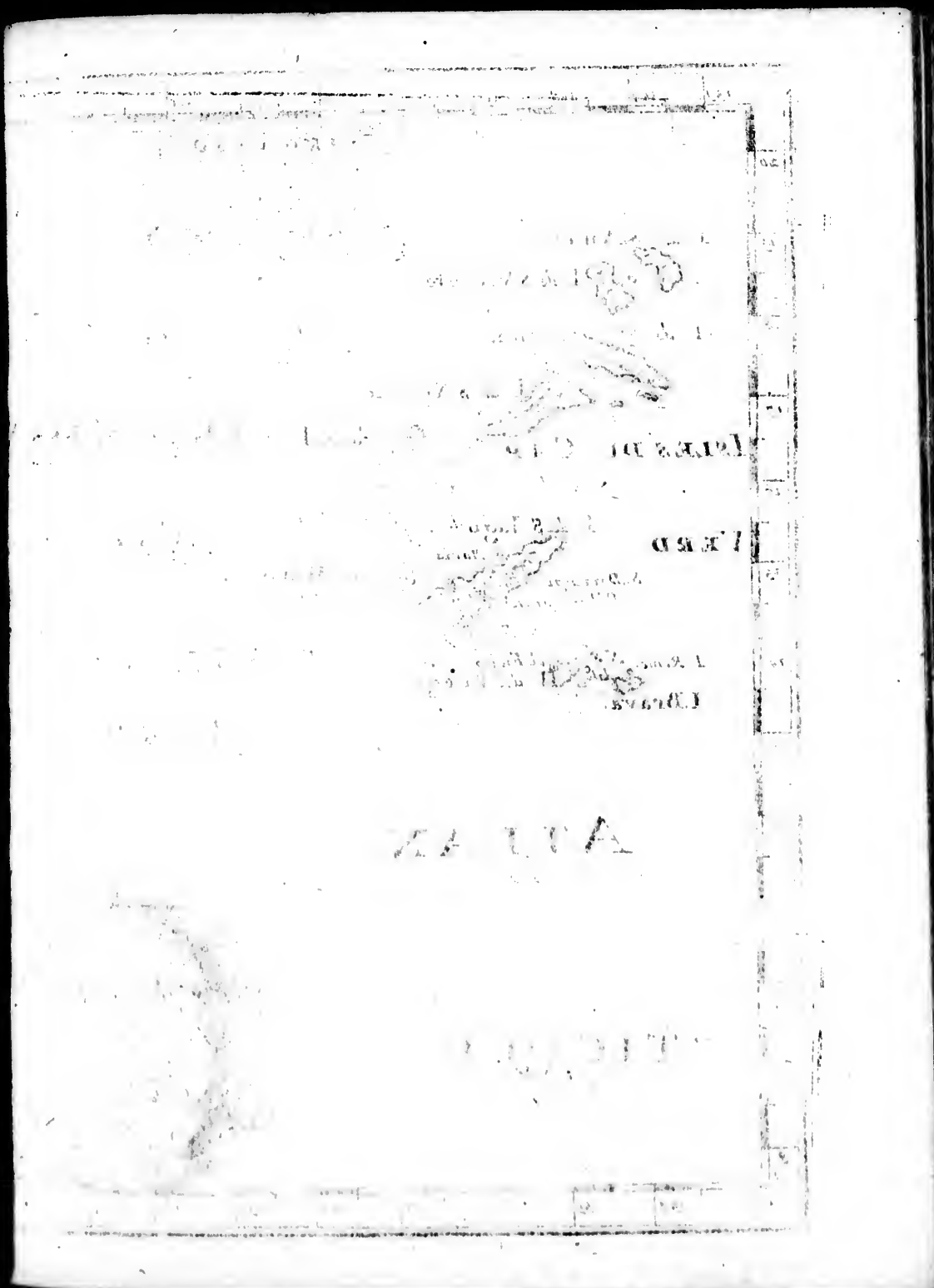
N
DE,
FD.

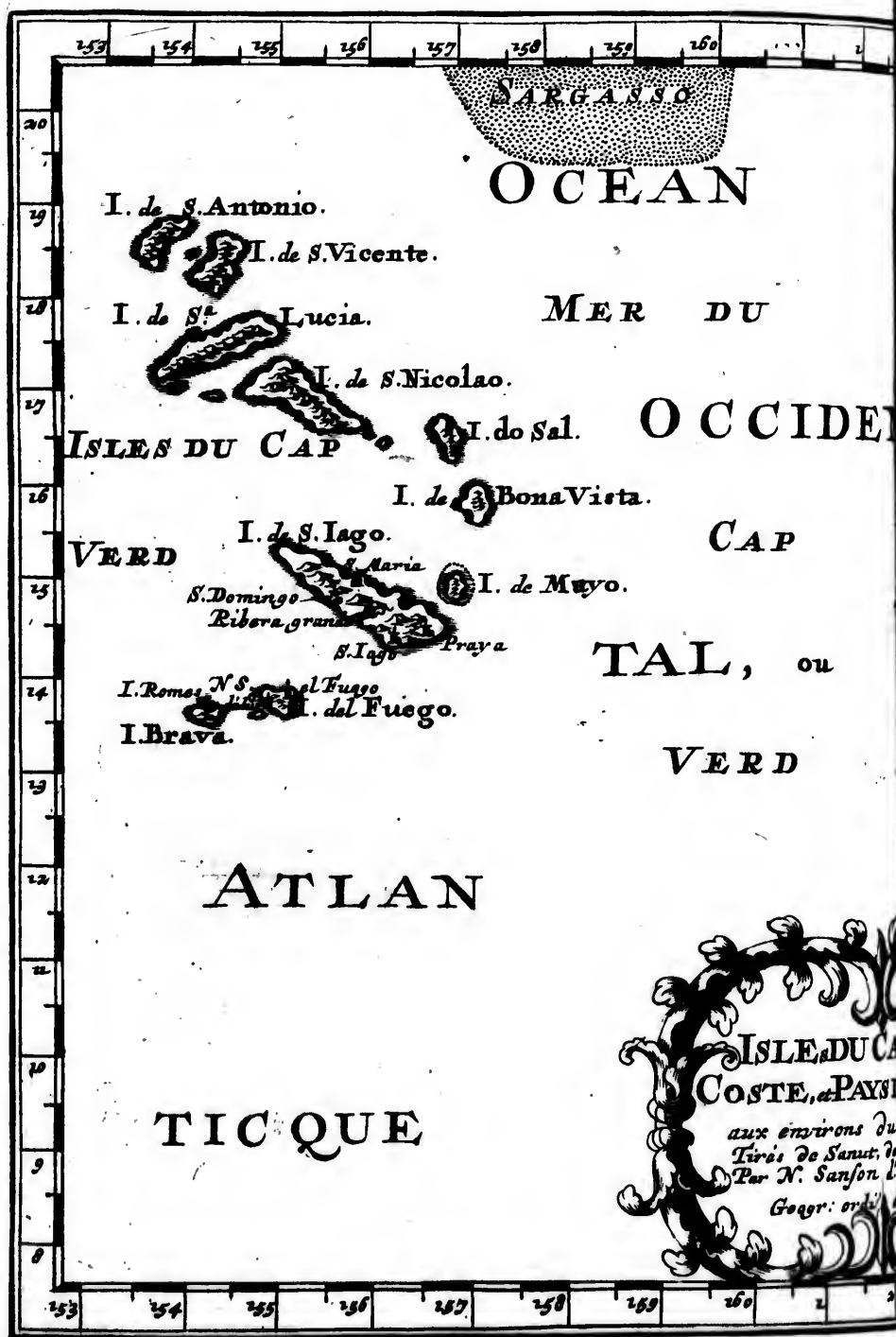
den zyn'er thien in
hoon deselve ten
zyn.

en de *Forme* cens
en *Circkels*; waer
groote Land, en
de groote Zeege-

ck, welcke tegens
den fiet, is't Ey-
lve volgen d'Ey-
Nicolaes en *S. Lu-*
zusschen't Oosten

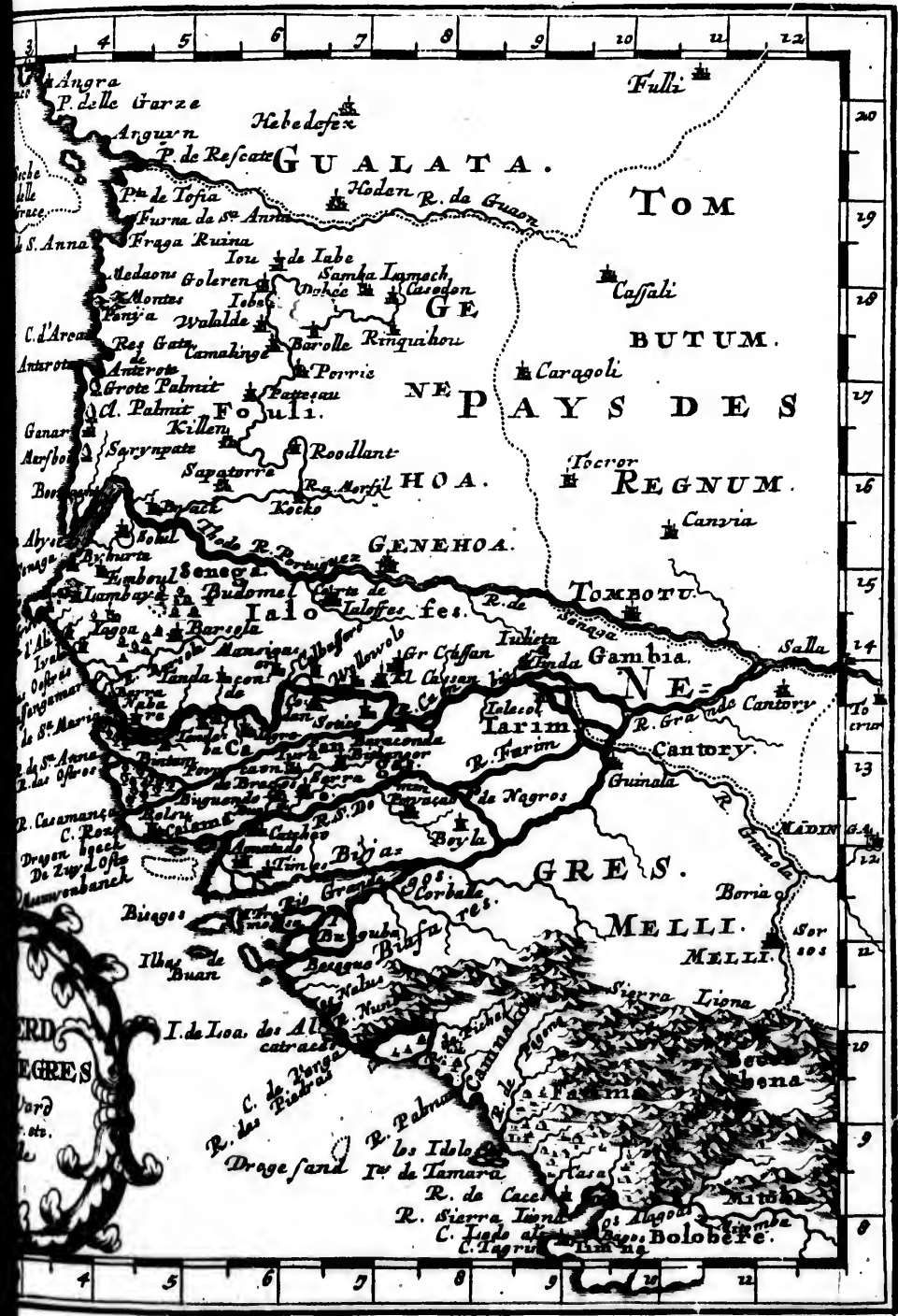
de *Sout-Eylanden*;
d'Eylan-

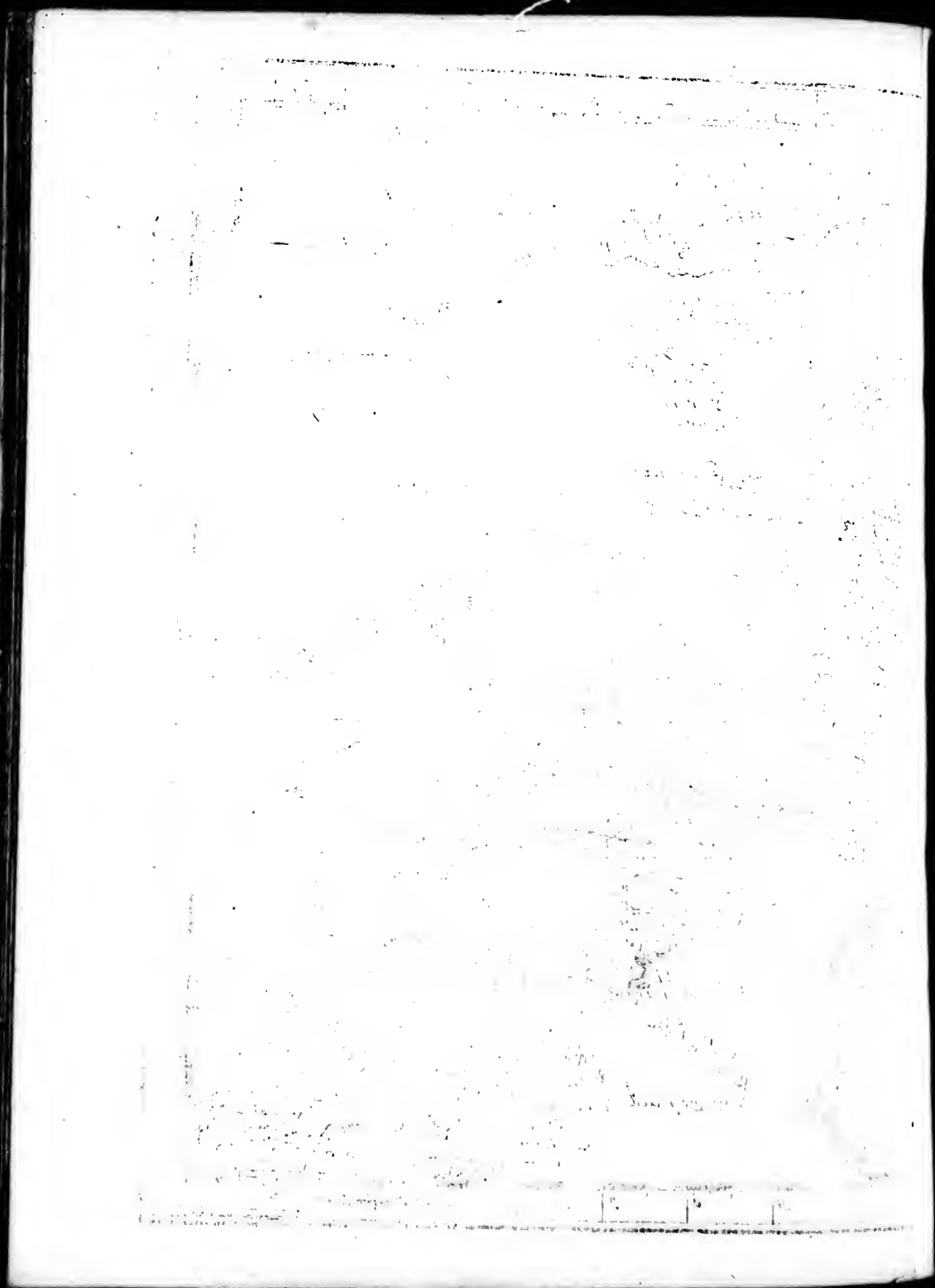

N
DU
C CIDE
CAP
ou
ER D

ISLE DU CA
COSTE, a PAYS
aux environs du
Tirés de Sanut
Par N. Sanfon
Geogr: or

d' Eylanden des goeden Aenfiens, en Mayo, van 't Noorden tegens 't Suyden, zynde d' uiterste onder allen tegens 't Oosten: 't Eyland S. *Jacob*, 't *Vyer-Eyland*, en *Brava* d' uiterste tegens 't Suyden: En keeren sigh weer van Oosten ten Westen, sigh yets nae 't Suyden uytstreckende. Derhalven maecten d' Eylanden S. *Antonii* en *Brava* de twee uiterste Deelen en Spitsen tegens 't Westen: *Bonne-Veue*, of 't Eyland des goeden Aenfiens, geeft het midden des halven *Circkels* tegens 't Oosten.

S. *Lucia*, S. *Nicolaes*, en S. *Jacob* zyn de grootste; wyl yeder derselver van honderd-duysend tot honderd en twintigh-duysend Schreeden in de lenghte; vijftigh, twintigh, tot dertigh-duysend Schreeden in de breedte; en tweemaal honderd, of tweemaal honderd en vijftigh-duysend schreeden in den Omkreytz heeft.

S. *Antonii* en S. *Vincentii* Eylanden zyn wel de helft minder; hebbende geen honderd-duysend Schreeden in den Omloop. D' overige en de kleynste hebben maer vijftigh, veertigh, dertigh; d' andere seven of aght-duysend. Deeselaetste, welckers Naemen ons onbekend zyn, aght ick niet: Zyn oock veel meer Klippen of Rotfen, als Eylanden.

S. *Jacob* is 't Hoofd-Eyland, als 't grootste onder allen. Gelijck dan oock alhier de Bischoplijke *Residentie* in de Stad van gelijcken Naem is.

Dan zyn'er noch Groot-*Ribera*, nevens een goede Haven, tegens 't Westen; *Praya* tegens 't Oosten; S. *Maria* tegens 't Noorden; al 't saemen met haere Havenen. Eenige voegen'er by 't Eyland S. *Thomas*; wiens Haven seer gevaerlijck is. Andere 't Eyland S. *Domini*: En noch andere S. *Michaels*-Eyland. 't Kan wel zyn, dat deese begrepen waeren onder de Naemen van eenige der andere.

Groot-*Ribera* heeft vijf-honderd Huysen. De Lught is hier ongesond: De Bodem ongelijck: De Daelen zyn vruchtbaer in Graenen, Wijn, Ooft, Suycker-Ried, Meloenen. Men vind hier veele Vogelen en Dieren; insonderheyd Geyten in groote meenighden; vermits deese Beesten driemaal in 't Jaer, en 't elckens drie of vier Jongen op eenmael werpen. Deese Geyten zyn seer vet, en *delicaet* van smaack.

't Eyland S. *Lucia* is nae 't Eyland S. *Jacob* 't Volck-rijckste.

D' Eylanden S. *Nicolaes*, S. *Vincent*, en S. *Antonii* heeft men voor woest gehouden. Vermoedlijck evenwel zyn'er eenige Iawooners in, doch niet soo veel, als deselve wel souden kunnen vocken.

Doe in 't Jaer 1622. de Scheepen der Vereenighde *Nederlandfche Provintien* hier aenquaemen, soo vonden se in 't Eyland S. *Antonii* vijf-honderd Persoonen, soo Mannen, als Vrouwen en Kinderen; gesaementlijck *Mooren*.

D' Eylanden van S. *Vincent* en S. *Nicolaes* hadden'er niet minder. In 't Eyland Mayo zyn deese *Mooren* sterck van Leedematen, en van een schoone *Ligchaems-gestalte*. 't Is gelooflijck, dat over al eenige *Portugeezen* zyn, welke d' andere in toom houden.

De *Sout-Eylanden*, *Bonne-Veue*, Mayo en S. *Jacob* geven soo een groote meenigte van Sout, ('t welck natuerlijckerwijs werd gemaeckt van 't Water, dat de Zee van tijd tot tijd aldaer achterlaet) datmen, boven 't geen hier in 't Land werd verbeefghd, noch Jaerlijcks over de honderd Scheepen daer mede bevracht, om 't selve nae verscheydene Gewesten te vervoeren; en noch veel blijft'er over, 't welck nergens toekan dienen. Alleen 't Eyland Mayo sou, volgens de berigten, Jaerlijcks de *Laedingh* voor twee-duysend Scheepen

pen kunnen verschaffen. Yeder der andere sou niet veel minder kunnen opbrengen.

De verdere Rijkdom des Lands bekoomden van de Bocken en Geyten-Vellen. In al deese Eylanden zyn meenighden deeser Dieren, soo datmen veel Kudden van duysenden by een liet loopen. De gedaghte Vellen werden nae *Brazil*, *Portugal* en anderweegen heenen gesonden, en aldaer bereyd. 't Vleesch werd in Tonnen gesouten, en verkoght aen de Scheepen, welke van en nae *Brazil* hier voorby vaeren.

Behalven 't Sout en de Geyten, waer in de voornaemste Rijkdom des Lands bestaat, vindmen hier noch veel wilde Paerden, Ossen, Eselen, Apen; Boomwol, welke hier verwerckt werd, Rijs, en allerley Graenen.

Onder haere Vogelen hebbense secker bysonder slag, welke *Flamencos* werden genoemd. De Vederen des Ligchaems zyn gantsch wit, maer die aen de Vleugelen bloedt-rood. De Schild-Padden zyn hier twee of drie voeten langh. Deese kruypen uyt de Zee aen Land; en leggen haer Eyeran by nacht, welcke onder 't Sand verbergen; alwaerse dan door de hitte van de Son werden uytgebroed.

In *Fuego* en *Brava* werd Wijn gemaect, welke voor die in *Canarien* weynigh behoeft te wijcken.

Tusschen d' Eylanden van *Capo Verde* en 't vaste Land, nae de *Canarische* Eylanden toe, werd de Zee genoemd *Sargasso*, vermits deselve hier van den twintighsten Graed tot den vier-entwintighsten (*Linschoten* en *Davits* stellen den dertighsten) en in de breedte ontrent dertigh, veertigh, tot vijftigh Mijlen, bedeckt is met een secker Kruyd, gelijk zynde 't geenmen op de grond der Bronnen vind, en van de

Portugeezen Sargasso werd geheeten.

Dit Gras of Kruyd koomd over een met de Zee-Peterfely, behalven dat het wat geeler is. Aen d' eynden draeght het Koornen, of een seckere Vrucht, welke gantsch geen smaack noch kragt heeft.

Men bemoeyd sich seer, om uyt te vinden, waer doch dit Kruyd van daen magh koomen; 't welck over de tseftigh Mijlen van d' Eylanden en 't vaste Land afgescheyden is, en in foodaenigh een Zee leght, waer in men geen grond kan peylen. Echter is 't soo geweldigh dick, dat de vlakte des Waters veel meer een groene Beemd, als een Zee schijnd te zyn.

De Scheepen, welke in dit Kruyd koomen te verwarren, hebben een stercke Wind van nooden, om sich daer uyt te redden. Ick staec in de meeningh, dat dit Kruyd *Sasafes* verhinderd heeft, soo dat hy sijnen loop om *Africa* niet heeft kunnen volvoeren; en d' oorlaeck van zyn ongeluck is geweest.

Deesen *Sasafes*, de Soon van *Theapes*, eenen der *Achemeniden*, de Dochter van *Zopyrus*, Soon van *Megabyes*, ontcert hebbende; wierd van *Xerxes* veroordeeld, dat hy aen een Kruys genageld worden, en aen 't selve sterven sou. Sijne Moeder, de Suster van *Darius*, braght te weegh, dat deese Strafin een andere wierd veranderd. Te weeten: Hem wierd bevoolen, rondom *Africa* te vaeren; 't welck niet anders als met seer groote moeyte en niet minder gevaer kon werden verricht.

Hier op begaf hy sich in *Egypten* 't Scheep: Seylde de *Columnen* van *Hercules* voorby: Quam in de West-Zee, en seer verr' nae 't Suyden, langhs *Africa*. Maer vermits hy bemerckte, dat hy noch een lange tijd en veel moeyte sou moeten aenwenden, om deese *cours* te voleynden, soo keerde hy weert te rugg' nae

werd geheeten.
d' koomd over een
y, behalven dat het
d' eynden draeght
n seckere Vrught,
en smaect noch

gh seer, om uyt te
dit Kruid van daen
sick over de tsestigh
en en 't vaste Land
in foodaenigh een
men geen grond
is 't soo geweldig
te des Waters veel
emid, als een Zee

elcke in dit Kruid
ren, hebben een
oden, om sich daer
fac in de meeningh
s verhinderd heeft,
pp om *Africa* niet
ren; en d' oorfaeck
geweest.

de Soon van *Theaf-*
eniden, de Dochter
an *Megabyes*, ont-
d van *Xerxes* ver-
een Kruys gena-
't selve sterven sou.
Suster van *Darius*,
deefe Strafin een
erd. Te weeten:
, rondom *Africa*
iet anders als met
n niet minder ge-
ight.

sigh in *Egypten*
Columnen van *Her-*
in de West-Zee,
len, langhs *Africa*.
merckte, dat hy
veele moeyte sou
om deefe courtte
hy weer te rugg'
nae

nae *Egypten*, en van daer nae 't Hof; al-
waer hy seyde, dat hem yets was beje-
gend, 't welck sijn Schip had verhinderd
voort te vaeren. *Xerxes* hem voor een
Leugenaer houdende, deed hem de
Straf uytstaen, waer toe hy al te vooren
was veroordeeld geweest.

Voorts koomd de gelegenheyd, daer
hedenidaeghs d' Eylanden van *Capo Verde*
sigh bevinden, veel beeter over een met
de gelegenheyd der *Fortunatis*, of *Geluckige Eylanden* van *Ptolomæus*, als met
de *Canarische*. Want hy steld de gemel-
de *Geluckige Eylanden* tusschen den thien-
den en selthienden Graed der breedte.
D' Eylanden van *Capo Verde* nu zyn tus-
schen den derthienden en negenthien-
den: Maer de *Canarien* aen geene sijde
des ses-en-twintighsten Graeds.

De *Meridiaen* der *Geluckige Eylanden*
van *Ptolomæus* leght op den aghtsten
Graed der lenghte, buyten d' *Africaensche*
Kust, tegens 't Westen. De middelste
Meridiaen der Eylanden *Capo Verde* is op
den aghtsten Graed der lenghte buyten
de gedaghte Kust, en op deselve sijde.
De middelste *Meridiaen* der *Canarien*
stoort aen d' *Africaensche* Kust. *Ptolomæus*
hanghd deefe *Geluckige Eylanden* aen
eenen gelijcken *Meridiaen*, en streckt
deselve uyt van 't Suyden nae 't Noor-
den; tusschen den thienden en selthien-
den *Parallel*, of *Graed* der breedte, wel-
ke vijf *Graeden* in de breedte maecken.
D' Eylanden van *Capo Verde* zyn niet
recht in eenen *Meridiaen*, maer tusschen
twee of drie; en gaen van den derthien-
den tot den agthienden, maeckende
vijf *Graeden* in de breedte. De *Canari-*
sche Eylanden leggen daer tegens van 't

Westen nae 't Oosten, en bynae op
eenen *Parallel*, of *Graed* der breedte,
zynde den seven-en-twintighsten, en
strecken sich uyt van den eersten tot op
den sesden *Graed* der lenghte.

Deefe Gronden zyn seer sterck, om te
bewijzen, dat d' Eylanden van *Capo Verde*
veel meer moesten over-een-ko-
men met de *Geluckige Eylanden* van *Pto-*
lomæus, als de *Canarische*.

Haer' afwijckingh van den *Aequator*
is maer alleendrie *Graeden* verschillende
van *Ptolomæi Geluckige Eylanden*: De
Canarien daer tegens vijftien. Haere
afwijckingh van d' *Africaensche* Kust
koomd overeen met *Ptolomæi Geluckige*,
maer niet met de *Canarische Eylanden*.
Haere Leggingh van 't Suyden nae 't
Noorden koomd seer nae over een met
de Leggingh der *Geluckige Eylanden*.
't Getal der *Graeden* in de breedte, wel-
ke deselve begripen, vergelijckt sich
gantschlijk met 't getal der *Geluckige*
Eylanden. Maer hier tegens strijd 't ee-
nemael de Leggingh der *Canarische* van
't Westen nae 't Oosten, en de geringe
breedte, welke deselve hebben.

Maer onaengesien al deefe Bewijs-
gronden willen wy toonen, datmen
sich dickmael niet moet vast houden
aen de stellingh van *Ptolomæi* Legh-
plaetsen: En dat de *Canarische Eylanden*
(niet die van *Capo Verde*) met de *Geluckige*
of *Fortunatis* van *Ptolomæus* en
d' Oude over-een-koomen. Doch eer
wy daer toe treden, willen wy voor
af yet weynighs seggen van *Madera* en
Porto Santo, behoorende aen de Kroon
Portugal, gelijk oock d' Eylanden van
Capo Verde doen.

M A D E R A.

Yland *Madera*, of *Madeira*; volgens de Pronunciatie der *Portugeezen*, leght op den tweenden dertighsten Graed der breedte. Heeft ontrent vijf-en-twintigh Mijlen in de lenghte; aght of thien Mijlen in de breedte, en tseftigh in den Omkreytz.

In 't Jaer 1420. wierd het ontdeckt van *Johan Gonzalva* en *Tristan Vaez*, onder de Regeeringh van *Henrick*, *Infant* van *Portugal*. Onder even den selven hebben desgelijcks *Johannes Zarco* en *Tristan Vaez* in 't Jaer 1428. *Porto Santo* gevonden.

Beyde waerense woest; maer insonderheyd *Madera* soo vol Hout; datmen 't selve in brand moest steecken, op datmen plaets in 't Land moght bekoomen, om 't selve te bebouwen.

De Geschied-boecken verhaelen, dat dit Vyer tusschen de ses en seven Jaeren langh heeft geduerd, eer 't door 't geheele Eyland was geloopen, en de Boschen had verteerd. Eenige van d' eerste Inwooners moesten sigh in 't Water reddden, om de Hitte in 't Land te vermijden. Ondertusschen is deesen Aenslagh soo wel geluckt, dat d' Aerdbodem naederhand een lange tijd tseftigh voor een opbraght; 't welck allenxen afnam tot op vijftigh, veertigh, en dertigh. Veelligh is 't hedensdaeghs wel maer vijf-en-twintigh geworden.

De Lught is hier bynae geduerigh gemaetighd. Verscheydene Bronnen, en seven of aght kleyne Rivieren bevoghigen 't Land; maeckende 't selve gantsch vrughtbaer, en bovenmaeten lustigh.

De Wijnbergen draegen meer Druyven als Blaederen. De Wijnen zyn sterck; de Weyt is voortreflijck, schoon 't Land Berghaghtigh is: De Suycker seer *delicaet*, overtreffende alle andere.

Men vind hier veele Vogelen, als Hoenderen, Duyven, Waghtels, en Veld-hoenderen. Veel Ooft, als Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaet-Appelen. Voorts, Honigh, Wasch, Draecken-bloed, Leder, en Cederenhout, waer van allerley Schrijnwercken werden gemaect; soo gantsch konstigh, dat deese aldaer vervaerdighde dingen nae *Europa* en andere Plaetsen werden versonden.

In de Geberghten en Boschen onthouden sigh veele wilde Varcken, en andere Dieren.

De voornaemste Steeden zyn *Funchal*, of *Funsal* (Hoofdstad en Bischoflijske Residentie in dit Eyland); *Monchrico*, of *Manchico*, en *Santa Cruz*.

't Geheele Eyland heeft ses-en-dertigh *Parochie-Kercken*; vijf of ses Kloosters; vier Gasthuysen; tusschen de ses en seven-duysend Wooningen, en vijf-en-twintigh duysend *Communicanten*; behalven veele Sloten en Lusthuysen; soo dat dit Gewest als een Lusthof schijnd te zyn.

Porto Santo, of de *Heylige Haven*, heeft bynae even foodaenige Bequaemheden als *Madera*. D' omkreytz is niet meer als van aght of thien Mijlen. Hier is geene Vestingh: Ter welcker oorsaeck de Zee-Rovers in 't Jaer 1606. tusschen de ses en seven-honderd Persoonen van hier hebben weghevoerd.

Op een andere plaets hebben wy 't daer

A.

en meer Druyven
ijnen zyn sterck;
k, schoon 't Land
Suycker seer de-
lle andere.

le Vogelen, als
Waghtels, en
Ooft, als Oran-
enen, Granaet-
onigh, Wasch,
er, en Cederen-
y Schrijnwercken
gantich konstigh,
aerdighde dingen
Plaetsen werden

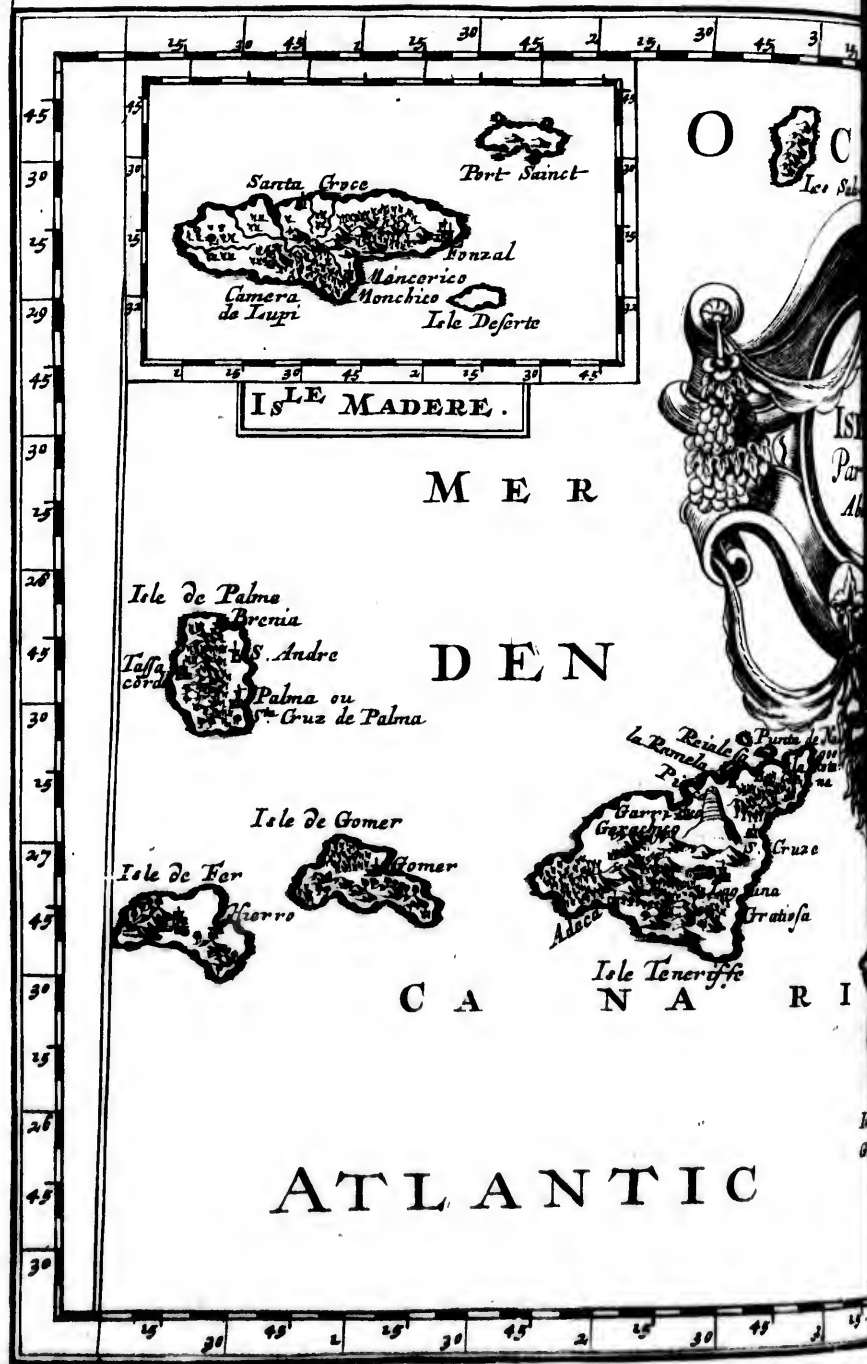
en Bosschen ont-
de Varckens, en

eden zyn *Funghal*,
en *Bischoplijke*
nd); *Manchrico*,
a Cruz.

heeft ses-en-der-
; vijf of ses Kloos-
n; tusschen de ses
oningen, en vijf-
Communicanten;
n en Lusthuysen;
als een Lusthof

e *Heylige Haven*,
daenige Bequaem-
omkreytz is niet
nien Mijlen. Hier
r welcker oorfaeck
aer 1606. tusschen
erd Persoonen van
oerd.

ets hebben wy 't
daer

O C E A N O C C I D E N T A L I S

ISLANDIAE

PARSON, d.

Ab. Geograph. Ord.

Reg.

T A L, ou

Ile de
Forte

Baltic

Chas. al.
Lancelotte
cabotte

Caput altum

Bejadoru
Caput

AFRIQUE

Buzedora

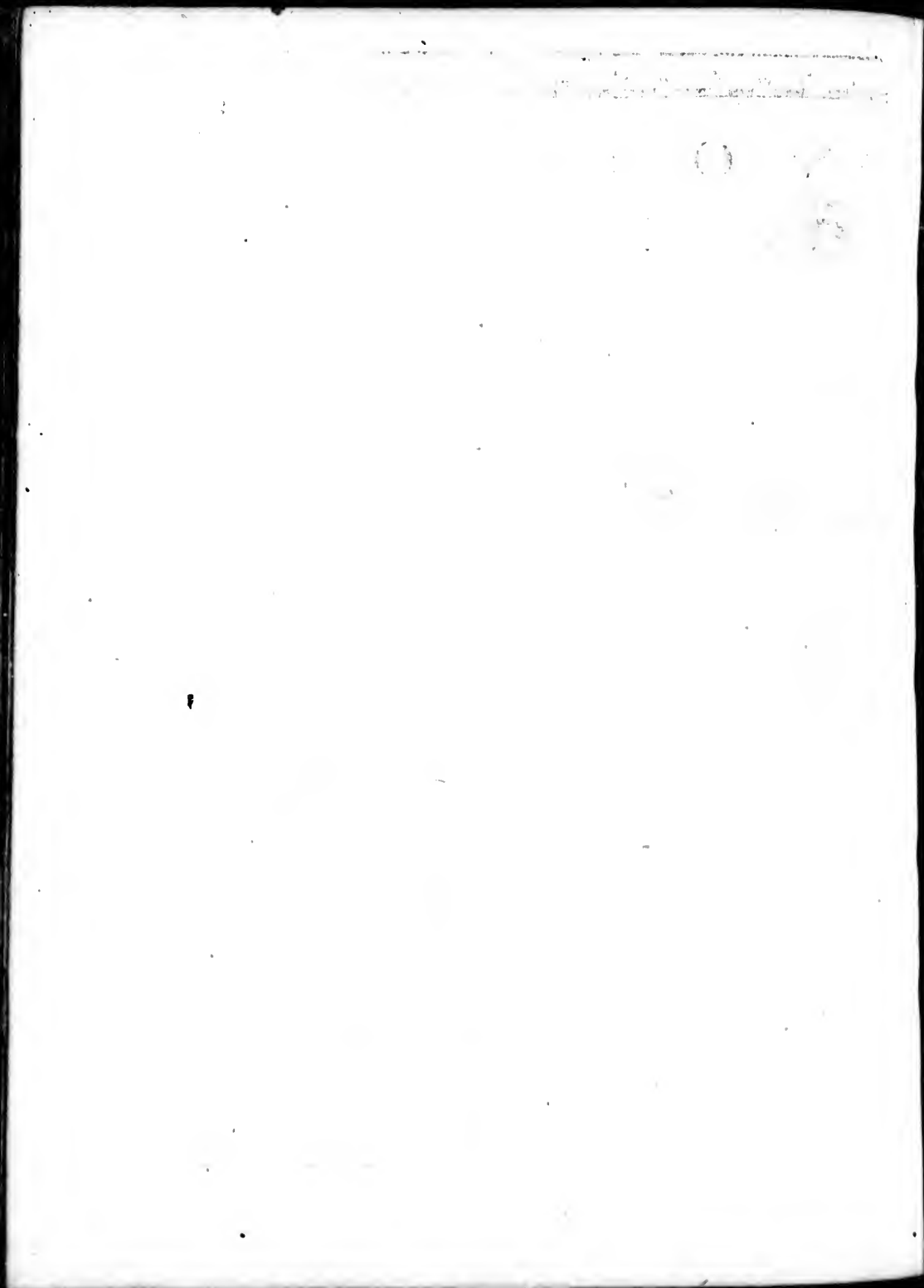
Tetra magna

Barreira

Terra alta

Septim. Funes

Terra
alba

daer voor gehouden, dat *Porto Santo*, of de *Heylige Haven*, met der Ouden *Ombrio*; en *Madera*, met *Cerne Atlantica* over-een-stemd. In 't eerste hebben wy

een feyl, doch in 't laetste reght gehad: Gelyck wy stracks hier nae in de Beschryvingh der *Canarien* sullen aenwysen.

D E

CANARISCHE EYLANDEN.

DE *Canarische Eylanden*, in 't Westen van 't Wereld-deel *Africa*, en bynae tegens over de Voorgeberghen *Bojador* en *Nons*, zyn seven in getal. Al t'saemen leggense tusschen den ses-en-twintighsten en aght-en-twintighsten Graed der breedte: Tusschen den eersten en sesden, of yets meer, in de lenghte. Als wy daer onder eenige kleyne Eylanden over *Lancellotte*, en dan de *Salvages* reekenen, soo sullense sijn uytstrecken op den negen-en-twintighsten en torden dertighsten Graed. *Madera* en *Porto Santo* daer toe oecdaen, soo sullense over den twee-en-dertighsten Graed der breedte gaen. Doch daer zyn weynige Schrijvers, welke de *Salvages*; en bynae geene, die *Madera* onder de *Canarien* stellen; vermits dit te verr' daer van daen gelegen is, en aen de Koningh van *Portugal* behoord, waer tegens de *Canarien* onder 't Gebied des Koninghs van *Spaenje* staen. Wij' oock de *Salvages* dorr' en woest zyn, so datmen deselve bynae niets met allen.

Nu willen wy toonen, dat deese seven *Canarische Eylanden* in alles en over al

met de seven *Geluckige Eylanden* der Oude over-een-koomen.

Hier boven hebben wy verhaeld de redenen, waerom men sou behooren te geloven, dat d' Eylanden van *Capo Verde* met de *Geluckige* of *Fortunatis Eylanden* over-een-koomen. Doch ter deeser plaets willen wy andere en noch stercker redenen voor de *Canarische Eylanden* bybrengen:

In de groote *West*, of *Atlantische Zee*, en in 't Westen van *Africa*, steld *Protoplaus* maer een Stuck van ses Eylanden als yets van aghtingh. Hedensdaeghs hebben wy in de gedaghte Zee, en niet verr' van *Africa*, drie verscheydene Stucken van Eylanden; en yeder deeser Stucken is vry aensienlijck; naementlijck, d' *Azoren*, de *Canarien*, en d' Eylanden van *Capo Verde*.

Onder deese Eylanden leggen de *Canarien* *Africa* aldernaest, en zyn d' uytterste tegens 't Oosten. D' *Azoren* zyn wijdst daer van afgelegen; en d' uytterste tegens 't Westen. Maer d' Eylanden van *Capo Verde* sullen, soo veel de lenghte betreft, in 't midden blijven. Anders zyn d' Eylanden van *Capo Verde* den *Equator* aldernaest, en d' uytterste tegens

gens 't Suyden. D' *Azoren* alderwijdft van deselve afgelegen, en d' uytterfte tegens 't Noorden. De *Canarien* sullen, wat de breedte belanghd; 't midden behouden.

Nu moet een van deese drie Strucken der Eylanden over-een-steinmen met de *Geluckige Eylanden* der Oude, en des *Ptolomai*; die aldaer sijnen eersten *Meridiaen* set. Wanneer onder de nieuwe Schrijvers eenige deesen eersten *Meridiaen* onder d' *Azoren*, andere onder d' Eylanden van *Capo Verde* setten willen, en noch andere onder de *Canarien*, soo geschied sulcks daerom, wijl de meeste meenen, dat of d' eene, of d' andere met de gedaghte *Geluckige Eylanden* over-een-koomen.

Doch vermits *Ptolomaeus* maer van alleen een Deel der Eylanden in de *Groote West-Zee* yets gehouden heeft, soo is 't vermoedelijk geweest datgeene, 't welck naeft by 't *Groote Land* en de *Gades* is, veel meer als degeene, welke soo verr' daer van vervreemd zyn. Deese Reden en Grond nu betreft de *Canarische Eylanden*.

Plinius, *Solinus*, *Capella* en andere hebben drie verscheydene Deelen van soodaenige Eylanden in deese Zee gerekend; naementlijk, d' Eylanden *Fortunatis*; de *Gorgades*, of *Gorgones*, en dan de *Hesperides*.

Ondertusschen stellten de *Insulas Fortunatas*, of *Geluckige Eylanden*, op de *Mauritaensche* of *Moorenlandsche* Kust: De *Gorgades* twee Dagheylen van de Kust: En de *Hesperides* veertigh Dagheylen te Scheep verder als de *Gorgades*; en in den Grond eeniger Zee-boefems: Soo dat deese met d' *Azoren*, of *S. Thomas*, in de Grond der groote *Moorenlandsche* Zee; of veel meer met d' *Antillen*, of *Cariben*, in de *Mexicaensche* Zee-boefem (gelijk wy op een andere plaets sullen aenwijzen) over-een-koomen.

Doch met de *Canarische* konnen se gantsch geen overeenstemmingh hebben. De *Gorgades* konnen oock niet anders als met d' Eylanden van *Capo Verde* gelijk zyn: Derhalven moeten de *Canarien* voor de *Geluckige Eylanden* blijven.

Daerenboven, de goedheyd des Lughts; de vrughtbaerheyd des Bodems; de naegelegenheyd by d' *Africaensche* Kust; de Namen en Omstandigheden van yeder der *Canarien*, welke met de Namen en Omstandigheden van yeder der *Geluckige Eylanden* overeenkoomen, sullen de *Canarische Eylanden* gantschlijk de Zeege laeten behouden.

D' *Insule Fortunatae* (of *Geluckige Eylanden*) hebben dien naem van d' Oude bekoomen wegens de Goede Lught, en de vrughtbaerheyd der Aerde. De *Canarien* nu zyn gantsch gefond: D' *Azores* maer weynigh: D' Eylanden van *Capo Verde* gantsch niet.

Voorts hebben de *Canarien* treflijke Graenen, Wijn, Ooft, &c. welke dingen allerwegen heenen vervoerd werden. Maer de Graenen in d' *Azores* konnen niet dueren. De hier wassende Wijnen werden in 't Land vervoerd, wijl se niet sterck genoegh zyn, om buyten 's Landste konnen werden gebracht: In d' Eylanden van *Capo Verde* konnen d' Inwooners nauwlijcks soo veel versaemelen, soo van Graenen als Wijnen, dat se selver genoegh hebben. 't Geenmen hier uyt treckt, bestaet bynae alleen in Sout en Geyten-Vellen.

Plinius aght eene deeser geluckige Eylanden op ontrent aght-duysend schreeden van d' *Africaensche* Kust. D' *Azoren* leggen ontrent drie-honderd Mijlen van deselve. D' Eylanden van *Capo Verde* over de honderd en vijftigh Mijlen. Tusschen de *Canarien* nu leghd *Forteventure* maer thien of twaelf Mijlen

van de *Caep* of 't Voorgebergh *Bajador*: Derhalven koomd wederom de Lught, de Bodem, en de naebyheid der *Afri-caensche* Kust met de *Canarien* over een.

Doch wy willen nu voortgaen tot de vergelykingh der oude en nieuwe Naemen; gelijk oock tot d' Omstandigheden.

Ptolomæus noemd deese Eylanden *Aprostos*, dat is, *Inaccessibilis*; ontoegankelijcke: *Hera*, dat is, *Junonis Insula*; of *Junonia*: *Pluitala* (*Ortelius* leest *Plustalia*): *Casperia*, *Canaria*: *Centuria*, waer voor de Vertaelers *Pinturia* schrijven. *Plinius*, *Solinus*, en *Capella* noemen *Ombrio*, *Junonia*, *Junonia minor* (in plaats van dit schijnd *Capella* te hebben gesteld *Theode*) *Capraria*, *Nivaria*, *Canaria*.

Plinius, en sijnetwee Apen, of Uyt-schrijvers, te weeten, *Solinus* en *Capella*, koomen over een in de beschrijvingh der ses Eylanden; veranderende alleen weynige dingen in d' orde, in de Naemen, en in 't getal, haer van *Ptolomæus* gegeven. Doch *Plinius* maeckt onder sijne *Fortunatis* of *Geluckige Eylanden*, eer hy tot de beschrijvingh der ses andere koomd, gewagh van *Pluvialia*. Dit *Pluvialia* sal 't sevende; en *Theode* veellicht 't achtste maecken.

Als wy nu *Ptolomæi Insulae Fortunatas* vergelycken met die van deese drie *Authouren*, soo sullen wy bevinden, dat sijn *Aprostos* met haer *Ombrio*; sijn *Hera Insula* met haer *Junonia* overeenkoomd. Doch niets vergelyckt sijn met haer *Junonea minor* en *Theode*.

Pluitalia stemd over een met *Plinii Pluvialia*; 't welck de twee andere niet kennen. Sijn *Casperia* met haer *Capraria*. Sijn *Canaria* met haer *Canaria*; en sijn *Centuria* met haer *Pinturia*; en sijn *Nivaria*; wyl de Naemen onder een geward en verdorven zyn geworden.

Heden daeghs valt het seer swaer 't oordelen, welcke Eylanden van de *Canarijsche* met der Ouden *Fortunatis* overeenkoomen. Laet ons besien, of wy 't wit raacken, en beeter, als andere gedaen heben, treffen kunnen.

In Groot-*Canarien* is geen swarigheid, wyl 't selve sijnen ouden Naem heeft behouden. 't *Yser-Eyland* koomd vermoedlijck over een met *Ptolomæi Pluitala*, of met *Plinii Pluvialia*; als hy van 't selve schrijft: *Non esse aquam nisi ex imbris*, dat is, dat'er geen ander als Regenwater is. Gelijck her dan oock, nae de meeningh der heden daeghsche Schrijvers, geen ander Water heeft, als 't geen afdruypt van seckeren Boom, die geduerigh met Wolcken bedeckt is.

Voorts, 't Eyland *Teneriffe*, wiens Top desgelijcks met Sneeuw en Wolcken is beladen, sal overeenstemmen met haer *Nivaria*, *qua nomen accepit à perpetua Nive*; dat is, 't welck sijnen Naem (*Nivaria*) heeft bekoomen van de geduerige Sneeuw (*Nive*). *Plinius* seght *Nebulosam*, welck woord *Mistigh* beteekend. *Abaere Nebuloso*, berigheten *Solinus* en *Capella*, dat is, van de *Mistaghtige* Lught.

Nu zyn'er noch vier of vijf Eylanden overigh, waer ontrent eenige swaerigheid voorvalt; naementlijck: *Ombrio*, of *Aprostos*; *Junonia*; *Junonia minor*; *Theode* (indien dit een ander is als *Junonia minor*) en *Capraria*.

't Schijnd als of *Plinius* dit *Capraria* met *Pluvialia* wou vereenigen; seggende: *Junoniam ab esse à Gadibus 750000. Passibus ab ea tantumdem ad occasum versus Pluvialiam, Caprariamque*.

In aenmerckingh nu van de *Distantie*, welcke hy tusschen deese Eylanden van 't Oosten ten Westen geeft, kanmen seggen, dat *Pluvialia* en *Capraria* d'uyterite van de *Geluckige Eylanden* tegens

X x x

't Westen

't Westen, de *Junonia* tegens 't Oosten d'uyterste; d'Yfer en *Palm-Eylanden* d'uyterste tegens 't Westen van de *Canarien* zyn: Gelyk wy dan 't Yfer-Eyland alreeds voor *Pluvialia* hebben genoomen; en 't *Palm-Eyland* voor *Plinii Capraria* overblijft.

Wijl nu op d' andere sijde *Junonia* 't uyterste tegens 't Oosten is, en sevenmael honderd en vijftigh-duysend Schreeden van de *Gades* leght, soo moet het noodwendigh met *Forteventure* of *Lancellotte* over-een-koomen; zynde d'uyterste tegens 't Oosten van de *Canarien*; en leggende ses of sevenmael honderd-duysend Schreeden van *Cadix*.

Vermits oock voorts *Plinius* en *Solinus* van de twee *Junonijs* gewagh maecken, van welke beyde 't eene Eyland kleyner als 't andere is, soo willen wy *Lancellotte*, als 't geringhste, voor haer *Junonia minor*, en *Forteventure*, als 't grootste, voor 't andere *Junonia* nemen. 't Schijnd als of *Plinius* in d'aengeweefene plaetsen heeft willen noteeren de geene, welke eerst aen te treffen, oock naelt by de Kust zyn; en die, welke op 't wijsste daer van leggen.

Van de seven Eylanden, leggende tusschen de *Canarien*, hebben wy ses der selver getoond, die met de ses andere onder de seven *Geluckige Eylanden* over-een-koomen.

Nu is noch 't Eyland *Gomer* onder de *Canarische*, en *Ombrio*, of *Aprofitor*, onder d'*Insulis Fortunatis*, of *Geluckige Eylanden*, overigh; waer uyt men sou mogen besluyten; dat 't eene met 't ander moet overeenkoomen. Doch daer zyn veele Redenen, door welke wy willen toonen, dat sulcks geensins zyn kan.

De Naem *Aprofitor*, dat is, ontoegancklyk; daermen niet kan bykoomen, of *Ombrio*, anders *Ombrioso*, ge-

lyk *Capella* schrijft, toond klaerlyk, dat dit Eyland, in opsight der naebuerige, bynae onbekend is geweest; jae dat soo veel als onmogelyk was, aen 't selve te geraecken. *Gomer* leght tusschen 't Yfer en 't *Palm-Eyland*, en *Teneriffe*. Vermits nu deese drie bekend waeren, soo was desgelijcks *Gomer*, leggende in 't midden en dicht by deese Eylanden, gewisselyk bekend. Vermits oock de Haven van *Gomer* eene der beste in *Canarien* is, soo kan dit Eyland met der Ouden *Aprofitor* niet over-een-stemen.

Doch wy willen dit Eyland *Gomer* voor *Theode* laeten blijven, en hier nu seggen, dat dieper in Zee, honderd-duysend schreeden, of, gelyk andere stellen, honderd Mijlen van de *Canarien* een Eyland is, 't welckmen den naem van *S. Borondon* geeft. De Schrijvers verhaelen, dat de geene, welke geen gedaghten daer aen hebben, 't selve dickmael by geval koomen te vinden: Doch dat het noyt gevonden werd van de geene, die 't selve opsettelyk soecken. Dit zy nu soo 't wil, inmers dit werd voor waeraghtigh gehouden, en *Vincent le Blancq* verseeckerd het ons, datmen van de hoogte des Eylands *Teneriffe*, van waer men al de *Canarien* kan aenschouwen, oock somtijds dit Eyland *S. Borondon* siet: Maer dat echter de geene, welke sich onderstaen derwaerts te vaeren, 't selve noyt konnen vinden, wat voor vlijt en moeyte sy oock koomen aen te wenden. 't Zyom dat de Nevelen 't selve bedecken; of dat eenigen Stroom van de Zee haer nae een andere wegh voerd. Om deese oorsaecks wil geeftmen 't selve de naem van *Fortunada*, *Incantata*, en *Nontrouvada*.

[Van dit Berondons Eyland handelen wy wijdelopigh in ons groot Werck der Curieuse Aenmerckingen, uyt de Berichten

, toond klaerlyk,
opfight der naebue-
nd is geweest; jae
ogelyk was, aen't
Gomer legt tusschen
land, en Teneriffe,
rie bekend waeren,
Gomer, leggende in't
deese Eylanden, ge-
Vermits oock de
ene der beste in Ca-
dit Eyland met der
iet over-een-stem-

dit Eyland Gomer
blijven, en hier nu
in Zee, honderd-
of, gelyk andere
ijlen van de Cana-
't welckmen den
geeft. De Schrij-
de geene, welke
aen hebben, 't sel-
koomen te vinden:
gevonden werd van
ve opsettelyk loec-
't wil, immers dit
tigh gehouden, en
rseckerd het ons,
hre des Eylands Te-
n al de Canarien kan
k somtijds dit Ey-
: Maer dat echter
gh onderstaen der-
selve noyt kunnen
vlijt en moeyte sy
wenden. 't Zyom
elve bedecken; of
van de Zee haer nae
rd. Om deese oor-
't selve de naem
mata, en Nonrou-

ns Eyland handelen
voot Werck der Cu-
n, uyt de Berigten
van

van verscheydene Schryvers, oock selver
ooghetuygen; te gelyck daer ondersoeken-
de, wat d'oorzaak van deese voorgewende-
de seldsaemheyd der onvindelykheyd zyn
magh.]

In aenmerckinge van deese Omstan-
digheden twiffel ick gantsch niet meer,
maer stel vast, dat dit Eyland is't Ey-
land *Aprofitos* ('t ontoekoomlijcke) of
't *Ombrio* (*Ombria*) der Ouden. Dus
koomd dan't geheele deel der *Canarien*
over een met 't geheele Deel der *Geluckige*
Eylanden, *Madera* daer van uytge-
flooten. En diepvolgens hebben wy
reden, om den eersten *Meridiaen* nae de
Canarien te righten, gelyck *Protophant*
sulcks heeft gedaen nae de *Geluckige*
Eylanden; wyl de *Canarien* met de *For-*
unatis overeenstemmen. 't Valt der-
halven niet swaer, d'oude *Geographie*
met de hedendaeghsche te vergelijc-
ken.

Wy willen nugaen besien 't geen ye-
der Eyland onder de *Canarische* heden-
daeghs aenmerckens - waerdighs in sijn
magh hebben; en vooreerst beginnen
van de foodaenige, welke 't groote
Land aldernaest leggen.

Forteventura, voortijds *Erbania* ge-
heeten, heeft sijne Legh-plaets maer
alleen thien of twaelf Mijlen van 't
Voorgeberght of *Capo de Bajados*: Van
Groot-*Canarien* seshien of aghthien:
Van *Lancellotte* ses Mijlen.

In de grootste lenghte heeft het vijf-
en-twintigh, in de grootste breedte vijf-
thien of seshien Mijlen. In 't midden
treckt het sijn soo engh 't saemen, dat
niet meer als een of twee Mijlen van
d'eene Zee tot d'andere overigh zyn.
Dit gedeelte was met een Muer omvan-
gen, welke 't Eyland onderscheydede
in twee Landen, doe 't selve ontdeckt
wierd.

De Bodem legt ten deelen in't
Geberght, ten deelen in 't vlakke

Veld; zynde vrughtbaer in Graenen en
Garst.

Langhs de Kust vlieten verscheydene
Beeckjens van soet Water: By deselve
staen de *Tarhais*, kromme en weecke
Boomen, welke de Gom draegen,
waer van men seer schoon en wit Sout
maect.

In dit Land zyn veele Palm-boomen,
welcke Dadelen dragen; Olijf-Boomen;
Mastix-Boomen; *Orselle*, een slag van
Koornen, dienstigh tot Verwe. Seekere
soort van Vijgen-boomen, waer uyt
d'Inwooners een witte Balssem, als
Melck, trecken; die sonderlingh-
groot kraght in de Genees-konst
heeft.

Van de Melck haerer Geyten maec-
ker se Kafen. 't Land is'er gantsch vol
van; soo darmen'er Jaerlijcks over de
vijftigh-duysend van sou kunnen bekoo-
men. Behalven 't voordeel, 't welck-
men van haere Vellen en Ongel treckt
(yeder deeser Dieren geeft van dertigh
tot veertigh ponden Smeer) is oock
't Vleesch treflijk goed. De Havens
zyn hier alleen bequaem voor de mid-
delnaetige Scheepen.

Lancellotte heeft maer seshien of
aghtien Mijlen in delenghte; thien of
twaelf in de breedte. Men kan op de
Noord en West-sijde beswaerlyck daer
aen koomen. 't Land is vlak tegens
't Oosten en 't groote Land; alwaer de
Veltingen en Havens zyn; als, *Cajis*,
of *Lacellotte*, *Porto de Naos*, en *Porto de*
Cavalos. Dit Eyland heeft even fooda-
enige Eyenschappen, als *Forteven-*
tura.

Groot-*Canarien* is bynae van een gelijc-
ke lenghte en breedte, zynde tusschen
d'aghtien en twintigh Mijlen. 't Is
't voornaemste onder deese Eylanden;
soo ten opfight van de groote Vrught-
baerheyd en goedheyd der Lugt, als
om dat de Stadhouder sijn hier ont-
Xxx 2 houd;

houd; gelijk oock de Bischop, die een Inkoomit van twaelf-duysend Ducaten treckt. Beyde hebbenſe haere *Residentie* in *Canaria*, of de *Plam-Stad*.

Dit is een ſeer ſchoone Plaets. D'Inwooners gaen ner gekleed. Of't ſchoon hard regend; ſoo ſietmen echter de Straeren of Wegen geduerigh droogh, wijsſe gantſch Sandigh zyn. Haere Weyt en andere Granen werden tweemaal in 't Jaer verſaemeld, te weten, in *Februarius* en *May*. De Weyt is hier treſſijck, en't Brood gantſch wit.

Behalven de *Palm-Stad* zyn'er noch meer andere Steeden, als, *Tedle*, *Galder*, *Guja*, en twaelf *Ingenmos*, daermen de Suycker bereyd.

Tedle heeft voortreſſijcke Wijn: 't Geheele Eyland overvloed van Ooft, als *Batata*, Meloenen, Appelen, Peeren, Oranjen-Appelen, Citroenen, Granaten, Vijgen, Olyven, Perſicken, inſonderheyd *Plantano*; die 't Water bemind; Jaerlijcks afgehouden werd, en weer uytwaſt. Hy verdeeld ſigh in drie of vier Tacken, draegende yeder tuſſchen de dertigh en veertigh Appelen, de Concommeren bynae gelijk zynde. Wanneerſerijp zyn, werdenſe ſwart. De ſmaeck is lieſſijcker als die van de beſte Suycker. Hier zyn oock veele Dennen en *Palm-boomen*. 't Land geneerd veel Vee en Vogelen; doch heeft gebreck van Hout.

Teneriffe, 't welck ſommige de *Hél* noemen, leght van *Groot-Canarien* ſesthien of aghthien Mijlen, tegens 't Noord-Welten. De grootſtelenghte is van vier-en-twintigh of vijf-en-twintigh Mijlen; de grootſte breedte van twaelf of vijftien.

D'Aerde is hier verheven gelijk Heuvelen. In 't midden leght *Tetibe*, of *Tesira*, een ronden Bergh; hoogh zynde vijf-en-veertigh duysend *Engelſche* Schreeden, maeckende twee-en-twin-

tigh *Frantiſche* Mijlen. Deesen werpt dickmael Vyer en Swavel uyt. Sijnen Top is *geformeerd* als een Suycker-brood: Twee of drie Mijlen daer rondom vinden niet anders als Aſch en Puymſteen. Twee of drie Mijlen verder afwaerts is 't geheele Jaer door alles met Sneeuw bedeckt. Noch meer nae beneden vindmen groote Boomen, *Vinatico* genoemd; welckers Hout ſeer ſwaer is, en in 't Water niet verrot. Beneden deefe bedecken alleen de Lauwer-Boomen thien of twaelf Mijlen des Lands. Hierlaeten de *Canarien*-Vogelen, en een groote meenighte andere Pluym-Gedierten, ſigh hooren met haere verſcheydene, maer gantſch aengenae-me ſtemmekens:

De Voet deefes Berghs werpt veelerey kleyne Bergskens van ſigh, en ſtreckt ſigh uyt over een goed deel des Eylands: 't Welck in Koorn overvloediger is; als eene der andere. Jae ſomtijds verſorghd alleen dit eene ald' overige.

De Bodem tuſſchen *Rotava* en *Realeja* is ſoo vrughtbaer en luttigh, datmen eendiergelijcke weynigh in de Wereld ſou konnen vinden, ten opſight van Graenen, Wijn, Ooft, Honigh, Suycker, Waſch, Vlaſch en Sijde.

Van hier koomen de Wijnen, welke nae *West-Indien* werden gevoerd. Doch de beſte waſſen op de Kuſt van *Kamble*.

Men heeft hier ſeeckere Struycken, welke een Sap als Melck van ſigh geven; 't welck eyndlijck dick, en tot een voortreſſijcke Gom werd, hier genoemd *Taybayda*.

Wanneermen van beneden in de Draecken-boom ſnijdt, ſoo loopt'er een rood Sap uyt, 't welckmen Draeckenbloed genoemd; zynde een welbekende *Materie* by d' Apotheekers.

De voornaemſte Stad *Layuma*, ſoo genoemd.

en. Deesen werpt
wavel uyt. Sijnen
een Suycker-brood:
daer rondsom vind-
Asch en Puymsteen.
en verder afwaerts is
alles met Sneeuw
meer nae beneden
omen, *Vinatico* ge-
Hout seer swaer is,
t verrot. Beneden
alleen de Lauwer-
twaelf Mijlen des
de *Canarien*-Voge-
t meenigte andere
gh hooren met haere
t gantsch aengena-

Berghts werpt veeler-
s van sigh, en streckt
goed deel des Ey-
Koorn overvloedig-
andere. Jae som-
n dit eene ald' over-

en *Rotava* en *Realejo*
n luttigh, darment
ynigh in de Wereld
, ten opzicht van
oest, Honigh, Suy-
ch en Sijde:

de Wijnen, wel-
werden gevoerd,
ten op de Kust van

reckerre Struycken,
Melck van sigh ge-
ck dick, en tot een
verd, hier genoemd

n beneden in de
l, sooloopt'er een
ckmen Draecken-
e een welbekende
eckers.

stad *Layuma*, soo
genoemd.

genoemd nae een daer by gelegen Meir,
heeft haer Leger ontrent vier of vijf
Mijlen van de Zee. Hier zyn twee Pa-
rochies. S' is de *Residencia* van de Stad-
houder des Eylands.

D' andere Steeden zyn *Santa Cruz*,
Votava, *Rialeio*, en *Garachico*.

Doe dit Gewest eerst ontdeekt wierd,
woonden'er seven Koningen in Holen.
De Ligchaemen der gestorvene stonden
in Groeven, alwaerle soo dorr' als Par-
cament wierden. Die van de voornaem-
ste hadden Staven in de handen, en
een Var vol Melck voor haer staen.

Gomera leght aght of negen Mijlen
van *Teneriffe*. De lenghte is van thien
of twaelf Mijlen.

De Hoofdstad voerd een evangelij-
ken Naem, en ontfanghd dickmael
d' *Indiënse* Vloot. Hier waft Koorn,
Ooft, Suycker, en Wijn, gelijk in
d' Eylanden *Teneriffe* en *Canarien*. 't Land
is hoogh, vlack; draeghd veel Draec-
ken-Boomen, en voed veel kleyn
Vee. D' Aenvaerten zyn hier groot en
diep.

Palma leght van *Gomera* thien of
twaelf Mijlen tegens 't Noord-Westen.
Is rond, en in den Omkreytz van on-
trent vijf-en-twintigh Mijlen.

Dit Eyland is vruchtbaer in Granen,
Wijn, Suyckeren allerley Ooft. We-
gens de Wijn werd de Stad, die deselve
Naem van 't Eyland heeft, seer veel
besoght, wijl deselve werd gescheept,
om nae *West-Indien* en andere Oorden
over te brengen. De beste, welke de
Malvasie gelijk is, vergaderdmen on-
trent *Brenia*; van waer Jaerlijcks een
seer groote meenigte werd getrocken.
Weynigh Koorn werd hier gevonden;
soo dat 't selve van *Teneriffe* hier heenen
gevoerd moet worden. De Palm-Kerck,
en de Wooningh des *Gouverneurs* wer-
den voort seer treflijk gehouden.

't *Yfer-Eyland* is onder al de *Canarische*

't uysterste tegens 't Westen. 't Leght
van *Palma* vijfthien of seshien Mijlen;
van *Gomera* maer vijf offes.

Dit Eyland behoorde immers (nae
alle vermoeden) wel bekend te zyn,
wijl soo veele Perfoonen daer in ge-
weest, en veelerley *Autheuren* daer van
geschreven hebben. Evenwel is hier in
een groot verschil onder haer; en 'k sal
hier toonen 't onderscheyd, in de ge-
daghte Schrijvers te vinden, soo in de
grootte en gelegenheyd des Aerdrijcks,
als oock des Waters, waer van men
sigh in dit Eyland kan dienen.

In 't Boeck van de Veroveringh der
Canarien, 't welck de Heer van *Bethen-
cour*, een Edelman uyt *Normandyen*, in 't
Jaer 1402. aen 't vijf-en-tsestighste Ca-
pittel heeft aengevangen, werd het
Yfer-Eyland gesteld langh te zyn seven,
en breed vijf Mijlen.

D' *Autheuren* des gemelden Boecks
zyn *Petrus Boucher*, van d' Orden *S. Fran-
cisci*, en *Johannes Verrier*, een Priester,
beyde Huys-genooten des Heeren van
Bethencour, terwijl d' Eylanden wierden
veroverd.

Thomas Nicols, geseghd *Midnal*, een En-
gelschman, die ontrent 't Jaer 1526. seven
gantsche Jaeren langh *Faktoer*, of *Com-
mis* van eenige Kooplieden te *Londen* in
deese Eylanden geweest is, en ons ver-
seeckerd, dat hy niets heeft willen
schrijven, als 't geen hy selver gesien en
ervaeren heeft, bericht, dat 't *Yfer-
Eyland* maer ses Mijlen in den Om-
kringh bevat.

Thevet en andere doen desgelijcks.
Dit waeren maer twee Mijlen in de
lenghte, en maer eene Mijl van 't mid-
den tot d' eynden; 't welck valsch werd
bevonden.

Nicols vermeld in 't vervolg van de
Beschrijvingh des *Yfer-Eylands*, dat de
voornaemste Inkoopsten bestonden in
de Gevten, en 't *Orchel*. Maer in 't

Boeck van de Veroveringh deeser Eylanden aen 't twee-en-veertighste *Capittel* vindmen in 't Yser-Eyland *Va.kens*; Geyten en Schaepen in groote meenighre. En in 't vijf-en-tiessighste Hoofdstuck, daer dit Eyland insonderheyd werd beschreven, maect d' *Autheur* gewagh van Dieren, Vogelen, Ooft, en Graenen, welcke van allerley slag hier in overvloed waeren te vinden. *Davizy*, die sijn Verhael heeft by een gesteld uyt de *Relatien* van veelerley *Reyfigers*, seght, dat dit Eyland seer schoon en vruchtbaer is, draegende veele Graenen, Suycker-ried, allerley Ooft en Kruyden in groote meenighre: Hebbende daerenboven veel Vee, waer van men overvloedigh Melck en Kaes bequam.

Voorts vermeld *Nicols*, dat in 't Yser-Eyland geen soet Water is te vinden: Maer dat midden in 't selve een Boom wast, hebbende Blaederen gelijk die van d' Olijf-boomen: En dat van deese altijd met Wolcken bedeckte Boomblaederen in eenen daer onder gemaecten Back seer goed Water afdroop; in sulck een overvloed, dat 't selve genoegh was voor al de Menschen en Beesten deeses Eylands. *Sanus* doet'er by: Dat hier geen soet Water is, noch in Rivieren, noch in Bronnen of Putten, noch in Meiren. Derhalven, indien'er deesen Boom niet was, soo sou 't Eyland onbewoonbaer zyn. Even alsoo sprecken oock *Vincent le Blancq* en *Bergerus* in haere Reys-beschrijvingen.

Jacson, een *Engelschman*; die sich beroemd, dat hy deesen Boom in 't Jaer 1618. gesien, vlijtigh betraght, en gemeeten heeft, beright ons, dat dit Water in eene Naght was gevallen in een Back, houdende twintigh-duysend Tonnen. Dat oock 't Water uyt deesen Back door verscheydene *Canalen* wierd geleyd in andere Backen door 't geheele

Eyland, zynde beset met aght-duysend Zielen, en honderd-duysend Dieren. Dit is seer veel voor foodaenigh een Eyland, 't welck maer ses Mijlen in den Omkreytz heeft. Schoon oock den Boom midden in 't Eyland had gestaen, soo sou hy echter niet meer als een Mijl van sijne Eynden zyn geweest. Bovendien quam een Ton Water voor vijf Monden, als twintigh-duysend Tonnen werden gereekend voor honderd-duysend drinckers; 't welck te veel sou gedroncken zyn, schoonmen niet anders als Water nuttighde.

Jansonius in sijne *Hydrographia* of Water-beschrijvingh, seght van dit Yser-Eyland, dat het aldaer gantsch selden, ja bynae noyt regend. Dit steld echter noch yets. Maer *Linschoten* schrijft, dat'er niet een eenige Ader soet Water te vinden is; als alleen aen den Oever der Zee: Doch aen soo een heymlijke Plaets, en soo gantsch weynigh, dat d' Inwooners weynigh nut daer van konden hebben, &c. Maer hoe weynigh dit soet Water op de Kust zyn moght, soo is echter 't Eyland soo groot niet, of d' Inwooners konnen'er voordeel van trecken.

In 't Verhael van de Veroveringh deeser Eylanden, aen 't twee-en-veertighste *Capittel*, werd vermeld, dat 't Land by de Zee quaed, doch een Mijl verder inwaerts hoogh, schoon en lustigh is. Voorts, dat 't Water aldaer goed, en in meenighre werd gevonden: Oock, dat het daer dickmael regend. In 't vijf-en-tiessighste Hoofdstuck: Dat 't Water hier goed is. En aen 't eynd des selven *Capittels*: Daer 't Land hoogst leght, zyn Boomen, waer van altijd een goed en klaer Water afloopt, vallende in een Groef by den Boom; 't beste van al datmen sou moogen drincken. Even deese Schrijver beright, dat dit Water een bysondere Kragt heeft tot

met aght-duysend
-duysend Dieren.
oodaenigh een Ey-
ses Mijlen in den
schoon oock den
yland had gotsen,
meer als een Mijl
geweest. Boven-
Water voor vijf
h-duysend Tonnen
voor honderd-duy-
selck te veel sou ge-
onnen niet anders

Hydrographia of
h, seght van dit
aldaer gantsch sel-
regend. Dit steld
Maer *Linschoten*
een eenige Ader
is; als alleen aen
Doch aen soo een
n soo gantsch wey-
ners weynigh nut
ben, &c. Maer
Water op de Kust
chter 't Eyland soo
vooners konnen'er

Veroveringh dee-
wee-en-veertighste
held, dat 't Land
ch een Mijl verder
noon en lustigh is.
r aldaer goed, en
evonden: Oock,
el regend. In 't
loofd-stuck: Dat
. En aen 't eynd
aer 't Land hooght
, waer van altijd
ater afloopt, val-
den Boom; 't be-
moogen drincken.
bericht, dat dit
Kragt heeft tot
de

de verdouwingh, welke het in een ynr
tijds bevoorderd, hoe veel men oock
gegeten moght hebben.

Noch verder verseeckerd *Jacson*, dat
de Boom noch Bloessem noch Vrugten
draeght. Dat hy over dagh als dorr' en
verwelckt was: Doch 's naghts breyde-
de sich een Wolck daer over uyt; waer
op te gelijk 't Water afdruppelde nae
beneden, vervullende een Back van
twintigh-duysend Tonnen.

Deese Omstandigheyt werd van an-
dere weersproocken. In 't *Traffact* van
de Veroveringh deeser Eylanden wer-
den meer Boomen, en niet een eenige
gesteld; anders sou den selven onver-
derlijck moeten zyn (deese tegenwerpingh
hebben wy beantwoord in onse Curieuse
Aenmerckingen &c., en de swackbeyd van
deselve aengeweesen).

Ferdinandus Suarez de Figueroa, Bi-
schop deeser Eylanden, verhaeld, dat
deesen Boom een Vrught draeght ge-
lijck d' Eyckelen zyn; hebbende een
seer aengenaeme en als gekruydede
smaeck.

De *Relation* van de *Reys*, gedaen in 't
Jaer 1602. stellen deesen Boom op den
Top eens hoogen Berghs, gelegen twee
Mijlen van de Zee; daer byvoegende,
dat sijns gelijcke in 't geheele Land niet
is: En evenwel is'er eenen anderen in 't
Eyland *S. Thomas*, daerenboven oock
anderwegen te vinden.

De meeste *Autheuren* zyn hier in een-
stemmingh, dat sijne Bladeren altijd
groen blijven; en vergelijken deselve
met die van de Lauwer-boomen.

Samur bericht, dat de Wolck sich
tegens den Middagh begon te verheffen,
en ten eynde des daghs den geheelen
Boom bedeckte; die dan 't Water met
druppelen langhs de Stam, de Tacken,
en van de Bladeren liet neervallen. Dit
duerde tot dat de dagh weer aen-
brack.

Andere schrijven, dat dit Water van
's Middaghs afdruppelde, de gantsche
nacht door, tot dat de Son was opge-
gaen.

Doch de meeste willen, dat de Wolck
onophoudelijck om den Boom heen-
gingh, en geduerigh Water afdrup-
pelde.

Suarez maect de Back, of Water-
behonder, maer twintigh Tonnen groot.
De *Relatien* des Jaers 1602. maecten ge-
wagh van twee Backen, hebbende yeder
twintigh voeten in 't vierkant. Maer
noch *Suarez*, noch niemand der andere
doen meldingh van de *Canalen*, of van
d' andere Backen in dit Eyland. En
willen, dat dit Water maer aen een ee-
nige plaats is, derwaerts een yeder hee-
nen gingh, om sich daer van te voor-
sien.

Uyt al deese *Autheuren* kanmen af-
neemen, dat dit Eyland meer als ses
Mijlen in den Omkreytz moet heb-
ben.

't Heeft allerley noodwendigheden
tot onderhoud van 's Menschen leven,
en desgelijcks van dat der Dieren.

Daer is Water op de Kust, en in 't
Land: En boven dien stien'er Boomen
in 't midden en op de hooghte des Lands;
waer van, op een sonderlinge wijs, Wa-
ter afvalt, hebbende een bysondere
kragt en eygenschap; waerom dan
oock d' Inwooners 't selve veel meer als
d' andere Wateren gebruycken.

Hier uyt hebben de Schrijvers en
reysende Perfoonen aenleydingh genoo-
men, om op verscheydene wijzen haere
berichten op te stellen; en foodaenige
Wonderfaecken daer van te vermelden,
dat het swaer valt, de waerheyd r'on-
derscheyden. Somtijds schijnd het, als
offe sich in 't pogchen en opsnijden had-
den willen verlustigen, yeder om 't
beste.

Wy willen ons nu uyt de Groote in de
Middel-

Middellandsche Zee begeven, en nae Malta gaen, zynde eene der kleynste, doch aensienlykste onderal d' Eylanden in Africa.

[De Verschillen onder de Schryvers, aengaende de gelegenheid der Yser-Eylands,

en den daer in staenden Water-Wonderboom, hebben wy overwoogen, en meerendeel vergeleeken in onse meergedaghe Curieuse Aenmerckingen: Soo dat deselve niet van soodaenigh een groot gewicht zijn, als onsen Autheur hier voorgeeft.

't EYLANDT M A L T A.

Yland-Malta legt midden in de Middellandsche Zee: Bynae in een gelijcke wijde van Spaenje in Europa; en van Soria in Asia. 't Legt ontrent ses-honderd Mijlen van de Sorische Kust, en vijf-honderd Mijlen van d' Enghte Gibraltar.

De gedaghte Enghte begint van de Middellandsche Zee tegens 't Westen, en eyndighd sgh aen de Sorische Kust tegens 't Oosten.

Van Malta tot aen de naeste Kust des vasten Lands in Europa, 't welck Italien; en tot op de naeste Kust des vasten Lands in Africa, 't welck Tunis en Tripoli sal zyn (de twee laetste stooten aen de Middellandsche Zee tegens 't Suyden; 't andere tegens 't Noorden) zyn taghtigh, negentigh, en bynae honderd Fransche Mijlen.

D' Oude hebben dit Eyland meer tot Africa alstot Europa gereeckend. Deese meeningh hebben bynae al de hedendaeghsche Auteurs gevolghd; onafgesien het naerder legt by 't Eyland en Koninghrijck Sicilien, behoorende tot Europa. Van 't welck het oock meer

dependeert, als van Africa. Daerenboven is 't onder de handen der Ridders van Malta, welcke gesamentlijk Europeanen zyn. Evenwel is de Natuerlijke Spraeck der Inwooners altijd meer d' Africaensche als d' Europeasche gelijck geweest.

Dit Eyland is hedenstaeghs seer beroemd, niet soo seer wegens de grootte, vrughtbaerheyd, en oude Geschiedenissen, als wegens de Residentie des Grootmeesters, en de Ridderlijke S. Jan-Orden van Jerusalem, tegenwoordigh genoemd de Maltheesche: Wyl deese Ridders sgh hier heenen hebben begeven, nae datse 't Eyland Rhodis hadden verlooren. Sy verstrecken de gantsche Christenbeyd, insonderheyd de Koninghrijcken Sicilien en Napels, voor een maghtigh Bolwerck.

De lenghte deeses Eylands is van niet meer als twintigh of vijf-en-twintigh duysend Schreeden; de breedte van thien of twaelf-duysend; den geheelen Omvangh van tseftigh-duysend Schreeden. Dit gereduceert zynde tot Fransche Mijlen (te weeten gemeene) soo maeckt de lenghte thien, de breedte vijf; den Omkreutz vier-en-twintigh of

Water-Wonder-
bogen, en meeren-
meergedaghte Cu-
: Soo dat deselve
groot gewicht zijn,
voorgeeft.

II

A.

Daerenboven
der Ridder van
nientlijk *Europia-*
de Natuerlijcke
ers altijd meer
Europaische gelijk

afdaeghs seer be-
egens de grootte,
oude Geschiede-
identie des Groot-
erlijcke *S. Jan-*
tegenwoordigh
he: Wijl deese
en hebben bege-
d *Rhodus* hadden
cken de gantsche
eyd de Koningh-
pels, voor een

lands is van niet
vijf-en-twintigh
de breedte van
d; den geheelen
duysend Schree-
nde tot *Fransche*
gemeene) soo
en, de breedte
ier-en-twintigh
of

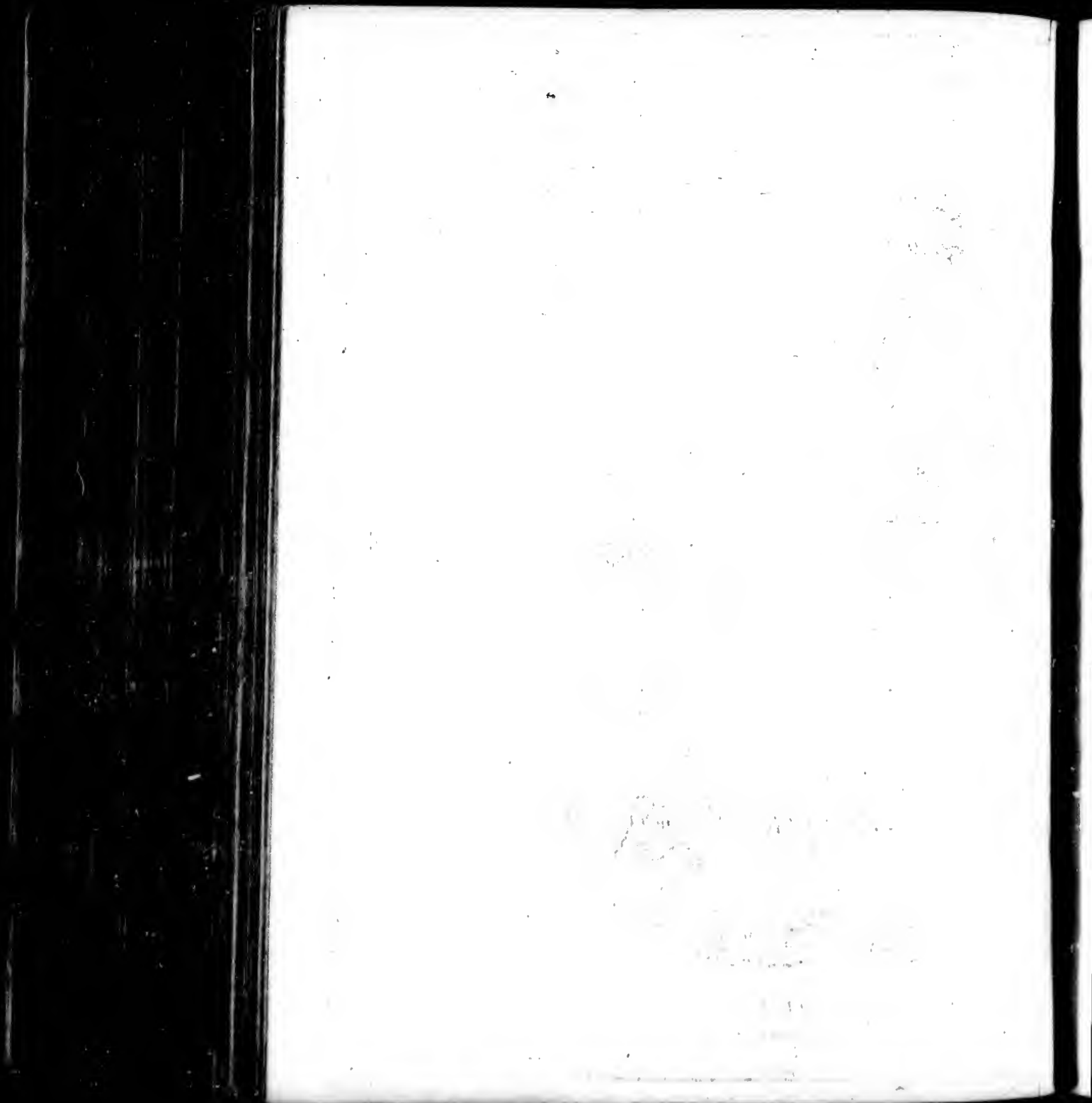

10-11-68

LONG COTTLE CL-22

© 2004 Blackwell Publishing Ltd, *Journal of Internal Medicine* 255: 103–110

of vijf-en-twintigh derselver Mijlen.

De Bodem, behalven 't geen om d'oude Stad *Malta* leght, is bynae gantsch Steenigh, Salpeeteraghtigh, en dorr'. Evenwel draeghdse Weyt, Garst, en allerley Ooft, waer onder oock zyn Vijgen, Citroenen, Druyven, Meloenen, &c. 't Vockt veele Paerden, Esels, Muyl-Esels, Swijnen, Geyten, Schaepen, Haesen, Conijnen, Hoenderen, Veld-Hoenderen, Waghtels en Roofvogelen.

De hier zynde Graenen, Vrughten, Dieren, en Vogelen, gelijk oock de Boomwol en Honigh, zyn seer voortreflijk. Doch 't Koorn en de Wijn is niet genoegh voor d'Inwooners, welckers getal ontrent vijftigh of tseftighduysend is: Waer onder ontrent thien of twaelf-duysend Mannen, behalven de Ridders, dienst kunnen doen.

Symoeten Levens-middelen uyt *Sicilien* haelen; 't welck geschied op een seeckeren gestelden prijs, en met vryheyd van alle Tol-gereghtheden, welke andere moeten betaelen.

De Havens en Zee-boesems op de Kust deeses Eylands, als men van *Malta* aenvanghd, en sigh tegens 't Oosten, Suyden en Westen werfd, om des selven Omkreytz te maecken, zyn *Marza*, of *Marzascala*: Daer nae *Marza Sirocco*; alwaer de *Turcken* op den negenthien den *May* des Jaers 1565. zynaengelant; doese voorgenoomen hadden, *Malta* te belegeren.

De Groot-meester *de Vignacour* had hier twee Schanssen laeten bouwen, om den Ingangh te beschermen: En de derde op de Spits of Hoeck des Lands, welke sigh midden in de Haven uytstreckt, en verhinderd, dat men hier voortaan meer Anckeren of blijven kan.

Op de Kust, die tegens 't Suyden, tot diep in Westwaerts gaet, zyn enkele

Klippen en Rotfen, behalven de kleyne Zee-boesem *Pietra Negra*; andere noemense *Pietra Santa*: Alwaer op den vijftenden *Juli* de *Maltesers* 't eerste *Secours* roequam. Dit Ontset bestond alleen in ses-honderd Mannen: Ginch van *Pietra Santa* in d'oude Stad; en van daer in de Burght: Welcke de *Turcken* belegerden, nae datse de Schans *S. Elmo* hadden veroverd.

Dit Ontset deed seer grooten dienst tot de behoudingh deeser Plaets. *Pietra Santa* liet tegens 't Suyden op de Klippen, of Rotfen *Forfola*, anders *Farsura*. Tegens 't Westen is de Zee-boesem *Anteosoga*, van d'Eylanders genoemd *Hayntossecca*; daer nae *Muggiario*; alwaer de *Turcken* op den aghthienden *May* des voorheenen genoemden Jaers d'eerstemael Landeden. Tusschen 't Westen en 't Noorden is de Haven *Melecca*, daer 't groote Ontset den sevendenden *September* aequam.

Melecca leght tegens over 't Eyland *Gozze* (*Gozze*), en in den *Freo*, of 't *Canal* tusschen beyde d'Eylanden *Cumin* en *Cuminat*.

Dit deel des Eylands om *Melecca* is bynae van 't overige afgesonderd door de Zee-boesem *Porto de Saline Vecchie* tegens 't Oosten: En dit van *Muggiario* tegens 't Westen. Indien de *Turcken* deese *Post*, leggende tusschen beyden, vermeersterd hadden, soo was dit Ontset te vergeefs geweest.

Nae deese Zee-boesem *Saline Vecchie* volghd de Haven en die Capel *S. Pauli*; alwaer deesen *Apostel*, volgens 't gemeene seggen, sou Schipbreuck hebben geleden. Daer nae koomd de Haven der Nieuwe Sontgroeven: De Haven *S. Georgii*, daer de *Turcken* haere Oorloghs-gereedschappen ontleededen, met welkese de Schans *S. Elmi* aengreepen: En eyndlijck de Haven *Marza Mussetto*, en *Marza Grande*: Welcke de

geene zyn, alwaer tot verscheydene maelen drie Steeden, en sommige Schanssen dicht by malkander gebouwd zyn geworden.

Adam, de Groot-meester deeses Eylands heeft sich aldereerst hier opgehouden; en de Burght, welkese somtijds de Victorieuse Stad noemen, wijlle sich soo dapper tegens de *Turcken* verdedighde, bevestigd.

De Groot-meester *de la Sengle* heeft 't Eyland *S. Michiel*, 't welckmen noch nae sijnen Naem noemd, *gefortificeert*. En de Groot-meester *de la Valette* heeft in 't Jaer 1566. op nieuws de Stad en Nieuw-Stad aengevangen te bouwen, nae dat de *Turcken* de Belegeringh deeser Plaets en des Eylands *Malta* hadden moeten verlaeten. Deese Stad werd noch hedenstaeghs *La Valette* geheeten.

Deese Burght heeft twee-duysend Schreeden in den Omvangh. 't Eyland *La Sengle* vijftien-honderd. Yeder heeft duysend of twaelf-honderd Huysen. Beyde zynse soo wel bevestigd, datse tseventigh-duysend Canon-schooten, en een ongelooflijk groot getal Bestormingen van tseventigh-duysend *Turcken* hebben uytgestaen. 't Huys, daermen de Galeyen bouwd, is binnen de Burght. Hier woonen maer alleen *Malthezers* en Zee-lieden in: En in 't Eyland *La Sengle* Zee-lieden en Soldaten.

De Groot-meester, en de Ridders, woonen tegenwoordigh in de Stad *Valette*: Derhalven deselve hedenstaeghs, soo ten opsight van de Sterckte en de voordeelige Legh-plaets, als der schoone en seer treffelijke soo wel gemeene als bysondere Huysen, d'aenienlijckste is.

Sy leght op den Bergh *Scoberrai*, welke een gantsch Klippigh en spits Land maect; tusschen de Haven *Marza Muscato* en *Marza Grande* op alle sijden

al de deelen der beyde Havenen beschuttende. De Graghten nae 't vaste Land zyn in de Klippen uyterghouwen. Men teld hier twee-duysend Huysen, welke gesaementlijk Water-backen hebben. De Straeten zyn hier seer wel geordonneerd.

Seer praghtigh is des Groot-meesters Pallays, en de Kerck van *S. Jan*, *Patroon* van deese Orden: Desgelijcks de seven Herbergen, gelijk als Pallayen, alwaer de *Commandeurs* der seven Spraken de Ridders, op kosten der Orden, *tratteeren*.

't Gasthuys by 't Slot *S. Elmi* werd seer wel waergenomen. 't *Ammunitie*-Huys by de Koninghlijke Poort is met allerley Krijghs-toerustinghen en Oorloghs-Voorraad soo wel voorsien, als eenigh ander in de gantsche *Christenheyt*. De Sael der Verlaemelingh; gelijk oock die der Wapenen, is in 't Pallays des Groot-meesters. Uyt deselve kamen twintigh of vijf-en-twintigh duysend Mannen behoorlijk toerusten.

't Slot *S. Elmi* legd aen 't eynd der Stad *Valette*, tegens de Zee, en aende twee Havenen.

Geduerende de Belegeringh wierd het van de *Turcken* veroverd en geplonderd; nae datse aghtien-duysend Canon-schooten daer op gedaen, 't selve dickmael bestormd, en over de veertigh-duysend Mannen van haere beste Soldaten daer voor verloorren hadden. Onder deselve was oock *Dragat*, eenen haerer beroemdste Zee-Rovers. De daer binnen leggende *Christenen* kolleiden 't derthien-honderd Mannen, onder welke deese Ridders waeren.

Deese Vestingh is hersteld in een veel beeter stand, alsse oyt te vooren geweest was. 't is van die *afgesonderd* alleen door eene in de Klippen gehouwene Graght. Op d'andere sijde, en aen den Hoeck van de Burght, staet

D'Engel-

de Havenen be-
aghten nae 't valte
pen uytgehouden.
duysend Huyfen,
ck Water-backen
en zyn hier seer wel

des Groot-meesters
k van S. Jan, Pa-
en: Desgelijcks de
elijck als Pallayen,
urs der seven Spra-
kosten der Orden,

Slot S. Elmi werd
en. 't Ammunitie-
lijcke Poort is met
rustingen en Oor-
wel voorzien, als
antfche Christenheyl.
emelingh; gelijk
en, is in 't Pallays

Uyt deselve kan-
f-en-twintigh duy-
lijck toerusten.
hd aen 't eynd der
de Zee, en aende

Belegeringh wierd
eroverd en geplon-
thien-duysend Ca-
p gedaen, 't selve
en over de veer-
en van haere beste
verlooren hadden.
ock Dragas, eenen
Zee-Rovers. De
le Christenen koste-
erd Mannen, onder
waeren.

hersteld in een veel
oyt te vooren ge-
n die afgeson-
ne in de Klippen ge-
Op d' andere sijde,
n de Burght, staet
D' Engel-

D' Engel-Schans. Beneden de Burght,
en 't Eyland *la Sangle* heeftmen nieuwe
Wercken aengeleght, op dat de Tur-
ken sich hier niet meer souden kunnen
neerslaen, en haere Leger-plaets nee-
men.

Behalven deese drie Steeden en de
daer om gebouwde Schanssen, legt
d' oude Stad *Malta*, of *Medina*, dat is
Stad, gelijk die van 't Land seggen, en
Eedele Stad, gelijk andere die uyt-
spreecken, midden in 't Eyland, op
een middelmaetigh-verhevene Heuvel,
seer voordeeligh.

De Turcken hebbense aengegrepen
in 't Jaer 1551., doch sich haest weer
van daer weghgemaect. De Bischoep
over dit Eyland heeft hier sijne *Residentie*
by de Hoofd-kerck *S. Pauli*; alwaer
deesen *Apostel*, gelijkse geloven, in
eygener persoon sou gepredickt heb-
ben.

Al deese Steeden en Vestingen heb-
ben twee-honderd en vijftrigh, of drie-
honderd Stucken Geschuts op de Wal-
len. Haere *Ammunitie*-Huyfen zyn soo
wel voorzien met Buskruid, Kogelen,
Hout, Biscuyt, gefouten Vleesch, en
andere soo Oorloghs als Levens-voor-
raed, darmen ter dier oorsaek seght:
Malta Fior del Mondo, dat is: *Malta*
is de Bloem des Werelds. Doch sulcks
moet niet alleen van haere Sterckten en
Krijghs behoeften, maer insonderheyd
oock van de dapperheyd en Grootmoed-
igheyd haerer Ridders verstaen wor-
den.

Deese Ridders van verscheydene Na-
men werden verdeeld in acht Spraecken,
welcke zyn uyt *Provencen*, *Auvergne*,
Frankrijk, *Italien*, *Arragon*, *Engeland*,
Duytschland, en *Castilien*. Dus zyn d' eer-
stedrie uyt *Frankrijk*.

Yeder Spraeck begrijpt verscheydene
Prioryen in sich; en yeder *Priory* ver-
scheydende *Commandeuryn*.

De Spraecken, welke in *Frankrijk*
zyn, hebben by de drie honderd *Com-
mandeuryn*.

D' andere vijf Spraecken, zynde in
Italien, *Spaenje*, *Engeland* en *Duytsch-
land*, maeckten by de vier-honderd
Commandeuryn uyt: Doch in *Engeland*
zyn'er geen meer, wijld' *Engelsche* Ko-
ningen alle Kercklijcke Goederen, en
by gevolg oock al de Goederen en *Com-
mandeuryn* der *Malthesische* Ridders, aen
sich getrocken hebben.

Vermits oock in *Duytschland* een ge-
deelte deeser *Commandeuryn* is gevallen
in de handen der *Lutheranen* en *Gerefor-
meerde*; en deselve niet meer daer onder
Dienen, soo salmen bevinden, dat *Frank-
rijk* heden daeghs over de helft der
Malthesche *Commandeuryn* uytmaect.

Desgelijcks bevindmen, dat van d' eer-
ste instellingh deeser Orden af tot nu
toe van de tseftigh Groot-meesters vijf-
en-dertigh *Franschen* zyn geweest. Alleen
vier of vijf waeren *Italianen*: Aght of
negen *Spaensche*: Van thien of elf mel-
den de Geschiedschrijvers niet, uyt
welcke Spraek of *Natie* sy geweest mo-
gen zyn. Vermoedlijck waeren 't *Fran-
coisen*, wijld' deese Orde van deselve sijnen
oorsprongh heeft genoomen. Van de
bekende seven-en-dertigh (even hier
boven staet vijf-en-dertigh) zyn'er
twaelf in 't *Heyligh Land*; derthien in
Rhodus, en elf in *Malta* geweest, tot op
F. de Clermont Gessant.

Deese Ridder-Orden heeft sijnen aen-
vangh genoomen in *Jerusalem*; en sich
eerstlijck maer alleen onderwonden de
Regeeringh van *S. Johannis Hospitaal*.
Sy noemden sich de *Hospitaal-Broeders*,
gelijk die van den Tempel *Tempeliers*.
Doch als deese *Hospitaal-Broeders* ge-
dwongen wierden nevens de Gastvry-
heyd, oock de Wapenen te handelen,
soo heeftmen haer *Hospitaal-Ridders* des
H. Johannis van Jerusalem, en som-
tijds

tijds slechtlijck *S. Johannis* - *Ridders* genoemd.

Nae 't verlies van *Jerusalem* hebbenſe haere 't ſaemenkoomſt of Klooster gehad in de Stad en Veſtingh *Margat*: Naederhand in *Acra*, of *Ptolomaide*. Maer nae dat de *Latijſche Chriſtenen* uyt 't *Heyligh Land* waeren verdreven geworden, hebbenſe ſigh nae *Cyprus* be-
 gotten. Terwijlſe ſigh nu hier ophielden, wonnenſe *Rhodus*; en ſetteden ſigh ſoo vaſt daer in, datmen haer doe den Naem van *Rhodiſer-Ridders* gaf.

Margat wierd haer in 't Jaer 1286. *Acra* in 't Jaer 1291. afgenoomen; ontrent twee-honderd Jaeren eer *Gorfried van Bouillon* *Jerusalem* veroverde.

Nae 't verlies van *Acra* begavenſe ſigh nae *Cyprus*, van 't Jaer 1291. af tot op 't Jaer 1309., wanneerſe *Rhodus* innamen; ſigh daer in bevelſtighden, endit Eyland over de honderd Jaeren langh hebben ingehouden.

Veele Belegeringen hebbenſe hier uytgeſtaen, tot in 't Jaer 1522. Ter welcker tijd de *Turekſche* Keyſer *Soliman* ſigh meeſter van *Rhodus* maeckte. Doe hieldenſe ſigh in *Europa*, nu aen deeſe, dan aen die plaets op.

Eyndlijck begavenſe ſigh nae *Malta*: Welck Eyland haer van Keyſer *Karel* de vijfde in 't Jaer 1530., nevens eenige kleyne omgelegene Eylanden, en de Stad *Tripoli* in *Barbaryen*, wierd geſchoncken. Doch deeſe laetſte Stad hebbenſe niet langer als tot op 't Jaer 1551. konnen bewaeren; wijs deſelve al te diep in 's *Vyands* Land was gelegen.

Onder deeſe *Ridders* zyn verſcheydene Raeds-verſaemelingen; als, de geene, welke afdoen de ſtrijdigheden, die onder dit geſelſchap ontfiaen. 't *Generael Capittel*, 't welck de Maght en 't Gefagh des Groot-meesters kan inbinden, of vermeerderen; d' *Inſettingen*, en de Regeeringh der *Religie* vernieu-

wen: *Werdendet* ' elckens om 't vijfde Jaer gehouden.

De Groot-meester werd van d' aght *Spraecten* of *Natien* verkooren; welke yeder drie *Ridders* noemen. In plaets der *Engelſche* werden drie der oudſte *Ridders* onder de vier *Natien*, naementlijck, der *Frantiſche*, *Italiaenſche*, *Spaenſche* en *Duytſche*, daer toe genoomen; en op deeſe wijs vervullenſe 't getal der vier-en-twintigh *Commandeurs*, welke deeſe Verkieſingh toekoomd.

Soo haest nu de Groot-meester verkooren, en met veel cieriijke *Ceremonien* aengenoomen is, ſoo heeft hy terſtond een groote maght over alle *Commandeurs* en *Officiers* des Ordens.

Hy roept de Raeds-vergaderingen by een: Noemd d' *Overigheden*, welke in ſijnen Naem, en onder ſijn Zeegel 't *Reght* uytvoeren: Laet Munt met ſijn Afbeeldingh ſlaen: Heeft het Beſtier over den Schat: Laet de *Mifdaeders* gevangen ſetten, en geeft haer *Commiſſariffen*: Begenaedighd de *Veroordeelde*: Maeckt *Ridders*, en deelt uyt aght *Waerdighden* van 't groote *Kruys*.

In den Raed, en aende *Tafel*, ſithy onder eenen Hemel, en werd van de *Ridders*, nae Ordens-gebruyck, ſonder *Befoldingh* gediend. Kortlijck, hy geniet alle *Reghten*, en verricht al de *Handelingen* van een *Souverain* Vorſt.

Behalven 't Eyland *Malta* beſit de Groot-meester en ſijne *Ridderſchap* de kleyne Eylanden *Cumin*-en *Cuminata*: *Forſola*, of *Furfura*; 't welck maer een *Klip* is (wanneerſe yemand onder haer, of eenen nieuwen *Ridder*, vexeeeren willen, ſoo noemenſe den ſelven, Vorſt van *Forſola*); en 't Eyland *Goza*; zynde der ouden *Goulas*, of *Gaudas*: *Werd* oock noch hedendaeghs van d' *Inwooners* *Gaudiſch*, en van de *Mooren* *Gaudſch* genoemd; waer van de Groot-meester de *Titel* eens Vorſts voerd.

't *Leght*

elckens om 't vijfde

er werd van d' acht
verkooren; welcke
noemen. In plaets
den drie der oudste
vier *Natien*, nae-
amsche, Italiaensche,
be, daer roe genoo-
vijs vervullente 't ge-
nigh *Commandeurs*,
singh toekoomd.

Groot-meester ver-
eel cierlijke *Ceremo-*
is, soo heeft hy ter-
naght over alle *Com-*
des Ordens.

ds-vergaderingen by
verigheden, welcke
n onder sijn Zegel
e Laet Munt met sijn
: Heeft het Bestier
et de Misdaeders ge-
geeft haer *Commisja-*
d de Veroordeelde:
en deelt uyt aght
t groote Kruys.

aende Tafel, sichy
el, en werd van de
s-gebruyck, sonder
. Kortlijck, hyge-
en verricht al de

en *Souverain* Vorst.
nd *Malta* besit de
ijne *Ridderschap* de
umin-en *Cuminata*:
; 't welck maer een
yemand onder haer,
Ridder, vexeeren
se den selven, Vorst
yland *Goza*; zynde
of *Gauda*: Werd
eghs van d' Inwoo-
van de *Mooren* Gau-
er van de Groot-
s Vorsts voerd.

't Leght

't Leght van *Malta* ontrent ses of
aght-duysend Schreeden. Heeft inden
Omkreytz twintigh-duysend Schree-
den. De vorm is Ovael-rond. De Ve-
stingh legdh op een Heuvel, welcken
men niet beschieten kan; en de Burgh
daer onder.

't Geheele Eyland, alhoewel Bergh-
aghtigh, werd niet Dorpswijs, maer
van gintsch en herwaerts verstroyd
staende Hof-steeden en Huysen be-
bouwd.

De Lught is hier seer goed; en 't Land
werd bevoghtrighd van verscheydene
Beeckjens. 't Voorstet *Malta* van Grae-
nen, Oost, Schapen, Hasen, Vogelen
en Honigh. Hier worden voortrefflijke
Valcken gevangen; en insonderheyd de
geene, welcke men den Stadhouder in
Sicilien, in den Naem des Groot-mee-
sters van *Malta*, oock van wegen *Malta*,
aen den Koningh van *Franckrijck* over-
send.

't Gedaghte Eyland *Goza* wierd in 't
Jaer 1551. van de *Turcken* ingenoomen
en geplonderd; welcke vier-duysend
Zielen gevancklijck weghvoerden. By-
nae noch soo veel bleven'er. Nu heeft
het sich weer herhaeld. 't Kasteel is
wel-bevestighd; en alle Toegangen des
Eylands werden van eenige Schanssen
beschermd.

De Stadhouder is eenen der Ridders;
dien de Groot-meester 't elckens om
't derde Jaer d'waerts pleegh te senden.
De daer in zynde Inwooners spreekken
Arabisch, of *Moorsch*, gelijk te *Malta*.
Hebben oock gelijkvormige Seeden,
en zyn gesamentlijck de *Roemsche* *Re-*
ligie toegedaen.

Behalven 't voorgaende behooren
noch *Lampedosa* en *Linsa*, of *Linsa*, leg-
gende by de honderd-duysend Schree-
den van *Malta*, aen de *Maltbesser* Rid-
ders. Doch beyde werdense voor woest
gehouden.

Tegens 't Westen en 't Voorbergebrgh
Bona legdh het Eyland *Pantalarea*;
't welck niet meer onder de maght der
Ridders van *Malta* is, maer aen den
Koningh van *Spaenje* behoord. Vermits
wy nu voorheenen hier aen nier gedaght
hebben, soo willen wy ter deeser plaets
eenige meldingh daer van doen.

In den Omkreytz is 't van ontrent
honderd-en dertigh-duysend Schreeden.
De Stad en Haven leght tegens over *Sy-*
cilien Noordwaerts; en *Malta* Oost-
waerts. Boven de Stad is een Kasteel,
of Klip, zynde aen alle sijden steyl en
onbeklimlijck.

De Bodem draeghd hier weynigh
Graenen; doch veele Hullen-vrughten
en Moes-kruyden. Leverd oock Boom-
wol, Anijs, Vijgen, Meloenen, Cap-
pers, en trefflijke Druyven in mee-
nichte.

D' Eylanders volgen in haere Seeden,
Kleedingh, en Spaeck de *Mooren* nae;
echter zynse gesamentlijck van de *Room-*
sche Godsdienst, gelijk te *Malta*, en
staen onder den Stadhouder van *Sicilien*.

In een Hol, midden in 't Eyland, is
een Groef, *Fossa*, die geduerigh een
donckeren Dampuytwerpt. Wanneer
nu deesen Damp allerwegen aen de
Steenen is blijven hangen, soo werd
deselve tot Water; een groote meenigh-
te afdruppelende, en d' Inwooners alsoo
genoeghsaem voorsende van 't geense,
soo tot dranck als om te koocken, noo-
digh hebben. Geen ander soet Water is
in dit Eyland te vinden, wijld' Aerde
hier dorr', roodaghtigh, en soo heet is,
datmen nauwlijcks met de bloote voe-
ten daer op kan blijven staen.

De gedaghte *Maltbesser*-Ridders zyn
altijd tegens de *Mooren*, *Mahometanen*,
en andere Rovers op de *Middellandsche*
Zee in de Wapenen. Met haere weynige
Galeyen verlossense veele *Christenen* uyt
de handen deeser ongenaedige vyanden:

Yyy 3

Bekeeren

Bekeeren veele *Mahometanen* tot 't *Christendom*; behouden haere Dapperheyd in een goede Aghtbaerheyd; en waegen in alle gelegenheden goed en bloed voor haeren Groot-meester, voor andere *Christen* Vorsten, en voor de welvaerd der *Christenen*, soo in 't gemeen als in 't bysonder, met groote vrywilligheyd.

Bosius heeft beschreeven de Geschiedenissen deeses Ordens, haere Stigtingh, haere *Politie*, en te gelijk d' Oorlogen, welckese in 't *Heyligh Land*, in *Cyprus*, in *Rhodus*, en in *Malta* hebben gevoerd. Broeder *Matthaeus van Gouffancour*, een *Celestiner* Monick, heeft gemaect 't Martelaer-boeck van deese Ridder: In wat voorgelegenheden sy haer Leven voor de beschermingh des Geloofs hebben opgeofferd: Haere *Devisen*, Wapenen, Ridder-proeven, en haer Stam-Register uyt de voornaemste Geslaghten van *Europa*, [doch staet te weeten, dat'er niet weynige *tafslijcke Fabulen* onder vermenght zijn, welcke sijn moeten schaemen voor verstandige Oogen en Ooren].

Maer 't istijd, dat wy *Africa* een beschuyt geven; doch noch eerst aenwijzen, dat, indien wy eenige oude *Autheuren* hadden willen geloven, dit Gewest ons niet anders sou voorgesteld hebben, als onverdraeghlijke hitte, groote dorheyd, ontelbaere Wildernissen, wilde grouwlijcke Gedierten, ontrouwe *Menschen*, en verschricklijke, onguere *Monsters*. Waer tegens ons de Tijd, die ons geduerigh meer en meer ontdeckt 't geen d' Oude onbekend is geweest, heeft getoond, dat zelfs de grootste hitte in *Africa* haere verkoelingh; d' alderdorstte Sanden haere Bronnen en Wateren; de grootste Wildernissen haere Beemden en Vrughten hebben. Dat de Dieren daer in niet soo boos zyn, of de *Menschen* kunnen sijn tegens de-

selve verweeren: De *Menschen* niet soo ongetrouw, of de *Vreemdelingen* kunnen wel met haer handelen. Daerboven bestaen oock haere *Draecken*, *Slangen* en *Griffioenen* meerendeel in een bloote Inbeeldingh.

Voorts vergoed de grootmoedigheyd der Leeuwen in dit *Wereds-Deel*, de Leerfaemheyd der *Cameelen*, de *Vederen* der *Struys-vogelen*, de reuck der *Civet-katten*, de geswindheyd der *Paerden*, de wackerheyd der wilde *Esels*, de grootte der *Elephanten*, de sterckte der *Arenden*, de bloedverwigheyd der *Papegayen*, d' aerdigheyd der *Meirkatten*, 't quaed, 't welck d' overige *Dieren* d' *Inwooners* moghten aendoen.

Indien'er echter noch eenige wilde *Volckeren* en *Menschen-eeters* gevonden werden, soo zyn doch de meeste bequaem om *Leere* te vatten. D' *Egyptenaren* hebben alreeds voor lange tijden haere geschicktheyd in de *Wetenschappen*, in de *Politie*, en in 't *Krijghs-bedrijf* laeten sien. Desgelijcks oock de *Carthaginensen*, en meer andere *Volckeren*. D' Oude hebben de *Mooren* voor d' onschuldighste en rechtvaardighste onder alle *Menschen* gehouden. Jae hebben in den waen gestoocken, dat de *Goden* somtijds met haer *Maelrijd* hielden.

Boven dien heeft *Africa* seer veel aemerckens-waerdige saecken gehad.

Wat voor een *Stad* is schooner en heerlijcker geweest, als *Thebes* in *Over*; als *Mempbis* in *Middel*; als *Alexandria* in *Neder-Egypten*?

Wat voor een *Stad* is, buyten *Egypten*, rijcker, maghtiger en praghtiger geweest, als *Carthago*, alleen *Romen* uytgefonderd? Noch heden op den dagh is *Fez* soo heerlijck, dat ick niet weet, of eenige *Stad* in *Europa* met deselve te vergelijcken staet. Immers niet een eenige

Menſchen niet ſoo
reemdelingen kon-
andelen. Daeren-
haere Draecken,
nen meerendeel in
gh.

egrootmoedigheyd
Werelds-Deel, de
Cameelen, de Ve-
gelen, de reuck der
geſwindheyd der
erheyd der wilde
er Elephanten, de
len, de bloedver-
gaven, d' aerdig-
t, t' quaed, t' welck
inwooners moghten

noch eenige wilde
chen-eeters gevon-
yn doch de meele
e vatten. D' Egypte-
s voor lange tijden
in de Wetenfchap-
en in t' Krijghs-be-
efgelijcks oock de
eer andere Volcke-
nen de Mooren voor
n rechtvaardighſte
n gehouden. Jae
geſtoocken, dat de
haer Maeltijd hiel-

Africa ſeer veel aen-
aecken gehad.
ad is ſchooner en
als *Thebes* in Over;
el; als *Alexandria*

is, buyten *Egypten*,
en praghtiger ge-
alleen *Romen* nyr-
eden op den dagh
dat ick niet weet,
dat met deſelve te
Immers niet een
eenige

eenige met *Cairo*, gelijk deeſe Plaets
voor deeſen was.

Onder de ſeven Wonderwercken der
Wereld ſtellen eenige drie der ſelver in
Egypten; naementlijk, de Beeld-Zuyl
van *Memnon* te *Thebes*; de *Pyramiden*
by *Memphis*; en t' *Phoro* by *Alexan-*
dia.

Niet alleen ſoodaenige ſeer ſchoone
Wercken, en deeſe trefflijke Steeden,
maer oock een oneyndige meenigte
Goads, Granen, en Rijkdommen,
welcke daer in gevonden werden,
maecken dit *Africa* aenſienlijk.

t' Is wel wat kleynere als *Asia*, maer
echter tweemaal ſoo groot als *Europa*.
Syn Leger neemde t' uytterſte Suyder-
deel van onſe Wereld in. t' Is geweest
de *Portie* van *Cham*, de tweede Soon
van *Noach*: Waer uyt af te neemen
ſtaet, dat het oock t' tweede in grootte
en goedheyt moet zyn. D' eerſte *Mo-*
narchen deeſes Geweſts zyn eer bekend
geweeſt, als d' *Europaeiſche*; jae, ſoo
eenige willen, ſelfs noch voor d' *Aſiati-*
ſche. De Konſten en Wetenfchappen
waeren hier eerder als in *Griekenland*,
Italien en anderweegen in *Europa*, in
groot aenſien.

Oni deeſer redenen wil zyn wy be-
woogen geworden, dat wy al voor
langh, en nu noch, onder de drie Dee-
len onſes vaſten Lands *Africa* de tweede
plaets hebben gegeven.

Byvoegheſel.

V Oortijds zyn'er drie Plaetsen ge-
weeft, welke de Naem van *Malta*
voerden; te weten, een *Malta* in
Griekenland, dicht by *Marathon* gelegen.
Een *Malta* in *Cappadocien*, niet verr' van de
Rivier Euphrates, en dan t' *Malta*, waer

van onſen *Autheur* hier heeft gehandeld. Die
ſeer veel, in de Maet, verſchild van andere
Schrijvers, welke t' ſelve dertigh Mijlen in
den Omkreytz, twintigh Mijlen in de lengh-
te, en twaelf in de breedte geven. Waer
tegens hy den Omvaugh maer ſteld op vier
of vijf-en-twintigh; de lenghte op thien,
de breedte op vijf gemeene *Frantiſche* Mijlen.

D' Aerde is bynae allerwegen Steenagh-
tigh, doch deeſe Steen is gantsch ſaght, of
morwe, en de hooghte van ontrent twee of
drie voeten Aerde leght'er boven op. Dit
Gewelt is groote Hitte en ſwaere Winden
onderworpen.

Doc de *Romeynen* dit Eyland de *Carthagi-*
nenſers ontweeldighden, wierd hier een groo-
ten Koophandel van d' Inwooners gedreven,
wijl de toeloop ſeer groot was, wegens haere
goede Cottoene Lijnwaeden. Alreeds ter
dier tijd waerens ſterck en maghtigh ter
Zee, op deſelve niet weynige Roveryen be-
drijvende. Nae datſe nu al van de gedaghte
Romeynen bedwongen waeren, hebbenſe
evenwel ſomtjids der ſelver Jock van haeren
hals geworpen.

S' aenbaeden d' Afgodin *Juno*, en hadden
ter eeren van haer eenen ſeer ouden Tempel;
derwaerts de Naebuere groote Geſchenc-
ken quaemen brengen. Daer was oock een
Tempel van *Hercules*; wiens ruinen noch he-
denſdaeghs werden getoond. Met de *Sii-*
lianen onderhieldenſe groote vriendschap;
en waeren derhalven veele haerer Zeeden
deelagtigh. Hedenſdaeghs hebbenſe vry-
veel van d' *Africanen* aengenoomen, en zyn
half wild; echter dapper en getrouw, om
haer Land tegens de *Turcken* te beſchermen.
Haere eygene *Spraec* is oock d' *Africanſche*
bynae gelijk. D' eene en d' andere is ver-
balterd *Arabiſch*.

Alles wat deeſe Eylanders van haere Cot-
toenen en andere dingen ontfangen, moe-
tenſe weer uytgeven aen t' geen van andere
Plaetsen daer heenen werd gebraght, en haer
ontbreckt. Echter treckt'er de Groot-mee-
ſter Jaerlijcks ontrent thien-duyſend Duca-
ten van. Daerenboven heeft hy t' thiende
deel van alles wat de Ridders haere Vyanden
koomen t' ontweeldigen; t' welck Jaerlijcks
vry veel bedraeghd.

Tot

Tot deese Ridderfchap werd niemand toegelaeten, ten zy hy eerst de daer toe gesteldede Penningen heeft betaeld, beloopende ontrent anderhalf honderd Kroonen. Haere naegelaetene Goederen vallen nae haere dood weer in de Schat-kist; behalven dat de Goude en Silvere Vaten komen tot gebruyck van de Kerck. De Goederen der Amptlieden gaen nae der selver dood in 't geheel weer aen den Groot-meester. In deesen Regel zyn drie Ordren van *Professien*, als, Ridders, Priesters, en Dienst of Leecke-broeders.

Geene Bastarden mogen in deese Orde werden aengenoomen, sonder verlof van 't *generale Capittel*, of sonder uyt een seer groot Huys te zyn gesprooten. Geenen die uyt een *Jode*, of *Maraen*, of *Mahometaen* gebopren is, alwaer 't selfs eens *Princen* Soon. Die oock van een andere Orden *Professie* heeft gedaen, magh in deese niet treden. Desgelijcks niemand die getrouwd, of te veel met schulden belast is; die een Doodslagh of eenigh ander oneerlijck stuck bedreven heeft. Geene Mancke of Kreupele, &c.

't Kleed der Ridders is een swarte Mantel met een wit Kruys. Doch deese *colour* der Mantels mogen se nae gelegenheyd des tijds veranderen, maer 't Kruys moet wit blijven. Dit is te verstaen van de *Religiensen*, welcke Wapenen draegen; niet van d' andere.

De *Ceremonien*, gebruycklijck by haere aenneemingh, soudens ons te langh vallen,

hier te verhaelen. Haeren Eed is deese: *Ik sweere en belove God, de Heylige Maeghd Maria, en S. Jan Baptist, dat ick door de genade en hulpe Gods altijd sal gehoorjaem zyn den Oversten, die God en de Religie my sullen geven; en dat ick voortaan sijn ver sal leven, sonder eenigh eygendom te besitzen.*

By 't aenhegthen van 't Kruys op delinckerborst seggh de Broeder, die sulcks doet, tot hem: *Ontfanghd. dit teecken in den Naem der H. Drievuldigheyd, der H. Moeder Gods en Maeghd Maria, en van S. Jan Baptist. Tot vermeerderingh des Geloofs, beschermingh der Christlijcken Naems, en dienst der Armen sullen wy u oock dit Kruys op de Borst, op dat ghy 't selve van gantscher herten bemind, en met de rechterhand beschermd; beschermd hebbende, geheel bewaerd: Want soo ghy, tegens de Vyanden Jesu Christi wegstende, weghloopt, verlaetende 't Kruys en sijne Heylige Vaen, soo sult ghy oock met recht van dit Teecken beroofd, en als een verrot Lid uyt ons geselschap verdreven worden.* In 't binden van de Koorde aen de Mantel, seggh hy: *Ontfanghd 't Jock onses Heeren, 't welck soet en licht is, en ghy sult daer uwer Zielen rust in vinden.*

Al de Broeders deeser Orden moeten daeghlijcks opseggen, 't zy aghter malkander, of op verscheydene uyren, honderden vijftigh *Pater-nosters*. De Priesters, Diaconen en andere Geestlijcke moeten daeghlijcks Mis doen.

Eynde der Geographische en Historische Beschrijvingh van AFRICA.

Geogra-

Geographische en Historische
BESCHRYVINGH

Der vier Werelds-Deelen,
EUROPA, ASIA, AFRICA en AMERICA.

A M E R I C A.

Merica is een andere Wereld, of vast Land, als 't geene waar in wy wonen, en 't onse noemen. Vermits nu de Vlackte des Aerdkloots werd verdeeld in twee

Hemispharen, of Half-klooten, van malkander onderscheyden door den eersten Meridiaen; soo is America de halve Kloot, leggende regens d' onse.

In 't Jaer 1492. en de volgende deed *Christophorus Columbus*, van geboorte een Genueesch, voor en in den Naem des Konings *Ferdinandi van Arragon*, en der Koningin *Isabelle van Castilien*, verscheydene Reyzen nae d' Eylanden, welke voor dit Vaste Land leggen; en nam kondschap van een deel der Kust des Grooten Lands.

Doe in 't Jaer 1501. *Alvarez Capral*, in den Naem en van wegen des Konings *Emanuel van Portugal*, sijne

Schipvaert verrichtede 'langhs d' *Afrikaensche* Kust, om sijnen loop nae *Oost-Indien* voort te setten, hebben d' Ooste Winden hem soo verr' nae 't Westen geslaegen, dat hy aldaer de Kust van een Groot Land ontdeckte; 't welckmen naederhand *Brazilien*, of *Brazil*, heeft genoemd: Derwaerts korts daer nae seeckeren *Florentijner*, geheeten *Americus* (of *Albericus*) *Vesputius*, uytdrucklijck wierd heenen gesonden; met bevel, om insonderheyd dit Land op te soecken, en kennis van desselfen gelegenheyd te neemen.

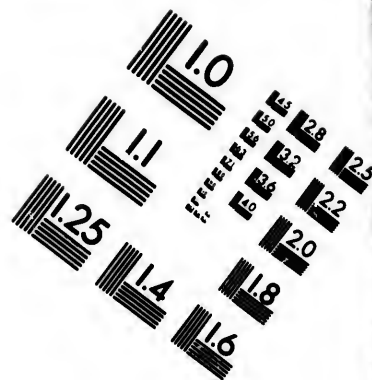
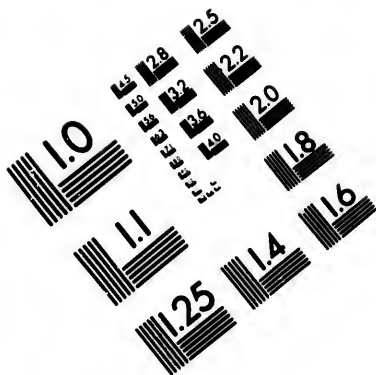
Soo geluckigh is deesen geweest, datmen sijnen Naem niet alleen 't gedeelte van de Kust, welke hy aendeed, en kondschap daer van nam, maer oock eyndlijck dit geheele Vaste Land heeft meêgedeeld.

Uyt deese Schipvaerden van *Columbus*, *Cabral* (of *Capral*) en *Americus Vesputius* meenen, en beroemen sich de *Spaenjaerden*, datse d' eerste zyn geweest, welke dit Landt hebben ontdeckt

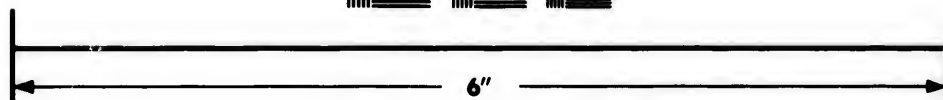
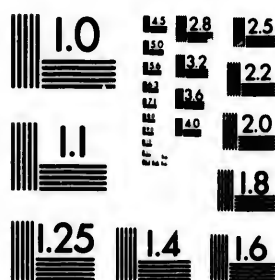
Zzz

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic Sciences Corporation

**23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4303**

0
11
E E E E E E E
E 28
E 32
E 25
E 22
E 20
E 18
6

11
10
E E E E E E E
E 10
E 10

deekt, of laeten ontdecken; en de kennis daer van in *Europa* hebben gebragt.

Doch de *Grieken* en *Latijnen* hebben genoegsaame Getuygenissen aghter gelaeten; waer uyt wy kunnen afneemen, dat d'Oude kennis van *America* hebben gehad.

Plato in zijnen *Timaeus* en *Critias* noemt dit Gewest *Atlantide*; en houdt het voor even soo groot, jae noch grooter, als *Asia* en *Africa* saemen is.

't Schijnt dat *Plato* (of *Solon*, of de Priesters in *Egypten* volgens welke *Plato* spreekt) van de Grootte, de Leggingh, en de form der beyde Deelen van *America* kennis gehad heeft; soo gantsch wel koomense met *Asia* en *Africa* over een: 't Noorder-deel van *America* met *Asia*; en 't Suyder-deel met *Africa*.

America werd verdeeld in twee Deelen; van welke 'teene gantschlyk tusschen den *Aequator* en 't Noorden; 't andere in dat opzicht tegens 't Suyden, en ten deelen onder den *Aequator* leght.

Dienvolgens is *Asia* gantsch tusschen den *Aequator*, en 't Noorden. *Africa* streckt sich tegens 't Suyden, en bevindt sich ten deelen om den *Aequator*. Boven dien stooten *Asia* en *Africa* alleen door de Zee-enghte van *Suez*, zynde tusschen de Rode en de Middellandsche Zee, aen malkander. Daer tegens der twee Deelen van *America* door de Zee-enghte van *Panama*, leggende tusschen de Noord en *Suyd-Zee*.

Nae *Plato* maeckt oock *Theopompus*, 't zy in sijn Boeck van de Wonderdingen, of in sijne Geschiedenissen (de plaats is maer alleen te vinden in *Æliani Var. Lection. lib. 3. cap. 18.*, waer in begrepen zyn de 't saemenspreckinghen van *Silenus* en *Midas*) gewagh van een ander Vast Land als 't Onse; en verhaelt verscheydene Omstandigheden van 't selve.

Onder meer andere dingen werd daer geseght, dat de grootte oneyndigh; te weeten, soo groot is, dat het noch niet gantschlyk was uitgevonden. Daer in waeren grooter en stercker Lieden, als wy zyn; leefden oock langer als wy. Goud en Silver hadden se in sulck een groote meenichte, dat se deese Metallen minder aghteden, als wy ons Yser doen. Voorts hadden se een groot getal Steeden; en onder deselve twee keer groote, van gantsch verscheydene gewoonten. 't Voornaemste ooghmereck van d'eene was den Oorlogh: Dat van d'andere de *Religie*. Derhalven noemt hy deese laeste *Eusebes*, dat is, Geestlycke; d'eerste *Machimos*, soo veel als Oorloghsfughtige.

Mijne meeningh is, dat deese beyde met *Cusco* en *Mexico* over een koomen; Gelyck wy dan ondervonden hebben, dat *Mexico* meer tot den Oorlogh, en *Cusco* meer tot den dienst haerer Goden genegen was, tertijsd dit Land ontdekt wierd.

't Is veel, dat ons *America* van *Plato* genoemd is geworden 't Eyland *Atlantide*; en dat hy de Deelen aen deese sijde soodaenigh aenmerckt, dat se met de grootte, leggingh, en form over een koomen. Jae dat *Theopompus* 't selve een andere Wereld of Vast Land heeft geheeten; selfs oock eygentlyk aenwysende eenige Gewoonten der Inwoonders, en sommiger Steeden.

't Is buyten twijffel, dat dit even 't selve Groote Land, en eene dernieuwe Werelden is, van welke *Seneca* in sijne *Medea* hoopte, dat se eens in de Groote Zee souden ontdekt worden.

Venient annis
Sæcula seris,
Quibus Oceanus
Vincula rerum
Laxet, & ingens

Pateat

Pateat Tellus,
Tiphisque Novos
Detegat orbes,
Nec erit Terris
Ultima Thule.

Even soo weynigh behoefden te twiffelen, dat dit niet sou zyn 't Land der *Indianen*, waer van de *Philosooph Seneca* gewagh maectt in de Voorreden over sijne Natuurlijke Vraegen, seggende, dat van d' uysterste *Spaensche* kust tot d' *Indianen* maer eenige weynige daegen te Scheep behoeven toegebracht te worden. Sijne woorden luyden aldus: *Quantum enim est, quod ab ultimis Hispania litoribus usque ad Indos inter jacet? paucissimorum dierum spatium, si navem suus ventus impleverit.*

Doch om ons niet langer op te houden met 't geen d' Oude van *America* hebben gesproocken, soo laet ons hier alleen in aenmerckings neemen, dat wy, wanneer wy noch op den hedigen dagh van dit Gewest spreekken, wy even so daenige woorden gebruycken, als sy voor deesen hebben gebruyckt.

Wy noemen 't het andere Vaste Land, gelijk *Theopompus*. 't Groote Land, en de nieuwe Wereld, gelijk de *Poet Seneca*. *India*, gelijk *Seneca* de *Philosooph*; die d' Inwooners den naem van *Indianen* heeft gegeven.

Engewisselijk, d' *Indianen*, welke op de *Duytsche* Kust gebraght, en van der *Swaben* Koningh vereerd wierden aen *Quintus Metellus*, Oud-Burgermeester of Stadhouder in *Gallia*, konnen nergens anders van daen gekoomen zyn, als uyt 't Noorder-deel van *America*. Want wanneer d' *Engelsche*, *Dennemarckers*, *Hollanders* en andere Volckeren in 't Noorden aen dit Gewest den naem van *West-Indien* geven, soo geschied

fulcks, om dit *India*, 't welck ons tegens 't Westen leght, t' onderscheyden van 't ander' en eygentlijk *Indien*, 't welck in *Asia*, en ons tegens 't Oosten is.

[In ons voor deesen meergedaght Groot Werk der Curieuse Aenmerckingen van de bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige Dingen, hebben wy, in 't Tweede Deel, verhandeld en beantwoord deese Vraag, of *America* oock aen d' Oude bekend is geweest. Ter dier plaats hebben wy wat langer op de stuck gestaan, met aenwijssingh van de Vragen en Tegen-redenen; welke de Leester aldaer kan naesien.]

Vermits nu *America* aen d' Oude onder verscheydene Naemen is bekend geweest, en dat deese Naemen tot op onsen tijd toe behouden zyn geworden, soo is noch overigh, t' ondersoecken, van waer d' *Americaensche* Volckeren in *America* mogen gekoomen zyn; uyt *Europa*, uyt *Asia*, of uyt *Africa*?

't Is gelooslijk, dat d' eerste uyt ons Vast Land, welke in *America* zyn gekoomen, daer heenen zyn geraeckt of by geval, of door geweld. D' Ooste Winden hebben deselve van d' *Africaensche* of *Libysche* Kust, derwaerts sy haere Schipvaert hadden aengesteld, weghgeslaegen, en soo verr' nae 't Westen gedreven, datse deese Landen hebben ontdeckt en aengedaen.

Voorts staet te vermoeden, dat onder de geene, welke op soodaenigh een reis daer heenen zyn geraeckt, wel eenigesullen geweest zyn, die (tot so een lange en onverwaghtede reys niet genoeghaem van Levens-middelen voorzien zynde) mischien gedwongen zyn geworden, om eenige van de haere t' eeten, ten eynde d' andere behouden moghten blijven. Gelijk oock andere naederhand hebbengedaen.

Op sulck een manier kan *America* van
Zzz 2 verschey-

verfcheydene Volckeren, op verfcheydene reysen en verfcheydene tijden, zyn befet geworden. Nae gelegenheyd dat defelve zyn geweest uyt een Landfchap aen deefe fide; oock nae den honger en nood, welckefe op de Zee hebben moeten uytftaen, zynfe meer of min wreed en Barbarifch geworden.

Dat sommige, 't zy by geval, of door geweld, uyt ons Vast Land in 't andere zyn overgebraght, konnen wy lichtlijck afneemen uyt d' oude en nieuwe Gefchied-boecken.

Diodorus Siculus maect gewagh van seeeckere *Phœniciers* (even 't felve had *Aristoteles* voor heenen van de *Carthaginensers* vermeld) die, alsfe langhs d' *Afrikaensche* of *Libysche* Kust voeren, eyndlijck seer diep in de groote *West-Zee* wierden verworpen: Alwaerfe een seer groot Eyland aentroffen; eenige daghreysen te Scheep van ons groot Land afleggende.

't Selve bevondense soo schoon en gantsch treflijck, dat sommige uyt *Toscenen* en *Carthago* sigh aldaer vast wilden ter neer fetten. Doch de *Republicq* liet een Verbod, van voortaan meer derwaerts te reysen, uytgaen; uyt vrees, dat haeren Straet hier door verfwackt fou mogen worden. Te gelijk gebiedende, datmen de geene, welcke derwaerts waeren gereyfd, van daer weer fou afhaelen. Daerenboven hieldense, soo veel haer eenighsins mogelijk was, dit ontdeckte Land verborgen: Voornemens zynde, sigh echter daer heenen te begeven, indienfe eens soo ongeluckigh moghten zyn, datfe onder de handen en 't gebied der *Romeynen* geraeckten.

De byfondere Omftandigheden, welcke de gedaghte Schrijvers dit Eyland toe-eysgenen, koomen beeter over een met 't *Suyder-deel van America*, 't welck

bynae een Eyland is, als met d' Eylanden aen deefe fide.

Boven deefe *Authoriteiten* der Oude, geeft het toeval *Alonso Zanches de Guelva* van *Andalusien*, of eenen anderen Stierman bejegend, die te *Madera* by *Christoffel Columbus* quam, en hem bekend maecte, op wat voor een wijs hy met geweld nae 't *Westen* was gellaegen geworden; wat hy aldaer in aght genomen had, en hoe hy weer vandaer te rugg' was gekoomen: En dan een diergelijck geval, 't welck sigh heeft toegedraegen met *Capral* in 't Jaer 1501. waer van wy alreeds te vooren hebben gesproocken; dit alles geeft, segg'ick, genoeghsaem te kennen, dat een even foodaenige faeck veel andere Zeevarende kan overkoomen zyn. Insonderheyd sulcke Volckeren, welke aen deefe fide der *Groote Zee* woenen, als, de *Mooren*, *Spaenjaerden*, *Celten*, *Britanniers*, &c. Desgelijcks de geene, welke op de *Groote Zee* Koopmanschap hebben gedreven; als, de *Phœniciers*, *Carthaginensers*, *Thyrreners*, en andere.

Soo veel te lighter heeft dit konnen geschieden, wijl tusschen de twee *Tropics* d' Oolte Winden de meeste tijd door aldaer regeeren; en lichtlijck (sometijds met geweld) van 't Oosten nae 't Westen slaen. Ondertusschen is 't seer moeylijck, uyt 't Westen nae 't Oosten weer te rugg' te keeren, door een selve Wegh. Veellight hebben van twee soo verfcheydene dingen de *Poëten* gelegenheyd genomen om te seggen.

*Facilis descensus Averni,
Sed revocare gradum, superasque revertere ad Auras,
Hoc opus, hic labor est.*

Verstaende daer door, datmen lichtlijck uyt ons Vast Landt in 't andere ('t welck, gelijk wy 't daer voor houden, in 't onderste Half-rond is) kan komen; maect

s, als met d' Eylan-

horiteiten der Oude,
lonso Zanches de Guel-
of eenen anderen
die te *Madera* by
quam, en hem be-
wat voor een wijs hy
Westen was gellaegen
y aldaer in aght ge-
hoe hy weer vandaer
omen: En dan een
t welck sijn heeft
Capral in't Jaer 1501.
ds te-vooren hebben
alles geeft, segg'ick,
nnen, dat een even
eel anders Zeevae-
nen zyn. Insonder-
ren, welcke aen dee-
te woonen, als, de
den, *Celten*, *Britan-*
cks de geene, welke
opmanschap hebben
Phaniciers, *Cariba-*
, en andere.

er heeft die konnen
usschen de twee Tro-
den de meeste tijd
ren; en lighelijck
eld) van 't Oosten
Ondertusschen is't
yt 't Westen nae 't
g' te keeren, door
Veellight hebben
heydene dingen de
genoomen om te

scensus Avorni,
m, *superasque reven-*

r est.

or, datmen light-
landt in 't andere
daer voor houden,
ndis) kan komen;
maer

maer dat het seer swaer viel, van dit
weer nae 't onse te rugg' te keeren. Ver-
mits 't Middel, om van daer sonder
groote moeyte der te rugg'-wegh te
neemen, eerst met'er tijd, nae datmen
suleks op alle sijden had besoght, be-
kend is geworden: Daer in bestaende,
datmen sijn van beyde de *Tropicis* af-
sonderd.

Eenige schrijven deese Vindingh toe
aen *Pedarias d' Avila*, die ontrent
't Jaer *Christi* 1514. heeft beginnen te
reguleeren de tijd, wanneer men af-
vaeren, en wat voor een streck men
houden moet, om uyt onse in de nieuwe
Wereld te geraecken; desgelijcks oock
de tijd en *cours*, om uyt d' andere nae
onse Wereld te rugg' te keeren.

Naedien nu eenige Liederen uyt ons
Valte Land en van onse Sijde in 't andere
Valte Land zyn gekoomen, soo kon-
nen'er oock wel van d' andere sijde onses
Valten Lands, naementlijk uyt *Asia*,
daer heenen zyn geraeckt.

Hier van daen koomd het, dat som-
mige meenen en vast stellen, dat d' In-
wooners van *Peru* en *Mexico* veel meer
afstammen van de *Chineesen* en *Japon-
neesen*, als van d' *Europeers* en *Afri-
canen*.

Doch wy willen de verdere verhande-
lingh deeser saeck uytstellen, ter tijd
roe, dat wy gelegenheyd sullen heb-
ben, omeenige breeder meldingh daer
van te doen; en ons nu begeven, om
yet weynighs van *America* in 't gemeen
voor te draegen, eer wy komen tot de
bysondere Deelen van deese Nieuwe
Wereld.

Wanneer men geheel *America* in aen-
merckingh wil neemen, soo legghd het

ten deelen aen deese, ten deelen aen
geene sijde des *Aequators*, of Eve-
naers.

't Streckt sijn uyt by de vier-en-vijf-
tigh *Graeden* aen geene, en tot op den
taghtighsten, jae noch verder, aen deese
sijde, maeckende over de honderd en
dertigh *Græden* in de breedte. Waer
regens ons Valte Land maer alleen wey-
nigh meer als honderd *Graeden* heeft.
Doch de breedte van *America* is seer
ongelijk; vermits deese Wereld in
twee Groote Half-Eylanden bestaet,
welcke by den *Aequator* schier van mal-
kander zyn afgesonderd. Hier is sijne
breedte somtijds maer twintigh, of
veertigh, of vijftigh Mijlen; daermen
anders deselve anderwegen van duysend
tot twaelf-honderd, en veellight noch
veel meer in 't Noorder-deel van *Ame-
rica* bevind, wanneer men 't Land *Jesso*
daer aenhanghd.

Dit gemelde Land *Jesso* leght tusschen
America en *Asia*. Ons is noch onbe-
kend, of 't aen *Asia*, dan of 't aen *Ame-
rica* t'saemen hanghd: Of 't een byson-
der Stuck maeckt, van beyde afgeschey-
den zynde; dan of 't aen Nieuw-Deene-
marcken of *Groenland* stoot; gelijk seer
waerschiynlijk te vermoeden staet. Dan
maeckt het een Deel, 't welck niet min-
der sou zyn, als een van de drie Deelen
onnes Valten Lands; of als een van de
twee Deelen des anderen Werelds, te
weeten *America*. 't Sou wel konnen
zyn; dat het een derde Deel des anderen
Valten Lands maeckte.

Wy willen nu koomen tot de twee
Deelen van *America*, gelijkmen deselve
hedenidaeghs voorsteld, en voor soo
veel die bekend zyn.

A M E R I C A SEPTENTRIONALIS;

O F

't Noorder - Deel.

V A N

A M E R I C A.

N't Noorder-Deel van *America* is dat gedeelte dees Werelds, 't welck niet alleen aen 't uytterste van beyde d' *Americis* regens 't Oosten leght, maer oock 't geen gantsch tusschen den *Aequator* en 't Noorden is.

't Streckt sich van den aghtsten of thienden *Graed* der Breedte tot aen geene sijde des *Circuli Arctici*. En indien wy d' *Arctische* Landschappen tot *America* reekenen, soo sal 't ten minsten reycken tot aen den aght-en-taghtighsten *Graed Latitudinis*. Dit zyn tseventigh *Graeden* voor sijne hooghte van 't Suyden ten Noorden.

De lenghte van 't Westen ten Oosten neemd bynae in al de *Graeden* der lenghte des anderen Half-Ronds; naementlijk, ontrent van den honderd en taghtighsten af, alwaer sich onse halve Klooten eyndighd, tot aen geene sijde des drie-honderdsten, zynde 't eynde der andere.

Maer vermits sijne *form* sich met een Driehoek vergelijckt, wiens Spits tegens den *Aequator* gaet, alwaer de halve Kloot in haere grootste wijde is, en sijne grootste Breedte by den Pool-Kringh, alwaer sich dit Half-Rond seer engh intreckt, soo kan sijne lenghte nauwlijcks vervullen 't derde deel der ruymte, 't welck is tusschen de *Graeden* der lenghte en breedte.

Tegens 't Oosten heeft het de Noord-Zee: Tegens 't Westen de Suyd-Zee: Tegens 't Noorden zyn de Grensen onbekend; vermits men Land tot over den taghtighsten *Graed* der breedte vind. Vermoedlijck streckt sich 't selve noch verder nae den Pool. Wy konnen noch niet afneemen tot op welcken *Graed*, en of 't aen *Nieuw-Deenemaycken*, of aen *Groenland* stoor; dan of 't maer alleen Eylanden zyn. Tegens 't Suyden grensd het aen 't Suyder-deel van *America*.

In mijne *Geographische Tafelen* hebick 't Noorder-deel van *America* verdeeld in 't *Canadiaensche* en *Mexicaensche*.

Onder

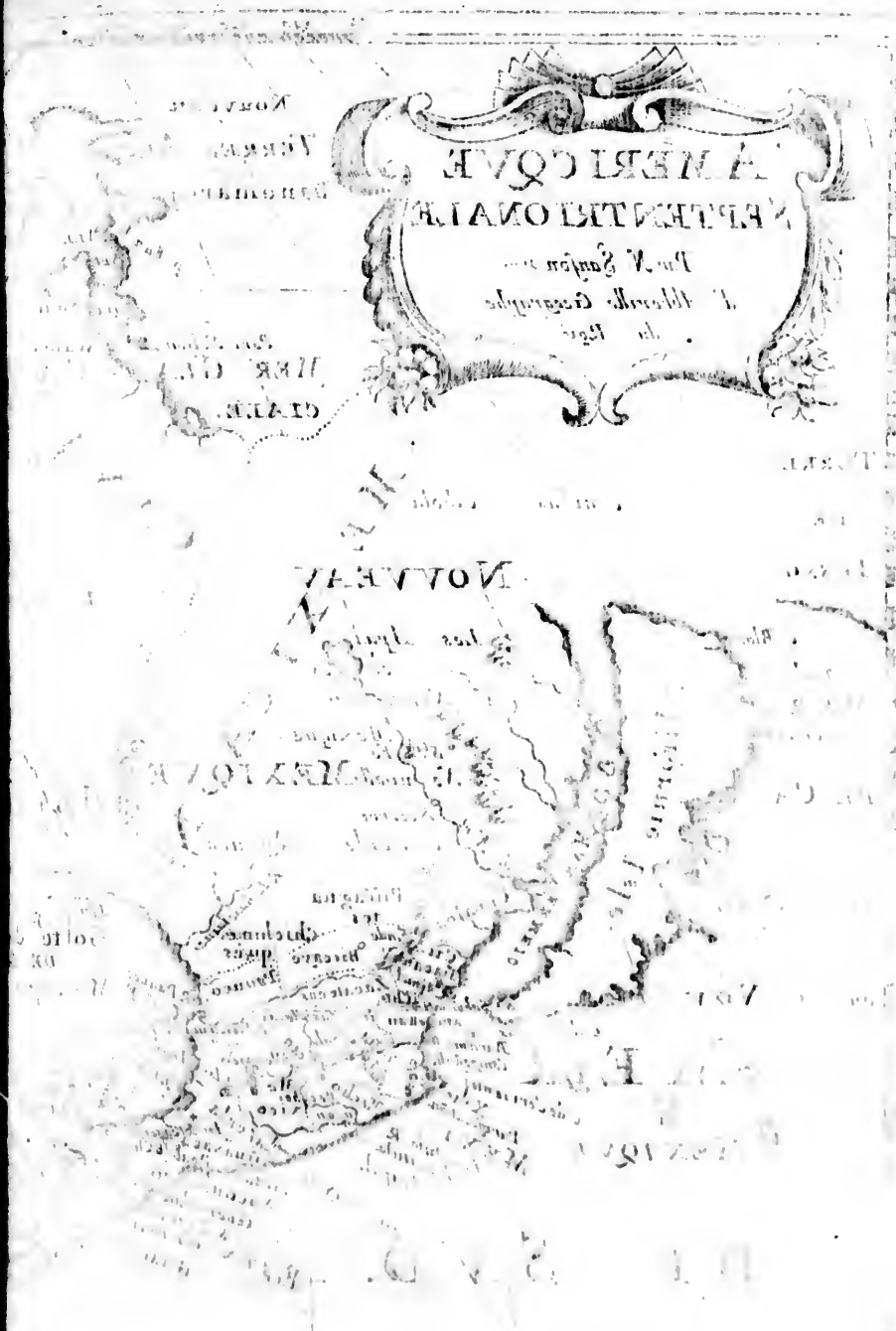
E A
LIS;

el.

A.

orm figh met een
wiens Spits te
alwaer de halve
e wijde is, en
by den Pool-
t Half-Rond seer
an sijne lenghte
e derde deel der
Ichen de Graeden

eft het de Noord-
n de Suyd-Zee:
n de Grensen on-
and tot over den
r breedte vind.
igh 't selve noch
Wy kunnen noch
welcken Graed,
marcken, of aen
of 't maer alleen
't Suyden grensd
an America.
e Tafelen heb ick
merica verdeeld
exicaensche.
Onder

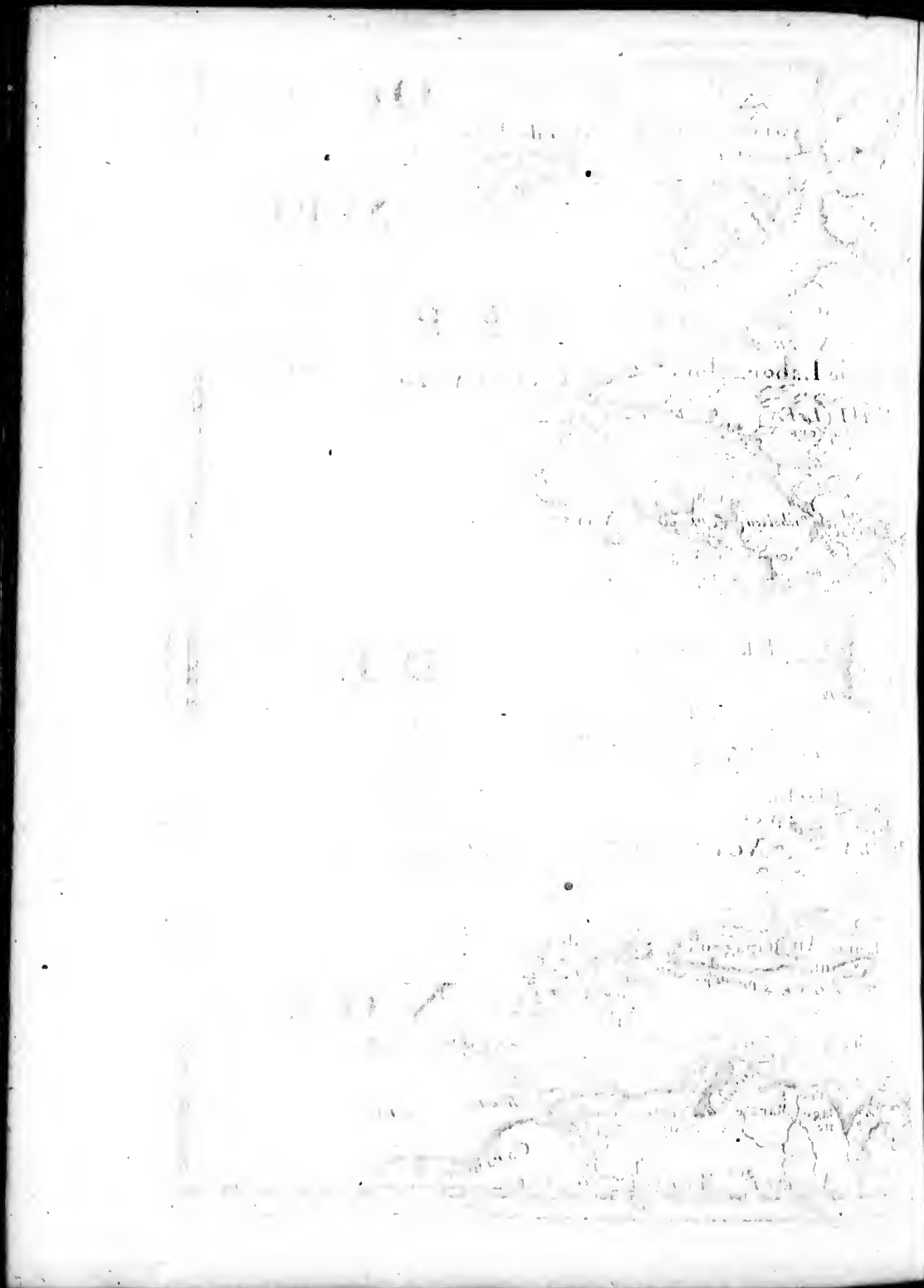

AMERICQVE
SEPTENTRIONALE

Par N. Sanson
d'Abbeville Geographe
du Roy

Onder 't *Canadiaensche* verstaet ick dat Deel van *America*, 't welck om *Canada* leght: Alwaer de *Francoisen*, *Engelsche*, *Hollanders*, *Deenen* en *Sweedens* verscheydene *Colonien* of *Plant-Steeden* hebben opgericht.

Onder 't *Mexicaensche* verstaet en begrijp ick dat gedeelte, 't welck de Koningh van *Spaenje* meerendeel alleen besit; en waerin hy veele *Plant-Steeden* heeft doen aenstellen.

't *Canadiaensche* Deel heb ick wederom onderdeeld in d' *Artifische* Landschappen, en in *Canada*, of *Nieuw-Franckrijk*.

't *Mexicaensche* in *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*; en *Nieuw-Mexico*.

Onder deese vier Deelen leght *Mexico*, of *Nieuw-Spaenjen*, aldernaest by den *Aequator*, en tegens 't *Suyden*. D' *Artifische* Landen tegens 't *Noorden*. De twee andere blijven in 't midden; te weten, *Canada*, of *Nieuw-Franckrijk*, tegens 't *Oosten*; en *Nieuw-Mexico* tegens 't *Westen*.

't *Eerste* is onder en om de *Kreeft-Kringh*. 't *Tweede* onder en om de *Pool-Kringh*. De twee overige sullen leggen van den vijf-en-twintighsten of dertighsten tot den tseftighsten *Graed* der breedte. Derhalven sal 't eerste in of seer naeby de versenghde *Lughstreeck*: 't *Tweede* in of by de koude *Lughstreeck*: De twee middelste gantschlyk in de gemaetighde *Hemel-Kreytz* leggen.

't *Eerste* en uysterste *Suyder-Deel* werd *Mexico* of *Nieuw-Spaenje* geheeten. *Mexico*, vermits de *Stad Mexico* onder veele *Steeden* de schoonste is, maeckende 't beste Deel des *Staets* der oude *Koningen* van *Mexico*. *Nieuw-Spaenje*, wyl de *Koningh* van *Spaenje*, gemeenlyk de *Catholijcke* *Koningh* genoemd; 't selve bynae gantschlyk besit. Die hier veele *Plant-Steeden* doen op-

richten; oock een *Stadhouder* aldaer aengesteld heeft, nevens verscheydene *Kerts-Bisdommen*, *Bisdommen*, *Audientien*, *Gerichten*, en *Regeeringen*. D' overgeblevene *Natuerlijke* *Inwooners* des *Lands* zyn hem bynae al 't faemen *Cijnsbaer*.

't *Tweede* werd geheeten 't *Artifische*, vermits het dicht by den *Polus Arcticus* leght, en meerendeel begrepen is in den *Artifischen* *Kreytz*.

Dit gedeelte is gantsch weynigh bekend. Wy weten wel, dat het met veele *Zee-enghten* doorsneeden is: Dat het oock vermoedlyk in veele en verscheydene *Eylanden* bestaet: En derhalven soeckten hier een *Doorvaert* nae *China* en *Oost-Indien*: Doch d' eygentlijke gelegenheyt blijft noch verborgen.

De *Natuerlijke* *Inwooners* hebben alhier 't eenemael haere volkoomene *Vryheyd*. D' *Europaische* *Volckeren* hebben sich niet seer bemoeyd, om hier *Colonien* of *Plant-Steeden* op te richten.

Onder de twee middelste Deelen werd het uysterste *Oost*, en ons *Europa* aldernaest-gelegene Deel begreepen onder den gemeenen Naem van *Canada*, of *Nieuw-Franckrijk*. *Canada*; wyl dit *Landschap* 't eerste is van de *Gewesten*, daer d' onse zyn aangeland; eer noch d' *Engelsche*, *Hollanders* en andere *Europaische* *Volcken* sich aldaer hebben opgehouden.

't Uysterste *West*, en van *Europa* 't afgelegenste Deel kan in 't gemeen de Naem van *Nieuw-Mexico* werden gegeven, wyl de *Spaensche* in *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*, dit *Gewest* niet ontdeckt hebben, als een wyl tijds nae datse sich vastgesteld, en *Mexico*, of *Nieuw-Spaenje*, onder haer geweld gebraght hadden.

Onder deese vier Deelen des *Noord-schen* *America*, naementlyk *MEXICO*,

of

of *Nieuw-Spaenje*; NIEUW-MEXICO; CANADA, of *Nieuw-Franckrijk*; en AMERICA ARCTICA, werd *Nieuw-Spaenje* van de Noord en *Zuyd-Zee* bevoghtighd. *America Arctica* desgelijcks: *Nieuw-Franckrijk* maer alleen van de Noord, en *Nieuw-Mexico* alleen van de *Zuyd-Zee*.

Deese vier groote Deelen werden noch in verscheydene mindere onderdeeld, welke wy Landchappen of *Provincien* willen noemen, &c.

De voornaemste onder deselve sullen wy besightigen soo nauw als ons mogelijk is.

Doch vermits *Nieuw-Spaenje* aen 't *Suyder-deel* van *America* grensd, soo willen wy 't *Noorder-deel* van dit ons *America* met 't *Arctische* en *Nieuw-Franckrijk* aenvangen.

Daer nae voortgaen tot beyde de *Mexicis*; en dan eyndlijk tot de nabuerige Deelen des *Suyder-deels* van *America*.

D' ARCTISCHE LANDEN.

De *Arctische* Landen op de *Sijde* van *America* zyn weynigh bekend: En wy konnen daer van niet anders vermelden, als 't geen eenige *Relatien*, onlanghs in 't light gekoomen, ons daer van berichten; naementlijk, van 't geen van den raghtighsten *Graed* der *Breedte* tot op den riestighsten en daer over afstijghd: Alwaer wy de *Zee-enghte Davis*, de *Baffins-Bay*, en *Buttons-Bay* sullen hebben. Deese tegens 't *Westen*: De *Baffins-Bay* tegens 't *Noorden*: De *Zee-boesem* tegens 't *Oosten* des *Zee-boesems Hudsons*, of der *Christiaenzee*.

Naederhand sullen wy betraghten 't *Eyland Ysland* en *Groenland*; leggende desgelijcks tusschen deese *Arctische* Landen, doch op onse sijde. Voorts sullen wy afdaelen nae *Canada*, of *Nieuw-*

Franckrijk, en alsoo koomen tot in 't overige van dit *America*.

Nae dat de *Castilianen* en *Portugeezen* *Oost-Indien*, te weeten, *China*, *Japan*, de *Philippinische* en *Moluckische* *Eylanden*, &c. hadden ontdeckt, terwijlse om *Africa* en *Asia* tegens 't *Suyden* seylten; soo hebben d' *Europaische* *Volckeren* tegens *Noorden* getraght door 't *Noorden* derwaerts te moogen koomen.

De geene, welke sich aldermeest hier in bemoeyd hebben, zyn geweest d' *Engelsche*; daer nae de *Deenen* en *Hollanders*; hoopende eenige *Doorvaert* hier te sullen vinden, om nae de gemelde *Eylanden* te seylten; sonder datse behoefden om d' *Africaensche* en *Asiatische* *Kust* te vaeren.

Sy lieten sich beduncken, dat de wegh door 't *Noorden* voor haer veel korter, lichter, niet soo kostlijk; de hitte en veel-

onder deselve sullen
nauw als ons moge-

Nieuw-Spaenje aen 't
america grensd, soo
der-deel van dit ons
Arctische en *Nieuw-*
en.

gaen tot beyde de
eyndlijck tot de nae-
s Suyder-deels van

HE
E N.

oo koomen tot in 't
merica.

lianen en *Portugeezen*
ten, *China*, *Japan*,
Moluckische Eylan-
ontdeekt, terwijlse
egens 't Suyden seyl-
Europaische Volcke-
en getraght door 't
ts te moogen koo-

cke sigh aldermeest
ebben, zyn geweest
ae. de *Deenen* en *Hol-*
eenige Doorvaert
om nae de gemelde
; sonder datse be-
icaenische en *Asiatische*

uncken, dat de wegh
or haer veel korter,
stlijck; de hitte en
veeler-

veelerley Kranckheden niet soo seer onderworpen moest zyn, als wel d'andere Vaert, welke ingehouden word.

In 't Jaer 1577. is *Marten Forbeisser* over d'*Orcaden* tot op den twee-entstighsten Graed der breedte gekoomen.

In de Jaeren 1585. 1586. en 1587. heeft *Johan Davis* drie Reyssen derwaerts gedaen: De Zee-enghte, welke sijnen Naem voerd, ontdeekt, en is over den *Arctischen* Kreytz gevaeren.

In 't Jaer 1602. nam *Georg Weymuth* een even diergelijcken Wegh, ten selven eynde, en quam tot over den taghtighsten Graed.

In den Jaeren 1623. en 1624. zyn *Thomas Edgey* en *Willem Bassins* desgelijcks geraeckt tot op den taghtighsten Graed en daer over: Doch wy hebben geen sonderlinge Beschrijvingh van deese haere gedaene Reyssen.

Ondertusschen sien wy, dat d'*Engelsche* hier verder zyn geweest, als eenige andere *Natie* in *Europa*; gelijk d'*Namen* *Nieuw-Noord-Waller*, *Nieuw-Suyd-Waller*, 't Eyland *Cumberland*, de Voorgeberghen *Elisabeth* en *Carolus*, *Southampton*, *Dudley* en veel meer andere te kennen geven.

De *Deenen* hebben even soodaenigen Aenslagh alreeds voor een lange tijd onder *Christiaan* de vierde voorgehad.

In 't Jaer 1629. wierd *Capitain Munk* daer heen gesonden. Hy quam tot aen 't Voorgebergh *Vaer-wel*, op den twintighsten der *Somer*-maend. Wendede sigh nae 't Westen in den Zee-boesem *Hudson*, welke hy *Christiaan* noemde; meenende, dat hy aldaer een Zee sou vinden, welke d' *Arctische* Landen souden afsonderden van 't voornaemste Deel van *America*. Doch hy vond in dit Gewest maer alleen wilde Volckeren; en bemerkte dickmael daer in de Voetstappen der geene,

welcke daer woonden, en geene Menschen Waeren.

Hy wierd gedwongen t' overwinteren in *Muncks-Haven*, en poogde hier een Hut op te reghten, soo goed als hem mogelijk was. Hy noemde dit Land *Nieuw-Deenemarcken*.

De Winter viel hier soo gantsch streng, dat de Bieren, Wijnen, *Spaensche* en gebrandede Wijnen t' eenemaal bevrooren. Eyndlijck vielen de *Deenen* d'een nae d'ander in een swaere Sieckte, soo datse daer van stierven gelijk Muggen.

Den vierden der *Hoy*-maend wierd *Capitain Munk* oock kranck, gelijk d'andere, en bleef vier gantsche daegen alleen in sijne Hut: Maeckte sijn Testament gereed; en versoght de geene, welke 't selve souden moogen koomen te vinden, datse dit sijn Geschrift den Koningh van *Deenemarcken* wilden laten toekoomen.

Nae deese vier daegen gingh hy uyt de gedachte sijne Hut, omte sien of noch eenige van sijn Volck in 't leven moghten zyn; en vond van 't gantsche getal noch maer alleen twee overig. Met deese nam hy een belluyt, 't Groote Schip te willen verlaeren; haer in 't kleyne te setten, en te besoecken, offe weer in *Deenemarcken* souden konnen koomen.

Daer op zynse den seshienden der selve *Hoy*-maend afgevaeren. Seylden geluckighlijck door de Zee-enghte *Christiaennae* 't Voorgebergh *Vaer-wel*: Van waerse in de Groote Zee quaemen; en eyndlijck op den een-en-twintighsten der Herfst-maend in *Noorwegen*; vervolgens in *Deenemarcken* aenlandeden: Alwaer Hoofdman *Munk* reeckenschap gaf van sijne gedaene reys.

De *Hollanders*, of die van de *Vereenigde Nederlandsche Provinciën*, hebben desgelijcks soodaenigh een Reys sigh tot verscheydene maelen toe onderwonden;

A a a

waer

waer van wy de sonderlinge *Relasien* of Beschrijvingen niet hebben bekoomen; behalven die van *Nicolaes Tonisz.*; die in een Schip uyt *Flißingen* in 't Jaer 1656. afvoer, om een nieuwe Koophandel in 't Noorden te gaen soecken.

Hy is geweest in den *Zee-boesem Davis*, tot op den vier-en-tseventighsten *Grad Latitudinis*.

Als nu d' Inwooners des Lands (welcke, yeder in sijn kleyn Schuytje, op de Visch-vanght waeren) hem gewaer wierden, soo wildense hem wijsen, waer hy Ancker sou uytwerpen. Te gelijk toondense door Teeckenken, en Toeroepingen haer' ongemeene blijdschap over deese sijne Aenkoomst.

'k Heb geseghd, dat yeder was in sijn kleyn Schipje, zynde gemaect uyt dun Hout; en de meeste in twee Deelen geklooft, gelijk de Hoep-banden; met Snaeren van Visch-darmen aen malkander gevoeghd; voorts bedeckt met Huyden van Zee-honden; soo konstigh aen een genaeyd; en met Hars langhs de Naeden bestreecken, dat'er geen Water kon inkoomen. De lenghte is van vijftien of seshien; de breedte van vijf of ses voeten in 't midden. D' Eynden zyn spits; voor en agter vercierd met eenige witte Beenderkens van haere Eeckhoornkens. 't Boven-deel is plat, en met Le'er bedeckt, gelijk 't overige. 't Onderdeel heeft de gedaente eens dicken Visch-buycks. Maer eene openingh, of gat, is in 't midden; waer in sy gaen sitten met 't beneden-deel haers Ligchaems; voe-

gende haere Rocken soo engh t' saemen, en met het Decksel des gats soo wel bedeckt zynde, datmen sou meenen, sy waren op deese Scheepen ingepropt, gelijkmen de Looten in de Boomen doet. De Kleedingh, en de Muts, of Huyf, welckese op 't Hoofd hebben, sluytsoo gantsch wel, dat niet anders als 't aengesicht bloot is. Schoon deese Schuyten omslaen; jae te grond gingen, soo koomense echter teritond weer boven, en stellen sigh in 't voorige *postuer*.

't Schip des gemelden *Nicolaes Tonisz.* braght weer terugg' over de negen-honderd Vellen van groote Zee-honden, geteekend met allerley *coleuren*. Dergelijks veel Harten, Elands, Beeren en Vossen-Huyden: Verscheydene Packen van Walvisch-ribben: Oock Kleederen, Koockers, en meer andere dingen: Nevens Hoornen van haere Zee-Eenhoornen; welcke seer hoogh geaght werden, wijsse grooter zyn als eenige van de geene diemen oyt gesien heeft.

['t Geen onse Schrijver hier kortlyck heeft aengeteekend van de Reysen einiger Engelsche, Deenen en Hollanders, om door 't Noorden een Doortoght te vinden nae China en Oost-Indien, hebben wy wydlompiger en vry eygentlycker verhandeld in onse Nauwkeurige Beschrijvingh van 't oude, nu verloorne, en 't nieuwe, door 't soecken van 't oude ontdeckte, Groenland. Waer in de Leefer een omstandiger en netter bericht van dit alles, en noch veel meer aenmercklycke saecken kan vinden.]

Y S - L A N D.

Yland Ys-land reyckt van den vier-en-tseftigsten Graed der Breedte tot over den aght-en-tseftighsten : En in de lenghte streckt het sich wyt tusschen den drie-honderd vijf-en-vijftighsten Graed, zynde aen geene sijde des eersten Meridiaens, tot aen deese sijde des thienden Graeds : Naementlijk, sijne middelste Meridiaen sal zyn tusschen den tweeden en derden Graed der lenghte.

De Lenghte is van twee-honderd gemeene Fransche Mijlen : De Breedte van honderd, wat meer of min, nae de Deelen, daermen deselve wil neemmen.

't Werd verdeeld in vier Hoofd-Deelen, nae de vier Gewesten des Werelds; te weeten, in *Sudlendinga Fiordung*; *Nordlendinga Fiordung*; *Austlendinga Fiordung*; en *Westlendinga Fiordung*.

't Eerste is voor 't Suyder-deel; 't tweede voor 't Noorder; 't derde voor 't Ooster, en 't vierde voor 't Westster-deel.

Hier zyn twee Bisdommen, *Scalholt*, voor 't Gewest tegens 't Suyden en 't Oosten: Dit is gelijk als 't voornaemste. *Halar* voor 't Noorder en Westster-deel.

Onder yeder Bisdom zyn verscheydene Abdayen of Kloosters; oock ontrent drie-honderd en vijftigh of vierhonderd *Parochie-Kerken*.

Dit Eyland draeghd wel geen Koorn, noch andere Graenen : Deigelijk geen Oost of Boomvrughten : Maer onder-

tusschen zyn de Beemden hier soo treffelijk, datmen in vrees moet staen, de Beesten souden te veel eeten, en daer door sterven moogen.

Onder de Bergen deeses Lands zyn'er eenige soo gantsch hoogh, dat bynae onmogelijk is, op den Top te kunnen klimmen. Wanneer 't somtijds boven op deselve Donderd en Blixemd, soo is beneden in de Daelen de Lught seer schoon, en 't We'er helder.

D'Inwooners zyn sterck, en grof van Leeden. Sy leven over de honderd, jae somtijds honderd en vijftigh, oock wel twee-honderd Jaeren.

Sy stellen sich enckelijk op de Veevockingh; en op de Visch-vanght. Beesten hebbense in een groote meenighte.

De Kust tegens 't Suyden is veel better, oock Volckrijcker, wegens de Vreemdelingen, welke derwaerts koomen. Maer hier tegens heeft de Kust tegens 't Noorden soodaenigh een overvloed van Visch, dat het geheele Eyland sijn onderhoud daer van kan trekken, en handel daer meê drijft.

De Kooplieden van *Hamburgh*, *Lubeck*, *Breemen*, *Coppenhagen*, *Dantzick*, *Riga*, *Holland* en d'andere *Vereenighde Provinciën* drijven hier haeren Koophandel, brengende derwaerts Meel, Biscuit, Bier, Wijn, Laeckenen, Lijnwaeden, Yser en Stael. Oock tsefder een wijltjds Goud en Silver : Daerenboven Snoeren en andere weynighwaerdige dingen voor de Vrouwenpersoonen.

Hier tegens ruylense van d'Inwooners gedrooghde Visch, Speck of Traen

n soo engh t' saemen,
l des gats soo wel be-
men sou meenen, sy
eeopen ingepropt, ge-
in de Boomen doet.
de Mats, of Huyf,
fd hebben, sluyt soo
niet anders als 't aen-
Schoon deese Schuy-
e grond gingen, soo
eritond weer boven,
voorige postuer.
elden *Nicolaes Tomijx*,
'over de negen-hon-
roote Zee-honden,
erley coleuren. Des-
en, Elands, Beeren.
: Verscheydene Pac-
ribben : Oock Klee-
en meer andere din-
rnen van haere Zee-
cke seer hoogh ge-
lste grooter zyn als
e diemen oyt gezien

iver hier kortlijk heeft
Reysen eeniger Engel-
ollanders, om door 't
te vinden nae China
ben wy wijldopiger en
andeld in onse Nauw-
gh van 't oude, nu
euwe, door 't soec-
eckte, Groenland.
omstandiger en net-
alles, en noch veel
saacken kan vin-

van Walviffchen, Boter, Smeer, groote Stucken Swavel, Offen-huyden; de Vellen van Voffchen, Schapen, en andere Dieren.

De Stadhouder deefes Eylands woond te *Bellefied*, op de Suyder-kult.

De Bergen *Hecla* en *Helga* werpen hier dickmael Vyer uyt. Sulcks doet de *Hecla*-Bergh, of *Hekli Pjal* fomtijds onophoudlijck, veele Jaeren aghter malkander.

D'Inwooners vertellen feer wonderlijke dingen hier van. Maer't geenfe bekoomen van 't geen deefen Bergh uytwerpt, geld haer meer, en brenght haer feer voordeelroe.

Maer onaengefen de *Kreytz des Poli Arctici* over 't Eyland gaet, en een gedeelte daer van in de koude Lughtstreeck influyt, 't andere in de gemae-tighde (doch hoe gemae-tighd, kanmen daer uyt afneemen, dat het aenden kouden Hemel-Kreytz stoor, en de-felve feer naeby is) soo bemerckt men

hier echter veel feldfaeme dingen in de Bronnen (waer onder eenige gantscheet zyn); in de Rivieren; in de Dieren; en in de meenighvuldigheyd der Viffchen; zynde soo geweldigh veel, dat d'Inwooners defelve op Hoopen leggen, soo hoogh als Huysen, en dan deefe Waer verkoopen.

Van haere Koeyen maeckenfe een groote meenigte Bóoter, welckefe in-souten; en vullen daer meê, boven 't geenfe in haere gewoone Vaten doen, veele Kisten, veertigh voeten langh, en vijf of zes voeten breed.

Van dit Eyland, 't welck tegens 't Noorden aen de *Britannische* Eylanden grensd, hebben wy affonderlijck gehandelt, doe wy de Landfchappen der Kroon *Deenemarcken* beschreven, en daer in getoond hebben, dat *Ys-land* overeenkoomd met der Ouden *Thule*; tegens de meenigh van sommige Heden-daeghsche Schrijvers.

GROENLAND.

Roeland is voortijds, en alreeds over langh d'Inwooners in *Ys-land* en *Noorwegen* bekend geweest. Sy houden 't daer voor, dat eenen seeckeren *Torwald* en fijnen Soon *Erick*, geboortigh uyt *Noorwegen*, voor ontrent agthonderd Jaeren nae *Ys-land* waeren gereyfd. Dat oock *Erick* en fijnen Soon *Leiffe* kortfs daer nae in *Groenland* overscheepteden; alwaerfe eenige *Noorweeghsche* Colonien of Plant-Steeden hebben opgericht.

Erick quam aldereerst in 't Eyland *Erricfun*, beteekenende *Ericks-Eyland*. De volgende Lente begaf hy figh van daer in 't Vaste Land, 't welck hy *Groenland* noemde. Quam aen in de Haven *Erricforden*, of *Ericks-Haven*; en liet by defelve een Huys bouwen, 't welck hy den naem van *Oosterburgh* gaf.

In 't volgende Jaer deed hy noch een ander opreghen; van hem *Westerburgh* geheeten.

Doch vermits hy de Lught in dit Vaste Land wat kouder bevond te zyn als in 't Eyland.

saeme dingen in de
der eenige gantsch
ivieren; in de Die-
nighvuldigheyd der
oo. geweldigh veel,
deselve op Hoopen
als Huysen, en dan
pen.

yen maeckense een
oeter, welckse in
daer meê, boven
woone Vaten doen,
igh voeten langh, en
reed.

, 't welck tegens
Britannische Eylan-
wy affonderlijk ge-
Landfchappen der
beschreven; en daer
dat Ys-land over-
Ouden Thule; te-
n sommige Heden-
rs.

ND.

reerst in 't Eyland
nende *Eric's*-Eyland;
begaf hy sich van
and, 't welck hy
Quam aen in de
of *Eric's*-Haven;
en Huys bouwen;
em van Oosterburgh

deed hy noch een
an hem *Westerburgh*

e Lught in dit Vaste
vond te zyn als in 't
Eyland.

Eyland *Eric'sun*, soo keerde hy weer der-
waerts.

Nae dat hy sich oock met d' *Ys-land*-
ders had vergeleeken; en Vreede ge-
maecht (want om eeniger bedrevene
Moorden wil had hy de Vlught moeten
neemen, en was genoegsaem daer uyt
verbanhen) soo heeft hy veel wonder-
lijke faecken van dit *Groenland* ver-
breyd; en daer door veroorsaecht, dat
veele Liedten hem daer heenen-wilden
volgen: Vermits hy, onder meer ande-
re dingen, oock voorgaf, dat daer een
grooten overloed was van Groot en
Kleyn Vee, heerlijke Beemden, al-
terley Jaghten en Visscheryen.

Als nu de Kinderen en Erfgenaemen
van *Erick* en synen Soon *Leiffe* sich ver-
meerdert, en dieper in 't Land be-
geeven hadden, soo vondense in 't selve
groene Bergen, seer vrughtrijcke Vel-
den en Daelen; oock treflijke Rivie-
ren.

Sy verdeelden dit Land in Oost en West-
Groenland, nae de Wooningen Ooster-
burgh, behoorende voor Oost en Noord-
Groenland; en *Westerburgh*, voor West
en Suid-*Groenland*.

By Oosterburgh bouwden se de Stad
Garde; derwaerts de *Noorwegers* Jaer-
lijcks haere Waerenbraghten.

Haere Naevolgers gingen noch die-
per in, en bouwden de Stad *Albe* by
Oosterburgh: Oock aente Zee een Kloos-
ter, ter eeren van den Heyligen
Thomas.

In de Stad *Garde* was de Dom, of
Bischoplijke Hoofd-kerck, *S. Nicolaes*
toegewijd.

Men bevindt, dat in 't Jaer *Christi*
1389. eenen *Henrick*, Bischop van *Garde*,
heeft bygewoond den *Deenschen* Rijcks-
dagh, welke aengesteld was te *Nieu-*
burgh, in 't Eyland *Fuhmen*, of *Fionia*,
gelegen in *Deenemarcken*. En hoe op dien
tijt *Groenland* in 't *Wepeldlijk* depen-

deerde van 't Koninghrijk *Noorwegen*.
Desgelijcks dependenden oock de Bi-
schoppen van *Garde* van de Bischoppen
te *Drontheim* in *Noorwegen*, soo veel
't Geestlijke belanghd.

De Bischoppen van *Garde* in *Groen-*
land reyden dickmael nae *Noorwe-*
gen, om dien van *Drontheim* raed te
vraegen over eenige voorgevallene faec-
ken:

De Geschied-schrijvers vermelden;
dat *Leiffe* heeft te strijden gehad met
d' oude *Skrælingers*, en Natuerlijke In-
wooners des Lands. Dat de *Noorwegers*-
maer alleen yet weynighs op de *Groen-*
landsche Kust beseeten: De *Skrælingers*
daer tegens sich in haer Land verdee-
dighd, en 't selve beschermd hebben.

Sy voegen voorts daer by: 't Geen de
Noorwegers hier hadden ingenoomen en
ontdeekt, was maer alleen 't honderdste
deel van 't geheel. In dit Gewest wa-
ren verscheydene Volckeren geweest;
werdende geregeerd door verscheydene
Heeren; van welke de *Noorwegers* geen
kennis hebben gehad.

Sy berigten, dat in een seecker Ge-
deelte van *Groenland* Landen zyn, drae-
gende soo schoone Weyt, als men an-
derweegen sou moogen vinden. Daer
zyn Landstreecken; in welke men bin-
nen drie Maenden tijds tweemaal kan
Ooghsten: Wyl tegens over de Klip-
pen of Rotsen Velden leggen, welke
de Son ophoudelijk beschijsd in de
Maenden *Junius*, *Julius* en *Augustus*.

Als dan de hitte op deese Velden te
rugg'stuyt, soo werd binnen ses weec-
ken tijdsaldaer al de Bouw-arbeyd ver-
richt, en 't gesaeyde Koorn gantsch
rijpingeooghst.

Vermits dan de Landen en Arckers,
wegens de meenighte der gesmoltene
Sneeuw, wel-bevoghtighd, en daer
op van de Son terstond weer gantsch
warm gemaect worden, soo ploeghd-

mende Velden noch eens, en men befaeyde andermael. Daer op dan bekoomden wederom binnen ses wecken tijds soo een goeden Ooghst, als d'eerste was.

Onder de Dieren, welke men hier aldermeest siet, zyn Harten; Rendieren; gemeene Wolven en Dassen; Vossen, witte en swarte Beeren, Bevers, en sulcke sijne Marders, als de *Muscovische* Sobelen oyt zyn moogen. Voorts, Valcken; witte en grauwe Arenden, &c.

De Zee is vol groote Visschen, als Zee-Wolven, Zee-Honden, en Zee-Kalveren; insonderheyd oock Walvisschen.

Haere witte Beeren onthouden sigh meer in de Zee, als op 't Land. Gelijck de swarte maer alleen van Vleesch leven, soo leven de witte enckelijck van Visc. Seer geerne eeten se de kleyne Walvisschen. Hier van daen koomd het, dat tusschen haer en gedaghte Walvisschen een groote vyandschap is, welke haer allerwegen vervolgen, waer se kunnen bemercken, dat se zyn.

De Visc *Marchual* heeft een Tand, of soo een stercken langen Hoorn, dat hy met de Walvisch derf strijden, en den selven daer mee doorsteect; gelijck de *Rhinoceren* d' Elephanten doen. D' Inwooners verseecken, dat foodaenigh een Hoorn heeft even deselve grootte, vorm en eyenschappen, als men de geene toeschrijft, welke wy Hoornen van Eenhoornen noemen.

Desgelijcks heeft men aangemerckt, dat de *Somer* alhier seer schoon is, dagh en nacht; indien men anders d' onophoudelijke schemeringh, welke de gantsche nacht door duerd, Nacht magh noemen.

De *Natuur* brengd hier een seldsaem Wonderwerck voort; te weeten, dat in dit *Groenland* in de Nacht, wanneer

't Nieuwe Maen is, of dat de Maen nu Nieuw sal worden, een Light opgaet, 't welck 't Land verlight met foodaenigh een helderheyd, als of de Maen vol was. Hoe donckerer de Nacht is, hoe helderder sigh dit Light vertoont.

't Is een seeckere soort der *Meteoren*, of Lugt-vieren, (Verhevene Dampen), welke somtijds in *Ys-land*, en oock anderweegen worden gesien; volgens 't bericht des Heeren van *Perone*, uyt wien wy 't meeste deel deeser Beschrijvingh van *Groenland* hebben ontleend.

De Koningen van *Deenemarcken* hebben onlanghs getraght, den Handel, welke voortijds op en in *Groenland* geweest was, weer in swangh te brengen, doch lieten 't eyndlijck steecken; en hebben aen een Maetschappy, genoemd de *Grootlandsche Compagnie*, de vryheyd gegeven, om sonder eenige veranderingh haere Schipvaerden derwaerts te mogen aenstellen en voortsetten.

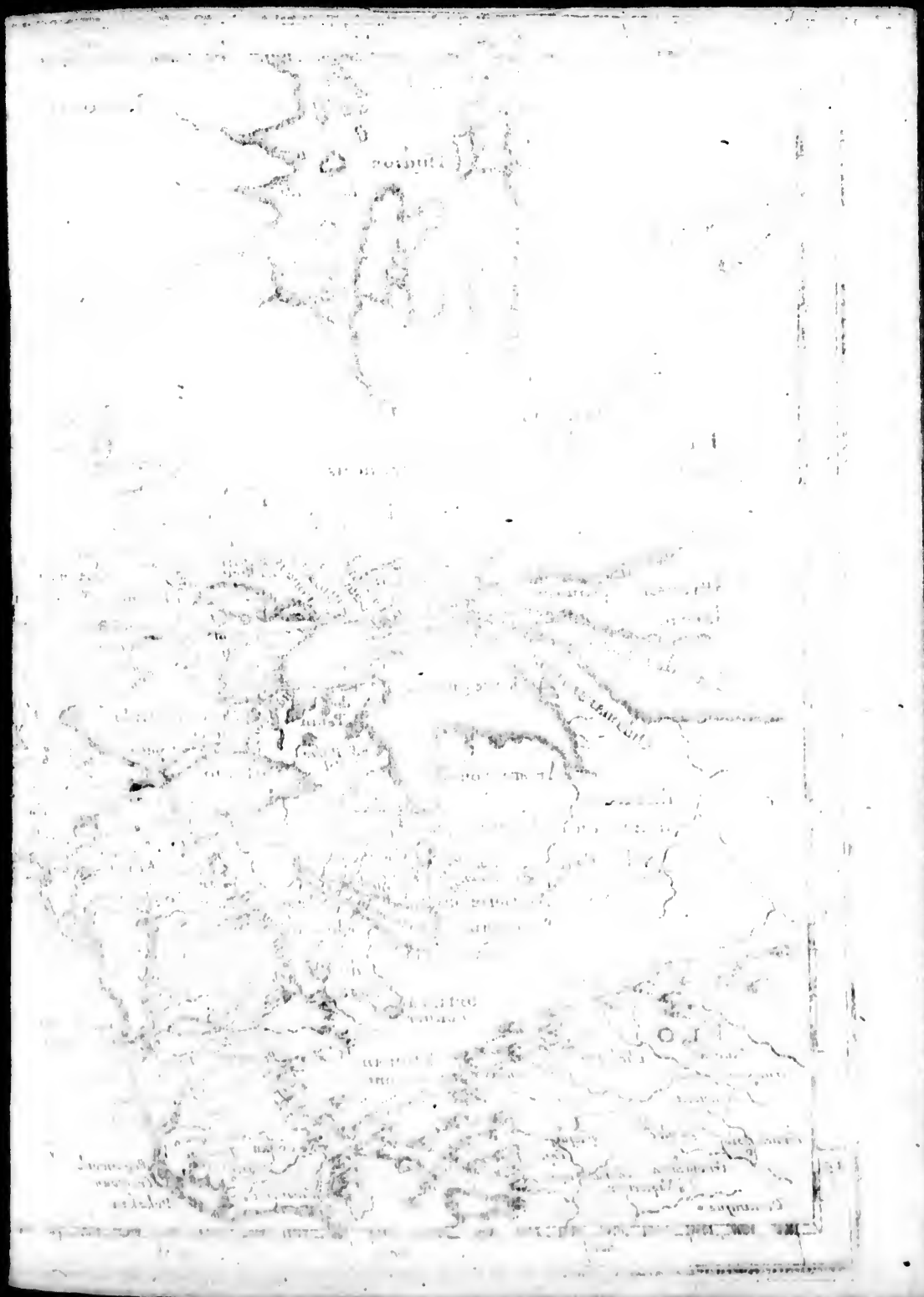
Ondertusschen had een *Stierman*, op d' eerste reys voor den Koningh in 't Jaer 1606, op de Kust gesien seecker wit Sand, in *colour* en gewicht 't Goud gelijck. Hy voer derhalven op nieuws daer heenen, en bevraghtede sijn Schip met drie-honderd Tonnen van 't gedaghte Sand. Als hy nu weer in *Deenemarcken* was gekoomen, soo heeft de Groot-meeester (*Cancellier*) deeser Koninghrijcks, en Hoofd der gemelde *Compagnie*, dit Sand door de Goudsmeeden laeten ondersoecken; doch deese konden'er niet een eenigh koornken Gouds nuytrecken. Vermits hy nu gantsch toornigh was, wyl hy sigh door de gedaghte *Stierman* dus had laeten om den thuyt leyden; soo beval hy hem, dat hy sigh nae de *Sand* sou begeven, alwaer sijn Schip lagh; van daer nae d' *Oost-Zee* vaeren, en in deselve

sijn

of dat de Maen nu
 een Light opgaet,
 ght met soodaenigh
 ls of de Maen vol
 er de Naght is, hoe
 t vertoondt.
 oort der Meteoren,
 rhevene Dampen),
 Ys-land, en oock
 n gesien; volgens
 n van Perone, uyt
 deel deeser Be-
 nland hebben ont-

Deenemarcken heb-
 ht, den Handel,
 en in Groenland ge-
 swangh te brengen,
 ijck iteecken; en
 schappy, genoemd
 mpagne, de vry-
 sonder eenige ver-
 Schipvaerden der-
 enstellen en voort-

d een Stierman, op
 n Koningh in 't jaer
 gesien seecker wit
 ewicht 't Goudge-
 rhalven op nieuws
 raghtede sijn Schip
 Tonnen van 't ge-
 ay nu weer in Deene-
 nen, soo heeft de
 acellier) deeser Ko-
 ofd der gemelde
 d door de Goud-
 derfoecken; doch
 een eenigh koorn-
 n. Vermits hy nu
 as, wyl hy sijn
 erman dus had lae-
 den; soo beval hy
 de Soud sou bege-
 lip lagh; van daer
 en, en in deselve
 sijn

THE CANADIAN
NORTH AMERICAN
PUBLISHED BY

sijn gewaend Goud, tegelyk met sijne dwaesheyd, begraven.

Deesen armen Stierman was gedwongen te gehoorfamen, maer stierfoock van swaere droefheyd. Naederhand heeft sulcks de Rijcks-Cancellier niet weynigh berouwd; wijl sijn een Goud-smid opdeed, die uyt 't meergedaghte Sand seer goed Goud heeft getrocken.

Wy hebben hier boven eenigh gewagh gemaect van Oud en Nieuw Groenland. 't Oude, 't welck de Noorwegers alleen bewoonden. 't Nieuwe, waer heenen d' Engelsche, Deenen, en Noorwegers verscheydene Reyfen hebben ge-

daen, om 't Oude Groenland op te soeken.

't Is vermoedlijck, dat van tederd veele Jaeren de Noord-Zee soo veel Ys tusschen Ys-land en dit Oude Groenland heeft gesleept; dat eens 't selve voor d'aenkomst van de Winter niet heeft konnen gesmolten worden. Meer ander is'er van tijd tot tijd bygekoomen; en daer door is den hoop soo gantsch dick geworden, dat de Son geen kraght genoegh heeft gehad, om 't selve te verbreeken. Dus is naederhand de wegh gestopt, verlooren, en de gemeenschap tusschen Ys-land en Groenland verhinderd geworden.

CANADA,

O F

NIEUW-FRANCKRYCK.

Onder de Naem van *Canada*, of *Nieuw-Franckryck*, begripen wy 't geen op beyde de sijden der groote Rivier *Canada*, of *S. Laurentii* legt; van d'Eylanden af aen, welke men voor sijnen Mond of uytvloed vind, tot soo verr' deese Vloed bekend zyn sal: En van de Zee-boesem of d' Enghte *Davis* en *Hudsons* aen, tot *Nieuw-Spaenje* toe.

In 't begriip deeses Lands sullen wy hebben d'Eylanden *Terres Neuves*; 't Land *Labrador*, en *Canada*; 't welck sijnen Naem d' overige meede deeld; *Acadia*, *Saguenay*; d' *Irocois*, *Hurons*,

Algonquins, en een seer groot getal andere Volckeren. Wel honderdderley werden'er in gevonden, welcker Naemen bekend zyn.

D'Eylanden *Terres Neuves*, of nae de *Basques* geheeten der *Bacalos*, dat is, der Stockvisschen, voeren deesen laetsten Naem van de genoemde Visschen; welke hier in soodaenigh een meenigte worden gevangen, datse genoeghsaem schijnen te zyn, om den loop der Scheepen in Zee te konnen stuyten. De Zee-boesem, of Baey *S. Laurentii* is bynae even soo vol.

't Grootste onder deese Eylanden, voerende gemeenlijck de Naem van *Terre*

Terre Neuve, of 't *Nieuwe Land*, heeft tusschen de vier en vijf-honderd Mijlen in den Omkreytz.

't Is tegens 't Oosten en 't Suyden seer slecht bewoond, vermits d' Inwooners sijn dieper Landwaerts in begeven hebben.

De Bodem sou niet te veraghten zyn, indiens maer bebouwd wierd. Men vind hier veel Gevogelt, Oosten Visch. De Lucht is wat koud. De Kust heeft veel goede Havens en treffelijke Reden voor de Scheepen.

In 't Oosten des gemelden Lands is een groote Banck; zynde soo een aenmerckens-waerdige saeck, als eenige andere in gantsch *Canada*.

Deese Banck is gantsch verscheiden van de geene, welke, wanneer de Zee hoogh is, met Water bedekt zyn; maer met een laege Zee bloot en droogh leggen. Voor soodaenige Sand-bancken moeten de Scheepen sijn waghten als voor de dood.

Maer deese, waer van wy sprecken, is gelijk als een overstroomb of verdropcken Land; altijd van de Zee bedekt. Men heeft hier veertigh, dertigh, en ten minsten twintigh Vademmen Water; want de Grond is ongelijk. Buyten deese Banck op alle sijden is de Zee wel twee-honderd Vademmen diep. Ondertusschen heeft de gedaghte Banck twee-honderd Mijlen in de lenghte: En twintigh, vijf-en-twintigh, somtijds oock vijftigh Mijlen in de breedte.

Boven deese seer groote Banck houden sijn de *Terre Neuf*-vaerers meereendeel op, om haere Visschery te verrigten. Dit zyn de Scheepen, welke uytvaeren op de Stockvisch-vanght.

Rondom deese groote Banck heenen, en verder nae 't groote Land toe, desgelijcks nae de groote Zee, leggen

veel kleyner Bancken, doch van een evangelijcke gelegenheyd.

't Is ongelooflijk, hoe veelley *Nationen*, en hoe veele Scheepen van yeder *Natie*, Jaerlijcks op de Stockvisch-vanght uytlopen; en wat vooreen uytsteekende meenichte der selver hier gevangen worden.

Deese vanght geschied met Angelen of Hoeken. Soo haest werden deselve niet in Zee geworpen, of deese vragtige Visch bij'er op aen; krijgnd soo den Haek in 't Lijf, en werd daer mee in 't Schip opgetrocken. Terstond legghen hem op een Planck, en men kapt hem de Kop af. Andere doen'er 't Ingewand uyt, en neemen 't dicke van 't Grad wegh. Andere wederom souren hem, en leggen hem soo in de Ton, &c.

Deese vanght geschied niet by nacht, maer by dagh, wyl de Stockvisschen, volgens 't bericht der Visschers, by nacht niet willen aenbijten. Oock niet op yeder tijd des Jaers; want deese Visschery begint maer een weynigh voor den aevangh van de Somer, en eyndighd in Herfst-maend. In de Winter begeeft sijn deese Visch nae de grond der hooge Zee, alwaer de Stormen en Onweeren geen maght hebben.

By *Terre Neuf* geschied noch een andere vanght der gedaghte Visschen; welke se de gedrooghe, of dorre; d'andere de groene, of ingeleydede noemen.

De Scheepen begeven sijn in eene der Havenen. Yeder morgen senden se een, twee of drie *Chaloupen* in Zee; welke dan tegens den middagh, of korts daer nae, haere Laedingh hebben. Deselve leggen se op Tafels, of Plancken, en gaen'er mee te werck, gelijk met d' andere. Doch als de Visschen nu enige daegen in 't Sout hebben gelegen, soo neemen se die weer uyt, spreydende deselve in de lucht en wind.

Dir

ken , doch van een enheyd.

k, hoe veelerley Na-
Scheepen van yeder
op de Stockvifch-
en wat vooreen uyt-
ghe der ſelver hier

efchied met Angelen
haeft werden defelve
pen , of deeſe vrac-
op aen ; krijgnd ſoo
f, en werd daer mee
cken. Terſtond legd-
Planck, en men kape
Andere doen'er 't In-
eemen 't dicke van 't
dere wederom fou-
n hem ſoo in de Tou,

efchied niet by nacht,
rijl de Stockviſchen,
der Viſchers , by
aenbijten. Oock niet
ers; want deeſe Viſ-
een weynigh voor
de Somer , en eyn-
aend. In de Winter
Viſch nae de grond
waer de Stormen en
acht hebben.

efchied noch een an-
gedaghte Viſchen;
ghde, of dorre; d'an-
geleydede noemen.
gegeven ſigh in eene
der morgen ſendenſe
Chaloupen in Zee;
s den middagh , of
naere Laedingh heb-
genſe op Tafels, of
er mee te werck, ge-
Doch als de Viſ-
gen in 't Sout hebbē
enſe die weer uyt,
in de lught en wind
Dit

Dit doenſe ſoo dickmael , tot datſe
gantſch droogh zyn geworden.

Indienmen deeſe Viſch goed wil heb-
ben , ſoo moetmenſe droogen by een
goede, gemaetighde Lught. Nevelen
voghtigheyd maecktſe weeck, en ſouſe
doen vervuylē. De groote hitte der
Son ſouſe te hard , en geel maecken.

Terwijl deeſe Stockviſch-vanght op
beyderley wijs geſchied , genieten de
Viſchers haere verluſtingingh door de
Vogel-jaght , ſonder datſe uyt haere
Scheepen gaen. Sy vangen deeſe ge-
pluynde Dieren met den Angel , ge-
lijckſe de Viſch doen ; ſteeckende yets
van de Lever der Stockviſch aen den
Haack. Nae dit Aes zyn de Vogelen
ſoo gantſch begeerigh , datſe met hoo-
pen daer op aenvallen , jae onder mal-
kander veghten , om d' eerſte met de
Snavel daer aen te mogen zyn. Wan-
neer dien nugevangen is , ſoo werptmen
't Angelsnoer weer uyt , en terſtond is
weer eenen anderen daer aen vaſt :
Champlain noemd dit ſlagh van Vogelen
Fauquets ; Leſcarbor Happefoyes , of Le-
ver-snappers.

Wanneer 't nu gebeurd , dat deeſe
Viſchers een ongemeen-groote Stock-
viſch vangen , ſoo behoudenſe den ſel-
ven gantſch voor de Kerck , en noemen
hem een Heyligh. Oock ſullenſe niet
naelaeten , deeſe Viſch te vereeren ter
plaats , aen welckefse die hebben ver-
loofd.

Doch wy hebben ons al te langh by de
Stockviſch-vanght opgehouden. 't Is
tijd dat wy tot d' andere dingen voort-
gaen.

CANADA in 't byſonder genoo-
men legd op de reghter ſijde , en op 't
laeghte gedeelte der groote Rivier , aen
welcke deeſen Naem ſoo wel als aen 't
omgelegene Land is mee gedeeld ge-
worden.

't Is de ſchoonſte Vloed in 't gantſche

Noorder-deel van America ; jae oock
eene van de treſſijckſte des Werelds.
By ſijnen Mond , of Uytvloed , is hy
twee-honderd Vademen diep. De
breedte bedraeghd vijf-en-twintigh of
dertigh Mijlen.

Synen loop , nae 't bericht der In-
wooners , is alreeds tot vier of vijf-
honderd Mijlen bekend. 't Is vermoed-
lijck , dat 't Soete Meir , waer uyt hy,
ſoo 't ſchijnd , ontspringhd , ſigh in de
Zee ſtort doort twee of drie verſcheyde-
ne Uytloopen : Naementlijck , eene,
die van Canada , tegens ons ; d' andere
tegens 't Weſten , boven California , de
laetſte tegens 't Noorden , in de Chri-
ſtiacn-Zee. Deeſe Vloeden , of openin-
gen van drie-honderd of vier-honderd
Mijlen , ſullen ons noch den wegh too-
nen , welcken wy nu al langh nae Ooſt-
Indien door 't Weſten hebben ge-
foght.

De Volckeren , met welcke de Fran-
coiſen hier handelen , zyn Canadianen,
Hurons , Algonquins , Attiquameques,
Nipiſiriens , Montagnets ; van Saguenay,
Acadia , &c.

Ter deeſer oorſaeck hebben wy
(Fransche) verſcheydene Colonien , of
Plant-Sreeden , op de groote Vloed te
Tadouſſac , Quebec ; op de drie Vloeden ,
Sillery , Richelieu , Montreal ; en ander-
wegen : Oock buyten de groote Vloed
op de heete Bay , te Miſcou , Port Royal,
&c.

Deeſen Koophandel geſchied encke-
lijck door ruylingh , of verwiffelingh
van Waeren tegens Waeren. Sy geven
ons Bever-vellen , Otters , Marders ,
Zee-wolven-Huyden voor Brood , Er-
weten , Boonen , Potten , Keetelen ,
Bijlen , Yſere Pijlen , Priemen , Deec-
kens , endiergelijcke dingen.

Om dit Volck in de Chriſtelijcke Religie
t'onderwiſſen , zyn veele Geestlijcke
Perſoonen derwaerts geſonden , welcke
Bbb b hier

hier haere *Residentie* hebben. Daer is oock een *Galthuys*, en *Klooster* van *S. Ursula*. De *Jesuiten* hebben de voornaemste *Regeeringh* en 't opperste *Op-sight* over deese *Huysen*.

In 't Noorden van *Canada* leght **ESTOITILANDE**, of 't Land *Labrador*, by de Zee-enghte *Hudson*. Somtijds noemd men 't selve 't Land van *Cortreal*. Somtijds wederom *Nieuw-Britannien*. Doch 't zy soo 't wil, immers 't maeckt, gelijk oock *Saguenay*, een Deel van *Nieuw-Franckrijk*.

Dit Land is vol *Geberghten* en *Boschen*; in welke sigh veele wilde *Gedierten* onthouden, van veelerley slag.

In al de Deelen, welke wy onder den Naem van *Canada* hebben begreepen, zyn de *Volckeren* altijd gantsch *Barbaarsch* geweest; en oock noch, sonder eenige *Religie*.

Meenigerley *Spraecken* hebbense. Sy tellen haere *Jaeren* nae den loop van de *Son*; en de *Maenden* nae den loop van de *Maen*. De viergetijden des *Jaers* nae de gedenckwaardige saecken, die sigh in yeder der selver koomen toe te draegen.

Als 't koud is, soo bedeckense sigh met *Beyers*, *Otters*, *Elanden* en *Beeren-Huyden*; bynae op foodaenigh een wijs, als d' Oude *Hercules* hebben afgebeeld; of gelijk men onder ons *Johannes de Doper* in de *Woestijn* pleeghe te schilderen. In de *Winter* draegense groote *Stevens*. Altijd gaense blootshoofds, bedekkende 'tselve alleenlijck met haer *Hayr*; 't welck by haer alle swart of swartagtigh, maer noyt geel of rood werd gesien.

Van een middelmaetige *Ligchaems-grootte* zynse; wel-gesteld van *Leedemaeten*; gantsch geschickt, om snel te loopen, of te swimmen, geelagtigh van verwe, wijsse meerendeel naeck

gaen; en sigh dickmael smeeren met een seckere *Oly*, op dat haer de *Muggen* niet moghten steeken.

Weynige *Cieraeden* draegen de *Manen* aen haer *Ligchaem*: Doch de *Vrouwen* dies te meer; welke sigh plegen te maecken *Hals* en *Armbanden* van *Glas*, *Krystal*, en andere dingen van geringe waarde, diemen haer toe-brenght.

Sy stellen *Banquetten* en *Maeltijden* onder haer aen by haere *Verhouwlijckingen*, *Victorien*, en d'ontfangingh haerer *Vrienden*. By deselve gebruycken seer veel *Taback*. Even hierom houde ick 't daer voor, datse deese *Vreughden-Gasteryen* den naem van *Tabagies* geven.

Somtijds gebruycken se op deselve 't *Vleesch* haerer *Vyanden*, welkese in den *Oorlogh* gevangen, en ten dien eynde wel vet gemest hebben. Deese werden van haer met allerley slag van wreedheden om 't leven gebraght.

Wanneerse de gedaghte *Vreughden-Maeltijden* willen aenstellen, soo beschilderense haere *Ligchaemen*, of laeren deselve beschilderen; met allerley seer schoone *Verwen*. Daerenboven *Danssen*, en singen *Lof-Liederen*, ter eeren van haere *Sagamos*, of *Hoofdlieden*, welke dappere *Daeden* ver-richt, en veele haerer *Vyanden* verslaegen hebben.

Hedensdaeghs hebben wy (*Francoisen*) verscheydene *Colonien*, *Plant-Steeden* of *Residentien* in *S. Croix*, te *Todossac*, in *S. Joseph* te *Quebec*, alwaer een *Hospitaal* is, nevens *Ursulinen-Huysen*, welke daer in 't Land woonende *Franche-Kinderen*, en te gelijk oock d'arme *Dochteren* des Lands onder-richten.

Daer zyn noch andere *Residentien* in *S. Joseph* te *Sillery*: Een andere, genoemd *Ter ontfangnis*, op de drie *Vloeden*.

Noch

Noch andere te *Richellieu* en *Montreal*, &c. Oock buyten de groote Vloed te *Miscou* en anderwegen.

Want men heeft hier deselve overal gebouwd, waermen kon vermoeden, datmen eenige Volckeren sou konnen bekeeren: Welcke oock eyndlijk, alhoewel maer allenxen, haere boose Gewoonten beginnen te veranderen in beetere, sijn gewennende tot een seediger Leven: Oock wel

geheel tot 't *Christendom* werden gebracht.

Desgelijcks waeren veelc derselve onder de verscheydene kleynce Volckeren, genoemd *Hurras*. D' *Irroquois* hadden deese gantsche *Natie* bynae uytgeroyd. D' overige hebben sijn nae andere Plaetsen heenen begeven: Welcke van de *Jesuiten* niet verlaeten worden; maer deselve draegen alle goede sorge voor haer.

NIEUW-ENGELLAND.

Tusschen *Canada*, of *Nieuw-Franckrijk*, en *Florida* hebben d' *Engelsche* *Negorianten* verscheydene *Colonien* of *Plant-Steeden* gebouwd in de *Quartieren*, welckese *Nieuw-Engelland* en *Virginien* noemen.

Nieuw-Engelland leght naest tegens 't Noorden, en dight by *Canada*. *Virginia* naest tegens 't Suyden, en by *Florida*. In 't midden zyn de *Plant-Steeden*, welcke die van de *Vereenighde Nederlanden* hebben laeten opbouwen; van haer *Nieuw-Nederland* genoemd: Wederom andere, van de *Sweedens*, welckese *Nieuw-Sweedens* hebben geheeten.

Dienvolgens sal sijn *Nieuw-Engelland* tusschen *Canada* en *Nieuw-Nederland*: *Nieuw-Nederland* en *Nieuw-Sweedens* tusschen *Nieuw-Engelland* en *Florida* bevinden.

Nieuw-Engelland leght tusschen *Capo Cad*, of 't witte *Voorgeberght*, en de *Rivier Quinebequi*.

De voornaemste *Plant-Steeden* zyn *Pleimouth*, *London*, en *Bristol*. Misschien zyn'er noch meer andere.

Pleimouth leght naest tegens 't Suyden; en *Nieuw-Pleimouth* dight daer by. *Bristol* tegens 't Noorden. *London* tusschen beyden. 't Streckt sijn uyt van den twee-en-veertighsten *Graed Latitudinis* tot den vier of vijf-en-veertighsten.

Sy hebben hier, gelijk als in *Canada*, *Beyers*, *Otters*, *Marders*, swarte *Vosschen*, en meer andere *Dieren*; van welckese treflijcke en kostlijcke *Vellen* bekoomen.

De *Boomen* en *Struycken* draegen hier *Moerbessen*, *Nooten*, *Hafelnooten*, *Pruymen*, *Druyven*, *Aerdbeessen*, en verscheydene *Hulsen-vrughten*, als *Erweten*, *Boonen*, &c. Van haer *Maiz* bereydense *Brood*.

De voornaemste *Volckeren* in dit Gewest zyn de *Bessabeers*, *Massachuten*, &c.

In 't Land der laetstgenoemde zyn de *Velden* soo gantsch lustigh, en de *Vrughten*, welcke daer op wassen, soo delicaet, datse 't selve 't *Wellustigh Paradis* noemen.

De *Francoisen* hebben voortijds hier heenen *Handel* gedreven, vermits dit Gewest dight by 't Meir *Champlain* legr.

Tot den Oever kanmen niet wel koomen, wegens de Rotfen, of Klippen, welke terdier plaets leggen.

De Zee is hier feer Vifchrijck. De Kust en d' Eylanden hebben voortijds

fulcke gantsch fchoone Boffchen, foo veele treffijcke Bronnen, foo veel Ooft, en foo veel Vogelen gehad, dat 't Verhael daer van bynae ongelooflijk fou fchijnen.

NIEUW-NEDERLAND.

Nieuw - Nederland ftijghd van den twee-en-veertigften Graed der Breedte tot den negen-en-dertigften. In dit Gewest zyn twee Rivieren, van 't Noorden en van 't Suyden: En onder aen deefe 't Voorgeberght *May* op d' eenen, en dat van *Hinlopen* op d' andere fijde.

Deefe twee Rivieren loopen van 't Noorden nae 't Suyden, en zyn bynae gelijk. Doch d' eenen heeft fijnen Mond aen de Zee, dicht by 't Suyden; d' andere naerder tegens 't Noorden; waer uyt 't onderscheyd is bemerckt geworden.

De *Colonien*, of Plant-Sreeden der *Nederlanders*, zyn alhier *Nieuw-Amsterdam*, en boven in 't Land de Schans *Oranje*. *Nieuw-Amsterdam* legd beneden aen de Noord-Vloed, van d' Inwooners *Manhatta*; van de *Hollanders* de Groote Rivier, van andere *Rjo Mantana* genoemd.

't Is een feer vruchtbaer Land, draegende feer treffijck Ooft, waer onder eenige Vruchten zyn, d' *Europaeifche* gantsch gelijkvormigh. 't Geeft Druyven fonder gebouwd te worden. 't Heeft overvloed van Gevogelt en Wildbraed. De Zee leverd een groote meenichte van Vifch.

Dit Gewest verdiend een grooter ge-

tal van Inwooners te hebben, om 't felve te kunnen bebouwen. De Boomen zyn hier foo fchoon en groot, datse bequaem konden zyn tot den bouw der grootfte Scheepen.

In 't Jaer 1609. heeft *Henrick Hudfon* dit Land ontdeekt. Als hy nu aen de Heeren Staeten der *Vereenighde Nederlanden* Bericht hier van had gegeven, foo fondefe in 't Jaer 1610. Volck derwaerts. In 't Jaer 1615. lietense hier een Schans bouwen, met bewillighingh der Inwooners, gelijkse voorgeven.

Dit *Nieuw-Nederland* ftreckt figh uyt van *Malebarra* tot op een Kust, van welke d' *Autheurs* onbekend is, ofte moet gehouden worden voor een deel des vasten Lands, of voor Eylanden. Evenwel zyn aldaer eenige Eylanden voor de Kust; als dat van *Petockemock*, *Texel*, *Henrick Christiaen*; of, gelijk d' *Engelfche* seggen, *de la Vigne de Marte*, op den veertighften Graed en vijftien *Minuten* der breedte. Daer nae die van *Douvres*, *Elisabeth*, *Black*, *Lange Eyland*, en Groot *Mattowack*; 't welck in verfcheydene Deelen werd verdeeld.

Sweedens heeft verfcheydene Plant-Steeden gebouwd onder aen de *Suyder-Vloed*; als, *Gorthenburgh*, *Christina*, en *Eysenburgh*, of *Yferburgh*; leggende al 't laemen niet verr' van 't Voorgeberght *de May*. Van deefe Plant-Steeden en der felfer opreghtingh, geltale,

be
choone Boffchen , foo
ronnen , foo veel Ooft-
elen gehad , dat 't Ver-
ynae ongelooflijk fou

LAND.

rs te hebben , om 't felve
uwen . De Boomen zyn
n groot , datse bequaem
den bouw der grootte

. heeft *Henrick Hudfon*
kt. Als hy nu aen de
der *Vereenigde Neder-*
ier van had gegeven ,
t Jaer 1610. Volck der-
er 1615. lietenfe hier
ven , met bewilligingh
gelijckse voorgeven.

Nederland streckt sigh uyt
tot op een Kust , van
ys onbekend is , offe
worden voor een deel
of , voor Eylanden.
daer eenige Eylanden
als dat van *Petacknock* ,
Christinaen ; of , gelijk
n , *de la Vigne de Marie* ,
ten Graed en vijftien
de . Daer nae die van
s , *Black* , *Lange Eyland* ,
ack ; 't welck in ver-
n werd verdeeld.

verscheydene Plant-
n onder aen de *Suyder-*
mburgh , *Christina* ,
f *Yferburgh* ; leggende
verr' van 't Voorge-
Van deefse Plant-Stee-
opreghingh , gestalte ,
en

Beschrijvingh van AMERICA.

965

en gelegenheyd hebben wy noch geen
bericht bekoomen.

Op beyde de Vloeden vindmen een
groot getal geringe Volckeren ; gelijk
oock in d' Eylanden . Seer weynigh
zynse van malkander onderscheyden .
Sy gehoorfaemen haere *Sagamos* . Le-
ven van haer *Maix* , 't welckse tot
Brood bereyden : Van de Visschen , diefe
in de Zee en Rivieren vangen ; onder
welcke oock zyn *Salmen* , *Steuren* , *Be-*

vers , en meer andere , welcke haer ey-
gentlijk en infonderheyd toebehooren :
Gelijck oock van haere Vogelen , welc-
kese overvloedigh genoeg hebben.

De gestalte der Lught koomd taem-
lijck met de *Nederlandsche* over een , al-
hoewel dit Gewest de Son naerder legd .
D' Oosten-winden geven d' Inwooners
genoeghsaeme Verkoelingh in de Som-
mer : Maer die echter Onweeren en
Regen onderworpen is.

VIRGINIA.

Virginia streckt sigh uyt
van den twee-en-dertigh-
sten Graed der Breedte
tot over den twee-en-
veertighsten ; maeckende
negen Graeden der Breed-
te , welcke beloopden over de twee-
honderd gemeene *Fransche* Mijlen.

Vermits nu dit Land seergroot is , soo
wou ick 't selve in drie Deelen verdee-
len . Onder welke 't eene sou begrij-
pen 't geen om den Zee-boesem , of de
Baey Chesapeack is . 't Andere , 't geen
om 't *Quartier Weapomeoc* sal zyn . 't Laet-
ste by *Secotan* ; alwaer de Burght en
Wooningh des *Secotans* is ; langhs en op
den Zee-boesem *Pernejoc* en *Rounock* ,
tegens 't Oosten ; naelt by de *Barmu-*
der .

De Zee-boesem *Chesapeac* (*Chesape-*
peac) is 't schoonste Stuck onder al deefse
Landstrecken ; wegens de lenghte van
vijf-en-tseventigh of taghtigh Mijlen ,
en wegens de Breedte van . . . . Mij-
len .

Hy neemd van alle sijden seer schoone

Vloeden op ; doch meer tegens 't We-
sten als tegens 't Oosten : Vermits
deefse laetste Sijde met de groote Zee
beslooten en d' andere op 't groote Land
wat vryer is ; waer uyt deefse Rivieren
afkoomen .

D' eerste Vloed , die invalt , en naelt
by de Zee is , werd geheeten *Powhatan* ;
welcke veel andere met sigh voerd , al
't saemen seer Visch-rijck ; en beset met
twaelf of vijftien verscheydene Volc-
keren : welcke haere *Werowances* , of
Heeren heoben , en den grooten Vorst
Powhatan onderdaenigh zyn .

Deefse Rivier maeckt sigh een ope-
ningh aen de Zee van drie of vier-duy-
send Schreeden . Kan groote en kleyne
Scheepen draegen , meer als honderd
Fransche Mijlen weghs verr' . Op de-
selve leght de voornaemste Plant-Stad
der *Engelsche* , genoemd *Jamestowne* .

Ontrent twaelf Mijlen van de ge-
daghte Rivier *Powhatan* leght de Vloed
Pamanuke ; swack in sijnen aenvangh ;
doch vergroot sigh in 'sijnen loop , en
maeckt desgelijcks een groote openingh ,

Bbbb 3

daer

daer hy in de Rivier *Cheasapeack* valt.

De Vestingh *Werouwocomoro* legt op deese Vloed. De Koningh van *Powhatan* had alhier sijne *Residentie*, doe de gevangene *Engelschman* *Johan Smit* hem wierd overgeleverd. Naederhand heeft hy sijne Wooningh veranderd, neemende deselve op de Rivier *Toucheamad*, en in de Woestijn der *Orascaken*. Deese Vloed heeft ontrent ses of seven verscheydene Volckeren.

De derde Rivier *Toppahanock*, of *Toppahanock*, koomd af van de Volckeren *Mannabac*, of *Mannabac*. Is Schiprijck tot op tseftigh of tseventigh *Fransche* Mijlen. Onder de vijf of sesderley Volckeren, aen deese Vloed sijn onthoudende, zyn oock de *Toppahanocks*, welcke hem sijn Naem hebben meêgedeeld.

De vierde Rivier *Pattawomeque*, zynde tseventigh of vijf-en-tseventigh Mijlen weghs Schiprijck, en by sijn Inval in de Vloed *Cheasapeack* ses of seven Mijlen breed, neemd op alle sijden veel andere aen en in.

D' Aerde verheft hier veele seer schoone Heuvelen, en maect treffelijke Velden. Draeghd oock gantsch heerlijke Vruchten. 't Water geeft seer veel Visch. Al de Bewooningen, negen of thien in getal, zyn vol Menschen.

De laetste Rivier op deese sijde is de *Rawtunxut*. Deese heeft soo een groote loop als d' andere: Doch zyn *Canael* is diep en Vischrijck. 't Getal der Volckeren is maer drie of vier. Deese zyn Hoflijcker, en haere Wooningen beeter gebouwd, als die van d' andere.

De Vloed *Bale* is wel Schiprijck (veellight soumen beeter moogen setten bevaerbaer) doch sijn Oever bynae gantsch woest.

In de Zee-boesem, op d' andere sijde, vallen drie of vier andere Vloeden in;

onder welke de meeste Water-valligen hebben, welcke deselve onbevaerbaer maecken.

Onder deese Volckeren, op deese sijde, zyn de *Sasquesahanox* soo groot van gestalte, dat d' *Engelsche* gantsch kleyn by haer scheenen. Te gelijk zynse *Barbarisch*. Sy bevestigen haere Wooningen met Houtene Palen, tegens de *Massawomecks*, haere vyanden.

In 't Oosten van *Cheasapeack* loopen de Rivieren niet soo sterck, als wel d' andere doen. Hebben oock geringer Volckeren.

't *Quartier* *Wapomeock* is niet soo groot als dat van *Cheasapeack*. 't Heeft een minder begriip op de sijde der Zee; maer veellight streckt her sijn dieper Landwaerts in. De Vloed *Pomejock*, welcke hier uytloopt, neemd veel andere op: In en voor welke men verscheydene Eylanden in de Zee vind.

Even alsoo is 't oock gelegen met 't *Quartier* *Secotan*. Vermits d' *Antheurs* geen affonderlijke Meldingh daer van hebben gedaen, soo is genoegh 't geen wy daer van hebben aangemerckt. Daer leggen eenige Eylanden voor de Kust, en 't *Meir* *Pamejock*.

Al deese Landschappen van *Nieuw-Engelland*, *Nieuw-Nederland*, *Nieuw-Sweed*, jae oock een gedeelte van *Florida*, grensen aen *Canada*, of *Nieuw-Frankrijk*, tegens 't Noorden en 't Westen. 't Overige stoot aen de Zee, alwaer sijn de *Bermudes* bevinden.

Die van *Quebeck* en *Tadoussack* koomen dickmael in de Vestingh *Oranje*, gelegen in *Nieuw-Nederland*. Waer uyt men lichtlijck kan afneemen de Nabuerschap van deese Landschappen.

De *Baron* van *Lery* is in 't Jaer 1518. hier geweest, en heeft een *Colonie*, of *Plant-Stat*, willen bouwen in 't Eyland *Sable*, tegens 't *Suyden*, en voor de groote Rivier *Canada*.

neeste Water-vallin-
ke deselve onbevaer-

olckeren, op deese
quesahanox soo groot
d' Engelsche gantsch
neenen. Te gelijk
Sy bevestigen haere
houtene Palen, tegens
haere vyanden.
Chesapeack loopen
sterck, als wel d'an-
ben oock geringer

pomeock is niet soo
Chesapeack. 't Heeft
op de sijde der Zee;
eckert het sich dieper
De Vloed Pomeock,
opt, neemt veel an-
por welke men ver-
n in de Zee vind.

oock gelegen met 't
Vermits d' Autheurs
e Meldingh daer van
oo is genoegh 't geen
aengemerckt. Daer
anden voor de Kust,

chappen van Nieuw-
-Nederland, Nieuw-
ek een gedeelte van
en Canada, of Nieuw-
ns 't Noorden en 't
ge stoor aen de Zee,
audes bevinden.

en Tadoussack koo-
de Vestingh Oranje,
-Nederland. Waer
an afneemen de Na-
e Landschappen.

ry is in 't Jaer 1518.
ceeft een Colonie, of
bouwen in 't Eyland
yden, en voor de

Johannes

Johannes Veraxzan, een Florentijner,
heeft, op 't bevel van Franciscus den eer-
sten, kondschap genoomen van 't meeste
deel deeser Kusten in 't Jaer 1542.; en
alsoo meer als tseftigh Jaeren voor den
tijd, eer de Heeren Staten der Vereenigh-
de Nederlanden (onder welke eenige
Schrijvers ons voorwerpen en verwij-
zen, dat wy de laetste in dese lange Schip-
vaerden zyn geweest) sich daghten in
Vryheyd te setten. [Hier is een feyl in
de tijd-reekeningh, of een misdruckingh
in 't Jaer-getal].

Jacob Quartier van S. Malo is hier ge-
weest in 't Jaer 1534.; en heeft laeten
uytgaen de Beschrijvingh der Eylanden,
Kusten, Havenen, Zee-Enghten, Zee-
boefems, Rivieren en Voorgeberghten,
waer van hy kondschap had genoomen.
Oock dienen onse Zee-lieden sich mee-
rendeel van de Naemen, welke hy haer
heeft gegeven.

In 't Jaer 1562. is Johan Ribaut in Flo-
rida geweest, en andere nae hem; ge-
lijck wy stracks hier nae sullen acnwij-
sen.

Doe in 't Jaer 1593. Barbotiere sijne
Schipvaert langhs deese Kust verrichte-
de, wierd hy door de Winden wegh-
geslaegen, soo dat hy in de Bermudes
Schipbreuck quam te lijden.

In 't Jaer 1596. of 1598. had de Mar-
quis de la Roche Breton een Aenslagh voor,
en begon in deese Quartieren een Plant-
Stad te bouwen: Doch de Burgerlijcke
Oorlogen hebben de volvoeringh hier
van verhinderd.

Buyten twijffel sullen'er meer andere
geweest zyn, van welke wy geen kennis
hebben.

Doch een lange tijd voorwaerts heb-
ben insonderheyd onse Basques, nevens
eenige Britanniers en Noormannen, op
de Stockvisch-vanght nae Terre-Neuf
of daer ontrent gevaeren.

Seeckeren Basque heeft voor deesen
tot my geseght; Hy wou bewijzen,
dat de Basquen al vier of vijf-honderd
jaeren voor den Vry-heer van Lery,
Johan Veraxzan en andere hier geweest
zyn.

BER-

BERMUDES.

N't Oosten van *Virginia*; in 't Noorden en Oosten van *Nieuw-Engelland*, *Nieuw-Nederland* en *Virginia*, leggen d' Eylanden *Bermudes*; op den *Meridiaen*, welcke vand' uiterste Oost-hoeck *Canada* tot den Hoeck of Spits der *Antillen*; en bynae op een gelijcke *Parallel* als 't Voorgebergh van *Virginia*, op wat meer als drie-honderd Mijlen van beyden; op twee-en-dertigh *Graden* en vijftien of twintigh *Minuten* van den *Aequator* tegens onse Pool af-klind.

De Naem *Bermudes* werd genoomen van *Johannes Bermudes*, die deselve eerst ondeckt heeft. Andere hebbense gegeven den naem des Schips *Garza*, 't welck hem aldereerst daer heenen heeft gebracht. D' *Engelsche* noemen deselve d' Eylanden *Sommer*, nae sekeren *Thomas Sommer*, eenen der eerste onder haer, die haer van d' Omstandigheden heeft bericht.

Soo haest de *Spaenjaerden* in 't Jaer 1522. (of 1527.) konfchap van deese Eylanden hadden bekoomen, waerense terstond voorneemens, alhier een *Colonien* of Plant-Stad op te righten; wijlse lichtlijck konden afneemen, dat haere Scheeps-Vlooten, uyt *West-Indien* weer te rugg' nae *Spaenje* keerende, en de geene, welcke van haer na door 't *Canael Bahama* passeerden, somtijds onder de gedaghte Eylanden soudén komen te geraecken.

Hernand Camel, een *Portugeesch* van geboorte, kreegh derhalven last tot deese verrichtingh: Doch 't wou ter selver tijd niet gelucken.

In 't Jaer 1593. leed *Barbotier*, een *Franschman*, alhier Schipbreuck. Vijf-en-twintigh, of ses-en-twintigh *Persoonen* van de sijne ontquaemen dit doods-gevaer noch mer behoudens haers Levens. Onder deselve was een *Engelschman*, genoemd *May*; die, weer in sijn Vaderland gekoomen zynde, eenigh bericht van deese Eylanden deed.

Als in 't Jaer 1609. *Georgius Sommer*, een Edelman uyt *Engelland*, die in 't Westen een Doorvaert soght, om nae 't Oosten te seylén, deselve tegens 't Noorden niet kon vinden, soo voer hy cyndlijck langhs de Kust, en onder *Canada* ('t welck wy tegenwoordigh *Nieuw-Engelland*, *Nieuw-Nederland* en *Virginia* noemen) heenen af; maer leed desgelijcks in de *Bermudes* Eylanden Schipbreuck. Echter reddede hy sigh, met bynae al de sijne, in deselve: En op haere weerkoomst in sijn Vaderland deedense soo een treffelijck bericht en verhael van de groote Voordelen, die men daer uyt sou konnen trecken, dat beslooten wierd, een Plant-Stad aldaer te bouwen; 't welck dan oock geschiedede onder de Regeeringh van den *Engelschen* Koningh *Jacob* d' eerste.

Richard Morus wierd in 't Jaer *Christi* 1612. alleen met tseftigh Huysgesinnen derwaerts afgevaardighd. Kortts daer nae quaemen noch ontrent soo veel andere daer heenen.

Sijn' eerste forge was, de Plaets op 't beste te voorfien, en te verstercken 't geen daermen alderlightst kon by koomen. Hy bouwde derhalven hier sommige Vestingen, en leyde eenige Strucken

Gefchuts

ES.

leed *Barbotier*, een
er Schipbreuck. Vijf-
ses-en-twintigh Per-
sone ontkwaemen dit
och met behoudenis
nder deselve was een
em *May*; die, weer
d gekoomen zynde,
van deese Eylanden

609. *Georgius Sommer*,
Engelland, die in 't
ervaert soght, om nae
en, deselve tegens't
n vinden, soo voer hy
de Kust, en onder *Ca-*
wy tegenwoordigh
Nieuw-Nederland en
heenen af; maer leed
Bermudes Eylanden
chter reddede hy sigh,
sijne, in deselve: En
omst in sijn Vaderland
reflijck bericht en ver-
e Voordelen, die men
nen trecken, dat be-
n Plant-Stad aldaer te
dan oock geschiedede
gh van den *Engelschen*
eerste.

wierd in 't Jaer *Christi*
tstestigh Huysgesinnen
erdighd. Korts daer
h ontrent soo veel an-

ge was, de Plaets op
n, en te verstercken
derlighst kon by koo-
derhalven hier sommi-
leyde eenige Stucken
Geschuts

Geschuts op deselve. Hier meê braght
hy drie Jaeren tijds toe: Maer onder-
tusschen verlooren d' Inwooners haer
meeste Levens-middelen.

De Ratten, welke uyt haere Schee-
pen geswommen, en alsoo in deese Ey-
landen aen Land gekoomen waeren,
aten op alles watse hadden. Wat voor
naerstigheyd men aenwendede, om
haer of uyt te royen, of haere verwoe-
stingh te verhinderen, soo was doch al-
les te vergeefs. Sy naemen in veelheyd
toe, en gingen in haere schaedlijckheyd
geduerigh voort.

Gelijck oock de nieuwe Inwooners
sigh binnen weynigh tijds hier seer had-
den vermeenighvuldighd, soo quaemen-
se desgelijcks in een korte tijd weer
om'tleven.

Onlanghs nae deesen, te weeten in 't
Jaer 1616. volghde *Daniel Tucher* hem
nae; en liet uyt de naebueringe Landen
Koornderswaerts brengen. Daerenbo-
ven oock hier Boomen planten. Hy
deelde de Landen uyt, op dat yeder
voor 't sijne forge moght draegen. Oock
beval hy d' Inwooners insonderheyd
aght te neemen op de plantingh des
Tabacks, welke ter dier tijd seer in
swangh gingh, en veel gedroncken
wierd.

Drie Jaeren daer nae (1619.) voerde
eenen *Butler* vijf-honderd Persoonen
nae deese Eylanden; en vond ontrent
even soo veel Menschen aldaer. Onder
hem wierden al deese *Bermudes* Eylan-
den in Stammen uytgedeeld. Hy vol-
voerde den Bouw der begonnene Ve-
stingen (welcke aght of thien in getal
waeren) eer hy noch van daer vertrock;
en voorsagh deselve van twee-en-vijf-
tigh Stucken Geschuts.

Doemaels, naementlijck in 't Jaer
1623. zynde dat van sijn vertreck (an-
dere stellen 1621.), wierden hier al-
reeds geteld vijftien-honderd Geslagh-

ten (Huysgesinnen). Tegenwoordigh
werden'er over de drie-duysend gevon-
den.

Nae den gemelden *Butler* volghde
in 't Jaer 1622. *Johan Bernhard*. Doch
deesen stierf aldaer op den veertighsten
of twee-en-veertighsten dagh nae sijn'
aenkoomst.

Ophem is derwaerts getrocken *Wood-*
huse: En tseferd zyn noch meer andere
gevolghd. 't Schijnd, dat de Regee-
ringh alhier van drie tot drie Jaeren
werd vernieuwd.

Deese Eylanden maecken (of bestaen
in) een hoop van verscheydene Eylan-
den, welke de Groote Zee bevoogh-
tighd, en op verscheydene sijden, soo
wel inwendigh als uytwendigh, door-
loopt.

't Grootste magh ontrent ses of seven
Francoische, anders veerthien of vijf-
thien Engelsche Mijlen in de grootste
Lenghte hebben. De grootste breedte
is maer alleen van een eenige Mijl; som-
tijds noch soo veel niet. D' andere mid-
delmatige Eylanden begripen minder
Mijlen; en geene der selver een *Engel-*
sche Mijl in de breedte.

Gesaementlijck vertoonense de ge-
daente van een halve Maen. En oock al
t'maemen hebbense (waer over men sigh
billijck heeft te verwonderen) van buy-
ten een groote meenichte Klippen of
Rotsen; welke verhinderen, dat men
op deese sijde daer niet kan aenkoomen;
behalven aen de Haven van *Southampton*.
Inwendigh vindmen seer weynigh van
de gedaghte Klippen.

De daer in leggende Landen zyn ver-
deeld geworden in aght Stammen; wel-
ke zyn (1). *Hamilton* (of *Harrington*).
(2). *Smith*. (3). *Devonshire*. (4). *Pem-*
brock. (5). *Pagets*. (6). *Warwick*. (7).
Southampton. (8). en *Sandys*.

I. Die van *Hamilton* is d' eerste Stam;
en de *Tuckerstowne*, alwaer de Stadhou-
der

Cccc

der woond, bedraeghd een-en-twintigh Geslaghten.

II. Die van *Smith* veerthien Geslaghten.

III. Die van *Devonshire* negenthien Geslaghten.

IV. Die van *Pembroek* seven-en-twintigh Geslaghten.

V. Die van *Pagets* seshien Geslaghten.

VI. Die van *Warwick* vijftigh Geslaghten.

VII. Die van *Southampton* seshien Geslaghten.

VIII. Die van *Sandys* vijftien Geslaghten.

Maeckende in alles honderd en aght-en-tweentigh Geslaghten.

Deese zyn 't, welke aldermeest toegevoeghd is, of by d'uytdeelingh der Landen in de *Colonie* 't grootste deel hebben gehad.

Deesen heeft maer een Deel; dien twee, eenen anderen drie, vier, vijf, en noch meer deelen bekomen: Evenwel bynae al t'faemen soodaenigh, dat yeder Land van d'eene Zee tot d'andere gaet; en ten minsten op d'eene sijde een Haven; en op d'andere sijde de gedaghte Zee heeft.

't *Hameltonsche* is tusschen de Haven van *Southampton* en de Zee-Enghte *Harrington*. Des selven Deelen zyn soo wel genoomen geworden, dat yeder Geslaght of op d'eene of op d'andere Haven, of aen de naebuerige Zee-Enghte, of aen de Zee leght. Voorts strecken sigh allenthalven de Landen op 't uytterlijke en innerlijke des Eylands.

Dat van *Sandys* is ten deelen in 't groot' Eyland, ten deelen in 't Eyland *Sommerjet*; 't welck dight by 't selve leghd.

Alleen de *Warwick'sche* Deelen zyn seer geringh. Eenige leggen op 't uytterlijke, andere op 't innerlijke des Eylands.

Anderweegen sou niet soo lichtlijck, als hier, soodaenigh een uytdeelingh der Landen te vinden konnen zyn: 't Welck een groot voordeel voor de Geslaghten deeler *Colonie* is.

By de Haven van *Southampton* kunnen alderbest aen deese Eylanden geraecken, wijl den Inloop aldaer niet boven de drie of vier Vademen diep is. 't Inwendige heeft'er aght of thien. In deselve bevinden sigh de Scheepen ten vollen verseekerd voor allerley Winden.

De Schanffen, welke deesen Inloop beschermen, zyn niet verr' van de Woonningh des Stadhouders. *Kings Castle*, dat is, de Koninghlijke Schans; daer nae de *Carels-Schans*, zyn sterck gebouwd. Voorts, *Pembroke's fort*. Tusschen d'Eylanden *S. David's* en *S. George's* staet de *Smits-Schans*: Die van *Pagets*, *Cavendish*, *Daviers*, en *Warwick*. Deese en de Koninghlijke Schans zyn de beste.

Behalven deese Schanffen heeftmen noch tot meerder verseekerdheyd, eenige Stucken Geschuts op de Kust geplamt, ter plaets daermen mischien sou mogen willen aenlanden.

Men vind hier Varkens, welke vermoedlijck van de *Castilianen* derwaerts gebraght zyn geworden.

Voorts Zee-Schild-Padden; zynde een van haer' alder-delicaetste Spijsen. Veele Vogelen; insonderheyd soodaenige, welke sigh aen de Zee-Kusten onthouden; als Reygers en andere soorten; die, gelijk de Conijnen, haere Nesten in d'Aerde maecken, en Eyeren leggen, soo dick, en van sulck een Verwe, als onse Hoender-Eyeren zyn. Deese zyn seer vet; dienen tot Spijs, en geven goet Voedsel.

D'Inwooners hebben seer schoone Cederen, daerenboven oock verscheyden slag van Ooft-Boomen; als Moerbessen,

u niet soo lichtlijk,
i een uytheelingh der
onnen zyn: 't Welck
voor de Gellaghten

an *Southampton* kan-
deese Eylanden ge-
Inloop aldaer niet
er Vademen diep is,
er acht of thien. In
sigh de Scheepen ten
voor allerley Win-

welcke deesen Inloop
et verr' van de Woe-
ders. *Kingst Castle*,
hijlke Schans; daer
ans, zyn sterck ge-
Pembrokefort. Tuf-
S. Davids en *S. Georgii*
ans: Die van *Pagets*,
, en *Warwick*. Deese
cke Schans zyn de

Schanffen heeftmen
verseeckerdheyd, ee-
chuts op de Kust ge-
laermen misfchien fou
landem.

r Varckens, welke
de *Castilianen* der-
zyn geworden.

hild-Padden; zynde
der *delicaefte* Spijzen.
infonderheyd foodae-
aert de Zee-Kusten
eygers en andere soor-
de Conijnen, haere
de maecken, en Eye-
lick, en van sulcke een
Hoender-Eyeren zyn.
; dienen tot Spijs, en
dsel.

hebben seer schoone
boven oock verschey-
t-Boomen; als Moer-
besien,

besien, Palm, en seer treffelijke Peer-
Boomen van allerley Verwen.

Men kan hier Walvischen vangen.
Veellicht zyn'er oock Paerlen te vin-
den: Infonderheyd in 't Eyland, ge-
noemd *Pearle Island*, leggende midden
in de groote Zee-Enghte *Greatsamid*,
tusschen 't Groote, 't *Sommersehs*, en 't
Ylands-Eyland.

Daerenboven werd hier grauwen
Amber gevonden: En by de Zee, tus-
schen de Steenen en Klippen, seeckere
Plant, van haer *Nuchli* en *Tima* ge-
heeten: Van welke de *Cochinille* werd
verfaemeld.

Alhier draeghd deselve maer een wil-
de Vrucht: Doch indiensse regt gebouwd
en waergenoomen wierd, soo soufe
veellicht een beetere geven.

De Rotfen en Klippen om deese Ey-
landen zyn ten deelen verborgen, ten
deelen verheffense sigh uyt het Water
om hoogh, wanneer de Zee laegh is.
Buytenwaerts, en aen den Oever der
Kust is 't Aerdrijck soo gantsch vast en
hard, dat het op de Golven en Aenstoo-
tingen der Zee niets met allen past.

Anders is dit Land aen veele plaetsen
seer verscheyden van Grond. Men
vind hier Sandige en Lijm of Kleyaght-
tige Gronden. De bruynghtige, of
swartste, zyn de vruchtbaerste. De
roode Aerde is d' alderbeste.

Degeene, welke twee of drie voe-
ten dieper nae beneden gaet, is harder
als Kalck; saghter als de Sponssteen;
en *spongieux* (of vol gaetjens) gelijk
de Puysteen. 't Water treckte nae
sigh.

De Boomen, welke op dit Land
staen, wassen, en ontfangen haer Voed-
fel seer lightrijk: Doch sulcks wil d' an-
dere soo wel niet gelucken, wijl'er noch
Beecken noch Springh-Bronnen in 't
geheel Land te vinden zyn.

De Hemel is hier meest den tijd

gantsch klaer en helder: De Lucht ge-
maetighd; eenighfins voghtigh en
warm.

D' Ooft-Boomen, welke uyt andere
Gewesten derwaerts werden gebraght,
groeyen hier seer wel. Echter werden
de Vruchten niet soo spoedigh rijp, als
anderweegen.

Tweemaal in 't Jaer werd hier de Rijs
gesaeyd; naementlijk, eerst in Lente-
maend; welke dan in Hoy-maend
werd ingesaemeld. Daer nae in Ooght-
maend; en deese vergaederdmen in
Winter-maend.

Seer selden sietmen hier Sneeuw of
Ys. In de grootste Somer-hitte veroor-
saecken d' Ooste-Winden hier koelte.
Donder en Blixem werd hier wel dick-
mael gehoord en gesien; doch is noch
voor de Menschen noch voor de Beesten
gevaerlijk.

Men heeft hier noch noyt eenige gif-
tige Dieren gevonden. Oock sels
zyn 't hier de Spinnen niet; welke al-
lerley door een geschaeckeerde Verwen
hebben; en haer Geweefsel soo gantsch
sterck maecken, dat dickmael kleyne
Vogelkens daer in verward blijven, son-
der sigh daer uyt te kunnen ontwikke-
len.

De Vliegen en Muggen vallen hier
seer beswaerlijk; en de Mieren zyn
d' Ooft-Boomen t' eenemaal schaed-
lijk.

Onder de boose Kruyden vindmen
hier seeckere soort, 't welck sigh, ge-
lijk Klim, of Wintergroen, om de
Boomen vast wind, en in deselve yets
quaeds veroorsaecht.

Men verhaeld een wonderlijke Ge-
schiedenis van seeckere Schipvaert,
welcke in 't Jaer seshienhonderd en
seshien is voorgevallen van uyt deese
Eylanden tot aen ons Vast Land.

Vijf Persoonen begaven sigh in de
Somertijd in een kleyne en boven opene

Schuyt (of Boot), welke nauwlijcks vier of vijf Sacken Koorn sou hebben konnen laeden, uyt deese *Bermudes-Eylanden*. Sy voeren over de geheele Groote Zee tusschen de Nieuwe Wereld en d' onse heenen; en quaemen, nae verloop van veertigh daegen, frisch en gefond in *Yrland* aen.

Ons werd niet vermeld, of deese Reys opsetlijk hadden voorgenoomen te doen; of datse, alleen uytgevaeren zynde om te Visschen langhs de Kust, aldaer van de Winden aengevallen, en tegens haeren wil in de Groote Zee gedreven wierden; welckse daer nae hebben moeten overscheepen; of datse eenigen anderen Aenflagh mogen hebben voorgedad. Dit sy ondertusschen soo 't wil; immers, men sal niet light een diergelijck Geval ergens beschreeven vinden, 't welck mer soo een groot gevaer is voorgenoomen en volvoerd geworden; 't zy dan vrywilligh of door dwangh.

Voorts staet te weeten, datmen deese Eylanden diend te mijden, wanneer-

men niet yet noodsaecklijcks daer in te verrigten heeft.

De geene, welke uyt *America* weer te rugg' nae haer Vaderland reysen, en door de Zee-Enghte *Bahama* passeeren, neemen op haeren wegh vlijtigh in aght, offe nooh aen deese, of aen geene zijde der gemelde *Bermudes-Eylanden* zyn; op datse niet daer heenen vervallen, en Schipbreuck lijden moghten.

Herrera steld deselve op de hooghte van drie-en-dertigh Graeden.

D' *Engelsche* op de hooghte van twee-en-dertigh Graeden, en vijftien of twintigh Minuten; soo dat het verschil weynigh bedraeghd.

D' Afgelegenheyd deeser Eylanden van de Stad *Londen* stellen de gedaghte *Engelsche* op drie-duysend en driehonderd haerer Mijlen; maeckende tusschen de seshien en seventhien-honderd Mijlen der *Francoisen*.

En op drie-honderd *Engelsche* Mijlen van *Roanack*; 't Voorgebergt van *Virginien*; bedraegende honderd en vijftigh *Franische* Mijlen.

FLORIDA.

Florida kan gehouden worden voor een Deel van *Nieuw-Franchrijk*; wijl de *Francoisen* aldereerst, met bewilligingh der Inwooners des Lands, hier een Colonie of Plant-Stad hebben opgericht.

Dit Gewest werd veellight geaght voor een gedeelte van *Nieuw-Spaenje*, wijl tegenwoordigh de *Castilianen* aldaer twee Colonien, of Plant-Steeden hebben;

overeenkoomende met d' *Audientie S. Dominici*; zynde eene der vier *Audientien* in *Nieuw-Spaenje*.

Doch deese twee Plant-Steeden zyn soo swack, en dicht by malkander gelegen; 't Land daer tegens soo groot, dat deselve gantsch niet geaght werden.

Wy komen seggen, dat *Florida* legt tusschen *Nieuw-Franchrijk* en *Nieuw-Spaenje*. 't Streckt sigh uyt van de Rivier *Palma* af; welke 't selve met 't Landschap *Panuco* in *Nieuw-Spaenje* begrensd.

maecklijcks daer in te

te uyt *America* weer
derland reysen, en
e *Bahama* passeren,
egh vlijtigh in aght,
of aen geene zijde
der-Eylanden zyn; op
enen vervallen, en
moghten.

lve op de hooghte
Graeden.
e hooghte van twee-
en vijftien of
soo dat het verschil

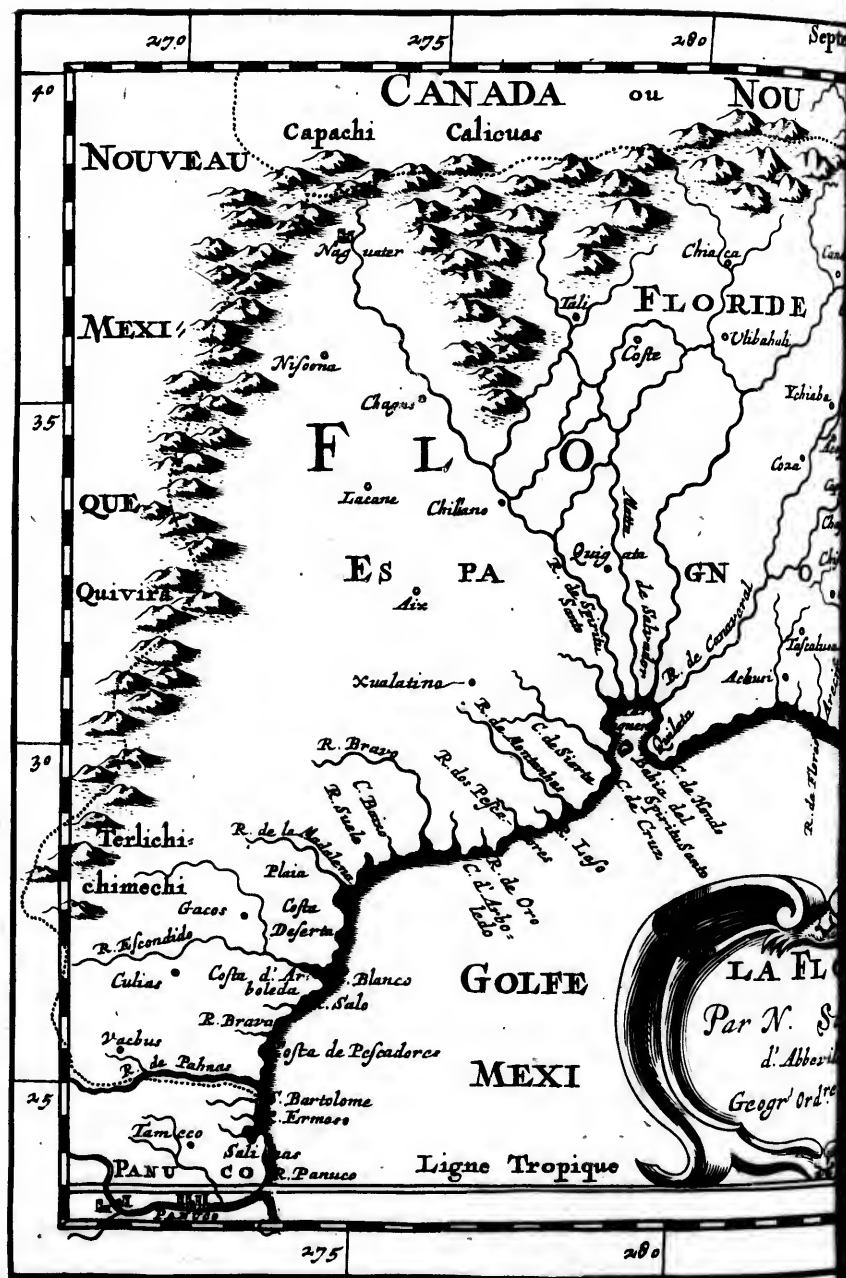
d deeser Eylanden
stellen de gedaghte
ysend en drie-hon-
; maeckende tuf-
eventhien-honderd

rd *Engelsche* Mijlen
orgeberght van *Vir-*
e honderd en vijf

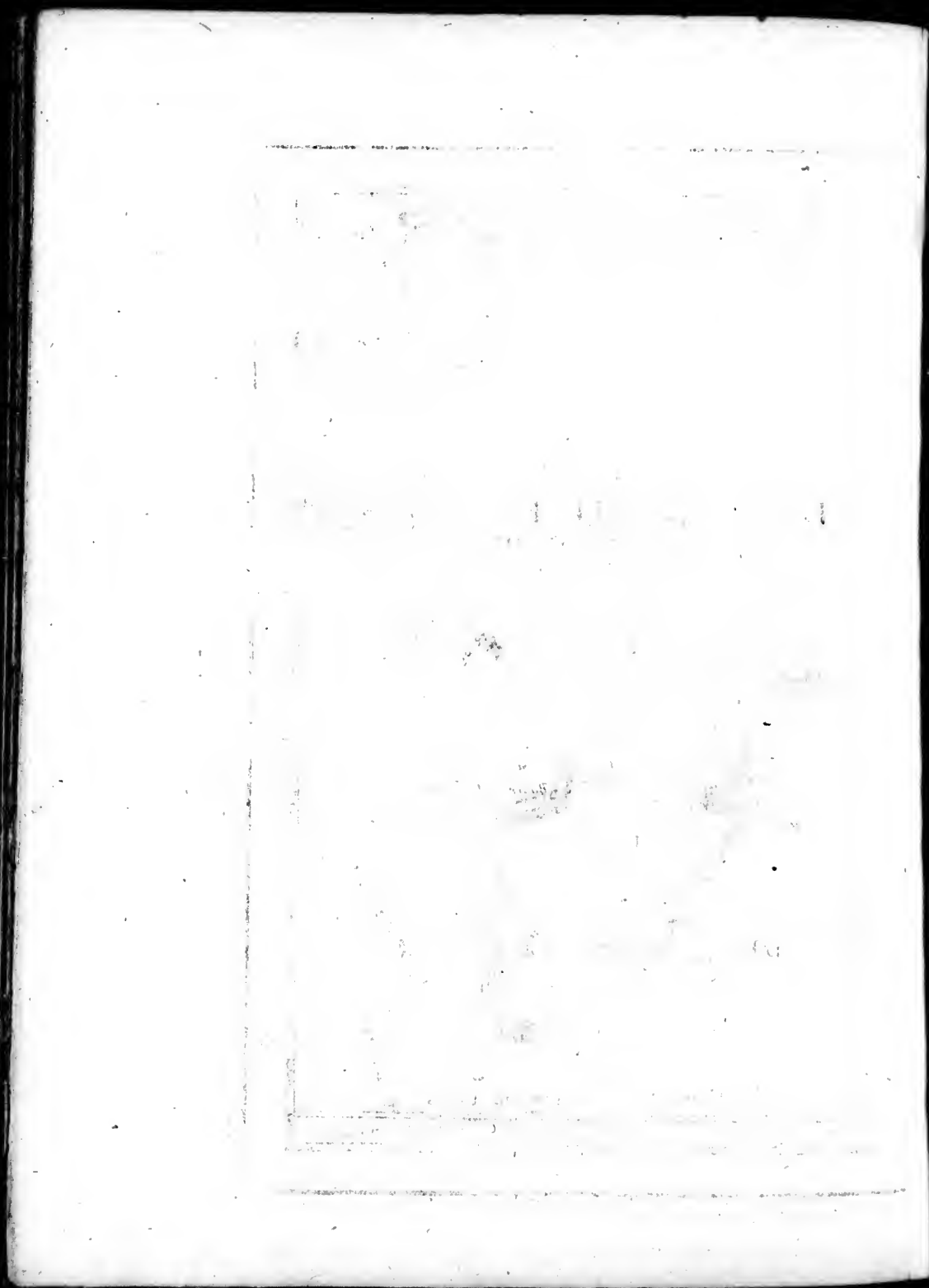
A.

met d' *Audientie* *Sa-*
ne der vier *Audien-*
e.

Plant-Steeden zyn
by malkander gele-
gens soo groot, dat
geaght werden.
n, dat *Florida* leght
eckrijck en *Nieuw-*
igh uyt van de *Ri-*
elcke 't selve met
in *Nieuw-Spaenje*
begrensd.

begrensd, tot aende Rivier *Jordan*, die 't afsonderd van *Virginia*, 't welck ick houde voor *Nieuw-Franckryck*.

't Grootste deel der Kust legd op den Zee-boesem van *Mexico*, welke deselve tegens 't Suyden bevooghtighd. Een ander gedeelte legd op de Noorder-Zee; welke 't selve bespoeld tegens 't Oosten.

Tusschen deese *Golf* en Zee laet *Florida* tegens 't Suyden een Half-Eyland sien; ter plaats daer 't Voorgebergh van *Florida* maer vijf-en-dertigh of veertigh Mijlen afgelegen is van de Haven *Mantancas*, in 't Eyland *Cuba*.

D' uiterste West-Kust van dit ons *Florida* begrijpt vier-honderd en vijftigh Mijlen. D' uiterste Oost-Kust heeft niet meer als honderd en vijftigh Mijlen.

't Half-Eyland tusschen beyden strecke sijn uyt tot op anderhalf honderd Mijlen, buyten de Kust; en heeft ten minsten van tseftigh tot vijf-en-tseventigh Mijlen in de breedte: Maeckende noch een andere Kust van drie-honderd en vijftigh Mijlen.

Soo dat gantsch *Florida* niet veel min als duytsend Mijlen op de Zee-Kusten uytleyverd.

De *Castilianen* hebben geene Plant-Steeden op den *Mexicaenschen* Zee-boesem, noch op de Kust, daer de *Francoisen* voor deesen geweest zyn.

De twee Plant-Steeden; welke hier hebben gebouwd, zyn *S. Augustin*, en *S. Mattheus*; leggende ontrent vijftien of seshien Mijlen van malkander; op d' Oost-Kust des Half-Eylands, ter plaats daer deselve de Kust naerderd; waer op de *Franche* zyn geweest.

Florida is tegens 't Noorden en 't Westen omringht met Bergen; nae *Nieuw-Franckryck* en *Nieuw-Mexico* toe.

De Plant-Stad *S. Augustin*, welke de

beste en sterckste van beyde is, wierd van *Francois Draeck* in 't Jaer vijftien-honderd vijf-en-taghtigh ingenoomen en geplonderd.

Florida is aldererst ontdeckt geworden in 't Jaer veerthien-honderd ses-en-negentigh door *Sebastiaen Gabot*; uytgefonden door *Henrick* de sevende, Koningh van *Engelland*, om een Vaert door 't Westen te soecken, op datmen soo nae 't Oosten sou moogen vaeren. Doch deesen hield sijn daer meê vergenoeghd, dat hy dit noch onbekende Land had gesien, en sijnen Koningh daer van be-right kon geven.

Johan Ponce de Leon is, van wegen de *Castiliaensche* Koningh, in 't Jaer vijftien-honderd en twaelf derwaers geweest; en had voorgenoomen, aldaer een *Colonie* of Plant-Stad op te reghten. Doch d' Inwooners des Lands wilden sulcks geenfins gedoogen: Sloegen hem tot verscheydene maelen toe; verwondeden hem; en dwongen hem, weer te rugg' te moeten keeren. Waer op hy dan te *Puerto Ricco*, alwaer hy Stadhouder was, de Schuld der Natuer betaelde.

In de Jaeren vijftien-honderd twintigh, en vijftien-honderd vier-entwintigh quaemen *Lucas Vasques d' Ail- lon* en eenige andere *Spaenjaerden* in *Florida* aen; enckelijck ten dien eynde; om d' Inwooners van daer wegh te roven, en deselve nae de *Spaensche* Berghwercken te brengen: Alwaer sy bynae al d' Inwooners hadden verdelghd.

Pamphilius Narvaes wierd desgelijcks in 't Jaer vijftien-honderd aght-entwintigh daer heenen gecommandeert: En heeft het Land tot aen de Bergen *Apalaehi* door-reyfd; meenende aldaer Goud te sullen vinden.

De beste en gewichtighste Aenland-ingh, welke de *Spaenjaerden* in *Florida* oyt hebben gedaen, is geschied in 't Jaer

vijsfthien-honderd vier-en-dertigh, onder *Ferdinand Soto*; die, in de veroveringh van *Peru* sigh dapper verrijckt hebbende, anderhalf honderd Man te Paerd, en negen-honderd te voet derwaerts braght.

Hy doorreysde *Florida* bynae op alle sijden. Begeerde geen Plant-Stad daer in te bouwen; doch beswaerde d' Inwooners ten hooghten: Van welke hy daer tegens, in de verscheydne Jaeren, die hy hier bleef, soodaenigh wierd afgemat, dat hy eyndlijk, wijs hy den verhoopten Rijckdom hier niet kon vinden, door mismoedigheyd den Geest opgaf; en in de diepte eener Rivier begraven wierd; op dat sijn Ligchaem niet mischien in de handen sijner vyanden moght koomen te geraecken.

De sijne keerden in 't Jaer vijsfthien-honderd drie-en-veertigh weer nae Huys; sterck zynde ontrent vijsfthigh te Paerd, en drie-honderd te voet.

Al 't voordeel, 't welck deesen *Soto* van sijnen arbeyd heeft getrocken, was dit, dat hy 't Land den Naem van *Florida* gaf: 't Zy vermits hy op Palm-Sondagh daer aen was gekoomen: Of om dat hy, doe hy daer aen Land trad, de Kruiden en Bloemen in haeren bloey en cierlijckste schoonheyd vond.

In 't Jaer vijsfthien-honderd negen-en-veertigh aghreden Keyser *Karel* en den Raed van *Indien* voor goed, datse niet meer Soldaten, maer Geestlijcke Persoonen derwaerts souden senden; om door *Religie* de wilde en woeste Gemoederen deeser Volckeren te versaghten.

Lodewijck van Barbastre, uyt d' orde van *S. Benedictus*, quam dan hier met eenige Geestlijcke aen: Doch d' Inwooners des Lands vatteden haer terstond by den kop, en braghten hem, nevens twee sijner Medgezellen, om 't Leven. Sy Ylden haer, en hingen haere Huy-

den voor hun Deuren. D' andere reddeden haer door een tijdljcke Vlught, en begaven sigh in de Schepen, welke haer hier aen Land gebraght hadden.

De *Francoisen* zyn eerst onder de Regeeringh van Koningh *Carel* de negende in *Florida* gekoomen.

In 't Jaer vijsfthien-honderd twee-entseftigh wierd *Franciscus Ribaut* daer heenen afgevaerdighd. Deese maeckte met d' Inwooners des Lands een Verbond, en bouwde de *Caroliner-Schans* op de Rivier *May*.

Als nu *Ribaut* weer nae *Franchrijk* was vertrocken, met belofte, van noch meer Volcks derwaerts te sullen brengen; maer ondertusschen sijne weerkoomst al te langh wierd uytgesteld; soe werden de sijne onder malkander ooneenigh: Derhalven sy een Schip, soe goed alsse konden, vervaerdighden, en sigh met weynige Levensmiddelen op Zee begaven. Onderweegen leedente soodaenigh een Honger, datse gedwongen wierden, 't Lot te werpen, om eenen onder haer op 't eeten. 't Gebeurde nu, dat 't gedaghte Lot even den selven trof, die d' oorfaeck van haere tweedraght was geweest.

Renatus Laudonniere quam in 't Jaer vijsfthien-honderd vier-en-tseftigh weer daer heenen, en herbouwde de *Caroliner-Schans*. Doch vermits de *Castilianen* soodaenigh een Sterckte by haer *Nieuw-Spaenje* niet konden verdraegen, soe beslooten se, deese Aenboomelingen daer uyt te willen drijven.

Ter dier oorfaeck Landeden se daer aen, en gelieten sigh, als offte met de *Francoisen* niets met allen te doen hadden: Maer overrompelden ondertusschen de Schans; waer uyt *Laudonniere* sigh nauwlijcks kon redden. *Ribaut* naemen se op de Zee gevangen, die nu alreeds Schipbreuck had geleeden:
Hingen

uren. D'andere red-
den tijdlijcke Vlught,
in de Schepen, wel-
ke Land gebraght had-

yn eerst onder de Re-
gingh *Carel* de negende
nen.

ien-honderd twee-en-
Franciscus Ribaut daer
ghid. Deese maeckte
des Lands een Ver-
de *Caroliner-Schans*

weer nae *Frankrijk*
mer belofte, van noch
waerts te sullen bren-
russchen sijne weer-
wied uytgesteld; soo
onder malkander oen-
en sy een Schip, soo
vervaardighden, en
Levensmiddelen op
Onderweegen leedense
onger, datse gedwon-
Lot te werpen, om
op t' eeten. 't Ge-
t gedaghte Lot even
ie d'oorfaeck van haer
s geweest.

miere quam in 't Jaer
vier-en-tselftigh weer
herbouwde de *Caro-*
ch vermits de *Casti-*
een Sterckte by haer
t konden verdraegen,
eese Aenboomelingen
rijven.

eck Landedenfe daer
gh, als offe met de
et allen te doen had-
ompelden onderruf-
waer uyt *Laudmiere*
on reddden. *Ribaut*
ge gevangen, die nu
uck had geleeden:
Hingen

Hingen de Soldaten op; en vilden de
gedaghte *Ribaut* levendigh; volgens
'tbericht van *Lescarbot*.

In 't Jaer vijftien-honderd seven-en-
selftigh stelde *Dominicus de Gourgues*
Gafcon en *du Mont Marsan* in 't werck
een stuck sijner dapperheyd, om deesen
hoon te wrecken.

Hy begaf sich op sijn eygene Kosten
met anderhalf honderd Soldaten en
raghtigh Boorsgesellen op Zee. Trad
in *Florida* te Land; en nam, met hulp
der Inwooners, welke de *Francoisen*
seer toegenegen waeren, de *Spaensjer-*
den de *Caroliner-Schans* weer af; nevens
twee andere Schanssen, welkese daer
alreeds op nieuws gebouwd hadden. Hy
deed haer Opknoopen aen even deselve
Boomen, waer aen sy de *Francoisen* had-
den gehangen. Voorts sleghtede hy de
Schans, en keerde in 't Jaer vijftien-
honderd acht-en-tselftigh weer nae
Frankrijk: Daer hy genoegh te doen
vond, om sich te verantwoorden wegens
sijne roemlijcke Verrichtingh [gelijck
onse Schrijver deselve noemd: *Maer aen de*
Spaensche sijde werd de saeck vry anders
voorgesteld. Wy willen hier over geen oor-
deel vellen; wijs d'eygentlijcke gelegenheyd
om niet reght bekend is].

Vermits nu *Florida* leghd tusschen
den vijf-en-twintighsten of dertighsten,
en veertighsten *Grad* der breedte, soo
kan 't geheele Land niet anders als goed
zyn.

D'Inwooners hebben hier oock aller-
ley Vleesch, Gevogelt, en Visch; ne-
vens eenige Goud en Silver-Groeven;
doch waer meê sy sich weynigh bekom-
meren. Uyt de Zee treckense eenige
Paerden.

Sy bekleeden sich met de Vellen der
Dieren, welkese op de Jaght vangen;
en dan voorts met Vederen van allerley
verwen verciereen.

De Son en de Maen werden Gods-

dienstlijck van haer geëerd. Haere
Wapenen zyn Boogen en Pijlen, ge-
lijck bynae doorgaens in *America*.

't Land leghd meerendeel vlack, wer-
dende bevooghtighd van seer schoone
Rivieren: Waer in sich de *Crocodillen*
onthouden, welke van haer werden
gegeeten.

Sy hebben allerley Vogelen, welke
in ons Land werden gevonden; desge-
lijcks allerley Wildbraed: Behalven
noch 't geense alleen voor haer selven
eygen hebben, en by ons niet te sien is.

D'Eyenschappen haerer Kruiden
zyn haer bekend, en uyt deselve trec-
kense schoone Verwen.

Haere *Mai*z versaemelense tweemaal
in 't Jaer, op 't selve Land, of den selven
Acker. Wanneer dit Koorn ingeooght
werd, soodoetmen 't selve gesaement-
lijck in een gemeene Plaets. Daer nae
werd aen yeder Geslaght niet meer uyt-
gedeeld, als alleen soo veel 't selve van
nooden heeft.

Een gedeelte des Jaers brengense door
in de Bosschen; daerse van haere Jagh-
ten sich onderhouden. Een ander ge-
deelte by de Meiren, de Rivieren, en
de Zee; alwaerse haere Visch-vanght
verrichten.

De Walvisch-vanght geschied van
haer met soodaenigh een geschicktheyd
en stoutmoedigheyd, dat d'*Europaeers*
sich soodaenigh een manier niet souden
derven onderstaen.

Soo haest de Visscher een Walvisch
ontrent sijne Schuyt gewaer werd, soo
volghd hy den selven nae; springhd hem
op den rugg; set sich op de selve neer;
en neemdt dan de kans waer, om hem
een Stock in een van beyde de Neus-
gaten te stooren. Hoe hevigh sich de
Walvisch koomdt te bemoeien; jae
schoon hy selfs onder 't Water duyckt,
soo houd echter de Visscher aen hem
vast; waght tot dat hy weer boven
koomdt,

koomd, en stoot hem dan een andere Stock in 't tweede Neusgat. Hier nae maeckt hy s'gh wegh, met een Touw, 't welck aen deese twee Stocken vastgeheght is. Vermits nu de Walvisch geen adem meer kan scheppen, soo werd hy swack en magteloos. Hier nae treckt de Visscher hem allenxen nae Land, en hackt hem aldaer in stukken, met hulp sijner Medgesell'n. Deselve droogense, en maecken'er Meel van: Uyt dit Meel Brood, 't welck een seer lange tijd kan dueren.

De Volckeren in *Florida* werden geregeerd van haere *Paraouffis*; welcke haer tot den Krijgh aenvoeren. In deese haer Oorlogen slaense de Mannen dood; doch de Vrouwen en Kinderen behoudense in 't leven.

Sy hebben oock haere *Touanas*, of Offer-Papen; welcke te gelijk haere Genees-meesters zyn, en dese groote eer betoonen.

Wanneer haere *Paraouffis* sterven, soo werden deselve met groote Ceremonien begraven. By haer Leven moogense vele Vrouwen te gelijk hebben. Onder deselve is eene de voornaemste, welckers Kinderen haers Vaders Ampt mogen verwaghten.

't Huys des *Paraouffis* Ouade was, doe *Capitain Albert* s'gh aldaer bevond, en den selven om eenige Levens-middelen aensprack; behalven veelerley Cieraden, een Pieck hooghte getapitseerd. Deese Tapyten waeren gemaectt van raere Vederen, uytsteekend schoon van Verwe; en soo konstigh toegericht, datse niet minder als onse Tapyten waeren 't'aghten. Syn Hangh-bed was wit, seer schoon; treflijk geweven, en rondom voorsien met een Franje van Scharlaenen.

Wy hebben voor deesen aangeweesen, dat eenige *Francoisen* s'gh salveerden uyt de *Caroliner-Schant*, doe de

Spaenjaerden deselve hadden overvallet. Deese begaven s'gh in 't Land des Konings, of Vorsts *Saturiova*.

Naederhand, en korts voor 't Jaer seshien-honderd twintigh, als eenige *Engelsche* Geslaghten, vermoedlijk van de *Roomsch-gefinde Religie*, uyt *Virginia* vertrocken waeren, om nae *Nieuw-Engelland* te reysen, soo zynse, door Tegenwinden, nae de Kust van *Florida* gedreven geworden. Vermitsse nu hier een Regeeringh vonden, welcke haer welbehaeghe, soo naemense een besluyt van daer te willen blijven.

Hier op verwoeghdense s'gh nae de Landschappen *Matique*, *Amana*, en *Bemarin* in d' *Apalachen*. Aldermeest hieldense s'gh in deselve op. Nae dese eenige Geestlijcke en andere voornaeme Persoonen aen haer getrocken hadden, hebbense de *Fundamenten* tot een kleyn Plant-Stad geleghd.

Wijlse nu seer verr' af waeren van de Veranderingen, welke naederhand in *Engelland* onstonden, soo naemense voor, s'gh van dit Gewest te dienen, als van een Toevlught-Plaets, en 't *Christendom* daer in uyt te breyden; waer van de *Francoisen* alreeds eenigen Aenvangh hadden gemaectt. Vermits nu God haeren arbejd in de twaelf of vijftien eerste Jaeren Zeegende, soo hebben de meeste *Officieren* en Hoofden der beste Geslaghten van *Bemarin* en *Amana* s'gh tot 't *Christendom* bekeerd; eenen Bischop en Priester laeten koomen, en *Collegien* opgerecht, op dat haere Kinderen in deselve onderweesen wierden.

De Koningh der *Apalaches* selfs heeft de Doop ontfangen. Korts nae 't Jaer 1640. heeft Paus *Urbanus* den aghten eenige *Minorien* derwaerts gesonden; welcke het aldaer welgeluckte. Men hond her daer voor, datse den *Paraouffis* des Landschaps *Achalaque*, nevens vele

ve hadden overvallen.
th in 't Land des Ko-
Saturiova.

en korts voor 't Jaer
twintigh, als eenige
en, vermoedelijk van
Religie, uyt *Virginia*
n, om nae *Nieuw-*
n, soo zynse, door
nae de Kust van *Florida*
en. Vermits nu hier
onden, welke haer
oo naemse een be-
illen blijven.

eghdenfe s'gh nae de
atique, *Amana*, en
Apalachen. Aldermeest
efelve op. Nae datse
en andere voornaeme
er getrocken hadden,
amenten tot een kleyne
d.

verr' af waeren vande
welcke naederhand in
den, soo naemse
Gewest te dienen, als
ut-Plaets, en 't *Christen-*
e breyden; waer van
eds eenigen Aenvangh
t. Vermits nu God
de twaelf of vijftien
gende, soo hebben de
en Hoofden der beste
Bemarin en *Amana* s'gh
bekeerd; eenen Bi-
laeten koomen, en
ht, op dat haere Kin-
e onderweesen wier-

er *Apalaches* selfs heeft
en. Korts nae 't Jaer
Urbanus den aghillen
derwaerts gesonden;
r welgeluckte. Men
oor, datse den *Para-*
aps *Achalaque*, nevens
veele

veele sijner Onderdaenen hebben ge-
doopt.

Maer naedien de *Spaenjaerden* tfeederd
een tijd herwaerts eenige Vellingen op
de voornaemste Haven en op den Oever
van *Florida* hadden gebouwd, soo heb-
benfe deese Inwooners des Lands een
grootte becommerringh aengejaeghd,
vreesende, wanneer deese Vreemde
s'gh vermeerderden, datse dan oock
haeren Staet souden mogen vermeerste-
ren. Dit veroorsaecte, dat de Ko-
ningh d' *Engelsche* in verscheydene Stee-
den verstroyde; haer begiftigende met
evendefelve Vryheden en Voorreghten,
welcke de Natuerlijke Inwooners had-
den, indiensfe geen heymlijk verstand
met die van buyten hielden. Oock be-
sloot hy, geen Vreemdelingen meer te
willen inneemen.

Niettemin gaven d' *Engelsche* voor,
dat d' *Apalachen* gantsch geen oorfaeck
hadden, om bevreesd te zyn; wijsfe
tegens de groote meenighte der Inwoo-
ners gelijk als niets met allen waeren
t'aghten. Daerenboven had oock 't
Land geenen Rijkdom, waer door de
Vreemden souden mogen getrocken
worden, om haer voordeel en Handel
aldaer te koomen soecken.

Byvoeghsel.

Vermits onse Schrijver in de Beschrij-
vingh van dit Werelds-deels wat bree-
der en eygentlijcker gaet, ontrent
de Voorstellingh van de Natuer der Landen,
de Seeden, Gewoonten en Godsdiensten
der Volckeren, e. l. v. als wel in de voorige,
soo sullen wy oock in dit stuck deeses Wercks
sooveele Byvoeghselen niet stellen, als wel
tot noch toe geschied is; te meer, om dat
't geen hier noch moght koomen t' ont-
brecken ontrent deese dingen, rijcklijck

genoegh te vinden is in ons meergedaght
grootte Werck der *Curieuse Aenmerkingen*
van de bysonderste Oost en West-Indische Ver-
wonderens-waerige saecken.

Maer vermits in de laetst-gedaene Be-
schrijvingh van *Florida* gewagh gemaeckt is
van *Ferdinand Soto*, die gantsch dit Gewest
doorliep, om Goud en Rijkdommen te
vinden, doch te vergeefs; en tot sijn eygen
verderf, door mismoevigheyd; soo heeft
ons goed gedaght, hier by te voegen, tot
vermaeck der Leesers, de sonderlingh grootte,
doch desgelijcks vruchtloose moeylijckhe-
den. einiger Goudsoeckers in *Brazil*, ons
versteckerende, dat veele niet onaengenaem
sal zyn deese onse vervullingh van een wey-
nigh meer Pappier in dit Boeck.

In 't gedaghte *Brazil* heeftmen tot noch
toe weynigh van eenige Berghwercken ver-
noomen. D' Aerde is hier uytwendigh
rijcker, als inwendigh. Echter hebben ee-
nige gedaghten opgevat, dat in 't een' of 't
ander Landchap noch wel Metal-Groeven
moghten zyn; derhalven sy dan oock seer
grootte en gantsch moeylijke Reyzen op s'gh
naemen, om deselve te gaen soecken.

D' eerste, die s'gh sulcks in de tegenwoor-
dige Eeuw ondernam, is geweest *Emanuel*
Rodrigo, Burgh-Graef in de *Braziliaensche*
Provincie Parayba. Die op orde van *Don*
George Lopez, doemaels Gouverneur, by de
honderd en vijftigh Mijlen Landwaerts in-
trock, en vijf Maenden tijds daer meê toe-
braght; onaengeliën hy maer alleen voor
drie Maenden *Proviande* met s'gh had ge-
noomen. D' overige tijd moest hy en sijn
Volk s'gh behelpen met Slangen, Ratten,
en wilden Honigh.

Vermits hem veel hooge steyle Bergen
bejegenden, soo kon hy te Paerd niet voort-
geraeken: Moest derhalven af-sitten, en
deese beswaerlijke Reys te voet verrigh-
ten

Onder veele andere verdrietlijckheden
deeser Goudene Beedevaert, of liever Beedo-
vaert nae Goud, menghte s'gh oock noch
deese daer tusschen, dat hy en de sijne bynae
van Dorst versinaghteden, wijl de Land-
streck, welckse doortrocken, gantsch
dorr' en droogh was: Want seer diep in 't

Dddd

Land

Land vindmen eerst een breede Watervloed. Echter ontmoeteden sy in 't vlacke Veldt eenige gegravene Putten; boven ontrent een voet breed, en een El diep, waar in soet varich Water opwelde. Deese Bornen waeren rondom met Struycken bewassen en bedeckt.

Twée sijner Medgefallen stierven door onverdraeghlijcken Dorst: Nae dat hy aldus een verren wegh in honger en kommer was voortgetrocken, heeft hem eyndlijk 't gebreck van Levens-middelen weer te rugg' gedreven: En dus is hy t' Huys gckoomen, met niet anders als met verdriet en afgetmatheyd beladen.

Alhoewel nu deesen vergeeffschen arbeeyd van *Rodrigo de Nederlanders* niet onbekend was, als zynde sijne Naebueren, soo wierd echter eenen onder haer, genoemd *Elias Herckmans*, sommige Jaeren daer nae aengeprickeld, om sijn geluck oock eens te beproeven, en te sien, of hy voor de *West-Indische* Maetschappy noch meerder Rijckdom in *Brazil* sou konnen uytvorschen, door d'ontdeckingh van eenigh goet Berghwerck.

Hy besloot derhalven, nae bekoemene bewillighingh des Vorlts van *Nassauw*, en des Hoogen Raeds aldaer, een, alhoewel gevaerlijke, Reys te doen door soodaenige Oorden, waerwaerts hy noch wegh noch toegangh wist.

Nae dat hy sich met den voorgedaghten *Roderigo* besproocken, oock te *Fredericks-Stad* hem voorsien had van eenige Wegh-wijfers; desgelijcks met Bijlen en andere Wercktuygen, om Doornen, Hagen, Struycken en andere veranderingen daer meê uyt den wegh te ruymen; daerenboven met voorraad van Meel en Krijghs-behoefsten; nevens seecker getal van Soldaten, *Brazilianen*; Schoenen voor deselve tegens de rauwe Bergen en Daelen; *Theriac* en andere Artzenyen, tegens bysondere ongevallen, e. d. v., soo begaf hy sich in 't Jaer 1641. uyt de voorgemelde *Fredericks-Stad* nae de Vloed *Tenhaha* toe. Onderweegen wierd hy geherberghd van de *Portugeesche* Heeren der *Snycker-Moolens*; doch van d' eenen vriendlijcker als van d' andere.

Als nu van daer verder in 't Landschap *Pacatoma* geraeckten, en langhs een vlietend Beeckje heenen trocken, soo settede de Gierigheyd haer een aerdige Bril op. In 't voorby gaen saegense eenigh goudblinckend Sand glinsteren; en vielen daer door in den waen, dat de Hemel haer alreeds een seer groote Schat had bescheerd. Met alle snelheyd begavense sich aen 't Graeven; arbeeyden dapper, en vonden oock, ontrent een voet diep onder de bovenste Aerde, noch meer van dit blinkende genoemde Goud-Sand, schijnende niet anders als af-schaeffel van Goud te zyn; doch als 't tot de Vyerproef quam, verdween al haere blijdschap in roock.

By deese bedrieghlijcke Goud-Beeck bevond sich 't gantsche Geselschap noch sterck te zyn veertigh Soldaten, en ses-en-dertigh *Brazilianen*. Derthien der eerste en vier-entwintigh der laetste waeren alreeds achtergebleven; wegens Sieckte, of oock ten deelen van den Hoop afgewecken, uyt verdriet van deese moeylijke tocht. Eenige *Braziliaensche* Vrouwen waeren meê gegacen, om haere Mannen te dienen. 't Packtuygh wierd naegevoerd op seven gehuerde Karren.

Tegens den avond blevense in een Dorp, nae datse by de Stroom *Wartha* op de voorige Middagh hadden uytgeruust. Hier wierd voor 't Volck een Koe, en voor den Oversten *Herckman* een Kalf geslaght: Die dien nacht onder 't Dack geraeckte, maer d' andere moesten onder den openen Hemel leggen.

Nae datse nu sich hier, gelijk oock haere Treck-Paerden, hadden verquickt, trockense voort; somtijds over vlack en effen Land; dan weer door Bosschen en Struvelen. Quamen oock over eenige Beecken en Waterkens, welke bynae gantsch uytgedrooghd waeren; waer uyt sy dan lichtlijck reeckeningh konden maecken, dat het haer eyndlijk aen Dranck sou ontbrecken.

Hier saegense aen de Waterstroom *Pesapayba* eenige hooge Boomen staen, in 't midden soo dick als een groot Wijnvat; doch beneden nae de Wortel, en boven nae de Kroon, gantsch dun: 't Welck onse *Nederlanders*

laer verder in 't Landschap
kten, en langhs een vlie-
nen trocken, soo settede
er een aerdtige Bril op. In 't
onse eenigh goudblinkend
en vielen daer door in den
emel haer alreeds een seer
bescheerd. Met alle snel-
gh aen 't Graeven; arbe-
n vonden oock, ontrent
er de bovenste Aerde, noch
ackende genoemde Goud-
niet anders als af-schaeffel
; doch als 't tot de Vyer-
tween al haere blijdschap

ghlijcke Goud-Beeck be-
the Geselschap noch sterck
platen, en ses-en-derigh
thien der eerste en vier-en-
ste waeren alreeds achter-
ns Sieckte, of oock ten
op afgewecken, uyt ver-
oeylijke tocht. Eenige
guwen waeren mede ge-
mannen te dienen. 't Pack-
veoerd op seven gehuerde

ond bleven in een Dorp,
oom Warthn op de voorige
uytgeruft. Hier wierd
Coe, en voor den Oversten
gellaght: Die dien nacht
eckte, maer d' andere moe-
nen Hemel leggen.

h hier, gelijk oock haere
hadden verquickt, troc-
tijds over vlak en effen
door Bosschen en Struvel-
ock over eenige Beecken
elcke bynae gantsch uyt-
; waer uyt sy dan light-
konden maecken, dat
men Dranck sou ontbreec-

n de Waterstroom *Pes-
e* Boomen staen, in 't
een groot Wijnvat; doch
ortel, en boven nae de
aan: 't Welck onse *Neder-
landers*

landers seer seldsaem voorquam. Een vol-
koomener Beschrijvingh van deesse Boomen
hebben wy gedaen in onse *Curieuse Aen-
merkingen der bysonderste Oost en West-Indische
verwonderens-waerdige Dingen*.

Ontrent de Middagh quaemen se by de
Stroom *Mongongoapi*. Allerweegen was 't
soo dick en dicht met Struvelen bewassen,
en van de Natuer selfs onder malkander ge-
vloghten, datmen nergens heenen kon koo-
men. Derhalven wierd de wegh met Bij-
len geopend en gebaend. Dus quaemen se
aen een Geberght; alwaer d' Overste *Herck-
manal* sijn Volck 's avonds ten eeten had, om
haer, soo veel mogelijk was, gewilligh te
houden.

De volgende dagh wandelden se weer wac-
ker voort, door wilde, rauwe en Bergh-
aghtige Plaetjen. Hier beklaghten sich de
gehuerde Voerlieden, datmen haer te verr'
meê voerde; doch lieten haer met goede
woorden weer stillen; tot datmen ontrent
anderhalve Mijl weghs door 't Bosch ge-
broocken had; oock over de Vloed *Karnuhu*
in een vlak Land gekomen was; van waer-
men 't Geberght des Lands *Copaaba* kon
sien.

Doch wijl deesse Bergen al te hoogh en
steyl waeren, om daer op te koomen, soo
weesen de *Brazilianen* haer een Wegh, die
wel meer om, maer voor de Paerden en Kar-
ren bequaemer was. Door deesse Wegh quae-
men se weer in een Bosch, daer de *Brazilia-
nen* in eenige Boomen seer veel Honigh von-
den.

Door dit Woud geraeckt zynde, quae-
men se aen de Vloedt *Schirvaubuch*, en
wierden, van de daer omstaende Struycken,
soo een lieflijcken reuck gewaer, dat se sich
een weynigh tijds daer moesten ophouden,
om deesse soetigheyt noch langer te mogen
genieten.

Van hier sonden se eenige der haere voor
uyt, laetende den Wegh baenen door Hagen
en Struvelen. Doe quaemen se aen een wijd
Moeras, en vervolgten in 't effene Land
Aratunaja: 't Welck even doemaels in
vollen brand stond, wijl 't daer op staende
Heyde-kruyd was aengeitoocken. Men hield
het daer voor, dat de *Barbaren* deeser Plaets

't selve hadden gedaen, op dat sich de *Neder-
landers* daer voor souden ontfetten. Doch
deesse braghten in aller haelt een grooten
hoop Tacken en Rijs by een; dempende daer
meê 't Vyer soo verr', dat de Tocht-Paerden
sich daer voor niet meer verschickteden.

Hier nae quaemen se weer by Bosschen, en
by een Rivier, alwaer se een geheelen dagh
bleven stil leggen; tot dat de *Brazilianen*
door 't Woud een Wegh hadden gemaect.
Sy saegen hier Houtene Roeden, of Stocken,
uyt d' Aerde voortgewassen, eenige laegh
by d' aerde opschietende; andere sich aen de
naeste Boomen hangende, en aen deeselve op-
klimmende, gelijk by ons 't Winter-groen.
Doch als se geboogen, en in d' aerde gestooc-
ken wierden, of van sich selfs daer in schoo-
ten, soo righteden se sich met'er tijd aen
even deselve Plaets weer op, en quaemen
voort, niet als een Telgh eens anderen Booms,
maer even als of yeder een bysonderen
Boom was, die uyt sijnen eygene Wortel
opwies.

Alsmen deesse Boomen wondede, of op-
sneed, soo liep'er een Purpurverwigh Sap
uyt, even als Bloed; 't welck terstond t' sae-
men stremde, gelijk Vogel-lijm. Volgens
't Voorgeven der *Barbaren* sou dit een voor-
treffelijk Middel zyn tot heelingh der Won-
den.

Voorts trocken se tot onder aen een Bergh,
door enkel Ried-gewas. Sy waeren niet
weynigh bevreesd, dat d' in 't Geberght-
woonende *Barbaren* uyt een Vyandlijck ge-
moed 't gedachte Ried in brand hadden
moogen steeken: 't Welck geschied zynde,
soo sou niet een eenigh Mensch van *Herck-
mans* Volck levendigh daer van zyn gekoo-
men: Maer al t' saemen hadden se moeten
verbranden.

Daer op quaemen se by de steyle en hooge
Geberghten; derhalven men de Paerden,
Karren en Voerlieden weer te rugg' moest
laeten gaen, wijlmen deselve niet langer kon
gebruycen. Den overigen Hoop, die al
verdrietigh en moede van soo verr' te gaen
was; leyde sich op d' Aerde neer, om te
rusten, en nuttighe eenige Spijs. Hier
nae trocken eenige, die niet meer konden
volgen, weer agterwaerts nae *Parayba*:

Dddd a

D' andere

D' andere klommen den Bergh op, die een wonderlijcken Naem heeft, beteekenende in de *Braziliaensche* Taal soo veel, als: *Hier heeft de Duyvel omgekeeken*. Want de Wilde hebben verlierd, dat de Duyvel eens op deesen Bergh was geklommen, en, uyt verwonderingh over de geweldige hoogte, aldaer had omgeelen.

Boven op de Spits deeses Berghs rightedenſe een Pilaer op, waer in 't Wapen der *West-Indiſche Compagnie* wierd uythgehouden.

Herckman wou noch al verder. Doch sy vonden overal een ſeer groote tegenſtand, wegens d' ongebaende dicke Boſſchen, en hooge onbeklimlijke Heuvelen; ſoo datſe ſigh meer Noordwaerts nae de vlacke Velden moeſten wenden.

Terwijlſe dus door 't effene Land voorttrocken, quaemenſe by twee Molen-Steenen, welke bovenmaten groot, en evenwel recht volkoomen rond waeren. Yeder had de breedte van ſeithien Maet-voeten, en ſoo een ſonderlinge dicke, dat een Man met 't uyerſte ſijner vingeren nauwlijcks tot de helft toe kon reycken, ſchoon hy op ſijne Teeën gingh ſtaen, en ſoo hoogh als mogelijk was ſigh uytſtreckte. Beyde deese Steenen laegen op malkander, de grootſte op de kleynſte.

Midden uyt de breedte des grootſten Steens was een Struyck gewaſſen, van de *Brazilianen* genoemd *Karawata*; waer over de *Nederlanders* ſigh ten hooghten verwonderden. Waerom de Wilde deese onguergroote Steenen dus op een hadden gebraght, kon niemand raeden.

Hier quaemenſe aen de Wooningen der *Petiguaren*. Aldaer vondenſe veele ſeer treflijke Daelen, doorloopen van geſondo Water-Springen en Beecken.

Doe moeſtenſe den Wegh door een Boſch baenen, en een Mijl weghs tot de knyen toe door den Dreck gaen. Alſe nu met grooten Arbeyd waeren doorgekroopen, moeſtenſe op handen en voeten een hoogen Bergh beklauteren. Sometijds ſtondenſe met de voeten op een Steen, en hielden ſigh met de handen aen een anderen; verhieven ſigh alſoo nae boven, en klommen als van d' eene

Trap tot d' andere, tot datſe op den Top quaemen. Hier mee braghtenſe een geheel dagh toe; niet ſonder groote moeyte en noch meer gevaer.

Doefſe nu op d' andere ſijde deeses Berghs beneden op de grond waeren geraeckt, ſoo viel den eenen van afgematheyd hier, den anderen daer ter neer aen een kleyn vlietend Waterken, daerſe genoegh te drincken hadden, en ſigh alſoo wat ruilden.

's Morgens vroegh naemenſe, voor eenige daegen langh, noodwendige Spijſen met haer; laetende den overigen voorraad aen een bequaeme plaets in bewaeringh ſtaen. Doe begavenſe ſigh weer op de reys, treckende op nieuws over veele Bergen en Daelen. Wederom laegenſe veele bovenmaeten groote Steenen, door Menſchen-handen op malkander geleghd; onaengeſien onmogelijk en ongelooflijk ſcheen, dat door eenige Menſchlijke kragt ſulcks had konnen geſchieden.

Deese Steenen hadden in haere 't ſaemenvoegingen de gedaente van een Altaer: Welkers gelijcke men eeniger maeten in 't *Nederlandsche* Landſchap *Drent* vind.

Voorts quaemenſe aen de Rivier *Tambajuba*, welckenſe een nieuwen Naem gaven, te weeten, dien van de *Mufcus-Vloed*; wijl ſigh aldaer veele *Crocodillen* en *Slangen* ophouden, die een *Mufcus-Reuck* van ſigh geven.

Hier begon 't Land een gantſch ander aenſien te krijgen, als 't geene was, waer doorſe tot noch toe waeren getrocken. Te vooren was 't Sandigh, ſwart en bruyngeweest; maer nu geel, vet en kléyaghtigh; oock voor ſigh ſelven vruchtbaer. Doch vermits het noch bearbeyd noch beſaeyd wierd, ſoo droegh het, in plaets van goede Vruchten, niet anders als Diſtelen, Doornen en Onkruid.

Haest daer nae bevondenſe ſigh by een gantſch klaere Water-beeck, op 't *Barbariſch* genoemd *Capariguaba*, of *Paerden-drenckſter*; wijl voortijds de *Portugeezen*, hier Oorlogh voerende, haere Paerden in deſelve hadden gedrenckt.

In dit Dal ſtonden twee hooge ronde Klippen, als of 't Thoorren waeren geweest. D' eene

, tot datfe op den Top
e braghtenfe een geheel
zonder groote moeyten

andere fide deefes Berghs
d waeren geraeckt, foo
afgematheyd hier, den
er aen een kleyn vlietend
genoegh te drincken had-
vat ruilieden.

naemenfe, voor eenige
odwendige Spijfen met
n overigen voorraad aen
ts in bewaeringh ftaen.
n weer op de reys, trec-
ver veele Bergen en Dae-
genfe veele bovenmaeten
por Menfchen-handen op
; onaengefien onmoet-
lijck fcheen, dat door
e kragt fulcks had kon-

adden in haere t'faemen-
nte van een Altaer. Wele-
eeniger maeten in t'Ne-
ap Drent vind.

fe aen de Rivier Tam-
n nieuwen Naem gaven,
n de Muscus-Vloed; wijl
ocodillen en Slangen op
Muteus-Reuck van figh

id een gantsch ander aen-
geene was, waer doorfe
getrocken. Te vooren
wart en bruyn geweest,
en kleynaghtigh; oock
vrughtbaer. Doch ver-
eyd noch befeyd wierd,
plaats van goede Vrugh-
s Difelen, Doornen en

oevondense figh by een
r-beeck, op t'Barbarifch
ba, of Paerden-drenck-
s de Portugeezen, hier
haere Paerden in defelve

den twee hooge ronde
oornen waren geweest.
D'cene

D'cene stond van t'Gebergh afgefonderd;
d'andere was met d'cene fide als aen t'Ge-
bergh vast gewaffen; boven fpijs toeagende,
gelijck een Kegel. Deefe Klip fcheen bynac
gelijck te zyn t'feer oude Werek te Leyden
in Holland, midden in de Stad; voortijds
gebouwd van een Krijghs-Overfte der oude
Saxen, genoemd Engiftus. Uyt d'aenthou-
wingh deefter twee ronde Thoornen, of
Klippen, konnen lichtlijck bemercken,
datfe niet door Menfchen-Konit, maer door
de Natuer felfs hier gefet waeren.

Voortsklommenfe een Bergh op, zynde
hooger als alle Bergen, daerfe tot noch toe
overgekomen waeren. Van den felven kon-
denfe alle andere Bergen beneden haer fien
leggen; alhoewel haer Geficht, wijl de
Lughe eenighfins doncker was, figh niet feer
wijd kon uytftrecken.

Als nu de *Brazilianen* van Herckman tot
aen t'gedaghte Land waeren genaerd, d'
wierden eenige onder haer bangh voor de
feer quade en befwaerlijcke Wegen, welcke
noch voor handen stonden. Even defelve
vrees braghtenfe oock onder haere Medge-
fellen; tegens welcke heymlijck feyden,
datfe nu geenen Wegh meer wiffen. Daer-
enboven stond te beforgen, fchoonfe noch
eenigh Meel by figh hadden, dat het haer
aen Dranck fou ontbrecken. Derhalven
fou den beften raed zyn, datmen weer te
rugg' keerde.

Dit gemurmel quam oock onder de Sol-
daten; jae borft foo wijd uyt, datfe met
Vloecken en Schelden opentlijck feyden, Sy
waeren dit verdrietlijck leven moede. Men
voerde haer door duystere Boffchen, hooge
Bergen en diepe Daelen, fonder te weeten
waerfe waeren. Ondertuffchen haddenfe
noch Voordeel noch Eer daer van.

Doch d'Overfte Herckman vermaende
haer met kloekmoedige, en te gelijck
vriendelijke woorden, tot een standvastigh
geduld; winnende daer door fodaenigh
haere Herten, datfe beloofden, heim in alles
gewilligh te fullen volgen, indienmen haer
maer voorfagh van Bijlen, kromme Sabels
en andere noodige Wrecktuygen. Hier op
bevat hy haer, figh tegens t'aenbrecken des
dagsreysvaerdigh te houden. t'Welck dan

oock gefchiedede; met een dies te wackerer
Moed, wijl Gierigheyd en Eergierigheyd de
Wegh-wijfers waeren, en d'onbegangh-
baere Wegen haer hielpen baelnen.

Doemaels wierd alderceft een wild Diert-
je gevangen, in de *Braziliaenfe* Spraeck
Tatou; maer van d'*Europeers* *Armadillo* ge-
noemd. Van t'felve fchrijft *Franciscus Xi-*
mines, dat het is van een feldfaemen Aert:
Van Ligchaem niet grooter als een kleyn
Hondeken; doch voorfien met een groote
Staert. t'Heeft Been en als een Egel. De voorfte
voeten hebben vier Teeën, of Klauwen; aen
d'agterfte zyn'er vijf. t'Heeft oock een Snuyt
als een Egel, doch langer en fmaller. D'Ooren
zyn kael, en als van Kraeckbeen. t'Gantfche
Ligchaem, behalven onder aen den Buyck,
en om den Hals, is behangen gelijck als
met Blecke Platen, of Schilden, even als of t'
geharnascht waere: Echter met fodaenige
onderscheydingen t'faem-gevoeghd; dat heb-
figh nae alle kanten kan keeren en wenden.
Deefe Schilden zyn van Been. Alsmen de-
felve tot Stof ftoot, en een *Drachma* daer van
inneemd in gefooden Zelf-Water, foo is
fulcks een Sweet-dranck, en byfonder goed
tegens de boofse quael der vuyle Pocken.
t'Selve Stof met Water tot Deegh gemaeckt,
fal een Doorn-trecken uyt's Menfchen Lig-
chaem, ter welcker plaats defelve oock
mocht fitten. Andere Genees-middelen,
welcke van dit Diertje konnen genoomen
worden, gae ick hier kortheydshalven
voorby.

Op dien dagh regende het feer fterck; en
's naghts was t'foo Koud, gelijck t'in *Ne-*
derland in de Maend *November* pleegh te zyn.
Doemaels fteledenfe een Conijnen-Jaght
aen; doch vingen niets met allen. Ter deefter
Plaets rightedenfe weer een Gedenck-Suyl
op, met t'Wapen der *Wist-Indifche* Maet-
fchappij; tot een eeuwigduerende Gedagh-
tenis van defelve.

Sy vervolghden haeren wegh verder nae
t'Suyden en t'Weften. Trocken beneden
om de hooge Bergen heen. Quaemen
over veele Wateroecken. Saegen veele Mei-
ren, of ftaande Poelen: Veele Boffchen:
Veel Ried: Veele bovenmaeten groote Stree-
nen; van de Natuer felfs aldaer gefet; fchij-
D d d d 3 nende

nende echter als of 't hooge *Pyramiden* waeren, van Menichen handen gebouwd.

Soo langhsaem moestenſe voort reysen, datſe 's daghs niet boven de twee of drie Mijlen weghs konden atleggen. Somtjids quaemenſe by ſulcke hooge Rotſen, datmen ſonder ſwimelingh niet nae beneden in den Afgrond kon ſien.

De Boſſchen waeren dickmael ſoo dick, en de Tacken der Boomen ſoo dicht in malkander gevloghten, datmen 't Dagh-light nauwlijcks kon ſien. By Sonne-ſchijn ſcheen 't als ofſe in de naght wandelden. Dickmael kondenſe geen ſeekere tred houden; of 't rechte voetpad volgen. Hier deden haer inſonderheyd de *Brazilianen* een goeden dienſt, als die ſigh ſeer wel verſtonden op d' uytvorſchingh en baeningh der Wegen.

Doefſe nu eyndlijk gekoomen waeren daer de *Tapuyers*, of Menichen-eeters, haere rechte woonplaetſen hadden, begondenſe voor deſelve te vreeſen: En maeckten derhalven dien naght, door afgehouwene kleyne Boomen en Rijswerck, gelijk als een Schans, om tegens een onverwaghteden Aenval verſceekerd te moogen zyn.

De volgende Morgen brackeſe weer op, en quaemen aen ſeekere plaets, daer leelijckſmaeckend, rood en *troubel* Water was. Korts daer nae vondenſe gantſch geen Water meer, noch goed noch quaed.

Eyndlijk quaemenſe wel weer by Water, doch 't was ſout, gelijk dat van de Zee. Doe begondenſe weer te twiſſen met den Overſten: Doch hy ſprack haer ernſtigh toe, en gebod haer voort te trekken, en hem te volgen waer heenen hy haer ſou voeren. Stracks daer nae gaf hy haer goede woorden; haer vermaenende, ſy ſouden doch met hem, ſoo goed hy 't ſelfs had, voor lief neemen, en haer meer nae ſijn Voorbeeld, als nae ſijne redenen righten. Oock met hem, als rechtſchapene Liederen, of reedlijk ſterven, of geluckigh daer van koomen.

Hier door lietenſe ſigh wel eenighſins ſtillen, doch murmelden echter ſoodaenigh onder malkander, datmen genoeghsaem kon bemercken, hoedaenigh de gehoorsaemheyd haer ter herten gingh; en datſe ten

deelen uyt ſchaemte, ten deelen uyt vrees, en alſoo gedwongenerwijs, eenighſins boogen.

Sy trocken dan dus voort over Wateren, Bergen, Dalen, Velden, door Boſſchen, langhs en dwars; nu in 't Suyden, dan in 't Welten.

Maer eyndlijk begon den de Soldaten al weer van de terugg-reys te ſprecken; en baeden, dat haeren Overſten haer nu eens vryheyd hier toe wilde geven: Doch ſulcks wierd haer afgelaegen. Korts daer nae quaemenſe op een leer hoogen Bergh. Hier laegenſe wijs en breed om; en wierden 't Geberght des Landſchaps *Copacaba* gewaar. Sy waeren'er noch wel negen of thien Mijlen weghs van daen; en vonden daer benevens ſigh geſaementlijk ſoodaenigh van Dorſt afgemat, datſe niet meer voort konden, noch wilden; maer voor haer naemen teritond, 't zy met lief of leed, weer te rugg'te keeren.

D' Overſte *Herckman* betragtede deſe gelegenheyd; hoorde 't ſchelden en 't vloeken; ſagh den geheelen Hoop verbitterd, en vreeſde, dat'er wat argers uyt ſou moogen ontfaan. Hy maeckte derhalven van de nood een deughd, en bewillighde in de weer-om-keeringh, als zynde 't eenige middel, om meerder onheyl te voorkomen. De Bergh, op welcken dit Beſluit wierd genomen, noemdemen, ter gedaghtnis, de Keer-bergh.

Terwijlſe ſigh nu op de te rugg'toght hadden begeven, en weer by de Stroom *Araſſaba* quaemen, ſoo wierdenſe gewaar, dat midden uyt deſelven Grond eenige Boomen hoogh boven 't Water opwiellen; op welckers bovenſte tacken noch Gras, Moſen ander ruyght hingh, 't welck d' opgeſwolene hooge Wateren, weer afgeloopen zynde, plegen nae te laeten.

Niet ſonder oorſaek oordeeldenſe hier uyt, dat ſomtjids oock deſe Vloed ſigh uytgieten, en 't Water ſoo hoogh waſſen moeft, dat het quam te ſtaen tot aen de gedaghte bovenſte toppen der Boomen.

Op deſe geheele Reys haddenſe Ratten, Muyſen en Slangen genoegh ter Spijs gehad, maer niet een eenige Rhee, of wild Swijn:

Van

ten deelen uyt vrees,
ruijs, eenighins boo-

s voort over Wateren,
den, door Boschen,
in 't Suyden, dan in 't

gonden de Soldaten al
-reys te spreken; en
Oversten haer nu eens
de geven: Doch sulcks
en. Korts daer nae
hoogen Bergh. Hier
eed om; en wierden
schaps *Capaiba* gewaer.
el negen of thien Mij-
en vonden daer bene-
lijck soodaenigh van
niet meer voort kom-
maer voor haer naemen
lijf of leed, weer te

man betraghtede deele
e 't schelden en 't vloec-
len Hoop verbittert, en
argers uyt sou moogen
ekte derhalven van de
als bewillighe in de
als zynde 't eenige mid-
heyl te voorkomen. De
dit Besluyt wierd geno-
ter gedaghtnis, de

a op de te rugg'-tocht
en weer by de Stroom
soo wierdense gewaer,
Iven Grond eenige Boo-
t Water opwieilen; op
eken noch Gras, Mos en
't welck d' opgeswol-
weer afgeloopen zyn-
ten.

laeck oordeeldense hier
eck deese Vloed sigh uyt-
soo hoogh wassen moelt,
en tot aen de gedaghte
Boomen.

Reys haddense Ratten,
genoegh ter Spijs gehad,
Rhee, of wild Swijn:
Van

Van de voorbeschrevene Dierkens, *Arma-
dillen* geheeten, hadden 'er maer alleen drie
of vier gevangen. Gelijkse dan oock eeni-
ge Vagel in de Lught hadden sien vliegen.

Vermitsse nu even den selven wegh, dien-
se gekoomen waeren, weer te rugg' troc-
ken, soo geraecktense oock aen de plaets,
daer haere Paerden en Karren stonden; wel-
ke se oock noch nae haer lieten waghten;
neemende van hier haeren wegh nae 't Noor-
den, en de *Braziliaensche* Woeltijn, welke
voor haer lagh; met een voorneemen, om
oock dit Land te besichtigen, en t' onder-
viaden wat daer te doen was, en of oock eeni-
gh voordeel van daer te haelen moght zyn.
Want d' Overste vreesde, indien hy gantsch
onverrichter saecken, en sonder yets opge-
daen te hebben, 't geen de moeyte en de tijd
had mogen vergelden, weer nae Huys keer-
de, dat sijne wangunstige niet weynigh met
hem soudent spotten.

Hy trock derhalven andermael over rau-
we en onbewoonde Geberghten en Heuve-
len, tot datse door veel Bies en Ried-gewas
quaemen ter plaets, daer beyde de Water-
stroomen *Arossa* en *Marignia* in maalkander
loopen. Hier saegense Boomen, welke
enckel Ried waeren. De Stroom, die hier
twee t' saem-geloopene Water-vloeden had,
kromde sigh in dit Gewest soodaenigh,
datse wel seivenmael sigh over deselve moe-
sten begeven.

In 't voorttrecken saegense onder aen een
Bergh eenige gebroockene Steenen leggen,
gevende een blinkende glantsch van sigh.
Doe meensense, dat dit veellicht een slagh
van Metal moght zyn: Waeren derhalven
stracks daer aghter, en beproefden de ge-
daghte Steenen met alle vlijt, offe niet
eenigh Goud of Silver daer in mogh-

ten vinden: Doch saegen sigh bedrogen.

Eens haddense by geval een Boom in
brand gestooken. Doe quaemen uyt de-
selve twee groote Slangen springen; wel-
ke se terstond in stucken hieuwen, en in 't
Vyer wierpen.

Alsse nu langh genoegh op nieuws over
Bergh en Dal hadden omgeswerfd, en 't
Land allerweegen in eenerley gestalte be-
vonden, ten opsight dat 'er niet te vinden
was 't geense soghten, soo keerdense weer
te rugg' nae den Bergh, daer haere Brood-
kisten, te weeten haere Paerden en Wage-
nen stonden.

Men hield het in 't gemeen daer voor,
dat het uytgestroyde gerught van de gedagh-
te Berghwercken maer alleen een enckel
Verdichtsel was; op de baen gebraght, om
de goede *Nederlanders* een Neus te draeyen,
en haer begeerigh te maecken, om soo een
lange seer moeylijke Reys te vergeefs aen te
vangen.

Eyndlijck begavense sigh met al haer
Packtuigh in reghten crint op de te rugg'-
reys nae *Brazil*; doch naemen een andere
gantsch ongebaende wegh ter hand. In 't
voorttrecken wierdense eenige Bergen en
Daelen gewaer, welke van verre hier en
gintsch met veele glaefene Platen beleghd
scheenen te zyn; op welke de Son scheen,
deselve door haere straelen seer blinkend
maeckende. Veele meenden, dat het Krystal-
bergen waeren, van welke eenige geschre-
ven hebben; daer doch de *Brazilianen* van
geen Krystal yets weeten.

Eyndlijck quaemen deese Metal-begeerige
VVanuelers, nae een twee-en-twintigh-
Maendige Omfwerkingh, weer in *Mauritz-
Stad* aen; nergens minder meê, als met
Goudt en Silver, maer genoegh met ver-
moeydheyd beladen.

APALACHITES.

And der *Apalachiten* begrijpt in sigh ses *Provincien*, onder welke drie leggen in een Dal, omringhd van d' *Apalatische* Bergen.

Onder deese Landschappen werd dat tegens 't Oosten, waer in des Konings Hof is, genoemd *Bemarin*. 't Andere, 't welck in 't midden legdh, *Amani*, of *Amana*: En 't derde, boven aen 't Dal, voerd de benoemingh van *Matique*. Dit laetste gaet tot in 't Geberght; en noch verder, tot aen 't groote Meir *Theomus*.

D' andere *Provincien* zyn *Sehama*, *Meraco*, en *Apachalague*. D' eerste twee leggen in d' *Apalatische* Geberghten. De laetste ten deelen in dit Geberght, ten deelen in de Vlackte, en om 't Moeras, of de Moerassen, aen den Oever van 't Meir *Theomy*, op de Noordzijde.

De drie Landschappen in de Daelen mogen ontrent tseftigh Mijlen in de lenghte hebben, doch maer thien of twaelf Mijlen in de breedte.

D' andere, gelegen in of op de Geberghten, hebben 'er niet min. Haere Inwooners zyn grooter als die van d' andere, en onderhouden sigh alleenlijk van de Jaght. Die in de Daelen leven van 't geen haer d' Aerde geeft, en van 't geen de Visch-vanght in de Vloeden haer kan verschaffen. Hier van deelense die in de Geberghten meê, welke haer daer tegens geven haere Vel-wercken, als, van Marders, swarte Vosschen, Harten, &c.

De Landen beneden aen 't Geberght draegen Cederen, Cypressen, Dennen

en Eycken-boomen; *Panama*, *Salsafia*, en een groote meenichte van ander Geboomt, in onse Landen niet bekend.

't Sederd d' *Europaeische* Volckeren, insonderheyd d' *Engelsche*, in dit Gewest zyn gekoomen, heeftmen hier gehad Appelen, Peeren, Oranjen-Appelen, Citroenen, Limoenen, Pruymen, Morellen, Karffen, en andere by ons, of in *Europa*, bekende Vrughten.

Sy hebben oock geen gebreck van Lauwer-boomen, Rosmarijn, Jasnijn, &c. Desgelijcks niet van schoone Bloemen; als, Nagelkens, Violen, Tulpen, Lelyen, Roosen, e. f. v. Moeskruyden hebbense genoeg. Daerenboven Erweten, Boonen, Concommeren, Meloenen, &c. Verscheydene andere Aerd-Gewassen gae ick voorby. Weyt, Garst, Haver hebbense niet; maer daer tegens veel kleyne Hirsse, Wicken, Linsen en *Mayz*, welckese tweemaal in 't Jaer Ooghten; soo datse genoeg verfaemelen voor haer selven, en voor de geene die in de Geberghten woenen.

Men vind by haer *Indiaensche* Hanen: Hoenderen van allerley slag; Veldhoenderen; Papegayen, seer goed om t' eeten; Ringel en Tortal-duyven; Arenden en andere Roofvogelen; Exters, witte Spreenwen, en Tonatzuli; welke singen gelijk de Nachtegaelen. Behalven noch veel andere soorten van Gevogelt.

Zee-Visch hebbense niet, wijlste te verr' van de Zee asleggen; maer in tegendeel Visch genoeg uyt de soete Rivieren; sigh vergelijkende mer onse Karpers, Snoecken, Baersen en Braefsemen.

TES.

n; *Panama, Salsafra,*
neenighte van ander
Landen niet bekend.
Europ. eische Volckeren,
Angelsche, in dit Gewest
heeftmen hier gehad
Oranjen-Appelen,
enen, Pruymen, Mo-
nen andere byons, of
de Vrughten.
ck geen gebreck van
Rosmarijn, Jasnijn,
niet van schoone Blo-
kens, Violen, Tulpen,
e. s. v. Moeskruyden
h. Daerenboven Er-
Concommeren, Me-
Verscheydene andere
ae ick voorby. Weyt-
benste niet; maer daer
ne Hirffe, Wicken,
welckese tweemaal in't
oo datse genoegh ver-
ter selven, en voor de
berghthen woonen.
er *Indiansche* Hanen:
allerley slag; Veld-
egayen, seer goedom
en Tortel-duyven;
ere Roofvogelen; Ex-
tuwen, en Tonatzuli;
lijck de Naghtegaelen.
eel andere soorten van

benste niet, wijsse te
asleggen; maer in te-
noegh uyt de soete Ri-
geltijkende met onse
en, Baersen en Braef-

De

De Bevers werden gevangen langhs
haere grootste Vloeden. 't Vleesch van
deselve eetenste. De Huyd diend haer
tot Peltzwerck.

Haere Schaepen, Koeyen, Geyten
en Swijnen weyden tusschen de Klippen,
en op d' Afhangingen der Bergen, son-
der eenige Harders ontrent haer te heb-
ben.

Die in de Geberghthen woonen, zyn
sulcke goede Jaegers, datse de Dieren,
welcke haer schaede konnen toevoegen,
verdrijven, en haer tot verr' in 't Ge-
berght doen vertrecken.

Men vind hier oock wel Beeren,
Leeuwen, Tygersen Wolven, welcke
van Roof leven; doch deselve zyn soo
diep in de Bosschen, datse sigh bynae
noyt op de Vlackte laeten sien.

De Menschen zyn hier groot; wel-
gesteld van Leeden; hebben lange,
swarte Hayren, en zyn geel van verwe.
Beyde Mannen en Vrouwen houden
haer hayr seer net en fuyver. De Man-
nen vleghten 't selve aghter d' Ooren.
De Vrouwen draegen 't rondom 't
Hoofd, op de manier van een Krans.
Doch op Vreughden - Feesten - laetenste
't Hayr over de schouderen - heenen - vlie-
gen.

Voortijds gingense naect tot bene-
den den Navel: Doch nu bedeckenste
't Ligchaem, en maecken sigh Kleede-
ren, welckese aendoen nae den tijd des
jaers; zynde van Boomwol; Wol; en
secker slag van Vlasch, 't welck in dit
Land wast. In de Winter zynste voor-
sien met de Huyden van haere Ossen,
Harten en andere Dieren, welckese
bequaemlyk weeten te bereyden.

De *furm* haers Kleeds is als die van een
Rock, welcke haer tot op de Knyen
koomd: Doch de Mouwen gaen niet
tot over d' Elbogen.

De Vrouwen weeten haere Wol,
Boomwolen Vlasch te spinnen, mae-

kende daer van verscheydene Stoffen.
Haere Huyven, of Mutten, zyn be-
reyd van Beeren-Huyden, gantsch swart,
en glinsterende; voorgespitst (of, soo
andere hebben, uytgeinceden, op de
wijs van Kant-rippen); en aghter ver-
cierd met Vogel-vederen, welcke haer
tot op de Schouderen af hangen.

Behalven dat de Wijven haere Tuy-
ten seer aerdigh gevloghten hebben, soo
doorboorenste sigh d' Ooren, daer in-
hangende Krystallen, of andere cier-
lijke Steenkens, de Smaragden gelijk
zynde. Om den Hals draegenste groote
Keerenen, wanneerste uytgaen. De Co-
rallen van Krystal, en den geelen Am-
ber aghtenste seer hoogh. De Vrouwen
der voornaemste Officieren maecken'er
haer' Arm en Halsbanden van.

Haere Steeden zyn van buyten met
een breede en diepe Graght omvangen;
van binnen niet dicke spitse Palen, ge-
lijck als een Thuyn, beset, en doorvloght-
ten met steeckende Doornen. Deese
Thuynen zyn vijf of ses voeten dick:
De Poorten engh. Op de Brugg', welcke
daer nae toelegghd, konnen nauwlijcks
twee Menschen nevens malkander gaen.
Yeder Stad heeft twee Poorten; welcke
's naghts werden geslooten met stucken
Houts; onderstut van een Wal, die de-
selve op beyde sijden insluyt. De Brugg'
is gemaect van Paelen, of Balcken, op
welcke Plancken leggen; diese opnee-
men wanneerste voor eenigh gevaer be-
dught zyn.

De Hoofd-stad is *Melilote*; welcke on-
trent twee-duysend Huysen heeft; op-
gericht van stucken Houts; d' een aen
d' andere gevoegghd. Deselve zyn be-
deckt met blaederen van Ried, van
Biesen, of Kruid.

De voornaemste Wooningen zyn bo-
ven overstrecken met een seeckere
soort van *Mastix*, welcke den Regen
weerstaet.

E e e e

Haere

Haere Kameren zyn gerapitzeerd met Matten, geweuen uyt Palmboomen-blaederen; en met Vel-wercken, welckese verscheydene verwen geven.

De voornaemste hebben seer kostlijcke Gewaeden, of van Harten-huyden, of van Vogel-vederen, seer aerdigh, even als offe gestickt waeren, t'saem-gevoeghd.

Haere Bedden, anderhalve voer hoogh van d'Aerde verheven, zyn met Dassen-vellen bedeckt; welckese beschilderen met Bloemen, Vrughten, en allerley Snaeckeryen. Daerenboven hebbense oock *Matrassen*.

Haere Vaten zyn van Hout, of van allerley-verwige Aerde.

Onder de Regeeringh haers Konings zynse seer eenigh. Deesen heeft te *Melilot* sijne *Residentie* Hofhoudingh.

Yeder Stad heeft een eygene Regent, of Stadhouder, nevens andere *Officieren*: Die de Koningh nae sijn gelieven aensteld en veranderd. De Dorpen hebben desgelijcks haere Hoofd-lieden. D'onbeweeghlijcke Goederen zyn onder 't Volck gemeen, behalven haere Huyfen en kleyne Hoven. Voorts besittense niets in eygendom.

D'Ackers werden in 't gemeen gebouwd, en oock den Ooghst in 't gemeen ingesaemeld; daer nae onder haer uytgedeeld.

In den tijd des Veldbouws zyn haere Stadhouders en Oversten by den arbeyd tegenwoordigh. Al de geene welcke werck verrichten konnen, sonder door Ouderdom onmaghtigh daer toe te zyn, moeten sich 's morgens vroegh daer aen begeven; en tot aen den avond toe daer in volharden; wanneer se sich weer nae Huys ter rust vervoegen.

Onder den arbeyd versorgen haere Hoofden en Opfieners haer van Eeten en Drincken. In den Ooghst-tijd werd

alles in de gemeene Schueren geleghd; welcke midden in de Stad of 't Dorp staen. Als de Maen vol of nieuw is, soo deelen de geene, welcke daer toe gesteld zyn, yeder Huysgesin, nae 't getal der Persoonen, waer in 't selve bestaet, soo veel uyt, als 't selve tot sijn onderhoud van nooden heeft.

Sy zyn nughteren en maetigh. Weeten niets van Overvloed of Wellullen. Offe schoon Wijndruyven hebben; welcke van Natueren in dit Land wassen, soo maecken 'er echter geen Wijn van, als alleenlijk tot den Godsdienst. Lou-ter Water is haeren Dranck. Doch by haere Bancketten of Maeltijden maecken se Bier, of Meede van haere *Mayz*. Deselve bewaerens in groote Vaten een lange tijd; en sou voor *Spaensche* Wijn konnen doorgaen.

De geene, welcke in een Huys woenen, leven bovenmaeten eenigh onder malkander. In sommige deeser Huyfen woenen Vader, Kinderen en Kinds-Kinderen tot in 't derde en vierde Geslaght, dickmael honderd en meer Persoonen in getal, by een.

Buyten d'Ooghst en Bouw-tijd bereyden se Kleederen, Korven, en andere haer dienstige Wercken. Sy zyn van een vriendlijcke Natuer, en beminnen de Vreemdelingen. Daerenboven zynse Leerfaem; en hebben nu alreeds een lange tijd een stille Vreede genoten; levende in goede rust onder malkander.

Haere Wapenen zyn Boogen, Knodsen, Slingers en Werp-Spießen, of *Tavallijnen*.

De Koningh gebruyckt tot sijne Lijfwaghten d'Inwooners des Geberghts, vermits se sich onophoudelijk in de Jaght oeffenen. Hy beloond oock de geene, welcke sich alderbest daer op verstaen.

Sy beminnen de Musijck; en apen die van

ne Schuieren gelegd;
in de Stad of 't Dorp
en vol of nieuw is, soo
welcke daer toe ge-
Huysgefin, nae 't ge-
n, waer in 't selve be-
yt, als 't selve tot sijn
ooden heeft.

en en maerigh. Wee-
ervloed of Wellusten,
Vijndruyven hebben;
eren in dit Land wassen,
echter geen Wijn van,
den Godsdienst. Lou-
en Dranck. Doch by
of Maeltijden maec-
teede van haere May,
ense in groote Vaten
en sou voor *Spaensche*
orgaen.

cke in een Huys woo-
maeten eenigh onder
ommige deeser Huyfen
Kinderen: en Kinds-
terde en vierde Ge-
honderd en meer Per-
by een.

ghst en Bouw-tijd be-
ren, Korven, en an-
ge Wercken. Sy zyn
ke Natuer, en bemin-
ingen. Daerenboven
en hebben nu alreeds
n stille. Vreede geno-
goede rust onder mal-

n zyn Boogen, Knod-
Werp - Spiesen, of

bruyckt tot sijne Lijf-
oners des Geberghs,
nophoudelijck in de
ly beloond oock de
gh alderbest daer op

Musijck; en apen die
v22

van de Vogelen nae; 't welck haer taem-
lijck wel geluckt.

Haere Spiaeck is seer rijk in Gelijc-
kenissen. Sy hebben oock haere Dicht-
kont; door welck middelfy de gedenck-
waardige Daeden haerer Koningen en
Hoofd-lieden vertellen. Daerenboven
oock yers van de Seeden-leer.

De Son pleegense aen te bidden; en
hadden haere *Jaonas*, of Priesters; welc-
ke seer overgelovigh waeren ontrent de
gedaghte Sonnen-dienst. Sy geloofden,
dar d' algemeene Sondvloed veroor-
saect wierd, om dat de Son vier-en-
twintigh uyren langh verduysterd was
gewest. En dat de Bergh *Olaimy*, waer
op haeren Tempel heeft gestaen, van
deese overstromingh bevrijd bleef.
Dat oock de Weereld weer vermeer-
derd en bevolckt is geworden uyt de
geent, welcke daer in gevloeden waer-
en, om haer leven te redden.

De gedaghte Bergh leght in 't Land-
schap *Bemarin*, een Mijl weghs van
Melilot; wiens ronden Top een seer aen-
genaeme Aenschouwingh geeft. Bene-
den den selven staen veele *Sasafas*, *Ce-*
deren en *Cypresen-Boomen*.

Deese Top is een bovenmaeten schoo-
ne Vlackte, hebbende niet minder als
een Mijl in den Omvangh; bedeckt
met een kort sijn Kruid, ondermenghd
met Thijm en Majorain; nevens
veel meer andere wel-rieckende Kruid-
den.

't Volck stond op den Bergh, terwyl
de Priesters der Son haeren Sonnen-
dienst verrichteden; welcke viermael
in 't Jaer pleegh te geschieden; te wee-
ten, tweemaal voor de Saey, en twee-
mael nae d' Ooght-tijd.

In deese Tempel is een *Grotte*, of Hol,
van de Natuer in een Rots gelijck als
gehouden. 't Gat is wijd, gelijck
't Portael eens Tempels. Wanneer nu
de Son over haeren *Horizont* opgingh,

soo wierpse haere Straelen in dit Gat,
waer van 't voorste deel in een platte
firm in de Rots was gehouwen: Daer
de *Jaonas* der Sonnen-opgagh ver-
waghteden, om dan haere *Ceremonien*
te beginnen.

't Binnenste Hol is twee-honderd
voeten langh, en bynae even soo breed.
't Verwelfsel verhooghd sijn allenxen in
een Kringh; en heeft van beneden af
tot boven toe honderd voeten in de
hooghte. In 't midden is een Light-gat,
of Lantaern, waer door 't Dagh-light
daer in valt. Welcke Lantaern met
dicke en groote Steenen soodaenigh
't saem-geheght is, datse niet vallen kan.
Dit Verwelfsel is allerweegen seer wit,
en met Salpeter als overkalckt, de witte
Coraelen gelijck schijnende; waer
op sijn verscheydene Schilderyen ver-
toonon.

De Vloer is gantsch gelijck en suyver,
als of alles maer alleen van een eenigh
stuck was. Onder in 't Hol, en tegens
den Tempel over, is een Becken, ver-
vuld met helder Water, 't welck onop-
houdelijck in de Rots afdruypt.

Over 't gedaghte Light-gat, of de
Lantaern, waer door den Dagh invalt,
staet een grooten Altaer, uyt een eenige
ronde Steen, van der Aerden verheven:
Waer op de *Jaonas* haer Offer verrigh-
teden: Niet van yets 't geen Leven
heeft, maer van Reuckwerck, en kost-
lijcke Speceryen, welcke op den Altaer
brandeden. De Rijke offerden Klee-
deren, om onder d' Arme uytgedeeld
te worden.

Maer nae dat nu de Koningh, gelijck
oock een goed deel sijns Volcks, 't *Chri-*
stendom heeft aengenoomen, soo werd
den gedaghten Bergh niet meer, als
alleen uyt nieuws gierigheyd, be-
soght.

De Heer *Bristock*, een *Engelsch* Edel-
man, die in 't Jaer 1653. hier geweest
E e e e 2 heeft,

heeft , heeft verscheydene van deese dingen uytgegeven, waer uyt wy 't voorverhaelde hebben getrocken. Oock

belooft hy noch een sonderlingh berighthier van te sullen doen ; 't welck wy verwaghten.

MEXICO,

O F

NIEUW-SPAENJE.

Nieuw-Spaenje is 't schoonste en 't beroemdste Deel van 't Noorder-*America*. Onder deesen Naem begripen de *Spaenjaerden* somtijds geheel *America*.

Wy konnen daer onder verstaen dat geene , 't welck de Koningh van *Spaenje* toebehoord : Waer in wy veele Landschappen sullen hebben ; welcke alt' saemen werden gereeckend onder *Audientien* , of *Parlamenten* ; welcke werden genoemd *S. Dominico* , *Mexico* (en dit gedeelte voerd insonderheyd den Naem van *Nieuw-Spaenja*) , *Guadalajara* , of *Nieuw-Gallicien* , en *Guatimala*.

D' *Audientie S. Dominici* heeft onder sich al d' Eylanden , welcke voor den *Mexicaenschen* Zee-boesem leggen : Daer nae *Florida* ; 't welck deselve tegens 't Noord-Westen , en in 't Noorder-*America* ; en dan *Venezuela* , *Nieuw-Andalasia* , en *Rio de la Hacha* ; welcke haer tegens 't Suyden , en om 't Suyder-*America* leggen.

D' *Audientie Mexico* houd in sich de Landschappen *Mexico* , *Panuco* , *Mechoacan* , *Tlascala* , *Guaxaca* , *Tavasco* , en *Yucatan*.

't Landschap *Panuco* leghet *Mexico* tegens 't Noorden. *Mechoacan* tegens 't Westen ; *Tlascala* tegens 't Oosten ; *Guaxaca* , *Tavasco* , en *Yucatan* desgelijcks tegens 't Oosten.

De twee laetste leggen gantschlijk op de Noord-Zee. *Guaxaca* en *Tlascala* op de Noord en Suyd-Zee. *Mexico* en *Mechoacan* alleen op de Suyd , en *Panuco* op de Noord-Zee.

D' *Audientie Guadalajara* , of *Nieuw-Gallicien* , begrijpt in sich de Landschappen *Guadalajara* , *Xalisco* , *Lor Zacatecas* , *Chiametlan* en *Cinaloa*. Andere voegen'er *Nieuw-Biscaya* by. Noch andere doen'er toe *Cibola* , *Quivira* , *Anian* , *California* , &c.

Nieuw-Biscaya en *Lor Zacatecas* stooten niet aen de Zee. *Guadalajara* een weynigh ; naementlijk , tusschen *Xalisco* en *Chiametlan*. Deese vangen aen op de Suyd-Zee. D' andere strecken sich diep in deese Zee , welcke genoemd werd *Mar Vermelo* , of 't Roode Meir. 't Eyland *California* is op d' andere sijde.

D' *Audientie Guatimala* , in 't Suyd-Oosten der *Mexicaensche* , leghet tusschen de Noord en Suyd-Zee , en streckt sich tegens 't Suydlijk *America*.

onderlingh berighe
; 't welck wy ver-

O,

NJE.

to leghr Mexico te-
Mochaacan tegens
tegens 't Oosten;
en Tucatan desge-
n.

gen gantschlijk op
axaca en Tlascala
l-Zee. Mexico en
de Suyd, en Panuco

Guadalajara, of Nieuw-
sigh de Landchap-
lisco, Los Zacatecas,
loa. Andere voc-
by. Noch andere
Quivira, Anian;

Los Zacatecas stoo-
Guadalajara een
ck, tusschen Xalisco
e vangen aen op de
e strecken sigh diep
ke genoemd werd
ode Meir. 't Eyland
ere sijde.

Amala, in 't Suyd-
che, leghd tusschen
ee, en streckt sigh
merica.

Men

Men geeft deselve de Landſchappen *Guatimala*, *Soconusco*, *Chiapa*, *Vera Pax*, *Honduras*, *Nicaragua*, en *Costarica*. Deſe twee laetſte zyn op beyde de Zeeën. *Honduras* en *Vera Pax* op den Zee-boeſem *Honduras* tegens de Noord-Zee. *Chiapa* in 't Land. *Guatimala* en *Soconusco* op de Zuyd-Zee.

D' *Audientie Mexico* werd ſoodaenigh genoemd nae haere Hoofd-ſtad; doch gemeenlyck *Nieuw-Spaenje*; gelijk oock haere byſondere *Provincie*, wyl de *Caſtiliaenſche Spaenjaerden* door de Stad *Mexico* ſigh hebben beginnen te maken tot volmaghtige Over-Heeren in deſe *Quartieren*.

De gedaghte Stad is van haer' oude Inwooners genoemd geworden *Tenochtitlan*, of *Tenuchtitlan*, of *Themistitan*, of *Themixtitan*. Was de *Reſidentie* haerer Koningen, en is noch hedenſdaeghs de ſchoonſte in gantsch *America*.

Hier woond de Stadhouder van 't Noorder-*America*, nevens den Aerts-biſchop: Deſgelijcks onthouden ſigh hier veele Gerichts, Munts, en *Inquiſitie*-Beampte.

Daer in werden gevonden by de vierduyſend Natuerlycke *Spaenjaerden*: Dertigh-duyſend *Indianen*; of *Americanen* (voortijds waeren'er tweemaal honderd-duyſend), en twintigh-duyſend *Mooren*.

In haer Gebied begriyptſe twee-honderd en vijftigh Vlecken: Onder welke zyn honderd haerer Schoolen; honderd en vijftigh Kloosters; drie-duyſend (eenige ſtellen ſes-duyſend) *Eſtancias*, Hof-ſteeden; en in alles vijftmaal honderd-duyſend Cijnsbaere *Americanen*.

De Stad legd midden in een Meir, ſomtijds thien Mijlen langh, en ſeven of acht Mijlen breed. Den Omkreytz is van vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen.

Sy werd met drie Dammen aen 't

Vaſte Land gehangen: Waer onder de geene, welke nae 't Welſten gaer, maer drie vierde-deelen eener Mijl; die tegens 't Noorden anderhalve, en de derde drie Mijlen langh is.

Op deſe laetſte hebben *Cortezius* en de *Spaenjaerden* haere Loop-graven gemaect, doeſe de Stad veroverden.

't Geheele Meir is ſout. Doch een ander Meir, bynae van een gelijcke grootte, 't welck ſoet, en goed om te drincken is, valt in 't ſelve. Beyder' faemen maectenſe een omvāgh van vijf-en-veertigh of vijftigh Mijlen.

Op haer' Oevers, of Heuvelen, hebbenſe by de vijftigh Vlecken; van welke eenige voortijds by groote Steeden te vergelijken waeren.

Uyt de Soute Poel werd veel Sout gemaect. Uyt d' andere treckten ſeer veel Viſch. De Vanghiſt werd ſomtijds jaerlijcks voor driemaal honderd-duyſend *Francoiſche* Guldens verpaght.

Mexico heeft, boven 't geen wy nu daer van geſeghd hebben, een beroemde *Academie*, of Hooge School. Oock veele Kloosters; ſoo voor Monicken als Nonnen.

Onder d' oude Koningen wierd het onderscheyden in vier *Quartieren*; welke hedenſdaeghs genoemd worden *S. Joban*, *S. Maria rotunda*, *S. Paulus* en *S. Sebaſtiaen*, en *S. Jacob*; voortijds geheeten *Tlatelulco*.

In dit laetſte *Quartier*, 't welck ſeer groot, en 't ſchoonſte van allen is, ſtaet het Pallays des Stadhouders; 't Huys des Aerts-biſchops; 't *Audientie*-Hof, de Munt, en andere ſtaetlycke Gebouwen der Hooge Amptenaeren.

De groote Kerck wierd van *Cortezius* met ſoo een ſnellen haest opgebouwd, datmen, wanneer men de Zuylen of Plaeren wou opreghen, by gebreck van andere bequaeme *Materialen*, ſigh heeft gediend van de Steenen, van

welcke de Beelden der Afgoden waeren gemaect.

In *October* des Jaers 1629. heeft de Stad *Mexico* seer groote schaede geleden; vermits 't Water de Dammen om verr' wierp, soo dat deesse Plaets bynae geheel overstromd wierd. Des Stadhouders *Pallays* moest seer veel uytstaen. Een groote meenigte Lieden zyn verdroncken. Veel kostlijcken Huysraed wierd verlooren, of gantsch verdorven. Dit geschiedede door verwaerloofingh der geene, welcke de Dammen onderhouden moesten: Of door de naelaetigheyd der sulcke, die hier toe 't geld hadden behooren uyt te schieten.

Breeder bericht van deese geweldige schaede der Stad *Mexico* door Waters-nood, gelijk oock van de gelegenheyt deeser Stad, hebben wy gegeven in ons Groot Werck der Curieuse Aenmerckingen van de bysonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige dingen.

Onder de Plaetsen, welcke op beyde de Meiren van *Mexico* zyn geweest, of noch zyn, heeft *Chulula* by de twintighduysend Huysen gehad, behalven noch 't geen onder haer Gebied. behoorde. Hier waeren soo veel Tempelen als'er daegen in 't Jaer zyn. Jaerlijcks offerdente aen haere Afgoden vijf of sesduysend Kinderen van beyderley Geslaght.

D'Ovrigheyd wierd hier van 't Volck verkooren, en vermoght niets te doen, voor datse haere Goden, ses van de voornaemste Staets-Raeden, en ses van haere Priesteren tot raed hadden genoomen. 't Land alhier had overvloed van *Cochinille*.

Texcuco wast tweemaal soo groot, als *Sevilien* in *Spaenje*.

Quilavaca, gebouwd op verscheydene kleyn Eylandkens, gelijk als *Vonien*, was aen 't Vaste Land gevoeghd, door middel van een Dam, zynde een Mijl langh.

Yztalpalapa had niet minder als thien-duysend Huysen, ten deelen in 't Meir, ten deelen aen den Oever, nevens een geplaveyden wegh tot aen *Mexico*.

Querciaro heeft twee Bronnen; van welcke d' eene soo warm is, dat sijn Water in 't eerst brand: Doch als 't koud geworden is, soo maeckt het de Beesten, daer van drinckende, ver. D' andere loopt vier gantsche Jaeren langh onophoudelijk. En staet dan weer vier gantsche Jaeren stil. Heeft noch daerenboven deese sonderlinge Aert aen sijn, dat 't Water wait by droogh weer: Maer daer tegens afneemd wanneer 't regend, of de Lught voghtigh is.

Acapulco, een Stad en Haven op de Suyd-Zee, leght honderd Mijlen van *Mexico* af. De *Mexicanen* houden hier eenige Scheepen, drijvende haeren Handel daer meê nae de *Philippijnen* en 't Rijk *China*, 't welck ontrent drieduysend Mijlen van haer aflegghd.

Sy brengen verscheydene Waeren uyt *Europa* en *Mexico* derwaerts; haelende daertegens van daer de soodaenige, welcke de *Mexicanen* en d' *Europeers* dienstigh zyn: Sulck een groot voordeel treckense hier van, datse binnen twee of drie Jaeren tijds haere Hoofd-som aght of thienmael vermeerderd bevinden.

De Lught te *Mexico* is saght, gematighd en gefond. 't Aerdrijck vrughtbaer; werdende tweemaal in 't Jaer geooght. Evenwel ontbreeckt het hier aen goede Wijn en Oly, wyl het geduerende de Soomer seer veel regend. Haere wonderlijkste Plant is de *Maguey*, of *Maguey*, waer uyt sy een slegte Wijn, goeden Edick, Honigh, Naelden, Gaern, Stoffen en Bouw-hout bereyden.

Men geloofd niet, dat'er eenigh ander Landchap in de Wereld is, 't welck

minder als thien-
deelen in 't Meir,
ever, nevens een
aen Mexico.

de Bronnen; van
warm is, dat sijn
ind: Doch als 't
oo maeckt het de
trinckende, ver-
gantsche Jaeren
k. En staet dan
ieren stil. Heeft
leefe sonderlinge
t Water walt by
daer tegens af-
end, of de Lught

ten Haven op de
nderd Mijlen van
icanen houden hier
drijvende haeren
de Philippijnen en
elck ontrent drie-
aer afeghd.

heydene Waeren
derwaerts; hae-
daer de foodacni-
canen en d' Euro-
sulck een groot
er van, dat se bin-
aeren tijds haere
ienmael vermeer-

is saght, gemae-
Aerdrijck vrucht-
mael in 't jaer ge-
urbreekt het hier
ly, wyl het gedue-
veel regend. Hae-
nt is de Mavuey,
yft sy een sleghte
, Honigh, Nael-
en Bouw-hout be-

dat'er eenigh an-
Vereld is, 't welck
soo

soo veele Dieren geneerd Eenige pri-
vate Perfoonen hebben hier over de
veerrigh-duysend Ossen of Koeyen, an-
dere honderd en vijftigh-duysend Scha-
pengchad; oock een groot getal Voge-
len, voor de weynige welckese daer
hebben gebraght. Even hierom is 't,
dat d'Ossen, Schapen, Geyten, Varc-
kens, Hoenderen en andere Huys-
vogelen hier seer goed koop zyn. Dick-
mael werden hier de Beesten mae al-
leen om der Huyden wil geslaght. De
Paerden zyn hier seer voortreflijk.
't Beste slag komd uyt *Spanje*.

Weynige Goud-Mijnen werden hier
gevonden, maer wel seer veel Silver
ontrent *Mexico*; als, te *Comana*, niet
meer als seven Mijlen weghs daer van
daen gelegen: Te *Puchuco*, veerthien
Mijlen: Te *Achichica* en te *Temozcalte-
peque*, aghtthien Mijlen: Te *Zacualpa*,
twintigh Mijlen: Te *Tasco*, *Ymiquilpa*,
en te *Cultepeque*, twee-en-twintigh
Mijlen: Te *Talpajava*, vier-en-twintigh
tigh: Te *Zumpango*, veertigh: Te
Guanaxuato, tseftigh Mijlen van de ge-
noemde Stad. Daerenboven noch aen
meer andere Plaetsen.

Deese Berghwercken zyn wel niet soo
rijk als die van *Peru*; doch werden veel
lighter, met minder kosten en verlies
van Menschen, bearbeyd.

De Natuerlijke Inwooners des Lands
zyn seer vlijtigh: Maecken seer schoo-
ne Schilderyen uyt de Vederen haerer
Cincom, of kleyne Vogelkens; welcke
alleen van den Dauw leven.

Sy weeten de Verwen soo bysonder
wel te schaeckeren, dat de voortreflijk-
ste Schilders in *Europa* sigh over der sel-
ver Aerdigheyd verwonderen moe-
ten.

Oock hebben se eenige Berigten van
haer' oude Geschiedenissen. Seeckere
Caracteren, of Teecken-beelden, ge-
bruyckende in plaets der Letteren van 't

A B C. Haere Spraekc wierd verstaen
soo verr' als haere Heerschappy sigh uyt-
strecktede; onaengesien men in ver-
scheydene *Provincien* verscheydene Tac-
len sprack.

Behalven 't Goud, Silver, Yser en
Koper bestaet de voornaemste Rijkdom
des Lands in haere Graenen, Ooft,
Wol, Boomwol, Suycker, Sijde, *Cö-
chenille*; koomende van een Worm: Die,
op de Blaederen eens *Indianschen* Vij-
genbooms sittende, sigh met een seer
teere subrijle Huyd bedeckr. Deselve
van hem afgenoomen, en in de Son ge-
drooghd zynde, soo werd'er *Cochenille*
van.

Men vind hier boven dien Scharlaec-
ken-Kornen, Vederen, Honigh, Wasch,
Balssem, Amber, Sout, en verschey-
dene *Materialen*; soo dat weynige
Scheepen van daer leedigh weer terugg'
koomen; gelijk wel dickmael in *Peru*
geschied. Soo uyt 't een' als uyt 't an-
der deeser Landschappen heeft *Spanje*
sigh niet weynigh verrijckt.

De Koningen van *Mexico* waeren, in
aenmerckingh van haere Naebueren,
rijk en maghtigh. Niet minder als
twee of drie-duysend Mannen hadden se
tot haere gewoone Lijf-waght. By de
driemaal honderd-duysend Mannen te
voet kondense in 't Veld brengen.

Onder de vijf-en-twintigh of dertigh
haer Cijsbaer zynde Koningen kon-
den eenige honderd-duysend Mannen
in de Wapenen leveren.

De Pallayen deeser Koningen van
Mexico waeren seer heerlijk, staende
ten deelen in de Stad, ten deelen in
verscheydene Plaetsen des Koningh-
rijks.

In haere prachtige Afgoden-Tempe-
len wierden van haere Priesteren Man-
nen en Kinderen geofferd: Somtijds van
haere Vyanden, maer dickmael oock
van de haere selfs.

De

De hedenſdaeghsche Mexicanen koomen niet af van d'oude Inwooners des Lands, maer van verſcheydene Volckeren; welcke tegens't Noorden woenen; en vermoedlijk in't Gewest, 't welck wy *Nieuw-Mexico* noemen.

De Geſchiedenissen, welckese vertellen, hoese uyt de gedachte Landen tot verſcheydene maelen toe zyn gekoomen: De tijd, die soo wel d'eene als d'andere, en insonderheyd de laetste, op haere Reyſen hebben toegebraght; de *Ceremonien*, daer ontrent gehouden; desgelijcks de Naem van haeren Voerer *Mexi*, schijnd sikh eenighſins te vergelijken met de wegh, welcke *Moses* heeft gehouden met de *Hebreën*, doe hy deselve nae 't beloofde Land braght.

Nae dat nu deese Volckeren *Mexico* hadden ingenoomen, hebbenſe daer een aenſienlijke Regeeringh aengeſteld; verſcheydene Koningen verkooren vervolgens nae malkander, en alſoo een volkoomene Heerſchappy gehad. *Moteczuma*, onder wien *Ferdinandus Cortez* daer in't Land quam, was de negende in getal.

't Landſchap *Panuco* heeft honderd Mijlen in de lenghte, en oock soo veel Mijlen in de breedte. 't Werd in twee bynae gelijke Deelen gedeeld door de Rivier van dienselven Naem.

't Gedeelte, 't welck tegens *Mexico* en 't Suyden leght, is't vrughtbaerste, en alderbeſt bebouwd. 't Andere nae *Florida* en 't Noorden is op verre nae soo goed niet. Boven dien is't geen, dat dicht by de Zee leght, veel beeter als 't geen Landwaerts in is gelegen.

De *Caſilianen* hebben hier maer drie Plant-Steeden opgericht; waer onder *Panuco* of *S. Stephano del Puerto*, de voornaemſte is, leggende op de Rivier van een gelijken Naem; twaelf Mijlen van de Zee af.

Sant Jago de los Valles is dertigh of veertigh Mijlen van *Panuco*; tegens 't Welten; desgelijcks op de gedachte Rivier.

S. Louis de Tampico twaelf Mijlen van *Panuco*, tegens 't Noorden; by de Kuſt des *Mexicaenſchen* Zee-boesems.

Deese Plant-Steeden zyn door de Stroperyen der Inwooners des Lands, welcke nu deese, dan andere daer in neergemaect hebben, ſoodaenigh verſwackt geworden, dat de beſte in 't Jaer 1600. niet boven de tſeffigh *Natuerlijke Spaenjaerden* in sikh bevattede.

Men vind eenige Goud-groeven in't Land, welcke niet bearbeyd zyn, gelijck oock ſeer ſchoone Sout-groeven, doch die weynigh opbrengen.

't Landſchap en 't Biſdom *Mechoacan* ruffchen *Mexico* en *Nieuw-Gallien*, neemdin, op de Kuſt van de Suyd Zee, by de honderd Mijlen; sikh uytſtrekkende in't Land; en van de gemelde Kuſt af tot de *Zacatecas* honderd en vijftigh Mijlen.

Colima leght by, en *Zacatula* op de Suyd-Zee: De laetste by den Mondeens Vloeds van even gelijken Naem, en vijftigh Mijlen van de Hoofd-ſtad *Mechoacan*.

De Biſchoppelijke *Reſidentie* en Stoel is eerſt geweest te *Zinzonza*: Daer nae te *Pascuaro*; en eyndlijck te *Guayangaro*; welcke Plaets de *Spaenjaerden* *Valladolid*; en *Mechoacan* even alſoo als de *Provincie* genoemd hebben.

Pazcuaro leght maer vijf of ſes Mijlen van *Zinzonza* tegens 't Suyden; en *Mechoacan* thien of twaelf Mijlen van deese beyde tegens 't Ooften; of tuffchen 't Ooften en 't Noorden.

De *Conception* van *Salaya*, *S. Michael*, en *S. Philippus* zyn tot verſeeckeringh des Weghs, wanneermen van *Mechoacan*, of *Mexico*, nae de Silver-Mijn *Zacatecas* reyſd, gebouwd geworden. Deese wegh

alles is dertigh of
n *Panuco*; tegens
ks op de gedaghte

ico twaelf Mijlen
t Noorden; by de
en Zee-boefems.

eden zyn door de
ooners des Lands,
lan andere daer in
n, soodaenigh ver
at de beste in 't Jaer
tstefigh Natuerlijc
h bevattede.

Goud-groeven in 't
bearbeyd zyn, ge
one Sout-groeven,
brengen.

Bisdom *Mechoacan*
n *Nieuw-Galicien*,
van de Suyd Zee, by
figh uytstreckende
de gemelde Kust af
onderd en vijftigh

en *Zacatula* op de
e by den Mond eens
lijcken Naem, en
de Hoofd-stad *Me-*

Residentie en Stoel is
ronza: Daer naete
ijck te *Guayangaro*;
en jaerden *Valladolid*;
alsoo als de *Provincie*

naer vijf of ses Mij-
gens 't Suyden; en
twaelf Mijlen van
't Oosten; of tuf-
Noorden.

Salaya, *S. Michael*,
tot verseeckeringsh
ermen van *Mechoa-*
e Silver-Mijn *Zaca-*
geworden. Deese
wegh

wegh wierd doorstroopt van de *Chichi-
meques*, *Otomites*, *Tarasques*, en noch
andere.

Eenige setten mocht in dit Landschap
de Steeden *Leon*, *Zamora*, *Villa Lagos*,
en by de honderd en twintigh Vlecken,
waer onder tnegentigh haere Schoolen
hebben.

De grond des Aerdrijcks is in ver-
scheydene Landstreecken deeses Land-
schaps verscheyden: Warm nae de Zee
toe; Koud daer tegens in 't hooge Land.
Colima is eene der beste; gevende veel
Cacao, *Cassia*, Boomwol, Sijde, grau-
wen Amber, Goud, Silver, weecken
hard Koper. Van 't eene maeckense
Vaeten. 't Andere gebruyckense in
plaats van Yser.

Tusschen *Colima* en *Acatlan* vindmen
de Plant *Cozomecatl*, of *Olcacazan*, wel-
ke de roodheyd uyt d' Oogen treckt;
de kraghten des Ligchaems bewaerd;
of de geene, welcke verswackt zyn,
weer versterckt: De Tandpijn geneesd;
de Hoofsimerten verdrijfd, en alle
soorten van gif weerstaet. Kortelijck,
deese Plant is een wel-beproefde Artze-
ny tegens allerley Kranckheuen.

D' Inwooners des Lands willen van
den uytgangh eener Sieckte oordeelen,
(hoedaenigh deselve oock moght zyn),
soo haestmen maer alleen de Blaederen
deeser Plant daer op leght. Indiese
lightrijck vast blijven aenhangen; soo
verwaghtense een spoedige Geneefingh.
Doch indiese tegenstand doen, of af-
vallen, soo vermoedense de dood; of
immers ten minsten, een groote en
hanghduerige Kranckheyd.

Tlascala, of *Los Angeles*, leght tus-
schen *Mexico* en de *Mexicaensche Golfo*;
van daer sijn uytstreckende tot aen de
Suyd-Zee; op deese Kust vijf-en-twin-
tigh; op d' andere vijf-en-tseventigh of
aghtigh Mijlen.

't Bisdom is eerst te *Tlascala*, daer

nae te *Los Angeles* geweest. Behalven
deese twee Steeden is 'er noch *Vera Cruz*;
welckers Haven *S. Johan de Ulloa* (alhoew-
wel niet seecker) in eenigh aensien is;
naedien de Stad *Mexico* geen beeter of
bequaemer op de Noord-Zee heeft.

Men teld in dit Bisdom twee-honderd
Vlecken, duysend Dorpen, en onder
deselven gebied tweemaal honderd en
vijftigh-duysend *Indianen*, welcke van
alle buyten-gewoone Schattingen en Be-
lastingen bevrijd zyn, wijsle *Corresum* in
de Veroveringh van *Mexico* bystand be-
toonden.

't Land is meer warm als koud.
Vrughtbaer in Koorn, Wijn en Suyc-
ker. 't Vockt seer veel Vee. In *S. Pauli*
Dal is eenen Boer veertigh-duysend
Schapen of Hamelen rijck geweest:
Welcke al t'saemen waeren voorgekoo-
men alleen van twee, die hy hem uyt
Spaenje had laeten brengen.

Guaxaca leght tusschen de Noord en
Suyd-Zee. Alleen d' eenige *Provincie*
Los Angeles grensd'er aen tegens 't We-
sten; en tegens 't Oosten *Tavasco*, *Chia-
pa*, en *Soconusco*. De twee laetste be-
hooren onder d' *Audientie Guatimala*:
Al d' andere onder *Mexico*.

De Steeden daer in zyn *Antequera*, een
Bisdom; *S. Ilesofo*, *S. Iago*, en *Spiritu*
Santo. Daer nae drie-honderd Vlecken,
en drie-honderd *Estancias* of Hof stee-
den; behoorende aen de Natuerlijke
Inwooners des Lands.

Antequera (*Antequera*) leght in 't Dal
Guaxaca.

S. Ilesonso op een Bergh, tusschen de
Volckeren *Zapotecas*.

S. Iago in 't Dal *Nexapa*. En

Spiritu Santo in 't *Quarier*, en op de
Vloed *Guaxacoalco*, by de Noord-
Zee.

Antequera deeld sijnen Naem somtijds
de geheele Landschappen van *S. Ilesonso*,
S. Iago, en *Spiritu Santo* mee.

F f f f

Op

Op de Suyd-Zee is de Haven *Aquatulco* aen de geene bekend, welke de Waeren uyt *Euroopa* en van *Mexico* nae *Peru* brengen.

De Bifchoplijcke Kerck t' *Antequer*a is feer praghtigh. Haere Pilaeren zyn van Marmor; wonderlijk dick en hoogh.

De verfcheydene *Quartieren* deefes Landschaps zyn gefaementlijk vrughtbaer. Geven een groote meenighte van Ooft, *Cochénille*; Sijde; en bynae al de Vloeden voeren Goud met figh; behalven noeh de Berghwercken; welke een goede meenighte van 't felve verfchaffen.

Tabasco is maer een lange Kust van honderd Mijlen, tuffchen *Guanaxaco* en *Tucatan*: Doch nauwlijcks vijf-en-twintigh Mijlen breed tuffchen 't Landschap *Chiapa* en de Zee.

't Land is by de Kust vol Poelen en Moeraffen. Nae 't Gebergh toe vol Boffchen en Struvelen. Vermits 't hier in 't Jaer ontrent negen Maenden langh onophoudlijk regend, foo is hier de Lught feer voghtigh. 't Leght defgelijcks feer wijd onder den dorren Hemel-Kreytz; en derhalven vindmen hier een groote meenighte van Wormen, Muggen, en ander Ongediert.

De Bodem is echter treflijk goed, en heeft overvloed van *Mayz*; defgelijcks van *Cacao*, waer in der Inwooneren grootfte rijkdom beftaet. Doch fy kunnen deefe Vrughten nauwlijcks voor d'Apén en Eeckhoornen bewaren, welke defelve, foo haestfe tijdigh beginnen te werden, op-eeten en verderven.

Sy hebben haere Wijnftocken, Vijgen, Oranjen-Appelen en Citroenen; behalven haer sonderlingh Ooft, 't welck fijne byfondere Eygenfchappen heeft. Sy vocken een groote meenighte van Vee en allerley Gevogelt. Veele Wilde Dieren, en meenigerley flagh van

Vogelen onthouden figh in de Boffchen.

Men fiet hier maer een eenige Spaenifche Plant-Stad, *Nostra Señora de la Victoria*; alfoó genoemd weegens de Zeege, welke *Cortezius* in 't Jaer 1519, tegens d' Inwooners bequam; doe hy figh had ondernoomen de Veroveringh van 't Koninghrijck *Mexico*. Doemaels wierdfe genoemd *Pontonchan*; En wierd van de genoemde *Correfius* niet alleen ingenoomen, maer oock geploenderd. Sy was d' eerfte Stad in *America*, welke figh te weer steldede, en die de *Spaenjaerden* met 't Swaerd veroverden.

Tucatan is de laetste *Provintie* in d' *Audientie Mexico* tegens 't Ooften. 't is een Half-Eyland, hebbende ontrent vier-honderd Mijlen in den Omkreytz, Leghd tuffchen den Zee-boefem *Mexico* en *Honduras*.

De Zee-Enghte, welke haer aen 't Valte Land voeghd, is maer van vijf-en-twintigh of dertigh Mijlen, alwaer 't Land figh verwijdt tot op vijftigh of vijf-en-tientigh Mijlen in de breedte, en figh eyndighd aen 't Voorgebergh *Cotoche*; 't welck tegens 't Ooften fiet op 't Voorgebergh *S. Antonii*, in 't Eyland *Cuba*; over de tselftigh Mijlen weghs daer van daen.

De Kusten van *Tucatan* zyn met kleyne en voor de Schipvaert gevaerlijcke Eylanden omringhd: In welke figh feer veel Zee-Vogelen vinden, die d' Inwooners der Naebuerige en andere Landschappen plegen te vangen.

't Eyland *Cozumel*; of *Acozumil*, tegens 't Ooften, is voortijds, wegens den daer in zynden Afgod *Cozumel*, dien al de Volckeren in 't naebuerige groote Land aenbaeden, feer beroemd geweest.

In dit Eyland, of in 't omgelegene groote Land deefes Eylands, heeft figh *Baldvins*

figh in de Bos-

een eenige *Span-*
oftra Senmora de la
emnd weegens de
zius in 't Jaer 1519.
bequam; doe hy
men de Verove-
rijck *Mexico*. Doe-
emnd *Pontonchan*:
emde *Cortezius* niet
maer oock geplon-
ste Stad in *America*,
steldede, en die de
Swaerd verover-

Provincie in d' *An-*
't Oosten. S'is
hebbende ontrent
in den Omkreytz.
Zee-boesem *Mexico*

welcke haer aen't
is maer van vijf-
gh Mijlen, alwaer
t tot op vijftigh of
ijlen in de breedte,
n 't Voorgebergt
ens 't Oosten siet op
tonii, in 't Eyland
tigh Mijlen weghs

atan zyn mer kley-
ovaert gevaerlijke
: In welcke figh
gelen vinden, die
ebuerige en andere
te vangen.

l; of *Acozumil*,
voortijds, wegens
fgod *Cozumel*, dien
t naebuerige groo-
feer beroemd ge-

F in 't omgelegene
ylands, heeft figh
Baldivio

Baldivius op een ongeluckige wijs *gesal-*
veert. Hy had by *Jamaica* Schipbreuck
geleeden: Doch greep een kleyne
Visschers-Schuyt: Waer in hy figh begaf
met twintigh Soldaten, en van de
Zee hier heenen wierd gevoerd. Maer
soo haest hy de voet op 't Land had ge-
set, wierd hy met al de sijne van d' In-
wooners des Lands gevangen genoo-
men: In haeren Afgoden-Tempel ge-
braght: Daer in opgeofferd, en met
vier sijner Soldaten opgegeeren. D' over-
rige wierden gespaerd tot op een andere
tijd: Onder welcke *Aquilar*, die deese
Offer-Ceremonien had aenschouwd, met
eenige dien Dans ontvlood, en figh ver-
voegde by een *Cacique*; die hem seer
Hoflijck veele Jaeren langh onderhield.
Ondertusschen quaemen'er eenige te
sterven. D' andere naemen in dit Land
Vrouwen ten Houwlijck. Evndlijck
wierd *Aquilar* van *Cortezius* meê genoo-
men; dien hy oock in de veroveringh
van *Mexico* seer goede diensten deed,
wyl hy deese Spraeck had geleerd.

De Lucht in *Jucatan* is warm. Dit
Land heeft bynae geene Rivieren, maer
evenwel geen gebreck van Water;
't welck uyt de Bronnen of Putten, die
hier allerweegen gevonden werden,
word geschept.

Midden in 't Land sietmen veele
Schalen van Mosselen en Oesters, oock
van Zee-Slecken. Derhalven eenige
meenem, dat dit Gewest voortijds over-
stroomd is geweest.

Menvind hier geen *Europeisch* Koorn
of Ooft, maer wel yets, 't welck dit
Land selver voortbrengd. Gelijck
oock veele wilde Dieren; insonderheyd
Harten en wilde Swijnen: Oock onder
de Vogelen Pauwen.

Men is hier noch geen Goud gewaer
geworden; veel minder Kooper. Waer
uyt dan af te neemen is, dat de *Spaen-*
jaerden hier geen Koopere Kruijs gevon-

den hebben, wyl deese Stof in *America*
niet te bekoomen is.

In *Jucatan* heeftmen deese Plaetsen:
Merida, voortijds *Mayapan*; *Valladolid*;
Campeche, of *S. Francisco de Campeche*,
en *Salamanca*.

Merida is de Hoofd-stad, en Bischof-
lijcke Soel: Desgelijcks de *Residentie*
des Stadhouders in *Tavasco* en *Jucatan*.
Hier heeftmen groote en oude Steenen-
Gebouwen, nevens veele in Steen ge-
houwenene Menschen-Afbeeldingen
gehad. Wyl nu deselve die van *Merida*
in *Spaenje* bynae gelijck sceenen, soo
heeftmen oock deese Plaets dien Naem
roegevoeghd.

Te *Valladolid* is een seer schoon *Fran-*
ciscaner Klooster. In haer begriip be-
vinden figh meer als veertigh-duysend
Barbaren.

In 't Jaer 1596. wierd *Campeche* van
d' *Engelsche* overrompeld en geplonderd.
Doch vermits d' Inwooners bemerckten,
datse seer weynigh in getal waeren;
daerenboven datse figh beefigh hielden
met de Plonderingh, soo vielente desel-
ve weer aen, en joegen haer tot aen de
Haven: Alwaer de gemelde *Engelsche*
een met Honigh, Wasch, en *Campeche-*
hout-gelaeden Schip wegh naemen. Dit
Campeche-hout is een slag van *Brazilien-*
hout.

De veroveringh van 't Koninkhrijck
Mexico is de *Castilianen* veel lichter ge-
vallen als de vermeerteringh van *Peru*:
Vermits dit laetste een Erf-Rijck was;
en d' *Incas* van 't Volck seer bemind
waeren; jae van haer Onderdaenen
bynae als aengebeeden wierden. Hier
tegens was 't Koninkhrijck *Mexico* een
Keur-Rijck; en de Koningh allerwee-
gen seer gehaet, behalven alleen van de
Mexicanen selfs: Te gelijck oock benijd
van de geene, welcke nae deselve Hoog-
heyd traghteden.

Dit onderscheyd heeft veroorsaect,
Ffff 2 dat

dat nae de dood van *Motezuma*, en de veroveringh der Stad *Mexico*, de *Spaenjaerden* in dit Land bynae niets meer te doen of te vreesen hadden.

Maer in *Peru* hielden sich de *Castilianen*, nae de dood van *Guascar*, *Atabalipa*, en andere *Ingas*, noch niet secker, soolangh als noch eenige der selver in 't Land overigh waeren. Derhalven hebben se haer oock, onder verscheydene Voorwendingen en Schijn-gronden, vervolghd, verjaeghd, en om 't leven gebraght.

Byvoeghsel.

IN 't voorgaende Werelds-Deel, *Africa*, heeft onsen Schrijven gelieft, kortlijck gewagh te maecten van d' *Egyptische* Koningen. Wy vertrouwen, den Leefer niet ondienstigh noch onaengnaem te sullen zyn, dat wy hier byvoegen de Lijst der *Mexicaensche* Koningen. Wy sullen soo ingedrongen gaen, als mogelijk is, alleenlijck wat langer blijvende staen op sommige dingen, die onse aenmerckings niet onwaerdigh sullen zyn.

De *Mexicaensche Chronijcken* berigten, dat dit Rijk over de seven-honderd Jaeren langh is geregeerd geworden op een *Democratische* wijs, of als een vrye *Republicq*. Daer nae hebben'er negen Koningen over geheerscht. van welke ick yets sal verhaelen.

De *Mexicanen* reekenen haeren oorsprongh van seven *Natien*; welker ses voorheenen; maer de seventh, door welke 't *Mexicaensche* Koninghrijk is opgericht geworden, alderlaetst is opgetrocken; bekoomende de belofte van haeren Afgod *Vitzliputzli*, of veel meer van de Duyvel, die door dit Afgodenbeeld sprack, dat hy haer, soose uyt haer Land wilden trecken, een ander Land wou geven, waar in overvloed van Goud, Silver, Eedele Gesteenten,

Vederen, en konlijke Kleederen sou zyn. Oock sou denie heerschen over al de ses gedaghte *Natien*. Daer op verlieten se haer voorigh seer siegh Land, 't welcke een Hel noemen, en maecten sich met al haer Volck op de reys, met sich voerende haeren Afgod, gedraegen werdende van vier Priesters, in eene van Bielen gemaecte Kist.

Nergens heeft oyt de Duyvel sich met de Menichen soo gemeen gemaect, als deelen *Mexicaenschen* Duyvel, of Afgod *Vitzliputzli*, heeft gedaen met deese Liedden. By deelen haeren Optoght heeft hy den Aep Gods willen spelen, en gelijk als een *Israeltische* uytvoeringh uyt *Egypten* aenstellen. De gedaghte vier Priesters, die hem, als in een Arcke des Verbonds moesten draegen, waeren als sijne *Mose* en *Aarons*, wyl hy de selve geheelijck openbaerde alles wat haer op de reys sou bejegenen. Hy gaf haer Wetten, stelde Offerhanden, *Ceremonien*, &c. in. Hield daerenhoven 't voorttreckende Volck soodaenigh in toom, dat se, sonder lijn verlof, niet eene voet van de plaets derden setten. Sy moelten hem vraegen, waer se sich begeven, wanneer se opbrecken souden. Als se in eenigh Gewest een tijd langh stil bleven leggen, soo bouwden se, midden in haer Leger, hem een Altaer, en besaeyden 't daer om heenen geleegene Veld met Koorn tot haer onderhond. Trocken se dan verder voort, soo bleef 't bebouwde Koorn-Veld ten besten der Oude, Krancke, of vertlaegde Liedden, welcke se vrywilligh aghterlieten, op dat 't geheele Land van 't geslaght haerer *Natie* bewoond en bevolckt mogt worden. Haeren Oversten en Aenvoerer was genoemd *Mexii*, van wien naederhand de gedaghte gantsche *Natie*, 't Rijk, en de Stad *Mexico* haeren Naem hebben bekoomen.

Hoe strength en nauw de Duyvel haer in gehoorsaemheyd hield, blijkt; onder meer andere dingen, oock hier uyt. Sy onderstonden sich eens, wyl se van soo een langhduerige reys verdrietigh wierden, sich neer te laeten ontrent 't Gebergh *Coatepec*, om daer te blijven woonen: Oock begonden se d' Aerde hier te bebouwen. *Vitzliputzli* vergramde hier over seer hevigh: Dreyghde

ke Kleederen sou-
schen over al de ses ge-
er op verlietende haer
Land, 't welcke een
eckten sijn met al haer
et sijn voerende haeren
verderende van vier Prie-
sten gemaeckte Kilt.

de Duyvel sijn met de
n gemaeckt, als doelen
l, of Afgod *Vitzliputzli*,
se Lieden. By deelen
st hy den Aep God wil-
lijk als een *Israelitische*
pten aenstellen. De ge-
e, die hem, als in een
moesten draegen, waer-
Aarons, wyl hy de
nbaerde alles wat haer
nen. Hy gaf haer Wet-
den, *Ceremonien*, &c. in.
t voorttreckende Volk
datse, sonder sijn ver-
an de plaets derselven set-
m vraegen, waerle sijn
se opbrecken soudent.
vest een tijd langh stil
pouwendse, midden in
en Altar, en beseyden
teegene Veld met Koorn
Trockense dan verder
bebouwde Koorn-Veld
Krancke, of vertlaeghe-
vrywilligh aghterlie-
le Land van 't geslaght
nd en bevolckt moght
Oversten en Aenvoer-
er, van wien naederhand
de *Natie*, 't Rijk, en de
Naem hebben bekoo-

auw de Duyvel haerin
ld, blijktt, onder meer
k hier uyt: Sy onder-
wijlle van soo een langh-
gh wierden, sijn neer
bergh *Cotepec*, om
nen: Oock begonden se
bouwen. *Vitzliputzli*
ker hevig: Dreyghde
de

de Priesteren den dood, en maeckte haer
daer benevens bekend, dat d' aenvangers
deeler ongehoorsaemheyd in de volgende
nacht al t'iaemen gestraft soudent worden.
Als 'nu Middernacht was geworden, ver-
hieft sijn in een plaets des Leegers een seer
groot gerugt. Doemen 's morgens der-
waerts gingh, wierden al de geene, welcke
beilooten hadden aldaer te blijven, dood
gevonden. Vermits haer nu de Borst opge-
sneeden, en 't Hert daer uyt genoemen was,
soo hebben naederhand de *Mexicanen*, nae
dit Voorbeeld, aengesteld de Menschen-
Offeren, welckese den Hellschen Boofwicht
deeden.

Onder haeren hoop was een groote Toe-
res, die *Vitzliputzli* Suster wou genoemd,
en oock ten laetsten als een Godin aengebe-
den zyn. Door haere Toveryen voeghde se
de Menschen groote schaede toe. Maer haer-
en eerlijcken Heer Broeder *Vitzliputzli* be-
val eyndlijck in 't geheym, datse deese sijne
Suster, d' oude boosaerdige Hex, met al haer
Huygsin verlaeten, by nacht opbrecken
en van daer weghtrecken soudent, sonder
eenigh Spoor te laeten, waerle heenen ge-
toogen waeren.

Schoen nu d' oude Kol sijn dus bedroo-
gen sijn, soo gafse echter de inoed niet ver-
looren, maer bouwde door de haere een by-
sonder Vleck, waer van d' Inwooners hier
nae al t' saemen Toveraers zyn geworden.
Haeren Soon *Capil* (een Appel die niet verr'
van de Stam viel) hitlode, uyt wrackgie-
righeyd, al de Naebuerige Volckeren des
Gewelks, derwaerts de *Mexicanen* waeren
getrocken, tegens haer op tot vyandlijck-
heyd: Doch wierd, door den raed van *Vitz-*
liputzli, onvoorleens van haer overvallen en
verworghd. Sijn Hert braghtmen voor den
Afgod, die bevel gaf, datmen 't selve in de
Zee sou werpen. Waer uyt naederhand,
volgens haer voorgeven, een Boom wies:
En ter dier Plaets sou *Mexico* zyn gebouwd.
Dit is oec een Verdichtsel, of een Duyvelsch
Mirakel, welckers gelijcke hy onder de *Hey-*
denen, jae oock onder de *Christenen* in onse
Landen selfs, wel verricht heeft. Breeder
sprecken wy hier van door Voorbeelden in
al de Deelen, insonderheyd in 't vierde Deel

onser *Curieuse Aenmerckingen der bysonderste*
Oost en West-Indische, verwonderens-waerdige
Dingen. In 't tweede en derde Deel onses *Groo-*
ten Historischen Schouw-tooneels. In 't eerste
Deel onser *Groote Historische Raviteit-Kamer*,
en in verscheyden andere onser Historische
wercken.

Hier nae righdedense (op des Afgods be-
vel) Vriendchap en Gemeenschap op met
d' Inwooners van *Culhuacan*; doch op be-
drogh. Want *Vitzliputzli*, sijne nucken niet
laeten konnende, gaf ten laetsten voor, dat
dit Gewest haer niet ter woningh was toege-
daght. Sy moesten afstrecken; doch met
Oorlogh; waer toe een Vrouws-persoon
oorlaeck moest geven. En sic hier d' aen-
leydingh, van deese Moord-geest gegeven.
Sy soudent de Dochter des Koninghs van
Culhuacan tot een Koningin der *Mexicanen*,
en Moeder haers Gods begeeren. De Ko-
ningh geloofde dit, en vertrouwde haer sijne
Dochter; deselve haer toelendende in Ko-
ninghlijcke Cieraeden. Maer dien Hellschen
Bloedhond beval, datmen haer terstond doo-
den en villen sou: De Huyd wierd aerdigh
weer opgevuld; met de voorige Kleederen
bekleed, en alsoo nevens den Afgod geset;
voorts geheylighd tot een Godin, en Moeder
des *Vitzliputzli*; jae oock alsoo aengebeeden.
Hier nae nodighdese de Vader, dat hy sou
koomen, om sijne Dochter te besoecken en
t' aenbidden. Hy quam met een groot ge-
selchap en veele Vercceringen: Wierd oock
in een duytere Capel nae den Afgod en sijne
Dochter gevoerd; Alwaer hy, terwyl hy op
de Vyerpan Wierooch schuddede, wel haest
bemerekte aen de doodverwige Huyd, hoe-
daenigh een wreedheyd men tegens haer had
geoeft. Weenende liep hy nae buyten;
en greep stracks daer op gewaependerhand
de *Mexicanen* aen; haer soodaenigh beveghe-
tende, dat haere eenige reddingh, nae een
scharpe tegenweer, in d' aerfelingh bestond;
jae in een geheele Vlucht. Sy moesten dit
Gewest t' enemael verlaeten; en beklaeghe-
den sijn over haeren God, wyl hy haer in
soodaenigh een nood had gebraght.

Als nu eyndlijck de Leugen-geest sagh,
dat haer ongeduld d' overhand wou neemen,
vermits se soo veel omswerpingh en gevaere

moede waeren, soo quamen eenige oude Priesters, gaende door eene dicht met Bieſen bewaſſene Plaets, by een Silver-klaer Water; by 't welck' alle Boomen en Beemden gantſch wit ſcheenen. Hier by maecktedenſe ſigh indaghtigh de Prophetie van haeren Afgod, naementlijk, dat ſoodaenigh een Oord haer ten ruitplaets beſtemd was. Sy inſielden ſigh derhalven met deeſe goede-tijdingh in 't Leger, en breydeden deſelve onder de Gemeente uyt.

In de volgende nacht beval *Vitzliputzli* eenen ouden Priester in den Droom, datmen in deeſe Poel een *Tunal*-boom (zynde een ſlagh van *Indiaenſche* Vijge-boomen) ſou ſoecken, die uyt een Steen was opgewaſſen. Dit was even de Plaets, daer 't Hert van *Copil*, de Soon der *Toveres*, begraven lagh. Op deeſen Boom ſoudenſe een ſchoonen Arend vinden, die ſigh geduerigh daer op ophield, en hem van andere Vogelen geneerde. Even aldaer ſoudenſe een Stad bouwen, welke door de gantſche Wereld ſou be-roemd zyn.

Als nu dien ouden Baals-Paep dit ſijn Droom-geſicht aen de Gemeente had verteld, ſo is al 't Volck met blijdſchap opgetogen, nae 't Witte Water toe ('t welck nu bloed-rood was geworden) om den gedaghten Boom te ſoecken; die eyndlijk van haer gevonden wierd, en uyt een Steen opgewaſſen was. Op den ſelven ſtond een Koninghlijken Arend, met uytgebreydede Vleugelen, hebbende d' oogen nae de Son gewend. Rondom heenen ſtaecken heerlijck-ſchoone Vederen van witte, roode, geele, blauwe en groene verwe. In ſijne Klauwen hield hy een treſlijk-ſchoone Vogel. Doeſe nu deeſe plaets des *Orakels* ſaagen, vielenſe geſaementlijk op haere Knynen, en betoonden den Arend een groote Eerbiedigheyd: Die, door een Guychelſpel des Satans, ſijn Hoofd t' haerwaerts neyghde, en d' Oogen rondom liet ſchieten. Van dien tijd af aen hebben de *Mexicanen* in haer Waepen gevoerd eenen op een *Tunal*-boom ſittenden Arend, hebbende een Vogel in ſijne Klauwen.

Stracks daer nae begon denſe de Stad *Mexico* te bouwen; en verkooren tot haeren

Koningh *Acamapixtli*, Dochters-kind des Koninghs van *Culhuacan*; wiens Voorſaet Dochter ty op de gehoorde wijs om 't leven hadden gebraght. Deeſe Vorſt liet ſigh eyndlijk beweegen, en ſond ſijnen Neef heenen, met deeſe woorden: Gae mijn Kind! Dien uwen God. Weeſt ſijnen Stadhouder: Regeer de Schepſelen des geenen, door wien wy leven; des Heeren van Dagh en Naght, en Winden. Gae heenen, zijt een Heer der Wateren en des Lands, 't welck de *Mexicanen* beſitten.

Dus trock dien jongen Heer met d' afgeſondene voort. Met groote vreughde en eerbiedigheyd wierd hy ontfangen in een ſeer ellendigh Pallays. Voorts gelet in eens Koninghs-Stoel, en van een oud Redenaar (want de Welſpreckens-konſt was onder deeſe *Americaenſche* Natie gantſch aengenaem, en bloeyde daer in vollen cier, gelijk wy in onſe *Curieuſe Aenmerkingen*, inſonderheyd in 't *vierte Deel*, door eenige Voorbeelden hebben getoond) aldus aengesproocken.

„Mijn geliefde Soon; oock te gelijk „mijn Heer en Koningh! Zijt welkoom „in deeſe geringe Stad, en in dit arme „Huysje; alwaer wy in deeſe Woeltijn van „Bieſen met geduld moeten draegen 't geen „ons onſen Schepper opleght: Zijt een Voor- „ſtander en Beſchermer des *Mexicanſchen* „Volcks; over 't welck u hier mee 't Gebied werd opgedraegen, in den naem des „Gods *Vitzliputzli*. U kan niet verborgen „zyn, dat wy ons hier omringhd bevinden „van vreemde Volckeren; en dat de Geral- „len, welke ons konnen bejegenen, „gantſch onſeeker zyn te houden. Waer „uyt ghy dan oock lichtlijk kond afneemen, dat ghy niet tot Ruit, maer tot „Moeyte hier zyt gekoomen; en ſult moeten ſpeelen een Dienaer van deeſe geheele „u gehoorſaemende meenigte, welke „van alle omleggende *Natien* gehaat werd. „Stelt vlijt in 't werck op dat ghy deſelve „tot Vrienden mooght maecken, en Vrede „met haer houd; in aenmerkingh dat wy „in haer Gebied woonen.

De Verkoorne bedanckte haer voor haere Geluckwenſchingh, en beloofde haer ſijne beſcher-

ti, Dochters-kind des
an; wiens Voorfiet
orde wijs om 't leven
veele Vorft liet figh
en foud fijnen Noef
woorden: Gae mijn
d. Weeft fijnen Stad-
chepfelen des geenen,
des Heeren van Dagh
n. Gae heenen, zijt
en des Lands, 't welck

gen Heer met d' afge-
grootte vreughe de ge-
hy ontfangen in een
Voorts gelet in een
van een oud Redenaer
ens-konft was onder
Natie gantfch aenge-
ger in vollen cier, ge-
fe Aenmerkingen, in-
de Deel, door eenige
getoond) aldus aenge-

oon; oock te gelijk
ingh! Zijt welkoom
stad, en in dit arme
y in deeſe Woeltijn van
moeten dragen 't geen
opleghet: Zijt een Voor-
mer des *Mexicaenſchen*
elck u hier mee 't Ge-
gen, in den naem des
U kan niet verborogen
ier omringhd bevinden
eren; en dat de Gera-
konnen bejegenen,
ryn te houden. Waer
lichtelijck kond aftee-
tot Ruit, maer tot
koomen; en fult moe-
haer van deeſe gheue
meenighe, welcke
e *Natien* gehaet werd.
k op dat ghy deſelve u
it maecten, en Vreede
ienmerkingh dat wy
uen.

anekte haer voor haere
en beloofde haer fijne
befcher-

beſchermingh nae alle vermoogen. Hier
tegens ſwoerenti hem getrouwheyd, en
ſetteden hem den Diadeem op 't Hooft, ligh
bynae vergelijkende met de Vorſten-
Kroon des Hertoghs van *Venetien*. Zijne
belotte is hy getrouwlijck naegekomen.
Binnen weynigh tijds braght hy 't Volck
onder ſoo een goede *Politie* en Orde, dat alle
Naebuuren deſelve moeiten roemen.

Alleenlijck de Koningh van *Tepanecas*,
dienic Chijnsbaer waeren, ſtond nae haer
verderf; wijl hy den Walldom haerer Maght
vreedde. Hy foght derhalven oorfaeck, om
haer, door d' opleggingh van een wonder-
felſtiemen *Tribuit*, op 't Lijf te mogen koo-
men. Sijnen eyſch was, datſe hem voort-
aen niet alleen meenigerley Bouwhout aen-
brengen ſouden, maer hem oock moeiten le-
veren eenen op 't Water ſwemmenden Acker,
draegende gantſch rijpe Vrughten. Deefen
wou hy te Water hem toegebraght hebben,
of begeerde anders van geenen Vreede meer
te hooren.

Dit verdroot de *Mexicanen* niet weynigh.
Sy aghteden dit voor een tyranniſchen
eyſch, die niet te volbrengen ſtond. Doch
haeren Afgod *Vitzliputzli* gaf haer moed, en
leerde haer, hoe ſoodaenigh een Acker-
werck op 't Water kon gebouwd worden.
't Grondwerck deed hy van Bielen t' ſaemen-
voegen: Aerde daer op ſchudden, en doe dit
Veld ſoo beſaeyen als beplanten. De *Maiz*,
veelerley andere Graenen, en allerley Aer-
vrughten wiefſen'er ſeer wel op: Derhalven
ſy ter beſtemder tijd de begeerte van *Tepane-
cas* voldeeden, tot ſijne hooghſte verwon-
deringh. Echter wierd ſijne vyandlijckheyd
hier door niet weghgenoemen. In tegen-
deel verſwaarde hy den *Tribuit*; begeerende,
datſe in 't volgende Jaer hem ſouden brengen
Ganſen, Reygers, en diergelijcke Vogelen,
ſittende op dit Ackerwerck. Hier in hielp
haeren Duyſend-Konſtenaer, Meelter *Vitz-
liputzli*, haer oock te recht.

Nae een vijftigh-jaerige Cijnsbaerheyd
ſtierf haeren eerſten Koningh *Acamapixtli*,
naelaetende eenen ſeer grooten roem. Nae
hem wierd ſijnen Soon verkooren; doch
deefen ſtierf nae weynigh tijds.

Doe volghde des laetſten Soon, *Chimal-*

popoca, een Jongelingh van thien Jaeren.
By ſijne Kroningh gavenic hem de Ko-
ninghlijcke Teecken en, Swaerd, Pijl en
Boogh in de Hand. Korts daer nae verhief
ſigh een grooten onwil tuſſchen de *Mexica-
nen* en den Koningh van *Azcapuzalco*;
welcke veroorſaecte, dat d' Onderdaenen
van deefen beſlooten, den jongen *Mexicaen-
ſchen* Koningh van 't leven te beroven, on-
aengeſien hy haers eygenen Koninghs Doch-
ters-Soon was. Moorddaedighlijck ver-
richtedenſe dit werck; waer over den ouden
Koningh van Hertſeer quam te ſterven.

Dit verbitterde de *Mexicanen* ſoodaenigh,
datſe, als onſinnige Lieden, ſonder orde toe-
liepen, om haers Koninghs dood te wreec-
ken. Echter wierdenſe door een verſtan-
digh Man weerhouden, tot datmen eerſt een
nieuwe Koningh ſou verkooren hebben. De
Rijcksraed wierd verſaemeld. Een der
oudſte Redenaers deed een treflijck Ge-
ſpreck; 't welck wy hier in ſouden voegen,
indien wy niet kort moeſten gaen. De keur
viel op *Iſcoalt*, Soon des Koninghs *Acama-
pixtli*, alhoewel oneghtlijck by een Slavin
gewonnen. Syne dapperheyd en verſtand
wiſchteden deeſe Geboorts-vleck af.

De moorddaedige *Tepanecaſers* ruſteden
ſigh toe tot een geweldigen Oorlogh; mee-
nende de *Mexicanen* gantſch uyt te royen.
De nieuwe *Mexicaenſchen* Koningh maeck-
te ſigh oock gereed; niet twijfelende, of
de wrackgierigheyd der ſijne ſou hem de
Zeege helpen bevegten. Maer deeſe hoo-
rende, dat haere Vyanden met een veel
grooter maght quaemen aentrecken, ſoo
ontviel haer den moed; en ſy baeden den
Koningh, dat hy haer doch niet op de
vleſch-banck wou voeren; maer liever den
Vyand om genaede bidden.

Een dapper Jongelingh van des Koninghs
Maeghtchap ſettede ſigh hier tegens met een
ernſtig Geſpreck; en vermaende den Ko-
ningh, eerſt de *Tepanecaſers* een *reputatien*
Vreedens middel voor te ſlaen, ſonder ſigh
terſtond ſoo ſchandlijck over te geven. Dee-
ſen raed vond plaats; en *Tlacaellel* (ſoo was
deefen jongen Riſder genoemd) moelt ſelſ
Gefant zyn; wijl niemand anders ſigh hier
toe waegen derſde.

De Schildwaghten der Vyanden hadden Laft, al wat van *Mexico* quam ter neer te houwen. Echter bewoogh hy haer door sijne gefchicktheyd foodaenigh, datse hem voor haeren Koningh braghten: Die sikh over sijn aenkomt en voorflagh niet weynigh verwonderde. Hy beloofde, 'sanderen daeghs, als hy met sijnen Raed had gesproocken, hem bescheyd te sullen geven. De Gefant versoght verseeckerdheyd, dat hem ondertusschen geen leed sou geschieden. Dit wierd hem geveygerd. Hy *practiseerde* sikh derhalven weer door de Waghten; doch gingh 's anderen daeghs andermael daer heenen. De Koningh van *Azcapuzalco* en *Tepanecae* sloegh de Vrede af. Daer op bood de Gefant hem eenige *Mexicaensche* Wapenen aen; salsde hem 't Hoofd, en bestack 't selve met Vederen, gelijckse de doode Liederen deden; seggende daer nae: Wyl hy geenen Vrede wou geven, soo woumen hem daer tegens met diergelijcke Wapenen 't leven beneemen. Want op deese wijs plegen deele Volckeren malkander t'ontleggen. De Koningh van *Tepanecae* (een vroom Heer, die ongeerne tot deesen Oorlogh quam, doch wiens wil nu de Slaef sijner boofte Onderdaenen moest zyn) liet sikh gewilligh dus salven; doch waerichouwde de Gefant, dat hy door een geheyme Deur sikh sou reddien; gelijck oock geschiededen.

Tlacaelliel weer te *Mexico* gekoomen zynde, en 't Volck gesien hebbende de Wapenen, waer meê hem de Koningh der Vyanden, tot een Tegen-ontlegginghs-teecken, had beschoncken, liep tot haeren Koningh, en begeerde, datmen teritond uyt de Stad sou wijcken. Doch hy sprack haer een Hert in, en beloofde haer veele Vryheden, indien se d' Overhand behielden. *Jae, riepense, soo wy winnen! Maer hoe, indien wy verliezen?* Soo sult ghy, antwoordede de Koningh, *my, om u te wrecken, dooden, en mijn Vleesch uyt onsyvere Schootelen eeten.*

Daer op iteldede hy den koenen *Tlacaelliel* ten Veld-Oversten; de dapperite onder den Hoop tot Hoofd-lieden. Hy verdeelde sijn Volck in twee Hopen. D' eerste en moedighite souden den Aenval doen; d' andere

sikh by den Koningh houden tot dat d' eerste in vollen Strijdt souden zyn. De Strijdingh aen. Koningh *Iscalt* voerde selks, nae Landsgebruyck, een Trommel, en gaf daer meê het teecken des Aenvals. 't Woord was *Mexico, Mexico!* Al d'ontfandigheden van dit Geveght te verhaelen sou te langh vallen. Den uytgangh was, dat de *Mexicanen* de Zeege behielden. Meest al de Vyanden wierden neergehouwen. D' overige baeden om genaede, met belofte, datse de *Mexicanen* voortaan alleen voor haere Heeren erkennen; haer Land aen haer overgeven; oock Hout en Steen ten Bouw leveren souden. Dus wierd het Verdragh getroffen, en 't Land der *Tepanecae*rs onder de *Mexicanen* uytgedeeld. 't Eerste deel viel den Koningh toe. 't Andere den Veld-Oversten *Tlacaelliel*; 't derde den Adel, en de geene die sikh wel gequeeten hadden. Eenige Landeryen wierden tot den Godsdienst afgesonderd.

Geluck baerd Nijd: Insonderheyd zyn dit onderworpen foodaenige Regeeringen, die in haeren Waldom noch teder zyn. Deese Zeege verweckte de *Mexicanen* wel haet noch meer Vyanden, naementlijk de Heeren van *Cuyacac* en *Tacuba*; die d' onderworpen t' *Azcapuzalco* geduerigh aenpor deden, om sikh van haere Dienstbaerheyd t'ontlaen, en 't voorige verlies te wrecken. Doch haere swackheyd en de vrees hield haer in toom. Derhalven begonden de *Cuyacaters* vyandlijckheyd tegens de *Mexicanen* t'oeffenen: Vingen haere te Marckt-gaende Vrouwen; en hoonden de Mannen; derhalven Koningh *Iscalt* sijn Onderdaenen alle gemeentchap met haer verbood. Echter smaedighden se deselve noch eenige maelen gantsch spotliijk. De *Mexicanen* deden desgelijcks aen haer. Eyndliijk borst deese bittere Schimp uyt tot Ernst, en een bloedige Veldtoght. 't Quam tot een Slagh. De treffijcke Veldheer *Tlacaelliel* bequam, door Krijghslift, weer de Zeege. De Vyanden leeden een swaere Nederlaegh; en men vervolghde haer thien Mijlen weghs, alles dood slaende watmen aentrof. D' overgeblevene baeden met traenen om genaede, en boden sikh aen tot Slaven.

Noch

houden tot dat d' eer-
den zyn. De Strijd
Iscoalt voerde sels,
en Trommel, en gaf
Aenvals. 't Woord
Al d' omstandigheden
rhaelen sou te langh
was, dat de Mexi-
en. Meest al de Vyan-
ouwen. D' overige
met belofte, datse de
leen voor haere Hee-
and aen haer overge-
ten Bouw leveren
t' Verdragh getroffen,
afers onder de Mexi-
Eerste deel viel den
re den Veld-Oversten
Adel, en de geene
en hadden. Eenige
ot den Godsdienst af.

Insponderheyd zyn dit
ge Regeeringen, die
ge teder zyn. Deze
Mexicanen wel haer
naementlijk de Hee-
Acuba; die d' onder-
co geduerigh aenpor-
taere Dienstaerheyd
ge verlies te wreec-
ackheyd en de vrees
Derhalven begonden
lijckheyd tegens de
Vingen haere te
en; en hoonden de
Koningh Iscoalt zijn
neentchap met haer
ghdenie deselve noch
spotlijk. De Mexi-
aen haer. Eyndlijk
p uyt tot Ernst, en
t. 't Quam tot een
eldheer Tlacaellel be-
weer de Zege. De
waere Nederlaegh;
thien Mijlen weghs,
en aentrof. D' over-
traenen om genaede,
ven.

Noch

Noch meer andere Vyanden overwonnen
de Mexicanen. 't Verhael daer van sou ons
te langh vallen. Koningh Iscoalt, twaelf
jaeren geregeerd hebbende; tierf. Tla-
caell had nu de Kroon konnen bekoomen,
en yeder gunde hem deselve: Doch hy be-
geerde niet. In tegendeel riep hy de Keur-
Vorsten by een; en Motexuma den eersten
diens Naems, sijns Sisters Soon wierd deese
Hoogheyd opgedraegen. Hy trock op te-
gens 't Landichap Chalco, onder d' aenvoo-
ringh van den dapperen Rijcks-Veldheer
Tlacaellel. Deesen Krijgh was in 't begin
swaer; maer eyndlijk bleven de Mexicaners
verwinners. D' aenmercklijcke Gevallen in
dezen Oorlogh hebben wy verhaelt in onse
Curieuse Aenmerckingen, gelijk oock de
voornaemste Bedrijven van deesen Koningh
Motexuma den eersten.

Dus nam de Mexicaensche Heerschappy ge-
weldig toe; insonderheyd door de raed en
dapperheyd van den vernuftigen Veldheer
Tlacaellel. Wiens Staet-kunde en voorfigh-
tigheyd onder meer andere dingen oock hier
in bleeck, dat hy ried, men sou 't Land-
schap Tlascala niet inneemen, op dat de
Mexicanen aen haere Grensen Vyanden
moghten overigh behouden, tegens welcke
haere jonge Manichap sich in den Oorlogh
sou mogen oeffenen. Daerenboven gaf hy
den Koningh in, allerley treflijke Politique
Ordemantien aen te stellen, welcke voor de
hedenidaeghsche in Europa, voor soo veel
de vernuftigheyd betreft, niet behoeven te
wijcken. Te gelijk steegh de Pracht der
Koninghlijke Hofhoudingh hooger, en
den Vitzliputzli wierd een Tempel gebouwd;
welcke niet alleen alle Heydensche, maer
oock alle Christen-Tempelen in de gantsche
Wereld overtrof in grootte en heerlijkheyd.
Alhoewel dien te Cusco, in aensien des Gouds,
deese verr overglanschede.

Motexuma tierf in 't acht-en-twintigste
Jier zijner Regeeringh; nae dat 't Geluck,
vergeelschap met dapperheyd, hem had
verheven boven al sijne Voor, en oock bo-
ven al sijne Naesieten. Nae sijne dood wie-
de Tlacaellel, diens uytsteekende Heldenmoed,
de Mexicaensche Majesteit tot noch toe de
Vleugelen tot sulck een hooge Vlucht had

geleend, door eenpaerige Stemmen ten Ko-
ningh verkooren. Maer hier gaf de deughd
en genereusheyd deeses Heydenschen Vorst
eerst de heerlijkste en schoonste glantsch
van sich; wijl hy door een grootmoedige
Seedigheyd van hem afwentelde 't geen,
waer nae veel andere Menschen met handen
en voeten, met goudene en Ysere Wapenen
traghten, wanneer maer alleen een middel-
matige hoop haere aenlaegen en begeerten
schijnd te vleyen. Wierd meenigh Euro-
paisch Vorst deese of die Kroon aengeboo-
den, schoon oock deselve met Doornen
omringhd moght zyn, hy sou die wel met
bloote handen midden uyt een brandend
Vyer willen haelen, om sijn Hoofd daer mee
te decken.

Hy droegh de Keur-Vorsten voor, dat
het voor 't Rijk beeter sou zyn, indien hy,
gelijk tot noch toe, des Koninghs Stad-
houder en Rijcks-Maerschalck bleef: Haer
verseeckerende, dat hy 't gemeene best met
even soodanigh een getrouwheyd wou voor-
staen, als of hy haeren Gekroonden Ko-
ningh was. Soumen wel bynae yemand on-
der de Christen-Vorsten vinden, die 't swaere
Gewicht der Kroon op sijnen Hals sou wil-
len neemen, en ondertusschen de Majesteit
der Kroon op 't Hoofd van eenen anderen
setten. Waerlijk, dit was een Ridder, die
niet alleen sijne vyanden, maer oock sich
selven kon overwinnen: Die de Last der
Regeeringh op sijne schouderen torstede, en
eenen anderen de Lust, d' eer, en de hooghte
maght overgaf.

Wijl hy nu de Koninghlijke Hoogheyd
weygerde, soo viel, op sijnen (doch geen-
sins de wet stellende) Voorflagh, deselve
met eenpaerige Stemmen op des overleede-
nen Koninghs Soon Tlacae; diennmen, vol-
gens gewoonte, de Neus doorboorde, en
een Smaragd, ten cieraet, daer in sittede.

Aen deesen nieuwen Koningh wierd het
Latynsche Spreekwoord waeragtigh: *Heroum filii*
noxi; of, gelijk eenen anderen
het pleegh uyt te spreken: *Heroum filii*
ostes. Want hy sloegh gantsch uyt den aert:
Had noch moed noch geluck: Echter moeds
genoegh, om sich den Overwinster van
eenige Weeripannige te roemen, onuenge-
sien

Gggg

sien sy hem met een goeden oorband nae huys fonden, en hem meer schaede toevoegden, alsse van hem leeden. Doch hy regeerde niet meer als vier Jaeren. 't Vermoeden is, dat de *Mexicanen* hem door Ver- gif aen kant hielpen.

't Geen hy verdorven had, maecte sijnen Broeder *Anayaca* weer goed; die hem, door een ordentlijke Keur, in de Kroon is gevolgd. Ondertusschen was *Tlacaellot* tot een hoogen Ouderdom gekoomen, derhalven men hem in een Seetel, of op de Schou- deren, in den Rijcks-raed droogh, wanneer yet hooghwichtighs te verhandelen stond. Eyndlijk stierf hy, van den Koningh en 't gantsche Volck op 't hooghste betreurd werdende. Sijnen oudsten Soon wierd Veld- heer in sijne plaats gesteld, terwijl hy op sijn doodbed lagh, in sijne tegenwoordig- heyd.

Onder de *Mexicanen* was nu de gewoonte opgekomen, dat de verkoorne Koningh eer hy gekroond wierd, door een Veldtoght eenige Gevangene moest gaen haelen, ten Offer op sijn Krooninghs-Feesst. Wijdlopi- ger sprecken wy hier van in onse *Curieuse Aenmerkingen*. Vermits nu de *Mexicaen- sche* Wapenen alreeds wijd doorgedrongen waeren, en veel Landen sijn haer Gebied onderworpen hadden, soo wierd doesen Ko- ningh gedwongen, meer als twee-honderd Mijlen verr' een vyand te gaen soecken, en

tegens 't Landschap *Teguantepoc* op te trec- ken; alwaer al d' omleggende Naebuere- sijn tegens hem hadden verlaemeld, om gemeenerhand deele Krijghs en Heericha- brand uyt te blusschen. De Koningh van *Mexico* ontfettede sijn echter voor haere meenichte niet. Sloegh haer door Krijghs- liit t' eenemael; verwoestede oock de voor- naemste Hoofd-stad, en den Tempel. Veel andere sijnre dappere Verrichtingen gaen wy voorby.

Nae sijne dood volghde hem door verkie- singh *Axtol*; hem niet wijckende in voor- sichtigheyd en dapperheyd, maer zynde daerenboven seer aengenaem en vriendlijk. Deigelijks bovenmaten milddadigh. Wan- neer hem sijnen *Tribuis* wierd gebracht, soo liet hy 't Volck op een bysondere Plaets vergaederen, deelende d' Eetwaeren, de Kleederen en andere diergelijke dingen on- der d' Arme uyt. Saecken van hooger waer- de, als Goud, Silver, Kleynodien, &c. gaf hy aen de Hoofd en Krijgs-lieden. 't Ove- rige Volck wierd oock niet vergeten. De Stad heeft hy met veel treflijke Gebouwen verciert.

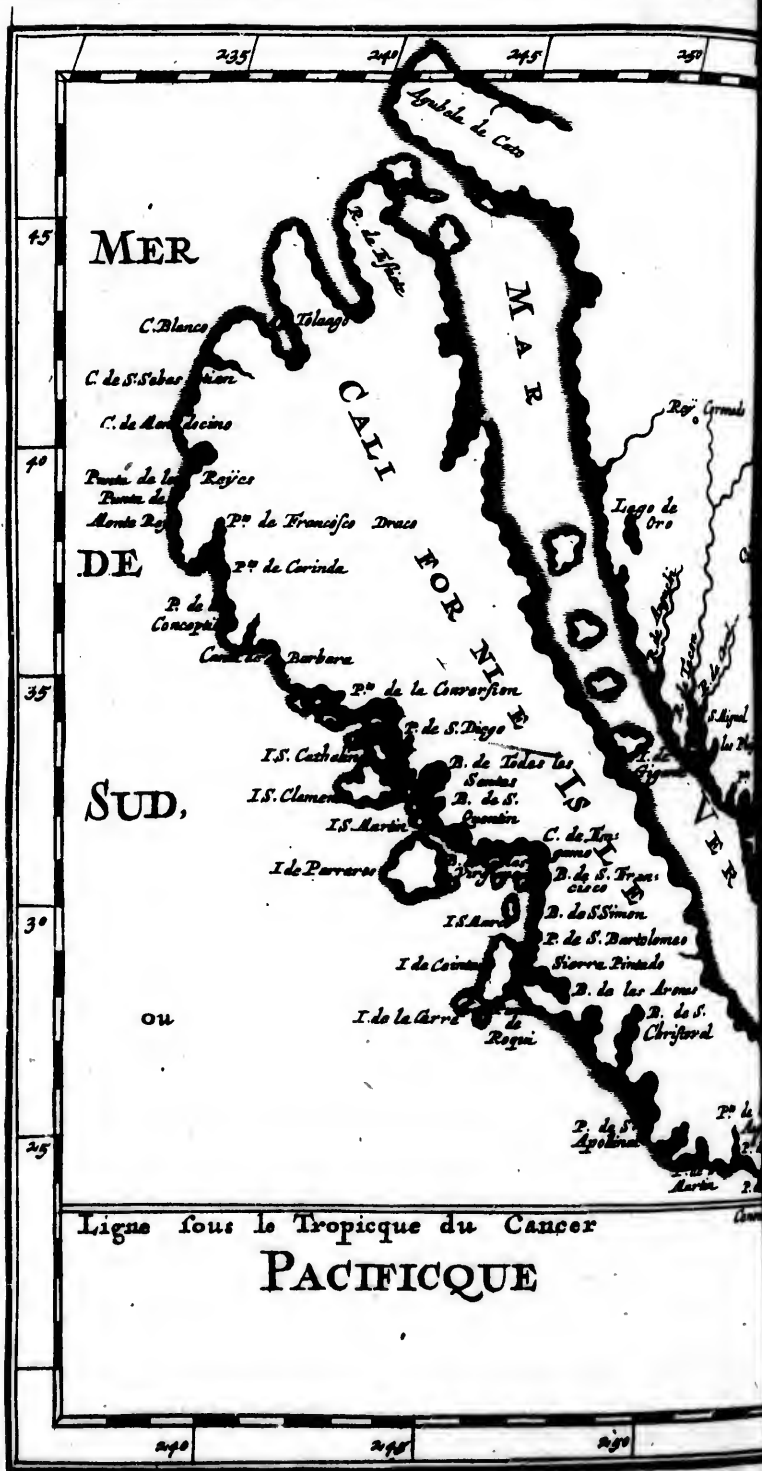
Den aldermaghtighsten, praghtighsten en laetsten Koningh van *Mexico* is geweest *Motezuma* de tweede. Van wiens Verkie- singh, Bedrijf en Ondergangh wy gesprooc- ken hebben in onse meergedaghte *Curiose Aenmerkingen*.

op te tre-
Naebuere
meld, om
Heersche-
ningh van
voor hare
or Krijgh-
ck de voor-
mpel. Ved
ingen gam

loer verkie-
de in voor-
naer zynde
vriendlijck.
digh. Wan-
oraght, soo
ndere Plaets
racren, de
dingen on-
ooger war-
odien, &c.
den. 't Ove-
eeten. De
Gebouwen

aghtighden
is geweest
ens Verkie-
y gesprooc-
the Carins

AU.

AUDIENÇE DE
GUADALAJARA

APACHES
DE
NAVAJOX.

NOUVEAU MEXIQUE,

CALIFORNIE, &c

Par N. Sanson d'Abb
de la Cour de France

IS DE
XILA.

NOU

VEAU

Tomi.

APACHES VA

Tigues.

QUEROS.

Hubales.

NUEVA Mexico.

Peici.

Tampires.

Gorretas.

Manles.

REGN. V.M

XIQUE

QUIVIRA.

FLO

RI

DE.

Aixai

Xabotai

AUDIEN CE

DE

CAN.

CAN.

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

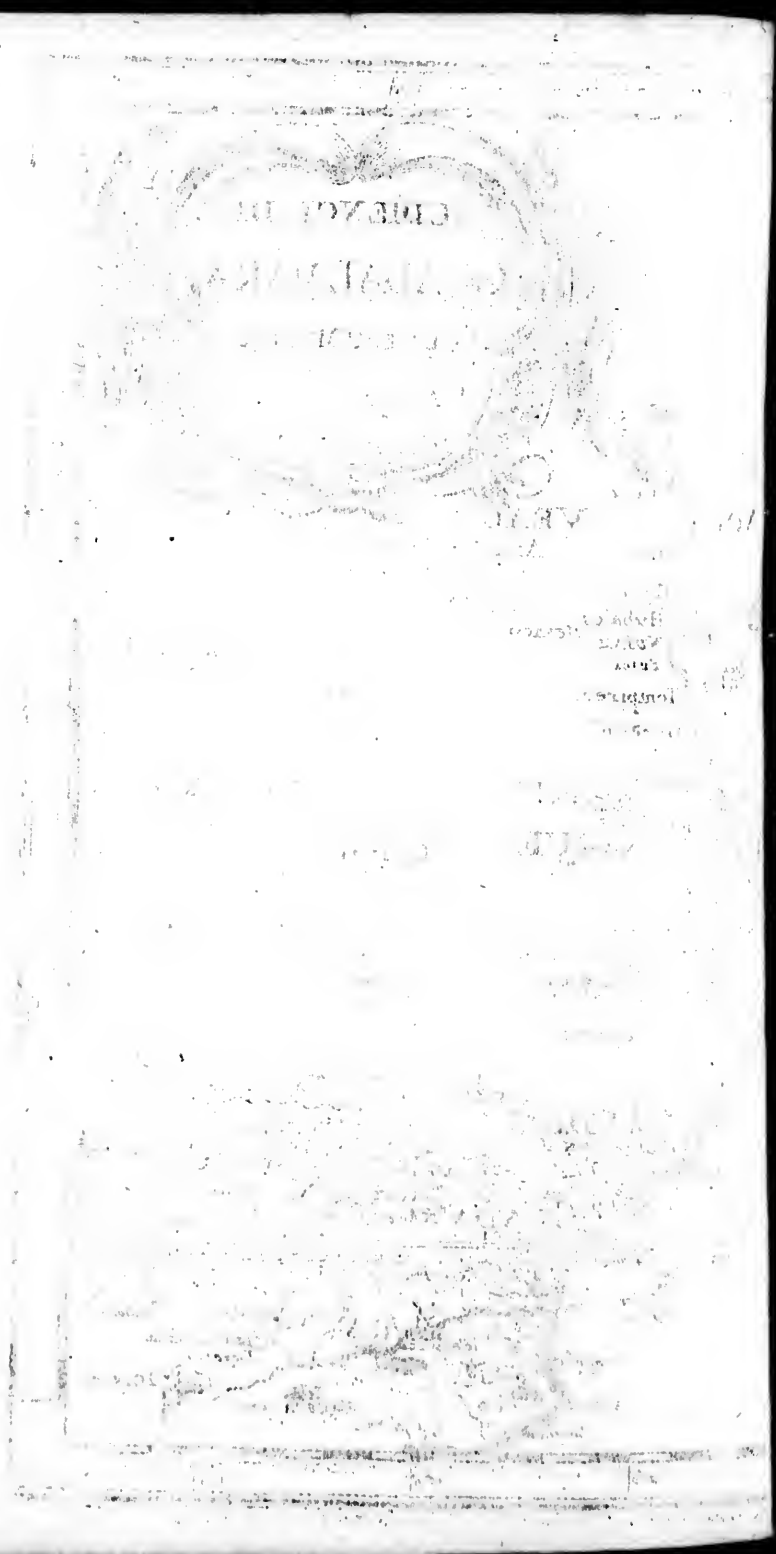
GUATIA

GUATIA

GUATIA

GUATIA

C
I
Guan
Chia
Nieu
Ee
noch
De C
uytst
Wen
't
meer
Colon
Sant
Be
Hoo
jaer
't Bif
te zy
gewo
Sy
stige
bevo
en B
Bara
haer
re G
Sa
leghe
Guad
len va
gewo
om to
Chich

D' AUDIENTIE GUADALAIARA.

D' *Audientie Guadalaïra*, of 't Koninghrijck Nieuw-Gallicien, maeckt 't uiterste Weste-deel van Nieuw-Spaenje; 't begrijpt de Landschappen *Guadalaïara*, *Xalisco*, *Los Zacatecas*, *Chiametlan*, *Culiacan*, *Cinalao*, en *Nieuw-Biscaya* in sich.

Eenige voegen'er by *Cibola*. Andere noch *Californiä*, *Quivira*, *Anjan*, &c. De *Castiljanen* meenen, dat deselve sich uytstrecken tot aen 't eynd der Nieuwe Wereld.

't Landschap *Guadalaïara* heeft niet meer als twee Steeden, of *Spaensche Colonien*; te weeten, *Guadalaïara*, en *Santæ Maria de los Lagos*.

Belangende *Guadalaïara*, deselve is de Hoofd-stad des Koninghrijcks; in 't Jaer 1531. gebouwd van *N. Guzman*. 't Bisdóm, 't welck te *Compostel* pleeghte zyn, is in 't Jaer 1570. hier verplaetst geworden.

Sy leggh in een seer aengenaeme, lustige, en vrughtbaere Vlackte. Werd bevooghtighd van veele kleyne Bronnen en Beeckskens, niet verr' van de Vloed *Baranja*. De Naebueringe Bergen geven haer allerley noodwendigheden tot haere Gebouwen.

Santæ Maria de los Lagos (*Lagos*), leggh veertigh of vijftigh Mijlen van *Guadalaïara*; en vijf-en-tseventigh Mijlen van *Mexico*. Is desgelijcks gebouwd geworden van den gedaghten *Guzman*, om te verhinderen de Stroperyen der *Chichimequers*.

De Lught deeser *Provincie* is gemaehtighd, en helder; behalven alleen in haeren *Somer*; wanneer het, geduerende den selven, bynae onophoudlijck regend.

D' Inwooners leven hier gemeenlijck tot over de honderd Jaeren. Weynige Sieckten zynse onderworpen: Van de Pest weeten se gantschlijck niet. Ondertusschen werden se seer geweldighe geplaeghd van Muggen, Wormen, en Wandluysen.

't Land is meer Bergh-aghtigh, als effen; en derhalven werden hier seer veel goede Berghwercken of Mijnen gevonden van Silver, Koper, Lood, &c., doch geen Goud; en weynigh Yser of Stael.

De bebouwde Velden brengen gemeenlijck honderd-voudigh op, soo veel 't Koorn belanghd: Maer de *Maiz* tweehonderd-voudigh. Veel Hulsen-Vrughten zyn'er; en eenige Olijf-Boomen: Doch der selven Vrughten werden dickmael van de Mieren verdorven: Gelijck oock haere Graenen van d' Exters.

Deese Exters zyn niet grooter als onse Musschen; doch in soodaenigh een meenighde, dat se, waerse maer ergens neervallen, in seer weynigh tijds alles voor haer selven Ooghsten, dat is, op-eeten.

Citroenen, Oranjen-Appelen, Vijgen, Peeren, Persicken, en bynae alle andere *Europaische* Vrughten vindmen hier in groote meenighde, overtreffende in goedheyd de *Spaensche*.

De Weyden en Beemden zyn hier gantsch treflijk, voedende alleley Vee. Onder de Byen werden'er eenige gevonden, welcke geen Angel hebben.

De Rivier *Baranja*, de sterckste in dit Gewest, ontstaet uyt twee Hoofdarmen; van welcke d' een omtrent *Mexico*; d' andere aen de Grens *Los Zacatecas* afvalt; sigh vereenigende in 't Landschap *Mechoacan*, alwaer hy onder een eenigh Canael nae *Santa Maria de los Lagos* loopt; een Waterval maect by *Guadalajara*; thien Vademen hoogh; en sigh uytstort beneden *Centiquipague*, tusschen de Landchappen *Xalisco* en *Chiametlan*.

In *Xalisco* vindmen de Steeden *Compostel*, voortijds genoemd *Villa de Spiritu Santo*, of *Purification*; zynde gebouwd geworden van den meer gedaghten *Gusman*.

Compostel leghd in de Vlackte; en is gantsch onderscheyden van *Guadalajara*; vermits *Compostel* niet vruchtbaer is; jae soo veel niet heeft, dat het daer in zynde Vee weyde genoeg kan bekoomen. Daerenboven is de Lucht hier warm en voght, verwekkende seer veel Ongediert. Echter konnen d' Inwooners sigh geneeren, wijl deese Landstreek niet verr' van de Zee leghr.

In 't Noord-Oosten van *Guadalajara* en *Xalisco* leggen de Steden en Landchappen *S. Sebastiaen* in *Chiametlan*; *S. Michiel* in *Culiacan*; en *S. Johan* in *Cinalao*.

Allenthalven zyn hier seer rijcke Silver-groeven. Levens-middelen, Ooft, *Mayz*, Hulsen-vruchten en Boomwol vindmen hier genoegh.

D' Inwooners zyn groot, sterck van Leeden, en strijdbaer; insonderheyd in *Cinalao*. Daerse de *Spaenjaerden* *S. Johan* hebben afgenoomen. Doch deese hebben anderwegen weer opgebouwd de Steeden *S. Jacob* en *S. Philip*.

In 't Noorden van *Guadalajara* zyn *Los Zacatecas* en *Nieuw-Biscaya*. Men reeckend in *Los Zacatecas* vier Plant-Steeden; by de dertigh Vlecken; en vier beroemde Huysen, of Herbergen, by de Berghwercken; onder welke *Los Zacatecas* de voornaemste zyn. Na welcke 't geheele Landschap dien men heeft bekoomen: Desgelijcks *Avila*, *Sombravette*, en *S. Marten*: Veellighr oock noch *Lucas*.

De Steeden zyn *Xeres de la Frontera*; *Eroan*, en *Nombre de Dios* (een andere Plaets, als de geene, welcke in de Zee-Enghte *Panama* en *Durango* zyn geweest).

Wy vinden geen meldingh van eenige Steeden in *Nieuw-Biscaya*; maer wel van treflijke Silver-groeven te *S. Johan*, *S. Barbara*, en 't *Endes*; welke men de beste houdt te zyn. Hierbe-sitten de *Spaenjaerden* niets meer als de Berghwercken.

Los Zacatecas heeft gebreck van Water en Levens-middelen, behalven nae *Durango* en *Nombre de Dios* toe. *Nieuw-Biscaya* heeft Vee en Graenen. Al de noch toe-verhaelde Landchappen behooren niet sleghs onder d' *Audientie*, maer onder 't Bisdom van *Guadalajara*.

Boven en in 't Noorden van *Nieuw-Gallicien* en d' *Audientie* *Guadalajara* hebben wy veel onbekende Volckeren en Landchappen. In 't gemeen geestmen deselve den Naem van *Mexico*. Want wijl wy deese *Quartieren* noch onder de Naem van *Mexico* begripen, soo sullense 't jonghst-bekende deel van *Mexico* maecken.

Van andere werdense gesaementlijk gereeckend onder de Naem van *Nieuw-Granada*. Sy stellen daer in de Stad *Granada*; welke *Herrera* in *Cinalao*; andere in *Cibola*; noch andere in 't eygentlijk soo genoemde Koninghryck

Mexico

Mexico setten. Dus weynigh seeckerheyd kanmen hebben uyt de Verhaelen van deese Landstreecken.

Onderusschen echter heeftmen daer in waergenoomen veelerey Volckeren van verscheydene Spraecken, Seeden en Gewoonten. Sommige hebben haere vaste en blijvende Wooningen. Andere wandelen met haer Vee van d' eene Plaets nae d' andere.

Onder d' eerstgedachte zyn'er eenige, welke verscheydene Steeden, en in deselve dertigh, veertigh, jaeyf-tigh-duysend Zielen hebben. In deese Steeden zyn de Huysen van Steen gebouwd, eenige verdiepingen hoogh.

't Nieuwe eygentlijk soo genoemde Mexico heeft on trent thien of twaelf soodaenige Steeden. De Huysen in deselve hebben haere Kameren, Keuckens en Stallen. By de thien-duysend Menschen wonen'er in.

Cibola heeft'er seven, yeder van drie of vier of vijf-honderd Huysgesinnen. Met de geene die op 't Veld wonen, konnense tot aght of thien-duysend Menschen uytmaecken.

Al deese Inwooners zyn tot den Obrlogh geneegen. Haer Land is bebouwd, en heeft overvloed van Levens-middelen; schoon de Lught hier in de Sumer seer heet, en in de Winter gantsch koud is. Uyt deese Landen kanmen Sour, Krystal, Turkoisen en Smaragden trecken. By de *Passaguates* en anderwegen vindmen Silver-Mijnen.

Quivira heeft weynigh Inwooners; en deese alle zyn bovenmaeten *Barbarisch*. De Mannen bedecken haer Ligchaem met een qualijck toegerightede Offen-huyt; de Vrouwen alleenlijck met haer Hayr. Sy nuttigen niet als rauw Vleesch; 't welcke veel meer in stocken, als eeten. Sy gaen op de wijs van Schaeren by malkander; veranderen dickmael van woonplaats; en leg-

gen noyt stil, als dan, wanneer de tijd des Jaers en de Weyden haer ophouden.

Haere Koeien en Ossen zyn wel soogroot als d' onse in onse Landen, maer seer verscheyden van deselve. Sy hebben kleyne Hoornen. 't Hayr, 't welck met de Schapen-Wol overeenkoomd, is seer langh nae 't l. ofd en de Schouderen toe. Naeyghteren werd het geduerigh korter. Midden op den rugg' hebben se een seer groote Bugchel. De Voorvoeten zyn kort. Een langen Baerd hanghd haer voor van den Hals benedenwaerts af. De Staert is langh, en aen 'teynd hayrigh.

Dit Dier heeft yers van een Leeuw, van een Kameel, van een Bock, van een Schaep; doch meest van een Os. De Kop en 't gantsche aensien is sooleelijck, dat de Paerden 't selve niet begaerente naederen.

De voornaemste Rijckdom van d' Inwooners des Lands bestaet in deese Dieren; welke sigh gemeenlijck van haer Vleesch geneeren. Met haere Huyden deckense haere Huysen; Maecken'er oock haere Kleederen van. Van haer Hayr bereyden se Gaern; van haere Darmen Peezen tot haere Boogen; van haere Hoornen Trompetten. In haere Blaesen bewaerense haer Water of anderen Dranck. Haere Mist diend haer tot Turf om te branden, vermits se weynigh Hout hebben.

Behalven deese Ofse zyn hier Schapen of Hamelen; soo groot, als in onse Landen d' Eselen. De Honden zyn soosterck, dat se haerer Meesters *Bagagie*, ter swaerte van vijftigh Ponden, naedraegen.

Anian is noch armer als *Quivira*. De *Spaenjaerden* hebben 't een' en 't andere Deel alreeds voor lange tijd doorstroopt. Doch vermits se niet bysonders daer in konden vinden, soo hebben se geen verder aght daer op geslaegen.

Belangende de Lught, Vrugtbaerheid en de Leggingh deeser twee Landschappen, daer van zyn gantsch tegens- een-strijdige meeningen. Eenige maecten deselve koud en onvrugtbaer; andere houdense voor gemaetghd en goed. Doch dit verschil doet niets tot haere Legh-plaets. Een Landschap kan weleenige voortreflijke, en te gelijk quaede Gewesten hebben. Doch de Legh-plaets moet en kan maer alleen op d' eene en d' andere sijde zyn.

Sommige setten deese twee *Provincien* in 't Deel van *America*, 't welck *Asia* aldernaest leghd, tegens 't Westen des Landschaps *Nieuw-Mexico*: Wederom andere stellen se tegens 't Oosten van *Nieuw-Mexico*, nae *Florida* en *Canada* toe; 't welck gantschlijk tegens 't eerste strjdt. Echter is deese laetste Stellingh de waerschiynlijkste; wyl de geene, die uyt deese Gewesten nae *Panuco* in *Nieuw-Spaenje* zyn gereysd, den wegh door deselve hebben genoomen.

California is alreeds van over lange tijdt voor een Half-Eyland gehouden geworden. Maer nae dat de *Hollanders* op deese Zeeën een *Spaensch* Schip hadden weghgenoomen, 't welck den Omkreytz van 't selve ervaeren, en de Kaert gemaect had, soo hebben se bevonden, dat het een Eyland is; 't welck sich uytstreckt van 't Suyd-Oosten tot 't Noord-Westen; en van den drie-en-twintighsten Graed der Breedte tot over den vijf-en-twintighsten, leggende langhs *America* in 't Westen. De lenghte is van ses of seven-honderd Mijlen. De Breedte onder de Kreeft-Kringh alleen van twintigh tot vijf-en-twintigh Mijlen; van waer het sich geduerigh verwijderd tot op honderd en vijftigh Mijlen, en tot den veertighsten Graed *Latitudinis*.

Men heeft de Lught hier wry koud bevonden, welcke doch veel meer

warm als gemaetighd behoorde te zyn. De Paerlen werden hier gevischt in de Zee *Vermajo*, langhs en tegens 't Oosten der Kust van *California*; gelijk oock langhs en op de Kust van *Nieuw-Granada*, of *Nieuw-Mexico*.

Marcus de Niza, een *Franciscaner*, heeft in 't Jaer 1529. een Reys nae 't Koninghrijk *Cibola* gedaen; en op sijne weerkoomst Wonderen verteld, soo van 't geen hy gesien, als oock vernoomen had van de daer in woonende Volckeren, welcke rondom 't Hoofd stucken van Paerlemoer droegen.

Daer souden verschedene goudrijcke Landschappen; oock schoon gebouwde Steeden, en Huysen zyn, welckers Deuren met Turkoisen en andere Eedele Gestenten verciert waren.

De Hoofd-stad *Cibola* was grooterals *Mexico*. De Koninghrijcken *Morata*, *Acu* en *Tontecac* zyn noch seer rijk en maghtigh.

't Bericht deeser Geestlijcken veroorsaecte, dat *Mendoza*, de Stadhouders in *Mexico*, derwaerts sond *Vasques de Cornado*, Stadhouders in *Nieuw-Galicien*, om de waerheyd hier van 't ondersoeken. Maer deesen, in plaets van aen te treffen de Rijckdommen, waer toe den anderen hem hoop had gemaect, vond niet anders als naeckte en seer arme Lieden. Voorts, wel eenige raemlijk-gebouwde Steeden, maer 't eenemael slegt van Huysraed voorsien. Met verseeckeringsh, dat de Koninghrijcken, waer van dien Geestlijcken soo veel had geroeemd, bynae alle in Inbeeldingh bestonden.

Tontecac was maer een Meir, waer rondom slechts eenige Huysen stonden. *Marata* een onsightbaer stuck. *Acu* een geringh Vleck, in 't Land eenighsins geaght, wyl'er een weynigh Boomwol werd versaeemeld.

't Kan

te zyn.
t in de
Oosten
k oock
w-Gr-

foamer,
nac 't
en op
erteld,
ck ver-
onende
Hoofd

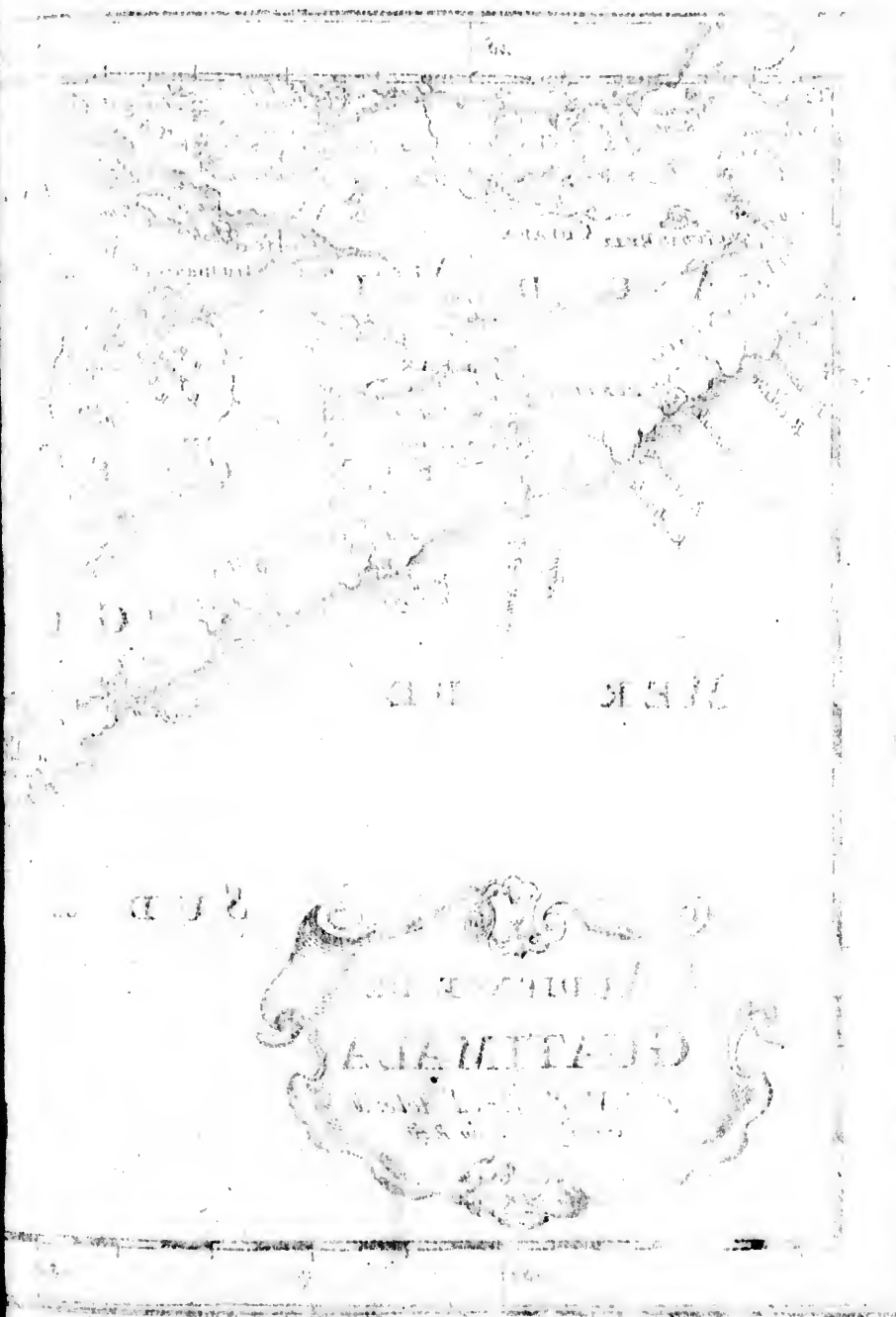
goud-
don ge-
n zyn,
fen en
rd wae-

oter als
Aorata,
ijck en

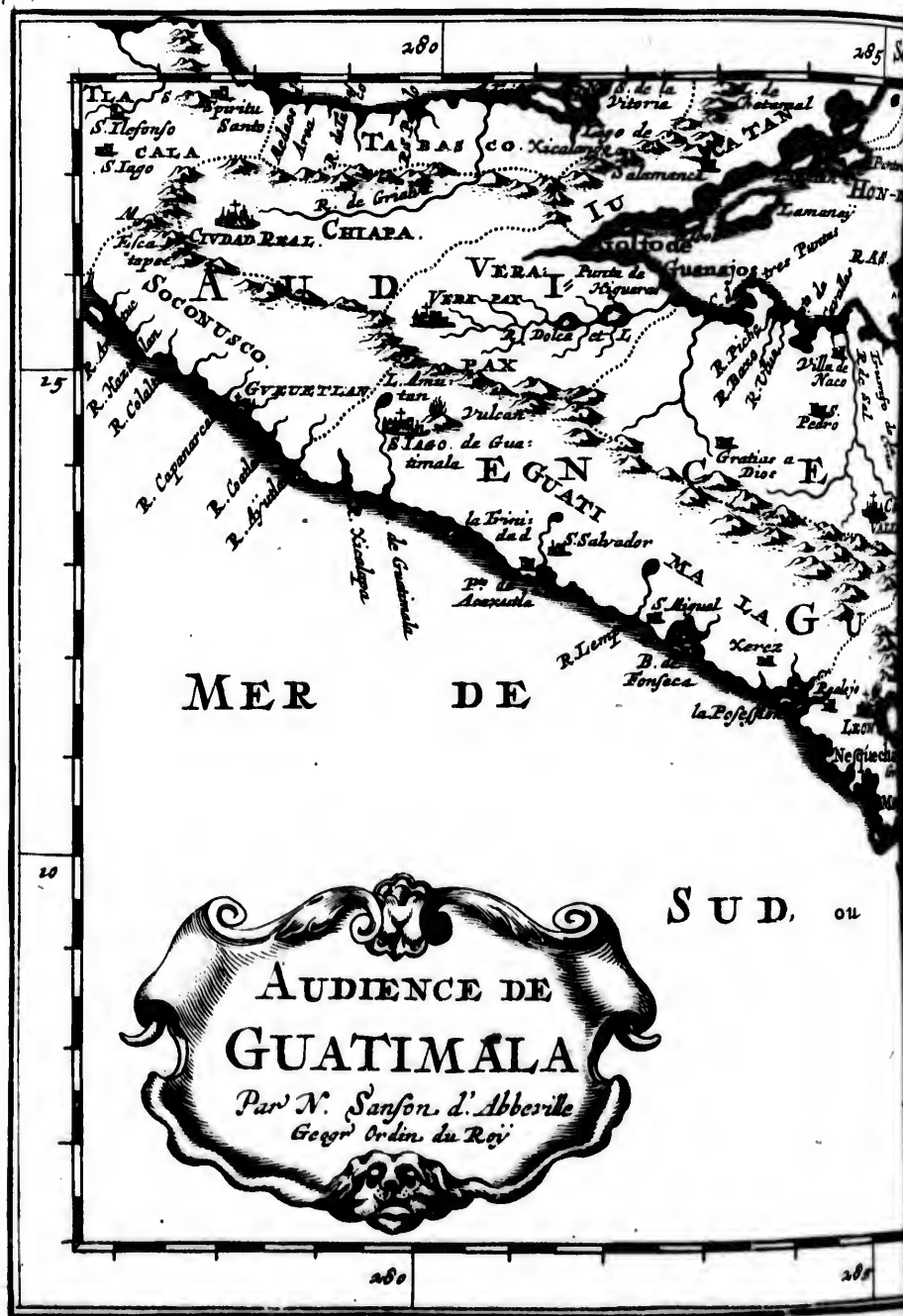
veroor-
houder
ques de
talicien,
erfoec-
van aen
aer toe
naeck,
en seer
e raem-
eene-
porfien.
ningh-
ken soo
Inbeel-

waer
onden.
den een
ighfins
omwol

r Kan

't Kan wel zyn, dat de gemelde Geest-lycke meer hier van geſeghd heeft, als hy geſien had: Om de *Spaenjaerden* daer door op te wecken, datſe eenige Plant-Lieden derwaerts moghten ſenden, en door dit middel deeſe Volkeren te be-keeren.

Canado in tegendeel ſagh'er al te weynigh, en op verre nae ſoo veel voordeel niet te doen, als wel in ſijn Stadhouderſchap.

Dit zy nu ſoo 't wil, immers deeſe tegen-een-ſtrijdigheyd, nevens de geene, welke wy in *Quivira* en *Anian* hebben aangeweſen, gelijck oock van de Stad *Granada*, toond ons klaerlijck hoe gevaerlijck het is de geene te gelo-ven, welke uyt verre Landen koomen, hoe ſchijnbaer deſelve ſigh oock moghten voortdoen; hoeſe ſprecken; hoe aenſienlijck ſy oock zyn, en hoe hoogh ſy ſweeren moogen.

GUATEMALA.

De *Audientie Guatemala* leght tuſſchen de Noord en Suyd-Zee. De daer in gelegene Landſchappen zyn *Guatemala*, *Soconusco*, *Chiapa*, *Vera-Pax*, *Honduras*, *Nicaragua*, *Costarica*, en *Veragua*.

Guatemala en *Soconusco* zyn op de Suyder-Zee; *Chiapa* in 't Land; *Vera-Pax* en *Honduras* op de Noord-Zee; *Nicaragua*, *Costarica*, en *Veragua* op beyde de Zeeën.

Guatemala heeft anderhalf honderd Mijlen langhs de Kuſt; en ſtreckt ſigh dertigh of veertigh Mijlen Landwaerts in.

Men heeft hier in de Jaeren 1624. en 1625. gebouwd de Steeden *S. Iago de Guatemala*; *S. Salvador*, anders *Cuzcatlan*; *La Trinidad*, anders *Conzonates*; *S. Michiel*, en *Xerez de la Frontera*, anders *Chuluteca* genoemd.

ſy leggen geſaementlijck op; of een weynigh van de Zee: Doch *Guatemala* dieper in 't Land. Is echter de Hoofdſtad; alwaermen heeft de Biſchoplijke Stoel en d' *Audientie*.

In 't Jaer 1541. wierd deeſe Stad, door een Vloed van ſiedend heet Water, barſtende uyt den dicht daer by gelegen Bergh, bynae geheel overſtroemd. Alle Boomen, Steenen en Gebouwen, welke de gedaghte Vloed in haeren loop in den wegh ſtonden, wierden ter neer geworpen, en in de Stad gedreven. Veele Menſchen verſmoorden, en bleven onder d' Invallen dood; en onder deſelve oock de Weduw des geenen, die deeſe *Provincie* bedwongen en ſoo gantsch qualijck gehandeld had.

Deeſe Stad is weer herbouwd geworden, wat meer nae 't Ooſten toe; en heeft by de honderd Huysen, on-trent ſes-honderd Menſchen; en in haer Gebied by de vijf-en-twintigh duysend Cijsbaere *Indianen*.

Seecker Perſoon had ſigh voortijds ingebeeld, dat'er een rijke Goud-ader in deeſen Bergh *Guatemala* moeit zyn: Derhalven ſtond maer alleen een Middel te bedencken, om een Ketel nae beneden te laeten, waer meê men 't Goud nae wensh en in meenighte, gelijck

lijck als uyt een Put, sou konnen om hoogh trecken.

Hy onderwond sich tot zijn ooghemerck te geraecken. Liet dicke Ysere Keetenen en een groote Ketel vervaerdigen; sootterck, datse, nae sijne meeningh, van 't Vyer niet beschaedighd konden worden. Daer nae deed hy een wegh baenen: Zijne Keetenen, Keetel en Wercktuÿgen daer langhs op de hooghtedes Berghs brengen; en voorts alles bereyden, 't welck dienen kon, omijnen Keetel te doen neerdaelen, en deselve, vervuld met Goud, weer om hoogh te trecken; wijl hy meende, dat dit kostlijck Metak op de grond des Berghs koochte.

Maer 't Vyer was soo gantsch hevigh; dat hy in een oogenblick noch Keeten noch Ketel meer had. Doe bemerkte hy eerst sijne dwaesheyd, nae dat hy al zijn en sijner Vrienden goederen hier aen te kost had geleghd. Waer over hy in soodaenigh een vertwijfelingh viel, dat hy sich in den gloed des Berghs wou neerstorten. Alhoewel hy nu hier in verhinderd werd, soo is hy echter korts daer nae van verdriet en hertenleed gestorven.

Dit Land is kouder, als sijne Leghplaats meebrenghd; en d' Aerdbevingen seer onderworpen. Heeft voortrefflijcken Balssem; vlietenden Amber, Sout, Bezoar, Granen en Ooft. Waer onder oock *Cacao* in soo een groote meenigte, dat jaerlijcks veele Scheepen daer mee gelaeden, en nae andere Plaetsen heenen gevoerd werden.

Dit *Cacao* is een slag van Amandelen; waer in de grootste rijkdom van *Nieuw Spaenje* bestaat. 't Diend tot allerley gebruyck, soo wel tot eeten als drincken. Verscheydene Drancken maken 'er d' Inwooners van; waer onder sy eenige *Specerijen* vermengen. Daerenbove diend het haer in plaets van Munt, of Geld.

Sacomusco heeft maer alleen de kleyne Stad *Guevetlan* op de Kust; en andere niet sonderlinghs.

Cuidad Real is de voornaemste Plaets in 't Landschap *Chiapa*. Echter noemd sich de Bischop over deese *Provinie* Bischop van *Chiapa*; 't welck by d' Inwooneren des Lands een schoon Vleck is. Leggende ontrent vijftien of twintigh Mijlen beneden *Cuidad Real*.

Onder de Bischoppen van *Chiapa* heeft geweest *Bartholomaeus de los Casas*, uyt d' Orden van *S. Dominicus*: Die, alshy sagh, hoe gantsch grouwlijck de *Spaenjaerden* met de Volckeren in *America* tewerck gingen, haer van soodanige wreedheden traghtede af te maenen. Doch vermits hy in dit stuck niers kon verrichten, soo begaf hy sich nae *Spaenje*, en liet sich aenmelden by *Don Philippo*, Soon van Keyser *Karel* den Vijfden, naederhand Koningh geworden, der tweede diens Naems.

Hy steldede hem voor oogen d' onmenichlijcke *Tyrannen* der *Spaenjaerden* tegens dit arme Volck; doch bemerkte, dat de saeck op de lange banck wierd verschoven; jae, dat men sich beswaerde, raed hier tegens te verschalfen; even alsof hy 't recht en de volkommene maght, 't welck de Koningen van *Castilien*, volgens haer voorgeven, over deese Landen en Volckeren hebben, had willen bestrijden.

Hy besloot derhalven by sich selven, zijn Boeck (*Anno 1542.*) in *Sivilia* te laeten drucken; sonder verlof der *Inquisiteurs*; 't welck in *Spaenje* een seer gevaerlijck stuck is. Dit zijn Werk leverde hy Keyser *Carel* de vijfde over: Deelde oock aen verscheydene Persoonen van aensien eenige *Exempelen* uyt.

Stracks daer op beval d' aenijnelijcke Raed, dat men dit gedruckte Boeck gantschlijck sou onderdrucken, op dat deese

et maer alleen de kleyne
op de Kult; en anders
us.

s de voornaemste Plaets
Chiapa. Echter noemd
over deese *Provincie* Bi-
a; 't welck by d' Inwoo-
s een schoon Vleck is:
nt vijftighen of twintigh
Cuidad Real.

gischoppen van *Chiapa*
Artholomæus de los Casas,
an *S. Dominicus*: Die,
egantsch grouwlijck de
er de Volckeren in *Ame-*
ngen, haer van foodae-
en traghtede af te mae-
mits hy in dit stuck niets
, soo begaf hy sich nae
t sich aenmelden by *Don*
van Keyser *Karel* den
erhand Koningh gewor-
e diens Naems.

hem voor oogen d'on-
yrannien der *Spaenjaerden*
Volck; doch bemerk-
eck op de lange banck
en; jae, dat men sich
d hier tegens te verschaf-
hy 't recht en de volkoo-
t welck de Koningen van
ns haer voorgeven, over
Volckeren hebben, had
n.

erhalven by sich selven,
1542.) in *Sivilia* te lae-
onder verlos der *Inqui-*
k in *Spaenje* een seer ge-
is. Dit sijn Werck
er *Karel* de vijfde over:
aen verscheydene Per-
nsien eenige *Exempelen*

op beval . . . aingh-
nen dit gedruckte Boeck
onderdrucken, op dat
deese

deese *Barbarische* Daeden niet openlijk
aen den dagh koomen, en de *Spaenjaer-*
den alfoo by alle Volckeren des *We-*
relds gehaet en als een Grouwel werden
moghten. Evenwel wierden noch een-
nige *Exemplaren* gereddet uyt dit *Ver-*
deif, en buyten *Spaenje* gebraght:
Welcke in *Italien*, in de *Nederlandenen*
anderwegen weer naegedruckt wier-
den: Werde oock overgeset in d'*I-*
taliansche, *Nederlandsche* en *Fransche*
Taelen.

In dit Bericht werden dingen ver-
haeld, welcke de Menschen nauwlijcks
souden konnen geloven.

Hy reeckend, dat in verscheydene
Deelen van *America* en des selven Ey-
landen de *Spaenjaerden* alreeds in sijnen
tijd (naementlijk, vijftigh Jaeren nae
dat de *Castilianen* in 't Land waeren ge-
koomen) tusschen de twaelfen vijftighen
Millioenen Menschen, door *Swaerd*,
Strop, *Honger*, overmatigen haer op-
gedwongen en arbeid in de Berghwer-
ken, of oock groote Lasten welckese
moesten draegen, en door verscheydene
andere *Middelen* om 't leven waeren
gebraght.

Hy voeght'er by, datse met d'over-
geblevene arger als met Lijf-eigene, jae
slimmer als met wilde Dieren omgin-
gen. Eenige hadden se de *Neus*; andere
d'Ooren; sommige de *Handen* afge-
sneeden. Somtjids hebben se haer in
stukken gehouwen en gevierendeeld;
daer nae deese *Stucken* haere *Honden*
voorgeworpen; welckese oock hadden
geleerd, deese arme *Indianen* te ver-
scheuren en te verslinden.

Wanneer se eenen deeser *Honden* er-
gens doed, of een *Spaenjaerd* in 't *Veld*
verslaegen vonden, soo lieten se een
Doufijn deeser ellendige *Americanen*, ter
eeren van de twaelf *Apostelen*, ophangen:
Of 't omgeleegene Land wierd door
Vyer en *Swaerd* t'eenemaal verwoest.

Voorts verhaeld hy, datse gewoon-
lijk de Jongens misbruyck en; de
Dochters schendeden; de Vrouwen ver-
kraghteden: Welckese daer nae voor
een *Kaes*: *Dickmael* honderd, jae oock
vijf-honderd en noch meer *Mans* en
Vrouwsperfoonen voor een *Paerd* of
Esel hebben verkoght.

Hy vermeld, dat seecker *Cacique* uyt
Hispaniola de vlught nae 't Eyland *Cuba*
nam, om aldaer der *Spaenjaerden* wreed-
heyd t'ontgaen. Maer als se nu oock
dit Eyland bedwongen hadden, en de
gedaghte *Cacique* in haere handen was
geraect, soo veroordeelden se hem,
verbrand te worden.

Doe hy nu van de *Spaensche* Geestlijke
wierd vermaend 't *Christendom* aen te ne-
men, op dat hy ten minsten nae dit leven
in 't *Paradijs* moght geraken; en hy van
haer hoorde, dat oock de *Spaenjaerden*
daer souden zyn, soo wou hy noch een
Christen worden, noch in dit *Paradijs* der
Spaenjaerden koomen; soo seer was hy
bevreesd, dat hy daer weer onder haere
handen sou vallen.

De gemelde de *las Casas* verseeckerd
ons, datmen veele Boecken sou konnen
beschrijven, indienmen daer in wou
verhaelen al diergelijcke in *America*
voorgevallene dingen. Oock betuyghd
hy, dat de meeste *Moord-daeden*, *Af-*
brandingen en verwoestingen opsetlijk
zyn verricht: Daerenboven dickmael
tegens eenige in 't werck gesteld, om
d'andere een schrick aen te jaegen, en
haer tot gehoorsaemheyd te dwin-
gen.

Doch wy willen ons weer nae onse
Audientie wenden.

Onder een groot getal Boomen, wel-
ke men vind in de Gebergten van
Chiapa, is'er eene, welcke een slag
van *Peper* en *Nagelen* draeghd.

In de bebouwde Velden koomen
d'Ajuynen nae wensch voort. Wanneer
H h h h

de

de Boonen eenmael hier geplant zyn geworden, foo bloeyenfe, en geven haere vrucht yeder Jaer; 't welck veele Jaeren aghter den anderen duerd. Even foodaenigh is 't hier oock gelegen met de Kruyden en Bloemen.

By *Chiapa* zyn verfcheydene Bronnen, welcke yet byfonders aen figh hebben: D'eene heeft Ebb' en Vloed gelijk de Zee, alhoewel wijd van defelve gelegen, en gantsch geen gemeenfchap daer meê hebbende.

Een andere is'er, welcke drie Jaeren nae malkander waft, fchoon 't maer een weynigh koomd te regenen: En dan in de drie volgende Jaeren weer afneemd, fchoon'er een geduerigen hevigen Regen valt. Dit gaet foo voort beurts wijs, van drie tot drie Jaeren.

Noch een andere neemt altijd af, wanneer 't regend; en waft in tegendeel, wanneer 't droogh We'er is.

Wederom een andere veroorfaecht de Dood aen alle Vogelen en Dieren: Maer geneefd de Siekten, welcke ftercke en hevige hulpmiddelen vereyfschen.

Doch wy fouden veel te fchrijven hebben, indien wy ons wilden ophouden ontrent al de fonderlinge dingen, welcke in *America* worden gevonden.

Honduras en *Nicaragua* zyn twee groote Landfchappen. *Honduras* heeft over de twee-honderd Mijlen in de lenghte, en bynae honderd in de breedte. *Nicaragua* is wat kleynere.

Honduras deeld fijnen Naem meê aen den Boefem, welckefe heeft op de Noord-Zee.

De *Spaenjaerden* hebben zes Steeden in 't Landfchap gebouwd. *Valladolid*, anders *Comayagua*; bynae in een even-gelycke wijdte van de Noord en Suyd-Zee. *Gratias a Dios*, op een verhevene Landftreock, en by de rijke Goudgroef *S. Pedro*. Ontrent vijfthien Mijlen

van deefe *S. Johan del Puerto de los Cavallos*; voortijds een beroemde Haven: Doch die nae *Amatica* is verfet geworden, wijd de gelegenheyd aldaer wat voordeliger was. *Truxillo*, met een voortreflijke Haven, en een rijklijk-vruchtbaeren Bodem. *S. Georgius d'Olancho*: Wiens Land voortijds feer veel Gouds verfchaftede; gelijk oock de Rivier *Guyape* (*Guayape*) leggendetogens 't Oosten van *Truxillo* en *Olancho*.

't Bifdom des Landfchaps is eerst te *Truxillo* geweest; doch naederhand in 't Jaer 1588. nae *Valladolid* verplaetft geworden.

Men haeld van *Honduras* Wol, welke by ons feer geaght, en van de *Francoifen* *Vigogne* werd geheeten.

Nicaragua, of 't Nieuwe Koningrijk *Leon*, heeft vijf *Spaenfe* Plant-Steeden. *Leon de Nicaragua* leght voor 't eerste Meir. *Granada* op den aenvangh des tweeden en grootften Meirs. *Jatn* op 't eynde des felven grooten Meirs van *Nicaragua*. Nieuw-*Segovia* is dieper in 't Land gelegen. *Realejo* by de Suyd-Zee, nevens een feer goede Haven.

Voortijds had men een *Canal* willen maecken van de Noord tot in de Zuyd-Zee; tuffchen *Realejo* en 't Meir *Nicaragua*; doch dit Werck is aghter gebleven. Veellight heeftmen de Suyd-Zee veel hooger bevonden als de Noord-Zee; waer van wy op een andere plaets fullen fprecken. En indien 't foo was, foo ftond te vreefen, dat ter dier oorfaeck de *Quartieren* aen deefe fide groote fchaede fouden hebben moogen lijden.

't Meir van *Nicaragua* is feer groot. 't Selve heeft Ebb' en Vloed gelijk de Zee. Veele Crocodillen zyn'er in. Op den Oever ftaen veel *Indiaenfe* Woonningen. 't Begind ontrent aght of thien Mijlen van de Suyd-Zee, en foeckt de

de Noord-Zee tot op anderhalf-honderd
Mijlen weghs. Maeckt ten deelen een
Meir, ten deelen een Rivier of *Canael*,
genoemd *Desaguadero*, alwaer veele
Waeter-vallingen zyn; en giet sigh uyt
in de Zee door een groote Openingh,
daer eenige Eylanden leggen; gelijk
oock de *S. Juhans-Haven*.

De Lugt des Lands is gefond, alhoe-
wel heer. 't Aerdrijck vrughtbaer en
lustigh. 't Heeft Ooft, Koeyen, Swijnen,
Indiaensche Hoenderen, en Papegayen,
in soo een groote meenigte, datse
gantsch beswaerlijk vallen; Balssem;
weynigh Weyt, en Schapen; eenige
Goud en Silver-Berghwercken nae *Se-
govia* toe.

D'Inwooners zyn vrolijk en wacker.
't Gebied van *Leon* heeft twintigh-duy-
send Cijnsbaere *Indianen*. De Winter
is hier droogh; de Somer voghtigh en
nat.

Costa-Rica en *Veragua* zyn de twee
uyterste nae 't Oosten gelegene Land-
schappen der *Audientie Guatemala*.

In *Costa-Rica* leght de Stad *Carthago*
tusschen beyde de Zeeën; alwaer de-
selve eenige Plaetsen heeft, welke haer

voor Havens dienen. Voorts leggen
Aranjues en *Nicoya* op de Zuyd-Zee:
Castro d' Austria in 't Land.

Veragua leght tegens 't Oosten de
Zee-Enghte *Panama*, en heeft voor-
tijds met de Kamer van *Panama* over-
een-gestemd; alhoewel deese Stad on-
der 't Suyder; *Veragua* daer tegens on-
der 't Noorder-*America* werd gereec-
kend.

Men steld in dit Landschap vier of
vijs *Spaensche* Steeden; naementlijk:
Concepcion; *La Trinidad*; *S. Fé*; *Carlos*,
en *Parita*.

Concepcion en *La Trinidad* leggen op
de Noord-Zee. *S. Fé* Landwaerds in.
Carlos en *Parita* op de Suyd-Zee.

't Land der beyder *Provincien* is
rauw, berghaghtigh, en onvrughtbaer.
Heeft echter rijke Goud-Mijnen:
Oock voeren de Vloeden Goud met
sigh.

Daer sijn noch eenige Natuerlijke
Onderdaenen in deese *Quartieren* ove-
righ, welke de *Spaenjaerden* genoegh
te doen maecken, en deselve eeten,
wanneerse haer maer in haer geweld
konnen krijgen.

Hhhh 2

D'AN-

D' ANTILLEN, O F D E CAMERCANISCHE EYLANDEN.

Usschen beyde d' *Ameri-
ken*, 't Noorder en 't Suy-
der, en voor den *Mexi-
caenschen* Zee-boesem leg-
gen veel' Eylanden van
verscheydene Grootte.

Hispaniola en *Cuba* zyn de grootste on-
der deselve. *Jamaica*, *Boriquen* en ee-
nige andere zyn middelmatig. D' ove-
rige veel kleyner.

Hispaniola, van d' Inwooners ge-
noemd *Quisqueja*, dat is, Groot-Land,
en *Ayti*, soo veel als rauwheyd, legt
midden onder de gedaghte Eylan-
den.

't Heeft by de twee-honderd Mijlen
van 't Westen nae 't Oosten; en vijftigh
of tseftigh Mijlen van 't Suyden nae 't
Noorden.

Christoffel Columbus is op sijn' eerste
Reys in 't Jaer 1492. hier geweest, en
maeckte sijn kortst daer nae Meester
daer van, gevende 't selve de Naem van
Hispaniola.

De *Castilianen* hebben hier verschey-
dene Plant-Steeden opgericht. T' ee-
ner tijd heeft men'er seshien of agh-
thien; en in deselve meer als veerthien-
duysend Natuerlijke *Spaenjaerden* ge-
sien.

Heden daeghs zyn'er veel minder,

wijl de meeste in 't Grootte Land gintich
en herwaerts zyn verstroyd, doe andere
Landen ontdeekt wierden, van welcke
men hoop had, om aldaer nieuwe en
beeter voordelen te doen.

Evenwel zyn'er noch thien Plant-
Steeden overigh; onder welcke *S. Do-
minico*, gebouwd van *Bartholomaeus*,
Broeder van *Christophorus Columbus*, de
schoonste is; wijl aldaer is een Aers-
Bisdóm, *Audiensie*, de *Residentie* des
Stadhouders van 't Eyland, de Reecken-
Kamer, en de Munt.

Onder de twee-duysend Geslaghten
(Huysgesinnen) welcke hier gevonden
werden, zyn'er maer alleen ses-honderd
Spaensche. D' overige bestaen uyt *Me-
stizen*, *Mulates*, *Negres* en *Canaries*.

Puerto de la Plata is de tweede in orde
en aensien, wegens haeren Koophan-
del. Daer nae *S. Jago de los Cavalleros*,
wegens de schoonheyd van haere Legh-
plaets. *El Cotuy*, wegens de Goud-
Berghwercken. *Salva Leon de Yquey*,
wegens de Suycker en Weyden. *Azua*,
desgelijcks wegens de Suycker. *S. Ma-
ria d' el Puerto* geeft *Cassia*. *Monte Chri-
sto Sout*. *La Concepcion de la Vega* is een
Bisdóm geweest; doch nu 't Bisdóm
S. Domingo ingelijfd. *El Zeybo* op de Zee
heeft niet veel bysonders.

EN, SCHE E N.

in 't Groot Land ginfch
yn verftroyd, doe andere
kt wierden, van welke
, om aldaer nieuwe en
en te doen.

en'er noch thien Plant-
gh; onder welke S. Di-
uud van Bartholomau,
ristophorus Columbus, de
wyl aldaer is een Aerk-
ientie, de Residencie des
n 't Eyland, de Reeken-
Munt.

wee-duysend Geflaghten
) welke hier gevonden
r maer alleen ses-honderd
overige bestaen uyt Mo-
res, Negres en Canares.
ata is de tweede in orde
eegens haeren Koophan-
e S. Jago de los Cavalleros,
onheyd van haere Legh-
uy, wegens de Goud-
Salva Leon de Yquey,
cker en Weyden. Azua,
gens de Suycker. S. Ma-
heeft Cassia. Monte Chri-
Concepcion de la Vega is een
st; doch nu 't Bisdom
lijfd. El Zeyloop de Zee
byfonders.

Soo

Soo haest de *Castilianen* sijn Meester
van dit Eyland hadden gemaect, heb-
bense uyt *Spaenje* derwaerts laeten bren-
gen Granen, Ooft, en Dieren van al-
lerley slaghe.

De Graenen hebben op 't effene Veld
niet willen gelucken, vermits 't Land
hier alt' onmatigh vet is. Sy wierden
derhalven genoodfaect 't Saed op de
Heuvelen te werpen, of aen foodaentige
Plaetsen, daerd' Aerde mager was.

't Ooft is hier wel geslaeghd: En 't
Vee heeft sijn foodaenigh vermeer-
derd, dat veele *private* Persoonen de
Beesten vryheyd gegeven, of deselve
aen 't gemeen overgelaeten hebben.
Diedemoeyte doen wil, magh deselve
jaegen en dooden; want men aght hier
't Vleesch niet, als men maer de Huyd
kan hebben.

De Suycker-Rieften, welckemen
uyt *Canarien* derwaerts heeft gebraght,
brengen desgelijcks groot voordeelaen.
Doch de Goud en Koper, nevens ver-
scheydene andere Metal-Mijnen, hier
noch overigh zynde, werden niet meer
bearbeyd; vermits de *Spaenjaerden* al-
reeds voor langh de meeste der oude
Inwoonders jae oock die van eenige om-
geleegene Eylanden, hebben om 't
leven gebraght, of laeten verder-
ven.

Eer *Christoffel Columbus* in dit Eyland
quam, waeren'er seer weynigh vier-
voetige Dieren in; gesaementlijk seer
kleyn, en meerendeel een soort van
Conijnen, welke wy *Indiaensche* Co-
nijnen noemen: Nevens stomme Hon-
den, welke van de *Spaenjaerden*, ge-
duerende haeren grooten Hongers-
nood, gegeten wierden.

Heden daeghs zyn onder haere Onge-
dierten en Wormen de *Niguaa* seer
gevaerlijk voor de geene welke bloots-
voets gaen. Sy huppelen gelijk de
Vloeyen; sluypen tusschen Vei en Vleesch

in, en plagen de Menschen t' eenemael
beswaerlijk.

De *Cucuyo*, seecker slaghe van Vliegen,
heeft d' oogen, en de sijden, wanneer se
de Vleugelen opend, soo hellightend,
datmen in d' alderduysterste naght
daer by kan sien te leesen en te schrij-
ven.

Onder haere Dieren zyn aenmerc-
kens-waerdigh haere *Manati*, zynde
een soort van Zee-Kalveren, twintigh
en noch meer voeten langh. Met de-
selve vanghden groote en kleyne Vis-
schen, vermits se sijn met haere Steec-
kels, opden rugg', aen d' andere han-
gen.

't Eyland *Cuba* is veel langer, doch
smaller, als *Hispaniola*. 't Heeft drie-
honderd Mijlen van 't Westen nae 't
Oosten. Van 't Suyden nae 't Noorden
niet meer als vijf-en-twintigh of dertigh
Mijlen doorgaens. Derhalven zyn deele
twee Eylanden in haer begrijp malkan-
der bynae gelijk.

Oock koomense in d' Eygenschappen
seer wel over een; als in Graenen, Ooft
en Vee. De Bosschen geven hier 't beste
Hout tot den Scheeps-bouw. Men vind
hier meer Hoenderen, Duyven, Tor-
telduyven, Veld-hoenderen en *Fla-
mengos*; welke, als se kleyn zyn, witte;
maer grooter werdende, bonte of veel-
verwige Vederen hebben: Oock voe-
ren haere Vloeden meer Goud met sijn,
als in *Hispaniola*. Daerenboven zyn
hier de Havenen grooter en verseecker-
der: Doch oock heeft men meer Klippen
en Bancken om *Cuba*, als by *Hispa-
niola*.

Maer alhoewel dit Eyland groot is,
soo vindmen'er echter weynige Steeden
in. *S. Jago* is in 't Jaer 1514. (wat meer
als twintigh Jaeren, nae dat *Christoffel
Columbus* 't gedaghte Eyland had ont-
deckt) gebouwd geworden. 't Hier
zynde Bisdom behoord onder 't Aerds-

H h h h 3

Bisdom

Bisdom *S. Dominici*. Haere Haven is eene der beste in geheel *America*.

By deese Stad *S. Jago*, en *La Sierra de Cobre* werd noch Koper gegraven. Evenwel is deese Plaets seer in afgangh geraeckr, en drijft gantsch weynigh Koophandel.

Nae *Baracoa* toe geven de Bergen Ebben en *Brazilien*-hout. Doch dit veroorsaecht een seer groote onbequaemheyd, dat haere Haven geen groote Scheepen kan inneemen.

De goedheyd van de Lught, de vruchtbaerheyd des Bodems, en de seer lustige Vlackte hebben *S. Salvador* gemaect tot de beste Plaets deeses Eylands. Hier werd een seer grooten Handel gedreven; alhoewel buyten de Kust.

Tusschen *S. Salvador* en *S. Jago* (of *Jacob*) vindmen een Land, bedeckt met veele Keyen of Keefelsteenen van verscheydene grootte; welke de Natuer soo gantsch rond heeft gevormd, datmen deselve kan gebruycken tot Kogelen voor allerley stucken Geschuts.

By *Porto del Principe* vindmen oock Swavel en Hars-Boomen. Dit Hars gebruyckense in plaets van Peck, om de Schepen daer mee te pecken. D' *Indianen* laeten 't sigh dienen tot allerley Artzenyen.

De Haven van *Havana*, of *S. Christoffel de la Havana*, heeft een smallen en diepen Ingangh. Neemd de Groote Zee op in de *form* van een Zee-boesem. Duyssend Scheepen konnen'er leggen, welverseeckerd tegens allerley Winden.

De twee Voorgeberghen, welke deselve sluyten, hebben haere Kasteelen, om den Ingangh te beschermen. 't Derde, 't welck aen de Stad stoort, siet op d' openingh des Havens.

De Scheepen, welke uyt *Nieuw-Spaenjen* nae *Europa* te rugg' keeren, koomen te *Havana* by malkander, en ver-

forgen sigh aldaer van alles waer haer, soo aen Krijghs-behoeften als Levensmiddelen, nodigh is. In Herfst-maend schickense sigh tot haer vertreck; vermitsse door 't *Canael* van *Babame*, en van daer in de Groote Zee loopen.

Vijf-en-twintigh Mijlen van *Havana*, tegens 't Oosten, is de Haven *Matama*, of de Moord-Haven, wyl voortijds d' Inwooners deeses Lands hier eenige *Spaenjaerden* om 't Leven hebben gebraght.

In 't Jaer 1628. overrompelde hier den *Hollandschen* *Admiraal Pieter Pietersz. Heyn* de *West-Indische* Silver-Vloot, nae *Spaenje* te rugg' koomende; brengende deselve geluckigh op in de *Vereenigde Nederlanden*. Deese Vloot was bevraght met Silver, *Chochenille*, *Sijde*, *Anil*, *Cassonnade*, Huyden, en andere kostelijke Waeren. Deesen Buyt wierd gewaerdeerd op twintigh *Millioenen* *Fransche* Guldens. 't Weet niet, of oyt soo een rijcken Buyt meer is gemaect geworden. Hy wierd echter van de *Bevindehebbers* der *Nederlandsche West-Indische Compagnie* qualijck geloond.

Jamaica, tegens 't Suyden van *Cuba*, en tegens 't Westen van *Hispaniola*, legdh vijf-en-twintigh Mijlen van 't eerst; dertigh of vijf-en-dertigh Mijlen van 't laetstgenoemde Eyland.

't Heeft een seer gesonde Lught: Daerenboven een seer heerlijcken en vruchtbaeren Bodem in 't voortbrengen van *Yuca*, waer uyt sy haere *Cassave* maecken. Ter deeser oorsaek werd het genoemd de Koorn-Schuer der *Antillen*. Men vind hier Goud, Boomwol, Wol, Ooft, Suycker-ried, en een groote meenighte Vee.

De hier in leggende Steeden zyn *Sevilla*, *Melilla*, en *Oristan*. *Sevilla* heeft een *Collegiale* Kerck, wiens Hoofd de *Tiitel* eens *Abrs* voerd. Onder deselve is geweest *Petrus Martyr*, die de *West-Indische*

Indische Geschiedenissen in Thien Boeken heeft beschreven.

Melilla (*Mellila*) is de Stad, alwaer *Columbus* sijne Schepen, op de te rugge-koomst van *Veragua*, liet verbeeteren, nae geledene Schipbreuck. Deese twee Steeden sien op 't Eyland *Cuba* nae 't Noorden: *Oristan* daer tegens op 't Groote Land tegens 't Suyden; by de twee-honderd Mijlen ter Zee daer van afeggende.

In deese Zee zyn veele Klippen, Rotfen, en tusschen de Bancken eenige Eylanden, als *Serrano*, alwaer *Augustin Pedro Serrano* sijn Schip verloor; sijn maer alleen *salveerde*, en drie geheele Jaeren langh sijn hier ophield. Nae hem heeft sijn oock een *privat* Persoon alleen, uyt geledene Schipbreuck, hier heenen geredder; die met den voorgedaghten noch vier Jaeren hier bleef; zynde 't faemen seven Jaeren voor *Serrano*. Doe nu eyndlijck een Schip voorby dit Eyland *passerde*, en gewaer wierd, dat'er yemand op was, soo sond het de Boot derwaerts, en liet haer afhaelen.

Boriquem, of *S. Johan de Puerto Ricco*, is wat geringer, en niet soo vrughtbaer als *Jamaica*.

S. Johan de Puerto Ricco is des Bischops en Stadhouders *Residentie*. Hier is een treffelijke Haven, welcke sijnen Naem aen 't Eyland meedeeld.

D'overige Steeden zyn *El Arrecibo* en *Guadianilla*, of *S. Germain*. Dit geheele Eyland heeft weynigh Havenen: Doch midden daer door gaen veele aen malkander-hangende Bergen, welcke 't selve verdeelen van 't Westen tot 't Oosten. Men vind hier een witte Gom, diemen gebruyckt in de plaats van Peck, om de Schepen daer mee te pecken. Daerenboven maect men'er Kaerssen van, gelijk wy van Smeer. 't Diend oock, in plaats van andere Geneefinghs-

middelen, tot heelingh der Wonden. Boven 't Goud, Suycker, en *Gayac* vindmen hier veel *Marais Salans*.

Deese vier Eylanden zyn de grootste en voornaemste onder d' *Antillen*. D'andere zyn seer veel in getal, en werden aengemerckt onder de Naemen der *Lucayer* en *Caribes*.

De *Lucayer* leggen in 't Noorden van *Cuba* en *Hispaniola*. Onder deselve is *Lucayo Neque* 't voornaemste, 't grootste, en 't uyerste tegens 't Noorden.

Bahama voerd dien Naem van 't *Canael*, 't welck is tusschen deese Eylanden en *Florida*. Dit *Canael* is soo gantsch snel, dat het, ten trots der Winden, de Schepen van 't Suyden nae 't Noorden; of veel meer van 't Suyd-Westen nae 't Noord-Oosten heenen voerd.

Guanahani is 't eerste Land, 't welck *Christoffel Columbus* by *America* ontdeckte, en den Naem van *S. Salvador* gaf; wyl hy in gevaer had gestaen, dat selfs de sijne hem in de Zee louden geworpen hebben, vermitsse vreesden, noyt by eenigh Land te sullen koomen.

D'Eylanden *Caribes*, of *Cannibales*, leggen tegens 't Oosten van *Boriquem*; en strecken sijn uyt in een halve *Circkel* tegens 't Suyder-*America*.

Men heeftse soodaenigh een Naem gegeven, om dat der selver Inwooners *Caribes*, of *Cannibales* waeren, dat is, Menschen-eeters.

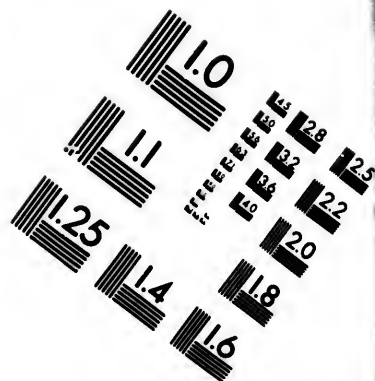
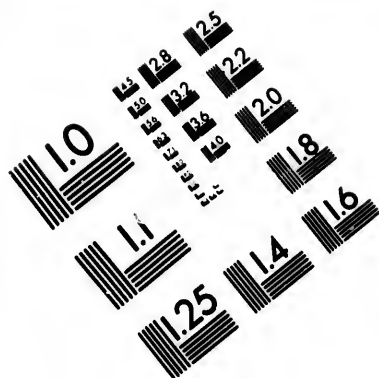
De beroemdfte deeser Eylanden zyn *S. Christoffel*, *S. Crois*, *Guadaloupe*, *Martinico*, *Barboude*, *Granade*, en *Tobago*.

De Koninghlijke *Generael* over de gedaghte Eylanden *resideert* in *S. Christoffel*. Echter hebben d' *Engelsche* een gedeelte van dit Eyland in haer geweld.

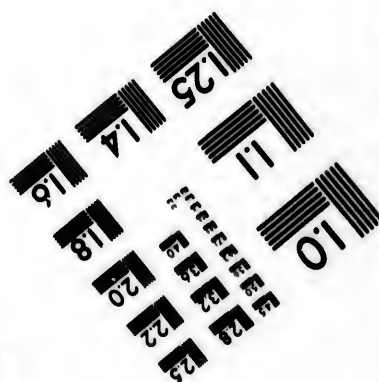
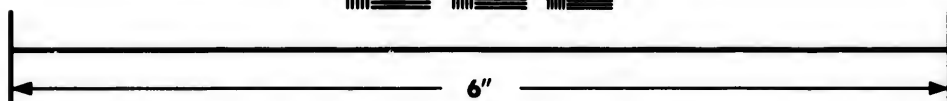
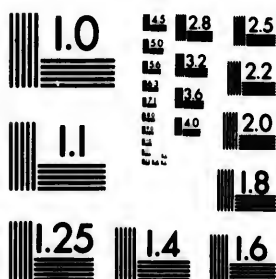
De *Fransche* besitten alleen, of ten deele, *Guadaloupe*, *Martinique*, *S. Croix*, *Marigalante*, *S. Alouzie*, *Grenade*, *La Tortugue*:

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic Sciences Corporation

**23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503**

Tortugue: En d' Engelfche alleen *Barboudé*, *Antigoa*, *Nieves*, *Montferrat*. De Hollanders *Tabago*, *S. Eustachio*, *Saba*, en *S. Marten* ten deele. De *Caribes* hebben noch *S. Vincent*, *La Dominica*, *Bokja*, een gedeelte van *Martinico*, en *Monfabal*; ten deelen oock sommige andere.

Verders derf ick sonder eenige fchroom zeggen, dat *Hispaniola*, *Cuba*, en d' omgelegene Eylanden met der Ouden *Hesperides* over-een-koomen. Gefaementlijk zynfe hier in eenigh, dat de *Hesperides* veertigh Daghreysen te Scheep aen geene fijde der *Gorgaden*; en de *Gorgades* maer twee Daghreysen van d' *Africaensche* Kust zyn.

D' Eylanden van *Capo-Verde* koomen over een met de *Gorgades*, gelijk wy fulcks in ons *Africa* hebben beweezen.

Van deefe tot aen d' Eylanden *Hispa-*

niola en *Cuba* zyn vijf-en-twintigh of dertigh Daghreysen t' Scheep, welke wel veertigh der Oude konnen uytmaecken.

Daerenboven zyn'er, behalven deefe, geen Eylanden meer in d' *Atlantische Zee*.

En wanneer d' Oude haere *Hesperides* in eenen Zee-boefem stellen, gelijk *Capella* doet; of in verfcheydene, gelijk *Solinus*; foo fchijnd, datfe den *Mexicaenschen* hebben verftaen; welke veel andere geringer begrijpt.

Of oock fchoon *Plinius* niet meer als twee *Hesperides* reeckend; maer andere een meerder getal stellen; foo verftaet *Plinius* maer alleen *Hispaniola* en *Cuba*, in aenmerckingh dat d' andere niet veel r'aghten zyn: *Solinus* en *Capella* daer tegens verftaen al deefe Eylanden in't gemeen.

D' EYLANDEN CARAIBES, of CANNIBALES. *Anders genoemd* ANTILLES.

En deefe fijde van *America*, of veel meer tuffchen 't Noorder en Suyder *America*, hebben wy een groot getal verfcheydene Eylanden: Onder welke

twee feer groote, twee middelmaetige, en veele kleyne zyn.

Wy hebben aangewezen, dat de twee groote werden genoemd *S. Domingo* en *Cuba*.

Onder de middelmaetige zyn *San*
marca

vijs-en-twintigh of
en t' Scheep, welke
Oude konnen uyt-

zyn'er, behalvendee-
en meer in d' *Atlanti-*

Oude haere *Hesperides*
oefem stellen, gelijk
in verscheydene, ge-
so schijnd, datse den
ebben verstaen; welke
noger begrijpt.

on *Plinius* niet meerals
reekend; maer andere
tal stellen; soo verstaet
een *Hispaniola* en *Cuba*,
h dat d' andere niet veel
Solinus en *Capella* daer
al deese Eylanden in't

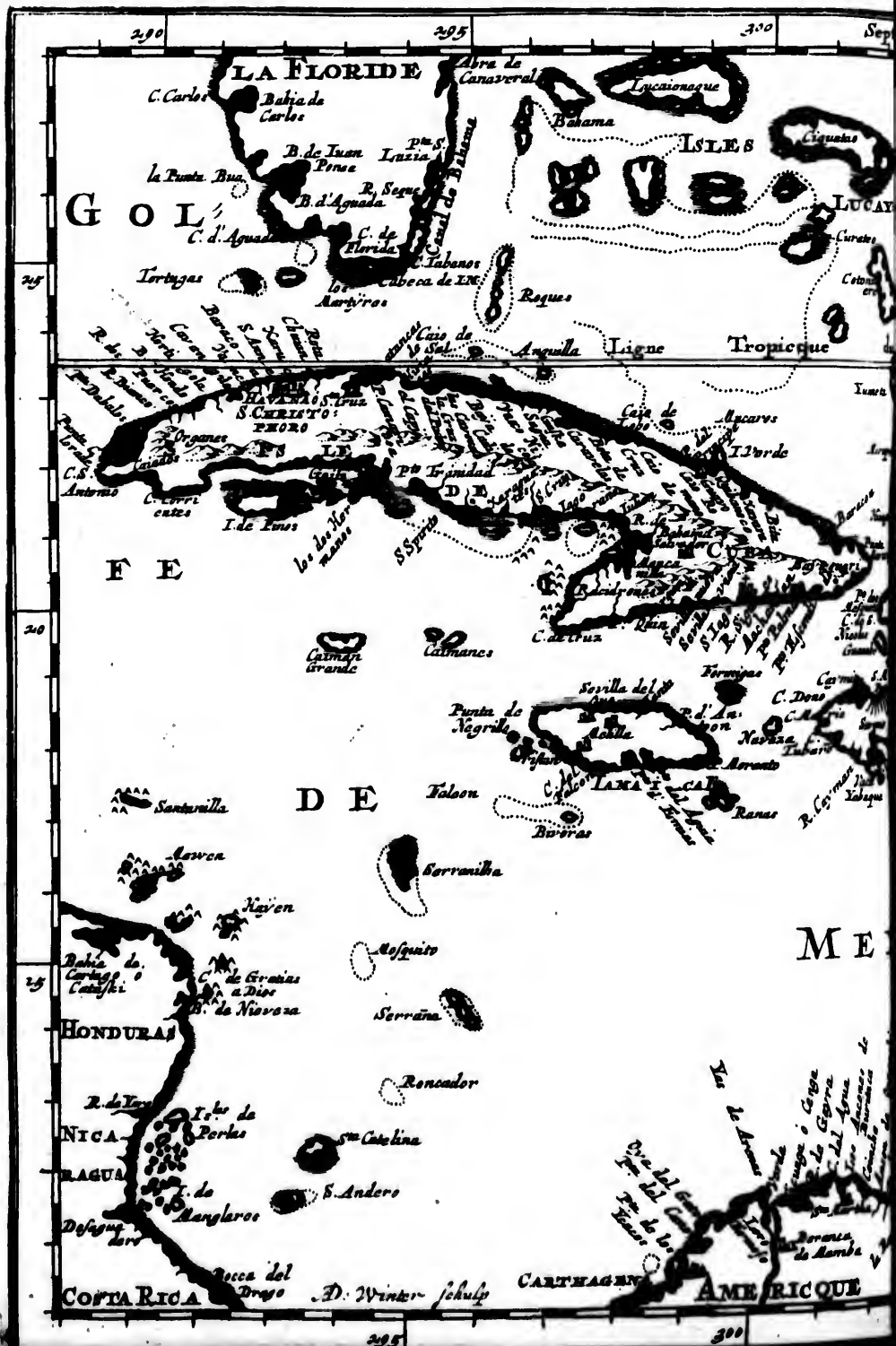
D E N
B E S,
L E S.

L E S.

e, twee middelmaetige,
zyn.

aengeweesen, dat de
rden genoemd *S. Domin-*

niddelmaetige zyn *Ma-*
matica

Par N. Sanson d'Abbeville
Geogr: ord^{re} du Roy.....

N O R T

M E R U E

ISLES
SOTTAVENTO

AMÉRIQUE

maica en *Puerto Ricco* de bekendste.

Over d' Eylanden *Cuba* en *S. Domingo* leggen de *Lucayer*; tegens *Florida*. Tegens 't Oosten *Puerto Ricco*: En wanneer men sigh nae de Grootte Zee wend, foo zyn daer de *Caraïben*, of *Cannibales*; welke wy *Antilles*, soo veel als *Ante Insulas*, noemen; wijlse voor de grootte leggen, en aldereerst voorkoomen de geene, welke uyt onse Wereld op deese sijde nae *America* seylen.

Christoffel Columbus heeft deselve in 't Jaer 1492. ontdeekt. Aldermeest heeft hy sigh opgehouden in d' Eylanden *S. Domingo* en *Cuba*; eerst in 't eerste; daer nae in 't andere. Met d' overige heeft hy sigh weynigh bekommerd; en sigh in sijne laetste Reyfen op 't Vaste Land begeven.

Wy willen ons vergenoegen met 't geen wy alreeds hebben geleyd van d' Eylanden *S. Domingo*, *Cuba*, *Jamaica*, en *Puerto Ricco*.

De geene, welke 't Suyder-*America* naestgelegen zyn, werden tot dit Deel van *America* gereeckend. Wat wy tegenwoordigh noch te beschrijven hebben, sal tot d' *Amillen* behooren; welke eerstmaer alleen van de *Caraïben* zyn bevoond geweest. Doch onlanghs hebben de *Francoisen*, *Engelsche*, en *Hollanders* sigh daer in vast geset. Echter hebben de gedaghte *Caraïben* noch van sommige een gedeelte; eenige andere geheel in-behouden.

De *Francoisen* besitten hier de helft van *S. Christoffel*; d' *Engelsche* daer tegens d' andere helft. 't Eyland *S. Bartholomai* geheel. Van *S. Marten* de helft; d' andere helft hebben de *Hollanders*. Boven dien 't gantsche Eyland *S. Croix*, en eenige onleggende Eylanden. Deese hebben gestaen onder den *Commandeur de Poincy*, en onder 't Gebied, of de Regeeringh, des Heeren de *Hovel*. Geheel *Guadaloupe*, *Marigalante* ten dee-

len; vermids de *Caraïben* 't overige noch in hebben: Voorts *Descada* en *los Santos*. Onder 't Gebied des Heeren *du Parquet* staen *Martinico*. *S. Alouzie* en *Grenade*, &c.

Wy willen deese Eylanden in drie Deelen ordonneeren; naementlijk, in *S. Christoffel*: In *Guadaloupe*; en in *Martinico*.

Tot deese drie Deelen willen wy voegen de naestgeleegene Eylanden, behoorende aen d' *Engelsche*, de *Hollanders*, en de *Caraïben*; vermids al d' overige verstroyd, en somtijds verr' van malkander zyn: Waer tegens d' andere drie Deelen, welke wy verkooren hebben, yeder sijn Ligchaem in 't bysonder sal maecken.

Nevens 't Eyland *S. Christoffel* sullen wy hebben d' Eylanden *Nieves*, *Redonde*, *Montserrat*, *Antigua*, *Barbada* (van *Barboude* gantsch onderscheyden), tegens 't Suyden: En *S. Christoffel* tegens 't Oosten: *S. Bartholomai*, *S. Martini* en *Anguille* tegens 't Noorden van *Sombrio*, en *Amegada* tusschen 't Noorden en 't Westen: *S. Eustachii*, *Saba* en *S. Croix* tegens 't Westen.

Naest *Guadaloupe* sullen wy maer alleen hebben *Marigalante*, *Descada*, *Los Santos* en *Dominico*, dicht daer by gelegen. Doch 't laetste leght naerder tegens 't Suyden.

By *Martinico* sullen wy d' overige hebben, welke zyn *S. Alouzie*, *S. Vincent*, *Bekia*, *Grenadilles*, en *Grenade*. Deese sullen wy toevoegen 't Eyland *Barboudo*, zynde van d' andere afgesonderd; verr' tegens 't Oosten gelegen: En dan *Tabago* tegens 't Suyden, en tegens 't Eyland der *H. Drieuuldigheid*.

In al deese Eylanden is de Lught doorgaens gesond; ten minsten voor de Natuerlijke Inwooners, en voor de geene, die deselve een tijd langh gewoon zyn geworden.

De daegen zyn hier warm, of heet; de naghten koel en koud. D' Oofte Winden verfrifchen de Lught voor en nae de middagh. 's Naghts moetmen figh voor de koude wel decken: Anders werdmen verkoud, en men bekoomd het Magen-wee.

Men houd het daer voor, dat, wijl haer de Son feer nae is, het hier over dagh feer heet moet zyn; doch dat d' afweefenheyd van de Son de Naghten verfrifcht. Soo dat de Naghten hier weer vergoeden 't geen de Son over dagh te feer heeft verhit.

De langhste Dagh is hier van veerthien uyren, en de kortste van thien uyren. Defgelijcks is de langhste Naght veerthien en de kortste thien uyren langh.

Sy hebben geen Winter: Weeten oock niet wat Ys of Sneeuw is. Haere Jaergetijden zyn gelijk alsby ons is de

Lente, de Soomer, en den fchoonen Herfft.

Meerendeel hebbenfe foet Water, 't zyuyt Vloeden, ofuyt Bronnen. By gebreck der felve hebbenfe Waterbacken.

Men is in hoope, datmen hier fal konnen vinden Silver, Swavel en Kryftal-Groeven. Veellight oock wel Goud.

Sy Viifchen gemeenlijck in de Zee, of laughs de Kuft. Haere Druyven zyn goed; en de Wijnstocken draegen tweemaal in 't Jaer.

Ons Koor en andere Graenen fchiet in 't eerst soo geweldigh veel Loof, dat het geen Airen kan fetten. D' Inwoonders des Lands dienen figh van haer *Mrudrac*, *Caffaves*, en andere Huls-vrughten, welke 't gebreck des Kooris vergoeden. Haere Spijfen zyn light, en overlaeden de Maegh niet; doch maecten oock niet veel bloed.

't E Y L A N D S. CHRISTOFFEL.

't Yland S. *Christoffel* is hedenfdaeghs 't beoemdste onder d' *Antillen*, wijl de *Fransche* en *Engelfche* *Generaels* in 't felve woonen.

't Heeft de naem van S. *Christoffel* bekoomen, wijl 't een Bergh heeft, die een anderen kleynen Bergh draeghd, op de manier, gelijk men S. *Christoffel* affchilderd, 't Kindeken *Iesus* draegende.

't Leght tuffchen den feventhienden

en aghthienden *Graed Latitudinis*; en heeft ontrent vijf-en-twintigh Mijlen in den Omkreytz.

't Aerdrijck is hier tot alles bequaem, 't zy op d' eene of op d' andere plaets. 't Midden is bedeckt met feer hooge Bergen; van welcke fomtijds foo gantfch onverwaght Beecken in de Velden neervallen, dat de geene, welke beneden woonen, defelve niet gewaer werden voor datfe die fien.

De gedaghte twee *Generaels*, de *Fransche* en *Engelfche*, hebben onder haere Stad-

ommer, en den schoonen
 hebbenſe ſoet Water,
 den, of uyt Bronnen. By
 ſelve hebbenſe Water.

hoope, datmen hier ſal
 n Silver, Swavel en Kry-
 Veellight oock wel Goud-
 n gemeenlyk in de Zee,
 kult. Haere Druyven zyn
 Wijnſtoffen draegen twee-

en andere Graenen ſchiet
 geweldig veel Loof, dat
 n kan ſetten. D' Inwo-
 s dienen ſigh van haer *Me-*
es, en andere Huls-vrught-
 t gebreck des Koorns ver-
 ere Spijſen zyn light, en
 Maegh niet; doch maec-
 veel bloed.

N D FFEL.

en Graed *Latitudinis*; en
 vijf-en-twintigh Mijlen
 ytz.

is hier tot alles bequaem,
 de of op d' andere plaats.
 bedeckt met ſeer hooge
 elcke ſomtjds ſoo gantsch
 ecken in de Velden neer-
 geene, welke beneden
 lve niet gewaer werden
 ſien.

twee *Generaels*, de *Fran-*
ce, hebben onder haere
 Stad-

Beschryvingh van AMERICA.

619

Stadhouders, aen de *Fransche* ſijde de
 Ridder de *Poincy*, en de *Commandeur*
 de *Salles*; en voortjds, onder de Hee-
 ren *Waernard Riche*, en *Erve*, 't meeste
 deel der *Antillen* ingehad.

De *form* deeser Eylands is veel langer
 als breed; en neyghd ſigh een weynigh
 nae 't Noord-Weſten, of Suyd-Ooſten.
 De *Fransche* beſitten'er in beyde d' uy-
 terſte Deelen, welke tegens 't Noord-
 Weſten en Suyd-Ooſten leggen. D' *Eng-*
eliſche bevinden ſigh in 't midden,
 't welck gantsch met Bergen om-
 ringhd is.

De *Fransche* hebben hier vier Veſtin-
 gen. D' *Engeliſche* maer twee.

Hier ſtaet aen te mercken, dat de
Francoiſen uyt geene haerer *Quartieren* te
 Land tot d' andere kunnen koomen,
 ſonder te *paſſeeren* door d' *Engeliſche Quar-*
tieren, wiſſe daer in bynae 't midden van
 d' eene Zee tot d' andere hebben.

S. Louis-Schans en de *Sand-Spits* leg-
 gen in 't Noord-Ooſter *Quartier*. D' an-
 dere twee in 't Laege Land, en by 't Huys
 des Heeren de *Poincy*.

Dit gantsche Geweſt werd door de
 Zee ſeer verdeeld, maer 't andere is
 valter. 't Geen d' *Engeliſche* beſitten is
 bynae maer alleen een eenige Aerd-
 klomp: Maer 't midden vol Kluppen en
 Rotſen.

Deſe *Fransche* en *Engeliſche* Plant-
 Steeden wierden onder den Hertogh
 van *Eſnambuc*, een *Fransch* Edelman,
 en den Heer *Waernard*, (*Waernand*),
 een *Engeliſchman*, aengelegd in de Jae-
 ren 1620. en 1627. met bewillighingh der
Compagnien, door de Koningen van
Frankryck en *Engelland* toegeſtaen.

Doch in 't Jaer 1629. heeft *Don Frede-*
rick de Toledo de gedaghte Plant-Ste-
 den, welke nauwlijcks begonnen wa-
 ren geworden, verwoeft. De gemelde
Toledo had by hem meer als dertigh
 groote Gallioenen, voorzien met ſeer

veel Volcks; en een uytdrucklyck bevel
 van de *Spaenſche* Koningh, dat hy, eer
 hy by *Havana*, of in andere Eylanden
 Landede, de *Fransche* en *Engeliſche* uyt
 deſe *Colonien* verdrijven, en geenſins
 deſe *Natien* aldacr gedooogen ſou.

De *Francoiſen* wierden eerſt aengegre-
 pen. Doch d' *Engeliſche* maecten een
Accoord, datſe ſigh nae *Engelland* mogh-
 ten begeven. Maer ſoo haest de *Spaen-*
ſche Vloot uyt deſe Eylanden was ver-
 trocken, ſoo quaemenſe weer, en heb-
 ben tſederd dien tijd ſigh daer in veel
 valter neergeſet, als oyt te voeren.

't Eyland *S. Chriſtoffel* werd verdeeld
 in vier deelen; gelijck wy hier boven
 hebben aangeweſen. Van welke Dee-
 len de *Fransche* en *Engeliſche* yeder twee
 beſitten.

D' *Engeliſche* hebben in haere *Quartie-*
ren geene Vloeden. De *Fransche* meer
 eſſen Land, zynde ſeer bequaem tot
 den Acker-bouw. D' *Engeliſche* zyn hier
 wel ſtercker, maer de *Francoiſen* man-
 hafter en beeter gewapend.

Men vind hier Sout-groeven. Veel-
 light zyn'er oock Silver-Mijnen, die
 miſſchien gemeen ſullen zyn. De Bergh-
 wercken werden hier niet bearbeyd, wijs
 fulcks in den aenvangh te veel koſt. De
 Jaght, de Viſchvanght, de Zee, de
 Stroomen, en 't *Braſilien-Hout* blijven
 beyde de *Natien* gemeen.

Dit Land ſchijnd verſcheydene Stock-
 wercken, of hoger en hooger Opklim-
 mingen, te vertoonen. Tuſſchen deſe
 Stockwercken zyn breede Wegen in
 een reghte *Linie*, ſoo verr' het de plaet-
 ſen koomen toe te laeten.

D' eerſte deſer *Linien* begind hon-
 derd ſchreeden boven den Oever der
 Zee. D' andere drie of vier-honderd
 ſchreeden hooger: En alſoo de derde
 en vierde vier of vijf-honderd ſchree-
 den, d' eene hooger als d' andere.

Yeder *Linie*, of Stockwerck, maeckt
 Iiii 2 een

een grooter of kleyner Kreytz om de Bergen : En zyn gelijk als soo veel Straeten , waer door d' onderfte tot d' opperfte konnen koomen : Alles in foodaenigh een evenmaetigheyd , dat sulcks , wanneermen op Zee 't Eyland omvaerd , een seer lustige Aenschouwingh geeft ; 't zy datmen betraght de sigh voortdoende groente des nae 't Rightsnoer geplanteden Tabacks ; of de bleeckgeele verwe der Suycker-riedten , als deselve nu rijp zyn geworden ; of de bruyn-groene *colcur* des Gingebars en der *Patates* , met de Wooningen der Hoven , welke in 't midden zyn.

Veel soudn wy noch konnen schrijven van de gelegentheyd en eygenschapen deeses Eylands , wel voorsien van alles watmen sou mogen wenschen ; doch de kortheyd , welke wy beoogen , wil sulcks niet toelaeten.

Hier is oock een Galthuys voor de Siecke. De Genees-meesters en Wondhealers neemen deselve waer , tot datse gantschlijk haere gesondheyd weer bekoomen hebben. Selfs oock de Vreemdelingen werden daer in opgenoomen. De Wees-kinderen worden onderricht in de *private* Huysen ; alles op kosten van den Heere Stadhouder.

't Huys des Heeren de *Poincy* , nevens sijnen Hof , is seer schoon. Desgelijcks zyn sijne Springh-bronnen , Moes-kruyden , Water-vallen , en sijne Capel. D' orde onder de *Mooren* , welke op hem passen ; onder d' *Officieren* , die sigh oefenen in allerley *Exercitien* en Konsten , welckemen in de Stad van nooden heeft , en dan oock d' orde onder sijne Lijfwaghten , die hem volgen , is bovenmaeten trefflijk.

De schoonste Huysen , nae dat van de Heer *Poincy* , zyn die van de *Poncy* , *Treval* , *Benevert* , *Neveux* , des Heeren *Generaels* , des Heeren *Girard* , *Aubert* , en meer andere ; seer wel gebouwd.

Onder d' *Engelsche* zyn desgelijcks seer schoon en treijck de Huysen des Heeren *Wacnards* , des Heeren *Riche* , en des Heeren *Erve* , welke hier gecommandeert hebben.

De *Colonie S. Christoffel* kon , voor d' aenkoomt des Heeren de *Poincy* , zyn de aldaer *Generalen* Koninghlijcken Stadhouder , nauwelijcks bestaen.

Deese *Maltbeker* Ridder had alreeds hier te Land , als *Vice-Admirael* , over de *Franse* Vlooten gecommandeerd. Doch ter deeser Plaets heeft hy al sijne vlijt , en de Rentn sijner *Commanderijen* aangewend , om dit Eyland met Volck te besetten.

Tot vercieringh van 't selve heeft hy hier Kercken , en een praghtigh Slot doen bouwen , waer in hy sijne *Residence* nam. Desgelijcks een *Citadel* aen de *Sand-Spijs* , een Vleck in 't Laege Land , en meer andere Gebouwen. De Weegen deed hy vergrooten , en deselve besetten met Oranjen en Citroen-boomen. De *Franse* , en Kooplieden van alle Plaetsen , lockte hy derwaerts , om aldaer Slaven te verkoopen ; waer in de voornaemste Inkoopsten deeser Plant-Steeden bestaen ; en waer door dit Eyland is geworden 't Hoofd en 't alderbest-bloeyende onder allen. De haere lieven , d' *Engelsche* vreesen deselve.

De gedachte Heer de *Poincy* heeft hier niet alleen 't Ampt van een *Generael-Lieutenant* , maer oock eyndlijk dat van *Vice-Roy* over al deese Eylanden gehad.

De Ridder de *Poincy* is *Administrateur* over 't groote Kruys des Ridderlijcken Ordens *S. Johannis* van *Jerusalem* ; *Commandeur* tot *Oysmont* en *Coulours* ; een Edelman uyt 't oude en voortreffijcke Huys van *Poincy*. In sijn Persoon heeftmen gevonden alles watmen sou hebben mogen wenschen tot 't geluck deeser Eylanden.

Engelsche zyn desgelijcks seer
rijcklijck de Huyten des Hee-
ren, des Heeren Riche, en
der, welke hier gecom-
men.

S. Christoffel kon, voor
des Heeren de Poincy, zyn-
Generalen Koninghlijcken
nauwlijcks bestaen.

Maer Ridder had alreeds
, als Vice-Admiraal, over
Vlooten gecommanderd.
der Plaets heeft hy al sijne
Renten sijner Commande-
nd, om dit Eyland met
ten.

ringh van 't selve heeft hy
, en een praghtigh Slot
, waer in hy sijne Residentie
lijcks een Citadel aen de
een Vleck in 't Laege Land,
re Gebouwen. De Wee-
vergrootten, en deselve be-
Oranjen en Citroen-boe-
ansche, en Koopliden van
lockte hy derwaerts, om
te verkoopen; waer in de
Inkoomsten deeser Plant-
ten; en waer door dit Ey-
den 't Hoofd en 't alder-
e onder allen. De haere
Engelsche vreesen deselve.

te Heer de Poincy heeft
en 't Ampt van een Gene-
nt, maer oock eyndlijck
ey over al deese Eylanden

de Poincy is Administrator
Kruys des Ridderlijcken
annis van Jerusalem; Con-
ysfemont en Coulours; een
't oude en voortreffelijke
ey. In sijn Persoon heeft
alles wat men sou hebben
hen tot 't geluck deeser

Sijne

Beschrijvingh van AMERICA.

621

Sijne Regeeringh heeft verscheydene
Strands-perloonen daer heenen gelockt:
Oock hier opgeregh d'edelste en magh-
tigste Plant-Stad, welke wy (Fran-
coisen) in dit Land hebben: Die hy door
sijne goede Politie en voorsightigheyd
heeft behouden.

Hy draecht forge voor d'Arme en
Weesen. In tijd van nood doet hy d'In-
wooners hulp. Hy onderhoud sijne
Huyshoudingh van sijn eygene Goede-
ren. Sijn Huysgesin werd bestierd in
een treffelijke orde. De Krijgstught
werd niet verwaerloofd. Hy kan als
in een oogeblick verscheydene Com-
pagnien Ruytery, en negen of thien-
duysend Man te voet op de been bren-
gen.

Behalven deese Eylanden, door hem
ten deelen met Volck beset, heeft hy
sommige gefonden in 't Noordche
Voorgebergh, en in 't Vaste Land van
America; welke daer met d'Indianen
handelen. Met'er tijd kan hier een wijd-
lopige Colonie werden aengeregh, wyl
deese Plaets d'openingh tot een groot
Land maect.

In 't Jaer 1651. heeft de Generael, met
bewilligingh des Koninghs, gehandeld
met de Compagnie, die de voornaemste
Aengelegenheyd in dit Eyland heeft. Na
dat hy haer vergoed had al d'onkosten
aengeleght tot d'opreghingh der Colo-
nie, soo heeft hy bekoomen de Grond-
beerschappy en Eygendom over d'Ey-
landen S. Christoffel, S. Bartholomei, S.
Martini, S. Croix, en der andere om-
gelegene; in den Naem en tot voordeel
sijner Orden van Malta: Welcke door
dit middel verrijckt is geworden met
eene der schoonste, rijckste en heer-
lijkste Heerschappyen, welke deselve
besit onder de Souverainiteyt des alder-
christlijcken Koninghs.

Naederhand heeft sijne Majesteit de
Mathefer Orden alles geschoncken, al-

leen de Souverainiteyt uytgenoomen; on-
der bedingh, dat deselve, in erkentenis
van pligh, by elcke veranderingh des
Koninghs, sal overgeven een Goudene
Kroon, ter waerde van duysend Rijcks-
daelers; volgens de hier van zynde
opene Brieven sijner Majesteit, gedateert
in Lente-maend 1653.

De Capucijnen hebben in 't eerst de
bestieringh en 't opsight over de Zielen
der Inwooners in dit Eyland gehad.
Maer nae dat deselve haer een Hoflijck
affcheyd hadden gegeven, hebben se in
haere plaets de Jesuiten en Carmeliten
aengenoomen. Die, door middel van
de milddaedigheyd des Heeren Generaels,
hier seer schoone Gebouwen en Woon-
ningen hebben, opgeregh geworden
van een groote meenighe Slaven, die
haer toebehooren, doch van haer on-
derhoud bekoomen.

Nieves is van S. Christoffel afgesonderd
alleen door een Overvaert van ontrent
een Mijl of wat meer lenghte. Sommi-
ge swemmen wel van 't een tot 't ander
Eyland. 't Magh ontrent ses of seven
Mijlen in den Omkreytz hebben.
't Midden is met seer hooge Bergen en
met Bosschen, tot der selver top toe, om-
vangen.

D'Engelsche hebben hier in 't Jaer
1618. een Plant-Stad aengesteld; die
regenwoordigh met ontrent drie-duy-
send Zielen beset magh zyn.

Haere Wooningen staen rondom den
Bergh, tot dat men op't hooghste koomd.
Herdaer in zynde Water is soet. Men
heeft hier een warme Mineralische Bron,
van een gelijcke werckingh als de Wa-
teren van Bourbon.

Haeren Handel bestaet in Suycker,
Gingebar en Taback. Drie schoone
Kercken hebben d'Inwooners hier; wel
sleghetlijck, doch bequaem gebouwd.
De Vestingh is hier seer goed, en 't Am-
munitie-Huys oock wel voorzien.

liii 3

't Eyland

't Eyland *Redonda*, of 't *Ronde*, wegens de ronde *forme*, is kleyn en Berghaghtigh. Men kan'er lichtlyck aankoomen, wyl de Zee hier rondom seer diep, en sonder Klippen is. 't Leght op den seventhienden *Graed*, een weynigh minder; tusschen *S. Christoffel*, en *Montserrat*, in 't Westen van *Antigoa*.

Montserrat behoord d' *Engelsche* en d' *Ylanders* toe. Heeft ontrent vier of vijf Mijlen in de lenghte, een weynigh minder in de breedte; by den seventhienden *Graed Latitudinis*.

De Kerck, *Predickstoel*, Bancken en al't inwendige is gemaect van Houten Greinwerck, 't welck een goeden reuck van sigh geeft.

Dit Eyland heeft weynigh soet Water. D' Inwooners gebruycken Bron of Putwater, nevens 't geen in Backen werd versaemeld. Haere Kust is seer Visch-rijck. 't Land heeft grooten overvloed van Gevogelt. Desgelijcks van allerley tamme Gedierten.

Antigoa heeft seshien *Graeden* dertigh *Minuten* in de lenghte. Is tusschen de ses en seven-duysend Schreeden breedte, tusschen *Guadaloupe*, *Barbude*, en *Desada*. Hedensdaeghs zyn by de drie-duysend *Engelsche* in haere Plantstadt.

Voortijds heeftmen dit Eyland voor onbewoonlyck gehouden. Doch d' *Engelsche* hebben een middel uytgevonden, om Putten en Waterbacken te graven. De Kercken hebben haere Leeraers.

Niet licht kanmen tot dit Eyland koomen. 't Leght tegens 't Suyden van *Barbuda*: En twaelf of vijftien Mijlen tegens 't Oosten van *Guadaloupe*, *Montserrat*, en *Redonda*.

't Eyland *Barbuda* (zynde een ander, en gantsch onderscheyden van 't groot *Barbouda*, 't welck wy hebben tegens 't Oosten der *Antillen*), leght in 't Noorden, en over *Antigoa*, tusschen den se-

venthienden en aghthienden *Graed Latitudinis*.

't Land is hier seer laegh. D' *Engelsche* hebben hier een Plant-Strad gebouwd; waer van den aenvangh seer verdrielyck is geweest. De *Caraiben* van *S. Dominico*, *S. Vincent*, en daer rondom zyn hier dickmael aangeland, en hebben dapper geplonderd. Vermirselte tegens d' *Engelsche* seer verbitterd waeren, soo vermoordeden se alles watse konden aantreffen. De Huysen staecten in brand; 't beste voerden se wegh, en veroorsaecten daer door, dat d' *Engelsche* sigh wel op haere hoeden moesten houden.

S. Bartholomaei Eyland, in 't Noorden van *S. Christoffel*, behoord aen de *Francoisen*. De Heer de *Poincy*, *Francke Generael* over deese Eylanden, heeft het voor weynige Jaeren mer Volck laeten besetten. De toegangh is hier seer swaer, wegens de Klippen en Sandbancken, welcke 't selve omringen.

Men vind hier seer bequaeme Steen, om Kalck van te maecten; welcke d' andere Eylanden van nooden hebben, en deselve dickmael laeten afhaelen.

Haere Boomen werden seer hoogh gehouden. Men vindt'er een groote meenigte Vogelen in. Echter is 't tot d' Eensaemheyd veel bequaemer als d' andere. 't Leght op den aghthienden *Graed* der breedte, en niet op den seventhienden, gelijk 't eenige daer voor houden; tusschen *S. Christoffel*, 't welck 't selve tegens 't Suyden, en *S. Marten* tegens 't Noorden leght. Doch *S. Eustachius* tegens 't Westen, of tusschen 't Westen en 't Suyden.

S. Marten behoord de *Francoisen* en *Hollanders*. Yeder *Natie* heeft daer in vier of vijf-honderd Mannen. 't Bedraeghd aght of thien Mijlen in de lenghte, of vijf of ses in de breedte.

De *Spaenjaerden* hadden hier een Schans.

aghtthienden Graed La-

seer laegh. D' *Engelsche* Plant-Stad gebouwd; envangh seer verdriet. De *Cariben* van *S. Vincent*, en daer rondom wel aengeland, en hebelplonderd. Vermits se seer verbitterd waerwordedense alles wassenen. De Huyfen staect bestte voerdense wegh, en daer door, dat d' *Engel* haere hoeden moesten

is Eyland, in 't Noord-*Christoffel*, behoort aen de Heer de *Poincy*, *Fransche* Eylanden, heeft haer aeren met Volck laeten gangh is hier seer swaer, ppen en Sandbancken, omringen.

er seer bequaeme Steen, te maecken; welckeden van nooden hebben, mael laeten afhaelen.

nen werden seer hooghen vindt'er een grooreelen in. Echter is 't tot veel bequaemer als legh op den aghtthiendenre, en niet op den seelijck 't eenige daer voor en *S. Christoffel*, 't welck 't Suyden, en *S. Marten* en leght. Doch *S. Eustachius* 't Westen, of tusschen Suyden.

ehoort de *Francoisen* en eder *Natie* heeft daer inderd Mannen. 't Be- of thien Mijlen in de of of ses in de breedte. *Engel* hadden hier een Schans.

Schans, om haere Sout-groeven te beschermen. Doch doefse deselve verlieten, hebben de *Francoisen* en *Hollanders* sigh daer in vastgeset; en besitten dit Eyland gesaementlijck.

De kleyne Eylanden, welcke om 't selve heenen leggen, dienen d' Inwooners alleen tot verlustigingh: Welcke hier seer schoone Visschen en Zee-Schildpadden vangen.

De Boschen deefes Eylands hebben wilde Swijnen en Hout-duyven: Oock verscheydene soorten van Gommen, vlieten se uyt haere Boomen. De hier wassende Taback werd vry hooger geaght, als die van d' omleggende Eylanden.

De *Franschen* en *Hollanders* hebben hier haere Kercken, en leven met malkander in een goed verstand.

Men kan lichtlijck tot dit Eyland koomen. Haere Reeden op de West-sijde zyn bequaem genoegh. Onder haere Sout-groeven zyn'er drie, welcke twee Mijlen in den Omkreytz hebben. In deselve werd seer treflijck Sout gemaect.

Anguilla leght op den aghtthienden Graed twintigh *Minuten*. Heeft dien Naem ontfangen wegens de lange en smalle *form*, welcke sigh kromd gelijck een Ael.

Hier is een Meir, om 't welck d' *Engelsche* haere Woomingen hebben gebouwd, en aldaer seer kostlijcken Taback planten. 't Land is wat Sandigh, en heeft weynigh soet Water.

Sambrico, dat is de Hoed, wyl 't soodaenigh een gedaente heeft, leght op den aghtthienden Graed en dertigh *Minuten*; midden in de Sandbancken.

Anegada, of *Negada*, soo veel als 't Verdronckene, of 't Onbekende, werd verstaen in opsight van de geene die 't selve soecken. 't Leght op den negenthienden Graed, en is 't uyerste onder

al d' *Antillen* tegens 't Noorden: En tegens 't Suyden en Oosten, of Oost-Noord-Oosten van *Puerto Ricco*.

't Magh ontrent seven of aght Mijlen in de lenghte hebben; en de helft minder in de breedte. 't Verheft sigh soo weynigh boven 't Water, dat men 't selve niet kan sien, voor dat men 'er dicht by is gekoomen: Alwaer 't gantsch gevaerlijck is, insonderheyd op de sijde van *S. Johannes de Puerto Ricco*, vermits daer verscheydene Sandbancken en Klippen zyn.

D' Eylanden der *Jonckvrouwen* zyn twaelf of derthien ingetal, doch kleyn en woest. De Schippers weeten echter deselve wel 't onderfcheyden, en geven haer Naemen, welcke ons onbekend zyn.

De *Spaenjaerden* landen somtijds hier aen, wanneer se nae de groore Eylanden vaeren, om aldaer te Visschen. Anders kanmen hier oock de Scheepen in seckerheyd leggen, wyl de grond op alle sijden goed is.

't Eyland *S. Eustachius* in 't Noord-Westen; twee of drie Mijlen van *S. Christoffel*, is bynae maer een Bergh, hebbende de gestalte van een Suyckerbrood. 't Werd gehouden voor 't aldervalstte onder al d' *Antillen*.

De *Hollanders* besitten 't selve; of die van *Flissingen* hebben 'er ten minsten een Plant-Stad in opgeright. Dit Eyland heeft niet anders, als een goede Aenvaert, alwaer de Schans is.

D' Inwooners woonen hier wel, en hebben haere Waterbacken uyt de Springhbronnen. Sy hebben allerley Gevogelt; Varckens en Conynen. Haere *Proviand*-Huyfen zyn wel voorsien; en andere konneuse daer uyt een goeden Voorraad laeten toekomen. De *Hollanders* versorgen haere Kercken van Predicanten.

Saba, over 't Eyland *S. Eustachius* tegens

tegens 't Noord-Welten, heeft eene Plant-Stad, of *Colonie*, door die van *S. Eustachio* derwaerts gefonden.

De Vifchvanght is hier goed. Dit Eyland fchijnd een kleyne Rots gelijk te zyn, even als 't Eyland *S. Eustachio*. Hier zyn bequaeme Daelen tot Wooningen te vinden. Die van *S. Eustachio* hebben in 't begin forge gedraegen, om de daer in woonende allerley noodwendigheden toe te fenden. 't Leght op den leventhienden *Graed* en vijf-entertigh *Minuten*. De Zee hier rondom is niet diep, en evenwel niet gevaerlijk.

't Eyland *S. Croix*, of 't *Heyligh-Cruys-Eyland*, van de *Caraibers* genoemd *Ay*, is 't eerste geweest, 't welcke befet hebben, doese uyt 't Noorden quaemen, en aldaer haere wooningen foghten. Maer nae dat de *Spaenjaerden* haer daer uyt verdreven, of in haere Berghwerken uytgeroyd hadden, soo hebben figh naederhand de *Hollanders*, daer op d' *Engelfche*, en eyndlijk de *Francoifen* (als d' andere dit Gewest verlaeten hadden) onder 't Gebied des Heeren *Generaels de Poincy*, figh daer heenen begeben.

De Bodem is feer goed. De Velden zyn feer ruym. De Boomen zyn trefflijk tot Verwe, en Schrijnwerck. De Lught is gefond, en 't Water, wanneer 't wat ftel geftaen heeft, goed om te drincken. 't Heeft niet boven negen of thien Mijlen in de lenghte, en wat minder in de breedte.

D' *Engelfche* zyn hier wel fchoone Appelen gewaer geworden, doch defelve hebben haer de Tongh foodaenigh doen fwellen, datfe vier-en-twintigh uyren langh niet konden fpreecken. Daer nae quam haer de *Spraeck* ongemerckt wederom.

Wanneer men oock met 't Water deefes Eylands voor Sonnen opgange 't Aengelficht wafcht, soo fwellen d' Ooghleeden daer van op, en 't Geficht werd verhinderd. Doch als de Son opgegaen is, soo zyn oock deefe Wateren beeter, en veroorsaecten dan geen onheyl.

Van al deefe Eylanden hebben de *Francoifen* maer alleen een gedeelte van *S. Chriftoffel*: 't Eyland *S. Bartholomaeus* geheel. *S. Marten* en *S. Croix* ten deelen; nevens noch eenige kleyne Eylanden. 't Overige befitten d' *Engelfche*.

GUADALOUPE.

Guadaloupe is eene der fchoonfte, grootfte, en fal veelligh hier nae zyn eene der rijkfte Eylanden onder al de geene, welke de *Francoifen* in d' *Antillen* befitten.

D' Inwooners des Lands noemden

't felve *Caracueira*; doch de *Castilianen* hebben 't den Naem van *Guadaloupe* gegeven; nae 't *Guadaloupe*, derwaerts een groot getal van Pelgrims of Beedevaert-reyfers t' faemen koomen, tot onfe Lieve Vrouw van *Guadaloupe* in *Nieuw-Castilien*.

Haere Gefchied-boecken doen oock meldingh

seer goed. De Velden
De Boomen zyn treffelyk
Schrijnwerck. De Lught
Water, wanneer 't wat
st, goed om te drincken.
oven neigen of thien Mij-
te, en wat minder in de

zyn hier wel schoone Ap-
geworden, doch deselve
Tongh soodaenigh doen
e vier-en-twintigh uyren
den spreeken. Daerna
Spraeck ongemerckt we-

en oock met 't Water
s voor Sonnen opgange
wascht, soo swellen
daer van op, en 't Ge-
r hinderd. Doch als de
is, soo zyn oock deese
er, en veroorsaecten dan

se Eylanden hebben de
er alleen een gedeelte van
't Eyland *S. Bartholomei*
arten en *S. Croix* ten de-
noch eenige kleyne Ey-
rige besitten d' *Engelsche*.

UPA.

Caira; doch de *Castilianen*
Naem van *Guadaloupa* ge-
t *Guadaloupa*, derwaerts
al van Pelgrims of Beede-
t' saemen koomen, tot
rouw van *Guadaloupa* in
n.
thied-boecken doen oock
meldingh

meldingh van twee Martelaers, welke,
willende reysen nae de *Philippinische*
Eylanden, om aldaer 't *Euangelium* te
Prediken, in ons *Guadaloupa* der *Antil-*
len in 't Jaer 1803. zyn gemarteld gewor-
den: En noch ses andere desgelijcks in 't
Jaer 1804., welke nae *China* en *Japan*
souden trecken. D' eerste twee staen
aengereckend in *Maffei Palma Fidei*
F. F. Prædicatorum. De ses laetste by
Petrus Morenus, over de *Strijdigheden* haers
Generael - Capitels, gehouden in 't Jaer
1611. te *Parijs*.

Eenige stellen dit Eyland net op
sesthiën *Graeden* der breedte: Andere
voegen'er noch vijfthien of sesthiën *Min-*
uten by. 't Heeft ontrent sestigh Mij-
len in den Omkreytz: In de breedte
negen of thien Mijlen.

't Word verdeeld in twee deelen,
of halve Eylanden, soo dicht by een,
datmen beyde deselve maer voor een
reckend. Men kan met geen Boots
daer tusschen vaeren.

't Grootste leght tegens 't Oosten
van't andere, en werd geheeten 't Groot-
te Land, zynde 't reghte *Guadaloupa*:
't Andere ten Westen van dit, of tuf-
schen 't Westen en 't Suyden, werd we-
derom in twee Landen onderscheyden.
't Naste aen *Guadaloupa* noemden
Caber-Terre, of 't Hooge Land: En 't geen
verder nae 't Westen leght *Basse-Terre*,
of 't Laege Land.

't Grootte Land heeft twee Sout-
groeven; d' eené by d' uytterste Oost-
Spits of Hoeck van *Guadaloupa*; d' an-
dere wat dieper in 't Land, en niet verr'
van de gedachte Spits. 't Sout werd
hier Natuerlijck van de Son bereyd,
sonder Menschlijke daer toe gebruyck-
te Konst.

Dit Eyland is van de *Spaenjaerden* hoo-
ger gehouden geworden als d' andere,
vermits in 't voorby-reysen hier in ver-
varfchingh voor haere Scheepen kon-

den vinden van goed soet Water, uyt de
Beecken en Vloeden, welke daer door
heenen vlieten, en van een groote mee-
nigte seer heerlijck Ooft, in overvloed
hier gevonden werdende.

In 't Jaer 1625. wierd *Guadaloupa* al-
dereerst van de *Francoisen* bewoond. De
Heeren van *Plessis* en *Olive* zyn daer in
d' eerste Bevelhebbers geweest.

Vermits nu den eerstgenoemden bin-
nen de seven Maenden tijds door de
Dood wierd weghgeruckt, en den an-
deren blind was geworden, soo dat seer
weynigh in de *Colonie* was gevoerd,
heeft de *Compagnie* terstond 't oogh ge-
slaegen op den Heer *Aubert*, een *Capitain*
in *S. Christoffel*: Die sigh deese verlaete-
ne Plant-Stad aennam, en deselve heeft
gesteld in den stand, waer in sy sigh nu
bevind.

De Heer *Hovel* (naederhand Heer en
Regent over dit Eyland geworden)
heeft deselve noch voorts vermeerderd,
en veel Inwooners daer heenen gelockt,
welcke treffelycke Huysen daer in ge-
bouwd hebben. Hier door is soo een
heerlijcken Koophandel derwaerts ge-
trocken, datse eene onder de best-bloe-
yende in d' *Antillen* is.

Hier zyn groote Velden, welke men
ploeghd. Sulcks geschied niet in d' an-
dere Eylanden. Derhalven wast hier
seer treffelyck de Rijs, *Mayz*, 't *Man-*
dioca, of *Mandioe*, waer van men de
Cassave maeckt: Gelijk oock de *Batater*,
de *Gingebar*, en 't *Suycker-ried*.

De Stad is gebouwd op 't Laege Land,
en werd daeghlijcks groter. De Huy-
sen zyn twee Stockwercken of Verdie-
pingen hoogh, opgericht van Hout, op
beyde de sijden der Straeten. Daer in
is een *Parochie-Kerck*, een *Jesuiten-*
Collegium, en een Klooster der *Carmeli-*
ten, van de Heer Stadhouder onlanghs
daer heenen beroepen.

D' *Amunitie* en Koophuysen kunnen
K k k k leveren

leveren allerley Voorraad en Waeren, welcke binnen en buyten de Stad nodigh zyn.

De Stadhouder heeft sijne Wooningh in een Slot by de Stad, in 't vierkant gebouwd. De Hoecken hebben haere Bolwercken, waer op verscheydene Strucken Geschuts staen. Op een daer byleggenden Bergh, van waermen 't Slot eenighsins sou konnen beschieten, heeft hy een *Citadel* doen maecken.

Veele Persoonen van Staet hebben sigh in dit Eyland begeven, en in 't selve Suycker-molens laeten bouwen.

De Heer *Bosquet* heeft hier 't Stadhouderslyck Ampt bediend. Onder de voornaemste *Officieren* zyn de Heeren *Hynselin*, *Du Blang*, *Du Me*, *De Prez* en *Postel*. De Heer *Aucour* is *Lieutenant* in Burgerlycke en Pijnlycke saecken geweest, met groote Lofgevingh van al d' Ingefeerene. Al deese hebben hier seer schoone Huysen gebouwd.

Ick aenmerck in dit Eyland drie Schanssen; te weeten, I. de Koninghlycke Schans tegens 't Suyden, by 't Huys van de Heer *Aubert*, niet verr' van der *Reformeerde Jacobijnen*-Kloosters, die 't beste Land in dit Eyland besitten, en waer op sy haere Wooningen hebben gebouwd: 't Welcke te danken hebben de sorghvuldigheydt van *Pater Raimundus*, een *Britannier*, die haer onder veele swarigheden heeft behouden.

II. De *S. Marien*-Schans, in 't midden, leght tegens 't Oosten van *Caber-Terre*, aen de Plaets, welckemen voor deesen heeft genoemd *La Case du Borgne*, of de Hut des Een-oogigen.

III. De *S. Pieters*-Schans, aen de hoogste Plaets van *Caber-Terre*.

De Swavel-Bergh leght van 't Eyland tegens 't Suyden, en tusschen de beyde *Jacobijner*-Kloosters; 't eene tegens 't Welten; 't andere tegens 't Oosten.

Hy stijghd soo hoogh op in 't Middelgewest der Lught, dat hy al d' andere verr' overtreft. Hy is bynae rond; en boven verheffen sigh twee Heuvelen; van welcke d' eene roockt gelijck een gloeyenden Oven. In de helderste nachten sietmen op deselve eene mer kleyne Vyer-vlammen vermengden roock.

Tusschen deese twee Eylanden zyn twee Holen; 't grootste tegens 't Noorden; 't kleyinste tegens 't Suyden. Deese zyn gelijck als de Borsten der Eylanders, of veel meer haere *Proviand*-Huysen; aedienste daer in bewaeren alles wat goed, schoon of kostlijk is.

't Groote, tusschen *S. Pieters*-Schans en de Spits *Antipos* magh aght of thien Mijlen in de lenghte, en vijf of ses in de breedte hebben. 't Kleyinste heeft maervier in de lenghte en breedte.

In deese beyde zyn verscheydene kleyne Eylanden van verscheydene grootte en gedaente; gesaementlijk beset met seer schoone Boomen.

Alderaenmercklijckst is, dat yeder yets bysonders heeft boven d' andere. Dit heeft een sonderlinge soort van Visschen: Dat weer een ander slag.

De Zee is in beyde de Holen stil en gerust; niet te diep. Hier in onthouden sigh Schildpadden, en veeley Visschen. 't Schijnd, als of sigh de Groote Zee wou leedigh maecken, om deese te vullen.

Vermits oock deese Eylanden Moerassigh zyn, soo onthouden sigh daer wilde Swijnen. Indien men yet sonderlings begeerd, soo sou men 't hier moeten soecken; als, Porcelain, Klippen, &c.

Men hoopt, hier eenige Goud en Silver-groeven te sullen vinden: Insonderheyd Silver by de Rivier *Roscaux*; en Yser in verscheydene Streecken deeses Eylands. Swavel in de Swavelbergh; Vitriol, Seep, Sont, Krystal, Steen om te bouwen; Aerde, waer uyt men gebackene

hoogh op in 't Middel-
ht, dat hy al d' andere
Hy is bynae rond; en
sigh twee Heuvelen;
eene roockt gelijk een
en. In de helderste nagh-
deselve eene met kleyne
vermengden roock.

se twee Eylanden zyn
grootste tegens 't Noor-
tegens 't Suyden. Deese
e Borsten der Eylanders,
aere *Proviand*-Huylen;
in bewaeren alles wat
of kostlijk is.

sschen *S. Pieters*-Schans
poa magh aght of thien
nghte, en vijf of ses in
ben. 't Kleyinste heeft
lenghte en breedte.

de zyn verscheydene
en van verscheydene
aente; gesaementlijk
choone Boomen.

cklijkt is, dat yeder
heeft boven d' andere.
nderlinge soort van Vis-
er een ander slag.

beyde de Holen stil en
iep. Hier in onthouden
en, en veeley Visschen.
of sigh de Groote Zee
maecken, om deese te

k deese Eylanden Moe-
o onthouden sigh daer
Indien men yet sonder-
soo sou men 't hier moe-
Porcelain, Klippen, &c.

hier eenige Goud en
eullen vinden: Inson-
by de Rivier *Roseaux*;
eydene Streecken dee-
avel in de Swavelberghs;

Sonit, Krystal, Steen
Aerde, waer uyt men
gebackene

gebackene Steenen sou kunnen maec-
ken; Gijs en Puymsteen.

Hier is geen gebreck van Rivieren.
Over de vijftigh der selver werden'er
gevonden; waer onder de groote *Gonyave*
de naeste is. Op deselve kan men twee
of drie Mijslen verr' met een Boot va-
ren. Doch om de waarheyd te seggen,
de meeste zyn alleen Beecken, afvlie-
tende van uyt het midden des Eylands,
(zynde seer hoogh) en sigh onstuymigh-
lijk in de Zee neerstortende. Boomen
en Steenen voeren se met sigh. Maec-
ken oock foodaenigh een geruysch, dat-
men 't niet sou kunnen hooren Donde-
ren. Uyt de Beecken magh men drincken
sonder eenigh gevaer.

't Canael, 't welck tusschen beyde de
Holen is, werd genoemd de Soute Ri-
vier; en scheidet de twee Landen van
malkander af. 't Is niet anders als een
Zee-arm, hebbende gemeenschap met
d' Oost en West-Zee. De breedte is
maer alleen van vijftien of seshien
Schreeden; doch de lenghte van twee
goede Mijslen. D'Eben Vloed is even
gelijk als op onse Kusten. 't Kan geen
Scheepen boven de twintigh of vijf-en-
twintigh Tonnen draegen. D' In en
Uytvaert valt al vry beswaerlijk.

Hier zyn veele siedende Bronnen,
door welckers middel verscheydene met
quaelen behebre Personen soodaenigh
een verlichtingh voomen te gevoelen,
datse binnen aght daegen tijds frisch en
gefond weer nae Huys trekken.

Onder deese Eylanden blijft *Guada-
loupa* gantschlijk aen 'de *Francoisen*.
Marigalante ten deelen. *Descada* en *Los
Sanctos* geheel. *Dominico* behoord noch
aen de *Cariben*, indien 't d' *Engelsche*
stederd eenige tijd niet vermeerst
hebben.

Marigalante is de helft kleyner als
Dominico, gelijk wy hier nae sullen aen-
wijzen. 't Is by d' *Indianen* in aghtingh

geweest, wegens de Visschvanght, die
hier seer goed valt, en wegens de Ho-
ven, welckese hier hebben onderhou-
den.

't Land is vol Bosschen; en sou niet
onvruchtbaer zyn, indien 't bebouwd
wierd. De Heer *Hovel*, Stadhouders in
Guadaloupa, heeft het met Volck laeten
besetten.

Hier zyn twee *Bayen*, onder welke
d' eene varsch Water kan geven,
't welck van d' omgelegene Gebergten
afloopt.

In den aanvangh deeser *Colonie* wier-
den twintigh Mannen dood geslaegen.
Doch naderhand heeft men 't getal weer
versterckt. De daer in woonende *Carai-
ben*, gelijk oock die van *Dominico*, heb-
ben sigh hier van verontschuldighd, en
dit bedrijf geschoven op die van d' om-
gelegene Eylanden.

't Is kleyne, en vol Bosschen; soo dat
het van verre schijnd als of 't enkele
Boomen waeren, welke op 't Water
drijven.

Descada, of *Desideria*, dat is, 't Be-
geerde, was 't eerste Eyland, 't welck
Christophorus Columbus op sijne tweede
Reys nae *America* aentrof. Hy gaf 't
den Naem van *Descada*, even gelijk hy
Guanabani onder de *Lucayen* op sijn' eer-
ste Reys *S. Salvador* noemde; wijl de
sijne beslooten hadden, hem om 't leven
te brengen; gelijk oock geschied sou
zyn, indien niet juyft doemael sigh dit
Land ontdeekt had.

't Leght tegens 't Oosten van *Guada-
loupa*, op seshien Graeden en twintigh
Minuten van den *Aequator*.

De Bodem is seer goet. De *form*
vergelijkt sigh met een Galey; op d' ee-
ne sijde langer als op d' andere. Wey-
nige Bosschen zyn'er tegens 't Oosten
van 't Eyland *S. Christoffel*, en tusschen
't Oosten en Noord-Oosten van *Mari-
galante*. D' aenvaert is gantsch waer.

't Leght thien Mijlen van *Guadaloupa* Noordwaerts, en ses of seven Mijlen van *Marigalante*.

Los Santos heeft sijn Leger tegens 't Suyden van *Guadaloupa*; tegens 't Noorden van *Dominico*, en tegens 't Westen van *Marigalante*. 't Zyn maer vier of vijf kleyne woeste Eylanden, en leght midden in de Sand-Bancken. Gelijk desgelijcks d' Eylanden *Los Aves*, of de Vogel-Eylanden; ontrent vijftigh Mijlen Westwaerts van d' *Antillen*. *Barbouda* leght haer tegens 't Oosten, en *Tabago* tegens 't Suyden.

Haeren Naem hebbense van de groote meenighte Vogelen, welke hier haer onderhoud vinden. Vermits oock deselve van niemand gejaeghd worden, soo zynse gantsch niet schouw, maer laeten haer met de Handen vangen.

't Land is hier seer laegh. Men siet het niet, voor darren daer by koomd: 't Welck dan, wegens de Klippen en Sand-Bancken, die hier gevonden werden, 't eenmael gevaerlijk is.

't Eyland *Dominico* is groot. Heeft vijftien of seshien Mijlen in de lenghte; somtijds thien, somtijds minder Mijlen in de breedte.

Midden in 't Eyland zyn veele Bergen; die een bynae ontoekoomelijke Grond tusschen sich besluyten; welke Daeken of Afgronden men maer

alleen op de hooghte der Klippen kan sien.

De *Cariben* hebben in 't begin de Lieden willen wijs maecten, dat sich daer in een groote afgrijslijke Slang onthield, draegende op haer Hoofd een Steen als een *Carbonckel*, van een onwaerdeerlijke waerde. Doch de gedaghte Slang liet deselve niet sien, dan wanneer lustigh en vrolijk was. Ter selver tijd ontfingen d' omgelegene Rotfen hier van een wonderlijcken Glantsch. Deese Vertellingh echter, gelijk veel meer andere van dit Volck, heeft men bevonden enckeke *Fabulen* te zyn.

De *Cacique* deeses Eylands had voor deesen de Voortoght voor de Heyren, wanneer men buyten 't Land moest reysen.

De *Natuerlijke Inwooners* des Lands zyn tegens de *Francoisen*, aldaer koomende, seer gediensigh. Sy geven haer Ooft en Levens-middelen voor Christallijne Snoerkens en andere weynighwaerdige dingen.

Sy maecken *Taback*, en verkoopen deselve in de Naebuerige Eylanden voor Messen en Bijlen, welckese van noden hebben. Men heeft hier twee warme Gesond-bronnen in acht genoomen. Desgelijcks eenige seer bequaeme Havenen.

MARTINICO.

Martinico, voor deesen *Madanina*, heeft seftien Mijlen in de lenghte, en vijf- en-veertigh in den Omkreytz. De *Francoifen* en *Caraibers* befiten 't felve. De laetstgenoemde hebben 't geen, 't welck tegens 't Noorden en 't Oosten leght; d'eerste 't gedeelte tegens 't Suyden en 't Westen.

't Eyland is seer veel met Bergen doorfneeden. Langhs de Kust zyn veel uytsteeckende Hoeken.

't *Quartier* der *Caraiben* werd genoemd *Cabes-Terre*, of 't Hooge Land. Dat der *Francoifen* *Basse-Terre*, of 't Laege Land.

't Laetste werd wederom verdeeld in vijf *Quartieren*, naementlijk: *La Case du Pilot*; *La Case Capot*; *Le Carbet*; *S. Pieter-Schans*, en de *Predickers-Schans*.

In yeder *Quartier* is een Waghthuys; Verfaemel-Plaets, en Packhuys, waer in de Waeren werden bewaerd, welke van buyten derwaerts koomen, of in 't Eyland gemaect, en nae buytengelonden worden.

't *Quartier La Case du Pilot*, of 't Huys des Stiermans, heeftijnen Naem bekoomen van een Hoofdman der Wilde; wijl hy in de Schipvaert seer welervaren was. De Heer *du Parquet* verwaerdighde hem sijne sonderlinge Vriendfchap.

't *Quartier de la Case Capot* heeft seer fchoone Beemden en Weyden.

't *Quartier Carbet* is dien Naem gegeven, om dat de Wilde haere *Carbets*, of Verfaemelingen, aldaer hebben gehouden. De Heer Stadhouder heeft hier

een tijd langh sijne Wooningh gehad, en aldaer een treffelijk Huys gebouwd, 't welck hy de *Jesuiten* vereerde, meenende, dat hy sich beter by de *S. Pieters-Schans* sou bevinden; alwaer hy nu oock woond, en een Sterckte heeft laten bouwen; nevens noch een seer schoon Huys voor de *Jesuiten*; gelijk oock een heerlijcken Hof; waer in hy gesaeyd en geplant heeft Kruyden, Ooft, Druyven en Bloemen, welke hy uyt *Franckrijk* derwaerts heeft laeten brengen.

't *Quartier* der Predikers is 't laetste tegens 't Noorden. De Wooningen staen onder aen den Bergh.

Dit Eyland maeckt verscheydene Voorgeberghten in de Zee; gelijk oock verscheydene Boesems; een groote meenigte langhs de Kust niet daer onder gereeckend.

't Eerste en grootste Voorgebergh Noordwaerts is dat, 't welckmen *Tourmente* noemd. 't Tweede Suydwaerts is *Capo de Salines*, of 't Voorgebergh der Sout-groeven. En 't laetste tusschen 't Suyden en 't Westen 't Voorgebergh des Diamants.

Dit Eyland heeft eerst de *Caraiben* alleen behoord. De *Franche* zyn'er in 't Jaer 1635. in gekoomen; en hebben een tijd langh in goed verstand met d' andere geleefd. Doch onlanghs geleden naemen de *Caraiben* een geringe oorfaeck op, om de *Francoifen* te beoorloggen. Jae daer brack een gerught uyt, datse sich met die van *S. Dominico* en *S. Vincent*, gelijk oock met d' *Arouayes*, haer' oude vyanden, in 't vaste Land van 't Suydlijk *America*, hadden verbonden. Eyndlijk echter zynse dick-

Kkkk 3 mael

oghte der Klippen kan

hebben in 't begin de wijs maecken, dat sich oore afgrijslijke Slangh gende op haer Hoofd een *Carbonckel*, van een onwaerde. Doch de geiet deselve niet sien, dan gh en vrolijk was. Ter tungen d' omgelegene van een wonderlijcken se Vertellingh echter, er andere van dit Volck, nden enckele *Fabulen* te

deeses Eylands had voortoght voor de Heyren, uyten 't Land moest rey-

cke Inwooners des Lands *Francoifen*, aldaer koomenstigh. Sy geven haer ns-middelen. voor Chriens en andere weynighen.

Taback, en verkoopen aebuerige Eylanden voor en, welckese van noden heeft hier twee warme en in acht genoomen, nige seer bequaeme Ha-

MAR-

mael te rugg' gedreven en gellaegen geworden; soo darfe of den Vreede met de *Fransche* vernieuwen, of 't Land verlaeten moesten.

't Eyland *Martinico* bestaet in verscheyden Landen; in Heuvelen, Daelen en Bergen.

De Heuvelen zyn verheven boven d' omleggende Grond. Deselve zyn rond; en wegens haere hooghte seer beswaerlijck te bebouwen. Doch de Taback waft daer op nae wensch, veel beeter als in de Daelen.

De meeste Lieden woonen op deese Heuvelen, wyl de Lught aldaer gesonderd is. Behalven noch dat de gelegentheid deeser plaetsen haer een seer lustigh uytzicht over de Daelen geeft.

De gedaghte Daelen zyn seer aengenaem; doch de Bergen gantsch onbewoonlijk; dienende alleen tot Weyde voor de wilde Dieren en Slangen.

Evenwel zynse bedeckt met seer schoone Boffchen; in welke de Boomen in dichte en hooghte die van *Fransckryck* verr' overtreffen: Oock draegense Vrughten, van welke de Vogelen, wilde Swijnen, en andere Dieren sigh geneeren.

Men vind hier negen of thien Beeken; welke somtijds seer ongestuygmigh daer heenen vlieten, en noyt uyt-droogen. Sy vallen af van de Bergen. De Naebuieren lijden dickmael overlast daer door: Want wanneer deselve overvloeyen, of sigh uytgieten, soo ruckense de Boomen uyt d' aerde; maecken Velden en Hoven woest, en sleepen de Huysen, in de Daelen staende, met sigh wegh. Om deeser oorsaek wil woonen de meeste Lieden op de Heuvelen.

Onlanghs zyn over de thien-duysend Menschen in dit Eyland koomen woenen, behalven d' *Indiense* en *Moorse* Slaven; welckers aldaer zynde getal ten minsten even soo veel is. Hier toe heeft

niet weynigh geholpen de saghte Regeeringh; en de voordelige gelegenheid deeses Eylands.

Bynae alle *Fransche* en *Hollandsche* Scheepen, welke nae *America* reysen, stellen haere Vaert soodaenigh aen, datse by dit Eyland aenlanden, eerse haeren *cours* verder voortsetten. Dickmael gebeurd het, dat geheele Gellaghten, uyt *Fransckryck* koomende, en voorneemens zynde nae andere noch verder gelegene Eylanden (welcke noch in gesondheyt des Lughts, noch in vrughtbaerheyt des Bodems voor dit behoeven te wijcken) te reysen, alhier sigh te neer stellen, en haere wooningen neemen; wijlse de Zee moede zyn geworden, en sigh op dit *Element* niet langer derven vertrouwen.

Om 't Gewest *Martinico* hebben wy begreepen 't Eyland *S. Lucia*, of *Sania Aloufia*; toebehoorende de *Francoisen* en de *Caraiben*. Desgelijcks oock *S. Vincent* en *Bekia*, staende onder de *Caraiben*, *Grenade*, onder de *Francoisen* en *Caraiben*, *Tabago*, onder de *Hollanders*; en *Barbouda* onder d' *Engelsche*.

Maer vermits nu korts den Oorlogh tusschen *Engelland* en de Heeren Staten der *Vereenighde Nederlanden* verklaerd is geworden, soo moght sulcks wel veranderingh in deese Eylanden veroorsaeken. Onlanghs geleeden heeft een gerugt geloopen dat d' *Engelsche* 't Eyland *S. Eustachii*, behoorende aen de *Hollanders*, soudens vermeerderd hebben: Veel licht oock *Saba*, 't welck dicht daer by leght.

De jonghste Tijdingen berigten ons, dat d' *Engelsche* in 't Eyland *Barbouda* op den elfden der Sprockel-maend laetsteleeden een Vloot in Zee gebraght hadden, om desgelijcks in te neemen 't Eyland *Tabago*, 't welck de *Hollanders* aldaer noch besaeten. Doch andere *Engelsche* hadden 't selve alreeds sigh bemaghtighd,

holpen de saghte Rege-
oordeelige gelegenheyd

Fransche en Hollandse
cke nae *America* reysen,
ert foodaenigh aen, dat
aenlanden, eerste haer
voortsetten. Dickmael
at geheele Gellaghten,
roomende, en voornee-
andere noch verder ge-
(welcke noch in ge-
ughts, noch in vrucht-
dems voor dit behooven
reysen, alhier sijn ter
haere wooningen nee-
Zee moede zyn gewor-
dit *Element* niet langer
wen.

st *Martinico* hebben wy
land *S. Lucia*, of *Sama*
oorende de *Francoisen* en
efgelijcks oock *S. Vincent*
ende onder de *Cariben*.
r de *Francoisen* en *Carai-*
onder de *Hollanders*; en
d' *Engelsche*.
is nu kort den Oorlogh
nd en de Heeren Staten
Nederlanden verklaerd is
moght sulcks wel veran-
se Eylanden veroorsaec-
is geleeden heeft een ge-
dat d' *Engelsche* 't Eyland
e hoorende aen de *Hollan-*
rmeesterd hebben: Veel-
, 't welck dicht daerby

Tijdingen berigten ons,
in 't Eyland *Barbouders* op
Sprockel-maend laetst-
ot in Zee gebraght had-
lijcks in te neemen 't Ey-
welck de *Hollanders* aldaer
Doch andere *Engelsche*
e alreeds sijn bemaght-
tighd,

tighd, gelijk oock meer andere gerin-
ger Eylanden.

Verders werd vermeld, datse uyt
't Eyland *S. Christoffel* drie-honderd
Mannen, en noch ander Volck uyt an-
dere Eylanden hadden genoomen, om
't selve te senden nae *S. Dominico* en *S.*
Vincent, toebehoorende de *Cariben*.

Vermits nu de Kroon *Franckrijk* ver-
bonden is, de *Vereenigde Nederlanden* te
beschermen, soo weeten wy noch niet,
wat voor een uytgangh deesen Oorlogh
sal neemen.

D' *Engelsche* Plant-Steeden in dit Ey-
land zyn seer sterck van Manschap: De
Hollanders daer tegens meerendeel
swack; wijlse niet Volcks genoegh heb-
ben om deselve te besetten: Sy verge-
noegen sijn met weynige Persoonen,
om de Koopmanschap dies te beeter te
bevoorderen.

Sancta Lucia legt op den derthienden
Grad en veertigh Minuten des *Aequators*.
Men heeft het daer voor gehouden, dat
niemand daer in heeft willen wonen,
wegens de meenigte der Slangen.
Doch de *Francoisen* hebben de Lught
hier goed bevonden, en sijn vergeleec-
ken met de *Caribers*, welcke voor-
tijds hier t'eenemael wild en woest waer-
ren.

Men siet hier twee van malkander af-
gesonderde Bergen, seer hoogh, en van
verre sijn boven 't overige des Eylands
verheffende. 't Selve leght tusschen
Martinico en *S. Vincent*.

S. Vincent leght tegens 't Suyden van
S. Lucia; Van *Bekia* tegens 't Noorden,
en in 't Westen van *Barbouders*.

De *Form* is bynae rond. D' Aerdho-
dem vruchtbaer, brengende van sijn
selven Suycker-ried voort. Wijl dit
Eyland van verscheydene Beecken en
Beeckjens werl bevooghtighd, soo wer-
den hier veelerley *Bayen* gemaect.
't Heeft oock soet Water.

D' Inwooners zyn vry wat luy, we-
gens de goede Vischvanght, en de be-
quaemheyd der Jaght. Echter vaerense
tot aen 't Vaste Land, ontrent dertigh
of veertigh Mijlen daer van daen ge-
gen, en koomen weer te ruggh, sonder
Compas of Seylen te gebruycken.

Van hier zyn niet meer als twaelf
Mijlen tot *Grenada*. Tusschen beyden
leggen de *Begos*, of de woeste *Grena-*
dillen.

Bekia, 't welckmen vergelijckt met
't Eyland *Fero*, of *Ferre*, in de *Canarien*,
heeft aght Mijlen in de lenghte, en ses
Mijlen in de breedte. De *Cariben* hou-
den 't selve alleen in. Schoonse de
Vreemdelingen gantschlijc niet ver-
trouwen, soo laetense echter niet nae,
haer, wanneerse daer koomen, Levens-
middelen aen te bieden. 't Geense over
hebben verruyfense aen haer tegens
't geen haer nodigh is, als Bijlen, Schup-
pen, Messen, &c.

Eenige geven dit Eyland niet meer
als thien Mijlen in den Omkreyz. De
Rhede is hier seer treffelijc, en voor alle
Winden wel-verseeckerd. De Bodem
is vruchtbaer, en taemlijc bequaem.
Doch men heeft hier gebreck van soet
Water.

Grenada leght op den twaelfden Grad
en vijftien Minuten des *Aequators*. De
Form vergelijckt sijn met een halve
Cirkel. 't Is aght of thien Mijlen langh,
en ontrent eyen soo breed. De *Carai-*
bers zyn hier aght of thien-duysend
sterck.

De *Francoisen* hebben sijn, op 't bevel
des Heeren *du Parquet*, met haer in een
Verdragh ingelaeten, en deese Volcke-
ren verseeckerd, datse haer in de nood
bystaen, en oock haer Waeren toe-
brengen willen.

't Land geeft hier allerley Levens-
middelen, Suycker-Ried, Gingebar,
en seer goede Taback. De Lught is
gesond,

gefond, en 't Water soet. Hier wast heerlijk Ooft, en trefflijk Bouwhout. Dergelijcks is de Vifchvanght hier bovenmaten heerlijk. Men diend sigh van de *Grenadillen*, of *Begos*, welke naeby, en meerendeel woest leggen, om aldaer de Vanght te verrigten.

Tabago leght onder al d' *Antillen* alderwijdt tegens 't Suyden, maer alleen twaelf of vijftien *Fransche* Mijlen van 't Eyland der *Heylige Drieuuldigheyd*, en van den *Aequator* elft Graeden vijftien *Minuten*.

't *Magh* ontrent aght Mijlen in de lenghte, en half soo veel in de breedte hebben. Daer zyn aght Springen van kleyne Beekjens, welke dit Eyland aen alle sijden bevoghtigen. 't *Draeght* seer schoon Hout, en voekt veele viervoetige Dieren; meer als d' andere *Antillen* hebben. Veellight zynse uyt 't Eyland der *Heylige Drieuuldigheyd*, of uyt eenige andere, dicht by 't *Suyder-America* gelegen, derwaerts gekoomen.

De *Hollanders*, of veel meer de *Zeevaarders*, hebben 't heden daeghs in besit. Sy noemen dit Eyland *Walcheren*, en de Plant-Stad *Nieuw-Flissingen*. Sy hebben hier veel Gevogelt, Hout-Duyven, Tortel-Duyven, Veldhoenderen en Papegayen, welke goed zyn ter Spijse. De Zee geeft haer een groote meenighte van Visschen.

Barbude, van de *Castilianen* geheeten *Barbados*, is tegens 't Oosten afgesonderd van 't voornaemste deel der *Antillen*.

't Heeft ontrent twintigh of vijftien-twintigh Mijlen in den Omkreytz. 't Leght tusschen den derthienden en veerthienden *Graed Latitudinis*; van *S. Vincent* en *S. Lucia* tegens 't Oosten.

't Heeft maereen eenige Beek, doch die de Naem van een River verdiend. 't Land is hier effen. 't Heeft Bronnen, Meiren, Waterbacken en Putten, welke 't gebreck des Water vergoeden.

't Geeft *Taback*, *Gingear*, *Boomwol*, en *Suycker-Ried* in meenighte. Heden daeghs is 't alder-Volckrijkste onder d' *Antillen*, en verschaft veele Waeren.

De Huysen zyn hier wel-geboonwd; en de Kercken opgericht nae d' *Engelsche* wijs. In 't Jaer 1646. teldemen hier twintigh-duysend Inwooners, behalven de Slaven en *Mooren*; welckers getal ten minsten even soo groot is. Nu bevin den'er sigh noch veel meer. Doch sy zyn van verscheydene *Religien*.

De *Form* is Ey-rond. Het daer in zynde Land is hoogh, insonderheyd Noordwaerts, bedeckt met seer schoone groene Boomen.

D' Oost-sijde is seer doorsneeden. Doch de Suyd-sijde ontfanghd de Zee in een groote *Baey*, zynde seer bequaem voor de Scheepen. De Rivier valt hier in deselve.

In 't Jaer 1627. hebben d' *Engelsche* hier een Plant-Stad opgericht, en uyt 't Groote Land vrughtbaere Oost-boomen derwaerts gebraght; welke hier oock nae wensch zyn geslaeghd.

be
ontrent twintigh of vijf-
tijen in den Omkreytz.
den derthienden ca-
nael *Latitudinis*; van
Lucia tegens 't Oosten.
een eenige Beeck, doch
an een River verdiend.
fen. 't Heeft Bronnen,
backen en Putten, wel-
s Water vergoeden.
ck, Gingebar, Boon-
er-Ried in meenichte.
is 't alder-Volckrijcke-
en; en verschaft veele

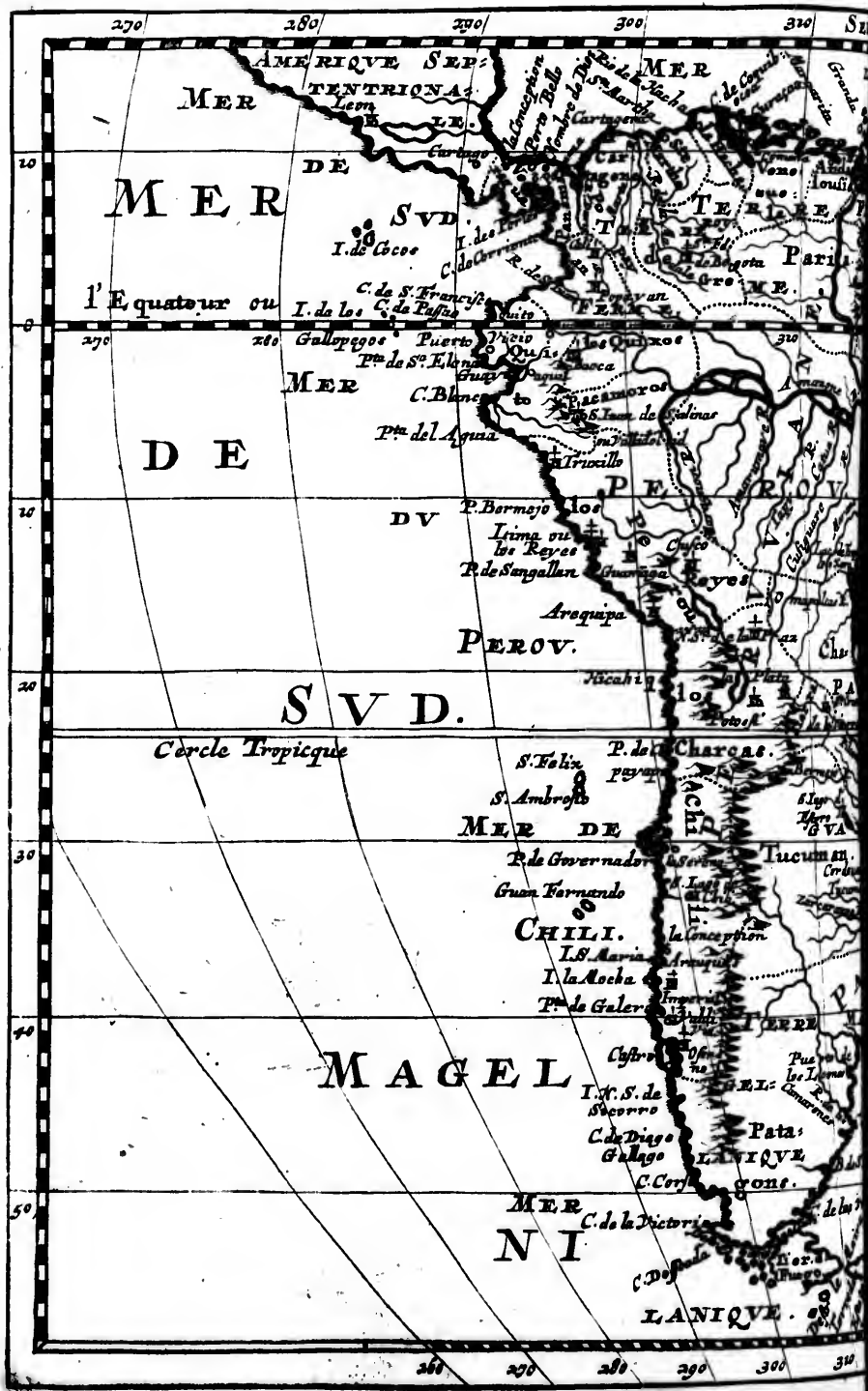
zyn hier wel-gebouwd;
opgericht nae d' Eng-
jaer 1646. teldemen hier
nd Inwooners, behalven
tooren; welckers getal ten
oo groot is. Nu bevin-
ch veel meer. Doch sy
eydene *Religien*.

Ey-rond. Het daer in
hoogh, insonderheyd
bedeckt met seer schoo-
nen.

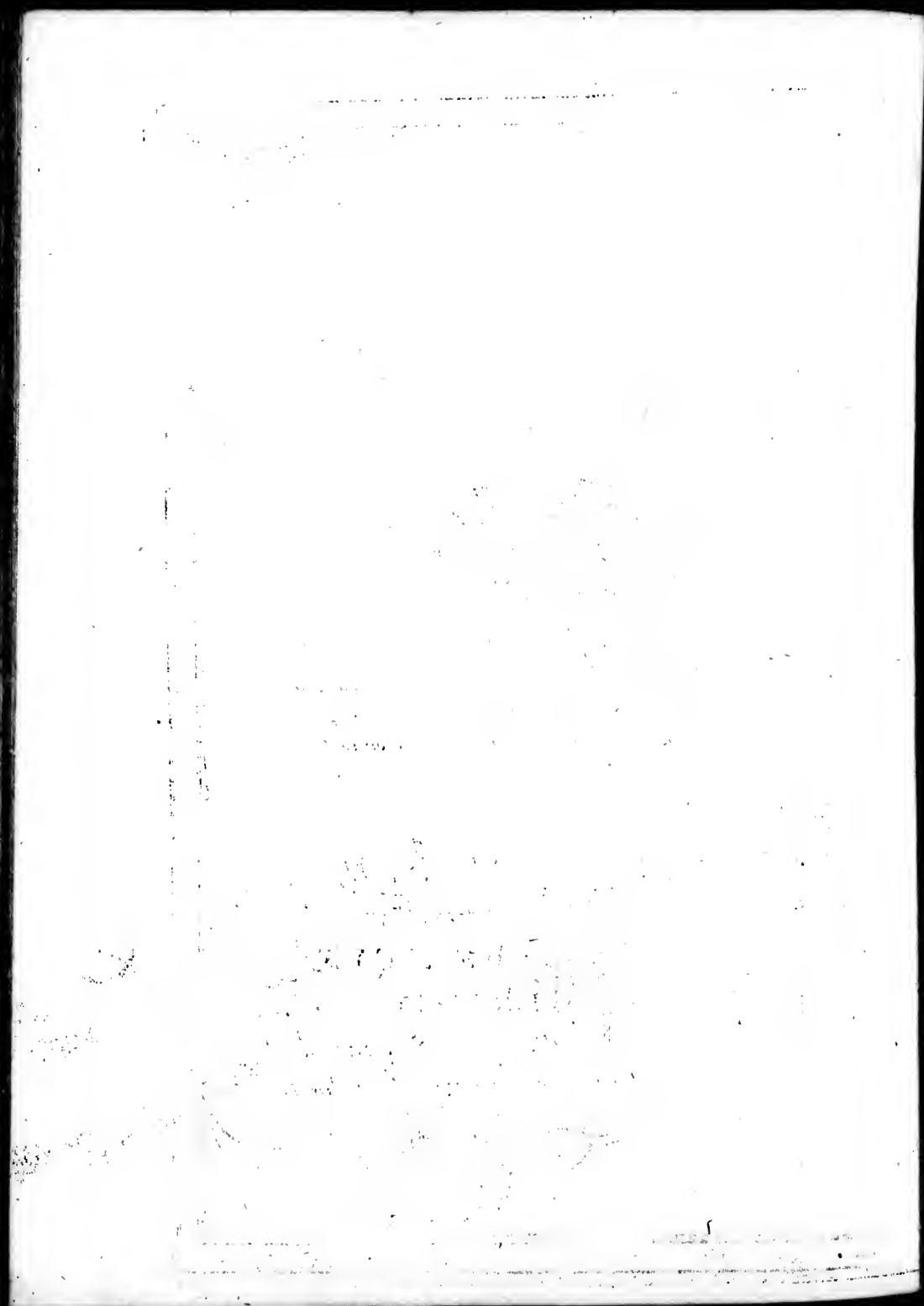
de is seer doorsneeden.
sijde ontfanghd de Zee
ay, zynde seer bequaem
en. De Rivier valt hier

27. hebben d' Engelse
Stad opgericht, en uyt
vruchtbaere Oost-boon-
gebraght; welcke hier
ch zyn geslaeghd.

AME-

AMERICA MERIDIONALIS, O F SUYDER-AMERICA.

Slydlijck *America* is dat Gedeelte, of Half-Eyland, 't welck wijdft tegens 't Suyden leght. 't Strectt sigh uyt van den twaelfden *Graed* aen deese sijde des *Aequators*, tot op den vier-en-vijftighsten aen geene sijde, maeckende t'faemen ses-en-tselftigh *Graeden* in de Breedte. Voorts van den 291. of 92sten, daer *Porto Viejo* is, tot den 350sten, alwaer 't Vorgebergh *S. Augustin* leght. Dit zyn seven of aght-en-vijftigh *Graeden* in de Lenghte. Derhalven heeft het van 't Suyden tot 't Noorden seshien-honderd en vijftigh *Fransche* Mijlen. En van 't Westen nae 't Oosten, wat meer als veerthien-honderd der selver Mijlen.

De Grensen zyn tegens 't Noorden en 't Oosten de Noord-Zee; welckers Deelen zyn de Noorder en *Braziliaensche* Zee. Tegens 't Suyden de *Magellanische* Zee, waer vande Deelen zyn de Zee van *Paraguay*, d'eygentlijke *Magellanische*, en de Zee van *Chili*. Tegens 't Westen de *Suyder* of *Stille* Zee, waer van de Zee van *Peru* een deel maeckt.

De *Form* vergelijckt sigh met een Driehoek, welckers Sijden bynae gelijk zyn. Van *Porto Viejo* tot aen 't

Vorgebergh *S. Augustini* zyn veerthien-honderd Mijlen. Van 't Vorgebergh *S. Augustini* tot aen 't Vorgebergh *Fruward* midden in de *Magellanische* Zee-Enghte vijfthien-honderd Mijlen. En van dit Vorgebergh tot aen *Porto Belo* seshien-honderd Mijlen.

't Leght meerendeel in den dorren Hemel-Kreytz: Doch oock een gedeelte onder de gemaetighde *Antarctische*.

Van 't geen in den dorren Kreytz is leght 't meeste deel noch over den *Aequator*; maer 't geringer deel aen deese sijde: Derhalven zyn de Jaergetijden deeser Volckeren meerendeel reght anders als d'onse. De Kusten deeser Lands zyn bynae overal; doch de binnenste Landschappen seer weynigh bekend.

In mijne *Geographische Tafelen* hebick *Snyder-America* verdeeld in 't *Peruaensche* en *Braziliaensche*. 't *Peruaensche* wederom in 't *Vaste Landen Peru*. 't *Braziliaensche* in *Brazil* en *Paraguay*.

D'eerste Verdeelingh is genoomen geworden met een *Linie*, welcke van *Amazona* 't uytterste deel van *Chili* tegens 't Suyden soeckt: En deese *Linie* deeld 't *Suyder-America* in twee gelijcke Deelen. 't Eene behoort de *Spaenjaerden*

bynae alleen. 't Andere meerendeel de *Portugeezen*.

Deefe hebben haeren Stadhouder te *S. Salvador*, Hoofd-ftad in de *Baye de todos los Santos*, of *Allerheyligen-Bay*; bynae midden op de *Braziliaenfche Kust*. D' andere te *Lima*, of *Los Reyes*, dat is der *Koningent* s' zynde hedenidaeghs de Hoofd-ftad; gelegen midden op de *Peruaenfche Kust*.

Boven dien kanmen 't *Vaste Land* afdeelen in 't *Valte Land* felfs, en in *Gujana*. *Peru* in *Peru* en *Chili*. *Brazil* in de *Braziliaenfche Kust*, en 't *Vaste Land* *Braziliën*. *Paraguay* in *Paraguay*, en 't *Magellanfche Land*.

Van dit *Suyder-America* neemdt *Brazil* bynae alles wat tegens 't Ooften leght in. 't *Valte Land* en *Gujana* 't geen tegens 't Noorden is. *Paraguay* en 't *Magellanfche* 't geen figh tegens 't *Suyden* uytftrekt. *Peru* en *Chili* leggen tegens 't Welten, in aenmerckingh van *Brazil* en *Paraguay*.

De *Spaenjardén* hebben bynae 't gantfche *Valte Land* in, doch niets in *Gujana*. Sy befiten *Peru* en *Chili* in d' *Anders-Geberghten* en de *Suyder-Zee*; doch bynae niets aen geene fide der gedaghte *Bergen*.

Behalven haeren Stadhouder, woonende in *Lima*, of *Los Reyes*, hebbenfe noch in 't geenfe befiten verfcheydene *Aertsbifdommen* en *Bifdommen* aengefteld, tot regeeringh der *Kercken*. Maer in de *Politie* eenige *Audientien* en *Gerichten*. Oock *Regeeringen* over de *Militie*.

D' *Aerts-bifdommen* zyn: Dat van *Lima*, of *Los Reyes*, in *Peru*; *De la Plata* en *los Charcas* en *Santa Fe de Bugota* in 't *Koninghrijck Nieuw-Granada*.

't *Aerts-bifdom Lima*, of de *Los Reyes* (*Reyes*) heeft tot *Wy-Bifdommen* *Cusco*, *Quito*, *Arequipa*, *Truxillo*, en *Guaman-ga*, al 't faemen in *Peru* gelegen.

't *Aerts-bifdom de la Plata* heeft tot *Wy-Bifdommen* *Baranca*, of *Santa Cruz* in *Sierra*; *Ciudad de la Pax* in *Chiquiaco*; *Sant Jago del Eftero* in *Tucuman*; *Buenos Ayres* in *Rio de la Plata*; *Nuestra Señora de l' Assumption* in *Paraguay*; *Panama* in 't *Valte Land*, of *Castilla del Oro*; *Sant Jago* 't *Estremadura* en *Imperial* in *Chili*.

't *Aerts-bifdom Santa Fe de Bogota* in *Nieuw-Granada* heeft tot *Wy-Bifdommen* *Popayan*, *Carthagena* en *S. Martha* in 't *Landfchap* van dien felfen *Naem*.

In 't begriip deefer *Aerts-bifdommen* en *Bifdommen* vindmen een groot getal *Parochie Kercken* en *Kloofsters*. D' *Augustiner Monicken* hebben hier verfcheydene deefer *Kloofsters*, voortijds onder een eenige *Provincie* begreepen, doch nu in vier verdeeld.

Seven-en-dertigh *Kloofsters* hebbenfe in 't *Landfchap*, 't welck de *Naem* van *Peru* heeft behouden. Derthien in 't *Landfchap Quito*. Twaelf, en 't *Opficht* over vijfthien *Parochie-Kercken*, in *Nieuw-Granada*. Vijf-en-twintigh of dertigh in de *Provincie Chili*; bedraegende t' faemen ontrent honderd *Kloofsters*.

In 't Jaer 1551. zyn twaelf *Geestlijke* van deefe *Orden* nae *Peru* getrocken, en hebben daer 't *Chriften-Geloof* openlijck gepredickt. Men bevindt, dat de *Heylige Didacus Ortez* uyt haere *Ordre* d eerfte geweest is, die hier in 't Jaer 1568. is gemarteld geworden: 't Welck even 't felve Jaer is, in 't welck de *Jesuiten* in *Peru* zyn gekoomen.

Deefe hebben nu twee *Landfchappen* in *Peru*, *Paraguay*, en 't *Nieuw-Koninghrijck Granada*. Voorts in deefe drie *Provincien* aght-en-twintigh *Collegien*, of *Residentien*, &c. Op defelve wijs hebben oock andere *Geestlijke* haere verfcheydene *Landfchappen*, en in yeder

de la Plata heeft tot Baranca, of Santa Ciudad de la Pax in Tucu- in Rio de la Plata; Na- sumpcion in Paraguay; te Land, of Castilla ngo' l' Estremadura en

in Santa Fe de Bogota in heeft tot Wy-Bisdom- arthagena en S. Mar- hap van dien selven

er Aerts-bisdommen indimen een groot ge- ten en Kloosters. D' au- en hebben hier ver- Kloosters, voortijds e Provincie begreepen, erdeeld.

igh Kloosters hebbenfe t welck de Naem van uden. Derthien in 't . Twaelf, en 't Op- en Parochie-Kercken, in . Vijf-en-twintigh of Provincie Chili; bedrae- ontrent honderd Kloo-

. zyn twaelf Geestlijc- den nae Peru getrocken, t Christen-Geloof opent- Men bevind, dat de Orteç uyt haere Ordre is, die hier in 't Jaer ld geworden: 't Welck is, in 't welck de Jesu- eekoomen.

nu twee Landschappen , en 't Nieuw Koningh- Voorts in deese drie n-twintigh Collegien, of Op deselve wijs heb- re Geestlijke haere andschappen, en in yeder

yeder der selve verscheydene Kloo- sters.

D' Audientien, of Verhooringen, onder den Koninghlijcken Stadhouder in Peru zyn voortijds geweest te Panama in 't Vaste Land, te S. Fe de Bogota in 't nieuw Koninghrijk Granada; te Quito en Lima in Peru; de la Plata in Los Charcas; en te S. Jago d' Estremadura in Chili. D' Audientien te Panama en Chili zyn niet meer; maer gemaectt geworden tot Gouvernementen of Regeer- ringen.

Soodaenige Regeeringen zyn hier elf in getal; te weeten: Panama, Cartha- gena, S. Martha, Popayan; 't Nieuwe Koninghrijk Granada, Los Quixos, Pacamoras, Los Charcas, Tucuman, Chili, en Rio de la Plata.

Peru, waer in Lima, Quito en Cusco leggen, behoord niet onder deese Re- geeringen, en dependeerd vermoedlijk onmiddelbaer van den Koninghlijcken Stadhouder.

De Kroon Portugal heeft in Brazileen Koninghlijcken Stadhouder: Een eeni- gen Wy-Bischop uyt 't Aerts-bisdom Lisbona in Portugal; en twaelf Hoofd- lieden verordonneert. Hier zyn veele Kloosters van verscheydene Ordens.

Vermits wy hier nu spreekken van d' Aerts-bisdommen en Kloosters in 't Suyder-America, soo werd ons indagh- tigh, dat wy in 't andere gedeelte van America van deese saeck geen meldingh hebbengedaen. Wy willen derhalven op 't kortste oock eenigh beright hier van geven.

Daer zyn dan twee Aerts-bisdom- men, veele Bisdommen, en een groot getal Parochie-Kercken, oock Kloosters; gelijk in 't Suyder-America.

D' Aerts-Bisdommen zyn Mexico in Nieuw-Spaenje, en S. Domingo in Hispaniola.

De Wy-Bisdommen des Aerts-Bis-

doms Mexico zyn Puebla de los Angeles in Tlascala; Valladolid in Mechoacan; Antequera in Guaxaca; Guadalajara in Nieuw-Gallicien; San Jago in Guatimala; Merida in Yucatan; Chiapa, of Ciudad Real, in Chiapa; Truxillo in Honduras. Vera Pax in 't Landschap van den selven Naem; en Leon in Nicaragua.

De Wy-Bisdommen van S. Domingo zyn S. Jan in 't Eyland Puerto Ricco; San Jago in 't Eyland Cuba, en Coro in Venezuela.

Hier zyn oock, even gelijk in 't Suy- der-America, in de Karspelen der Aerts- Bisdommen en Bisdommen een groot getal Parochie-Kercken, Capellen en Kloosters.

Alreeds voor lange tijd hebben sich veele Geestlijke uyt verscheydene Ge- westen en Ordens nae beyde de Deelen van America begeven, om deese Volc- keren in de Christlijke Religie t' onder- wijzen, als uyt d' Orden S. Dominici, S. Francisci, S. Augustini, De la Mercy, of der Barmhertige Broederen; Jesu- iten, en Barvoeter-Carmeliten.

Yeder Orden heeft verscheydene Landschappen; en in elck Landschap zyn verscheydene Kloosters.

D' Eerwaerdige Pater Augustinus Lu- bin, Priester en Corographus, of Plaets- Beschrijver, van d' Orde S. Augustini, sal haelt uytgeven al de Land-Kaerten, en al de Kloosters van sijne Orden; ne- vens een sonderlinge Historische Be- schrijvingh van elke Provincie.

Uyt eenige Schriften, welke hy my van sijnen arbeyd heeft laeten sien, heb ick aengemerckt, dat de gedachte Or- den in 't Landschap Mexico heeft agh- ten-tseigh Kloosters, en vijf Vicarios. In 't Landschap Mechoacan drie-en-der- tigh Kloosters, en vier Vicarios; t' sae- men honderd en thien Kloosters.

In de vier Landschappen Peru, Quito, 't Nieuw Koninghrijk Granada en Chili zyn

zyn noch ontrent honderd Kloofsters, gelijk wy alreeds hebben aangewezen. ^k Heb niet gezien, hoe veel der felfverfy in *Brazil* hebben.

De *Jefuiten* hebben maer een eenige *Provincie* in geheel *Mexico*. En in defelve een *Profefly-Huys*; thien *Collegien*, en drie *Residentien*; t' faemen veerthien Huysen.

In haere drie Landfchappen *Peru*, *Paraguay* en 't Nieuwe Koninghryck *Granada* hebbenfe aght-en-twintigh of dertigh Huysen. In *Brazil* negenthien of twintigh.

Dezelijcks oock hebben andere *Geestlijke* verfcheydene Landfchappen; en in yeder Landfchap verfcheydene Kloofsters en Huysen.

Onder deefe Kloofsters zyn de geene, welke Renten hebben, feer rijk. Dezelijcks zyn oock de *Parochien*, *Hospitaalen*, en andere Geflighten.

D' *Inca Garcillaffo de la Vega* merckt aen in fijne *Peruaenfe* Gefchied-befchrijvingh, dat fijnen Vader, doe hy Stadhouder in *Cusco* was, had voorge-noomen, een *Hospitaal* voor de *Spaenjaerden* te bouwen. Als nu *Frater Johan Gallegos*, een *Geestlijk* Perfoon van de *Francifcaner* Orden, dit werck figh ondernam, en fijn befluyt in een Predicatie opentlijk verkondighde, heeft hy een Huys gekoght, tot den Bouw deefes *Hospitaels*; doch had daer toe niet meer in handen, als twee of drie-honderd Ducaten. Doch in defelve Weeck, van Maendagh af tot Donderdagh toe ontfingh hy van Aelmoeffen tuffchen de twintigh en vijf- en-twintigh duysend Ducaten. Indien hy had willen aenneemen, 't geenmen hem voorts in de laetste daegen aanbod, hy had noch wel foo veel bekoomen.

Korts hier nae heeft *Frater Antonius*, doe hy in de Vasten predickte, voorgeflaegen, een ander *Hospitaal* voor d' *In-*

diaenen te bouwen: En voorgedraegen, dat de Stadhouder en hy wilden uytgaen, oin foodaenigh een *Hospitaal* te ftighen, en van alle behoeften te voorzien. Noch dien felfen Naemiddagh bequam hy van Aelmoeffen vijf- en-dertigh duysend Ducaten: Welcke fom binnen weynige daegen oprees tot over de honderd-duysend. En noch vermeerderd wierd door de Giften der *Spaenjaerden* en *Indianen*.

Eer wy noch 't *Suyder-America* verlaeten, moeten wy kortlijk eenigh gewagh maecten van 't gedeelte 't welck nae de *Suyd-Zee* leght.

Daer is een feer groot onderscheyd tuffchen 't Land aen de Zee, en 't binnen-Land. 't Geen naest by de Kust leght is meerendeel effen. Over de Vlackten zyn veel Heuvelen en feer hooge Bergen. Nae deefe Bergen heefmen weer effene Velden, en feer fchoone Daelen. Daer nae weer Bergen, tot welke men feer befwaerlijk kan geraecken. Deefe zyn de geene, welke *Chili* en *Peru* nae 't Oosten influyten.

't Regend bynae gantsch niet in de Vlackten, doch dickmael in d' eenie Ry der Bergen. 't Geen tuffchen deefe twee Ryen Geberghten leghd is vrugtbaren feer luttigh. De laetste Ry Geberghten zyn niet anders als onvrugtbare Rotfen en Klippen: Soo wel in de Somer als in de Winter bovenmaeten koud, en bynae altijd mer Sneeuw bedekt.

Aenmercklijk is 't, dat deefe Bergen beginnen by de *Magellanifche Zee-Enghte*, maekkende twee Armen; welker eene van 't Suyden nae 't Noorden door de geheele lenghte van 't *Suyder-America* gaet. Zyn dienvolgens in een gelijckmaetige *Parallel*: Ondertuffchen evenwel van een gantsch verfcheydene eygenfchap en aenfchouwingh. Jae foodaenigh, dat oock felfs yeder Landfchap t' eene-

en : En voorgedraegen,
der en hy wilden uyt-
laenigh een *Hospitaal* te
n alle behoeften te voor-
en felven Naemiddagh
n Aelmoessen vijf-en-
Ducaten : Welcke som-
daegen oprees tot over
ysfend. En noch ver-
d door de Giften der
Indianen.

't *Suyder-America* ver-
n wy kortlijck eenigh ge-
van 't gedeelte 't welck
e leght.

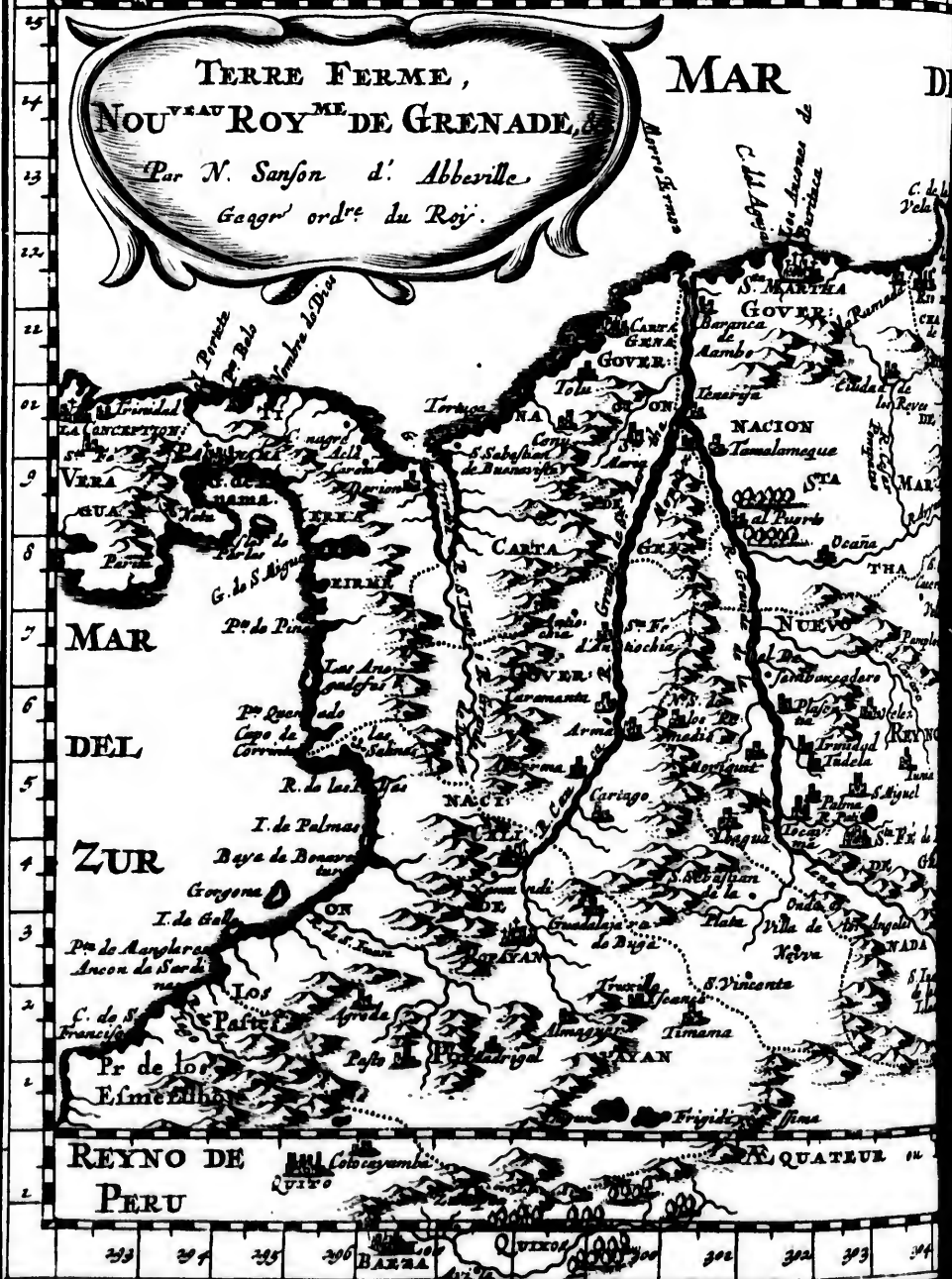
seer groot onderscheyd
aen de Zee, en 't bin-
Geen naest by de Kust
ndeel effen. Over de
veele Heuvelen en seer
Nae deese Bergen heeft
e Velden, en seer schoo-
er nae weer Bergen, tot
er beswaerlijck kan ge-
se zyn de geene, welke
e 't Oosten insluuten.

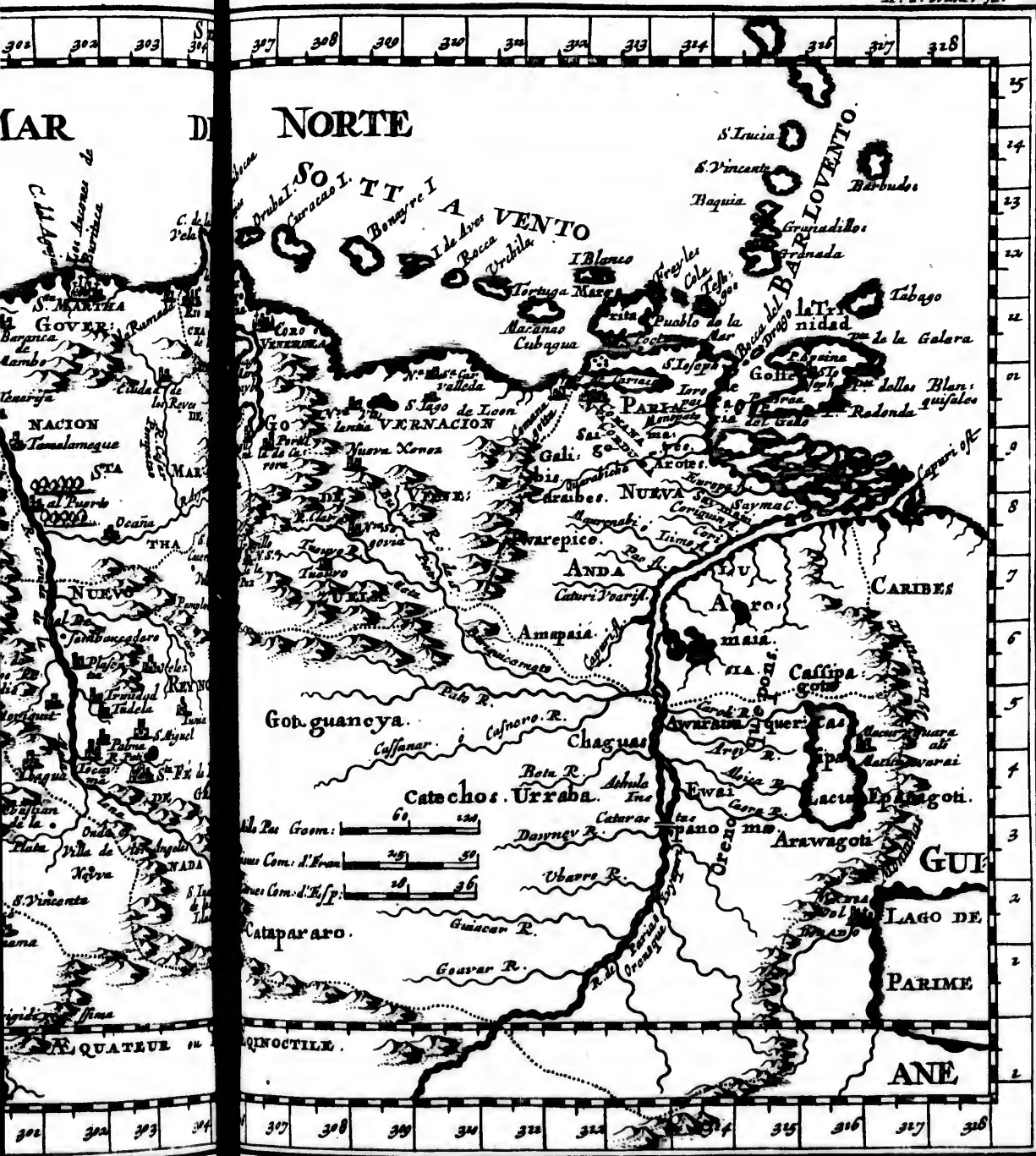
ynae gantsch niet in de
ch dickmael in d' eerste
't Geen tusschen deese
erghen leght is vrucht-
igh. De laetste Ry Ge-
niet anders als onvrucht-
Klippen : Soo wel in de
e Winter bovenmaeren
e altijd met Sneeuw be-

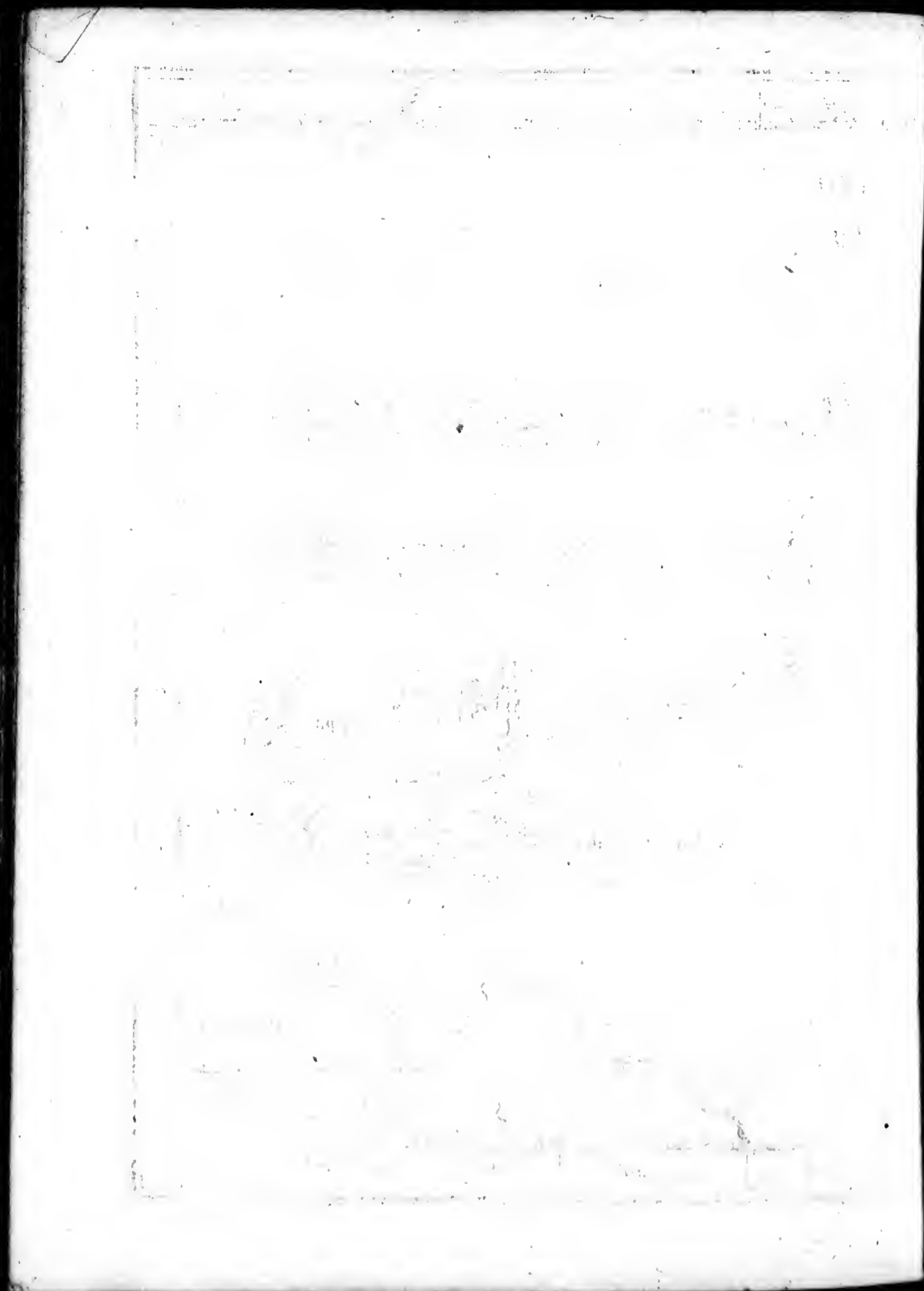
ck is 't, dat deese Ber-
y de *Magellanische Zee*-
ende twee Armen; welc-
Suyden nae 't Noorden
e lenghte van 't *Suyder*-
Zyn dienvolgens in een
Parallel: Ondertusschen
en gantsch verscheydene
enshouwingh. Jae soo-
ck selfs yeder Landschap
t'eene-

MAR

Par N. Sanfon d' Abbeville
Gaggr' ordre du Roy.

r' eenemael ongelijke Dieren, Ooft en Graenen heeft. Daerenboven kunnen oock de Menfchen, welke uyt 't een

in 't andere werden gebraght, figh hier niet fchicken, en niet anders als met groote befwaerlijkheyd daer in leven.

TERRE FERME,

O F

't VASTE LANDT.

Nder de Naem van 't Vaste Land, doorgaens genoomen, verftaen wy 't Deel van 't Suyder-*America*, 't welck wijdft tegens 't Noorden leght, en aen Noorder-*America* stoot door de Boefem of de Zee-Enghte *Panama*.

De Naem 't *Vaste Land* is gekoomen, wyl *Christophorus Columbus* op fijn' eerste en tweede Reys niet anders als Eylanden had ontdeekt; doch op de derde en vierde een goed deel van deefe Kust opdeed; 't welck hy voor vast Land hield; derhalven 't felve oock dien Naem gegeven is, en behouden heeft.

't Streckt figh uyt van den Zee-boefem *Panama* af tot aen den Mond van de Rivier *Amazon*, begriipende ontrent duyfend Mijlen. De breedte tuffchen de Noord-Zee en 't Land, leggende langhs d' *Amazon*-Vloed, is van tweehonderd, of tweehonderd en vijftigh Mijlen, of wat meer.

Vermits nu fodaenigh een Breedte maer 't vierde deel der lenghte is, foo veroorfaeckt fulcks, dat wy dit Vaste Land in twee Deelen hebben gedeeld: Waer onder 't uytterfte West en beste Deel meerendeel de Koning van *Spaenje*

toebehoord; behoudende de Naem van 't Vaste Land. 't Uytterfte Ooft en geringer Deel staet bynae r' eenemael onder de handen der Natuerlijke Inwooners.

Sommige *Europaeische* Volckeren hebben eenige Wooningen op de Kust gebouwd; en deefe werd geheeten *Gujana*. D' eerste heeft vijf of ses-honderd *Fransche* Mijlen in de lenghte: D' andere ontrent vier-honderd.

De *Spaenjaerden* hebben in 't Vaste Land verscheydene *Gouvernementen*, of Regeeringen aengesteld; naementlijk, die van *Panama*, of *Terre Ferme*, dat is, 't Vaste Land. Die van *Caribagena*; *S. Martha*; *Rio de la Hacha*, of de Rivier der Fackelen; te *Venezuela*, of Kleyn-*Venesien*, en te *Paria*, of Nieuw-*Andalusia*, volgende nae malkander van 't Westen ten Oosten op de Kust der Noord-Zee. Die te *Popayan* en 't Nieuw-Koninghrijck *Granade* zyn in 't Land en op de Suyd-Zee.

't *Gouvernement* te *Panama*, eygentlijk de Naem des Vasten Lands aen figh neemende, leght tuffchen de Noord en Zuyd-Zee; en neemd in de Boefem, welke de twee Deelen van *America* t' faemen voeghd.

De Stad *Panama* heeft haere *Audientie*, of Verhooringh gehad. Daer is noch een Stadhouder, nevens andere *Officiers*.

Nombre de Dios is voortijds beroemd geweest, doch nae *Porto Belo* verplaetst geworden.

Tusschen *Panama* op de Suyd-Zee, en *Porto Belo* op de Noord-Zee, zyn niet meer als seshien of twintigh Mijlen. Derhalven een grooten Koophandel tusschen *Peru* en *Mexico* werd gedreven.

Voor deesen heeftmen de gedaghte Boesem willen afnijden, om van d' eene Zee in d' andere te mogen koomen. Doch wyl de Suyd-Zee hooger wierd bevonden als de Noord-Zee, soo is deesen Voorflagh te niet gegaen.

Dat nu de Suyd-Zee hooger is als de Noord-Zee, kanmen oogenschijnlijk bemercken. Want vermits 't Meir *Nicaragua*, desgelijcks de Rivieren *Paria*, of *Orinoque*, *Amazone*, en meer andere haere Oorsprongen by de Suyd-Zee hebben, en sigh nae een lange loop, in de Noord-Zee uytgieten, soo kan sulcks niet anders, als met een groote Afvallingh geschieden.

By d' openingh des Boesems *Panama* zyn de *Paerel-Eylanden* voortijds seer beroemd geweest. Want daer de *Paerlen* van *Cubagua* en *Marguerita* maer van aght tot thien *Caraten*, of een weynigh daer boven wegen, heeftmen in dit Eyland eenige gevonden van vijf-entwintigh tot dertigh *Caraten*. Sy zyn of gantich rond, of *Ovael* en *Peer-rond*, so als se willen, echter zynse al t' saemen seer schoon geweest. Waer tegens men onder d' andere weynige vind, welke wel geformeert en sonder Vlecken zyn.

In 't Jaer 1572, is *Oxenham*, een *Engelschman*, in deese *Quartieren* geweest. Hy had sijn Schip in de Noord-Zee gelaeten, en een ander in de Suyd-Zee

laeten bouwen: Alwaer hy twee Schepen, 't een nae 't ander, overviel. 't Eene was bevracht met tseftigh-duysend Goudene Kroonen, en een groote meenighte voortreffelijke Wijnen. 't Andere mer honderd-duysend *Pesos* aen Silver, en veel andere Waeren. Daerenboven bequam hy van d' Inwooners een groot deel *Paerlen*. Doch wyl hy met de sijne sigh niet kon vergelijcken in de Deelingh van de Buyt: Oock ondertusschen *Mooren* in sijn Schip traghtede te krijgen, soo veroverden de *Spaenjerden* 't selve, kregen alsoo 't haere wederom, en sloegen de meeste *Engelsche* dood.

Behalven de voorgenoemde Steeden is *Darien* op de Zee-boesem *Urraba* voortijds seer schoon geweest; hebbende gehad een Bisdom, 't welck in 't Jaer 1519. nae *Panama* verfer is geworden.

't *Gouvernement* in 't Vaste Land nae 't Oosten is dat te *Carthagena*; en dan dat te *S. Martha*. Beyde hebbense haere Naemen gemeen met de Naemen haerer Hoofd-Steeden.

Carthagena legt in een Half-Eyland, zynde door middel eens Dams van twee-honderd en vijftrigh Schreeden aen 't Vaste Land gehangen.

Haere Haven is de beroemdste in *America*, naedien de Vloot, welke uyt *Spaenje* nae *West-Indien* gaet, altijd bevel heeft, van sigh daer heenen te begeben.

D' overige Steeden in dit *Gouvernement* zyn *S. Maria*, *S. Jago de los Caballeros*; *La Concepcion*, en *Mopozze* (*Mopoz*), doch meerendeel verlaeten geworden, wyl d' *Indianen* deselve niet konden lijdén.

De Lught in dit *Gouvernement* is voghtigh en gefond. De beste is by *Tolu*.

Uyt deese *Quartieren* bekoomden Goud, Lange Peper, Draeckenbloed, voor-

Alwaer hy twee Sche-
e 't ander, overviel.
ragt met tseftigh-duy-
roonen, en een groote
refijcke Wijnen. 't An-
erd-duyftend *Peſor* aen
andere Waeren. Daer-
n hy van d' Inwooners
aerlen. Doch wijl hy
niet kon vergelijcken
an de Buyt: Oock on-
ren in ſijn Schip tragh-
po veroverdende *Spaen-*
kregen alſoo 't haere
begeen de meeste *Engel.*

oorgenoemde Steeden
Zee-boefem *Urraba*
oongeweest; hebbende
bisdum, 't welck in 't
anama verſet is gewor-

in 't Vaste Land nae 't
arthagena; en dan dat
Beyde hebbenſe haere
met de Naemen haer-

ht in een Half-Eyland,
ddel eens Dams van
n vijftrigh Schreeden
gehangen.

is de beroemdſte in
de Vloot, welke uyt
Indien gaet, altijd be-
gh daer heenen te be-

reden in dit Gouverne-
ment, *S. Iago de los Caval-*
en *Mopoxze* (*Mopox*),
verlaeten geworden,
ſelve niet konden lij-

Gouvernement is vogh-
De beſte is by *Tolu*.
vriieren bekoomden
er, Draeckenbloed,
voor-

voortreflijke Balſsem, Smaragden en
Slaven. Want hier in zyn noch v. e
Volckeren overigh, welke een wrec-
den Oorlogh met de *Spaenjaerden* voe-
ren, en deſelve eeten, wanneerſe in
haere handen vallen. Als de *Spaenjaer-*
den daer tegens eenige van de haere ge-
vangen bekoomen, ſoo maecken 'er
Slaven van; laetenſe in de Berghwer-
cken Arbeeyden, of verkoopenſe aen de
Vreemde.

S. Martha; *Teneriffe*; *Tamalameque*,
of *Las Palmas*; *Los Reyes*, of *Vary*; *La*
Ramada, of *Salamanca*; *Ocanna*, of
S. Anna, behooren onder 't *Gouverne-*
ment van *S. Martha*, 't welck eene der
beſte in *America* is.

De Stad heeft een goede Haven.
't Land geeft veel Ooft, *Brazilien*-Hout,
Goud, Saphiren, Smaragden, Caſſi-
doniers, Jaspis; en de Zeeleverd Paer-
len.

Onder de *Gouvernementen* van *Suyder-*
America zyn die van *Rio de la Hacha*,
Venezuela en *Paria* onder d' *Audientie*
S. Domingo in 't Eyland *Hispaniola*, be-
hoorende tot *Noorder-America*. Echter
veroorſaeckt haere gelegenheyd, dat
wy deſelve hier moeten beſchrijven.

Rio de la Hacha leght van *S. Martha*
tegens 't Ooſten; en *dependeert* van des
ſelven Biſdom. Dit *Gouvernement* heeft
maer alleen de Stad *Noſtra Sennora de las*
Nieves, of *de los Remedios*.

Somtijds geeft *Rio de la Hacha* Goud,
Eedele Geſteenten, en Sout. Het daer
inzynde Land is vruchtbaer. 't Uyterſte
Noorder-deel werpt een Spits tegens
't Noorden, welckefe noemen 't Voor-
geberght van *Coquibocoa*: En een andere
tegens 't Weſten, geheeten 't Voorge-
berght *de la Vela*. Dit maeckt 't uyerſte
Noorder-deel van 't gantsche *Suyder-*
America.

Venezuela heeft deſen Naem bekoo-
men, wijlſe gebouwd is op verſchey-

dene kleyne Eylanden, en in een Meir,
gelijck *Venetien* in de Zee. Sy werd oock
Coro genoemd.

De Lught is hier ſaght en gefond:
D' Aerdbodem vruchtbaer. D' ove-
rige Steeden zyn *Noſtra Sennora de Car-*
valleda, *S. Iago de Leon*, *Nieuw-Valenca*,
Nieuw-Xeres, *Nieuw-Segovia*, *Tucuyo*,
en *Noſtra Sennora de la Pax*.

Nieuw-Segovia leght wijdt tegens de
Barbaren. De Bodem is mager; doch
daer tegens geneerd deſelve veel Vee
en Wildbraed. 't Meir *Maracaybo*,
hebbende ontrent honderd Mijlen in
den Omvangh, werd onder deſe *Pro-*
vintie gereeckend.

Paria, of *Nieuw-Andaluſia*, leght
op de Rivier *Paria*, of *Orinoque*. Werd
deſgelijcks genoemd *Serpa* en *Comana*,
nae de Naem der Hoofd-ftad: Die oock
Nieuw-Cordua werd geheeten.

Langhs deſe Kust werden veele Paer-
len geviſcht; voor welke gelegen zyn
d' Eylanden *Cubaga*, *Margareta*, en
Trinidad, of der *Heylige Drieuuldigheyd*;
voortijds, wegens de gedaghte Paerle-
vanght ſeer beroemd.

Men heeft waergenoomen, dat in 't
begin de Paerlen meer ontrent *Cuba* als
anderweegen gevonden wierden. Doch
de Scheepen, welck hier aenquaemen,
of af-ſeylden, deden ſoo veele Canon-
ſchooten, dat ſigh al de Paerel-Oeſters
nae 't Eyland *Marguerita* begaven. Om
even deſelve oorſaeck hebbenſe ſigh ge-
maeckt nae 't Eyland *S. Trinidad* en
anderweegen.

Ondertuſſchen ſtaet veel meer te ge-
loven, dat d' onverſaedlijcke gierigheyd
der *Spaenjaerden* 't Geſlaght der Paerle-
Moeders heeft verdorven: Vermitsſe
ſigh niet vergenoeghd hielden, de groo-
ſte te vanghen, maer ſonder onderſcheyd
allerley ſlagh nae haer te trecken, on-
aengeſien 't gedaene Verbod: Betaelen-
de alſoo haere Overſte met dit bedrogh.

De

De *Gouvernementen* van *Popayan* en 't Koningrijk *Nieuw-Granada* leggen tegens *Peru*. Dat van *Popayan* werd in tweeën verdeeld. 't Eene koomd over een met de Kamer des Nieuwen Koninghrijcks *Granada*; 't andere met *Quito* in *Peru*.

De Steeden in *Popayan*, welke met *Nieuw-Granada* over-een-stemmen, zyn vijf in getal, maer voortijds zyn'er thien geweest. *Santa Fe d' Antequera*, *Caramanta*, *Ayza*, *S. Anna de Anzerma* en *Carthago* zyn regenwoordigh in weesen, leggende al 't saemen op of by de Vloed *S. Martha*.

D' andere vijf zyn geweest *Antioquia*, *S. Sebastiaen de la Plata*, *S. Vincens de los Paezes*, *Neyva*, en *Villa de los Angeles*. D' eerste is verset nae *Santa Fe d' Antequera*. D' andere zyn verlaeten geworden, wegens de geduerige Oorlogen, waer meê deselve belast wierden van de *Paezes*, *Pixor*, en *Manipos*, welke men niet heeft konnen bedwingen, onaengeseen alle aangewendede mocyre.

De Steeden onder 't *Gouvernement* *Popayan*, welke niet de Kamer van *Quito* over-een-stemmen, zyn negen. *Popayan*, hebbende deselve Naem met 't Landschap; *Cali*, de *Residentie* des Stadhouders, en *Almaguer* leggen op of by de Rivier *Cauca*, voortijds genoemd *S. Martha*. *Timana*, *S. Johan de Truxello*, anders *Ysance*, en *Guadulajara de Buga* leggen tegens 't Oosten. *Madrigal*, anders *Chapanchica*; *S. Johan de Pasto*, en *Ayeda*, of *Malaga*, tegens 't Westen, naederende de *Suyd-Zee*.

De Lught in geheel *Popayan* is doorgaens gefond, en taemlijck koel, wegens 't Geberght. 't Aerdriek is bequaemer tot Ooft en Weyden, als tot Graenen. Men vind hier, gelijk oock in al d' omgelegene Landen, verscheydene Goud-Mijnen.

't Nieuwe Koninghrijk *Granada* leggh bynae geheel op de Vloed *Magda-*

lena. Van d' oorsprongen deeser Rivier tot op de helft sijns Strooms vindmen veele Steeden, als *Santa Fe de Bogota*, *S. Michael*, of *Villeta de Santa Fe*; *Tocayma*; *La Palma de los Colimas*; *Tunia*; *La Trinidad de los Musos*; *Velez*; *S. Johan de los Lianos*; *Ybagua*; *Mariquita*; *Nestra Sennora de los Remedios*.

Deese vier laeste leggen op de lincker sijde der Rivier; d' andere seven op de reghter; verr' van deese Vloed af.

Tusschen de *Gouvernementen* *S. Martha* en *Venezuela* heeft men noch boven d' andere *Pamplona*, *S. Christoval*, en *Merida*. *Tudela*, tusschen *Trinidad* en *La Palma*, is verset geworden nae *S. Johande los Lianos*.

In 't Jaer 1536. heeft *Gonsalvo Ximinez* seer diep in 't Nieuwe Koninghrijk *Granada* gestroopt, en daer in een Buyt bekoomen van over de tweemaal honderd en vijftigh-duysend *Pezos* Goud; waer onder over de tweemaal honderduysend *Pezos* sijn Goud waeren: En dan noch, behalven 't Goud, aghtthienhonderd *Smaragden* van verscheydene grootte.

In eenen anderen Buyt, door *Ferdinandus Cortesius* in deese *Quartieren* gemaect, heeft men gevonden vijf *Smaragden* van een seer groote waerde. Sy waeren gesneeden op verscheydene wijzen; d' eene als een Visch; d' andere als een Vogel; de derde als een Roos; de vierde als een Klockje; welckers Klepel een seer schoone Paerel was, hebbende de gedaente van een Peer; en de laeste als een Schael; voor welke alleen een *Genueesch* Juwelier heeft geboden veertigh-duysend *Ducaten*; hoopende, noch een goede winst daer aen te sullen doen.

De Lught in dit *Gouvernement* is warm. De Daelen draegen Graenen: Hebben Weyden, maer geen Wijn. In de Geberghten zyn verscheydene Metael-Groeven.

rsprongen deeser Rivier
sijns Strooms vindmen
ls *Santa Fe de Bogota*, *S.*
ta de Santa Fe; *Tocayma*;
Colima; *Tunia*; *La*
Musor; *Velez*; *S. Johan*
bagua; *Mariquita*; *No*
Remedios.

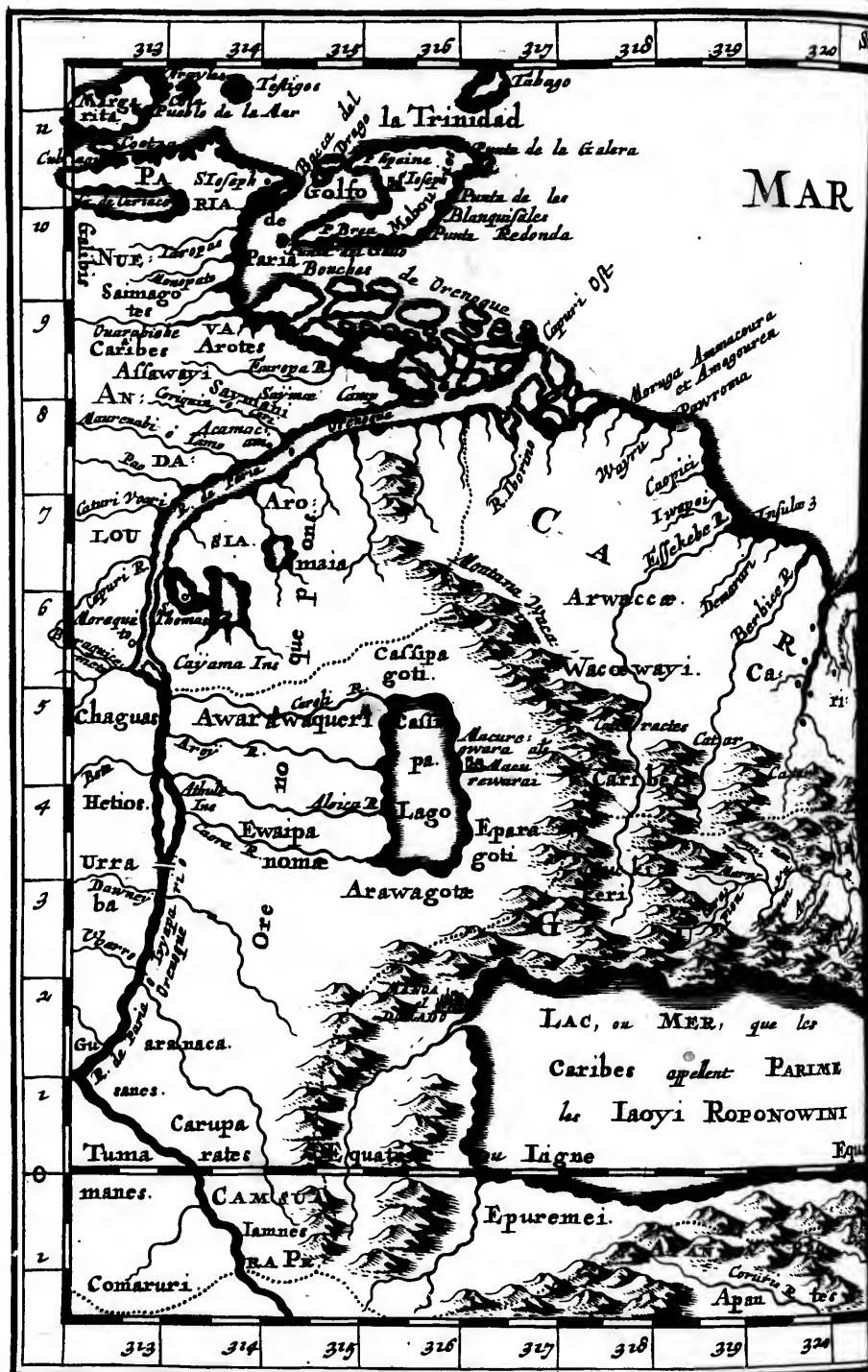
stte leggen op de lincker
; d'andere seven op de
van deese Vloed af.

Gouvernementen S. Mar
heeft men noch boven
ona, *S. Christoval*, en *Me*
uisschen *Trinidad* en *La*
geworden nae *S. Johan* de

. heeft *Gonsalvo Ximenes*
Nieuwe Koningrijk
opt, en daer in een Buyt
over de tweemaal hon-
n-duysend *Pezos* Goud;
r de tweemaal honderd-
sijn Goud waeren: En
lven't Goud, aghtthien-
gden van verscheydene

eren Buyt, door *Ferdi*
in deese *Quartieren* ge-
men gevonden vijf *Sma*-
seer groote waerde. Sy
en op verscheydene wij-
een *Visch*; d'andere als
derde als een *Roos*; de
lockje; welckers *Klepel*
e *Paerel* was, hebbende
n een *Peer*; en de laetste
voor welcke alleen een
er heeft geboden veer-
ucaten; hoopende, noch
daer aen te sullen doen.
n dir *Gouvernement* is
elen draegen *Graenen*:
en, maer geen *Wijn*.
ten zyn verscheydene
n.

De

MAR

DEL

GUIANE

divisée en

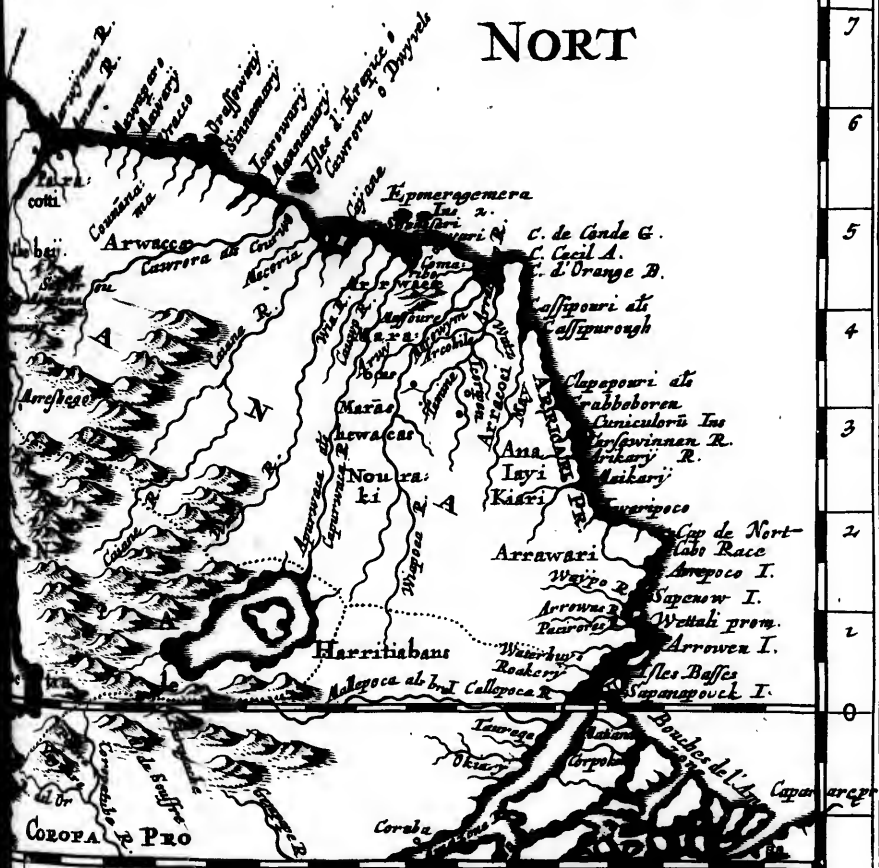
GUIANE et CARIBANE

Par N. Sanfon

d'Abbeville Geographe
ord.^{re} du Roy.

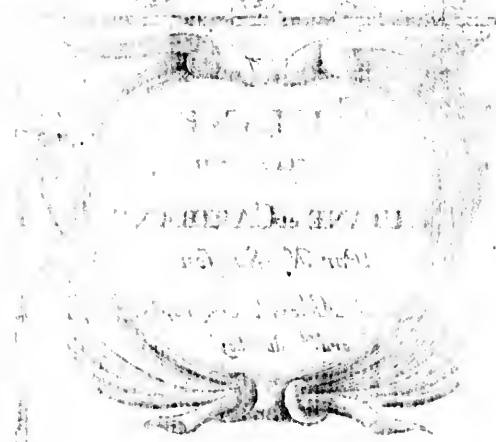
NORT

Amacour
et Amagour
Pavrona
Cayica
Tupari
Tupile
Demour
Berlic
R.
wayi.
races
Cayar
Cayar
MER, que les
apellent PARIME
oyi ROPONOWINI
Equ

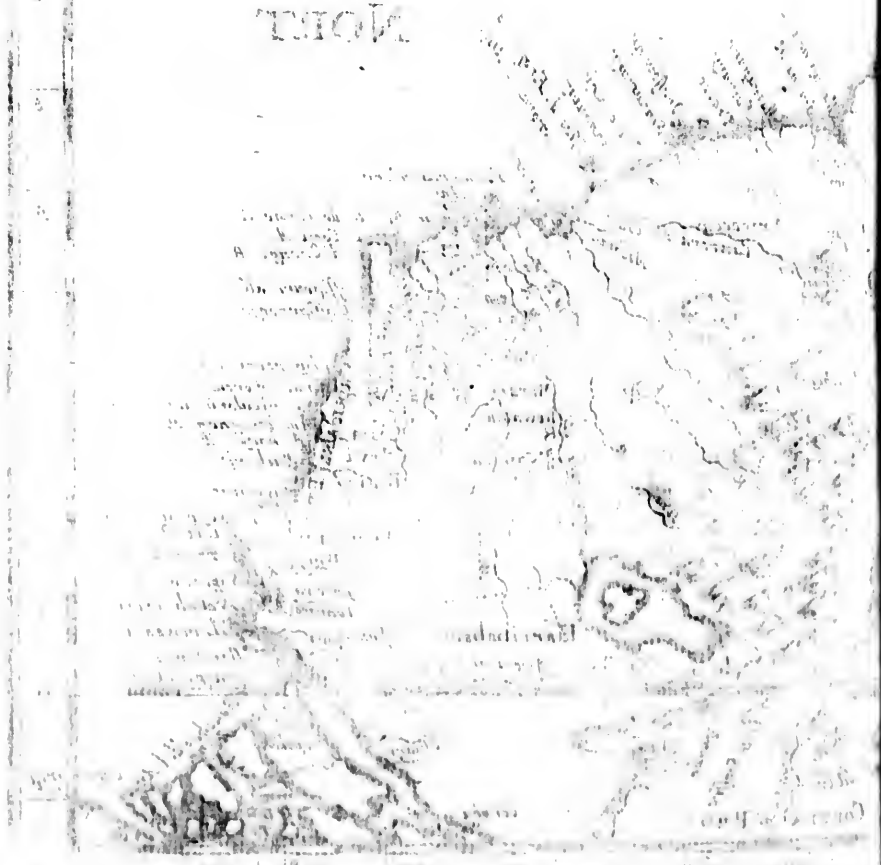

Corona
Apan
319 320

Corona
Apan
319 320

THOMAS

De Silver-Groeven te *S. Agatha* zyn rijk. Die te *Los Remedios* hebben overvloed van Goud. In deselve arbeeyden ontrent vijfthien-duysend *Mooren*. Die te *Mufas* en by 't Eyland *Trinidad*, of der *Heylige Drieuldigheyd*; voorts, die te *Pamplona*, *Christoval* en *Merida*, werden oock noch geaght: Voornaementlijk de *Smaragden-Mijn* by 't Eyland

der *Heylige Drieuldigheyd*; alwaermen een geheele Rots vol van deese *Gesteenten* vind.

Van hier heeft een *Indiaen* aen *Koningh Philippus* de tweede en sijne *Dochter Isabella Clara Eugenia* een *Smaragd* geleverd, van soo een groote waerde, dat de *Goudsmeeden* deselve niet hebben konnen op prijs stellen.

G U I A N A.

Guiana, in 't gemeen genoomen, begriipt in sich 't geen tusschen de *Rivieren Orinoque* en *Amazone* leght, van de *Geberghen* af aen, welke over 't *Meir Parima* zyn, tot aen de *Noord-Zee*: Welcke dit Land bevoghtighd tegens 't Noorden. De gedaghte *Bergen* scheyden 't af van 't geen op de *Rivier Amazone* leghd. De *Vloed Orinoque* van 't *Vaste Land*, of *Nieuw-Andalusien*, tegens 't Westen, en de *Vloed Amazone* van *Brazil* tegens 't Oosten.

De lenghte van dit *Guiana* neemd in vier-honderd, de breedte honderd en vijftigh *Mijlen*; somtijds oock tweehonderd.

Wanneer wy *Guiana* willen verdeelen in *Guiana* en *Caribana*, soo sal dit 't laatste de geheele *Kust*; 't eerste 't geen wijdst in 't Land leghd, inneemen.

De *Kust* is tot verscheydene maelen toe van de *Spaensche*, *Engelsche*, *Hollanders* en *Fransosen* aengedaen geworden: Welcke getraght hebben, eenige *Plant-Steeden* aldaer op te righten; deese op

d' eene, d' andere op d' andere sijde; doch gesaementlijk, om met 't *Binnenland Handel* te mogen drijven, verhoopende aldaer een *Nieuw Peru* te sullen aantreffen; 'k wil seggen 't *Koninkrijk Manoa*, of *El Dorado*, 't welcke voor seer *Goudrijck* aghten.

Taemlijk nauw hebben se aengemerckt de *Rivieren*, *Voorgeberghen* en *Zee-boesems*; welke sich op deese *Kust* vertoonen. Onder de *Vloeden* zyn de schoonste en grootste *Essequibe*, *Caurora*, *Corretine*, *Marruvyne*, *Cayanne*, *Apuruvaca*, of *Caperuvaca*, en *Viapoco*.

D' oorsprongh des *Vloeds Essequibe* is, volgens 't bericht der *Inwooners*, maer alleen een *Daghreys* van 't beroemde *Meir Parima* gelegen. Nae dat hy sijnen loop vervolghd heeft ontrent veertigh *daghreysen* tot de *Zee*, waer in hy sich uytgiet, soo werd hy gestuyt van verscheydene *Watervallen*, welke verhinderen, dat de *Scheepen* deselve niet hoogh genoegh bevaeren konnen, om 't *Binnen-Land* t' ontdekken.

De *Rivier Corretine* heeft een geringer
M m m m loop

loop als *Effquebe*, maer geen minder Watervallen.

De Vloed *Marronyne* heeft ten minften vier of vijf-duyſend *Geometrifche* Schreeden by ſijnen Uytloop. De lenghte ſijner voorschieteringh werd gehouden te zyn tuſſchen de dertigh en veertigh *Daghreyſen*. D' *Engelſche*, welke deeſe Rivier verder als d' andere bevaeren hebben, hebben veele Vloeden aengemerckt, die in deſelve vallen: En vermelden, dat hier werd gevonden de Plant, of 't gevoellijcke *Kruyd*, 't welck deeſe *Natuerlijcke* *Eygenſchap* aen ſigh heeft, dat het te rugg' wijckt, wanneer men 't wil aenraecken; ſigh toefluit en verwelckt, wanneer men yets daer van af-fnijdt; en ſijne blaederen niet weer opend, als eerst langh daer nae.

De nauwkeuriger *Befchrijvingh* deeſer ſeldſaeme Plant, en des ſelven wonderlijcke *Eygenſchap*, hebben wy gedaen in onſe meermael gedaghte *Curieuſe Aenmerkingen*, &c.

Al deeſe Vloeden hebben meerendeel haere Watervallen op eenen gelijcken *Parallel*, tuſſchen den vierden en vijfden *Graed Latitudinis*, aen deeſe ſijde des *Aequators*. Waer nyt wy beſluyten, dat eenigen rugh van een Bergh, of ten minſten een geduerigen Heuvel, 't binnenſte deeſer Landen veel hooger maectt, als 't geen nae de Zee toegaet.

De Vloed *Cayana* heeft deſgelijcks ſijnen oorsprongh in 't Gebergh, leggende by 't Meir *Parima*. Van ſijne Springh aſtot de Zee toe zyn niet minder als honderd *Mijlen* in een reghte *Linie*; maer nae ſijnen gekronckelden loop tweemael ſoo veel.

Deeſe Rivier omvat tot aen de Zee een Eyland; alwaer de *Francoiſen* traghden een Plant-ſtad op te reghten, welker hier nae eens ſeer ſchoon ſal zyn.

De Vloed *Apurauvaca*, of *Caperuvaca*, heeft een grooter loop als *Cayana*.

Maectt een groot Meir niet verr' van ſijnen oorsprongh, en omvat een Eyland by ſijnen Mond, of Uytloop. Doe d' *Engelſchman* *Harcourt* op deeſe Rivier was, heeft hy veelerley Volckeren hier aengetroffen.

Kymis, een ander *Engelſchman*, zynde geweest in 't geſelſchap van *Walther Rha- leg*, die ſigh ſoo dickmael heeft bemoeyd, om 't Koninghrijck *Manoa* te vinden, verſeeckerd, datſe in ſijnen tijd hier geen Inwooners hebben gevonden. Waer nyt dan ſtaet af te neemmen, dat deeſe Volckeren ſigh nu hier dan daer begeven. Men ſiet hier veele *Papegayen*; gelijck oock verſcheyden ander ſlagh van ſchoone en raere *Vogelen*: Deſgelijcks ſeer aerdige *Apen* en *Meirkatten*.

Viacopo heeft geen geringer loop als *Cayana*; doch wat minder als *Apuravaca*; en lijd, gelijck alle andere Vloeden op deeſe Kuſt, een Val, ontrent aghthien of twintigh *Mijlen* van de Zee; alwaer hy ſigh met andere Rivieren vermenghd in een Zee-boeſem, ſigh uytſtreckende ontrent ſeven of aght *Mijlen*. Ter ſijner reghterhand laet hy leggen 't Voorgebergh *Condé*, of *Oranjen*.

Langhs deeſe Vloed vindmen *Taback*, *Suycker-ried*, en *Struycken*, welke *Boomwol* geven.

Onder de *Gedierten* zyn *Harten*, wilde en gemeene *Varckens*; oock *Oſſen*, welke geen *Hoornen* hebben.

Wy willen hier yet weynighs verhaelen van de gelegenheyd der *Lught*, en d' *eygenſchap* des Lands in deeſe *Quartieren*, wijs ſulcks yet ongemeen is.

Gujana is wel onder en ſeer nae by den *Aequator*; want ſijn' wijsdte Deel in 't Land en dicht by de Vloed *Amazon* leght onder den *Aequator*: Van deeſe *Linie* ſtreckt ſigh de Kuſt aen deeſe ſijde tot den aghtten *Graed* der breedte. Daerenboven, vermits 't meeste van deeſe

oot Meir niet verr' van
gh, en omvat een Eyland
d, of Uyrloop. Doe
Harcourt op deefte Rivier
veelerley Volckeren hier

nder *Engelſchman*, zynde
ſchap van *Walther Rha-*
po dickmael heeft be-
Koninghrijck *Manoa* te
kerd, datſe in ſijnen tijd
oners hebben gevonden.
ſtaet af te neemen, dat
ſigh nu hier dan daer
n ſiet hier veele Pape-
oock verſcheyden ander
one en raere Vogelen:
aerdige Apen en Meir-

geen geringer loop als
wat minder als *Apura-*
gelijk alle andere Vloe-
uſt, een Val, ontrent
nigh Miſlen van de Zee;
niet andere Rivieren ver-
Zee-boeſem, ſigh uyt-
ent ſeven of aght Miſlen.
terhand laer hy leggen
Condé, of *Oranjen*.

e Vloed vindmen *Ta-*
ried, en *Struycken*,
olgen.

edierten zyn *Harten*,
ne *Varckens*; oock *Of-*
n *Hoornen* hebben.

er yet weynighs verhae-
entheyd der *Lught*, en
es *Lands* in deefte *Quar-*
s yet ongemeen is.

onder en ſeer nae by
want ſijn' wiſdſte Deel
t by de *Vloed Amazone*

Equator: Van deefte
de *Kuſt* aen deefte ſijde
a *Graed* der breedte.
vermits 't meeſte van
deefte

deefte *Kuſt* onder den vierden, vijfden,
ſefden en ſevenden deefte *Graeden* is, en
derhalven bynae midden in de dorre of
verbrandede *Hemel-Kreytz*, ſoo ſchijnd
dit *Geweſte* te leggen onder een ſeer heet
Climaet.

Doch d' *Ooſte-Winden*, welke
ſchier geduerigh op de *Kuſt* waeyen; de
Naghten, welke hier met de *Daegen*
gelijk zyn; de ſeer ſchoone *Rivieren*,
welcke 't *Land* bevooghtigen; de *Dauw*,
die hier in meenighte valt; 't *Geboomt*
der *Geberghten*; en de dicke *Bosſchen*
geven een taemlijcke verkoelingh; en
maecken dit *Land* tot een der geſondſte
en luſtighſte. Indien 't gebouwd wierd,
ſoo ſou 't zyn een van de beſte en rijkſte
Landen in gantsch *America*.

Men heeft hier twee *Somers* en twee
Winters: Haere *Winters* ten tijde der
Sonnnewenden; Hare *Somers* als dagh en
nacht even langh zyn. Dit veroorſaeckt,
dat haere *Somers* niet langh dueren;
haere *Winters* daer tegens veel langer
zyn; inſonderheyd die, wanneer de *Son*
in de *Steenbock* is.

Doch haere hardſte *Winter* is hier
gelijk by ons de *Maend April*; d' andere
gelijk onſe *May*-maend.

Om eygentlijk te ſpreecken, ſy heb-
ben altijd of *Lenten*, of *Herſt*; wiſlmen
altijd daer ſiet de *Blaederen* aen haere
Boomen, de ſchoonheyd haerer *Bloe-*
men, en de goedheyd haers *Oofts*;
werdende door 't geheele *Jaer* ingeſae-
meld.

De *Lught* is hier ſoo gemaetighd en
geſond, dat d' *Inwooners* gemeenlijk
van honderd tot honderd en twintigh,
jae dickmael tot honderd en vijftigh
Jaeren leven: Sonder bynae eenige
Sieckten te gevoelen.

De *Levens-middelen* koſten hier by-
nae niets. Men behoeft maer alleen
te jaegen, wanneer men allerley ſlagh
van *Gedierten*; maer alleen te Viſſchen,

wanneer men veelerley ſoorten van *Viſch*
begeerd.

Ons *Koorn*, om *Brood* daer van te
maecken, konnenſe wel ontbeeren;
alhoewel men 't ſelve, wanneer 't daer
geſaeyd werd, binnen twee *Maenden*
tijds volkoonien rijp heeft. Oock is 't
eens ſoo dick en voedsaem als 't onſe.
Doch ſy vergenoegen ſigh met haer *Ma-*
nioc; waer uyt ſy binnen weynigh tijds,
met ſeer kleyne moeyte, haer *Brood*,
't welcke *Caffave* noemen, konnen be-
reyden. Dit is niet ſleghter als 't onſe,
wanneermen 't gewoon is geworden.

Haer *Wildbraed* beſtaet in *Harten*,
Wilde Swijnen, *Rhee-bocken*, en an-
dere *Dieren*. Haer *Gevogelt* in gemeene
Hoenderen, doch grooter en delica-
ter als d' onſe; *Indiaenſche* *Hoenderen*,
Faſanen, *Veldhoenderen*, *Endvogelen*
en *Papegayen* van veelerley ſlagh.

Verſcheydene ſoorten van *Viſſchen*
hebbenſe, van een lekkere ſmaeck;
waer onder oock zyn haere *Rogchen* en
Zee-Kalveren. De *Schildpadden*, wel-
ke by nacht werden gevangen, terwiſſe
op haeren rugg' leggen, zyn ſeer tref-
lijk. Van eene derſelver hebben hon-
derd *Perſoonen* een geheelen dagh ge-
noeght 'eeten. Op ſceekere tijden kaſi
men 'er in eene nacht wel vijf of ſes-
honderd vangen; welke men weet te
bewaeren, om naederhand in tijd van
nood te gebruycken.

Voor haer *Ooft* hebbenſe *Oranje-*
Appelen, *Citroenen*, *Ananas*, dicker
en beeter als de *Meloenen*; *Suycker-*
ried, *Bananes*, *Dadelen*, en veel meer
andere *Vrughten*; waer van de *Naemen*
ons onbekend zyn. Al deefte *waſſen*
hier van *Natueren*. Van deſelve maec-
kenſe allerley *Drancken*; oock *Brande-*
wijn.

Haere *Holle Boomen* zyn dickmael
vol *Honingh* en *Waſch*, waer uyt ſy een
ſeer aengenaemen *Dranck* bereyden.

M m m m 2

Wan-

Wanneer wy met haer handelen, soo brengen wy haer allerley *Instrumenten*, of *Wercktuigen*, welckese van nooden hebben; als *Bijlen*, *Spaden*, *Messen*, *Schaeren*, *Booren*, *Sagen*, *Schoeffelen*, *Tangen*, *Schuppen*, en diergelijke. Desgelijcks 't geen haer tot vercieringh of ten pronck diend; als, *Spiegelen*, *Schellen*, *Bellen*, *Koopere Ringen*, *Glasene Corallen*, *Christallen* van verscheydene verwen; *Oorhanghselen*, *Ratels*, *Trompetten*, *Fluyten*, *Vingerhoeden*, *Naelden*, *Spelden*, en veelerley andere weynigh-waerdige dingen, welcke men in ons Land voor een geringen prijs kan bekoomen.

Hier tegens bekoomen wy van haer een groote meenighte gesponnene en ongesponnene *Boomwol*; *Amaques*, of *Boomwollene Bedden*; welcke in d' omleggende Eylanden voor *Petun* verkoght of verruyld worden. Somtijds bekoomden twee, drie of vier-honderd ponden voor een eenige *Hamaque*; en een *Hamaque* kost niet meer als een *Mes*, of een *Koral* van *Christal*, in *Guiana*.

Men vind hier oock *Hout* uyt *China*; *groen*, *Ebben*, *wit* en *rood Sandel-hout*; *Pastel*, *Brasilien-hout*; *Medicinale-Oly*, *Sarsaparille*, *Talap*, *Turbith*, *Gajac*, *Arabische Gummi-Elimi*; voortreffelijken *Balssem* tegens 't *Podagra*; *Turkoiſen* en *Smaragden*: *Vellen* van *Harten*, *Tygers*, *Otteren*, en *swarte Vosschen*: *Muscus*; *Meirkatten*, *Sapajoux*, *Tamarins*, *kleyne* en *aerdige Dierkens*, van welke eene hier voor vijf-honderd *Kroonen* is verkoght geworden. D' *Americanen* selfs hebben haere lust en tijdverdrif met haer: Sy doen haer *Paerlebanden* om den *Hals*; en hangen haer *Eedele Gesteenten* aen d' *Ooren*.

Vermoedlyck is dit Land niet sonder *Goud* en *Silver-Mijnen*. Men vind hier *Koper*, *Tin*, *Loot* en *Yſer-Groeven*, 't welck in *America* seer raer is: Voorts

Swavel, *Christal*, *blauwe Verwe*, *Draeckenbloed*, &c.

't Is aenmerckens-waerdigh, dat, of schoon *Guiana* en *Frantkryck* verr' van malkander schijnen te leggen, echter 't verschil in een reghte *Linie* niet meer als van twee-duysend gemeene *Frantkische* *Mijlen* is: Oock niet meer als vijftien of seshien-honderd *Mijlen* ter *Zee*: Welcke reys in een *Maend* tijds, en somtijds noch eerder, kan verricht werden: Naedien onse *Scheepen* dickmael in acht of thien dagen uyt *Frantkryck* nae *Madera*; van *Madera* in vijftien of twintigh daegen te *Guiana* koomen. Alsmen van *Madera* tot de *Tropicis* koomd, soo is in de *Groote Zee* niets te vreesen, wijl de *Wind* hier altijd goed is, en van 't *Oosten* nae 't *Westen* waeyd.

't *Deel* van *Guiana*, leggende diept in 't *Land*, en 't welck insonderheyd de *Naem* van *Guiana* voerd, is niet seer wel bekend. Echter moet hier 't *Koninghryck* en de *Stad Manoa* of *El Dorado* zyn, 't welck voortijds van sommige seer hoogh geaght is geworden. Doch men soeckt het noch op den hedigen dagh; en men meend dat het maer in een enckele *Inbeeldingh* bestaet.

De geene, welke geloof hier aen geven, verseeckeren, dat deese *Stad* eene der grootste en schoonste des *Werelds* is; en dat de geene, die de heerschappy daer in voerd, afkoomstigh is van d' *Incas* in *Peru*; zynde niet minder rijk in *Goud* en *Eedele Gesteenten*; oock niet minder maghtigh; als d' *Incas* (*Incas*) zyn geweest. Gelijck dan oock een groote meenighte *Volcks* uyt *Peru* is geweest, doe dit *Gewest* van de *Castilianen* wierd ingenoomen, brengende haeren *Rijckdom* in dit *Land*.

Dit *Koninghryck* heeft een seer voordelige gelegenheyd, als zynde allerweegen met seer hooghe *Bergen* omvan-

gen.

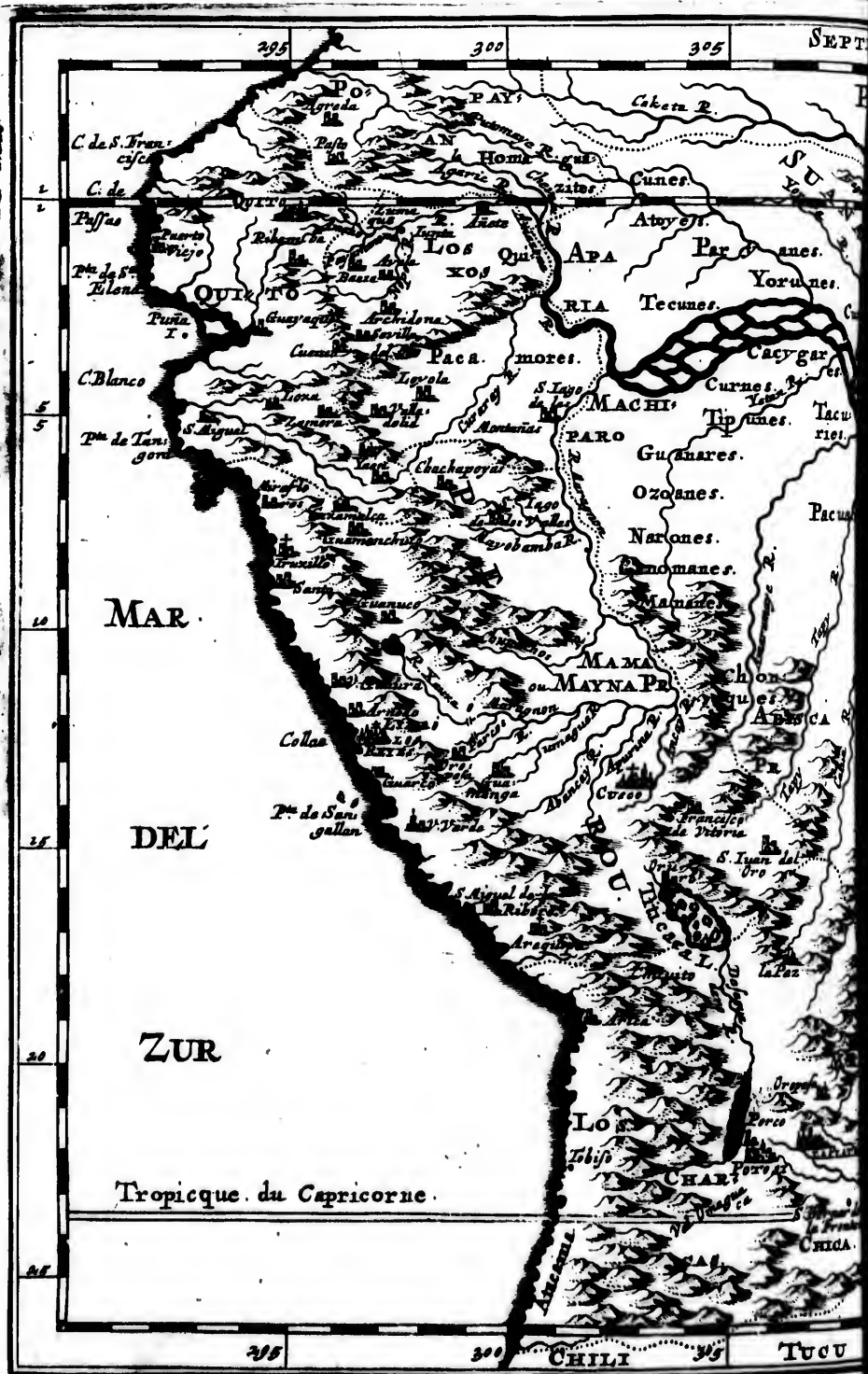
al, blauwe Verwe,
&c.

ens-waerdigh, dat, of
n *Franchryck* verr' van
nen te leggen, echter
reghte *Linie* niet meer
send gemeene *Franci-*
Dock niet meer als vijf-
-honderd Mijlen ter
ys in een Maend tijds,
a eerder, kan verricht
en onse Scheepen dick-
hien dagen uyt *Franch-*
; van *Madera* in vijf-
gh daegen te *Guiana*
en van *Madera* tot de
soo is in de Groote
en, wijl de Wind hier
en van 't Oosten nae't

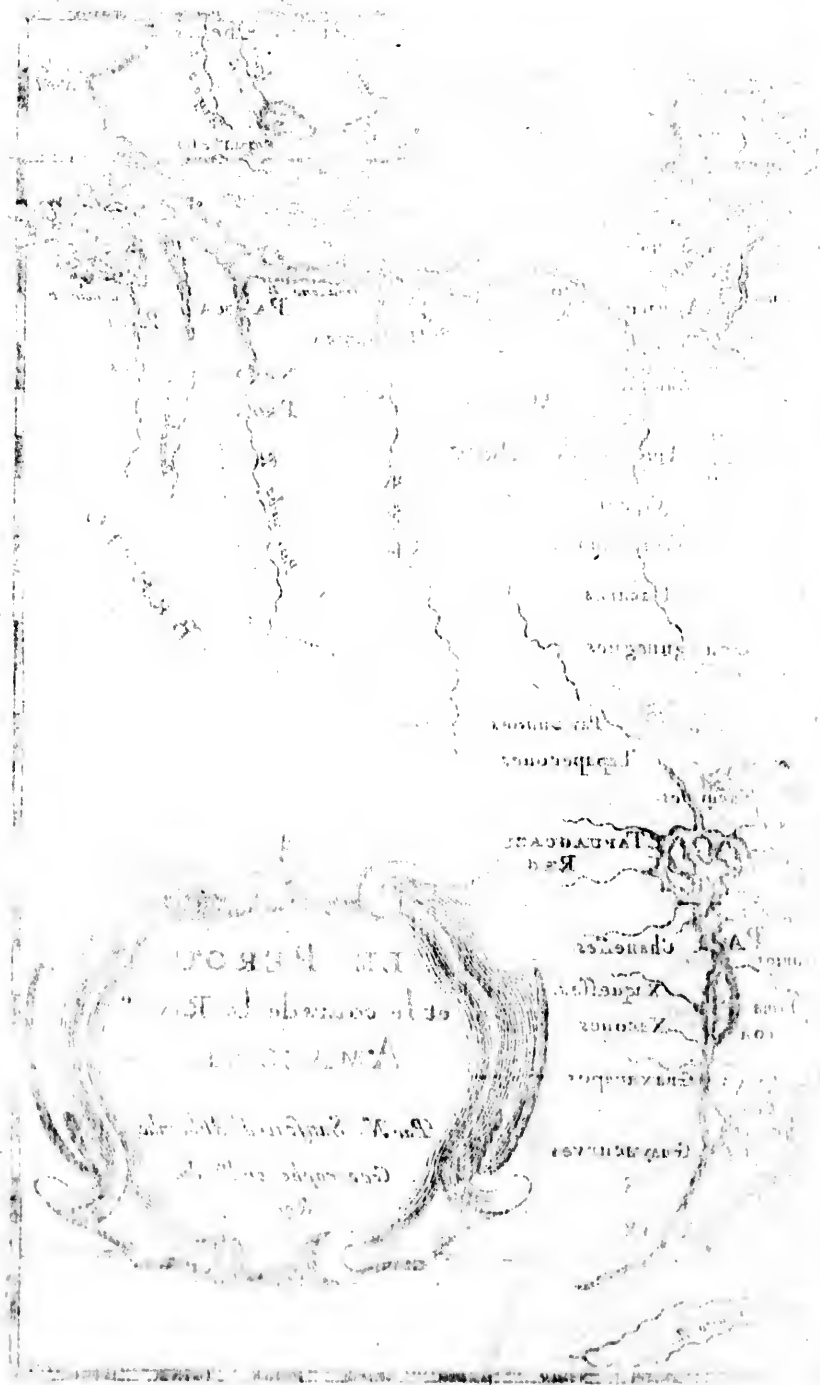
Guiana, leggende diepst
welck insonderheyd de
na voerd, is niet seer
chter moet hier 't Ko-
stad *Manoa* of *El Dora-*
voortijds van sommige
t is geworden. Doch
noch op den hedigen
neend dat het maer in
eldingh bestaet.

elcke geloof hier aen
eren, dat deese Stad
en schoonste des We-
geene, die de heer-
voerd, afkomstigh is
; zynde niet minder
Edele Gesteenten;
maghtigh; alsd' *Inca*
est. Gelijck dan oock
ighte Volcks uyt *Peru*
oe dit Gewest van de
ingenoomen, bren-
ckdom in dit Land.

ck heeft een seer voor-
yd, als zynde aller-
hooge Bergen omvan-
gen.

gen. 't Meir van *Parima*, midden in 't Land, verschafft een seer goede *occassie*, om de Maght deeser Koninghrijcks lichtlijck by een te konnen brengen.

Deese Volckeren hebben een lustige Gewoonte by haere Banquetten en Feestlijke *Ceremonien*. Haer geheele

Ligchaem besmeerense met Oly en voortreffijcken Balssem. Dan laeten se'er *gepulveriseert* Goud opblaesen, 't welck haer 't eenemael bedeckt. 't Maeckloon van dit Gewaed kost niet veel; en 't Stof is beeter als 't meerendeel der onse.

DE RIVIER AMAZONA.

DE Vloed *Amazona* is de grootste en sterckste in beyde de Deelen van *America*. Magh oock wel de schoonste in beyde de Werelden werden geheeten.

Van sijnen Oorsprongh tot aen sijnen Inloop in de Zee zyn aght of negenhonderd Mijlen in een rechte *Linie*; doch elf of twaelf-honderd volgens sijnen loop.

Ter reghter en ter sinckerhand neemdt hy een groot getal Vloeden op; onder welke sommige de lenghte van honderd; andere van twee, drie, ja vier, vijf, tot ses-honderd Mijlen hebben. Al 't saemen zynse, gelijk de Rivier *Amazona*, van veele Volckeren bewoond; niet soo *Barbarisch* als die in *Brazil*, doch oock niet soo Hoflijck als die in *Peru*.

Sy eeten malkander niet, vermits haere Jaghten, haere Visscheryen, haer Ooft, Graenen, en Wortelen haer verschaffen alles watse tot spijs en drack van nooden hebben.

Sy hebben eenige bysondere Afgoden, doch betoonen haer geen en son-

derlingen Dienst; sijn daer meê verge-noegende; datse deselve voor den dagh brengen, wanneer se eenige gewichtige saecken willen verrichten.

De Vloed *Amazona* neemdt sijnen Aenvangh onder aen de *Cordillierische* Geberghten, leggende tegens 't Oosten ontrent aght of thien Mijlen van *Quito* in *Peru*. Hy loopt van 't Oosten nae 't Westen. Sijn Oorsprongen en Uytlopingen zyn onder of by den *Aequator*. 't Middellste sijns loops is onder den vierden en vijfden *Graed* der Suyder-breedte. De Rivieren, welke ter lincker of Noord-sijde in deese Vloed vallen, hebben haere Oorsprongen niet verder, als een of twee *Graeden* in de Noorder-breedte van den *Aequator*. Van de geene, die ter reghter, op de Suyd-sijde, daer in schieten, beginnen eenige van den thienden; andere van den vijftienden; doch *Madera* en *Cayana* van den een-en-twintighsten *Graed* der Suyder-breedte.

De breedte sijns *Canals*; van *Junta de los Rios* af, zynde over de tseftigh Mijlen van sijnen Oorsprongh, tot by *Maranhon*, is van een of twee Mijlen:

M m m m 3

Maer

Maer beneden *Maranhon* twee, drie of vier Mijlen. Soo veel naerder hy by de Zee koomd, soo veel breeder werd hy: En heeft aldaer een Openingh of Mond van vijftigh of tseftigh Mijlen; tusschen de Voorgeberghen de *Nort* en *Zapavara*; dit op de *Braziliaensche*, 't ander op de *Gutanische* sijde.

De diepte is van *Punta de los Rios* tot by *Maranhon* ten minsten van vijf of ses; somtijds oock aght of thien vademen. Van *Maranhon* tot aen *Rio Negro* twaelf, vijftien, 'twintigh: En van *Rio Negro* tot aen de Zee van dertigh, veertigh, vijftigh, en somtijds noch meer Vademen. 't Alderbequaemste is dit, dat de diepte altijd by den Oever seer goed is. Oock verneemden geene Sandbanken, als dicht by de Zee.

Franciscus Orelban is den eersten geweest, die sigh heeft bemoeyd, om reghte kondschap van deese Vloed te krijgen, en des selven loop uyt te vorschen. In 't Jaer 1540. begaf hy sigh nae *Punta de los Rios*; liet een bequaem Schip bouwen, om van deese Vloed in de Zee te lopen; en settede sigh Anno 1541. met eenige Soldaten daer in.

Op deese sijn Reys had hy verscheydene bejegeningen. Ontrent den uytgangh van de Maend *Augustus* quaemen se in de Zee; en *Orelban* deed in *Spaenje* bericht van sijn weervaeren.

In 't Jaer 1549. quam hy weer uyt *Spaenje* in de Rivier *Amazona*, nae dat hy een lange tijd op de Grootte Zee had gesworven; zynde nu door Stormwinden gintsch en herwaerts gedreven, dan weer door stilte opgehouden geworden. Ondertusschen had hy veele van sijn Volck verlooren.

Nae soo veel' uytgestaene ongevallen en ellenden was hy noch soo ongeluckigh, dat hy niet kon vinden 't reghte *Canael*, om de Rivier *Amazona* op te vaeren. Derhalven stierf hy hier van

bekommeringh en droefheyd: Waer door hy dan, voor al sijne moeyte en gedaene groote onkosten, niets anders heeft opgedaen, als alleen de Roemgedaghtenis, dat deese Vloed nae hem is genoemd geworden de Rivier *Orelbane*.

Nae dat de genoemde *Franciscus Orelbane* soodaenigh een onheyl was bejegend, is de Rivier *Amazona* een tijd langh verlaeten geworden. Doch in 't Jaer 1560. hebben die van *Lima* uyt *Peru* de proef op een andere sijde genomen.

Sy braghten Volck 't Scheep op de Rivier *Xauxa*, anders *Maranhon* genoemd, neemende sijnen Oorsprongh in *Peru*, beneden *Guanuco*, en ontrent vijftigh Mijlen van *Lima*. Hy loope ontrent dertigh of veertigh Mijlen van *Cusco* voorby, en alsoo door een voortschietingh van vijf of ses-honderd Mijlen, in d' *Amazoon*-Vloed: Welcke hier nauwlijcks drie-honderd Mijlen heeft afgeleght, en nochtans de sterckste werd bevonden.

Deese Reys is desgelijcks ongeluckigh geweest; vermits *Petrus van Orsua*, 't Hoofd deeser Verrightingh, van de sijne omgebraght wierd. Doch *Lopez d' Aguyre*, den aenvanger des Oproers, heeft de Vaert tot aen de Zee door *Orenoque* volvoerd, en is gekoomen tot 't Eyland *Trinidado*, of der *Heylige Drie-vuldigheyd*: Alwaer hy, wegens sijn Ontrouw, aengehouden en gestraft wierd.

In 't Jaer 1566. hebben die van *Cusco* wederom d' ontdeckingh van de Vloed *Amazona* door *Amarumaye* besoght en ondernoomen; doch 't wou oock niet gelucken: Wijl twee Meede-genooten deeses Toghts malkander op 't lijf vielen, sloegen, en d' eene parthy d' andere soodaenigh verswackteden, dat d' overige voorts ten vollen van de *Chonques*

droefheyd : Waer
or al sijne moeyte en
kosten , niets anders
als alleen de Roem-
deefse Vloed nae hem
orden de Rivier Orel.

emde *Franciscus Orel-*
en onheyl was beje-
er *Amazona* een tijd
worden. Doch in 't
n die van *Lima* uyt
en andere sijde genoo-

olck t' Scheep op de
anders *Maranbon* ge-
de sijnen Oorsprongh
Guanuco, en ontrent
an *Lima*. Hy loopt
f veertigh Mijlen van
alsoo door een voort-
f of ses-honderd Mij-
oon-Vloed : Welcke
drie-honderd Mijlen
n nochtans de sterckste

esgelijsks ongeluckigh
s *Petrus van Orjua*,
Terryghtingh , van de
wierd. Doch *Loper*
nvanger des Oproers,
ot aen de Zee door
, en is gekoomen tot
o, of der *Heylige Drie-*
aer hy , wegens sijn
ehouden en gestraft

hebben die van *Cusco*
eckingh van de Vloed
marumaye besoght en
och 't wou oock niet
wee Meede-genooten
lkander op 't lijf vie-
d' eene parthy d' an-
verfwackteden , dat
en wollen van de *Chon-*
ques

ques wierden om hals geholpen. Alleen
Maldonado, eenen van de voornaemste
deefter Schipvaert, en twee Geestlijke
Persoonen zyn 't ontkoomen , welcke
hier van bericht hebben gedaen.

Nae deefen *Maldonado* zyn ses-en-
tseventigh Jaeren verlopen , eermen
sigh weer heeft onderstaen , kondschap
van d' *Amazon-Vloed* te neemen.

In 't Jaer 1635. heeft *Johan de Palacios*
sigh deefse onderfoeckingh onderwon-
den , en , nevens meer andere , sigh
nae *Amneta* begeven ; om aldaer te be-
sightigen de middelen , van welcke hy
sigh tot deefse Reys sou dienen kunnen.
Doch hy wierd in 't Jaer 1636. ver-
moord ; en de meeste van sijn Volck
moesten weer te rugg' keeren.

Twee Geestlijke , en vijf of ses Sol-
daten , setteden sigh in een Boot , en
beslooten , sigh op de Vloed te begeven.
Eyndlijk quaemenset te *Para*, de Hoofd-
stad in *Brazil* onder de Kroon *Portugal*
aen , en gaven aldaer *Pedro Texeira* ,
Majeur in de gedaghte Plaets , bericht
van haer weervaeren.

Of nu wel geheel *Brazil* doemaels
tegens de *Hollanders* in de Wapenen was,
soo rustede echter *Texeira* seven-en-
veertigh Barcken uyt ; deselve besetten-
de met tseventigh *Portugeezen* en twaelf-
honderd *Indianen* , alle ten Oorlogh af-
gericht. Boven dien noch aght-hon-
derd Slaven en Vrouwen , om haer te
dienen.

In *October* des Jaers 1637. voer hy af,
ende Rivier op. Was oock soo geluc-
kigh , dat hy sijne Reys tot in *Peru* ver-
rightede. Hier liet hy een gedeelte der
sijne , ter plaets daer de Vloed *Chevelus*
in d' *Amazona* valt : D' overige te *Junta*
de los Rios. Hy selver bleef met eenige
Persoonen te *Quito* ; alwaer hy bericht
van sijnen Toght deed in *September* des
Jaers 1638.

Als nu de Graef van *Chinchon* , Ko-

ninghlijcken Stadhouder te *Lima* in
Peru , hier van kennis had bekoomen ,
gingh een bevel uyt , haer te verschaffen
alles wat haer tot haere Reys noodwen-
digh was , en haer toe te voegen *Pater*
Christoffel van Acogne, een *Jesuit* , en sijn-
nen Medgesel , om van dit stuck in *Spaen-*
je bericht te geven.

Sy vertrocken in *Februario* des Jaers
1639. uyt *Peru* weer te rugg' , en qua-
men te *Para* aen , in *December* des selven
Jaers. *Pater Christoffel van Acogne* Lan-
dede *Anno* 1640. in *Spaenje* aen ; deed
aldaer sijn bericht , en gaf 't verhael daer
van opentlijk in druck uyt.

Deefse twee laetste Reysen van *Te-*
xeira in 't op en afvaeren deefter Rivier,
hebben ons een breeder kennis van
d' *Amazon-Vloed* gegeven , als wy voor-
tijds daer van gehad hebben.

Volgens 't Bericht , soo genieten al
de Landschappen , welcke om de ge-
daghte Rivier leggen , een gemaetighde
Lught , alhoewelse sigh midden in den
dorren Hemel-Kreytz bevinden.

D' Ooste-Winden , welcke bynae den
gantchen dagh waeyen ; de gelijkheyd
van Dagh en Naght ; de Jaerlijcksche
en vrughtbaere overstromingen deefter
River , even gelijk de Nijl-vloed ; de
grootte meenighte van 't Geboomt , en
der Boffchen , welcke op of dicht by
deefse Rivier staen , veroorsaecken een
grootte verkoelingh , en doen noch daer-
enboven , dat d' Inwooners sulck een
overlast niet lijdten van boos en schaede-
lijck Ongediert , als die in *Peru* en *Bra-*
zil. 't Land is hier door 't geheele Jaer
seer lustigh en vermaecklijk , wegens
de belaedene en beblaederde vrught-
baere Ooft-boomen , de groene Kruy-
den , en schoone Bloemen.

De Honigh is hier seer goed , en dien-
stigh tot Artzenyen. Sy hebben een
voortrefflijcken Balssem tot allerley
Wonden. Men verseeckerd ons oock ,
dat

dat haere Graenen , Wortelen , en 't Ooft , waer van fy sigh geneeren , hier in grooter overvloed werden gevonden , als men in *America* anders gewoon is.

Sy vangen hier seer veel Visch in de Vloeden en Meiren. Onder meer andere soorten oock Zee-kalveren en Schildpadden; seer groot , en bysonder lekker. 't Wildbraed is hier overvloedigh.

Seer schoon en groot Hout hebben se langhs de Vloed; van 't welckese haere grootste Scheepen bouwen. 't Grootste heeft men ses Vademen langh bevonden.

't Ebben en 't *Brazilien*-Hout is hier oock in een groote meenighre. Men vindt'er overvloed van *Cacao*, Taback en Suycker-ried; Boomwol tot allerley *Manufacturen*; *Rocou* om Scharlaecken te verwen; en een seer groot getal van meer andere bequaemheden; welckemen alreeds heeft ontdeekt , en mer'er tijd noch meer sal ontdekken: Om nu te swijgen van 't Goud , Silver en andere Metallen , welcke hier oock gevonden worden.

Daerenboven is de Schipvaerd op d' *Amazoon*-Vloed seer bequaem , naedemael men door middel derselve van 't Westen nae 't Oosten , en , wegens d' Ooste-Winden , van 't Oosten nae 't Westen kan vaeren.

Men heeft vijf-honderd verscheydene *Natien* op en om de Vloeden , die in d' *Amazoon*-Rivier vallen aengemerckt. De meeste deeser *Natien* , en derselver Dorpen , zyn soo rijck van Volck , oock soo dicht bewoond , dat men van de laetste Wooningh in 't eene , kan hooren geroep in 't eerste Huys van 't andere Dorp.

Onder deese Volckeren zyn in aghsingh de *Homagues*, wegens haere Boomwo lene *Manufacturen*: De *Corosiparers*, wegens Aerdenen Vaten: De *Suriners*,

wegens haere Schrijnwercken ; en de *Topinamubes*, wegens haere Sterckte.

Haere Wapenen zyn doorgaens Pijlen en Werp-Spieffen. Sy oorlogen maer enckelick , om Slaven te mogen bekoomen , welckese gebruycken tot haere moeylijkste wercken. Daer nae houdense deselve gantsch wel , en handelen haer saghtlijck.

Onder de Rivieren , welcke in d' *Amazoon*-Vloed vallen , voeren de *Napo*, *Agaric*, *Putomaye*, *Tenupape*, en *Coropatube*, desgelijcks oock meer andere, Goud met sigh.

Onder *Coropatube* vindmen in de Geborghen veel Goud-Aderen; te weeten , in die van *Taquare*. In die van *Picure* heeft men Silver. In die van *Paragocle* verscheydene Eedele Gesteeenten. In veel andere Swavel.

De Rivieren *Putomaye* en *Caketa* zyn groot. De laetste maeckt twee Armen; van welcke d' eene valt in d' *Amazoon*-Vloed , onder de Naem van *Rio Negro*; d' andere in de Rivier *Orenoque*, onder de Naem van *Rio Grande*.

Op d' andere sijde zyn de Vloeden *Maragnon*, *Amarumaye*, *Tapy*, *Catua*, *Cusignate*, *Madera*, of *Cayana*, en meer andere seer groote.

Op de Vloed *Amazona* , twee-honderd Mijlen van de Zee , is een Boesem , niet meer als duysend *Geometrische* Schreeden breed ; bedraegende wat meer als een halve Mijl. De Vloed der Zee gaet tot aen deesen Boesem; welcke 't sijner tijd eens sal zyn de Sleutel tot de gantsche Koophandel op d' *Amazoon*-Rivier.

Maer vermits de *Portugeezen* alreeds *Sara* op de *Braziliaensche* sijde ; op de *Guiaensche* *Corupa*, *Estero*: Tusschen d' Armen der *Amazoon*-Vloed *Cogemine* hebben; en dan noch een Plaets op de voornaemste Mond deeser Rivier bevestigen , 't zy in 't *Sonnen-Eyland*, of ander-

er
Schrijnwercken; en de
vegens haere Sterckte.
nen zyn doorgaens Pij-
Spieffen. Sy oorlogen
t, om Slaven te mogen
elckese gebruycken tot
ckste wercken. Daer
eselve gantsch wel, en
aghtlijk.

tubz vindmen in de Ge-
oud-Aderen; te weeter,
are. In die van *Picota*
r. In die van *Paragoche*
bedele Gesteenten. In
vel.

Putomaye en *Cakera* zyn
te maectt twee Armen;
ene valt in d' *Amazon-*
de Naem van *Rio Negro*;
Rivier *Orenoque*, onder
Grande.

zijde zyn de Vloeden
arumaye, *Tapy*, *Catua*,
a, of *Cayana*, en meer
te.

Amazona, twee-hon-
de Zee, is een Boesem,
duysend *Geometrische*
ed; bedraegende war
ve Mijl. De Vloed der
deesen Boesem; welke
s sal zyn de Sleutel tot
phandel op d' *Amazon-*

de *Portugeezen* alreeds
iliaensche zijde; op de
a, *Estero*: Tusschen
amazon-Vloed *Cogemine*
noch een Plaets op de
bond deeser Rivier be-
n't *Sonnen-Eyland*, of
ander-

anderweegen, soo staet te geloven, dat
deesen Handel in haere handen sal val-
len.

Wat nu de Vrouwen *Amazonen* be-
langhd, en der selver Koninghrijck, van
welcke men meend, dat deese Vloed
den Naem sou voeren: Men heeft te
Quito, *Cusco*, en in andere Plaetsen
verscheydene Berigten daer van ge-
hoord; oock hebben d' Inwooners des
Lands de *Castilianen* en *Portugeezen*,
welcke op deese Rivier zyn geweest,
daer door een vrees willen aenjaegen.

't Is waer, wanneer deese Volckeren
Oorlogen voerden, soo hebben sich wel
altijd strijdbare Vrouwen-perfoonen
daer by bevonden: Maer geenssins is'er
een Land of Koninghrijck van foodae-
nige Wijven. Men soeckt deselve nu
noch soo diep in 't Land, datmen haer
noyt by d' *Amazon*-Vloed sal konnen
aentreffen. Dit moet gehouden werden
voor even foodaenigh een Fabel, als 't
uytstroysfel van d' *Amazonen* is, waer
van de *Grieken* voortijds sulcke wonder-
lijke dingen hebben verteld.

P E R U.

Peru is 't rijkste en groot-
ste Koninghrijck in ge-
heel Suyder - *America*.
Somtjids neemdt dit ge-
deelte van *America* den
Naem van 't *Peruaensche America* aen.
't Eygentlijke *Peru* streckt sich, nae de
verscheydene meeningen der *Autheuren*,
meer of min wijd uyt.

't Grootste deel leght tusschen d' *A-*
quinoctiael-Linie en de *Kreytz* des *Steen-*
bocks; alwaer 't over de ses-honderd
Mijlen langh is.

Indien wy 't *Popayaensche* Deel daer
toe willen reekenen, 't welck aen deese
zijde der *Linie* leght, en *dependeert* van
de Kamer te *Quito* in *Peru*: En dan oock
't Deel van *Tucuman*, aen geene zijde
van de *Kreytz* des *Steenbocks*, daer by
willen neemen (welck laetste af hanghd
van de Kamer de *la Plata* in *Peru*) soo
sal de lenghte niet minder als van duy-
send Mijlen zyn.

De Breedte is desgelijcks seer ver-
scheyden. Indien wy maer alleen nee-

men 't geen de *Spaenjaerden* daer in be-
sitten, soo sal deselve honderd, oock
twee-honderd, en somtijds drie-honderd
Mijlen belopen. Maer indien wy daer
toevoegen al de Landschappen, welke
op de Vloed *Amazon* leggen, tot nae
Brazil, soo sal de gedaghte Breedte sich
uytstrecken tot vijf, ses, of seven-hon-
derd Mijlen.

't Bekendste Deel op de Zuyd-Zee is
van de *Spaenjaerden* verdeeld in drie *Au-*
dientien; naementlijk in *Quito*, *Lima*,
en de *la Plata*.

D' *Audientie* van *Quito* is d' uysterste
tegens 't Noorden: Die van de *la Plata*
d' uysterste tegens 't Suyden: Die van
Lima de middelste.

Yeder *Audientie* heeft verscheydene
Provincien. *Quito* heeft een deel van
Popajan, een deel van 't eygentlijk
Peru, *Los Quixos*, of *Canela*, *Pacamor-*
ros, of *Gualfongo*; en boven dien noch
S. Johan de Salinas.

Die van *Lima* heeft het eygentlijke
Peru, waer in verscheydene Landschap-
pen.

pen zyn geweest, welke de *Peruaenfche* Naem weghgenoomen heeft.

Die van de *la Plata* heeft de Landfchappen de *los Charcas* en *Tucuman*. Deefe *Provincien* begripen noch meer andere in figh; welckers kennis ons niet feern nodigh is.

D' *Audientie Quito* leghtom d' *Equinoctiael-Linie* heenen. Heeft in de lenghte en breedte tuffchen de twee en drie-honderd Mijlen. 't *Quartier Papayan* (*Popayan*) zynde deefe Kamer onderworpen, heeft de Steeden *Popayan*, *Cali*, *Timana*, en andere; gelijk wy by *Popayan* in 't *Vaste Land* hebben aangeweelen.

't *Quartier Peru*, 't welck *Quito* onderworpen is, heeft de Steeden *S. Francisco del Quito*, *Rio Bamba*, *Cuenca*, anders *Bamba*; *Loxa*, voortijds genoemd *Zarza*; *Zamora de los Arcayder*, *Jaen*, *S. Michael de Piura*, *S. Jago de Guayaquil*, anders *La Culata*; *Castro de Vili*, en *Puerto Viejo*; maeckende 't faemen thien *Spaenfche Plant-Steeden*.

S. Francisco del Quito, of fleghtlyck *Quito*, was eene der voornaemste Steeden in 't Rijk der *Incas* van *Peru*. Hier stond eene haerer praghtige *Pallayfen*. Nu zyn'er niet boven de vijf-honderd *Natuerlycke Spaenjaerden*, nevens ontrent drie-duyſend *Indianen*. Onder haer Gebied ſtaen by de honderd *Indiſche Dorpen*.

Al deefe *Plant-Steeden* zyn tot verſcheydene maelen, en korts nae de veroveringh van *Peru* opgericht geworden.

De *Lucht* des Lands is taemlyck gemaetighd, ſchoon 't op de *Linie* leght. 't *Aerdriek* by *Quito* is vruchtbaer: Deſgelijcks oock by *Porto Viejo*. 't *Ontbreek* haer niet aen *Graenen*, *Ooft* en *Vee*.

By *Loxa* en *Camora* vindmen *Goud-Mijnen*: By *Cuenca* *Silver-Groeven*,

voorts *Quickſilver*, *Koper*, *Yfer*, &c. By *Porto Viejo* *Smaragden*. Ontrent *Guaya* werd de *Sarſapaville* gevonden.

De *Provincie*, of 't *Land de los Quixos*, anders *La Canelle* geheeten, leght tegens 't *Ooſten van Quito*. Haere Steeden zyn *Baeza*, alwaer de *Stadhouder* woond; *Archidona* en *Avila*: Sommige voegen'er by *Sevilla del Oro*. 't *Land* is *Berghaghtigh*, rauw, onvruchtbaer. Hier waſſen *Kaneel-Boomen*, welke gebouwd werdende, ſoo is de *Boom*, de *Schors*, en de *Bladeren* enkel *Kaneel*. Doch de *Vrught* is vry beeteren volkoomener.

Pacamoras leght tegens 't *Suyden van Canelle*. Heeft drie *Spaenfche Plant-Steeden*; naementlyck, *S. Johan de Salinas*, of *Valladolid*; *Loyola*, of *Cambinama*, en *S. Jago de los Montañas*.

De *Lucht* deefes Lands is gefond: De *Bodem* vruchtbaer, vockende veel *Vee*. Heeft oock overvloed van *Goud-Aderen*.

Los Quixos en *Pacamoras* dependeren, ſoo veel 't *Geestlycke* betreft, van 't *Bifdom Quito*.

D' *Audientie Lima*, of de *Los Reyes* in *Peru*, is hedensdaeghs de beroemdſte onder alle, wegens de Steeden *Lima* en *Cusco*. De laetſtgenoemde is voortijds geweest de *Hoofd-ftad* des Rijcks der *Incas* (*Inga*): D' eerſte noch hedensdaeghs de *Reſidentie* des *Koninghlycken Stadhouders van Peru*.

Deefe *Audientie* begriipt in figh 't eygentlycke *Peru*. De daer in leggende Steeden zyn (behalven *Lima* en *Cusco*), *Arnedo*, *La Santa*, of *La Pazſilla*, *Truxillo*, *Miraflores*, *Chachapoyas*, of *S. Johan de la Frontera*, *Sant Jago de los Valles*, anders *Magobamba*, *Leon de Guanuco*, *Guamanga*, anders *S. Johan de la Victoria*, *Oropesa*, *S. Francisco de la Victoria*, anders *Vilalcamba*, *S. Johan del Oro* in *Carabaya*, *Arequipa*, *S. Michael*

silver, Koper, Yser, &c.
 jo Smaragden. Ontrent
 e Sarapareille gevonden.
 e, of 't Land de Los Quixos,
 nelle geheeten, leght te-
 van Quito. Haere Stee-
 a, alwaer de Stadhouder
 idona en Avila: Sommige
 Sevilla del Oro. 't Land is
 , rauw, onvruchtbaer.
 aneel-Boomen, welke
 dende, soo is de Boom,
 de Bladeren enckel Ka-
 e Vrucht is vry beeteren

eght tegens 't Suyden van
 ft drie Spaensche Plant-
 nementlijk, S. Johan de Sa-
 dolid; Loyola, of Cam-
 ago de los Montañas.
 eses Lands is gefond: De
 daer, vockende veel Vee.
 ervloed van Goud-Adel-

en Pacamoras dependeren,
 stlijke berrefst, van 't

Lima, of de Los Reyes in
 fdaeghs de beroemdste
 gens de Steeden Lima en
 ltgenoemde is voortijds
 ofd-stad des Rijcks der
 D' eerste noch hedens-
 nie des Koninghlijcken
 Peru.

se begriipt in sigh 't ey-
 De daer in leggende
 halven Lima en Cusco),
 a, of La Parfilla, Tru-
 , Chachapoyas, of S.
 rera, Sant Jago de los
 Magobamba, Leon de
 anga, anders S. Johan
 ropesa, S. Francisco de
 s Vilalcamba, S. Jo-
 abuya, Arequipa, S.
 Michael

Beschrijvingh van AMERICA.

651

Michael de la Ribera, Valverde, waer by
 leght 't Dal Caxamarca, daer Athaba-
 lipa van Franciscus Pizarra in 't Jaer
 1533. gevangen bekoomen wierd, en
 dan Canneta, anders Guarco ge-
 noemd.

De Stad Lima, die twee Mijlen
 langh, en eene Mijl breed is, heeft
 thien-duysend ordentlijke Huysgesin-
 nen, behalven de reysfende Persoonen,
 en de geene welke daer koomen han-
 delen. Herrera set'er twaelf-duysend
 Wijven van verscheydene Natien by,
 nevens twee-duysend Moeren; en in haer
 Gebied twee-duysend Huysgefeetene
 van Land-lieden.

In de Stad zyn veele schoone Kerc-
 ken; onder welke zyn de Hoofd, de
 Parochie, de Klooster, en de Collegiale
 Kerck: Oock vier Hospitalen, nae-
 mentlijk, voor de Geestlijke, voor de
 Spaensjaerden, d' Indianen, en de We-
 duwen.

Deefe Stad leght in een seer lustigh
 Dal. Beneden of onder deselve is haere
 Haven Collao; midden op de Peru-
 sche Kust, in een gefonde, gemaetighde,
 en heldere Lught. Oock is d' Aerdbo-
 dem vruchtbaer.

Onder d' andere Steeden is Cusco de
 beroemdste, vermits d' Incas, of Ingas,
 daer in gewoond hebben. Hedenfdaeghs
 heeftse een Bischoplijke, en aght Pa-
 rochie-Kercken; vier Kloosters, en een
 Jesuiten-Collegium.

D' Incas hadden in Cusco seer schoone
 Pallayfen gebouwd, nevens een pragh-
 tigh Tempel, de Son toegeheylighd.
 Veele Baden waeren'er rondom de
 Stad, en een goed getal seer heerlijke
 Huysen op 't Veld.

't Land is meerendeel vruchtbaer.
 Heeft veele Goud-groeven; oock Sil-
 ver rondom Cusco: Insonderheyd Goud
 by S. Johan del Oro: Vermillioen en
 Quicksilver t' Oropesa: Rijcke Sout-

groeven tusschen Arnedo en de Haven te
 Guaira: Gelijck oock te Barama.

D' Inwooners te Guanuco en Chacha-
 poyas waeren de Hoflijkste in Peru.
 Men vind noch allerwegen een groot
 getal deeser Indianen. Onder 't Gebied
 van Truxillo werden'er gereeckend vijf-
 tigh-duysend Cijsbaere. Dertigh-
 duysend in 't Gebied van Guanuco. Even
 soo veel in 't Gebied van Guamangua.
 Vijftigh-duysend onder dat van Arequi-
 pa; en honderd-duysend onder dat van
 Cusco.

Noch andere zyn'er, de Spaensjaerden
 niet onderdaenigh. De Manatiansers,
 niet verr' van Cusco, houden sigh op in
 de Geberghten; en slaghten de Spaen-
 jaerden, wanneerse deselve konnen be-
 trappen.

't Landschap de la Plata, of de los
 Charcas, leght tegens 't Suyden van
 Peru, onder de Tropicus, of Kreytz,
 des Steenbocks.

't Word verdeeld in twee of drie
 minder Deelen, naementlijk, de los
 Charcas, de la Sierra, en Tucuman.
 's Laeste legt aen geene sijde des Steen-
 bocks: En dit Gedeelte willen wy be-
 schrijven onder Paraguay, of Rio de la
 Plata. Beyde d' andere leggen meerendeel
 op deefe sijde van de gedaghte Tro-
 picus.

De Hoofd-stad is La Plata, of Silver.
 Deefe Stad geeft somtijds haeren Naem
 aen 't geheele Landschap.

D' overige Sreedden zyn S. Maria, of
 Nostra Sennora de la Pax, of Villa Neu-
 va, Oropesa, Potosien Chiuuto, een Stad
 der Indianen. Voorts Santa Cruz de la
 Sierra. En in Tucuman, S. Jago del Estero,
 Nostra Sennora de Talavera, en S. Mi-
 chael.

In deefe Provincie zyn de Silver-Mij-
 nen de la Plata en Porco; insonderheyd
 die van Potosi, in aght re neemen, als
 de beroemdste in de Wereld; alhoe-
 weller

wel'er niet anders als Silver uyt-
koomd.

In de gedaghte Mijn zyn vier Hoofd-
Aderen. D'eerste, welckemen noemd
de rijke, wierd ingeschreeven op den
een-en-twintighsten *April* des Jaers
1545. D'andere kort daer nae.

Deese Inschrijvingh geschied, om af
te teekenen en te bepaelen de bewil-
lighde ruymte aen de geene, welcke
deese Berghwercken vinden, en die
haer dan toebehoord, wanneerse de
daer toe gaende onkosten uytshieten,
en aen den Koningh vijf van 't honderd
geven.

Men seght, dat de gedaghte rijke
Ader haer Metal heeft buyten d' Aerde
in de gestalte van een Rots, of Klip,
drie-honderd voeten langh, twaelf of
vijfthien voeten breed, en thien of
twaelf voeten hoogh.

Boven dien is aenmerckens-waer-
digh, dat al deese Aderen des Berghs
tegens 't Oosten leggen, en niet eene
der selver tegens 't Westen. Nae dat
'teerste Silver daer uytgenoomen is ge-
noomen is geworden, zyn de Bergh-
werckers diep onder d' aerde neer ge-
graven, eenige tot de diepte van vijf-
honderd, andere tot op duysend of
twaelf-honderd Trappen.

De rijke Ader pleeghe de helst goed
Silver te geven: Maer tegenwoordigh
geeft een *Centenaer* Aerde of Metalli-
sche Steen niet boven de twee oncen
louter Silver. Echter willen eenige
seggen, dat de Koningh van *Spaenje* voor
sijn vijfde deel Jaerlijcks vijf of ses Mil-
lioenen ontfanghd.

Men reeckend 't getal der Menschen,
welcke in deese Berghwercken arbe-
den, op twintigh-duysend; en der *In-
dianen*, die, wegens haeren Handel in
de Stad *Potosi* koomen, oock op twin-
tigh-duysend.

Deese Stad leght onder aen den

Bergh, voerende den selven Naem. Sy
werd voor vry gehouden, wijlfe byson-
der groote en voortreffelijke Vryheden
besit. De Schat-*Administrateurs* hebben
hier in haere *Residentie*. Den Omkreytz
is van twee *Fransche* Mijlen.

De Stad *de la Plata*, Hoofd-stad des
Landschaps, heeft haeren Aerts-Bi-
schop, en haere *Audientie*. Binnen
haere Ringhmuer besluytse aght-hon-
derd Natuerlijke *Spaenijerden*; en in
haer begrip tseftigh-duysend *Cijnjbae-
re Indianen*.

Haere Goud-Aderen wierden verha-
ten, soo haest de Mijn van *Potosi* ont-
deckt was geworden: Gelijck oock de
Goud-Aderen te *Porco*, alhoewel deselve
seer rijk waeren. D'oorfaeck hiervan
was d'ongeleghenheid des Waters. 't Is
gelooflijck, dat deese weer in Aensien
sullen koomen, wanneer de Bergh-
wercken te *Potosi* niet geleedighd
zyn.

De Lught in *Los Charcas* is doorgaens
koud; 't welck insonderheyd werd
veroorfaeckt door de hooghte der Ber-
gen.

De Bodem in *Oropesa* draeghd Weyt
en *Mayz*: Die in *La Paz* Wijn. 't Gant-
sche Landschap vockt allerwegen een
groot getal Vee. *Santa Cruz de la Sierra*
of 't Heyligh Kruys des Hoofd-Berghs
in 't kleyne Landschap leght tegens
't Oosten van *Potosi*; doch is van veele
Barbarische Volckeren in 't Oosten en
Suyden omslooten: Onder meer andere
oock van de *Chirignagnes*, een seer on-
bandigh Volck, tusschen *Sierra* en
Tucuman.

't Land is warm, maer oock somtijds
koud, wegens de Winden. De Bodem
draeghd Koorn, *Mayz*, en hedenidaeghs
Wijn. 't Vockt seer veel Wilde Die-
ren; en onder meer andere oock Struys-
Vogels, welcke groote Eyeren leggen;
jae soodaenigh, dat twintigh of vijf-
en-twint-

le den selven Naem. Sy
houden, wisse byson-
noortreffelijke Vryheden
Administrateurs hebben
denie. Den Omkreytz
sche Mijlen.

Plata, Hoofd-stad des
heeft haeren Aerts-Bi-
re Audientie. Binnen
er besluytse aght-bon-
ke Spaensjerden; en in
tigh-duysend Cijnsbae-

Aderen wierden verlae-
de Mijn van Porosi ont-
orden: Gelijck oock de
Porco, alhoewel deselve
D'oorfaeck hier van
heyd des Waters. 't Is
de-se weer in Aenlien
waer de Bergh-
tofs: in geleedighd

os Charcas is doorgaens
k insonderheyd werd
or de hooghte der Ber-

Oropesa draeghd Weyt
La Paz Wijn. 't Gant-
vockt allerwegen een
Santa Cruz de la Sierra
uys des Hoofd-Berghs
ndschap leght tegens
st; doch is van veele
ckeren in 't Oosten en
n: Onder meer andere
signager, een seer on-
tusschen Sierra en

n, maer oock somtijds
Winden. De Bodem
Mayz, en heden daeghs
seer veel Wilde Die-
er andere oock Struys-
groote Eyeren leggen;
dat twintigh of vijf-
en-twint-

en-twintigh Mannen sijn een geheelen
dagh daer meê konnen onderhouden.

D' Inca Garcilasso de la Vega heeft uyt-
gegeven een seer treffelijke Geschiedt-
beschryvingh van Peru; van d' Incas,
of Koningen (anders Keyseren) in dit
Koninghrijck; en van de Burgerlijke
Oorlogen, welke tusschen d' eerste
Castiliaensche Hoofden, die dit Keyser-
rijck hebben veroverd, ontstonden.

Hy verhaeld daer in, dat de Volcke-
ren in deese Gewesten voortijds t' een-
mael Barbarisch waeren; jae foodaenigh,
dat yeder onder haer maer alleen sijne
Beesten, of eenige andere levenloose
Schepselen, die hem of dienstigh of
schaedlijck konden zyn, acnbad.

Sy offerden niet alleen Vrughten of
Dieren, maer oock de Mannen en
Vrouwen, welkese in haere Oor-
logen gevangen hadden bekoomen:
Sometijds oock sels haer' eygene Kinde-
ren.

Sy onderhielden sijn sonder onder-
scheyd van 't geen haer d' Aerde voort-
braght, als Kruiden, Wortelen, Huls
en andere Wilde Vrughten. Met den
Ackerbouw bekommerdense sijn niet.
Sy wisten noch van de Jaght, noch van
de Vischvanght. Hadden geene Klee-
deren, noch yet anders om sijn te be-
decken: Behalven die in de Gebergh-
ten, alwaerse sijn dienden van de Huy-
den der wilde Dieren, om sijn tegens de
koude te beschermen.

D' Inca Mango Capac en sijne Gemae-
lin Coya Mama Oelbo zyn d' eerste ge-
weest, welke haer hebben gebraght
tot een Menschlijck en Burgerlijck le-
ven. Sy gaven sijn uyt voor Broeder
en Suster, Kinderen van de Son en
Maen; die oock Broeder en Suster, en
in deese Wereld gefonden waeren, om
der Menschen welvaert te bevoorderen.
Door deese voorwendingh braghtense
de Lieden uyt de Bergen, Holen en

Boschen; gevende haer d' eerste kennis
van de Natuerlijke Wetten.

Inca Mango Capac leerde de Mannen,
hoe se d' Ackeren bebouwen, te plan-
ten, de Vrughten versaemelen, en 't
Vee weyden souden; desgelijcks, hoe se
Huysen en Steeden souden opreghen.
Coya Mama Oelbo leerde de Vrouwen
Spinnen, Weven, Naeyen, en Klee-
deren maecken: Heeft haer oock inge-
boesemd, dat haere grootste forge moest
zyn, haere Mannen te dienen; haere
Kinderen op te voeden, en deselve be-
hoorlijck t' onderwijfen.

Als nu deese Volckeren beinerckten,
dat se begonden een beeter en vernufti-
ger Leven te voeren, als voor heenen,
soo begavense sijn lichtlijck onder dee-
ser Incas Regeeringh; en naemen aen
den Godsdienste in welke deselve haer
onderweesen; naementlijck, dat se sou-
den aanbidden de Son, welke onder al
d' andere Starren 't aldermeeste goed
verschafte aen de Menschen, Die-
ren, Planten, Vrughten, &c.

Soo haest nu de gedaghte Incas ge-
waer wierden de Liefde, welke deese
Volckeren haer toedroegen, soolieten-
se Wapenen voor haer bereyden; ver-
saemelden haer by een; en braghten
alsoo tot haere Heerschappyen Religie
verscheydene omleggende Natien: Doch
veel meer met saghtigheyd als met ge-
weld.

Eyndlijck hebben se een Staet of Rijk
opgericht, zynde geweest eene van
d' aensienlijkste in de Wereld, ten op-
sicht van de grootte, rijkdom, en
d' ingevoerde Wetten.

Indienmen de Politie en 't Regee-
rings-beleyd der Incas in Peru, jae
sels der Koningen in Mexico, wil ver-
gelijcken met de Staetkunde der Grie-
ken en Romeynen, soo sal Acosta bewee-
ren, dat d' eerstgenoemde hier in den
prijs sullen hebben. D' Incas hadden

fulck een seer groote forge voor de welvaerd en de gestaedige geruste Stand haerer Onderdaenen, datmen in de Geschied-boecken niet lichtlijck een Koningh of Keyser sal vinden, die sich soo saghtmoedigh, getrouw en milddaedigh regens haer Volck hebben ge-roond, als wel deese deeden, in haer Koninghrijck *Peru*. Hy voeght'er by, datse veel meer Vaders als Koningen haerer Onderdaenen behoorden genoemd te worden.

Soo haest eenigh Landschap onder haere gehoorfaemheyd quam, soo lieten se allerwegen *Canalen* maecken, waer door de Landeryen bevooghtrighd wierden. En op dat de Veldbouw dies te bequaemer moght werden verricht, soo deeden se t'ongelijcke effenen, en de Diepten of Kuylen vullen.

De Landen, bequaem om bebouwd te worden, wierden in drie deelen gedeeld; 't eene voor de Son; 't andere voor de Koningh; 't derde voor d'Inwooners des Lands. Indien nu deselve soo meenighvuldigh in getal waeren, dat 't derde deel der Ackeren tot haer onderhoud genoeghfaem kon zyn; soo nam men van 't deel der Son en des Konings 't geen deselve nodigh was.

Als men nu d'Ackers en Landeryen even gelijck, nae de grootheyd van eens yeders Huysgesin, had uytgedeeld, soo begonnen aldereerst te bearbeyden d'Ackers der Weduwen, der Weesen, der oude onvermogene Lieden, en der Soldaten, wanneer deselve sich in den Oorlogh bevonden. Hier op versorghde yeder der sijnen; daer nae der *Curacas*, of Regenten; welckers Velden moesten gebouwd worden nae die der *Private* Persoonen. D'Ackeren des Konings en der Sonne waeren de laetste.

Deese Orde wierd soo gantsch nauw in acht genoomen, en soo een sonder-

lingh goede forge droeghen voor d'Arme, dat, als eens een *Regent* den Acker van eenen sijner Bloedverwanten had doen bebouwen voor dien van een arme *Weduw*, hy terstond op 't selve Veld, 't welck hy voor de beurt had doen bearbeyden, wierd opgehangen.

Behalven deesen arbeyd voor de Son en d'*Incas* waeren de *Private* Persoonen verbonden; Kleederen, Schoenen, en Geweer te vervaerdigen voor de Soldaten: Oock voor de geene, die door Ouderdom, sieckte of swaakhed onmaghtigh waeren om te werken.

De Wol of Boomwol wierd genoomen of van de Kudden, of van d'Inkoomsten der Son en der *Incas*. Yeder Landschap gaf maer alleen 't geen by haer gemeen en light op te brengen was. Elck *private* Persoon leverde 't geen hy selver kon maecken. Jonge Lieden beneden de vijf- en-twintigh; Mannen over de vijftigh Jaeren; Vrouwen en verminckte Persoonen bleven van deese Last of Schattingh bevrijd.

Goud, Silver en Eedele Gesteenten waeren maer alleen by haer in aghtingh om der selver schoonheyds wil, en de glantsch diese van sich geven: Want niets van dit alles hadden se van nooden tot d'inkoop van Levens-Middelen, Kleederen of andere dingen; vermits haeren gewoonen arbeyd haer al haere behoeften verschaftede.

Als se echter by haere leedige uyren yets der gedaghte Metallen of Kleynodien konden bekoomen, soo vereerde se deselve aen haere *Curacas*; en deese weer haer Geschenck aen den *Inca*, wanneer se hem te *Cusco* quaemen begroeten; of als hy sijne Landschappen gingh besichtigen. Dit nu wierd aangewend tot vercieringh der Koninghijcke Huysen, of der Sonnen-Tempelen.

e droeghmen voor
eens een *Regent* den
iner Bloedverwanten
en voor dien van een
y terfcond op 't selve
oor de beurt had doen
d opgehangen.

arbeyd voor de Son
n de *Private* Perfoo-
leederen, Schoenen,
ervaerdigen voor de
voor de geene, die
sieckte of swack-
waeren om te wer-

omwol wierd genoo-
dden, of van d' In-
en der *Incas*. Yeder
aer alleen 't geen by
ht op te brengen was,
on leverde 't geen hy
n. Jonge Liedene-
twintigh; Mannen
aeren, Vrouwen en
onen bleven van deese
bevrjyd.

en Eedele Gesteenten
n by haer in aghtingh
oonheyds wil, en de
h sigh geven: Want
haddenfe van nooden
Levens-Middelen,
ere dingen, vermits
arbeyd haer al haere
stfede.

haere leedige uyren
Metallen of Kleyno-
pmen, soo vereerdefe
e *Curacas*; en deese
enck aen den *Inca*,
e *Cusco* quaemen be-
y sijne Landfchappen
. Dit nu wierd aen-
eringh der Koningh-
der Sonnen-Tempe-

De

De Sonnen-Kerck te *Cusco* was soo
gantlick praghtigh; oock met soo veel
Goud, Silver en Eedele Gesteenten
verrijckt, dat men 't verhael daer van
nauwlijcks fou konnen geloven. In den
Tempel was, behalven 't voornaemste
Vertreck, de Son toegeëygend, noch
een ander voor de Maen; een ander
voor de Starren; wederom een ander
voor de Blixem; voor de Donder, en
voor de Regenboogh, welcke 't Sinne-
beeld der *Incas* was.

Sy hielden de Starren voor de dienst-
baere en oppassende Jonckvrouwen van
de Maen; en al d' andere stracks ge-
noemde voor d' uytvoerers van de Ge-
rechtigheyd der Son: Aen wien sy al-
leen Hamelen, Lammeren, Conijnen,
Vogelen, Koorn-ayren, Huls-vrught-
ten, Kruyden en Kleederen op-offe-
den.

De Priesters deeser Sonnen-Tempel
waeren gesaementlijck afkoomstigh
van d' *Incas*. In de Tempelen der ove-
rige Landfchappen was 't genoeg, datfe
waeren uyt 't Geslaght der *Curacas*, en
der Stadhouderen van soodaenige *Pro-
vincien*. Gemeenlijck was de Hooge-
Priester des Koninghs Oom, Broeder,
of eenen sijner naeste Bloedverwan-
ten.

Om nu oock eenigh gewagh te maec-
ken van den rijkdom deeser Tempels,
soo staet aen te mercken, dat de vier
Mueren (welcke omvingen verschey-
dene Kameren of Vertrecken der Son en
Starren) gesaementlijck waeren over-
trocken met Goudene Plaeten.

De Son, regens 't Oosten op den
Sonnen-Altaer gesteld, was van een ee-
nige Goudene Plaet, veel dicker als
d' andere, en van soodaenigh een ge-
daente, als de Schilders by ons dit groo-
te Hemel-light af-beelden: Te weeten,
een rond Aengefighr, omringhd met
Straelen en Vlammen, en soo groot,

datfe sigh van d' eene Muer der Sonne-
Kamer tot d' andere uyttreckte.

In de veroveringh van *Cusco* quam dit
stuck in handen van den *Spaensjaerd Ma-
neca Serra de Lequifano*, een seer groot
Speeler, die 't selve in eene Naght ver-
speelde. Derhalven seyde men: Hy
had de Son ter middernaght, en eer
noch den dagh was aengebroomen, ver-
speeld en verlooren.

Op beyde de sijden deeser Son sagh-
men de Lijcken der Overleedene Kon-
ningen *Incas*, nae orde des tijds; en
soodaenigh gebalsfemd, datfe gelijk
als levendigh scheenen te zyn.

Sy faeten op Goudene Throonen,
verheven op even diergelijcke Plaeten,
gemaect op de manier van Trappen,
of met eenige treden opgaende Voet-
bancken.

De Lijcken der Koninginnen stonden
in een diergelijcke Orde, doch op beyde
de sijden van d' Afbeeldingh der Maen.
Hier waeren al de Cieraeden, Poorten,
Wanden en Throonen van Silver.

By deeser Tempel lagh een Hof, waer
in de Kruyden, Planten, Bloemen,
Boomen; allerley Dieren en Vogelen,
selfs tot de Fledermuyfen en Muggen
toe, van Goud en Silver soo eygentlijck
waeren afgebeeld, datfe t' eenemael
Natuerlijck scheenen. Soodaenige Ho-
ven, of Boomgaerden, saghmen des-
gelijcks by 't Pallays der *Incas*, en 't
Huys der Maeghden, welcke de Son
waeren toegeheylichd.

In alle Landfchappen vondmen soo-
daenige Sonnen-Tempelen, gebouwd
op de manier van die tot *Cusco*: Doch
niet soo rijk en kostlijck. De Maegh-
den, de Son toegewijd, wierden hier
van de *Curacas*, of de schoonste in 't
Land genoomen. Van deese kon de
Koningh sigh bedienen; doch niet van
de Sonne-Maeghden te *Cusco*, welcke
alleen de Son waeren voorbehouden;
Die

Die oock de Koningh niet eens derfde aenschouwen.

Of nu wel deese *Incas* en der selver Onderdaenen maer alleen de Son aenbaeden, en Offerhanden aen deselve deden, soo hielden echter de verstandighste onder haer den *Pachacamac*, dat is, de Schepper des Werelds, seer verr' boven de Son. Maer vermits den selven niet konden sien, soo vergenoegden se sich, met hem innerlijck in haere herren aen te bidden.

Sy hadden oock eenige kennis van d' algemeene Sondvloed, over de Wereld gekoomen. Sy geloofden, dat de Zielen niet konden sterven, en dat de Ligchaemen weer soudent opstaen.

Haere *Amanas*, of Wereld-Wijsen, oeffenden sich in de Zeeden-Leer; doch bekommerden sich seer weynigh met de Natuer-kunde, met d' Artzeny-kunde, en met de Starre-vorschingh.

Echter naemens waer de Daghen en Nachtelijckheden, en de *Solstitien*, of Sonnewenden.

D' *Ecolipsen*, of Verduysteringen, noemens der Sonnen Toorn, en der Maenen Kranckheyden, of Slaep; welckese deden ontwaecken, wanaer se een groot gerugt maecten.

Haere Gedighen en Liederen waeren gesteld over verscheydene Eerenfaecken. Haere Vreughden en Treurspeelen over veelerley Toevallen des Menschlijcken Levens: Of vertoonden oock d' Overwinningen en *Triumphen* haerer *Incas* en *Curacas*.

Maer wy hebben onste verr' in deese dingen begeben, schoon wy maer yet weynigh hebben geseghd. D' *Inca G. de la Vesa* vermeld, datmen verscheydene Boecken sou konnen schrijven, indienmen wou verhaelen alles wat gedienckwaardighs en goeds in 't oude *Peru* is te vinden geweest. Als, haere nette Ordonnantien: Hoe veele Liederen in

yeder Stad of Landschap woonden: Hoe veel d' Inkoomsten waeren: Wat voor een Maght men uyt deselve kon trekken: Wat voor Righters, *Curacas*, of Stadhouders soo wel in *Politie* als in den Oorlogh; wat voor gemeene *Ammunitie* en *Proviand*-Huyten daer waeren: Wat voor Ceremonien by haere Offerhanden, Gastmaelen, Lijck-begraeffnissen, en Treur-tijden, duerende een geheel Jaer langh nae haers Konings dood, wierden gepleeghd: Hoedanigh haere Plant-Steeden, en Schoolen; hoe haere Posten en Booden besteld waeren op de Groote Wegen, welcke soo treffelijck waeren gebouwd, dat de *Romeynen* diergelijcke noyt gehad hebben.

Als hy nu getoond heeft, dat de meeste deeser treffelijke Wetten en goede *Politie*-ordeningen wierden afgeschafft van de *Spaenjaerden*, nae datse Meester van dit Land waeren geworden, soo voeghd hy daer by: Indien voor den aenvangh van de Regeeringh der *Incas* van *Peru* in dit Gewelt enckele *Barbarbeyd* was geweest, soo hadden doch de *Spaenjaerden* daer nae een andere en noch veel arger ingevoerd: Nadien d' Inwooners des Lands dickmael niet soo veel hebben gehad, als haer nodigh was tot onderhoud haers levens, onaengesien wat voor diensten sy haere Heeren betoonden, en wat voor arbeeyd sy deden. Deese hadden sich behooren te vergenoegen met de Rijckdommen, welckese van haer trocken; behalven noch datse, wegens de goedheyd des Lands, vry al meer konden bekoomen.

't Rantsoen van *Athualpa*, de Plonderingh van *Cusco*, en d' eerste Stropery, welcke de *Spaenjaerden* in *Peru* deden, hebben haer over de twintigh *Millioenen* Ducaten toegebraght.

Dit was haer noch niet genoegh. *Pizarra* en *Almagra*, de twee *Spaensche* Genera-

ndſchap woonden: Hoe
en waeren: Wat voor
uyt defelve kon trec-
Righters, *Curacas*, of
wel in *Politie* als in den
voor gemeene *Aminu-*
-Huyſen daer waeren:
onien by haere Offer-
uelen, Lijck-begraef-
-tijden, duerende een
gh nae haers Koninghs
gepleeghd: Hoedanigh
den, en Schoolen; hoe
Booden beſteld waeren
egen, welke ſoo tref-
bouw, dat de *Romeynen*
t gehad hebben.

ond heeft, dat de mee-
cke Werten en goede
en wierden afgelchaft
den, nae datſe Meelter
waeren geworden, ſoo
by: Indien voor den
e Regeeringh der *Incas*
gewelt encke *Barbaer-*
t, ſoo hadden doch de
er nae een andere en
er ingevoerd: Naer-
ers des Lands dickmael
binnen gehad, als haer
onderhoud haers levens,
t voor dienſten ſy haere
en, en wat voor arbeid
eſe hadden ſigh behoo-
gen mer de Rijkdom-
van haer trocken; be-
ſe, wegens de goedheyd
al meer konden bekoo-

n *Athagualpa*, de *Plon-*
co, en d'eerſte *Strope-*
Spaenjaerden in *Pau-*
haer over de twintigh
en toegebraght.
och niet genoegh. *Pi-*
a, de twee *Spaenſche*
Genera-

Generaelen, welke *Peru* veroverd, en
Athagualpa, vermoedlijck oock ſijnen
Broeder *Guafcar*, en d'*Incas* hebben
omgebraght, waeren ſoo verſor op 't
Goud, 't welckſe hier vonden; en wier-
den daer door ſoo onmaetigh gierigh,
datſe, wijl yeder alles wou hebben, te-
gens malkander een ongeluckigen Oor-
logh voerden. Syen de haere vermoor-
deden d' een d' ander. Deefe hebben
die, en die deefe opgehagen, ver-
worghd, en den hals gebrucken; ſoo
dat niet een eenige van haer, haere Kin-
deren of Broederen overgebleven is.
Dus ſchijnd het, dat God haer heeft
willen ſtraffen, niet alleen wegens
haere onverſaedlycke gierigheyd en on-
beteamlijcke Eerſught, maer oock over
't onſchuldige bloed der *Incas*, en om
datſe d' *Indiaenen* ſoo onmenſchlyck
plaegden.

Byvoeghſel.

V Ermits wy hier boven kortlijck heb-
ben voorgelteld de Liſt der Konin-
gen van *Mexico*, nevens eenige haer-
rer voornaemſte verrichtingen, ſoo ſullen
wy hier oock den Leeſer voordraegen een
in-een-gedrongen verhael van de *Peruaen-*
ſche Keyſeren.

Soo veel men uyt haere *Quipos*, of Regi-
ſter-Knopen, heeft konnen verneemen,
hebben d' *Incas*, of Keyſeren, ontrent vier-
honderd Jaeren langh geregeerd. Haer'
Afkoomſt haddenſe genoomen uyt 't Dal
Thufco; doch naederhand hebbenſe al de
naeby en veele verr'afleggende Landſchap-
pen beſtreeden; en onder haer Gebied ge-
braght.

D' eerſte aenvanger deſer *Peruaenſche*
Monarchie was geheeten *Mangocapa* (of,
gelijck onſen *Autheur* heeft geſpeld, *Mango-*
Capac). Dat is, een Heer en rijke Vorſt:
Of veel meer hebben ſijne Pluymlitrijckers

hem dien naem, als een Eeren-titel, toege-
voeghd. Anders was hy eerſt genoemd
Ayarmango. De *Peruanen* hebben wonder-
lijcke *Fatulen* van hem voorgegeven, waer
meê wy 't Pappier niet willen vullen. On-
dertuſſchen is gewis, dat hy een maghtigh
Monarch is geworden; die met ſijne Wape-
nen veele Landen heeft veroverd; doch noch
meerder door ſijne vriendlijckheyd; welke
heeft veroorſaect, dat veele *Natien* hem
gantzich toegeneegen wierden; met welckers
hulp hy naederhand andere Volckeren onder
ſijn gebied braght. Men ſeght, dat hy een
veel grooter Schat heeft hy een verſaemeld,
als alle *Europaiſche*, *Aſiaſche* en *Africaen-*
ſche Koningen te gelijck ſouden vermoogen
op te brengen. Hy bouwde de praghtigh-
grootte Stad *Culco*, waer in vier-honderd
opentlijcke Raeds en Gerlights-Huyſen zyn
geweeſt. Eyndlijck ſtiert hy in een hoogen
Ouderdom.

Onder ſijne Soonen (want 't *Peruaenſche*
Keyferdom viel altijd op 't naelte bloed)
volghde hem *Chinchiraca*, of *Ingaroca*,
dien *Acosta* om eenige (doch ongegronde)
oorſaek voor den eerſten uytgeeft. Deelen
hield ſijnen Vader een bovenmaten heerlijck
Lijck-praght. Nam daer op de Regeeringh
aen, en heeft het Rijk binnen weynigh
tijds noch ſeer vergroot; oock met allerley
treſlijcke *Ordonmantien* verciert. Onder
meer andere dingen verbood hy de Ledigh-
gangh, op Levens-ſtraf; tot welke on-
deughd de *Peruanen* van Natueren ſeer ge-
neegen waeren. Hy deed Aerde van d' *Andes-*
Geberghten haelen, en de Daelen, leggen-
de by de Hoofd-ſtad des Rijcks, daer meê
overſchudden, om deſelve vrughtbaer te
maecken.

Sijnen Vader had de Godsdienſt ſoodaeni-
gerwijs aengeſteld, datmen de hoogſte
Eer en aendaght ſou betoonen aen *Pachaca-*
mac, als Schepper van de geheele Wereld.
De naelte Eer aen de Son en Maen. Deelen
Gods of Afgodendienſt heeft hy, door aller-
ley uyerlijcke Prael-Ceremonien, noch veel
beroemder gemaect. Naer veel goede en
dienſtige Inſtellingen leyde hy ſigh neer in
de lange ruſt des Gravs, naelaetende veele
Soonen en Dochteren.

O o o o

Uyt

Uyt deese Soonen erfde *Lioqui Yupangi* de *Peruaensche* Keyserlijke *Diaaem*, zynde een roode Veder, of, soo andere willen, een purpur-rood Lapje geweest, 't welck den *Inga* van 't Hoofd tot aen d' Ooren af hingh. In de plaets eens Scepters voerdes in de hand een schoone Sijdene of Boomwollene Quas. Doch met 't Rijk heeft hy niet geerfd 't geluck sijner Voorfaeten. Want hy wierd van sijne Vyanden verwonnen en gevangen genomen. Dit gingh hem soodanigh ter herten, dat hy, door smertlijke droefheyd, bloed weende; waer van wy breeder hebben gesproocken in onse *Curieuse Aenmerkingen*, &c.

Als nu de Dood hem in den bloey sijner Jaeren weghrucktde, soo steldede hy twee Vooghden of Hofmeesters over sijnen Soon den Koninghlijcken Erf-Prins: Doch de Keyserlijke Heerschappy - Teecken en ordonneerde hy in den Tempel *Carachanche* neergefet te worden. Schoon hy nu in den Oorlogh veel meer ongeluck, als lust in sijne staetlijke Bouwercken had gehad, soo hebben echter sijn' Onderdaenen hem, soo wel als de voorige Keyfers, smertlijck beweend. Jae veele Vrouwen en Knechten vermoordden haer selven, op datse haest in den Hemel koomen, en haeren *Inga* aldaer dienen moghten. De meeste beschooren haere Hoofden, 't welck was de tweede *Graed* van Liefde, Plight en Getrouwheys - betuygingh.

Doe nu *Maitacapa*, de jonge Kroon-Prins, tot sijn mundige Jaeren gekoomen, en tot de Keyserlijke Hoogheyd verheven was, soo verhef sijn Hert sijn te gelijk. Hy liet niet alleen Afgoden-beelden, nevens d' Offer en Roock-vaten, van klaer Goud maecken, maer stelde oock sijn selven tot een God, en noemde sijn *Viracocha*. Hier over waeren d' Onderdaenen seer t' onvreedden, wyl dit de naem des Gods aller Goden was. Doch hy bedaght een listige Leugen; voorgevende, dat *Viracocha*, de Schepper aller dingen, in den Droom sulcks van hem begeerd had. Eyndlijck wierd hy, als eenen die sijn selven te veel had verheven, vernederd, en door sijnen *Abjaloniserenden* jonghsten Soon van de Heerschappy beroofd; volgens 't beright

van *Acofta*: Doch *Brulius* vermeld, dat hy gesorven is onder de toebereydingen ten Oorlogh tegens de *Condesuyos*.

Sijnen Soon *Pachacuti-Inga-Yupangui* was een geluckigh Krijghsman, en heeft nae *Maitacapa* tieltigh Jaeren geregeerd. Door sijn ouditen Broeders ongeluck heeft hy sijn tot de Kroon ingedrongen, doch niet sonder groote List. De gedaghte sijne Broeder had by 't Leven sijns Vaders 't Krijghs-Gouvernement, doch met deselven bewillingh, bekoomen: Maer leed van d' aengevallene Volckeren *Chongis* een groote Nederlaegh. De jonste Broeder *Yupangui* dit vernoomen hebbende, bouwde sijn geluck op 't ongeluck van deesen; uytitroyende, dat *Viracocha*, de Schepper des Hemels en der Aerden, hem, doe hy sijn eens alleen bevond, was verscheenen; sijn tegena hem beklagende, datmen hem, schoon hy een algemeen Heer en Schepper aller dingen was, die de Hemel, Son, Maen, Starren, Menschen, en voorts alles geschapen, en onder sijn geweld had, de behoerlijcke Eer niet betoonde, maer de Menschen, Son en andere dingen met hem gelijk hield; daerle doch al haere kraght en wercklingh van hem alleen hadden. Derhalven maecte hy hem bekend, datmen de God in den Hemel sou noemen *Viracocha Pachayachacis*, dat is, den Algemeenen Schepper.

Tot bevestigingh hier van had de Schepper hem beloofd, of hy schoon alleen was, dat hy echter onder deesen Titel Volck t' saemen brengen, en de *Chongos*, alhoewel seer sterk, overwinnen sou. Jae hy wou hem oock tot een Heer maecken, en Volcks genoegh toeschicken. Door de noemingh van dien grooten Naem kreegh hy een groot Heyr by een, en bequam de Zeege. Nae dat nu de *Chongos* in verscheydene Geveghden waeren gedempt, liet hy een Gebod uytroepen, datmen voortaan *Viracocha* voor een Algemeenen Heer houden, en oock sijn Beeld verheffen sou boven dat van de Donder, de Son, en van alle andere Schepselen.

Als hy eens met de *Chongos* een geweldige Slagh gedaen, en d' overhand bekoomen had, soude hy tot sijne Krijghs-lieden hebben geseght: Sy hadden geen sijn de Zeege verkre-

ch *Brulius* vermeld, dat hy der d' toebereydingen ten de *Condesuyos*.

Pachacuti-Inga-Yupangui was rijghsman, en heeft nae *Mai-*eren geregeerd. Door sijns ongeluck heeft hy sich tot rongen, doch niet sonder de gedachte sijne Broeder n sijns Vaders 't Krijghs- doch met desselfen bewill- en: Maer leed van d' aen- eren *Chongis* een groote de jonke Broeder *Yupangu* hebbende, bouwde sijne ge- cck van deesen; uytitroyen- de, de Schepper des Hemels hem, doe hy sich eens al- as verscheenen; sich tegem- e, datmen hem, 'schoon hy eer en Schepper aller dingen mel, Son, Maen, Starren, voorts alles geschaepen, en d had, de behoorlijke Er- maer de Menichen, Son en met hem gelijk hield; haere kragt en werckingh hadden. Derhalven maakte datmen de God in den He- en *Viracocha Pachayachati*, imeenen Schepper.

gh hier van had de Schepper t hy 'schoon alleen was, dat deesen Titel Volck t' saemen *Chongos*, alhoewel seer sterck, . Jae hy wou hem oock ecken, en Volcks genoegh oor de noemingh van dien reegh hy een groot Heyr by de Zege. Nae dat nu de heydene Geveghen waeren hy een Gebod uytroepen, *Viracocha* voor een Alge-ouden, en oock sijn Beeld ven dat van de Donder, de ndere Schepfelen.

t de *Chongos* een geweldige en d' overhand bekoomen t sijne Krijghs-lieden heb- hadden geenflus de Zege verkre-

verkreegen door haere Kragt, maer door eenige Mannen, welke *Viracocha* hem had toegesonden: Doch niemand had deselve geisen, als alleen hy. Oock waerense eynd-lijck in Steen veranderd geworden. Tot gedaghtenis hier van deed hy een grooten hoop Steenen op 't Gebergh toecken, en van deselve een Altaer bouwen: Waer op hy offerde en acnbad. Naederhand deed hy deselve in den Oorlogh met een sonderlinge aendaght nevens hem voeren, sich gantsch-lijck inbeeldende, datse hem de Vyanden hielpen overwinnen. Hy rightede een groot Beeld op, en settede 't selve op een Stoel van loater Goud.

Dat hy 't gedachte Gesicht sou versierd gehad hebben; door middel van 't selve sich ten Heer gemaect, daer nae Vader en Broe-der van den Throon afgeworpen had, nae dat hy haer in een Slagh had overwonnen, verhaeld *Acosta*. Doch *Joachimus Brulius*, doet hier van, uyt den vlijtigen onderfoc-ker der *Peruaensche* Oudheden, *P. M. Antonio de la Calancha*, een gantsch ander, en onses oordeels netter verhael; seggende, dat hy eerst nae sijns Vaders dood door Erf-reght tot de Regeeringh quam. Daer op had hy de *Condesuyos*, als deselve, eer hy noch de Keyserlijke *Diadeem* 'ad opgeset, hem quaemen aenvallen, 't spits geboden; en, haer dapper geklopt hebbende, sijne Krooninghs-prael dies te heerlijcker aengefeld. Wat d' aenmaetigingh der Heerschappy, en 't uytgestroyde Gesicht betreft, *Acosta* heeft buyten twijffel in de persoon gedwaeld. Dit alles moet verstaen werden van den thienden *Inga*, die desgelijcks *Yupangui* wierd gehec-ten; gelijk hier nae sal volgen. Deese Keyser *Pachacuti-Yupangui* heeft meest tegens de *Condesuyos* gestreeden. Als nu deelve naederhand met een varsch Heyr quaemen aantrecken, heeft hy haer nieuwe floten ge-geven, en haer gantsche Land veroverd, doch 't selve niet verwoest, noch d' Inwo-ners verdelghd, maer sich daer meê laeten vergenoegen, datse sich overgaven.

Don *Philippo Caritopa*, Soons-Soons-Soon van deesen *Peruaenschen* Keyser, die eynd-lijck een *Christen* wierd, heeft de *Spaenjaer-*den verhaeld, dat hy ongelooflijk veel

Schatten naeliet. Dies te lighter is dit te geloven, in aenmerkingh van sijne boven-maeten groote gierigheyd: Hy ordonneerde, datmen by de Dooden al haere Goederen sou begraven; alleen daerom, om daer nae heymlijck haere Graven te doen openen, en den dooden *Mammon* weer op te wekken; 'k meen, deese Schatten nae sich te trecken. Waerlijck, een lelijke Vleck aen soo een edel en hoslijck Prins.

De selde Keyser van *Peru* was de Soon des vorigen, genoemd *Incaroca*, of, soo andere schrijven, *Topayupangui*. Alsmen hem by sijne Krooningh, 'nae gewoonte, d' Oo-ren doorboorde, soo smertede hem deese wonde soo hevigh, dat hy een wijl tijds uyt de Stad weeck, op 't Gebergh *Chaca*, in 't geselschap sijner Vrouwen. Hier heeft hy, volgens 't voorgeven der *Peruanen*, den God *Viracocha*, deigelijcks de Son, en sijne Voor-vaderen, welke nu Godlijck geëerd wierden, ootmoedigh gebeden, hem doch te willen openbaeren, op wat voor een wijs men Water voor de Stad *Cusco* sou mogen bekoomen. Onder deese sijn' Aendaght viel'er sulck een geweldigen Donderilagh, dat yeder daer over verschrickte. Sels de nieuwljcks-gekroonde *Inga* stortede daer over ter aerden neer, op 't lincker Oor; waer uyt een grooten hoop bloeds liep.

Terwijl hy hier in sulck een angst lagh, hoorde hy een geruyich, als van een onder d' Aerde heenen loopend Water. Ter deeser plaets deed hy graven, en vond Water; 't welck van daer in de Stad wierd geleyd, tot grooten dienst der selve. Indien 't waer-aghtigh is, soo heeft de Duyvel hier in 't spel geweest, tot bevestigingh der Afgodi-sche aenroepingen. Sijnen Vyand *Poma-tambo* overwon hy op tweederley wijs; door geweld en door genaede. Daer op trock hy met een prughtige Zeegeprael te *Cusco* in, begeleyd van een groote meenigte Trau-wanten, voerende al t' saemen Hellebaerden van klaer Goud en Silver. Hoe langh hy geheerscht en geleest heeft, vinden wy niet beschreven.

Sijnen Soon *Inga Yupangui*, in sijne plaats Keyser geworden, heeft hem een hoogh-heerlijcke begrafnis gehouden. 't Lijck

wierd, nae oude gewoonte, in een bysondere Capel geset; en by hem geleght een vry grooter Schat, alsoyt te vooren by eenigen *Inga* geschied was. Noyt hadmen oock geïen soo een groote Schaere van Mans en Vrouwen-persoonen, die haer selven om 't leven braghten, om den overleedenen Keyser in d' andere wereld te gaen dienen. Want vermits deese *Heydenen* in den waen stonden, dat d' onsterflijke Zielen in 't andere Leven by een quaemen, en met malkander sijn verheughden in allerley bedencklijke wel lusten; soo rees hier uyt by haer de gewoonte, datse haer op 't beste vercierden, en sijn, soo Vrouwen als Knechten, nevens haere Heeren lieten begraven. Waeren'er soo veel, datse in een Graf niet plaets genoegh konden hebben, soo maecten de meeste onder deese levendige Sterf-genooten op d' Ackeren, of in de Hoven, daer de gestorvene sijn meest pleegen te verlustigen, eenige Groeven, en lieten sijn in deselve met Aerde overschudden. Insonderheyd raesde 't Vrouw-volck in deese onlinnige sterf-sught aldermeest, wijsse sijn dickmael by haer eygen Hayr verhingen, om andere de voor-prijs der liefde niet in te ruymen, indiens laeter gekoomen moghten hebben.

De gedachte Keyser kondschap bekoomen hebbende, dat die van *Atunucolla* een Oorlogh tegens hem in 't hert voedden, maecte sijn gereed om haer te weerstaen. Maer de *Condessuyi*, welke sijn in haere Dienstbaerheyd noch niet reght konden schicken, naemen een heymlijcken aenlagh tegens sijn leven voor. Doe hy nu sijn Heyr wou laeten voort-trecken, sprongh eenen der t' saem-geswoorne onversien op hem aen; en gaf hem met sijne Kolf een slag op den Kop. Flucks schooten oock d' andere toe; vermoordende soo wel hem, als een goed getal sijner Hof-dienaeren. Hier over ontstond binnen *Custo* soodaenigh een schrick, dat elck voornam, uyt de Stad te vlieden. Buyten twijfel souden de *Condessuyi* deese Plaets hebben vermeersterd, indien niet een schielijcke Donder, Blixem en Stormwind haer hier in had verhinderd, en gedwongen af te wijcken. 't Ligchaems dees des om-

gebraghten Keyfers wierd sonder eenige *Ceremonien* begraven.

Vermits hy nu geen Manlijcken Erigenaem had nagelaten, soo konden de Standen des Rijcks in een lange tijd niet over een koomen, wyl veele geneegen waeren tot een Adel-reggeringh. Eyndlijck quam, als in volle beraedlaegingh waeren, onvoorliens een Vrouw in de Vergaedingh, roepende: Waerom verkiefd ghy-lieden niet den dapperen en opregheten *Viracocha* ten Keyser? Dit geseghd hebbende, liepte ter. stond weer wegh, en liet een Beecker vol *Pernaensche* Wijn aghter haer staen. D' overgelovige Rijcks-Raeden hebben dit opgenoemen voor een van God koomend Bevel; en terstond verkooren een aensienlijck alsoo genoemd Man; nae wienle eenige afstonden, om hem te gaen soecken.

Sy vonden hem, soo als hy sijn met Vasten kaltijdede; 't welcke hielden voor 't tweede Teecken eener geluckige Keur. Terstond naemenle hem mee, en hebben hem gekroond met de gewoone *Ceremonien*. Daer op deed deese Keyser een Veldtocht tegens de weerspannige *Provincien*. Heeft in een openbaere Veldslag seer hard met haer gevoghten, van 's morgens tot aen den middag; en behield de Zeege. Veele der Vyanden bleven verlaegen. Deese groote Nederlaegh kon haer echter de moed niet gantich beneemen: Gelijck genoeght aem bleeck uyt 't Gespreck, 't welck eenen van haer afgesondenen nae de Vlucht aen den Keyser deed. Wy hebben voor deesen een proef van de *Mexicaensche* Welspreckenheden voorgesteld. Sie hier nu oock een Staeltje van de *Pernaensche*. Dit was den inhoud sijner Reden.

„Verhef u niet, o Keyser, wegens deese „over ons bekoomene Zeege! De Godlijcke „Schickingh heeft ons gellaegen. Maer of „schoon de Hemel u en de Regenten te „*Custo* 't Rijck over de Weereld beistemd, „soo heeft hy ons echter noch 't Reght noch „de Moed benoomen, om te veghten voor „de Vryheyd, welke ons aengebooren en „aengeërf is. Wyl wy dan nu tegenwoor- „digh onse Onderdaenigheyd aen uwe „Heerschappy niet weygeren, soo laet ons „evenwel

ers wierd sonder eenige
ven.

geenen Manlijcken Erfige-
eten, soo konden de Stan-
ten lange tijd niet over een
eele geneegen waeren tot
gh. Eyndlijk quam, alsfe
egingh waeren, onvoor-
in de Vergaedingh, roe-
i verkiefd ghy-lieden niet
oprechten *Viracocha* ten
ghd hebbende, liepfe ter-
n, en liet een Beecker vol
aghter haer staen. D' over-
Raeden hebben dit opge-
van God koomend Bevel
noren een aentienlijk alsoo
nae wienfe eenige afsonden,
becken.

n, soo als hy sich met Va-
t welckfe bielden voor t'
eener geluckige Keur. Ter-
nem meê, en hebben hem
gewoone *Ceremonien*. Daer
Keyser een Veldtoght tegens
Provincien. Heeft in een
gh seer hard met haer ge-
morgens tot aen den mid-
de Zeege. Veel der Vy-
erilaegen. Deefe groote
haer echter de moed niet
n: Gelijck genoeghaem
espreck, 't welck eenen
denen nae de Vlucht aen
Wy hebben voor deesen
Mexicaensche Welsprecken-
n. Sie hier nu oock een
naensche. Dit was den In-

n, ô Keyser, wegens deefe
mene Zeege! De Godlijke
st ons geilaegen. Maer of
mel u en de Regenten te
over de Weereld bestemd,
echter noch 't Recht noch
men, om te veghten voor
welcke ons aengebooren en
Vijl wy dan nu tegenwoor-
nderdaenigheyt aen uwe
et weygeren, soo laet ons
„evenwel

Beschrijvingh van A M E R I C A.

661

„evenwel niet handelen als Slaven; maer
„doe uwe gramschap vallen; en gebie, dat
„'t Swaerd ophoude van meer bloed te ver-
„gieten.

Als nu deesen *Orateur* had uytgesprooc-
ken, soo versoghten sijne Toegevoeghde
even 't selve met een luyde stem; en de Key-
ser gaf haer daer op met een vriendlijk ge-
laet deefe Antwoord.

„Lieve Manne! de schaede, die mijn
„Swaerd u in deesen bloedigen Slagh heeft
„toegevoeghd, hebt ghy niet mijnen toorn,
„maer uwe misdæd toe te schrijven. Die
„de Weerspannelingen niet straff, voeghd
„sich selven en 't geheele Rijk schaede toe:
„Indien ghy-lieden bedaght had, dat ick
„van de Goden tot een maghtigh Prins, jae
„tot Keyser was gesteld, en my derhalven
„de schuldige gehoorzaamheyt had bewee-
„ten, soo sou ick mijnen Keyserlijcken
„Naem noyt met onschuldigh of getrouw
„bloed hebben besoeeld. Soo sou oock dit
„ongeluck u niet weervaeren zyn. Tegen-
„woordigh wil ick niet verder denken op
„uwe overtredingh, maer op 't geen een
„Keyser betaemd; en my laeten vergenoe-
„gen met de Zeege. Al uwe Goedaeren;
„desgelijcks al uwe Gevangene schenck ick
„u. Daerenboven oock uwen *Cacique* (of
„Vorst) sijne Reghts-maght. Doch ghy
„moet my *Tribuut* geven, en twee *Pallayen*
„bouwen, 't een in de Stad, 't ander op 't
„Land, ter plaets die u aangeweesen sal
„worden. Boven dien sal ick u een Land-
„voeghd bestellen; niet om u te verschr-
„ken, of om u overlait te doen, maer tot
„uwe beschermingh en verscekertheyt.

Hier nae liet hy de *Castomarcos* door
een Gesant vriendlijk vermaenen, datfe
sich sijne Heerschappy goedwilligh souden
onderwerpen; doch hy wierd smaedlijk
van haer bejegend, met dusdaenig een an-
woord: Hy (de Keyser) moeit een Nar
zyn, indien hy sich inbeeldede, haer onder
sijne Heerschappy te trecken d'oor den saght-
ten draed van lief koosende woorden. Deefe
onbeleefde groofheyt ontlack in hem een
geweldige Wraeckgloed. Hy trock met een
Heyr te veld. Byde de Krijghs-maghten
quaemen by de Vloed *Tucay* t' saemen. Den

eersten dagh voghtenfe alleen met Slingers,
wijl de tusschen beyden leggende Rivier
't gebruyck van andere Wapenen verhinder-
de. Dit Slinger-geveght duerde tot aen den
avond, met een groot gesclreuw van beyde
sijden.

De Naght gekoomen zynde, soo leyde
de Keyser in sijne gantsch Goudene Slinger
een gloeyende Steen, en wierp deselve over
't Water op een Stroo-dack; 't welck daer
door terstond begon te branden. De Vyand-
den, niet wetende waer door deesen brand
veroorlaeckt was geworden, verwonderden
sich ten hooghten daer over. Eyndlijk
quam een oud Besje voor den dagh, seggen-
de, datfe een vyerige Steen door de Lugt
had sien vliegen, en op het nu brandende
Huys neervallen. Ter deeser oortlaeck vrees-
den deefe overgelovige Narren, dat de Go-
den haer sulck een Toorn-teecken van den
Hemel hadden toegeworpen, en dat sy haer
souden straffen, indicke den *Inga* langer
weertonden. Naemen derhalven de woor-
den deeser Oude op voor een *Sybylinsche*
waerschouwingh, en wierden door dit ge-
waonde Wonderwerck bewogen, sonder
eenige Offerichouwingh, of raedvraegingh
aen d' *Oraculen*, van den *Inga* vrede en be-
schermingh te verloecken; onangefien sy
tot noch toe al de Koningen geluckigh had-
den weertien, en haere volle Vryheyt be-
houden. Dus werden dickmael d' alder-
dapperste haer'eygene en sterckste vyanden;
wannersfe haere Wapenen meer nae den
waen als nae 't vernuf reguleeren.

Alsfe sich nu dus voor den Keyser veroot-
moedighden, heeft hy haer een vriendlijk
bescheyd gegeven. Jae oock, om haer dies
te vaster te verbinden, haeren Vorst doen
trouwen met een voornaeme Vrouw te
Cusco: Want de *Pernaensche* Keyseren plegen
yeder sijne Wijven toe te voegen; en sonder
sijn *Authoriteit* derfde niemand in Houw-
lijk treden.

Ondertusschen wierd des overledenen
Keyfers Broeder in sijn' afwezenheyt tegens
hem oproerigh. Hy (wiens ntem *Acapaco*
was) streefde nae 't Keyserrijk; en eenige
voornaeme Heeren waeren hem oock niet
ongeneegen. Met sommige van sijnen

O o o o 3

Act

Aenhangh hield hy een t' saemenkoomit, en vermoorde den te *Cusco* aghtergelaetenen Keyserlijken Stadhouder, nevens veel andere Perboonen, in den Tempel van de Son, terwijl haere Heydensche Aendaght verrihteden; onaengeliën de Priesters en Klooster-maegden hevige betuygingen daer tegens deden.

Deese *Tumult* bragt de gantsche Burgery in *Alarm*. Maer terwijl de gemeene Hoop in twijffel stond, welck deel y wilden aenhangen, nam *Acapaco* de geheele Stad in; en vermoorde al des wettigen Keyfers nagelactene Vrouwen. Maer even ter selver tijd, als hy de Keyserlijke *Diadeem* wou opsetten, verlieten hem al sijne Bystanders en Meede-moordenaers. Derhalven hy, uyt wanhoop, sigh selven met Vergif doodede. Tot een diergelijck Sels-moord dreef de Vertwijffeling oock sijne Wijven en Kinderen. De Keyser deed, nae sijne weerkoomit, de Sonne-Tempel weer Heyligen, en al de noch levende Oproer-maekers wredeelijck dooden; daer nae haere Ligchaemen, te gelijk met dat van haer Hoofd *Acapaco*, op 't Veld voor de wilde Dieren werpen.

't Sou te veel plaets bellaen, al de verrigtingen van deesen en d' andere *Peruaensche* Koningen te willen beschrijven. Wy sulen derhalven maer alleen de voornaemste dingen op 't kortste uytkippen. *Viracocha* stelde te *Cusco* een Rijksdagh aen, en verklaerde sijnen Eerftgeboornen Soon onwaerdig tot d' Erfnis van de Kroon, eensdeels wegens sijn' ongeschicktheyd; anderdeels wegens sijn' ondeughden, een Prins niet betaemende. Hy meende de Heerschappy te brengen op sijnen anderen Soon *Tupangu*; doch vermits d' *Oreions*, of *Peruaensche* Rijks-Vorsten, sig vast aen de Grond-Wet hielden, en hy haere bewilliging hier toe niet kon bekoomen, soo liet hy eyndlijck de Regeering aen den oudsten, en begaf sig in 't Lustrijcke Dal *Tuay* tot een geruut leven.

De gedagte sijne Soon *Urco*, dienmen heeter *Lurco* had mogen noemen, voerde een quade en ongeluckige Heerschappy. Derhalven de *Peruanen* hem niet verwaerdigd hebben, om hem in haere Lof-liederen

te mengen, gelijk d' andere *Ingas*, onaengeliën hy ordentlijck gekroond was geworden. Men sigh niets t'geen Koninglijck was aen hem; maer wel allerley inoode Lasteren. Soo t' eenemaal was hy aen d' Ontugt overgegeven, dat oock sels de Klooster-maegden, aen de Son toegeheyligd, van hem niet ongeschonden bleven. Deese gelegentheyd naemen de Volckeren *Chancker* waer, om af te vallen; en begonden 't Spel van *Mars*, terwijl hy dat van *Venus* speelde. Sy bedwongen verscheydene Landschappen, en maecten sig eyndlijck, cermen sulcks vermoedde, nae de Keyserlijke Hoofdstad *Cusco*, om haere hiergevangen leggende Vryheyd van daer weer te gaen haelen.

Dit stelde de gantsche Stad en 't Keyserlijck Hof in een groote vrees en verbaeftheyd. Doch des Keyfers jongsten Broeder, Prins *Tupangu*, een wacker en moedig Heer, sprack de *Peruaensche* Vorsten een hert in 't Lijf: En by deese gevaerlijcke gelegenheyd wierd hem van d' *Oreions* 't hoogste Krijgsbevel opgedragen. Hy stelde op alles goede orde, soo veel de haest kon toelaeten. Deed oock een Hoofd-Slag met de Vyanden, welcke hy foodaenig onthaelde, dat maer ontrent vijf-honderd Mannen ontquaemen, 't Veld agter haer vol doode lactende.

Nae deese heerlijcke daed hield *Tupangu* aen om de Kroon; en bequam oock deeselve, tegens danck van al de betuygingen des Keyfers sijnen Broeder. Dit is geweest dien *Tupangu*, die (niet sijnen Vader, gelijk wy hier boven uyt den hier in dwaclenden *Acosta* hebben verhaeld) maer sijnen Broeder 't Rijk ontfutfelde. Hier toe behoord oock 't Gesigt, of 't Verdigtel, van den hoogsten God *Viracocha*, 't welck van den selven *Acosta* den vijfden *Inga* van dien selven Naem werd toegeschreven, onder wien wy oock uyt hem deese saeck verhaeld hebben; doch met aenwijzing van de seyl.

By deese verstooting uyt de Regeering is 't met *Urco* niet gebleven; maer sijne voornaemste Gemaelin scheydde sig oock, wegens sijne verlaegdhed, van hem af, en trouwde sijnen Broeder den nieuwen Keyser. De gene, die, voor haer Vaderland strijdende,

d' andere *Ingas*, onae-
k gekroond was gewor-
t-geen Koninglijk
wel allerley inoode La-
ael was hy aen d' Ontugt
oock sels de Klooster-
on toegeheyligd, van
den bleven. Deese ge-
de Volckeren *Chanche*
en; en begonden 't Spel
ny dat van *Venus* speelde.
cheydene Landschappen,
ndlijk, cermen suleks
de Keyserlijke Hoofd-
e hier gevangen leggen-
laer weer te gaen ha-

ntfche Stad en 't Keyser-
roote vrees en verbaeld-
eysers jongsten Broeder,
wacker en moedig Heer,
be Vorsten een hert in 't
gevaerlijke gelegenheid
Oreions 't hoogste Krijgs-
Hy stelde op alles goede
aest kon toelaeten. Deed
Slag met de Vyanden,
nig onthaelde, dat maer
rd Mannen ontquamen,
pl doode laetende.

ijke daed hield *Tupangui*
en bequam oock deselve,
de betuygingen des Key-
r. Dit is geweest dien
etijnen Vader, gelijk
den hier in dwaclenden
haeld) maer sijnen Broe-
felde Hier toe behoord
f 't Verdigtfel, van den
cocha, 't welck van den
rijden *Inga* van dien sel-
geschreven, onder wien
deese saeck verhaeld heb-
wijfing van de seyl.

oting uyt de Regering
bleven; maer sijne voor-
cheydede sig oock, wee-
heyd, van hem af, en
beder den nieuwen Key-
ie, voor haer Vaderland
strijdende,

strijdende, Ridderlijk waeren gestorven,
verschafte *Tupangui* een aentienlijke
Lijckstatie. Hy deed een groot Huys bou-
wen, waerin, op sijn bevel, in meeniger-
ley postueren, gedaenten en gebeerden wier-
den gesteld de Huyden, welcke hy de ver-
slaegene vyanden had doen afstrecken, en
met Stroo of Asch vullen. Sommige schee-
nen op haeren Buyck als op een Trommel te
slaen; andere op een Hoorn te blaesen; noch
andere met Slingers te werpen, e. f. v. *Petrus*
Carasco en *Johannes de Pancorbo*, welcke
onder de *Spanjaerden* versit te *Cusco* quaemen,
hebben deese Gestalten aldaer noch met ey-
gener oogen gesien. Doch de Veld-overite
der overwonnene beminde hy, om sijne
betoonde Dapperheyd, en nam hem in sijn-
nen Dienst. Daer nae trock hy tegens de
Condesstias, met een veel grooter Pragt, al-
eeniger sijner Voorfaeten. Men droeg hem
in een gantsch Goudene Setel, beset met
Edele Geesteuten. Oock was sijne Hof-
stoet veel meer als die van d' andere Keyse-
ren. Sijne Hovelingen noemden hem: Den
alder-grootmagtigsten Heer, Soon van de
Son, *Monarch* aller Heeren, of Koning aller
Koningen. Over al, waermen doortrock,
ruymden de voorheenen gaende Hof- Die-
naeren en Trauwanten alle Steenkens, Stroo,
Stoppelen en diergelijcke dingen gantsch
suyver uyt de weg.

Naederhand heeft hy noch veele Oorlo-
gen gevoerd, welcke hem in ontsag by de
Vyanden, in Agtbaerheyd en Eer by sijn
Onderdaenen braghten. Als hy weer nae
Huys quam vergeselschapte hem altijd de
Triumph. Noch veel meer vergrootede de
glantich sijnen Majesteit d' onderhouding
van een scharpe Gerechtigheyd. Niemand
desfelde hem aenschouwen, noch ontrent
hem koomen, ten waere hy eenige Last
droeg; doch deselve mogt gering en ligt
zyn. Met Edele Geesteuten te praelen, of
sig in een Setel te laeten draegen, was nie-
mand geoorloft. Hy maecte oock een Wet,
dat niemand 't Goud, eens in de Stad gekoo-
men zynde, daer weer moght uytbrengen.
Al de Landschappen des Rijcks moesten de
Hofspreek te *Cusco* gebruycken. Hy or-
donneerde de *Mitimaes*, soo veel als geheyme

Raeden, Kamer-heeren, Rijcks-Schat-
meesters, Hofmeesters, Generael-Proviand-
Meester, e. f. v. Hy steldede een seckere
orde op de Posten. Yeder anderhalve Mijl
wegs deed hy twee Hutten bouwen, en set-
tede daer in uyt 't naeste Dorp vier Mannen,
welcke elke Maend door vier andere wier-
den afgeloft. Deese bragten haere Brieven
en Packjens aen de naeste Hutten over; en
deselve weer aen de volgende. Dus ging
alles seer suel van hand tot hand. Deese Loo-
pers spoededen soodaenig weg, als of se ge-
vloogen hadden van d' eene plaats nae d' an-
dere. Sulcks dat de Keyser in twee daegen
tijds varfche Zee-visch te *Cusco* kon hebben,
onaengesien deese Stad honderd groote Mij-
len wegs daer van daen lag. De *Vestaelsche*
Sonne-Maegden vergrootede hy haere Woon-
ningen, en onderscheydede deselve in veele
Kameren. Daerenboven ordonneerde hy,
dat niet alleen de Nonnen, maer oock sijne
Hof-damen hier allerley cierlijke Laecken-
nen moesten naeyen of andersins bewercken;
op dat de Vrouwen even soo weynig als de
Mannen leedig mogten zyn. Hy bouwde
oock eenige groote Sonne-Tempelen.

Als nu ten laetsten weer een Oorlog te-
gens d' Afvallige *Collaones* op handen was,
doch hy, wegens sijnen Ouderdom, niet
wel meer voort kon, soo riep hy den Hoo-
gen-Priester en de Rijcks-Standen by een.
Voerde haer te gemoet, hoe veel aen deesen
Veldtogt gelegen was, en versogt haer, hem
van de Regeerings-Last te willen ontslaen;
deselve leggende op sijnen Soon *Tupac*, of
Topa Tupangui, wiens dapperheyd haer al
t'laemen bekend was; en welckes in vee-
lerley Voorvallen hadden gesien en gepree-
sen.

Topa Keyser geworden zynde, sogt eerst
door goedertierne Vermaeningen en gena-
dige Aenbiedingen de Weerspannelingen tot
beter gedagten te brengen: Doch vermits
hier door niet bewoogen konden worden,
soo heeft hy haer met geweld bedwongen:
Een gedeelte van d' Inwooneren haers Lands
in andere Landschappen versonden; en daer
tegens andere getrouwe in haere plaats ge-
steld. Vermits oock sijne roembegeerte
Jeugd niet kon rusten, soo heeft hy d' eene

Natie

Natie nae d'andere, dickmael wel bloedig en gevaerlijk, echter altijd gelukkig overwonnen: Oock met een Heyr van tusschen de twee en driemaal honderd-duysend Mannen de verr' afgeleegene Volckeren bedwongen. Jac, sijnen voorspoed maeckte hem soo stout, dat hy 't met driemaal honderd-duysend Mannen over 't onguer-groote Scheyd-Gebergt *Andes* settede, en de *Chilensen*, d'alderdapperste onder al d'*Americanen*, en tot dien tijd toe noch noyt overwonnen, onder sijne Wapenen verootmoedigde: Met welke noch de *Spaenjaerden* noch de *Nederlanders* tot opheden toe sulcker wijs niet hebben konnen vaerdig werden, datse deese itrijdhaere *Natie* ten vollen soudon bedwongen hebben: Maer daer tegens hebbense dickmael dapperste slaegen van haer bekoomen. Hoe soudon dan de gedagte *Spaenjaerden* met haeren kleynen Hoop de *Peruanen* hebben konnen dempen, indien niet beyde de Keyserlijke Princen, *Guascar* en *Athabalipa*, even ter selver tijd, alsse in dit Land quacmen, tegens malkander Oorlog hadden gevoerd: Of indien oock de Veld-overste van *Athabalipa*, genoemd *Ruminagui*, met de daer toe bestelde Aghterlaegter regter tijd waer' aengekoomen; in welck geval der *Spaenjaerden* Gelchut haer niet sou geholpen hebben.

't Was een regt Koninglijk werck van hem, diens gelijke men by geene Geschiedschrijvers vind, dat hy twee heerlijke Weegen heeft laeten bestraeten, gaende van *Quito* tot *Cusco*, en van *Cusco* voorts tot in *Chili*; in alles over de twaelf-honderd Mijlen wegs; gelijk *Brulius* getuygd uyt geloofwaardige Schrijvers. Eene dezer Weegen liep door Daelen en Vlackten; zynde hier en gintsch met Wallen van Aerde bevestigd. D'andere ging over geëffende Bergen, zynde of in Steen uytgehouden, of seer konstig met Steenen belegd. Deeses Held-aerdigen Keyfers dood werd van 't geheele Rijk seer langh en smertlijk betreurd. Veele Vrouwen-persoonen en Dienaers, nevens een Millioen Gouds, heeftmen met hem begraven.

Synen Soon *Guaynacava*, of *Guaynacapas*, bekleedde weer de ledighstaende Throon,

met bovenmaten groote Heerlijckheyd, soo in Rijkdom als Praght: Niet minder oock met Wijsheyd, voorlichtigheyd en andere Keyserlijke Deughden. Doch onder deese Starren liep oock den schendelijken Nevel, dat hy, gelijk eenige sijner Voorlaeten, sijn eygene Suster ten Vronw had. In gantsch *Peru* kendemen geen Dier, Vogel of Visc, wiens afbeeldingh hy niet nae 't leven van Goud had doen vervaerdigen. Al de Vaeten in sijn Keyserlijk Pallays, al de Huysraed, selfs de Keetels, Potten, Pannen, Tangen, Hacl-boomen, e. f. v. waeren van Goud. Van sijnen Gouden Boomgaard hebben wy gesproocken in onse *Curieuse Aemmerkingen*. Een Goud-Geck en Gierigaerd magh sich hier over verwonderen, hem roemen en geluckigh aghten: Maer veel lof-waerdiger was 't, dat hy gerechtiglijk regeerde, en sijn Onderdaenen by haere Reghten op 't vlijtighste handhaefde. Oock sond hy dickmael vertrouwde Liedten uyt in alle Landschappen, om t'onderloocken, hoedaenigh sich de Stadhouders en Reghters droegen; op dat niemand onder sijne Heerschappy verkort of beledighd moght worden.

In sijne veelerley Veldtoghten droegh 't Geluck hem gelijk als op haere Vleugelen; brengende hem steeds voorspoedigh uyt en in. D'ongebaendte en diep-beineeuwde Weegen konden hem niet verhinderen, om de *Peruaensche* Heerschappy in *Chili*, van sijnen Vader aldaer Opgereght, te vergrooten. Achter sijnen ragg' wierden vericheydene *Natien* wel afvalligh, doch deese haere stoutheyd deed hy wel haest in berouw veranderen. Echter wierd hy van d'*Oruualis* en *Quiyapipis* tot tweemaelen toe op de vlucht gedreven. Evenwel onderwond hy sich, haer door goede Vermaningen te winnen. Maer wijste boven haere hardneckigheyd hem noch schimplijk beispotteden, soo vertoornde hy sich seer hevigh (oock was hy van Naturen wat gramincoziger, als sijne Voorlaeten waeren geweest); en quam haer met een stercke Krijghs-maght op den Hals. Nae eenige geluckige en ongeluckige Schermutien quam 't tot een Hoofdslagh. Haere swaere Nederlaegh getuyghde, hoe quaelijk groote Heeren Hoon konnen verdraegen.

groote Heerlijckheyd , so
vragt : Niet minder oock
voorsigtigheyd en andere
gheden. Doch onder deese
den schendelijcken Nevel,
eenige sijner Voorlaeten
ten Vrouw had. In gantsch
en Dier, Vogel of Viscch,
hy niet nae 't leven van
vervaardigen. Al de Vaeten
al Kallays, al de Huysraad,
Potten, Pannen, Tangen,
f. v. waeren van Goud.
enen Boomgaerd hebben
in onse *Curieuse Aemmer-*
d-Geek en Gierigaerd magh
wonderonden, hem roemen
ten: Maer veel lof-waerdij-
gereghtighlijck regeerde,
men by haere Reghten op't
nefde. Oock sond hy dick-
Lieden uyt in alle Land-
onderloecken, hoedacnigh
ders en Reghters droegen;
nder sijne Heerschappy ver-
moght worden.

rley Veldtochten droeg
 telijk als op haare Vleug-
 hem steeds voorpoedig
 baendste en diep-beineuw-
 en hem niet verhinderen,
 Heerschappy in *Chili*, van
 der Opgerecht, te vergroo-
 ten rugg' wierden verlicke-
 rsvalligh, doch desse haere
 wel haest in berouw ver-
 wierd hy van d' *Oswaldi*
 t tweemaalen toe op de
 Eevenwel onderwond hy
 goede Vermanningen te win-
 de boven haere hardneekig-
 himplick bespotteden, soe
 gh leer hevigh (oock was
 gh grammoediger, als
 vaeren geweest); en quam
 ke Krighs-maght op den
 gelucke en ongelucke
 ain't tot een Hoofdslag.
 derlaagh getuyghde, hoe
 leeren Hoon konnen ver-
 dragen.

draagen. Gelijck de Zeege hem Eer toebrecht, soo verweckte oock daer tegens sijne hier gepleeghde wredehied een quaed gerugt, en veruuytete de glantich sijne voorige Daeden niet weynigh. Want hy deed al de Gevangene neerhouwen, en in de naekte Vloed werpen , die daer van bloed-rood wierd. Daer nae liet hy aen de Kinderen deele mit haerer Ouderen Bloed geverwde Rivier spotlijk toonen: Die ter dier oortheek bequam de Naem van *Yaguavocha*, dat is Bloed-Vloed. Te *Quito*, welck Koninghrijck sijnen Vader had veroverd, is hy gestorven aen seckere Sieckte , die onder 't Heyr was ontlaen. Op sijn Dood-bevorkondighde hy de Rijcks-raeden d' aankoomit der *Spaenjaerden*, volgens 't geen sijne Goden hem hadden bekend gemaeckt. Breder heb ick hier van gelaendeld, en sijn Geireck verhiel, in mijne meergedaghte *Civiele Aenmerkingen*.

Op dat evenwel 't Rijk niet sonder Hoofd bleef, soo beval hy haer sijnen oudften Soon *Guscar*, als wettigen Erfgenaem der Kroon: Doch vermits hy noch jongh was, soo noemde hy tot sijn Vooghd *Collatopa*; Oon des jongen Vorsts, en Broeder van de siecke Keyser. Als hy nu geitorven was, heeftten hem, volgens sijn laatste wil, geopend; met kostlijcke Speceryen gebalsemd, en 't ingewand, te gelyk met het Hert, te *Quito* begraven. 't Lichaem wierd nae *Cusco* gevoerd, in een Kist van louter Goud: Oock gelet in een Verweltsiel, gantschlyk met Goud gevoederd. Duyfend Persoonen van sijn Hofgelen wierden gedood, om hem in d'andere Wereld te gaen dienen. Indien men daer wil by reekenen de geene, die soo te *Quito* als te *Guscar* levendig begraven wierden, of anders haer selven vrywilligh ombrachten, soo sal 't getal deeser levensveraghters op vier-duysend uytloopen. Buyten twintjfel hebben de boose Geesten een deeic Kinderen des Doods een goede Jaer-marckte gehad. Noch veel meer souden'er igh aen kant hebben laeten helpen, doch men sônd haer te rugg', en men dwongh haer te leven.

Onder zijne drie-honderd Kinderen en
Kinds-Kinderen van 't Manlijk Geslacht

(want soo veel heeft hy'er te *Cusco* nagelaten) heeft den ouditen, *Cusi Gnafcar*, de Regeringh geproofd, doch een bitter beetje daer aan gehad; 't welck met zijnen Naem, beteeckenende in onse Taal een *Band der Wellyf*, niet wel over een koomd. Want nae de Keyferlijke Lijck-praght heeft zijnen Stief-Broeder *Atagualpa* (gemeenlijk, alhoewel qualijk *Atabalpa* genoemd; gebooren van de Dochter des Konighs te *Quito*) de meeste Heeren in *Quito*, zelfs oock de Vooghd van *Gnafcar*, door groote beloften aen zijne lijde gekreegen; en daer op aen zijnen Broeder te *Cusco* eenige Gefinten afgevaerdighd, begerende, dat hy 't Rijk *Quito* aen hem loof-staen, als hem van zijnen Vader in zijn uysterle was bescheyden geworden zynde. *Gnafcar* antwoordede: *Atagualpa* sou zijn Krijghs-volk afdicaken, en perfoonlijk by hem te *Cusco* koomen; soo wou hy hem toe-eygenen een *Provintie*, welcke zijne Koninghlijke Afkoomst fou betamen. Doch *Quito* moest, om gewichtige redenen, aen zijne Beschickingh blijven; insonderheyd wegens d'aengrensende vreemde *Natien*. Indien hy niet verscheen, soo wou hy hem houden voor een vyand des Rijks.

Eenige beweerden, dat *Quito* gantschlijk niet by Testament aan *Atagualpa* gemaect; oock van hem niet erft met goedheyd by den jongen Keyser begeerd is geworden. Maer hier in stemmen alle Schrijvers over een, dat *Atagualpa* (gemeenlijk *Athabala*), niet alleen *Quito*, maer oock *Cusco*, en alfoo 't geheele Keyserrijk aan sich soght te trekken: Waer toe hy een grooten Aenhangh gemaect, en noch daerenboven dit voordeel in handen had, dat lijns Vaders Heyr, waer in d'oudite en beste Soldaten waeren, hem ten dienste stond in 't Rijk *Quito*. Zijne *Rebely* vingh hy terstond aan met groote *Tyranny*. Liet drie-en-veertigh sijner Broeders om 't Leven brengen; desgelijcks al de Kinderen des Keyfers *Guaſcar* (alhoewel op verscheydene tijden): ja oock de Vruchten van sulcke Moeders, welke hy meende van *Guaſcar* beswangerd te zyn. Dus bleef niemand van 't Keyserlijk Zaed overigh, als alleen eene Dochter, die van de Moeder voor

deefen Dwingeland en Moordenaer verbor-
gen wierd gehouden. Naederhand heeft hy
oock *Guafcars* Vrouwen, wiffle eenigh
vrolijk gelact over d' aenkoomft der *Spaen-
jaerden* laeten blycken, om hals doen bren-
gen. Dus heeft hy afgrijpelyker wijs tegens
fijne Broederen gewoedet, en veel ander
onfchuldigh bloed vergooten.

Doe nu *Guafcar* geboodfchapt wierd, dat
fijnen Broeder met een maghtige gewae-
pende hand nae de Kroon groep, foo fond
hy, op 't goedvinden der geene, die hem
getrouw waeren, in aller haest hem te ge-
moet een t' faemgefhraept Heyr, onder
den Lieutenant-Generael *Atoca*. Deefen
traghtede de jonge hittige Prins eerst met
goede woorden van fijn voorneemen te
doen af-ftaen, doende hem door Gefanten
't Keyferlijk *perdon* aanbieden, indien hy
wou gehoortlaemen. Doch *Athagualpa* gaf
haer foodaenigh een antwoord, dat haer
't gefight en 't gehoor vergingh; want fy
moelten terftond fterven. Deefe fchand-
lijke Moord aen fulcke aenftienlijke Stands-
perfoonen gaf *Guafcars* Veld-Overfte de
Spooren, om, fonder verder bedencken,
voort te trecken, op dat hy de gevaerlijke
Kreeft deefes Oproers door 't Krijgs-Swaert
mocht uytfnijden, eerfe noch meer voort-
liep, en noch meer gefond Vleefch op-at;
doch hy liep de Dood en fijn verderf in de
Kaecken. Want *Athagualpa* trock hem
onder 't gefight, en floegh, nae een langh-
duerigh Geveght, 't Keyferlijk Heyr uyt
't Veld. Over de felthien-duyfend Mannen
bleven aen beyde de fijden dood. *Atoca* viel
in de handen fijner vyanden, en wierd, door
bevel des Tyrans, jammerlijk gedood:
Die fijne Harfen-pan in Goud deed fetten,
en alfoo een Drinck-vat daer van maeckte.

Voor deefen Strijd befoght *Athabalpa*,
anders *Athagualpa*, of hy de ftrijdbaere *Natie*
der *Cannoviten* van fijnen Broeder kon af-
trecken, doch te vergeefs. In tegendeel
verbondenfe figh noch naerder aen *Guafcar*
door eenen nieuwen Eed. Maer nae de ver-
loorne Slagh bevondenfe figh hevigh ver-
fchrickt, vreesende, dat hy haer of wreede-
lijk doodden, of in eeuwige Slaverny wer-
pen moght. Om dit quaed te voorkoomen,

en genaede te verwerven, fondenfe eenige
duyfenden kleyne kneghtkens met *Tack-*
kens in de hand tot hem uyt, hoopende, dat
hy figh fou ontfarmen over d' onnoofelheyd
van deefe teedere Wigthen: Doch fijne
wreedheyd gaf de barmhertigheyd geen
plaets. Hy liet deefe Kinderen om 't leven
brengen; haere Herten uyt 't Ligchaem
haelen, en defelve in een feeckere orde
planten, feggende: Hy wou fien, wat voor
Vrughten deefe valfche verradersche Herten
fouden voortbrengen. Lightlijck kannen
bedencken, hoe hevigh *Guafcar* over de ge-
leedene Nederlaegh verfchrickte. Echter
wierd hem geraeden, *Cusco* niet te verlaeten.
Daer op verlaemelde hy in aller haest een
nieuw Heyr van taghtigh-duyfend Mannen,
ftellende daer over de dapperfte Generaels.
Doch de Kloeckmoedigheyd felfs moet voor
de Schickingh vallen. *Atagualpa* bejeggende
hem met geen minder Maght, en een noch
koener Hoop. Beyde de Heyren quamen
in de *Provincie Paltas* aen malkander. 't Ge-
veght was foo grimmigh, dat aen beyde de
fijden over de veertigh-duyfend in den Strijd
dood bleven. *Atagualpa* behield een Bloed-
dige Zeege, hebbende meer geluck als recht.
Hier door wies hem de moed geduerigh
hooger; en nam voor, fijne *Victorie* tot aen
Cusco te vervolgen. Doch dit befluyt wierd
veranderd, en hy wendede figh nae *Cari-
malca*, om op de *Spaenjaerden*, doemael
in 't Land gekoomen, een waeckend oogh
te houden.

Van dit Volck verbreydede figh 't ge-
rught hoe langhs hoe meer door gantich
Peru; en de *Peruanen* maeckten figh daer van
wonderlijke gedaghten; als 't of de geene
wel moghten zyn, van welcke foo veel
Oraeckelen haer hadden gewisfeght. Deefe
mceningh wierd noch meer veriterect door
de Wonder-geboorte, in de Hoofd-ftad
Cusco, weynige weecken daer vooren, ter
Wereld gekoomen. Want een *Peruaenfe*
Vrouw had Tweelingen gebaerd; 't eene
Sneeuw-wit van Huyd, en light-geel van
Hayr; 't andere fwart, met gekrold Mayr.
Alsmen nu 't *Orakel* vraeghde, wat dit be-
diedede? Soo gaf de Dufvel tot antwoord:
Dat alreeds witte en swarte Volckeren op de
Zee

erven, fondense eenige
neghtkens met Tack-
nem uyt, hoopende, dat
en over d' onnooselheyd
Wighen : Doch sijne
barmhertigheyd geen
Kinderen om 't leven
erten uyt 't Ligchaem
in een seeckere orde
Hy wou sien, wat voor
elke verraderfche Herten
n. Lightlijk kanmen
vigh *Guafcar* over de ge-
verfchrickte. Echter
, *Cusco* niet te verlaeten.
e hy in aller haest een
htigh-duyfend Mannen,
de dapperfte Generaels.
digheyd zelfs moet voor
n. *Atagualpa* bejegende
er Maght, en een noch
rde de Heyren quaemen
aen malkander. 't Ge-
nigh, dat aen beyde de
gh-duyfend in den Strijd
Atagualpa behield een Bloed-
de meer geluck als reght.
em de moed geduerigh
or, sijne *Viflorie* tot aen
Doch dit befluyt wierd
wendende figh nae *Caxi-*
Spaenjaerden, doemael
n, een waeckend oogh
verbreydede figh 't ge-
oe meer door gantich
maeckten figh daer van
nten ; als 't of de geene
van welke foo veele
en gewisleght. Deefe
ch meer veriterect door
te, in de Hoofd-ftad
cken daer vooren, ter
Want een *Peruaenfche*
ngen gebaerd ; 't een
yd, en light-geel van
t, met gekrold Mayr.
vraaghe, wat dit be-
Duyvel tot antwoord :
warte Volckeren op de
Zee

Zee waeren, om 't Rijk *Peru* te bedwin-
gen. Oock faghen tegens 't Oosten veele
daegen langh een *Comet*, en een *Vyer-Pilaer*.
Doe oock de *Peruaenen* een Feeftlijck Offer
in *Cusco* hielden, quam'er een bonte Vogel aen
vliegen, welke fou beginnen te fprecken,
en gefeghd hebben, Dat nu al haere Oef-
handen haest een eynd fouden nemen.

De betraghtingh deefer Wonder-teecke-
nen, nevens de gelede *Nederlaegen*, be-
woogen *Guafcar*, om door Gelanten d' eerft-
aengekoomene *Spaenjaerden* te doen be-
groeten, en byftand van haer te verfoecken.
Deefe deeden hier goede beloften, datfe
binnen weynigh tijds *Atagualpa* in 't Land
Caxamalca (want deeße *Provincie* en de Stad
voeren beyde eenerley Naem) wilden gaen
verneftelen. Eer nu deeßen trouwloofen
Broeder figh, op de gehoorde wijs, der-
waerts begaf, had hy aengegrepen 't Eyland
Pima, 't welck *Guafcar* noch aenhingh.
Doch deeße Inwooners booden hem onver-
ftaeghd 't Hoofd ; en dreven hem foodae-
nigh af, dat hy veele Dooden, en feshonderd
gevangene Soldaten aghter liet. Deefe kleyne
Wonde deed hem echter de moed niet ver-
lieten, om fijn geluck noch al voort te gaen
foecken, en figh meester te maecten van al
de *Provincien* nae *Caxamalca* toe. Als hem
ondertuffchen eenige Afgefanten der *Spaen-*
jaerden te gemoet trocken, naerderde hy
Caxamalca, daer 't *Spaenfche* Heyr ftond,
met ontrent vijf-en-twintigh duyfend Man.
't Hoofd-Leger deed hy nae *Cusco* trecken ;
't welck noch eenmaal van *Guafcar* met een
grooten hoop Volcks wierd bejegend. Ver-
mits nu aen deeße derde Hoofdflagh 't Key-
ferrijk hingh, foo deeden beyde de deelen
haer uiterfte beft, met een groote verbitte-
ringh en grouwlijcke bloedftortingh. Men
fchrijft, dat hier over de honderd en vijf-
tigh-duyfend Menfchen dood bleven.

Hier kreegh nu *Guafcar* Heerschappy en
Vryheyd de doodfteeck ; want 't Volck van
Atagualpa kreegh hem gevangen, en voer-
de hem nae *Xauxa* ; alwaermen hem feer
qualijk handelde ; vermits men t. wor-
men tot fpijs, en (met verlof) piften dranck
aenbood. Hier tegens wierd *Atagualpa*
met fijnen Hoop van de *Spaenjaerden* geflae-

gen. Hoedaenigh hy nu heymlijk fijn
Volck beval, *Guafcar* fijnen Broeder om 't
leven te brengen ; gelijk oock gefchiedede :
Maer hoe hy oock eyndlijk ielver van de
Spaenjaerden, tegens haer gegeven Woord
en Belofte, met een Strop wierd verworghd :
En hoe in de Perfoonen deefer beyde Broe-
deren de Maght en Heerlijckheyd der *Pe-*
ruaenfche Keyferen is geftorven, is van te
langen adem, om hier verhaeld te wer-
den.

Nac haeren ondergange hingen een deel
der *Peruaenen* figh aen *Guafcar* Broeder, en
maecten hem ten Koningh. Deeffen begaf
figh in 't Geberght *Andes*, en viel van daer
dickmael uyt op de *Spaenjaerden* ; tot datfe
eyndlijk hem een Vreede aenboden. Als
hy nu eens met een *Spaenjaerd* Kegelde, ge-
raecktenfe in verfchil. De gedaghte *Spaen-*
jaerd gaf hem fulcke onbeleefde woorden,
dat d' *Inga* hem defelve met een Kaeckfmeet
vergold. Waer op deeffen hem met de Kloot
een flagh in 't fleep fijns Hoofds gaf, waer
van hy dood ter aerden viel. Sijnen middel-
ften Soon *Sayritupa* ftelde figh onder de ge-
hoorfaemheyd des Konings van *Spaenje*,
als een Koninghlijcken *Vafal*. Doe d' Acrt-
bifchop de *Loayfa* hem ten eerftenmael ver-
gastede, verwonderden figh de *Spaenjaerden*
over fijn Vorftlijk gemoed en verftand ;
waer in hy fijne Voorfaeten gelijcker was als
in geluck. Sijne Hovelingen betoonden
hem oock aen de Tafel alle Keyferlijke
Eerbiedigheyd. Als nu de *Spaenfche* Stad-
houder, nae 't eyndigen der Maeltijd, hem
d' Artickelen des Verdrags liet voorleeffen,
vattede hy het op den Difch-leggende Sijde-
ne Kleed by de *Franje*, en feyde : Dit ge-
heele Laecken was mijne : Nu werd door
andere my en mijn Koninghlijck Huys
nauwlijcks eenen draed daer van gelaeten.
Hier mee fweegh hy ftill ; ftond op met een
grootte graviteit, en hield fijnen toorn foo
wijlijck verborgen, dat yeder figh daer over
verwonderde. Eyndlijk wierd hy te *Cusco*
gedoopt. Maer den laefften *Inga* nae hem,
genoemd *Amazo*, is door 't Swaerd van 't
leven beroofd. En mer hem had 't *Peruaen-*
fche Keyferrijk ten vollen fijn eynde.

C H I L I.

Hili is gelegen tusschen *Peru*, 't welck dit Land ten Noorden, en de *Patagons*, welke 't selve tegens 't Suyden zyn; by de *Magellanische Zee* - Engh-
te: En tusschen *Paraguay*, en 't *Magellanische Land*, 't welck tegens 't Oosten en de *Suyd-Zee* leght; die 't selve tegens 't Westen bevooghthd.

De Lenghte van 't Noorden tot 't Suyden streckt sich van den ses-en-twintighsten *Graed Latitudinis* tot den ses-en-veertighsten, bedraegende vijf-honderd Mijlen.

De Breedte van 't Westen tot 't Oosten is tusschen den twee-honderd ses-en-tnegentighsten en drie-honderd en twee-den, of oock den drie-honderd en vijfden, sesden of sevenden *Graed* der lenghte; en bedraegd somtijds honderd of honderd en vijftigh Mijlen. Maer vermits d' *Andes* tegens 't Oosten onophoudelijck aen 't selve grensen, soo strecken dickmael deese Geberghten sich soo wijd uyt nae de *Zee*, dat se daer maer alleen een geringe breedte overlaeten.

Men verdeeld *Chili* in drie *Quartieren*; en deese drie *Quartieren* in derthien Gebieden.

Een deeser drie *Quartieren* behoud de Naem van *Chili*: En begrijpt in sich de Gebieden *La Serena*, *Quillata*, en *S. Iago de Chili*. 't Streckt sich uyt van de Rivier *Copiapoto* tot aen de Vloed *Maule*. Op de Kust zyn de Havenen *Copiapoto*, *Guafo*, *Coquimbo* (alwaer *Francois Drake* heenen weghgelaegen wierd) en *Valparaiso*; alwaer hy overviel een Schip, beladen met vijf-en-twintigh-duysend

Pezos Goud van *Baldivia*, en veele Wijn-
nen.

't Tweede *Quartier* streckt sich uyt van de Rivier *Maule* tot aen die van *Gallegos*, en werd genoemd *Imperiale*, nae eene der Hoofd-Steeden. De Gebieden deeses Deels zyn *La Concepcion*, *Ongol*, of *Villa Nueva de los Confines*, anders de *los Infantes*; *Imperiale*, *Villarica*, *Valdivia*, *Osono*, en *Castro de Ancud*, of *Chiloe*.

La Concepcion, *Valdivia* en *Chiloe* hebben Havenen van een gelijken Naem. Die van *Cauten* diend voor de Stad *Imperiale*. Daer is oock een Bisd-
dom in *S. Iago de Chili*, en *Imperiale*: Doch de Stadhouder des Landschaps woond in *Concepcion*; op dat hy d' *Araucan*er dies te beeter in toom moght houden.

Beyde de *Quartieren*, *Chili* en *Imperiale* zyn tusschen de *Suyd-Zee*, en d' *Andes*-Geberghten.

Aen geene sijde der Bergen is 't laetste derde *Quartier*, genoemd *Chicuto*, of *Cuyo*; waer in gevonden worden de Gebieden *Mendoza* en *S. Iohan de la Frontera*.

Al deese Gebieden hebben haere Naemen aengenomen van haere Hoofd-
steeden. Boven deselve zyn'er noch eenige andere.

Chili, of *Chille* beteekend in haere Tael soo veel als Koude: En is foodaenigh geheeten geworden in aenmerkingh der Bergen van *Sierra Nevada de los Andes*, welke bovenmaeten koud zyn. Hier regeerd seeckere soo doordringende en *subtijle*, doch niet hevige Wind, dat deselve ongemerckt de
Natuur-

I.

en veelc Wij.

reckt sich uyt
aen die van
nd Imperiale,
len. De Ge-
La Conception,
e los Confines,
eriale, Villarica
stro de Ancud,

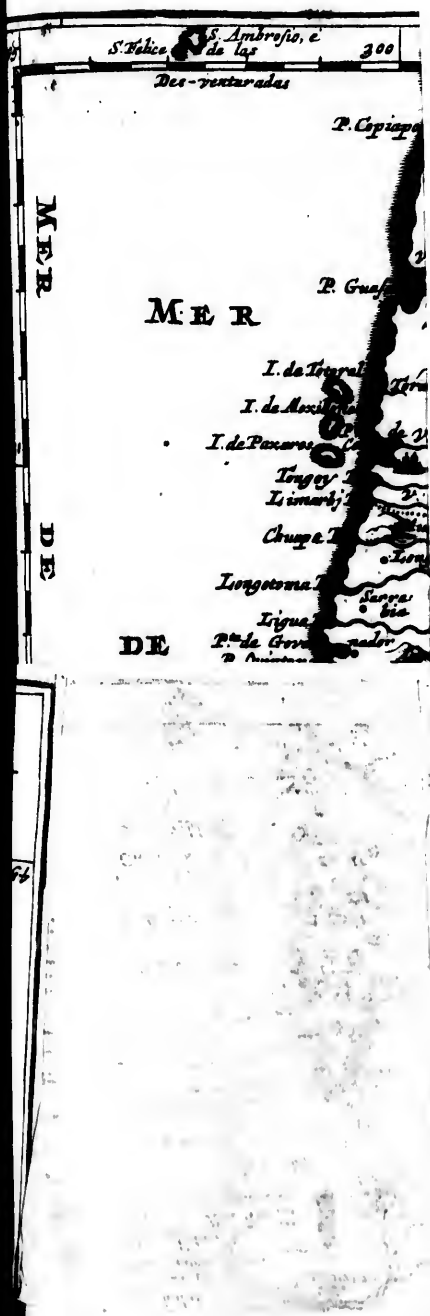
via en Chiloe
een gelijcken
diend voor de
oock een Bif-
en Imperiale;
es Landschaps
dat hy d' Arau-
m moght hou-

Chili en Impe-
uyd - Zee, en

rgen is't laetste
d Chicuto, of
worden de Ge-
ban de la Fron-

hebben haere
n haere Hoofd-
zyn'er noch

kend in haere
En is foodae-
n in aenmerc-
erra Nevada de
nmaeten koud
kere soo door-
ch niet hevige
ngemerckt de
Natuur-

C H I L I.

Chili is gelegen tusschen Peru, 't welck dit Land ten Noorden, en de *Patagons*, welcke 't selvetegens 't Suyden zyn; by de *Magellanische Zee* - Engh-
te; En tusschen *Paraguay*, en 't *Magellanische Land*, 't welck tegens 't Oosten en de Suyd-Zee leght; die 't selve tegens 't Westen bevooghtighd.

De Lenghte van 't Noorden tot 't Suyden streckt sich van den ses-en-twintighsten *Graed Latitudinis* tot den ses-en-veertighsten, bedraegende vijf-honderd Mijlen.

De Breedte van 't Westen tot 't Oosten is tusschen den twee-honderd ses-en-tnegentighsten en drie-honderd twee-den, of oock den drie-honderd en vijfden, selden of sevenden *Graed* der lenghte; en bedraegd somtijds honderd of honderd en vijftigh Mijlen. Maer vermirs d' *Andes* tegens 't Oosten onophoudelijk aen 't selve grensen, soo strecken dick-mael deese Geberghten sich soo wijd uyt nae de Zee, datse daer maer alleen een geringe breedte overlaeten.

Men verdeeld *Chili* in drie *Quartieren*; en deese drie *Quartieren* in derthien Gebieden.

Een deeser drie *Quartieren* behoud de Naem van *Chili*: En begriipt in sich de Gebieden *La Serena*, *Quillata*, en *S. Iago de Chili*. 't Streckt sich uyt van de Rivier *Copapo* tot aen de Vloed *Mauje*. Op de Kust zyn de Havenen *Copapo*, *Guasco*, *Coquimbo* (alwaer *Francois Draeck* heenen weghgeslaegen wierd) en *Valparaiso*; alwaer hy overviel een Schip, beladen met vijf-en-twintigh-duysend

Pezos Goud van *Baldivia*, en veel Wijn.

't Tweede *Quartier* streckt sich uyt van de Rivier *Maule* tot aen die van *Gallegos*, en werd genoemd *Imperiale*, nae eene der Hoofd-Steeden. De Gebieden deeses Deels zyn *La Concepcion*, *Ongol*, of *Villa Nueva de los Confines*, anders de *los Infantes*; *Imperiale*, *Villarica*, *Valdivia*, *Osono*, en *Castro de Ancud*, of *Chilve*.

La Concepcion, *Valdivia* en *Chilve* hebben Havenen van een gelijcken Naem. Die van *Cauten* diend voo de Stad *Imperiale*. Daer is oock een Bisd-om in *S. Iago de Chili*, en *Imperiale*: Doch de Stadhouder des Landschaps woond in *Concepcion*; op dat hy d' *Araucques* dies te beeter in toom moght houden.

Beyde de *Quartieren*, *Chili* en *Imperiale* zyn tusschen de Suyd-Zee, en d' *Andes*-Geberghten.

Aen geene sijde der Bergen is 't laatste derde *Quartier*, genoemd *Chicuito*, of *Cuyo*; waer in gevonden worden de Gebieden *Mendoza* en *S. Ioban de la Frontera*.

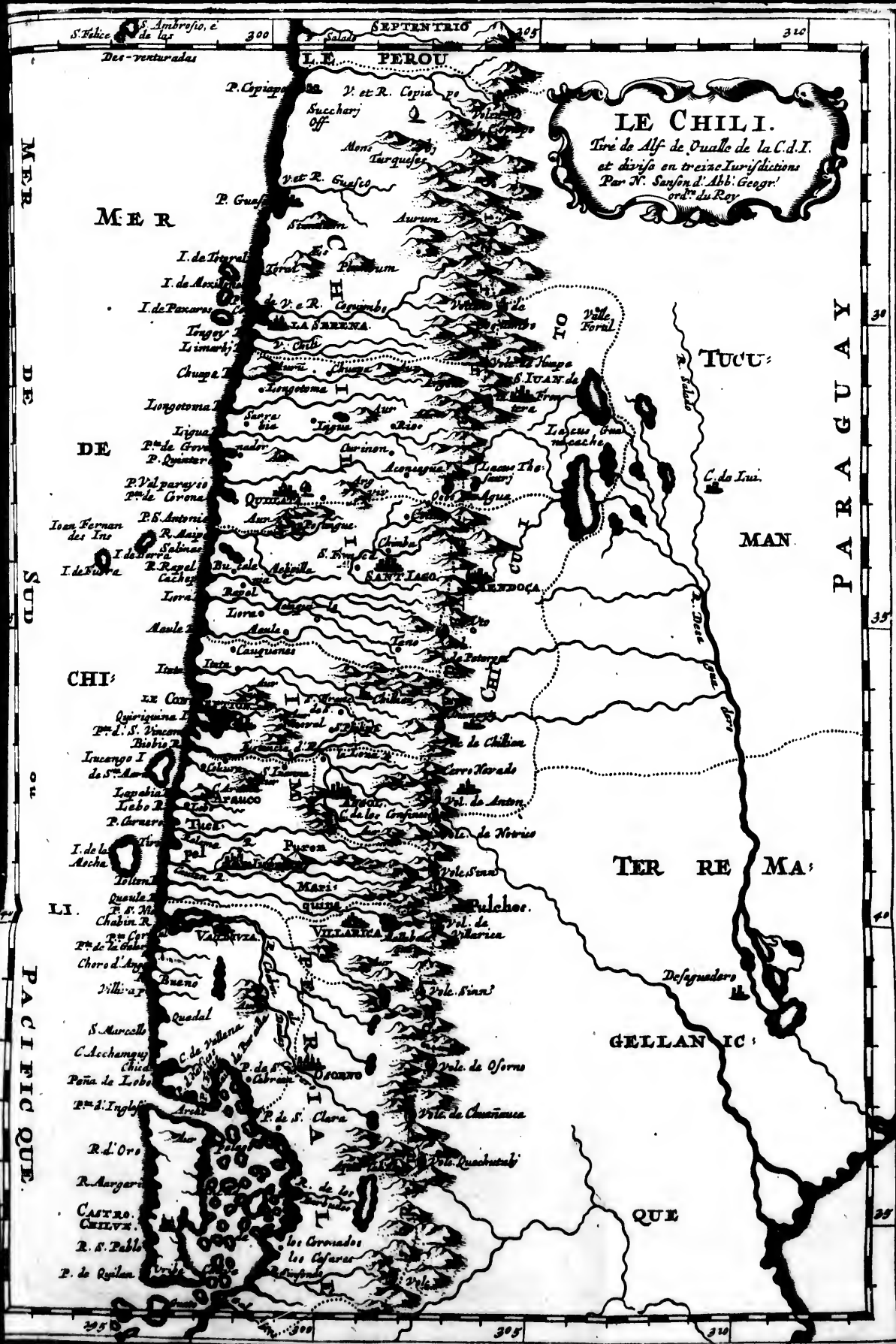
Al deese Gebieden hebben haere Naemen aengenomen van haere Hoofd-steeden. Boven deselve zyn'er noch eenige andere.

Chili, of *Chille* beteekend in haere Tael soo veel als Koude: En is foodaenigh geheeten geworden in aenmerkingh der Bergen van *Sierra Nevada de los Andes*, welcke bovenmaeten koud zyn. Hier regeerd seeckere soo doordringende en *subtile*, doch niet hevige Wind, dat deselve ongemerekt de Natuur-

I.

Baldivia, en veel Wijk-
 quartier streckt sich uit
 Maule tot aen die van
 erd genoemd Imperiale,
 of Steden. De Ge-
 deels zyn La Concepcion,
 Nueva de los Confines,
 Antes; Imperiale, Villarica
 ro, en Castro de Aconc-
 n, Valdivia en Chilo-
 en van een gelijken
 an Cauten diend voorde
 Daer is oock een Bit-
 de Chili, en Imperiale;
 ouder des Landschaps
 tion; op dat hy d' An-
 ter in toom moght hou-
 artieren, Chili en Impe-
 en de Suyd-Zee, en
 hren.
 le der Bergen is't laetste
 genoemd Chicuno, of
 vonden worden de Ge-
 en S. Johan de la Fron-
 bieden hebben haere
 omen van haere Hoofd-
 n deselve zyn'er noch
 le beteekend in haere
 Koude: En is foodae-
 geworden in aenmer-
 n van Sierra Nevada de
 ke bovenmaeten koud
 erd seckere soo door-
 ijle, doch niet hevige
 eselve ongemerkt de
 Naue-

Natuerlijke warmte verftickt, de Menschen plotslijk doodet, en de Ligchaemen soodaenigh bevroesd, soo hard en droogh maectt, datse noyt vervuylen of verrotten.

Almagre, d' eerste onder de *Spaenjaerden* die van *Peru* in *Chili* quam, moest hier een deel van de sijne laeten sitten. En als hy eenige Jaeren daer nae weer in deese Bergen quam, vond hy haere doode Ligchaemen noch reght over eynd staen. Sommige hielden de Töomen haerer bevroorne Paerden (staende even soo stijf en in sulck een postuer als de Menschen) noch in de hand.

Dé Daelen en Velden zyn wel bewoond, en d' Inwooners geneeren sigh van de Zee. Sy hebben een gesonde, heldere en gemaetighde Lught. De Bodem is voortreflijk en vruchtbaer, alhoewel verscheyden, nae dat deselve naerder of verder van den *Aequator* leght.

't *Quartier Chili* sou warmer als *Spaenje*; en 't *Quartier Imperiale* even gelijk *Spaenje* zyn: Doch de naebyheid der Bergen op d' eene, en der Zee op d' andere sijde, veroorsaecten, dat dit Land wat kouder is, als 't anders zyn sou. Echter is 't noch taemlijk warm, en eene der beste van *America*.

't *Dal Copiapo* is soo vruchtbaer, dat het dickmael drie-honderd voor een voortbrenght. 't *Dal van Guasco* en *Coquianso* geven 't selve niet veel toe. Dat van *Chili* is soo voortreflijk, dat het 't geheele Land sijnen Naem heeft meê gedeeld.

Behalven deese Vruchtbaere Daelen vindmen hier Silver, Quicksilver, Kooper, Lood, en soo een groote meenigte Goud-Aderen, soo wel hier als allerweegen in *Chili*; desgelijcks soo een groote veelheid van Goud in 't Sand der Vloeden, dat seecker *Autheur* heeft derven schrijven: Gantsch *Chili*

is maer een enckele Goudene Plaet.

De Graef *Valdivia*, die nae den voorgedaghten *Almagre* hier geweest is, en dien 't in 't begin beeter als sijnen voorganger geluckte, heeft een groote meenigte Gouds getrocken uyt dit Land; en laeten arbeiden aen verscheydene sulcke rijke Goud-groeven, dat yeder *Indiaen* hem daeghlijcks leverde dertigh of veertigh Ducaten. Indien'er nu maer twaelf of vijftien *Indianen* waeren geweest, die voor hem werckten, soo had hy yeder dagh drie of vier-honderd Ducaten: In een Maend by de thien-duysend; in een Jaer over de honderden twintigh-duysend Ducaten konnen trecken.

Dit koomd wel over een met 't geen den *Inca Garcilasso de la Vega* in sijne Geschied-beschrijvingh verhaeld; te weten, dat de gedaghte Graef *Valdivia* voor sijn gedeelte een Stuck van *Chili* heeft gehad: En dat sijn Onderdaenen hem Jaerlijcks gaven over de honderduysend *Pezos* Goud.

Doch vermits sijnen Honger nae dit Metal onversaedlijk was, soo dat hy, schoon hoe veel hy ontvingh, noch meer wou hebben, soo liet hy met geweld in de Berghwercken arbeiden. D' *Indianen*, sulck een beswaerlijk werck, en den Dienst van soo een wreeden Heer ongewoon zynde, bellooten, sigh van hem los te maecten, en 't Jock van haer af te werpen. Derhalven hebben die van *Arauco* en daer rondom een Oproer aengevangen, en nae verscheydene Schermutselen anderhalf honderd sijner Ruyters dood geslaegen; ja oock hem selfs gevangen bekoomen.

Deese *Araucos* quaemen met haere Naebueren tot op twaelf of dertien-duysend Mannen by een. Als nu verscheydene maelen van *Valdivia* geslaegen waeren geworden, soo wierd een ouden *Indiaen* (die vermoedlijk te voo-

ren had gezien, wat voor een Orde de *Spaenjaerden* in haere Geveghren hielden) voorneemens, de sijne in verscheydene *Esquadrans* te stellen; en leerde haer, hoe 't eene nae 't andere de vyanden moest aangrijpen. Desgelijcks, als d' eerste *Esquadrans* overweldigd waeren, hoefde sijn weer aen d' andere souden hangen. Deesen Aenslagh geluckte soo wel, dat eyndlijck de *Spaenjaerden* en der selver Paerden t' eenemaal vermoejd wierden; derhalven sy bedaght waeren, aghterwaerts te wijcken. Doch men voorquam haer, en sy wierden gantschlijck geslaegen.

Eenige vermelden, datse *Valdivia*, nae dat hy in haere handen was gevallen, aen eenen Boom, en sijnen *Capellaen* aen eenen anderen nevens hem hebben gebonden, soo datse met mal-kander konden spreeken. Voorts, dat d' *Araucques* haer van tijd tot tijd (alhoewelse niet gewoon waeren Menschenvleesch t' eeten) een stuk Vleesch, hier van een Arm, daer van een Been, afsneden; 't welcke dan brieden, kookten, of op een andere wijs roerighteden, nae dat haer de lust aenquam; en voorts deese Kost op-aten voor d' oogen deeser arme Lijdelingen, tot datse eyndlijck den Geest gaven.

Andere verhaelen, datse hem de Harfsenpan uyt 't Hoofd naemen; hem gesmolten Goud in de Harfsenen, de Mond en d' Ooren gooten: Naederhand oock uyt de gedaghte Harfsenpan een Beecker, en uyt sijne Beenderen Trompetten deden maecken.

Nae de dood van *Valdivia* hebben de *Spaenjaerden* niet veel geluck meer in *Chili* gehad, tot dat *Garcias de Mendoza*, Soon des Stadhouders van *Peru*, een gedeelte deeser Volckeren weer tot gehoorsaemheydt braght. Doch sulcks heeft maer alleen een korte tijd geduerd.

In 't Jaer 1599. overviel deese *Natie* de Stad *Valdivia*; vermeersterde de Haven en de voornaemste Vestingen; omringhden yeder Huys in 't bysonder, op dat niemand haere handen sou mogen ontvlieden; leyden over al Vyer in; sloegen ontrent vier of vijf-honderd Perfoonen dood, of kregen se gevangen; veroverden de Schans, waer in driemael honderd-duysend *Pezos* Goud waeren, en naemen allerley Geweer, Krijghs-voorraeden 't Geschut wegh.

Nae de veroveringh van *Valdivia* wierd de Stad *Imperiale* een geheel Jaer langh belegerd, tot dat maer twintigh Mannen daer in waeren overgebleven. Vermits nu deese geen langer tegenstond konden doen, soo vielen se in de handen haerer Vyanden; en eyndlijck wierden van derthien voornaeme Steeden, welke in *Chili* waeren, ses of seiven gantsch verwoest; re weeten, *Valdivia*, *Imperiale*, *Ongol*, *S. Croix*, *Chilian*, *La Concepcion*, en *Villiarica*. De Stad *Oorno* wierd noch ter reghter tijd ontfet.

De Menschen, welckemen in de gedaghte Veroverde Steeden vond, wierden ter neergehouwen. Doch de Vrouwen lieten se lossen, wanneermen haer voor yeder een paer Sporen, een Stengel-reep, of de Toom van een Paerd gaf. Voor eenen Deegen lieten se een half doufsijn Vrouws-perfoonen gaen.

Doch deese Koopmanschap wierd door de Koninghlijcke Stadhouder in *Peru* wel haest verboden, op dat niet de Geweeren, en 't geen tot den Oorlogh dienen kon, in de handen deeser *Barbaren* moght geraecken.

De Krijghs-gereedschappen, welckese door foodaenigh een Mangelingh, of oock in de veroveringh van soo vele Steeden, en in verscheydene Schermutselen van de *Spaenjaerden* hadden bekoomen en veroverd, hebben se naederhand

overviel deese *Natie* vermeersterde de *Ha-*ste Vestingen; om-
sin 't bysonder, op
handen sou mogen
n over al *Vyer* in;
er of vijf- honderd
of kregenfe gevan-
de Schans, waer in
duysend *Pezos* Goud
en allerley Geweer,
n 't Geschut wegh,
ringh van *Valdivia*
eriale een geheel Jaer
tot dat maer twintigh
aeren overgebleven.
geen langer tegen-
, soo vielenfe in de
anden; en eyndlijk
ien voorname *Stee-*
ili waeren, ses off se-
eft; te weten, *Val-*
Ongol, *S. Croix*, *Chil-*
n, en *Villiarica*. De
noch ter reghter tijd

welckemen in de ge-
Steeden vond, wiet-
wen. Doch de *Vrou-*
n, wanneer men haer
er Spooren, een Ste-
Toom van een Paerd
Deegen lietenfe een
vs-perfoonen gaen.
oopmanschap wierd
lijke Stadhouder in
bouden, op dat niet
't geen tot den Oor-
in de handen deeser
eraecken.
reedschappen, wel-
igh een Mangelingh,
veringh van soo veele
verscheyden Scher-
Spaenjaerden hadden
verd, hebbenfe nae-
derhand

derhand gebruyckt, en daer in sigh soo
wel geoeffend, datfe te Paerd sitten;
Langen, Musquetten en Helbaerden
voeren konden. Dus hebbenfe de *Krijgh*
van 't Jaer 1599. tot in 't Jaer 1641.
voortgefet; wanneer de *Marquis de*
Vaydes met haer *Vreede* heeft ge-
maect.

Geduerende deesen Oorlogh is yet
aenmerckens- waerdighs voorgevallen.
Als in 't Jaer 1614. seecker Schip uyt
Biscayen Ontfet toevoerde aen de *Spaen-*
jaerden, welcke sigh onthielden in de
Vestingh *Araucue*, soo leed 't gedaghte
Schip op de Kust Schipbreuck. De
gantche Manschap viel in de handen
der *Araucuers*; welcke terstond alles dood
sloegen, behalven de Trompetter; die,
eerste hem soudend dooden, noch eens op
de Trompet wou blaesen: Waer door
hy oock sijn leven reddede.

D'oorfaeck van den laetsten Opstand
deeses Volcks is geweest deese volgende.
Onaengien zy de *Spaenjaerden* by de
vijftigh Jaeren langh gediend, en mee-
rendeel de *Christijcke Religie* aengemoo-
men hadden, soo naemen deese echter
haere Vrouwen en Kinderen wegh, ver-
voerende deselve nae verre Landen, en
haer daer verkoopende tot een eeuwige
seer wreede Dienstbaerheyd. Dit be-
woogh haer tot het besluyt, van 't
Spaensche Jock te willen afwerpen, en 't
Christendom te verlaeten.

Onder de Naem der *Araucuers* be-
grijptmen de geene, welcke woonen
in de Geberghten en Daelen, *Arauco*,
Tucapel, en *Puren*; oock in de Steeden
Conception, *Imperiale* en *Ongol*.

Nae dat nu de *Vreede* met deese
Volkeren was geslooten, sooblevten in
Chili maer alleen de *Pulches* den *Spaen-*
jaerden tot vyanden overigh. Doch ver-
mits deselve aen geene sijde der *Andes*
woonen, soo hebbenfe met haer niet
veel te doen. 't Land is weer in een

goeden staet geset, en de Steeden zyn
noch beeter als voor heenen gebouwd
geworden.

De *Stad Conception* is nu omringhd
met een Steene Muer, en voorsien met
een Kasteel. De Stadhouder des Land-
schaps woond hier. Derhalven hebben
d' Inwooners 't Land daer rondom,
schoon te vooren onvruchtbaer geweest,
bebouwd, en met soodaenige schoone
Hoven en Boomgaerden verciert, dat
dit eene der schoonste Plaetsen in *Chi-*
li is.

Valdivia leght op eenen van der Aer-
den verhevenen Heuvel, ten minsten
vier of vijf Vademen hoogh; behalven
de Konst, welckemen hier bygevoeghd
heeft. 't Is noch eene der sterckste Stee-
den in geheel *Chili*. Sommige andere
zyn oock vast, en bequaem genoegh tot
tegenweer.

't Gebied *S. Jago* heeft over de tagh-
tigh-duysend Inwooners, welcke ver-
deeld zyn in twintigh Deelen.

't Gebied der *Stad Imperiale* heeft'er
even soo veel. *Castro de Chilve* heeft'er
maer twaelf of vijftien-duysend. D'an-
dere Gebieden hebben'er sommige min,
andere meer. Alleen dat van *Oforma*
teld'er tweemaal honderd-duysend.

De Natuerlijke Inwooners in *Chili*
zyn meerendeel ses voeten langh; wel-
gesteld; sterck van Leedemaeten, en
van een sonderlinge wackerheyd. Heb-
ben een Hayrigh Voorhoofd. Zyn
gantich wreed, wanneer 't voordeel
bekoomen; en gaen met de verwonnene
op 't hardste te werck.

't Land is d' Aerdbevingen onder-
worpen. De Graenen en Wijnstocken,
welcke men hier vind, zyn'er van de
Spaenjaerden gebraght geworden. Te-
genwoordigh hebbenfe soodaenigh een
overvloed daer van, datfe dickmael
gantich *Peru* daer meê voorsien:
't Welck lichtlijk kan geschieden, wijl
de

de Suyde-winden een goed gedeelte des Jaers op deese Kust heerschen.

Men verslaemeld hier oock lange Pepper; welke in dit Gewest taemlyk goed valt. Allerweegen vindmen soo een groot getal Vee, dat'er weynige Landen in de Weereld zyn, die soo veel Beesten geneeren. Haere Ham-

len zyn seer groot, gelijk die in Peru.

Onaengien de Geberghen de *los Andes* seer koud zyn, soo siemen echter twaelf of vijftien deeser Bergen, welke onophoudlyk Vyer uytspuygen. Deese Bergen hebben haere Naemen bekoomen van d' omgelegene Daelen, Steeden, of Vlecken.

B R A S I L.

Brazil werd gemeenlyk genoomen voor 't Oost-deel van 't Suydlyk *America*. Doe *Alvaros Capral*, een *Portugeezsch*, in 't Jaer 1501. sijnen *cours* langhs d' *Africaensche* Kust had genoomen, om nae *Oost-Indien* te vaeren; hebben d' Ooste-Winden hem nae dit Gewest verworpen; alwaer hy, tot gedaghtenis, een Pilaer met 't *Portugeezsche* Wapen deed opreghen. En dit was een genoegsaem teecken, dat hy 't besit daer van voor de Kroon *Portugal* had ingenoomen.

Korts daer nae is *Americus Vesputius* nytdrucklyk derwaerts gesonden geworden, om de gelegenheyd deeser Lands verder t' ondersoecken. Vervolgens wierden eenige *Portugeezsche* *Colonien*, of Volck-plantingen, hier aengesteld; welke men, nae *Americus Vesputius*, *America* noemde. Deesen Naem heeftmen korts daer nae dit geheele nieuwe Valte Land toegevoeghd. Doch dit *Quartier* kreegh bysonderlyk de benoemingh van *Brazilia*, wegens 't Hout, 't welck hier in groote menigthe wagt, en anderweegen van dien *aere* seer weynigh gevonden werd.

Brazil beslaet in sijne grootste wijde de helte van 't Suyder-*America*, 't welck van sommige werd geheeten 't *Braziliaensche*.

Men verdeeld het in *Braziliën* en *Paraguay*.

Dit *Brazil*, van *Paraguay* afgesonderd, neemdt sijnen Aenvangh by de Vloed *Amazone*, en streckt sich uyt tot in de Landschappen van *Paraguay*.

Alhoewel 't maer van den eersten *Graed* der Breedte tot aen ontrent den ses-en-twintighsten gaet, en alsoo niet meer begrijpt als vier-en-twintigh of vijf-en-twintigh *Graeden* der breedte, maeckende ses-honderd Mijlen; soo heeft echter de Kust, die sich vergelijkte met een groote halve *Circkel*, niet minder als twaelf-honderd Mijlen.

De Noord-Zee bevoghticht dit Gewest in 't Noorden, Oosten en Suyd-Oosten. *Paraguay* en *Peru* grensen aen 't overige tegens 't Suyden en 't Westen.

't Binnenste deeser Lands is gantfch onbekend: Gelijk oock noch is een deel van de Kust. Ondertusschen weeten wy, dat allerweegen veele *Barbarische* Volckeren zyn; die malkander beoor-

gelijk die in *Peru*.
Geberghten *de los*
foo siemen echter
eefter Bergen, welc-
Vyer uytspuygen,
en haere Naemen
ngelegene Daelen,
n.

L.

zijne grootste wijde
er-*America*, 't welck
geheeten 't *Brazi-*

et in *Braziliën* en

Paraguay afgesonderd,
rangh by de Vloed
kt sich uyt tot in de
Paraguay.

er van den eersten
tot aen ontrent den
gaet, en alsoo niet
vier-en-twintigh of
Graeden der breedte,
nderd Mijlen; soo
st, die sich verge-
roote halve *Cirkel*,
aelf-honderd Mij-

bevooghricht dit Ge-
n, Oosten en Suyd-
en *Peru* grensen aen
Suyden en 't We-

es Lands is gantsch
k oock noch is een
Ondertusichen wee-
reegen veel *Barba-*
n; die malkander
beoor-

M E R   D E

NORT

Abrolh.

E1

DE

B 26 E

STI.

Tropicque du Capricorne

LE BRES

la Coste est possédée
et divisée en Quatre

Les Ateliers du Pays de
Trefgrand nombre de
jocasseurs, et dont les
jocasseurs
Par M. S. S. S.
Gregg. Dr.

GUAY

[illegible]

beoorlogen , en de geene , dieſe ge-
vangen kunnen bekoomen , op-ee-
ten.

De verſcheydene Berigten welke
tot op den tegenwoordigen tijd hier van
zyn uytgekoomen , maecken gewagh
van meer als honderdderley deefter
Volckeren. Evenwel is dit , 't geen wy
weeten , 't geringſte van 't geen wy
noch niet weten.

De beroemdſte en bekendſte deefter
Natiën zyn de *Marcajas* (*Margayas*)
Toupinambous (*Tuppimbas*) , *Ovitacas* ,
Paraibas , *Petiguares* , *Tapouyes* , *Tapu-
yers*) , *Caviges* , *Morpions* , *Tobaja-
res* , &c.

De *Portugeezen* hebben maer alleen
ingenoome. 't geenſe alderbequaemſt
op de Kuſt vonden ; en aldaer van tijd
tot tijd verſcheydene Regeeringen aen-
geſteld ; welkeſe de naem van *Capitain-
ſchappen* hebben gegeven.

D'oudſte deefter Regeeringen is die
te *Tamaraca* ; daer nae die te *Pharnam-
buco*. Doch hedensdaeghs is de be-
roemdſte onder allen die van de *Bahia
de todos los Santos* , of d' *Aller-Heyligen-
Bacy*.

Men reekend veerthien deefter *Capitain-
ſchappen* , leggende op de Kuſt en de
Rivier Amazone , wannemen wil rey-
ſen nae *Paraguay* , *Sara* , *Maranhon*
(*Maranhon*) *Ciara* , *Rio Grande* , *Pa-
raiba* , *Tamaraca* , *Pernambuco* (*Phar-
nambucq*) *Seregippe* , *Bahia de todos los
Santos* , *Los Iſcos* , *Porto Segura* (*Seguro*)
Spiritu Santo , *Rio Janeiro* , en *S. Vin-
cent*.

Van deefse veerthien Hoofdman-
ſchappen behooren onmiddelbarer wijs
aght aen den Koningh ; de ſes overige
aen byſondere Heeren ; welke deſelve
bekoomen , en met Volck beſet heb-
ben op haere Koſten. Sy krijgen oock
haere Stadhouders van de geene die
Heeren daer van zyn. Echter moetenſe

de *Souverainiteit* des Koninghlijcken
Stadhouders erkennen.

Yeder Hoofdmanſchap bevat in ſigh
een , twee , of meer *Portugeeſche* Plant-
Steeden.

In 't *Capitainſchap S. Vincent* is *Santos*
de voornaemſte : In deſelve zyn twee-
honderd *Portugeezen* of *Mestiſzen*. Hare
Haven is ſeer goed en bequaem. Kan
Scheepen van vier of vijf-honderd Ton-
nen opneemen.

S. Vincent heeft maer honderd *Portu-
geezen* of *Mestiſzen*. De Haven is deſ-
gelijcks ſeer bequaem.

Itanchimen S. Paulus maecken de der-
de en vierde Stadt : Deefse laetſtge-
noemde legd aen geene ſijde des Bergs
en Boſſchs *Pernabiacaba* ; door welke
gantsch beſwaerlijk te koomen is ;
vermitsmen den wegh tuſſchen de Bo-
men heeft moeten uythouwen. De Stad
legt op een Heuvel. Heeft maer hon-
derd Huysen , en ontrent twee-honderd
Geſlaghten , of Huysgeſinnen.

De Lught is hier ſeer goed : 't Land
gantsch luttigh en aengenaem voor
't geſicht ; naedien 't op drie ſijden is
verciert met byſonder ſchoone vrucht-
baere Velden. 't Geberght en 't Boſch
Pernabiacaba grensd maer alleen op
d' andere ſijde daer aen.

In dit Hoofdmanſchap is gebreck
van Sout , Wijn en Oly. Hier tegens
vindmen hier allerley Vruchten. Oock
rondom *S. Paulus* verſcheydene Silver-
groeven.

Boven de gedaghte vier Steeden legt
Philippe-Ville diep in 't Land ; nae *Pa-
raguay* toe , boven *S. Vincent*.

Paratininga is van de *Barbaren* in 't
Jaer 1600. verwoeft geworden.

't Hoofdmanſchap *Rio Janeiro* heeft
ſijnen Naem bekoomen van de Rivier.
De *Francoiſen* waeren voortijds van
meeningh , hier een Plant-Stad op te
richten , en noemden deſelve *Ganabara*.

Villegagnon is in 't Jaer 1555. aldaer geweest. De *Portugeezen* bemaghtighden deselve in 't Jaer 1558.; en bouwden de Stad *S. Sebastiaen* aen den Mond des Zeeboefems; welke de Rivier hier maeckt, wanneer hy in de Zee valt. Voorts hebbense noch tegens 't Westen opgereght de Stad *Angra de los Reyes*.

In dit Hoofdmanschap vindmen veel *Brazilien-Hout*, Boomwol, en Levensmiddelen; maer geen Suycker.

De *Toupinambou* (of *Tuppin Imben*) naemen dit *Quartier* in, doe de *Francoisen* aldaer waeren. Maer nae dat de *Portugeezen* hier Meester waeren geworden; en deese Volckeren sich nae haer *humour* niet konden schicken, soo hebbense sich dieper in *Brazil* verstroyd; sommige oock geheel tot *Maranhan*.

Deese twee Hoofdmanschappen, *Rio Janeiro* en *S. Vincent*, zyn aen deese en geene sijde, of veel meer onder, den *Tropicus Capricorni*, of de Kringh des Steenbocks.

't Hoofdmanschap *Spiritu Santo* heeft 't beste Land in geheel *Brazil*, doch weynigh Suycker. Des selven Rivier werd geheeten *Parayba*; welcken Naem drie Vloeden in *Brazil* gemeen is. D'ee-ne leght aen geene sijde van *S. Vincent*. De tweede is deese nu gedaghte. De derde en laetste bevooghthd 't Hoofdmanschap *Parayba*. De geene, die om *Spiritu Santo* loopt, is seer luttigh.

De Stad heeft een weynigh meer als twee-honderd *Portugeesche* Gellaghten. De *Margajas* en *Tapuyes* zyn in dit Land bekend.

Porto Seguro behoord aen den Hertogh van *Aveiro*. Heeft drie Plant-Steeden gehad, naementlijk, *S. Amaro*, *S. Cruz*, en *Porto Seguro*: Welcke laetste altijd d'eerste en beste is geweest; en veellicht oock d'eenige, welke hedenstaeghs noch overigh is geblewen.

De Bodem is hier soovrughtbaer van Graenen en Ooft, dat de Naebueren daer meê voorsien worden. Oock walt hier Suycker.

De *Hollanders* hebben deese Stad tot verscheydene maelen toe aengegrepen, doch altijd te vergeefs.

Los Isleos behoord aen *Don Luca Giraldo*, een *Portugeesch*. Een lange tijd isse vervolghd geworden van de *Guaymures*, zynde *Barbarische* Volckeren in *Brazil*. Maer nae datmen de *Reliquien* van *S. Joris* derwaerts had gebraght, hebbend' Inwooners weer moed gevat, en deese *Barbaren* dapper te rugg' geslaegen. [Waer by aen te mercken staet, dat een valsche Inbeeldingh somtijds alwy veel kan verrichten in den Oorlogh, en selfs d' aldervertsaeghaste een hert maecken. Diergelijcke Voorbeelden vindmen genoegh onder de Heydenen.]

De Rivier welke de Stad bevooghthd, leverd het Water tot aght of thien Suycker-Molens.

't Hoofdmanschap *Bahia de todos los Santos* heeft dien Naem van de Bay, of de Boefem, daer haere Hoofd-stad *S. Salvador* leght.

Deese Boefem heeft sijn openingh aght of thien Mijlen van de Zee; en is allerweegen, twaelf, vijftien, tot twintigh Vademen diep: Begrijpende in sich veel Eylanden, waer onder *Tapico* de Zee aldernaest leght.

Even deese Boefem heeft noch verscheydene openingen vijftien of twintigh Mijlen Landwaerts in; alwaer hy opneemd de Vloeden *Pitange*, *Gersipe*, *Cachera*, en meer andere. Yeder van deese heeft sijn eygene kleyne Boefem.

Pieter Hein, in dienst der *West-Indische Compagnie*, quam in 't Jaer 1627. in deese Bay; nam daer in veel anleepen wegh, voor d'oogen van de Stad, en der seiver Schanffen.

is hier soovrugtbaer van
Dof, dat de Naebueren
rfsen worden. Oock waft

ers hebben deefe Stad tot
maelen toe aengegrepen,
vergeefs.

behoord aen *Don Luca*
Portugefch. Een lange tijd
geworden van de *Guay-*
Barbarifche Volckeren in
r nae datmen de *Reliquien*
erwaerts had gebraght,
ooners weer moed gevat,
aren dapper te rugg' ge-
aer by aen te mercken *faat*,
Inbeeldingh fomtijds alwy-
den in den Oorlogh, en *felfi-*
ghdste een hert maccken.
orbeelden vindmen genoegh
men.]

welcke de Stad bevogh-
het Water tot aght of
-Molens.

nfchap *Bahia de todos los*
dien Naem van de Bay,
daer haere Hoofd-ftad
ht.

em heeft fijn openingh
Mijlen van de Zee; en is
twaelf, vijftien, tot
men diep: Begrippende
landen, waer onder *Ta-*
ernaest leght.

Boefen heeft noch ver-
ingen vijftien of twin-
ndwaerts in; alwaer hy
loeden *Pitange*, *Gerepfe*,
eer andere. Yeder van
eygene kleyne Boe-

n dient der *West-Indifche*
n in 't Jaer 1627. in deefe
u veel de leepen wegh,
n de Stad, en der feiver

De

De gedaghte Stad *S. Salvador* leght
in 't uuyterfte Noorder-deel des Boefems,
op een Heuvel, nae de Zee. Sy liet op
haere Haven, welcke de gedaente van
een halve *Cirkel* heeft. Op yeder hoeck
des felven is een Kasteel; te weeten,
S. Antonii, nae de Zee; en *Tapefipo*, nae
den Boefem, of de Bay.

In dit Hoofdmanschap vindmen
't meeste Volck; en 't is 't rijkfte in
geheel *Brazil*. Hier zyn veertigh of
vijftigh *Suycker-Molens*, meerendeel
rondom deefe Bay. Daerenboven al-
lerwegen veel *Boomwol*, en op de Kust
grauwen *Amber*.

De Stad is *Volckrijk* en groot. De
Portugeefche Stadhouder in *Brazil* heeft
hier fijne *Refidentie*. Desgelijcks een
Bifchop en verfcheydene andere *Offi-*
cieren.

't *Collegium* der *Jefuiten* is hier heer-
lijk; desgelijcks oock zyn oock veel an-
dere Gebouwen.

In 't Jaer 1624. wierd deefe Stad voor
de *Hollandfche West-Indifche Compagnie*
veroverd; Doch van de *Spagnjaerden*
en *Portugeezen* in 't Jaer 1626. weer in-
genoomen. T'federd dien tijd isfe tot
verfcheydene maelen toe overweldigd
en weer hernoomen geworden.

't Hoofdmanschap *Seregippe del Rey*
heeft maer eene kleyne Stad. *Olivera*
is 't bynae alleen, welcke haer Plaets
onder de Hoofdmanschappen geeft.
Men hondt het daer voor, dat hier oock
Silver-Berghwercken zyn.

't Hoofdmanschap *Pernambuco* is eene
der beste in geheel *Brazil*. D' *Albuquer-*
ques befiten 't felve. De *Portugeezen*
hebben hier derthien voornaeme *Plant-*
Steeden opgericht, waer onder *Olinda*
de voornaemfte, fchoonfte en lufftighe
is; leggende op verfcheydene Heuvel-
en nae de Zee toe.

't *Collegium* der *Jefuiten* wierd hier in
fcer praghtigh en koftlijck gebouwd. Sy

hebben veel Huysen in de Stad; ver-
fcheydene *Suycker-Molens*, en een
groot getal Vee in 't eld. Daer was
oock een *Collegiael-Kerck*. Men fagh'er
verfcheydene *Kloofsters*, veel *Parochie-*
Kercken en *Capellen*. Men reekende
hier te zyn twee-duyftend *Portugeefche*
Familien, behalven de *Geestlijcke* en
Slaven, welcke hier in een groot getal
waeren. Onder de *Portugeezen* telde-
men twee-honderd *Familien*, welcke
yeder geaght wierden rijk te zyn vijf-
en-twintigh, dertigh, veertigh, tot
vijftigh-duyftend en meer *Crufaden*.

Van de Stad gaet een Spits nae de
Zee, en aen 't eynd der felve is 't *Recif*,
zynde een *Volckrijk Vleck*, alwaer de
Scheepen haere Waeren in en nylae-
den. Deefe Plaets is in onse tijd feer
beroemd geworden, vermits defelve
in verfcheydene Jaeren veel *Bestrij-*
dingen tuffchen de *Portugeezen* en *Hol-*
landers heeft moeten nyltaen, tot dat
eyndlijck de laetstgenoemde vand' eer-
fte verdreven zyn geworden.

Behalven de *Plant-Steeden* zyn hier
veel *Aldees* voor d' *Indianen*, en by de
honderd *Suycker-Molens*.

Men heeft aengemerckt, dat in een
Jaer tijds uyt *Pernambuco* taghtigh,
tnegentigh tot honderd Scheepen, met
Suycker bevraght, zyn gekoomen. Oock
verfcheydene met *Brazilien-Hout*.

Binnen vier Jaeren tijds, te weeten,
Anno 1620. 1621. 1622. en 1623. heeft-
men uyt *Angola* tuffchen de vijftien en
felftien-duyftend *Slaven* derwaerts ge-
voerd, om aen de *Suycker* en 't *Brazi-*
lien-Hout t'arbeyden.

De Bodem is hier feer vet, en vrugt-
baer. 't *Suycker-Ried* waft hier op de
Heuvelen nae wensch; gelijk oock in
de Daelen. Een groote meeninghe
Brazilien-Hout groeyd in 't Woud
Groot Mato, gelegen ontrent twintigh
Mijlen weghs van de Stad *Olinda*.

Q999 2

Al

Al deeſe Bequaemheden , nevens de ſeer goede Weyden , veroorſaacken , darmen dit Hoofdmanſchap 't *Braziliaenſche Paradijs* noemd.

Doch in de Jaeren 1630. 1631. 1632. heeft de *West-Indiſche Nederlandſche Compagnie* de gedachte Stad *Olinda* ; daer nae *S. Auguſtijn* , en bynae al de Veſtingen , welke de *Portugeezen* in dit Hoofdmanſchap beſaeten , veroverd en verwoeſt. Nu eerſt voor derthien Jaeren (te reecken van den tijd dat onſen *Autheur* ſijn Werck uytgaf) zynſe hier uyt , gelijk oock uyt 't *Recif* , verdreven geworden.

Tamaraca is 't oudſte Hoofdmanſchap , en 't kleinſte in geheel *Brazil* ; vermits dat van *Pharnambuco* 't ſelve op d' eenne , en *Parayba* op d' andere beſluit.

La Popeliniere vermeld , dat de *Francoiſen* dit Hoofdmanſchap voortijds hebben beſeeten ; en dat de Haven *Dos Francezes* van haer ſijnen Naem behouden heeft. Maer nae datſe van de *Portugeezen* daer uyt verdreven waeren geworden , ſoo hebben deſelve haere Plant-Stad gebouwd op een Eyland , drie of vier Mijlen langh , en twee of drie Mijlen breed.

Dit Hoofdmanſchap ſtreckt ſich niet wijd uyt buyten 't Eyland. Doch de Vruchtbaerhevd van 't ſelve is wonderbaerlijk. De *Hollanders* hebben 't eenige Jaeren langh ingehad.

't Hoofdmanſchap *Parayba* heeft deſgelijcks ſijnen Aenvangh van de *Francoiſen* gehad in 't Jaer 1584. Doch de *Portugeezen* hebben 't ſelve korts daer nae vermeerſterd. Haere voornaemſte Stad wierd van haer *Philippine* , of *Noſtra Sennora das Nievas* ; maer van de *Hollanders* , nae datſe deeſe Plaets hadden veroverd , *Fredericks-Stad* genoemd.

Sy legt twee of drie Mijlen van de Zee , daer de Rivier *Parayba* invalt : En

heeft drie Kaſteelen op de twee Deelen , welke den Ingangh ſluyten en beſchermen. Dat op de rechter ſijde is *Capo Delo* ; alwaer de Schans *S. Catharina* is. 't Ander *Capo del Nort* , daermen de Schans *S. Antonii* ſiet.

Dit Hoofdmanſchap ſtoot in 't Noorden aen *Rio Grande* ; in 't Suyden aen *Phernambuco* , en ſluit dat van *Tamaraca* in 't Welken in. De Rivier *Parayba* deeld het in twee bynae gelijcke Deelen.

D' Inwooners bevljtigen ſich den Ackerbouw , ter plaats daerſe haer Erfſchappen , Hoven , en praghtighgebouwde Suycker-Molens beſitten.

Soodaenige Suycker-Molens vindmen langhs de Vloed ; te gelijk merde Velden , daer 't Suycker-Ried op waſt , en eenige Boſſchen , waer uyt men 't Hout haeld , om de Suycker te koocken.

Somtijds zyn d' *Ingennoſen* , of Suycker-Molens , ſoo groot en wijd uytgeſtreckt , datſe , nevens 't Huys , waer in de Heer woond , en 't welck ſeer wel gebouwd is , noch meer andere begriipen , 't zy voor de *Portugeezen* , of voor de Swarten en Slaven , welke haer toebehooren. 't Getal bedraeghd dickmael vijftigh , tſeltigh , taghtigh , ſomtijds oock wel honderd *Familien*.

In 't gedachte Hoofdmanſchap *Parayba* vindmen over de twintigh ſoodaenige Suycker-Molens.

De Bodem in 't ſelve is ongelijk , beſtaende in Bergen , Daelen en Velden. De Velden zyn voor de Suycker. De Daelen voor de Taback , voor 't *Mandioche* , en voor 't Ooſt. De Bergen voor 't Hout. De bebouwde Velden , of Ackeren , geven honderd voor een. De Weyden en Beemden vocken veel Vee , als Oſſen , Schapen , Geyten , Varckens , Paerden , welke een grooten arbeyd kounen verrigten , en meer ander

deelen op de twee Deelen, gangh sluyn en beschermt de reghter sijde is *Capo de Schans S. Catharina* is, *del Nort*, daermen de *missie*.

Manschap stoort in 't Noor-
grande; in 't Suyden aen
sluyt dat van *Tamaraca*
in. De Rivier *Parayba*
wee bynae gelijke Dee-

ers bevljigten sich den
ter plaets daerfe haer
Hoven, en praghtigh-
cker-Molens besitten.
Suycker-Molens vind-
Vloed; tegelijk merde
't Suycker-Ried op walt,
schen, waer uyt men
om de Suycker te kooc-

n d' *Ingenos*, of Suycker-
root en wijd uytgestreckt,
't Huys, waer in de Heer
welck seer wel gebouwd
andere begripen, 't zy
rezen, of voor de Swarten
elcke haer toebehooren.
eghd dickmael vijftigh,
tigh, somtijds oock wel
den.

ate Hoofdmanschap *Pa-*
n over de twintigh soor-
er-Molens.

n 't selve is ongelijk, be-
gen, Daelen en Velden.
n voor de Suycker. De
e Taback, voor 't Man-
or 't Oost. De Bergen
De bebouwde Velden,
even honderd voor een,
n Beemden vocken veel
n, Schapen, Geyten,
erden, welke een groot-
nen verrigten, en meer
ander

andere Dieren. Hier is oock veelerley
Gevleugelt; en daer onder Papegayen;
teer goed om t' eeten.

D' oorspronghlijke Inwooners heb-
ben eenige *Aldees*, dat is, op haere
wijs gebouwde Dorpen. Yeder Dorp
heeft niet meer als vier, vijf of ses
Huysen, doch seer langh, gelijk de
Hallen; waer in sich vier, vijf, of ses-
honderd; somtijds duysend, twaelf,
jae vijftien-honderd Inwooners ont-
houden.

Haere Huysraed bestaat enckelijck
in haere *Hamacquen* of Bedden, Boo-
gen, Pijlen, en *Mandioche*.

In yeder Dorp hebben se een Hoofd-
man, diense onder haer selven verkie-
sen; en men voeghd haer een *Portu-
geesch* toe, om te letten op 't geen daer
omgaet.

Soodaenige *Aldees* heeft men in al de
Braziliaensche Hoofdmanschappen. Ses
voornaeme zyn'er in dat van *Parayba*.
Even soo veel in *Rio Janeiro*. Drie in
Tamaraca. Drie in *Phernambuco*; en
soo voorts in al d' andere.

't Hoofdmanschap in *Rio Grande*, of
Potengi, heeft desgelijcks de *Francoisen*
toebehoord; na datse *Rio Ganabara* daer
in verlaeten hadden. Hier hebben se
met de *Petivaren* in 't Jaer 1597. een
Verbond gemaect.

Feliciano Ceca de Caravallaso, Hoofd-
in *Parayba*, heeft deselve wel beoor-
loghd, maer voor datmael haer niet
konnen verdrijven. Echter wierden se
in 't Jaer 1601. gantschlijk daer uytge-
jaeghd.

De gedaghte *Francoisen* hadden te
Capoaba een treffelijke Silver groef ont-
deckt. Desgelijcks een Smaragden
Mijn by de *Baye Moncouron*, tusschen
Rio Grande en *Siara*. Daerenboven een
rijcke Sout-groef by den Hoeck, of de
Spits Salinas.

De voornaemste Vestingh, welke

de *Portugeezen* hier hebben, is *Los tres
Reyes*, of der Drie-Koningen, op de
reghterhand der Rivier.

De *Braziliaensche* Kust van 't Voor-
geberght *Frio* af tot aen deese sijde des
Voorgeberghs *S. Augustini*; en mid-
den in 't Hoofdmanschap *Potengi*, gaet
van 't Suyden nae 't Noorden, en siet
geduerigh tegens 't Oosten.

't Overige deeses Hoofdmanschaps,
en dat van *Siara*, *Maranban*, en *Pera*
gaet van 't Oosten nae 't Westen, en zyn
d' *Equinoctiael-linie* aldernaest.

De Kusten van deese vier laetste
Hoofdmanschappen strecken sich even
soo wijd op de Zee uyt, als de thien
andere t' saemen; doch zyn niet soo
goed.

Siara leght tusschen veele *Barbarische*
Volckeren: Evenwel treckten'er veel
Boomwol, Krystal, Eedele Gesteenten,
en allerley Hout uyt. Men vind hier
oock veel Suycker-Ried; 't welck ner-
gens toe dienstigh is, wyl in dit Land
geene Suycker-Molens zyn.

Maranban is een Eyland, leggende,
nevens andere, in een Golf of Boesem,
ontrent vijf-en-twintigh Mijlen langh
en breed. Hier is, gelijk eenige heb-
ben gemeend, een Rivier van diensel-
ven Naem te vinden.

't Gedaghte Eyland heeft vijf-en-
veertigh Mijlen in den Omkreytz, en
seven-en-twintigh Dorpen; waer on-
der *Juriparan* 't voornaemste is. In ye-
der Dorp wonen drie, vier, vijf of
ses honderd Mannen. Derhalven tel-
demen, doe de *Francoisen* in 't selve
waeren, hier over de thien-duysend
Menschen.

De Lucht is hier gesond en helder.
Men vind hier treffelijk Water, 't welck
op de Zee bynae niet verderft. De
Bodem is soo vruchtbaer, als eenige
andere in *America* zyn magh. Men
vind hier *Brazilien-Hout*, *Saffraen*,

Boomwol, Roode verwe, Purper-rood, Balsssem, Taback, Peper, en somtijds oock grauwen Amber, welke op de Kust werd versaemeld.

't Land is seer bequaem tot Suycker. Volgens 'tbericht der Inwooners, soo souden hier oock Jaspis-aderen zyn; nevens wit en roodaghtigh Krytial; 't welck in hardigheyd de Diamanten van *Alençon* overtreft.

Tapouytapere, of 't Land der *Tapuyers*, is een ander Eyland, in 't Westen van *Maranban* (*Maragnan*). Wanneer de Zee hoogh is, soo maeckt 'er een Eyland van. Doch wanneer deselve laegh is, soo is 'er niet anders als Sand, 't welck dit Eyland van 't Groote Land afsonderd.

De Grond is noch beeter als die in *Maragnan*. Niet meer als vijftien Dorpen zyn 'er in. 't Eerste voerd de Naem des Lands. Deese zyn grooter en Volckrijcker als die in *Maragnan*.

Tegens 't Westen van *Tapouytapere*, in 't Vaste Land, is *Comma* een Dorp, een Rivier, en een Landschap van even den selven Naem. Dit is even soo goed, en sijne vijftien of seshien Dorpen zyn niet minder Volckrijck, als die in *Tapouytapera*.

Tusschen *Comma* en *Cayetta*, 't welck by *Para* leght, zyn veele Volckeren, welke van de *Tuppin-Imben* afkoomstigh zyn: Onder welke oock zyn die van *Maranban* en *Comma*. D' eerste staen met malkander in Verbond; en voeren d' een tegens d' ander een wreeden Oorlogh.

De *Francoisen* hebben 't Eyland *Maragnan* tot verscheydene maelen toe ingehad. *Rebant* is in 't Jaer 1594. aldaer geweest. *La Ravardiere* in 't Jaer 1612. Deesen heeft een bequaeme Plaets in 't Eyland verkooren, en aldaer de Schans *S. Louis* gebouwd. Maer de *Portugeezen* hebben de *Francoisen* in 't Jaer 1614.

daer uytgeaeghd; en op nieuws opgericht de Schanffen *S. Iago* en *Nostra Senhora* tusschen de Rivieren, welke in den *Maranbanischen* Boesem vallen. Van deselve is *Miari* de grootste: Daer nae *Tuboucourcu*, of *Tabucuru*.

't Hoofdmanfchap *Para* heeft haere vierkaute Schans op een verhevene Klip, vier of vijf vademen boven de daer om leggende grond. In 't selve zyn vier of vijf-honderd *Portugeezen*, welke in dit Landschap Taback, Boomwol en Suycker versaemelen.

't Gedaghte Hoofdmanfchap heeft *Corupa* en *Estero* aen gene sijde van d' uitsloop der Rivier *Amazone*: En tusschen de Mond van de gedaghten Vloed *Cogemino*.

In *Brazil* is de Lught saght en gemaetighd, onaengesien dit Landschap onder den dorren Hemel-kreytz leght. De Daegen en Naghten zyn hier malkander bynae gelijk. De Koelte der Zee, de Vloeden, en dan de Dauw, die hier onophoudlijck valt, doen seer veel tot deese gemaetighdheyd.

Weynige Donderen en Onweeren is dit Gewelt onderworpen; en of 't hier schoon's avonds Blixemd, soogeschied sulcks echter sonder gerught. Wanneer 't Donderd, soo doen de slaegen weynigh schaede, en men siet noyt Donder-Beytels.

Boven dit alles kanmen de goedheyd van de Lught daer uyt bemercken, dat de Slangen en Padden hier niet giftigh zyn, maer d' Inwoonerstot spijs dienen.

Ondertusschen evenwel is de grond hier bequaemer tot Ooft, Weyden en Hals-vrughten, als tot d' *Europaeische* Graenen en Wijnstocken. Wijn en Meel brenghdmen derwaerts, vermits 't Koorn op de Zee verderft. De Natuurlijke Inwooners gebruycken Rijs en *Mandioche*; waer uyt sy Brood bereyden.

Behalven

be
d; en op nieuws opge-
ssen *S. Iago* en *Noftra*
de Rivieren, welke
nischen Boefem vallen.
Mari de grootste: Daer
of *Tabucuru*.

chap *Para* heeft haere
ns op een verhevene
rijf vademmen boven de
de grond. In 't selve
-honderd *Portugeezen*,
ndſchap *Taback*, Boom-
verſaemelen.

Hoofdmanſchap heeft
en gene ſijde van d'uyt-
Amazone: En tuſſchen
e gedaghten Vloed *Ca-*

Lught ſaght en gemae-
en dit Landſchap onder
mel-kreytz leght. De
aten zyn hier malkander
De Koelte der Zee, de
de *Dauw*, die hier ont-
t, doen ſeer veel tot
adheyd.

anderen en Onweeren is
rworpen; en of 't hier
Blixemd, ſoogefchied
nder gerught. Wan-
t, ſoo doen de ſlaegen
e, en men ſiet noyt

s kanmen de goedheyd
er uyt bemerken, dat
adden hier niet giftigh
ooners tot ſpijs dienen.
n evenwel is de grond
tot Ooft, Weyden en
als tot d'*Europaeiſche*
ijntſtocken. Wijn en
en derwaerts, vermits
te verderft. De *Natuer*-
s gebruycken Rijs en
r uyt ſy Brood berey-

Behalven

Behalven de Huls-vrughten, Moes-
kruyden en Ooft-boomen hebbenſe
veele viervoetige Dieren, Vogelen en
Viſſchen, welke ons onbekend zyn.
Oock verſcheydene ſoorten van Palm-
boomen, daerſe ſeer groot nut van trec-
ken.

't *Brazilien*-Hout koomd van haeren
Araboutan, zynde een grooten Boom,
doch die geen Vrught draeghd.

Men vind hier eenige Goud-Aderen,
doch veel meer Aderen welke Silver
geven. Deſgelijks een groote mee-
nigte van *Papegayen*.

Onder de *Meirkatten* zyn'er ſwarte,
gelijk oock andere van verſcheydene
Verwen. Meerendeel zynſe ſeer aer-
digh in haere bedrijven.

De bereydede Huyd van de *Tapirouſ-*
ſou is ſoo geweldigh hard, datmen'er
Schilden van maeckt, hebbende foo-
daenigh een ſterckte, dat'er geenens pijn
kan doordringen, met hoedaenigh een
kraght deſelve oock moght afgeſchoo-
ten worden.

De *Brazilianen* zyn van een middel-
matige grootte. Hebben dicke Hoof-
den; breede Schouderen, een roodag-
tige verwe, en een ſwarte bruyne Huyd.
Sy leven tot anderhalf-honderd Jaeren
toe; en bekommeren ſich nergens meê,
als alleen met haer' Oorlogen, om door
deſelve ſich te wreecken aen haere Vy-
anden.

De meefte tijd ſwervens gintsch en
herwaerts. Sy Jaegen; ſy Viſſchen, en
verdrijven voorts haeren tijd met Gaſte-
ryen onder malkanderen aen te ſtellen,
en ruyterlijk te Suypen.

't *Mandiocbe* geeft haer Brood. [*Hoe-*
daenigh ſy haeren Dranck bereyden, hebben
wy wydlapigh verhandeld in ons Groot Werc
der Curieſe Aemmeringen]. Vleefch
hebbens van haere Dieren. Oock
gedrooghd Vleefch van haere Vyanden.
Dit is haer een lekker Beerte.

Sy beltrijcken haer Ligchaem met
verſcheydene Verwen. Geen Hayr
laetens aen 't ſelve, ſelfsoock niet aen
d' Ooghbrauwen. Alleen hebbenſe een
Krans of Kroon rondom 't Hoofd. Aen
haere Onderlip en de Wangen hangen-
ſe of een glad Beenken, of een kleyne
by haer hoogh-geaghtede Steen.

Andere ſnijden ſich *Figueren* in de
Huyd, en doen'er ſeeckere Verwen in,
welcke nimmermeer verdwijnen of uyt-
gaen.

Sy maecken haer ſelven Mutſen,
Voorhoofd-banden, Kragen, Mantels,
Gordels, Arm-banden, Been-banden,
en veelerley andere Cieraeden om haer
Ligchaem, uyt Vederen van verſchey-
dene Verwen. De Vrouwen-perſoonen
laeten haer Hayr waffen, en 't ſelve
gemeenlijk over de ſchouderen heenen
vlieden.

De *Brazilianen*, welke ſich by de
Portugeezen plegen t' onthouden, hebben
meerendeel 't *Chriſtendom* aengenoo-
men. D' andere ſwerven noch ſonder
Religie om.

Meenigerley Spraecken vindmen on-
der haer. *Tarric* verſeeckerd ons, dat
hy alreeds in ſijnen tijd tſeffigh der
ſelver had aengemerckt.

Alhoewelfe niet geene Wetenschap-
pen zyn begaeft, ſoo hebbenſe echter
kennis van den loop der Son, Maen,
en Starren. Sy geven deſelve verſchey-
dene Naemen.

Al 't *Brazilien*-Hout koomd de Ko-
ningh van *Portugal* toe: Geen *privaet*
Perſoon is geoorloft, eenigen handel
daer meê te drijven.

Haeren rijkdom beſtaet in de Traen
van Walviſſchen, Suycker-wercken,
Conſerven, *Petum*, Silver, Huyden, en
andere Waeren; maer byſonderlijk in
Suycker; naedien'er geen Land in de
Wereld is, 't welck meer Suycker
geeft, als *Brazil*.

't Eyland

't Eyland *Madera* heeft maer alleen aght of thien Suycker-Molens. 't Eyland *S. Thomas* veellight noch minder. Maer in *Brazil* zyn'er ruym vier of vijf-honderd.

Wat nu de Naem van *Mestiz* en *Mulater* belanghd, welke wy hier boven tot verscheydene maelen hebben gebruyckt, soo staet hieraen te mercken, dat deselve zyn ingevoerd, om een onderscheyd te maecken.

Nae dat de *Portugeezen* sigh in dit Gewest van langer hand vastgeset, en van tijd tot tijd een groot getal *Mooren* en *Moorinnen* tot haeren dienst daer in gebraght hadden, soo heeft de vermeningh onder deese verscheydene *Natien* veroorsaect, datmen, om de van haer gewonnene Kinderen t' onderscheyden, *Mozombo* heeft genoemd de geene, welke van een *Europaische* Vader en Moeder: *Mestiz*, of *Mameluco*, die van een *Europaisch* Man en *Braziliaensche* Vrouw: *Mulater*, die van een *Europæer* en *Morin*: *Cariboco*, welke van een *Braziliaen* en *Moorin* voortgekoomen waeren. Die t' saemen *Mooren* tot Ouders hadden, voerden den Naem van *Criolo*.

Men heeft een *Moorin* gesien, welckers Man een *Moor* was; die *Tweelingen* ter wereld braght, d' eenen wit, d' andere swart.

Een *Braziliaensche* Vrouw, een *Braziliaen* ten Echtgenoot hebbende, beviel desgelijcks van *Tweelingen*, onder welke d' eenen swart, d' andere wit, was.

Dickmael krijgen de witte swarte, en in tegendeel de swarte witte Kinderen. Jae men heeft oock gantsch witte *Mooren* gesien, te weeten soodaenige, welke in alle trecken des Aengefights gesteld waeren gelijk de *Mooren*; doch een witte Huyd en blanck Hayr hadden.

Voor *Brazil* leght een groote ry van Laege Klippen, welke niet seer breed is; doch streckt sigh uyt bynae soo langh als de Kust is. Alleenlijck zyn'er eenige Openingen, waer door de Rivieren sigh in de Zee uytgieten.

De Scheepen, welke nae *Brazil* gaen, of van daer weer te rugg' keeren, moeten noodwendigh door de gedaghte Openingen, of *Canalen*, passeren; alhoewel t' somtijds seer gevaerlijck is.

sche

een *Mooren* gesien, welcke
Moor was; die Tweelinge
d' eene wit, d' andere swart.

*Bra-
caensche* Vrouw, een *Bra-
genoot* hebbende, beviel
aan Tweelingen, onder
ne swart, d' andere wit,

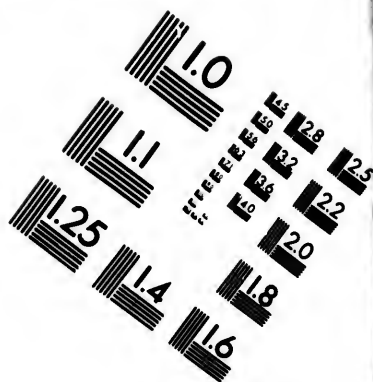
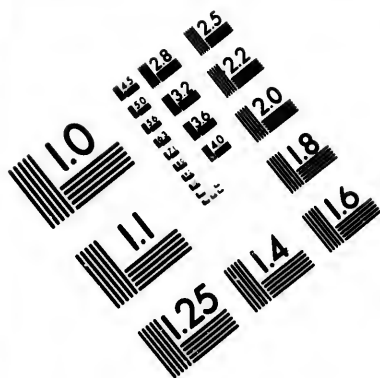
krijgen de witte swarte,
el de swarte witte Kinde-
heeft oock gantsch witte
, te weeten soodaenige,
e trecken des Aengesichts
n gelijk de *Mooren*; doch
uyd en blanck Hayr had-

il leght een groote ry van
n, welcke niet seer breed
kt sich uyt bynae soo langh
. Alleenlijck zyn'er ee-
gen, waer door de Rivie-
e Zee uytgieten.

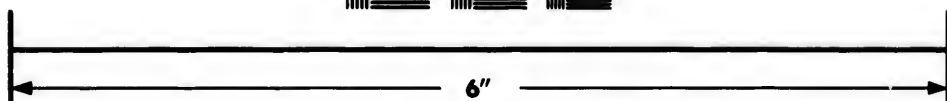
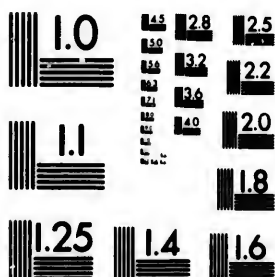
oen, welcke nae *Brazil*
n daer weer te rugg' kee-
n noodwendigh door de
eningen, of *Canalen*, pas-
wel t somtijds seer gevaer-

PARA-

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

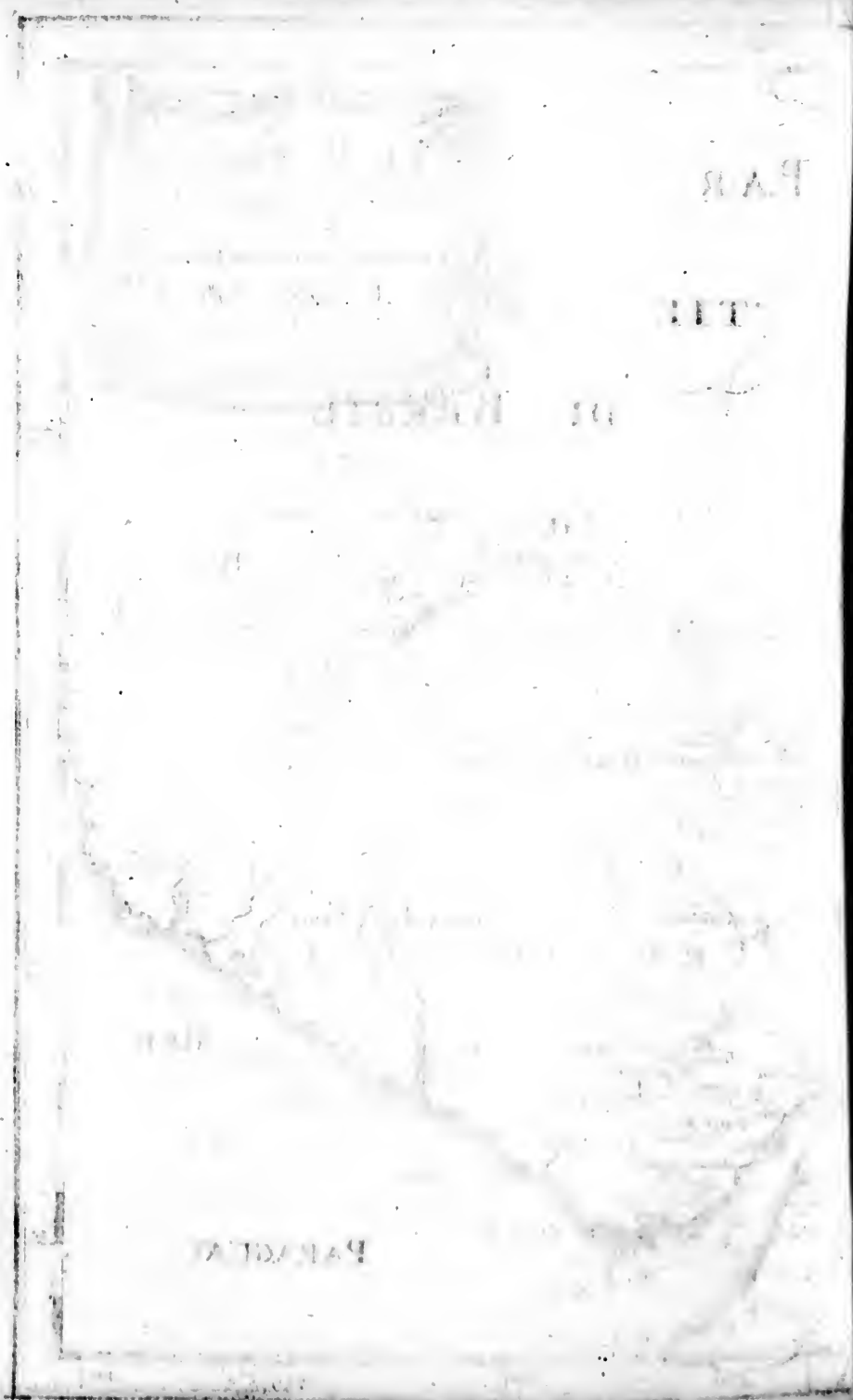
0
E 28
E 32
E 25
E 22
E 20
E 18
6

11
10
01

P

woon
Spaen
waer
beno

Or
la Pla
legge
welch
desel
Deel

I.
maec
gede
leghe

II.
gend
reghe

III

Ura
die
drie
Zee
en C
Noc

D
heef
raje
Bra:
D

PARAGUAY;

O F

RIO DE LA PLATA.

Landschap *Paraguay*, of *Rio de la Plata* (verscheyden van *de la Plata* in *Peru*) legt op de Rivier, welke d' Inwooners des Lands *Paraguay*, maer de *Spaenjaerden* *Rio de la Plata* noemen; waer van de gedaghte *Provincie* haere benoemingh voerd.

Onder de Naem *Paraguay*, of *Rio de la Plata*, kunnen wy begrijpen al d'omleggende Landschappen op de Rivieren, welke in de Vloed *Paraguay* vallen: En deselve betraghten in drie, of in seven Deelen; naementlijk:

I. In 1. *Paraguay*, en 2. *Rio de la Plata*; maeckende 't hooghste en 't laeghste gedeelte van 't geen op de Rivier legt.

II. In 3. *Chaco* en 4. *Tucuman*, leggende op de Vloeden, welke op de rechterhand invallen.

III. In 5. *Parana*, 6. *Guayr*, en 7. *Urvaig*; zynde gelegen op de Rivieren die ter linckerhand invallen. Deese drie leggen tegens *Brazil*, ende de Noord-Zee: De twee voorgestelde nae *Peru* en *Chili*: De twee eerste neemen 't Noorden in.

De Rivier *Paraguay*, of *de la Plata*, heeft sijnen oorsprongh in 't Meir *Xarajer*, aen de Grensen van *Peru* en *Brazil*.

Deese Vloed loopt van 't Noorden

nae 't Suyden; wendende sich eyndlijck Suyd-Oostwaerts. Veele seer schoone en groote Vloeden neemtse op. Onder deselve oock de *Putomajo*, *Vermajo*, of *Saldo*, en *Carcaranne* op d'eene: *Guaxarape*, *Parana* en *Urvaig* op d'andere sijde.

Daer de Rivier *Paraguay* in de Zee valt, maeckt hy een openingh van vijftigh of noch meer Mijlen, tusschen de Voorgeberghen *S. Maria* en *S. Antonii*: En honderd of honderd en vijftigh Mijlen in 't Land. Hy heeft alreeds thien of twaelf; in 't afvlieten vijftien, twintigh tot vijf-en-twintigh Mijlen in de breedte.

Ondertusschen is deese Vloed niet seer diep. In deselve zyn veele Sandbancken en Klippen, welke de Schipvaert seer gevaerlijck maecken, door de Stormen, welke sich hier dickmael en gantsch plotslijck op de Suyd-sijde verheffen.

De bysondere *Provincie Paraguay*, leggende op 't hooghste deel des Vloeds, is weynigh bekend. De *Spaenjaerden* hebben hier oock geene Plant-Stad. Ondertusschen heeftse haeren Naem met de Vloed gemeen; en deeld oock den selven mee aen al d'omleggende *Quartieren*.

De Volckeren deeses Gewests zyn niet soo *Barbarisch*, als in *Brazil*. Eenige bevljyten sich den Ackerbouw, waer

Rrrr

in

in den grootsten arbejd der Mans en Vrouws-perfoonen beftaet.

De Vrouwen weeten haere Boomwol wel te fpinnen; bereydende Stoffen en Kleederen van defelve, tot haer gebruyck.

Beneden *Paraguay* is 't Landschap *la Plata*, waer in de *Spaenjaerden* fommige Plant-Steeden hebben.

De Steeden *Assumption* en *Buenas Ayres* zynde de fchoonfte onder defelve. Daer nae *Los Siette Corrientes*, *Santa Fe*, en *S. Spiritu*, of *Torre di Gaboto*. Detwee laetftgenoemde, en *Buenas Ayres* zyn op den rooden Oever. *Assumption* en *Los Corrientes* ter linkerhand. Deefe leght ontrent drie-honderd Mijlen van de Zee: *Buenas Ayres* wat minder als honderd: *Spiritu Santo* anderhalf-honderd: *Santa Fe* wat meer Mijlen.

De Stad *Assumption* leght alleen op de Vloed *Paraguay*. *Los Siette Corrientes* daer de Vloed *Parana*: *Santa Fe* daer de Rivier *Rio Vermejo*: *S. Spiritu* daer de Vloed *Carcavame*; en *Buenas Ayres* daer de ..... in de Rivier *Paraguay* valt.

Paraguay is de Natuerlijke Naem des Lands, en beteekend foo veel als der Vederen-Vloed: 't Zy om dat'er een groote-meenighte Vogelen werden gevonden; welckers Pluymen met feer fchoone levendige Verwen zyn onderfcheyden: Of 't zy om dat d'Inwoonders deefes Gewelts met fodaenige Vederen figh vercier en opproncken.

De Naem *de la Plata* heeft deefe Vloed van de *Spaenjaerden* bekomen; bereeckenende Silver; wyl 't eerfte Silver, 't welckefe uyt *Peru* kregen, haer door middel van deefe Vloed is toegekomen.

Chaco heeft een vetten en vrughtbaeren Bodem, van veele Vloeden doorbroocken; en van verfcheydene Inwoon-

ners bewoond; welckers Spraecken oock gantsch onderscheyden zyn.

De *Tobares* hebben in haer Geflaght of *Natie* ontrent vijftigh-duyftend Zielen. De *Mathaguaiens* derigh-duyftend. Dit is een feer naertigh Volck; doch niet foo dapper als de *Chiriguagners*, welcke feer hoogh gehouden werden, en de *Spaenjaerden* niet mogen lijden: Sy voeren geduerige Oorlogen met de gemelde *Mathaguaiens*. Al de geene, deefe bekoomen konnen, maeckenfe tot Slaven. Derhalven oock d'andere hulp by de *Spaenjaerden* foecken.

De *Mocunas* en *Zipatalagars* zyn niet min sterck van Volck, als de *Tobares*; en gefaemenlijck foo dapper in den Oorlogh, dat de *Chiriguagners* figh niet ver vrouwen, haer aen te grijpen.

De *Churumates* hebben een feer fchoone lighte Spraeck. Daer is noch een andere *Natie*, welckers Tael de *Latijnsche* (volgens de berigten) weynigh fou toegeven.

De Schoonheyd der *Oreochons* beftaet in de grootte haerer Ooren. De meeste deefes Volckeren zyn van een feer goede gefalte, fes voeten hoogh; van Natueren faghtmoedigh, en van een goed verftand.

't Landschap *Tucuman* is feer groot; niet minder als drie-honderd Mijlen breed en langh. Evenwel ftoot het op geene van al fijne fijden aen de Zee.

De Rivier *de la Plata* begrenst het regens 't Ooften; *Chili* regens 't Weften; *Peru* en *Chaco* regens 't Noorden; 't *Magellanische* Land regens 't Suyden.

De Lught en Bodem fouden hier feer voortreflijck zyn. 't Land maeckt figh los van de dorre Hemels-Kreytz, en ftreckt figh uyt tot in 't midden des gemaetighden.

Vermits bynae al de Rivieren haeren loop nae 't Ooften hebben, foo is 't hier taem-

taemli
d'Inw
Jaer-ge
De Soe
Martii
ber. I
ber tot
keren
wijlle
Naem
de Zur
Deo
dene P
de Lat
van Pe
drijver
San-
geheet
fchen
derd e
en wa
In d
de Stad
fcheyd
cieren.
't La
chenille
verwer
Hoofd
en dae
trecken
Naem
den Pe
cuman
tuntan
Coro
waer
vonde
Potosi
van S
d'Est
de Lu
De
Bodem
vende
en So

raemlijk koel. Daerenboven hebben d'Inwooners bynae maer alleen twee Jaer-getijden, yeder van ses Maenden. De Soomer duerd van den twintighften *Martius* tot op den twintighften *September*. De Winter wederom van *September* tot in *Martius*. Onderdeese Volkeren zyn de *Tucumans* de beroemdste, wylse 't geheele Landschap haeren Naem hebben meêgedeeld. Daer nae de *Zuries* en *Diaguites*.

De *Castilianen* hebben hieverscheydene Plant-Steeden gebouwd, op dat de Landschappen *de la Plata* met die van *Peru* en *Chili* Koophandel moghten drijven.

San-Jago del Estero, voortijds *Varco* geheeten, leght ter halver wegh tusschen *Buenas Ayres* en *Potosi*; twee-honderd en vijftigh Mijlen van de laetste, en wat minder van d'eerste.

In deese Plaets woonen de Bishop, de Stadhouder van de *Provincie*, en verscheydene andere Koninghlijcke Officieren.

't Land geeft Wol, Boomwol, *Cochenille Guede*, waer meê sy haere Stoffen verwen, welckese nae de naest-gelegene Hoofdmanfchappen in *Brazil* voeren, en daer van een seer groot voordeel trecken.

Nae *San-Jago del Estero* leght noch op den *Peruaenschen* wegh *S. Michael de Tucuman*; *Noftra Sennora Talavera*; *Los Juntas*; *S. Salvador*; *Salta*, &c.

Corduba leght op d'andere sijde; alwaer twee groote Wegen werden gevonden; d'eene van *Buenas Ayres* nae *Potosi*, door *S. Jago del Estero*; d'andere van *Santa Fe* en *Spiritu Santo* nae *S. Jago d'Estremadura* en *Chili* door *S. Jean de Luz* (*S. Jean Luyx*).

De Lught is hier gemaetighd; de Bodem vruchtbaeren seer lultigh, gevende Graenen en Ooft. Hieris Wijn en Sout; oock in de Rivieren een goede

Vischvanght: In de Bosschen veel Wildbraed: Vermoedlijk zyn oock eenige Silver-Aderen in de Geberghten. De Plant-Stad bestaet in drie-honderd; andere seggen in ses-honderd *Spaenjaerden*. De voornaemste Koophandel is op de sijde van *Peru* en *Chili*.

De Landschappen *Parana*, *Guayr*, en *Urvaig* werden in de *Relatie*, welcke de *Jesuiten* hebben uytgegeven Anno 1636. en 1637., begrepen onder de Naem van *Paraguay*. In welcke dit volgende werd verhaeld.

Als de gedaghte *Jesuiten* nu al voor langh hadden bemerckt, wat voor een groote meenichte Zielen in dit Gewest waeren, welcke sigh tot 't *Christendom* soudon konnen bekeeren, soo hebbense sigh onder deese *Barbaren* begeven; haere Spraeck geleerd; haer gelockt uyt de Bosschen, Bergen, en diepe Hoolen; verlaemeld in verscheydene t'Samenwoonungen, en door dit middel haer gebraght tot aen gefelligh leven.

Voorts hebbense haer geoeffend in den arbejd, noodwendige Konsten en Handwercken. Daer nae in Leesen en Schrijven; in de Sanghkonst, in 't Dansen, en in 't speelen op *Instrumenten*; insonderheyd in den Godsdienst en in d'oeffeningh der *Christelijke* Godsaeligheyd.

Deese t'Saemenwoonungen zyn meerendeel opgeright geworden in 't Jaer 1626. Yeder der selve bestaet in ontrent duysend *Familien*. En elcke *Familie* neemdt in, behalven Vader, Moeder en Kinderen, eenige oude onvermogene Perfoonen, welcke niet meer konnen arbejden; of eenige Weeskinderen, die geen Ouders meer hebben.

Soo haest een t'Saemenwooningh opgeright is, soo voeren de *Jesuiten* daer inloodaenigh een Regeeringh, alsfe in 't toekomende sullen volgen. Sy geven

haer Overheden en Officieren, verkooren uyt de geschickte onder haer; en stellen deselve voor de *politique* ordren, welckese volgen sullen. Neemen oock aght, dat de Velden en Ackeren, yeder Familie toegevoeghd, ter reghter tijd bearbeyd en besaeyd mogen worden. 't Opsight op de besorgingh der Kudden blijft oock niet vergeten. Wanneer onder haereenige Verschillen ontstaen, soo werd 't geen de Jesuiten daer over uyt sprecken, gehouden voor een eyndlijck Vonnis; en naegekoomen, sonder eenige klaght of tegenmooringh.

Parana heeft vijf soedaenige T'saemenwooningen, naementlijck, *S. Ignatii*, op de Rivier *Tibiquari*: *Istapoa*, of de Menschwerdingh (*Incarnation*) en *Le S. Sacrament*, op de Vloed *Parana*: *Nostre Dame d'Yguazu*, op de Vloed *Yguazu*: *Acurag*, of *La Nativité de Nostre Dame* (onser liever Vrouwen Geboorte), desgelijcks op de Vloed *Parana*.

De Rivier *Yguazu* (of *Iguazu*) stort sigh af van een groote Water-Val, eer deselve in de Vloed *Parana* loopt.

De Lught in al deese T'saemenwoonis seer goed: De Bodem vruchtbaer.

Hier zyn veele Bosschen, maer weynigh Beemden of Weyden. Oock vinden by *Iguazu* weynigh Visc, wegens de Water-Val.

D'Inwooners in *Itapoa* zyn de moedighste, en insonderheyd tot de Wapenen seer geneegen.

't Landschap *Guayr* leght onder de Kreytz des Steenbocks, en streckt sigh uyt tot aen *Brazil*. Alreeds voor lange tijd zyn hier twee of drie Plant-Steeden geweest; naementlijck, *Ciudad*, of *Ontiveros*; oock somtijds *Guayr* geheeten, nae den Naem des Landschaps. *Villa Rica*, en *S. Paulus*; welcke eenige tot *Brazil* reeckenen.

De T'saemenwooningen van de Land-lieden zyn *Nostre Dame de Lorette*,

en *S. Ignatius*, op de Rivier *Parana*: *S. Franciscus Xaverius*; *Le Incarnation* en *S. Jesepe*, op de Vloed *Tibagiva*: *Les sept Archanges* (de seven Arch-Engelen), en *S. Paulus*, in 't Land van Groot-*Tajoba*, tegens *Brazil*.

Boven *Ciudad Real*, ter plaets daer de twee Landschappen *Parana* en *Guayr* sigh scheiden, maeckt de Rivier *Parana* soo een aensienlijke Water-val, alsergens eene in de Werelt zyn magh.

Deese Vloed stort sigh af van een seer hooge Rots, en bevind sigh dan noch tusschen meer andere tot op vijftien of seshien Mielen; alwaer hy in een seer groote Afhangh stoot aen de Spitfen of Hoecken van sommige. En midden door d'andere heenen loopende, soo verdeeld hy sijn Water in verscheydene Armen of Stroomen. Doch versae meld deselve weer. Als hy nu langh omgelopen, en van de Rotsen los geworden is, soorust hy, en staet stil. Doch op yeder uyr des daghs hoorden (echter niet meer als eenmael) op de grond des Vloeds secker Gebrul, waer door 't Water opsweld. Doch sulcks duerd maer een oogenblik: En dan neemd de Vloed sijnen gewoonen loop weer aen; welcke beneden en boven de gedaghte Water-Val bevaerbaer is.

't Landschap *Urvaig* leght op de Zee, tusschen *Brazil*, en de Monden der Rivier *Paraguay*. 't Neemd deesen Naem aen van de Vloed *Urvaig*, of Slekken-Vloed, wegens de groote meenighte der selve, die aldaer gevonden werden.

Haere T'saemenwooningen zyn *La Conception*, alwaer de Vloed *Urvaig* in de *Paraguay* valt: *S. Nicolaus*, op de Rivier *Pyratin*: *S. Franciscus Xaverius*, diep in 't Land; oock op de Vloed *Urvaig*: *Ibicuit*, of *Purification*, niet verr' van *S. Nicolaus*; en *Tapara*, of *La Visitation*, op de Vloed *Paraguay*, ontrent tegens over *Buenos Ayres*, leggende op d'andere sijde.

Van

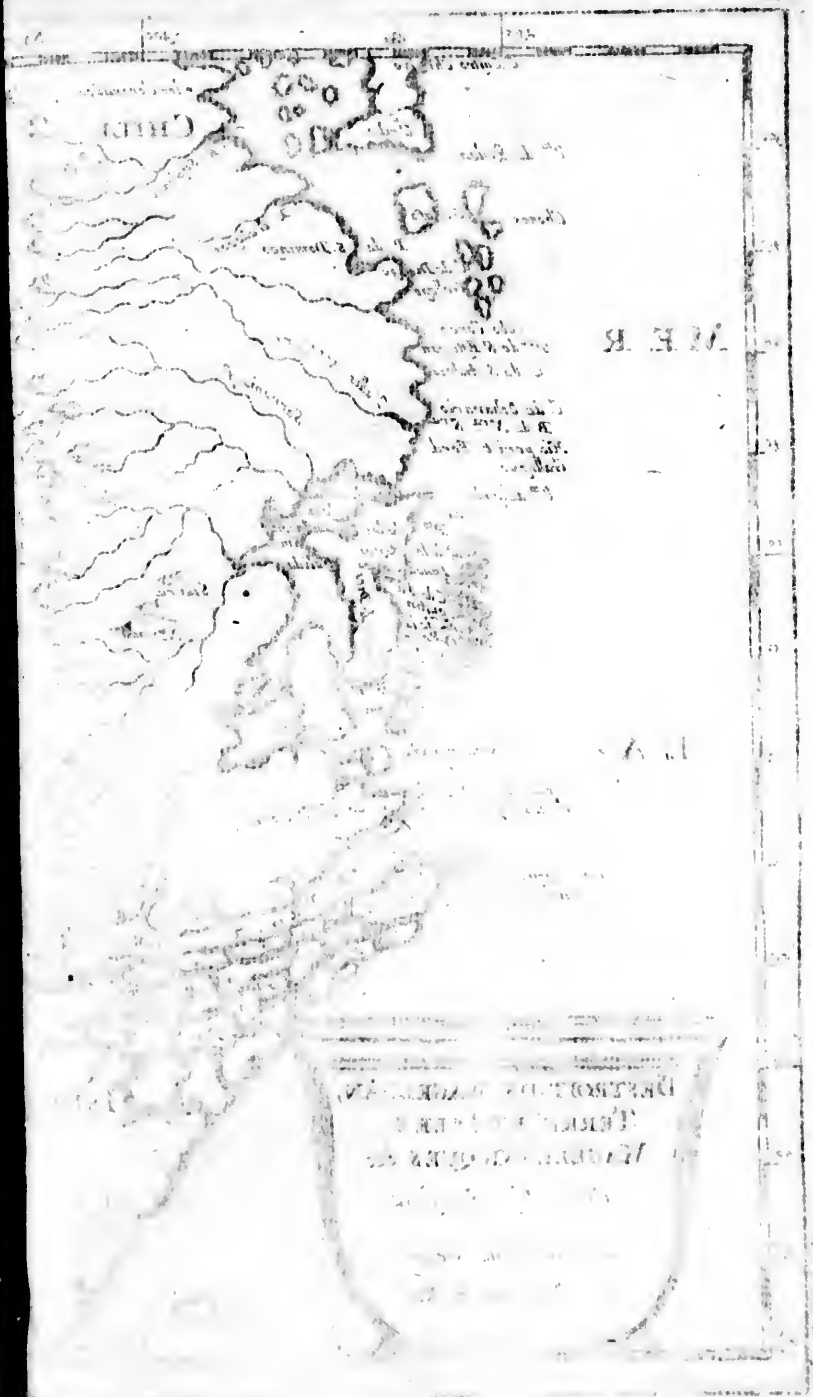
de Rivier Parana: S.
 Le Incarnation en S.
 Tibagiva: Les sept
 Arch-Engelen), en
 van Groot-Tajoba,

al, ter plaats daer de
 en Parana en Guay
 eckt de Rivier Parana
 de Water-val, als er
 erelt zyn magh.

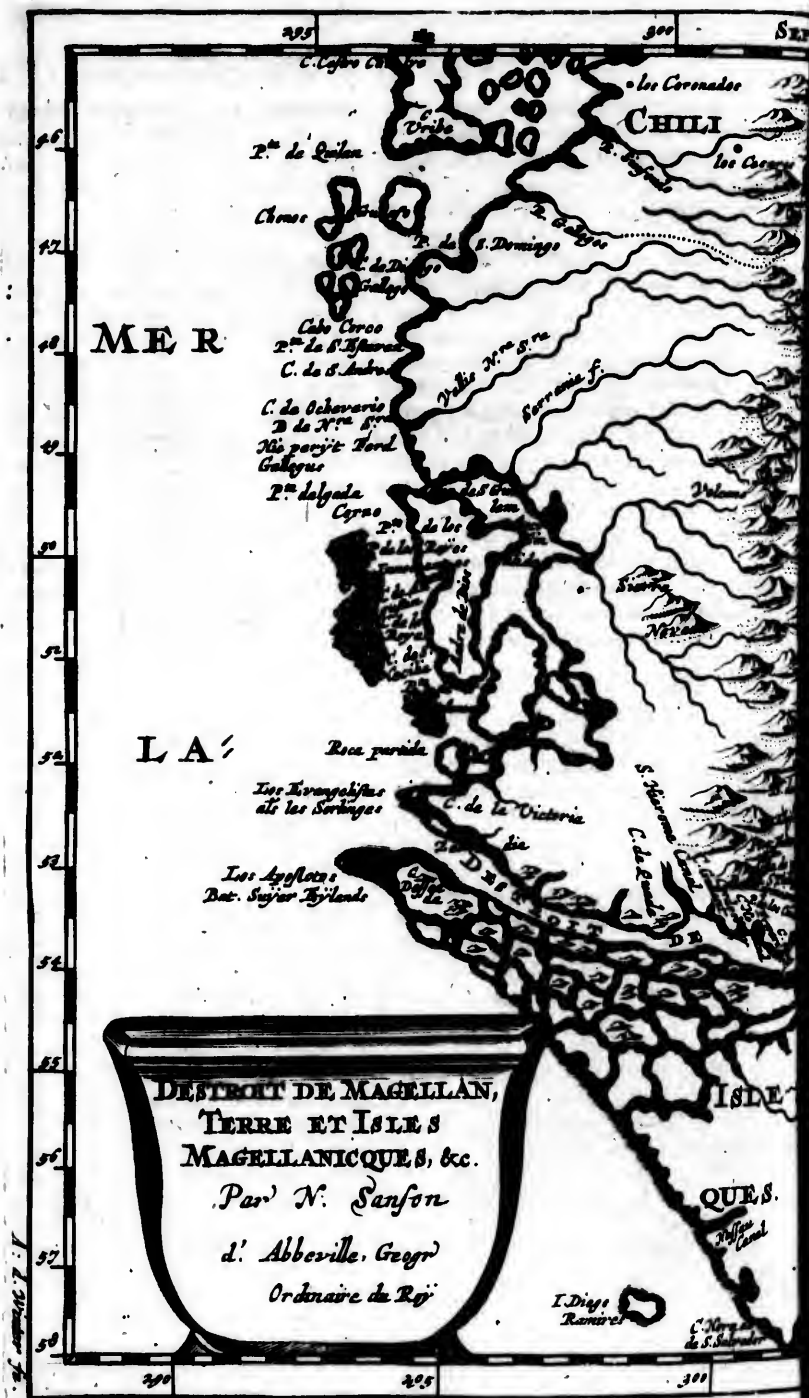
ry sijn af van een seer
 bevind sijn dan noch
 lere tot op vijftien
 alwaer hy in een seer
 oot aen de Spitsen of
 nige. En midden door
 opende, soo verdeeld
 verscheydene Armen
 ch versaelmeld deselve
 angh omgelopen, en
 geworden is, soorult
 Doch op ieder uyr des
 (echter niet meer als
 rond des Vloeds seec-
 loor't Wateropsweld.
 maer een oogenblick:
 Vloed sijnen gewoo-
 ; welcke beneden en
 e Water-Val bevaer-

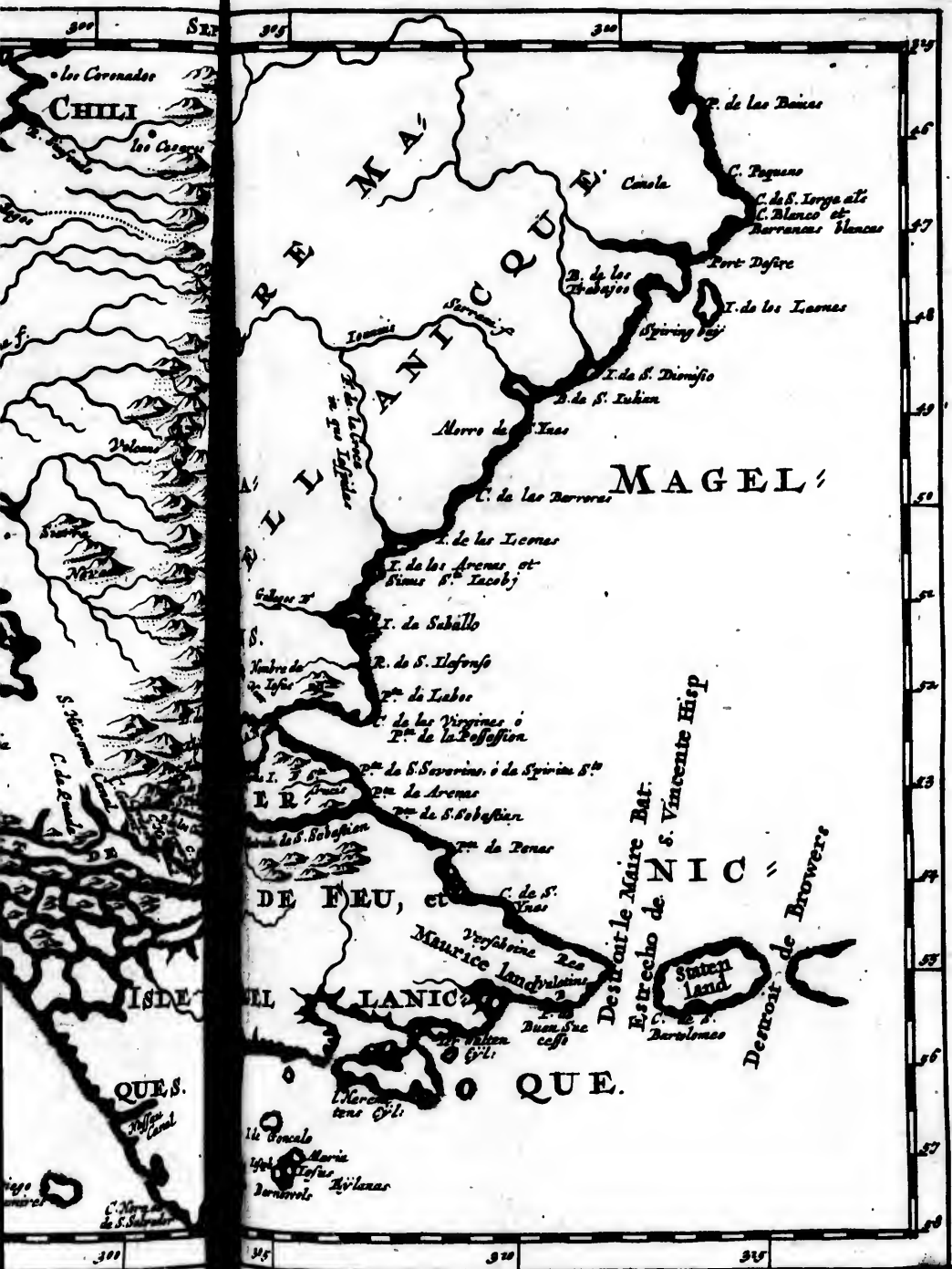
urvaig leght op de Zee,
 en de Monden der Ri-
 Neemd deesen Naem
 Urvaig, of Slecken-
 de groote meenichte
 er gevonden werden.
 nwooningen zyn La
 de Vloed Urvaig in de
 Nicolaus, op de Rivier
 scu Xaverius, diep in't
 Vloed Urvaig: Ibicuit,
 t verr' van S. Nicolaus;
 Visitation, op de Vloed
 nt tegens over Buenos
 op d' andere sijde.

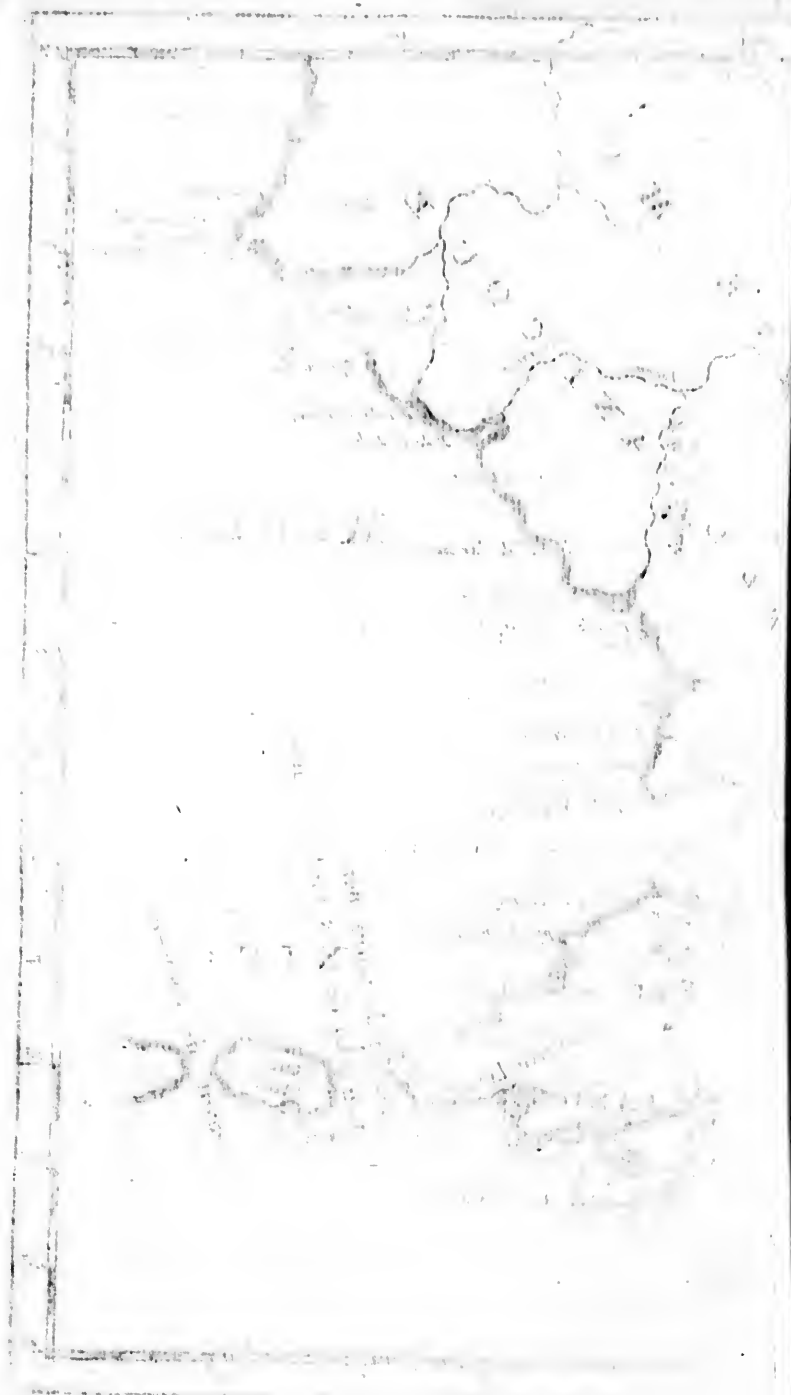
Van

Van deese Landstreecken hebben wy geene Berichten gehad sedert de Jaeren 1626. en 1627. ; welcke eerst t' *Antwerpen* in 't Jaer 1636. , en in *Franckryck* in 't Jaer 1637. zyn gedrukt geworden. Indien deese Volckeren voortgevaeren

zyn , om sich tot 't *Christlijk* Geloof te bekeeren , gelijk 't Verhael hier van hoop heeft gegeven , soo moetmen niet twiiffelen , of sy sullen nu al t' saemen , immers ten meerendeel , *Christenen* zyn.

'T LAND en D'EYLANDEN, Genoemd de MAGELLANISCHE.

N 't Suyden van *Chili*, *Tucuman* en *Rio de la Plata* hebben wy seecker Land-schap en veele Eylanden, welcke wy onder den *Magellanschen* Naem willen begriipen.

Gesamentlijk maeckense 't laetste en uyterste Suyder-deel van 't *Suyder-America* ; *Werdende* tegens 't Oosten van de Noord-Zee; tegens 't Westen van de Suyd of Stille Zee; tegens 't Suyden van de *Magellansche* bevooghtighd : Welcke sich doorgaens kan uytstrecken tot op de Kusten deeser Landen , en *Magellansche* Eylanden.

Alleen de *Magellansche* Zee-Enghte heeft voortijds deese Landstreecken beroemd gemaect.

Vermits d' *Europaische* Volckeren , insonderheyd de *Spaenjaerden*, een andere wegh soghten , als dien van 't Voorgeberght der goede Hoop , om nae de *Moluckische* en *Oost-Indische* Eylanden te vaeren. Soo is *Magellan*, een *Portugeesch* Edelman , doch in den Naem en dienst des Koninghs van *Spaenje* (wegens eenigh misnoegen , 't welck hy in *Portugael* had opgenomen , over 't weygeren van een geringh verfoeck , ontrent de verhogingh sijner Maend-gelden) d'eerste geweest , die deese Enghte aen 't

eynd van 't *Suyder-America* heeft gevonden.

Als hy van de Noord-Zee in de *Suyder-Zee* seylde , tusschen den een-en-twintigsten *October* en den seven of aght-en-twintigsten *November* des Jaers 1520. soo heeft hy niet alleen *Spaenje* een middel ter hand gegeven , om d'ontdeckingh der *Moluckische* Eylanden door 't Westen te *pretendeeren* , tegens de *Portugeezen* , welke sich beroemden , datse deselve door 't Oosten hadden gevonden ; maer oock heeft hy haer den wegh geweefsen , hoe de gantsche Aerdkloot konden omvaren ; 't welck vermoedlijk noyt geschied was.

De twee Openingen deeser Zee-Enghte , soo wel op onse sijde , en tegens de Noord , als op d' andere sijde , en tegens de *Zuyd-Zee* , bevinden sich tusschen den twee-en-vijftighsten *Graed Latitudinü*. 't Midden gaet af tot den 54.

De twee Voorgeberghen by d' eerste Openingh zyn op de reghter sijde en in 't groote Land 't Voorgeberght der Jonckvrouwen (*Capo de Virges*) , en *Capo S. Severin* , of des Heyligen Geests . Op de lincker sijde , en in de *Magellansche* Eylanden , of 't *Vyer-Land* ('t Land des *Vyers*) , leggende twee Voorgeberghen , welke d' andere Openingh eyndigen , naementlijk , *Capo de la Victoria* ter

reghter, en *Capo Desre* ter linckerhand.

De Lenghte deeser Zee-Enghte is van ontrent twee-honderd Mijlen. De breedte maer van twee, drie, ses, thien, of meer Mijlen: Meerendeel onbequaem, ende Stormwinden seer onderworpen.

De Golven der Zuyd-Zee heerschen hiertot op vijftigh en noch meer Mijlen. 't Overige werd bestreeden van de Golven der Noord-Zee.

Men heeft waergenoomen, dat soo verr' de Zuyd-Zee heerscht, deese Enghte is omslooten tusschen de Bergen en seer hooge, altijd met Sneeuw bedeckte Rotfen; schijnende aen malkander te slooten; 't welck dan d'aenlandigh op deese sijde seer swaer maect. Daerenboven is de Zee hier seer diep. Maer lichtlijck kan men grond vinden in 't gedeelte, 't welck van de Noord-Zee werd bestreeden. De Velden en Daelen zyn hier, op beyde sijde, nae gelegenheyd vanden tijd des Jaers, seer lustigh.

Aldaer verwijderd sikh deese Enghte seer. De goede Havenen en Rheeden leggen niet verr' van malkander. 't Hout, 't welck uyt de Geberghten onder aen de Kust werd gebraght, vergelijckt sikh eenighsins met 't Kancel-Hout. Wanneer men 't in 't Vyer legt, soo geeft het een aengenaemen reuck van sikh.

Soo haest d'ontdeckingh deeser Zee-Enghte in *Spaen* bekend was geworden, soo hebben de *Spaenjaerden* voorgenoomen, sikh Meester van deselve te maeken; en alle andere *Natiën* af te houden, van derwaertstereysen.

In 't Jaer 1523. sond *Don Gutierrez Carvajal*, Bischop van *Placentz*, in de naem van Keyser *Karel* de vijfde, vier Schepen nae dit Gewest af, om eygentlijcker kondschap daer van te neemen. Drie der selver gingen in de Zee-Enghte te grond: Doch 't vierde begaf sikh nae *Lima*.

In 't Jaer 1526. was *Garcia de Loyza*, *Commandeur*, even ontelven eynde hier

geweest, met eenige Schepen. D' *Admirael* sonck by den uytganch der Zee-Enghte; doch d'andere quaemen in de *Moluckische* Eylanden.

Simon van Alcatova quam in 't Jaer 1535. derwaerts: Doch wierd in een Oproer van de sijne om't leven gebraght.

Don Gutierrez de Carvajal, Bischop van *Placentz*, sond in 't Jaer 1539. wederom drie Schepen daer heenen. D' *Admirael* leed hier Schipbreuck. 't Andere Schip keerde weer te rugg, maer 't derde seylde wijder voort.

Meer andere zyn'er geweest, en tot dien tijd toe al t'saemen *Spaenjaerden*; ren deelen op de *Spaensche*, ten deelen op de *Peruaensche* sijde: Doch niemand van haer heeft konnen uytvinden 't middel, om sikh van deese Zee-Enghte Meester te maeken, en andere de *Reys* nae hier te verhinderen.

In 't Jaer 1578. seylde *Francois Draeck*, een *Engelschman*, geluckigh door deese Straet: Settede sijnen loop voort tot in de Suyd-Zee: Beroofde en verbrandede langhs de Kust van *Chili* en *Peru* veele *Spaensche* Schepen; en bequam hier dooreen seer grooten Buyt; welckehy in *Engelland* opbraght.

Deesen Uytloop der *Engelsche* veroorsaecte in *Peru* een seer grooten *alarm*. Derhalven wierd *Pedro Sarmiento* van de Stadhouder uytgesonden, om alle Havenen, Kusten, en insonderheyd de Plaetsen, daermen eenige Vestingen en Plantstreden in deese Zee-Enghte sou konnen oprichten, te besichtigen, en daer van bericht in *Spaen* te geven.

Dit geschied zynde, soo heesmen *Don Diego de Vayder* met drie-en-twintigh Schepen en twee-duysend vijf-honderd Mannen daer heenen gesonden. Deese *Reys* was al weer ongeluckigh; vermits seven of aght Schepen, nevens seven of aght-honderd Persoonen, bynae in 't gesicht van *Spaen* vergingen. Onderwe-

gen

gen soncken noch eenige Scheepen, en drie of vier-honderd Mannen nae de grond. Daer op begaf *Vayder* sich met seiven of aght Scheepen weer te rugg' nae *Spaenje*. *Sermiento* quam met de vier overige in de Zee-Enghte, en bouwde aldaer aen den aenvangh der selve *Nombre de Jesus*, alwaer hy 150. Mannen liet.

Doe bouwde hy voorts verder in waerts *Ciudad del Rey Philippe*, of *Philips-Stad*: Doch 't gebreck van veele dingen, en de hevige koude, welke *Spaenjaerden* niet konden verdraegen, deed, dat dit laetste werck gestaect wierd, en 't overige Volck sich nae d'eerste Plant-Stad begaf.

Als nu *Pedro Sarmiento* weer te rugg' nae *Spaenje* keerde, viel hy by de *Braziliaensche* Kust in handen der *Engelsche*.

D' Ellende, de Honger, en de wreedheyd van d' inwooners deeser Zee-Enghte hebben de gedachte van hem gebouwd en naegelaetene Plant-Stad wel haest te niet gemaect.

Nae de gedachte *François Draeck* zyn d' *Engelsche* en *Hollanders* tot verscheydenemaelen toe derwaerts geseild.

Spilbergen is in 't Jaer 1615. veel gelukkiger geweest als d' andere, wyl hy de tijd der Maenden *Januarij* en *Februarij* in aght nam; als zynde 't beste *Saysoen* in deeser *Quartieren*; wyl 't hier *Somer* is, wanneer de Son van de Steenbock weer te rugg' gaet.

Doch in 't Jaer 1617. (honderd Jaeren nae *Magellanus*, of, om regt te schrijven, *Magaglian*) heeft *Isaac le Maire*, zynde een *Hollander*, een andere Zee-Enghte ontdeekt, om doorte vaeren, met een onvergelycklyk lighter moeyte, als in de *Magellanishe* kan geschieden. Tegenwoordigh gebruyckten maer alleen dees laetste, welke genoemd werd de Straet, of Zee-Enghte, *Le Maire*.

Deselve legt tusschen den vijf-en-vijftighsten, en vijf-en-vijftighste en een halve Graed der Suydlycke breedte; en verder tegens 't Oosten, als d' andere,

vier of vijf Graeden in de lenghte. Alenthalven heeftse thien of twaelf Mijlen in de breedte. Soo haestmen deselve gepasseert is, sietmen een groote en wijde Zee: Alwaer, gelijckmen ons voortijds heeft wiilen wijs maecken, soo een groot Land sou zyn, datmen 't selve heeft willen stellen tot een derde Vast-Landt, onder den naem van *Terra Australis Incognita*, dat is, 't Suyder, of 't *Magellanishe* Onbekende-Land.

D' Inwooners, soo in de *Magellanishe* en *Le Maire* Zee-Enghten, als in 't *Magellanishe* Land, zyn seer *Barbarisch*. Hebben gantsch gevaerlijcke en scharpe spitse tanden. Gaen by nae gantsch naect; schoon 't Land al vry koud is.

Sy hebben geene *Religie*; oock geene *Polity-Ordeningen*. Zyn wit in haere Geboorte. Beschilderen 'teene gedeelte haers Ligchaems met roode; 't andere met swarte verwe.

Aen haere Pijlen en Werp-Spiessen, of *Javelijnen*, maeckense *Visch-beenderen* vast; of anders oock scharpe Steenen, van welckese haere Messen bereyden. Desgelijcks gebruyckense tot haere Ge-weeren *Strijd-kolven* en *Slingers*.

Onder dees Volckeren zyn de *Patagons*, een bysondere *Natie* in 't groote Land. Eenige noemen haer 't *Gellaght* der *Toremen*.

Indien waeraghtigh is 't geen van haer werd verhaeld, soo zyn 't de grootste Lieden, welke men hedensdaeghs in de Wereld kend. Men geeft haer niet minder als thien voeten in de hooghte: En men verseeckerd ons, dat de grootste Mans-perloonen, welke met *Magellanus* in dees Zee-Enghte quaemen, of nu noch met de *Hollanders* en *Engelsche* derwaerts koomen, haer niet verder als tot aen de gordel hebben gereyckt.

Maer 'tis nu tijd, om een besluyt van *America* te maecken.

D'eerste Reyskosten derwaerts bestonden maer alleen in 15. of 16000. *Ducaten*;

ten; welcke *Louis de S. Ange*, Staets-Secretarius, verschoot, sonder genoomen te worden uyt den Schat des Konings van *Castilien* en *Aragon*. Ondertusschen heeft dit weynige soo een groote rijkdom te weegh gebraght.

Christophorus Columbus maeckte sijn Meester van *Hispaniola* en d'omgelegene Eylanden, korts nae 't Jaer 1492. *Americus Vesputius* van *Brazil* in 't Jaer 1497. *Ferdinandus Cortesius* heeft *Mexico* in 't Jaer 1519.; en *Pizarra Peru* in 't Jaer 1529. ingenoomen: En hebben soo voorts andere Deelen van *America* onder haer geweld gebraght; altijd de geene die 't beste waeren. Soo veel Goud, Silver en groote Rijkdommen hebben se uyt dit Gewest getrocken, datse gantsch *Europa* daer mee vervuld, en veroorsaecht hebben, dat de Landen, Heerlijkheden en Waeren aen deese sijde, welcke voortijds geen 1000. Guldens soudengegouden hebben, nu meer als 100000. Guldens waerdig zyn. Ondertusschen moeten bekennen, dat d'ontdecking en veroveringh deeser Landen de *Spaenjaerden* vele Menschen heeft gekost, niet soo seer door d' Oorlogen, als wel op de Zee.

Doe in 't Jaer 1590. honderd *Spaensche* met grooten rijkdom beladen zynde Scheepen gesaementlijk weer te rugg' nae *Spaenje* voeren, en langhs 't Eyland *Florida* heenenseylden, soo overviel haer een Onweer, waer in al deese Kielen te grond gingen, tot op een eenigh toe, 't welck *Linschoten* gesien heeft in 't Eyland *Tercera*. De gedaghte Schrijver verseeckerd, dat door verscheydene andere Onweeren, desgelijcks door de Stroperyen der *Engelsche*, noch honderd andere Scheepen de *Spaenjaerden* ontnoomen, of nae den atgrond gesonden zyn. Soodat van 220. Scheepen, welcke in 't voorgaende Jaer uyt *Nieuw-Spaenje*, *S. Domingo*, *Havana*, *Capo Verde*, *Brazil*, *Guinea* en andere plaetsen, waeren afge-

seyld, maer alleen 14. of 15. der selver de Schipbreuck of de handen der *Engelsche* zyn ontkoomen. Naederhand hebben van tijd tot tijd, nu d' *Engelsche*, dan de *Hollanders* niet alleen de *Spaenjaerden* een groot getal Scheepen op de Zee, maer oock verscheydene Vestingen te Land, jae somtijds geheele *Provincien* of Eyllanden ontnoomen. Noch onlanghs geleden hebben de *Hollanders* een goed deel van *Brazil* in 't besit gehad. D' *Engelsche* hebben daer noch heden onder haer gebied 't Eyland *Jamaica*, nevens eenige Vestingen in d' Eylanden en Landen daer rondom. Daerenboven zyn noch al d' Eylanden aen deese sijde van *Hispaniola* in hande der *Francoisen*, *Engelsche* en *Hollanders*: Welke behalven dit noch verscheydene Plant-Steeden aenstellen op de *Gujansche* Kult. Indien deselve sullen blijven, soo syn deese Eylanden alreeds verdrieltelijke Doornen voor *Mexico* en 't Vaste Land: De Plant-Steeden in *Gujana* niet min voor 't Vaste Land, *Peru* en *Brazil*.

Wy hebben hier niet verhaeld alles watmen van *America* sou konné beschrijven; maer alleen 't geen ons daer van heeft gedaght nodighit te zyn. Anders soumen verscheydene Boecken konnen maecken, alleen van de Natuer en eygenschap haerer Granen, Kruiden, Ooft en andere Vruchten: Van haere Vogelen, Dieren en Visschen, welcke meerendeel van d' onse gantsch onderscheyden zyn, &c. Soo is oock 't geen men derwaerts gebraght heeft seer wel geluckt; en 't selve vermeerderd sijn noch daeglijcks; indien niet op d' eene, immers op d' andere sijde. Over geene Dieren hebben d' Inwooners sijn soo seer verwonderd, als over onse Paerden. Men heeft alreeds voor honderd Jaeren deese Beesten in *Peru* en andere *Americaensche* Landschapen gehad, doch niemand van deese Volckeren heeft sijn daer op derven setten, om te rijden.

Eynde der Geographische en Historische Wereld-beschrijvingh.

ERICA.

n 14. of 15. derselver de
de handen der *Engelsche*
Naederhand hebben
nud' *Engelsche*, dan de
leen de *Spaenjaerden* een
epen op de Zee, maer
ne Velingen te Land,
eale *Provincien* of *Eylan-*
Noch onlangs geleden
nders een goed deel van
ehad. D' *Engelsche* heb-
den onder haer gebied
nevens eenige *Vestin-*
n en Landen daer rond-
en zyn noch al d' *Eylan-*
le van *Hispaniola* in han-
Engelsche en *Hollanders*:
die noch verscheydene
enstellen op de *Gujani-*
deselve sullen blijven,
anden alreeds verdriet-
voor *Mexico* en 't *Valle*
Steeden in *Gujana* niet
Land, *Peru* en *Brazil*.
niet niet verhaeld alles
Erica sou konné beschrij-
en 't geen ons daer van
odighit te zyn. Anders
ydene Boecken konnen
van de *Natuer* en ey-
Granen, *Kruyden*, *Ooft-*
en: Van haere *Vogelen*,
en, welke meerendeel
sch onderscheyden zyn,
't geen men derwaerts
er wel geluckt; en 't sel-
igh noch daeglijcks; in-
ne, immers op d' andere
e *Dieren* hebben d' *In-*
o feer verwonderd, als
en. Men heeft alreeds
eren deese *Beesten* in
Americaensche *Landchap-*
th niemand van deese
sigh daer op derven
den.
beschrijvingh.

E E R S T E R E G I S T E R,

*Der Keyserrijcken, Koninghrijcken, Vor-
stendommen, Landschappen, Steeden, &c. soo als
deselve vervolgens in dit tegenwoordige Werck
zijn begreepen, en meerendeel beschreven.*

E U R O P A.

EUROPA in't gemeen;
gelegenheyd, bepaelingh, ver-
deelingh, Zeeën, Spraecken,
&c. Pag. 1.

*Verdeelingh in de voornaeme Land-
schappen en Deelen nae 't*

Noorden:

Britannische Eylanden.

Engelland.

Schotland.

Yrland.

Scandia. Schandinavia.

Deenemarcken.

Sweeden.

Wit-Rusland. Muscovien.

Midden:

Frankrijk.

Duytschland.

Polen.

Suyden:

Spaenja.

Italien.

Europæisch Turckyen. 2.

BRITANNISCHE EY-

LANDEN. *Waer in Engelland,*

Schotland en Yrland.

Sorlinges. Hesperides.

Abrides. Hebrides. Æbudæ.

Acmodes.

ENGELLAND. *De Pro-
vincien, Hertogbdommen, Graeffchap-
pen, Eylanden, &c. werden vervolgens
in deese Orde beschreven:*

Northumbria.

Cumbria.

Carbille.

Kokermouth.

Geremouth.

Jeuby.

Keswick.

Penroth.

Ravengla.

Werkinthan.

Dunelm. Durham.

Westmoria.

Lancaster.

Jorck.

Chester.

Darbey.

Nottingham.

Lincoln.

Ruthland.

Occam.

Leycester.

Straffort. Staffort.

Sfff

5.

10.

Steeden.

11.

12.

13.

14.

Schro-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Schrowesbury.		Silly.	
Herfort.		Brefan.	} Eylanden.
Worcester.	15.	Rufco.	
Warwick.		S. Helena.	
Northampton.		S. Marthen.	
Huntington.	16.	Arthur.	
Bedfort.		Mannia. Mann.	25.
Buckingham.		Wight.	
Oxford.		Jarsey. Gearsey.	
Glocester.	17.	Garnsey. Sarnia.	29.
Cambridge.		Heyligh Eyland.	30.
Nortfolck.		Aertsbisdommen.	
Suthfolck.	18.	Cantelbergh.	
Essex.		Jorck.	
Hertford.		Rivieren	
Middelfex. Middel-Essex.		in Engelland.	
London. Hoofdstad.	19.	Dervent.	
Kent.		Tuin.	
Suffex.	20.	Kirfax.	10.
Suthrey.		Irun.	
Hantonia.		Salway.	
Barckschire.	21.	Teis.	
Wiltfchire.		Lon.	
Dorcester.		Wandermeer.	11.
Sommerfeth.	22.	Marfey.	
Delvon.		Humber.	12.
Corneval.		Hoit.	
Wallia. Waller.	23.	Dun.	
Mona. Anglefay.		Dove.	13.
Carnarwon.	24.	Trent.	
Denbigh.		Erwasch.	
Flinth. Flynth.		Weland.	14.
Merineth.	25.	Avon.	
Montgommery.		Fennes. Meir.	16.
Cardigan.		Tydem.	
Radnor.	26.	Theems.	17.
Brechnock.		Camus.	
Monmouth.		Oufa.	
Glámorgan.	27.	Sturus.	18.
Caermaridun.		Ley.	19.
Pembrock.		Cunai.	21.
Sorlinges.		Ifis.	
S. Maria.		Saveren.	22.
Annoth.	} Eylanden.	Tamara.	
Agnefa.		Sec.	23.
Samfon.		Clarne.	

Wyc.

Der Landen van EUROPA.

Eylanden.

Wye. Vaga. 26.
 Munow.
 Loghon. 27.
En noch meer andere.

SCHOTLAND: *Waer in*

*de volgende Provincien, Hertogdommen,
 Graeffschappen, Eylanden, &c.*

Strathnaver. 34.
 Cathanesen, Cathnes.
 Suderland.
 Roslu, Roslia. 35.
 Loyhumbria, Loithvaber.
 Skia.
 Mur.

Murray. Morawen.
 Bonyhvania.
 Marria. 36.
 Mernis. Mernia.
 Angusia. Anguis.
 Perthia. Perth.

Badgenoch.

Lochabs.

Britannodum.

Cacleman.

Braid-Albania.

Lorna.

Cantya.

Finisch. Voorgebergte. 37.

Arrania.

Argathelia.

Lennoxia.

Cunningham.

Kyla, Kalla.

Carrieta.

Galloway. 38.

Fifa.

Strathernia.

Mentheita.

Sterling.

Gelbiner-Dal.

Levinien. 39.

Lothian.

Cluysdalia.

Nitia.

Annandia.

Lidesdalia.

Efcadalia.

Evia.

Twedia. Tweden. 40.

Peblian.

Marcia. Marck.

Suna.

Stroma.

Petland-skerrie.

Suda.

Ranalsen.

Burra. 41.

Flotta. Floth.

Fara. Suyder-Far.

Walles.

Hoja.

Graemfa.

Carstan.

Cava. Cave.

Rijsa. Rijs.

Xruickens. Voorgeb. 42.

Damsa.

Homona.

Alhalow.

Raufa.

Vera.

Gerfa. 43.

Edinburgh. Hoofdstad.

Craufort.

Carite.

Buthquhania.

Aertsbisdommen.

S. Andries.

Glascan. 32.

Rivieren.

Nes.

Donus.

Dec. 36.

Esca. 37.

Erne.

Taich.

Ewer. 39.

Lerha.

Tina.

Boder.

Sfff 2

Cluid.

Wye.

ORTO

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Cluid.
Anand.
Evo.
Eica. 40.

YRLAND: Welckers Provintien; Graeffschappen, &c. zyn:

I. Ultonische Kreytz.

Ulster Ultonia.
Boynemunde.
Bavemunde.
Donegal.
Zir-oen. 46.
Colran.
Antrim.
Dowe.
Armagh.
Louth.
Monagham.
Cavon.
Kitmor. 47.
Fermanach. 48.

II. Connactische Kreytz.

Connangt. Connachtie.
Slego.
Majo.
Galway. Galloway.
Cluja.
Clare.
Clan Rica. 48.
Roscoman.
Curlewer Gebergte.
Letrim.
Longford. 49.

III. Medische Kreytz.

Midien. Media. Myh. 49.
West-Midien. 50.

IV. Lagenische Kreytz.

Lagenia. Leinster.
Dublin. 50.
Lildar.
's Koninghs, en
Der Koninginnen Graeffchap.
Caterlogh.

Weisfort. Wexfort.
Kilkenny. 51.

V. Momonische Kreytz:

anders Mounster, of Moun.
Tipperary.
Lymerrick.
Kerry.
Desmond.
Corck.
Waterford. 52.
Rivieren.
Liffer. 46.
Ban.
Midia.
Boine. 47.
Sineus.
Trabis. 48.
Sidney.
Bois. 49.
Suirus.
Neorus. Newre.
Birgus. 50.
Broodwater. 52.
En meer andere.

DEENEMARCKEN:

Waer in deese Provintien en Eylanden:
Jutland; Suyder en Noorder.
Schleefwijck.
Angelen.
Kleyn-Friesland. 54.
Scagen. Stad.
Schoonen.
Bleckingh.
Halland.
Gungherret.
Frosten. 55.
Femeren.
Lesso.
Anout.
Hielm. 61.
Nidingh.
Hafelige.
Thuen.
Kirhalm.
Alro. Erwa.

Gerno.

Der Landen van EUROPA.

Gerno.	
Samsøe. 61.	
Vorſie.	
Orroce.	
Sundervide.	
Aar.	
Alſen.	
Fuhnen.	56.
Langeland.	
Laland.	
Falſter.	
Seeland.	
Mona.	
Southolm.	
Amager.	
Folſterbo. Voorgeberght.	57.
NOOR WEGEN: En	
daer onder:	
Noorweegen.	58.
Finmarck.	
Heymerland.	
Troms.	
Suro.	
Maggero.	
Yſland.	
Scalſoecia. Scalſoer.	
Haliſ.	
Groenland.	59.
De Steeden van Deenemarcken en Noor- weegen, nevens de Kasteelen &c. zijn, volgens d'orde van't A B C., in dit Werck alduſ voorgeſteld.	
Aalburgh.	
Agershuyſen.	
Ahuysen.	
Alſenſ. 57.	
Anſlo.	
Anderschauw.	60.
Arhuſeu.	
Scanderburgh.	
Bahufz.	
Bergen.	61.
Burglaviensſch Biſdom. 55.	
Bowenſ. 56.	
Chriſtianopol.	62.

Chriſtiaenſtad.	
Coege.	
Coldingen.	
Ellebogen. Malmoe.	63.
Eſcheburgh. 57.	
Falſterbo.	
Faborch.	
Fredericksburgh.	64.
Fredericks-Oe.	
Hamershuysen.	
Hamelgarde. 56.	
Halmſtad.	
Helfeneur.	65.
Helfinburg.	
Halle. 56.	
Hollands Aes. 56.	
Hagenschouw. 57.	
Holbeck. 57.	
Hinsgagel. 57.	
Kartemunde. Kiertemunde.	
Koppenhagen.	
Kallumbergh. 57.	
Korſoer. 57.	
Landskroon.	66.
Lemwick.	
Lunden.	
Lavinscoping. 57.	
Maſtrand.	67.
Middelfar. 57.	
Neuburgh.	
Neucoping.	
Nordburgh. 56.	
Nafchouw. 57.	
Nestwede. 57.	
Nex. 58.	
Ottenſee.	
Oſterhold. 56.	
Preſſoe. Preſtoe.	68.
Randerſen.	
Ripen.	
Rofchilde.	69.
Rugard. 57.	
Ringſtad. 57.	
Rund. 58.	
Schelfoer.	
Sora.	
Sſſſ 3	Sta

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Stafanger:
 Stege. 70.
 Sundervide. 56.
 Salcoping. 57.
 Stubeconing. 57.
 Slangendorf. 57.
 Soor. 57.
 Snanecker. 58.
 Swijnburgh. Saineburgh.
 Trondheim. Drontheim.
 Tranecker.
 Uranigburgh. 71.
 Warburgh.
 Wardhuysen.
 Weel.
 Wiburgh.
Nech eenige Eylanden. 73.
 Ween. 57.
 Bornholms. 58.
 Bertholms. 58.
 Oeland. 58.
 Gottland. 58.
 Oefel. 58.

SWEEDEN: En daer in
de Landfchappen.

Gothia. Gothland.
Voornaemste Steeden.
 Lodusia. Lothusen.
 Walburgh. 75.
 Colmar.
 Finland.
 Abo.
 Wiburgh.
 Boddia. Bothnien.
 Oosten West
 of
 Noord en Zuyd
 Lapland.
 Muscovifch
 Sweedfch
 Carelia.
Hoofdstad
 Kexistholm. Kexholm.

Lijfland.
 Voor-Pomeren.
 Breemen.
 Verden.
 Upsalfche
 Wiburghfche
 Lincopingfche
 Aroftoffche
 Scariensfche
 Stregnefche
 Vexiciensfche
 Albofinifche
Herbalingh van
 Gottland.
 Finland.
 Bothnien.
 Lapland.
Steeden.
 Stockholm. 75. 80.
 Salburgh. 77.

MUSCOVIEN, of
WIT-RUSLAND.

Rivieren.
 De { Wolga.
 Niper.
 Dwina.
 Occa.
 Musca.
Steeden.
 Muscauw.
 Groot-Novogrod.
 Plefkauw.
 Archangel.
 Twere.
 Torfeck.
 Refan.
 Tula.
 Cologa.
 Rostow.
 Perefzlau.
 Jareslau.
 Uglitz.
 Walchda.
 Wolodimar. Vladimir.
 Stara Rufa.

Onder
 Sweeden
 behoorende.
 Bifdom.

Der Landen van EUROPA.

Breeder Beschrijvingh van:

Muscaw. 83.

Archangel. 86.

Astracan. 90.

Provincien, onder 't Groot-Vorstlijck Ge-
bied.

Muscaw.

Wolodimar.

Novogrod.

Resan.

Vorotin.

Severe. } Hertogdommen.

Sterrodub.

Petivule. } Steden.

Czernigow.

Smolensko.

Mofaiski.

Bielski.

Roschow.

Twer.

Pleskow.

Groot-Novogrod.

Volske.

Bileiescoro.

Volukde.

Jaroslaw.

Dwine.

Comogor.

Pimogue.

Dwina.

Suddali.

Wiathke.

Permien.

Jugre.

Perzore.

Andere Landen.

Obdore.

Cudore.

Culomorien.

Casan.

Astracan.

Nahacois.

Tartarische
Horden.

FRANCKRYCK: Ver-

deeld in drie Hoofd-deelen.

1. Aquitanien.

2. Lugdun; of Lions.

3. Narbona.

Bergen deeser Rijcks:

't Pyrenaische.

D' Alpes.

De Fancilles.

S. Clodi.

Gehenna.

Zee-Havenen.

Brest.

Blaver.

Morbian.

Conquest.

Roschelle.

Marfilien.

Toulon.

Voornaeme Rivieren.

Sayne.

Loire.

Garonne.

Rhone.

106.

De gedachte drie Hoofd-deelen van
Franchryck verdeeld in 32. Provin-
tien, of Landschappen. 't Eerste heeft er
17. 't Andere 11. 't derde 4. Te we-
ten:

I. Aquitanien: Waer onder be-
hooren de Provincien:

1. Bearne.

Oleran.

Lescar.

Pau.

Nay.

Navarrin.

Ortes.

Manlai.

Bajona. Kasteel.

Steden.

2. Bigorne.

Tarba.

Lorda.

Baigneres.

3. Guasconien.

Armeniac. Graeffchap.

Alberdan. Hertogbdm.

Aix.

Lestune.

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Lecture.		13. Toulon.	
Nerac.		Tours.	
Albred. <i>Graeffchap.</i>		Blois.	116.
Dax.		Amboise.	
4. Guienne.		Mont-Louis. <i>Burght.</i>	
Bordeaux.	111.	14. Sallons.	
Cadillac.		Cleri.	
Bourg.		Sally.	
S. Malari.		Gergeau.	
Blaye.		Lafette.	
Liburne.		S. Laurens.	
5. Cominge.		15. Bourbon.	
S. Bertrand.		Bourbon. <i>Kasteel.</i>	
Conferans.		Moulins.	
Lombres.		16. Florest.	
Muret.		Mombrison.	
Jordan. <i>Eylant.</i>		Rodumna.	
Chimentam.		17. Vallai. Vallois.	
Mirande.		Peci.	
Rieux.			
Faix. <i>Graeffchap.</i>			
6. Quercy.			
Cahors.	112.		
Montauban.			
Agen.			
Moissac.			
7. Perigort.			
Perigueux.			
8. Xaintonge.			
Xainctes.			
Ponts.			
Roschelle.	113.		
9. Poictou.			
Poictiers.	114.		
Chastelrund.			
Dove.			
10. Limosin.			
Limosin.			
Tolo.			
Ufarcha.			
11. Auvergne.			
S. Flour.			
Clairmont.	115.		
Besse.			
12. Berry.			
Bourges.			

II. Lyon: Waer onder behooren de Provintien:

18. Kleyn-Britannien.	
Rennes.	117.
Dinan.	
Nantes.	
19. Normandyen.	
Rouan.	118.
Diepen.	
Calais.	
Caen.	
20. Anjou.	
Angiers.	
Richellieu. <i>Slot en Huys.</i>	
21. Maine.	
Maine. <i>Hoofdstad.</i>	
22. Beauffe.	
Cartres.	119.
Orleans.	
Montargis.	
23. Francia.	
Parijs.	120.
Wicester. <i>Kasteel.</i>	
S. Germain.	
Madrit. <i>Kasteel.</i>	
S. Clou.	

S. Denis.

Der Landen van EUROPA.

s. Burght.

Kasteel.

i.

lois.

r onder behooren

nnien.

n.

Slot en Huys.

stads.

Kasteel.

steel.

S. Denis,

116.

S. Denis.
Charenton.
Fontainebleau.

24. Picardyen.
Amiens.
Abbeville.

25. Champanien.
Brie.
Rheims.
Sedan.
Langres.
Sens.

26. Burgundien.
Occidentaelch-
Neder- } Deel.
Over-

Salins.
Chalon.
Autem.
Dyon.
Dole.
Bisantz.

27. Bononien. Boulogne.
Boulogne.

28. Lotharingen.
Australia.
Vestrasia.

Nancy.
Conde. Kasteel.
Metz.

S. Nicolaes.
Le Pont à Mousson.
Luneville.
Vaucouleur.
Blamont.
Remiremont.
Espinal. 127.

Lestrage.
Neuf-Chateau.

Vaigny.
Richecourt.

La Motte.
Nomeny.

Teckemful.
Marfal.

Rosieres.

122.

123.

124.

125.

126.

Mariemont.
Stenay.
Jamez.
Fontenay.
Moyenvic.
Ligny.
Barleduc.
Tul. Thul.
Verdun.
Barr.

127.

III. Narbona. Waer onder de

Provincien:

29. Languedocq.

Tholosa.
Carcassonne.
Narbona.
Beziers.
Montpellier.
Nismes.

128.

30. Provence.

Pauslijck } Gebied.
Koningslijck }

Avignon.

Aix.

Arles.

Marfilien.

129.

31. Delphinat.

Over- } Delphinat.
Neder- }

Vienne.

Grenoble.

Ambrun.

Montelimart.

Turnon.

Valence.

Lyon.

130.

32. Savoyen.

Chambery.

Bourg.

Montmelian.

Thurin.

Nicy.

Geneve.

131.

Andere Rivieren in Franckrijck.

De Marne.

T t t

De

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

De { Saut.
Boige.
Ourq.
Trefme.
Oyfe.
Aifne.
Allier.
Chair.
Vienne.
Maine.
Icere.
Droume.
Durance.
Tary.
Gars.
Dordoigne.
Tiretaine.

132.

DUYTSCHLAND,

te faemen met de NEDERLANDEN.

Voornaemste Rivieren van Duytschl.

De { Donauw.
Rhiijn.
Elve.
Main.
Necker.
Embs.
Weefser.
Oder.
Weixel.
Spree.
Ens.
Mur.
Etfch.
Sala.
Lippe.
Lech.
Moefel.
Inn.
Untrut.
Tauber.
Nabe.
March.

*Te geelyck werden genoemd de vermaerd-
ste Bergen; de bekendste Boffchen, en
de beroemdste Academien.*

133.

Duytschland verdeeld in

Hoogh } Duytschland.
Neder }

Of anders in thien Kreytzen; als

I. Oostenrijkschen Kreytz:

waer in zijn:

Oostenrijck. Aertsbierogbdom.
Stiermarck. }
Kaerndten. } Hertogbdommen.
Crain. }
Tyrol. Graeffchap.
Trenten. }
Brixen. } Bifdommen.
Labach. }
Weenen. }

II. Bayerfche Kreytz: Waer

toe behooren:

Salzburg. Aertsbifdom.
Regensburgh. }
Paffau. } Bifdommen.
Freifingen. }
Bayeren. Hertogbdom.
Over-Paltz.
Paltz-Nieuwburgh.
Lughrenbergh. Landgraeffchap.
Ortenburgh. Graeffchap.
*Noch verfcheydene Steden en Ab-
dye.*

III. Franckifche Kreytz.

Francken. Hertogbdom.
Wurtzburg. }
Bambergh. } Bifdommen.
Eichftad. }
Brandenburgh. Marckgraeff.
Neurenbergh. Burghgraeff.
Hennenbergh. }
Hohenloo. }
Erbach. } Graeffchappen.
Swartzenburgh. }
Wertheim. }
Reineck. }
Caffel. }
Limburgh. }

135.
De

Kreytzen; als
schen Kreytz:

Aertsbertogbdom.

Hertogbdommen.

ffchap.

Bisdommen.

Kreytz: *W*aer

Aertsbisdom.

Bisdommen.

ertogbdom.

burgh.

h. Landgraefschap.

Graefschap.

Beydene Steeden en Ab-

he Kreytz.

Hertogbdom.

Bisdommen.

h. Markgraef.

h. Burghgraef.

Graefschappen.

gh.

135.
De

Der Landen van EUROPA.

De Steeden van deeſe en d' andere Kreytzen ſullen hier nae volgen.

IV. Swabiſche Kreytz.

Aught'burgh. } Bisdommen.
Conſtaus. }
Chur. }
Wurtenburg. } Vorſtendommen.
Baden. }

Heidenſtein.

Wirtenbergh.

Oetingen.

Lauffen.

Montfort.

Furſtenbergh.

Eberſtein.

Hohenzollern.

Sieltz.

Leeuwenſtein.

Tubingen.

Kirchbergh.

Brandis.

Zimmeren.

Tingen.

Sonnenbergh.

Juſtingen.

Gundelfingen.

Dieffen.

Waldpurgh.

Stauſſen.

Falckenſtein.

Koninghs-eck.

Gerols-eck.

't Getal der vrye Ryckſteeden is 35.

Der Abten 29. Der Abdiſſen 6. Dan

noch een Commandeury in Elſas en

Burgundien.

V. Burgundiſchen Kreytz.

Waar toe behoren

Nederland.

Burgundien.

136.

VI. Over-Rhijnschen en Elſaſiſchen Kreytz.

Worms.

Spier.

Straetsburgh.

Baſel.

Biſantz.

Wallis.

Geneve.

Loſanna.

Metz.

Tul.

Verdun.

Over-Elſas. Landgraef.

Lotharingen. Hertogbdom.

Savoyen. Hertogbdom.

Zweibruck. Hertogbd. en Paltz.

Velden.

Sponheim.

Over- } Heſſen. Landgraef.

Neder- }

Carzenellebogen.

Dietz.

Ziegenhain.

Nidda.

Wetterauw.

Naffauw.

Saarbruggen.

Wiesbaden.

Salms.

Hanauw.

Liechtenbergh.

Muntzenbergh.

Bitschen.

Iſenburgh.

Solms.

Mersburgh.

Leiningen.

Witgenſtein.

Waldeck.

Rapoltzkirchen.

Kriechingen.

Befort.

Rapoltzſtein.

Hohen-Rechberg.

Irzſtein.

Mynſingen.

Blanckenbergh.

Noch 6. Abdyen; en 2. Prooſtadyen. Nevens veele Ryckſteeden.

Tttt 2

VII. Ne-

Bisdommen.

Rhijngaefſchappen, en Graefſchappen.

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

VII. Neder - Rhijnschen Kreytz.

Mentz.	}	Geestlijke Keurvorsten.
Trier.		
Keulen.		
Nassau-Dillenburg.	}	Graeffschappen.
Beilstein.		
Newen-Au.		
Reifersleid.		
Reineck.		

VIII. Westphaelschen Kreytz.

Paderborn.	}	Bisdommen.
Munster.		
Osnabrugh.		
Verden.		
Mindau.	}	Hertogdommen.
Luyck.		
Gulick.		
Kleef.		
Bergh.	}	Graeffschappen.
Marck.		
Lippe.		
Schaumburg.		
Bentheim.	}	
Embden.		
Oldenburgh.		
Hoy.		
Manderscheyd.	}	
Ravenspergh.		
Ridbergh.		
Spiegelbergh.		

137.
Noch twee Abten en twee Abdissen; nevens eenige Steeden.

IX. Neder-Saxische Kreytz.

Maegdenburgh.	}	Aerdsbisdommen;
Breemen.		
doch 't laatste Weereldlijk, en tot een Vorstendom gemaecte by 't Munstersche Vreede-besluit.		
Halberstad.	}	Bisdommen.
Heldesheim.		
Lubeck.		
Schwerin.		
Ratzenburgh.		

De Weereldlijke Vorsten, onder deesen Kreytz behoorende, zijn

De Koningh van Deenemarcken, ten opsigte der van hem beseten werdende Heerlijckheden; toetstandigh aen 't Rijk.

De Hertogen van Sleeswijck en Holstein; aen welke oock Stormar en Dithmarsen onderworpen is.

Voorts de Hertogen van

Lauwenburgh.

Brunswijk.

Grubenhagen.

Eiszvelt.

} Vorstend.

Meeckelenburgh.

Daunenbergh.

Delmenhorst.

} Graeffsch.

Noch eenige Rijcks-Steeden.

X. Over-Saxischen Kreytz.

Meissen.

Mersebergh.

Naumbergh.

Brandenburgh.

Havelbergh.

Saxen. Hertoghdom.

Meissen. Marck graeffschap.

Thuringen. Landschap.

Voightland.

Marck-Brandenburgh.

Pomeran. Hertoghdom.

Anhalt. Vorstendom.

Swartzenburg.

Mansfeld.

Stolbergh.

Holmstein.

Beuchlingen.

Barby.

Gleichen.

Wildenfeld.

Plauwen.

Gerauw.

Gratz.

Schonburgh.

Cautenburgh.

} Graeffschappen.

} Baronnyen.

138.
Onder

ke Vorſten, onder deſſen
ende, zijn
gh van Deenemarcken,
ot der van hem beſeeten
Heerlijckheden; toefſtan-
't Rijk.
gen van Sleefwijck en
; aen welcke oock Stor-
Dithmarſſen onderwor-

ertogen van
burgh.
ck.
nhagen. } Vorſtend.
lt.

enburgh.
nbergh. } Graeffch.
nhorit. } Rijkſ-ſteeden.
Rijkſ-ſteeden.
xiſchen Kreytz.

gh. } Biſdommen.
gh.
urgh.
gh.

ertoghdom.
Marck graeffſchap.
n. Landſchap.
ad.
andenburgh.
Hertoghdom.
Vorſtendom.
ourg.

en. } Graeffſchappen.
d.

h. } Baronnien.
gh.
138.
Onder

Der Landen van EUROPA.

Onder den

I.

OOSTENRYCKSCHEN
KREYTZ

Behooren, en werden beſchreeven de vol-
gende Steeden, &c.

Weenen.

Baden.

Neuſtad.

Cloſter-Neuburgh.

Tulu.

Maurbach. Kloſter.

S. Polten.

Melck.

Cremſ.

139.

Over-Ooſten-rijk; of't Land
over d' Ens.

Ens.

Lintſ.

Wels.

Steyer. Stier.

Freiſtad.

140.

Stiermarck.

Rivieren.

De { Steyr.
Drab.
Mur. Mura.

ſteeden.

Gratz.

Bruck.

Rackelſpurgh.

Judenburgh.

Kaerndten.

S. Veit. Vitus.

Villach.

Klagenfurt.

Rivieren.

De { Drab.
Glan.

141.

Crain.

Laubach.

Gortz.

Croatien.

Carelſtad.

Sifeck.

Tyrol.

Rivieren.

D' Eſch.

D' Inn.

142.

ſteeden.

Inſpruck.

Hal in Inthal.

Brixen.

Borſen.

Trenten.

Onder den

II.

BAYERSCHEN KREYTZ

Behooren, en werden beſchreeven de vol-
gende Steeden, &c.

Saltzburgh.

Saltzburgh.

143.

Over-Bayeren.

Munchen.

Ingolſtad.

Freyſingen.

Abenſpergh.

Neder-Bayeren.

Landshut.

Regenſburgh.

144.

Donaweert.

Straubingen.

Oſterhoven.

Wilshoven.

Paſſauw.

Ortenburgh.

Neuburgh.

Rivieren.

Donauw.

Altmuhl.

Iſer.

Vils.

Inn.

Saltza.

Ambra.

145.

Tttt 3

Tot

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Tot Over-Bayeren behoord

oock den

Over - Paltz.

Ambergh.
Weiden.
Neumarekt.
Sulzbach.
Linschaw.

145.

Onder den

III.

FRANCKISCHEN KREYTTZ

Beheeren, en worden bescheeren de volgende Steden, &c.

Rijcken.

De { Main.
Saal.
Tauber.
Regnitz.
Aisch.
Werren.
Pegnitz.

Steden.

Wurtsburgh.
Bambergh.
Forcheim.
Rotenburgh.
Ochsfurt.
Winsheim.
Schweinfurt.
Koningshoven.
Kitzingen.
Aichaffenburgh.
Selgenstad.
Eichstad.
Coburgh.
Schleusingen.
Neurenbergh.
Onalsbach.
Culmbach.

146.

147.

Blassemburgh. *Kastel.*

Onder den

IV.

SWABISCHEN KREYTTZ

De { *Rijcken.*
Donauw.
Necker.
Lech.
Iler.
Blauw.
Kocher.

Steden.

Augstburgh.
Ulm.

Nordlingen.

Leipheim.

148.

Lauringen.

Dillingen.

Mundelheim.

Memmingen.

Raventbergh.

Biberach.

Giengen.

Swabisch-Hal.

Daukelsphul.

149.

Lindauw.

Costnitz. Constans.

Lentkirch.

Wangen.

Ueberlingen.

Füssen.

Kempten.

Isny.

Buchhorn.

Reutlingen.

150.

Ezlingen.

Coppingen.

Rothweil.

Heilbron.

Wurtenbergerland: *Behooren-*

de tot Swaben.

Sturgard.

Tubingen.

151.

Canstatt.

Rottenburgh.

Ehingen.

Kalb.

Aurach.

Kirchheim.

Maul.

Maulbron.
Marckgraefschap Baden.
 Baden. Durlach. 152.
 Pfortsheim. S. Gallen.
 Schafhuysen. Hohentwiel.

Onder den V.
BURGUNDISCHEN KREYTZ
Rivieren.

De { Rhijn.
 { Maes. 153.
 { Schelde.

*Vermits in de Beschryvingh van Franck-
 rijk de voornaemste Steeden van Bur-
 gundien zijn verbandeld, soo komen hier
 alleen in aenmerckung (als oock tot dee-
 sen Kreytz behaorende) de*

NEDERLANDEN;
*welcke werden verdeeld in sevenhien
 Provintien; Naemtelijk:*

Arthois.

Arras. S. Omer.
 Clermater. Hesdin.
 Bethune.

2. Henegouw.

Mons, of Bergen. 154.
 Valencijs. Hal.

Marienburg. Camerick.

3. Namur, of Namen.

Namur. Namen.

4. Vlaenderen.

Duytsch } Vlaenderen.
 Walsch } 155.

In Duytsch Vlaenderen.

Gent. Brugge. Iperen.
 Grevelingen. Duynkercken.
 Nieuwpoort.
 Oostende. Sluys. 156.

In Walsch-Vlaenderen.

Rijsel. Douay. Doornick.

5. Braband.

Loven. Brussel. 157.

Antwerpen. Mechelen.
 's Hertogenbosch.
 Breda. Maeltrighr.

6. Limburgh.

Limburgh. 158.

7. Lutzemburgh.

Lutzemburgh. Diedenhoven.

8. Holland.

Dordrecht. Haerlem.
 Delf. Leyden.
 Amsterdam. Gouda.
 Rotterdam. Gorichem.
 Schiedam. Schoonhoven.
 Briel. Geertruydenbergh.
 Heusden. Worem.
 Ysselteyn. Woerden.
 Naerden. Vlaerdigen.
 Goeree. Alckmaer.
 Hoorn. Enckhuysen. 160.

9. Zeeland.

Middelburgh. Flissingen.
 Veere. Attnemuden.
 Goes. Thoolen. 162.

10. Gelderland.

Spaensch } Gelderland.
 Staetsch } 163.

Spaensch-Gelderland:

Gelder. Rurmond.
 Venlo.

Staetsch-Gelderland,

*Verdeeld in de Veluwe; waer van de
 Hoofdstad is:*

Arnhem.

In de Betuwe; en daer in:

Bommel. Voorts noch
 Nieuwmegen. Harderwijk.
 Thiel. 164.

En dan in 't Graeffschap

11. Zutphen.

Zutphen. Doesburgh.
 Deutecom. Lochem.
 Grol. 164.

12. Marck-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

12. Marckgraefschap des
H. Roomschen Rijcks. 161.

13. Utrecht.
Utrecht.
Amersfort.
Wijck. Rheenen.
Montfort. 165

14. Mechelen.
Mechelen.

15. Groeningen.
Groeningen

16. Over-Yffel.
Deventer.
Campen.
Swol.
Steenwijck.
Hasselt.
Oldenfeel.
Otmarfum.
Enschede, &c. 164. b

17. Friesland.

Leeuwaerden.
Dockum.
Franeker.
Bolswaerd.
Stavoren.
Harlingen.
Sneek &c. 164. c.

Onder den
V I.

OVER-RHYNSCHEN of
ELSASSISCHEN KREYTZ.

Over- }
Onder- } Elfas.

In Over-Elfas.
Ruffach.
Colmar.
Schletstar.
Benfeld.

In Onder-Elfas.
Straetsburgh. Hoofdstad.
Hagenauw.
Weissenbergh. 164.
Landauw.

Voorts behooren tot den Over-Rhijnschen

Kreytz.
Spier.
Worms.
Franckfurt aen den Main.
Gellenhausen.
Wezlar.
Friedbergh. 165.
Darmstad.
Weizbaden.
Swalbach.
Gieffen.
Marpugh.
Cassel. 166.
Schmalkalden.
Hirschfeld.
Fulda.

Onder den
V I I.

NEDER - RHYNSCHEN
KREYTZ.

Rivieren.

De { Rhijn.
Main.
Necker.
Nahe.
Lauter.
Steeden.
Heydelbergh.
Franckendael. 167.
Manheim.
Ladenburgh.
Oppenheim.
Brettheim.
Creutzenach.
Keyfers-Lauteren.
Bacharach.

Dillen-

Der Landen van EUROPA.

Dillenbergh. 163.
 Mentz.
 Hochst.
 Ingelheim.
 Bingen.
 Cobelenrz.
 Eerebreittein. *Siet.*
 Trier. 169.
 Keulen.
 Andernach.
 Bonn.

Onder den

VIII.

WESTPHAELSCHEN KREYTZ.

Rivieren.
 De { Wefer.
 Ems.
 Lippe.
 Roer.
Steden.
 Munster.
 Paderborn.
 Osnaburgh.
 Verden. 170.
 Minden.
Tot deesen Kreytz behoord noch 't Hertogdom Gulick.
 Gulick.
 Duren.
 Aken.
Deſſelyks 't Hertogdom Kleef.
 Kleef.
 Wefel.
 Emmerick. 171.
Oock 't Hertogdom Bergh.
 Duffeldorp.
 Duyſzburgh.
 Dortmond.
 Hervort.
En Embderland, of Ooft-Frieſland.
 Embden.
 Oldenburgh.

Onder den

IX.

NEDER-SAXISCHEN KREYTZ.

Maeghdenburgh. 172.
 Breemen.
 Staden.
 Halberſtad.
 Hildesheim.

't Hertoghdome Brunſwijck,

verdeeld zijnde in 't
Wolffenbuttelſche
Calenbergſche
Lunenburghſche
Grubenbergenſche } *Gebied.*

Brunſwijck. 173.
 Wolffenbuttel.
 Helmſtad.
 Gandersheim.
 Quedlinburgh.

't Vorſtendom Calenbergh.

Hanover.
 Hammelen. 174.

Lunenburgh.

Lunenburgh.
 Zell.
 Dannenbergh.
 Harburgh.
 Einbeck.
 Oſteroda.
 Elbingeroda.

Meeckelenburgh.

Gulſtrouw.
 Roſtock.
 Wiſmar. 175.
 Swerin.

Saxen-Lauwenburgh.

Lauwenburgh.
 Ratzenburgh.

Holſtein, en Ditmarſſen.

Kiel.
 VVVV Itzeho.

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Itzeho.		Swickauw.	179.
Heyde.		Zeitz.	
Stormar.		Chemnitz.	
<i>Rivieren.</i>		Torgaw.	
De { Elve.		Hal.	
Bille.		Anhalt.	
Stor.		Deffauw.	
Swale.		Bernburgh.	
<i>Sveeden.</i>		Zerbst.	
Hamburgh.	176.	Marck-Brandenburgh.	
Gluckstad.		Stendal.	
Wagrien.		Gardeleben.	
Lubeck.		Havelbergh.	180.
Travemunde.		Perlebergh.	
Pleun.		Wittstock.	
Sayebergh.		Middel-Marck.	
Sleefwijck.		Brandenburgh.	
Sleefwijck.		Spandaw.	
Gottdorp.		Berlin.	
Flensburgh.	177.	Franckfurt aen den Oder.	
Hadersleben.		Ucker-Marck.	
Onder den		Prentslauw.	
X.		Nieuw-Angermunde.	181.
OVER-SAXISCHEN KREYTZ.		Nieuw-Marck.	
Thuringen.		Custrin.	
Erfurt.		Landsbergh.	
Weimar.		Pomeran.	
Gotha.		<i>Voor- } Pomeran.</i>	
Jena.		<i>Achter- }</i>	
Eysenach.		Stettin.	
Mulhuysen.		Anklam.	
Mansfeldt.		Dammun.	
Eisleben.	178.	Gripfwalde.	
Mansfeld.		Wolgast.	
Arnstad.		Ufedom.	
Meissen.		Straelfond.	
Meissen.		Colbergh.	182.
Leipfigh.		Stolpe.	
Naumburgh.		B O H E E M E N.	
Dresden.		Praegh.	
Freybergh.		Pilsen.	
Weissenfels.		Carellstein.	
		Quittenbergh. Kuttanbergh.	
		Eger.	

179.

n. denburgh.

h. 180.

arck.
rgh.aen den Oder.
rck.ermunde. 181.
rck.

Pomeran.

M E N.

gh. Kuttenergh.
Eger.Der Landen van *EUROPA*.Eger.
Thabor.
Leutmeritz.
Laun. 183.
Carelsbad.

Moravien.

Olmütz.
Grim.
Iglauw.

Silefien.

Over- } Silefien.
Neder- }Teschen. Hertogdom en Hoofdstad.
Troppau. Hertogdom en Hoofdstad.
Jagerendorf. Hertoghd. en Hoofdst.
Ratibor. Hertoghd. en Hoofdstad.
Oppelen. Hertogd. en Hoofdst. 184.

Neder-Silefien.

Briegh. Hertoghd. en Hoofdstad.
Ofzlaww.
Neitz. Hertoghd. en Hoofdstad.
Grotha.
Munsterbergh. Hert. en Hoofdst.
Breslauw. Hert. en Hoofdst. 185.
Olse. Hertoghd. en Hoofdstad.
Schweinitz. Hertoghd. en Hoofdst.
Strigan.
Jauer. Hertoghd. en Hoofdstad.
Lignitz. Idem.
Glogauw. Hertoghd.
Groot-glogauw. Hoofdstad.
Sagan. Hert. en Hoofdstad.
Crossen. Hertoghd. en Stad. 186.

Laufznitz.

Over- } Laufznitz.
Neder- }

In Over-Laufznitz:

Bautzen.
Gorlitz.
Sittau.
Camitz.
Lauben.
Lieben.In Neder-Laufznitz
Luben.

P R U Y S S E N.

Koningblyck } Pruyssen.
Hertogblyck }

In't Koningblyck Pruyssen.

Dantzick.
Thoorn.
Elbmingh.

187.

In't Hertogblyck Pruyssen.

Koningsbergh.
Marienburgh.
Mammel.

S W I T S E R L A N D. Ver-

deeld in 13. Cantons.

1. Zurich.
2. Bern. 188.
3. Losanne.
4. Ury.
5. Altorf.
6. Schweiz.
7. Zug.
8. Glaris. 189.
9. Basel.
10. Freiburgh.
11. Solothurn.
12. Schafhuysen.
13. Appenzel.

Hier toe behooren noch:

Baden. 190.
Geneve.
enDe Bondgenooten der Switsers, na-
mentlijk, de

Grauwbuntners.

Over-bundt.
Godshuysbundt.
Thien Geregheten.

De Hoofdstad is

Chur.

Valefiers.

Valefia. Wallis.
V v v v 2191.
Sitten.

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Sitten. 192.
P O L E N.

Verdeeldt, met de daer toe gereeckend werdende Landen, in

1. Groot- } Polen.
2. Kleyn- }
3. Litthauwen.
4. Samogitia.
5. Rußland: met
Podolia.
Volhynia.
Pocutia.
Ukraina.
6. Masovien.
7. Pomerellen, of Kleyn-Pomeren.
8. Pruyssen.
9. Lijßland.

Voornaeme Rivieren.

- De { Dnieper. Boristhenes.
Wieper. Aprus.
Dniepter.
Weixel.
Niem.
Pruth.

De Poolische Aerdsbisdommen zijn: 195.

- Gnesen.
Lembergh.
De Bisdommen:
Cracauw.
Cujauw.
Wilde.
Pofen.
Plotzko.
Varmien.
Przemisl.
Samogitien.
Culm.
Chelm.
Kyovien.
Luceoria.
Camenecia.
Verda.
Smolensko.

De Waywood, of Palatinaetschappen, zijn:

- { Cracoviensfische.
Posnaniensfische.
Vilnensfische.
Sendomiriensfische.
Califfiensfische.
Trocensfische.
Siradiensfische.
Lancienfische.
Brestensfische.
Kioviensfische.
Inouladislaviensfische.
Rußfische.
Volhynifche.
Podajfische.
Smolensfische.
Lublinensfische.
Polocensfische.
Het { Beltenfische.
Novogradensfische.
Plocensfische.
Vitebcensfische.
Masfovifche.
Podlachifche.
Ravensfische.
Bresciensfische.
Culmenfische.
Mscislaviensfische.
Marieburgensfische.
Breslaviensfische.
Pomeranifche.
Mifcensfische.
Vendenfische.
Derpatensfische.
Pernaviensfische.
Czerniechoviensfische.
Capitaneum Samogitia.

Voorts, 87. soo groote als mindere Castellanos. 196.

De Steeden in

1. Groot-Polen, met Cujavia, zijn:
Boleslau.
Boreck.
Breste.
Bijdgost.

200.
Byski.

Orde

ienfische.
ienfische.
fische.
nirienfische.
enfische.
enfische.
enfische.
ienfische.
enfische.
enfische.
dislaviensfische.
he.
enfische.
fche.
nficfische.
enfische.
enfische.
fische.
gradenfische.
fische.
enfische.
vifche.
hifche.
fische.
enfische.
enfische.
aviensfische.
burgenfische.
viensfische.
anifche.
pfische.
nfische.
enfische.
ienfische.
echoviensfische.
neum Samogitiae.
groote als mindere Ca-
196.
n in
olen, met Cu-
n:

200.
Byski.

Der Landen van EUROPA.

Byski. Slot.
Celiffium.
Chocia.
Celum.
Cosminum.
Coninum.
Constenum.
Crone.
Crotofinum.
Crusviz. 201.
Curnicum.
Gneefen.
Golonchauw. Kasteel.
Gostin.
Lencicia. Lantschitz.
Lefzla.
Liffa.
Lowitz.
Mezeritz.
Nifavia. Nifaw. 202.
Odolanou.
Olobocum.
Slacoftia.
Pofen.
Rava.
Scodra.
Siradia.
Stercle.
Velunia. 203.
Vladiflavia.
Unejovia.
Ufchovia.
Znena.
2. Kleyn - Polen.
Andrejovia.
Biecia. 204.
Bochnia.
Bozentium.
Cazimiria.
Cracovia.
Czenftochou.
Czorftein. Kasteel.
Inovladia.
Ilcuffia. 205.
Ilza.

Lagovia.
Landskroon. Kasteel.
Lelovia.
Lefniscum.
Lipovecia.
Lublin. 206.
Ogrodenecia. Kasteel.
Opatovia.
Olvecimia.
Pilcia.
Pilsna.
Racomo.
Radomia.
Sandecia. 207.
Sborovia. Kasteel.
Sendomiria.
Severia.
Sialow.
Slupcia.
Sulovia.
Sijldovia. 208.
Tarnouw.
Tencinum. Kasteel.
Velifca.
Villicia.
Wiefneck. Kasteel.
Ziewitz.
3. Litthauwen.
Vilna.
Rudnick.
Lidda.
Osmiana.
Bierze. 209.
Auguftow.
Biala.
Bielfco.
Boriffouw.
Brefcia.
Cuna.
Człainum. Slot.
Czerniow. 110.
Grodna.
Knyfin.
Merecium.
Pinfum.
Vvvv 3 Rudni-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Rudnicum.	
Rzeſzyca.	
Trocki.	
4. Samogitia.	
Couna.	211.
5. Ruſland; met Podolien,	
Vollhynien, Pocutia,	
en Ukraina.	
Ruſland verdeeld in	
Wit-Ruſland : Behoorende tot Lit-	
thauwen.	
Rood-Ruſland : <i>Eygentlyck</i> Roxo-	
lania , behoorende aen Poo-	
len.	212.
<i>Voornaemſte Steeden.</i>	
Barishovia.	
Barum.	
Bialocerqua.	
Braslaw.	
Brecanum.	
Brodi.	
Cameniec Podolsky.	
Chelma.	
Colemia.	
Coidanovi.	214.
Crasnoſtavia.	
Cremenecia.	
Croſna.	
Dubna.	
Gliniahum.	
Halacia.	
Jaroſlouw.	
Javoriſvia.	
Kiovia. Kyow.	215.
Lancutum.	
Leopolis.	
Luccoria.	
Miedereck.	
Mincum.	
Madziria.	
Mohilow.	
Mcislavium. Mciſlow.	
Nefuizia.	
Kleyn-Novogrod.	216.

Olika.	
Orsza.	
Palocia.	
Premiſlaw.	
Reſovia.	
Sanocum. Sanock.	
Slukum.	
Smolensko.	217.
Spiatinum.	
Socalia.	
Stepanovia.	
Uchanie.	
Vinniſca.	
Vitebscum.	
Valadomiria.	
Zamoſcium.	218.
Zbaravia.	
6. Maſau , Maſuren ; met	
't Dobrinenſiſche Land.	
Maſau werd verdeeld in	
De { Dobrinenſiſche } Caſtellany.	
{ Ripinenſiſche }	
{ Slonnenſiſche }	
De Dobrinenſiſche Caſtellany in	
Het { Plozkſiſche } Gebied.	
{ Sauerſche }	
{ Mlaviſche }	
{ Steniſche }	
Steeden.	
Czernienſcum.	
Czyrsko.	
Dobrinum. Dobrecin.	
Polocia.	219.
Pultovia.	
Stetzycia.	
Varca.	
Warſchaw.	
7. Pomerellen , of Kleyn-	
Pomeren.	
Aſterinum. Hamerſtein.	
Bidgoſtia. <i>Sloc.</i>	
Brombergh. Bedgoſky.	220.
Bitau.	
Conitz.	

Dirſchaw

Mafuren; met
mensche Land.

verdeeld in

nsche }
nsche } Castellany.
nsche }

nsche Castellany in

he }
he } Gebied.
he }
e }

skum.

n. Dobrecin.

w.

llen, of Kleyn-
meren.

1. Hamenstein.

Stor.

h. Bedgosky. 220.

Dirschaw

217.

218.

219.

Der Landen van EUROPA.

Dirschaw.
Friedland.
Gele.
Meva.
Nakla.
Neuburgh.
Oliva. *Klooster.*
Peplinia. Poeplin.
Puckum. Pauze. *Kasteel.*
Schooneck. 221.
Schlochau.
Stargard.
Suecia. Schwetz.
Tauchel.
Verdon.

8. Pruyssen: *Waer van de
Steden gesteld zijn in de Beschrij-
vingh van Duytschland.*

9. Lijfland. *Doch is de Kroon
Polen weer ontrocken.*

Derpt. 222.
Duineburgh.
Kakenhuysen.
Parnaw. 225.
Riga. 225.
Dunamund.
Karkus. *Kasteel.* 223.
Kirchholm. *Kasteel.*
Mitau.
Narva. 224.
Piltén.
Reval.
Velin.
Weissenstein. 225.
Wenda.
Wolmar. 226.

S P A E N J E.

Werd verdeeld in twaelf Koningh-
ninghrijcken; als:

1. Legion. Leon.
2. Oud- } Castilien.
2. Nieuw- }
3. Arragon.
4. Portugal.

5. Navarra.
6. Granada.
7. Valencia.
8. Toledo.
9. Gallicia.
10. Algarbia.
11. Murcia.
12. Corduba. 228.
*De voornaemste Rivieren in Spaenje
zijn:*

Iberus. Ebro.
Duerius. Duero.
Tagus. Tajo.
Anus. Rio Guadiano.
Boetis. Guadalquivir.
Minus. Mingo. 229.
Pyrenaische Geberght. 230.

Steden.

Bayonne.
S. Jean de Luz.
S. Iron. Gran.
Fontarabia.
S. Sebastiaen. 234.
Tolosa.
Vittoria.
Burgos. 235.
Duennas.
Cabagon.
Valladolid.
Segovia.
Escorial. *Klooster.* 236.
Madrid. 237.
Alcala de Henares.
Hedenstaeghs Complutum.

Arganda.
Aranjuez. 238.
Toledo.
Talavera.
Puente del Arcobispo.
Guadalupa. 239.
Merida.
Badajoz.
Elvas.
Estremos. 240.
Royellos.
Monteamor.

Lisboe

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Lisbona.	241.	Laredo.	
Serpa.		Vermeja.	
Gibraleon.		Ordugna.	
Niebla.		Bilboa. 234.	
S. Lucar de Barrameda.		I T A L I E N.	
Puerto de S. Maria.	242.	<i>Voornaemste Rivieren.</i>	
Medina Sidonia.		De {	Poo. Eridanus.
Gibraltar.			Athefis.
Ceuta.			Arnus.
Alcala.			Tyber.
Sevilla.	243.		Pisatello.
Carmona.			Mincius.
Eceja.			Brenta.
Corduba.			Ticinus.
Castro Rio.	244.		Oglia.
Vaena.			Adua.
Granada.		<i>D' Opperbeeren in dit Landschap zijn:</i>	
Guadix.	245.	De {	Paus van <i>Romen</i> .
Bafa.			Koningh van <i>Spaenje</i> .
Lorca.			Groothertogh van <i>Florenzen</i> .
Murcia.			Vorst van <i>Piemont</i> .
Orihuella.			Hertogh van <i>Ferrare</i> .
Elche.			van <i>Modena</i> .
Alicante.			van <i>Perma</i> .
Xicono.	246.		van <i>Mantua</i> .
Xativa.			van <i>Urbino</i> .
Valentia.			Republicq van <i>Venetien</i> .
Morvedro.			van <i>Genua</i> .
Villa Real.	247.	<i>D' Academien zijn:</i>	
S. Mattheo.		De {	Paduaensche.
Peniscola.			Bononiensische.
Tortosa.			Pisaniſche.
Cambrilla.			Senensische.
Terragona.			Perufinische.
Villa Franca.	248.		Taurinische.
Martorel.			Salernitaensche.
Barcellona.			Neapolitaensche.
Ignajuda.			Firmische.
Lerida.	249.		Maceratensische.
Fraga.			Venetiaensche.
Saragossa.			Ticiniſche; of,
Barbastro.			Papienſche.
Venasca.			<i>Gebergten.</i>
Girona.			
Perpignan.	250.	Het {	Alpes }
<i>Noch in Bileaja de Steden:</i>			Apennin }
			<i>Gebergte.</i>

252.

Italien

dit Landschap zijn:

Romen.

van Spaenje.

ogh van Florenzen.

Piemont.

an Ferrare.

an Modena.

an Parma.

an Mantua.

an Urbin.

an Venetien.

an Genua.

zijn:

he.

fche.

fche.

e.

e.

e.

nfche.

enfche.

nfche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

fche.

Der Landen van EUROPA.

Italien verdeeld in

Oud- } Italien.
Nieuw- }

Romen. 253.

I. Kercklijck Gebied.

Ostia.
Terracina.
Fundi. 257.
Mola.
Tibur. Tivoli.

II. Hetruria, hedensdaeghs

Toscana.

Florenzen. 258.

Siena.

Pifa. 259.

Livorne.

Luca. 260.

Ancona.

Senogallia.

Fano.

Pefaro. 261.

Urbino.

Rimini.

Porto Cefenatico.

Mercerata.

Loretto.

Napels. 262.

Ferrare.

Bologna.

Imola.

Ravenna.

Faenza.

Parma.

Placentia.

Milaen.

Cremona. 263.

Mantua.

Brescia.

Pavia.

Verona.

Vicenza.

Padua. 264.

Venetien.

Palma.

Genua. 265.

SICILIEN.

Palermo.

Messina. 266.

MALTA. Eyland.

Valetta.

S. Angelo.

S. Michael. 267.

TURCKYEN in EUROPA.

Voornaemste Rivieren.

De { Donauw.
Sau.
Drab.
Theiffa. 271.

Romanyen.

Constantinopol. 272.

Moxea. Half-Eyland.

Mistra.

Janna. Theffalien.

Theffalica.

Amani. Epirus.

Butrunto.

Albania.

Croja.

Macedonia.

Theffalonica.

Thracien. Romanyen.

Adrianopol.

Bulgaria.

Ternova.

Servia.

Griecks-Weiffenburgh. 273.

Dalmatien.

Raguza.

Sclavonien.

Bosnia.

Hongaryen.

Banialuca.

Beriffo.

Carannm.

Cliffia.

Xxxx

280.

Vijf-

Italien

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Vijf-Kercken. 281.
Guila. Julia.
Gran.
Ofen. 282.

Archipelagus.

Negroponte.
Stalemina.
Andro.
Millo.
Stampalia.
Nisia. } Eylanden.
Morgo.
Nicone.
Zea.
Paro.
S. Erin.

Al de Provintien in Europa, behoorende onder den Turckſchen Keyſer, werden verdeeld in ſeven Beglerbegſchappen, waer van de twee eerſte Groot-Veziers, d' andere vijf Baſſen zijn.

Onder 't

I. Beglerbegſchap

behoord:

Macedonien.
Thracien.
Albanien.
Theſſalien.
Epiro.
Achajen.
Morea.

Adrianopel. *Reſidentie-Stad.*

II. Beglerbegſchap.

Bulgarien.

Servien.
Boſnien.
Croatien.
Hongaryen.
Ofen. *Reſidentie-Stad.*

Beyde de voorige zijn Veziers. Welcke onder haer hebben vijf Baſſen:

I. Is over:

Epirum.
Albanien.
Theſſalien.
Morea.

Janna. *Reſidentie-Stad.*

II. Is over:

Servien.
Macedonien.
Sofi. *Reſidentie-Stad.*

III. Is over:

Boſnien.
Banialuca. *Reſidentie-Stad.*

IV. Is over:

Over-Hongaryen.
Temeswar. *Reſidentie-Stad.*

V. Is over:

Croatien.
Neder-Hongaryen, voor een gedeelte.
Canifſcha. *Reſidentie-Stad.*

Tributariffen des Grooten Turcks zijnde Vorſten van

Wallachien.
Moldavien.

De vijfſte Vorſt is dien van
Sevenbergen.

A S I A.

A S I A in't gemeen. Ge-
legentheid; grootte; vorm;
voortreffelijkheid, &c. 289.

Van sommige verdeeld in

Kleyn- } Asia.

Groot- }

Van andere wederom in

Voor- } Asia.

Aghter- }

292.

Van onsen Auteur in

't Vaste Landt.

D' Eylanden.

't Vaste Landt in't

Noorder- } Deel.

Snyder- }

't Noorder- Deel in

1. Ufbeck, of Zagathay.

2. Turquestan.

3. Cathay.

4. Tartarische Woestijn.

5. 't Eygentlijk Tartaryen.

't Snyder- Deel in

1. Turckyen in Asia.

2. Arabien.

3. Persien.

4. Indien.

5. China.

293.

TURCKYEN in ASIA.

Anatolien. Groot Kleyn-Asia.

Surien. Groot-Syrien.

Turcomannien. Gr.-Armenien.

Diarbeck. Mesopotamien, en
eenige deelen van Assyrien en
Chaldeen.

**Anatolien, of Groot Kleyn-
Asia.**

Pontus en Bithynia.

Kleyn-Asia.

Lycia.

Galatia.

Pamphylia.

Cappadocia.

Cilicia.

Cappadocia.

Cappadocia.

Pontus.

Kleyn-Armenien.

Galatia.

Galatia.

Paphlagonia.

294.

Begierbegschappen in Anatolien:

1. Anatolien.

2. Caramanien.

3. Toccari.

4. Aladuli.

Residentien der Beblerbegen:

1. Cutaige. Cotoyæum.

2. Cogne. Iconium.

3. Amasia. Trebisonde.

4. Mara.

Andere Steeden:

Bursa. Prusa.

Augoure. Ancyra Galatarum.

Satalie. Antali.

Smirna.

295.

Pergamen.

Cumo.

Phoce. Foggia Vecchia.

Ephesen.

Halicarnassus.

Miletus.

Sardes.

Chalcedon.

Nicea.

Cycicum.

Sessinus.

Gordium.

Smirna.

X x x x 2

Themis-

ASIA.

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Themiscyra.
Anafia.
Tyana.
Tharfus.
Anchiale.

Gebergten, hebbende yet sonderlinghs.

Taurus.

Ida.

Tmoio.

Cragus.

Latmus.

296.

Sonderlinge Rivieren.

Pactolus.

Granicus.

Cidnus.

Acheron.

Arechusia.

Halys.

Bosporus Thracicus.

Hellespont.

Eylanden en Steeden.

Ciaaea.

Lesbos.

Mitylene.

Chio.

Icarien.

Pathmos.

Lero.

Claros.

Lango. Co.

297.

Scarpanta.

Rhodus.

Cyprus.

Nicosia.

Famagusta.

Paphus. Bapho.

SURIA en DIARBECK,
of SYRIEN; verdeeld in

Assyrien.

Assyrien.

Mesopotamien.

Chaldaea.

Syrien.

Syrien.

Phoenicien.

Judea. Palestina. 298.

Diarbeck hedenfdaeghs verdeeld
in:

Jerack: } *koemd* } Chaldaea.
Diarbeck: } *over ee* } Mesopotam.
Churdistan: } *met* } Assyrien.

Suria. Groot-Syrien. Soristan.

Voortijds afgedeeld in

Syrien.

Phoenicien.

Palestina.

Hedenfdaeghs van de Turcken in drie

Begierbegschappen:

Alepo.

Damascus.

Tripoli.

299.

Antiochia. *Hoodstad in Syrien.*

Alepo. Hierapolis.

Aman. Ama. Apamia.

300.

Emfa. Hems. Humfi.

Laodicea.

Seleucia.

Samofata.

Zeugma. Pontus.

Salmyra. Fayd.

Phoenicien.

Sidon. Sayd. Sayetta. 301.

Tyrus. Sor. Sur.

Damascus. Scham. 302.

Tripoli in Surien.

Acre. Acon. Prolomais.

Gibeleft. Biblis.

Baruth. Beryte.

Judæa, of Palestina. 303.

Jerusalem.

Joppe. Jaffa.

Gaza. Cafera.

Samaria.

304.

Sichem. Naplouse.

Diarbeck.

Affonderlyck, Mesopotamien.

In 't gemeen, geheel Assyrien.

Assyrien.

Palestina. 298.
edenfdaeghs verdeeld

kosmd { Chaldaea.
over ee { Mesopotam.
met { Assyrien.

Syrien. Soristan.
ld in

an de Turcken in drie
appen :

299.
Hoodftad in Syrien.
ierapolis.
na. Apamia. 300.
ms. Humfi.

Pontus.
Fayd.

yd. Sayetta. 301.
r. Sur.
Scham. 302.
Surien.
on. Ptolomais.
Biblis.
eryte.

Paleftina. 303.

a.
era. 304.
Apploufe.

Mesopotamien.
heel Assyrien.
Assyrien.

Der Landen van EUROPA.

Assyrien.

Assyrien, affonderl. en eygentl. ; nu ge-
noemd Aderbigian.

Mesopotamien : Diarbeck.

Chaldea : Yerack. 305.

Yerack, of Hierack. Chaldea.

(a) Bagdad.

Selencia.

(b) Balsera.

Coufa. Massadali.

(c) Orchea. Urchoa.

Diarbeck. Mesopotamien.

(d) Rohai. Orrhaai.

(e) Caraemid. Caramit.

Merdin.

Afanchif.

306.

Carra. Herran.

Sumiscalach.

Corna. Kasteel.

(a) Gebouwd uyt de ruinen van 't oude Ba-
bylon. (b) Vergelykt figh met 't oude
Teferon. (c) Ur, de Geboorte-plaets
van Abraham. (d) Gemeenlyck genoemd
Orpha ; zijnde 't oude Edeffa. (e) Voor-
tijds Amida.

Aderbigian. Assyrien.

(a) Moful.

(b) Scherehesul. Schiarahitur.

(c) Arbela.

(a) Gehouden voor 't oude Nineve. (b.c)
Deefe twee Steeden werden van sommige
voor even deselve gehouden.

Turcommannia en

Georgia.

307.

Erzerun.

Trapezunt.

308.

Cars. Chars. Chifer.

Revan.

Schildir.

Pan.

Telfis. Telfis.

Derbent. Demir.

Caspix Portx.

Bitlis.

Manuferte. 309.

Armenien is voortijds onder dien Naem
veel meer bekend en beroemd geweest ; als
nu onder dien van Turcomannien.

Rivieren.

Tyrus.

Euphrates.

Tigris.

Araxes.

Phafis.

310.

Groote Meiven.

Thospitis.

Arcefa.

Lychnites.

311.

Georgia ; verdeeld in

(a) Mingrelien.

Avogafien.

Gurgistan.

Zuiria.

(a) Avogafia werd fomtijds begreepen on-
der den naem van Mingrelien. Deefe
beyde t' faemen koomen over een met der
ouden Colchis, of noch yets meer daer
toe. Gurgistan met 't oud Iberien. Zui-
ria met 't oud Albania.

Mingrelien.

Phafis. Phafis.

Savatopoli.

313.

Gurgistan.

Cori.

Baffachine.

Zuiria.

Stranu.

Zitrach.

Chipica.

Zambanach.

Gorgora.

Commannia.

314.

ARABIEN ; verdeeld in

Barraab, } { Steenigh } Ara-
Bariara, } { Woeft } bi-
Hyaman, } { Geluckigh } een-
Xxxx 3 Stee-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Steenigh Arabien: Barraab.

Petra.	} = {	Herat. Arac.
Boetra.		Buffereth.
Medava.		Moab.
Bergen.		
Sinai.		
Horeb.		
S. Catharina, Klooster.		319.
Tor. Kasteel, Vlecken Haven.		

Woest-Arabien. Bariara.

Anna. Twee Steeden van dien Naem.

Zuhana. Vleck.
Mextat Ali.
Mextat Ocem.
Saba. Simiscasac. 320.

Geluckigh Arabien. Hyaman.

Medina.
Mecha. 321.
Ziden.
Zibit.
Aden.
Layhi.
Agias.
Almacharana.
Sanaa. 322.
Tartach.
Gubelhaman.
Alibinali.
Amanzirifdia.
Sohar.
Mascata.
Masfa.
Mirabat.
Sur. Syr.
Elcatif.
Bahar.
Mascalat.
Jemen.
Lacach. Laffach. 324.

Barem.	} Eylanden.
Canaran.	
Curia.	
Muria.	
Gionfa.	

Manama. Hoofdstad in 't Ey-
land Barem, of Baha-
rem. 324.

Razzalgate }
Moncandon } Voorgebergten.

Geraricus Sinus. Zeeboesem. 323.

Roode Zee. 326.

PERSIEN; Verdeeld in
verscheydene Landschappen; als 328.

Servan.
Gilan. }
Dilemon. } Landschappen nae 't
Tabarestan. } Noorden.

Gorgian. }
Rhœmus. }
Churdistan } Landschappen in 't
Yerac Agemi. } midden.
Chorasfan. }

Herac.
Chufistan. }
Fars. } Landschappen nae 't
Kehrmon. } Suyden.
Sablestan. }

Sigistan.
Circan.
Mackeran.

Servan. Xervan.

Tauris.
Sammachi. 325.
Servan.
Ardebil.
Bacu.

Gilan. Gueylon.

Raxr.
Gaxhar. }
Layon. } Stadhouderijen en
Langarhanon. } Hoofd-Steeden.
Rudain. }

Mazanderan.

Dilemon.

Dilemon.
Soruar.
Thalekan.

Tabere-

na. Hoofdstadt in 't Ey-
d Barem , of Baha-
324.

} Voorgeberghten.

nus. Zeeboesem. 323.
326.

E N; Verdeeld in
landschappen; als 328.

} Landschappen nae 't
Noorden.

ii. } Landschappen in 't
midden.

} Landschappen nae 't
Suyden.

van.

chi. 329.

on.

} Stadhouderijen en
Hoofd-Steeden.

Tabere-

Der Landen van EUROPA.

Taberestan.

Asterabat.
Amoul.
Zarlach.

Gorgian.

Gorgian.
Obscoen.
Damegan.
Semnan.

Rhocmus.

Bestan.
Bevad.
Zabzawar.
Thous.
Terrawa.
Massinon.

Churdistan.

Salmas.
Maraga.
Cormaba.
Nahtiovan.
Choy.
Guiencho.

330.

Herac , Ayrack , of Hierac- Agemi.

Com.
Cassian.
Hamadan.
Yefd.
Soltan.
Hrey.
Cafbin.
Ispahan.

331.

Chorazan; verdeeld in

Cohazan. In 't Westen.
Chorazan. In 't Midden.
Chewarazan. In 't Oosten.
Kahen. Kayen.
Mefchad. Mextat.
Herac. Sargulzzar.
Nichabur.
Buregian.

332.

Chusistan.

Sufter.
Havveet. Ahuacz.
Askar-Mokran.
Tolla.
Siapour. Jonsabur.
Sus.

333.

Fars. Farc. Persia.

Schiras.
Aftackar.
Chilminare. Kasteel.
Jar. Jaar.
Stakabanon.
Chabonkara.
Darabegard.
Baefd.

Kehrman. Caramania.

Kehrman.
Sirgian.
Nahyan.
Ormus.
Mochestan.

334.

Guadel. } Havenen.
Patanis. }

Sablestan.

Zakrans.
Boft.
Nebesaer.
Gifna Cassabi.
Balaifer.

Sigistan. Sagestan.

Cirkan.

Makeran.

Sistan. Sigistan.
Makeran.
Pafin.

335.

INDIA. OOST-INDIEN.

Verdeeld in

't Groote Land.
Twee Half-Eylanden.

Aen deefe } sijde van de Ganges.
geene }

't RYCK

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

't RYCK des grooten MO-
GOLS.

Begrijpt in sich :

1. Cabul.
2. Astoc.
3. Candahar.
4. Hajacam.
5. Multan.
6. Buchor.
7. Tatta.
8. Soret.
- (a) 9. Cassimere.
10. Bankish.
11. Kakares.
12. Naugracut.
13. Siba.
14. Jamba.
15. Bakar.
16. Sambal.
17. Pita.
18. Gor.
19. Kanduaana.
20. Patna.
21. Ubeffa.
22. Mevar.
- (b) 23. Guzuratta.
24. Chistor.
25. Malway.
26. Candish.
27. Berar.
28. Gualcor.
29. Narvar.
30. Bengala.
- (c) 31. Peng-ab.
- (d) 32. Jengapar.
33. Hendowns.
34. Isselmere.
35. Bando.
36. Dehli.
37. Agra.

*Koningbrijcken
des grooten Mo-
gols.*

338.

- (a) Anders Queximur. (b) Of Cam-
baja. (c) Gemeenlijk genoemd Lahor.
(d) Oock Jenupar.

*Hoofdsteden der gedachte Rijken, van
deselve Naem ; en sommige andere,
van welke onder de Beschrij-
vingh gewagh werd ge-
maect.*

- Cabul.
Samarcanda.
Jarchan.
Attoc.
Sirinaker.
Multan.
Candahar.
Buchor. Buckor.
Tatta. Sinda.
Laurebandar.
Diul.
Diu.
Soret.
Janagar.
Cassimere.
Bankish.
Kakares.
Naugracut.
Bimbar.
Dalanguer.
Sirinakar.
Beschar.
Dankalar.
Purhola.
Hardware.
Jamba.
Bikaner.
Sambal.
Karakantaka.
Jekanur.
Narval.
Pitan.
Rajapore.

Guzuratte. Cambaya. 339.

- Cambaya.
Diu.
Amadebat.

Bengala, verdeeld in drie Hoofddeelen.
Prarop.
Patan.

Bengalc.

r gedachte Rijken, van
; en sommige andere,
onder de Beschrij-
ewagh werd ge-
maect.

arcanda.
han.

aket.
n.
har.
r. Buckor.
Sinde.
rebandar.

gar.
ere.
h.
es.
acut.
ibar.
anguer.
nakar.
char.
kalar.
hola.
dware.

339.

ner.
l.
kantaka.
nur.
val.
n.

apore.
Cambaya. 340.
aya.

ebat.
leeld in drie Hoofddeelen.

Bengale.

Der Landen van ASIA.

Bengala.

Chatigan.
Gouro.
Bengala.
Ragmehel.
Dekaka. Daka.
Banara.
Tanda.
Patana.
Holobas. Halebas.

341.

Candish.

Brampour.
Mandow.

Chitor.

Chitor.

Malway.

Rantipore.
Ugen. Ougel.
Narvar.

342.

D' everige Hoofd en andere Steeden in
de voorgedachte noch resteerende
Koningrijcken zijn:

Rotas.
Gehud.
Jesselmere.
Giffemere.
Ammer.
Bando.
Asmere.
Lahor.
Dehli.
Agra.

343.

Fetipour.
Biana.
Scanderbade.
Secandra.

344.

Steden, waer in sijn eenige Rahias,
of kleyne Koninghskens onthouden.

Temnery.
Negracut.
Calferi.
Serenigar.
Camayo.
Guheritto.

345.

Steden en Vestingen der Portugeezen
in't Koningrijk Cambaya.

Diu.
Damon.
Bacaim.
Salfette. Eyland.
Manora. Schans.
Afferim. Rots. 346.

INDIENS HALF-EY-
LAND aen deese sijde der
Rivier Ganges.

Zeeën en Rivieren.

Gangeticus Sinus; of, de Zee-boesem
van Bengale.

Barigazenus Sinus; of de Zee-boesem
van Cambaya.

Indiaensche Zee.

Arabische Zee.

Ganges. } Rivieren.
Indus. }

Verdeelingh in:

Decan.
Golconda.
Narfinga.
Malabar.

347.

DECAN; onderdeeld in

Decan.
Cuncan.
Balagatte.

Decan.

Hamedanagar.
Chaul.

Cuncan.

Visapour.
Solipar. 348.
Goa. Beboord aen de Portugee-
zen; nevens 't Land der Barden:
D' Eylanden Salfette, Choran en
Divar. Chaul op de Kust, &c.

Balagatte. Ballegatte.

Daltabad.
Lispor.

Yyy

GOL-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

GOLCONDA. 349.

Golconda.
Masulepatan.
Condopali.
Condavera.

350.

NARSINGA. BISNAGAR.

Canara. }
Bisnagar. } *Drie Hoofd-deelen.*
Choromandel. }

Canara.

Onor. }
Baticala. } *Koningbrijcken.*
Gorcopa. }

Bisnagar.

Tienlique. }
Bisnagar. } *Koningbrijcken.*

Choromandel.

Choromandel. }
Tamul. } *Koningbrijcken.*

Gingi.

Tanjaor.

Madure.

*Landschappen; zijnde
gewest Deelen van
Bisnagar, en noch hedensdags dien
Koningh Cijnsbaer.*

Hoofd-Steden en Steeden.

Onor.

Baticala.

Gorcopa.

Gingi.

Cidambaram.

Chistapatama.

Coloran.

Trinidi.

Salavacca.

Negapatan.

Tanjanor.

Castan.

Triminaparan.

Trangabar.

Triminava.

Madura.

Tutancori.

Tricilipali.

351.

Manancor.

Chandegry. Bisnagar.

Narsinga.

Tripity.

Canguevaran.

Maliapour. S. Thomas.

Trivalur.

Cirangapatan.

Mangalor.

Vellur.

Paleacata.

352.

353.

M A L A B A R.

Calicut.

Cochin.

Cananor.

Coulam.

Combais.

Montigue.

Badara.

Tanor.

Cranganor.

Porca.

Calecoulan.

Travancor.

Com.

Auriola.

Cotagan.

Bipur.

Cucuran.

Panur.

Curiga.

Muterta.

Marta.

Batimena.

Mangata.

Paru.

Pimienta.

Changanara.

Trivilar.

Panapel.

Angamala.

Ticancutes. &c.

Divandurou.

Malicut.

Voornaemste Koningbrijcken.

*Kleyne Koningrijcken,
of veel meer
Vorstendommen, of
Graefschappen.*

Eylanden.

355.

INDIENS

e Orde

r.
ry. Bisnagar.

aran.
r. S. Thomas.

atan.
r.

352.
353.

B A R.

Voornaemste Koningrijcken.

Kleyne Koningrijcken,
of veel meer
Vorstendommen, of
Grafschappen.

c.
ou. } Eylanden. 355.
INDIENS

Der Landen van ASIA.

INDIENS HALF-EY- LANDT aen geene zijde der Rivier Ganges.

Verdeeld in:

Pegu. }
Siam. } Voornaemste Koning-
Cochin-china. } rijcken.

P E G U.

Pegu. }
Siam. } Keyserrijcken.

Martavan.
Manar.
Tangu.
Marlin.
Janyoma.
Brama.
Abdiara.
Vilep.
Caypuma.
Tazatay.
Mandrancella.
Tavay.
Cablan.
Ava.
Tranziana.
Tisco.
Prom.
Bacay.
Largarny.
Totay.
Castubi.
Moantay.
Tipoura.
Chacomas.
Comotay.
Craor.

Koningrijcken.

Steeden.

Canarana.

Carpa.

Pegu.

SIAM. SIAN.

Verdeeld in:

Siam.
Malacca.

358.
359.

Siam.

Martavan.
Jangoma.
Lanjan.
Cambogo.
Ravecca; anders Camboya; Hoofst-
stad.

Koningrijcken.

Malacca.

Tanacerim.
Juncalam.
Singora.
Queda.
Pera.
Patana.
Pan.
Malacca.
Yhor.
Bordelong.
Ligor.

Koningrijcken.

Sincapura. Voorgeberght.

Malacca. Stad.

360.
361.
362.

COCHINCHINA.

Verdeeld in:

Cochinchina.
Tunchin.
Ciocangue.

En dan noch
de Natien } Layes.
Gueyes.
Timocoues.

Cochinchina.

Verdeeld in:

Chiampaa.
Cochinchina.

Chiampaa. Chiambaa.

Chiampaa. Hoofst stad; van
sommige gesteld Pulocacem.

Cochinchina.

Sinuva.
Cacciam.
Quangiva. } Landschappen.
(a) Quiguin.

Ranran.

363.

(a) Anders geheeten Pulucambis.

Yyyy 2

Steeden.

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Steden.
Sinuva.
Caccia. 364.

TUNQUIN.

Begrijpt in sich:

Bochin. }
Gehan. }
Tinhua. }
Beramar. } Provincien.
Kedun. }
Kenan. }
Kethay. }

Kece, of Keccio, Hoofdstad deeser
Rijcks. Eenige meenen, datse oock
Tunquin werd geheeten. 365.

Lai
Cochinchina } Koningrijcken, wel-
Bau } ke aen den Koningh
van Tunquin Tribuit moeten
betaelen: Doch hy selfs is Tri-
butaris des Keyfers van Chi-
na. 367.

CHINA.

Voortijds genoemd

Than. }
Yu. } Wijd, sonder Grensen.
Hur. } Rust, of Gerust.
Siam. } Groot.
Cheu. } Cieraed.
Volmaeckte.

't Werd geheeten

Van de Cochinchin-
neefers en Siam-
mers, } Cin. (a)

Van de Japonneefen, Than.

Van de Tartaren, Han.

Van de Saraceenen
en Mahometanen } Cathay.
nae't Westen

(a) Hier uyt hebben wy den naem China
gevormd. 368.

Verdeelingh.

Noordlijk- }
Suydlijk- } China.

Noordlijk China.

Verdeeld in:

Leaton.
Pequin. (a)
Scianton. (b) } Provincien.
Sciansi. (c)
Sciens. (d)
Honan. (e)

(a) Anders Peking (b) of Xanton. (c) Van
sommige genoemd Xansi, van Purchas,
Cantas. (d) Xemsi. Van Purchas, So-
yohin; van Mendoza, Sinsay. (e) An-
ders Honam. Oock Oyman.

Hoofd-Steden.

Leaton.
Xunthien. Pekingh.
Xamhai.
Xanton.
Xansi.
Siganfu.
Honan.

372.

Suydlijk China.

(a) Nanquin.
(b) Chequian.
(c) Fuquien.
Canton.
(d) Quancy.
(e) Junnan. } Provincien.
(f) Chiamfi.
Huquan.

(g) Suchuen.

(h) Quicheu.

374.

(a) Anders Nanking. (b) Cekiang; oock
Essiram. (c) Fokien, of Chincheo.
(d) Guanxa. (e) Vanam. (f) Kiamfi;
oock Lansay. (g) By Mendoza Sufuan;
by Purchas Soin. (h) Quicheo; of oock
Cuthen.

Hoofd en andere Steden.

Nanking.
Umthiemfu.
Xanuchia.
Canton. Quamchefu. 374.
Kincenfu.
Quancy.

375.
Formo-

Orde
china.

Provincien.

(b) of Xanton. (c) Van
Xanfi, van Purchas,
nfi. Van Purchas, So-
lofa, Sinfay. (c) An-
ck Oyman.

Pekingh.
ii.

na.

Provincien.

(b) Ceking; oock
ien, of Chincheo.
anam. (f) Kiamfi;
By Mendoza Sufuan;
(n) Quicheo; of oock

Steeden.

amchefu. 374.

375.
Formo-

Der Landen van ASIA.

Formofa. Eyland. 374.

Aenmerkingen op de verfcheyden-
heid der Landkaerten van China, by
verfcheydene Landbefchrijvers uyt-
gegeven. 378.

Lijft der Steeden en Gehughten van
elcke Provincie in China; bedragen-
de t'faemen (behalven de Provincie
Foquien)

537. Steeden.

1575. Gehughten. 377.

TARTARYEN.

Verdeelingh.

Woest-Tartaryen.

Usbek-Zagathay.

Turqueftan.

Cathay.

Tartaryen, eygentl.

Hoofd-Deelen.

Woest-Tartaryen: Koomende

over een met der oude Scytia intra
Imaum.

Nagaische Horde. 388.

Usbec, of Zagathay; sigh

vergelijkende met 't oude Bactriana en
Sogdiana.

Voornaemste Steeden:

Samarcanda.

Bochara.

Badafchian.

Balck.

Turqueftan; over-een-koomen-

de met 't oude Scytia extra Imaum.

Verdeelingh.

Cafcar.

Cotan.

Cialis.

Ciarchian.

Thiber.

Bekendste Koningh-
rijcken.

389.

Cathay.

Verdeelingh:

Tanguth.

Tenduc.

Tainfur.

Koningrijcken.

390.

Hoofd- Steeden.

Cambion.

Tenduc.

Tainfur.

390.

't Reghte Tartaryen.

Verdeelingh.

Mongul.

Bargu.

Tartar.

Nayman.

Gog.

Magog.

Koningrijcken,
Landfchappen,
of Herden.

391.

D'EYLANDEN van ASIA.

Verdeelingh.

Japon.

Philippines.

D'Ey-
landen

Moluckes.

Sonde.

Ceylon, en de

Maldivifche.

394.

JAPONSCH EY- LANDEN.

Verdeeld in

Japon: Van d' Inwooners genoemd Hip-
pon, of Nippon; betcecke-
nende: Oorfpong des Lights.

Ximo: Dat is, Laegh Land: Of oock
Saycock, soo veel als: Ne-
gen Koningrijcken.

Tokoefi: Anders Chicock, dat is:
Vier Koningrijcken.

Deefe drie zijn de grootste en voor-
naemste der Japansche Eylanden. 395.

Voornaeme Steeden.

Meaco.

Amanguci.

Nangefake.

Sacay.

395.

Japansche Staet, verdeeld in

Saycock.

Chicock.

Jamayfort.

Jetfengo.

Yyyy 3

Hoofd- Land-
fchappen.

Jetfe-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Jersegen. }
 Quanto. } *Hoofst-Landschappen.*
 Ochio. } 398.
 Jedo.
 Ofaca. 400.

**'t LAND van JESSO; anders
 JEDSO; obck SESSO.**

Theffoy.
 Coray.
 Mazumay. *Landschap.* 401.
 Anjan.
 Sangaar.
 Aquita. 402.

**PHILIPPYNSCHE EY-
 LANDEN; of LUCON
 en MANILLES.**

Mindanao. }
 Lucon. } *Grootste onder deese*
 Paragoya. } *Eylanden.*
 Tandaya. (a) }
 Mendora. }
 Parray. }
 Masbata. } *Middelmatige*
 Sabuura. (b) } *Eylanden.*
 Cebu. (c) }
 Negoas.
 Maran.
 Bohal. } 403.

(a) *Anders Philippina.* (b) *Of Ibaboa.*
 (c) *Geseght Los Vintados.*
Andere Eylanden.

Messana.
 Galegan.
 Buthuan.
 Abajo.
 Capuli.
 Tuao.
 Banton.
 Ribujan.
 Virejes.
 Marindunca.
 Luban.
 Islocken.

Mauriz.
 Loyo.
 Bankingle.
 Kapul.
 Kleyne Philippina.
 Babujones.
 Catandanis.
 Paracalla.
 S. Johans- }
 De Palm- } *Eylanden.*

Steden.
 Manillo.
 Cagaion. (a)
 Cacares.
 Lucon. (b)

(a) *Anders Nieuw-Segovia.* (b) *of*
Nieuw-Castilien. Linschoten houdt
Lucon en Manillo voor deselve Stad.
Andere maecten'er twee van.

Mindanao.

Las buennas Sennuales. *Eyland.*
 Mindanao. *Eyland.* 404.
Voornameste Steden.
 Mindanao. (a)
 Saraga. (b)
 Lomiaton. (c)
 Dapito.
 Canola.

(a) *Van andere genoemd Tabuc.* (b) *Eenige*
stellen Suriaco. (c) *Sommige stellen*
Lumcatan.

Mindora.

Mindora.

Cebu.

Jesus-Stad. 405.

**LADRONES, of de DIEFS-
 EYLANDEN.**

Der { Danfiers-
 { Martelaers-
 { Vogelen-
 { Koningen-
 { Korallen-
 { Hoven- } *Eylanden.*

Zee-

Der Landen van ASIA.

Der { Zeelieden-
De Volcanos } Eylanden.
Malpelo }

MOLUCKISCHE EY- LANDEN. 407.

Verdeelingb.

Tarnate. }
Tidore. }
Motir. }
Maquian. }
Bachian. } Eylanden.
Gilolo. }
Celebes. }
Flores. }
Timor, &c. }

't Land der Papous. 408.

Tarnate.

Nostra Sennora del Rosario.
Gammelamme.
Tacomma.
Toluco.
Malayo.

Tidore.

Tarula.
Castello.
Viejo.
Maricco.

Mortir. Timor.

Taffafo.
Tabillola.
Nahaca. Naffaquia.
Mauritio.

Bachian. Baquian.

Marigoran.
Gaminaduore.
Laboua.

Gilolo. Batochine.

Momaya.
Gilolo.
Sabugo.
Aquilanio.
Tolo.
Ifian.

Jassugo.
Sabou.
Coma. Tacoma.

Celebes.

Macazar. }
Cion. }
Sanguin. }
Cauripana. } Koningbruycken.
Getigam }
Supar. }

Macazar.
Bantachia.

Noch eenige andere Eylanden.

Ceiram.
Salor.
Malva.
Umbo.

Terralta. 410.
Adonare.
Cabanassa.

AMBOYNA.

Amboina. }
Veranula. } Eylanden.
Hittu. }

Noefan.
Amboina.
Coubella.
Lovio.
Hittou.

BANDA.

Banda. }
Nera. } Voornaeme Eylanden.
Gumanapi. }

Waeyer. }
Pouloway. }
Poulorin. } Geringer Eylanden.
Poulfetton. }

Nera.
Londor.
Orratan.
Combor.
Nassauw. }
Belgium. } Schanffen.

Andere

de

pina.

Eylanden.

a)

Segovia. (b) of
Linschoten bond
voor deselve Stad.
twee van.

ales. Eyland.

d. 404.

steden.

(a)

b)

(c)

nd Tabuc. (b) Eenige
(c) Sommige Stellen

405.

of de DIEFS-
DEN.

Eylanden.

Zee-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Andere Eylanden.

Cayoa.

Gazea.

Meao.

Tafoura.

Xala.

Buro.

411.

**D'EYLANDEN van
SONDA.**

Verdeelingh.

Sumatra.

Borneo.

Groot- } Java.

Kleyn- }

412.

Sumatra.

Acheni.

Pedir.

Paceni.

Camber.

Palimban.

Menancabo.

Janby.

Koninghrijcken.

Borneo.

Steeden.

Borneo.

Bendermassin ; *anders* *geseght*
Bandermahen.

Lave.

Kerimaja ; *anders* Hormata, of
Krimata. 413.

Eylanden leggende rondom Borneo.

Boqueran.

S. Johan.

Iola. Zola.

Tagyma.

Combahan.

Pulotigan.

Groot-Java.

Bantam.

Jacatra ; nu Batavia.

Langhs de Kust.

Japara.

Tuban.

414.

Jortan.

Passaruam.

Paracucan.

Palambuan.

Koninghrijcken , of
Steeden , hebbende
elck een Koningh.

Manderan , Residentie-Stad des
Koninghs van Java. 415.

Bavy.

Madura.

Pulo Conder.

Eylanden.

416.

**CEYLON ; of der oude
TAPROBANE.**

Voorgeberghten.

Capo Comorin.

Capo Cael.

Verdeelingh.

Jafnapatan.

Trinquilemale.

Baticale.

Chilao.

Colombo.

Jala.

Candea.

Corollos.

Ceitavaca.

Manar , *Eyland en Vestingh.*

417.

Gallo

Colombo.

Chilao.

*Voornaemste Zee-
havenen.*

418.

**MALDIVISCHE EY-
LANDEN ; *Geseght,***

wel twaelf duysend in getal te zyn. 419.

Deselve werden verdeeld in XIII.

*Attolens , of Landschappen ; nae-
mentlijk :*

1. Tilladoumatis. *Van de Spaen-
jaerden geheeten Cabexa das
Ilhas, dat is, 't Eloffd der Ey-
landen.*

2. Milladoue Madoue.

3. Papypola.

4. Malas Madou.

5. Ariatollon.

6. Male Attollon.

Mer

Der Landen van AFRICA.

Hier is
't Eyland Male.

7. Poulsidou.
8. Monlucca.
9. Nillandoux.
10. Adoumaris.
11. Souadou.
12. Collomadoux.
13. Addou.

Poue Molluque. Deese twee laet-
laetste werden maer voor een gehouden.

De Koningh over al deese Eylan-
den heeft sijne Residentie in 't
Eyland

Malo. 410.

Sijnde eene der grootste, schoon't
maer ruyn eene Mijl in den
Omkringh heeft.

A F R I C A.

AFRICA in 't gemeen;
gelegentheyd; benoemingh;
grootte, vorm, &c. 423.

Voorgeberghten.

Capo { Bona.
De bonn' Esperance.
Guardalfuy.
Verde. 424.

Verdeelingh.

't Orientaelsche } Africa.
't Occidentaelsche }

Andere Verdeelingh.

't Noordlijk } Africa.
't Suydlijk }

Noch een andere Verdeelingh.

't Witte } Africa. 425.
't Swarte }

Verdeelingh onser Auteurs.

Lybien, of Africa.

Æthiopien.

Lybien, of Africa, verdeeld in

Voor- } Africa, of Libyen.
Aghter- }

Anders, in 't

Buytenste } Africa, of Libyen.
Binnenste }

Æthiopien, of Moorenland,
verdeeld in

Opper- } of { Hoogh } of { Boven-
Onder } { Laegh } { Beneden-

Moorenland.

Anders, in

Æthiopien onder Ægypten.

Binnen-Ægypten.

Voor, of Buytenste Africa, of
Libya.

Barbaryen.

Biledulgerid.

Ægypten.

Aghter, of Binnenste Africa, of
Libya.

Saara, of de Woestijn.

't Land der Negros.

Guinea.

Opper, of Hoogh, of Boven-
Æthiopien.

Nubia.

Abyssinia.

Zanguebar.

Onder, of Laegh, of Beneden-
Æthiopien.

Congo.

Zzzz

Mono-

Hier

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Mono-motapa.
Caffres.

Barbaryen, Biledulgerid, } t' samen genomen, koomen over een met 't geen d' Oude hebben genoemd } Mauritanien. Africa Libyen } 426. eigent-lyck soo geboeten.

Verdere verdeelingh en Vergelykingh.

Barbaryen,
Biledulgerid, d' uiterste West-deelen deeser beyde t' samen genomen, } 't Midden, } 't uiterste } Oost-deelen, } voor } Mauritania. Africa. Libyen.

Saara, of de Woeltijn, 't uiterste

West-deel } d' oude Volckren Gathulis. } Oost-deel } koomd over een met } Garamanten. } 't Land der Negros, } 't Gewest der Nigriten.

In Opper-Æthiopien.

Nubia } t' samen komen } Ptolomæi } Abyssinia } over een met } Æthiopi- } Zanguebar } en onder } Egypten.

In Onder-Æthiopien.

Koomen over een,

Congo } de Hesperii } Monomotapa } met } Æthiopibus. } Caffres } d' Antropo- } phagis Æthiopibus. 427.

Beroemste Bergen.

Atlas.
Luna.

Serre Lione.

418.

Vernaculste Rivieren.

Nijl.
Niger.
Zaira.

429.

BARBARYEN.

Maroco.
Fex.
Algier.
Telenfin.
Tunis.
Tripoli.
Barca.

Koningbrijcken.

MAROC CO.

Rivieren.

Sus.
Ommiraby.
Tensift.
Aflaud.
Agmes.
Saver.
Tefenn.
Quad-el-Habid.
Derna.

Verdeelingh, in

Sus. } Hea. } Guzula. } Landfchappen. } Marocco. } Teldes. } Hascora. } Ducala. }

432.

Sus, heeft deese Steeden:

Taradante.
Messa.
Tejeur.
Tedza.
Tagavost.
Guerguesen.
Agoanabra.

Guzula. Heeft geen beslootene noch sonderling vaste Steeden; maer wel een groot deel Vlecken en Dorpen.
Maroc-

Der Landen van AFRICA.

Marocco.

433.

Marocco.
Agmer.
Elgiumuha.
Imegiagen.
Imitz.
Ternmella.

Hea.

Tedwest.
Hadequis.
Teguleth.
Tejeut.
Tefegdel.
Ilenfugagen.
Tegtesse.
Eirdefet.
Culejat.
Tefethna.

Magadur. Eyland.

434.

Teldes en Hascora.

Tefza.
Elmadina.
Elgiumuha.
Tagodast.
Bzo.
Tensite.

Ducala. Duccala.

Azamor.
Elamadina.
Afa.
Magazan.

435.

Voornaemste Havenen.

Messa.
Afa. Saffi.
Magazan. Magrazan.
Azamor.

Voorgeberghten.

Guer.
Ocem.
Cantin.
Cartos.

436.

Verder beschrijvingh der Provintien
Hca, Su, Marocco, Guzula, Du-

cali, Hascroa, en Teldes, of Ted-
les. 437.

FEZ. FEZZA.

Rivieren.

Mulvia.
Ommiraby.
Buragrag.
Guir.
Suba.
Bunafar.
Lixe. Lucus.
Gomer.
Nocor.
Zhas.

Verdeelingh:

Temefne.
Fez.
Azgar.
Habat.
Errit.
Garet.
Chaus.

} Landfchappen.

438.

Temefne.

Anfa. Amfa.
Almanfor.
Rabat.
Nuchaila.
Thagia.
Adendum.
Tegeget.

439.

Ham-el-Thalla. Landfchap.

Fez.

Fex.
Mechnefe.
Sale.
Mahmora.

440.

Azgar.

Elgiumha.
Larrache.

Casar-el-Cabir. Luftbuys.

Habat.

442.

Arzile.
Zzzz 2

Tan-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Tanger. Cassar-Effoghiir. Ceute. 443. Tetuan. <i>Geberghten.</i> Rahon. Benifensicare. Benihurus. Chebib. Beni-Cheffen. Angere.	Meest al bewoond.	<i>Andere Verdeelingh, in twintigh Regeeringen.</i> Sargel. Tenes. } <i>Op de Kust, ten Marfalquibir. } Westen van Al- Hunain. } gier. Haresgal. Algier. Bugia. } <i>Op de Kust ten Oosten. Gigel. } Constantina. } Bona. Telenfin Tenes } <i>In't Geberght. Deese Na- Algier } men der Bergen zijn ge- Bugia } nomen van de byleggen- Constantina } de Steeden op de Kust. Bona. Steffo. } <i>Leggende in 't Necab. } Land. Mezella. } Multin.</i></i></i></i>
Errif. Gomer. Terga. Bedis. Mezemma. 444. Pennon de Velez. <i>Schans.</i> Beniguazeval, <i>een welbewoond Geberght.</i>		<i>Noch een andere Ver- deelingh.</i>
Garet. Garret. Mellila. Chafafa.		Guerguela. Cuko. } <i>Koninghrijcken, alleen Techort. } Cijnsbaer. Labes. Ben-Rafid. <i>Landschap.</i> Tebeffe. <i>Landschap.</i> Meliana. <i>Heerlijckbeyd.</i> Angad. <i>Heerlijckbeyd.</i> Telenfin. <i>Onderworpen Koninghrijck.</i> Tenes. <i>Onderworpen Koninghrijck.</i> Onsen Authenr volghd d' eerste Verdeelingh; en geeft yeder Hoofd-deel deese Koninghrijc- ken, Regeeringen, of Land- schappen.</i>
Chaus. Tezza. Teurert. Dubdu. Garfis. Hadaggia. Gherfelvin. 445. Sabhelimarga. } <i>Vlackten.</i> Asgari. } Guregra. } 446. Breede en eygentlijke Beschrij- vingh der groote Stad Fez. 447.		Hunain. } <i>Op de Kust. Haresgal. } Marfalquibir. } Telen- } fin. } Telenfin. Anghad. } <i>In 't Land. Ben-Rafid. }</i></i> Tenes,
ALGIER en TELENSIN. <i>Verdeelingh.</i> Algier. Telenfin. Tenes. Bugia. Constantina.		

Der Landen van AFRICA.

Tenes, { Tenes. *Op de Kust.*
Sarfel. *Op de Kust.*
Meliana. *In't Land.*
Algier, { Algier. *Op de Kust.*
Couco. *In't Land.*
Bugia, { Bugia. *Op de Kust.*
Gilgili. *Op de Kust.*
Stefo. } *In't Land.*
Labez. }
Necaus. }
Mefila. }
Constan- { Bona. *Op de Kust.*
tina. { Constantina. *In't Land.*
Tebeffa. *In't Land.*

Telenfin ; *van d' Oude Timici;*
hedenſdaeghs Tremecen en Til-
mifan genoemd ; Hoofdstad des Ko-
ningbrijcks van dien ſelven Naem. 450.

Hunain, *anders Humambar,*
is't oude Artifiga.

Haresgal, *'t oude Siga.*
Marſalquibur, *der oude Portus*
Magnus. Oran, *anders Va-*
haran, *der oude Cuiſa.*
Mazagran.

Anghad.
Guagida.
Ben-Rafid. Beni-Rafid. Be-
ni-Araxid.

Beni-Arax, *anders Bunibara.*
Calla. Calar Haora Urbara.
Moascar. Victoria.
Bartha. Vaga.

Tenes. *Der oude Julia Cæſarca.*
Tenes. } 452.
Sargol.
Briſchia.

Meliana. Malliana.
Meliana.

Mefule. Mefila.

Mefule.
Tegnident.
Beni-Abucaid.

Couco.

Equil-Vandaluz. *Geberght.*
Couco Tubusuptus. 454.

Algier.

Temen-Fur.
Teldes.
El Col de Mudejares Tigifi.
455.

Bugia.

Bugia.
Gegel.
Steffe.
Labes. *Geberght.*
Necaus. *Landſchap en Stad.*
Mefila.

Caala. } *Vestingen in't Ge-*
Coco. } *berght Labes.*
Tezli. } 456.

Constantina.

Constantina.
Bona.
Tebeffa.
Tabarque. *Eyland en Stad.*
Collo.
Sucaicada. 457.
Citra.

T U N I S.

Verdeelingh in Zee en Land-
Regeeringen.

Biferra.
Guletta. } *Zee-Regeeringen.*
Susa.
Africa.

Begge. } *Land-Regeeringen.*
Urbs.
Cayroan.
Buedulgerid

voor een ge-
deelte.

Zzzz 3

Rivie-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Rivieren.
Guad-il-barbar.
Capes Triton.
Magrada. 458.

Biserta. Benefert ; voortijds
Utica.

Gulette.
Tunis. 459.

Susa.
Hammamet , of anders Ma-
chomete.

Susa.
Monastero. Lemta. 460.
Africa. El Madia.

Africa; voortijds geheeten Thap-
sus.

Begge. Beye ; voortijds Bulla
Regia.

Urbs. Urba ; voor deesen Or-
ba. 461.

Cayroan. Thysdrus.
Tobulha.
Asfachusa.
- Zaghoan. Geberght.
Guefelet. Geberght.

T R I P O L I.

Tripoli.
Barca. 462.

Syrten , of Sandbanken van
Barbaryen , zijnde , de
Kleyne } Syrtte, of Zeeboef. van } Capes.
Groote } Sidra.

Hoofst en andere Steeden
El Hamma.
Capes.
Zoara Pisida.
Oud- } Tripoli } Sabrata.
Nieuw- } Oca.
Lebeda.

Sydra. Eyland.
Aræ Philenorum.

Gerbes. Eyland. 463.
Garian. Geberght.

**B A R C A ; van d' Oude by-
sonderlijk LIBYEN ge-
genoemd ; en van haer verdeeld in 't**

Cyrenische }
Marmarische } Libyen : Daer by
Uyterste } reekkenende 't geen
diep in 't Land lagh ; en van ons
werd geheeten de Barckische
Woestijn.

't Cyrenische uyterste Zee-
gedeelte tegens 't Noorden voerde de
naem van .

**Pentapolis, wegens de vijf
seer treflijke Steeden.**

(a) Berenice. Bernick.
(b) Teuchira. } nu { Taocara.
Ptolomais. } Tolometa.
Apollonia. } Bonandrea.
Cyrene. Cayroan. (1)

(a) Anders Hesperides. (b) Of Arfinoe.
(1) Of oock Corene, en Coran. 465.

Barca. Barco.
(a) Alberton. Haven.
Alexandria. 466.

(a) Anders Parætonium.

**BILEDULGERID; van
de bedensdaeghsche Schrij-
vers ten onrecht NUMI-
DIA genoemd.**

Sus, of Tesser.
Dara.
Segellomessie. } Koninghsrijcken
Tegorarin. } of Landschap-
Zeb. } pen.
Biledulgerid.
Woestijn van Barca. 468.

**Sus, de verr-afgelegene ; ten
onderscheyd van Sus in Ma-
rocco :**

van d' Oude by-
IBYEN ge-
haer verdeeld in :

Libyen : Daer by
rekenende 't geen
and lagh; en van ons
eren de Barekische

de uiterste Zee-
as 't Noorden voerde de

, wegens de vijf
ke Steeden.

Bernick.
Taocara.
Tolometa.
Bonandrea.
Cayroan. (1)
ides. (b) Of Arsinoe.
e, en Coran. 465.
rco.
Haven.

466.
onium.

GERID; van
laeghsche Schrij-
recht NUMI-
emd.

Koningrijcken
of Landschap-
pen.

arca. 468.
afgelegene; ten
van Sus in Ma-
rocco:

Der Landen van AFRICA.

rocco : werd van sommige
oock genoemd Tefset.

Idausquerit.
Extuca. } Op de Zee.
Num.

Tefset.
Gnaden. } Op 't Land. * Anders
Ifra. * Uferan.
Acha.

Yeder van de Quartieren heeft ver-
scheydene Steden, Kasteelen en Dorpen.

Dara, verdeeld in

Dara.
Tasilet.
Itata.

Banifabih. (a)

Quiteva.

Tagumadere. (b)

Taragabel.

Timesguir.

Dara. (c)

(a) Anders Mucubach. (b) Of Figume-
der. (c) Oock genoemd Tefuf. Tefuf.

Tasilet. { Hoofdstad van 't
Itara. { Koningrijk diens
selven Naems.

Segellomeffe.

Segelmesse. Hoofdstad.

Onder haer behooren de kleyne
Landschappen :

Queneg. { Zebhel. } Steeden.
Gastrir.
Tamacroft.

Matgara. { heeft tot
Hoofdstad } Helel.

Manun. { heeft ten
Hoofdstad } Manun.

Suhail.
Humeledegj. { maecten yeder haer
Ummelhefen, } eygene Staet.

Tebelbet, heeft { 3. Steeden.
12. Dorpen.

Farcala, heeft 3. Steeden, en 5. Dorpen.

Terezin, heeft 5. Steeden, en 15. Dor-
pen.

Benegumi, heeft 8. Steeden, en 15.
Dorpen.

Beribesseri } hebben yeder 3. Steeden,
Gnache } en eenige Dorpen.

Fighighe }
Togda. 470.

Staet te weeten; dat Helel en Manun
van sommige niet werden gereekend
voor Landschappen, maer voor Steeden,
behoovende onder Queneg.

Tegorarin; heeft over de 50.
Steden en befloatene Vlecken. Ontrent
150. Dorpen.

Tefebit (Tesevin), onder
Tegorarin begreepen, heeft 4. Stee-
den, en 28. Dorpen.

Zeb.

Zeb.

Mezzab. }

Techorr. }

Guergula. }

Pescara.

Borghiu.

Deufen.

Nesta.

Theolacha. 471.

Mezzab.

Techort.

Guerguela.

Biledulgerid. Bedel-el-Gerid.

Daer by gedaen de Quartieren van

Teorregu.

Jaliten.

Gademert.

Fezzen.

Biledulgerid, 't bysondere; heeft

Teufar.

Caphsa.

Nessaoa. Nevens meer an-
dere Steeden, en een groot getal
Dorpen.

Teorregu, heeft 3. Befloatene Vlee-
ken,

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

ken, en 26. Dorpen.
 Jassiten, heeft 3. of 4. Vlecken, en 30. Dorpen.
 Gademetz, heeft 16. beslootene Vlecken, en over de 60. Dorpen.
 Fezzen, heeft 50. soo Steeden, als beslootene Vlecken, en over de 100. Dorpen.
Woestijn van Barca.
 Angela, heeft 3. Steeden, en eenige Dorpen.
 Alguecher, heeft 3. Steeden, en eenige Dorpen.
 Serta, een groote Stad geweest, doch nu verwuest. 472.
 Rivieren.
 Zis.
 Ghir.
 Tagda.
 Farcala; en noch eenige andere.

E G Y P T E N.

Verdeelingh.

Hoogh- Laegh-	}	Egypten.
of		
Hoogh- Middel- Laegh-	}	Egypten { Thebais. Heptanomas. Delta.

Hoog, of Opper-Egypten. 473.

(a) Girgio. Manfelour. Benefuief. Minio. Cherkeffi.	}	Voornaeme Cassilifs, of Regeeringen.
(a) Anders Sait genoemd.		

Middel-Egypten.

Fium. Fifze.	}	Cassilifs.

Laegh, of Neder-Egypten.

Garbia. Monoufia. Callioubek.	}	Cassilifs.

Mansoura. Bouhera.	}	Cassilifs.

477.

* Dit laetste Cassilif leght bynae gantsch buyten Egypten; doch staet onder des-selven Regeeringh.

(a) Cairo. (b) Alexandria. (c) Rosetta. Damieltra. Maala. Sues. Cossir.	}	

476.
478.
479.

Deese Steeden werden anders oock geheeten

(a) Alkair. (b) Scanderia. (c) Ruschit.	}	

De Rivier

Nilus; de Nijl:

Haere gelegenheyd, oorsprongen, loop, &c.

Zambere. Zaire. Turbet. Bourles. El Maala.	}	

In een Byvoeghsel hebben wy EGYPTEN verdeeld, uyt d'oude Schrijvers in

Over- Middel- Neder-	}	Egypten.

Neder-Egypten.

1. Racoris. 2. Phtenuthi. 3. Phtemphuti. 4. Mendes. 5. Pihof. 6. Said. 7. Atribis. 8. Tanis. 9. Pharbetus. 10. Busris.	}	Nomis; soo veel als Rijcksvooghdien, Vorstendommen, Heerlijckheden, Gerichte-stoelen, of Kreysen.

1. Beteekend Doorsnijden. 2. Soo veel als 't Gouvernment des Gods aller Goden. 3. Den Hemel der Goden. 4. Een Bock. 5. Een	}	

Der Landen van AFRICA.

5. Een Slangh. 6. Een Schaep. 7. Een Havick. 10. Des Konings Or.
In 1. lagh de Stad Alexandria. In 2. Canopus; nu Rossetta. In 3. Taura. In 7. Atrib. In 10. Busiris.

Middel-Egypten.

1. Memphis.	} Nomi; als boven.
2. Heliopolus.	
3. Bubastus.	
4. Heracleopolis.	
5. Krocodillenland.	
6. Opyrynci.	
7. 't Land der Honden.	
8. Hermopolis.	
9. Antinous.	
10. Latanopolis.	

Waerom deese Kreytzen dus genoemd wierden, kan men naesien in onse Beschrijvingh.

Over-Egypten.

1. Thebaensche,	} Kreytz.
2. Apollinische,	
3. Panopolitaensche,	
4. Koptische,	
5. Tentyrische,	
6. Lycopolitaensche,	
7. Aphrodische,	
8. Latopolitaensche,	
9. Abydenische,	
10. Antæopolitaensche,	

De Mahometanen hebben dit Rijk nu onderscheyden in alleen dertien Rijcks-Hoofdmanenschappen; te weeten:

1. Girgio, of Hafid.
2. Manfelour.
3. Benesuef.
4. Fium.
5. Gize.
6. Bouhera, of Baëra.
7. Garbien.
8. Menoufia.
9. Mansoura.
10. Kallioubieh.
11. Minio.

12. Cherkeffi.

13. Kattia.

ZAHARA, of SAARA: Dat is: De WOESTYN.

Verdeelingh.

Cehel.

Zahara.

Azgar.

487.

Cehel heeft niet anders als fijn Sand, sonder Gras.

Zahara grof Sand, en een weynigh Gras.

Azgar eenige Moerassen, en weynige Kruyden.

De Volckeren, sijn in deese-Woestijn onthoudende, zijn

Bereberen.

Africanen.

Abexers.

Arabiers.

Verdeelingh dezer groote Woestijn, in

Zanhaga.

Zuenziga.

Targa.

Lempta.

Berdoa.

Gaoga.

Borno.

D' eerste

3. tegens

't Westen.

Hoofd-Landschappen.

D' andere

4. tegens

't Oosten.

Zanhaga, begriipt in sigh

Azaoad.

Tegazza.

} Woestijnen.

Zuenziga.

Goden. Woestijn.

Targa.

Hair. Hoofdstad.

Lempta.

Dighir. Hoofdstad.

Berdoa.

Gaoga } Deese twee laatste zijn bynae
Borno } geen Woestijnen meer; en ieder heeft sijnen Koningh.

Aaaa

't LAND

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

**'t LAND der NEGRES,
of MOOREN.**

Verdeeld in

Gualata.	{	<i>Koningrijcken, of Deelen, aen deese zijde des Nigers.</i>
Genehoa.		
Tombur.		
Agades.		
Cano.		
Cassena.	{	<i>Aen geene zijde des Nigers.</i>
Gangara.		
Melly.		
Soufes.		
Mandingue.		
Gago.	{	<i>Tusschen d' Armenen om de Monden des Nigers.</i>
Guber.		
Zegzey.		
Zanfara.		
Senega.		
Gambea.	{	<i>en meer andere.</i>
Casamanse.		
Jarem.		
Guinala.		
Biguba.		
Befegue.		

Rivieren.

Nigris.
Senegre.
Gambea.
S. Dominici.
Rio Grande. 490.

Noch cenige geringer.

**GUINEA, of de KUST
van AFRICA.**

Verdeelingh.

Meleguette. }
Guinea. } *Hoofd-Deelen.*
Benim. } 492.

Voorgeberghen.

Serre-Lione.
Der Palmen.
Der drie Punten.
Fermoso.

Rivieren.
Camerones.
Volta.
Mancu.
Lagoa.
Real de Calabari.
Real del Rey.
Serre Lione.
D'Oester-Rivier.
De S. Anna Rivier.

Guinea.

D'Elpenbeene- } *Kust.*
De Goudc- }
Elpenbeene-Kust.
Axem. *Schans.*

Goud-Kust.

Sabou. } *Koningrijcken of*
Foetou. } *Heerschappyen.*
Accara. }

S. Georgius de la Mine. *Schans.*
Nassauw. *Vestingh.* 493.

**D' EYLANDEN S. THO.
MAS.**

Gebeeten:

S. Thomas. } *Eylanden tusschen*
Del Principo. } *Guinea en Neder-*
Ferdinandi Poo. } *Moorenland.*
Annobon. }
S. Mattheus. } *Dieper inwaerts, in*
Ascension. } *de groote Zec.* 495.
S. Helena. }

S. Thomas.

Povoasan.
Rivieren der naebucrige Kusten.
Borca.
Campo.
S. Benedicti.
S. Jan.

Corisco. *Eyland.* 496.

NUBIA.

Gorham } *Koningrijck,* } *van dien sel-*
          } *Woestijn,* } *ven Naem.*
          } *Volck,* }

Veer-

Der Landen van AFRICA.

Voornaemste Steeden.

Cufa.
Gualva.
Dancala.
Jalac.
Sula.
Tamalma.
Zaghara.
Matham.
Angimi.
Nuabia.
Tagaa.
Gorham.

497.

Damocla, nae de Mooren,
Bugia, nae Egypten, oock gehouden
voor Deelen van Nubia.

ABYSSINIA; anders't Hoogh en't Groot-ÆTHIOPIEN, of MOORENLAND.

Barnagas.
Tigremahon.
Angote.
Dancala.
Fatigare.
Xoa.
Amara.
Bagamedri.
Dambea.
Damour.
Goyame.
Cafates.
Narea.

Koninghrijcken en
Landſchappen.

498.

En noch veel meer andere.

Steeden.
Daboroua.
(a) Canfila.
(b) Dafila.
(c) Emacen.
Caxumo.
Angotina.
Dambea.

499.

(a) (b) (c). Sommige houden Canfila en
Dafila niet voor Steeden, maer voor Pro-
vintien, of Regeeringen; en Emacen voor
de Hoofdstad der Provincie Dafila.

Noch andere Koninghrijcken.

Bæris.
Balignazo.
Adca.
Pangue.
Ambea.
Panguci.
Sabaun.

501.

ZANGUEBAR, of ZAN- ZIBAR.

Verdeeld in

De Kust van { Zanguebar.
Ajan.
Abex.

Van d' Oude genoemd:

Barbaria
Azania
Trogloditico
Zanzibar.
Penda.
Monfia.
Querimba.
Anifa.

Regio.

Eylanden.

502.

Mongala.

Angoche.

Mofambicq.

Quiloo.

Mombaza.

Melinda.

Lamo.

Pate.

Mofambicq.

Mombaza.

503.

504.

De Kust van Ajan.

Brava. Republicq.

Magadoxo.

Adca.

Adeil.

Koninghrijcken.

Zocotora. Eyland.

Brava.

Zeila.

Avalis.

Barbera.

Meta.

Aaaaa 2

505.

De

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

De Kust van Abex.

Arquico.
Magnum Littus.
Suaquen.
Mazua. }
Macaria. } *Eylanden.*
Suaquen. }

Xumeta, een groot Bosch. 506.

NEDER - MORENLAND.

Verdeelingh.

Congo.
Monomotapa.
Cafres.

Congo begrijpt

't Geen legt tusschen Congo en Guinea.

Congo selfs.

Tusschen Congo en Guinea.

De { Ambrosiners. }
{ Camaroners. } *Volckeren.*
{ Caponers. }

Angra. *Landschap.*

Cacombo.

Gabom.

Pongo.

Biafra.

Medra.

} *Koningrijcken.*

Voorgeberghten.

De bonn' Esperance.

Lope Gonzalves.

C O N G O.

Loanga. } *Koningrijcken en Vol-*
Antiquainers. } *keren, aen Congo onder-*
Giaquas. } *worpen, of Cynsbaer,*
Malemba. } *of Bondgenoten.*
Mateman. 508.

Congo verdeeld in

Bamba. }
Songo. } *Groote Landschappen.*
Sunda. }
Pango. }
Batta. }
Pomba. }

Bamba.

Songo.

Sunda.

Pango.

Batta.

Pomba.

Banza.

Loanda.

Cabeste.

Dongo.

} *Hoofd-Steden.*

} *Andere.*

509.

511.

Rivieren.

Zaira.

Selunda.

Danda.

Coanza.

509.

Bamba.

Caconge.

Giaqua.

Angola.

Mataman.

Melemba.

510.

Cambambe. *Bergen.*

MONO-MOTAPA.

Madragon ; *anders Mono-mo-*
tapa. *Hoofd-stad deeses*
Rijcks. 513.

Rivieren.

Infantes.

Spiritu Sancto.

Cuama.

Zachaf. *Meir.*

Butua.

Cefala.

Quitela.

Sedanda.

Chicanga.

Mono-Emugi.

514.

Maen-geberghten.

Imhambanc.

Inhamior.

} *Koningrijcken.*

CAFRE.

Hoofd-Steden.

509.

Andere. 511.

509.

510.

Bergen.

OTAPA.

; anders Mono-mo-

Hoofd-stad deeses

513.

n.

Sancto.

leir.

Vorsten onder den

Mono-motapa.

514.

rghten.

Koningrijcken.

CAFRE

Der Landen van AFRICA.

CAFERRIA, of 't LAND
der CAFRES.Westerfche { Mateman.
Melamba.Oosterfche { Chicanga.
Sedanda.
Quitera.
Cefala.

Suydersche. 515.

Picos Fragofos; een gedeelte der
Maen-geberghten.

Voorgebergt der Aiquilles.

Sena.

Tete.

Cuama.

} Vestingen.

Sofala. 516.

MADAGASCAR; anders
S. LAURENTII Eyland.

Voorgeberghen.

S. Sebastiaan.

S. Roman.

518.

Antongil, of

S. Antonii.

Boumarage.

Angrada.

Cacambout.

Manialufe.

Mannajara.

Matatane.

Manapate.

Manatenga.

Ananiboul.

Ramac.

S. Lucia.

Antipere, of

S. Clara.

Vingagora.

S. Andreas.

Pracel.

S. Vincent.

S. Jacob.

S. Augustin.

Tombaja.

Reden, Havenen en

Plaetsen tegens 't

Noorden en Suyden.

Tegens 't Westen.

Eylanden, om Madagafcar heenen.
S. Maria.Comeres, { S. Christoffel.
Ten H. Geest.
Loura.
Comore.

Anders genoemd

Magotte.

Conbracas.

Angouan.

Galidfa.

520.

S. Mauritii,

of

S. Apollonia.

Indische Sandbancken.

521.

D'EYLANDEN van CAPO
VERDE.

Begrijpen

S. Vincentii

S. Antonii

S. Nicolai

S. Lucia

S. Jacobi

S. Maria

S. Thomé

S. Dominici

S. Michaels

Sout-Eylanden.

Bonne-Veue.

Mayo.

Brava.

Vyer-Eyland.

Groot-Riberi.

Praya.

Eyland.

Eylanden.

522. 523.

Gras, of Kruid-Zee. 524.

M A D E R A.

Funghal. Hoofd-stad.

Monchrico. Manehico.

Santa Cruz.

Porto Santo. Haven. 526.

CANARISCHE EY-
LANDEN.

Voorgeberghen.

Bajados.

Aaaaa 3

Noo.

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Non.	527.	
Forteventura.		Der oude { Pinturia,
Lancellotte.		{ Ombrio.
Cajas.		{ Capraria, <i>vergeleeken met</i>
Porto de Naas.	} Vestingen en	<i>de hedensdaeghsche Cana-</i>
— de Cavalos.		<i>rische Eylanden.</i> 528.
Groot-Canarien.	531.	't EYLAND MALTA.
Canaria. Palm-Stad.		<i>Havenen en Zee-boefems op de</i>
Tedle.		<i>Kust deeser Eylands.</i>
Galder.	} Steeden.	Marza Scala.
Guja.		Marza Sirocco.
Teneriffe.		Pietra Negra.
Tereire. Bergh.		Anteofega.
Layuma.		Muggiario.
Santa Cruz.	} Steeden.	Melecca.
Rotava.		Porto de Saline Vecchio.
Rialeo.		S. Pauli.
Garachico.	532.	S. Georgii.
Gomera.		Marza Muffetto.
Gomera. Hoofdstad.		Marza Grande. 537.
Palma.		Gozze.
Palma.	} Steeden.	Cumin.
Brenia.		Cuminat.
Yfer-Eyland, di Ferro.	533.	S. Michiel. } Eylanden. 537.
S. Borondons Ey-	} Fortunada.	La Sengle. } 537. 538.
land, genoemd		Lampedosa.
		Linafo.
		Pantalgreu.
Der oude { Junonis Insula,		S. Elmi. Schans en Slot. 541.
{ Pluitala,		La Valette. Stad. 537.
{ Casperia,		Engel-Schans. 538.
{ Canaria,		D'oude Stad Malta. 539.

A M E R I C A.

A	MERICA in 't gemeen;	NOORDER-AMERICA.
	gelegentheyd, benoemingh,	't Canadiaensche.
	grootheyd, vorm, &c. 545.	't Mexicaensche. 550.
	<i>Verdeelingh.</i>	<i>Hebben de Fransche, En-</i>
Noorder	} America.	<i>gelsche, Hollanders,</i>
Suyder		<i>Deenen en Sweeden</i>
't Land Jesso.	549.	<i>verscheydene Colonien,</i>
		<i>of Plant-Steeden.</i>
		't Mexi-

Der Landen van *A M E R I C A*.

't Mexi- { Behoord den Koning van
caensche. { Spaenje meerendeel al-
leen toe.

't Canadiaensche,

Verdeeldt:

In { d' Arctische Landschappen.
Canada, of Nieuw-Franckrijck.

't Mexicaensche

Verdeeldt:

In { Mexico, of Nieuw-Spaenje.
Nieuw-Mexico. 551.

ARCTISCHE LANDEN.

Zee-Enghte Davis.
Christiaan-Zee.
Baffins-Bay. 552.
Buttons-Bay.
Nieuw-Noord-Wallis.
Nieuw-Suyd-Wallis.
Cumberland.
Elisabeth. } Voorgebergten.
Carolus. }
Sonthampton.
Dudley.
Muncks-Haven.
Nieuw-Deenemarcken.
Vaerwel. Voorgeberght. 553.

Y S L A N D.

Verdeeld in

Sudlendinga Fiordung.
Nordlendinga Fiordung.
Auflendinga Fiordung.
Westlendinga Fiordung.
Scalholt. Bisdum.
Halar. Bisdum. 555.
Bellestad.
Hecla. Bergh.
Helga. Bergh. 556.
Ysland sou over een koomen
met het Thule der Oude.

GROENLAND.

Oost { Groenland.
West {

Erricum. Ericks-Eyland.
Errickfjorden. Ericks-Haven.
Osterburgh. Huys.
Westerburgh. Huys.
Garde. Stad.
Albe. Stad.
S. Thomas-Klooster.
556. 557.

CANADA, of NIEUW-FRANCKRYCK.

Begrijpt:

Terraneuf.
Labrador.
Canada. } Eylanden en
Acadia. } Volckeren.
Saquenay.
D'Irocois.
Hurons.
Algonquins. 559.

Canada in 't bysonder.

Canada; groote Rivier.
Canadianen.
Hurons. }
Algonquins. } Volckeren, met
Attiquameques. } welcke de Fran-
Nipiliriens. } coisen handelen.
Montagnetz.
Saguenayers.
Acadianen.
Tadoussac.
Quibec. }
Sillery. } Provincien en
Richellieu. } Plant-Sceeden.
Montreal.
Miscou.
Port Royal.

Labrador, of Estoitilande;
anders oockgenoemd 't Land
van Cortereal: Desgelycks
Nieuw-Britannien. 562.
NIEUW-NEDERLAND.

Voorgebergten.
May.

Hin-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Hinlopen.
 Eylanden voor de Kust.
 Petockenock.
 Texel.
 (a) Henrick Christiaen.
 Douvres.
 Elisabeth.
 Black.
 Lange Eyland.
 Groot-Mattowack.
 (a) Dit werd van d' Engelsehe genoemd
 dela Vigne de Marte.
 Rivieren.
 Manhatte. (a)
 Suyder-Rivier.
 (a) Van de Hollanders geheeten de groote
 Rivier: Van andere Rio Mantana.
 Gotthenburgh. } Plant-Steeden
 Christina. } der Sweeden.
 Yferburgh. } 564.

VIRGINIEN.

Vrdeeld in drie Deelen.
 I. Begrijpt 't geen om de Baey Chesapeake is.
 II. 't Geen om 't Quartier Weapomeoc
 werd gevonden.
 III. 't Geen leght by Secotan, langhs
 en op de Zeeboesem Pomejoc, en
 Rounec.

Chesapeac, Zeeboesem.

Rivieren.
 Powhatan.
 Pamanuke. 565.
 Joucheamad.
 Toppahanoc.
 Pattamoweque.
 Rawtunxut.
 Bale. 566.
 Jamestorme. Plant-Steet der
 Engelsehe. 565.
 Werouwocomoro. Vestingh.

Mannahoacs }
 Toppohamoks } Volckeren.
 Sataquefahanox }
 Massawomeks }

Weapomeoc.

Rivier.
 Pomejoc.

Secotan.

Sable. Eyland. 566.

**BERMUDES EYLANDEN, of D'EYLANDEN
 van SOMMER. 568.**

Southampton. Haven.
 Harrington.
 Smith.
 Devonschire. }
 Pembrock. } Stammen, onder welc-
 Pagets. } ke de daer in leggende
 Warwick. } Landen zijn verdeeld
 Southampton. } geworden.
 Sandijs. 569.

Harrington. Zee-Enghte.
 De Schanssen, welke hier gebouwd
 zijn, werden genoemd:

Konings-Schans.
 Karel-Schans.
 Pembrockefort.
 Smits-Schans.
 Pagets
 Cavendish }
 Daviers } Schans.
 Warwicks }

Sommerfeth.
 Groot-Eyland. }
 S. Davids-Eyland. } Eylanden.
 S. Joris-Eyland. } . . . 570.
 Paerel-Eyland. }
 Yrlands-Eyland. } . . . 571.

FLORIDA.

S. Augustin.
 S. Mattheus; Plant-Steeden
 der Castilianen.
 Apalachi-Geberghten. 573.
 Caroliner Schans; gebouwd van
 de Francoisen. 574.
 Mat-

Der Landen van *AMERICA*.

Matique. } Landschappen in d'Apa-
Amana. } lachen ; waer van hier
Bemarin. } nae breeder sal gesprooc-
ken worden. 576.

Byvoeghsel van BRASIL;
en de Reys van eenige door dit Land,
om Goud te soecken. 577.

APALACHITES.

Bemarin. }
Amani. }
Matique. } Provincien.
Schama. }
Meraco. }
Apachalague. } 584.

Melilote. Hoofdstad. 585.
Olaimy. Bergh. 587.

MEXICO, of NIEUW-SPAENJE.

Verdeeld in:

S. Dominico. }
Mexico. } Audientien, of
Guadalajara. } Parlamenten.
Guatimala. }

*S. Dominico ; heeft onder sigh
al d'Eylanden, welke voor den Mexi-
caenschen Zeeboefsem leggen. Daer
nae:*

Florida.
Venezuela.
Nieuw-Andalusia.
Rio de la Hacha.

MEXICO, heeft onder sigh de Landschappen:

Panuco.
Mechoacan.
Tlascala.
Guaxaca.
Tavasco.
Jucatan.

*Guadalajara ; be-rijpt de Land-
schappen:*
Guadalajara.

Xalisco.
Loszacatecas.
Chiametlan.
Cinaloa.
Nieuw-Biscaya.
Cibola.
Quivira.
Anian.
California.

Guatimale.

Guatimale.
Soconusco.
Chiapa.
Vera Pav.
Honduras.
Nicaragua.
Costarica. 588.

D'AUDIENTIE MEXI- CO.

*Mexico. Hoofdstad, voortijds
genoemde:*

Tenoxtitlan.
Themistitlan.
Themixtitlan.

Onderscheyden in vier

Quartieren:

S. Johan.
S. Maria rotunda.
S. Paulus en Sebastiaen.
S. Jacob. 589.

*Steden, gelegen op beyde de
Meyren van Mexico.*

Chulula.
Tezcuco.
Quitlavaca.
Yztalpalapa.
Queretaro.
Acapulco.

*Plaetsen onttrent Mexico, daer
Silver werd gevonden.*

Comana.
Pachuco.
Achichica.
Temozcaltepeque.

Bbbbb

Zacual-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

Zacualpa.
 Tasco.
 Ymiquilpo.
 Cultepeque.
 Talpajava.
 Zumpango.
 Guanaxuato.
Aerds-Bisdommen.
 Mexico, in Nieuw-Spaenje.
 S. Domingo, in Hispaniola.
Wj-Bisdommen.
 Onder Mexico
 Puebla de los Angeles,
     in Tlascala.
 Valladolid,
     in Mechoacan.
 Antequera,
     in Guaxaca.
 Guadalaajara,
     in Nieuw-Gallicien.
 Sant Jago,
     in Guatimala.
 Merida,
     in Jucatan.
 Ciudad Real,
     in Chiapa.
 Truxillo,
     in Honduras.
 Vera Pax,
     in Vera Pax.
 Leon,
     in Nicaragua.
 Onder S. Domingo
 Sant Johan,
     in Puerto Ricco.
 Sant Jago,
     in Cuba.
 Coro,
     in Venezuela.

Panuco.

S. Stephano del
     Puerto.
 S. Jago de los
     Vallos.
 S. Louis de Tam-
     pico.

*Spaensche
 Plant-
 Steeden.*

Mechoacan. Bisdom.

Colima.
 Zacatula.
 Ziaazonza.
 Pascuaro.
 Guayangaro.
 Concept. de Salaya.
 S. Michael.
 S. Philippus.
 Leon.
 Zamora.
 Villa Lagos.

Steeden.
 . . 592.

Tlascala; of Los Angeles.

Tlascala.
 Los Angeles.
 Vera Crux.
 S. Johan de Uloa.

Steeden.
Haven.

Guaxaca.

Antequera.
 S. Ilesonso.
 S. Jayo.
 Spiritu Santo.

593.

Tarasco.

Nostra Sennora de la Victoria.

Jucatan.

Voorgeberghten.
 Cotoche.

S. Antonii.
 Cozumel. Eyland.

594.

Merida; voortijds
     Majapan.

Valladolid.
 Campeche.
 Salamanca.

595.

D'AUDIENTIE GUADALAJARA.

Guadalajara.

*Heeft niet meer als deese twee
 Plant-Steeden.*

Guadalajara.
 S. Maria de los Lagos.
 Xalisco.

603.

635.

Der Landen van AMERICA.

Xalisco.

Compostel.

Los Zacatecas.

Los Zacatecas.

Avinno.

Sombrarette.

S. Marten.

Xeres.

Eroan.

Nombre de Dios.

Nieuw-Biscaya.

S. Johan

S. Barbara } Mijnen.

Endes

Chiametlan.

S. Sebastiaen.

Cinalao.

S. Johan.

Culiacan.

S. Michiel.

604.

NIEUW-GRANADA.

Cibola.

Quivira.

Anian.

605.

California.

Morata.

Acu.

Tontecac.

} Koningbruycken.

606.

D' AUDIENTIE GUATEMALE.

Guatemala.

S. Jago.

(a) S. Salvador.

(b) La Trinidad.

S. Michiel.

(c) Xeres de la Frontera.

(a) Anders Cuzcatlan. (b) Of Consonate. (c) Oock Chuluteca.

607.

Sacontusco.

Guaverlan.

Chiapa.

Ciudad Real.

Chiapa.

608.

Honduras.

Valladolid.

Gratias à Dios.

S. Joan del Puerto de los Cavallos.

Touxillo.

S. Georgius d' Olancho.

Amarica.

Nicaragua.

Leon de Nicaragua.

Granada.

Jaën.

Nieuw-Segovia.

Realejo.

610.

Costa-Ricca.

Carthago.

Aranjues.

Nicoya.

Castro d' Austria.

Veragua.

Panama. Zee-Enghte.

Conception.

La Trinidad.

S. Fé.

Carlos.

Parita.

611.

D' ANTILLEN, of de CAMERCANISCHE EYLANDEN.

Hispaniola.

Cuba.

Jamaica.

Boriquen.

} Eylanden.

Hispaniola.

S. Dominico.

Puerto de la Plato.

Bbbbb 2

S. Jago

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

S. Jago de los Cavalleros. El Cotuy. Salva Leon de Yquey. Azua. S. Maria d'el Puerto. Monte Christi. La Concept. de la Vega. El Zeibo. 612.	Tortugue. Antigoa. 615. Nieves. Monferrat. S. Eustachio. Saba. S. Viucent. La Dominica. Bokia. Monfabal. 616.
Cuba. S. Jago. La Sierre de Cobre. Baracoa. S. Salvador. Porto del Principo. <i>Havens.</i> { S. Christof. de la Havana. Matamas.	<i>Andere verdelingh der Caribi- sche Eylanden.</i> 616. S. Christoffel. Guadaloupe. Martinico.
Jamaica. Sevilla. Melilla. Oristan. 614.	S. Christoffel. Nieves. Redonde. } <i>Eylanden tegens 't Suyden.</i> Montferat. Antigoa. Barbada.
Boriquem, of S. Johan de Puerto Rico. S. Joan de puerto rico. El Arreciba. Guadianilla; anders S. Ger- main.	S. Christoffel. <i>Tegens 't Oosten.</i> S. Bartholomæi. S. Martini. } <i>Tegens 't Noorden.</i> Anguille. S. Eustachii. Saba. } <i>Tegens 't Westen.</i> S. Croix.
Lucayes. } <i>oock Antillische</i> Caribes. } <i>Eylanden.</i>	Guadaloupa. Marigalante. Deseada. Los Sanctos. Dominico.
Lucayes. Lucayo Neque. Bahama. Guanahani. } <i>Eylanden.</i>	Martinico. S. Alouzie. S. Vincent. Bekia. Grenadilles. Grenada. Barboudo. Tabago. S. Trinidado. 617.
Caribes. S. Christoffel. S. Croix. } <i>Eylanden.</i> Guadaloupa. Martinico. Barbaude. Granade. Tabago. Marigalante. S. Alouzie. 618.	S. Christoffel. Nieves. 618.

Der Landen van **A M E R I C A.**

615.

Nieves. 621.

Redonda.

Montferrat.

Antigoa.

Barbuda.

S. Bartholomæus. 622.

S. Marten.

Anguilla.

Sambrero.

Anegada.

D' Eylanden der Jonckvrouw.

S. Eustachius.

Saba. 623.

S. Croix.

Guadaloupa. 624.

't Groote Land.

't Hooge Land.

't Laege Land. 625.

Konings-Schans.

S. Marie-Schans.

S. Pieters-Schans. 626.

Marigalante.

Descada. Desideria. 627.

Los Sanctos.

Dominico. 628.

Martinico.

Cabes-Terre. 't Hooge Land.

Basse-Terre. 't Laege Land.

La Case du Pilot.

La Case Capot.

Lè Carbet.

S. Pieters-Schans.

Predickheeren-Schans.

Voorgeberghen.

Capo de } Tourmentc.

De Salines. 629.

S. Aloufia, of reght S. Lucia.

S. Vincent.

Begos, of de woeste Granadillen.

Bekia.

Grenade. 631.

Tabago; of Walcheren. *De*

Plant-Stad is Nieuw-

Flissingen. 632.

Barboude.

SUYDER-AMERICA.

't Peruaensche.

't Braziliaensche.

't Peruaensche:

't Vaste Land.

Peru.

't Braziliaensche:

Brazil.

Paraguay.

633.

't Vaste Land:

't Vaste Land.

Guiana.

Peru:

Peru.

Chili.

Brazil:

Braziliaensche Kust.

't Vaste Land Brazil.

Paraguay.

Paraguay.

't Magellanische Land.

**'t PERUAENSCH E SUY-
DER-AMERICA.**

Aerts-Bif-

dommen.

Lima; of Los

Reyes, in Peru

Wy-Bif-

dommen.

Cusco.

Quito.

(a) Arequipa.

Truxillo.

Guamanga.

De la Plata en

los Charcas

Bbbbb 3

113

616.

der Caribi-
den.

den tegens 't Suyden,

as 't Oosten.

Tegens 't Noorden.

as 't Westen.

617.

618.

Nieves.

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

in Nieuw-Granada.

- (b) Barnanca.
- (c) Ciudad de la Pax.
- (d) S. Jago del Estero.
- (e) Buenos ayres.
- (f) Noftra Sennora de l' Assumpt.
- (g) Panama.
- (h) S. Jago l' Estram.
- (i) Imperial.

Santa Fe de Bogota in Nieuw-Granada.

- (k) Popayan.
- (l) Carthagena.
- (m) S. Martha.

(a) Deefe vijf zijn t saemen in Peru gelegen. (b) S. Crux anders genoemd; in Sierra. (c) In Chiquiago. (d) In Tucuman. (e) In Rio de la Plata. (f) In Paraguay. (g) In 't vaste Land, of Castilla del Oro. (h) (i). In Chili. (k) (l) (m). In 't Landschap S. Martha. 634.

Verdeelingh deefes Gewests in Audientien onder den Stadhouder in Peru, zijn geweest:

Te

Panama. . . In 't vaste Land.
S. Fe de Bogota. In Nieuw Granada.
Quito. . . In Peru.
Lima. . .
De la Plata. . . In los Charcas.
S. Jago d' Est. . In Chili. Eenige van deefe zijn gemaecte geworden tot Regeeringen, of Gouvernemen-ten.

Soodaenige Gouvernemen-ten zijn hier elf in geral; naementlijk:

Panama.
Carthagena.
S. Martha.
Popayan.
Nieuw-Granada.

} Gouvernemen-ten, of Regeeringen.

Los Quixos.
Pacamores.
Los Charcas.
Tucuman.
Chili.
Rio de la Plata.

} Gouvernemen-ten, of Regeeringen.

635.

TERRE FERME, of 't VASTE LAND.

Gouvernemen-ten.

Terre Ferme, of Panatha.
Carthagena.

S. Martha.

Rio de la Hacha.

Venezuela, of Kleyn-Venetien.

Paria, of Nieuw-Andaluzia.

Fapayan

(in 't Land en op de Nieuw-Granada / Zuyd-Zee. 637.

't Gouvernement Terre Ferme of Panama.

Panama.

Nombre de Dios.

Darien.

Parel-Eylanden.

't Gouvernement Carthagena.

Carthagena.

S. Maria.

S. Jago de los Cavaller.

La Conception.

Mopoz.

638.

't Gouvernement S. Martha.

S. Martha.

Teneriffe.

Tamalameque. (a)

Los Reges. (b)

La Ramada. (c)

Ocanna. (d)

(a) Anders, Las Palmas. (b) Of Los Reyes. Anders Pary. (c) Anders Salamanca. (d) Of S. Anna.

De Gouvernemen-ten Rio de la Hacha, Venezuela en Paria, onder d' Audientie S. Domingo in Hispaniola, behooren noch tot Noorder-America; doch

Gouvernemen-
ten, of Regee-
ringen.

635.

ERME, of
LAND.

en.
Panama.

teyn-Venetien.
Andaluzia.
(in't Land en op de
Zuyd-Zee. 637.
nt Terre Ferme

de Dios.

den.
nt Carthagena.
na.

de los Cavaller.
ption.

nt S. Martha.

eque. (a)

es. (b)

da. (c)

(d)

Palmas. (b) Of Los

Pary. (c) Anders Sa-

Of S. Anna.

n Rio de la Hacha,

Paria, onder d' Au-

ningo in Hispaniola,

Noorder-America;

doch

Der Landen van AMERICA.

doch werden, wegens haere gelegen-
beyd, hier beschreeven.

't Gouvernement Rio de la
Haga.

Nostra Sennora de las Nie-
vas; of, de los Re-
medios.

't Gouvernement Venezuela.

Venezuela.

Nostra Sennora de Carval-
leda.

S. Jago de Leon.

Nieuw-Valenza.

Nieuw-Xeres.

Nieuw-Segovia.

Tucuyo.

Nostra Sennora de la Pax.

't Gouvernement Paria.

Comana : Anders Serpe :
Oock Nieuw-Cordua.

Cubaga.

Margareta.

Trinidado.

Eylanden.

639.

't Gouvernement Popayan.

Popayan.

Cali.

Steeden o-

vereenstem-

mende met

de Kamer

van Quito.

Almaguer.

Timoma.

S. Jan de Truxella. (a)

Guadalajara de Buga.

Madrigal. (b)

S. Jan de Pasco.

Agreda. (c)

S. Fe d' Antequera.

Caramanta.

Arma.

S. Anna d' Anzerma.

Chartago.

Antioquia.

Mer de

Kamer

van Nieuw-

Granada.

Deese zijn

verlae-

ten.

S. Sebastiaen.

S. Vincent.

Neyva.

Villa de los Angeles.

(a) Anders Ifance. (b) Anders Chapan-

Chica. (c) Of Malaga.

't Gouvernement Nieuw-Gra-
nada.

Santa Fe de Bogora.

S. Michael. (a).

Toycama.

La Palma de los Colimas.

Tunia.

La Trinidad de los Musqs.

Velez.

S. Johan de los Lianos.

Ybagua.

Mariquita.

Nostra Sennora de los Reme-
dios.

(a) Anders Ville de Santa Fe.

Andere Steeden.

Pomplona.

S. Christoval.

Merida.

Tudela.

640.

Silver-
Mijnen
te

S. Agatha.

Los Remedios.

Musas.

Trinidad.

Pamplona.

Christoval.

Merida.

G U I A N A.

Rivieren.

Essequibe.

Caurora.

Corretine.

Marruvyne.

Cayanne.

Apuvaca.

Viapoco.

641.

Verdeeld in

Guiana.

Caribana.

641.

Manoa.

of

El Dorado.

Koningrijk en Stad, waer
van sommige seer hoogh
hebben opgegeven: Doch noch op
den

Eerste Register, nae de vervolgende Orde

den bedigen dag te vergeeft werd
geleest. 644.

D' AMAZOON RIVIER. 645.

Junta de los Rios.
Maranhon.
Rio Negro. 646.
Homagues.
Corosiparers. } Volckeren.
Suciners.
Topinamubes.

Rivieren by d' Amazoon-Vloed
of in deselve vallende.

Napo. } Deese hebben
Agaric. } Goud.
Putomaya.
Jenupape.
Coropatube.
Caketa.
Rio Negro.
Rio Grande.
Maragnon.
Amarumaye.
Tapy.
Catua.
Cusignate.
Madera.
Goud-Bergen.

In die } Jaguare. Goud.
van, } Picate. Silver.
Paragoche. Eedele Gesteeften.
Sara.
Corupa.
Eftero.
Cogemine. 648.

P E R U.

Verdeeld in drie Audiencien.

Quito.
Lima.
De la Plata.

Quito: Heeft tot Provintien.

Popayan, } voor een gedeelte.
Peru,

Los Quixos, of Canala.

Pacamoros, of Gualfongo.

S. Johan de Salinas. 649.

Lima, heeft het eygentlijke Peru.
waer in verscheydene Landschappen zijn
gewees, welke de Peruaensche Naem
heeft weeghgenomen.

De la Plata.

De los Charcas. } Landschappen.
Cucuman.

**Popayan, voor soo veel dit Deel
Quito onderworpen is, heeft
de Steeden:**

Popayan.
Cali.
Timana, &c.

**Peru, voor soo veel het Quito
onderworpen is:**

S. Francisco del Quito.
Rio Bamba.
Guenca. Bamba.
Loxa. Zarza.
Zamora de los Arcaydes.
Jaén.
S. Michael de Piura.
S. Jago de Guayaquil.
Castro de Vili.
Puerto Viejo.

Los Quixos; of La Canelle.

Baeza.
Archidona.
Avila.
Sevilla del Oro.

Pacamoras.

S. Johan de Salinas; anders
Valladolid.
Logola; anders Cambinama.
S. Jago de los Montannas.

Lima, of de los Reyes.

Lima.
Cusco.
Arnedo.

Der Landen van AMERICA.

La Parfilla. (a)
 Truxillo.
 Miraflores.
 Chachapoyas. (b)
 Magobumba. (c)
 Leon de Guanuco.
 Guamanga. (d)
 Orepefa.
 Villacamba. (e)
 S. Johan del Oro.
 Arequipa.
 S. Michael.
 Valverde.
 Caxamarca.
 Canneta. (f) 650.

(a) Anders: La Santa. (b) S. Johan de la Frontera. (c) S. Jago de los Vallos. (d) S. Johan de la Victoria. (e) S. Francisco de la Victoria. (f) Guarco.

De la Plata.

La Plata.
 S. Maria. (a)
 Oropefa.
 Potofi.
 Chiuito.
 S. Cruz de la Sierre.
 S. Jago del Estero.
 Nostra Sennora de Talavera.
 S. Michael.

(a) Anders: Nostra Sennora de la Pax, of Villa Neuva.

De la Plata. } Silver-Mijnen.
 Porco. }
 Porofi. } 651.

CHILI; Verdeeld in de

Quartieren
 Chili.

Gebieden.
 La Serena.
 Quillata.
 S. Jago de Chili.
 Copiapo. } Have-
 Guasco. } ven.
 Coquimbo. }
 Valparaifo. }

Imperiale.

La Conception.
 Villa Neuva de los Infantes.

Imperiale.
 Villa ricca.
 Valdivia.
 Oforno.
 Castro d'Anoud. Chilve.
 La Concepr. } Have-
 Valdivia. } nen.
 Chilve. }
 Cauten. }

Chicuito.

Mendoza.
 S. Johan de la Frontera.

Andes-Geberghten, of
 Sierre Nevada de los
 Andes. 668.

Copiapo. }
 Guasco. } Daelen.
 Coquianso. }
 Chili. }

B R A Z I L.

Brazilien.

Paraguay.

Marcajas.
 Tuppin Imben. }
 Ouitacas. }
 Paraibas. } Nation, of Volc-
 Petiguares. } keren.
 Tapouyas. }
 Cariges. }
 Moipions. }
 Tobajares. }

Sara.
 Marangon. }
 Ciara. }
 Rio Grande. } Capitain-
 Parayba. } schappen.
 Tamaraca. }
 Pharnambucq. }

Seregippe.
 Bahia de todos
 los sanctos. }
 Ccccc Los

Eerste Register, nae de verwolgende Orde

Los Isleos.		
Porto Seguro.	} Capitain- schappen.	
Spiritu Santo.		
Rio Janeiro.		
S. Vincent.		
Santos.	} Steeden in 't Capitainſchap S. Vincent.	
S. Vincent.		
Itanchin.		
S. Paulus.		
Philippeville.		
Paratininga.		
Ganabara.	} In Rio Janei- ro.	673.
S. Sebastiaen.		
Angra de los Reyes.		
Spiritu Santo.	} Steeden in d' andere Capitainſchappen.	
Porto Seguro.		
S. Amaro.		
S. Cruz.		674.
S. Salvador.		
Olivera.		
Olinda.		
Pharnambucq.		675.
S. Augustin.		
Tamaraca.		
Philippine.		
Frederiksſtad.		
Parayba.		676.
Rio Grande.		
Juriparan.		677.
Comma.		
Para.		
Cayetta.		678.
Capo {	Delo.	
	Del Nort.	676.
	Frio.	677.
Antonii	} Schans.	
Catharinae		676.

**PARAGUAY, of RIO
DE LA PLATA; ver-
ſcheyden van DE LA
PLATA in Peru.**

Rivieren.
Paraguay; of Rio de la Plata.

Putomayo.		
Vermayo; of Saldo.		
Carcaranne.		
Guaxarape.		
Parana.		
Urvaig.		
Yguazu.		
Voorgeberghten.		
S. Maria.		
S. Anthonii.		
Verdeelingh, in		
I. 1. Paraguay.	} Landſchappen, of Deelen.	
2. Rio de la Plata.		
II. 3. Chaco.		
4. Tucuman.		
III. 5. Parama.		
6. Guayr.		
7. Urvaig.		
Paraguay.		681.
La Plata.		
Affumption.		
Buenas Ayres.		
Los Sietta Corrientes.		
Santa Fe.		
S. Spiritu; of, Torre di Ga- boto.		
Chaco.		
Tobares.	} Volckeren.	
Mathaguaicis.		
Chiriguagnes.		
Moconias.		
Zipatabagars.		
Churumates.		682.
Tucuman.		
San-Jago del Eſtero; of Varco.		
S. Michael de Tucuman.		
Noſtra Seannora Talavera.		
Los Juntas.		
S. Salvador.		
Salta.		
Corduba.		683.
Parana.		
S. Ignatius.	} T' ſacmen- Le Sa-	
Iſtapoa.		

nde

Saldo.

Landſchappen,
of Deelen.

681.

Corrientes.

of, Torre di Gaboto.

Volckeren.

682.

del Eſtero; of Varco.
el de Tucuman.
ennora Talavera.

683.

T^e ſaemen-
Le Sa-

Der Landen van AMERICA.

Le S. Sacrament.
Noſtre Dame d' Y-
guazu. } woonin-
gen.
Acaraig, of la Nativite de Noſtre Dame. }

Guayr.

Cuidad; of Ontiveros; ſomtijds oock Guayr.

Villa Rica.

S. Paulus.

Noſtre Dame de Loretto.

S. Ignatius. } T^e ſaemen-
S. Franciſcus Xaverius. } wooningen
L' Incarnation. } der Land-
S. Joſeph. } lieden.
Leſſepr Archanges.
S. Paulus.

Urvaig.

La Conception.

S. Nicolaus.

Franciſcus Xaverius.

Ibicuit, of Purification.

Japara, of La Viſitation.

T^e ſaemen-
wooningen.

684.

't LAND en D'EYLANDEN, genoemd de MAGELLANISCHE.

Voorgeberghen.

Capo { De Virges. } In 't Land.
S. Severini. }

De la Victoria. } In d' Eylanden.

Deſire. } 685.

Nombre de Jeſus.

Cividad del Rey Philippe.

GENERALE VERDEELINGH

Der geheele Wereld.

DEn gantschen Aerdbodem verdeeld in

Vaſte Landen.

Eylanden.

De Vaſte Landen zijn twee

1. 't Onſe.

2. 't Andere.

1. Onſe Vaſte Land, of d' oude Wereld, begrijpt in ſigh de Deelen

Europa.

Aſia.

Africa.

2. 't Andere, of de Nieuwe Wereld, America.

En daer in

Noorder- } America.
Suyder- }

In EUROPA hebben wy

Spaenje.

Italien.

Turckyen in Europa.

Franckryck.

Duyſchland.

Polen.

Ccccc 2

Scandia-

Eerste Register, nae de vervolgende Orde, &c.

*Scandiavien, &c.
Wit-Rusland, of Muscovien.*

In A S I A leghd:

*Afiatisch Turkeyen.
Arabia.
Persia.
India.
China.
Tartaria.*

In AFRICA heeftmen

*Barbaryen.
Biledulgerid.
Egypten.
De Woestijn.
Negros-Land.
Guinea.
Nubia.
Abyssinia.
Zanguibar.
Congo.
Monomotapa.
Caffraria.*

**AMERICA, of de NIEU-
WE WERELD, ver-
deeld in**

*Noorder- } America.
Suyder- }*

In Noorder-America
*Canada, of Nieuw-Franckrijck.
Nieuw-Mexico.
Mexico, of Nieuw-Spaenje.*

In Suyder-America.

*Peru.
Brazil.
Paraguay.*

**De voornaemste EYLAN-
DEN verdeeld,**

in die behooren:

Tot { *Ons* } Vast Land.
      { *'t Ander* }

**Tot ons Vast Land, betref-
fende EUROPA,
behooren:**

*Die der Middellandsche Zee.
De Britannische.*

Betreffende A S I A:

*Japon.
Philippines.
Moluccos.
Sunda.
Ceylon, en de Maldivische.*

Betreffende AFRICA:

*Madagascar, of S. Laurentii.
S. Thomae.
Capo Verde.
Canarie.*

**Tot'tandere Vast Land, of
A M E R I C A,**

Nae 't Noorden:

*Terra nova.
California.
Antillas.*

Nae 't Suyden:

*De Magellanische, of Terra
del Fuego.*

Tusschen beyde de Vaste Landen,
D' Afres.

Noch andere, nae de Noord-Pool:
*Groenland.
Ysland. &c.*

Nae de Suyd-Pool:

*Terra Australis.
Nova Guinea. &c.*

Eynde des Eersten Registers.

TWEE-

T W E E D E R E G I S T E R,

Aenwijfende

*Eenige der voornaemfte soo Historifche als andere
aenmercklijke Saecken, van welcke in dit tegenwoordige
Werck werd gehandelt.*

Byffinen, zijn eerst Jo-
den geweest. Daer nae
Chriſtenen geworden;
502. Van wienſe de
Joodſche en Chriſtije-
ke Religie ontfangen ſouden heb-
ben, 502.

Abyſſinia; Gelegenheyd deefes Rijcks;
Grootte; vorm; verdeelingh; Be-
ſchrijvingh, 498. Seer groote Rijck-
dommen, welcke deefe Vorſt heeft
beſeeten, 500. Word ten onreght
Paep Jan genoemd. Sijnen Titul.
Gewoonten en Seeden van d' Inwoon-
ers deefes Keyſerrijcks. Haere
Spraeck, 501. D' arme en gemeene
Lieden zijn hier t' eenemaal ellen-
digh; wiſt de rijke en groote haer
alles ontroven, 501.

Academie, of Hooge-School, te Piſa.
Seer treſſijck Gebouw van deſelve,
259.

Academiën in de Nederlanden; in
welcke Streedē deſelve zyn opge-
reght, 153. In Duytſchland, 133. In
Italien, 252.

Ackerbouw, werd van d' Arabiers niets
mer allen geaght; en derhalven van
haer oock niet geoeffend, 325.

Adel in Engelland, van tweederley
ſlagh; hoogē en laegē, 8. In Schot-
land, 33.

Adelaer-hout in Cocinchina, gantſch

koſtlijk. Geld in Japan wel twee-
honderd en noch meer Ducaten
t' Pond, 364.

Aderlatingh, willen de Japonſche Azt-
zen niet gebruycken. Haere redenen,
waeromſe ſulcks niet begeeren te
doen, 397.

Aerts-biſdommen in Engelland; welcke
deſelve zyn, 8. In Schotland, 32.
In Duytſchland, 133. *Die van andere
Geweften zijn yeder op ſijne plaats inge-
voeghd.*

Aerts-Vaders, tot op den Patriarch
Jacob toe, hebben in Aſia geleefd,
290.

Africa, een der vier Werelds-Deelen.
Benoemingh. Verdeelingh. Grootte.
Vorm. Gelegenheyd. Beſchrijvingh,
423. Waer van daen dien naem be-
koomen, 424. Hiſtoriſch Verhael
van d' Omvaeringh om Africa, van
ſommige ondernoomen, en gedaen,
430. D' Onde hebben dit Werelds-
Deel als onbewoonbaer geſteld, wee-
gens de ſeer groote hitte; doch t'
regendeel is naederhand gebleecken,
en blijktt noch. Schaedlijckheden en
Voordelen van Africa, 542.

Alcoran der Turcken. Eenige Fabulen
uyt den ſelven verhaeld, 285. De
Turcken en Perſianen hebben wel
even den ſelven Alcoran; doch haer'
uytleggingen en Verklaeringen daer
Ccccc 3 over

TWEE-

Tweede Register, van

- over zyn foo verschillende, datse ter dier oorfaeck malkander beoorlogen en verderven, 336.
- Alexandria, Stad in Egypten. Geleghentheyd; grootte, en verder beschrijvingh van deselve, 479.
- Algiers, Koninghrijck en Stad in Barbaryen. Geleghentheyd. Grootte. Verdeelingh. Vorm. Beschrijvingh, 449. De Stad Algier is geweest eene der grootste en schoonste van geheel Barbaryen. Van tweehonderd en vijftigh Tempelen zyn deselve nu niet meer als alleen aght overgebleven, 451. Wierd in 't Jaer vijftienhonderd drie-en-dertigh van de Castilianen verwoest. Eerst lagh daer nae isse weer opgebouwd geworden, 451. Beschrijvingh deeser Stad, 455. In Algiers sou gelds genoegh te vinden zyn, om geheel Africa daer mede te kunnen veroveren, 456.
- Alcair, de geweldig-groote Stad in Egypten, beschreven. *Sie op 't woord Cair.*
- Alsen, Eyland in Deenemarcken, 56.
- Alvarez Caprael, in 't Jaer vijftienhonderd en een nae Oost-Indien wilende vaeren, wierd door d'Oostewinden soo verr' nae 't Westen gedreven, dat hy aldaer ontdeckte de Kust van een groot Land, 't welck naederhand Brazil wierd geheeten, 545.
- Amazoonen, voortijds gewoond hebbende in 't Rijk des Grooten Mogols; van welke noch eenige overigh zyn, 364.
- Amazoon-Rivier. Eerste ontdeckingh deeser groote Vloed. Beschrijvingh. Vaerdren op deselve seer ongeluckigh uytgevallen, &c., 645. *en vervolgens.* Veelerley Natien, op en ontrent deese Rivier woonende, 648.
- Ambassadeur des Koninghs van Mingrelieu te Constantinopol. Sijn' Armoede, 317.
- Amber-Groeven in China. Sonderlinge kragt deeses Ambers regeus de Sincingen, 375.
- America. Geleghentheyd; Grootte; Vorm; Verdeelingh; Beschrijvingh deeses Wereldt-deels. Wanneer, en van wien eerst ontdeckt geworden, 545. De Spaenjaerden beroemen sigh, d'aldereerste te zyn, welke America hebben ontdeckt, of doen ontdecken: Doch d'Oude hebben al kennis van dit Gewest gehad, 546. Bewijs daer van uyt versheydene der oudste Schrijvers, 546. *en vervolgens.* Beschrijvingh des Noorder-Deels van America. Grootte; Vorm; Verdeelingh; Geleghentheyd, 550. Van 't Suyder-Deel. Geleghentheyd; Grootte; Vorm; Verdeelingh, 633.
- Americaensche Volckeren; of deselve uyt Europa, dan offe uyt Asia, of uyt Africa in America zyn gekoomen? 547.
- Americus Vesputius, een Florentijner, nae West-Indien gesonden: Nae wien dit Werelds-deel sijnen Naem heeft bekoomen, 545.
- Amphitheatrum Titi te Rome, 257.
- Andalusia, de Koorn-Schuer en Stal van 't Koninghrijck Spaenje. Heeft Mijnen, of Berghwercken, van Goud, Silver en Quicksilver, 242.
- Apalachites. D'Inwooners deeses Gewests zyn grooter als die van andere Landen, 584. Haere Ligchaems-gestalte, en hoedaenigh sy gekleedt gaen, 585. Haere Regeeringhs-vorm. Eygen-Aert. Matigheyd. T'saemenwoonungen. Wapenen, 586. Spraeck. Godsdienst; en meer andere dingen, 587.
- Apen in Guinea seer loos, en soodaenigh afgericht, datse voor Dienst-kneghten en Dienstmaeghden werden gebruyckt. Doen allerley Huysdierten, 495.

Eenige der voornaemste Saacken.

hina. Sonderlinge
ers tegeus de Sinc-

neyd; Grootte;
gh; Beschrijvingh
els. Wanneer, en
deckt geworden,
aerden beroemen
e te zyn, welke
ntdeckt, of doen
d' Oude hebben al
west gehad, 546.
t vericheydene der
546. *en vervolgens.*
Noorder-Deels van
; Vorm; Verdee-
eyd, 550. Van't
egentheyd; Groot-
eelingh, 633.
keren; of deselve
ste uyt Asia, of uyt
a zyn gekoomen?

een Florentijner,
gesonden: Nae
deel sijnen Naem
45.
te Romen, 257.
n-Schuer en Stal
k Spaenje. Heeft
ercken, van Goud,
er, 242.
ooners dees Ge-
als die van andere
haere Ligchaems-
enigh sy gekleedt
egeeringhs-vorm.
gheyd. T'saemen-
nen, 586. Spraeck.
meer andere din-

loos, en foodae-
atse voor Dienst-
maeghden werden
allerley Huysdien-

Appelen

Appelen van Goud op een Turckschen
Tempel in Marocco, gewaerdeerd
op tweemaal honderd-duysend Duca-
ten; en soo konstigh geset (de Turc-
ken seggen betoverd) datmen desel-
ve daer van niet sou konnen afbren-
gen, 434.

Arabiers, beschrijvingh haerer Zeeden,
Gewoonten en Roveryen, 325. Haere
sonderlinge geswindheyd in 't schie-
ten met haere Boogen, 325.

Arabische Paerden zyn wel kleyn en
mager, doch bovenmaeten geswind
in 't loopen, 325.

Arbeyd, werd van de Spaenjaerden seer
gehaet; en een Handwerck te leeren,
is by haer gantsch veraghtlyk, 231.

Archangel. Beschrijvingh deeser Stad.
Gelegentheyd. Lucht, &c. 86.

Arctische Landen. Gelegentheyd. Groot-
te. Verdeelingh. Beschrijvingh, 552.
Reyven, van verscheydene Persoo-
nen derwaerts gedaen, 553.

Aræ Philonorum; of Graven der Phi-
lenen; hebbende gediend tot Grens-
scheydingen tusschen Africa en Ly-
bien, 463.

Armadillo, een seldsaem West-Indi-
aensch Wild Diertje, beschreeven,
551.

Artzenyen der Japonneesen, zyn gantsch
aengenaem om te nuttigen, en van
een lieflijcken reuck, om de siecke
geen afkeer te veroorsaeken, 397.

Asia is 't aldervoortrefflijkste Werelds-
deel, wegens verscheydene sonder-
lingh-groote Voordelen, 289. Gele-
gentheyd; Vorm; Grootte; Ge-
naetighdheyd en Rijkdommen des
Lands. Adam en Eva zyn hier ge-
schapen geworden. D'eerste Aertz-
Vaders hebben hier gewoond, tot
op den Patriarch Jacob toe, 290. D'eer-
ste Monarchien en Maghtighste Rijk-
ken zyn hier in opgericht. Allerley
Godsdiensten hebben hier haeren

oorsprongh genoomen. Christus is
hier gebooren. Heeft hier geleerd.
Is hier gestorven, en weer opgestaen
uyt den dooden, 291. Bergen en Ri-
vieren in Asia, welke yet bysonders
in en aen sich hebben, 296.

Astronomische Wercken van een son-
derlinge Konst in 't Deenemarckse
Kasteel Uraniburgh, gebouwd door
den seer vermaerden Tycho Brahe,
72. Konst-Huysen in en aen 't sel-
ve, 73.

Athrebates, een Fransch Volck, oude
Inwooners der Provintie Barckschire
in Engelland, 22.

Atlas, den vermaerdsten Bergh by
d' Oude: Waerom soo geheeten.
Gelegentheyd des selven, 428.

Æ Gyptenaers, reekenen hun
Afkoomst van Mesraim,
Soon van Chus, gesprooten
uyt Cham, Soon van Noach, 482.
Haere Seeden en verscheydene Ge-
woonten, 483.

Ægyptenlands lenghte en breedte, 427.
Gelegentheyd. Verdeelingh. Vorm;
Grootte. Beschrijvingh, 473. Is in
d' eerste ouderdom des Werelds seer
beroemd geweest. Drie Ordens haerer
Goden. Verscheydene andere Aen-
mercklijkheden van dit Volck. Ver-
hael haerer voornaemste Koningen:
en wat deselve hebben verricht, 474.
Conchres was de naem van dien Pha-
rao, of Koningh, die, d' Israëlieten
naejagende, in 't Roode Meir ver-
dronck, 474. Verdeelingh van Egy-
pten door den grooten Alexander in
Gouvernementen. Veelerley Byson-
derheden van Egypten, 483. Ver-
deelingh deeser Lands in dertigh
Hoofd-Vooghdyen; en welke des-
selve zyn geweest, 484. De Maho-
metaenen, dit Gewest vermeerderd
hebbende, hebben 't selve onder-
scheyden

Tweede Register, van

scheyden in derthien Rijcks-Hoofdmansschappen, 487.

Aequator, wat deselve is; te weeten, een ingebeeldede Linie-aen den Hemel, 425.

Aethiopiens Verdeelingh, 427. *Sie voorts op de woorden Abyssinia, en Neder-Moorrenland.*

B Aden, of Bad plaetsen, te Constantinopol, aghthonderd vijftien tnegentigh ingetal, 286. Te Fezz, over de tweehonderd, 441.

Baerd, laeren die van Marocco niet groeyen, soolangh alsse ongetrouwd zyn, 437.

Baharem, Eyland in Arabia, daer de schoonste Paerlen werden gevischt, 324.

Baradinus Barbarossa, een seer vermaerd en groot Zee rover, 217.

Barbaeren, pleegen sich te voeden met 't vleesch der Apen. Haer' Offerhanden aen Son en Maen. Schendlijke Ontucht onder hun Offeren. Meer andere haerer seldsaeme Seeden en Gewoonten, 464.

Barbaryen heeft eenige voortreflijke Mannen en vermaerde Philosophen voortgebracht. Met de naemen van sommige derselver, 464.

Barca, Van d' Oude insonderheyd Libyen genoemd. Verdeelingh. Grensen. Beschrijvingh, 465. 470. De Woestijn van Barca, 468.

Bartholomæus de Las Casas, Spaensch Bischop, geeft een Boeck uyt van d' onmenschlijke wreedheden der Spaenjaerden, gepleeghd in West-Indien. 't Selve werd van 't Spaensche Hof verboden, op dat haere grouwel beduyven niet allerwegen openbaer moghten werden, 608.

Beesten, te voeren swart, grauw, of van een andere verwe geweest zynde, werden wit, wanneer men deselve

brenghd in de Muscovische Provintie Volkke, 104.

Belastingen der Inwooners in 't Koninkrijk Spaenje, hoedanigh deselve zyn, 233.

Bergen in Noorweegen, van een sonderlinge Hooghte, 58. In Duytschland. Welcke de voornaemste in dit Gewest zyn, 133. In Asia, beroemd om eeniger sonderlinge dingen wil, deselve of eygen, of daer op voorgevallen, 296. In Africa, zyn seer meenighvuldigh in getal, en waerdigh, aengemerckt te worden, 428. Atlas-Bergh. Maengebergh. Sierre Leone, 428.

Bermudes-Eylanden. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beschrijvingh. Van wie eerst ontdeckt. Waerom soo genoemd, 568. Wonderlijke en gantsch schaedlijke Vermeerderingh van eenige weynige Ratten, uyt een Engelsch Schip daer aen Land geswommen; welcke al 't gesaeyde verderven, en groote Hongersnood verwecken, 569.

Bibliotheek, of Boeckery, des Turckschen Keyfers, waer in gevonden werden de Boecken des Ouden en Nieuwen Testaments, gebonden in vergulde silvere Platen, en met meenichte van Eedele Gesteenten versierd, 287.

Biledulgerid. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beschrijvingh, 463.

Bischopen in Yrland; zyn voortijds soo gantsch arm geweest, datse niet meer als drie Koe-beesten hadden, van welckese haer onderhoudt moesten trecken, 47.

Bisdommen in Duytschland, 133. D' andere werden elck onder sijn Land aengeteekend.

Bleckingh, een Landtje in Deenemarken, 56.

Eenige der voornaemste Saecken.

ovische Provincie

oners in 't Koning-
oedanigh deselve

en, van een son-
58. In Duytsch-
voornaemste in dit
In Asia, beroemd
rlinge dingen wil,
of daer op voorge-
rica, zyn seer mee-
tal, en waerdigh,
orden, 428. Atlas-
ergh. Sierre Lio-

1. Gelegentheyd.
Verdeelingh. Be-
wie eerst ontdeckt.
oemd 568. Won-
antfch schaeldijcke
van eenige weynige
Engelsch Schip daer
ommen; welke al
erven, en groote
wecken, 569.
oeckery, des Turck-
waer in gevonden
cken des Ouden en
nents, gebonden in
Platen, en met mee-
ele Gesteenten ver-

gentheyd. Grootte.
ingh. Beschrijvingh,

d; zyn voortijds soo
eest, datse niet meer
eesten hadden, van
onderhoudt moesten

tschland, 133. D' an-
nder sijn Land aenge-

Provincie in Deene-

Bloed-

Bloedschande onder d' Arabiers, wel-
kefe bedrijven selfs mer haer' eygene
Moeders en Sutters, 327.

Boomen in Brazil, van een seldsaeme
eygenschap en dienstigh tot Wond-
heelingh, 579.

Boomgaard en Acker, drijvende op 't
Water; echter voorfien met allerley
rijpe Vruchten; oock met Hoende-
ren, &c. f. v.: Opgeright door den
raad des Duyvels, spreekende uyt
een Afgod, 599.

Boom-tack, in d'aerde begraven sijnde,
word tot Steen, in Poolfch-Russland,
226.

Borondons Eyland, word somtijds van
de Zeevaerende onverwaght gesien;
maer kan niet gevonden worden van
de geene die't soecken, 530.

Bosch van Olijf-boomen in Spaenjen,
sigh in de lenghte meer als dertigh
Mijlen weghs uytstreckende, 251.

Boschen in Duytsland, welcke de voor-
naemste sijn, 133. In Madera aen-
gestoocken, om Land te mogen win-
nen; waer op den brand des Houts
tultchen de sesen seven Jaeren heeft
geduerd, eer deselve dit Eylandt was
doorloopen, 526.

Borer, is in Spaenje wat raers, en by-
nae niet te bekoomen, 230.

Bothnien, Provincie van Sweeden, is
wel onvrughtbaer, maer heeft echter
grooten overvloed van Visschen en
Dieren, 78.

Bourdeaux, Hoofdstad der Provincie
Guienne in Vranckrijk. Wat daer
aenmerklijkste sien is, 112.

Brandewijn in Tarnasseri, seer sterck,
jae so sterck als d'onse, 361.

Brazil. Grootte. Vorm. Verdeelingh.
Gelegentheyd. Beschrijvingh, 672.
Heeft geen Berghwercken van Goud
of Silver, voorsoo veel noch bekend
is, 577. By wat gelegentheyd dit
Land in 't Jaer Vijfthienhonderd en

een ontdeckt is geworden door Alva-
rez Caprael, 545.

Broederlijk. Getrouwheyd, een aen-
mercklijk Geval, 521.

Brood in Sweeden, 't welck bereyd en
gebacken word uyt Meel van Boom-
basten, 80. In Florida, van gedroogh-
de en tot Meel gemaecte Walvis-
schen, 576.

Byen, worden in Yrland overvloedigh
veel gevonden. 44.

Bygelovigheyd der Yrlanders, ontrent
verscheydene dingen, 53.

C Affreria, of 't Land der Caffres;
Gelegentheyd. Verdeelingh.
Grootte. Vorm. Beschrij-
vingh, 515. D'Inwooners van dit
gewest sijn een t'eenmael Beestag-
tigh Volck in al haer bedrijf, 516.

Cairo of Alkair, is al voor langh ge-
weest 't Cieraed van Egyptenland.
Gelegentheyd en Beschrijvingh van
deese geweldigh-groote Stad: Met
aenwijfingh van de verschillentheyd
des Schrijvers hier ontrent, 476.
482.

Canada, of Nieuw-Vranckrijk. Ge-
legentheyd. Grootte. Vorm. Ver-
deelingh. Grensen. 599. Stockvisch-
vanght, hoedanigh deselve daer toe-
gaet 560. Gewoonten der Inwoo-
ners, 562.

Capitolini-Bergh te Roomen, 269.

Capitoel te Rome, hoedanigh gele-
gen, 256.

Caprael, by wat voor een gelegentheyd
hy in 't Jaer Vijfthien-honderd en
een Brazil heeft ontdeckt, 545.

Casar-el-Cabir, de plaets alwaer ge-
schied is de Veldslagh tusschen Ko-
ningh Sebastiaen van Portugal en de
Mooren: Waer in alle drie de Ko-
ningen dood bleven: Hy; Muley
Mahometh, en Abdel Muley Ma-
luccho, 442.

D d d d

Chal-

Tweede Register, van

- Chaldea, of Babylonien, hedensdaeghs Yerac, of Hierac, geheeten 306.
- Cham, Noachs Soon, heeft Africa tot zijn Erfdeel bekoomen, en naderhand beseeten, 291.
- China. Gelegenheyd. Verdeelingh. Grootte. Vorm. Beschrijvingh, 368. Pragtige Naemen deses Rijcks, 368. Hoe veele Steeden in de selve zijn, 369. Hoe veel menschen, 369. Der selver Seeden en Gewoonten, 370. Konstige Vindingen deeses Volcks. Meenighe harer een-syllabige woorden, 371. Aenmerkingen over de vericheydene en verschillende Landkaerten en Berigten van China: by veelerley Weereld-beschrijvers uytgegeven, 378.
- Chitor, Stad in Persien, hebbende in den omgangh twaelf mijlen, 364.
- Christen-Kercken te Constantinopol zijn vierhonderd en seivenveertigh in getal, 432.
- Christoffel, Eyland in Westindien; Waerom soo genoemd. Beschrijvingh van 't selve, 618.
- Christophorus Columbus ontdeekt America, of de nieuwe Weereld, 545.
- Cimbren, van waer deselve afkomstigh sijn; Waeren voortijds bewooners der Noordsche landen, 74.
- Cirkassiers, wat dit voor lieden sijn. Haeren Godsdienst. Seer treflijke van haer gebouwde Steeden in vericheydene gewesten. 315. Mannen en Vrouwen onder haer hebben geen ondersheyd in haere kleedingh, 318.
- Cochinchina, waer van daen soo genoemd. Andere naemen deses Rijcks, 366.
- Cocos-Boom in de Maldivische Eylanden, verschafft alles wat de Menschen tot haer onderhoud van nooden hebben, 421.
- Collegien, of Seminarien, te Roomen, hoe veel in getal 269.
- Coloffus, of 's Sonnenbeeld te Rhodis, van een geweldige grootte, uyt Koper, 298.
- Columna Antonia. Columna Trajani, te Roomen, 256.
- Conchres, is geweest de naem des Konings van Egypten, of van dien Pharao, die, de kinderen Israels naejaegende, in't Roode Meir verdronck, 474.
- Congo. Gelegenheyd. Vorm. Grootte. Grensen. Verdeelingh. Beschrijvingh, 508. Is 't schoonste Rijk van 't geheele Moorenland, 508. Seeden en Gewoonten der Inwooners, 509. Grootte onkuysheyd der Vrouwerspersoonen, 512.
- Constantinopel, Hofhoudings Stad des Turckschen Keyfers. Leghplaets. Haven. Huysen. Getal der Inwooners: Straeten: Tempelen en Kapellen: Herbergen: Gasthuysen: Baden: Putten: Moolens: Marckten, kleyne en groote Schoolen: Poorten, 286. 't Serrail of Hof. Slaepkamer des Turckschen Keyfers, boven maeten praghtigh. Bibliotheek: Waer in oock sijn de Boecken des Ouden en Nieuwen Testaments, in een band van verguldede Silvere Plaeren, beset mer dierbaere Eedele Gestenten, 287.
- Contributien, of Schattings-gelden, der Geestlijke in Spaenje, sijn seer groot, 233. De Bisschoppen moeten niet alleen 't geheele derdendeel haerer Inkoosten, maer dan noch van de twee overige derdendeelen een hulp-schattingh; en van al de Kerklijke goederen de Thienden geven, 233.
- Conynen, in Spaenje seer meenighvuldigh, maer ten hooghten schaedlyck, 230.
- Corallen van Scarpanto sijn d' alderschoonste,

Eenige der voornaemste Saecken.

n getal 269.
menbeeld te Rhodis,
e grootte, uyt Ko-

Columna Trajani,
5.

est de naem des Ko-
pten, of van dien
de kinderen Israels
t' Roode Meir ver-

heyd. Vorm. Groot-
erdeelingh. Beschrij-
t' schoonste Rijk van
enland, 508. Seeden
der Inwooners, 509.
sheyd der Vrouws-
2.

hofhoudings Stad des
Keyfers. Leghplaets.

n. Getal der Inwoo-
: Tempelen en Kapel-

n: Gasthuysen: Baden:

ns: Marckten, kleyne
volen: Poorten, 286.

Hof. Slaepkamer des
eyfers, boven maeten

ibliotheek: Waer in
oecken des Ouden en

aments, in een band
e Silvere Plaeten, beset

Eedele Gesteenten,

of Schattings-gelden,
e in Spaenje, sijn seer

De Bisschoppen moe-
t' geheele derdendeel

asten, maer dan noch
overige derdendeelen

tingh; en van al de
oederen de Thienden

aeenje seer meenighvul-
en hooghten schaed-

carpanto sijn d' alder-
schoonste,

tschoonste, welke men oyt sou mo-
gen aenschouwen, 298.

Cozemecat, een Plant in Mexico, seer
dienstigh voor veeierley gebreecken
des ligchaems, 593.

Croesi schatten sijn gekoomen uyt de
Provincie Pactolus in Asia, 297.

Cyprus, Eyland, heeft gehad der-
thlendnyfend Dorpen. Hedenfdaeghs
sijn'er niet meer als aght honderd en
vijftigh, 298.

DAmascus, de Stad, sou ge-
bouwdt sijn geworden van
Uz, Soon van Aram, Soons
Soon van Noach. Vruchtbaerheyd
en Rijckdommen der selve, 302.

Dayro, voortijds Weereldlijcken
Keyfer, nufoo veel als Geestlijcken
Paus in Japon. Hoedanigh 't Keyfer-
rijk hem door een gemeen Soldaet
ontrocken is geworden, 399.

Deenemarcken, Koningrijk. Gelee-
genheyd. Deelen. Grensen. Groot-
te. Beschrijvingh, 54. *en vervolgens.*
Verdeeld in honderd en vierentaght-
tigh Ampten, 74.

Debes, een Volck onder d' Arabiers,
bouwdn 't land. Vonden Goud on-
der de Kluyten. Verruylden 't selve
tegens de Vreemdelingen, en gaven
drie ponden goud tegens een pond ko-
per, 327.

Diamanten, genoemd Neiffes, vind-
men in Indien in de groeven der oude
Steen-Rotsen, van de natuer selfs
gesneeden, 349.

Diamant-Mijn in Golconda, overvloc-
digh veel Diamanten uytgevende,
350.

Dievery is by d' Yrlanders niet alleen
seer gebruycklijck, maer oock roem-
lijck, 45. Wordby de Georgianen
niet gestraft, wanneer de Dief 't ge-
stoolene seenvoudigh weergeeft,
316. Hoedanigh deese seenvoudige

Vergoedingh verdeeld word. Wat'er
geschied, als deese sevendubbele ver-
goedingh niet kan voldaan worden,
316. Diefstal was by d' oude Tartaren
gantsch vervloecklijck. Derhalven
oock onder haer geene Dieven ge-
vonden wierden, 392. Werd in
Maracco terstond met de dood be-
straf, 438.

Donderen en Blixemen vallen in Ca-
thay boven maeten grouwelijk,
393.

Doodenbegravingh te Fezz in Africa, in
Maegden-Aerde. 447.

Doodslaeger in Georgia word overge-
geven aen de Vrienden des gedooede-
den, om met hem te mogen hande-
len na haer gelieven, 316.

Dronck Water in de groote Sand-Woe-
stijn van een Koopman gekoght voor
thien duysend Ducaten. Evenwel
moest hy van dorst sterfen, 488.

Duytsche Academien, welke en waer
de selve sijn, 133.

Duytschland, t'saemen met de Neder-
landen. Grensen. Grootte. Verdee-
lingh. Beschrijvingh in 't gemeenen
in 't bysonder, 133. Gestalte, Aert
en Seeden der Inwooners, 134.

Duyvel, laet sijn in Japon sien in vee-
lerley Gestalten: Doch maer alleen
van de geene; die een tijd langh ge-
vast, en een seer streng leven ge-
voerd hebben, 356. Heeft sijn ner-
gens met de Menschen soo gemeen-
saem gemaect, als in Mexico door
den Afgod Vitzliputzli, 596. *Sie
voorts op't Woort Vitzliputzli.* Heeft
School gehouden op 't Slot Wicetter,
buyten Parijs, 122.

ECbar, Koningh van Persien, doet
een Beedevaert te voet, om Erf-
genaemen te mogen krijgen,
343. Bekoomd daer op kinderen. Een-
nige Aenmercklijkheden hier on-
D d d d d 2 trent

Tweede Register, van

trent voorgevallen, 344.
 Elephanten in Ceylon, soo gantsch voortreffelyk en seer leerzaam, dat alle andere, uyt andere Gewesten daerkoomende, haer Eerebewijsen, als haer verr'te bovengaende, 418.
 Elias Herckmans doet een seer moeylijcken Toght diep in 't Land Brazil; hoopende Goud te sullen vinden; doch te vergeefs, 578. De verscheydene Gevallen en hard-druckende Nooden, hem onderweegen bejegend, 579. *en vervolgens.*
 Emanuel Rodrigo, doet een seer moeylijke reys door Brazil, om Goud te soecken; doch vruchteloos. Moet met sijn Volck sijn onderweegen behelpen met Slangen, Ratten, en wilden Honigh. Hy en de sijne versmaghten bynae van Dorst, 577.
 Enfanda, een seldsaemen Boom in 't Rijk Congo, 512.
 Engelland. Sie op Groot-Britannien. D' eerste Inwooners van Engelland zyn Galli geweest, 5. Drie dingen, waerin Engelland boven andere Landen uytmunt. Is in tegendeel de Pest seer onderworpen, 30. Steeden in Engelland, hoe veel in getal? Hoe veel Rivieren met Bruggen. Hoe veel Parochien, 8.
 Engelische, haere Natuer, Gestalte, &c. 4. *en vervolgens.* Leven langh. Zyn seer sterck van Aert. Oorloghsfughtingh, &c. 5. Engelsche Paerden zyn treffelyk goed. Honden van een sonderlingh goeden aert, 4.
 Escuriael, 't geweldigh-groot Konighlyk Klooster in Spaenje, beschreeven, 236.
 Estroite, een slag van Steenen in Engelland, Straelen als Starren van sijn gevende, 14.
 Eudoxus Cicecinus heeft tot verscheydene maelen toe besoght, Africa om te vaeren, doch 't heeft hem noyt

na sijnen wensch willen gelucken, 430.
 Europa. Geleghentheyd; Grensen; Grootte en Vorm van dit Weereld-deel, 1. Verdeelingh. Hoofd-Spraeken, Hoofd-Religien, en verdere beschrijvingh, 2. *en vervolgens.*
 Eyland in Schotland, swimmende op 't Water, 43.
 Eylanden van S. Thomas beschreven, 495. De Varckens zyn hierbovenmaeten treffelyk en gefond, wijsse 't uytgeparste Suycker-Ried eeten, 496. Eylanden van Cabo Verde, of 't Groene Hoofd. Geleghentheyd. Grootte. Vorm. Beschrijvingh, 522. Van Canarien. Geleghentheyd. Grootte, &c. Vergelijckingh der selve met d' Eylanden Hera, of Junonia, Pluivala, Calperia, &c.; soodaenigh van d' Oude genoemd, 528. Bericht van yeder deeser Eylanden in 't bysonder, 531. *en vervolgens.* D' overige Eylanden werden beschreeven yeder onder sijn Gewest.

F Abel van Icarus, 297. Van Mahometh Mahadin, regens wiens koomst, om de geheele Weereld tot het Mahometaensche Geloof te bekeeren, geduerigh een Paerd gereed werd gehouden, 306. Van Jafons Goudene Vlies, en wat voor een beduydingh deese Versieringh, of veel meer verbleemde manier van spreekken, heeft, 314. Van Lucifer en Iblis, 285. Van Didoos Offenhuyd, met d' uytleggingh der selve, 460. Der Brazilianen van een Bergh, geheeten: Hier heeft de Duyvel omgekeeken, 580. Der Caraibers, van een Slangh, 628.
 Fabulen uyt Mahomeths Alcoran, 285. Ferdinand Soto doorreysd geheel Florida, om Goud en groote Rijkdommen daer in te vinden, doch mist sijn gierigh oogherck, 574.

Eenige der voornaemste Saecken.

willen gelucken, 430.
theyd ; Grensen ;
n van dit Weereld-
ngh. Hoofd-Spraec-
ligien , en verdere
en vervolgens.
d , swimmende op 't

Thomas beschreven ,
kens zyn hierboven-
en gefond , wijsse
uycker - Ried eeten ,
van Cabo Verde ,
ofd. Gelegenheyd.
Beschrijvingh , 522.
Gelegenheyd. Groot-
jckingh der selve met
x , of Junonia , Plui-
 , &c. ; foodaenigh
oemd , 528. Bericht
er Eylanden in 't by-
n vervolgens. D' ove-
erden beschreeven jeder
7.

arus , 297. Van Ma-
Mahadin , regens wiens
om de geheele We-
thometaensche Geloof
geduerigh een Paerd
houden , 306. Van
e Vlies , en wat voor
n deese Versieringh , of
bloemde manier van
ft , 314. Van Lucifer
Van Didoos Offen-
ytleggingh der selve ,
ilianen van een Bergh ,
r heeft de Duyvel om-
So. Der Caraibers ,
 , 628.
omeths Alcoran , 285.
doorreysd geheel Flo-
den groote Rijkdom-
vinden , doch mist
merck , 574.

Fezz,

Fezz , Koninghriek. Gelegenheyd.
Grootte. Vorm. Beschrijvingh , 438.
Is voortijds in een goeden staet ge-
weest. Heeft veelerley Veranderingen
moeten uytfaen , 439.

Fezz , Hoofdstad , 't Cieraed des gant-
schen Koninghrijcks Fezz ; jae van
geheel Barbaryen , 440. Beschrij-
vingh van deselve , 441. Breeder
en eygentlijcker Bericht van deese
Stad , 447. Heeft een groote mee-
nigte van Straeten , Marckten , Voor-
steeden , Tempelen , Bruggen , &c. ;
waer van 't getal werd uytgedrukt ,
441. 447.

Finland. Gelegenheyd. Grensen. 76. 78.
Inwooners , en haere Spraeck , 81.

Florida. Gelegenheyd. Grootte. Vorm.
Verdeelingh. Beschrijvingh , 572.
Wanneer , en van wien eerst ont-
deekt. Schipvaerden derwaerts ge-
daen , 573. Waerom soo genoemd ,
574. Seeden , Gewoonten en Gods-
diensten der Inwooners , 575.

Fontein van een seldsaeme Eygenschap
in Schotland , 43. In Ysland , wel-
kers Damp alles , wat daer van ge-
raecht werd , in Steen veranderd , 74.
In Persien , van swarten Oly , welcke
door dit geheele Rijk werd gebrand ,
330. Genoemde Sonne-bron , van
een seer seldsaeme Eygenschap ; wyl
't Water ter middernaght gantsch
heet ; maer op den middagh 't een-
mael koud is , 467.

Fontein in Mexico , van een seldsaeme
Eygenschap , 590. Andere Vreem-
digheden van Americaensche Fou-
teinen , 610.

Frankrijk. Grensen. Grootte. Vorm.
Verdeelingh. Beschrijvingh , 105.
Parlamenten in Frankrijk , 106.
Aertsbisdommen ; Bisdommen ; Ber-
gen ; Zee-havenen ; Rivieren , 106.
Bosschen. Lught. Vruchtbaerheyd ,
Wijnen , 107. Sout , Oly , Wol

Boom-vrughten , 108. Mijnen , 109.
Spraeck , Rijkdommen , Maght
deeses Koninghrijcks , 110. *Verschey-
dene andere aenmercklijckheiden deeses
Lands werden aengeweesen ; 1. veel om
op deese Lijst te stellen.*

Francoisen. Haere Natuer en Seeden ,
119. Gestalte , Gewoonten en Gods-
diensten der oude Francoisen , 112.

Fredericksburgh , een geweldigh Ka-
steel , behoorende den Koningh van
Deenemarcken , bovenmaten kost-
lijck toegericht , 64. Alles , wat
anders van Yser is , is hier van Silver ;
sels de Slooten , Grendelen , Tra-
lyen , &c. 65.

G All , hedenstaeghs genoemd
Francoisen , zyn geweest d'eer-
ste Inwooners van Engel-
land , 5.

Gaule , heeft voortijds onder sich be-
greepen , niet alleen 't Koninghriek
Frankrijk , maer oock een goed
deel van Duytschland en Italien , 132.
Verdeelingh van Gaule , 132.

Geestlijckheyd in Spaenje. Verdeelingh
der selve , in Laege , Hooge en
Hooghste , 231. Welcke die zyn ,
232. De haer opgeleyde Contributie
is seer groot , 233.

Germani , is voortijds geweest de Naem
der oude Duytschen , 193.

Gespreck eens Mexicaenschen Rede-
naers tot den eersten verkoornen
Mexicaenschen Koningh : Waer in
men sien kan de Bloemkens der Mexi-
caensche Welspreekendheyd , 598.
Eens Peruaenschen Redenaers aen
een nieuwljcks-verkoorne Keyser ,
660. Antwoord deeses Keyfers ; bey-
de aenmercklijck , 661.

Getrouwigheyd eens Broeders tot sijnen
Broeder ; zynde een aenmercklijck
Geval , 521.

Gewoonten en vreemde Seeden van
Dddd 3 veeler-

Tweede Register, van

- veelerley Volckeren in de verschey-
dene; Gewesten des Werelds: *Sie op*
Seeden en Gewoonten.
- Geyten en Hamelen-Vleesch. *Sie op 't*
Woord Hamelen.
- Gibraltar, de Straet, of Zee-Enghre,
russchen Spaenje en Mauritanien, of
Moorenland, voortijds gehouden
voor't eynd des Werelds, 243.
- Gierigheyd, set eenige Goudsoeckers
in Brazil een aerdtige Bril op, 578.
608.
- Ginsingh, een Chineesche Wortel, van
van een sonderlinge, jae verwonder-
derlijke Kraght, tot behoudingh der
Gesondheyd, en geneesingh van de
Siekten der Menschen, 372.
- Goederen, verquisten de Christenen
door haere Processen: De Joden op
haere Paesch-Feeften: De Mooren
op haere Bruyloften, 447.
- Gothland. Naem. Grensen. Vorm. Ver-
deelingh. Beschrijvingh, 75. 77.
D' oude Gotten zyn seer harde en
wreede Lieden geweest, 81. Haere
seldsaeme Wer, dat niemand als een
suaerlijvigh, dickbuyckigh Man tot
haeren Koningh moght verkooren
worden, 81. Haere Afgoden-dien-
sten, 81.
- Goud-Beeck in Brazil, nae den schijn;
doch gantsch bedrieghlyck, niets ge-
vende, 578.
- Goudene Vlies, 't welck Jason won en
weghnam, wat de Griecken hier door
te kennen wilden geven? 314.
- Goud-Mijnen, zyner wel in China;
doch de Keyser heeft niet gewild,
datmen deselve sou openen: Met de
reden, waerom? 373.
- Goudsoeckers in Brazil, doen een seer
ellendige en vergeessche Toght door
't Land, 578.
- Graeffschappen, hoe veele der selver in
Engelland gevonden worden? 7.
- Groenland, wanneergevonden, en van

wien ontdeekt, 59. Gelegenheyd
Grootte; Vorm; Verdeelingh; Be-
schrijvingh, 556. Hoedaenigh ont-
deekt, 557. Gedierten. Beeren.
De Visch Marchual. Schoone Soe-
mer. Light-Wonder, of Noord-
schijn, met de nieuwe Maen. Goud-
Sand, &c. 558. Geval eens Schip-
pers met dit Goud-Sand, die sij
geheele Schip daer mee bevracht had
559.

Groot-Britannien. Vorm. Verdeelingh
Gelegenheyd. Lucht. Bodem. Vrugt-
baerheyd, 3. Beesten, Visschen, Ber-
gen, &c. 4. Inwooners. Der selver
Gesalte en Seeden. Van wie die
Naem gekreegen. Deelen, 6. 7.
Hoe veel Steeden en Rivieren in En-
gelland. Regeeringh, soo Geestlijck
als Wereldlijck. Getal der Decana-
ten. Der Archidiaconschappen. De
Parochien. Der Geestlijke Eer-
Ampten en Prebenden, &c. 8.

Guinea. Gelegenheyd. Vorm. Grootte
Verdeelingh. Beschrijvingh, 492.
Wat voor Voordeelen de Neder-
landsche Oost-Indische Compagnie in
twaelf Jaeren tijds van dit Land heeft
getrocken, 493. D' Inwooners le-
ven hier tot honderd en noch meer
Jaeren. Andere bysonderheden van
dit Gewest, 494.

H Amelen en Geyten-vleesch, is 't
voornaemste Vleesch, 't welck
in 't Koninghrijck Spaenje
werd genuttighd, 230.

Handwerck te leeren, of 't selve t'oeff-
nen, werd in Spaenje voor een
grote Schande gehouden. Maer
niet, een Soldaet te zyn, 231.

Hanno, de Carthagenenser, heeft Afri-
ca omvaeren, van Gades af, tot
den Arabischen Zee-Boesem toe,
430.

Hayr des Hoofs, draegen de Spaen-
jaerden

Eenige der voornaemste Saecken.

kt, 59. Gelegentheyd;
Vorm; Verdeelingh; Be-
556. Hoedaenigh ont-
7. Gedierten. Beeren.
archual. Schoone Soo-
- Wonder, of Noord-
de nieuwe Maen. Goud-
558. Geval eens Schip-
lit Goud-Sand, die sijn
up daer meê bevracht had,

nien. Vorm. Verdeelingh.
eyd. Lught. Bodem. Vrugt-
3. Beesten, Visschen, Ber-
Inwooners. Der selver
n Seeden. Van wie dien
kreegen. Deelen, 6. 7.
steeden en Rivieren in En-
kegeeringh, soo Geestlijk
dlijck. Getal der Decana-
Archidiaconschappen. Der
Der Geestlijke Eer-
n Prebenden, &c. 8.
egenheyd. Vorm. Grootte.
gh. Beschrijvingh, 492.
or Voordeelen de Neder-
Oost-Indische Compagnie in
ren tijds van dit Land heeft
, 493. D' Inwooners le-
tot honderd en noch meer
Andere bysonderheden van
st, 494.

elen en Geyten-vleesch, is 't
ornaemste Vleesch, 't welck
't Koninghrijck Spaenje
urtighd, 230.
te leeren, of 't selve t' oef-
verd in Spaenje voor een
chande gehouden. Maer
Soldaet te zyn, 231.
Carthaginenser, heeft Afri-
ren, van Gades af, tot
bischen Zee-Boesem toe,

oofds, draegen de Spaen-
jaerden

jaerden gantsch kort. Wanneer een
Vreemdelingh met Hayrlocken by
haer koomd, soo bespottense hem
niet alleen, maer hy heeft noch wel
wat anders te vreesen, 231.

Hecla, een Brandenden Bergh in Ys-
land, 556.

Helga, een Brandenden Bergh in Ysland,
556.

Herbergen te Constantinopol zyn vier-
honderd en aghthien in geral, 286.

Heydendom in Africa, 431.

Heymlijke Gemacken, werden in
Spaenje seer weynigh gevonden,

Herac, of Yerac, is 't oude Babylonien
of Chaldea. Beschrijvingh, gelegent-
heyd, grootte, vorm, &c. van dit
Gewest, 306.

Hippocrates, waer hy sijne Genees-
middelen sou geleerd hebben, vol-
gens 't voorgeven sijner Haeters,
297.

Hoenderen in Patano, leggen dickmael
op eenen dagh tweemaal Eyerens, 362.
In Zanzibar (of Zanguebar) zyn
gantsch swart van Vederen, Vleesch,
Bloed, en Beenderen: Echter seer
delicaet van smaek, 503. Hoende-
ren en Capoenen zyn in Spaenje seer
dier, 230.

Holland, of Halland, in Deenemar-
ken. Gelegentheyd, &c. 55.

Hongers-nood in Lijfland, bovenmae-
ten verschricklijck en ellendigh,
223.

Hooge School te Pisa, een seer treffelijk
Gebouw, 259. *Sie voorts op Acade-
mien.*

Hooghmoed der Spaenjaerden, is seer
groot, jae t'eenemaal besporlijck,
231.

Hoornekens, veelerweegen in Indien
gebruyckt voor ganghbaere Munt,
420.

Hospitalen, of Gasthuysen te Constan-

tinopol, honderd in getal, 286. Te
Fezz in Africa, meer als twee-hon-
derd, 441.

Hout, genoemd Adelaer-hout, in Co-
chinchina, bovenmaeten kostlijck.
Geld in Japon meer als twee-hon-
derd Ducaten 't Pond, 364.

Houwlijcks-goed, 't welck een Man
onder d'Oude Duytschen sijne Vrouw
toebracht, bestond alleen in een paer
Offen, een Paerdt, Schild, Pieck en
Deegen, 193.

Indianen, aen de Duytsche Kust ge-
bracht, en van de Swaben ver-
eerd aen Quintus Merellus, Ond-
Burgermeester, en Stadhouder in
Gallia, zyn buyten twijfel uyt Noor-
der-America gekoomen, 547.

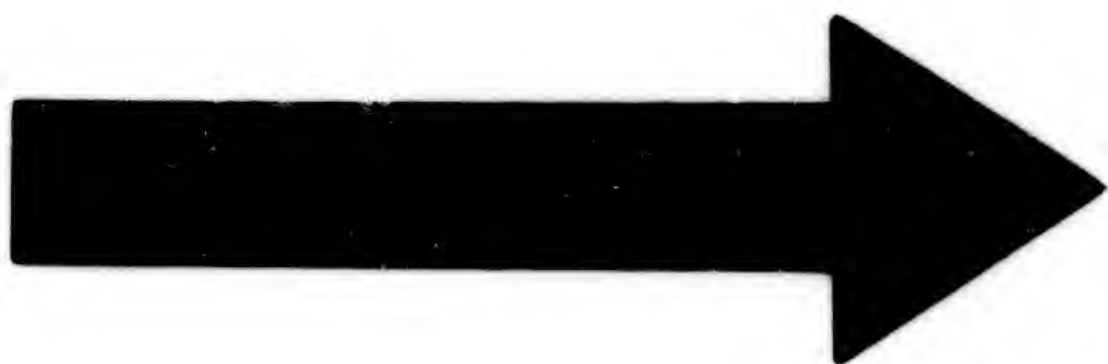
Infantes, Rivier in Monomotapa, welc-
ke Goud heeft, 514.

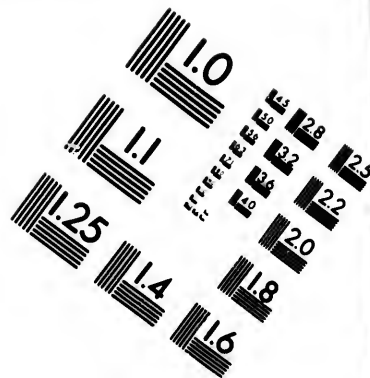
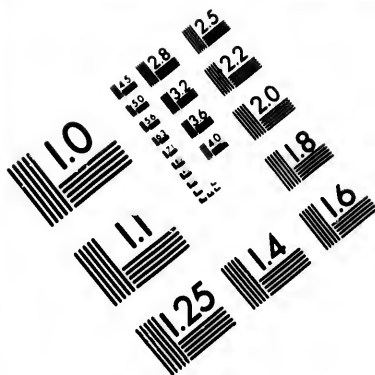
Inkoomsten des Koninghs van Spaenje,
232. Alleen sijnen Tol van de Moer-
besien-bladeren (werdende gegeten
van de Sijde-wormen) in 't Koningh-
rijck Granada, beloopt Jaerlijck
vijf-en-dertigh duysend Kroonen,
245.

Innocentii Kerckhof te Parijs, waer
in de doode Lijcken niet verrotten,
121.

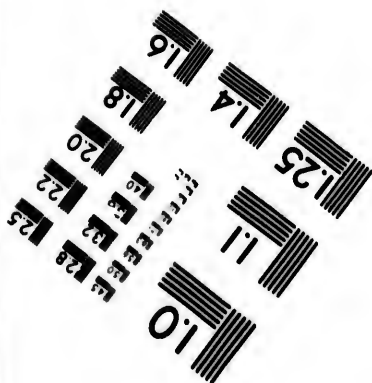
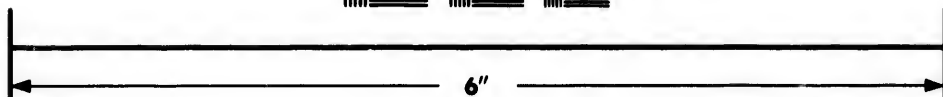
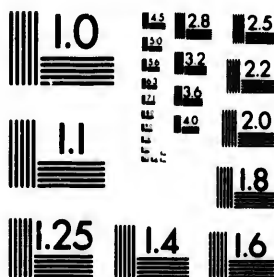
Inwooners van Engelland; haere Na-
tuer, Gestalte, &c., 4. *en vervolgen.*
Hoedaenigh d'oude Inwooners dec-
ses Gewelts gekleed gingen, en haere
Ligchaemen beschilderden, 30. Aerc
der hedensdaeghsche, 30. Inwoo-
ners van Duytchland, hoe gesteld,
en van wat voor een Aert, 134. Van
Pescara in Barbaryen, moeten 's So-
mers op 't Veld gaen wonen, we-
gens de meenigte der Scorpioenen
in de Stad, 471. Van Guadalaiaara,
604. Van Gniana, leven tot honderd
en honderd en twintigh Jaeren toe,
wegens de gesondheyd der Lught, 643.

Italianen.

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

18 20 22 25
16 18 20 22 25
14 16 18 20 22 25
12 14 16 18 20 22 25
10 12 14 16 18 20 22 25
8 10 12 14 16 18 20 22 25
6 8 10 12 14 16 18 20 22 25
4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 25
2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 25
1 2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 25

10 12 14 16 18 20 22 25
8 10 12 14 16 18 20 22 25
6 8 10 12 14 16 18 20 22 25
4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 25
2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 25
1 2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 25

Tweede Register, van

Italiaensche Tael, werd aldersuyverst
te Siena gesproocken, 259.
Italien is eene der beste Landen in Eu-
ropa. Beschrijvingh deeses Gewelts,
253. Naruer des Volcks, 253.

JAer-getijden, en der selver Eygen-
schappen, te Goa, 356. Te
Fezz, 449. *Die van andere Ge-
westen werden yeder onder sijn Land-
schap aangewezen.*

Jaer-Verdeelingh der oude Duytschen,
alleen in drie Getijden, 194.

Japhet, de Soon van Noach, is Europa
toegedeeld geworden, 295.

Japon: Gelegenheyd; Vorm; Grootte;
Verdeelingh; Beschrijvingh van dit
Keyserrijk, 394.

Japoneesen, begeeren niet, wanneerse
trouwen, dat de Vrouw haer eenigh
Houwlijcks-goed sou toebrengen,
397. Veraghten allerley Eedele Ge-
steenten; maer houden seer hoogh
haer' Aerdene Vaten, uyt welckese
drinken, 397. Haeten allerley Spel,
waer in't Geluck, of't Lot, de hand
heeft, 398. *Verscheydene andere haerer
Gewoonten werden hier aangewezen.*

Japonsche Artzen willen geen Aderla-
tingh gebraycken; en wat voorrede-
nen sy hier van geven, 397.

Jasons Goudene Vlies; wat door deese
Versieringh gemeend wierd, 314.

Jerusalem. Grootte. Volckrijkheyd,
doe deese Stad in haeren bloey was.
Verwoestingh, Andere Bysonderhe-
den; 304.

Jesso, een seer groot Land tusschen Ame-
rica en Asia. Maer't is noch onbe-
kend, of't r' saemen-hanghd aen
Asia, of aen America, 549.

Johannis- Vyer, te Parijs op S. Jans
avond by de Galgh aengesloocken;
hooftaenigh sulcks toegaet, 131.

Jonckvrouwen - Kruid, anders ge-
noemd't Gevoellijcke Kruid; 't welck

te rugge wijckt, wanneer yemand
't selve wil aenraecken, 642.

Juthland, Provintie in Deenemarcken.
Verdeelingh. Grootte. Grenspaelen.
54.

Juthlanders, haere Gestalte en Sec-
den, 74.

KErcken der Christenen te Con-
stantinopol, zyn vier-honderd,
seven-en-veertigh in getal,
286.

Klooster in Spaenje, genoemd't Escu-
riael, van een seer geweldige grootte,
en sonderlinge Kostlijkheyd. Be-
schrijvingh, 236.

Koe-uytvaert in Egypten; geweldigh-
grootte onkosten daer toe gedaen,
483.

Koeyen in Engelland, van welckers
Smeer Oly kan worden gemaect.
Deese Beesten zyn seer schoon en
wit, 4.

Koningh van Deenemarcken heeft te
gebieden over seer veel Lands, sigh
uytstreckende tot op vijf-honderd en
veertigh Mijlen, 60. Onder d' oude
Gotten, moest, volgens haere Wer,
een swaerlijvigh en dickbuyckigh
Man zyn, 81.

Koninghlijke Spaensche Inkoopsten,
waer van deselve hem toekoomen,
233.

Konstige Astronomische en andere
Wercken van den vermaerden Starre-
kundige Tycho Brahe, in sijn Slot-
Uraniburgh, seer treflijk en aen-
mercklijk, 71.

Koorn, heeft't Koninghrijck Spaenje op
verre nae niet genoegh, om sigh daer
mee te kunnen onderhouden, 228.
Niemand magh hier Koorn in voor-
raed hebben, of op Solder leggen; om
gebreck te verhoeden, 228.

Kopere Munt in Spaenje, 230.

Korallen van Scarpanto, zyn d' al-
der-

Eenige der voornaemste Saecten.

derschoonste des Weerlds, 298.
Kreeften in China, uyt 't Waeter getrocken werdende, sterven terstond, en werden soo hard als steen, 375.
Kruyd, of Gras-Zee, by d' Eylanden van Capo Verde, 524. Aenmercklijk geval hier ontrent, 524. Krijd, 't welck te rugg' wijckt, wanneer men 't selve wil aenraecken. *Sie op Jonckvrouwen-kruyd.*

Laecken, welke in de Stad Valentia werden gemaect, sijn soo vast, dat'er geen Regen kan doordringen, 247.
Land der Negers, of Swarten. Gelegenheyd. Groorte. Vorm. Verdeelingh. Beschrijvingh. Seedenen Gewoonten der Inwooners: &c. 491.
Der Caffres, of Cafferia. Gelegenheyd. Groorte. Vorm. Verdeelingh. Grensen. Beschrijvingh, 515.
Lapland. Beschrijvingh, 78. Gestalte en aert der Inwooners, 80.
Laurentii Eyland. *Sie op Madagascar.*
Leedighgangh, van d' Yrlanders gehouden voor de hoogste gelucksaligheyd, 45. 53.
Leugenaers, sijn bovenmaeten seer gehaet in 't Koninkrijck Narsinga. Die op een leugen betrapt wierd, moest een geheel Jaer langh swijgen, 357.
Liefde der Spaenjaerden tot eenige Vrouws-personen is soo gantsch hitigh, datse veeltijds daer door t'eennemael onsinigh worden, 251.
Lisbona, Hoofd-stad van Portugal, daer al d'Oost-Indische Scheepen aenkoomen, 241.
Litthauwers, eerden voortijds niet seer groote aendaght voor haere Goden 't Vyer, de Boffchen, en de Serpenten, 226. Haere Vrouwen mogen noch heden daeghs, niet vergunningh haerer Mannen, Luytenants, of Boelen, houden, 226.

Londen, hoe veel Kercken in deese Stad sijn, 20. Hoe veel Menschen. Andere dingen, in deese geweldigh-groote Hoofd-Stad van Engelland aenmercklijk, 30.
Lught ontrent Goa, seer wonderlijk verschillende, 356. *De lught in andere Gewesten werd elck op sijne behoortlike plaats aengewesen.*
Lunæ, of Maen-geberghen. Beschrijvingh van de selve, 428.
Lut, of overstromingh der Wateren in Cochinchina, 't land aldaer seer vruchtbaer maeckende, 364.
Lijcken der Arabische Koningen, wierden niet plegtlijk begraven, maer alleen onder een Misthoop gedompeld, 327. Verrotten niet op 't Kerckhof S. Innocentii te Parijs, 121.
Lijcks-gewoonten der oude Tartaren, wanneer haere Koningen gestorven waeren, 392.
Lijfslanders: Die onder haer aldermeest kan suypen, draeghd den grootsten lof wegh, 227.
Lijf-landschen hoegersnood, bovenmaeten verschricklijk en ellendigh geweest, 223.

Madagascar; gelegentheyd; vorm; grootte; verdeelingh; grensen; beschrijvingh. Rijckdom deeses Lands, 518. Gedierten, Visschen, Vogelen, &c. 519. Ebben-hout. Oost-boomen, Aerd-vrughten. Walvissen, 520. Schildpadden van een wonderlijke grootte, 521.
Madera; gelegentheyd; grootte; vorm; verdeelingh, beschrijvingh, 526.
Mahomet, de Turckische Propheet, of Verleyder; wanneer gebooren. Sijne Wetten heeft hy gericht tot de vergenoegingh van de wellusten des vleeschs, 325.

E e e e e

Mal-

Tweede Register, van

Maldivis-Noten : Ongemeene feldfaemheyd van de felve; en haere fonderlinge kraghten, tot Artzeny, 422.

Malta; gelegentheyd; grootte; vorm; befchrijvingh deefes Eylands, 536. Van de Turcken feer hard aengevalen, doch te vergeefs, 537. Bericht van de Maltheefer Ridders: Haere Gewoonten, Eed, &c. 539.

Manati, feecker flagh van Zee-kalveren, langer als twintigh voeten, 613.

Mans-perfoonen in Schotland, inde finnen geraeckt, of met fwaere Gebreecen behebt sijnde, pleegen voortijds ontmand; en foodaenige Vrouws-Perfoonen levendig onder d' Aerde gedompeld te worden, op dat figh deefe Hoofd-wanftallen onder haer niet moghten voortfetten, 32.

Marckten te Conftantinopol, twintigh in getal, 286. Te Fez in Africa, twee-en-tselftigh groote, 441. Andere hebben maer alleen twee-en-veertigh geteld. 447.

Marocco, Koninghrijk. Gelegentheydt. Grootte. Vorm. Befchrijvingh, &c. 432. Heeft 't federd eenige honderd Jaeren groote Veranderingen moeten uytfaen, 436. De Stad Marocco werd gefeghd, voortijds honderd duyfend Huysen te hebben gehad, 437. 't Koninghlijk Slot is in wijd-uytgestrecktheyd bynae een Stad gelijk. Is voorsien met een Thoorn, op wiens Spits vier goudene Appelen ftan, wegende fevenhonderd ponden, 437. Seeden en Gewoonten der Inwooners, 437.

Maflageeten, haere Harnaffchen, Stormhoeden, de Borst-ftucken. haerer Paerden, Toomen, &c. waeren bedeckt met fijn Goud, 346. Seeden en Gewoonten defer Volckeren, 347.

Meir in Schotland feer feldfaem; wyl

d'eene helft bevroefd; d'andere nier, 43. In de Provintie Caniclu, waerin overvloedigh veel Paerlen werden gevonden, 393.

Menfchen-eeters, fijn oock voortijds de Schotlanders geweest. 43. Desgelijcks d'oude Yrlanders: Welcke oock felfs 't vleefch van haer overleedene Bloedvrienden verflonden, 53.

Menfchen-marckt te Conftantinopol, op welke de Gevangene tot Slaven werden verkoght, 287.

Menfchen-offer onder d'Oude Duytschen, 193.

Mexicaenfche Rijk, is in 't begin over de feven honderd jaeren langh geregeerd geworden als een vrye Republicq, 596. Lijft der Mexicaenfche Koningen, en der felfer Verrichtingen; waer in veelerley feer aenmercklijke dingen en Gefchiedeniffen voor komen, 598. *en vervolgens.*

Mexicaenfchen Redenaets Gefpreck ter een nieuwerkoorne Koningh. *Sie op Gefpreck.*

Mexicanen, reekenen haeren oorsprongh te hebben van feven Natien. Hoedaenigh fy door haeren Afgod Vitzliputzli, of de Duyvel, in dit Gewelt gevoerd fijn geworden; God nae-aepende in d'uytvoeringh der Kinderen Israels uyt Egypten. Waer ontrent veelerley wonderlijke faecken werden verhandeld, 596. *en vervolgens.*

Mexico, of Nieuw-Spaenje, befchreven; soo 't geheele Land in 't gemeen, als de Stadt Mexico in 't bysonder, 588. *en vervolgens.* Overvloed van Gedierten. Berghwercken. Inwooners. Der felfer Gestalte; Seeden; en veelerley andere dingen, 591.

Moerbefien-boomen fijn'er feer veel in 't Koninghrijk Granada. Alleen van de blaederen, welke van de Sijde-
Wor-

Eenige der voornaemste Saecken.

d'andere niet,
iclu, waerin
erlen werden

oock voortijds
st. 43. Desge-
ers: Welcke
an haer over-
den verslon-

Constantinopol,
gene tot Slaven
57.

d'Oude Duyt-

in 't begin over
eren langh gere-
een vrye Repu-
r Mexicaensche
ver Verrigting-
y seer aenmerck-
chiedenissen voor
ervolgens.

naers Gespreck
nien Koningh. Sie

en haeren oor-
an seven Natien.
or haeren Afgod
e Duyvel, in dit
geworden; God
uytvoeringh der
Egypten. Waer
onderlijcke saec-
ndeld, 596. en

Spaenje, beschre-
Land in't gemeen,
co in't bysonder,
Overvloed van
wercken. Inwoo-
estalte; Seeden; en
lingen, 591.
sijn'er seer veel in't
nada. Alleen van
elcke van de Sijde-
Wor-

Wormen werden gegeten, treckt
de Koningh van Spaenje Jaerlijcks
een Tol van vijf-en-dertigh duysend
kroonen, 245.

Mogel; gelegentheyd; grootte; vorm;
verdeelingh; beschrijvingh van 't ge-
weldige Rijck des grooten Mogols.
338. Grootte Maght van Volck,
welcke de Mogol in't Veldt kan
brengen. Hoedanigh hy aen sijne
Vorsten en Heeren Landgoederen
uytdeeld, 364. Seer groote Ele-
phanten, Rhinoceren, of Neus-
hoornen, Dromedarissen, en ande-
re Dieren in dit Gewest, 347.

Monarchien des Assyriërs, Meders,
Babyloniërs en Persiërs, 291.

Monomorapa; Gelegentheyd; Groot-
te; Vorm; Verdeelingh; Beschrij-
vingh deeses Rijcks. Praght des
Keyfers, 513. Bergen en Rivieren
hebben hier Goud; doch d'Inwoo-
ners aghten 't selve niet veel; sigh
vergenoegende met alleen soo veel te
hebben als haer tot haer onderhoud
van nooden is. 514.

Moolen-stenen in Brazil, bovenmae-
ten groot en dick. Seldsaemheyd ont-
rent deselve, 580.

Mooren, koopen te Constantinopol
d'alder schoonste Maeghdekens, op
de Menschen-marckt, om deselve te
misbruycken, 287.

Morsligheyd der Tartaren, ontrent
haer eeten en drincken, 392. Der
Barbaren, 464.

Munt in Spaenje, van Goud, van Sil-
ver, en van Koper, 230.

Muscaw; beschrijvingh van deese
Stad. Gelegentheyd. Grootte. Huy-
sen. 83. Straeten. Verdeelingh,
Kercken, &c. Hoedanigh men hier
handeld in tijd van Brand. Toeberey-
dede, altijd gereed sijnde Huysen,
in voorraad, om deselve terstont te
konnen oprichten, in plaats van d'af-

gebrandede, 84. Vier Wijken,
Quartieren, of Deelen, der Stad, 85.
Muscovien, of Wit-Rusland. Gele-
genneyd. Grootte. Vorm. Ver-
deelingh. Beschrijvingh. 82. Hoe-
danigh de lught hier gesteld is. Seer
felle koude in de Winter. Echter
koomen hier de Vrughten soo vroegh
voort, als in Duytschland. Seer
grootte hitte in de Soomer. Meenigh-
te van Muggen. 86. Vrughtbaerheyd.
Gedierten. Seeden en Gewoonten
der Inwooners; onder welcke veele
seer seldsaem sijn, 87. Haer' onhof-
lijckheyd. Bedrieghlijckheyd, 88.
Groote Dronckenchap, insonder-
heyd in Brandewijn. Veele suypen
sigh in deselve dood, 89. Hoedanigh
haere Huysen gesteld en verciert sijn.
Leggingh om te slaepen. Bier. Caviar,
90. Gallyen. Ontught. Popen, of
Priesters. Houwlijcken, 91. Re-
geerings-wijs, 92. Krooningh des
Muscovischen Czaars, 93. Tollen
en Schattingen, 94. Of de Russen
oock Christenen sijn? 96. Doop en
Doop-ceremonien. Feesten Vierda-
gen. 97. Russche Mis en Communie.
Predicaten; hoedanigh deselve ge-
schieden. Kercken-Regiment Pa-
triarch. Metropolitaen, 98. Klee-
dingh der Geestlijckheyd. Biecht.
Genietingh van 't Sacrament des
Avondmaels, onder twee, jaedrie-
derley Gestalten, 99. De Siecken
neemen de Monicks-orden aen; en
seldsaeme Waen-geloven daer ont-
rent. Begraefnissen der Russen, 100.
Pas-cedel, de Dooide in haer Graf
meê gegeven, 101. *Op d' aengesce-
kende Paginas werden noch verscheydene
andere haerer seldsaeme bedrijven ver-
haeld.*

Muggen sijn'er in Muscovien met seer
grootte meenigten, 86.

Muyt-Elens in Spaenje, konnen een

Eeeee 2

lan-

Tweede Register, van

langer gangh uytharden, als de Paerden. In Castilien werden d'alderbeste gevonden. 230.

N Aght-winden, sijn in Spaenje seer schaedlijck voor de gesondheyd der Menschen, 228.

Nayffes, welcke gevonden worden in de Groeven der oude Steen-rotten: Sijnde van de Natuer selfs gesneedene Diamanten, 349.

Necho, Koningh van Egypten, heeft begonnen te doen graven 't Canael tusschen de Nyl en de Rode Zee, doch dit werck is niet voltoerd, 475.

Nederland, r'saemen met Duytschland; Verdeelingh; Grootte; Vorm; Grensen; Onderfcheyding; Gelegenheyd; Beschrijvingh, &c. 133. Gestalte, Seeden en Aert der Inwooners, 134.

Nederlandfche Academien, of hooge Schoolen, welcke, en waer de felve sijn, 153.

Neder-Moorenland, Grootte; Vorm; Gelegenheyd; Verdeelingh; Beschrijvingh, 507.

Neomene, Klooster-Kerck in 't Eyland Chio, eene der schoonste des gantschen Weerelds, 297.

Niger, een voornaeme Rivier in Egypten. Sijnen loop. Eygenschappen, &c. 429.

Nieuw - Engelland. Gelegenheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Grensen. Beschrijvingh, 563. Gedierten, Boomen, Vrughten in dit Gewest, 563.

Nieuw - Franckrijk. Gelegenheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beschrijvingh, 559.

Nieuw - Nederland. Gelegenheyd. Grensen. Grootte. Verdeelingh. Vorm. Beschrijvingh. Eerste ontdeckingh van dit Gewest. Lucht.

Aert des Inwooners. &c. 564.

Nieuw-Spaenje. Gelegenheyd. Grensen. Grootte. Verdeelingh. Vorm. Beschrijvingh, 588. *Sie voorts op Mexico.*

Nieuwe Weereld, of America, eerst ontdeckt door Christophorus Columbus, 545. *Sie voorts op 't woord America.* Is al voor lange tijden, selfs voor Christi geboorte, aen d'oude bekend geweest; met de bewijfen daervan, 545. *en vervolgens.*

Noach, hoedanigh hy de Landen onder sijne Naekomelingen heeft uytgedeeld, 290.

Noordsche Landen, sijn voortijds bewoond geweest van de Cimbren, 74. *Sie voorts op Arabische Landen.*

Noorwegen, Noordsch Koninghrijk. Gelegenheyd. Grootte. Verdeelingh. Beschrijvingh, 54.

Nubia. Geberghten. Gelegenheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beschrijvingh, &c. 497.

Nyl, de voornaemste Rivier in Egypten. Sijnen loop. Vischrijckheyd, 428. 429. Is d'aensienlijckste Vloed des gantschen Weerelds; 't welck word getoond in verscheydene opfigten, 479. Sijnen Aenvangh en voortloop. Oorsprongh. Wonderlijcke overstromingh. Aenwijfingh van d'oorfaeck deeser overvloeyingh, 480. Nyl-waeter is gantsch frisch, gefond, en vrughtbaer maeckend. D'eerste Koningen van Egypten hebben geen ander, als Nyl-waeter, willen drincken. De Vrouwen en Dieren, 't selve gebruyckende, werden daer door gantsch vrughtbaer, 482.

O Leacazan, een Mexicaensche Plant, is wonderlijck heelsaem voor quade Oogen; Teeringh; Tandpijn; Hoofdsmerkten; en voorts voor allerley andere Kranck-

Eenige der voornaemste Saecken.

564.
yd. Gren-
gh. Vorm.
se voorts op
merica, eerst
horus Co-
op 't woord
rijden, selfs
aen d'oude
de bewijfen
gens.
anden onder
eest uytge-
oortijds be-
mbren, 74.
nden.
oninghrijck.
Verdeelingh.
tegentheyd.
eelingh. Be-
rier in Eryp-
chrijckheyd,
ickste Vloed
ls; 't welck
eydene opfig-
envangh en
h. Wonder-
Aenwijfingh
ervloeyingh,
ntfch frifch,
r maeckend.
Egypten heb-
waeter, wil-
wen en Die-
nde, werden
tbaer, 482.
Mexicaensche
erlijck heel-
ede Oogen;
Hoofdmer-
erley andere
Kranck-

Kranckheden, 593. Voorfeggingh
van Dood of Leven der siecke, door
deselve, 593.
Oly, onder d' Arabiers voor een son-
derlinge Delicates gehouden, 327.
Swarten Oly in Perhen, koomende
van uyt een springh onder d' Aerde,
welcke door dit geheele Gewest in de
lampen werd gebrand, 330.
Olijfboomen-Bosch in Spaenje, heb-
bende de lenghte van meer als dertigh
Mijlen, 257.
Omvaering van Africa, by sommige
ondernoomen, en oock verricht,
430.
Ongetrouwde Perfoonen in Maracco,
mogen den Baerd niet laeten wassen,
437.
Ontugtigheyd der Barbaren by haere
Offerhanden, seer schandlijck, 464.
Onvruchtbaerheyd van 't Koninghrijck
Spaenje, 228. D' oorsaek deeser
onvruchtbaerheyd is d'onvlijtigheyd
der Inwooners, 229.
Oorlogh des Jaets seshienhonderd-vijf-
en-vijftigh tusschen Poolen en Swee-
den, 223. Des Jaers seshien-hon-
derden vijf, 224.
Oorloghs-gevangene, werden van de
Tartaren alr'samen gedood, soo datse
noch oude noch jonge; noch Vrouwen
noch Kinderen verschoonen; behalven
d' arbeyds-lieden, welckese tot haer
werck van nooden hebben; of diefe
voor Slaven willen verkoopen, 392.
Oost-Indien; derwaerts mogende Ca-
stilianien: Daer regens de Portugee-
zen nae West-Indien niet vaeren,
241. Gelegentheyd, Grootte, Vorm.
Verdeelingh, Beschrijvingh van Oost-
Indien, 337.
Oost-Indische Nederlandsche Compag-
nie; hoe vele Voordeelen deselve ge-
trocken heeft uyt Guinea van 't Jaer
seshienhonderd vier en twintigh tot
seshienhonderd sesen dertigh, voor

soo veel alleen de Kamer van Amster-
damaengaet, 493.
Ophyr, derwaerts Koningh Salomon
sijne Scheepen sond, welke in drie
Jaeren eens deesen Toght volvoerden,
sou Sofala sijn geweest, 516.
Ophiophagi, een Volck onder d' Ara-
biërs, eetende niet anders als Serpen-
ten, 327.
Ossen in Schotland, welckers Smeer
altijdt vloeyt gelijk Oly, 43.
Oude lieden by de Messageren wierden
van haere Bloedvrienden dood gesla-
gen, en dan gegeten, 347. De
geene, welke van sieckte stierven,
beklaegden sich, datse ongeluckigh
waeren, wijlfe van haere Vrienden
niet moghten ter Spijs genuttighd
worden, 347.
Ouderdom der Inwooners van Guinea
stijghd op tot honderd en noch meer
Jaeren, wegens de gesonde lucht in
dit Gewest, 494. In Guiana koomd
tot honderd, en tot honderd en twin-
tigh Jaeren, wegens deselve oorsaek,
643.
Overstromingh des Waters in Co-
chinchina, seer seldsaem; en gantfch
dienstigh tot vruchtbaermaeckingh
der landen, 364. Vande Nyl in
Egypten. Sie op 't woord Nyl.
Pactolus, Rivier in Asia, heeft in
sijn Sand bovenmaeten veel
Gouds gehad, 297.
Padden, of ander diergelijck vergif-
tigh Ongediert, werd in Yrland niet
gevonden, 45.
Paep Jan, deese Naem werd den Alyfi-
nischen Vorstgegeven; doch ten on-
recht, 501.
Paerd, werd te Coufageduerigh gantfch
gereed gehouden, voor Mahometh
Mahadin, regens dat hy koomen sal,
om de geheele Weereld tot 't Maho-
metaensche Geloof te brengen, 306.
Eeeee 3 Paer-

Tweede Register, van

- Paerden** in't Koninghrijck Engelland
 sijn seer voortreffelijck, 4. In Yrland
 sijn jongemeen treffelijck, 45. In A-
 rabien, sijn kleyn, mager, en eeten
 seer weynigh; Ondertusschen even-
 wel sijnse moedigh, en uytsteekend
 goede loopers, 325. In Spaenje,
 gehouden voor de beste des Weerelds
 haere seer groote geswindheyd, 230.
 Der Chineesen, konnen 't gebrielsch
 der Tartarische Paerden gantschlijck
 niet verdraegen, 371.
Paerlen; d' alderschoonste werden ge-
 vischt in't Eyland Baharem, 324.
Paerle-Visschery te Baharem, Gionfa,
 en anderwegen, 324. In Narlinga,
 352.
Pallays des Koninghs van Pegu, had bin-
 nen sijn meer als tseftigh Millioenen
 Gouds aen Goudene Beelden; be-
 halven de Paerden en Eedele Gesteen-
 ren; dienende de gedachte Beelden
 voor Keetenen en Cieraeden. Sijnde
 noch veel maer waerdigh als't Goud
 selfs, 359.
Parel-Oesters, gevonden werdende in
 eenige Rivieren in Engelland, 11.
Parlament in Engelland; hoedanigh
 't selve is, en waer uyt het bestaet,
 9. In Schotland, 33. Hoedanigh
 gehouden, en hoemen daer in han-
 deld, 34.
Parijs, de geweldige Hoofdstad in
 Franckrijck, beschreeven, en aen-
 gewesen 't geen in de selve aenmerk-
 lijck iste sien, 120.
Patagons, een Geslaght van seer groote
 lieden in America, 687.
Patriarchen, of Aerds-Vaderen, van
 Adam af tot op Noach, en wederom
 van Noach tot op Jacob, hebben in
 Asia geleest, 290.
Perorfi, sijn de beroemdste Volckeren
 in Guinea, 427.
Pertien; Gelegenheyd, Grootte;
 Verdeelingh; Vorm; Beschrijvingh
 en Grensen van dit Rijck, 328.
Peru; Grootte; Vorm; Verdeelingh;
 Gelegenheyd; Beschrijvingh deeses
 voortijds maghtigen Rijcks, 649.
 Berghwercken, of Metal-Mijnen,
 652. Deselve sijn tegenwoordigh seer
 uytgeput. Want honderd pond Me-
 tallische Aerde geeft nu geen twee
 oncen Silver; daerse te vooren de
 helft goed Silver plegen te geven,
 652.
Peruaensche Regeeringh is bovenmae-
 ten wel gereguleert geweest onder de
 Peruaensche Koningen, 653. Aen-
 vang en Aenvanger van de Peruaen-
 sche Monarchie. Lijst der Peruaen-
 sche Koningen, en der selver bedrij-
 ven, 657. en vervolgens: *Waer in*
veelerley seldsaeme aenmercklijke din-
gen en verrichtingen werden verbaeld.
 Uytroyingh der Keyserlijke Peru-
 aensche Stam door de Spaenjaerden,
 667.
Peruaenschen Redenaers Gespreck
 aen een nieuwlücks verkoorne Key-
 ser; vertoonende de bloemen der
 Peruaensche welspreckenheyd: met
 d'antwoord des Keyfers; beyde seer
 aenmercklijck, 660. 661.
Pescara, Stad in Barbaryen, is's Soo-
 mers soo vol Scorpioenen, dat d'In-
 wooners daer uytgaen, en op't Land
 wonen moeten, 471.
Pharao Necho heeft begonnen een Ca-
 nael te maecken tusschen de Nyl en
 de roode Zee; doch te vergeefs,
 475.
Philippijnsche Eylanden; Gelegen-
 heyd; Grootte; Verdeelingh; Be-
 schrijvingh, 403. Magellanes was
 d'eerste onder d'Europæers, die de-
 selve heeft ontdeckt, 404.
Philosophen, en andere Geleerde Man-
 nen, uyt Barbaryen voort-gekomen,
 464.
Phoeniciers sijn al voor over-oude tij-
 den

Eenige der voornaemste Saacken.

den in America, en derhalven is dit Weerlds-deel haer gewisselijck bekend geweest, 548.

Plant in Mexico, genoemd Olcacazan, bysonder heelsaem voor allerley gebreecken. 592. Door deselve voorsieghtheden, of de siecke sal opkoomen, of sterven, 593.

Plato heeft in sijne tijd kennis van de Nieuwe Weereld, of America, gehad. 546.

Poel in Franckrijk, van een seer seldsaeme Eygenschap; Donder, Blixem en Hagel uitgevende, wanneer een steen in deselve werd geworpen, 116. Poel in Persien; in welke geen Visch werd gevonden, als alleen op seeckere tijd des Jaers. 331. *Hier en gintsch door 't geheele werck werd gewagh gemaecte van eenige andere vreemdigheden der Poelen, Fonteynen en andere Wateren in verscheydene Landen; te weel om op deeselijst te stellen.*

Polen; Verdeelingh; Grootte; Beschrijvingh deeser Koninghrijcks. Seeden en Gewoonten der Polacken, 195. Wetten, 196. Verdeelingh des Poolischen Volcks. Aertsbisdommen en Bisdommen. Palatinaten, of Weywoodschappen, 196. Castellanen. Officianten. Manier der Koninghlijcke Verkiefsin, 197. Eedele. Koninghlijcke kioningh, 199. Waer van daen Poolen dien naem heeft bekoomen, Waer de Polacken uyt sijn gesprooten. Naerder beschrijvingh van Polen, en d'oude gewoonten der Inwooners deeser Rijcks, 226.

Poorten te Constantinopel sijn vierentwintigh in Getal, 286. De Stad Fez heeft 'erses-en-taghrigh, 447.

Privilegie der Inwooneis van S. Sebastiaen, dat de Koningh van Spaenje tot haer moet spreekken met ondeckten hoofde, 235.

Quartieren der Stad Fez sijn twaelf in getal; nevens de Beschrijvingh deeser geweldige Plaets; 441.

Quee-Appelen in Tunquin, bovenmaeten treffelijck; hebbende in de Kroon een sonderlingh-delicaet sap, 366.

Quicksilver, werd gevonden in Andalusien. Is seer vergiftigh. Hoedanigh degeene, welke daer meê omgaen, sijn tegens 't schaeddijck quaed koomen te bewaeren, 242.

Quintus Metellus wierden, al in overoude tijden, van der Swaben Koningh eenige Indianen verëerd: Welke buyten twijfel uyt 't Noorder-America waeren gekoomen, 547.

Ratten, werden in seecker Gewest van Schotland niet gevonden.

Moeten sterven, soo haestse daer komen, of gebraght worden, 43. Uyt een Schip aen de Bermudes Eylanden geswommen, vermeerderen sijn daer in weynigh tijds soo geweldig, dat se al de Vruchten des lands op aten, en een seer groote Hongersnood veroorsaecten, 569.

Regeeringh in Engelland, hoedanigh deselve gesteld is, 8. In Schotland, 32. *en vervolgens.*

Regen, valt in sommige plaetsen van Arabien niet meer als twee of driemael in vier Jaren, 325. Is te Goa seer swaer, vier Maenden aghter malkander in yeder Jaer, 356.

Religieder Turcken, 284. der Christenen, genoemd Georgianen, 316. In Africa, gebraght tot vierderley hoofd-Religien; als, de Turckische, Heydensche, Joodsche, en Christlijke, 436.

Religien, hebben meest al 't saemen in Asia haeren oorsprongh en aenvangh genoomen, 291.

Ride

Tweede Register, van

Ridder-orde in Engelland, is drierley, 9.

Ridders van Malta verdeelt in acht Spraecken. Welcke deselve sijn. Aenvangh deeser Orden te Jerusalem, 539. Is, nae't verlies van Jerusalem door de Turcken, te Malta gekoomen. Grootmeester deser Orden, hoedanigh verkooren. Sijn gesagh, 540. Verder bericht van Malta. Driederley Malta. Gewoonten der oude Inwooners deses Eylands, 543. Maltheeser Ridders. Welcke perfoonen in deese Orden niet moogen koomen. Ceremonien by der selver aenneemingh. Eed, die van haer gedaen werd. Moeten daeghlijckx anderhalf Pater-Nosters opseggen, 544.

Ried in Bengala, soo geweldig dick, datmen't selve niet kan omvademen. Men maeckt'er Vaten van, 347.

Riga, van de Muscoviters beleegerd, 225.

Ripheas, seer hooge Bergen en vervaerlijcke Klippen, altijd vol Sneeuw leggende, in 't Muscovische Landschap Perzore, 104.

Rivieren in Franckrijk seer veel ingetal. Naemen van de voornaemste, 132. In Duytschland; welcke de voornaemste zyn, 133. In Spaenje, zyn anderhalf-honderd ingetal, 229. In Engelland werden gevonden agthonderd en vijftigh Rivieren, al t'saemen met Bruggen voorsien, 8. Verder bericht van de Rivieren in Franckrijk, 106. In Italen, 252. In Asia, vermaerd om eeniger bysonderheden wil, die deselve aenmercklijck maecken, 296.

Roode Zee, waer vandaen foodaenigh genoemd, en de verschillende meeningen hier van, 327.

Roomen, Beschrijvingh van deese geweldigh-groote Stad, 253. Begrijpt

in sigh drie-honderd Kercken. 't Pauslijck Pallays. Bibliotheeck, 254. Engelenburgh. Pallays en Lusthof des Groot-Hertoghs van Florencen, 255. Antiquiteiten, of sonderlinge Oudheden, 256. Bergen en Bruggen binnen Romen. 't Getal der Kercken van sommige op drie-duysend gesteld. Verdere Beschrijvingh deeser Stad, 268.

Roomsche Rijk heeft sigh voortijds veel wijder uytegebreyd als tegenwoordigh. 193. Verdeelingh van't selve onder de Soonen Constantini, 193. Seeden en Gewoonten der oude Duytschen onder 't Roomsche Rijk, 193. Spreekwoord van Swabenland, Franckenland, Boheemen, Bayeren, Westphalen, en den Paltz, 194. Vierderley Standen in Duytschland; Geestlijckheyd, Edelen, Burgers, en Boeren, 194.

Rotscheer, of Stockvisch, in Noorweegen. De beste vanght geschied in de Maend Januarius, 62.

Rorsen en Bergen in Noorweegen, seer hoogh, 58.

Ruffien. Wit-Rusland. *Sie op 't woord Muscovien.*

S Almen werden in groote meenigh-
ten in 't Koninghrijck Schotland gevonden en gevangen, 36.

Saxisch Seven-Vorstendom in Engelland, wat't selve geweest is? 7.

Scandia, of Scandinavia, waer in begreepen zyn de Koninghrijcken Deenemarcken, Noorweegen, en Sweeden, 54.

Schiidpadden, van foodaenigh een grootte, dat honderd Perfoonen aen eene derselve een gantschen dagh langh genoegh t'eeten hadden, 643.

Schipvaart van vijf Perfoonen in een kleyne opene Boot, welcke nauwlijcks

Eenige der voornaemste Saecken.

lijcks vier of vijf Sacken Meel sou
 konnen laeden hebben , gedaen van
 uyt de Bermudes-Eylanden , over de
 geheele Groote Zee: Komende ge-
 lincigh in Yrlandaen , 572.
 Schoolen te Constantinopol , zyn vijf-
 honderd en vijftien groote; seftien-
 honderd en twee-en-vijftigh kleyne,
 286.
 Schoonen , Provincie van Deenemarcken.
 Naem. Grootte. Grensen, &c.,
 55.
 Schotland, Koninghrijck. Gelegenheyd.
 Vorm. Grootte. Beschrijvingh. Lught.
 Bodem. Vrughtbaerheyd. Gestalte
 en Natuer der Inwooners , 31. *en de
 volgende.* Verdeelingh deesdes Rijcks,
 32. 34.
 Schotten , plegen haere Ligchaemen te
 verwen. Aten Menschen-vleesch , 43.
 Beright van haere andere Seeden en
 Gewoonten , 43. Noch hedensdaeghs
 werden'er wilde Schotten gevon-
 den , 44.
 Schouwburgh , of Amphitheatrum , van
 Titus Vespasianus te Rome , 257.
 Secreeren , of Heymlijcke plaetsen , om
 sijn Gevoegh te doen , werden in
 Spaenje seer weynigh gevonden , 249.
 Seeden en Gewoonten der Duytschen ,
 134. 193. Der Engelsche , 4. 30. Der
 Francoisen , 109. Der oude Gorthen ,
 81. Der Italianen , 213. Der Jutlan-
 ders , 74. Der Laplanders , 80. Der
 Litthauwers , 226. Der Lijflanders ,
 227. Der Muscoviters , 87. *en vervol-
 gms.* Der Polacken , 195. Der Schot-
 ten , 31. Der Sweeden , 78. Der
 Spaenjaerden , 231. Der Turcken ,
 284. Der Yren , 45. Der Wilde Yren ,
 53. Der Circassiers , 315. 318. Der
 Arabiers , 324. 327. Der Persianen ,
 335. Der Guzuratters , 340. Der
 Massageten , 346. Der Malabaren ,
 355. Der Inwooners van Narfinga ,
 357. Der Mogols , 347. Der Pegua-

nen , 366. Der Cochinchineesen , 367.
 Der Chineesen , 370. Der oude , en
 oock laeter Tartaren , 391. Der Ja-
 ponneesen , 397. Der Inwooners van
 Borneo , 414. Der Marockers , 437.
 Der Volckeren in Barbaryen , 464.
 Der Egyptenaeren , 483. Der Abyssi-
 niers , 501. Der Mozambiquers , 506.
 Der Neder-Æthiopiërs , 507. Der
 Congolaners , 509. 512. Der Cana-
 dianen , 562. Der Floridaners , 575.
 Der Apalachiters , 585. Der Perua-
 nen , 653. Der Brazilianen , 677. 679.
*En voorts der andere Volckeren in Ame-
 rica , ieder op sijne plaats.* Verschil
 tusschen de Seeden der Persianen en
 Turcken , 335.
 Seeland , Provincie in Deenemarcken ,
 Gelegenheyd. Beschrijvingh , 54.
 Sem , Soon van Noach , heeft Asia tot
 sijn Erfdeel bekoomen , 291.
 Seneca , heeft al in sijnen tijd kennis
 van America , of de nieuwe Wereld ,
 gehad , 547.
 Serpente , van de Litthauwers voortijds
 voor Goden geëerd , 226. Was alleen
 de kost van seecker Volck in Arabien ,
 327.
 Seirail des Turckschen Keyfers te Con-
 stantinopol , beschreeven , 287.
 Serre Lione , 't Geberght , beschree-
 ven , 428.
 Slaepkamer des Turckschen Keyfers ,
 bovenmaeten praghtigh ; overtref-
 fende die van alle Vorsten des gant-
 schen Werelds , 287.
 Slangen in Calicut , van een geweldige
 grootte en dichte , 357. In Congo ,
 seer langh. Hebben somtijds in de
 lenghte vijf-en-twintigh , in de breed-
 te vijf voeten , 512. *Sie voorts hier bo-
 ven , op 't woord Serpente.*
 Smaragd , seer dierbaer geaght , soo dat
 een Juwelier daer voor geboden
 heeft veertigh-duysend Ducaten ; en
 hoopte noch een mercklijcke winst
 Fffff daer

Tweede Register, van

- daer op te sullen doen, 640.
- Soere Water-wellingen onder in de grond der Zee. Welck Water van de Duyckers in leedere Fleffchen werd opgehaeld, 324.
- Sonnen-bron in Biledulgerid, van een seer seldsaeme Eygenschap, 467.
- Sonnen-Tempel te Cusco, bovenmaeten kostlijk en praghtigh geweest, 655.
- Spaenjaerden; beschrijvingh haerer Gewoonten en Seeden, 231. Zynaltijd seer sober en matigh geweest. Plegen niets anders als Water te drincken: En voor 't tweede Gereghth haerer Spijsen Eyckelen te gebruycken, 251. Haere walgelijcke Morfigheyd. Wieffchen dickmael 't geheele Ligchaem met oude Pis. Wreven oock haere Tanden met de selve, 251. Draegen gantsch kort Hoofdhayr. Bespotten de Vreemdelingen, welke 't selve langh draegen; en souden haer noch wel ergers doen, 231. Haeren Hooghmoed is bovenmaeten groot en bespotlijk, 231. Haer' onmenschlijcke bedrijven, gepleeghd in West-Indien, tegens d' onnossele onweerbaere Indianen, 609. Bekoomen voor haeren eersten Buyt in Peru meer als twintigh Millioenen Ducaten, 656.
- Spaenje, waer van daen dit Koninghrijck dien Naem heeft bekoomen. Gelegenheyd. Vorm, 227. Grootte. Verdeelingh. Lught, 228. Aert des Lands. Wijnen, Boomvrughten. Rivieren, 229. Paerden, van een seer trefflijcken Aert. Muyl-Efels, en andere Gedierten, 230. Staer deeses Rijcks, in 't Geestlijk en Wereldlijk, 231. Inkoomsten des Koninghs, 233. *Waer ontrent noch verscheydene andere Bysonderbeden werden verhaeld.*
- Speelsught der oude Duytschen soo groot, datse, al haere Goederen verspeeld hebbende, eyndlijk oock hun eygene Vryheyd opsetreden, 194.
- Spel met Kaerten en Dobbelssteenen, of eenige andere, waer in 't Geluck, of 't Lot, de Hand heeft, by de Japonneesen op 't hooghste gehaet, en gelraft, 398.
- Spotwoord, uytgesproocken tegens een geringh persoon, veroorsaect een groot Heer sijn uysterste verderf, 330.
- Spreeckwoord van eenige Landichappen in Duytschland, 199.
- Staeten, soo Geestlijcke als Wereldlijcke, in 't Koninghrijck Spaenje, 232.
- Starren, van de Peruanen gehouden voor de dienstbaere oppassende Jonckvrouwen van de Maen, 655.
- Steenen in Engelland, welcke Straelen van sigh geven, gelijk de Starren, 14.
- In Cathay, welcke branden, en waer van men Vyeren stooct, gelijk by ons van Turf, 395.
- Steenkolen in Engelland. Wonderlijcke Eygenschap van deselve, 11.
- Stockvischvanght in Canada, hoedaenigh deselve geschied, 560.
- Straeten te Constantinopol, zyn seven-duysend, vier-honderd en seven-entseventigh in getal, 286. Te Fez, twee-honderd groote lange, reghuytlopende; behalven veele kleyne, 441. In Cairo, of Alkair, werden gesteld aghtthien-duysend: Van sommige noch vry meer, 477.
- Swaluwen-Nesten in Cochinchina, gebruyckt in plaets van de beste Specceryen, tot de bereydingh der Spijsen, 364.
- Swart Hayr en swarte Tanden, van de Japonneesen seer hoogh, en voor een sonderlinge Schoonheyd geaght, 397.
- Swarte Verwe by haer een teecken van blijdschap, de witte van Rouw, 397.
- Swarten Oly in Persien, koomende van uyt

Eenige der voornaemste Saecken.

uyt een Springh onder d' Aerde; die door dit gantſche Gewelt in de Lampen werd gebrand, 330.
Swavelbergh in d' Eylanden van Sonda; werpt ſoo veel Steen en Aſch uyt, dat meer als thien-duyſend Menſchen daer onder verſmoord blijven, 415.
Sweedens. Grootte. Verdeelingh en Beſchrijvingh deſes Koninghrijcks, 75. Vtughtbaerheyd en Onvrughtbaerheyd. Rivieren, &c. 77. Inwooners en der ſelver Aert, 78.
Sweeſtſteen, in Pan, of Pahan, ſoo goed tegens't Vergif als Bezoar, 361.

Taelſetwerring onder 't bouwen van den Babelſchen Thoorn, veroorſaect de verſtroyingh der Volckeren: En hier door hebben de Geweſten Africa en Europa haer Inwooners bekoomen, 291.
Tagus, Rivier in Spaenje, hebbende in ſich Goud en Paerlen, 229.
Tamarins, kleyne en aerdige Dierkens in Gujana. Eene der ſelve werd gekoght voor vijf-honderd Kroonen, 644.
Tartaren, waeren voortijds begreepen onder de Naem der Scyten, 391. Syn noyt overwonnen geweest; maer hebben in tegendeel de Heyren der maghtighſten Koningen t' ondergebraght. Haere Draght, Seeden en Gewoonten, 392.
Tartaryen; Gelegentheyd; Grootte; Verdeelingh; Beſchrijvingh van dit Gewelt, 387. Waer van daen deſe Naem ſou ontfiaen zyn, 388.
Tatou, een ſeldſaem Braziliaenſch wild Dierken, beſchreeven, 581.
Tempelen te Conſtantinopol, over de vijf-duyſend in getal, 286. Te Fez, ſeven-honderd, 441. 447. Te Cairo, of Alkair, ſes-honderd; maer met de Gebeede-Capellen meer alſtwin-tigh-duyſend, 477.

Theopompus heeft al in ſijnen tijd kennis van America, of de Nieuwe Wereld, gehad, 545.
Thoorn te Piſa, in Italien, gebouwd op een ſeer ſeldſaeme wijs, 260.
Thoornen te Conſtantinopol, tot ſeven toe in getal op een Slot, ſoodaenigh gebouwd, datmen in al deſelve kan hooren 't geen in eene deſer geſproocken werd, 286.
Thubal, Soons Soon van Noach, ſou aldereerſt in Spaenje hebben gewoond, 251.
Tigranes, Koningh van Armenien, Schoonſoon van Mithridathes, ſijne Geſchiedeniffen kortlijck verhaeld, 311.
Tlacaell, een ſeer uytſteekend Veld-Overſte onder de Mexicanen, heeft veel voortreffijcke dingen verricht, 600. Weygerd grootmoedighlijck, de hem aengeboodene Kroon aen te neemen; en brenght deſelve op eenen anderen, 601.
Tol-reght des Koninghs van Deene-marcken in de Sond; wat; en hoe veel die bedraeght, 66.
Toveraer by de Cocinchineſen; en ſijne ſeer ſeldſaeme Bedrijven, 367.
Treurboom in Malacca, die niet anders als alleen nae Sonnen-ondergangh bloeyd: Daer nae met d' aenkommen-de dagh al ſijne Bloeyffelen weer laet vallen; geduerende 't geheele Jaer door, 362.
Tripoli, Koninghrijck: Gelegentheyd; Grootte; Verdeelingh; Beſchrijvingh, 462.
Tunis, Koninghrijck: Gelegentheyd; Grotte, Vorm; Verdeelingh; Beſchrijvingh, 462.
Turckſche Rijck in Europa beſchreeven, 270. Regeeringh, hoedaenigh geſteld, 272. Schattingen, 274. Verſcheydene Religien in Turckyen, 278. Godsdienſten, Fffff 2 Seeden

Tweede Register, van

Seeden en Gewoonten der Turcken,
284.

VAldivia koomd in Chili ellendigh om 't leven, wegens sijn onversaedlijke Goudsught, 670.

Vaten van Aerde, uyt welke de Japonneesen drincken, van haer seer hoogh gehouden. Alle Eedele Gesteeften daer tegens veraght, 397.

Veritidius Bassus, slaet de Partherstot verscheydene maelen toe, 301.

Verquistigh der Goederen, geschied onder de Christenen door haere veelley Proces-voeringen; onder de Joden op haere Paesch-Feeften; onder de Mooren op haere Bruyloften, 447.

Virginia. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beschrijvingh. Gewoonten en Seeden der Inwooners, 565.

Visschen in Schotland, welke geen Vinnen hebben, 43. Van een seer seldsaeme gestalte in 't Land Comanien, 317. In Congo, welke Varcens worden genoemd, soo groot, dat eene der selve somtijds over de vijfhonderd ponden koomd te weegen, 511.

Vitzlipuzli, een Mexicaensch Afgoden-Beeld, door 't welck de Duyvel sprack, en seer wonderlijke dingen heeft verricht. Hoedaenigh hy de Mexicanen in dit Gewest heeft gevoerd. Speeld in dit stuck den Aep Gods; naebootende d'uytvoeringh der Kinderen Israëls uyt Egypten, 596. Houd de Mexicanen seer strengh onder sijne gehoorfaemheyd. Sijne gantsch seldsaeme Bedriegeryen, onder dit Volck aengereght. Sijne Bloeddorstigheyd, 597. Sijne seer wonderlijke bedrijven, 599.

Vleesch van Apen pleegh de Spijs der Barbaren te zyn, 464.

Vogelen en Hoenderen in Mosambicq, swart van Vederen en Vleesch; Bloed en Beenderen: Echter seer delicaet van smaect, 503. 506.

Volckrijkheyd van Palestina, onder de Regeeringh der Jooden, 305.

Voordeelen van Asia, boven d'andere Deelen des Werelds, 289. en vervolgens. Der Nederlandsche West-Indische Compagnie, welckese hebben getrocken van de Guineische Kust, 493.

Vrouw te Parijs, uyt welke zyn voortgekoomen twee-honderd vijf-en-tnegentigh Kinderen en Kinds-kindren, 121.

Vrouwen, verbranden sich in Narfinga met de Lijcken haerer Mannen, 353. Moogen de Japonneefche Mannen geen Houwlijcks-goed toebrengen; en de reden daer van, 397.

Vrouwspersoonen; de schoonste van geheel Spaenje vindmen te Valentia; doch deselve zyn t'eenemael onkuyfch, 247. Te Zukana in Arabien, soo schoon als Engelen, 320. Onder d'oude Duytschen, waeren uytsteekend eerbaer en kuyfch, 194. Te Dez in Marocco, d'alderleelijkste in geheel Africa, 438.

Vyer, van de Lithauwers voor Godt geeerd, 226.

URaniburgh, Slot op 't Eylandt Wien, gebouwd van Tycho Brahe, dien seer vermaerden Starrekundigen. Verwonderens-waerdige Astronomische Konst-stucken, en andere dingen, in 't selve te sien, 76.

Uytdeelingh der Landen, van Noach gedaen aen sijne Naekomelingen: En wat gedeelte yeder sijner Soonen heeft bekoomen, 290.

Uytvaert van een Koe in Egypten, kost den Eygenaer, zynde een Egyptenaer, niet

Eenige der voornaemste Saecken.

niet alleen al zijn eygen geld ; maer noch daerenboven leende hy hier toe vijftigh Talenten Silvers , 483.

WAerden in Italien , zyr. seer seer loos. Beloven de Vreemdelingen , haer te gemoet gaende , een bysonder-goed onthael , doch alsse binnens Huys zyn , is 't'er seer sleght gesteld , 253. Te Fez gaen gekleed als Vrouwen , met een afgeschoorne Baerd : Jae oock selfs de spraeck en manieren der Wijven naeboortfende , 464.

Walvisch-ribben , worden gebruyckt tot Balcken , om 't Dack eens Tempels , r'onderstutten , 433.

Walvisch-vanght in Florida ; geschiedende op een wonderlijke wijs , 575.

Walvissen werden gedrooghd , daer nae tot Meel gemaect , en dan Brood daer van gebacken , 576.

Water , koomende op een seer seldsaeme wijs in een Hol te Malta , 541.

Water-boom in 't Canarische Yseyland , van een sonderlinge seldsaemheyd. Verschillende Berigten van den gedaghten Boom en des selven Water-gevingh , 533.

Wateren in Schotland , beweegen sich seer onstuymigh , sonder dat'er eenige Windt waeyd , 43.

West-Indien , in welken Opsight soodaenigh genoemd , 547. D' oude hebben al voor langh kennis van dit Gewest gehad , 547. *Sie voorts op 't woord America.*

Wilde Yren ; der selver Seeden en vreemde Gewoonten , 53.

Witte Volckeren in Africa , waer van deselve afkoomstigh zyn , 426.

Wolven ; waerom deselve niet meer in Engelland werden gevonden ; en hoeft daer uyt gekreegen zyn , 25.

Woestijn Zahara. *Sie op Zahara.*

Wonderteeckenen , voorgevallen voor d'aenkoomft der Spaenjaerden in Peru , 667.

Wortel Ginsingh , van seer uytsteekkende Kraghten tot Geneesingh. *Sie op Ginsingh.*

Wreedheden der Spaenjaerden in West-Indien gepleeghd , bovenmaeten grouwlijck en onmenschlijck , tegens d' onnoosele , onweerbaere Indianen , 608. *en vervolgens.*

Wijnen in Spaenje hebben 'r gebreck , datse nae 't Le'er stincken ; en waerom , 229. In Franckrijck , 107. Driederley soorten van Wijnen in Persien , en welcke deselve zyn , 337.

Wijn-swelgers , pleegen de Schotten te doen versuypen ; doch met deesse genaede , datse sich noch eens , voor haeren dood , moghten vol suypen , 32.

XA (of Xequ) Ismael Sophi , heeft in 't Jaer vijftien-honderd de Persianen weer in 't Persiaensche Rijk bevestighd , 328.

Xansi , Provintie in China , heeft onuytgraeflijcke Groeven van Brandsteen , zynde een stof die seer langh vyer kan houden , 372.

Xequ , werden genoemd de Hoofden der Geslaghten onder d' Arabiers , 325.

Xerxes , doet een Brugg' over den Hellespont slaen , zynde d' Enghete by Gallipoli ; anders de Dardanellen , 297.

Ximinez de Kardinael , neemdt de Stad Oran in 't Koninkhrijck Algier in , 451. Seghd , in Algier soo veel geld te zyn , datmen gantsch Africa daer mee sou kunnen veroveren , 456.

YErac , of Hierac , soo 't heden-daeghs werd genoemd , is 't oude Chaldaa of Babylon , 306.
Yren,

Tweede Register, van eenige der voornaemste Saecken.

Yren, haeren Aert, en veelërley seldsaeme Streedden, 45. Pleegen Menschen-vleesch t'eten. Haere Natuur, 53. Wilde Yren, en haere Seedden, 53.

Yrland. Naem deeses Koningsrijcks. Vorm. Beschrijvingh, 44. Onderscheydingh, of Verdeelingh, 46. Heeft geen giftige Gedierrren, 45. Wanneer tot een Koninkrijk geworden, 53.

Yrsche Byen, geweldigh in meenigte, 44. Paerden, van een ongemeene Eygenschap, 45. Ys-vogelen, van een seldsaemen Aert, 45.

Yser-Eyland, en wonderlijcken Waterboom in't selve, 533. Verscheydene verschillende Berigten van dit stuck, 533.

Ysland, wanneer tot de Christelijke Religie gebraght, 59. Gelegentheyd. Grootte. Vorm. Verdeelingh. Beschrijvingh, 555.

Yslanders, haere Levens-manier, 74.

Z Ahara, of de groote Woestijn; Gelegentheyd; Grootte; Verdeelingh; Beschrijvingh, 487.

Hier is bynae geen Water. Wat voor Volckeren sijn daer in onthouden. Lught. Graf-gedaghtenissen, 488. In ses, thien, jaer twaelf daghereysen vind men dickmael niet de minste druppel water, 489. Een

dronck Water hier gekoght voor thien-duysend Ducaten, 488.

Zanguebar, of Zanzibar; Gelegentheyd; Grootte; Vorm; Verdeelingh; Beschrijvingh, 502. 't Varkens-vleesch is hier seer gefond, 503. Rijkdom des Lands, 503. Is een seer ongefond Gewest voor d' Europeanen, 504. De Hoenderen zyn hier gantsch swart van Vleesch, Bloed, Vederen en Beenderen; echter seer delicaet van smaek, 503.

Zanhaga, Woestijn, en een gedeelte van de Woestijn Zahara, 488.

Zee-Enghte, of Straet Gibraltar, tusschen Spaenje en Mauritanien, voortijds gehouden voor 't eynd des Werelds, 243.

Zeegel des grooten Chams, wat voor woorden in't selve staen, 393.

Zee-Offen, welke sommige daegen langh op't Land konnen leven, 512.

Zee-Paerden, van d' Africanen getemd. Deselve zyn seer sterck en snel: Doch men moet sijn waghten, van op haer door diepe Rivieren te rijden, wijlse anders nae beneden schieten, 511.

Zuenziga, Woestijn, en een gedeelte der Woestijn Zahara, of de geweldigh-groote Sand-vlackte, 488.

Zukana, een Vleck in Arabien, alwaer de Vrouwenpersoonen soo schoon zyn als Engelen, 320.

E Y N D E.

en.

ght voor
3.

Gelegen-
Verdee-
't Varc-
ond, 503.
een feer
opianen,
rgantsch
Vederen
delicaet

gedeelte
88.
tar, tuf-
en, voor-
des We-

wat voor
93.
e daegen
en, 512.
getemd.
el: Doch
van op
e rijden,
schieten,

gedeelte
de gewel-
488.
n, alwaer
choon zyn

